BIBLIOTHEEK
DER
TECHNISCHE HOGESCHOOL
DELFT

DE OPMERKER.

ORGAAN

VAN HET GENOOTSCHAP

„ARCHITECTURA ET AMICITIA",

WEEKBLAD VOOR BEELDENDE KUNST EN TECHNISCHE WETENSCHAP.

19e JAARGANG

1884.

Doz 2059

POLYTECHNISCHE SCHOOL

ARNHEM.

DRUK VAN G. W. VAN DER WIEL & C°.

REGISTER.

A. Bladz.

Architectura et Amicitia:
Jaarlijksch feest . . . 9, 25
28e Jaarlijksche Algemeene Vergadering . . . 11
Vergadering van 23 Jan. . . . 28
» » 6 Febr. . . . 45
» » 20 » . . . 69
» » 5 Maart. . . . 85
» » 19 » . . . 102
» » 2 April . . . 118
» » 16 » . . . 135
» » 30 » . . . 152
1e Schetstocht op 25 Mei '84. . . . 193
Vergadering van 11 Juni . . . 205
2e Schetstocht op 15 Juni '84 . . . 221
Excursie (De) naar Hoorn op 6 Juli . . . 249
Herdenking van het 29jarig bestaan . . . 305
Vergadering van 3 Sept. . . . 314
» » 17 » . . . 330
» » 1 Oct. . . . 351
» » 15 » . . . 367
» » 29 » . . . 383
» » 12 Nov. . . . 399
» » 26 » . . . 419
» » 10 Dec. . . . 439
» » 24 » . . . 458

Aanvang (Bij den) van den nieuwen jaargang . . . 1
Amsterdamsche Beursprijsvraag. (De) 2, 232, 385, 391, 399, 413, 417, 419, 425, 433, 437, 439, 445, 457, 462
» » (Besloten mededinging). 439
» » (Ingezonden) . . . 451
» Beurs (De) door C. B. P. M. . . . 37
Asphalt. (Nieuwe toepassingen van) . . . 67
Abdij (De) te Eberbach . . . 93
Architect. (Het honorarium van den) . . . 101, 110
Atelier (Het) van den beeldhouwer H. J. Teixeira de Mattos. 117
Amsterdamsche Beursplan. (Het officieele) . . . 117, 119
» Beurs. (Andermaal de) . . . 118
Asphalt. (Metselwerken in) . . . 167
Auteursrecht (Het) van den architect en de Pers . . . 241
Asbest-verf. (Proefneming met) . . . 294
Architecten (Er zijn te veel) in Amsterdam . . . 306
Abadie. (Paul) . . . 306
Adres van den Overste B. H. Klonne in zake den gedempten Voorburgwal, te Amsterdam. . . . 333
Aardappelmeel- en stroopfabriek Hibernia . . . 355
Arti et Amicitiae. (Tentoonstelling). 375, 384, 391, 400, 412
Arbeid. (De verdeeling van den) . . . 385
Academie van Beeldende Kunsten. (Tentoonstelling in de Rijks-) . . . 440
Amsterdamsche (De) Gemeenteraad en het Beurs-programma . . . 457

Amsterdam. (De Hoogesluis te) . . . 77
» (De Koepelkerk te) . . . 173
» (De nieuwe Beurs te) . . . 245
» (Oud-) . . . 257
» (Het nieuwe Israëlietische ziekenhuis te). 438

B.

Beursprijsvraag. (De Amsterdamsche) 2, 232, 385, 391, 399, 413, 417, 419, 425, 433, 437, 439, 445, 451, 457
» » » (Besloten mededinging) . . . 439
Brussel. (Een feest te) . . . 3

Benoemingen. 6, 22, 54, 62, 83, 90, 98, 106, 114, 120, 154, 162, 170, 178, 217, 255, 270, 278, 287, 293, 302, 311, 318, 326, 355, 361, 377, 394, 406, 423, 463
Beurs (De Amsterdamsche), door C. B. P. M. . . . 37
Batavia. (De nieuwe haven te) . . . 46
Beursplan. (Alweer een) . . . 58
Bestekken (Hoe men) maakt . . . 66, 96
Beweging (De hydraulische) van de bascule der Hoogesluis te Amsterdam . . . 77
Bouwkunst (Haagsche) en nog wat . . . 79

Brugge en eenige harer kunstenaars . . . 111
Beursplan. (Het officieele Amsterdamsche). . . . 117, 119
Beurs. (Andermaal de Amsterdamsche) . . . 118
Beursquaestie. Nabetrachting . . . 157
Bouwterrein. (Verkoop van) . . . 161, 169, 194, 216
Beursgebouw te Amsterdam. (Programma). . . . 232
Beurs (De nieuwe) te Amsterdam . . . 245
Beurs (De nieuwe) te New-York . . . 259, 266
Bouwwerken en hun omgeving . . . 297, 315
Beursgebouw (Het nieuwe) te Chicago . . . 299
Bouwkunst in Japan . . . 332
Bethesda (Uitbreiding van) te Laagsoeren . . . 334
Bescherming of niet?, door J. K. . . . 337
Bouwkunst in Tirol, door W. J. Camman Pz. . . 390, 397
Bourse (Concours d'une nouvelle) à Amsterdam . . . 400
Beursprijsvraag. (Nog eens de) . . . 445
Beurs-programma. (De Amsterdamsche Gemeenteraad en het). . . . 457

Boekbeoordeeling.
Nederland als Polderland . . . 12
Beknopt practisch leerboek der Burgerlijke en Waterbouwkunde, door B. J. Plasschaert . . . 73
Geschiedenis der Bouwkunst . . . 121
De oeververdediging in Zeeland, door M. B. G. Hogerwaard . . . 168
De l'ameublement et de la décoration intérieure de nos appartements, par E. Guichard . . . 191, 222
Die niederen Pilze in ihren Beziehungen zu den Infectionskrankheiten und der Gesundheitspflege, door Prof. C. von Nägeli . . . 224
Der Wasserbau. Dritte Abtheilung . . . 276
Woordenlijst voor de spelling der aardrijkskundige namen in Nederland . . . 392

C.

Calcar . . . 152
Critiek . . . 273
Cement. (Iets over Portland-) . . . 292
Curiositeit (Een Amerikaansche) op bouwkundig gebied, door J. C. K. . . . 298
Congres voor Hygiëne en Demographie. . . . 310
Curaçao. . . . 338

D.

Diderot. (100jarige sterfdag van) . . . 286
Drinkwaterleiding te Rotterdam. (Uitbreiding der werken). . . . 294
Donau-Elbe-kanaal. (Het) . . . 324
Delftsch aardewerk (Fabriek van) te Delft. . . . 334

E.

Eberbach (De Abdij), door Jonas Ingenohl . . . 93
Enkhuizen, door A. W. W. . . . 197
Excursie (Naar aanleiding van de) naar Hoorn . . . 266
Eberlein (Georg). . . . 293

F.

Feest te Brussel. (Een) . . . 3
Feest (Jaarlijksch) van A. et A. . . . 9, 25
Feest der Vereeniging St.-Lucas. . . . 45
Fontein op het Heereplein te Groningen. 213, 221, 234, 251, 260
Felix Meritis (Tentoonstelling) . . . 313
Fetisjisme in zake Staatswerken, door R. v. E. . . . 351
Feest. (Een gulden) — B. de Greef Jz. . . . 449

G.

Golving (De) van 't water, door J. G. Lugten . . . 31
» » » » (Ingezonden). . . . 73
Greef Jz., (B. de) 50jarig jubilé . . . 449

H.

Haven (De nieuwe) te Batavia . . . 46
Hoogesluis (De hydraulische beweging van de bascule der) te Amsterdam . . . 77

Bladz.

Harmonie (Vereeniging De) te Groningen — Prijsvraag 215, 244, 306, 432, 449, 461
Huis (Het) van Maarten van Rossem te Arnhem, door A. R. Freem 274
Hulszwam (Over de) en hare uitroeiing 275
Hibernia. (Aardappelmeel- en stroopfabriek) 355
Henstedt 433

I.

Instituut (Koninklijk) van Ingenieurs. Vergaderingen. 60, 293, 315
» » (Programma) Vergadering van 13 Nov. 386
Ingenieurs en steenbakkers 161
Ingenieurs (Vereeniging van Burgerlijke). Vergadering 23 Aug. 301, 307

J.

Japan (Kunst in) 252
» (Bouwkunst in) 332

K.

Kunst (Iets over de Grieksche), door E. van den Bossche. 125
» (De nauwkeurigheid in de), door R. v. E. . . . 126
Koepelkerk (De) te Amsterdam 173
Kunst (De) in Japan 252
Koolhoven (A.) 294
Kanaal. (Het Donau-Elbe-). 324
Kerkbouw te Katwijk-aan-Zee. 331, 352, 357, 360, 367, 375, 406, 432, 440, 447, 451

L.

Lucas. (Feest der Vereeniging St.-) 45
Licht. (Noordsch) 306
Linerusta Walton 323, 331
Leiden (3 October te), door D. J. 349
Locomotief (De eerste vuurlooze) met soda-ketel . . . 358

M.

Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst:
Verslag Afdeeling Rotterdam . 4, 20, 70, 137, 144, 345, 368, 422, 452, 461
» » Amsterdam 6, 41, 89, 153, 193, 361, 393, 406
» » 's-Gravenhage . . 13, 33, 54, 97, 136, 153, 377, 405, 441
» » Leeuwarden 14, 54, 97, 138, 370, 401, 441
» » Arnhem . 19, 72, 105, 161, 377, 421, 452
» » Haarlem en omstreken 441
49e Algemeene Vergadering 182
Bezoek aan Antwerpen op 14 Aug. 301
50e Algemeene Vergadering (Programma) 302
» » 339, 352
Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst (De) en hare werken 28
Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst (Verslag der vergadering van afgevaardigden en leden van de Afdeelingen, op 26 Jan.) 39
Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst (De) en hare wet 51

Marmer (Iets over) in Italië 121
Metaalslakken (Over het mengen van) onder Portland-cement 159
Metselwerken in asphalt 167
Monument. (Het Stieltjes-) 177
Methoden (Over verschillende) tot opleiding van architecten in het Buitenland 230
Maandblad. (Een nieuw) 242

N.

Nieuwe Kerk te Delft op 10 Juli 251
Noordsch Licht 306

Necrologie:
Arend Roodenburg 19
Mr. A. D. de Vries Az., door A. W. W. 57
W. Wilkens 66
Georg Eberlein 293
A. Koolhoven 294
Paul Abadie 306
Henstedt 433

O.

Olie op 't water, door J. G. Lugten 80
Oudewater, door A. W. W. 165
Oud-Amsterdam 257

Bladz.

Octrooi op uitvindingen (L. J. Lefebre) 332
October (3) te Leiden, door D. J. 349

P.

Prijsvragen:
Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, uitgeschreven in het jaar 1883 4
2e gewone Prijsvraag Architectura et Amicitia 1883/84. 69
3e algemeene » » » » 88, 96
Bekroningen prijsvragen » » » 205
Rapport der Commissie (Prijsvragen Architectura et Amicitia 1883). 206, 217
idem (A. et A.) der ontwerpen voor »Een spoorwegstation« 211
Monumentale fontein op het Heereplein te Groningen . 213, 221, 234, 251, 260
Vereeniging De Harmonie te Groningen. 215, 244, 306, 432, 449, 461
Prijsvraag. (De Amsterdamsche Beurs-). 2, 232, 385, 391, 399, 413, 417, 419, 425, 433, 437, 439, 445, 451, 457, 462
» voor 2 schoolgebouwen te Nieuweramstel . . 50
» L. S. café te Meppel 104
» school te Hilligersberg 302
» (De Katwijksche) 357, 375, 432, 447, 451
» Stadhuis te Aken 414
» (De Amsterdamsche Beurs-). Indrukken van de tentoonstelling 425

Petroleumfakkel (De). 201
Programma Beursgebouw te Amsterdam 232
Portland-cement (Iets over) 292
Prix (De) de Rome 315
Porselein-schilderkunst (Tentoonstelling van) enz., te Amsterdam 448

Q.

Quellinusschool te Amsterdam. (Tentoonstelling) . . . 265

R.

Roodenburg, Arend 19
Restaureeren 38
Rechtzaal. (In de) 58
Rechtzaal. (Buiten de) 65
Rechtzaken 88
Restauratie van het stadhuis te Arnhem 110
Renaissance (De vroeg-) in Frankrijk, Duitschland en Nederland, door A. W. Weissman . . . 133, 141, 149
Rioolstelsel (Het) van Waring 276
Rochussen. (70e verjaardag van Charles) 286
Raadhuis (Het) te Augsburg, door V. V. 305
» te Neurenberg 334
Reis-indrukken, door C. B. Posthumus Meyjes. 365, 373, 381

S.

Speculatiebouw, door K. 10
» (Repliek door J. C. van Wijk) 17
Spoorwegen op Java (Alweder de), door S. E. W. Roorda van Eysinga 59
Schoone (Iets over het) in vorm, in kleur en in beweging, door J. G. Lugten 102
Stadhuis te Arnhem. (Restauratie van het) 110
Stroommeter van Prof. Hele Shaw. 120
Stieltjes-monument. (Het) 177
Sluitsteenen (De theorie der), door L. F. A. Reedert. . 314
Stijl, door Spectator 329
Staatswerken (Fetisjisme in zake), door R. v. E. . . . 351
Scheepsspoorweg (De voorgestelde) in Mejico. . . 431, 459

T.

Toren (De nieuwe) te Leeuwarden 33
Tentoonstelling van teekeningen der leden van de afd. Rotterdam der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst 105
Tentoonstelling (Wereld-) van Antwerpen in 1885. 113, 293, 302
» te Delft. 177
Tijdperk der hooge waterstanden. (Het 110jarige). 157, 174, 192, 200, 235
Tentoonstelling voor teekenonderwijzers te Amsterdam . 229
Tram (Een) in de Beurs 261
Tentoonstelling van de Kunstnijverheid-teekenschool »Quellinus« 265
Tentoonstelling (Landbouw-) te Amsterdam 302
» (De) van Felix Meritis te Amsterdam . 313
Theorie (De) der sluitsteenen, door L. F. A. Reedert . 314
Teekenkunst (De) van den architect. 321
Tegelstuk voor den gevel van de Waag te Alkmaar. . 334
Tentoonstelling van voorwerpen, door den werkman in vrijen tijd vervaardigd, te Groningen 367

Bladz.

Tentoonstelling in Arti et Amicitiae, te Amsterdam. 375, 384, 391, 400, 412
Tirol (De bouwkunst in), door W. J. Camman Pz. 390, 397
Tentoonstelling in de Rijks-academie van Beeldende Kunsten. 440
Tentoonstelling van porselein-schilderkunst, enz. in het Panoramagebouw te Amsterdam 448

U.

Universiteit (Het nieuwe gebouw der) te Straatsburg. 406, 409

V.

Vergaderingen van Architectura et Amicitia:
28e jaarlijksche 11
Vergadering van 23 Jan. 28
» » 6 Febr. 45
» » 20 » 69
» » 5 Maart. 85
» » 19 » 102
» » 2 April 118
» » 16 » 135
» » 30 » 152
» » 11 Juni 205
» » 3 Sept. 314
» » 17 » 330
» » 1 Oct. 351
» » 15 » 367
» » 29 » 385
» » 12 Nov. 399
» » 26 » 419
» » 10 Dec. 439
» » 24 » 458

Vergaderingen der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst:
Afdeeling Rotterdam. 4, 20, 70, 137, 144, 345, 368, 422, 452, 461
» Amsterdam. . . . 6, 41, 89, 153, 361, 393, 406
» 's-Gravenhage. 13, 33, 54, 97, 136, 153, 377, 405, 441
» Leeuwarden . . . 14, 54, 97, 138, 370, 401, 441
» Arnhem 19, 72, 105, 161, 377, 421, 452
» Haarlem en Omstreken 441
49e Algemeene Vergadering 182
50e » » 302, 339, 352
Verslag der vergadering van afgevaardigden en leden van de afdeelingen der Maatsch. tot Bev. der Bouwk. op 26 Jan. 39

Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen:
Vergadering van 5 Januari 12
Tijdschrift (Beschouwingen Augustusnommer) 306
Repliek door Joan A. Nieuwenhuis 315

Vergaderingen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs:
Vergadering 12 Febr. 60
» 29 Aug. 293, 315
» 13 Nov. (Programma). 386

Verlichting (Veiligheids-) in schouwburgen 32
Vries Az., (Mr. A. D. de) door A. W. W. 57
Vereeniging voor Localaalspoorwegen en Tramwegen . . 74
Vak (Ons), ons loon en ons lot, door J. H. Lelliman. . 85
Verschijnsel. (Een heuglijk) 181
Verdediging (De) van den Rijksbouwmeester Hoeufft omtrent het beheer der Landsgebouwen 242
Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs (Vergadering van 23 Aug.) 301, 307
Vuurtoren (De nieuwe) van Eddystone 322
Vereeniging van Margarineboterfabrikanten 326
» voor Gezondheidstechniek 330
Voorburgwal (De gedempte) te Amsterdam 333
Verversching van water in de stadsgrachten te 's-Hage. 354, 367
Vuurlooze locomotief. (De eerste) 358
Verdeeling (De) van den arbeid 385

Varia:
Bewaren van het hout aan gevels. 121
Asphalt inplaats van hout. 121
Het doordringen van spoorwegliggers volgens Blythe. . 121
Geschiedenis der Bouwkunst 121

Bladz.

Beproeving van ijzer en staal door zuur 121
Stalen waterpijpen. 121
Het teren van dakpannen 121
Duur der stalen spoorstaven 129
Een verkitsel tot herstelling van beschadigde zinkversieringen 153
Gewelven uit cementbeton. 153
Tripolith 153
Een brug van metselwerk uit breuksteen en cementmortel. 153
Geëmailleerde gegoten-ijzeren buizen 160
Gewalsde ijzerversieringen 160
Verandering van ijzer in een schoorsteen 160
Onderzoekingen omtrent vloeijzer 160
Phoenix Iron Company 160
Brandvrij hout 160
Een koepel uit saamgeperst papier 160
Wegneming van oude verf op eikenhouten snijwerk . . 160
Luchtverversching in spoorwegwagens 161
Besparing door Siemens' en Halske's gloeilicht 161
Kosten der electrische verlichting van het spoorwegstation te Straatsburg 161
Verzekering tegen brand door electrisch licht 161
Geschiedenis van de werktuigkunde 161
Snelheid der vaart in kanalen 245
Het Panama-kanaal 261
Spoorstaven van groote lengte 269
Een nieuw koelmiddel 270
Onderzoek van het water tot voeding van locomotiefketels. 270
Beveiliging van ijzer tegen roest 277
Vatbaarheid voor roesten van verschillende ijzer- en staalsoorten. 277
Aanwending van gegoten-ijzeren zuilen als hoofdpijlers . 277
Bescherming van zandsteen tegen verwering 277
Duur der spoorwegliggers in Mejico 277
Beukenhout voor spoorwegliggers 278
Beoordeeling van naaldhout 287
Houten plaveisels 293
IJskelders 293
Prijsvraag ijzeren hekwerk om het monument van Handel. 293
Een excavator en een ballaststoorter 300
Een stoomwagen op gewone wegen 310
Een ascenseur 310
Verwijderen van vocht uit gebouwen. 318
Werkzaamheden in het Louvre 324
Het gebruik van waterkracht 324
Kabel-tramwegen 324
Waterverzorging van New-York 324
De overstroomingen van den Ohio en den Mississippi . 324
Beweegbare stuwen in bergstroomen. 325
Wegen in Zwitserland 325
Aanwending van den thermometer tot het meten van waterhoeveelheden bij kleine rivieren 333
Een bestuurbare luchtbol 334
Nieuwe Amerikaansche teekenborden 361
Een nieuwe verf 362
Metaalversieringen met aluminium 370
Het aanstrijken van ijzer met teer. 370
Verwijdering van teer van hout en ijzer 386
Hoogte der woonhuizen te Parijs 386
Een nieuwe verlichting 394
Vaart van sneltreinen 407
De Severn-tunnel 407
Een fabriek tot levering van warmte te New-York . . 414
Verwarmingssysteem Nieske 433
Een schoorsteen van beton 434

W.

W. Wilkens 66
Wereldtentoonstelling te Antwerpen 113, 293, 302
Waterstanden. (Het 110jarige tijdperk der hooge) 157, 174, 192, 200, 235
Waterleiding te Rotterdam (Uitbreiding der werken). . 294
Windmotor. (De Halladay-standard) 317
Waterverversching te 's-Hage 354, 367
B. Wijnveld (25jarig jubilé) 389

Y.

IJsgebied (Verkenningen op 't), door J. G. Lugten. 281, 289

Z.

Ziekenhuis (Het nieuwe Israëlietische) te Amsterdam . 438

PLATEN.

		Bladz.
1.	Ontwerp van eene Villa te Nijmegen, van den architect D. Semmelink.	3
2.	Kerk van de R.-K. Parochie St.-Victor te Obdam, van den architect A. C. Bleijs.	38
3.	Hydraulische beweging van de bascule der Hoogesluis te Amsterdam.	77
4.	Het atelier van den beeldhouwer H. J. Teixeira de Mattos te Amsterdam, van den architect J. Ingenohl	117
5.	Stalgebouw van de Hollandsche IJzeren-Spoorwegmaatschappij, door den architect C. B. Posthumus Meyjes	149
6.	Gebouw van de Vereeniging „H. Catharina van Siena" te Amsterdam, door den architect J. H. T. Löning	197
7.	Internationale prijsvraag, uitgeschreven door de Vereeniging „De Harmonie" te Groningen. (Situatie)	215
8.	Architectonische schetsen van Hoorn, door G. van Arkel	230
9.	Internationale prijsvraag voor eene nieuwe Beurs te Amsterdam. (Situatie).	232
10.	Het huis van Maarten van Rossem te Arnhem	274
11.	Schetsen uit Oudewater, door A. W. Weissman	314
12.	Kaaspakhuis op de Internationale Landbouw-tentoonstelling te Amsterdam, van den architect A. Salm G.Bzn.	350
13.	Schouwburg te Oldenburg, door den architect G. Schnitger.	383
14.	Beursprijsvraag. Overzicht der vijf bekroonde ontwerpen.	417
15.	Beursprijsvraag. „ „ bekroonde ontwerpen	417
16.	Beursprijsvraag. Gids voor de tentoonstelling	417

NB. De bladzijden geven de plaats aan, waar de omschrijving te vinden is.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTURA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. Posthumus Meyjes, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer Th. G. Strengers, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, à 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, à 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

(A. et A.)

BIJ DEN AANVANG VAN DEN NIEUWEN JAARGANG.

Toen, nu een jaar geleden, *De Opmerker* voor de eerste maal als Orgaan van het Genootschap „Architectura et Amicitia" het licht zag en wij ons wendden tot alle beoefenaren der Bouwkunst en aanverwante Kunstvakken in Nederland, waren wij, en hoe kon dit anders, in het onzekere of onze roepstem weerklank in den lande zou vinden.

't Is waar, dat wij vele verblijdende verschijnselen konden waarnemen, die ons tot bewijs strekten, dat de belangstelling in ons streven meer en meer toenam, maar aan de andere zijde ontveinsden wij ons ook niet, dat nog maar al te veel onverschilligheid heerschte, juist waar men die niet zou verwachten.

Wat zou de toekomst ons brengen?

Thans, nu het jaar 1883 achter ons ligt, is het antwoord op die vraag te geven. Onze verwachtingen werden niet beschaamd, want in het afgeloopen jaar is het ledental verdubbeld, terwijl ook het getal lezers van *De Opmerker* belangrijk toenam.

Wij brengen onzen dank aan allen, die onze pogingen steunden, en ons zoovele bewijzen gaven van sympathie. Jong-Holland heeft krachtige teekenen van leven gegeven.

Wie zich ooit met de redactie van een Weekblad heeft beziggehouden, weet wat het zeggen wil, twee-en-vijftig maal per jaar iets te brengen, dat werkelijk interessant genoemd kan worden. Wij meenen in dit opzicht niet ongelukkig geweest te zijn. Getrouw aan het programma, neergelegd in het eerste nommer van 1883, hebben wij in de eerste plaats vraagstukken van den dag besproken, en vooral aan het onderwerp „Prijsvragen" onze bijzondere aandacht gewijd. Soms lokten onze beschouwingen tegenspraak uit, doch die tegenspraak was ons slechts een welkom bewijs van belangstelling in de goede zaak. Mededeelingen op het gebied der kunsthistorie werden afgewisseld door reisbeschrijvingen, technische mededeelingen, verslagen van binnen- en buitenlandsche correspondeerende leden of andere opstellen, zoodat wij slechts zeer zelden tot vertalingen uit buitenlandsche tijdschriften onze toevlucht behoefden te nemen. Onzen dank aan de geachte inzenders, die ons zoo wakker terzijde stonden. Ook bij onze illustraties hebben wij naar afwisseling gestreefd en steeds getracht, wat belangwekkends te leveren. Wij hopen, dat wij voor dezen nieuwen jaargang weder van vele zijden door opstellen of teekeningen verheugd zullen worden, opdat ook in 1884 *De Opmerker* met belangstelling in handen genomen worde.

Het afgeloopen jaar was voor het Genootschap zeer voorspoedig. Niettegenstaande de heerschende malaise, die natuurlijk ook haar nadeeligen invloed op de Bouwkunst uitoefende, onderging het ledental een verblijdende vermeerdering.

Het nieuwe lokaal, in Januari ingewijd, en door tal van kunstvaardige handen met opgewektheid versierd, was den Amsterdamschen leden steeds een aangename plaats van samenkomst, waar gezellige kout aan gulle vroolijkheid gepaard ging.

De vergaderingen, die in den regel door meer dan de helft der gewone leden bezocht werden, gaven gelegenheid tot het houden van belangwekkende verhandelingen of schoone kunstbeschouwingen.

Met ijver werd aan de door het Genootschap uitgeschreven prijsvragen deelgenomen, en de talrijke goede antwoorden zijn het bewijs, hoe meer en meer naar ernstige studie gestreefd wordt. Ook in prijsvragen, buiten het Genootschap uitgeschreven, mochten leden van Architectura den eerepalm verwerven.

De schetstochten, dit jaar voor het eerst georganiseerd, vielen zeer in den smaak, en ongetwijfeld zullen zij goede vruchten afwerpen, terwijl de excursie naar Gouda, die bijzonder geslaagd mocht heeten, den broederband onder de leden nauwer hielp snoeren.

De verschillende lichamen in het buitenland, waarmede betrekkingen werden aangeknoopt, zonden meestal tijdschriften of brochures, die voor de leestafel steeds welkom waren.

Een bibliotheek werd gesticht, dank zij de vrijgevigheid van enkele leden, en niet het minst van den Eere-Voorzitter, aan wien het Genootschap groote verplichtingen heeft. Reeds werden verscheidene standaardwerken uit ouden of nieuwen tijd aangekocht, en weldra zal de bibliotheek ten gebruike van de leden opengesteld worden.

Ziedaar eenige heugelijke bijzonderheden uit de geschiedenis van het jaar 1883.

Bij al het goede mogen wij echter ook de schaduwzijde niet over het hoofd zien, al was die schaduw voor ons gelukkig niet breed.

Onze Bibliothecaris, die gedurende een vijftal jaren zijn beste krachten ten bate van het Genootschap had aangewend, moest door ongesteldheid zijne bestuursfunctie nederleggen. Wij vleien ons, dat zijn opvolger een waardig plaatsvervanger moge zijn.

Ook de stappen, die wij in het belang van de vaderlandsche kunst in zake de Amsterdamsche Beursprijsvraag deden, hadden niet het gewenschte gevolg, hoewel wij van vele zijden bewijzen van instemming mochten ontvangen. Wij hebben echter het besef onzen plicht gedaan te hebben.

Evenals het vorige jaar doen wij ook thans weder een beroep op aller medewerking voor *De Opmerker*. Gaarne zullen wij alle mededeelingen, die men ons wel zal willen zenden, opnemen, en zooveel mogelijk trachten naar verscheidenheid, gedachtig aan het bekende „varietas delectat."

Moge *De Opmerker* als Orgaan van „Architectura et Amicitia" ook in 1884 aan alle eischen, die men aan een vakblad stellen kan, zooveel mogelijk beantwoorden!

En hiermede wenschen wij onzen lezers een gelukkig jaar!

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat de 28ste Algemeene, tevens 817e gewone, Vergadering zal plaats hebben op Woensdag den 9den Januari e. k. in Maison Stroucken, alhier, aanvangende te *zeven uren precies*.

De agenda voor die Vergadering is:

a. Openingsrede van den Voorzitter.
b. Mededeelingen van het Bestuur.
c. Installatie van nieuwe leden.
d. Verslag van den 1ste-Secretaris.
e. Verslagen van den 2de-Secretaris.
f. Rekening en verantwoording van den Penningmeester.
g. Verslag van de Verificatie-commissie.
h. Behandeling der begrooting voor 1884.
i. Verkiezing van twee Bestuurders.
Aftredende leden: Jan Springer en C. B. Posthumus Meyjes.
k. Verkiezing van een Redacteur.
Aftredend lid: A. Salm GBzn.
l. Verkiezing van drie Lokaalcommissarissen.
Aftredende leden: Tymon Meijer, Evert Breman en J. A. van der Sluys Veer.
m. Verkiezing van een Voorzitter.

2°. dat de Jaarlijksche Feestavond zal plaats hebben op den 19den Januari e. k. en introductiekaarten voor dit feest, voor de te Amsterdam woonachtige leden, verkrijgbaar zullen zijn aan het Genootschapslokaal op Maandag den 14den Januari a. s., des avonds na 8 uur, op hunne persoonlijke of schriftelijke aanvraag, waarbij de namen der te introduceeren personen moeten worden opgegeven. Buitenleden kunnen zich, met inachtneming van dezelfde bepalingen, schriftelijk wenden tot den Secretaris der Feestcommissie, den heer J. Ingenöhl, Weesperzijde 8, die voor de toezending zorg zal dragen. Dames kunnen niet geïntroduceerd worden.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE AMSTERDAMSCHE BEURSPRIJSVRAAG.

Onlangs is bij den Gemeenteraad van Amsterdam een voorstel van het Raadslid Prins ingekomen, strekkende om het nieuw te stichten Beursgebouw niet op te richten op het thans gedempte gedeelte van het Damrak, maar ook het overige te dempen, en dan de Beurs tusschen de Oude- en de Nieuwebrug te plaatsen. De prijsuitschrijving kan natuurlijk niet geschieden, alvorens in deze quaestie beslist is.

Het komt ons voor, dat, nu men eenmaal ertoe is overgegaan, een deel van het Damrak te dempen, er volstrekt geen bezwaar bestaat ook het andere gedeelte aan te plempen. Het zou zeker niet onmogelijk zijn voor de beurtschepen, die daar thans hun ligplaats hebben, een andere plaats te vinden. Het Damrak, de oude mond van den Amstel in het IJ, heeft een vrij onregelmatigen vorm. Het gedeelte tusschen de

ONTWERP VAN EENE VILLA TE NIJMEGEN

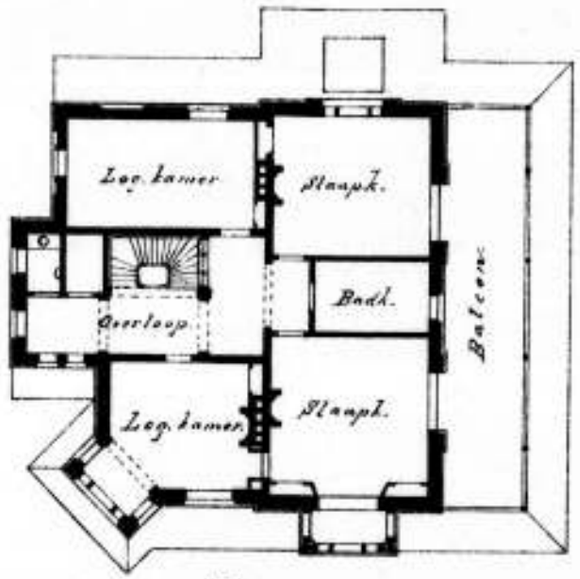

VERDIEPING.

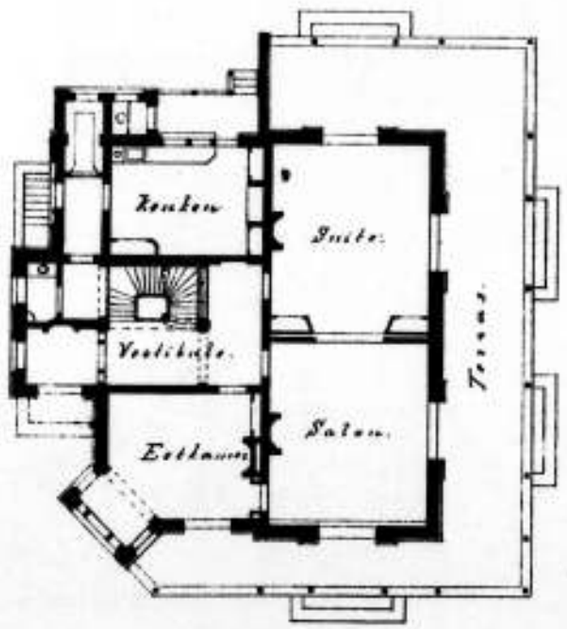

BEG. GROND.

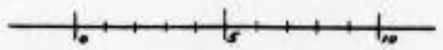

Photolith. v. G. J. THIEME, Arnhem.

ONTWERP VAN EENE VILLA TE NIJMEGEN

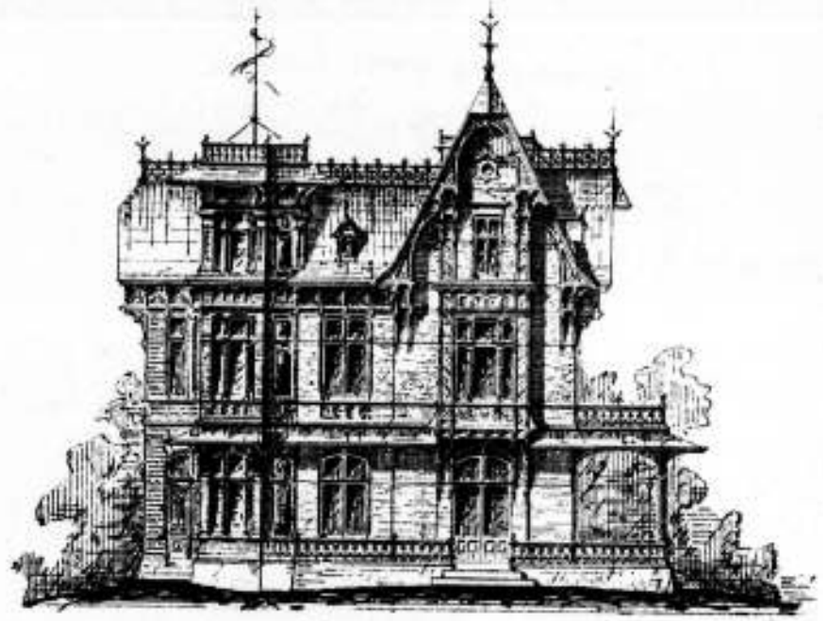

VOORGEVEL.

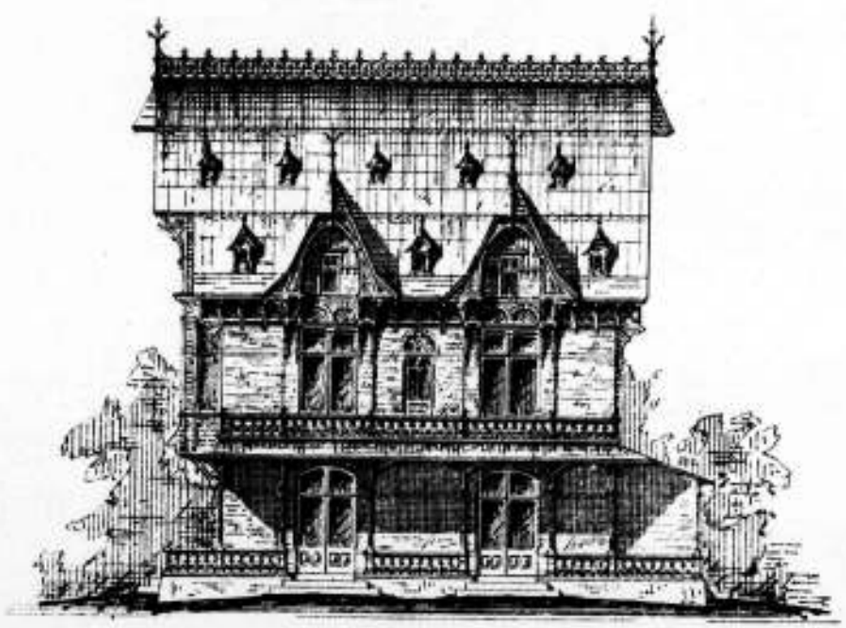

ZIJGEVEL.

Bijvoegsel van DE OPMERKER van 5 Januari 1884.

voormalige Papenbrug en de Oudebrug heeft de gedaante van een trapezium, waarvan de eene evenwijdige zijde aanmerkelijk korter is, dan de andere. Dit verschil bedraagt ongeveer 30 M., en zoo komt het dan, dat ook het terrein, oorspronkelijk voor de Beurs bestemd, trapeziumvormig moet zijn, wil men aan beide zijden straten houden, waarvan de rooilijnen evenwijdig loopen. De gevel aan de Damzijde zou slechts ruim 30 M. lang kunnen worden, die aan de Oudebrug daarentegen bij de 60. Om het vereischte oppervlak te krijgen moet de Beurs daarentegen zeer lang worden, zoodat reeds een spotvogel de opmerking maakte, dat het eerst gekozen terrein beter geschikt zou zijn voor een stadskegelbaan dan voor een Beursgebouw. Vooral nu de Raad bepaald heeft, dat het eigenlijke Beurslokaal 3600 M² inplaats van 3000 M² oppervlakte zal moeten hebben, komt men tot een buitensporige lengte, daar de breedte natuurlijk beperkt is.

Wordt echter de Beurs tusschen de Oude- en de Nieuwebrug gebouwd, dan kan men over een nagenoeg vierkant terrein beschikken, en de Beurs juist in de as tegenover het nieuwe Centraal-station plaatsen, wat zeker beter zou staan, dan het Beursgebouw, zooals het thans geprojecteerd is, n.l. uit de as. Het bezwaar, dat de Beurs iets verder uit het centrum der stad zou komen, kan o. i. zoo zwaar niet wegen, daar de tramdienst de afstanden tegenwoordig bijna niet meer doet tellen, en verafwonende handelaars nu toch reeds van dit middel van vervoer gebruikmaken.

Dat het mogelijk zal zijn, een inderdaad schoon gebouw op het aanvankelijk beschikbaar gestelde terrein te projecteeren, betwijfelen wij met den heer Prins. Een vierkant terrein leent zich altijd beter tot een goeden plattegrond dan een trapeziumvormig, waar alle kunst van den architect toch nimmer de scheeve hoeken kan doen vergeten.

Het zou daarom wenschelijk zijn, dat de Raad het voorstel-Prins aannam, en niet, uit te ver gedreven consequentie, de oude plaats behield, alleen maar om niet op een eens genomen besluit terug te komen. Het is beter ten halve gekeerd, dan ten heele gedwaald. Het geldt hier een gebouw, dat nog lange jaren dienst zal moeten doen, dat als het ware een tegenhanger van de monumentale bouwwerken der XVIIe eeuw zal moeten worden.

Een dergelijk monument met een onregelmatigen plattegrond is niet te denken. Daarom, nu men het nog in de macht heeft, kieze men het vierkante terrein en men zal zien, dat de uitkomst de verwachtingen overtreft.

(A. et A.) EEN FEEST TE BRUSSEL.

De élèves van de Académie des Beaux-Arts gaven, in vereeniging met de Union des Arts, den 29sten December j.l. hun gewoon jaarlijksch feest in het Théâtre Lyrique te Brussel. Evenals bij vorige gelegenheden waren ook thans weder uitnoodigingen tot de leden van het Genootschap Architectura et Amicitia gericht, en maakten eenige leden van de vriendelijke invitatie gebruik.

Een der deelnemers schrijft ons:

Den 28sten bezochten wij, door nieuwsgierigheid gedreven, de zaal waar het feest zou gehouden worden. Wij werden daar aan de Regelingscommissie en aan eenige andere artisten voorgesteld. Het werd ons toegestaan, eens rond te zien. De zaal, ongeveer 30 meter lang, bij een breedte 20 meter, had echter nog slechts weinig van een feestzaal. Ter wederzijde verhief zich een ruwe houten tribune; armen, beenen, rompen van beelden, hier en daar verspreid, grauwe zakken op den vloer, waarop verfpotten stonden, ziedaar alwat wij zagen. Tusschen dit alles liepen tal van personen heen en weer, die bezig waren de wanden en de zoldering te decoreeren. Daar wij wel bemerkten, dat onze tegenwoordigheid slechts hinderlijk was, namen wij afscheid, om den volgenden avond weder te keeren.

Zaterdagavond te 10 uren kwamen wij, begeleid door den heer Turlings, professor aan de Académie des Beaux-Arts, de feestzaal binnen, die nu in een zee van licht schitterde. De geliefde tonen van het „Wien Neerlandsch Bloed" klonken ons bij het binnentreden in de ooren, en nadat ons een hartelijke ovatie door de zuidelijke broeders gebracht was, werden wij bij monde van den president der Feestcommissie in welgekozen bewoordingen welkom geheeten, en werd ons de eerewijn geschonken.

De zaal was in één woord schitterend. Bloemen, tropische planten, beeldgroepen, decoratieve schilderwerken, alles vereenigd tot een betooverend geheel, waren in den korten tijd van een nacht aangebracht. Voor het orkest, dat uitstekende dansmuziek ten gehoore bracht, prijkte de Venus van Milo tusschen frisch groen, terwijl ter wederzijde van de tribune sfinxen waren geplaatst. De vakken langs de muren waren door de leden met smaakvolle wandversieringen gevuld, deels komisch, deels meer ernstig van aard. Met slechts weinige trekken waren de geestigste karikaturen voorgesteld. Men zag daar b.v. een les van de schilderklasse, waarom hartelijk gelachen werd. Een andere alleraardigste teekening stelde de voorbereidende maatregelen voor het feest voor; 't was niet om te beschrijven en om hiervan den juisten indruk te krijgen, moest men het gezien hebben.

Nog een decoratie, die zeer de aandacht trok, stelde „de Kunst" voor. Een verkleinde reproductie hiervan was op het balboekje aangebracht, dat 30, zegge *dertig* dansen bevatte, waarvan geen enkele verzuimd werd.

Velen der dansenden waren smaakvol gecostumeerd, wat het schilderachtig aanzien der zaal niet weinig verhoogde.

Het dansen ging voor ons Hollanders wat bezwaarlijk, daar, naar Belgisch gebruik, alle paren te gelijk, zonder dansmeester dansten, zoodat men er soms 400 dooreen zag dwarrelen.

Tot in den vroegen morgen duurde het feest, en men hield niet op den Nederlandschen gasten de meest mogelijke attenties te bewijzen.

Bij het scheiden beloofden de zuidelijke broeders ook het feest, dat Architectura op 19 Januari a.s. heeft georganiseerd, met hunne tegenwoordigheid te vereeren.

(A. et A.) BIJ DE PLAAT.

Nevensgaande plaat geeft eene afbeelding van eene villa aan den Stationsweg te Nijmegen, in September 1882 bij publieke aanbesteding gegund aan den heer A. Th. Opzomer, aannemer te Nijmegen, voor eene som van *f* 25,793, en op 1 Augustus 1883 voltooid opgeleverd. D. Semmelink, Architect.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

PRIJSVRAGEN,

UITGESCHREVEN IN HET JAAR 1883.

I. De Maatschappij stelt voor als 1e Prijsvraag:

Het leveren van plans voor eene tribune, bij het houden van wedrennen.

De tribune moet ontworpen worden op een vrij terrein. Zij moet gelegenheid geven voor zitplaatsen van 1600 personen en verder bevatten:

1. Een afzonderlijk gedeelte ten behoeve van het Koninklijk Huis, met 25 zitplaatsen.

2. Een afzonderlijk gedeelte voor commissarissen, eveneens met 25 zitplaatsen.

De sub 1 en 2 genoemde zitplaatsen zijn niet in de 1600 eerstgenoemde begrepen.

Tevens moet het bovenvlak der tribune, zitplaatsen voor nog een 1000-tal toeschouwers aanbieden, welke plaatsen slechts bij gunstig weder gebruikt behoeven te worden.

De ingangen tot de tribune moeten aan de achterzijde gelegen zijn; de zitplaatsen moeten zoo hoog liggen, dat de voor de tribune staande personen het uitzicht niet belemmeren.

Zooveel mogelijk onder en overigens achter de tribune moet het gebouw bevatten:

stallen voor 30 paarden;
tien geheel afgesloten boxes;
een kleedkamer voor jockey's;
een kleedkamer voor gentleman-riders;
de noodige wasch- en gemaklokalen;
een bergplaats voor stoelen, hindernissen enz.

Ten behoeve eener ambulance zijn noodig: een vertrek, waarin aan minstens 4 personen geneeskundige hulp kan verleend worden en een vertrekje met stookplaats, dienende tot berging en het gereedmaken van verbanden.

Verder moet nog aanwezig zijn een buffet, met kleine aanrechtkamer en bureautje voor den buffethouder, en een kleine keuken met waschhok en bergplaats.

Het gedeelte van het gebouw, wat betreft de eigenlijke tribune, moet uit ijzer en steen ontworpen worden.

Voor de, naast de tribune gelegen, zadelplaats moet een gebouwtje ontworpen worden, bevattende een weegkamer voor jockey's.

Men verlangt de volgende teekeningen:

een plattegrond, met aangifte van het aantal zitplaatsen, op de schaal van 1 à 200;
een voorgevel, „ „ „ „ 1 à 200,
een achtergevel, „ „ „ „ 1 à 200,
een doorsnede over de diepte „ „ „ „ 1 à 100,
een travée van den voorg. „ „ „ „ 1 à 20,

een plattegrond en een voorgevel van het gebouwtje, bevattende de weegkamer van jockey's, op de schaal van 1 à 100;

een memorie van toelichting der plans, waarbij schetsjes tot verduidelijking der constructie.

De verschillende teekeningen mogen alleen met zwarten inkt in lijnen (op wit papier) opgewerkt worden, zonder gebruik te maken van vlakke tinten met het penseel aangelegd.

Aan het in de eerste plaats als het best erkende en der bekroning waardig gekeurde ontwerp wordt toegekend de verguld zilveren medaille der Maatschappij, benevens *f* 250 in geld, ter bestrijding van kosten.

Aan het in de tweede plaats als het best erkende en der bekroning waardig gekeurde ontwerp *f* 150 in geld.

Bij deze prijzen wordt het getuigschrift der Maatschappij uitgereikt.

Ter mededinging worden uitgenoodigd alle bouwkundigen, geboren of wonende in het Koninkrijk der Nederlanden of zijne bezittingen.

II. De Maatschappij stelt voor als 2e Prijsvraag:

Een ingang van eene begraafplaats voor eene Hervormde Gemeente.

De ingang moet ontworpen worden in bak- en bergsteen, het afsluithek in gesmeed ijzer.

De begraafplaats wordt van den openbaren weg gescheiden door een sloot van 6 meter breedte, gemeten op de hoogte van den weg.

Men verlangt de volgende teekeningen:

een plattegrond;
een doorsnede, en
een aanzicht, allen op de schaal van 1 à 10.

Voor het der bekroning waardig gekeurde ontwerp wordt uitgeloofd de zilveren medaille en het getuigschrift der Maatschappij, benevens *f* 150 in geld, ter bestrijding der kosten.

De teekeningen moeten bewerkt worden op dezelfde wijze als zulks gevraagd is voor de 1e prijsvraag.

Ter mededinging worden uitgenoodigd alle bouwkundigen, geboren of wonende in het Koninkrijk der Nederlanden of zijne bezittingen.

III. De Maatschappij stelt voor als 3e Prijsvraag:

Het leveren van een ontwerp voor een marquise op consolen boven een buitendeur van een Heerenhuis.

De marquise moet ontworpen worden in gesmeed ijzer, met glazen bedekking; zij moet 4 M. lengte en 2 M. voorsprong hebben. De deur met hare omlijsting moet daarbij aangegeven worden.

De teekeningen moeten vervaardigd zijn op de schaal van 1 à 10.

Voor het der bekroning waardig gekeurde ontwerp wordt uitgeloofd de bronzen medaille en het getuigschrift der Maatschappij, benevens *f* 50 ter bestrijding van kosten.

Ter mededinging worden *uitsluitend* uitgenoodigd de Gewone-, Buitengewone- en Kunstlievende leden der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

Alle stukken, ter beantwoording van deze prijsvragen, worden vóór of op primo December 1884 vrachtvrij ingewacht aan het archief der Maatschappij, te Amsterdam.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING ROTTERDAM.

Vergadering van Vrijdag 28 *December* 1883.

Aan de rede, door den heer J. C. van Wijk gehouden, ontleenen wij het volgende:

Alvorens de teekeningen mijner in aanbouw zijnde werken te 's-Hage te bespreken (welke teekeningen in het lokaal waren opgehangen), wensch ik eerst te handelen over een onderwerp van den dag: den speculatiebouw en -bouwers. Dit onderwerp wordt dikwijls en door velen met verachting genoemd, en toch is die verachting geheel misplaatst. Ik zal trachten dit aan te toonen: 150 jaar geleden, in dien goeden ouden tijd, toen men elkaar doodsloeg, als men met elkander van meening verschilde; toen de menschen in hutten woonden, behalve de poorters; toen de steden door wallen waren omgeven en de poorten 's avonds werden gesloten; toen de adellijken kasteelen bewoonden, door grachten omgeven, teneinde veilig te zijn, *of* het land onveilig te maken, en vanuit die kasteelen rooftochten plaatshadden — in dien tijd waren de steden en straten en kasteelen veelal verzamelplaatsen van onreinheden, wat de kasteelen betrof voornamelijk tengevolge der samentrekking van legers. Riolen waren toen een ongekende weelde en bodembederf had vrij spel. De straten waren ongeplaveid en dus echte modderpoelen. Van rijtuigen was geen sprake, daar de wielen in den grond zouden zakken; men bediende zich van draagkoetsen. Verlichting van den openbaren weg was onbekend. Er bestond toen een verordening, dat de bewoners achter hun ramen licht moesten branden om de straten te verlichten. Sporen, telegrafen, telephonen — niets van dat alles. Men moest zich vergenoegen met postwagen of trekschuit. Toen was het reizen nog duur op den koop toe. Te voet reizen en onderweg den kost bedelen was nog de voordeeligste weg: dus

was thuisblijven maar het best. Waterleidingen waren toen niet in zwang, wèl stinkende poelen. Godsdienshaat en Onverdraagzaamheid betwistten elkander den voorrang, maar .... laat ik ophouden met al die narigheden, want ... er was toen ook veel goeds. Alles moest echter beter worden. En dit is geschied. Maar door wie? Hebben wij dit aan 't publiek te danken, dat tot de bouwmeesters kwam? Of mochten de bouwmeesters zelf het initiatief daartoe nemen? Immers neen, want dat zou beneden hun waardigheid geweest zijn. Waren 't dan de lands- of stedelijke regeeringen? Neen, want dezen wilden liever alles bij het oude laten. Een ieder moest maar in het slijk wentelen, des te beter was het haar dan mogelijk, despoot te spelen. Geen regeerders wilden vooruitgang, daardoor toch liepen zij kans om verdrongen te worden. En wat was 't gevolg van de gilden? »Dat de timmerman en metselaar liever elkaars werk bedierven, dan dat zij zouden hebben goedgevonden dat een hunner zich boven de anderen verhief." Alles dus kastengeest en kleingeestigheid. Liever de kudde uitgebannen en aan de schande of den honger prijsgegeven, dan fiere verheffing en ontwikkeling toe te laten. Waren 't dan de geestelijke genootschappen? Ook zij niet. Wel hebben zij veel schoons in 't leven geroepen, maar zij bewogen zich altijd op hun eigen terrein, en met succes.

Maar wat of wie was 't dan?

Het was de speculatiegeest, die geld wilde verdienen. Niet zooals bij effecten, waar niets wordt voortgebracht, maar met degelijke gegevens. Er zijn serieuse bouwmeesters, die, als zij spreken van speculatie-bouwers, daarmede niet veel goeds bedoelen. Wij laten dit voor hun rekening. Immers ziet men tegenwoordig speculatie op bijna ieder gebied, b. v. gas-, water-, spoorweg-, tram-, telephoon-, rioolvuil-speculanten en wat dies meer zij.

Om echter terug te komen op den aanleg van straten en wegen. Engsluitende wallen waren gevaarlijk, vandaar dat ondernemende mannen voorstelden om ze te slechten. Op de vrijkomende gronden werden straten aangelegd en kwam bouwgrond vrij. En die speculatiegeest was geen philanthropie. De gronden werden dikwijls tegen den wil der Gemeentebesturen gekocht. Intusschen werden daardoor de steden uitgebreid en breede en ruime straten aangelegd. De speculanten werden rijk en dit moedigde nieuwe aan. Rotterdam heeft met zijn groeiden uitmuntend gespeculeerd en bezit thans in zijn Directeur der Gemeentewerken iemand, die met een krachtigen en gezonden speculatiegeest is bezield. Want al moge door het ontwerpen van nieuwe wijken ligplaats voor schepen verloren gaan, wat hinder! diezelfde geest zal ook dáárin wel voorzien. Alles dan moest uit den omtrek der steden verwijderd worden, teneinde hare ontwikkeling mogelijk te maken. Weiden, boomgaarden, spoorwegstations (adres het grootsche plan Delftschepoort, Stationsweg alhier) enz., alles moest plaats maken voor den speculatiegeest. Wat bedoeld plan aangaat, ik hoop dat de boulevard, de zoo prachtige toegang naar de Diergaarde, zijn aanleg waardig zal bebouwd worden. Daar toch biedt zich een schoone gelegenheid om zijn talent te toonen. Bouwgrondondernemers vestigen hun aandacht op de speculatiebouwers. Zonder hen bleven de gronden onverkocht. Immers de particulieren laten geen huizen bouwen; zij koopen ze liever als ze gereed zijn, dan kunnen ze zien of de inrichting hun bevalt en laten dan door een deskundige het gebouw inspecteeren. Bij goeden uitslag wordt de koop gesloten. Koopers van huizen willen geen versieringen (een oud Haagsch bouwmeester sprak van stofnesten). Ook heeft een sierlijk huis de rekerheid van door de schatters hooger in de belasting te worden gerangschikt, niettegenstaande reeds belasting wordt geheven van licht en lucht, schoorsteenen enz. Goede huizen mogen dus wel dubbel gewaardeerd worden wegens de liefde, die er uitstraalt van de stichters, die meer aan de schoonheid dan aan de gevolgen daarvan hebben gedacht.

Velen zoeken het zwaartepunt in de gevels, terwijl zij voor de indeeling geen oog hebben. Anders is dit met den gezonden speculatiebouw. Het eigenbelang geeft daar vernuft. Immers beijveren die bouwers zich om de plekjes zoo oordeelkundig mogelijk, en volgens hun ondervinding, in te deelen. Hoe kan 't dan goed zijn, hèt maken van een plan aan een leerling of ambtenaar, die 't in zijn snipperuurtjes doet, op te dragen? Waar zou 't heen zonder speculatiebouwers? Daarenboven zijn particulieren altijd bang voor een begrooting, die zelden uitkomt, en dan ook eenvoudig maar door kuboeren wordt verkregen. De speculatiegeest heeft er belang bij, doelmatig te zijn bij ieder bouwwerk. Laat hij dus voortgaan op den *goeden* weg. Lage beschuldigingen uit jaloezie, als er soms een kruletje is aangebracht waar 't niet behoort, kan hem niet deren. Vooruitgang door de hand te reiken aan hen, die 't goede doel voor oogen houden, dat moet de leus zijn. Al slaagt de bouwspeculant niet met betrekking tot de eischen der kunst, zijn voortwerken is voor de bouwkunst onmisbaar. Helpt dus die speculatiebouwers!

En nu een woord over de beide hier tentoongestelde plans. Het eene is de Passage en het andere de overdekte markt te 's-Hage, beiden kinderen van den speculatiegeest. Passage, een vreemd woord, evenals locomotief, rails, enz. Maar het drukt toch duidelijk onze bedoeling uit. Wanneer men aan een passage denkt, stelt men zich voor winkelrijen, vereenigd door .... een glazen dak. Niettemin spreekt een gedeelte van het publiek van glazen straat. Een passage moet zijn een flaneerstraat, dus niet de kortste weg, dien men gaat als men haast heeft. Immers koopers moeten geen haast hebben. Daarentegen worden wandelaars door schoone etalages aangetrokken. Ook moet een passage licht en rank gebouwd zijn (zonder aan de eischen der stabiliteit te kort te doen). Achter breede pilasters en muurdammen kunnen geen etalages zijn. Ook mag een passage niet te monumentaal zijn en evenmin op een kathedraal gelijken. Ventilatie is een hoofdzaak, om de gaslichtwarmte en andere kwade dampen af te voeren. De glasbedekking is het best te maken van ruw spiegelglas dik 6 m.M., daar zij bestand moet zijn tegen hagelslag. Vooral mag de bedekking niet lekken en dit heeft dikwijls plaats tengevolge van condensatie, die dus afgevoerd moet worden. De staande wanden in de dakbedekking moeten geheel kunnen opengemaakt worden, waardoor de wind vrij spel heeft, evenals bij een paraplnie. Sneeuw is ook een groote vijand van een passage. Deze toch verduistert sterk. Breede goten en dito afvoerbuizen zijn dan ook noodig om de sneeuw door te laten, die onmiddellijk moet worden weggeruimd. Ook zonnewarmte moet onschadelijk gemaakt worden, hetgeen geschiedt door waterstralen uit de waterleiding op het glazendak te spuiten, waardoor de passage in den zomer koeler is dan een open straat. In een passage heeft men overigens geen last van stof, slijk of neervallend vuil, terwijl streng toezicht noodig is, waarover straks. Ook moeten de brandbluschmiddelen doelmatig en op een gemakkelijke wijs te bedienen zijn. Na den bouw heeft men de exploitatie: 1°. is een voldoend getal opzichters noodig om allen en alles te verwijderen, waardoor de passage onzedelijk of onrein zou worden, waarvoor veel beleid en kennis der locale toestanden noodig zijn; 2°. willen de winkeliers uit slordigheid of concurrentie dikwijls niet medewerken; 3°. moeten stank of geraas veroorzakende bedrijven worden geweerd, enz. enz.

Wat het ontwerp van de Haagsche Passage aangaat, wensch ik hier openlijk hulde te brengen aan mijn collega Westra, die door zijn vorige betrekking en groote bekwaamheden, alsmede door zijn bekendheid met Haagsche toestanden, veel heeft toegebracht, om het plan met mij vast te stellen. De Passage ligt hoek Buitenhof en Kettingstraat. Aan den hoofdgevel Buitenhof zijn 7 ingangen. Van het Buitenhof af loopt zij tot aan een Rotonde, op een breedte van 7 meter, en van deze Rotonde ter breedte van 6 meter, zijnde de geheele lengte 158 meter. Uit de Rotonde loopt een tak naar den Praktijnjnshoek, waar nog een terrein beschikbaar komt voor een schouwburg. De ligging aan de Spuistraat en aan een druk plein maakt dus de plaats als 't ware uitgezocht. Er zijn geprojecteerd: 53 winkels gedeeltelijk met woningen, café, casinolokaal, salon-gourmet, hotel met 60 kamers en 5 afzonderlijke bovenhuizen. Ook zijn er groote winkels bij: allen hebben flinke kelders met afzonderlijke toegangen aan dienstgangen. De Passage krijgt aan het Achterom nog 2 ingangen. De helling is slechts 1.20 meter, die het Buitenhof hooger ligt. De oppervlakte bedraagt 3000 centiare. De onteigening kostte *f* 700,000. De bouw zal kosten *f* 7 à 800,000. De fundeering is aangenomen voor *f* 70,000 door den welbekenden aannemer, den heer G. Keij te Rotterdam, terwijl binnen weinige weken de bovenbouw zal worden aanbesteed.

Het tweede ontwerp betreft de overdekte Markt aan de Wagenstraat te 's-Hage, ook al een speculatie-onderneming. De opening is op 15 Januari bepaald. De Passage geeft toegang tot een kleine markt, waarvan het middelgedeelte bestemd is tot groenmarkt. De hoofdmarkt heeft standplaatsen voor vleeschhouwers, spekslagers, enz. In het midden bevindt zich een criée, of openbare verkoopplaats bij opbod van allerlei levensmiddelen. Het overige is bestemd voor groenten en fruit. Een galerij loopt van de Wagenstraat tot de Haagpoort. Deze is ook bestemd voor kleine artikelen, als boekenstalletjes enz. De financieele berekening der opbrengst van een overdekte markt berust op het staangeld, dat voor de kraampjes moet betaald worden, gevoegd bij de kosten van opzetten, afbreken en vervoeren. De kosten geven den maatstaf aan voor het tarief. — De bekapping is ontworpen naar het systeem: basiliek. Sommige dergelijke bekappingen hebben den segmentvorm, maar deze veroorzaakt zijdelingsche drukking, terwijl de rondboog geheel vrijstaat, en de zijmuren hier slechts 1½ waalsteen dik zijn. Ook te Parijs is dit systeem toegepast. De hoogte van de spanten dient aan weerszijden tevens tot verlichting. Het voordeel van diffusie komt duidelijk uit, want op donkere dagen is 't onder de kap lichter dan buiten in de straat. Het glas is goudgeel, waardoor men zich altijd verbeeldt dat 't mooi weer is, hetgeen ook weder speculatie kan genoemd worden. De wanden zijn allen in zuiver Hollandsch voegwerk opgetrokken. De kolommen en pilasters aan den voorgevel zijn in Zweedsch graniet, de andere versieringen in witte zandsteen uitgevoerd. De ventilatie geschiedt door de zijramen, die verticaal draaien. De betimmeringen zijn allen in gevernist, blank Amerikaansch grenenhout uitgevoerd.

Het terrein heeft *f* 160,000 en de bouw *f* 240,000 gekost.

De ijzerconstructie is zeer voordeelig gebleken, daar de geheele bekapping slechts 100,000 ℔ weegt.

Voor 't overige verwijs ik u naar de plans en ben gaarne bereid, zoo noodig, nadere inlichtingen te verschaffen.

De heer Van Wijk eindigde met een warm woord van opwekking voor het in 't leven roepen van goeden speculatiegeest, en hoopte dat ook in het jaar 1884 het aan velen gegeven zal zijn dien geest wakker te houden, alsook dat vrede, en geen nijd of afgunst, in de harten zal wonen.

De Voorzitter zegt den heer Van Wijk dank voor zijn belangrijke voordracht, wat door de leden met luide teekenen van bijval wordt bezegeld.

De Vergadering was bezocht door 27 leden en plaatselijke leden, alsmede door 13 geïntroduceerden, die allen met veel belangstelling de duidelijke en keurig uitgevoerde teekeningen beschouwden, waaronder vooral uitblonk de perspectief-teekening van den voorgevel van het Passage-gebouw, dat gewis een sieraad van de residentie zal uitmaken.

AFDEELING AMSTERDAM.

Vergadering van Vrijdag 4 Januari 1884.

De Voorzitter opent de vergadering en verwelkomt de leden in het nieuwe jaar, roept hunne hulp tot medewerking in en wenscht dat in 1884 de Afdeeling die belangstelling moge genieten waarop zij, als gevestigd in de hoofdstad des Rijks, aanspraak heeft.

De heeren Haverkamp en Wigman zijn tot leden aangenomen; de eerste, welke tegenwoordig is, wordt door den Voorzitter als zoodanig begroet.

De Secretaris brengt ter tafel het jaarverslag over 1883, waaruit o. m. blijkt dat het aantal leden met 10 vermeerderde en thans 119 bedraagt, als: 4 ere-, 73 gewone- en 42 plaatselijke leden. Er zijn gehouden 14 Bestuurs- en 8 gewone vergaderingen. Vervolgens brengt de Penningmeester verslag uit omtrent de financiën der Afdeeling; de rekening sluit met een batig saldo van *f* 448,31½. De heeren van Looij en Kam worden benoemd tot verificateurs dier rekening, welke door hen wordt accoord bevonden.

De heeren Schill en Landré worden als Bestuurders herkozen en nemen de herbenoeming aan.

De Voorzitter verzoekt thans de Commissie, belast met het verzamelen van stukken voor de Tijdschriften der Maatschappij, bestaande uit de heeren Laarman, Sanders en Huibers, verslag te doen van hunne werkzaamheden in het afgeloopen jaar. De Commissie verklaart, bij monde van den heer Huibers niets te hebben uitgevoerd, waarop de Voorzitter de uitnoodiging richt tot de heeren Berlage, Kam, Haverkamp en Cuypers zich voortaan met die taak te belasten, welke vereerende opdracht door hen wordt aanvaard.

De begrooting voor het jaar 1884 wordt behandeld en goedgekeurd; de vermoedelijke inkomsten bedragen *f* 790,31½ en het vermoedelijk batig slot *f* 265,51½.

De heer Rieber, de aangekondigde spreker voor deze Vergadering, neemt thans het woord en behandelt in een zeer uitvoerige en door tal van schetsen opgehelderde rede »de uitbreiding en tooi van groote steden".

Na een korte beschouwing over de zeer wansmakelijke uitbreidingen der steden in ons vaderland en voornamelijk Amsterdam, in den jongsten tijd, behandelt hij den aanleg van groote verkeerswegen, hunne versiering door juiste plaatsing van monumenten, fonteinen, enz., en den aanleg van plantsoenen, in verschillende groote steden, als: Parijs, Londen, Brussel en Berlijn; wijst vooral op den practischen aanleg der wegen te Londen en toetst de in deze plaatsen gevolgde regelen aan die, gevolgd bij het uitbreidingsplan van Amsterdam, dat meer dan eenige andere stad voor een practische en schoone uitbreiding geschikt was, doch thans op zoo jammerlijke wijze werd bedorven.

Een uitgebreide bespreking wordt gewijd aan het plan van uitleg der stad Keulen op de terreinen aan de gesloopte en nog te sloopen vestingwerken, waarin o. a. alle bestaande wegen in de nieuwe stad worden verlengd en waarbij voor het behoud van oude poorten en monumenten wordt gewaakt.

Vervolgens worden behandeld de versieringen der pleinen en boulevards o. a. de »Place du Théatre" te Parijs, »Trafalgar square" te Londen, »Piazza del Como" te Milaan en meer anderen. Speciaal wordt nog besproken de bebouwing van het »Ile de Commerce" te Luik en den aanleg en de beplanting der wegen en boulevards in de groote Europeesche steden, terwijl de spreker zijne bijdragen besluit met een kritische beschouwing over de plantsoenen en versiering der pleinen te dezer stede.

Na het voeren van eenige discussiën wordt de Vergadering door den Voorzitter, onder dankzegging aan den heer Rieber, gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. Op Oudejaarsdag werd den Burgemeester, Mr. G. van Tienhoven, eene eigenaardige hulde gebracht. De uitnemende en waardige wijze, waarop hij, bepaald dezen zomer tijdens de Internationale Tentoonstelling, de hoofdstad vertegenwoordigde tegenover vorstelijke personen, regeering, landgenooten en vreemdelingen, werd destijds algemeen gewaardeerd. Enkele maanden geleden opperden eenige heeren het denkbeeld om aan die waardeering uitdrukking te geven door een blijvend huldeblijk. Er vormde zich eene commissie van uitvoering, die de zaak confidentieel behandelde en deelneming erlangde door persoonlijke uitnoodiging. Het voornemen was, voor den Burgemeester een medaille te laten slaan en hem daarbij een gedenkboek aan te bieden met de handteekeningen der deelnemers. Daar op de voorzijde der medaille de buste van den heer Van Tienhoven geslagen zou worden, kon dit werk niet voltooid zijn, voor hem verzocht was daarvoor te willen poseeren. De commissie heeft op Oudejaarsdag dat verzoek gedaan en daarbij het gedenkboek aangeboden, bevattende de handteekeningen van 644 deelnemers.

'S-GRAVENHAGE. Door Z. M. is Rudolf Stang, professor in de graveer- en etskunst aan de Academie te Düsseldorp, met 1 Januari e. k., benoemd tot hoogleeraar aan de Rijks-Academie van beeldende kunsten te Amsterdam.

BERICHT.

De prijs van het Weekblad bedraagt *zes gulden* per jaar voor hen, die vóór den 1 Februari e. k. een postwissel van dit bedrag toezenden aan het Bureau van *De Opmerker* te Arnhem.

De abonnementsprijs bedraagt *f* 2.25 per kwartaal.

ADVERTENTIEN.

Er biedt zich aan een bekwaam **practisch en theoretisch BOUWKUNDIGE**, als

Opzichter, Teekenaar of Onderbaas.

Hij is sedert 7 jaar bij een der voornaamste Architecten en andere bouwkundigen werkzaam geweest. De beste getuigen staan hem ten dienste; franco brieven onder No. 104, aan het Bureau van het *Utr. Prov. & Stad. Dagblad, Utrecht.*

Ministerie van Justitie.

Leveringen aan de Gevangenissen en de Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 21 Januari 1884**, des namiddags te *één* ure, zal in een der lokalen van het Ministerie van Justitie, op het Plein te *'s Gravenhage*, bij enkele inschrijving worden **aanbesteed:**

Het leveren van hout-, metselsteenen, metsel- en pleisterspeciën, pannon, tegels, verfwaren, glas en gereedschappen aan de gevangenissen te Leeuwarden, nabij Leiden, te Hoorn, te Rotterdam, de Kruisberg nabij Doetinchem, te Alkmaar en aan de Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen.

De bestekken liggen ter lezing en zijn op franco aanvrage te bekomen aan het Ministerie van Justitie, en aan bovengenoemde gevangenissen en rijksgestichten.

Nadere inlichtingen worden gegeven door den Ingenieur-Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, W. C. METZELAAR te *'s Gravenhage*.

's Gravenhage, den 28 December 1883.

Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal,
CLANT.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.

Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.

Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

LOUIS GOFFIN & Cie.

AVENUE ROGIER 27.

LUIK.

LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk,** enz. enz. **Monsters op aanvrage verkrijgbaar.**

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 10 Januari 1884**, 's voormiddags ten 11 ure, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

1°. **Het leveren en planten van Boomen en Heesters langs de wegen, singels, pleinen enz.**
2°. **Het driejarig onderhoud der openbare pompen.**

Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

RIETSCHEL & HENNEBERG,

Ingenieurs & Fabriekanten,
Berlijn. Dresden. Keulen. Weenen.

Vertegenwoordiger voor Nederland

J. VAN HOORN Szn., Ingenieur Amsterdam.

Projecten, Begrootingen en Aanleg

VAN

Centraalverwarming & Ventilatie-Inrichtingen,

naar de nieuwste en proefondervindelijk beste Constructiën voor:

Woonhuizen, Villa's, Kantoren, Winkels, Hotels, Restauraties, Schouwburgen, Museums, Kerken, Ziekenhuizen, Scholen, Bibliotheken, Krankzinnigengestichten, Gevangenissen, Openbare Gebouwen, Werkplantsen, Fabrieken enz. door middel van **Stoom-, Water- of Luchtverwarming of gecombineerde systemen.**

Installaties van Openbare Zwem- en Badinrichtingen.

Stoomkooktoestellen en Waschinrichtingen.

Drooginrichtingen voor Abattoirs en Fabrieken

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Vraagt Catalog.
NEDERL.
Van der LOON
Galv. op
Zuinigheids-Boosterijzers.

Lessenaars, IJzeren Bakes, en Zijdekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

VERZINKFABRIEK,
Linden & Co.
Dordrecht.
Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK
TE
AMSTERDAM
Beltweg N°. 3.

NATUURL. ASPHALT
VAN
VAL DE TRAVERS
ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. geliere men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL

DE JONGH & Co.

Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen-** en **Tegelvormmachines, IJzeren Kap-** en **Brugconstructiën** enz.

Verschenen:

Uitgave van C. L. BRINKMAN, te Amsterdam.

BOUWKALENDER voor 1884,

DOOR
J. G. VAN GENDT Jr.,
VERMEERDERD DOOR
Th. G. SCHILL en D. H. HAVERKAMP,
Ingenieurs en Architekten te Amsterdam.

Prijs in leer *f* **1.50**, in linnen *f* **1.25**, der Bijlage (verbeterde druk) *f* **0.60.**

Verkrijgbaar bij de meeste Boekhandelaren of tegen Postwissel bij den Uitgever.

Het is een practisch boekje dat wij hier aankondigen: het behoeft toch geen betoog, dat ieder bouwkundige jaarlijks een zakboekje voor zijne aanteekening betreffende verschillende zaken noodig heeft.

Het komt ons voor, dat bovenstaand uitstekend bewerkt boekje in alle opzichten hieraan voldoet. Immers, niet alleen dat het de voornaamste zaken met betrekking tot de Burgerlijke Bouwkunde, Bouwmaterialen, Machinerieën, Post- en Telegraafwezen, Wettelijke bepalingen op het Bouwen, Stoomwezen en Zegel, Geodesie, Afstand- en Loontabellen, op een beknopte, duidelijke wijze behandelt, maar bovendien bevat het eene bijgewerkte Naamlijst van het korps Ingenieurs en Opzichters van den Waterstaat, Ingenieurs-Verificateurs en Landmeters bij het Kadaster, Koninklijk Instituut van Ingenieurs, verschillende Spoorwegen en andere Technische Inrichtingen en Maatschappijen, benevens een Kaartje van Nederland, waarop de Spoor- en Tramwegen — tot heden bijgewerkt — voorkomen.

Met vertrouwen kunnen wij dit Zakboekje aanbevelen, want 't gaan deze kalender van de gewone notitieboekjes doet onderscheiden, is niet alleen het bovengenoemde, maar ook de practisch ingerichte Agenda, bestaande uit p. m. 75 pag. blanco geruit papier, waarop de datums vermeld staan, en de noodige ruimte is gelaten om aanteekeningen of afbeeldingen te maken.

In één woord, 't is een onmisbaar Zakboekje voor ieder Vakman.

Alle vragen betreffende zijn vak zullen steeds op bovredigende wijze in dit boekje beantwoord worden.

Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen
van Th. J. DOBBE en ZOON te Utrecht.

Papier sans fin, Détailpapier, Papier quadrillé au millimètre, Papier toile Lichtdrukpapier, Lichtdrukpreparaat, Papier toile, Calqueerpapier, Calqueerlinnen, enz. enz.

De verschillende teekenpapieren van de Heeren CARL SCHLEICHER & SCHULL te *Düren* zijn voor dezelfde prijzen bij ons te verkrijgen.

LOCOMOBILES,
Centrifugaalpompen en Stoomheijen
TE KOOP en TE HUUR.
IJzeren Kap- en Brugconstructiën.
VAN DORSSER & TER HORST, Dordrecht.

TROTTOIRTEGELS. PARKETVLOEREN, CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

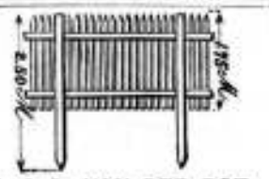

J. & D. VAN DER POT,
ROTTERDAM.
GEKYANISEERD ROTVRIJ
RASTER- en ander HOUTWERK,
in alle op te geven maten, tot 10.25 M².
niet vatbaar voor de Champion
en uitertst langzaam brandend.
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT
en verder TIMMERHOUT,
Vlot- en Slijpdeelen enz.

Prima PORTLAND-CEMENT,
merk DYCKERHOFF & SÖHNE,
in wichthoudende Vaten van 180 Kilo
en Zakken van 70 Kilo,
niet vervalscht met hoogovenslakken, kalksteen
of dergelijke bijmengingen.

HYDRAULISCHE en andere KALK,
per Wagon of Schoepslading.

HARDSTEEN,
uit de prachtige groeve te Emptinne,
van de Heeren GOOSSENS & SONNENBERG,
gezaagd in Platen
en STEENHOUWWERK op maat klaargemaakt.

NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA-ZANDSTEEN.
uit de groeven van
Staudernheimer. | Cordeler.
Breitenheimer. | Wexemer.
Udelfanger. | Roode Kylithaler [enz.
Bentheimer. | La Rochette.

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

HOOFD-AGENTSCHAP en DEPôT.
VAN:
fijnkleurige, zeerharde Muur- en Vloertegels uit Saint Paul, Parket- en Trottoirtegels uit Neustadt, fijne Cementen Vloeren en Randen uit Roosendaal (N. Br.), Albastine voor Plafonds en Kalkmuren, Platte Kwasten, Verf voor Cementen en vochtige Gevels, Witte Fransche Zandsteen uit de groeven van CRAZANNES en SAINT SAVINIEN, geladen te Rochefort à ƒ 17.50 per cub. M.
Een groote keuze Marmeren Schoorsteenmantels uit de Stoommarmerfabriek der Heeren OZINGA & VLASKAMP te *Boelum*, is in onze magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.
SPECIAAL HANDEL in: Kleurige Groninger-, Rijn-, Priesche- en Kunst-Zandsteen, Gevel-, Profiel- en Vlechtingsteenen. Alle bekende soorten Dakpannen met daarbij passende IJzeren Dakramen, Engelsche, Duitsche en Belgische Portland-Cement en Gips, Riool- en Schoorsteenbuizen, Muursteentjes, Scheipen, Cementen Putten, Hardsteen-, Marmer- en Kunststeenwerken, Marmeren en Bremer Vloeren, Grafzerken en Monumenten, uiterst billijk in prijs. Marmeren Schoorsteenmantels, Marmeren Waschtafelbladen, gebeeldhouwde Houten Schoorsteenmantels, gedraaide Houtwaren, Houten Trapbalusters, Deurkrukken, Secreet-Brillen en Deksels, Bouwornementen in Zink, Terra Cotta, Consoles en Sluitstukken, Plastische Plafondversieringen, Asphaltbuizen welke onverslijtbaar en goedkoop zijn, Asphaltdakpapier, Portland-Cement om te metselen franco per wagon ƒ 17.50 per 1000 kilo, zijnde de inhoud van 6 gewone cementvaten.
Fabriek van Terra Cotta Bouwornementen in diverse kleuren, Beelden, Vazen, enz. Sedert 1835 gevestigd te *Zeist*, bekroond met diverse Medailjes.
Magazijnen te *AMSTERDAM*, Achter Oosteinde, bij het Paleis voor Volksvlijt.
MARTIN en Co.
Eerste qualiteit. Fabrieksprijzen.

J. F. HENSEN AZN.,
Kolen-Mijn Oost-Zeedijk, 280.
ROTTERDAM,
levert prima kwaliteit groeve WESTFAALSCHE VLAM- en ENGELSCHE KOLEN, tot concurreerende prijzen, per waggon en schoepladingen.
PRIMA KWALITEIT
ENGELSCHE PORTLAND-CEMENT,
bij groote en kleine partijen.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

BECKER & BUDDINGH, - ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK
VAN
WATERPAS-,
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS . TEEKENAARS [enz.
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN,
WEEGWERKTUIGEN.

Bij P. GOUDA QUINT, te Arnhem, is verschenen de tiende aflevering van:
Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL,
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.
Met omstreeks 700 in den tekst gedrukte figuren en 6 staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij inteekening in 12 afleveringen á ƒ 1.75.

B. HOLSBOER, te Arnhem.
1868. Zilveren Medaille voor Waterpas-Instrumenten.
1879. Hoogste onderscheiding voor Waterpas- en Hoekmeet-Instrumenten.
1881. Intern. Tentoonst. te Melbourne. Bekroning 2de, 3de en 4de graad voor Waterpas- en andere Instrumenten.
EQUERRES, MEETKETTINGEN en Stalen LINTEN
BRIEF- en POSTPAKKETBALANSEN, enz.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.W.M.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jlz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Drukkeningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij voorafbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbbetaling.
ADVERTENTIËN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herhaalnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen. Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA.

JAARLIJKSCH FEEST.

TE HOUDEN

op 19 Januari 1884

IN DE GROOTE ZAAL VAN *MAISON STROUCKEN*

TE

AMSTERDAM.

PROGRAMMA.

I.

1. Soirée Musicale, met welwillende medewerking van de Heeren Henri F. R. Brandts Buys, componist en muziekdirecteur; Eugène Baudot, solo-violist bij de Amsterdamsche Orkestvereeniging, vroeger bij Bilse's kapel; Gerard Völlmar, solo-violoncellist bij de Amsterdamsche Orkestvereeniging; Herman Venverloo, tenor, en K. Ingerman, baryton.
2. Voordracht van „De Werkstaking" naar F. Coppée.

II.

3. Introductie.
4. De villa Silberstein, oorspronkelijk blijspel in 3 bedrijven en in verzen.
5. Komisch intermezzo.
6. Die feindlichen Nachbarn (pantomime), enz. enz.

SOUPER.

Aanvang te 8 uren precies.

Heeren Leden worden uitgenoodigd tot deelneming aan dit feest, waarvoor hun nog eene speciale invitatiekaart zal worden toegezonden.

Heeren Leden kunnen op den feestavond niet-leden van het Genootschap introduceeren. Introductiekaarten zullen verkrijgbaar zijn voor de te Amsterdam woonachtige leden aan het Genootschapslokaal, op Maandag den 14en Januari a. s., des avonds na acht uur, op hunne persoonlijke of schriftelijke aanvraag, waarbij de namen der te introduceeren personen moeten worden opgegeven. Buitenleden kunnen zich, met inachtneming van dezelfde bepalingen, schriftelijk wenden tot den Secretaris der Feestcommissie, den heer Jonas Ingenöhl, Weesperzijde 8, die voor de toezending zal zorgdragen. Dames kunnen niet geïntroduceerd worden.

De deelneming aan het souper staat voor Heeren Leden en hunne introducés open tegen ƒ 2.— per couvert, zonder wijn. Men wordt verzocht zich, bij eventueele deelneming, uiterlijk 17 Januari aan te melden.

Namens het Bestuur,
JAN SPRINGER, *President.*
TH. G. STRENGERS, 1ste-*Secretaris.*

Namens de Feestcommissie,
A. W. WEISSMAN, *President.*
JONAS INGENÖHL, *Secretaris.*

(A. et A.) SPECULATIEBOUW.

In het vorig nommer van het weekblad *De Opmerker* was een uitvoerig verslag opgenomen van een redevoering, door den heer J. C. van Wijk gehouden, in de vergadering van 28 December der Afdeeling Rotterdam, waarin Z.Ed. ook een en ander zegt betreffende den speculatiebouw.

Velen zullen met mij verbaasd hebben opgekeken, toen ze daar een lofrede op den speculatiebouw vonden, zooals nog wel niemand er ooit een waagde uit te spreken. De heer Van Wijk toont zich een zoon van de negentiende eeuw, en blijkbaar schaamt hij zich niet dien titel te dragen. Wat is toch het hoofddoel, waarnaar men, vooral in de laatste helft der negentiende eeuw, streeft?.... *Geldverdienen*, en dat wel liefst zoo gauw mogelijk en met zoo min mogelijk moeite. En wat kan men dan beter doen dan speculeeren in olie of katoen, in effecten of in huizen? 't Is den speculant om het even, wáárin hij handelt, als hij maar denkt, geld te kunnen verdienen. Het katoen en de olie ziet hij nooit, al doet hij er nog zulke groote zaken in; de effecten en de huizen wel, doch ook deze laatsten interesseeren hem slechts voor zooverre hij kans ziet, er weer geld mede te verdienen. 't Is hem volmaakt onverschillig of huizen en effecten onsoliede zijn, als er slechts winst mede te behalen is.

Er wordt dikwijls gezegd, dat onze tijd een wonderlijke tijd is, en werkelijk niet ten onrechte. 't Geldverdienen is zoozeer hoofdzaak, de concurrentie is zoo scherp, dat men inderdaad niet begrijpt, waar dat alles heen moet en dat soms de vertelling van den Baron von Münchhausen, betreffende de twee wolven, die zoo verwoed vochten, dat bij het eind van 't gevecht slechts twee staarten meer over waren, ons voor den geest komt.

De bouwgrond- en huizen-speculatie was velen een welkom middel om op een gemakkelijke wijze aan geld te komen. Zij knoeiden, door geen ferme bouwverordeningen in toom gehouden, er maar op los, en dank zij de steeds wassende bevolking, waren de menschen wel genoodzaakt, die kaartenhuisachtige gewrochten te betrekken. Is het nu wonder, dat men met verachting van den speculatiebouw spreekt? Is het niet veeleer te verwonderen dat iemand, als echt kind zijns tijds, het cynisme zoover durft drijven, om voor den speculatiebouw den handschoen op te nemen?

Behalve de „huisjesbouwers", zijn er nog speculatiebouwers in het groot. Dat zijn de mannen die ons Panorama's, Galerijen, Passages, Koffiehuizen, Panopticums en dergelijken schonken. Voor die speculatiebouwers kan men nog een zekere achting hebben, wanneer men tenminste niet van hen weet, dat ze, reeds lang vóór het gebouw voltooid was, door gewillige couranten geholpen, de aandeelen tot een bovenmatig bedrag wisten op te voeren, en er zich toen met winst van ontdeden. De „inrichting" kon hun verder niet schelen, al vonden zij 't wel aardig, om als „weldoeners hunner stad" te worden uitgebazuind. *C'est l'Américanisme*, zei mij onlangs een Franschman, toen ik hem dit vertelde.

Al die nieuwigheden, als passages, galerijen, panopticums, panorama's, koffiehuizen, tramwegondernemingen, hebben slechts het doel, om vroeger ongekende behoeften te scheppen, en zoodoende aan eenige weinige personen gelegenheid te geven tot *geldverdienen*. Of zou men nog zoo onnoozel zijn, dit alles voor philanthropie aan te zien?

De „huisjesbouwers" nemen geen architect, of als zij de bescheidenheid zoover drijven, dat zij meenen hun plannetje zelf niet te kunnen maken, nemen ze er een die 't voor „'n prikje" doet, want natuurlijk is het in hun belang, dat de productiekosten zoo min mogelijk zijn. Daarom nemen zij immers ook derdesoorts hout, de goedkoopste soort steen. Want anders wordt er geen geld verdiend.

De speculatiebouwers op groote schaal nemen wel een architect, maar het kan hun in den regel minder schelen, of die man knap is, dan wel of hij ook wat aandeelen kan nemen, aan geld weet te komen, of aandeelen kan plaatsen. 't Plan of de stijl doet er minder toe. Als de zaak maar eerst gelanceerd is, dan komt dat vanzelf. Wat dan ook ten slotte voor den dag komt is meestal niet geschikt, om hem, die 't met de kunst wèl meent, tot „achting" te stemmen.

De historische kennis van den heer Van Wijk schijnt niet op zeer vaste grondslagen te steunen. Immers, wie had ooit gehoord, dat nu 150 jaar geleden, dus omstreeks 1730, „de menschen in hutten woonden", of de „adel vanuit zijn kasteelen rooftochten ondernam" (in den pruikentijd), en de straten „ongeplaveid en modderpoelen waren." Als dit van de middeleeuwen gezegd was, zou het waar zijn geweest, doch in de 18e eeuw was men gelukkig wat verder gekomen. Ook was toen de verlichting van den openbaren weg niet onbekend, want reeds in de 17e eeuw vond Jan van der Heyde de straatlantarens uit, terwijl ook toen riolen volstrekt geen „ongekende weelde" waren. Of de „godsdienstnaat en de onverdraagzaamheid" thans zooveel minder zijn dan in den tijd van Voltaire, zou ook nog te bezien staan.

Ook wat van de gilden gezegd wordt getuigt van een groote oppervlakkigheid. Is 't niet allerkomickst, als men hoort spreken van de fiere verheffing en ontwikkeling van den hedendaagschen ambachtsstand?

Gelukkig geeft de heer Van Wijk toe, dat de speculatiebouw niet naar uiterlijk schoon streeft. Hij zag zeker wel in, dat, al had hij het tegenovergestelde verkondigd, toch niemand hem geloofd zou hebben. Maar „de indeeling" is dan ook des te schitterender, en zou, volgens den geachten spreker, nog wel aan menig architect van naam ten voorbeeld kunnen strekken. Doch ook dit laatste zal betwijfeld worden door de talrijke bewoners van speculatiehuizen, die steile trappen, donkere kamers, alcoven of privaten zonder licht of lucht en meer dergelijke „gerieflijkheden" hebben.

En toch zegt de heer Van Wijk, dat het voortwerken van den bouwspeculant voor de bouw*kunst* onmisbaar is! 't Is waar, er zijn menschen, die meenen, dat ook woekerplanten en ongedierte een nuttige rol in 't heelal spelen. Dienen zij wellicht voor 't contrast?

Indien het voortwerken van den bouwspeculant nog kan geacht worden een nuttige zijde te hebben, dan is het alleen, dat het den ernstigen beoefenaar der bouwkunst leert, hoe hij *niet* moet doen. 't Zijn echter dure lessen, op die wijze gegeven, en zonder bezwaar zou haar aantal verminderd kunnen worden.

Ik meende het bovenstaande te moeten schrijven als protest tegen de redevoering des heeren Van Wijk. Ik geloof, dat, al kunnen wij natuurlijk den speculatiebouw niet beletten, wij ons toch wel moeten wachten, hem in de hoogte te steken, want er wordt al zooveel wansmakelijks gebouwd, dat het hoog tijd wordt, dat wij eens wat beters te zien krijgen.

P.S. Ik had juist dit stukje voltooid, toen ik in de courant het bericht van het instorten van twee speculatiehuizen te Amsterdam las.

R. Jan. '84. K.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

28ste Jaarlijksche Algemeene Vergadering,
gehouden den 9 Januari
in het gebouw
MAISON STROUCKEN TE AMSTERDAM.

De Voorzitter opent de vergadering met het uitspreken van een redevoering, waarin hij met voldoening wijst op de schoone resultaten, door eendrachtige samenwerking in het afgeloopen jaar verkregen. Hij uit den wensch, dat ook 1884 een jaar van steeds toenemenden bloei moge zijn.

De 1ste-Secretaris doet nu mededeeling van de ingekomen stukken, o. a. van brieven van de heeren Gosschalk, Schuurman en C. Springer, waarbij zij verklaren, het hun aangeboden eerelidmaatschap gaarne te zullen aanvaarden. Een zevental buitenleden was weder toegetreden.

De 1ste-Secretaris leest daarna het jaarverslag, waaraan het volgende ontleend wordt.

Op het einde van het jaar 1882 bedroeg het aantal der gewone leden 104, dat der buitenleden 10, dat der eereleden 13, terwijl bij het begin van 1884 het aantal gewone leden bedroeg 118, dat der buitenleden 99, dat der eereleden 16; bovendien traden sedert 1 Januari 1884 nog 9 kunstlievende leden toe, en werden 3 buitengewone eereleden benoemd. Was dus het totaal een jaar geleden 127, thans is het 245, wat zeker een verblijdend verschijnsel mag heeten.

Tal van belangrijke verhandelingen werden op de vergaderingen door de leden ten beste gegeven, en menige schoone kunstbeschouwing werd met belangstelling bezichtigd.

Gedurende 1883 werden uitgeschreven 2 Buitengewone-, 2 Gewone- en 2 Algemeene prijsvragen. Op de 1e Buitengewone prijsvraag, „een Schoorsteenmantel", kwamen in 15 antwoorden, op de 1e Gewone prijsvraag, „een Deurpaneel van gesmeed ijzer", 14 antwoorden, op de 2e Buitengewone prijsvraag, „een Buitenverblijf", werden 4 antwoorden ingezonden; op de 1e Algemeene prijsvraag, „een Spoorwegstation", kwamen in 18 antwoorden, op de 2e Gewone prijsvraag, „een Façade voor een Heerenhuis", 19 antwoorden; terwijl de inlevering der antwoorden voor de laatste Algemeene prijsvraag, „een Dorpslogement", nog niet heeft plaats gehad.

In het afgeloopen jaar verscheen de zesde aflevering van de „Verzameling van Bekroonde Ontwerpen", welk plaatwerk hiermede voltooid is. Weldra zal een nieuwe uitgave op meer uitgebreide schaal door het Genootschap ondernomen worden.

Het sociëteitslokaal, op 20 Januari plechtig geopend, was den leden steeds een welkome plaats van samenkomst. Het feest, op 20 Januari gehouden, mocht uitstekend geslaagd heeten.

De bibliotheek werd gesticht, en daarvoor een rentelooze leening van *f* 3000 uitgeschreven, waarvan voorloopig slechts de eerste serie à *f* 1000 geplaatst, en meer dan volteekend werd.

Het Bestuur werd met een lid vermeerderd, en het aantal Bestuurderen nu gebracht op *zes*. De zesde Bestuurder werd de heer J. H. T. Löning. De heer W. Wilkens, die gedurende vijf achtereenvolgende jaren met veel ijver en nauwgezetheid de niet altijd dankbare functie van bibliothecaris vervulde, moest wegens gezondheidsredenen zijn betrekking neerleggen. De heer E. Cuypers werd in zijn plaats gekozen.

Twee adressen werden aan den Amsterdamschen Gemeenteraad gericht: het eene in zake de demping van den N.Z. Voorburgwal, het andere in zake de Beursprijsvraag. Aan de wenschen, in het laatste adres uitgesproken, werd althans voor een deel gehoor gegeven, doch de hoofdzaak bleef helaas onveranderd.

Een excursie naar Gouda werd gehouden op 1 Juli 1883, en door het gunstige weder en de opgewekte vroolijkheid der deelnemers was zij een van de aangenaamste, die door het Genootschap georganiseerd werden. Drie schetstochten, twee naar Haarlem en een naar Ransdorp, werden gehouden, en ook het schetsen wekte de bijzondere belangstelling van vele leden.

In het laatst van November werd eene geïmproviseerde tentoonstelling gehouden, die zoo druk bezocht werd, dat men genoodzaakt was, den duur daarvan te verlengen. Vele autoriteiten toonden hunne belangstelling in de vaderlandsche Bouwkunst door deze tentoonstelling te bezoeken.

Voorts hadden nog expositiën plaats door de heeren Jan Springer, A. W. Weissman, J. H. T. Löning, B. J. Ouendag, W. Wilkens, G. van Arkel en E. W. Geerling.

De goede verstandhouding met buitenlandsche genootschappen bleef voortduren, en de wisseling van stukken had geregeld plaats.

Met een woord van opwekking besloot de 1ste-Secretaris zijn uitgewerkt verslag.

Een daverend applaudissement was den heer Strengers het bewijs, hoezeer men den ijver, waarmede hij het 1ste-secretariaat waarneemt, waardeert.

De 2de-Secretaris, tevens waarnemend Bibliothecaris, de heer Löning, bracht nu verslag uit, aangaande de werkzaamheden der verschillende Commissiën.

Wij ontleenen daaraan het volgende:

De Commissie tot Redactie van de tijdschriften was samengesteld uit de heeren Jan Springer, C. B. Posthumus Meyjes, J. H. T. Löning, Th. G. Strengers, E. Damen, E. Cuypers, A. Salm G.Bz. en A. W. Weissman.

De verzameling van „bekroonde ontwerpen" werd voltooid, en een nieuwe uitgave is thans in voorbereiding.

De Opmerker verscheen geregeld, en onder de initialen „A. et A." kwamen daarin voor 36 hoofdartikelen, behalve kunstcritieken, beschrijvingen, brieven, enz. Voorts werden 8 dubbele en 6 enkele platen geleverd. Op de meest aangename wijze werd met den Uitgever-Redacteur, den heer F. W. van Gendt te Arnhem, samengewerkt, waarvoor dien heer warme dank gebracht werd.

Een Kalender voor 1884, met vignet door den heer Karel Muller, zal weldra den leden toegezonden worden.

De Commissie tot het behandelen van bepaalde vak-

ken en het oplossen der in de vraagbus gevonden vragen was samengesteld uit de heeren Jan Springer, voor Geschiedenis der Bouwkunst, T. G. Strengers, voor Mechanica, E. Damen, voor Waterbouwkunde, C. B. Posthumus Meyjes, voor Bouwkundige Rechtskennis, F. J. Bremmer Hzn., voor Tuinbouwkunst, W. J. Vuijk, voor Ornementleer, J. A. van der Sluijs Veer, voor Constructieleer, G. van Arkel, voor Materialenkennis, J. H. T. Löning, voor Hygiëne, en A. W. Weissman voor Schoonheids- en Compositieleer.

In geregelde volgorde werden door de Commissieleden hunne vakken behandeld, en van de 15 in hare handen gestelde vragen werden 9 opgelost. De antwoorden zullen bij het Jaarverslag gevoegd worden.

Als waarnemend Bibliothecaris bracht de heer Löning nu verslag uit omtrent de bibliotheek, de leestafel en den leescirkel.

Voor leestafel en leescirkel was men geabonneerd op: *The Architect*, *Matériaux et Documents par Ragunet*, *Christliches Kunstblatt*, *Deutsche Bauzeitung*, *Der Formenschatz*, *Revue Générale d'Architecture*, *Recueil d'Architecture*, *De Nederlandsche Spectator*, *Croquis d'Architecture*, *L'Emulation*, *Journal des Beaux Arts*, *Encyclopédie d'Architecture*, *L'Art pour Tous*, *Fliegende Blätter*, *La Semaine des Constructeurs*, *L'Art et l'Industrie*, en de *Russische „Architect."*

Tijdelijk werden bovendien vele boekwerken door verschillende leden voor de leestafel beschikbaar gesteld.

Voor de bibliotheek werden aangekocht: *The Builder* 1858—1878, Viollet-le-Duc, *Dictionnaire Raisonné d'Architecture*, Shaw, *Architectural Sketches*, Random, *Open timbered roofs*, Desjardins, *Hôtel de ville de Lyon*, Vredeman de Vries, *Outwerpen*, Lübke *Denkmäler der Kunst*, Pfnorr, *Monographie du Château de Heidelberg*, Ungewitter, *Land- und Stadtkirchen*, d'Overbeke, *Restes de l'ancienne Rome*, *Nuova Recolta di veduta di Roma*, Gailhabaud, Rondelet en Schinkel.

De bibliotheek zal weldra opengesteld worden.

Na het uitbrengen van deze verslagen werd ook den heer Löning de dank der Vergadering gebracht.

De Penningmeester, de heer E. Damen, bracht daarop zijn rekening en verantwoording ter tafel, die in ontvangst en uitgaaf ƒ 3410.85 bedraagt en sluit met een saldo van ƒ 198.43.

De Commissie, belast met het nazien der rekening en verantwoording, brengt bij monde van den heer Van der Sluys Veer den Penningmeester dank voor zijn uitstekend beheer, en adviseert tot goedkeuring van de rekening. Dienovereenkomstig wordt besloten. Ook de concept-begrooting voor 1884 wordt onveranderd goedgekeurd.

De twee aftredende Bestuurders, de heeren Jan Springer en C. B. Posthumus Meyjes, worden bij acclamatie herkozen.

Twee der drie aftredende lokaalcommissarissen, de heeren Van der Sluys Veer en Tymon Meyer, worden bij acclamatie herkozen, terwijl de heer Evert Breman, die niet in aanmerking wenschte te komen, door den heer E. van den Bossche vervangen werd.

De Voorzitter wordt onder uitbundige toejuiching bij acclamatie herbenoemd.

De Voorzitter van de Feestcommissie doet thans eenige mededeelingen betreffende het feest, op 19 Januari te houden, en nadat nog een lid is voorgesteld, wordt de Vergadering gesloten.

(A. et A.) BOEKAANKONDIGING.

Onlangs verscheen bij de uitgevers W. J. Thieme & Co., te Zutfen, een boek getiteld: Nederland als Polderland, bevattende eene beschrijving van den eigenaardigen toestand der belangrijkste helft van ons land, benevens de topographie van dat gedeelte met de voornaamste détails, toegelicht door duidelijke kaarten en teekeningen.

Het lijvig boekdeel, met een aangename letter gedrukt, is verdeeld in 2 boeken, de boeken in hoofdstukken. In het eerste boek: „ons land in 't algemeen", vindt men behandeld, de hoofdrivieren, de zee, de vorming van den bodem en de hydrographie.

Het tweede boek handelt over het land der kunstmatige afwatering, de polders en de afgesloten en stilstaande wateren.

Allereerst vindt men hier een verklaring van de waterstaatkundige begrippen en verder een uitvoerige topographie van het Hollandsch-Utrechtsche polderland, de Geldersch-Noord-Brabantsche rivierkleipolders, de Zuid-Hollandsche en Zeeuwsche eilanden en de zeeklei vanNoord-Brabant en Zeeuwsch-Vlaanderen, het Friesch-Groningsch-Overijselsche polderland, de Zuiderzeekusten tusschen het Zwartewater en Gooiland en de eilanden in de Noordzee en Zuiderzee.

Bij het werk zijn gevoegd 3 bijlagen, handelde over militaire inundaties, Nederland in 1672 en de Nieuwe Hollandsche Waterlinie.

Het boek, dat door het inlasschen van geschiedkundige belangrijkheden gewonnen heeft, is der lezing overwaardig voor hen, die prijs stellen op eene nauwkeurige kennis van ons, uit een waterbouwkundig oogpunt, zoo belangwekkend land.

VEREENIGING TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST TE GRONINGEN.

Gewone Vergadering van Zaterdag 5 Januari.

Na het openen der Vergadering en het lezen der notulen, werd de verblijdende mededeeling gedaan, dat de onlangs uitgeschreven internationale prijsvraag in zake de fontein op het Heereplein alhier, blijkbaar zeer veel belangstelling ondervindt zoowel in ons land, als in Frankrijk en Duitschland, doch vooral ook in België. De verwachting werd dus uitgesproken, dat deze flinke daad van de Vereeniging vruchten zal dragen.

Vervolgens kwam aan de orde het beantwoorden van een vijftal vragen, in de vorige Vergadering in de bus geworpen, en wel:

1e „Bij het maken van winkelpuien worden door de bouwmeesters alhier in de meeste gevallen puibalken van hout aangebracht. Waarom wordt daarbij niet van ijzer gebruikgemaakt?" De rapporteur van deze vraag, de heer Jager, gaf te kennen, dat hij zich onbevoegd achtte in dezen een beslissend antwoord te geven, daar het ijzer hierterstede nog zoo weinig in bijzonderheden bekend is, en derhalve het algemeene vertrouwen mist. Bovendien is het ijzer hier niet zoo spoedig in alle afmetingen te verkrijgen, als soms bij de stoom-bouwerij noodig is. Van verschillende kanten werd deze beantwoording bestreden. Een der Bestuursleden kon zich een zoodanige beantwoording begrijpen vóór 25 jaar, doch niet in het jaar onzes Heeren 1884. Een ander meende dat men geen specialiteit in het ijzervak behoefde te zijn, om in een zoo eenvoudige zaak als deze uitspraak te doen. Een der kunstlievende leden stelde daarna voor de zaak nogmaals in handen van eene Commissie te stellen, doch dan eenigszins anders geformuleerd; de Secretaris vond echter de quaestie daarvoor te onbeduidend na hetgeen er reeds over gesproken was, en stelde daarom voor deze vraag te verbinden aan eene behandeling over ijzer en ijzerconstructie in het algemeen. Dit werd aangenomen.

De tweede vraag luidde: Zou het voor onze Vereeniging niet nuttig kunnen zijn enkele oude bestaande gebouwen, zoowel in als buiten de stad te doen opmeten? Op welke wijze zouden dusdanige opmetingen moeten geschieden? Zou er ook nog financieel voordeel voor onze Vereeniging aan verbonden zijn?

Ook het antwoord op deze vraag lokte nog al discussie uit. Allen erkenden dat sommige gebouwen, als het poortje van 't Roode Weeshuis, het Goudkantoor, de top der Heerensociëteit enz. schoon zijn, maar over de juiste waarde was men het niet eens. Voor jongelieden achtte men het uitstekend om ze door photographieën en teekeningen op te nemen en deze later ter bezichtiging te stellen, terwijl men er geen financieel voordeel in zag. Intusschen zal er eene Commissie van drie leden benoemd worden om de verschillende belangrijke oude gebouwen aan te wijzen.

De derde vraag luidt aldus: Voor het aanstrijken van daken gebruiken sommige bouwkundigen eene specie van teer in plaats van mortel. Hoe wordt die teerspecie toebereid en welke en hoe groot zijne hare bestanddeelen? Het antwoord luidde dat zij het best bereid wordt door drie deelen hout- of turfasch met twee deelen portlandcement eerst krachtig door elkaar te werken en dit mengsel dan met ongeveer 1 deel koolteer te vermengen, zoodat het taai als stopverf wordt. Eén deel kalk er bijgevoegd, maakt de specie nog meer samenhangend. Het gebruik verdient in zooverre geen aanbeveling, dat het meer brandgevaar oplevert, dat de teerlucht op den zolder altijd zal waar te nemen zijn en dat de zonneschijn het teer vloeibaar maakt, zoodat het naar beneden druppelt.

De vierde vraag, luidende: „Heeft de architect alleen rekening te houden met de fraaie verhouding der lijnen, of komen ook de kleuren in aanmerking? Zoo dit laatste het geval is, wat dan te denken van het geheel bepleisteren van gevels of gebouwen?" werd door een der jongste leden, de heer Scholtens, op zoodanige wijze beantwoord, dat deze de algemeene goedkeuring verwierf. Het bepleisteren van gevels werd door den spreker, zoowel uit estetisch als constructief oogpunt, ten sterkste ontraden.

De Commissie die de vijfde vraag, de Boteringeboog betreffende, zal beantwoorden, verzocht diligent verklaard te worden, omdat zij nog niet de noodige inlichtingen had kunnen verkrijgen.

Hierna werd mededeeling gedaan van twee nieuwe in de bus gevonden vragen aangaande de Groninger baksteen en de onsoliditeit van vele aannemers tedezerstede, welke vragen in de volgende Vergadering zullen beantwoord worden.

Na eene korte pauze, waarin de teekeningen, die aan de wanden der zaal hingen (nieuw Administratie-gebouw, Stal en Stationsgebouw te Delft, allen voor de Hollandsch-IJzeren Spoorwegmaatschappij en ontworpen door den heer Posthumus Meyjes), werden bezichtigd, hield de heer I. B. Jager eene voordracht over wat hij noemden „de taal van den Bouwkunstenaar". Eigenlijk was het meer eene weerlegging van eene reeds vroeger in deze Vereeniging uitgesproken rede van den heer Moolenaar. Had de laatste aanbevolen om na nauwkeurige kennisneming van hetgeen vóór ons geleverd is, de Natuur als de eenige school, waarin de architect ter leering dient te gaan, te beschouwen, de heer Jager uitte als zijn gevoelen de meening, dat men de taal, welke spreekt uit de fragmenten der Egyptische, Griecksche, Mohamedaansche, Romaansche, Gothische en Renaissance-tijdperken, moet bestudeeren. Men moet de gedachte voelen en begrijpen, die de kunstenaars erin hebben neergelegd en tevens zich hoeden voor de fouten, door hen begaan, en hebben we gevoeld en begrepen, wat zij gevoelden en uitdrukten, dan zijn we op weg om de taal van den Bouwkunstenaar machtig te worden. (1)

Hierna werd de Vergadering, onder dankzegging vooral aan den spreker van dezen avond, gesloten. Twee geïntroduceerden traden als lid der Vereeniging toe.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE.

Vergadering van 11 Januari 1884.

Na opening der eerste Vergadering in dit jaar wenschte de Voorzitter den leden een gelukkig jaar toe en hoopte dat de vergaderingen der Afdeeling niet minder dan vroeger in het belang mochten zijn van hetgeen speciaal het streven der Afdeeling moet wezen; voorts dat de bloei van onze Gemeente mocht toenemen en dat het aannemen van zooveel groote plans, die daaraan bevorderlijk geacht worden, in dit jaar zijn beslag mocht verkrijgen.

Daarna kwamen vanwege het Bestuur de navolgende voorstellen ter tafel, naar aanleiding van hetgeen in de vorige Vergadering als noodig en nuttig was geopperd.

1°. Om ook bouwkundigen, niet-leden der Maatschappij, op te nemen als leden der Afdeeling, onder voorwaarde:

a tegen betaling van dezelfde contributie, die door de overige leden der Afdeeling wordt bijgedragen;

b dat zij aan ballotage onderworpen zullen zijn;

c dat zij wel alle vergaderingen der Afdeeling, doch niet die van de Maatschappij kunnen bijwonen, evenmin als zij op de eerstgenoemde vergaderingen gerechtigd zouden zijn om stem uit te brengen.

2o. om tweemaal, inplaats van éénmaal per maand, vergadering van de Afdeeling te houden en wel één daarvan bepaald te bestemmen voor kunstbeschouwingen, voordrachten en besprekingen van onderwerpen op de Bouwkunst betrekking hebbende, en de andere voor het vaststellen van huishoudelijke voorstellen enz., voor zooveel zich de gelegenheid zal aanbieden aangevuld met hetgeen, waarvoor de eerstgenoemde vergadering bestemd zal zijn.

Beide voorstellen werden met algemeene stemmen aangenomen, doch voorloopig voor één jaar en wel wat sub 1° aangaat, omdat het Hoofdbestuur in de volgende Algemeene Vergadering wel verplicht zal zijn dienaangaande iets ter tafel te brengen, tengevolge van den zich meer en meer uitbreidenden aandrang zoo hier als elders, waarop, naar gelang der beslissing van die Algemeene Vergadering, eene wettelijke algemeene regeling voor de Afdeelingen te verkrijgen is en aangaande het sub 2° bepaalde, teneinde niet gebonden te zijn, wanneer bij de proef gedurende één jaar mocht blijken, dat de tegenwoordige overvloed van stof voor één vergadering, niet voldoende zal zijn, om de tweede vergadering op den duur in stand te houden.

Beide voorstellen werden met algemeene stemmen aangenomen.

Daarna gaf de heer van Nieukerken eenige schetsen van oudheden ter bezichtiging, hier-en-daar door hem genomen. Hij wilde het geene kunstbeschouwing genoemd hebben, want de schetsen waren in de vlucht genomen, wanneer hem somtijds iets voorkwam, dat de moeite waard kon geacht worden. Spreker knoopte daaraan in het algemeen de meening vast, dat de tegenwoordige tijd zich in kunstuiting tegen den verleden tijd moeilijk kan staande houden en stelde zich

(1) Daarom is laat-Gothisch oneindig veel schooner dan vroeg-Gothisch, en evenzoo laat-Renaissance dan vroeg-Renaissance, enz.

voor dat musea van Oude Kunst, zooveel mogelijk overal gevestigd, hierin verbetering zouden brengen, omdat daardoor het kunstgevoel van hen die lieten bouwen, van hen die zelf ontwerpen en van de werklieden die 't een en ander moeten uitvoeren, gunstig ontwikkeld zou worden.

Hij wees erop, dat onze Gemeente op dit punt al zeer stiefmoederlijk bedeeld is, wat te meer uitkomt wanneer men ziet wat een plaatsje als Veere, nietig als het is tegenover eene Gemeente als de onze, op dat gebied uitvoert, om van zoovele andere voornamere plaatsen in ons land, die daartoe in de gewenschte richting werken, niet te spreken.

De Voorzitter bedankte den heer van Nieukerken voor zijne gewaardeerde poging om der Vergadering nuttig te zijn.

De heer Bauer meende op goede gronden te mogen voorspellen, dat het thans in aanbouw zijnde stedelijk museum, alvorens het definitief opengesteld zal worden, eerst gelegenheid zal aanbieden voor het houden van eene tijdelijke tentoonstelling van oudheden, welk vooruitzicht de Vergadering aangenaam stemde.

Niets meer te verhandelen zijnde, sloot de Voorzitter de Vergadering.

AFDEELING LEEUWARDEN.

Vergadering van 11 *Januari* 1884.

De Voorzitter opent de vergadering met een welkomsgroet aan de leden bij den aanvang van dit jaar, en uit zijne beste wenschen voor de particuliere belangen der leden van de Afdeeling, zoowel als voor die der Afdeeling zelve.

De notulen der vorige bijeenkomst worden gelezen en onveranderd goedgekeurd.

Bij het Bestuur was sedert enkele dagen een schrijven ingekomen van twintig bouwkundigen en in de Bouwkunde belangstellende personen, doch geen leden der Maatschappij, waarin te kennen wordt gegeven, dat zij voornemens zijn eene nieuwe bouwkundige vereeniging op te richten en waartoe, teneinde versnippering van krachten te voorkomen en om tot meerderen bloei te geraken, de steun der Afdeeling wordt ingeroepen.

Men wenschte namelijk samenwerking en om deze zooveel mogelijk op vaste grondslagen te erlangen, stellen adressanten voor, het ontwerpen van een reglement aan het Bestuur der Afdeeling over te laten en daarin o. a. te bepalen:

1°. Dat de contributie der nieuwe Vereeniging niet hooger worde gesteld dan *f* 2,50 's jaars.

2°. Dat de leden van het Bestuur der Afdeeling tevens uitmaken het bestuur der nieuwe Vereeniging.

3°. Dat de leden der Afdeeling tevens lid zullen zijn der nieuwe Vereeniging.

4°. Dat uit de afdeelingskas de vastgestelde contributie voor de leden worde gestort in de kas der nieuwe vereeniging.

Toevallig is gelijkertijd een schrijven ingekomen van het Bestuur der afdeeling Rotterdam, waarin het verzoek gedaan wordt een bijgevoegd adres aan het Bestuur der Maatschappij, — behelzende een voorstel tot wijziging van art. 52 in dien geest, dat ook plaatselijke leden bij eene Afdeeling kunnen worden aangenomen, — zooveel mogelijk door de gewone leden te doen teekenen.

Aangezien deze beide adressen tot zekere hoogte met elkander in verband staan, acht de Voorzitter het wenschelijk, ze te gelijkertijd te behandelen; hij releveert de voordeelen, aan eene degelijke wetsverandering verbonden, voor de verschillende afdeelingen, doch bijzonderlijk voor die te Leeuwarden, welker leden van veel, wat de Maatschappij betreft, verstoken blijven en wekt de leden op het voorstel krachtig te ondersteunen, hen uitnoodigende tot onderteekening van dat adres, waartoe tijdens de pauze reeds gelegenheid wordt gegeven en waaraan door alle aanwezige gewone leden met genoegen werd voldaan.

Nadat nog door enkele leden over een en ander het woord wordt gevraagd, werd nog besloten aan de nieuw opterichten Vereeniging zooveel mogelijk mede te werken, doch niet dan nadat eerst de uitslag der algemeene Meivergadering is afgewacht en dan deze zaak zoodanig te regelen, dat bij eventueele wijziging van art. 52, als nu is voorgesteld, de nieuwe Vereeniging zich zal oplossen in deze afdeeling, door hare leden als plaatselijke leden te beschouwen.

Hierop werd door het lid H. H. Kramer de vraag behandeld: op welke wijze moet de woning voor den werkmansstand worden ingericht om aan de eischen van hygiëne te beantwoorden?

Ofschoon spreker er niet in geslaagd is een bevredigend antwoord te kunnen geven op eene vraag als deze, in weerwil van hetgeen door specialiteiten op velerlei gebied daaromtrent reeds is geschreven, deelt hij gaarne mede, welke vruchten zijn onderzoek heeft opgeleverd. Allereerst wenscht hij na te gaan, welke de eischen der hygiëne zijn, om daarna de inrichting der woning te behandelen; spreker wijst op den grooten invloed van een verblijf op het lichamelijk en zedelijk welzijn van den werkman, wat terstond in het oog springt bij eene vergelijking der sterfte in ellendige wijken met die, waar de arbeiderstand in goede woningen is gehuisvest, wat door eenige cijfers wordt gestaafd.

»Waar licht en lucht geen ingang tot den woning vinden, treden ziekten binnen", zegt de Engelsche architect Henry Robberts. Een gezond vriendelijk verblijf levert ook ten opzichte der zedelijkheid geen geringe resultaten op, waarvan de gevolgen niet minder van aanbelang zijn dan die van lichamelijk welzijn.

Na in het kort nog de plaatsing en de zindelijkheid te hebben behandeld, zoo ook het belangrijke van de gestelde vraag, gaat spreker over tot het opsommen der eischen, die bij den bouw in aanmerking genomen moeten worden en door de hygiëne gesteld worden, als een droge bodem, het verschaffen van vrijen toegang van zonnelicht en zonnewarmte, een voortdurende luchtverversching, goede verwarming en spoedigen en volkomen afvoer van vuil, van welken aard ook, alsmede het overvloedig en gemakkelijk verkrijgbaar stellen van rein en helder water. Zich onthoudende van het geven eener serie van plans van woningen, in blokken gebouwd, zonder of met verdiepingen, behandelt spreker slechts een enkele vrijstaande woning, welke z. i. minstens moet bevatten, eene woon- en twee slaapkamers, waarvan een desnoods op den zolder kan worden aangebracht, voorts keuken en bergplaats en ruime gang of portaal; de inrichting en grootte dier verschillende vertrekken wordt nagegaan en daarbij gewezen op het onberekenbare voordeel eener wasch- en drooginrichting in de buurten der arbeiders en het aanbrengen der privaten buiten de woning.

Vervolgens worden de verschillende onderdeelen dier woningen besproken, zoomede het te hezigen materieel, de inrichting der schoorsteenen, in het bijzonder waar deze moeten dienen tot afvoer van bedorven lucht, en andere dergelijke zaken en eindigt spreker met den wensch, door hetgeen hij heeft gezegd, ertoe te hebben bijgedragen, om de belangstelling in dit vraagstuk te vermeerderen of op te wekken.

Tijdens de pauze stelt het lid A. T. van Wijngaarden ter bezichtiging twee gebeeldhouwde balusters, van marmer uit de groeven van l'Echaillon, hem aangeboden door den heer S. L. de Beer te Amsterdam en deze steensoort wordt om den betrekkelijk geringen prijs en aangename kleur geprezen.

Door het vergevorderd uur moest de Voorzitter zijne toegezegde kunstbeschouwing van »Het Binnenhof" tot eene volgende bijeenkomst uitstellen en sluit hij onder dankzegging voor de getrouwe opkomst en de medewerking der leden de vergadering.

BERICHT.

In antwoord op vele aanvragen dient, dat geene compleete jaargangen van den jaargang 1883 van *De Opmerker* voorhanden zijn.

De beschikbare nommers worden, zoover de voorraad strekt, *alleen tegen contante betaling* afgeleverd voor *tien* cent per nommer en *vijftien* cent per plaat.

De nommers 6, 12 en 27 zijn uitverkocht; van velen zijn slechts enkele exemplaren voorhanden.

Ten aanzien der nommers van den loopenden jaargang blijven de prijzen gehandhaafd, zooals zij in het hoofd van het blad worden opgegeven.

Het abonnement bedraagt *zes gulden* per jaar voor hen, die een postwissel tot dat bedrag, *vóór* 1 *Februari e. k.*, toezenden aan het Bureau van *De Opmerker* te Arnhem. Het abonnement per kwartaal wordt op *f* 2.25 berekend.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

ROTTERDAM. De voordracht van het Gemeentebestuur ter benoeming van een directeur der gemeente-gasfabriek bestaat uit de heeren: Dr. Th. van Doesburg, directeur der nieuwe Rotterdamsche gasfabriek, J. A. François, directeur der gemeente-gasfabriek te Dordrecht en C. T. Salomons, directeur der gemeente-gasfabriek aan den linker-Maasoever.

ADVERTENTIEN.

BOUWTERREIN
te BREDA.

De Notaris VAN ASPEREN te *Breda* zal op **Woensdag den 16 Januari 1884**, des avonds te 8 uren, in de »*BEURS VAN BREDA*" *Breda* in het openbaar **verkoopen:**

Voor de Nederlandsche Maatschappij tot Exploitatie van Onroerende Goederen:

EEN PERCEEL LEDIGEN GROND, gelegen buiten de voormalige Ginnekenpoort, in de nabijheid van het gebouw der Vereeniging »*Concordia*" aan de noordzijde van de Lange Markstraat te *Breda*, kadastraal bekend onder sectie A nos. 2759 en 2760, ter grootte van 30 aren 20 centiaren; verdeeld in **vijftien** koopen, waarvan **zeven** koopen begrensd door gezegde Lange Markstraat en **acht** koopen door een aan te leggen weg, breed ongeveer 7 meters, zich aansluitende aan den bestaanden weg tusschen de woningen van wijlen den Heer L. VAN KAKEREN.

Voor den HoogWelGeb. Heer W. K. Baron MACKAY te Delft:

EEN PERCEEL LEDIGEN GROND, gelegen aan de westzijde van de Mauritsstraat te *Breda*, in de nabijheid van den Stationsweg, groot 14 aren 37 centiaren, kadaster sectie S, no. 2321, verdeeld in **vier** koopen, iedere koop ter breedte aan de Mauritsstraat van 7.50 meter.

Al deze perceelen zijn in gebruik te aanvaarden bij de betaling der kooppenningen.

AANBESTEDING.

Op **Dinsdag 22 Januari 1884**, des middags 12 uur, zal door Heeren DIRECTEUREN der STIELTJESKANAAL-MAATSCHAPPIJ bij E. BEKKERING te *Coevorden*, onder nadere approbatie, in 't openbaar worden **aanbesteed:**

Bestek no. 1. Het maken van schutsluis no. 1 met ophaalbrug en bijbehoorende werken.

Bestek no. 2. Het maken van schutsluis no. 2 met bijbehoorende werken.

De aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving.

De gadingmakenden kunnen van de begrooting van kosten van voorschreven werken kennis nemen bij den Ingenieur der Maatschappij te *Dalen*, waar tevens nadere informatien kunnen worden aangevraagd en de bestekken tegen betaling van *f* 1.— per exemplaar te bekomen zijn.

De Bestekken liggen ter lezing in de Logementen van H. VAN TABEL te *Dalen*, BEKKERING te *Coevorden*, VAN DALEN te *Nieuw-Amsterdam*, THOMAS te *Hoogeveen*, DOPPER te *Stadskanaal* en EERKES te *Veendam*.

Aanwijs zal gedaan worden op Maandag 21 Januari, te beginnen te *Coevorden* des morgens 9 uur.

G. VAN LENT, Rotterdam.
Vertegenwoordiger der **Ceramiek- en Cementtegelfabriek.**
LÉON DE SMET & Co., Gent.
Verders specialiteit in:
IJzeren Kerk- en Fabrieksramen.
IJzeren en Houten Rolblinden.
Zweedsche Kamerdeuren.
Italiaansche Mozaïkvloeren.
Prima Portland-Cement.
Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.
Onbrandbare Verf enz.
Prospectussen en Prijscouranten op aanvraag.

OPZICHTER.

GEVRAAGD om spoedig in dienst te treden een **TIJDELIJK OPZICHTER**, terzake **Teekennaar**, goed bekend met het **leggen van buizen voor Waterleiding.** Zonder duidelijke bewijzen hiervan te kunnen overleggen is het onnoodig zich aan te melden. Salaris ongeveer *f* **80** 's maands.

Adres: de Directie der Arnhemsche Waterleiding, Boulevard 7, te *Arnhem*.

B. HOLSBOER, te Arnhem.
1868. Zilveren Medaille voor Waterpas-Instrumenten.
1879. Hoogste onderscheiding voor Waterpas- en Hoekmeet-Instrumenten.
1881. Intern. Tentoonst. te Melbourne. Bekroning 2de, 3des en 4den graad voor Waterpas- en andere Instrumenten.
EQUERRES, MEETKETTINGEN en Stalen LINTEN
BRIEF- en POSTPAKKETBALANSEN, enz.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aand-cht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stereotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).

Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen
Amsterdam 1883,
Weenen, Londen, Parijs,
Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers**, gelijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten**, etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

BECKER & BUDDINGH. - ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK
VAN
WATERPAS-, HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS . TEEKENAARS enz.**
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN, WEEGWERKTUIGEN.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat
AMSTERDAM.

J. L. BACON & Co.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille, Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

RIETSCHEL & HENNEBERG,
Ingenieurs & Fabriekanten,
Berlijn. Dresden. Keulen. Weenen.
Vertegenwoordiger voor Nederland
J. VAN HOORN Szn., Ingenieur Amsterdam,
Projecten, Begrootingen en Aanleg
VAN
Centraalverwarming & Ventilatie-Inrichtingen,
naar de nieuwste en proefondervindelijk beste Constructiën voor:
Woonhuizen, Villa's, Kantoren, Winkels, Hotels, Restauraties, Schouwburgen, Musea, Kerken, Ziekenhuizen, Scholen, Bibliotheken, Krankzinnigengestichten, Gevangenissen, Openbare Gebouwen, Werkplaatsen, Fabrieken enz. door middel van **Stoom-, Water- of Luchtverwarming** of **gecombineerde systemen.**
Installaties van Openbare Zwem- en Badinrichtingen.
Stoomkooktoestellen en Waschinrichtingen.
Drooginrichtingen voor Abattoirs en Fabrieken

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.
NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Mouwvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

J. F. HENSEN AZN.,
Kolen-Mijn Oost-Zeedijk, 280.
ROTTERDAM,
levert prima kwaliteit grove **WESTFAALSCHE VLAM-** en **ENGELSCHE KOLEN**, tot concurreerende prijzen, per waggon en scheepsladingen.
PRIMA KWALITEIT
ENGELSCHE PORTLAND-CEMENT,
bij groote en kleine partijen.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Lasangres, IJzeren Daken, en Zijwkl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobbes, Gieters, enz. enz.
Vraagt Catalog.
NEDERL. VERZINKFABRIEK,
Van der Linden & Co.
Dordrecht.
Galv. op LOON Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

LOCOMOBILES.
Centrifugaalpompen en Stoomheijen TE KOOP en TE HUUR.
IJzeren Kap- en Brugconstructiën.
VAN DORSSER & TER HORST, Dordrecht.

LOUIS GOFFIN & Cie.
AVENUE ROGIER 27.
LUIK.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk**, enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

Verschenen:
Uitgave van C. L. BRINKMAN, te Amsterdam,
BOUWKALENDER voor 1884,
DOOR
J. G. VAN GENDT Jr.,
VERMEERDERD DOOR
Th. G. SCHILL en D. H. HAVERKAMP,
Ingenieurs en Architekten te Amsterdam.
Prijs in leer *f* **1.50**, in linnen *f* **1.25**, der Bijlage (verbeterde druk) *f* **0.60.**
Verkrijgbaar bij de meeste Boekhandelaren of tegen Postwissel bij den Uitgever.

Het is een practisch boekje dat wij hier aankondigen: het behoeft toch geen betoog, dat ieder bouwkundige jaarlijks een zakboekje voor zijne aanteekening betreffende verschillende zaken noodig heeft.
Het komt ons voor, dat bovenstaand uitstekend bewerkt boekje in alle opzichten hiernaar voldoet. Immers, niet alleen dat het de voornaamste zaken met betrekking tot de Burgerlijke Bouwkunde, Bouwmaterialen, Machineriën, Post- en Telegraafwezen, Wettelijke bepalingen op het Bouwen, Stoomwezen en Zegel, Geodesie, Afstand- en Loontabellen, op een beknopte, duidelijke wijze behandelt, maar bovendien bevat het eene bijgewerkte Naamlijst van het korps Ingenieurs en Opzichters van den Waterstaat, Ingenieurs-Verificateurs en Landmeters bij het Kadaster, Koninklijk Instituut van Ingenieurs, verschillende Spoorwegen en andere Technische Inrichtingen en Maatschappijen, benevens een Kaartje van Nederland, waarop de Spoor- en Tramwegen — tot heden bijgewerkt — voorkomen.
Met vertrouwen kunnen wij dit Zakboekje aanbevelen, want 'tgeen deze kalender van de gewone notitieboekjes doet onderscheiden, is niet alleen het bovengenoemde, maar ook de practisch ingerichte Agenda, bestaande uit p. m. 75 pag. blanco geruit papier, waarop de datums vermeld staan, en de noodige ruimte is gelaten om aanteekeningen of afbeeldingen te maken.
In één woord, 't is een onmisbaar Zakboekje voor ieder Vakman.
Alle vragen betreffende zijn vak zullen steeds op bevredigende wijze in dit boekje beantwoord worden.

Ministerie van Justitie.

Leveringen aan de Gevangenissen en de Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 21 Januari 1884**, des namiddags te één uur, zal in een der lokalen van het Ministerie van Justitie, op het Plein te *'s Gravenhage*, bij enkele inschrijving worden aanbesteed:

Het leveren van hout-, metselsteenen, metsel- en pleisterspeciën, pannen, tegels, verfwaren, glas en gereedschappen aan de gevangenissen te Leeuwarden, nabij Leiden, te Hoorn, te Rotterdam, de Kruisberg nabij Doetinchem, te Alkmaar en aan de Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen.

De bestekken liggen ter lezing en zijn op franco aanvrage te bekomen aan het Ministerie van Justitie, en aan bovengenoemde gevangenissen en rijksgestichten.
Nadere inlichtingen worden gegeven door den Ingenieur-Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, W. C. METZELAAR te *'s Gravenhage*.
's Gravenhage, den 28 December 1883.
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal,
CLANT.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

NEGENTIENDE JAARGANG N°. 3. ZATERDAG 19 JANUARI 1884.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, zal 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

a. dat de 818e Vergadering zal gehouden worden den 23sten Januari 1884 in Maison Stroucken.
De agenda voor die Vergadering is als volgt:
1°. Mededeelingen van het Bestuur.
2°. Ballotage van leden.
3°. Bijdrage van den heer E. Damen.
4°. Kunstbeschouwing van den heer H. W. A. Croiset van Uchelen;

b. dat als Buitenleden zijn toegetreden:
de heeren W. Koch te Kampen; J. A. Beerendsen te Arnhem; I. L. van Essen te Zwolle; A. J. Engelkamp en E. Maassen te Arnhem; P. van de Erve Jz. en A. C. Buijzerd te Breda; R. H. C. van Someren te Bergen-op-Zoom; I. H. Kooper te Hoorn; G. A. Scholten te Tiel; Louis Goffin te Luik; August Taurel te Comblain-au-pont, België; W. G. van Roekel te Rotterdam, en N. van der Hoef te Leeuwarden.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) SPECULATIEBOUW.

AAN ANONYMUS K. TE R.

In het nommer van 12 Januari 1884 komt een stuk voor, tot hoofd hebbende *Speculatiebouw*.

Ofschoon het mijne gewoonte niet is, ongeteekende stukken te beantwoorden, wil ik ditmaal hiervan afwijken.

In de eerste plaats moet ik mijn leedwezen betuigen, dat de schrijver van dit stuk, gemerkt R. Jan. '84 — K, niet op de vergadering van 28 December 1883 tegenwoordig is geweest.

Was hij daar tegenwoordig geweest, dan had hij zeer zeker bedoeld geschrijf achterwege gelaten, en mij de moeite gespaard daarop te antwoorden.

Hij toch is geheel afgegaan op het verslag in de voorgaande *Opmerker*, zonder te onderzoeken of dat verslag juist is, en het zal toch zijne meening niet zijn, dat ik verantwoordelijk kan worden gesteld voor verslaggevers, die den hoofdinhoud en de bedoeling niet volgen.

Vele bezigheden hebben mij verhinderd in de gepasseerde week mijne aanmerkingen op dat verslag aan de Redactie in te zenden; nu echter zal ik deze gelegenheid daartoe waarnemen, in verband met het schrijven van K.

Dat ik een zoon der negentiende eeuw ben, daarvoor schaam ik mij niet, en K. zal het zich ook wel moeten laten welgevallen dat te zijn, daar hij waarschijnlijk niet tot de nu hoog bejaarde kinderen der 18e eeuw zal behooren.

Over geldverdienen heb ik *woordelijk* als volgt gesproken: „De speculatiegeest, de geest die de menschen bezielt om de toestanden te verbeteren en daarmede geld te verdienen; de geest die het inzag, dat het anders kon zijn, ten voordeele van de uitvoerders en ontwerpers en ten bate van het algemeen, gegrond op degelijke gegevens en gezonde berekeningen.

„Dat is, naar mijne meening, de scheppende speculatiegeest, wel te onderscheiden van den koopmansgeest of effectenspeculatie, die alleen omzet en niet voortbrengt" enz.

Verder in een ander gedeelte mijner voordracht: „Particulieren, die zelf grond koopen om daarop te bouwen, zijn er zeer weinig; die willen veelal liever voltooide huizen koopen, dan kunnen zij zien wat ze verkrijgen. Het zijn dus hoofdzakelijk de speculatiebouwers, die de nieuwe straten van woonhuizen en andere gebouwen voorzien. Vele van dezen letten niet op de uiterlijke vormen of versieringen en maken gevels zoo eenvoudig mogelijk; al die versieringen en stijlvormen geven maar onderhoud, zoo zeggen de koopers dier huizen, of wel volgens een oud Haagsch bouwmeester: versieringen en stijlvormen, allemaal stofnesten; elk voorwerp, dat onderhoud geeft en voor de bewoning niet noodig is, daarvan worden de onkosten en onderhoud per jaar begroot, en tot kapitaal gebracht, den bouwspeculant zooveel minder voor het gebouw geboden; terwijl ook de schatters der belastingen sierlijke huizen hooger schatten, zoodat sierlijkheid ten nadeele is van huurder en eigenaar, die het natuurlijk heeft verhaald op den speculatiebouwer, die minder voor het perceel heeft ontvangen.

„Onze wetgevers werken dus niet mede aan schoone en doelmatige bouwwerken, daar zij zelfs licht, dat *zij* niet eens verstrekken, belasten, evenals schoo-

steenen, beiden toch onmisbare zaken voor volksgezondheid.

„Een geluk is het nog dat goede inrichting vooral, en soliede bouw op prijs worden gesteld, en de kooperS daarmede rekening houden, daar goede inrichting toch meer huur en soliede bouw minder onderhoud geeft.

„Hieruit volgt natuurlijk, dat alle verfraaiing der gevels dikwerf ten financieelen nadeele is der bouwspeculanten. Is er dus bij die ondernemers streven voor het schoone aan hunne gebouwen, dan moet dit ten hoogste worden gewaardeerd, daar zij toch veel grooter offers aan dat streven ten goede brengen, dan de bouwmeester die daartoe des bouwheers geld gebruikt, en dikwijls niet beter slaagt als menig bouwspeculant.

„Wat inrichting van huizen betreft, is in den regel de practische speculatiebouwer veel beter op de hoogte als sommige bouwmeesters, daar de laatsten veelal het zwaartepunt in de gevels zoeken, wetende dat dikwerf daarnaar het plan wordt beoordeeld, ofschoon toch juist de inrichting het plan is.

„De reden, waarom speculatiebouwers alle zorgen aan hunne inrichting moeten besteden, is eigenbelang; zij toch zoeken steeds hunne woningen doelmatiger te maken, teneinde beter te kunnen verhuren en verkoopen.

„Het gezonde eigenbelang geeft dus hierin het vernuft, en de gebruikers varen er wel bij.

„Gij kunt wel begrijpen, dat ik alleen bedoel degelijke speculatiebouwers.

„Niet dezulken, die zonder berekeningen woest doorhollen zonder nadenken, en een inrichting-plannetje laten maken door beginnende leerlingen in het teekenen of door ambtenaren in hunne snipperuurtjes.

„Maar ik bedoel die bouwspeculanten, die zelf denken en werken en weten wat zij willen, rekening houdende met de behoeften, hetgeen zeer zeker van een man van degelijken ondernemingsgeest is te verwachten.

„Waren er eens geen speculatiebouwers, waar zouden al die menschen moeten wonen, die thans de huizen der ondernemers bevolken!

„Zouden particulieren zich hieraan hebben gewaagd of wagen? Zeker niet, want zij weten maar al te goed, dat vele bouwwerken nogal eens tegenvallen, begrootingen dikwerf zeer worden overschreden, dus dikwijls lichtvaardig worden gemaakt, of de boel in het kubiek wordt gebracht × zooveel en men is spoedig klaar.

„Maar niet alzoo hij, die zijn geld zelf laat verbouwen.

„De particulieren koopen dus veel liever huizen die kant-en-klaar zijn: zij zien dan of de inrichting hun bevalt, en de prijs hun aanstaat, terwijl zij laten onderzoeken of de bouw soliede is, en de koop kan geschieden.

„Waren de speculatiebouwers er niet, de steden zouden dan bij de toename der populatie nog meer bekrompen zijn, dan het geval is, dat stellig niet gunstig op den gezondheidstoestand zou werken.

„Bouwondernemers, gaat dus voort op den goeden weg, u regelende naar den geest en behoeften des tijds, waarin wij leven; hij volge uit de oude tijden het vele wat goed en schoon is en in ons gareel past, maar in de allereerste plaats is doelmatigheid voor ieder bouwwerk hoofdzaak, want een plan, hoe schoon ook de gevels mogen zijn, is slecht, wanneer het niet doelmatig is voor het gebruik, waarvoor het is bestemd; het is dan geen bouwplan, maar een gevelteekening.

„Ik meen u te hebben aangetoond, dat de bouwspeculanten een nuttige positie in de maatschappij kunnen innemen; dat zij dus, immer voortgaande op den goeden weg, zich niet laten afschrikken of zich tot onpractische werken laten verleiden door vooroordeelen of lage bedilzucht, gekweekt door eigenbelang van dezulken en dergelijken, die schrijven tot slooping, niet tot opbouwing, oordeelende en veroordeelende zonder zelf te onderzoeken, en de laagste beschuldigingen neerschrijven, wanneer iemand een vaantje of krulletje op zijn teekening zet, dat eenigszins op dat van een ander gelijkt, al gelijkt de teekening zelve niet op die andere, en die dat alles doen zonder hunne namen daaronder te zetten of bekend te maken wie zij zijn.

„Ieder verstandig man doet wel zich niet aan een anonymus te storen, want het is beneden de waardigheid van eerlijke mannen om met gemaskerden te strijden; maar streeft liever voorwaarts, de hand reikende aan degenen, die op waardige wijze de schoone kunsten beoefenen en ze in toepassing brengen met het nuttige en noodige uwer werken, dan voorwaar zal ieder streven daarheen hoog moeten worden gewaardeerd, al slaagt hij niet altijd ter voldoening aan de hooge eischen der kunst.

„Vergeten wij niet, dat iedere poging daarheen hem schatten geld kan kosten, en hun voortwerken tot verbetering veel hooger moet worden geschat, dan van hen, die daartoe een anders kapitaal aanwenden en daarvoor salaris genieten.

„Gij die dus leeft van het altaar der Kunst, veroordeelt de degelijke speculatiebouwers niet, maar helpt hen veeleer, dan zijt gij pas ware bevorderaars der schoone bouwkunst".

Wat K. schrijft aangaande mijne historische kennis moet ik hem opmerken, dat ik letterlijk het navolgende heb gezegd:

„Voor ongeveer 150 jaren waren de meeste steden met wallen omgeven, terwijl de poorten des nachts werden gesloten om de kwaden eruit te houden; of nu juist de goeden erin bleven weet ik niet".

En verder, geheel afgescheiden van het genoemde tijdperk:

„En roept u verder in het geheugen den tijd, toen vele menschen in hutten en spelonken woonden, en men andersdenkenden doodsloeg.

„Toen straatverlichting niet bestond en den bewoners van sommige steden gelast werd, des avonds licht voor hunne vensters te plaatsen; toen riolen onbekende weelde waren en bodembederf vrij spel had enz."

Wat de gilden betreft, daarvan heb ik medegedeeld:

„Ook de hooggeprezen gilden en ambachtsvereenigingen dier dagen hebben niets bijgebracht tot de verbeteringen, die wij met een blik op het verledene thans aanschouwen; zij toch werkten in engen kring, wel-is-waar somtijds verdienstelijk, maar toch ieder op zich zelf geen gedachte hebbend voor het geheel.

„De treurige gevolgen hiervan zien wij nog dagelijks, daar bijvoorbeeld de metselaar, timmerman, stukadoor enz. elkanders werk niet ontzien; ziedaar een nalatenschap der gilden".

Ik vermeen met voorgaande uittreksels mijner voordracht te kunnen volstaan, hoop dat K zal inzien, dat hij te voorbarig is geweest, en herhaal hem dat, mocht ik ditmaal bij uitzondering een anoniem schrijven beantwoorden, ik in het vervolg daaraan niet meer zal doen.

Nog wenschte ik den schrijver K. op te merken, dat, toen hij het bericht las aangaande het invallen van twee huizen te Amsterdam, hij toen ook had kunnen lezen, of misschien gelezen heeft, de proceszaak betreffende de kerk te Vucht, die omstreeks denzelfden tijd voor de Rechtbank in behandeling was, toen bedoelde huizen instortten.

Die kerk was toch geen speculatie-bouw?

Bij die gelegenheid kwam het mij ook in de gedachte, dat er kerken bestaan, die in de laatste jaren zijn gebouwd, waarvan de gewelven instortten en de torens scheef staan; dat er muziekzalen zijn, die voor muziekuitvoeringen niet deugen, en zooal meer; zeker toch ook feiten, die aanduiden, hoe men niet moet bouwen, en waaruit K. kan zien, dat enkele feiten niet altijd pleiten voor het geheel.

K. zal toch uit deze enkele voorvallen niet willen afleiden, dat alle bouwmeesters in ons land niet deugen, zooals hij ten onrechte de speculatiebouwers veroordeelt.

Nog heb ik te wijzen op het verschil van bedoeling tusschen schrijver K. en mij.

Hij toch beschouwt de speculatiebouwers als woekerplanten en ongedierte, die dus moeten worden uitgeroeid.

Het doel mijner voordracht was juist hen te wijzen op de plichten, die op degelijke speculatiebouwers rusten, om tot verbetering te geraken; waarom ik hier nog het slot mijner voordracht wil aanhalen, hetgeen aldus luidde:

„dat de speculatiegeest in goeden en schoonen zin u moge bezielen en de vlag der speculatiebouwers met eere zal kunnen worden vertoond, en hun streven moge zijn doelmatige, nuttige zaken te stichten, gepaard met schoonheidszin en degelijke opvatting.

„Laat dit ons pogen zijn, en wij allen gedenken, dat het streven ten goede zelfs schoon en grootsch is.

„Het spoedig aanbrekende jaar zij voor u allen een jaar van voorspoed en geluk, kracht en moed gevende tot de uitvoering van nuttige en schoone zaken.

„Dat immer vrede en verdraagzaamheid onder ons moge zijn en nijd en afgunst tot het verledene moge behooren."

Onder dankzegging voor de plaatsing aan de Redactie,

J. C. VAN WIJK.

Rotterdam, 15 Januari 1884.

AREND ROODENBURG.

Ruim een zestigtal jaren geleden bestond op de Groote Markt te 's-Gravenhage eene instelling, die den pompeusen naam droeg van de Teeken-academie, waar jongelieden eenige opleiding in de bouwkunst konden genieten. De heer Reijers, die zijn studiën in Italië had volbracht, was daarbij als hoofdonderwijzer werkzaam. De inrichting stond onder de directie van den raadsheer Ardesch, wel geen man van het vak, maar met veel liefde daarvoor en voor de instelling bezield.

Onder de leerlingen bevond zich de zoon van zeer fatsoenlijke, maar hoogst eenvoudige en onbemiddelde ouders; hij was als knaap in den timmermanswinkel van Duifhuis op het Zieken begonnen, waar hij reeds spoedig blijk gaf van aanleg voor het vak. Later bleek hetzelfde op bovenbedoelde school; hij maakte snelle vorderingen en behaalde voortdurend de hoogste prijzen in de klassen. Dit wekte de belangstelling van den heer Reijers en vooral van den heer Ardesch, welke laatste al het mogelijke deed om den onbemiddelden knaap, door het verschaffen van boeken en voorbeelden uit het buitenland, tot beoefening van zijn vak instaat te stellen. Na de school te hebben doorloopen, werd de knaap dan ook al spoedig tot onderwijzer daarbij aangesteld.

Toen gebeurde het — in 1823, meenen wij — dat door de Regeering van Koning Willem I een prijsvraag voor een belangrijk bouwkundig werk werd uitgeschreven, waarvoor de groote Rijksmedaille, dan wel, bij verkiezing, een prijs van *f* 1000 werd uitgeloofd. De heer Ardesch raadde zijn beschermeling aan, daarnaar mee te dingen; deze verwierp aanvankelijk het denkbeeld om met de bekwaamste bouwkundigen van dien tijd zich te gaan meten; maar voor herhaalden aandrang zwichtte hij, ging aan den arbeid en op den bepaalden tijd werd bekendgemaakt, dat aan het onder zijn motto ingezonden antwoord de bekroning was ten deel gevallen en dat de inzender zich een paar dagen later te Brussel, waar het Hof zich bevond, had aan te melden. Deze voorwaarde was niet gemakkelijk te vervullen; de jongeling had zelfs geen behoorlijke kleeding om zich daar te vertoonen, en de reis in zoo korten tijd te maken, was in die dagen geen kleinigheid. De heer Ardesch kwam weder te hulp, door den bekroonde een zwart pak en een rijtuig te verschaffen.

En zoo stond de bekroonde weldra te Brussel voor de hooge autoriteiten, die den prijs zouden uitreiken en niet weinig verwonderd waren, toen zij als rechthebbende voor zich zagen staan een eenvoudig 19-jarig jongeling, die de grootste meesters in het vak van dien tijd had overwonnen.

Hiermee was voor het veelbelovend jongmensch het ijs gebroken. Weldra werd hij, na de benoeming van den heer Reijers tot bouwmeester, als hoofdonderwijzer aangesteld bij de sedert uitgebreide inrichting, waar hij zijn opleiding had genoten. Tevens legde hij er zich op toe, als particulier architect werkzaamheid te vinden. Hierin slaagde hij volkomen; en als zoodanig bracht hij talrijke werken totstand, die voor den toenmaligen tijd tot de grootere werken konden gerekend worden, die door soliede en verstandige constructie blijk gaven dat de bouwmeester zelf over bijtel en schaaf had geregeerd, en die allen uitmuntten door detailleering en profileering.

Bijzondere vermelding verdient nog, dat hij bouwmeester (*zonder belooning*) is geweest van onze beide Oude-mannen–en-vrouwenhuizen, het Roomsch-katholieke en het Protestantsche.

De man, wiens loopbaan wij hierboven in korte trekken in herinnering brachten, was Arend Roodenburg, den 29n Januari 1804 te 's-Hage geboren.

Hij was; want in den avond van 14 dezer heeft hij het tijdelijke met het eeuwige verwisseld.

Zijn nagedachtenis zal vooral in eere blijven bij de talrijke leerlingen, die hij heeft gevormd.

(*Dagbl. v. Z.-H. en 's-Gr.*)

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

ADEELING ARNHEM.

Vergadering van 16 Januari 1884.

Na goedkeuring der notulen van de voorgaande vergadering maakt de Voorzitter een schrijven bekend van de Afdeeling Rotterdam, dienende om een voorstel te doen tot wijziging van art. 52 der wet van de Maatschappij, met bericht dat dit voorstel op de Rotterdamsche Afdeeling is aangenomen, en, zoo mogelijk ondersteund door alle Afdeelingen, vóór 1 Februari aan het Bestuur der Maatschappij kan ingediend worden.

Dit artikel zou dan luiden:

»De Afdeelingen kunnen tot leden benoemen hen, die geen lid der Maatschappij zijn. Zij ontvangen den naam van plaatselijke leden, en hebben in zaken, de Maatschappij betreffende, slechts een adviseerende stem."

Tevens wordt een schrijven van den heer Sanches bekendgemaakt, die voorstelt kunstlievende leden van de Maatschappij te benoemen tegen een contributie van *f* 2, die zoodoende lid der Afdeelingen kunnen zijn. Geen der beide voorstellen wordt door de leden verkozen, daar het eerste bijna onbestaanbaar is met de tegenwoordige inrichting van de Maatschappij, en het tweede voorstel een ontduiking van de bestaande wet is.

Voor de Vergadering in Maart te houden, zijn door het Bestuur de volgende vragen gesteld:

»Een uitgebouwd portaal (3 × 4 M.) voor een dorpskerk. Schaal 1 à 20."

»Een tochtpui, 3 × 4.25 M. Schaal 1 à 10."

»Een schoorsteen met zichtbaar rookkanaal in eene zaal van 6 M. hoog. Schaal 1 à 10."

Vervolgens kwam in behandeling de vraag: »Waarom kan de Nederlandsche baksteen niet concurreeren met de buitenlandsche?" waarop het lid Portheine het woord vroeg en daarover het volgende mededeelde: »Of de vraag zooals zij is ge-

steld juist is, betwijfel ik. In die vraag toch ligt de erkenning opgesloten, dat de Nederlandsche baksteen per se niet tegen de buitenlandsche steen kan concurreeren, met welk gevoelen ik mij niet kan vereenigen; want al moge dit waarschijnlijk zijn voor den oppervlakkigen beoordeelaar, die alleen met prijzen en niet met de kwaliteit te rade gaat, voor hem, die de zaken van meer nabij beziet, is het een feit, dat bij gelijke kwaliteit de Nederlandsche steen de concurrentie tegen het buitenland kan volhouden. Doorgaans echter gaat men alleen te rade met den kostenden prijs per M³ metselwerk of per M² bestrating, zonder genoegzaam na te gaan hoe groot het onderscheid der verschillende soorten is. In Duitschland worden de steenen ter grootte van ± 0.25 × 0.12⅝ × 0.06½ met steenkolen gestookt, tengevolge waarvan zij ongelijk zijn van hardheid, zoodat vele steenen aan den eenen kop de hardheid van klinker en aan den anderen kop die van boeren- of hardgrauw hebben. Men treft dan ook bij de Duitsche steen weinig soorten aan, 4 of 5 slechts. Dit gebrek is te verhelpen door den Ring- of Hoffmansoven, maar deze is voor het Massenbetrieb niet geschikt. De Verblend- of façonsteinen (buitenwerkers) zijn duurder dan onze daarmede overeenkomende. Onze steen van kleiner formaat wordt grootendeels met turf gestookt: vandaar de schoone kleuren en gelijkmatige hardheid.

»Die kwaliteit is oorzaak, dat onze steen van kleiner formaat boven de buitenlandsche te verkiezen is; en al is het metselwerk minder dik, toch biedt het grooter dichtheid aan. De straatklinkers maken hierop uitzondering; de grootere afmeting werkt direct in 't voordeel. Van Nederlandsche steen 83—92 per M² en van Duitsche 50—62 stuks, en de kwaliteit kan zeer goed concurreeren. Men dient echter zorgvuldig en kundig te sorteeren, daar er vele zachte bij zijn, en de goede tengevolge van den smeltgloed uitloopende hoeken of neuzen hebben. Door dit sorteeren komt de goedkoopere prijs der Duitsche echter gelijk in prijs met ons fabrikaat.

»Toen in 1877 de steenen voor het Rijksmuseum werden aanbesteed, was Duitsch formaat voorgeschreven. In afwijking leverde een der voornaamste Nederlandsche firma's een inschrijvingsbiljet met aanbieding van Waalvorm, en bleek het, dat deze 15% goedkooper was dan de minste aanbieding van Duitsch formaat. De levering werd echter niet gegund, omdat bestek en teekeningen voor Duitsche steen waren ingericht. Sedert echter werd voor rijksgebouwen geen Duitsche steen meer gevraagd.

»Bij de aanbesteding der gashouders op het terrein der nieuw te bouwen gasfabriek te Amsterdam werd het door den bouwmeester Gosschalk aan de aannemers vrijgelaten, buitenlandsche of Nederlandsche steen te bezigen, mits voldoende aan zekere kwaliteit. De benoodigde hoeveelheid was 10000 M³. Na scherpe concurrentie won het de Nederlandsche steen.

»De Parkschouwburg is om de goedkoopte van Belgische steen gebouwd. De kwaliteit is zeer slecht en de kleur ook niet te verkiezen.

»Op grond van een en ander meen ik te mogen antwoorden: Bij gelijke kwaliteit kan de Nederlandsche steen tegen de buitenlandsche met goed gevolg concurreeren.

»Waarom kan echter de buitenlander zijn zwaar fabrikaat tot gelijken en zelfs minder prijs leveren dan de Nederlander, en waarom wordt het groot formaat niet bij ons gevonden?

»Naar mijne meening, 1°. door de mindere zorg, die de buitenlander aan de bereiding der grondstof besteedt. Zijn groote steen kost aan werkloon enz. niet meer per 1000 dan den Nederlandschen fabrikant de kleine steen kost.

2°. Gebruikt de buitenlander voor brandstof steenkolen; hij brandt dus de steen, aan het toeval overlatende of ze te hard, te zacht of op maat uitvallen, waarvoor hij per 1000 steen ƒ 0.60 betaalt, terwijl de Nederlandsche fabrikant ƒ 2.50 à ƒ 3.00 per 1000 brandstof noodig heeft. Het stookloon komt er bij den laatste nog bij.

3°. De prijs per M² klei is steeds goedkooper bovenwaarts de rivieren. De uiterwaarden in Pruisen bezitten dikker klei, en daar de prijs per hektare ± ƒ 15000 daar en hier hetzelfde is, heeft men in Duitschland de dubbele dikte aan klei, echter van veel grover gehalte, dat evenwel aan het grof fabrikaat niet schaadt.

4°. De verkrijging eener concessie is in ons land moeilijk, uithoofde van de zorg der Regeering voor den afvoer van het winterwater op de rivieren.

5°. Omdat onder onze bouw- en niet-bouwkundigen velen worden gevonden, die uit spaarzaamheid Portland-cement toepassen en daarom steenen van minder kwaliteit nemen, en dus daarom gebruikmaken van buitenlandsch fabrikaat.

»Waarom wordt ook bij ons het groot formaat niet gevormd?

»Proefnemingen door verschillende fabrieken genomen, hebben geleerd, dat op de wijze, waarop men hier bakt, dit verlies oplevert. Stichtte men veldovens met steenkolen gestookt, men zou zonder twijfel met onze fijnere klei steenen kunnen maken die gelijk en goedkooper in prijs waren.

»In het blad *Turf- en Steenindustrie* is hieromtrent breedvoeriger gesproken."

Nadat de Voorzitter den spreker had dankgezegd en het debat hieromtrent had opengesteld, kwam een der leden met monsters van Duitsche steen met prijscouranten van Philipp Holzman & C°. te Frankfurt a/M. en beweerde, dat naar zijne overtuiging de Nederlandsche steenen hiertegen niet konden concurreeren. De opinies hieromtrent waren zeer verdeeld, waarvan eene levendige discussie het gevolg was, waaruit men mag afleiden, dat op de Afdeeling het laatste woord hierover nog niet is gesproken.

Na een kunstbeschouwing, bestaande in een deel van het werk »Denkmäler deutsche Renaissance" van Fritsche, door een der leden afgestaan, sloot de Voorzitter wegens het vergevorderde uur de Vergadering.

Afdeeling Rotterdam.

Vergadering van Vrijdag 18 Januari 1884.

De Voorzitter opent de vergadering, de eerste in dit jaar, met den wensch dat het de Maatschappij en onze Afdeeling wel moge gaan en het nimmer haar ontbreken zal aan stof betreffende het bouwvak. Ook hoopt hij voor de Maatschappij en hare Afdeelingen, dat de voorstellen tot wijziging van art. 52 der wet, tot een voor beide machten bevredigend resultaat moge leiden. De notulen worden gelezen en onveranderd goedgekeurd. De heer C. M. Droogleever Fortuijn heeft kennis gegeven dat bij de benoeming tot Bestuurslid niet kan aannemen zoolang de verhouding tusschen Maatschappij en Afdeelingen zoo ongeheel indruist tegen zijn wensch, die is: dat de Afdeelingen meer macht zullen hebben. De Voorzitter zegt dat de heer Droogleever Fortuijn juist om zijn verlangen ingang te doen vinden, Bestuurder zou moeten worden, om daardoor meer invloed te kunnen uitoefenen. De heer Fortuijn zegt echter dat hij den moed daartoe niet heeft. De Vergadering berust hierin en besluit de verkiezing van een Bestuurder op de volgende vergadering te doen plaats hebben.

Tot lid der Afdeeling wordt aangenomen de heer A. Nolen. In de vraagbus bevindt zich de vraag naar een middel om vochtige muren droog te maken. De belanghebbende heeft een zekeren muur laten afhakken en bepleisteren met Portland-cementspecie van 1 deel cement en 1 deel zand, doch de muur bleef vochtig. Daarop heeft hij lood in den muur, boven het traanraam, aangebracht, maar ook dit hielp niet. Hij vraagt nu of dit aan ammoniak, die zich wellicht in de steenen bevindt, kan liggen, en of er geen middel is, zonder afbikken, om den muur het »zweeten" te beletten. Besloten werd die vraag op de volgende vergadering te behandelen.

Niettemin vroeg de heer Droogleever Fortuijn of men een binnen- of buitenmuur op het oog had? Aan den onbekenden belanghebbende werd verzocht, voor 't geval hij niet bekend wilde zijn, op de volgende vergadering het antwoord op de vraag van den heer Fortuijn, in de bus te steken.

Van den heer Daniel J. Sanches te Amsterdam kwam een voorstel in om het laatste gedeelte van Art. 5 te wijzigen zooals dit in het *Bouwkundig Weekblad* is vermeld. Tevens verzocht hij bijgaand stuk door de leden der Maatschappij te laten teekenen vóór 27 dezer. De heer Sanches wil Kunstlievende leden tegen eene contributie van ƒ 2.- toelaten en hen voor het Album van Oude Gebouwen desverkiezende ook ƒ 2- laten betalen. Wordt besloten, aangezien men zich niet met het voorstel kan vereenigen, den brief ter visie van de leden te deponeeren. De Voorzitter merkt echter op, dat hij in beginsel geen bezwaar ziet twee voorstellen te teekenen die beiden ten doel hebben de zaak te verbeteren. Zoodoende heeft men keus. De Commissie die benoemd moet worden om al de ingekomen voorstellen te onderzoeken zal toch wel het beste nemen. De heer Kam zoekt ook onderteekenaars voor zijn voorstel tot herziening. Immers, wanneer geen 50 leden van de Maatschappij de voorstellen onderteekenen dan kunnen volgens de wet, die voorstellen niet behandeld worden. Leeuwarden en Utrecht hebben het voorstel van Rotterdam met hun handteekeningen gesteund.

De heer Fortuijn zegt dat de heer Schill, volgens het *Weekblad*, voorstelt gedelegeerden der verschillende Afdeelingen te benoemen om door samenwerking tot een goede oplossing te komen. De Voorzitter vraagt of hij daar heil in ziet. De heer Fortuijn gelooft dit wel, daar de invloed van de Afdeelingen ieder op zich zelve, thans gering is. Samenwerking van krachten is de eerste stap om invloed uit te oefenen. Er zou echter spoed gemaakt moeten worden daar reeds vóór 1 Februari de voorstellen moeten zijn ingediend. De Voorzitter acht de tijd te kort, waarop de heer Fortuijn zegt dat met goeden wil veel kan gebeuren en dat twee voorstellen beter zijn dan een. Wordt alsnu besloten de Afdeelingen te Utrecht, als zijnde een geschikt vereenigingspunt, bij elkaar te roepen. De kosten zouden dan voor iedere Afdeeling in het bijzonder kunnen komen.

De heer Kanters vindt 't te laat, daar de gedelegeerden toch een mandaat van hunne Afdeeling moeten hebben. De heer Fol acht de tijd niet te kort; immers de gedelegeerden kunnen toch wel een vergadering met elkander beleggen. Daarna zou de daarop eventueel aan te nemen resolutie door ieder der gedelegeerden kunnen worden gebezigd om daarop handteekeningen te verzamelen. Hierdoor zou veel tijd bespaard worden.

Ten slotte wordt overeengekomen de gedelegeerden door de Afdeeling te doen benoemen ten einde daardoor kans te hebben dat ook plaatselijke leden daarin zitting zouden nemen.

Na stemming en herstemming worden alsnu tot gedelegeerden benoemd de heeren H. Cramer, C. M. Droogleever Fortuijn en E. G. A. Fol. Er zijn 7 Afdeelingen, dus bestaat de mogelijkheid dat de Vergadering uit 21 personen zal bestaan en zij gehouden zal kunnen worden in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen te Utrecht op Zaterdag 26 Januari a. s des middags te 12 uren. Alsnu wordt de heer F. J. Nieuwenhuis door den Voorzitter uitgenoodigd tot het houden van zijn voordracht: *Over het aanbesteden van werken.*

Mijne Heeren, aldus vangt de spreker aan, wanneer ik, toegerust met de noodige zaakkennis, ter beurze rondga om op een markt of in een magazijn het een of ander artikel te koopen, dan zal ik het voorwerp nauwkeurig nagaan in verband met hoedanigheid, prijs enz., en ten slotte komen tot een keuze waarbij de prijs in zekere evenredigheid zal staan tot de kwaliteit. Ik oordeel dus naar gelang van prijs en hoedanigheid. Wil ik het beste dan zal dit wel bijna zeker het duurste zijn; wil ik het goedkoopste dan zal dit ook wel het slechtste zijn. Wat nu op particulier gebied waar is, geldt ook waar men optreedt voor anderen, hetzij Staat, Gemeente of particulieren. En toch leert ons de praktijk bij de aanbesteding van werken, dat die stelling niet opgaat. Hoe toch gaat 't bij het aanbesteden van het een of ander werk. Men vraagt openlijk aanbiedingen en gunt 't in den regel gaarne aan den minsten inschrijver. Merkwaardig is dat alleen bij de *uitvoering* op den minsten prijs wordt gelet. Bij 't uitschrijven van prijsvragen vraagt men nooit naar het goedkoopste project.

Maar voor zulk een uitvoering wordt door een deskundige een nauwkeurig bestek gemaakt en door hem zelf toezicht op de uitvoering gehouden. Men heeft dus alle waarborgen. Alte-maal idealen.

Immers wie zegt dat de deskundige volkomen bekwaam en eerlijk is en dat de aannemer dit is, of dat het bestek alles juist omschrijft, zonder misvattingen, en dat geen risico wordt geloopen zooals die der wisselende prijzen van materialen en loonen, of dat de beide contractanten gelijk berechtigd zijn en niet de een altijd de lijdende partij is. Wat de bekwaamheid van personen betreft, deze wordt alleen verkregen door langdurige ondervinding en mistastingen. Daar nu zelden twee gelijke moeilijkheden zich opdoen, kan er van volkomen bekwaamheid nooit sprake zijn. Nu rijzen er ook door de menschelijke feilbaarheid allerlei moeilijkheden. Deze betreffen vooral het bestek en de verhouding tusschen aannemer en directie. In de beste bestekken komen onvoldoende of onnauwkeurige beschrijvingen voor, zoodat de aannemer maar moet schatten, en is dit voor den maker van het bestek moeilijk, hoe moeilijk moet het dus niet voor den aannemer zijn, die soms niets van de détails weet. De praktijk geeft hun dan ook gevoelige lessen. Dikwijls bedragen die misvattingen meer dan de geheele winst. En hoevele bestekken zijn niet met grenzelooze oppervlakkigheid of onduidelijkheid ontworpen? Men zou denken dat dit nadeel aan één zijde reeds genoeg was. Maar het tegendeel is het geval. Een aannemer begeeft zich meestal met het hoofd in een strop, waarvan de besteder of diens deskundige het eind kan aanhalen om hem te worgen. Alle rechten worden hem ontzegd. De tegenpartij is zijn eigen rechter. Alle ongelukken komen op het hoofd van den aannemer. En het Rijk gaat hier voor. Zie de artt. 453, 1e lid, 451, 442, 443, 446, 447, 445 en 453; 458 »doet de deur toe." Vergeten wij ook 468 niet. Bij zulk een honende, onbillijke behandeling van de eene zijde, kan men vragen: welke waarborgen kan een aannemer nog opleveren om voor solide door te gaan? daar, waar hij tot zondebok gemaakt wordt van alle feilen van den aanbesteder of diens deskundige. Het is of men zeggen wil: Ik ben niet eerlijk, dus wees gij 't maar, dan komt alles te recht. Nu geef ik toe dat 't gevaarlijk zou zijn wanneer een enkel deskundige op eenmaal die bepalingen zou willen opheffen omdat alle toestanden daarop ingericht zijn en de proefnemer dus waarschijnlijk de dupe zou worden. Maar een groote leugen is 't te verklaren dat zulke bepalingen *noodig* zouden zijn. De Staat moet voorgaan om dat onzedelijk stelsel te verbannen. Laten wij de handen ineenslaan om in die richting invloed uit te oefenen. Het »Verbande Deutsche Baugewerkmeister" heeft verleden jaar daarover een prijsvraag uitgeschreven. Geen bekroning viel. Dit lag voor de hand. Een reuzenwerk is 't deze quaestie op te lossen en dit moet uitgaan van den bestekmaker. Wijziging der Algemeene Voorwaarden waarbij de aannemer alle rechten krijgt die ieder staatsburger kan doen gelden. In Amerika heeft men de volgende wijze van werken. Men vraagt plans en prijsopgaven. Deze worden door aannemers en fabrikanten verstrekt en daardoor verkrijgt men goede eenvoudige systemen en bijgevolg het goedkoopste stelsel, zonder dat 't noodig is dat een aannemer in concurrentie treedt wat den prijs betreft.

Afschaffing van het gebruik om den minstbiedende met de uitvoering te belasten, is hoog noodig. Ikzelf zou liever meer betalen als ik wist daardoor een solied aannemer te krijgen. Goede bazen schrijven in den regel niet in omdat ze geen slecht werk willen maken en evenmin goed werk zonder goede betaling kunnen leveren. In hoofdzaak worden bij een goede uitvoering de volgende krachten gevraagd:

1° de schepper en algemeene ontwerper van het plan;

2° de uitwerker van het plan, de constructeur, de persoon die alles nauwkeurig vaststelt.

3° De berekenaar van de financieele zijde van een plan, de bestekmaker en uitbesteder.

4° De uitvoerder of aannemer, meestal meerdere personen.

Een persoon kan niet alles beheerschen. Er wordt te veel van zoo iemand gevergd.

Ik heb deze quaestie hier opgeroepen in de hoop dat zij oorzaak moge wezen dat ieder uwer aanleiding vinde daarover te denken en van gedachte te wisselen daar ik mijn ondervinding te kort zie schieten. Maar ik gaf, wat ik kon geven. De slinger zal nog menigmaal heen-en-weer gaan voor hij in rust komt; maar hoe kleiner de slingeringen, des te meer zullen wij ten deze de waarheid nabij komen. Ik heb gezegd.

Langdurige toejuichingen bekroonden deze schoone redevoering (hier zeer verkort weergegeven). Op voorstel van den heer Voorhoeve en met goedkeuring van den heer Nieuwenhuis werd besloten het stuk aan de Maatschappij af te staan voor de Bouwkundige Bijdragen of het Bouwkundig Tijdschrift.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-Gravenhage. Bij beschikking van den Minister van Waterstaat, is met ingang van 15 Januari 1884, aan D. Kramer, op zijn verzoek, eervol ontslag verleend als opzichter van den Waterstaat 1e klasse.

— Bij Koninklijk besluit is bevorderd tot opziener 2e kl. op de Schelde en Zeeuwsche stroomen J. Caljouw, thans opziener 3e kl. bij die visscherijen.

— De Commissie van beheer voor de alhier in dit jaar te houden tentoonstelling van schilderijen en andere kunstwerken van levende meesters bestaat uit de heeren Evers en baron Schimmelpenninck van der Oye, leden van den Gemeenteraad, en verder uit de heeren: Artz, lid van den raad van beheer der academie van beeldende kunsten; C. Bisschop en P. Stortenbeker, leden van het schilderkundig genootschap *Pulchri Studio*; Mr. N. J. W. Smallenburg, lid van dat bestuur over het museum van moderne kunst; Jhr. mr. P. A. Van der Velden en Joh. Gram, die tevens het secretariaat zal waarnemen.

Amsterdam. De beperkte wedstrijd tusschen de ontwerpers der vijf als het best erkende antwoorden op de prijsvraag voor een gebouw van permaanente tentoonstellingen, uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, is afgeloopen. De ontwerpen zijn Zaterdag en Zondag, den 19 en 20 Januari e. k., in een der zalen van »Arti et Amicitiae" tentoongesteld. De Jury heeft aan twee ontwerpen de zilveren medaille toegekend en bij het openen der naambriefjes is gebleken, dat zij vervaardigd zijn door de heeren Th. G. Schill en D. H. Haverkamp te Amsterdam, en den heer Jurriaan Kok te Rotterdam.

— De heeren A. G. C. van Duyl en Mr. M. J. Rikoff te Amsterdam, commissarissen voor de afdeeling Fraaie Kunsten van de Internationale Tentoonstelling in het »Crystal Palace" te Londen, hebben aan de kunstenaars hiertelande een circulaire gezonden, waarbij zij hun verzoeken eenige werken te willen afstaan, en drie personen te willen aanwijzen voor de Jury tot admissie. De Tentoonstellings-commissie belast zich kosteloos met de behoorlijke plaatsing en de bewaking der kunstwerken, en belast zich eveneens met den verkoop der kunstwerken tegen een vergoeding van 10 pCt. van den verkoopprijs. Alle communicatien adresseere men aan den secretaris van het Hoofd-comité Mr. M. J. Rikoff, Singel 560 te Amsterdam.

Groningen. Het voorstel van het Dagelijksch Bestuur, om de inrichting der woning van den hoofdman-brandwacht in eigen beheer te doen uitvoeren, wijl de laagste inschrijver bij de gehouden aanbesteding de begrooting met ƒ 800 overtrof, gaf in den Gemeenteraad aanleiding tot een zeer geanimeerde discussie. Het voorstel werd met groote meerderheid aangenomen; de mededeeling van een der leden, dat de laagste inschrijver ƒ 500 meest uitkeeren aan eene combinatie van aannemers, heeft aanleiding gegeven tot het uitloven door een zestal aannemers eener belooning van ƒ 100 aan hem, die het bewijs leveren kan, dat bedoelde som van ƒ 500 als commissie gesteld is.

Middelburg. Dezer dagen werd in het Schuttershof »de Edele Handboog" alhier de tentoonstelling van gastoestellen voor verwarming en drijfkracht, de eerste van dien aard in Nederland, door den Burgemeester van Middelburg, in tegenwoordigheid van tal van genoodigden, geopend.

Onder de aanwezigen waren de Commissaris des Konings in Zeeland, de leden van het gewestelijk en stedelijk bestuur, andere autoriteiten en eenige insenders.

Na eene korte rede van den heer Pické werd een bezoek

gebracht aan de verschillende lokalen, waarbij duidelijk bleek dat de Gascommissie en haar ijverige secretaris, de directeur der gemeente-gasfabriek alhier, uitstekend succes hebben op hun arbeid. Het aantal inzendingen is belangrijk zoowel uit het binnen- als buitenland en daaronder komt veel nieuws en interessants voor.

Vooral des avonds is de aanblik ook waarlijk verrassend, daar in de groote zaal de *Siemens*-, en in de kleine zaal de *Albo-Carbon*-verlichting is aangebracht. De meeste bezoekers verblijven dan ook geruimen tijd en verdringen zich nu eens om de gaarkeukens, waar men allerlei spijzen in een zeer kort oogenblik zag gereedgemaakt, om daarna weder heerlijk brandende gashaarden in allerlei grootte, vorm en afmeting te bewonderen.

De catalogus, een keurig octavo boekdeeltje van 102 bladzijden, bevat, behalve eene gekleurde situatie van het tentoonstellingsterrein, ruim 90 goede illustraties, benevens een aantal gegevens en duidelijke beschrijvingen van voorwerpen, die op de tentoonstelling worden aangetroffen. Een en ander is zeer practisch en netjes uitgevoerd, waarvoor zoowel den ontwerpers als den drukkers J. C. & W. Altorffer alle eer toekomt.

ZWOLLE. Bij den Raad is een voorstel ingekomen der Commissie van de stedelijke gasfabriek om de jaarwedde van den directeur, thans *f* 2400 bedragende, te verhoogen tot op *f* 3000.

— Een door Gedeputeerde Staten van Overijsel aan Burgemeester en Wethouders ter kennisneming gezonden plan van den ingenieur van den Provincialen Waterstaat tot watervrijmaking der stad Zwolle, werd voor de raadsleden ter inzage gelegd.

TILBURG. De heer J. van den Elzen, civiel-ingenieur en directeur van de Noordbrabantsche Tramwegmaatschappij, is alhier plotseling overleden.

ZAANDAM. Voor de betrekking van opzichter bij de gemeentewerken, op eene jaarwedde van *f* 600, hebben zich ruim 100 sollicitanten aangemeld.

— Daar de voorloopige werkzaamheden van de Locaal-spoorwegmaatschappij Willem III geëindigd zijn en de loopende onderhandelingen over exploitatie, contract en leening beletten, reeds met de werkzaamheden voor de *uitvoering* een aanvang te maken, heeft de Commissie van Beheer zich, met het oog op de belangen der Maatschappij en die der aandeelhouders, verplicht gezien een gedeelte van het technisch personeel tijdelijk te ontslaan.

Hun werd de keus gegeven tusschen een eervol ontslag, in te gaan met 1 Januari 1884, of een verlof van drie maanden, buiten bezwaar der Maatschappij, in afwachting van hetgeen nader besloten zal worden, eveneens met ingang van 1 Januari 1884.

Op welwillende wijze konen allen het laatste, daar zij volkomen de moeilijkheid beseften, waarin de Commissie zich in dezen bevond.

BENOEMINGEN.

De Gemeenteraad te Rotterdam benoemde tot directeur der gemeente-gasfabriek den heer Dr. Th. van Doesburgh.

ERRATUM.

Op bladz. 16 is eene zinstorende drukfout ingeslopen; men lese regel 13 en 14 v. b. als volgt:

»Waar licht en lucht geen ingang tot de woning vinden, treden *ziekten* binnen, enz.

BERICHT.

In antwoord op vele aanvragen dient, dat geene compleete jaargangen van den jaargang 1883 van *De Opmerker* voorhanden zijn.

De beschikbare nommers worden, zoover de voorraad strekt, *alleen tegen contante betaling* afgeleverd voor *tien* cent per nommer en *vijftien* cent per plaat.

De nommers 6, 12 en 27 zijn uitverkocht; van velen zijn slechts enkele exemplaren voorhanden.

Ten aanzien der nommers van den loopenden jaargang blijven de prijzen gehandhaafd, zooals zij in het hoofd van het blad worden opgegeven.

Het abonnement bedraagt *zes gulden* per jaar voor hen, die een postwissel tot dat bedrag, *vóór 1 Februari e. k.*, toezenden aan het Bureau van *De Opmerker* te Arnhem. Het abonnement per kwartaal wordt op *f* 2.25 berekend.

ADVERTENTIEN.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

PARKETVLOEREN,
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.
TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.

LOUIS GOFFIN & CIE.
AVENUE ROGIER 27.
LUIK.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk**, enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

Waterleiding te Arnhem.
AANBESTEDING

Op **Zaterdag den 9den Februari 1884**, des namiddags ten 2 uur door de »*Compagnie Générale des Conduites d'Eau*" te *Luik* aan het Bureau der **Arnhemsche Waterleiding** Boulevard 7 te *Arnhem* van:

Bestek N°. 1.

Het maken der Gebouwen met toebehooren voor de Pompwerken der Waterleiding te Arnhem met de levering der benoodigde materialen.

Bestek en teekeningen zijn verkrijgbaar bij den heer G. J. THIEME te *Arnhem* voor den prijs van *f* 5 per stel.

Inlichtingen worden verstrekt door den Ingenieur H. P. N. HALBERTSMA Zuidblaak 26 te *Rotterdam* en aan het Bureau der **Waterleiding** voornoemd des vóórmiddags van 10—12 uur.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden op Vrijdag 8 Februari 1884 des vóórmiddags ten 11 uur.

G. J. VINCENT & C°.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.
Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de **ZILVEREN MEDAILLE.**
Specialiteit in IJzeren Hekken EN **FIJN SMEEDWERK.**
Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

J. F. HENSEN AZN.,
Kolen-Mijn Oost-Zeedijk, 280.
ROTTERDAM,
levert prima kwaliteit grove **WESTFAALSCHE VLAM-** en **ENGELSCHE KOLEN**, tot concurreerende prijzen, per waggon en scheepsladingen.
PRIMA KWALITEIT
ENGELSCHE PORTLAND-CEMENT,
bij groote en kleine partijen.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quonnast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georgee en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Breuksteen, enz.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

J. & D. VAN DER POT,
ROTTERDAM.
GEKYANISEERD ROTVRIJ
RASTER- en ander HOUTWERK,
in alle op te geven maten, tot 10.25 M³.
niet vatbaar voor de Champion en uitertst langzaam brandend.
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken BESTEKHOUT **en verder TIMMERHOUT,**
Vlot- en Slijpdeelen enz.

Prima **PORTLAND-CEMENT,**
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in wichthoudende Vaten van 180 Kilo en Zakken van 70 Kilo,
niet vervalscht met **hoogovenslakken, kalksteen** of dergelijke bijmengingen.

HYDRAULISCHE en andere KALK,
per Wagon of Scheepslading.

HARDSTEEN,
uit de prachtige groeve te Emplinne,
van de Heeren GOOSSENS & SONNEMANS,
gezaagd in Platen
en **STEENHOUWWERK** op maat kloargemaakt.

NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA ZANDSTEEN.
uit de groeven van

Staudernheimer.	**Cordeler.**
Breitenheimer.	**Wexemer.**
Udelfanger.	**Roode Kylthaler enz.**
Bentheimer.	**La Rochette.**

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

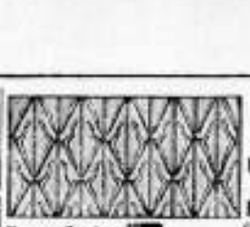

Vraagt Catalog. NEDERL. **Van der Linden & Co.** VERZINKFABRIEK, *Dordrecht.*
Galv. op LOON Zuinigheids-Boosterijzers.
Lessages, Heeren Bakers, en Zijbekl., Heeren Gebouwen, Gezalv. Heeren Kassers, Tobben, Gieten, enz. enz.
Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

AANBESTEDING.

Op **Dinsdag 22 Januari 1884**, des middags 12 uur, zal door Heeren DIRECTEUREN der STIELTJESKANAAL-MAATSCHAPPIJ bij E. BEKKERING te *Coevorden*, onder nadere approbatie, in 't openbaar worden **aanbesteed:**

Bestek no. 1. Het maken van schutsluis no. 1 met ophaalbrug en bijbehoorende werken.

Bestek no. 2. Het maken van schutsluis no. 2 met bijbehoorende werken.

De aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving.

De gadegemaakenden kunnen van de begrooting van kosten van voorschreven werken kennis nemen bij den Ingenieur der Maatschappij te *Dalen*, waar tevens nadere informaties kunnen worden aangevraagd en de bestekken tegen betaling van *f* 1.— per exemplaar te bekomen zijn.

De Bestekken liggen ter lezing in de Logementen van H. VAN TAREL te *Dalen*, BEKKERING te *Coevorden*, VAN DALEN te *Nieuw-Amsterdam*, THOMAS te *Hoogeveen*, DOPPER te *Stadskanaal* en EERKES te *Feerdam*.

Aanwijs zal gedaan worden op Maandag 21 Januari, te beginnen te *Coevorden* des morgens 9 uur.

BECKER & BUDDINGH. - ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS . TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN, WEEGWERKTUIGEN.**

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

HOOFD-AGENTSCHAP en DEPôT.

VAN

fijnkleurige, zeeharde **Muur- en Vloertegels** uit Saint Paul, **Parket- en Trottoirtegels** uit Neustadt, fijne **Cementen Vloeren** en **Randen** uit Roosendaal (N. Br.), **Albastine** voor Plafonds en Kalkmuren, **Platte Kwasten, Verf** voor Cementen en vochtige Gevels, **Witte Fransche Zandsteen** uit de groeven van CRAZANNES en SAINT SAVINIEN, geladen te Rochefort à ƒ 17.50 per cub. M.

Een groote keuze **Marmeren Schoorsteenmantels** uit de Stoommarmerfabriek der Heeren OZINGA & VLASKAMP te *Bocksum*, is in onze magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.

SPECIAAL HANDEL in: Kleurige **Groninger-, Rijn-, Friesche- en Kunst-Zandsteen, Gevel-, Profiel- en Vlechtingsteenen.** Alle bekende soorten **Dakpannen** met daarbij passende **IJzeren Dakramen, Engelsche, Duitsche en Belgische Portland-Cement** en **Gips, Riool- en Schoorsteenbuizen, Muursteentjes, Schelpen, Cementen Putten, Hardsteen-, Marmer- en Kunststeenwerken, Marmeren en Bremer Vloeren, Grafzerken en Monumenten,** uiterst billijk in prijs. **Marmeren Schoorsteenmantels, Marmeren Waschtafelbladen,** gebeeldhouwde **Houten Schoorsteenmantels,** gedraaide **Houtwaren, Houten Trapbalusters, Deurkrukken, Secreet-Brillen en Deksels, Bouwornementen in Zink, Terra Cotta, Consoles en Sluitstukken, Plastische Plafondversieringen, Asphaltbuizen** welke onverslijtbaar en goedkoop zijn. **Asphaltdakpapier, Portland-Cement** om te metselen franco per wagon ƒ 17.50 per 1000 kilo, zijnde de inhoud van 6 gewone cementvaten.

Fabriek van **Terra Cotta Bouwornementen** in diverse kleuren, **Beelden, Vazen,** enz. Sedert 1835 gevestigd te *Zeist*, bekroond met diverse Medailjes.

Magazijnen te *AMSTERDAM*, Achter Oosteinde, bij het Paleis voor Volksvlijt.

MARTIN en Co.

Eerste qualiteit. **Fabrieksprijzen.**

B. HOLSBOER, te Arnhem.

1868. Zilveren Medaille voor Waterpas-Instrumenten.

1879. Hoogste onderscheiding voor Waterpas- en Hoekmeet-Instrumenten.

1881. Intern. Tentoonst. te Melbourne. Bekroning 2den, 3den en 4den graad voor Waterpas- en andere Instrumenten.

EQUERRES, MEETKETTINGEN en Stalen LINTEN

BRIEF- en POSTPAKKETBALANSEN, enz.

RIETSCHEL & HENNEBERG,

Ingenieurs & Fabriekanten,

Berlijn. Dresden. Keulen. Weenen.

Vertegenwoordiger voor Nederland

J. VAN HOORN Szn., Ingenieur Amsterdam.

Projecten, Begrootingen en Aanleg

VAN

Centraalverwarming & Ventilatie-Inrichtingen,

naar de nieuwste en proefondervindelijk beste Constructiën voor:

Woonhuizen, Villa's, Kantoren, Winkels, Hotels, Restauraties, Schouwburgen, Museums, Kerken, Ziekenhuizen, Scholen, Bibliotheken, Krankzinnigengestichten, Gevangenissen, Openbare Gebouwen, Werkplaatsen, Fabrieken enz. door middel van **Stoom-, Water- of Luchtverwarming** of **gecombineerde systemen.**

Installaties van Openbare Zwem- en Badinrichtingen.

Stoomkooktoestellen en Waschinrichtingen.

Droogінrichtingen voor Abattoirs en Fabrieken

STOOMWAALSTEENFABRIEK

te DRUTEN

VAN

HARTMAN & COMPIE.

KANTOOR te NIJMEGEN,

VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING.

Op den **31ste Januari 1884,** des namiddags ten 2 ure, zal aan het Centraalbureau bij de Moreelse laan te *Utrecht* worden aanbesteed:

het leveren van geschilde masten afrasteringpalen, benevens eiken- en greenen stationsafrasteringpalen, masten, staken en dennenhouten latten, in zeven percoelen.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving volgens art. 7 van het bestek.

Het bestek ligt van den 16den Januari 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse laan te *Utrecht* en aan de bureau's van de Sectie-Ingenieurs te *Groningen, Meppel, Zutfen, Nijmegen, Rotterdam, Breda* en *Venlo* en is op franco aanvrage op gemelde plaatsen te bekomen.

Inlichtingen worden gegeven door de Sectie-Ingenieurs voornoemd.

Utrecht, 16 Januari 1884.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat

AMSTERDAM.

Verschenen:

Uitgave van C. L. BRINKMAN, te Amsterdam.

BOUWKALENDER voor 1884,

DOOR

J. G. VAN GENDT Jr.,

VERMEERDERD DOOR

Th. G. SCHILL en D. H. HAVERKAMP,

Ingenieurs en Architekten te Amsterdam.

Prijs in leer ƒ **1.50**, in linnen ƒ **1.25**, der Bijlage (verbeterde druk) ƒ **0.60.**

Verkrijgbaar bij de meeste Boekhandelaren of tegen Postwissel bij den Uitgever.

Het is een practisch boekje dat wij hier aankondigen: het behoeft toch geen betoog, dat ieder bouwkundige jaarlijks een zakboekje voor zijne aanteekening betreffende verschillende zaken noodig heeft.

Het komt ons voor, dat bovenstaand uitstekend bewerkt boekje in alle opzichten hiernaar voldoet. Immers, niet alleen dat het de voornaamste zaken met betrekking tot de Burgerlijke Bouwkunde, Bouwmaterialen, Machinerieën, Post- en Telegraafwezen, Wettelijke bepalingen op het Bouwen, Stoomwezen en Zegel, Geodesie, Afstand- en Loontabellen, op een beknopte, duidelijke wijze behandelt, maar bovendien bevat het eene bijgewerkte Naamlijst van het korps Ingenieurs en Opzichters van den Waterstaat, Ingenieurs-Verificateurs en Landmeters bij het Kadaster, Koninklijk Instituut van Ingenieurs, verschillende Spoorwegen en andere Technische Inrichtingen en Maatschappijen, benevens een Kaartje van Nederland, waarop de Spoor- en Tramwegen — tot heden bijgewerkt — voorkomen.

Met vertrouwen kunnen wij dit Zakboekje aanbevelen, want 'tgeen deze kalender van de gewone notitieboekjes doet onderscheiden, is niet alleen het bovengenoemde, maar ook de practisch ingerichte Agenda, bestaande uit p. m. 75 pag. blanco geruit papier, waarop de datums vermeld staan, en de noodige ruimte is gelaten om aanteekeningen of afbeeldingen te maken.

In één woord, 't is een onmisbaar Zakboekje voor ieder Vakman.

Alle vragen betreffende zijn vak zullen steeds op bevredigende wijze in dit boekje beantwoord worden.

Bij **P. GOUDA QUINT,** te **Arnhem,** is verschenen de **derde** aflevering van:

Beknopt Practisch Leerboek

DER

Burgerlijke en Water-Bouwkunde,

DOOR

B. F. PLASSCHAERT,

Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.

Met omstreeks 600 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.

De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer 10 afleveringen à ƒ 1.20.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille, Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.C.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, à 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, à 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Jaarlijksch feest van 19 Januari 1884.

Een van de bepalingen, waardoor de nieuwe wet van het Genootschap Architectura et Amicitia zich van de oude onderscheidt, is ook deze, dat jaarlijks een feestavond georganiseerd zal worden.

De eerste feestavond, op 19 Januari l.l. gevierd, mocht in alle opzichten schitterend genoemd worden, en het kan wel niet anders of de velen, die toen de gasten des Genootschaps waren, zullen de aangenaamste herinneringen van het feest hebben medegenomen.

Reeds in het begin van December werd de Feestcommissie benoemd. Zij bestond uit de heeren A. W. Weissman, E. Cuypers, Evert Breman, Jonas Ingenohl, Karel Muller, H. Teixeira de Mattos, H. W. L. Westerbach, M. de Jongh, Di Gazar, J. A. v. d. Sluys Veer, Tymon Meyer, Piet Springer, Charles Roskam, Prosper Delin, J. B. Springer, J. A. Van Voorthuijzen en J. Herman, en toog aanstonds met ijver aan het werk. Behalve door een zoo fraai mogelijke zaaldecoratie, wilde men verder den talrijken genoodigden ook door verscheidenheid van kunstgenot een gunstigen indruk van het Genootschap geven.

Door de goede zorgen der heeren Delin en Cuypers slaagde men erin, twee der kolossale ruiters, en twee der leeuwen, die voor het Tentoonstellingsgebouw van verleden jaar geprijkt hadden, kosteloos te verkrijgen, terwijl ook de twee schoone kariatyden van de Fransche afdeeling dier tentoonstelling door den Graaf de St.-Foix welwillend ten geschenke gegeven werden. Het Gemeentebestuur verklaarde zich, bij monde van het eerelid des Genootschaps, den heer Mr. G. van Tienhoven, Burgemeester, bereid tot het in bruikleen afstaan van de noodige vlaggen en oude wapenrustingen, en spoedig daarop was de voorzitter, de heer Jan Springer, met een ontwerp voor de zaaldecoratie gereed, dat weder van zijn bekenden goeden smaak getuigde. De twee ruiters waren ter wederzijde van het orkest geplaatst, de kariatyden en de leeuwen naast het tooneel. Het orkest zelf was met keurige planten gedecoreerd, waartusschen tal van beelden. Cartels, festons, tropeeën versierden de wanden, en het buffet was door een kolossaal schilderstuk en draperieën gemaskeerd. In één woord, het project was verrukkelijk.

't Kwam er echter op aan, nu dit alles te verwezenlijken. Men had wel de hoofdelementen voor de versiering, doch de beelden, cartels, de tropeeën en draperieën ontbraken. Aanstonds echter werd ook hierin voorzien, want de beeldhouwers Teixeira de Mattos, Van den Bossche en Crevels stelden hunne werken welwillend ter beschikking, terwijl de heer Stortenbeker te 's-Hage en de heeren Grootveld en Maandag te Amsterdam cartels en tropeeën in bruikleen afstonden.

Ook de heeren Swart en Van Niftrik beloofden hunne medewerking.

Donderdagnacht werd met de decoratie van de zaal begonnen. Behalve de Feestcommissie verleenden daarbij hunne medewerking de heeren Jan Springer, Posthumus Meyjes, Van Haeften, Wilting, Wesser, Oosterbaan, Jacot, Boerma, Jansen, Löning, Hartkamp, Smits, Salm, Oostinjer, Schouwenburg en Cuypers. Met lust werd begonnen, en het was een eigenaardig schouwspel, de leden van Architectura, in allerlei geïmproviseerde werkmanspakken gehuld, aan het werk te zien. Hier werd een schrank gezet, waaraan met tal van handen een kop of romp omhoog werd geheschen; ginds werd groen gebonden, tropeeën in elkander gespijkerd of vlaggen geplooid, en menig architect van naam of gediplomeerd ingenieur zag men werken als een gewoon sjouwerman. Niettegenstaande de dikwijls zeer vermoeiende werkzaamheden, heerschte de meest opgewekte vroolijkheid, en Zaterdagmiddag was men ongeveer met de decoratie gereed.

Het effect, dat de zaal maakte, was betooverend, en men had weer gelegenheid het decoratief talent

van den Voorzitter op waren prijs te stellen. Voor elk der vensters van de zaal werd een chassinet geplaatst, waarop een teekening, hetzij in houtskool, inkt of kleur.

Vlak over den ingang zag men de welgelijkende portretten van de eereleden, op meesterlijke wijs door den heer Teixeira de Mattos geteekend. Daartegenover gaf de heer Tymon Meyer een parodie op de dempingszucht, n.l. de Kalverstraat, herschapen in een gracht, waardoor een havenbootje vaart. Een luchtomnibusdienst is in volle werking, terwijl een gracieuse kunstenaresse stoute toeren uitvoert op een koord, dat van den haan van den Munttoren naar de daartegenover liggende huizen gespannen is. Op den rook van het havenbootje zweeft de Stedemaagd. Daarnaast zag men van de heeren Wilkens en Van Arkel een aquarel, waarop de oude en de nieuwe beurs, deze laatste op het nu voorgesteld terrein. De heer Teixeira had ook nog een komische voorstelling van de Hoogesluis zonder beelden ingezonden. Boven het buffet prijkte een kolossaal doek, waarop de heer Smits in levendige verven het beeld der Kunst had gemaald, dat aan de Amstelboorden het opgaan der zon verheidt. De heer Jan Springer had op een groot chassinet de voornaamste monumenten van den ouden en nieuwen tijd bijeengebracht, en de heer Ch. Roskam zorgde voor een groot feestprogramma, en teekende daarenboven nog twee geniën op wolken gedragen. Verder waren nog aanwezig: gezichten uit Egypte door de heeren A. Salm G.B.zn. en Evert Breman, een komische voorstelling door de heeren Westerbach en De Jongh, de Amsterdamschepoort te Haarlem door den heer Th. G. Strengers, een symbolische voorstelling en een zeer fraai geteekend landschap door den heer Karel Muller, een teekening naar Makart door den heer Jonas Ingenohl en een vrouwefiguur door den heer Weissman. Ook dezen heeren komt hulde toe voor 't belangrijk aandeel, dat zij namen in de zaaldecoratie.

Dat men ook in het samenstellen van het programma niet ongelukkig was, bleek uit den bijval, dien men op den avond van het feest ermede oogstte. Reeds lang had het voornemen bestaan, een bouwkundig blijspel op te voeren, en thans besloot men, aan dit voornemen uitvoering te geven. Een onzer geestigste letterkundigen nam welwillend het schrijven van het stuk op zich, en aanstonds verklaarden zich een zevental leden bereid om de verschillende rollen te vervullen, en vond men ook een zeer geschikten acteur, die, hoewel buiten het Genootschap staande, zich met het vervullen der damesrol belastte.

Door bemiddeling der heeren Prosper Delin en J. B. Springer was men echter ook in staat, den genoodigden kunstgenot van meer ernstigen aard te bereiden. Op hun voorstel toch verklaarde de heer Henri F. R. Brandts Buys zich bereid, de leiding van het muzikaal gedeelte op zich te nemen. De heeren Eugène Baudot, Gerard Völlmar, H. Venverloo, B. Schmeink, Paul R. van der Made en Karel Ingerman werden genegen gevonden mede te werken en dus was de zekerheid van een niet alledaagsch kunstgenot verkregen.

Het programma, dat in een sierlijk, door den heer Prosper Delin geteekend, omslag gehuld was, luidde in zijn geheel als volgt:

PROGRAMMA.

I.

1. 7me Concerto . . . . . C. DE BERIOT.
   a. *Allegro Moderato.*
   b. *Andante.*
   c. *Rondo Finale.*
   Vioolsolo door den heer EUGÈNE BAUDOT.
2. Liederen voor Tenor.
   a. *Es blickt der Thau* . . . . . A. RUBINSTEIN.
   b. *Chanson d'Avril* . . . . . G. BIZET.
   c. *Marmelades Löffchen* . . . . A. JENSEN.
   door den heer HERMAN VENVERLOO.
3. *Cavatine de la Juive* . . . . . HALÉVY.
   Bas-solo door den heer PAUL R. VAN DER MADE.
4. *Serenade.* . . . . . LINDNER.
   Violoncel-solo door den heer GÉRARD VÖLLMAR.

De Werkstaking . . . . . F. COPPÉE.
door den heer H. T.

1. *l'Étoile du Nord* . . . . . MEYERBEER.
   Bas-solo door den heer PAUL R. V. D. MADE.
2. a. *Cavatina* . . . . . J. RAFF.
   b. *Chansonnette.* . . . . . B. GODARD.
   Viool-solo door den heer EUGÈNE BAUDOT.
3. Liederen voor Tenor.
   a. *Ik ging* . . . . . }
   b. *Avontgroet* . . . . . } JAN BLOCK.
   door den heer B. SCHMEINK.
4. a. *Nocturne* . . . . . F. CHOPIN.
   b. *Gavotte* . . . . . POPPER.
   Violoncel-solo door den heer GÉRARD VÖLLMAR.
5. *Duetto de l'opéra la Favorite* . . . . DONIZETTI.
   voor Tenor en Bas door de heeren H. VENVERLOO en PAUL R. VAN DER MADE.
6. *Bondslied*, opgedragen aan het Genootschap »Architectura et Amicitia," door Prof. J. A. ALBERDINGK THIJM, Muziek van HENRI F. R. BRANDTS BUIJS.

II.

INTRODUCTIE.

DE VILLA SILBERSTEIN,

OF DE NATTE DWEIL DER ONSCHULDIG BELAAGDE KEUKENMEID.

Blijspel in 3 bedrijven met Zang en Dans.

Door HA-ZEE.

Personen:

De Souffleur	W. H. W.
De Orkestdirecteur	J. H.
De Schermophaler.	K. M.
Sleur, Architect	J. I.
Mie, zijn Keukenmeid	W. v. V.
Von Silberstein, Bankier	H. W. C. v. U.
Palmet, Grieksch Architect . . .	W. H. W.
Spitsboog, Gothisch »	E. C.
Minaret, Moorsch »	H. T. D. M.
Rocaille, Renaissance »	A. W. W.
Tsing-Tsing, Chineesch »	K. M.
Komisches Intermezzo	C. v. U.
Die feindlichen Nachbarn	K. M. en J. I.

SOUPER.

Ter wederzijde van den ingang der zaal waren een viertal 16e-eeuwsche hellebardiers als eerewacht geposteerd.

De officieele genoodigden werden door het Bestuur gerecipieerd. Onder hen merkte men op de wethouders Ankersmit en Van Lennep, den eere-voorzitter des Genootschaps den heer J. H. Leliman, de oprichters F. W. van Gendt en Moele Bergveld, voorts de eereleden Gosschalk, W. Springer, C. Springer, Van Niftrik, Alberdingk Thijm en Salm. Ook waren tegenwoordig de heer Huibers, secretaris der Afdeeling Amsterdam van de *Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst*, afgevaardigden van de *St.-Lucasvereeniging* en van *Mab*, de Schildersvereeniging *de Quellinusschool*, de heer Cuneaus, voorzitter van *Arti et Amicitae*, Generaal Delprat, de heeren Herman J. van Lennep, J. C. Greive, Hilverdink en vele andere autoriteiten en kunstenaars.

De uitvoering van het muzikale gedeelte was zoo voortreffelijk als men die slechts wenschen kon. Baudot en Völlmar speelden schooner dan ooit, de zangers waren uitmuntend gedisponeerd, en de heer Brandts Buys toonde welk een bekwaam accompagnateur hij is, vooral in het zoo moeilijke lied van Jensen.

De Werkstaking werd met veel smaak voorgedragen, en het slot van het eerste gedeelte vormde het Bondslied, door Prof. Alberdingk Thijm aan het Genootschap gewijd, en door den heer Brandts Buys in muziek gebracht.

Het luidt als volgt:

BONDSLIED.

Komt broeders! het heerlijk vaandel geheven,
Dat ruischend zijn banen ontplooit,
't Omwuift ons de slapen, het wekt ons ten leven,
Zijn kleuren verraken wij nooit:
Den goudgloed der kunst, en het hemelsche blaauw
Van der broedren onbreekbare trouw.

Een vonk in het oog, en een vonk in den beker,
Voor Vriendschap en Architectuur,
De toekomst is onzer, doorlochtig en zeker,
Bij dien mood, en die kracht, en dat vuur.
Wij gaan door 't heelal bij de schoonheid ten oogst:
Maar ons hart klopt voor Holland het hoogst.

Wij juichen in 't stralen der statige lijnen,
Die Pallas bezielt met haar geest;
Maar waar ons, o Holland, uw zoners beschijnen,
Daar verrukt ons uw kunstschoon het meest.
Wij smaden geen steen, die het Zuiden ons biedt,
Maar verscheppen onze aarde in graniet.

Komt broeders! het heerlijk vaandel geheven,
Dat ruischend zijn banen ontplooit,
't Omwuift ons de slapen, het wekt ons ten leven:
Zijn kleuren verraken wij nooit.
O goudgloed der schoonheid, o Broederschapsblaauw
Wij blijven U eeuwig getrouw!

De kernachtige woorden waren door den heer Brandts Buys van een schoone melodie voorzien, en het refrein, dat tintelt van vuur, was reeds aanstonds zoo populair, dat velen der aanwezigen het uit volle borst meezongen. Zoowel dichter als componist deelden in de ovaties van het publiek.

Het ernstige gedeelte was nu afgeloopen en een nar verscheen ten tooneele, om het komische gedeelte aan te kondigen.

Nu begon de vertooning van het veelbesproken blijspel „De villa Silberstein, of de natte dweil der onschuldig belaagde keukenmeid."

Reeds het voorspel bracht de gasten in een vroolijke stemming. Afwijkende toch van alle gewoonten, traden zoowel de souffleur als de schermophaler op, terwijl het orkest gevormd werd door leden, wier muzikale talenten men vroeger nimmer bewonderd had.

Toen het gelach over het voorspel eenigszins bedaard was, kwam de architect Sleur ten tooneele, doch deze kon al weer geen woord uitbrengen, daar de eigenaardige decoratie het publiek tot uitbundige vroolijkheid stemde.

De eerste monoloog, de geestige coupletten, waarin tal van bekende feiten allerkoddigst gehekeld werden, het optreden van Mie, van Silberstein, 't was alles wel instaat om het gelach telkens te doen hernieuwen.

En zoo mogelijk steeg de vroolijkheid nog toen Palmet, Spitsboog, Minaret, Rocaille en Tsing-Tsing ten tooneele verschenen, om Sleur hunne diensten aan te bieden. De scène, waar al de architecten onder het publiek zijn gaan zitten, en ieder op hun beurt weer ten tooneele geroepen worden, was origineel gevonden, en het slotkoor van 't tweede bedrijf klonk als een klok.

't Mooiste was echter voor 't laatst bewaard. Op een schot, van 3 bij 5 meter, werd ten aanschouwen van het publiek door de vijf architecten gezamenlijk de villa Silberstein geschetst. Ieder bleef in zijn stijl, zoodat in weinige minuten een ontwerp ontstond, fantastischer dan men zich ooit een ontwerp gedacht heeft.

En toen de keukenmeid zich met het ontwerp ging bemoeien en de architecten onderling slaags raakten over de vraag, wiens ontwerp het beste was, en het ontwerp omviel om allen te bedelven, was de bijval zoo groot, dat aan het gejuich schier geen eind scheen te komen. De schrijver verscheen ten tooneele, en ontving de ovaties van het publiek. Ook de vertooners werden stormachtig toegejuicht. Ten slotte zag men, als apotheose, het beeld van Architectura, door de opgaande zon beschenen, waarvoor allen knielden.

De vertooners van het tooneelstuk waren de heeren Jonas Ingenohl, Van Veen, Westerbach, Croizet van Uchelen, Cuypers, Teixeira de Mattos, Weissman en Karel Muller, terwijl de heer Th. Ingenohl de zangstukken op het klavier begeleidde. Den heer Roskam komt een bijzonder woord van hulde toe voor de zorgen, aan de mise-en-scène besteed, terwijl ook den heer W. Stumpff, die alle costumes gratis ter leen afstond, en den heer Grader, die ook zijn diensten verleende, hartelijke dank toekomt.

Doch de held van den avond was Ha-Zee, de schrijver van het stuk. Het is ons een genoegen te kunnen melden, dat het eerstdaags voor de leden in druk verschijnen zal. De vele schoone verzen die, naast veel geestigs, in het stuk voorkomen, zullen dan eerst recht op prijs gesteld worden.

Ook het Bondslied, de schoone compositie van den heer Brandts Buys, die thans reeds zoo populair is, wordt weldra gedrukt.

Het souper, dat de avond of liever nacht besloot, was recht genoeglijk, en menige dronk werd aan het heil van gasten en gastheeren gewijd. Een marsch, door den heer Westerbach voor deze gelegenheid ver-

vaardigd op motieven van 't *Wien Neerlandsch bloed* en de *Brabançonne*, werd gespeeld terwijl de gasten aanzaten. Toen het enthusiasme op zijn hoogst was, greep de heer Baudot naar het speeltuig en droeg op onvergelijkelijk schoone wijs het beroemde concert van Paganini voor, wat een storm van toejuichingen uitlokte.

Reeds lang was de morgen aangebroken, voor het uur van scheiden daar was.

De goede zorgen van den heer Stroucken, die bediening en souper leverde, werden algemeen op prijs gesteld.

De invitatiekaart was door den heer E. Cuypers vervaardigd, en het artistiek menu door den heer Evert Breman. Zij zullen als souvenir zeker door de genoodigden bewaard worden.

Het feest van 19 Januari heeft zeker weer veel bijgedragen, om het Genootschap en zijn streven in ruimer kring bekend te maken, en voorzeker zal de kennismaking der genoodigden aangenaam geweest zijn. Wij eindigen met den wensch, dat het Genootschap, onder aanvoering van zijn wakkeren Voorzitter, den heer Jan Springer, steeds meer in bloei en kracht moge toenemen.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 23 Januari 1884.

De Voorzitter opent de vergadering en neemt, nadat de notulen gelezen zijn, het woord om den leden zijn dank te betuigen voor hunne medewerking tot het welslagen van het feest van Zaterdag l.l. Hij huldigt in 't bijzonder de heeren Roskam en Brandts Buys.

Een voorstel tot het beschikbaarstellen van een voorloopig krediet voor de kosten van het feest wordt aangenomen.

De heeren Leonard A. Springer en Otto Horn worden als leden geballoteerd en aangenomen.

De heer Jan Springer doet nu mededeeling, dat de heer E. Damen door ambtbezigheden verhinderd is zijne aangekondigde lezing te houden. Verschillende plaatwerken uit de Genootschapsbibliotheek worden nu als kunstbeschouwing gegeven.

De heeren A. C. Bleijs en Van Eykelen worden als leden voorgesteld.

Ten slotte wordt besloten, aan het algemeen verlangen om een tweede voorstelling van „De Villa Silberstein" te voldoen. Deze voorstelling zal plaats hebben op Vrijdag 8 Februari e.k. in de groote zaal van Maison Stroucken, en voor heeren Leden en hunne introducés toegankelijk zijn tegen betaling, tot dekking der kosten.

Niets meer aan de orde zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

DE MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST EN HARE WERKEN.

Mijnheer de Redacteur,

Sta mij toe, voldoende aan mijne belofte, over eenige ruimte in uw *Opmerker* te beschikken, en wel ter behandeling van een ander onderwerp, de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst betreffende. Wij wenschen thans een blik op hare werken te slaan, waartoe wij aanleiding vinden in den inhoud van het tweede en derde stuk van het Tijdschrift. Bij de beschouwing daarvan, hebben wij de handen niet vol verbazing in elkander geslagen, hoewel daartoe op ons Nederlandsch standpunt eenige aanleiding bestond. Wel vroegen wij ons af, of bij de hooge vlucht, die, naar men zegt, de Bouwkunst thans onder ons neemt, het noodzakelijk is, dat wij ons met een dagelijks voorkomend bouwproduct van Engelschen bodem en in Engelschen trant moeten vergenoegen; of er niets Nederlandsch meer wordt geproduceerd, waardig in het Tijdschrift van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst te worden opgenomen; of dat wij, na eerst naar baksteenbouw en gemengden berg- en baksteenbouw, naar oud-Hollandsche en middeleeuwsche vormen gedrongen te zijn, nu nog eens, op den koop toe, naar Engeland's vormen en taal moeten gestuwd worden. Wij zeggen dit, zonder aan de meerdere of mindere waarde der afgebeelde bouwproducten iets te willen toe- of afdoen. Wij constateeren slechts de feiten en geven den indruk weer, welken die feiten op ons gemaakt hebben.

Zullen alle leden der Maatschappij instaat zijn te lezen wat op een plaat van het derde stuk gedrukt staat?

Het zal onnoodig zijn te zeggen, dat wij met den inhoud van die twee stukken niet dwepen, en in één adem voegen wij daaraan toe, dat wij dit ook niet doen met veel, wat het *Tijdschrift* en het *Bouwkundig Weekblad* ons brengt. Naar onze meening zijn deze werken der Maatschappij, in vergelijking met de vroegere *Bouwkundige Bijdragen, in hunne waarde voor de leden* niet vooruitgegaan.

Naar aanleiding van een feit, dat zich in den laatsten tijd in den boezem der Maatschappij voordoet, hebben wij ons de moeite getroost een kleine statistiek te maken, waaruit wij later het een en ander wenschen mede te deelen. Voor deze statistiek hebben de *Bouwkundige Bijdragen*, het *Tijdschrift*, het *Bouwkundig Weekblad* en de verslagen der algemeene vergaderingen en bijeenkomsten ons de bouwstoffen geleverd. Wij hebben die meer dan 30 folio boekdeelen van het begin tot het einde doorsnuffeld, tengevolge waarvan wij meenen tamelijk goed op de hoogte gekomen te zijn van hetgeen die werken bevatten. Aan het einde van ons snuffelen betreurden wij het, dat de nu en dan met een zeker air van minachting gesignaleerde *Bouwkundige Bijdragen* in een *Tijdschrift* en *Bouwkundig Weekblad* zijn gemetamorphoseerd.

Beschouwen wij het oude en nieuwe van naderbij.

Hoe hoog wij ook de *Bouwkundige Bijdragen* schatten, zeggen wij met anderen: zij konden beter zijn. Reeds in ons vorig opstel hebben wij de reden aangegeven waarom zij zijn, zooals zij zijn: deze is geen andere dan dat velen van hen, die hadden kunnen medewerken door belangrijke bijdragen, dat *niet* hebben gedaan. In dien tijd gestichte belangrijke bouwwerken blijven zelfs geheel onvermeld. Op een enkel kort bericht na, hebben wij geen letter of lijn over het Paleis voor Volksvlijt te Amsterdam aangetroffen; een gebouw, in den tijd zijner stichting de moeite der vermelding waard.

Maar in weerwil van deze leemten, geven de *Bouwkundige Bijdragen* toch zoo veel en zoo velerlei, dat zij voor hun tijd een goed werk waren, juist ingericht naar de behoefte der verschillende soorten, waarin de leden der Maatschappij zich volgens hun verschillenden werkkring verdeelden en nog verdeelen. In welk onderdeel der Bouwkunst werkzaam, of die in haar geheel beoefenende, ieder vond daarin iets van zijne gading.

Om dit te bewijzen zouden wij een inhoud dienen te geven, wat, behalve een onaangename lectuur, een niet weinig tijdroovend werk zou zijn. Wij verheugen ons daarom, iets van dien aard in het 16e deel gevonden te hebben in een opstel van den heer W. C. van Goor, getiteld: „Een blik op de Maatschappij

tot Bevordering der Bouwkunst en hare werkzaamheden enz." Wij zullen ons veroorloven uit dat stuk, een tijdvak van 25 jaren behandelende, het volgende over te nemen.

„Bij een vluchtige rangschikking der bijdragen, welke ons nu in vijf-en-twintig jaren ter overdenking zijn aangeboden, ontmoeten wij 75 artikelen, handelende over de geschiedenis, theorie, esthetica en archeologie der Bouwkunst; 65-maal worden wij in kennis gebracht met openbare gebouwen, gedenkteekenen, enz.; 34 artikelen zijn gewijd aan particuliere gebouwen of ontwerpen daarvan; over bruggen, waterleidingen, droogmakerijen en dergelijke onderwerpen vinden wij 39 opstellen; in 78 stukken worden ons beschrijvingen en theoretische beschouwingen geleverd over verschillende constructiën en onderdeelen van bouwkundige samenstellingen; 101 mededeelingen heb ik geteld, welke de beschrijving, sterkte, conserveering en bearbeiding van bouwstoffen en proeven, daarmede genomen, ten onderwerp hebben; over ventilatie, verwarming, verlichting en geluid handelen 23 artikelen; in 18 vinden wij het een en ander over gebreken in bouwkundige samenstellingen en middelen tot herstel daarvan; 24-maal zijn wij in kennis gebracht met werktuigen tot het uitvoeren van bouwwerken of met de beschrijving van uitvoeringen; 12 artikelen handelen over versieringen, welke op onze bouwwerken zijn toe te passen en over de beeldende kunsten, met de Bouwkunst in betrekking staande; in 9 artikelen wordt ons een blik vergund op het leven en de werken van overleden bouwmeesters; terwijl ten slotte nog zeer vele stukken voorkomen, waarin onderwerpen behandeld worden, wel niet rechtstreeks onder bovengenoemde rubrieken te brengen, maar toch met de Bouwkunst in betrekking staande."

Wij zien hieruit, welk eene massa onderwerpen in de meest mogelijke verscheidenheid destijds den leden der Maatschappij zijn aangeboden, wat daarna op dezelfde wijze is voortgezet en wel tot het 25e deel.

Met het laatste nommer van het 25e deel treedt eene verandering in het leven, reeds uitwendig merkbaar aan een steviger omslag der stukken en photolithografische- inplaats van steendruk-platen, hetwelk wij eene verbetering achten, mits goed uitgevoerd, zooals b. v. die in het bovengenoemde stuk en het meerendeel in het 26e deel, dat wel van grandioser opvatting getuigt, doch niet iets meer algemeen nuttigs geeft.

Bij dit deel hebben wij eene opmerking: er ontbreekt titel en inhoud aan, tenminste, wij bezitten die niet en meenen ook van andere leden vernomen te hebben, dat zij in hetzelfde geval verkeeren. Zijn die beide stukken niet aanwezig, dan is dit deel niet compleet en wij zouden het Bestuur in bedenking willen geven, dit ontbrekende aan te vullen. Het schijnt ons toe, dat er dan tegelijk een goede gelegenheid bestaat, bij titel en inhoud nog een vierde stuk te voegen. Wij gelooven niet, dat dit een toegift aan de leden zou zijn, dewijl over de drie verschenen stukken van het 26e deel gewerkt is van December 1879 tot Juli 1881. Ons dunkt, dat de leden gedurende dat tijdsverloop op meer recht hadden.

Aan het slot van het verslag der 41e Algemeene Vergadering, gehouden te 's-Gravenhage, in welke het nieuwe Bestuur gekozen is, lezen wij, dat de Voorzitter het voorstel heeft gedaan, de algemeene bijeenkomst uit te stellen en de antwoorden op de uitgeschreven vragen bij den Secretaris in te leveren, opdat het Bestuur deze kunne doen drukken, wanneer het dit wenschelijk acht. Uit hetgeen dan volgt zien wij, dat 31 schrifturen zijn overgelegd, allen afkomstig van Afdeelingen en bevattende antwoorden op 8 vragen. Het treft ons, dat hier geen enkel antwoord van een op zich zelf staand lid kon vermeld worden. Had geen hunner iets, of hebben zij het maar *en portefeuille* gehouden?

Aangezien al deze schrifturen nog niet in druk zijn verschenen, moeten wij tot het besluit komen, dat het Bestuur 't *niet wenschelijk* heeft geacht. Waarom weten wij niet, maar wèl, dat het niet zeer vleiend voor de Afdeelingen is.

Wij meenen dat hier een schoone gelegenheid bestaat een, zeker onwillekeurig begaan, verzuim te herstellen, door van die 31 antwoorden een 4de stuk van het 26ste deel te vormen, en dat, met titel en inhoud, aan allen, die in 1881 lid waren, te doen toekomen.

Gaan wij over tot het *Bouwkundig Weekblad* en het *Tijdschrift*.

In het eerste nommer van het *Weekblad* vinden wij het programma van de onderdeelen, waaruit het zal samengesteld zijn. Een goed programma voorzeker. Slechts over één onderdeel een enkel woord.

XV. Aanbestedingen en hun afloop. De wijze, waarop dit onderdeel in het *Weekblad* vertegenwoordigd wordt, gelooven wij niet met lof te kunnen vermelden. Aankondigingen van aanbestedingen hebben wij niet kunnen vinden, slechts de afloop van eenigen wordt aangetroffen. Dit onderdeel is dus verre van volledig en heeft daarom voor niemand eenig nut. Voor aannemers te weinig, voor niet-aannemers, misschien op enkele uitzonderingen na, overbodig, komen wij tot de conclusie, dat het *Weekblad* niet in waarde zou verminderen, wanneer dit onderdeel geheel verviel. De daardoor openvallende ruimte kon voor algemeen nuttiger onderwerpen gebruikt worden.

Over de meerdere of mindere intrinsieke waarde der artikelen en platen gelooven wij het stilzwijgen te moeten bewaren, aangezien, volgens onze meening, van het *Weekblad* niet alles kan gevergd worden, omdat de Maatschappij, behalve dit, nog een ander orgaan heeft; terwijl bovendien datgene, wat deze goed en schoon vindt, van gene een tegenovergestelden naam ontvangt. Wel kunnen wij de opmerking niet terughouden, dat het *Weekblad*, als een der organen van een Maatschappij, die zich op onpartijdig standpunt moet stellen, bij voorkeur veel schijnt te willen geven, dat tot de oude doos behoort. Doch vergeten wij niet, dat het oude weer nieuw is geworden. In weerwil daarvan meenen wij toch te mogen zeggen, dat wij dikwijls op afbeeldingen worden vergast, die beter in een *Oudheidkundige*, dan in een bijna 20e-eeuwsche *Bouwkundige* Maatschappij behandeld en gereproduceerd konden worden. Voegen wij daarbij eenige platen, die wij gaarne willen missen — in elk geval geen *f* 20 waard zijn —, en dat zij vrij algemeen slecht uitgevoerd genoemd mogen worden, dat blijkt hieruit dat wij, over het geheel, niet zijn ingenomen met de wijze, waarop het *Weekblad* wordt geredigeerd.

In verband met het *Tijdschrift* hebben wij een bedenking, hierin bestaande, dat wij eenige stukken hebben aangetroffen, buiten het cadre, dat de Redactie van het *Weekblad* zich zelve heeft gesteld, die naar onze meening, beter in het *Tijdschrift* een plaats konden vinden, omdat dit als het *kunst- en wetenschappelijk orgaan* der Maatschappij zal beschouwd mogen worden. Wij bedoelen de hoofdartikelen in de nos. 2, 13 en 19 van 1881 en dergelijken.

Het *Weekblad* moge nu eenigermate als gedeeltelijke plaatsvervanger van de *Bouwkundige Bijdragen* aangemerkt kunnen worden, en boven deze vóór hebben, dat het beter geschikt is om de zaken van den dag te behandelen en te bespreken, waardoor het in

een lang bestaan hebbende leemte kon voorzien, — met den inhoud van het *Tijdschrijt*, kunnen wij totnogtoe niet zeggen ingenomen te zijn. Hiertoe draagt zeker veel bij, dat wij niet kunnen inzien dat het *goede*, *schoone* en *ware*, al hebben die woorden ook een plaats gevonden op plaat XII en XIII van het eerste deel, alleen spreekt uit al hetgeen het *Tijdschrift* ons geeft. Wij zijn nog niet overtuigd, dat het alleen die vormen zijn, welke den naam verdienen, als tot ons volk en onzen bodem te behooren; dat er niet nog andere zijn, waarin ook iets *goeds*, *schoons* en *waars* is te scheppen, en bovendien meer in harmonie met ons tegenwoordig leven en zijn, beter dan die, welke thans zoo hoog in eere staan. Wij zien het nut er niet van in, onze steden hetzelfde aanzien te geven als zij voor twee, drie en meer eeuwen hadden, of ze met bouwwerken te versieren(?), die na eenige jaren van bestaan een uiterlijk te aanschouwen geven, als b. v. een bierbrouwerij op de Stadhouderskade te Amsterdam, of het gebouw der Nederlandsche Bank te Rotterdam. Wij kunnen de atmosfeer der 52ste noorderbreedte-graad toch niet veranderen of alle fabrieken en stookhaarden afbreken.

Maar misschien zijn wij al zoo ver vooruit(?), dat er niets meer in anderen geest wordt geproduceerd, waardig in het *Tijdschrift* een plaatsje te vinden. Mocht dat werkelijk zoo zijn, dan heeft de in 1863 of 1864 verliezende partij na dat tijdstip ontzaglijke veroveringen gemaakt, welke ook den nog niet geheel verblinde tot nadenken mogen stemmen; want de kunsten in het algemeen, en de Bouwkunst in het bijzonder, zijn geen op zich zelf staande zaken: zij grijpen diep in het leven der menschelijke maatschappij. Spreekt de kunst uitsluitend tot ons in een geest, die in overeenstemming was met den menschelijken geest der middeleeuwen, dan kan men zeker zijn, dat wij vatbaar zullen worden voor het smaken der genietingen, aan middeleeuwsche toestanden verbonden. Het is vooral de Bouwkunst, die ten dezen een grooten invloed uitoefent. Zij, die nog met den milden geest van nog niet zoo heel lang vervlogen dagen bezield zijn en van het tegenwoordig exclusivisme gruwen, zien de bedoelde producten aanvankelijk met wrevel, later met onverschilligheid, en eindigen met door de gewoonte het kwaad minder op te merken; langzamerhand slijten ook bij hen de scherpe kanten af. En hoeveel te meer zal dit het geval zijn bij het groote publiek, dat mede hosanna juicht, zonder te weten *waarom* en omdat het de wet niet kent.

De Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst en hare leiders gunnen steeds allen geesten zich te openbaren; in elk geval, zij leiden niet in een eenzijdig spoor, maar houden ook rekening met datgene, wat niet zoo heel gemakkelijk een ieder in het oog valt, doch dat zij, als ontwikkelde menschen, kunnen — en als Nederlanders moeten zien en behandelen.

Naast het *Weekblad*, laat de homogeniteit van het *Tijdschrift* als kunstblad iets te wenschen over. Het bevreemdt ons daarin artikelen over stuc-marmer, mortels, bestratingen enz. te vinden, die, onzes inziens, als technische onderwerpen van den dag, beter in het *Weekblad* op hunne plaats zijn. En hoe schoon ook de ontwerpen van twee lampen en eene kan, en wat dies meer zij, mogen wezen, is het nog zeer de vraag, of die op nijverheidsgebied behoorende zaken wel in een bouwkunstig tijdschrift op hare plaats zijn. Misschien zouden er ook wel gevonden worden, die dat veelvuldig opnemen van het werk van dezelfde personen, hoe bekwaam zij ook mogen zijn, als eene reclame beschouwden.

Nog een vraag.

In den eersten jaargang, bl. 4, vinden wij het eerste gedeelte van een opstel van den heer A. van Delden, ten opschrift voerende *„Onderzoek naar de oorzaken van den strijd op het gebied der Bouwkunst in Nederland"*. Nu, twee en een half jaar later, wachten wij nog tevergeefs op het vervolg. Wat is daarvan de oorzaak? Heeft de heer Van Delden het vervolg nog niet geleverd; of is de strijd volstreden, zoodat het niet meer noodig is, daarover nog iets te zeggen; of valt de wijze, waarop het onderwerp behandeld is, niet in den geest?

Als zich aansluitende aan de *Bouwkundige Bijdragen* kunnen de enkele afleveringen met afbeeldingen en beschrijvingen van belangrijke Nederlandsche bouwwerken beschouwd worden. Daarvan zijn een viertal verschenen, namelijk het Ziekenhuis te Rotterdam; de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Amsterdam; het kasteel Stoutenburg en de Terminus van den Rijnspoorweg te Rotterdam.

Het bevreemdt ons, dat vroeger, bij de niet ruime geldmiddelen waarover beschikt kon worden, die uitgaaf, in het belang der Maatschappij, niet met meer ijver is ter harte genomen. Schadelijk voor de financiën kon zij niet zijn, omdat zij, die deze stukken wenschten te bezitten, ze afzonderlijk moesten betalen. Was in die richting meer energiek gewerkt, dan zouden wij langzamerhand in het bezit zijn gekomen van een album onzer toenmalige belangrijke bouwvoortbrengselen. Een dergelijke uitgaaf lacht ons meer toe, dan dat al die gebouwen in de *Bouwkundige Bijdragen* waren opgenomen geworden; zij gingen dan onder de uitgebreidheid van het overige verloren. Bij een afzonderlijke uitgaaf blijft de verzameling bij elkander en zij komt beter tot haar recht.

De uitgaaf der afbeeldingen van oude bestaande gebouwen gaat geregeld op de eenmaal aangenomen wijze voort, terwijl over het geheel thans aan de platen, als artistieke producten, meer aandacht wordt geschonken dan vroeger. Men kan het in den tegenwoordigen tijd ook niet anders verwachten, nu het oude zoo smakelijk en verleidelijk mogelijk moet voorgesteld worden.

Ten slotte een woord over de uitgaaf der bekroonde prijsantwoorden. Wij hebben daaromtrent groote grieven.

Tot 1878 is deze uitgaaf, en *terecht*, beschouwd als eene die op zich zelve moest staan en ook als zoodanig behandeld. Daardoor is het voor hen, die de geheele verzameling bezitten, mogelijk geworden, ze, als waarborg tegen verspreiding of verlies, in een of meer banden te doen binden, onder welke liefhebbers schrijver dezer regelen kan gerangschikt worden.

In 1880 wordt dat anders. Toen is bekroond een ontwerp van zes woonhuizen, waarvan de afbeeldingen en de memorie van toelichting ons bij en in het verslag zijn aangeboden. De platen zijn los, zoodat zij desverkiezende bij de vroegere verzameling gevoegd kunnen worden, maar zij zijn van andere afmetingen, op ander papier gedrukt en voorzien van een vouw. De memorie van toelichting mogen wij zoeken en kunnen die vinden in het verslag der Algemeene Vergadering van Mei 1880, kolom 29 tot 32; dat gedeelte eruit te scheuren is aan bedenking onderhevig; en het programma, waarnaar het ontwerp is vervaardigd? Ja, wij weten op het oogenblik niet precies waar dit te vinden is.

Evenzoo is het gesteld met het in 1881 bekroonde ontwerp van een Hôtel voor een badplaats. Die platen zijn gelukkig *niet* van een vouw voorzien, doch de toelichtende memorie en het programma als boven.

Hetzelfde, en in nog hoogere mate wat het formaat betreft, ontmoeten wij bij de ons het laatst toegezonden, ten volle bekroonde prijsantwoorden. Wij betreuren den in dezen door het Bestuur genomen maatregel ten zeerste en vinden niet één reden ter verdediging van de gemaakte verandering dan deze: dat het nieuwe Bestuur ook *dat* anders wilde doen dan de vroegere Besturen. Ja, wij vinden er zelfs iets minachtends in, die stukken als *bijvoegsels* van de verslagen te behandelen. Dat den met accessits bekroonden prijsantwoorden indertijd die plaats was aangewezen, is begrijpelijk en goed gezien. Wij meenen daarvan nog enkele tegoed te hebben, namelijk de op die wijze bekroonde antwoorden op de eerste prijsuitschrijving voor een titelblad voor het *Tijdschrift*. Er bestond toen een reden om de uitgaaf aan te houden, doch die reden bestaat thans niet meer, zoodat wij ze zeker weldra in afbeelding zullen ontvangen.

Maar waar blijven de in 1882 bekroonde ontwerpen van eene monumentale brug en een buitendeur van blank eikenhout? Er is toch geen anderhalf jaar noodig om de teekeningen daarvan te doen photolithographieeren. De memorie van toelichting kunnen wij in elk geval reeds vinden in het verslag der Algemeene Vergadering van Mei 1882. Ook verdient het vermelding, dat wij nog niet in het bezit zijn der afbeelding van den stempel voor de medailles der Maatschappij.

Vatten wij al het voorgaande te zamen, dan is, dunkt ons, de vraag geoorloofd, of wij, voor de thans te offeren *f* 15 (gedurende twee jaren zelfs *f* 20) meer en beter ontvangen, dan toen het maximum der contributie *f* 10 was. De nieuwe regeling of wet, welke ons deze, voor velen niet onbelangrijke, contributie bracht, moest ook daardoor nieuw leven aan de Maatschappij geven. Waar is dat nieuwe leven te vinden? In hetgeen de leden genieten, kunnen wij het niet ontdekken. Moet dat nieuwe leven gezocht worden in krachtige hulp bij het oprakelen van het oude? Wij weten het wel, het nieuwe Bestuur heeft zich, en daardoor de Maatschappij, krachtiger doen gelden dan de vroegere Besturen; men denke slechts aan het huis van Maarten van Rossem, aan den toren „Zwicht Utrecht", het dempen van den N.-Z. Voorburgwal te Amsterdam en dergelijken, en bovenal aan het plechtanker der Maatschappij, *het gebouw*.

Die verhoogde contributie moest ook dienen, de Maatschappij aan een vasten en goed gesalarieerden Secretaris te helpen, die zeer noodig is om de zaken der Maatschappij geregeld te doen loopen, waartoe ook behoort dat er geen achterstand is. Treffen wij dien thans echter hier en daar wèl aan, dan moeten toch voor den titularis verzachtende omstandigheden gepleit worden, omdat hem nog andere tijdroovende werkzaamheden op den hals geschoven worden, zooals: zijne bemoeiingen ten opzichte van het gebouw; zijn medewerken aan het verslag der te Amsterdam gehouden algemeene tentoonstelling; zijn lidmaatschap der commissie voor de samenstelling van regelen voor- en bij het bouwen inacht te nemen. Wij gelooven dat zulke werkzaamheden niet aan dien van het secretariaat moeten toegevoegd worden, maar de negen Bestuursleden ze onder elkaar behoorden te verdeelen. Hoewel geen ledenbrekend werk, meenen wij toch dat, om de zaken der Maatschappij GOED te doen marcheeren, de Secretaris daaraan genoeg te doen heeft. Gaan de zaken niet geregeld, dat wil tevens zeggen, is er achterstand, in welk opzicht ook, dan is het de schuld van het Bestuur en laadt het, door den Secretaris met werk buiten zijn betrekking te overladen, diens verantwoordelijkheid op zich zelf, aangenomen dat deze overigens de vereischte capaciteiten en hoedanigheden bezit.

Een paar jeugdige leden hebben voor enkele weken gesproken, om *mannen van naam* in het Bestuur te brengen. Maar, zouden wij willen vragen, bezitten wij dan nu geen mannen van naam, en hebben wij in den laatsten tijd ook niet meerderen gehad, doch die zich vrij spoedig hebben teruggetrokken? Zouden zij mannen verlangen, die nog meer geadoreerd worden en waardoor de bekendheid en goede naam der Maatschappij bevorderd wordt? Naar wij meenen is het uitmuntend, dat mannen van naam aan het hoofd der Maatschappij staan, onder voorwaarde, dat zij zich niet aan één idée vastklampen en daardoor eenzijdig werkzaam zijn, maar in milden geest, veelzijdig voor het wezenlijk belang der Maatschappij en hare leden werken. Hierdoor zullen zij toonen op de hoogte te zijn der taak, die zij hebben aanvaard en zelfs den schijn ontgaan, dat zij om-, door- of voor hun naam tot de Bestuurstafel geroepen zijn. P.

DE GOLVING VAN 'T WATER.

Onder den titel „olie op zee" bevat de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 6 Januari jongstleden het bericht, dat men in de haven van Folckestone (1), die bijzonder openligt voor de zee, de golfbeweging van het water deed bedaren, door er olie op te werpen.

Van dergelijke ervaringen heeft de geschiedenis reeds meermalen melding gemaakt. Eenige weken geleden werd door mij in een concaaf scherpe bocht van den dijk langs de Zuiderzee opgemerkt, dat over ongeveer 20 M. lengte langs den oever, en ter breedte van 4 M., de zeevlakte bijzonder rustig was en glad. De zee droeg te dier plaatse een blanke vetlaag (waarschijnlijk afkomstig van een school zeevisch), die bij het omringende, dolle zeewater eenigszins glinsterend afstak.

De wind woei op den wal, met fiksche bries en maakte in de zeevlakte golfdalen van 20 à 30 c.M. diepte. Tot nabij de grens van deze vetlaag liepen de golven in regelmatige tijdmaat op ongehinderde wijze aan, doch vlak bij de grens hield die regelmatige verticale beweging van het zeewater op, en was van hare uitwerking niets meer te bespeuren dan een sterkere woeling aan de grens en eene lichte deining in de vlakte der vetlaag. Het dal dezer deining bereikte geen meerdere hoogte dan een drietal c.M., terwijl zijne lengte opmerkelijk grooter was, dan die der golfdalen van het water. De deiningen volgden elkander ook niet zoo regelmatig op als de watergolven, en blijkbaar waren de eersten slechts de vrije uitdrukking van de aan den rand der vetlaag opgehoopte kracht van de aanlooпende golven, welke aan dien rand eene nieuwe beweging begonnen aan te nemen van een, door de aanwezigheid der vetdeelen gewijzigden, aard.

„Het water slaakt van de visch", zeggen de vischers, wanneer er zich op verschillende plaatsen in het water afzonderlijke vlakten vertoonen, die, zelfs bij zware golfbeweging in den omtrek, opmerkelijk rustiger zijn. Deze gladdere spiegels, die soms wel eene lengte van 500 M. bij eene breedte van 100 M. bereiken, verraden de aanwezigheid van de vischscholen; deze verschijnselen doen zich op de Zuiderzee voornamelijk voor in den haringtijd, omstreeks de laatste maanden van het voorjaar.

Noordzeevisschers vertellen, dat ook zij weleens vloeibare vetstoffen overboord wierpen bij wilde zee, en de zware golving dan door dit hulpmiddel onmiddellijk ophield, over eene zich langzamerhand vergrootende vlakte, naarmate de vetdeelen zich ruimer verspreidden. Zij voegen daarbij nog de belangrijke opmerking, dat aan de grenzen der vetvlakten, waar de golven aanloopen, deze echter nog wilder werden, dan oorspronkelijk ter plaatse was waar te nemen, en wel

(1) Folckestone is een stadje van ± 9000 inwoners aan het Nauw van Calais, in het Engelsche graafschap Kent, even zuidwest van Dover, met drukke handelsvaart op het buitenland en eene tweemaal dagelijksche stoombootdienst op de Fransche zeeplaats Boulogne.

in zulk eene hooge mate, dat het voor de komende vaartuigen er nog gevaarlijker door werd.

In het „hoe" van den invloed, die door de aanwezigheid van vetdeelen op de watergolving wordt uitgeoefend, ligt voor mij, en mogelijk ook wel voor anderen, het elliptische deel van een juist begrip der feitelijke ervaring. Steeds dacht ik, dit ontbrekende te zullen kunnen aanvullen door oplossing van de meening: „dat de wind doorgaans onder richtingen van afwisselende schuinte de watervlakte bereikt, en bij ontmoeting van een vetlaag, onder denzelfden hoek van *aanval* wordt *af*gekaatst, zonder daarop dien merkbaar schommelenden invloed uit te oefenen, als geschiedt op het water." Ik deed daartoe soms in gedachten de moeilijkste reizen naar de poolstreken en de gematigde en tropische gewesten, vice-versa, rechts en links de meridianen en parallellen kruisende, tot opsporing van den oorsprong en de gangen der verschillende luchtstroomen; maar totnutoe wel tot leering van anderen natuurarbeid, maar niet om aan de eigenlijke reden bevrediging te kunnen schenken.

Na de kennisneming en de persoonlijke ervaring echter van het medegedeelde, voegt zich bij die eerste meening nu nog een andere, en wel deze: „de oplossing geheel of ten deele te moeten zoeken in de sterke cohesie der vetdeelen."

Ik zeg „ten deele", want er bestaat voor mij, ondanks de ondervonden teleurstellingen, nog volstrekt geen besliste reden om de eerste meening op te geven.

Bij storm kan men opmerken, dat een deel der golfmassa's wordt losgerukt van den overigen inhoud der zee. In kleine volumen worden dan de watermoleculen verspreid in de lucht, of, zooals men zegt: „'t water waait het water uit", „de zee waait glad van de struiving." Bij dergelijke gevallen van stormweer kunnen de visschersschuiten geen zeil voeren, maar drijven voor top en takel. De golving van het water is dan niet evenredig zwaar aan het woeden van den storm; de gelegenheid tot golfvorming wordt verhinderd, doordat de waterdeelen worden verspreid in de lucht, even schielijk als zij trachten te rijzen. Vermindert echter de kracht van den wind, dan beginnen de golven zich te vormen en de zee hol te staan; terwijl de mogelijkheid tot zeilvoeren *wel* bestaat.

Een dergelijke storm zou echter op een vloeibare vetlaag niet dezelfde uitwerking hebben, wijl de vetmoleculen, door hare bijzonder sterke cohesie, niet zoo innig aaneengesloten blijven, dat geen deel daarvan kan worden losgerukt. En deze hoogere mate van cohesie der vetdeelen boven die van de waterdeelen, kan ook wel oorzaak zijn, dat zij bij dezelfde windkracht niet denzelfden golfvorm *kunnen* aannemen, als bij de veel minder cohesie bezittende waterdeelen het geval is. Deze mindere cohesie is duidelijk waar te nemen aan den schuimachtigen vorm der toppen van de watergolven. De bijzondere beweeglijkheid der waterdeelen verleent hun tevens de bijzondere geschiktheid, om zich onmiddellijk door de drukking van den wind in den evenwicht-makenden golfvorm te stellen, terwijl de vetdeelen door hun moleculairen grooten samenhang aan die kracht niet zoo onmiddellijk en gemakkelijk kunnen gehoorzamen, en daarom een eigen vrije en zachtere deining, als de uitdrukking der windkracht, op het massale vlak vertoonen.

Dat langs den wand der vetlaag, aan de windzijde de golfbeweging van het water ruwer is, dan meer achterwaarts, laat zich begrijpen, daar dit wordt veroorzaakt door de rest der opgehoopte golfkracht, die niet geheel door de vetlaag *kan* worden opgenomen, omdat hare eigenaardige stoffelijke samenstelling daartoe niet geschikt is.

Naschrift. In de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 19 Januari jl. komt een feuilleton voor, getiteld „*de witte wind*", geschreven door iemand uit Middelharnis, waarin men o. a. het volgende kan lezen:

„Als het water *uit* de zee waait, als het in fijn verdeelden staat opgenomen water als een mist vele voeten hoog het uitzicht belemmert, zóó dat zelfs op deze betrekkelijk korte schepen [1]) de man aan 't roer den boegspriet niet zien kan; als de ontzettende vijanden „storm en mist" zich vereenigen tot den aanval, dan spreekt de zeeman vol ontzetting van den *witten wind*.

„Misschien wilt ge wel eens weten hoe ik dit eigenaardig verschijnsel tracht te verklaren. Er is eene theorie, naar ik meen aan een onzer zeeofficieren te danken, (Bn. v. H. geloof ik), die gij misschien voldoende oordeelen zult.

„De cyclonen, die in het tropisch gebied ontstaan, leggen soms, in voortdurende werveling, ongehoorde banen af. Meestal verdwijnen zij, bij het doorsnellen van een achtste gedeelte des aardbols, in de bovenlucht. Komen zij na dergelijken tocht op onze breedte; beroeren zij, al is het maar gedeeltelijk, onze vlakten, dan is de richting der luchtdeeltjes met meer horizontaal. Want de wentel-as van den cycloon heeft haren stand behouden; zij is nog evenwijdig aan de oorspronkelijke richting, die zoowat loodrecht stond op de tropische vlakte en dus een vrij *belangrijken* hoek maakt met onzen verticaal. De wind waat dus nergens *langs*, maar overal *op* of *uit* het water. Langs de oppervlakte is daarvan niets waarneembaar door de algemeene kaatsing op het watervlak, maar in beide gevallen moet eene opzuiging van het water volgen; het moet in onberekenbare hoeveelheden als schuim worden medegevoerd."

Het hier medegedeelde uit bedoeld feuilleton raakt zoo innig het onderwerp, door mij in het voorgaande artikel behandeld, dat ik meende dit als naschrift daaraan te moeten toevoegen; te meer daar het een natuurverschijnsel betreft, dat in verband met het waterstaatsvak, mijns inziens, veel leerzaams bevat, en waarvan de positieve kennis niet zonder nuttigen invloed kan zijn bij het oplossen van hydrostatische vraagstukken, waarbij voorname belangen betrokken zijn.

Enkhuizen, Januari 1884. J. G. Lugten.

[1]) De schrijver bedoelt de sloepen, die de Noordzee bevisschen. J. G. L.

TOESTEL VOOR VEILIGHEIDSVERLICHTING IN SCHOUWBURGEN.

Voor de veiligheidsverlichting van het nieuwgebouwde Théâtre des Arts te Rouaan wordt gebruikgemaakt van een toestel, zóó eenvoudig, en zóó goedkoop van aankoop en in het gebruik, dat het wel verdient om onder de aandacht van heeren architecten en schouwburgdirectiën gebracht te worden.

Dit toestel, het resultaat der proefnemingen van den heer Marie, hoofdinspecteur der Gemeente-verlichting, bestaat uit drie stukken:

1°. Een wit glazen bol met cilindervormig en mede hol gedeelte;

2°. Een roodkoperen, met gaatjes doorboord en met schoorsteentje voorzien bovenstuk;

3°. Een oplegsel van gegoten metaal met ringen.

De verlichting geschiedt door middel van een bougie die zeven uren duurt, 30 gram weegt en 8 cents kost.

Om het toestel te gebruiken behoeft men slechts in het holle cilindervormig gedeelte van den glazen bol water te gieten en wel zooveel, dat hij iets meer dan vol is; daarna steekt men de bougie aan en plaatst haar in den met water gevulden cilinder, waarna men het bovenstuk of deksel van den bol weer op zijn plaats zet.

Het water in den cilinder, als zijnde specifiek zwaarder dan de bougie, daalt nu, naarmate de kaars verder afbrandt, en zich dus meer en meer verheft; het dient dus als 't ware voor een veer tot op de geheele verbranding.

Uit bovenstaande beschrijving zal men hebben opgemerkt, dat het veiligheidstoestel, niet alleen eenvoudig en economisch, maar ook in den hoogsten graad ongevaarlijk is. Het voldoet aan de politie-voorschriften betreffende brandgevaar in schouwburgen, en ontheft van het aanschaffen van olielampen, die niet alleen duurder van aankoop maar ook veel kostbaarder en omslachtiger van onderhoud zijn.

Portefeuille économique des machines.

DE NIEUWE TOREN TE LEEUWARDEN.

Het lot van den *nieuwen*, wegens zijn schuinen stand meer bekend onder den naam van *scheeven* toren, te Leeuwarden, is beslist. De Gemeenteraad heeft in den loop dezer week, met *algemeene* stemmen het voorstel van Burgemeester en Wethouders aangenomen en besloten om hem met vereischten spoed te amoveeren.

Wanneer deze toren gebouwd werd is onzeker, doch zeker is het dat tot de stichting werd besloten, nadat in 1532 de bouw van de *Oldehove*, tengevolge van verzakking, geldgebrek, enz. moest worden gestaakt. Deze in Friesland's hoofdstad nog aanwezige zware stompe toren, onvoltooid meesterstuk van Oudfriesche bouwkunde, moest strekken tot luister van „Stadt en Land"; de benoodigde gelden werden door tusschenkomst van de Geestelijkheid uit alle deelen der provincie bijeengebracht en aan den bouw werden dan ook geen kosten gespaard.

De stedelijke Overheid, ontevreden over de mislukking van dien torenbouw, van welken zij zich zooveel tot versiering der stad had voorgesteld, kwam op het denkbeeld om, onafhankelijk van de Geestelijkheid, zich daarvoor eene vergoeding te verschaffen. Bij den voortdurenden bloei der stad bezat zij nog krachten genoeg om eene dergelijke onderneming, op kleine schaal, te volbrengen, om namelijk op eene andere plaats in de stad, geheel op eigen kosten, een nieuwen, kleineren doch volkomen toren te stichten. De plaats daartoe werd aangewezen in de Groote Hoogstraat aan de oostzijde der kapel van het *St. Jacobus-Gasthuis*.

De bouw van dien toren, in tegenstelling van de *Oldenhove*, den *Nieuwe Toren* genoemd, is vermoedelijk in 1540 aangevangen. Het benedengedeelte of de romp werd tot eene hoogte van 23 M., of 100 treden opgemetseld en aan de oostzijke met een poort of hoofdingang naar de kapel, aan de noordzijde met een kleinen ingang naar de trap en verder aan elke zijde met nissen en bogen voorzien. Boven dit metselwerk, waarop de eerste trans of omgang met een houten beining omgeven werd, verrees een allengs versmallende spits van houtwerk, deels met leien deels met lood bedekt, met nog een tweeden trans of omgang, waarboven zich als top een doorgewerkte koopellantaarn of halve appel met makelaar en windvaan verhief, waardoor het geheel een hoogte van 43 M. verkreeg.

Van de klokken, welke in den toren aanwezig zijn, is de voornaamste de slagklok, genaamd *de Leeuw*, die een middellijn heeft van 1.74 M. en een hoogte van 1.37 M. Aan de bovenzijde draagt zij tot randschrift in Gothische letters, drie Latijnsche versregels, waarvan de vertaling is:

Met recht wordt ik de Leeuw genoemd;
Ik brul rondom de spitsen der Leeuwarder daken, de vren aftellende;
Door mijn vervaarlijk gebrul worden de burgers van alle kanten tot den brand en onder de wapens geroepen.
Cornelis Waghenaus heeft mij gegoten in den jare 1541.

Daarenboven is een rand met arabesken die, evenals de figuren, welke in tempeltjes of in cirkels geplaatst zijn, sierlijk bewerkt is. Die figuren zijn: het wapen van Antwerpen en dat van Leeuwarden (een springende leeuw), een klagende vrouw, Maria met het kind, een biddend persoon, de apostel Petrus met den sleutel en het gietteeken C/W. van den klokgieter.

De luiklok heeft in Gothische letters een Latijnsch opschrift, waarvan de vertaling luidt:

Heilige Petrus is mijn naam. Ik geloof in God den almachtigen Vader, den Schepper van hemel en aarde. In het jaar 1544 *heeft Johannes ter Steghe mij gegoten.*

De 13 klokken, waaruit het klokkenspel in 1679 nog bestond, schenen echter niet te bevallen en een voorstel van den stadsorganist en klokkenist Egbert Haverkamp om ze te verruilen, vond veel bijval bij het stadsbestuur. De Magistraat en Vroedschap besloten den 11den Mei 1686 dan ook „dat tot luijster, reputatie en cieraat van dese Provinciale Hooftstadt een nieuw klockspel van 28 metale klocken (door Claude Fremi, Canon en Klockgieter tot Amsterdam te gieten en bequaem te maacken) in St.-Jacobs Thoorn sal worden aengestelt, en de olde klocken tot besten meeste mesnage van de stadt aen de nieuwe verreuijlt." Voor de 32 klokken, wegende te samen 4691 ponden, werd betaald 6432 gulden. Zij dragen bijna allen het jaartal 1686, benevens enkele Latijnsche opschriften, meest psalmregels.

In 1832 ontving het Bestuur verontrustende rapporten aangaande den zwakken staat van den toren. Bij een gehouden onderzoek had men bevonden, dat het 23 M. hooge gemetselde gedeelte, 85 c.M. van het westen naar het oosten overhing, vele scheuren en gebreken vertoonde en bijgevolg in een gevaarlijken toestand verkeerde. De muurvakken werden daarop onderling met balken verbonden; de nissen, zeer ten nadeele van het uiterlijk, dichtgemetseld en het muurwerk zoodanig hersteld, dat de toren als geheel vernieuwd scheen.

In het jaar 1877 wezen eenige ingezetenen bij deurwaarders-exploit den burgemeester op het gevaar, waarin de omliggende perceelen verkeerden en stelden de gemeente aansprakelijk voor alle kosten en schade. Volgens een onderzoek dat daarop plaatshad, kon de toenmalige schuine stand geen oorzaak zijn van omstorten en leverde dus geen dadelijk gevaar op. Van dien tijd af tot 14 December j. l. hadden geene afwijkingen meer plaats.

Na den hevigen storm op dien dag, had weder een nauwgezet onderzoek van den stand van den toren plaats en werd een afwijking van 21 à 25 millimeter geconstateerd, zoodat Burgemeesier en Wethouders het noodig achten een voorstel tot amotie te doen, welk voorstel door den Raad is aangenomen.

De toren is niet fraai; hij leverde voortdurend gevaar op en zijne verdwijning zal door niemand worden betreurd, hoe arm Frieslands hoofdstad ook aan monumenten zij. (*De Amsterdammer.*)

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling 's-Gravenhage.

Vergadering van 25 *Januari* 1884.

In de Afdeeling der Maatschappij van Bouwkunst, werd heden avond voor het eerst uitvoering gegeven aan het besluit, om, naar aanleiding van een voorstel onlangs door den heer Looisen gedaan, één avond per maand speciaal te wijden aan kunstbeschouwingen.

Wien misschien de vrees mocht bekropen hebben, dat zulk een avond niet belangrijk en nuttig genoeg zou zijn, om op recht van bestaan aanspraak te maken, zal door bijwoning ervan wel van die vrees ontheven zijn geworden.

De opening althans van die avonden op heden, gaf zooveel te genieten, dat de kunstenaarsmagen voor eene behoorlijke vertering op een zware proef werden gesteld. Mogen volgende avonden evenveel te genieten geven, dan is de levensvatbaarheid ervan verzekerd en zal tevens blijken, dat onze gemeente op bouwkundig gebied bibliotheken van meer dan gewone beteekenis rijk is.

Zij, die op heden zooveel schoons ter bezichtiging gaven, waren de heeren Van Lith met:

Documents classés van IJsendijcke, jaarg. 1880—1881.

De heer Westra, met het prachtwerk: Le nouvel Opéra de Paris met chromolithographien van Garnier. Recueil de menuiserie pratique van Gateuil. Matériaux et documents d'architecture et de Sculpture van Raguenet. L'architecture Indienne. Practische Wohnhäuser und Villen van Ilethke. Das neue Opernhaus in Wien van Gugitz L'art pour tous.

De heer Bauer:

Paris Illustré van Lahure. Livre d'architecture van Francine. Marmor-arten van Wirsing.

Het mag vermeld worden, dat de regeling, de bezichtiging van zooveel schoons op de meest gewenschte wijze tot zijn recht deed komen, en dat de aangename toon, die onder de leden heerschte, den avond zeer veraangenaamde.

De leden, die de bijwoning verzuimd hebben, of daarin verhinderd werden, hebben inderdaad veel schoons en nuttigs gemist.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Het Uitvoerend Comité voor oprichting van een gedenkteeken voor Hugo de Groot maakt bekend, dat het, overeenkomstig het eenparig advies van de Commissie der door verschillende genootschappen benoemde deskundigen, van de zeventien ingezonden ontwerpen den eersten prijs heeft toegekend aan het ontwerp, ingezonden onder het motto *Florebit*, waarvan, bij opening van het biljet, de vervaardiger bleek te zijn de heer F. L. Stracké Janszoon, te Haarlem, — en den tweeden aan het ontwerp onder het motto *Wijsheid*, waarvan, bij opening van het biljet, de vervaardigers bleken te zijn de heeren H. Pickery, te Brugge en J. Naert, te Brussel.

De beoordeelings-commissie bestond uit de heeren J. Th. Koelman, Ph. Sadée, Ferdinand Leenhoff, Bart van Hove en C. Muysken, daartoe benoemd door de Haagsche Academie van Beeldende Kunsten, het Schildersgenootschap Pulchri Studio, de Polytechnische School, de Maatschappij Arti et Amicitiae en de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

ADVERTENTIEN.

Aanbesteding.

Op **Donderdag den 7 Februari 1884**, des namiddags ten 2 uur, zal door den Heer S. M. DE VRIES, in het Café »Panorama", Plantage Middellaan te *Amsterdam*, bij enkele inschrijving worden **aanbesteed:**

Het bouwen van een Fabriekgebouw met Stoomschoorsteen en Machinekamer ten behoeve eener Stoomdiamantslijperij op een terrein gelegen aan de Fokke Simonsz. straat N°. 26 te Amsterdam.

Bestek en teekeningen zijn tegen betaling van *f* 2.00 verkrijgbaar aan de Boek- en Handelsdrukkerij van de Wed. TAK EN ZOON, Spuistraat b.d. Paleisstraat te *Amsterdam*.

Inlichtingen worden gegeven door den Architect-Werktuigkundige J. W. MEIJER.

Aanwijzing Maandag 4 Februari 1884, 's middags ten 1 uur 30 min.

OPENBARE AANBESTEDING.

Het Bestuur van den Polder »*DE NESSE*" onder *Oosterkerk a/d IJssel*, bijgestaan door eene Commissie uit Gecommitteerde Ingelanden van dien Polder, is voornemens op **Woensdag den 20ste Februari a. s.** des voormiddags ten 11 ure in het Koffiehuis van A. BEOERE aldaar bij *enkele* inschrijving in het openbaar **aan te besteden:**

Het maken van een gebouw, bestaande in machine- en ketelhuis, met schoorsteen, eene steenkolenbergplaats, benevens eene machinistwoning en de benoodigde aardewerken, — alles ten dienste van het te stichten STOOMGEMAAL voor dien Polder.

In één perceel.

Het bestek is van 9 Februari a. s. af tegen betaling van *f* 0,50 en de teekeningen (2) tegen betaling van *f* 1.50 op *franco* aanvraag verkrijgbaar bij de Boekhandelaars J. VAN BENTUM EN ZOON te *Gouda*

Aanwijzing en inlichtingen volgens den voet van het bestek.

Sleepboot.

TE KOOP GEVRAAGD: een nieuwe of goed geconserveerde **SCHROEFSLEEPBOOT**, niet ouder dan 3 jaren, met **INVENTARIS** en van ongeveer de volgende afmetingen:

Lengte 14 à 16 Meter.
Breedte 3.25 à 3.75 Meter.
Holte 1.60 à 1.90 Meter.
Dubbele Machine van 10 à 12 P. K. Nominaal, Horizontale Vlampijpketel met 20 à 25 M² verhittingsoppervlak, Snelheid 9 à 11 mijlen.

Franco brieven met prijsopgave onder motto: *SLEEPBOOT* bij den Boekhandelaar G. THEOD. BOM, Kalverstraat 17, te *Amsterdam*.

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN

VAN

HARTMAN & COMPIE.

KANTOOR te NIJMEGEN, VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

De Notaris VAN ASPEREN, gevestigd te *Breda*, zal op den **30 Januari 1884**, des avonds te 8 uren, in het »HOF VAN HOLLAND" te *Breda*, **finaal verkoopen:**

Voor de Nederlandsche Maatschappij tot exploitatie van Onroerende Goederen, gevestigd te Arnhem.

Een Perceel Ledigen Grond,

gelegen buiten de voormalige Ginnekenpoort, in de nabijheid van het gebouw der Vereeniging »*Concordia*", aan de noordzijde van de Lange Markstraat te *Breda*, ter grootte van 30 aren 20 centiaren, verdeeld in vijftien koopen.

Deze vijftien koopen zijn ieder afzonderlijk ingezet te zamen op. . . . . *f* **1665.—**.

In het breede bij biljetten omschreven.

OPROEPING VAN JONGELINGEN.

De aandacht wordt gevestigd op de voorwaarden tot **opleiding van jongelingen** voor het kader Genietroepen in *Nederlandsch-Indië*, omschreven in de *Nederlandsche Staatscourant* van den 17 Januari 1884, waarvan afdrukken **kosteloos** zijn te bekomen bij het Departement van Koloniën.

Openbare Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *Amsterdam* zullen op **Maandag 4 Februari 1884**, op het Raadhuis, in het openbaar doen **aanbesteden:**

Het verbreeden van den Oostelijken Wal van de Gelderschekade, voor het gedeelte tusschen de Nieuwmarkt en het Leliestraatje.

De Voorwaarden dezer Aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van *f* 1 (met bijbehoorende teekening).

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stadsingenieur, op het Raadhuis, Kamer 93, van des ochtends 10—12 uur des middags, gedurende de week, welke der aanbesteding voorafgaat.

Amsterdam, 24 Januari 1884.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
DRIESSEN, *Wethouder*.
De Secretaris,
LE JOLLE, L. S.

LOUIS GOFFIN & Cie.

AVENUE ROGIER 27.

LUIK.

LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk**, enz. enz. **Monsters op aanvrage verkrijgbaar.**

J. F. HENSEN AZN.,

Kolen-Mijn Oost-Zeedijk, 280.

ROTTERDAM,

levert prima kwaliteit grove **WESTFAALSCHE VLAM-** en **ENGELSCHE KOLEN**, tot concurreerende prijzen, per waggon en scheepsladingen.

PRIMA KWALITEIT

ENGELSCHE PORTLAND-CEMENT,

bij groote en kleine partijen.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos gelevera.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **tiende** aflevering van:

Geschiedenis van de Bouwstijlen

IN DE

Hoofdtijdperken der Architectuur,

DOOR

EUGEN. GUGEL,

Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.

Met omstreeks **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.

Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.

De uitgave geschiedt bij inteekening in 12 afleveringen à *f* 1.75.

G. VAN LENT, Rotterdam.

Vertegenwoordiger der **Ceramiek-** en **Cementtegelfabriek.**

LÉON DE SMET & Co., Gent.

Verders specialiteit in:

IJzeren Kerk- en **Fabrieksramen.**
IJzeren en **Houten Rolblinden.**
Zweedsche Kamerdeuren.
Italiaansche Mozaïkvloeren.
Prima Portland-Cement.
Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.
Onbrandbare Verf enz.

Prospectussen en Prijscouranten op aanvraag.

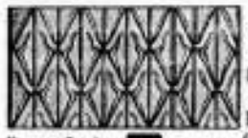

Lasagra, IJzeren Bakes, en Zijsekl., IJzeren Geleuren, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

Vraagt Catalog.

NEDERL. **VERZINKFABRIEK,**

Van der **Linden & Co.**

Galv. op *Dordrecht.*

LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

Waterleiding te Arnhem.

AANBESTEDING

Op **Zaterdag den 9den Februari 1884**, des namiddags ten 2 uur door de »*Compagnie Générale des Conduites d'Eau*" te *Luik* aan het Bureau der **Arnhemsche Waterleiding** Boulevard 7 te *Arnhem* van:

Bestek N°. 1.

Het maken der Gebouwen met toebehooren voor de Pompwerken der Waterleiding te Arnhem met de levering der benoodigde materialen.

Bestek en teekeningen zijn verkrijgbaar bij den heer G. J. THIEME te *Arnhem* voor den prijs van *f* 5 per stel.

Inlichtingen worden verstrekt door den Ingenieur H. P. N. HALBERTSMA Zuidblaak 26 te *Rotterdam* en aan het Bureau der **Waterleiding** voornoemd des vóórmiddags van 10—12 uur.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden op Vrijdag 8 Februari 1884 des vóórmiddags ten 11 uur.

H. A. BENDER te Deventer

Eenig Agent voor geheel Nederland en O.-Indië.

GEPATENTEERDE & BEKROONDE

HARDGLAS

SCHOOL-, MUZIEK- & TEEKENBORDEN,

FABRIEK VAN

FRIEDRICH BENDER te Dusseldorp.

Wit Crême Schrijf- en Teekenkrijt.
Geëmailleerd, gekleurd Krijt.
Inlichtingen en prospectus gratis.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

BECKER & BUDDINGH. - ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK

VAN

WATERPAS-, HOEKMEET-

en andere

INSTRUMENTEN

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS . TEEKENAARS** enz.

Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN, WEEGWERKTUIGEN.**

Aan de Stoomfabriek

VAN

DERICKS & GELDENS te Druten,

(Zilveren Medaille Amsterdam 1883),

ZIJN VOORHANDEN:

Boulet- en **lei-dakpannen, vorsten, gevelbanden** en **nokversieringen**; — 50 000 wrakke pannen à *f* 15,— per 1000.

Mozaïk- en **andere tegels**; — **gevel-, kiel-, put-, drie-** en **viergats holle stoenen, profiel-blokken** en **ornamenten**, alles in rood, blauw en in verschillende kleuren verglaasd.

Bestellingen worden met spoed uitgevoerd.

PARKETVLOEREN,

TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE

bij de Vertegenwoordigers en Depothouders

DE LINT & Co.,

Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(VERNIEUWINGSFONDS.)

Op **Dinsdag den 5den Februari 1884**, des namiddags ten 2 uur, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 85.

Het leveren van onwendbare puntstukken van gegoten staal en van stalen contrarails met toebehooren, ten behoeve van de Staatsspoorwegen.

De bestelling geschiedt bij enkele inschrijving, volgens art. 19 van het bestek.

Het bestek ligt van den 17den Januari 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van de Sectie-Ingenieurs W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door de Sectie-Ingenieurs voornoemd.

Utrecht, den 16den Januari 1884.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** **Beltweg N°. 3.**

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.**

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

J. L. BACON & Cº.

Ingenieurs, bouwmeesters van Centraalverwarming en Ventilatietoestellen.

Amsterdam, Nieuwe Vaart 10.
Antwerpen, Mechelsche Steenweg 43.

Aanleg van centraalverwarming door middel van heetwater, warmwater en stoom zonder ventilatie, of samengesteld door toevoer van de hoeveelheid versche lucht welke voorgeschreven wordt, voor:

Wees-, Arm- en Ziekenhuizen, Kerken, Schouwburgen, Scholen, Bibliotheken en Openbare Gebouwen, alsook Werkplaatsen, Wintertuinen, enz.

Heetwater-toestellen met smalle buizen, bijzonder geschikt voor **Woonhuizen, Villa's, Hotels, Kantoren**, enz

Deze toestellen worden met het grootste gemak toegepast, zoowel in oude als nieuwe gebouwen, nemen weinig ruimte in en kunnen zoonoodig geheel verborgen worden.

Bijzondere toestellen voor: **Droogkamers, Broodbakkerijen** en andere industrieën.

Stoomkook-, Wasch- en **Badinrichtingen.**

Ventilatie-inrichtingen door drukking in uitvoering.

PROJEKTEN en BEGROOTINGEN worden op aanvraag kosteloos geleverd.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'S GRAVENHAGE* zullen op **Vrijdag 1 Februari 1884**, des namiddags ten *één* ure, in het Raadhuis **aanbesteden:**

Het vervaardigen en leveren van Gegoten IJzeren BUIZEN en HULPSTUKKEN ten behoeve van de Duinwaterleiding.

De voorwaarden zijn, tegen betaling van *f* 0.15 verkrijgbaar ter Gemeente-Secretarie 3e Afd.

RIETSCHEL & HENNEBERG,
Ingenieurs & Fabriekanten,
Berlijn. Dresden. Keulen. Weenen.
Vertegenwoordiger voor Nederland
J. VAN HOORN Szn., Ingenieur Amsterdam.
Projecten, Begrootingen en Aanleg
VAN
Centraalverwarming & Ventilatie-Inrichtingen,
naar de nieuwste en proefondervindelijk beste Constructiën voor:
Woonhuizen, Villa's, Kantoren, Winkels, Hotels, Restauraties, Schouwburgen, Museums, Kerken, Ziekenhuizen, Scholen, Bibliotheken, Krankzinnigengestichten, Gevangenissen, Openbare Gebouwen, Werkplaatsen, Fabrieken enz. door middel van **Stoom-, Water-** of **Luchtverwarming** of **gecombineerde systemen.**

Installaties van Openbare Zwem- en Badinrichtingen.

Stoomkooktoestellen en Waschinrichtingen.

Drooginrichtingen voor Abattoirs en Fabrieken

Geldersch-Overijselsche LOKAALSPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Lijn Winterswijk—Zevenaar.

AANBESTEDING

op **Zaterdag den 16 Februari 1884**, des middags ten twaalf ure, in de Societeit »DE EENDRACHT" op den Zonnebrink te *WINTERSWIJK*, van:

Bestek Nº. 26.
Grond- en Kunstwerken ten behoeve van het gedeelte Lokaalspoorweg van af Station Winterswijk tot aan de grens tusschen de gemeenten Aalten en Varsseveld.
Bestek Nº. 27.
Locomotiefloods met waterbezorging en eenige andere werken op het Station Deutichem.
Bestek Nº. 28.
Gebouwen en Inrichtingen op de Stations Aalten en Varsseveld, in twee perceelen.

De inschrijvingsbiljetten moeten uiterlijk één uur vóór de besteding, vrachtvrij worden bezorgd aan het Bureau der Maatschappij te *Winterswijk*.

Voor elk bestek en voor elk der perceelen van Bestek Nº. 28 kan afzonderlijk worden ingeschreven en moet een afzonderlijk inschrijvingsbiljet worden ingeleverd. Ook kan bij afzonderlijk inschrijvingsbiljet voor de massa van Bestek Nº. 28 worden ingeschreven.

Inlichtingen verstrekt het Bureau der Maatschappij te *Winterswijk*, alwaar tevens de bestekken met bijbehooren op franco aanvrage en tegen betaling van:

f **2.50** voor bestek Nº. 26,
» **1.50** voor elk der bestekken Nº. 27 en 28 verkrijgbaar zijn.

Winterswijk, den 22 Januari 1884.

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat Nº. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per post.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1º. dat de 819de vergadering zal gehouden worden den 6den Februari e. k., des avonds te 8 uren, in Maison Stroucken.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur.
b. Ballotage van voorgestelde leden.
c. Bijdrage van den heer E. Damen.
d. Idem van den heer L. J. Rijnink over de hydraulische beweegkracht voor basculebruggen.
e. Kunstbeschouwing.

2º. dat als gewone leden zijn aangenomen de heeren Leonard A. Springer en Otto Horn, en als buitenleden zijn toegetreden de heeren J. C. Winterwerp Czn. te Groningen, G. van de Beek te Arnhem, D. Holwerda te Houtrijk-en-Polanen en A. Millenaar te Breda.

3º. dat de wederopvoering van het op den feestavond van 19 Jan. j.l. opgevoerde blijspel *De Villa Silberstein* zal plaats hebben op 8 Februari e. k., 's avonds te 8 uren. De regeling omtrent de introductie enz. zal bij circulaire den leden worden bekend gemaakt.

Voorts worden de leden herinnerd aan de inzending van de ontwerpen op de 2de algemeene prijsvraag „Een dorpslogement", welke is bepaald op uiterlijk den 19 Februari e. k.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE AMSTERDAMSCHE BEURS.

De Beursquaestie in de hoofdstad is een nieuwe phase ingetreden. Nadat zij bijna was beslist, en eene prijsvraag reeds genoegzaam gereedlag om te worden uitgeschreven, heeft nog te juister tijd het Raadslid Prins den gang van zaken gestuit door te wijzen op den hoogst onpractischen en onesthetischen vorm, dien het nieuwe Beursgebouw zou verkrijgen door zijn ligging aan het Damrak tusschen de Oude- en de Papenbrug.

Een voorstel wordt gedaan, de Beurs te doen verrijzen aan het einde van het Damrak nabij de Prins-Hendrikkade.

Dit voorstel schudt eindelijk de gemoederen wakker uit den gerusten slaap, waarin zij geraakt waren door het veelvuldig bespreken en behandelen der Beursvraag.

De kiesvereeniging Burgerplicht, haar naam getrouw, roept thans Amsterdam's burgers op, om een nieuw, doch reeds 5 jaren oud plan weder eens met heldere blikken te bestudeeren. De heer De Kruyff wordt door Burgerplicht uitgenoodigd, in een algemeene meeting het Beursplan Muysken-De Kruyff, in 1879 gepubliceerd, te bespreken en de wenschelijkheid van een Beursstichting aan den Dam aan te toonen.

Voor een talrijke vergadering ontwikkelde de heer De Kruyff zijn denkbeelden, toonde de uitvoerbaarheid van zijn plan duidelijk aan, bewees hoe de Dam de aangewezen plaats voor de nieuwe Beurs was en hoe alle toegangswegen tot dat plein door deze stichting zouden verbeteren.

Met groote blijken van ingenomenheid werden sprekers woorden door de ter vergadering aanwezigen, waaronder o. a. de Wethouder van Publieke Werken, verscheidene Raadsleden en tal van handelsautoriteiten, begroet en besloten een adres tot den Raad te richten, met verzoek geen besluit te nemen in de Beursquaestie, alvorens grondig zij onderzocht de technische en financiëele uitvoerbaarheid van de plaatsing der Beurs op den Dam.

Dit adres werd in de Raadszitting van heden behandeld en besloten geen verdere decisie te nemen, alvorens zij onderzocht, in hoeverre de vraag: — is de stichting der Beurs op den Dam technisch en financiëel uitvoerbaar? — al of niet bevestigend is te beantwoorden.

Deze week was dus voor ons bouwkunstenaars eene van het hoogste gewicht. Nog bestaat de mogelijkheid, dat wij niet voor het onuitvoerbare vraagstuk zullen geplaatst zijn, op een zeer slecht, onregelmatig terrein, dat in zijn verhoudingen van lengte tot breedte allerongunstigt is, een schoon Beursgebouw te projecteeren. Nog bestaat de mogelijkheid, dat het een onzer zal gegund zijn, de eereplaats in Amsterdam, tegenover het onvergankelijk schoone monument, dat Jacob van Campen zich in zijn Paleisbouw stichtte, te bebouwen; nog is het niet beslist of Amsterdam een zijner waardige plaats aan zijn grootste bouwwerk zal schenken, of het zal teruggeschuiven tot in een uithoek der stad.

Met groote belangstelling zien wij het onderzoek omtrent het Dam-Beursplan tegemoet. Moge het een gunstig resultaat opleveren en zij, wien dit onderzoek zal worden opgedragen, denken aan de gulden spreuk „*time is money*" en geen tijd noodeloos laten verloren gaan.

A., 30 Jan. '84. C. B. P. M.

BIJ DE PLAAT.

De op bijgaande plaat voorgestelde perspectievische afbeelding eener kerk, behoort tot den kerkbouw voor de R.-K. Parochie St.-Victor te Obdam (Noordholland), waarvoor het volgende moge dienen ter verduidelijking omtrent indeeling, materialen enz.

Totale lengte	der kerk binnenwerks.	36.—	M.
„ breedte	„ „ „	15.50	„
Breedte van het schip	. . . . .	7.50	„
„ „ de zijbeuken	. . . .	3.50	„
„ „ den toren buitenwerks	.	6.—	„
Hoogte „ de schipmuren	. . .	11.70	„ + P.
„ „ „ zijbeukmuren	. . .	5.75	„ + P.
„ „ „ torenmuren tot onderkant balustrade	. . . . .	26.40	„ + P.,

zijnde P de bovenkant van den kerkvloer.

Het geheele gebouw, rustende op een paalfundeering, waarvan de palen lang 8 M., zal worden opgetrokken in Hollandsche baksteen voor de buitenmuren; voor de binnenmuren in gele Friesche klinkers, geschakeerd met bestroode Vechtsche steen, alles zoowel binnen als buiten gevoegd.

Daar de ontwerper zich ten doel heeft gesteld in hoofdzaak baksteen toe te passen, is het gebruik van groefsteen zeer schaars; alleen daar, waar gebruik van baksteen als minder soliede moet worden beschouwd, o. a. voor onderdorpels, afdekkingen, lijsten enz., is groefsteen gerekend.

De kolonnetten van de zijbeuken, het schip enz. zijn bewerkt in kunstzandsteen; de kapiteelen en basementen in dergelijke steen, alles in grijze kleur.

De bedekking der daken en van den toren geschiedt met blauwe Engelsche leien, op de manier van maasdak.

De plafonneering van het schip, de zijbeuken, het priesterkoor en het transept bestaat uit kruisgewelfvormen van hout, schoon bewerkt, geolied, gelakt en in kleuren afgezet.

Al de overige houtwerken in de kerk zijn van fijn grenenhout, geolied, gelakt en in kleuren afgezet.

De lichtvensters zullen worden gedicht met in lood gezet broeiglas.

(A. et A.) RESTAUREEREN.

Een van de merkwaardigste verschijnselen, die wij in de tweede helft der XIXe eeuw waarnemen, is de groote waardeering, die men overheeft voor alwat het voorgeslacht op kunstgebied schiep. Daar, waar de XVIIIe-eeuwers de kunst der middeleeuwen *gothisch*, d. i. barbaarsch noemden, waar het in de XVIe eeuw voortgebrachte geen genade vond in de oogen van het geslacht der XVIIe eeuw, zien wij thans het oude bewonderen, dikwijls alleen omdat het *oud* is, en trachten wij, in wat wij *nieuw* scheppen willen, dat oude zoo nabij te komen als mogelijk is. Is dit een gevolg van onze geestelijke armoede, die ons onbekwaam maakt tot het scheppen van een XIXe-eeuwschen stijl? Ik waag het niet een antwoord op deze vraag te geven, maar constateer alleen onze voorliefde voor alles wat „antiquiteiten" zijn, en die dikwijls in een ware manie ontaardt.

Hoewel het zeker verblijdend genoemd mag worden, dat ook het groote publiek meer belangstelling begint te koesteren voor oude kunst, moeten wij toch niet vergeten, dat die belangstelling dikwijls alleen voortspruit uit de zucht om de mode te volgen, die thans alles wat „antiek" is „pschtt" noemt.

Als koningin Mode hier weer genoeg van heeft — en, wispelturig als zij is, kan dit niet lang uitblijven — is het ook met veler oudheidsliefde gedaan.

Hoewel wij niet meer bij machte zijn, nieuwe stijlvormen te scheppen, zijn wij daarentegen al bijzonder ver gekomen in het bestudeeren van de stijlen van het verleden. In een jaar worden tegenwoordig meer boeken (en meestal zeer diepzinnige) over kunst gepubliceerd, dan vroeger in eeuwen het licht zagen. Wij maken de meest philosofische bespiegelingen bij de eenvoudigste zaken en laten onze geleerdheid luchten, inplaats van onze fantaisie te laten werken.

De studie, die wij van de stijlvormen van voorheen gemaakt hebben, noopt ons ook, onze krachten te beproeven aan het „restaureeren" van oude bouwwerken. Dit restaureeren was vroeger onbekend. Men *herstelde* toen eenvoudig een gebouw, als het herstelling noodig had, maar onderwierp het niet aan het tegenwoordig zoo geliefkoosd restauratie-proces.

Waarde lezer, hebt ge weleens een gerestaureerd gebouw gezien? Deed het u niet weemoedig aan, als gij het gebouw met zijn door de eeuwen gebruinde baksteenen, met zijn heerlijk getinte bergsteen, soms met mos begroeid, zaagt verdwijnen achter zeer moderne steigers, waarop tal van met fantastische hoeden versierde en Limburgsch of Luikerwaalsch koeterende witjassen aan het hakken en bikken gingen, zoolang totdat het gebouw er erg nieuw en „stijlvol", maar tegelijkertijd ook akelig koud en naar uitzag? Waar bleef de *patina* der eeuwen, die aan het gebouw zijn eerwaardig karakter verleende? Zij is voorgoed verdwenen, en eerst ons nakroost van de XXIIe of XXIIIe eeuw zal zich weer in haar aanblik kunnen verlustigen.

Waarom worden tegenwoordig de meeste oude gebouwen gerestaureerd? Omdat ze herstelling noodig hebben? Och neen, eenvoudig om de wetenschap van den

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

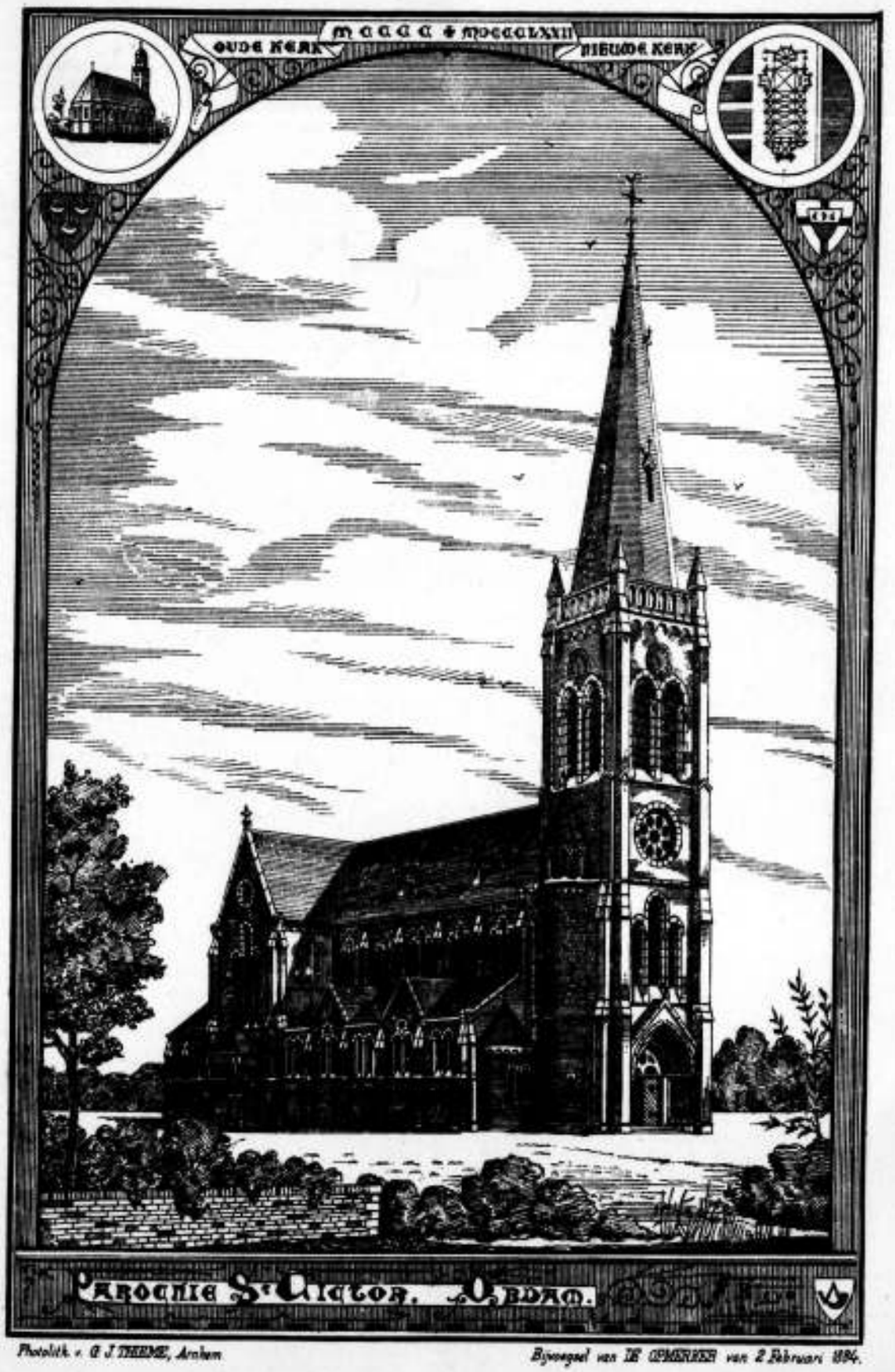

Photolith. v. G. J. THIEME, Arnhem *Bijvoegsel van DE OPMERKER van 2 Februari 1884.*

restaurateur gelegenheid te geven, zich te uiten. Want een restaurateur *is* man van de wetenschap, niet van de kunst, en hij wil dit toonen ook. Zij, die in vroeger tijden gebouwen moesten herstellen of completeeren, waren *kunstenaars*. Moest een XVIe-eeuwsche architect een portaal zetten voor een XIIIe-eeuwsche kerk, dan deed hij dat in zijn eigen stijl, en hij maakte zich niet tot slaaf van het voorgeslacht. Ook de XVIIe- of XVIIIe-eeuwsche architecten gingen hun eigen weg, en drukten hun stempel op alwat zij aan bestaande bouwwerken toevoegden.

Op deze wijze ontstond een geheel, dat in zijn onderdeelen de denkwijze en kunstuitingen der verschillende geslachten getrouw weerspiegelde, een geheel, dat interessant in de hoogste mate was. Ieder gedeelte verhaalde zijn eigen geschiedenis.

De XIXe-eeuwsche architect kwam eindelijk ook, maar hij schaamde zich zijne eigen taal te spreken, daar die wat al te prozaisch klinkt, en daarom drukte hij zich liever uit in de taal van een honderd jaar geleden of wat vroeger. Evenals men echter Fransch-man moet wezen om vloeiend Fransch te spreken, en Engelschman om geheel in het karakter van de taal van Shakespeare door te dringen, moet men ook in de XIIIe eeuw geleefd hebben, om in den geest der XIIIe-eeuwsche kunst doorgedrongen te zijn. Daar dit voorrecht den XIXe-eeuwschen bouwmeester echter ten eenemale ontzegd is, mag het vermetelheid heeten dat hij zijn eigen taal verloochent, en het ons wil doen voorkomen, alsof hij geheel opgaat in de kennis van de taal, die de kunst een eeuw-of-wat geleden sprak. Ik heb iemand gekend, die zich door boekenstudie de Engelsche taal meende eigen gemaakt te hebben, maar die, daar hij natuurlijk de Hollandsche uitspraak volgde, vreemd opkeek, toen zijn Engelsch te Londen onverstaanbaar bleek.

Stel, dat het mogelijk was voor den XIXe-eeuwschen restaurateur, die zich door eigen studie in den geest der XIIIe eeuw doorgedrongen waant, eenigen tijd met Robert de Coucy of Erwin von Steinbach samen te werken, dan zou het verschil tusschen de denkwijze der twee tijden eerst recht in het oog springen.

Men is nog geen zoon der middeleeuwen, als men achter gekleurde vensters gaat zitten of kanteelen en torentjes op zijn woning plaatst!

Een restaurateur wordt met het herstellen van een kerk belast. Welnu, hij begint met ons duidelijk te maken, hoe alles wel had *kunnen* geweest zijn. Soms vindt hij in archieven het een of ander, wat grond geeft tot zijn onderstellingen, doch meestal vindt hij dit niet, daar veeltijds de bescheiden óf onduidelijk zijn óf te loor gingen. Maar geen nood, want zijne kennis zal in dit alles voorzien. En hij maakt een restauratie-project, breekt alles weg, wat niet stijlgerecht is, laat zooveel mogelijk alles vernieuwen, en als de kerk gerestaureerd is, ziet ze er o zoo fraai uit. Maar haar belangwekkendheid, haar eerwaardigheid is zij voorgoed kwijt. De nieuwe kruisbloemen, beelden, en andere ornementen zijn zoo getrouw mogelijk naar de bestaande gevolgd, en toch, welk een verschil!

Wil men een voorbeeld? Welnu, men bezie den Dom te Keulen eens, die ten onrechte steeds zoo hoog geroemd wordt. Hoe droog, hoe dor is hetgeen, dat onze eeuw aan dit kerkgebouw toevoegde! Al die eigenaardige aantrekkelijke bijzonderheden, die ons in het werk der middeleeuwen zoo boeien, ontbreken hier. Het is 't ware niet, dat ziet men aanstonds.

Niemand zal het tegenwoordig wagen een schilderij van Rembrand of Rubbens, een beeld van de antieken of de Renaissance meer te restaureeren, want dat zou voor het grofste wandalisme uitgekreten worden. De producten der bouwkunst van voorheen worden echter gerestaureerd, dat het een aard heeft, en als een volgend geslacht het onzinnige van die handelwijs zal inzien, zijn alle monumenten voorgoed bedorven.

Vroeger heeft de restauratie-woede veel kunstwerken uit de XVIe, XVIIe en XVIIIe eeuw doen vernietigen of verkoopen (men denke aan 't Oxaal van Den Bosch), doch dit schijnt thans beter te worden, al wordt in naam der „restauratie" nog heelwat onheil gesticht. Men ziet op een oud koorhek of kerkmeubel een flauw spoor van verf of verguldsel, en aanstonds wordt het geheel met de schreeuwendste kleuren bedekt. Men ziet ergens een gepleisterden muur, en onmiddellijk wordt het pleisterwerk weggebikt, al ware het ook, dat de muur er nooit op gebouwd was om zijn onregelmatige voegen te doen zien.

Het is zeker loffelijk, dat men tracht, de schoone monumenten van 't verledene voor ondergang te behoeden, en dat men met dit doel, b.v. zijn bijzondere zorg wijdt aan het herstellen van daken en goten, opdat geen inwatering plaats hebbe. Maar in het interieur make men geen veranderingen, en bepale zich tot het verwijderen van de verflagen, die de kunstlooze generatie van een vijftig jaar geleden op fraaie kunstwerken smeerde, of het doen verdwijnen van witsel, daar waar het blijkbaar niet noodig was. Men verwijdere echter niets, wat vroegere geslachten hebben gebezigd met het doel, het gebouw naar hun smaak te verfraaien. Het getuigt van weinig eerbied, als men hetgeen door de vaderen werd aangebracht, op arbitraire wijze verwijdert. Wie benoemde ons tot rechters over hun werk? Zou het ook ons niet hinderen, als wij wisten, dat ons nageslacht onze gedenkteekenen verwijderen zal?

Daarom nog eens, men conserveere, maar restaureere niet! Er is reeds zooveel bedorven, dat wij wel ons best mogen doen, om wat er nog is te behouden.

X.

BEKNOPT VERSLAG

DER VERGADERING VAN AFGEVAARDIGDEN EN LEDEN VAN DE AFDEELINGEN DER MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST,

gehouden op Zaterdag 26 Januari 1884, des middags te 12 uren, in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen te Utrecht.

Deze vergadering was belegd op initiatief van de Afdeeling Rotterdam, op voorstel van den heer C. M. Droogleever Fortuijn, en naar aanleiding van een denkbeeld in dien geest, ter overweging gegeven in het *Bouwkundig Weekblad* door den heer Schill. Aan de roepstem der Afdeeling Rotterdam hadden gehoor gegeven: de Afdeelingen Amsterdam, Arnhem, 's-Hage, Utrecht en Rotterdam. Elk dezer was door drie leden vertegenwoordigd (behalve Arnhem, waarvan de leden op eigen gezag waren gekomen, daar de tijd te kort was om een vergadering aldaar te houden). De vergadering werd bijgewoond door de heeren Huibers, Sanches en Schill uit Amsterdam; Berghuis, Stoeller en Van Wadenoijen uit Arnhem; Bauer, Van Malsen en Tirion uit 's-Hage; Kok, Van Lunteren en Nieuwenhuis uit Utrecht; Cramer, Droogleever Fortuijn en Fol uit Rotterdam.

Op verzoek namen de heeren Cramer en Fol respectievelijk het voorzitterschap en het secretariaat waar.

De Voorzitter deelde mede, dat van de Afdeelingen Haarlem en Leiden geen antwoord was ontvangen en van Leeuwarden bericht, dat zij geheel instemde met het voorstel tot wijziging van art. 52, zooals dit door

Rotterdam werd ingediend, weshalve zij het onnoodig achtte, deze vergadering bij te wonen.

De Voorzitter deelde mede, dat vijf voorstellen tot wetsverandering waren gepubliceerd, als van de Afdeelingen Arnhem en Rotterdam en van de heeren Sanches, Huibers, beiden van Amsterdam en Kam uit Amersfoort, en vroeg, welk voorstel het eerst behandeld zou worden. Op voorstel van den heer Fol kwam het voorstel-Arnhem het eerst in behandeling. De heer Sanches en andere sprekers meenden, dat Arnhem te ver ging en dat het voorstel van Arnhem de grondslagen der wet van de Maatschappij aantastte. De heer Nieuwenhuis zeide, dat het voorstel-Arnhem ernstig de wet bedreigt: ten bewijze kan strekken de begrooting, die daarbij overgelegd is, waarbij vijf punten zouden vervallen, die nu volgens de wet der Maatschappij noodzakelijk zijn, en daarenboven 1° de contributie der Afdeelingsleden zou vervallen en 2° daardoor de onkosten der Afdeelingen ten laste der Maatschappij zouden komen. De heeren Van Wadenoijen, Droogleever Fortuijn, Cramer en Fol geloofden niet, dat er in beginsel bezwaar bestaat om ingrijpende veranderingen voor te stellen, daar de wet van de Maatschappij hieromtrent geen grens stelt. De heer Van Malsen zegt, dat het hier uitgemaakt moet worden of men het voorstel-Arnhem behandelen *wil*. Mag het, of niet? Volgens den geest der wet, zeker niet. Om de 10 jaren mag de geheele wet herzien worden. En nu gaat 't niet aan *f* 5 voor contributie en *Weekblad* te stellen, want dan zouden vele leden ervoor bedanken om *f* 15 contributie aan de Maatschappij te betalen. Het *Weekblad* heeft zijn ontstaan te danken aan de Maatschappij, men kan dus kwalijk de *kosten* van het *Weekblad* afzonderlijk ten bate van de Afdeelingen zoo gering stellen. De heer Droogleever Fortuijn constateerde, dat uit de reeds gesproken woorden opnieuw blijkt, dat de verhouding tusschen Maatschappij en Afdeelingen niet in het algemeen belang der bouwkunst in Nederland is, daar men nu *gedwongen* is *f* 15 contributie te betalen, hetgeen voor zeer velen bezwarend is. De heer Nieuwenhuis wees op Denemarken, waar de boeren uitsluitend baas zijn. Deze vragen: wat is *ons* belang? Wil men nu onderscheid maken tusschen privaatbelangen en hoogere belangen der bouwkunst, dan dient men de wet te waarborgen. Op voorstel van den heer Bauer ging men niet tot stemming over, maar besloot eerst al de voorstellen te behandelen, om te zien wat daarvan ter goedkeuring overblijft. De heer Van Malsen wilde de voorstellen Rotterdam en Kam vereenigen: immers het bezwaar zit in de moeilijkheid om jongelui te krijgen. Deze sluiten zich thans afzonderlijk aan, en dit is ten nadeele van de Maatschappij. Wij moeten hen tot ons trekken, om zoodoende kans te hebben hen te behouden. De heer Droogleever wilde, dat ieder lid van de Afdeeling, ook lid zij van de Maatschappij en was dus tegen het voorstel-Rotterdam. De heer Berghuis zeide, dat de kwaal der Afdeelingen het verval der Maatschappij ten gevolge moet hebben. De heer Schill was tegen introductie; men moet iets betalen, want het gaat niet aan het genot der vergaderingen gratis te hebben. De heer Bauer zeide, dat te 's-Hage de geïntroduceerden *f* 4 betalen. De heeren Schill en Cramer beweerden, dat dit onwettig is, waarop de heer Bauer opmerkte dat 't maar voor een jaar is. De heer Van Malsen vond 't gemakkelijk om jongelui van 18—23 jaar door een kleine contributie in de vergaderingen te krijgen. De Voorzitter, de heer Cramer, had tegen deze beperking van leeftijd bezwaar, daar zoodoende personen, die eerst na hun 23e jaar geldelijk in de gelegenheid zijn om lid van de Afdeeling te worden, de pas wordt afgesneden. De heer Nieuwenhuis zeide, dat het beginsel van de wet is, dat Afdeelingsleden, ook leden van de Maatschappij zijn. De heer Stoeller meende, dat hetgeen Den Haag wil het beginsel der wet aantast, waarop de heer Van Malsen erkende dat de heer Nieuwenhuis juist oordeelde.

Thans kwam aan de orde het voorstel-Sanches.

De heer Sanches wil aanraking en band, maar geen strop. De Afdeelingen moeten geen trawanten van de Maatschappij zijn, maar behooren te werken in eigen kring. Voor zaken van omvang is de Maatschappij. Het *Weekblad*, het *Tijdschrift*, de groote prijsvragen zijn zaken voor de Maatschappij, daar zij te groot zijn voor de Afdeelingen. Elke Afdeeling heeft hare locale belangen, daarbij moet het blijven. Het hoofdbeginsel moet zijn, dat iedereen kunstlievend plaatselijk lid kan worden; *f* 2 contributie aan de Maatschappij is voldoende. De heer Schill zeide, dat de uitgaven der Maatschappij den band vormen, want zonder de groote kas kan niets krachtigs georganiseerd worden. Hij gelooft ook, dat Afdeelingsleden, voor zoo weinig geld mogelijk, lid van de Maatschappij moeten kunnen worden. De heer Kok vreesde, dat de oude leden zullen bedanken, wanneer de zoons voor *f* 8 lid zijn, want zoodoende dient het *Weekblad* voor 2 personen.

De heer Huibers merkte op, dat zijn voorstel met Arnhem weinig verschilt. De andere voorstellen geven een andere richting aan. Zeer wenschelijk acht hij 't, dat het *Weekblad* het orgaan is van de Maatschappij. Nu reeds wordt het *Weekblad* voor convocatiebiljet gebruikt. Wanneer dit toeneemt, dan moet er een bijvoegsel komen; de Afdeelingen zullen daardoor minder drukkosten hebben. Hierdoor kan de contributie lager en het doel bereikt worden.

De heer Berghuis zeide, dat te Arnhem de Afdeelingsleden *f* 5 contributie betalen. Komt daar nu *f* 5 voor het *Weekblad* bij, dan wordt 't te duur. De heer Huibers meende, dat 't niet te goedkoop mag worden. De heer Stoeller vroeg of 't niet rëeel zou zijn, dat Amsterdam meer contributie hief, wegens de voordeelen aan het gebouw enz. verbonden. De heer Droogleever vroeg hoeveel subsidie aan het *Weekblad* wordt betaald, daar *f* 3000 aan *Weekblad* en *Tijdschrift* wordt afgestaan. De raming was *f* 2000 voor het *Tijdschrift* en *f* 1000 voor het *Weekblad*. Hij gelooft met Arnhem, dat 't zeer goed mogelijk is voor *f* 1.50 per jaar het *Weekblad* aan de Afdeelingsleden te zenden. De heer Sanches zeide, dat *f* 1 contributie en *f* 5 voor het *Weekblad* juist is, want *alles bij elkander* moet duurder zijn dan *f* 15. Ook zal de Maatschappij voordeel hebben door abonnementen à *f* 5 op het *Weekblad*.

De heer Schill vroeg stemming over het beginsel vóór of tegen verband der Maatschappij met de Afdeelingen.

Met algemeene stemmen werd „*vóór* verband" besloten. Opnieuw kwam nu het voorstel-Sanches aan de orde.

De heer Huibers vroeg, of men 't noodzakelijk of facultatief moet stellen, dat Afdeelingsleden ook leden der Maatschappij zullen zijn. Die vraag toch toont aan, dat er nog twee richtingen bestaan. Men is eerst werkelijk lid zoodra men het *Weekblad* ontvangt.

De heer Sanches zeide, dat zijn voorstel beoogt: vrijheid om zich al of niet bij de Maatschappij aan te sluiten, terwijl dat van Arnhem eerst de leden aan de Maatschappij en dan de Maatschappij aan de Afdeelingen terug wil laten betalen. De Zwitsersche confederatie werd door hem tot voorbeeld aangehaald. Ieder kanton mag in eigen boezem doen wat het wil; de Regeering beslist alleen in hoofdzaken.

De heer Schill formuleerde alsnu het voorstel-Sanches als volgt: „Kunstlievende leden betalen een contributie van *f* 2. Op verlangen wordt hun de te verschijnen Afbeeldingen van oude gebouwen tegen een jaarlijksche vergoeding van *f* 2 en het *Bouwkundig Weekblad* à *f* 4 per jaar verstrekt."

De heer Van Wadenoijen trad in een financieele beschouwing over het plan-Arnhem, om aan te toonen, dat bij hun voorstel de verhouding dezelfde blijft. De heer Nieuwenhuis wil aan iedere Afdeeling *een vaste som*, + *f* 1 per lid uitkeeren, waardoor de kleine meer dan de groote zullen krijgen, hetgeen noodig is, omdat de kleine Afdeelingen niet over de middelen der groote kunnen beschikken.

De heer Huibers vroeg stemming over de vraag: „*Weekblad* verplichtend of facultatief." De heer Fol beweerde dat er twee categorieën kunnen komen, n.l. plaatselijke leden met en zonder *Weekblad*. Bij stemming werd met 10 tegen 5 stemmen besloten, dat het nemen van het *Weekblad* facultatief zal worden gesteld.

Alsnu werd het voorstel-Sanches aldus geformuleerd: „Plaatselijke afdeelingsleden kunnen, tegen betaling van *f* 2 contributie aan de Maatschappij, aangenomen worden. Zij hebben daardoor stem op de algemeene vergaderingen, en kunnen het *Weekblad* à *f* 4 per jaar, en de overige uitgaven der Maatschappij tot verminderden prijs ontvangen." Den heeren uit Amsterdam werd verzocht zich met de definitieve redactie van dit voorstel te belasten, terwijl de heeren, die hebben vóórgestemd, zullen trachten een voldoend aantal handteekeningen tijdig te verzamelen, om nog vóór 1 Februari gereed te zijn.

De heer Droogleever Fortuijn had nog een ander voorstel tot regeling van het stemrecht. Hij vond de gelegenheid te schoon om niet met een enkel woord daarvan gewag te maken, ofschoon hij moet erkennen, dat de tijd te ver verstreken is, dit alsnog in behandeling te nemen. Na voorlezing van dat voorstel werd besloten, deze zaak tot de September-vergadering aan te houden.

Een woord van dank past aan de Afdeeling Utrecht voor de keurige en vriendschappelijke ontvangst, die zij den vergaderden belangstellenden in den bloei der Maatschappij had bereid.

ED. G. A. FOL.

Rotterdam, 28 Januari 1884.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. De tentoonstelling van kunstwerken van levende meesters zal in de zalen der Teekenacademie gehouden worden van Donderdag 15 Mei tot en met Zondag 29 Juni e. k.; de inzendingen moeten vóór of op 30 April geschieden. Door het Gemeentebestuur is eene som ter beschikking van de Commissie van Beheer gesteld, teneinde één of meer schilderijen aan te koopen en aan het Haagsch Museum van moderne kunst af te staan.

— De Minister van Waterstaat brengt ter kennis van belanghebbenden, dat op een nader te bepalen dag in de maand April e.k. een examen zal worden afgenomen van hen, die in aanmerking wenschen te komen voor de betrekking van adspirant-ingenieur voor het stoomwezen.

AMSTERDAM. Het plan bestaat, hierterstede eene nieuwe bad- en zweminrichting te bouwen én er heeft zich reeds eene Commissie gevormd, om dit denkbeeld te verwezenlijken. Een terrein aan de Hobbemastraat, tusschen de Gerard-Metzustraat en de Paulus-Potterkade, tegenover het nieuwe Rijksmuseum, is een vrij goed gelegen punt en voor dit doel gekozen.

De kosten van aanleg zijn geraamd op *f* 425,000, terwijl de exploitatiekosten worden geschat op *f* 33,000, met rente en aflossing op bijna *f* 50,000, zoodat, om bij deze uitgaven een dividend van 5 pCt. over het aandeelen-kapitaal te verstrekken, een bedrag van *f* 64,000 aan inkomsten noodig zal zijn.

De Commissie, die zich aan 't hoofd der zaak heeft gesteld, wordt gevormd door de heeren: R. W. J. C. van den Wall Bake; Jhr. Mr. E. W. Berg, te 's-Hage; Th. Sanders; H. P. Berlage Nzn.; H. L. A. van den Wall Bake; E. Suermondt; Dr. Jb. van Geuns; W. A. van Dorp.

Het ontwerp is geschoeid op de leest der badinrichting te Bremen, die sedert 1876 in exploitatie is en het bezwaar der waterverschaffing wordt uit den weg geruimd, als tot den aanleg eener Vechtwaterleiding van gemeentewege besloten wordt.

AMSTERDAM. Zooals bekend is, werd de Galerij om den tuin van het Paleis voor Volksvlijt medio Mei 1883 geopend en was het toen, met het oog op de zomerexploitatie van den tuin, vooral in verband met de te verwachten drukte der wereldtentoonstelling in Amsterdam, onmogelijk dezen reeds dadelijk in overeenstemming met de Galerij te brengen, zoodat daaraan voorloopig niets meer gewijzigd werd, dan volstrekt noodig was.

Het Bestuur van het Paleis voor Volksvlijt begreep echter terecht, dat er meer moest gedaan worden en de tuin geheel andere eischen had, sedert hij omgeven wordt door de fraaie galerij, die dag aan dag meerdere schoone winkels opent en hare levensvatbaarheid reeds lang heeft bewezen.

Dientengevolge werden eenige specialiteiten in tuinaanleg uitgenoodigd ter mededinging naar eene prijsvraag voor een geheel nieuwen aanleg van den tuin met bepaling, dat daarin moeten worden aangetroffen 2 verandah's, elk ruimte aanbiedende voor 250 personen, 2 buffetten, 1 bierbuffet, 2 retirades en eene smederij, met plan van waterafvoer van het terrein, enz.

De eerste prijs werd uitgeloofd tot een bedrag van *f* 300 en de tweede prijs ad *f* 100.

De Jury was samengesteld uit de heeren:

Dr. G. A. Westerman, Directeur van Natura Artis Magistra, te Amsterdam,

J. J. Duyvené de Wit, Directeur van den Vogel- en Plantentuin, te Velp,

en A. L. van Gendt, Architect van den Galerijbouw te Amsterdam.

Overeenkomstig hun eenparig advies werd van de 4 ingekomen plans de prijs van *f* 300 toegekend aan het ontwerp met het motto: *De Fransche tuinbouwstijl*, waarvan ontwerper bleek te zijn de firma H. de Lange te Rotterdam, en de prijs van *f* 100 aan het ontwerp *Tuinkunst*, van den heer H. Copijn te Maartensdijk.

Volgens het bekroonde plan blijft de muziektent ongeveer in het midden van den tuin en worden de verandah's en verdere gebouwen allen nabij het hoofdgebouw geplaatst, waardoor de tuin als het ware als een geheel kan worden aangelegd, de gebouwen en zitplaatsen door het hoofdgebouw tegen den noordenwind worden beschut en het gezicht vanuit en op de galerij van alle zijden genoegraam vrijblijft.

Op deze wijze is aan den tuin (met de galerij omgaand als achtergrond) een monumentaal karakter gegeven, met uitstekende gelegenheid voor decoratiën bij groote feesten en voor de voorgenomen electrische verlichting.

Wij wenschen het wakkere Bestuur van het Paleis voor Volksvlijt geluk met het goede voornemen en de aanvankelijke réussite om een waardig plan te verkrijgen, en hopen dat dit op breede schaal uitgevoerd en door met zorg gekozen bouwvormen, de galerij met den tuin zullen maken tot een geheel, waarop Amsterdam tegenover laadgenoot en vreemdeling trotsch mag zijn.

's-HERTOGENBOSCH. De gemeente-architect, de heer J. M. Nabbe, herdacht d.zn 28 Januari den dag, waarop hij vóór 25 jaren tot die betrekking geroepen werd. Bij de vele gelukwenschen, die de verdienstelijke ambtenaar ontving, bood hem allereerst de gemeente een persoonlijke verhooging van jaarwedde aan ten bedrage van *f* 200; van de opzichters ontving hij een sierlijke pendule en van de stadsarbeiders een gouden bril.

Algemeen is de wensch, dat hij nog vele jaren in 't belang der gemeente moge werkzaam zijn!

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING AMSTERDAM.

Vergadering van Vrijdag 1 Februari 1883.

Heden avond hield de Afdeeling Amsterdam der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst hare gewone maandelijksche wintervergadering.

Na opening der vergadering door den Voorzitter, werden door den Secretaris de notulen der vorige vergadering gelezen en goedgekeurd, waarna de Voorzitter eenige huishoudelijke mededeelingen deed om vervolgens het woord te geven aan den heer Huibers, die mondeling verslag uitbracht over de besprekingen en het resultaat van de vergadering van gedelegeerden der verschillende Afdeelingen van de Maatschappij, te Utrecht gehouden.

Deze vergadering werd belegd om zooveel mogelijk één te zijn in zake het voorstel tot wijziging van art. 52 der maatschappelijke wet, en het doel mocht als geslaagd beschouwd worden, daar de voorstellen van de heeren Huibers en Sanches zijn aangenomen.

De heer Lelimau vraagt of dit voorstel van het Bestuur der Afdeeling uitgaat, wat hij zou betreuren, omdat het niet tersprake gebracht is in de vergadering, waarom hij vreest dat het voorstel wellicht niet uitdrukt of kan uitdrukken de meening van de geheele Afdeeling. Eenige leden stellen den heer Lelimau gerust met de mededeeling, dat het voorstel is uitgegaan van Leden der Maatschappij. Ieder lid toch heeft het recht een voorstel in te dienen, mits voorzien van de vereischte ondersteuning; dit nu is geschied en was er tijd genoeg

geweest, dan had men er werkelijk in de vergadering een punt van bespreking van gemaakt.

De heer J. de Haan houdt nu, daartoe door den Voorzitter uitgenoodigd, zijne aangekondigde bijdrage »*De man met de rarekiek of eenige kijkjes in het leven der Bouwkunst.*"

Spreker stelt, na een korte inleiding, een man voor met een rarekiek op de Botermarkt, thans Rembrandtplein, te Amsterdam en laat dien man aan een paar joengens in dichtmaat eenige platen verklaren, in zijne rarekiek opgesteld. De man begint met verhalen van het paradijs om te eindigen met een korte beschrijving van een reis van spreker.

Verschillende bouwwerken, uitbreiding van steden, enz. werden door spreker beschouwd en naar zijne meening gecritiseerd, waarbij Amsterdam, en allerminst de uitbreiding daarvan, niet vergeten werd. Vergelijkingen werden gemaakt tusschen Parijs, Brussel en Amsterdam, waarbij over het algemeen de gemeentewerken van laatstgenoemde stad het moesten ontgelden.

Spreker eindigde zijne bijdrage met een dichterlijke ontboezeming op den bloei en den vooruitgang der Bouwkunst.

De Voorzitter dankte den heer J. de Haan voor zijne bijdrage en weet niet wat meer te moeten prijzen, sprekers dichterlijk dan wel bouwkundig talent.

De heer Leliman dankt in naam van allen den heer De Haan voor zijne populaire causerie en maakt tevens gebruik van het woord om te protesteeren tegen het schrijven in *De Opmerker* van een zekeren heer, waarin die, over de Maatschappij sprekende, zegt: dat vroegere besturen aan versteening zouden geleden hebben. Wat hem betreft, hij kan de stellige verzekering geven bij hem daarvan totnogtoe geen sprake is.

Ook betreurt hij, dat door de heeren Knattel en Drooglever Fortuyn in het geheim is gewerkt om invloed uit te oefenen op de verkiezing van Bestuurders der Maatschappij; gaarne had hij gezien dit in het openbaar was geschied.

Hij doet het voorstel, dat de Afdeeling Amsterdam, als daartoe het meest gerechtigd, kandidaten stelle voor Bestuursleden.

Een zeer geanimeerde discussie volgt over het al of niet aannemelijke hiervan. Ook wordt herinnerd, dat reeds vroeger daaromtrent voorstellen en pogingen zijn gedaan, doch zonder succes. De Voorzitter neemt het voorstel van den heer Leliman over om in de Bestuursvergadering te overwegen, hoe hieromtrent te handelen en dan op de eerstvolgende vergadering zoo noodig voorstellen te doen.

De heer P. Cuypers, lid van de commissie tot het verkrijgen van teekeningen en stof voor het *Bouwkundig Weekblad*, deelt mede, dat die commissie in de vergadering is geweest en bevonden heeft dat er zoowel voor het *Tijdschrift* als voor het *Weekblad* van de Maatschappij nog ongeveer voor een jaar stof is; hij maakt de Leden opmerkzaam op het opmeten van oude bestaande gebouwen en stelt voor, dat men leden uitnoodige tot het inzenden van teekeningen onder een motto, naar welke teekening geoordeeld zal worden of de vervaardiger al dan niet het doen van opmetingen en het in teekening brengen daarvan zal worden opgedragen.

Na eenige besprekingen over dit voorstel en hetgeen daaromtrent vroeger reeds behandeld is, wordt dit tot nader onderzoek door het Bestuur overgenomen en de vergadering gesloten.

ERRATUM.

In het verslag van de Afdeeling Arnhem, voorkomende op bladz. 20, is de prijs per hektare kleigrond in Duitschland en hiertelande op ± *f* 1500 gesteld. Dit moet zijn *f* 1500.

Ook in het artikel: *De Golving van 't water* zijn een paar drukfouten ingeslopen. Blads. 32, 1ª kolom, regel 25 v. o. staat: *niet zoo innig aaneengesloten*; dit moet zijn: *zoo innig aaneengesloten*.

Bladz. 32, 2ª kolom, regel 23 v. b. staat: *met* meer horizontaal; lees: *niet* meer horizontaal.

Bladz. 32, 2ª kolom, regel 28 v. b. staat: *waat*, lees: *waait*.

BERICHT.

Met 15 Februari e. k. wordt per quitantie beschikt over het eerste kwartaal bij alle abonnenten, die geen gebruik gemaakt hebben van de gunstige bepaling om den abonnementsprijs bij vooruitbetaling te voldoen.

ADVERTENTIEN.

IEMAND, oud-leerling der P. S. te *Delft*, thans Leeraar aan een H. B. School, niet onbemiddeld, wenscht weder een

Bouwkundigen of Industrieelen Werkkring.

Onderteekende aanbiedingen franco, onder letter X E C aan het Alg. Adv. Bureau van NIJGH & VAN DITMAR, *Rotterdam*.

Provincie Zuid-Holland.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 18den Februari 1884**, des voormiddags ten 11½ ure. zal, onder nadere goedkeuring, door den Commissaris des Konings in de Provincie *Zuid-Holland*, of bij zijne afwezigheid door een der Leden van de Gedeputeerde Staten, en in bijzijn van den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, aan het lokaal van het Provincial Bestuur te *'s-Gravenhage*, worden **aanbesteed:**

Het verrichten van eenig Baggerwerk in den Rijn tusschen de Spanjaardsbrug (de Zijl) en Woerden.

In drie perceelen en in massa.

De aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving, overeenkomstig de in het bestek aangegeven wijze.

Het bestek ligt ter lezing aan het lokaal van het Provincial Bestuur van *Zuid-Holland* te *'s-Gravenhage*, en is voorts, op *franco* aanvrage, tegen betaling der kosten, te bekomen bij de boekhandelaars Gebroeders VAN CLEEF, Spui nº. 28*a*, te *'s-Gravenhage* en door hunne tusschenkomst in de voornaamste gemeenten des Rijks.

Nadere inlichtingen, ook omtrent de kosten der bestelding, zijn te bekomen bij den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, J. VAN DER VEGT, te *'s-Gravenhage*.

De Commissaris des Konings voornoemd,
FOCK.

THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem.

Representant voor Nederland
DER
Société anonyme La construction industrielle.
voorheen DAMMAN & CASSARD
te BRUSSEL.

Société anonyme de Découpage mécanique.
te BRUSSEL.
Molenbeek. — St. Jean.

FRANÇOIS WAUTERS-KOECKX,
BRUSSEL.
Kunstsmederij en Gieterij
van ijzer en brons.

RICHARD LIEBIG
te REUDNITZ-LEIPZIG.
Fabriek van Hijschtoestellen
aller systemen.

OTTO ZIMMERMAN
GREUSSEN in THURINGEN.
Eigenaar van Tufsteengroeven.

CARL ECKMAN,
te Grafversfors in Zweden.
Eigenaar van Granietgroeven, Graniturgerij.

Specialiteit in
PARQUETS HYDROFUGES.
PARQUETS TAPIS.
PARQUETS MASSIFS.
Parquets sur fonds esemblés.

Gekloofde Plafonneerlatten,
het beste en goedkoopste materieel voor Plafonds.

Trappen. Trapleuningen,
Bordessen, Marquisen
Candelabres,
uit gesmeed en gegoten ijzer.

VEILIGHEIDSLIFTS,
met valsekering
voor
Personen, Goederen en Bouwsteffen.

NATUURLIJKE TUFSTEEN,
versteend riet,
Uitvoering van Rotswerken
in alle genres.

ZWEEDSCH GRANIET,
in diverse kleuren
gebeessadeerd, gestokt en gepolijst.

Uitvoeringen van Klette's waterdichte en vuurvaste Hout-Asphaltvloeren op gegolfd of Zores-ijzer. — Houtcement-daken volgens het nieuwste systeem.

Terazzo-Granito Marmer en Glasmozaik, Stuckmarmer en Cementbeton.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Cº., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & Cº.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van Hh. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Graveres**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

RIETSCHEL & HENNEBERG,
Ingenieurs & Fabriekanten,
Berlijn. Dresden. Kenlen. Weenen.
Vertegenwoordiger voor Nederland
J. VAN HOORN Szn., Ingenieur Amsterdam.
Projecten, Begrootingen en Aanleg
VAN
Centraalverwarming & Ventilatie-Inrichtingen,
naar de nieuwste en proefondervindelijk beste Constructiën voor:
Woonhuizen, Villa's, Kantoren, Winkels, Hotels, Restauraties, Schouwburgen, Museums, Kerken, Ziekenhuizen, Scholen, Bibliotheken, Krankzinnigengestichten, Gevangenissen, Openbare Gebouwen, Werkplaatsen, Fabrieken enz. door middel van **Stoom-, Water- of Luchtverwarming** of **gecombineerde systemen.**

Installaties van Openbare Zwem- en Badinrichtingen.

Stoomkooktoestellen en Waschinrichtingen.

Drooginrichtingen voor Abattoirs en Fabrieken

J. F. HENSEN AZN.,
Kolen-Mijn Oost-Zeedijk, 280.
ROTTERDAM,
levert prima kwaliteit grove **WESTFAALSCHE VLAM-** en **ENGELSCHE KOLEN**, tot concurreerende prijzen, per waggon en scheepsladingen.
PRIMA KWALITEIT
ENGELSCHE PORTLAND-CEMENT,
bij groote en kleine partijen.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in ELNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

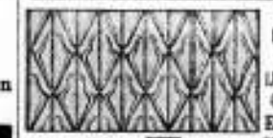
Vraagt Catalog.
NEDERL. Van der **LOON** Zuinigheids-Boosterijzers.
VERZINKFABRIEK, Linden & Co.
Dordrecht.
Losanges, IJzeren Daken, en Zinkwerken, IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.
Galv. op
Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 12den Februari 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 392.

Het maken van twee Abris met perrons ten behoeve van eene halte aan de kruising van den weg van Zetten naar Andelst met den spoorweg van Hemmen naar Valburg.

De besteding geschiedt volgens § 59 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 20sten Januari 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur F. SASSEN te *Nijmegen* en is op *franco* aanvrag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 7den Februari 1884 ten 2 ure namiddags.

Utrecht, den 25sten Januari 1884.

Aanbesteding.

Op **Maandag 11 Februari**, des morgens 10 ure, zal de architect J. J. NOTENBOOM te *Vlissingen*, namens zijn principaal, den Heer W. P. MEIJER te *Antwerpen*, in het Koffiehuis SOL BELGIC, trachten **aan te besteden:**

Het bouwen van een PAND op het terrein der voormalige Marinewerf.

Gedrukte bestekken zijn tegen betaling van *f* 1.00 te verkrijgen bij genoemden architect, bij wien verdere inlichtingen te bekomen zijn, daar de teekening in het koffiehuis ter bezichtiging ligt.

Vlissingen, Februari 1884.

LOUIS GOFFIN & Cie.
AVENUE ROGIER 27.
LUIK.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk**, enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
ERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Cº.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen-** en **Tegelvormmachines, IJzeren Kap-** en **Brugconstructiën** enz.

OPROEPING
VAN
JONGELINGEN.

De aandacht wordt gevestigd op de voorwaarden tot **opleiding van jongelingen** voor het kader Genietroepen in *Nederlandsch-Indië*, omschreven in de *Nederlandsche Staatscourant* van den 17 Januari 1884, waarvan afdrukken kosteloos zijn te bekomen bij het Departement van Koloniën.

Geldersch-Overijselsche
LOKAALSPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.
Lijn Winterswijk—Zevenaar.

AANBESTEDING

op **Zaterdag den 16 Februari 1884**, des middags ten twaalf ure, in de Societeit »DE EENDRACHT" op den Zonnebrink te *WINTERSWIJK*, van:

Bestek N°. 26.
Grond- en Kunstwerken ten behoeve van het gedeelte Lokaalspoorweg van af Station Winterswijk tot aan de grens tusschen de gemeenten Aalten en Varsseveld.
Bestek N°. 27.
Locomotiefloods met waterbesorging en eenige andere werken op het Station Deutichem.
Bestek N°. 28.
Gebouwen en Inrichtingen op de Stations Aalten en Varsseveld, in twee perceelen.

De inschrijvingsbiljetten moeten uiterlijk één uur vóór de besteding, vrachtvrij worden besorgd aan het Bureau der Maatschappij te *Winterswijk*.

Voor elk bestek en voor elk der perceelen van Bestek N°. 28 kan afzonderlijk worden ingeschreven en moet een afzonderlijk inschrijvingsbiljet worden ingeleverd. Ook kan bij afzonderlijk inschrijvingsbiljet voor de massa van Bestek N°. 28 worden ingeschreven.

Inlichtingen verstrekt het Bureau der Maatschappij te *Winterswijk*, alwaar tevens de bestekken met bijbehooren op franco aanvrage en tegen betaling van:
f **2.50** voor bestek N°. 26,
» **1.50** voor elk der bestekken N°. 27 en 28
verkrijgbaar zijn.

Winterswijk, den 22 Januari 1884.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** **Beltweg N°. 3.**

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der Fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS CZ.N., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

G. J. VINCENT & C°.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.
Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de **ZILVEREN MEDAILLE.**
Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.
Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Kotels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

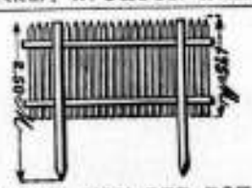

J. & D. VAN DER POT,
ROTTERDAM.
GEKYANISEERD ROTVRIJ
RASTER- en ander HOUTWERK,
in alle op te geven maten, tot 10.25 M¹.
niet vatbaar voor de Champion en uitertast langzaam brandend.
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT
en verder TIMMERHOUT,
Vlot- en Slijpdeelen enz.

Prima PORTLAND-CEMENT,
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in wichthoudende Vaten van 180 Kilo en Zakken van 70 Kilo,
niet vervalscht met **hoogovenslakken, kalksteen** of dergelijke bijmengingen.

HYDRAULISCHE en andere KALK,
per Wagon of Scheepsladung.

HARDSTEEN,
uit de prachtige groeve te Euphrave,
van de Heeren GOOSSENS & SONNENBERG,
gezaagd in Platen
en **STEENHOUWWERK** op maat klaargemaakt.

NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA.
ZANDSTEEN.
uit de groeven van

Staudernheimer.	**Cordeler.**
Breitenheimer.	**Wexemer.**
Udelfanger.	**Roode Kylltha'er enz.**
Bentheimer.	**La Rochette.**

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

HOOFD-AGENTSCHAP en DEPôT.
VAN.

Ijnkleurige, ijzerharde Muur- en Vloertegels uit Saint Paul, **Parket- en Trottoirtegels** uit Neustadt, fijne **Cementen Vloeren** en **Randen** uit Roosendaal (N. Br.), **Albastine** voor Plafonds en Kalkmuren, **Platte Kwasten, Vorf** voor Cementen en vochtige Gevels, **Witte Fransche Zandsteen** uit de groeven van CRAZANNES en SAINT SAVINIEN, geladen te Rochefort à *f* 17.50 per cub. M.

Een groote keuze **Marmeren Schoorsteenmantels** uit de Stoommarmerfabriek der Heeren OZINGA & VLASKAMP te *Dockum*, is in onze magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.

SPECIAAL HANDEL in: Kleurige **Groninger-, Rijn-, Friesche-** en **Kunst-Zandsteen, Gevel-, Profiel-** en **Vlechtingsteenen.** Alle bekende soorten **Dakpannen** met daarbij passende **IJzeren Dakramen, Engelsche, Duitsche** en **Belgische Portland-Cement** en **Gips, Riool-** en **Schoorsteenbuizen, Muurstoentjes, Schelpen, Cementen Putten, Hardsteen-, Marmer-** en **Kunststeenwerken, Marmeren** en **Bremer Vloeren, Grafzerken** en **Monumenten,** uiterst billijk in prijs. **Marmeren Schoorsteenmantels, Marmeren Waschtafelbladen,** gebeeldhouwde **Houten Schoorsteenmantels,** gedraaide **Houtwaren, Houten Trapbalusters, Deurkrukken, Secreet-Brillen** en **Deksels, Bouwornementen** in **Zink, Terra Cotta, Consoles** en **Sluitstukken, Plastische Plafondversieringen, Asphaltbuizen** welke onverslijtbaar en goedkoop zijn. **Asphaltdakpapier, Portland-Cement** om te metselen franco per wagon *f* 17.50 per 1000 kilo, zijnde de inhoud van 6 gewone cementvaten.

Fabriek van **Terra Cotta Bouwornementen** in diverse kleuren, **Beelden, Vazen,** enz. Sedert 1835 gevestigd te *Zeist*, bekroond met diverse Medailjes.

Magazijnen te *AMSTERDAM*, Achter Oosteinde, bij het Paleis voor Volksvlijt.

MARTIN en Co.

Eerste qualiteit. **Fabrieksprijzen.**

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat als gewone leden zijn aangenomen de heeren A. C. Bleys, architect en A. van Eykelen; voorts dat als kunstlievende leden zijn toegetreden de heeren L. Becht, A. Willet en A. Loeb; en als buitenlid de heer F. A. Koch te Middelburg;

2°. dat als nieuwe leden zijn voorgesteld de heeren C. B. W. Laseur, S. J. Meyjes en J. G. Krul.

Voorts wordt den leden herinnerd aan de inzending van de ontwerpen op de 2de algemeene prijsvraag „Een dorpslogement", welke is bepaald op uiterlijk den 19de Februari e. k.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.)

FEEST,
GEGEVEN DOOR
DE VEREENIGING ST.-LUCAS.

Zaterdag 2 Februari jl. gaf de Vereeniging St.-Lucas, bestaande uit leerlingen der Rijksacademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, een feest in Maison Stroucken aldaar.

Het Bestuur van het Genootschap Architectura et Amicitia was uitgenoodigd tot bijwoning van de feestelijkheid. De Voorzitter en 1e-Secretaris, als daartoe aangewezen, namen deel aan het feest, dat zeer schitterend was.

De genoodigden werden ontvangen door de leden der Commissie van Toezicht over de Academie en hunne dames, en te ongeveer 8½ uren werd het feest geopend door eene welkomstspeech van den Voorzitter der Vereeniging, waarna, volgens het keurig geïllustreerd programma, twee tooneelstukken werden opgevoerd: het eerste een pantomime getiteld: „To be or not to be", en het tweede een historisch, anachronistisch blijspel in drie bedrijven, getiteld: „Frans Hals", werden met aplomb gespeeld. Aan de spelers en aan den schrijver van het laatste stuk, den heer Frederik van Eeden, werd welverdiende hulde gebracht.

Een „Refereyn op de blijde Schilder Conste" van Joos. Jansz. ges. Alberdingk Thijm, opgesecht door Wouter de Rose, Hoff-Joncker mijns Genadichs Heren, Hertoghen Carel den Stoute, werd in costuum aangekondigd door een heraut en meesterlijk voorgedragen (opgesecht) door den heer Gerard Muller.

De Prince Menuet werd op meesterlijke wijze in sierlijke costumes uitgevoerd. Het feest werd besloten door een geanimeerd bal, dat tot den morgenstond duurde. De Vereeniging en de Feestcommissie zijn bij deze gelukgewenscht met het welslagen van hun feest, dat der Vereeniging St.-Lucas waardig gevierd werd.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

819e Vergadering gehouden den 6e Februari 1884.

Na opening der Vergadering worden de notulen gelezen en goedgekeurd, en de heeren Leonard Springer en O. Horn als nieuwe leden door den Voorzitter verwelkomd.

De 1e-Secretaris deelt den leden mede, dat tot buitenleden zijn toegetreden de heeren A. Millenaar te Breda en F. A. Koch te Middelburg, en tot kunstlievende leden de heeren A. Willet, L. Becht en A. Loeb.

Het Bestuur heeft op het feest, door de Vereeniging St.-Lucas alhier Zaterdag ll. gegeven, het Genootschap vertegenwoordigd, en brengt bij monde van den Voorzitter het Bestuur van St.-Lucas hulde voor het keurig feest, dat het organiseerde.

Bij ballotage worden tot gewone leden met algemeene stemmen aangenomen de heeren A. C. Bleys en A. van Eykelen.

Na deze huishoudelijke werkzaamheden verkreeg de heer E. Damen het woord en gaf een uitvoerige beschrijving van de Havenwerken te Batavia. Deze belangrijke verhandeling, die werd opgehelderd door flinke schetsen, is in zijn geheel in dit nommer opgenomen.

De heer L. J. Rijnink betrad thans het spreekgestoelte, en stelde de leden in kennis met de hydraulische inrichting voor bascule-bruggen. Ook deze interessante mededeeling werd door gedetailleerde teekeningen opgehelderd. Deze bijdrage zal eveneens met de daarbij behoorende teekeningen in dit blad worden gepubliceerd.

Tot gewone leden worden voorgesteld de heeren C. B. W. Laseur, S. J. Meyjes en J. G. Krul.

Met een woord van dank aan de sprekers van den avond en een aanbeveling voor den avond van den 8ste dezer, wordt de Vergadering door den Voorzitter gesloten.

(A. et A.) DE NIEUWE HAVEN TE BATAVIA

UIT VERSCHILLENDE BRONNEN.

Indien men op de wereldkaart de ligging der Nederlandsch Oostindische bezittingen uit een commercieel oogpunt beschouwt, dan treft ons het gunstige van de plaats, door Java op den handelsweg naar het Oosten ingenomen.

De handelsweg van Europa naar China en Japan kan òf door het Kanaal van Suez òf bezuiden de Kaap de Goede Hoop genomen worden, maar loopt in beide gevallen door Straat Soenda en dus langs Batavia; de kortste verbinding van Australië met de groote Oosterse rijken voert ingelijks door die Straat.

Er waren dus in overvloed gegevens aanwezig, om Batavia tot een handelscentrum in het Oosten te maken, doch Java heeft van de voordeelen, die de natuur 't aanbood, geen partij weten te trekken.

De vorige ankerplaats der vloot bij Batavia was een open reede; de communicatie der schepen met de stad was gebrekkig en daardoor de prijs van het goederenvervoer te duur; middelen tot herstel van schepen bestonden te Batavia niet, zoodat jaarlijks aanzienlijke geldelijke bedragen aan de eigenaren der dokken te Singapore werden betaald voor geleverden arbeid aan Nederlandsche oorlogsschepen, die derwaarts ter reparatie werden gezonden.

Terwijl overal elders, gelijktijdig met de opening van het Kanaal van Suez en den overgang van de zeil- in de stoomvaart, een verbetering van reeden en havens plaats had, bleef Batavia op den ouden roem teren, zonder eenige poging te doen om met den tijd gelijken tred te houden. Zelfs werden er geen maatregelen genomen om den grootsten vijand van zijne reede, de onafgebroken aanslibbing van de Baai van Batavia, te overwinnen; jaarlijks verergerde de toestand en werd de reede ongeveer 20 M. meer zeewaarts teruggedrongen.

De dagbladen wezen herhaaldelijk daarop; van alle zijden werd geklaagd, doch door niemand werd gehandeld.

Ten laatste nam de Koninklijke Prins, wien Nederland voor den nationalen handel en de nationale scheepvaart zooveel verschuldigd is, ook in deze zaak het initiatief. Persoonlijk richtte wijlen Z. K. H. Prins Hendrik aan de Regeering van Nederlandsch-Indië een schrijven, waarin aan Z. E. den Gouverneur-Generaal in overweging werd gegeven, voorstellen tot verbetering van de reede van Batavia in te dienen.

De Indische Regeering benoemde nu een Commissie, met opdracht om den toestand van de reede te onderzoeken en met last om de vereischte voorstellen ter verbetering aan te bieden.

Spoedig bleek het, dat de gevoelens verdeeld waren en traden drie havenplans op den voorgrond.

Enkele personen waren voorstanders van een havenkom bij het eiland Onrust met een spoorwegverbinding naar Batavia; de handel achtte zich het meest gebaat door den bouw van een bassin in het verlengde van het bestaande havenkanaal ter reede van Batavia; terwijl het meerendeel der Indische ingenieurs de voorkeur gaf aan een ontwerp voor een haven te Tandjong-Priok, zijnde een kaap beoosten de Baai van Batavia.

Een pennestrijd was een gevolg van de verdeeldheid der raadslieden van de Regeering en leidde tot geen resultaat; de Gouverneur-Generaal was daarom verplicht, de verschillende adviezen naar Nederland te zenden, met het voorstel, dat dáár door specialiteiten op het gebied van havenbouw een beslissing zou worden genomen.

De deskundigen, die in Nederland geraadpleegd werden, waren van oordeel, dat Tandjong-Priok de meeste gegevens bezat voor den bouw van een zeehaven, en boden met hun advies een uitgewerkt ontwerp aan.

Daarmede vereenigde de Regeering zich, zoodat tot de uitvoering van het werk overeenkomstig dat ontwerp besloten werd.

Een der deskundige Nederlandsche adviseurs werd naar Java gezonden om plaatselijk zich op de hoogte van het werk te stellen. De ingenieur, wien de uitvoering van het werk zou worden opgedragen, vergezelde de Nederlandsche havenspecialiteit, en aan twee andere ingenieurs werd gelast de verschillende groote havens in Europa te bezoeken, teneinde met de détails van dergelijke zeewerken bekend te worden.

In Maart 1876 vertrok de Nederlandsche deskundige naar Java; in Augustus van dat jaar keerde hij in Nederland terug, en onderweg, op de thuisreis, werd een begrooting van de kosten van het werk gemaakt. Ze gaf, met inbegrip van de uitgaven voor staatstoezicht, een eindcijfer van *f* 20,000,000 aan.

De bestekken van het werk, in verschillende talen overgebracht, werden over Europa, in Engelsch-Indië en in Australië verspreid, met de bedoeling om het werk à forfait aan te besteden.

Drie inschrijvers gaven aan de oproeping gehoor: de firma Dussaud te Marseille eischte een bedrag, dat de begrooting met vele millioenen overschreed; een Nederlandsche combinatie van aannemers wenschte het werk niet à forfait aan te nemen, doch stelde voor, de haven te bouwen tegen restitutie der kosten, verhoogd met een percentage; een Engelsche firma schreef voor een bedrag in, overeenkomende met de begrooting, doch bij onderzoek bleek, dat deze mededinger alle soliditeit miste en slechts door speculatiegeest gedreven werd. De hooge eischen van de firma Dussaud konden niet worden ingewilligd; het voorstel der Nederlandsche inschrijvers moest verworpen worden, daar het der Regeering geen voordeel hoegenaamd opleverde, terwijl het haar tot groote noodelooze uitgaven verplichtte, en de Engelsche aanbieding bleef door de geringe waarborgen, die de inschrijver aanbood, buiten beschouwing. Bijgevolg moest de uitbesteding voor mislukt worden verklaard, en was de Regeering verplicht het werk in eigen beheer te doen uitvoeren.

Toen zij besloten had daartoe over te gaan, werd de begrooting, die voor een uitvoering bij aanneming een eindcijfer van *f* 20,000,000 aangaf, gereduceerd tot *f* 17,942,335; hierbij werd gerekend, dat het materieel, dat ruim *f* 7,000,000 bij aanschaffing zou vorderen, bij voltooiing van het werk een bate van *f* 1,222,900 zou afwerpen.

Den Indischen ingenieur, die den Nederlandschen deskundige naar Java vergezeld had, werd opgedragen het noodige in Europa voor te bereiden; twee ingenieurs van den Indischen Waterstaat werden hem toegevoegd, en op onbekrompen wijze werden die ingenieurs door de Regeering gesteund.

In November 1877 werd met den voorbereidenden arbeid een aanvang gemaakt.

Deze was niet gering. Bestekken en contracten moesten worden vervaardigd voor de levering van zeven baggermolens, met een kolossaal vermogen en ingericht volgens de laatste verbeteringen; een twaalftal stoomhopperbarges met 600 tons laadvermogen moesten worden aangeschaft; al deze groote vaartuigen maakten gezamenlijk met de sleepbooten van verschillende afmetingen, met de ijzeren laadschouwen van een capaciteit van 70 tons, met de stoomsloepen enz. een ontzaglijke vloot uit.

Prijsopgaven en teekeningen werden in Nederland, Engeland, Frankrijk en Duitschland van verschillende fabrikanten gevraagd; de ontvangen bescheiden behoorden te worden vergeleken en beoordeeld, en nadat een keuze was gedaan, moesten overeenkomsten worden gesloten.

Een groot aantal aannemerswerktuigen, als stoomkranen, heimachines, stoompompen enz. moesten worden aangekocht.

Een volledige fabriek — bestaande uit een smederij, bankwerkerij, draaierij, koper- en ijzergieterij, van voldoend vermogen om alle denkbare defecten der werktuigen van de vloot te herstellen — moest worden ontworpen; vervolgens had men zich van de noodige werktuigen te voorzien.

Een ijzeren drijvend dok met een draagvermogen van 900 tons moest worden besteld; daarbij had men te letten op de noodzakelijkheid, dat dit dok binnen weinige weken na aankomst in deelen te Priok kon worden gemonteerd.

Werktuigen voor een volledige steen-exploitatie, instaat om dagelijks 2000 tons natuurlijke steen te leveren, moesten worden aangeschaft; rotsboormachines, gedreven door gecomprimeerde lucht, luchtcompressers, spoorwegmaterieel dat ingericht was voor gebruik in de steengroeven, los- en laadkranen, ijzeren laadsteigers, een atelier tot herstel van de werktuigen waren insgelijks noodig.

Overeenkomsten moesten gesloten worden voor de levering van 30,000 M³ hout.

Rollend materieel voor een volledigen spoorweg had men te ontbieden. Projecten voor den bovenbouw van zeven groote ijzeren bruggen — waaronder een draaibrug en allen ingericht voor dubbel spoor —, benevens van 10 ijzeren bruggen voor gewoon verkeer — waaronder 3 draaibruggen — waren er op te maken.

Een waterleiding met watertoren moest ontworpen en besteld worden.

Personeel moest men zoeken in Europa, dat dan later in Indië aangevuld zou worden, en ten slotte had men voor het transport van al die goederen en personen naar Java te zorgen. Alle genoemde artikelen werden, hetzij bij publieke, hetzij bij onderhandsche, mededinging aangeschaft.

Vier maanden na den aanvang van dezen arbeid was hij tot een goed einde gebracht, en den 17en Maart 1877 vertrok de ingenieur, die als chef der Bataviasche havenwerken zou optreden, met zijn personeel en met een groot deel der machinerieën, geladen in een van de Maatschappij „Nederland" gehuurd stoomschip, naar Batavia, op welke plaats hij den 28en April aankwam. Spoedig werd het grootsche werk begonnen.

Met recht kan men zeggen „het grootsche werk", want zelden is in een tropisch klimaat een bouwwerk, zoo omvangrijk als de haven voor Batavia, onder zulke moeilijke omstandigheden totstandgebracht.

De landstreek, waar de haven moest gebouwd worden, is, zooals ik reeds mededeelde, een kaap, ten oosten van Batavia, op een afstand van 10 KM. gelegen; het terrein is een hooge zandvlakte, die zich ongeveer één KM. bezuiden het strand uitstrekt. Zoowel in zee als in de vlakte, die voor de binnenhaven en den kaaimuur bestemd is, worden talrijke koraalbanken aangetroffen; de zeebodem bestaat ongeveer geheel uit zeer slappen modder, die een laag van gemiddeld 7 M. dikte uitmaakt.

De terreinen tusschen Priok en Batavia vormen een laagland, dat bij vloed overstroomd wordt. De geheele oppervlakte is begroeid met moerasplanten.

Door dit lage land moesten gemaakt worden:

a. een scheepvaartkanaal, dat een diepgang heeft van 2.5 M. onder laagwater;

b. een spoorweg, ingericht voor dubbel spoor, waarvan de baan tot 3.6 M. boven peil moest opgehoogd worden;

c. een rijweg, breed 15 M. en hoog 2.5 M. boven peil;

d. een jaagpad, breed 6 M. en van dezelfde hoogte als de rijweg;

e. zeven groote spoorwegbruggen over de rivieren, die het kanaal snijden, en elf bruggen voor gewoon verkeer bestemd, doch van gelijke afmetingen als de spoorwegbruggen.

Deze werken brengen Batavia en Tandjong-Priok in verbinding; voor het grondverzet was alleen de verplaatsing van ongeveer 900,000 M³. specie noodig.

De eigenlijke havenbouw laat zich in drie groote onderdeelen splitsen:

1°. de buiten- en binnenhaven;

2°. de zeehoofden;

3°. de kaaimuren.

De buitenhaven biedt een diepte aan van 8.5 M. onder laagwater. De binnenhaven loopt landwaarts ruim duizend meter in; ze is 175 M. breed en is gemaakt ter plaatse, waar in den aanvang van het werk een klapperbosch op den zandigen bodem werd aangetroffen; de diepte der binnenhaven is 7.5 M. onder laagwater. Ten behoeve van dit onderdeel van den havenbouw zijn 5,321,400 M³. grond te verzetten.

De zeehoofden bestaan uit ontzaglijke steenstortingen; de lengte van de hoofden is totaal 3728 M.; ze zijn in aanleg gemiddeld 60 M. breed en worden tot 3.5 M. en 2.5 M. boven laagwater opgetrokken. De bouw dezer havendammen vordert 766,436 M³. stortsteen.

De kaaimuren hebben een lengte van 1388 M.; voor dit kunstwerk zijn noodig 20,000 heipalen, 10,000 M³. zand en ruim 60,000 M³. metselwerk.

Laat ons nu zien, hoe het werk werd aangevangen en voortgezet.

Gedurende den overtocht van Nederland naar Java werd een administratief reglement vastgesteld, en werd het personeel bekendgemaakt met den arbeid, die hun op Java wachtte. Toen men te Batavia aangekomen was, werden de eerste zorgen besteed aan de lossing van het materieel; het gemis aan hulpmiddelen deed zich vooral daarbij zeer gevoelen.

De havenbouw werd in 3 afdeelingen gesplitst. De eerste afdeeling bestond uit de werken te Tandjong-Priok; de tweede uit de communicatie-wegen tusschen Priok en Batavia, en de derde uit de steengroeven te Merak. Laatstgenoemde plaats is gelegen in Straat Soenda; de trachiet-rotsen, die aldaar in groote hoeveelheid worden aangetroffen, moesten de steenen voor den bouw der zeehoofden leveren.

Het begin van het werk deed de grootste moeilijkheden ondervinden. Het personeel was meerendeels onbekend met de Maleische taal, en dientengevolge niet instaat, om eenigen productieven arbeid te leveren.

Vrees voor de gezondheid te Priok was oorzaak, dat het personeel dagelijks over zee naar de plaats werd vervoerd. Wegens gebrek aan voldoende transportmiddelen werd voor den overtocht gebruikgemaakt van stoomsloepen, die dikwijls overladen moesten worden, zoodat het transport voor de opvarenden niet zonder gevaar was.

Het moeras tusschen Batavia en Priok moest gezuiverd worden van plantengroei; onder een tropische zon, tot aan den middel in het water staande, moest

het Europeesche personeel den arbeid der koeli's leiden. Te Merak, waar geen huisvesting hoegenaamd aanwezig was, moesten de Europeanen aanvangen met den bouw der woningen voor zich zelven en hun gezinnen.

Groot waren de eischen, die aan het personeel gesteld en de opofferingen, die van hen gevorderd werden. — Doch spoedig kwam aan veel ellende een einde, daar binnen 4 maanden de spoorweg van Batavia naar Priok door het moeras werd gelegd. Wèl was de baan slechts tot de geringst noodige hoogte opgewerkt en werden de rivieren over noodbruggen gepasseerd, maar de locomotief kon zich veilig daarover bewegen, zoodat het transport der werklieden over zee onnoodig werd, terwijl door de geregelde aankomst van de treinen de Europeanen verzekerd werden, om op vaste uren en tijdig hun woningen te bereiken, hetgeen te voren dikwijls eerst laat in den avond plaats had.

Ook te Merak was de toestand verbeterd, daar de noodige gebouwen voor de huisvesting van het personeel gereed waren; nu kon de arbeid aan het werk zelf worden gewijd.

De arbeid te Priok bestond aanvankelijk in den bouw van de fabriek, magazijnen, koeli-loodsen, los- en laadsteigers en in het leggen van de vereischte wegen.

Het maken van het kanaal tusschen Batavia en Priok werd na den bouw van den spoorweg de taak der tweede afdeeling.

Te Merak werd een atelier opgericht, en werden spoorlijnen naar de steengroeven gelegd, alsmede ijzeren steigers op schroefpalen gebouwd, bestemd tot het laden der steenhoppers.

Spoedig ontwikkelde het werk zich naar wensch. De werktuigen werden achtereenvolgens uit Europa ontvangen en gemonteerd; de verschillende hulpmiddelen werden steeds krachtiger en de moeilijkheden daardoor minder.

In de maand October 1877 kwamen de eerste schepen der Bataviasche Havenwerken te Priok aan; een tweede soort baggermolen en een *saddle-back*-hopperbarge maakten het begin van de vloot uit en het duurde niet lang, of het getal der vaartuigen nam toe. — In den aanvang van 1879 was de vloot geheel voltallig.

De bouw van de *zeehoofden* was het zwaartepunt der begrooting van de havenwerken; geen berekeningen, noch vergelijkingen met andere dergelijke werken, gaven eenige zekerheid betreffende de vermoedelijke inzinkingen van de steenen dammen in den slappen bodem.

De grondboringen en drukproeven, die bij de opneming verricht waren, leverden wel een verhouding of vergelijking tusschen de verschillende waarschijnlijke plaatselijke verzakkingen op, doch zekerheid betreffende de afmetingen dier inzinkingen gaven zij volstrekt niet.

In de begrooting werd aangenomen, dat het Oosterzeehoofd vijf meter en het Wester-zeehoofd vier meter in den bodem zou zakken; deze raming was echter geheel approximatief.

De constructie van de zeehoofden, of beter hun vorm, was zoodanig gekozen, dat ze de verzakkingen zooveel mogelijk beperkte.

Twee fundeeringsdammen moesten gestort worden op een onderlingen afstand, gelijk aan de basis van het zeehoofd; die dammen zouden door hun gewicht tot zekere diepte in den bodem wegzakken. Tusschen de fundeeringsdammen zou een dunne laag zand ter aanvulling gestort worden, om daarop de eigenlijke zeehoofden te bouwen.

De zeehoofden bestaan uit stortsteen, afkomstig van de groeven te Merak; de zeezijden zijn beschermd door zware betonblokken, terwijl het geheel moet worden afgedekt met een beton-muur.

De vooronderstelling was gemaakt, dat het gewicht der zeehoofden gedragen werd door den grond, die tusschen de fundeeringsdammen is ingesloten; deze grond zou niet kunnen uitwijken, dan door verplaatsing van de fundeeringsdammen of door oppersing onder die dammen door. Voor beide verplaatsingen van de slappe specie zijn echter groote krachten noodig, die een reactie op de drukking van de zeehoofden zouden teweegbrengen en dus de verzakking dier steenmassa's zouden verminderen.

De uitvoerende ingenieur heeft evenwel in deze constructie eenige wijziging gebracht, die met succes bekroond is.

Zooals hiervoren is medegedeeld, bestaat het terrein te Tandjong-Priok uit een zandvlakte. — Ten behoeve van de binnenhaven moesten ongeveer 700,000 M³ zand verwijderd worden, en deze specie zou met vaartuigen tot een afstand van 5000 M. uit de kust worden vervoerd. Van dat zand nu is gebruikgemaakt ter verbetering van den grondslag der zeehoofden. Hoeveelheden van minstens 100 tons werden bij kalm weder plotseling gestort op de plaats, waar men de zeehoofden moest bouwen; het zware zand dreef den slappen modder zijdelings weg, en stelde zich in diens plaats of vermengde er zich mede. De zandstortingen werden voortgezet tot zij een rug van ongeveer 2 M. hoogte in de as der zeehoofden vormden; daarna werden de fundeeringsdammen van steen gestort, en werd de bouw der zeehoofden op de hierboven genoemde wijze voortgezet.

De resultaten van die kunstmatige grondverbetering waren verrassend.

Een tweede wijziging, door den uitvoerenden ingenieur voorgesteld, was het vervangen van het beton, dat tot bescherming van de zeehoofden en tot afdekking van dat bouwwerk was bevolen, door trachiet-blokken. Aanleiding tot dit voorstel gaven de volgende overwegingen: vooreerst verkeert het Portland-cement op Java door de zeereis in een minder goeden toestand dan in Europa, zoodat het beton eveneens van mindere qualiteit is; vervolgens is het trachiet specifiek zwaarder dan het beton, en daardoor biedt het meer weerstand; terwijl ten slotte de rotsblokken onregelmatiger van vorm zijn dan de kunstmatig vervaardigde betonsteenen, en dus bij een storting onderling beter ineensluiten. Financiëel waren de voordeelen niet minder groot, daar trachiet slechts een derde van den prijs van beton kost.

Het afdekken van den top der zeehoofden met rotsblokken inplaats van met beton, verdiende, uit een geldelijk oogpunt beschouwd, insgelijks de voorkeur; de executant achtte die wijziging bovendien hierom wenschelijk, daar, indien later, na de voltooiing, de top van de zeehoofden eenige duimen mocht zakken — hetgeen door verplaatsing van enkele steenen mogelijk is — het gemetselde topwerk zou scheuren en herstel behoeven, terwijl de los aangesloten trachietblokken de zakking zelfs niet zouden doen bemerken.

Beide voorstellen van den uitvoerenden ingenieur werden door de Regeering goedgekeurd, en de zeehoofden zijn dan ook in dien geest gebouwd.

Grooten voorspoed heeft men bij dit werk ondervonden, wat vooral bij den bouw van deze zeehoofden is te waardeeren; een geringe tegenspoed daarbij had tonnen gouds kunnen kosten.

De boven-beschreven grondverbetering, waardoor de zakkingen zeer beperkt en grootendeels voorkomen zijn, heeft volgens de begrooting reeds een voordeel van bijna *f* 2,000,000 opgeleverd.

Oppervlakkig beschouwd, is het storten van steen een arbeid, die weinig moeilijkheden oplevert, doch in de practijk blijkt het, dat dit werk veel zeemanschap en oplettendheid vereischt. De stoomhopperbarges toch moeten wiskunstig op de juiste plaats gebracht worden, teneinde verzekerd te zijn, dat de steenen niet buiten het lichaam van het zeehoofd vallen. Ondanks stroomen, zee en wind moet dus het betrekkelijk groote vaartuig door trossen in bedwang worden gehouden en zijn ligging door waarnemingen met optische instrumenten worden bepaald; tegelijkertijd moet zorggedragen worden, dat de nieuwe storting aan de vorige aansluit, zoodat het schip steeds in de nabijheid eener klip is, welke door zijn voorganger gevormd werd.

Het derde onderdeel van de haven, zijnde de kaaimuur, is door zijn groote afmetingen interessant.

Binnen een drietal jaren zijn 11,176 dampalen, lang 14 M. en zwaar $^{30}/_{30}$ ingeheid, benevens 8051 fundeeringspalen, lang 16 M. zwaar $^{28}/_{30}$; verder zijn 95,000 M³. grond tot een diepte van 11 M. onder het maaiveld ontgraven en 60,000 M³. metselwerk gedurende dien tijd vervaardigd.

Gaat men na, dat het materiaal voor dit kunstwerk van elders moest komen; dat het Portland-cement van Europeeschen oorsprong was en dat daarvan maandelijks ongeveer 3000 vat gebruikt werd; dat de palen in het zuiden van Noord-Amerika werden gekapt en per scheepsgelegenheid te Priok gebracht, en de overige materialen op uren afstand van het werk verzameld en per spoor aangevoerd werden, dan kan men zich een begrip maken van den grooten arbeid, die aan dit onderdeel in 3 jaren tijds verricht is.

Bij het beginnen van dezen muur was de eerste vraag voor den uitvoerder, of hij dat werk in den droge, dan wel onderwater zou doen uitvoeren.

Beide werkwijzen hebben haar voordeelen. Bij een uitvoering in den droge verkrijgt men beter werk en zijn daarenboven de kosten aanzienlijk minder, doch een eerste vereischte bij een dergelijken bouw is, dat de dammen sluitend worden gemaakt en dus het heiwerk met de uiterste zorg geschiedt, terwijl zich het gevaar voordoet, dat het grondwater de krachten van de pompwerktuigen zal overtreffen. Wordt de bouw echter in het water verricht, dan is een aanzienlijk grondverzet ter ontgraving noodig, terwijl dezelfde hoeveelheid later ter aanvulling nogmaals moet worden verzet; ook heeft men bij een dergelijke uitvoering geen gezicht op het werk, zoodat men niet de overtuiging kan hebben, dat het inwendig zonder gebreken is.

De uitvoerende ingenieur zag evenwel de mogelijkheid in, om de damwanden nauwkeurig te maken, en op grond der ondervinding, te Priok en elders verkregen, voedde hij de hoop, dat door een voldoend aantal stoompompen de fundeeringsput zou kunnen worden droog gehouden; hij besloot daarom tot een uitvoering in den droge.

De uitkomst heeft de gestelde verwachtingen niet teleurgesteld; de gedane keuze is weder met succes bekroond. Trouwens, evenals bij den geheelen havenbouw, viel den executant ook bij dit werk in het algemeen groote voorspoed ten deel; alleen over een lengte van 300 meter van den muur ondervond hij tegenspoed: een zware koraalbank werd daar aangetroffen. Doch ook deze tegenspoed had een lichtzijde: de bank bood namelijk een uitmuntenden grondslag voor het metselwerk aan.

De ontgraving van den put, die ruim 12 M. onder het maaiveld diep was, geschiedde met handenarbeid; de specie werd in kipbakken gestort, die door stoomkranen uit den put gelicht en in spoorwagens gelediged werden. Maakte gebrek aan werkvolk het noodzakelijk, dan werd ter ontgraving gebruikgemaakt van *grab*s en *excavators*, werktuigen, die op ijzeren handen gelijken; ze worden in den put neergelaten, dringen door hun gewicht in den grond, sluiten zich bij het lichten en brengen daarna een hoeveelheid specie op.

Zware stempelingen waren noodig tusschen de damwanden, om het doorbuigen der palen te beletten.

Krachtige centrifugaalpompen, bijgestaan door pulsometers van groot vermogen, voerden het grondwater uit de diepte op.

Vervoerbare beton-mengers, die een hoeveelheid van 0,75 M³. specie gelijktijdig opnemen, bereidden de metselspecie; de stoomkranen, die den beton-menger vullen, waren er tevens op ingericht om dit werktuig te draaien en het mengen van de specie te verrichten. Het bereide beton werd in kipbakken gestort, en deze laatsten werden weder door de kranen opgenomen en op de plaats gekipt; kokers werden niet gebruikt, daar de groote diepte van den put de mogelijkheid zou doen ontstaan, dat in de kokers de zware grint sneller daalde dan de metselspecie, zoodat de vermenging gestoord zou worden.

Wegens de veelheid der stempels en de groote afmetingen der kokers, die herhaaldelijk verplaatst moeten worden, heeft men van die algemeen gevolgde methode moeten afwijken.

De voorkant van den kaaimuur wordt opgetrokken met kunststeenen tot de hoogte van laagwater. De kunststeenen worden in een afzonderlijke fabriek bereid; ze wegen een halve ton. Boven laagwater wordt de muur van breuksteen vervaardigd; uitgezochte porfier-steenen, van Merak afkomstig, worden voor dit werk gebruikt; een imitatie van een bazalt-muur is daardoor verkregen. Zware dekzerken, meeringen, schuurklampen enz. voltooien het kunstwerk. Geen Indische kalksoorten of cementen heeft men bij den kaaimuur gebezigd: uitsluitend Portland-cement werd voor de verbinding aangewend; voor een bedrag van ongeveer *f* 25,000 werd maandelijks van dit materiaal verwerkt.

De *tweede* afdeeling der Bataviasche havenwerken was van minder omvang dan de werken te Priok; zij bestond, zooals wij reeds zagen, uit:

een spoorweg met dubbel spoor;
een scheepvaartkanaal;
een rijweg en jaagpad, en
een groot aantal bruggen.

Voor deze werken moest 900,000 M³. grond verzet en groote koraalbanken weggekapt worden; ook was de bouw van de belangrijke spoorwegbruggen in den moerasbodem niet zonder bezwaren, en dikwijls had men met gebrek aan werkvolk te kampen. Bovendien gaf de exploitatie van den spoorweg veel arbeid: er moesten maandelijks zestig à zeventig duizend personen en jaarlijks ruim veertig duizend tons goederen worden vervoerd, welke goederen door het personeel van de afdeeling uit de lichters op de wagens werden geladen.

De steengroeven te Merak maken de *derde* afdeeling uit. Merak ligt in Straat Soenda op de Westkust van Java. De inloopende kust vormt daar een baai, die door het eiland Merak gedekt wordt tegen de westelijke winden.

De trachiet-rotsen reiken tot aan zee; in de nabijheid van die rotsen de ligplaats der schepen te kiezen, scheen dus rationeel; maar in aanmerking nemende, aan welke gevaren de schepen bij de rotsen in den westmoesson blootgesteld zouden zijn, werd het midden der baai voor ankerplaats bestemd. Daarna werden

groote los- en laadsteigers gebouwd, die op ijzeren schroefpalen steunen, en waarlangs de schepen gemeerd lagen, om door middel van krachtige stoomkranen hun lading te ontvangen.

De rotsen werden bewerkt zoowel door boormachines, die door gecomprimeerde lucht werden gedreven, als door handboren. De ondervinding, bij dit werk verkregen, heeft geleerd, dat voor een steen-exploitatie, waarbij een groote rotswand aangevallen wordt, het boren uit de hand voordeeliger is, dan het gebruik der machinale boorinrichtingen, die bij de herhaalde verplaatsing, door haar gewicht kostbaar en langzaam werk leveren.

Dynamiet is het springmiddel, dat bij de exploitatie gebruikt wordt. In den aanvang van het werk, toen de rotsen nog een onregelmatigen vorm hadden, was het dynamiet-verbruik zeer aanzienlijk; thans, nu die steengevaarten loodrechte wanden hebben, wordt met 1 KG. dynamiet 10 M³. steen verkregen, buiten en behalve de groote massa's gruis.

De voordeeligste exploitatie is bereikt door het doen instorten der rotsen. De heuvels zijn ongeveer 50 à 60 meter hoog en met een aardlaag van gemiddeld 2 à 3 M. gedekt; nadat deze humus door middel van een transportkabel verwijderd was, werden in de rots tunnels gemaakt, die slechts door dunne pijlers gescheiden waren, en daarna worden deze pijlers gelijktijdig weggeschoten, zoodat het gevaarte instort en door den val zich zelf in stukken verdeelt. De groote rotsblokken werden gebruikt ten behoeve der buitenbestorting van de zeehoofden; de kleinere stukken werden in kipbakken geladen, die door kranen gelicht en op de spoorwagens geplaatst werden. De zware rotsblokken leverden bij het laden groote moeilijkheden op. Geen tangen heeft men kunnen vervaardigen, sterk genoeg om die steenmassa's te verplaatsen; het was daarom noodig, dat kettingen als stroppen dienst deden.

De stoomkranen brachten nu de rotsblokken op de spoorwagens, om later bij het laden in de stoomhopperbarges een gelijke behandeling te ondergaan.

(A. et A.) PRIJSVRAAG,

UITGESCHREVEN DOOR DE GEMEENTE NIEUWERAMSTEL.

Bij al het goede en nuttige, onder het bestuur van den overleden Burgemeester der gemeente Nieuweramstel totstandgebracht, moet het toch in 't bijzonder onze aandacht trekken, dat men onder den tegenwoordigen Burgervader dier steeds in bloei toenemende gemeente, bij voortduring meer vooruitgang en daarbij een streven in de goede richting mag waarnemen.

Op verschillend gebied, als: verbetering der inrichting van politie en brandweer, het dempen van onwelriekende slooten, het aanleggen van straten met behoorlijke rioleering, het bouwen van eenige noodige, goed ingerichte scholen — ziedaar ettelijke hoofdpunten, welke ieders aandacht onmiddellijk moeten trekken, die in de welvaart dezer gemeente en van hare bewoners eenig belang stelt.

De veiligheid van personen en eigendommen, de gezondheidstoestand der gemeentenaren en de verbetering en uitbreiding van het onderwijs, worden alzoo door de uitvoering van genoemde nuttige werkzaamheden, door den Gemeenteraad en zijn wakkeren voorganger op krachtdadige wijze bevorderd.

Gaarne waardeeren wij dan ook het ernstig streven van het Bestuur dezer gemeente en twijfelen niet, of hunne pogingen zullen ook van de zijde der burgerij alle mogelijke medewerking genieten.

Het is nochtans niet onze bedoeling, den lof van het tegenwoordige Bestuur te trompetten, om de menschheid daarmede bekend te maken; dit is onnoodig en min welvoeglijk; doch wij wenschen voor het oogenblik de lezers van *De Opmerker*, met name de bouwkunstenaars, enkel opmerkzaam te maken op de prijsvraag, door de gemeente Nieuweramstel uitgeschreven, voor de stichting van twee schoolgebouwen met onderwijzerswoningen, en daaromtrent een en ander, wat onze bijzondere aandacht trok, ten beste te geven.

Ieder, die den vooruitgang en den bloei der bouwkunst ter harte gaat, zal met ons het verschijnsel toejuichen, dat de Gemeenteraad besloot, voor deze stichtingen eene prijsvraag uit te schrijven; dit is voorwaar eene groote schrede vooruit op den goeden weg.

De dagbladen maakten ons met deze heuglijke voornemens bekend, en noodigden ieder werklustig bouwkundige uit, zich, tot het verkrijgen van nadere inlichtingen, te vervoegen aan het raadhuis der gemeente, waar deze zouden verstrekt worden.

Gelijk te verwachten was, togen vele liefhebbers derwaarts, en ook wij, door oprechte belangstelling gedreven, richtten onze schreden naar Amstel's boorden, om van de uitnoodiging gebruik te maken en nader kennis te nemen van deze bijzondere manier van eene prijsvraag uit te schrijven.

Bijzondere manier, zeiden wij, en waarlijk, deze manier is ook lang niet alledaagsch.

Wat den Raad der gemeente toch deed besluiten om, inplaats van het op aanvrage toezenden van het programma, enz., alle inlichtingen persoonlijk te doen afhalen, is ons onbekend; het zal aan de deelneming toch niet bevorderlijk zijn, daar zeer velen, om verschillende reden, niet instaat zijn, deze bouwkunstige bedevaart te ondernemen. Dit betreuren wij en het zou, onzes inziens, wenschelijk geweest zijn, den meer gebruikelijken weg in te slaan.

Zooals boven gezegd, maakten wij gebruik van de aangeboden gelegenheid en kwamen na eene frissche ochtendwandeling ter plaatse, waar ons eenige kleine verrassingen wachtten.

Op het raadhuis gekomen, vonden wij op eene der bovenzalen reeds vele heeren vergaderd en namen wij, achter de balie, op eene bank gezeten, eene afwachtende houding aan.

Rondom eene groote tafel waren eenige heeren bezig met schrijven; anderen zaten gezellig te praten, en nog meer personen zaten, evenals wij, langs de wanden, in afwachting van de dingen die komen zouden.

Spoedig bleek ons nu, dat er, gemakshalve, slechts één programma ter tafel was, 'twelk een der liefhebbers bezig was, over te schrijven.

Een troostrijke aanblik voorwaar; wanneer toch zouden wij, op die manier, eene beurt krijgen, om ook eens daarvan te profiteeren!

Gelukkig evenwel werd door een der aanwezigen aan de tegenwoordig zijnde raadsleden de vraag gedaan, of het voor den goeden gang van zaken niet wenschelijk ware, het programma voor te lezen: dan kon ieder daarvan nota nemen en zou het tijdverlies voor al de aanwezigen tot een minimum gereduceerd worden. Dit voorstel werd door allen met ingenomenheid begroet, en vond ook bij de achtbare heeren eene goede ontvangst.

Een der raadsleden nam alsnu de lezing op zich, en wij waren alzoo spoedig in kennis met de meest belangrijke punten van het programma; waarbij ons alle vragen met de meeste welwillendheid werden beantwoord.

Allereerst ontving ieder de beide situatieteekeningen van de beschikbare terreinen, waarop peil, enz. duidelijk aangegeven.

Uit het programma en de inlichtingen bleek ons voorts, dat gewenscht worden twee uniforme schoolgebouwen met onderwijzerswoningen.

Op elk terrein worden verlangd: twee schoollokalen lang 16.50 M¹. en breed 7.00 M¹., waartusschen over de volle lengte een gang van 4.50 M¹. breedte, in te richten voor privaten, overdekte gangen, enz.

Ieder der lokalen moet ruimte aanbieden voor 200 kinderen en in vier afdeelingen, elke voor 50 kinderen, verdeeld zijn.

Voor de onderwijzerswoning is op het eene terrein aanwezig eene breedte van 5.50 M¹. en eene lengte van 12.00 M¹, en op het andere eene gemiddelde breedte van 6.00 M¹. en eene lengte van 12.00 M¹.

Alle gebouwen worden twee verdiepingen hoog.

Van de op elk terrein te projecteeren lokalen wordt voorloopig slechts één gebouwd, met de gang, enz., benevens de onderwijzerswoning.

De bouwkosten voor elk der thans te bouwen scholen met woning mogen *f* 27,000 bedragen; waaronder begrepen is *f* 2,000 voor ameublement, *f* 500 voor extra post, onvoorziene uitgaven, benevens het honorarium voor architect en opzichter.

Bovendien moet op het eene terrein een sloot gedempt worden, ter lengte van 24.00 M¹. en ter breedte volgens het situatieplan van 5.50 M¹. waarvoor volgens mededeeling benoodigd 1200 M³. zandaanvulling. De hiervoor benoodigde gelden zijn niet in de bouwsom begrepen.

Boven alles wordt zuinigheid aanbevolen, dewijl verlangd worden: „eenvoudige, doelmatig ingerichte en soliede gebouwen", opdat, volgens een der raadsleden, de burgerij later aan den Gemeenteraad niet zal kunnen verwijten, dat de gelden der gemeentekas verspild zijn aan mooie, doch ondoelmatige schoolgebouwen. Men bedenke, dat men werkt voor eene plattelands-gemeente. Eenvoudig en naïef.

Er wordt verlangd slechts één ontwerp, waarbij:

1°. fundeeringsplan;
2°. plans van de indeeling;
3°. twee gevels;
4°. eene langs- en eene dwarsdoorsnede.

Alles op eene schaal van 1 cM. per meter.

5°. Eene uitvoerige begrooting van kosten.

Bijzondere bepalingen:

Aan het best gekeurde ontwerp, mits voor de bepaalde som uitvoerbaar, wordt voor ieder gebouw uitgeloofd eene som van *f* 150, aldus *f* 300 voor de twee.

Deze prijs wordt niet uitbetaald, alvorens zal gebleken zijn, dat het werk voor de begrooting uitvoerbaar zal zijn.

Wanneer de ontwerper met de uitvoering belast wordt, waarvoor, tegen overeen te komen voorwaarden met den Gemeenteraad, de gelegenheid bestaat, vervalt de premie.

De uitvoering zal slechts dan aan den prijswinner worden opgedragen, wanneer deze blijken zal ter goeder naam en faam bekend te staan, m. a. w., iemand, waarmee Burgemeester en Wethouders der Gemeente willen te doen hebben.

Alle bescheiden moeten, van eene spreuk of motto voorzien en begeleid door een gesloten naambrief met hetzelfde motto, vóór of op 15 Maart e.k. vrachtvrij aan de Gemeente-secretarie te Nieuweramstel ingeleverd zijn.

Het bekroonde ontwerp wordt eigendom der gemeente.

Nog eene kleine verrassing tot besluit, waarna ieder, zeker hoogst voldaan over den ondernomen tocht, huiswaarts keerde.

Een der aanwezigen vroeg in alle bescheidenheid eenige inlichtingen, omtrent de wijze van beoordeeling of wel de samenstelling der Jury; doch de Raad wenschte deze geheel voor zich te houden; alléén kregen wij de geruststellende verzekering, dat alles op de meest eerlijke wijze zal geschieden.

Toen deze verzekering de gemoederen nog niet voldoende tot rust bleek te brengen, werd daaraan nog door een der achtbare heeren toegevoegd, dat de Jury zal bestaan uit: „deskundige timmerlieden uit de gemeente, al of niet bijgestaan door de Commissie van fabrikage."

Verkwikkelijk denkbeeld!

Bij al het goede, dat wij alzoo in dit streven zien, blijft er nochtans zeer veel te verbeteren over, en was het wenschelijk geweest, dat de Commissie voor dezen schoolbouw eerst eens de voorlichting van bekwame vakmannen gevraagd had, waardoor allereerst de Gemeente en ook de deelnemers zouden gebaat zijn.

Amsterdam, 7 Februari 1884. V. v. H.

DE MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST EN HARE WET.

Mijnheer de Redacteur,

Spoediger dan wij ons hadden voorgesteld, komen wij weder tot u met het verzoek, ons nogmaals eenige ruimte in *De Opmerker* te gunnen, teneinde, naar aanleiding van hetgeen in de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst voor de deur staat, iets over hare wet in het midden te brengen.

Wie had het van die zóó gewikte en gewogen nieuwe wet verwacht, dat zij zoo spoedig zou blijken onvolledig te zijn en schadelijk te werken? Verschillende voorstellen tot wijziging zijn reeds gedaan.

De Afdeeling te Rotterdam komt met het voorstel, om tot den toestand van vóór 1881 terug te keeren.

De heer Daniël J. Sanches doet ook een voorstel om uit den benarden toestand te geraken.

Een derde denkbeeld wordt aangegeven door den heer J. B. Kam, en een vierde door den heer C. M. Drooglever Fortuijn, hoewel geen lid der Maatschappij zijnde.

Deze voorstellen wenschen wij in het kort te bespreken, en tegelijk de geheele wet te doorloopen. Misschien vinden wij hier en daar iets, waarover wat te zeggen is.

Reeds art. 1 geeft ons stof in de nieuwe woorden: „in haar maatschappelijk gebouw." Bij de behandeling der wet in 1880 zullen weinigen, buiten de stellers van dat artikel, aan iets anders gedacht hebben, dan aan het huis in de Wijde-Kapelsteeg n°. 2, te Amsterdam. Thans denken wij aan iets anders en, wij twijfelen niet, aan iets beters, wat huisvesting betreft. Wij laten de waarde van het gebouw *in spe* voor de Maatschappij op hare plaats, maar spreken alleen over den loop der zaak en het verband tusschen de Maatschappij en het gebouw, een punt, dat ons op het oogenblik nog verre van duidelijk is.

In de buitengewone algemeene vergadering van 30 September 1880 verzoekt en bekomt het Bestuur machtiging, *als de financiën het zullen toelaten*, den wensch te verwezenlijken, om een waardig gebouw voor de Maatschappij te verkrijgen. In een dito vergadering, op 1 Maart 1881, stelt het Bestuur voor het *Musée Louis XV* aan te koopen; dit duidelijke voorstel wordt niet aangenomen. In de algemeene vergadering, op 28 Mei 1881, wordt lang en breed gediscussieerd over het vormen van een fonds voor een maatschappelijk gebouw, en dat wel *uit de gewone jaarlijksche overschotten*. Op 25 Mei 1882 komt hetzelfde punt weder ter sprake, maar hoe en in welken zin ook, het is steeds te doen om een gebouw, *gesticht of gekocht door- en voor de Maatschappij*.

Ter algemeene vergadering op 31 Mei 1883 wordt het anders. Daarop komt de *permanente tentoonstelling*

in behandeling. Volgens de toelichting, had de Afdeeling te Amsterdam aan het Bestuur verzocht, werk te maken van een betere huisvesting der bibliotheek. Het Bestuur had de „opdracht" aanvaard. Het had de voormalige Tentoonstellings-commissie verzocht om een plan te ontwerpen (voor een bibliotheek-lokaal?), dat in de Afdeelingen vrij gunstig was ontvangen. Op voorstel van den Voorzitter, wordt eene motie aangenomen, luidende: *„het organiseeren van een permanente tentoonstelling* ligt op den weg der Maatschappij, en het Bestuur wordt gemachtigd het denkbeeld te verwezenlijken."

In de algemeene vergadering van 29 September 1883 is het niet *organiseeren*, maar geldt het de *stichting van een gebouw voor permanente tentoonstellingen.* Uit de toelichting blijkt, dat de vroegere Commissie weder is werkzaam geweest en een bepaald voorstel had ingezonden, hetwelk door het Bestuur is overgenomen. Na deze inleiding ontvangen de ter vergadering aanwezige leden een afdruk van het voorstel: „om een gebouw, als boven gezegd, op het gekozen terrein te stichten en bevattende vergaderzaal, enz. voor de Maatschappij." Met bijna algemeene stemmen wordt het Bestuur opgedragen, de gehoorde plans ten uitvoer te brengen.

Het schijnt ons toe, dat het Bestuur verder is gegaan dan in Mei in de bedoeling der Vergadering lag. Het organiseeren eener tentoonstelling is iets anders dan het stichten van een gebouw daarvoor.

Bij de in Mei gevoerde debatten zegt de heer P. J. H. Cuypers, dat *niet gevraagd wordt om een gebouw te stichten*; wel, of het geopperde denkbeeld (het organiseeren eener tentoonstelling) in den geest der leden valt. Is dit het geval, dan zal het denkbeeld tot *stichting van een tentoonstellingslokaal met zetel voor de Maatschappij* op den voorgrond treden, NIET dat van *een maatschappelijk gebouw.* De Voorzitter wil verklaard zien, dat het *op den weg der Maatschappij ligt, zulk een gebouw te stichten.* Wij kunnen in het gesprokene niets anders lezen, dan dat de Maatschappij een gebouw zal stichten, dat *niet* het hare zal zijn.

In September wordt gezegd, dat uit de exploitatierekening zal blijken dat de Maatschappij en het gebouw, niet als een onafscheidelijk geheel zijn beschouwd. Volgens den Voorzitter geven de financiëele plans geen risico (voor de Maatschappij), wel voor hen, die de leening van *f* 22,000 zullen bijeenbrengen. De Maatschappij zal slechts *f* 210 's jaars op het spel zetten.

De heer J. H. Leliman wil, dat het Bestuur de verantwoordelijkheid zal dragen, doch die wordt bij monde van den Penningmeester niet aanvaard. Dat is ook volstrekt niet noodig, want, hoewel de tentoonstelling (in 1882) *f* 3000 heeft gekost, sluit de rekening van dat jaar toch nog met een saldo. (Wil dat zeggen, de kas der Maatschappij kan wel een stootje velen?)

De heer Van Etteger kan zich, nu het blijkt, dat er geen al te groote lasten op de Maatschappij zullen drukken, bij EEN *maatschappelijk gebouw* neerleggen. Neen, GEEN *maatschappelijk gebouw*, zegt de Voorzitter; het gebouw wordt slechts gesticht voor het houden eener *permanente tentoonstelling.* Dit leidt tot niets anders dan een *beter tehuis voor de Maatschappij*; het kan niet anders. Wordt het voorstel aangenomen, dan zal het gebouw (dat geen gebouw der Maatschappij zal zijn) een zaak van voortdurende zorg voor het Bestuur zijn.

De heer Cuypers stelt de zaak nog eens in het juiste licht; men begrijpt elkander niet goed. Aan de tentoonstelling is een practisch denkbeeld vastgeknoopt: een betere *zetel voor de Maatschappij.* Is zij eenmaal in het bezit van HAAR GEBOUW . . . .

Het zal dus geen gebouw van de Maatschappij zijn, hoewel het eenmaal in haar bezit kan komen. De begrooting van inkomsten bewijst het, want de Maatschappij ontvangt rente van de *f* 10,000, welke zij voor de stichting *bijdraagt.* Maar waarom moet dan de *f* 10,000 zonder eenig hypothecair verband worden *bijgedragen?* Wie sticht het gebouw dan; van wien huurt de Maatschappij? Als de Maatschappij slechts huurt, dan blijft het gereleveerde bezwaar, aan huren verbonden, bestaan, en kan de Maatschappij op een goeden dag genoodzaakt worden te vertrekken; en waarom laat het Bestuur zich dan opdragen het plan uit te voeren? In één woord; wij begrijpen het niet.

Een enkel woord over de lasten, die berekend worden *f* 1210 meer te zullen bedragen dan thans. Maar als de Maatschappij slechts huurster is, komen dan de kosten van huisbewaarder tot en met bode, te zamen berekend op *f* 940, voor rekening van den verhuurder? Het zal mooi zijn, maar dan is het sterk afwijkend van den gewonen loop van zaken.

Zonder dat wij ons de gave der profetie wenschen toe te kennen, verwachten wij toch binnenkort het voorstel, dat de Maatschappij het gebouw, met al zijn lasten en baten, zal overnemen van . . . .

Tot naderen aandrang van ons betoog omtrent de uitgave der bekroonde prijsvragen, in n°. 4 van *De Opmerker*, komt ons Art. 5 te stade. Daarin is tweemaal sprake van „de uitgave van bekroonde prijsvragen". Was hier niet een op zich zelf staande uitgave bedoeld, dan moest achter „de verslagen der Maatschappij" staan *met de bekroonde prijsvragen.*

Art. 29 bepaalt, dat de prijsvragen in Augustus moeten uitgeschreven worden; die voor 1883 dragen de dagteekening van December. Tegen het inkrimpen van den tijd, gedurende welken de prijsvragen loopen, zal bij niemand eenig bezwaar bestaan, wel tegen het nietnakomen van vastgestelde bepalingen.

Het schijnt ons toe raadzaam te zijn, uit Art. 42, 13° de woorden „en die tot geen stemming aanleiding geven" te verwijderen, aangezien het dikwijls *lastig* is, daaraan vast te houden. Wij hebben het in September j.l. nog gezien, dat een niet op de agenda voorkomend voorstel in behandeling komt en daarover gestemd wordt.

De bepaling der slot-alinea van Art. 42 schijnt ook niet streng gehandhaafd te kunnen worden. Om niet op andere afwijkingen hiervan te wijzen, releveeren wij het gebeurde met het gebouw. Op de agenda vinden wij wel: „Mededeelingen en besprekingen van het voorstel van het Bestuur, ter stichting van een gebouw voor permanente tentoonstellingen", maar van het voorstel zelf, evenmin als van een preadvies, vernemen wij iets, dan op het eigen oogenblik dat het voorstel in behandeling komt, tengevolge waarvan zekerlijk vele leden niet waren voorbereid op hetgeen zou moeten gebeuren; het was voor dezen een wezenlijke verrassing. Is de bepaling, dat de ter Algemeene Vergadering te behandelen voorstellen, zoo noodig met het preadvies van het Bestuur, veertien dagen voor de vergadering aan de leden worden toegezonden, niet in acht te nemen, dan zou het beter zijn haar ook te laten vervallen.

Art. 43. De ter bespreking gestelde vragen worden telken jare in November bekendgemaakt. De heer Leliman bracht dit onderwerp in de laatste Septembervergadering op het tapijt. De Voorzitter antwoordde, dat de reorganisatie dit in de laatste jaren heeft verhinderd en oordeelde het nut van die besprekingen twijfelachtig. De architecten spreken thans weinig, maar handelen. Zij hebben geen tijd tot praten. Dit is zeker gelukkig, maar toch zijn wij het niet met den Voorzitter eens. Vroeger werd ook door anderen dan architecten het woord gevoerd; zij gaven van hunne ervaring ten algemeenen beste. Ook willen wij gaarne erkennen, bij onze excursie door de verslagen zooveel wetenswaardigs te hebben ontmoet, dat bij ons het nut van die besprekingen boven allen twijfel verheven is. Vele antwoorden kunnen gerust kleine belangrijke verhandelingen genoemd worden. Schrijven kost tijd, en daarom meenen wij dat zij, die met de krachten waarover zij te beschikken hebben, voor de Maatschappij schrijven, minstens even goede en werkzame leden zijn, als zij, die haar wat teekeningen ter reproductie afstaan of alleen maar handelen. Vergeten wij ook niet, dat de vragen in de Afdeelingen werden besproken, waarvan de gevolgen ruimschoots in de verslagen te vinden zijn.

Wij zijn genaderd tot Art. 52.

Uit onze in n°. 47 van den vorigen jaargang gegeven denkbeelden is op te maken, dat wij, met het voorstel der Afdeeling te Rotterdam, zooals het daar ligt, niet sympathiseeren. Inplaats van daardoor tot eenige verbetering te komen, leidt het weder tot een vroegeren, in elk geval afkeurenswaardigen toestand. Wij bewaren dus daarover het stilzwijgen.

Het voorstel van den heer Daniel J. Sanches lacht ons ook niet zeer toe. Zonder van ontduiking te spreken, gelooven wij toch, dat de verandering der contributie van kunstlievende leden van *f* 5 in *f* 2, tegenover *f* 15 voor de gewone leden, te waterig is. Dan schijnt het ons voor de Maatschappij te min, voor *f* 2 in een geheel jaar hare deuren voor een ieder open te zetten, terwijl wij betwijfelen, dat dit het juiste middel is, om leden voor de Afdeelingen te winnen, omdat zij, die zich daarbij willen aansluiten, eerst lid der Maatschappij moeten worden en daarvoor jaarlijks *f* 2 betalen, waarvoor zij niets genieten, behalve de te Amsterdam wonenden. Dezen verwerven voor die *f* 2, zonder het minste bezwaar, toegang tot de permanente tentoonstelling, de bibliotheek en de Algemeene Mei-vergadering, op welke de toevloed van de geen stem hebbende kunstlievende leden zoo groot zou kunnen worden, dat daaruit verwarring ontstond. Deze practische bezwaren zijn, dunkt ons, groot genoeg, om het voorstel niet aanbevelenswaardig te achten.

Het voorstel van den heer J. B. Kam strekt, om als buitengewone leden tot de Afdeelingen toe te laten personen tot 23jarigen leeftijd, zonder lid der Maatschappij te zijn. Waarom alleen jongelieden en niet ook ouderen, die in hetzelfde geval verkeeren als de heer Kam stelt? Het zij zonder minachting van de krachten of den goeden wil der jongeren gezegd: door hun rijperen leeftijd, mag van ouderen ook iets ten goede verwacht worden.

Hier is iets, dat wij niet begrijpen. In het begin van zijn betoog, laat de heer Kam duidelijk uitkomen, dat hij ingenomen is met de niet-aanneming van het voorstel der Afdeeling te 's-Gravenhage, omdat het een inbreuk maakte op Art. 52. Het komt ons voor, dat het voorstel van den heer Kam precies hetzelfde is.

Tusschen den heer C. M. Droogleever Fortuyn en ons bestaan punten van aanraking en verschil. Aanraking in de organisatie der Maatschappij en den invloed der Afdeelingen; verschil ten opzichte der plaatselijke leden.

De heer Fortuyn gaat verder dan wij. Hij geeft op de Algemeene Vergadering slechts stemrecht aan de Afdeelingen; wij wilden de leden niet verkorten in een recht, dat zij 42 jaren hebben bezeten, hoewel wij toestemmen, dat zeker niet alle stemmingen op de Algemeene Vergadering het gevoelen weergeven van de meerderheid der, ook daarbuiten hunne stem uitbrengende, leden. Het is reeds meermalen bij de verkiezing van leden in het Bestuur gebeurd, dat zij, die bij de candidaten-stemming door de (niet alle) leden, het vereischte aantal stemmen hadden verkregen, door de ter Algemeene Vergadering tegenwoordigen eenvoudig opzijde gezet en in de plaats daarvan personen zijn gekozen, op wie geen of slechts een enkele stem was uitgebracht. Wij noemen dit een te ver gedreven souvereiniteit der Algemeene Vergadering. Wij vergeten ook niet, dat het bijna tot de niet denkbare gebeurtenissen behoort, dat de te Amsterdam wonende leden, niet de stemmenmeerderheid op de Algemeene Vergadering zouden hebben, zoodat, indien deze leden ergens hun zin op gezet hebben — al zou het ook tegen den zin van de groote meerderheid van *alle* leden zijn — dat met vlag en wimpel doorgaat.

Waar het eene geschied is en het andere kan geschieden, wordt het, in het belang der algemeene zaak, plicht, het gevoel het zwijgen op te leggen. De heer Fortuyn heeft ons bekeerd. Wij zeggen thans met hem: alleen de Afdeelingen stemmen, bij monde van hare afgevaardigden.

Wat de toelating van plaatselijke Afdeelingsleden betreft, meenen wij den heer Fortuyn, die een dergelijk lid te Rotterdam schijnt te zijn, te mogen vragen, of hij gelooft, dat een Afdeeling met omstreeks 50 leden voor die stad voldoende is? Blijft daar, en overal elders, aan vakgenooten, die zich voor de Maatschappij geen opoffering willen getroosten, de weg tot de Afdeelingen versperd, dan zullen dezen de handen in elkander slaan en concurreerend optreden; de voorbeelden daarvan bestaan reeds. Het is niet mogelijk te denken, dat dit zonder schade voor de Afdeelingen en de Maatschappij kan geschieden.

Art. 68 zegt: „Het in Art. 47 genoemde Huishoudelijk Reglement (omtrent het beheer der Bibliotheek en de Verzamelingen der Maatschappij) wordt aan de Wet toegevoegd."

Het schijnt dat deze bepaling in het vergeetboek is geraakt, tenminste aan ons exemplaar der Wet is het niet toegevoegd, en wij herinneren ons niet het op andere wijze te hebben ontvangen.

Dan wachten wij steeds op een verbeterblaadje der Wet, tengevolge van de in het vorig jaar daarin gemaakte veranderingen. Wij kunnen die wel in het verslag vinden, maar moet dat voldoende geacht worden?

P.

INGEZONDEN.

Aan de Redactie van De Opmerker.

In uw laatst verslag der Afdeeling Amsterdam staat te lezen, dat ik de heeren Knuttel en Droogleever Fortuyn oenigszins verdacht van invloed te hebben geoefend of te zullen oefenen op de verkiezing van Bestuurders voor de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Deze bewering is onjuist. Ik verzoek den laatsten naam te willen veranderen in dien des heeren J. Verheul Dzn., als een der beide onderteekenaars van den (geheimen) brief, die door uw blad openbaar is geworden. De *verdenking"* is door uwen verslaggever onjuist opgevat. Het zou mij aangenaam geweest zijn, dat het door mij te dier zake gesprokene wat meer uitvoerig en volledig ware bekend gemaakt. Het heeft nu den schijn alsof ik die heeren (ik hoor van 19 belangstellenden spreken) hard ben gevallen over hun pogen en brief. Het tegendeel is de waarheid. Enkel heb ik tegen de geheimhouding gestreden en blijf dat doen.

Hoogachtend,

Uw dw. dn.
J. H. LELIMAN.

Amsterdam, 5 Februari 1884.

☞ De heer Leliman heeft wel degelijk de namen Knuttel en Droogleever Fortuyn genoemd. ZEd. zal zich nog wel herinneren dat hij die namen *zoo aardig* vond.

Van *verdenking* is in het verslag geen sprake; eene *juiste* lezing daarvan, doet dit duidelijk zien; trouwens niemand toch zal de goede bedoeling van den heer L. ten kwade willen opvatten of uitleggen.

De verslaggever.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Blijkens de agenda voor de aanstaande vergadering van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, den 12den dezer in het lokaal der Societeit »De Vereeniging" te houden, hebben zich voor mededeelingen aangemeld:

het lid A. Huet, over de uitvoerbaarheid en de wenschelijkheid eener open doorgraving van Holland op zijn Smalst;

het lid S. Verburgh, over het afleidingskanaal uit den oostertak der Tjiliwong te Batavia en over het scheepvaartkanaal van die hoofdplaats naar Tandjong-Priok;

het lid P. H. Kemper, over een baggerwerktuig.

GRONINGEN. Wij vernemen dat onder de ontwerpen van boerderijen, die op de Internationale Veetentoonstelling te Hamburg met de gouden medaille werden bekroond, ook voorkomen de plans van den heer W. van der Heide, architect, alhier.

— Door de technische en administratieve ambtenaren van publieke werken is aan den onlangs afgetreden wethouder van dien tak van dienst, den heer Bergsma, een keurig souvenir aangeboden. Het stelt voor Diana, de godin der jacht, dragende een grooten, prachtigen drinkhoorn en omgeven door verschillende attributen. Het beeld rust op een fraai voetstuk.

VLISSINGEN. De drinkwaterleiding is Zaterdag op eigenaardige wijze geopend. De concessionaris, de heer Diemont van Dathar te Arnhem, hield een speech tot het Dagelijksch Bestuur der gemeente, den heer Joh. Gruber, directeur, en verschillende andere autoriteiten, die de plechtigheid bijwoonden, om daarna onder het spelen der fanfares het eerste glas duinwater den Burgemeester en den anderen op het terrein aanwezigen aan te bieden.

De Burgemeester dankte de oprichters voor hun moeite en werk, en wenschte hun geluk met den goeden uitslag.

BENOEMINGEN.

— Tot directeur der waterleiding te Delftshaven is benoemd de heer T. E. van Erkel, gemeente-architect aldaar.

— De heer J. Otter, te Koog a/d Zaan, is benoemd tot gemeente-opzichter aldaar.

ERRATUM.

In het beknopt verslag der vergadering van afgevaardigden en leden van de Afdeelingen der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst is eene zinstorende fout ingeslopen. Op bladz. 40, 2e kolom, 11e regel v. o., staat: *De heer Sanches zeide, dat zijn voorstel beoogt: vrijheid om zich al of niet bij de Maatschappij aan te sluiten.* Hiervoor moet gelezen worden: *vrijheid om zich al of niet* ALS GEWOON LID *bij de Maatschappij aan te sluiten.* Bij vergissing zijn de woorden *als gewoon lid* door den verslaggever weggelaten.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING 's-GRAVENHAGE.

Vergadering van 8 Februari 1884.

Op de heden avond gehouden vergadering kwam onder de mededeelingen eene dankbetuiging voor vanwege het Bestuur der Maatschappij voor de toezending van twee teekeningen, genomen naar de zoogenaamde Vierschaar in de vestibule en van den schoorsteen in de Trouwzaal, beiden in het Raadhuis alhier, met kennisgeving dat zij opgenomen zullen worden in het Tijdschrift voor afbeeldingen van Oude Gebouwen.

Daarna werden vier voorgestelde heeren als leden der Afdeeling met algemeene stemmen aangenomen.

Vervolgens stelde de Voorzitter den heer Rieber, daartoe van Amsterdam overgekomen, in de gelegenheid, om de Vergadering bezig te houden met zijne beschouwingen over de uitbreiding en tooi van groote steden.

Die beschouwingen in den beknopten vorm van een verslag naar eisch weer te geven, daaraan waagt zich uw verslaggever niet en hij grijpt met beide handen de redplank, hem aangeboden door een reeds geleverd verslag in uw blad, toen de heer Rieber die beschouwingen te Amsterdam heeft voorgedragen. Mocht die voordracht voor heden avond omgewerkt zijn, de kern, waarop het aankwam, was denelfde en de Vergadering stemde er van harte mede in, toen de Voorzitter den spreker zijn oprechten dank bracht, voor diens doorwrochte studie over het bewuste onderwerp.

De voordracht werd toegelicht met schetsen, die aanschouwelijk maakten wat dienaangaande in het buitenland meer of minder navolgenswaardig voorkwam.

Na de voordracht werd het onderwerp besproken, waarbij eene bewering van den heer Rieber werd te berde gebracht, n.l. het opmerkelijke, dat de meeste steden zich westelijk en zuidwestelijk uitbreiden. Als vermoedelijke oplossing voor die richtingen werd als aannemelijk aangevoerd: 1°. dat de uitbreiding in noordelijke en voornamelijk in oostelijke richting wel de geliefkoosde zal zijn geweest, doch juist daarom niet mogelijk omdat de limieten der gemeenten spoedig bereikt waren en 2° dat daarom van twee kwaden gekozen is, wat het minst nadeelig was.

Door een lid werd ernstig erop gewezen, dat met het dempen van grachten toch voorzichtig gehandeld moet worden, want dat het middel meermalen erger was dan de kwaal, zoowel wat de verfraaiing aangaat, als het belang op hygiënisch gebied, niettegenstaande de machthebbenden juist met het oog op het laatste dikwerf tot demping besluiten.

Na al het leerzame en belangrijke, dat verhandeld en besproken was, drukte de Voorzitter den heer Rieber op het hart, om toch bij het Hoofdbestuur der Maatschappij, waarmede hij zoo nauw in aanraking is, aan te dringen dat het immer in het belang van het behandelde onderwerp met ernst werkzaam moge blijven en sloot daarna de Vergadering.

AFDEELING LEEUWARDEN.

Vergadering van Vrijdag 8 Februari 1883.

Na goedkeuring der notulen en behandeling van enkele huishoudelijke zaken werd den heer A. D. G. ten Doesschate gelegenheid gegeven zijne serie van lezingen over de Grieksche Bouwkunst, in eene vorige Vergadering begonnen, te vervolgen.

Bij de vorige spreekbeurt was in korte trekken eene beschrijving van de beide hoofdstaten van Griekenland gegeven en spreker ging alsnu over tot de behandeling der bouwstijlen en de bouwwijze der Grieken, die, ofschoon volgens een eigenaardig vastgesteld systeem werkende, toch verscheidene afwijkingen daarin wisten te brengen, naar gelang van den tijd of den volksstam, onder welke het gebouw zijn ontstaan te danken had. Evenals de geheele aanleg in verband met tijd en plaats eene verscheidenheid aanbood, zoo was dit ook het geval met de ontwikkeling der bouwkunstige geleden, uit hun aangeboren schoonheidszin voortspruitende. De aanschouwing van die bouwwerken geeft nu eens den indruk van het afgezonderde, strenge eenvoudige, dan weder die van het rijke en vrije in de ontwikkeling der hoofdgeleden en onderdeelen.

Daarop behandelde spreker de eenvoudige, ernstige Dorische orde en de orde van de Ioniërs, die geheel het meer vrolijke en meer beschaafde volk karakteriseert en de later ontstane tusschenvorm door vermenging van deze beiden, de Attische zuilenorde genoemd, om vervolgens van een vierde Grieksche zuilenorde, de Korintische, te spreken.

Sedert de 16e eeuw had men wederom de bouwwerken der Ouden tot voorbeeld gesteld, nadat daarvan een langen tijd te voren geen gebruik werd gemaakt, doch eerst in onze eeuw had men het voorrecht de overblijfselen van *echt* Grieksche bouwkunst nauwkeurig te kunnen onderzoeken. De Italiaansche bouwmeesters, die haar het eerst trachtten na te volgen, kenden slechts de kopieën der Grieksche bouwwerken door tusschenkomst der Romeinen, en deze laatsten kwamen met de Grieken eerst in aanraking, toen hare bouwkunst het verval te gemoet ging.

Met de belofte, bij eene volgende bijeenkomst dit onderwerp te zullen vervolgen, eindigde spreker zijne voordracht, die door uitvoerige platen werd toegelicht.

Na de pauze gaf de Voorzitter eene kunstbeschouwing van »Het Binnenhof", waarbij hij in de eerste plaats hulde bracht aan de pen van Arnold Ising, de studiën van Victor de Stuers en de teekeningen van Stortenbeker, Klinkenberg en anderen, om vervolgens na eenige historische herinneringen van dit monumentaal gebouw te hebben opgesomd, in 't bijzonder de Trèvezaal te behandelen, welke zaal aan de buitenzijde niets merkwaardigs vertoonende, inwendig prachtig versierd, in den stijl van Lodewijk XIV bewerkt en »*In 't Vreede jaar* 1697" voltooid werd.

Spreker beschreef de ligging dier zaal, haar vorm en grootte en meer breedvoerig de wanden met hunne, volgens de mode dier dagen, in gewijzigde Ionische orde betimmerde pilasters en vensters, allen rijk verguld en sierlijk geverfd met gecanneerde levensgroote portretten en andere versieringen. Eveneens werd het plafond besproken, dat door zijn fraai verguld beeldhouwwerk bijzondere aandacht verdient, zoowel als de verschillende vrouwelijke en mannelijke karyatiden, de in bruin beschilderde bebording en de in grisaille gemaalde levensgroote vrouwenfiguren, de acht hoofddeugden voorstellende, om ten slotte een enkel woord te spreken over het ontstaan van den naam dier zaal.

De verschillende afbeeldingen werden met belangstelling bezichtigd en den heer Noordendorp, bij monde van den Vicevoorzitter, dankgezegd voor zijne belangrijke bijdrage.

Tijdens de pauze besprak het lid R. L. Faber het door den heer Kroon te Buiksloot in den handel gebrachte *lattenweefsel* voor het aanbrengen van plafond- en wandbepleistering, van welk weefsel een monster ter vergadering aanwezig is en releveerde het lid A. T. van Wijngaarden de voor- en nadeelen van de zelfwerkende scharnieren voor opening en sluiting van bovenramen, een en ander door schetsen toelichtende.

ADVERTENTIEN.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen op **Donderdag 21 Februari 1884**, 's voormiddags 11 ure, in het openbaar ten Gemeentehuize

aanbesteden:

De leverantie en het plaatsen van POT- en SIERPLANTEN voor de Bloemperken binnen de Gemeente, enz.

Inlichtingen te bekomen aan het bureau der publieke werken ten Gemeentehuize; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

J. L. BACON & C°.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille,

Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Van ouds gevestigde Fabrieken

VAN

A. H. VAN BERGEN,

te Heiligerlee (prov. Groningen).

Nieuwe Constructie

BRANDSPUITEN,

EIGENE VINDING.

Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**

OP DE

Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.

Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.

BEKROOND op Wereldtentoonstellingen

Amsterdam 1883,

Weenen, Londen, Parijs,

Philadelphia.

SPECIALITEIT IN:

METALEN TORENKLOKKEN,

Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Compositiën, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers**, geijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten**, etc.

AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE

Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,

(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,

Bickerstraat

AMSTERDAM.

G. VAN LENT, Rotterdam.

Vertegenwoordiger der **Ceramiek-** en **Cementtegelfabriek**

LÉON DE SMET & C°., Gent.

Verders specialiteit in:

IJzeren Kerk- en Fabriekeramen.

IJzeren en Houten Rolblinden.

Zweedsche Kamerdeuren.

Italiaansche Mozaïkvloeren.

Prima Portland-Cement.

Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.

Onbrandbare Verf enz.

Prospectussen en Prijscouranten op aanvraag.

Aanbesteding.

Op **Maandag 11 Februari**, des morgens 10 ure, zal de architect J. J. NOTENBOOM te *Vlissingen*, namens zijn principaal, den Heer W. P. MEIJER te *Antwerpen*, in het Koffiehuis van BEURS", trachten **aan te besteden:**

Het bouwen van een PAND op het terrein der voormalige Marinewerf.

Gedrukte bestekken zijn tegen betaling van *f* 1.00 te verkrijgen bij genoemden architect, bij wien verdere inlichtingen te bekomen zijn, daar de teekening in het koffiehuis ter bezichtiging ligt.

Vlissingen, Februari 1884.

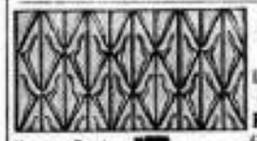

Vraagt Catalog.

NEDERL. VERZINKFABRIEK.

Van der Linden & Co.

Dordrecht.

Galv. op LOON | Zuinigheids- Roosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

OPENBARE AANBESTEDING.

Het Bestuur van den Polder »*DE NESSE*" onder *Ouderkerk a/d IJssel*, bijgestaan door eene Commissie uit Gecommitteerde Ingelanden van dien Polder, is voornemens op **Woensdag den 20ste Februari a. s.** des voormiddags ten 11 ure in het Koffiehuis van A. BROERE aldaar bij *enkele* inschrijving in het openbaar **aan te besteden:**

Het maken van een gebouw, bestaande in machine- en ketelhuis, met schoorsteen, eene steenkolenbergplaats, benevens eene machinistwoning en de benoodigde aardewerken, — alles ten dienste van het te stichten STOOMGEMAAL voor dien Polder.

In één perceel.

Het bestek is van 9 Februari a. s. af tegen betaling van *f* 0,50 en de teekeningen (2) tegen betaling van *f* 1.50 op *franco* aanvraag verkrijgbaar bij de Boekhandelaars J. VAN BENTUM EN ZOON te *Gouda*

Aanwijzing en inlichtingen volgens den voet van het bestek.

Geldersch-Overijselsche LOKAALSPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Lijn Winterswijk—Zevenaar.

AANBESTEDING

op **Zaterdag den 16 Februari 1884**, des middags ten twaalf ure, in de Societeit »DE EENDRACHT" op den Zonnebrink te *WINTERSWIJK*, van:

Bestek N°. 26.

Grond- en Kunstwerken ten behoeve van het gedeelte Lokaalspoorweg van af Station Winterswijk tot aan de grens tusschen de gemeenten Aalten en Varsseveld.

Bestek N°. 27.

Locomotiefloods met waterbezorging en eenige andere werken op het Station Deutichem.

Bestek N°. 28.

Gebouwen en Inrichtingen op de Stations Aalten en Varsseveld, in twee perceelen.

De inschrijvingsbiljetten moeten uiterlijk één uur vóór de bestoding, vrachtvrij worden besorgd aan het Bureau der Maatschappij te *Winterswijk*.

Voor elk bestek en voor elk der perceelen van Bestek N°. 28 kan afzonderlijk worden ingeschreven en moet een afzonderlijk inschrijvingsbiljet worden ingeleverd. Ook kan bij afzonderlijk inschrijvingsbiljet voor de massa van Bestek N°. 28 worden ingeschreven.

Inlichtingen verstrekt het Bureau der Maatschappij te *Winterswijk*, alwaar tevens de bestekken met bijbehooren op franco aanvrage en tegen betaling van:

f **2.50** voor bestek N°. 26,

» **1.50** voor elk der bestekken N°. 27 en 28 verkrijgbaar zijn.

Winterswijk, den 22 Januari 1884.

RIETSCHEL & HENNEBERG,

Ingenieurs & Fabriekanten,

Berlijn. Dresden. Keulen. Weenen.

Vertegenwoordiger voor Nederland

J. VAN HOORN Szn., Ingenieur Amsterdam.

Projecten, Begrootingen en Aanleg

VAN

Centraalverwarming & Ventilatie-Inrichtingen,

naar de nieuwste en proefondervindelijk beste Constructiën voor:

Woonhuizen, Villa's, Kantoren, Winkels, Hotels, Restauraties, Schouwburgen, Museums, Kerken, Ziekenhuizen, Scholen, Bibliotheken, Krankzinnigengestichten, Gevangenissen, Openbare Gebouwen, Werkplaatsen, Fabrieken enz. door middel van **Stoom-, Water-** of **Luchtverwarming** of **gecombineerde systemen.**

Installaties van Openbare Zwem- en Badinrichtingen.

Stoomkooktoestellen en Waschinrichtingen.

Droogінrichtingen voor Abattoirs en Fabrieken

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

Aan de Stoomfabriek

VAN

DERICKS & GELDENS te Druten,

(Zilveren Medaille Amsterdam 1883),

ZIJN VOORHANDEN:

Boulet- en **lei-dakpannen, vorsten, gevelbanden** en **nokversieringen**; — 50.000 wrakke pannen à ƒ 15.— per 1000.

Mosaik- en **andere tegels**; — **gevel-, kiel-, put-, drie-** en **viergaats holle steenen, profiel-blokken** en **ornamenten**, alles in rood, blauw en in verschillende kleuren vervaardigd.

Bestellingen worden met spoed uitgevoerd.

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN

VAN

HARTMAN & COMPIE.

KANTOOR te NIJMEGEN, VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

LOUIS GOFFIN & CIE.

AVENUE ROGIER 27.

LUIK.

LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk**, enz. enz.

Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen

van Th. J. DOBBE en ZOON te Utrecht.

Papier sans fin, Détailpapier, Papier quadrillé au millimètre, Papier toile Lichtdrukpapier, Lichtdrukpreparaat, Papier toile, Calqueerpapier, Calqueerlinnen, enz. enz.

De verschillende teekenpapieren van de Heeren CARL SCHLEICHER & SCHäLL te *Düren* zijn voor dezelfde prijzen bij ons te verkrijgen.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Gedmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN,

WEEGWERKTUIGEN.

OPROEPING VAN JONGELINGEN.

De aandacht wordt gevestigd op de voorwaarden tot **opleiding van jongelingen** voor het kader Genietroepen in *Nederlandsch-Indië*, omschreven in de *Nederlandsche Staatscourant* van den 17 Januari 1884, waarvan afdrukken kosteloos zijn te bekomen bij het Departement van Koloniën.

TROTTOIRTEGELS. PARKETVLOEREN, GEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE

bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:

DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag den 18 Februari 1884**, op het Raadhuis, in het openbaar doen **aanbesteden**:

a. **Het verbouwen van de Openbare Lagere School der 1e Klasse, N°. 2, in de Valkenburgerstraat.**
b. **Het verbouwen van de Openbare Lagere School der 1e Klasse, N°. 6, in de Korkstraat b/d Weesperstraat.**
c. **Het verbreeden en gedeeltelijk verhoogen van de bruggen in de Utrechtschestraat over de Heeren- en Prinsengrachten, en bijbehoorende werken.**

De Voorwaarden dezer Aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van ƒ 1 voor de sub *a* (met één teekening), van ƒ 1 voor de sub *b* (met één teekening) en van ƒ 1.50 voor de sub *c* (met twee teekeningen).

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stadsarchitect, op het Raadhuis, Kamer N°. 101, des ochtends van 10—12 uur voor de sub *a* en *b* genoemde en voor de sub *c* genoemde, Kamer N°. 97, van 11 uur 's ochtends tot 1 uur des namiddags, gedurende de week welke der aanbesteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, 6 Februari 1884.
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris:
LE JOLLE, *l. s.*

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

NEGENTIENDE JAARGANG N°. 7. ZATERDAG 16 FEBRUARI 1884.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.E.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Rzn.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herwijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

dat de 820ste vergadering zal gehouden worden den 20sten Februari a. s. in Maison Stroucken.

De agenda voor die vergadering is:

1° Mededeelingen van het Bestuur.
2° Installatie van nieuwe leden.
3° Ballotage van voorgestelde leden.
4° Bijdrage van den heer J. H. T. Löning over hygiène in toepassing op gebouwen.
5° Kunstbeschouwing te geven door den heer J. Walle.
6° Tentoonstelling van de ingekomen ontwerpen op de prijsvraag *„Een dorpslogement."*
7° Benoemen van correspondeerende leden.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A. MR. A. D. DE VRIES Az.

Onze vaderlandsche kunst is door een zwaar verlies getroffen. Mr. A. D. de Vries Az., die, hoewel nog jong in jaren, reeds zooveel voor de Nederlandsche kunst gedaan heeft, is niet meer. Een korte doch hevige ziekte sleepte hem op 33jarigen leeftijd ten grave.

Ik kan het mij bijna niet begrijpen, dat hij nu voor-altijd op het kerkhof te Naarden rust. Nog geen drie weken geleden bezocht ik hem nog in de gezellige tuinkamer van het Trippenhuis, waar hij de schoone prentverzamelingen, aan zijn hoede toevertrouwd, bewaarde. Naar aanleiding van een vraag, die ik hem te doen had, en die hij met de meeste hulpvaardigheid beantwoordde, liet hij mij een portefeuille met zestiende-eeuwsche houtsneden zien, waarbij hij telkens gelegenheid vond, de eene of andere merkwaardige bijzonderheid mede te deelen, voornamelijk over de Amsterdamsche houtsnijders van omstreeks 1500. Ons gesprek kwam van het eene onderwerp op het andere, en weldra raakte hij in vuur, toen het kwam tot de bespreking van de wijze, waarop tegenwoordig, onder den dekmantel van kunstliefde, veel kwaads bedreven werd. Hij verhaalde van zijn vele plannen voor de toekomst, en het was met bewondering dat ik vernam, hoeveel hij nog wenschte te ondernemen.

En thans zijn al die plannen verijdeld. Het scherpzinnig brein denkt niet meer, de rappe hand zal geen pen meer voeren.

Het was zeker verwonderlijk, voor hoeveel takken van kunst De Vries zich al niet interesseerde; zoowel kunstnijverheid, schilderkunst, graveerkunst, oudheidkunde en letterkunde, hij maakte het alles tot een onderwerp zijner studie.

De vrucht van die studiën waren de vele belangwekkende opstellen, in onderscheidene buiten- en binnenlandsche tijdschriften geplaatst. Ondanks zijn jeugdigen leeftijd, werd De Vries dan ook zoowel hier als in den vreemde als autoriteit erkend.

De kennis van De Vries rustte op een degelijken grondslag, en eerlijk als hij was, kon hij nimmer schijngeleerdheid of gelooven op gezag dulden. Met al het vuur, dat in hem was, trok hij daartegen ten strijde, en hij heeft menigeen het masker afgerukt. Het spreekt wel vanzelf, dat dergelijke naturen, die zich door niets laten weerhouden, de waarheid te zeggen, vooral door hun tegenstanders niet op den waren prijs geschat worden, en dat het hun aan vijanden niet ontbreekt. Doch De Vries was wel tegen zijn vijanden opgewassen en zijn fijn vernuft was hem daarbij het scherpste wapen.

Wie De Vries persoonlijk gekend heeft, zal vooral in hem gewaardeerd hebben den man van karakter, die van geen buigen of transigeeren wist, den hulpvaardigen vriend, wien het steeds een genoegen was, anderen een dienst te bewijzen.

Vooral het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap verliest in De Vries ontzaglijk veel. Hij was daar de ziel en de rechterhand, en aan zijn onverflauwden ijver heeft het Genootschap veel van zijn succes te danken.

Lang zal hij nog bij de leden van dat Genootschap in herinnering blijven, zooals hij daar op de vergaderingen zat onder de groote schouw, en met al het vuur der jeugd over allerlei onderwerpen zijn oordeel in snel daarheen geworpen woorden uitsprak. En hoeveel moeite hij zich in het belang der kunst getroostte, bleek o. a. op den avond, toen hij met het zonneklaar bewijs voor den dag kwam, dat de veelbesproken beker van Nicolaas van Campen nagemaakt was.

Ontegenzeglijk is er door den dood van De Vries een leemte ontstaan, die niet gemakkelijk weer aangevuld kan worden. Mogen er velen gevonden worden, die trachten, de baan, door De Vries met roem betreden, ook te bewandelen!

A., 10 Feb. '83. A. W. W.

(A. et A.) IN DE RECHTZAAL.

Wie op den ochtend van den 8sten dezer toevallig het gebouw, dat den officieelen naam van Paleis van Justitie van Amsterdam draagt, passeerde, zal dat weidsch gebouw een aantal architecten, ongeveer ten getale van 20 man, hebben zien binnengaan.

Van welk misdrijf werden zij verdacht? vraagt zeker menigeen. Ik kan deze nieuwsgierigen geruststellen, door te verklaren, dat geen beschuldiging op hen rustte, maar dat ze gedagvaard waren om te verschijnen ter terechtzitting van het Hof, kamer van burgerlijke zaken, om als getuigen te worden gehoord.

Het ging niet gemakkelijk, de getuigenkamer te vinden, en sommigen kwamen zelfs bij ongeluk terecht in een vertrek, waar leden van de balie bezig waren hun officieel toilet te maken. Eindelijk waren echter al de gedagvaarden in de getuigenkamer bijeen, die zeker nog nooit zooveel beoefenaars der edele bouwkunst binnen haar muren gehad heeft. Wat bonte verscheidenheid! Daar zag men mannen, vergrijsd in de kunst, en jongelingen, die pas sinds kort op het gebied der architectuur werkzaam waren; mannen van klassieke, van romantische, misschien wel van in 't geheel geen richting, en allen gekomen met een doel — om te getuigen.

Wat moesten zij getuigen? Wel eenvoudig dit:

„Of het bij aanbestedingen, die onder toezicht van eenen architect worden voorbereid en uitgevoerd, steeds gebruikelijk is, tenzij het tegendeel mocht bedongen zijn, den architect een termijn van zijn loon te betalen (indien hij dit verlangt) zoo dikwijls er een termijn der aannemingssom is verschuldigd, en zulks in gelijke verhouding."

Hoedanig de getuigenissen, in deze zaak afgelegd, luidden, is ons natuurlijk onbekend, daar het getuigenverhoor afzonderlijk plaats had.

Wij kunnen ons echter begrijpen, dat de getuigenissen nogal verschild hebben, want noch wat honorarium, noch wat wijze van betaling daarvan betreft, bestaat er een vast gebruik. Ieder doet, wat hem goeddunkt, en reeds in een artikel in den vorigen jaargang hebben wij erop gewezen, hoe onhoudbaar een dergelijke toestand is. Dat de talrijke getuigen thans een groot gedeelte van een misschien kostbaren dag hebben moeten opofferen, en zich eenige vervelende uren hebben moeten getroosten, is alleen een gevolg daarvan, dat men nooit de handen ineengeslagen heeft, om de honorariumquaestie afdoende te regelen.

Het is zeker, dat het zeer billijk te achten is, dat een architect in termijnen betaald wordt. Zoogoed als de aannemer, heeft ook hij recht op betaling, telkens wanneer een gedeelte van zijn taak volbracht is. De architect toch heeft bij den aanvang van den bouw, als de aannemer pas begint, reeds een groot deel van zijn werk verricht en ook verschillende uitschotten gedaan, die hij behoort terug te ontvangen.

De billijkheid pleit dus voor de, in dit geval door den architect-appellant opgeworpen, stelling, doch of het *steeds* gebruikelijk is, daaromtrent kunnen de meeningen niet dan zeer uiteenloopen.

De scherpe concurrentie, tegenwoordig door de architecten onderling gevoerd, is oorzaak, dat velen, behalve door een laag tarief, ook door groote betalingsfaciliteiten klanten trachten te lokken, en daarom nimmer van betaling in termijnen spreken. Anderen zijn er weer, die de termijnsgewijze betaling vantevoren bedingen, maar een vast gebruik bestaat er eenvoudig niet.

De positie van den fatsoenlijken architect (met de beunhazen is toch nooit iets te beginnen) zou echter aanmerkelijk sterker worden, indien hij zich kon beroepen op regelen, die door een of meer lichamen waren vastgesteld, en voor hunne leden verbindend verklaard.

Het komt mij daarom voor, dat het Genootschap Architectura et Amicitia en de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst de quaestie van het honorarium hoe eer hoe liever in behandeling moeten nemen, en, onderling samenwerkende, zullen zij er zeker in slagen, een „Norm" vast te stellen, zooals die in Duitschland, Frankrijk en Engeland reeds lang bestaat, en waarbij dan tevens bepalingen omtrent de wijze, waarop het honorarium aan den architect zal uitbetaald worden, kunnen gemaakt worden.

Het geldt hier een levensquaestie voor ons architecten, een quaestie van werkelijk practisch nut. Welnu, men zette de theoretische bespiegelingen voor een oogenblik terzijde, en brenge een zaak totstand, die van het grootste nut zal zijn! W.

ALWEER EEN BEURSPLAN.

Nauwlijks is, door den Amsterdamschen Gemeenteraad, nadat in Burgerplicht het Beursproject-Muysken—De Kruijff besproken was, besloten te trachten de Beurs aan den Dam te plaatsen, of reeds verschijnt een brochure van de hand des heeren A. L. van Gendt, getiteld „de Beurs op den Dam".

De daarin voorgestelde plaats voor de nieuwe Beurs is gelegen op het Damrak, ongeveer ter hoogte van de bestaande Beurs, doch in afwijking met vroeger op die plaats gemaakte ontwerpen, niet alleen met het front aan den Dam zelven, maar met eene verbreeding van de Warmoesstraat op zoodanige schaal, dat de Beurs als het ware middenop het vergroote Damplein zou komen te staan.

Het denkbeeld is niet nieuw, want reeds in 1850 werd het door de heeren N. Vos, E. Hoeufft en, naar wij vernemen, ook door den heer A. J. van Beek, allen onafhankelijk van elkander, geopperd, bij gelegenheid dat de Gemeenteraad besloten had, een ieder tot het inleveren van projecten uit te noodigen.

Het komt ons echter voor, dat, wil men eenmaal de Beurs aan den Dam, het thans voorgestelde plan practischer en goedkooper wezen zal dan het project-Muysken—De Kruijff, dat met opoffering van zeer veel geld niets geeft, dan een gebouw met zeer onregelmatigen plattegrond, dat daarenboven moeilijk kan gezegd worden, een geheel uit te maken.

Een goed gezicht op het te stichten monumentale gebouw zal echter ook bij het volgen van het nieuwste project niet verkregen worden. Wil men eenmaal de Beurs op den Dam, een plein dat zoo onregelmatig van grondvorm is, dan zal men zijn eischen, wat het gezicht op het bouwwerk betreft, ook niet te hoog mogen stellen, en iets ten offer moeten brengen voor het gemak (?), dat het bouwen van de Beurs aan den Dam oplevert.

Ook het gezicht op het monument van de zijde van het Centraal-station af, is niet zeer fraai, als de Beurs op de door den heer Van Gendt voorgestelde plaats gebouwd wordt. Een groot gedeelte van den achtergevel, die daarenboven geheel uit de as van het Damrak staat, wordt door de huizen van de Warmoesstraat bedekt. De straten ter wederzijde van de nieuw geprojecteerde Beurs zijn daarenboven te nauw om de zijgevels tot hun recht te doen komen.

Wat ons betreft, zagen wij het liefst, dat de Beurs op de door den heer A. Prins voorgestelde plaats gebouwd werd. Daar toch heeft men, zoo van de zijde van het Centraal-station als van de Damzijde, een goed gezicht op voor- en achtergevel, zonder dat dit door iets belemmerd wordt, of het moest zijn, dat men op het gedeelte tusschen de Oude Brug en den Dam een Postkantoor ging bouwen, wat evenwel niet te hopen is.

Blijft men echter van meening, dat de Beurs *op den Dam* thuisbehoort, dan gelooven wij, dat het plan-Van Gendt c. s. de meest practische oplossing aan de hand geeft. Het is dan echter nog altijd de vraag, of de uitvoerbaarheid niet zal afstuiten op de buitensporige eischen van de bewoners van Dam en Warmoesstraat, die niet door onteigening tot afstand hunner perceelen voor een behoorlijken prijs zullen kunnen gedwongen worden.

Hoe de Beursquaestie nog opgelost zal worden, wordt meer en meer raadselachtig. Hopen wij echter, dat de Gemeenteraad een besluit zal nemen, waarover het nageslacht zich niet te schamen heeft!

ALWEDER DE SPOORWEGEN OP JAVA.

De heer De Bordes heeft alweder in *De Economist* (van Februari jl.) gepleit voor aanleg van particuliere spoorwegen op Java. Hij zegt, geen stelselloosheid te willen, maar zelf is hij zoo stelselloos mogelijk. Hij is slechts stelselmatig in het doodzwijgen van wat bij herhaling tegen zijn pleidooien werd aangevoerd.

Het is stelselloos, een hulpwetenschap te beoefenen, in strijd met de wetten en beginselen der hoofdwetenschap, waarvan zij afstamt. Het ware stelselloos, landen op te meten in strijd met de wiskunde. Zoo is het ook stelselloos, staatshuishoudkunde te verkondigen in strijd met de sociologie. Deze leert, gelijk ik reeds in *De Opmerker* en *De Nederlandsche Spectator* herinnerde, dat er verschillende typen van maatschappijen zijn: *militaire*, gelijk Duitschland, Java en andere, en *nijvere*, gelijk België, de Vereenigde-Staten, enz. Elke type heeft zijn eigenaardige instellingen.

Niettemin maakt de heer De Bordes geen onderscheid tusschen het militaire Java en het nijvere Frankrijk. Dit doodzwijgen bewijst, om het zachtste woord te bezigen, weinig vertrouwen op de kracht van zijn zaak. Even diplomatisch zwijgt de heer De Bordes over de voordeelen van den aankoop der spoorwegen door den Staat in het militaire Duitschland. Hij verzwijgt, dat juist *De Economist* vroeger wees op de spaarzaamheid, waarmede de Pruisische Regeering hare banen exploiteerde. Hij verzwijgt, dat zelfs de wetgevers van het industrieele Frankrijk de spoorwegen wenschten af te koopen, maar van hun plan moesten afzien, wegens den toestand der schatkist. Hij zwijgt over het millioen francs, gegeven aan den Minister, die sedert Vénal heet in de wandeling, over de zeshonderd duizend francs, aan een lid der Commissie van Rapporteurs verstrekt, over de dertien millioen francs, betaald aan veile dagbladschrijvers. Hij zwijgt over de ergerlijke heerschappij der particuliere spoorwegmaatschappijen in de Vereenigde-Staten. De heer Henry George, de bekende schrijver van *Vooruitgang en Armoede*, heeft daarover onlangs iets medegedeeld in zijn *Social Problems*. Volgens de leerboeken voor aardrijkskunde is de groote Noordamerikaansche Republiek verdeeld in Staten, maar in werkelijkheid is zij verdeeld in domeinen (*dominions*) van spoorwegkoningen, zooals Van der Bilt, Jay Gould, Villard, Dunnington enz., en spoorwegmaatschappijen, zooals de *Pennsylvania Central*, *Baltimore-Ohio*, enz. In naam zijn de Staten vertegenwoordigd in het Congres, in de werkelijkheid zijn het die spoorwegmachten. „*De rechtbanken en de Senaat zijn gevuld met bedienden der spoorwegbesturenders.*" Het recht is er te koop. Van der Bilt zeide eens zoo onbeschaamd mogelijk: „De spoorwegen zijn niet voor het publiek, maar voor de spoorweg-directeuren", en bij een andere gelegenheid: „Het volk zij verdoemd!" Als zulke potentaten zoo weinig rechtvaardigheid en welwillendheid gevoelen voor den „adel der blanke huid", wat hebben dan koffiekleurige Javanen wel te wachten? Op Java mag nog minder dan elders een Staat in den Staat worden geduld.

De heer De Bordes verzwijgt, dat een fabrikant in Jogjakarta jaarlijks dertig duizend gulden bespaart door zijn oogst te vervoeren, niet met het „geperfectioneerde" middel der Maatschappij *Semarang-Vorstenlanden*, maar met aartsvaderlijke karren of *pedattics*, zooals Sarah er misschien een gebruikt heeft, toen haar man zijn „haardstede" te Ur, in Chaldea, verliet, om naar *the far West* te tijgen. In strijd met den heer De Bordes geloof ik dus, dat de ontwikkeling der suikernijverheid in Jogjakarta ontstaan is, niet *dank zij* den spoorweg, maar *ondanks* den spoorweg. Hij verzwijgt ook dat de Britsch-Indische tarieven lager zijn dan de Nederlandsch-Indische.

De heer De Bordes redeneert niet als een socioloog, als een wetenschappelijk man, als een staatsman, maar als een verboekt staatshuishoudkundige of spoorweg-aannemer. Zijn eenige vraag is: „wat geeft het meest?" Reeds Alfred Russel Wallace deed terecht uitkomen in zijn *Land Nationalisation*, dat men nog meer moet letten op het belang van den Staat dan op dat van de geldmannen. Het is waar, deze hebben een lijfleuntje: „De winnende hand is mild", maar 't is ook slechts een deun. Wallace herinnert, dat in 1873, toen de Britsche handel het toppunt van bloei bereikte en den trots der wetgevers opwekte, het getal officieele en niet-officieele armen in Groot-Britannie en Ierland grooter dan ooit was. Van der Bilt gaf onlangs een gecostumeerd bal tot inwijding van een huis, dat millioenen gekost had. Zijne dochter, die den Rijkdom moest voorstellen, droeg een danskleed, beplakt met bankbrietjes van duizend dollars. Denzelfden nacht stierf op eenige passen afstand een buurvrouw met haar kinderen van honger. Nog scherper was en is deze tegenstelling onder de geldzieke Nederlanders. Zoo was het reeds in den aanvang der zeventiende eeuw. De heer Richard Heath zegt daarvan in *The rise and fall of Amsterdam* (*The Contemporary Review*, October jl.): „temidden van al dezen voorspoed, van al deze beschaving, van al dit africhten in de regelen der matigheid, was het treffendste feit in deze groote handeldrijvende maatschappij het steeds aangroeiende pauperisme." De schilders en godgeleerden stijfden de rijken in hun hardvochtigheid. Alleen Rembrand had hart. Maar Ostade, Teniers en Jan Steen stelden de armen steeds in kroegen, als zelven de schuld dragende van hunne ellende door *vicious and disgus-*

ting bestiality. Gerard Dou schilderde bij voorkeur de welvaart van den gegoeden burgerstand. Men neemt hetzelfde verschil in gevoel en gezindheid waar bij de kunstenaars van onze dagen: bij den gloeienden Multatuli en den voornamen Huet. De dominé's preekten van rijk-gebeeldhouwde kansels, dat God slechts weinigen tot eeuwig geluk had uitverkoren, terwijl de meerderheid van het menschdom onder het vonnis van eeuwige verdoemenis lag. Deze leer was geheel in overstemming met den stoffelijken toestand van Amsterdam: de eene verklaarde en rechtvaardigde de andere.

Nooit kwam dat gemis van gemoedsbezwaren duidelijker uit, dan toen de heerschende klassen van Amsterdam in het Oosten een sfeer hadden, die zelfs Alexander de Groote haar zou hebben benijd. Zij zochten slechts schatten voor haar eigen voordeel. Zij deden tal van kruidnagelboomen uitroeien om de prijzen hoog te houden. Zij waren kruimelig. Inplaats van door den handel haar eigen land en de Aziatische wereld te verrijken, dachten zij slechts aan uitsluiting van mededinging. Het gevolg van zulk een staat van zaken is duidelijk: *„de handel, die weinigen verrijkte, bracht de menigte ten ondergang."*

Zoo is het nog. Nederland ziet zijn middelen toenemen door zware belasting der mingegoeden; de aandeelen der Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij, der Java-Bank, der Indische verzekeringmaatschappijen enz. staan zeer hoog, maar de handel en het verbruiksvermogen der Javanen gaan steeds achteruit. Nederland gaat den weg op van het gevallen Amsterdam.

De heer De Bordes beroept zich op Léon Say, een spoorwegbestuurder, het mondstuk van Rothschild, die de Fransche Noorderlijn bezit. Hij had onpartijdiger kunnen zijn. Daarna deelt hij ons vrij naief mede, dat de Belgische Staatsspoorwegen van 1835—1872 een tegoed van 102 millioen hebben gegeven. Wel gaven zij sedert een tekort, maar hij verzwijgt weder de reden, en deze is zeer eenvoudig. Het bekwame Ministerie van Frère-Orban en Bara was gevallen. De opvolgers meenden iets nieuws te moeten leveren. De tarieven voor groote afstanden werden dus verlaagd, die voor kleine afstanden verhoogd. Men zou voortaan meer dan vroeger betalen voor Brussel—Vilvoorde, maar minder voor Brussel—Luxemburg. Ieder weet, dat de schatkist van een spoorwegmaatschappij, gelijk die van een Staat, vooral gevuld wordt door de mingegoede bevolking, door de vele kleine opbrengsten, niet door de weinige groote. Ieder weet, dat slechts zeer weinig menschen een rit met een wagen der derde klasse doen van Brussel naar Luxemburg, en ieder begrijpt nu, waarom de Belgische spoorwegen sinds elf jaren verlies geven. Juist de winst der zeven-en-dertig voorafgaande jaren bewijst, dunkt mij, dat dit verlies niet te wijten is aan het stelsel, maar aan een kortzichtig bewind.

De heer De Bordes noemt het een voordeel der maatschappijen, dat zij beter dan een Regeering vermogen weerstand te bieden aan drang tot tariefsverlaging. Het ware voor Java te wenschen geweest, dat de Maatschappij, die den spoorweg van den heer De Bordes beheert, minder macht had bezeten en de Regeering meer moed en besef van het staatsbelang had getoond.

Er is, naar mijn inzien, slechts één rechtvaardige, wetenschappelijke, stelselmatige oplossing van het vraagstuk. Nederland sluite een leening voor Staatsspoorwegen op Java. Men doe ze ontwerpen, bouwen en beheeren, maar volgens lager tarieven dan de nu nog van kracht zijnde, door Nederlandsche Rijksingenieurs, gelijk Maarschalk en Derx, die, volgens het getuigenis van den heer De Bordes zelven, zuinig hebben gebouwd en geëxploiteerd. Nederland heeft meer dan duizend kilometer spoorweg voor zich zelf genomen van het geld der Javanen; het behoeft geen enkelen cent ten geschenke te geven, maar betale doodeenvoudig de achthonderd vier-en-veertig millioen gulden terug, die het wederrechtelijk, door schennis van belofte en door valsche boekhouding, aan de Javanen heeft ontnomen (zie De Waal, *Onze Indische financiën*). Dat het ruim in alle behoeften van Indië voorzien heeft is de onbeschaamdste „onjuistheid", die ooit werd uitgesproken. Zelfs in de eerste levensbehoeften werd niet voorzien. Twintig millioen Javanen hebben gemiddeld (N. B. in een eiland!) geen vier kilogram zout 's jaars, terwijl zeven kilo noodig is om gezond te leven. (1)

Men verklare niet eensklaps het militaire Java voor industrieel, omdat het pondje koffie nu minder dan acht stuiver kost.

Men brenge „het snoeimes der besparingen" niet aan in het verwaarloosde Indië, maar in het, volgens de *Arnhemsche Courant*, weelderig beheerde stiefmoederland, waar men o. a. de, volgens den heer De Bordes zelven, dwaze Staatsspoorwegen Groningen—Delfzijl, Staveren—Leeuwarden, Zwaluwe—'s-Hertogenbosch en Amersfoort—Nijmegen heeft aangelegd van het geld der Javanen.

Geen vreemdelingen, zelfs geen onbegrensde toelating van Nederlandsche particulieren! Men herinnere zich Gibson's kuiperijen op Soematra, den inlijvingslust der Australiërs en Multatuli's beschrijving van den laatsten dag der Hollanders op Java in zijn *Nog eens vrije arbeid in Indië*.

Clarens, Villa Sloet's Lust,
11/II '84.

S. E. W. Roorda van Eysinga.

(1) Dit is ook het geval met de millioenen bewoners van Batavia, Buitenzorg, Semarang, Soerakarta en Jogjakarta, die de regeeringen der twee spoorwegen van den heer De Bordes deelachtig zijn geworden.

INGEZONDEN.

Aan de Redactie van „De Opmerker".

In uw blad van heden vond ik vermeld het verkort programma en uitslag van de prijsvraag „Paleis voor Volksvlijt" alhier. Er is evenwel vergeten daarbij te vermelden, dat al het verlangde den prijs van *f* 10000? niet mocht te boven gaan.

Twee der 6 uitgenoodigde heeren hadden voor de mededinging bedankt, omdat volgens hun oordeel voor dien prijs niet aan alle eischen kon voldaan worden.

Amsterdam, 3. 2. '84. *Een opmerker.*

☛ Dit schrijven moest verleden week wegens gebrek aan plaats worden terzijde gelegd.

KONINKLIJK INSTITUUT VAN INGENIEURS.

's-Gravenhage, 14 Februari 1884

Amice,

De geschiedenis van Frankrijk kent een *journée des dupes;* de geschiedenis van het Instituut kent thans een dag der *persoonlijkheden*. Denk niet dat ik daarmede *personaliteiten* bedoel, in geenen deele: ik bedoel, dat op 12 dezer in de vergadering van het Instituut, die door een honderd-twintigtal leden werd bijgewoond, bij de bespreking van zaken de persoonlijkheden sterk op den voorgrond zijn getreden, zooals uit het hier volgend verslag blijken zal.

Terstond, nadat de President, J. F. W. Conrad, de vergadering had geopend, nam hij het woord en zeide het volgende:

»Sedert onze laatste bijeenkomst heeft het Koninklijk Instituut van Ingenieurs een gevoelig en treffend verlies geleden; U allen, mijne heeren, zal de treurmare bereikt hebben, dat ons medelid Jhr. G. J. G. Klerck den 17de Januari 1884 overleden is.

»De Raad van Bestuur is tegenwoordig geweest en stemde geheel in met de warme woorden van hulde, die bij het geopende graf gesproken werden door hen, die Klerck in zijn werkkring als staatsburger en staatsman hadden leeren hoogachten of hem als trouw vriend liefhadden.

»Ook in onze vergadering, door Klerck zoo dikwijls als Voorzitter geleid en waarin zoovele vereerders en vrienden van hem tegenwoordig zijn, mag dat woord van hulde niet ontbreken.

»Ik zal aan anderen overlaten om zijne volledige biographie te schrijven en mij bepalen tot het vermelden van enkele feiten uit zijn werkzaam leven.

»Den 13de Februari 1823 te Luik geboren en op betrekkelijk jeugdigen leeftijd reeds voor de militaire loopbaan bestemd, ontving Klerck zijn opleiding aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda, en werd in 1842 door Z. M. onzen geëerbiedigden Koning benoemd tot 2e-Luitenant bij de genie. Hij verkreeg achtereenvolgens den rang van 1e-Luitenant en dien van kapitein 3e klasse, doch werd bij koninklijk besluit van 1 October 1861 benoemd tot Secretaris bij de Commissie voor de Staatsspoorwegen en bij koninklijk besluit van 30 Juli 1863 onder den Minister van Binnenlandsche Zaken, tijdelijk belast met de leiding van de aan te leggen Staatsspoorwegen.

»Klerck trad van 1 Februari tot 30 September 1876 op als Minister van Oorlog en van 19 Augustus 1879 tot 22 April 1883 als Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

»Hoewel de verdiensten van Klerck in zijne militaire loopbaan niet onopgemerkt bleven, zijn die echter overtroffen door hetgeen hij in zijne burgerlijke betrekkingen ten nutte van het Vaderland totstandbracht.

»Reeds toen hem de leiding van de werkzaamheden tot aanleg der Staatsspoorwegen was toevertrouwd, had Klerck door zijne bezielende kracht en door zijn degelijk karakter grooten invloed op de uitvoering van dit belangrijke werk, doch het glanspunt van zijn loopbaan was het tijdperk, waarin hij gedurende ruim drie en een half jaar als Minister aan het hoofd stond van het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

»Wij allen hebben hem in die hooge betrekking werkzaam gezien; de een meer van verre, de ander in zijne onmiddellijke omgeving, en wij allen kunnen van hem getuigen, dat hij dáár was de rechte man op de rechte plaats.

»Toegankelijk voor een ieder, die zich bij hem aanmeldde, had hij een open oor niet alleen voor alles wat de Staatsbelangen betrof, maar ook zij, die hunne bijzondere belangen voordroegen, vonden in hem den belangstellenden vriend, die hielp waar hij kon en mocht.

»Hij deed zich de zaken, waarover hij moest beslissen, door de daarbij betrokken personen en door hen, die hij met zijn vertrouwen vereerde, volkomen uitleggen, sprak dan weinig, wikte en woog zelfstandig hetgeen hij vernomen had en, wanneer zijne overtuiging eenmaal gevestigd was, voerde hij het door hem genomen besluit uit met eene geestkracht, die hem nagenoeg altijd zijn doel deed bereiken.

»Klerck was een ernstig man, wars van onedele handelingen en kleingeestigheden, die de groote zaak zoo dikwerf schaden, met een volhardend en doortastend karakter, die met vuur streed voor hetgeen hij goed achtte en niet terugdeinsde voor de heftigste aanvallen.

»Hij was niettemin voor overtuiging vatbaar en kwam, wanneer hem op deugdelijke gronden betoogd werd dat hij misgetast had, op zijn genomen besluit terug.

»Wanneer men de Staatsbladen openslaat, zal men verbaasd zijn over de werkkracht, die Klerck heeft ontwikkeld, en over de talrijke besluiten en wetten, door den Koning genomen of bekrachtigd gedurende het tijdvak, waarin hij Zijne Majesteit als Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid terzijde stond.

»Aan onderscheidingen heeft het Klerck dan ook niet ontbroken; niet het minst ontving hij die van Zijne Majesteit den Koning, die hem reeds in 1868 benoemde tot Ridder en in 1882 bevorderde tot Commandeur in de Orde van den Nederlandschen Leeuw.

»Maar ook zijne medeburgers volgden het voorbeeld van den Koning, en toen hem het, door bewoners van het zoo dikwerf door watervloed geteisterde Noordbrabant, toegedachte huldebewijs, door zijn onverwachten dood, niet meer kon worden aangeboden, waren afgevaardigden van dat gewest tegenwoordig bij zijne geopende groeve en hechtten een welsprekenden lauwerkrans meer aan de kist, die het stoffelijk overschot van Klerck omsloot.

»In de werken van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs wordt weinig van de hand van Klerck aangetroffen, doch de belangstelling in alles wat onze Vereeniging betreft, blijkt uit de notulen onzer vergaderingen en vooral uit die van den Raad van Bestuur gedurende de vier driejaarlijksche tijdperken na 1868, toen hij die als Vice-president of als President leidde.

»Al gedenken wij met weemoed het verlies, dat het Vaderland en wij door het heengaan van Klerck hebben geleden, vooral omdat nog veel van hem werd verwacht, dan mogen wij met een gevoel van genoegdoening terugzien op hetgeen een van onze medeleden gedurende zijn betrekkelijk kort levenstijdperk heeft totstandgebracht.

»Daarom zal dan ook de herinnering aan Jhr. G. J. G. Klerck bij ons levendig blijven en zullen wij hem eene eervolle plaats aanwijzen in de rij der mannen van beteekenis in Nederland."

Deze toespraak werd met talrijke bewijzen van sympathie en instemming begroet evenals de volgende, die straks daarop door den President tot de leden werd gericht:

»Ik heb nog eene tweede droevige taak te vervullen. Weinige dagen vóór deze vergadering ontving de Raad van Bestuur het bericht, dat ons honorair lid Dr. Gotthilf Hagen, wirklich Geheimrath und Oberlandesbaudirector a. D. te Berlijn, den 5den Februari 1884 is overleden.

»Deze bekwame waterbouwkundige is aan velen uwer persoonlijk en aan ons allen door zijn geschriften bekend, en de Nederlandsche ingenieurs danken aan hem, dat vele hunner groote werken ook aan onze oostelijke naburen meer bekend zijn.

»Toen in 1866 de quaestie met België over de gevolgen eener afdamming in de Oosterschelde en het Sloe was ontstaan, werd Hagen door de Pruisische Regeering belast met het instellen van een onderzoek van dit vraagstuk en het uitbrengen van een verslag daaromtrent.

»Hij stond [destijds in zijn rapport van 29 Maart 1867 de Nederlandsche ingenieurs krachtig terzijde.

»Ook zijne nagedachtenis zullen wij in eere houden."

De notulen der vergadering van 13 November 1883 werden goedgekeurd.

Talrijke geschenken waren wederom ontvangen; daaronder het rapport der Commissie voor graadmeting en waterpassing, waaromtrent het raadslid G. van Diesen eenige bijzonderheden mededeelde, en de nieuwe uitgave der geschriften van den Antidienstvervangingsbond, door het lid M. D. Graaf van Limburg Stirum aangeboden met eene circulaire, waarin hij de medewerking der leden voor zijn doel inriep.

Het zooeven genoemde raadslid bracht voorts rapport uit omtrent verschillende bemoeiingen in zake het bekomen van een eigen lokaal voor het Instituut, die echter geen afdoende uitkomst hadden opgeleverd.

Een voorstel van den Raad van Bestuur, om de bij het Instituut aanwezige monsters en modellen in bruikleen af te staan aan de Polytechnische School te Delft, werd zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Bij monde van den Secretaris werd mededeeling gedaan omtrent hetgeen is verricht en voorbereid voor de reorganisatie van het Jaarboekje, te beginnen met den jaargang 1885.

Verschillende stukken waren ingekomen, die ten deele in handen van Commissien zijn gesteld om advies, gedeeltelijk op de gewone wijze ter kennis van de leden zullen worden gebracht.

Het woord werd verleend aan het lid J. van der Toorn, die thans zijne reeds vroeger aangekondigde voordracht hield omtrent de uitgevoerde en in uitvoer zijnde werken ter verbetering van de Seine, meer bijzonder tusschen Havre en Rouaan. Deze voordracht, die door tal van kaarten en afbeeldingen werd toegelicht, was het gevolg van een bezoek, dat de spreker aan die streken had gebracht toen hij het in Augustus 1883 te Rouaan gehouden Congres van de *Association française pour l'avancement des sciences* bijwoonde. Spreker roemde zeer de ontvangst aldaar genoten en de uitstekende bereidvaardigheid der Fransche ingenieurs, waardoor hij met andere leden van het Congres instaat was gesteld verschillende werken op zeer voldoende wijze in oogenschouw te nemen. Eene korte wisseling van gedachten met het raadslid G. van Diesen en het lid E. H. Stieltjes was het gevolg van het gesprokene.

Vervolgens deed het lid Jhr. H. T. Hora Siccama eene mededeeling, insgelijks door kaarten toegelicht, over de verbetering van den Zuidpas van de Mississippi, volgens het stelsel van den Amerikaanschen ingenieur James Eads, die daarmede grooten roem behaalde.

Het lid J. A. de Gelder had zich voorgesteld, overeenkomstig zijn in de vorige vergadering gedane toezegging, een mededeeling te doen over den aanleg van een haven voor Batavia (Tandjoog-Priok); hij was daarin echter door treurige omstandigheden verhinderd. De President bracht in herinnering dat twee hoofdzaken hierbij op den voorgrond treden, de quaestie van den eigenlijken havenbouw en het verbindingskanaal tusschen Tandjong-Priok en Batavia. Om de leden nu niet geheel te leur te stellen, had het raadslid De Bordes op zich genomen eenige feiten en cijfers te vermelden, met het laatstgemelde onderdeel in verband staande. Deze mededeeling, die zich geheel van de critiek onthield, gaf het lid C. F. G. Post aanleiding tot het doen van eenige opmerkingen met het kanaal in verband staande, en na eene korte wisseling van gedachten tusschen den heer De Bordes en het lid N. H. Henket, verkreeg alsnu het lid S. Verburgh het woord, die in zeer uitvoerige beschouwingen trad ter bestrijding van hetgeen door het lid De Gelder in deze quaestie was gedaan en geschreven. Deze uitvoerige mededeeling, insgelijks door kaarten toegelicht, moest wegens het vergevorderde uur, op uitnoodiging van den President, worden afgebroken, om in de volgende vergadering te worden voortgezet.

Het lid Ph. W. van der Sleyden, die in den loop van deze mededeeling door het lid Verburgh in het debat was gebracht ter zake van hetgeen door hem in eene Vergadering van de Tweede Kamer was gesproken, verkreeg echter nog het woord om op hetgeen door het lid Verburgh te zijnen aanzien was gezegd, te antwoorden.

Nadat eenige gewone en buitengewone leden waren aangenomen, sloot de President te ruim halfvier uren de vergadering.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

— In April zal te Barbizon (dep. Seine-et-Marne) het monument worden onthuld, dat de kunstenaars van die stad voor J. F. Millet en Th. Rousseau hebben opgericht.

— De Commissie voor een gedenkteeken van Gambetta heeft een prijsvraag uitgeschreven, waaraan alle Fransche artisten kunnen deelnemen. De ontwerpen worden van 15 Mei tot 1 Juni aan de Ecole des Beaux-Arts ingewacht. De eenige conditie, door de Commissie gesteld, is, dat de kosten ongeveer 350,000 frs. zullen bedragen.

— Een werk van hooge waarde, de restauratie van het kasteel Pierrefonds, nu vijftien jaar geleden door Viollet-le-Duc begonnen, zal binnen korten tijd voltooid zijn.

— In antwoord op de Belgische prijsvraag voor een ontwerp van een marine-etablissement te Brussel, is maar één werk ingekomen, nl.: van den heer Dansaert, voorzitter der *Union Syndicale*. De premie was 5000 francs.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Bij beschikking van den Minister van Waterstaat, zijn:

1°. met 1 Juli a. s., J. Verdoorn Bz., J. C. J. Huysers, J. Goeter en J. Zemel Jr. eervol ontslagen als opzichter van den Waterstaat 1e klasse;

2°. met 15 dezer bevorderd: tot opzichter van den Waterstaat 1e klasse A. G. J. Heukelman en P. J. Neyt, thans opzichter 2e klasse; tot opzichter van den Waterstaat 2e klasse L. Koot en H. J. Weehuizen, thans opzichter 3e klasse; tot opzichter van den Waterstaat 3e klasse C. Postma en D. Lijsen Pz., thans opzichter 4e klasse; en benoemd tot opzichter van den Waterstaat 4e klasse S. S. Hoogterp, te Leeuwarden en J. G. Thamer, te Vlieland;

3°. met ingang van 1 Juli a. s. bevorderd: tot opzichter van den Waterstaat 1e klasse W. A. Baumer, D. Van der Werf, F. J. H. Pommée en S. M. C. P. Breukel, thans opzichter 2e klasse; tot opzichter van den Waterstaat 2e klasse C. J. E. la Fontijn, J. B. Groenen, J. B. J. Loeff en G Brauns, thans opzichter 3e klasse; tot opzichter van den Waterstaat 3e klasse A. D. G. ten Doesschate, J. K. Messer, W. H. Steenaart en A. Oddens, thans opzichter 4e klasse; en benoemd tot opzichter van den Waterstaat 4e klasse J. Schol, te Helder; J. J. Bulkens, te Maastricht; W. van Langeveld, te Hellevoetsluis en W. ten Bosch, te Schokland.

— In de maand April zal een examen worden afgenomen van sollicitanten naar de betrekking van adspirant-ingenieur voor het stoomwezen. Men adresseere zich vóór den 1 April aan het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

DORDRECHT. In de Vrijdagavond alhier gehouden vergadering van de Afdeeling Dordrecht der Vereeniging tot Bevordering van Fabriek- en Handwerksnijverheid, was aan de orde het Ontwerp-programma voor den Wedstrijd voor werklieden, tot wier samenstelling de permanente Commissie voor wedstrijden in de vorige vergadering was uitgenoodigd.

Genoemde Commissie stelt voor, den wedstrijd te houden in Mei 1885, en geeft verder een beschrijving van de verschillende prijzen, die zij wenscht uit te looven voor bepaalde werkstukken, gemaakt door smeden, timmerlieden, huisschilders, steenhouwers enz. Ook wenscht zij een onderlingen wedstrijd voor de leerlingen der huisvlijtschool, der ambachtsschool en der burgeravondschool (van laatstgenoemde inrichting alleen teeken- en boetseerwerk) aan den algemeenen wedstrijd te verbinden.

Verder zullen ook aanmoedigingsprijzen worden uitgeloofd voor voorwerpen, die tot opluistering worden ingezonden, en zal eene verloting gehouden worden, waarvan de prijzen zullen bestaan uit ingezonden voorwerpen, daartoe van de eigenaars aangekocht.

Na eenige discussie werd het voorstel der Commissie, ook het financieele gedeelte, bij meerderheid van stemmen aangenomen.

— Als bewijs van den invloed van het woelen der zware golven op den bodem der Zuiderzee, bij den storm van midden December jl., mogen de bij die gelegenheid aan de noordzijde van het eiland Marken, op den vlakken oever, aangespoelde vijftig kolossale veenbanken gelden. Zij bestonden uit dezelfde zeer fijne, zwarte stof, klaarblijkelijk afkomstig uit een zeer oud bodemterrein der zee. De dikte van de banken was tamelijk gelijk en bedroeg ruim 1 M.; ook waren er stukken bij van 20 M². oppervlakte. Latere stormgolven hebben deze verzameling verspreid en kleingemaakt, en de overblijfselen zijn met de eb noordwaarts gedreven.

Het vormingsproces der Zuiderzee laat zich, door die stormvloeden van eeuwen herwaarts, gemakkelijk begrijpen.

ZIERIKSEE. Een jaar geleden deden wij de mededeeling, dat met de restauratie van den grooten St.-Lieven Monstertoren alhier zou begonnen worden; later berichtten wij, dat de ruim 50 meter hooge steiger (verplaatsbare) rondom het Noordwestgedeelte voltooid was, en thans kunnen wij daaraan toevoegen, dat de restauratie van dit Noordwestgedeelte voltooid is en de steiger uitteengenomen en geborgen werd, om later aan het Zuidwestgedeelte te worden opgericht.

Het voltooide deel ziet er schoon en krachtig uit; men kan zich nu zoo juist den indruk voorstellen, dien het grootsche monument, in de 15e eeuw, kort na zijne voltooiing, op den beschouwer moet gemaakt hebben. Men is zeer gelukkig geweest in de keuze der groefsteen voor de vlakke bekleedingen, de traceeringen, de profileeringen enz. Kwaliteit zoowel als kleur voldoen in hooge mate, en komen uitstekend met het oude werk overeen.

De Noordwestzijde van den toren kan nu door het publiek en zonder levensgevaar gepasseerd worden — iets wat in geen jaren heeft kunnen plaats hebben. Jammer dat de herstelling van het Zuidwestgedeelte, dat ook in zeer hulpbehoevenden toestand verkeert, om financieele redenen moet wachten; kon de nu afgebroken steiger dadelijk om dit gevaar opleverende gedeelte gesteld en met het steenhouwerswerk geregeld voortgegaan worden, dan zou daardoor in het wintergetijde aan vele handen werk en brood verschaft worden.

— Naar wij vernemen, is de commissie benoemd tot voorlichting van de Regeering over de naastingswaarde van den Nederlandschen Centraalspoorweg. Zij bestaat uit de heeren J. G. W. Fijnje, raad-adviseur aan het Departement van Waterstaat, Mr. H. M. A. Baron van der Goes, directeur der Stoomtram Semarang—Joana, Mr. J. Ph. van Bosse, administrateur van 's Rijks schatkist, en N. T. Michaelis, directeur der afdeeling Spoorwegen.

— De heer L. J. Du Celliée Muller, hoofdingenieur van den waterstaat, 1e klasse te Haarlem, is door Z. M. den Koning der Belgen benoemd tot ridder der Leopoldsorde.

— Aflevering 1 van den jaargang 1884 van *De Natuur*, uitgave van J. G. Broese te Utrecht, bevat:

Het Nederlandsch zoölogisch station (met fig.). — Het internationaal poolonderzoek (met fig.). — Een electrische klok (met fig.). — De stuurmiddelen van het luchtschip der gebroeders Tissandier (met fig.). — Het winterkoninkje (met fig.). — Inkt om glas te etsen. — Het nieuwe koperoxyd-element van F. de Lalande en G. Chaperon (met fig.). — Iets over telefonie (met fig.). — Een nieuwe olielamp voor het seintoestel Vreede. — Korte berichten. — Honigmann's locomotief zonder vuur. — De verbreiding van het telefoonnet over de beschaafde wereld. — De vulkanische uitbarsting op het eiland Krakatau (met fig.). — Recepten en korte technische mededeelingen. — Waterlak. — Het witkleuren van been en ivoor. — Om etiquetten op blik te bevestigen. — Correspondentie.

BENOEMINGEN.

De Raad te Amersfoort benoemde tot directeur-boekhouder der gemeentereiniging den heer G. R. de Rooy te Utrecht.

ADVERTENTIEN.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Ambachtsschool.

Aan de **Ambachtsschool** te *Rotterdam* wordt gevraagd een **BOUWKUNDIGE** voor het geven van **Onderwijs in het Bouwkundig teekenen.** Kennis van Werktuigkundig teekenen strekt tot aanbeveling. Zij die voor deze betrekking in aanmerking wenschen te komen, vervoegen zich bij den Directeur voor 20 Februari n. s.

HET BESTUUR.

Rotterdam, 9 Februari.

Maatschappij tot Exploitatie
VAN
Staatsspoorwegen.
BALLAST en GRINT.

Aannemers genegd. mede te dingen naar de levering van den **ballast** en de **grint**, benoodigd voor het onderhoud der door bovengenoemde Maatschappij geëxploiteerde spoorwegen gedurende 1884, kunnen zich gedurende deze maand opgeven aan de Afdeeling Weg en Werken.

De totale hoeveelheid bedraagt globaal 70000 M³.

Utrecht, 9 Februari 1884.

DE STOOMSCHOORSTEEN,

door mij opgetrokken uit vormsteen, welke gevonden wordt op de Internationale Tentoonstelling te *Amsterdam*, is **TE KOOP.**

Hij is 30 meter hoog, breed aan den top 1,60 meter. Deze afmetingen kunnen evenwel, op verlangen, gewijzigd worden. Het afbreken en wederopbouwen neem ik, onder garantie, op mij.

ALPHONS CUSTODIS,
Düsseldorf a/Rhein.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders.
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

G. J. VINCENT & C°.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.
Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de
ZILVEREN MEDAILLE.
Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.
Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Kolois** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
VERNIEUWINGSFONDS (Limb.-Limburg).

Op **Dinsdag den 19den Februari 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 82.

Het leveren van eiken wisselhout in twee perceelen.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens Art. 9 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 4den Februari 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur Ch. RENSON te *Luik* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Utrecht, den 2den Februari 1884.

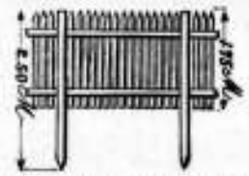

J. & D. VAN DER POT,
ROTTERDAM.
GEKYANISEERD ROTSVRIJ
RASTER- en ander HOUTWERK,
in alle op te geven maten, tot 10.25 M.
niet vatbaar voor de Champion en uitertst langzaam brandend.
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT
en verder TIMMERHOUT,
Vlot- en Slijpdeelen enz.

Prima PORTLAND-CEMENT,
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in wichtdondende Vaten van 180 Kilo en Zakken van 70 Kilo,
niet vervalscht met **hoogovenslakken, kalksteen** of dergelijke bijmengingen.

HYDRAULISCHE en andere KALK,
per Wagon of Scheepslading.

HARDSTEEN,
uit de prachtige groeve te Emptinne,
van de Heeren GOOSSENS & SOCKENBERG, gezaagd in Platen
en **STEENHOUWWERK** op maat klaargemaakt.

NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA.
ZANDSTEEN.
uit de groeven van

Staudernheimer.	Cordeler.
Breitenheimer.	Wexemer.
Udelfanger.	Roode Kylithaler enz.
Bentheimer.	La Rochette.

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Beimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

Wordt te koop aangeboden

Een horizontale **STOOMKETEL** of **LOCOMOBILE** van 14 paardenkracht voorzien van vaste machine van 2 à 3 paardenkracht.

Een **EXELSIOR STOOMPOMP** (Zuig- en Pers) op wagen.

Een verticaal **STOOMKETELTJE** van ongeveer één paardenkracht met **Stoompompje.**

Een ijzeren dubbele **LIER.**

Allen gediend hebbende tot het boren van waterputten en te bezichtigen aan het Stadsmagazijn Achter Klarenberg.

Gegadigden worden uitgenoodigd kunne prijsopgaven in gesloten enveloppe franco aan het adres van H.H. Burgemeester en Wethouders ter Stedelijke Secretarie te *Utrecht* in te zenden vóór of op den 15 April 1884.

LOUIS GOFFIN & CIE.
Avenue Rogier 27 Luik.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk,** enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

HOOFD-AGENTSCHAP en DEPôT.
VAN.

fijnkleurige, ijzerharde **Muur-** en **Vloertegels** uit Saint Paul, **Parket-** en **Trottoirtegels** uit Neustadt, fijne **Cementen Vloeren** en **Randen** uit Roosendaal (N. Br.), **Albastine** voor Plafonds en Kalkmuren, **Platte Kwasten, Verf** voor Cementen en vochtige Gevels, **Witte Fransche Zandsteen** uit de groeven van CRAZANNES en SAINT SAVINIEN, geladen te Rochefort à *f* 17.50 per cub. M.

Een groote keuze **Marmeren Schoorsteenmantels** uit de Stoommarmerfabriek der Heeren OZINGA & VLASKAMP te *Bolsward*, is in onze magazijnen dagelijks ter besichtiging voorhanden.

SPECIAAL HANDEL in: Kleurige **Groninger-, Rijn-, Friesche-** en **Kunst-Zandsteen, Gevel-, Profiel-** en **Vlechtingsteenen.** Alle bekende soorten **Dakpannen** met daarbij passende **IJzeren Dakramen, Engelsche, Duitsche** en **Belgische Portland-Cement** en **Gips, Riool-** en **Schoorsteenbuizen, Muursteentjes, Scheipan, Cementen Putten, Hardsteen-, Marmer-** en **Kunststeenwerken, Marmeren** en **Bremer Vloeren, Grafzerken** en **Monumenten,** uiterst billijk in prijs. **Marmeren Schoorsteenmantels, Marmeren Waschtafelbladen,** gebeeldhouwde **Houten Schoorsteenmantels,** gedraaide **Houtwaren, Houten Trapbalusters, Deurkrukken, Secreet-Brillen** en **Deksels, Bouwornementen** in **Zink, Terra Cotta, Consoles** en **Sluitstukken, Plastische Plafondversieringen, Asphaltbuizen** welke onverslijtbaar en goedkoop zijn. **Asphaltdakpapier, Portland-Cement** om te metselen franco per wagon *f* 17.50 per 1000 kilo, zijnde de inhoud van 6 gewone cementvaten.

Fabriek van **Terra Cotta Bouwornementen** in diverse kleuren, **Beelden, Vasen,** enz. Sedert 1835 gevestigd te *Zeist*, bekroond met diverse Medailjes.

Magazijnen te *AMSTERDAM*, Achter Oosteinde, bij het Paleis voor Volksvlijt.

MARTIN en Co.

Eerste qualiteit. **Fabriekaprijzen.**

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

RIETSCHEL & HENNEBERG,
Ingenieurs & Fabriekanten,
Berlijn. Dresden. Keulen. Weenen.
Vertegenwoordiger voor Nederland
J. VAN HOORN Szn., Ingenieur Amsterdam.
Projecten, Begrootingen en Aanleg
VAN
Centraalverwarming & Ventilatie-Inrichtingen,
naar de nieuwste en proefondervindelijk beste Constructiën voor:
Woonhuizen, Villa's, Kantoren, Winkels, Hotels, Restauraties, Schouwburgen, Museums, Kerken, Ziekenhuizen, Scholen, Bibliotheken, Krankzinnigengestichten, Gevangenissen, Openbare Gebouwen, Werkplaatsen, Fabrieken enz. door middel van Stoom-, Water- of Luchtverwarming of gecombineerde systemen.
Installaties van Openbare Zwem- en Badinrichtingen.
Stoomkooktoestellen en Wasch-inrichtingen.
Droogінrichtingen voor Abattoirs en Fabrieken

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen op **Donderdag 21 Februari 1884**, 's voormiddags 11 uur, in het openbaar ten Gemeentehuize

aanbesteden:

De leverantie en het plaatsen van POT- en SIERPLANTEN voor de Bloemperken binnen de Gemeente, enz.

Inlichtingen te bekomen aan het bureau der publieke werken ten Gemeentehuize; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

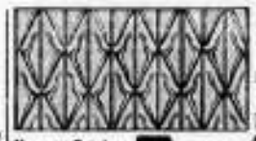

Vraagt Catalog.
NEDERL. VERZINKFABRIEK,
Van der Linden & Co.
Dordrecht.
Galv. op LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangrocien-de en roestwe-rende Verven.

Lasangen, IJzeren Daken, en Zijwkl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Giters, enz. enz.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

VERNIEUWINGSFONDS (Almelo-Salzbergen).

Op **Dinsdag den 19de Februari 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Marcelis Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 84.

Het leveren en inkepen van eikenhouten dwarsliggers in vijf perceelen.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens Art. 13 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 6den Februari 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Marcelis Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur M. J. VAN DUIJL te *Zutfen* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **f 0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Utrecht, den 6den Februari 1884.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **vierde** aflevering van:

Beknopt Practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT,
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.

Met omstreeks 600 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.

De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer 10 afleveringen à f 1.20.

J. L. BACON & Co.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Rzn.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertenties aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT f 2.25 per 3 maanden of wel ten gulden per jaar bij voorafbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland f 7.00 en Nederlandsch-Indië f 9.—, bij voorafbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat als gewone leden zijn aangenomen de heeren J. G. Kruls, S. J. Meyjes en C. B. W. Laseur, en dat als buitenlid is toegetreden de heer J. Edema te Hoorn;

2°. dat op de 2e algemeene Prijsvraag: „Een dorpslogement", zijn ingekomen 8 ontwerpen, onder de navolgende motto's: B D, Schets, Eikenhorst, En forgeant on devient forgeron, 't Huis den Bosch, La Brique, Fortuna X, Primrosé;

3°. dat als 2e gewone Prijsvraag is uitgeschreven „eene kerkorgelbetimmering", waarvan het programma in dit nommer is opgenomen. De mededinging is uitsluitend voor gewone leden.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) BUITEN DE RECHTZAAL.

In het weekblad van j.l. 16 Februari schrijft de heer W(elkom) een stukje AD REM en getiteld *In de Rechtzaal*.

Menig woord heeft zeker velen vakgenooten het harte week en hunne belangstelling in zake het honoreeren van den architect opnieuw gaande gemaakt. Waarlijk is het hoog tijd, dat deze quaestieuse zaak — *buiten alle gerechtshoven* — tot klaarheid kome, opdat den geëerden bouwheeren het kleinachten, afdingen en niet betalen voorgoed worde afgeleerd.

Te recht oppert de schrijver W. het plan, deze loonhistorie of geldquaestie door bevoegde autoriteit-kunstvereenigingen te doen beslechten, en daarom zijn daar inleiders van het debat in de eerste plaats noodig.

En attendant, de vreugdmare, dat alle bouwmeesters het *eindelijk* eens zijn geworden omtrent *norm en vorm* van betaling, heeft de ondergeteekende reeds Vrijdag 15 Februari zich bereid verklaard, op het tot hem gericht verzoek, eene spreekbeurt te vervullen in de Afdeeling Amsterdam (lokaal Eensgezindheid) en tot titels gekozen voor de eerste vergadering in Maart:

I. *Ons vak*,
II. *Ons loon*, en
III. *Ons lot*.

Dat woordje *ons* zal betrekking hebben op de bouwmeesters en allen, die zich met het bouwen inlaten en daarvoor betaling vragen.

Ongaarne loop ik datgene vooruit, wat op dien avond ter tafel zal komen, maar ik wensch, dat vele vakgenooten (allen hebben bij introductie vrijen toegang) bijeen zullen zijn, om gezamenlijk *spijkers met koppen* in te slaan. Natuurlijk liefst zonder hulp en de steeds vriendelijke (altijd dure) raad en uitspraken van deurwaarders, procureurs, advocaten en hooge gerechtshoven voor burgerlijke zaakjes.

Inmiddels verzoekt de ondergeteekende beleefd, dat zij, die zich de *loonquaestie* willen aantrekken, vooraf de 18 jaargangen des *Opmerkers* en de 31 boekdeelen gevuld met menige Bijdrage der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, op dat terrein doorbladeren en hunne aandacht vestigen op de vele en belangrijke artikelen, die daarin als *studies* voorkomen, in zake de drie voornoemde titels. Die lecture zal twee goede gevolgen hebben. Zij zal het geheugen opfrisschen en den ondergeteekende het genoegen sparen, droge voorlezingen te doen of daaruit brokstukken mede te deelen.

Gij ziet, geachte redactie en lezer, dat de ondergeteekenaar niets liever wenscht, dan dat de koe ditmaal flink bij hare horens zal worden vastgehouden.

Onze stal *edel ras vee* moet vet en behouden blijven. Nooit mag ze vermageren en allerminst verkocht worden tot dekking der onkosten, altijd voortvloeiend en tegenvallend *uit* en *door* het PROCES!

Amsterdam J. H. LELIMAN.
17 Februari 1884.

(A. et A.) W. WILKENS.

Toen in het begin van December des vorigen jaars een aantal leden van Architectura et Amicitia zich aan het Rijnspoorwegstation te Amsterdam vereenigd hadden, om den pas afgetreden Bibliothecaris Wilkens, die tot herstel van zijn geschokte gezondheid een reis naar Indië ging ondernemen, uitgeleide te doen, vermoedde zeker niemand van hen, dat zij hun vriend nooit zouden wederzien. Vol hoop en opgewektheid ging hij heen en aanvankelijk luidden de berichten dan ook niet ongunstig, totdat in den aanvang dezer week onverwachts het treurig bericht uit Indië kwam, dat Wilkens te Djocana op 16 dezer, in den ouderdom van negen-en-twintig jaren, overleden was.

Het Genootschap verliest in Wilkens een trouw lid en ijverig Bestuurder; de leden verliezen in hem een hartelijk vriend, die steeds bescheidenheid aan degelijkheid paarde. Bijna zes jaar lang was Wilkens als Bibliothecaris werkzaam en alle leden kunnen getuigen, met hoeveel nauwgezetheid hij die dikwijls ondankbare en steeds tijdroovende taak vervulde. Menigmaal trad Wilkens als spreker in het Genootschap op, of vergastte hij de leden op belangwekkende kunstbeschouwingen.

Vroeger als chef-de-bureau bij den heer G. B. Salm te Amsterdam werkzaam, trad Wilkens in de laatste jaren, in verbinding met den heer G. van Arkel, met veel succes als zelfstandig architect op. Niet alleen toonde hij bij eenige door hem uitgevoerde fabrieksgebouwen zijn practische kennis, doch ook de schoone bouwkunst vond in hem een ijverig beoefenaar. De fraaie gevels aan de De-Ruijterkade, waarvan wij er een in onze vorigen jaargang hebben opgenomen, mogen hiervoor ten bewijze strekken.

Veel had de overledene nog kunnen zijn, zoo voor de maatschappij in het algemeen als voor de bouwkunst in 't bijzonder. Het was echter anders beschikt, en bij de droefenis over dit verlies kunnen wij alleen daarin eenigen troost vinden, dat de vruchten van zijn arbeid blijven zullen.

In vrede ruste zijne assche!

(A. et A.) HOE MEN BESTEKKEN MAAKT.

In den laatsten tijd wordt in de weekbladen de Bouwkunst meest van hare esthetische zijde beschouwd, doch het is wel wenschelijk nu en dan ook den meer practischen kant eens te bekijken.

De meeste bouwmeesters, vooral onder de jongeren, hebben een hekel aan bestekken en het maken daarvan, en beschouwen dit als een noodzakelijk kwaad, waaraan ze zich liefst, zoo mogelijk, onttrekken. De oudere bouwmeesters, in de practijk vergrijsd, weten in den regel een vrij goed bestek te maken, en doen het dan ook bij voorkeur zelf. De jongere en meer esthetische generatie maakt er zich óf met den Franschen slag af, óf wel laat door dezen of genen factotum het werk verrichten.

Zonder een goed bestek is een behoorlijke inschrijving niet denkbaar, en eigenlijk moest geen aannemer, die zich zelf respecteert, een bod doen daar, waar het bestek niet naar behooren is opgemaakt, want hij is bij slot van rekening toch de lijdende partij. Dat echter zoo dikwerf op slechte bestekken wordt ingeschreven is alleen daardoor te verklaren, dat men thans een zoo scherpe concurrentie voert, waardoor zelfs bij de slechtste bestekken toch nog inschrijvers te vinden zijn.

Wat zijn de eischen, die aan een goed bestek te stellen zijn?

In de eerste plaats, dat alles duidelijk, en zoo uitvoerig mogelijk beschreven zij. Algemeenheden dienen zooveel 't kan vermeden te worden, daar zij den aannemer toch niet van dienst zijn. Alle afmetingen behooren nauwkeurig bepaald te worden, de soort van materialen ten duidelijkste omschreven, en de wijze van bewerking dient in heldere bewoordingen te worden aangetoond.

Voldoet een bestek aan deze eischen, dan kan het nooit tot verschil van belang aanleiding geven, en de meeste onzer oudere bouwmeesters hebben dan ook geene moeite ontzien om hun bestekken zoo volledig mogelijk te maken.

In den laatsten tijd is echter een andere wijze van bestekmaken uitgevonden. Waarom al dien omhaal te maken, meent men thans, waar men het met zooveel minder moeite afkan? En op die wijze maakt men dan bestekken voor werken, die tonnen gouds kosten, op een bladzijde of wat. Reeds bij het Rijksmuseum werd hiermede een begin gemaakt, en thans zien wij dit systeem opnieuw toegepast bij het bestek voor den Rotterdamschen schouwburg.

Dit bestek is opgemaakt op een wijze, die ons de vraag op de lippen doet komen: Is er één aannemer, die naar zulk een bestek werken wil? Afmetingen zijn bijna nergens opgegeven, doch wel volgt op het einde van iedere §: „naar schatting" zooveel M. of M². of M³. Zelfs bij balklagen of bekapping zijn geen houtzwaarten voorgeschreven, zoodat men niet weet of courante dan wel incourante maten gevergd zullen worden.

Al die „geschatte" cijfers zouden nu wel zooveel niet te beduiden hebben, indien hetgeen, dat méér dan de „schatting" verwerkt werd, volgens tarief verrekend werd. De afmetingen en hoeveelheden zijn echter, volgens § 106, „zonder verbintenis, daar de aannemer voor de besteding alles heeft *kunnen* (wij cursiveeren) vergelijken, zoodat de aanbesteder zich voor geene abuizen of misrekeningen aansprakelijk stelt."

Maar nu vraag ik in gemoede, hoe het voor een aannemer mogelijk zal zijn, zooveel inlichting te krijgen als noodig zal zijn, om voor dit weinig-zeggend bestek een behoorlijke begrooting te maken? Waarom niet liever alles ten duidelijkste omschreven? Dat ware toch veel eenvoudiger. Maar het is waar, dan moet het project eerst goed voorbereid wezen, en de detailteekeningen een heel eind op streek. Dit schijnt echter voor den Rotterdamschen schouwburg niet het geval geweest te zijn, en ondanks alle inlichtingen, die een aannemer vraagt, komt het mij voor, dat hij toch steeds de dupe zal wezen van § 114: „De opgegeven en te verwerken hoeveelheden dienen in het algemeen alleen tot inlichting en worden niet verrekend. Uitsluitend de in dit bestek genoemde hoeveelheden in de §§ 58 en 69 (smeedijzer en lood) en die posten, welke in geldsommen zijn uitgedrukt, zullen met den aannemer worden verrekend."

De eenheidsprijzen zijn bovendien niet van dien aard, dat het bijwerk den aannemer veel winst zal opleveren. Ik noem alleen de prijzen voor fijn werk in vuren- of grenenhout, om erop te wijzen, hoe weinig rekening de aannemer met zijn bijwerk zal maken.

In het algemeen is de aannemer een vrij weerloos persoon, gebonden als hij is door alle bepalingen, die de architect naar willekeur gelieft te maken. Alle processen, door aannemers gevoerd over onbetaald gebleven rekeningen van bijwerk, zijn door hen verloren, daar er steeds in het bestek de eene of andere bepaling voorkwam om hen in het ongelijk te stellen. Zij hebben er dus het uiterste belang bij, dat de architecten hun bestekken zoo duidelijk mogelijk maken.

Het is voorzeker geen onbillijke eisch, en het kan, dunkt mij, niet anders dan onkunde zijn, die een architect ertoe brengt, een bestek te maken, waar hij wel alle *macht* in handen houdt, doch in zulke algemeene bewoordingen spreekt, dat zijn bedoeling duister blijft.

De architect moet nooit vergeten, dat de aannemer geen gedweeë slaaf, maar een contracteerende partij is, die evengoed rechten heeft, als de besteder. Het getuigt van geringschatting, wanneer de architect zich niet veel moeite voor zijn bestek geeft, en het kost den aannemer geld.

Ik hoop, dat dit laatste steeds door de architecten in het oog moge gehouden worden, en dat meer en meer gestreefd worde om de bestekken te maken tot een hulpboek en niet tot een schrikbeeld voor

R. EEN AANNEMER.

NIEUWE TOEPASSINGEN

VAN

ASPHALT.

Sedert overoude tijden heeft men, om vocht uit lokalen of voorwerpen te weren, asphalt aangewend, daar dit materiaal zeer gemakkelijk in vloeibaren toestand gebracht en voor verschillende doeleinden gebruikt kan worden. Het asphalt is verkieslijk boven andere materialen, waarmede hetzelfde doel bereikt wordt, omdat het een verbindingsmateriaal is, waarmede vaste lichamen gemakkelijk en duurzaam aan elkander verbonden kunnen worden. Daarbij staat echter op den voorgrond, dat de aan elkander te hechten voorwerpen niet vochtig en hunne oppervlakten min of meer ruw zijn. Eene geringe mate vocht geeft echter geen bezwaar, daar dit euvel door het asphalt, dat in vloeibaren staat een temperatuur van 200° Celsius heeft, gemakkelijk uit den weg geruimd wordt.

Met het oog op de omstandigheid, dat hout met asphalt zich zeer goed verbindt, heeft men een middel bedacht, om dit onontbeerlijk bouwmateriaal voor nadeelige invloeden te beschermen en het een sterk weerstandsvermogen te verleenen.

Het hout moet, wil het aan zijn doel beantwoorden, niet alleen zonder gebreken en goed droog zijn, maar ook in dien toestand behouden blijven. Om dit te bereiken, moet het niet al te groote afmetingen hebben, daar het anders maar zeer zelden zonder gebreken of voldoende droog te bekomen is. Slechts bij kleine afmetingen kan men met zekerheid de bruikbaarheid van het hout beoordeelen, en dan alleen kan men het in den gewenschten drogen toestand brengen, terwijl in het vermijden van groote afmetingen een waarborg voor solieden bouw ligt. Een andere waarborg voor de duurzaamheid van het werk bestaat hierin, dat het hout zoodanig moet aangebracht worden, dat het overal zichtbaar en een scherp toezicht daarop mogelijk is. In zulke gevallen kan men gebrekkige deelen bijtijds verwijderen en door nieuwe vervangen.

Deze voorwaarden zijn echter dikwerf moeilijk te vervullen, maar het gevaar voor het gebruik van groote afmetingen vervalt, als men kleinere stukken te zamenvoegt, die nauwkeurig onderzocht kunnen worden.

Zooals hierboven reeds gezegd is, kunnen kleine stukken hout, door middel van asphalt, tot groote afmetingen worden gebracht en met dit materiaal kan het hout tegen den verderflijken invloed van de buitenlucht beschermd worden. Op deze omstandigheid is het procédé van den ingenieur Hermann Klette, te Zwickau, gegrond, dat ten doel heeft, aan het hout eene grootere duurzaamheid te verleenen en als volgt omschreven kan worden.

Het hout wordt in stukken verdeeld en zorgvuldig gedroogd, waarna de twijfelachtige stukken verwijderd en door nieuwe vervangen worden; deze stukken worden door vloeibaar asphalt weder tot een geheel vereenigd en vervolgens met dezelfde stof bedekt, om den invloed van de lucht en het vocht te weren. Bederf en verrotting is daardoor op mechanische wijze buitengesloten, want de in het hout aanwezige sporen en kiemen worden reeds bij een temperatuur van 80° Celsius onschadelijk gemaakt. Bij het aaneenhechten van de onderscheidene stukken moet vooral in het oog gehouden worden, dat dit in verband geschiede en de naden steeds verspringen.

De wijze van verdeeling in stukken is natuurlijk verschillend. Bij stukken, die op zich zelf reeds kleine afmetingen hebben, is het voldoende ze ten deele te openen, waardoor men ze inwendig beoordeelen kan en het drogen bevorderd wordt. Op deze wijze worden alle houtwaren behandeld, waarbij het slechts om gedeeltelijke bescherming te doen is, zooals die, welke met het eind in den grond staan, daardoor zeer vatbaar voor rotting zijn en dit bederf ook mededeelen aan het boven den grond aanwezige hout. Die voorwerpen, zooals afsluitingspalen, grensteekens, gymnastiektoestellen, telegraaf-, lantier-, schutting- en lantarenpalen, wegwijzers enz., worden gewoonlijk aan het ondereind door twee gekruiste zaagsneden in vieren gedeeld. Deze vier stukken worden door wiggen zoover mogelijk uit elkander gedreven, zoodat de lucht gemakkelijk en ongehinderd kan binnendringen. Nadat het hout goed is uitgedroogd, worden deze openingen met asphalt gevuld en het geheele ondereinde met eene laag van ongeveer 1 cM. dikte bedekt; de op deze wijze ontstane socket, die 20 à 30 cM. boven den grond moet uitsteken, verkrijgt aan den bovenkant eene afwatering, zoodat het water daarop niet kan blijven staan.

Behalve op bovengenoemde, kan het hout nog op andere wijze bereid worden. Men kan namelijk zeer fijne houtdeeltjes, zelfs zaagsel, weder met asphalt aan elkander verbinden. De daardoor ontstane massa munt uit door lichtheid, ondoordringbaarheid en vastheid. Zij leent zich bijzonder voor het maken van vloeren op plaatsen, waar geen verkeer van rijtuigen is, als veranda's, corridors enz., daar zij op de voeten niet verkoelend werkt, zooals bij met zand gemengd asphalt het geval is.

Delen, door het walzen dezer brijachtige massa verkregen, geven een voortreffelijk materiaal voor het bekleeden van voorwerpen, die tengevolge der vezelrichting zeer gevoelig zijn voor regen en zonneschijn, en daardoor spoedig uitzetten en gebreken krijgen, zooals gevelversieringen, lijsten enz. Ook kan men uit dezen brij massieve stukken maken, bijzonder geschikt voor afdekking der kophouten van schutting- en lantarenpalen, en ook voor architectonische bekroningen en versieringen.

Het ligt voor de hand, dat op gelijke wijze ook uit delen balken gemaakt kunnen worden, wat vooral van belang is voor de binten, die vloeren ondersteunen en juist door de wijze van constructie in meer of minder mate van de toetreding van lucht zijn afgesneden; wijl zij niet aan den invloed der lucht zijn blootgesteld, kunnen zij nimmer in den toestand van volkomen droogheid geraken en voor bederf bewaard blijven, en hierop dient gelet te worden, omreden het vernieuwen der binten in eenig gebouw steeds met grooten omslag, kosten en moeilijkheden gepaard gaat.

De reden, dat het maken en in-toepassing-brengen van dergelijke kunstmatige balken slechts bij uitzondering geschiedt, ligt hierin, dat hetzelfde doel op meer eenvoudige en goedkooper wijze bereikt kan

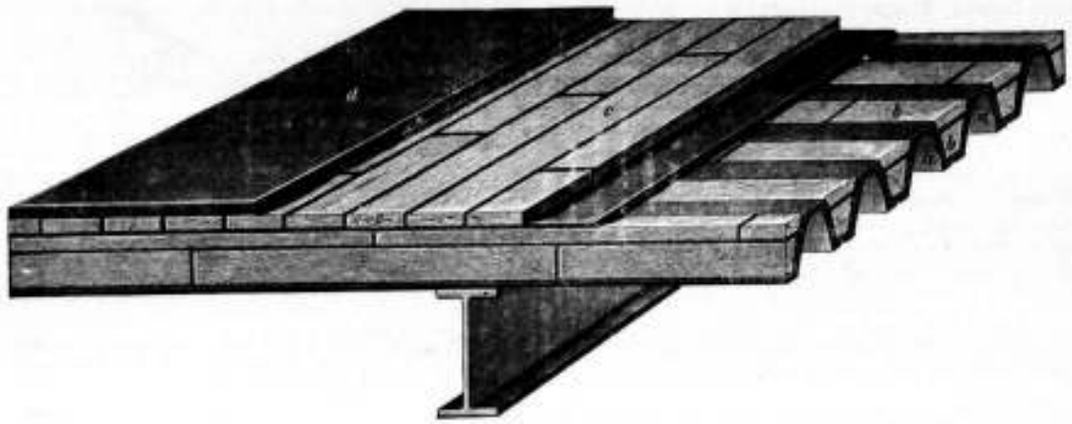

Fig. 1.

worden door ijzer te gebruiken voor de dragende deelen. Overigens blijft de wijze van werken dezelfde; houtstukken van kleine afmetingen en uitmuntende

Fig. 2.

hoedanigheid worden met de meeste zorg op elkander gelegd en daarna met vloeibaar asphalt vereenigd en omkleed. De draagkracht van het hout, die door de verdeeling in stukken minder wordt, kan door de verbinding met asphalt niet hersteld worden, maar de onderlaag van gegolfd of U-ijzer (Zoresijzer) komt daaraan tegemoet.

Zoowel gegolfd als U-ijzer is voor het afdekken van gesloten ruimten zeer geschikt. Het eerste munt uit door geringe zwaarte, en de draagkracht van den gewelfden vorm is het drie- of viervoud van het platte ijzer. Daarentegen kan het tot geene grootere lengte dan 4.5 M. gewalst worden, de kosten van aankoop zijn tamelijk hoog en bedragen ongeveer *f* 24 per 100 kilo. Het U-ijzer evenwel, dat in alle afmetingen zwaarder is, heeft het voordeel, dat het tot 12 à 14 M. lengte geleverd kan worden tot een prijs van ongeveer *f* 12 per 100 kilo. Het aanbrengen der opvulling en beplanking vordert weinig moeite, en het maken van openingen of luiken geeft geen bezwaar.

Het voordeel, dat het gegolfd ijzer schijnt aan te bieden, daar het eene doorgaande en volmaakt afgesloten afdekking geeft, wordt eveneens bij het Zoresijzer waargenomen, aangezien de losliggende stukken door de hout-asphaltmassa tot een geheel gebracht worden.

De wijze, waarop het hout bij de twee genoemde wijze van samenstelling gelegd en de afmetingen, die aan het hout gegeven dienen te worden, zijn in de bijgaande figuren duidelijk aangetoond.

De constructie van een vloer, om het even of hij door gegolfd of Zoresijzer ondersteund wordt, is in fig. 1 aangegeven. Tot de samenstelling daarvan wordt, behalve ijzer, slechts hout en asphalt gebezigd; het hout, tot kleine afmetingen gebracht, wordt op de bovenbeschreven wijze in kokend asphalt gelegd en daarmede overtrokken.

Fig. 3.

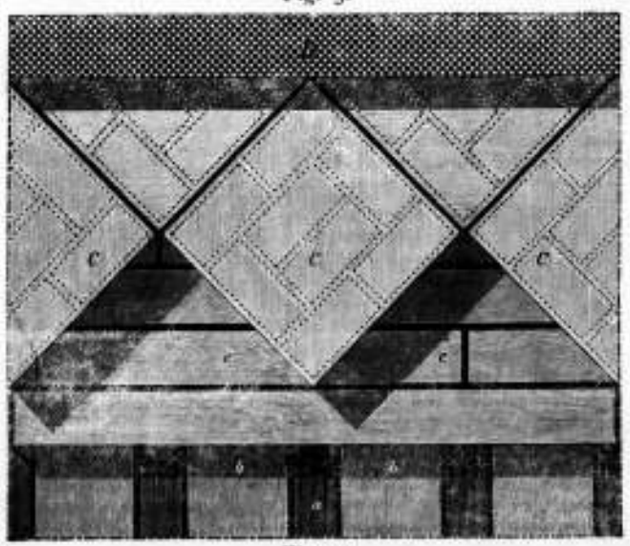

Fig. 4.

In de afbeelding stelt *a* het ijzer voor, *b* de houten die het ijzer vullen en *c* de bevloering, die enkel of dubbel gelegd en zoo noodig ook door tusschenvoeging van vloersteenen versterkt kan worden; terwijl *d* de asphaltlaag aangeeft, die door een bevloering met schrooten, een parketvloer of wel tegels (zie fig. 2) vervangen kan worden.

De samenstelling, in de figuren 3 en 4 door doorsnede en plattegrond verduidelijkt, is bijzonder geschikt voor bruggen, waarbij gegolfd of Zoresijzer gebruikt kan worden. Hierbij verdient een tusschenlaag van straatsteenen, waarvoor ook eene dubbele bekleeding met delen van hout en asphalt kan worden toegepast, aanbeveling en wordt de zwaarte van het dek, waarover het verkeer plaats vindt, van 2 op 5 cM. dikte gebracht. Het laatste kan ook uit een minder goed en daardoor goedkooper materiaal bestaan, bv. bestrating;

in dat geval wordt de onderlaag van hout en asphalt iets lager gelegd en met afwatering voorzien.

In de figuren 3 en 4 stellen *a* de ijzeren bevloering, *b* de vulstukken, *c* de dekdelen, *C* de bestrating en *D* de bedekking met asphalt voor.

In woonvertrekken en lokaliteiten van openbare gebouwen wordt de asphaltbedekking vervangen door een parketvloer, die op gelijke wijze in warm asphalt gelegd wordt. Het maken eener vlakke betimmering aan de onderzijde of een plafond kan daarbij zonder bezwaar geschieden op de wijze, in fig. 5 aangegeven.

Fig. 5.

Reeds vroeger werd erop gewezen, dat gegolfd ijzer door zijnen vorm groote draagkracht heeft, en tengevolge daarvan worden in gewone omstandigheden dikwijls gegolfd-ijzeren bedekkingen van 1 mM. dikte toegepast. In de practijk levert dit hetzelfde gevaar als de balken, die aan een nauwkeurig onderzoek onttrokken zijn, vooral wanneer beton, metselwerk en dergelijken tot aanvulling gebezigd worden. Deze vulling, die tegen en tusschen het ijzer vast wordt aangestampt, heeft harde en scherphoekige kanten, die het ijzer beschadigen en aan het water, dat in de mortel voorhanden is, gelegenheid geven om het ijzer aan te tasten en roest te vormen.

De vereeniging van asphalt met hout geeft een uitmuntend en zeker middel aan de hand om dergelijke beschadiging te voorkomen, daar zij volstrekt dichte lagen tot bescherming van het ijzer vormen.

De verbinding van asphalt met ijzer is volkomen en de veerkracht dezer materialen verhindert het ontstaan van scheuren, waardoor lucht en water tot de onderlaag zouden kunnen doordringen. Voor de bovenste deklaag kunnen scherphoekige en natte materialen zonder gevaar gebruikt worden, daar het ijzer door de hout-asphaltmassa zoowel mechanisch als chemisch onttrokken is aan den invloed der bovenlaag.

Behalve de voordeelen, die eene dergelijke constructie uit een technisch oogpunt aanbiedt, kunnen ook anderen op het gebied der openbare gezondheid worden opgenoemd. Zij bestaan daarin, dat het doordringen en de ontwikkeling van stoffen, die schadelijk voor de gezondheid zijn en door ziekten veroorzaakt worden, belet wordt door de dichtheid en ondoordringbaarheid der massa, waaruit de bevloering bestaat.

Bij het gebruik van vloeren uit hout-asphalt wordt weinig stof ontwikkeld en het afkoelen der voeten, dat bij dichte vloeren voorkomt, wordt door de keuze der materialen vermeden.

Uit een technisch oogpunt geven deze vloeren de volgende voordeelen:

weinig zwaarte en daardoor lichtere samenstelling bij mindere hoogte van constructie ($^1/_5$ minder dan de gewone bevloering), voorts grooteren afstand der steunpunten (ongeveer $^1/_3$ meer dan bij de gebruikelijke bevloeringen), onbrandbaarheid en volkomen dichtheid, gepaard aan ondoordringbaarheid en bijna onbegrensde duurzaamheid.

Deze voordeelen wegen tegen de eenigszins hoogere kosten van aanleg op en de vloeren van hout-asphalt zijn voor gebouwen van alle soorten, zoowel particuliere huizen als fabrieken, ververijen, pakhuizen, wasscherijen, gevangenissen, ziekenhuizen, schouwburgen, concertzalen, enz., zeer aan te bevelen.

De uitvoering der werken in hout-asphalt is door den uitvinder opgedragen aan den heer T. F. Bierhorst te Haarlem, door wien op aanvrage prospectussen en tabellen van de sterkten der ijzeren onderlaag en van de prijzen der geheele samenstelling gezonden worden.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 20 Januari 1884.

De Voorzitter doet mededeeling dat van mevrouw de Wed. Wilkens het treurig bericht is ontvangen, dat de heer W. Wilkens, oud-Bestuurder en lid van het Genootschap, die voor korten tijd naar Indië vertrok tot herstel van zijn geschokte gezondheid, 16 dezer te Djocana in den ouderdom van 29 jaar is overleden. In schoon gekozen bewoordingen herdenkt hij de vele verdiensten van den overledene, die als Bestuurder vijf jaar lang met den meesten ijver werkzaam was, totdat de staat zijner gezondheid hem drong, in het laatst van het afgeloopen jaar zijne functien neder te leggen, en die steeds een hartelijke vriend voor zijn medeleden was.

Blijkbaar stemden alle aanwezigen, die staande des Voorzitters rede aanhoorden, in met de hulde, aan de nagedachtenis van den overledene gebracht.

Aan het Bestuur wordt opgedragen, aan de familie namens het Genootschap een brief van rouwbeklag te richten.

De notulen worden nu gelezen en goedgekeurd, en daarna mededeeling gedaan, dat op de uitgeschreven prijsvraag voor een Dorpslogement acht antwoorden zijn ingekomen.

De heeren Laseur, S. J. Meyjes en Kruls worden geballoteerd en aangenomen.

De heer J. H. T. Löning houdt nu zijne aangekondigde bijdrage over hygiëne, toegepast op gebouwen, en behandelt nu speciaal de verwarming. Deze belangrijke en zeer toegejuichte lezing zal weldra in ons Orgaan opgenomen worden.

De heer Walle geeft eene kunstbeschouwing, bestaande in het prachtwerk „Allegories et Emblèmes", terwijl de heer Hinse, die onlangs een reis naar Nizza ondernam, vele schoone photographieën, zoo van de tentoonstelling als de schoone natuur aldaar, doet circuleeren.

De heer Weissman verkrijgt nu het woord, en betuigt zijn instemming met het artikel „In de Rechtzaal", voorkomende in het laatste nommer van *De Opmerker*. Hij zet het onhoudbare van den toestand uiteen, en stelt voor, dat eene Commissie benoemd worde, om in overleg met de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, de honorariumquaestie afdoende te regelen.

Dit voorstel wordt aangenomen, en aan het Bestuur opgedragen om deze Commissie te benoemen.

Als prijsvraag wordt uitgeschreven, „een Orgelbetimmering", en nadat in de vraagbus een vraag gevonden is, wordt de vergadering gesloten, onder dankzegging aan de leden voor hunne talrijke opkomst.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

2e Gewone Prijsvraag.

1883—1884.

Het Bestuur van het Genootschap heeft de eer ter kennis te brengen aan heeren gewone leden, dat als 2e gewone prijsvraag voor het seizoen 1883—1884 wordt uitgeschreven:

Een orgelkast

tegen een wand van een kerkgebouw, hoog van den beganen grond tot in de kruin van het gewelf 12 meter en breed 8 meter.

Het orgel wordt voorondersteld geplaatst te zijn op een galerij, waarvan de vloer 5 meter boven den beganen grond ligt.

De teekeningen worden verlangd op de schaal van 3 centimeter per meter, waarbij, zoo noodig, een memorie van toelichting.

De behandeling der teekeningen en de stijl wordt geheel vrijgelaten. Aan den vervaardiger van het der bekroning waardig gekeurd ontwerp zal worden uitgereikt eene premie van *dertig gulden*.

De mededinging is uitsluitend voor *gewone leden* (art. 60 der wet).

De inlevering der ontwerpen, met stipte inachtneming van art. 67 der wet, moet geschieden vóór of op den 17^{den} Maart 1884, ten huize van den 1ste-Secretaris, Oosterdoksluis No. 29, te Amsterdam.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.
AFDEELING ROTTERDAM.

Vergadering van Vrijdag 15 *Februari* 1884.

De vergadering werd bezocht door 18 personen.

De notulen der vorige vergadering werden onveranderd goedgekeurd en de Secretaris, de heer Van der Goes, dankgezegd.

De Voorzitter gaf verslag der vergadering van gedelegeerden der Afdeelingen te Utrecht gehouden, en deed uitkomen, dat de Afdeelingsleden nu, behalve hun contributie aan de Afdeeling, *f* 2 aan de Maatschappij zouden moeten betalen (waarvan echter *f* 1 zou worden gerestitueerd), tenminste als het voorstel-Sanches werd aangenomen.

In de bus werden twee vragen gevonden:

1°. »Welk is het oordeel der Vergadering over de Nederlandsche Pensioenvereeniging voor werklieden?"

2°. »Hoe kan zink op een dak vastgelegd worden, om tegen »klapperen" door den wind beveiligd te zijn?"

De Voorzitter stelde voor, deze vragen tot een volgende vergadering aan te houden. Hiertegen werd aangevoerd, dat 't voor de vragers wellicht van belang kon zijn een spoedig antwoord te ontvangen, en dat anders iemand werd afgeschrikt om een vraag in de bus te doen. Enkele voorloopige besprekingen achtte men in elk geval goed, waarom werd besloten, de 1e vraag zoo mogelijk nog hedenavond te behandelen. Ook de vraag van de vorige vergadering zal worden aangehouden, daar 't nog niet bekend is of de vochtige muur, die in de vraag werd bedoeld, een binnen- of buitenmuur is. De heer Herckenrath had twee monsterfleschjes, gevuld met vloeistof, om het vocht te bestrijden, ingezonden.

Daar de vergadering van Maart gewijd is aan kunstbeschouwing, zullen de vragen in de April-vergadering worden behandeld.

Alsnu werd overgegaan tot de verkiezing van een Bestuurslid in de plaats van den heer Droogleever Fortuijn, die bedankt had. Gekozen werd de heer Van Prooijen. Op de heeren Beijderwellen, Fol en De Vries waren respectievelijk 3, 3 en 2 stemmen uitgebracht.

De Voorzitter noodigde alsnu den heer Wolter, van Amsterdam, uit, de op het convocatiebiljet vermelde voordracht over *Centraalverwarming* te houden.

Deze, hieraan voldoende, sprak als volgt:

De verwarmingstoestellen zijn te onderscheiden in *locale* en *centrale*, al naardat de brandstof verbrand wordt in het lokaal zelf of daarbuiten.

Tot de locale verwarmingstoestellen behooren de *kachels* en *haarden*.

Een scherpe grensdijn bestaat echter tusschen die twee rubrieken niet. Bijv. men kan met eene kachel wel 3 vertrekken verwarmen. (Deze stelling werd bewezen door een teekening, waarin een kachel, in een der vertrekken geplaatst, een daarneven en een daarboven gelegen vertrek verwarmt door middel van openingen in muur en plafond.) Een overgang tusschen de twee rubrieken is de *kanaalverwarming*, die toegepast wordt in plantenkassen en hooge zalen, zooals kerken. Oorspronkelijk werden de verbrandingsproducten, van een vuur, buiten het lokaal aangebracht, geleid door een gesloten gemetseld kanaal, dat onder den vloer doorliep; de vloer boven het kanaal was weggenomen en een rooster ervoor in de plaats gesteld. De lucht uit het lokaal moest dus, om zich aan het kanaal te kunnen verwarmen, door het rooster dalen, en na verwarming weder door het rooster opstijgen. Die dubbele strooming door de openingen van het rooster verminderde de werking in hooge mate, en dientengevolge geraakte die wijze van verwarming in discrediet.

In den laatsten tijd is zij weder meer in gebruik gekomen, nu men de kanalen maakte van platte gegoten buizen, met ruggen van buiten voorzien. Deze buizen liggen dan geheel vrij in een gemetseld kanaal, dat van boven door een rooster gedekt is. De te verwarmen lucht uit het lokaal behoeft niet door het rooster te vallen om zich aan de buizen te verwarmen, doch wordt door bijzondere kanalen in het gemetselde kanaal *onder de buizen* verwarmd, en treedt, in dien staat, door het rooster weder in het kanaal. Ook dit systeem werd door spreker, met behulp van duidelijke teekeningen, verklaard.

Heeft men vele lokalen tegelijk te verwarmen, dan plaatst men het vuur ergens in een ruimte van weinig waarde, en leidt de aldaar ontwikkelde warmte naar de verschillende lokalen.

Hierdoor zijn de volgende voordeelen verkregen: 1°. geen transport van brandstof door het huis; 2°. geen last in de vertrekken veroorzaakt door het onderhouden der vuren; 3°. geen last van stof en asch bij het schoonmaken; 4°. gangen en portalen kunnen mede verwarmd worden; 5°. geen ruimte, of althans geringe ruimte, wordt door water- en stoomverwarming ingenomen; 6°. besparing van brandstof, daar een groot verwarmingstoestel beter ingericht kan zijn, om een nuttig gebruik van de ontwikkelde warmte te maken, dan een klein.

De lichamen, die men gebruikt om de warmte, door het vuur ontwikkeld, over te brengen naar de vertrekken, zijn: lucht en water. Dientengevolge kan men de centraalverwarmingen verdeelen in: 1°. luchtverwarming, 2°. waterverwarming en 3°. stoomverwarming, of beter, verwarming door middel van lucht, water en stoom.

Ofschoon bij alle drie systemen de lucht verwarmd wordt, noemt men *lucht*verwarming die verwarming, waarbij de lucht *buiten het vertrek* verwarmd, en daarna heengeleid wordt.

Men kan nu óf de lucht uit de vertrekken langs het verwarmingstoestel (calorifere, een groote kachel) leiden en weder, verwarmd, naar de vertrekken terugvoeren, óf lucht van buiten zich aan den calorifere laten warmen en die verwarmde buitenlucht naar de vertrekken voeren. In het laatste geval moet dan een hoeveelheid lucht, gelijk aan de binnengevoerde, gelijktijdig het vertrek verlaten kunnen.

De eerste methode heet *circulatieverwarming*, de tweede *ventilatieverwarming*. (Ook deze beide systemen werden door duidelijke teekeningen aangetoond).

De toepassing van de circulatieverwarming tot verwarming van verscheidene vertrekken gelijktijdig, heeft eigenaardige bezwaren, voornamelijk tengevolge van het binnendringen van buitenlucht door reten van deuren en vensters in oenige der vertrekken. Zij wordt dan ook alleen toegepast bij de verwarming van groote zalen, zoolang daarin geene ventilatie vereischt wordt.

Het nadeel der luchtverwarming, dat zij als circulatieverwarming (verwarming van steeds dezelfde reeds matig verwarmde lucht) slechts in weinige gevallen kan toegepast worden, is geringer dan het bij den eersten aanblik wel schijnt. In de eerste plaats toch zal, hoe goed een gebouw ook moge gemaakt zijn, warme lucht door sommige reten van ramen en deuren naar buiten stroomen en koude buitenlucht door andere toevallige openingen naar binnen dringen, en in de tweede plaats dient het grootste gedeelte der uit de brandstof ontwikkelde warmte niet tot verwarming der lucht, maar tot bestrijding van de warmteverliezen door muren en vensters. Daarenboven is de aanleg van circulatiekanalen van invloed op den prijs van aanleg, het aanbrengen van een dubbel stel kanalen van elk vertrek naar het souterrain meestal zeer bezwaarlijk, en bij de andere methode der luchtverwarming, de ventilatieverwarming, heeft *ventilatie gelijktijdig* met de *verwarming* plaats. Circulatieverwarming wordt dan ook zoo weinig toegepast dat, wanneer men spreekt van *luchtverwarming*, men bedoelt ventilatieverwarming.

Luchtverwarming is het eenvoudigste en minstkostbare (zoowel in aanleg als in onderhoud) systeem van centraalverwarming. Daarenboven is zij het meest rationeele onder die systemen, daar de warmte *direct* aan de lucht, die de vertrekken verwarmen moet, wordt afgegeven. En toch hoort men dikwijls over geen systeem van centraalverwarming zoo klagen als over de luchtverwarming. Men verwijt dit systeem: buitengewone uitdroging der lucht, aanleiding tot brandgevaar, allicht vermenging van verbrandingsproducten met de verwarmde lucht en ongelijke temperatuur in het vertrek. Valt hierover bij een luchtverwarming werkelijk te klagen, dan is de gebrekkige inrichting van het toestel alleen de schuld ervan. De gebreken kunnen bestaan in: 1°. slechte aaneensluiting van de deelen waaruit de calorifere bestaat, zoodat de verbrandingsproducten zich vermengen kunnen met de warme lucht; 2°. te kleine luchtkamer; de snelheid van de doorstroomende lucht wordt dan groot en geeft dus aanleiding, dat het ongemak onder 1 genoemd zich doet gevoelen; 3°. het aanvoerkanaal der versche lucht is te nauw; de snelheid der doorstroomende lucht wordt dan groot, en onreinheden uit de buitenlucht worden meegesleept en tegen den warmen calorifere geworpen, waar zij verbranden; 4°. de warmeluchtkanalen zijn te nauw; teneinde den vertrekken voldoende warmte te kunnen toevoeren, moet de lucht dan sterk verhit worden en zal de temperatuur

in de vertrekken in de nabijheid van het rooster veel verschillen bij die in andere gedeelten van het vertrek. Daarenboven *kan* de hoogverwarmde lucht, wanneer zij op haren weg naar de vertrekken met hout in aanraking komt, brand doen ontstaan.

Wat sub 1 betreft, men kan dit waarnemen aan de roosters, die zwart worden, en aan den rook in de vertrekken; en wat sub 3 aangaat, zullen de zwarte fijne deeltjes, zwevende in de lucht, prikkeling der slijmvliezen veroorzaken.

Het is dus aan deze gebreken in de constructie te wijten, dat de bewoners over droogte in den mond, benauwde lucht, moeilijke ademhaling en hoofdpijn klagen.

Bij een luchtverwarming, waarvan de onderdeelen van den calorifere rookdicht aan elkander sluiten, waarvan de schoorsteen bij alle winden trekt en de calorifère, de warmeluchtkamer en de kanalen niet te klein zijn genomen, komen die bezwaren niet voor. Wel kan bij een luchtverwarming de lucht in de vertrekken droger zijn dan zij gelijktijdig buiten is, doch dat verschil zal nooit buitengewoon zijn. Het *kan* voorkomen, doch dit is geen gevolg van de *verwarming* (want dan zou dit geschieden bij *alle* systemen, die de lucht in de vertrekken op dezelfde temperatuur brengen), maar van de *ventilatie*, die met de luchtverwarming verbonden is. Het vocht, dat in een vertrek ontstaat door transpiratie, respiratie en verbranding van kunstlicht, wordt bij afwezigheid van ventilatie niet, of in geringe mate, door de toevallige openingen weggevoerd; bij ventilatie (en dus bij de luchtverwarming) wordt het vocht met de lucht, die door de ventilatiekanalen ontwijkt, medegevoerd. Dit is dus juist een voordeel van de luchtverwarming, want die producten der respiratie, transpiratie en verbranding bestaan, behalve uit waterdamp, uit stoffen, schadelijk voor de gezondheid.

Het bevochtigen van de lucht, die het vertrek verwarmt en ventileert, kan echter op eenvoudige wijze geschieden door in de warmeluchtkamer water te verdampen.

Waterverwarming.

Bij dit systeem wordt de lucht in de vertrekken verwarmd door buizen, waardoor warm water stroomt. De strooming door die buizen wordt verkregen op dezelfde wijze, als bij circulatieverwarming de lucht in beweging gebracht wordt.

Wanneer men eene in zich zelf keerende buis, met water gevuld, op eenige plaats verwarmt, zal de vloeistof in beweging geraken. Die beweging zal steeds in één richting en met groote snelheid geschieden, als men het *verticale* gedeelte van de buis verwarmt.

Daar, waar de buis dient om de lucht in de vertrekken te verwarmen, kan men haar in windingen leggen of verwijden tot rechthoekige of cilindrische lichamen (kachels). Dit is in het algemeen de vorm, aan *alle waterverwarmingen* eigen. De waterverwarmingen staan dus tusschen de lucht- en de lokaalverwarming. De eerste heeft slechts één verwarmend lichaam in de warmeluchtkamer, terwijl bij de waterverwarming, behalve den ketel, nog verwarmende lichamen in elk vertrek opgesteld worden.

De volume-vergrooting van het water tengevolge van verwarming zou, indien de buizen geheel met water gevuld en hermetisch gesloten waren, ongetwijfeld de sterkste buisleiding doen bersten.

Om dat springen of bersten te voorkomen, gebruikt men expansie-inrichtingen. Deze zijn óf geheel open óf gesloten met een klep, die zich zelve opent, wanneer een zekere druk bereikt, of geheel sluit, wanneer zij gedeeltelijk met lucht gevuld is. Wanneer de expansie-inrichting geheel open is, dan *moet* zij boven het hoogste punt der leiding zijn aangebracht. Evenzoo *kan* de spanning in de expansie-inrichting nooit grooter worden dan die der atmosfeer en zal dus de *grootste* spanning in de geheele leiding niet grooter kunnen zijn dan die, welke teweeggebracht wordt door den druk van de waterkolom van een hoogte, gerekend van het niveau in de expansie-inrichting tot aan het laagste punt der buisleiding. Zulk een systeem noemt men *warmwaterverwarming* of *verwarming met water onder lagen druk*.

Deze expansie-inrichting of dit reservoir wordt door een buis met de leiding in verbinding gebracht, gewoonlijk met het koudste punt der leiding, d. i. daar, waar het afgekoelde water in den ketel vloeit. Men doet dit om het water in het reservoir, dat gewoonlijk op den zolder staat en dus niet tot verwarming medewerkt, zoo koud mogelijk te houden. Brengt men echter die buis in aanraking met het hoogste punt der leiding (zooals dit veelal in het buitenland geschiedt), dan stijgt in het reservoir veel warm water op: men heeft dan echter het voordeel dat de lucht, die uit het water vrijkomt, ongehinderd ontsnappen kan, zonder de circulatie van het water in de buizen te storen.

Volgens spreker is de beste inrichting om het reservoir te verbinden met het *laagste* punt der leiding, en de buis, waardoor de lucht ontsnappen kan, te leiden tot in het reservoir boven het niveau van het water, omdat met de ontsnappende lucht soms water medegevoerd wordt.

Brengt men tusschen de leiding en het reservoir een *klep* aan, dan moet de verbindingsbuis loopen van het hoogste punt der leiding af. Op de verbindingsbuis in het reservoir onder het niveau van het water zit dan een klep, belast met een gewicht van zoodanige grootte, dat de druk in het hoogste punt der leiding niet hooger dan 6 atmosfeer overdruk worden kan, of de klep opent en laat water uit de leiding vloeien in het reservoir. Een tweede klep, die van buiten naar binnen opent, laat, bij afkoeling van het water in de leiding, weder water uit het reservoir naar de leiding toe. Dit is de inrichting van de *middeldruk-waterverwarming*. Men kan echter de geheele leiding ook sluiten. Vult men nu de expansie-inrichting slechts gedeeltelijk met water en laat men haar verder met lucht gevuld, dan zal bij volume-vergrooting van het water de lucht samengeperst worden.

Teneinde te verhinderen, dat de lucht door het water heengeperst wordt, waardoor de circulatie kan verbroken worden, brengt men de expansie-inrichting ook boven het hoogste punt der leiding aan. Deze inrichting is het eerst in toepassing gebracht door Perkins, en draagt diens naam, of ook wel *heetwaterverwarming* of *waterverwarming onder hoogen druk*. Perkins liet in zijn toestellen van 16 tot 20 atmosfeer spanning toe, en moest dus zeer sterke buizen, liefst van kleinen diameter, gebruiken. De buizen werden zoo lang mogelijk genomen, gebogen waar dit noodig was en alleen op de rechte lijn vereenigd door sockets met rechtschen en linkschen draad. De genoemde spanning is reeds zeer hoog en kan spoedig door eenigszins hard stoken buitengewoon veel hooger worden. (Een tabel toont dit laatste aan, die de heer Wolter, evenals een aantal duidelijke teekeningen, in het lokaal had opgehangen.)

De expansie-inrichting van Perkins wordt echter nog wel gebruikt bij de *middeldrukverwarming*. De luchtkamer is naar verhouding dan grooter genomen.

De ketel, bij de *lagedrukverwarming* in gebruik, is bij de *middeldrukverwarming soms*, doch bij de *hoogedrukverwarming altijd* vervangen door een spiraal van dezelfde soort buizen, die de geleiding door het gebouw vormen.

In Duitschland verdeelt men de middeldrukverwarming tegenwoordig in: *verwarming met warm water onder middelbaren druk* en *verwarming met heet water onder middelbaren druk*.

Bij de eerste onderafdeeling is de hoogste spanning in de expansie-inrichting max. 2 atm. overdruk (135° C.), en bij de tweede max. 4 atm. overdruk (153° C.). De maximum-spanning bij de *hoogedrukverwarming* is 14 atm. overdruk (temp. 202° C.).

De lichamen, die dienen om de lucht in de vertrekken te verwarmen, zijn, bij de lagedrukverwarming, gegoten kasten of plaatijzeren cilinders; bij de middeldrukverwarming, al naar de spanning, plaatijzeren cilinders of getrokken buizen; bij de hoogedrukverwarming altijd getrokken buizen.

Stoomverwarming veroorlooft de uitgestrektste buisleiding te gebruiken, wegens de groote snelheid, waarmede de stoom door de buizen stroomt.

De lagedrukverwarming is de veiligste.

Nadat nog eenige inlichtingen door den heer Wolter waren verstrekt op hem gedane vragen, bracht hij een hygrometer ter sprake, die voor de leden ter bezichtiging werd gesteld. Dit toestel geeft de hoeveelheid water aan, die zich in de lucht bevindt. Nog een ander toestel om de qualiteit der lucht, of wel het koolzuurgehalte, te bepalen (beiden van Wolpert), werd beproefd en aangetoond, dat de lucht in de vergaderzaal 1.5 op 1000 koolzuur bevatte, hetgeen niet ongunstig was. Voorts bracht spreker nog een luchtvoortstuwer ter tafel, die door den druk der waterleiding in beweging gesteld, zeer geschikt is om de lucht in kamers of privaten te zuiveren. Hij bevat een rad met 3 vleugels. De buitenrand is voorzien met radiale borsteltjes, waarop de waterstralen werken en waardoor het rad in beweging wordt gebracht. Er kan 300 M^3. lucht mede verplaatst worden en het toestel gebruikt daartoe 70 liter water of à 33 cents per M^3. (den prijs te Amsterdam) 2 cents, dus per 1000 kub. meter lucht 7 cents.

De Voorzitter dankte den heer Wolter voor zijn belangrijke en leerrijke voordracht, en wenschte hem veel succes met alles, wat op dit gebied tot zijn werkkring behoort.

De Voorzitter herinnerde aan de gelegenheid tot kosteloose plaatsing van leerlingen op de ambachtsschool tengevolge van de bijdrage der Afdeeling aan die inrichting, en spoorde aan tot belangstelling in deze. Ook werd een opwekkend woord gericht tot de aanwezigen, om vooral te zorgen, dat de kunstbeschouwing in Maart vruchtdragend zij.

Ten slotte kwam nog de vraag aan de orde over de Pensioenvereeniging. De heer Droogleever Fortuijn sprak een warm woord van instemming met het beginsel en hoopte, dat ieder zal meewerken om de toekomst en den ouden dag van den werkman zooveel mogelijk te verzekeren. Op een aanmerking van den heer Voorhoeve, dat self-help en philanthropie niet konden samengaan, beriep de heer Droogleever zich op de Rotterdamsche spaar- en hulpkas, teneinde te bewijzen, dat de werkman *moet* geholpen worden, daar hij anders de kracht mist om te doen, wat met algemeene medewerking kan totstandkomen. Men besloot, daar het uur reeds lang verstreken was, deze vraag, evenals de anderen, tot nader aan te houden.

Afdeeling Arnhem.

Vergadering van 20 Februari 1884.

Na voorlezing en goedkeuring van de notulen der voorgaande vergadering, geeft de Voorzitter het woord aan het lid A. R. Freem, die eene bijdrage levert over de inrichting van woonhuizen, wat betreft de ventilatie.

Spreker zegt als inleiding, dat er een streven is onder het publiek, om zich te verzetten tegen veranderingen en inrichtingen van grondplans van een gebouw in het belang van de hygiëne; en dat toch ontegenzeglijk de inrichting van het woonhuis van den grootsten invloed is op de lichamelijke en intellectueele ontwikkeling van den mensch.

Door groote mannen, zoowel doctoren als technici, is veel over dit onderwerp gesproken, en toch wordt het weinig toegepast en door weinigen onder het publiek als een hoofdfactor beschouwd.

Door uitademing van den bewoner wordt de lucht in het vertrek bedorven; ook vochtige wanden en muren vermengen de lucht met voor de gezondheid nadeelige stoffen.

Over het algemeen is bijna als een fait accompli beschouwd dat nachtlucht vergif is, hoewel iemand, die 's morgens na het opstaan onmiddellijk de longen met versche buitenlucht vulde en daarna weer de slaapkamer betrad, van het tegendeel overtuigd zou worden en eerder met Dr. Paul Niemeijer te Berlijn zou beweren, dat de niet te definieeren »Athem-excremente" juist voor den mensch van het grootste nadeel zijn.

De gevolgen blijven dan ook niet uit. Benauwde droomen, gedruktheid bij het ontwaken, en een gevoel van matheid zijn in de meeste gevallen de gevolgen van te weinig aanvoer van versche lucht. Het grootste bewijs, dat men zonder deszen niet kan bestaan, is, dat bij het totaal ontbreken ervan binnen weinige minuten de dood intreedt.

De atmosferische lucht die den aardbol omgeeft is de beste. Deze bestaat uit 79 deelen stikstof, 21 deelen zuurstof en een gering percent koolzuur (naar het volume genomen).

De daarin voorkomende waterdamp schijnt voor velen noodig, voor anderen onnoodig. De voor- en tegenbewijzen liggen voor de hand. Zeelieden brengen hun leven gewoonlijk door in lucht met overmaat van waterdamp bezwangerd, en ontegenzeglijk vindt men daar de krachtigste menschen onder, terwijl Egypte, een land waar de lucht bijna geen waterdamp bevat, als zeer gezond bekend staat. De meerdere of mindere geschiktheid tot wateropneming neemt toe met de warmte.

Het grootste vochtigheidsgehalte is bij + 20° C. per M³	1.57 G.
» + 0°	4.89 »
» + 10°	9.38 »
» + 20°	17.53 »
» + 30°	30.23 »
» + 80°	295.83 »

Bij een normale warmte van de kamerlucht van 19° Celsius bedraagt het maximum-gehalte van de luchtvochtigheid 16.26 gr. per M³.

Men heeft verschillende instrumenten om de vochtigheid te meten, waaronder de Procent-Hygrometer van Dr. Wolpert overbekend is.

Het grootste bederf in de lucht ontstaat door het koolzuur. Een volwassen mensch produceert per uur 20 liter.

Kinderen	10—15	liter	koolzuur	per uur.
Turners	± 36	»	»	»

Petroleumlampen en vooral gasvlammen dragen het hare bij om de lucht in een kamer in korten tijd geheel te bederven.

Omtrent het gehalte aan koolzuur, dat de lucht mag bevatten, spreekt men van 0.07 tot 0.15 pCt. 't Is echter het best om dat cijfer zelfs niet te bereiken.

Vooral is 't met het oog op slaapkamers een behoefte bij het bouwen van huurhuizen, waarin toch het grootste deel der menschheid woont, te letten op ventilatie. Daar toch brengt de mensch dagelijks 8 à 9 uur door, en hoewel velen zich troosten met de gedachte, dat het vroeger ook zoo was, is het toch meer dan tijd, op dat gebied de oude sleur te laten varen. Over het algemeen is men van oordeel, dat tocht schadelijk is, en bij velen beteekent ventilatie en tocht hetzelfde. Dat tocht op enkele lichaamsdeelen nadeeligen invloed heeft is niet te loochenen, maar een luchtstroom, waaraan alle deelen van het lichaam blootstaan, is onschadelijk en niet zoo nadeelig als het inpakken en vertroetelen daarvan. Nemen we slechts als voorbeeld onze ambachtslieden, die op de steigers gereeld aan meer dan verfrisschende luchtstroomen blootstaan, en wie durft dan beweren, dat onder hen de lijdende menschheid is te vinden?

Door vele geleerden en doctoren is geconstateerd, dat de sterfte onder kinderen hoofdzakelijk haar oorzaak heeft in gebrek aan versche lucht. Een oppervlakkig beschouwer behoeft slechts onze achterbuurten te bewandelen, om herhaalde malen in een vertrek van 3 × 3 × 3 M. 8 à 9 personen aan te treffen.

Het is daarom, dat men bij de inrichting van woonhuizen zoowel als bij de keuze van de materialen steeds bedacht is op den hoofdfactor voor de gezondheid: frissche lucht. Niet alleen dat door ramen en deuren de lucht in onze vertrekken verfrischt, ook door de muren heeft eene toestrooming plaats van versche lucht. Bij inwaterende of inslaande muren bestaat de gewoonte die te oliën of te cementen; maar door beide middelen ontneemt men den muur zijne poreusheid.

Veel beter is het door andere middelen het kwaad te verhelpen, daar poreuse muren, bij gemakkelijke wateropneming, ook even gemakkelijk na het intreden van droogte dit water weder uitdampen. De locht, die door poreuse muren in het gebouw komt, is geheel gefiltreerd. Daarom is uit een hygiënisch oogpunt de baksteen het beste materiaal voor muren. Natuurlijke steen en kunststeen laten bijna geen lucht door. Het is echter zaak om te zorgen dat het vocht, dat een muur tijdelijk opneemt, niet aan de binnenzijde komt, en daarvoor is het maken van spouwmuren het beste voorbehoedmiddel.

Bij oude gebouwen is dit alleen te verkrijgen door het metselen van een nieuwen bekleedingsmuur aan de buitenzijde, wat natuurlijk tot groote kosten aanleiding geeft; beter is het aan de binnenzijde van een doorwaterenden muur lattenmuren aan te brengen met een spouw tusschen beiden.

Stijgt het vocht uit het fundament of de keldermuren op, dan worden daarvoor verschillende middelen aangewend, waaronder het volgende met goed gevolg is toegepast. Men graaft rondom het gebouw eene sloot van + 0.80 M. breedte tot de fundeering, en vult die afwisselend met lagen van 0.30 M. ongebluschte kalk en 10 cM. koolasch. De kalk blusscht door het aanwezige water en er vormt zich een betonschacht, die het optrekken van het vocht belet. Bij niet-vrijstaande gebouwen kan men dit evenwel niet toepassen.

Om echter op de zooeven vermelde spouwmuren terug te komen, is het zaak om te zorgen, dat de spouwen tusschen de binten doorgaan en ook dat de verbindingssteenen niet kunnen dienen als geleiders van het vocht naar den alleenstaanden ½-steens binnenmuur. Daarvoor is het noodig die verbindingssteenen met teer te drenken.

Ook de inrichting van het woonhuis ten opzichte van de ligging der lokalen is van zeer veel invloed op de gezondheid.

Zeer zeker heeft niet alleen de quaestie van inwatering onze voorouders ertoe gebracht om de huizen met tusschenruimten te bouwen, maar ook het bewustzijn, dat daardoor meer gelegenheid was om door de zijmuren versche lucht te ontvangen.

Heeft men een vrijstaand gebouw, dan is het hoofdzaak alle woon- en slaapkamers zoo te plaatsen, dat zij het zoolicht ontvangen. De woonkamer moet liggen op het zuiden, zuidoosten of zuidwesten en de slaapkamers op het noordoosten, oosten of zuidoosten, daar het westen te warm en het noorden te koud is.

Wat de keuken betreft, deze heeft een betere plaats op het noorden dan op den zonkant, daar de zonschitte in dit lokaal zeer lastig is.

Voornamelijk wenscht spreker echter drie punten te behandelen van het woonhuis en wel:

1. den keukenschoorsteen,
2. de schoorsteenen in kamers, en
3. de inrichting der privaten.

De keukenschoorsteen bestaat gewoonlijk uit een gemetselden boezem, rustende op zijmuurtjes of gedragen door ijzeren kolommen, waarin tegen het onderslagbint een tong is geslagen van ½ steen, waarin een rook- en waassengat of soms alleen het eerste. De waassem slaat tegen dit gewelf en zal voor een klein deel afgeleid, voor het grootste deel teruggeslagen worden in de keuken, waarvan de natte wanden meestal het bewijs leveren.

Beter en doelmatiger is het deezen boezem geheel als waassemkoker te behandelen en daarin een afzonderlijken schoorsteen, rustende op ijzeren kardoezen, te metselen tot geheel buiten de kap. De verwarming in den waassemkoker geeft een opstijgenden luchtstroom, die lucht en damp onmiddellijk afvoert. De luchtkoker, buitendaks met een Wolpertschen luchtzuiger gedekt, belet het invallen van wind.

Bij het bouwen van een heerenhuis te Groningen, heeft spreker, na bestudeering van het stelsel-Levoir en Van Bemmelen en na besprekingen met den heer Jeen, die door zijne brochure over ventilatie en kachel-inrichting welbekend is, het volgende systeem toegepast, dat bij proefneming voldoende resultaten heeft gegeven.

De spiegel is, van het gewelf af, in den boezem geheel hol gemetseld tot buiten de kap; hierin zijn door middel van ijzeren beugels aangebracht gegalvaniseerde ijzeren buizen voor de rookleiding van 0.20 M. binnenw. diameter, zoodanig, dat op de 1e etage twee dezer buizen in hetzelfde luchtkanaal loopen, welk laatste buiten het dak gedekt is met een Wolpertschen luchtzuiger, en de rookbuizen met kapjes. Terzijde van den schoorsteen heeft men boven het blad van den mantel en onder het plafond twee ijzeren deurtjes, het onderste voor winter- en het bovenste voor zomerventilatie.

In den tegenovergestelden hoek der kamer staat een zinken buis van ± 0.22 M. diameter met deksel, die door een houten koker tusschen de binten in verband staat met de buitenlucht en in het plint afgesloten is met een rooster. Deze zinken koker kan door een pedestal met vaas passend gedecoreerd worden.

Zoodra nu de temperatuur der kamer op 14—16° R. of 17—20° Celsius is gestookt, opent men den luchtaanvoer, en tegelijkertijd de onderste opening in het afvoerkanaal, waarin door de verwarming een aanmerkelijke luchtverdunning heeft plaatsgegrepen. De koude buitenlucht stijgt omhoog, komt bij het plafond in aanraking met bedorven en verwarmde kamerlucht en drijft deze voor zich uit naar het afvoerkanaal, terwijl zij zich zelf verwarmt en opnieuw, na verbruikt te zijn, afgevoerd wordt. Men krijgt daardoor eene permanente circulatie, die niet hinderlijk is.

Door teekeningen werd een en ander toegelicht.

Omtrent het derde punt: de inrichting der privaten, vond spreker het wenschelijk, daarvoor geen poreus materiaal te gebruiken, tenzij aan den buitenmuur, en lichtte hij door een teekening een inrichting voor ingebouwde privaten tot verkrijging van de gewenschte luchtverversching nader toe.

Afkeurenswaardig zijn de tegenwoordig veel voorkomende inrichtingen van privaten, die men zelfs in woonhuizen van *f* 500 à *f* 600 huur aantreft, en waarbij de luchtverversching alleen plaats heeft door een 0.18 M. aarden buis, die tot buiten de kap loopt, of in enkele gevallen door een nieuw gemetseld kanaal.

Na eenige mededeelingen over de bestaande ventilatie systemen voor grootere gebouwen, die echter voor het burgerwoonhuis te kostbaar zijn, wijst spreker nog op het bestaande misverstand, waardoor zoogenaamde luchtverwarming als oogenzond betiteld wordt, omdat zij de kamerlucht te droog maakt; alsof bij water- of stoomverwarming het water of de stoom in contact komen met de buitenlucht. Het zijn in beide gevallen de zoogenaamde Heizkörper, die de lucht van de kamer verwarmen.

Spreker deponeert bij de Afdeeling de brochures van het »Eisenwerk Kaiserslautern" en eene portefeuille met teekeningen van uitgevoerde centraal- en andere verwarmingstoestellen.

Nadat de Voorzitter den spreker had dankgezegd voor zijne voordracht, ontspon zich eene levendige discussie omtrent het in de vorige vergadering behandelde over metselsteen, waarvan een der leden eene keurige verzameling monsters ter tafel bracht.

Op de uitgeschreven vragen betreffende het inleveren van teekeningen naar opgegeven onderwerpen, was één project ingekomen van een houten plafond onder het motto »Argus", waarover geen der leden zijn oordeel wenschte te zeggen, zoodat voor het vervolg eene permanente commissie van beoordeeling werd benoemd, bestaande uit de heeren Boerbooms, Van Wadenoijen en Freem.

Voor de volgende inzending werden weder drie vragen gesteld:

1. Een openbare drinkfontein van gesmeed ijzer op een stadsplein, 2 à 2.50 M. hoog. Schaal 1 à 10.
2. Een winkelmagazijn voor kunstartikelen, breed 8 meter, hoog 5 meter. Schaal 1 à 20.
3. Een bibliotheek-kast, 1.80 × 2.45 M. Schaal 1 à 10.

Wegens het vergevorderde uur, sloot de Voorzitter daarna de vergadering.

BOEKBESCHOUWING.

Beknopt practisch leerboek der Burgerlijke en Waterbouwkunde, door B. J. Plasschaert, leeraar aan de Burger avondschool en de Hoogere Burgerschool te Delft.

Ongetwijfeld zullen de ambachtsscholen langzamerhand in eene bestaande behoefte voorzien, namelijk het vormen van practisch en theoretisch ontwikkelde ambachtslieden, werkbazen, opzichters enz. Na het verlaten van de ambachtsschool, hetwelk gewoonlijk op nog jeugdigen leeftijd plaats heeft, en de eigenlijke practijk nog te leeren valt, heeft de aanstaande vakman behoefte aan eene handleiding, om de eenmaal verkregen kennis niet alleen te onderhouden, maar zich verder te ontwikkelen en bij voorkomende gevallen als vraagbaak te gebruiken.

Hierin voorziet het pas verschenen werk van den heer B. J. Plasschaert, uitgegeven bij P. Gouda Quint te Arnhem, waarvan de vier eerste afleveringen reeds het licht zagen, onzes inziens in allen deele.

Eenvoudig, doch duidelijk is hier, zonder te veel afschrikkende wiskunstige teekeningen, eene opvolgende omschrijving gegeven van het maken van verschillende uitslagen, kennis der bouwmaterialen, prijzen van bouwstoffen, samenstelling van metselspeciën, metselverbanden, constructiën van natuurlijke steen, hout en ijzer, met duidelijke beknopte berekeningen voor draagvermogens; volgens den index zal in de volgende afleveringen geleidelijk het burgerlijk woonhuis in al zijne deelen worden behandeld, terwijl de 2de Afdeeling aan de waterbouwkunde gewijd zal worden. De prijsopgaven van verschillende materialen en arbeidsloonen geven, alhoewel voor het meerendeel afhankelijk van hoeveelheid, tijd en plaats, een zeer duidelijke basis voor het maken van berekeningen.

Ook voor ambachtslieden, werkbazen enz., die de lust tot onderzoek naar meer dan de gewone oppervlakkige vakkennis in zich voelen, voldoet dit werk aan eene bestaande behoefte. De tusschen den tekst geplaatste figuren geven een nog duidelijker voorstelling der verschillende beschrijvingen.

Het meerendeel der op dit gebied uitgegeven werken zijn juist voor hen, waarvoor ze geschreven werden niet te bereiken om den hoogen prijs.

Hierin ligt voor dit werk des te grooter aantrekkelijkheid, daar bij eene keurige uitgave de totaalprijs zoo is gesteld dat het bereikbaar is voor hem, die bezield met lust tot meerdere ontwikkeling, meestal niet door moeder fortuna is begunstigd. Het compleete werk in 10 afleveringen zal, volgens mededeeling van den uitgever, den prijs van *f* 12 niet overschrijden.

Met vertrouwen bevelen wij dit werk aan Directeuren en leeraren van ambachtsscholen en aan allen, die belast zijn met de vorming van ambachtslieden; wij twijfelen niet of het zal bijdragen tot veler ontwikkeling.

Bij een grondige studie van dit werk zal bij velen de prikkel sterker worden om ook op het gebied van de schoone bouwkunde een blik te werpen en het innig verband te leeren tusschen Kunst en Nijverheid.

INGEZONDEN.

Mijnheer de Redacteur,

Naar aanleiding van een artikel in *De Opmerker* van 26 Januari jl. met het opschrift: „De golving van 't water", waarin de reden wordt ter sprake gebracht, waarom de aanwezigheid van vetdeelen de golving van het water doet verminderen, ben ik zoo vrij het volgende onder de aandacht te brengen.

Dr. T. C. Winkler, conservator van Teijler's Museum te Haarlem, zegt in zijn werk: „In Zee en Lucht", op bl. 27, na de oorzaken besproken te hebben die de golvingen en woelingen van het water vermeerderen, het volgende:

„En integendeel, door alles wat de wrijving en drukking van den wind op de oppervlakte vermindert, ijsschotsen, drijvend zeewier, olie en dergelijken, vermindert ook het in golven woelen van het water, en zelfs bij mist en regen is de zee niet zoo ruw als bij helder en droog weer, als een gevolg van de verminderde neiging der lucht om water tot zich te nemen, en de tevens noodzakelijk verminderde wrijving op de oppervlakte".

Derhalve wordt door de aanwezigheid van vetdeelen op het water, de wrijving op de oppervlakte verminderd, gelijk dit geschiedt door zeewier, regen en mist.

Het komt mij dan ook voor, dat wanneer het zoo hevig stormt, dat „'t water uit het water waait", terwijl de golving niet evenredig zwaar is aan het woeden van den storm, de oorzaak daarin moet gezocht worden, dat de gelegenheid tot golfvorming wordt verhinderd, niet doordat de waterdeelen worden verspreid in de lucht even schielijk als zij trachten te rijzen, maar doordat de fijne, omhooggestooten waterdeeltjes door den aanhoudenden toevoer zich vereenigen, bij genoegzame zwaarte weer op het water neervallen en in het algemeen daardoor dezelfde werking uitoefenen als regen of mist, dat is: de wrijving van den wind op de oppervlakte verminderen.

Uw dw. dn.

Vlieland, 30 Januari 1884. J. G. Thijmer.

☞ De plaatsing van dit stuk moest tot heden door gebrek aan plaatsruimte worden uitgesteld.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. De Gemeenteraad behandelde in zijne zitting van Woensdag jl. de belangrijke voordracht tot vorming van een gasbureau, waarbij Burgemeester en Wethouders machtiging vroegen tot het indienststellen bij de Afdeeling „Publieke Werken" van een adsistent-ingenieur op een salaris van *f* 3000 tot *f* 5000, en van een adjunct-ingenieur op een salaris van *f* 2500 tot *f* 4000. Verder zullen in dienst worden gesteld: een hoofdopzichter, opzichters-teekenaar, opzichters voor het toezicht op de openbare verlichting en den buitendienst; een boekhouder en twee klerken. Deze ambtenaren zullen een bureau vormen, waaraan uitsluitend de technische en administratieve bemoeiingen zullen opgedragen worden, die een gevolg zijn van de gasconcessie.

Door het raadslid Tromp werd het voorstel gedaan om:

1°. te bepalen dat er zal zijn een gasbureau, onafhankelijk werkzaam van Burgemeester en Wethouders en belast met het toezicht op de richtige uitvoering der gasconcessie;

2°. Burgemeester en Wethouders uit te noodigen voordrachten te doen, tot het aanstellen van een deskundig hoofd, die den titel zal hebben van gasinspecteur met een traktement van *f* 10.000, en voorts de vereischte voorstellen te doen omtrent de samenstelling van een gasbureau en een instructie voor dit bureau.

De heer Tromp ondersteunde dit voorstel met erop te wijzen, dat men te doen heeft met een maatschappij, die getoond heeft niet alleen zeer bekwaam, maar ook zeer handig te zijn.

Men moet voor de contrôle een man hebben, die kennis heeft van zaken en menschen, en die later, als de concessie eens een einde neemt, van zelf is aangewezen om Gasdirecteur der gemeente te worden. Zulk een man moet betaald worden — *f* 10.000 is daarvoor niet te veel; en zulk een taak moet onafhankelijk van de andere bureau's kunnen vervuld worden.

Uit de verdere discussien bleek, dat men nog geen besluit wilde nemen omtrent een voortdurend gasbureau en dat men zich nu slechts wilde beperken tot het aanstellen van een paar ambtenaren bij Publieke Werken.

De heer Tromp handhaafde zijne meening en deelde mede, dat hij deskundigen over de quaestie gesproken heeft; hij was bereid de adviezen bij te brengen, en daaruit spak vrij algemeen en duidelijk de meening, dat het wenschelijk is dadelijk te beginnen met de oprichting van het bureau, zooals het op den duur zal *moeten* worden en zooals het *nu* reeds *zeer* nuttig zal wezen, want ook nu valt er reeds zeer veel te doen. Anders is er maar al te veel kans, dat de deskundige op den duur veel zal veroordeelen, als misschien ingericht in het belang der fabriek, maar zeker niet in het belang der gemeente.

Deze ambtenaar zal nog *meer* moeten wezen dan de Directeur eener eventueele eigen fabriek; hij zal *over alles contrôle* moeten kunnen houden.

De Voorzitter verklaarde zich bereid in geheime zitting eenige mededeelingen te doen over de aanstelling van zulk een hoofd; die zitting met gesloten deuren had Woensdagavond plaats en duurde vrij lang, waarna het voorstel tot benoeming van een gasinspecteur met 21 tegen 1 stem verworpen en de oorspronkelijke voordracht van Burgemeester en Wethouders aangenomen werd.

BOSCH. In de Maandag jl. gehouden vergadering der Vereeniging van Locaalspoorwegen en Tramwegen werd, na behandeling van eenige huishoudelijke bezigheden, bestuursverkiezing, rekening en begrootingen enz. de vraag besproken, gesteld en verdedigd door den directeur der IJsel-stoomtramweg-maatschappij, Baron Van Hogendorp, en luidende, of deze Vereeniging stappen zou doen om meer centralisatie van gezag en eenheid van reglementeering en wetgeving op het gebied der tramwegen te verkrijgen, — zoo noodig door het provoceeren eener wet op dat gebied. De meerderheid der Vereeniging verklaarde zich echter, ondanks alle inconveniënten verbonden aan den tegenwoordigen toestand, sterk daartegen.

Daarentegen vereenigde zich de groote meerderheid der Vereeniging met een ander voorstel van dien heer, dat het Bestuur stappen zou doen om door tusschenkomst van het hooger gezag te verkrijgen, dat voortaan noch particulieren, noch corporatiën of gemeenten in het verleenen eener tramweg-concessie winstbejag zouden kunnen zoeken, en het voortaan alleen geoorloofd zou zijn zoodanige voordeelen daarbij te bedingen, als noodig waren om geleden schade te vergoeden. De toelichting dezer quaestie werd met hoogst eigenaardige staaltjes van zonderlinge opvatting opgeluisterd; zoo b. v. van eene gemeente, die aan het verleenen eener concessie de conditie verbond, dat eene hoogere burgerschool gebouwd zou worden; andere die van de gelegenheid gebruik maakten om straten en wegen te vernieuwen enz.

Daarna hield de heer Chabot eene voordracht over eene nieuwe tramrail, die per meter compleet spoor niet meer dan *f* 2.50 zou kosten.

Na afloop der vergadering maakte het gezelschap een rit per extra tram naar Vechel; de verschillende autoriteiten in het vak lieten niet na alles met nauwgezetheid te bezien, — en de lof, dien de directie mocht vernemen over haren economischen aanleg en over den goeden staat en het uitmuntend onderhoud van haar materieel en van de baan, over haar practisch ingerichte werkplaats, is voor haar zeker een streelende voldoening geweest; zulk bezoek heeft inderdaad wel iets van eene vuurproef.

— Uit Amersfoort wordt bericht, dat de heer De Rooy, ambtenaar bij den reinigingsdienst te Utrecht, bedankt heeft voor zijn benoeming tot directeur van den reinigingsdienst aldaar. De gemeente Utrecht heeft zijn salaris verhoogd en hij heeft daarop besloten te blijven.

— In plaats van den heer Henri Boers, secretaris-penningmeester van de Nederlandsche Vereeniging voor Locaalspoorwegen en Tramwegen, die als zoodanig zijn ontslag heeft genomen, is in de 9de algemeene vergadering, Maandag te 's Bosch gehouden, gekozen de heer H. A. Perk, secretaris der Permanente Militaire Spoorwegcommissie.

WINSCHOTEN. De heer Dr. S. E. Oudschans Dentz, vroeger te Leeuwarden woonachtig, heeft zich dezer dagen opnieuw tot den Gemeenteraad gewend met verzoek om, voor zooveel die gemeente aangaat, teruggave van het waarborgkapitaal, ad *f* 5000, door den adressant gestort bij het aanvaarden van de hem verleende concessie voor een paardenspoor Winschoten—Pekela—Stadskanaal.

De voordracht van het dagelijksch bestuur, die in de jongst gehouden zitting den Raad bereikte, strekte om vooralsnog in dat verzoek niet te treden en het evenmin onvoorwaardelijk af te wijzen.

Het slot daarvan gaf aanleiding tot het besluit, dat de vraag: of er aan den adressant eenige teruggaaf zal worden verleend van het der gemeente toekomend gedeelte in gemeld kapitaal, niet in behandeling zal worden genomen, zoolang niet blijkt, dat de gemeente, naar aanleiding der verleende rente-garantie voor den aanleg en de exploitatie van eene stoomtram over de Pekela's, geene uitgaven zal behoeven te doen.

ENKHUIZEN. In de laatste vergadering van den Gemeenteraad werd met algemeene stemmen besloten, aan den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij adres het verzoek te richten, om de Buiten- of Rommelhaven te verbeteren en te vergrooten; haar als Rijksvluchthaven, ter grootte van ongeveer twee hektare, in te richten en voortaan in beheer en onderhoud over te nemen. De gemeente zou dan de terreinen, voor de vergrooting benoodigd, gratis afstaan, en eene subsidie van *f* 25000 verstrekken.

— Aflevering 2 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat: Het Helenafazantje (Aegintha astrila) (met fig.). — De accumulatoren Faure-Sellon-Volkmar (met fig.). — Het vernikkelen van zink. — De reuzenboomen van Californië (met fig.). — De vulkanische uitbarsting op het eiland Krakatau. — Waterdichte stoffen. — Electrisch-lichtende juweelen (met fig.). — Het internationaal Poolonderzoek (met fig.). — IJzeren spoorweg met enkele rails van Lartigue (met fig.). — Dubbelmonsters (met fig.). — De electrische stroom als wekker (met fig.). — Korte berichten. — Mikro-organismen in water. — Melkvervalsching. — Een negatieve thermometer. — Recepten en korte technische mededeelingen. — Een bronskleurige oxyd-laag op ijzer voort te brengen. — Een nieuw bleekmiddel. — Correspondentie.

ONDERSCHEIDINGEN.

De heer J. F. Metzelaar, ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, is door Z. M. den Koning benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw.

ERRATUM.

In het artikel: *Alweder de spoorwegen op Java* is eene druktout ingeslopen. Men verandere den aanhef der zinsnede, voorkomende op pag. 59, regel 5, v. o., *Hij zwijgt over* enz. in: *Ik zwijg over het millioen francs*, enz.

ADVERTENTIEN.

DIJKGRAAF EN HOOGHEEMRADEN van den *Hondsbossche en Duinen* tot *Petten* zijn voornemens op **Maandag den 10 Maart e. k.**, des middags ten 12 uren, in het hotel *DE TOELAST* te *Alkmaar*, aan te besteden:

Het eenjarig onderhoud van de Hondasbossche Zeewering en eenige binnenwerken;

waarvan het bestek, 14 dagen te voren, ter lezing zal liggen in het gemeentehuis in den Hazepolder, in de Societeit te *Sliedrecht*, in de *Drie Sneeken* te *Hardinxveld*, in het *Pandsche Koffiehuis* te *Amsterdam* en in de *Toelast* en de *Burg* te *Alkmaar*; terwijl het alsdan tevens à 50 cents verkrijgbaar zal zijn ter Secretarie van den Hondsbossche te *Alkmaar*.

Alkmaar, den 23 Februari 1884.

Dijkgraaf en Hoogheemraden voornoemd,
D. F. VAN LEEUWEN, *Dijkgraaf*.
A. P. BURGER, *Secretaris*.

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN
VAN
HARTMAN & COMPIE.
KANTOOR te NIJMEGEN,
VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

H. A. BENDER te Deventer
Eenig Agent voor geheel Nederland en O.-Indië.
GEPATENTEERDE & BEKROONDE
HARDGLAS
SCHOOL-, MUZIEK- & TEEKENBORDEN.
FABRIEK VAN
FRIEDRICH BENDER te Dusseldorp.
Wit Crême Schrijf- en Teekenkrijt.
Geëmailleerd, gekleurd Krijt.
Inlichtingen en prospectus gratis.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'s-HERTOGENBOSCH* zullen op **Zaterdag 1 Maart 1884**, voorm. 10 uren, ten Raadhuize aldáár, bij enkele inschrijving

aanbesteden:

1°. **Het bouwen eener Brugwachterswoning nabij den Havenmond.**
2°. **Het vernieuwen van het dak boven twee lessalen, het uitbreken, verplaatsen en vernieuwen van lichtkozijnen met ramen, schoorsteenen enz. behoorende tot de Teekenschool.**

De bestekken en teekeningen liggen ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en zijn deze te verkrijgen bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE aldáár, die van de werken onder 1°. vermeld tegen betaling van *f* 1.50 en het bestek van de werken onder 2°. omschreven tegen betaling van *f* 0.50.

Aanwijzing in loco op Donderdag 28 Februari 1884, van de werken sub 1°. voorm. 10 ure en van die sub 2°. voorm. 11 ure.

Inlichtingen worden gegeven door den Gemeente-Architect voornoemd.

's-Hertogenbosch, 21 Febr. 1884.

Burgemeester en Wethouders voorn.,
F. J. POMPE, *L.-B.*
J. N. G. SASSEN, *Secretaris.*

TE KOOP voor *f* 125 à contant een nieuw Ex. van de **Dictionnaire raisonné de l'Architecture Française** du 11e au 16e siècle par

E. Violet-le-Duc.

10 dln. in halffrood marokko, verguld op snede.

Te bevragen onder lett. W D bij den boekhandelaar B. VAN DER LAND, Kalverstraat 124, *Amsterdam*.

DE STOOMSCHOORSTEEN,

door mij opgetrokken uit vormsteen, welke gevonden wordt op de Internationale Tentoonstelling te *Amsterdam*, is **TE KOOP.**

Hij is 30 meter hoog, breed aan den top 1,60 meter. Deze afmetingen kunnen eenwel, op verlangen, gewijzigd worden. Het afbreken en wederopbouwen neem ik, onder garantie, op mij.

ALPHONS CUSTODIS,
Düsseldorf a/Rhein.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Openbare Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *Amsterdam* zullen op **Maandag den 3den Maart 1884**, op het Raadhuis, in het openbaar doen **aanbesteden:**

DEN AANLEG VAN EEN

Pneumatisch Buizennet,

volgens het tweeledig rioolstelsel van LIERNUR, in de nieuwe wijk tusschen de Ruysdaelkade en den Amstel.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van *f* 0.35.

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van de firma LIERNUR & DE BRUIJN KOPS, Nassaukade 117, des voormiddags van 10—12 uur.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE, L. S.
Amsterdam, 21 Februari 1884.

Tuiles Metalliques. Menant à Paris.

METALEN DAKPANNEN, dekken in elke helling, zijn door hunne ook eleganten vorm onhoordrigbaar voor toecht of stof, duurzaam, waaijen niet op, niet duur, wegen van af 5 kilo per □ M. Ook zeer geschikt voor de Indiën.

Agenten voor **Nederland en Koloniën,**
MARTIN & C°. Achter Oosteinde. Amsterdam.

Bij **P. GOUDA QUINT,** te **Arnhem**, is verschenen de **tiende** aflevering van:

Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL.
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.

Met omstreeks **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij inteekening in 12 afleveringen à *f* 1.75.

G. VAN LENT, Rotterdam.
Vertegenwoordiger der Ceramiek- en Cementtegelfabriek
LÉON DE SMET & Co., Gent.
Vorders specialiteit in:
IJzeren Kerk- en Fabrieksramen.
IJzeren en Houten Rolblinden.
Zweedsche Kamerdeuren.
Italiaansche Mozaïkvloeren.
Prima Portland-Cement.
Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.
Onbrandbare Verf enz.
Prospectussen en Prijscouranten op aanvraag.

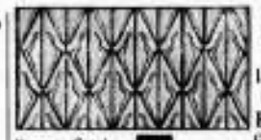

Lezanges, IJzeren Bakes, en Zijpkl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.
Vraagt Catalog.
NEDERL. VERZINKFABRIEK.
Van der Linden & Co.
Dordrecht.
Galv. op LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangrijpende en roestwerende Verven.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

RIETSCHEL & HENNEBERG,
Ingenieurs & Fabriekanten,
Berlijn. Dresden. Keulen. Weenen.
Vertegenwoordiger voor Nederland
J. VAN HOORN Szn., Ingenieur Amsterdam,
Projecten, Begrootingen en Aanleg VAN
Centraalverwarming & Ventilatie-Inrichtingen,
naar de nieuwste en proefondervindelijk beste Constructiën voor:
Woonhuizen, Villa's, Kantoren, Winkels, Hotels, Restauraties, Schouwburgen, Museums, Kerken, Ziekenhuizen, Scholen, Bibliotheken, Krankzinnigengestichten, Gevangenissen, Openbare Gebouwen, Werkplaatsen, Fabrieken enz. door middel van **Stoom-, Water-** of **Luchtverwarming** of **gecombineerde systemen.**
Installaties van Openbare Zwem- en Badinrichtingen.
Stoomkooktoestellen en Waschinrichtingen.
Drooginrichtingen voor Abattoirs en Fabrieken

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

J. L. BACON & Co.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Aan de Stoomfabriek
VAN
DERICKS & GELDENS te Druten,
(Zilveren Medaille Amsterdam 1883),
ZIJN VOORHANDEN:
Boulet- en **lei-dakpannen, vorsten, gevelbanden** en **nokversieringen;** — 50.000 wrakke pannen à ƒ 15.— per 1000.
Mozaïk- en **andere tegels;** — **gevel-, kiel-, put-, drio-** en **viergaats holle stoenen, profiel-blokken** en **ornamenten,** alles in rood, blauw en in verschillende kleuren verglaasd.
Bestellingen worden met spoed uitgevoerd.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS,
FABRIEK TE **AMSTERDAM** **Beltweg N°. 3.**
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.**
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

HOOGLUIS

HYDRAULISCHE WINC DER BASCULE.

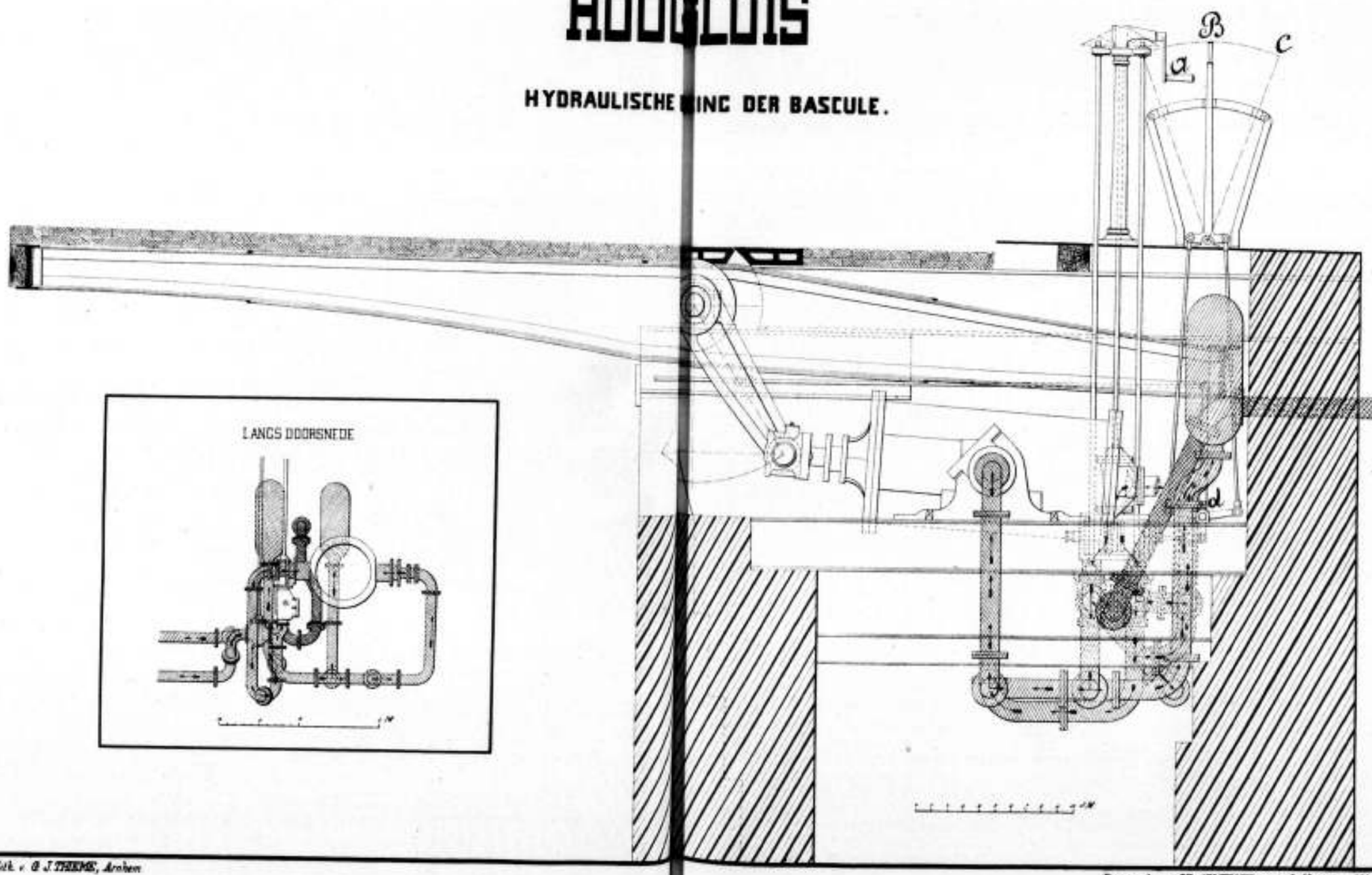

LANGS DOORSNEDE

Photolith. v. H. J. THIEME, Arnhem

Bijvoegsel van DE OPMERKER van 1 Maart 1894.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.V.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel ses gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1° dat de 821ste vergadering zal gehouden worden den 5den Maart e. k. in Maison Stroucken.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur.
b. Installatie van nieuwe leden.
c. Bijdrage van den heer Jonas Ingenöhl.
d. Idem van den heer G. Vuyk.
e. Kunstbeschouwing;

2° dat de ingekomen antwoorden op de prijsvraag „Een Dorpslogement" en de bestekteekeningen van den nieuw te bouwen schouwburg te Rotterdam in de Sociëteitszaal zijn geëxposeerd.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE HYDRAULISCHE BEWEGING VAN DE BASCULE DER HOOGESLUIS TE AMSTERDAM.

(*Met eene plaat.*)

Medegedeeld door den heer L. J. RIJSINK *op de Vergadering van den 6den Februari.*

Iedere klap van de basculebrug bestaat uit tien hoofdliggers, die onderling worden verbonden door een voor- en achterhar, de houtbedekking, en de benoodigde kruizen met dwarsverband.

De as is 15 c.M. dik, en ligt op 4.75 meter afstand van de voorhar, terwijl de lengte van iederen ligger 8.25 meter bedraagt; wat de hoogte betreft, ligt de as ± in het midden van de liggers.

De beweegbare liggers zijn geplaatst op een onderlingen afstand van 1.50 meter; de geheele breedte van de klappen bedraagt dus 14 meter.

De ballast wordt door middel van moerbouten op de beweegbare liggers bevestigd, en komt dus, als de brug in gesloten toestand verkeert, tusschen de vaste liggers of kelderbalken te liggen.

Tusschen de beweegbare liggers zijn de kelderbalken aangebracht, waar de stoelen van de assen op rusten; deze kelderbalken bestaan uit aaneengeklonken balkijzers 0.40 meter hoog en zijn door middel van lange ankers aan het metselwerk verbonden.

Bij alle basculebruggen in deze gemeente, rusten de voorharren tegen elkander, waardoor op de stoelen, waarin de assen rusten, een zijdelingsche drukking wordt uitgeoefend. Aan de Hoogesluis is dit evenwel niet het geval; hier liggen de voorharren geheel vrij van elkander, het achter- of broekeind vindt hier steun tegen de besproken kelderbalken.

Bij de beproeving van de klappen in gesloten stand (toen de voorharren nog tegen elkander rustten), hadden wij een doorbuiging bij eene belasting van 400 K.G. per M² van 23 m.M.; bij ontlasting was de blijvende doorbuiging 4 m.M.

Bij de belasting van een enkele klap (hier moesten dus de kelderbalken dienst doen), bedroeg de doorbuiging, mede bij een belasting van 400 K.G. per M², slechts 3 m.M., terwijl de blijvende doorbuiging 1 m M. was.

Op ongeveer 0.80 meter afstand van elk einde der as bevindt zich een hefboomsarm of kruk van flinke afmeting; aan de einden van deze krukken zijn de zuigerstangen van de cilinders bevestigd, waarmede de brug bewogen moet worden.

Tot dusverre de omschrijving van de bascule; nu is de vraag: *de beweging*.

Deze beweging geschiedt door de drukking van onze duinwaterleiding. Tot dit doel zijn onder de vaste gedeelten buizen aangelegd, die elk een diameter van 15 c.M. hebben; van de brug af tot de hoofdbuis zijn de diameters der buizen niet gelijk; nu heeft de buis, die het verst van de hoofdbuis is verwijderd, een diameter van 20 c.M. De andere, welke dichterbij de hoofdbuis ligt, heeft denzelfden diameter behouden. Dit verschil in diameter van de twee toevoerbuizen, die beiden moeten dienen om dezelfde hoeveelheid water in gelijken tijd te verplaatsen, heeft tot grond, dat de hoofdbuis voor de eene zijde dichterbij de brug ligt, dan aan de andere zijde; waren de buizen van gelijken diameter, dan zouden de cilinders, van de buis die het dichtst bij de hoofdbuis lag, spoediger gevuld worden, en zou de eene klap sneller dan de andere werken.

Het allereerst, wat de toevoerbuis ontmoet, is de afsluitkraan; deze kraan dient voor het al of niet toe-

laten van het water in de cilinders. Als deze kraan dus afgesloten is kan, met welk deel er ook gehandeld wordt, de brug niet bewogen worden. Deze ontsluiting geschiedt bovenop de brug door het verplaatsen van een kruk. De verplaatsing van open naar dicht moet bij iedere opening en sluiting geschieden; dit is dus de eerste werkzaamheid, die tot opening moet plaats hebben.

Zooals gezegd, is aan elk einde van de klap een cilinder verbonden.

Voor den toevoer van het water tot iederen cilinder zijn twee buizen noodig. Het water voor den cilinder, die het dichtstbij den hoofdafsluiter ligt, heeft dus een korteren weg dan het water voor den anderen cilinder.

In de buizen, die zich naar den verst verwijderden cilinder begeven, zijn wederom kranen aangebracht. Deze kranen dienen om den tweeden cilinder geheel buiten werking te laten; er kan dus naar willekeur met één of twee cilinders gewerkt worden.

Deze opening van de kranen geschiedt, evenals de vorige, op de brug en wel door den zwengel *a* een halven slag te verplaatsen; aan dezen zwengel is een asje verbonden met conische raderen, welke de horizontaal-liggende raderen van de stangen der afsluitkranen grijpen.

Op deze raderen zijn verder plaatjes aangebracht, waarop halve of volle kracht is gegraveerd. Wil men dus met halve of volle kracht werken, dan heeft men slechts te zorgen, dat het verlangde plaatje juist onder het asje komt te liggen. Zoo hiermede niet juist gehandeld wordt, ontstaat er eene ongelijke werking, die natuurlijk van nadeeligen invloed op de bascule is.

De verplaatsing van volle of halve kracht is evenwel bij iedere opening niet noodig; wil men geregeld met twee cilinders werken, dan heeft men de kranen slechts in dezen stand te laten staan.

Alléén bij storm en sneeuw wordt aan de Hoogesluis met *twee* cilinders gewerkt; in gewone omstandigheden slechts met *één* cilinder. Het minder waterverbruik is hiervan de reden.

Wij zullen nu in gedachte den verderen loop van het water van af den hoofdafsluiter volgen en de brug met één cilinder laten werken. De hoofdafsluiter is dus open; nu volge men de gestippelde pijltjes voor den loop van het water.

Het allereerste, wat het water ontmoet, is de waterschuifkast; deze is bijna geheel samengesteld als de stoomschuifkasten bij de stoommachines.

Een korte omschrijving, om de waterverdeeling goed te begrijpen, is echter niet overbodig.

De verplaatsing in de waterschuifkast geschiedt weder bovenop de brug en wel door middel van een zoogenaamd handel. Zooals het handel nu op teekening geplaatst is, staat het op stop, wat met een koperen plaatje op het boogvormig gedeelte is aangegeven. Is dus de hoofdafsluiter geopend en het handel niet verplaatst, dan kan de klap niet geopend of gesloten worden.

Om de brug te doen opengaan, wordt het handel langzaam van *b* naar *c* bewogen. Het water vindt nu zijn weg achter de schuif. Het pijltje duidt aan, welke richting het water volgt.

Uit de waterschuifkast komt het water in de gearceerde buizen en vindt direct een zijtak voor den anderen cilinder, die, zooals werd besproken, afgesloten is. Verder naar omlaag gaande, zijn er weder twee te volgen buizen: de eene voert naar den windketel, de andere naar den cilinder. Deze cilinders zijn zoogenaamd oscileerend; de assen, waarin zij bewegen, zijn hol en dienen tevens voor den toevoer van het water achter of voor den zuiger. Links en rechts van elken cilinder zijn verdikkingen aangebracht, welke beiden hol zijn; deze kanalen zijn aan de eene zijde verbonden met de toevoerbuis en komen, bij de deksels van de cilinders, voor en achter den zuiger uit. Na de verrichte opening komt dus het water achter den cilinder door de as en vervolgens door het kanaal aan den cilinder achter den zuiger. De zuiger ondervindt nu een drukking van ± 3 atmosferen en wordt vooruitgestuwd, waardoor de brug omhoog wordt gebracht. Stellen wij ons nu voor, dat de brug in geregeld gebruik is, dan is de cilinder vóór den zuiger (afkomstig van de vorige sluiting) nog gevuld met water; dit water wordt weer door het kanaal, waarvan de verdikking nu te zien is, door de andere buis weggedrukt, gaat door de waterschuifkast en vindt verder zijn weg door de afvoerbuis, welke door het metselwerk tot den Amstel reikt. Zoodra de brug genoeg geopend is, verplaatst zich het handel vanzelf tot stop. (Hoe deze werking ontstaat, zullen wij later bespreken.) Het water wordt dus afgesloten; hierdoor wordt voorkomen, dat de bascule tegen den muur slaat, wat natuurlijk nadeelig op de geheele brug moet werken.

Om de brug van den geopenden tot den gesloten stand terug te brengen, wordt het handel (*b*) van stop naar neerwaarts overgeplaatst. De hoofdafsluiter is in dien tijd opengelaten geworden. Voor den loop van het water volge men dan de gelijnde pijltjes; het is weder de waterschuifkast, die het eerst ontmoet wordt. Van de waterschuifkast wordt eerst het zijkanaal voor den anderen cilinder ontmoet; dit hebben wij evenwel gesloten gehouden. Daarna gaat er weder een buis naar den luchtketel en de andere naar den cilinder. Nu komt het water weder door de as, vervolgens door het kanaal van den cilinder, waarna het vóór den zuiger komt. De volle drukking van het duinwater komt dus voor den zuiger, waardoor de brug gesloten wordt. Het water, dat zich achter den zuiger bevond, wordt weer door dezelfde buizen, waardoor het gekomen is, naar buiten gestuwd. Evenals te voren plaatst zich het handel, voordat het tegen de kelderbalken slaat, op stop, zoodat de slag tegen de kelderbalken hierdoor wordt vermeden.

Nu behoeft niets meer gedaan te worden, dan den hoofdafsluiter te sluiten en de brug is geopend en gesloten.

In korte woorden is de geheele behandeling dus deze:

Om te openen zet men den hoofdafsluiter van dicht naar open, neemt vervolgens den zwengel *a* en plaatst dezen op heele of volle kracht; neemt daarna het handel *b* en schuift dit van stop naar opwaarts. Om te sluiten verplaatst men het handel van stop naar neerwaarts en sluit (nadat de brug horizontaal ligt) den hoofdafsluiter.

Beschouwen wij thans nog enkele onderdeelen en wel voornamelijk eenige gegevens voor de waterdrukberekening, den z. g. uitrukker, de windketels, de voorzorgen voor vorst en den tijd, die noodig is voor de opening en sluiting.

Voor de ruwe berekening van de cilinders zijn de volgende gegevens noodig:

Gewicht v. d. voorarm der beweegbare ligg.	1700 K.G.
Gewicht broekeind	500 „
Ballast per ligger	1000 „
Totaal . .	3200 K.G.

Daar elke klap uit 10 liggers bestaat, is dus het gewicht van iedere klap = 32000 K.G.

De omstandigheid dat de waterdruk van de bascule-as een grooter hefboomsarm heeft en de wrijvingsweerstand van de halzen der bascule-as betrekkelijk klein is, laten wij buiten beschouwing.

Voor de wrijving, die de assen in de stoelen ondervinden, nemen wij 10% van het gewicht der klappen aan, wat dus met 3200 K.G. gelijkstaat.

Verscheidene waarnemingen hebben uitgemaakt, dat Zaterdag de dag is, dat de waterleiding de minste drukking heeft. Allen, die op een tweede of derde etage wonen, weten daarvan mede te spreken. De minste drukking, die waargenomen is, bedroeg 31 Engelsche voet, wat nog minder is dan één atmosfeer. Op gewone dagen bedraagt de drukking ± drie atmosferen; 31 Engelsche voet druk, beteekent een kolom water van 31 voet hoog, die op een zeker vlak drukt, en daar 31 Engelsche voet ± gelijk is aan 900 c.M. en 1 d.M³. een K.G. weegt, wordt door een kolom water van 9 M. hoog, op elken vierkanten cM. een drukking van 0.9 K.G. uitgeoefend.

Het punt van waarneming lag op 9 Eng. voet + AP. Wil men dus dien extra lagen stand van 31 Engelsche voet aannemen, dan krijgt men een druk van:

$(31 + 9) \times 0.305 = 12.20 + AP.$

hoogte van de as des cilinders $= 3.20 + AP.$

dus werkende druk van 9.00 M. hoogte of 0.9 K.G. per cM².

De volgende vergelijking volgt dus hieruit:

$2 \times (0.7854\ \delta^2) \times 0.9 = 3200$ K.G.

of $1.5708 \times 0.9\ \delta^2 = 3200$ „

of $1.41408\ \delta^2 = 3200$ „

dus is $\delta^2 = 2263$ „

Uit dit getal den wortel, dan heeft men 48 c.M. als den gezochten diameter; 50 cM. is evenwel als diameter van de zuigers aangenomen.

De zoogenaamde uitrukker is een toestel, dat dienstig is, om het aanslaan van de beweegbare liggers tegen de kelderbalken of frontmuren te voorkomen. Aan het metselwerk zijn hiertoe oogen bevestigd, waarin zich een ronde staaf gemakkelijk beweegt: het eene einde van de staaf is aan een hefboomsarm (die aan het asje *d* is verbonden) bevestigd.

Aan het andere einde van de staaf zijn twee klossen verbonden; deze klossen staan op een onderlingen afstand, iets minder dan de lengte van den zuigerslag.

Aan de kruk is op de hoogte van de ronde staaf en tusschen de beide klossen een knop geschroefd.

Nadert dus de brug den gesloten stand, dan slaat de knop van de kruk tegen de besproken klossen van de ronde staaf. De staaf wordt nu langzaam voortgeschoven en werkt zoodanig op het asje (*d*), dat het handel (gelijktijdig met de gesloten brug) op stop komt te staan. De stoot tegen de kelderbalken en tegen de deksels van de cilinders wordt dus voorkomen, doordat het water zich zelf tijdig afsluit.

Evenzoo werkt deze uitrukker bij het omlaaggaan van de klap; de knop van de kruk stoot nu tegen het tweede klosje van de stang en brengt het handel van neerwaarts naar stop.

De beide klossen aan de ronde stang zijn verplaatsbaar, zoodat het verstellen ten allen tijde gemakkelijk kan geschieden. De windketels dienen, om een gelijkmatigen druk in de cilinders te verkrijgen. Zooals is omschreven, doen voor den aan- en afvoer (voor en achter den zuiger) twee windketels dienst. De windketels dragen hun naam niet ten onrechte; zij behooren gevuld te zijn met lucht. Als het toevloeiende water tot de cilinders plotseling een hevigen druk mocht ontvangen, zijn er de windketels, die een weinig van den druk der zuigers overnemen; dit geschiedt door de lucht, die dan meer samengedrukt wordt. Zoo er in de ketels niet genoegzaam lucht aanwezig is, zijn er kraantjes aangebracht, die wel lucht toelaten, maar niet laten ontsnappen. Deze toevoer van lucht regelt zich zelf.

Bij vriezend weder is het noodzakelijk dat het water (na gebruik) uit de cilinders en buizen verwijderd wordt. Hiertoe moeten in elken kelder 9 kranen geopend worden, als: onderaan iederen cilinder twee kranen; aan de langs den muur loopende buizen ieder één kraan; één kraan aan de lossings- of afvoerbuis en aan de twee buizen, die naar de windketels voeren, ieder een kraan. Hierbij mag niet verzuimd worden, dat men de luchtkranen, die boven de cilinders geplaatst zijn, opent. Zooals men kan nagaan, zou zonder toevoer van lucht het water niet geheel wegvloeien.

Bij het weder ingebruiknemen, worden alle kranen (uitgenomen de luchtkranen) gesloten. Men opent den hoofdafsluiter, verplaatst daarna het handel van stop naar opwaarts en sluit niet eerder de luchtkranen voordat het water er met kracht uitspuit; vervolgens handelt men als voren.

Aan de Hoogesluis zijn deze voorzorgen tegenwoordig overbodig geworden; bij elken cilinder is namelijk een gaskachel geplaatst, die, zoodra het ernstig gaat vriezen, ontstoken wordt.

Ingeval er door een of ander toeval schade aan de machine wordt toegebracht, zoodat er met de hydraulische beweging niet gewerkt kan worden, is de handbeweging daar; deze is geheel als bij de meeste basculebruggen in deze gemeente, namelijk door een ketting met schijven en rondsels.

Voor den tijd, die noodig is voor opening of sluiting, was het volgende in het contract bepaald:

„De hydraulische-beweging-inrichtingen moeten zoodanig zijn samengesteld, dat telkens twee gekoppelde cilinders instaat zijn, elke klap, hebbende een gewicht van 32000 KG., in 30 seconden regelmatig op te zetten in verticalen of nagenoeg verticalen stand, waarbij een normale winddruk wordt voorondersteld van 15 KG. per M². Klimt die winddruk tot 50 KG. per M², dan mag de tijd van opening niet meer bedragen dan 60 seconden.

„Contractant ter eenre waarborgt daarbij aan contractante ter andere, een minimum druk van één KG. per □ centimeter in den perscilinder."

Bij de beproeving heeft de hydraulische beweging volkomen aan bovenomschreven voorwaarden beantwoord; er was zelfs minder tijd noodig voor de opening en sluiting. De invloed van den wind op den duur van openen of sluiten was bijna niet merkbaar.

Het verschil van den manometer tijdens en vóór de beweging was tamelijk groot. Was de stand vóór de opening bijvoorbeeld op 1.1 atmosfeer, dan was hij tijdens de werking slechts 0.9 atmosfeer.

Daar de kelders 0.90 meter ÷ A.P. liggen en al het hemelwater, dat op de klappen valt, in de kelders terechtkomt, is het noodzakelijk, dat deze kelders nu-en-dan leeggepompt worden. Dit leegpompen geschiedt door een vernuftig toestelletje, dat verleden jaar op de tentoonstelling te zien was. Dit toestelletje werkt evenals de bascule door de drukking van de duinwaterleiding.

HAAGSCHE BOUWKUNST EN NOG WAT.

Toen ik, geachte Redactie, mij voor een paar dagen onledig hield met het doorbladeren van afleveringen van den *Nederlandsche Spectator*, vond ik onder de Vlugmaren, van het N°. van 9 Februari ll., het een en ander over Bouwkunst, dat, dunkt mij, wel de moeite waard is, ook in ruimer kring bekend te worden.

Van het gerestaureerde Haagsche stadhuis heet het:

„Ik geloof, mijn waarde, dat ik u, en gij mij, kunt gelukwenschen met het behoud van ons „aeloud steêhuis", althans voor zoover de ten halve ontbloote gedeelten een oordeel toelaten. Ik beken, een beetje

ongerust te zijn geweest over hetgeen er wel achter de planken schermen kon geschieden, maar nu mogen wij, dunkt mij, den gemeentearchitect er dank voor zeggen, dat hij vooreerst reeds den ouden gevel van 1564 in zijne eigene vormen heeft hersteld. Die westelijke geveltop was zoo merkwaardig als een staal onzer vroege renaissance vlak naast den voorgevel, in welken, bij enkele deelen met ouder ornement, zich de nieuwere vormen reeds toonden, die alras naar den heerschenden stijl van 1590, 1600, 1609 zouden voeren. Wij hopen en mogen nu vertrouwen, dat ook die voorgevel even nauwgezet worde hersteld."

De moderne architectuur blijft niet onbesproken en aan haar adres zijn de navolgende, zeer ware opmerkingen gericht:

„In andere opzichten zijn wij in Den Haag in de bouwkunst niet zeer gelukkig. Wat al huizen, op enkele uitzonderingen na, waarin men, wat den smaak en de taal der bouwvormen aangaat, de klus heel en al kwijt is! Zoozeer als wij de oorspronkelijke voortbrengselen onzer renaissance liefhebben, zoozeer hebben wij ons steeds afkeerig betoond van den hybridischen bastaardstijl, die van overheidswege alom het land overdekt. En de kwade gevolgen van dien bastaardstijl waren aanstekelijk en doen zich allerwegen opmerken in bijzondere woningen. Huizenbouwers zonder wetenschappelijke studie hebben gemeend, dat het hem zat in rechte en dwarse, roode en gele, gebakken en gehouwen steentjes, in beeldwerk van Sinterklaasdeeg, in boogjes en krulletjes, in boogveldjes met vlechtwerk, in gasthuispoortjes als deur eener heerenhuizing, in erkers, torentjes en windvanen. Dat alles hutsen zij door elkaar, plakken van alles uit allerlei periode en stijl op en naast elkaar en het geheel wordt een lappendeken. Hoe het nog mogelijk is, dat er menschen zijn, die 20, 30 duizend gulden, of een paar duizend gulden huur, voor zulk een wangedrocht geven, was onverklaarbaar, zoo het helaas niet al te duidelijk ware, hoe laag in Nederland het kunstbegrip over het algemeen staat."

Ook over den nieuwsten speculatiebouw, de overdekte markt, wordt een lang niet malsch, maar zeer juist oordeel geveld:

„Een staaltje van verwarden bouw levert de overdekte markt te 's-Gravenhage, die door de dagbladen zoo geroemd werd. Beneden een houtbouwstijl met gekleurd glas; daarboven eenige onbeduidende vensters, en als slot van deze twee verdiepingen, een breede, hardsteenen kroonlijst met consoles, in zwaren, onbehagelijken renaissancestijl, en dan daarop weer een heele bouwerij, die aan den Franschen dakvensterstijl is ontleend, maar daarentegen ook obelisken en andere oud-Hollandsche motieven vertoont. Middenin die verwarring, een groote boog met rood granieten en grijze muurzuilen, aan welke men in dit gezelschap wel vragen mag:

Care colonne, che fate qua,
Non sapiamo in verità [1].

In top een allerleelijkste juffrouw.

De groote fouten zijn: 1° geen eenheid in de gedachte en vormenspraak, 2° geen rythme, geen proportie in de deelen; want het zware bovenstuk staat in geen verhouding met de twee onderste verdiepingen, en de tweede niet tot de eerste. Wat daarentegen, op zich zelf beschouwd, een aangenamen indruk maakt, is de geheele houtbouw en vooral het gedeelte in den doorgang. De galerijen en het inwendige zijn, de mocilijkheden van het terrein in aanmerking genomen, bevredigend".

[1] Lieve kolom, wat doet gij daar?
Och mijnheer, wist ik 't zelf maar!
(Vrij verdietscht).

De beursquaestie te Amsterdam wordt ook nog even aangeroerd, en wel in de navolgende bewoordingen:

„Ik zal wel een storm van spot en lachlust opwekken, als ik nog iets anders ga uitkramen. Men tobt steeds door over de Amsterdamsche beurs; nu moet zij hier, dan daar komen, nu zus, dan zoo worden; een water wordt er voor gedempt, en nu is dat weer niet noodig. Ik wil wedden, en de nakomeling deele aan onze schimmen den prijs uit, dat, als er een gebouw onder de huidige bouwbeginselen verrijst, het later zal blijken, dat de oude beurs nog beter was. Ja, die oude beurs, die „deur zonder huis" (de verdere aardigheden kennen wij al lang), wij zijn er aan gewend, dat zij al sinds dertig jaren en meer is berispt en bespot, en toch is het waar, dat de bestaande beurs niet zoo slecht is als bouwwerk. Er ligt in, wat men tegenwoordig niet meer heeft, eenheid van gedachte, een streven naar iets als grootheid en monumentaal aanzien, afwezigheid van al die kleine onrustige vormpjes en sieraadjes. Ik beweer niet, dat het een meesterstuk is, zooals b. v. het oud-stadhuis op den Dam, maar van al die lieden, die elkander nabouwen, dat zij zoo afschuwelijk is, is er geen een die weet, waarop hij dat oordeel zou doen rusten. Beter ten halve gekeerd, dan ten heele gedwaald; Amstelheeren, laat uw beurs gerust staan, zij is voor geen tiende part zoo onzinnig en leelijk als uw kostbaar museum en uw aanstaande station!"

Bravo, Flanor, al kan ik uw bewondering voor den pseudo-Griekschen tempel op den Dam, althans zooals die later veranderd is, niet ten volle deelen, het verheugt me, dat gij ruiterlijk uwe afkeuring voor 't museum en 't station durft uitspreken.

Ge staat in die meening gelukkig niet alleen. Er zijn er genoeg in den lande, die 't met u eens zijn, maar er zijn zoo weinigen die dat kunnen of willen zeggen. Och of toch velen de oogen eindelijk eens opengingen, opdat zij konden zien hoe ons kostbaar rijksmuseum slechts het product is van stijlverwarring, kleingeestigheid en domperzucht, hoe ons aanstaand station een leelijke, lange, roode steenklomp wordt, zonder gedachte of aantrekkelijkheid!

Wat zal de nakomeling zich verbazen over onzen officieelen bouwstijl! Bij het beschouwen der monumenten (?) door dien stijl gewrocht, zal hij zich beurtelings afvragen in welke eeuw hij toch verkeert, daar van de twaalfde tot de zestiende eeuw elk tijdperk zijn motieven moest bijdragen. Alleen de onartistieke wijze, waarop die motieven zijn saamgeflanst, zal hem het onfeilbaar teeken zijn, dat hij met een negentiendeeeuwsch bouwwerk te doen heeft. V.

OLIE OP 'T WATER.

(*Naar het artikel:* Oiling the Ocean, *voorkomende in Daily News van* 30 *Jan. jl.*)

Er is niets nieuws onder de zon. Langen tijd, vóórdat Mr. Shields van Perthshire gevolgtrekkingen maakte uit het feit, dat eenige druppels olie, in zijn molenvliet uitgestort, zich onmiddellijk en snel verspreidden, en een lichte golving van het water daardoor bedaard werd, had reeds de uitdrukking „olie gieten in roerig water", de figuurlijke beteekenis gekregen van *'t opvoer bedaren door zachte middelen.*

Naar aanleiding van een reeks proeven, door genoemden Schot genomen, werd de door den wind sterk bewogen watervlakte boven de zandbank bij Peterhead door slechts enkele flesschen olie tot bedaren gebracht, maar reeds eeuwen te voren was de invloed van olie bekend. Volgens Dr. Philemon Holland verhaalde de

Romeinsche geleerde Plinius de Oudere als eene bijzonderheid uit zijn tijd „dat de zeeën werden getemd en glad gemaakt met olie, en de duikers dit daartoe met hun mond in het water spoten."

Aan de Amerikaansche walvischvaarders, die hun beroep uitoefenden bij kaap Hoorn en in den omtrek der Falcklandeilanden, was de golfbrekende werking van olie op het water reeds lang bekend; bij stormachtig weder sleepten zij achter de schepen een twee- of drietal robbenvellen. Het bedekken der zee met een laag vet werd met goed gevolg achtereenvolgens toegepast door de Abram H. Howland bij een typhoon van Japan, door de Cenric van Liverpool bij een cycloon in de Indische Zee en de Ralston van Greenock bij verschrikkelijken storm en hooge zee in het Noorder-kanaal. Toen de manschappen van de Eira-expeditie in hunne booten Frans-Jozefland moesten verlaten, met een holle en woeste zee in 't vooruitzicht, hebben zij de hevigheid van het water getemperd door het uithangen van reepen walvischspek over de dolboorden der sloepen; de zonnewarmte braadde de vetdeelen daaruit, en deze druppelden op de golven neer.

Toen de proefnemingen van Mr. Shields algemeen de aandacht trokken, beijverden zich de inspecteurs van de Reddingmaatschappij eveneens proeven te nemen langs de kust, omtrent den invloed van olie op de golving van 't water en over 't algemeen vielen deze proeven gunstig uit, doch nu en dan met sterke afwijkingen.

Door kapitein Chetwynd werden soortgelijke onderzoekingen gedaan te Dungeness, Newhaven en te Forbay, die zonder uitzondering bevredigend uitvielen envenals die, te Montrose genomen.

Eenige inspecteurs hadden echter medegedeeld dat juist op het oogenblik, dat de gestorte olie de golfbeweging begon te temperen, de zee zich vooral in ondiep water opzette, de gespreide olielaag doorbrak en de bootslui met een stortbad van olie en water overgoot. De ervaring, onder hunne leiding verkregen, had den ambtenaren van de Reddingmaatschappij den indruk gegeven, dat men de meeste voldoening bij het gebruik van olie zou verkrijgen als het niet alleen aan de havenmonden, maar ook in volle zee werd toegepast in gevallen, dat een geladen schip hard werkt en voor den wind of bij den wind zeilt.

Te Peterhead was Mr. Yeaman, lid van het Parlement voor Dundee, de medestander van Mr. Shields, en sedert de beide vrienden voor het eerst in het onstuimige water aan den havenmond van het graafschap Aberdeen, de met traan gevulde flesschen ontkurkten, hebben zij steeds eendrachtig samen gearbeid tot verbetering der toestellen.

De ervaring, in den loop van jaren, zoo te Peterhead als te Aberdeen opgedaan met buizen van getapertsja, lood en ijzer, bracht Mr. Shields tot de overtuiging, dat buigzame ijzeren buizen met kegelvormige kleppen van geelkoper de voorkeur verdienen; een model dezer vinding werd op de Visscherij-tentoonstelling met de medaille bekroond.

De heer Shields nam voor de uitvinding van het toestel patent in Groot-Britannie, Frankrijk en in Amerika, natuurlijk met bedoeling om door algemeen gebruik de bescherming van menschenlevens en eigendommen te bevorderen, hetgeen naar zijne stellige overtuiging door het toestel bereikt zou worden. Bij de haven van Folckestone werd door hem een toestel opgericht en eenige personen, die zich voor de zaak van den heer Shields interesseerden, hebben zich derwaarts begeven, en van de gelegenheid gebruik gemaakt, om de manier van werken te onderzoeken.

De proefnemingen zouden belangrijker uitkomsten hebben opgeleverd, als de zee wat wilder was geweest. De toeschouwers konden zich echter van de merkwaardige werking der oliedeelen op de golfbeweging voldoende overtuigen. De witkoppen, die vanuit het Kanaal naar binnen kwamen rollen, bedaarden meer en meer bij het naderen van den rand der olielaag, terwijl het opmerking verdient, dat met betrekkelijk weinig olie zooveel effect werd teweeggebracht. Men vertelde dat enkele droppels olie, op 't water geworpen, zich over eene vlakte van 0.83 M². (one square yard) uitspreidden.

Bij een storm op den Atlantischen Oceaan in den winter van 1882 besloot de kapitein van de Airlie, wijl zijn schip zwaar werkte en stampte, de olickuur toe te passen. Hij hing daartoe twee zakken van zeildoek, ieder gevuld met 9½ liter (2 gallons) olie overboord. Binnen het halfuur was het dek droog en in de eerste 48 uren was er geen spatje water over de verschansing gekomen. Toen de wind wat bedaarde, haalde hij de zakken weêr in, en toen bleek dat van de oorspronkelijk aanwezige hoeveelheid olie nog ¼ deel was overgebleven in iederen zak.

Toen de toeschouwers zich naar den havendam van Folckestone begaven, vonden zij daar een tweetal krachtige pompen opgesteld, en werd hun medegedeeld dat van deze pompen af, over den bodem in eene westelijke richting buizen waren gelegd naar een punt aan de kust, waar het water hol en woelig stond. Zoodra de pompen werkten, vloeide onmiddellijk de olie uit de buizen, om naar de oppervlakte te rijzen en zich daarover verder uit te spreiden.

In 't begin waren de olievelden onderling gescheiden, doch naarmate elk dezer zich op de oppervlakte vergrootte, vloeiden ze langzaam ineen; hoewel er aan de oppervlakte nog eenige lichte deining was waar te nemen, waren alle golftoppen en 't witte schuim verdwenen. Met het getij dreef de olielaag langzaam den kop van den havendam voorbij, oostwaarts in den koers van Dover, zich intusschen steeds uitbreidende, en heerschappij voerende over de woelende golven.

De reddingboot bewoog zich licht op de door de olie gestilde watervlakte en lag daarop langzaam en zacht te dansen, terwijl het vlugge scheepje, zoodra het buiten den invloed van de olie kwam, als een kurk dobberde.

Trots de krachtige inspanning van de roeiende bootslui kwam de boot op de blanke watervlakte weinig vooruit, maar binnen den kring, door de olie bedekt, schoot zij snel vooruit met veel minder krachtige riemslagen.

Deze proeven leverden echter niets, dat werkelijk nieuw kon heeten; die te Peterhead en te Aberdeen genomen om nog te zwijgen van de uitkomsten, bij zwaar zeilende schepen in volle zee verkregen, hadden overtuigend genoeg het bewijs geleverd, dat het uitstorten van olie de eigenschap bezit tot het bedwingen der onstuimigste golving van het water. De heer Shields had zich verschillende wijzen voorgesteld om bij gevallen van schipbreuk olie op 't water te brengen; daardoor kon de golving van 't water getemperd worden bij het naderen van booten en de redding vergemakkelijkt worden, al was het ook om de kans te verminderen een nat pak te krijgen.

Teneinde b.v. bij het binnenvallen van een haven dienst te doen, heeft de heer Shields een soort oliebom bedacht, die als projectiel wordt afgeschoten, en de toepassing van deze vinding was het belangrijkste nieuws. Wat samenstelling betreft, is er aan deze oliebom niets bijzonders. Het is een gewone oliekan van ± 46 c.M. (18 inch) lengte met een kegelvormigen hals en een stop op den kop. Zij is ge-

maakt van ijzer, dik 3.2 m.M. (1/8 inch) en kan overal bewaard of aan boord als oliekan gebruikt worden, zoolang zij niet gevuld is met springpoeder. Doet zich echter de gelegenheid voor, dan wordt van de oliekan een projectiel van den eenvoudigst denkbaren vorm gemaakt. In den bodem is daartoe eene kleine ruimte, waarin een dopje kan worden gestoken, dat het springpoeder bevat, en op het verlangde oogenblik moet ontploffen. Dit tijdstip wordt bepaald door de werking van een tweetal vuurpijlen of sissers, waarvan de buiteneinden voor de waterdichtheid met parafine-was zijn gedekt, en die in onmiddellijke aanraking met de bomlading staan. De binneneinden loopen tot in het hart van het springpoeder door. De aldus in een oliebom veranderde oliekan, gevuld met ± 4.5 dM³. (one gallon) traan, wordt geschoten uit een mortier van 15 3/4 cM. (6 inch), dat met slechts weinig kruit geladen wordt, ten einde te verhoeden, dat de snelheid te groot wordt. Wanneer het mortier goed gericht is, zal de bom op redelijken afstand de bepaalde plek treffen en over verscheidene meter lengte over het water heenstrijken. De bom kan springen, zoodra zij het water treft of reeds eerder, en dan onmiddellijk zinken; het nuttig effect zal evenwel hetzelfde zijn. De olie spreidt zich langzamerhand uit en maakt het water glad, waar zij komt. Verscheidene bommen werden zeewaarts afgevuurd, en ieder was voldaan over het verkregen resultaat. Door het schielijk afbranden der vuurpijlen geschiedde de ontploffing soms ontijdig, doch het meerendeel der bommen sprongen ter goeder tijd, waarbij onmiddellijk eene rust in de watervlakte kwam, die door de trapsgewijze verspreiding der olie in uitgebreidheid toenam. De zware stroom dreef de olievlakten in oostelijken koers voorbij het havenhoofd, zoodat men geene gelegenheid had waar te nemen, welke uitgebreidheid elk der olielagen ten slotte zou verkrijgen, want de stroom onttrok ze aan 't oog. Het nut der toepassing werd echter voldoende bewezen.

Afgaande op de gunstige uitkomsten, door den heer Shields reeds verkregen, werd verleden jaar in het Huis der Lords voorgesteld aan alle Britsche schepen de verplichting op te leggen, om steeds olie met de bijbehoorende toestellen mee te voeren, teneinde daarvan in gevallen van nood gebruik te maken.

Een verslag werd in het Parlement uitgebracht, dat waarschijnlijk ten gevolge zal hebben, dat de Kamer van Koophandel enkele maatregelen als verplichtend zal voorschrijven.

Ten slotte werd uit een mortier in de richting naar zee, een metalen projectiel geschoten van 26 kilogram (70 lb.) gewicht, waaraan door middel van een leeren strop het eind van een getapertsja slang was bevestigd, op onderlinge afstanden van kleppen voorzien. Heeft het projectiel de baan afgelegd en de slang medegenomen, dan zinkt de laatste; deze vinding wordt in ondiep water toegepast, waardoor de slang op den bodem komt te liggen. Van den vasten wal af wordt in de slang olie gepompt, die door de kleppen in de slang naar de oppervlakte van het water stijgt, waardoor langzamerhand over de ondiepte en door de branding een baan van bijkans vlak water ontstaat.

Enkhuizen, Februari 1884. J. G. LUGTEN.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. Door Z. M. is bepaald, dat de bouwkundigen voor de landsgebouwen C. H. Peters en Jhr. J. P. E. Hoeufft voortaan den titel zullen voeren van Rijksbouwmeester.

— Directeuren der Ned. Maatschappij tot Bevordering van Nijverheid, die zich indertijd tot de Regeering hebben gewend, met het verzoek, om van Rijkswege opterichten een proefstation, waar bouwmaterialen en brandstoffen, zoowel ten dienste van het Rijk als van particulieren, wetenschappelijk kunnen worden onderzocht, ontvingen dezer dagen het antwoord:

„dat het vooralsnog niet de bedoeling der Regeering is, tot de vestiging van een dergelijke inrichting ten behoeve van 's Rijks dienst overtegaan, doch dat, zoo tot die vestiging mocht worden besloten, onderzocht zal worden of ook aan particulieren de gelegenheid kan geopend worden om daarvan gebruik te maken."

GRONINGEN. Ten einde aan veler kwade praktijken bij het aannemen van bouwwerken een einde te maken, hebben vijf van de aanzienlijkste handelaren in bouwstoffen, ijzer-, hout-, steen- en kalkverkoopers, hunne vakgenooten, ook verfhandelaars, stukadoors, smeden, ververs, en allen die bij het bouwen van huizen betrokken zijn, opgeroepen tot eene vergadering, waarin onder anderen beraadslaagd zal worden, 1o. over het oprichten van een informatie-kantoor, 2o. over eene overeenkomst om van alle aannemers borgen te vragen.

(A. et A.) DELFT. Zondag ll. had een feest plaats in de vanouds vermaarde plateelbakkerij »de Porceleijne Fles" alhier.

De plateelschilder C. Tulk herdacht den dag, waarop hij in 1814 als jongen van 10 jaar aan deze fabriek zijn eigenaardigen werkkring begon, dien hij thans als 80jarigen grijsaard nog steeds met ijver en nauwgezetheid vervult.

Door de zorgen zijner patroons, de heeren Joost Thooft en Labouchere, werd ter eere van den ouden Tulk een feest georganiseerd in de werkplaatsen en ateliers der fabriek. Van patroons, collega's en werklieden ontving de jubilaris vele blijken van belangstelling.

(A. te A.) TIEL. Aangaande het doopen en herdoopen van straten schijnt hier langzamerhand eene Babylonische spraakverwarring te ontstaan. Niet alleen geeft het volk aan straten namen waarmee de vroede mannen geen genoegen nemen, maar ook wordt een der hoofdstraten onzer stad allergeskens herdoopt naar aanleiding van een bouwproduct uit den laatsten tijd, dat door zijne bizarre vormen en schrille kleuren den lachlust van iederen voorbijganger opwekt.

In de Waterstraat n.l. is onder een gevel, waaraan geen stijl te bekennen is, een winkelpui gebouwd in zoogenaamd Moorschen stijl. Eenige bogen vormen de afsluiting van het lichtgevend gedeelte, en om dit op een maximum te houden is een kolom weggelaten, zoodat de last, die daarop had moeten rusten, anders een heenkomen moet zoeken.

De bogen, die vol vertrouwen zich naar beneden welven, eindigen in een onmogelijk impostlijstje en dito krulletjes.

Reeds van verre ontdekt men de schreeuwende kleuren van den schilder, die daarop blijkbaar al zijne vlakke, doch oppervlakkige versieringskunst heeft uitgestort. Mocht toch de ontwerper overtuigd worden van dit radbraken der kunst.

Tot overmaat van ramp wordt nu de Waterstraat door velen Panopticumstraat genoemd. Waarom? Wij moeten op deze vraag het antwoord schuldig blijven. Een overeenkomst tusschen dit wanproduct en het panopticum te Amsterdam bestaat er niet hoegenaamd. O tempora, o mores!

HILVERSUM. Dezer dagen werd door den Raad eene beslissing genomen omtrent het al of niet voortbestaan der tegenwoordige gasfabriek, na Mei 1885. Overeenkomstig het advies der commissie van onderzoek werd met algemeene stemmen besloten met de directie geen nieuwe overeenkomst aantegaan en eene gemeente-gasfabriek opterichten.

— Steeds heeft men zich bezighouden met het vraagstuk eene dakbedekking te vervaardigen, die ondoordringbaar voor het hemelwater is en nevens duurzaamheid geringe kosten aan onderhoud paart. Verschillende constructie's worden aangewend, waaronder onze oud-Hollandsche pannen tot vóór korten tijd het leeuwenaandeel hadden. In den laatsten tijd is daarin evenwel verandering gekomen; eerst door het zink, en later door steenen pannen van gebeel ander model dan het onze en die voornamelijk uit het buitenland aangevoerd werden. Het vraagstuk werd echter vóór eenige jaren tot eene goede oplossing gebracht: de firma Van der Linden & Co., te Dordrecht, vervaardigt namelijk in den laatsten tijd gegalvaniseerd ijzeren pannen en ook in het buitenland legt men zich op deze industrie toe. Wij ontvingen dezer dagen eene brochure, waarin deze pannen besproken worden, onder den naam van »tuiles métalliques." Zij worden door de firma Menant te Parijs in den handel gebracht, en de heeren Martin & Co. te Amsterdam zijn door die firma met den verkoop in Nederland belast.

In constructie wijken deze pannen eenigsins af van die der firma Van der Linden & Co. Het doel, dat zij beoogen, is bij beiden echter hetzelfde. Hoewel zij nog niet lang genoeg bestaan om onvoorwaardelijk hare duurzaamheid aan te nemen, blijkt toch uit het oordeel van bevoegde deskundigen, dat zij zeer aan te bevelen zijn.

BENOEMINGEN.

Door het Gemeentebestuur te Zaandam is tot opzichter bij de gemeente-werken benoemd, op een jaarwedde van *f* 600, de heer J. C. Francken Jz. aldaar. Op het 3-tal kwamen mede voor de heeren: 2. A. A. Kenens Jr. te Alkmaar en 3. W. Slaterus te Utrecht.

Niet minder dan 115 sollicitanten hadden zich voor deze betrekking aangemeld.

BERICHT.

Advertentiën van geneesmiddelen, loterijen en dergelijken worden niet opgenomen, en steeds terzijde gelegd. De Administratie verzoekt beleefdelijk van de toezending verschoond te blijven.

ADVERTENTIEN.

Inschrijving

op **Vrijdag den 7 Maart e. k.**, des namiddags te twee ure, ten Gemeentehuize te *Zetphen*,

voor de levering van:

1. **140000 (honderd veertig duizend) beste harde eenigzins getrokken STRAATKLINKERS;**
2. **600 M¹ (zes honderd strekkende Meter) beste harde dubbel verglaasde Engelsche ijzer-aarden RIOOLBUIZEN;**

waarvan 350 Meter, wijd 0,25 M. en 250 „ „ 0,20 „

De voorwaarden liggen ter lezing op het Bureau van den Gemeente-Architect F. H. VAN ETTEGER.

AANBESTEDING.

Op **Dinsdag den 11 Maart 1884**, zal door of namens het Bestuur der *Geldersche Stoomtramweg-Maatschappij* te *Dieffacten*

worden aanbesteed:

Het versterken van de Schipbrug te Doesburg.

Aanwijzing in loco zal geschieden Donderdag 6 en Zaterdag 8 Maart, telkens des namiddags te 1 uur.

AANBESTEDING.

A. C. BLEIJS, Bouwmeester, te *Amsterdam*, zal namens zijne principalen op **Zaterdag 8 Maart 1884**, des namiddags te 1 uur, in het gebouw »*D'GEELVINCK*," Singel 530, aldaar, publiek aanbesteden:

Het bouwen van Zes Schoollokalen, achter en aan de St. Vincentiusschool, gelegen aan de Stadhouderskade bij de Frans Halsstraat, te Amsterdam.

Het Bestek en de Teekeningen liggen van af 2 Maart e. k. ter inzage in het Lokaal van Aanbesteding en ten Kantore van den Bouwmeester voornoemd, Haarlemmer Houtkaien No. 79.

De Bestekken zijn, op franco aanvrage, à *f* 1 per Exemplaar, van af 1 Maart a. s., verkrijgbaar bij den Boekhandelaar J. S. DE HAAS, Paleisstraat 14, te *Amsterdam*.

Aanwijzing in loco op Woensdag 5 Maart e. k., des namiddags te 1 uur.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS en WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat

AMSTERDAM.

HOOFD-AGENTSCHAP en DEPÔT.

VAN

fijnkleurige, ijzerharde **Muur-** en **Vloertegels** uit Saint Paul, **Parket-** en **Trottoirtegels** uit Neustadt, fijne **Cementen Vloeren** en **Randen** uit Roosendaal (N. Br.), **Witte Fransche Zandsteen** uit de groeven van CRAZANNES en SAINT SAVINIEN, geladen te Rochefort à *f* 17.50 per cub. M.

Een groote keuze **Marmeren Schoorsteenmantels** uit de Stoommarmerfabriek der Heeren OZINGA & VLASKAMP te *Dockum*, is in onze magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.

SPECIAAL HANDEL in: Kleurige **Groninger-, Rijn-, Friesche-** en **Kunst-Zandsteen, Gevel-, Profiel-** en **Vlechtingsteenen.** Alle bekende soorten **Dakpannen** met daarbij passende **IJzeren Dakramen, Engelsche, Duitsche** en **Belgische Portland-Cement** en **Gips, Riool-** en **Schoorsteenbuizen, Muursteentjes, Schelpen, Cementen Putten, Hardsteen-, Marmer-** en **Kunststeenwerken, Marmeren** en **Bremer Vloeren, Grafzerken** en **Monumenten,** uiterst billijk in prijs. **Marmeren Schoorsteenmantels, Marmeren Waschtafelbladen,** gebeeldhouwde **Houten Schoorsteenmantels,** gedraaide **Houtwaren, Houten Trapbalusters, Deurknikken, Secreet-Brillen** en **Deksels, Bouwornementen** in **Zink, Terra Cotta, Consoles** en **Sluitstukken, Plastische Plafondversieringen, Asphaltbuizen** welke onverslijtbaar en goedkoop zijn. **Asphaltdakpapier, Tuiles métalliques** en **Puzzolan-cement.**

Fabriek van **Terra Cotta Bouwornementen** in diverse kleuren, **Beelden, Vazen,** enz. Sedert 1835 gevestigd te *Zeist*, bekroond met diverse Medailjes.

Magazijnen te *AMSTERDAM*, Achter Oosteinde, bij het Paleis voor Volksvlijt.

MARTIN en Co.

Eerste qualiteit. **Fabrieksprijzen.**

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN** voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS,** enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** **Beltweg N°. 3.**

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beukstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

RIETSCHEL & HENNEBERG,
Ingenieurs & Fabriekanten,
Berlijn. Dresden. Keulen. Weenen.
Vertegenwoordiger voor Nederland
J. VAN HOORN Szn., Ingenieur Amsterdam,
Projecten, Begrootingen en Aanleg
VAN
Centraalverwarming & Ventilatie-Inrichtingen,
naar de nieuwste en proefondervindelijk beste Constructiën voor:
Woonhuizen, Villa's, Kantoren, Winkels, Hotels, Restauraties, Schouwburgen, Museums, Kerken, Ziekenhuizen, Scholen, Bibliotheken, Krankzinnigengestichten, Gevangenissen, Openbare Gebouwen, Werkplaatsen, Fabrieken enz. door middel van **Stoom-, Water- of Luchtverwarming** of **gecombineerde systemen.**

Installaties van Openbare Zwem- en Badinrichtingen.

Stoomkooktoestellen en Waschinrichtingen.

Drooginrichtingen voor Abattoirs en Fabrieken

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

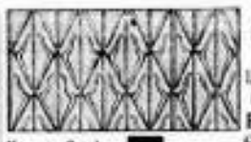

Vraagt Catalog.
NEDERL. VERZINKFABRIEK,
Van der Linden & Co.
Dordrecht.
Galv. op LOON Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(Voor rekening van de Nederlandsche Zuid-Oosterspoorweg-Maatschappij.)

Op **Dinsdag den 18den Maart 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 393.

Het maken van eene Waterbezorging op het station Oss.

De besteding geschiedt volgens § 73 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 25sten Februari 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur F. SASSEN te *Nijmegen*, en is op *franco* aanvraag aan gezoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 11den Maart 1884 ten 1 ure namiddags.

Utrecht, den 26sten Februari 1884.

G. J. VINCENT & C°.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.
Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de
ZILVEREN MEDAILLE.
Specialiteit in IJzeren Hekken
en
FIJN SMEEDWERK.
Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Kotels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

Tuiles Metalliques. Menant à Paris.
METALEN DAKPANNEN, dekken in elke helling, zijn door hunne ook eleganten vorm ondoordringbaar voor tocht of stof, duurzaam, waaijen niet op, niet door, wegen van af 5 kilo per □ M. Ook zeer geschikt voor de Indiën.
Agenten voor **Nederland en Koloniën,**
MARTIN & C°. Achter Oosteinde. Amsterdam.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RHENEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Breuksteen, enz.

LOUIS GOFFIN & CIE.
Avenue Rogier 27 Luik.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk,** enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

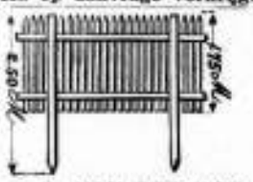

J. & D. VAN DER POT,
ROTTERDAM.
GEKYANISEERD ROTVRIJ
RASTER- en ander HOUTWERK,
in alle op te geven maten, tot 10.25 M.
niet vatbaar voor de Champion en uitterst langzaam brandend.
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT
en verder TIMMERHOUT,
Vlot- en Slijpdeelen enz.
Prima PORTLAND-CEMENT,
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in wichthoudende Vaten van 180 Kilo en Zakken van 70 Kilo,
niet vervalscht met **hoogovenslakken, kalksteen** of dergelijke bijmengingen.
HYDRAULISCHE en andere KALK,
per Wagon of Scheepslading.
HARDSTEEN,
uit de prachtige groeve te Emptinne,
van de Heeren GOOSSENS & SONNEMANS, gezaagd in Platen
en **STEENHOUWWERK** op maat klaargemaakt.
NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA ZANDSTEEN.
uit de groeven van

Staudernheimer.	**Cordeler.**
Breitenheimer.	**Wexemer.**
Udelfanger.	**Roode Kylltha1er enz.**
Bentheimer.	**La Rochette.**

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.
ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

NEGENTIENDE JAARGANG N°. 10. ZATERDAG 8 MAART 1884.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTURA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever E. W. VAN GENDT Mlz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STEENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentien aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel 10 gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 5 Maart 1884.

Na lezing der notulen werd mededeeling gedaan van de ingekomen en verzonden stukken, waarbij o. a. de tekst van een brief, dezer dagen door het Bestuur van Architectura gericht aan het Hoofdbestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, in zake de honorariumquaestie, waarin om medewerking tot een algemeene regeling verzocht wordt.

De nieuwbenoemde gewone leden werden nu geïnstalleerd, en daarna aan den heer Ingenohl het woord verleend, die een bijdrage hield over de Romaansche bouwkunst aan den Rijn en wel meer in het bijzonder over de Cisterciencer abdij te Eberbach. Deze interessante lezing, waarvoor de leden door een luid applaudissement hun dank betuigden, zal eerstdaags in ons orgaan een plaats vinden.

De heer G. Vuyk deelde daarop 't een en ander mede over de Dalton-ventilatie, welke door eenige teekeningen verduidelijkt werd.

De heer J. H. Leliman, eerevoorzitter des Genootschaps, betrad nu onder toejuiching het spreekgestoelte en hield, naar aanleiding van de thans meer op den voorgrond getreden honorariumquaestie, op zijne bekende geestige wijze een redevoering, getiteld: *Ons vak, ons loon en ons lot.* Wij hebben als hoofdartikel een resumé van deze belangrijke lezing opgenomen. De heer Leliman ontving den dank der Vergadering, en daarna deed de Voorzitter mededeeling van een schrijven, dezer dagen van een Utrechtsch architect ontvangen, waarin door sprekende voorbeelden aangetoond wordt, hoe noodzakelijk de regeling der loonsquaestie is.

Als 3de Algemeene Prijsvraag wordt uitgeschreven: „Een post-en-telegraafkantoor in een kleine gemeente", waarvoor een prijs van *f* 75 beschikbaar gesteld wordt.

Nadat nog een lid was voorgesteld, sloot de Voorzitter de vergadering, die door een zestigtal leden werd bijgewoond.

(A. et A.) ONS VAK, ONS LOON EN ONS LOT

door J. H. LELIMAN.

Toen ik mij, een dertig jaar geleden, in Amsterdam, mijn geboortestad, als architect nederzette, waren er maar 8, zegge acht mannen in die stad, die hetzelfde kunstvak beoefenden. In het adresboek 1883/1884 zijn op blz. 921 niet minder dan 103 mannen te tellen, die als bouwmeester patent betalen, te Amsterdam alleen! Deze vooruitgang gaf mij stof tot nadenken. Ik laat de artistieke zwaarte of beteekenis van de tegenwoordige architecten buiten beschouwing, maar vraag mij zelf dikwijls af, waar toch die allen vandaan komen, en hoe ze aan den kost komen ook!

Zij die mij kennen, weten, dat ik een groot vriend van vrijheid in alles ben. Die vrijheid leidt vooral in de kunstvakken tot blijheid. En beiden zijn noodig tot beoefening der bouwkunst, want er is geen kunstvak bekend, dat zoozeer aan allerlei wisselvalligheden onderhevig is, als dat van den architect, die uitsluitend van de uitoefening van dat beroep moet leven.

Allereerst is een goede gezondheid voor een architect hoofdvereischte; want wat is te wachten van een ziekelijk, nerveus of hypochondrisch bouwmeester? De lichamelijke toestand van den kunstenaar staat in zeer nauw verband met hetgeen hij voortbrengt. De kunstenaar en allen, die weten te creëeren, zijn gevoelig en vaak teer van constitutie, en paren aan een zekere mate van ijdelheid de zucht naar roem, zonder welken niets goeds, niets grootsch te voorschijn wordt gebracht. Welnu, de kunstenaar, die zich èn duidelijk voor oogen moet kunnen stellen wat hij heeft ontworpen, èn tevens een groote verantwoordelijkheid in het Burgerlijk Wetboek op zijn hoofd ziet laden; de kunstenaar, wiens arbeid en reputatie bij het groote en domme publiek afhankelijk wordt gemaakt van een meer of minder goed gevulde beurs, van ijver, trouw en zaakkennis van zijne helpers — die kunstenaar heeft een veelbewogen leven en moet het hoofd bieden aan menig échec, aan menige fout, aan menige critiek, waartegen hij dikwijls niets heeft kunnen doen.

Daarbij komt, dat de betrekking van architect, bij vijftig jaren vroeger vergeleken, heelwat omslachtiger is geworden; dat de concurrentie schrikbarend toenam; dat den bondsgeest de kop werd ingedrukt; dat vreemde lieden met vreemde materialen en vreemde

kunstscholen zich overal zijn komen netselen, en vele handelingen, die in de kunstwereld plaats vinden, met een geheimzinnig en muffig waas zijn bedekt, en de dierbare vrijheid vaak met voeten wordt getreden.

Niettemin heeft de laatste halve eeuw groote voordeelen gebracht. Het bouwend publiek kan van de staalkaart kiezen. Aan geusurpeerde reputatiën hecht het niet zooveel belang meer als vroeger. Ieder bouwmeester heeft een club adorateurs, en zoo lang de leden van die club blijven leven en in functie zijn, gaat het karretje op een zandweg. Verlaat die club hem echter, of sterft zij uit, of kan ze hem niets meer toevoeren omdat ze zijn hulp niet meer behoeft, dan draait de bal, en moet de bevoorrechte bouwmeester, als hij althans niet binnen is, elders werk trachten te zoeken. En door die werkopduikerij zijn heelwat onheilen, processen, vonnissen enz. wat meer is, zijn ellende en armoede ontstaan. Want het publiek is onmeedoogend, vaak hard in zijn oordeel, traag in het nemen van informatie, en, wat de deur dichtdoet, steeds geneigd, het bouwmeestervak als *een tak van* HANDEL te beschouwen.

Of meent ge soms, dat het in onze dagen vreemd is, dat op een weldoordacht en met zaakkennis uitgewerkt ontwerp.... de helft wordt afgedongen? Mij is iemand bekend, die een paar malen in zijn vijf-en-dertigjarige practijk iets dergelijks is wedervaren. En weet ge hoe hij handelde? Hij nam een schaar, knipte plan en gevel middendoor, en zei tot zijn lastgever: „Ziedaar, wat ge verlangt! Bouw de eene helft eerst, zie dan wat geld te krijgen, en laat de andere helft maar door een ander bouwen."

Ons vak heeft, *malgré les entraves*, reuzenschreden vooruitgemaakt, vooral in de practijk, dank zij den duizend en duizend gebouwen, die er noodig bleken te zijn; maar ook in theorie, dank zij eene aanmerkelijke verbetering van het onderwijs. Als ik het onderwijs uit mijn jeugd vergelijk bij dat, wat onze bouwmeesters in hope thans genieten, dan verlies ik heelwat van mijne bewondering voor die dagen, die de oudjes zoo gaarne *onzen goeden ouden tijd* gelieven te noemen.

Doch nu zijn ook de eischen van critiek en bouwend publiek tevens veel hooger gestegen, zoodat het dikwerf moeilijk is, daaraan te voldoen.

In 1867 viel mij de eer te beurt, eene rede te mogen houden, in het Genootschap Architectura et Amicitia, dat op 5 Mei van dat jaar zijn vijfhonderdste vergadering hield. Mijn voordracht staat te lezen in den tweeden jaargang van *De Opmerker*, in N°. 23, van 8 Juni 1867. Wat ik voor 17 jaren sprak, geldt ook nog thans, en ik kan mij thans aan het toen gesprokene refereeren.

Ik zei toen ook o. a. het navolgende:

„Laat de bouwmeesters zich de gedachten verstompen, laat ze met een Jobsgeduld al de monumenten der aarde ontleden, laat ze bovenmenschelijken arbeid verrichten, wie zegt er hun dank voor dan een paar belangstellende vrienden? Hoevelen zijn er, wien het gegeven is, kunstgewrochten saam te stellen, bewonderd door de geheele beschaafde wereld? Hoevelen weten frischheid en jeugd te doen stralen uit hunne bouwvormen, en hoevelen leggen eenig kunstgeheim in elk onderdeel?

„De massa of het publiek is, helaas, dom en onverschillig. Zij, die niet door een straal van de heerschende ster verwarmd werden, sleurden met de menigte een ellendig leven voort, ternauwernood hadden zij hun dagelijksch brood. En wat achting en aanzien betreft, daarvoor diende men een gunsteling of, erger nog, een intrigant te zijn.

„De oudheid heeft *dit* met onzen tijd gemeen, dat Hans steeds door zijn domheid voortkomt. En wat men prate of philosofeere, het is in dit lieve kunstleven slechts om het geld te doen!"

Zoo zei ik nog veel meer, dat ik u verzoek, zoo ge er belang in stelt, eens na te lezen.

Dat niet alleen het publiek thans meereischend wordt, maar ook de vakgenooten onderling, zeide ik reeds. Doch men vergete nooit, dat ieder bouwproduct moet beoordeeld worden in de lijst zijns tijds. Waar deze waarheid wordt geminacht, is het met vriendschap en achting gedaan.

Ik hoor en zie, tot mijn groot leedwezen, hoe thans gebouwen, die voor vijftig jaar en later door eminente kunstenaars werden gesticht, beschimpt worden, hoewel toch die artisten een weinig meer waardeering voor hun streven ten volle verdienden.

In den regel houdt het oordeelend publiek van heden te weinig rekening met de toestanden van 't verleden, en is het daarom wreed in zijn oordeel.

Doch desalniettemin is ons vak een kostelijk vak, vooral als het ons *geld* in den zak brengt. Ons *loon* speelt in ons leven de grootste rol.

Wie kan het zonder loon stellen?

Sedert vijftig jaren is de standaard van ons loon dezelfde. Hij werd in Frankrijk bij arrest van den Raad voor de Burgerlijke Gebouwen den 12^en^ Pluviose van het jaar VIII vastgesteld op 5 %, als $\frac{1}{2}$ voor de plans met bestek, $1\frac{1}{2}$ voor de surveillance en 2 voor het regelen der eindrekeningen.

Deze bepaling werd bij ministerieel decreet van 10 October 1841 andermaal bevestigd.

Wij Nederlanders, eenmaal onder Napoleon's schepter gebracht, zuchten nog dikwijls over het dwaze van onze handelingen na zijn val.

Immers zijn *Code* en zijn bepaling van 5% dienen ons nog, ondanks verandering van tijd en van land- en bouw-usantiën.

Dat de Fransche loonstandaard bij ons in zwang blijft, is *onbillijk*. Immers zijn in de laatste vijftig jaren alle prijzen aanmerkelijk gestegen. Het loon is een macht-artikel, en daarom eisch ik, dat ons loon op prijs worde gebracht en gehouden, en wel om de volgende redenen:

1° omdat de bouwmeesters meer en beter produceeren;

2° omdat zij meer onkosten en hooger loonen aan helpers betalen;

3° omdat hun toestand bij voor vijftig jaren gansch anders is;

4° omdat zij niet beneden aannemers, werkbazen en werklieden staan;

5° omdat zij bij stationair loon en verhoogde uitgaven achteruitgaan;

6° omdat voor hen versleten toestanden geen waarde of gezag hebben.

Menigeen zal mij tegenwerpen, dat ik, die mij tot voorstander der vrijheid verklaard heb, nu het loon voor allen in één keurslijf wil rijgen.

Neen, dat wil ik niet; maar ik wil het in verhouding brengen tot de behoefte en den gevraagden arbeid.

Slaven zijn gedwongen, voor een godsloontje te werken. De bouwmeester moet zich en zijn arbeid laten gelden en goed doen betalen, opdat hij leven en studeeren kan en zijn kunst tot hooger brenge.

De bouwmeesters zelven zijn het, die *in den regel* de 5% honorarium vaststellen, en dus zijn zij ook gerechtigd hierin verbetering door verhooging, betere verdeeling, wijze en tijd van betaling te brengen.

Veroorloof mij te vragen: wie heeft de usantie bij de aannemers en werkbazen, bij de fabrikanten en winkeliers in eere gehouden, dat zij 10, 20—30 of 100% moeten verdienen op hun producten?

Waag het niet daaraan te tornen, want zij antwoorden u dat alle waar is naar haar geld; zij houden er verschillende kwaliteiten opna, en concurreeren met hun prijzen waar en wanneer zij willen.

Ik stel den bouwmeester gelijk met den zuinigsten makelaar of winkelier in effecten, koffie of stroop, volkomen gelijk met elk ander producent, slijter of aannemer. Ja, ik stel hem als handelstrawant nog hooger, want hij levert zijn waar (lees kunst) zoo, dat die in 24 uren niet door het keelgat gaat, maar de eeuwen kan trotseeren; hij neemt tegenover de rechtbank een verantwoordelijkheid op zich, die volle 10 jaren duurt, terwijl de winkelier eraf is, zoodra zijn product is gekocht; terwijl de deurwaarder, procureur of advocaat, die hun salaris bij de wet geregeld vinden, toch hun loon met groote scherpzinnigheid buiten het tarief om weten te bepalen; terwijl de boer, die geen patentlasten heeft, elken koop tegen contant geld afsluit.

En omdat ik den vakman als bouwmeester stel boven de genoemde achtbare standen en de redenen opgaf, daarom eisch ik voor hem (na 50 jaren stilstand en geduld) een loon, hooger dan in den regel bepaald wordt.

En waarom? Omdat hij voor 5% geen kleine werken of restauratiën kan uitvoeren, zonder er geld bij te leggen. Wilt ge bewijzen en voorbeelden? Gij hebt ze maar voor 't grijpen.

Daar is over 't loon reeds veel gepraat en geschreven. En toch, niettegenstaande dit alles, vermocht men nooit een nieuwe regeling totstand te brengen. Waar de een een paar geestverwanten wist te krijgen voor een betaling per M², die niet voldoende steek hield, daar kreeg een ander een verklaring van *negen* bouwmeesters voor 5% over de begroote bouwsom en 8% voor bijwerken, daar hield zich een ander aan een in het buitenland gebruikelijken maatstaf.

Kortom, ons loon stond en staat op losse schroeven. En toch was de regeling ervan dringend noodzakelijk. De vraag, die in 1867 door den heer Gosschalk in de vraagbus van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst gedeponeerd werd, was zeer ad rem en zijn klacht een algemeene klacht.

Ik schrijf haar hier af, want ze is keurig en krachtig.

„In het Burgerlijk Wetboek komt geen tarief voor tot regeling der loonen van den architect. Hieruit volgt, dat vaak zijne voorlichting misbruikt wordt, en dat hij — na veel moeite en arbeid — zich zonder betaling moet tevredenstellen. Den gerechtelijken weg inslaan baat zelden veel. Dikwerf ontbreekt bij den rechter de juiste waardeering van het loon, dat den architect toekomt, en allerlei schijngronden, voortvloeiende uit het veelzijdige en omslachtige van den arbeid, die van hem verlangd wordt, zijn allicht tegen hem aan te voeren, om hem zijn loon te onthouden.

„Wat is er te doen, om daaraan een einde te maken en de rechten van den architect op de vruchten van zijnen arbeid te verzekeren? Zoo het onmogelijk is, het Burgerlijk Wetboek in gunstigen zin uit te leggen of te doen wijzigen, zou dan eene samenwerking van de architecten wellicht tot een doel voeren? En kunnen niet tevens maatregelen genomen worden, om den architect recht op zijn bestek en zijne teekeningen te waarborgen?"

Om tot de oplossing van deze vraag te komen, begin ik met te zeggen, dat er voor mij vier stelsels van betaling zijn:

a. per uur arbeid;
b. per M³ of M² materiaal;
c. per honderd gulden;
d. per M² gebouw.

Uit deze vier stelsels eene keuze te doen, is voorwaar niet gemakkelijk.

Het stelsel per uur komt mij in onzen tijd het beste voor; een percentsgewijze betaling is de meest geijkte, en een betaling per M³ gebouw of materiaal heeft eigenaardige bezwaren.

Alleen kan de quaestie loopen over *de norm*, over de hoegrootheid der som per honderd, per uur, per M² of M³ gebouw.

Per uur stel ik de navolgende sommen, als:

f 8.—	voor werken onder	*f*	1000		
„ 7.—	„	„	van	„ 1000—	2000
„ 6.—	„	„	„	„ 2000—	3000
„ 5.—	„	„	„	„ 3000—	4000
„ 4.—	„	„	„	„ 4000—	5000
„ 3.—	„	„	„	„ 5000—	20000
„ 2.50	„	„	daarboven.		

Deze prijzen zijn te verstaan buiten alle ongelden. Opzichters, reis-, bureau-, teeken- en schrijfkosten betaalt de lastgever. De helft van het loon wordt betaald bij de levering van het ontwerp, de andere helft op den dag, dat de lastgever het gebouw in bezit neemt.

Ik zal het stelsel per M³ gebouw niet toelichten, omdat het mijn sympathie niet heeft. Men kan daaromtrent echter veel lezenswaardigs vinden in het rapport Rose-Metzelaar-Gosschalk, dat in 1867 is uitgebracht.

Een percentsgewijze betaling komt mij, na die per uur arbeids, nog de beste, de eenvoudigste en de degelijkste voor. Maar ik wil den Napoleontischen standaard verbeterd hebben. Vooral eisch ik verhooging voor dezulken, die uitsluitend van hun bouwmeestersberoep moeten leven, en geen bij-emolumenten hebben, of geen percenten van geleverde bouwmaterialen genieten.

En daarom veroorloof ik mij de vraag of het niet hoog tijd is, dat mij met 1 Mei 1884 een nieuwen loonstandaard invoere, die beter voldoet en meer in overeenstemming met onze behoeften is, en met den arbeid die de bouwmeesters geroepen zijn te leveren.

Mijn eisch, wat percentage betreft, is deze:

10% over de begrootingssom, mits die met de bijwerken 1—10 mille bedraagt;

8% wanneer dit cijfer 10—20 mille aangeeft;

6% „ „ „ 20—100 „ „

en nooit minder dan 5% loon, zonder onkosten voor gebouwen, die meer kosten. Voor herstellingen of verbouwingen, decoratieve of meubilaire deelen verhoog ik de genoemde percenten tot 12, 8 en 6.

Ik wensch, dat de helft van het honorarium wordt uitbetaald bij de levering van het ontwerp met bestek en begrooting, doch zonder details; dat alle kosten van dagelijksch opzicht, teekenwerken, uitschotten en bureaukosten door den lastgever maandelijks worden betaald en elke voorwaarde, die de bouwmeester of de lastgever zal wenschen te stellen; bij gezegeld contract worde gestipuleerd. Ik wensch, dat de andere helft van het honorarium zal worden uitbetaald op den dag dat de lastgever zijn bouwwerk in bezit neemt, en dus niet bij het einde van den onderhoudstijd. Hij levert zijn ontwerp, besteedt het uit, surveilleert den bouw, controleert het werk volgens het bestek, presenteert zijn arbeid bij de voleinding en heeft zijn mandaat vervuld. Ten slotte wensch ik, dat van onze betalingsvorm vaste formulieren worden gedrukt, gewaarmerkt door alle soliede architecten, en dat deze formulieren door den lastgever worden ingevuld en onderteekend. Immers bij het vreemdsoortig gehalte en inconstante karakter van sommige patronen, die soms even mercanteel als listig zijn, is het voor elken bouwmeester noodig, dat beide partijen weten waaraan zich te houden en wat zij wederzijds aan elkander hebben.

Bij het *laissez aller*, bij het schuchter zijn om over geldconditiën of honorarium te spreken, moeten wij niet blijven. Dat geeft proces en verdriet.

Het is niet voor den rijken, of met aardsch goed of te veel arbeid overladen architect, dat wij ons ten strijde gorden, het is voor hem, die Cats' spreuk op zich kan toepassen:

Indien gij veeltijds twischt, en smelt als in het sweet
En dan is uw bedrijf gedurigh hertenleed.

Ik keur het af, dat de architect zich termijnsgewijze, gelijk op met den aannemer, zou laten betalen, want een zee van onaangenaamheden is daar het gevolg van.

Moge ons loon spoedig worden geregeld!

En nu ons *lot*.

Ons lot is bijna altijd afhankelijk van één gelukkig oogenblik, van één gril, van één persoon, van één gebouw — bijna altijd het eerste.

Het werk van den dichter, van den kunstschilder wordt geprezen of vergeten. Dat van den bouwmeester wordt geprezen of gelaakt. Is het laatste het geval, laat hij dan zijn matten oprollen, want zijn arbeid staat aan den openbaren weg en ontloopt nooit aan het oordeel des geëerden publieks.

Zijn lot of carrière hangt daarenboven aan een zijden draad. Heeft hij de eerwaarde matrone, die wij kennen onder den naam *Pers*, op zijne hand, en krijgt hij van deze of gene nog een duw of wat in den rug, dan is de bouwmeester *hoogst kundig* quand même en is zijn lot overheerlijk. Maar gelukt het hem niet, te worden opgenomen door pers, kruiwagen of protector, dan is zijn lot zoo heel benijdenswaard niet, en wordt hij ook voor de wereld nooit een groot man. Hij moge kunstenaar zijn tot in merg en been, braaf als een Jozef, vlijtig als een mier, zijn lot zal zijn, vergeten te blijven. Maar hem blijft toch iets, en dat is: een goede naam bij vakgenoot en lastgevers. En die beiden zijn hem meer waard dan een zakvol goud of roem!

Elk bouwmeester heeft zijn tijd! Twee perioden moet hij wel wikken en wegen, en wel het oogenblik, dat hij optreedt, en den tijd, dat hij *vrijwillig* aftreedt.

Nu ik dezen raad geef, komt mij een spreuk in herinnering, die ik indertijd, op een mijner Zwitsersche reizen, vond op het omhulsel van een ulevelletje, dat een lief bergmeisje mij reikte, en die aldus luidt:

„Les veillards donnent de bons conseils, parce qu'ils ne peuvent plus donner de mauvais exemples.

De jonkman, die te vroeg optreedt, doet evenveel dwaze dingen als de meer bedaagde, die te lang arbeiden wil.

Is de jonge bouwmeester vaak zijn tijd wat vooruit of doet hij allerlei inventies, waarvoor het bouwend publiek oog noch smaak toont, den meer bejaarden zal de eigenschap aankleven, dat hij zoo goed niet meer met zijn tijd kan meegaan. En leeftijd èn gezondheid maken het gemakkelijker voor de jongere dan voor de oudere broeders. Vandaar verwijdering tusschen jong en oud, en steeds is, zooals ook billijk is, de overwinning aan de zijde van de jeugd.

Heeft de bouwmeester zijn stand, zijn beginsel, zijn kunstvaan gedurende 10 jaren omhoog gehouden, dan mag hij in onzen tijd tevreden zijn. Weet hij zijn positie 20 jaren te handhaven, dan is het een uitzondering, en ik zocht tevergeefs naar iemand, die 30 jaren daartoe instaat was. De bouwmeester is als de bloeme des velds, die een tijd van geuren en verwelken heeft.

En als hij soms meenen mocht, dat dit niet het geval is, dan treedt het publiek, gesteund door de jongere generatie, tegen hem op, en al wordt hem niet altijd de huid vol gescholden, hij wordt toch langzamerhand onvriendelijk, soms medelijdend bejegend.

De nieuwere school zet de oudere de deur uit, legt haar het zwijgen op en zet zich, soms zonder geloofsbrief, op zijn plaats neer.

In de schilderkunst komen dergelijke handelwijzen nog meer voor dan bij ons.

Gij ziet, dat de mensch en de leeftijd het lot bepalen, het afbakenen, en omgekeerd, dat *ons vak*, *ons loon* en *ons lot* in onafscheidelijk verband met elkander staan.

Moge de Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, in overleg met haar zustergenootschap *Architectura et Amicitia*, eene Commissie benoemen, om een uitgewerkt rapport in zake de loonsquaestie saam te stellen, ik zal die Commissie gaarne als adviseerend lid terzijde staan.

Laat haar mijn voorstellen overwegen, wijzigen, verbeteren en tot daadwerkelijkheid maken, dan zullen alle bouwmeesters van *nu* en *later* haar verplicht zijn. Houden wij de belangstelling in zake de loonsquaestie levendig en zij onze spreuk

„Vaincre ou mourir"!

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

3de Algemeene Prijsvraag.
1883—1884.

Het Bestuur van het Genootschap heeft de eer ter kennis te brengen van heeren Leden, dat als 3de algemeene prijsvraag voor het saisoen 1883—1884 wordt uitgeschreven:

Een post- en telegraafkantoor in een kleine gemeente.

Het gebouw moet bevatten:

Een wachtkamer voor het publiek.
„ vertrek tot het aannemen en uitgeven van brieven, etc.
„ vertrek tot het aannemen van telegrammen.
„ seinkamer.
„ kamer voor de batterijen.
„ kamer van den directeur.
„ vertrek „ de bestellers.

Voorts bergplaatsen, gemakken enz.

Op de bovenverdieping een woning voor den directeur, welke afzonderlijk toegankelijk moet wezen.

Deze woning moet bevatten:

4 vertrekken met keuken enz.

Het gebouw wordt verondersteld te zijn gelegen aan beiden zijden tusschen belendende perceelen.

De teekeningen worden verlangd op de schaal van 1 à 100, waarbij zoo noodig een memorie van toelichting.

De behandeling der teekeningen en de stijl wordt geheel vrijgelaten.

Aan den vervaardiger van het der bekroning waardig gekeurd ontwerp zal worden uitgereikt een premie van *vijf en zeventig gulden*.

De mededinging is voor alle leden van het Genootschap.

De inlevering der ontwerpen, met stipte inachtneming van art. 67 der wet, moet geschieden vóór of op den 15den April 1884, ten huize van den 1ste-Secretaris, Oosterdoksluis no. 29, te Amsterdam.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

RECHTSZAKEN.

Voor de arrondissements-rechtbank te Middelburg verscheen op de bank der beschuldigden de heer W. H. Martin, ingenieur van de koninklijke Maatschappij „De Schelde" te Vlissingen, beklaagd van verwonding door onvoorzichtigheid. Deze zaak is van belang, want tot heden stond nog nimmer een werkgever terecht, die door zijne nalatigheid oorzaak geweest was van de verwonding van een zijner werklieden.

Het feit, den heer Martin ten laste gelegd, was dat hij in den middag van 20 November 1883, terwijl onder zijne leiding en onder zijn toezicht aan de werf der Maatschappij *De Schelde* te Vlissingen een ketel werd waterpas gezet in het aldaar liggend stoomschip *Socrabaia* en daartoe een arbeider blokken op stoelen onder dien ketel plaatste, die ketel, welke ongeveer 23000 kilogram woog, werd opgelicht;

dat beklaagde daartoe heeft doen bezigen een ketting, bestaande uit schalmen zonder dammen, van welke schalmen de ijzerdikte gedeeltelijk 22 en gedeeltelijk 23 mM. bedroeg, welke ketting tot dat doel aan dien ketel in twee einden was verbonden;

van derhalve tot dat werk te hebben doen bezigen een ketting van te gering draagvermogen, zoodat dan ook die ketting is gebroken, terwijl de ketel daaraan hing en deze is gevallen op den arm van den werkman, welke arm dientengevolge zoodanig is verminkt, dat die is moeten worden afgezet.

Uit de verklaringen van de zes gehoorde getuigen, waaronder ook de verwonde, bleek dat het feit, beklaagde ten laste gelegd, was gepleegd, terwijl ook de afmetingen van den ketting en de zwaarte van den ketel werden geconstateerd.

Vervolgens werden drie deskundigen, door het Openbaar Ministerie daartoe gedagvaard, gehoord, nl. de heeren J. P. J. Lucardie, directeur der Maatschappij *De Maas*, W. C. Thoms, fabrikant en J. Davidson, particulier ingenieur, allen te Rotterdam.

Uit hun rapport bleek, dat de ketting, die gebruikt is, volgens de bestaande conventie zonder gevaar kan gebezigd worden tot het dragen van een gewicht van 11184 kilogram, maar dat die geen waarborg geeft voor een gewicht van 23000 kilogram. De deskundigen waren, hoewel zij niet betwisten dat het draagvermogen van een ketting veel grooter is dan in de practijk wordt aangenomen, alzoo van oordeel dat de gebezigde ketting te zwak was en dus het gebruiken ervan niet voorzichtig was.

Twee à décharge opgeroepen deskundigen, de heeren L. D. van Ouwerkerk, ingenieur aan het etablissement „Fop Smit" te Kinderdijk en G. W. van Rijnberk, werktuigkundige te Fyenoord, erkenden dat algemeen wordt aangenomen, dat in de practijk de kettingen slechts tot op een vierde van het draagvermogen mogen worden gebruikt, doch verklaarden dat in speciale gevallen daarvan gerust kan afgeweken worden en dat zij in een geval als het onderhavige, waar de ketting niet beklemd raken kan, geen bezwaar zouden maken te handelen als beklaagde.

De beklaagde erkende het hem ten laste gelegde en voerde tot zijn verschooning aan, dat hij den ketting herhaaldelijk gebruikt hebbende, ook nu in het gebruiken ervan geen bezwaar zag.

Het Openbaar Ministerie zette in een uitvoerig requisitoir uiteen, dat beklaagde gebroken heeft met de bestaande regels en dat de uitkomst geleerd heeft dat dit onvoorzichtig was en zeer ernstige gevolgen heeft gehad. Voor die gevolgen is beklaagde aansprakelijk. Het Openbaar Ministerie eischte daarom zijne veroordeeling tot eene geldboete van *f* 100 en in de kosten van de procedure.

De heer Mr. W. A. van Hoek, die als verdediger optrad, concludeerde tot vrijspraak van zijn cliënt, op grond dat het begrip der wet medebrengt, dat iemand die eene onvoorzichtige handelwijs begaat, alleen dan strafbaar is, wanneer hij de gevolgen heeft kunnen en moeten voorzien. Pleiter beriep zich daartoe op verschillende rechterlijke uitspraken; het veroorzaken van gevaar voor een trein wordt dan alleen strafbaar gesteld, wanneer hij, die het feit pleegt, heeft kunnen en moeten voorzien, dat daardoor gevaar kan ontstaan.

Na re- en dupliek, waarbij zoowel het Openbaar Ministerie als de verdediger bij het geuite gevoelen persisteerden, werd de uitspraak op Dinsdag 4 Maart bepaald.

De rechtbank heeft op dien dag den heer W. H. Martin veroordeeld tot eene geldboete van *f* 50.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.
Afdeeling Amsterdam.
Vergadering van 7 Maart 1884.

Behalve door de leden van de Afdeeling werd deze vergadering bijgewoond door een groot aantal leden van het Genootschap Architectura et Amicita, daartoe door het Bestuur van de Afdeeling uitgenoodigd.

Na lezing der notulen en het mededeelen van eenige huishoudelijke aangelegenheden hield de heer J. H Leliman de rede, getiteld »ons vak, ons loon, ons lot", welke men in haar geheel aan het hoofd van dit blad vindt opgenomen.

Een daverend applaus was het verdiende loon van Sprekers kernachtige voordracht.

De heer Redeker Bisdom, Voorzitter, maakte zich tot tolk der Vergadering toen hij in goed gekozen bewoordingen Spreker dankzeide en hem een plaats in den Architectenhemel toewenschte.

Hierna werden eenige discussiën gehouden. De heer Redeker twijfelt of bij het berekenen van het loon per uur niet voor misbruik te vreezen zal zijn; of — vraagt Spreker den heer Leliman — meent gij dat alle architecten eerlijk zijn?

De heer Leliman zet op de hem eigen piquante wijze nader zijne zienswijze uiteen.

De heer Schill, die zich excuseert eerst laat ter vergadering te hebben kunnen compareeren, zegt dat hij niet in allen deele de opinie des heeren Leliman kan assumeeren. Waar die heer toch spreekt van *loon*, zag hij daarvoor liever de naam *honorarium* gebruikt; hij wilde het honoreeren van den architect op meer artistieke wijze doen geschieden en is van oordeel, dat ook de eer bij het bepalen van het honorarium in consideratie genomen moet worden.

De heer Leliman repliceert daarop, dat men voor »eer" zelfs geen krentebroodje kan koopen en ook, dat honorarium geen Nederlandsch woord is.

De heer Schill avoueert dit ten volle, waarna de Voorzitter een motie ter tafel brengt, door den heer Leliman ingediend, behelzende in hoofdzaak, dat door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, in vereeniging met het Genootschap Architectura et Amicitia, de Afdeelingen en andere kunstlichamen, maatregelen worden genomen tot regeling der loonsquaestie.

De heer De Haan verheugt zich erin dat zooveel leden van het Genootschap Architectura et Amicitia op deze vergadering zijn verschenen; hij ziet daarin het bewijs dat allengs meer toenadering tusschen de Afdeeling en het Genootschap plaatsvindt.

De heer Strengers zegt, dat het Genootschap reeds een schrijven inzake de regeling der loonsquaestie aan het Hoofdbestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst heeft ingediend en repliceert den heer De Haan, dat nimmer verwijdering tusschen de beide lichamen heeft plaats gevonden.

De heer Klinkhamer oppert eenige bedenking tegen het door den heer Leliman gesteld tarief, doch de heer L. zegt dat zijn tarief slechts een schema is, dat later door de eventueel te benoemen commissie ad libitum gewijzigd kan worden.

De heer Sanches heeft gehoord, dat de heer L. het voorstel in de Meivergadering der Maatschappij wenscht behandeld te zien, doch herinnert eraan dat de tijd tot het indienen van voorstellen verstreken is, waarop de heer L. antwoordt dat het Bestuur tenvolle gerechtigd is de quaestie te behandelen. Hij vreest dat het anders op de lange baan zal geschoven worden evenals het ontwerp der Bouwverordening, dat nu reeds drie jaar op zich laat wachten.

De heer Redeker, lid der Commissie tot het samenstellen van bedoelde verordening, zegt dat het concept bijna gereed is en dat het geen drie, maar twee jaar geduurd heeft. Daar geen verdere discussiëen omtrent de motie verlangd worden, zegt de Voorzitter: »Ik geloof in uwen geest te handelen, nietwaar, wanneer ik u voorstel de motie met algemeene stemmen aan te nemen." Dienovereenkomstig wordt besloten.

Nadat nog een lid het Bestuur heeft herinnerd dat op de begrooting eene som is uitgetrokken voor het uitschrijven van een prijsvraag, en dit tot dusverre niet geschied is, zegt de Voorzitter deze quaestie in de eerstvolgende Bestuursvergadering ter tafel te zullen brengen.

Hierna wordt de vergadering, onder dankzegging aan de aanwezigen voor hunne tegenwoordigheid, gesloten.

NAGEKOMEN AFLOOPEN.

Groningen, 1 Maart: voor de werken ten dienste van het waterschap Duurswold, onder beheer van den architect W. van der Hoide, ingek. 10 bilj., als:

B. de Jong,	te Groningen,	ƒ 1292
S. de Wit,	» idem	» 1230
W. Scholtens,	» Farmsum,	» 1225
J. Bennes,	» idem	» 1190
W. Bos,	» Groningen,	» 1078
J. v. Buren,	» Delfzijl,	» 1068
J. J. Sijtzes,	» Farmsum,	» 1000
E. Brons,	» Wagenborgen,	» 971
H. Sieband,	» Winsum,	» 969
J. C. J. Rottinghuis,	» Delfzijl,	» 899

gegund.

Amsterdam, 3 Maart: 1o. de aanleg van een pneumatisch beiaarnnel, volgens het tweeledig riooldstelsel van Liernur, in de nieuwe wijk tusschen de Ruysdaelkade en den Amstel; ingek. 10 bilj., als:

B. W. H. Schmidt & Co.,	te Amsterdam,	ƒ 41,100
J. P. Cornelissen,	» idem	» 39,936
A. Paans,	» idem	» 35,900
G. D. v. Doorn,	» idem	» 35,180
D. Zaiderhoek,	» idem	» 34,325
M. Deutekom,	» idem	» 33,946
F. Ringker,	» idem	» 33,519
P. Klop,	» idem	» 32,474
P. J. Maas en Boekhoist,	» idem	» 28,786
Pruijs en Bender,	» idem	» 27,600

2o. het ophoogen van het terrein, bestraat voor den aanleg van plantsoen en wegen, tusschen de Nassaukade en den Ceintuurweg buiten de Zaagmolenpoort; ingek. 11 bilj., als:

J. de Vries,	te Purmerende,	ƒ 53,700
A. Zonneveld,	» Amsterdam,	» 49,400
J. v. Bouwdingen,	» Haarlemmermeer,	» 46,515
E. v. Brummelen,	» Amstardam,	» 42,424
C. Boon,	» idem	» 39,438
W. Ambachtsheer,	» idem	» 36,400
J. Kooij,	» idem	» 38,860
W. A. G. Jansen,	» idem	» 38,710
G. D. v. Doorn,	» idem	» 37,800
C. Langeveld en Bouterse,	» idem	» 37,667
C. J. Hartog,	» idem	» 33,970

's-Bosch, 3 Maart: het maken van een privaatgebouw bij de Mortelkazerne, en een reinigingsbokaal in de Tolbrugkazerne te 's-Bosch; ingek. 4 bilj., als:

Th. Meeuwese,	te 's-Bosch,	ƒ 1990
L. Hurkens,	» idem	» 1960
G. de Ruijter,	» idem	» 1910
T. H. Birks,	» idem	» 1797

De laagste inschrijver is als aannemer voorgedragen.

Raming ƒ 2080

Amsterdam, 4 Maart: het bouwen van een magazijn voor ambulancemateriool, alhaar; ingek. 15 bilj., als:

Cruif en Schouten,	ƒ 13,803
Verbruggo,	» 13,750
Paans,	» 12,800
Wit Jzn.,	» 12,790
Renaud en Boetjen,	» 12,775
Bosman,	» 12,719
Van Spanje,	» 12,499
Aalders,	» 12,446
Wood,	» 12,421
Oranga,	» 12,324
Lebbrandt,	» 12,235
Knipper en Vree,	» 12,108
Maks Jzn.,	» 12,100
Van Zeist,	» 11,995
Veenemans,	» 11,650
Raming	» 12,900

's-Hage, 4 Maart: 1o. het bouwen van privaten bij de Oranje- en Frederikskazernen, alhaar; ingekomen 6 bilj., als:

F. P. de Haas,	ƒ 8550
L. Tramp,	» 7990
E. Wijbrands & Co.,	» 7878
A. R. Rutgers,	» 7300
Tom en Van Bergen Henegouwen,	» 7294
J. M. Meijsen,	» 6779
Raming	» 6850

2o. het verrichten van werkzaamheden, in verband met het maken van een heetwateroven, in de garnizoensbakkerij, alhaar; ingekomen 3 bilj., als:

E. Wijbrands & Co.,	ƒ 1950
J. de Haas,	» 1895
M. Boutman,	» 1875
Raming	» 1735

Breda, 5 Maart: het voorzien in middelen tegen brandgevaar bij kazernegebouwen te Breda; ingekomen 3 bilj., als:

J. Mol,	te Breda,	ƒ 1449
Th. Kessels,	» idem	» 1395
J. S. Schoenmakers,	» idem	» 1340
Raming		» 1000

's-Hage, 5 Maart: het bouwen van 2 dubbele ijzeren ophaalbruggen over de in-aanbouw-zijnde schutsluis onder de gem. Vreeswijk; ingekomen 10 bilj., als:

Koninklijke Nederlandsche Grofsmederij, Leiden,		ƒ 17,590
J. Lavèque & Cie., Herstal,		» 15,980
D. A. Schretlen & Co., Leiden,		» 15,687
Penn en Baudain, Dordrecht,		» 15,500
H. Ballhuisen, Kampen,		» 15,483
v. Dorsser en Ter Horst, Dordrecht,		» 15,250
De Jongh & Co., Oudewater,		» 14,960
J. L. Nering Bögel & Co., Deventer,		» 14,840
L. J. Enthoven & Co., te 's-Hage,		» 14,019
De Vries Robbé & Co., Gorinchem,		» 13,660

Amsterdam, 5 Maart: het maken van een gebouw met kantoorlokalen, monsterkamer enz. in de Nes, hoek Riviervischmarkt, onder beheer van de architecten Van Loskeren Campagne & Cuijdel van Felbert; ingek. 16 bilj., als:

De Zwaan Jr., en Koper,		ƒ 24,000
A. R. Grijpink,		» 23,189
E. R. Kuipers,		» 22,455
C. v. d. Burg,		» 20,100
J. F. Prenzler,		» 20,000
J. W. Leijbrandt,		» 19,444
A. Aalders,		» 19,426
Gebr. v. Berkum,		» 19,400
K. J. R. v. Dammo,		» 19,366
H. J. en G. Haandrikman,		» 18,961
J. Lokhorst & Zn.,		» 18,850
J. v. Harderwijk,		» 18,773
P. A. Warners,		» 18,620
J. J. Ventijn,		» 17,887
E. Wijbrands & Co.,		» 16,975
D. Zaiderhoek,		» 16,735

gegund.

Groningen, 5 Maart: het bouwen van eene woning en smederij op het perceel kadastraal bekend gemeente Groningen, sectie A no. 715, onder beheer van den bouwkundige A. Maas; ingek. 12 bilj., als:

J. Buding,	te Groningen,	ƒ 6289
J. de Vries,	» idem	» 6280
J. I. Toesman,	» idem	» 5837
H. de Haan,	» idem	» 5789
G. Wolthuis,	» Bedum,	» 5767
H. J. Meuge,	» Groningen,	» 5719
N. Wierenga,	» idem	» 5649
T. Bolthuis,	» idem	» 5396
J. J. Walker,	» idem	» 5396
J. Bolscher,	» idem	» 5394
K. Bevingh,	» idem	» 5382
Ph. Hendriks,	» idem	» 5347

gegund.

Gouda, 5 Maart: het uitvoeren van straatmakerswerken in de gemeente; ingekomen 4 bilj., als:

		per M²
R. J. Nederhorst,	te Gouda,	ƒ 0.229
C. P. W. Dessing,	» idem	» 0.21
W. Varkenvisser,	» Overschie,	» 0.155
T. W. Bonte,	» Amersfoort,	» 0.145

Ek-en-Wiel, 6 Maart: het bouwen van een woonhuis bij de hoeve «Engelinahof", onder beheer van de architecten Van Rossem en Vuyk; ingek. 6 bilj., als:

P. Leenders,	te Utrecht,	ƒ 15,736
W. v. d. Pol,	» Ek-en-Wiel,	» 11,625
Jan de Weijer,	» Tiel,	» 10,600
L. H. Bentener,	» idem	» 10,458
A. J. v. Alphen,	» idem	» 9,975
J. v. Vuuren,	» Vuren,	» 9,883

Schiedam, 6 Maart: het leggen van het gegoten-ijzeren buizennet ten dienste der waterleiding; ingekomen 2 bilj., als:

Frank Colson,	te 's-Hage,	ƒ 40,744.56
George Wilson,	» idem	» 34,808,125

Alfen-en-Riel, 5 Maart: het maken der aardebaan en met ie soort klinkers bestraten daarvan, in de kom der gemeente Alfen, samen lang 800 M.; ingek. 7 bilj., als:

T. H. Burgers,	te Weurt,	ƒ 6210
J. F. Otten,	» Heimond,	» 6200
A. v. Loon,	» Alfen,	» 5900
S. Jansen,	» Baarle-Nassau,	» 5517
Jac. v. Empel,	» Tilburg,	» 5498
L. Botermans,	» Gilze-Rijen,	» 5444
G. W. Meteers,	» Ginneken c.a.,	» 5366

BENOEMINGEN.

Tot vervanging van den heer C. Lugten, die met 1 Mei e.k. ontslag heeft gevraagd en bekomen uit de betrekking van opzichter van den Provincialen Waterstaat in Zuidholland, is benoemd de heer P. Berkhout, te Leeuwarden.

INGEZONDEN.

Mijnheer de Redacteur,

In het nommer van *De Opmerker* van 23 Februari j.l. komt een verslag voor van de Afdeeling Arnhem, dat evenzeer te lezen is in het *Bouwkundig Weekblad* van Donderdag 28 Februari. Het schijnt dat, òf de verslaggever voor beide bladen een en dezelfde persoon is, en dan neemt hij zijne taak van de gemakkelijkste zijde op, òf er bestaan twee verslaggevers, die met een wiskunstige nauwgezetheid de voordracht van het lid A. R. Freem hebben weergegeven: tenminste daaromtrent zijn de beide verslagen verrassend gelijkluidend.

Een getrouwe lezer van De Opmerker en van het Bouwkundig Weekblad.

☞ Het bedoelde verslag is door het *Bouwkundig Weekblad* overgenomen, of wel door zijn verslaggever overgeschreven. Hoewel wij er niets op tegen hebben, dat verslagen uit ons weekblad worden overgenomen en ons daardoor zelfs vereerd gevoelen, zou toch de wellevendheid vorderen de bron aan te geven.

DE REDACTIE.

ADVERTENTIEN.

Terstond gevraagd een

geroutineerd Teekenaar

op een salaris van ƒ 80 's maands, voorzien van goede getuigschriften.

Franco brieven letter P., bureau van dit blad.

AANBESTEDING.

DE COMMISSIE VAN BEHEER EN TOEZICHT VAN DE GASTHUIZEN TE *AMSTERDAM*, zal op **Donderdag den 20sten Maart 1884**, des namiddags ten drie ure, in het Binnen-Gasthuis, in het openbaar

AANBESTEDEN:

Het verbouwen van perceel N°. 92 op den Kloveniersburgwal, tot woning voor den Directeur-Geneeskundige van het Binnen-Gasthuis.

Bestek en teekening liggen ter inzage ten kantore aan het Binnen-Gasthuis en zijn aldaar verkrijgbaar tegen betaling van ƒ 1.50 per stel.

Aanwijzing en inlichtingen volgens § 37 van het Bestek worden gegeven door den Heer H. LEGUIJT, Architect over het onderhoud der Gasthuisgebouwen te *Amsterdam*.

W. S. J. VAN WATERSCHOOT VAN DER GRACHT,
P. A. BRUGMAN,
Leden der Bouwcommissie.

Op **Vrijdag den 21 Maart 1884**, des namiddags te 2 ure, zal ten Raadhuize te *Zutphen* worden

aanbesteed:

Het vernieuwen van den ijseren bovenbouw van twee vaste Bruggen en van 50 M. Beschoeijing.

Het bestek ligt ter lezing op het Bureau van den Gemeente-Architect F. H. VAN ETTEGER en is tegen betaling van 25 Cents verkrijgbaar.

PARKETVLOEREN,
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°, STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.
TROTTOIRTEGELS. GEMENGTEGELS.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM*, zullen op **Maandag den 17 Maart 1884**, op het Raadhuis, in het openbaar doen **aanbesteden**:

a. **Het maken van den Onderbouw eener Draaibrug in de Houtmankade over de te verlengen Haarlemmer Trekvaart, en bijbehoorende Werken.**
b. **Het bouwen van het Gymnasium aan de Weteringschans.**
c. **Het leveren van bezaagde en onbezaagde Eiken, Vuren en Dennen Houtwaren; Teer, Pik en Smeedijzer, ten dienste der Gemeentewerken, onder beheer van den Wethouder, belast met de Publieke Werken der gemeente Amsterdam, gedurende het jaar 1884.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der gemeente, tegen betaling van ƒ 1 voor de sub *a* (met één teekening), en van ƒ 2.50 voor de sub *b* (met vijf teekeningen) en van ƒ 0.25 voor de sub *c*.

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stadsarchitect, op het Raadhuis, omtrent sub *a* en *b*, volgens § 37 van het bestek, en voor sub *c*, Kamer N°. 97, van 11 uur 's achtends tot 1 uur des namiddags.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, 4 Maart 1884.
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris:
LE JOLLE, *l. s.*

Aanbesteding bij Inschrijving,

IN TWEE PERCEELEN.

1o. **Van de RIOLERING van het grachtje achter „het Kogelpark", te Dordrecht,**
2o. **Van de RIOLERING van een gedeelte der Binnenstad aldaar, beide met de gedeeltelijke Leverantie van de daartoe benoodigde Materialen.**

Van af Maandag den 10 Maart 1884 zijn de bestekken tegen betaling van ƒ 0.50 per exemplaar, verkrijgbaar ter Gemeente-Secretarie te *Dordrecht*, des teekeningen, voor zoover de voorraad strekt, tegen betaling van ƒ 3.— per stel, aan het Bureau der Gemeentewerken aldaar, alwaar tevens alle verdere inlichtingen te bekomen zijn.

De biljetten moeten worden ingeleverd ter Secretarie voornoemd, vóór of op *Maandag den 24 Maart* 1884, des nam. 12½ uur, in eene op iederen werkdag aldaar daartoe aanwezige bus.

Aanwijzing in loco op *Donderdag den 20 Maart* te voren, des nam. ten 2 ure, te beginnen aan »de Snellesluis", bij de Riedijkshaven.

Aanbesteding.

De »*Directie der Maatschappij tot exploitatie van Bouwterreinen ingenzer Hulkestein*", is voornemens op **Zaterdag den 15den Maart 1884**, des namiddags ten 2 ure, in het Koffiehuis »*De Harmonie*" te *Arnhem*, in het openbaar

aan te besteden:

Het egaliseeren en verharden van Wegen, op het terrein ten noorden van den Utrechtschen Straatweg, tegenover het landgoed Hulkestein,

waarvan het Bestek, verkrijgbaar gesteld is, bij de Boekdrukkers G. W. VAN DER WIEL & C°. te *Arnhem*, voor den prijs van ƒ 0.25.

Teekening ter inzage op Zaterdag 8 Maart, in bovengenoemd Koffiehuis.

Aanwijzing in loco, op Donderdag den 13den Maart 1884, des voormiddags ten 10 ure.

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN

VAN

HARTMAN & COMPIE,

KANTOOR te NIJMEGEN,
VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

RIETSCHEL & HENNEBERG,

Ingenieurs & Fabriekanten,
Berlijn. Dresden. Keulen. Weenen.

Vertegenwoordiger voor Nederland

J. VAN HOORN Szn., Ingenieur Amsterdam,

Projecten, Begrootingen en Aanleg

VAN

Centraalverwarming & Ventilatie-Inrichtingen,

naar de nieuwste en proefondervindelijk beste Constructiën voor:

Woonhuizen, Villa's, Kantoren, Winkels, Hotels, Restauraties, Schouwburgen, Museums, Kerken, Ziekenhuizen, Scholen, Bibliotheken, Krankzinnigengestichten, Gevangenissen, Openbare Gebouwen, Werkplaatsen, Fabrieken enz. door middel van **Stoom-, Water- of Luchtverwarming of gecombineerde systemen.**

Installaties van Openbare Zwem- en Badinrichtingen.

Stoomkooktoestellen en Wasch-inrichtingen.

Drooginrichtingen voor Abattoirs en Fabrieken

Departement van Financiën.

LANDSGEBOUWEN.

AANBESTEDING.

Op **Dinsdag 25 Maart 1884**, des middags ten 12 ure zal, onder goedkeuring van den Minister van Financiën, aan het gebouw van genoemd Departement, worden **aanbesteed:**

Het onderhoud en het herstellen van het Hypotheek- en Kadastergebouw te Groningen.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens §§ 434 en 435 der Algemeene Voorschriften, vastgesteld bij beschikking van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, dd. 12 September 1882, n°. 6, afdeeling Waterstaat A.

Het bestek ligt ter lezing aan het gebouw van het Ministerie van Financiën, aan het bureel der Landsgebouwen in het 1ste district te *'s-Gravenhage*, aan het kantoor van den Hypotheken en het Kadaster te *Groningen*, alwaar het gratis verkrijgbaar is, en aan het gebouw van het Provincinal Bestuur te *Groningen*.

Inlichtingen worden gegeven door den Bouwkundige voor de Landsgebouwen in het 1ste district te *'s-Gravenhage*.

Aanwijzing zal worden gedaan op Saturdag, 15 Maart 1884, des voormiddags ten 10 uur.

's-Gravenhage, 21 Februari 1884.
De Minister van Financiën,
GROBBEE.

J. L. BACON & C°.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

De geachte heer, die op 28 Februari een briefkaart — postmerk *Utrecht station* — verzond met verzoek om toezending van een prospectus voor **vuurvaste houtasphaltvloeren** — en hiertoe zijn adres **vergeten** heeft, wordt vriendelijk verzocht zulks mij op te geven.

THEOD. FERD. BIERHORST.

Aan de Stoomfabriek

VAN

DERICKS & GELDENS te Druten,

(Zilveren Medaille Amsterdam 1883)

ZIJN VOORHANDEN:

Boulet- en lei-dakpannen, vorsten, gevelbanden en nokversieringen; — 50 000 wrakke pannen à ƒ 15.— per 1000.

Mosaïk- en andere tegels; — gevel-, kiel-, put-, drie- en viergats holle steenen, profiel-blokken en ornamenten, allen in rood, blauw en in verschillende kleuren verglaasd.

Bestellingen worden met spoed uitgevoerd.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Departement van Financiën.

LANDSGEBOUWEN.

AANBESTEDING.

Op **Dinsdag 25 Maart 1884**, des middags ten 12 ure zal, onder goedkeuring van den Minister van Financiën, aan het gebouw van genoemd Departement, worden **aanbesteed:**

Het onderhouden van en het doen van eenige herstellingen aan het Rijksgebouw te Sneek, waarin gevestigd zijn de kantoren van de Hypotheken en het Kadaster.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens §§ 434 en 435 der Algemeene Voorschriften, vastgesteld bij beschikking van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, dd. 12 September 1882, n°. 6, afdeeling Waterstaat A.

Het bestek ligt ter lezing aan het gebouw van het Ministerie van Financiën, aan het bureel der Landsgebouwen in het 1ste district te *'s-Gravenhage*, aan het kantoor van de Hypotheken en het Kadaster te *Sneek*, alwaar het gratis verkrijgbaar is, en aan het gebouw van het Provincinal Bestuur te *Leeuwarden*.

Inlichtingen worden gegeven door den Bouwkundige voor de Landsgebouwen in het 1ste district te *'s-Gravenhage*.

Aanwijzing zal worden gedaan op Maandag 17 Maart 1884, des voormiddags ten 11½ uur.

's-Gravenhage, 21 Februari 1884.
De Minister van Financiën,
GROBBEE.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche Brandspuiten
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam
in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen
Amsterdam 1883,
Weenen, Londen, Parijs,
Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken Brandspuitslangen en Emmers, gijkte Koperen Balansen, Schalen, Gewichten, etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met seven ovens), *groote voorraad.*

G. VAN LENT, Rotterdam.
Vertegenwoordiger der Ceramiek- en Cementbogelfabriek
LÉON DE SMET & Co., Gent.
Verders specialiteit in:
IJzeren Kork- en Fabrieksramen.
IJzeren en Houten Rolblinden.
Zweedsche Kamerdeuren.
Italiaansche Mozaïkvloeren.
Prima Portland-Cement.
Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.
Onbrandbare Verf enz.
Prospectussen en Prijscouranten op aanvraag.

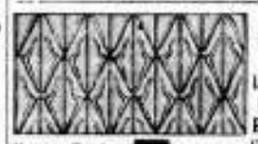

Lessenaars, IJzeren Daken, en Zijdek., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.
Vraagt Catalog.
NEDERL. VERZINKFABRIEK,
Van der Linden & Co.
Dordrecht.
Galv. op LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-,
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN,
WEEGWERKTUIGEN.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK
TE
AMSTERDAM
Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.
NATUURL. ASPHALT
VAN
VAL DE TRAVERS
ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van Vloeren, Bedekkingen enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.
AANBESTEDING
(VERNIEUWINGSFONDS.)
Op Dinsdag den 25ste Maart 1884, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:
Bestek No. 83.
Het leveren van stalen spoorstaven, stalen laschplaten en schroefbouten, in 2 perceelen.
De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens art. 20 van het bestek.
Het bestek ligt van den 5den Maart 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van ƒ 0.50.
Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door de Sectie-Ingenieurs voornoemd.
Utrecht, den 4den Maart 1884.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dz., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.M.E.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jlz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen. Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat de 822ste vergadering zal gehouden worden den 19den Maart e.k. in Maison Stroucken.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur.
b. Ballotage van voorgestelde leden.
c. Bijdrage van den heer Jan Springer.
d. Kunstbeschouwing te geven door den heer J. H. T. Löning.
e. Expositie van de ingekomen antwoorden op de prijsvraag „Een orgelkast";

2°. dat de inlevering der antwoorden op de prijsvraag „Een orgelkast" moet geschieden vóór of op den 17den Maart 1884;

3°. dat als buitenlid is toegetreden de heer A. Portheine Jr. te Arnhem.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE ABDIJ EBERBACH

door

JONAS INGENOHL.

Aan de zuidelijke helling van het Taunusgebergte, ongeveer een uur gaans van Hattenheim in den Rheingau, ontwaart men de uitgestrekte bouwwerken van de voormalige abdij Eberbach.

Reeds in 't jaar 1116, had de Aartsbisschop Adalbert van Mainz, uit het geslacht der Graven van Saarbrücken, hier eene afdeeling van de Augustijnerorde gesticht, die echter spoedig daarna, n.l. in 1131, werd vervangen door een klein aantal Benediktijnermonniken van het klooster Johannisberg, onder welks prioriteit Eberbach was gesteld.

Ook deze orde behield het klooster niet lang; want nog in hetzelfde jaar kocht Aartsbisschop Adalbert het voor 50 pond zilver terug en schonk het aan de monniken van den Heiligen Bernardus. Sinds namelijk de Aartsbisschop den stichter van die orde persoonlijk had leeren kennen, had hij een hooge vereering voor zijn persoon opgevat en wilde hij diens orde ook in zijn aartsbisdom invoeren.

Aan den Heiligen Bernardus richtte hij daarom een verzoek in dien geest, en deze zond terstond zijn leerling Ruthard met een aantal monniken uit het stamhuis te Clairvaux. Aan dezen gaf de Aartsbisschop in 1131 de door de Augustijners verlaten kloostergebouwen over en stelde den bovengenoemden Ruthard als abt hierover aan.

De nieuwe nederzetting nam zoodanig in bloei toe, dat nog tijdens het leven van den eersten abt, van hier uit twaalf kolonies tot stichting van verschillende kloosters werden gevestigd en, door de toenemende vermeerdering van kloostergeestelijken, de vergrooting van het klooster en het bouwen van een grootere kerk noodzakelijk werd. Deze geestelijken brachten een nieuw leven in de stijve vormen van het kloosterleven. Hun warmer gevoel voor godsdienst, reine zeden en strenge kloostertucht trokken de opmerkzaamheid tot op grooten afstand in den omtrek en bezorgden hun vele privilegiën en geschenken, waardoor het klooster een der machtigste en rijkste aan den Rijn werd. Zijn bibliotheek kon men onder de voornaamste rangschikken, want, evenals de orde waartoe zij behoorden in 't algemeen, stonden ook de kloosterbroeders van Eberbach in 't bijzonder, bekend als groote geleerden.

De nieuwe kloosterbouw werd, volgens eene oorkonde, die daarvan nog aanwezig moet zijn in het Nassausche Lands-archief te Idstein, in het jaar 1135 begonnen en in het jaar 1186, dus 51 jaren later, werd de voltooide grootere kerk ingewijd.

In Juli 1137 stierf de Aartsbisschop Adalbert, de stichter van het klooster, die te Eberbach begraven werd, waar nog altijd zijn naamdag wordt herdacht.

Reeds in de eerste eeuw der stichting, waarschijnlijk

onder den abt Theobald (1206—1221), werd de oudste der beide kloosterkerken tot hospitaal voor arme zieken ingericht.

Van den opstand der Boeren in de Rijnstreek in 1525 had het klooster zeer veel te lijden. Toen werd het eerste kloostergebouw bijna geheel verwoest.

Nog erger huisden er in 1631 de Zweden, die, onder den kanselier Oxenstierna, bijna alles leegplunderden en de rijke bibliotheek totaal vernielden.

Bij de algemeene opruiming van kloosters, werd ook dat te Eberbach opgeheven en met zijne talrijke bezittingen als hertogelijk domein bij Nassau ingelijfd, waarna het tot verbeteringsgesticht en gekkenhuis werd ingericht. Aan dit gebruiken voor profane doeleinden is 't dan ook te danken, dat deze voor architecten en liefhebbers van middeleeuwsche Bouwkunst bijzonder interessante kloostergebouwen met hunne beide kerken, nog grootendeels bewaard zijn gebleven.

De oude kerk.

Omtrent den tijd van den bouw der oudere kerk is met zekerheid niets te melden, daar noch in de archieven van het klooster Eberbach in 's Rijks Archief, noch bij eenig kroniekschrijver die tijd is opgeteekend. De eenige aanwijzing daaromtrent is de bouw zelf. Neemt men aan, dat deze plaatsvond dadelijk na de vestiging der afdeeling Augustijner-monniken, wat in 1116 geschiedde, dan zal dit hoogstwaarschijnlijk wel juist zijn, daar het toch vrij zeker is, dat tegelijk met de overige gebouwen van de abdij, een kerk werd gesticht; en dat eerst toen de oude kerk niet meer voldoende bleek te zijn, met de nieuwe of groote kerk, die in 1186 werd ingewijd, een aanvang werd gemaakt. Naar een nog bestaand handschrift werd de eerste steen voor de groote kerk nog door den eersten abt Ruthard, en kort vóór zijnen dood, welke in 1158 plaatsvond, gelegd. Daar nu aangenomen moet worden, dat tegelijk met de vestiging der monniken ook een abdij-kerk werd gebouwd en deze Ruthard in 1131 als abt van het klooster werd aangesteld, zoo is het duidelijk, dat de bouw der oude kerk tusschen 1116 en 1131, dus door den Aartsbisschop Adalbert zelven, is ondernomen. Het kan ook niet twijfelachtig zijn, dat de hier bedoelde kleinere kerk dezelfde is, die tegelijk met, of terstond na de vestiging is gesticht, daar alleen slechts melding wordt gemaakt van de inwijding der groote kerk, en noch van een vroegere en nog veel minder van een latere kerk sprake is. Na den bouw van de groote kerk was trouwens aan de behoefte voldaan, en een tweede Godshuis zou dus zonder doel zijn geweest.

Ofschoon nu evenwel de kleine kerk, die als oude aangenomen is, elementen vertoont, welke een latere periode kenmerken, zooals bijvoorbeeld de op slanke zuilen met kelkvormige kapiteelen rustende, tamelijk hooge spitsboog, en daarentegen bij de kerk in 1186 ingewijd alléén de halfcirkelvormige afdekking is te vinden, kan dit toch, voor het bepalen van den ouderdom der beide kerken, geen maatstaf zijn, daar men van den spitsboog in lateren tijd weer zeer dikwijls is afgegaan, en bij de jongere gedenkteekenen der Romaansche Bouwkunst de spitsboog het veld heeft moeten ruimen voor de halfcirkelvormige overdekking.

Overigens ligt het karakter van den Gothischen spitsboog niet in den uiterlijken vorm, doch wel degelijk in de inwendige behandeling van het kruisgewelf, door ribben en verdeeling der kruisvelden, wat de meestal steeds consequent doorgaande constructie geheel wijzigde, tot hare geleidelijke hervorming door lichtere motieven aanleiding gaf en bijgevolg dan ook van beslissenden invloed was op de rechtstanden van het gebouw.

De gewelven van de oudere kerk te Eberbach zijn allen, hoewel van zeer spitsen vorm, toch *zonder ribben*.

De kerk, met de lange oostzijde tegen den berg, met de smalle zuid- of koorzijde naar den kloostertuin gericht, is 38 M. lang, 16 M. breed en van 8.30 M. hoogte. De muren zijn vlak en van onregelmatige steenblokken opgetrokken. Uitwendig verraadt nog slechts het eenvoudige, kleine koor, dat waarschijnlijk in de 15de eeuw werd aangebouwd, de bestemming van het gebouw, daar de gevel aan de noordzijde, door een aanbouw van lateren tijd, eveneens aan 't oog is onttrokken. De halfcirkelvormige smalle vensters zijn rondom afgeschuind van af de halve dikte van den muur. Deze afschuiningen zijn, evenals die aan den hoofdingang, die echter ook door een aanbouw wordt verborgen, zonder eenige profileering, van een soort tufsteen gemetseld.

De tegenwoordige ingang is later uitgebroken, en bevindt zich aan de westzijde.

Inwendig is de kerk door twee zuilenrijën in drie even hooge beuken verdeeld, en hoewel zij thans dient als druivenpershuis, en gevuld is met daartoe dienende persen, nog in haar oorspronkelijken staat gebleven.

De op 14 zuilen rustende overwelving bestaat uit vlakke kruisgewelven, zonder ribben en is bijzonder hoog. De bogen gaan in de eenvoudigste constructie van zuil tot zuil en worden aan de muurzijde door kraagsteenen gedragen. De gewelven zijn 0.18 M. dik en van lichte tufsteenen gemetseld. De slanke zuilen hebben kapiteelen van antieken vorm, en zijn van de rijkste bladvormen voorzien, waarbij velen van sierlijke en karakteristieke compositie. De kraagsteenen zijn deels effen, deels evenals de kapiteelen versierd met gestyleerde plantenornementen. De zuilschachten zijn sterk verdund, zonder zwelling. De basementen der zuilen vertoonen den antieken vorm en hebben hoekbladeren. De in roode zandsteen bewerkte zuilen met kapiteelen en basementen zijn niet zoo kantig uitgevoerd als de steenhouwwerken in de grootere kerk, wat ook weer de bewering omtrent den vroegeren bouw dezer kleine kerk kan staven.

Van den oorspronkelijken kerkvloer is niets meer te zien, daar de tegenwoordige met den buitengrond gelijk aangevuld en geplaveid is.

Een algemeenen blik over dit gebouw latende gaan, springen ons de volgende eigenaardigheden in 't oog:

1°. De situatie der kerk, met het koor naar het zuiden gericht.

2°. De eenvoudige, lange plattegrondvorm, zonder koornis (de tegenwoordige is later aangebracht).

3°. De eentonige, zwaarmoedige buitenmuren, zonder nissen en pilasters en zelfs zonder de in de 12de eeuw zoo geliefde bogenfries onder de gootlijst.

4°. In volkomen tegenstelling hiermede, het slanke binnenste, de sierlijke zuilen enz., en eindelijk

5°. Dat in dit bouwwerk van zeer vroege periode de rondboog in de muren en de spitsboog in de overwelving tegelijk voorkomt; de laatste echter nog niet als een element eener nieuwere richting, maar slechts als een door omstandigheden bepaalde afwijking van het gewone rondboog-gewelf.

Ofschoon men nu meermalen beweerd heeft dat deze gewelven in lateren tijd zijn aangebracht, moet dit denkbeeld toch worden opgegeven, omdat nergens iets van een lateren bouw in Eberbach te vinden is en bijgevolg ook niet van een verbouwing der oudere kerk, wat in elk geval toch wel met de eene of andere gebeurtenis in verband zou gestaan hebben.

Verder pleit nog tegen eene latere verbouwing de omstandigheid, dat dadelijk na 1150, dus niet lang na de vestiging der eerste geestelijken, de bouw der grootere kerk werd begonnen, en reeds in 1178 het koor met de kruisarmen voor den dienst werd gebruikt, waardoor dus iedere aanleiding tot een belangrijke en kostbare verbouwing van de oude kerk zou zijn vervallen.

Ook vindt men aan 't gebouw zelf bepaald niets, wat eene lateren gewelfbouw zou doen vermoeden.

Nergens is te bemerken, dat de kraagstukken onder de gewelfbogen later zijn ingezet, of dat de muren op die plaatsen zijn uitgebroken geweest.

Evenmin is eenig spoor te ontdekken van het verplaatsen der vensters, die toch thans tot dicht onder het spitsbooggewelf zijn aangebracht, en welke in elk geval, wanneer vroeger het halfcirkelvormige gewelf had bestaan, veel te hoog zouden zijn en voor een goed deel bedekt door het gewelf zelf.

Ook zou men bij de verbouwing de muren belangrijk verhoogd moeten hebben, daar ze in dat geval onmogelijk primitief die hoogte zouden hebben gehad, dat ze zoover boven de gewelven uitstaken.

Doch de buitenmuren zijn van den grond tot aan het dak als door ééne hand vervaardigd, en er is geen spoor van latere verhooging der muren te vinden.

De gewelven zijn evenzeer volkomen gelijk van bewerking aan die van de muren en al het overige metselwerk van het gebouw.

De nogal aanmerkelijke hoogte der spitsbooggewelven is trouwens in volkomen harmonie met de slanke verhouding der zuilen; de halfcirkelvormige boog zou hier bepaald misstaan hebben.

Elke gedachte aan een latere verbouwing moet dus worden opgegeven, en men kan gerust, zonder anachronisme te begaan, aannemen, dat reeds tusschen 1116 en 1131, den tijd van den bouw der kerk, de *vlakke spitsboog op kelkvormige kapiteelen en basementen met bladeren aan de hoeken is toegepast.*

Daardoor verkrijgt dit overigens op zich zelf onbeduidend bouwwerk een eigenaardige beteekenis.

Bij het karakter der détails is een streven naar ontwikkeling niet te miskennen, en wel 't minst in den vorm der zuilkapiteelen, waarbij eene vrije navolging en ongedwongen behandeling van het Korintische kapiteel duidelijk is op te merken.

De nieuwe kerk.

Niet ver van de hierboven beschreven oude kerk, maar meer in 't zuidelijk deel van de abdij, staat, hoog boven alles uitstekend, de nieuwe of groote kerk.

Deze is met het koor naar het oosten gericht, staat aan de zuid- en oostzijde geheel vrij, doch is aan de west- en noordzijde met de zoogenaamde kruisgang en andere kloostergebouwen verbonden.

Het uitwendige van het gebouw, van den grootsten eenvoud, zonder eenig decoratief détail, is in de vorige eeuw, bij eene herstelling aan dit oude gebouw, door bepleistering van zijn antiek aanzien beroofd.

Ook de ingangen spreken van den grootsten eenvoud en slechts de hoofdingang en twee, aan de zijde van den westelijken gevel bij de kruisverlenging aangebrachte, cirkelvormige vensters zijn van eenige profileering voorzien.

Evenals alle aan de Cistercienser-orde behoorende kerken, heeft ook deze geen steenen toren en is zij slechts voorzien geweest van een klein houten daktorentje op de kruising der hoofdbeuken. Dit torentje is echter in de vorige eeuw bij eene herstelling aan het dak verwijderd en door een grooteren, smakeloozen toren vervangen.

Dat weglaten van steenen torens, die schoonste en meest karakteristieke sieraden voor kerken, was bij den orde-regel bepaald, welke slechts een kleinen klokkentoren toeliet. Deze regel was in overeenstemming met het strenge, eenvoudige kloosterleven, dat de geringste weelde, ook zelfs in de gebouwen, volkomen uitsloot.

De abt Ruthard legde, kort voor zijnen dood, omstreeks 1150 den grond tot deze stichting, omdat de oude kerk aan het doel der nieuwe kloosterbroeders niet meer kon beantwoorden. Onder den vierden abt, Arnold I, werd na de voltooiing in 1178 van het koor met de kruisarmen, voorloopig twee altaren door Bisschop Berno van Ewernei, Wijbisschop van den Aartsbisschop Christiaan I van Mainz, ingewijd, zooals uit twee in deze altaren aangebrachte inscriptiesteenen, die echter in den 30jarigen oorlog zwaar geleden hebben, is gebleken.

Onder denzelfden abt Arnold, werd deze nieuwe kerk voltooid en door Aartsbisschop Koenraad I van Mainz, in tegenwoordigheid der Bisschoppen van Worms, Straatsburg en Munster, den 23 Mei 1186 feestelijk ingewijd.

De kapellen aan de zuidzijde schijnen, naar den stijl te oordeelen, in het laatst der 14de of in 't begin der 15de eeuw gebouwd te zijn.

Het gebouw is een basiliek met 3 schepen in hoogst eenvoudige vormen, en met kruisschip en rechte koorafsluiting. De grondvorm is buitengewoon lang. Het middelschip verheft zich aanmerkelijk boven de zijschepen. Zijne lengte tot aan het dwarsschip is 53.70 M. bij eene breedte van slechts 9.10 M. De hoogte van den vloer tot onder het gewelf is 16.85 M. De breedte van de geheele kerk is 21.80 M.

Het dwarsschip, dat van gelijke hoogte is als het koor en het middelschip, en waaraan zich aan de oostzijde zes zeer kleine kapelletjes aansluiten, is naar verhouding tamelijk lang, zoodat de kruisvorm van het geheel bij dit gebouw bijzonder uitkomt. Het koor is slechts door een paar treden boven den vloer van het dwarsschip verheven, en evenmin als al het overige van eenige versiering voorzien. Het geheel is overdekt door vlakke, halfcirkelvormige kruiswelven, welke onderling door gering voorspringende banden zijn gescheiden.

De kruisgewelven van den middelbeuk hebben de dubbele wijdte van die der zijbeuken, waarom dan ook om den anderen pijler vlakke boogpilasters zijn aangebracht, die voorzien zijn van lijsten, waaronder de bogen kraagsteensgewijze eindigen. De dwarsbogen der zijbeuken worden door pilasters met impostlijsten gedragen.

De bogen tusschen de kruisgewelven van het dwarsschip en die van het koor zijn hiervan afwijkend; deze hebben kwartronde, slanke hoekzuiltjes, met teerlingkapiteelen, en basementen met bolvormige uitstekken aan de hoeken.

Opmerkelijk is, dat het middelschip door 7 kruisgewelven en één half overdekt is. Onder dit halve kruisgewelf, dat tegen den westelijken muur aansluit, bevond zich, zooals thans nog te zien is, de tribune voor het zangerskoor; in lateren tijd is hier het orgel geplaatst geworden. Dit laatste is echter thans, evenals de oude altaren, spoorloos verdwenen.

Alle détails, zooals booglijsten of imposten, pijlers, banden enz., zijn zoo eenvoudig mogelijk bewerkt, maar de profileering der lijsten, basementen, gewelfdragers of kraagsteenen enz. is forsch en sprekend. In 't algemeen dus vindt men in 't geheele gebouw de grootste soberheid, zoowel in hoofdvorm als détails.

Deze eenvoud berust echter volstrekt niet op gebrek aan kunstzin. Het geheele kerkgebouw toont in alle détails een smaakvolle en zorgvuldige hand, en in aanmerking nemende dat de bouwmeester, door de streng voorgeschreven klooster-orde, zich slechts binnen bepaalde grenzen mocht bewegen en het doel alléén den geheelen bouw moest beheerschen, kan deze kerk volkomen gerangschikt worden onder de beste kunstvoortbrengselen der 12de eeuw.

Het muurwerk, dat uit breuksteen bestaat, is zorgvuldig gemetseld; evenzoo alle pijlers, pilasters, bogen, lijsten enz., welke laatsten zijn uitgevoerd in een fraaie en harde kalksteen, die tot op heden voor 't meerendeel aan den tand des tijds weerstand heeft geboden. Dit materiaal werd waarschijnlijk van de bergen aan den linker Rijnoever verkregen.

Het materiaal voor de kruisgewelven bestaat, evenals bij vele middeleeuwsche kerken, uit tufsteen.

De gewelven hebben niet minder dikte dan 0.40 c.M., hetgeen dan ook dusdanige drukking op de rechtstandsmuren van het middelschip uitoefent, dat deze eenigszins hun loodrechten stand hebben verloren en daardoor de gewelven zelven een ietwat gedrukten vorm hebben aangenomen.

Eigenaardig bij deze kerk is de rechte afsluiting met de 6 zeer kleine kapelletjes tegen den oostelijken muur van het dwarsschip en de consolsgewijze uiteinden der bogen, welke bijna allen verschillend geprofileerd zijn. Ook is de verbinding der gewelven in het middelschip met de muren, door middel van kraagsteenen, een groote zeldzaamheid.

Een krypta onder het koor is niet aanwezig.

Het geheele gebouw is naar één en hetzelfde plan uitgevoerd, en het verschil van breedte in het middelschip en het koor is een onregelmatigheid, die bij vele kerken van dien tijd is waar te nemen.

In de kerk zijn nog verscheidene grafmonumenten aanwezig. Twee hiervan verdienen bijzondere aandacht; en wel een van den Aartsbisschop Gerlach van Mainz, gestorven in 1371, en een van den Aartsbisschop Adolf II van Mainz, uit het Huis van Nassau, gestorven in 1475. Beide grafmonumenten zijn van de 15de eeuw, in Gothischen stijl fraai en rijk uitgevoerd.

Ik stel mij voor, binnen een niet al te lang tijdsverloop nog eenige Romaansche bouwwerken uit de Rijnstreek te behandelen.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

3de Algemeene prijsvraag.

1883—1884.

Het Bestuur van het Genootschap heeft de eer ter kennis te brengen aan heeren Leden, ter nadere omschrijving van het programma voor de prijsvraag: *Een Post- en telegraafkantoor in een kleine gemeente*, uitgeschreven den 8sten Maart 1884:

1° dat de zijgevels niet aan de belendende perceelen behoeven aan te sluiten, maar dat aan beide zijden een open gang van hoogstens 1.50 M. breedte kan worden behouden;

2° dat achter het gebouw kan zijn gelegen een tuin tot gebruik van den Directeur en uit diens woning afzonderlijk toegankelijk;

3° dat in plaats van „een kamer voor de batterijen" moet gelezen worden: „een ruimte voor de batterijen."

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

INGEZONDEN.

(A. et A.) NOG EENS HET MAKEN VAN BESTEKKEN.

Geachte Redactie,

Naar aanleiding van het stukje, onder bovenstaanden titel indertijd in uw blad opgenomen, heb ik hier nog eenige bijzonderheden, die zeker ook mogen beschouwd worden, als niet oninteressant te zijn.

Te Nieuweramstel zijn door twee ingenieurs-architecten 6 woonhuizen aanbesteed, die gebouwd zullen worden aan de Verlengde Vondelstraat. Daarin wordt den aannemer het gebruik van beregende steen en van metselstukken voorgeschreven, terwijl de firma (de architecten) zal zorgen voor de levering van de metselsteen, ja zelfs een prijscourant bij het bestek gevoegd heeft. Het inconstructieve van het eerste voorschrift zal men wel gaarne toegeven, doch tevens komt het mij voor, dat het niet gewenscht is, dat de architect zich ook met leveranties belast of als tusschenpersoon of agent fungeert, en ik hoop dan ook, dat dit voorbeeld geen navolging vinde.

Arnhem, 5 Maart 1884. Uw dw. dr.
V. v H.

Geachte heer Redacteur,

In antwoord op het ingezonden stukje in n°. 10 van *De Opmerker* wil ik u gaarne de bron mededeelen, waaruit het verslag van de vergadering der Afdeeling Arnhem van 20 Februari LL., voorkomende in n°. 9 van het *Bouwkundig Weekblad*, voor zoover de bijdrage over ventilatie, enz. van den heer Freem betreft, is geput.

Na afloop dier vergadering werd mij door den heer Freem zelven het verslag van zijne bijdrage toegezegd, iets wat meermalen door sprekers op onze vergaderingen geschiedt, in welke gevallen de ondergeteekende zich dan ook niet gerechtigd acht, daaraan iets te verkorten of bij te voegen, tenzij dit door den spreker uitdrukkelijk wordt verlangd. Daaruit, en doordat de heer Freem, die verslaggever is voor *De Opmerker*, toevalligerwijze hier de spreker was, laat het zich verklaren dat het verslag in het *Bouwkundig Weekblad* en *De Opmerker* in dit geval tot gelijkluidendheid moest leiden.

Hoogachtend

de Secretaris van de Afdeeling Arnhem van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling 's-Gravenhage.

Vergadering van 14 Maart 1884.

Stelden de heeren Van Malsen en Bauer op den avond d.d. 22 Februari LL., zoo wat quantiteit als qualiteit aangaat, meer dan overvloedig ter beschikking om aan den eisch van eene kunstbeschouwing te voldoen, ook de vrij talrijke opkomst gaf blijk dat die avonden zeer gewaardeerd worden en de instelling daarvan bij onze Afdeeling der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst eene gelukkige gedachte belooft te zijn.

Op de heden avond gehouden vergadering der Afdeeling werden de notulen gelezen en, als immer, met eene welverdiende dankbetuiging aan den Secretaris, goedgekeurd.

Onder de mededeelingen kwam eene dankbetuiging voor van den heer Metzelaar voor de ontvangen gelukwenschen, door het Bestuur namens de Afdeeling gedaan, bij zijne benoeming tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. Naar aanleiding dier mededeeling wees de Voorzitter erop, dat die onderscheiding, aan een bouwkundige toegekend, tot de zeldzaamheden behoort en dat dit daarom des te meer mocht worden toegejuicht omdat daarin tevens eene hulde aan de Bouwkunst in het algemeen lag opgesloten.

Daarna verleende de Voorzitter het woord aan den heer Morre, die op zich genomen had om eene voordracht te houden over den uitwendigen vorm der daken en de constructie van houten- en ijzeren kapspanten. De heer Morre, lid van het Bestuur der Afdeeling, begon zijne voordracht met eene betuiging van leedwezen, dat hij op verzoek van het Bestuur als spreker optrad en dat er weder geene aanbieding door een der leden van de Afdeeling, buiten het Bestuur staande, was gedaan om eene voordracht te houden, niettegenstaande reeds menigmaal de meening was vooropgesteld, dat meer werkkracht van de leden moest uitgaan, omdat het Bestuur meer eigenaardig te zorgen had voor eene gewenschte leiding van vele andere belangen.

Omdat het aan de orde gestelde onderwerp meer dan voldoende stof levert om bij eene eenigszins volledige behandeling al te uitgebreid te worden, deed hij eenige greepen uit die stof, die later bleken zeer nuttig en de aandacht overwaard te zijn, temeer nu de duidelijke wijze van behandeling het medegedeelde zoo gemakkelijk deed begrijpen.

In de eerste plaats werd aangetoond, dat de vorm van het dak afhankelijk is van verschillende factoren.

1°. Het klimaat in verband met het dekkingsmateriaal of als esthetisch onderdeel, w. o. bij de meeste gebouwen het dekkingsmateriaal het gewichtigste is.

2°. Het doel en de te verrichten bezigheden in het gebouw.

3°. Het aantal afwateringsvlakken, naar aanleiding van den platte grond van het gebouw, enz.

Onder meer werd erop gewezen, dat de daken der oude Grieksche gebouwen zeer weinig hoogte hadden, omdat dit met betrekking tot de horizontale lijnen, die bij die gebouwen heerschende waren, vereischte was.

De bewering, dat die daken met zulke geringe helling toch met steen afgedekt konden worden, omdat het droge klimaat dit toeliet, werd door spreker teniet gedaan met erop te wijzen, dat zware regenbuien aldaar evengoed, zij het niet zooveel malen, voorkomen als in onze streken, doch dat de nadeelen daarvan voorkomen werden door zorgvuldiger bewerking en toepassing der steenen bedekking.

Daarentegen wees spreker op het rijzige der Gothische daken, omdat daarmede werd voldaan aan de eischen van het schoonheidsgevoel, tengevolge der heerschende verticale lijnen aan de gebouwen van dien stijl.

Daarna bracht spreker onder de aandacht, hoe onbeduidend veler verwondering is, dat de winddruk op de één zijde van een dak geen schadelijken invloed heeft op verschuiving aan de tegenovergestelde zijde, nu toch uit wiskunstige berekeningen bleek, dat de constructeurs, al of niet bekend met die berekeningen, de kappen zoodanig samenstelden, dat van dit gevaar geen quaestie kon zijn.

Aangaande de zoogenaamde Mansardkappen, merkte spreker op, dat deze geen vinding van den architect Mansarde waren, want dat zij reeds veel vroeger door De Claguij werden toegepast, doch dat zij zeer veel door eerstgenoemde werden aangewend, om daardoor eene bouwverordening te Parijs, waarbij de hoogte der kroonlijsten naar gelang der breedte van de aanliggende straten werd bepaald, te ontwijken en toch nog ongestraft eene verdieping op het huis te kunnen stellen.

Hiermede eindigde spreker, met het voornemen om in eene volgende vergadering het belangrijke onderwerp verder te behandelen.

Naar aanleiding van een en ander ontspon zich eene discussie over de vraag, of de Mansardekappen niet te veel werden toegepast en of er niet te veel versieringen worden aangebracht, die doelmatiger aan overige deelen van het gebouw besteed konden worden.

De Voorzitter wees erop dat die dakversieringen hun oorsprong hadden in het overbrengen van de Italiaansche Renaissance door de Franschen naar hun land, waarbij deze hunne gebouwen het vroeger karakter van eenvoud lieten behouden, doch de overgebrachte Italiaansche vormen in hoofdzaak toegepast hebben op de daken.

In de hoop het onderwerp later te kunnen behandelen, sloot de Voorzitter de Vergadering.

Afdeeling Leeuwarden.

Vergadering van 14 Maart 1884.

Na het behandelen van de gewone huishoudelijke zaken, beantwoordt de heer J. E. G. Noordendorp de vraag: Zijn er bedekkingen of schoorsteenkappen bekend, hoofdzakelijk voor fabriekschoorsteenen, die den overlast voor omwonenden, veroorzaakt door het vallen van voetdeelen, wegnemen.

Spreker begint met erop te wijzen, welken overlast de bewoners van omliggende panden ondervinden van fabriekschoorsteenen, vooral wanneer deze niet hoog genoeg zijn opgetrokken, met vette steenkolen gestookt en niet genoegzaam gereinigd worden. Bij onderzoek is spreker gebleken hoe vooral in de nabijheid van arbeidersbuurten, zulke schoorsteenen plagen zijn voor de bewoners dier buurten, doordien hun te bleeken gelegd linnengoed wordt bedorven en het regenwater wordt verontreinigd. Het is daarom niet te verwonderen dat er naar middelen gezocht zijn om dit euvel weg te nemen en er werd aangetoond hoe de wetten der middelpuntvliedende kracht en de daardoor veroorzaakte verplaatsing der vaste deelen in den rook als basis hebben gediend voor een toestel, door den fabrikant Schonburn te Berlijn in den handel gebracht.

Door duidelijke en uitvoerige schetsen opgehelderd, verklaarde Spreker dien toestel, die in hoofdzaak, wat de inrichting betreft, werkt op verwijdering van de vetdeelen uit den rook door middel van een omgekeerde kegel, waarop spiraalvormige waaiers geklonken zijn, geplaatst boven den rookuitgang; de kracht van den uitstroomenden rook brengt de schoepen in beweging en de vaste deelen worden daarin mede genomen en tegen een op den schoorsteen geplaatsten ijzeren bak geslingerd, waaruit zij na verloop van eenigen tijd verwijderd moeten worden.

Gelijksoortige toepassing in eenigszins anderen vorm bestaat ook voor locomotieven en stoomboten.

Wat de toepassing van dergelijke toestellen betreft kon spreker geen resultaten mededeelen dan hetgeen hij daarover in enkele Duitsche vakbladen heeft gelezen en volgens die berichten moet het beoogde doel daarmede bereikt zijn, wat eene toepassing bij de Duitsche marine ten gevolge had.

Vervolgens wordt door Spreker de reeds vroeger toegepaste wijze van rookzuivering besproken, namelijk die welke door het afkoelen van den rook, 't zij door deze over een watervlak te doen drijven of ze te doen opdrijven door afgewerkte stoom, waardoor het vet neergeslagen wordt alvorens de rook in de schoorsteen opstijgt: met dergelijke inrichtingen, hierterstede toegepast, worden goede resultaten verkregen.

De Vice-voorzitter dankt hierop den heer Noordendorp voor zijne mededeelingen.

Vervolgens wordt het overige van den avond besteed aan het berichtigen van eenige boek- en plaatwerken door de Maatschappij aan de Afdeeling tijdelijk afgestaan en waarvan onderscheidene werken, o. a. ook eene collectie photographiën van den heer Rieber, eveneens welwillend aan de Afdeeling gezonden, bijzonder de aandacht trekken.

Aangezien de tijd te kort is om een en ander nauwkeurig te bezien, wordt nog besloten een lokaal te huren waarin de leden gelegenheid vinden gedurende enkele dagen deze werken meer nauwkeurig te bezichtigen.

Hierop wordt door den Voorzitter de Vergadering, die druk bezocht was, onder dankzegging voor de opkomst der leden, gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

Rotterdam. De Raad verleende vergunning aan de Electriciteits-Maatschappij, systeem-Kothinsky tot het leggen van een kabel voor proefnemingen op het gebied der electrische verlichting.

NAGEKOMEN AFLOOPEN.

Rotterdam, 13 Maart: dez. verrichten van grondwerk en het maken der heifundeering voor den nieuwen schouwburg te Rotterdam (van wege den aannemer J. H. Vos Sr.,) te Almelo: ingek. 6 bilj., als:

H. Rietsnijder,	te Rotterdam,	*f* 34,661.70
L. v. d. Weijden,	» Krimpen a/d. Lek,	» 32,880
H. J. Nederhorst,	» Gouda,	» 30,800
L. v. d. Laar,	» Rotterdam,	» 29,700
C. & J. de Bruij,	» idem	» 30,600
J. Visser Gz.,	» Papendrecht,	» 28,900

BENOEMINGEN.

Tot leeraar aan de Koninklijke Militaire Academie, te Breda, is benoemd de heer D. N. T. Buining, thans leeraar in het handteekenen aan de Ambachtsschool te Arnhem.

ADVERTENTIEN.

Gasfabriek Utrecht.

Worden te koop aangeboden 146 stuks RETORTMONDEN D vorm, waarvan 76 met losse deksels en 70 stuks met Mortonsluiting.

71 stuks KLIMPIJPEN, wijd inwendig 102 milli°.

230 stuks ZWAANHALZEN, wijd inwendig 102 milli°.

Aanbiedingen voor de geheele of gedeeltelijke hoeveelheid dezer voorwerpen worden bij franco brieven ingewacht bij Burgemeester en Wethouders van *Utrecht*, voor den 20en Maart 1884. Nadere inlichtingen te bekomen bij den Directeur der Fabriek.

WATERSTAAT.

Provincie Friesland.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag den 28 Maart 1884**, des namiddags ten één ure, zal, bij enkele inschrijving, overeenkomstig § 435 der A. V., in het gebouw van het Provinciaal Bestuur te *Leeuwarden*, worden **aanbesteed:**

Het verbeteren van het groot Scheepvaarwater van Stroobos naar Stavoren en Lemmer, 2e gedeelte, in 4 perceelen en in massa.

Raming *f* 140.000.

Het bestek ligt ter lezing in het Gebouw van het Provinciaal Bestuur van *Friesland* te *Leeuwarden*.

Gezegelde formulieren voor inschrijvingsbiljetten zijn tegen betaling van *f* 0.25 en bestekken tegen betaling van *f* 1.50 op het Bureau van den Provincialen Hoofdingenieur in de *eau Smetestraat* te *Leeuwarden* verkrijgbaar.

De noodige aanwijzing wordt op de plaats gedaan op Maandag den 24 Maart e. k., te beginnen bij de draaibrug te *Bergumerdam*, des voormiddags 9½ ure.

Voorts zijn nadere inlichtingen te bekomen bij den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat voornoemd.

Leeuwarden, Maart 1884.

De Commissaris des Konings in de provincie *Friesland*,
VAN HARINXMA THOE SLOOTEN.

ATTENTIE.

TE KOOP voor *f* 125 à contant een nieuw Ex. van de **Dictionnaire raisonné de l'Architecture Française du 11e au 16e siècle** par

E. VIOLET LE DUC,

10 dln. in bruin lederen band, vergald op snede.

Te bevragen letter O bij Chr. DE LEEUW, Advertentie-Bureau, Haarlemmerdijk 146, *Amsterdam*.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS en WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.

EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN

Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.

Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat.)

Op **Dinsdag den 1ste April 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 395.

Het maken van eene Goederenbergplaats op het Station Nuenen.

De besteding geschiedt volgens § 57 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 15den Maart 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. VAN DER KUN te *Veghel* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 27 Maart 1884 ten 11.30 ure des voormiddags.

Utrecht, den 12den Maart 1884.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *MUIDEN* zullen op **Dinsdag den 1ste April 1884**, des middags ten 12 ure, op het Raadhuis aldaar, bij enkele inschrijving **aanbesteden:**

Het bouwen van eene school met onderwijzerswoning te Muiden.

De bestekken en teekeningen zijn te zamen, van af 17 Maart e. k., op franco aanvrage te bekomen tegen betaling van *f* 2 ten Raadhuize en bij den Architect te *Muiden*, door wien nadere inlichtingen worden gegeven.

Aanwijzing op den dag der besteding 's morgens ten 10 ure.

Burgem. ester en Wethouders voor zend,
G. C. FATIUS.
De Secretaris,
G. VERSCHUUR.

RIETSCHEL & HENNEBERG,

Ingenieurs & Fabriekanten,

Berlijn. Dresden. Keulen. Weenen.

Vertegenwoordiger voor Nederland

J. VAN HOORN Szn., Ingenieur Amsterdam.

Projecten, Begrootingen en Aanleg

VAN

Centraalverwarming & Ventilatie-Inrichtingen,

naar de nieuwste en proefondervindelijk beste Constructiën voor:

Woonhuizen, Villa's, Kantoren, Winkels, Hotels, Restauraties, Schouwburgen, Museums, Kerken, Ziekenhuizen, Scholen, Bibliotheken, Krankzinnigengestichten, Gevangenissen, Openbare Gebouwen, Werkplaatsen, Fabrieken enz. door middel van **Stoom-, Water- of Luchtverwarming** of **gecombineerde systemen.**

Installaties van Openbare Zwem- en Badinrichtingen.

Stoomkooktoestellen en Wasch-inrichtingen.

Drooginrichtingen voor Abattoirs en Fabrieken

MAGAZIJN VAN TEEKENBEHOEFTEN

VOOR BOUWKUNDIGEN

van Th. J. DOBBE en Zoon te Utrecht.

Ruime sorteering van alle soorten **PAPIER SANS FIN, DÉTAILPAPIER, PAPIER QUADRILLÉ AU MILLIMÈTRE, PAPIER TOILE, CALQUEERPAPIER** en **CALQUEERLINNEN.**

☞ *Op aanvragen worden fransche Monsters toegezonden.*

PASSERDOOZEN uit de beste Fabrieken, **ORILLON-, VERDEEL-** en **ZAKPASSERS, TREKPENNEN, PLOMBS** en **MEETLINTEN** (Chesterman's) van 10 en 20 Meters.

DECAMETERS met Stalen lint prima kwaliteit, ad *f* 11.

SCHRAFFIRMACHINES, om grove of fijne arceeringen te maken ad *f* 3.30 *met beschrijving.*

REKENSCHALEN, (Système Tavernier Gravet) **met zeer duidelijke beschrijving** ad *f* 6.50.

ACKERMANN'S VERWEN, VERWEN IN TUBES, O. I. INKTEN, PENSEELEN, VERFSCHOTELS, DECIMETERS van 20, 30 en 50 Centimeters, **SCHALEN** in de meeste verscheidenheid, **TEEKENHAKEN, DRIEHOEKEN** in hout en caoutchouc, **PISTOLETS, POTLOODEN** enz. enz.

BOEK- en STEENDRUKWERKEN.

Bestekken met of zonder Teekeningen worden ten spoedigste geleverd.

Uitmuntend **Papier** en **Preparaat** voor **LICHTDRUK.**

☞ De verschillende Teekenpapieren van de Firma CARL SCHLEICHER & SCHäLL te *Düren*, waarvan steeds Monsters in onderscheidene Tij'schriften voorkomen, zijn allen bij ons te verkrijgen voor denzelfden daarop aangegeven prijs, **zonder eenige verhooging.**

HOOFD-AGENTSCHAP en DEPôT.

VAN

fijnkleurige, jaarhaarde **Muur-** en **Vloertegels** uit Saint Paul, **Parket-** en **Trottoirtegels** uit Neustadt, fijne **Cementen Vloeren** en **Randen** uit Roosendaal (N. Br.), **Witte Fransche Zandsteen** uit de groeven van CHAZANNES en SAINT SAVINIEN, geladen te Rochefort à *f* 17.50 per cub. M.

Een groote keuze **Marmeren Schoorsteenmantels** uit de Stoommarmerfabriek der Heeren OZINGA & VLASKAMP te *Dockum*, is in onze magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.

SPECIAAL HANDEL in: Kleurige **Groninger-, Rijn-, Friesche-** en **Kunst-Zandsteen, Gevel-, Profiel-** en **Vlechtingsteenen.** Alle bekende soorten **Dakpannen** met daarbij passende **IJzeren Dakramen, Engelsche, Duitsche** en **Belgische Portland-Cement** en **Gips, Riool-** en **Schoorsteenbuizen, Muursteentjes, Schelpen, Cementen Putten, Hardsteen-, Marmer-** en **Kunststeenwerken, Marmeren** en **Bremer Vloeren, Grafzerken** en **Monumenten,** uiterst billijk in prijs. **Marmeren Schoorsteenmantels, Marmeren Waschtafelbladen,** gebeeldhouwde **Houten Schoorsteenmantels,** gedraaide **Houtwaren, Houten Trapbalusters, Deurkrukken, Secreet-Brillen** en **Doksels, Bouwornementen** in **Zink, Terra Cotta, Consoles** en **Sluitstukken, Plastische Plafondversieringen, Asphaltbuizen** welke onverslijtbaar en goedkoop zijn. **Asphaltdakpapier, Tuiles métalliques** en **Puzzolan-cement.**

Fabriek van **Terra Cotta Bouwornementen** in diverse kleuren. **Beelden, Vazen,** enz. Sedert 1835 gevestigd te *Zeist*, bekroond met diverse Medailjes.

Magazijnen te *AMSTERDAM*, Achter Oosteinde, bij het Paleis voor Volksvlijt.

MARTIN en Co.

Eerste qualiteit. **Fabriekspriizen.**

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *Bergen-op-Zoom* zullen op **Woensdag den 2 April 1884**, des namiddags ten één ure, in het openbaar ten Raadhuize aldaar

aanbesteden:

Het maken van verschillende duikers, waterleidingen en andere werken ten behoeve voor den aanvoer van versch water naar de oesterputten en het daarstellen van eene bad- en zweminrichting in de Nieuwe Haven.

De aanbesteding geschiedt bij enkele inschrijving overeenkomstig § 435 der A. V.

De aanwijzing in loco zal plaats hebben op Maandag den 31 Maart, des namiddags ten één ure en op Dinsdag den 1 April, des voormiddags ten 9 ure.

Van af den 21 Maart liggen het bestek en de teekeningen ter lezing ter Gemeente-Secretarie en zijn aldaar verkrijgbaar op franco aanvraag tegen betaling van twee gulden vijftig cents.

Bergen-op-Zoom, den 14 Maart 1884.
Burgemeester en Wethouders voorzoend,
P. VAN HASSELT.
De Secretaris,
L. M. MAGNÉE.

A. P. DE VRIES Jr.

JALOUSIËNFABRIKANT,

Passeerdergracht N°. 22, Amsterdam.

Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN,** uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**

Monsters en prijscourant franco en gratis.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *Bergen-op-Zoom* zullen op **Zaterdag den 5 April 1884**, des namiddags ten één ure, in het openbaar ten Raadhuize aldaar

aanbesteden:

de levering van 86500 Grèskeien.

De aanbesteding geschiedt bij enkele inschrijving overeenkomstig § 435 der A. V.

Bestekken zijn op franco aanvrage tegen betaling van 25 cents per exemplaar te bekomen ter Gemeente-Secretarie.

Bergen-op-Zoom, den 14 Maart 1884.
Burgemeester en Wethouders voorzoend,
P. VAN HASSELT.
De Secretaris,
L. M. MAGNÉE.

Aanbesteding.

Op **Dinsdag 1 April 1884**, des namiddags ten één ure, zal door Burgemeester en Wethouders van *Zandvoort* worden **aanbesteed:**

Het bouwen van een NIEUWE SCHOOL te Zandvoort.

Het gedrukte bestek met bijbehoorende teekeningen is verkrijgbaar ter Gemeente-Secretarie te *Zandvoort*, tegen betaling van *f* 3.— per stel.

Aanwijzing in loco zal plaats vinden op *Woensdag 26 Maart a. s.*, des namiddags ten één ure.

De inschrijving-billetten moeten daags vóór de besteling worden ingeleverd in een gesloten bus, geplaatst ter Secretarie der Gemeente.

De opening der billetten zal plaats hebben in het Bad-hôtel van den Heer DRIEHUIZEN op het in het hoofd dezer vermelde tijdstip.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Architect D. E. L. v. d. AREND, te *Haarlem*.

Burgemeester en Wethouders voorzoend:
BOERLAGE.
De Secretaris,
VAN LENNEP.

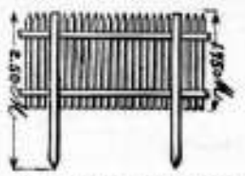

J. & D. VAN DER POT,

ROTTERDAM.

GEKYANISEERD ROTVRIJ

RASTER- en ander HOUTWERK,

in alle op te geven maten, tot 10.25 M.

niet vatbaar voor de Champion en uiterst langzaam brandend.

Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken

BESTEKHOUT

en verder TIMMERHOUT,

Vlot- en Slijpdeelen enz.

Prima **PORTLAND-CEMENT,**

merk **BYCKERHOFF & SÖHNE,**

in wichthoudende Vaten van 180 Kilo en Zakken van 70 Kilo,

niet vervalscht met **hoogovenslakken, kalksteen** of dergelijke bijmengingen.

HYDRAULISCHE en andere KALK,

per Wagon of Scheepslading.

HARDSTEEN,

uit de prachtige groeve te Empliene,

van de Heeren GOOSSENS & SONNENBERG, gezaagd in Platen

en **STEENHOUWWERK** op maat klaargemaakt.

NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA.

ZANDSTEEN.

uit de groeven van

Staudernheimer.	**Cordeler.**
Breitenheimer.	**Wexemer.**
Udelfanger.	**Roode Kylthaler enz.**
Bentheimer.	**La Rochette.**

Italiaansche Mozaïkvloeren,

volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.

BELGISCHE GIPS.

Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK
TE
AMSTERDAM
Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT
VAN
VAL DE TRAVERS
ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Bruggonstructiën** enz.

LOUIS GOFFIN & CIE.
Avenue Rogier 27 Luik.

LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk,** enz. enz. **Monsters op aanvrage verkrijgbaar.**

G. J. VINCENT & C°.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.

Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de
ZILVEREN MEDAILLE.

Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.

Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Kotels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(Voor rekening van den Staat.)

Op **Dinsdag den 25ste Maart 1884,** des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek no. 394.

Het verrichten van grondwerken, het uitbreiden van den losweg en het lossporr, het maken van eene goederenbergplaats en het verrichten van bijkomende werken op het station Rilland-Bath, ten behoeve van den spoorweg Roosendaal—Vlissingen.

De besteding geschiedt volgens § 68 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 11den Maart 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvrag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afdeeling Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 18 Maart 1884 ten 11.30 ure des voormiddags.

Utrecht, den 8ste Maart 1884.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Losanges, IJzeren Daken, en Zijdek., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

Vraagt Catalog. NEDERL. **Van der Linden & Co.** VERZINKFABRIEK, *Dordrecht.*

Galv. op LOON Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

Aanbesteding bij Inschrijving,
IN TWEE PERCEELEN.

1o. **Van de RIOLERING van het grachtje achter „het Kogelpark", te Dordrecht,**
2o. **Van de RIOLERING van een gedeelte der Binnenstad aldaar, beide met de gedeeltelijke Leverantie van de daartoe benoodigde Materialen.**

Van af Maandag den 10 Maart 1884 zijn de bestekken tegen betaling van *f* 0.50 per exemplaar, verkrijgbaar ter Gemeente-Secretarie te *Dordrecht*, de teekeningen, voor zoover de voorraad strekt, tegen betaling van *f* 3.— per stel, aan het Bureau der Gemeentewerken aldaar, alwaar tevens alle verdere inlichtingen te bekomen zijn.

De biljetten moeten worden ingeleverd ter Secretarie voornoemd, vóór of op *Maandag den 24 Maart* 1884, des nam. 12½ uur, in eene op iederen werkdag aldaar daartoe aanwezige bus.

Aanwijzing in loco op *Donderdag den 20 Maart* te voren, des nam. ten 2 ure, te beginnen aan zde Snellesluis", bij de Riesdijkhaven.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Bij **P. GOUDA QUINT,** te **Arnhem,** is verschenen de **vierde** aflevering van:
Beknopt Practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT.
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.
Met omstreeks 600 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.
De uitgave geschiedt bij intoekening in ongeveer 10 afleveringen à /1.20.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam.
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Rzn.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *een* gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 3.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, zal 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

(A. et A.) HET HONORARIUM VAN DEN ARCHITECT.

Als eene bijdrage tot de honorariumquaestie zal zeker de mededeeling van onderstaand, bij de Engelsche architecten gebruikelijk, tarief, velen niet onwelkom zijn. Wij stellen ons voor, dit eerstdaags door het tarief van de Zweedsche architecten te doen volgen, en verwijzen tevens naar het Duitsche tarief, dat op pag. 257 van den vorigen jaargang van dit weekblad te vinden is.

Het tarief luidt als volgt:

a. *Nieuwe bouwwerken.*

1. Het honorarium van den architect wordt berekend naar den maatstaf van 5 procent van de bouwkosten. Alle reiskosten, andere onkosten en, in hieronder te bepalen gevallen, ook de verblijfkosten worden door den bouwheer betaald.

2. Alle werken, die een meer dan gewone mate van talent vereischen, in het algemeen dus eigenlijk gezegde kunstwerken, als decoraties in schilderwerk, beeldhouwwerk of mozaiek uitgevoerd, meubelen, enz. worden niet volgens bovengenoemden maatstaf gehonoreerd. Het honorarium wordt dan berekend naar de mate van den tijd, dien het maken der teekeningen vereischt heeft, en in elk bijzonder geval afzonderlijk geregeld.

3. Voor alle werken, sub 2 genoemd, waarvoor de architect geen plans of teekeningen gemaakt heeft, doch over de uitvoering waarvan hem het toezicht is opgedragen, zal een honorarium van 2½ procent in rekening gebracht worden.

4. Voor alle werken onder *f* 6000 wordt 5 procent als een onvoldoende belooning beschouwd. Daarom wordt bovendien nog voor werken onder *f* 1200 10 procent, en voor werken van *f* 1200 tot *f* 6000 5 procent extra berekend.

5. Het honorarium wordt berekend volgens het geheele bedrag dat verbouwd wordt, zoowel aan materialen als aan arbeidsloonen.

6. Het honorarium voor bijwerken wordt bepaald op 2½ procent, terwijl daarenboven de kosten van het opmeten daarvan door den bouwheer aan den architect vergoed worden.

7. De architect wordt voor de helft betaald bij het onderteekenen van het contract der aanneming en voor de andere helft in dezelfde verhouding als de termijnen der aannemingssom.

b. *Reiskosten.*

8. Alle reiskosten worden den architect vergoed.

9. Bij alle bovenstaande honorariumberekeningen is ondersteld, dat de werken, die uitgevoerd worden, niet ver van het bureau van den architect verwijderd zijn. Is dit het geval, zoodat behalve reiskosten ook verblijfkosten gemaakt moeten worden, dan worden deze den architect vergoed, die daarenboven, wegens tijdverlies, nog 5 procent boven het gewone honorarium in rekening mag brengen.

c. *Bijbemoeiingen.*

10. De percentsgewijze loonsberekeningen zijn allen te verstaan zonder verschillende bijbemoeiingen, als onderhandelingen omtrent aankoop van terrein, afkoop of regeling van servituten of het regelen van schadevergoeding, die door de schuld des aannemers aan eigenaars van belendende perceelen mocht verschuldigd zijn. Al deze diensten moeten afzonderlijk gehonoreerd worden, naar rato van den daaraan gewijden tijd.

11. Als de bouwheer, nadat hij eerst een ontwerp goedgekeurd heeft, later veranderingen wil maken, mag de architect daarvoor extra betaling rekenen en den tot het maken der verandering noodigen tijd tot grondslag nemen.

12. Als de architect een volledig ontwerp met beschrijving en globale begrooting heeft ingediend, mag hij de helft van het gewoon honorarium rekenen, wanneer hem de uitvoering niet wordt opgedragen.

13. Heeft de architect daarenboven, op last van zijne patroon, aannemers ter inschrijving opgeroepen, dan mag hij nog ½ procent extra rekenen.

d. *Veranderingen tijdens den bouw.*

14. Worden tijdens den bouw door den bouwheer veranderingen noodzakelijk geacht, dan kan de architect zich daarvoor laten betalen al naar gelang van den meerderen of minderen tijd, dien hij daaraan besteed heeft.

e. *Verplichtingen van den architect.*

15. Voor het honorarium van 5 ten honderd is de architect verplicht te leveren of te verrichten:

a. Schetsontwerpen.

b. Een volledig plan, met beschrijving, zoodanig dat deze tot het sluiten van een contract en het maken van een begrooting voldoende zijn.

c. Alle detailteekeningen.

d. Het toezicht op den bouw.

e. Het controleeren der rekeningen (niet die van het bijwerk).

16. Voor een ruwe prijsopgaaf mag geen honorarium gevorderd worden; voor een uitgewerkte begrooting echter wel.

17. Voor het honorarium van 5 procent is de architect verder verplicht den bouwheer 2 stel teekeningen van het volledig ontwerp met beschrijving te leveren, doch hij kan extra betaling verlangen als van zijn teekeningen door een ander dan door hem zelf gebruikgemaakt wordt.

f. *Situaties, verhuringen, terreinwerkzaamheden.*

18. De betaling voor het maken van een situatieteekening zal geschieden al naar mate de meerdere of mindere moeilijkheid, die aan dat werk verbonden was.

19. Voor het huren van terreinen zal de architect hoogstens één jaar huur mogen berekenen.

20. Als de architect een voltooid gebouw finaal opneemt, kan hij daarvoor $^1/_2$ procent in rekening brengen.

21. Reis- en verblijfkosten worden afzonderlijk vergoed.

22. Werkzaamheden op het terrein verricht, als het aanleggen van wegen, het maken van afsluitingen enz., worden afzonderlijk door den architect in rekening gebracht.

g. *Diversen.*

23. Voor taxaties mag gerekend worden:
1 procent tot *f* 12000;
$^1/_2$ procent tot *f* 120000.
Voor hoogere bedragen volgens overeenkomst.
Alle onkosten worden afzonderlijk vergoed.

24. Het dagloon van een architect wordt minstens op *f* 40 berekend.

h. *Herstellingen.*

25. Het honorarium voor herstellingen bedraagt 5 procent van de begrootingssom, doch nooit minder dan *f* 6.

26. De architect behoeft geen staat van hoeveelheden uit te trekken, tenzij dit met den aanbesteder bedongen is, die dan ook de kosten daarvan moet dragen, terwijl den aannemer dan daarvoor niets in rekening mag worden gebracht.

Het bovenstaande tarief kan alleen dan naar waarde geschat worden, als men bedenkt, dat in Engeland de toestanden geheel anders zijn dan bij ons. De Engelsche architect maakt alleen teekeningen en beschrijving, met globale begrooting. Hij noodigt dan eenige aannemers uit, die te zamen voor hunne rekening een zoogenoemden „quantity suweyor" benoemen, die de hoeveelheden uittrekt, en daarvoor verantwoordelijk is. Een bestek, zooals wij dat hebben, is in Engeland onbekend. Men ziet ook, dat van Engelsche architecten soms werkzaamheden verlangd worden, die onze architecten in den regel niet verrichten.

Wij onthouden ons ditmaal van critiek en wenschen deze mededeeling eenvoudig als bijdrage tot de thans zoo veel besproken honorariumquaestie beschouwd te zien.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 19 Maart 1884.

Na lezing der notulen wordt mededeeling gedaan, dat de heer J. A. Schuurman, directeur der Publieke Werken der gemeente Amsterdam, als donateur is toegetreden, en dat de heer J. H. Leliman, eere-voorzitter des Genootschaps, wederom eene belangrijke bijdrage aan de genootschapskas schonk.

Op de uitgeschreven prijsvraag voor een kerkorgelbetimmering zijn ingekomen 8 antwoorden met de motto's:

Crescendo.
Orgel.
Mie.
Sweelinck.
J. P. Sweelinck.
Froberger.
D. W. B.
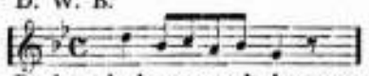
De heer Andreson wordt als gewoon lid aangenomen.

Daarna stelt de heer Jan Springer ter bezichtiging de plaatwerken: „Les tapisseries décoratives du Garde-Meuble", „Gezichten uit Japan" en „Bauornamente der Neuzeit", terwijl de heer Croizet van Uchelen doet circuleeren „Malerisches-historisches Album von Italiën." Beiden heeren wordt dankgezegd, en nadat de heer Napoleon Legrand nog tot kunstlievend lid is voorgesteld, wordt de vergadering gesloten.

IETS OVER HET „SCHOONE" IN VORM, IN KLEUR EN IN BEWEGING.

Behalve de neiging tot gezelligheid, heeft de mensch nog een tweede, niet minder voorname, hoofdeigenschap, namelijk: „de neiging tot het schoone."

In beide eigenschappen is de afwijking bij den mensch zeer groot. Zij is het natuurlijk gevolg van de persoonlijke gesteldheid of den aard der individuen, die bij ieder min of meer wordt gewijzigd door invloeden, die van buitenaf daarop werken. Deze invloeden zijn zeer wisselvallig en onbepaald, en vormen, door deze verscheidenheid, den even ongelijksoortigen aanleg voor het „schoone."

Niet zoodra is de mensch zijn oorspronkelijk bekrompen toestand ontworsteld, of hij geeft reeds vormelijke blijken van neiging tot versiering op zijne manier, van een streven naar het schoone. Dit gevoel voor iets, dat uitmunt door bevalligen, aantrekkelijken vorm en kleur, en den toeleg op schoonheid en kracht, verruimt zich evenredig met de door ondervinding opgedane kennis.

Behalve het natuurlijk gevoel, moeten verstand en wetenschap de gegevens leveren voor onze geestelijke werkzaamheid op den weg naar het „schoone", terwijl eenvoud en waarheid daarbij de meest betrouwbare richting aangeven.

Aanleg en oefening moeten ook hierin hand aan hand gaan, en elkaar wederzijds steunen. Toevallig kan den een voor deze of die kunst meer aanleg eigen zijn, dan den ander; zonder oefening echter blijft de persoonlijke aanleg een renteloos kapitaal, dat zich zelf verteert. Voor eigen vlijt blijft dus veel over, en wel juist datgene, door de meesten over 't hoofd gezien en te veel als bijzaak behandeld. De aanleg voor 't schoone is van teederen aard en zijne ontwikkeling vereischt daarom bijzondere zorg; hij is het product van de vereenigde werkzaamheid van gevoel en verstand.

„Er is niets in ons verstand," zegt Moleschott, „dat niet reeds door de poort van onze zinnen was binnengekomen." Het woord „verstand" is eene zeer algemeene uitdrukking, doch in den zin door Moleschott eraan gehecht, moet dan ook de aanleg tot het schoone worden beschouwd als een vermogen van zinnelijken aard, en als zoodanig zal dit ook ontwikkeld moeten worden door den invloed der zintuigen, die, onder bedekte voorwaarden, op gevoel en verstand werken.

Terwijl de zintuigen door oefening zich versterken en gevoeliger worden, en daardoor de uitwendige indrukken toenemen in aantal en verscheidenheid, zoo zal ook de aanleg voor 't schoone zich evenredig bewegen in steeds ruimer kring en tegelijkertijd fijner worden. Deze aanleg is dus oorspronkelijk aan alle menschen gemeen, tenzij, door ongunstige afwijking van lichamelijke gesteldheid, de mogelijkheid daartoe is uitgesloten.

Van eene bovennatuurlijke, onmiddellijke ingeving voor het „schoone" kan dus geene sprake zijn, wijl ook gevoel en verstand in 't algemeen aan dergelijke beschikking niet onderworpen zijn.

Het schoone, waarnaar de beoefenaar streeft, bestaat slechts denkbeeldig. Dit ideale is iets betrekkelijks en het is daarmede als met den horizon, die wijkt naarmate men hem nadert. Onze nadering tot het ideale schoon kan dus alleen worden bewezen door de feitelijke overtuiging, dat wij vroegere standpunten met nieuwe, die meer voorwaarts liggen, hebben verwisseld.

Deze standpunten liggen, bij volksstammen zoowel als bij den afzonderlijken individu, gewoonlijk zoo verbazend ver uit elkander, dat de voorstellingen, die zich daarbij voordoen, soms begrippen vormen, die lijnrecht aan elkaar tegenovergesteld zijn. Wij ontdekken dit in de mode, de uitdrukking van het ideale schoon met betrekking tot den persoon zelf en zijne wenschen, waarbij de aard van de luchtgesteldheid een niet onbelangrijke rol speelt.

De neiging tot het schoone is wel overal aanwezig, maar in de vormen, waarin zij zich uitdrukt, vertoont zich niets gemeenschappelijks. Deze vormen bepalen zich overal en in alles, door den onmiddellijken invloed van individueele gesteldheid en het klimaat, de levensgewoonten, bedrijven en ondervinding. Die regel geldt ook voor het schoone op het gebied van nuttige en schoone kunsten. In 't algemeen kan men opmerken, dat met betrekking tot de werking van het schoonheidsgevoel, er bij de menschen veel minder verscheidenheid bestaat, dan met betrekking tot het verstand en redelijk oordeel.

Een mooi gebouw, een schoon beeld, een fraai landschap, roeren of treffen ons reeds vóóraleer wij nog den tijd hadden, om rekenschap te geven van die ingenomenheid; en zonderling mag het heeten, dat zulke schoonheden den geleerde, den leek, het kind en den grijsaard even onmiddellijk treffen, en op weinig afwijkende wijze. Dit is de zinnelijke gevoeligheid voor het schoone; het is een zeker gevoel voor orde, evenredigheid, overeenstemming, schoonheid, voor alles, dat uitmunt door grootheid, voortreffelijkheid, nieuwheid.

Reeds vroeg openbaart zich dit welbehagen bij kinderen; zij toonen ingenomenheid met regelmatig-gevormde voorwerpen, bewondering voor teekeningen, prenten, beelden en andere nabootsingen; zij hebben schik in alles, wat zich nieuw en wonderbaar aan hun oog voordoet.

Het gebied der kunsten is zeker wel het geschiktst terrein, waar dit gevoel zich op de vruchtbaarste wijze kan ontwikkelen, omdat daarbij een ruim gebruik der zintuigen gevorderd wordt. Wij zien, hoe beeldhouwers, graveurs, en zij die aan microscopischen arbeid doen, eene buitengewone fijnheid van gezicht verkrijgen, en hun het kleinste verschil dadelijk in 't oog valt. Het muzikaal gehoor, dat in den beginne alleen smaak vindt in de eenvoudigste stukken, verheft zich, door meerdere oefening en bekwaamheid in opmerken, tot fijnere melodieën, totdat het ten slotte bekwaam wordt, om de meest saamgestelde en kunstigste harmonie met welbehagen te volgen. Evenzoo is het bij de beeldende kunsten: een juist oog voor het ideale schoon kan men eerst verkrijgen door herhaalde oefening, door aanhoudende beschouwing van de beste voorbeelden, en door kennis te maken met de werken van erkende meesters.

De nieuweling in de kunst is niet instaat om de gebrekkige en schoone deelen aan te wijzen, wijl hem de grondslag voor zijn oordeel daartoe ontbreekt; alleen zal hij, evenals een gewoon mensch, kunnen zeggen of 't hem bevalt of niet. Door vermeerdering zijner kunstkennis zal echter zijn schoonheidsgevoel enger bepaald en duidelijker worden, en weldra de bekwaamheid verkrijgen om de schoone en gebrekkige deelen te schiften; de oorspronkelijke nevel van het gevoel klaart dan meer en meer op, totdat hij weldra met helder oordeel omtrent het schoone kan besluiten.

Bij deze trapsgewijze vordering tot een bevoegd schoonheidsbegrip, was de hulp van het verstand onmisbaar. Het welbehagen, dat het schoone ons biedt, is alleen gevoel, maar het oordeel over de uitvoering zelf behoort aan het verstand, dat de nabootsing met het origineel vergelijkt en toetst aan de constructieve eischen der kunst. Het kunstoordeel van het verstand leidt derhalve nader tot het ideale schoon, dan dat van het gevoel. 't Valt echter niet licht, bij voorwerpen van natuur of kunst te bepalen, of hunne schoonheid het gevolg is van overeenstemming en eenheid, of wel van verscheidenheid in de onderdeelen, en welk aandeel tot het schoon karakter van 't geheel door geschiedkundige beteekenis of door het idee van nuttigheid en doelmatigheid werd toegebracht.

Bij de kleuren vooral, schijnt ons oordeel geen grond te kunnen aanwijzen, waardoor hare fraaiheid beheerscht wordt; zeer waarschijnlijk ligt die in de structuur van ons oog of in de denkbeeldige sympathie, die bij uitzondering aan sommigen wordt toegekend, als aan wit, zwart, blauw. Enkele kleuren maken een vloeienden, zachten, andere een levendigen, sterken indruk; de eersten zijn het voornamelijk, die 't gemakkelijkst aan het schoonheidsgevoel voldoen en het schoone in de voorwerpen verhoogen. Naar ons oordeel ligt 't verwonderlijke hierin misschien in het oorspronkelijk wezen der kleuren. De nieuwere wetenschap toch onderstelt, dat zij, evenals het geluid door luchtgolvingen onze ooren bereikt, op gelijke wijze worden veroorzaakt door de trillingen van eene uiterst fijne, de alles-omringende, etherstof, die, zich alom en rondom verspreidende, op het netvlies de gewaarwording van licht verwekt; terwijl door het aantal trillingen per seconde, en de snelheid waarmede zij ons oog treffen, de kleursoort bepaald wordt. De mogelijkheid van den geleidelijken overgang der zachtere kleuren tot de sterkere wordt ons dan duidelijker, daar deze alleen afhankelijk is van de vermeerderende hoeveelheid en snelheid der ethertrillingen, en waardoor, evenals bij de verheffing van het geluid, het schoonheidsgevoel nader wordt geleid tot het „grootsche", het „verhevene". De overgang kan ook plaats vinden door geleidelijke tusschenkleuren, waardoor een aangenamer stemming wordt teweeggebracht, en meer het ideale schoone wordt bereikt.

Figuren en voorwerpen van regelmatigen omtrek zijn ook zeer geschikt om aan het schoone te voldoen; hoewel regelmatigheid van vorm daartoe geenszins altijd vereischte is. Nut en doelmatigheid dier voorwerpen kan daarbij ook invloed doen gelden. In de kunst, zoowel als in de natuur, kan verscheidenheid, zelfs als ze aan opzettelijke verwaarloozing van alle regelmatigheid of nut doet denken, veel schoons leveren. Een

kronkelende rivier geeft een schooner aanblik dan een rechtloopend kanaal. Een in 't wild opgewassen boom kan schooner zijn dan een als kegel of pyramide opgesnoeide. Een tuin met rechte, symmetrisch aangelegde paden en vierkante perken, zal minder behagen aan het oog, dan een als Engelsch-werk aangelegde, met in-elkander-vloeiende, meandrische en rechte grenslijnen.

Bij deze voorbeelden is het ideale schoone beslissend, omdat de ideeën van nut en doelmatigheid daarbij geheel zijn uitgesloten. Geheel anders is het echter met de vormen der kunstproducten, die dienen om in onze onmiddellijke behoeften te voorzien. Van de gebouwen moeten afdeelingen, deuren, ramen enz. regelmatig van vorm wezen, daar 't het oog onaangenaam aandoet als zij dat niet zijn. Het schoonheidsgevoel van den architect is aan deze eischen gebonden, waardoor zijne beweging niet weinig beperkt wordt, ten opzichte van het kunstschoon. Moeilijker nog is het werk van den beeldhouwer, die in de vormen van zijne voorwerpen levensuitdrukkingen moet overbrengen, en nog moeilijker dat van den kunstschilder, die met de eenvoudige kleuren: blauw, geel, rood en groen, harmonieën moet vormen, en binnen de omtrekken der afzonderlijke figuren, den aan elk bijzonder toekomenden levensgeest moet aanbrengen.

In de richting en de uitgebreidheid van lijnen ligt ook iets, dat op het schoonheidsgevoel werkt. De gebogen lijn voldoet op dit punt gemakkelijker dan de rechte; het hoogste natuurschoon heeft meestal afwisselend buigende of golvende vormlijnen en somwijlen eene geregelde afwijking van regelmatigheid in begrenzing en kleurentooi.

Plato roemde de bolvormige gedaante en de cirkelvormige beweging, als de volmaaktste uitdrukking van het ideale schoon. William Hogarth, een Engelsch teekenaar, schilder en graveur, noemde de ogiefvormige lijn de lijn der schoonheid, en de spiraallijn die der bevalligheid. De horizontale lijn heeft iets drukkends, de verticale iets verheffends, en aanmerkelijke uitgebreidheid van beiden vertegenwoordigt iets grootsch, iets verhevens. De kunst, om verscheidenheid te brengen in de toepassing der lijnrichtingen, draagt niet weinig bij tot bereiking van het schoone, en de lijnschakeering is voor den architect, wat het coloriet voor den schilder is.

Een andere bron van het schoone is de beweging, die ons bevallig of heftig aandoet, naar de mate van hare snelheid en richting. De gelijkmatig langzame beweging van het tusschen meandrische oevers stroomende water, bevalt ons wel; doch deze ingenomenheid verdwijnt en maakt plaats voor den indruk van iets grootsch of verhevens, zoodra die watermassa en hare snelheid zich uitzetten tot een bulderenden watervloed. Een boomgaard van sierlijk-bloeiende gekroonde stammen geeft een zachten, aangenamen indruk, maar dit aangename gevoel verdwijnt met de komst van den stormwind, die takken en bladeren en bloesems door elkander zweept.

De verticale lijn, die zich boven ons oog verheft, is fraaier, dan wanneer zij zich naar de diepte uitstrekt; eene beweging, die rijst, stemt ons aangenamer dan eene dalende. De statige verticale beweging van den opgaanden vuurpijl maakt een treffenden indruk, waarvan de gelijkmatige vermindering der aanvankelijke snelheid een overstemmenden zachteren toon aan het gevoel meedeelt. Heeft de pijl zijn hoogste punt bereikt en worden zijne samenstellende deelen ontbonden in harmonisch gekleurde, parabolische vormlijnen, dan bereikt ook ons opgewekt schoonheidsgevoel het toppunt van mogelijk genot en verliest zich in een verheven gevoel van bewondering, dat wegens zijn aard niet lang duren kan. Een overdreven indruk van het schoone duurt altijd kort; slechts datgene, wat ons zacht, aangenaam roert, blijft ons ook het langst bij.

Ofschoon vorm, kleur en beweging, elk op zich zelf, als oorzaak van schoonheid kunnen dienen, zijn echter in genoemd voorbeeld deze drie oorzaken, in onderling verband, gemeenschappelijk, allen werkzaam. Bij dergelijke combinatiën der schoonheidsfactoren wordt de indruk in 't oogloopend verheven. Meer nog dan in producten van menschelijke kunst, treffen wij dit aan in de voortbrengselen der Natuur. Het is daarom niet te verwonderen, dat voor het schoone der kunst, de beste modellen oorspronkelijk werden genomen uit de Natuur. In de uitdrukkingen van het ideale schoon toch brengt deze het ver.

Dien voorrang van de Natuur in het voortbrengen van het schoone, ligt voornamelijk in haren afkeer van stelsels. Zij kent geen voorliefde, geen hoogmoed, geen eigenbaat, geen noodzakelijke nevenbelaagen, geen scherpe begrenzing van nut of doelmatigheid; zij ontbindt en verbindt; zij scheidt en voegt samen; zij behoudt of verplaatst; zij offert het een, om het ander te sparen; zij geeft en zij neemt, al naar gelang dit noodig zij in 't voortbrengen van één geheel, dat volmaakt is in 't schoone. In deze eenvoudige behandeling der stof ligt tevens het groot geheim van het wezen der Natuur, en waarop de mensch steeds tevergeefs de stelselmatige werkzaamheid van zijn geest richtte. En wil de menschelijke kunst in 't scheppen van het ware schoone de natuurmacht terzijdestreven, dan staat haar slechts één weg daartoe open, dien van vrije ontwikkeling. Leerende door hetgeen voorafging, doch vrij van stelselmatigen dwang, zal de kunstenaar in zijn rusteloos pogen telkens eene schrede nader komen tot zijn doel, tot het ware, het ideale schoon; anderen, die na hem komen, zullen, op hunne beurt geleid door hetgeen hij heeft voortgebracht, naarmate van hun aanleg, de volgende schreden kunnen naderen. Dan eerst is er kans op beslisten vooruitgang; dan eerst bestaat er mogelijkheid, dat de menschelijke geest de stoffelijke natuur voorbijstreeft in het leveren van het ideale schoone, en daarmede de meening overtreffen van den genialen dichter Mayer uit Heilbronn, waar hij zegt:

»Aber wir wissen auch, dass die Natur in ihrer einfachen Wahrheit grösser und herrlicher ist, als jedes Gebild von Menschenhand, und als alle Illusionen des erschaffenen Geistes."

Enkhuizen, Jan. 1884. J. G. Lugten.

INGEZONDEN.

(A. et A.) PRIJSVRAAG L. S.

Geachte Redactie,

In het advertentieblad van Maandag 10 dezer en ook in dat van Maandag j.l., komt voor een oproeping tot het beantwoorden van een prijsvraag voor een café te Meppel, ten behoeve waarvan men zich om inlichtingen kan wenden, onder de letters L. S., aan het bureau van de *Meppeler Courant.*

Voor hen, die niet het geluk hadden met het merkwaardig programma kennis te maken, als bewijs dat de Nieuweramstel-schoolprijsvraag nog de slechtste niet was en tevens, naar ik vertrouw, in 't belang van het vak, neem ik de vrijheid u kopie van het mij toegezonden programma betrekkelijk die prijsvraag aan te bieden, met beleefd verzoek om opneming in *De Opmerker.*

Voorwaarden en inlichtingen tot het maken van *bestek, teekening* en *specifieke begrooting van kosten* van een gebouw, hetwelk zal moeten bevatten: conversatie-billardzalen, verkieselijkst aan elkander verbonden; zaalruimte aanbiedende voor vijf honderd vijftig zitplaatsen, tooneel met anexen, kasteleinswoning, kelder, buffetten, regen- en welwaterpompen en wat er verder voor ruimten en lokalen tot een doelmatige goede inrichting van zulk een gebouw benoodigd zijn.

Het terrein, waarop men van plan is zulk een gebouw te stichten, is gelegen aan den zuidelijken toegangsweg naar het station te Meppel; aan den weg breed 15 M., diep of lang 50 M.

Het maaiveld ligt p. m. 1 Meter beneden de bovenkant straat, terwijl de vaste bouwgrond p. m. een Meter beneden het maaiveld ligt.

De aan dit terrein grenzende gronden kunnen langs de diepte- of lengtekanten bebouwd worden, voor- en achterzijde niet. De achterzijde wordt gescheiden van het aangrenzende perceel door een sloot, welke tevens dient tot afvoer van water, enz. enz.

Het terrein ligt p. m. 350 M. afstand van het kanaal

De begrootingskosten zullen den prijs van *tienduizend* gulden niet te boven mogen gaan.

Het gebouw moet zoo hoog mogelijk geplaatst worden, daar dit het verkieselijkst is.

De kosten van ophooging rondom het gebouw zijn niet bij de aangegeven som inbegrepen.

De plannen moeten volkomen aan deze voorwaarden voldoen en de teekeningen op geen kleiner schaal dan 1 à 100 worden ingezonden en bevatten platte grond, opstand, doorsnede over de lengte en breedte, en onder een motto, door den inzender zelf te kiezen, vóór of den 1 Mei 1884 franco worden ingezonden onder letters L.S bureau *Meppeler Courant* te Meppel.

Een prijs van *vijftig* gulden wordt uitbetaald aan den vervaardiger van het bekroonde plan.

De plannen enz. worden daarna aan de inzenders franco weder teruggezonden *na het bekendmaken kunner namen.*

Het bekroonde plan blijft het eigendom van de uitlovers der prijsvraag.

Indien er meerdere inlichtingen noodig zijn, worden die op franco aanvrage onder bovengenoemd adres zoo noodig gegeven.

Meppel, 10 Maart 1884. L. S.

Hoe lieflijk en verleidelijk mij dat alles reeds tegenlachte — mijn programma was me niet volmaakt genoeg en .... ik vroeg de namen der Juryleden, hoe het met de uitvoering zou gaan enz., waarop mij werd geantwoord:

Aangaande UEd. schrijven van heden is dienende dat de beoordeeling der ingezonden ontwerpen geschiedt door ons, of zoo noodig door een door ons te benoemen bouwkundige na de inzendingstijdsbepaling; er wordt voor ingestaan door ons er geen kopieën of wat hiermede in verband staat van eenige teekening of anderszins genomen worden.

Met de bekroonde inzender wordt door ons bij een eventueele uitvoering van hetzelve in connectie getreden.

Hopende dit naar genoegen moge zijn verblijven wij

L. S."

Natuurlijk was het bijzonder naar mijn genoegen. 'k Heb den *„uitlovers der prijsvraag"* hiervan kennis gegegeven met bijvoeging van een globale begrooting van hun café, een en ander onder het door mij zelf gekozen motto:

Apeldoorn, 20 Maart 1884.

Jac. Leeuwenburgh,

Opzichter Kon. Ned. Locaal-Spoorweg Maatschappij.

TENTOONSTELLING VAN TEEKENINGEN

DER LEDEN VAN DE AFDEELING ROTTERDAM DER MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST *op Vrijdag 22 Maart 1884.*

Tegenwoordig 22 leden en vele geïntroduceerden. De wanden waren allen bedekt met teekeningen, die door negen leden waren ingezonden. De inzenders, in alphabetische orde gerangschikt, hadden de volgende teekeningen tentoongesteld als:

B. H. Beijderwellen te Kralingen:

Een winkelhuis aan den Schiedamschen Dijk te Rotterdam. Goedgeslaagd. — Een villa, genaamd »Vredehof", aan den Ouden Dijk. Eigenaar de heer Caukrien. De middelpartij ietwat overladen, maar overigens verdienstelijk.

H. Cramer te Rotterdam:

Perspectiefteekeningen van de Groote zaal der Societeit »Harmonie", van het inwendige der Zuiderkerk (Van Dam) en van de overdekking der Groote Koopmansbeurs (C. B. Van der Tak). Flinke schaal, flink geteekend.

A. W. van Dam te Rotterdam.

Opmetingen en schetsen van beroemde Bouw-, Beeldhouw- en Schilderwerken in Italië en Griekenland als: St. Marie Delfiore; cathedraal te Florence. Campanile te Florence van Giotto. Deze toren heeft een hoogte van 280 voet. Baptistère te Florence. Santa Croce. Voorts: Muur-, plafond-, en friesbeschilderingen en interieurs. — »Die Forum Nerva Arome". — Temple de M. Antonia et de Faustine, sur la voie sacrée à Rome, met prachtig geteekende beeldengroepen in het frontespies. — Wandversiering te Pompeï. Alles even fijn en uitvoerig, met meesterhand geteekend, kunstig gewasschen en in kleuren bewerkt. Voorts schetsen van beelden en beeldengroepen.

Een proeve van de kunst om met Oost-indische inkt te wasschen, legde de heer Van Dam af met een Ionisch kapiteel. Verder marmer-afbeeldingen van: Agrigente, Forabeau de Theron en Sicilië.

C. M. Droogleever Fortuyn te Rotterdam:

Een Dorpsspoorwegstation, in kleuren, zeer verdienstelijk. Een schoolgebouw met onderwijzerswoning. Een arabesk naar Hitsig, keurig geteekend. Een gebouwtje voor H. Gruson te Buckau-Maagdenburg. Kantoorgebouwen en kunstzaal van Arti. Dubbel woonhuis in het Park Honingen te Kralingen en ten slotte het flinke, doelmatig ingerichte gebouw der Maatschappij voor Kosthuizen, no. 1, aan de Kipstraat te Rotterdam.

J. A. Dupont Rotterdam:

Restauratiegebouw en koffiehuis van Fritschij, hoek Maaskade, te Feijenoord. Eenvoudig, flink ontwerp.

Ed. G. A. Fol Rotterdam:

Serre met schilderijenzaal van den heer Fop Smit Jr. aan den Oost-Bloemmerdijkschenweg te Rotterdam. Stallhouderij (Koetshuis met bovenhuizen en achtergelegen paardenstal) aan den Mauritsweg te Rotterdam. Woonhuis voor den heer van Vollenhoven aldaar. Burgerwoonhuizen met poort en hofje aan de Hugo-de-Grootstraat aldaar.

Kantoorgebouw te Middelburg
Hervormde Kerk te Neuzen } niet uitgevoerd.

Woonhuizen aan de Schiekade te Rotterdam.

Perspectivisch gekleurde schets voor een nieuw Feestgebouw te Rotterdam (niet uitgevoerd).

Een Eere-diploma in diverse kleuren.

Voorts: Ontwerpen naar prijsvragen als: Societeit »Trouw moet blijken" te Haarlem. Ontwerp van 6 woonhuizen, gedeeltelijk bekroond door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. — Idem Station voor Omnibussen, gedrukte uitgave dier Maatschappij. — Societeit: Doele Willem III te Apeldoorn. — Gebouw voor Teijler's Stichting te Haarlem. — Studentensocieteit »Mutua Fides te Groningen enz.

W. C. van Goor:

Ontwerp van een Schouwburg (1844).

J. A. Voorhoeve:

Rijkskweekschool voor vroedvrouwen, met kraaminrichting en Directeurswoning, te Rotterdam. Twee ontwerpen met situatieteekeningen.

Voorhoeve en Weeldenburg:

Rustplaets, drie groote heerenhuizen met een stalgebouw aan het Westplein te Rotterdam. Rijk met kleurig metselwerk versierd; de gevels met sierlijke dakvormen en levendig silhouet; een der schoonste bouwwerken van Rotterdam, gebouwd voor den Heer Van Rijckevorssel.

J. A. Voorhoeve:

Gebouw »Deli" aan de Bierstraat te Rotterdam; een keurig in hardsteen opgetrokken geveltje. Villa aan den Westersingel te Rotterdam.

Weeldenburg:

Voorgevel van de Oud-Roomsch-Katholieke Kerk, Langetorenstraat te Rotterdam; een ontwerp van weinig omvang, maar keurig van samenstelling en krachtig geteekend.

Een en ander te zamen genomen bleek het dat vele leden geen werk hadden ingezonden. Trouwens het zaaltje zou geen meerdere ruimte hebben kunnen bieden, daar zelfs niet eens voor al het ingezondene plaats kon gevonden worden.

Als proefneming kan niettemin de tentoonstelling geslaagd genoemd worden. Wellicht zal het Bestuur middelen kunnen beramen om zich de volgende maal van meer inzendingen te vergewissen en dan een grooter lokaal voor de tentoonstelling te kunnen inrichten.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING ARNHEM.

Vergadering van 19 Maart 1884.

Nadat de notulen van de voorgaande vergadering en het jaarverslag van den Secretaris goedgekeurd waren, werd door den heer H. C. van Woerden eenige mededeelingen gedaan over photolithographie, lichtdruk enz.

Spreker gaf eene beschouwing over photographie en hetgeen daarmede in verband staat, en vermeldde dat er door de verschillende procédés zeer dikwijls spraakverwarring ontstond.

Wat men in Frankrijk b. v. phototypie noemde, werd hier lichtdruk geheeten, en elk uitvinder van een nieuw procédé gaf daaraan ook een anderen naam, die somtijds reeds bestond.

Spreker wilde hier voornamelijk behandelen de photolithographie, photozincographie, photochemitypie, en den pausatdruk (witte lijnen op blauwen grond).

De verschillende procédés berusten op de eigenschap van

sommige organische stoffen dat deze, zoodra ze in verbinding met zouten in 't licht gebracht worden, veranderingen ondergaan. Onder de organische stoffen noemt spreker gelatine en eiwit.

Gelatine, in water geweekt, lost bij 24 à 25° Celsius op en vormt, daarna afgekoeld, een koek.

Deze massa, vermengd met een der chromaten (roode kristallen, die met eiwit verbonden en in 't licht gebracht veranderen, en het chroomzuur omzetten in chroomoxyde), maakt de gelatine onoplosbaar in water en doet haar de kleverige eigenschap verliezen. Het looizuur brengt bij de gelatine dezelfde verandering totstand. De gelatine heeft met de onoplosbaarheid tevens de vatbaarheid verkregen tot het vasthouden van vette stoffen; het water wordt erdoor afgestooten en doet haar niet meer zwellen.

Door deze eigenschap wordt zij toegepast bij verscheidene reproductievakken.

Het is noodig om de gelatinelaag te drogen en te verlichten. Brengt men nu een glasnegatief op geprepareerde en gedroogde gelatine en stelt men dit aan de inwerking van het licht bloot, dan krijgt het de eigenschap om vette stoffen aan te nemen op die plaatsen, waar het licht werkt.

Daarom is het zoo noodig, dat voor photolithographie de teekeningen met zwarte lijnen op zuiver wit papier gemaakt worden. Wanneer men namelijk een glasnegatief vervaardigt, wordt op de plaatsen, waar het licht op de glasplaat werkt, het zilver zwart en blijft op de plaatsen, waar het licht niet werkt, het broomzilver onveranderd. Heeft men nu lichte lijnen' dan straalt vanuit die lijnen ook nog licht en krijgt men dus geen zuiver negatief, dat later bij het inwerken op de gelatineplaat van nadeeligen invloed is.

Plaast men dit negatief op steen, glas of zink, geprepareerd met gelatine en chroomzuur, en laat men daarop gedurende een bepaalden tijd het licht werken, dan krijgt men een positieven afdruk.

Waar de teekening was, heeft de gelatine de eigenschap gekregen om vet aan te nemen en niet op te lossen, en waar het licht niet gewerkt heeft, dus op de plaatsen waar het negatief zwart was, is de gelatine oplosbaar gebleven.

Deze steen, met drukinkt bewerkt, geeft een laag, geschikt om afdrukken te maken. Op zink gebracht geeft het dezelfde uitwerking. Men kan daarbij de onveranderde gelatine wegwasschen en het zink met zuren laten inwerken; daardoor verkrijgt men de teekening in 't zink.

Ook het kleuren van teekeningen voor behandeling in photolithographie is geheel verkeerd, daar de kleuren sommige lichtstralen absorbeeren en verschillende tinten geven.

De chromaatkleuren zijn hiervoor het best te gebruiken. Terra-sienna, Van-Dijcksbruin en vermiljoen worden geheel zwart. Enkele roode kleuren worden geheel wit en sommige blauwe kleuren gitzwart.

Is de inkt te licht, dan straalt, zooals spreker mededeelt, het papier nog lichtstralen uit, en slechts bij zwarten inkt wordt het licht volkomen geabsorbeerd.

Bij den zoogenaamden lichtdruk wordt van de glasplaat gedrukt. Hierbij krijgt men op de plaat de gelatine en reliëf.

Bij de Woodburg-typie brengt men de gelatine-huid tusschen een looden en een stalen plaat, die daarna onder eene persing van eenige duizenden kilo's zwaarte gebracht worden. De gelatine-huid perst zich in de looden plaat en deze is daarna geschikt om afdrukken te maken.

Bij de helio- of kopergravure brengt men de gelatine-huid op een koperen plaat.

Spreker helderde een en ander door proeven op en gaf daarna van de verschillende procédé's eene verzameling ter bezichtiging.

Nadat door enkele leden nog om eenige opheldering was gevraagd, bracht de Voorzitter den heer Van Woerden namens de Vergadering hulde voor zijne interessante voordracht.

Het lid Van der Bach stelde ter bezichtiging een monster Westfaalsche steen van Duitsch formaat, die gebakken waren uit de mergel van de steenkolenmijnen, en wat hardheid betreft zeker niet overtroffen zullen worden. Op de plaats van bereiding was de prijs, volgens mededeeling van genoemd lid, *f* 12 per mille, doch door de transportkosten werd die prijs aanmerkelijk verhoogd.

Wegens het vergevorderde uur sloot de Voorzitter daarna de Vergadering.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

DORDRECHT. De Vereeniging tot verfraaiing van Dordrecht heeft in hare op Donderdag jl. gehouden vergadering besloten tot het uitschrijven van een prijsvraag voor den aanleg der Karremansweide tot een park, en daarvoor een som van *f* 500 beschikbaar te stellen; van dit besluit werd mededeeling gedaan aan het door de Vereeniging in 't leven geroepen Parkcomité, met verzoek dat dit zich permanent zou verklaren totdat over de prijsvraag zal zijn beslist. In de daarop gevolgde beraadslaging der leden van het Parkcomité is de kennisgeving van het besluit tot het uitschrijven van een prijsvraag met ingenomenheid aangehoord, en met algemeene stemmen werd besloten, aan het verzoek tot permanentverklaring te voldoen.

— De ingenieur M. van de Maatschappij »De Schelde" te Vlissingen, die door de Middelburgsche Rechtbank tot *f* 50 boete veroordeeld is wegens verwonding door onvoorzichtigheid, heeft van dat vonnis appèl aangeteekend.

BENOEMINGEN.

— Door den Minister van Waterstaat is, met 1 April a. s., aan P. Berkhout, op verzoek, eervol ontslag verleend als opzichter van den Waterstaat 4e klasse, en zijn met ingang van 1 Juli a. s.: a. bevorderd: tot opzichter van den Waterstaat 1e klasse E. J. Dijk, opzichter 2e klasse; tot opzichter der 2e klasse B. Koldenhof, opzichter 3e klasse; tot opzichter 3e klasse J. A. Jelgersma, opzichter 4e klasse; en zijn benoemd tot opzichter van den Waterstaat 4e klasse L. C. Kramer en H. O. Weenink.

ADVERTENTIEN.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

AANBESTEDING.

Op **Zaterdag den 29ste Maart 1884**, des namiddags te *twee* uren, zal worden **AANBESTEED:**

Het bouwen van een Heerenhuis aan den Stationsweg te Leiden.

Het ontwerp met bestek liggen ter inzage in het Stationskoffiehuis *Zomerzorg* nabij *Leiden*. Gedrukte bestekken zijn ad *f* 1.— te verkrijgen.

De aanwijzing in loco zal plaats hebben op Donderdag den 27ste Maart, des voormiddags te *elf* uren.

Inlichtingen worden gegeven door den Architect W. F. VAN DER HEYDEN, Doezastraat 43, te *Leiden*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 31 Maart 1884**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het openbaar doen **aanbesteden:**

Het gereedmaken van het Terrein voor het aan te leggen Park in den Binnendijkschen Buitenveldersehen Polder.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der gemeente, tegen betaling van *f* 2, met 3 teekeningen.

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Gemeente-Ingenieur, Kamer N°. 93, op het Raadhuis, van 10—12 uur des ochtends.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, VAN TIENHOVEN.
19 Maart 1884. *De Secretaris:*
LE JOLLE, *l. s.*

WATERSTAAT. Provincie Friesland.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag den 4 April 1884**, des namiddags ten *één* ure, zal bij enkele inschrijving, overeenkomstig § 435 der A. V., in het gebouw van het Provinciaal Bestuur te *Leeuwarden*, worden **aanbesteed:**

Het herstellen en verbeteren van de Waterkeering „de Nieuwe Slachte", het onderhoud van dien Dijk met bijbehoorende Kunstwerken en dat van den Groenedijk, van 1 Mei 1884 tot en met 30 April 1885, zoomede het leveren van Bakens, Tonnen ena.

Raming *f* 50,425.

Het bestek ligt ter lezing in voornoemd Gebouw.

Gezegelde formulieren voor inschrijvingsbiljetten zijn tegen betaling van 25 en bestekken tegen betaling van 75 cent op het Bureau van den Provincialen Hoofdingenieur te *Leeuwarden* verkrijgbaar.

De noodige aanwijzing wordt op de plaats gedaan op Maandag 31 Maart e. k., aan te vangen te *Akkrum*, des voormiddag 8½ ure.

Voorts zijn nadere inlichtingen te bekomen, bij den Ingenieur van den Provincialen Waterstaat te *Leeuwarden* en bij den Opzichter J. VEGTER te *Joure*.

Leeuwarden, 20 Maart 1884.

De Commissaris des Konings in de provincie Friesland,
VAN HARINXMA THOE SLOOTEN.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *Bergen-op-Zoom* zullen op **Zaterdag den 5 April 1884**, des namiddags ten één ure, in het openbaar ten Raadhuize aldaar

aanbesteden:

de levering van 80500 Grèskolen.

De aanbesteding geschiedt bij enkele inschrijving overeenkomstig § 435 der A. V.

Bestekken zijn op franco aanvrage tegen betaling van 25 cents per exemplaar te bekomen ter Gemeente-Secretarie.

Bergen-op-Zoom, den 14 Maart 1884.
Burgemeester en Wethouders voornoemd,
P. VAN HASSELT.
De Secretaris,
L. M. MAGNÉE.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *Bergen-op-Zoom* zullen op **Woensdag den 2 April 1884**, des namiddags ten één ure, in het openbaar ten Raadhuize aldaar

aanbesteden:

Het maken van verschillende duikers, waterleidingen en andere werken ten behoeve voor den aanvoer van versch water naar de oesterputten en het daarstellen van eene bad- en zweminrichting in de Nieuwe Haven.

De aanbesteding geschiedt bij enkele inschrijving overeenkomstig § 435 der A. V.

De aanwijzing in loco zal plaats hebben op Maandag den 31 Maart, des namiddags ten één ure en op Dinsdag den 1 April, des voormiddags ten 9 ure.

Van af den 21 Maart liggen het bestek en de teekeningen ter lezing ter Gemeente-Secretarie en zijn aldaar verkrijgbaar op franco aanvraag tegen betaling van twee gulden vijftig cents.

Bergen-op-Zoom, den 14 Maart 1884.
Burgemeester en Wethouders voornoemd,
P. VAN HASSELT.
De Secretaris,
L. M. MAGNÉE.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Aanbesteding.

Op **Dinsdag 1 April 1884**, des namiddags ten één ure, zal door Burgemeester en Wethouders van *Zandvoort* worden **aanbesteed:**

Het bouwen van een NIEUWE SCHOOL te Zandvoort.

Het gedrukte bestek met bijbehoorende teekeningen is verkrijgbaar ter Gemeente-Secretarie te *Zandvoort*, tegen betaling van *f* 3.— per stel.

Aanwijzing in loco zal plaats vinden op *Woensdag 26 Maart a. s.*, des namiddags ten één ure.

De inschrijving-billetten moeten daags vóór de besteding worden ingeleverd in een gesloten bus, geplaatst ter Secretarie der Gemeente.

De opening der billetten zal plaats hebben in het Bad-hôtel van den Heer DRIEHUIZEN op het in het hoofd dezer vermelde tijdstip.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Architect D. E. L. v. D. AREND, te *Haarlem*.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
BOERLAGE.
De Secretaris,
VAN LENNEP.

TRAP.

Een **ijzeren TRAP met LEUNING**, 17 treden, 0.80 Meter breed, wordt TE KOOP aangeboden en te *Amsterdam* te bezichtigen. Brieven franco lett. I.J. W. Ned. Adv. bureau Rokin 2, *Amsterdam*.

RIETSCHEL & HENNEBERG,
Ingenieurs & Fabriekanten,
Berlijn. Dresden. Keulen. Weenen.
Vertegenwoordiger voor Nederland
J. VAN HOORN Szn., Ingenieur Amsterdam,
Projecten, Begrootingen en Aanleg
VAN
Centraalverwarming & Ventilatie-Inrichtingen,
naar de nieuwste en proefondervindelijk beste Constructiën voor:
Woonhuizen, Villa's, Kantoren, Winkels, Hotels, Restauraties, Schouwburgen, Museums, Kerken, Ziekenhuizen, Scholen, Bibliotheken, Krankzinnigengestichten, Gevangenissen, Openbare Gebouwen, Werkplaatsen, Fabrieken enz. door middel van **Stoom-, Water- of Luchtverwarming** of **gecombineerde systemen.**
Installaties van Openbare Zwem- en Badinrichtingen.
Stoomkooktoestellen en Wasch-inrichtingen.
Drooginrichtingen voor Abattoirs en Fabrieken

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(VERNIEUWINGSFONDS).

Op **Dinsdag den 1ste April 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek no. 88.

Het leveren en inkepen van eikenhouten Dwarsliggers in vier perceelen.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens art. 13 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 19den Maart 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afdeeling Weg en Werken) en door de Sectie-Ingenieurs voornoemd.

Utrecht, den 18den Maart 1884.

J. L. BACON & Co.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN
VAN
HARTMAN & COMPIE.
KANTOOR te NIJMEGEN,
VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

Aan de Stoomfabriek
VAN
DERICKS & GELDENS te Druten,
(Zilveren Medaille Amsterdam 1883)
ZIJN VOORHANDEN:
Boulet- en lei-dakpannen, vorsten, gevelbanden en nokversieringen; — 50 000 wrakke pannen à *f* 15.— per 1000.
Mosaik- en andere tegels; — gevel-, kiel-, put-, drie- en viergaats holle steenen, profiel-blokken en ornamenten, alles in rood, blauw en in verschillende kleuren verglaasd.
Bestellingen worden met spoed uitgevoerd.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *MUIDEN* zullen op **Dinsdag den 1sten April 1884**, des middags ten 12 ure, op het Raadhuis aldaar, bij enkele inschrijving **aanbesteden:**

Het bouwen van eene school met onderwijzerswoning te Muiden.

De bestekken en teekeningen zijn te samen, van af 17 Maart e. k., op franco aanvrage te bekomen tegen betaling van *f* 2 ten Raadhuize en bij den Architect te *Muiden*, door wien nadere inlichtingen worden gegeven.

Aanwijzing op den dag der bestelling 's morgens ten 10 ure.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
G. C. FABIUS.
De Secretaris,
G. VERSCHUUR.

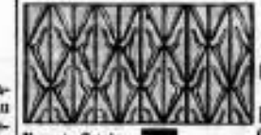

Vraagt Catalog. NEDERL. **Van der Linden & Co.** VERZINKFABRIEK, *Dordrecht*.
Galv. op LOON Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.
Losanges, IJzeren Daken, en Zijdek., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

Aanbesteding.

Op **Dinsdag 8 April 1884**, des middags 12 uur, zal door Heeren Directeuren der STIELTJESKANAALMAATSCHAPPIJ, bij E. BEKKERING te *Coevorden*, onder nadere approbatie, in 't openbaar worden **aanbesteed het maken van**

Bestek n°. 3: vier ijzeren Draaibruggen, één Draaivonder en één vaste Brug over het Drostendiep.

Bestek n°. 4: vijf houten Bruggen.

De aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving.

De gadingmakenden kunnen van de begrooting van kosten van voorschreven werken kennis nemen bij den Ingenieur der Maatschappij te *Dalen*, waar tevens nadere informaties kunnen worden aangevraagd en bestek n°. 3 tegen betaling van *f* 1.—, n°. 4 tegen betaling van *f* 0.50 per exemplaar te bekomen is.

De bestekken liggen ter lezing in de logementen van: H. VAN TAREL te *Dalen*, BEKKERING te *Coevorden*, VAN DALEN te *Nieuw-Amsterdam*, THOMAS te *Hoogeveen*, DOPPER te *Stadskanaal* en EERKES te *Veendam*.

Aanwijs zal gedaan worden op Maandag 7 April 1884, te beginnen te *Coevorden* des morgens 9 uur.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beckstraat *F. 62*, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag 28 Maart 1884**, des middags te 3 uren, zal worden **Aanbesteed:**

Het Verbouwen van de Perceelen Binnenkant Nos. 19 en 20, te Amsterdam, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek is ad *f* 0.50 per exemplaar te bekomen ter stoomdrukkerij van ROELOFFZEN & HÜBNER, N. Z. Voorburgwal N°. 187, te *Amsterdam*.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT.

G. VAN LENT, Rotterdam.

Vertegenwoordiger der **Ceramiek- en Cementtegelfabriek.**

LÉON DE SMET & Co., Gent.

Verders specialiteit in:

IJzeren Kerk- en Fabrieksramen.
IJzeren en Houten Roiblinden.
Zweedsche Kamerdeuren.
Italiaansche Mozaïkvloeren.
Prima Portland-Cement.
Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.
Onbrandbare Verf enz.
Prospectussen en Prijscouranten op aanvraag.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN** voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.**

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN, WEEGWERKTUIGEN.**

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz. BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS en WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat **AMSTERDAM.**

Levering van Steen.

Het DIJKSBESTUUR *van het Waterschap „het Nieuw Bildt"* zal aanbesteden de **levering van 3,600,000 harde KLINKERSTEEN**, franco op of aan den Zeedijk van het Waterschap, in verschillende partijen.

De besteding geschiedt bij gesloten briefjes, welke, op zegel gesteld, met de monsters franco moeten worden ingeleverd aan het Stramhuis van het Waterschap onder *St. Jacobiparochie*, *zo spoedig* vóór of op den 29 Maart 1884.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Gemeente-Architect WINTERS te *St. Jacobiparochie*.

Bestekken à 25 cent zijn verkrijgbaar bij den Secretaris-Ontvanger aldaar.

Strandhuis onder *St. Jacobiparochie*, den 17 Maart 1884.

Het Dijksbestuur van het Waterschap voornoemd,
W. J. SWART, *Dijkgraaf*.
J. DE JONG, *Secr.-Ontvanger*.

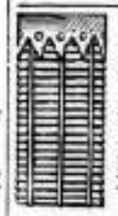

A. P. DE VRIES Jr.

JALOUSIËNFABRIKANT,

Passeerdersgracht N°. 22, Amsterdam.

Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN** uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**

Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

WATERSTAAT.

Provincie Friesland.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag den 28 Maart 1884**, des namiddags ten één ure, zal, bij enkele inschrijving, overeenkomstig § 435 der A. V., in het gebouw van het Provinciaal Bestuur te *Leeuwarden*, worden **aanbesteed:**

Het verbeteren van het groot Scheepvaarwater van Stroobos naar Stavoren en Lemmer, 2e gedeelte, in 4 perceelen en in massa.

Raming *f* 140.000.

Het bestek ligt ter lezing in het Gebouw van het Provinciaal Bestuur van *Friesland* te *Leeuwarden*.

Gezegelde formulieren voor inschrijvingbiljetten zijn tegen betaling van *f* 0.25 te bestekken tegen betaling van *f* 1.50 op het Bureau van den Provincialen Hoofdingenieur in de *van Swietenstraat* te *Leeuwarden* verkrijgbaar.

De noodige aanwijzing wordt op de plaats gedaan op Maandag den 24 Maart e. k., te beginnen bij de draaibrug te *Bergumerdam*, des voormiddags 9½ ure.

Voorts zijn andere inlichtingen te bekomen bij den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat voornoemd.

Leeuwarden, Maart 1884.

De Commissaris des Konings in de provincie *Friesland*,
VAN HARINXMA THOE SLOOTEN.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Rz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel ees gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.

ADVERTENTIEN, à 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.

Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.

AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, à 15 cent per stuk en 25 cent per post.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat de 823ste vergadering zal gehouden worden den 2den April a. s. in Maison Stroucken, alhier.

De agenda voor die vergadering is als volgt:

a. Mededeelingen van het Bestuur.
b. Installatie van aangenomen leden.
c. Bijdrage van den heer E. van den Bossche.
d. Bijdrage van den heer Jan Springer.
e. Wandelende kunstbeschouwing, te geven door den heer J. B. Springer;

2°. dat als gewoon lid is aangenomen de heer M. Andreson;

3°. dat als donateur is toegetreden het eerelid de heer W. A. Schuurman;

4°. dat op de prijsvraag „Een orgelkast" zijn ingekomen 8 antwoorden onder de volgende motto's: Crescendo, Orgel, Mie, Sweelinck, J. P. Sweelinck, Frobergen, D. W. B. en 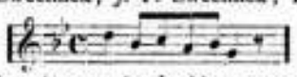

5° dat de inlevering van de 3de Algemeene prijsvraag: *Een post- en telegraafkantoor in eene kleine gemeente*, moet plaats hebben vóór of op den 15den April e. k.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) INGEZONDEN.

Geachte heer Redacteur,

O tempora, o mores. Dit is het slot van een bericht uit Tiel in uw blad van 1 Maart l.l.

O tempora, o mores! roep ook ik uit, welk een toestand toch in Tiel! Wat wonen daar toch vreemde menschen, lijders aan Babylonische spraakverwarring, vervaardigers van bouwproducten met humoristische talenten, bizarre vormen en schrille kleuren! O tempora, o mores, onder een gevel, waaraan geen stijl te bekennen is, een winkelpui gebouwd in zoogenaamd Moorschen stijl! In die winkelpui een kolom weggelaten, zoodat de last, die daarop had moeten rusten, een ander heenkomen moet zoeken! O tempora o mores, reeds op Sandwijk ontwaart men de schreeuwende kleuren van den schilder, die daarop, volgens den berichtgever, al zijne vlakke doch oppervlakkige versieringskunst heeft uitgestort, en dan, o overmaat van ramp, de Waterstraat, de Waterstraat *Panopticumstraat* geheeten!! Mijn God, mijn God, waar moet dat heen? Ben ik goed onderricht, dan is aan geen enkel Tielenaar, behalve aan den schrijver, zoo hij Tielenaar is, iets bekend van die Babylonische spraakverwarring. Het heeft dus eenigszins den schijn, alsof deze mededeelingen slechts als illustratie moesten dienen voor eene bijdrage van den schrijver aan Architectura, zij het dan ook slechts als zoodanig een wanproduct. Zoo Lepidum caput meent, dat de kleuren te schril en schreeuwend zijn, zoo houd ik mij ten zeerste aanbevolen te mogen vernemen, op welke gronden deze meening steunt. Misschien zijn velen dan in de gelegenheid bronnen te leeren kennen, waaruit veel nieuws zou zijn te putten. Op dit oogenblik ben ik nog zoo vrij, om op het gebied van kleurenleer met den schrijver van meening te verschillen. „De gustibus non est disputandum" zal misschien deze kleurenvirtuoos hierop antwoorden, maar op dergelijke gronden kan iedereen veroordeelingen vellen. De schrijver slaakt een zucht en hoopt, dat de ontwerper spoedig mocht overtuigd worden van dit radbraken der kunst. O, mochten dan ook mij de oogen worden geopend, en ik niet langer met kleurenblindheid geslagen zijn! Zoo schrijver ook in mijn toestand belang mocht stellen, waaraan ik bij zulk een philanthroop niet twijfel, zal ik, indien hij zoo beleefd wil wezen zijn naam te noemen, op het uur mijner redding hem per telegraaf, indien zulks mogelijk is, kennis geven.

En nu eene opheldering.

Er is in de Waterstraat een winkelpui gebouwd, waaraan een kolom ontbreekt. Het ontwerp was gemaakt door den heer Scholten, een architect van goeden smaak, indien het van mij niet al te vermetel is, hem daarvoor een brevet uit te reiken. Sedert zijn optreden is de bouwkunst in Tiel enorm vooruitgegaan, en zoowel als mensch als architect wordt hij algemeen gerespecteerd. De teekening gaf de bewuste kolom duidelijk aan; de kolom was gereed en gesteld, toen plotseling de besteder dit nadeelig achtte voor de etalage en de kolom liet wegnemen. Wat ook de architect

pleitte, het baatte niet, en ziedaar nu deze de dupe van het geval. Een minachtend glimlachen van den ontwerper is mijns inziens zeer gepast tegenover deze handelwijze en het bericht uit Tiel, en wat mij betreft, heb ik ter wille van de achting, die ik den architect toedraag, gemeend aan u, mijnheer de Redacteur, deze regelen te moeten toezenden met beleefd verzoek tot plaatsing.

Met de meeste hoogachting heb ik de eer te zijn,

Mijnheer de Redacteur,
Uw dienstw. dienaar
R. A. Hey.
Bouwkundige,
Haverstroomde.

Ik raad den heer Hey ten sterkste aan, het werk „Guichard, l'Harmonie des couleurs", eens goed te bestudeeren; misschien zal het hem dan duidelijk worden waarom de schrille, harde kleuren van de winkelpui in quaestie afkeuring verdienen.

De verslaggever.

HET HONORARIUM VAN DEN ARCHITECT.

Inzake de honorariumquaestie deelen wij hieronder de normen mede voor de berekening der loonen voor de werkzaamheden der ingenieurs, zooals deze zijn vastgesteld in de vergadering van gedelegeerden van het „Verein Deutscher Ingenieure", den 12 en 13 April 1878 te Gotha gehouden.

Bij het opmaken der onderstaande tabel is van de onderstelling uitgegaan, dat, behalve het daarin vermelde, de ingenieur geen andere ontvangsten of loonen voor zijne bemoeiingen geniet.

Bouwsom in marken.	tot 5,000	5,000 tot 10,000	10,000 tot 20,000	20,000 tot 40,000	40,000 tot 60,000	60,000 tot 90,000	90,000 tot 120,000	120,000 tot 150,000	150,000 tot 200,000	200,000 tot 300,000
Schetsontwerp en begrooting van kosten.	1,5	1,2	1,0	0,9	0,8	0,7	0,6	0,5	0,4	0,3
Algemeen plan	2,0	1,9	1,8	1,7	1,6	1,5	1,4	1,3	1,2	1,0
Bestek	1,0	0,8	0,75	0,7	0,6	0,5	0,45	0,35	0,3	0,25
Detailteekeningen	3,5	3,25	2,95	2,6	2,2	1,9	1,55	1,3	1,0	0,9
Algemeen toezicht	1,0	1,0	0,9	0,8	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5	0,5
Speciaal toezicht	5,0	4,5	4,0	3,5	3,0	2,5	2,1	1,8	1,6	1,4
Oplevering	1,0	0,8	0,6	0,5	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	0,2

Worden twee of meer der bovenstaande werkzaamheden verricht, dan moeten de daarvoor uitgetrokken procenten opgeteld worden.

De bouwkundige arbeid wordt berekend volgens het door de Vereeniging van Duitsche architecten en ingenieurs vastgesteld tarief, dat in zijn geheel is opgenomen in no. 27, bladz. 257 van den vorigen jaargang.

IV. *Wijze van betaling.*

De betaling van het honorarium, sub I en II vermeld, geschiedt dadelijk na de verrichte werkzaamheden.

Het honorarium, sub III genoemd, wordt berekend naar de goedgekeurde begrootingssom. Eene verhooging van het honorarium tengevolge van de overschrijding der begrootingssom wordt dan eerst toegestaan, als de meerdere werken op last van den principaal geschieden.

Het is regel, dat het honorarium betaald wordt naar gelang van de gedane werkzaamheden en wel:

1° bij de goedkeuring van het ontwerp door den principaal;

2° zoodra het gebouw onder de kap is en de machines geleverd zijn;

3° bij de oplevering, en

4° het overige bij de eindoplevering en zoodra alles definitief in gebruik genomen is.

I. a. *Consulten, briefwisseling, berekeningen, vervaardiging van voorloopige teekeningen.*

b. *Het geven van schriftelijken raad, het maken van inventarissen, schattingen, het controleeren van berekeningen, enz.*

Het loon voor deze werkzaamheden bedraagt per uur:

1°. thuis of op het bureau	4	Mark
buitenshuis, maar op de plaats der inwoning.	5	„
2°. Voor den adjunct-ingenieur.	2	„
voor den teekenaar	1	„

Gedeelten van uren worden voor vol berekend.

(Voor de werkzaamheden onder *b* vermeld, verdient het de voorkeur, het honorarium vantevoren in gemeen overleg vast te stellen.)

II. *Reizen.*

Behalve de transportkosten voor personen en goederen wordt gerekend:

1°. per dag, zonder nachtverblijf	50	Mark
„ „ met „	60	„

2°. voor den adjunct-ingenieur de helft.

III. *Ontwerpen, schetsen en uitvoeringen.*

Bij de onderneming van buitengewoon groote werken verdient het aanbeveling, het honorarium in gemeen overleg vast te stellen.

Als maatstaf kan de begrootingssom dienen, waarvan het loon percentsgewijze berekend wordt en wel voor het werktuigkundige gedeelte der werkzaamheden volgens onderstaande tabel.

RESTAURATIE VAN HET STADHUIS TE ARNHEM.

Op den 10de November 1883 werd door de Afdeeling van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst te Arnhem het volgende adres ingediend bij den Gemeenteraad van Arnhem:

„De Afdeeling Arnhem van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, wendt zich met verschuldigden eerbied tot Uedelachtbare Heeren met het volgende adres, betreffende den toestand van het Raadhuis te Arnhem.

Sinds geruimen tijd wordt in andere gemeenten van ons land eene algemeene en lofwaardige zorg bespeurd om onze oude kunstgewrochten in hunne oorspronkelijke vormen te behouden of terug te brengen, om daardoor den stedelijken en nationalen kunstroem uit vroegere tijden in eere te houden of te doen herleven.

De Gemeenteraad van Nijmegen besloot bij de behandeling der gemeentebegrooting voor 1875 niet over te gaan tot het verven van den gevel van het Raadhuis, alvorens de Rijksadviseurs voor de monumenten van geschiedenis en kunst over de noodige herstellingen te hebben geraadpleegd; de uitkomst daarvan is, dat Nijmegen thans een Raadhuis bezit, waarop die stad met recht trotsch mag zijn.

Dat gebouw, na de restauratie, met een stijlvol en karakteristiek uiterlijk, aantrekkelijk voor vreemdeling en stadgenoot, verhoogt niet weinig het esthetisch aanzien der omgeving aldaar.

Op de begrooting der gemeente Gouda zijn dit jaar *f* 8000 uitgetrokken voor het herstel van een der zijgevels van het Raadhuis, nadat de voorgevel op kosten van het Rijk werd gerestaureerd.

Het Raadhuis te Veere zal waarschijnlijk mede eene restauratie ondergaan. En ook in andere gemeenten wordt die weg ingeslagen voor oude gebouwen, die kunstwaarde bezitten.

Dat het Raadhuis of het huis van Maarten van Rossum te Arnhem kunstwaarde bezit, indien het tot zijne oorspronkelijke vormen wordt teruggebracht, zal voor ieder architectonisch kunstkenner duidelijk zijn, indien men den vroegeren toestand ziet op de afbeelding in het stedelijk museum aanwezig, indien men het gebouw ontdaan denkt van zijne onooglijke, smaaklooze en doodkleurige verfkorst, indien daarvoor het levendig coloriet van bak- en bergsteen, waarvan die gevel is opgetrokken, in de plaats komt en het geestig beeldhouwwerk, dat thans mede onder de verf verstopt is, schoongemaakt, in zijne fijne trekken weder doet uitkomen en daardoor tot zijn recht komt. Geeft men verder aan dat gebouw de bij den stijl behoorende steenen kroonlijst, het bordes en ten laatste zijne kozijnen terug, dan zal men een gebouw verkrijgen, dat in kunstwaarde, vooral met zijn gedeeltelijk overgebouwden gevel, voor dat van menige stad niet behoeft onder te doen.

Arnhem, thans zoo arm aan gebouwen van werkelijke kunstwaarde, zou dan een schoon monument rijker zijn; Arnhem, dat thans zooveel ten koste legt om zijne plantsoenen te onderhouden en te verfraaien, om den inwoners het verblijf aangenaam te maken en vreemdelingen tot zich te trekken, zou dan den vreemdeling ook kunnen wijzen dat het niet het schoone van de natuur alleen vergt, maar dat het ook op waardige wijze het schoon van zijne monumenten weet te onderhouden en aan den dag te brengen; niets toch zal op den duur meer kunnen bijdragen om den smaak voor het schoone en om den zin voor kunst algemeen te verspreiden dan de verzorging en instandhouding van de gebouwen, welke van de artistieke ontwikkeling onzer voorgeslachten getuigen.

Bovendien eene gemeente die gelden besteedt voor bouwkundig onderwijs, moge wel bedenken den invloed, dien artistieke gebouwen uitoefenen op de leiding en smaakvorming van jonge bouwkundigen, en dat het „enseignement de la rue" op dat gebied hooge waarde kan hebben.

Plannen voor de toekomst van een nieuw Raadhuis te stichten kunnen niet verhinderen den gewenschten weg van restaureeren van het tegenwoordige in te slaan; immers bij een nieuw Raadhuis zou het tegenwoordig gebouw toch bestaan blijven, zijne waarde behouden en alleen van bestemming veranderen; doch de vraag kan gesteld worden, indien het bestaand gebouw inwendig niet volkomen aan zijne bestemming mocht voldoen, of met restauratie van den gevel, gepaard aan verbouwing van het inwendige en uitbreiding naar de achterzijde, zoo dit noodig blijkt, niet een goed geheel te bereiken is.

Ook niet alle werken voor het restaureeren behoeven gelijktijdig te worden aangevat; men kan het werk over meer jaren verdeelen en het is te verwachten, dat het Rijk, dat ook voor andere gemeenten in dezelfde zaken te hulp komt, ook hier niet zou achterblijven.

Het is slechts noodig een begin aan de zaak te hebben. Is eenmaal de restauratie goed totstandgebracht, dan zal de gemeente zich over dien toestand verheugen en zal het gebouw dan zeker minder aan jaarlijksch onderhoud kosten dan nu, waarbij de verfkwast aan gevel en kroonlijst periodiek groote sommen verslindt.

De Afdeeling bovengenoemd verzoekt daarom eerbiedig, dat het Uedelachtbare Heeren moge behagen, om door erkend bevoegde deskundigen een onderzoek te doen instellen, om den gevel van het Raadhuis zooveel mogelijk in zijne oorspronkelijke vormen en aanzien te doen herstellen."

Dit adres kwam in de Raadsvergadering van 22 Maart 1884 in behandeling. Uit de verschillende warme discussiën, waaraan door verscheidene oordeelkundige raadsleden, die blijkbaar de zaak grondig onderzocht hadden, werd deelgenomen, bleek volkomen dat het adres belangstelling vond.

Een zonderlinge indruk maakte het evenwel voor een bouwkundige uit de debatten te ervaren, dat de gemeente-architect aan het gebouw zoo weinig architectonische waarde toekent, dat hij het minste onderzoek aan het Gemeentebestuur moet ontraden.

Men zou in ieder geval mogen verwachten, dat waar zoovele bouwkundigen eenparig van oordeel zijn, dat het gebouw zelf voldoende architectonische en historische waarde bezit om een onderzoek te rechtvaardigen, een zoo hooggeplaatst ambtenaar zich de moeite zou getroost hebben alle bronnen, die hem ten dienste stonden, te raadplegen, om een zaakkundig oordeel over dit adres te kunnen uitbrengen.

Het tijdsverloop tusschen het indienen en de behandeling van het adres was toch ontegenzeglijk lang genoeg, om de zaak grondig te onderzoeken en desnoods voorlichting van bevriende collega's in te winnen, nog te meer, daar op het stedelijk museum de oorspronkelijke plans aanwezig zijn.

Het is een gelukkig verschijnsel, dat de treurige indruk, dien dit advies noodwendig op alle beoefenaren van de bouwkunst zal gemaakt hebben, gecompenseerd wordt door de degelijke beoordeeling en warme verdediging, die het adres in den boezem van den Raad zelf heeft gevonden.

Dat het verzoek van de Afdeeling Arnhem tot Bevordering der Bouwkunst raison d'être heeft, zal ongetwijfeld het meerendeel van onze Nederlandsche architecten moeten instemmen, en blijkt ook uit het oordeel van Georg Galland, die in zijn „Renaissance in Holland" (uitgegeven in 1882, Carl Duncker's Verlag) het huis van Maarten van Rossum aanhaalt onder de voorbeelden van vroeg-Renaissance, die zich door de eigenaardige vermenging van de antieken met Gothische vormen van de toenmalige Duitsche Renaissance onderscheidt (1530).

De Afdeeling van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, die den handschoen heeft opgenomen voor het behoud van een architectonisch monument, zal het zeker betreuren, dat aan haar verzoek tot het instellen van een onderzoek vooreerst geen gevolg zal worden gegeven, maar kan zich voldoende beloond achten voor de door haar genomen moeite, daar zij, door de gevoerde besprekingen over dit onderwerp in den Raad, de zekerheid heeft verkregen, dat de aandacht van het kunstminnend publiek gevestigd blijft op een van de weinige gebouwen, die in Arnhem de oude kunst vertegenwoordigen.

BRUGGE EN EENIGE HARER KUNSTENAARS.

Het thans zoo doodsche, droevig verarmde Brugge, waar a.s. zomer het 19de Nederlandsch Taalkundig

Congres zal gehouden worden, was, zooals de meeste onzer lezers zullen weten, in de 15de eeuw een der bloeiendste, rijkste en kunstlievenste steden van Westelijk Europa. Staande onder een vorstenhuis (het Bourgondische), dat in rijkdom en luister zijn weerga zocht, vonden bouwkunst zoowel als beeldhouw- en schilderkunst in West-Vlaanderen's hoofdstad het meest welkome terrein en geraakten er tot ongeëvenaarden bloei, waarvan de bewijzen, hoewel slechts gedeeltelijk, nog hedendendage aanwezig zijn.

De congresleden en verdere kunstliefhebbers, „de laatsten naar wij hopen in grooten getale", die a.s. zomer Brugge bezoeken, zullen niet meer het levend Brugge, maar wel nog het schoone Brugge terugvinden. Schoon, eigenaardig schoon, is nog altijd de op den boord harer verzande rivieren ingesluimerde veste; geen stad in België kan zich, wat het schilderachtig-schoon betreft, met haar meten.

Wat tal van gezichtspunten, straten en gebouwen, die den bezoeker (als hij tenminste gevoel en liefde voor degelijk schoon heeft) telkens in verrukking brengen! En dan nog de schatten van Vlaamsche beeldhouw- en schilderkunst, die men in de verschillende kerken, gestichten enz. aantreft.

Veel, zeer veel van die kunstschatten, vooral van die op het gebied der schilderkunst, zijn òf vernield door Spanjaarden, beeldstormers en sans-culotten, òf overgegaan in handen van kunstkoopers en schacheraars, om de verzamelingen of musea van het buitenland te verrijken en op te luisteren.

Dientengevolge bezit Brugge geen enkel stuk meer van Hugo van der Goes, van Rogier van der Weyden en van nog meer andere meesters der vroeg-Vlaamsche school, die binnen hare muren leefden en werkten; maar toch bezit zij in meesterstukken van Jan van Eyck, van Gerard David en, om niet te vergeten, van den grooten meester der Vlaamsche school van de 15de eeuw, van Hans Memling, nog kunstgewrochten, wier bezichtiging alleen de moeite en kosten van een uitstapje naar Brugge beloont.

Hoewel nu de Van Eyck's, Van der Weyden enz. ook ten volle eene meer uitvoerige en nadere bespreking verdienen, de eerstgenoemden vooral doordat zij door het toepassen der olieverven den grondslag legden tot een nieuwen schildertrant, zoo zullen wij ons toch alleen tot eene nadere beschouwing van Hans Memling en eenige zijner werken bepalen, daar deze, buiten twijfel, de begaafdste en beminlijkste kunstenaar zijner eeuw was.

Vermoedelijk is Hans Memling omstreeks 1430 in een der plaatsen van de Noordelijke Nederlanden geboren, doch met zekerheid is zijn geboortejaar en -plaats niet op te geven. Wij weten alleen, dat zijne ouders zich in de 2de helft der 15de eeuw te Brugge vestigden. Evenmin is met zekerheid bekend wie zijn leermeester geweest is. Wel vermoedt men dat dit Rogier van der Weyden zou zijn, en uit beider nagelaten werken kan men ook opmaken, dat de manier van Rogier in elk geval invloed heeft uitgeoefend op de manier van Hans, doch met zekerheid is ons niets daarvan bekend. Evenwel bezitten de werken van Memling ook zeer veel oorspronkelijks, zoodat hij als 't ware een oorspronkelijk kunstenaar mag genoemd worden. In afwijking van zijne tijdgenooten, gebruikte Memling inplaats van veel verf, veel olie.

Daarenboven opende hij een nieuwen weg in het bijeenschikken van verschillende tinten, waardoor zijn koloriet een geheel ander karakter heeft, als dat der andere meesters van zijn tijd. In het uitdrukken der tusschentonen, in het krachtige van het penseel en in de groepeering staat hij bij de Van Eyck's, bij Gerard David en bij zijn vermeenden meester Rogier van der Weyden ten achter, maar wat hem op al zijne jonge en oude kunstbroeders den palm der overwinning doet behalen, is het edele van zijn penseel, dat zijne heiligen tot waarachtige heiligen maakt. Al zijne gewrochten munten uit door een lieflijkheid en zachtheid, door een gevoelvolle waarheid van opvatting en door een uitvoerige fijnheid van bewerking. Hoewel reeds vier eeuwen over zijne schilderijen zijn heengegaan, heeft nochtans het koloriet ervan niets geleden; de tijd heeft ze even frisch doen blijven, als in het uur toen zij het atelier van den grooten meester verlieten.

Zijn beroemdste werk zijn de bekende voorstellingen op de Sint-Ursels-kas te Brugge, die ons met de keurigste fijnheid de reis der heilige met haar talrijk gevolg in hare verschillende afdeelingen schetsen. Verder heeft men in het St.-Johannes-hospitaal te Brugge onder meer andere ook zijne beroemde voorstelling van den geestelijken echt der Heilige Catharina van Alexandrië. Onder dit echte kunstgewrocht, het oudste waarop met alle zekerheid het jaartal vermeld staat, waarin het door Memling vervaardigd werd, leest men het volgende inschrift, met gouden letters geschreven.

Opus Johannes Memling anno MCCCCLXXIX.

Op het middelpaneel dezer schilderij ontwaart men de Heilige Maagd, zittende onder een troonhemel met het kind op haar schoot. Een kostbaar tapijt hangt achter haar. Twee engeltjes, in donkergroen gewaad, zweven in de lucht, en houden een kroon boven haar hoofd. Het kind heeft een appel in de eene hand, en steekt met de andere den mystieken ring aan den vinger van de H. Catharina, aan wier voeten een rad en een zwaard liggen, symbolen van haar martelaarschap. Een engel, als koorknaap gekleed, staat achter haar, terwijl een andere hemelsche gestalte, de knieën eerbiedig gebogen, het Boek der Wijsheid vasthoudt, waarvan Maria de bladen omslaat. Een weinig meer naar den achtergrond staat Johannes de apostel, in de gedaante van een schoon jongeling, even zachtmoedig als nadenkend. Hij maakt een kruis over den beker, dien hij in de hand houdt, en waaruit een slang kruipt, ter herinnering dat hij straffeloos uit den vergiftigden kop dronk, waaraan de priesters van Diana gestorven waren. Op een stoeltje, onder de breede plooien van haar kleed bijna geheel bedolven, merkt men de H. Barbara op, verdiept in het boek, waarvan de lezing hare godsdienstige begrippen zulk een geheel andere richting deden nemen.

Op de zijpaneelen van deze kunstschepping wordt ons den marteldood der beide St.-Jan's te aanschouwen gegeven.

Er heerscht in deze geheele compositie een groote kalmte. De stijve symmetrische houding der hoofdfiguren verhoogt dezen indruk van doodelijke rust nog meer. Alle figuren, behalve het Kind en Catharina, houden de oogen neergeslagen en zijn in gedachten verzonken. Zij leven, maar voeren geheel het afgetrokken bestaan der kluizenaars, die zich niet het minst met eenige aardsche aangelegenheid inlaten.

Die droomerige onbeweeglijkheid treffen wij in de meeste belangrijke composities van de meesters dezer dagen aan. Een der hoofdoorzaken daarvan zal wel geweest zijn, dat die schilders nog te weinig van de ontleed- en spierkunde kenden, om heftige gebaren en hartstochtelijke standen voor te stellen, zoodat zij, overtuigd van hunne onkunde in deze, voor hunne figuren kalme, gemakkelijk uit te voeren standen kozen.

Om nu na deze korte afdwaling op Memling's meesterstuk terug te komen, moeten wij toegeven, dat de groepeering zijner hoofdfiguren beter kon zijn; doch het koloriet dezer schilderij is zóó rijk aan toon en

zóó verheven van opvatting, dat hij moeilijk daarin kan voorbijgestreefd worden. Welk een kleurenpracht levert niet de troonhemel der H. Maagd op! Wie geraakt niet in verrukking over het behangsel, dat zich in sierlijke drapeeringen achter haar ontplooit! Wie bewondert niet het gewaad van brocaatzijde, en het vorstelijk overkleed der geestelijke bruid! Slechts met moeite neemt men afscheid van dit heerlijk meesterstuk, en onwillekeurig denkt men den schepper daarvan een edel karakter toe.

Onder de verdere scheppingen van Memling verdienen nog genoemd te worden: het Laatste Oordeel, in de Mariakerk te Danzig, een stuk, dat naar Italië ingescheept zijnde, door een Danziger kaper in 1473 werd buitgemaakt. Voorts twee paneelen met de zeven weeën en vreugden van Maria, in de Pinakotheek te München en de galerij te Turijn, en eindelijk ook nog het grootsche outerstuk van 't jaar 1491, in den dom te Lübeck, een rijke voorstelling der lijdensgeschiedenis tot aan de kruisiging toe.

Overigens bestaat er in het toekennen van verschillende kunstwerken uit deze dagen aan dezen of genen meester veel duisters en onzekers. Bij het opmaken van den nu onlangs uitgekomen catalogus van de Pinakotheek te München is nog een stuk, dat altijd aan Hugo van der Goes was toegeschreven, aan Memling toegekend, terwijl daartegenover weer drie stukken, die men meende dat van den grooten Brugschen meester afkomstig waren, aan Dirk Bouts zijn toegeschreven.

Memling stierf te Brugge in 1495.

Als meesterstukken van beeldhouwkunst mag Brugge in de eerste plaats bogen op zijn wereldberoemden schoorsteen van 't jaar 1529, die, in bijna levensgroote standbeelden, Karel V en zijne Nederlandsche voorzaten, Karel de Stoute, Maria en Maximiliaan, te aanschouwen geeft, terwijl vier marmeren reliefs aan de geschiedenis der kuische Suzanna gewijd zijn.

Verder heeft men in de Onze-Lieve-Vrouwekerk de praalgraven van Karel de Stoute en zijne dochter Maria, terwijl men hier en daar nog tal van ander snijwerk aantreft. Behalve hare gewijde architectuurmonumenten, heeft Brugge nog tal van meesterstukken der profane bouwkunst. Het Stadhuis, de Hal, het Schepenhuis, het groote aantal nog goed bewaarde middeleeuwsche en vroeg-renaissance gevels en woonhuizen zijn daar, om den hedendaagschen bezoekers te doen zien, dat het Brugge der 15de eeuw met recht het Vlaamsch Venetië mocht genoemd worden.

Wij ontvingen van het „Uitvoerend Komiteit" te Antwerpen het volgende schrijven in zake de

WERELDTENTOONSTELLING VAN ANTWERPEN.

In 1885 zal te Antwerpen eene Wereldtentoonstelling plaatshebben; zij zal bevatten: alle nijverheidsvoortbrengselen, alle waren, die tot den handel betrekking hebben en alle voorwerpen of werktuigen, die eenig belang voor de scheepvaart opleveren.

Deze Tentoonstelling, waarvan het eerste denkbeeld door bijzondere personen werd opgevat, heeft de hooge bescherming van Z. M. Leopold II, de krachtige medehulp van het Belgische Gouvernement en de toegenegen ondersteuning der stad Antwerpen verworven.

De Tentoonstelling wordt door eene naamloone Maatschappij ingericht; het kapitaal is door al de klassen der Antwerpsche bevolking geleverd. Deze vereenigde pogingen hebben ten doel de handelsbetrekkingen van België en de haven van Antwerpen, met al de landen te vermenigvuldigen en uit te breiden.

Door de nijveraars en kooplieden der vijf werelddeelen hier, in ons midden, bijeen te roepen; door hun het grootsche schouwspel onzer scheepvaart-inrichtingen te toonen, voor welke het Belgische Gouvernement en de stad, in vijf jaren tijds, meer dan honderd millioen francs hebben uitgegeven en die onze haven vandaag als eene der veiligste en best bewerktuigde der wereld doet beschouwen, zal men de achting, de genegenheid en de goede faam nog vergrooten, welke België verworven heeft tusschen de volken, die in den eersten rang der hedendaagsche beschaving plaatsnemen.

De zekerste en kortste weg om, in onze dagen van algemeene concurrentie, tot eene snelle en voor iedereen voordeelige, handelsbeweging te geraken, is aan den vreemdeling, aan al onze vrienden van het buitenland den geduurigen voortgang der Belgische nijverheid te toonen; is, onder het oog onzer nijvernars, onzer kooplieden de merkwaardigste voortbrengselen der vreemde nijverheid ten toon te spreiden.

Alzoo zal men erin gelukken de reeds bestaande betrekkingen uit te breiden, en er nieuwe te doen ontstaan met al de landen van Europa of van over-zee. Het oogenblik is gunstig, bovenal voor de haven van Antwerpen, wier faam van dag tot dag grooter wordt. Nu reeds wordt Antwerpen tusschen de belangrijkste havens der wereld geteld: zijne bewonderenswaardige verandering voorspelt eene nog grootscher lotsbestemming.

Wij noodigen dan ook alle buitenlandsche nijverheidsmannen uit naar Antwerpen te komen. In onze koopstad, zoo gastvrij voor iedereen, zoo gemakkelijk te genaken door hare aardrijkskundige ligging, zullen hunne producten een ontelbaar publiek vinden, wel bekwaam om deze te beoordeelen, en de fabrikanten zelven een eenvoudig en practisch middel om nuttige betrekkingen aan te knoopen, die winstgevend voor de toekomst kunnen zijn.

Wij hebben uit den vreemde reeds talrijke en ons bijzonder toegenegen bijtredingen ontvangen. Om slechts de voornaamsten aan te halen tusschen onze buren en vrienden in Europa, melden wij: Duitschland, Engeland, Oostenrijk, Spanje, Frankrijk, Nederland, Italie, Portugal, Rusland, Zwitserland, die ons met merkwaardige inzendingen zullen begiftigen. Verschillende Staten van Amerika, wier handelsbetrekkingen met Antwerpen meer en meer aangroeien, zullen, in het gemakkelijk vervoer dat onze regelmatige stoombootlijnen hun verleenen, eene aandrijving vinden om zich op waardige wijze te doen vertegenwoordigen.

Het verre Oosten, de kolonien in het algemeen, zelfs Afrika, zullen in onze Tentoonstelling eene plaats bezetten, in betrekking met de belangstelling, die hunne bevolking in ons midden opwekt.

Niettegenstaande de talrijke Tentoonstellingen in de laatste jaren, begrijpt de Belgische nijverheid dat het haar belang is met glans in dezen internationalen wedstrijd op te treden. Bestemd om van den uitvoer te leven, zal het nijverheids-België, te Antwerpen eene uitmuntende gelegenheid vinden, om zijne voortbrengselen aan de verbruikers van alle werelddeelen te doen kennen. Van heden af is de meewerking van onze groote nijveraars ons verzekerd.

De Tentoonstelling wordt in de maand Mei 1885 geopend. Zij wordt ingericht op de gronden van de vroegere Citadel of het Kasteel, gelegen nabij de Schelde en der nieuwe Scheepvaartinstellingen. Een deel van het Schippersdok wordt bijzonderlijk aangewend tot Zeevaart-tentoonstelling en de Zuidstatie tot machinen-galerij.

Terzelfdertijd dat onze Wereldtentoonstelling wordt ingericht, heeft in onze stad de Tentoonstelling voor schilder-, beeldhouw-, bouw- en graveerwerken plaats, tot welke de *Koninklijke Maatschappij ter aanmoediging van Schoone Kunsten* de kunstenaars van alle landen uitnoodigt. Antwerpen, dat ook de hoofdstad der kunsten is in België, zal het zich tot eene eer rekenen aan zijn Salon van 1885, een gansch bijzonderen luister te geven.

De Belgische tuin- en landbouw zal door het tentoonstellen zijner voortbrengsels, met recht zoo hoog geroemd, bijdragen om dat groote feest van nijverheid, handel en kunst, nieuwen glans bij te zetten.

Een der groote aantrekkelijkheden van de Tentoonstelling zal in de bijzondere afdeeling, bestemd voor de toepassing der electriciteit, te vinden zijn.

Met het doel dat de nieuwe denkbeelden zich vrij zouden kunnen openbaren, zal in onze Wetgevende Kamer een wetsontwerp worden voorgesteld, betrekkelijk den waarborg der uitvindingen, geschikt om gebrevetteerd te worden, en der fabriek-teekeningen, welke in de Tentoonstelling zouden worden aangenomen.

Het Uitvoerend Komiteit houdt zich ieverig met de klasseering der producten, met de regeling en de voorwaarden van toelating bezig. Binnenkort zullen de nijveraars over die verschillende punten worden ingelicht. De ondervinding heeft geleerd dat, om den exposanten het deelnemen aan de Tentoonstelling gemakkelijk te maken, zij nauwkeurig dienen te weten hoeveel zij te betalen hebben. Ook denkt het Uitvoerend Komiteit de huurprijzen zóódanig vast te stellen, dat de kosten van lossen en laden ter plaatse, het bergen van inpakgoed, de algemeene verslering en het toezicht daarin begrepen zijn.

De inrichtende Maatschappij der Tentoonstelling, dient het wel gezegd te worden? heeft geen doel van winzucht; zij heeft zich een hooger en edeler doel opgelegd; zij hoopt op een duurzamer uitslag.

Wij herhalen 't, haar programma is het volgende: de internationale handelsbeweging uitbreiden voor alle voortbrengselen van de Belgische nijverheid en den Belgischen grond, nieuwe uitwegen zoeken en alzoo bijdragen tot het algemeen welzijn.

In die voorwaarden kan het Uitvoerend Komiteit erop rekenen dat de oproep, dien het weldra doen zal, bij allen hoogst welwillend zal worden aangehoord.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

— De werkzaamheden voor de nieuwe lijn Bologna—Verona hebben bij Anzola een ouden put uit den Romeinschen tijd doen ontdekken. Op den bodem van den put en temidden van talloose overblijfselen, heeft men verscheidene zeer goed bewaarde geraamten van dieren en een prachtig basrelief gevonden. Men heeft bevel gegeven, den arbeid te staken en de nasporingen voort te zetten, die tot zeer gewichtige uitkomsten voor de geschiedenis en oudheidkunde kunnen leiden, want bij Anzolo ligt het kleine eiland waar, volgens de overlevering, de Driemannen de wereld onder elkander verdeelden.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S GRAVENHAGE. De heer J. A. A. Waldorp, hoofdingenieur van den Waterstaat te klasse, die onlangs vanwege de regeering van Buenos-Ayres uitnoodiging ontving zijne diensten te verleenen bij de uitvoering van belangrijke aldaar te verrichten openbare werken, is naar Parijs vertrokken om zich via Hâvre naar zijne bestemming te begeven.

ZWOLLE. Deze week werd het *Nederlandsch Bond van Steenfabrikanten* alhier opgericht.

Tot voorloopige bestuursleden werden benoemd de heeren: Nicolaas van Heukelom te Nijmegen, Joseph van de Loo te Bemmel, S. M. van Wijck te Renkum, Knijff te Woerden, G. W. Lans te Kapelle a/d IJsel, Jac. Hellendoorn te Indoornik bij Randwijk, Jules van Hasselt te Kampen.

Door de vereenigde steenfabrikanten werd aan het voorloopig bestuur opgedragen, de statuten te concipieeren en die in de eerstvolgende algemeene vergadering ter goedkeuring voor te dragen.

MIDDELBURG. Den 25sten dezer zijn door het Bestuur der tentoonstelling van gastoestellen voor verwarming en drijfkracht, alhier in Januari ll. gehouden, verzonden de medailles met diploma's aan de door de Jury bekroonde inzenders van toestellen op deze tentoonstelling.

Mede zijn uitgereikt bronzen herinnerings-medailles met bijbehoorend certificaat van aandenken aan de leden der commissie voor plaatsregeling, decoratie enz., en aan commissarissen van orde, alsmede aan de leden der Jury.

De medailles dragen aan de voorzijde het wapen van Middelburg met het jaartal 1884, omgeven met de woorden: »Tentoonstelling van gastoestellen te Middelburg", en aan de keerzijde den naam van den persoon, wien de medaille is toegekend.

DEVENTER. De Vereeniging ter bevordering van den bloei van alle vakken en ambachten, welke in betrekking staan tot de bouwkunde, heeft het plan opgevat een nieuwe societeit op voormalig vestingterrein te stichten.

BENOEMINGEN.

— Tot directeur der gemeentereiniging te Amersfoort is benoemd de heer P. K. Sikkema, gemeente-architect te Hasselt, met het lot tegen den heer Van Stock te Utrecht.

VERBETERING.

Op blads. 105, 2e kolom, 13e regel v. b. staat: *C. M. Droogleever Fortuyn*, lees: *Muller en Droogleever Fortuyn.*

ADVERTENTIEN.

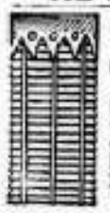

A. P. DE VRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdergracht N°. 22, Amsterdam.

Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN**, uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**

Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM*, zullen op **Maandag 7 April 1884**, op het Raadhuis, ten 12 uur des middags, in het openbaar doen **aanbesteden:**

a. **Het Rioleeren van den gedempten N.Z.-Voorburgwal met de Martelaarsgracht en een deel van het Spui.**

b. **Het uitvoeren van eenige werken aan de Openbare Lagere Scholen der 2de klasse. Lett. A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M en O.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van *f* 0.25 voor die sub *a* en *f* 0.40 voor die sub *b*.

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis, Kamer no. 93, des ochtends van 10—12 uur, voor de sub *a* genoemde, en ten Kantore van den Stads-Architect, mede op het Raadhuis, Kamer no. 101, des ochtends van 10—12 uur, voor de sub *b* genoemde, zullende voor laatstbedoelde werken, aanwijzing in loco geschieden op Donderdag 3 April 1884, aanvangende bij School Lett. C, des morgens ten 9 uren.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, 28 Maart 1884. ANKERSMIT, *Wethouder.*
De Secretaris, LE JOLLE, *l. s.*

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 7 April 1884**, te 12 uur des middags, op het Raadhuis, in het openbaar doen **aanbesteden:**

a. **Het gereedmaken van het Terrein voor het aan te leggen Park in den Binnendijkschen Buitenvelderschen Polder.**

b. **Het Leveren van diverse Metalen Voorwerpen.**

c. **Het Maken van Drie Gebouwen elk voor twee Openbare Lagere Scholen der 1e klasse, waarvan één gebouw in de eerste Nassaustraat, één gebouw in de Oldenbarneveldtstraat en één gebouw aan de Oldenbarneveldtkade.**

d. **Het Verbreeden van de Brug over de Prinsengracht in de Leidschestraat, en bijbehoorende werken.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der gemeente, tegen betaling van *f* 2, voor die sub *a* (met 3 teekeningen), *f* 0.15, voor die sub *b*, *f* 2.50 voor die sub *c* (met 4 teekeningen) en *f* 1 voor die sub *d* (met 1 teekening).

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis, Kamer N°. 93, des ochtends van 10—12 uur voor de sub *a* en *b* genoemde, ten Kantore van den Stads-Architect, Kamer n°. 101, des ochtends van 10 tot 12 uur, voor de sub *c* genoemde, en ten Kantore van den Stads-Architect, Kamer n°. 97, op het Raadhuis, van des ochtends 11 uur tot des namiddags 1 uur, voor de sub *d* genoemde, gedurende de week, welke der aanbesteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, 28 Maart 1884. VAN TIENHOVEN.
De Secretaris: LE JOLLE. *l. s.*

Gevraagd:

Om te worden benoemd en beëdigd als **TIJDELIJK OPZIGTERS** van den *Baer-Immerwaerpolder* voor den tijd van hoogstens **drie maanden**, personen geschikt tot het naauwkeurig opnemen van slootafmetingen en het verbaliseren hunner bevinding.

Sollicitanten hebben zich met eigenhandig geschreven en gefrankeerde brieven te wenden tot den Hoofdopzigter des polders, den Heer A. ELINK STERK te *Haarlem*.

Haarlem 24 Maart 1884.

Dijkgraaf en Heeren der van den Heerlemmerwaerpolder.
J. W. M. VAN DE POLL, *Dijkgraaf.*
J. C. VAN DE BLOCQUERIJ, *Secretaris.*

Inschrijving

op Dinsdag 15 April 1884,

in het Timmerhuis te *Rotterdam*,

naar de LEVERING van tot uitbreiding der Drinkwaterleiding benoodigde Gegoten IJzeren Buizen, tot een gezamenlijk gewicht van 373612 KG.

De voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, ter lezing op het bureau voor de Plaatselijke werken enz., in het Timmerhuis en zijn, voor den prijs van 10 cent verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin No. 73.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Houtwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *Bergen-op-Zoom* zullen op **Woensdag den 2 April 1884**, des namiddags ten één ure, in het openbaar ten Raadhuize aldaar

aanbesteden:

Het maken van verschillende duikers, waterleidingen en andere werken ten behoeve voor den aanvoer van versch water naar de oesterputten en het daarstellen van eene bad- en zwemminrichting in de Nieuwe Haven.

De aanbesteding geschiedt bij enkele inschrijving overeenkomstig § 435 der A. V.

De aanwijzing is loco zal plaats hebben op Maandag den 31 Maart, des namiddags ten één ure en op Dinsdag den 1 April, des voormiddags ten 9 ure.

Van af den 21 Maart liggen het bestek en de teekeningen ter lezing ter Gemeente-Secretarie en zijn aldaar verkrijgbaar op franco aanvraag tegen betaling van twee gulden vijftig cents.

Bergen-op-Zoom, den 14 Maart 1884.
Burgemeester en Wethouders voornoemd,
P. VAN HASSELT.
De Secretaris,
L. M. MAGNÉE.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *Bergen-op-Zoom* zullen op **Zaterdag den 5 April 1884**, des namiddags ten één ure, in het openbaar ten Raadhuize aldaar

aanbesteden:

de levering van 86500 Gróskoeien.

De aanbesteding geschiedt bij enkele inschrijving overeenkomstig § 435 der A. V.

Bestekken zijn op franco aanvrage tegen betaling van 25 cents per exemplaar te bekomen ter Gemeente-Secretarie.

Bergen-op-Zoom, den 14 Maart 1884.
Burgemeester en Wethouders voornoemd,
P. VAN HASSELT.
De Secretaris,
L. M. MAGNÉE.

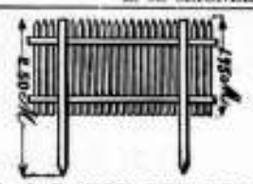

J. & D. VAN DER POT,
ROTTERDAM.
GEKYANISEERD ROTVRIJ
RASTER- en ander HOUTWERK,
in alle op te geven maten, tot 10.25 M¹.
niet vatbaar voor de Champion en uitterst langzaam brandend.
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT
en verder TIMMERHOUT,
Vlot- en Slijpdeelen enz.

Prima **PORTLAND-CEMENT,**
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in wichthoudende Vaten van 180 Kilo en Zakken van 70 Kilo,
niet vervalscht met hoogovenslakken, kalksteen of dergelijke bijmengingen.

HYDRAULISCHE en andere KALK,
per Wagon of Scheepslading.

Chemisch bereide Verf,
OLIEBIJTSELS, VERNISSEN en ALBASTINE
uit de fabriek van den Heer
F. A. Q. VAN GELDER,
te *Rijswijk* bij *'s Hage.*

HARDSTEEN.
ONVERGANKELIJKER BAZALT LAVA ZANDSTEEN.
uit de groeven van

Staudernheimer.	Cordeler.
Breitenheimer.	Wexemer.
Odelfanger.	Roode Kylthaler enz.
Bentheimer.	La Rochette.

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

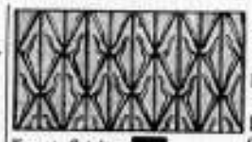

Vraagt Catalog. NEDERL. Van der **Linden & Co.** VERZINKFABRIEK, Dordrecht.
Galv. op LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Lessages, IJzeren Bakens, en Zijbekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

WATERSTAAT.
Provincie Friesland.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag den 4 April 1884**, des namiddags ten één ure, zal bij enkele inschrijving, overeenkomstig § 435 der A. V., in het gebouw van het Provincial Bestuur te *Leeuwarden*, worden **aanbesteed:**

Het herstellen en verbeteren van de Waterkeering »de Nieuwe Slachte", het onderhoud van dien Dijk met bijbehoorende Kunstwerken en dat van den Groenedijk, van 1 Mei 1884 tot en met 30 April 1885, zoomede het leveren van Bakens, Tonnen enz.

Raming *f* 50,425.

Het bestek ligt ter lezing in voornoemd Gebouw.

Gezegelde formulieren voor inschrijvingsbilletten zijn tegen betaling van 25 en bestekken tegen betaling van 75 cent op het Bureau van den Provincialen Hoofdingenieur te *Leeuwarden* verkrijgbaar.

De noodige aanwijzing wordt op de plaats gedaan op Maandag 31 Maart e. k., aan te vangen te *Akkrum*, des voormiddag 8½ ure.

Voorts zijn nadere inlichtingen te bekomen, bij den Ingenieur van den Provincialen Waterstaat te *Leeuwarden* en bij den Opzichter J. VEGTER te *Joure*.

Leeuwarden, 20 Maart 1884.
De Commissaris des Konings in de provincie Friesland,
VAN HARINXMA THOE SLOOTEN.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. VILLEROY & BOCH, METTLACH. BOCH Frères, MAUBEUGE. MINTON, HOLLINS & C°., STOKE. CEMENTTEGELS.
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

Aanbesteding.

Op **Dinsdag 8 April 1884**, des middags 12 uur, zal door Heeren Directeuren der STIELTJESKANAALMAATSCHAPIJ, bij F. BEKKERING te *Groningen*, onder nadere approbatie, in 't openbaar worden **aanbesteed het maken van**

Bestek n°. 3: vier ijzeren Draaibruggen, één Draaivonder en één vaste Brug over het Drostendiep.

Bestek n°. 4: vijf houten Bruggen.

De aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving.

De gadingmakenden kunnen van de begroting van kosten van voorschreven werken kennis nemen bij den Ingenieur der Maatschappij te *Dalen*, waar tevens nadere informaties kunnen worden aangevraagd en bestek n°. 3 tegen betaling van *f* 1.—, n°. 4 tegen betaling van *f* 0.50 per exemplaar te bekomen is.

De bestekken liggen ter lezing in de logementen van: H. VAN TAREL te *Dalen*, BEKKERING te *Coevorden*, VAN DALEN te *Nieuw-Amsterdam*, THOMAS te *Hoogeveen*, DOPPER te *Stadskanaal* en EERKES te *Ferndam*.

Aanwijs zal gedaan worden op Maandag 7 April 1884, te beginnen te *Coevorden* des morgens 9 uur.

Bekroond:	Gouden Medaille	Bekroond:
Dusseldorp 1880.	Amsterdam 1883.	Frankfort a/M. 1881.
Weenen 1880.		Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor Nederland
FERD. ENGERS, Amsterdam—Rotterdam.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Beimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren**, **Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Boekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

RIETSCHEL & HENNEBERG,
Ingenieurs & Fabriekanten,
Berlijn. Dresden. Keulen. Weenen.
Vertegenwoordiger voor Nederland
J. VAN HOORN Szn., Ingenieur Amsterdam.
Projecten, Begrootingen en Aanleg
VAN
Centraalverwarming & Ventilatie-Inrichtingen,
naar de nieuwste en proefondervindelijk beste Constructiën voor:
Woonhuizen, Villa's, Kantoren, Winkels, Hotels, Restauraties, Schouwburgen, Museums, Kerken, Ziekenhuizen, Scholen, Bibliotheken, Krankzinnigengestichten, Gevangenissen, Openbare Gebouwen, Werkplaatsen, Fabrieken enz. door middel van **Stoom-, Water- of Luchtverwarming** of **gecombineerde systemen.**
Installaties van Openbare Zwem- en Badinrichtingen.
Stoomkooktoestellen en Wasch-inrichtingen.
Droogінrichtingen voor Abattoirs en Fabrieken

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quennast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

H. A. BENDER te Deventer
Eenig Agent voor geheel Nederland en O.-Indië.
GEPATENTEERDE & BEKROONDE
HARDGLAS
SCHOOL-, MUZIEK- & TEEKENBORDEN.
FABRIEK VAN
FRIEDRICH BENDER te Dusseldorp.
Wit Crême Schrijf- en Teekenkrijt.
Geëmailleerd, gekleurd Krijt.
Inlichtingen en prospectus gratis.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN,
WEEGWERKTUIGEN.

HOOFD-AGENTSCHAP en DEPôT.
VAN.
fijnkleurige, ijzerharde **Muur-** en **Vloertegels** uit Saint Paal, **Parket-** en **Trottoirtegels** uit Neustadt, fijne **Cementen Vloeren** en **Randen** uit Roosendaal (N. Br.), **Witte Fransche Zandsteen** uit de groeven van CRAZANNES en SAINT SAVINIEN, geladen te Rochefort à ƒ 17.50 per cub. M.
Een groote keuze **Marmeren Schoorsteenmantels** uit de Stoommarmerfabriek der Heeren OZINGA & VLASKAMP te *Dockum*, is in onze magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.
SPECIAAL HANDEL in: Kleurige **Groninger-, Rijn-, Friesche-** en **Kunst-Zandsteen, Gevel-, Profiel-** en **Vlechtingsteenen.** Alle bekende soorten **Dakpannen** met daarbij passende **IJzeren Dakramen, Engelsche, Duitsche** en **Belgische Portland-Cement** en **Gips, Riool-** en **Schoorsteenbuizen, Muursteentjes, Schelpen, Cementen Putten, Hardsteen-, Marmer-** en **Kunststeenwerken, Marmeren** en **Bremer Vloeren, Grafzerken** en **Monumenten,** uiterst billijk in prijs. **Marmeren Schoorsteenmantels, Marmeren Waschtafelbladen,** gebeeldhouwde **Houten Schoorsteenmantels,** gedraaide **Houtwaren, Houten Trapbalusters, Deurkrukken, Secreet-Brillen** en **Dekseis, Bouwornementen** in **Zink, Terra Cotta, Consoles** en **Sluitstukken, Plastische Plafondversieringen, Asphaltbuizen** welke onverslijtbaar en goedkoop zijn. **Asphaltdakpapier, Tuiles métalliques en Puzzolan-cement.**
Fabriek van **Terra Cotta Bouwornementen** in diverse kleuren, **Beelden, Vazen,** enz. Sedert 1835 gevestigd te *Zeist*, bekroond met diverse Medailjes.
Magazijnen te *AMSTERDAM*, Achter Oosteinde, bij het Paleis voor Volksvlijt.
MARTIN en Co.
Eerste qualiteit. Fabrieksprijzen.

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk,** enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

G. J. VINCENT & C°,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.
Bekroond op de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883 met de ZILVEREN MEDAILLE.
Specialiteit in IJzeren Hekken
En
FIJN SMEEDWERK.
Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

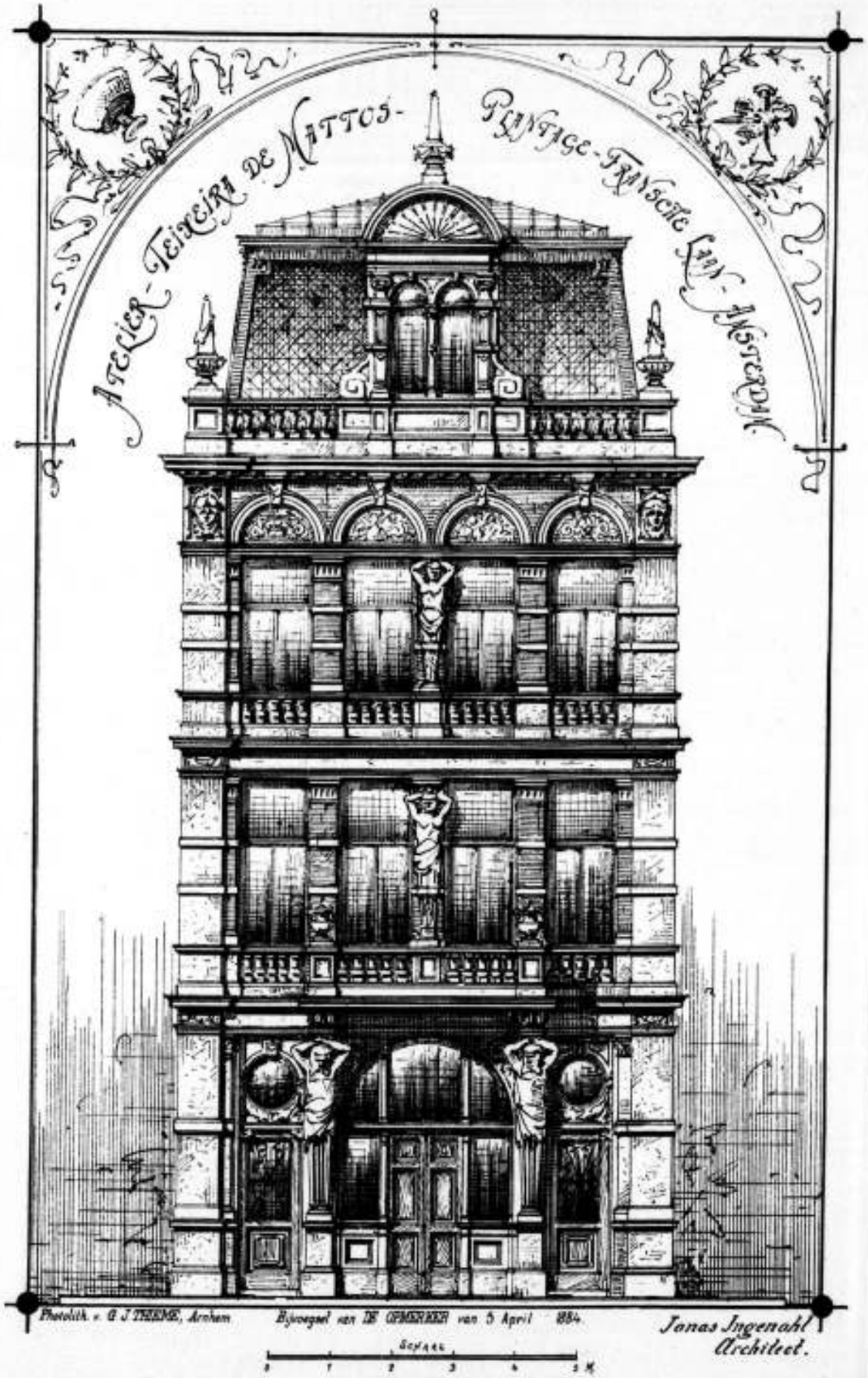

NEGENTIENDE JAARGANG N°. 14. ZATERDAG 5 APRIL 1884.

De Opmerker
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTURA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Rz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksdijk, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *f* 10.— galden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen. Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat als buitenleden zijn toegetreden de heeren W. L. Bruckmann, Den Haag, en J. K. Overbeeke, te Rotterdam;

2°. dat de inlevering van de 3de Algemeene prijsvraag: „*Een post- en telegraafkantoor* in eene kleine gemeente", moet plaats hebben vóór of op den 15den April e. k.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

HET ATELIER VAN DEN BEELDHOUWER H. J. TEIXEIRA DE MATTOS TE AMSTERDAM.

(*Met eene Plaat.*)

Dit gebouw, opgericht in de Plantage-Franschelaan, bevat in de parterre-verdieping het atelier voor beeldhouwwerken, bestaande uit twee vertrekken, van te zamen ongeveer 90 M². oppervlakte.

Onder een dier vertrekken is een waterdichte kelder met ascenseur gemaakt, voor het afgieten der gipsmodellen.

De 1e en 2e verdieping zijn geheel tot woning ingericht, terwijl aan de achterzijde van het gebouw, in de zolderverdieping vertrekken zijn getimmerd, bestemd tot schilders-loges.

Deze loges hebben een geheel afzonderlijken opgang.

De voorgevel is gemetseld van roode Friesche steen, met ruime toepassing van Bremer zand- en Escaussijnsche hardsteen.

De beeldhouwwerken aan dien gevel worden door den heer Teixeira zelven vervaardigd.

(A. et A.) HET OFFICIEELE AMSTERDAMSCHE BEURSPLAN.

Als annexe van *Het Gemeenteblad* is thans publiekgemaakt het plan, dat in zake de Beursquaestie door Burgemeester en Wethouders het meest wenschelijk wordt geacht.

De Beurs blijft aan den Dam en krijgt een gevel, die ongeveer evenwijdig loopt met dien van Van Campen's meesterstuk. Deze hoofdgevel geeft toegang tot een groote, cirkelvormige vestibule, en daaraansluitende ligt, naar de zijde van het Damrak, de groote beurszaal met de verdere daarbijbehoorende lokaliteiten.

De gevels aan het Damrak en aan den Dam maken een stompen hoek met elkander, en ook de Vijgendamgevel sluit niet rechthoekig aan de Warmoesstraatzijde aan. Door de cirkelvormige vestibule is echter deze min of meer onregelmatige plattegrondvorm niet hinderlijk.

De beurszaal zelve is geheel rechthoekig, zoodat het scheeve alleen betrekking heeft op de vestibule.

In hoeverre in den bijgevoegden plattegrond aan de eischen van den handel voldaan is, staat niet aan ons te beoordeelen, doch wij gelooven, dat, blijft men bij de meening dat de Beurs *aan den Dam* moet staan, dat plan alleszins aanbeveling verdient.

De ingewikkelde plattegrond en de passages van het plan-Muysken zijn vermeden, doch het idee van een monumentalen Damgevel is behouden.

De beurszaal neemt de plaats in, die met den naam „Plan-Van Gendt" gedoopt is, doch nu komt de gevel niet op den Vijgendam, maar aan den Dam, waar hij een schoon effect kan maken.

Het onregelmatige grondvlak, dat in werkelijkheid niet bijzonder in het oog zal vallen, zal misschien velen bij den eersten aanblik ongunstig ervoor stemmen. Het zal echter bij de prijsvraag aanleiding geven tot allerlei interessante oplossingen, daar natuurlijk het

thans gepubliceerde plan dan waarschijnlijk slechts als leiddraad zal moeten dienen.

Wij herhalen het, dat, moet eenmaal de Beurs aan den Dam komen, en is het van de handelaren te veel gevergd om het eindje van den Dam tot naar de Oude-brug te loopen, waar, tusschen Oude- en Nieuwebrug, een prachtig vierkant terrein ligt, dan is dit plan wel het eenige, dat practische uitvoerbaarheid aan den eisch van den monumentalen Damgevel weet te verbinden.

Moge nu de Beursquaestie, op deze wijze opgelost, spoedig tot de geschiedenis behooren, en de prijsvraag een bevredigenden afloop hebben.

(A. et A.) ANDERMAAL DE AMSTERDAMSCHE BEURS.

De heer Bert Brouwer, ingenieur-architect te Nijmegen, heeft onder den titel *De Beurs hoek Dam en Rokin* een brochure uitgegeven, waarin hij met een nieuw Beursplan voor Amsterdam voor den dag komt.

De heer B. beschouwt eerst de brochure, indertijd door den architect Van Gendt te Amsterdam omtrent de Beurs-quaestie uitgegeven, en stelt vijf eischen, waaraan ieder Beursplan voldoen moet:

1°. Het Damplein mag in geen geval verkleind worden.

2°. Het gebouw moet een symmetrisch en aaneensluitend geheel zijn.

3°. Het gebouw moet aan alle zijden ruim licht en lucht verkrijgen.

4°. De communicatiewegen en bijgevolg de ruimte voor het verkeer moeten tegelijkertijd verbeterd worden.

5°. De demping van het Damrak tusschen den Dam en de Oudebrugsteeg moet *niet geheel doelloos blijven*.

Het plan-Muysken-De Kruyff wordt door den schrijver aan die eischen getoetst, en als ongeschikt bestreden.

Bij dit plan toch, zegt de heer B., wordt het Damplein aanmerkelijk verkleind, en de Beurs wordt gesplitst in 2 of eigenlijk 3 deelen, die door een straat of passage van elkander worden gescheiden. Op het punt, waar een zeer druk verkeer is tusschen Dam en Damstraat, zal eene passage of overdekte straat komen van slechts 10 M. breedte. Het Damrak zal langs de Beurs niet breeder zijn dan 26 M. Licht en lucht eindelijk zullen, aan de zijde van de Warmoesstraat vooral, zeer veel te wenschen overlaten.

Van het plan-Bleys zegt de heer B.:

Het laat wel-is-waar den Dam geheel onaangeroerd, maar zondigt daarin, dat het gebouw kwalijk een symmetrisch en aaneengesloten geheel heeten mag, en vooral daarin, dat het Damrak slechts 28 M. breed zijn zal, eene ruimte die, naar mijne overtuiging, voor het verkeer daar ten eenemale onvoldoende is.

Het plan-Van Gendt laat den schrijver onvoldaan, omdat het niet voldoet aan de twee laatste der gestelde eischen.

De verbinding van Damstraat met Dam blijft in het plan-v. G. volgens den schrijver hoogst onvoldoende, daar de nauwe ruimte tusschen Nes en Warmoesstraat (ongeveer 9 M.) hoogst gebrekkig is en, wat nog erger is, het Damrak zal niet breeder zijn dan 30 M. Bedenkt men nu, dat die straat, zegt de heer B., de groote verkeersweg moet zijn tusschen het Centraal-station en den Dam, dat daar ongetwijfeld onderscheidene rails zullen worden gelegd, dan kan ik toegeven, dat wel-is-waar de demping van het Damrak niet geheel doelloos blijft, maar ik aarzel niet erbij te voegen, dat van het te dempen Damrak niet zooveel partij getrokken wordt, als wel wenschelijk en noodzakelijk is. Daarom schijnt ook het plan-Van Gendt den schrijver onaannemelijk.

De heer Brouwer stelt nu voor, de nieuwe Beurs te plaatsen aan de overzijde van den Dam, langs het voor een deel te dempen Rokin.

Als voordeelen aan die plaatsing verbonden, geeft hij het volgende op:

Het Damplein wordt niet verkleind, maar integendeel aanmerkelijk verruimd. Men verkrijgt eene regelmatige oppervlakte van nagenoeg 7000 M², waarop een symmetrisch en aaneensluitend gebouw kan worden geplaatst, dat ook voor eene telegraafinrichting voldoende ruimte heeft. De pleinen en straten eromheen zullen 43, 30 en minstens 12.5 meter breed zijn, zoodat aan alle zijden lucht en licht in overvloed aanwezig zal zijn. De Vijgendam wordt voorts aanmerkelijk verbreed, terwijl het gedempte Damrak in een straat van 50 M. breedte wordt herschapen. De onteigeningskosten zullen volgens den heer B. minder zijn, dan aan de Warmoesstraatzijde, terwijl door verkoop van grond achter de huizen in de Warmoesstraat nog ongeveer 7 ton verdiend kan worden.

De door den heer Bert Brouwer opgesomde voordeelen zijn zeker niet gering te achten, maar wij gelooven toch niet, dat zijn plan aanbeveling verdient.

Hoewel zeker menigeen gaarne de Nes zou zien verdwijnen en liever daarterplaatse den god des handels en der dieven zou zien vereeren, dan de kortgerokte Muze, wier dienst zoo luidruchtig gevierd wordt, zal toch ieder, bij een blik op de kaart, van het onaannemelijke des heeren Brouwer's plan overtuigd zijn.

De hoofdgevel toch komt niet aan den Dam, niet eens aan den Vijgendam, maar aan een trapeziumvormige verbreeding van de Damstraat te liggen, terwijl die gevel daarenboven juist op het Noorden komt, wat zeer ongunstig werkt, getuige de voorgevel van het Rijksmuseum. De oostelijke zijgevel wordt begrensd door een straat, waarop de niet al te best befaamde Pieter-Jakobstraat uitmondt, wat zeker niet gelukkig te achten is. Ook zal een onteigening op Rokin en Vijgendam meer geld kosten, dan de heer Brouwer wel schijnt te meenen.

Ofschoon wij dus niet gelooven, dat 's heeren Brouwer's plan verwezenlijkt zal worden, moeten wij hem toch dankbaar zijn, dat hij zich de moeite getroost heeft, in het belang van Amsterdam zijne zienswijze in zake de Beursquaestie mede te deelen.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 2 April 1884.

Na lezing der notulen wordt mededeeling gedaan van de ingekomen stukken, waaruit blijkt, dat wederom eenige heeren als buitenleden toegetreden zijn. In zake de honorarium-quaestie, omtrent de regeling waarvan door het Genootschap de medewerking van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst was ingeroepen, is van deze Maatschappij ingekomen het navolgend schrijven:

„Amsterdam, 31 Maart 1884.

„Weled. Heeren,

In antwoord op Uwe missive n°. 55, van 26 Februari ll., heeft het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst de eer u te berichten, dat in meerdere zijner vergaderingen het vaststellen van een „Norm" voor het honorarium van den Architect een onderwerp van ernstige overweging is geweest.

Geheel vertrouwd als het Bestuur met deze zaak is, waarop het voortdurend de aandacht gevestigd houdt, oordeelt het, dat de tijd nog niet gekomen is om in den bestaanden toestand wijziging te brengen.

Onder betuiging van hoogachting heeft het Bestuur de eer te zijn

P. J. H. Cuypers,
Vice-voorzitter.
C. J. Louis Rieber,
Secretaris."

De heer E. van den Bossche, beeldhouwer, betreedt nu onder toejuiching het spreekgestoelte, en houdt eene schoone redevoering over de beeldhouwkunst bij de Grieken.

De Vice-president zegt den spreker hartelijk dank voor de onderhoudende wijze, waarop hij zijn onderwerp behandeld heeft, en de Vergadering geeft haar bijval te kennen.

De heer J. Bernard Springer stelt nu de leden in de gelegenheid, al wandelende een fraaie en uitgebreiden verzameling photographieën, gipsafgietsels en teekeningen te bezichtigen, bijeengebracht door hem in verbinding met de heeren Grootveld, Rust en Willet.

De interessante collectie, bestaande uit photographieën naar schoorsteenmantels uit Amsterdam, gebouwen met details uit Oostenrijk, Duitschland, Italië, Spanje, Frankrijk en België, aquarellen van den heer J. A. Rust, studiën voor verschillende decors voor het tooneel van het Paleis voor Volksvlijt, door den heer Grootveld, afgietsels in gips van eenige details van het koorhek uit de kerk te Enkhuizen, en tegels van lava door het huis Gillet vervaardigd, wordt met belangstelling in oogenschouw genomen en den kunstgever de dank der Vergadering gebracht.

Door den heer Löning was ter kunstbeschouwing afgestaan het belangrijke plaatwerk van Otzen, waarvoor hem ook dankbetuigd wordt.

Nadat nog was medegedeeld, dat het nieuwe plaatwerk „De Bouwmeester" in het laatst der maand zal verschijnen, wordt de vergadering gesloten.

(A. et A.) INGEZONDEN.

Mededeeling, 31 Maart 1884.

Geachte Redactie,

Vergun mij eene enkele aanmerking op het ingezonden stuk van den heer R. A. Heij te Haarenwoude, voorkomende in het nummer van 29 Maart j.l.

Zonder mij te mengen in de Tielsche kleurenquaestie, had ik gaarne in het schrijven des heeren Heij één kleur gemist, de kleur, die zich uitspreekt in het: »Mijn God, mijn God, waar moet dat heen?". De schrijver had in het oog dienen te houden, dat hij door zulk eene uitdrukking, die toch niemand fatsoenlijk en humaan zal heeten, het godsdienstig gevoel van velen zijner vakgenooten kwetst.

Gaarne zag ik dat in het weekblad van ons Genootschap voortaan zulke uitdrukkingen werden gemist. Vertrouwende dat de Redactie in deze mijn gevoelen zal deelen, heb ik de eer met hoogachting te zijn

Uw dw. dienaar
A. T. van Wijngaarden,
Gemeente-architect.

HET OFFICIEELE BEURSPLAN.

Het Gemeentebestuur van Amsterdam werd bij Raadsbesluit van 30 Januari jl. uitgenoodigd te onderzoeken in hoeverre de plaatsing van een Beursgebouw aan den Dam technisch en financieel uitvoerbaar is. Aan die uitnoodiging is voldaan en ten aanzien der technische zijde ontleenen wij aan het rapport, dat Burgemeester en Wethouders in het algemeen vermeenen, aan het denkbeeld te moeten blijven vasthouden. Hoewel de tisch van een architectonisch fraai gebouw niet over het hoofd mag worden gezien, moet toch in de eerste plaats de inwendige inrichting aan alle billijke eischen en behoeften van de bezoekers der Koopmans-, Effecten- en Graanbeurs voldoen.

Deze zijn in hoofdzaak:

1°. dat de 3 takken van handel met het minst mogelijk tijdverlies onderling kunnen verkeeren.

2°. dat alle inrichtingen ten dienste van den handel, als: post-, telegraaf- en telephoonbureau, schrijfkamers, leeszaal, buffet etc., gemakkelijk voor iedereen bereikbaar en toegankelijk zijn.

3°. dat de Korenbeurs voldoende licht uit het Noorden ontvange.

Voor de bepaling der plaats, waar het nieuwe Beursgebouw aan den Dam het best zou kunnen worden geplaatst, hebben zij gemeend allereerst het in de Raadszitting besproken plan De Kruijff—Muijsken nogmaals te moeten onderzoeken. Gaarne erkennende het fraaie architectonische geheel van dat ontwerp, zijn zij daarbij echter op een bezwaar gestuit, dat, naar zij gelooven, niet te overwinnen is.

De Korenbeurs is in dat plan van de Handels- en Effectenbeurs geheel afgescheiden; de bezoekers van die Beurs kunnen de groote Beurs alleen bereiken door oversteking van den druk bezochten Vijgendam, of wel over de ontworpen Passage heen, afdalende langs een trap. Het gemakkelijk gebruik der sub 2 genoemde inrichtingen gaat voor hen eveneens voor een groot gedeelte verloren.

In hoofdzaak echter mist in dat plan de Korenbeurs, tengevolge der daarvóór te maken overdekte passage, juist dat zuivere licht uit het Noorden, waaraan zij zoozeer behoefte heeft; en zelfs al wilde men trachten door lichtdaken op het zuidelijk gedeelte dezer Beurs daarin te voorzien, zou toch het hooge middelgebouw daaraan nog hinderlijk in den weg staan.

Om die redenen hebben Burgemeester en Wethouders gemeend, van genoemd plan te moeten afzien. Indien men echter een Beursgebouw aan den Dam wenscht, dan verdient één hoofdgedachte in dat plan aanbeveling, en wel: de plaatsing van den voorgevel der Nieuwe Beurs onmiddellijk aan den Dam tegenover het Paleis.

Welke verdiensten de plans der heeren Van Gendt, De Greef-Springer, Hoeufft, Van Beek, Vos en van anderen — die alle eveneens den Dam tot uitgangspunt hebben — ook mogen bezitten, zij brengen allen, bij een langwerpig-vierkant gebouw, den hoofdgevel aan den Vijgendam, en schuiven dien dus in een hoek, waar die gevel, wegens gemis aan breedte van het voorplein, niet of slechts gebrekkig zal uitkomen. Plaatst men daarentegen den hoofdgevel aan den Dam, tegenover het Paleis, dan biedt het Damplein de vereischte ruimte om het geheel gunstig te kunnen overzien.

Indien men derhalve een beursgebouw aan den Dam wenscht, zoo kan naar het gevoelen van Burgemeester en Wethouders, in hoofdzaak aan het denkbeeld van het plan De Kruijff—Muijsken worden vastgehouden en aan de tegen het plan zelf bestaande bezwaren worden tegemoet gekomen door wijziging ervan.

Het is dus met het plan De Kruijff—Muijsken als basis, dat Burgemeester en Wethouders het plan voor een Beurs *op den Dam* hebben ontworpen.

Dit officieele situatieplan is als volgt:

De voorgevel komt op den Dam, tegenover het Paleis, met eene breedte van 50 M.; de verdere afmetingen zijn: zijgevel Damrak 95 M., zijgevel Warmoesstraat 120 M., zijgevel Vijgendam 49 M. en achtergevel Damrak 66 M.

De geheele oppervlakte der Beurs beslaat eene ruimte van 8557 M².; de inwendig beschikbare beursruimte is 3925 M².

Aan den achtergevel is verder nog een open terras, ter breedte van 5 M., ten dienste van den korenhandel.

De hoofdingang aan den Dam heeft, behalve eene eerste vestibule, nog eene tweede groote cirkelvormige vestibule, omgeven door open plaatsen, ter verzekering van eene goede dagverlichting.

Aan de Damrakzijde is in het midden een groote ingang met vestibule en een tweede aan den achtergevel bij de Graanbeurs; aan de Warmoesstraat is eveneens een algemeene ingang en nog een tweede onmiddellijk bij de Effectenbeurs.

In de nabijheid van al deze ingangen zijn de trappen, toegang gevende tot de eerste verdieping.

Voor vestiaires is overal voldoende ruimte.

In de Beurszaal zijn twee ruime lokalen voor privaten en urinoirs.

Wat de verdere verdeeling der ruimte betreft, zijn aan de Damrakzijde kantoren en winkels vermeden, omdat daardoor aan de schoonheid van dien gevel, welke, naast den frontgevel aan den Dam, hoofdzakelijk in het gezicht komt, misschien afbreuk zou worden gedaan.

Daarom zijn de lokalen, voor de inwendige inrichting der Beurs gewenscht, grootendeels aan het Damrak gebracht. Daarentegen bevinden zich aan de zijgevels van den Vijgendam en der Warmoesstraat eenige lokalen voor winkels, geheel van de Beurs afgesloten. Evenals dit bij vreemde beurzen het geval is geweest, zal echter later de vraag naar kantoren aan de Beurs waarschijnlijk zoozeer toenemen, dat ook aan die winkels eene andere bestemming kan worden gegeven.

Behalve het restaurant, dat aan de voor abonnenten toegankelijke leeskamer is verbonden, is aan de noordzijde, in de onmiddellijke nabijheid der Graanbeurs, een lokaal van 250 M² vrijgehouden; in de koffiehuizen tegenover de oude Graanbeurs verzamelt zich de kleinhandel, die, met zijne monsters ter markt komende, dáár door den handel wordt opgezocht.

Een groot deel der zaken wordt daar ter plaatse afgedaan. Het is te voorzien, dat de Graanhandel aan de nieuwe Beurs spoedig behoefte aan een dergelijke inrichting zal hebben; dit lokaal met een tourniquet aan de Beurs verbonden, is dan daarvoor beschikbaar en zal zeker eene goede bate blijken te zijn.

Op de 1e verdieping is de groote gehoorzaal, ten dienste der vergaderingen van de Kamer van Koophandel. Bovendien zal die lokaliteit voor andere vergaderingen en misschien ook wel voor veilingen zeer productief gemaakt kunnen worden. Behalve de eventueel aan de Effecten-societeit te verhuren lokalen, en de enkele, volgens het programma, op de 1e verdieping nog te reserveeren lokaliteiten, is de geheele overige ruimte aldaar voor kantoren beschikbaar.

De indeeling is als volgt:

Parterre. Beurszaal 3925 M². Vergaderzaal voor de Beurs-Commissie 94 M². Café-Restaurant 166 M². Leeskamer 144 M². Koffiekamer voor de Graanbeurs 249 M². Lokalen voor den Effectenhandel 197 M². Lokalen voor den Graanhandel 224 M². Telegraafbureau, 3 lokalen, 186 M². Postkantoor en bestellerskamer 186 M². 3 Schrijfkamers, 43, 45, en 43 M², te zamen 131 M². Telephoon 43 M². 15 Winkels, te zamen 753 M².

1e *Verdieping.* Gehoorzaal voor de Kamer van Koophandel 165 M². Twee bijlokalen voor idem 192 M². Twee lokalen voor den Effectenhandel 283 M². 24 Kantoren, te zamen 2152 M².

Bij enkele dezer afmetingen zal men eenige afwijking vinden van de bij het Programma vastgestelde maten, die echter gemakkelijk te wijzigen zullen zijn.

Mogelijk kan, zeggen Burgemeester en Wethouders aan de op het plan getrokken rechte lijnen door afrondingen, in- of uitspringen, als anderszins, vooral aan den voorgevel, nog grootere sierlijkheid worden gegeven. Dit alles is de taak der architecten, die aan den prijskamp wenschen deel te nemen.

Wat het sousterrain betreft, aannemende dat de ingang aan den Dam op 1½ M. hoogte wordt gebracht, dan zal, doordien het terrein tot bij de Papenbrugsteeg bijna 1 M. daalt, het sousterrein aan den achtergevel circa 2½ meter hoog worden, hoog genoeg dus, om er, zoo noodig, zeer bruikbare hulplokalen voor brandweer en politie in te richten.

Bovendien zal er uitmuntende kelderruimte beschikbaar komen, waarvan een goede bate te verwachten is.

Ten aanzien van de verkeerswegen kunnen Burgemeester en Wethouders meedeelen, dat het Damrak eene breedte van 30 M., de Warmoesstraat achter de Beurs eene breedte van 15 M. verkrijgt.

De slotsom van het rapport is:

Wenscht de Raad op zijn besluit van 18 October 1883 terug te komen, dan stellen B. en W. voor:

1o. het Programma voor de Beurs-prijsvraag overeenkomstig dit plan te wijzigen;

2o. de noodige stappen te doen, ten einde eene wet te verkrijgen tot onteigening der perceelen en gedeelten daarvan, voor den Beursbouw, volgens bijgaand plan, benoodigd;

3o. met het Rijk in onderhandeling te treden over de voorwaarden van beschikbaarstelling der benoodigde terreinen op het gedempte Damrak voor den bouw van Post- en Telegraafkantoren.

STROOMMETER VAN PROF. HELE SHAW.

In de *British Association* heeft Prof. Hele Shaw over verbeterde stroommeters en het doen van waarnemingen onder water gesproken. Hij vertoonde een zelfregistreerenden stroommeter, die bij elke vijftig omdraaiingen der schroef een naald drukt tegen een tinblad, op een trommel gespannen; de trommel wordt door een uurwerk gelijkmatig bewogen. Niet alleen wordt aldus de snelheid bepaald door het aantal punten in eene gegeven tijdsruimte, maar ook de tijd, waarop de snelheid plaatsvond.

Om van de geheele oppervlakte van het bladtin partij te trekken, wordt het stuk, dat de markeernaald en de veer draagt, door een schroef langzaam voortbewogen, zoodat het instrument twaalf uren achtereen opteekent. Teneinde den tijd der keering van den stroom op te teekenen, is een andere naald aangebracht, die in werking treedt, zoodra de beweging van het water een omgekeerde richting volgt. Er deden zich echter zwarigheden voor door de medegevoerde modder- en stroodeeltjes.

Daarom had de spreker een ander instrument vervaardigd, dat den snelheidsdruk van het water meet door middel van een veer. Aan een loodrechte, rechthoekige plaat zijn twee vleugels, om een verticale as draaibaar, gehangen, die door een veer onder een hoek van 30° tegen elkander worden gehouden. Wordt het toestel in den stroom gebracht, dan drukt het water de beide vleugels tegen elkaar; de vermindering van den hoek geeft de maat voor de snelheid. De kracht der veer wordt proefondervindelijk bepaald door het instrument in stil water voort te trekken. De registreering begint, zoodra het instrument in het water is gedompeld.

De voordeelen van het nieuwe toestel bestaan daarin, dat het rechtstreeks de stroomsnelheid opteekent; dat het snelheden aangeeft, dalende tot nul; dat geen verandering der constante tengevolge der medegevoerde stoffen plaatsvindt; dat de standvastige grootheid elk

oogenblik door gewichten kan gecontroleerd worden; dat zijn wederstand tegen het water met toeneming der snelheid afneemt. Ook als windmeter kan het instrument dienen.

IETS OVER MARMER IN ITALIE.

Vóór ongeveer zestien jaren werd te Rome een groote hoeveelheid blokken van het kostbaarste marmer der oudheid gevonden, waarvan Paus Pius IX vele ten geschenke gaf, o. a. aan den *Münster* te Aken voor een altaar, den *Münster* te Freiburg in den Breisgau voor een grafgesticht ter nagedachtenis van een Aartsbisschop, enz. De ontdekker was de oudheidkundige Visconti, die, met ondersteuning van den Paus, opgravingen had aangevangen, en wegens den ongemeenen uitslag met den titel van baron beloond werd. Visconti verklaarde de zaak aldus: Van Rome tot de zee bestaat een onafgebroken hoeveelheid der zeldzaamste en kostbaarste marmer- en albastblokken. Ik schat de waarde dezer meestal slechts met een dunne aardlaag bedekte blokken op eenige millioenen francs. Het ontstaan van dezen schat is zeer eenvoudig. Het voor de bouwwerken te Rome, inzonderheid onder de keizers, noodige marmer kwam uit de groeven in Afrika, waarin de *ad metalla* veroordeelden arbeiden moesten. Deze blokken kwamen bekapt te Rome aan en werden in het *emporium* gelost, van waar men ze naar gelang der behoefte weghaalde. Had er een stoornis in de bedrijvigheid van het bouwen plaats, de blokken kwamen niettemin in dezelfde hoeveelheid aan, zelfs als er niet gebouwd werd. De veroordeelden moesten immers worden beziggehouden! Als het *emporium* vol was, werden de blokken een weinig verder gelost, zodat ten laatste de geheele oever tot Ostia, de haven van Rome, met marmeren blokken bedekt was. Men lette er niet meer op. Wie had dit ook moeten doen in die streek zonder menschen en in een tijd, waarop zelfs de gedenkteekenen in Rome als steengroeven werden gebruikt! Mettertijd, gedurende het verval van het keizerrijk en de stormen der barbaren, werden de blokken met een laag zand bedekt en zakten ook door hun zwaarte een weinig in den grond. Vandaar die buitengewone hoeveelheid van het prachtigste antieke gele en roode marmer, van de schoonste verscheidenheden van porfier, enz. De proef, die Visconti nam, is, gelijk gezegd, met den schitterendsten uitslag bekroond. Zij werd niet voortgezet, daar men eerst van de gevonden schatten partij wilde trekken. Spoedig daarna rukten de Piemonteezen Rome binnen en hadden tot heden de handen vol met het bestuur van de Eeuwige Stad.

VARIA.

Bewaren van het hout aan gevels. In Amerika stelt men het hout, bestemd voor huisgevels, tot bevordering der duurzaamheid, bloot aan hitte, om het vocht uit te drijven, en legt het daarna in een heet bad van opgelost asphalt en carbolzuur. Bij het afkoelen verdampt het oplossingsmiddel en ontstaat op de oppervlakte een dun overtreksel van asphalt, dat aan het water weerstand biedt en de vervuring tegengaande stof in de poriën van het hout terughoudt. Het uitwendige van het hout vertoont dan een gladde, zwarte oppervlakte en behoeft geen verdere deklaag.

Asphalt inplaats van hout. Het hout komt in Amerika voor straten nog slechts in aanmerking in zeer boschrijke streken van het Westen, wegens de goedkoopheid. Men rekent den duur op zeven tot acht jaren. Elders zijn zulke plaveisels allengskens vervangen geworden door asphalt, daar de houten zeer onaangename en kostbare uitkomsten hadden gegeven.

Het doordringen van spoorwegliggers volgens Blythe. Terwijl het middel van Blythe alles behalve gunstig beoordeeld wordt door den spoorweg-inspecteur Claus, vindt het daarentegen een warm verdediger in den directeur Hohenegger, te Weenen. Hij schrijft aan den *Verein für Eisenbahnkunde* te Berlijn, dat het middel zich bij uitstek goed heeft gehouden, en dat volgens Blythe's voorschrift doortrokken spoorwegliggers, zelfs onder zeer ongunstige plaatselijke omstandigheden, na verscheidene jaren nog volkomen gaaf werden bevonden. Het hoofdvoordeel dezer bereidingswijze bestaat in het berooken van het hout met snel doorstroomende creosootdampen, terwijl het vroegere bereiden van de liggers onder een gelijkmatig rustigen druk van waterdamp plaatsgreep, die zich bij de eerste indringing in het hout verdichtte en dan den kern voor de werking der dampen afsloot. Een ander voordeel bestaat in de beweegbaarheid van het toestel, waardoor het mogelijk is op elk station de daar geleverde bouwstoffen te doortrekken, terwijl volgens de vroegere inrichtingen, het doordringen van de liggers slechts in een vaste werkplaats kon worden ondernomen, wat een kostbaar heen-en-weder vervoeren na zich sleepte.

De heer Claus blijft bij zijn vroegere meening, en de fabrikant Rütgers vindt ook de bereidingswijze zeer gebrekkig en het voordeel der vervoerbaarheid van het toestel te hoog aangeslagen.

Geschiedenis der Bouwkunst. Van het uitgebreide *Handbuch der Architectur*, uitgegeven door Diehl te Darmstadt, verscheen weder een deel, dat handelt over *Koch-, Spül-, Wasch- und Bade-Einrichtungen, Entwässerung und Reinigung der Gebäude, Ableitung des Haus-, Dach- und Hofwassers, Aborte und Pissoirs, Entfernung der Fäcalstoffe aus den Gebäuden*, door Damcke, Marx, E. Schmitt, Knauff en Salbach. Men vindt er een zeer uitvoerige vergelijking in tusschen de stelsels van stadsreiniging en mededeelingen omtrent de meesterlijke Amerikaansche beginselen van huisontwatering, tal van bibliografische verwijzingen en opgave van verleende patenten.

Beproeving van ijzer en staal door zuur. Door uitbijten met zuur worden zelfs de meest verborgen gebreken van ijzer en staal blootgelegd en een gevolgtrekking omtrent de bewerking mogelijk gemaakt. Het beste middel van dien aard is een verdund zoutzuur, welks soortelijk gewicht 1,062 bedraagt.

Stalen waterpijpen. De *Chamerony Company* maakt stalen buizen voor waterleidingen, die een hoogen druk hebben te weerstaan. Zij worden aan beide zijden met lood omtogen, daarna in den vorm gewalsd, geklonken en met pik bedekt. De kosten zijn niet veel meer dan voor ijzeren pijpen, maar de voordeelen aanmerkelijk. Het weerstandsvermogen tegen trekking en inwendigen druk moet vijftig- tot zestigmaal grooter zijn dan bij gegoten-ijzeren, en dat tegen misvorming in de lengte dertig- tot veertigmaal, terwijl de meerdere veerkracht van het staal zelfs harde schokken zonder blijvende misvorming gedoogt.

Het teren van dakpannen. Om de ijlheid der dakpannen te verhelpen, heeft men dikwijls een laag teer aangewend. Waarnemingen hebben echter geleerd, dat de teerlaag over het algemeen een schadelijken invloed op de klei uitoefent. Dit laat zich daardoor verklaren, dat het water door de kleine scheuren in de dakpan dringt, zoodat de teerlaag niet behoorlijk verdampen kan en bij het vriezen de pan vernielt.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

— De oudste Fransche beeldhouwer, Etienne Hippolyte Maindron, overleed eenige dagen geleden. In 1801 werd hij te Champtoceaux geboren. Hij begon als eenvoudig graveur en was reeds dertig jaar oud, toen hij tot zekerheid kwam, dat er in hem een beeldhouwerstalent sluimerde. Na een paar jaren onder David d'Angers gewerkt te hebben, trad hij zelfstandig op en wel met groot succes. Zijn prachtig standbeeld *Velléda*, een van de schoonste sieraden uit den Jardin du Luxembourg, wekte opzien — het was in 1839 — wijl de kunstenaar niet teruggedeinsd was voor de stoute nieuwigheid om er een Gallisch, instede van het traditioneele Grieksche type, van te maken. Maindron's talent is zeer vruchtbaar geweest. Zijne schoonste schepping is misschien wel de kolossale Christus en twee-en-dertig heiligen en martelaren in de kathedraal te Sens. In het midden van zijn kunstenaarsloopbaan werd hij plotseling aangegrepen door een neiging tot het naturalisme; hij ging dien weg een eind op, doch niet ver genoeg om zich als naturalistisch kunstenaar een grooten naam te maken.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's GRAVENHAGE. Op Dinsdag 8 April 1884 zal in het lokaal Diligentia, des voormiddags te kwart over elf uren, eene vergadering van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs gehouden worden.

Daarin zullen de volgende punten worden behandeld:

1. Discussiën en stemming over de Notulen der vergadering van 12 Februari 1884.
2. Aankondiging van ontvangen giften.
3. Mededeelingen en voorstellen van den Raad van Bestuur.
4. Mededeeling van ingekomen stukken, enz.
5. Discussiën daarover.
6. Nieuwe voorstellen.
7. Discussiën daarover.
8. Ballotage van nieuwe leden.
9. Voorstel tot ballotage van nieuwe leden.

Onder de mededeelingen komen voor:

Brief van het lid A. W. Th. Kock, ten geleide van een nota over grondverschuivingen op den spoorweg Gorichem—Geldermalsen.

Voortzetting van de voordracht van het lid S. Verburgh over het afleidingskanaal uit den oostertak der Tjiliwong te Batavia en over het scheepvaartkanaal van die hoofdplaats naar Tandjong-Priok.

Mededeeling van den heer L. Taskin, ingenieur te Jemeppe in België, over »Appareils à air comprimé pour percement de tunnels sousmarins et pour construction de murs d'eau continus."

Idem van het lid J. F. W. Conrad, over de beoordeeling van het denkbeeld eener 1000 M. breede open doorgraving van Holland op zijn Smalst, door het lid A. Huet in 1862 ter sprake gebracht.

Idem van het lid A. Huet, over de uitvoerbaarheid en wenschelijkheid eener opene doorgraving van Holland op zijn Smalst.

Idem van het lid P. H. Kemper, over een baggerwerktuig tot het maken van talud's.

Idem van het lid J. van der Toorn omtrent waterwaarnemingen.

DELFT. Den 2de April jl. overleed de heer E. Steuerwald, hoofdingenieur 2e klasse van den Waterstaat en sinds vele jaren hoogleeraar in de Waterbouwkunde aan de Polytechnische School alhier. Hoewel van eene zwakke gezondheid, was zijn overlijden nog onverwacht. Steuerwald was iemand van erkende en degelijke kennis, waarvan hij zoo in geschriften als adviezen herhaaldelijk blijken gaf; zijne leerlingen roemden zijne uitstekende colleges.

LEIDEN. Het komt meermalen voor dat de wijze, waarop een standbeeld of gedenkteeken zal geplaatst worden, aanleiding tot verschil van gevoelen en min of meer vermakelijke discussiën geeft. Onze goede stad ondervindt dit in groote mate, daar de Commissie voor het oprichten van het gedenkteeken van »Leidens ontzet" in meening verschilt met den Raad. Zijn onze inlichtingen juist, dan zou den Raad thans het voorstel zijn gedaan om de plaatsing overeenkomstig het advies der heeren Vogel en Koelman, de ontwerpers van het gedenkteeken, te doen geschieden.

— Deser dagen had de proefneming plaats eener brandspuit, door den fabrikant A. H. van Bergen te Heiligerlee aan de gemeente Driel bij Bommel geleverd. In de *Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche Courant* is het verslag opgenomen van het gehouden onderzoek, dat tot zeer goede uitkomsten leidde, zoodat de brandspuit door de gemeente werd geaccepteerd. Onder mededeeling daarvan wijzen wij op het heuglijke feit, dat de industrie van den heer Van Bergen zich meer en meer uitbreidt.

NIEUWERAMSTEL. De commissie van beoordeeling der ontwerpen, ingekomen op de door het Gemeentebestuur uitgeschreven prijsvraag van plans, teekeningen en bestekken voor den bouw van twee scholen, heeft met eenparige stemmen bekroond het onder het motto »de Tweelingen" ingezonden plan. Bij opening bleek de heer G. W. Vixseboxse te Amsterdam, de ontwerper te zijn.

Met het oog op de ietwat vreemde wijze, waarop de prijsvraag uitgeschreven werd (zie het nommer van 9 Februari jl. bladz. 50, is het wenschelijk, dat het Gemeentebestuur de ingekomen plans tentoonstelt en het rapport der commissie van beoordeeling daarbij ter visie van belanghebbenden legt.

INGEZONDEN.

Aan de Redactie van »De Opmerker", Arnhem.

Mijneheeren!

Mag ik naar aanleiding van het verslag van mijne »mededeelingen over photolithographie, lichtdruk, enz.", voorkomende in het nommer van 22 Maart, mij de volgende opmerkingen veroorloven?

Vooreerst is door mij, als voorbeeld van de spraakverwarring, die door de benamingen der verschillende procédés ontstaan kan, gezegd (althans wanneer ik mij goed herinner): »Wat wij photozincographie noemen, heet bij de Duitschers veelal phototypie; daarentegen noemt men in Frankrijk phototypie wat bij ons lichtdruk heet; terwijl te oneent nog velen lichtdruk noemen wat gewoonlijk den naam van lichtpausdruk draagt; enz."

Hier heeft onder de noodzakelijke kortheid van het verslag de duidelijkheid wel wat al te veel geleden.

In de tweede plaats meen ik, dat het niet overbodig zou geweest zijn, waar uw verslaggever melding maakt van de verzameling platen door mij ter bezichtiging gegeven, wanneer hij daarbij had vermeld dat die platen voor het grootste gedeelte in de ateliers van den heer G. J. Thieme alhier vervaardigd zijn, daar uit het verslag niets blijkt van mijne verhouding tot diens inrichting, hoewel mijn optreden als spreker daarmede in nauw verband stond.

Vertrouwende dat U bovenstaande aanvulling alsnog in uw blad zult willen opnemen, ben ik hoogachtend.

Uw. Dv. Dr.
H. C. VAN WOERDEN.

P.S. Woodburg inplaats van Woodbury is zeker een drukfout.

BOUWKUNDE.

TE KOOP aangeboden, een kleine doch nette

Collectie boeken

van bouwkundigen en anderen aard.

Voor prijsopgave wende men zich met franco brieven onder het motto H. O. tot F. NOLTE, Boekhandelaar te *Hoorn*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 23 April 1884**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het maken van Vier Gaskuipen met bijbehoorende werken ten behoeve van de Gemeente-Gasfabriek aan den Oost-Zeedijk.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de Plaatselijke Secretarie en het Stads-Timmerhuis te *Rotterdam*, en zijn mede verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers, *Hoogstraat* 73, tegen betaling van *f* 1.—.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld Timmerhuis, terwijl de aanwijzing in loco zal plaats hebben op *Donderdag* den 17 *April* 1884, des voormiddags ten 11 ure.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'s-HERTOGENBOSCH*, zullen op **Donderdag 24 April 1884**, voormiddags 10 ure, ten Raadhuize aldaar bij enkele inschrijving

aanbesteden:

1o. **Het maken der Gebouwen en bijkomende werken voor het Stoomgemaal aan den Grooten Hekel.**
Raming *f* 33.600.

2o. **Het doen van herstellingswerken aan de Gebouwen behoorende tot het Gemeentehuis.**

Bestekken en teekeningen zullen van af den 9 April 1884 ter inzage liggen op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch*, en te verkrijgen zijn bij den Gemeente-Architect aldaar, die van het sub 1°. voormelde werk tegen betaling van *f* 3.— en het bestek voor het werk onder 2°. genoemd, tegen betaling van *f* 0.50.

De aanwijzing van het werk betreffende het stoomgemaal zal plaats hebben op Donderdag 17 en Zaterdag 19 April e. k. telkens voormiddags 10½ ure, en van het werk onder 2° gemeld op Vrijdag 18 April e. k. voormiddags 11 ure.

De inschrijvings-biljetten moeten voor 3 ure nam. van den dag, dien der aanbesteding voorafgaande, in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gestoken zijn.

Inlichtingen zijn te verkrijgen bij den Gemeente-Architect J. M. NAUDÉ te *'s-Hertogenbosch*.

's-Hertogenbosch, 2 April 1884.

Burgemeester en Wethouders voorsd.,
F. J. POMPE, *L.-B.*
J. N. G. SASSEN, *Secretaris.*

OPENBARE AANBESTEDING.

Op **Vrijdag 25 April 1884**, des middags te 3 ure, zal in het Hôtel *Frauen*, Molenstraat, *Nijmegen*, worden **AANBESTEED:**

Het bouwen van twee aaneengebouwde Heerenhuizen (dubbele Villa) op het terrein, gelegen hoek Spoorstraat en Kronenburgersingel.

De teekeningen zullen van af 10 April ter visie liggen in genoemd Hôtel, terwijl de bestekken van af diem datum verkrijgbaar zijn bij den Boekhandelaar H. C. A. THIEME à *f* 0.60 per exemplaar.

Inlichtingen geven de Architecten P. H. SCHELTEMA en J. KNOOPS Jr., Betouwstraat 15, *Nijmegen*.

Nederlandsche Tramweg-Maatschappij.

AANBESTEDING

van het bouwen van een GEBOUW, waarin Locomotiefremise, Wachtkamer, Bureau, Bergplaats, Magazijn, Pomphok, Waterreservoir, Waterkraan, enz. op het emplacement te Dragten.

Het bestek ligt ter inzage aan het bureau van opgemelde Maatschappij, Leidsche straatweg n°. 1 te *Utrecht*, en bij haren Opzichter den heer A. BAKKER te *Gorredijk*, bij wien tevens de teekeningen ter inzage zijn.

Gedrukte bestekken zijn ad *f* 1.— per exemplaar aan bovengenoemde adressen verkrijgbaar.

Aanwijzing op het werk op Woensdag den 9den April 1884, des voormiddags 11½ uur.

De inschrijvingsbilletten moeten vóór of op den 16 April 1884, des namiddags 2 ure, vrachtvrij ingeleverd zijn aan het Bureau der Nederlandsche Tramweg-Maatschappij, Leidsche straatweg n°. 1, te *Utrecht*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Grasures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Aanbesteding.

Op **Zaterdag 19 April 1884**, des middags te 12 uur, zal worden **aanbesteed** in het *Café Fondel-Paviljoen:*

Het bouwen van drie Woonhuizen met Kantoorlokalen, op een terrein aan den Overtoom en hoek Kosterstraat, te Nieuweramstel, met de leverantie van alle Materialen, Arbeidsloonen, enz.

Bestek en Teekeningen à *f* 2.50 per exemplaar, zijn verkrijgbaar ter Handelsdrukkerij C. A. SPIN & ZOON, Pijlsenmarkt 287.

Aanwijzing in loco op Dinsdag 15 April e. k., des namiddags te 2 uur. Inlichtingen geeft de Architect Ed. CUYPERS, Prinsengracht 971, *Amsterdam*.

GEMEENTE NIJMEGEN.

OPENBARE VERKOOPING VAN Bouwterreinen,

Bestaande uit:

a. **3 villa-perceelen bij het Kronenburgerpark.**
b. **64 perceelen tusschen het Hunnerpark en de Hertogstraat, waarvan er 3 uitzicht hebben op gemeld nieuw aangelegd park.**

De bijzondere verkoopsvoorwaarden met de daarbij gevoegde kaart, zijn verkrijgbaar ten kantore van den Notaris R. A. H. COUBOUD te *Nijmegen*, tegen betaling van 50 Cents.

TIENDE VEILING VAN Geslechte Vestinggronden te BREDA.

De ONTVANGER DER REGISTRATIE EN DOMEINEN te *BREDA* zal in het Koffijhuis het *Hof van Holland*, bij J. LOOS te *Breda*, ten overstaan van den Notaris GERRITS, bij **inzet** op **Donderdag 17 April 1884** en **finaal** op **Donderdag 24 April 1884**, telkens des voormiddags te 10 ure, in het openbaar

VERKOOPEN:

Eenige perceelen Geslechten VESTINGGROND onder Breda, begrensd door de Nieuwe Ginnekenstraat, den Zuid-Oostbuitensingel, het aan de Gemeente Breda behoorend deel ongevulde gracht en een perceel Weiland, toebehoorende aan Jhr. DE GREZ te Ginneken, verdeeld in 8 kavels.

De koopprijzen boven *f* 300 kunnen worden betaald in zes jaarlijksche termijnen met bijbetaling van 5 percent intrest.

Voor onkosten betalen koopers vijf ten honderd van den koopprijs, terwijl ten hunnen laste komt de door den hoogsten inzetter te genieten premie van één ten honderd der inzetsom.

Aanwaarding dadelijk na de toewijzing.

Catalogussen, benuttende de voorwaarden, perceelsbeschrijving en teekening zijn van af 10 April 1884 voor 25 cent verkrijgbaar ten kantore van voornoemden Ontvanger.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij gemelden Ontvanger en aanwijzing bij den Hoofdopzichter P. VAN DE ERVE.

Aan de Stoomfabriek VAN DERICKS & GELDENS te Druten,

(Zilveren Medaille Amsterdam 1883)

ZIJN VOORHANDEN:

Boulet- en lei-dakpannen, vorsten, gevelbanden en nokversieringen; — 50.000 wrakke pannen à *f* 15.— per 1000.

Mosaik- en andere tegels; — **gevel-, kiel-, put-, drie- en viergaats holle steenen, profiel-blokken en ornamenten,** alles in rood, blauw en in verschillende kleuren verglaasd.

Bestellingen worden met spoed uitgevoerd.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der gemeente *WESTZAAN*, zullen op **Dinsdag den 15 April 1884**, des middags ten 1 ure, in het Raadhuis aldaar

AANBESTEDEN:

1. **Het tot vijf lokalen vergrooten en verbeteren van de Noorderschool.**
2. **Het bouwen van een School met vier lokalen en het vergrooten en verbeteren van de Onderwijzerswoning bij de Zuiderschool.**

De bestekken met de daarbij behoorende teekeningen zijn van af 4 April op franco aanvrage, tegen betaling der kosten van overmaking en respectievelijk van *f* 1.— en van *f* 1.50 per exemplaar, te verkrijgen aan de Secretarie der gemeente en bij den Architect den heer T. C. VAN DER STEEN te *Hoorn*, door wien nadere inlichtingen worden gegeven.

Aanwijzing op Woensdag den 9 April 1884, des voormiddags ten 11 ure, te beginnen aan de Noorderschool.

Publieke Aanbesteding

van het Verbouwen en Verlengen van de Pastorie en Onderwijzerswoning der Christel. Geref. gemeente te Langerak bes. de Lek, alsmede het daarop maken eener doorgaande Verdieping,

op **Zaterdag 12 April 1884**, voorm. 11 u., in de *School* aldaar. Inlichtingen zijn te bekomen bij den Heer W. VERHEIJ te *Ameide*.

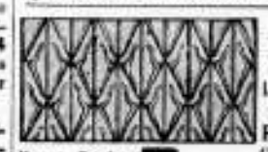

Vraagt Catalog.

NEDERL. Van der LOON

VERZINKFABRIEK, Linden & Co.

Galv. op Zuinighoids-Roosterijzers. *Dordrecht.*

Niet aangroiende en roestwerende Verven.

Lasages, IJzeren Buken, en Zijbekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN VAN HARTMAN & COMPIE.

KANTOOR te NIJMEGEN, VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

GRINT.

Het Gemeentebestuur van *ZWOLLERKERSPEL* is voornemens op **Vrijdag 18 April 1884**, 's voormiddags te half twaalf uur, op het Gemeentehuis aan te besteden:

Het leveren van 400 M³ grint ten behoeve der kunstwegen.

De voorwaarden van aanbesteding kunnen op aanvrage kostéloos verkregen worden op het Gemeentehuis.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** GEMEENTETEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°, STOKE

bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:

DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Aanbesteding.

Het R.K. PAROCHIAAL KERKBESTUUR, »*Heilige Nicolaas*", binnen de veste te *Amsterdam*, is voornemens, op **Dinsdag den 6den Mei 1884**, des namiddags te 1 uur, in het Lokaal *d'Goelriack*, aan den Singel n°. 530, aldaar, **aan te besteden.**

Het Bouwen van een KERK, met TWEE TORENS en KOEPEL, aan de Prins Hendrikkade, te Amsterdam.

De bestekken zullen na den 12den April e. k. op *franco* aanvrage, à *f* 1.50 per Ex., verkrijgbaar zijn bij de Boekh. F. H. J. BEKKER, Vijzelstraat n°. 1, te *Amsterdam*.

Het Bestek, de Teekeningen en Détailteekeningen, liggen van af 12 April e. k. ter inzage, in het lokaal van aanbesteding en ten kantore van den Bouwmeester A. C. BLEIJS, Haarlemmer Houttuinen N°. 79, te *Amsterdam*.

Mits tijdig bestellende, zijn de Kopieën der teekeningen, à *f* 12.50 per Stel, verkrijgbaar ten kantore des Bouwmeesters.

Aanwijzing in loco den 22sten April e. k., 's namiddags te 1 uur, bijeenkomst lokaal *d'Goelriack*.

G. VAN LENT, Rotterdam.
Vertegenwoordiger der Ceramiek- en Cementtegelfabriek.
LÉON DE SMET & Co., Gent.
Verders specialiteit in:
IJzeren Kerk- en Fabriekskramen.
IJzeren en Houten Rolblinden.
Zweedsche Kamerdeuren.
Italiaansche Mozaïkvloeren.
Prima Portland-Cement.
Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.
Onbrandbare Verf enz.
Prospectussen en Prijscouranten op aanvraag.

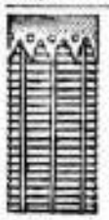

A. P. DEVRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdergracht N°. 22, Amsterdam.
Beveelt zich bij hoeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN**, uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**
Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

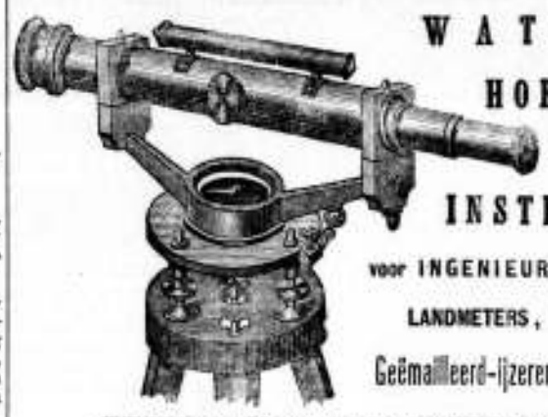

WEEGWERKTUIGEN.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.
NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

RIETSCHEL & HENNEBERG,
Ingenieurs & Fabriekanten,
Berlijn. Dresden. Keulen. Weenen.
Vertegenwoordiger voor Nederland
J. VAN HOORN Szn., Ingenieur Amsterdam.
Projecten, Begrootingen en Aanleg
VAN
Centraalverwarming & Ventilatie-Inrichtingen,
naar de nieuwste en doeltreffendste bestaande Constructiën voor:
Woonhuizen, Villa's, Kantoren, Winkels, Hotels, Restauraties, Schouwburgen, Museums, Kerken, Ziekenhuizen, Scholen, Bibliotheken, Krankzinnigengestichten, Gevangenissen, Openbare Gebouwen, Werkplaatsen, Fabrieken enz. door middel van **Stoom-, Water- of Luchtverwarming** of **gecombineerde systemen.**
Installaties van Openbare Zwem- en Badinrichtingen.
Stoomkooktoestellen en Waschinrichtingen.
Drooginrichtingen voor Abattoirs en Fabrieken

J. L. BACON & Co.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **elfde** aflevering van:
Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL,
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.
Met omstreeks **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij inteekening in 12 afleveringen à ƒ 1.75.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
ERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Bzn.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, zes 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, zes 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat de 824ste Vergadering zal gehouden worden den 16den April e. k. in Maison Stroucken alhier.

De agenda voor die Vergadering is als volgt:

a. Mededeelingen van het Bestuur.
b. Bijdrage van den heer A. W. Weissman.
c. Kunstbeschouwing, te geven door den heer J. B. Springer.
d. Mededeeling van de oplossing van ingekomen vragen.
e. Expositie van de antwoorden op de prijsvraag: „Een post- en telegraafkantoor."

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A) IETS OVER DE GRIEKSCHE KUNST

door

E. VAN DEN BOSSCHE.

De godsdienst heeft een grooten invloed op de kunst der Grieken gehad. Hoewel zij aanvankelijk de zon, de maan, de sterren en de natuurkrachten aanbaden, kwamen zij langzamerhand tot het vereeren van goden, die zij door hun druk verkeer met de Phenicièrs en Egyptenaren hadden leeren kennen. Zij wisten echter dien godendienst te veredelen, en er het wanstaltige, dat hij bevat, uit te verwijderen.

Weldra werden de goden der Grieken geheel anders dan die der Oostersche volken. Zij werden het zuiver afbeeldsel der Hellenen, en men hield het ervoor dat zij in Griekenland geboren waren, de dochteren der Grieken bemind hadden, en op den berg Olympus troonden. Niet alleen kende men aan de verschillende goden de vormen van het menschelijk lichaam toe, maar had ook voor elk een eigenaardige, karakteristieke schoonheid, om het ideaal uit te drukken, dat hij verpersoonlijkte.

De goden werden in prachtige tempels vereerd, en men beijverde zich, om hun geschenken te offeren, die vooral door sierlijkheid en kunstvaardigheid van bewerking uitmunten. Iedere tempel had zijn schatkamer, waar deze geschenken bewaard werden, en het lijdt geen twijfel, of dit droeg veel bij om den wedijver der kunstenaars op te wekken, die met het vervaardigen der offergeschenken belast waren.

Ook de Olympische spelen brachten zeer veel bij tot het kweeken van kunstzin. Niet slechts werden daar kampstrijden gehouden, maar de dichters zongen er hunne liederen, de geschiedschrijvers lazen er hunne werken, de kunstenaars stelden er hunne meesterstukken tentoon. Ook werden de overwinnaars der spelen door de beroemdste beeldhouwers en schilders vereeuwigd, door de grootste dichters bezongen.

Het is echter opmerkelijk, dat in datzelfde Griekenland, waar de kunsten in het algemeen en de beeldhouwkunst in het bijzonder zulk een hoogen trap van bloei bereikten, toch verscheidene volken gevonden werden, die zich om de kunst in het minst niet bekommerden, b. v. de bewoners van Macedonië, Thessalië en Etolië. Lycurgus ging zelfs zoo ver, den Spartanen te verbieden, eenigerlei kunst te beoefenen. De streken, waar de kunsten het meest bloeiden, als Argos, Samos, Rhodes, Syracuse en Athene, waren allen bewoond door handeldrijvende volken, en hadden een autocratisch of eenhoofdig bestuur. Ten allen tijde is de Democratie der Kunst vijandig geweest, en juist ten tijde van de meest despotische vorsten, als bijvoorbeeld Frans I, Leo X, Lodewijk XIV, bereikte zij haar grootsten luister.

Vooral te Athene was de kunstzin groot.

Hoeveel schoons daar te zien was, meldt ons Pausanias, wiens verhaal wij hier laten volgen.

„Ik kwam van Eleusis, waar ik den prachtigen tempel, door Pericles' zorgen daar opgericht, bewonderd had. Een der grootste kunstminnaars vergezelde mij, de schilder Metrodorus, de kunstenaar-wijsgeer, die later te Rome den jongen Scipio in de wetenschappen en

deugden onderrichtte. Wij onderscheidden reeds uit de verte de zuilen van het Parthenon en den schitterenden helm van Minerva, doch voor wij de stad betraden zagen wij talrijke graven, die onze opmerkzaamheid trokken. „Ziedaar het graf van Pericles", zeide Metrodorus, „en de graven van Euripides en Apollodorus, en van vele moedige Atheners, die voor hun vaderstad sneuvelden. Bijna alle steden van Griekenland zijn aldus met graven omgeven." Het scheen mij toe, dat Athene al een zeer groot aantal graven bezat.

„Toen wij aan de stadspoort kwamen, bogen wij diep voor de godenbeelden, die daar stonden. Het beeld van Mars staat aan den buitenkant, doch het beeld van Minerva staat binnen de wallen, welke plaatsing welsprekend genoeg is. Ik bezocht den schouwburg en den Acropolis, en zag de vele gebouwen ten nutte van het volk gesticht, en beladen met de schilden, op den vijand veroverd en versierd met schilderijen, die de grootsche daden van het voorgeslacht vertoonden. Wij zagen de inneming van Troje, door Polygnotos, den slag bij Marathon, door Panaeus, en nog vele anderen. Onder de standbeelden, die op mij den meesten indruk maakten, noem ik die van Solon, Theseus, en de vele wijze mannen, die Athene's wetten maakten. Ik zag den vermaarden dichter Pondacus, die op een zetel was geplaatst en op de luit speelde, alsof hij nog leefde. Pindarus was te Delphi geboren, doch hij zong den roem van Athene, en de dankbare Atheners hebben hem door dit beeld beloond. Ik zag ook het beeld van Esopus, dat een bijzonder verheven uitdrukking had. Metrodorus maakte mij op het opschrift opmerkzaam. Ik las: „Dit beeld staat hier, opdat iedereen wete, dat het Atheensche volk deugd en begaafdheid bij alle standen vereert." "

Wij kunnen uit deze beschrijving eenigszins opmaken, hoeveel kunstschatten Athene toen bezat. Wanneer aan de kunstenaars door de Regeering de opdracht gegeven wordt, door hunne meesterstukken tot het instandhouden der goede zeden mede te werken of de vaderlandsche geschiedenis te doen voortleven, wanneer de burgers in hun arbeid belangstellen, en er met zaakkennis over oordeelen, dan voorzeker zullen die kunstenaars het hoogste kunnen bereiken.

Daarom moet ook deze gelegenheid aan de hedendaagsche kunstenaars niet onthouden worden. Laat ons nooit vergeten, dat onze kunstwerken ook tot het nageslacht zullen komen, dat met onverbiddelijke gestrengheid wellicht werken zal veroordeelen, die thans een oogenblikkelijken bijval vinden. Houden wij dit steeds voor oogen, dan kan het niet dan gunstig op onzen kunstarbeid werken!

DE NAUWKEURIGHEID IN DE KUNST.

EEN STUDIE UIT DE ESTHETISCHE ZIELKUNDE.

De karakterloosheid van vele gebouwen in Nederland doet het mij wenschelijk voorkomen, een en ander mede te deelen uit het opstel *La précision dans l'art*, geplaatst in de *Revue des Deux Mondes* van den 15den Maart jl. en geschreven door den bekenden criticus Constant Martha.

„Vroeger waren er wetten der schoonheidsleer, die voor altijd schenen vastgesteld te zijn door wat men de geleerde Oudheid noemde. Deze wetten hebben alle eeuwen door geheerscht, en niemand dacht eraan, tegen haar in opstand te komen; zoo men er niet aan gehoorzaamde, was het louter uit onmacht. Zij vormden als een heilig wetboek, „de wetgeving van den Parnassus", en de critiek was slechts een soort van rechtspleging, die deze wetten bevestigde of verklaarde. Het was nagenoeg met de kunst gelegen als met de zedenleer, die besloten was in nauwkeurige godgeleerde regels. Maar gelijk de nieuwe eischen van het leven en zekere vorderingen der wetenschap de te bekrompene lijsten der godgeleerden verbraken, wierpen ook ten laatste nieuwe meeningen, ruimer denkbeelden, die zich te veel in het nauw bevonden, tusschen de slagboomen van den traditioneelen smaak, deze omver. Hedentendage zijn er in de kunst geen algemeen erkende wetten meer. Er is geen critiek meer, gegrond op beginselen, althans de beginselen gewaagd door den een, worden minachtend verworpen door den ander. De lezers en de bezoekers, in een schouwburg of een museum, kunnen wel zeggen, dat iets hun bevalt of mishaagt (en zij weten het nog niet eens altijd), maar ieder oordeelt naar zijn fantasie van het oogenblik en beproeft zelfs niet zich rekenschap te geven van deze fantasie, bij gebrek aan toevlucht tot eenig beginsel, welk ook. Men is meestal bang zich uit te laten. Vandaar die ontwijkende oordeelvellingen, die men overal hoort, zooals: „Het is nogal lief, het is niet kwaad", oordeelvellingen, die niets beweren, die niets ontkennen, die tot niets binden en die gedoogen, met fatsoen terug te treden, te wijken voor een tegenovergestelde meening. In deze onzekerheid en dit scepticisme geraakt men tot een onverschilligheid, die in den blinde beslist of iets schoon is of niet. Zou het, dewijl er geen opgelegde en erkende wet meer is zooals vroeger, niet mogelijk zijn, gelijk men dikwijls gedaan heeft in de zedenleer, zich zelf een wet te maken, en door zich zelf te ondervragen, door waar te nemen wat ons in alle kunsten verrast en bekoort, zelf zeker getal regels of noodwendige voorwaarden te ontdekken? Zou men, inplaats van de schoonheidsleer te gronden op afgetrokken bespiegelingen en haar vast te knoopen aan een duistere bovennatuurkunde zonder aanzien, gelijk men dikwijls genoeg beproefd heeft, haar niet kunnen vestigen op persoonlijke waarnemingen door deze te generaliseeren? Voelt niet ieder in zich, dat de critische geest en de smaak slechts de uitkomst zijn, verkregen na een aanhoudend gemoedelijk onderzoek van de uitwerkingen, aangename of onaangename, die de werken der kunst op ons teweegbrengen? Wat ons betreft, wij meenen dat er grondwetten van den menschelijken geest zijn, die geen verbeelding, hoe oorspronkelijk zij ook wezen moge, moet miskennen; dat er hoedanigheden zijn, zoo noodwendig, dat zij zich evenzeer opdringen aan de plastische kunsten en aan de dichtkunst; dat er, onder andere, één eigenschap is, zonder welke geen werk een diep en duurzaam gevoel kan teweegbrengen; dat deze onontbeerlijke hoedanigheid de ineenzetting en den stijl, de denkbeelden en den vorm moet beheerschen. Heeft dit of dat werk die verdienste, dan is het goed; heeft het die slechts ten halve, dan is het middelmatig; mist het die geheel, dan is het slecht. Wij zouden dus een regel voor het oordeel hebben. Deze verdienste is de *nauwkeurigheid*, die tegenwoordig ieder zich verbeeldt te bezitten, die zeldzamer is dan men waant, tenminste in de kunsten, en waarvan de afwezigheid de dikwijls onbemerkte oorzaak is van bijna al de onbehaaglijkheid, die men op schilderij-tentoonstellingen en elders ondervindt. Wat is de nauwkeurigheid in de kunst? Wij zouden haar vooral willen bepalen door voorbeelden; maar alvorens aan te wijzen wat zij is, komt het raadzaam voor te zeggen, wat zij niet is.

Daar het soms goed kan zijn, teneinde een waarheid in het licht te stellen, op de tegenovergestelde dwaling te wijzen en haar te doen uitkomen in al hare overdrijving en hare ongerijmde buitensporigheid, halen wij een Grieksch volk aan, de Rhodiërs, die, in de tweede eeuw onzer jaartelling, zonderling tekort zijn gekomen in nauwkeurigheid bij de beeldhouwkunst. Dit was minder uit gebrek aan verstand dan wel de schuld der omstandigheden. Dit volk, beminnaar van de kunsten, zeer kwistig met standbeelden, rijk genoeg om zich deze schoone weelde te veroorlooven, had de gewoonte aangenomen, zijn helden en overheidspersonen te huldigen door marmer of brons. Maar daar, onder de Romeinsche heerschappij, de overheidspersonen elkander zeer snel opvolgden en er, in de algemeene slavernij, te meer helden waren naarmate er minder gelegenheid was werkelijk heldenmoed tentoon te spreiden, vermenigvuldigden de standbeelden zich op eene voor de geldmiddelen der stad overstelpende wijze.

Wat deden nu de Rhodiërs? Dit handeldrijvend volk voerde, uit zuinigheid, de gewoonte in, den naam van een oud standbeeld uit te wisschen, om het te wijden aan een nieuw groot persoon. Hetzelfde beeld kon alzoo dienen om een reeks van overheidspersonen te verheerlijken. Het kon zelfs, door samenloop van omstandigheden, gebeuren, dat het standbeeld van een grijsaard het beweerde beeld van een jongeling werd. Op zekeren dag verhief Dion Chrysostomus, een streng preeklustig wijsgeer, die op Rhodes stilhield, zijne stem, in een welsprekende redevoering, die wij nog bezitten, tegen deze bedrieglijke gewoonte, die de oude helden van hun roem beroofde, hun eervollen naam deed verloren gaan en bovendien de nieuwe aan den Staat bewezen diensten weinig eerde. Hij wees als wijsgeer op het onzedelijke in dit onbetamelijk en schriel gebruik en had er, zoo hij zich met kunst had beziggehouden, kunnen bijvoegen, dat deze standbeelden, door hunne onnauwkeurigheid, weinig belangwekkend moesten zijn voor de beminnaars der beeldhouwkunst.

Men moet met deze gewoonten niet te veel spotten, want in onze kunstenaarswerkplaatsen komen ze ook voor, ofschoon minder merkbaar stuitend. Ziehier wat dikwijls bij ons gebeurt, te oordeelen naar het onbepaalde karakter van zekere schilderijen. Een schilder, die vrije oogenblikken en zijn keus nog niet gevestigd heeft op eenig onderwerp, krijgt in het hoofd, teneinde geen tijd te verliezen, om een vrouw als model te doen poseeren, en hij doet zijn best op deze studie naar de natuur. Dit is voor hem slechts een eenvoudige en nuttige oefening. Maar als eens de studie voltooid en hij tevreden is over deze schilderij, zonder doel en zonder vooraf opgevat denkbeeld ondernomen, dan beschouwt hij ze, droomt over een schoone toekomst en denkt eraan, zonder groote inspanning der verbeeldingskracht, er een werkelijk tafereel van te maken. „Zoo ik", zegt hij bij zich zelven, „onder de voeten van die vrouw golven aanbracht, zou het een Venus kunnen zijn; of wel, als ik naast haar een put schilderde, zou het de Waarheid zijn; of wel, waarom zou ik er niet een onschuldige Chloë van maken?"

Maar, hoe handig de keuze van den naam ook zij, hoe gelukkig ook zekere toevallige omstandigheden medewerken, het is duidelijk, dat deze figuur niet in alles de houding en de uitdrukking zal bezitten, die zij hebben moet. Het zou een wonder zijn, zoo deze schilderij een juistheid had die niet gezocht werd, en zij bij toeval nauwkeurig paste voor een later bedacht onderwerp.

Zekere trekken uit de werkelijkheid, te trouw gelijkende op het genomen model, zullen den beschouwer doen meenen, dat deze beweerde Venus er verre van af is, uit de reine golven der zee te zijn voortgekomen; dat deze Waarheid al door de straten geslenterd heeft, of dat deze Chloë niets meer behoeft te leeren. De kunstenaar heeft in het schildersvak gedaan, wat men een beroemd Academie-lid, die te vernuftig schreef, verweet en van wien men, zeker ten onrechte, maar niet zonder geestigheid en zonder ondeugendheid, zeide, dat hij begon met zijn volzin te maken en vervolgens dacht „aan hetgeen hij erin zou zetten." Wat ook de technische verdienste van zulk een figuur zij, ze zal stuitend wezen voor de oogen en voor het verstand, omdat zij niet is wat zij beweert te zijn. Als eenvoudige studie van het menschelijk lichaam zou men haar hebben kunnen waardeeren, misschien bewonderen, maar als schildering maakt zij ongeduldig door het gemis van nauwkeurige juistheid. Zij beantwoordt niet aan haren naam. Het is een vrij algemeen verspreide en soms fier volgehouden dwaling, dat de fraaie vormen genoeg zijn; ja, zij zijn genoeg, zoo zij geen andere aanspraak maken dan fraaie vormen te wezen; maar van het oogenblik waarop uwe figuur, door den titel dien gij haar geeft, een bepaald wezen wordt, moet zij het karakter en de uitdrukking hebben, die daaraan eigen zijn. Gij zelf wilt het, omdat gij haar een naam geeft, dien zij had kunnen missen en om welken zij u niet heeft gevraagd. De grootste kunstenaars schenden niet straffeloos deze wet, gelijk men er zich van heeft kunnen vergewissen door een merkwaardig voorbeeld in den *Salon* van 1882. Een der meest bewonderde Fransche schilders had een dood kind tentoongesteld, een jongen knaap, wiens leeftijd lag tusschen de kindsheid en de jeugd, keurig van teekening, hoogst dichterlijk van kleur. Men staarde met verrukking op dat denkbeeldig lichaam tot het oogenblik waarop men, het boekje openende, den naam las van Bara, den kleinen heldhaftigen tamboer van het leger der Omwenteling, gedood bij een gevecht in de Vendée. Neen, dat is geen kleine Franschman uit de voorsteden, dat is een jong herder uit Arkadië of wel een zoon van Niobé, gevallen onder de gouden pijlen van Apollo. De tromstokken, tusschen de vingers gelegd van den armen jongeling, zijn een te eenvoudige kunstgreep, om ons een soldatenkind te doen zien in dat bekoorlijk mythologisch vizioen.

Men heeft gewaand, de belangstelling te verzekeren aan de schilderij door er een naam van onze dagen aan te geven, maar slechts den beschouwer het spoor bijster doen worden, daar aan een der eerste voorwaarden van de kunst, aan een der natuurlijkste eischen van het verstand niet voldaan werd.

Wij zijn van meening, dat vele kunstenaars zich niet veel bekommeren om de nauwkeurigheid, waarover wij spreken, want de jeugdige talenten, die, hetzij in de schilderkunst, hetzij in de beeldhouwkunst, dingen naar den prijs van Rome, schijnen dikwijls niet eens de moeite te nemen om het opgelegd programma ernstig te lezen, en laten hun verbeelding ronddwalen rondom of naast het toch zeer bepaalde onderwerp, dat men hun gegeven heeft. Om een voorbeeld te nemen, dat ons te binnen schiet: vóór weinige jaren was het onderwerp voor de beeldhouwkunst: Orpheus, na den dood van Eurydice, dolende door de bergen, over de rotsen, en zijn voor altijd verloren liefde bezingende. Het kwam erop aan, naar Virgi-

lius, een verliefde ijlhoofdigheid, de verbijstering der wanhoop, den onschuldigen waanzin van een minnaar en een dichter voor te stellen, die steeds voortdwaalt zonder te weten waar hij den voet zet. Het onderwerp werd zeer fijn opgevat door den jeugdigen kunstenaar, die den prijs behaalde. Men moest inderdaad het programma niet gelezen hebben om, gelijk andere mededingers gedaan hebben, Orpheus voor te stellen in een zittende houding, of wel roerloos, zingende met de kalmte van een onberispelijk tooneelspeler, die zich op een concert doet hooren. Wij herinneren ons ook, dat men in de schilderkunst als onderwerp opgaf: den dood van Demosthenes, en dat meer dan één kunstenaar den redenaar maalde, niet stervende, maar dood, waardoor de belangstelling in het tafereel vernietigd en de moeilijkheden ontgaan werden. Bovendien hebben wij elk jaar opgemerkt, dat de Jury met de leer, die wij volhouden, zich vereenigt en den prijs toekent aan hem, die het trouwst is gebleven aan het programma. Vermoedelijk beloont men niet alleen de gedweeheid, maar ook en vooral de technische verdiensten, die deze gedweeheid, dat is te zeggen de heldere opvatting van het onderwerp, met zich voert, want ontwijfelbaar is een goed ontworpen en een goed omschreven onderwerp voor den kunstenaar een steun. Zoo het dubbelzinnig wordt begrepen, zal de geheele uitvoering onvast zijn. Het gevoelen over den persoon bepaalt al het overige: hij wordt niet alleen teruggekaatst in de uitdrukking van het gelaat, hij verspreidt zich in het geheele wezen; hij sleept zekere bewegingen mede, hij golft in lijnen, die slechts aan hem eigen zijn.

Men wordt er soms toe geleid zulke opmerkingen te maken, zelfs op de driejaarlijksche tentoonstelling, waar slechts uitgekozen werken verschijnen. Wij hebben er pas een beeldengroep gezien, getiteld: *Amor en de Dwaasheid*, een onderwerp, getrokken uit een fabel van La Fontaine, bij den eersten aanblik een allerbevalligst kunstwerk, allerliefst van uitvoering, waarin een zeldzaam talent tot in de geringste bijzonderheden al de zorg doet zien, die hij gedragen heeft, behalve die om La Fontaine te lezen, wat toch niet veel tijd zou hebben gekost. De fabeldichter verhaalt, dat terwijl Amor en de Dwaasheid, blijkbaar in hun kindsheid, samen speelden en kibbelden, de Dwaasheid het ongeluk had Amor een zoo woedenden klap te geven, dat hij er *la clarté des cieux* door verloor. De goden tot rechters genomen, veroordeelden de schuldige, voortaan tot gids te dienen aan den kleinen blinde. De kunstenaar, doordat hij de fabel al zeer weinig heeft ingezien, stelt Amor voor als een kind, wat hij inderdaad moet zijn, maar de Dwaasheid als een groot mensch, die wel twintig jaren oud moet wezen. Hoe kon dit groote meisje beestachtig genoeg geweest zijn om in een kibbeling haar kleinen vriend blind te maken? En hoe kan zij op het oogenblik, waarop zij dit arme slachtoffer geleidt, zoo vroolijk lachen, met een zegevierend voorkomen, en zoo geestig vinden, wat zij het ongeluk gehad heeft te begaan? Zeker moge de Dwaasheid heeten, men doet zulke dingen niet op dien leeftijd. Het is niet meer een onvoorzichtige Dwaasheid, het is een gevaarlijke Dwaasheid, die men zou moeten opsluiten als zij niet van marmer was, en zoo men niet overigens er groot behagen in schiep ze aan te staren, tenminste om haar sierlijke plastische vormen.

In de kunsten, gelijk in de letteren, is schilderen bepalen, en bepalen is, gelijk 't woord het uitdrukt, de perken af te bakenen tusschen een voorwerp en een ander, dat er meer of min gelijk aan is; dat is, er de noodwendige eigenschappen aan te geven, die het onderscheiden, die het niet deelt met eenig ander dezer soort; eigenlijk, in één woord, het te specificeeren, of, om niet de taal der redeneerkunde te bezigen, er zijn karakter aan te geven. Wij verlangen niet, gelijk men zou kunnen gelooven, dat men, hetzij met de pen, hetzij met het penseel, zijn denkbeeld met dorheid uitdrukke, want dorheid is een der onaangenaamste gebreken. Niets belet de trekken opeen te stapelen, de kleuren te verkwisten, mits deze trekken en kleuren bijdragen om op het eigenaardig karakter van het voorgestelde tooneel meer licht te werpen. Al de bijzaken kunnen, zoo zij met elkander samenstemmen en gezamenlijk dingen om het algemeene plan te verwezenlijken, beschouwd worden als een opeenhooping van kleine bepalingen of omschrijvingen.

De kunst moet er zich op toeleggen het onderscheid te vinden tusschen de tooneelen of aandoeningen, die het meest aan elkander gelijk zijn, want de dingen, die niet op elkander gelijken, worden vanzelf onderscheiden. Het is, bijvoorbeeld, duidelijk dat de lichaamspijn niet gelijkt op de zielepijn, noch Laökoon op Niobé, maar hoeveel meer of min dergelijke zedelijke smarten zijn er niet en toch verschillende! De kunst is gehouden, de schakeeringen te vatten en behaagt slechts, als zij ze uitdrukt met keurige juistheid. Het geheele werk van den criticus bestaat dus hierin, dat hij zie of het onderwerp goed begrensd is, en de diepte van het genoegen, door de poëzie of de kunst teweeggebracht, laat zich afmeten naar het keurige dezer juistheid.

Als men de beginselen der kunst opspoort, doet men altijd goed de toevlucht te nemen tot de Ouden, vooral de Grieken te raadplegen, hunne oordeelvellingen te verzamelen of de gewaarwordingen, die zij hebben ondervonden tegenover hun meesterstukken; want niet alleen zijn zij van alle volken het meest begaafde geweest, maar ook waren zij niet stijfhoofdig ingenomen met stelsels en bovendien misdeeld van al de stoffelijke hulpmiddelen, die soms het geslacht van den nieuweren tijd begoochelen, zoodat zij vooral getroffen zijn geworden door hetgeen in de kunst meer dan iets anders noodig is. Toen in Griekenland de schilders aan hun figuren uitdrukking begonnen te geven, bewonderde men vooreerst de nauwkeurige juistheid, die het gevoel van den afgebeelden persoon wist weer te geven, en men bewonderde nog meer, wanneer de schilder, om nòg nauwkeuriger te zijn, met een handigheid, die onbegrijpelijk scheen, tegelijk twee tegenstrijdige aandoeningen, die de ziel van den held verdeelden, had weten uit te drukken. Immers, als men bijvoorbeeld Medea wil voorstellen op het oogenblik, waarop zij hare kinderen zal ombrengen, is het niet voldoende een vrouw te toonen, bezield door somberen en moordlustigen minnenijd, men moet ook de moeder doen zien, ontroerd door moederlijke teederheid. Dat is het moeilijke punt, naar het schijnt onmogelijk te vatten en dat men toch vatten moet, of die vrouw zal niet meer Medea zijn. Zij zal Judith zijn, of Klytemnestra, of elk ander daarop gelijkend personage, dat men goedvindt. Zoo hebben de Ouden van eeuw tot eeuw de schilderij van Timomachus geroemd, waarin Medea, met een dolk in de hand, op het punt hare kinderen te treffen, hen aanstaart met een woesten en tevens teederen blik. Hoe had de kunstenaar die twee tegenstrijdige uitdrukkingen kunnen vereenigen en doen samensmelten? Wij weten het niet. Dat was juist het wonder. Het schijnt, volgens tal van dichtstukken, gemaakt ter eere dezer schilderij (er zijn er negen in de Grieksche *Anthologie*), dat uit de verschrikkelijke oogen van Medea tranen vloeiden.

In de vijfde eeuw onzer jaartelling was de bewondering nog niet uitgeput en de Latijnsche dichter Ausonius drukte zich nog uit gelijk de Grieksche dichters: *Ira subest lacrymis*, etc.

De woede verscheen in het medelijden en het medelijden in de woede, zoodat één van de dichters der *Anthologie*, die ongetwijfeld de schilderij niet gezien had, maar ze bewonderde op goed geloof en uit overlevering, belachelijk schreef, dat de schilder aan Medea twee verschillende oogen gegeven had, het eene woedend en het andere teeder. Zelfs deze onnoozele beschrijving doet zien, hoe gevoelig de Ouden geweest waren voor deze nauwkeurigheid der schilderij. Het is ten onzent de gemaklievende dwaling van vele schilders geweest, die gemeend hebben een Medea te maken, door nu eens een woedende vrouw voor te stellen die het zwaard hanteert, dan weder een verteederde moeder tegenover haar kinderen; in het eene en het andere geval liep men het onderwerp mis, dat slechts bestaat in den tragischen tweestrijd tusschen de woede en de liefde."

Tot zoover Martha. Het bovenstaande zij genoeg om belangstellenden op te wekken tot verdere kennisneming van het opstel. Over de nauwkeurigheid in de letteren zwijg ik, als niet behoorende tot het bestek van *De Opmerker*. Het weekblad *De Amsterdammer* heeft er reeds met een paar regels op gewezen, maar het goed vertrouwen van den redacteur schijnt overrompeld te zijn geworden door een onnoozelen of kwaadaardigen medearbeider, die den heer Martha doet zeggen, dat hij niet wil spreken over den verheffenden, versterkenden invloed, dien de letteren op het menschelijk karakter uitoefenen, daar *de heeren positivisten* hem een droomer zouden schelden.

De tekst zegt: *esprits positifs*. De heer Martha is zelf te veel positivist en kent te goed de werken der prositivisten Comte, Littré, Buckle, Mill, Spencer, Harrison, Stupuy, Pétroz, Lewes, George Eliot, Louise Ackermann en zooveel anderen, om hen voor te stellen als loochenaars van den verheffenden invloed der letteren. Positivisten zijn zij, die niet spreken over God, hemelsch voortbestaan en dergelijke onbegrijpelijke dingen, om de eenvoudige reden, dat zij er niets van weten. Tot de *esprits positifs* of „practische lui" behoort, bijvoorbeeld, de wiskundige die, na een schoon treurspel te hebben gehoord, vroeg: „Wat bewijst dit?", of Batavus Droogstoppel, die alles minacht wat zich niet laat uitdrukken in geldswaarde. De redacteur De Koo is, geloof ik, zelf positivist. *On n'est trahi que par les siens.*

Cl., 25 Maart '84. R. v. E.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

(A. et A.) De Gemeenteraad van Brussel heeft besloten om, op verschillende pleinen en straten, herinneringsborden te doen plaatsen, bestemd om merkwaardige gebeurtenissen, die op de stad betrekking hebben, aan de vergetelheid te ontrukken en de nagedachtenis aan hare groote mannen in eere te houden.

Twee van die schilden zullen binnenkort ingewijd worden: het eene, op de place Poelaert, zal aan het nageslacht den naam wijzen van den genialen ontwerper der plans van het Justitiepaleis; het andere zal in den gevel van het oude hôtel Culenbourg, rue des Petits-Carmes, geplaatst worden en het banket der geuzen, het verbond der edelen en hun krachtigen beschermer, Marnix van St.-Aldegonde, vereeuwigen.

Het ontwerp dezer schilden is opgedragen aan den architect Jean Baes.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

(A. et A.) Kampen. Op de markt van de Madeleine te Brussel heeft men eene buste van onzen voormaligen stadgenoot, den architect Cluysenaer, geplaatst, ter herinnering aan zijn verdiensten als ontwerper van die markt.

Het borstbeeld, dat in brons is uitgevoerd, is geplaatst in een soort oeil-de-boeuf op de balustrade van de galerij.

Een bronzen plaat onder het plint draagt het volgende opschrift: „A Jean Pierre Cluysenaer, architecte, né à Kampen (Pays-Bas), le 28 mars 1811, mort à Saint-Gilles, le 16 février 1880."

Zwolle. De Vereeniging ter bevordering van Overijselsch Recht en Geschiedenis vergaderde in het laatst der voorgaande week en hechtte hare goedkeuring aan een daad van het Bestuur, dat voor *f* 7500 in publieke veiling een huis had aangekocht ten behoeve van haar antiquiteiten, bibliotheek en archief. De som van *f* 2000, noodig om het perceel in orde te brengen, zal men uit vrijwillige bijdragen trachten te vinden, en staande de vergadering werd voor *f* 750 geteekend.

De belangstelling voor Overijselsche oudheidkunde, wakker geschud door de tentoonstelling van 1882, neemt toe en het is overbodig in den breede het nut van een eigen gebouw in het licht te stellen. De schatten der Vereeniging zullen nu veel beter bewaard en gerangschikt kunnen worden, en de stad Zwolle zal weldra de haar toebehoorende abts-bekers, deurwaardersroeden, zwaarden en zegels inzenden.

Delft. De Raad besloot tot kostelooze ingebruikgeving aan het Rijk van een gedeelte der lokalen van het Prinsenhof, thans kaserne, teneinde die bij gelegenheid van den 300ste gedenkdag van den dood van Prins Willem I te meubelen en in te richten, zooals zij waren ten tijde dat zij door dien Vorst werden bewoond, en ze verder als een historisch gedenkteeken te onderhouden en toegankelijk te stellen. Het denkbeeld daarvan is uitgegaan van den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Emmen. Van de 43 sollicitanten voor de betrekking van gemeente-architect zijn op de aanbeveling van Burgemeester en Wethouders alphabetisch geplaatst: H. A. Baursma te Westenesch, L. Dilling te Stadskanaal, J. Dijkstra te Bolsward, H. T. Hoogeveen te Smilde, E. Kliphuis te Musselkanaal en L. Reitsma te Sijbrandaburen.

— Aflevering 3 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

Een ijspaleis in Canada (met fig.). — Het Internationaal Poolonderzoek. — Photographie van bliksemstralen (met fig.). — Nog iets over het winterkoninkje. — Nog iets over electrische schellen (met fig.). — Vereenvoudiging van Muchall's calorische gaslamp. — De nieuwe hand-dynamo-machine van E. Gérard (met fig.). — De inktvisschen (met fig.). — De inductieve stroomvertakking of inductieve verdeeling van den electrischen stroom (met fig.). — De electrische tentoonstelling te Weenen (met fig.). — Eene eenvoudige wijze, om de zuiverheid der lucht in woonvertrekken te onderzoeken. — Het photographeeren van vliegende vogels (met fig.). — Een goede vulkachel (met fig.). — Het morgen- en avondrood in de laatste maanden van 1883 (met fig.). — De telpherage (met fig.). — Electrisch licht voor liefhebbers (met fig.). — Korte berichten. — Verbetering in de bereiding van hardglas. — Afzondering van zuurstof uit de lucht. — Chinine en chinoline. — Correspondentie. — Nog een eenvoudige mikrofoon (met fig.).

BENOEMINGEN.

— De Directie van het Genootschap *Kunstoefening* te Arnhem benoemde tot directeur-leeraar den heer S. Baukema, 1ste leeraar op de burgeravondschool en leeraar aan de hoogere burgerschool voor jongens te Deventer.

— Tot opzichter van het waterschap Haanwijk, Cattenbroek en Rapijnen, liggende onder Linschoten, is benoemd de heer H. Paul Jr., architect-werktuigkundige te Zevenhuizen.

— Uit de 128 sollicitanten voor de betrekking van dijkmeester bij het Hoogheemraadschap van Zeeburg en Diemerdijk is door Dijkgraaf en Hoogheemraden benoemd de heer W. H. Steenaart, opzichter van den waterstaat te Amsterdam.

VARIA.

Duur der stalen spoorstaven. De duur der stalen spoorstaven hangt, volgens proeven, af van den warmtegraad bij het einde der walzing. Als het walsproces gedurende het roodgloeien van het staal eindigt, is de wederstand der spoorstaven tegen uitrekking en druk minder groot, dan wanneer zij bij lagen warmtegraad afgewalsd zijn geworden.

ADVERTENTIEN.

WERKTUIGKUNDIGEN!

IEMAND in het bezit van een **teekening met beschrijving** van een **machine** of **werktuig**, welke nog niet bestond, wenscht in connectie te treden met een **deskundige** om over de vervaardiging enz. te onderhandelen.

Adres franco brieven, motto »Werktuig" aan *De Opmerker*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM*, zullen op **Maandag 21 April 1884**, op het Raadhuis, te 12 uur des middags, in het openbaar doen **aanbesteden**:

a. **Het gewoon onderhoud van en het verrichten van herstellingen gedurende 1884 aan:**
Sluis- en Waterwerken; Scheepvaartinrichtingen enz.;

b. **Het bouwen van Steenen en Houten Wallen en het gewoon onderhoud van- en het verrichten van herstellingen aan:**
De Steenen- en Houten Wallen langs de grachten, enz.; de Riolen onder en de goten langs den openbaren weg, enz.; de openbare Waterplaatsen en de Verschwaterbakken;

c. **Het sloopen en vervoeren van de Houten Loods (tijdelijk Schoolgebouw) staande in de Plantage aan de Muidergracht en het weder oprichten van dit gebouw op een terrein aan de Barendsstraat.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der gemeente, tegen betaling van *f* 1 voor die sub *a*, *f* 0.65 voor die sub *b* en *f* 0.55 voor die sub *c* (met 1 teekening).

Inlichtingen worden gegeven voor de sub *a* en *b* genoemde ten kantore van den Gemeente-Ingenieur, op het Raadhuis, van 10—12 uur des ochtends en voor de sub *c* genoemde ten kantore van den Stads-Architect op het Raadhuis, Kamer N°. 101, van 10—12 uur des ochtends.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, 9 April 1884. VAN TIENHOVEN.
De Secretaris:
LE JOLLE. *l. s.*

AANBESTEDING.

Bouwen - Brug.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *HAARLEM* zullen op **Donderdag den 24 April 1884**, des namiddags ten 2½ uur, ten Raadhuize der gemeente in het openbaar **aanbesteden:**

Het maken van eene brug over de Leidsche-Vaart vóór de Prins-Hendrikstraat, met daarbijbehoorende houten schoeiingen en bestratingen.

Raming *f* 23,000.

Bestek en voorwaarden alsmede de teekeningen liggen ter inzage op de Gemeente-Secretarie op alle werkdagen van 10—4 uur en zijn, te beginnen Dingsdag 15 April 1884, des morgens ten 10 uur van het bestek en de voorwaarden, aldaar gedrukte exemplaren verkrijgbaar, tegen betaling van *f* 0.50 per stuk.

Plaatselijke aanwijzing op Vrijdag 18 April 1884 des morgens ten 10½ uur.

Tusschen den dag der aanwijzing en dien der besteding zijn elken werkdag, des morgens van 9—10 uur, inlichtingen te bekomen aan het Bureau van Gemeentewerken (Koningstraat no. 2).

Burgemeester en Wethouders van Haarlem,
Haarlem, 10 April 1884. E. A. JORDENS.
De Secretaris,
J. TIELENIUS KRUYTHOFF.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.
G. J. THIEME.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

A. P. DEVRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdersgracht N°. 22, Amsterdam.
Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN**, uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**
Monsters en prijscourant f franco en gratis.

ADRESBOEK
VAN **Neerlandsch Indië**
f 1,50 voor den Handel
bij de Uitgevers
NIJGH & VAN DITMAR, te Rotterdam, en verder alom.

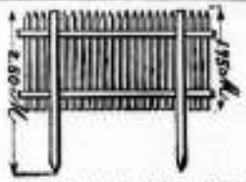

J. & D. VAN DER POT,
ROTTERDAM.
GEKYANISEERD ROTVRIJ
RASTER- en ander HOUTWERK,
in alle op te geven maten, tot 10.25 M.
niet vatbaar voor de Champion en uitertst langzaam brandend.
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT
en verder TIMMERHOUT,
Vlot- en Slijpdeelen enz.

Prima PORTLAND-CEMENT,
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in wichtbondende Vaten van 180 Kilo en Zakken van 70 Kilo,
niet vervalscht met **hoogovenslakken, kalksteen** of dergelijke bijmengingen.

HYDRAULISCHE en andere KALK,
per Wagon of Schoepslading.

Chemisch bereide Verf,
OLIEBIJTSELS, VERNISSEN en ALBASTINE
uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s Hage*.

HARDSTEEN.
NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA-ZANDSTEEN.
uit de groeven van

Staudernheimer.	**Cordeler.**
Breitenheimer.	**Wexemer.**
Udelfanger.	**Roode Kylithaler enz.**
Bentheimer.	**La Rochette.**

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

LOUIS GOFFIN & CIE.
Avenue Rogier 27 Luik.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk,** enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Reimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap-** en **Brugconstructiën** enz.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

G. J. VINCENT & C°.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.
Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de **ZILVEREN MEDAILLE.**
Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.
Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

Vraagt Catalog. NEDERL. **Van der Loon** Galv. op
Lasanges, IJzeren Daken, en Zinkwerken, IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Kozijnen, Tobben, Goten, enz. enz.
VERZINKFABRIEK, Linden & Co. *Dordrecht*,
Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangrijpende en roestwerende Verven.

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen
Amsterdam 1883,
Weenen, Londen, Parijs,
Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers,** gepikte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten,** etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad*.

Neuchâtel Asphalte Company L^td. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen. Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat *Y*. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET-

en andere
INSTRUMENTEN
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS,** enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

HOOFD-AGENTSCHAP en DEPôT.
VAN.
fijnkleurige, ijzerharde **Muur-** en **Vloertegels** uit Saint Paul, **Parket-** en **Trottoirtegels** uit Neustadt, fijne **Cementen Vloeren** en **Randen** uit Roosendaal (N. Br.), **Witte Fransche Zandsteen** uit de groeven van CRAZANNES en SAINT SAVINIEN, geladen te Rochefort à *f* 17.50 per cub. M.
Een groote keuze **Marmeren Schoorsteenmantels** uit de Stoomsmarmerfabriek der Heeren OZINGA & VLASKAMP te *Dockum*, is in onze magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.
SPECIAAL HANDEL in: Kleurige **Groninger-, Rijn-, Friesche-** en **Kunst-Zandsteen, Gevel-, Profiel-** en **Vlechtingsteenen.** Alle bekende soorten **Dakpannen** met daarbij passende **IJzeren Dakramen, Engelsche, Duitsche** en **Belgische Portland-Cement** en **Gips, Riool-** en **Schoorsteenbuizen, Muursteentjes, Schelpen, Cementen Putten, Hardsteen-, Marmer-** en **Kunststeenwerken, Marmeren** en **Bremer Vloeren, Grafzerken** en **Monumenten,** uiterst billijk in prijs. **Marmeren Schoorsteenmantels, Marmeren Waschtafelbladen,** gebeeldhouwde **Houten Schoorsteenmantels,** gedraaide **Houtwaren, Houten Trapbalusters, Deurkrukken, Secreet-Brillen** en **Deksels, Bouwornementen** in **Zink, Terra Cotta, Consoles** en **Sluitstukken, Plastische Plafondversieringen, Asphaltbuizen** welke onverslijtbaar en goedkoop zijn. **Asphaltdakpapier, Tuiles métalliques** en **Puzzolan-cement.**
Fabriek van **Terra Cotta Bouwornementen** in diverse kleuren, **Beelden, Vasen,** enz. Sedert 1835 gevestigd te *Zeist*, bekroond met diverse Medaljes.
Magazijnen te *AMSTERDAM*, Achter Oosteinde, bij het Paleis voor Volksvlijt.
MARTIN en Co.
Eerste qualiteit. **Fabrieksprijzen.**

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 23 April 1884**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize aldaar aan te besteden:

Het bouwen van eene School met woning aan de Rembrandtstraat.

Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn tevens voor *f* 1.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE & ZOON, Boekdrukkers *Houtlaan* 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*. De aanwijzing *in loco* zal plaats hebben op Donderdag den 10 April 1884, des voormiddags ten 11 ure.

AANBESTEDING.

HET DIJKSBESTUUR *van het Waterschap der „Vijf Heelen Zeedijken Rinnendijks"* zal op **Zaterdag 26 April 1884**, 's voormiddags 11 uur, behoudens goedkeuring, ten huize van G. W. VEENSTRA, in het *»Stations-Koffiehuis"* te *Fraeker*, bij enkele inschrijving **aanbesteden**:

a. **Het verhoogen en verzwaren van den Zeedijk in de gemeente Barradeel, over eene lengte van 2430 meters.**

b. **Het aanleggen van 1200 meters Steenglooiing in gemelde Gemeente en het verhoogen en verzwaren van den Zeedijk daarnevens.**

c. **Het verhoogen en verzwaren van den Zeedijk ten noorden van Harlingen, over eene lengte van 55 meters, aansluitende aan de Zeeweringen van voormeld Waterschap.**

De werken en de voorwaarden van aanbesteding zijn omschreven in de bestekken, die, tegen betaling van 50 cent per exemplaar, verkrijgbaar zijn bij den Hoofdopzichter J. KUIPERS te *Sexbierum* en ter Secretarie van 't Waterschap te *Fraeker*.

De aanwijzing in loco zal geschieden Vrijdag 18 April 1884, 's morgens 9 uur, en aanvangen bij de Steenglooiing onder *Sexbierum*.

De inschrijvingsbiljetten moeten vóór het uur der aanbesteding zijn ingeleverd.

Fraeker, 2 April 1884.

Het Dijksbestuur voornoemd,
C. D. v. D. WEI, *Voorzitter*.
R. RIENTSMA, *Secretaris*.

GEMEENTE NIJMEGEN.

OPENBARE VERKOOPING
VAN
Bouwterreinen,

Bestaande uit:

a. **3 villa-perceelen bij het Kronenburgerpark.**

b. **64 perceelen tusschen het Hunnerpark en de Hertogstraat, waarvan er 3 uitzicht hebben op gemeld nieuw aangelegd park.**

De bijzondere verkoopsvoorwaarden met de daarbij gevoegde kaart, zijn verkrijgbaar ten kantore van den Notaris R. A. H. COURBOIS te *Nijmegen*, tegen betaling van 50 Cents.

TIENDE VEILING
VAN
Geslechte Vestinggronden
te BREDA.

De ONTVANGER DER REGISTRATIE EN DOMEINEN te *BREDA* zal in het Koffijhuis het *Hof van Holland*, bij J. LOOS te *Breda*, ten overstaan van den Notaris GERRITS, bij **inzet** op **Donderdag 17 April 1884** en **finaal** op **Donderdag 24 April 1884**, telkens des voormiddags te 10 ure, in het openbaar

VERKOOPEN:

Eenige perceelen Geslechten VESTINGGROND onder Breda, begrensd door de Nieuwe Ginnekenstraat, den Zuid-Oostbuitensingel, het aan de Gemeente Breda behoorend deel ongevulde gracht en een perceel Weiland, toebehoorende aan Jhr. DE GREZ te Ginneken, verdeeld in 8 kavels.

De koopprijzen boven *f* 300 kunnen worden betaald in zes jaarlijksche termijnen met bijbetaling van 5 percent interest.

Voor onkosten betalen kooperş vijf ten honderd van den koopprijs, terwijl ten hunnen laste komt de door den hoogsten inzetter te genieten premie van één ten honderd der inzetsom.

Aanwaarding dadelijk na de toewijzing.

Catalogussen, bevattende de voorwaarden, perceelsbeschrijving en teekening zijn van af 10 April 1884 voor 25 cent verkrijgbaar ten kantore van voornoemden Ontvanger.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij gemelden Ontvanger en aanwijzing bij den Hoofdopzichter P. VAN DE ERVE.

Aanbesteding.

Op **Zaterdag 19 April 1884**, des middags te 12 uur, zal worden **aanbesteed** in het *Café Voedel-Paviljoen*:

Het bouwen van drie Woonhuizen met Kantoorlokalen, op een terrein aan den Overtoom en hoek Kosterstraat, te Nieuwer-amstel, met de leveranţie van alle Materialen, Arbeidsloonen, enz.

Bestek en Teekeningen à *f* 2.50 per exemplaar, zijn verkrijgbaar ter Handelsdrukkerij C. A. SPIN & ZOON, Pijpenmarkt 287.

Aanwijzing in loco op Dinsdag 15 April e. k., des namiddags te 2 uur. Inlichtingen geeft de Architect Ed. CUYPERS, Prinsengracht 971, *Amsterdam*.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der gemeente *WESTZAAN*, zullen op **Dinsdag den 15 April 1884**, des middags ten 1 ure, in het Raadhuis aldaar

AANBESTEDEN:

1. **Het tot vijf lokalen vergrooten en verbeteren van de Noorderschool.**
2. **Het bouwen van een School met vier lokalen en het vergrooten en verbeteren van de Onderwijzerswoning bij de Zuiderschool.**

De bestekken met de daarbij behoorende teekeningen zijn van af 4 April op franco aanvrage, tegen betaling der kosten van overmaking en respectievelijk van *f* 1.— en van *f* 1.50 per exemplaar, te verkrijgen aan de Secretarie der gemeente en bij den Architect den heer T. C. VAN DER STEEN te *Hoorn*, door wien nadere inlichtingen worden gegeven.

Aanwijzing op Woensdag den 9 April 1884, des voormiddags ten 11 ure, te beginnen aan de Noorderschool.

OPENBARE AANBESTEDING.

Op **Vrijdag 25 April 1884**, des middags te 3 ure, zal in het Hôtel *Fassen*, Molenstraat, *Nijmegen*, worden **AANBESTEED:**

Het bouwen van twee aaneengebouwde Heerenhuizen (dubbele Villa) op het terrein, gelegen hoek Spoorstraat en Kronenburgersingel.

De teekeningen zullen van af 10 April ter visie liggen in genoemd Hôtel, terwijl de bestekken van af dien datum verkrijgbaar zijn bij den Boekhandelaar H. C. A. THIEME à *f* 0.60 per exemplaar.

Inlichtingen geven de Architecten P. H. SCHELTEMA en J. KNOOPS Jr., Betouwstraat 15, *Nijmegen*.

Aanbesteding.

Het R. K. PAROCHIAAL KERKBESTUUR, *»Heilige Nicolaas"*, binnen de veste te *Amsterdam*, is voornemens, op **Dinsdag den 6den Mei 1884**, des namiddags te 1 uur, in het Lokaal *d'Goudvinck*, aan den Singel n°. 530, aldaar, **aan te besteden.**

Het Bouwen van een KERK, met TWEE TORENS en KOEPEL, aan de Prins Hendrikkade, te Amsterdam.

De bestekken zullen na den 12den April e. k. op *franco* aanvrage, à *f* **1.50** per Ex., verkrijgbaar zijn bij de Boekh. F. H. J. BEKKER, Vijzelstraat n°. 1, te *Amsterdam*.

Het Bestek, de Teekeningen en Detailteekeningen, liggen van af 12 April e. k. ter inzage, in het lokaal van aanbesteding en ten kantore van den Bouwmeester A. C. BLEIJS, Haarlemmer Houttuinen N°. 79, te *Amsterdam*.

Mits tijdig bestellende, zijn de Kopieën der teekeningen, à *f* **12.50** per Stel, verkrijgbaar ten kantore des Bouwmeesters.

Aanwijzing in loco d-n 22sten April e. k., 's namiddags te 1 uur, bijeenkomst lokaal *d'Goudvinck*.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'s-HERTOGENBOSCH*, zullen op **Donderdag 24 April 1884**, voormiddags 10 ure, ten Raadhuize aldaar bij enkele inschrijving

aanbesteden:

1o. **Het maken der Gebouwen en bijkomende werken voor het Stoomgemaal aan den Grooten Hekel.**
Raming *f* 33.600.

2o. **Het doen van herstellingswerken aan de Gebouwen behoorende tot het Gemeentehuis.**

Bestekken en teekeningen zullen van af den 9 April 1884 ter image liggen op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch*, en te verkrijgen zijn bij den Gemeente-Architect aldaar, die van het sub 1°. voormelde werk tegen betaling van *f* 5.— en het bestek voor het werk onder 2°. genoemd, tegen betaling van *f* 0.50.

De aanwijzing van het werk betreffende het stoomgemaal zal plaats hebben op Donderdag 17 en Zaterdag 19 April e. k. telkens voormiddags 10½ ure, en van het werk onder 2° gemeld op Vrijdag 18 April e. k. voormiddags 11 ure.

De inschrijvings-biljetten moeten voor 3 ure nam. van den dag, dien der aanbesteding voorafgaande, in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gestoken zijn.

Inlichtingen zijn te verkrijgen bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE te *'s-Hertogenbosch*.

's-Hertogenbosch, 2 April 1884.
Burgemeester en Wethouders voornoemd,
P. J. POMPE, *L.-B.*
J. N. G. SASSEN, *Secretaris*.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dz., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.V.H.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ses* gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, zij 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat op de prijsvraag „een post- en telegraafkantoor voor een kleine gemeente" zijn ingekomen 15 antwoorden onder de volgende motto's:

Mercurius I, Glück auf, Incognito, Postzegel, Franco, W. G. M. S., Mercurius II, O.O., Prijsvraag, Beta, Amsterdam (in cirkel), Architectura (in cirkel), Telephoon, Palmet, Brievenbus.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE VROEG-RENAISSANCE IN FRANKRIJK, DUITSCHLAND EN NEDERLAND.

DOOR

A. W. WEISSMAN.

I.

De herleving van de kunst der antieken begon in Italië reeds in het begin van de XVe eeuw. Brunelleschi, den Florentijner, die zich zoowel aan de goudsmidskunst als aan de schilderkunst en de bouwkunst wijdde, komt met het volste recht het vaderschap van de kunstrichting der Renaissance toe.

Zoowel bij den koepelbouw van Santa Maria dei fiori als de basiliek van San Spirito streefde hij ernaar, de kunst der ouden na te volgen.

Leo Battista Alberti, de bouwmeester met zoo veelzijdige gaven, bracht de Renaissance eene belangrijke schrede verder, en baande den weg voor Bramante, die haar tot den hoogsten bloei opvoerde.

Is er, bij de bouwmeesters uit de eerste tijden, nog een zekere mate van naïeveteit waar te nemen, daar zij de antieke vormen slechts als decoratie bezigen, en ook een streven om meer door rijkdom van fijne versierselen dan wel door eenvoudige lijnen en bevallige proportiën het oog te boeien, in het laatst der XVe eeuw was voornamelijk door Alberti's invloed en het ijverig bestudeeren der antieken in Italië een kunststijl heerschende, die, zich zelf bewust, het ornement wel niet versmaadde, maar toch binnen bepaalde grenzen beperkte, en meer door breede lijnen en aangename verhoudingen de prachtigste effecten wist teweeg te brengen.

Bramante toonde, toen hem door den pronklievenden Julius den Tweede het maken van een ontwerp voor de te herbouwen Sint-Pieterskerk werd opgedragen, tot welke grootsche scheppingen de tot wasdom gekomen Renaissance zich leende.

En juist in den aanvang der XVIe eeuw, toen de Renaissance in Italië haar schoonste triomfen vierde, was zij in de andere landen van Europa nog bijna geheel onbekend.

Frankrijk was het eerste land, waar de Renaissance zich een weg wist te banen. De vormen van de Noord-italiaansche Renaissance werden door Fransche meesters overgenomen, doch geheel naar den Franschen smaak gewijzigd. Van de eerste architecten, die den nieuwen stijl in Frankrijk toepasten, kennen wij slechts zelden den naam, en wij weten volstrekt niets van hunne levensgeschiedenis. Wie hun leermeesters waren of waar zij hunne studiën maakten, vinden wij niet opgeteekend, en ware het niet, dat soms nog oude rekeningen bewaard zijn gebleven, waarin vermeld staat, wat aan hen als „meester metselaar", „meester timmerman" of „meester beeldhouwer" betaald werd, wij zouden in het geheel niets van hen weten. Wij kunnen dus ook niet nagaan, of de Renaissance in Frankrijk ontstaan is daardoor, dat Fransche meesters naar Italië gingen, of wel dat Italiaansche meesters of afbeeldingen van door hen vervaardigde werken naar Frankrijk kwamen.

De Gothiek, die in Frankrijk het leven had aanschouwd en zelfs in haar laatste periode daar nog hoogst bevallige bouwwerken had doen geboren worden, was den Franschen meesters in den aanvang der XVIe eeuw te lief, dan dat zij haar plotseling verlaten zouden hebben. De Renaissance-vormen werden daarom alleen gebruikt als sieraad, doch de Gothische constructiewijze en planverdeeling bleef behouden.

De spitsboog was reeds in den laatsten tijd der Gothiek door halfcirkelvormige, ellipsvormige of segmentvormige bogen verdrongen, en ook de Fransche Renaissance paste deze drie boogvormen naast elkander toe. De profielen der bogen zijn, althans in den eersten tijd, nog geheel middeleeuwsch en eerst later wordt de architraaf en archivolt, zooals die in Italië, in navolging der antieken, gebezigd werd, ingevoerd.

De pilasters en kroonlijsten werden wel uit Italië overgenomen, doch zij werden door de Fransche bouwmeesters der XVIe eeuw zeer vlak behandeld. In Italië was de pilaster-architectuur als het ware de uitdrukking van belastzijn en dragen, doch in Frankrijk deed zij alleen als omlijsting dienst.

De verschillende orden, die bij de antieken gebruikt werden, en die ook in het laatst der XVe eeuw in Italië gebezigd werden, waren bij de Fransche bouwmeesters vóór 1550 niet bekend. Korinthische kapiteelen, doch met zeer groote wijzigingen, en steeds zeer smaakvol gecomponeerd, werden het meest gebruikt.

De vensters zijn bij de Franschen meest horizontaal, of wel met ronde hoeken van boven afgesloten, en door een steenen kruis, geheel op middeleeuwsche wijs, afgedeeld. De omlijsting der vensters is eveneens geheel volgens de Gothische manier.

Zeer gebruikelijk is het, de vensters in groepen van twee of meer te plaatsen, en ook de dakvensters worden dikwerf tot groepen vereenigd. De Gothische grondvorm wordt vooral bij de dakvensters trouw bewaard.

De deuringangen worden ook dikwijls gechanfrineerd, en met halfronde of segmentvormige bogen afgedekt. Niet zelden wordt ook het bovenlicht met de deuropening als een geheel behandeld.

Bij de dakvensters ziet men nog streefbogen, streefpijlers, fialen, hogels en waterspuwers, doch geheel in den geest der Renaissance bewerkt.

De wandvlakken zijn steeds zonder versiering en de rustiek is in de Fransche vroeg-Renaissance geheel onbekend. Meestal zijn de gebouwen van gehouwen steen, doch soms wordt door verbinding van gehouwen en gebakken steen een zeer pittoresk effect bereikt. Nissen, paneelen met beeldhouwwerk gevuld, medaillons, ruitvormige figuren worden met voorliefde toegepast.

De daken zijn bij de Fransche gebouwen uit de XVIe eeuw steeds steil, wat met het oog op het noordelijk klimaat zeker nuttig was, en tevens den bouwmeester gelegenheid gaf tot het aanbrengen van allerlei bouwdeelen, die de Italiaansche Renaissance niet kende, als dakvensters, oeils-de-boeuf, schoorsteenen, nokversieringen, traptorens, enz. De torendaken zijn kegelvormig, de afzonderlijke paviljoenen worden door tentdaken afgedekt. Topgevels worden nooit over de volle dakbreedte aangebracht. Evenals in de middeleeuwen, worden ook in de XVIe eeuw in Frankrijk de daken zeer schilderachtig gegroepeerd, en vormen zij voorname deelen van de compositie.

De kroonlijsten worden zeer rijk versierd en meestal nog van balustraden voorzien, die met veel smaak gecomponeerd zijn. De schoorsteenen worden met paneelen, nissen, beeldwerk enz. georneerd en dragen veel bij tot het fantastische karakter, dat de Fransche gebouwen uit deze periode hebben. Behalve nokversieringen, worden ook windvanen gaarne aangebracht.

Aan het inwendige der gebouwen wordt in de XVIe eeuw groote zorg besteed.

De gewelven zijn nog min of meer in den geest der middeleeuwen, doch met Renaissance ornementen rijk versierd. Fijne houtsnijwerken worden aan lambriseeringen en deuren aangebracht, die soms ook nog rijk beschilderd worden. De groote schouw is steeds zeer fijn in gehouwen steen bewerkt.

Merkwaardig is het, op te merken, hoe nog, voordat de eigenlijke architectuur de Renaissance-vormen aannam, reeds het kunsthandwerk er een zeer gelukkig gebruik van maakte. Het Italiaansche ornement werd echter niet slaafsch gevolgd, maar kreeg een zeer bepaald Fransch karakter, daar tal van eminente kunstenaars het naar hun smaak vervormden. Het schijnt, dat vooral de ornementen, die te Venetië en aan de Cestosa te Pavia in het begin der XVIe eeuw en in het laatst der vorige eeuw gebruikt waren, den Franschen ten voorbeeld dienden, wat zich gereedelijk laat verklaren, als men bedenkt, hoevele oorlogen door de Fransche Koningen in Noord-Italië gevoerd zijn. De ornementen dienen voornamelijk tot vulling van paneelen en zijn meest zeer vlak, en met fijnen smaak gecomponeerd. Zij overtreffen dikwerf de Italiaansche ornementen in schoonheid en rijkdom van compositie.

Acanthuskelken, vruchtfestoenen, vogels, dolfijnen, en eigenaardige, zeer karakteristieke S-vormige krullen, over hun lengte ten deele van uithollingen voorzien, soms ook vazen, wapenschilden en vooral ook initialen zijn gelieefkoosde motieven. De initialen zijn Latijnsche hoofdletters, die zeer sierlijk georneementeerd zijn. Als symbolen treft men daarenboven verschillende dieren, planten of andere ornementen aan.

Zoo was b. v. het stekelvarken het symbool van Lodewijk XII, een geknoopt koord (cordelière) het symbool van Anna van Bretagne, de salamander dat van Frans I. De lelie en het hermelijn dienden tot aanduiding van het Koningschap.

Kinderfiguren worden zeer dikwijls tusschen ornementen aangebracht, en vooral in den lateren tijd der Fransche vroeg-Renaissance ook talrijke en zeer goed gehouwen menschenfiguren tot sieraad gebruikt.

De regeeringsperiode van Frans I (1515—1547) omvat schier de geheele Fransche vroeg-Renaissance. Dat de kunst in Frankrijk in het begin der XVIe eeuw zulk een hooge vlucht nam, is te danken aan dezen pronklievenden Koning, den ridderlijksten vorst van zijn tijd. Daarbij kwam, dat tal van architecten en kunstnijveren van buitengewoon talent hem terzijde stonden.

Tot de eerste kunstvoortbrengselen, die de Renaissance-vormen vertoonen, behooren, zooals ik reeds zeide, vooral de werken van de beeldhouwers en kunstnijveren. Het prachtige graf van de kardinalen d'Amboise te Rouaan, het werk van Roland le Roux, reeds in 1513 begonnen, het graf van Lodewijk XII te St.-Denis, door Jean Juste, waarschijnlijk in 1518 voltooid, en de koorafsluiting van de kathedraal te Evreux, die ook van vóór 1520 dagteekenen, doch waarvan de maker onbekend is, noem ik als bewijzen van het buitengewoon talent, waarmede de Franschen reeds aanstonds de uit Italië overgebrachte vormen wisten toe te passen.

Het graf van de kardinalen d'Amboise, zeker wel een van de rijkste grafsteden, die ergens bestaan, doet in zijn hoofdvorm nog aan de Gothiek denken, maar de versieringen, die overal zijn aangebracht, zijn met veel fijnheid en smaak bewerkt, terwijl ook de beeldwerken een meesterhand verraden.

Het graf van Lodewijk XII is meer in den geest der Italiaansche Renaissance bewerkt, doch de paneelvullingen verloochenen haar Franschen oorsprong niet en zijn hoogst bevallig. De hoofdvorm van het grafmonument te Rouaan is beter dan die van St.-Denis, doch wat de bewerking der details betreft staan zij volkomen op ééne lijn.

De koorafsluiting te Evreux doet nog duidelijk zien, dat men zich in den eersten tijd geenszins van de Gothiek losmaakte. Flamboyant-traceeringen zijn daar vermengd met zuivere Renaissance motieven. Het geheel is echter met veel talent tezamengesteld, en de technische vaardigheid van den houtsnijder dwingt bewondering af.

Het is zeker opmerkelijk, dat de Renaissance zich ten tijde van Frans I bijna uitsluitend met den profaanbouw bezighield, en dat de kerkbouw slechts weinig haar invloed gevoelde.

Ter verklaring hiervan moet men echter bedenken, dat in de XVIe eeuw de geloofsijver aanmerkelijk verflauwde, en dat zelfs in Rome, behalve de Pieterskerk, slechts bijna uitsluitend profaangebouwen gesticht werden. Daarenboven waren in de middeleeuwen tal van trotsche kerken gesticht, die allen nog in goeden staat waren.

Wat echter de Renaissance voor den kerkbouw had kunnen zijn, wordt ons duidelijk, als wij het weinige, dat zij op dit gebied totstandbracht, beschouwen.

Ik noem in de eerste plaats het koor van de St.-Pieterskerk te Caen, in 1521 door Hector Sohier gebouwd. Hier is het middeleeuwsche systeem onveranderd behouden, doch alle deelen zijn in den geest der Renaissance georneerd, en dat wel met zooveel smaak, dat een allerbekoorlijkst effect verkregen is.

Verder verdient vermelding de bekende St.-Eustache te Parijs, die ook den traditioneelen basiliekvorm heeft, maar ook in Renaissance-vormen gedecoreerd is. Al mag misschien een streng purist de combinatie niet gelukkig vinden, het is toch niet te ontkennen, dat St.-Eustache, vooral wat het inwendige betreft, zeer imposant is, terwijl de details, althans die van de het eerst gebouwde gedeelten, een groote mate van frischheid bezitten. Meester David wordt als de schepper van dit kerkgebouw genoemd.

Behalve deze beide kerkgebouwen noem ik nog de bovendeelen van de torens der kathedraal van Tours, die zeer gelukkig het Gothische ondergedeelte, dat in rijken Flamboyantstijl is opgetrokken, bekronen.

Belangrijker dan de kerkbouw is de profaanbouw der vroeg-Renaissance.

Frans I stichtte verscheidene vorstelijke lustsloten, welk voorbeeld door den hoogen adel gevolgd werd, terwijl ook in de steden raadhuizen en fraaie burgerwoonhuizen gebouwd werden.

De lustsloten zijn, wat plattegrond en indeeling betreft, geheel als de kasteelen der middeleeuwen, doch met dit onderscheid, dat de versterkingswerken deels weggelaten, deels tot decoratieve doeleinden gebruikt werden.

Daar men met het terrein, soms ook met bestaande gebouwen rekening moest houden, was de plattegrond dikwijls verre van regelmatig, wat echter tot het pittoreske aanzien zeer veel medewerkte. Torens stonden steeds op de hoeken, doch niet meer ter verdediging, maar slechts om de silhouet te verlevendigen of om trappen te bergen. Prachtige zalen vormden het inwendige, terwijl ook de kleinere vertrekken zeer practisch geplaatst waren. De trappen waren steeds wenteltrappen in afzonderlijke traptorens, die dikwijls met bovenmatige pracht versierd werden. De Fransche lustsloten boden den bewoners een zeer aangenaam en gemakkelijk verblijf aan.

Kleinere kasteelen noemde men *manoirs*, en ook hier werden de kenmerken, die ik hierboven noemde, aangetroffen. De groote kasteelen hadden echter een binnenplaats, die bij de *manoirs* ontbrak.

De middeleeuwsche decoratiewijze blijft bij de kasteelen behouden, maar de versieringen zijn allen in Renaissance-stijl. Symmetrie is geen hoofdzaak, doch wordt dikwijls ter wille van de gemakkelijke inrichting van het inwendige prijsgegeven. De daken zijn steil, en zooals ik reeds zeide, ten rijkste versierd met dakvensters, schoorsteenen, enz.

Frans I liet door Fransche kunstenaars drie groote kasteelen bouwen, te Blois, te Chambord en in het Bois-de-Boulogne, welk laatste het kasteel van Madrid genoemd werd.

Het gedeelte van het kasteel te Blois, dat door Frans I gebouwd werd, is onregelmatig, en sommige gedeelten zijn zeer fantastisch en pittoresk. De zijde, naar de binnenplaats gekeerd, is veel rustiger en vertoont meer symmetrie. Vooral de trap, die op de binnenplaats is aangebracht, is met veel rijkdom bewerkt.

Het kasteel te Chambord, in 1526 door Pierre Nepveu begonnen, is volkomen regelmatig in plan. De vier hoeken van het gebouw worden door ronde torens ingenomen, en in het midden bevindt zich de *donjon*, die als prachtige traptoren behandeld is. De gevels zijn betrekkelijk eenvoudig, doch alwat zich boven de kroonlijst bevindt, is met den grootst mogelijken rijkdom behandeld.

Het kasteel Madrid, dat tegenwoordig niet meer bestaat, werd in 1528 door Pierre Gadier begonnen. Het plan van dit gebouw, een *manoir*, dus zonder binnenplaats, was zeer schoon, en de gevels waren, hoewel in Franschen geest, toch hier en daar met Italiaansche motieven. Open galerijen gaven aan het geheel een zeer luchtig en vroolijk karakter.

Onder de raadhuizen noem ik dat van Beaugency, dat een zeer gelukkige verbinding van laat-Gothische met Renaissance-vormen vertoont.

De woonhuizen hadden de meest verschillende vormen, wat natuurlijk afhing van de gedaante van het beschikbaar terrein. Is het terrein groot genoeg, dan zijn zij meest met een binnenplaats. Talrijke groote vensters zijn aan de straatzijde aangebracht.

Als voorbeelden van huizenbouw noem ik het hotel de Vogué te Dijon, het hotel d'Assézat te Toulouse, het huis van Frans I te Orleans, het hotel d'Ecoville te Caen. Goede afbeeldingen van de meeste dezer gebouwen zijn te vinden bij Gailhabaud en Berty.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 16 April 1884.

Na lezing en goedkeuring der notulen werd het woord gegeven aan den heer A. W. Weissman, die een voordracht hield over „de vroeg-Renaissance in Frankrijk, Duitschland en Nederland", welke studie wij achtereenvolgens in ons blad zullen opnemen.

Het gesprokene werd toegelicht door reproducties van houtgravuren, kopergravuren, photographieën en de plaatwerken van Hirth, Chapuy, Ortwein, IJssendijck, Ewerbeck, enz., terwijl ook opmetingen en schetsen, door spreker vervaardigd, ter tafel aanwezig waren.

Den spreker werd dank betuigd voor zijne belangwekkende studie, waarmede de Vergadering haar instemming te kennen gaf.

Op de prijsvraag voor „een post- en telegraafkantoor" waren ingekomen 15 antwoorden, die in het lokaal tentoongesteld waren.

Voorts werd bepaald, dat op de volgende vergadering, de laatste in dit seizoen, zal vastgesteld worden, wat dit jaar het doel der excursie en schetstochten zal zijn.

Wegens het vergevorderde uur werden de overige op de agenda vermelde onderwerpen tot een volgende vergadering uitgesteld.

Van Prof. Alberdingk Thijm is bericht ontvangen, dat hij zich bereid verklaart, in het najaar een openbare spreekbeurt te vervullen.

Hierna werd de vergadering gesloten.

(A. et A.) INGEZONDEN.

Den Weled. Heer C. B. Posthumus Meyjes.

Ik neem de vrijheid mij tot u, als Bestuurslid van het Genootschap Architectura et Amicitia, te wenden met de volgende mededeeling.

Toen korten tijd geleden, na de verschijning der brochure van den heer A. L. van Gendt, „De beurs op den Dam", eenige architecten een pennestrijd voerden over de vraag, wie eigenlijk ontwerper was van het in die brochure besproken plan, werd op mijn verzoek in het *Handelsblad* (van 14 Februari) een stukje opgenomen, waarin ik duidelijk meende te hebben aangetoond, dat geen hunner recht op dien titel had.

Ik achtte daarmede de zaak afgedaan.

Nu ik evenwel voortdurend de namen dier heeren, hetzij afzonderlijk of te zamen, in de dagbladen vermeld zie, nu zij ook in de toelichting van het door Burgemeester en Wethouders bij den Gemeenteraad ingediende officieele Beursplan (dat mij voorkomt niets dan eene wijziging van het bovengenoemde plan te zijn) voorkomen, ja, ik zelfs in het door uw geëerd Genootschap uitgegeven orgaan *De Opmerker* bij de behandeling van dit officieele plan in de deze week uitgegeven editie, de uitdrukking vind: „de plaats, die met den naam Plan Van-Gendt gedoopt is", nu, Weled. heer, ben ik zoo vrij u ingesloten een paar stukjes te zenden (benevens de kopie van een daarnaar gemaakte schets, die tijdens de verschijning dier stukjes in het *Handelsblad* gedurende een paar dagen in handen van anderen is geweest), die het, geloof ik, u volkomen duidelijk zullen maken, dat geen dier heeren, allerminst de heer Van Gendt, het recht heeft, zich het mijns inziens vrij onnoozel beetje eer, aan het vaderschap van genoemd plan verbonden, te laten blijven aanleunen.

Ik eindig, Weled. heer, met het verzoek, bij de lezing van de stukjes te bedenken qu'il faut juger les écrits selon leur date, en met de verzekering, dat, mocht ik erin geslaagd zijn u te overtuigen, het doel van dit schrijven volkomen bereikt is.

Met de meeste achting teeken ik mij

Uw dienstvaardige Dienaar
H. VAN ESSEN.

Amsterdam, 10/4 1884.

Het *Handelsblad* van 29 September 1873 schrijft naar aanleiding van een door mij aan de Redactie gezonden stukje het volgende:

Het aantal plannen voor den nieuwen beursbouw neemt bij den dag toe. Wij althans ontvingen er reeds vele waarvan wij gemeend hebben, eenigen te moeten mededeelen, die meer te beteekenen hebben, dan enkel plannenmakerij. Zeker is het opperen van telkens nieuwe denkbeelden niet zeer bevorderlijk aan eene spoedige uitvoering; maar bij eene zaak van zooveel gewicht en waarbij zoovele algemeene en bijzondere belangen betrokken zijn, mag het zoeken naar de minst kostbare en tevens meest voldoende oplossing van het vraagstuk niet worden verhinderd door de zucht, om toch maar een einde aan de zaak te maken, een zucht, die spoedig tot teleurstelling leidt, zooals het slechts 28 jaren bestaande beursgebouw bewezen heeft.

Ofschoon wij niet voornemens zijn, aan alle denkbeelden omtrent den bouw eene plaats te verleenen, mogen wij toch niet weigeren, openbaarheid te geven aan diegenen, welke op ernstige grondslagen berusten en tegenover het plan van Burgemeester en Wethouders niet onbelangrijke voordeelen aanbieden. Daartoe behoort o. a. hetgeen voorkomt in de volgende opmerkingen, die ons worden gezonden.

»Burgemeester en Wethouders stellen voor het stichten van een geheel nieuw beursgebouw op een terrein, te verkrijgen door het onteigenen en sloopen van ruim 150 perceelen, gelegen tusschen de Nes, de Pietersteeg, den O. Z. Voorburgwal en de Damstraat. De kosten van onteigening alléén worden door hen geraamd op *f* 1,100000, waarvoor zij in het bezit geraken van eene ruimte, die verre van regelmatig en niet overgroot, van geene enkele zijde flink toegankelijk is. De verbinding met den Dam langs den Vijgendam moge in het oog van Burgemeester en Wethouders eene aanbeveling zijn, in dat van iemand, die verband brengt tusschen de nauwe passage, die de Nes met de Warmoesstraat verbindt en de drukte over den geheelen Dam ontstaan tijdens het aangaan der Beurs, is zij het gewis niet. Men neme hierbij in aanmerking, dat de groote meerderheid der beursbezoekers komt langs de Kalverstraat en de Stil- en Molstegen.

Zou de som, door Burgemeester en Wethouders geraamd, vermeerderd met de helft, *f* 150,000 van de som, die het Gouvernement voor een telegraafbureau wil besteden, alzoo een totaal van *f* 1,250000, niet evenzeer voldoende zijn voor de onteigening van de volgende blokken huizen?

No. 1 begrensd door Damrak, Papenbrugsteeg, Warmoesstraat en Vischsteeg.

(Dit blok geheel benoodigd voor den bouw.)

No. 2 begrensd door Vischsteeg, Warmoesstraat, Vijgendam en Dam.

(Dit blok gewenscht voor het vrije gezicht op het gebouw.)

No. 1 bestaat uit p. m. 35, No. 2 uit p. m. 15 huizen, alzoo een totaal van 50 perceelen, zoodat uit de genoemde som van *f* 1,250000 gedeeld voor ieder gemiddeld *f* 25000 zou beschikbaar zijn. Mocht men al voor enkele perceelen een aanmerkelijk hoogere som moeten besteden, daartegenover staan verscheidene anderen, bijv. in Papenbrug- en Vischstegen, op den Dam enz., die eene aanzienlijk mindere waarde hebben.

Het terrein, na de sloopingen van de tegenwoordige beurs en van genoemde blokken huizen en door demping van het gedeelte Damrak tot de Papenbrug verkregen, wint het voorzeker verre van dat door Burgemeester en Wethouders voorgesteld, zoo wat vorm, ruimte, omgeving, ligging en toegangen betreft. Het heeft van af de Papenbrug tot waar het zich met het ruime Damplein vereenigt eene lengte van p. m. 140 M. bij eene breedte tusschen Damrak en Warmoesstraat van p. m. 105 M.

Eene daarop gebouwde Beurs met Telegraafbureau van 110 M. lengte bij 55 M. breedte, alzoo van ruim 6000 M² oppervlakte (of meer dan het dubbele van het tegenwoordige gebouw), kan aan alle zijden de gewenschte ruimten verkrijgen; namelijk aan den kant van de Warmoesstraat en de Papenbrugsteeg wegen van 20, aan die van het Damrak van 30 M. breedte, terwijl alsdan de voorgevel van het gebouw nog 10 M. meer naar achteren zou staan dan die van het tegenwoordige gebouw.

De noodzakelijkheid om tijdens de sloopingen van het oude gebouw en omliggende perceelen en den opbouw van de nieuwe Beurs op deze of gene wijze in de behoefte aan een tijdelijke gelegenheid te voorzien, moge een groot ongerief zijn (het niet-bestaan van die noodzakelijkheid is zeker een der lichtpunten in het plan van Burgemeester en Wethouders), daar, waar het de schepping van eene voor het toekomstige Amsterdam zoo belangrijke en grootsche zaak geldt, mag het toch zeker geen overwegenden invloed uitoefenen.

De versmalling van het Damrak tot eene breedte van 35 M. bij de Papenbrug toenemende tot 50 M. bij de Oudebrug met wegen van 10 M. breedte aan de achterzijde van de Warmoesstraat en van 20 M. aan den overkant, kan met het aangegeven plan gepaard gaan, teneinde den toegang tot het Centraalstation te verbeteren."

Het *Handelsblad* van 16 October 1873 bevat een lang, door mij ingezonden stuk (geschreven naar aanleiding van enkele tegen mijn plan van 29 September door een medeplannenmaker gerichte, niet onwelwillende opmerkingen), waarin o. a. het volgende voorkomt:

Gesteld dat tegen de demping van het Damrak geene buitengewone bezwaren kunnen worden aangevoerd, zou men die dan niet wat verder kunnen uitstrekken als bepaald voor mijn Beursterreinproject noodig is, bijv. tot aan de Vrouwensteeg? (natuurlijk met voortzetting onder den publieken weg van het kanaal voor de watergemeenschap tusschen IJ en Amstel).

Het Stedelijk Bestuur zou daardoor een terrein verkrijgen dat, na aftrek van de noodige breedte voor straten aan de Damrakzijde en aan den achterkant der Warmoesstraat, wel-is-waar niet groot, maar als bouwgrond prachtig gelegen en tegen matigen prijs (niet hooger dan noodig is om de dempingskosten te dekken) ter beschikking gesteld van die houders van te onteigenen perceelen, die het spoedigst tot eene billijke schikking genegen zijn, zeker niet weinig zou bijdragen tot vermindering van de onteigeningskosten.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE.

Vergadering van 17 April 1884.

Was de kunstbeschouwing van de Afdeeling der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst alhier, op 28 Maart l.l. weder zeer goed bezocht, 'tgeen ter bezichtiging werd aangeboden, verdiende dit ook.

Van de heeren Bauer Sr. en Jr. vond men, in twee prachtwerken, tal van afbeeldingen, die door zeer nauwkeurige uitvoering, de bezoekers op de duidelijkste wijze kennis deden maken met het uit- en inwendige van voorname oude gebouwen, voornamelijk in Rome. Voor velen werd het genot verhoogd, nu laatstgenoemde, die dit alles geruimen tijd in werkelijkheid heeft gezien, zeer bereidwillig de gevraagde toelichting gaf.

De heer Bauer Jr. gaf nog twee vakken gelimiteerde Gobelins ter bezichtiging, door hem vervaardigd in olieverf, waarover hem bekend is, tot heden steeds in waterverf werd uitgevoerd, hetgeen hij minder doelmatig vond tegen de vochtigheid, waarmede wij in den regel in ons land te kampen hebben. Dit werk moet te Dordrecht geplaatst worden.

Verder waren de tafels en wanden der zaal meer dan overvloedig belegd en behangen met de zeer uitvoerige plans voor de passage, die hier in aanbouw is.

Het een en ander getuigde ten zeerste, dat de architecten, de heeren Westra en Van Wijk, studie gemaakt hebben van hetgeen hun opgedragen was, wat hier te meer noodig is geweest, omdat het terrein zeer onregelmatig belend is en dus eene doelmatige en tegelijk voordeelige bestemming van hoeken en sprongen niet zonder ernstig onderzoek te verkrijgen was. Heeft de uitvoerigheid in de details veel arbeid gekost, de vrucht daarvan is, dat de bouw bespoedigd wordt, wat veel waard is, omdat daardoor moeilijkheden van velerlei aard worden voorkomen.

In de vergadering der Afdeeling, op gisteren avond gehouden, werden de notulen gelezen en goedgekeurd. Hoewel niet op het convocatiebiljet voorkomende, stelde de Voorzitter den heer Henri Luther, representant van het huis Gillet te Parijs, in de gelegenheid om de vergadering vele monsters te vertoonen van geëmailleerde lava, waarbij tevens de gewenschte toelichtingen verstrekt werden. Alles wat daarop is aangebracht, zoals ornementen, enkele figuren en groepen is, evenals de imitatie van marmer zeer schoon en, is het reeds eene aanbeveling, dat lava, de voorwerpen bestand maakt tegen den tand des tijds, nog verdient aanbeveling dat de stukken worden afgeleverd ter grootte van 1,50 bij 2,40 M., waardoor men de zelfs naden, veroorzaakt door het aanwenden van tegels uit andere dergelijke fabrieken vermijden kan.

Daarna werden één gewoon lid en twee leden, als geïntroduceerden, met algemeene stemmen aangenomen.

Vervolgens gaf de Voorzitter den heer Morre het woord, om zijne verhandeling over houten en ijzeren kappen, in eene vorige vergadering begonnen, te vervolgen. In verband met hetgeen reeds vroeger besproken was, wees spreker erop dat hoogst zelden een stelsel zuiver toegepast wordt, wat ook niet bepaald behoeft, als de aanstaande bouwkundigen evenwel nauwkeurig de verschillende stelsels kennen, om dan later bij elk concreet geval met oordeel te handelen.

Twee kapitale gebreken kleven de meeste kapconstructies aan, n.l. 1°. het hout moest meer dubbel voorkomen, want nu is het hout dikwerf zwaar zonder sterk te zijn en 2°. er worden te veel pennen en gaten gemaakt, terwijl de verbindingen meer met ijzer moesten worden bestendigd.

Wat de Hollandsche kap aangaat, deze moet op den Duitschen architect bepaald den indruk teweeg brengen van niet sterk te zijn, wat voor een groot gedeelte der constructie dan ook niet te ontkennen is. Wijl echter bij oude gebouwen blijkt, dat zij toch nog al tamelijk wat jaren (eeuwen zijn geen zeldzaamheid van duur) dienst doen, hebben zij althans het voordeel van aanmerkelijk minder houtgebruik dan bij de Duitsche kappen van deze soort, die voor gelijke spanning gebruikt worden, hoewel zij daarin weder achterstaan b. v. bij eene zoogenaamde Philibert.

Uit eene berekening, door spreker gemaakt, blijkt dat de verhouding ongeveer is: ?

Duitsche kap	9	M³	hout
Holl.	» 5	»	»
Philibert	» 3	»	»

Bovendien bieden de beide laatsten het voordeel aan dat de oppervlakte van den zolder grooter is, wat vooral bij onze Hollandsche huismoeders in den smaak valt.

Eene groote aanbeveling acht spreker het om de kroonlijsten niet op maar tegen de muren aan te brengen, omdat men bij lekken eerder den nadeeligen invloed ontdekt. Ook is het de zaak zooveel mogelijk het maken van zakgoten en kilkeepers te vermijden. Waar ze echter onvermijdelijk zijn, moeten breede boeiboorden en daarop weder dubbele latten aangebracht worden, om het inkruipen van water en sneeuw zooveel mogelijk te verhinderen.

De vrees, dat het aanplanten van hout niet voldoende was in verbouding tot het verbruik, bracht Philibert Delorme ertoe om de naar hem genoemde constructie te beproeven. Volgens spreker zijn die kappen tot 10 M. spanning voordeelig aan te wenden doch bij meer breedte is het voordeel twijfelachtig.

Op het gebied van kapconstructie heeft Moller zich zeer verdienstelijk gemaakt en toch achtte Prof. Breijmann het noodzakelijk de kapconstructie, door eerstgenoemde ontworpen over de manege te Wiesbaden, te versterken, wat hij aantoonde door vooraf eene proef te nemen met eene kap, op kleiner schaal vervaardigd.

Vervolgens kwamen de verschillende stelsels voor ijzeren kapconstructies ter sprake en werd er, onder meer belangrijks, op gewezen, dat de verbindingen, bij alle goede berekeningen die gemaakt mogen worden, wat doelmatige constructie en vereischte ijzerwaarte aangaat, toch niet zelden zeer veel te wenschen overlaten en daardoor aan de noodige sterkte van de kap veel afbreuk doen. Met de belofte om op ijzeren kappen later terug te zullen komen, besloot spreker zijne zeer belangwekkende verhandeling, met eene aanmaning, dat men op constructief gebied meer moet studeeren, dan zal ons op esthetisch gebied veel voor niet worden toegeworpen, vooral in deze dagen van proefneming, van onbestemd zoeken en van wanhopig tasten in de eene of andere richting.

Wordt de stille en eenvoudige constructeur maar zelden geroemd en werkt hij vaak aan dingen die men niet ziet, toch drukt hij den stempel op de geboorte en levensduur van het kunstgewrocht meer, dan men bij eene oppervlakkige beschouwing vermoedt.

Daarna kwam de gewone jaarlijksche kunstreis ter sprake, doch aangezien men hierover niet tot klaarheid kwam, werd dit tot nadere bespreking uitgesteld.

Hierop sloot de Voorzitter met een hartelijk afscheid de laatste vergadering in dit seizoen en uitte den wensch, dat de volgende campagne alle leden weder even belangstellend en trouw mogen opkomen.

AFDEELING ROTTERDAM.

Vergadering van Vrijdag 18 April 1884.

De vergadering werd bezocht door 27 leden en geïntroduceerden. De notulen der laatste vergadering en het verslag der gehouden tentoonstelling werden onveranderd goedgekeurd. De heer Van Prooijen had de benoeming tot bestuurslid aangenomen, terwijl de heer J. A. Voorhoeve tot vice-voorzitter was benoemd.

Er waren geen vragen in de daarvoor bestemde bus.

Tot plaatsvervangende leden voor de September-vergadering werden benoemd de heeren E. G. A. Fol en B. H. Beijderwellen.

De heer J. Amiabel, mr. schilder te 's-Hage, gaf zeer uitvoerige mededeelingen en bijzonderheden over *a.* 1° de chemische verf in het algemeen, 2° behandeling en 3° voordeelen.

Spreker had eerst een sterk vooroordeel tegen die verf gehad, maar was, door ondervinding vooral op de tentoonstelling te Amsterdam opgedaan, een zeer warm voorstander geworden. Deze verf moet met daarvoor verkrijgbare kwasten zacht en dun uitgestreken worden, daar ze zeer vloeibaar is en spoedig dekt en is voor dof en glanzend werk te verkrijgen. Ieder schilder zal binnen 8 dagen aan de behandeling gewoon zijn. De verf komt geheel gereed, hetzij wit of in op te geven kleuren, van de fabriek, zoodat men noch met wrijven noch met tijdverlies en last dienaangaande te maken heeft. De witte verf kan door bijmenging van gewone droge verfstof tot allerlei kleuren bereid worden. Zij droogt niet in de bus; alleen komt er aan de oppervlakkige een dun velletje, hetgeen men vóór het gebruik verwijdert. Een liter van deze verf kost *f* 1.— en is voldoende voor 20 □ meter verfwerk. Proeven van deze verf op glas, doek en zink toonen de buitengewone aanhechtingskracht van die stoffen aan terwijl zelfs bij menigvuldige en sterke buiging de verf niet barst of breekt; ook laat zich de verf met moeite van het glas afkrabben, iedere kleur heeft een nummer, hetgeen op de fabriek voor nabestelling, bewaard blijft. Ook kan waterverf aangewend worden en aan dezelfde fabriek is strijkplamuur verkrijghaar, die met de kwast, in veel minder tijd dan op de gewone wijze met het mes, kan worden verwerkt. Uit een vraag van den heer Van Andel blijkt, dat gewone verf met succes kan worden vermengd met chemische verf, terwijl de laatste zeer goed voldoet voor afschilderen. Voor het in de verf schuren kan de verf met olie of terpentijn verdund worden. Aan het Oranjeplein te 's-Hage heeft spreker een gevel met chemische verf behandeld, die gedurende een jaar zeer goed en glanshoudend is gebleven. De chemische verf is bijzonder fijn, droogt onvermengd in 24 uren, terwijl men er siccatief naar eigen goedvinden kan bijvoegen.

De naam van den fabrikant is F. A. Q. van Gelder te Kraaienburg bij Delft. De verf, naar den uitvinder genaamd Averill's Chemische schilderverf, is den 16e Februari 1881 ook onderzocht en beproefd door Professor D. Grothe en de heeren P. J. Kipp en Zoon, beiden te Delft, en wordt zeer geroemd. Een monsterkaart van de meest voorkomende kleuren met beschrijving kan door een ieder aan de fabriek worden ontboden. Bovendien heeft deze verf een groote bindingskracht, zoodat voorwerpen, die met deze verf bestreken zijn, onwrikbaar met elkander zijn vereenigd.

De heer J. C. van Wijck vraagt of op wetenschappelijke wijze kan worden geconstateerd dat het verhardingsvermogen van deze verf even groot is op den duur, als gewone verf. Hij vraagt dit, omdat hij toevallig een monsterkaart, die dichtgeslagen was, gehoel aan elkander gekleefd onder zijn papieren heeft aangetroffen. De heer Amiabel antwoordt, dat de verf niet scheikundig is te ontleden en de bereiding een geheim is, maar dat de hoofdbestanddeelen zijn: zinkwit en lijnolie. Op vochtige muren aangewend, wordt het vocht verjaagd zoodat dit zich aan de andere zijde van den muur vertoont. Wat het kleven betreft, moet hij aan een bijzonderen gelooven, want door de monsters toont hij de verharding der verf aan.

Thans vervolgt spreker zijn voordracht over albastine, het

doel waarvoor, en de wijze waarop deze stof wordt verwerkt. Zij dient om de witkalk te vervangen, en daar zij dus wordt aangebracht, spoedig dekt en wit blijft en daarenboven de ornementen niet dood of vol werkt, is zij voor plafonds vooral aan te bevelen. Zij kan in alle kleuren worden aangewend, terwijl scheuren en gaten met de kwast enz. met een weinig dik gemaakte albastine kunnen worden gevuld. Oude gewitte muren dienen vooraf afgewasschen of geschuurd te worden. Ook voor behangsels en oude geverfde muren is zij uitmuntend geschikt. De vestibule van het handelsmuseum te Amsterdam is geheel met albastine gedecoreerd.

De Voorzitter zegt den heer Amiabel dank voor zijne belangrijke voordracht, waarmede de leden door applaus instemmen.

Eerstgenoemde deelt mede dat op de in 't vorig jaar uitgeschreven prijsvragen: 1° eene betimmering van een eetzaal en 2° een rijk versierde trapzaal, op ieder een antwoord is ingekomen. Het antwoord op de eerste prijsvraag is met algemeene stemmen bekroond. Vervaardiger bleek te zijn de heer Van Vlaanderen, te Leiden, een jong beambte bij de gemeentewerken en veelbelovend teekenaar. Het getuigschrift der Afdeeling en *f* 50 werd den vervaardiger, staande de vergadering, met een hartelijk woord van den Voorzitter, uitgereikt.

Het ontwerp voor de tweede prijsvraag was volgens het gevoelen van de Jury niet voor bekroning vatbaar. Wanneer de vervaardiger echter verlof gaf den naambrief te openen, dan zou de Jury, bestaande uit de heeren A. W. van Dam, P. A. Weeldenburg en A. Spaan, aan dat antwoord een eervolle vermelding willen toekennen. De heer Droogleever Fortuyn stelt voor dat het eerstgenoemd ontwerp mocht worden aangeboden aan de redactie van het *Bouwkundig Tijdschrift*. Dit voorstel werd met algemeene stemmen aangenomen, terwijl het Bestuur in afwijking met de desbetreffende bepaling, onder goedkeuring der Vergadering bepaalde, dat na eventueele reproductie voor het *Bouwkundig Tijdschrift*, de teekeningen aan den heer Van Vlaanderen zouden worden teruggegeven.

De heer W. C. van Goor verkrijgt thans het woord ter behandeling der verschillende voorstellen tot wijziging van art. 52 der wet van de Maatschappij in verband met haar zelve en de Afdeelingen.

(Wordt vervolgd.)

AFDEELING LEEUWARDEN.

Vergadering van 18 April 1884.

De Voorzitter opent deze laatste bijeenkomst en geeft, na goedkeuring van de notulen der vorige vergadering, het woord aan het lid A. D. G. ten Doesschate, die thans overgaat tot zijne derde lezing over de bouwwijze der Grieken. Als vervolg op de vorige lezing werden nu nog de laatste gedeelten der Dorische bouworde besproken.

Achtereenvolgens werden nog behandeld: *de fries* en het ontstaan, zoowel als het doel der daarin gelegen triglyphen en metopen, als bijzondere kenmerken der Dorische orde, toegelicht; *de kroonlijst* als de afsluiting van het geheele gebouw en verklaring van hare onderdeelen, *de eindgevels* met hunne allegorische voorstellingen en beeldengroepen, steeds betrekking hebbende op de godheid aan wie de tempel was gewijd, en eindelijk *het dak en den zolder* met hunne inrichtingen en versieringen.

Na op deze wijze de geheele Grieksch-Dorische bouwwijze te hebben besproken, terwijl alles door duidelijke voorbeelden en teekeningen in kleurendruk werd toegelicht, ging spreker ten slotte over om eene algemeene beschrijving te geven van eenige der schoonste Griekse tempels uit het bloeitijdperk der kunst, o. a. het Parthenon te Athene, de tempels van Delphi en die van Korinthe en Peastum.

Na de pauze, gaf het lid Baron ter kunstbeschouwing de jongste afleveringen van het werk van Ewerbeck en Neumeister. Het waren de bouwwerken der vroegste Renaisance, waaraan in de eerste plaats Mechelen bijzonder rijk is. Zeer zeker is het tegenwoordige paleis van Justitie, dat oorspronkelijk door Margaretha van Oostenrijk werd bewoond, het eerste bouwgewrocht, dat op Belgisch grondgebied in Renaisance geest werd opgetrokken (1517).

Al de bouwwerken, welke men hier aantreft en die in de eerste helft der 16e eeuw verrezen, kenmerken zich in hunne ornementatie door eene weeke behandeling en zeer angstvallig opgetrokken geveltoppen.

Het is eigenaardig bij de verschillende gebouwen van Mechelen, Antwerpen, Gent en andere Belgische plaatsen den strijd na te gaan tusschen de Gothische en Renaissance vormen. De beroemde kunstenaar Rombout Kelderman trachtte de Gothische stijl zoo lang mogelijk te handhaven, terwijl Guyot de Beauregard de Renaissance voorstond. Dat deze laatste kunstenaar zijne vorming in Frankrijk heeft genoten, blijkt duidelijk uit zijne werken.

Daarna werd de nieuwste aflevering van het werk van Robert Reinhardt door genoemd lid nog ter bezichtiging aangeboden. Ook dit prachtig uitgevoerde plaatwerk gaf aanleiding tot menige opmerking en eene aangename en interessante discussie.

Met een woord van dank en een tot weerziens, sloot de Voorzitter deze laatste gezellige bijeenkomst.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. De hoofddirecteur van de afdeeling Telegraphie aan het Ministerie van Waterstaat, de heer W. C. A. Staring, heeft met 1 Juli zijn eervol ontslag aangevraagd.

— Door den Minister van Financiën is aan de Tweede Kamer ingezonden het verslag der door hem benoemde Commissie, belast om te onderzoeken de aanmerkingen, door A. van Vlijmen gemaakt op den bouw der koninklijke stallen alhier.

Die Commissie was saamgesteld uit de heeren J. A. Schuurman, directeur der gemeentewerken te Amsterdam, G. J. de Jongh, directeur der gemeentewerken te Rotterdam en J. Kooij, aannemer te Amsterdam. Zij heeft tot het instellen van het onderzoek driemaal de stallen bezocht: eenmaal in tegenwoordigheid van den architect, aan wien de directie over den bouw was opgedragen; eenmaal met den heer Van Vlijmen en den in de adressen genoemden onderbaas A. Vermeulen, die aanwijzingen hebben gedaan van de zaken, waarop de aanmerkingen betrekking hadden, en met wie in overleg is getreden over de plaatsen, waar ontgravingen van riolen en fundeeringen zouden plaats hebben en waar beschotten zouden worden opengebroken; en de laatste maal door de Commissie alleen, ten tijde dat op de aangewezen plaatsen de bedekte bouwstoffen waren zichtbaar gemaakt.

Na punt voor punt de aanmerkingen te hebben onderzocht, verklaart de Commissie eenparig: 1o Er hebben bij den bouw der stallen enkele afwijkingen van het bestek plaatsgehad. Deze zijn echter zeer onbeteekenend. Zelden zullen, bij de uitvoering van een dergelijk omvangrijk bouwwerk, de afwijkingen zoo gering zijn; 2o. Die afwijkingen hebben plaatsgehad op last of met goedkeuring der directie en zijn in geen enkel opzicht nadeelig voor het werk geweest; 3o. Door die afwijkingen hebben eenige vermiaderingen en vermeerderingen van werk plaatsgehad. Volgens de verklaring der directie zijn deze tegen elkander verrekend, zooals zulks gewoonlijk bij de uitvoeringen van bouwwerken geschiedt. Een globale berekening, door de Commissie ingesteld omtrent meer en minder werk, heeft die verklaring bevestigd; 4o. De Commissie is van gevoelen, dat het werk in zijn geheel zeer deugdelijk is te noemen, dat de hoedanigheid der materialen niets te wenschen overlaat en de bewerking daarvan, benevens de geheele uitvoering van het werk, met zorg hebben plaatsgehad.

De Commissie is van oordeel, dat er noch van tekortkoming in het toezicht van de directie, noch van wanpraestatie van den aannemer Schippers sprake kan zijn.

AMSTERDAM. Het eerste nommer is verschenen van *De Manufacturier*, »Weekblad gewijd aan de belangen van den handel in manufacturen en aanverwante vakken." Het blad staat onder redactie van den heer G. J. Stam, technoloog en adspirant-leeraar aan de Polytechnische School te Delft, en wordt uitgegeven door den heer F. Plaat Pz. te Haarlem.

LEIDEN. In de dezer dagen gehouden zitting van den Gemeenteraad is o. a. behandeld een brief van de Commissie tot oprichting van een gedenkteeken voor Leiden's ontzet, waarin zij te kennen geeft, dat een gesprek met den gemeentearchitect haar in de meening heeft gebracht, dat omtrent den aanleg van de Ruine nog geen vast besluit was genomen, om welke reden de Commissie het werk voor het voetstuk heeft aanbesteed en doen stellen in de richting, zooals haar de meest gewenschte voorkwam, doch thans gebleken is te zijn in strijd met de bedoeling van den Raad.

Burgemeester en Wethouders hebben daarop aan de Commissie verzocht, »de noodige maatregelen te nemen, teneinde de plaatsing alsnog geschiede overeenkomstig het oorspronkelijke plan."

Dit nu is, naar de Commissie meent, niet zoo gemakkelijk: uit een onderhoud met de deskundigen is gebleken, dat de gepleegde fout alleen is te herstellen door het voetstuk, dat zijn voltooiing reeds naderde, voor een groot deel af te breken, daar elk ander hulpmiddel òf onuitvoerbaar zou zijn, òf de kunstwaarde van het monument voorgoed vernietigen; aan dit afbreken zouden behalve de kosten, die op *f* 400 worden begroot, zeer groote bezwaren zijn verbonden, daar men gevaar loopt, dat enkele stukken zullen breken of worden beschadigd en bovendien niet weer zuiver in elkaar zullen passen.

De Commissie vraagt nu wat zij doen moet, of de Raad kan goedvinden dat het beeld voltooid wordt in overeenstemming met 't thans geplaatste voetstuk en derhalve — volgens de eischen der kunst — met het gelaat naar het Zuiden.

Het advies van Burgemeester en Wethouders luidt, dat moet gehandhaafd blijven de ten vorigen jare aangenomen richting — waardoor het beeld met 't gelaat naar 't Rapenburg gekeerd staat — en dat het gedeeltelijk geplaatst voetstuk moet worden afgebroken; het Dagelijksch Bestuur herinnert, dat er nog *f* 700 over is van de gelden voor de fundeering bestemd en dat, wel-is-waar beschadiging tot de mogelijkheden behoort, maar dat overigens dit bezwaar, bij inachtneming van de noodige voorzichtigheid, niet van groot belang is te achten.

De Raad heeft het vroeger genomen besluit gehandhaafd.

ADVERTENTIEN.

Wegens voltooiing van een belangrijk werk zoekt een allessins **bekwaam BOUWK. OPZICHTER** met een maand of eerder eene

nieuwe Betrekking.

Adres Bureau dezes N°. 90.

Het Kantoor van FERD. ENGERS, Amsterdam, wordt met 1 Mei e. k. VERPLAATST van Geldersche Kade 98 naar

UTRECHTSCHE STRAAT 14.

Aanbesteding.

HET BESTUUR VAN HET WATERSCHAP DE NOORDER-VECHTDIJKEN (3e Dijksdistrict van *Overijssel*) is voornemens op **Donderdag 1 Mei e. k.**, des voormiddags om 11 uur, ten huize van den Heer T. TENTHOF, in het Logement DE PAUW te *Zwolle*, in het openbaar **aan te besteden:**

Het herstellen van stormschade en het verzwaren en verbeteren van het buitenbeloop met gedeeltelijke kruinsverhooging en het aanbrengen van een gedeelte steenglooiing der rechter Zwartewater- en Vechtdijken, in de buurtschappen Holten, Genne en Haerst der gemeente Zwollerkerspel.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden op Dinsdag 29 April e. k., des voormiddags ten 11 ure, aan te vangen in de buurtschap *Holten*, door den Heer W. VAN WIJNGAARDEN te *Hessen*, gemeente *Wijhe*, bij wien ook nadere inlichtingen te verkrijgen zijn.

Bestek en voorwaarden zullen van af Donderdag 24 April e. k. ter visie liggen bij de Heeren T. TENTHOF, in de Pauw te *Zwolle*, A. KLAVER, Logementhouder te *Genemuiden*, en W. SCHROTEN te *Holten*, gemeente *Zwollerkerspel*, en zijn verder te verkrijgen, tegen betaling van 25 cent, bij DE ERVEN J. J. TIJL te *Zwolle*.

Het Waterschapsbestuur voornoemd,
P. C. A. SICHTERMAN, *Dijkgr.*
H. VAN ENTER Cz., *Secretaris.*

Deze dezer den heer A. H. VAN BERGEN, fabrikant, te *Heiligerlee* (prov. *Groningen*), zijn aan de Gemeente geleverd

twee nieuwe Brandspuiten met Zuig- en Persvermogen,

en al hetgeen daarbij behoort.

De spuiten werden op den bepaalden tijd geleverd; zij zijn net en zooveer uit bezichtiging te oordeelen valt, solide bewerkt.

Den 4den December 1883 werden zij bij ongunstig weder en sterken wind, beproefd, daarbij bleek, dat zij spoedig water geven, ook dan, als op iedere spuit negentig Meter persslang geschroefd is, en werd het water met een straalrijpsopening van 21 mM in diameter over de hoogste gebouwen in de Gemeente gevoerd, terwijl de hoogte ongetwijfeld meer geweest zou zijn, als de wind niet zoo sterk was geweest.

Voor zooveer men uit deze eerste proefneming een gegrond oordeel mag vestigen, komt den heer A. H. VAN BERGEN met zijn **brandspuitfabriek** in ruime mate aanbeveling toe.

Voorschoten, 14 December 1883.

Burgemeester en Wethouders:
De Burgemeester,
J. P. TREUR.
De Wethouder en Secretaris,
J. DUIVENVOORDEN.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *NIEUWER-AMSTEL*, brengen ter kennis van belanghebbenden:

1e. dat de ingekomen plannen op de uitgeschreven prijsvraag voor den bouw van **twee Scholen** in de gemeente, van af **Woensdag den 16 April e. k.** tot en met **Dinsdag den 22ste** dier maand, zullen kunnen bezichtigd worden in de lokalen van de O. L. school aan den *Amsteldijk*;

2e. dat de ingezonden plannen door of van wege de mededingers op den **24** en **25 April e. k.** kunnen worden teruggehaald;

3e. dat aan het plan »DE TWEELINGHE" ingezonden door den heer C. W. VIXSE-BOXSE, Architect en Makelaar te *Amsterdam*, de bekrooning is toegekend.

Nieuwer-Amstel, 11 April 1884.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
C. VAN CITTERS, *Burg.*
W. HOEKSTRA, *Secr.*

AANBESTEDING.

Bouwen - Brug.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *HAARLEM* zullen op **Donderdag den 24 April 1884**, des namiddags ten 2½ uur, ten Raadhuize der gemeente in het openbaar **aanbesteden:**

Het maken van eene brug over de Leidsche-Vaart vóór de Prins-Hendrikstraat, met daarbijbehoorende houten schoeiingen en bestratingen.

Raming *f* 23,000.

Bestek en voorwaarden alsmede de teekeningen liggen ter inzage op de Gemeente-Secretarie op alle werkdagen van 10—4 uur en zijn, te beginnen Dingsdag 15 April 1884, des morgens ten 10 uur van het bestek en de voorwaarden, alsmede gedrukte exemplaren verkrijgbaar, tegen betaling van *f* 0.50 per stuk.

Plaatselijke aanwijzing op Vrijdag 18 April 1884 des morgens ten 10½ uur.

Tusschen den dag der aanwijzing en dien der besteding zijn alkon werkdag, des morgens van 9—10 uur, inlichtingen te bekomen aan het Bureau van Gemeentewerken (Koningstraat no. 2).

Burgemeester en Wethouders van Haarlem,
Haarlem, E. A. JORDENS.
10 April 1884. *De Secretaris,*
J. TIELENIUS KRUYTHOFF.

AANBESTEDING.

Op **Maandag 28 April**, des namiddags te 3 uren, zal door de *Naamlooze Vennootschap »DE IJSBREKER"*, in het *Café Kranspolsky* te *Amsterdam*, worden **aanbesteed:**

Het bouwen van 10 Woonhuizen in 3 blokken aan de Swammerdamstraat en de 4de Boerhavestraat, te Amsterdam, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek met de Teekeningen is ad *f* 2.50 per stel te verkrijgen ter Stoomdrukkerij van BOELOFFZEN & HABNER, N-Z. Voorburgwal No. 187, te *Amsterdam*.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT, te *Amsterdam*.

Waterleiding te Arnhem.

AANBESTEDING

op **Dinsdag den 29 April 1884**, des middags te 12 uur, door de *„Compagnie Générale des Conduites d'Eau"* te *Luik*, aan het Bureau der Arnhemsche Waterleiding, Boulevard 7, te *Arnhem*, van

Bestek N°. 3.

Het maken van het Hoogreservoir voor de Waterleiding te Arnhem, met de levering der benoodigde materialen.

Bestek en teekeningen zijn verkrijgbaar aan het Bureau voornoemd; het bestek ad *f* 0.50 per stuk en de teekeningen, voor zooveer de voorraad strekt, tot den prijs van *f* 3.— per stel.

Inlichtingen worden gegeven door den Ingenieur H. P. N. HALBERTSMA, Zuidblaak 26, te *Rotterdam* en aan het Bureau der Waterleiding te *Arnhem*, des voormiddags van 10—12 uur.

De aanwijzing zal geschieden op Vrijdag 25 April 1884, des voormiddags te 11½ uur.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°, STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend. Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

STOOMWAALSTEENFABRIEK
te DRUTEN
VAN
HARTMAN & COMPIE.
KANTOOR te NIJMEGEN,
VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

G. VAN LENT, Rotterdam.
Vertegenwoordiger der Ceramiek- en Cementtegelfabriek.
LÉON DE SMET & Co., Gent.
Verders specialiteit in:
IJzeren Kerk- en Fabrieksramen.
IJzeren en Houten Rolblinden.
Zweedsche Kamerdeuren.
Italiaansche Mozaïkvloeren.
Prima Portland-Cement.
Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.
Onbrandbare Verf enz.
Prospectussen en Prijscouranten op aanvraag.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

J. L. BACON & Co.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

ADRESBOEK
VAN
f 1,50 **Neerlandsch Indië**
voor den Handel
bij de Uitgevers
NIJGH & VAN DITMAR, te Rotterdam, en verder alom.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.
G. J. THIEME.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880.
Gouden Medaille Amsterdam 1883.
Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.
Succursales: Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam—Rotterdam.

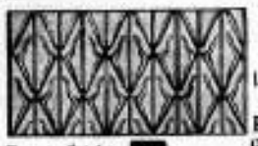
Losanges, IJzeren Daken, en Zijdek., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.
Vraagt Catalog.
NEDERL. VERZINKFABRIEK.
Van der Linden & Co.
Dordrecht.
Galv. op **LOON** | Zuinigheids-Boosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Bij P. GOUDA QUINT, te Arnhem, is verschenen de **vijfde** aflevering van:
Beknopt Practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT.
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.
Met omstreeks 700 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.
De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer 12 afleveringen à *f* 1.20.

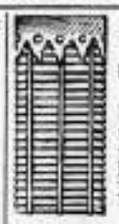
A. P. DE VRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdergracht N°. 22, Amsterdam.
Bevreelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van BINNEN- en BUITENJALOUSIËN uiterst net en solide, tegen de laagsten prijs, alsook houten Rolgordijnen.
Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. R. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. R. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 852 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes* gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen geslaten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, zij 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat de 825ste vergadering zal gehouden worden den 30sten April e. k. in Maison Stroucken.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur.
b. Bijdrage van den heer Karel Muller.
c. Hulde aan portefeuille n°. 1500 van den leescirkel, door den Eere-voorzitter den heer J. H. Leliman.
d. Rapport van Heeren Beoordeelaren van eenige prijsvragen.
e. Kunstbeschouwing te geven door den heer J. B. Springer.
f. Het kiezen van de plaats, waarheen de excursie a.s. zomer zal plaats hebben;

2°. dat als buitenleden zijn toegetreden de heeren Lamb. Hasselbach Jr., te Arnhem en Jacques Leijh, gemeente-architect te Haarlem;

3°. dat het verslag over 1883 in de volgende week den Leden zal worden toegezonden.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE VROEG-RENAISSANCE IN FRANKRIJK, DUITSCHLAND EN NEDERLAND.

DOOR
A. W. WEISSMAN.
(*Vervolg van pag.* 135.)

II.

De Fransche Renaissance ontwikkelde zich voornamelijk door den invloed van één man, Frans I, doch de Renaissance ontstond in Duitschland door den bouwlust van verschillende kerkelijke en wereldlijke vorsten, of van tot hoogen bloei gekomen steden.

De Fransche Renaissance van vóór 1550 vertoont dan ook, bij veel afwisseling in de verschillende monumenten, een zekere mate van eenheid, wat bij de Duitsche Renaissance van die periode, en ook later, ten eenemale ontbreekt.

Zoowel in Frankrijk als in Duitschland was bij het begin der XVIde eeuw het handwerk, dank zij de instelling der gilden, tot den hoogsten trap van volmaking gekomen, doch het is de moeite waard, op te merken, hoe bij de Duitschers langzamerhand het handwerk eenvoudig routine was geworden, terwijl bij de Fransche meesters, zelfs in den laatsten tijd der Gothiek, nog veel oorspronkelijkheid te vinden was.

De Duitschers waren dan ook niet aanstonds geneigd, om den nieuwen, uit Italië gekomen stijl, waarmede zij, dank zij het levendig verkeer dat de Zuidduitsche steden met die van Noord-Italië onderhielden, reeds vroeg in kennis waren gekomen, toe te passen. De periode van vóór 1550 zag dan ook in Duitschland betrekkelijk weinig architectonische voortbrengselen van belang in Renaissance-stijl ontstaan.

Evenals in Frankrijk, de Renaissance eerst het kunsthandwerk en de beeldhouwkunst tot nieuwe scheppingen inspireerde, zoo zien wij ook in Duitschland, reeds lang voordat de bouwmeesters er nog aan dachten, hun droge laat-Gothische vormen te verlaten, bij andere kunstenaars een streven, om de Renaissance in zich op te nemen.

Waren het in Frankrijk vooral de beeldhouwers, die reeds vroeg zich van de Renaissance bedienden, in Duitschland ziet men daarenboven ook de schilders en graveurs, onder de eersten, die den nieuwen stijl hielpen verbreiden.

Een der voornaamste baanbrekers der Renaissance in Duitschland is de schilder en graveur Hans Burgkmair (1473—1531). Hij deed in 1508 een reis naar Venetië, en maakte van de daar verkregen kennis van den nieuwen stijl gebruik om de achtergronden van zijn schilderijen en prenten, die hij tot dusverre met Gothische architectuur-voortbrengselen gevuld had, meer in den geest van de Renaissance te behandelen, hoewel hij nog zeer veel Gothische motieven behield. Wij kunnen hieruit afleiden, dat de kennis der Renaissance bij Burgkmair, althans in den aanvang, nog vrij gebrekkig was. Het is echter opmerkelijk, dat somtijds reeds vrij vroeg bij Burgkmair ook tamelijk zuivere Renaissance-vormen voorkomen, zooals bijvoorbeeld op de plaat van 1508, voorstellende Keizer Maximiliaan te paard. Ook sommige platen uit de „Oostenrijksche heiligen", b.v. de heilige Wenceslaus (plaat 145 van

Hirth, Renaissance) doen, zien dat Burgkmair zich soms van alle Gothische bijmengselen wist te onthouden.

Hans Holbein de jongere (1497-1543) was de eerste, die zich geheel van de Gothiek wist los te maken. Hoewel deze kunstenaar zich niet met architectuur in den eigenlijken zin des woords bezighield, leende hij toch dikwerf zijn talent tot het beschilderen van gevels, wat hem gelegenheid gaf allerlei kolommen, gewelven, lijsten, ornementen en perspectief daarop aan te brengen, zoodat de gevels, die in werkelijkheid slechts vlak gepleisterd waren, zich en relief voordeden. In hoeverre deze wijze van versiering kan geacht worden, in overeenstemming te zijn met de eischen van den goeden smaak, laat ik hier buiten beschouwing, doch ik wijs slechts op de zuivere Renaissance-vormen, waarvan Holbein zich bediende, en op de rijke fantasie, waarvan hij bij het componeeren der ornementen blijk gaf.

Holbein heeft vele en zeer schoone ontwerpen voor glasschilderwerken nagelaten, waaronder de beroemde „Passie", waarvan enkele in de „Renaissance" van Hirth gereproduceerd zijn. De architectuurdeelen zijn daar wel zeer fantastisch en soms tamelijk grof, wat met het oog op de techniek der glasschilderkunst geen verwondering kan baren, doch over het algemeen zijn de Renaissance-vormen daar vrij zuiver.

Wij weten van Holbein, althans van het begin zijner loopbaan, betrekkelijk weinig. Het is niet met zekerheid te zeggen, of hij in Italië geweest is, maar de gemakkelijkheid, waarmede hij in den laatsten tijd zijns levens de Renaissance-vormen gebruikte, doet het vermoeden rijzen, dat hij een tocht naar het Zuiden ondernam.

Zeer vruchtbaar was ook Holbein in het ontwerpen van teekeningen voor voorwerpen van kunstnijverheid, als bekers, vazen, wapenrustingen enz. en ook talrijke ontwerpen voor titelbladen van boeken zijn door hem vervaardigd. Het plaatwerk van Hirth bevat ook van deze werken des meesters een aantal voorbeelden, waarbij de schoone beker van Jane Seymour, met het devies „Bound to obey and to serve", verscheidene dolkscheeden en gevesten, tal van schetsen uit het schetsboek van Bazel, platen uit „de Doodendans", boektitels met de geschiedenis van Tantalus en van Marcus Crassus, de beroemde klok uit het Britsch Museum, enz.

De goede smaak, dien Holbein bij deze teekeningen deed blijken, de meesterlijke uitvoering, de stoute fantasie, dit alles maakt, dat zij tot voorbeelden kunnen strekken voor alle tijden. Het ornement is voor Holbein slechts sieraad, en het wordt door hem geenszins gebruikt tot het uitdrukken van een bepaalde gedachte. Steeds is het met veel zorg gecomponeerd. Hoewel men duidelijk ziet, dat zoowel Holbein als de Fransche kunstenaars hunne vormen aan Noord-Italië ontleend hebben, bespeurt men tevens, hoe de Franschen ze wisten te verfijnen, terwijl Holbein altijd meer onder den invloed van den tot zwaarmoedigheid geneigden Duitschen geest bleef. Het schoonste, dat Holbein schiep, de schoorsteenmantal uit het Britsch Museum (Hirth, pag. 31 en 32), kan, wat rijkdom van compositie, schoone verhouding der onderdeelen en uitmuntend begrepen en weergegeven stijlvormen betreft, op één lijn met de Fransche werken van dien tijd gesteld worden.

Albrecht Dürer (1471—1528) begon na zijn reis door Italië in 1506 ook de Renaissance toe te passen, doch was daarmede niet zoo gelukkig als Holbein. Een van de belangrijkste werken van Dürer is de „Eerepoort van Keizer Maximiliaan", die hij in 1515 voltooide (afbeeldingen bij Hirth). De hoofdvormen zijn daar wel-is-waar Renaissance, doch telkens komen motieven voor, die aan de laat-Gothiek herinneren. Met hoeveel fantasie de kunstenaar deze beide stijlen ook samen wist te voegen, het valt toch niet te loochenen, dat zijn werk bij dat van Holbein ten achter staat.

De „Triomfwagen van Keizer Maximiliaan", van 1519, is nog meer samengesteld uit zeer uiteenloopende stijlvormen. Sommige deelen hebben reeds min of meer een baroque aanzien, andere zijn ontleend aan de Noord-Italiaansche architectuur van het laatst der XVe eeuw, nog andere en ook de geheele wijze van voorstelling herinneren aan de late middeleeuwen.

Onder de meesters, die naast de drie genoemden, medewerkten tot het invoeren der Renaissance in Duitschland, noem ik: Heinrich Aldegrever (1502—1562), wiens ornementen zeer zuiver van compositie zijn, Peter Flötner († 1546), beroemd door zijn smaakvolle intarsien, Daniel Hopfer († 1549), die vooral in zijn „Koorgestoelte" (Hirth 99 en 100), „H. Barbara" (idem 50) en „Keizer Karel V" (idem 49), de vormen der Renaissance met veel geluk toepast.

Om niet te uitvoerig te worden, moet ik de overige Duitsche meesters, die dikwijls veel merkwaardigs geleverd hebben, met stilzwijgen voorbijgaan.

Gaan wij thans over tot de behandeling van de werken der plastiek, die de Duitsche vroeg-Renaissance ons nagelaten heeft. Het beroemdste van allen is het Sebaldsgraf, van 1508—1519 door Peter Vischer te Neurenberg in brons gegoten. Duidelijk zien wij daar de vermenging der laat-Gothische en Renaissancemotieven, ja zelfs Romaansche elementen ontbreken niet. De bekroning van de sarkophaag is geheel in de manier der vroeg-Gothiek. Vooral de wijze, waarop het beeldwerk gemodelleerd is, herinnert aan de stijve laat-Gothische manier, die een scherpe tegenstelling vormt met de beeldhouwwerken der vroeg-Renaissance in Frankrijk. Het geheel is zeer rijk, en uit een technisch oogpunt der volmaaktheid nabij. Al de details zijn verschillend en steeds met de meeste zorg bewerkt, zoodat het Sebaldsgraf dan ook terecht tot de schoonste voortbrengselen der Duitsche plastiek gerekend wordt. De elegantie, welke de Fransche werken van die periode kenmerkt, moet men echter bij Peter Vischer's werken niet zoeken.

Heeft het Sebaldsgraf te Neurenberg nog veel, dat aan de Gothiek herinnert, de Marktbrunnen te Mainz, die in 1526 voltooid werd, is reeds geheel in Renaissance-vormen, zonder noemenswaardige bijmenging van vreemde bestanddeelen. De Fransche wijze van behandeling is in de fijne en met smaak gecomponeerde paneelvullingen niet te miskennen. De bekroning, hoewel zeer rijk, is echter wat zwaar, en niet in proportie tot het fijne benedengedeelte. De algemeene silhouet is echter goed.

Nog meer in den Franschen geest is het gedenkteeken voor Aartsbisschop Richard von Greifenklau in den dom te Trier (1527). De details zijn fijn en edel, de reliefs keurig van bewerking, de kapiteelen der pilasters van bijzondere schoonheid. De medaillons en de S-vormige ornementen, zoo karakteristiek voor den stijl van Frans I, komen dikwijls voor.

In den dom te Keulen bevindt zich een in brons gegoten altaar-achterstuk, thans in de kapel der H. Drie Koningen, dat vooral merkwaardig is om zijn rijke bewerking en ongetwijfeld tot de oudste voortbrengselen der Duitsche Renaissance behoort, want het draagt het jaartal 1526. De zeer uitvoerige manier, de profileering der kolonnetten en het karakter van het ornement zijn zoovele kenmerken, die het met de werken der Nederlandsche meesters gemeen heeft, dat ik bijna geneigd zou zijn, het voor een voortbrengsel van een Nederlandsch kunstenaar te houden.

Onder de fraaiste monumenten, die de Duitsche vroeg-Renaissance schiep, noem ik nog de grafteekenen van Graaf Georg en van Graaf Michael, het eerste van 1530, het tweede in 1543 uitgevoerd, en beiden in de kerk te Wertheim. De paneelvullingen van het eerste gedenkteeken kunnen met de Fransche wel niet op één lijn gesteld worden, doch geven blijk van veel smaak. De pilasters van het tweede monument zijn te overladen en daardoor minder fraai. Beide grafteekenen zijn echter zeer goed van verhouding; slechts de bekroningen, bestaande uit wapenschilden, door lofwerk omgeven, zijn wat zwaar, hetgeen algemeen een gebrek bij de Duitsche meesters is. De Franschen waren in dit opzicht gelukkiger.

Tot de laatste periode der vroeg-Renaissance in Duitschland behooren de monumenten voor Kardinaal Albrecht van Brandenburg, in den dom te Mainz (1545) en voor Keurvorst Adolf van Schouwenburg, in den dom te Keulen (1556). Beide kunstwerken zijn zonder twijfel het werk van meesters, die in Italië geweest zijn. De paneelvullingen en verdere reliefs van het eerste monument zijn goed gecomponeerd, doch de bekroning is weer meer vreemd dan fraai. Ook de talrijke wapenschilden, aan de pilasters opgehangen, maken een eenigszins onrustig effect.

Het gedenkteeken in den dom te Keulen is, ondanks de betrekkelijk late periode van zijn ontstaan, nog bijna geheel vrij van de baroque elementen, die reeds zoo spoedig door de Renaissance-kunstenaars uit Italië werden overgenomen. Slechts de omgeving van het bovenste wapenschild doet zien, dat de baroktijd nadert.

De Italiaansche Renaissance ontleende haar vormen onmiddellijk aan de antieken, en hield zich vrij van alle middeleeuwsche tradities; de Fransche Renaissance wist de antieke vormen met de tradities der middeleeuwen tot één harmonischen stijl te verbinden, maar de Duitsche Renaissance was niet instaat, een harmonische versmelting van de uit Italië aangebrachte vormen met de totdusver in Duitschland gebruikelijke laat-Gothische vormen totstand te brengen.

De monumenten zijn van zeer ongelijke waarde. Er zijn bouwwerken, die zoo fraai zijn, dat ze de Fransche en de Italiaansche zeer nabij komen, doch de meesten toonen, dat hun ontwerpers een zeer vreemd denkbeeld van Renaissance hadden. Pilaster- of kolomorden, zooals die bij de Italianen en Franschen tot verdeeling der gevels, in verbinding met bogen, gebruikt werden, komen ook in Duitschland veelvuldig voor, doch dikwijls laten de proportiën veel te wenschen over en zijn meestal zeer gedrukt. Waar de invloed van Italiaansche meesters zich doet gevoelen, zijn de Renaissance-vormen vrij zuiver, doch daar, waar de Duitsche meesters oorspronkelijk wilden zijn, gelukte het hun slechts om baroque te worden. Het is dan ook een niet ongewoon verschijnsel bij de gebouwen, die ten tijde van Frans I of kort na dien tijd gesticht werden, dat behalve middeleeuwsche, ook reeds zeer baroque elementen worden aangetroffen.

De zuilen en pilasters der Duitsche Renaissance, vooral die uit de eerste periode, zijn meestal zeer plomp, en de lijsten overmatig zwaar. Soms ook zijn ze vrij rijzig, en dan uit tal van in- en uitbuigende profielen samengesteld, die ten rijkste versierd zijn, en waarvoor de vensterzuilen uit de Certosa di Pavia als voorbeeld gediend schijnen te hebben. Een schoone toepassing van deze zuilen ziet men aan het Georgeportaal van het slot te Dresden. Een voorbeeld van de meer plompe behandeling der zuilen is aan hetzelfde gebouw, n.l. aan de façade van de binnenplaats, waar te nemen. Hier ziet men ook de segmentbogen toegepast. Dikwijls worden erkers aan de gebouwen aangebracht, waarvan men vooral te Neurenberg, te Torgau en te Hameln goede voorbeelden ziet.

De daken der gebouwen zijn meestal zeer steil, en worden aan beide zijden in den regel door topgevels over de volle breedte van het gebouw afgesloten.

De vensters en portalen worden met rechte lijnen, rondbogen of segmentbogen afgesloten. In den eersten tijd is de profileering ervan nog volkomen middeleeuwsch, doch later komt de antieke architraaf en archivolt meer in toepassing.

Het ornement is in het begin der XVIe eeuw in Duitschland naar de wijze der Italiaansche meesters van het laatst der XVe eeuw behandeld, doch is meestal niet zoo fraai als het Fransche uit dienzelfden tijd.

Wij gaan nu over tot de behandeling der verschillende bouwwerken.

In de eerste plaats komen de kasteelen in aanmerking. Evenals de Fransche meesters uit de XVIe eeuw, volgden ook de Duitschers de middeleeuwsche indeeling. Zagen wij echter bij de Franschen uit de verbinding van den middeleeuwschen hoofdvorm met de Renaissance-details een geheel nieuwen stijl ontstaan, in Duitschland is dit geenszins het geval. Een leidende gedachte is nergens te herkennen, en alles is slechts onregelmatigheid en willekeur, waardoor soms wel een pittoresk effect ontstaat, maar nooit de schoonheid en bevalligheid, die de Fransche kasteelen in zoo hooge mate bezitten.

De Franschen wisten torens, vensters, lijsten en daken geheel in Renaissance-geest te decoreeren, doch de Duitschers waren tegen een dergelijke taak niet opgewassen. Het best zijn in den regel de binnenpleinen geslaagd, die meestal met arcaden omgeven worden.

De meest karakteristieke kasteelen uit den eersten Renaissance-tijd zijn het slot te Dresden, het oude slot te Stuttgart en het Piastenslot te Brieg.

De beide eersten zijn geheel in Duitschen Renaissance-stijl, doch het laatste is geheel in Italiaansche manier. Ook het slot te Landshut is onder Italiaanschen invloed ontstaan.

De Duitsche Renaissance heeft ook aan tal van raadhuizen het leven geschonken, doch de meesten dagteekenen eerst van na 1560, en kunnen dus niet meer gerekend worden tot de vroeg-Renaissance-periode te behooren.

Tot het beste wat den Raadhuisbouw betreft, is te noemen de westelijke voorbouw van het Raadhuis te Keulen, die van 1573 dagteekent, en, ondanks den betrekkelijk laten tijd van zijn ontstaan, nog geheel de zuivere vroeg-Renaissance-vormen vertoont, ja zelfs nog op de bovenste verdieping spitsbogen op impostlijsten te aanschouwen geeft. Slechts de toepassing van cartouches wijst op een later tijdperk.

Het burgerwoonhuis bleef in de XVIe eeuw en ook zelfs nog veel later, wat inwendige inrichting betreft, geheel zooals het in de middeleeuwen geweest was. De straatgevel was betrekkelijk smal en hoog, en het voorhuis was met het achterhuis in verbinding door een binnenplaats, die soms met arcaden omgeven was. De trappen zijn op middeleeuwsche wijs in traptorens geborgen. De verdiepingen zijn meestal laag, wat als oorzaak beschouwd moet worden van het gedrukte, dat de Duitsche Renaissance-huizen kenmerkt.

Eerst in lateren tijd werden de woonhuisgevels met pilasters en lijsten versierd, maar in den beginne bepaalde men er zich toe, de Gothische hoofdvormen te

behouden en die min of meer in Renaissance-geest te versieren.

Een paar fraaie voorbeelden van deze wijze van behandeling vindt men te Neurenberg, nl. het Tucherhaus (1533), Hirschvogelhaus (1534), Toplerhaus (1560).

Zooals ik reeds vroeger zeide, was het vóór 1550 nogal gebruikelijk de façades te beschilderen, en heeft o. a. Holbein voor dergelijke schilderwerken het ontwerp geleverd. Vooral in Zuidduitschland zijn nog voorbeelden van deze geschilderde gevels bewaard gebleven, o. a. te Schaffhausen, Colmar, Heidelberg, enz.

Men vindt afbeeldingen van de meeste hier genoemde gebouwen in het plaatwerk „Deutsche Renaissance", bij Seemann te Leipzig verschenen. (*Slot volgt.*)

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Rotterdam.

Vergadering van 18 April 1884.

(*Vervt. van pag 138.*)

De heer Van Goor releveert den gedrukten toestand der Afdeelingen, die nu sedert drie jaren belet worden andere personen, dan leden der Maatschappij, tot zich te nemen. Door bedanken en uitsterven vermindert daarenboven het ledental. Als dat zoo voortgaat, dan zouden de Afdeelingen van gebrek omkomen. Want al moge soms een kleine energieke kern meer kunnen presteeren dan een groot aantal, toch is 't ontmoedigend, het hoopje getrouwen gestadig te zien afnemen. Het beginsel is goed, maar werkt bij ondervinding schadelijk. Dus moet naar verbetering gezocht worden.

De Afdeeling 's-Hage deed reeds verleden jaar daartoe een poging, door zonen van leden en andere jongelieden tot hun 23e jaar lid eener Afdeeling te laten worden. Die poging leed echter schipbreuk op art. 52 der wet. Het groot aantal voorstellen toont echter, hoezeer de wenschelijkheid tot wijziging wordt gevoeld.

Het voorstel-Rotterdam wilde tot den vroegeren toestand terugkeeren: dus iedereen tot Afdeelingslid kunnen aannemen. Eenige Bestuursleden wenschten echter dat men 't daarheen zou leiden, dat de Maatschappij uitsluitend uit Afdeelingen zou bestaan. Men meende evenwel, dat dit doel vooralsnog onbereikbaar was. In 't belang der Afdeeling, die meer leden noodig had, ging men dus met het voorstel mede.

Intusschen deed de heer Daniel J. Sanches te Amsterdam het voorstel, om kunstlievende leden à *f* 2 aan te nemen. Dit kon geheuren zonder art. 52 te verkrachten. Daar kwam het voorstel-J. B. Kam, dat jongelieden tot hun 23e jaar lid der Afdeeling konden worden, zonder lid der Maatschappij te zijn.

Nu volgt de heer C. M. Droogleever Fortuyn, die wil dat het stemrecht in den geest van »het Nut" worde veranderd. Veel goods zal daaruit volgen: in de eerste plaats een reorganisatie der Maatschappij in den zin als door enkelen der Rotterdamsche Bestuursleden werd gewenscht. De Maatschappij behartigster der algemeene, de Afdeelingen der plaatselijke belangen. Arnhem vond dit ook den eenig rationeelen weg; doch zij doen geen voorstel om daartoe te geraken. Zij wenschen de tegenwoordige Afdeelingsleden (geen leden der Maatschappij) te vervormen in kunstlievende leden, contributie *f* 5 zooals thans, en zonder uitgave Oude Gebouwen, maar met het Weekblad. Voorts zou aan de Afdeelingen ¼ der maatschappelijke contributie worden afgestaan en de Afdeelingen zelf geen contributie meer heffen. Volgens berekening zou de Maatschappij ruim *f* 3000 moeten afstaan, te vinden door vermindering der begrooting.

Het voorstel-P. J. Huybers te Amsterdam wil nog een vijfde categorie leden aannemen, onder den naam van plaatselijke Afdeelingsleden, met eene contributie van *f* 5 en die daarvoor het Weekblad ontvangen. Ook hem komt wijziging van stemrecht wenschelijk voor.

Nu ontwikkelde de heer T. G. Schill te Amsterdam het denkbeeld, een vergadering van gedelegeerden der Afdeelingen te beleggen, om al die voorstellen te overwegen en tot eenstemmigheid te geraken. Dat denkbeeld werd door Rotterdam krachtig ondersteund en is ten uitvoer gebracht. Men kwam daar tot een gewijzigd voorstel-Sanches, n.l. dat plaatselijke Afdeelingsleden kunnen worden aangenomen, mits aan de Maatschappij *f* 2 contributie betalende, benevens *f* 4 voor het Weekblad en de andere werken der Maatschappij tot verminderden prijs. Zij hebben stem op de algemeene vergadering.

Op die bijeenkomst kwam de heer Droogleever Fortuyn nog met een voorstel (te laat om nog in behandeling te nemen). Het sluit zich aan bij zijn vroegere raadgeving: wijziging van het stemrecht, zoodat behalve voor de leden van het Bestuur, het persoonlijke stemrecht vervalt en dat der Afdeelingen ervoor in de plaats treedt. Leden, niet tot Afdeelingen vereenigd, worden Correspondentschappen, met stemrecht, even-als de Afdeelingen.

In *De Opmerker* van 24 November 1883 komt daarenboven een ongeteekend stuk voor. Dit doet te zwijgen vindt spreker echt oud-Hollandsch-aristocratisch. Waarom wil men altijd weten *wie* de schrijver is? *Wat* geschreven is, dat moet hoofdzaak zijn. De schrijver van dat stuk is in uw midden. Hij bedoelde met zijn voorstel dat, waar 10 leden der Maatschappij wonen, een Afdeeling bestaat, recht hebbende op een gedeelte der contributie. De Afdeelingen stellen candidaten voor Bestuursleden der Maatschappij en stemmen ter algemeene vergadering. Zij kunnen plaatselijke leden aannemen, die geen ander recht hebben dan deelneming aan de werkzaamheden der Afdeeling.

Beschouwen wij de voorstellen van naderbij:

»Rotterdam" is reactionair en zelfzuchtig.

»Kam" evenmin kans om in de genade te vallen.

»'s-Hage" niet afdoende, noch rechtvaardig.

»Huybers" alleen dit verschil met »Arnhem", dat de Oude Gebouwen in *Bouwkundig Weekblad* worden verwisseld.

»Gedelegeerden" is aan gewichtige bedenking onderhevig. Het schept stemhebbende leden met een contributie van *f* 2; dit zal zeer ten nadeele van de kas zijn. Ook is 't gevaarlijk het stemrecht zoo gemakkelijk verkrijgbaar te stellen; vooral het plaatselijk overwicht komt daarbij in aanmerking.

Het daar zooeven gezegde omtrent plaatselijk overwicht brengt ons weder op het voorstel-Droogleever Fortuyn. Wij ontmoeten daarin, behalve Afdeelingen, ook Correspondentschappen met stemrecht evenals de Afdeelingen. De Correspondentschappen te vormen uit verspreide, in verschillende plaatsen wonende, leden, waar geen Afdeelingen zijn. Waarom die combinaties ook maar niet Afdeelingen genoemd? Wordt er minder werk van hen gevorderd, dan kan dit door bijzondere bepalingen geregeld worden. In ons voorstel komt ook voor: het stellen van candidaten voor bestuursleden. Dat past trouwens geheel in het kader der Maatschappij, die uit Afdeelingen bestaat.

Nu een woord over het aannemen van niet-leden der Maatschappij tot leden door de Afdeelingen. Het beginsel van den heer Fortuyn: geen lid eener Afdeeling zonder lid der Maatschappij te zijn, is zuiver, maar zou wellicht gevaren voor de Maatschappij opleveren. Niet alleen nu, maar ook vroeger is gewezen op 't »Nut," »Toonkunst," »Nijverheid" e. a., goed georganiseerde Maatschappijen, en werd gevraagd waarom onze Maatschappij niet denzelfden weg bewandelde? Mijn antwoord is: omdat er te veel verschil bestaat tusschen die Maatschappijen en de onze. »Het Nut" stelt zich ten doel: de behartiging van algemeene zedelijke volksbelangen, voornamelijk die van het volksonderwijs. Nergens in ons land is een uitgebreider arbeidsveld, waarop ieder iets van zijn gading vindt. Het beste bewijs daarvoor is een steeds aangroeiend getal leden, thans ruim 17000, uit bijna alle standen. Het Nut werkt voor de massa en vindt ook allerwegen medewerking. Een ieder kan voordeel uit zijne bemoeiingen trekken. Met Toonkunst is dit anders. Wel zijn er veel beoefenaars van die schoone kunst, maar als Maatschappij zou zij weinig kunnen uitrichten, ware zij niet vergezeld van een menigte dilettanten en liefhebbers van muziek, vooral vrouwen en dochters, om wien alleen papa dikwijls lid is van Toonkunst. Toonkunst heeft dus, behalve het leger, een ban en achterban, waardoor haar bestaan verzekerd is, ofschoon niet in die mate als het Nut, dat op meer schouders rust.

Voor Nijverheid is 't anders. Daar spelen Nijverheidsmannen de rol. Buiten die belanghebbenden, laten weinigen zich aan die Maatschappij gelegen zijn. Die Maatschappij heeft niettemin 2500 leden. En al tellen wij nu daarbij de leden van Fabrieks- en Handwerksnijverheid, toch is dit getal zich aaneensluitende Nijverheidsmannen niet onaanzienlijk te noemen.

Onze Maatschappij strekt, evenals Nijverheid en Toonkunst, haar bemoeiing uit over slechts één gebied. Nu is het aantal der verschillende soorten van bouwkunstbeoefenaars of zij die met de bouwkunst in verband staan, zeer belangrijk, maar de beoefenaars der verschillende nijverheidstakken is oneindig grooter. De vrouwen en dochters steunen ons natuurlijk niet. Dilettanten of bouwkunstliefhebbers zijn ook dungezaaid. Wij steunen dus geheel op ons zelven. Nu is het getal van 1000 leden laag, in verhouding tot het aantal beoefenaars van- en belangstellenden bij de Bouwkunst. Maar hoe komt dat? Omdat de meeste beoefenaars der ambachten geen lid zijn. Sommigen, omdat de opofferingen hun te zwaar zijn, anderen willen niet. De laatsten hebben geen meerdere kennis noodig, of zij zijn er uitsluitend op uit geld te verdienen en denken er dus niet aan om lid onzer Maatschappij te worden. Er bestaat echter ook nog een derde categorie, en deze is niet de minst talrijke, naar wij ons vleien. Die n.l., welke gaarne een penningske voor de zaak en voor zich zelven zouden overhebben. Deze zou ik voor de Afdeelingen als plaatselijke werkende leden behouden willen. Want telt de Maatschappij thans slechts 850 leden, wat zou er dan van de Afdeelingen moeten worden als zij allen te zamen over niet meerdere leden zouden kunnen beschikken? Werpen wij die allen uit of stooten wij ze van ons, door de deuren der vergaderingen voor hen te sluiten, welk nut zullen wij daarmede stichten? Het tegendeel: wij zetten kwaadbloed, door steeds, nu reeds 3 jaren, hen met ons onverbiddelijk »non possumus" te weren.

Straks vereenigen zij zich onderling, en werken ons tegen of versnipperen onze krachten. Dat dubbele nadeel zou onze eigen schuld zijn. Immers de krachten die ons moeten versterken, hebben wij tegen ons gekeerd, alléén om ons zuiver beginsel niet te verloochenen. Nu is 't uitmuntend zijn beginsel toe te passen en te handhaven, wanneer het algemeen belang erdoor bevorderd wordt. Maar in het tegenovergestelde geval is 't beter een weinig te transigeeren, dan een zelfmoord te begaan alléén om een beginsel. De wereld is eenmaal zoo: zij laat zich niet alleen besturen door de toepassing van beginselen. Tempering in die toepassing wordt in nog wel meer belangrijke zaken aangetroffen. Het beginsel in het oog gehouden, maar toegeven waar 't kan en mag, wanneer er machtige factoren in het spel komen. Verruimen wij vooral niet het oog te vestigen op het ledental, een der factoren van de kracht der Afdeelingen, wanneer geen andere leden door haar mogen worden aangenomen dan leden der Maatschappij. Het is niet overal zooals hier te Rotterdam, waar ruim drie jaren geleden de Afdeeling 180 leden sterk was, terwijl slechts een 50tal leden der Maatschappij hier en te Kralingen woonden, welke bij lange na niet allen lid der Afdeeling zijn. Nu weten wij wel dat 50 *werkende* leden meer beteekenen dan 180, waarvan de meesten niets doen; doch allen kunnen, wegens hun positie, niet zooals zij willen, maar de weinigen, die toch iets doen, werken met hen, die schijnbaar niets doen, toch nuttig, door het bezoeken der vergaderingen en hun financieelen steun. Laten wij ons dus van de keurbende der leden van de Maatschappij geen illusiën maken, want hoe weinigen zijn er niet altijd geweest, en nog, die iets in het belang der Maatschappij deden of doen? Met die wetenschap gewapend roep ik u toe: steun niet alléén op die keurbende, maar kweek en neem ook andere krachten aan, die u ter beschikking worden geboden!

Wij zijn aan het einde onzer beschouwingen van de diverse voorstellen.

Resumeerende, gelooven wij dat de *f* 2, *f* 5 en het jongelieden-voorstel doekjes voor het bloeden zijn en dus geen verbetering in den lednennood der Afdeelingen zullen aanbrengen. De overigen schijnen ons toe op den goeden weg te liggen, doch slechts als overgangsmaatregelen, om zoodoende tot een goeden toestand te geraken. Het eenige middel om uit den nood te komen is, naar onze meening, het beginsel: dat de Maatschappij uit Afdeelingen bestaat met al de gevolgen van dien, als: alleen de Afdeelingen brengen stem uit ter Algemeene Vergadering, zij beschikken over een gedeelte der contributie en heffen geen eigen contributie.

Na al het gezegde schijnt dus een afdoende reorganisatie der Maatschappij bepaald noodig. Geen hulpmiddelen, die de kwaal bedekken maar niet genezen, ja, doen verergeren en inkankeren, waardoor zij ongeneeslijk zou worden, om met den dood te eindigen. De tijd voor radicale genezing is daar. Ziedaar, volgens mij, het recept:

1° de Maatschappij bestaat uit Afdeelingen, gevormd uit de leden, hetzij in één plaats, of in meerdere tezamengevoegde plaatsen, wonende. Zij hebben een eigen Bestuur, bestaande uit leden der Maatschappij;

2° zij zenden afgevaardigden ter Algemeene Vergadering, die een zeker aantal stemmen uitbrengen en kiezen candidaten voor de openvallende plaatsen in het Hoofdbestuur;

3° zij ontvangen voor het houden van vergaderingen, gewoon drukwerk en de reis- en verblijfkosten der Afgevaardigden ter Algemeene Vergadering een gedeelte der contributiën;

4° de leden van het Hoofdbestuur hebben persoonlijk stemrecht;

5° de Afdeelingen zenden jaarlijks aan het Hoofdbestuur een verslag van haren toestand en hare werkzaamheden en de daarvoor geschikte voordrachten en besprekingen, ter opneming in het *Tijdschrift* en het *Bouwkundig Weekblad*;

6° de Afdeelingen hebben het recht personen, geen leden der Maatschappij zijnde, als plaatselijke leden aan te nemen tegen een contributie van minstens *f* 3 per jaar. Voor dergelijk lid keert de Afdeeling *f* 1 aan de Maatschappij uit. Deze personen nemen slechts deel aan de werkzaamheden der Afdeelingen, niet aan de verkiezing van candidaten voor het Hoofdbestuur en de Afgevaardigden. (Hierbij voegen wij alléén de bemerking, dat het voor die personen niet al te goedkoop moet gemaakt worden, zoodat wij niet lager dan *f* 3 zouden wenschen te gaan, terwijl het ons billijk schijnt dat de maatschappelijke kas ook eenig voordeel van deze regeling geniet, waardoor de restitutie minder bezwarend wordt en met den bloei der Afdeelingen als 't ware vermindert, daar de onkosten der Afdeeling niet rijzen in evenredigheid met de toeneming van Afdeelingsleden.)

Toelichting 1°. In elke gemeente, waar . . . of meer leden wonen, bestaat een Afdeeling. 2°. Gemeenten, waar minder dan . . . leden wonen, worden bij elkander gevoegd tot een Afdeeling. Ook kunnen kleinere gemeenten aan grootere, waar reeds een Afdeeling bestaat, worden toegevoegd. 3°. De Afdeelingen hebben haar eigen Bestuur, bestaande uit leden der Maatschappij en haar huishoudelijk reglement, dat aan de goedkeuring van het Hoofdbestuur moet onderworpen worden. 4°. Zij ontvangen uit de maatschappelijke kas een restitutie van hoogstens . . . pct. der door hare leden betaalde contributiën ter bestrijding van lokaalhuur, gewone drukwerken, reis- en verblijfkosten van Afgevaardigden. Deze contributie wordt naar plaatselijke toestanden geregeld.

Hier alleen de opmerking dat de Afdeelingen, vrij zijnde in 't aannemen van leden, ook financieel kunnen bloeien, waardoor de restitutie der Maatschappij niet zeer hoog behoeft te worden opgevoerd. De Maatschappij moet het leeuwenaandeel behouden, verspert aan Afdeelingen, die vele buitenleden hebben, den weg om een potje te maken en opent den weg om aan hen, die minder financieel gezegend zijn, meer te geven, wat ook voor weinig leden tellende Afdeelingen gewenscht zal zijn. De regeling der restitutie zal in het begin moeilijk, maar later gemakkelijk zijn.

5°. De Afdeelingen kiezen dubbeltallen candidaten voor de openkomende plaatsen in het Hoofdbestuur. Reeds in Mei van het vorig jaar heb ik dat denkbeeld in een schrijven aan de Besturen der Maatschappij en der Afdeelingen ter overweging aangeboden. Maar het denkbeeld scheen zoo dwaas te zijn, dat niemand het de moeite waard achtte er een woord van te zeggen. Wordt de inrichting der Maatschappij, zooals wij die wenschen, en wil men het candidatenstelsel, dat o. i. aanbevelenswaardig is, niet loslaten, dan zal 't wel niet anders kunnen gaan.

6°. De Afdeelingen benoemen afgevaardigden ter Algemeene Vergadering. Deze alleen hebben stemrecht.

7°. Afdeelingen, niet ter Algemeene Vergadering vertegenwoordigd, verbeuren de restitutie, voor haar bestemd.

Wij hebben bij de beschouwingen der voorstellen en het stellen van punten voor de o. i. gewenschte reorganisatie gehandeld alsof er geen art. 56 in de wet stond. Daarmede moet echter rekening gehouden worden. De bedoeling daarvan is, dat de stabiliteit der wet gewaarborgd zou zijn en dus niet telkens door veranderingen de grondslag der Maatschappij zou worden aangetast. Niettemin wilde men de vrijheid hebben om tusschentijds eenvoudige, dus geen principieele, artikelen daarin te kunnen wijzigen of bijvoegen. Het artikel is toen in 1875 in de wet gekomen. Het verslag der discussiën over de wetsherziening geeft omtrent die bedoeling geen licht. Dus werden de woorden: *wijziging van enkele bepalingen* opgenomen. Aan de hoofdbepalingen mocht echter niet vóór 1880 getornd worden. Derhalve mogen onze voorstellen eigenlijk niet in behandeling worden genomen, daar zij te ver gaan; want onder hoofdbepalingen zullen toch wel behooren: verandering in het stemrecht, het vereenigen van alle leden in Afdeelingen en dergelijken.

Is dit de bedoeling van art. 56 niet, waar is dan de grens; wat is dan *wél* en wat is *niet* geoorloofd?

Wij kunnen het zwaartepunt niet in het woord »*eenige*" vinden, want dan zou men 't in zijn macht hebben de geheele wet ondersteboven te werpen, het eene jaar dit, het andere jaar dat stukje. Ook zouden wij daardoor tot de grootste dwaasheden geraken. Een paar voorbeelden. In 1883 is het getal 15 uit de wet gelicht. Alzoo slechts een enkele bepaling en oppervlakkig van weinig beteekenis. Werkelijk is de verandering, daardoor ontstaan, groot. Dit getal 15 had ten doel te voorkomen, dat personen, die bij de candidatenstemming een gering aantal stemmen hadden verkregen, geen plaats zouden krijgen in het Bestuur. Dit kan nu wel; zelfs al had men bij de candidatenstemming geen enkele stem verkregen.

Zoo ook zou men, als slechts een »enkele" bepaling zijnde, in art. 1, Amsterdam kunnen veranderen in Rotterdam of een andere stad.

Alle voorstellen, en vooral het onze, gaan aan het euvel mank van in strijd te zijn met art. 56, dus hebben wij kans nog tot 1890 onder den onhoudbaren toestand gebukt te gaan. Laat ons dus zien of er geen wettig middel is om den hinderpaal van art. 56 op te ruimen.

Het is eerst de vraag: bestaat er voor onze Maatschappij en hare Afdeelingen al of niet »periculum in mora"? Zoo ja, dan zou het dwaasheid zijn zich aan een geschreven wet vast te klampen, als ware dat woord een wet van Perzen en Meden. Naar mijne meening bestaat dit thans in meer of mindere mate bij al de Afdeelingen. Bij enkelen is men reeds tot onwettige middelen overgegaan. Heeft het Bestuur zich daarbij ongaarne neergelegd? Zoo ja, dan beaamt het Bestuur den ongezonden toestand en wil dan, in afwachting van hetgeen van elders komt opdagen, geen spaak in het wiel steken.

Bovendien zijn er nog andere verschijnselen, buiten de Maatschappij, die te denken geven. Wij bedoelen de nieuwe vereenigingen, in den laatsten tijd op bouwkundig gebied in het leven geroepen. Zou de hooge contributie en het sluiten der Afdeelingen voor niet-leden zoo niet geheel, dan toch grootendeels de oorzaak daarvan zijn?

Die vrijheid, eenmaal deelachtig, zal men niet weder prijsgeven, om zich in een keurslijf van afhankelijkheid te steken. Integendeel, die voorbeelden zijn aanstekelijk, en al de op die wijze aangeslotenen zijn voor onze Maatschappij verloren.

Gaan nu de Afdeelingen kwijnen, dan moet dit ongunstig op de Maatschappij terugwerken. Daarom en om nog meer misschien, gelooven wij, dat er wel degelijk »periculum in mora" is, zoowel voor de Maatschappij als de Afdeelingen, waardoor

een zedelijke noodzakelijkheid bestaat om de wet in den besten zin te wijzigen. In het vorig jaar heeft men dit terecht, al of niet goed, gedaan. Doen wij 't thans afdoende.

Aan 't einde mijner taak gekomen, doe ik de vraag: *behoeft de wet gewijzigd te worden?* Zoo ja, zeg dan in welke richting.

Onder dankzegging aan den heer Van Goor voor de belangrijke voordracht, raadt de Voorzitter allen aan, de Mei-vergadering te gaan bijwonen. Intusschen moet, volgens de wet, het preadvies van het Bestuur en de Commissie, die de voorstellen onderzoekt, vooraf bekend worden gemaakt.

De heer Droogleever Fortuyn deelt nog een en ander mede omtrent de Pensioenvereeniging voor werklieden. Het doel is een werkliedenfonds en een waarborgfonds te verzekeren. Het werkliedenfonds heeft ten doel om pensioenen te verzekeren; het waarborgfonds om de gelden, die dadelijk noodig zijn, uit te keeren en later de pensioenen te verhoogen. Op voorstel van den heer Fol wordt besloten, dat de Afdeeling lid worde à *f* 5. De contributie voor personen bedraagt *f* 1. De Pensioenvereeniging maakt alleen propaganda. Daarvoor dient ook de contributie. Voorts kan men aandeelen van *f* 1000 (en onderaandeelen) in het waarborgfonds krijgen.

De heer Fortuyn doet voorts verslag van de aangewende pogingen tot uitbreiding der werkzaamheden van de Afdeeling.

Tengevolge der verspreiding van circulaires traden toe: 31 gewone-, 7 overgangs-, 8 minderjarige-, 10 kunstlievende- en 16 buitengewone leden, te zamen 72 leden tot een gezamenlijke contributie van *f* 458 per jaar. De begroting eischte echter *f* 1675, dus bleek de zaak nog niet levensvatbaar te zijn. De Afdeeling telt 140 leden en daarvan hadden zich slechts in het geheel 21 leden aangemeld. De voorloopige kosten à *f* 80, waarin werd bijgedragen voor *f* 20 door de Afdeeling, werden gedekt door de 13 voorstellers.

Het verslag der Afdeeling was vóór 1 April aan de Maatschappij toegezonden, volgens de wet, doch bij vergissing niet aan de goedkeuring der Afdeeling onderworpen.

In het 1ste gedeelte van dit verslag, dat in het vorig nommer is opgenomen, staat dat de chemische verf de eigenschap heeft om vocht te verjagen. Dit is onjuist. De heer Amiabel merkt op, dat hij gezegd heeft: de fabrikant heeft een preparaat om het vocht te verjagen en *op dat preparaat* hecht zich de chemische verf zeer goed.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

(A. et A.) AMSTERDAM. Hoewel men in den laatsten tijd gelukkig meer en meer een beter begrip van bouwkunst begint te krijgen dan vroeger, toen dikwerf aan het Portland-cement een hoofdrol werd toebedeeld, komen toch nog maar al te veel wangedrochten te voorschijn, zelfs daar, waar goede XVIIe-eeuwsche gevels gesloopt worden.

Op den Oudezijds-Achterburgwal bij de Oudekennissteeg zijn o. a. twee gevels, die alleraardigste berg- en baksteenvormen vertoonden, jammerlijk verknoeid door het alleenzalig-makende cement.

Op de Prins-Hendrikkade, juist tegenover het station Westerdok, verrees een gevel (als plaatsvervanger van een zeer aardigen XVIIe-eeuwschen), die wel de bespottelijkste figuur maakt, welke denkbaar is. De gedrukte raamvormen, de puntige privaatvenstertjes, met gefoelied spiegelglas gevuld, de plompe, op een paar richels steunende erker, die door een afdak gekroond wordt, dat tot steun door een paar spijltjes van een boekenrekje getorst (?) wordt — dit alles vormt een allerkoddigst geheel, dat echter den aankomenden vreemdeling een zonderling denkbeeld moet geven van de Amsterdamsche architectuur.

Een andere curiositeit is in de Joden-Breestraat te zien, waar men een cierlijst ziet van afmetingen, die aan het mammoeth-tijdperk doen denken, en guirlandes zoo forsch, dat zij zeker ook in die periode thuisbehooren.

CORRESPONDENTIE.

Aan A. te Z. In een volgend nommer.

ADVERTENTIEN.

Behangselpapieren en Décors

IN ALLE STIJLEN.

J. WIJDOOGEN Jz.,

Behanger van Z. M. den Koning der Nederlanden.

10 LELIEGRACHT.

AMSTERDAM.

Nabootsingen van.

Houtsoorten,
Tegels,
Marmer,
Tulle,
Zijde,
Tapisserie des Gobelins,
Velours Vénitien,
Velours de Gênes,
Velours d'Utrecht,
Goudleder.

LINCRUSTA WALTON,

Een fraaie nabootsing van gesneden Houtwerk, ondoordringbaar voor vocht en ongevoelig voor afwisseling van temperatuur, bestemd voor Wandbekleeding, Lambriseering en Kroonlijsten.

G. J. VINCENT & Co.,

Kunstsmeden,

SCHIEDAM.

Bekroond op de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883 met de

ZILVEREN MEDAILLE.

Specialiteit in IJzeren Hekken

EN

FIJN SMEEDWERK.

Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

Authographiesch Atelier.

Authographie vervangt Lithographie en Fotolithographie en **is veel goedkooper.**

Teekeningen op elk gebied worden in Authographie bijzonder **net, accuraat** en tegen zeer lage prijzen in den kortst mogelijken tijd uitgevoerd.

Prijsopgaven en proeven van bewerking, bij aanvraag, gratis.

H. C. KOSTER *Jr.*, *Utrecht*, Zonstraat G 381.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Aanbesteding.

Op **Dinsdag 6 Mei 1884**, des voormiddags ten elf ure, zal door Burgemeester en Wethouders van *Haarlemmerliede en Spaarnwoude* worden aanbesteed, in het Hôtel LION D'OR, aan den Kruisweg, te *Haarlem*:

Het bouwen van een SCHOOL en ONDERWIJZERSWONING te Spaarnwoude.

Het bestek met bijbehoorende teekening is à *f* 1 verkrijgbaar ter Secretarie der gemeente, in de Nieuwe Kruisstraat no. 13, te *Haarlem*.

Aanwijzing in loco zal plaats hebben op Vrijdag 2 Mei a. s., des voormiddags ten elf ure.

De inschrijvingsbilletten kunnen tot het oogenblik der besteding worden ingeleverd in een daartoe geplaatste bus in bovengenoemd Hôtel.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Architect D. E. L. v. d. AREND, te *Haarlem*.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg No. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat P. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

Het Kantoor van **FERD. ENGERS, Amsterdam, wordt met 1 Mei e. k. VERPLAATST van Geldersche Kade 88 naar**

UTRECHTSCHE STRAAT 14.

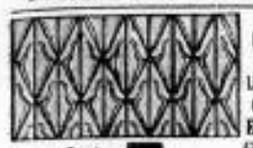

Vraagt Catalog. NEDERL. **Van der Linden & Co.** *Dordrecht.*

Galv. op **LOON** Zuinigheids-Boosterijzers. Lasanges, IJzeren Bakes, en Zijdekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieten, enz. enz. VERZINKFABRIEK. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Grasures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat.)

Op **Dinsdag den 6den Mei 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 397.

Het maken van eene goederenbergplaats op het station Kapelle-Biezelingen, ten behoeve van den spoorweg van Roosendaal naar Vlissingen.

De besteding geschiedt volgens § 50 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 21sten April 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 29 April 1884 ten 1 ure des namiddags.

Utrecht, den 18den April 1884.

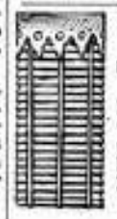

A. P. DEVRIES Jr.

JALOUSIËNFABRIKANT,

Passeerdersgracht N°. 22, Amsterdam.

Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN**, uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**

Monsters en prijscourant franco en gratis.

Een jong Bouwkundige (goed practisch), thans wegens sterfgeval buiten betrekking, zag zich gaarne bij een Ingenieur, Architect of iets dergelijks **GEPLAATST.** Getuigschriften van uitgevoerde **burgerlijke-** en **waterwerken** staan ten dienste. Brieven aan het Bureau dezes: motto *Bouwkundige*.

Aanbesteding.

HET BESTUUR VAN HET WATERSCHAP DE NOORDER-VECHTDIJKEN (3e Dijksdistrict van *Overijssel*) is voornemens op **Donderdag 1 Mei e. k.**, des voormiddags om 11 uur, ten huize van een Heer T. TENTHOF, in het Logement DE PAUW te *Zwolle*, in het openbaar **aan te besteden:**

Het herstellen van stormschade en het verzwaren en verbeteren van het buitenbeloop met gedeeltelijke kruinsverhooging en het aanbrengen van een gedeelte steenglooiing der rechter Zwartewater- en Vechtdijken, in de buurtschappen Holten, Genne en Haerst der gemeente Zwollerkerspel.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden op Dinsdag 29 April e. k., des voormiddags ten 11 ure, aan te vangen in de buurtschap *Holten*, door den Heer W. VAN WIJNGAARDEN te *Heeze*, gemeente *Wijhe*, bij wien ook nadere inlichtingen te verkrijgen zijn.

Bestek en voorwaarden zullen van af Donderdag 24 April e. k. ter visie liggen bij de Heeren T. TENTHOF, in de Pauw te *Zwolle*, A. KLAVER, Logementhouder te *Genemuiden*, en W. SCHROTEN te *Holten*, gemeente *Zwollerkerspel*, en zijn verder te verkrijgen, tegen betaling van 25 cent, bij DE ERVEN J. J. TIJL te *Zwolle*.

Het Waterschapsbestuur voornoemd,
P. C. A. SICHTERMAN, *Dijkgr.*
H. VAN ENTER Cz., *Secretaris.*

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, bouwmeesters van Centraalverwarming en Ventilatietoestellen.

Amsterdam, Nieuwe Vaart 10.
Antwerpen, Mechelsche Steenweg 43.

Aanleg van centraalverwarming door middel van heetwater, warmwater en stoom zonder ventilatie, of samengesteld door toevoer van de hoeveelheid versche lucht welke voorgeschreven wordt, voor:

Wees-, Arm- en Ziekenhuizen, Kerken, Schouwburgen, Scholen, Bibliotheken en Openbare Gebouwen, alsook Werkplaatsen, Wintertuinen, enz.

Heetwater-toestellen met smalle buizen, bijzonder geschikt voor **Woonhuizen, Villa's, Hotels, Kantoren,** enz

Deze toestellen worden met het grootste gemak toegepast, zoowel in oude als nieuwe gebouwen, nemen weinig ruimte in en kunnen zoonoodig geheel verborgen worden.

Bijzondere toestellen voor: **Droogkamers, Broodbakkerijen** en andere industrieën.

Stoomkook-, Wasch- en **Badinrichtingen.**

Ventilatie-inrichtingen door drukking in uitvoering.

PROJEKTEN en BEGROOTINGEN worden op aanvraag kosteloos geleverd.

H. A. BENDER te Deventer

Eenig Agent voor geheel Nederland en O.-Indië.

GEPATENTEERDE & BEKROONDE

HARDGLAS

SCHOOL-, MUZIEK- & TEEKENBORDEN,

FABRIEK VAN

FRIEDRICH BENDER te Dusseldorp.

Wit Crême Schrijf- en Teekenkrijt.

Geëmailleerd, gekleurd Krijt.

Inlichtingen en prospectus gratis.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.

EIGENAARS van BAZALTGROEVEN

in RIJNPRUISSEN.

Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.

Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

HOOFD-AGENTSCHAP en DEPôT

VAN.

fijnkleurige, ijzerharde **Muur-** en **Vloertegels** uit Saint Paul, **Parket-** en **Trottoirtegels** uit Neustadt, fijne **Cementen Vloeren** en **Randen** uit Roosendaal (N. Br.), **Witte Fransche Zandsteen** uit de groeven van CRAZANNES en SAINT SAVINIEN, geladen te Rochefort à ƒ 17.50 per cub. M.

Een groote keuze **Marmeren Schoorsteenmantels** uit de Stoommarmerfabriek der Heeren OZINGA & VLASKAMP te *Dockum*, is in onze magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.

SPECIAAL HANDEL in: Kleurige **Groninger-, Rijn-, Friesche-** en **Kunst-Zandsteen, Gevel-, Profiel-** en **Vlechtingsteenen.** Alle bekende soorten **Dakpannen** met daarbij passende **IJzeren Dakramen, Engelsche, Duitsche** en **Belgische Portland-Cement** en **Gips, Riool-** en **Schoorsteenbuizen, Muursteentjes, Schelpen, Cementen Putten, Hardsteen-, Marmer-** en **Kunststeenwerken, Marmeren** en **Bremer Vloeren, Grafzerken** en **Monumenten,** uiterst billijk in prijs. **Marmeren Schoorsteenmantels, Marmeren Waschtafelbladen,** gebeeldhouwde **Houten Schoorsteenmantels,** gedraaide **Houtwaren, Houten Trapbalusters, Deurkrukken, Secreet-Brillen** en **Deksels, Bouwornementen** in **Zink, Terra Cotta, Consoles** en **Sluitstukken, Plastische Plafondversieringen, Asphaltbuizen** welke omverslijtbaar en goedkoop zijn. **Asphaltdakpapier, Tuiles métalliques en Puzzolan-cement.**

Fabriek van **Terra Cotta Bouwornementen** in diverse kleuren, **Beelden, Vazen,** enz. Sedert 1835 gevestigd te *Zeist*, bekroond met diverse Medailjes.

Magazijnen te *AMSTERDAM*, Achter Oosteinde, bij het Paleis voor Volksvlijt.

MARTIN en Co.

Eerste qualiteit. **Fabrieksprijzen.**

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-,

HOEKMEET-

en andere

INSTRUMENTEN

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**

LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

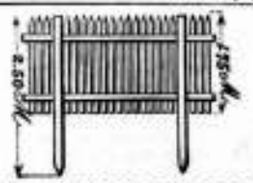

J. & D. VAN DER POT,

ROTTERDAM.

GEKYANISEERD ROTVRIJ

RASTER- en ander HOUTWERK,

in alle op te geven maten, tot 10.25 M.

niet vatbaar voor de Champion en uitertst langzaam brandend.

Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken

BESTEKHOUT

en verder TIMMERHOUT,

Vlot- en Slijpdeelen enz.

Prima **PORTLAND-CEMENT,**

merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**

in wichthoudende Vaten van 180 Kilo en Zakken van 70 Kilo,

niet vervalscht met hoogovenslakken, kalksteen of dergelijke bijmengingen.

HYDRAULISCHE en andere KALK,

per Wagon of Scheepslading.

Chemisch bereide Verf,

OLIEBIJTSELS, VERNISSEN en ALBASTINE

uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s Hage*.

HARDSTEEN.

NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA ZANDSTEEN.

uit de groeven van

Staudernheimer.	**Cordeler.**
Breitenheimer.	**Wexemer.**
Udelfanger.	**Roode Kylthaler** enz.
Bentheimer.	**La Rochette.**

Italiaansche Mozaïkvloeren,

volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.

BELGISCHE GIPS.

Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

ADRESBOEK

VAN **Neerlandsch Indië**

ƒ 1,50 **voor den Handel**

bij de Uitgevers

NIJGH & VAN DITMAR, te Rotterdam, en verder alom.

J. L. BACON & C°.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille,

Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

LOUIS GOFFIN & Cie.

Avenue Rogier 27 Luik.

LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk,** enz. enz.

Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH

BOCH Frères, MAUBEUGE

MINTON, HOLLINS & C°., STOKE

bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:

DE LINT & C°.,

Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL

DE JONGH & C°.

Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen-** en **Tegelvormmachines, IJzeren Kap-** en **Brugconstructiën** enz.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

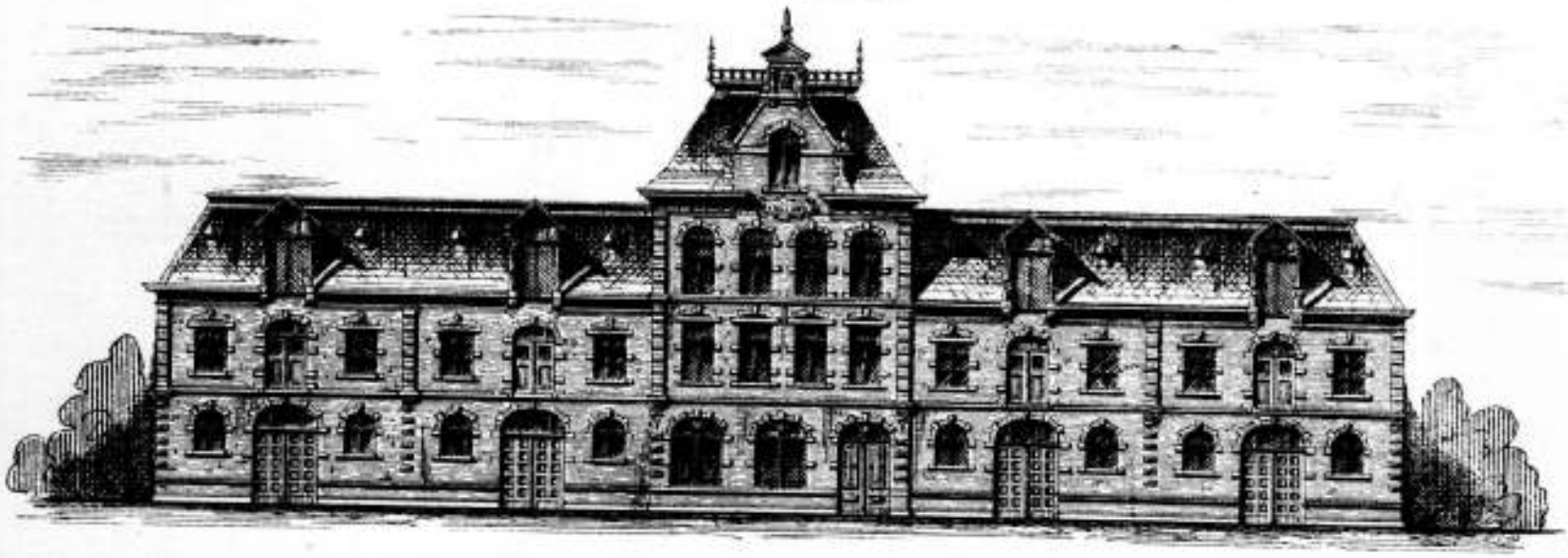

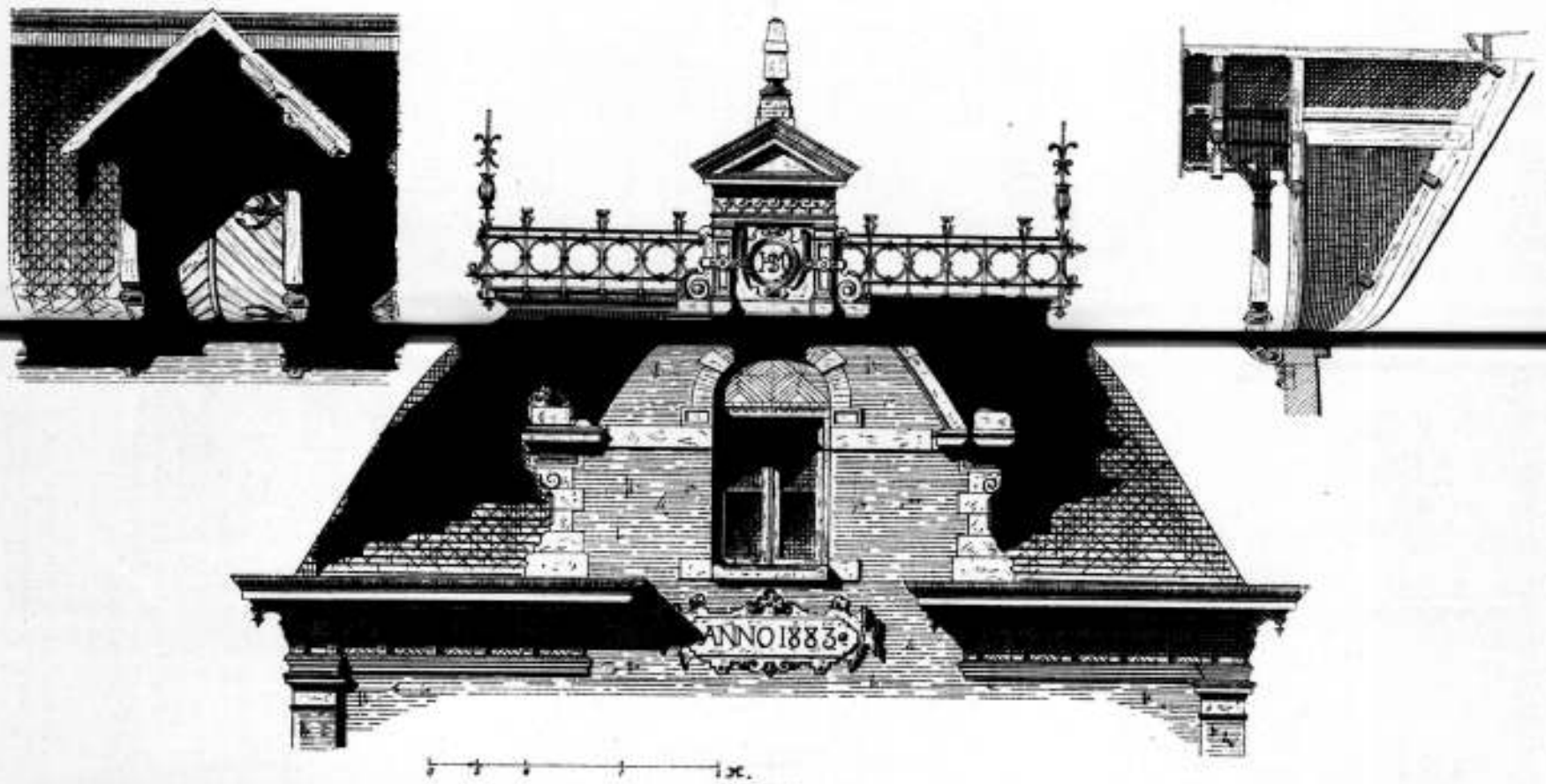

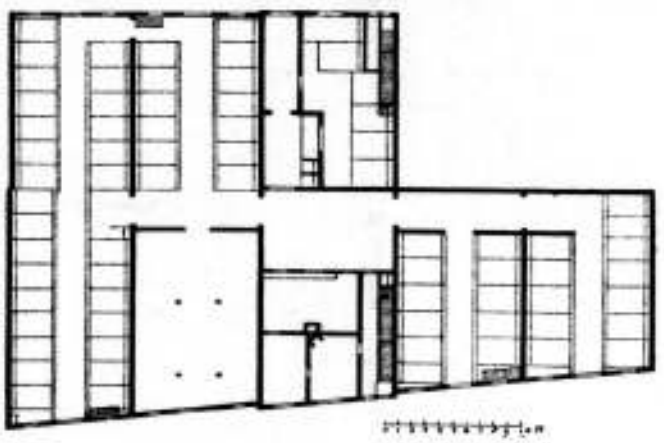

STALGEBOUW
VAN DE
H. Y. S M.

Photolith. v. G. J. THIEME, Arnhem.

Bijvoegsel van DE GEMEENTE van 3 Mei 1884.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Rz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die nopens de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen. Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per 5 stuk.

(A. et A.) BIJ DE PLAAT.

De stalgebouwen der Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij zijn ten vorige jare opgericht te Amsterdam aan de Westerdokstraat en Haarlemmerhouttuinen. Bij publieke aanbesteding werd de heer A. J. Stall, te Rotterdam, aannemer voor de som van *f* 88,874.

De façades zijn opgetrokken van Waalsteen met witte zandsteen uit de groeven van La Rochette, geleverd door de firma Goffin en Co. te Luik. De rechtsche vleugel is voorloopig nog ongebouwd gebleven en het open terrein afgesloten door een muur met inrijhekken. Het werk werd uitgevoerd onder directie van den heer D. A. N. Margadant.

(A. et A.) DE VROEG-RENAISSANCE IN FRANKRIJK, DUITSCHLAND EN NEDERLAND.

DOOR

A. W. WEISSMAN.

(*Vervolg en slot van pag.* 144.)

III.

Ongeveer gelijktijdig met het optreden van de Renaissance in Frankrijk en Duitschland, zien wij ook in de Nederlanden de nieuwe kunstrichting ingang vinden.

Het waren ook hier de beeldende kunstenaars, meer in het bijzonder de graveurs, die het eerst de Renaissance toepasten.

De oudste prenten van Nederlandschen oorsprong, die met Renaissance-ornementen versierd zijn, dragen het jaartal 1509 en zijn afkomstig van Lucas van Leyden. Zij stellen voor tafereelen uit de Passie, en zijn met veel kunstvaardigheid in koper gesneden. De randen, die de verschillende voorstellingen omgeven, vertoonen acanthusbladeren, nog min of meer aan de laat-Gothische bladvormen herinnerend, waartusschen zeer goed geteekende kinderfiguurtjes in losse houding.

Met het jaartal 1512 is een houtsnede gemerkt, die aan den Amsterdamschen meester Jakob Cornelisz wordt toegeschreven en ook van een rijkbewerkten rand voorzien is, waar reeds vrij zuivere Renaissancebladeren worden aangetroffen, hoewel ook de grillige laat-Gothische krullen niet ontbreken. Deze prent is een blad uit een cyclus, die „de zeven weeën der Maagd Maria" ten onderwerp heeft.

De Passie, van denzelfden meester, die het jaartal 1517 draagt en in hout gesneden is, doet ons zien, dat gaandeweg de Renaissance beter begrepen werd. De ornementen toch, die dezen cyclus van prenten als omgeving dienen, zijn beter ontworpen en geteekend. De acanthus wordt in sierlijke kelken en fraai gebogen ranken aangetroffen. Ook dolfijnen, uit acanthusbladeren gevormd, komen zoowel bij de prent van 1512 en van 1517 voor. Gedurende de eerste helft van de XVIe eeuw bleven deze dolfijnvormen een geliefkoosd motief der Hollandsche meesters. Zij ontleenden het waarschijnlijk aan de Franschen, die het op hunne beurt wederom van de Italianen overnamen.

Tot dusverre was het gebruik der Renaissance uitsluitend beperkt tot decoratie-motieven. Eigenlijke architectuurdeelen ziet men het eerst voorgesteld op houtsneden van Jacob Cornelisz, in 1520 bij Dodo Petri te Amsterdam gedrukt, en waarvan het Prentenkabinet te Amsterdam er eenige bezit, die echter in vroeger tijd door een niet zeer bedreven hand zijn uitgeknipt, zoodat van de ornementen, die tot omlijsting dienen, slechts fragmenten bewaard zijn gebleven. Die fragmenten zijn echter voldoende om te doen zien, hoe de architectuurdeelen uit die periode gevormd waren. De kroonlijsten hebben reeds veel overeenkomst met de antieken, de paneelvullingen en medaillons, die ook bij de Franschen en bij de Duitschers, voorzooverre zij onder hun invloed stonden, worden aangetroffen, komen herhaaldelijk voor, en de vrijstaande zuiltjes hebben den kandelaber-vorm van de vensterkolonnetten der Certosa, doch dikwijls nog met middeleeuwsche elementen verbonden. Zeer opmerkelijk is de overeenkomst der vormen van de zuiltjes, die als ornement op deze prenten zijn aangebracht, en die van het eikenhouten koorbek te Naarden, van 1531, dat wij later zullen behandelen.

Een klein prentje, met het monogram D. P. (Dodo Petri) zonder jaartal, doch ongetwijfeld tusschen 1520 en 1530 vervaardigd, en ook het werk van Jacob Cornelisz, vertoont twee dolfijnen, geheel op Fransche wijze gestiliseerd, waartusschen een kandelaber. De overeenkomst tusschen de ornementen van deze prent

en die van de paneelen van het koorhek van Monnikendam is niet te miskennen.

Staat Cornelisz nog min of meer onder den invloed der laat-Gothiek, de Hollandsche kopergraveur, die zijn werken met D. V. teekent en om de ster, die hij tusschen die initialen geplaatst heeft, Van der Sterren of Van Staren genoemd wordt, en wiens werken ten deele gelijktijdig met die van den Amsterdamschen houtsnijder ontstaan zijn, is er reeds geheel vrij van.

De twee prenten van dien meester, voorstellende den H. Lukas en den H. Benediktus, sluiten zich, wat het karakter van het ornement betreft, bij de Fransche behandelingswijze aan. De prent met den H. Benediktus heeft als achtergrond een met zeer veel zorg geteekende poort, door pilasters geflankeerd, die met ornement gevuld zijn, even uitvoerig van bewerking als smaakvol van compositie. Op de prent met den H. Lukas ziet men slanke kolommen met fijngecomponeerde kapiteelen, geheel Fransch, wat de wijze van behandeling betreft. De prenten zijn gemerkt 1523 en 1524, en behooren zeker tot het fraaiste, wat de vroeg-Renaissance in Nederland heeft voortgebracht.

Schoone composities zijn ook de koperplaten van Lucas van Leyden, van 1527 en 1528, verschillende ornementen voorstellende, en in het werk van Hirth gereproduceerd. Alwat naar Gothiek zweemt heeft de meester vermeden, en de rijkdom en smaak, waarmede de ornementen gecomponeerd zijn, schijnt op ijverige studie van de Italiaansche werken te wijzen.

Ook meester Cornelisz heeft in de omlijsting van een prent, voorstellende Christus aan het kruis, met het onderschrift: „In liefde bloeyende", en gedateerd van 1528, de Gothische vormen laten varen. De compositie van de omlijsting is zeer smaakvol, de guirlandes en de behandeling der acanthusbladeren wettigen het vermoeden, dat ook Cornelisz, althans in den lateren tijd zijns levens, de Italianen met ijver bestudeerd heeft.

De kunstnijverheid maakte ook in de Nederlanden weldra van de Renaissance gebruik, terwijl de bouwkunst dikwerf nog bij de uit de middeleeuwen overgenomen vormen volharden bleef.

Tot de oudste voortbrengselen van kunstnijverheid in Nederland behoort het koorhek te Naarden, dat het jaartal 1531 draagt. Een opmerkzame beschouwing van sommige houtsneden van Jacob Cornelisz van Amsterdam bracht mij tot de overtuiging, dat het niet onwaarschijnlijk is, dat deze het ontwerp hiervoor geleverd heeft. Behalve de overeenkomst, wat betreft de behandeling der balusters, met de prenten van 1520, is ook nog zeer opmerkenswaard, hoe op de prent van 1528 geheel dezelfde guirlandes voorkomen, die ook eenige paneelen van het Naardensche koorhek versieren.

De min of meer grove behandelingswijze, die Cornelisz steeds kenmerkt, is bij dit koorhek op te merken, en ook enkele aan de Gothiek ontleende motieven ontbreken niet. Zoo zijn b.v. de ondereinden der overhoeks geplaatste balusters, de tegen de hoofdstijlen geplaatste fialen, en de wijze van profileering nog volkomen middeleeuwsch. De vullingen der paneelen zijn echter smaakvol van compositie en hoewel ze wat onbeholpen van uitvoering zijn, is het toch duidelijk waar te nemen, dat de ontwerper studie van de Italianen gemaakt heeft. Op de overeenkomst der motieven met Cornelisz' prenten wees ik reeds.

De medaillons, ruitvormige schilden en S-vormige figuren, die herhaalde malen voorkomen, leveren het bewijs, dat ook de kennis der Fransche architectuur den ontwerper niet vreemd was.

Het koorhek, dat zich aan de oostzijde van het koor der St.-Bavokerk te Haarlem bevindt, en evenals dat te Naarden in eikenhout uitgevoerd is, toont, wat de behandeling der balusters betreft, groote verwantschap daarmede. De vormen zijn echter fijner en de techniek staat hier veel hooger. De Gothische elementen ontbreken echter niet, en zelfs is hier boven de balusters een opengewerkt maaswerk aangebracht, dat hoewel het den rondboog tot grondvorm heeft, en min of meer in Renaissance-geest versierd is, toch de flamboyant-vormen niet verloochent.

In denzelfden geest als de balusters van de beide genoemde koorhekken zijn ook de raamomlijstingen bewerkt, die onlangs in een voormalig kaaspakhuis te Delft ontdekt zijn, en die op de retrospectieve tentoonstelling van 1883 prijkten. (Afbeeldingen ervan zijn te vinden op plaat CXXV van de „oude bestaande gebouwen", die door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst zijn uitgegeven.) De compositie is hier nog rijker dan te Haarlem, en bijna geheel vrij van middeleeuwsche elementen. Slechts de overgang van het vierkante pedestal in het daaropvolgend ronde gelid is als zoodanig te beschouwen. Het jaartal 1537, waarmede zij voorzien zijn, wijst er dus op, dat in een betrekkelijk kort tijdsverloop de kunst een belangrijke schrede voorwaarts deed.

Het beroemde koorgestoelte, door Jan Terwen in de Groote Kerk te Dordrecht, van 1538—1542 gemaakt, is geheel Fransch van karakter, wat dan ook niet te verwonderen is, daar de meester uit Frankrijk kwam. De pilastervullingen, de boogversieringen, de slanke, aan antieke zuilen herinnerende balusters, dit alles heeft een geheel ander karakter dan de houtsnijwerken, die wij tot dusverre behandelden. Het is fijner en edeler, met meer meesterschap uitgevoerd. Middeleeuwsche reminiscences bemerkt men niet meer, en de eenvoudige hoofdvormen zijn door smaakvol ornement getooid, dat met het beste Fransche en Italiaansche kan wedijveren.

Het koorhek te Enkhuizen, in 1542 begonnen, doch eerst in 1562 voltooid, is mede een der prachtstukken onzer vroeg-Renaissance. Zij, die de fraaie afgietsels ervan, die op de tentoonstelling van verleden jaar te Amsterdam aanwezig waren, met aandacht beschouwd hebben, zullen dit ongetwijfeld beamen. De versiering der paneelen en der vullingen boven de balusters zijn zoo schoon, dat het vermoeden voor de hand ligt, dat de meester, die dit prachtstuk vervaardigde, zijne studiën in Italië volbracht heeft.

In hooge mate interessant is het koorhek in de St.-Nikolaaskerk te Monnikendam, dat op de balusters de jaartallen 1562 en 1563 draagt. Zelfs al neemt men aan, dat de hoofdstijlen, die zuiver Gothische vormen hebben, uit een vroegere periode dagteekenen, dan is het toch merkwaardig, dat de ontwerper van dit koorhek in 1562 aan de balusters een vorm gaf, die aan het Naardensche koorhek herinnert, en dat hij het maaswerk van het Haarlemsche koorhek getrouw volgde. De details der balusters doen echter duidelijk blijken, dat de meester, die ze sneed, de Renaissance volkomen machtig was. De kapiteelen zijn van de composiet-orde, de acanthusbladeren zijn zeer fijn, en op enkele basementen ziet men reeds de aan ijzerbeslagen ontleende vormen, die later zulk een groote rol in de kunst vervullen.

Ook in de bewerking van de steen toonden de meesters der vroeg-Renaissance hunne kunstvaardigheid.

Een van de eerste voorbeelden is het gedenkteeken voor Jan van Dendermonde, heer van Borgnival, in de Groote Kerk te Breda (1536). De overeenkomst met gelijktijdige Fransche en Westduitsche werken

is opmerkenswaardig. De klassieke vormen zijn reeds zeer goed begrepen, en alwat aan de Gothiek herinnert is zorgvuldig vermeden. Het monument maakt thans niet meer den indruk dien het vroeger teweegbracht, toen in de nissen en boven de middelste pilasters beelden geplaatst waren.

De beroemde schoorsteen uit het Raadhuis te Kampen draagt het jaartal 1545, en is het werk van Colyn van Cameryck. Ook hier is de Fransche kunst in hoofdzaak gevolgd. De compositie is fraai en zeer rijk, en de technische bewerking verdient den hoogsten lof. Indien het waar is, dat de kunstenaar, die dit meesterstuk schiep, zooals sommigen beweren, zijn studiën in Italië gemaakt heeft, moet hij daar alleen enkele monumenten uit de XVe eeuw bestudeerd hebben, en zich geheel hebben vrijgehouden van den invloed der meesters van de hoog-Renaissance, die toen leefden en werkten. Daar dit mij zeer onwaarschijnlijk voorkomt, houd ik het ervoor, dat de meester zijne vormen aan Frankrijk ontleende, waar juist toen de stijl, die in den aanvang der XVIe eeuw uit Italië was overgenomen, op een eigenaardige wijze ontwikkeld werd.

De grafteekenen van Nikolaas Vierling (1546), Jan van Hulten (1554) en een daarmede gelijktijdig ontstaan monument, waarvan de inscriptie verdwenen is, allen in de Groote Kerk te Breda, zijn echter ongetwijfeld het werk van iemand, die in Italië geweest is, en daar de werken van Sansovino en zijn tijdgenooten bestudeerd heeft. De antieke sarcophaagvormen en de behandeling van het ornement geven recht tot deze vooronderstelling. De compositie der drie monumenten is zeer origineel, en de techniek heeft den hoogsten trap van volmaking bereikt.

De geschilderde kerkglazen, die in de Oude Kerk te Amsterdam en in de St.-Janskerk te Gouda aanwezig zijn, en die tot de schoonste gerekend worden, die ooit vervaardigd werden, behooren mede tot de prachtigste voortbrengselen onzer vroeg-Renaissance. De eersten, in 1555 vervaardigd, zijn het werk van meester Digman; die te Gouda danken het aanzijn aan de kunstgave van de Gebroeders Crabeth (1555—1572).

De Renaissance-vormen zijn reeds zoo zuiver toegepast, dat ongetwijfeld de meesterwerken der Italiaansche hoog-Renaissance als voorbeelden gediend hebben. Kolomnaden, zuilenhallen, plafonds met caissons dienen als achtergrond voor de rijke composities.

Betrekkelijk weinig Nederlandsche bouwwerken van het begin der XVIe eeuw zijn ons bewaard gebleven, en verscheidene daarvan zijn nog in Gothische vormen opgetrokken. De oorzaak van het geringe aantal architectuurvoortbrengsels in den vroeg-Renaissancetijd is niet verre te zoeken. Kerken en raadhuizen waren reeds in de middeleeuwen gesticht, en dus nog in vrij goeden staat, terwijl de burgerwoonhuizen in den regel van hout waren, en eerst na den afval van Spanje in steen herbouwd werden.

Hoezeer men overigens nog aan de Gothiek gehecht was bewijzen de Waag te Deventer (1528) en het Raadhuis te Kuilenburg (1534).

Een van de vroegste voorbeelden van het optreden der Renaissance in Nederland is het bovendeel van het noordelijk kruisschip van de Nieuwe of St.-Catharinakerk te Amsterdam, dat vóór 1536 voltooid moet geweest zijn: immers wij vinden het reeds afgebeeld op de schilderij van Cornelis Antonisz, die op het Amsterdamsch archief berust, en waarnaar in 1544 een zeer uitvoerige houtsnede vervaardigd is.

De Gothische wijze van constructie is gevolgd, doch alle onderdeelen zijn in Renaissance-geest bewerkt. De traptoren, die vanuit de nauwe Gravenstraat slechts moeilijk te zien is, vertoont vormen, die ten nauwste samenhangen met die, waarin de Fransche kasteelen uit dien tijd werden opgetrokken. De steunbeeren van de gevels zijn van slanke zuilen voorzien, en met fijn ornement versierd. De bak- en bergsteenbouw, die reeds tijdens de middeleeuwen zoo dikwerf werd aangewend, is ook hier in toepassing gebracht.

Ook een kapel aan de Noordzijde van de Oude Kerk, te Amsterdam, schijnt tot een zeer vroege periode te behooren, want hoewel reeds Renaissance-pilasters daar zijn aangebracht, is het ornement daarnaast nog volkomen Gothisch.

Het huis van Maarten van Rossum te Zaltbommel (1536) is mede een der eerste gebouwen, waaraan de Renaissance is waar te nemen. Hier is ook weder de berg- en baksteenbouw der Gothiek gevolgd, doch zijn de tympans onder de ontlastingsbogen boven de kruiskozijns en de kraagsteenen onder de erkertorens reeds in de vormen der Fransche Renaissance. Aan de ingangsdeur treedt echter de Gothiek nog vrij zuiver op.

Het huis op de Koornmarkt te Delft, waar vroeger de brouwerij „de Handboog" gevestigd was, behoudt niet alleen de Gothische constructie, doch heeft, op Belgische wijze, zelfs spitsbogen boven de kruiskozijnen. De vullingen van de tympans en de orneering der benedenste kraagsteenen onder de bogen zijn versierd met ornementen, die ook weder groote overeenkomst met de Fransche motieven van dien tijd hebben.

Het oude Muntgebouw te Dordrecht, welks gevel geheel bedorven is, schijnt, wat de venster-architectuur betreft, ook nog de middeleeuwsche traditie trouw gebleven te zijn. Slechts het poortje daarvan, dat het jaartal 1555 draagt, is geheel vrij van alles wat naar de middeleeuwen zweemt. De pilasters, de kroonlijst, de archivolt en de impostlijst hebben overeenkomst met den stijl van Frans I. De reliefs zijn met veel fijnheid en uitvoerigheid bewerkt, en de kapiteelen fraai van compositie.

Het Raadhuis te Nijmegen, in 1554 gebouwd, heeft wel-is-waar nog veel, dat uit de laat-Gothiek overgenomen is, doch onderscheidt zich van alle tot dusverre behandelde gebouwen voornamelijk daardoor, dat de tympans reeds vervangen zijn door frontons, die wel nog zeer steil, maar op antieke wijze behandeld zijn.

Het St.-Jansgasthuis te Hoorn (1563), hoewel nog middeleeuwsch, wat betreft de groepeering der vensters, heeft echter frontons met gemetselde tympans, die reeds meer dan die te Nijmegen de antieke verhoudingen naderen. De cartouche met het piedestal draagt reeds het kenmerk van den baroktijd, en de in steen gehouwen figuren, die den topgevel versieren, wijzen op een zeer ruwe navolging van de antieken.

Het is zeker opmerkelijk, dat wij, met uitzondering van het traptorentje aan de Nieuwe Kerk te Amsterdam, nog nergens bij de tot dusverre behandelde gebouwen pilasters tot versiering der gevels zien aangewend, hoewel die toch zoowel in Frankrijk als in Duitschland in die zelfde periode dikwijls toegepast werden, en ook de kunstnijverheid hiertelande er gebruik van maakte.

Het eerste gebouw, waar wij pilasters en kolommen als decoratie zien aangewend, is het Stadhuis te 's-Gravenhage (1564—65), dat tevens het laatste gebouw van aanbelang is, dat nog tot de vroeg-Renaissance behoort.

De gevel van 1564 heeft een zuiver antieke Dorische kroonlijst, waarboven postamenten, die fijn gedetailleerde Ionische pilasters dragen, gedeeltelijk in baksteen gemetseld. De lijsten, die de verdiepingen van den toren scheiden, zijn ook antiek van profileering.

De postamenten onder de Ionische pilasters zijn met fijn beeldwerk versierd, en de klauwstukken naast den

topgevel doen reeds zien, dat de baroktijd in aantocht is.

De gevel van 1565 is rijker. De benedenste verdieping heeft frontons boven de vensters, de daaropvolgende goedgeproportioneerde Dorische pilasters, waar boven rijkversierde kraagsteenen een Dorische kroonlijst, die vooruitspringt, dragen. De Ionische pilasters van 1564 zijn hier vervangen door ¾ kolommen van gehouwen steen, waartusschen een open arkade met balustrade is aangebracht. Het beeldhouwwerk van de consoles is zeer rijk en nog in vroeg-Renaissance-geest. De cartouches hebben echter reeds barokmotieven.

Afbeeldingen van de meeste hier besproken gebouwen en kunstwerken vindt men in de werken van IJssendijck, de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Ewenbech en Neumeister, Galland, enz.

Wanneer wij de bouwkunst der vroeg-Renaissance in Nederland als een geheel beschouwen, dan zien wij, dat ze slechts is toegepast aan kleinere gebouwen.

In Frankrijk en ook in Duitschland werd zij gebezigd bij het bouwen van groote kasteelen en paleizen, doch in Nederland moest zij zich met een meer bescheiden rol tevredenstellen, tot het vervullen waarvan zij echter bijzonder geschikt was.

Het is toch niet te ontkennen, dat de vroeg-Renaissance met haar fijne, aan het kunsthandwerk herinnerende details niet instaat is, den indruk van monumentaliteit teweeg te brengen. Zelfs de grootsche stichtingen van Frans I in Frankrijk zijn eer schilderachtig dan monumentaal te noemen. Aan kleine gebouwen, die met een oogopslag te overzien zijn, is echter de vroeg-Renaissance beter op haar plaats, en komen haar delicate details tot hun recht.

Ik heb gepoogd, in het bovenstaande in korte trekken een aanschouwelijk beeld van de vroeg-Renaissance in Frankrijk, Duitschland en Nederland te geven. In hoeverre ik daarin geslaagd ben, staat natuurlijk niet aan mij te beoordeelen. Ik ben mij volkomen bewust, dat mijne schets geenszins aanspraak maken kan op volledigheid, doch hoop, dat het hier gegevene anderen aanleiding moge schenken tot het aanvullen en uitbreiden ervan.

(A. et A.)

CALCAR.

Het jaargetijde, voor reizen en uitstapjes maken 't meest geschikt en daartoe veelal gebezigd, nadert met rassche schreden. Het doel dier tochten is zeker gedeeltelijk om te genieten en den geest te verfrisschen, maar toch ook om den blik te verruimen en tot nieuwen arbeid aan te sporen.

Nadat ik voor eenigen tijd in aangenaam gezelschap een tochtje van één dag naar Calcar ondernomen had, besloot ik daarover iets mee te deelen tot opwekking van hen, die wellicht dezen zomer Cleve of Nijmegen zullen bezoeken.

Met den eersten trein in Cleve aangekomen, besloten wij niet den kortsten weg te nemen, die eentonig is, maar wandelden door een schoone omgeving langs Maiwald, het Mauritsgraf tot ons rustpunt, het kasteel Moyland.

Door afwezigheid van den houtvester, moesten wij ons met een aandachtige beschouwing der gevels van dit gebouw tevredenstellen. Op flinke wijze gerestaureerd, is het een schoon voorbeeld van den Gothischen kasteelbouw.

Van hier naar Calcar is de weg eentonig; alleen het gezicht op het oude stadje is niet onaardig. In die plaats aangekomen, richtten wij, na een korte rust, het eerst onze schreden naar de kerk. Deze, op zich zelve van weinig belang, was trouwens ook niet het doel onzer reis, wel de altaarschilderijen en het houtsnijwerk der altaren, koorbanken enz.

De oudste dier schilderijen dagteekenen uit de tweede helft der 15e eeuw, maar de naam van den schilder is niet bekend. Hij behoorde blijkbaar tot een aan de Vlaamsche verwante school.

Van meer belang echter is de arbeid van den bekenden meester Johann von Calcar, die omstreeks 1500 in deze stad geboren werd. Van hem zijn hier vele schilderstukken, waaronder die van het hoofdaltaar. Allen beschouwden we ze met aandacht, om van het vele schoone te genieten. In groepeering der figuren en coloriet munten zij uit.

Eenige kerken van Duitschland, waaronder vooral die te Danzig en verder de Pinakotheek te München, bevatten vele goede stukken van dezen meester. Waarschijnlijk vertoefde hij langen tijd in Italië; althans hij vormde zich naar Titiaan en evenaarde soms dien meester. Hij stierf in 1546 te Napels.

Ons trof ook de helderheid van kleur, alsof de schilderijen eerst kort geleden en niet vóór drie en een halve eeuw vervaardigd waren.

Niet minder belangrijk is het houtsnijwerk der altaren, koorbanken enz. Van de beelden zijn velen goed van vorm en de draperieën eenvoudig en streng, ofschoon ook enkelen te zeer uitgewerkt en onnatuurlijk zijn.

Het ornement is in ruime mate aangebracht; soms is er overlading, vooral bij één altaar in laat-Gothischen stijl. Dit bezit wel een schoonen vorm, doch de architectonische lijnen zijn zoo met ornement bedekt en in de tusschenruimten ontdekt men zoovele figuren en plantmotieven, dat het geheel toch niet bevredigt, ja het oog vermoeit. Bij het van nabij beschouwen der onderdeelen blijkt ieder onderdeel goed gedacht te zijn en verrast de groote bedrevenheid en de ijver van den vervaardiger. Eenige gedeelten ervan zijn reeds Renaissance, zooals eenvoudige en zeer schoone paneelvullingen.

Bij de andere altaren blijkt het nog meer, dat zij tot het overgangstijdperk van Gothiek op Renaissance behooren. Zoo komen te zamen voor: flamboyant-ornement, arabesken der Italiaansche Renaissance en kolommetjes François I, en toch is het geheel harmonisch en schoon.

Nog dient vermeld te worden een diptiek — klein maar rein — uit een later tijdperk, die ons lang boeide door haar zuiver architectonische verhoudingen en het schoon aangebracht ornement.

Talrijk zijn in Calcar de oude gevels en vooral die uit de 16e eeuw. Ongelukkig is door verbouwing en bepleistering slechts weinig schoons of althans belangrijks gespaard gebleven. Een gunstige uitzondering maakt het groote stadhuis, een schoone baksteenbouw, die vele punten van overeenkomst heeft met het kasteel Moyland. Op het plein ervoor staat het standbeeld van Seydlitz, den bekenden cavalerie-generaal, die te Calcar geboren werd.

Na aldus het belangrijkste bezichtigd te hebben, bleef ons dien dag geen tijd over, Xanten een bezoek te brengen. Ook deze stad heeft door haar kerk, die schilderijen van Bartholomäus de Bruyn, een tijdgenoot van Johann von Calcar, bevat, bekendheid verworven.

Nijmegen. W. H. Denier van der Gon.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 30 *April* 1884.

Na lezing der notulen wordt het woord gegeven aan den Eere-voorzitter, den heer J. H. Leliman, die in eene bociende en zeer toegejuichte rede de pas in circulatie gekomen 1500ste leescirkel-portefeuille herdacht, die met groen en bloemen versierd, ter vergadering aanwezig was.

De heer Karel Muller gaf daarop een heldere voorstelling van een zeer eenvoudige perspectief-methode, en verklaarde een instrument, dat daarbij goede diensten bewijzen kan. Deze interessante voordracht werd met belangstelling gevolgd, en den spreker de dank der Vergadering gebracht.

Nog stelde de heer Muller een schoone collectie photographieën van Hannoversche bouwwerken ter bezichtiging, waaraan de heer Eskes een verzameling chromolithographieën toevoegde.

Daar het beoordeelingsrapport der Jury niet was ingekomen, werd besloten den 15 Mei een buitengewone vergadering te houden, waarin het publiek gemaakt zal worden.

De excursie werd vastgesteld op 6 Juli. Het doel van den tocht zal Hoorn zijn, waar nog zooveel schoons uit vroeger tijd bewaard is gebleven.

Wegens het vergevorderde uur werd daarop de vergadering gesloten, onder dankzegging aan de leden voor hunne tegenwoordigheid.

VARIA.

Een verkitsel tot herstelling van beschadigde zinkversieringen wordt op de volgende wijze bereid: men roert een oplossing van soda en waterglas 33° gr. B. met fijn krijt, onder toevoeging van zinkstof (zoogenaamd zinkgrijs) innig dooreen tot een dikke, kneedbare massa, die langzamerhand verhardt en buitengewoon vast wordt. Polijst men ze na verharding met een agaatsteen, dan neemt zij den glans van het zink aan.

Gewelven uit cementbeton. Gewelven uit cementbeton tusschen ijzeren liggers heeft men wegens hun geringere pijlhoogte aangewend tot overbrugging van kleine waterstroomen. Tusschen twee 1.5 M. van elkander verwijderde en 3.5 M. vrij liggende, 23 c.M. hooge spoorstaven van Hartwich, die door drie ankerbouten met elkander verbonden waren, werd op een dicht formeel, met 15 c.M. pijlhoogte, cementbeton aangebracht en vastgestampt. Het mengsel was in de verhouding van 1 deel cement, 2½ d. scherp rivierzand en 5 d. grint of steenslag. Het gewelf was dik 12 c.M. in den top en 22 c.M. bij de geboorte. Na acht dagen verharding werd het formeel verwijderd, en na vier weken verharding, gedurende welken tijd het dagelijks bevochtigd was, zijn vele belastingsproeven genomen, die zeer bevredigend uitvielen. De kosten van het gewelf, de spoorstaven eronder begrepen, beliepen *f* 3.42 per M².

Tripolith. Het tripolith heeft het vertrouwen, hem bij zijn optreding vóór twee jaren geschonken, bij velen verloren, die beweren, dat het boven gewone kalk- en gipsmortels niet de voorkeur verdient en met goede watermortels in het geheel geen vergelijking kan doorstaan. Bovendien is de prijs hooger. De proeven, genomen door de *Königliche Ministerial-Baucommission* te Berlijn, zijn dan ook gedeeltelijk ongunstig uitgevallen. Daarop antwoordt de *Regierungs-Baumeister* Weyrauch te Heidelberg, dat tripolith dikwijls met zeer goed gevolg aangewend werd en de proeven te Berlijn genomen zijn met een slecht fabrikaat van een firma aldaar.

Een brug van metselwerk uit breuksteen en cementmortel van 7.8 M. wijdte en 1.7 M. pijl (*Stichhöhe*) werd in den afgeloopen zomer door buitengewoon hoog water gedeeltelijk medegesleept, zonder dat er een ineenstorting op volgde. Dit feit heeft den innigen samenhang van zulk metselwerk schitterend bewezen en aangetoond, dat men met een bouwstof te doen had, die grootere spanningen toelaat dan meestal vermoed werd. De vaste samenhang bleek nog beter, doordien een stuk van verscheidene teerlingmeters inhoud, door den stroom ongeveer honderd pas werd voortgesleurd zonder te breken.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Amsterdam.

Vergadering van 25 *April* 1884.

Tegenwoordig 4 Bestuurders en 8 leden.

Na lezing van de notulen der vergadering deelde de Voorzitter mede: 1°. dat de Secretaris, de heer Huibers en het Bestuurslid de heer Sanches, door ambtsbezigheden verhinderd waren de vergadering bij te wonen;

2°. dat een schrijven van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst is ingekomen omtrent de regeling der honorariumquaestie van den architect, waarbij het Bestuur bericht, dat naar zijn oordeel de tijd nog niet gekomen is, om in die zaak verdere stappen te doen, maar er de verzekering bijvoegt, dat het steeds de zorgen van het Bestuur uitmaakt;

3°. een schrijven van de heeren J. de Haan, Cuypers Jr. en Langhout, waarbij deze heeren hun mandaat nederleggen als leden van de Commissie tot het geven van kunstbeschouwingen.

De Voorzitter vraagt den heer Langhout, als lid dier Commissie en ter vergadering tegenwoordig, of het de heeren werkelijk gemeend is. De heer Langhout antwoordt bevestigend, wijl naar hun gevoelen, nu er tusschen de leden dier Commissie oneenigheid is ontstaan tengevolge van eene onregelmatigheid door den Secretaris der Commissie gepleegd, waarmede het Bestuur zich vereenigd heeft, van samenwerking dier leden niet langer sprake kan zijn.

De Voorzitter, die niet juist met de zaak op de hoogte is, geeft aan den heer Th. Schill het woord tot toelichting hoe de zaak zich heeft toegedragen. De heer Schill kwijt zich hiervan, expliceert de toedracht der zaak, en concludeert dat het geheel op een misverstand berust. Na nog eenige discussiën, stelt de heer Rieber voor om de manier te volgen, die wel bij het aftreden van ministers gevolgd wordt, en het ontslag niet aan te nemen.

De Voorzitter, die zich geheel met dit voorstel kan vereenigen, stelt voor het ontslag der heeren niet aan te nemen, met welk voorstel de Vergadering zich vereenigt. De heer Langhout belooft het in beraad te zullen nemen.

De heer Laarman, daartoe door den Voorzitter uitgenoodigd, geeft eene explicatie van het door hem uitgevonden toestel ter beveiliging tegen het vallen van lifts, en verduidelijkt dit door een klein model, dat naar het gevoelen der aanwezige leden uitmuntend voldoet. Na het verstrekken van eenige inlichtingen, werd de heer Laarman door den Voorzitter namens de Vergadering dankgezegd.

De heer Laarman stelt nu ter bezichtiging het prachtwerk »La Brique", dat door de aanwezigen met de meeste belangstelling wordt beschouwd.

De Voorzitter, die zich excuseert en de vergadering verlaat, wordt alsnu vervangen door den heer Wolters, die den heer Laarman dankzegt voor zijne kunstbeschouwing, en vraagt of een der leden nog iets ten beste heeft voor de Afdeeling.

Een der leden vraagt, hoe het Bestuur denkt te handelen met het antwoord van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst in zake de honorariumquaestie, waarop de waarnemend Voorzitter antwoordt, dat het Bestuur in deze nog geene beslissing heeft genomen, doch dat het een punt van bespreking zal uitmaken op de eerstvolgende vergadering.

Een ander lid doet de vraag aan het Bestuur, of door de Afdeeling dit jaar nog prijsvragen zullen worden uitgeschreven, waarop de Voorzitter antwoordt, dat het Bestuur, ontmoedigd door de weinige deelneming, dit jaar geen prijsvragen zal uitschrijven.

Niets meer aan de orde zijnde, dankt de waarnemend Voorzitter de leden voor hunne opkomst en sluit de vergadering.

Afdeeling 's-Gravenhage.

Kunstbeschouwing op 25 *April.*

De kunstbeschouwing op hedenavond, vanwege de Afdeeling der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst gegeven, was de laatste van het seizoen en gaf weder veel te genieten.

Droeg de heer J. F. Z. Frowein hiertoe bij door »L'Emulation", »Das Musterbuch für Möbeltischler" en ontwerpen van eigen hand, niet minder had men te danken aan den heer E. W. F. Kerling, die twee prachtig geschilderde paneelen (voor een bepaald doel door hem vervaardigd), ter bezichtiging stelde, benevens eenige keurige schetsontwerpen van door hem uitgevoerde werken en talloose teekeningen, in potlood-aquarel enz., door hem genomen bij zijne omzwervingen om en in vele gebouwen in Italie.

Verder gaf de heer H. Fles eene zeer gewaardeerde vracht van zijne studie ten beste, nl. een kozijn met raam op ware grootte, waarbij de vraag, om de inwatering van naar binnen opendraaiende stolpramen tegen te gaan, zoo niet geheel werd opgelost, dan toch op zeer eenvoudige wijze een flinken stap werd vooruitgebracht.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

(A. et A.) De stad Rijsel heeft een nationale prijsvraag uitgeschreven voor den bouw van een Paleis voor Schoone Kunsten.

— De stad Zurich heeft besloten een monument op te richten ter eere van Alfred Escher, aan wien Zwitserland boven allen het tot stand komen van de »St. Gothardbaan" verschuldigd is. Aan den beeldhouwer Richard Kissling is de vervaardiging van het standbeeld opgedragen, dat op het stationsplein zal geplaatst worden.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

— Naar de *Haagsche Courant* vernemt, zal de heer J. Dirks, hoofdingenieur van den Waterstaat, zitting nemen in de internationale commissie voor de verbetering van het Suez-kanaal.

AMSTERDAM. In eene vergadering van *Arti et Amicitiae* zijn tot leden der Commissie voor den aankoop van kunstwerken benoemd de heeren Van Trigt en Kever.

— De Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst heeft de algemeene vergadering uitgeschreven tegen Woensdag 28 Mei, des avonds te zeven uren, en Donderdag 29 Mei des namiddags te 2 uren. De samenkomsten zullen gehouden worden in een der lokalen van het Genootschap: *Natura Artis Magistra*, terwijl den tweeden dag gelegenheid bestaat om deel te nemen aan een gemeenschappelijken maaltijd.

De bestuursleden C. Muysken en N. Redeker Bisdom zijn aan de beurt van aftreding, doch beiden herkiesbaar, terwijl voorstellen tot wijziging van art. 52 der wet en besprekingen, zoowel omtrent het uitschrijven, beantwoorden en beoordeelen van prijsvragen als over eene algemeene bouwverordening voor Nederland, behandeld zullen worden.

UTRECHT. Donderdag is het monument op het graf van wijlen Prof. Dr. J. J. van Oosterzee plechtig onthuld. Het gedenkteeken, op de algemeene begraafplaats buiten de Tolsteegpoort geplaatst, bestaat in een kunstvaardig bewerkt pyramidaalvormig monoliet, met een wit marmeren kruis als kroon. Op de schilden, aan de verschillende zijden aangebracht, en op de pyramide zijn de naam, de geboorte- en sterfdagen van Van Oosterzee gebeiteld, met de inschriften: »Christianus nihi nomen reformatus cognomen" en 1 Corinthe 5 : 10. Dit monument is het werk van den Utrechtschen beeldhouwer J. Ph. van Dijk.

— Zaterdag zal den heer Julius Hofman van Breda op plechtige wijze worden uitgereikt de groote gouden medaille, uitgeloofd door Z. M. den Koning van België voor het glansrijk examen (primus) in de bouwkunde, aan de Academie te Antwerpen afgelegd.

— De Nederlandsche bewerking van Dr. Karl Karmarsch's *Handboek der Mechanische Technologie, De kennis der Bedrijfsleer*, dat, getuige de *vijfde druk*, veel waardeering vindt, wordt thans door Gebr. Cohen voor minder dan de helft van den oorspronkelijken prijs aangeboden. Wie het werk niet kent, vindt in achterstaande aankondiging een beknopt overzicht van den rijken inhoud.

Wij meenen een deel onzer lezers een goeden dienst te bewijzen door hun aandacht op dit inderdaad belangrijke boekwerk te vestigen.

BENOEMINGEN.

Mej. Marie Heijermans te Rotterdam is benoemd tot leerares in het handteekenen, bij den cursus van middelbaar onderwijs aan de Academie van Beeldende Kunsten te 's-Gravenhage.

CORRESPONDENTIE.

Aan H. te Z. De beantwoording van uw schrijven zal spoedig volgen met de gevraagde inlichtingen.

ADVERTENTIEN.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 21 Mei 1884**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize aldaar aan te besteden:

Het Bouwen van eene School met Woning aan de Lijnbaanslaan.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam* en zijn tevens voor *f* 1,— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE & ZOON, Boekdrukkers, *Hoogstraat* 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*. De aanwijzing *in loco* zal plaats hebben op Donderdag den 15 Mei 1884, des voormiddags ten 11 ure.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 12 Mei 1884** op het Raadhuis, te 12 uur des middags, in het openbaar doen **aanbesteden:**

Het verrichten van eenige Herstellingen en Vernieuwingen, benevens het onderhouden, gedurende het jaar 1884, aan: de Huizen, Torens, Poorten, enz. de Gebouwen ten behoeve van het Onderwijs, van de Politie en der Brandweer, benevens die op de Algemeene Begraafplaatsen.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente tegen betaling van *f* 0.90.

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Architect aan den Stads-Timmertuin des voormiddags van 10 tot 12 uren.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, 1 Mei 1884. VAN TIENHOVEN.
De Secretaris:
LE JOLLE. *l. s.*

Op **Dingsdag den 13 Mei 1884** des voormiddags ten 11 ure zal op het Raadhuis te *Rhenen* in het openbaar worden **Aanbesteed:**

Het verbouwen van de Onderwijzerswoning binnen de stad Rhenen.

Bestek en teekening zijn dagelijks ter Secretarie te bekomen tegen betaling van *f* 1.

Aanwijzing op het terrein zal plaats hebben op Dingsdag den 6 Mei 1884 des voormiddags ten 11 ure.

AANBESTEDING.

R. K. KERK H. Nikolaas, binnen de Veste, aan de Prins Hendrikkade te Amsterdam.

Heeren Aannemers worden attent gemaakt, dat de inschrijvingsbiljetten moeten ingezonden zijn op **Maandag 5 Mei e. k.** vóór des avonds 10 ure, aan het adres van den Zeer Eerw. Heer J. H. VAN HORN, Pastoor te *Amsterdam*, Prins Hendrikkade **N°. 188,** en **niet N°. 10.**

A. C. BLEIJS, Bouwmeester.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat.)

Op **Donderdag den 15de Mei 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 398,

Het wijzigen en uitbreiden van het Hoofdgebouw op het station Echt.

De besteding geschiedt volgens § 66 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 28ste April 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. VAN DER KUN te *Venlo* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 8ste Mei 1884, ten 11 ure des voormiddags.

Utrecht, den 24ste April 1884.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend. Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'s-HERTOGENBOSCH*, zullen op **Donderdag 8 Mei 1884**, voormiddag 10 ure, ten Raadhuize aldaar, bij enkele inschrijving,

aanbesteden:

Het bouwen van eene overdekte NIS, voor het houden van Muziekuitvoeringen in het zuidoostelijk gedeelte der Plantage.

Het bestek en de teekening liggen ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en zal te verkrijgen zijn bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE aldaar, tegen betaling van *f* 1.50.

Aanwijzing in loco zal plaats hebben op Dinsdag 6 Mei e. k., voorm. 10 uru.

De inschrijvingsbiljetten moeten vóór 3 ure namiddag van den dag, dien der Aanbesteding voorafgaande, in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gestoken zijn.

Inlichtingen zijn te verkrijgen bij den Gemeente-Architect voornoemd.

's-Hertogenbosch, 30 April 1884.

Burgemeester en Wethouders voorn.,
De Burgemeester,
v. h. DOES DE WILLEBOIS.
De Secretaris,
J. N. G. SASSEN.

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN VAN HARTMAN & COMPIE.

KANTOOR te NIJMEGEN, VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

Een jong Bouwkundige (goed practisch), thans wegens sterfgeval buiten betrekking, zag zich gaarne bij een Ingenieur, Architect of iets dergelijks **GEPLAATST.** Getuigschriften van uitgevoerde **burgerlijke- en waterwerken** staan ten dienste. Brieven aan het Bureau dezer: motto *Bouwkundige*.

A. P. DE VRIES Jr. JALOUSIËNFABRIKANT, Passeerdersgracht N°. 22, Amsterdam.

Bevreelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN,** uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**

Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

Amsterdamsche Galerij-Maatschappij.

AANBESTEDING.

Op **Woensdag 14 Mei 1884**, des namiddags te 3 uren, zal in het koffiehuis *de Roode Leeuw*, te *Amsterdam*, worden **Aanbesteed:**

Het Bouwen van 9 Woonhuizen en een Hoekgebouw met Passage, aansluitende aan de Galerij, langs het Westeinde te Amsterdam, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek met de Teekeningen is van af 3 Mei nd *f* 3.50 per Stel te bekomen ter Stoomdrukkerij van ROELOFFZEN & HÜBNER, N.-Z. Voorburgwal N°. 187.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT.

OPZICHTER.

Terstond GEVRAAGD voor 4 à 5 maanden een **bekwamen, tijdelijken OPZICHTER,** tegen bezoldiging van *f* 100 's maands en vergoeding voor reiskosten (*geen verblijfkosten*). Goede getuigschriften worden vereischt. Brieven *franco* aan den Provincialen Ingenieur van *Drenthe* te *Assen*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat.)

Op **Dinsdag den 13de Mei 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek no. 399.

Het maken van een Reservoir-Gebouw op het station Groningen.

De besteding geschiedt volgens § 56 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 25ste April 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur L. J. DE SONNAVILLE te *Groningen* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afdeeling Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 7de Mei 1884, ten 1 ure des namiddags.

Utrecht, den 23ste April 1884.

LEEST! LEEST ALLEN deze zeldzaam voorkomende aanbieding,

slechts *f* **10.**— in plaats *f* **21.60.**

Het wereldberoemde werk van **Dr. KARL KARMARSCH,** Handboek der Mechanische Technologie, de kennis der bedrijfsleer, **voor spotprijs aangeboden.**

Het Handboek van Dr. KARL KARMARSCH naar den 5en geheel omgewerkten druk door Dr. ERNST HARTIG en vertaald door G. KUIJPER Hzn., de 2 royaal 8o deelen, elk van circa 1000 pag. compressen druk, verschenen in 1883, voor slechts *f* 10.— in plaats *f* 21.60, flink gebonden in 2 nette banden voor slechts *f* 12.50.

Het belangrijke van deze aanbieding is te opvallend, dan dat we er niet zeker van zijn, de algemeene aandacht daarmede te trekken en twijfelen wij niet het minst, of het betrekkelijk klein aantal exemplaren, voorhanden, binnen zeer kort opgeruimd zal zijn. De hooge waarde toch van dit werk voor allen, **die zich tot meester in hun vak willen vormen,** is onbetwistbaar en verschaft bij het raadplegen daarvan groote ontwikkeling en daardoor vermeerdering van inkomsten. De voornaamste artikelen en de bearbeiding daarvan in dit werk besproken, meenen wij aan velen, die het niet kennen, te moeten mededeelen. Om plaatsruimte te winnen, noemen wij diverse onderdeelen en tusschenbenamingen niet, men kan echter zeker zijn, alles daarop betrekking hebbende er in aan te treffen, evenals de scheikundige en werktuigkundige toepassingen, verrichtingen en onderzoekingen, klaar en duidelijk worden weergegeven. Met bijzondere zorg zijn de volgende zaken behandeld:

Het verwerken van de metalen. — IJzer. — Staal. — Koper. — Zink. — Tin. — Lood. — Brons. — Nieuwzilver. — Aluminium. — Zilver. — Goud. — Platina. — Messingerij. — Galvanoplastiek. — *IJzergieterij.* — *Het verzieren en afzetten van metalen voorwerpen.* **Het verwerken van Hout.** — Eigenschappen van het hout en de verschillende houtsoorten. — Het snijden, zagen, lijmen, uitsteken, boren, buigen, gieten en polijsten, oliën, verven, bronzen en vergulden. — Schilder en Vertwerk. — Wagenmaken. — Beeldhouw en Draaierswerk. — **Het spinnen en weven.** — Wollen stoffen. — Zijden stoffen. — Lint. — Band. — Galon. — **Vervaardiging van papier.** — Vergulden en verzilveren, vernissen enz. — **De vervaardiging van glas, aardewerk en porcelein,** enz., enz., enz. Tevens duizende bij duizende andere zaken van *Nijverheid en Fabriekswezen*. Ieder deel bevat meer dan 1000 royaal 8° bladzijden druks.

Met een enkelen oogopslag zal de werkman en de fabrikant en de handelsman en warenkenner in dit werk voortbrengselen en arbeid besproken vinden, zooals die, indien veeljarige aanschouwing en onderwijzing voor het bevattelijk maken waren aangewend, niet beter weergegeven kunnen worden. Bekwame vakmannen kunnen er zeker van zijn in dit werk hoogstbelangrijke mededeelingen aan te treffen, die ten goede moeten komen en hunne practische ondervinding volmaken. Is de gang der werkzaamheden in volgorde en zoodoende de grondstof voor elk behandeld vak breed en duidelijk omschreven, **zelfs de handgreep** bij het benoodigd gereedschap ter voltooiing van den arbeid, weet men met een juistheid aan te geven, alsof de geoefendste hand het te aanschouwen geeft. Tot in de uiterste bijzonderheden en met proefondervindelijke zekerheid wordt de fabricatie van elk artikel naar de nieuwste en beste gegevens besproken. (Men lette er wel op, dat deze herziene druk eerst pas uitgegeven is). De uitstekendste mannen op nijverheidsgebied verrijken den inhoud van dit werk met wenken en raadgevingen door jarenlange ondervinding opgedaan. Het mag dan ook in het beleven van deze **vijfden druk,** als volmaakt handboek voor fabrikant en werkman aangemerkt worden.

Ook is er aan toegevoegd een voor velen dienstige Fransche, Duitsche, Engelsche en Hollandsche benamingslijst van alle er in voorkomende woorden, zoodat het register als viertalig technisch woordenboek tevens dienst doet.

De hooge waarde van dit werk wordt bij de eerste gebruikmaking reeds ondervonden en brengt voordeel aan; de onmiskenbare en onwaardeerbare diensten laat elk vakboek ver achter zich.

Het groot handboek van **KARMARSCH** leveren wij **franco** af op ontvangst van een postwissel à *f* 10 of *f* 12.50, waarop vermeld: **Onmisbaar werk,** uitsluitend en alleen verkrijgbaar bij **Gebr. E. & M. COHEN,** Magazijnen van Goedkoope Boeken te **Arnhem** en te **Nijmegen.**

Het Kantoor van
FERD. ENGERS, Amsterdam
IS VERPLAATST
van Geldersche Kade 88 naar
UTRECHTSCHE STRAAT 14.

G. VAN LENT, Rotterdam.
Vertegenwoordiger der Ceramiek- en Cementtegelfabriek.
LÉON DE SMET & C°., Gent.
Verders specialiteit in:
IJzeren Kerk- en Fabrieksramen.
IJzeren en Houten Rolblinden.
Zweedsche Kamerdeuren.
Italiaansche Mozaïkvloeren.
Prima Portland-Cement.
Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.
Onbrandbare Verf enz.
Prospectussen en Prijscouranten op aanvraag.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°, STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Grasures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.
G. J. THIEME.

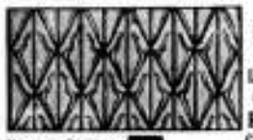
Vraagt Catalog. Losanges, IJzeren Daken, en Zijdekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Ramen, Tobben, Gieters, enz. enz.
NEDERL. VERZINKFABRIEK,
Van der Linden & Co.
Dordrecht.
Galv. op LOON Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kanteren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880.
Gouden Medaille Amsterdam 1883.
Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam—Rotterdam.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **elfde** aflevering van:
Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL,
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.
Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij inteekening in 12 afleveringen à *f* 1.75.

Authographiesch Atelier.
Authographie vervangt Lithographie en Fotolithographie en **is veel goedkooper.**
Teekeningen op elk gebied worden in Authographie bijzonder **net, accurat** en tegen zeer lage prijzen in den kortst mogelijken tijd uitgevoerd.
Prijsopgaven en proeven van bewerking, bij aanvraag, gratis.
H. C. KOSTER Jr., *Utrecht*, Zonstraat G 381.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jcz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskuis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel ses gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 2.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, zal 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

(A. et A.) EEN NABETRACHTING.

Reeds vroeger dan menigeen had gedacht, is de Amsterdamsche Beursquaestie beslist.

Den 30 Januari drukten wij den wensch uit, dat het plan „de Beurs op den Dam", na grondig onderzoek, mocht blijken uitvoerbaar te zijn. Er is onderzocht, er is gediscussieerd en gecijferd, maar helaas, ondanks de plans van onzen Wethouder van Publieke Werken en van anderen met hem, de Raad heeft beslist niet terug te komen op zijn vroeger besluit en het nieuwe Beursgebouw te plaatsen op het gedempte Damrak.

De teerling is geworpen. De Dam blijft zooals hij is; het Stadhuis van onzen Van Campen zal geen zijner waardig gebouw als pendant krijgen. Te betreuren is het, dat de Raad zich niet heeft laten leiden door de twee architecten, die thans zitting hebben ter behartiging van de belangen der stad; de beide mannen, die hun sporen hebben verdiend, verklaarden zich vóór de Beurs op den Dam en gaven hunne stem aan het voorstel des Wethouders van Publieke Werken.

Thans staan wij voor het vraagstuk, een langgerekt gebouw te projecteeren, dat door den geringen afstand, waarop men zich zal kunnen plaatsen, nooit goed te overzien zal zijn. Wel beweert een der planmakers, ter verdediging van zijn ideeën, dat een vierkant gebouw nooit een schoon perspectief kan geven, maar dit kan geen ernst geweest zijn. Immers hoeveel groote bouwwerken zijn er niet, die een genoegzaam vierkanten grondvorm bezitten en die toch een schoon perspectief opleveren? Men plaatse zich tegenover Zeemanshoop op den Dam, richte den blik naar den voor- en zijgevel van het Paleis en overtuige zich, of een genoegzaam vierkant gebouw al of niet schoon van perspectief kan zijn.

In een nabetrachting is het zonder nut te wijzen op hetgeen had kunnen worden voorkomen, maar wij wenschen toch onze teleurstelling uit te spreken over het genomen besluit. Hadde men, zooals de heer Muysken voorstelde, den prijsvechters zelf een situatieproject bij hun antwoorden laten indienen, zooals voor tal van prijsvragen voor groote monumenten in den vreemde is geschied, bijv. bij de prijsvraag voor het Raadhuis te Wiesbaden, het Victor-Emmanuel-monument in Italië en meer anderen, wellicht had een hunner een denkbeeld gehad, dat nog niet was geopperd en dat juist alle wenschen op financieel en technisch gebied in zich vereenigde.

Thans worden de mededingers tot de beursprijsvraag gedwongen, zich aan een voorgeschreven situatie van een zeer ongunstige verhouding te onderwerpen.

Wij vereenigen ons met de laatste woorden van den Wethouder van Publieke Werken: „gaat de Raad niet met mij mede, dan is het maar beter niets te bouwen en alleen de oude Beurs te vergrooten."

De heer De Kruyff waarschuwde in zijn laatste artikel over de Beurs in *De Amsterdammer* zoo juist: „Wacht u, dat niet onze nazaten met onze Beurs handelen als wij met de thans 40jarige, die ons als staande-den-weg hoonend haar jaartal toont in den gevel en ons toeroept: overijl u niet, bezin voor gij begint." De beslissing is thans gevallen; moge het Amsterdam nooit berouwen, thans een plaats voor zijn Beurs te hebben aangewezen, die feitelijk hiervoor ongeschikt is.

HET 110JARIGE TIJDPERK DER HOOGE WATERSTANDEN EN DER ALGEMEENE WEERSGESTELDHEID.

Onder bovenstaanden titel behelst het tijdschrift *Humboldt* (Maart 1884) het volgende opstel van Professor Paul Reis, te Mainz:

1) *Vroegere onderzoekingen naar het verband tusschen de zonnevlekken en weersverschijnselen.*

In de Februari-aflevering der *Oesterreichische Zeitschrift für Meteorologie* van het vorige jaar doet Herman J. Klein, de bekende uitgever van *Gaea* en bestuurder van het meteorologisch observatorium der

Kölnische Zeitung, de volgende, wel eenigszins pessimistisch ademende, verzuchtingen over den tegenwoordigen toestand der weersvoorspellingen hooren:

„Het wordt zeker tijd, van den uitslag der weersvoorspellingen een weinig af te dingen. Juist zij, die ver buiten de practijk dezer voorspellingen staan, hebben zich meer en meer aan een geestdrift daarvoor overgegeven, die door de feiten niet gerechtvaardigd wordt.

Sinds eenigen tijd is het mode geworden, in boeken en populaire artikelen over de weersvoorspellingen en haar grootsche gevolgen op zulk een wijze te fantaseeren, dat ten slotte de uitkomst slechts een volslagen wantrouwen in de practische weerkunde kan zijn. Want wat die buitensporige geestdrift beweert, wordt in de werkelijkheid niet door de voorspellingen geleverd en *kan* niet geleverd worden. Het is waar, dat de vooruitzichten omtrent het weder, gelijk die van eenige groote bladen, die daarvoor hare eigene observatoria inrichtten en van de noodige telegrafische toestellen voorzagen, voor het publiek in den hoogsten graad aangenaam en belangwekkend zijn en ook practisch nut geven; in elk geval zou het publiek ze ook niet meer willen missen, *ondanks de zoo dikwijls in het oogvallende teleurstellingen*. Wie evenwel meent, dat voornamelijk de landman bij zijn arbeid op den akker zich naar de weersvoorspellingen behoort te richten, is zeer zeker op een dwaalspoor! Misschien zal het er eenmaal toe komen, maar heden is dit nog niet het geval. Tegenwoordig strijdt de practische meteorologie nog den zwaren strijd om het aanzijn, en wie hare kracht te hoog schat, bewijst haar evenmin een dienst, als wie haar niets waard acht. Zoolang echter nog de best ingerichte instellingen van Europa door stormen verrast worden, die zij, in weerwil van alle voorzorgen, niet vooruitzagen; zoolang hooge en uitgestrekte barometrische maxima, gelijk deze, tot hoon der *regels*, bij aanhoudend slecht weder soms verschijnen, zonder dat men zelfs vermoedt, van waar deze *anomalie* komt; zoolang diepe depressies zonder regen en vlakke tongen van lagen druk met overvloedige regenbuien zich vertoonen; zoolang wij niet beoordeelen kunnen of een opkomend minimum den volgenden dag lager of hooger zal worden, of het in denzelfden toestand zal blijven, of snel of langzaam wegtrekken —, zoolang moest men niet van grootsche gevolgen spreken, maar op het gebied der weersvoorspellingen met bescheidenheid vlijtig arbeiden.

„Bovenal echter *neme men waar, men bestudeere het weder aan het weder zelf*, want in den tegenwoordigen toestand der meteorologische wetenschap speelt *in de weersvoorspellingen* de grootste theoreticus naast den *practisch ervaren* weerkundige slechts een vrij beklagenswaardige rol."

Een afdoende toelichting van deze klacht over onbetrouwbaarheid heeft onlangs Silezië geleverd. Voor de laatste week van Juni was voor deze provincie door de Duitsche *Seewarte* warm, helder weder met weinig regen aangekondigd; inplaats daarvan, viel *vreeselijke regen met vernielende overstroomingen* in. Op een vraag over deze in het water gevallene profetie, verklaarde de bestuurder der zeewacht, dat de teleurstelling te wijten was aan het gemis van een voldoend aantal plaatselijke meteorologische stations in Silezië. Dezelfde hoofdgedachte spreekt ook uit de klacht van Klein; slechts door verbinding van de bijzondere weersomstandigheden eener streek met de algemeene omstandigheden van grootere deelen der aarde, kan de voorspelling meer zekerheid verkrijgen.

Terwijl men, in overeenstemming hiermede, het voor de toenemende kennis van de meteorologie aan de eene zijde noodig acht, de algemeene wetten met de plaatselijke omstandigheden in verband te brengen, streeft men er aan den anderen kant naar, nog algemeener oorzaken met regelmatig terugkeerende werking in de weersgesteldheid aan te wijzen. Zoo is een groot aantal natuurvorschers van alle natiën erop uit, een periodieken samenhang der weersverschijnselen met de *zonnevlekken* te zien. Menigeen moge om dit streven glimlachen, de vorschers kunnen zich troosten met de uitspraak van Wolf, den eersten onderzoeker der zonnevlekken van onzen tijd: „dat het voorbarig is het verband te verwerpen en wij integendeel eerder voor een raadsel schijnen te staan, welks oplossing naar alle zijden een groot licht zou kunnen verspreiden."

Wel is reeds een schemering van dat licht opgegaan: immers Stokes verklaarde in zijn laatste openbare rede het kleine elfjarige tijdperk der noorderlichten door dien samenhang. Omtrent den warmtegraad der lucht laat zich geen opmerkelijk verband met de zonnevlekken aanwijzen; daarentegen houden enkele Engelsche natuurvorschers zich overtuigd, uit hun proeven en waarnemingen te besluiten, dat de uitstraling der zon tijdens de maxima der vlekken sterker is dan tijdens de minima, en hieruit bepleitte Stokes zijne verklaring van het elfjarige tijdperk der noorderlichten. Hierdoor komt men bijna tot een volledige opheldering van het tot dusverre raadselachtige verschijnsel. Edlund heeft uit de unipolare inductie het ontstaan van het noorderlicht en van den noorderlicht-gordel verklaard, waardoor men er zelfs toe kwam, een kunstmatige voortbrenging van het noorderlicht niet alleen voor mogelijk te houden, maar ook uit te voeren (*Humboldt*, II, bl. 349).

Stokes heeft nu bovendien de leemte in Edlund's theorie aangevuld, namelijk het elfjarig tijdperk verklaard, en wel door het elfjarig tijdperk der uitstraling van de zon, samenhangende met het elfjarig tijdperk der vlekken. Maar nu ontbreekt nog de verklaring van het verband tusschen de zonnevlekken en het aardmagnetisme. Ook andere wetenschappen geraken, zonder het te willen of te vermoeden, tot dezelfde tijdperken, die bij de zonnevlekken zijn waar te nemen. Zoo heb ik bevonden, dat de hoogste en de laagste waterstanden van den Rijn, de buitengewoon natte en buitengewoon droge tijden, in perioden van 27—28 jaren met elkander afwisselen. Vergelijkt men hiermede de opgaven van den Badenschen Opperbouwraad Honsell (*Humboldt*, II, bl. 270) (*), dan zal men gemakkelijk hetzelfde tijdperk voor de gemiddelde jaarlijksche hoeveelheden regen vinden; de periodiciteit is zoo in het oogvallend, dat de berichtgever aan de zeven magere en de zeven vette koeien van den Egyptischen Jozef herinnert, dus vanzelf op het een-vierde van mijn tijdperk komt.

Overigens moet men niet gelooven, dat de gedachte aan een samenhang der meteorologische verschijnselen met de zonnevlekken zoo geheel nieuw is; veeleer kan deze gedachte spoedig het eerste eeuwfeest harer geboorte vieren. De vader ervan was niemand minder dan W. Herschel. Hij vergeleek in 1801 de Engelsche tarweprijzen met het getal zonnevlekken en vond, dat goedkoope jaren met een vlekken-rijke zon en dure jaren met een vlekken-arme zon samenvallen (†). Ook hadden de voortreffelijke wijnjaren 1811, 1822, 1834,

(*) Regenval te Karlsruhe gemiddeld 1843—1855 . . . 835 m.M.
1856—1868 . . . 661 „
1868—1881 . . . 1095 „

(†) *De Indische Gids* deelde eens een lijstje mede van de millioenen, door de Britsch-Indische Regeering betaald om hongersnood te lenigen. Men ziet daarin een elfjarig tijdvak, waarin omstreeks honderd millioen wordt uitgegeven; in het aangrenzende tijdperk bijna niets.

VERTALER.

1846, 1857—59, 1868 en 1869 reeds menigeen door hun elfjarige periodiciteit getroffen; maar men moest toch van een vergelijking met het elfjarig tijdperk der zonnevlekken afgeschrikt worden, daar de genoemde jaren verre verwijderd zijn van de maxima-jaren der vlekken en ook slechts weinig overeenkomen met de minima-tijden.

Intusschen is Fritz te Zürich op den goeden weg de stelling te bewijzen, dat de jaren van den besten wijn vrij regelmatig in de tijden der minima-vlekken te zoeken zijn en die der grootste hoeveelheden den jaren der maxima nabijkomen. Naar wij vernemen brengt deze natuurvorscher de bouwstof bijeen, om door zooveel mogelijk groote tijdsruimten en oppervlakten de stelling te bevestigen of te wijzigen. Met deze stelling is zeer goed te rijmen, dat wij voor 1883, een jaar van het zwakke, bijna minimale vlekken-maximum, een halven herfst, slechts matig mild, verwachtten.

Dezelfde natuurvorscher heeft ook Herschel's uitkomst nagegaan over zooveel mogelijk groote tijdruimten en oppervlakten; en uit zijn onderzoek bleek, wel-is-waar, dat de tarweprijzen in de jaren der vlekken-maxima iets geringer waren, dan in de jaren der minima, maar helaas! slechts in de vorige eeuw; voor de onze geldt juist de tegenovergestelde uitkomst. Dit bij den eersten oogopslag lachwekkend verschijnsel is volgens Fritz niets zonderlings, want de prijzen der vruchten zijn niet louter afhankelijk van de vruchtbaarheid en deze niet enkel van den warmtegraad der lucht, maar ook van de verdeeling der warmte in den loop van het jaar, bovendien van de hoeveelheid en de verdeeling van de regens en van het daglicht. Fritz acht zich daarom gerechtigd tot het besluit, dat de prijzen der veldvruchten zich niet leenen tot een stellige uitspraak.

Sinds de eerste onderzoeking van Herschel, over het verband tusschen de zonnevlekken en de weersomstandigheden der aarde, verliepen zeventig jaren, vóórdat de nasporingen werden hervat; de bodem, waarop zij moesten worden opgebouwd, diende eerst vastheid te verkrijgen. Schwabe te Dessau moest vooraf met onbeschrijflijke volharding, van 1826—1843, de zonnevlekken naar aantal en grootte waarnemen en opteekenen, om den regelmatigen terugkeer der maxima en minima, het *kleine elfjarige tijdperk* der zonnevlekken, te erkennen.

R. Wolf te Zürich toonde de zekerheid en de vergelijkbaarheid aan, doordien hij ze van de eerste waarneming met den verrekijker, tot het begin der zeventiende eeuw als bestaande aanwees, en maakte de vergelijking der maxima en minima door invoering van de *betrekkelijke getallen* mogelijk, zoodat ook spoedig het bestaan van een 55jarig tijdperk, het zoogenaamde *groote tijdperk der zonnevlekken*, bleek. Fritz heeft onlangs het bestaan van die twee tijdperken en de waarschijnlijkheid van een nog grooter (van ongeveer 220 jaren), op gezag van berichten over bijzonder groote, met het bloote oog zichtbare zonnevlekken, tot Christus' tijd gevolgd. Aan het heerschen van deze tijdperken in de meteorologische omstandigheden der aarde kon men eerst waarde hechten als bij andere aardsche verschijnselen dezelfde tijdperken erkend werden, inzonderheid bij de magnetische.

„Onder alle soorten van verschijnselen", zegt Hann, „die wij op onze aarde kunnen waarnemen, toont zich geen enkel zoo gevoelig voor de gebeurtenissen in ons zonnestelsel als het aardmagnetisme. Het schijnt de band te zijn, die onze aarde het nauwst met andere hemellichamen vereenigt." Deze samenhang teekent zich scherp genoeg in de storingen of plotselinge trillingen der magneetnaalden, in de dagelijksche verandering der declinatie, in de horizontale intensiteit van het aardmagnetisme, maar bovenal in het oogvallend en het meest afdoende in de noorderlichten, in de magnetische onweders.

Voor de jaren 1843/49 had Engeland in verscheidene landstreken magnetische waarnemingsposten opgericht. Toen nu Sabine de menigvuldigheid der storingen voor de onderscheidene stations vergeleek, vond hij overal een jaarlijksche toeneming van 1843/48 en daarna een afneming. Tegelijkertijd ontving hij de proefvellen van het derde deel van Humboldt's *Kosmos*, waarin de geheel nieuwe ontdekking van Schwabe voorkwam, dat ook voor de zonnevlekken in 1843 een minimum en in 1848 een maximum plaats gevonden had. De wetenschappelijke wereld vernam de tijding der overeenstemming met groote blijdschap. Spoedig werd zij bevestigd en aangevuld, daar Lamont te München en Rudolf Wolf te Zürich hetzelfde tijdperk voor de dagelijksche periode van de verandering der magnetische declinatie aankondigden, waarbij zich volgens den eersten dier natuurvorschers, spoedig nog de intensiteit van het aardmagnetisme voegde. Al deze merkwaardige ontdekkingen tooiden de eerste jaren van het zesde tiental onzer eeuw. Bij het verder volgen van de dagelijksche variatie vertoonde zij eene zoo juiste overeenstemming met de zonnevlekken, dat men het jaarlijksche betrekkelijke getal van dezen uit de dagelijksche variatie berekenen kan en omgekeerd, en de maand van het maximum der zonnevlekken op die van het maximum der dagelijksche variatie stelt. Zoo plaatst men ons vlekken-maximum in de lente van 1882, dewijl sedert de dagelijksche variatie afneemt. Een veelbeteekenende, aan gevolgen rijke uitbreiding verkreeg deze periodiciteit door Fritz te Zürich, spoedig gevolgd door Loomis in Noord-Amerika. Beiden toonden het kleine elfjarige en het groote vijf-en-vijftigjarige tijdperk ook voor de noorderlichten aan.

(*Wordt vervolgd.*)

OVER HET MENGEN VAN METAALSLAKKEN ONDER PORTLAND-CEMENT.

De vraag, of 't in het algemeen goedgekeurd kan en mag worden, hoogovenslakken aan Portland-cement toe te voegen, is reeds dikwijls besproken, maar nog steeds zijn de geleerden het daarover niet eens, daar de eene partij beweert, dat het niet alleen niet schaadt, maar zelfs goed is voor het cement, terwijl de andere partij dit levendig bestrijdt, en erop wijst, dat krijt en meer zoodanige stoffen denzelfden invloed uitoefenen.

Voor eenige jaren gelukte het aan eene Duitsche fabriek, uit grauwe hoogovenslakken en gebluschte kalk, door maling een cement te verkrijgen, dat eene vastheid had van 10 KG. bij waterverharding (1 : 3) en van 13 KG. bij lucht- en waterverharding. Na verloop van 5 jaar waren koeken, uit dit cement vervaardigd, nog geheel onbeschadigd, en steeds in vastheid toegenomen; bij een bepaald gehalte aan kalk was de verharding van dit cement het sterkst, bij een geringer kalkgehalte minder sterk, en bij een grooter kwam zij nader aan de eigenschappen van het Portland-cement.

Eenige honderden vaten Portland werden met 50% dezer slakken tezamengemalen, en daardoor een cement verkregen, dat dezelfde 4-weeks-vastheid had, als zuiver cement. In de volgende campagne gelukte het niet een even goed cement te verkrijgen, en daaruit werd bewezen, dat de qualiteit van het slakken-cement wel degelijk afhankelijk is van de constitutie dezer slakken, wat overigens ook ten duidelijkste bleek, toen men de slakken der twee achter-

eenvolgende jaren analytisch vergeleek, en verschillende resultaten verkreeg.

Men mag aannemen, dat de vastheid van een slakken-cement, dat van het begin af terstond eene goede vastheid toont, in den loop der jaren niet afneemt, daar niet alleen in Engeland, maar ook in Duitschland sinds meer dan 7 jaren, uit hoogovenslakken en gebluschte kalk steenen en kalkmortel vervaardigd worden, en de deugdelijkheid dezer materialen de beste resultaten gegeven heeft.

Voor de consumenten is het bepaald van zeer veel belang te weten, of men aan het Portland-cement slakken en andere stoffen toevoegt, daar de kolossale hydraulische eigenschappen der hoogovenslakken algemeen bekend zijn. In elk geval is het wantrouwen tegen slakkenhoudende Portland-cement wel te verklaren, en is het de plicht van alle concurrenten, de in den handel komende slakken-Portland-cementen voortdurend te onderzoeken.

Van vele zijden wordt beweerd, dat de toevoeging van slakken aan het Portland-cement voor de Duitsche industrie zeer schadelijk is, maar er is nog een ander punt, dat zeker niet minder de vermelding waard en nog van veel meer belang mag genoemd worden.

In vele fabrieken richt zich de coaks-consumtie naar de dualiteit van het cement. Er worden in zulke fabrieken dan twee soorten van cement vervaardigd: één met groot kalkgehalte, dat sterk gebrand wordt, en een ander cement met laag kalkgehalte, en dus leemachtig, dat veel minder sterk gebrand wordt, maar toch nog altijd eene vastheid van 10 KG. heeft. De hier verkregen goede qualiteit laat wellicht niets te wenschen over; maar, wanneer eene fabriek cement in den handel brengt van 10 en 16 KG. vastheid, dan moet de consument, wanneer hij deze bijzonderheid te weten komt, tegenover deze fabriek een grooter wantrouwen aan den dag leggen, als tegenover de fabriek van slakkenhoudend cement, dat tenminste steeds gelijkmatig (homogeen) is, en misschien ook 16 KG. vastheid geeft.

Waarom verhoogt men de normen niet? Zoolang een cement van 10 KG. nog toegelaten wordt in den handel, zal een slakkenhoudend cement van 16 KG. vastheid de voorkeur verdienen.

Waarom onderzoekt men de fabrikaten der minder gerenommeerde fabrieken niet zorgvuldiger? Men zou spoedig tot de ontdekking komen, dat vele fabrieken een product in den handel brengen, dat den naam van cement niet verdient en dat de cementfabrikanten, die hunne fabrikage zoo geheim mogelijk houden, om, volgens hun zeggen, de verbetering door hen aangebracht, niet ieder sterveling deelachtig te doen worden, slechts iets doen, wat hun fatsoen hun met het oog op het schoone fabrikaat voorschrijft.

(*Centralblatt für Techn. Wissenschaft.*)

VARIA.

Geëmailleerde gegoten-ijzeren buizen. In een zitting der Berlijnsche *Polytechnische Gesellschaft* vertoonde Dr. Ziureck proeven van gegoten-ijzeren buizen, welker email zich uitmuntend had gehouden. Volgens een patent, verleend aan de *Marienhütte* bij Kotzenau, wordt het aldus vervaardigd: op den kern van den vorm legt men een gemakkelijk vloeibaar mengsel van kalk, klei en kiezelzure verbindingen, dat bij het gieten van de buizen door den hoogen warmtegraad van het vloeiende ijzer tot sintels wordt en bij de afkoeling der pijp vastgehecht blijft aan haren binnenwand.

Gewalste ijzerversieringen van Menden en Schwerte worden veel aangewend bij het maken van ijzeren liggers, poorten, balkons, enz., en hebben boven gegoten ijzer het voordeel, dat zij zich onbeperkt laten bewerken, buigen, klinken en samensmeden, zonder dat ergens een breuk ontstaat.

Verandering van ijzer in een schoorsteen. In een fabriekschoorsteen waren de ijzeren stukken op de bekende wijze, tot bestijging aan de binnenzijde, ingemetseld. Nadat hij vele jaren zonder eenig ongemak aanhoudend gebruikt was geworden, werden er verbrandingsgassen uit proefvuren aan toegevoerd, die bij hoogen warmtegraad binnendrongen en waarschijnlijk veel kooloxydegas bevatten. Na eenigen tijd vertoonde zich een afwijking des schoorsteens van den loodrechten stand, tengevolge eener kromming, en het onderzoek toonde als oorzaak de toeneming van het ijzer tot bijna dubbele dwarsdoorsnede bij volslagen verandering van structuur.

Onderzoekingen omtrent vloeijzer. De waarneming dat ijzer, en inzonderheid vloeijzer, de eigenschap bezit, onder de bewerking, bij een bepaalden warmtegraad, uiterst broos te te worden, gaf den ingenieur C. E. Stromeyer te Londen aanleiding, proeven daaromtrent te nemen.

De warmtegraad, waarbij die breekbaarheid optreedt, bevindt zich tusschen de smeltpunten van lood en tin en kan als *blauw-warm* worden aangeduid, daar ijzer, tot dezen graad verhit, van geel tot blauw gekleurd wordt. Volgens Stromeyer zijn alle hem bekende breuken van vloeijzer te wijten aan de bovenvermelde bewerking. Vele ongelukken in gieterijen en walswerken door het breken van kettingen zijn, volgens hem, toe te schrijven aan dien blauw-warmen toestand.

Phoenix Iron Company. De soms uitgesproken meening, dat in Amerika het gegoten ijzer zeer geliefd is in de bouwkunde, wordt bestreden door den heer A. Cluss te Washington, die mededeelt, dat ook daar naar de verdringing van het gegoten ijzer door gewalsd ijzer wordt gestreefd, met het oog op volstrekte en betrekkelijke vastheid, op druk en knik. In de Noordamerikaansche practijk worden gesmeed-ijzeren, uit kwadrant-ijzer geklonken zuilen verkozen boven de gegotene, als veiliger en binnen de grens der veerkracht ook goedkooper. Deze zuilen ontvangen een bekleeding van vuurvaste stof, in kneedbaren staat en worden met een soort kunstmatig marmer — uit vuurvast cement vervaardigd — versierd. Zij bieden weerstand aan een hitte, waarin bij alle groote branden het marmer bezweek.

Zeer groote verdiensten voor de invoering van gewalsd-ijzeren samenstellingen heeft de *Phoenix Iron Company* zich verworven, die hare bruggen, viaducten, daken, enz. door geheel Noord- en Zuid-Amerika, Australië en Indië verzendt en haar arbeid grondt op Kirkaldy's proeven.

Brandvrij hout. Een tegen vuur beschermende deklaag kan worden bereid als volgt: 40 deelen kalk, 50 deelen hars en 4 deelen lijnolie worden goed dooreengemengd; daarna wordt er 1 deel koperoxyde en ten slotte 1 deel zwavelzuur aan toegevoegd. De met borstel, kwast of penseel erop te leggen laag kan, gelijk de samenstelling reeds doet vermoeden, slechts in heeten toestand worden aangebracht.

Een koepel uit saamgeperst papier, de vierde van dezen aard in Amerika, is onlangs voor de sterrenwacht van het *Columbia-College* te New-York opgericht. Hij heeft 6 M. middellijn bij 3,35 M. hoogte en bestaat uit 24 deelen, en is zoo licht, dat hij met de hand kan worden omgedraaid.

Tot wegneming van oude verf op eikenhouten snijwerk leent zich bijtende sodaloog. Proeven, daarmede genomen op de gesneden eikenhouten deuren van het tuighuis te Berlijn, hadden een gunstig gevolg. Zelfs vijf tot zes op elkander liggende verflagen lieten zich zoo geheel afnemen, dat de natuurlijke kleur van het eikenhout voortaan behouden kon blijven.

Luchtverversching in spoorwegwagens. De heer W. Born, te Maagdenburg, heeft onder N°. 20370 een patent gekregen voor een inrichting tot luchtverversching in spoorwegwagens. Door een inblazer wordt, bij de beweging van den wagen, lucht langs de stookinrichting gedreven, die verwarmd den wagen binnentreedt; door een afzuiger wordt gelijktijdig de gebruikte lucht uit het rijtuig verwijderd. Bij een snelheid van 50 tot 70 K.M. in het uur, zou de wagen met 50 tot 100 M³. lucht in het uur gevuld worden.

Besparing door Siemens' en Halske's gloeilicht. William Siemens besluit uit de berichten der fabrikanten omtrent de gloeilampen, dat de nieuwe lampen van Siemens en Halske tegenover de oude dezer firma, en inzonderheid tegenover de lampen van Edison, een aanzienlijke besparing opleveren. Men zou meer waarde hechten aan zijne cijfers, zoo zij uit rechtstreeksche proeven waren afgeleid. Volgens hem is de verhouding der lichtsterkte zijner nieuwe lampen tot die zijner oude, bij gloeilampen van

	12 normaalkaarsen	16 N.K.	25 N.K.
nieuwe . . .	210	206	221
oude	165	157	152

Kosten der electrische verlichting van het spoorwegstation te Straatsburg. Het bericht omtrent de exploitatie door de directie van de spoorwegen in den Elzas en Lotharingen deelt mede, dat de kosten der electrische verlichting van het station te Straatsburg gemiddeld in het branduur beliepen, rente en schulddelging eronder begrepen:

voor een differentiaal-lamp van 1200 normaalk. 55,85 pfenn.

" "	"	" "	350	"	25,11	"
" "	"	" "	150	"	14,68	"
" " gloeilicht	"	"	16	"	2,37	"
" "	"	"	8	"	1,19	"

Verzekering tegen brand door electrisch licht. De Maagdenburger Maatschappij tot verzekering tegen brand stelt, in geval van electrische verlichting, een reeks van voorwaarden, die betrekking hebben op de electrisch-lichtmachines, op de leidingen voor den tot lichtverwekking dienenden stroom en op de electrische lampen.

Geschiedenis van de werktuigkunde. Van Rühlmann's *Vorträge über Geschichte der theoretischen Maschinenlehre* is weder een deel verschenen. Temidden van het geschreeuw, zoowel in Duitschland als in Nederland, over eigen degelijkheid en Fransche oppervlakkigheid, is het aangenaam te lezen, dat de schrijver rechtmatige hulde bewijst aan Lagrange's *Mécanique analytique*, aan de grondlegging van een wetenschappelijke bouwkunde door mannen als Navier, Coriolis en Poncelet. De tekst is opwekkend, en de Nederlanders, die, gelijk wij, een afkeer hebben van onze saaiheid en deftigheid, zullen met genoegen kennis nemen van de vele anekdoten.

VERKOOP VAN BOUWTERREIN.

Het Bestuur der Domeinen bracht den 17/24 April acht kavels bouwterrein buiten de voormalige Ginnekenpoort te Breda in openbare veiling en bedong de volgende prijzen:

voor de kavels 1 en 2, aan den Zuidoostbuitensingel met 50 M. frontlengte gelegen en te zamen groot 52 A. 58 C°., de som van *f* 3500, makende gemiddeld 66 cent per Centiare, waarbij niet uit het oog verloren moet worden, dat de grootste helft dezer oppervlakte uit een ongevulde gracht bestond;

voor de kavels	3 ad	4	A.	17	C°.	
" " "	4 "	7	"	47	"	
" " "	5 "	3	"	71	"	
" " "	6 "	4	"	92	"	
" " "	7 "	8	"	10	"	
of te zamen		28	A.	37	C°.	

aan den genoemden Zuidoostbuitensingel en den weg van Breda naar Ginneken gelegen, *f* 8000, overeenkomende met *f* 2.82 per M². en

voor kavel 8 ad 7 A. 92 C°. aan den weg van Breda voor Ginneken *f* 1900, zijnde *f* 2.40 per centiare.

INGEZONDEN.

INGENIEURS EN STEENBAKKERS.

Onder bovenstaanden titel verscheen onlangs eene brochure van den heer R. P. J. Tutein Nolthenius, naar aanleiding waarvan het mij vergund zij, een paar opmerkingen te maken, die misschien eenige overweging verdienen en wellicht tot gedachtenwisselingen voeren, welke in de belangrijke quaestie: »Baksteen of Bazalt?" eenig meerder licht verspreiden.

1°. Op blz. 9 lezen wij: »Baksteenmuren hebben, uit vrees voor inwatering en opvriezen der voegen, óf geene, óf welstandshalve eene zeer geringe helling. Naar mijn meening evenwel moet deze leer als geheel vervallen worden beschouwd. Wie behoorlijk op de hoogte is der kennis van materialen en hunne toepassing, is volkomen instaat metselwerk op te leveren, dat, zelfs bij »sterk achterwaarts hellenden stand", niet blootstaat aan het gevaar, dat de voegen zullen uitvallen of opvriezen."

2°. Op dezelfde blz. wordt gezegd: »Een grondkeerende muur kan dunner genomen worden naarmate zijn soortelijk gewicht toeneemt, en bazalt weegt nagenoeg de helft zwaarder dan baksteen."

Volkomen waar. Maar men zie niet voorbij, dat tegenover dat voordeel van mindere dikte, die voor bazaltmuren vereischt wordt, het nadeel staat, dat bazaltmuren minder samenhang bezitten dan baksteenmuren.

3°. Op blz. 18 v. komt voor, dat grondkeerende baksteenmuren volgens een overgeleverden regel een onderbreedte van $^{45}/_{100}$ en een bovenbreedte van $^{20}/_{100}$ der hoogte hebben, en dat de ingenieur, ofschoon overtuigd, dat de leer van den gronddruk nog ver van volkomen is, zich gedwongen ziet die gebruikelijke afmetingen aan te houden, uit vrees dat anders, ingeval van scheuren, zijn bekwaamheid in zijn werk veroordeeld zou worden.

Het komt mij voor, dat, gelijk op zoo menig ander gebied, zoo ook hier, aan een »overgeleverden regel" op zich zelf geen de minste waarde moet worden toegekend. Men trede zelfstandig op, gebruike eigen oog en oordeel, en de bekwame metselaar, die behoorlijk rekening houdt met de plaats waar een muur geest moet worden en hare omgeving, met den tijd, voor de uitvoering van het werk aangegeven, enz. enz., zal instaat zijn de vereischte zwaarte van den muur te bepalen, zonder dat hij in den zoo veroordeelden »loggen" vorm behoeft te vervallen.

Neen, waarlijk, het is niet noodig, dat met het oog op sterkte het metselwerk, gelijk zoo veelvuldig geschiedt, worde vervangen door bazalt. Een denkend brein en geoefende hand, op practische ondervinding gebaseerd, zijn volkomen instaat, aan de Hollandsche metselsteen hare plaats der eere terug te geven.

Boskoop, Mei 1884. L. Mohr.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING ARNHEM.

Vergadering van 7 Mei 1884.

Na goedkeuring van de notulen van de voorgaande vergadering wordt ter kennis van de leden gebracht een antwoord van Burgemeester en Wethouders der gemeente Arnhem, op het adres van de Afdeeling in zake de restauratie van het huis van Maarten van Rossum, hetwelk de mededeeling inhoudt, dat de Raad geene termen heeft gevonden om het onderzoek in te stellen, maar dat bij een eventueele verbouwing het adres nader in overweging zou genomen worden.

Na bespreking van het preadvies van het Hoofdbestuur, betreffende de wijziging van art. 52, wordt tot afgevaardigde voor de a. s. algemeene vergadering benoemd de heer J. C. Stoeller Wz. en tot plaatsvervanger de heer Van Wadenoyen.

De Voorzitter geeft daarna eenige proeven ter bezichtiging van eigengemaakte afdrukken op pauze-papier die zeer goed geslaagd mogen genoemd worden.

Na bezichtiging van een plaatwerk over Arabische bouwkunst van het lid Boerbooms, sluit de Voorzitter deze laatste wintervergadering.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Het Gerechtshof deed Vrijdag l.l. ten correctioneele uitspraak in de zaak van W. H. M. te Vlissingen, beklaagd van het doen ontstaan van kwetsuren uit gebrek aan voorzichtigheid, waaromtrent wij in ons nommer van 8 Maart j.l. bladz. 88 uitvoerig melding maakten. Het Hof nam aan, dat het draagvermogen van den ketting te gering was en de beklaagde door het voorafgaand breken van een schakel was gewaarschuwd, zoodat het gebruik van den ketting, door welks breken een werkman werd getroffen en zijn arm verloor, aan onvoorzichtigheid is toe te schrijven.

Met aanneming van verzachtende omstandigheden veroordeelde het Hof den beklaagde tot een geldboete van *f* 50, waardoor het vonnis van de rechtbank te Middelburg bevestigd werd.

LEEUWARDEN. Het gemeentebestuur heeft den Raad voorgesteld aan de heeren Van den Broek en Van Barneveld Kooy Jr., te Amsterdam, concessie te verleenen tot aanleg van eene drinkwaterleiding aldaar.

Dit voorstel strekt om onder eene subsidie, groot *f* 120,000, te betalen gedurende de 14 eerste exploitatie-jaren, aan de concessionarissen volkomen vrijheid te geven omtrent de keuze der *prise d'eau*, evenwel onder voorwaarden, dat hoedanigheid en hoeveelheid van het te verstrekken water geheel komen voor hunne rekening. Tevens wordt als voorwaarde gesteld, dat de gemeente, gedurende de eerste 14 jaren, kosteloos, behalve het voor brandblussching benoodigde water, eene hoeveelheid van 325,000 kubieke meter ontvangt.

Het tarief bedraagt *f* 7 voor 1 kamer tot *f* 24 voor 6 kamers, met verhooging van *f* 2.50 voor elke kamer daarboven.

GRONINGEN. Door de directie der *Harmonie* is besloten tot het uitschrijven eener internationale prijsvraag voor het bouwen van een nieuwe groote concertzaal.

De kosten mogen de som van *f* 100,000 niet te boven gaan. Aan het best gekeurde ontwerp zal een prijs van *f* 1500, aan 't daaropvolgende eene premie van *f* 500 worden toegekend.

APELDOORN. Weldra zal de Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorweg-Maatschappij weder teekenen van leven geven; de ingenieurs en verdere beambten, die een gedwongen rust hebben genoten, zijn opgeroepen tot hervatting der voorloopige werkzaamheden aan de geprojecteerde lijnen, wier totstandkoming is verzekerd.

— Wij ontleenen het onderstaande bericht aan *De Amsterdammer*:

»De West-gevel van het nieuwe Museum zal met de voorstelling van een *cortège* versierd worden: *de triomftocht van Amsterdam*. De voornaamste figuren der geschiedenis onzer stad gaan vooruit; de trein wordt besloten door Aemstel's Stadsmaagd, gezeten op een cierlijken zegekar, de Kroon van Maximiliaan op het hoofd, een Rijksstaf in de hand. Aan haar voeten zitten Pallas-Athene met het zwaard van Themis, die de Godes der verlichting aan hare rechter hand heeft. De cierlijk gekomponeerde kar wordt verder begeleid door drie schoone vrouwen, voorstellende: den Vrede, den Godsdienst en den Rijkdom. Vlugge staljonkers geleiden het span. Vooruit treden de bruid van Amsterdam, zijn trompet stekend en geflankeerd door de banierdragers, die Nassau en het Koggeschip hooghouden. Boven den *char* dragen twee geniusjens een spreukband, waarop men leest: »Aan d'Aemstel en aan 't IJ daer doet zich heerlijck ope, Zij die als Keyserin de kroon draeght van Europe."

In lang zag ik geene zoo cierlijk en korrekt ontworpen compositie. De XVIe eeuw is voor stijl en kostuum met vrucht bestudeerd; maar niets minder dan de elegantie der moderne Weener kunstschool was er noodig, om haar een zoo edel leven in te blazen. Zij is van den aan onze kunstnijverheidschool verbonden, rijk begaafden leeraar Sturm. Zij wordt uitgevoerd levensgroot, in een soort van sgraffito: gegraveerd in kunststeen, en de lijnen met een donker mastiek aangezet. Het silotk komt uit op een donkergroenen grond. Treffend is de bezieling, die U uit alles tegentreedt, en de smaak onberispelijk."

A. TH.

— Het monument tot vereeuwiging van het heuglijk feit, dat de eerste spoorweglijn te Nijmegen werd aangelegd door het initiatief en kapitaal van Nijmeegsche ingezetenen, is thans voltooid en geplaatst op het Valkhof voor de société it *Burgerlust*. Het bestaat, naar aan de *Arnhemsche Courant* wordt geschreven, uit een vierzijdig voetstuk, waarop een engel van gegoten brons is geplaatst, voorstellende de *Faam*. Het voetstuk is van zandsteen en heeft aan iedere zijde een paneel van rooden steen. Het voorpaneel draagt het opschrift: »Eendracht maakt Macht. Ter herinnering aan den bouw van den spoorweg Nijmegen—Kleef, door Nijmeeg's Burgerij. Geopend 8 Augustus 1865." Op de de zij- en achterpaneelen zijn weerkundige instrumenten aangebracht. Het geheel wordt omgeven door een breed bordes, voorzien van vier hardsteenen trappen, ieder van drie treden. Het fraaie gedenkteeken is gemaakt naar het plan van den heer J. J. Weve, ingenieur-architect te Nijmegen.

— Men schrijft uit Nieuwediep aan het *Utrechtsch Dagblad*:

»Naar wij vernemen, is door de heeren aannemers (zoogenaamde »Gouden Ploeg"), belast met de geniewerken van het fort Erfprins alhier, aangenomen een kapitaal werk, namelijk het verbeteren en inrichten der haven te Buenos-Ayres, op den voet van die te Ymuiden. Zij zullen daartoe engageeren een paar honderd Hollandsche werklieden, vooral krachtige polderjongens, die met dergelijke werken vertrouwd zijn en die, behalve vrijen over- en terugtocht, *f* 30 en meer per week zouden verdienen. Reeds verscheidene werklieden moeten zich bereid verklaard hebben, tot dat doel derwaarts te vertrekken.

— Aflevering 4 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

Een zonderlinge visch (met fig.). — Iets over electrische verschijnselen. — Min of meer algemeene abnormaliteiten in voorkomen en gewoonten bij sommige dieren op Java. — Vloeibare zuurstof, stikstof en kooloxyde. — Een botanische merkwaardigheid. — Nieuwe windmolens (met fig.). — De parelvisscherij in de Elster. — Iets op het gebied der Pyrotechnie en Chemie. — Verbetering van voorwerpen van caoutchouc. — Electrisch lichtende diademen (met fig.). — De ijsvogel (met fig.). — Een Japansche kleedermaker-seismoloog (met fig.). — De zelf-registreerende barometer van H. Dufour (met fig.). — De wijnoogst in Frankrijk. — Water-velocipèdes (met fig.). — De telpherage (met fig.). — De electrische stroom als wekker (met fig.). — Korte berichten. — Arsenik in wijn. — Een koudmakend mengsel. — Verbrandingsproducten van verschillende lichtbronnen. — De oorzaak van het aanslaan van petroleum tegen den buitenwand van het reservoir van petroleumlampen. — Correspondentie.

BENOEMINGEN.

— Door Z. M. is, met 15 Mei e. k., benoemd tot adspirant-ingenieur voor het stoomwezen J. J. R. Raat te Delft.

CORRESPONDENTIE.

Aan B. te Z. Afzonderlijke nommers worden slechts dan verzonden, als de kosten bij de bestelling worden overgemaakt.

Aan A. te B. Uwe bemerking is gegrond; daarop zal voor het vervolg gelet worden.

ADVERTENTIEN.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM*, zullen op **Maandag 19 Mei 1884**, op het Raadhuis, te 12 uur des middags, in het openbaar doen **aanbesteden:**

Het uitvoeren van Baggerwerken tot het diephouden van de Dokken, Buitenhavens en het IJ, gedurende het jaar 1884.

De Voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente tegen betaling van *f* 0.15.

Inlichtingen worden gegeven door den Stads-Ingenieur op het Raadhuis, des ochtends van 10 tot 12 uur, gedurende de week, welke de besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, 6 Mei 1884. VAN TIENHOVEN.
De Secretaris:
LE JOLLE. *l. s.*

Het Kantoor van
FERD. ENGERS, Amsterdam
IS VERPLAATST
van Geldersche Kade 88 naar
UTRECHTSCHE STRAAT 14.

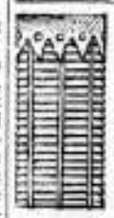

A. P. DE VRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdersgracht N°. 22, Amsterdam.
Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN,** uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**
Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

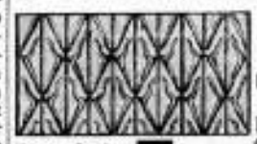

Vraagt Catalog.
NEDERL.
Van der Linden & Co.
VERZINKFABRIEK,
Dordrecht.
Galv. op LOON Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

Authographiesch Atelier.
Authographie vervangt Lithographie en Fotolithographie en **is veel goedkooper.**
Teekeningen op elk gebied worden in Authographie bijzonder **net, accuraat** en tegen zeer lage prijzen in den kortst mogelijken tijd uitgevoerd.
Prijsopgaven en proeven van bewerking, bij aanvraag, gratis.
H. C. KOSTER Jr., *Utrecht*, Zoutstraat G 381.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

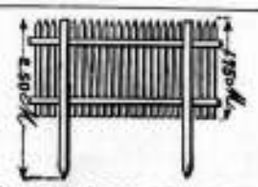

J. & D. VAN DER POT,
ROTTERDAM.
GEKYANISEERD ROTVRIJ
RASTER- en ander HOUTWERK,
in alle op te geven maten, tot 10.25 M¹,
niet vathaar voor de Champion en uitertast langzaam brandend.
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT
en verder TIMMERHOUT,
Vlot- en Slijpdeelen enz.
Prima **PORTLAND-CEMENT,**
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in wichthoudende Vaten van 180 Kilo en Zakken van 70 Kilo,
niet vervalscht met **hoogovenslakken, kalksteen** of dergelijke bijmengingen.
HYDRAULISCHE en andere KALK,
per Wagen of Schoepelading.
Chemisch bereide Verf,
OLIEBIJTSELS, VERNISSEN en ALBASTINE
uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s Hage*.
HARDSTEEN.
NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA.
ZANDSTEEN.
uit de groeven van
Staudernheimer. Breitenheimer. Udeltanger. Bestheimer.
Cordeier. Wexemer. Roode Kylithaler enz. La Rochette.
Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.
ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

G. J. VINCENT & C°.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.
Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de
ZILVEREN MEDAILLE.
Specialiteit in IJzeren Hekken EN **FIJN SMEEDWERK.**
Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

Van ouds gevestigde Fabrieken VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle bepreefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten** OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen Amsterdam 1883, Weenen, Londen, Parijs, Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Giotwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers,** gijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten,** etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen-** en **Tegelvormmachines, IJzeren Kap-** en **Brugconstructiën** enz.

LEEST! LEEST ALLEN deze zeldzaam voorkomende aanbieding, slechts *f* 10.— in plaats *f* 21.60.

Het wereldberoemde werk van **Dr. KARL KARMARSCH**, Handboek der Mechanische Technologie, de kennis der bedrijfsleer, **voor spotprijs aangeboden.**

Het Handboek van Dr. KARL KARMARSCH naar den 5en geheel omgewerkten druk door Dr. ERNST HARTIG en vertaald door G. KUIJPER Hzn., de 2 royaal 8o deelen, elk van circa 1000 pag. compressen druk, verschenen in 1883, voor slechts *f* 10.— in plaats *f* 21.60, flink gebonden in 2 nette banden voor slechts *f* 12.50.

Het belangrijke van deze aanbieding is te opvallend, dan dat we er niet zeker van zijn, de algemeene aandacht daarmede te trekken en twijfelen wij niet het minst, of het betrekkelijk klein aantal exemplaren, voorhanden, binnen zeer kort opgeruimd zal zijn. De hooge waarde toch van dit werk voor allen, **die zich tot meester in hun vak willen vormen**, is onbetwistbaar en verschaft bij het raadplegen daarvan groote ontwikkeling en daardoor vermeerdering van inkomsten. De voornaamste artikelen en de bearbeiding daarvan in dit werk besproken, meenen wij aan velen, die het niet kennen, te moeten mededeelen. Om plaatsruimte te winnen, noemen wij diverse onderdeelen en tusschenbenamingen niet, men kan echter zeker zijn, alles daarop betrekking hebbende er in aan te treffen, evenals de scheikundige en werktuigkundige toepassingen, verrichtingen en onderzoekingen, klaar en duidelijk worden weergegeven. Met bijzondere zorg zijn de volgende zaken behandeld:

Het verwerken van de metalen. — IJzer. — Staal. — Koper. — Zink. — Tin. — Lood. — Brons. — Nieuwzilver. — Albumisium. — Zilver. — Goud. — Platina. — Messingengieterij. — *Bronsgieterij.* — Galvanoplastiek. — *Het vernieren en afzetten van metalen voorwerpen.* **Het verwerken van Hout.** — Eigenschappen van het hout en de verschillende houtsoorten. — Het snijden, zagen, lijmen, uitsteken, boren, buigen, gieten en polijsten, oliën, verven, bronzen en vergulden. — Schilder en Vertwerk. — Wagenmaken. — Beeldhouw en Draaierswerk. — **Het spinnen en weven.** — Wollen stoffen. — Zijden stoffen. — Lint. — Band. — Galon. — **Vervaardiging van papier.** — Vergulden en verzilveren, vernissen enz. — **De vervaardiging van glas, aardewerk en porcelein,** enz., enz., enz. Tevens duizende bij duizende andere zaken van *Nijverheid en Fabriekswezen*, leder deel bevat meer dan 1000 royaal 8° bladrijden druks.

Met een enkelen oogopslag zal de werkman en de fabrikant en de handelsman en warenkenner in dit werk voortbrengselen en arbeid besproken vinden, zooals die, indien veeljarige aanschouwing en onderwijzing voor het bevattelijk maken waren aangewend, niet beter weergegeven kunnen worden. Bekwame vakmannen kunnen er zeker van zijn in dit werk hoogstbelangrijke mededeelingen aan te treffen, die ten goede moeten komen en hunne practische ondervinding volmaken. In de gang der werkzaamheden in volgorde en zoodoende de grondstof voor elk behandeld vak breed en duidelijk omschreven, **zelfs de handgroep** bij het benoodigd gereedschap ter voltooiing van den arbeid, weet men met een juistheid aan te geven, alsof de geoefendste hand het te aanschouwen geeft. Tot in de uiterste bijzonderheden en met proefondervindelijke zekerheid wordt de fabricatie van elk artikel naar de nieuwste en beste gegevens besproken. (Men lette er wel op, dat deze herziene druk eerst pas uitgegeven is). De uitstekendste mannen op nijverheidsgebied verrijkten den inhoud van dit werk met wenken en raadgevingen door jarenlange ondervinding opgedaan. Het mag dan ook na het beleven van dezen **vijfden druk**, als volmaakt handboek voor fabrikant en werkman aangemerkt worden.

Ook is er aan toegevoegd een voor velen dienstige Fransche, Duitsche, Engelsche en Hollandsche benamingslijst van alle er in voorkomende woorden, zoodat het register als viertalig technisch woordenboek tevens dienst doet.

De hooge waarde van dit werk wordt bij de eerste gebruikmaking reeds ondervonden en brengt voordeel aan; de onmiskenbare en onwaardeerbare diensten laat elk vakboek ver achter zich.

Het groot handboek van **KARMARSCH** leveren wij **franco** af op ontvangst van een postwissel à *f* 10 of *f* 12.50, waarop vermeld: **Onmisbaar werk**, uitsluitend en alleen verkrijgbaar bij **Gebr. E. & M. COHEN**, Magazijnen van Goedkoope Boeken te **Arnhem** en te **Nijmegen**.

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk**, enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

TRAVERTINSTEEN — **PARKETVLOEREN,** — CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Cie, STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratistoegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

HOOFD-AGENTSCHAP en DEPôT
VAN

fijnkleurige, ijzerharde **Muur-** en **Vloertegels** uit Saint Paul, **Parket-** en **Trottoirtegels** uit Neustadt, fijne **Cementen Vloeren** en **Randen** uit Roosendaal (N. Br.), **Witte Fransche Zandsteen** uit de groeven van CRAZANNES en SAINT SAVINIEN, geladen te Rochefort à *f* 17.50 per cub. M.

Een groote keuze **Marmeren Schoorsteenmantels** uit de Stoommarmerfabriek der Heeren OZINGA & VLASKAMP te *Dockum*, is in onze magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.

SPECIAAL HANDEL in: Kleurige **Groninger-, Rijn-, Friesche-** en **Kunst-Zandsteen, Gevel-, Profiel-** en **Vlechtingsteenen.** Alle bekende soorten **Dakpannen** met daarbij passende **IJzeren Dakramen, Engelsche, Duitsche** en **Belgische Portland-Cement** en **Gips, Riool-** en **Schoorsteenbuizen, Muursteentjes, Schelpen, Cementen Putten, Hardsteen-, Marmer-** en **Kunststeenwerken, Marmeren** en **Bremer Vloeren, Grafzerken** en **Monumenten**, uiterst billijk in prijs. **Marmeren Schoorsteenmantels, Marmeren Waschtafelbladen**, gebeeldhouwde **Houten Schoorsteenmantels**, gedraaide **Houtwaren, Houten Traphekken, Deurkrukken, Secreet-Brillen** en **Deksels, Bouwornementen** in Zink, **Terra Cotta, Consoles** en **Sluitstukken, Plastische Plafondversieringen, Asphaltbuizen** welke onverslijtbaar en goedkoop zijn. **Asphaltdakpapier, Tuiles métalliques** en **Puzzolan-cement.**

Fabriek van **Terra Cotta Bouwornementen** in diverse kleuren, **Beelden, Vazen**, enz. Sedert 1855 gevestigd te *Zeist*, bekroond met diverse Medailjes.

Magazijnen te *AMSTERDAM*, Achter Oosteinde, bij het Paleis voor Volksvlijt.

MARTIN en Co.

Eerste qualiteit. Fabrieksprijzen.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

NEGENTIENDE JAARGANG N°. 20. ZATERDAG 17 MEI 1884.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco bezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen. Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

dat de 1e schetstocht zal plaats hebben op Zondag den 25sten Mei e. k. naar Muiden; het vertrek is bepaald op voormiddag 9 uur 40 per Gooische stoomtram, station Rijnspoor, terugkomst Amsterdam nam. 4 uur 10.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) OUDEWATER.

Oudewater is een van die kleine stedekens, waar wel niemand heen zal gaan, tenzij hij er noodzakelijk wezen moet. De omstreken, hoewel niet onvriendelijk, zijn echter niet schoon genoeg, dan dat stedelingen zich daar buitenplaatsen zouden hebben aangelegd, om *far from the madding crowd* de rust van het landleven te genieten, en de spoorwegverbinding is te gebrekkig, daar men slechts ééns per dag in beide richtingen vertrekken of aankomen kan, dan dat zij, die voor hun vermaak reizen, Oudewater zouden aandoen.

Daarbij komt nog iets, dat ook ik tot mijn schade moest ondervinden, nl. dat het station zoover van de stad verwijderd is, dat de reiziger een drie kwartier moet wandelen om haar te bereiken, indien hij althans niet de voorkeur geeft aan een klein halfuur schommelen in een omnibus.

Mij lokte dit laatste vervoermiddel niet, en ik besloot den tocht te voet te doen. Ik heb mij dit besluit niet beklaagd, want er was meer schoons, om den blik te boeien, dan ik verwacht had. Over de vischrijke vaart, die ter linkerzijde den weg begrenst, genoot ik een prachtig uitzicht over de groene weiden, terwijl aan den horizon de Utrechtsche Domtoren duidelijk zichtbaar was. Ter rechterzijde prijkten tal van boerenplaatsen (wier huizingen soms, naar Hollandsch gebruik, wel wat bont beschilderd waren), met appelbloesems en meidoorns, die de lucht met zoete geuren vervulden.

Werd ook het laatste gedeelte van den dag wat zonnig, spoedig stelde het lommer, dat nabij de stad in overvloed te vinden is, mij hiervoor schadeloos.

De eigenaardige bekapping van den toren van Oudewater trok reeds van verre mijn aandacht, doch weldra geraakte hij achter 't geboomte verscholen.

Het eerste gebouw, dat zich aan mijn oog voordeed, droeg in groote karakters het opschrift „School met den Bijbel"; maar welk een hoogen dunk mij dit ook geven mocht van den vroomheidszin der bewoners van Oudewater, ik kon mij niet ontveinzen, dat het gebouw wel wat fraaier van uiterlijk had kunnen zijn.

Als ware het, om te protesteeren tegen de leer, die in het eerste gebouw verkondigd wordt, had de bewoner van het daarnaast liggend huis met kapitale letters op zijn hek doen penseelen „Licht brengt leven." Ik bespeurde dus al aanstonds, dat ook te Oudewater, evenals overal elders, de denkwijzen verschillen.

Toen ik mijn bezigheden verricht had, was ik verlangend, iets meer van de goede stad te zien, en is het te verwonderen, dat ik alleerst naar de kerk toog, wier toren mij reeds van verre belang had ingeboezemd? Hoe werd ik echter teleurgesteld! De kerk, die uit drie even hooge schepen bestaat, waarvan het middelste een veelhoekige koornis bezit, is van buiten geheel met het alleenzaligmakende cement bepleisterd, en van binnen betimmerd op een wijze zoo afschuwelijk mogelijk. Slechts een paar gedeeltelijk uitgesleten zerken en het monument voor Snellius spraken nog van den kunstzin der vaderen. En toch heeft die kerk nog tot voor twintig jaar door de afwisseling van berg- en baksteen het oog weldadig aangedaan; toch was het inwendige tot dien tijd rijk in eikenhout betimmerd. Het portland-cement valt hier en daar af, als wilde 't zich schamen over zijne aanwezigheid daarterplaatse, en de oude kleuren komen dan weer aan 't licht.

Van de betimmering zijn een paar fragmenten gespaard gebleven door de kunstliefde des heeren E. C. Rahms, boekhandelaar te Oudewater, die tevens een belangrijke verzameling van prenten en zelfvervaardigde teekeningen, op de plaats zijner inwoning betrekking hebbende, bezit, waardoor de heugenis van menigen schoonen gevel, in de laatste dertig jaren geslecht, bewaard blijft.

De toren van de kerk is merkwaardig, doordat hij langwerpig van grondvlak is, en met een aan twee zijden afgewolfd zadeldak afgedekt. Aan de oostzijde is een vrij hoog en geheel opengewerkt dakvenster uitgetimmerd, dat het carillon bevat. Blijkbaar is het klokkespel slecht onderhouden, althans het doet een zeer onharmonisch geluid hooren, waar in het geheel geen melodie in valt te onderkennen.

Wanneer de kerk gesticht is, heb ik niet kunnen opsporen. De bewering van Thirion, als zou dit reeds in de elfde eeuw hebben plaats gevonden, is zeker onjuist, want de vormen zijn die van het laatst der XIVe eeuw.

Achter de kerk bevindt zich de Wijdstraat, waar ik een tweetal zeer merkwaardige XVIIe-eeuwsche huizen aantrof.

Hoewel de top en de onderpui tot onkenbaarwordens toe verminkt zijn, is toch het eerste huis zeer karakteristiek.

Boven de kruiskozijnen ziet men frontons, wier fries met triglyphen en kleine diamantkoppen zeer eigenaardig versierd is. Ook het breede fries boven de onderpui heeft dit ornement, dat den meesters, die in den aanvang van de XVIIe eeuw daar bouwden, zeer lief schijnt geweest te zijn.

Een uitstekend bekwaam smid moet toen mede zijn werkzaam geweest, want zoowel aan dezen gevel als aan vele anderen zijn rijkgecomponeerde en meesterlijk uitgevoerde ankers niet zeldzaam.

Het tweede huis in de Wijdstraat, „De arke Noachs", is, wat het uitwendige betreft, nog ongeschonden, en ook inwendig moeten daar nog kunstvolle betimmeringen aanwezig zijn, die ik echter, ondanks mijn beleefd verzoek, niet te zien kon krijgen.

De gevel prijkt met een kartel, waarop staat:

Als 't God behaecht
Beter benijt dan
Beclaecht.
1615.

De top is, naar de wijze van dien tijd, ontworpen met trapjes, wier dekstukken ten deele als banden van bergsteen tusschen de baksteen van den gevel doorloopen.

De kozijnen zijn door ellipsvormige bogen afgedekt, die met fijngecomponeerde vlechtwerken gevuld zijn.

Een aangename afwisseling is verkregen door het gebruik van roode baksteenen naast de gele Goudsche steenen.

De pui heeft van boven zes hooge en smalle ramen, waaronder één breed raam en een deur door een goedbewerkt kalf afgedekt.

Als men de Wijdstraat ten einde gewandeld heeft en rechtsomslaat, komt men aan het Raadhuis, een niet groot, doch goed geordonneerd gebouw uit het laatst der XVIe eeuw: immers het jaartal 1588 staat in den gevel vermeld. De kwast van een kunstloos verver heeft aan den gevel veel kwaad gedaan, maar deze zou zeker waard zijn van de verflaag ontdaan te worden, en dan weer in zijn oude kleurschakeering prijken.

De gevel bestaat afwisselend uit berg- en baksteenlagen, en is door een top met trapjes afgedekt, die spaarzaam met barok-ornement versierd is. Bovenaan is een leeuw gezeten, die een wapenschild houdt. Een medaillon in het midden dient als repoussoir voor een op een console geplaatst Themisbeeld. Onder de cordonlijst, bevindt zich op een sierlijk kartel het wapen der stad, geflankeerd door de wapens van Delft en Alkmaar. Welk verband er tusschen deze drie wapens bestaat, mocht ik niet ontdekken, doch zij schijnen wel bij elkander te behooren: immers ik vond ze ook ingemetseld in een lage woning, en daar waarschijnlijk afkomstig van het voor jaren gesloopte weeshuis.

De breede stoep, voor het Raadhuis geplaatst, is uit de XVIIIe eeuw, doch de bekronende leeuwen schijnen van de oude stoep afkomstig.

In de ruime voorhal zijn de eikenhouten moer- en kinderbalken nog aanwezig. De daarachter gelegen raadzaal heeft nog fragmenten van eikenhouten betimmeringen, en een schilderij van Stoop, voorstellende den moord van Oudewater in 1575, toen de Spanjaarden onder Hierges de stad innamen.

Een klein klokketorentje bekroont het dak van het Raadhuis.

Niet ver van hier, aan de Haven, staat een huis, waarvan wel-is-waar de top en de onderpui gemoderniseerd zijn, maar dat toch nog, zooals het is, doet vermoeden hoe fraai het eens geweest is. Waarschijnlijk is het gebouwd in de tweede helft der XVIe eeuw, daar het anders van karakter is dan de overige gevels, die in de XVIIe eeuw gemaakt werden.

De vlechtwerken boven de kruiskozijnen zijn zeer rijk, en boven de bovenste vensters ziet men ellipsvormige bogen, die door kunstig gemetselde schroefvormige muurzuiltjes gedragen worden. De ankers zijn ware meesterstukken van smidswerk.

Richten wij thans onze schreden naar de Markt. De eens zoo beruchten „heksenwaag" heeft natuurlijk allang uitgediend, en de laatste heks werd in het begin der XVIIIe eeuw gewogen.

Het gebouw zelf heeft zijn oorspronkelijk bouwkarakter zoogoed als geheel verloren. Het huis daarnaast, waar het beeld van Fortuna in den gevel staat, werd mij aangewezen als het geboortehuis van Arminius. Daar het jaartal 1601 in den gevel staat, acht ik het echter onwaarschijnlijk dat Arminius, die in 1603 reeds professor werd, in dat huis het levenslicht aanschouwde.

De gevel is zeer fraai. Bak- en bergsteen wisselen elkander af. De kozijnen zijn deels door klassieke frontons, deels door ontlastingsbogen, met schelpvormig ornement versierd, afgedekt.

Een weinig verder op de Markt is een huis, dat vroeger tot postkantoor gebruikt werd, en dat, hoewel in eenvoudige XVIIe-eeuwsche vormen opgetrokken, toch een aangenamen indruk maakt.

Ik vermoed, dat de S-vormige afdekkingen aan de rechterzijde van lateren datum zijn, en dat daar vroeger een kleine topgevel aanwezig was.

Het fraaiste en best bewaarde huis van Oudewater staat aan de andere zijde van de Markt.

De bovenbouw heeft veel overeenkomst met dien van het huis „De arke Noachs", doch de pui is met rijkgesneden consoles versierd, en het kalf boven de deur met de relief-beeltenissen van Geloof en Hoop. De koppen op de consoles zijn meesterlijk gemodelleerd, en de geheele pui zou van de dikke verflaag ontdaan moeten worden, om hunne schoonheid naar waarde te kunnen schatten.

Het vandalisme, waarmede de bewoners van Oudewater een twintig jaar geleden bezield waren, en dat hen zooveel gevels deed sloopen of bederven, schijnt thans geweken. Ik zag althans te Oudewater een paar bouwwerken van den jongsten tijd, die in een grootere stad niet misplaatst zouden zijn.

In de eerste plaats de nieuwe katholieke kerk, een door Margrij in vroeg-Gothische vormen ontworpen basiliek, vooral fraai wat de détails betreft.

In de tweede plaats de gemeenteschool, door Van Wijngaarden gebouwd, en zeker een der fraaiste scholen van geheel Nederland.

De motieven van de XVIIe-eeuwsche gevels, vooral die van het huis aan de Haven, zijn zeer gelukkig gebruikt, zoodat een zeer waardig en karakteristiek geheel verkregen werd.

Toen ik de verschillende bouwwerken op mijn gemak beschouwd had, schoot er nog juist tijd over, om een wandeling om de stad te maken, waarbij tal van pittoreske gezichtspunten zich voordeden.

De wandeling naar het station scheen mij korter dan de heenreis, en toen ik om drie uur weer op den trein zat moest ik bekennen, dat de uren, gedurende welke ik verplicht was, te Ouderwater te blijven, en die ik mij als allervervelendst had voorgespiegeld, op een zeer aangename en nuttige wijze waren voorbijgegaan en een blijvende herinnering zullen achterlaten.

Ik hoop in de gelegenheid te zijn, later eens een blad schetsen uit Oudewater mijnen lezers te kunnen aanbieden.

A. W. W.

(A. et A.)

INGEZONDEN.

Van den heer Jhr. Mr. Victor de Stuers, eerelid des Genootschaps, ontving een der redactieleden het navolgend schrijven. Onder hartelijke dankzegging voor de betoonde belangstelling, nemen wij het in onze kolommen op.

Den Haag, 12 Mei '84.

Weled. Geb. Heer,

Op pag. 64 van het laatste verslag van Architectura et Amicitia, zie ik dat men meent dat het onzeker is, wie de bouwmeester van de Haarlemsche vleeschhal was.

Daaromtrent bestaat geen onzekerheid. De adjunct-archivaris van Haarlem, de heer C. J. Gonnet, heeft aangaande dien bouw alle officieele gegevens verzameld.

De bouw (1602—1603) had plaats door en volgens de plannen van Mr. Lieven de Key, stads-metselaar en steenhouwer te Haarlem, bijgestaan door den stadstimmerman Claes Pietersz.

Op 11 Oct. 1601 besloot de Vroedschap tot den bouw, waartoe eenige huizen werden gekocht. Op 28 Nov. 1601 koos zij uit twee plannen dat met gekanteelde gevels. Het andere had een frontespice. Het ontwerp was geraamd op 18,162 pond.

De eerste steen werd gelegd op 6 Juni 1602 door Jan Jansz. de Wael, zoon van den Burgemeester Jan de Wael, en door Pieter Jansz. Kies van Schoterbosch, zoon van Jan Gerytsz. van Schoterbosch, en van Weyntgen Kies. 22 April 1603 werd de bedekking aan lood de voorkeur gegeven boven pannen en lesen. De koperen spijkers daartoe werden gemaakt door Cornelis Jansz. Coelenbier, koperslager.

Gij ziet, dat de zaak tot in de bijzonderheden kan nagegaan worden.

Ik dank dit alles aan den heer Gonnet.

Ad pag. 69.

Vraag 16 is slecht gesteld. De vrager had moeten erbij voegen of zijn lijn loodrecht, schuin of waterpas is.

Het antwoord is ook niet juist. *Alle* rechte lijnen zijn in perspectief recht.

Wellicht kunnen deze opmerkingen bij gelegenheid dienst doen.

Hoogachtend heb ik de eer te zijn

UEd. Dw. Dr.
VICTOR DE STUERS.

METSELWERKEN IN ASPHALT.

In een der afleveringen van *Les annales des travaux publics* van dit jaar komt onder bovenstaanden titel een opstel voor, waarin de schrijver mededeelt, dat door den heer Malo kortgeleden een zeer belangrijke beschrijving omtrent het gebruik van asphalt-mortel is bekendgemaakt. In deze beschrijving herinnert Malo, dat hij in 1863 een massief heeft geconstrueerd van 7 meter lang, 1 meter breed en 0.70 meter hoog, bestemd om een horizontale stoommachine van 50 P.K. te dragen, en sedert dien tijd deze fundeering niet de minste vervorming, zelfs niet op de plaats onder den cilinder, heeft ondergaan. Het metselwerk is eenvoudig saamgesteld uit ruwe bloksteenen van ongelijke grootte, geplaatst in een bed van asphalt-mastiek, en zóó gerangschikt, dat de tusschenruimten, die met asphalt gevuld moeten worden, zoo klein mogelijk zijn. Dit jodenlijmachtig cement is zoo taai, dat bij het afbreken van een stuk van een blok, de breuk zich voordoet, als die van een stuk poddingsteen; doch die taaiheid doet geen kwaad aan de geringe elasticiteit van het asphalt-mastiek, een elasticiteit, die juist voldoende is, om de trillingen van de in-werking-zijnde machine onschadelijk te maken. Daar het omschreven proefstuk zoo goed geslaagd is, heeft Malo massieven van asphalt-metselwerk geconstrueerd, die 5 meter hoog zijn en bestemd voor de brijzelmachines-Carr. Deze massieven of fundeeringen zijn geen millimeter ineengezakt en hare onmerkbare elasticiteit is voldoende, om de schokkingen der machines te neutraliseeren. Hij komt uit de opgedane ondervinding tot het besluit, dat het metselwerk in asphalt, in zekere gevallen, belangrijke diensten kan bewijzen.

Ziehier hoe men de blokken asphalt-muurwerk verkrijgt. Men giet het metselwerk in mallen, waarvan het de geringste kleinigheden met groote nauwkeurigheid weergeeft. Als de mal van planken gemaakt is (de meest gebruikelijke manier), dan zullen de nerven van

het hout op het asphalt ingedrukt blijven. Teneinde dit te voorkomen, zorgt men dat de binnenbekleeding van de mal zuiver blank geschaafd is; heeft men dan nog vrees voor het vastkleven van mal en asphalt, dan bekleede men de wanden der mal met papier, of men besmeert ze met een kalksausje, of wel met opgeloste potaarde. De mal, op die wijze gereedgemaakt, kan het materiaal ontvangen.

Ziehier de drie verschillende bereidingen, door den heer Malo aangegeven en toegepast.

1°. *Asphalt-beton.* Wanneer het zuivere asphalt-mastiek op het kookpunt of iets daarboven gebracht is (omstreeks 180° à 200°), stort men er (50 à 60 percent van zijn gewicht) stukken kei bij. De grootte dezer stukken neemt men ongeveer zóó, als men ze voor mac-adamwegen gebruikt. Na deze bijstorting gaat men voort het mengsel te verwarmen, „daarbij onophoudelijk flink roerende", totdat het wederom dien warmtegraad heeft bereikt, welke de bijstorting der stukken steen het heeft doen verliezen. Vervolgens giet men het mengsel in de mal en draagt zorg, de stukken steen met beleid uit te spreiden.

Is nu deze alzoo bereide specie geheel afgekoeld, dan kan men direct de mal wegnemen.

2°. *Asphalt-muurwerk.* In een als boven omschreven mal giet men een eerste bed van zeer warm en zeer vloeibaar zuiver asphalt-mastiek ter dikte van 5 à 6 centimeter. In dit bed plaatst men goed verwarmde stukken steen van verschillenden vorm en grootte zoodanig, dat de tusschenruimten zoo klein mogelijk zijn. Over deze steenlaag giet men opnieuw een hoeveelheid zuiver asphalt-mastiek, evenals het eerste bed, goed warm aangebracht; vervolgens plaatst men weer een laag steen in dit asphaltbed, en daarover dan weer een derde storting van asphalt. Deze bewerking herhaalt men, tot de mal gevuld is. Wil men het een of ander houten of metalen toestel in het blok hebben, dan dient men te zorgen, dit voorwerp onbeweeglijk in de mal vast te zetten, alvorens men begint te gieten.

3°. *Gemengd metselwerk.* In zekere gevallen kan men de kosten aanmerkelijk verminderen, zonder de voordeelen van het systeem noemenswaardig te verliezen. Men construeert dan in het inwendige van het massief een kern van gewoon metselwerk of van natuurlijke steen; vervolgens vult men de ruimte tusschen die kern en de wanden van de mal met het boven omschreven asphalt-beton, of asphalt-muurwerk. Op deze wijze werd het blok van 7 meter lengte, waarop de in den aanvang genoemde stoommachine geplaatst is, samengesteld. Ook de blokken van 15 M³, gebruikt te Grave (Frankrijk), heeft men volgens dit gemengd systeem geconstrueerd.

De heer Malo voegt aan deze beschrijvingen toe, dat hij niet weet of, bij den tegenwoordigen staat van zaken, de prijs van het asphalt-metselwerk voordeeliger is dan die van het muurwerk, dat men gewoonlijk voor zulke werkzaamheden gebruikt, waarvoor het asphaltwerk speciaal wordt aanbevolen. Maar zeker weet hij, en dit is juist het groote voordeel, dat de onderhoudskosten der machines, die op een asphaltmassief gesteld zijn, veel minder bedragen dan die, welke op gewone fundamenten geplaatst worden. Uit dit oogpunt dan ook schijnt hem de quaestie van het grootste belang.

Als toevoegsel tot dit opstel laten wij hieronder nog eenige meer of minder bekende opmerkingen betreffende het asphalt volgen.

Men heeft in den handel natuurlijk en kunstmatig asphalt. Het natuurlijk asphalt bestaat grootendeels uit koolzure kalksteen, die in tamelijk regelmatige lagen in Frankrijk en Zwitserland voorkomt. Neufchâtel, 't dal van Travers, Clermont en 't Juragebergte vooral, zijn bekend om hunne asphaltgroeven. Het komt in den handel voor óf in stukken en brokken, óf wel in regelmatige blokken. In het laatste geval is het asphalt, na tot 140° verwarmd te zijn, met eenig steenkoolteer vermengd, en daarna in blokken gegoten van 60 × 30 × 15 centimeter. Het heet dan gewoonlijk mastiek van asphalt.

Kunstasphalt is een mengsel van hars, mineraalteer, zand, grint, kalk en meer andere bestanddeelen.

Men heeft nl. de volgende verhouding:

hars	14	deelen.
mineraalteer	14	„
zand	45	„
grint	22	„
kalk	5	„
	100	deelen.

In andere samenstellingen vindt men ook wel krijt, steenkoolpek, hamerslag, gebakken-steenpoeder, steenkoolteer enz.

Het kunstasphalt komt ook wel in blokken van denzelfden vorm en grootte, als die, welke van natuurlijk asphalt gegoten zijn, in den handel.

BOEKAANKONDIGING.

De oeververdediging in Zeeland, door M. B. G. Hogerwaard, Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat in Zeeland. 1° stuk met 3 teekeningen. Middelburg, Van Benthem en Jutting, 1884.

Onder bovenstaanden titel werd voor enkele weken in beperkten kring eene belangrijke studie verspreid, betreffende den toestand van den calamiteusen Nieuwe-Neuzenpolder.

Achtereenvolgens worden daarin met groote zaakkennis behandeld: het gevolgd stelsel van verdediging door aaneengesloten oeverbezetting, de verkregen uitkomsten, de tegenwoordige toestand der zeewering en strandverdediging, en in algemeene trekken de wijze, waarop met die verdediging in de naaste toekomst behoort te worden voortgegaan.

Sedert de calamiteus-verklaring in 1872 werden, blijkens de vastgestelde rekeningen, ruim 18 ton gouds aan dijks-, oever- en strandverdediging besteed, ongerekend de kosten van beheer, rente van geleende kapitalen enz.

Ondanks deze uitgaven is de toestand nog niet bevredigend, en schijnt het niet mogelijk eene juiste raming van kosten te maken van hetgeen noodig is tot voltooiing der verdediging van den polder.

Zeearmen als de Wester-Schelde verkeeren steeds in een toestand van geulverlegging, waarvan de aanleidende oorzaak meestal niet is na te gaan en nagenoeg zeker niet kan worden opgeheven.

Voor den oever van Neuzen wordt thans een diepte van 53 M. beneden laagwater aangetroffen, ter plaatse waar in 1819 nog boven water gelegen gronden aanwezig waren.

De taak van den waterbouwkundige behoort zich in casu te bepalen tot beveiliging der landstreek tegen de schadelijke gevolgen, die uit de vormverandering van het stroombed kunnen voortvloeien.

Een eerste vereischte is, door herhaalde peilingen en metingen omtrent de verandering van den toestand nauwkeurig op de hoogte te blijven.

De waarde van het overzicht wordt verhoogd door een drietal kaarten, als bijlagen daaraan toegevoegd.

Bijlage 1 vertoont de bedijking van den Nieuwe-Neuzenpolder met voorgelegen schorren, platen en verdedigingswerken. Verschillende dieptelijnen, waaronder die der grootste diepte, zijn met eene blauwe kleur aangeduid.

Bijlage 2 strekt tot vergelijking van den toestand van 1819 met dien van 1879.

De vormverandering van het rivierbed, de verschuiving van platen en geulen worden met een oogopslag, ook voor niet-deskundigen, duidelijk.

Bijlage 3 eindelijk bevat eenige dwarsprofielen der zeewering, waarop met roode kleur een tweetal werken zijn voorgesteld, die ter uitvoering worden aanbevolen.

De kundige schrijver, die, uit den aard zijner betrekking, van het omvangrijke onderwerp eene bijzondere studie maakt, is voornemens zijn onderzoek achtereenvolgens uit te strekken over de verschillende bedreigde kustvakken in Zeeland.

Wij juichen dit voornemen toe en wenschen zijne monographieën in veler handen. Zij zijn leerzaam voor ieder, wien het behoud van den vaderlandschen bodem ter harte gaat en die prijs stelt op vermeerdering van kennis betreffende den waterstaatkundigen toestand van Zeeland; van dat schoone en vruchtbare gewest, waarvan een groot deel aan de zee is ontwoekerd, dat terecht een leeuw worstelende met de golven in zijn wapen voert, en de spreuk: „Luctor et Emergo" in overoude tijden tot devies heeft aangenomen.

J. A. E. M.

VERKOOP VAN BOUWTERREINEN.

Het Bestuur der Domeinen bracht den 15/29 April elf kavels bouwterrein te Koeverden in veiling en kon daarvoor de volgende prijzen bedingen, als:

Kavel	1	ad	17	A.	30	Ca.	*f* 472.50
„	2	„	13	„	50	„	„ 244.—
„	3	„	13	„	80	„	„ 258.—
„	4	„	22	„	40	„	„ 463.50
„	5	„	11	„	10	„	„ 175.—
„	6	„	16	„	10	„	„ 259.—
„	7	„	16	„	70	„	„ 339.—
„	8	„	16	„	40	„	„ 245.—
„	9	„	12	„	80	„	„ 187.50
„	10	„	25	„	50	„	„ 640.—
„	11	„	15	„	30	„	„ 397.50

1 Ha. 80 A. 90 Ca. *f* 3681.—

overeenkomende met gemiddeld 20,398 cent per centiare. Bedenkt men daarbij, dat alle perceelen aan hoofdwegen in de onmiddellijke nabijheid der geamoveerde Frieschepoort gelegen zijn, dan wordt aan het bouwterrein te dier plaatse weinig waarde toegekend, of beter gezegd, is er te Koeverden geen behoefte aan bouwplaatsen. Zoodra de kanalen voltooid zijn, zal daarin verandering komen, althans voor de terreinen, die nabij de voormalige Bentheimerpoort liggen.

De Minister van Financiën, die zich blijkens de voorwaarden van verkoop de bevoegdheid had voorbehouden den verkoop tot de geboden som al dan niet te gunnen, heeft alle kopers van hunne aanbiedingen ontslagen.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

Het Algemeen Reglement voor de Tentoonstelling te Antwerpen is dezer dagen verschenen en daaruit blijkt, dat de Commissie zich belast met het lossen en laden ter plaatse van alle collis, een gewicht van 1500 K. niet te boven gaande, en haar niet later dan 15 April gezonden wordende.

Dat wil zeggen, dat de exposant ter plaatse niets zal te betalen hebben voor het lossen en het vervoer van station of boot tot aan zijn gehuurde plaats, evenmin voor het wegvoeren van daar, naar boot of station en het inladen. Bovendien worden gratis al de ledige kisten geborgen.

Hierdoor worden alle buitengewone, alle ongerekende onkosten vermeden en blijft de exposant geheel uit de handen van de soms tamelijk veeleischende expediteurs. Ieder weet nu van te voren precies, hoeveel hem zijn deelneming zal kosten, hetgeen bij vroegere tentoonstellingen nooit het geval is geweest.

Voor collis, meer dan 1500 K. wegende, kan met het comité in onderhandeling worden getreden en het geeft bij voorbaat de verzekering, dat de kosten matig berekend zullen worden.

De prijzen der plaatsruimte wisselen af van frs. 30 tot frs. 187.50 per M². De gewone peijs in het hoofdgebouw en in de machinen-gaanderij is frs. 70 per meter, natuurlijk met inbegrip der hierboven bedoelde manipulatie. Voor machines, die minstens 4 dagen per week en 5 uren per dag in werking zijn, wordt een reductie toegestaan van 50%.

De tentoonstelling zal geopend worden den 2den Mei des volgenden jaars en minstens 5 maanden duren.

De aanvragen om plaatsruimte moeten geschieden, voor zooverre betreft de inzenders in Europa, vóór of uiterlijk op den 1sten Juli a. s.; voor alle overige blijft deze termijn open tot den 1sten September a. s.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft 1°. bepaald, dat de Commissie voor de examens B volgens art. 60 en C volgens artt. 61—65 der wet van 2 Mei 1863 (Staatsblad n°. 50), voor het jaar 1884 zitting zal houden te Delft; 2°. benoemd tot lid en voorzitter dier Commissie: N. T. Michaëlis, directeur voor de spoorwegen, te 's-Gravenhage; tot leden: Dr. G. F. W. Baehr, Dr. A. C. Oudemans, E. Gugel, N. H. Henket, Mr. B. H. Pekelharing, C. M. Schols, J. A. Snijders Gzn., H. A. Ravenek, Dr. G. J. Legebeke, P. van der Burg, hoogleeraren aan de Polytechnische school; A. le Comte, J. A. van der Kloes, Dr. C. A. Scheltema, leeraren aan de Polytechnische school; A. J. H. Beeloo, hoofdingenieur der marine, te 's-Gravenhage; L. C. P. W. Visser, hoofdingenieur der marine, te Amsterdam; Dr. W. F. Koppeschaar, leeraar aan de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te 's-Gravenhage; K. van Rijn, ingenieur van den provincialen waterstaat, te Utrecht; J. M. Telders, waarnemend eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Reenen; C. de Bruyn, ingenieur van den waterstaat, te Dordrecht; W. C. Metselaar, ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Gravenhage; W. A. M. Piepers, ingenieur bij het toezicht op het stoomwezen, te Rotterdam.

ROTTERDAM. De werkzaamheden aan den nieuwen schouwburg vorderen goed. Zaterdag ll. werd de laatste paal geslagen en hoogstwaarschijnlijk komt de fundeering op den 15den Juni gereed, zooals in het bestek werd voorgeschreven.

ZWOLLE. De Gemeenteraad heeft besloten, op de Nieuwe Markt een overdekte botermakt te doen maken.

DORDRECHT. In de op Vrijdag, 9 dezer, gehouden algemeene vergadering van de werkende leden van het Kunstgenootschap »Pictura" alhier bracht de heer F. Lebret, als Voorzitter a. i., verslag uit van het verrichte in het nu geëindigde genootschapsjaar. Er werd door hem hulde gebracht aan de ijverige kunsttoewijding der werkende leden, vooral bij de teekenoefeningen naar het model en het pleister. Verder herinnerde spreker aan de hoogstbelangrijke kunstbeschouwingen van aquarellen, waaronder die van den heer Mr. W. J. Royaards van den Ham, uit Utrecht, eene eereplaats innam. Tevens werd medegedeeld, en vernam men met veel ingenomenheid, dat het Genootschap van den heer Mr. A. W. Ver Huell te Arnhem de volgende geschenken ontving:

1°. Een exemplaar van diens in druk uitgegeven werk over onzen stadgenoot »Jacobus Houbraken et son oeuvre", 2°. een schilderij met een op roodkoper gegraveerde plaat, voorstellende een gezicht op Dordrecht, gegraveerd door W. Hollar naar Jan Peeters 1625—1677, en bij G. K. Nayler, in diens bekend werk over de graveerkunst, beschreven: von W. Hollar haben wir zwei schöne Blätter, von welchen das eine vorstellt die Stadt Dortrecht."

Ten slotte werd nog ter sprake gebracht, de contributie voor het buitengewoon lidmaatschap te verlagen, teneinde daardoor de belangstelling bij de ingezetenen in Pictura te verhoogen, den smaak voor de bevordering der kunst te vermeerderen, en den werkkring van het Genootschap te verruimen.

— Het bestuur van Doedrecht's Museum heeft ter kennis van het publiek gebracht, dat door mevrouw Henry G. Norton, te New-York, aan het museum ten geschenke is aangeboden een der werken van haren schoonzoon, den in 1876 overleden kunstschilder Alexander Wüst, voorstellende *een waterval in Finmarken* (Noorwegen), en dat genoemde schilderij thans ter berichtiging is gesteld.

— Naar de *Middelburgsche Courant* vernoemt, is door den Gemeenteraad van Veere met 5 tegen 2 stemmen besloten, den veelbesproken beker van Maximiliaan aan het Rijksmuseum in bruikleen af te staan voor eene jaarlijksche contributie van *f* 2000.

Uit dit bericht blijkt niet, of het besluit een gevolg is van met den Staat gevoerde onderhandelingen.

HOORN. In zake den Westfriesschen tramweg Hoorn—Enkhuizen kan worden medegedeeld, dat de Commissaris des Konings aan de betrokken gemeentebesturen bestekken en teekeningen toegezonden heeft der ontworpen lijn door de gemeenten Blokker, Westwoud en Hoogkarspel om die ter inzage aan belanghebbenden beschikbaar te stellen. Bij publicatie wordt een en ander aan ingezetenen bekend gemaakt. Bezwaren tegen de ontworpen ligging kunnen vóór 16 Juni a. s. schriftelijk bij Gedeputeerde Staten worden ingediend.

— Naar de *Delftsche Courant* vernoemt, is aan den concessionaris der drinkwaterleiding aldaar, den heer W. P. van der Laan, op diens verzoek, door het Hoogheemraadschap van Delfland vergunning verleend tot het aanleggen eener waterleiding in de gronden van het Hoogheemraadschap onder de gemeente Monster. Er is echter nog geen besluit gevallen, daar Delfland hoogere eischen stelt dan het aanbod van den heer Van der Laan.

NIJMEGEN. Door den Gemeenteraad is besloten, slechts 16 van de 67 perceelen bouwterrein op de geslechte vestinggronden, welke den 2den Mei jl. in het openbaar werden verkocht, doch waarvan de gunning was voorbehouden, toe te wijzen, terwijl werd bepaald, dat de hoogste bieders de andere perceelen konden behouden tegen *f* 5 per vierkanten meter, mits zij zich binnen 8 dagen, nadat hun dit besluit zou zijn ter kennis gebracht, daartoe bereid verklaren. Naar men vernoemt, hebben eenigen hunner deze verklaring afgelegd.

AMERSFOORT. De Gemeenteraad besloot tot den aankoop van een nieuwe brandspuit naar het model, in gebruik bij de Vrijwillige Brandweer en vervaardigd in de fabriek van den heer Van Bergen, te Heiligerlee. Een bedrag van *f* 2500 werd daarvoor uitgetrokken.

— Aflevering 5 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

De bestijging van de Gletschers van Groenland, door Nordenskjold (met fig.). — Wetenschappelijke vermakelijkheden. Klopgeesten. — Electrische insecten (met fig.). — De nieuwe gasglocilamp van Clamond (met fig.). — De gasoutstekers van Dr. Naret en van J. Ullmann (met fig.). — Het avond- en morgenrood, in verband met het luchtverschijnsel des vorigen jaars. — De verontreiniging der lucht in besloten ruimten door verlichting en ademhaling. — Een bijzonder nachtlampje (met fig.). — De paalwoningen van Zwitserland (met fig.). — Gepolariseerde nummerborden (met fig.). — Een water-vélocipède (met fig.). — Nog iets in zake de uitbarsting van Krakatau. — Proefnemingen met een locomotief, volgens Honigmann (met fig.). — De baroskoop. — Korte berichten. — De reiniging van het standbeeld van Liebig te München. — Correspondentie. — Erratum. — Een visch uit de diepten van den Oceaan (met fig.).

— Tot directeur der Goudsche Waterleiding-Maatschappij is benoemd de heer J. H. Becking, te Gouda.

— Er is aanvrage gedaan voor het maken en exploiteeren van een drinkwaterleiding te Breda.

BENOEMINGEN.

— Door Z. M. is, met ingang van 1 Juni e. k. benoemd tot ingenieur der 1ste klasse voor het stoomwezen N. van Dissel, thans ingenieur der 2de klasse.

Ingaande 8 Mei j.l. zijn door den Minister van Oorlog benoemd tot fortificatie-opzichter 3de klasse, resp. te Delft en Amsterdam, de sergeanten Huisse en Govers, terwijl den sergeanten, die aan het examen voldeden, Hertstein, Böcker, Van der Heiden en Luca, de titulaire graad van sergeant-majoor wordt verleend, en zij gedetacheerd worden bij fortificatiewerken te Utrecht, Bergen-op-Zoom, Arnhem en Den Helder.

ADVERTENTIEN.

TORENUURWERK.

Het BESTUUR der gemeente *URSEM* wacht **prijsopgave** in, zoo mogelijk met **teekeningen** enz., voor 't leveren van een **NIEUW UURWERK** in den Gemeentetoren. Opgaven te zenden aan den Burgemeester. Inlichtingen te bekomen bij S. WIT Jz. te *Otterleek*.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 29 Mei 1884**, 's voormiddags 11 ure, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het maken, leveren, stellen enz. van SCHOOLMEUBELEN.

Aanwijzing Woensdag 21 Mei, 's namiddags 2 ure, in de tweede Overgangsschool aan de Rietgrachtstraat; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Cº., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & Cº.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

H. H. Architecten en Bouwkundigen

worden opmerkzaam gemaakt op mijne Reproductie **PHOTO-LITHOGRAPHIE**; alle **Bouwkundige Teekeningen**, in zwarte lijnen geteekend, worden door deze methode, hetzij in denzelfden of in een verkleinden maatstaf vervaardigd, waardoor dezelve niet alleen zeer spoedig maar ook zeer accuraat en in billijken prijs worden geleverd. Ook Heeren Boekhandelaren worden hierop attent gemaakt, terwijl het zeer geschikt is voor de uitgave van **Geïllustreerde Boekwerken.**

Met achting,
UEd. Dv. Dienaar,
A. KROON,
Photo-Lithograaf en Steendrukkerij, Regulierdwarsstraat N°. 33, Amsterdam.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

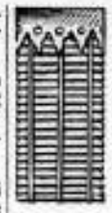

A. P. DE VRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdergracht N°. 22, Amsterdam.
Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN**, uiterst net en solide, tegen den langsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**
Monsters en prijscourant franco en gratis.

STOOM- DISTILLEERDERIJ en LIKEURSTOKERIJ.

Men VRAAGT **ADRESSEN** van Fabrieken, speciaal ingericht tot het daarstellen van **Stoomdistilleerderijen** en **Likeurstokerijen.**

Adres met *franco* brieven, onder letters H B T, aan het Algemeen Advertentie Bureau van NIJGH & VAN DITMAR, *Rotterdam*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING.

Op **Woensdag den 28 Mei 1884** des voormiddags ten 10 uren zal aan het bureau van den Sectie-Ingenieur Jhr. W. HOEUFFT in het Station Delftschepoort te *Rotterdam* worden **aanbesteed:**

1°. **Het uitvoeren van verfwerken aan de Gebouwen en Kunstwerken langs den spoorweg van Rotterdam naar Willemsdorp in één perceel.**
2°. **Het uitvoeren van teerwerken aan Remmingwerken, Bruggedekken enz. langs den spoorweg van Rotterdam—Breda in twee perceelen.**
3°. **Het ophoogen van het Perron, Voorplein, Privaatgebouwtje en verdere werken op het station IJsselmonde.**
4°. **Het uitvoeren van herstellingen en vernieuwingen aan de Remmingwerken, Bruggedekken, Gebouwen, Afsluitingen enz. gelegen in den spoorweg van Rotterdam—Breda, in drie perceelen.**

Inlichtingen zijn te bekomen op het bureau van den Sectie-Ingenieur voormeld en de Heeren P. LEITH, Hoofdopzichter te *Rotterdam*, W. GELENS, Opzichter te *Dordrecht* en G. A. VAN VEGGEL, Opzichter te *Zevenaar*, alwaar ook bestekken zijn te verkrijgen ad *f* 0.50 per stuk.

GEKLOOFDE PLAFONNEERLATTEN.

Fabrikaat der Société Anonyme de découpage mécanique te Brussel.

Het beste en goedkoopste materieel voor plafonds in plaats van riet.

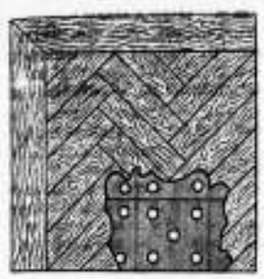

PARQUETS HYDROFUGES.

(*Vochtwerende Parketvloeren*)

bestaande uit steenen vloer, met kegelvormige gaten voorzien, in cement gelegd waarop de houten vloer, van onder met zwaluwstaarten bewerkt, door eene Asphaltmassa bevestigd wordt.

Tevens alle andere soorten van

eenvoudige en rijke Parketvloeren.

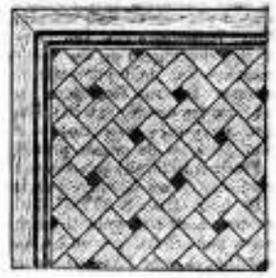

FABRIKANTEN:
La Société Anonyme
La Construction Industrielle
te BRUSSEL.

Waterdichte en onbrandbare Houtasphalt-vloeren

op zores- of gegolfd ijzeren onderlaag, zoowel voor particuliere **Huizen,** als **Fabriekgebouwen, Concertlokalen, Schouwburgen, Ziekenhuizen,** enz. zeer aan te bevelen.

De beste constructie voor bedekking van Bruggen.

Zoowel uit het oogpunt der openbare gezondheid als uit een technisch oogpunt beschouwd, hebben zij boven andere constructie's vele voorderlen, zooals o. a.

Ondoordringbaarheid waardoor ontwikkeling van **huiszwam** en der gezondheid schadelijke stoffen verhinderd wordt. Geen afkoelen der voeten, geen stoffen-ontwikkeling.

Weinig zwaarte en **geringe hoogte,** veel grooter afstand der steunpunten, onbrandbaar en volkomen dicht.
Niet duurder dan gewone houtconstructie.

In verbinding met deze constructie kunnen aangewend worden zoowel **Parketvloeren** met **zwaluwstaart** voorzien, als ook

Marmer Mozaïek en Granitovloeren.

Deze vloeren alsook **Terrazzovloeren,** ook op gewelven of betonlaag, worden door mij kunt en klaar gelegd.

Th. FERD. BIERHORST — Haarlem,
Specialiteit in Vloeren.

Een groote partij **BOTSSTEEN,** zoowel **Andernachsche Lava** als **Natuurlijke Tufsteen (versteend Riet),** afkomstig van de Tentoonstelling, tot zeer lage prijzen TE KOOP in kleine en groote partijen.

G. VAN LENT, Rotterdam.
Vertegenwoordiger der **Ceramiek- en Cementtegelfabriek.**
LÉON DE SMET & Cº., Gent.
Verders specialiteit in:
IJzeren Kerk- en Fabrieksramen.
IJzeren en Houten Rolblinden.
Zweedsche Kamerdeuren.
Italiaansche Mozaïkvloeren.
Prima Portland-Cement.
Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.
Onbrandbare Verf enz.
Prospectussen en Prijscouranten op aanvraag.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
ZERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Blokerstraat
AMSTERDAM.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

— Het bestuur van Dordrecht's Museum heeft ter kennis van het publiek gebracht, dat door mevrouw Henry G. Norton, te New-York, aan het museum ten geschenke is aangeboden een der werken van haren schoonzoon, den in 1876 overleden kunstschilder Alexander Wást, voorstellende *een waterval in Finmarken* (Noorwegen), en dat genoemde schilderij thans ter besichtiging is gesteld.

— Naar de *Middelburgsche Courant* vernoemt, is door den Gemeenteraad van Veere met 5 tegen 2 stemmen besloten, den veelbesproken beker van Maximiliaan aan het Rijksmuseum in bruikleen af te staan voor eene jaarlijksche contributie van *f* 2000.

Uit dit bericht blijkt niet, of het besluit een gevolg is van met den Staat gevoerde onderhandelingen.

HOORN. In zake den Westfrieschen tramweg Hoorn—Enkhuizen kan worden medegedeeld, dat de Commissaris des Konings aan de betrokken gemeentebesturen bestekken en teekeningen toegezonden heeft der ontworpen lijn door de gemeenten Blokker, Westwoud en Hoogkarspel om die ter inzage aan belanghebbenden beschikbaar te stellen. Bij publicatie wordt een en ander aan ingezetenen bekend gemaakt. Bezwaren tegen de ontworpen ligging kunnen vóór 16 Juni a. s. schriftelijk bij Gedeputeerde Staten worden ingediend.

— Naar de *Delftsche Courant* vernoemt, is aan den concessionaris der drinkwaterleiding aldaar, den heer W. P. van der Laan, op diens verzoek, door het Hoogheemraadschap van Delfland vergunning verleend tot het aanleggen eener waterleiding in de gronden van het Hoogheemraadschap onder de gemeente Monster. Er is echter nog geen besluit gevallen, daar Delfland hoogere eischen stelt dan het aanbod van den heer Van der Laan.

NIJMEGEN. Door den Gemeenteraad is besloten, slechts 16 van de 67 perceelen bouwterrein op de geslechte vestinggronden, welke den 2den Mei jl. in het openbaar werden verkocht, doch waarvan de gunning was voorbehouden, toe te wijzen, terwijl werd bepaald, dat de hoogste bieders de andere perceelen konden behouden tegen *f* 5 per vierkanten meter, mits zij zich binnen 8 dagen, nadat hun dit besluit zou zijn ter kennis gebracht, daartoe bereid verklaren. Naar men vernoemt, hebben eenigen hunner deze verklaring afgelegd.

AMERSFOORT. De Gemeenteraad besloot tot den aankoop van een nieuwe brandspuit naar het model, in gebruik bij de Vrijwillige Brandweer en vervaardigd in de fabriek van den heer Van Bergen, te Heiligerlee. Een bedrag van *f* 2500 werd daarvoor uitgetrokken.

— Aflevering 5 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

De bestijging van de Gletschers van Groenland, door Nördenskjold (met fig.). — Wetenschappelijke vermakelijkheden. Klopgeesten. — Electrische insecten (met fig.). — De nieuwe gasgloeilamp van Clamond (met fig.). — De gasontstekers van Dr. Naret en van J. Ullmann (met fig.). — Het avond- en morgenrood, in verband met het luchtverschijnsel des vorigen jaars. — De verontreinigisg der lucht in besloten ruimten door verlichting en ademhaling. — Een bijzonder nachtlampje (met fig.). — De paalwoningen van Zwitserland (met fig.). — Gepolariseerde nummerboeren (met fig.). — Een water-vélocipède (met fig.). — Nog iets in zake de uitbarsting van Krakatau. — Proefnemingen met een locomotief, volgens Honigmann (met fig.). — De baroskoop. — Korte berichten. — De reiniging van het standbeeld van Liebig te München. — Correspondentie. — Erratum. — Een visch uit de diepten van den Oceaan (met fig.).

— Tot directeur der Goudsche Waterleiding-Maatschappij is benoemd de heer J. H. Becking, te Gouda.

— Er is aanvrage gedaan voor het maken en exploiteeren van een drinkwaterleiding te Breda.

BENOEMINGEN.

— Door Z. M. is, met ingang van 1 Juni e. k. benoemd tot ingenieur der 1ste klasse voor het stoomwezen N. van Dissel, thans ingenieur der 2de klasse.

Ingaande 8 Mei j.l. zijn door den Minister van Oorlog benoemd tot fortificatie-opzichter 3de klasse, resp. te Delft en Amsterdam, de sergeanten Huisse en Govers, terwijl den sergeanten, die aan het examen voldeden, Hertstein, Bocker, Van der Heiden en Luca, de titulaire graad van sergeant-majoor wordt verleend, en zij gedetacheerd worden bij fortificatiewerken te Utrecht, Bergen-op-Zoom, Arnhem en Den Helder.

ADVERTENTIEN.

TORENUURWERK.

Het BESTUUR der gemeente *URSEM* wacht **prijsopgave** in, zoo mogelijk met **teekeningen** enz., voor 't leveren van een **NIEUW UURWERK** in den Gemeentetoren. Opgaven te zenden aan den Burgemeester. Inlichtingen te bekomen bij S. WIT Jz. te *Otterlek*.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 29 Mei 1884**, 's voormiddags 11 ure, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het maken, leveren, stellen enz. van SCHOOLMEUBELEN.

Aanwijzing Woensdag 21 Mei, 's namiddags 2 ure, in de tweede Overgangsschool aan de Rietgrachtstraat; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

H. H. Architecten en Bouwkundigen

worden opmerkzaam gemaakt op mijne Reproductie **PHOTO-LITHOGRAPHIE**; alle **Bouwkundige Teekeningen**, in zwarte lijnen geteekend, worden door deze methode, hetzij in denzelfden of in een verkleinden maatstaf vervaardigd, waardoor dezelve niet alleen zeer spoedig maar ook zeer accuraat en in billijken prijs worden geleverd. Ook Heeren Boekhandelaren worden hierop attent gemaakt, terwijl het zeer geschikt is voor de uitgave van **Geïllustreerde Boekwerken.**

Met achting, UEd. Dr. Dienaar,
A. KROON,
Photo-Lithograaf en Steendrukkerij, Regulierswarsstraat N°. 33, Amsterdam.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

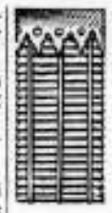

A. P. DE VRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdergracht N°. 22, Amsterdam.
Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN**, uiterst net en solieds, tegen den langsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**
Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

STOOM- DISTILLEERDERIJ en LIKEURSTOKERIJ.

Men VRAAGT **ADRESSEN** van Fabrieken, speciaal ingericht tot het daarstellen van **Stoomdistilleerderijen** en **Likeurstokerijen.**

Adres met *franco* brieven, onder letters H B T, aan het Algemeen Advertentie Bureau van NIJGH & VAN DITMAR, *Rotterdam*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING.

Op **Woensdag den 28 Mei 1884** des voormiddags ten 10 uren zal aan het bureau van den Sectie-Ingenieur Jhr. W. HOEUFFT in het Station Delftschepoort te *Rotterdam* worden **aanbesteed:**

1°. **Het uitvoeren van verfwerken aan de Gebouwen en Kunstwerken langs den spoorweg van Rotterdam naar Willemsdorp in één perceel.**

2°. **Het uitvoeren van teerwerken aan Remmingwerken, Bruggedekken enz. langs den spoorweg van Rotterdam—Breda in twee perceelen.**

3°. **Het ophoogen van het Perron, Voorplein, Privaatgebouwtje en verdere werken op het station IJsselmonde.**

4°. **Het uitvoeren van herstellingen en vernieuwingen aan de Remmingwerken, Bruggedekken, Gebouwen, Afsluitingen enz. gelegen in den spoorweg van Rotterdam—Breda, in drie perceelen.**

Inlichtingen zijn te bekomen op het bureau van den Sectie-Ingenieur voornoemd en de Heeren P. LEITH, Hoofdopzichter te *Rotterdam*, W. GELENS, Opzichter te *Dordrecht* en G. A. VAN VEGGEL, Opzichter te *Zevenaar*, alwaar ook bestekken zijn te verkrijgen ad *f* 0.50 per stuk.

GEKLOOFDE PLAFONNEERLATTEN.

Fabrikaat der Société Anonyme de découpage mécanique te Brussel.
Het beste en goedkoopste materieel voor plafonds in plaats van riet.

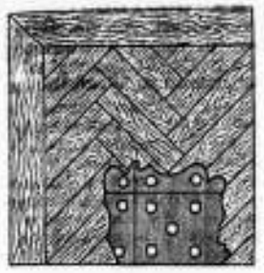

PARQUETS HYDROFUGES.

(*Vochtwerende Parketvloeren*)

bestaande uit steenen vloer, met kegelvormige gaten voorzien, in cement gelegd waarop de houten vloer, van onder met zwaluwstaarten bewerkt, door eene Asphaltmassa bevestigd wordt.

Tevens alle andere soorten van

eenvoudige en rijke Parketvloeren.

FABRIKANTEN:
La Société Anonyme
La Construction Industrielle
te BRUSSEL.

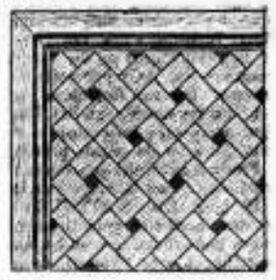

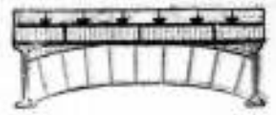

Waterdichte en onbrandbare Houtasphalt-vloeren

op zores- of gegolfd ijzeren onderlaag, zoowel voor particuliere **Huizen,** als **Fabriekgebouwen, Concertlokalen, Schouwburgen, Ziekenhuizen,** enz. zeer aan te bevelen.

De beste constructie voor bedekking van Bruggen.

Zoowel uit het oogpunt der openbare gezondheid als uit een technisch oogpunt beschouwd, hebben zij boven andere constructie's vele voordeelen, zoals o. a.

Ondoordringbaarheid waardoor ontwikkeling van **huiszwam** en der gezondheid schadelijke stoffen verhinderd wordt. Geen afkoelen der voeten, geen stoffen-ontwikkeling.

Weinig zwaarte en **geringe hoogte,** veel grooter afstand der steunpunten, onbrandbaar en volkomen dicht.
Niet duurder dan gewone houtconstructie.

In verbinding met deze constructie kunnen aangewend worden zoowel **Parketvloeren** met **zwaluwstaart** voorzien, als ook

Marmer Mozaïek en Granitovloeren.

Deze vloeren alsook **Terrazzovloeren,** ook op gewelven of betonlaag, worden door mij kant en klaar gelegd.

Th. FERD. BIERHORST — Haarlem,
Specialiteit in Vloeren.

Een groote partij **ROTSSTEEN,** zoowel **Andernachsche Lava** als **Natuurlijke Tufsteen (versteend Riet),** afkomstig van de Tentoonstelling, tot zeer lage prijzen TE KOOP in kleine en groote partijen.

G. VAN LENT, Rotterdam.
Vertegenwoordiger der **Ceramiek- en Cementtegelfabriek.**
LÉON DE SMET & C°., Gent.
Verdere specialiteit in:
IJzeren Kerk- en Fabriekramen.
IJzeren en Houten Rolblinden.
Zweedsche Kamerdeuren.
Italiaansche Mozaïkvloeren.
Prima Portland-Cement.
Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.
Onbrandbare Verf enz.
Prospectussen en Prijscouranten op aanvraag.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
ERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK. VAL DE TRAVERS.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Toen de fundeering voltooid was, en ontzaglijke hoeveelheden bergsteen werden aangevoerd, merkte menig wandelaar met genoegen op, dat de zaak, voor zoover men oordeelen kon, flink werd aangevat.

Naarmate echter het gebouw verrees, bespeurde men dat het al zeer weinig het uiterlijk vertoonde, dat men zoo gaarne aan een kerk gezien had, en vooral van de zijde der streng-geloovigen ontbrak het dan ook niet aan critiek.

Laat ons nu zien, hoe het gebouw, dat naar de plans van den bouwmeester Van Beek werd opgetrokken, zich voordoet uit een oogpunt van kunst beschouwd.

Wanneer men van de zijde van het Leidscheplein nadert, kan men de algemeene silhouet van het gebouw het best waarnemen.

Bismarck, die in 1870 bij het beschouwen van Parijs de *dome des Invalides* „de eerste *Pickelhaube*" in de Fransche hoofdstad noemde, zou diezelfde woorden, en met meer recht dan toen, op de Koepelkerk te Amsterdam kunnen toepassen. De fraaie silhouet, die het werk van Mansard oplevert, en die sedert niet geëvenaard is, ontbreekt geheel, want daar de koepel bijna geen *tambour* heeft, maakt hij een zeer plomp effect, wat door de daaropgeplaatste slanke spits nog verergerd wordt. De *pickelhaube*-vorm is dus bijna volkomen, wat natuurlijk niet zeer behaaglijk is.

Beziet men het gebouw naderbij, dan wordt het aanstonds duidelijk, dat de ontwerper naar oorspronkelijkheid gestreefd heeft.

Onwillekeurig rijst echter de vraag of oorspronkelijkheid, zonder schoonheid, nog wel een verdienste is, en bij het beschouwen van de Koepelkerk kan men die vraag niet anders dan met neen beantwoorden.

Alle stijlen en tijden hebben motieven moeten geven, tot samenstelling van het geheel.

De forsche rustica, die in de woelzieke XVe eeuw den Florentijnschen paleizen zoo goed het karakter van weerbaarheid leende, is aan het soubasement aangebracht, doch met welk doel, is moeilijk te gissen. De hoofdingang, die het onderste deel van een zeer hooge nis beslaat, is versierd met een spitsbogig baldakijn, rustende op een paar rustieke kolommen, zooals die in de XVIIe eeuw bij grotwerken soms gebruikt werden. De kapiteelen der kolommen en de kruisbloem op het baldakijn zijn tot geen periode te brengen, maar waarschijnlijk fantasie.

Het profiel van de cordonlijst, die het soubasement afdekt, is al zeer vreemd, en sluit zich ook bij geen der tot dusverre gebruikelijke vormen aan.

Boven de cordonlijst treft men spitsboogvensters aan, naar XIIIe-eeuwsche voorbeelden gevolgd, terwijl de rustica, hoe anachronistisch dit schijne, daarnevens wordt voortgezet.

De berg- en baksteen wisselen elkander af, en geven een zeer bevredigend kleureffect, dat echter, helaas, de feilen bij de compositie begaan, niet goedmaken kan.

Tot het vreemdste, wat ooit door eenig bouwmeester is uitgedacht, behoort voorzeker de bekroning van het middenrisaliet van den voorgevel. Men ziet daar twee fialen, die door een *claire voie* zijn verbonden, welke den omgekeerden vorm van een topgevel heeft, en dus een V vertoont. Waartoe dit toestel dient, zal wel niemand begrijpen, maar tot sieraad zeker niet.

De dakbedekking heeft den gebogen vorm der Fransche paleisdaken, wat boven de spitsboogvensters zeer vreemd staat. Het geheel wordt bekroond door den straks vermelden koepel.

Treedt men het kerkgebouw binnen, dan gaat men langs een paar houten offerbussen, die .... als hardsteen geschilderd zijn, doch gelukkig op zulk een wijze, dat ieder aanstonds het bedrog merkt.

De achtkante vorm van het inwendige herinnert aan de Noorderkerk. Alwat naar ornement zweemt is vermeden, en ook hier slechts berg- en baksteen gebruikt. Gelukkig is dus het kille, dat een gepleisterde kerk steeds bezit, vermeden. Een gewelf van Amerikaansch grenen schrooten is in den koepel aangebracht, dat waarschijnlijk niet in het oorspronkelijk plan van den ontwerper gelegen heeft; althans in de leibedekking zijn glasruiten aangebracht, die nu vanuit de kerk niet gezien kunnen worden dan door de reten van 't gewelf. Emporen, mede van Amerikaansch grenenhout, zijn tusschen de pijlers van den koepel aangebracht. Zij worden door drie trappen bereikt. In eenige vensters is gebrand glas aangebracht, dat het oog aangenaam treft, al heeft de schildering geen kunstwaarde. De predikstoel is in zeer vreemde vormen en .... eikenhout geschilderd! Deze schoone verf is ook op het andere ameublement aangebracht. De gasornementen, die volmaakt karakterloos zijn, heeft men op vrij ruwe wijze bevestigd. Beschouwt men het inwendige als geheel, dan kan men het niet indrukwekkend noemen. Daarvoor is het te fragmentarisch, te heterogeen.

Het is wel jammer, dat dus ten koste van veel geld, niet een meer bevredigend resultaat is verkregen. De schoone voorbeelden van Protestantsche kerkgebouwen, ons door Hendrick de Keyser nagelaten, hadden den ontwerper kunnen inspireeren, en zeker zoude zijn werk meer de algemeene goedkeuring hebben weggedragen, dan thans, nu hij *à tout prix* oorspronkelijk wilde zijn.

Hopen wij, dat weldra een twaalfde kerk gebouwd worde, schooner dan deze elfde of Koepelkerk.

HET 110JARIGE TIJDPERK DER HOOGE WATERSTANDEN EN DER ALGEMEENE WEERSGESTELDHEID.

(*Vervolg van blads.* 159).

Het duidelijkst springt de gelijkheid der tijdperken en het samenvallen der maximum-jaren voor de verschillende verschijnselen in het oog, als men het honderdjarig beloop *grafisch* voorstelt, namelijk de betrekkelijke getallen der zonnevlekken en noorderlichten en de grootte der dagelijksche afwisseling van de declinatie der magneetnaald als ordinaten uitzet, die loodrecht staan op de jaar-abscissen, en de uiteinden der ordinaten door kromme lijnen verbindt (in den oorspronkelijken tekst kan de belangstellende lezer drie zulke kromme lijnen geteekend zien, die tamelijk evenwijdig loopen). De daaruit ontstaande golflijnen geven een duidelijk beeld van het beloop der drie verschijnselen in de laatste honderd jaren; de toppen der golven geven den tijd en de hoogte der maxima, de diepste inzinkingen de minima aan. De maxima der drie verschijnselen, gelijk de minima, vallen bijna doorgaans in dezelfde jaren, en *groote maxima van het eene verschijnsel komen altijd overeen met groote maxima van het andere.* De noorderlichten schijnen de periodiciteit eenigszins te overdrijven; waar de zonnevlekken en de dagelijksche verandering der magnetische declinatie een hoog maximum aanwijzen, stijgt de kromme lijn der noorderlichten boven hare grens, en waar de beide eerste krommen kleine maxima openbaren, kruipt de kromme der noorderlichten bijna over den bodem.

Bij de beschouwing van de krommen moet de verschillende hoogte der maxima bij elk der verschijnselen de aandacht trekken, inzonderheid als men bedenkt, dat het voorafgaande maximum van 1778 nog aanmerkelijk hooger was. Dit treedt duidelijk te voorschijn in de betrekkelijke getallen der maxima van de zonnevlekken, die voor de achttiende en negentiende eeuw in de volgende reeksen zijn saamgevat.

Maxima-jaren.	1705	1717	1727	1738	1750	1761	1769	1778	1789
Betrekkelijke getallen.	49	52	**80**	85	83	86	100	**154**	132
Maxima-jaren.	1804	1816	1830	1837	1848	1860	1870	1882	
Betrekkelijke getallen.	73	46	71	**138**	124	96	139	59	

De door vette cijfers uitkomende grootste getallen geven aan, dat in 1727, 1778 en 1837 de hoogste maxima hebben plaats gevonden, die men daarom *hoofdmaxima* noemt; zij vormen het *groote tijdperk* van 55 jaren, dat door Fritz reeds jaren geleden voor de noorderlichten tot Christus' geboorte werd aangewezen, zoodat men ze ook voor de zonnevlekken moet doen gelden, daar beide verschijnselen, volgens de figuur, steeds evenwijdig loopen, zonder in aanmerking te nemen, dat het bewijs voor de zonnevlekken in den laatsten tijd eveneens geleverd werd.

Dit 55jarig tijdperk treedt ook duidelijk genoeg te voorschijn bij de hooge waterstanden, wat straks blijken zal; zij laten zich echter scherper begrenzen in verband met de weersgesteldheid van *een* 110*jarig tijdperk*. Zulk een tijdperk is ook bij de zonnevlekken niet te miskennen. Het laagste maximum der achttiende eeuw (49 in het jaar 1705) valt 111 jaren vóór het laagste maximum der negentiende eeuw (46 in het jaar 1816).

Vóór onzen tijd, die een tijd van uitzondering is, liepen ook de twee laagste maxima der twee groote tijdperken ongeveer 110 jaren uiteen (83 in het jaar 1750 en 96 in het jaar 1860). Iets dergelijks geldt tot heden voor de hoofdmaxima. Het zal wel geoorloofd zijn, de kleinere hoofdmaxima van 1727 en 1837 *hoofdmaxima der tweede klasse* te noemen; zij hebben toch 110 jaren tusschen zich liggen. Hoe het met de *hoofdmaxima der eerste klasse* gesteld is, moeten wij nog afwachten. Zeer zeker heeft een dergelijk maximum plaats gevonden in 1778, maar het kleine maximum van 1882 laat ternauwernood verwachten, dat omstreeks 1890 een driemaal zoo groot maximum zal optreden. De onmogelijkheid daarvan kan echter zeer zeker niet worden beweerd. Treedt het op, dan is het 110jarige tijdperk vastgesteld en, volgens bovenstaande opgaven, met veel meer zekerheid dan de kleine elfjarige periode na Schwabe's eerste ontdekking, waaraan toch destijds nauwlijks getwijfeld werd. Treedt omstreeks 1890 geen hoofdmaximum op, dan was het reeds in 1870 daar, want het betrekkelijke getal 139 van dit jaar is reeds grooter dan het hoofdmaximum 138 van het jaar 1837. Men moet dan slechts toegeven, dat in het groote tijdperk de onregelmatigheden even groot zijn als in het kleine, terwijl men tot dusverre voldoenden grond had tot aanneming van het tegendeel.

Toen tot 1870 de tijdperken der zonnevlekken en de evenwijdig loopende tijdperken van de noorderlichten en der dagelijksche verandering van de magnetische declinatie een bijna regelmatig verloop hadden gehad, gelijk de getallen aanwijzen, hield men den grondslag voor veilig genoeg, om de onderzoekingen naar het verband der aardsche weersgesteldheid met de zonnevlekken weder op te vatten. De rij werd geopend door Charles Meldrum, den bestuurder van het meteorologisch observatorium op het eiland Mauritius. Dit eiland wordt aangedaan door de meeste schepen, die op den Indischen Oceaan averij hebben geleden. In de jaren, die meer of min samenvallen met de maxima der vlekken, is de haven dikwijls vol van zulke schepen, terwijl in de minima-jaren het getal werkelijk vermindert. Dit is reeds duidelijk genoeg. Toen nu Meldrum het getal der cyclonen van 1847—1872 zoo nauwkeurig mogelijk naging, bleek het, dat in de maxima-helft van dat tijdperk het getal cyclonen meer dan *dubbel* zoo groot was als in de minima-helft; nog sterker bleek het verschil, toen hij slechts de drie jaren beschouwde, die 't naast bij het maximum lagen.

Later wees Poey aan, dat dezelfde wet ook voor de orkanen van den Atlantischen Oceaan geldt, terwijl de typhons der Chineesche Zee slechts een toenadering eraan deden erkennen, daar het beschikbaar getal waarnemingen voor een volledige erkenning nog te gering was. Terstond na Meldrum's ontdekking werden er de buitensporigste verwachtingen op gebouwd. Die onderzoekers van de zon, welke geneigd zijn de zonnevlekken voor zonne-cyclonen te houden, vonden in het verband tusschen zonne- en aardcyclonen een welkome bevestiging van hunne zienswijze en verkondigden luide de leer, dat de aardsche cyclonen aan een bewoner der maan als aardvlekken moeten toeschijnen, daar zij door een dikke, zwarte wolk van honderden mijlen middellijn bedekt zijn, en jubelden over de gebleken gelijktijdigheid van *zonne- en aardvlekken*. Destijds was de cyclonen-meteorologie en hare toepassing op de weersvoorspelling nog niet zoo uitgewerkt als thans, en de wetenschap van het weder was op menig gebied nog veel donkerder dan tien jaren later. Velen geloofden, dat met Meldrum het ware licht was gekomen (1); zoo meende Lockyer, de beroemde sterrenkundige en specialiteit voor de spectraal-analyse, dat het best wat men doen kon was, den arbeid der meteorologen van de laatste honderd jaren aan de vergetelheid prijs te geven. „Zeker", zeide hij, „is in de weerkunde, evenals in de sterrenkunde, een cyclus, een saros, het ding, dat nagespoord moet worden, en als hij in de gematigde luchtstreek niet te vinden is, gaat hij in de koude of in de heete om hem te zoeken." Ook sprak hij van „German Dryasdusts", van Duitsche boekwurmen, die in het opeenhoopen van honderdduizenden, tot in kleinigheden afdalende, waarnemingen en in het broeien daarop hun zaligheid vonden, terwijl „de *meteorologie der toekomst* zich met dezen slavenarbeid niet behoefde te kwellen."

Nu, sedert deze uitspraak heeft juist de oudere wijze van vorschen zeer aardige uitkomsten verworven door de grondiger bestudeering van de cyclonen en anticyclonen, door de opsporing van hunne wegen, enz., en door de daarop gebouwde weersvoorspelling uit de gelijktijdige barometerwaarnemingen en het telegrafisch algemeen bekendworden ervan. Daar zij evenwel niet

(1) Ten onzent werd de stelling van M. beoordeeld in *De Indische Gids* door Prof. Oudemans, op grond van Britsch-Indische meteorologische waarnemingen. Maar in diezelfde *Gids* vindt men een statistiek van gelden, door de Britsch-Indische Regeering uitgegeven tot leniging van hongersnood, die M's stelling schijnt te bevestigen. Vertaler.

betrouwbaar genoeg is, gelijk de aanhef van dit artikel aantoont, bestaat de juiste middelweg zeker daarin, dat het onderzoek van de cyclonen en dat van den cyclus elk voor zich zelf, zooveel mogelijk elkander steunende maar niet bestrijdende, voorwaarts streven en arbeiden.

Was 't nu het krachtige woord van Lockyer of de bekoorlijkheid van het geheimzinnig verband, of wel, was het, gelijk zoo dikwijls in de geschiedenis der wetenschap gebeurt, dat dezelfde gedachte in verscheidene vorschers tegelijk opdoemt en in alle richtingen wordt vervolgd —, kortom, toen en later wierp een geheele rij van natuurvorschers uit alle volken zich op het verband tusschen de weersverschijnselen en de vlekkentijdperken. In het jaar 1876 stelde de *Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen* te Haarlem de prijsvraag: *Quels sont les phénomènes météorologiques et magnétiques qu'on a des raisons suffisantes de croire en connexion avec les taches solaires?* Het bekroonde antwoord van Fritz te Zürich (1878) vult een grooten quartoband, ofschoon hij natuurlijk slechts de nasporingen tot dat jaar bevat. Daaruit leeren wij ook, dat de Duitsche vorscher Köppen (vroeger te Petersburg, nu aan de *Seewarte* te Hamburg) zijn arbeid over het verband der *luchttemperatuur met de zonnevlekken* reeds vóór Meldrum begonnen had en, door dezen en Lockyer aangespoord, in 1873 aanving hem openbaar te maken en tot heden voort te zetten. Daaruit blijkt, dat de warmtegraad van onzen dampkring ten tijde der vlekken-*minima* hooger is dan ten tijde der maxima, ofschoon het verschil slechts gering is.

Toen nu later Engelsche natuurkundigen de rechtstreeksche uitstraling der zon onderzochten, bleek aan dezen juist het tegendeel van den warmtegraad der lucht; de verwarmende werking der uitstraling van de zon is ten tijde der *maxima* grooter dan ten tijde der minima. Men kan deze uitkomst beschouwen als vanzelf sprekend, daar met het getal der zonnevlekken ook dat der zonnefakkels, in het algemeen de lichtontwikkeling, de uitbarstende werkzaamheid op de zon, toe- en afneemt. Gelijk reeds gemeld werd, houdt Stokes deze uitkomst voor zoo weinig twijfelachtig, dat hij daarop zijn verklaring van het kleine tijdperk der noorderlichten bouwt.

De Duitsche natuurvorschers wilden tot dusverre deze Engelsche stelling niet erkennen, dewijl zij op een te gering getal waarnemingen gegrond is. Thans echter kan twijfel ternauwernood mogelijk zijn.

Onlangs verscheen in de *Astronomische Nachrichten* een opstel over de *periodische Drehung der Grundpfeiler der Berliner Sternwarte* van haren bestuurder W. Förster. Aan deze pijlers heeft men met de instrumenten een draaiïng waargenomen, die met den zomer en den winter afwisselt, en eene tweede, die met het tijdperk der zonnevlekken afwisselt. Ten tijde der maxima volgt de draaiïng dezelfde richting als in den zomer. Daar deze periodieke draaiïng reeds sedert 1839 waargenomen wordt, houdt Förster de periodiciteit voor bewezen en besluit: „De toeneming van de wringing en gedaante-veranderingen der pijlers ten tijde der vlekken-maxima is een *zeker bewijs* voor de plaatsgrijpende *vermeerderde uitstralingskracht* der zon.

Maar hoe rijmt daarmede de tegenovergestelde uitkomst van Köppen omtrent den warmtegraad der lucht? Dit meteorologisch element is een voortbrengsel van de meest verschillende invloeden, terwijl de uitstraling der zon slechts door de gesteldheid van deze en hare verwarmende uitwerking op lichamen slechts door den hoek der stralen en door de stof van het lichaam bepaald wordt. De gemiddelde warmtegraad der lucht hangt bovendien nog van talrijke omstandigheden af, bijvoorbeeld van de geografische ligging, of een land een zeeklimaat of een vastlandsklimaat heeft, van de heerschende winden, van hunne soort, van hunne menigvuldigheid enz.; vervolgens van de hoeveelheid en aard van den regen, maar bovenal van de bevolking. Donkere wintertijden zijn b.v. in den gemiddelden gematigden aardgordel tot tien graden warmer dan heldere, terwijl donkere zomertijden evenveel koeler zijn dan heldere. De noordwestenwind brengt ons het slechtste weder, dewijl hij heldere en om die reden koele nachten, maar donkere en daarom koele dagen geeft. Dus kon zeer wel de invloed der uitstraling van de zon door dien der bewolking opgewogen of geheel omgekeerd worden, als ten tijde der vlekken-maxima de bewolking dichter is dan tijdens de minima; de temperatuursverlaging, die door de bewolking werd teweeggebracht, zou de verhooging door de vlekken-maxima kunnen opheffen of overtreffen, en alzoo ten tijde der maxima een eenigszins lageren warmtegraad der lucht veroorzaken, ofschoon de uitstraling der zon in dezen tijd krachtiger is. Het zou dan slechts moeten vaststaan, dat juist in den tijd der vlekken-maxima de bewolking en hare gevolgen, de val van regen en sneeuw, de overstroomingen enz. sterker zijn dan tijdens de minima. En juist voor dit hoogst belangwekkend feit heeft Meldrum met zijn nasporingen omtrent de cyclonen de eerste gegevens geleverd.

In de voordracht te Brighton, die den Engelschen natuurvorschers de periodiciteit der keerkrings-cyclonen aankondigde, toonde Meldrum reeds door den regenval op verscheidene keerkrings-stations aan, dat aldaar de hoeveelheid regen in de drie jaren, die een vlekken-maximum insluiten, een derde hooger is dan in de drie jaren nabij een minimum. Dit betoog wekte tal van vorschers op tot overeenkomstige onderzoekingen, en weldra bleek het, dat Meldrum's wet bijna voor de geheele aarde geldt. De uitzonderingen zijn zeer gering, hare afwijkingen onbeteekenend en zij bepalen zich tot den gematigden aardgordel. In dezen gordel is het verschil tusschen de regenhoeveelheden in de maxima-tijden en die der minima-tijden niet zoo aanzienlijk als in de verzengde luchtstreek. Iets dergelijks doet zich voor in de peilstanden der rivieren; volgens Fritz vloeit in de rivieren van Middel-Europa ten tijde der vlekken-maxima *een weinig meer* water dan tijdens de minima. In den Nijl echter, die bijna uitsluitend door keerkringswater gevoedt wordt, zijn de hoogste standen in de periode der vlekken-maxima gemiddeld *drie meter hooger* dan ten tijde der minima —, een in het oog vallende bevestiging van Meldrum's wet (1). Het is niet te verwonderen, dat in de gematigde luchtstreek de invloed der vlekken slechts onbeteekenend optreedt; in deze streek toch hangt de hoeveelheid hemelwater van nog andere omstandigheden dan den warmtegraad des dampkrings af, b.v. van de richting eener bergketen, of van de ligging eener plek aan de windzijde of aan de lijzijde van zulk eene keten ten opzichte der heerschende winden (2). Als nu, ondanks deze vele invloeden, toch die der vlekken in de gematigde luchtstreek zoo duidelijk te voorschijn treedt, en als deze invloed in de tropische zone, zooals wij boven zeiden, zoo buitengewoon groot is, wordt dan hierdoor niet beslissend aangetoond, dat de verdampende werking der uitstraling van de zon de hoofdfactor in al deze verschijnselen is? Kan men zich hierover verwonderen, aangezien de aarde voor twee derden met water bedekt is en de verdamping een rechtstreeksche werking der stralen moet worden genoemd, terwijl de verwekking van den warmtegraad der lucht tot de meest ingewikkelde natuurprocessen behoort? Is de uitstraling der zon ten tijde der vlekken-maxima het grootst, dan moet dit ook gelden voor de verdamping, bewolking, hoeveelheid regen, peilstanden der rivieren en overstroomingen.

15 April 1884. (*Wordt vervolgd.*)

(1) Volgens de hierboven vermelde statistiek gaf de Britsch-Indische Regeering in een tijdperk van elf jaren ongeveer honderd millioen gulden tot lenging van hongersnood, ontstaan door droogte, en in het vorige elfjarige tijdperk bijna niets. *Vertaler.*

(2) Maar dit is niet alleen in den gematigden aardgordel het geval. Op Java is het oostelijk gedeelte of de loefzijde veel droger dan het westelijk gedeelte of de lijzijde, tengevolge van den drogen zuidoost-moesson. *Vertaler.*

TENTOONSTELLING TE DELFT

VAN

VOORWERPEN BETREKKING HEBBENDE OP HET LEVEN EN DEN TIJD VAN PRINS WILLEM I.

Het plan bestaat om op 10 Juli a. s. te Delft eene tentoonstelling te openen van voorwerpen, uitsluitend betrekking hebbende op het leven en den tijd van Prins Willem I.

Het doel dezer tentoonstelling is, zooveel mogelijk alles bijeen te brengen wat in verband staat met het leven van dien grooten man.

Gaarne zal de daarvoor benoemde Commissie van u eene opgave tegemoetzien van voorwerpen en zaken, die in uw bezit mochten zijn en u tot het voorgestelde doel tijdelijk wilt afstaan, zooals: documenten; schilderijen, portretten in olieverf, pastel, gravuren, platen; munten, penningen en zegels; boeken en handschriften; voorwerpen van verschillenden aard, huisraad, kleeding, beelden, monumenten, enz.

De Gemeenteraad van Delft, eenparig besloten hebbende den sterfdag des Grooten Zwijgers, den grondlegger van den Nederlandschen Staat, plechtig te herdenken, ter verhooging ook zeker van het nationaliteitsgevoel, heeft de uitvoering van zijn besluit opgedragen aan eene Commissie uit zijn midden. Deze koestert het vertrouwen uwe welwillende medewerking te mogen ondervinden, om zooveel mogelijk het leven van den Zwijger aanschouwelijk voorgesteld te krijgen. In menig raadhuis, kerk, gesticht of museum toch, bevinden zich voorwerpen, die uitstekend voor dat doel zullen geschikt zijn, alsook vooral bij particulieren.

De tentoonstelling zal geopend worden op 10 Juli a. s.

Het voornemen is die gedurende eenigen tijd, b. v. zes weken, in een der zalen van de Polytechnische School te Delft te houden.

Een catalogus zal worden opgemaakt, waarin de omschrijving der voorwerpen, alsmede de namen en woonplaatsen der inzenders voorkomen.

Men wordt beleefd doch dringend verzocht, zoo spoedig mogelijk een eenigszins uitvoerige opgave te willen doen van alwat men bereid is in te zenden, aan het adres van den heer H. L. Janssen van Raay, O.-I. Hoofdambtenaar, Nieuwelaan N°. 1, Delft.

De Commissie behoudt aan zich het recht, voor inzendingen, die minder aan het beoogde doel beantwoorden, te bedanken.

Het tijdstip van inzending en het adres zal nader worden opgegeven. De kosten van heen- en terugzending komen voor rekening der tentoonstelling.

De Commissie zal al het mogelijke doen voor de zorgvuldige bewaring en behandeling der voorwerpen, doch kan zich ingeval van beschadiging of verlies daarvoor niet aansprakelijk stellen.

De voorwerpen zullen tegen brandschade verzekerd worden, wanneer zulks uitdrukkelijk verlangd wordt, onder opgave van het bedrag waarvoor de verzekering moet geschieden.

De medewerking tot het welslagen dezer nationale en historische onderneming wordt in het algemeen ingeroepen.

De Commissie van de tentoonstelling bestaat uit de heeren: A. M. Schagen van Leeuwen, wethouder, Delft, voorzitter; Mr. M. A. Wijnaendts, lid van den Gemeenteraad, Delft; A. A. Vorsterman van Oyen, 's-Gravenhage; F. H. L. van Swieten, gep. majoor der cavalerie, J. L. Moerman, gep. kolonel O.-I. leger, J. D. J. van der Hegge Spies, gep. kapitein-ter-zee, W. F. Meyen, gep. kapitein-ter-zee, J. N. Verschoor, directeur Bank-van-Leening, A. E. Lacomblé, leeraar Polytechnische school en H. L. Janssen van Raay, O.-I. hoofdambtenaar, secretaris, allen te Delft.

HET STIELTJES-MONUMENT.

Ten Raadhuize te Rotterdam had dezer dagen de overdracht plaats van het Stieltjes-monument en bij deze gelegenheid voerde de heer Lodewijk Muller als President der Commissie het woord.

„Bestond er eerst twijfel," — zeide hij — „waar het monument te plaatsen: in Stieltjes' geboorteplaats, of te Zwolle, waar hij de groote kanaalwerken maakte, te Amsterdam, dat hij jaren in de Kamer vertegenwoordigde of te Rotterdam, dat hij in den laatsten tijd tot woonplaats had gekozen, en waar ook groote werken van zijn hand aanwezig zijn, de keuze kon niet lang moeilijk zijn, vooral niet, toen van de *f* 4800, door Nederland samengebracht, Rotterdam alleen *f* 3000 bijdroeg.

Spreker schetste daarop het gedenkteeken.

Het bestaat in een zuil op een hardsteenen voetstuk ter hoogte van 11 meter.

Aan de voorzijde ziet men een medaillon van Carrarisch marmer met het beeld van Stieltjes, vervaardigd door den heer Lacomblé.

Aan de achterzijde vertoont het de attributen van den ingenieur en den krijgskundige.

Rechts staan Stieltjes' naam, zijn geboorte- en sterfjaren: links: „Hulde van vrienden".

Na herdenking van Stieltjes als man van uitstekende gaven van geest en hart, van groote kennis, gepaard aan eenvoud, en even liberaal van denkbeelden als degelijk van karakter, droeg hij het Monument en tevens het Medaillon aan 't Stadsbestuur over.

Het origineel van 't medaillon zal bewaard worden in het *Museum Boymans*, terwijl aan het gedenkteeken een bronzen afgietsel is gehangen.

De Burgemeester aanvaardde, namens de Gemeente, het monument en het medaillon.

Daarna las de Secretaris de oorkonde van overdracht voor, waarmede de plechtigheid werd besloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. De Gemeenteraad behandelde in zijne zitting van 20 dezer het voorstel betrekkelijk de verversching van het water in de grachten: strekkende om het groote, maar kostbare ontwerp van den heer Van der Vegt, hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, niet uit te voeren, maar daarentegen te besluiten om zoo spoedig doenlijk een uitgewerkt plan van oppomping en afvloeiing door Burgemeester en Wethouders te doen opmaken en voorts met het Bestuur van het Grootwaterschap Delfland de voorwaarden te regelen, waarop de uitvoering van zoodanig plan kon geschieden.

Het plan van den genoemden hoofdingenieur zou aan de gemeente zeer groote offers opleggen, waarvan de omvang vooraf niet te bepalen is.

De ingenieur Van der Vegt wil namelijk langs een te graven kanaal, dat door een groote zeesluis in verbinding met de Noordzee moet komen, niet minder dan circa 200,000 M³ vervuild water per etmaal afvoeren, dan door Delfland's water moet worden vervangen. Dat aldus op den duur een afdoende verversching zou verkregen worden, spreekt wel vanzelf, wanneer tevens, gelijk in 't ontwerp wordt gezegd, het nedergezonken vuil, dat door de opgewekte strooming niet zou worden medegevoerd, door baggeren werd verwijderd.

Behalve ondergeschikte moeilijkheden, pleiten echter eenige hoofdbezwaren krachtig tegen dit plan. De genoemde water-

massa kan Den Haag alleen dan dagelijks van Delfland verkrijgen, wanneer dit waterschap bereid is zijne gelegenheid tot waterinlating aanzienlijk uit te breiden. Nu zijn Dijkgraaf en Hoogheemraden geneigd aan Den Haag de bevoegdheid toe te kennen het te maken stoomgemaal, dienende tot oppomping van water, in werking te stellen, zoolang de peilschaal te Delft niet tot 10 cM. onder Delfland's peil is gedaald. Daartegenover wordt echter o. m. de voorwaarde gesteld, dat het beheer over de werking der sluizen, en over de verdere (op kosten van Den Haag aan te leggen) werken, d. i. over het uitlaten of afvoeren van water, geheel aan het Waterschapsbestuur zal verblijven, terwijl het verdedigen der kust, die ten noorden van het te maken kanaal gelegen is, geheel voor rekening van Den Haag zal zijn.

Daar nu die kust van het punt, waar de sluis is ontworpen, tot aan het eind der gemeente 4800 meter lang is, en overwegende, dat de kust benoorden den Hoek van Holland door strekdammen in zee is moeten worden beveiligd, die op onderlingen afstand van circa 300 meter in zee zijn gelegd, en dat *ieder* dier dammen, *behalve* de zeer hooge kosten van onderhoud, ± ƒ 45000 heeft gekost, dan rijst de vraag, welke ontzaglijke verplichtingen volgens deze overeenkomst op de gemeente zouden rusten, en dan is 't duidelijk dat de oorspronkelijke raming van het werk ad ƒ 1,400,000 zou worden overschreden.

Vandaar, dat dit plan voorloopig door B. en W. wordt losgelaten, en zij, aannemende dat Delfland bereid zal blijven afmaling van water te gedoogen, zoolang de waterstand niet beneden 10 cM. is gedaald, het doel hopen te treffen door oppomping van het grachtwater tot een hooger peil en het doen afvloeien van het dus opgepompte water naar zee, *zonder* bouw van een zeesluis met de daarvoor noodig geoordeelde dammen in zee. Of echter die dammen zullen kunnen gemist worden, blijft nog twijfelachtig.

Het ingediende plan van de beide raadsleden Van Malsen en Jhr. Hora Siccama is ingericht om een watermassa van 200,000 M³. per etmaal uit de stadsgrachten weg te voeren, en door schoon water te vervangen. Naar hunne opvatting zijn een diepe ingraving door de duinen en een diepliggende zeesluis onnoodig. Zij wenschen den bodem van het kanaal, voor zoover dit door de duinstreek loopt, niet lager dan 3 meter boven Amsterdamsch peil te doen liggen. Door een uitwateringsduiker, die door de zeewering wordt aangelegd, heeft dan de verdere afvloed naar een stortbed op het strand plaats. Daar die duiker evenees met den vloer op 3 M. boven A. P. wordt gelegd, vervallen de bezwaren van het Hoogheemraadschap Delfland ten opzichte der zeewering. De ontwerpers meenen dat, ten behoeve van de noodige afsluitingen aan de grachten, geen steek- of schutsluizen zullen noodig zijn, maar dat tot dit doel vallaten, aan de bruggen te bevestigen, voldoende zullen wezen.

De Raad heeft besloten een nieuw uitgewerkt plan te doen opmaken en vooralsnog geen uitvoering te geven aan het plan-Van der Vegt.

HOORN. De spoorweg Zaandam—Hoorn is Maandag feestelijk geopend in tegenwoordigheid der Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

ELBURG. Aan den heer R. K. Feenstra is met ingang van 1 Januari a. s. eervol ontslag verleend als gemeente-architect. De Raad besloot voorts, die betrekking alsdan te doen vervallen.

BENOEMINGEN.

Tot directeur van het Museum van Kunstnijverheid te Utrecht is benoemd de heer P. J. Houtzagers, architect aldaar.

ADVERTENTIEN.

Publieke Verkooping

in het **verkooplokaal** van G. THEOD. BOM & Zoon, Keizersgracht bij het Molenpad 428, op **Donderdag 29 Mei 1884**, des avonds ten zeven ure, van eene kleine, doch kostbare verzameling, keurig geconditioneerde, meest **Bouwkundige**

Boek- en Plaatwerken,

nagelaten door een voornaam Bouwkundige. De catalogus is samengesteld door JOH. G. STEMLER Cz., Boekhandelaar te *Amsterdam*, en aldaar benevens aan het Verkooplokaal à 10 cent verkrijgbaar.

Kijkdagen: Particulier op Zondag 25 en Donderdag 29 Mei, Publiek, op Dinsdag 27 en Woensdag 28 Mei.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *Capelle a/d IJsel* zullen op **Vrijdag den 6e Juni 1884**, des middags ten 12 uren ten Raadhuize der Gemeente in het openbaar **aanbesteden:**

Het verbouwen van twee Gemeentescholen met aanbehooren.

Bestek en teekeningen zijn van af Maandag 26 Mei 1884 op alle werkdagen van 9 tot 4 ure ter inzage op het Raadhuis te *Capelle a/d IJsel* en aldaar even als bij den Architect tegen betaling van ƒ 1.50 op franco aanvrage verkrijgbaar gesteld.

Aanwijzing zal worden gedaan op Zaterdag den 31 Mei 1884, des voormiddags ten 9½ ure, te beginnen aan het schoolgebouw in *Wijkheten*.

Inlichtingen geeft de Architect B. VAN DAM Jzn. te *Capelle a/d IJsel*.

Capelle a/d IJsel 23 Mei 1884.

Burgemeester en Wethouders voorn.,
De Burgemeester,
C. VAN BERENSTEIJN.
De Secretaris,
D. H VAN DER LINDT.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Dinsdag 3 Juni 1884**, op het Raadhuis, te 12 uur des middags, in het openbaar doen **aanbesteden:**

Het vergrooten van het gebouw voor de Rijks Postspaarbank, op den hoek van de Stadhouderskade en Gerard Doustraat.

De Voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van ƒ 1 (met één teekening).

Aanwijzing zal worden gedaan op het terrein, op Vrijdag 30 Mei e.k., des namiddags te 2 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, 21 Mei 1884. VAN TIENHOVEN.
De Secretaris:
LE JOLLE.

Inschrijving

op Donderdag 5 Juni 1884,

in het Timmerhuis te *Rotterdam*,

naar de LEVERING van Getrokken IJzeren Pijpen, Fittings, Branders en andere Magazijngoederen, ten dienste der Gemeente-Gasfabrieken te Rotterdam.

De voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, ter lezing op het kantoor der Gemeente-Gasfabrieken, *Oost-Zeedijk*, en zijn voor den prijs van 25 cents, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin No. 73, alwaar ook de gezegelde inschrijvingbilletten tegen betaling van 22½ cents verkrijgbaar zijn.

Provinciale Waterstaat van FRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag den 30ste Mei 1884**, des namiddags ten één ure, zal, bij enkele inschrijving, overeenkomstig §§ 434 en 435 der A. V., in het gebouw van het Provinciaal Bestuur te *Leeuwarden* worden **aanbesteed:**

Het bouwen van eene Uitwateringsluis, ter vervanging van de bestaande Roptazijl, benoorden Harlingen.

Raming ƒ 47000.

Het bestek ligt ter lezing in voornoemd Gebouw. Gezegelde formulieren voor inschrijvingsbiljetten zijn te bekomen tegen betaling van 25 cent en bestekken met teekening tegen betaling van ƒ 1.50 op het Bureau van den Provincialen Hoofdingenieur.

De nodige aanwijzing wordt op de plaats gedaan op *Woensdag 28 Mei e. k.*

Voorts zijn nadere inlichtingen te bekomen bij den Hoofdingenieur voornoemd.

Leeuwarden, 19 Mei 1884.

De Commissaris des Konings in de provincie *Friesland*,
VAN HARINXMA THOE SLOOTEN.

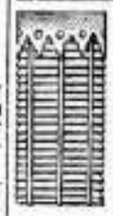

A. P. DE VRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdersgracht N°. 22, Amsterdam.

Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN**, uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**

Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

Authographiesch Atelier.

Authographie vervangt Lithographie en Fotolithographie en **is veel goedkooper.** Teekeningen op elk gebied worden in Authographie bijzonder **net, accuraat** en tegen zeer lage prijzen in den kortst mogelijken tijd uitgevoerd.

Prijsopgaven en proeven van bewerking bij aanvraag, gratis.

H. C. KOSTER Jr., *Utrecht*, Zoutstraat G 381.

H. H. Architecten en Bouwkundigen

worden opmerkzaam gemaakt op mijne Reproductie **PHOTO-LITHOGRAPHIE**; alle **Bouwkundige Teekeningen**, in zwarte lijnen geteekend, worden door deze methode, hetzij in denzelfden of in een verkleinden maatstaf vervaardigd, waardoor dezelve niet alleen zeer spoedig maar ook zeer accuraat en in billijken prijs worden geleverd. Ook Heeren Boekhandelaren worden hierop attent gemaakt, terwijl het zeer geschikt is voor de uitgave van **Geïllustreerde Boekwerken.**

Met achting, UEd. Dv. Dienaar,

A. KROON,

Photo-Lithograaf en Steendrukkerij, Reguliersdwarsstraat N°. 33, Amsterdam.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *ZWARTEWAAL* zullen op **Woensdag den 28 Mei a. s.**, des namiddags ten twee ure, ten Raadhuize aldaar bij inschrijving **aanbesteden:**

Het verbouwen en vergrooten van de bestaande School en verbeteren der Onderwijzerswoning.

De aanwijzing zal geschieden des morgens 10 uur op den dag der aanbesteding.

Bestekken met teekeningen zijn verkrijgbaar à ƒ 1,50 ter Secretarie.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
L. F. J. VAN VLIET.
De Secretaris,
C. BEUKELMAN, *L. S.*

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

ZEE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

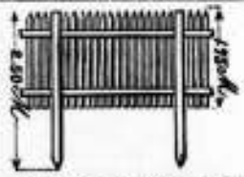

J. & D. VAN DER POT,

ROTTERDAM.
GEKYANISEERD ROTVRIJ
RASTER- en ander HOUTWERK,
in alle op te geven maten, tot 10.25 M³.
niet vatbaar voor de Champion en uitertst langzaam brandend.
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT
en verder TIMMERHOUT,
Vlot- en Slijpdeelen enz.

Prima **PORTLAND-CEMENT,**
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in wichthoudende Vaten van 180 Kilo en Zakken van 70 Kilo,
niet vervalscht met **hoogovenslakken, kalkstoen** of dergelijke bijmengingen.

HYDRAULISCHE en andere KALK,
per Wagon of Scheepslading.

Chemisch bereide Verf,
OLIEBUTSELS, VERNISSEN en ALBASTINE
uit de fabriek van den Heer
P. A. Q. VAN GELDER,
te *Rijswijk* bij *'s Hage.*

HARDSTEEN.
NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA.
ZANDSTEEN.
uit de groeven van

Staudernheimer.	Cordeler.
Breilenheimer.	Wexemer.
Udelfanger.	Roode Kylithaler enz.
Bentheimer.	La Rochette.

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING.

Op **Woensdag den 28 Mei 1884** des voormiddags ten 10 uren zal aan het bureau van den Sectie-Ingenieur Jhr. W. HOEUFFT in het Station Delfshavenpoort te *Rotterdam* worden **aanbesteed:**

1°. **Het uitvoeren van verfwerken aan de Gebouwen en Kunstwerken langs den spoorweg van Rotterdam naar Willemsdorp in één perceel.**
2°. **Het uitvoeren van teerwerken aan Remmingwerken, Bruggedekken enz. langs den spoorweg van Rotterdam—Breda in twee perceelen.**
3°. **Het ophoogen van het Perron, Voorplein, Privaatgebouwtje en verdere werken op het station IJsselmonde.**
4°. **Het uitvoeren van herstellingen en vernieuwingen aan de Remmingwerken, Bruggedekken, Gebouwen, Afsluitingen enz. gelegen in den spoorweg van Rotterdam—Breda, in drie perceelen.**

Inlichtingen zijn te bekomen op het bureau van den Sectie-Ingenieur voornoemd en de Heeren P. LEITH, Hoofdopzichter te *Rotterdam*, W. GELENS, Opzichter te *Dordrecht* en G. A. VAN VEGGEL, Opzichter te *Zwartewaal*, alwaar ook bestekken zijn te verkrijgen ad ƒ 0.50 per stuk.

LOUIS GOFFIN & Cie.

Avenue Rogier 27 Luik.

LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk,** enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

Door den Heer A. H. VAN BERGEN, fabrikant te *HEILIGERLEE* (Prov. *Groningen*), is aan de Gemeente geleverd een nieuwe **BRANDSPUIT, zuig- en persvermogen** en al hetgeen daarbij behoort.

De spuit werd op den bepaalden tijd geleverd en voldeed bij de beproeving volkomen aan de gestelde eischen.

Voor zooveel men uit de beproeving een gegrond oordeel mag vestigen, komt den Heer A. H. VAN BERGEN met zijne **BRANDSPUITFABRIEK** in ruime mate aanbeveling toe.

Kralingen, den 15 April 1884.

Burgemeester en Wethouders,
De Burgemeester,
G. H. LAMBERT.
De Secretaris,
E. L. H. A. QUARIN WILLEMIER.

G. J. VINCENT & Co.,

Kunstsmeden,
SCHIEDAM.

Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de
ZILVEREN MEDAILLE.

Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.

Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

TORENUURWERK.

Het BESTUUR der gemeente *URSEM* wacht **prijsopgave** in, zoo mogelijk met **teekeningen** enz., voor ½ leveren van een **NIEUW UURWERK** in den Gemeentetoren. Opgaven te zenden aan den Burgemeester. Inlichtingen te bekomen bij S. WIT Jz. te *Otterlek*.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS,** enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 29 Mei 1884**, 's voormiddags 11 ure, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden**:

Het maken, leveren, stellen enz. van SCHOOLMEUBELEN.

Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN.** GEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Grasures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

TERRA-COTTA-FABRIEK

gevestigd te ZEIST (sedert 1835),

BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.

Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde

bij het Paleis voor Volksvlijt.

Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel-** en **Profielsteen**, Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir-** en **Mosaïktegels**, alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen alle concurrentie.

Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.

Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek der H.H. OZINGA en VLASKAMP is in onze Magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.

GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bremer VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**

MARTIN & Co.,

Achteroosteinde, AMSTERDAM.

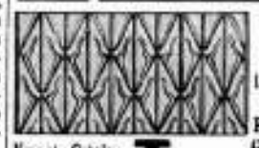

Vraagt Catalog.

NEDERL. **VERZINKFABRIEK.**

Van der Linden & Co.

Dordrecht.

Galv. op LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

Lozanges, IJzeren Daken, en Zijlekt., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

PATENT WINDOW DECORATION (Muntfotografie).

MODERNE GLASVERSIERING.

FABRIKANTEN:

M'CAW. STEVENSON and ORR, Belfast.

ZILVEREN MEDAILLE en le klas GETUIGSCHRIFT

Wereldtentoonstelling, CALCUTTA, 1884.

Volmaakte nabootsing van **geschilderd** en **gebrand Glas.** Het doel van deze uitvinding is om tegen zeer middelmatigen prijs ieder in de gelegenheid te stellen om **ramen, glazen deuren** enz. te **versieren.** De modellen zijn menigvuldig: geschikt zoo voor **openbare** als **particuliere Inrichtingen, Woonhuizen** enz.; van de eenvoudigste tot de meest saamgestelde stijlen en afmetingen, als: **Bloemstukken, Kopstukken, Figuren, Middenstukken** enz. met verschillende **randen,** die al de schoonheid bezitten van **gebrand Glas**

Hoofdagent voor **Nederland** en **Kolonïe:**

H. J. GALLENKAMP, *Arnhem.*

Agenten:

Amsterdam, N. Vos.
Utrecht, H. Huidek.
Den Haag, H. L. D. Figeley.
Groningen, J. H. de Vries.
Arnhem, Wed. A. E. J. de Bruijn & Zoon.
Middelburg, B. Neelmeijer.
Rotterdam, Wautier & Farg.
Den Bosch, A. Mosmans.
» J. Muller Herzet.

Bovendien is deze Patent Glasversiering aangebracht in het **Nederlandsch Handelsmuseum te Amsterdam**, alhaar dagelijks te bezichtigen, terwijl daar tevens alle Inlichtingen, Prijscouranten enz. verkrijgbaar zijn.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL

DE JONGH & C°.

Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen-** en **Tegelvormmachines, IJzeren Kap-** en **Brugconstructiën** enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor **Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.**

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Amsterdam — Geïllustreerd.

PLAN VAN AMSTERDAM (in kleurendruk) met 165 zoo kleine als groote Gebouwen, Parken, Standbeelden, namen van al de Straten en Grachten met duidelijke verwijzing waar die op het plan te vinden; verder met de Kerken, Hôtels, Café's, Bodega's, Bierknijpen, Middelen van vervoer, Bezienswaardig- en Vermakelijkheden etc. Prijs *f* 0.75.

Uitgever: JOH. G. STEMLER Cz., *Amsterdam*.

VERSCHENEN:

J. W. VISSER. HANDLEIDING bij het **ONDERWIJS** in de **STOOMWERKTUIGKUNDE**, deel III met 6 platen à *f* 2.50. Met dit 3e deeltje en een **Atlas**, inh. 15 Platen, is het werk compleet te bekomen voor *f* 7.50. Uitgevers E. J. BRILL, *Leiden* en JOH. G. STEMLER Cz., *Amsterdam*.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Bzn.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. R. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. R. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksdijk, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ten* gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 3.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1° dat zoolang de voorraad strekt, de exemplaren van de villa Silberstein zijn te verkrijgen op franco aanvrage tegen betaling van *f* 0.80;

2° dat wegens het schoonmaken van het lokaal, de sociëteitszaal gesloten zal zijn van 3 tot en met 8 Juni; gedurende dien tijd zal sociëteit gehouden worden in een der benedenzalen van Maison Stroucken, ingang Leidschekade;

3° dat op Woensdag den 11den Juni e. k. een buitengewone vergadering zal gehouden worden, tot mededeeling van het rapport van beoordeeling der prijsvragen, uitgeschreven in 1883—1884.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) EEN HEUGLIJK VERSCHIJNSEL.

Het lieflijke lenteweder lokt thans den stedeling naar buiten. De Amsterdammers, die in hun onmiddellijke nabijheid slechts weinig natuurschoon kunnen vinden, stellen thans dat weinige op dubbelen prijs.

Tot de fraaiste punten in den omtrek der hoofdstad behoort wel het Buiksloter Tolhuis aan de overzijde van het IJ. Het panorama, dat men daar genieten kan, is reeds vanouds beroemd. Al in de XVIe eeuw werd het door schilders en graveurs bij voorkeur tot een onderwerp hunner doeken of prenten genomen, en bijzonder talrijk zijn ook in de XVIIe eeuw de gezichten op Amsterdam van de IJzijde. Wie herinnert zich niet het kapitale doek van Willem van de Velde den jonge op het Trippenhuis?

't Was zeker ook het panorama, dat aan het Tolhuis te genieten valt, dat den dichter de welbekende regelen in de pen gaf

„Aen d' Aemstel en aen 't Y daer doet sich heerlijk ope
Zij die als Keyserin de kroon draeght van Europe."

Wij allen, wij hebben dat panorama in onze jeugd nog in zijn volle schoonheid kunnen genieten. Thans echter, nu het zoogenaamde Stationseiland een gele zandmassa voor de stad vormt, en de zoo schilderachtige gevels van Haringpakkerij en Buitenkant achter hulpstation en viaduct schuil gaan, is veel wat vroeger den schilder aantrok, verdwenen.

Het verdient daarom waardeering, dat men, hoewel beseffende, dat het plaatsen van het groote station aan de IJzijde een kapitale fout is geweest, waardoor de scheepvaart, waaraan Amsterdam zijn opkomst te danken heeft, in ijzeren kluisters geslagen is, toch tracht, zoowel aan het station als aan de huizen van de *De-Ruijterkade*, zooveel mogelijk een fraai aanzien te geven.

Thans reeds eene beschouwing over het station te leveren zou voorbarig zijn, en wij bepalen ons dan ook voor ditmaal tot de huizen aan de *De-Ruijterkade*, aan het schoonste waarvan het kunstlievend Gemeentebestuur te zijner tijd den palm zal geven, terwijl een belooning in klinkende munt zijn gelukkige bezitter zal ten deel vallen.

Wanneer men van de IJzijde de *De-Ruijterkade* nadert, heeft men een goeden blik op het geheel, en bespeurt men met genoegen, dat aan Oud-Holland's berg- en baksteenbouw het leeuwendeel is gegeven.

Aan den oostelijken hoek zien wij het kantoor van de firma De Vries & C°., een zeer pittoresk hoekgebouw, dat min of meer in den geest der Engelsche *cottages* is opgetrokken. De architect Salm heeft eer van zijn werk, en door de verbinding van houtarchitectuur met berg- en baksteen-constructie heeft hij een zeer aangenaam geheel verkregen.

Naast dit kantoor staat het huis van den heer Rutters, een van de laatste werken, die de te vroeg ontslapen Wilkens in verbinding met zijn collega Van Arkel totstandbracht. De Hollandsche Renaissance is hier met veel smaak in toepassing gebracht, en alle stijfheid vermeden. Zij, die dezen gevel uit de afbeelding, die *De Opmerker* verleden jaar daarvan gaf, kennen, zullen zien dat de werkelijkheid bij de teekening niet achterstaat, maar dat de kleurschakeering het effect nog verhoogt.

Het café „De Ruyter" staat een weinig verder. Ook hier is het ontwerp van de hand der heeren Wilkens en Van Arkel. De Hollandsche Renaissance is ook hier aan het woord, en het fraaie beeldhouwwerk, van den heer Franse, draagt veel bij tot het schoone effect.

Als ware het, om den wandelaar duidelijk te maken hoe dorstig de Amsterdammers zijn, is ook in de drie overige gebouwen, tot dusverre aan de *De-Ruijterkade* verrezen, de zoo gewenschte „vergunning".

Het „Volkskoffiehuis", opgetrokken naar het ontwerp van de heeren Sanders en Berlage, heeft een aangenaam uiterlijk. Ook hier is berg- en baksteen tot een behaaglijke afwisseling vereenigd. De stijlvormen zijn ontleend aan de Hollandsche Renaissance, hier en daar met Engelsche motieven gemengd. Symmetrie is, en te recht, ter wille van het pittoresk geheel, opgeoffierd.

Het café „Czaar Peter", welks ontwerper ons onbekend is, toont, dat ook daar gestreefd werd naar een goed geheel. Moge de indruk van het geheel ook niet ongunstig zijn, gaarne had men wat meer karakter in de details gezien, die thans wel wat alledaagsch zijn geworden.

De westelijke afsluiting wordt gevormd door het café-Zincken, dat in de onmiddellijke nabijheid van den zoo deerlijk uit het lood gezakten vleugelmuur van den viaduct staat. Het ontwerp werd geleverd door de heeren Van der Stok Jr. en Geerding, die met beperkte middelen veel totstand wisten te brengen. De moeilijkheden, die de plattegrond aanbood, zijn met talent overwonnen, en de gevel is in goede Renaissancevormen gecomponeerd. Hoewel het gebruik van bergsteen zeer beperkt moest blijven, is toch naar afwisseling in kleur gestreefd.

Er zijn aan de *De-Ruijterkade* nog tal van onbebouwde erven. Gaan de bezitters of de toekomstige bezitters op even artistieke wijze met bouwen voort, dan kan de Gemeenteraad met voldoening terugzien op de vergadering, toen hij het besluit tot het uitreiken der premie nam. Vooral de beoefenaar der bouwkunst heeft dus recht om te spreken van een heuglijk verschijnsel.

(A. et A.)

INGEZONDEN.

Den Haag, 23 Mei '84.

Aan de Commissie voor de Redactie van „De Opmerker."

Naar aanleiding van het verslag der 27e algemeene vergadering zij het mij veroorloofd, betreffende de daarin voorkomende bijlagen „ingekomen en beantwoorde vragen", uwe aandacht op het navolgende te vestigen:

In het werk „Allan, Geschiedenis enz. der stad Haarlem", onder medewerking o. a. van den adjunct-archivaris Gonnet (uitgever J. J. van Brederode), komt in het 3e deel, bl. 292 tot 297, een en ander voor over den toren van de St.-Bavokerk.

Onwillekeurig doet zich de vraag voor of de daarin genoemde meesters Anthonijs en Rombout niet de zeer bekende meesters uit Mechelen zijn, die behoorden tot de familie Keldermans, of dien naam hadden aangenomen, en wier kunstrichting in zoovele gebouwen der Nederlanden van dien tijd is terug te vinden.

Uw geacht eerelid, de heer De Stuers, heeft in *De Kunstbode* over hunne medewerking in de oprichting van eenige monumenten in Zeeland geschreven.

In het werk van Allan zijn tal van merkwaardigheden over bouwkunst en bouwmeesters van Haarlem te vinden, welke ik in uwe aandacht aanbeveel en die wellicht, evenals het boven aangehaalde over den toren, voor overneming in uw blad geschikt zijn.

Betreffende den bouwmeester van den toren van de Oude Kerk te Amsterdam komt het noodige voor in het werk van Scheltema, „Aemstel's oudheid", hetgeen ook overgenomen is in de afleveringen van de „Oude Gebouwen" van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

Met de meeste achting heb ik de eer te zijn

Uw Dw. Dien.

J. P. E. Hoeufft.

Met belangstelling nam de Rapporteur kennis van de bovenstaande bijzonderheden. Ook hem heeft de overeenkomst getroffen, die er bestaat tusschen den toren van het beroemde Raadhuis te Oudenaarde en den toren der St.-Bavokerk te Haarlem.

De eerstgenoemde toren, het ontwerp van Keldermans, is echter meer dan 10 jaar later gebouwd dan de toren te Haarlem, die in 1516 reeds voltooid was. Vóór dien tijd is den Rapporteur geen toren van dien vorm bekend, en hij aarzelde dan ook niet, den Haarlemschen toren als de prototype te beschouwen.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

De 49ste algemeene vergadering der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst werd Woensdagavond, den 28 Mei jl., in het gebouw van het Genootschap *Natura Artis Magistra* gehouden en te ruim zeven uren door den Voorzitter C. Muysken geopend, die den leden welkom heette en in herinnering bracht, dat sinds de jongste, in September gehouden vergadering veel belangrijks was geschied, en het meest belangrijke door het *Bouwkundig Weekblad* was medegedeeld. Met blijdschap en erkentelijkheid wees spreker op het vele, dat in de laatste maanden was gedaan. Werken, in deze vergadering nedergelegd, getuigden voor de betoonde werkzaamheid en belangstelling.

Dank bracht spreker aan de Commissie, die verslag had uitgebracht over de merkwaardigheden der in 1883 hierterstede gehouden tentoonstelling. De arbeid bewijst haar belangloozen ijver en is artistiek uitgevoerd, zoodat de Maatschappij daarmede eer kan inleggen.

Ook ligt de proeve van een Algemeene Bouwverordening voor Nederland, door een Commissie ontworpen, ter vergadering om te worden beoordeeld.

Een ander werk bestaat in de „Voorwaarden bij het uitschrijven, beantwoorden en beoordeelen van prijsvragen aanbevolen", opgedragen aan de leden. Hulde brengt spreker aan de wijze, waarop die taak is opgevat.

Het afgeloopen jaar is van gewicht door het besluit tot oprichting van een waardiger zetel voor de Maatschappij, waarvoor de grondslagen gelegd zijn, terwijl gisteren de opbouw werd aanbesteed. Na deze toespraak opende de Voorzitter de vergadering, om in de eerste plaats het woord te geven aan den Secretaris, die het jaarlijksch verslag uitbracht.

Wij ontleenen aan dit verslag het volgende:

Het ledental, dat volgens vroegere opgave op 31 December jl. 854 bedroeg, ondergaat eene kleine wijziging, daar enkelen in gebreke bleven de contributie te voldoen. De Maatschappij telt 770 gewone, 43 buitengewone en 36 kunstlievende en alzoo te zamen 849 leden. Zij betreurt het afsterven van Dr. Jan van Vloten, den architect H. J. van den Brink, te 's-Hage, en den heer B. van Dijk, hoofd der firma L. van Bakkenes & Co., de vroegere uitgevers van de werken der Maatschappij. Ook verloor zij haar eerelid baron Heinrich von Ferstel, te Weenen.

In 't afgeloopen jaar werden de heeren Emile van den Bergh en Louis Leblan, Voorzitter en Ondervoorzitter van de *Société des architectes de la Région du Nord de la France*, tot ereleden benoemd.

In het Bestuur ontstond eene belangrijke verandering; inplaats van de heeren I. F. Metzelaar en E. Gugel, die bij de periodieke aftreding zich niet herkiesbaar stelden, werden de heeren W. C. Metzelaar en H. W. Veth gekozen, terwijl in de vacature, door het bedanken van den heer J. W. Schaap ontstaan, voorzien werd door de benoeming van den heer H. Cramer te Rotterdam. De heer Muysken werd bij acclamatie tot Voorzitter herkozen.

In het personeel der correspondenten ontstond eenige verandering, daar de heeren J. A. Mulock Houwer te Deventer en J. B. Jager te Groningen als zoodanig optraden. Door het bedanken van den heer A. W. Gulden werd het correspondentschap van Zaltbommel naar Tiel overgebracht en de heer G. A. Scholten aldaar in zijne plaats benoemd. Ook te Venloo werd een correspondentschap gevestigd.

Een voorstel tot wijziging van eenige artikels der wet had betrekking op de verkiezing van Bestuurders en op het inzenden van voorstellen tot wijziging der wet. De bespreking leidde tot het resultaat, dat besloten werd alleen in art. 22 de woorden „minstens 15" te doen vervallen, zoodat, wanneer een nieuwgekozen Bestuurslid ter vergadering bedankt, de candidatenlijst wordt aangevuld tot een nieuw drietal, door toevoeging van hem of hen, die de meeste stemmen hebben verkregen.

De voorgestelde wijziging van art. 56 werd in haar geheel aangenomen, zoodat wijzigingen van enkele bepalingen in de wet geschieden kunnen, niet alleen op voorstel van minstens vijftig gewone leden, maar ook op voorstel van het Bestuur.

De 25ste aflevering van de uitgave der *Afbeeldingen van oude bestaande Gebouwen*, zijnde vier uitvoerige afbeeldingen van het Raadhuis te Delft, zooals het thans bestaat, benevens eene reproductie naar het oorspronkelijke ontwerp van De Keijzer, werd kort na de Meivergadering van 1883 aan de leden toegezonden.

De verslagen der vergaderingen van 1883 werden bij het *Weekblad* verzonden.

Het *Bouwkundig Weekblad* is geregeld verschenen, en heeft, wat tekst en platen aangaat, sedert de vorige jaren aan belangrijkheid gewonnen. Die vooruitgang is te danken aan meerdere medewerking.

Het derde deel van het *Bouwkundig Tijdschrift* is in zijn geheel nog in 1883 kunnen verschijnen, en van het vierde deel, waarin een rapport over de Tentoonstelling van 1883 wordt opgenomen, is de eerste aflevering verzonden. De Commissie, met de samenstelling van dit rapport belast, mocht van buitenaf reeds vele woorden van waardeering vernemen; ook de leden der Maatschappij zullen deze kostbare uitgave op prijs weten te stellen.

Gedurende dit jaar vloeide de stof, die door de Afdeelingen zou kunnen geleverd worden, weder zeer schaars toe.

De bibliotheek ontving verschillende geschenken en ten haren behoeve werd op onderscheidene werken ingeteekend.

De 47ste Algemeene Vergadering werd op Woensdag 30 Mei en den daaraanvolgenden dag in „Natura Artis Magistra" te Amsterdam gehouden, en op den eersten dag bijgewoond door 55 en op den tweeden door 53 leden, waarvan zich een 30tal aan een gemeenschappelijken maaltijd vereenigde.

De 48ste Algemeene Vergadering, op Zaterdag 29 September, mede te Amsterdam belegd, gaf den leden gelegenheid tevens een bezoek te brengen aan de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel-Tentoonstelling. Er waren 79 leden opgekomen en de afdeeling Amsterdam bood hun een collation in het paviljoen van het Vondelpark en vrijen toegang tot de Tentoonstelling aan.

Hoewel de uitvoerige verslagen aan de leden zijn toegezonden, wordt het besluit in herinnering gebracht om de stichting te verwezenlijken van een gebouw voor permanente tentoonstellingen.

Het gezellige middagmaal, door een groot aantal leden bijgewoond in de Hollandsche restauratie op het tentoonstellingsterrein, zal aan alle deelnemers voorzeker nog lang in herinnering blijven.

In 1882 werden de navolgende prijsvragen uitgeschreven, als:

1°. Het leveren van plans voor een Badhuis met zwembassin, Romeinsche- en andere baden voor een stad als Amsterdam.

2°. Eene verhandeling over de ontwikkeling van de Renaissance der XVIe eeuw, in het tegenwoordige Nederland.

3°. Het leveren van een ontwerp voor een Marquise op consolen, boven een buitendeur.

De drie antwoorden, op eerstgenoemde prijsvraag ingekomen, werden in handen gesteld van eene Jury, bestaande uit de heeren E. Gugel, W. C. Metzelaar, H. W. Veth, J. Verheul Dzn. en Th. G. Schill, die ze met de uitgeloofde prijzen bekroonde. Het Bestuur vereenigde zich met de conclusie van het Juryrapport, en gaf aan het ontwerp Thermae novae, van den heer A. J. C. van Gemund, architect te Haarlem, den eersten prijs (de gouden medaille en *f* 300); aan het ontwerp Balneum, van den heer W. C. Koomans, Civ. en Bouwk. Ingenieur te Breda, den tweeden prijs, ad *f* 150 met het getuigschrift, en aan het ontwerp Neptun van den heer H. Hütte, bouwkundige te Overveen, den derden prijs of *f* 100, mede met het getuigschrift.

Voor 1883 werden drie prijsvragen uitgeschreven.

1°. Het leveren van plans voor een Tribune bij het houden van wedrennen.

2°. Een ingang van een begraafplaats voor eene Hervormde Gemeente;

3°. Eene Marquise op consolen boven een buitendeur.

Voor de eerste prijsvraag zijn twee prijzen uitgeloofd; de eerste bestaat uit de verguld-zilveren medaille met *f* 250.— en de tweede uit *f* 150.— in geld.

Voor de tweede prijsvraag is als prijs uitgeloofd de zilveren medaille, benevens *f* 150.— en voor de derde de bronzen medaille, met *f* 50.—. Aan al deze prijzen is het getuigschrift der Maatschappij verbonden en de antwoorden worden vóór of op 1 December 1884 ingewacht.

Het Bestuur der Maatschappij werd door het Comité voor de Afdeeling der Moderne Kunst van de Internationale Koloniale Tentoonstelling uitgenoodigd, om als Jury van beoordeeling op te treden voor de toelating van bouwkundige ontwerpen en teekeningen; het heeft de uitnoodiging aangenomen na bedongen te hebben, dat aan de architecten eene afzonderlijke zaal zou worden afgestaan, en zij daarin dezelfde rechten zouden genieten als elders hunne kunstbroeders. Ook met het in-orde-brengen der zaal voor architectuur heeft het Bestuur zich belast.

Bij gelegenheid van de opening der Tentoonstelling, werden de Voorzitter en de Secretaris uitgenoodigd om de feesten bij te wonen.

In Mei 1883 verzochten Burgemeester en Wethouders der stad Amsterdam het Bestuur, om door het afvaardigen van twee Bestuursleden medewerking te verleenen bij het ontwerpen van een programma der uit te schrijven prijsvraag voor een Beursgebouw, waarvoor de heeren C. Muysken en J. R. de Kruyff werden aangewezen.

In Januari ontving het Bestuur het vereerende verzoek, afgevaardigden te zenden naar het Internationale

Congres van architecten en ingenieurs, door de *Société des architectes et des ingénieurs du Département des Alpes Maritimes* in Nice bijeengeroepen, bij gelegenheid van de Internationale Tentoonstelling aldaar. Daar de Voorzitter op den gezetten tijd te Nice niet tegenwoordig kon zijn, en ook de Vice-Voorzitter, de heer Cuypers, plotseling verhinderd werd daarheen te gaan, heeft alleen de Secretaris zitting genomen in het Bureau van het Congres.

Dank zij de tegenwoordigheid van verschillende Ereleden, die het streven der Maatschappij een warm hart toedragen, werden oude banden nauwer toegehaald en nieuwe aangeknoopt, vooral met Fransche Vereenigingen, die blijken gaven, dat zij niet onbekend waren met hare Nederlandsche Zustervereeniging.

In de Mei-vergadering van 1883 werd het Bestuur gemachtigd, de noodige stappen te doen, teneinde het denkbeeld tot stichting van een gebouw voor permanente Tentoonstellingen te verwezenlijken, en in de daaropvolgende September-vergadering werd het besluit genomen, het plan, opgemaakt door de heeren P. F. Laarman, H. J. Wolter, J. de Haan, J. F. Klinkhamer, J. P. F. van Rossem en C. T. J. Louis Rieber, in uitvoering te brengen, en het in handen genomen terrein aan de Marnixstraat te koopen.

Binnen zeer korten tijd was de leening van *f* 22,000 meer dan volteekend en schreef het Bestuur een prijsvraag uit onder de leden der Maatschappij, om op deze wijze een goed plan van bebouwing te verkrijgen.

Daar de eerste prijsvraag tot geen bepaalde uitkomst leidde, werden een vijftal der mededingers tot een beperkt concours uitgenoodigd; de uitslag van dien wedstrijd was, dat twee ontwerpen bekroond werden en dat van de heeren Schill en Haverkamp voor de uitvoering werd bestemd. Den 22sten Maart werd de fundeering aanbesteed voor *f* 6195 en den 8sten Mei kon de eerste steen gelegd worden door het eerelid Leliman, daarin bijgestaan door zijn jeugdigen zoon Johannes Hendrik Willem. De verdere opbouw is gisteren aanbesteed en gegund aan de firma Cruijff en Schouten voor *f* 28990.

De toestand der Afdeelingen is in het algemeen, naar het oordeel van den verslaggever, gunstiger dan ten vorigen jare. Met lust en ijver werd gewerkt, en met voldoening mag menige Afdeeling neerzien op de vruchten daarvan. In het noorden des lands staat eene nieuwe Afdeeling geboren te worden.

Op 1 Januari 1883 bedroeg het getal leden der afdeeling *Amsterdam* 109, zijnde 4 honoraire-, 59 gewone- en 46 plaatselijke leden. Door 4 plaatselijke leden en 1 gewoon lid werd het lidmaatschap opgezegd, terwijl 15 nieuwe leden toetraden; de afdeeling heeft alzoo nu 119 leden, waarvan 4 honoraire, 73 gewone en 42 plaatselijke.

Acht vergaderingen werden gemiddeld door 16 à 17 leden bijgewoond, terwijl een 20tal personen werden geïntroduceerd.

In Februari '83 bracht het Bestuur een voorstel ter tafel om zoogenaamde leesavonden te stichten, waartoe de Maatschappij de in haar bezit zijnde periodieke werken afstond. Met ijver behartigen de heeren J. de Haan en J. van Looy de belangen dezer zaak, en met meer of minder succes werden de leesavonden tot Mei voortgezet. In November daaropvolgende werden de heeren J. Th. J. Cuypers en W. Langhout Jr. met de beide voorgenoemde heeren uitgenoodigd, leesavonden te organiseeren, en met volhardenden ijver werd deze taak aangevat. De gezellige bijeenkomsten hadden eens per week plaats.

De afdeeling *Arnhem* bestaat thans uit 18 gewone en 9 plaatselijke leden, te zamen 27 leden, tegen 28 in 1882.

Zij hield gedurende 1883—84 zeven vergaderingen, die vrij druk bezocht werden en waarop belangrijke onderwerpen, meest door middel van de vragenbus opgeworpen, ter behandeling kwamen en eenige kunstbeschouwingen gehouden werden.

Op voorstel van het Bestuur werd namens de Afdeeling een adres gezonden aan den Raad der gemeente Arnhem, waarin werd aangedrongen op de restauratie van den gevel van het Raadhuis. Ook werd protest aangeteekend tegen het ontwerp voor eene kazerne te Arnhem, thans in uitvoering, als missende dit ontwerp alle bouwkundige schoonheid en karakter.

Op voorstel van een der leden stelde het Bestuur schetsavonden in, maar de zaak ondervond zeer weinig belangstelling. Ook het Leesgezelschap, waarvan rechtens alle leden der Afdeeling lid zijn, kon vooral in 't laatst van 1883 niet bogen op groote opkomst der leden; die toestand is in den laatsten tijd echter iets verbeterd.

Het aantal leden te *'s-Hage* is sedert 1882 met 3 vermeerderd en thans 124, waarvan 65 tevens lid der Maatschappij zijn. De vergaderingen, geregeld maandelijks gehouden, werden gemiddeld door 25 leden bijgewoond. De kas over 1883 sloot met een batig saldo van ongeveer *f* 480, zoodat de staat der geldmiddelen gunstig mag genoemd worden.

Bij den aanvang van het Afdeelingsjaar bedroeg het aantal leden te *Leiden* 49; 5 nieuwe leden traden toe, zoodat aan 't einde van dat jaar het ledental 54 bedroeg. De 9 vergaderingen werden gemiddeld door 18 tot 28 personen bijgewoond en op den 12^{den} Juli namen 18 leden aan een uitstapje deel, waarbij een bezoek werd gebracht aan Santpoort en Haarlem.

Volgens het verslag kan de staat der geldmiddelen gunstig genoemd worden; een nadeelig saldo was in hoofdzaak door vrijwillige bijdragen gedekt. Evenals reeds zoo vele vorige jaren, werden voor rekening der Afdeeling drie leerlingen op het Genootschap Mathesis Scientiarum Genetrix geplaatst, en steunde zij met haar lidmaatschap de nieuwe practische Ambachtsschool.

Op 1 Januari 1884 telde de afdeeling *Rotterdam* behalve 3 ereleden, 133 gewone- en plaatselijke leden, zijnde 11 minder dan ten vorigen jare. De geldmiddelen zijn voldoende en de opkomst op de 7 vergaderingen, in 1883 gehouden, waren in 't laatst van dat jaar bevredigend; trouwens tal van belangrijke onderwerpen werden er behandeld. Teneinde meer antwoorden te ontvangen op de uitgeschreven prijsvragen, heeft het Bestuur in 't afgeloopen jaar de mededinging opengesteld ook voor leden der zusterafdeelingen. Eene poging, om met behulp van andere genootschappen te Rotterdam den bloei der afdeeling te bevorderen, heeft niet tot het gewenschte doel mogen leiden.

In 1883 verloor de afdeeling *Utrecht* 2 leden; 3 nieuwe traden toe, zoodat zij op ultimo December van dat jaar 42 leden telde, waaronder 28 leden der Maatschappij.

Gedurende de wintermaanden werden 6 bijeenkomsten gehouden, gemiddeld door een tiental leden bijgewoond, en belangrijke onderwerpen besproken of kunstbeschouwingen gehouden.

De geldmiddelen lieten onder andere toe aan het te Utrecht op te richten Kunst-Nijverheids-Museum eene jaarlijksche bijdrage te verstrekken. Voor 1884 is die toelage gesteld op *f* 25.

Bijwijze van proef is in den zomer een wetenschappelijke tocht ondernomen naar de werken van de Utrechtsche Waterleidingmaatschappij op de Soesterheide, waaraan door een 20tal leden werd deelgenomen.

Het ledental te *Leeuwarden* is met 1 vermeerderd, zoodat het thans 23 bedraagt, en de rekening over

1883 sloot met een batig saldo. Gedurende zeven wintermaanden werden maandelijks vergaderingen gehouden, met een opkomst van gemiddeld 10 à 12 personen. Het uitgebreide en in druk verschenen verslag der Afdeeling wijst erop, dat, moge al bij het einde van het tweede Afdeelingsjaar niet geboogd kunnen worden op groote vermeerdering van het ledental, er toch redenen bestaan tot tevredenheid, vooral met het oog op de leden, die zich beijverd hebben om de bijeenkomsten nuttig te doen zijn.

De Afdeeling *Haarlem* zond geen verslag en een verzoek daarom bleef onbeantwoord, terwijl van de Afdeeling *Zwolle* andermaal niets vernomen werd.

Naar aanleiding van een verzoek der Afdeeling Rotterdam, heeft het Bestuur der Maatschappij zich tot Z. M. den Koning gewend met een adres, om het verzoek te steunen van de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid, waarbij werd aangedrongen op de oprichting van een proefstation voor bouwmaterialen en brandstoffen.

Laatstgenoemde Maatschappij ontving een antwoord, waarbij het verzoek niet werd ingewilligd.

De Buitengewone Bestuursvergadering, waarbij de Voorzitters en Secretarissen der Afdeelingen tegenwoordig zijn, werd dit jaar op 24 April gehouden. De afdeelingen Amsterdam, Arnhem, 's-Gravenhage, Haarlem, Leiden, Rotterdam en Utrecht waren vertegenwoordigd.

Nadat de Voorzitter de aanwezigen verwelkomd en in korte trekken aan de hoofdpunten van de geschiedenis der Maatschappij herinnerd had, gaf hij gelegenheid aan de gedelegeerden der afdeelingen om hare belangen ter tafel te brengen. De heer Vogel wees er toen op, dat alle afdeelingen wachtende waren op eene beslissing omtrent art. 52.

Na voorlezing van de conclusie der Commissie, door het Bestuur benoemd om advies uit te brengen, en na aangetoond te hebben, dat de financiën der Maatschappij daarbij niet gebaat zouden worden, stelde de Voorzitter de aanwezigen in kennis met het preadvies van het Bestuur, dat niet algemeen, maar toch door de groote meerderheid werd toegejuicht. Jongelieden worden daarbij geholpen, terwijl aan het argument, dat er nu nog personen zullen gevonden worden, voor wie het te bezwaarlijk is om behalve de contributie der Afdeeling ook b. v. *f* 5 als lid der Maatschappij te betalen, weinig gewicht gehecht wordt.

De Penningmeester bracht daarop de begrooting voor 1885 ter tafel, waarover weinig discussie gevoerd werd.

Met groote belangstelling werd daarop door de aanwezigen kennisgenomen van de 1^{e} aflevering van deel IV van het Tijdschrift, waarin het rapport over de Internationale Tentoonstelling van 1883 voorkomt.

Door den heer F. J. Nieuwenhuis werd het concept voor eene algemeene Bouwverordening voor Nederland overgelegd en verzocht, de hoofdstrekking daarvan te bespreken op de aanstaande Algemeene Vergadering. Nadat dit met betuigingen van bijval was toegestaan, werden de afdeelingen 's-Gravenhage, Arnhem en Leiden volgens rooster uitgenoodigd, elk een afgevaardigde te benoemen, om de rekening en verantwoording van den Penningmeester na te zien.

De Voorzitter besprak daarop den belangrijken inhoud van een schrijven van den heer W. C. Metzelaar, over het onderwijs in de bouwkunde, vooral met het oog op hen, die later als opzichter zullen werkzaam zijn. De schrijver stelt voor, dat de Maatschappij trachte in dit gedeelte van het bouwkundig onderwijs verbetering aan te brengen, met behulp der afdeelingen en correspondenten, door allereerst gegevens te verzamelen in hunne omgeving, en daardoor voorgelicht, waar noodig, op verbetering aan te dringen.

Na uitvoerige discussie werd besloten, het stuk van den heer W. C. Metzelaar in het *Weekblad* op te nemen en den steun der afdeelingen en correspondenten te verzoeken.

De Secretaris eindigde zijn verslag met de mededeeling, dat er 95 biljetten waren ingekomen voor de keuze van candidaat-bestuurders. Voor de vacature *Redeker Bisdom* kwamen in aanmerking de heeren N. Redeker Bisdom met 60 en C. Muysken met 26 stemmen, en voor de vacature *Muysken* de heeren C. Muysken met 61 en N. Redeker Bisdom met 20 stemmen.

Bij het bedanken van den Secretaris voor het uitgewerkte verslag, wees de Voorzitter op den omvang der werkzaamheden, aan het secretariaat verbonden en uitte daarbij de wensch, dat de Maatschappij nog tal van jaren partij mocht trekken van haar wakkeren Secretaris.

De Penningmeester bracht daarop verslag uit; de ontvangsten over het afgeloopen jaar bedroegen:

contributiën		*f* 11359.09
verkoop boeken en platen		„ 34.50
renterekening		„ 183.10
		f 11576.69

De uitgaven werden meerendeels in ronde getallen opgegeven:

weekblad en tijdschrift	ruim	*f* 5000.—
oude bouwwerken	ong.	„ 1600.—
prijsvragen	„	„ 350.—
uitgave bekroonde ontwerpen	„	„ 600.—
vergaderingen	ruim	„ 350.—
tentoonstellingen	ong.	„ 100.—
bibliotheek	ruim	„ 600.—
onderwijs		„ *nihil*
honoraria		„ 2665.—
reiskosten		„ 608.—
vracht, advertentiën, drukkosten	±	„ 400.—
toelage aan de afdeelingen		„ 290.—
onderhoud huis Kapelsteeg	ruim	„ 200.—
onvoorziene uitgaven		„ 1884.—
Het juiste bedrag van alle uitgaven is		*f* 15563.17
en dat der ontvangsten		„ 11576.69
zoodat over 1883		*f* 3986.48

meer werd uitgegeven dan ontvangen. Het batig saldo, vroeger groot *f* 6204.68, wordt daardoor tot ruim *f* 2200 teruggebracht.

Het overschrijden der uitgaven met ongeveer 4 mille boven het totaal der ontvangsten, werd veroorzaakt door de kosten ad ± *f* 1000 voor het aanschaffen eener matrijs voor de medailles der Maatschappij, de meerdere onkosten ad ± *f* 2000 voor de gratis toezending van het *Tijdschrift* aan alle leden en de nagekomen rekeningen ad ± *f* 1000, betrekking hebbende op de tentoonstelling, in 1882 in het Rijks-Museum gehouden.

De balans sluit met een batig saldo van *f* 16687.45, vertegenwoordigende de waarde van de bezittingen der Maatschappij.

De Voorzitter bedankte den Penningmeester voor het rapport, te meer daar de bemoeiingen, aan zijne betrekking verbonden, in den laatsten tijd door het oprichten van een maatschappelijk gebouw vermeerderd zijn.

De heer F. H. van Malsen uit 's Gravenhage, rapporteur der Commissie voor het nazien der rekening en verantwoording van den Penningmeester, verklaarde dat de rekening met de bescheiden vergeleken en accoord bevonden was, zoodat de Commissie eenstemmig was in het voorstel om den Penningmeester voor

het gehouden beheer décharge te verleenen, waartoe bij acclamatie besloten werd.

De Voorzitter wijst de heeren D. E. C. Knuttel, J. E. G. Noordendorp en H. J. Wolter als leden der Commissie van stemopneming aan en noodigt de Vergadering uit, de candidatenlijsten voor de beide vacatures, waarop slechts twee namen voorkomen, met een derden aan te vullen. Bij eerste stemming bekomen de heeren Daniel J. Sanches 21 en J. de Haan 15 stemmen, zoodat deze heeren op de lijst van candidaat-bestuurder geplaatst worden en wel eerstgenoemde voor de vacature *Redeker* en de tweede voor de vacature *Muysken*.

Tot de benoeming van Bestuurders overgaande, blijkt dat 57 van de 69 stemmen zijn uitgebracht op den heer N. Redeker Bisdom, die op uitnoodiging van den Voorzitter zich bereid verklaart de benoeming aan te nemen.

De heer Muysken wordt met 63 van 70 stemmen tot Bestuurder herbenoemd en neemt die benoeming aan op uitnoodiging van den Vice-Voorzitter Cuypers. Laatstgenoemde heer ziet in het groot aantal stemmen, op den heer Muysken uitgebracht, een bewijs van waardeering der wijze, waarop de Voorzitter optreedt en knoopt aan die goedkeuring het voorstel om den afgetreden Voorzitter met acclamatie opnieuw te benoemen. Onder toejuiching heeft die benoeming plaats, waarop de Voorzitter zijne erkentelijkheid betuigt voor de bewijzen van sympathie, en ook voor het vervolg zich aanbevolen houdt voor de welwillende medewerking van de leden in het algemeen en van het Bestuur, waaraan hij bij deze gelegenheid warmen dank brengt.

Alvorens tot de uitreiking der bekroningen over te gaan, zeide de Voorzitter het bureau van stemopneming dank. Aan den heer A. J. C. van Gemund uit Haarlem werd de gouden medaille geschonken, hem reeds ten vorigen jare toegekend, en aan de heeren Th. G. Schill en D. H. Haverkamp te Amsterdam de zilveren medaille voor het bekroonde ontwerp voor een maatschappelijk gebouw. De Voorzitter wijst op het bijzondere gewicht dezer onderscheiding en reikt daarop hetzelfde eermetaal aan den heer Jurriaan Kok, wiens ontwerp om de velerlei verdiensten, die het had, deze onderscheiding eveneens is waardig gekeurd.

Bij de behandeling van de begrooting voor het volgende jaar, bracht de heer J. H. Leliman hulde aan den Penningmeester en werd er door hem op gewezen, dat de mannen, die de Maatschappij omwerkten, steeds beweerd hadden een uitgever te kunnen vinden, die met eene tegemoetkoming van *f* 500 per jaar zoowel weekblad als tijdschrift zou publiceeren. Instede daarvan wordt nu voor deze zaak *f* 7000 besteed, en hoewel het tijdschrift kan dienen om den bloei te bevorderen vindt spreker de uitgave hoog. De heer Leliman herinnert zich uit den tijd, toen hij de eer had aan de groene tafel te zitten, dat de firma Van Bakkenes de kosten op *f* 3800 berekende en op dien grond acht hij de uitgave van *f* 7000 te hoog en daarentegen die van *f* 190 voor onvoorziene uitgaven te laag, evenals die voor de belooningen voor de beantwoording van prijsvragen, daar klinkende munt de mededinging steeds zal aanmoedigen.

De heer N. Redeker Bisdom antwoordde, dat de vorige spreker ten onrechte den post van honoraria ad *f* 2650 onder de uitgaven voor tijdschrift en weekblad gerekend had. Onder den post van *f* 4500, op de begrooting voor tijdschrift en weekblad uitgetrokken, is alles begrepen en de aangehaalde 2650 gulden dienen voor traktement van den Secretaris en de beambten der Maatschappij. Daarbij komt, dat tegenwoordig het honorarium aan de medewerkers geregeld betaald wordt, dat onder het oude régime geen plaats vond en hiervoor werd in 1883 *f* 1500 uitgegeven. Wat nu de prijsvragen aangaat, werd wel degelijk eene belooning in geld verstrekt, zijnde behalve de medailles, *f* 300 voor het ontwerp van een Badhuis en *f* 250 voor dat van het maatschappelijk gebouw, makende te zamen *f* 550.

De heer Leliman vernam, dat hij van abuizen beticht wordt, maar meent, dat dit aan de min juiste omschrijving der posten van de begrooting ligt; hij handhaafde het voorstel om meer geld voor de prijsvragen en ook voor de bibliotheek toe te staan.

De heer Redeker Bisdom stemde toe, dat de omschrijving juister had kunnen zijn, maar hield vol, dat de post voor honoraria geene betrekking op het weekblad kan hebben. Wat nu de uitbreiding der bibliotheek aangaat, deze zou vooralsnog geene aanbeveling verdienen, daar zij thans in de hanebalken geborgen wordt en het nieuwe gebouw een waardiger plaats zal aanbieden; daarbij komt, dat het budget binnen de grenzen der ontvangsten moet blijven.

De heer F. H. van Etteger beveelt de bespoediging der uitgave van het Bouwkundig Woordenboek aan en wil daarvoor een memoriepost uittrekken om de zaak aan de orde te houden, waarna de algemeene beraadslagingen gesloten en de afzonderlijke posten behandeld worden.

Achtereenvolgens werden de verschillende uitgaven zonder stemming goedgekeurd; bij post 6, waar voor prijsvragen slechts *f* 400 is uitgetrokken, zeide de heer Leliman, dat in het belang der medewerkers veel meer geld moet worden toegestaan; voor de prijsvraag der Beurs is *f* 36000 uitgeloofd en de Maatschappij stelt *f* 400 voor 3 prijsvragen beschikbaar. Eveneens besprak de heer Leliman den post van *f* 50 voor bevordering van het bouwkunstig onderwijs, waarop de heer Redeker Bisdom antwoordde, dat deze post onbeduidend is, maar in elk geval meer dan *f* 1, zooals vroeger daarvoor werd uitgetrokken; spreker hoopte dat de geldmiddelen zullen toelaten hiervoor weldra meer te besteden.

Bij post 10, handelende over de tentoonstellingen, bracht de heer Van Etteger hulde aan het Bestuur en aan de Commissie, die de taak voor de uitvoerige beschrijving der in 1883 gehouden Tentoonstelling op zich genomen en zoo verdienstelijk volbracht heeft, waarop door den heer J. F. Groll voor dit blijk van waardeering bedankt werd. De heer Leliman achtte den memoriepost voor tentoonstellingen gevaarlijk, daar het van belang is, dat de Maatschappij flink optreedt bij de aanstaande Landbouwtentoonstelling en daaraan zijn kosten verbonden. Spreker betuigde zijn leedwezen dat de werken der Maatschappij bij de Tentoonstelling, ten vorigen jare gehouden, niet bekroond en buiten mededinging met andere projecten gesteld zijn, waarop de heer P. J. H. Cuypers, oud-voorzitter der betrokken Jury, antwoordde, dat de Commissie op de inzending der Maatschappij niet met minachting heeft neergezien en haar niet bekroonde, omdat zij, in navolging b. v. van de Weener Jury, besloten had, inzendingen van vereenigingen buiten mededinging te houden.

De heer Van Etteger gaf zijne bevreemding te kennen dat de post voor vergaderingen voor *memorie* was uitgetrokken, te meer daar de opening van het maatschappelijk gebouw wellicht met eenige plechtigheid zal gepaard gaan, waarvoor uitgaven bestreden moeten worden.

De heer Redeker Bisdom deelde als zijne meening mede, dat deze kosten op de afzonderlijke exploitatierekening van het gebouw gebracht kunnen worden. In antwoord op de bemerking van den heer Scheltema, dat de September-vergadering, als ze buiten Amsterdam gehouden wordt, onkosten geeft, zeide de Penningmeester, dat deze grootendeels uit reiskosten bestaan, die uit post 12 bestreden worden en dat de verdere uitgaven gewoonlijk door de kas der Afdeeling betaald worden.

Zonder hoofdelijke stemming werd daarop de begrooting van *f* 12115 zoowel in ontvangst als uitgaaf, aangenomen.

De bepaling der plaats voor de September-vergadering is het laatste punt, op de agenda van dezen avond voorkomende, waaromtrent de Voorzitter in het midden brengt, dat de laatste vergaderingen te Rotterdam, 's-Gravenhage, Arnhem en tweemaal te Amsterdam hebben plaats gehad, zoodat hij in overweging geeft eene keuze te doen tusschen Haarlem en Leeuwarden, want Zwolle heeft geene teekenen van leven gegeven.

Op de vraag van den Voorzitter aan den heer Noordendorp, of de Afdeeling er belang in zou stellen de September-vergadering in Leeuwarden te houden, antwoordt laatstgenoemde heer, dat hij als Voorzitter dier Afdeeling de verzekering durft geven, dat het haar aangenaam zou zijn als in dien geest besloten werd, maar niet uit het oog mag verloren worden, dat zij nog jong en krachteloos is.

De Voorzitter bedankte den heer Noordendorp voor de bewijzen van gastvrijheid, en na eenige discussie werd met toejuiching besloten Leeuwarden voor de September-vergadering aan te wijzen, waarna de vergadering gesloten en tot den volgenden dag verdaagd werd.

In het lokaal der vergadering had de heer Th. Ferd. Bierhorst eene belangwaardige verzameling van verschillende materialen tentoongesteld en aan de wanden prijkten de teekeningen van verschillende stations en halten op de lijnen Amersfoort—Nijmegen en Nijmegen—Venloo, allen ontworpen door den heer M. A. van Wadenoijen. Daarneven werd het oog getrokken door de teekeningen, behoorende bij het Rapport over de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling, dat door de Maatschappij wordt uitgegeven; voorts door de perspectievische teekening van den heer Berlage, voorstellende het volkskoffiehuis „De Hoop" aan de De-Ruyterkade en het bekroonde ontwerp eener kamerbetimmering van den heer Johan Vlaanderen te Leiden, in antwoord op eene prijsvraag der afdeeling Rotterdam ingezonden. Nog rest ons melding te maken der geschilderde paneelversieringen van den heer K. Sluijterman en de teekeningen van verschillende valremmen met lifts, ontworpen door den heer P. F. Laarman. Op het laatste systeem, door genoemden heer Laarman bij den bouw van het gesticht St.-Bernardus te Amsterdam in practijk gebracht, werd door hem octrooi aangevraagd.

Vergadering van Donderdag 29 Mei 1884.

De Voorzitter C. Muysken opende te ruim twee uren de vergadering en verzocht den Secretaris het rapport te lezen der Commissie, die de voorstellen tot wijziging van art. 52 der wet onderzocht heeft. Wij ontleenen aan dit stuk, dat de volgende voorstellen onderzocht zijn, als:

A. Van het Bestuur der Afdeeling Rotterdam met 72 handteekeningen het volgende:

De ondergeteekenden, gewone leden der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, hebben de eer voor te stellen om art. 52 der wet van de Maatschappij te wijzigen en daarvoor het onderstaande in de plaats te stellen:

„De Afdeelingen kunnen ook tot leden aannemen personen, die geen leden der Maatschappij zijn. Zij dragen den naam van *Plaatselijke leden*. Deze hebben bij zaken en voorstellen de Maatschappij betreffende, slechts eene adviseerende stem."

B. Van den heer J. B. Kam, met 71 handteekeningen:

De ondergeteekenden, leden der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, stellen voor art. 52 der wet (luidende: de Afdeelingen kunnen slechts tot leden aannemen de gewone-, buitengewone- en kunstlievende leden der Maatschappij) in dien zin te wijzigen, *dat deze bepaling niet geldt voor jongelieden van 16 tot 23 jaar.*

C. Van den heer Daniel. J. Sanches, met 57 handteekeningen.

De ondergeteekenden, gewone leden van de Maatschappij, hebben de eer u uit te noodigen, aan de algemeene vergadering, in Mei 1884 te houden, voor te stellen: het laatste gedeelte van art. 5, aanvangende met *kunstlievende leden* enz. tot *f* 5 *per jaar*, te wijzigen en te doen luiden: *kunstlievende leden betalen eene contributie van f 2. Op verlangen worden hun de te verschijnen afbeeldingen van onde gebouwen verstrekt tegen eene jaarlijksche vergoeding van f 2.*

D. Van 66 leden der Maatschappij:

Naar aanleiding van breedvoerige discussiën, gehouden in eene vergadering te Utrecht, waar vertegenwoordigd waren de afdeelingen Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage, Arnhem en Utrecht, noodigen de ondergeteekenden het Bestuur der Maatschappij uit aan de algemeene vergadering, in Mei 1884 te houden, voor te stellen de volgende wijziging der Wet:

1°. Artikel 4 te lezen:

De Maatschappij bestaat uit gewone, buitengewone, plaatselijke afdeelings-, kunstlievende- en ereleden.

Het lidmaatschap enz.

2°. In art. 5 in te lasschen:

Plaatselijke afdeelingsleden kunnen aangenomen worden, mits f 2 contributie aan de Maatschappij betalende. Zij hebben daarvoor stem op de algemeene vergaderingen en kunnen het Bouwkundig Weekblad à f 4 per jaar en de verdere uitgaven der Maatschappij tot verminderden prijs, in overleg met het Bestuur te bepalen, bekomen.

3°. Het slot van de eerste zinsnede van art. 19 te lezen: *en bovendien een stembiljet aan de gewone en aan de plaatselijke afdeelingsleden.*

4°. In art. 52 te laten vervallen *gewone, buitengewone en kunstlievende.*

E. Van het Bestuur der Afdeeling Arnhem, ondersteund door 54 handteekeningen, de volgende wijzigingen:

Art. 5, alinea 4.

Kunstlievende leden ontvangen het Weekblad. Hunne contributie bedraagt f 5 per jaar.

Art. 35 in plaats van de woorden „geeft jaarlijks" te lezen: *geeft zooveel mogelijk jaarlijks.*

Art. 51. *De Afdeelingen zijn vrij in haar financieel beheer. Zij ontvangen eene geldelijke toelage uit de kas der Maatschappij voor elk lid, minstens tot ¼ van het bedrag der contributie, die de Maatschappij ontvangt.*

De Afdeelingen heffen geene plaatselijke contributie.

Art. 52. *De leden der Maatschappij zijn rechtens leden der Afdeeling hunner woonplaats.*

Leden van de Maatschappij in plaatsen, waar geene Afdeeling is, kunnen als leden in naburige Afdeelingen worden toegelaten. De Afdeelingen ontvangen dan ook voor die leden ¼ der contributie, die aan de Maatschappij voldaan wordt.

F. Van den heer P. J. Huibers met 52 handteekeningen:

De ondergeteekenden, gewone leden der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, hebben de eer de navolgende wijzigingen der wet aan de eerstvolgende algemeene vergadering voor te stellen:

Art. 4 te lezen als volgt:

„De Maatschappij bestaat uit gewone-, buitengewone-, plaatselijke afdeelings-, kunstlievende- en ereleden."

„Het lidmaatschap is" enz.

Bij art. 5 in te lasschen:

Plaatselijke afdeelingsleden ontvangen het Weekblad. Hunne contributie bedraagt f 5 per jaar.

De laatste zinsnede van art. 51 te lezen:

„tevens gewoon lid der Maatschappij."

In art. 52 te laten *vervallen* de woorden:

Gewone, buitengewone en kunstlievende.

Voorts zien wij uit dit verslag, dat het voorstel van den heer Huibers algemeene instemming verwierf, wat aangaat de wijzigingen in art. 4 en art. 5, doch algemeene afkeuring wat aangaat dat gedeelte, waarin hij art. 51 wenscht te wijzigen in dier voege, dat de retributie alleen voor *gewone* leden zou betaald worden.

Vele leden der Commissie meenden echter, dat bij aanneming van het voorstel van den heer Huibers, de leden, te Amsterdam woonachtig, financieel voordeel zouden hebben, daar zij binnenkort met alle uitgaven der Maatschappij (op de Bibliotheek) gemakkelijk kennis kunnen maken, wanneer zij slechts de geringe contributie van plaatselijk afdeelingslid betalen, terwijl de buiten Amsterdam wonenden, om hetzelfde te kunnen genieten, de contributie van gewoon lid moeten voldoen.

Ten slotte formuleert de Commissie ten gerieve der leden datgene, wat zij aanbevelenswaard in de ingekomen voorstellen vindt, als volgt:

Art. 4 te lezen:

De Maatschappij bestaat uit Gewone-, Buitengewone-, Plaatselijke Afdeelings-, Kunstlievende- en Ereleden.

Het lidmaatschap is met het Ereledmaatschap vereenigbaar.

Bij art. 5 in te lasschen:

Plaatselijke Afdeelingsleden ontvangen het Weekblad. Hunne contributie bedraagt f 5 per jaar.

en toe te voegen:

De buitengewone-, plaatselijke Afdeelings- en kunstlievende leden hebben alleen eene adviseerende stem.

Art. 51 te lezen:

De Afdeelingen zijn vrij in haar financieel beheer.

Zij ontvangen eene geldelijke toelage uit de kas der Maatschappij voor elk lid der Afdeeling, tevens lid der Maatschappij.

Deze toelage bedraagt f 2 voor elk Plaatselijk Afdeelingslid; voor de andere rubrieken van leden wordt de toelage jaarlijks vastgesteld.

Art. 52 te lezen

De Afdeelingen kunnen alleen leden der Maatschappij tot lid aannemen.

De Secretaris las daarna het preadvies van het Bestuur, luidende als volgt;

„Het Bestuur der Maatschappij heeft met belangstelling kennis genomen van de ingekomen voorstellen tot wijziging van eenige wetsartikelen, om, in het belang der afdeelingen, het toetreden tot deze meer gemakkelijk te maken. Zoo ook van de gedachtenwisselingen, die, naar aanleiding daarvan, hebben plaats gehad. Het heeft, ingevolge Art. 57, die voorstellen tot nader onderzoek in handen gesteld van eene Commissie, die daarover intijds haar rapport heeft uitgebracht.

„Het Bestuur juicht het toe, dat die Commissie als meest wichtige conclusie van haar onderzoek heeft voorgesteld, dat de geest van de wet, aangenomen in 1880, moet worden gehandhaafd, n. l.: *Alle leden der Afdeelingen moeten zijn leden der Maatschappij.*

„Het Bestuur is echter niet overtuigd, dat het in het leven roepen eener nieuwe 5de categorie van leden voor de afdeelingen, resp. de Maatschappij gewenscht en noodzakelijk is, vooral niet op de voorwaarden door de Commissie voorgesteld.

„Wanneer leden zouden worden aangenomen, die voor een contributie van *f* 5 's jaars het *Bouwkundig Weekblad* ontvangen, terwijl van die som weder *f* 2 uit de maatschappelijke kas aan de afdeelingen moet worden uitgekeerd, zoo kreeg de Maatschappij feitelijk eene rubriek van inteekenaren op het *Bouwkundig Weekblad*, die (*overigens ongeveer hetzelfde genietende van de baten en lasten der Maatschappij als de overige hooger contribueerende leden*) zeer zeker tot schade der maatschappelijke kas zoude strekken, omdat de hiermede gepaard gaande meerdere inkomsten niet evenredig zouden zijn aan de daaruit voortvloeiende meerdere uitgaven voor de Maatschappij.

Het Bestuur is evenwel, gelijk zoovele leden en evenals de Commissie, overtuigd, dat eenige meerdere vrijheid moet verleend worden, teneinde de belangstelling in de afdeelingen meer levendig te houden en om het vooral aan jeugdige beoefenaars der bouwkunst meer gemakkelijk te maken, intijds kennis te nemen van- en hun voordeel te kunnen doen met het streven en werken der afdeelingen, respectievelijk de Maatschappij.

„Het Bestuur stelt naar aanleiding dezer overweging voor:

„Art. 52 te behouden, maar daaraan toe te voegen: *„De Afdeelingen hebben evenwel het recht, personen tot den leeftijd van 23 jaren, die geen lid der Maatschappij zijn, tot hunne vergaderingen toe te laten, op voorwaarden, bij huishoudelijk reglement door de Afdeelingen te regelen."*

„Daar de afdeelingen vrij zijn in hun financieel beheer, kunnen zij deze personen aannemen tegen eene contributie, als door elke Afdeeling in haar belang gewenscht wordt.

Het Bestuur voornoemd,
C. Muysken, *Voorzitter.*
C. T. J. Louis Rieber, *Secretaris.*"

Op voorstel van den heer P. J. H. Cuijpers komen de verschillende voorstellen achtereenvolgens aan de orde en alzoo in de eerste plaats dat van het Bestuur der afdeeling Rotterdam, sub A genoemd.

Als lid der Commissie, die de voorstellen onderzocht, vond de heer J. B. Jager het moeilijk ze opnieuw te behandelen, maar tegenover het preadvies van het Bestuur, handhaafde hij met kracht het advies der Commissie. Spreker wees op het onmisbare van plaatselijke leden, om aan de afdeelingen kracht te geven en wordt deze rubriek van leden niet toegestaan, dan zullen naast de afdeelingen vereenigingen ontstaan, die niet samenwerken maar een eigen weg bewandelen. Omtrent het denkbeeld, dat de afdeelingen een hoofdelement der Maatschappij vormen, bestaat overeenstemming en minstens 500 bouwkundigen, die thans zijn uitgesloten of wel oogluikend worden toegelaten, verbeiden het oogenblik, dat hun als plaatselijke leden recht van toegang zal worden verleend. Spreker behandelde daarop de toelage en stelde de vraag: wil men plaatselijke leden, ja of neen?

De heer Knuttel vindt de voorgestelde regeling van het debat moeilijk en zal daarom de zaak in het algemeen bespreken. De toestand is halfslachtig; elk lid behoort bij eene afdeeling, maar dit is voor het oogenblik te ingrijpend en om nu zoo min mogelijk aan de wet te tornen, verdient het aanbeveling het preadvies van het Bestuur te volgen. Na onderteekening van het rapport en lezing van het voorstel van het Bestuur, is spreker tot deze gedachte gekomen en mitsdien doet hij het voorstel dit preadvies in stemming te brengen. De financiëele uitkomsten van het beheer der afdeelingen zijn hem onbekend, maar het verslag geeft geene redenen tot bezorgdheid.

De heer Cuypers bespreekt de redenen, die hem aanleiding gaven het voorstel te doen om de verschillende voorstellen achtereenvolgens te behandelen; na kennisneming der uiteenloopende denkbeelden kon dan met kennis van zaken gestemd worden.

De heer Leliman, die het rapport op verzoek van de medeleden der Commissie het eerst onderteekende, verklaarde zich tegen het preadvies van het Bestuur en wilde de zaak, die in het *Weekblad* besproken werd, en bloc behandelen; zonder nader onderzoek is ieder op de hoogte zijne stem uit te brengen over het voorstel van het Bestuur, waaraan spreker de prioriteit wenscht te geven, zooals de heer Knuttel voorstelde.

De heer Cuypers kon zich met dit denkbeeld vereenigen als het den wil der Vergadering is en de Voorzitter stelde alsnu het rapport der Commissie met het preadvies van het Bestuur aan de orde, zoodat de afzonderlijke voorstellen vervielen.

Het slotwoord van het preadvies van het Bestuur gaf den heer Wolter aanleiding een enkel woord in het midden te brengen over de financieële quaestie, en de heer Stoeller besprak het voorstel der afdeeling Arnhem, dat hem eene kleine terechtwijzing van den Voorzitter veroorzaakte.

De heer J. B. Jager stelde in het licht, dat de Commissie in het algemeen van gedachte was, dat er plaatselijke leden moeten bestaan en het Bestuur duldt alleen minderjarigen. Het bezwaar schijnt in de geldquaestie gelegen te zijn, maar mocht het blijken dat *f* 5 eene te lage contributie is dan kan zij verhoogd worden. Spreker zag in het voorstel van het Bestuur eene schending der wet door het insmokkelen van minderjarigen en betuigde ten slotte zijne verwondering, dat eene zoo eenvoudige zaak tot vreemde gevolgtrekkingen kan leiden.

De heer F. H. van Malsen antwoordde, dat de afdeeling 's-Gravenhage ernaar streeft de minderjarigen tot zich te trekken en daaraan beantwoordt het voorstel van het Bestuur. Jeugdige krachten zijn noodig, want de oudere leden worden gewoonlijk te veel door zaken verhinderd aan de werkzaamheden deel te nemen.

De heer P. J. H. Cuypers repliceerde den heer Jager, dat er van *insmokkelen* geen sprake is, zoodra het voorstel tot wet verheven wordt; spreker vereenigde zich met het gevoelen van den heer Van Malsen, dat juist in het belang der jongelui gehandeld moet worden.

De heer P. G. Lancel kon dit gevoelen onderschrijven voor groote plaatsen, als Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, waar vele jongelieden gevonden worden, maar niet voor Leiden en dergelijke steden, waar de kracht der afdeelingen moet gezocht worden in de werkbazen, die ongenegen zijn *f* 8 of meer aan contributie te betalen.

De heer Jager was van meening, dat de heer Van Malsen hem niet begreep; in 's-Hage toch beschouwt men de afdeeling meer als eene architectenvereeniging, waar jongelui zich oefenen. Volgens spreker moet eene afdeeling der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst zich niet beijveren de jongelui tot zich te trekken en de ouderen, dat zijn de werkbazen, te weeren, want daardoor treedt zij in concurrentie met Architectura et Amiticia en worden de algemeene belangen der bouwkunst niet bevorderd.

Nadat de heer Kam zijn voorstel had ingetrokken en adhesie betuigde aan het preadvies van het Bestuur, waardoor de wet minder verkracht werd, stelde de heer Van Etteger voor, laatstgenoemd preadvies in stemming te brengen. Daarop gaf de heer H. W. Veth in overweging geene plaatselijke, maar adspirant-leden aan te nemen en de heer H. Cramer om de jongelui, die als minderjarigen toegang tot de afdeelingen hadden, ook na hun 23ste jaar als plaatselijke leden aan te nemen. Beide voorstellen, van de Bestuurstafel gedaan om aan de bezwaren tegemoet te komen, werden door de heeren Knuttel, Van Malsen en W. C. Metzelaar bestreden en niet ondersteund. De heer Van Malsen trachtte de bezwaren, door den heer Jager geopperd, te weerleggen en wees erop dat de werkbazen ook met eene kleine contributie lid der Maatschappij kunnen worden; de heer Stoeller was eene geheel andere gedachte toegedaan en hield staande, dat het voorstel van het Bestuur de aanwerving van leden voor de afdeelingen zou in den weg staan.

De Voorzitter lichtte het door 't Bestuur ingenomen standpunt eenigszins toe. De voorstellen hadden naar de meening van 't Bestuur alle de strekking, wat geld te nemen uit de maatschappelijke kas ten behoeve der afdeelingen. Dit kon niet. Het getal leden van *f* 15 mocht niet in gevaar worden gebracht en 't Bestuur *moet* waken voor de schatkist; vandaar, dat het niet verder kan tegemoet komen aan de door de afdeelingen geuite wenschen.

De heer J. H. Leliman verklaarde met het voorstel van het Bestuur te kunnen medegaan; al bracht de Commissie verslag uit over de ingekomen voorstellen en werd door haar aangegeven, wat aanbeveling verdient, moet erkend worden dat het Bestuursvoorstel voorzichtig is en werd door hem in overweging gegeven het met algemeene stemmen aan te nemen. Bij stemming bleek dat slechts acht leden daartegen zijn, zoodat de door het Bestuur voorgestelde wijziging met groote meerderheid is aangenomen.

Van de gelegenheid, die daarop werd aangeboden om vragen of voorstellen te doen, die tot geen stemming aanleiding geven, werd door eenige leden gebruik gemaakt.

De heer Van Etteger wenschte de ochtenden der vergaderingen, die te Amsterdam gehouden worden, nuttiger te besteden door *en corps* het een of ander in de stad te bezichtigen. De Voorzitter gaf de verzekering den wenk ter harte te nemen en de heer Van Malsen was van meening, dat het Maatschappelijk Gebouw als vanzelf de gelegenheid zal aanbieden om de leden tot elkander te brengen.

De heer Schill herinnerde aan de quaestie over het loon der architecten en de bekende motie-Leliman en gaf in overweging deze zaak in de aanstaande Septembervergadering te behandelen. Ook op dit punt zal de aandacht van het Bestuur gevestigd blijven.

De heer D. E. C. Knuttel uitte den wensch het Weekblad wat minder te vullen met de verslagen der Afdeelingen, die voor den lezer weinig waarde hebben; werd er werkelijk eene belangwekkende redevoering gehouden, dan zou daaraan eene plaats kunnen worden ingeruimd, en het verzoek daartoe werd door hem uit naam van meer leden gedaan. De Voorzitter repliceerde, dat het moeilijk is de verslagen der afdeelingen te bekorten en dat de Maatschappij er prijs op stelt ze in haar orgaan op te nemen; de opmerking zal echter aan de verslaggevers worden medegedeeld.

De heer Stoeller gaf in overweging van de stukken,

die op de Algemeene Vergadering behandeld worden en in het Weekblad opgenomen zijn, steeds afdrukken voorhanden te hebben, opdat de leden niet genoodzaakt zijn het Weekblad mede te nemen. De Voorzitter antwoordde dat er afdrukken aanwezig zijn.

De heer Scheltema vroeg naar de diploma's, die bij de door de Maatschappij gehouden tentoonstelling waren toegekend en ontving van den Voorzitter de geruststellende verzekering, dat ze gereed lagen.

Alsnu werd het uitschrijven, beantwoorden en beoordeelen van prijsvragen aan de orde gebracht; de voorwaarden, indertijd door den heer Leliman ontworpen, waren in handen eener Commissie gesteld, die de zaak nader overwogen en het onderstaande concept aan het Bestuur gezonden had.

Artikelen bij het uitschrijven, beantwoorden en beoordeelen van prijsvragen aanbevolen en vastgesteld ter algemeene vergadering van Mei 1884.

Art. 1. Het Rijk der Nederlanden en iedere corporatie op publiek terrein, behooren bij prijsvragen voor gebouwen de mededinging algemeen te stellen.

Een uitgeschreven prijsvraag mag niet worden teruggetrokken.

Art. 2. Bij prijsvragen voor monumentale gebouwen mogen eerst dan architecten uit het buitenland tot mededinging worden opgeroepen, wanneer gebleken is dat de krachten hiertelande ontoereikend zijn.

Art. 3. Het programma voor elke prijsvraag behoort door minstens twee deskundigen te worden opgesteld. Deze moeten de opgaven der prijsuitschrijvers aan de eischen van kunst en werkelijkheid toetsen, en die in onderling verband brengen.

Het programma moet door de samenstellers onderteekend worden en zoo mogelijk de hoofdafmetingen of oppervlakten aangeven van de voornaamste der verlangde lokalen, eene omschrijving van den aard van den bodem, en de situatie.

Wordt een bepaalde stijl of constructie verlangd, dan moet dit vermeld worden.

De wijze van voorstelling en het aantal der teekeningen worden bij het programma opgegeven.

Art. 4. Wordt eene bouwsom opgegeven, dan moet deze proefhoudend, en strikt verbindend voor alle mededingers zijn.

De begrooting, door de mededingers in te leveren, moet gegrond zijn op de eenheidsprijzen der materialen, die bij het programma moeten vermeld zijn, en eene opgave bevatten der afmetingen en hoeveelheden van de te verwerken bouwstoffen.

Art. 5. De uit te loven prijs en premiën moeten in geld zijn, en wat den prijs betreft bedragen, voor gebouwen boven de 50 mille en hooger:

a. Voor schetsteekeningen op niet grooter schaal dan 1 à 100, minstens $^1/_2$ % van de bouwsom;

b. Voor volledige ontwerpen op de schaal van 1 à 100 of 1 à 200, 1% der bouwsom;

c. Voor volledige ontwerpen als boven, met details en uitgewerkte begrooting 2% der bouwsom;

d. Voor volledige ontwerpen als boven, met details, uitgewerkte begrooting en bestek, $2^1/_2$ % der bouwsom.

Voor gebouwen, beneden 50 mille, behoort deze percentage naar gelang van de kleinere bouwsom aanmerkelijk verhoogd te worden, en wordt het bedrag van prijs en premiën door de deskundige opstellers van het programma vastgesteld.

Art. 6. De Jury moet worden benoemd, voor de helft door de mededingers, voor de wederhelft door de prijsuitschrijvers.

Deze Jury kiest nog een medelid.

De twee samenstellers, sub 3 genoemd, zijn rechtens de Juryleden der prijsuitschrijvers.

Art. 7. Alle leden van deze Jury ontvangen van de prijsuitschrijvers eene vooraf te bepalen restitutie van reis- en verblijfkosten benevens een honorarium. De samenstellers van het programma, benevens de rapportsteller der Jury, ontvangen het dubbele honorarium van een gewoon Jurylid.

Art. 8. De naar den prijs dingende ontwerpen worden gedurende minstens acht dagen publiek tentoongesteld, en het rapport der Jury ter visie gelegd.

Elk mededinger ontvangt, bij de terugzending van zijn ontwerp, een kopij van dat rapport.

Art. 9. Het rapport moet eene met redenen omkleede beoordeeling bevatten van de naar den prijs dingende ontwerpen.

De prijsuitschrijvers verbinden zich, wat de toekenning van prijzen en premiën aangaat, naar de uitspraak der Jury te handelen.

Het met den prijs bekroonde ontwerp wordt het eigendom der prijsuitschrijvers; alle overige blijven het eigendom der inzenders.

Art. 10. Ieder ontwerp, dat bij meerderheid van stemmen in strijd blijkt te zijn met de bepalingen van het programma, wordt van verdere mededinging uitgesloten. Meerdere dan de gevraagde teekeningen blijven buiten beoordeeling.

Ontwerpen, ingekomen na den termijn van inzending, blijven buiten beoordeeling, behalve wanneer bewezen kan worden, dat de afzending geschied is vóór dien termijn.

Art. 11. De uitspraak der Jury is onherroepelijk, geschiedt met meerderheid van stemmen, en wordt openbaar gemaakt vóór de tentoonstelling der ontwerpen.

Elk mededinger, wiens werk beoordeeld is, is gehouden zich te onderwerpen aan de uitspraak der Jury.

De prijsuitschrijvers waarborgen alle mogelijke verliezen van elk ingezonden ontwerp, tot het bedrag van den uitgeloofden prijs, voor zoolang deze ontwerpen in hun bezit zijn.

Art. 12. De Juryleden mogen van geen mededingend antwoord vóór de beoordeeling kennis dragen, en verbinden zich, van de prijsuitschrijvers geene andere opdracht, hoe ook genaamd, betreffende het ontwerp van den wedstrijd te aanvaarden.

Het bekroonde ontwerp mag, zonder goedkeuring van den vervaardiger, door geen ander worden uitgevoerd.

In alle gevallen, waarin hierboven niet is voorzien, beslist de Jury bij meerderheid van stemmen.

De heer Leliman bracht lof aan de Commissie, die de voorwaarden na rijp beraad had vastgesteld en in de eerste plaats aan haren Secretaris C. T. J. Louis Rieber om ten slotte de Vergadering in overweging te geven deze voorwaarden als proef of legger aan te nemen en ze later te veranderen, zoodra de ondervinding geleerd heeft welke leemten en gebreken daarin voorkomen.

De ontwerp-voorwaarden werden aangenomen, nadat door de heeren Klinkhamer, Leliman, Cuypers, Van Malsen, Knuttel, Metzelaar en De Kruyff eene discussie gevoerd was over de wijze, waarop het Bestuur der Maatschappij invloed zal kunnen uitoefenen op het uitschrijven van prijsvragen. Het denkbeeld van den heer Klinkhamer, om het voorbeeld van buitenlandsche bladen te volgen en de medewerking op de uit te schrijven prijsvragen door middel van het Weekblad aan te bevelen of te ontraden, werd door de heeren Leliman en Knuttel gedeeld, terwijl de heeren Cuypers en Van Malsen het voor de redactie moeilijk vinden op alle prijsvragen te letten. De heer Metzelaar was van meening, dat deze vaderlijke zorg te ver zou gaan, daar elk lid de vergelijking kan maken tusschen de voorwaarden der prijsuitschrijving met die, door de Maatschappij noodzakelijk geoordeeld.

Aan de orde is de proeve eener *Algemeene Bouwverordening voor Nederland*, waaromtrent de heer N. Redeker Bisdom mededeelt, dat deze zaak in 1882 besproken en later aan de Voorzitters der verschillende afdeelingen opgedragen is. Het ontwerp, in het Weekblad opgenomen, is door den heer F. J. Nieuwenhuis geleverd en voor het oogenblik wenscht men zich te bepalen tot het bespreken der algemeene strekking.

De heer Leliman vindt dat het industrieel, sanitair en rijks bouwkundig vraagstuk wel wat stiefmoederlijk is behandeld, evenals het landbouwkundige. Overigens brengt hij hulde aan de Commissie voor haar verdienstelijken arbeid.

De heer Redeker Bisdom brengt de hulde terug op den heer Nieuwenhuis en meent, dat men de algemeene legger, want dit moet de verordening zijn, niet meer kan uitbreiden. Sommige onderwerpen kunnen slechts zeer ter loops worden aangeroerd, te meer daar het moeilijk is, voor alle streken des lands geldende bepalingen te treffen.

Spreker acht het raadzaam — en zoo is ook de wensch van den heer Nieuwenhuis — dat de verordening alsnog door de Afdeelingsn in overweging zal worden genomen.

Nadat de heer Metzelaar eenige opmerkingen heeft gemaakt over het onwenschelijke van vage bepalingen en het overlaten van beslissingen over afwijking der verordening aan de gemeentebesturen — welke opmerkingen werden bestreden door de heeren Redeker Bisdom en Cuypers, terwijl de heer Van Etteger met den heer Metzelaar medegaat, — werd de Commissie uitgenoodigd zich verder met de zaak bezig te houden.

De heer Leliman bedankte den Voorzitter voor de aangename en onpartijdige leiding der vergadering en richtte een welwillend woord tot den secretaris, den penningmeester en de verdere leden van het Bestuur, de verschillende commissiën en de vertegenwoordigers der pers.

Met eene betuiging van erkentelijkheid aan den voorgaanden spreker werd de bijeenkomst gesloten.

De vergadering werd besloten met een gemeenschappelijken maaltijd in de benedenzaal van Natura Artis Magistra, waar een dertigtal leden aanzaten.

DE L'AMEUBLEMENT ET DE LA DÉCORATION INTÉRIEURE DE NOS APPARTEMENTS,

par E. Guichard,

Architect-décorateur, ancien président fondateur de l'Union centrale des beaux-arts appliqués à l'industrie. Paris, Edouard Rouveyre, 1880, 3 fr.

In *De Opmerker* van 19 Mei en 16 Juni 1883 van twee grootere werken van dezen schrijver sprekende, hebben wij den lezer toegezegd hem ook met het bovenstaande nader bekend te maken. Wij vervullen thans die belofte door het boekje, dat eigenlijk slechts een voordracht over *de inwendige versiering en meubileering van woningen*, maar een voordracht met vele nuttige opmerkingen, bevat, hier in hoofdzaak weer te geven.

Nadat de schrijver ons eerst in een dier ruime straten, vol lucht en licht, heeft geleid, zooals de moderne stedenbouw ons die heeft doen kennen en waardeeren; straten gevormd door huizenrijen, die, wat er ook op aan te merken zij, toch vrij algemeen de voorkeur genieten boven de oude straten en huizen, — treden wij met hem een der voornaamste van die moderne woningen binnen.

De temperatuur is er niet zoo aangenaam als buiten, bij mooi weer, maar een koude en tochtige lucht komt ons tegen, bij gemis aan een tochtdeur in het voorhuis. Wat dit voorhuis, anders gezegd „vestibule", betreft, we vinden het, in tegenstelling met vroegere voorhuizen, slecht verlicht. — Van hier treden we eerst de *eetzaal* binnen, de eetzaal der 19e eeuw! We zien daar de stoelen en gordijnen van zware Lyonsche zijde („rips"), het behangsel van fluweelachtig papier. Kleine étagères dragen kleine snuisterijen en vreemdigheden. Waar — vraagt de schrijver — zijn de sierlijke schotels van weleer gebleven; en waar blijven die van onze hedendaagsche pottenbakkers?

We zien verder een zware kroon van de zoldering af tot dicht op de tafel hangen. Inplaats deze van fijnere vormen en geringere afmetingen te kiezen, heeft men liever het plafond daarnaar ingericht. Maar, wat erger is, die stoelen en gordijnen van „rips", dat fluweel-papier met zijn opslorpend vermogen van wasem en geur, zij verraden nog den volgenden dag wat er den vorigen is gegeten!

En nu het verdere ameublement. Volgens een, gelukkig niet meer heerschende, mode, maar die toch nog hare navolgers vindt, heeft alles daarvan een donkere kleur: de tafels, stoelen, buffetten, alles is van zwart hout. Er ontbreekt nog maar aan, dat deze met eenige zwarte vederbossen worden gekroond, en dat men er, terwijl de gasten zijn gezeten, volgens oud-Egyptisch gebruik, de doodkist brengt, om er geheel een doodenmaal van te hebben. Welk een verschil met het spreekwoordelijke „bon rire gaulois" aan den disch!

Er is vandaag groot diner, want de tafel is aangericht als op een feestdag. In het midden verheft zich een groot tafelstel. Ik vraag u: is er grooter misplaatsing denkbaar dan die van een zwaar stuk zilverwerk, dat u het gezicht op een deel uwer dischgenooten ontneemt, zonder u door zijn eigen aanblik dit gemis eenigszins te vergoeden? Doch inplaats daarvan hindert het u door zijn plompe aanmatiging, welke er allicht toe leidt dezelfde eigenschap bij zijn eigenaar te vooronderstellen. Waarom heeft deze voor zulk een belangrijk onderdeel ook niet een kunstenaar geraadpleegd, als hij dit zelf niet is? Wat zeg ik: zooals het daar staat, is 't het hoofddeel, het voornaamste en moeilijkste van den geheelen tafel-aanleg. Misschien had de kunstenaar hem den raad gegeven, instede daarvan liever op de einden der tafel iets van dien aard te plaatsen; óf, indien de gastheer erop stond een middelstuk op tafel te hebben, zou zijn raadsman hem opmerkzaam hebben gemaakt, dat zulk een stuk dan als het middelpunt van het feest, in het volle licht geplaatst, van alle kanten moet schitteren en aantrekken, en dat het daarom de bekoorlijke uitdrukking dient te zijn van alles wat de gasten hier roept, zonder dezen in hun bijeenzijn te hinderen.

Intusschen is de maaltijd geëindigd en zien wij de gasten opstaan. Volgen we hen naar de *gezelschapszaal*.

Welk een verblindende pracht van licht en goud aanschouwt men hier! Deuren, wand- en zolderversiering en zoovele bijkomende ornementaties, in vlak en verheven werk, 't is alles in lichte kleur met goud. Ziedaar de schoonheid verdrongen door den rijkdom. Maar 't is zoo veel gemakkelijker! Bij al die lichte kleuren behoeft men zich niet te vermoeien met contrasten en blijft bijgevolg ook de harmonie buiten spel. Doch de wanverhouding tusschen zulke versieringen, de stoffeering en de meubels, welke daarin later op goed geluk worden aangebracht, blijft niet uit. Ons dunkt, ieder moet zich daarvan voorbeelden herinneren.

Vraagt men: hoe hierin verandering en verbetering te brengen, dan luidt het eerste antwoord: raadpleeg de natuur; bestudeer hare vormen en kleuren, van verre en van nabij; zie, hoe nu eens de partijen tegen elkaar uitkomen, dan eens samensmelten tot een harmonieus geheel, en merk op hoezeer het licht daarbij van invloed is.

Welnu, wilt ge uw vertrek een ruim en vroolijk voorkomen geven, maak dan gebruik van heldere kleuren, krachtiger in 't midden, zachter naarmate zij zich meer daarvan verwijderen. Of, wilt ge het tegenovergestelde, nl. den indruk van een beknopte, stemmige ruimte, doe dan in zekeren zin het omgekeerde: pas dan meer donkere kleuren toe, de nog eenigszins heldere in 't midden en steeds donkerder kleuren daaromheen. Het aldus te verkrijgen verschil van optisch effect geeft Guichard eigenaardig aan met 't eerste een „perspective de jour", het laatste een „perspective de nuit" te betitelen.

Dit wat de algemeene stoffeering betreft. Nu nog een en ander over de *meubels*.

(*Wordt vervolgd.*)

HET 110JARIGE TIJDPERK DER HOOGE WATERSTANDEN EN DER ALGEMEENE WEERSGESTELDHEID.

(*Vervolg van blada.* 177).

II. DE TIJDPERKEN VAN DEN WATERSNOOD IN HET RIJNGEBIED.

De groote overstroomingen in het Rijngebied volgen het 110*jarig tijdperk der zonnevlekken; zij vinden plaats in de tijden der minima, die op een hoofdmaximum* 1*e klasse der zonnevlekken volgen en ervan voorafgaan.*

Om het historisch bewijs dezer stelling te kunnen leveren, moeten wij eerst de tijden der hoofdmaxima vaststellen; het groote tijdperk der vlekken is, zooals men weet, gelijk aan vijf kleine, dus $5 \times 11\frac{1}{9} = 55\frac{5}{9}$ jaren; de hoofdmaxima 1e klasse hebben het dubbele groote tijdperk $= 111\frac{1}{9}$ — jaren. In duizend jaren vinden juist negen hoofdmaxima 1e klasse plaats. Het laatste dezer groote maxima was in 1778. Om de vroegere te vinden, moeten wij telkens 111 jaren teruggaan, en slechts éénS in een jaarduizend, wegens de breuk , 112 jaren.

Hierdoor ontstaat de volgende reeks der hoofdmaxima 1e klasse, die een veelbeteekenende merkwaardigheid door het jaar der geboorte van Christus, dus het jaar 0, en de jaren 1000 en 2000 bevat (1): 0, 112, 223, 334, 445, 556, 667, 778, 889, 1000, 1112, 1223, 1334, 1445, 1556, 1667, 1778, 1889, 2000.

De grootste overstroomingen vallen in de tijden der minima, die op deze jaren volgen of eraan voorafgaan, en *de hoogste watervloeden volgen daarbij een* 220*jarig tijdperk*, dat ook in de zonnevlekken en noorderlichten niet onduidelijk te voorschijn treedt. *Het grootste hoofdmaximum der zonnevlekken van de laatste twee eeuwen was in* 1778, en zie! 1784, het jaar van het volgende minimum, was het jaar der grootste overstrooming sinds driehonderd jaren, volgens de peilschaal te Mainz 6m,60 boven nul. Ook in alle andere plaatsen van het Rijngebied, waar de hoogste waterstanden in de muren gegrift zijn, is de waterstand van 1784 de hoogste der laatste drie, ja der laatste vijf eeuwen geweest. Even treurige tijdingen werden toen ook van de Elbe en de Saale vermeld. Wel-is-waar vond dit hoogwater plaats bij de ijsbreuk na een langen, kouden winter, maar toch is het niet het gevolg eener ijsverstopping geweest, daar zulk een ijsvloed meer plaatselijk optreedt en in weinige uren verloopt, terwijl die overstrooming verscheidene dagen aanhield en, volgens de berichten van dien tijd, aan de kolossale sneeuwmassa moet worden toegeschreven, die in den winter gevallen was.

Als dus de tegenwerping gemaakt wordt, dat het hooge water van 1784 als ijsvloed geene beteekenis heeft voor de vlekkenleer der hooge waterstanden, is zij ten eenemale nietig. Zijn bijzondere beteekenis heeft het als aanvangspunt der 220jarige reeks van de grootste hoogwaterstanden, ook daarin, dat het in het minimum valt, dat op het grootste vlekken-maximum der laatste eeuwen volgt, en eindelijk ook, omdat het, volkomen in overeenstemming met de theorie, het hoogste water der laatste vijf eeuwen is.

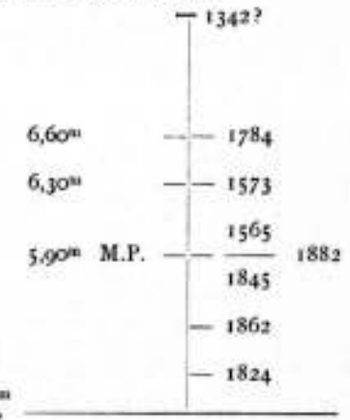

Peilschaal der vischpoort te Mainz.

Gaan wij van het hoogste hoofdmaximum in 1778 tweehonderd-twintig (waarom niet $2 \times 111 = 222$?) jaren terug, dan komen wij tot *het theoretisch hoogste maximum der zestiende eeuw*, 1558. De geheele tweede helft van de 16e eeuw nu was rijk aan groote, wijdverspreide noorderlichten, die alle volken met schrik vervulden; ook zonnevlekken werden toen, gelijk in China, meermalen waargenomen. Volgens Humboldt's *Kosmos* was in 1547 de zon verscheidene dagen verduisterd, en volgens Fritz greep tegelijkertijd een maximum der noorderlichten plaats. Dit past in het oogvallend op het berekende hoofdmaximum van 1558 en wij verkrijgen de reeks der toenmalige maxima: 1547, 1558, 1569, 1580, 1591. Men vergelijke nu hiermede de jaren der hooge waterstanden: 1553, 1565, 1573, 1583, 1597/8.

Kan men nu nog aan het verband twijfelen en bestrijden, dat de hooge waterstanden optreden in de tijden der minima, die op de groote maxima der zonnevlekken en noorderlichten volgen?

Volgens Fritz was de sterkste ontwikkeling van noorderlicht in dien tijd vóór 1570 en de op één na hoogste waterstand aan de peilschaal te Mainz is van 1573, terwijl de op twee na hoogste stand overeenkomt met het jaar 1565, dat spoedig gevolgd is op het theoretisch hoofdmaximum van 1558. Destijds nam men een groot aantal hooge maxima van vlekken en noorderlichten waar, die elkander in korten tijd opvolgden, gelijk Fritz dan ook uitdrukkelijk vermeldt, dat de tweede helft der zestiende eeuw verscheidene hooge maxima-tijden van het noorderlicht telt en tot in het laatste tiental jaren zonnevlekken met het bloote oog gezien werden. Geheel in overeenstemming daarmede hebben wij, inplaats van één zeer groote, verscheidene zeer hooge en nog eenige minder hooge overstroomingen.

Gelijk tusschen 1784 en 1598 geen hoogwater van buitengewone beteekenis optreedt, is ook de eerste helft der 16e en de geheele 15e eeuw vrij van die kolossale overstroomingen; daarentegen zijn zij, beantwoordende aan het 220jarig tijdperk, in het midden der 14e eeuw van inderdaad schrikwekkende hoogte en menigvuldigheid.

Tot het hoofdmaximum 1e klasse der zonnevlekken van de 14e eeuw geraken wij, als wij van het berekende maximum-jaar 1558 der 16e eeuw 220 jaren aftrekken; men verkrijgt dan 1338, en in den daaropvolgenden minima-tijd, namelijk in 1342, had men de grootste overstrooming, die, volgens de geschiedenis, ooit is voorgekomen. Te Mainz kwam het water den mensch tot den gordel, te Keulen voer men in vletten over de toentertijd hooge stadsmuren, en te Frankfort ziet men nu nog, om de Witte-Vrouwekerk, het teeken van dien vloed ter manshoogte boven den vloer.

Het water was wel twee tot drie meter hooger dan in 1784.

Buiten die ongehoorde en grootsche overstrooming van 1342, worden uit den tijd van 1338 tot 1374 nog veertien hooge waterstanden opgesomd, waarvan, naar de beschrijving, tenminste de helft te vergelijken is met die van 1565, 1573 en 1784. Hoe nauwkeurig past deze opgave weder op de noorderlichten en zonnevlekken van dien tijd, daar, volgens Fritz, toen een tijdperk van groote noorderlichten en van merkwaardige vlekken liep van 1336 tot 1370! Volgens de hierboven berekende lijst van de hoofdmaxima 1e klasse der zonnevlekken, was het hoofdmaximum der 12e eeuw in 1112, terwijl van 1118 tot 1124 veel overstroomingen plaatshadden, die zich in 1134 nog herhaalden. Wij hebben hier blijkbaar weder een tijdperk van hoogwater, zij het ook korter, voor ons, waaraan een groot getal Chineesche waarnemingen van zonnevlekken en grootsche noorderlichten beantwoordt, o. a. in 1117 zelfs waargenomen in Palestina, dat vrij zuidelijk ligt.

Gaan wij weder 222 jaren terug, dan komen wij bij het berekende hoofdmaximum in 890 der negende eeuw. In den voorafgaanden minima-tijd worden veelbeteekende overstroomingen uit Duitschland en Italië van 886 en 888 bericht; de eerste moet met den reusachtigen vloed van 1342 overeenkomst gehad hebben, want de kroniek zegt: „Niemand kon zich zulk een overstrooming herinneren; *de Rijn verwoestte van zijn oorsprong tot zijn mond alle landen.*"

(*Wordt vervolgd.*)

(1) Dit alles is zeer mystiek. Het jaar 0 heeft zooit bestaan, maar wel het jaar 1 der Christelijke tijdrekening. Zelfs enkele godgeleerden stemmen reeds toe, dat ook Jezus niet bestaan heeft. Virchow zeide eens van een beroemd Fransch natuurvorscher: „wantrouw hem, want hij heeft godsdienstige *Grandiorungen.*" Vert.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

1e *Schetstocht op* 25 *Mei* 1884.

Zondag l.l. vereenigden zich te 9.40 aan het Station van de Nederlandsche-Rijnspoorwegmaatschappij te Amsterdam een aantal leden van het Genootschap, tot het doen van den eersten schetstocht.

Het doel was thans Muiden, dat na één uur door middel van den Gooischen stoomtram bereikt werd.

Het beroemde Muiderslot en de zeer oude kerk met haren Romaanschen toren en Gothische koorafsluiting werden door de deelnemers op verschillende wijze, zoowel „en masse" als „en detail", nauwkeurig afgeteekend.

Enkele leden bezochten ook nog het inwendige van het Muiderslot. Zij werden op zeer voorkomende wijs door den slotvoogd ontvangen, en in het aan historische herinneringen zoo rijke gebouw rondgeleid.

Tegen half vier uren des namiddags keerde men weer naar de hoofdstad terug.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING AMSTERDAM.

Vergadering van Maandag 26 Mei.

Tegenwoordig waren 4 Bestuurders en 5 gewone leden.

Na opening der vergadering door den Voorzitter, werden de notulen der vorige vergadering gelezen en goedgekeurd, en aan de orde gesteld punt één van de agenda, nm. de motie van den heer Leliman, bestaande in het voorstel, dat de afdeeling Amsterdam zich in aansluiting met het adres van het Genootschap Architectura et Amicitia, zoude wenden tot het Hoofdbestuur der Maatschappij tot het benoemen van eene Commissie, bestaande uit leden van verschillende corporatiën, teneinde een norm vast te stellen voor het honorarium van den architect. De motie, op een der vorige vergaderingen door den heer Leliman gedaan en met algemeene stemmen aangenomen, werd door het Bestuur van de Afdeeling overgenomen en toegezonden aan het Hoofdbestuur.

Het antwoord van het Hoofdbestuur daarop, ongeveer gelijkluidend met dat wat het bovengenoemd Genootschap van datzelfde Bestuur ontving, mocht de leden der Afdeeling niet bevredigen, die het Bestuur vroegen hoe het in deze zoude doen.

Eenige leden verklaarden hun leedwezen, dat het Hoofdbestuur zich deze zaak niet ter harte wilde nemen en meenden, dat het de taak der Afdeeling was om zelfstandig op te treden en zich in vereeniging te stellen met Afdeelingen van de Maatschappij en andere corporatiën, teneinde te trachten de gegevens bij elkander te krijgen om die te zijner tijd bij het Hoofdbestuur als voorstel in te dienen; weer anderen meenden dat men nogeens bij de Maatschappij moest aankloppen, niet met het verzoek de zaak direct af te doen, doch alleen dat de Maatschappij eene Commissie benoemde om de quaestie voor te bereiden, teneinde daarna in eene der vergaderingen te worden behandeld.

Nog anderen achtten het beter de quaestie geheel op haar beloop te laten, omdat het programma van den norm toch tevergeefs zoude zijn, wijl het niet te voorzien was dat alle architecten zich daaraan zouden binden. Te meer daar ieder architect toch wel, alvorens met een bouwpatroon in zee te gaan, zijne financieele regeling volgens eigen plan en gewoonte zal voorleggen.

Ook waren er, die meenden dat het vaststellen van een norm door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst wel goede resultaten zou kunnen hebben, omdat men dan in vele gevallen tegenover lastige bouwpatroons meer gewaarborgd was: 1°. met betrekking tot het salaris, 2°. wat men voor dat salaris behoeft te leveren, 3°. vergoeding van reiskosten, 4°. restitutie van onkosten, opzicht enz., 5°. dat ten slotte het publiek, dat totnutoe niet bekend is met de eischen en gebruiken bij de architecten, daarmede beter bekend zal kunnen worden, en ook zal gaan inzien in dit geval goedkoop duurkoop is, zoodat de kwade praktijken daardoor meer tot de onmogelijkheden zullen gaan behooren.

De Voorzitter der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, ter vergadering tegenwoordig, ontwikkelde de reden waarom het Bestuur der Maatschappij in deze quaestie zich op het ingenomen standpunt had geplaatst, en wel: 1°. omdat het van meening is, dat, daar toch ieder architect zijn eigen weg gaat, een norm weinig zal baten, zooals in het Buitenland, waar een norm bestaat, het geval is, en 2°. omdat het van oordeel is, dat, zoolang de sociale arbeidersloonquaestie nog aan de orde is, het de voorkeur verdient, dat de architecten geen tweede sociale quaestie opwer-

pen, teneinde hen bij het publiek niet in verdenking te brengen dat zij gemeene zaak maken met de arbeiders.

De meeningen werden van weerszijde bestreden, waarna het Bestuur voorstelde de motie nader ter behandeling te stellen in zijne eerstvolgende vergadering, om daarna al of niet een voorstel ter tafel te brengen.

Aan punt 2 der agenda werd voldaan door het benoemen van de heeren Leliman en Th. Schill als afgevaardigden van de Afdeeling op de Algemeene Vergadering der Maatschappij en als plaatsvervangers de heeren Laarman en Wolter.

Aan de orde werd nu gesteld de bespreking van het preadvies van het Bestuur der Maatschappij in zake art. 52° der maatschappelijke wet. Dit punt werd ingeleid door den heer Muysken, die uiteenzette het mocilijke standpunt, waarop het Bestuur der Maatschappij geplaatst werd, en daarbij eenige beschouwingen gaf van de verschillende ingekomen voorstellen; allen, zoo meende het Hoofdbestuur, hadden in hoofdzaak ten doel om geldelijke toelage uit de maatschappelijke kas te ontvangen, en hiertegen meende het Bestuur, in verband met den toestand der kas, te moeten waken. Bij aannemimg toch van het voorstel der Commissie, in wier handen al de op het bewuste art. 52 betrekking hebbende voorstellen tot wijziging waren gesteld, zouden de afdeelingen gaan bloeien en de Maatschappij niet onwaarschijnlijk te gronde gaan, althans financieel, en dit, zoo meende het Bestuur, lag niet in de bedoeling der maatschappelijke wet. Wel het helpen bevorderen van het oprichten van afdeelingen, doch niet het kunstmatig instandhouden daarvan.

Door de overige leden werden omtrent deze quaestie nog eenige besprekingen gehouden en algemeen was men van meening, dat het voorstel van het Bestuur het best aan de algemeene wenschen zal voldoen.

Onder dankzegging aan de tegenwoordige leden, werd de vergadering door de Voorzitter gesloten.

VERKOOP VAN BOUWTERREIN.

Door het Gemeentebestuur van Nijmegen werden op 18 April en 2 Mei ll. twee gedeelten bouwterrein in zeven-en-zestig verschillende perceelen en massa's gepresenteerd.

De eerste 64 zijn gelegen tusschen de verlengde St.-Jorisstraat en de Hertogstraat, langs de Gerard-Noodtstraat en de 3e-Walstraat, terwijl de drie laatste perceelen aan den Kronenburgersingel tusschen de rectorswoning en het waterleidinggebouw liggen.

Bij de laatste veiling konden de eerstgenoemde perceelen de volgende sommen opbrengen:

	N°. 1	groot	213 centiare	*f*	1250.—
	„ 2	„	220 „	„	1945.—
	„ 3	„	226 „	„	1997.—
Massa	4—7	„	352 „	„	2217.—
„	8—11	„	362 „	„	1911.—
„	12—15	„	384 „	„	1535.—
„	16—19	„	402 „	„	1497.—
„	20—23	„	415 „	„	1505.—
„	24—27	„	426 „	„	1388.—
„	28—31	„	435 „	„	1403.—
„	32—35	„	443 „	„	1500.—
„	36—39	„	447 „	„	1375.—
„	40—43	„	441 „	„	1360.—
„	44—47	„	438 „	„	1463.—
„	48—51	„	429 „	„	1389.—
„	52—55	„	417 „	„	1421.—
„	56—61	„	604 „	„	2254.—
„	62—64	„	848 „	„	3490.—
		75 are	2 centiare	*f*	30900.—

of gemiddeld 4.119 gulden per centiare.

De Gemeenteraad, die acht dagen beraad had voorbehouden, besloot de perceelen 1, 2 en 3 en de massa's 4—7, 8—11 en 62—64 onvoorwaardelijk te gunnen, maar alle overige massa's aan de hoogste bieders te verkoopen tegen 5 gulden per centiare, onder bepaling dat deze zich binnen acht dagen zouden verklaren en de Gemeente de op elke massa gevallen hoogelden zou terugbetalen. De meeste koopers hebben zich daartoe bereid verklaard; slechts drie gaven een weigerend antwoord, nl. de hoogste bieders op de massa's 28—31, 40—43 en 48—51.

Het gegunde verminderde daardoor in oppervlakte tot 6197 centiare en de koopsom daarvan vermeerderde tot 32690 gulden of *f* 5.27½ per centiare.

Een klein gedeelte van dit terrein grenst aan het nieuw aangelegde villapark (Hunnerpark), 'tgeen wel van invloed geweest is op den prijs dier perceelen, met name n°. 2 en 3, die gemiddeld *f* 8.838 per centiare opbrachten.

Van de perceelen 65, 66 en 67 werden de twee laatste gegund tegen 5000 gulden per stuk van 1717 M² oppervlakte of 2.912 gulden per centiare. Deze perceelen zijn, evenals de andere, verkocht onder voorwaarde, dat daarop slechts één huis gebouwd mag worden, 'tgeen bij de overige kleine perceelen geen, maar hier wel een bezwaar is.

Evenals bij vroegere verkoopingen, is bebouwing verplichtend, maar werd vroeger 5 en soms 4 jaren als uiterste termijn vastgesteld; nu heeft de kooper acht jaren tijd.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Door Z. M. is een Commissie ingesteld tot het houden van een vergelijkend onderzoek van de bekwaamheid der candidaten voor de betrekking van Rijksopzichter van den Waterstaat 4e klasse, bestaande uit de heeren: J. F. W. Conrad, inspecteur van den waterstaat in de 1e inspectie, als voorzitter, de hoofdingenieurs J. van der Toorn en A. M. K. W. Baron van Ittersum, en de ingenieurs R. O. van Manen, te Zutfen, B. Hoogenboom, te Hoorn en P. H. Kemper, te Utrecht.

EDAM. De schoone gevel van den zuidelijken ingang der Groote Kerk zal vermoedelijk hersteld worden. Hij wordt althans dezer dagen opgenomen en in teekening gebracht door een teekenaar van de afdeeling Schoone Kunsten van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken. Er bestaat alzoo kans, dat dit fraaie monument van bouwwerk uit vroeger dagen hersteld zal worden.

AMSTERDAM. Zaterdag 24 Mei heeft de uitreiking plaats gehad der bekroningen, aan de Nederlandsche inzenders ter Internationale Koloniale en Uitvoerhandeltentoonstelling toegekend. Het gebouw der Vrije Gemeente was het tooneel der plechtigheid, die door de Ministers ven Binnenlandsche Zaken, van Waterstaat en van Kolonien werd bijgewoond. Nederland behaalde de volgende onderscheidingen:

Groep	Eerediplôma's	Medailles. Goud	Zilver	Brons	Eervolle vermeldingen.
IV	10	35	84	70	53
V	66	24	28	37	37
VI	22	34	88	75	40
VII	11	17	38	35	27
VIII	3	14	31	24	14
IX	3	2	1	2	1
Te zamen.	115	126	270	243	172

De inzenders kunnen zich niet beklagen over karigheid in het toekennen van eenige onderscheiding en groot is het aantal der gelukkigen, die het recht hebben voor eigen rekening eene medaille aan te schaffen, daar ze door het Comité der Tentoonstelling niet in natura verstrekt worden.

's-BOSCH. Het nieuwe gesticht tot verpleging van krankzinnigen zal worden gebouwd te Vucht. Het college van regenten over de godshuizen heeft tot dat doel voor *f* 176,000 onder de hand aangekocht het onder evengemelde gemeente gelegen landgoed »Voorburg", groot ±7,90 hektare.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *Capelle a/d IJssel* zullen op **Vrijdag den 6ⁿ Juni 1884**, des middags ten 12 uren ten Raadhuize der Gemeente in het openbaar **aanbestedeu:**

Het verbouwen van twee Gemeentescholen met aanbehooren.

Bestek en teekeningen zijn van af Maandag 26 Mei 1884 op alle werkdagen van 9 tot 4 ure ter inzage op het Raadhuis te *Capelle a/d IJssel* en aldaar, even als bij den Architect, op franco aanvrage à *f* 1.50 verkrijgbaar gesteld.

Aanwijsing zal worden gedaan op Zaterdag den 31 Mei 1884, des voormiddags ten 9½ ure, te beginnen aan het schoolgebouw in *Wijkeboten*.

Inlichtingen geeft de Architect B. VAN DAM JUB. te *Capelle a/d IJssel*.

Burgemeester en Wethouders voorn.,
De Burgemeester,
C. VAN BERESTEIJN.
De Secretaris,
D. H. v. D. LINDT.

Capelle a/d IJssel, 29 Mei 1884.

AMSTERDAMSCHE Galerij-Maatschappij.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag 12 Juni 1884**, des namiddags te 3 uren, zal in het Koffiehuis *«de Roode Leeuw"*, te *Amsterdam*, worden **aanbesteed:**

Het bouwen van 10 Woonhuizen en een Hoekgebouw met Passage, aansluitende aan de Galerij, langs het Oosteinde te Amsterdam, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek met de Teekeningen is van af 31 Mei a/d *f* **3.50** per stel te bekomen ter Stoomdrukkerij van ROELOFFZEN & HÜBNER, N. Z. Voorburgwal N°. 187, *Amsterdam*.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT.

Polder Oosterwolde.

De DIJKSTOEL zal op **Donderdag 12 Juni 1884**, 's middags 1 uur, op de Polderkamer te *Elburg*, bij enkele inschrijving **aanbesteden:**

De herstelling en verzwaring (deels met steenglooijing) van het tweede gedeelte van den Zomerdijk.

Het Bestek is tegen betaling van *f* 1 verkrijgbaar.

Aanwijsing daags voor de aanbesteding.

De Dijkgraaf v/d Polder,
N. S. RAMBONNET.
De Secretaris,
L. F. SCHNEIDER.

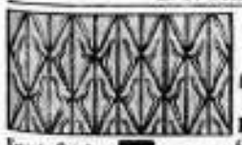

Vraagt Catalog.
NEDERL. VERZINKFABRIEK,
Van der Linden & Co.
Galv. op *Dordrecht.*
LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.
STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN VAN
HARTMAN & COMPIE.
KANTOOR te NIJMEGEN, VAN WELDERENSTRAAT, No. 14.

Lasanges, IJzeren Balken, en Zijbalk., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieten, enz. enz.

VERKOOP VAN EEN BOUWTERREIN, TE ROTTERDAM,

bijzonder gunstig gelegen aan de Oudehavenkade (Plan C).

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *Rotterdam* brengen door deze ter algemeene kennis, dat zij, ingevolge het besluit van den Gemeenteraad, tot **Woensdag den 23 Julij a. s.**, des namiddags ten 1 ure, zullen inwachten op zegel gestolde aanbiedingen voor het bouwterrein, door de voltooijing van het zoogenaamde plan C beschikbaar geworden en groot ongeveer 2145 M².

De plattegrond van dat terrein en de voorwaarden waarop de inschrijving is opengesteld liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads Timmerhuis* te *Rotterdam* en zijn tevens voor *f* 0.50 verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, *Hoogstein* 73, aldaar.

Rotterdam, 23 Mei 1884.

Gemeente Bergen op Zoom.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *Bergen op Zoom* zullen op **Maandag den 16ᵉⁿ Juni 1884**, des namiddags ten één ure, ten Raadhuize aldaar in het openbaar **aanbesteden:**

Het bouwen eener Rijks Hoogere Burgerschool met Gymnastiekgebouw en Conciergewoning te Bergen op Zoom.

De aanwijsing op het terrein buiten de voormalige Steenbergsche poort zal plaats hebben op Woensdag den 11 Juni 1884 des voormiddags ten elf ure.

Bestek en teekeningen liggen ter Gemeente-Secretarie ter inzage, alwaar op *franco* aanvrage, tegen betaling van *f* 3.00, exemplaren daarvan verkrijgbaar zijn.

Bergen op Zoom 31 Mei 1884.
Burgemeester en Wethouders voorn.;
P. VAN HASSELT.
De Secretaris,
L. M. MAGNÉE.

Openbare Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *SCHIEDAM* zijn voornemens op **Dinsdag, den 10 Juni a. s.** des middags ten 12 ure, ten Raadhuize aldaar, in het openbaar **aan te besteden:**

Het maken van een BAZALTKADE voor aanleg van Stoombooten aan het Westerhavenhoofd aldaar, ter lengte van 100 Meter, met talud van 5 Meter.

Het Bestek met Teekening ligt dagelijks, met uitzondering van de Zondagen, voor de belanghebbenden op de Gemeente-Secretarie ter inzage en is, tegen betaling van 25 Cent voor het bestek en van *f* 1.— voor de teekening, mede aldaar verkrijgbaar.

Aanwijsing op het terrein zal door den Gemeente-Architect gedaan worden op Vrijdag den 6 Juni e. k., des morgens tusschen 11 en 12 uren.

Schiedam, 27 Mei 1884.
Burgemeester en Wethouders voornemend:
P. J. VAN DIJK VAN MATENESSE.
De Secretaris,
A. W. MULDER.

HAARLEMMERMEERPOLDER.

DIJKGRAAF en HEEMRADEN van den *HAARLEMMERMEERPOLDER* zullen op **Donderdag den 5ᵉⁿ Juni 1884**, des namiddags ten een ure, ter Secretarie des polders in de Jansstraat te *Haarlem* in het openbaar en bij enkele inschrijving **aanbesteden:**

Het maken van twee gemetselde Gewelfbruggen en wel over de Nieuwerkerkertogt in den Vijfhuizerweg en over den IJtogt in den Kruisweg.

Bestekken en voorwaarden zijn op franco aanvrage gratis verkrijgbaar ter Secretarie des polders en liggen op de gebruikelijke plaatsen ter lezing.

Inlichtingen zijn te verkrijgen bij den Hoofdopzigter te *Haarlem* en bij de betrokken opzigters in den polder.

Aanwijzing in loco zal plaats hebben op Dinsdag 3 Juni 1884, des namiddags ten 2 ure, aan den Kruisweg.

Haarlem, 27 Mei 1884.
Dijkgraaf en Heemraden voorn.
J. W. M. VAN DE POLL, *Dijkgraaf*.
J. C. VAN DE BLOCQUERIJ, *Secretaris*.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Damrak 80, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

Voor eene **STOOMHOUTZAGERIJ** in eene der Hoofdsteden van *HOLLAND*, waarvan de Directie binnen kort zal vacceren, worden **gegadigden** opgeroepen, tegen traktement met of zonder **vrije woning** en met **aandeel** in de **winst**. Vereischten zijn, zoowel bekendheid met den **handel** in het vak, als met het **technisch** gedeelte der zaak.

Brieven onder de letters W. S. *franco* bij de Boekhandelaars DE GEBROEDERS VAN CLEEF te *'s Hage*.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Inschrijving
op Donderdag 5 Juni 1884,
in het Timmerhuis te *Rotterdam*,
naar de LEVERING van
Getrokken IJzeren Pijpen, Fittings, Branders en andere Magazijngoederen, ten dienste der Gemeente-Gasfabrieken te Rotterdam.

De voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, ter lezing op het kantoor der Gemeente-Gasfabrieken, *Oost-Zeedijk*, en zijn voor den prijs van 25 cents, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin No. 75, alwaar ook de gezegelde inschrijvingbilletten tegen betaling van 22½ cents verkrijgbaar zijn.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

H. H. Architecten en Bouwkundigen
worden opmerkzaam gemaakt op mijne Reproductie **PHOTO-LITHOGRAPHIE**; alle **Bouwkundige Teekeningen,** in zwarte lijnen geteekend, worden door deze methode, hetzij in denzelfden of in een verkleinden maatstaf vervaardigd, waardoor dezelve niet alleen zeer spoedig maar ook zeer accuraat en in billijken prijs worden geleverd. Ook Heeren Boekhandelaren worden hierop attent gemaakt, terwijl het zeer geschikt is voor de uitgave van **Geïllustreerde Boekwerken.**
Met achting,
UEd. Dv. Dienaar,
A. KROON,
Photo-Lithograaf en Steendrukkerij, Regulierswarsstraat N°. 33, Amsterdam.

PATENT WINDOW DECORATION
(Houtsnijwerk)
MODERNE GLASVERSIERING.
FABRIKANTEN:
M'CAW, STEVENSON and ORR, Belfast.
ZILVEREN MEDAILLE en 1e klas GETUIGSCHRIFT
Wereldtentoonstelling, CALCUTTA, 1884.
Volmaakte nabootsing van **geschilderd** en **gebrand Glas.** Het doel van deze uitvinding is om tegen zeer middelmatigen prijs ieder in de gelegenheid te stellen om **ramen, glazen deuren** enz. te **versieren.** De modellen zijn menigvuldig: geschikt zoo voor **openbare** als **particuliere Inrichtingen, Woonhuizen** enz.; van de eenvoudigste tot de meest saamgestelde stijlen en afmettingen, als: **Bloemstukken, Kopstukken, Figuren, Middenstukken** enz. met verschillende **randen,** die al de schoonheid bezitten van **gebrand Glas**
Hoofdagent voor **Nederland** en **Koloniën:**
H. J. GALLENKAMP, *Arnhem.*
Agenten:
Amsterdam, N. YOS.
Utrecht, H. HUISCK.
Den Haag, H. L. D. FIGELET.
Groningen, J. H. DE VRIES.
Arnhem, Wed. A. E. J. DE BRUIJN & ZOON.
Middelburg, B. NEELMEIJER.
Rotterdam, WAUTIER & FABO.
Den Bosch, A. MOSMANS.
» J. MULDER HERZET.
Bovendien is deze PATENT GLASVERSIERING aangebracht in het **Nederlandsch Handelsmuseum te Amsterdam,** aldaar dagelijks te bezichtigen, terwijl daar tevens alle Inlichtingen, Prijscouranten enz. verkrijgbaar zijn.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden *op franco* aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.
G. J. THIEME.

A. P. DE VRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdersgracht N°. 22, Amsterdam.
Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN,** uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**
Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

G. VAN LENT, Rotterdam.
Vertegenwoordiger der **Ceramiek-** en **Cementtegelfabriek.**
LÉON DE SMET & C°., Gent.
Vanlen specialiteit in:
IJzeren Kerk- en **Fabrieksramen.**
IJzeren en **Houten Rolblinden.**
Zweedsche Kamerdeuren.
Italiaansche Mozaïkvloeren.
Prima Portland-Cement.
Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.
Onbrandbare Verf enz.
Prospectussen en Prijscouranten op aanvraag.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

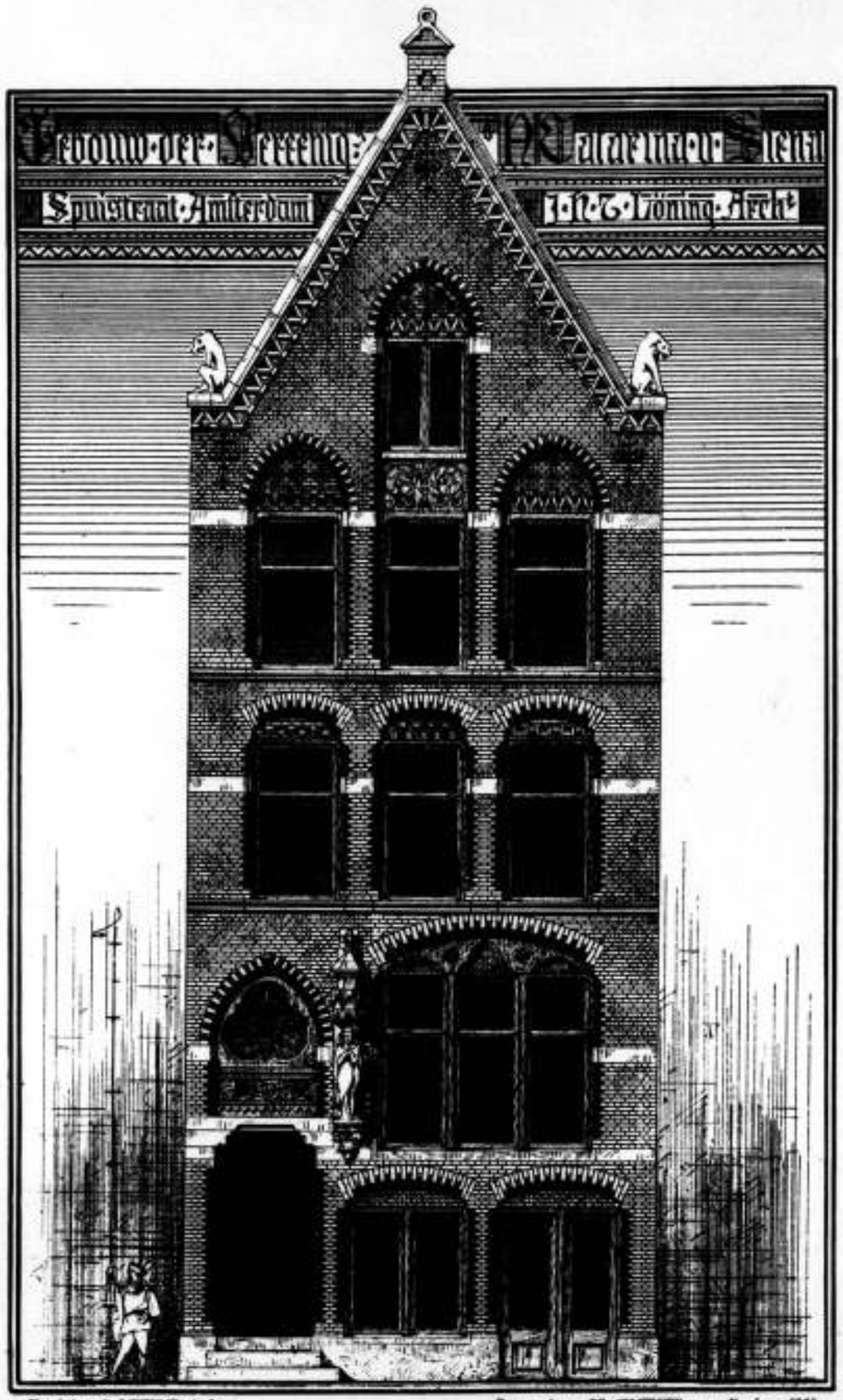

Photolith v G J TIEMEIJER, Arnhem

Bijvoegsel van DE OPMERKER van 7 Juni 1884.

NEGENTIENDE JAARGANG N°. 23. ZATERDAG 7 JUNI 1884.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTURA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, zal 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat Woensdag 11 Juni a. s. eene buitengewone vergadering zal gehouden worden, waarop zullen worden medegedeeld de rapporten der Beoordeelings-commissiën van de door het Genootschap uitgeschreven prijsvragen in 1883;

2°. dat Zondag, 15 Juni e. k., de tweede schetstocht zal plaats hebben naar Naarden, per Gooische stoomtram, vertrekkende van Amsterdam des morgens te 9.40 uren;

3°. dat het sociëteitslokaal nog zal gesloten blijven tot en met Woensdag 11 Juni a. s.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) BIJ DE PLAAT.

Het hier afgebeelde gebouw werd in het jaar 1882 door den ondergeteekende ontworpen en uitgevoerd voor de Vereeniging „der H. Catharina van Siena", gevestigd te Amsterdam, die zich ten doel stelt arme zieken en kraamvrouwen te ondersteunen.

Bij de ordonnantie van den gevel moest rekening gehouden worden met de indeeling der verschillende plattegronden. Het sousterrain bevat de spijskokerij met bijlokalen. Daarboven bevindt zich de vergaderzaal, met afzonderlijken toegang. Behalve magazijnruimte, bevat het gebouw verder de noodige woonvertrekken.

De gevel is opgetrokken in baksteen in verschillende kleuren, terwijl voor de constructiedeelen, waar dit noodig was, witte en blauwe bergsteen is gebruikt. Het venster boven den ingang is met gebrand glas gevuld, terwijl de sousterrainvensters van gesmeed-ijzeren hekken voorzien zijn.

De aannemers waren de heeren Mulder en Sarlemijn, die met veel zorg de werkzaamheden uitvoerden. Het beeldhouwwerk is vervaardigd door de gunstig bekende firma Van den Bossche en Crevels.

Het gebrande glas leverde de firma Geuer te Utrecht.

J. H. T. Löxing.

(A. et A.) ENKHUIZEN.

De eertijds zoo vermaarde stad Enkhuizen verdient zeker een bezoek, en toch geloof ik, dat er totdusverre niet veel vreemdelingen, hetzij Nederlanders of buitenlanders, geweest zijn. Toen Enkhuizen nog slechts per boot te bereiken was, kon men van Amsterdam uit onmogelijk op één dag heen en terug reizen, wilde men althans aan de *ville morte* de aandacht schenken, waarop zij zoo terecht aanspraak heeft.

Nu de lijn Zaandam—Hoorn geopend is, die ook binnen een niet al te lang tijdsverloop tot Enkhuizen doorgetrokken zal zijn, is die streek van Noordholland meer onder het bereik van den toerist gekomen, en ik besloot dan ook er eens heen te gaan. Op mijne reis naar Hoorn bemerkte ik tot mijne vreugde, dat bij de tweede Noordhollandsche lijn een betere wijze van bouwen voor de stations gevolgd is, dan bij de eerste. Geen wit gepleisterde gevels meer, maar berg- en baksteenbouwwerken, die soms lang niet onverdienstelijk zijn, nam ik waar. Slechts af-en-toe scheen mij de profileering wat zwaar.

Te Hoorn aangekomen, zag ik een stoomtram staan, waarop in vette letters ook het woord „Enkhuizen" geschilderd stond. Ik stapte erin, en weldra zette hij zich in beweging. De weg voerde door een schoone laan, en ik was juist bijzonder in mijn schik over het gemakkelijke vervoermiddel, toen plotseling de tram stopte en de conducteur „uitstappen" riep. Op mijne vraag naar de reden hiervan, kreeg ik ten antwoord, dat er nu een gedeelte wegs kwam, dat, naar het oordeel der betrokken gemeentebesturen, te smal voor den stoomtram was, zoodat dit per omnibus afgelegd zou worden. Werkelijk zag ik ook een dergelijk voertuig staan, dat blijkbaar vroeger te Amsterdam had dienst gedaan, maar thans niet zoo goed meer werd onderhouden als vroeger, althans het was tamelijk bouwvallig.

De passagiers werden allen op en in dezen omnibus saamgepakt, en daarop ging het in flinken draf voorwaarts. De weg was zeer fraai, en werd ter weder-

zijde begrensd door de reeks van aan elkander sluitende dorpen die men „de Streek" noemt. Ik geloof niet, dat er welvarender streken in ons land zijn, dan deze „streek" *par excellence*. De huizingen zijn ruim, en worden door fraaie boomgaarden of geurende bloemtuinen omgeven. Talrijke nieuwgebouwde, zoo Katholieke als Protestantsche, kerken getuigen zoowel van den rijkdom als van de offervaardigheid der bewoners. Bijzonder trok mijn aandacht hoe enkelen alles, wat maar blauw te maken was, als muren, boomstammen, stoeppalen, ja zelfs de klinkerbestrating, met die kleur voorzien hadden. De voerman vertelde mij, dat op deze wijze de Katholieken van „de Streek" hunne Pinksterverreugde uiten. De zin voor kleuren openbaarde zich ook vooral aan de deuren, wier paneelen gemarmerd, verguld of met schitterende kleuren beschilderd waren.

Achtereenvolgens reden wij door de dorpen Westerblokker, Oosterblokker, Westwoud, Hoogkarspel en Lutjebroek, waar de stoomtram weer een aanvang nam, en toen door Grootebroek en Bovenkarspel naar Enkhuizen.

Het eerste wat ik daar zag, was de Westerpoort, in klassieke Dorische vormen, in zandsteen opgetrokken en min of meer herinnerende aan de Muiderpoort te Amsterdam. Nissen flankeeren den eigenlijken poortingang, en een sierlijk koepeltje bekroont het geheel.

De Westerpoort doorgaande, kwam ik in de Westerstraat, waar een fraaie gevel, met het jaartal 1617, mijn aandacht trok. De verdieping gelijkstraats is gemoderniseerd, doch het overige is nog ongeschonden. De verdiepingen worden door fijn geprofileerde cordonlijsten van zandsteen gescheiden. Korte, Dorische pilasters, met zandsteenen kapiteelen, zijn tusschen en naast de vensters geplaatst, die deels met streksche, deels met ellipsvormige bogen, deels met halve zeshoeken afgedekt zijn. De boogvelden hebben geen vlechtwerken (die men trouwens in Enkhuizen volstrekt niet vindt), doch zijn voorzien van koppen van gehouwen steen, door voluten geflankeerd, geheel zooals men het te Amsterdam wel ziet. De onderste borstwering bevat een paar cartouches met jaartal, en een keurig gebeeldhouwd engelfiguurtje, in vlak relief, dat de wapenschilden van Holland en Westfriesland steunt. Een paar nissen op de tweede verdieping zijn met fijn reliefbeeldhouwwerk gevuld, en de nis, die het geheel bekroont, prijkt met een sierlijke vrouwenfiguur, als tenant voor het wapen van Enkhuizen, een azuren veld, beladen met drie haringen van zilver, waartusschen twee zespuntige sterren van goud. De geheele gevel bestaat afwisselend uit lagen van bak- en bergsteen. De voluten, tegen de trappen van den gevel geplaatst, zijn zeer elegant van vorm, en de ankers meesterstukken van smeedwerk.

Verder de Westerstraat doorgaande, zag ik de Westerkerk, doch alvorens deze te beschouwen, bezag ik eerst de voormalige Munt, waar eertijds ook de Admiraliteit zitting had. Ook hier is de verdieping gelijkstraats in lateren tijd veranderd. De kozijnen zijn op dezelfde wijze georneerd als bij het huis van 1617, doch de bovenste hebben zeer baroque frontons. De gevel wordt bekroond door een top, die wel tot het meest baroque van die periode (het gebouw draagt het jaartal 1611) gerekend moet worden. In- en uitbuigende voluten sluiten aan elkander, en kronkelen zich zelfs tusschen de kozijnen, om daar in fantastische koppen te eindigen. Toch is het silhouet van den top zeer elegant. Een fraai gesmeed anker is nog in het bovendeel bewaard gebleven, en tusschen de onderste kozijnen vindt men cartouches met reliefs.

De Westerkerk was nu aan de beurt om bezichtigd te worden. Deze kerk, een hallenkerk met drie schepen, in berg- en baksteen opgetrokken, was vroeger aan St.-Gommarus toegewijd. Redtenbacher, die in *Rombergs Zeitschrift* van 1875 Enkhuizen bespreekt, haalt als autoriteit, waarop hij zich beroept, ter bepaling van den stichtingstijd van het gebouw ook *Grotius* aan. Daar het mij niet bekend was, dat Hugo de Groot zich ook met plaatsbeschrijving heeft bezig-gehouden, heb ik in 's mans werken gesnuffeld, doch niets kunnen vinden. Ik zocht nu in Isaak Tirion, en vond daar de door Redtenbacher bedoelde bijzonheden, doch zonder vermelding dat ze van Grotius afkomstig waren. Doch eindelijk ging mij een licht op. Men vindt nl. op het titelblad van Tirion vermeld:

te Amsterdam
bij Isaak Tirion
in de Kalverstraat, het negende Huis
van den Dam, in *Hugo Grotius*. 1744.

Redtenbacher nu las dit woord *Grotius* en meende waarschijnlijk, dat dit de naam des auteurs was, hoewel in Tirion's winkel slechts het beeld van den grooten man prijkte. De winkel van Tirion is er nog, doch zal wel spoedig verdwijnen, daar de eigenaar, Johannes Muller, gestorven is.

Na deze uitweiding keer ik tot de Westerkerk terug. Het is een XVe-eeuwsch gebouw, zoodat de stichting wel in 1417, het door Tirion aangegeven jaartal, zal plaatsgevonden hebben.

Redtenbacher noemt de kerk een kopie van de St.-Nikolaaskerk te Monnikendam, doch dit is slechts in zooverre waar, dat beiden hallenkerken met drie schepen zijn. De koorafsluiting is geheel verschillend, zooals bedoelde schrijver dan ook toegeeft, maar ook de portalen zijn anders aangelegd. De koorafsluiting is zeker te Enkhuizen zeer ongewoon. Het middelschip toch eindigt recht, en de gevels van de zijschepen staan daartegenaan onder een hoek van 45°.

De vensters van deze gevels zijn door de gootlijst heen opgehaald, wat ook aan de voorzijde het geval is. Een doopkapel vindt men ten Z.W., en ten Z.O. een zeer fraai portaal uit het begin der XVIIe eeuw, dat, helaas, steengrauw beschilderd is, waardoor het oorspronkelijk effect zeer geleden heeft. Oostwaarts van het koor staat het houten klokhuis, in 1519 gebouwd, doch sedert van buiten herhaaldelijk vernieuwd, en op wonderlijke manier met een klassieke orde betimmerd. Het klokhuis heeft min of meer den vorm van een zaagmolen zonder wieken. (1)

In de kerk zijn eenige kunstwerken, die de aandacht des bezoekers trekken. Ten eerste het koorhek, waarvan een afgietsel op de tentoonstelling van verleden jaar te Amsterdam te zien was, dat echter in de verste verte niet instaat was een denkbeeld van het origineel te geven. Het bestaat uit pilasters, door een kroonlijst verbonden, waartusschen archivolten op imposten, gevuld met schelpvormige figuren met Mozes, Aäron, Mattheus, Marcus, Lucas en Johannes, allen met hunne attributen. De pilasters rusten op een doorgaand pedestal.

De meester, die dit kunstwerk vervaardigde, mocht het niet voltooien, want in 1572 werd hem dit door de Hervorming belet. Een paneel ontbreekt dan ook, en de figuren van Mozes en Aäron en de Apostelen zijn slechts „aangelegd", doch zoo meesterlijk, dat ik het bijna niet durf betreuren, dat ze niet voltooid werden. De koperen balusters, thans door onooglijke dunne pijpjes vervangen, werden in 1573 tot geschut vergoten.

(1) Havard spreekt van een hooges toren, doch verwart blijkbaar Zuider- en Westerkerk. Hij is dikwijls oppervlakkig.

De reliefs zijn zoo prachtig, dat men uren met hunne beschouwing kan doorbrengen, en telkens nieuwe schoonheden ontdekken. De kunst der Italianen was den meester geen geheim, en hij had ook grondige studie gemaakt van het menschbeeld, zoodat hij zijn fijngecomponeerde ranken gaarne met kinder- of saterfiguurtjes vulde. Ook de prachtige bustes, aan de achterzijde, bewijzen 's meesters groote kunstvaardigheid.

De predikstoel, van 1568, is mede een meesterstuk van houtsnijwerk. De details zijn zeer fijn, doch het ontwerp draagt het kenmerk van een latere periode dan dat van het koorhek, hoewel aan beide kunstwerken tegelijkertijd gewerkt werd. Het koorhek is echter reeds in 1542 begonnen, en het is dan ook niet te verwonderen, dat dit geheel vrij is van de baroque vormen, die aan den predikstoel, hoewel nog niet talrijk, voorkomen. De paneelen vertoonen perspectievische zuilenhallen, en de kolommen hebben rijkversierde schachten.

Het orgel, zwart gelakt met vergulde ornementen, is nog uit de XVIe eeuw afkomstig. De tochtportalen aan de zuidzijde zijn fraaie proeven van XVIIe-eeuwsch snijwerk.

Niet ver van de St.-Gommaruskerk staat het Weeshuis, welks gevel een van de fraaiste uit Enkhuizen is. Wat de details betreft, heeft hij veel overeenkomst met den gevel van 1617, dien ik reeds besprak. Het Weeshuis werd in 1615 gesticht, en is dus het voorbeeld geweest, waarnaar de andere gevel twee jaren later gemaakt werd. Pilasters en raambekroningen zijn hetzelfde. De klauwstukken tegen de geveltrappen zijn echter rijker, en sommige met acanthusbladeren en leeuwenklauwen versierd. De onderbouw is tamelijk eenvoudig, doch heeft een rijkbewerkte poort, in zandsteen uitgevoerd. Pilasters op pedestallen dragen een archivolte, waarboven een kroonlijst met gebroken fronton. De decoratie is zeer rijk, en prachtig gebeeldhouwde ramskoppen, kinderfiguren en ranken zijn tot een harmonisch geheel vereenigd. De vaas, die het geheel bekroont, is minder gelukkig, doch de figuren van een mannelijke en vrouwelijke wees zijn zeer karakteristiek. Boven de deur is, in een rijke omlijsting, een relief aangebracht, dat, evenals sommige deelen van de poort, rijk gepolychromeerd is.

Verder in de Westerstraat zag ik nog een, helaas, zeer verminkten gevel uit het begin der XVIe eeuw, en een gevel van 1614, waarin een relief met een kan, merkwaardig omdat naast de kozijnen in het vlak van den muur baroque ornementen zijn aangebracht.

Mijn weg voerde mij nu naar de Vischmarkt, waar de Waag, een pittoresk gebouw van 1559, mijn aandacht trok. Het spijt mij, dat ik dit gebouw niet kende, toen ik mijn opstel over „de vroeg-Renaissance in Nederland" schreef, want het is een der belangrijkste bouwwerken dier periode. De vormen herinneren aan die van den gevel van 1564 van het Haagsche raadhuis. Dezelfde fijne details vindt men aan de beide toppen van de gevels van het Waaggebouw, doch de hoofdvorm is minder streng dan te 's-Hage.

De onderbouw schijnt in de XVIIe eeuw aanmerkelijk veranderd te zijn, althans de aanwezige ontlastingsbogen wijzen op een andere vensterverdeeling. De wapens van Holland, Spanje en Enkhuizen zijn in beide gevels aangebracht, en boven de kroonlijst prijken beelden, die de Gerechtigheid, de Hoop, het Geloof en de Liefde schijnen voor te stellen. Een fraaigebeeldhouwde cartouche, door een man en relief vastgehouden, draagt het jaartal.

Van de Vischmarkt komt men in de Breestraat, waar het Raadhuis staat, dat in 1688 werd opgetrokken, ter vervanging van een ouder gebouw. Het Raadhuis is zeker „deftig", zooals Tirion het noemt, doch van stijfheid niet vrij te pleiten. Het herinnert aan de patricierwoonhuizen, die in het laatst der XVIIe eeuw te Amsterdam gebouwd werden, en heeft een gevel van Bentheimer steen. (2) Een koepeltje, met slagwerk en uurwerk, staat op het dak. Eenige schilderijen, waaronder een van Ferdinand Bol, het zwaard van Bossu en eenige gobelins, vormen de bezienswaardigheden.

Ik zag op de Breestraat nog een klein geveltje, dat, naar men mij zeide, op invallen stond, doch dat waard zou zijn, voor ondergang behoed te worden. Waarschijnlijk is het gesticht door iemand, die door de scheepvaart zijn bestaan vond, althans, behalve het jaartal 1623, ziet men drie gevelsteenen met schepen versierd. De pui is nog geheel in haar oorspronkelijken toestand, en heeft smaakvol gesneden houten consoles. De top is met baroque consoles versierd.

De Zuider- of St.-Pancraskerk, een gebouw met twee schepen, van vijfzijdige koorafsluitingen voorzien, noordelijken aanbouw en toren van zuidelijk schip, geeft Redtenbacher gelegenheid om breedvoerig over den Hollandschen kerkbouw uit te weiden, zoodat ik daarnaar verwijzen kan. Ik voor mij vond de kerk niet bijzonder interessant. Slechts een portaal aan de N.O.-zijde en de toren kwamen mij belangrijk genoeg voor om er een schets van te nemen. Redtenbacher zegt, dat de achtkante bekroning van den toren uit de XVIIe eeuw is, doch dit komt mij minder juist voor. Wel zijn daar in de XVIIe eeuw veranderingen aan gemaakt, maar de hoofdvorm is ongetwijfeld XVIe-eeuwsch, wat ook de aanwezige maaswerken nog bewijzen.

Toen ik de Zuiderkerk bezichtigd had, begaf ik mij naar de haven, waar allereerst de Keetenpoort, nu „Dromedaris" genoemd, mijne aandacht vroeg. Dit gebouw, waarschijnlijk reeds in de XVIe eeuw opgericht, doch in de XVIIe eeuw belangrijk gewijzigd, bestaat uit twee aan elkander verbonden ronde torens, uit baksteen opgetrokken. Een daarvan is met een steil dak afgedekt, waarop een torentje met klokkenspel zich bevindt. De andere is plat afgedekt. De vensters, uit de XVIe eeuw, zijn door frontons met versierde tympans bekroond. De poortingang aan de buitenzijde, die het jaartal 1540 draagt, wordt door een Dorische pilasterorde ingesloten, waarboven een dergelijke orde, die een kroonlijst met fronton draagt. In het fries ziet men velerlei wapentuig uit de XVIe eeuw. Boven den ingang houdt een figuur het wapenschild van Enkhuizen. De poortingang aan de binnenzijde is een goed stuk werk uit de eerste helft der XVIIe eeuw.

Van het voormalig Oostindisch Huis, aan den Dijk, is nog een gedeelte over, dat thans onder den naam van „Peperhuis" bekend staat. Het werd in 1630 gesticht, en is in eenvoudige berg- en baksteenvormen opgetrokken. Op een gevelsteen, met een zeegezicht versierd, staat:

De lust gaet voor de baet uyt.

Ook het Westindisch Huis, aan de Paktuinen, middenin een tuin gelegen, heeft dezelfde eenvoudige doch degelijke architectuur.

In de Paktuinen zag ik ook een poortje van 1625, in Bentheimersteen, en zeer fraai door twee horens van overvloed bekroond. Het droeg het raadselachtig opschrift:

D. B. N. E. A. D.
S. P. F. D. Q. S.
U. E. U. S. S. T.

(2) Volgens Havard, zou Jacob van Campen de bouwmeester zijn. Blijkens zijn grafschrift, in de St.-Joriskerk te Amersfoort, stierf deze beroemde man echter reeds in 1657.

Wie kan dit verklaren?

Van de Paktuinen bereikten ik den Kuipersdijk, waar een XVIIde-eeuwsch pakhuis nog geheel in zijn oorspronkelijken toestand aanwezig is. De vormen zijn zeer overeenkomstig met die van de huizen te Amsterdam uit dien tijd (1620). Opmerkelijk is het, dat de vensters allen uit de as liggen. Waarom dit gedaan was, bleek mij niet. De cordons eindigen bij de middelvensters in voluten.

Ten slotte maakte ik nog een wandeling om de stad, waarbij ik een aardig Boomhuisje ontdekte, eenigszins aan de Waterpoort te Sneek herinnerende, waarvan ik nog een schets maakte.

Afwisselend per stoomtram en per omnibus reed ik weer door de Streek naar Hoorn, waar ik na een aangenamen tocht van anderhalf uur aankwam, om onmiddellijk weer per spoor naar de hoofdstad des Rijks te vertrekken.

Wie Enkhuizen niet gezien heeft, kan ik een bezoek met het volste vertrouwen aanbevelen, en ik hoop, dat deze regelen velen mogen opwekken het tochtje te ondernemen.

A. W. W.

HET 110JARIGE TIJDPERK DER HOOGE WATERSTANDEN EN DER ALGEMEENE WEERSGESTELDHEID.

(*Vervolg van blads.* 192).

Kariger en kariger worden nu de berichten uit die en een jaarduizend van ons verwijderde tijden; uiterst zelden wordt een enkele maal van hoogwatergetijden iets verhaald, en waar dit nu met bijzonderen nadruk geschiedt, is zeker de gevolgtrekking geoorloofd, dat zij van groote beteekenis waren. Van het jaar 674 wordt gemeld: „*Er volgden overmatige* overstroomingen." Dit is de laatste groote hoogwaterstand, die tot het 220jarig tijdperk behoort, want volgens bladz. 192, 1ste kolom, (zie het vorig nommer) viel het berekende *hoofdmaximum der zevende eeuw in het jaar 667*, en zeven jaren later, dus gedurende het volgende minimum, vond die overstrooming plaats. Zij bevestigt even juist als die van 1784 de stelling, dat de grootste hoogwaterstanden met de minima der zonnevlekken samenvallen, die op de maxima volgen. Let men er nu nog op, dat 674 juist 1100 (1110) of 5 × 220 jaren vóór den grootsten hoogwaterstand van onzen tijd, vóór 1784 ligt, dan is toch nauwlijks meer twijfel aan het 220jarig tijdperk der merkwaardigste overstroomingen mogelijk, waardoor ook haar verband met de zonnevlekken en noorderlichten boven elken twijfel wordt verheven.

Er bestaat echter een over het algemeen minder scherp in het oogvallend 110jarig tijdperk der hoogwaterstanden, dat dien samenhang opnieuw bevestigt, daar namelijk minder talrijke, minder hooge en minder uitgebreide hoogwaterstanden omstreeks het midden dezer 220 jaren plaatsgrijpen, en wel in die middentijden, welke aan de berekende kleinere hoofdmaxima eerste klasse der zonnevlekken en noorderlichten beantwoorden. Het verband wordt niet alleen hierdoor bekrachtigd, maar ook nog daardoor, dat deze zwakkere hoogwaterstanden met zwakkere hoofdmaxima overeenstemmen. Zoo was het hoogste maximum onzer eeuw, 1870, slechts onbeduidend hooger dan het hoofdmaximum tweede klasse van 1837; geheel in overeenstemming daarmede waren onze hoogwaterstanden slechts onbeduidend hooger dan de vloed van 1845, gelijk de peilschaal der Vischpoort te Mainz aantoont. Dat zij zich meermalen over den aardbol herhaalden, komt van den sinds 1876 voortgezetten duur van het minimum, want zelfs het maximum van 1882 is zoo gering, dat men het als een gemaskerd minimum kan beschouwen. Dit treedt nog duidelijker te voorschijn als wij de vlekkenrijkste zon van April 1882 en het hooge maximum van 1870 vergelijken (zie de afbeelding in *Humboldt*, Mei jl.).

Nog zwakker schijnt het hoofdmaximum eerste klasse der 17de eeuw geweest te zijn, ja, het was lager dan dat der tweede klasse; want terwijl van 1660—1690 slechts 33 noorderlichten opgeteekend werden, waren er in het derde en vierde tiental jaren alleen reeds 90.

Overeenstemmend zwak zijn ook de hooge waterstanden van dien tijd; terwijl langs den Midden-Rijn geene overstrooming, ja zelfs bijzondere droogte vermeld wordt, vond aan den Boven-Rijn in het jaar 1673, zes jaren na het berekende hoofdmaximum van 1667, een hoogere overstrooming plaats; nog hooger schijnt de Benedenrijnsche van het jaar 1651 in het vóórvóórlaatste of tweede voorafgaande minimum geweest te zijn, daar het peilmerk te Coblenz slechts 60 centimeter onder dat van 1784 staat; zij kwam van de Moezel en de Lahn. Gelijk Fritz uitdrukkelijk verklaart, waren ook in de 15de eeuw de noorderlichten zeer zwak, en van zonnevlekken wordt uit dien tijd niet gewaagd; ook hier schijnt het maximum tweede klasse dat der eerste klasse te overtreffen. Het berekende hoofdmaximum eerste klasse valt (zie blz. 192) in 1445, en in het jaar 1442 was de stad Frankfort geheel overstroomd. In deze eeuw valt ook *de eenige overstrooming onder honderden*, die niet past in de vlekken-theorie, want in het jaar 1480 werden de bruggen van Schaffhausen en Laufenburg weggeslagen; daar echter deze vloed nergens elders vermeld wordt, was hij meer plaatselijk, misschien door groote hitte op het eind van Juli (op Jakobsdag) en sterke sneeuwsmelting veroorzaakt.

Slechts onbeduidend sterker schijnt de ontwikkeling van zonnevlekken en noorderlichten in de 13de eeuw geweest te zijn; Fritz telt ze onder de eeuwen met zeldzame noorderlichten. De hooge waterstanden stemmen daarmee volkomen overeen. Het berekende hoofdmaximum eerste klasse valt in 1223; van 1221 tot 1224 heerschte „onophoudelijk regen en grenzenlooze nattigheid"; of zij tot hoogwater klom wordt niet gezegd. Daarentegen vond in 1235, misschien in het tweede volgende minimum, een groote overstrooming plaats, daar de Main, gedurende een was van eenige dagen, niet alleen den houten bovenbouw der Frankforter brug, maar ook hare steenen pijlers wegsloeg. Koning Hendrik, die toen te Frankfort vertoefde, gaf daarna toestemming tot den bouw van de steenen brug.

Als wij van het berekende hoofdmaximum 1223 223 jaren teruggaan, komen wij tot het jaar 1000. Blijkbaar was echter het hoofdmaximum vroeger, misschien meermalen optredende, want in het jaar 974 werd een zonnevlek met het bloote oog gezien en van 970 tot 980 waren er groote noorderlichten in Midden-Europa. Ook van 992 tot 1030 werden zulke verschijnselen in Midden-Europa in nog grooteren getale opgeteekend. Aan deze sterkere ontwikkeling beantwoorden ook grootere hoogwaterstanden. Want in den minimumtijd na het eerste groote tijdperk, in het jaar 987, was de lente zeer regenachtig en veroorzaakte aanmerkelijke overstroomingen, en in het jaar 989 volgde op een sneeuwrijken winter een regenachtige lente, waarbij alle rivieren overliepen. En in het tweede groote noorderlicht-tijdperk vond in 1020 nog een veelbeteekenende overstrooming plaats.

Om een geheel jaarduizend voor oogen te hebben, willen wij van het laatste hoofdmaximum 1000 nog 222 jaren hooger opklimmen; wij bereiken alzoo het jaar 778, waarin een zonnevlek met het ongewapende oog zichtbaar was, terwijl er, volgens Fritz, een sterker noorderlicht-tijdperk tusschen 776 en 808 lag. In het volgende minimum, 784, werd Karel de Groote door overstroomingen op zijn tocht tegen de Thüringers opgehouden, en in 792 bedierf aanhoudende regen de kanalen, waardoor die heerscher den Rijn met den Donau wilde verbinden.

Naar deze voorstelling is, wel-is-waar, het 110jarig tijdperk der hooge waterstanden niet zoo scherp gekenschetst als het 220jarige, maar toch is het onmiskenbaar en bevestigt alzoo den samenhang der overstroomingen met de zonnevlekken. Als wij nu nog aantoonen, dat elk hoofdmaximum tweede klasse eveneens van eene of meer overstroomingen vergezeld gaat, dat alzoo voor de hooge waterstanden, gelijk voor de zonnevlekken en de noorderlichten, een 55*jarig tijdperk* bestaat, mogen wij het verband toch wel voor ontwijfelbaar houden, en dit te zekerder, als zich voor sterke hoofdmaxima tweede klasse ook sterke waterwassen en omgekeerd laten waarnemen. Hierbij willen wij, gelijk in het bovenstaande, met onzen tijd beginnen.

Het *hoofdmaximum tweede klasse* onzer eeuw vond in het jaar 1837 plaats — en nog in het volgende minimum, in 1845, trad hoogwater op. Het hoofdmaximum tweede klasse was een hoog; ja, zijn betrekkelijk getal 138 viel niet veel beneden dat van 1778, hetwelk tot 154 steeg, en was bijna gelijk aan dat van 1870, hetwelk 139 bedroeg.

Geheel daaraan beantwoordende, is ook het hooge water van 1845 weinig lager dan dat van 1882—83 en geen meter beneden dat van 1784, gelijk de figuur in n°. 22 van dit weekblad aanwijst. Een scherpe tegenstelling vormt het hoofdmaximum tweede klasse der vorige eeuw, daar zijn betrekkelijk getal (in 1727) slechts 90 bedroeg; weder geheel in overeenstemming daarmede worden uit de dertig jaren tot 1742 slechts eenige kleine wassen van de Main vermeld.

4 Juni '84.

(*Slot volgt.*)

DE PETROLEUMFAKKEL.

Reeds menigmaal deelden wij een en ander mede op het gebied van gas- en electrische verlichting; aan het vermelden van wetenswaardigheden omtrent de petroleumverlichting hebben we ons echter maar zeer zelden bezondigd, niet, wijl deze verlichting geen goede eigenschappen heeft, wel echter omdat, naar het ons voorkwam, zij geene toekomst heeft. De billijkheid brengt echter mede, dat wij ook op dat gebied het goede vermelden, waar we het vinden, en dit is thans het geval, nu wij kennismaakten met eene uitvinding van den ingenieur Klette te Zwickau, namelijk een petroleumfakkel zonder pit. Deze bestaat uit een gegoten ijzeren bak, die zoodanig ingericht is, dat hij op een houten paal gesteld kan worden. In den bak, waarin ten behoeve van den luchtaanvoer gaten aangebracht zijn, wordt een ring gelegd, onderaan met tanden voorzien; de boven dezen ring vrijvallende ruimte wordt gevuld met zand of zaagsel, waarna het petroleum wordt ingegoten. Nadat de fakkel aangestoken is, verbrandt eerst het bovenste gedeelte van het petroleum en daardoor wordt de vloeistof in het reservoir verwarmd en in gas omgezet. Dit gas, dat zich door het zand of zaagsel een weg baant, voedt de vlam en hierdoor wordt een sterk stralend en zeer gelijkmatig licht verkregen, dat overeenkomt met de lichtsterkte van vier pekfakkels. Een harer grootste voordeelen is wel, dat de fakkel door storm noch regen gebluscht kan worden: dit kan alleen geschieden door er zand in te werpen; zij is daardoor zeer geschikt voor de verlichting van spoorwegemplacementen, aanlegplaatsen van stoombooten en dergelijken. De Amsterdamsche brandweer heeft er proeven mede genomen, die een zeer bevredigend resultaat hadden. Tot nadere verklaring van het bovenstaande verwijzen wij naar de in achterstaande annonce voorkomende figuur, die de fakkel in aanzicht en doorsnede te aanschouwen geeft; wij voegen er nog aan toe, dat de heer Th. F. Bierhorst, te Haarlem, met den verkoop voor Nederland en Koloniën belast is.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Dezer dagen werd op de begraafplaats »Ter Navolging" onder Scheveningen de gedenksteen onthuld, gewijd aan de nagedachtenis van wijlen Mr. G. Groen van Prinsterer en zijn echtgenoote. Het eenvoudig gedenkteeken, door den architect H. J. Mondt in streng Griekschen stijl ontworpen werd in de werkplaatsen der heeren Laurent Philips en Co. alhier uit zuiver carrarisch marmer vervaardigd.

AMSTERDAM. Op de algemeene vergadering van de *Nederlandsche Vereeniging voor teekenonderwijs*, den 27ste Maart l. l. hierterstede gehouden, werd besloten uitbreiding te geven aan het gewone jaarverslag, en wel in den vorm van mededeelingen, waarin het teekenonderwijs in zijn onderdeelen zou worden besproken. Aan het Bestuur werd opgedragen de middelen te beramen om het doel te bereiken en dit kwam tot de overtuiging, dat het in het belang der vereeniging zou zijn, wanneer een periodiek tijdschrift kon worden opgericht.

Het eerste nummer van het »Maandblad, gewijd aan de belangen van het teekenonderwijs en de kunstnijverheid in Nederland" is thans verschenen. Het wordt aan de eereleden en donateurs der vereeniging gratis toegezonden en is voor de leden verkrijgbaar tegen betaling van *f* 2 per jaar voor niet-leden der vereeniging tegen *f* 7.

Dit eerste nummer behelst: Leermiddelen, door H. L. Boersma. — Over anatomie en hare betrekking tot de beeldende kunst, door Eug. Dubois. — Kunst en Wetenschap, door W. B. G. Molkenboer. — Decoratieve schilderkunst. — Bibliographie. — Binnen- en Buitenlandsche berichten. — Vraagbus. — Ingezonden stukken. — Correspondentiën. — Advertentiën en eene hoogst eenvoudige plaat met afbeeldingen van modellen in ceramiek.

GRONINGEN. De Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst alhier heeft, zooals bekend is, eenigen tijd geleden eene internationale prijsvraag uitgeschreven voor een ontwerp van eene monumentale fontein op het Heereplein aldaar. Die prijsvraag schijnt goed geslaagd, althans een 22tal ontwerpen zijn ingekomen uit Nederland, België en Duitschland, en wel onder de volgende motto's:

1. »Eer aan de burgers van Groningen"; 2. »Concordiae" (met geboetseerd model); 3. »Durch Frieden & Freiheit zu Wohlstand & Glueck"; 4. »La silhouette"; 5. »Labor et Constantia" (met geboetseerd model); 6. 1672; 7. Een hoofd met 2 aangezichten; 8. »Minerva"; 9. »Memento"; 10. »Verbroedering"; 11. »Fons"; 12. »Quando?"; 13. »Voorwaarts"; 14. 1884; 15. »Aan Groningen gewijd"; 16. Twee gekruiste lijnen; 17. »Spes";

18. »La critique est aisée
Mais l'art est difficile";
19. »Pinksterbloem";
20. 't Blijft seker buijten kijf
Een kakelagtig wijf
Sou meer u kunnen seggen
Dan ick in dit symbool kan leggen";
21. »Eer is meer dan goud"; 22. Twee gekruiste driehoeken.

De ingekomen ontwerpen zullen gedurende 14 dagen voor het publiek worden ter bezichtiging gesteld in de bovenzaal van »De Harmonie". De opening van deze tentoonstelling zal waarschijnlijk plaats hebben op Dinsdag 10 Juni e. k.

De Jury bestaat uit de volgende heeren: Prof. E. Gugel, Delft; W. B. G. Molkenboer en Ludw. Junger, te Amsterdam en J. P. Hazeu en L. M. Moolenaar, te Groningen.

Het programma der prijsvraag komt op bladz. 461 van den jaargang 1883 van *De Opmerker* voor.

ADVERTENTIEN.

Aanbesteding.

Op **Zaterdag 14 Juni 1884**, des namiddags te 3 uren, zal door de Naamloose Vennootschap: *Verkooplokaal FRASCATI* worden **Aanbesteed:**

Het verbouwen van de beetaande Drukkerij aan de Barberstraat tot Monsterzaal, benevens het maken van Nieuwe Lichtkappen boven de Groote Zaal, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek is ad *f* 0.40 te verkrijgen ter Stoomdrukkerij van ROELOFFZEN & HÜBNER, Pijpenmarkt 187, *Amsterdam*.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT.

THEOD. FERD. BIERHORST,
HAARLEM,

levert:

Windmotoren

tot pompen, watervernevering en transport van water naar alle hoogten.

Waterleiding

voor kleine Gemeenten om machines te drijven tot 15 paardenkracht, speciaal voor

LANDBOUWMACHINES

zeer geschikt.

Petroleum-Fakkel

geheel uit ijzer zonder pit van **katoen** of **asbest** tot **verlichting der aanlegplaatsen van STOOMBOOTEN, SPOORWEGTERREINEN.**

Zeer geschikt om *signaal* te geven ook voor **Brandweer.**

Kan nooit uitgaan bij storm of regen, gebruikt *zeer weinig* olie.

FAMILIE-LESSENAAR

van verstelbare hoogte voor kinderen van 6 tot 15 jaren,
onmisbaar in ieder huis.

Vochtwerende Parketvloeren, Tapijt-Parketvloeren

alle soorten van

eenvoudige en rijke PARKETVLOEREN.

Waterdichte en onbrandbare

HOUTASPHALT-VLOEREN.

Marmer, Mozaïk en Granito, Glas- en Stift-Mozaïk.

Gekloofde Plafonneerlatten.

Prospectus en prijzen op aanvrage bij
THEOD. FERD. BIERHORST, *Haarlem.*

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 19 Juni 1884**, 's voormiddags 11 uur, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

1°. **Het onder profil brengen en verharden van de Prinsessenstraat en de Agnietenstraat.**
2°. **Het leveren van twee ijzeren Brugschepen met Schragen en Dwarsbalken voor de gemeenteschipbruggen te Arnhem en te Westervoort.**

Aanwijzing op Donderdag 12 Juni a. s., 's voormiddags 10 uur, aan het bureau der Publieke Werken, alwaar de teekeningen ter inzage liggen; Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

PATENT WINDOW DECORATION
(Hautstyrie).
MODERNE GLASVERSIERING.
FABRIKANTEN:
M'CAW, STEVENSON and ORR, Belfast.
ZILVEREN MEDAILLE en le klas GETUIGSCHRIFT
Wereldtent-stelling, CALCUTTA 1884.

Volmaakte nabootsing van **geschilderd** en **gebrand Glas.** Het doel van deze uitvinding is om tegen zeer middelmatigen prijs ieder in de gelegenheid te stellen om **ramen, glazen deuren** enz. te **versieren.** De modellen zijn menigvuldig: geschikt zoo voor **openbare** als **particuliere inrichtingen, Woonhuizen** enz.; van de eenvoudigste tot de meest saamgestelde stijlen en afmetingen, als: **Bloemstukken, Kapstukken, Figuren, Middenstukken** enz. met verschillende **randen,** die al de schoonheid bezitten van **gebrand Glas**

Hoofdagent voor **Nederland** en **Kolonilin:**
M. I. GALLENKAMP, *Arnhem.*

Agenten:
Amsterdam, N. Vos.
Utrecht, H. Huinck.
Den Haag, H. L. D. Figeliet.
Groningen, J. H. de Vries.
Arnhem, Wed. A. E. J. de Bruijn & Zoon.
Middelburg, R. Neelmeijer.
Rotterdam, Wautier & Faro.
Den Bosch, A. Mosmans.
„ J. Mulder Herzet.

Bovendien is deze Patent Glasversiering aangebracht in het **Nederlandsch Handelsmuseum te Amsterdam,** alaar dagelijks te bezichtigen, terwijl daar tevens alle Inlichtingen, Prijscouranten enz. verkrijgbaar zijn.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.

LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk,** enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

Gemeente Bergen op Zoom.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *Bergen op Zoom* zullen op **Maandag den 16den Juni 1884**, des namiddags ten één uur, ten Raadhuize aldaar in het openbaar **aanbesteden:**

Het bouwen eener Rijks Hoogere Burgerschool met Gymnastiekgebouw en Conciergewoning te Bergen op Zoom.

De aanwijzing op het terrein buiten de voormalige Stoenbergsche poort zal plaats hebben op Woensdag den 11 Juni 1884 des voormiddags ten elf uur.

Bestek en teekeningen liggen ter Gemeente-Secretarie ter inzage, alwaar op *franco* aanvrage, tegen betaling van *f* 3.00, exemplaren daarvan verkrijgbaar zijn.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den heer C. P. VAN GENK, Architect, alhier.

Bergen op Zoom 31 Mei 1884.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
P. VAN HASSELT.
De Secretaris,
L. M. MAGNEE.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(VERNIEUWINGSFONDS)

Op **Dinsdag den 17den Juni 1884**, des namiddags ten 2 uur, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van: Bestek No. 86.

Het leveren van Stalen Eindplaten en IJzeren Haakbouten in twee perceelen.

De bestelling geschiedt bij enkele inschrijving, volgens art. 17 van het bestek.

Het bestek ligt van den 5den Juni 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. J. KLEEK DE REUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door de Sectie-Ingenieurs voornoemd.

Utrecht, den 30sten Mei 1884.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 25 Juni 1884**, des namiddags ten 1 uur, ten Raadhuize aldaar aan te besteden:

Het bouwen van een Klaaghuis met bijbehoorende werken, ten dienste van de Israëlitische Begraafplaats aan de Dijkstraat te Kralingen.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn ook verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE & ZOON, Boekdrukkers, *Hoogstraat* 73, tegen betaling van *f* 0,50.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*, terwijl de aanwijzing *ter loops* zal plaats hebben op Donderdag den 19 Junij 1884, des voormiddags ten 11 uur.

Openbare Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *SCHIEDAM* zijn voornemens op **Dingsdag, den 10 Juni a. s.** des middags ten 12 uur, ten Raadhuize aldaar, in het openbaar **aan te besteden:**

Het maken van een BAZALT-KADE voor aanleg van Stoombooten aan het Westerhavenhoofd aldaar, ter lengte van 100 Meter, met talud van 5 Meter.

Het Bestek met Teekening ligt dagelijks, met uitzondering van de Zondagen, voor de belanghebbenden op de Gemeente-Secretarie ter inzage en is, tegen betaling van 25 Cent voor het bestek en van *f* 1.— voor de teekening, mede aldaar verkrijgbaar.

Aanwijzing op het terrein zal door den Gemeente-Architect gedaan worden op Vrijdag den 6 Juni e. k., des morgens tusschen 11 en 12 uren.

Schiedam, 27 Mei 1884.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
P. J. VAN DIJK VAN MATENESSE.
De Secretaris,
A. W. MULDER.

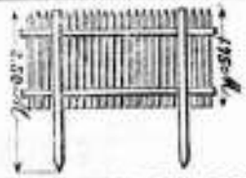

J. & D. VAN DER POT,
ROTTERDAM.
GEKYANISEERD ROTVRIJ
RASTER- en ander HOUTWERK,
in alle op te geven maten, tot 10.25 M¹.
niet vatbaar voor de Champion en uitertst langzaam brandend.
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT
en verder TIMMERHOUT,
Vlot- en Slijpdeelen enz.

Prima PORTLAND-CEMENT,
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in wichtboudende Vaten van 180 Kilo en Zakken van 70 Kilo,
niet vervalscht met **hoogovenslakken, kalksteen** of dergelijke bijmengingen.

HYDRAULISCHE en andere KALK,
per Wagon of Scheepslading.

Chemisch bereide Verf,
OLIEBIJTSELS, VERNISSEN en ALBASTINE
uit de fabriek van den Heer
F. A. Q. VAN GELDER,
te *Rijswijk* bij *'s Hage.*

HARDSTEEN.
NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA-ZANDSTEEN.
uit de groeven van

Staudernheimer.	**Cordeler.**
Breitenheimer.	**Wexemer.**
Udelfanger.	**Roode Kyllthaler enz.**
Bentheimer.	**La Rochette.**

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

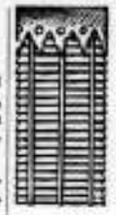

A. P. DEVRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdergracht N°. 22, Amsterdam.
Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN,** uiterst net en soliede, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**
Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

Polder Oosterwolde.

De DIJKSTOEL zal op **Donderdag 12 Juni 1884**, 's middags 1 uur, op de Polderkamer te *Elburg*, bij enkele inschrijving **aanbesteden:**

De herstelling en verzwaring (deels met steengloojing) van het tweede gedeelte van den Zomerdijk.

Het Bestek is tegen betaling van *f* 1 verkrijgbaar.

Aanwijzing dangs voor de aanbesteding.

De Dijkgraaf en Polder,
N. S. RAMBONNET.
De Secretaris,
L. F. SCHNEIDER.

G. J. VINCENT & C°.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.
Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de **ZILVEREN MEDAILLE.**

Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.
Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Kotels** en **Reservoirs** voor water, olie, **enz.**

Authographiesch Atelier.
Authographie vervangt Lithographie en Fotolithographie en **is veel goedkooper.**
Teekeningen op elk gebied worden in Authographie bijzonder **net, accuraat** en tegen zeer lage prijzen in den kortst mogelijken tijd uitgevoerd.
Prijsopgaven en proeven van bewerking, bij aanvraag, gratis.
H. C. KOSTER Jr., *Utrecht*, Zonstraat G 381.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-,
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS,** enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK
TE
AMSTERDAM
Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT
VAN
VAL DE TRAVERS
ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat *F.* 62, te *Arnhem.*

De Directeur, W. PATON WALSH.

H. H. Architecten en Bouwkundigen

worden opmerkzaam gemaakt op mijne Reproductie **PHOTO-LITHOGRAPHIE**; alle **Bouwkundige Teekeningen**, in zwarte lijnen geteekend, worden door deze methode, hetzij in denzelfden of in een verkleinden maatstaf vervaardigd, waardoor dezelve niet alleen zeer spoedig maar ook zeer accuraat en in billijken prijs worden geleverd. Ook Heeren Boekhandelaren worden hierop attent gemaakt, terwijl het zeer geschikt is voor de uitgave van **Geïllustreerde Boekwerken.**

Met achting, UEd. Dv. Dienaar,

A. KROON,

Photo-Lithograaf en Steendrukkerij, Regulierdwarsstraat N°. 33, Amsterdam.

J. L. BACON & C°.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kanteren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Bruggeconstructiën** enz.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quensast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

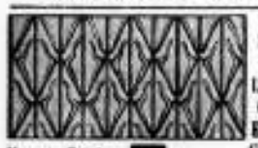

Losanges, IJzeren Balken, en Zijlekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

Vraagt Catalog. NEDERL. VERZINKFABRIEK,
Van der Linden & Co.
Dordrecht.
Galv. op LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

TERRA-COTTA-FABRIEK
gevestigd te ZEIST (sedert 1835),
BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.
Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde
bij het Paleis voor Volksvlijt.

Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel-** en **Profielsteen,** Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir-** en **Mosaiktegels,** alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen elke concurrentie.

Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.

Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek der H.H. OZINGA en VLASKAMP is in onze Magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.

GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bremer VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**

MARTIN & Co.,
Achteroosteinde, AMSTERDAM.

Bekroond:		Bekroond:
Dusseldorp 1880.	Gouden Medaille	Frankfort a/M. 1881.
Weenen 1880.	Amsterdam 1883.	Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, London, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **elfde** aflevering van:

Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL.
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.
Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij inteekening in 12 afleveringen à *f* 1.75.

Amsterdam — Geïllustreerd.
PLAN VAN AMSTERDAM (in kleurendruk) met 165 zoo kleine als groote Gebouwen, Parken, Standbeelden, namen van al de Straten en Grachten met duidelijke verwijzing waar die op het plan te vinden; verder met de Korken, Hôtels, Café's, Bodega's, Bierknijpen, Middelen van vervoer, Bezienswaardig- en Vermakelijkheden etc.
Prijs *f* 0.75.
Uitgever: JOH. G. STEMLER Cz., *Amsterdam.*

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

VERSCHENEN:

J. W. VISSER. HANDLEIDING bij het **ONDERWIJS** in de **STOOMWERKTUIGKUNDE**, deel III met 6 platen à *f* 2.50. Met dit 3e deeltje en een **Atlas**, inh. 15 Platen, is het werk compleet te bekomen voor *f* 7.50. Uitgevers E. J. BRILL, *Leiden* en JOH. G. STEMLER Cz., *Amsterdam.*

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dr., te Arnhem.

NEGENTIENDE JAARGANG N°. 24. ZATERDAG 14 JUNI 1884.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
Architectura et Amicitia
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.M.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Drickomingenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel ses gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1°. overeenkomstig de conclusie van het rapport uitgebracht door de Commissie van Beoordeeling, bestaande uit de heeren B. de Greef, A. N. Godefroy en H. Molemans, zijn bekroond:

a. het ontwerp van „Een deurpaneel" in gesneed ijzer, ingezonden onder het motto „B. E. C.", vervaardigd door den heer H. G. Jansen, met het eervol getuigschrift en premie van *f* 30;

b. de ontwerpen van „Een Buitenverblijf", ingezonden onder de motto's „Peruzzi" en „Concordia", beiden met eene loffelijke vermelding. Als vervaardiger van het laatste ontwerp maakte zich bekend de heer H. G. Jansen, terwijl de vervaardiger van eerstgenoemd ontwerp nog onbekend is;

c. het ontwerp van „Een Façade van een heerenhuis", ingezonden onder het motto „Je Maintiendrai", vervaardigd door den heer Joseph Herman;

d. de ontwerpen van „Een Dorpslogement", ingezonden onder de motto's „B. D." en „La Brique", eerstgenoemd met het eervol getuigschrift met premie van *f* 75, is vervaardigd door den heer Jb. van den Bau Pzn. te Delft; en laatsgenoemd met de premie van *f* 25, is vervaardigd door de heer A. R. Freem te Arnhem;

e. het ontwerp van „Een Post- en Telegraafkantoor", ingezonden onder het motto „Incognito", met eene premie van *f* 75, is vervaardigd door den heer D. Semmelink te Nijmegen;

f het ontwerp van „Een Orgelkast", ingezonden onder het motto met de premie van *f* 30, is vervaardigd door den heer A. W. Weissman;
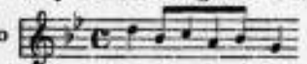
2°. overeenkomstig de conclusie van het rapport, uitgebracht door de Commissie van Beoordeeling, bestaande uit de heeren L. E. Asser, A. C. Bleys en I. Gosschalk, zijn bekroond:

de ontwerpen van „Een Spoorwegstation", ingezonden onder de motto's „Flanor" en „D P S", eerstgenoemd met het eervol getuigschrift met premie van *f* 100, is vervaardigd door den heer M. de Jongh, en laatstgenoemd met eene loffelijke vermelding, is vervaardigd door den heer H. W. A. Croiset van Uchelen;

3°. de inzender van het ontwerp van een Buitenverblijf, ingezonden onder het motto „Peruzzi", wordt verzocht zich bekend te maken;

4°. dat de 2de schetstocht zal plaats hebben op Zondag 15 Juni a. s. naar Naarden. Het vertrek is bepaald op 9u.40 m. des voormiddags per Gooische stoomtram.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Buitengewone Vergadering van 11 *Juni* 1884.

Na opening der vergadering leest de Secretaris de notulen, en daarna de ingekomen stukken, waaronder dankbetuigingen van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken en van het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, voor de hun toegezonden jaarverslagen van het Genootschap.

De heeren J. P. E. Hocufft, Denier van der Gon en Reigers worden tot correspondenten benoemd, respectievelijk voor 's-Hage, Nijmegen en Purmerend.

Hierop wordt voorlezing gedaan van de rapporten van beoordeeling, en wel door den heer A. C. Bleijs, namens de Jury voor de prijsvraag van het Spoorwegstation, en door den heer H. Molemans, eerelid des Genootschaps, namens de Jury voor de overige prijsvragen.

Het rapport van beoordeeling van alle prijsvragen is in dit nommer opgenomen. Met een toepasselijk woord reikt de Voorzitter de belooningen aan de respectievelijke overwinnaars uit, wier namen onder de officieele mededeelingen gepubliceerd zijn, voor zoover ze tegenwoordig waren.

Onder hartelijke dankbetuiging aan Jury en Rapporteurs sluit de Voorzitter de Vergadering, na ook zijn dank gebracht te hebben aan den heer J. B. Springer, die door een fraaie collectie platen van gebouwen in Pompei de vergadering opluisterde.

POLYTECHNISCHE SCHOOL

RAPPORT DER COMMISSIE

BENOEMD TOT BEOORDEELING DER SCHETSONTWERPEN, INGEZONDEN OP DE PRIJSVRAGEN, UITGESCHREVEN DOOR HET

GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA

IN HET JAAR 1883.

M. H.

De Commissie, door uwe Vergadering benoemd tot beoordeeling der ingezonden antwoorden, heeft de eer het onderstaande mede te deelen als resultaat van het onderzoek, welk onderzoek is vastgesteld in de bijeenkomst d.d. 19 April en 30 Mei 1884.

Wij zullen de onderwerpen bespreken in de volgorde door ons daarvoor aangenomen en beginnen met *Een Buitenverblijf voor eene familie van 8 personen, buiten het dienstpersoneel.*

Schaal 1 : 200. Een doorsnede, voornaamste gevel 1 : 50 in perspectief. Getuigschrift en bovendien als prijs „Dictionnaire Raisonné" par Viollet-le-Duc.

Ingezonden 4 antwoorden met de spreuken:

Peruzzi	5	teekeningen
Concordia	6	„
'83	7	„
Veelzicht	6	„

Peruzzi. Is een goed geteekend, breed opgevat ontwerp, de indeeling is met oordeel geschied, de centrale vestibule met glasoverdekking zal bij winter tot moeilijkheden aanleiding kunnen geven door het verzonken plat; men had hierin kunnen voorzien, door de overdekking te verhoogen zóó, dat het water en de sneeuw in de hooger gelegen goten afgevoerd werden.

De gevels zijn voor een buitenverblijf wel wat streng, het achtkante torentje wat schraal; in het sousterrain ontbreekt licht en lucht, de verhoudingen zijn over het algemeen goed, de aangebrachte tinten zijn wat zwaar.

Concordia. Is een, hoewel zeer samengesteld, goed ontwerp; de indeeling is met zorg bewerkt, de verdieping ter beganegrond zal echter op enkele plaatsen door de breede loggia wel wat donker zijn; voor een buitenverblijf zal dit in den zomer echter minder hinderen. De entrée is te eng; door de vele hoeken en sprongen zal de dakbedekking zeer samengesteld moeten worden en veel hoeken, killen en goten noodig maken. De uitbouwing van het plan op 2e verdieping, vóór de toiletkamer is niet juist aangegeven, de doorsnede over het metselwerk en de bewerkte gehouwen steen van den versierden topgevel had men moeten aantoonen en niet moeten teekenen als ware er een balkon. Op de 1ste verdieping zou eene verwisseling van de slaapkamers van zoon en dochter wel aan te raden zijn; daardoor toch zal de dochter eene meer passende plaats bij de gouvernante ontvangen. De gevels zijn zeer verdienstelijk geordonneerd, goed van verhouding en hebben een eigenaardig karakter. De perspectief is nogal onrustig door te groote afwisseling van sprongen. Een der beoordeelaars vond er eenige familietrekken in met het jachtslot van Sachsen-Altenburg, voorkomende in Skizzenbuch.

'83. Geeft veel goeds in bescheidener vorm, de voorstelling in potlood en kleur geeft genoegzaam aan wat gedacht is; het plan is in den geest van Peruzzi, doch niet zoo bestudeerd, de glasbedekking van de middelvestibule is goed overlegd, de bewerking der plans is wat schraal. De gevels zijn eenvoudig doch iets stijf, de proportiën niet overal even gelukkig. De bekapping is wat vlak, het ware veiliger geweest deze iets minder vlak te maken, want op regen en sneeuw moet hier, al is het een buitenverblijf, toch ook gerekend worden. De toren is min of meer plomp, de uitvoering der teekeningen niet vrij genoeg, het geheel is wat flets. De lijnen hadden veilig iets zwaarder kunnen zijn, en meer oefening met het penseel is zeer aan te raden.

Veelzicht. Is een minder gelukkig ontwerp, doch heeft eene regelmatige indeeling; er is echter veel verloren ruimte, de privaten zijn slecht geplaatst en zijn zonder licht of lucht, de trappen voor den dienst zijn geheel donker, de hoofdtrap en de omringende gangen zijn wat beter, hoewel niet voldoende, verlicht, de vorm van de hoofdtrap is niet aan te bevelen, de dakvensters zijn niet gelukkig. De doorsnede is het zwakste punt van dit ontwerp; eenige meerdere oefening hierin zal den ontwerper in het vervolg zeer ten goede komen.

Na overweging van deugden en gebreken meende de Commissie tot geene bekroning te mogen besluiten, maar te mogen voorstellen om aan ieder der beide ontwerpen, gemerkt „Peruzzi" en „Concordia", het eerste voor het plan, het tweede voor de gevels, een eervol getuigschrift te vereeren.

Gevel voor een Heerenhuis in de hoofdstad aan een groot plein.

Belooning *f* 30; schaal 1 : 50; de vloer moet 0.50 M. boven het trottoir zijn.

Ingezonden 19 antwoorden met de spreuken:

15?	1	teekening.
Eigen kunst is eigen leven	1	„
Je Maintiendrai	1	„
Liberta	1	„
Renaissance	1	„
?	1	„
Façade	1	„
Door Moed	1	„
Duplex	1	„
In den Dolfijn	1	„
Eendragt	1	„
Ex unque Leonam	1	„
Puntenburg	1	„
Cirkel met kruis	1	„
Ventilatius	1	„
Strijd	1	„
Debut	1	„
Probe	1	„
Studie	3	„

Het ontwerp gemerkt:

15? kan als ontwerp voor een gevel van een heerenhuis in de hoofdstad moeilijk de vereischte symphatie opwekken; zoo er sprake was van eene villa, zou de kans daartoe veel grooter zijn, daar de geestige teekening dan zeker hare goede uitwerking niet zou missen, doch hoe verdienstelijk, op zich zelve beschouwd, het ontwerp ook moge zijn, aan de bij programma bepaalde voorwaarde voldoet het niet.

Eigen kunst is eigen leven. Alle lof aan den inzender van dit goed geteekend ontwerp, dat, hoeveel verdienste als teekening er ook aan toegekend wordt, niets origineels aanbiedt, maar veeleer aan onze gesloopte oude gebouwen doet denken; het zou althans niet zoo moeilijk zijn om het voor een bewaarden ouden gevel te doen doorgaan, dan de overtuiging ingang te doen vinden, dat dit een bouwwerk was van Anno 1883.

Je Maintiendrai. Is goed van conceptie en proportie en heeft een modern karakter; er is iets rustigs in, en harmonie tusschen de verschillende deelen, alleen de deuren zijn wat schraal, de teekening is goed.

Liberta. Heeft minder gelukkige proportiën en te zware afdekkingen der ramen op de 2de verdieping; de vormen zijn grillig, er is geen voldoend verband tusschen de opgaande deelen, de lijsten bij elke verdieping zullen niet voldoen, zij snijden den gevel te veel in horizontale deelen; de onderdrempel van het dakkozijn is 3 meter boven den zoldervloer, de middeldammen hebben de kolossale breedte van 1.80 M.

Renaissance. Is eene deftige gevel in den geest der Florentijnsche bouwwerken, de verhouding is goed, jammer dat de afdekking horizontaal is; eene verhooging in het midden, die met de daklijnen overeenstemt, zou van goed effect kunnen zijn.

?. Eene goede schetsteekening, voor menig ander gebouw misschien passende, doch als heerenhuis in de hoofdstad, mist het geheel den deftigen ernst, die voor zulk eene woning gewenscht wordt; de zichtbare dakconstructie is niet in overeenstemming met den steenbouw van het benedengedeelte.

Façade. Dit ontwerp heeft meer overeenkomst met een oud bouwwerk, dan met een ontwerp dat het product is van onzen tijd; noch de deur noch de kozijns naast den ingang geven den indruk tot een heerenhuis te behooren.

Door Moed. Is als ruwe schets niet kwaad; er is wel een en ander in wat zeer bruikbaar zou zijn, doch het geheel gaat mank aan het gebrek aan eenheid; hoe iemand de bekroning van de twee kozijns op de bel-etage en het middelkozijn op de 1e verdieping kan maken, die door den topgevel bewijst tot betere dingen bekwaam te zijn, is een der raadselen, die misschien zijne oplossing vindt in het zoeken naar iets nieuws, zonder te denken dat bij het nieuwe maar zelden veel schoons gevonden wordt. De vervaardiger zij dus voorzichtig.

Duplex. Mist overeenstemming in torenbouw en façade; vooral in de afdekking zoekt men hier tevergeefs eenheid; de hoogte boven de ramen zal het inwendige zeker niet vroolijk maken; de teekening is fantastisch.

In den Dolfijn. Een lief geteekend ontwerp, dat op werkelijke verdienste aanspraak kan maken, als getuigende van studie onzer Oudhollandsche bouwwerken; voor het bij programma gevraagde doel, een heerenhuis op een plein van de hoofdstad, is het wat druk met hardsteen voorzien en niet streng genoeg.

Eendracht maakt macht. Dit ontwerp heeft wel goede gedeelten; de topgevel herinnert aan de hal te Haarlem en is zeer goed, doch het geheel geeft niet de uitdrukking een deftig woonhuis te zijn; de rez-de-chaussée vooral doet eerder denken aan eene hal dan aan een woonhuis.

Ex unque Leonam. Kon als proeve dienen hoe een oud koopmanshuis in een heerenhuis zou kunnen veranderd worden, doch zou alsdan toch nimmer op den naam van deftig heerenhuis aanspraak mogen maken; het eigenaardige van dien huizenbouw zoekt men hier vruchteloos.

Puntenburg. Is niet gelukkig van verhouding, de afdekking der benedenramen is niet in harmonie met die der hooger geplaatste, de topgevel is door samenvoeging van zóóveel kleine stukjes gehouwen steen rammelend, de ingang is zwaar.

Cirkel met kruis. Dit ontwerp geeft ons geenszins den indruk van een heerenhuis op een plein van de hoofdstad; de dammen zijn te zwaar, de bekroning der drie raamkozijns op de bel-étage is niet gelukkig, de zes twee aan twee gekoppelde ramen daarboven, groot 0.50 bij 1.50 M., kunnen aan een koopmanshuis op den zolder goed zijn, voor een heerenhuis zijn ze, ook zelfs met in lood gevatte ruiten, niet passende.

Het teekenwerk, wat lijnen betreft, is niet kwaad.

Ventilatius. Geeft ons drie leelijke frontons op een gevelvlak, zooals deze fonkelnieuw aan een onzer hedendaagsche openbare gebouwen zijn aangebracht. Voorbeelden na te volgen kan goed zijn, maar dan moeten het goede voorbeelden zijn; wij raden den ontwerper daarom aan, daarvoor de kennis te hernieuwen met Sebastiaan Leclerc, Simon Bosboom en anderen, opdat hij zich opnieuw in het geheugen roepe hoe Scamozzi en Vignola daarvoor hunne regelen vaststelden, die nog na zooveel jaren proefhoudend goed blijken te zijn. De proportiën zijn niet gelukkig, de benedenverdieping is gedrukt, de geveltop is geen gedeelte van het geheel, maar een geheel onafhankelijk stuk, dat als top dienstdoet. De vormen, voor zoover zij te zien zijn, verraden geen geoefende hand, maar doen zien dat het penseel, met zwakke hand gevoerd, veel heeft moeten aanvullen, wat niet geheel gelukt is.

Strijd. Dit ontwerp wijkt in breedteafmeting nogal af van de andere ontwerpen; die meerdere breedte is echter niet in het voordeel van dit ontwerp. De teekening is zwak, zoowel wat ontwerp als wat lijnen betreft; de versieringen, hier en daar voorkomende, en vooral de stukken bewerkte steen naast den geveltop, mogen op dezen naam geen aanspraak maken. Er zal door den ontwerper nog heelwat strijd gevoerd moeten worden, vóór hij als overwinnaar huiswaarts keert. Hij make zich echter niet schuldig aan desertie, maar trachte te doen zien, dat ook voor hem geschreven is: „zege na strijd".

Debut kan als zoodanig zeer goed meedoen, maar dan hopen wij later iets te zien, waar wij ons meer mede kunnen vereenigen dan met de zware bekroning der ramen en de vreemde ornementen; het geheel is zwaar, de breede middeldam en de nogal beduidende hoogte tusschen den bovenkant van het kozijn en plafond zullen het gebouw ongetwijfeld zeer somber maken.

Probe. Is niet gelukkig, de onderdeelen zijn niet genoeg bestudeerd, de profileering, vooral aan het sousbasement, is slecht; dat de basementen der pilasters breeder zijn dan de rechtstanden der pedestallen is bepaald af te keuren; de teekening is zwak; als type voor een deftig heerenhuis geeft het ontwerp niet genoeg om als eenigszins geslaagd antwoord in aanmerking te kunnen komen.

Studie. Geeft bij een gevel, plans en doorsneden die niet gevraagd zijn en, zooals ze nu gegeven zijn, minder gewenscht worden. Voor een deftig heerenhuis is een voorkamer en salon ter breedte van 3.40 M. bij 5 en 5.50 M. veel te klein; de tusschengelegen kasten hebben een onbehaaglijken grondvorm, de verdeeling der trap van rechte op spiltrap had, zoo men al eene dergelijke trap had willen maken, op eene dusgenaamde schaal moeten gelegen zijn. De doorsnede met onbehaaglijk trapraam en bekroning der beide porte-brisé's is zeer primitief. De gevel, waar het eigenlijk om te doen is, doet zien dat het werk van César Daly hem niet onbekend is, welnu, hij ga voort dit meer en beter te bezien en de resultaten zullen niet uitblijven, maar dan trachte hij tevens zijn teekenwerk te verbeteren, want dit laat ook te wenschen over. Wij willen hem, die bewijst lust en moed te hebben op prijsvragen antwoord te geven, niet verzwijgen waar zijne zwakke zijde gelegen is, ook al behoort het hooren en geven daarvan voor geen der partijen tot de aangenaamste taak.

Na de bespreking en vergelijking der 19 verschillende ontwerpen, waren beoordeelaars eenparig van gevoelen, dat aan het ontwerp met de spreuk „Je Maintiendrai" de uitgeloofde prijs moet worden toegekend.

Gesmeed ijzer deurpaneel.

Schaal 1 : 5; hoog 1.50 M. breed 0.60 M. Belooning *f* 30.

Ingezonden 14 antwoorden met de spreuken:

B. E. C.
Motieven.
Vulcanus.
Apen-zwijnenstaart.
Ik tart Lavertu.
P. S.
Renaissance.
Deutsche Renaissance.
Voor oefening.
Madeleine.
Neurenberg.
16^{e} Eeuw.
Tot Studie.
Bijna.

B. E. C. Het ontwerp, gemerkt B. E. C., munt uit door sierlijke vormen en goede verdeeling der openingen, de flinke teekening werkt natuurlijk mede om het geheel een aangenamen indruk te geven; echter beantwoordt het niet geheel aan het karakter van den voorgeschreven stijl.

Motieven. Heeft meer grillige vormen en zal door de zware bladvormen moeilijk uit te voeren zijn.

Vulcanus. Is een flink geteekend ontwerp.

Apen-zwijnenstaart. Heeft bevallige lijnen en is sierlijk uitgevoerd, doch is minder dan de anderen tot een bepaald geheel gebracht.

Ik tart Lavertu. Is zeer verdienstelijk van conceptie en teekening ofschoon wat eenvormig van lijnen.

P. S. Is wat verward, de openingen zijn niet harmonisch verdeeld.

Renaissance. Zeer symmetrisch en aangenaam van uitwerking, het teekenwerk is zeer voldoende.

Deutsche Renaissance. Heeft het rechtlijnig vlechtwerk zeer goed met de gebogen lijnen verbonden, het geheel maakt een goed effect, er is harmonie in.

Voor oefening. Heeft te veel rechtlijnig vlechtwerk en is minder harmonisch geordonneerd dan het voorgaande; het teekenwerk is voldoende.

Madeleine. Is wat veel verdeeld en druk van lijnen, de gedreven bloembladen maken een eenigszins verwarden indruk, het teekenwerk is goed.

Neurenberg. Biedt een zeer geschikte vereeniging aan van rechte en gebogen lijnen, het teekenwerk is zeer goed.

16de Eeuw. Heeft evenals het voorlaatste wel eenige verdienste, de zware omgeving is echter niet gelukkig, het teekenwerk is als schets zeer goed aangepakt.

Tot studie. Is wat week van vorm, doch stil en bescheiden en goed van lijnen, en voor uitvoering zeer geschikt, de gebogen lijnen zijn goed en beschaafd van vormen.

Bijna. Heeft minder goede eigenschappen, de vorm is te gerekt, de lang-ronde lijnen zijn niet bevallig door het te zwakke beloop. De bladvormen zijn tamelijk grillig en te groot van oppervlak in verhouding tot de ranken.

Het eenparig oordeel van beoordeelaars was, dat aan het ontwerp gemerkt B. E. C., ondanks de daarop gemaakte aanmerking, de uitgeloofde prijs moet worden toegekend.

Een dorpslogement.

Schaal 1 : 200, plattegronden, voornaamste gevels, twee doorsneden; prijs *f* 75, premie *f* 25.

Ingezonden 8 ontwerpen met de spreuken:

Eikenhorst	3	teekeningen.
La brique	6	„
't Huis ten Bosch	4	„
Fortuna	3	„
Primrose	2	„
En forgeant on devient forgeron	5	„
Schets	2	„
B. D.	2	„

Eikenhorst. Geeft niet den indruk van een dorpslogement; de indeeling van het plan is niet gelukkig, de woning van den logementhouder, in het sousterrain te brengen, komt op een dorp in het geheel niet te pas, de halfrond uitgebouwde kamer heeft geen licht; het daglicht is bovendien in de andere vertrekken niet voldoende, want één kozijn groot 0.80 bij 1 M. in de woonkamer is wel wat zuinig, de eene slaapkamer is op gelijke wijze bedacht, doch de andere moet het geheel zonder doen. Vertrekken voor mannelijk en vrouwelijk dienstpersoneel, zooals het programma vraagt, zijn maar voor de helft aangewezen en dan nog zeer klein. De gevels zijn als dorpslogement te ernstig, het dak is zeer samengesteld en niet in overeenstemming met den onderbouw, de hoofdtrap komt met het bordes halverwege voor de ramen van den veelhoekigen uitbouw.

La brique. Is een breed opgevat ontwerp; aan het gevraagde bij programma is niet geheel voldaan, de noodige vertrekken voor het dienstpersoneel, bij programma gewenscht, worden niet gevonden, de teekening van den hoofdingang ontbreekt, de bovengangen zijn donker, in de gelagkamer kan niet gestookt worden, op de teekening, waarop de gevel straatzijde is voorgesteld, is de opstand niet te zien van het waschhok, bergplaats voor brandstoffen enz.; is dit vergeten? Het geheel heeft een behaaglijk aanzien, is vol afwisseling en goed uitgevoerd, de doorsnede is wel wat deftig voor een dorpslogement; behoudens de gemaakte aanmerkingen achten wij 't een verdienstelijk en goed uitgevoerd ontwerp.

't Huis ten Bosch. In dit ontwerp wordt al het gevraagde gegeven; de waterplaats bij de gelagkamer had wel licht en lucht mogen hebben; de indeeling van het plan is niet volkomen geslaagd en minder aangenaam voorgesteld, de keuken onder den grond is niet aan te bevelen, vooral niet onder de eetzaal: de geur en het onvermijdelijk gedruis zijn hinderlijk voor de logé's; dat de gelagkamer door twee verdiepingen gaat, kan voor groote zalen nuttig zijn, hier is het een bewijs van minder geoefendheid in het maken van een goed plan. De doorsnede C D geeft een ijzeren balk te zien, die dienst moet doen om een muurtje ter hoogte van 1 meter te dragen, welk muurtje weder dienst moet doen tot steun voor de kap. Hoe het stalgebouw, waar de rijtuigen niet behoorlijk uit kunnen komen, ten opzichte van het logement gelegen is, was wel noodzakelijk geweest door eene situatie-teekening op verkleinde schaal aangegeven te worden. Een teekening van den achtergevel van het logement zou den ontwerper wel eenige moeilijkheden gegeven hebben, om hiervan eene eenigszins dragelijke voorstelling te maken. Dat de twee ramen in het midden van den voorgevel boven den hoofdingang blinde ramen zijn, zal hem volgens een der beoordeelaars nooit vergeven worden. Het geheel heeft een vroolijk aanzien en is lief geteekend.

Fortuna. Heeft een somber aanzien door de onmatig hooge daken; de gelagkamer had wel van eene stookplaats voorzien mogen zijn; de indeeling is overigens niet gelukkig, de gelagkamer is niet anders te bereiken dan door de eetzaal of van buitenaf. De bovengang is donker, de W. C. slecht geplaatst, de trappen steil, kleur en teekening zijn niet fraai, de stal is niet voldoende aangegeven.

Primrose. Geeft op twee teekeningen inderdaad veel maar niet genoeg; men vraagt twee doorsneden en dan is één niet voldoende, vooral als men er zich zóó afmaakt. De indeeling van het plan is niet kwaad, de keuken echter 4.80 bij 3.80 is te klein, zoo ook de buffetkamer en kamer van den kastelein, 2.80 bij 2.70 M., is geen ruimte voor zulk eene bestemming. De gemengde hout- en steenconstructie is voor het vochtig klimaat van ons land niet aan te bevelen; het geheel maakt overigens een voldoend effect en is ferm geteekend. Maar is het wel een dorpslogement voor 1883?

En forgeant on devient forgeron. De indeeling is niet gemakkelijk, de toegang tot de eetzaal is onvrij doordien men steeds door de gelagkamer zal moeten gaan, de keuken is te klein, 2 dienstbodenkamers zijn niet voldoende, de plaatsing ervan bepaald af te keuren. De voorgevel, zoowel van het logement als van het stalgebouw, is goed gedacht, meer dan één uitgang aan het stalgebouw was wel wenschelijk voor het uitbrengen der rijtuigen; de doorsnede is wat sober.

Schets. Heeft hare eigenaardige verdienste, hoewel er nog al aanmerking op te maken is; zoo zijn 3 privaten b.v. ter beganegrond zonder licht; het plan is over het geheel niet behoorlijk doordacht, want dan had er zeker eene betere verdeeling ontstaan. In de woning van den kastelein zijn vertrekken, die niet te bereiken zijn dan door eene andere kamer, en zoo is het ook met de vertrekken van het mannelijk en vrouwelijk dienstpersoneel, eenige meerdere afscheiding was hier zeer wenschelijk. In de versiering is ontwerper niet gelukkig, een weinig matiging wordt hem zeer aangeraden. Wat meer zorg wordt hem aanbevolen voor het maken van schoorsteenmantels, deur- en raamomlijstingen en betimmering van het buffet, en, zoo hij wat zuiniger wordt met het maken van puntdaken en torentjes, zullen zijne ontwerpen er niet onder lijden, als hij zich dan tevens bevlijtigt om wat sierlijker teekenwerk te leveren.

B.D. Is een ontwerp dat veel verdienste bezit: de opvatting en groepeering is zeer goed, doch wel wat grootsch, getuige hiervoor de colonnade met elliptische bogen, welke niet past bij de dakvormen. Eene houten afdekking met grooten voorsprong zou beter uitwerking doen; de indeeling is niet onverdienstelijk, doch er is wel wat veel ruimte aan gangen en vestibules afgestaan: ruim $^1/_6$ gedeelte van de geheele oppervlakte is wat veel en dan nog niet eens overal goed licht; de logeerkamers zijn wat klein. De slecht geteekende versiering boven de twee ramen naast den ingang en het zwevende fronton boven den ingang vonden niet veel bijval, de boven-lichtramen in de gelagkamer zijn zeker meer gedacht om in lood gevatte ruiten te kunnen plaatsen dan om licht aan te brengen. Wat moet in de nis tusschen de ramen der 1ste verdieping komen? De teekening der voor- en zijgevels is veel beter dan die der doorsnede. De stal is zeer goed, de zijgevel van het logement vertoont een raam, uitziende uit de keuken boven de stoep, doch het plan zwijgt hiervan.

De slotsom der beschouwing was, dat het ontwerp gemerkt *B.D.* de uitgeloofde prijs van *f* 75 werd waardig gekeurd en aan het ontwerp met de spreuk *La brique* de premie van *f* 25 werd toegekend.

Een Orgelkast.

Schaal 3 centim. per meter. De wand waartegen het orgel geplaatst moet worden is gedacht hoog te zijn 12 meter, breed 8 meter, op eene galerij, waarvan de vloer 5 meter boven den beganegrond. Prijs *f* 30.

Ingezonden 8 antwoorden met de spreuken:

D.W.B.
Crescendo.
Froberger.
Orgel.

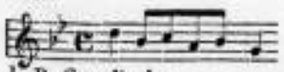

J. P. Sweelinck.
Sweelinck.
Mie.

D.W.B. Is een zeer ruwe schets, die, hoewel in maat geteekend, geene bijzondere verdienste bezit; de ondersteuning is mager, de dunne kolommen zijn te wijd uit elkander en de bovenzijde is niet fraai van proportie, de groep in het midden is niet gelukkig.

Crescendo. Heeft er niet aan gedacht dat er gesproken wordt van eene hoogte van den beganegrond tot aan de kruin van het gewelf; zooals het nu geplaatst is, kan er bezwaarlijk een boog over getrokken worden, tenzij deze zeer vlak is; de ondersteuning is niet aangetoond, de verdeeling der partijen is niet gunstig, het boven-middendeel zeer ongeschikt van vorm, en het geheel is stijf; de teekening is voldoende.

Froberger. Geeft een geschikt Gothisch front, dat echter niet in alle deelen geslaagd kan genoemd worden: er is te veel houtwerk in her gezicht, de versiering is wat vast in den boog, de horizontale bovenlijn is minder aangenaam, het teekenwerk is goed.

Orgel. Is een niet onaardig ontwerp, dat echter wel wat erg beknopt zal bevonden worden; de verhoudingen zijn goed, doch er is te weinig breedte, de teekening is fijn maar niet vast.

Dit ontwerp, in Renaissance-stijl ontworpen, is goed volgehouden, ook in de borstwering, en maakt een goed geheel.

J. P. Sweelinck. Kon geen eenstemmig gevoel van waardeering erlangen; terwijl een deel der Commissie er goede elementen in vond en de flinke bewerking roemde, had de meerderheid een minder gunstigen indruk der massa ontvangen, en vond zij de verdeeling niet fraai en de verhoudingen ongeschikt.

Sweelinck. In modernen Renaissance-stijl ontworpen, is niet zonder verdienste, de gordijnen in de bogen zijn minder geschikt en open ornementen zijn daartoe beter op hunne plaats tot doorlating van het geluid. Er is wat veel 'hout in het gezicht, de ondersteuning is wat mager.

Mie. Is eene goed verdeelde, niet onbevallige schets, maar geeft door het ruime gebruik van roode drapeering en sobere uitstalling van orgelpijpen te veel wat niet gevraagd en te weinig van datgene, waar het toch om te doen is. Het middelgedeelte is niet fraai van verhouding, de ondersteuning wat schraal; ook hier ontbreekt, evenals bij enkele andere, een plan.

Met meerderheid van stemmen besloot de Commissie aan het ingezonden ontwerp met

den uitgeloofden prijs van *f* 30 toe te kennen.

Post- en telegraafkantoor voor eene kleine gemeente.

De teekeningen 1 à 100. Prijs *f* 75.

Ingezonden 15 ontwerpen met de navolgende spreuken:

Incognito	1	teekening.
Architectura	1	„
Telephoon	1	„
Brievenbus	1	„
Glück auf	3	„
Amsterdam	3	„
Franco	2	„
Prijsvraag	2	„
Mercurius II.	2	„
O. O.	1	„
W. G. M. S.	3	„
Mercurius I.	1	„
Palmet	4	„
Postzegel	1	„
Beta	3	„

De onbepaalde uitdrukking in het programma maakt het moeilijk met juistheid te beoordeelen, welk ontwerp te groot en welke beantwoording eene gelijke opvatting van het woord *kleine gemeente* gehad heeft, als de stellers van het programma. De woning van den directeur heeft ons dus, hoe gebrekkig dan ook, eenigszins tot maatstaf moeten dienen.

Incognito. Dit ontwerp, naar het schijnt vroeger dienstgedaan hebbende onder de spreuk „slappe tijd", heeft veel goeds: de lokalen zijn wel wat beknopt, doch de indeeling beantwoordt aan de daarvoor te stellen eischen, de woning van den directeur is regelmatig en van geschikte afmeting. De bestellers behooren met het telegraafkantoor rechtstreeks in gemeenschap te zijn; er ontbreekt een lokaal waar het publiek een telegram kan schrijven, de wachtkamer voor het publiek is daarvoor niet geschikt, vooral ook om de daarin uitkomende privaten, die toch wel voor de kantoren zullen bestemd zijn en dus beteren toegang konden hebben; jammer dat ondanks den slappen tijd hier toch de tijd ontbroken heeft om een paar kasten en bergplaatsen aan te brengen. De ontwerper van dit antwoord heeft, evenals vele zijner mededingers, een loopje genomen met de bepaling dat het gebouw tusschen belendende gebouwen geplaatst is; dit zou nadeelig kunnen werken zoo dit ontwerp overigens aan de vereischten voldeed en een mededinger van gelijke waarde hierin met meer nauwgezetheid was te werk gegaan. De voorgevel geeft veel goeds, jammer is het dat de bekroning der beide voorsprongen niet gelukkiger is afgedekt, het geheel zou bij eenige wijziging hiervan veel winnen. De doorsnede is goed, het teekenwerk is flink.

Architectura. Heeft evenmin voldaan aan de bepaling dat het gebouw tusschen belendende gebouwen geplaatst is, want, neem de ramen in den zijmuur weg en bij het telegraafbureau is het donker. De schikking der benedenlokalen is niet kwaad, de afscheiding tusschen de woning van den directeur en het kantoor is niet zóó, als het voor eene prijsvraag gewenscht wordt. In geen der vertrekken kan gestookt worden, men zal dus voor den dienst tegen koude geharde menschen moeten vragen. De gevel is zoowel van conceptie als teekening zeer goed, hoewel hij bij den bovengenoemde achterstaat; de doorsnede is onbeduidend.

Telephoon. Geeft eene lieve schetsteekening, waarin echter met den besten wil geen post- en telegraafbureau te zien is. De toren voor de trap is niet gelukkig. De plans zijn niet voldoende bestudeerd; hoe het vertrek der bestellers voor de telegraaf te bereiken is, valt moeilijk te gissen; stookplaatsen ontbreken, kasten en bergplaatsen worden tevergeefs gezocht. De woning van den directeur is zoogoed als niet aangegeven; voor de uitvoering alle lof.

Brievenbus. Is een goed overdacht hoewel beknopt ontwerp; de bij programma gevraagde bergplaatsen ontbreken. De woning van den directeur is te klein van afmeting. De voorgevel heeft veel goeds, doch te betreuren is hier het verwaarloozen der symmetrie van den ingang en het daarnaast gelegen vertrek van den directeur en de daarboven geplaatste ramen van het salon. De doorsnede is eenvoudig, doch goed geteekend.

Glück auf. Het ontwerp voldoet niet aan de voorwaarde bij programma aangegeven, n.m. tusschen belendende gebouwen geplaatst te zijn; de inrichting is goed, doch de wachtkamer wat al te grootsch opgevat, deze toch gaat door twee verdiepingen, waardoor zij de respectabele hoogte van bijna 11 meter heeft; de doorsnede en het plan sluiten niet volkomen, de ramen boven de lessenaars in de wachtkamer zijn niet aangetoond in de doorsnede. De toegang naar de woning van den directeur is in opstand niet aangegeven, de niet fraaie trap vond geen gunstig onthaal. De constructie der kap had op deze schaal wel wat duidelijker mogen zijn, een enkele gording was niet overbodig geweest. De woonkamers van den directeur zijn ten deele wat klein, de gang van 3 meter is overtollig breed, de hoogte der verdieping is te gering; op de beide slaapkamers zullen moeilijk ledekanten geplaatst kunnen worden. Het karakter van den voorgevel is niet kwaad, de verhouding echter minder gelukkig, het teekenwerk is goed.

Amsterdam. Geeft een zeer beknopt plan met goede gemeenschap voor den dienst, doch heeft veel te geringe afmetingen; de wachtkamer voor het publiek is te klein, de directeurskamer $2^1/_2$ bij $2^1/_2$ meter is niet voldoende. De proportie van den gevel is in de onderdeelen niet gelukkig, de voorstelling is over het geheel genomen zwak.

Franco. Is een goed ingedeeld plan, doch ook al met lichtopeningen in den zijmuur. Het ontwerp getuigt van goed overleg in de schikking der verschillende vertrekken. De voorgevel is niet kwaad, de ingang van de directeurswoning valt wat veel weg bij den hoofdingang. De doorsnede is minder gelukkig, de bekroning der loketten is niet als kwam het van dezelfde hand.

Prijsvraag. De indeeling van het plan kan ten deele als goed geslaagd genoemd worden, vooral wat plaatsing der kantoren voor post en telegraaf aangaat, hoewel eene kamer voor het schrijven van telegrammen ontbreekt, tenzij dit in de wachtkamer geschiede. De groote vestibule voor het dienstpersoneel is te groot, eenige kasten waren wel noodzakelijk geweest. Het bovenplan heeft, behalve 68 M² gang en portaal, nog 52 M² ruimte, die, hoewel er vóór en achter een flink raam in is, voor deze verdieping niet gebruikt kan worden, omdat er toegang aan ontbreekt; uit de teekening is niet duidelijk te zien dat de entrée, batterijkamer en vertrek voor het aannemen van telegrammen allen de eerbiedwaardige hoogte van 11.50 M. hebben. De doorsnede geeft genoegzaam te zien, dat de hoogte der beneden-verdieping over het geheel kolossaal kan genoemd worden: ± 7 M. onder den balk, daardoor zijn dan ook die gerekte schoorsteenen ontstaan. De constructie der kap zonder blokkeels, met twee hooge kapbalken is gebrekkig, verkwisting gaat hier gepaard met gebrek aan constructieve kennis. De voorgevel is niet zonder verdienste, doch heeft niet zooveel als men wel zou mogen verwachten. Het teekenwerk is keurig, ja het zou zelfs te fijn mogen genoemd worden.

Mercurius II. Als de ramen in den zijmuur van de gang, breed 1.50 M., nog wat licht geven op het kleine kantoor, zal het te danken zijn aan het nederige gebouw dat op buurmans erf opgetrokken is. De hoofdtrap en ingang van de directeurswoning zijn te smal. Het bovenplan past niet genoeg op het onderplan; de afscheidingsmuur tusschen het salon en de slaapkamer heeft geen steun; op de 2 kantoren kan niet gestookt worden. De doorsnede is zeer sober. De voorgevel is niet gelukkig, de beide krullen naast de wijzerplaat zijn niet behaaglijk.

O. O. Wat een slecht ingedeeld plan! wat zal het donker zijn bij winterdag in het kantoor voor de telegrammen bestemd en waar de brieven worden behandeld. In de beneden-verdieping wordt geen enkele kast gevonden, in den kelder is er eene, die daar het minst dienst zal kunnen bewijzen; de bergplaats voor de brandstoffen 1.70 M. in het vierkant, is wat klein en niet te bereiken, om den voorraad er in te bergen, dan door de wachtkamer.

De woning van den directeur geeft tot gelijke klachten aanleiding wat de indeeling betreft. De voorgevel en doorsnede zijn goed uitgevoerd en geven aanleiding gunstiger over dit ontwerp te denken, dan het plan zou doen vermoeden.

W. G. M. S. De doorsnede A.B. moet zijn C.D. en C.D. moet A.B. worden; een vrij goed ingedeeld plan, behoudens afkeuring van den onaangenamen hoek in het kantoor der brievenpost en de dubbele deur naar de kamers voor de bestellers en den doorgang naar het privaat, dat volgens het plan, en terecht, eene gewone deur is. Een privaat meer op de verdieping, voor de directeurswoning, was niet kwaad geweest. De dubbele deur, scheefgeplaatst tusschen salon en suite, zal in de voornaamste kamer niet sierlijk zijn. De verbazend hooge lichtkoker zal geen effect doen, zooals men zich dat wel zou wenschen. De hangende schoorsteenen in post- en telegraafkantoren zijn niet aangenaam van vorm. De verdeeling der dienstlokalen is goed, behalve die der bestellers, die dicht bij het telegraafkantoor behooren te zijn. De afmetingen zijn wat gering. De gevel is somber en het overmatig hooge dak zal in de constructie tot veel moeilijkheden aanleiding geven. De bijzonder lief geteekende voorgevel geeft niet aan, dat het gebouw voor post- en telegraafkantoor gebruikt moet worden.

Mercurius I. Is een minder gunstig ingedeeld plan; de inrichting van het postkantoor met wachtkamer, die tevens passage is, zal niet voldoen, die wachtkamer zal donker zijn, want de in het plan aangewezen ramen mogen er niet zijn. Waarom voor deze wachtkamer niet de geheele binnenplaats gebruikt? dan hadden de loketten tevens ruimer en meer in aantal kunnen zijn. De trap naar de woning van den directeur is niet aangenaam van vorm; bij een herbouw zou deze vorm door omstandigheden gewettigd kunnen zijn, voor een nieuw gebouw is hij niet aan te bevelen. De doorsnede is mager, de voorgevel wat gezocht, de geveltoppen der beide voorsprongen eindigen op minder aangename wijze tegen de opgaande en hooger afgedekte dammen. De kapconstructie is niet aan te bevelen.

Palmet. Een wat groot opgevat ontwerp, voor eene kleine gemeente, doch de bepaling kleine is zeer rekbaar en niet juist. Een inspecteurswoning is echter niet gevraagd, de vestibule en afzonderlijke dienstingang van bestellers en dan nog twee vertrekken voor deze, is ruim genoeg voor eene kleine administratie. De indeeling van het plan is regelmatig en weldoordacht; dat er in de zijmuren lichtramen zijn gemaakt is niet eerlijk, want in het gunstigste geval, zouden het ramen mogen zijn op de bij de wet aangegeven maat van 2 en 1.50 M. boven den vloer. De deur van het privaat bij de huiskamer op de 1ste etage is te smal, de kantoren op deze etage zou men als overbodig kunnen beschouwen; zij schijnen aangebracht omdat de ruimte er toch was; eene bergplaats voor brandstoffen is niet aangewezen. De twee toegangen voor de „Eetplaats" zijn niet gewenscht, liever hadden wij in de huiskamer een paar kasten gezien. De kapconstructie laat te wenschen over, de doorsnede geeft daarvoor vreemde vermoedens. De gevel is op zich zelven beschouwd zeer goed, doch voor het gevraagde doel te overdadig versierd en alzoo niet geschikt voor een postkantoor. Voor een schouwburg zou hij voorzeker met beter succes dienst kunnen doen. Het ondergedeelte is nog voor het doel het meeste gepast; de smalle hoekpartijen maken de dammen op de einden van het gebouw, vooral aan de binnenzijde, veel te smal.

Postzegel. De ruimte voor de brievenpost en het telegraafbureau is te klein; die voor de bestellers is groot genoeg, deze laatste moest aan het telegraafbureau grenzen; als een der 2 privaten, thans beneden voor den directeur bestemd, voor de klerken was beschikbaar gehouden, zou er beter aan de behoefte voldaan zijn. Het licht in de beide kantoren is zeker niet voldoende; de trap in de directeurswoning is niet, zooals men die in een dergelijk gebouw zou wenschen, de woonkamer is te smal; van den op twee verschillende wijzen voorgestelden voorgevel, is het opgeplakte gedeelte het meest bevredigende; de doorsnede geeft het minst aanleiding tot bespreking, deze is zeer mager.

De lantaarn zal tot moeilijkheden voor de waterloozing aanleiding geven.

Beta. Geeft een zeer groot, goed verdeeld, doch geen grootsch ontwerp: de ligging der lokalen voor den dienst is niet kwaad, doch 78 M². voor de wachtkamer en portaal is wel wat erg groot, 2 kamers voor bestellers is een te veel; de directeurskamer is goed gelegen en de inrichting met 2 brandkasten goed bedacht; dat de kantoren onder den uitbouw zonder stookplaatsen zijn, getuigt niet erg van eene goede gezindheid jegens dien tak van dienst. De bergplaats voor de postkarren vóóraan de straat, zal zeker voor kleine karren gedacht zijn, want zij moeten door eene gang van slechts 1.50 M. hare bestemming bereiken. De directeur staat in een goed blaadje; hij althans heeft eene zeer ruime woning, zelfs de „meide" kamer is niet slecht gelegen en een keuken met bijkeuken is één te veel. De gevel is geen type voor een dergelijk gebouw, de doorsnede had moeilijk zuiniger behandeld kunnen worden, de kapconstructie is van geen ervaren constructeur. De teekening is goed uitgevoerd.

Eenstemmig was het oordeel der Commissie, dat aan het ontwerp met de spreuk „Incognito" de uitgeloofde prijs moet worden toegekend.

En hiermede, mijne heeren, vertrouwen wij aan onze verplichting te hebben voldaan. Zullen wij erin geslaagd zijn alle inzenders van de verschillende antwoorden te bevredigen? Dit te begeeren zou van onze zijde zeker een overdreven eisch zijn; toch meenen wij te mogen vertrouwen, dat ook de meerderheid, dat zijn zij wiens werk niet bekroond is, zich overtuigd zal houden, dat ook bij het niet-bekroonde veel goeds door beoordeelaars gevonden is. De Commissie meent daarom een woord van dank aan allen zonder onderscheid te moeten brengen, voor den lust, den tijd en de moeite, die zij zich gegeven hebben om het doel van het Genootschap door deze belangrijke afdeeling zoo krachtig te helpen bevorderen. Een groot deel van het succes, door het Genootschap reeds verkregen, dankt het toch in de eerste plaats aan de beantwoording der prijsvragen. De medewerkers daaraan hebben aanspraak op de erkentelijkheid van allen.

Amsterdam, 11 Juni 1884.

A. N. Godefroy.
W. de Greef.
H. Molemans.

RAPPORT DER COMMISSIE

van Beoordeeling der ontwerpen, ingezonden op de prijsvraag „Een Spoorwegstation voor eene gemeente van 10,000 zielen", uitgeschreven door het Genootschap Architectura et Amicitia.

De ondergeteekenden, door het Bestuur van het Genootschap „Architectura et Amicitia" uitgenoodigd tot beoordeelaars van de ontwerpen, ingekomen op de door genoemd Bestuur uitgeschreven prijsvraag:

„Een Spoorwegstation

voor een gemeente van 10,000 zielen", hebben de eer het volgende te rapporteeren:

Er zijn ingekomen 17 ontwerpen, welke stuk voor stuk door hen beoordeeld zijn als volgt:

Isele.

5 teekeningen.

Plan gelijkvloers, en vooral plan woning voor den stationschef, zijn ondoelmatig voor den dienst.

De plaats voor het damessalon is slecht gekozen; daarentegen is de ligging van bergplaatsen en privaten goed.

Gevel stadzijde goed, doch van de verdieping is te veel werk gemaakt, waardoor het effect van Station is verloren geraakt.

Gevel perronzijde niet gelukkig van proportie, ook is de hooge onoverdekte stoep van de chefswoning onpractisch.

Doorsneden minder goed en weinig beteekenend.

Nederland.

3 teekeningen.

Plan, alhoewel niet fraai, is doelmatig; de vestibule beslaat echter te veel plaats; het bovenplan is zeer huiselijk, rijkelijk voorzien van kasten en schoorsteenen.

Gevel, onaanzienlijk geteekend, doch vrij goed in hoofdlijnen; de weglating van den onnoodigen, ongemotiveerden koepel, en eenige verandering van proportiën zouden zeer goed doen.

Doorsnede slecht geteekend, stijl en proportie slecht.

De beantwoording der vraag is wellicht boven de krachten van den ontwerper.

D. P. S.

5 teekeningen.

Plan, verdeeling gelijkvloers vrij goed, maar niet symmetrisch, uitgenomen de verdieping, waarvan de indeeling niet practisch is.

Gevel vrij goed, maar wat nuchter; de hoofdingang komt niet genoeg uit, De teekening is zeer verdienstelijk.

De projectie van het zij-aanzicht is zonderling en gezocht.

De *doorsneden* zijn minder goed, ook zijn de stijlvormen niet geheel doorgevoerd.

Dorpstation.

3 teekeningen.

Plan, verdeeling niet onberispelijk: damessalon en wachtkamer 1e en 2e klasse hebben geen gemeenschap met elkaar; daarenboven is de verhouding der afmetingen van de lokalen niet goed en de vestibule te groot. Planverdeeling der woning van den stationschef laat veel te wenschen over.

Gevel over het geheel niet gelukkig geslaagd, doch draagt karakter, behalve de puntgevels.

Trap woning van den chef slecht geplaatst.

Doorsnede stijl goed doorgevoerd.

Het geheel zeer goed geteekend.

Flanor.

3 teekeningen.

Plan vrij goed, onsymmetrie vrij goed gecontrabalanceerd. Vestibule te groot en een weinig te laag.

Gevel goed, bij weglating van den top boven het goederenlokaal, zou de middeltop meer uitkomen.

Behalve de te groote dakvensters, zijn de proportiën zeer fraai; de hoofdingang echter is te klein.

Doorsneden vrij goed: het is juist in denzelfden geest, doch minder weelderig te behandelen; geheel zeer goed geteekend.

Weet uw Tijd.

4 teekeningen.

De *plans* op zich zelf zijn de beste van allen.

Het geheel is practisch, doch onbehaaglijk van vorm, vooral de doorsnede.

Bagagelokaal en doorgang ontbreken.

De aandacht van den ontwerper wordt gevestigd op de rookgeleidingen, zie de doorsnede.

Full Speed.

2 teekeningen.

Plan, behalve damessalon en kamer stationschef, goed ingedeeld, plan verdieping veel te klein.

Gevel is onschoon van proportiën, stijl niet volgehouden.

Doorsnede, verdeeling niet goed en ongeproportioneerd en de vestibule veel te hoog. Het geheel draagt het kenmerk, dat het ontwerp nog boven de krachten des vervaardigers is.

Vrije uren.

3 teekeningen.

Plan woning chef te groot, overigens goed ingedeeld; ook heeft de ontwerper gedacht aan privaten voor het personeel.

Gevels zijn niet onverdienstelijk, doch wat stijf en te grootsch opgevat, voor een klein stadsstation.

De weglating van de vleugels der woning van den stationschef ware voor plan en opstand beter geweest.

Doorsnede ontbreekt.

George Stephenson.

4 teekeningen

Plan is goed en doelmatig voor den dienst, goed dat de vestibule door twee verdiepingen gaat; de woning van den stationschef boven en beneden is echter slecht gedacht.

Voorgevel te pompeus voor een dorpsstation, de *zijgedeelten* daarentegen te eenvoudig.

De triumfboog met venstertjes is hier niet op zijne plaats. Behalve de gevel perronzijde is alles, allesbehalve goed van proportie.

Doorsnede slecht geteekend.

François I.

5 teekeningen.

Plan goed ingedeeld, doch wat veel ruimte aan vestibule, en de ingang wat te klein. Verder is er te veel bovenwoning en vooral de woning van den stationschef is niet goed ingedeeld.

Gevel, te rijk, draagt meer het type van een station voor een stedeke, waar François I zou kunnen residéeren.

Het geheel schijnt in aanleg (torentje) verwantschap met *Flanor* te hebben.

Doorsnede iets minder rijk, de hoofdingang te klein.

Het geheel goed geteekend, doch wat zonderling en onrustig, door gebrek aan tusschentinten en te veel zwarte vlekken.

Deukalion.

3 teekeningen.

Plan, indeeling vrij goed, kaartjes-bureau te klein, woning van den stationschef is misplaatst, en het goederenlokaal *te* afgescheiden.

Gevel heeft veel overeenkomst met een vestingpoort, is te zwaar. Er heerscht disproportie tusschen de niet van lompheid vrij te pleiten hoektorens en kolommen. De vensters hebben veel overeenkomst met die der bergplaatsen van het in aanbouw zijnde Centraalstation te Amsterdam.

Doorsnede óók te zwaar, doch iets beter dan de gevel.

Het geheel is goed geteekend.

Tot Studie.

3 teekeningen.

Plan, indeeling goed, uitgenomen het plaatsbureau en de woning van den chef, die te klein zijn.

Gevel goed, doch wat nuchter, ingang met dubbele deur te weinig.

Doorsnede niets bijzonders.

Het geheel is goed geteekend.

Stephenson (dubbele driehoek).

5 teekeningen.

Plan indeeling goed, wachtkamers leelijk van grondvorm; plan woning chef niet goed ingedeeld.

Gevel tamelijk, doch de verschillende lengten der lage zijgebouwen en de vele verschillende raamvormen benadeelen zeer het karakter; ook zijn de vormen van den toren en de frontons niet gelukkig.

Doorsnede zeer goed behandeld, stijl doorgevoerd, doch veel onnoodige dakruimte op het gebouw.

Goed geteekend.

A.V.D.B.

5 teekeningen.

Plan, indeeling onpractisch, wachtkamers niet goed geplaatst; woning van den chef te groot; boven de vestibule veel ongebruikte ruimte. Overigens vrij goed.

Gevel vrij goed, doch wat eentonig.

Toren boven het damessalon leelijk en zeer pretentieus.

Doorsnede goed geteekend, stijl doorgevoerd.

't Geheel is vrij goed.

Oud-Holland.

3 teekeningen.

Plan vrij goed, vestibule ontbreekt, een gang kan geen vestibule vervangen; de eigenlijke ingang bij de lange gang vergeleken is te klein; woning van den stationschef te klein.

Voorgevel wat eentonig, geen type van station, méér van een stadhuis of waaggebouw: het torentje is overbodig en bederft het karakter.

Doorsnede goed.

Zeer eentonig geteekend.

Studie.

3 teekeningen.

Plan vrij goed. Er schijnt gemis aan kennis van vormen te bestaan.

Gevel beteekent niet veel, koud.

Doorsnede slecht van proportiën.

Willen en Werken.

3 teekeningen.

Plan slecht ingedeeld, te veel ruimte aan vestibule; kaartjes-bureau niet verlicht, wachtkamers te veel op het einde, woning chef iets beter.

Gevel eenvoudig, wel karakter, doch geen goede proportiën.

Doorsnede nietsbeteekenend, uitgenomen de onesthetische zwarte vlekken, die zeer in 't oog loopen.

Overigens goed geteekend.

CONCLUSIE.

Over het algemeen, behoudens uitzonderingen, maken de ingezonden teekeningen den indruk, dat de ontwerpers zich niet zeer veel moeite hebben gegeven. Geheel voldoend, of uitstekend, kan er niet één genoemd worden; geen enkel getuigt van zeer diepe studie; doordachte plans zijn er nagenoeg niet.

Effect-teekeningen maken, schijnt hoofdzaak te zijn geweest.

Is zoo iets tegenover het publiek niet goed te keuren, tegenover bouwkunstenaren mist dit zijn doel.

Aan de doorsneden in het algemeen is weinig studie besteed; de binnenbouw of aftimmering, waarin wij in Nederland nog veel ten achteren zijn, bleven in dezelfde oude sleur.

De indeelingen der plans bieden ternauwernood nieuwe gezichtspunten aan; het zijn nagenoeg allen de reeds bestaande, ondoelmatige, tochtige stations. Zoude de prijsvraag ons tot de conclusie brengen, dat de bestaanden niet te verbeteren zijn?

De ondergeteekenden hebben de eer de volgende *rangschikking* voor te stellen:

1. Flanor.
2. D. P. S.
3. Tot Studie.
4. Vrije Uren.
5. François I.

Zij vinden het wenschelijk, dat het Genootschap den uitgeloofden prijs toekenne, en wel aan het ontwerp *Flanor*, benevens een loffelijke vermelding aan het ontwerp *D. P. S.*

L. GOSSCHALK.
L. E. ASSER.
A. C. BLEIJS.

(A et A.

PRIJSVRAAG
VAN EEN
MONUMENTALE FONTEIN OP HET HEEREPLEIN TE GRONINGEN.

Nu de tentoonstelling van de ingekomen plans op de prijsvraag van eene monumentale fontein op het Heereplein te Groningen voor het publiek is geopend, zal het velen zeker niet onaangenaam zijn, de verschillende plans in dit blad te zien beoordeeld.

Beginnen wij met voorop te stellen, dat eene tentoonstelling van teekeningen, en vooral architectonische teekeningen, een tegenovergestelden indruk teweegbrengt van eene tentoonstelling van schilderijen. Eene schilderijen-tentoonstelling trekt terstond aan, door de aangename kleurenschakeering en.... de vergulde lijsten. Bij nadere beschouwing evenwel valt dikwijls veel van het aantrekkelijke weg, óf door slechte composities, óf door het weinige dat wij te denken kregen. Niet alzoo bij eene tentoonstelling van architectonische teekeningen. De teekeningen, waarvan er enkelen maar ten deele zijn afgewerkt, hebben allen één gemeenzamen achtergrond: papier; daarbij komt dat de leek het groot aantal »doorsneden" en »plattegronden" gevoelloos voorbijwandelt. Maar heeft men dat gedaan — liefst drie à vier malen gedaan, dán worden wij meer en meer aangetrokken, en wanneer het een verzameling als deze betreft, zelfs ten slotte in verrukking gebracht.

Er zijn fraaie ontworpen bij, en onder die fraaie staat het bekroonde ontwerp bovenaan. Bovenaan niet omdat het bekroond is, maar omdat even eenparig als de Jury, ook elk deskundig beoordeelaar met deze bekroning zal instemmen. Het project is op eene te kleine schaal geteekend, wat ten gevolge heeft, dat de eerste indruk is: te nietig; maar als wij het maatstokje erop leggen en ontwaren dat het eene hoogte van ± 11 meter heeft, dan verandert deze meening geheel. De vormen zijn rustig en lief, en tegelijkertijd monumentaal. Het bovengedeelte, dat in brons bedoeld is, zal op het Heereplein, als kruispunt van vier hoofdwegen, een schoon effect teweegbrengen, en wanneer wij de woorden herhalen die een man als prof. Gugel, lid der Jury, na de beoordeeling sprak: »wanneer dit ontwerp goed wordt uitgevoerd, zal het een der fraaiste monumenten van Europa zijn", dan kan het geen overdrijving genoemd worden, wanneer wij de gemeente Groningen met dit resultaat gelukwenschen.

Gaan wij thans over tot een meer gelijkmatiger beschouwing van de tentoongestelde ontwerpen. Wij zullen als volgorde aannemen, zooals de projecten van den ingang der zaal af zijn geschikt.

1e *'t Blijft zeker buiten kijf.*
Een kakelagtig wijf
Sou meer u kunnen seggen
Dan ick in dit symbool kan leggen.

Het motto trekt meer aan dan het ontwerp zelf. De oplossing van het vraagstuk is hier bepaald terugstootend; alle lieflijkheid ontbroekt en men moet zich verbazen, dat zooveel arbeid (het plan is in kleuren opgewerkt) is ten koste gelegd aan zoo weinig schoons. 't Ding is doodsch en buiten verhouding, kortom: een der minste inzendingen.

2e *Pinksterbloem.*

Is qua teekening vrij goed, maar als ontwerp eener fontein van weinig waarde. De verschillende motieven, waaruit het geheel bestaat, doen ons zien, dat de ontwerper een goed oog heeft voor het schoone dat anderen voortbrengen. Doch juist dáárdoor misschien mist dit project de onmisbare harmonie. De bekroning van deze fontein kan ook een puntgevel kronen; de nis met het beeld is direct geschikt voor een gebouw en de voet gelijkt een vuurhaard.

Wij missen hier den zelfstandigen kunstenaar.

3e *Memento.*

Veel te klein. Het ontwerp verraadt, in tegenstelling met het vorige plan, de zucht naar oorspronkelijkheid, en heeft, vooral in het onderste gedeelte, wel eenige verdiensten. De teekeningen zijn aardig behandeld, doch dit is niet instaat ons voor het geheel te winnen. De kolossale arend, die het geheel bekroont en ons gedurig in spanning houdt of het beest van zijn gevaarlijk, ja onmogelijk standpunt zal neerstorten, is.... eene dwaasheid.

4e *Eer is meer dan goud.*

Is geheel fantasie en kan, als niet monumentaal, buiten mededinging beschouwd worden. Het is een zonderlinge samenvoeging van op zich zelf staande natuurschoonheden en

als architectonisch voortbrengsel een ending, maar de keurige zwartkrijtteekeningen zijn oorzaak, dat wij een oogenblik voor het plan verwijlen.

5e *Sfer* (Gebr. Geefs te Antwerpen).

Dit ontwerp verkreeg de premie. Wij kunnen ons dit best voorstellen. Als teekening maakt het terstond een zeer aangenamen indruk. Ook het denkbeeld, bij deze prijsvraag op den voorgrond gesteld, wordt hier prachtig weergegeven. Het bekroningsbeeld als voorstelling der stad, met den Mercuriusstaf in de rechter- en den hoorn van overvloed in de linkerhand, is goed gedacht, hoewel de houding niet zeer elegant is. Voorts zijn de basreliefs zeer gelukkig, vooral die waar de Stedemaagd de geschenken der burgerij ontvangt voor de fontein, die, in model, door een jonge vrouw gedragen wordt. Ook het denkbeeld om het geheel te plaatsen op eene ruine van rotsblokken, voorstellende de overblijfselen der vesting, waartusschen waterplanten groeien, is aantrekkelijk juist. Daarop verheft zich, in rustieke blokken waaraan gebroken kettingen, als zinnebeeld van de verbroken knellende banden, het voetstuk, waarin de basreliefs zijn aangebracht.

Toch valt er, goed beschouwd, zeer veel op dit plan af te dingen, en het heeft ons de overtuiging geschonken, dat deze premie niet geheel verdiend is. Het architectonische gedeelte toch is bepaald slecht — beneden critiek. Zelden zagen wij, in gezelschap van zooveel goeds, dergelijke plompe vormen. De beeldhouwer heeft hier getriomfeerd, de architect — fiasco gemaakt.

6e *Durch Frieden & Freiheit zu Wohlstand & Gluck.*

Een goed ontwerp, rijzig en monumentaal, doch over het geheel arm, zeer arm behandeld. Het denkbeeld is ook in dit plan goed weergegeven, en dat de ontwerper aan zijn project zulk een flinke hoogte gaf bewijst zijn juist inzicht in deze. Maar de armoede stoot te veel af. Het onderste gedeelte is daardoor zelfs bepaald lomp geworden en zou in werkelijkheid mishagen. Een woord van lof mag dit plan evenwel niet worden onthouden.

7e. *Een hoofd met twee aangezichten.*

Als plaatje voldoet het wel, maar in zich zelf van weinig esthetische waarde. Monumentaal is het niet, eer pupperig. Vele motieven zijn oude bekenden. Bovendien laat de proportie van het ondergedeelte tot het geheel nogal te wenschen over.

8e. *Twee gekruiste driehoeken.*

Een raar ding, met een onbehaaglijk watereffect. »Omgekeerde paraplui" is het gedoopt — en met veel reden.

9e. *Verbroedering.*

Onesthetisch en onbeduidend. Waarschijnlijk komt dit ontwerp uit België, doch geeft dan als zoodanig een slecht bewijs van België's kunst. Zulke ontwerpen komen dáár niet in aanmerking. Tegenwoordig ook ten onrecht niet — gelukkig!

10e. *La Silhouette.* (Henri Evers, architect te Ellekum, tijdelijk te Budapest.)

Het bekroonde ontwerp. Hebben wij aan het begin van deze beschouwing reeds het een en ander over den hoofdindruk van dit ontwerp gezegd, thans zullen wij er nog even in bijzonderheden bij stilstaan. Het onderste gedeelte is van steen, ongeveer tot boven de kinderen met de dolfijnen, die, tusschen twee haakjes gezegd, in hoogst artistieken stand geplaatst zijn. De voeting komt in rustieke blokken vanuit het bassin omhoog en daarop staat het eigenlijke voetstuk, waarin basreliefs geplaatst zijn, voorstellende de nijvere burgerij »hunne vaderstad gewijd," en verder Handel, Nijverheid, Kunsten en Wetenschappen en Zeevaart. De behandeling van dit alles is aantrekkelijk door den lieflijken eenvoud en de recht artistieke opvatting. Ook het watereffect zal hier zeer aardig zijn. Wat het bovengedeelte betreft, dit moet bepaald in brons worden uitgevoerd, willen de vormen voldoen. De ontwerper heeft nog enkele gedeelten van steen gedacht, doch de Jury heeft als haar verlangen te kennen gegeven, dat bij uitvoering van dit project, het geheele bovengedeelte van brons worde gemaakt. En inderdaad kan het geheel hierdoor slechts winnen. De middelgroep komt wel wat »min" voor, doch vóór een ander oordeel in deze uit te spreken, wenschten wij het eerst eens eenige malen vergroot te zien. De voorstelling is overigens goed in harmonie met het geheele denkbeeld.

Er zal nog weleens weer gelegenheid bestaan om op dit ontwerp terug te komen, vandaar dat wij het hierbij laten, en met de verdere beschouwing doorgaan.

11e. *Fons.*

Men zou dit een *wall* ontwerp kunnen noemen. Hoe is het mogelijk dat iemand, die aan een prijskamp deelneemt, er den tijd niet afneemt om zijne teekeningen behoorlijk schoon te maken! Nu hebben wij er gelukkig niet veel aan verloren, want het ontwerp is van weinig beteekenis. De figuren zijn boven alles onbehaaglijk plomp.

12e. *Labor et Constantia.*

Aan dit ontwerp is veel arbeid ten koste gelegd; behalve drie flink afgewerkte teekeningen, geeft de ontwerper ons nog een geboetseerd model op 1/10 der ware grootte te aanschouwen. Aantrekkelijk is dit plan niet, vooral ook daar het zoo weinig fontein is. Er is gesproken van »een monumentale pomp" en inderdaad, daarvoor schijnt dit ontwerp bedoeld, en als zoodanig ligt er wel iets goeds in. Aan dit ontwerp is reeds eene geschiedenis verbonden, te aardig om niet even mede te deelen. In het front aanschouwen wij een borstbeeld van een generaal, met het onderschrift: »de Staben Generaal." Al aanstonds volgt de vraag: Rabenhaupt? In 't minst niet; de zaak is vermoedelijk als volgt. Toen de prijsvraag was uitgeschreven, ontving de secretaris van de Vereeniging waarvan de prijsvraag uitging natuurlijk talrijke brieven om inlichtingen, en onder dezen weg was er een van een Vlaming, die de vraag deed: »Welke persoon heeft zich in het bijzonder verdienstelijk gemaakt, om de slooping van de vesting totstand te brengen", en de secretaris antwoordde daarop: geen persoon in het bijzonder, want de slooping is geschied krachtens een besluit van de Staten-Generaal. Of het woord *Staten* nu niet zeer duidelijk is geweest en eruit gelezen kon worden *Staben*, is waarschijnlijk, want de ontwerper heeft het blijkbaar aldus gelezen, en nu in zijn ontwerp den Generaal willen huldigen, door wiens besluit de slooping totstandkwam, n.l.: »de Staben Generaal."

13e. *Quando?* (Gebr. Magry en Snickers te Rotterdam.)

Eervolle vermelding. In vele opzichten verdiend, in vele opzichten niet. Het geheel trekt aan door aangename compositie en de talentvolle wijze, waarop het plan is geteekend, maar de verhoudingen laten nogal te wenschen over. Vooral wat betreft die van de kleine beelden om de zuil tot het bekroningsbeeld. Die zuil is ook veel te gedrukt.

De opmerking is gemaakt dat het plan zeer zou winnen, indien de beelden, die thans om de zuil staan (een zeer artistieke groep) en relief in de zuil werden gebeiteld. Wij deelen die meening volkomen. Overigens valt er veel goeds van dit plan te zeggen en ook de Jury schijnt deze meening te deelen, daar zij heeft te kennen gegeven, »het te betreuren aan dit ontwerp slechts eene eervolle vermelding te kunnen geven."

14e. *Eer aan de burgers van Groningen.*

De ontwerper heeft ± 10 M² papier beteekend — jammer; het papier had voor nuttiger doeleinden kunnen worden gebruikt. Wij hebben hier te doen met een ontwerp uit »de oude school" — in de slechte beteekenis. Daargelaten nog het ontwerp op zich zelf, en de in het algemeen zeer slechte teekening, zouden wij den ontwerper toch weleens willen vragen, welke behoefte de kunst heeft aan onmogelijkheden — zelfs al zijn »de ouden" ons daarin voorgegaan. Een koe met onbehaaglijken nek waarop een jongejuffrouwenhoofd — in spuwenden toestand! Die zelfde koe voorzien van een gemoed, passende voor eene welgevormde schoone van het menschelijk geslacht — ook al in een steeds water (?) gevende positie! Waarlijk, het is ons onbegrijpelijk hoe de ontwerper den lust heeft gehad om (hoeveel dagen?) tegen een dergelijke »vinding" al werkende te kijken.

15e. *Concordiae.*

Van de teekeningen is weinig werk gemaakt, des te meer van het ingezonden geboetseerd model van de beeldengroep. Deze groep heeft bepaald veel verdiensten. Een groote vrouwenfiguur legt den linkerarm beschermend op den schouder van een kinderfiguur als zinnebeeld van het jonge Groningen, terwijl met den anderen arm een afwijzend gebaar wordt weergegeven ten opzichte van een op den achtergrond staand beeld, voorstellende het oude Groningen. Op dit laatste beeld is nogal iets af te dingen. Het »oude" Groningen wordt hier weergegeven door een groot kind — hoewel dan met een oudmannetjesgezicht. De ontwerper zal hiertoe gekomen zijn, om een aangename verhouding in het geheel te verkrijgen, doch zou dit evengoed bereikt hebben door het oude Groningen b.v. in gebogene houding voor te stellen.

Over het geheel heeft dit ontwerp veel verdiensten, doch als fontein kan het niet in aanmerking komen. 't Is waar, er is gevraagd eene monumentale fontein, zoodat monument hoofdzaak moest worden, maar de fontein mocht er toch ook niet zóó met de haren bijgesleept zijn als hier het geval is.

16e. 1884.

Het denkbeeld, bij de prijsvraag op den voorgrond gesteld, heeft den ontwerper in de war gebracht. Hij heeft de gedachte aan de vesting niet kunnen vergeten en deze daarom vereeuwigd, maar — ten koste der schoonheid. Een vroolijke snaak die ontwerper van »1884"; hij heeft het kanon voor een glazenspuit verwisseld, waardoor wij het wonderdadige feit te aanschouwen krijgen, dat uit de schietgaten het water »geschoten" wordt.

17e. *Twee gekruiste lijnen.*

Niet aantrekkelijk, waar de onbehaaglijke wijze van teekenen veel toe bijdraagt. Het ontwerp heeft in zich zelf anders wel verdienste, maar is als fontein, in antwoord op de vraag, eene totale mislukking.

18e. 1672.

Heeft vele goede eigenschappen, maar is zeer weinig monumentaal. Het hoofdidée is daarenboven zeer oud en wat meer zegt: het watereffect, zooals dit op de teekening is aangegeven, kan in werkelijkheid niet verkregen worden. Toch willen wij gaarne erkennen dat het mede een van de beste ontwerpen is, die ingezonden zijn.

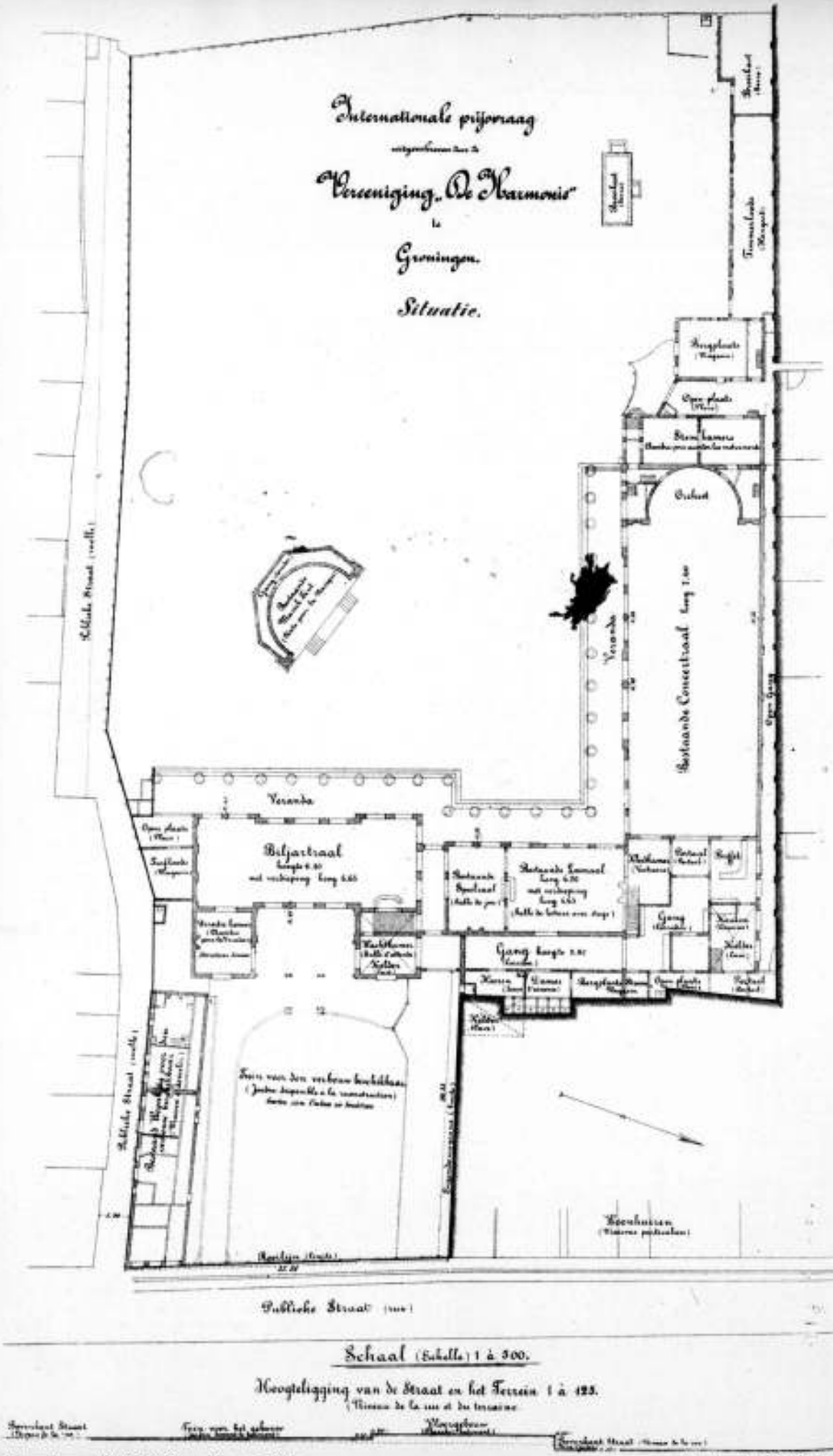

19e. *Aan Groningen gewijd.*

Een meesterstuk van teekenwerk, en ook uit een architectonisch oogpunt een belangrijke arbeid. Als fontein zou het weinig voldoen, en vooral als fontein »op het Heereplein te Groningen." Deze laatste volzin is voor vele andere ontwerpen eveneens van toepassing. Er is door velen te weinig rekening gehouden met de plaats. In dit geval buitengewoon spijtig, want inderdaad: de arbeid, en niet minder het talent van den ontwerper van dit plan, is boven oenen lof verheven. Zelden zagen wij op eene tentoonstelling van architectonische teekeningen, een zoodanig werk. »Tempel", »grafkelder" en dergelijke uitdrukkingen, die wij opvingen van verschillende bezoekers der tentoonstelling, geven het bewijs, dat de ontwerper in antwoord op de vraag een totalen misgreep heeft gedaan, maar als zelfstandig project is dit ontwerp eene bekroning waardig.

20e. *Voorwaarts.*

Hoogst gebrekkig. Een samenraapsel van hetgeen in modelboeken van ijzer- ot zinkfabrikanten te vinden is.

21e. *Minerva.*

In dit ontwerp is zeer veel goeds, maar tot rechte waardeering is het onmisbaar noodig, dat men wete, dat het geheel van Zweedsch graniet is gedacht. De lijnen zijn sober, zelfs stijf, maar op eene wijze bewerkt en gepolijst, als de ontwerper proeven ter bezichting heeft gesteld, komt er een geheel andere geest te voorschijn. Het ontwerp is wel 16 meter hoog en zou ook als zoodanig te prijzen zijn. Bij vele andere ontwerpen staat dit evenwel nog achter.

Het is Duitsch — geheel-en-al Duitsch.

22e. *La critique est aisée*
Mais l'art est difficile.

Mais l'art est difficile — 't is om te lachen! Wat moeten wij hiervan zeggen? 't Best zal zijn maar te zwijgen — kinderwerk mag niet te streng beoordeeld worden.

INTERNATIONALE PRIJSVRAAG,

UITGESCHREVEN DOOR DE

VEREENIGING: „DE HARMONIE",

TE

GRONINGEN. (*)

De Vereeniging „De Harmonie", te Groningen, schrijft de navolgende Internationale Prijsvraag uit voor het maken van een ontwerp, ter verbouwing van de bestaande lokalen.

Het terrein met de gebouwen der Vereeniging is op de bij dit programma behoorende teekening aangeduid. De ontwerper kan met den bestaanden toestand rekening houden, doch dient er evenwel op bedacht te zijn, dat er zoo weinig mogelijk van de tegenwoordige oppervlakte van den achtertuin door den nieuwen bouw wordt ingenomen.

De navolgende lokalen worden verlangd:

(*Begane grond.*)

1°. Een groote concertzaal. Deze zaal moet, buiten de orkestruimte, eene oppervlakte verkrijgen van 800 M². Bovendien moet in deze zaal gelegenheid bestaan om bij bijzondere gelegenheden, b. v. bals, losse loges te kunnen plaatsen;

2°. een biljartzaal voor *tien* biljarts;

3°. een conversatiezaal, groot 110 M²;

4°. een speelzaal, groot 110 M²;

5°. een restauratiezaal voor ± 75 personen;

6°. wacht-, kleed- en stemkamers, in overeenstemming met de grootte van de concertzaal.

(*Verdieping.*)

1°. Een repetitie- of kleine concertzaal, groot 250 à 300 M²;

2°. een leeszaal, groot 120 M²;

3°. een directiekamer, groot 50 M², met annexe spreekkamer;

4°. eene woning voor den kastelein (3 à 4 kamers, keuken enz.);

5°. een kamer met spreekkamer voor den administrateur.

Verder in 't algemeen nog:

Een flinke keuken met bijkeuken.

Kelders met de noodige afscheidingen tot berging van wijn, bier en andere provisiën, met annexe bergplaatsen. Verder een ijskelder en een bergplaats voor brandstof en idem voor tuinameublement. Ruimte voor het doelmatig aanbrengen van ventilatie en verwarmingstoestellen, privaten en urinoirs, veranda's aan den tuinkant, buffetten enz.

Er wordt verlangd:

1°. teekening van het grondplan en van de verschillende verdiepingen, met aanduiding van de wijze van ventilatie en verwarming. Schaal 1 à 200;

2°. doorsnee-teekeningen van de voornaamste lokaliteiten. Schaal 1 à 200;

3°. teekeningen van de verschillende gevels. Schaal 1 à 100;

4°. verschillende detailteekeningen. Schaal 1 à 20, als:

a. van den voorgevel;

b. binnendecoratie;

c. de veranda's en losse loges in de groote concertzaal;

d. verschillende kapconstructiën;

5°. eene memorie van toelichting;

6°. eene gedetailleerde begrooting, opgemaakt volgens het hierbijgaand tarief.

De teekeningen mogen niet als schetsontwerp worden behandeld. Overigens wordt de ontwerper geheel vrijgelaten in de keuze van stijl en materieel; aan den voorgevel mag echter geen gebruik worden gemaakt van surrogaat.

De som, die mag worden besteed, bedraagt *f* 100,000 (Honderdduizend gulden). In dit bedrag is begrepen het afbreken en wederopbouwen van een muziektent in den tuin, voor welk werk *f* 4000 moet worden uitgetrokken.

Hoewel met den bestaanden toestand rekening kan worden gehouden, mag de waarde der overblijvende afbraak *niet* bij het eindcijfer in rekening worden gebracht.

Er wordt uitgeloofd:

Een prijs van *f* 1500 voor het bekroonde ontwerp.

Een premie ad *f* 500 voor het daaropvolgende.

Het met den prijs bekroonde ontwerp wordt het eigendom der Vereeniging; de uitvoering zal aan den ontwerper worden opgedragen, volgens nader overeen te komen bepalingen.

De Jury van beoordeeling zal bestaan uit 3 leden. Die leden te benoemen door de Directie, uit eene voordracht van 6, op te maken door de Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen.

Alle ontwerpen zullen, nadat de beoordeeling heeft plaatsgehad, 14 dagen voor de leden der Vereeniging „De Harmonie" en voor het publiek worden tentoongesteld.

Het rapport van beoordeeling zal daarbij ter lezing worden gelegd.

Ingezonden ontwerpen, die blijken boven de gestelde som (zijnde *f* 100,000) te zijn opgemaakt, of op andere wijze zijn geteekend of bewerkt als in dit programma is omschreven, worden onmiddellijk terzijde gelegd.

De prijs van *f* 1500 zal worden uitbetaald, wanneer na onderzoek der Jury blijkt, dat het ontwerp voor *f* 100,000 kan worden uitgevoerd; de premie na afloop der tentoonstelling.

Alle stukken ter beantwoording van deze prijsvraag worden *vrachtvrij* ingewacht vóór of op den 1 December 1884, bij den Secretaris der Vereeniging „De Harmonie", en vergezeld van een correspondentie-adres, om, zoo noodig, met den inzender te kunnen correspondeeren, zonder den naambrief te openen.

Ieder ontwerp moet gemerkt zijn met een spreuk of motto en voorzien van een naambrief, waarop van buiten

(*) Ten gerieve van de lezers van *De Opmerker* is het programma in zijn geheel opgenomen en wordt daaraan toegevoegd een situatie, zijnde eene reproductie op kleinere schaal van de teekening, die bij het programma behoort.

dat motto is herhaald en van binnen vermeldende den naam, voornaam en woonplaats van den inzender.

Het schrift op de teekeningen en de bijgevoegde stukken moet van eene andere hand dan die des ontwerpers zijn.

De niet bekroonde stukken worden binnen 14 dagen, na de tentoonstelling der verschillende plans, aan het op den naambrief vermelde correspondentie-adres franco teruggezonden.

Voor het ontvangen van meerdere inlichtingen kan men zich wenden tot de Bouwcommissie van de Vereeniging.

Het Bestuur der Vereeniging
Groningen. „DE HARMONIE."

N.B. Als toelichting voor de mededingers kan nog worden vermeld, dat de bestaande biljartzaal met de daarboven gelegen lokalen is gebouwd in het jaar 1872, het overige in het jaar 1866.

De materialen bevinden zich over het algemeen in goeden staat.

De vaste zandgrond is gelegen gemiddeld op 2.50 M. beneden den beganegrond.

TARIEF.

Voor	1	M³	grond verwerken en vervoeren.	*f*	0.80
„	1	„	zandsleuping	„	2.10
„	1	„	metselwerk voor fundamenten en binnenmuren	„	18.—
„	1	„	metselwerk van oude steen . .	„	10.—
„	1	„	metselwerk van gevelsteen. . .	„	20.—
„	1	„	voor het trasraam.	„	22.—
„	1	„	Escaussijnsche steen Belgisch werk	„	130.—
„	1	„	Escaussijnsche steen fijn werk.	„	250.—
„	1	„	witte of gele zandsteen . . .	„	80.—
„	1	„	idem idem fijn werk, . . .	„	200.—
„	1	„	best vuren balkhout	„	40.—
„	1	„	best grenen balkhout	„	50.—
„	1	„	bewerkt vuren plaat of ribhout.	„	50.—
„	1	„	bewerkt grenen plaat of ribhout	„	60.—
„	1	M²	vlak stucadoorwerk	„	0.40
„	1	„	vlak plafondwerk	„	1.50
„	1	„	bewerkt plafondwerk.	„	1.75
„	1	„	cementbepleistering	„	1.—
„	1	KG.	gesmeed ijzer fijn werk . . .	„	0.35
„	1	„	getrokken of plaatijzer . . .	„	0.18
„	1	„	gegoten ijzer	„	0.30
„	1	„	lood	„	0.30
„	1	M²	zink n°. 14	„	3.—
„	1	„	schilderwerk in standolieverf .	„	0.60
„	1	„	schilderwerk in houtkleur en lakken.	„	1.—
„	1	„	decoratief schilderwerk voor muren.	„	4.—
„	1	„	decoratief schilderwerk voor plafond	„	5.—
„	1	„	spiegelglas	„	16.—
„	1	„	gewoon wit Fransch glas enkele dikte	„	3.50
„	1	„	gewoon wit Fransch glas dubbele dikte	„	6.—

In deze prijzen zijn begrepen alle arbeidsloonen, transporten, winst voor den aannemer, enz.

VERKOOP VAN BOUWGROND
DOOR HET
GEMEENTEBESTUUR VAN ROTTERDAM.

Burgemeester en Wethouders van Rotterdam wachten, ingevolge besluit van den Raad d.d. 21 Mei 1884, aanbiedingen voor den verkoop van een perceel bouwgrond, gelegen binnen die gemeente, tusschen de Oudehavenkade, de Kolkkade, de Gelderschestraat en de Gelderschekade. In ons nommer van 31 Mei jl. komt eene aankondiging van dezen hoogst belangrijken verkoop voor en de voorwaarden, waarop dit zal geschieden, zijn de volgende:

Art. 1. Het terrein is groot ongeveer 2145 M² en bevat:

a. ± 1326 M² grond, die in eigendom kan worden verkregen;

b. ± 819 M² water en muur, waarop recht van overbouwing of opstal zal worden gegeven.

Art. 2. Bij de aanbiedingen moeten gevelteekeningen worden overgelegd, volgens welke de gevels moeten gebouwd worden. Zonder goedkeuring van Burgemeester en Wethouders mogen de gevels nimmer gewijzigd worden.

Art. 3. De wijze van overbouwing van de terreinen, in art. 1 onder *b.* genoemd, is aan de goedkeuring onderworpen van Burgemeester en Wethouders, die bevoegd zijn daarin de wijzigingen te brengen, die zij in het belang van de veiligheid van het scheepvaartverkeer noodig oordeelen. Het onderhoud der overbouwing moet geschieden geheel ten genoegen van Burgemeester en Wethouders.

Art. 4. Het laagste punt van overbouwing van de beide doorvaartkanalen van de Oudehaven naar de Kolk mag niet minder zijn dan 3.5 M — Rottepeil; hiervoor wordt aangenomen de top van het gewelf der beide frontmuren.

Art. 5. De mondingen van de te maken riolen en buizen moeten in de rechtstandsmuren van de doorvaartkanalen gelegen zijn.

Art. 6. Na de toewijzing moet de kooper binnen vier maanden aanvangen met den bouw, en binnen één jaar de eerste verdieping opgetrokken en binnen twee jaren het gebouw onder dak gebracht hebben.

Art. 7. De betaling der koopsom moet geschieden op 1 November 1884, maar kan, desverlangd wordende, de koopsom uiterlijk op 1 November 1887 betaald worden, doch onder verplichting des koopers om te zijnen koste aan de Gemeente eerste hypotheek met de daarbij gebruikelijke bedingen te verleenen, zoowel op de gronden als op de daarop te stichten gebouwen, en over de koopsom eene jaarlijksche rente van 5% te betalen, welke rente zal ingaan den 1ste November 1884 en verschijnen den 1ste November 1885 en zoo vervolgens.

Art. 8. Alle kosten van overdracht moeten worden gedragen door den kooper en binnen 14 dagen na de toewijzing aan de Gemeente betaald worden, volgens opgave en, voorzooveel noodig bij begrooting, behoudens nadere verrekening.

Art. 9. Alle bepalingen zijn verbindend voor den kooper en zijne rechtverkrijgenden.

Art. 10. De aanbiedingen, op zegel te stellen, moeten bevatten den prijs voor het terrein en bloc geboden; zij moeten ingeleverd zijn uiterlijk op Woensdag den 23 Juli 1884, des namiddags te een uur.

Art. 11. De Gemeente is bevoegd uit de ingekomen aanbiedingen eene keuze te doen naar welgevallen, zonder gehouden te zijn reden van hare keuze te geven.

Art. 12. De Gemeente behoudt zich het recht voor borgstelling te eischen.

Den kunstlievenden en deskundigen speculant wordt hier de gelegenheid aangeboden tot de verfraaiing van Rotterdam mede te werken. Wij hopen en vertrouwen, dat het Gemeentebestuur bij de beoordeeling der verschillende aanbiedingen niet uitsluitend op de financieele zijde van het vraagstuk zal letten.

(A. et A.)

INGEZONDEN.
PRIJSVRAGEN.

In *De Opmerker* van den 6den Januari 1883 schrijft de heer A. W. Weissman o.a. het volgende: »Voor ieder, die omtrent prijsvragen eenige mededeeling kan doen, staan onze kolommen open," en aan deze uitnoodiging gehoor gevende, verwijs ik naar de vergadering van 26e Februari jongstleden, waarin besloten werd eene 2de gewone prijsvraag uit te schrijven, waarvan het programma in *De Opmerker* van 23 Februari 1884 voorkomt. In dit programma komt onder anderen de volgende bepaling voor: *de hoogte van den beganegrond tot in de kruin van het gewelf moet zijn 12 meter.*

Het ontwerp ingezonden onder het motto,
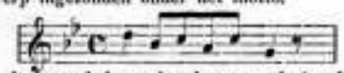
hetwelk op de jongstleden gehouden vergadering bleek te zijn van den heer A. W. Weissman en dat der bekroning waardig gekeurd werd, is eenige meters hooger dan het programma toelaat. Waarom is mij onduidelijk en dat het bekroond werd, vind ik onbillijk, hetgeen de heer Weissman wel met mij eens zal zijn, daar ZEd. ook in *De Opmerker* van 6 Januari 1883 de volgende woorden uitsprekt.

»Ook dient de behandeling der teekeningen nauwkeurig omschreven te worden, en moeten alle inzenders, die zich niet aan deze voorschriften gehouden hebben, onverhiddellijk worden uitgesloten (*).

Bij voorbaat U dankzeggende voor de opname, teeken ik hoogachtend D. KLINKERT.

(*) Wat het ontwerp *zelve* aangaat, past mij niet om te beoordeelen.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

DORDRECHT. Aan het gewone jaarlijksche verslag van het Dordrecht's Museum, uitgebracht in de op Donderdag, 5 dezer, ten raadhuize gehouden algemeene vergadering, ontleenen wij o.a. het volgende. Het verslag begint met een woord van hulde te brengen aan de beide in den loop van het geëindigde vereenigingsjaar aan den Raad van Toezicht ontvallen leden.

De eerste, Mr. G. A. de Raadt, tevens voorzitter van den Raad van Toezicht, heeft zijne betrekking tot het museum, ondanks zijne vele andere bezigheden, met de meeste nauwgezetheid waargenomen; en was het gebied der Beeldende Kunst een terrein, dat minder op zijn weg lag, toch deelde hij de overtuiging, dat ook haar in de maatschappij onzer dagen een rechtmatige plaats toekomt. Met den tweede, den heer Simon van Brakel, is een man ten grave gedaald, die niet alleen de Kunst liefhad en bewonderde, maar zelf haar op hoogst verdienstelijke wijze beoefende. Te meer is dit te bejammeren, omdat in onze stad, in vergelijking met de Toonkunst, het aantal vereerders en volgelingen der Beeldende Kunst toch reeds niet zeer groot is.

De verzameling vermeerderde met een drietal schilderijen: 1°. »Een boschgezicht bij winter", van onzen op 28 October jl. overleden stadgenoot, den kunstschilder H. F. Verheggen. 2°. Een voortreffelijk product van het penseel van den Haagschen meester Philip Sadée, »Na het vertrek der pinken", aangekocht uit de verzameling van wijlen den heer G. Duuring, geveild te Amsterdam in November 1883. 3°. Het reeds vermelde geschenk van mevrouw Norton uit New-York, »Een bergstroom in Finmarken", vervaardigd door haren schoonzoon Alexander Wust, geboren alhier in 1837 en overleden te Antwerpen in 1876. Ieder, die de afbeelding van dit woeste, sombere natuurtafereel aanschouwt, zal ongetwijfeld de stoutheid bewonderen, waarmede Wust een dergelijk onderwerp heeft durven behandelen. De vaderlandsche schilders hebben ons zóó vaak vergast op de kalme natuur van ons vlak polderland, wier vertolking bijna uitsluitend het doel hunner kunst schijnt te zijn — zij het ook veelal met onmiskenbaar talent — dat het gezicht van een bergstroom, die in wilde vaart zich een weg door een bed van rotsen baant, ons oog een zeer welkome afwisseling aanbiedt.

Ter expositie ontvingen wij van den heer L. Strackée, te Amsterdam, diens »Romeinsche knapen in het bad", en van onzen stadgenoot, den heer R. Lury, »Eene moeder", genrestuk, en een portret van Courage, »Een St.-Bernardshond". Vooral de hond oogstte grooten bijval en terecht: het in natuurlijke grootte afgebeelde dier tinteide van leven.

Mr. A. Blussé stond gedurende enkele dagen in bruikleen af een door hem aangekocht »Heidegezicht bij Wolfheeze", door C. Lieste, met stoffage van Ch. Rochussen.

De heer H. P. de Kat: »Jachthonden", door Edm. van der Meulen.

De heer S. M. van Gijn: »Huwelijksaanoek (Pompeiaansch intérieur)", door L. Bazzani, en »Viering van Leiden's ontzet (hutspotmaal)", door A. H. Bakker Korff.

De heer J. W. Roodenburg: »De gebroken flesch", door E. Prati.

Den heer Van Holkema, uitgever te Amsterdam, werd vergunning verleend, om ten behoeve van het bij hem verschijnende werk »Moderne kunst in Nederland", door den bekenden graveur Arendsen eene ets te doen vervaardigen naar Alma Tadema's »Venantius Fortunatis", onder voorwaarde dat het museum een drietal afdrukken dier ets zoude verkrijgen.

Bij missive van 3 October jl. werd de nieuwgebouwde zaal officieel ter onzer beschikking gesteld. Zooals zij thans is afgewerkt, maakt zij een zeer aangenamen indruk; de wanden zijn roodachtig bruin van kleur, het plafond rond, de glazen overkapping is in verschillende tinten van lichtgrijs behandeld, terwijl het lijstwerk met mat verguld is afgezet. Den heer Budde uit Dusseldorp, wien de beschildering was opgedragen, komt daarvoor alle lof toe.

Ten slotte blijft nog ter vermelding over, dat de verzameling Oudheden vermeerderd werd met een antieken zandsteenen schoorsteen, afkomstig uit het huis aan de Voorstraat 190, de bij Balen vermelde »Poorte Malburg of Mijnheerenherberg", waaria oudstijds de Graven van Holland hun intrek plachten te nemen, wanneer zij in deze stad vertoefden. Minder om het schoone of kunstrijke, dan wel om zijne hooge oudheid is deze schoorsteen belangrijk.

Het bestuurslid Mr. A. Blussé, die dit jaar aan de beurt van aftreding was, is door den Gemeenteraad herbenoemd, en heeft zich deze benoeming laten welgevallen.

AMSTERDAM. Men leest in *De Amsterdammer, Dagblad voor Nederland:*

»Heden morgen te 9 uur zijn, in de groote gehoorzaal der Rijks-Academie van beeldende kunsten, de examens aangevangen der jongelieden, die, zoo zij dit onderzoek met gooden uitslag doorstaan, dingen zullen naar de gouden medaille, en het daaraan te verbinden voorrecht eener vierjarige pensioneering (*grand prix de Rome*). Het zijn de heeren D. L. Kooreman, van Leiden, J. Dunselman, van Den Helder en J. van Looy, van Amsterdam; de eerste en derde kweekelingen der Rijks-Academie, de tweede van de Academie van Antwerpen.

»De examinatoren zijn: Dr. A. Pierson, van de Universiteit van Amsterdam, J. A. Alberdingk Thijm, B. Wijnveld en S. Altmann, van de Rijks-Academie, E. Dubois en J. Versluys, van de Rijks-Normaalschool voor Teekenonderwijzers.

»De vakken, waarin geëxamineerd wordt, zijn: esthetieke en kunstgeschiedenis, ontleed- en doorzichtkunde. Practisch moet ook van de bedrevenheid der mededingers in laatstgenoemde vakken blijken.

»Het zonderlinge van dit examen is, dat het met glans zou kunnen worden afgelegd door iemand, die nooit een borstel of penseel in de handen heeft gehad.

»De mededingers verdienen lof voor den moed, waarmee zij gewaagd hebben zich ook aan de andere voorschriften van het programma (een gevolg van de hoogst gebrekkige wet) te onderwerpen.

»Het examen wordt afgenomen *in 't openbaar* en duurt tot Zaterdag, 14 dezer."

DEN HELDER. De nijverheids-tentoonstelling is deze week met eenige plechtigheid geopend. Over het algemeen overtreft het tentoongestelde de verwachting en maakt het geheel een gunstigen indruk. Het bezoek aan het tentoonstellingslokaal *Musis Sacrum* was reeds belangrijk, de gelegenheid ter bezichtiging blijft tot 15 dezer opengesteld. De bekroningen zullen den 22ste daaraanvolgende worden uitgereikt.

BENOEMINGEN.

Benoemd tot opzichter van den polder Bloemendaal te Gouda de heer H. Paul te Zevenhuizen.

ADVERTENTIEN.

Een ARCHITECT vraagt **hulp tot het in teekening brengen zijner SCHETSEN voor de prijsvraag der Harmonie te Groningen.** Aanbiedingen *franco* onder 't motto HARMONIE Bureau dezes.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 30 Juni 1884** op het Raadhuis, te 12 uur des middags in het openbaar doen **aanbesteden:**

a. **Het vernieuwen in ijzer van de loopbrug over de Keizersgracht bij de Brouwersgracht en bijbehoorende werken.**

b. **De levering van ruim 5 ton balkijzer voor de sub *a* genoemde brug.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van *f* 0.80 voor de sub *a* (met één teekening) en *f* 0.35 voor de sub *b*.

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Architect Kamer no. 97, op het Raadhuis van 11 uur 's morgens tot 1 uur 's namiddags, gedurende de week, welke aan de aanbesteding vooraf gaat.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, 11 Juni 1884. VAN TIENHOVEN,
De Secretaris,
LE JOLLE.

Ministerie van Justitie.

Aanbesteding.

Op **Dinsdag den 1 Juli 1884**, des namiddags te één ure, zal in een der lokalen van het Ministerie van Justitie, op het Plein te *'s Gravenhage*, bij enkele inschrijving worden **aanbesteed**:

Het uitvoeren van onderhouds- en andere werken aan de Cellulaire Gevangenis te Groningen, van af 1 Juli 1884, tot en met 31 December 1886.

De bestekken liggen ter lezing te *'s Gravenhage* in gemeld lokaal van het Ministerie van Justitie, en te *Groningen* in de cellulaire gevangenis.

Zij zijn voorts op franco aanvrage te bekomen aan het Ministerie van Justitie, en bij den Opzichter A. W. LIT, te *Groningen*.

Inlichtingen worden gegeven door den Ingenieur-Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, W. C. METZELAAR te *'s Gravenhage*, en door den genoemden Opzichter.

Aanwijzing zal worden gedaan op Zaturdag 21 Juni 1884, des namiddags ten 1½ ure.

's Gravenhage, 5 Juni 1884.

De Minister van Justitie,
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal,
CLANT.

AANBESTEDING.

Op **Maandag 23 Juni 1884**, des middags te 3 uren, zal in het *Café KRASNAPOLSKY*, te *Amsterdam*, door de Naamloose Vennootschap *Bouwmaatschappij de IJsbreker*, worden **Aanbesteed**:

Het Bouwen van 8 Heerenhuizen in 2 Blokken, aan de Derde Boerhavestraat, te Amsterdam, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek met 2 Teekeningen is nd *f* 3.— per stel te bekomen ter Stoomdrukkerij van BOELOFFZEN & HÜBNER, N. Z. Voorburgwal N°. 187, te *Amsterdam*.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT.

PATENT WINDOW DECORATION (Manufactory).

MODERNE GLASVERSIERING.

FABRIKANTEN:

M'CAW, STEVENSON and ORR, Belfast. ZILVEREN MEDAILLE en 1e klas GETUIGSCHRIFT Wereldtentoonstelling, CALCUTTA, 1884.

Volmaakte nabootsing van **geschilderd** en **gebrand Glas**. Het doel van deze uitvinding is om tegen zeer middelmatigen prijs ieder in de gelegenheid te stellen om **ramen, glazen deuren** enz. te **versieren**. De modellen zijn menigvuldig: geschikt zoo voor **openbare als particuliere inrichtingen, Woonhuizen** enz.; van de eenvoudigste tot de meest saamgestelde stijlen en afmetingen, als: **Bloemstukken, Kopstukken, Figuren, Middenstukken** enz. met verschillende **randen**, die al de schoonheid bezitten van **gebrand Glas**.

Hoofdagent voor **Nederland** en **Koloniën**:
M. I. GALLENKAMP, *Arnhem*.

Agenten:

Amsterdam, N. Vos.
Utrecht, H. Heinck.
Den Haag, H. L. D. Figeliet.
Groningen, J. H. de Vries.
Arnhem, Wed. A. E. J. de Bruijn & Zoon.
Middelburg, B. Neelmeijer.
Rotterdam, Wautier & Fabo.
Den Bosch, A. Mosmans.
» J. Mulder Herzet.

Bovendien is deze Patent Glasversiering aangebracht in het **Nederlandsch Handelsmuseum te Amsterdam**, alwaar dagelijks te bezichtigen, terwijl daar tevens alle Inlichtingen, Prijscouranten enz. verkrijgbaar zijn.

Geldersch-Overijsselsche LOKAALSPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

PRIJSOPGAAF voor het **maken van 271 M³ KEIBESTRATING op eene verhoogde ladingplaats**, ten behoeve van het Lokaal Spoorwegstation *Hengelo (O.)* wordt **uiterlijk 1 Juli 1884** ingewacht door den ondergeteekende, bij wien tevens de voorwaarden voor de uitvoering van het werk op franco aanvrag verkrijgbaar zijn.

De Directeur,
J. H. NIVEL.

Winterswijk, den 11 Juni 1884.

PARKETVLOEREN,

TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Gemeente Nieuwer-Amstel.

Openbare Aanbesteding

ten Raadhuize van *Nieuwer-Amstel* op **Maandag 23 Juni 1884**, des middags ten 12 uur, van het bouwen van:

1°. **Twee scholen met Onderwijzerswoningen, en wel een aan de Weesperzijde, op het terrein van de Bouwmaatschappij, »Amstelvreugd", en een in de Dubbele Buurt in de Willemsparkstraat.**

Voor elke school met onderwijzerswoning wordt afzonderlijk, en voor beiden gecombineerd ingeschreven.

Aanwijzing *op de terreinen:*

a. voor de school aan de Weesperzijde, op Dingsdag 17 en Donderdag 19 Juni;

b. voor de school in de Dubbele Buurt, op Woensdag 18 en Vrijdag 20 Juni;

telkens des voormiddags ten 10 uur.

Nadere inlichtingen te bekomen bij den Heer G. W. VIXSEBOXSE, architect te *Amsterdam*, Vijzelgracht N°. 8.

2°. **Een Politiebureau aan den Overtoom in de Parkstraat.**

Aanwijzing *op het terrein:*

Op Woensdag 18 Junij, des voormiddags ten 11 uur.

Nader inlichting te verkrijgen bij den Gemeente-Opzichter, ten Raadhuize aan den Amsteldijk.

Het Bestek en de Teekeningen van de Scholen en Onderwijzerswoningen zijn verkrijgbaar voor *f* 2.— het stel; de Bestekken van het Politiebureau voor 50 cent het stuk, en wel ten Raadhuize aan den Amsteldijk.

De billetten op *zegel* geschreven, behoorlijk door aannemer en borgen geteekend, moeten op den dag der aanbesteding, des voormiddags ten 11 uur, ten Raadhuize bezorgd zijn in gesloten couvert met vermelding daarop van 't gebouw, naar 't welk ingeschreven wordt.

C. VAN CITTERS, *Burgemeester*.
W. HOEKSTRA, *Secretaris*.

Nieuwer-Amstel, 6 Junij 1884.

Wordt gezocht in *Amsterdam*, de avonduren beschikbaar hebbende, een

bekwaam Bouwkundige

met **artistieke** opleiding.

Omstandig zich aan te melden zonder aan deze eischen te kunnen voldoen.

Verzoeke franco offerten Bureau van *De Opmerker* onder motto: *Architectura*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 25 Junij 1884**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden**:

Het Bouwen van eene Bewaarschool met Bovenwoningen, aan de Kerklaan.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de Plaatselijke Secretarie en het Stads-Timmerhuis te *Rotterdam*, en zijn voor den prijs van *f* 1,—, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAASBERGE EN ZOON, Boekdrukkers, aan den *Haatsin* no. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld Timmerhuis, terwijl de aanwijzing in loco zal plaats hebben op *Vrijdag* den 20 *Junij* 1884, des voormiddags ten 11 ure.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

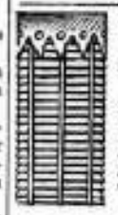

A. P. DE VRIES Jr.

JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdersgracht N°. 22, Amsterdam.

Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN**, uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen**.

Monsters en prijscourant franco en gratis.

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN

VAN

HARTMAN & COMPIE.

KANTOOR te NIJMEGEN, VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

H. H. Architecten en Bouwkundigen

worden opmerkzaam gemaakt op mijne Reproductie **PHOTO-LITHOGRAPHIE**; alle **Bouwkundige Teekeningen**, in zwarte lijnen geteekend, worden door deze methode, hetzij in denzelfden of in een verkleinden maatstaf vervaardigd, waardoor dezelve niet alleen zeer spoedig maar ook zeer accuraat en in billijken prijs worden geleverd. Ook Heeren Boekhandelaren worden hierop attent gemaakt, terwijl het zeer geschikt is voor de uitgave van **Geïllustreerde Boekwerken.**

Met achting,
UEd. Dv. Dienaar,
A. KROON,
Photo-Lithograaf en Steendrukkerij, Regulierdwarsstraat N°. 33, Amsterdam.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 19 Juni 1884**, 's voormiddags 11 ure, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden**:

1°. **Het onder profil brengen en verharden van de Prinsessenstraat en de Agnietenstraat.**

2°. **Het leveren van twee ijzeren Brugschepen met Schragen en Dwarsbalken voor de gemeenteschipbruggen te Arnhem en te Westervoort.**

Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

J. L. BACON & C°.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS**, enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** **Beltweg N°. 3.**

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.**

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend. Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Van ouds gevestigde Fabrieken VAN

A. H. VAN BERGEN,

te Heiligerlee (prov. Groningen).

Nieuwe Constructie

BRANDSPUITEN,

EIGENE VINDING.

Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten** OP DE

Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.

Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.

BEKROOND op Wereldtentoonstellingen

Amsterdam 1883, Weenen, Londen, Parijs, Philadelphia.

SPECIALITEIT IN:

METALEN TORENKLOKKEN,

Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — *Echte* Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers**, geijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten**, etc.

AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE

Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,

(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

G. VAN LENT, Rotterdam.

Vertegenwoordiger der **Ceramiek- en Cementtegelfabriek**

LÉON DE SMET & C°., Gent.

Verders specialiteit in:

IJzeren Kerk- en Fabrieksramen.
IJzeren en Houten Rolblinden.
Zweedsche Kamerdeuren.
Italiaansche Mozaïkvloeren.
Prima Portland-Cement.
Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.
Onbrandbare Verf enz.
Prospectussen en Prijscouranten op aanvraag.

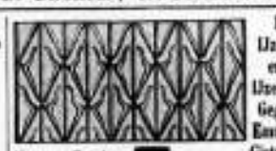

Vraagt Catalog.

Losanges, IJzeren Daken, en Zijkl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

NEDERL. **Van der Linden & Co.** VERZINKFABRIEK, *Dordrecht.*

Galv. op LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz. **BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.**

FRANÇOIS WAUTERS KOECKX. — Brussel Moolenbeek.

KUNSTSMEDERIJ.

Hekken en Deuren,
BALKONS,
Serres en Veranda's,
Trapleuningen,
CANDELABRES, LUSTRES,
Girandolles,
LANTARENS en JARDINIÈRES,
IN
gesmeed ijzer.

Diplome de Mérite
WEENEN 1873.

Diplome des arts Industriels
BRUSSEL 1874.

Medaille d'Excellence
GENT 1877 en 1882.

IJZERGIETERIJ.

Balkonhekken,
TRAPPEN,
Trapleuningen,
Marquisen,
Statuen en Kiosken,
PERRONS,
zeer groot assortiment
VAN
MODELLEN
in alle stijlen.

Medaille d'Or
PARIS 1878. LILLE 1882.

Twee Medailles
BRUSSEL 1880.

Eere-Diploma
AMSTERDAM 1883.

La Construction industrielle (Societé anonyme) Brussel.
Voorheen **TASSON & WASHER** en **DAMMAN & CASSARD.**

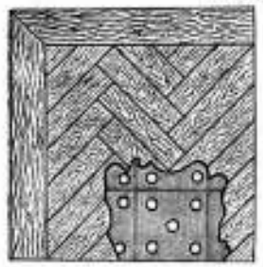

Fabriek van eenvoudige en rijke Parketvloeren Menuiserie ordinaire et de luxe.

Parquets hydrofuges.
(Vochtwerende parketvloeren)

bestaande uit een steenen vloer (*c*) met kegelvormige gaten voorzien, in cementspecie (*d*) gelegd, waarop de houten vloer (*a*), van onder met zwaluwstaarten bewerkt, door de asphaltmassa (*b*) bevestigt wordt.

Tapijt- en massieve parketvloeren.

FAMILIE-LESSENAAR
tot verstelbare hoogte voor kinderen van 6 tot 18 jaren,
een onmisbaar meubel in ieder huis.

Prize-Medal London 1851, 1862. Porto 1865. — Gouden Medaille Parijs 1855, 1867, 1878. Amsterdam 1869. Napels 1871. Lyon 1872. Weenen 1873. Philadelphia 1876. — EERE-DIPLOMA Parijs en Lille 1882. Amsterdam 1883.

Representant voor Nederland **THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem,** *tevens leverancier van*
Waterdichte en onbrandbare Houtasphalt-Vloeren op zores- of gegolfd ijzeren onderlaag.
De beste constructie voor bedekking van **Bruggen**, alsook voor **Fabriekagebouwen, Concertlokalen, Schouwburgen, Ziekenhuizen, Particuliere huizen** enz.

Ondoordringbaar de ontwikkeling van
Huiszwam
en der gezondheid schadelijke stoffen verhinderend.
Geen koude voeten, geen stof-ontwikkeling.

(*a*) ijzer, (*b*) asphalt, (*c*) hout, (*d*) parket.

Veel grooter afstand der steunpunten als bij hout-constructie en daardoor **niet duurder** dan deze.
Weinig zwaarte en geringe hoogte.
Onbegrensde duurzaamheid.

In verbinding met deze constructie kunnen aangewend worden zoowel gewone **Houten Vloeren, Parketvloeren** (in asphalt) als ook
Marmer-Mozaik, Granito en Terazzo-vloeren.
Alle deze vloeren worden door mij kant en klaar gelegd in geheel Nederland geleverd, tevens ook:
Gekloofde Plafonneerlatten, het goedkoopste materieel van plafonds.
Houtcement-daken, naar het nieuwste systeem.
Witte en bruine Rato-steenen, **verstoomd riet en Andernachsche lava.**

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.40 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen. Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, zal 15 cent per stuk en 25 cent per post.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1° als vervaardiger van het ontwerp van een Buitenverblijf, ingezonden onder het motto „Peruzzi", zich heeft bekendgemaakt de heer C. N. van Goor, te Rotterdam;

2° de jaarlijksche excursie zal plaats hebben op Zondag 6 Juli e. k. naar Hoorn e. o. Leden, die aan dezen tocht wenschen deel te nemen, wordt verzocht daarvan kennis te geven aan den 1ste-Secretaris;

3° als buitenlid is toegetreden de heer Jhr. G. den Tex, te Delft;

4° op franco aanvraag zijn te verkrijgen exemplaren van het tooneelstuk „De villa Silberstein", tegen toezending van *f* 0.80;

5° het Sociëteitslokaal Maandag weder geopend zal worden.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE SCHETSTOCHT NAAR NAARDEN.

Toen Zondagmorgen een aantal leden des Genootschaps aan het Rijnspoorstation zich vereenigd hadden, was men het aanvankelijk niet eens, of de schetstocht al dan niet voortgang zou hebben, daar donkere wolken den hemel verduisterden, en af-en-toe zich in flinke regenbuien ontlastten. Dit waren zeker ongunstige voorteekenen. Doch daar tusschenbeide een zonnestraaltje tot hoop stemde, besloot men den tocht maar te wagen, en weldra was het doel van de excursie bereikt.

De St.-Vituskerk te Naarden werd van verschillende zijden geschetst, en het prachtvolle eikenhouten koorhek van 1531 bezichtigd zoolang er nog geen dienst gehouden werd. Ook de fraaie gewelfbeschilderingen werden met aandacht beschouwd. Het Raadhuis van 1601 en enkele XVIIe-eeuwsche gevels gaven voorts den deelnemers ruimschoots gelegenheid, van hun vaardigheid in het schetsen blijk te geven.

Ten slotte werd een wandeling door en om de stad ondernomen, waarna men de tehuisreis aanvaardde en te vijf uren ongeveer in de hoofdstad terug was.

(A. et A.) PRIJSVRAAG
VOOR EENE
MONUMENTALE FONTEIN TE GRONINGEN.

De critiek over de ontwerpen, ingekomen op de prijsvraag van eene monumentale fontein te Groningen, in het vorig nommer van *De Opmerker* geplaatst, en afkomstig van onzen correspondent, is ook geplaatst in de *Nieuwe Groninger Courant*. Naar aanleiding daarvan vinden wij in genoemde courant het volgende stuk:

In de nommers van Woensdag en Donderdag l.l. van de *Nieuwe Groninger Courant* komt eene beoordeeling voor der ingezonden ontwerpen voor de monumentale fontein op het Heereplein te Groningen; die beoordeeling is echter door den schrijver van het stuk niet onderteekend. Kunstcritiek nu is goed, zeer nuttig zelfs, mits zij worde uitgeoefend door personen, die op het gebied der kunst hunne sporen reeds hebben verdiend. Wanneer echter de naam van den beoordeelaar niet bekend is, hoe zal dan de oningewijde weten, welke waarde hij aan de beoordeeling zelve moet toekennen.

Wanneer stukken, van de soort als het hier bedoelde, in humane bewoordingen zijn vervat en slechts den stempel dragen voor den oningewijde geschreven te zijn, teneinde hem voor te lichten bij de zoo lastige beoordeeling van, vooral architectonische, ontwerpen: ik zoude er nog vrede mee kunnen hebben, dat zij ongeteekend worden geplaatst. Bij het stuk over de fontein echter neemt de schrijver eene positie in, of schijnt mij toe die in te willen nemen, boven de Jury, zoodat mij eene onderteekening gebiedend noodzakelijk voorkomt.

Omtrent dat stuk wil ik voor 't oogenblik alleen doen opmerken, dat de schrijver zich meermalen tegenspreekt en daarbij bijzonder slag heeft in den geest van het groote publiek te schrijven, dat gaarne hem huldigt, die in alles gebreken ziet en door een paar terloops neergesmeten woorden het werk van anderen door het slijk weet te sleuren. Beschouwingen en uitdrukkingen als bij „Labor et Constantia", enz. (waarbij het nog de vraag is aan wien de schuld van de verkeerde opvatting van het woord „Staten-Generaal" ligt) vind ik op zijn zachtst genomen zeer im-

polite, terwijl het geschrevene omtrent het met de premie bekroonde ontwerp van de gebroeders Geefs, „Spes", mij bovendien aanwijst, dat de beoordeelaar iemand is, die weinig bekend is met de wijze van teekenen van den beeldhouwer. Terloops zij hier aangemerkt, dat de Jury voor een oogenblik eraan moet hebben gedacht, aan dit ontwerp de bekroning toe te kennen.

TH. VAN GRIEKEN.

Daarop kwam het volgende antwoord:

Aan den heer Th. van Grieken.

Geachte Heer,

In de *Nieuwe Groninger Courant* van Zaterdagavond geeft gij uwe ontevredenheid te kennen, over mijne critiek van de ontwerpen, ingekomen op de internationale prijsvraag van een fontein op het Heereplein alhier.

Ik wensch daarop even te antwoorden in het belang der zaak.

U begint met het af te keuren, dat mijn schrijven niet met vollen naam onderteekend is, vooral ook, omdat kunstcritiek zeer nuttig is „mits zij worde uitgeoefend door personen, die op het gebied der kunst hunne sporen reeds hebben verdiend." Wat het eerste betreft, beschouw dit in 't minst niet als anoniemiteit. Het is mijne gewoonte niet, in dergelijke gevallen mijne stukken niet te onderteekenen, doch deze critiek was geschreven op verzoek van het Bestuur van het Genootschap „Architectura et Amicitia" te Amsterdam, waarvan ik — onder de vakgenooten vrij algemeen bekend — correspondeerend lid ben, en nu had ik mijn stuk ditmaal vóór de verzending aan de Redactie der *Nieuwe Groninger Courant* terhandgesteld.

Wat „de sporen" betreft — ik dacht dat wij het standpunt van de uitsluitende erkenning der officieele grootheden voorbij waren. Hoofdzaak is toch immers, of de critiek al of niet juist is.

En nu vraag ik u in gemoede af: waarbij heb ik verkeerd of inhumaan geoordeeld? Vergeten wij toch niet, dat het geen tentoonstelling van teekeningen gold van leerlingen eener teekenschool, of van aankomelingen, maar eene internationale prijsvraag. Ik heb het genoegen gehad in gezelschap van de Jury de tentoongestelde ontwerpen in oogenschouw te nemen, en naar hetgeen ik daarbij vernomen heb, kan mijn oordeel over enkele ontwerpen in 't minst niet te scherp worden genoemd. Een andere quaestie is, of ik verstandig deed om mijne beschouwing, voor een vakblad bestemd, in de *Nieuwe Groninger Courant* te doen afdrukken.

Maar nu zou ik toch weleens willen weten, waar ik het werk van anderen „door het slijk" sleur. Het bekroonde ontwerp weet ik niet beter te prijzen dan ik deed; „Memento", „Eer is meer dan goud", en „Spes", worden door mij welwillender beoordeeld dan in het rapport van de Jury. Vooral „Spes." Ik blijf bij mijne meening, dat het ontwerp zeer gelukkig in hoofdgedachte en beeldhouwwerk is, doch dat de architectonische vormen veel te wenschen overlaten. En als ik deze meening kracht bij moet zetten met het oordeel van anderen, „die hunne sporen verdiend hebben", dan zij gemeld, dat de Jury dit ontwerp niet *met algemeene stemmen* de premie heeft toegezegd, en één hunner zelfs voor achteruitzetting bij andere ontwerpen gestemd was.

En gaat nu eens verder. No. 6 acht ik een goed ontwerp — de Jury niet. Nos. 7, 8, 9, 11, 16, 20 en 22 zullen toch ook zeker uwe bewondering niet wegdragen. 13 heeft waarlijk over mijn oordeel niet te klagen en van 19 schrijf ik: „Een meesterwerk — boven onzen lof verheven." 14 heb ik misschien wat te veel eer bewezen en 12, nu ja, die geschiedenis gelaten voor hetgeen ze is, maar overigens heb ik genoemd ontwerp meer eer bewezen dan de Jury.

Het is in het algemeen vrij lastig, om eene beoordeeling, in beknopten vorm, aantrekkelijk van toon te doen zijn, tenzij men er behagen in schept over alles den lof te bazuinen. Ik deel hieromtrent mijne bescheiden meening met de meening van velen, dat de ontwikkeling der kunst niet gebaat is met onware verheerlijking. De ware kunstenaar vindt zijn weg, en hem doet een stootje zoo nu en dan eer goed dan kwaad, en hij die geen kunstenaar is, te ontmoedigen... is eene weldaad aan de kunst, en aan de menschheid in het algemeen, bewezen.

Intusschen, geachte heer, houd ik er mij van overtuigd, dat wij, bij gezamenlijke beschouwing, zouden ontdekken, niet zoo zeer van meening te verschillen.

Geloof mij,

t. t.

JOAN A. NIEUWENHUIS.

DE L'AMEUBLEMENT ET DE LA DÉCORATION INTÉRIEURE DE NOS APPARTEMENTS,

par E. GUICHARD,

Architect-décorateur, ancien président fondateur de l'Union centrale des beaux-arts appliqués à l'industrie. Paris, Edouard Rouveyre, 1880, 3 fr.

(*Vervolg van bladz.* 192).

Wat de meubelen betreft, kieze men voor de stoelen, wanneer zij voor een helder en ruim vertrek moeten dienen, ook helder gekleurde bekleedsels; de zittingen ervan, contrasteerende met die van het tapijt; terwijl de rugbekleedsels wat donkerder van toon mogen zijn, dewijl deze gezien worden in de richting van een lichtgekleurden wand. Is die wand bekleed met gebost paneelwerk, dan zal men wél doen de paneelkussens, als vooruitkomende deelen, in zachtere tinten aan te leggen dan die der stoelruggen (men kan ze, zoo men verkiest, ook daarmee contrasteerende kleuren geven); terwijl de terugwijkende bossingen in den meest gedempten toon moeten worden gehouden. Langs dien weg roept men een effect te voorschijn, dat aan het geheele vertrek een ruimere, grootere en vroolijke uitdrukking geeft.

Ter verkrijging van een tegenovergesteld resultaat zal men moeten beginnen met voor de bekleedsels der stoelen kleuren te kiezen in een toon, berekend op een donkeren wand, dus lichter dan deze, maar donkerder dan de middelste kleuren van het tapijt; terwijl men ook hier bedacht zij om de ruggen der stoelen een of twee tinten donkerder te nemen dan de zittingen.

De aanmerking, dat zoodoende de stoelbekleedsels het voorkomen zullen verkrijgen van uit twee verschillende stoffen te zijn vervaardigd, acht Guichard van geen gewicht, wanneer die bekleeding maar met de noodige zorg en kunstvaardigheid geschiedt. Evenwel volgt eruit, dat zulk een wijze van bekleeding niet kan geschieden met stoffen, die men bij de el koopt. Daarom herinnert hij aan het fabrikaat van Aubusson, dat uitsluitend voor dit doel en zelden anders dan op bestelling wordt vervaardigd. (1)

(1) Wij wenschen hierbij op te merken, dat met louter gebruikmaking van zulk fabrikaat de kunst der meubelstoffeering niet alleen veel zorg en kunstvaardigheid verzacht, maar ook duur wordt, te duur voor algemeene toepassing. Daarom had de schrijver hier nog wel een antwoord mogen geven op de vraag: hoe te handelen, wanneer men voor de bekleeding van zitting en rug *dezelfde* stof moet gebruiken. In dat geval raden wij aan een kleurentoon te kiezen, welke, 't zij gelijksoortig of verschillend, het midden houdt tusschen dien van den vloer en dien van den wand.

Doch keeren we terug tot de zaal, waarin we werden verplaatst. Deze levert, als zoo vele, van 't een noch van 't ander goede voorbeelden. De gewone stoelen, zoowel als de fauteuils en de canapé's zijn er bekleed met een donkerroode stof, die sterk afsteekt bij al het licht en het goud der wanden. Ge ziet er de meesteres van het huis in plaats nemen, die ge even te voren bewonderd hebt om haar jeugdig en frisch uiterlijk. Opeens is de blos van hare wangen verdwenen; wat mag dien zoo spoedig in eene bijna loodkleurige tint hebben veranderd? Stel u gerust; ge zijt de dupe van een fout van den stoffeerder. Deze heeft er blijkbaar niet aan gedacht, dat de aanvullende kleur van het rood het groen is, welke fout zich zal wreken op iedereen, die zijn gelaat in de nabijheid van zulk een sterk rood brengt.

Maar dan mag een meubel zoo niet gestoffeerd zijn. Vóór alles zij het er op aangelegd om de menschelijke figuur daartegen voordeelig te doen uitkomen. Om dit te bewerkstelligen, ligt het voor de hand, liever een bekleeding van groenen dan van rooden toon aan te wenden.

De schoonheid van de menschelijke gelaatskleur is echter niet van een rooden blos afhankelijk. Naast de Noordsche „blondine" moeten we aan de Zuidelijke „brunette" denken; en daarom is hier de vraag niet misplaatst: of in zulke gevallen wel volgens een vaste wet of regel is te handelen?

Guichard beantwoordt haar bevestigend. Iedereen kan weten, dat, in voormeld geval, het rood, als aanvullende kleur van het groen, aan het gelaat een geelachtig groene tint zal mededeelen; dat evenzoo het oranje een blauwgroene, het geel een paarsachtige tint, het donkergroen een steen- of wijnroode, het blauw een vleeschkleur te voorschijn zal roepen. Moet men daarom die kleuren, welke de laatstgenoemde hinderen, geheel uit hare nabijheid en dus ook uit de meubelstoffage weren? Neen, zoover behoeft men niet te gaan; doch men zorge haar zoodanig aan te brengen, dat zij daar niet in *onmiddellijke* aanraking met de vleeschkleur behoeven te komen. En dit nu is allicht met de rugbekleeding het geval. Daarom zou de stoffeerder goeddoen met over het bovenste deel van den rug steeds een tweede stof aan te brengen, bijwijze van een overhangsel, met een neutrale kleur, doch van gelijke kracht als die der hoofdkleur in de overige stoffeering. (2)

Wil of kan hij zich echter van dit eenvoudig middel niet bedienen, dan houde hij in 't oog, dat het nu eens verkieslijker is door middel van tegenstellende, dan eens van aanvullende kleuren, op de vleeschkleur te werken; b. v. wanneer men een te hoog roode gelaatskleur temperen wil, een krachtig rood daarnevens te stellen, en omgekeerd een bleeke gelaatskleur op te frisschen door middel van een donkerblauw.

Wij kunnen hier (in een bouwkundig tijdschrift) moeilijk op dit thema doorgaan, hoeveel aantrekkelijks en leerrijks zulke beschouwingen ook bevatten, doch verwijzen den belangstellenden lezer en vooral de lezeres (indien wij deze hier mogen onderstellen) voor meer bijzonderheden naar het vroeger aangehaalde werk van Chevreuil over de kleuren, alsmede naar een daarvoor afzonderlijk geschreven werk van Ch. Blanc: „L'art dans la parure et dans le vêtement."

Kennismaking met zulke werken, niet 't minst door den architect-decorateur, achten wij dringend noodig, temeer in een tijd, waarin bijna ieder meent zelf wel voor decorateur te kunnen fungeeren, of althans raad en oordeel durft geven.

(2) Wij wagen hierbij het vermoeden uit te spreken, dat het verontrusten van deren maatregel door den stoffeerder mede aanleiding heeft gegeven tot de thans vrij algemeen verspreide gewoonte, om bovenaan de ruggen van fauteuils en canapé's losse gebonduurde kleedjes te hangen, en dat de dames hiermee, bewust of onbewust, den raad van onzen schrijver volgen.

Het gaat hiermee als met een zieke. Ondanks den geneesheer, geeft ieder hem raad en meent dat hij bij dien raad alleen baat zal vinden; en zoo verliest menigeen uit 't oog, dat het met de kleuren gaat als met de vergiften: dat men ze eerst nauwkeurig moet hebben leeren kennen, om ze met het gewenschte gevolg te kunnen toepassen.

Intusschen zijn wij over de stoelen nog niet uitgepraat. Zie, de gasten, wie we straks naar de gezelschapszaal zijn gevolgd, hebben thans plaats genomen. Maar hoe? Zij hebben zich neergevleid, om al pratend of luisterend te rusten, en maken niettemin bewegingen alsof zij het evenwicht dreigen te verliezen. Waar die onrust aan te wijten is, zullen we spoedig ontwaren, als we zelf op zulk een stoel plaatsnemen.

De zitting daarvan is min of meer bolrond, waar zij veeleer ietwat hol of tenminste vlak moest zijn. We bemerken verder dat we, zoo zittende, de knieën lager hebben dan de steunpunten der lendenen, tengevolge waarvan alle gewicht van het lichaam op de kniegewrichten neerkomt en de minste beweging ons er als vanzelf toe leidt, om beurtelings het eene been over het andere te leggen. Deze instinctmatige beweging verplaatst een gedeelte van het gewicht des lichaams naar dat deel, 'twelk de geheele dracht moest hebben, d. i. de ruggegraat. Zooals wij thans op de gewone stoelen zitten, doen we dit tegennatuurlijk en daardoor ongemakkelijk. De Oosterlingen, die er gaarne hunne rust van nemen, begrijpen het zitten beter en kruisen hunne beenen. Dan zijn de knieën natuurlijk hooger dan het zwaartepunt van 't lichaam, en zoodoende kan dit langen tijd in dezelfde houding wezenlijk rusten. Daarom mochten onze stoelen ook in dit opzicht weleens aan een ernstig onderzoek onderworpen worden.

Thans nog iets over den *schoorsteenmantel* en den *haard*. Wat van laatstgenoemde bij ons is overgebleven, is nauwlijks vermeldenswaard. Als vereenigingspunt voor den huiselijken en gezelligen kring dient hij weinig of niet meer. — Ja, maar, zal men antwoorden, onze vertrekken zijn zoo klein. — Welnu, schaf hem dan geheel af en verwarm uw vertrek met hetzelfde middel, waarmee ge het verlicht (het gas), en ge zult plaats winnen instede van te verliezen. — Maar, herneemt men, de schoorsteenmantel dient tot versiering en is de aangewezen plaats voor de pendule en kandelabers; bovendien, vergeet niet, hoe vroolijk een haardvuur kan flikkeren, hoe ongezellig een „calorifère", hoe hinderlijk hare droge warmte voor de longen is. En zou deze in 't midden van het vertrek moeten staan?

Onze schrijver laat aan deze bedenkingen alle recht wedervaren, maar blijft niettemin een verwarming met gas aanbevelen, zoo men wil in een haard, dien men gevoeglijk wat minder voorsprong en wat meer breedte zou kunnen geven, teneinde toch plaats te winnen. En wat den schoorsteenmantel betreft, met zijne stereotype consoles en die eeuwige pendule, daarvoor ware toch wel iets anders in de plaats te stellen. Indien men den haard afzette door een rij schermen, een voor een naar de zijden verschuifbaar, kon men hem naar omstandigheden zoowel voor een groot als voor een klein gezelschap dienstbaar maken. Denk u hierbij een reeks gasbranders, met smaak bewerkt en eveneens ingericht om gedeeltelijk zoowel als gezamenlijk te kunnen worden ontstoken. Zou ook dit geen versiering vormen? — En dan begrijpen we niet, waarom de tegenwoordige haarden zoo ongeschikt worden gemaakt voor de ver-

warming der voeten, door ze te omgeven met een rand („vendel"), zóó gevormd en versierd dat we op een eerbiedigen afstand blijven instede van er gemakkelijk den voet op te laten rusten.

Alvorens deze zaal te verlaten, nog een laatste opmerking, de *ventilatie* betreffende. De kleinheid onzer vertrekken maakt, dat de dampen en uitwasemingen bij veel gezelschap niet tijdig kunnen ontsnappen en zich condenseeren tegen wanden en glasruiten. Men laat dan gewoonlijk de gasten in een tweede vertrek, om het eerste door het openzetten der ramen opnieuw van versche lucht te kunnen voorzien, hetgeen zoo licht aanleiding geeft tot kouvatten, met al de bedenkelijke gevolgen van dien. Hier vindt de architect een kostelijke gelegenheid, om tegelijk als decorateur en als beoefenaar der gezondheidsleer op te treden. Hij brenge daartoe hoog aan den wand, achter de bekleeding daarvan, een flinke gelegenheid tot luchtverversching aan, waarbij ook de schoorsteen dienst kan doen. Zulk een inrichting geeft hem tevens een gepaste aanleiding tot versiering; doch, wat meer zegt, zoodoende zal hij een vertrek kunnen maken tot een plaats, waar men niet alleen aangenaam kan rusten en keuvelen, doch waar men zelfs een danspartijtje zonder gevaar voor stiklucht of kouvatten kan te genieten geven.

Behalve de bovengenoemden is er nog een vertrek van beteekenis, waar we nagenoeg de helft van ons leven in doorbrengen: de *slaapkamer*. Reden genoeg om ook daarop eens de aandacht te vestigen; temeer omdat het genoeg bekend is, hoe zich vooral dáár de voor de gezondheid nadeelige dampen ophoopen. Men moet zich dan ook erover verwonderen, dat men juist de slaapkamers soms in hoofdzaak gebruikt tot bewaarplaatsen van allerlei kleedingstoffen, met name wol, katoen, fluweel, zijde, die zulk een opslorpend vermogen bezitten. Waarom houdt men die stoffen niet liever zoover mogelijk van de miasmen der slaapsteden verwijderd? Evenzoo moesten daar wollen tapijten en stoffen gordijnen, vooral om de bedden, vermeden worden. Of heeft men niet genoeg aan het dons, het wollen en katoenen beddegoed, als zoovele opslorpers van de slaaplucht? — En wat hier nog de wanden en stoelen betreft, men beschildere de eersten met olieverf inplaats van ze te behangen; men neme de laatsten niet bekleed met de boven gewraakte stoffen, maar liever van riet. Zoodoende zal men de slaapkamer kunnen maken tot hetgeen zij vóór alles behoort te zijn: frisch en gezond.

Nu nog een woordje over het voornaamste meubelstuk in de slaapkamer: het ledekant. Guichard wenscht dat onze meubelmakers daar nog eens hunne vindingrijkheid op gaan beproeven, en vraagt of het b. v. niet mogelijk zou zijn, de legerstede, zooals die gewoonlijk door vier opstaande zijstukken is afgesloten, zoodanig samen te stellen, dat de langsche stukken kunnen neerslaan en eene trede vormen, waarmee men wat gemakkelijker in het bed kan stappen dan met de ledekanten volgens de gewone constructie het geval is. — Het verwondert ons, dat hij daarbij niets over de versiering opmerkt. Ook in dit opzicht mocht men wel wat redegevender te werk gaan, door b. v. steeds onderscheid tusschen het hoofd- en het voeteneind te maken.

We worden ten slotte nog een wijle naar de *bibliotheek* verplaatst. Deze moeten we ons voorstellen als die van een geleerde of een verzamelaar, welke al de beschikbare ruimte voor zijne boeken noodig heeft. We vragen er een boek, dat de gedienstige eigenaar ons terstond wil laten zien; doch... het is hoog geplaatst. Hij schuift een stoel bij, maar dit blijkt onvoldoende, en een trap of ladder is er niet, want... voor zulke dingen is bij de beperkte ruimte geen plaats. Intusschen weet onze schrijver voor dit geval een raad, die ook anderen kan dienen. Laat — zegt hij — in de kasten dunne ijzeren spijlen aanbrengen, beweegbaar, om naar binnen en buiten gedraaid te kunnen worden; in 't laatste geval zoodanig, dat zij een soort laddertje vormen, hier en daar voorzien van een trede en een greep, om aan hand en voet den noodigen steun te geven. Deze inrichting schijnt ons even doelmatig als eenvoudig, vooral ook voor openbare boekerijen.

Wat verder den algemeenen indruk van de betimmering en stoffeering aangaat, zij nog opgemerkt, dat een donkere stemmige toon, door ons in een gezelschapszaal afgekeurd, hier volkomen op zijn plaats is. In een bibliotheek behoeft van geen andere afleiding sprake te zijn dan die, welke men er zoekt... in de boeken. En ook om deze in 't oogvallend te doen uitkomen, kan alleen een donkere kleur van het hout, of wat hen verder onmiddellijk omgeeft, ten goede strekken.

Guichard besluit zijne voordracht met de verwachting, dat men weldra algemeen de wenschelijkheid van een betere inrichting en versiering onzer woningen zal beamen. Doch dewijl dit alleen te verwachten is door veredeling van den goeden smaak bij het algemeen, herinnert hij aan hetgeen deswege door mannen van naam op dit gebied met klem van redenen is aanbevolen; vooral hierop neerkomende, dat men de kunst eensdeels meer met behulp van de wetenschap, anderdeels meer toepasselijk voor de nijverheid zal beoefenen, en dat de beschaafde standen hierin moeten voorgaan. Wij doen daarbij een beroep op de medewerking van alle vakmannen en onderwijzers in kunst en nijverheid, en hopen onzerzijds, door het bovenstaande daartoe mede bijgedragen te hebben.

H. L. B.

BOEKBEOORDEELING.

De heer J. A. van der Kloes, leeraar aan de Polytechnische School te Delft, heeft naar onze meening een goed werk gedaan, door de theorie van prof. C. von Naegeli in verband met de fecalienquaestie hiertelande te behandelen en wij hopen, dat dit boekwerk een groot debiet moge ten deel vallen. De schrijver wijst erop, dat de naam van prof. C. von Naegeli door velen genoemd wordt, maar dat het getal klein is van hen, die zijn werk *Die niederen Pilze in ihren Beziehungen zu den Infectionskrankheiten und der Gesundheitspflege* geheel gelezen hebben. Het moet op prijs gesteld worden, dat de heer Van der Kloes zich de moeite gegeven heeft den inhoud van het beroemde werk in een beknopt opstel samen te vatten, en zich daarbij meer speciaal te bepalen tot dat, wat op rioleering en afvoer van fecale stoffen betrekking heeft, met het oog op Nederlandsche toestanden.

Het handboek ziet er aangenaam uit, is compres gedrukt in groot 8° en beslaat 93 bladzijden, terwijl de prijs van 90 cent niemand weerhouden zal met dit belangrijke werk kennis te maken. Het boek moet niet alleen in het bezit zijn van gemeentelijke ingenieurs en architecten, maar ook van de leden van het Gemeentebestuur en der stedelijke gezondheidscommissiën. Juist in onzen tijd, nu ieder zich een oordeel aanmatigt over de fecalienquaestie, moet ernaar getracht worden het publiek op waardige wijze voor te lichten, en daartoe zal dit boekwerk ongetwijfeld goede diensten bewijzen.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

ROTTERDAM. Uit het 5e jaarverslag der »Vereeniging voor Geschiedenis en Kunst" alhier blijkt, dat het ledental bedraagt 89, tegen 95 in het vorige jaar. Het Museum werd bezocht door 1566 personen, tegen 1648 in het vorige jaar. In bruikleen werden ontvangen 13 voorwerpen, makende met de voorgaande 434; ten geschenke werden ontvangen 16 voorwerpen, makende met de voorgaande 134. Aangekocht werden 5 werken. Twee tijdelijke tentoonstellingen werden gehouden en een prijsvraag werd uitgeschreven, zijnde een stoel met bekleeding, waarvoor de prijs werd uitgereikt aan den heer J. L. Wolf. Het saldo in kas bedraagt *f* 299,84, tegen *f* 197,54 in het vorige jaar.

AMSTERDAM. Ingevolge de beschikkingen van wijlen den heer Willem Ferdinand Willink van Collen, heeft het Bestuur van Arti et Amicitiæ een wedstrijd geopend, waaraan alle Nederlandsche kunstenaars, binnen het Rijk metterwoon gevestigd en den ouderdom van 30 jaren nog niet bereikt hebbende, kunnen deelnemen.

Het ontwerp is: »Een figuurschilderij", genrevoorstelling uit het Nederlandsche familie- en volksleven van den tegenwoordigen tijd.

De inzending moet geschieden vóór of uiterlijk op 2 Januari 1885 en de programma's, verdere bijzonderheden bevattende, zijn aan het Bereau der Maatschappij verkrijgbaar.

— In de deser dagen gehouden vergadering van leden der Vereeniging tot bevordering van Hedendaagsche Kunst werd door den voorzitter, den heer Van Eeghen, hulde gebracht aan het overleden bestuurslid den heer Ravenswaay, die *f* 5000 vrij van successie aan de Vereeniging gelegateerd had. De aftredende bestuursleden, de heeren Becher, Van Gogh en Langerhuizen, werden herkozen en de heer Fellinger gekozen.

Aangekocht werden vier schilderijen, als: een van T. Scheltema, »Een Edelman, prenten beziende," een van H. Valkenburg, »Om den wille van de smeer", een van F. Duchatel, »De Vaart", en een van J. Bosboom, »Geldersche boerenhuizing"; door schenking verkreeg men een stuk van J. Hilverdink, »De haven van Ijmuiden", en een van D. van der Kellen, »Herberg in de 17e eeuw." In bruikleen is afgestaan een stuk van mej. Th. Schwartze en »Montenegrijnsche Vluchtelingen", van Czermak. In eigendom bezit de Vereeniging thans 40 stukken, welk getal nog met 4 vermeerderd zal worden uit een legaat. Het aantal contribuerende personen bedraagt bijna 200; een kapitaal van *f* 25,000 is bijeengebracht; voor een som van *f* 3713 is aangekocht; de rekening sluit met een batig saldo van *f* 539, terwijl in het geheel ongeveer *f* 4000 beschikbaar is.

— De heer Leonard A. Springer, die voor de internationale tuinbouwtentoonstelling te St.-Petersburg een ontwerp voor een buitenplaats had ingezonden, is aldaar bekroond met de zilveren medaille, uitgeloofd door het Ministerie van Domeinen.

ARNHEM. De Gemeenteraad heeft den prijs van het gas van 8 op 7 cent per stère gebracht.

DELFT. Het overgangsexamen B aan de Polytechnische School, waaraan 42 candidaten deelnamen, is met goed gevolg afgelegd door de heeren:

artt. 61—62, P. J. Boreel, M. G. Hoekstra, C. L. J. Palmer van den Broek;

artt. 61—62—64, A. T. de Boer, J. H. Erdmansdörfer, J. J. C. Hardenberg, M. A. C. Hartman, E. Haverkamp, A. B. Hesselink, D. Heijen, F. A. Kloppert Az., L. van Krimpen, F. B. Lijphart, A. B. Matinkelle, P. Mesu, G. H. van der Meulen, W. C. Mooijen, C. D. Nagtglas Versteeg, K. F. Ozinga, J. F. P. J. Straatman, A. Sijthoff;

artt. 63—64, A. van Veen, L. J. Kits van Waveren;

art. 64, L. B. C. Barnet Lyon, G. D. Uittien Jr., A. de Groot, M. H. C. Kramers, D. Okhuizen, E. L. C. Schiff, N. J. Singels, N. de Vicq en W. J. van de Well.

(A. et A.) CORRESPONDENTIE.

Den heer Duplex II te Amsterdam.

Wij nemen nimmer stukken op, waarvan de schrijver ons niet bekend is. Aangenaam zal het ons zijn, nader van U te hooren.

De Redactie.

AANBESTEDING.

De Heeren G. A. H. BLANK en J. L. VERAART, zullen op **Vrijdag den 11 Juli 1884**, des middags ten 12 ure, in het Koffiehuis »*DE DRAAK*" bij den Heer J. B. TRIMBOS, in het openbaar **aanbesteden:**

Het Bouwen van negen Woonhuizen op een perceel gelegen naast het Algemeen Burger Gasthuis, aan de St. Joseph- en van Haseltstraat.

De aanwijzing op het terrein zal plaats hebben op Maandag den 7 Juli 1884 des voormiddags ten 11 ure.

Bestek en teekeningen liggen van af 3 Juli in genoemd Koffiehuis ter inzage, terwijl gedrukte bestekken met teekeningen ad *f* 1,— per exemplaar aldaar te verkrijgen zijn.

Inlichtingen te bekomen bij genoemde Heeren Besteders en den Architect R. H. C. VAN SOMEREN te *Bergen-op-Zoom*

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Woensdag den 9den Juli 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 402.

Het leggen der tweede Spoorbaan tusschen de halte Lunetten en het station Waardenburg, het wijzigen en uitbreiden der Sporen en Wissels op de tusschengelegen stations en op de stations Utrecht S.S. en Waardenburg en het verrichten van bijkomende werken ten behoeve van den spoorweg van Utrecht naar Bokstel.

De besteding geschiedt volgens § 59 van het bestek.

Het bestek ligt van den 23sten Juni 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur F. SASSEN te *Nijmegen* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 1sten Juli 1884 ten 10 ure des voormiddags aanvangende te Waardenburg.

Utrecht, den 22sten Juni 1884.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Woensdag den 2den Juli 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek A Q.

Het leveren van stalen spoorstaven, stalen lasch- en eindplaten, ijzeren haak- en schroefbouten en stalen voerringen, in drie perceelen.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens art. 23 van het bestek.

Het bestek ligt van den 17den Juni 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraal-bureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afd. Weg en Werken).

Utrecht, den 17den Juni 1884.

Hoofd-Opzigter
HONDSBOSSCHE ZEEWERING.

Tengevolge van overlijden is opengevallen de betrekking van **HOOFD-OPZIGTER** van het Hoogheemraadschap van den Hondsbossche en Duinen tot *Petten*, op eene jaarwedde van *f* 1800,—, benevens **vrije woning** te *Hazepolder*, bij *Petten*, en *f* 150,— voor reiskosten.

Vereischten zijn theoretische en practische kennis van rijs-, steen- en grondwerken, gebouwen, bruggen, sluizen enz.

Sollicitanten kunnen zich vóór den 13 Julij e. k. schriftelijk of persoonlijk aanmelden bij den Dijkgraaf te *Alkmaar*.

Persoonlijke aanmeldingen kunnen geschieden 24, 25, 27, 28 en 30 Junij, alsmede 9, 11 en 12 Julij e. k. van des voormiddags 11 tot des namiddags 3 uren.

Alleen diegenen zullen in aanmerking komen, welke bewijzen overleggen van *bekwaamheid, ervaring en goed gedrag.*

Dijkgraaf en Hoogheemraden van den Hondsbossche en Duinen tot Petten.

D. F. VAN LEEUWEN, *Dijkgraaf.*

A. P. BURGER, *Secretaris.*

Alkmaar, 17 Junij 1884.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Aanbesteding

(Voor rekening van den Staat.)

Op **Zaturdag den 5den Juli 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek **A O.**

Het leveren van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten staal en contrarails met toebehooren, ten behoeve van het 2e spoor tusschen Lunetten en Waardenburg, in twee perceelen.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens art. 19 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 19den Juni 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken).

Utrecht, den 18den Juni 1884.

AANBESTEDING.

De COMMISSIE van beheer en toezicht over de Gasthuizen te *AMSTERDAM* zal op **Woensdag den 2den Juli 1884**, des namiddags te 3 uren, in het Binnen-Gasthuis, in het openbaar

AANBESTEDEN:

Het Bouwen van eene Barak voor 35 Kribben, benevens het uitvoeren van eenige werken aan de gebouwen van het Binnen-Gasthuis.

Bestek en teekeningen liggen ter inzage ten Kantore aan het Binnen-Gasthuis, en zijn aldaar verkrijgbaar tegen betaling van *f* 1,— per stel.

Aanwijzing en inlichtingen, volgens § 24 van het Bestek, worden gegeven door den Heer H. LEGUIJT, Architect over het onderhoud der Gasthuisgebouwen te *Amsterdam*.

W. S. J. VAN WATERSCHOOT VAN DER GRACHT.

P. A. BRUGMAN.

Leden der Bouw-Commissie.

AANBESTEDING.

Onderwijzerswoning.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *DRIEWEGEN*, zullen **op Donderdag den 3 Juli 1884**, des namiddags ten 2 ure, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het afbreken en opbouwen eener Onderwijzerswoning.

Bestek en teekening tegen betaling van *f* 1,30 bij den Burgemeester van *Driewegen*, te *Oeszand*, verkrijgbaar, liggen op elken werkdag ter inzage in het Gemeentehuis van *Driewegen*, en in dat van *Oeszand*.

Aanwijzing op den dag der besteding des middags ten 12 uro, door den Opzichter A. DE MUIJNCK, te *Driewegen*, die bereid is de noodige inlichtingen te verschaffen.

Driewegen, 18 Juni 1884.

Burgemeester en Wethouders voorn.,
D. MULDER, *Burgemeester*.
J. KRIJGER, *Wethouder*.

Aanbesteding.

Op **den 26 Juni 1884** zal door de DIRECTIE der AMSTERDAMSCHE OMNIBUS-MAATSCHAPPIJ aanbesteed worden:

Het Vergrooten van het bestaande Graanpakhuis, op de Roetersgracht alhier.

De Bestekken zijn verkrijgbaar, tegen betaling van *f* 1.50, van af Woensdag den 18de Juni, ter Stoomdrukkerij van de Heeren BOELOFFZEN & HUBNER, Pijpenmarkt, te *Amsterdam*.

De Teekeningen zullen ter visie liggen in het lokaal *Café Panorama*, Plantage Middenlaan.

Inlichtingen worden verstrekt door de Architecten

G. B. SALM en
A. SALM G.Bz.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat.)

Op **Zaterdag den 28sten Juni 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 401.

Het leveren en stellen van den ijzeren bovenbouw voor de bruggen van het tweede spoor tusschen Utrecht en Waardenburg en het verrichten van bijkomende werken ten behoeve van den Spoorweg van Utrecht naar Boxtel.

De besteding geschiedt volgens § 42 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 14den Juni 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en is op *franco* aanvrang aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afd. Weg en Werken).

Utrecht, den 9den Juni 1884.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Geldersch-Overijsselsche LOKAALSPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

PRIJSOPGAAF voor het **maken van 271 M³ KEIBESTRATING op eene verhoogde ladingplaats**, ten behoeve van het Lokaal Spoorwegstation *Hengelo (O.)* wordt **uiterlijk 1 Juli 1884** ingewacht door den ondergeteekende, bij wien tevens de voorwaarden voor de uitvoering van het werk op franco aanvraag verkrijgbaar zijn.

De Directeur,
J. H. NIVEL.

Winterswijk, den 11 Juni 1884.

Geldersch-Overijsselsche LOKAALSPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Lijn Winterswijk—Zevenaar.

AANBESTEDING

op **Zaterdag den 12de Juli 1884**, des namiddags ten half drie ure, in de Societeit »DE EENDRACHT" op den Zonnebrink te *WINTERSWIJK*, van:

Bestek N°. 31.

Grond- en Kunstwerken ten behoeve van het gedeelte Lokaalspoorweg Deutichem-Zevenaar. (Lengte ongeveer 15.5 kilometer).

Bestek N°. 34.

Gebouwen en Inrichtingen op station Wehl.

Bestek N°. 35.

Gebouwen en Inrichtingen op station Didam.

Bestek N°. 36.

Vier Wachterswoningen, in twee perceelen.

De inschrijvingsbilletten moeten, uiterlijk één uur vóór de besteding, vrachtvrij worden bezorgd aan het Bureau der Maatschappij te *Winterswijk*.

Voor elk bestek en voor elk der perceelen van Bestek N°. 36 kan afzonderlijk worden ingeschreven en moet een afzonderlijk inschrijvingsbillet worden ingeleverd.

Inlichtingen verstrekt het Bureau der Maatschappij te *Winterswijk*, alwaar tevens de bestekken met bijbehooren op franco aanvrage en tegen betaling van *f* 3.— voor bestek N°. 31 en *f* 1.50 voor elk der overige bestekken verkrijgbaar zijn.

Winterswijk, den 18 Juni 1884.

Ministerie van Justitie.

Aanbesteding.

Op **Dinsdag den 1 Juli 1884**, des namiddags te één ure, zal in een der lokalen van het Ministerie van Justitie, op het Plein te *'s Gravenhage*, bij enkele inschrijving worden **aanbesteed:**

Het uitvoeren van onderhouds- en andere werken aan de Cellulaire Gevangenis te Groningen, van af 1 Juli 1884, tot en met 31 December 1886.

De bestekken liggen ter lezing te *'s Gravenhage* in gemeld lokaal van het Ministerie van Justitie, en te *Groningen* in de cellulaire gevangenis.

Zij zijn voorts op franco aanvrage te bekomen aan het Ministerie van Justitie, en bij den Opzichter A. W. LIT, te *Groningen*.

Inlichtingen worden gegeven door den Ingenieur-Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, W. C. METZELAAR te *'s Gravenhage*, en door den genoemden Opzichter.

Aanwijzing zal worden gedaan op Zaterdag 21 Juni 1884, des namiddags ten 1½ ure.

's Gravenhage, 5 Juni 1884.

De Minister van Justitie,
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal,
CLANT.

Openbare Aanbesteding,

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *SCHIEDAM* zijn voornemens op **Donderdag, den 26sten Juni e. k.**, des middags ten 12 ure, ten Raadhuize alhaar, in het openbaar **aan te besteden:**

De levering van pl. m. 1000 kub. meter zuiver scherp Rivierzand, 1000 kub. meter Plaatzand en van eenige Houtwaren; alsmede het verwen van eenige Gebouwen en Bruggen.

De **bestekken** liggen, van **heden** af, dagelijks, met uitzondering van den Zondag, voor de belanghebbenden ter inzage op de Stadstimmerwerf en zijn, tegen betaling van **15 cents** per exemplaar, op de Gemeente-Secretarie verkrijgbaar.

Schiedam, 18 Junij 1884.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
P. J. VAN DIJK VAN MATENESSE.
De Secretaris,
A. W. MULDER.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-,
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

H. H. Architecten en Bouwkundigen

worden opmerkzaam gemaakt op mijne Reproductie **PHOTO-LITHOGRAPHIE**; alle **Bouwkundige Teekeningen**, in zwarte lijnen geteekend, worden door deze methode, hetzij in denzelfden of in een verkleinden maatstaf vervaardigd, waardoor dezelve niet alleen zeer spoedig maar ook zeer accuraat en in billijken prijs worden geleverd. Ook Heeren Boekhandelaren worden hierop attent gemaakt, terwijl het zeer geschikt is voor de uitgave van **Geïllustreerde Boekwerken.**

Met achting,
UEd. Dr. Dienaar,
A. KROON.

Photo-Lithograaf en Steendrukkerij, Reguliersdwarsstraat N°. 33, Amsterdam.

AANBESTEDING.

Bouwen - School.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *HAARLEM* zullen op **Vrijdag den 11 Julij 1884**, des namiddags ten 2 uur, op het Raadhuis der gemeente in het openbaar **aanbesteden:**

Het bouwen eener School met conciergewoning aan de Bakkerstraat te Haarlem.

Raming *f* 44.950.

Bestek en voorwaarden, alsmede de teekeningen liggen ter inzage op de Gemeente Secretarie op alle werkdagen van 10—4 uur, en zijn aldaar, tegen betaling van *f* 2.50 per stel, te verkrijgen.

Plaatselijke aanwijzing op Vrijdag den 4 Julij 1884, des morgens ten 10 uur.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Architect over de werken en gebouwen der Gemeente, op werkdagen tusschen den dag der aanwijzing en dien der besteding, des morgens tusschen 9 en 10 uur, ten zijnen kantore (Koningstraat n°. 2.)

Burgemeester en Wethouders van Haarlem,
Haarlem, E. A. JORDENS.
17 Junij 1884. *De Secretaris*,
J. TIELENIUS KRUYTHOFF.

PARKETVLOEREN,

TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

PATENT WINDOW DECORATION

(Mantelstuk).

MODERNE GLASVERSIERING.

FABRIKANTEN:
M'CAW, STEVENSON and ORR, Belfast.
ZILVEREN MEDAILLE en in klas GETUIGSCHRIFT
Wereldtentoonstelling, CALCUTTA, 1884.

Volmaakte nabootsing van **geschilderd** en **gebrand Glas**. Het doel van deze uitvinding is om tegen zeer middelmatigen prijs ieder in de gelegenheid te stellen om **ramen, glazen deuren** enz. te **versieren**. De modellen zijn menigvuldig: geschikt zoo voor **openbare** als **particuliere Inrichtingen, Woonhuizen** enz.; van de eenvoudigste tot de meest saamgestelde stijlen en afmetingen, als: **Bloemstukken, Kopstukken, Figuren, Middenstukken** enz. met verschillende **randen**, die al de schoonheid bezitten van **gebrand Glas**.

Hoofdagent voor **Nederland** en **Koloniën:**
M. I. GALLENKAMP, *Arnhem*.

Agenten:
Amsterdam, N. Vos.
Utrecht, H. Huinck.
Den Haag, H. L. D. Figeliet.
Groningen, J. H. de Vries.
Arnhem, Wed. A. E. J. de Bruijn & Zoon.
Middelburg, R. Neelmeijer.
Rotterdam, Wautier & Faro.
Den Bosch, A. Mosmans.
J. Mulder Herzet.

Bovendien is deze Patent Glasversiering aangebracht in het **Nederlandsch Handelsmuseum te Amsterdam**, aldaar dagelijks te bezichtigen, terwijl daar tevens alle Inlichtingen, Prijscouranten enz. verkrijgbaar zijn.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Authographiesch Atelier.

Authographie vervangt Lithographie en Fotolithographie en **is veel goedkooper.**

Teekeningen op elk gebied worden in Authographie bijzonder **net, accuraat** en tegen zeer lage prijzen in den kortst mogelijken tijd uitgevoerd.

Prijsopgaven en proeven van bewerking, bij aanvraag, gratis.

H. C. KOSTER Jr., *Utrecht*, Zonstraat G 381.

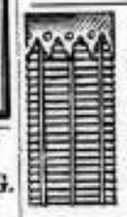

A. P. DE VRIES Jr.

JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdergracht N°. 22, Amsterdam.

Bevolt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN**, uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**

Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

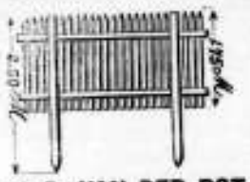

J. & D. VAN DER POT,
ROTTERDAM.
GEKYANISEERD ROTVRIJ
RASTER- en ander HOUTWERK,
in alle op te geven maten, tot 10.25 M³.
niet vatbaar voor de Champion en uitertst langzaam brandend.
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT
en verder TIMMERHOUT,
Vlot- en Slijpdeelen enz.

Prima PORTLAND-CEMENT,
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in wichthoudende Vaten van 180 Kilo en Zakken van 70 Kilo,
niet vervalscht met **hoogovenslakken, kalksteen** of dergelijke bijmengingen.

HYDRAULISCHE en andere KALK,
per Wagon of Scheepslading.

Chemisch bereide Verf,
OLIEBIJTSELS, VERNISSEN en ALBASTINE
uit de fabriek van den Heer
F. A. Q. VAN GELDER,
te *Rijswijk* bij *'s Hage*.

HARDSTEEN.
NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA.
ZANDSTEEN.
uit de grooven van

Staudernheimer.	Cordelier.
Breitenheimer.	Wexemer.
Udelfanger.	Roode Kylthaler enz.
Bentheimer.	La Rochette.

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK
TE
AMSTERDAM
Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT
VAN
VAL DE TRAVERS
ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Koijen, Kalk**, enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

G. J. VINCENT & Co.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.
Bekroond op de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883 met de **ZILVEREN MEDAILLE.**
Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.
Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Co.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

TERRA-COTTA-FABRIEK
gevestigd te ZEIST (sedert 1835),
BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.
Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde
bij het Paleis voor Volksvlijt.
Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel- en Profielsteen,** Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir- en Mosaïktegels,** alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen elke concurrentie.
Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.
Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek der H.H. OZINGA en VLASKAMP is in onze Magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.
GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bremer VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**
MARTIN & Co.,
Achteroosteinde, AMSTERDAM.

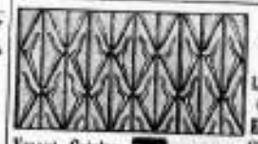
Losanges, IJzeren Bakes, en Zijdekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.
Vraagt Catalog.
NEDERL. VERZINKFABRIEK,
Van der Linden & Co.
Dordrecht.
Galv. op LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

Amsterdam — Geïllustreerd.
PLAN VAN AMSTERDAM (in kleurendruk) met 165 zoo kleine als groote Gebouwen, Parken, Standbeelden, namen van al de Straten en Grachten met duidelijke verwijzing waar die op het plan te vinden; verder met de Kerken, Hôtels, Café's, Bodega's, Bierknijpen, Middelen van vervoer, Bezienswaardig- en Vermakelijkheden etc.
Prijs *f* 0.75.
Uitgever: JOH. G. STEMLER Cz., *Amsterdam.*

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. | **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. | **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, London, Boston.**
Opgericht 18?30.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **zesde** aflevering van:
Beknopt Practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT,
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.
Met omstreeks 800 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.
De uitgave geschiedt bij intekening in ongeveer 14 à 15 afleveringen à *f* 1.20.

VERSCHENEN:
J. W. VISSER. HANDLEIDING bij het **ONDERWIJS** in de **STOOMWERKTUIGKUNDE**, deel III met 6 platen à *f* 2.50. Met dit 3e deeltje en een **Atlas**, inh. 15 Platen, is het werk compleet te bekomen voor *f* 7.50. Uitgevers E. J. BRILL, *Leiden* en JOH. G. STEMLER Cz., *Amsterdam.*

Heden verschijnt:
De Theorie van Prof. C. v. Naegeli,
in verband met
De Faecallenkwestie in Nederland
DOOR
J. A. van der Kloes,
Leeraar aan de Polytechnische School te Delft.
PRIJS . . . . **90 Cts.**
Een nuttig Handboek voor elk Gemeentebestuur, dat door Burgemeesters en Leden van den Raad steeds geraadpleegd zal worden; het is belangrijk voor Ingenieurs, Architecten, Bouwkundigen, Directeuren van Gemeentereiniging, openbare Gezondheidscommissiën enz.
Bij de voornaamste Boekhandelaren verkrijgbaar of direct *franco* per post tegen Postwissel van *f* 1, bij den Uitgever A. FELS, voorheen H. VAN GIJN, te *Delft.*

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, tot 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

EXCURSIE.

De jaarlijksche excursie zal plaatshebben op Zondag 6 Juli a. s. Het doel zal zijn de stad Hoorn.

Des morgens te 8 uren zullen heeren deelnemers zich vereenigen op de Prins-Hendrikkade voor het Damrak, aan den steiger van den Havenstoombootdienst bij de Nieuwebrug, om van daar per expresse stoomboot naar Purmerend te stevenen en van laatstgenoemde plaats verder per spoor naar Hoorn.

Heeren Leden, die zich nog niet tot dezen tocht hebben verbonden en hieraan wenschen deel te nemen, wordt dringend verzocht zich vóór of op den 3den Juli a. s. aan te melden bij den 1ste-Secretaris. De kosten, aan deze excursie verbonden, zullen vermoedelijk zijn *f* 7.— met inbegrip van het diner.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) EEN TENTOONSTELLING.

Het openbaar examen, dat dezer dagen aan de Rijksnormaalschool voor Teekenonderwijzers, in het Nieuwe Rijks-museumgebouw te Amsterdam gevestigd, werd afgenomen, schonk ons gelegenheid, kennis te maken met de vruchten van het onderwijs daar gegeven.

De lessen worden, onder de leiding van den heer W. B. G. Molkenboer, gegeven door de heeren:

H. Beirer (stijlleer en bouwkundig teekenen),
P. J. H. Cuijpers (stijlleer en bouwkundig teekenen),
E. Dubois (anatomie),
J. D. Huibers (pleisterteekenen),
J. R. de Kruyff (versieringskunst),
W. B. G. Molkenboer (pedagogiek en methodologie),
J. Versluys (wiskunde),
L. Junger (beeldhouwen),
C. P. Holst Gz. (werktuigkundig teekenen).

De volledige cursus duurt drie jaren en omvat:

1°. het rechtlijnig teekenen met behulp van instrumenten;
2°. het handteekenen tot en met de kopie naar het gekleed levend model;
3°. het schilderen naar pleisterafgietsels en naar stillevens;
4°. het bouwkundig teekenen;
5°. het werktuigkundig teekenen;
6°. het boetseeren;
7°. de stijl- en ornementleer (theorie, geschiedenis en ontwerpen);
8°. de kunstgeschiedenis en de schoonheidsleer;
9°. de ontleedkunde en de proportielen van den mensch;
10°. de vlakke en beschrijvende meetkunde;
11°. de doorzichtkunde;
12°. de methodologie en de pedagogiek van het teeken- en boetseeronderwijs.

Het is ons natuurlijk niet mogelijk, een oordeel uit te spreken over de vorderingen der leerlingen in al deze vakken, die voor een groot gedeelte van theoretischen aard zijn, doch wat het grafische gedeelte betreft, doet de tentoonstelling der teekeningen ons zien, dat het onderwijs goede vruchten droeg.

Talrijke studies naar klein en groot pleister, stillevens, schetsen naar de natuur, anatomie-studies enz. waren in bonte verscheidenheid bij elkander. Onder de pleisterstudies trokken bijzonder onze aandacht een paar teekeningen naar afgietsels van pancelen van het Enkhuizer koorhek. Eigenaardig was ook de gedachte, de leerlingen ieder tehuis een schets uit hun venster te laten maken, want al slaagden ook niet allen naar wensch daarmee, 't was toch een uitstekende oefening. Bij de bouwkundige teekeningen zag men verscheidene goede fragmenten, maar het kwam ons voor, dat bij de teekeningen naar groot pleister hier en daar te donkere tinten waren aangewend, waardoor het pleister

niet zoo goed was uitgedrukt, als men wel zou wenschen. Toch laat de tentoonstelling als geheel een uitmuntenden indruk achter.

Daar er betrekkelijk weinig openbaarheid aan deze tentoonstelling gegeven is, kan men natuurlijk ook geen druk bezoek verwachten. Toch is zij de aandacht van allen, die het met de vaderlandsche kunst wel meenen, ten volle waard, daar zij hun de overtuiging zal geven, dat aan de eens zoo verwaarloosde opleiding onzer aanstaande teekenonderwijzers thans de meest mogelijke zorg besteed wordt, waarvan de goede vruchten niet zullen uitblijven.

(A. et A.) BIJ DE PLAAT.

Door de vriendelijkheid van den heer G. van Arkel zijn wij instaatgesteld, onzen lezers eenige gezichten uit Hoorn, de stad die Zondag 6 Juli het doel der excursie is, aan te bieden. Wij twijfelen niet, of velen zullen verlangend zijn, de schoone gebouwen zelf te zien, en verwachten dan ook dat nog menigeen zich bij den heer Th. G. Strengers, 1ste-Secretaris, tot deelneming aan den tocht zal aanmelden.

Wij zullen later, in het verslag van de excursie, gelegenheid hebben, de verschillende bouwwerken nader te bespreken.

(A. et A.) OVER VERSCHILLENDE METHODEN TOT OPLEIDING VAN ARCHITECTEN IN HET BUITENLAND.

Wanneer wij de verschillende bouwwerken in het buitenland met elkander vergelijken, komt het ons onwillekeurig in de gedachte, dat niet alleen de eischen van het klimaat, de landaard of plaatselijke omstandigheden, de meerdere of mindere mate van welstand, doelmatigheid of soliditeit veroorzaken, maar dat voorzeker de wijze van vorming der voornaamste architecten, van hen die als 't ware den toon aangeven, grootendeels de oorsprong van den hedendaagschen bouwtrant, om niet te zeggen bouwstijl, is.

Wij zullen in dit opstel deze verschillende methoden nagaan, en in de eerste plaats zien hoe in Frankrijk het diploma van architect aan de *Ecole des Beaux-arts* verkregen wordt, om daarna de vorming der Duitsche en Oostenrijksche en die der Engelsche architecten na te gaan. De vorming der Nederlandsche bouwmeesters is reeds vroeger in *De Opmerker* breedvoerig besproken en kan dus voldoende bekend geacht worden.

Het examen voor het Fransche diploma als architect kan alleen afgelegd worden door hen, die een zekere hoogte bereikt hebben in de eerste klasse van de hoogste afdeeling der *Ecole des Beaux-arts*, en het is dus noodig den loop der studie aan die inrichting te beschrijven, om een denkbeeld te geven van de capaciteiten der aldus gevormde architecten.

De *Ecole des Beaux-arts* geeft gratis onderwijs aan iedereen, hetzij geboren Franschman of behoorende tot eene andere natie, die den leeftijd van 15 jaren reeds bereikt en dien van 30 jaren niet overschreden heeft en bovendien een toelatingsexamen met goed gevolg afgelegd heeft.

Dit examen heeft tweemaal per jaar plaats, in Maart en in Juli, en is verdeeld in twee afdeelingen. De eerste bestaat uit het maken van een teekening naar het gipsmodel, modelleeren van een basrelief ornement en een architectonische teekening, alles in een zeker aantal uren in de school te maken. Alleen zij, die voor dit gedeelte slagen, worden voor het tweede gedeelte toegelaten, dat de wetenschappen omvat en bestaat uit: 1°. schriftelijk examen in rekenen, algebra en meetkunde; 2°. mondeling examen in die vakken; 3°. een examen in beschrijvende meetkunde; 4°. een schriftelijk examen in geschiedenis en ten laatste een mondeling examen daarin.

Zij, die voor dit tweede gedeelte slagen, worden leerlingen van de tweede klasse der school en als zoodanig gerangschikt naar het aantal der door hen op het examen verkregen punten. De cursus in deze klasse bestaat uit: bouwkundig teekenen, handteekenen naar pleisterornement en antieke figuren; constructieleer, wiskunde met aanverwante vakken en modelleeren naar basreliefs. Voor de afdeeling architectuur worden in dezen cursus jaarlijks gemaakt: *a.* zes studiën naar de orden of gedeelten daarvan, op eene groote schaal, geschaduwd met Oostindischen inkt; *b.* zes volledige ontwerpen (plattegronden, gevels en doorsneden), waarvan de oorspronkelijke schets in twaalf uren op de school gemaakt wordt en dan door het Bestuur wordt bewaard; *c.* zes schetsen met kleuren opgewerkt en in twaalf uren op de school gemaakt; *d.* twee studies in antieken stijl.

De studie in de constructieleer, wiskunde enz. omvat mechanica, beschrijvende meetkunde, perspectief, stereometrie, landmeten en waterpassen; hierin wordt ook schriftelijk en mondeling examen afgenomen. Het pleisterteekenen en modelleeren wordt tijdens het werken in het atelier reeds nagegaan, maar bovendien moet toch een examen in de school hierin afgelegd worden. De kennis van constructie wordt onderzocht door het doen maken van schetsen van constructiedeelen in hout, steen en ijzer met volledige details, waarvoor veertien dagen tijd gegeven wordt, en eindelijk een uitgewerkt stel werkteekeningen voor een gebouw met materiaalstaat, geheel voor eventueele uitvoering gereed. Drie maanden wordt gegeven om deze teekeningen te maken, terwijl de oorspronkelijke schets in de school in twaalf uren gemaakt moet worden.

Het doorloopen van den geheelen bovengenoemden cursus vereischt ongeveer drie jaren studie, en een ijverig student, die er zich met kracht op toelegt, kan in drie jaren een voldoend aantal punten behalen om in de hoogere school over te gaan. In de eerste klasse van deze hoogere school bestaat elk jaar het proefwerk uit: zes stel bouwkundige ontwerpen, die geheel afgemaakt en opgewerkt moeten zijn; één opgave voor ornementcompositie; twee bouwkundige ontwerpen in een stijl door den professor te kiezen; twee teekeningen naar het model en twee studies voor ornementboetseeren.

Behalve de examens der hoogste afdeeling, zijn er nog anderen voor hen, die aan den grooten wedstrijd deelnemen voor den *Grand-prix*, en hiermee zijn wij aan het punt van bespreking gekomen.

Het eerste examen werd in 1862 afgenomen, toen vijf candidaten slaagden; het duurde echter tot 1869 voordat er een besluit van het Gouvernement verscheen, waarbij het formeel ingesteld werd.

In 1871 werd er geen examen afgenomen, en in 1873, 1874 en 1875 ook niet. Totnutoe hebben er vier-en-negentig candidaten het diploma gekregen — het grootste aantal is echter van de laatste vier jaren.

De opgegeven onderwerpen zijn de volgende:

1869. Een stadhuis.
1870. Een *académie de musique*.
1872. Een *salle des pasperdus* voor een paleis van Justitie.
1876. Een verblijf voor drie artisten: een schilder, een beeldhouwer en een architect.

Architectonische Schetsen van Hoorn

G. v. Gelder Jzn. del.

Gegraveerde Gevelsteen N°: 1612.

2. Poortje Oude Kaasmarkt N°: 1610

1. Stalen Gevel thans Scheve. N°: 1613.

3. Gevel van Poort N°: 1578

4. St. Jans Gasthuis thans Pijpkelder Timmerwerf in 1562.

6. Oosterkerk N°: 1612

HOORN

N°: 1600.

10. Oosterpoort N°: 1601 N°: 1771.

9. Hoofdtoren N°: 1532-1631

5. Weeshuis N°: 1609.

a. Tolhuisje
b. Oude Stadhuis
c. Nieuwe kerk
d. Groote kerk
e. St. Maria Toren
f. Noorder Poort
g. Noorder Poort
h. Wester " "
i. Ooster " "

7. Oosterpoort Stadszijde N°: 1617

8. Gevelsteen O. J. Postkantoor 1819.

Photolith. v. G. J. THIEME, Arnhem.

Bijvoegsel van DE OPMERKER van 28 Juni 1884.

1877. Een laboratorium voor natuurlijke historie aan de kust.
1878. Vier woningen voor een toerist: een in Zwitserland, een in Engeland, een in Spanje en een in Italië.
1879. Een passage voor rijtuigen en voetgangers door een paleis.
1880. Een zaal voor openbare vergaderingen van het *Institut national de France*.
1881. Een gemeentebibliotheek voor een provinciestad.
1882. Een gebouw voor de *Société centrale des architectes* te Parijs.
1883. Een concertzaal voor eene groote provinciestad.

Het examen wordt eenmaal per jaar afgenomen. Geen student kan zich daarvoor aanmelden, die geen negen punten in de eerste klasse der school heeft behaald, hetzij in architectuur of in ornement-compositie en één punt voor geschiedenis der bouwkunst.

De ontwerpen moeten geheel uitgewerkt zijn met plattegronden, gevels en doorsneden, details op ware grootte en volledige omschrijving, alsof het gebouw uitgevoerd moest worden, waarbij dan nog een materiaalstaat van een der onderdeelen. Zes maanden wordt gegeven voor het uitwerken dier plans, terwijl de oorspronkelijke schets op de school gemaakt en bewaard wordt.

Bij het inleveren der ontwerpen worden de candidaten aan een mondeling examen onderworpen voor hun teekeningen over de verschillende details; de theorie en de practijk van hun constructie; de gebreken en deugden van de gebruikte materialen, hun weerstand en duurzaamheid, waarbij zij dan nog in de geschiedenis der bouwkunst geëxamineerd worden; verder in de hoofdzaken der natuurkunde en scheikunde voorzoover die met de bouwkunde in verband staan; en eindelijk in het maken van bestekken en begrootingen.

De Jury bestaat uit: den directeur en den secretaris der school, drie professoren van de schoolateliers, drie anderen van ateliers buiten de school, de professoren in constructie, geschiedenis der bouwkunst, natuur- en scheikunde, twee leden van de schoolcommissie, een inspecteur-generaal der historische monumenten, een dito van de onderwijsgebouwen en een van publieke werken; deze laatsten worden door het Gouvernement benoemd: te zamen achttien leden.

Men ziet hieruit, dat de eischen voor het *diplôme d'architecte* nogal hoog zijn. Zes of zeven jaar serieuze studie in Parijs zijn ervoor noodig, en een architect uit de provincie is niet altijd instaat zoo langen tijd van huis te gaan, noch voelt zich geroepen om ter wille eener benoeming als *architecte du département* zich aan een zoo uitgebreid examen te onderwerpen met de daarbij behoorende voorbereidende studies.

In Duitschland en Oostenrijk zijn de examens voor het architecten-diploma ook niet gering te achten; vooral wiskunde wordt allesbehalve oppervlakkig behandeld. In Pruisen komt de student van de universiteit of de school, toegerust met eene grondige kennis van rechtlijnig teekenen, teekenen naar het model en wis- en natuurkunde. Hij brengt eerst een jaar bij een architect door, om een grondslag voor zijne verdere studiën te leggen. Hij betaalt niets, daar zijn vaardigheid in het teekenen en beschrijvende meetkunde hem instaatstellen, adsistentie te verleenen, in ruil voor het voorrecht van daar te kunnen werken.

Hij moet dan een licht examen afleggen en studeert gedurende twee jaren in de bouwkundige school. Hij kopieert daar teekeningen van de voornaamste architecten — te Berlijn hoofdzakelijk Schinkel en Stüler — en besteedt zijn overigen tijd met het maken van ontwerpen, min of meer uittreksels van wat hij heeft gekopieerd.

Hij woont de lessen bij in wis- en natuurkunde, constructie, ventilatie en verwarming, hygiëne, en leert bestekken en begrootingen maken.

Aan het eind van het tweede jaar legt hij een examen af, dat hem, na geslaagd te zijn, den titel van *Bauführer* geeft.

Wanneer hij eene hoogere positie wil innemen, krijgt hij eene benoeming als opzichter bij een gouvernementsgebouw voor drie jaren en keert dan terug naar de school, om nog twee jaren zijn studies voort te zetten, die dan wat uitgebreider worden. Aan het eind van den cursus krijgt hij, na met goed gevolg het examen afgelegd te hebben, den titel van *Baumeister* en wordt dan gouvernementsarchitect, of vestigt zich als particulier.

In Duitschland studeeren architecten en ingenieurs gewoonlijk in dezelfde school; in Frankrijk architecten, beeldhouwers en schilders. Te Weenen hebben de architecten hun eigen academie, daar zijn professoren in de klassieke en middeleeuwsche stijlen met hun respectieve ateliers, en menigmaal maken de studenten van beiden gebruik. Er zijn volledige cursussen in theoretische vakken, en prijsvragen en examens aan het eind van elk studiejaar. De oudste studenten, ongeveer twintig, maken twee- of driemaal per jaar een excursie van een paar weken met hun professor. Zij meten eenige belangrijke oude gebouwen op en maken er plattegronden, doorsneden en details van. Aan ieder dezer toeristen wordt door de Regeering *f* 60 toegestaan, waarvoor de gemaakte teekeningen het eigendom der academie worden. De op reis gemaakte schetsen worden na de terugkomst te Weenen op groote schaal uitgewerkt in lithografischen inkt en aldus gereproduceerd. Na voltooiing dezer teekeningen werken de studenten voor zich zelf. In Duitschland wordt zooveel tijd op school besteed, dat er betrekkelijk weinig studenten eene studiereis gaan maken.

De Weener student gaat, na de academie verlaten te hebben, één of twee jaar op reis door Noord-Italië. De reden waaroon de moderne architectuur in Weenen zooveel hooger staat dan die in Duitschland, kan dan ook veilig aan deze leerzame reizen toegeschreven worden.

Vergelijkt men de genoemde methoden van opleiding met die, welke in Engeland gevolgd wordt, dan heeft deze wel de grootste gebreken. De eerste groote fout in Engeland is, dat de student, zoo regelrecht van de school komende, niet voorbereid is om dit gebruik van de practische oefeningen te maken, wat het meest noodig is. Hij heeft weinig of geen kennis van hand- of rechtlijnig teekenen, van natuurkunde, werktuigkunde of van eenige der elementen der architectuur; hij werkt dus door in de soms stijllooze manier van werken van den architect voor wien hij werkt, en verkrijgt alzoo langs den grootst mogelijken omweg een mengsel van stijlen, of geen stijlen, in het hoofd; hij mist de gelegenheid om zich te ontwikkelen en gebrek aan tijd doet ook zijn verbeelding sluimeren, terwijl zijn eigen ideeën, althans op kunstgebied, nooit de vrije loop gelaten wordt. Heeft hij een idee opgevangen, hetzij op het bureau of uit de talrijke details, dan is hij nog niet instaat daar een behoorlijk gebruik van te maken. In vele gevallen heeft hij nooit een gebouw gezien, waarvoor hij zelf de teekeningen heeft helpen maken. Hij heeft alleen in drie tot vijf jaren kunnen leeren op onvolledige wijze, wat in één of twee jaren geleerd had kunnen worden, wanneer zijn geest zorgvuldig ontwikkeld was geworden om het op te nemen.

In Frankrijk wordt de grond gelegd, die in Enge-

land ontbreekt. Voordat daar de student op een bureau komt, is zijn hand geoefend op de lagere school en zijn geest gescherpt door eene studie in wiskunde en de beschrijvende meetkunde. Hij komt in een *atelier*, en de elementen der stijlen worden op de *Ecole des Beaux-arts* geleerd.

Bouwkundig teekenen staat daar op een hoogen trap. Oorspronkelijke teekeningen worden uitgewerkt en verduidelijkt, waarbij onderwijs in constructiën van verschillende soorten en al de wetenschappen, die met de bouwkunst in verband staan.

De student werkt er niet zoozeer in concurrentie met zijn collega's, dan wel *atelier* tegen *atelier*. Deze naijver van de studenten is de belangrijkste factor in de opleiding van de Fransche architecten, maar niettegenstaande faalt het systeem, doordat een *atelier* niet een *bureau* is, waar uit te voeren werken worden klaargemaakt of een *chantier*, van waar het wordt afgeleverd. Die studenten, welke gedurende hun studietijd voor hun onderhoud werken, verkrijgen die practische opleiding, welke voor hun verderen werkkring hun zoo uitnemend te pas komt en de architecten, die het meest door cliënten gezocht worden, zijn in den regel niet de *Grand-prix*-mannen, maar zij, wier practische opleiding begon in een vroegere periode van hun bestaan.

Aan den anderen kant heeft de hooge trap, waarop het teekenen in Frankrijk staat, zijn aanzijn juist te danken aan de architecten, die zich zelf en hun groot inkomen geheel-en-al eraan geofferd hebben om hun studies voort te zetten, tot zij den *Grand-prix* behaald hebben, en dan er nog vier jaar aan wijden, om Italië en Griekenland te onderzoeken en te bestudeeren.

De belangrijke veranderingen, in den laatsten tijd in de *Ecole des Beaux-arts* ingevoerd, bewijzen, dat de Regeering volkomen bewust is van de gebreken, die haar systeem van opleiding voor architecten aankleven en het practische karakter, aan het *diplôme d'architecte* gegeven, zal een omkeer in de Fransche architectuur teweegbrengen.

In Berlijn wordt het gebrek aan practische kennis vermeden door den student de verplichting op te leggen, om één jaar op een architecten-bureau werkzaam te zijn geweest vóór de school te mogen betreden, en (als hij naar den rang van *Baumeister* dingt) door drie jaar als opzichter bij een gouvernementsgebouw gefungeerd te hebben, voordat hij de tweede of hoogste klasse der school doorloopen kan.

Vergeleken met de Fransche opleiding, staat de Duitsche in kunst achter, omdat zij is vereenigd met die van den ingenieur inplaats van met die der schilders of beeldhouwers, en verder door op één school te werken en onder leiding van professoren van dezelfde richting: de naijver is daar tusschen studenten en studenten en niet tusschen atelier en atelier. Hierbij komt nog, dat de gewoonte om Schinkel's werken na te volgen, den Duitschen geest in banden legt. In de laatste jaren zijn in Engeland kolossale vorderingen gemaakt, waartoe ongetwijfeld de groote mate van publiciteit der afbeeldingen van moderne bouwwerken veel bijdraagt.

D. J.

(A. et A.)

PROGRAMMA

VAN EENE PRIJSVRAAG VOOR EEN BEURSGEBOUW TE AMSTERDAM.

(Bouwsom *f* 1,500,000 à *f* 2,000,000.)

I.

1. De mededinging staat open voor Nederlanders en vreemdelingen.

2. Binnen vier maanden na afgifte, blijkens daarop vermelde dagteekening, van dit programma, dus voor 1 November 1884, moeten door de mededingers aan Burgemeester en Wethouders zijn verzonden: het situatieplan van het gebouw met omgeving (schaal 1 : 500), twee plattegronden . . . . . } de vier gevels. . . . . } eene lengte-doorsnede . . . . . } drie dwarsdoorsneden . . . . . } (schaal 1 : 200).

Uit deze teekeningen moet de distributie van het gebouw in alle onderdeelen duidelijk zijn na te gaan.

3. De plans moeten zijn vergezeld van een korte memorie van toelichting, geschreven met Latijnsche, goed leesbare letters in de Nederlandsche, Fransche, Engelsche of Duitsche taal en, teneinde met den inzender te kunnen correspondeeren, zonder diens naam te weten, van een gesloten en verzegelden naambrief, vermeldende van binnen den naam des ontwerpers en voorzien aan de buitenzijde van een adres en een motto, welk motto tevens moet vermeld staan op de teekeningen en de memorie.

4. Geene naambrieven zullen worden geopend dan na schriftelijke toestemming van den inzender,

5. Bijaldien de vervaardiger van eenig ontwerp eene der bepalingen van het programma niet behoorlijk nakomt, blijft zijn ontwerp buiten aanmerking voor eenige onderscheiding.

6. De plans zullen uitsluitend worden beoordeeld naar de doelmatigheid der distributie en het artistieke karakter van het ontwerp.

(Eene begrooting wordt dus niet gevraagd).

7. De Jury is internationaal, wordt door Burgemeester en Wethouders benoemd en, zoo noodig, tot het eenmaal aangegeven getal aangevuld.

8. Zij bestaat uit elf leden (1), wier werkzaamheden worden geleid door een lid van het Dagelijksch Bestuur als voorzitter; aan haar wordt toegevoegd een door Burgemeester en Wethouders, buiten de Jury, aan te wijzen secretaris.

9. Zij leggen bij het Dagelijksch Bestuur der gemeente schriftelijk de verklaring af, dat zij:

a zich ten volle vereenigen met alle bepalingen van het programma der prijsvraag;

b niet tot de mededingers zullen behooren, en

c geheel afzien van eenig aandeel in de uitvoering van het bouwplan, van welken aard ook.

10. De Jury zal 10 plans aanwijzen, die naar haar oordeel de beste zijn. De ontwerpers dier plans ontvangen ieder eene premie van *f* 1000 en staan daarvoor hunne plans aan de Gemeente af.

Van deze 10 plans zal zij nader een 5tal kiezen, waarvan de ontwerpers zullen worden toegelaten tot een besloten mededinging.

De naambrieven dezer 5 laatstbedoelde ontwerpers worden niet geopend vóór den einduitslag der besloten mededinging.

11. Gedurende minstens 14 dagen na bekendmaking van de uitspraak der Jury, worden alle ingekomen plans in het openbaar tentoongesteld, terwijl mede het rapport der Jury wordt openbaargemaakt.

Dit rapport wordt tijdens de tentoonstelling der plans daarbij ter inzage gelegd.

II.

12. Het programma voor de besloten mededinging wordt door de Jury opgemaakt, en aan den Gemeenteraad ter goedkeuring voorgedragen.

13. De deelnemers aan de besloten mededinging ontvangen, naar gelang van de verdiensten hunner plans, en in zooverre als die plans aan de gestelde eischen beantwoorden, respectievelijk eene premie van *f* 10,000, *f* 6000, *f* 5000, *f* 4000 en *f* 3000, en

(1) Voor de namen der Jury-leden verwijzen wij naar de achterstaande annonce.

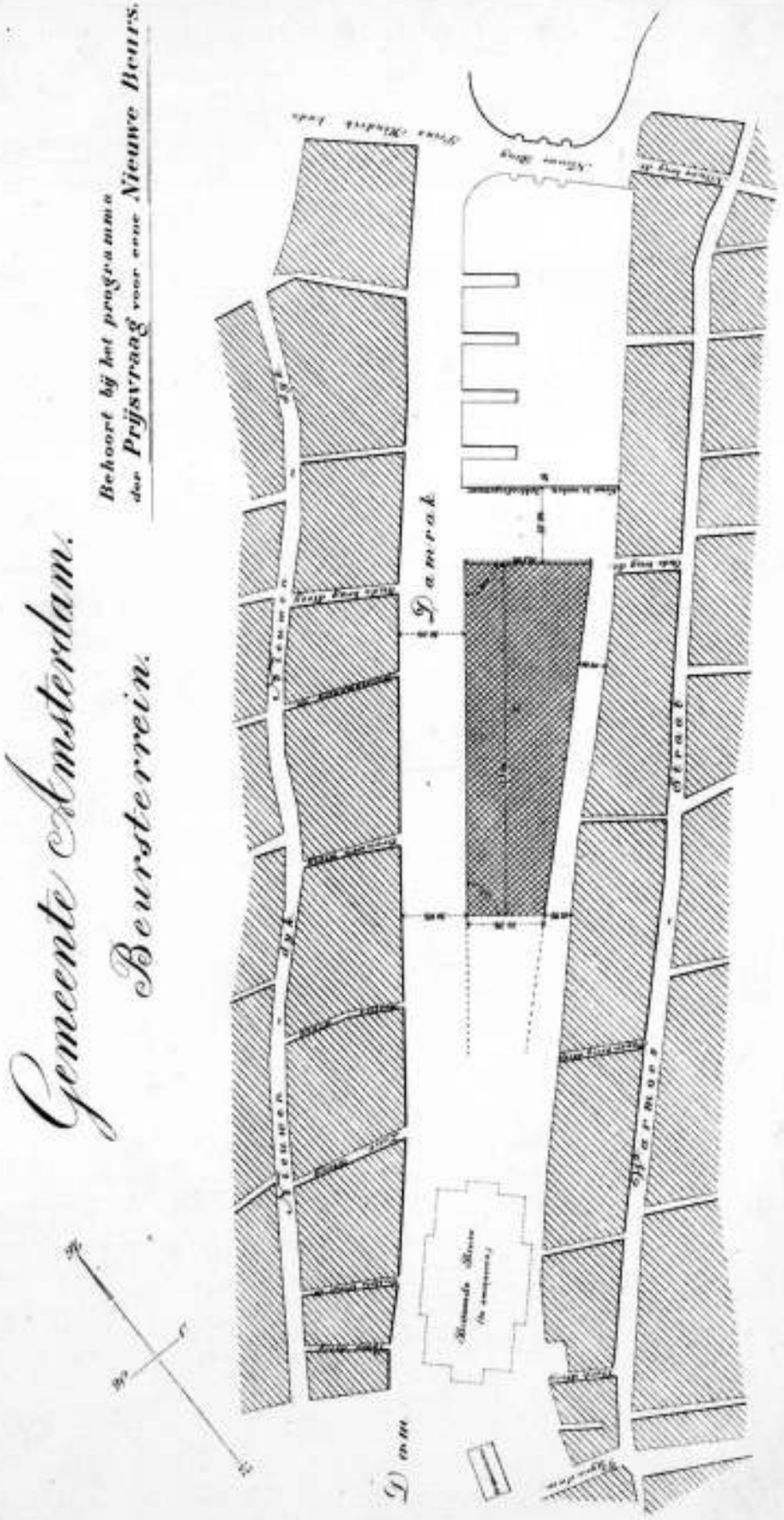

Bijvoegsel van DE OPMERKER van 28 Juni 1884.

staan daarvoor hunne plans en verdere bescheiden aan de Gemeente af.

14. Wanneer het plan, dat aan de gestelde eischen het best voldoet, tevens voor uitvoering geschikt wordt geacht, zal die uitvoering — tenzij overwegende redenen bestaan, om tot het tegendeel te besluiten — aan den ontwerper worden opgedragen.

Hij zal daarvoor een honorarium ontvangen, door den Gemeenteraad te bepalen, na de Jury te hebben gehoord. De bovengenoemde premie van *f* 10,000 komt alsdan in mindering van dit honorarium.

15. Wanneer de uitvoering van dat plan niet aan den ontwerper wordt opgedragen, zal hem eene belooning in geld worden uitgekeerd, waarvan het bedrag door den Gemeenteraad wordt vastgesteld, na de Jury te hebben gehoord.

16. Alle voorstellen der Jury, betrekking hebbende op de besloten mededinging, worden aan de goedkeuring van den Gemeenteraad onderworpen.

17. Vóór de uitspraak van den Gemeenteraad worden de plans der besloten mededinging gedurende minstens 14 dagen in het openbaar tentoongesteld, terwijl het rapport der Jury daarover openbaargemaakt en tevens bij de plans ter inzage gelegd wordt.

III.

18. Het Beursgebouw zal worden gesticht op de plaats, die op de situatieteekening, bij dit programma behoorende, met arceering is aangeduid. Evenwel met dien verstande, dat men aan de zuidwestelijke gevellijn niet gebonden is, doch desnoodig aan die zijde over meerdere lengte voor het gebouw beschikken kan, doch zonder afwijking van de in stippellijnen aangegeven richtingen en nimmer verder dan tot aan de Papenbrugsteeg.

Het trottoir langs den noordwestelijken gevel (breed 5 M.) kan geheel of gedeeltelijk worden ingenomen door arcaden, mits daaronder het openbaar verkeer onbelemmerd kan geschieden.

Langs de zuidwestelijke en noordoostelijke gevels kan eene breedte van 8 M. geheel of gedeeltelijk worden ingenomen tot het maken van voorsprongen, trappen en dergelijke constructiedeelen.

Ten aanzien van de hoogte van het gebouw is den bouwmeester geene beperking gesteld.

19. Bij het ontwerp van het Beursgebouw verlangt men tevens te zien aangegeven de decoratieve behandeling van den openbaren weg ten zuidwesten van het gebouw tot aan het Damplein, en ten noordoosten van het gebouw tot aan den bij *a* vereischten bekleedingsmuur, met dien verstande, dat die muur, van de Nieuwebrug gezien, architectonisch een samenhangend geheel vormt met den beursbouw.

De kosten van dien muur zijn begrepen onder de genoemde bouwkosten.

Overigens zijn de kosten van den aanleg van beide bovengenoemde gedeelten openbaren weg onder die bouwkosten *niet* begrepen.

20. De waterspiegel ligt gemiddeld op 1.30 M. beneden den bovenkant van het trottoir.

De bovenkant van den vloer van den *rez-de-chaussée* moet niet lager liggen dan 1.30 M. boven het trottoir.

21. Het gebouw moet de volgende lokalen bevatten, waarvan de grootte is aangegeven, zooals die ongeveer gewenscht wordt, en waarvan die, welke met een * gemerkt zijn, in den *rez-de-chaussée* moeten liggen:

Een *beurszaal* * voor den goederen-, effecten- en graanhandel, groot minstens . . 4000 M².

Dit lokaal moet van de straat afzonderlijke toegangen hebben voor geabonneerden en niet-geabonneerden.

Lokalen voor verschillende doeleinden ten behoeve van den graanhandel *, grenzende aan de beurszaal en aan de noordzijde liggende, groot minstens . . . . . 200 M².

Een *lokaal * voor de noteering ten dienste van den effectenhandel*, groot minstens . . 250 „

Een *hulp-postkantoor* *, bestaande uit 2 lokalen, samen groot minstens . . . . . 180 „

Het eene, het eigenlijke postkantoor, moet in de lengterichting aan een gevel liggen; de tegenoverstaande lange zijde moet grenzen aan de beursruimte en gelegenheid aanbieden tot het plaatsen van lockboxes en loketten. Het andere lokaal, dienende voor de bestellers, minstens groot 20 M², moet onmiddellijk grenzen aan het vorengenoemde, daarmede en met het beurslokaal in onmiddellijk verband staan. Tevens moet het een rechtstreekschen uitgang hebben naar de straat.

Een *telegraafbureau* *, bestaande uit 3 lokalen, samen groot minstens . . . . . 180 „

Het eerste, een seinvertrek, groot 60 M², moet in de lengterichting aan een gevel, en tusschen de beide andere lokalen liggen. Het tweede, een aanneemkantoor, groot 85 M², moet door deuren en loketten in gemeenschap zijn met het seinvertrek en tevens met de beursruimte. Langs de wanden moet plaats zijn voor tenminste 25 schrijftafeltjes voor de beursbezoekers. Het derde, een bestellersvertrek, groot 35 M², moet in onmiddellijke gemeenschap zijn met het seinvertrek, met de beursruimte en met de straat. Desverkiezende kan het seinvertrek boven de beide andere vertrekken gelegen zijn, die dan echter door trappen met het seinvertrek in gemeenschap moeten staan.

Een *telephoonbureau* *, groot minstens . 50 „

Een *leeskamer*, groot minstens . . . . 100 „

Een of meer *schrijfkamers*.

Hiervan moet tenminste één in den *rez-de-chaussée* liggen en eene oppervlakte groot minstens 100 M². hebben.

Drie of meer *kamers voor den Effectenhandel*, ter gezamenlijke oppervlakte van ongeveer . . . . . 350 „

Een daaraangrenzende *kamer voor het Bestuur der Vereeniging voor den Effectenhandel*, groot minstens . . . . . 50 „

Een *café-restaurant*, van het beurslokaal binnenshuis toegankelijk, en naast de leeskamer gelegen, groot minstens . . . . . 250 „

Twee, aan elkander grenzende, *kamers voor de Kamer van Koophandel*, te zamen groot minstens . . . . . 70 „

Een *gehoorzaal voor de Kamer van Koophandel*, groot minstens. . . . . 160 „

Een *kamer voor de beurscommissarissen*, groot minstens . . . . . 40 „

Een *kamer voor commissarissen van den graanhandel*, groot minstens. . . . . 40 „

Een *kamer voor de portiers en beursbedienden*, groot minstens . . . . . 25 „

Ruime tochtvrije *vestibulen*, *trappen*, *corridors* en eene *garderobe* bij iederen ingang.

Retiraden, welke goed verlicht en onmiddellijk met de buitenlucht in gemeenschap moeten zijn.

Een *woning voor den concierge*, bestaande uit 3 woonkamers, keuken, enz.

Verder, voorzooverre de ruimte daarvoor aanwezig is:

a Lokalen voor kantoren en het houden van openbare verkoopingen.

b Lokalen voor *politie-bureau* en daaraan verbonden *bureau voor het buurt-secretariaat*, ter gezamenlijke, over de verschillende verdiepingen verdeelde oppervlakte van ongeveer 500 M², aan den zuidoostelijken gevel, niet in gemeenschap met de beurslokalen, waarin, in souterrain of rez-de-chaussée, wachtlokalen voor dienstdoend politie-personeel en publiek en arrestantenbewaarplaatsen.

(A. et A.) INGEZONDEN.

»Het zal velen zeker niet onaangenaam zijn de verschillende plans in dit blad te zien beoordeeld", zoo schrijft de verslaggever van onze Vereeniging »Architectura et Amicitia" in zijn opstel, getiteld: *Prijsvraag van een monumentale fontein op het Heereplein te Groningen*. Velen onzer zullen dan ook met belangstelling naar dat oordeel hebben uitgezien. Vooral hun, die het voorrecht hadden de tentoonstelling te bezichtigen, zal het niet onverschillig zijn geweest te vernemen, wat »Architectura et Amicitia" wel van deze collectie prachtige ontwerpen en uitgewerkte teekeningen zou te vertellen hebben. Wanneer wij echter de critiek van onzen waarden heer verslaggever nagaan is er, hoewel hij zelf begint te zeggen, »dat er fraaie ontwerpen bij zijn", weinig goeds; bijna alles wordt afgekeurd en zelden iets goed bevonden.

Het past mij niet en ook ik acht er mij niet bekwaam genoeg toe om eene verzameling ontwerpen, als thans in de Harmonie te Groningen zijn geëxposeerd, te critiseeren: vandaar dan ook, dat ik niet gaarne mijn oordeel zou uitspreken over elk plan in 't bijzonder. Ik acht mij echter als lid van »Architectura et Amicitia" verplicht, in het belang der Vereeniging en in dat der inzenders, de critiek in het nommer van 14 Juni ll. van ons orgaan af te keuren en tegen te spreken. Zeer te betreuren is het, dat zoo weinig leden van onze Vereeniging — in aanmerking genomen de moeilijkheden, aan eene reis naar Groningen verbonden, — de tentoonstelling kunnen bezichtigen. Wanneer er zijn, die, niet te veel afgeschrikt door de critiek in het voorlaatste nommer van *De Opmerker*, deze reis toch ondernemen, zal bij menigeen de vraag opkomen: is »Architectura et Amicitia" gerechtigd, om zich op deze wijze geheel bovenaan te stellen en zulk een oordeel uit te spreken over deze ontwerpen?

Is het doel der Vereeniging het werk van meesters af te breken en met onedele namen te betitelen? Volgens mijne bescheiden meening moet het ons streven zijn, te werken tot veredeling der Kunst in het algemeen en dat der Bouwkunst in het bijzonder, en zijn wij dus geroepen op te bouwen en niet af te breken.

Wat doet nu de verslaggever van »Architectura et Amicitia"? is zijn geheele critiek niet doorspekt met afkeuringen, en daar, waar hij nog iets goeds kan zeggen, is dit dan niet met de meeste genade, b. v. »Er is gesproken van een monumentale pomp, en inderdaad, daarvoor schijnt dit ontwerp bedoeld en als zoodanig ligt er wel iets goeds in."

De geschiedenis had ik liever achterwege gelaten, daar dit aanleiding zou geven, den Secretaris van het Genootschap aan te raden, voortaan wat duidelijker te schrijven.

Voor den inzender is het minder aangenaam op deze wijze bespot te worden, en zeker had hij bij het verzenden van zijn ontwerp niet verwacht, hieraan ten prooi te kunnen staan.

Het geheele ontwerp verraadt den meester en het schijnt, dat wel degelijk de ontwerper erop gerekend heeft, dat hier een hoofdpersoon moet vereeuwigd worden en vandaar de fontein te gelijk monument; zeker niet zoo'n slecht idee.

»*Quando*. Eervolle vermelding. In vele opzichten verdiend, in vele opzichten niet. Overigens valt er veel goeds van dit plan te zeggen, enz." Waarom ons niet wat meer bij dat goede bepaald; dit zou beter zijn dan met zulk een autoriteit het gebrekkige, volgens den criticus, te veroordeelen.

»Het geheel trekt aan door aangename compositie en de talentvolle wijze, waarop het plan is geteekend, maar de verhouding laat nogal te wenschen over. Vooral wat betreft die van de kleine beelden om de zuil tot het bekroningsbeeld. Die zuil is ook veel te gedrukt." Heeft men hier te doen met het werk van een leerling?

»*Spes*. — Het architectonische gedeelte toch is bepaald slecht, beneden critiek. Zelden zagen wij, in gezelschap van zooveel goeds, dergelijke plompe vormen. De beeldhouwer heeft hier getriomfeerd, de architect fiasco gemaakt."

Deze laatste zin is verheven — schoon. Men zou zich gelukkig achten, wanneer men zulk een sierlijke gedachte in zijn brein voelde opwellen en ik kan mij voorstellen, dat men er dan toe komt haar terneer te schrijven, gepast of ongepast.

»Bepaald slecht, beneden critiek" — domme Juryleden, die plans waarvan de architectuur beneden critiek is, tot eene tweede bekroning waardig keuren. Volgens mijn bescheiden meening verstaat de architect Geefs het onbetaalbare talent, om zijn architectuur zoodanig te rangschikken, dat zij, zoo ze met beeldhouwwerk een geheel moet maken en dit laatste moet domineeren, slechts zijn kunst, die des beeldhouwers verhoogt. Ik kan mij dus voorstellen, dat onze criticus bij den eersten aanblik van *Spes* een zeer aangenamen indruk kreeg.

Architectuur en beeldhouwkunst laten zich hier niet scheiden, het is een geheel en al zijn de ontwerpers twee personen, zij hebben een geheel gewrocht, dat waarlijk schoon is.

Het bekroonde plan komt nog later onder het mes, arme Evers! Dat hij toch eerst onzen criticus goed raadplege voor hij zijn ontwerp eenige malen gaat vergrooten.

Uit een en ander zal het den lezers blijken, dat niet alle leden van Architectura zich bij de critiek van den verslaggever kunnen neerleggen. Wenschelijk ware het, dat nog enkelen hunner de lust bekroop, eens een reisje naar Groningen te ondernemen, zich daar te overtuigen en ons hun gevoelen mede te deelen.

Mogelijk was het niet kwaad, dat onze Vereeniging den uitschrijvers van de prijsvraag verzocht, ook te Amsterdam de teekeningen tentoon te stellen. Dit zou velen leden van ons Genootschap zeker zeer aangenaam zijn, daar in onze kunstwereld dergelijke werken weinig voorkomen. Is dit aan te vele bezwaren onderhevig, dan zullen de bekroonde ontwerpen, zoo ik hoop, zeker aan de Vereeniging weleens ter kennisneming worden afgestaan en ik ben verlangend te weten of ik de eenige zal zijn, die de architectuur van »Spes" *niet* slecht vindt en ook *niet* beneden critiek. Ja ook de andere ontwerpen acht ik beoordeeld op eene wijze, die niets dan onkunde verraadt. Nimmer zal een waar kunstenaar, die de moeilijkheden aan zijn kunst verboden kent, over zulke ontwerpen zoo'n critiek geven. Bij een oplettende beschouwing van het verslag zal het ook velen lezers blijken, dat de door mij aangehaalde voorbeelden slechts enkele ervan zijn. »Duitsch, geheel-en-al Duitsch", voorafgegaan door den volzin: »Bij vele andere ontwerpen staat dit evenwel nog achter." Indien dit nu een Duitsch kunstenaar onder de oogen komt, zou hij niet het recht hebben medelijdend de schouders over ons op te halen? Is het niet het volkomen bewijs van weinig kennismaking met de Duitsche kunst, wanneer wij met dezen uitroep een critiek als over »Minerva" eindigen? Laat ons toch voorzichtig wezen, opdat niet een grijsaard in de kunst aan het einde van het verslag, evenals de verslaggever over plan N°. 22, zoude uitroepen: Mais l'art est difficile — 't is om te lachen! Wat moeten wij hiervan zeggen? 't Best zal zijn te zwijgen — kinderwerk mag niet te streng beoordeeld worden.

J. Wolbers,
Architect.

Wij kunnen mededeelen dat door het Bestuur van het Genootschap reeds stappen zijn gedaan, om te verkrijgen, dat de zoo belangrijke collectie ook te Amsterdam geëxposeerd worde.

Red.

(A. et A.) *Nijmegen*, 25 Juni 1884.

Aan
het Bestuur van het Genootschap »Architectura et Amicitia" te Amsterdam.

Mijnheeren,

Ten zeerste vereerd door de gunstige beoordeeling van het door mij ingezonden ontwerp voor een post- en telegraafkantoor, als antwoord op de uitgeschreven prijsvraag, neem ik de vrijheid daaraan toe te voegen de opmerking, dat wel, ik erken het, de gedachte der Jury, als zou mijn ontwerp reeds onder een ander motto gediend hebben, alleszins gerechtvaardigd was, doch dat zulks het geval niet is geweest. De woorden *»slappe tijd"* waren reeds door mij geplaatst, toen ik, juist vóór de verzending, op het idee kwam, die te vervangen door *»Incognito"*, en, daar radeeren wel *mogelijk* maar minder goed uitvoerbaar was, heb ik die woorden bedekt; niet bedenkende, dat zulks tot gevolgtrekkingen, als de gemaakte, aanleiding kon geven.

Daar in N°. 24 van *De Opmerker* de gedachte der Jury is openbaar gemaakt, zie ik gaarne door Uwe bemiddeling, in datzelfde blad eene rectificatie tegemoet, meenende dat zulks aan de eer, mijn ontwerp ten deel gevallen, nog ten goede moet komen.

Met betuiging mijner voortdurende belangstelling in het Genootschap, heb ik de eer te zijn
Hoogachtend,

U Eds. Dv. Dienaar
D. Semmelink.

(A. et A.) DE FONTEIN TE GRONINGEN.

Aan den heer Joan A. Nieuwenhuis.

Geachte Heer,

Uit uwe regelen, aan mijn adres gericht, voorkomende in de *Groninger Courant* van Dinsdag, zie ik, dat de schrijver der critiek over de monumentale fontein te Groningen niemand anders is dan de Secretaris der Vereeniging tot Bevordering van Bouwkunst te Groningen; alzoo de man, die de kunstenaars hoffelijkst uitnoodigde deel te nemen aan een concours, waaruit in den regel voor den deelnemer geen voordeel is te halen; de man, die de noodige inlichtingen omtrent de prijsvraag gaf; eindelijk, last not least, de man, die met trots er op wees, dat de jonge Vereeniging voor Bouwkunst, hierterstede, zoo'n dink succes op de uitschrijving van de prijsvraag voor de tortein had gehad. Een succes, dat door uwe critiek en het daaraan door u toegevoegde in de courant van Dinsdag, waarlijk twijfelachtig zou gaan worden. De mededeeling, dat die critiek, vooraf namelijk, voor een vakblad was bestemd, bevreemdde mij wel eenigszins, doch het zou schande zijn aan uwe waarheidsliefde te twijfelen. — En nu ter zake.

Ik wil gaarne erkennen, dat u hier en daar lof zwaait, hetzij dan al of niet verdiend, maar u doet dit meestal op eene wijze, die voor den betrokken persoon geen aangename indrukken achterlaat. Wanneer men iemand eerst ophemelt en daarna ineens terneerstoot, dan kwetst dit meer, dan wanneer men hem zonder omwegen de waarheid zegt. Het groote publiek neemt sommige klanken gaarne op, onwetend dikwijls wat zij inhouden. Zoo zeide mij iemand, die naast mij stond bij de beschouwing van no. 19: »precies een tempel of grafkelder, vindt u niet", alsof tempel en grafkelder dezelfden zijn. Zulke zaken hinderen mij dan vooral, wanneer men, zooals hier duidelijk blijkt, met het werk van een zeer jong kunstenaar te doen heeft, dat geene onderscheiding is waardig gekeurd. Het is hoogst moeilijk op het gebied van kunst, waarover ieder meent te mogen meepraten, te weten of eene critiek al of niet juist is, tenzij men zelf vakman is; het is daarom, dat ik bij voorkeur uit den mond van een specialiteit op een bepaald gebied, het oordeel hoor over iets, dat op zijn gebied ligt; u schijnt er anders over te denken. Bij eene beoordeeling van ontwerpen, zooals waarvan hier sprake is — en dit zeg ik vooral met 't oog op die, welke met den prijs en de premie zijn bekroond, — maakt het een groot verschil, of men als architect, dan wel als beeldhouwer is opgeleid; voorts, of men de meeste waarde aan de »fontein" dan wel aan het »monument" hecht. Zeker is het, dat in *Spes* eene poetische gedachte ten grondslag ligt, en dit cachet maakt dat ontwerp tot een kunstwerk. Voorts komt het mij voor als fontein uitstekend te zullen voldoen door de hooge cascade (circa 3.40 M.), terwijl bij het bekroonde ontwerp de eigenlijke waterval ontbreekt en het bekken de te geringe hoogte van uiterlijk 1.10 M. heeft. In ieder geval bevat *Spes* niet de architectonische onmogelijkheden, welke het bekroonde ontwerp aankleven en door de Jury reeds ter verbetering zijn aangeweezen, waardoor echter de kosten aanmerkelijk moeten vermeerderen. Eindelijk spijt het mij, dat de figuren in het bekroonde ontwerp, vooral die, welke in den tabernakelvormigen opbouw zijn geplaatst, niet door een kundiger hand of met meer zorg zijn geteekend; want eerst dan zou men de dichterlijke waarde van het ontwerp kunnen begrijpen. Zooals het ontwerp nu daar hangt, is het evengoed voor Groningen als voor Den Haag geschikt; iets, dat bij het ontwerp *Spes* niet 't geval is.

Daar het zaken zijn, die ieder kan nameten of vernemen, waarbij het dus niet alleen van den smaak afhangt, zij het mij vergund omtrent het bekroonde ontwerp *la Silhouette* het volgende onder uwe aandacht te brengen, waaruit dan ook anderen hunne gevolgtrekkingen kunnen maken.

De Jury bevond reeds, dat de bekkens op 1.10 M. te laag geplaatst waren, alzoo de voeting ook zooveel te laag was en stelde maar even eene verhooging van 75 c.M. voor. Dus op 1,10 M. maar even 0.75 M. te laag. De bovenbouw was door den ontwerper in steen gedacht. Zoowel om practische als esthetische redenen vond de Jury dit echter onbestaanbaar of, zachter gezegd, niet goed, en stelde nu doodeenvoudig voor, dien opbouw geheel in brons uit te voeren, waardoor weder zeer groote vermeerdering in kosten moet ontstaan. Wat nu verder:

Op de vier hoeken zijn figuurtjes geplaatst, welke eene totale grootte van ongeveer 1.40 M. zullen hebben, in ieder geval ver beneden levensgroot blijven, en die figuren zijn à cheval geplaatst op een dekstuk dat minstens 58 c.M. breed is, waardoor een bijna onmogelijke stand ontstaat, bij eene goede figuurproportie. Op dit à cheval plaatsen zou ik niet wijzen, want deze stand is te verhelpen, wanneer juist niet met lof geweezen was op de schoonheid dier plaatsing. De opening van de gebogen baldakijn-portieken bedraagt 0.88 M. bij 2,25 M., waardoor, volgens de algemeen aangenomen regelen der kunst, bij dezen bouwstijl een veel te gerekte vorm ontstaat, die in de werkelijkheid zich nog veel gerekter zal vertoonen en ook aan den opbouw die gerekte gedaante geeft.

Eindelijk vraag ik, of het wel zeer poëtisch gedacht is eene figuurgroep, waarvan het staande beeld twee flambouwen in de hoogte houdt, onder een troonhemel te plaatsen; hier ligt eene parodie op de voorstelling zóó voor de hand, dat, wanneer ik nog langer doorschrijf, er gevaar bestaat, zij door mij op papier zal worden gezet, en daarvoor beware mij de hemel!

Vaarwel dus, geachte heer; laten wij hopen, dat de monumentale fontein, hetzij dan het ontwerp *la Silhouette* of *Spes*, spoedig verrijze en ontmoeten wij elkander eens persoonlijk, dan zullen wij, zoo het u en mij niet aan tijd ontbreekt, nog menig woord over een en ander te zeggen hebben.

t. t.
Th. van Grieken.

Aan den heer Th. van Grieken.

Geachte Heer,

Toen ik gisteren uw wederantwoord las, dacht ik: wat zijn sommige menschen toch verbazend inconsequent. De heer Van Grieken begint in zijn eerste artikel, met mij er een verwijt van te maken, dat ik mij schijnbaar boven de Jury stel, en nu, in zijn tweede artikel, komt genoemde heer met eene beschouwing over het bekroonde ontwerp aan, die de Jury totaal vernietigen moet. Intusschen stel *ik* dit zelfstandig oordeelen zeer op prijs. Wat mij echter minder prijzenswaardig voorkomt, is, dat u, door eene welverklaarbare voorliefde voor *Spes*, het noodig heeft geacht *la Silhouette* op eene wijze te bespreken, die voor den oningewijde, of voor hem die niet in de gelegenheid is de teekeningen in oogenschouw te nemen, den schijn doet ontstaan, of het bekroonde ontwerp een totale mislukking is. Gelukkig is het tegendeel waar.

Aangezien ons debat thans noodwendig in de bijzonderheden moet afdalen, acht ik het beter deze beschouwingen in een vakblad voort te zetten, óók omdat ons dan meer tijd rest tot onderzoek en nadenken. Ik ben zoo vrij, u dienaangaande te verwijzen naar het weekblad *De Opmerker*.

Veroorloof mij echter nog eene enkele opmerking hier neer te schrijven. U schrijft: »Bij eene beoordeeling van ontwerpen, zooals waarvan hier sprake is — en dit zeg ik vooral met 't oog op die, welke met den prijs en de premie zijn bekroond, — maakt het een groot verschil, of men als architect, dan wel als beeldhouwer is opgeleid." Zeer juist, want uit *Spes* spreekt de beeldhouwer geheel, terwijl *la Silhouette* meer architectonische waarde heeft. Eigenaardig nu, dat de Jury, waarin beide elementen vertegenwoordigd waren, met algemeene stemmen aan *la Silhouette* den prijs toekende.

De keuze van de Jury heb ik trouwens niet te verdedigen, doch wat de m. i. onjuiste aanmerkingen op het bekroonde project zelf betreft — ik hoop binnenkort u daarop te antwoorden.

t. t.
Joan A. Nieuwenhuis.

Het nader antwoord van den heer Nieuwenhuis in een volgend nommer.

HET 110JARIGE TIJDPERK DER HOOGE WATERSTANDEN EN DER ALGEMEENE WEERSGESTELDHEID.

(*Vervolg en slot van bladz.* 201).

Gaan wij van het hoofdmaximum eerste klasse der 17e eeuw (1667) 55 jaren terug, zoo verkrijgen wij voor het berekende hoofdmaximum tweede klasse het jaartal 1612. Gelijk reeds gezegd is, was de ontwikkeling van noorderlichten te dien tijde zoo aanzienlijk, dat in de vier eerste tientallen van jaren, niet minder dan 120 zulke verschijnselen werden opgeteekend; Kepler heeft in 1608 een zonnevlek met het bloote oog waargenomen.

Wij moeten dus hier een sterk punt van het 55jarig tijdperk verwachten. Dit treft ook ten volle samen, want in 1602 was er te Frankfort een hooge stand van de Main. „In 1614 ergosz sich der Rhein ganz plötzlich und war Prinz Moritz von Nassau mit seiner Armee kaum von den rheinischen Quartieren weggezogen, als das Wasser begann überzulaufen, wodurch das Land piekenhoch überschwemmt worden." In het jaar 1624 zijn de Rijn, de Waal en de IJsel zoo oogenblikkelijk gezwollen, dat men dezen vloed voor een echt wonder hield.

Toen het jaar 1637 ten einde liep, deed het ijs den Rijn zoo stijgen, dat de rivier uit haar bed trad en in de Betuwe, in het Sticht Utrecht, vele duizenden morgen onder water zette. Hier hebben wij weder een 11*jarige reeks der hooge wassen*, die over het algemeen een meer plaatselijk karakter hadden. Op gelijke wijze waren de omstandigheden in de 16de eeuw; het berekende hoofdmaximum eerste klasse heeft, volgens bladz. 192 van ons vorig artikel, het jaartal 1556; 55 jaren teruggaande ligt het maximum tweede klasse, dus in 1501. Reeds in 1496 verbrak een ijsvloed alle dijken van den Rijn van Keulen tot de zee en zette alle landerijen onder water; ook in 1497 werden de Nederlanden door een hooge overstrooming bezocht. In het tweede volgende minimum, in 1515, woedde er in

Duitschland zulk een watersnood, dat het land een eiland in een zee geleek. Mogelijk kan het hooge water van 1480 hiertoe behooren, zoo het tweede voorafgaande minimum ver terugging.

De vijftiende eeuw bevat geen hoofdmaximum tweede klasse, terwijl dat der eerste klasse in 1445 valt, en, daar 55 jaren opwaarts ons in de veertiende eeuw brengen, in 1390. Daar het tijdperk van de kolossale noorderlichten dezer eeuw van 1336 tot 1370, en, tengevolge daarvan, het tijdperk der grootste hoogwaterstanden van 1338 tot 1374 duurt, is het te verwachten, dat het volgende hoofdmaximum der tweede klasse iets later zal liggen. Fritz geeft een minder beteekenende ontwikkeling van noorderlicht aan op 1378 tot 1403, wat met het berekende gemiddelde klopt. Intusschen begint eerst in de laatste jaren der veertiende eeuw de natte tijd met onweers-stortbuien, houdt aan van 1400 tot 1420 als een treurig tijdperk van misgewas en duurte, dat in 1402 door een groote overstrooming van den Donau, in 1416 door een uitgebreiden watersnood in Westfalen en in 1421 in de Nederlanden door een kolossalen vloed verzwaard werd, en eerst in 1424 met een omvangrijk hoogwater van den Boven-Rijn eindigde. Het berekende hoofdmaximum tweede klasse der 13e eeuw ligt 55 jaren vóór 1334, dus in 1279, wat met den catalogus der noorderlichten overeenstemt, die lichtverschijnselen aangeeft van 1271 tot 1325, evenwel niet van bijzondere beteekenis. In de geheele 13e eeuw werd niet één met het bloote oog geziene zonnevlek opgeteekend, en de noorderlichten van dien tijd waren zwak en zeldzaam, gelijk Fritz met nadruk doet uitkomen. De hooge waterstanden van het 110jarig tijdperk bepalen zich dan ook tot het voorgevallene met de brug te Frankfort in 1235 (zie het vorige artikel). Deze vlekkenarmoede nam toe tegen het eind der eeuw en bewerkte door haren langen duur een zeldzame droogte der lucht, die zeer heete zomers en ongehoord koude winters ten gevolge had. Zoo steeg in den winter van 1305/6 de koude in zulken graad, dat vrachtwagens met de zwaarste lasten alle rivieren van Duitschland konden overtrekken. Op Maria-Lichtmis braken alle rivieren door dooiweder los, en de massa ijs hoopte zich op en verstopte de rivieren. Te Frankfort sleepte het ijs twee bruggetorens en een deel der brug mede, waarbij ongeveer 500 menschen omkwamen, die op de brug stonden om naar den ijsgang te zien. In het jaar 1322 vroor de Oostzee zoo dicht, dat men daarop van Lubeck naar Denemarken en Pruisen met wagens kon rijden.

Gelijk deze ongehoorde hoeveelheden ijs der koude winters, brachten ook de onweders der heete zomers in dien tijd ongemeen talrijke en vernielende plaatselijke overstroomingen teweeg. Ook waren er van 1272 tot 1322 eenige algemeene wassen, zoo in 1275 van alle rivieren in Duitschland (Juni), in 1301 gedurende een zeer stormachtigen winter en in 1317 door geheel Europa. In dit jaar ging het sprookje rond, dat het water uit de aarde was gedrongen. Deze stijging van de algemeen hooge waterstanden in den aanvang der 14e eeuw is geheel evenwijdig met de toeneming der noorderlichten in deze tijdsruimte.

De 12e eeuw behoort tot de rijkste aan zonnevlekken en noorderlichten; dientengevolge is ons dan ook reeds een reeks van hooge waterstanden in het 220-jarig tijdperk voor deze eeuw voorgekomen (zie het vóórlaatste artikel). In China werd de geheele eeuw door een groot aantal vlekken met het bloote oog gezien, en zoowel in de eerste helft als in de tweede waren de zonnevlekken aanmerkelijk. In 1117 werd zulk een verschijnsel in Palestina waargenomen en van 1170 tot 1180 verscheidene in Italië. Het hoofdmaximum tweede klasse, 1123 + 55 = 1178, schijnt dan ook bij dat der eerste klasse ternauwernood te hebben achtergestaan. Geheel daarmede in overeenstemming, zijn ook de waterverschijnselen buitengewoon. Reeds in 1152 richtte de Rijn door overstroomingen groote schade aan; in 1163 traden de rivieren buiten haar oevers, inzonderheid de Wezer op den 19den Februari; in 1173 en 1174 de Rijn en zijn takken; in 1192 werd de brug te Frankfort door den stroom beschadigd, en in 1193 liepen de Donau en andere rivieren tweemalen buiten hare bedding; na 1208 volgden onophoudelijk regen en overstroomingen. Ook dit groote tijdperk der hooge waterstanden bevat een 11jarige reeks dezer verschijnselen, gelijk gemakkelijk zichtbaar is, ten tijde der minima. Geheel in tegenstelling met de aan zonnevlekken en water rijke twaalfde eeuw was de 11e daaraan arm, en inzonderheid het hoofdmaximum tweede klasse schijnt zwak geweest te zijn; het daarvoor berekende jaar is 1112 — 55 = 1057. Daaraan beantwoordt de opgave van Fritz, dat er van 1069—1070 slechts kleine verschijningen van het noorderlicht in Europa voorkwamen. Men heeft de volgende waterverschijnselen: in 1060 vielen er groote hoeveelheden sneeuw, die bij het ontdooien sterke overstroomingen teweegbrachten; in het jaar 1068 had men steeds regen en overstroomingen. — Uit de 10e eeuw zijn voor het tijdperk van het berekende hoofdmaximum tweede klasse, 1000 — 55 = 945, geen waarnemingen van zonnevlekken en noorderlichten, noch berichten van hoogwater tot ons gekomen.

Iets meer wordt uit de 9e eeuw gemeld, welker hoofdmaximum tweede klasse, volgens de berekening, in het jaar 889 — 55 = 834 ligt; daarmede stemt overeen, dat gedurende 840 in China en 841 in Europa een zonnevlek eenige maanden met het bloote oog zichtbaar geweest is; ook noorderlichten werden van 827 tot 880 (1) in Midden-Europa, menigmaal zelfs in Zwitserland waargenomen. In het genoemde jaar 834 waren er vele overstroomingen (2); geweldige stormen en hevige regenbuien hadden zoo gewoed, dat de waterstand de gewone maat verre te boven ging en de rivieren niet te bevaren waren. *Alzoo is ook het 55jarig tijdperk der hooge waterstanden voor een geheel jaarduizend aangewezen.*

Natuurlijk zou het denkbeeld van het verband der hooge waterstanden met de zonnevlekken alle waarde verliezen, zoo het ook niet voor de laatste groote tijdperken van vlekken volkomen juist was aan te wijzen, daar ons hier niet alleen alle hooge waterstanden bekend zijn, maar ook hunne getallen. Voor het laatste groote tijdperk van 1778—1888 moet de 220jarige, de 110jarige en de 55jarige reeks der hooge waterstanden kunnen worden aangewezen. Deze voorwaarde is geheel te vervullen. Tot het 220jarig tijdperk behoort de grootste hoogwaterstand der laatste vijf eeuwen, die van 1784, met 6m60 Mainzer peilhoogte, in het minimum, dat onmiddellijk volgt op het grootste hoofdmaximum der laatste eeuwen. Tot het 110jarig tijdperk behooren de hoogwaterstanden van 1882/3, met 5m90 Mainzer peilhoogte, ingevallen in het minimum, dat aan het berekende hoofdmaximum eerste klasse onzer eeuw, 1888, onmiddellijk voorafgaat. Tot het 55jarige tijdperk behoort de hoogwaterstand van 1845, met een hoogte van 5m70 der Mainzer peilschaal, in het minimum, dat onmiddellijk volgt op het berekende hoofdmaximum tweede klasse onzer eeuw, 1837. De overige hoogwaterstanden waren in hoogte, duur en uitgebreidheid onbeteekenend tegenover de genoemde. De zuil der waterstanden aan de Vischpoort te Mainz is een monumentaal bewijs van het verband (zie de figuur in een vorig artikel). Het merk van 1784 der grootste hoogte in de 220jarige periode houdt het midden der peilschaal; de merken der 110- en 55jarige periodes bereiken het eenvierde der zuil, de eerste tweemalen en de laatste éénsdaags; de merken der twee overige hooge wassen van 1824 en 1862 kruipen langs den voet.

Wel-is-waar kwamen er in onze eeuw twee hooge waterstanden, die niet in de minima vielen, welke op hoofdmaxima der vlekken volgden, namelijk die van 1824 en 1862, maar zij zijn onbeteekenend in vergelijking met de andere. Zoodanige mogen ook in vroegere eeuwen dikwijls opgetreden zijn, zij werden wegens hunne onschadelijkheid niet aangeteekend. Misschien is de overstrooming van 1480 eene dezer kleine, die slechts opgeteekend werd, dewijl de gelukkige tweede helft der 15e eeuw bijna vrij van die rampen was en derhalve een kleine vloed reeds een merkwaardigheid scheen. De van overstroomingen vrije tijd begon reeds in 1424 en duurde bijna tot het einde der eeuw voort; in zulk een geval kan een kleine overstrooming een onaangenaam gevoel verwekken en de aandacht trekken. Het is ook ons zoo gegaan: slechts drie tientallen van jaren, arm aan water, van 1845 tot 1875, hadden ons zoo verwend, dat ons de overstroomingen sinds 1880 pijnlijk verrasten. Vergelijken wij hiermede de talrijke vloeden der 16e of der 14e eeuw, dan mogen wij ons nog gelukkig achten —, maar ook niet vergeten, voorbereidende maatregelen tot beveiliging tegen nog waarschijnlijke hooge waterstanden in de eerstvolgende jaren te treffen. Moge ook al die ééne vloed van 1480, die niet in de vlekkentheorie past, aanzienlijk geweest zijn, zijn gewicht moet toch in het niet zinken bij de honderden verschijnselen, die het verband bewijzen en inzonderheid tegenover het feit, dat lange, vlekkenarme tijdsruimten arm aan overstroomingen of er geheel vrij van zijn.

Uit het bovenstaande trekken wij deze besluiten:

1) *De hooge waterstanden zijn van kosmischen, dat is van buitenaardschen oorsprong*, want zij staan met de zonnevlekken in onmiskenbaar verband.

2) *Aardsche omstandigheden*, zooals bijvoorbeeld ontwoudingen en rivierverbeteringen, *kunnen slechts als bijzaak een invloed op de hooge waterstanden uitoefenen*, want deze waren in vroegere tijden, die nog geen ontwouding en rivierwerken kenden, inderdaad hooger en talrijker dan in onze eeuw van waterstaatswerken en bosch-exploitatie (vergelijk het opstel in *De Opmerker* over dit onderwerp, vertaald uit *Unsere Zeit*).

3) *De voorspelling van de hooge waterstanden is mogelijk*, want, volgens duizendjarige ervaring, vallen na hooge maxima der zonnevlekken en noorderlichten overstroomingen in, die te meer beteekenend en talrijker zijn, naarmate de maxima stijgen en de volgende minima duren.

11 Juni 1884.

(1) 830? R. v. E.

(2) Deze overstrooming had dus plaats tijdens een maximum, met een minimum van zonnevlekken. R. v. E.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. In de *Staatscourant* wordt ter kennis van belanghebbenden gebracht, dat, te rekenen van 1 Januari 1886, voor de Rijkswerken, de gebakken metselsteenen van den Waalvorm van de soort hardgrauw zullen moeten zijn van de volgende afmetingen in millimeters: lengte 220, met een speling van 4 daarboven en daarbeneden; breedte 108, met een speling van 2 als voren; en dikte 54, met een speling van 1 als voren. De afmetingen der overige soorten moeten daaraan geëvenredigd zijn.

— In de vergadering van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, den 12den Juni jl. gehouden, is met meerderheid van stemmen het gewoon lid J. A. A. Waldorp tot honorair lid benoemd. Ter vervanging van de aftredende raadsleden Dr. E. F. van Dissel, J. F. W. Conrad en Dr. J. Bosscha, zijn tot leden van den Raad van Bestuur benoemd de heeren: H. S. J. Rose, Ch. M. Schols en M. C. J. Piepers, en in de vergadering van den Raad van Bestuur van den 20sten Juni daaraanvolgende zijn verkozen: tot president J. P. de Bordes, tot vice-president H. S. J. Rose, tot penningmeester W. H. Hubrecht.

In dezelfde raadsvergadering is het gewoon lid J. Tideman opnieuw voor het volgend driejarig tijdvak tot secretaris benoemd.

— De Minister van Binnenlandsche Zaken brengt ter kennis van belanghebbenden, dat met 1 September de betrekking van leeraar in hand- en rechtlijnig teekenen aan de R. H. B.-S. met 5-jarigen cursus te Groningen te vervullen is. Jaarwede ƒ 1300.

Zij die voor deze betrekking in aanmerking wenschen te komen, gelieven zich uiterlijk op 5 Juli e. k. aan te melden bij den inspecteur van het M. O., Dr. A. T. van Aken te 's-Hage.

AMSTERDAM. De Naamloose Vennootschap »Nederlandsch Handels-museum" stelt zich voor om op de aanstaande Wereldtentoonstelling te Antwerpen een Algemeen Agentschap van Nederlandsche Tentoonstellers te vestigen.

Teneinde tegemoet te komen aan de terecht gewraakte wijze van benoeming der Jury-leden ten omzent, verbindt zich de Directie om met alle haar ten dienste staande wettige middelen, de benoeming van Jury-leden, door de tentoonstellers zelven aan te wijzen, voor te staan en zulks in dier voege dat, voor elke groep of klasse waarin de Nederlandsche Nijverheid ter Tentoonstelling genoegzaam vertegenwoordigd is om aanspraak te kunnen maken op een Jury-lid, de zich aan het Nederlandsch Agentschap aansluitende tentoonstellers der betreffende klasse of groep een deskundig, onpartijdig persoon aanwijzen, wien de Directie aan de bevoegde autoriteiten ter benoeming aanbeveelt.

Mocht daarenboven het Antwerpsche Tentoonstellingsbestuur onverhoopt het treurige voorbeeld van het Amsterdamsche volgen en geenerlei vergoeding van reis- en verblijfkosten aan de Jury-leden toekennen — en mochten tevens van regeeringswege daartoe geene gelden beschikbaar gesteld worden — dan verbindt zich de Directie om 25 % der bruto-opbrengst van haar commissieloon in het Algemeen Nederlandsch Agentschap verdiend, te storten in eene kas door de tentoonstellers onderling bijeen te brengen en door eene Commissie, uit hun midden benoemd, te beheeren, waaruit de door hen aangewezen Jury-leden eene schadeloosstelling kunnen ontvangen.

ROTTERDAM. Bij den Gemeenteraad zijn door B. en W. ingediend nadere rapporten van de Commissie voor de plaatselijke werken en den directeur der gemeentewerken, betreffende de aanvraag van de firma Cloos tot terugbetaling van de boete van ƒ 42,800 wegens te late aflevering van het ijzeren droogdok. B. en W. stellen voor, overeenkomstig beide rapporten, andermaal afwijzend hierop te beschikken.

DELFT. Gedurende de zomermaanden zijn de navolgende studenten der Polytechnische School tot hun practische vorming door den Minister van Waterstaat als buitengewoon opzichter aangesteld, te weten: S. Bouma, bij den bouw der nieuwe Haarsluis op de Drentsche Hoofdvaart; A. J. M. Stoffels, bij den bouw van sluis N°. 1 in het zijkanaal naar de Maas; G. D. Uittien, bij de zeewerken op het eiland Vlieland; J. A. van Eijk Bijleveld, bij die te Petten; P. Mesu, bij de werken van het kanaal door Zuidbeveland; J. de Bruijn, bij die van het kanaal door Walcheren; A. J. J. van Dreveldt, bij die van de Waal onder Dodewaard; A. van Lennep, bij die op den Nederrijn boven het Ingenscheveer; A. L. Snouck-Hurgronje, bij die op de Merwede; P. C. Visser, bij die van de Dortsche waterwegen; J. M. F. M. van Winkel, L. V. B. Rheingantz, D. Heijen, A. J. van de Poll en D. G. Turk, bij die tot verbetering van den Rotterdamschen waterweg; B. V. E. Houthuijzen en H. Loudon, bij den bouw der schutsluis te Vreeswijk; H. Doijer, bij het maken van een draaibrug over den Vaartschen Rijn; G. den Tex en A. Snethlage, bij den bouw van de sluis te Vianen; H. Burger en E. Haverkamp, bij het maken van de aardebaan enz. van het gedeelte Zwaluwe-Baardwijk van den spoorweg Zwaluwe—'s-Bosch; H. M. Henket en I. F. P. J. Straatman, bij dat van den metalen bovenbouw voor de brug over de Beneden-Merwede; G. H. van der Meulen, bij dat van stationsgebouwen enz. voor het gedeelte spoorweg Dordrecht—Gorichem; D. Verheul, bij dat van het hoofdgebouw op het centraalstation te Amsterdam; I. G. G. Feith, bij dat van een watertoren te Amsterdam; A. B. Marinkelle, L. M. Barnet Lyon en H. Ozinga, bij dat van de aardebaan enz. voor het spoorweggedeelte Hoorn—Enkhuizen; J. C. Spakler en H. H. Sandberg, bij dat van stationsgebouwen enz. van den spoorweg Groningen—Delfzijl; J. J. Stieltjes, bij het vergrooten van de haven te Staveren; W. C. Mooijen, bij het maken van stationsgebouwen enz. voor het spoorweggedeelte Staveren—Sneek; F. J. van Oppen, bij de terreinopmetingen te Amersfoort; J. J. C. Hardenberg, bij het leggen der spoorbanen te Vesendaal, en W. Molenbroek, bij den bouw der archiefkokalen voor de Algemeene Rekenkamer.

De Minister van Justitie heeft op gelijke wijze bij den gevangenisbouw te 's-Gravenhage en Breda aangesteld de studenten L. H. Koolhoven en J. P. H. de Man.

ADVERTENTIEN.

Compagnon — Fabriek.

In een bestaande fabriek en scheepswerf, wordt een **COMPAGNON** gevraagd, die 20 à 25 mille kan aanbrengen, of de geheele zaak wil overnemen.

Brieven onder Lett. M. Z. L. aan het Algem. Advert.-Bureau van NIJGH & VAN DITMAR, *Rotterdam*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 7 Juli** e. k., te 12 uur des middags, op het Raadhuis, in het openbaar doen **aanbesteden**:

Het leveren van Hardsteenwerk.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van *f* 0.55.

Inlichtingen worden gegeven aan het Bureau van den Gemeente-Ingenieur op het Raadhuis, Kamer No. 93, van des morgens 10—12 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, 25 Juni 1884. VAN TIENHOVEN, *De Secretaris*, LE JOLLE.

Waterleiding te Schiedam.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *SCHIEDAM* zijn voornemens ten Raadhuize aldaar op **Zaterdag 12 Juli 1884**, des middags ten 12 ure, in het openbaar **aan te besteden:**

De ophooging van het terrein bestemd voor de Pomp- en Filterwerken en het maken van een Haventje, volgens Bestek no. 5.

Bestek en teekeningen zullen ter Gemeente-Secretarie te *Schiedam* van af Dinsdag 1 Juli verkrijgbaar zijn tegen betaling van *f* 3.— per stel.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Ingenieur-Directeur der werken, den Heer H. P. N. HALBERTSMA, *Zuidblaak* 26 *Rotterdam*, voormiddags 10—12 ure.

De aanwijzing zal geschieden Woensdag 9 Juli des namiddags ten 2 ure, aanvangende op het terrein nabij den *Mathenesserlijk*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 15de Juli 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 403.

Het maken van eene Goederenbergplaats op het station Vucht.

De besteding geschiedt volgens § 50 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 27sten Juni 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 8sten Juli 1884, ten 11.30 ure des voormiddags.

Utrecht, den 21sten Juni 1884.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

Op **Dinsdag den 15de Juli 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 400.

Het maken van eene Woning op het gemeenschappelijk station Zutfen.

De besteding geschiedt volgens § 58 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 30sten Juni 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur M. J. VAN DUIJL te *Zutfen* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 8sten Juli 1884, ten 11.30 ure des voormiddags.

Utrecht, den 27sten Juni 1884.

AANBESTEDING.

Op **Maandag 30 Juni** zullen de Heeren SPIJER **aanbesteden:**

Het verbouwen van perceel no. 10 in de Kalverstraat, Amsterdam.

Bestek en teekening zijn te verkrijgen bij de Wed. TAK en Zoon, Spuistraat bij de Paleisstraat, op Dinsdag 24 Juni.

Inlichtingen worden verstrekt door den Architect J. W. MEIJER.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

VERNIEUWINGSFONDS.

VERKOOP van ongeveer 6000 ton oude ijzeren **Spoorstaven, Lasch- en Eindplaten, Schroef- en Haakbouten** enz. in perceelen naar keuze der kooperS.

De voorwaarden als ook inlichtingen zijn van af 20 Juli 1884 te verkrijgen aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, Moreelse Laan, *Utrecht* en aan de bureaux der Sectie-Ingenieurs te *Groningen*, *Meppel*, *Zutfen*, *Nijmegen*, *Rotterdam*, *Breda* en *Venlo*.

De voorwaarden worden op franco aanvrage, na 20 Juli 1884, toegezonden.

Inschrijvingen vóór 12 Augustus 1884, 2 uur namiddag, aan genoemd Centraalbureau te *Utrecht*.

Utrecht, den 23ste Juni 1884.

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN

VAN

HARTMAN & COMPIE.

KANTOOR te NIJMEGEN,
VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS en WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat
AMSTERDAM.

AANBESTEDING.

A. C. BLEIJS, bouwmeester te *Amsterdam*, zal namens zijn Principaal, op **Zaterdag 5 Juli a. s. aanbesteden:**

Het bouwen van een Woonhuis in de Haarlemmer Houttuinen te Amsterdam.

Het bestek en de teekeningen liggen van af 29 Juni e. k. ter image ten Kantore van den Bouwmeester voornoemd, Haarlemmer Houttuinen 79.

De bestekken zijn alsdan verkrijgbaar à *f* 1 per exemplaar bij den boekhandelaar J. S. DE HAAS, Paleisstraat nº. 14, te *Amsterdam*.

AANBESTEDING.

Bouwen - School.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *HAARLEM* zullen op **Vrijdag den 11 Julij 1884**, des namiddags ten 2 uur, op het Raadhuis der gemeente in het openbaar **aanbesteden:**

Het bouwen eener School met conciergewoning aan de Bakkerstraat te Haarlem.
Raming *f* 44.950.

Bestek en voorwaarden, alsmede de teekeningen liggen ter image op de Gemeente-Secretarie op alle weekdagen van 10—4 uur, en zijn aldaar, tegen betaling van *f* 2.50 per stel, te verkrijgen.

Plaatselijke aanwijzing op Vrijdag den 4 Julij 1884, des morgens ten 10 uur.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Architect over de werken en gebouwen der Gemeente, op werkdagen tusschen den dag der aanwijzing en dien der besteding, des morgens tusschen 9 en 10 uur, ten zijnen kantore (Koningstraat nº. 2.)

Burgemeester en Wethouders van Haarlem,
Haarlem, 17 Junij 1884. E. A. JORDENS, *De Secretaris*, J. TIELENIUS KRUYTHOFF.

Geldersch-Overijsselsche LOKAALSPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Lijn Winterswijk—Zevenaar.

AANBESTEDING

op **Zaterdag den 12de Juli 1884**, des namiddags ten half drie ure, in de Societeit »De Eendracht" op den Zonnebrink te *WINTERSWIJK*, van:

Bestek Nº. 31.
Grond- en Kunstwerken ten behoeve van het gedeelte Lokaalspoorweg Deutichem-Zevenaar. (Lengte ongeveer 15.5 kilometer).
Bestek Nº. 34.
Gebouwen en Inrichtingen op station Wehl.
Bestek Nº. 35.
Gebouwen en Inrichtingen op station Didam.
Bestek Nº. 36.
Vier Wachterswoningen, in twee perceelen.

De inschrijvingsbilletten moeten, uiterlijk één uur vóór de besteding, vrachtvrij worden bezorgd aan het Bureau der Maatschappij te *Winterswijk*.

Voor elk bestek en voor elk der perceelen van Bestek Nº. 36 kan afzonderlijk worden ingeschreven en moet een afzonderlijk inschrijvingsbillet worden ingeleverd.

Inlichtingen verstrekt het Bureau der Maatschappij te *Winterswijk*, alwaar tevens de bestekken met bijbehooren op franco aanvrage en tegen betaling van *f* 3.— voor bestek Nº. 31 en *f* 1.50 voor elk der overige bestekken verkrijgbaar zijn.

Winterswijk, den 18 Juni 1884.

AANBESTEDING.

De Heeren G. A. H. BLANK en I. L. VERAART, zullen op **Vrijdag den 11 Juli 1884**, des middags ten 12 ure, in het Koffiehuis »*DE DRAAK*" bij den Heer J. B. TRIMBOS, in het openbaar **aanbesteden:**

Het Bouwen van negen Woonhuizen op een perceel gelegen naast het Algemeen Burger Gasthuis, aan de St. Joseph- en van Haseltstraat.

De aanwijzing op het terrein zal plaats hebben op Maandag den 7 Juli 1884, des voormiddags ten 11 ure.

Bestek en teekeningen liggen van af 3 Juli in genoemd Koffiehuis ter image, terwijl gedrukte bestekken met teekeningen ad *f* 1,— per exemplaar aldaar te verkrijgen zijn.

Inlichtingen te bekomen bij genoemde Heeren Besteders en den Architect R. H. C. VAN SOMEREN te *Bergen-op-Zoom*.

AANBESTEDING.

De COMMISSIE van beheer en toezicht over de Gasthuizen te *AMSTERDAM* zal op **Woensdag den 2den Juli 1884**, des namiddags te 3 uren, in het Binnen-Gasthuis, in het openbaar

AANBESTEDEN:

Het Bouwen van eene Barak voor 36 Kribben, benevens het uitvoeren van eenige werken aan de gebouwen van het Binnen-Gasthuis.

Bestek en teekeningen liggen ter image ten Kantore aan het Binnen-Gasthuis, en zijn aldaar verkrijgbaar tegen betaling van *f* 1,— per stel.

Aanwijzing en inlichtingen, volgens § 24 van het Bestek, worden gegeven door den Heer H. LEGUIJT, Architect over het onderhoud der Gasthuisgebouwen te *Amsterdam*.

W. S. J. VAN WATERSCHOOT VAN DER GRACHT.
P. A. BRUGMAN.
Leden der Bouw-Commissie.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 14 Juli**, des morgens ten 11 uur, zal door Burgemeester en Wethouders van *Opsterland* ten Gemeentehuize te Beetsterzwaag publiek worden **aanbesteed:**

a **Het bouwen eener School en Onderwijzerswoning te Kortezwaag.**
b **Het bouwen eener School en Onderwijzerswoning te Lippenhuizen.**
c **Het bouwen eener School te Hemrik.**
d **Het bouwen eener School te Bakkaveen.**
aa **Het maken en leveren van 288 Schoolbanken en 12 boekenkasten in 4 perceelen.**
bb **Het verwen der Schoolbanken en kasten in 4 perceelen.**

De besteding geschiedt voor *a*, *b*, *c* en *d* elk afzonderlijk en in massa, evenzoo voor *aa* en *bb*.

Bestekken en teekeningen verkrijgbaar ten Gemeentehuize te Beetsterzwaag, tegen franco toezending van *f* 1.50, voor ieder perceel; terwijl de bestekken voor *aa* en *bb*, zoomede de modelbanken aldaar ter image liggen en staan.

Inlichtingen bij den Gemeente Architect, iederen Zaterdag, de besteding voorafgaande, van 10 tot 2 uur.

Aanwijzing op de terreinen den 11 Juli, beginnende ten half 10 uur te Korteswaag.

Beetsterzwaag, 23 Juni 1884.
Burgemeester en Wethouders voornoemd.

INTERNATIONALE PRIJSVRAAG

VOOR EEN

BEURSGEBOUW TE AMSTERDAM.

De Gemeente *AMSTERDAM* zal een nieuw **BEURSGEBOUW** doen oprichten.

Zij noodigt architecten in het binnen- en buitenland uit, ontwerpen (onder een motto) in te zenden, welke op den eersten November van dit jaar op het Raadhuis te Amsterdam moeten ingeleverd zijn.

Bouwsom *f* 1,500,000.— à *f* 2,000,000.—

De teekeningen (schaal 1 : 200) moeten de constructieve en aesthetische waarde van het ontwerp convenabel en duidelijk doen kennen. Overigens worden eene situatie (schaal 1 : 500) en korte memorie van toelichting gevraagd.

Tot Jury-Leden zijn benoemd de Heeren:

L. H. EBERSON, Architect van Z. M. den Koning
P. J. H. CUYPERS, Architect te Amsterdam
J. R. DE KRUIJFF, Directeur van de Rijks School voor Kunst-Nijverheid
D. CORDES, Voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam
A. L. WURFBAIN, Voorzitter van de Vereeniging voor den Effectenhandel te Amsterdam
S. HEPNER, Lid van de Commissie voor den Graanhandel te Amsterdam
J. J. VAN IJSENDIJCK, Architect te Brussel
J. C. RASCHDORFF, Kgl. Baurath und Professor an der technischen Hochschule te Berlijn
FRIEDRICH VON SCHMIDT, K. K. Oberbaurath und Professor en der Akademie der bildenden Künste te Weenen
P. SEDILLE, Architecte, Secrétaire de la Société des Architectes te Parijs
ROBERT KERR, Architect Professor at King's College te Londen.

Aan de beste tien ontwerpen worden premiën van *f* **1,000.**— toegekend, terwijl de ontwerpers van vijf dezer door de Jury tot een besloten mededinging worden aangewezen, en daarbij premiën van *f* **10,000.**—, *f* **8,000.**—, *f* **5,000.**—, *f* **4,000.**— en *f* **3,000.**— zullen ontvangen.

Alle ontwerpen worden tentoongesteld; zij kunnen eerst na sluiting van de tentoonstelling teruggevorderd worden, met uitzondering van de bekroonde.

Het Programma der Prijsvraag met het Situatie-plan wordt na 30 Juni kosteloos verstrekt op vrachtvrije schriftelijke aanvrage aan den **Wethouder van Publieke Werken, adres Raadhuis Amsterdam.**

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam,
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(VERNIEUWINGSFONDS).

Op **Woensdag den 9de Juli 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 89.

Het leveren van Eiken Wisselhout en Eiken Brugleggers, ten behoeve der Staatsspoorwegen, in acht perceelen.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens art. 20 van het bestek.

Het bestek ligt van den 23ste Juni 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. J. KLEEK DE REUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door de Sectie-Ingenieurs voornoemd.

Utrecht, den 21sten Juni 1884.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(VERNIEUWINGSFONDS.)

Op **Woensdag den 9de Juli 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 87.

Het maken en leveren van stalen Tongbewegingen met toebehooren en ijzeren Excentrieken, ten behoeve van de Staatsspoorwegen.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens art. 17 van het bestek.

Het bestek ligt van den 23ste Juni 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. J. KLEEK DE REUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door de Sectie-Ingenieurs voornoemd.

Utrecht, den 21sten Juni 1884.

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Hoofd-Opzigter
HONDSBOSSCHE ZEEWERING.

Tengevolge van overlijden is opengevallen de betrekking van **HOOFD-OPZIGTER** van het Hoogheemraadschap van den Hondsbossche en Duinen tot *Petten*, op eene jaarwedde van *f* 1600,—, benevens **vrije woning** te *Hazepolder*, bij *Petten*, en *f* 150,— voor reiskosten.

Vereischten zijn theoretische en practische kennis van rijs-, steen- en grondwerken, gebouwen, bruggen, sluizen enz.

Sollicitanten kunnen zich vóór den 13 Julij e. k. schriftelijk of persoonlijk aanmelden bij den Dijkgraaf te *Alkmaar*.

Persoonlijke aanmeldingen kunnen geschieden 24, 25, 27, 28 en 30 Junij, alsmede 9, 11 en 12 Julij e. k. van des voormiddags 11 tot des namiddags 3 uren.

Alleen diegenen zullen in aanmerking komen, welke bewijzen overleggen van *bekwaamheid, ervaring en goed gedrag*.

Dijkgraaf en Hoogheemraden van den Hondsbossche en Duinen tot Petten.

D. F. VAN LEEUWEN, *Dijkgraaf.*
A. P. BURGER, *Secretaris.*

Alkmaar, 17 Junij 1884.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET-

en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

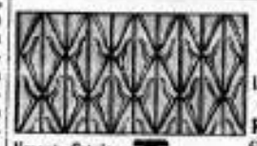

Vraagt Catalog. NEDERL. **Van der Linden & Co.** VERZINKFABRIEK, *Dordrecht.*
Galv. op LOON Zuinigheids-Roosterijzers.
Lasanges, IJzeren Daken, en Zijdek., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Kamers, Tobben, Gieters, enz. enz.
Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

G. VAN LENT, Rotterdam.
Vertegenwoordiger der **Ceramiek-** en **Cementtegelfabriek**
LÉON DE SMET & C°., Gent.
Verders specialiteit in:
IJzeren Kerk- en Fabriekeramen.
IJzeren en **Houten Rolblinden.**
Zweedsche Kamerdeuren.
Italiaansche Mozaikvloeren.
Prima Portland-Cement.
Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.
Onbrandbare Verf enz.
Prospectussen en Prijscourantes op aanvraag.

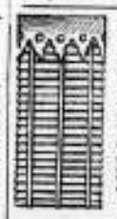

A. P. DE VRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdergracht N°. 22, Amsterdam.
Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN,** uiterst net en solieds, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**
Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

H. H. Architecten en Bouwkundigen

worden opmerkzaam gemaakt op mijne Reproductie **PHOTO-LITHOGRAPHIE**; alle **Bouwkundige Teekeningen**, in zwarte lijnen geteekend, worden door deze methode, hetzij in denzelfden of in een verkleinden maatstaf vervaardigd, waardoor deselve niet alleen zeer spoedig maar ook zeer accuraat en in billijken prijs worden geleverd. Ook Heeren Boekhandelaren worden hierop attent gemaakt, terwijl het zeer geschikt is voor de uitgave van **Geïllustreerde Boekwerken.**

Met achting, UEd. Dr. Dienaar,
A. KROON,
Photo-Lithograaf en Steendrukkerij, Regulierswarsstraat N°. 33, Amsterdam.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

NEGENTIENDE JAARGANG N°. 27. ZATERDAG 5 JULI 1884.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.V.H.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Bz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STEENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel een gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, zal 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

(A. et A.) HET AUTEURSRECHT
VAN DEN ARCHITECT EN DE PERS.

„Hoewel de kunst van den architect in de laatste tien jaren meer en meer erkend wordt, ook door de couranten, die bij herhaling berichten omtrent pas voltooide of in aanbouw zijnde bouwwerken opnemen, ontbreekt het toch niet aan voorbeelden, hoe bij dergelijke berichten dikwerf de naam van den architect, die het werk geïnventeerd heeft, en wien dus de eer ervan toekomt, met voordracht verzwegen wordt. Zoo namen verschillende bladen berichten op omtrent het nieuwe hôtel op de Alexanderplatz te Berlijn, waarin de „Maurermeister" Gregorovius als de ontwerper wordt voorgesteld, terwijl degenen, die hij met het opmaken van plans belast had, n.l. de heeren Carl Zaar, Von Holst en Martens, aan wier talent niet alleen de prachtige planverdeeling, maar ook de rijke decoratieve behandeling van het uit- en inwendige te danken is, in 't geheel niet vermeld worden. Dat dit met opzet gedaan zou zijn, is moeilijk aan te nemen, maar het is eenvoudig het gevolg daarvan, dat de personen, van wie de couranten hunne berichten kregen, er slechts op bedacht waren, zich zelf in een gunstig licht te stellen. Het is echter karakteristiek en bedroevend tevens, dat men bij een kunstwerk als het Alexanderplatzhôtel niet eens vermoedde, dat een kunstenaar daar de hand in had gehad. Bij dergelijke ervaringen is het niet te verwonderen, dat enkele architecten zich dikwijls gedrongen zien, zelf op de groote trom te slaan."

Het bovenstaande is te lezen in de *Deutsche Bauzeitung* van 18 Juni 1884, en ook voor ons Nederlanders niet zonder beteekenis.

Ook ons kleine land heeft het voorrecht (?) tal van geusurpeerde reputaties in zijn midden te bezitten, die, gesteund door gewillige courantenschrijvers en door een dom publiek, voor kunstenaars doorgaan en op het laatst zelf beginnen te gelooven, dat zij kunstenaars zijn.

De eenige *kunst*, die zij echter bezitten, is deze, dat zij soms uitstekende helpers zich weten te kiezen, die echter zooveel mogelijk verborgen gehouden worden, ja soms, als de bouwheeren op het bureau komen, plotseling in een kast of zijvertrek worden gestopt, opdat men hun aanwezigheid niet vermoede.

Mogen ook al in Duitschland enkele architecten, die dus „geëlimineerd" worden, zich recht weten te verschaffen door zelf „op de groote trom te slaan", of zooals in de *Bauzeitung* staat: *„kräftig in die Posaune zu stossen"*, slechts weinigen hiertelande zijn in het bespelen dier instrumenten bekwaam, en den meesten ontbreekt de kracht om de groote trom naar eisch te laten brommen, of de virtuositeit om uit de bazuin iets anders dan wangeluiden voort te brengen.

Voeg hier nog bij, dat het ruime aanbod van „bureaukrachten" oorzaak is, dat wanneer de artistieke helper slechts naar trommelstok of bazuin zou *kijken*, zijn ontslag daarvan het onmiddellijk gevolg zou zijn, en ge zult begrijpen, dat het den „geusurpeerden reputaties" niet moeilijk valt zich in hunne posities te handhaven.

De bouwkunst is in de laatste jaren in Nederland aanmerkelijk vooruitgegaan, en dit is juist te danken aan de talenten, die, evenals de viooltjes, „in het verborgene bloeien." Mogen nu ook al die miskenden zich troosten met het vers van Gray:

„Full many a gem of purest ray serene
The deep unfathomed caves of ocean bear,
Full many a flower is born to blush unseen
And waste its sweetness to the desert air",

het is toch niet te ontkennen, dat dit een schrale troost is, want het valt hard, miskend te worden.

Laat daarom ieder, die het met de kunst welmeent, zorgen, dat eere krijgt, wien eere toekomt.

Veritas.

(A. et A.) EEN NIEUW MAANDBLAD.

Wij ontvingen dezer dagen N°. 1 van *De Bouwkunst*, orgaan van de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen, dat maandelijks verschijnt. In de voorrede zegt de Redactie:

„Bij herhaling hebben wij onder de leden van de Vereeniging tot bevordering der bouwkunst te Groningen den wensch hooren uiten, dat het gesprokene en verhandelde in onze gewone vergaderingen, op een of andere wijze aan de vergetelheid zoude onttrokken worden. Niet dat men al hetgeen daar verhandeld wordt van zoo overwegend belang of buitengewoon nuttige strekking acht, maar omdat het in elk geval een weinig aanmoedigend idée is, wanneer het resultaat van een onderzoek op technisch gebied, of beschouwingen over een onderwerp op kunstgebied, waaromtrent wij een geruimen tijd met de gedachten zijn bezig geweest, niet verder zal reiken dan den betrekkelijk kleinen kring eener vakvereeniging.

Vandaar dit maandblaadje, hetwelk in deze leemte op waardige wijze denkt te voorzien.

Maar niet uitsluitend daaraan zal dit blad gewijd zijn, vooral ook, wijl zoodoende deze onderneming een te drukkende last voor de financiën onzer Vereeniging zoude zijn. Een meer ruim veld is daarom ter bearbeiding gekozen; maar tegelijk bepaald, dat de redactie, afgescheiden van de Vereeniging, voor den inhoud en de financieele regeling van het blad uitsluitend verantwoordelijk is. De eenige band tusschen de Vereeniging en het blad is dan ook: dat de Vereeniging eene subsidie schenkt, waarvoor alle leden en kunstlievende leden het blad *gratis* ontvangen.

Te vermelden wat wij voornemens zijn bij voorkeur in ons blad te behandelen, achten wij minder gewenscht, daar wij het beter vinden te *geven* dan te *beloven*. Intusschen kunnen wij wel verklaren dat ons hoofddoel in deze is: bevordering van den kunstzin in het algemeen en van de bouwkunst in het bijzonder.

Moge dit streven waardeering vinden, zoowel onder de beoefenaren der bouwkunst en aanverwante vakken ten onzent, als bij hen wien de vooruitgang van de kunst in het algemeen dierbaar is, en die het zich tot een eer rekenen, de verheffing van het schoone te helpen bevorderen."

Wij vertrouwen, dat *De Bouwkunst* steeds aan zijn hoofddoel getrouw moge blijven, en het zijne moge bijdragen tot hernieuwden bloei van de vaderlandsche bouwkunst.

(A. et A.) DE VERDEDIGING VAN DEN RIJKSBOUWMEESTER HOEUFFT.

Naar aanleiding van de opmerkingen over het beheer der Landsgebouwen, gemaakt door den heer Schimmelpenninck van der Oye in de Vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 30 November 1883, heeft de Rijksbouwmeester Hoeufft eene Nota geschreven, die met de daarbij behoorende brieven hieronder wordt medegedeeld.

's-Gravenhage, 29 April 1884.

Aan
de Huishoudelijke Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

De opmerkingen over het beheer der landsgebouwen, gemaakt door den heer Schimmelpenninck van der Oye in de vergadering van 30 November 1883, hebben mij geleid tot het instellen van een onderzoek.

Voor zooverre die opmerkingen het tegenwoordig beheer van het gebouw der Tweede Kamer betreffen, acht ik het inzonderheid van belang, dat Uwe Commissie van de uitkomsten van dat onderzoek kennis drage.

Ik heb daarom de eer haar in afschrift eene Nota aan te bieden, opgemaakt door den Rijksbouwmeester Hoeufft.

Wellicht acht Uwe Commissie het met mij wenschelijk, ook in het belang van dien architect, dat de overige leden der Kamer bekend worden gemaakt met de wederlegging der in het midden gebrachte bezwaren.

Ten aanzien der overige onderwerpen, door den heer Schimmelpenninck van der Oye behandeld, merk ik nog op, dat de rioolquaestie reeds geruimen tijd geleden is opgelost door herstel van een lang verborgen gebleven gebrek; dat de zaak van den zoogenaamden kartonnen schoorsteen tot klaarheid is gebracht door het aan Uwe Commissie gericht schrijven van mijn ambtsvoorganger van 8 Mei 1882, n°. 9, afdeeling Waterstaat A, en dat over de verbouwing van het gebouw der Eerste Kamer aan de Huishoudelijke Commissie dier Kamer door mij eene Nota is overgelegd van den architect Nieuwenhuis.

Ten slotte heb ik de eer mede te deelen dat de buitengewoon opzichter bij de landsgebouwen, H. E. van de Water, door den Rijksbouwmeester in het 2de district is aangewezen om uitsluitend het toezicht op de werkzaamheden aan het gebouw van de Tweede Kamer uit te oefenen.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
VAN DEN BERGH.

's-Gravenhage, 12 *April* 1884.

Aan
Zijne Excellentie den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

Ingevolge de opdracht, in nevenvermeld schrijven vervat, heb ik de eer Uwe Excellentie hierbij aan te bieden eene Nota als wederlegging der beschuldigingen, door den heer Schimmelpenninck van der Oye tegen mijn beheer ingebracht.

Onder dankbetuiging voor de gelegenheid, welke mij door de toezending mijner Nota aan de Huishoudelijke Commissie der Tweede Kamer gegeven is, mij te zuiveren van den blaam welken de heer Schimmelpenninck van der Oye op mijn beheer geworpen heeft, veroorloof ik mij Uwe Excellentie in overweging te geven de Huishoudelijke Commissie vrij te laten, zoodanig gebruik mijner Nota te maken als haar meest wenschelijk voorkomt. Hierdoor toch kan de gelegenheid ontstaan dat mijne rechtvaardiging door den druk openbaar worde gemaakt, evenals dit met de beschuldigingen het geval is geweest.

Ter voldoening aan het slot van het schrijven Uwer Excellentie van 11 Maart 1884, n°. 9, afdeeling Waterstaat A, heb ik de eer mede te deelen, dat de buitengewoon opzichter H. E. van de Water door mij belast is om uitsluitend het toezicht op de werkzaamheden aan het gebouw van de Tweede Kamer der Staten-Generaal uit te oefenen.

De Rijksbouwmeester,
(*get.*) HOEUFFT.

NOTA op de redevoering van den heer Schimmelpenninck van der Oye, gehouden in de zitting van 30 November 1883 van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, voor zoover deze betrof de werkzaamheden, uitgevoerd in 1883 in het gebouw van de Tweede Kamer.

De werken, waarop aanmerkingen gemaakt zijn, worden als volgt onderscheiden:

A. Werken omschreven in het bestek voor het onderhoud der landsgebouwen.

B. Herstelling van het stukadoorwerk in de Vergaderzaal.

A. Werken omschreven in het bestek voor het onderhoud der landsgebouwen.

Op den voorgrond moet gesteld worden, dat de heer Schimmelpenninck van der Oye de Directie ten onrechte aansprakelijk stelt voor werken, waarvan de oplevering nog niet had plaats gevonden. Voor deze oplevering bleef nog de tijd over tot op het einde van het bestek. De gebreken zijn dan ook door den aannemer buiten bezwaar van 's Lands schatkist tot en met het Kerstreces hersteld.

De vraag of eene vergelijking tusschen een voorloopigen en een definitieven toestand mag gemaakt worden, schijnt geen antwoord te behoeven.

Behangwerk. Betreffende het behangwerk der Presidentsloge kan gezegd worden, dat het »loslaten van het papier" van zeer geringe beteekenis is geweest. Bij eene nauwkeurige opname is het gebleken, dat de opmerking alleen heeft kunnen betreffen het loslaten over eene lengte van 1 meter en over eene breedte van 5 millimeter, ter plaatse waar het ontbrekende papier moest aansluiten. Dit loslaten was het gevolg van het in eene te sterke mate ontdoen van de stijfsel van den kant van het papier, eene werkzaamheid die in zekere mate steeds behoort te geschieden, teneinde vervuiling op den naad van het papier te voorkomen.

Het onbehangen blijven van een gedeelte van de loge is veroorzaakt door het ontbreken van eenig papier, tengevolge van de niet tijdige levering door den fabrikant.

De waargenomen gebreken van het behangwerk der stenografenkamer zijn te wijten aan den toestand van het linnen. Dit linnen vertoonde, nadat het vroegere papier daarvan was afgescheurd en na beproeving, geene gebreken, zoodat men het ter wille der zuinigheid behouden heeft. Nadat het nieuwe papier was opgebracht, is de kleefstof, waarschijnlijk tengevolge van het op eenmaal hevige stoken, te spoedig opgedroogd, en bleek het toen dat het linnen niet tegen de werking der kleefstof bestand was, zoodat ook het papier moest inscheuren.

Ramen uitkomende aan de hoofdtrap.

Eene vernieuwing dezer ramen was in het bestek omschreven, omdat de bestaande ramen de noodige sterkte missen om spiegelruiten te bevatten. Ten behoeve van noodzakelijke werken, die geen uitstel konden lijden, bleef het aanbrengen der spiegelruiten en dus ook de vernieuwing der ramen achterwege, waartoe te minder bezwaar bestond, omdat deze werken niet door de Huishoudelijke Commissie waren aangevraagd. Dientengevolge ontvingen de ramen dezelfde verfkleur als het overige houtwerk, en kan hier noch van »verloren arbeid", noch van »geldverspilling" sprake zijn.

Op de vraag: »is er voldaan aan het bestek?" wordt geantwoord: »neen", doch daarbij gevoegd, dat eene afwijking van het bestek door eene verwisseling van werk, wanneer die onvermijdelijk geacht wordt, volkomen gewettigd is; de verrekening geschiedt alsdan door staten van meer en minder werk, goed te keuren door den Minister.

Behandeling der hoofdtrap.

De meening dat »men eerst, nadat het afbranden voltooid was, begreep dat het afgedane werk nutteloos was geweest", is onverklaarbaar, daar het afbranden of beter gezegd »afloogen" noodzakelijk was:

1°. omdat het onmogelijk was, het ter dikte van eenige millimeters bestaande verf- en lakwerk deugdzaam met witte verf over te schilderen;

2°. om de gebreken aan de treden en portalen volkomen te kunnen beoordeelen.

Na afloop van het afloogen bleek dan ook, dat de dektreden van een deel der trap uit gaaf eikenhout en een ander deel uit gaaf grenenhout bestonden, zoodat ³/₄ van het aantal dektreden en het portaal voor de Vergaderzaal behouden zijn gebleven.

Van vernieuwing van »staande kassen" is geen sprake geweest. De bewering, dat »alle loopplanken met staande kassen en portalen moesten vernieuwd worden", berust dus op verkeerde inlichtingen.

De gedeeltelijke vernieuwing heeft plaats gehad met goedkeuring van den Minister en is op staat van meer werk verrekend.

Tegenover de bewering, dat »het hout voor de vernieuwing gebruikt bij voldoend opzicht afgekeurd had moeten worden", wordt aangevoerd, dat voor eene afkeuring niet de minste aanleiding kon bestaan, aangezien de deugdzaamheid van het hier gebezigde hout, zijnde teakhout, buiten twijfel was. Deze houtsoort werd gekozen, omdat het zoogoed als krimpvrij is, welke eigenschap bij hout, dat onmiddellijk geverfd moest worden, onmisbaar was.

Bij de vernieuwde treden en portalen kan dan ook geen noemenswaardige krimpnaad gevonden worden.

Bedoelt de heer Schimmelpenninck van der Oye, dat het hout niet geschikt was om geverfd te worden en om die reden afgekeurd had moeten zijn, dan dient hierop als antwoord, dat die ongeschiktheid alleen bestaat voor de soort van verf, die bij andere houtsoorten gebruikelijk is en hier werd toegepast. Dat de gebezigde verf niet »slecht" was, is gebleken ter plaatse waar het houtwerk niet vernieuwd is geworden. De beoordeeling »in tegenstelling met de verf destijds door de Huishoudelijke Commissie aangebracht" kon onmogelijk ten nadeele van de gebezigde verf uitvallen. Het tegendeel zoude juister zijn.

Het verfwerk op het teakhout vertoonde zich eerst in goeden toestand en heeft de werking van het hout op die verf zich eerst langzaam en daarna in toenemende mate voorgedaan, namelijk bij het einde van het reces, toen het te laat was om het verfwerk te vernieuwen.

Verfwerk der griffie.

De deuren der griffie, waarvan sprake is, maken een onderdeel uit van het houtwerk, hetwelk in 1877 ter wille van den spoed in het nog niet opgedroogde metselwerk aangebracht en terstond daarop beschilderd is moeten worden. Het hout, na eerst door de vocht gezwollen en daarna door de droogte gekrompen te zijn, moest noodzakelijk verveloosde gedeelten vertoonen. De wijze van schilderen was hiervan geheel onafhankelijk.

Het »overschilderen", waarvan de heer Schimmelpenninck van der Oye spreekt, heeft in 1883 niet plaats gehad. Wel zijn de verveloosde gedeelten bijgeschilderd om het onooglijke weg te nemen. Het overschilderen kan later geschieden, wanneer men overtuigd is, dat de werking van het hout zal hebben opgehouden.

Te betreuren is het dat de tijd ontbroken heeft om de gebreken, waarop door den heer Schimmelpenninck van der Oye gewezen is, vóór de bijeenkomst der leden te herstellen, doch, gelijk reeds is opgemerkt, de Directie kan niet aansprakelijk worden gesteld voor afkeurenswaardig werk, vóór dat de oplevering van dat werk heeft plaats gevonden.

In het Kerstreces heeft de aannemer dan ook het behangwerk in de stenografenkamer en het schilderwerk van de hoofdtrap, na dit opnieuw uitgevoerd te hebben, onberispelijk opgeleverd.

Van »verzuim door gebrek aan opzicht, hetwelk eene voordracht tot ontslag van den opzichter ten gevolge moest hebben", kan hier geen sprake zijn. De menigvuldige werken, welke in 1883 in het gebouw der Tweede Kamer uitgevoerd werden en waarvan het behang- en verfwerk slechts een gering onderdeel uitmaakten, kunnen integendeel van het nauwgezette toezicht getuigen.

Hiertoe behooren de herstelling van het stukadoorwerk der Vergaderzaal, welk werk hierna wordt behandeld, het maken van een buitenlantaarn boven de vergaderzaal, ter wegneming aan de bekende grieven van tocht, van het inwaaien van sneeuw en stof en van het doordringen der zonnestralen. Voorts de vernieuwing van een gedeelte der gasleidingen binnen het gebouw en der hoofdgeleidingen op het Binnenhof, waardoor de gewenschte verbetering in de gasverlichting der Vergaderzaal verkregen is, enz.

B. *Herstelling van het stukadoorwerk der Vergaderzaal.*

Naar aanleiding der opmerking van den heer Schimmelpenninck van der Oye, »dat het opzicht werd opgedragen aan een bouwkundige", wijst de ondergeteekende erop dat de Huishoudelijke Commissie hem de directie van dit werk heeft toevertrouwd, als zijnde aan haar door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid toegevoegd, hetgeen het gevolg was van eene vraag door de Huishoudelijke Commissie aan dien Minister tot toevoeging van een bouwkundige gedaan. Alhoewel de Commissie den ondergeteekende eene prijsopgaaf van den stukadoor Elfring had medegedeeld, meende zij toch de keus der werklieden aan hem te moeten overlaten.

Bij de keus van geschikte aannemers moest, naar de meening van den ondergeteekende, voornamelijk uit hoofde van de moeilijkheid van het ontdoen der witkalk en het herstel van de *ornementen* der zaal, op den voorgrond staan, dat alleen met soortgelijk werk vertrouwde werklieden in aanmerking mochten komen. Vooral daar het geheele werk in korten tijd moest geschieden, moesten *die* aannemers de voorkeur verdienen, welke, zelf bekwaam zijnde het werk te beoordeelen, een voldoend aantal beproefde werklieden ter beschikking konden stellen, teneinde de mogelijkheid tot afkeuring te ontgaan, daar de tijd tot herstel dan zoude ontbreken.

Aan die vereischten voldeed de stukadoor Elfring *niet*.

Het »afkrabben" van het door den heer Schimmelpenninck van der Oye bedoelde »lofwerk" was noch in omvang, noch in wijze van uitvoering een voldoende maatstaf om te beoordeelen of die stukadoor in staat was, het geheele werk deugdzaam en in den bepaalden tijd te verrichten. Voorts was de ervaring der Directie van de Landsgebouwen over grootere proeven zijner bekwaamheid in het herstellen van ornementwerk niet gelukkig, en getuigde bovendien de toestand van het stukadoorwerk in de Vergaderzaal niet voor zijne kennis en goede zorg. De laag witkalk die o. a. de *gegoten* sierlijsten der kroonlijsten bedekte, was zoo zwaar, dat de oorspronkelijke vorm op sommige plaatsen bijna niet meer te herkennen was. Het is dan ook aan dien toestand te wijten, dat de herstelling in den afgeloopen zomer zulk een omvang heeft moeten verkrijgen.

De stukadoor Van Vlijmen, die het werk heeft uitgevoerd, heeft zich sedert jaren een welverdienden naam gemaakt als bekwaam ornementist. Tengevolge van den afloop van een belangrijk werk had hij een groot aantal beproefde werklieden, namelijk boetseerders en stukadoors, in dienst. Van zijne bekwaamheid en geschiktheid had hij aan de Directie der Landsgebouwen bewijzen geleverd, waartoe in de voornaamste plaats kunnen gerekend worden het herstellen van het plafond aan de Noordertrap en van de bekende andere sierlijke plafonds van het Stadhouderlijk Kwartier.

Was de stukadoor Elfring met de zaal van nabij bekend, de stukadoor Van Vlijmen was reeds eenigen tijd in de zaal werkzaam geweest, voordat de firma Elfring het vertrouwen der Huishoudelijke Commissie genoot. Voorts verklaarde hij zich bereid het werk in 6 weken te voltooien. Een en ander was oorzaak, dat bij een gering verschil met de prijsopgaaf van den stukadoor Elfring, aan zijne aanbieding de voorkeur gegeven werd.

De heer Schimmelpenninck van der Oye zegt: »den 19den Juni nam niet het werk, maar de vernieling een aanvang", en verder: »instede van af te krabben, is de boel kapot geslagen, zoodat thans de prachtige uit de hand voortgebrachte lijsten zijn vervangen door gietsels uit de fabrieken", en ten slotte: »gelukkig is er nog eene sierlijst blijven staan." Vermits »het blijven staan van nog eene sierlijst" slechts betrekking kan hebben op de kroonlijst, zoo moet uit dit gezegde afgeleid worden, dat ook bovengenoemde lijsten bedoeld worden deel uit te maken van de kroonlijst. Het is juist, dat 4 van de 5 versierde lijsten »door gietwerk" vervangen zijn, doch daarentegen onjuist, dat deze lijsten »prachtig uit de hand geboetseerde lijsten" waren.

De waarheid is, dat deze lijsten bestonden uit gegoten stukken of staven, met weinig zorg vervaardigd, geplaatst en aangebracht, zoodat de lijsten zich onregelmatig en in bochten

vertoonden. Eene vernieuwing werd uit dien hoofde verkieslijk geacht, en de stukken in staven van het stukadoorwerk, waartegen zij gehecht waren, losgemaakt en verwijderd. Dit losmaken zoude onmogelijk gebleken zijn, indien de lijsten in het getrokken stukadoorwerk geboetseerd waren geweest, want in dat geval maken zij daarmede een geheel uit.

Dat de stukken van versierde lijsten, die de heer Schimmelpenninck van der Oye opgeraapt en aan de leden der Staten-Generaal vertoond heeft, *»uit de hand* geboetseerde lijsten" waren, is dus eene onmogelijkheid.

De genoemde vernieuwing heeft met de meeste zorg plaats gevonden; de lijsten zijn n.l. vervaardigd door afgieting in vormen, voortgebracht op de oorspronkelijke lijsten, nadat deze van de witkalk ontdaan en zorgvuldig hersteld waren, en voorts zoodanig geplaatst, dat zij een onberispelijk geheel uitmaken, zoodat gezegd kan worden dat de kroonlijst aldus in kunstwaarde is toegenomen.

Deze uitslag had niet door het afsteken en herstellen bereikt kunnen worden.

In het algemeen is daarvan bij gietwerk zelden een gunstige uitslag te verwachten; het afsteken geeft, omdat de specie, waaruit het gietwerk bestaat, zachter is dan de witkalk, lichtelijk aanleiding tot beschadigingen van het oorspronkelijk werk, waardoor herstellingen van te ingrijpenden aard noodzakelijk worden. Bij de bovengenoemde lijsten, waar die met zulk een buitengewoon zware witkalklaag bedekt waren, zoude dit in groote mate het geval geweest zijn.

Van het overige gietwerk der zaal is niets anders vernieuwd dan de roetten tusschen de consoles, waarvan de plaats het afsteken onmogelijk maakte, en twee consoles, waarvan de herstelling, evenals die van eenige roetten, onmogelijk bleek te zijn.

Van de geboetseerde versieringen werden slechts eenige kleine roetten van kapiteelen vernieuwd, omdat zij niet voor herstelling geschikt waren.

De overige versieringen in de zaal zijn allen, of zij gegoten of geboetseerd waren, zorgvuldig van de witkalk ontdaan en heeft de herstelling met inachtneming van den stijl met de vereischte bedrevenheid plaats gevonden, zoodat met grond kan getuigd worden, dat met die herstelling niets aan de kunstwaarde van het ornementwerk der zaal is te kort gedaan.

Dat zulk een uitslag verkregen is, moet dan ook hoofdzakelijk aan het toezicht geweten worden, waarmede zoowel de dagelijksche opzichter als de hoofdopzichter belast waren, terwijl de ondergeteekende zich zoo vele malen als noodig overtuigde van de wijze waarop het werk geschiedde.

Wanneer de heer Schimmelpenninck van der Oye zegt, dat hij »dagelijks even kwam kijken" en dan in zeven dagen van opzicht hoegenaamd niets bemerkt heeft, bewijst dit volstrekt nog niet dat het voldoende opzicht ontbroken heeft.

Dat »eindelijk (na 7 dagen) een opzichter verschenen en zelfs geschrokken zou zijn" is eene verkeerde voorstelling van het navolgende feit:

Toen de opzichter Maandag 25 Juni in de zaal verscheen en de hierbedoelde »vernieling" waarnam, was hij ontsteld, omdat de stukadoor eigendunkelijk daartoe was overgegaan en omdat er, toen hij Zaterdag te voren de zaal te 2 uren verlaten had, nog geene vernieling had plaats gevonden. Den 19den Juni was het werk met kracht aangevangen, de vloer was weldra bedekt met stukken afgestoken kalk en pleister; wellicht laat zich daardoor de indruk verklaren, dien de heer Schimmelpenninck van der Oye ontving, dat »niet het werk maar de vernieling een aanvang nam."

Ook is de heer Schimmelpenninck van der Oye slecht ingelicht, wanneer hij zegt: »Wel heeft men toen getracht te behouden wat te behouden was, en is men ter elfder ure weder te rade gegaan met onzen stukadoor, maar het was helaas voor een groot deel te laat."

De stukadoor der Huishoudelijke Commissie heeft wel op denzelfden tijd in het gebouw der Tweede Kamer witwerken uitgevoerd, doch is nimmer door de Directie der Landsgebouwen geraadpleegd in, of heeft hij rechtstreeks of zijdelings medegewerkt tot het herstellen van het stukadoorwerk in de Vergaderzaal.

Het is den ondergeteekende dan ook niet duidelijk, waartoe de voorlichting van dien stukadoor zoude hebben kunnen dienen.

De zeer bevredigende toestand, waarin het stukadoorwerk der zaal zich thans bevindt, bewijst genoegzaam dat de arbeid door zaakkundigen is verricht.

De Rijksbouwmeester,
(*get.*) HOEUFFT.

(A. et A.) INGEZONDEN.

INTERNATIONALE PRIJSVRAAG

UITGESCHREVEN DOOR DE VEREENIGING »DE HARMONIE" TE GRONINGEN.

In *De Opmerker* van 14 Juni 1884 komt het programma voor van de aan het hoofd dezes vermelde prijsvraag; welk programma bij nadere beschouwing den indruk maakt, niet door deskundigen te zijn opgesteld: anders ware toch zeker de bouwsom van *f* 100000 niet opgegeven, voor de groote oppervlakte, welke bebouwd moet worden om aan den eisch te voldoen.

Het programma begint met de groote concertzaal groot 800 M², waaronder toch zeker alleen de zaalruimte is te verstaan, zoodat met orkest, stemkamer, kamer voor de artisten, trappen naar de gaanderijen en ingangen ± 1000 M² niet te groot zal genomen zijn.

Stelt men deze zaal ± 11 M. hoog, dan krijgt men een inhoud van: 11000 M³, gerekend tegen de geringe som van *f* 6 per M³, maakt: *f* 66000, zoodat dus overblijft van de *f* 100000, waarvan volgens het programma reeds *f* 4000 afgaat voor verplaatsing van een muziektent . . . . . *f* 66000
» 4000
f 70000
de som van . . » 30000

Voor deze som wordt gelijkvloers gevraagd:

een biljartzaal voor 10 biljarts	± 200 M²	
» conversatiezaal	110 »	
» speelzaal	110 »	
» restauratiezaal voor ± 75 personen	± 135 »	
makende te zamen	555 M²	

waarbij voor gangen, vestibule-trappen, buffetten, cabinets, keuken, garderobe enz. 100 M² niet te groot zal genomen zijn.

Deze 655 M² eene hoogte gevende van 6 M., geeft een inhoud van 3930 M³, weder gerekend tegen *f* 6 per M³, maakt *f* 23580.

Voor de resteerende *f* 6420 is alsnog op de verdieping te maken: eene kleine concertzaal 300 M²

Leeskamer	120	»
Directiekamer	50	»
Kamer administrateur	± 30	»
Spreekkamer	± 16	»
Woning kastelein	± 90	»
Gangen en toebehooren	± 80	»
	686 M²	

Wijnkelders, bergplaatsen, kelders voor de verwarmingstoestellen en de diepe fundeering op 2.50 M. beneden den begane-grond zijn allen onder de berekende prijzen begrepen, doch in den M³ inhoud niet opgenomen.

Waarlijk een onbegonnen werk. Daarbij de bepaling, dat de prijs niet uitgereikt zal worden of de Jury moet onderzocht hebben, dat het ontwerp voor de opgegeven som is te maken. Schoon vooruitzicht! En welke belooning voor een totaal uitgewerkt plan, waarbij zelfs détails tot van de kapconstructies toe op $^1/_{20}$ worden gevraagd!

Voor de som van *f* 2000 verzekert het Bestuur van De Harmonie zich de keuze tusschen plans van de beste meesters.

Zeer zeker is het te betreuren, dat de deskundigen, die door het Bestuur zijn geraadpleegd, niet beter voor de belangen hunner kunstbroederen hebben gewaakt.

Waarom niet bij deze prijsvraag de in *De Opmerker* van 31 Mei 1884 geplaatste artikelen voor het uitschrijven van prijsvragen, opgemaakt door de Maatschappij tot Bevordering van Bouwkunst, zij het ook ten deele, geraadpleegd?

Waarom de prijsvaag internationaal, alsof hierlande geen toereikende krachten gevonden worden om een dergelijk werk te maken?

Waarom niet het programma door de samenstellers onderteekend, opdat ieder mededinger wete wie het opgemaakt heeft?

Waarom niet voor een volledig ontwerp met details meer waardige prijzen toegekend, b. v.:

eerste prijs	2 % van de bouwsom;
2 tweede prijzen elk	1 % » » »
3 derde » »	½ % » » »

Waarom niet de Jury bekendgemaakt en benoemd voor de helft door de mededingers en voor de andere helft door de prijsuitschrijvers, die gezamenlijk een lid bijbenoemen? dan waren de samenstellers van het programma de aangewezen Juryleden voor de mededingers.

Waarom niet.... maar genoeg hierover. Indien de samenstellers de hun opgedragen taak streng hebben opgevat, is het toch zeker noodig geweest, dat zij zelven een grondplan vervaardigden, en indien dit het geval is geweest, moet hun toch gebleken zijn dat de bouwsom niet evenredig is aan de kosten. Zal zij zich stipt houden aan de bepaling, dan kan het niet uitblijven dat geen project bekroond zal worden.

Het Bestuur van De Harmonie is het niet euvel te duiden, indien de samenstellers van het programma hierop geadviseerd hebben zonder zich zelf van de mogelijkheid te overtuigen; doch deze laden zich daardoor eene groote verantwoordelijkheid op den hals: vandaar de wenschelijkheid, dat het programma door de samenstellers onderteekend zij. Is het niet raadzaam dat ons orgaan, bij het uitschrijven van prijsvragen, deze onderzoekt, om daarna de mededinging aan te moedigen of te ontraden, teneinde zoodoende velen voor een onbegonnen werk van eenige maanden te vrijwaren?

X.

(A. et A.) DE NIEUWE BEURS TE AMSTERDAM.

Waarde Redactie,

Dank zij uwe voortvarendheid, werden wij Ll. Zondag in kennis gesteld met het programma met situatie voor de prijsvraag voor de Nieuwe Beurs te Amsterdam.

Bij het beschouwen van de situatie rees bij mij echter de vraag, of het wel mogelijk zal zijn, op een dusdanig trapezium-vormig terrein ooit een gebouw te ontwerpen, dat ook maar eenigen zweem van *monumentaliteit* vertoont.

Zeker kunnen de lokalen, wordt het gebouw als *utiliteitsbouw* opgevat, wel in het trapezium geborgen worden, doch van een *schoon geheel* kan wel nimmer sprake zijn. De assen, voor een fraaien plattegrond onmisbaar, zullen maar opgegeven moeten worden, daar een verschil van 22 Meter tusschen voor- en achtergevel die onmogelijk maakt.

Mij dunkt, dat de buitenlandsche concurrenten zich zullen verbazen, hoe het den Amsterdamschen raadsleden ooit in de gedachte kwam, een dusdanig ongeschikt terrein tot beursbouw te bestemmen.

Nog een vraag. Is het geoorloofd aan de beide lange gevels voorsprongen te maken? Anders zullen die gevels al zeer eentonig worden.

U dankreggende voor de plaatsing,

Een Architect.

VARIA.

Snelheid der vaart in kanalen. In de *Institution of Civil Engineers* hield de heer Francis Roubiliac Conder eene voordracht over het hierboven genoemde onderwerp. Het gewichtige vraagstuk van den wederstand tegen de beweging der schepen, met betrekking tot de grootte en den vorm van het kanaal of tot de diepte van het open water, is nog weinig opgehelderd. Het wordt erkend, dat een groot verlies aan snelheid plaats grijpt, als een stoomer uit het open water in een meer of minder eng kanaal overgaat; verder, dat de snelheid plotseling en merkbaar toeneemt met de vermeerdering der diepte, waarboven een schip vaart. Als voorbeeld haalde hij het Suez-kanaal aan, bij hetwelk nauwlijks een snelheid van twee Engelsche mijlen per uur bereikt kan worden (normale vaartsnelheid $5^1/_2$, maximum 8 mijl per uur). Conder toonde aan, hoeveel gunstiger het geweest ware, aan de dwarsdoorsnede een half-elliptischen vorm te geven. Tengevolge van den grooteren water-radius zou de wederstand tegen de beweging aanmerkelijk minder geweest zijn, en schepen van vier voet grooter diepgang zouden er dan kunnen doorgaan en in beide richtingen onafgebroken verkeer hebben, terwijl nu slechts schepen met minder dan 24 voet 9 duim diepgang van het kanaal gebruik kunnen maken. Uit berekeningen bleek, dat de snelheid van een groot schip van 14.36 knoopen per uur in open zee tot 9.81 knoopen per uur in het kanaal herleid wordt.

De spreker had de in verschillende deelen van den aardbol opgeteekende snelheid in een tabel saamgevat, eveneens de grootte der sluizen, den tijd in de sluis bij verschillende stelsels en op hellende vlakken. Het onderzochte tijdverlies was herleid tot een functie van 't door het kanaal overwonnen hoogte-verschil. Het hieruit getrokken besluit leerde, dat door een wetenschappelijken bouw van de kanalen en aanwending van stoomkracht een normale snelheid van vijf mijlen in het uur gemakkelijk op de binnenwateren kan worden verkregen, dus een snelheid gelijk aan die der delfstoftreinen op zekere Engelsche spoorwegen.

Wat de kosten van aanleg en exploitatie betreft, wees spreker op het *Select Committee on Canals* en zijn berichten over de vergelijking tusschen de kosten van spoorweg- en kanaalvervoer; hij betoogde, dat de kosten van $^1/_3$ *penny* per ton lading en per mijl de exploitatie-kosten en 5 % van het aanlegkapitaal dekken, wat ongeveer overeenkomt met een derde der kosten van het spoorwegvervoer.

De werkelijke grens van wat verricht wordt door een tweesporige ijzeren baan in verschillende landen, werd in een tabel aangetoond en vergeleken met het meest onbegrensde vermogen van een kanaal 1e klasse.

Electrische verlichting der Adelsberger grot. Verschillende deelen van deze grot, zooals de »dom", de »danszaal" en de »Calvarienberg", zijn tegenwoordig, volgens het systeem Siemens & Halske, electrisch verlicht. Met 15 lampen verkrijgt men thans nog betere uitkomst dan met de duizenden kaarsen, die men vroeger voor de verlichting van genoemde ruimten bij feestelijke gelegenheden noodig had. Op den tweeden Pinksterdag, bij gelegenheid van het jaarlijksch »grotfeest", is deze verlichting voor het eerst ontstoken, en op dien dag is de grot door meer dan 6000 personen bezocht.

Dynamo-electrische machines. In de fabriek van dynamo-electrische machines van S. Schuckert, te Neurenberg, is onlangs de 1000ste machine en de 2000ste booglamp afgeleverd.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

DELFT. Aan het eindexamen van de Polytechnische School werd deelgenomen door 58 candidaten, waarvan slaagden:

voor B, art. 60 (technoloog), de heer A. Oosthoek.

Voor C, art. 61 (civiel ingenieur), de heeren J. André de la Porte, J. A. Beyerinck, P. J. Bertel, R. M. Blijdenstein, J. de Bruijn, W. H. M. de Bruijn, K. Burger, G. L. Driessen, A. C. J. van Eelde, A. G. A. van Eelde, H. van Gorsel Jr., H. J. Heuvelink, C. van der Made, J. P. H. de Man, W. Massink, J. J. de Muijnck, H. Paul, A. M. Peman Kakebeeke, K. Pringle, A. L. Snouck Hurgronje, C. F. Stoel, J. J. Stoel, A. H. W. van der Vegt, C. H. Verhulst, P. C. Visser Gzn., J. F. R. van de Wall en D. W. P. Wisboom.

Voor C art. 62 (bouwkundig ingenieur), de heeren J. P. H. de Man, P. du Ricu Fz. en A. Snethlage.

Voor C art. 63, (scheepsbouwkundig ingenieur) de heeren J. F. J. de Bruijn Kops, C. van Buijsen, J. 't Hooft en J. P. Teding van Berkhout.

Voor C art. 64 (werktuigkundig ingenieur), de heeren L. Bienfait, J. F. L. van Hasselt, W. H. L. Janssen van Raay, J. H. Peelen, A. van Raalte, J. G. F. Rooker, H. F. van Stipriaan Luiscius en G. J. van Thienen.

— Bij gelegenheid van de handels- en industrieele tentoonstelling te Antwerpen, zal ook een salon van schoone kunsten opengesteld worden, bevattende schilderijen, beeldhouwwerk, bouwkundige modellen en graveerwerk.

ZWOLLE. Met toestemming van het Gemeentebestuur en ingevolge opdracht van den heer P. J. H. Cuijpers, architect der Rijksmuseumgebouwen te Amsterdam, is thans, blijkens de *Zwolsche Courant*, een mouleur bezig met het maken van afgietsels van de bekende gebeeldhouwde kraag- en balkstukken in de trouwzaal van het raadhuis alhier. Deze afgietsels zullen in het Rijksmuseum worden opgesteld, als voorbeelden van vaderlandsche bouwkunst uit vorige eeuwen.

ERRATUM.

Op bladz. 236 staat in de 2de noot: *met*, lees *niet*.

ADVERTENTIEN.

Bij de Gemeentewerken te *Nieuwer-Amstel* wordt gevraagd, (tijdelijk) een

OPZICHTER-TEEKENAAR,

voor **Bureauwerk**, het doen van **Opmetingen** en het **teekenen** van **Kaarten** en **Situatie.**

Verder wordt gevraagd, een **DIRECTIE-KEET.** Brieven franco te adresseeren aan het bureau der Gemeentewerken Amstelrijk, Raadhuis.

TEEKENAAR gevraagd,

voor het **detailleeren** en later **opmaken** van **revisieteekeningen** voor het nieuw te bouwen Station te *Geldermalsen.*

Brieven *franco* aan de Heeren G. SCHNITGER & H. KRÜGER, **Aannemers** te *Geldermalsen.*

AANBESTEDING.

De Heeren G. A. H. BLANK en J. L. VERAART, zullen op **Vrijdag den 11 Juli 1884**, des middags ten 12 ure, in het Koffiehuis »*DE DRAAK*" bij den Heer J. B. TRIMBOS, in het openbaar **aanbesteden:**

Het Bouwen van negen Woonhuizen op een perceel gelegen naast het Algemeen Burger Gasthuis, aan de St. Joseph- en van Hasseltstraat.

De aanwijzing op het terrein zal plaats hebben op Maandag den 7 Juli 1884, des voormiddags ten 11 ure.

Bestek en teekeningen liggen van af 3 Juli in genoemd Koffiehuis ter inzage, terwijl gedrukte bestekken met teekeningen ad *f* 1,— per exemplaar aldaar te verkrijgen zijn.

Inlichtingen te bekomen bij genoemde Heeren Besteders en den Architect R. H. C. VAN SOMEREN te *Bergen-op-Zoom.*

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 21 Juli 1884**, op het Raadhuis, te 12 uur des middags, in het openbaar doen **aanbesteden**:

- *a.* **Het maken van een gebouw voor Algemeenen Dienst, op den kop van de Handelskade.**
- *b.* **Het graven van een Kanaal door den Stads- en Godshuispolder.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van *f* 4.25 voor die sub *a*, met 7 teekeningen en van *f* 0,15 voor die sub *b*, genoemd.

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Architect, op het Raadhuis, kamer N°. 101 voor eerstgenoemd en ten kantore van den Stads-Ingenieur op het Raadhuis, Kamer No. 93, voor laatstgenoemd werk van des achtends 10—12 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, 2 Juli 1884. DRIESSEN, Weth.
De Secretaris, LE JOLLE.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 14 Juli 1884**, op het Raadhuis, te 12 uur des middags, in het openbaar doen **aanbesteden**:

- *a.* **Het maken van den Onderbouw eener dubbele Basculebrug over de Kostverloren Vaart tegenover de 2e Hugo de Groot-straat, en bijbehoorende werken.**
- *b.* **Het maken en stellen van den Metalen Bovenbouw van eene dubbele Basculebrug over de Kostverloren Vaart tegenover de 2e Hugo de Groot-straat.**

De Voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van *f* 0.85 voor die sub *a* (met 1 teekening) en van *f* 0,90, voor die sub *b* (met 1 teekening) genoemd.

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Architect, op het Raadhuis, Kamer n°. 97, van des ochtends 11 uur tot des namiddags 1 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, 2 Juli 1884. DRIESSEN, Weth.
De Secretaris, LE JOLLE.

G. J. VINCENT & C°.,

Kunstsmeden,

SCHIEDAM.

Bekroond op de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883 met de

ZILVEREN MEDAILLE.

Specialiteit in IJzeren Hekken

EN

FIJN SMEEDWERK.

Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

J. L. BACON & C°.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille, Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Waterleiding te Schiedam.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *SCHIEDAM* zijn voornemens ten Raadhuize alsdaar op **Zaterdag 12 Juli 1884**, des middags ten 12 ure, in het openbaar **aan te besteden:**

De ophooging van het terrein bestemd voor de Pomp- en Filterwerken en het maken van een Haventje, volgens Bestek no. 5.

Bestek en teekeningen zullen ter Gemeente-Secretarie te *Schiedam* van af Dinsdag 1 Juli verkrijgbaar zijn tegen betaling van *f* 3.— per stel.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Ingenieur-Directeur der werken, den Heer H. P. N. HALBERTSMA, *Zuidblaak* 26 *Rotterdam*, voormiddags 10—12 ure.

De aanwijzing zal geschieden Woensdag 9 Juli des namiddags ten 2 ure, aanvangende op het terrein nabij den *Mathenesserlijk*.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 14 Juli**, des morgens ten 11 uur, zal door Burgemeester en Wethouders van *Opsterland* ten Gemeentehuize te Beetsterzwaag publiek worden **aanbesteed**:

- *a* **Het bouwen eener School en Onderwijzerswoning te Kortezwaag.**
- *b* **Het bouwen eener School en Onderwijzerswoning te Lippenhuizen.**
- *c* **Het bouwen eener School te Hemrik.**
- *d* **Het bouwen eener School te Bakkaveen.**
- *aa* **Het maken en leveren van 288 Schoolbanken en 12 boekenkasten in 4 perceelen.**
- *bb* **Het verwen der Schoolbanken en kasten in 4 perceelen.**

De besteding geschiedt voor *a*, *b*, *c* en *d* elk afzonderlijk en in massa, evenzoo voor *aa* en *bb*.

Bestekken en teekeningen verkrijgbaar ten Gemeentehuize te Beetsterzwaag, tegen franco toezending van *f* 1.50, voor ieder perceel; terwijl de bestekken voor *aa* en *bb*, zoomede de modelbanken alsdaar ter inzage liggen en staan.

Inlichtingen bij den Gemeente Architect, iederen Zaterdag, de besteding voorafgaande, van 10 tot 2 uur.

Aanwijzing op de terreinen den 11 Juli, beginnende ten half 10 uur te Kortezwaag.

Beetsterzwaag, 23 Juni 1184.
Burgemeester en Wethouders voornoemd.

Aanbesteding.

Op **Woensdag 23 Juli 1884**, des middags ten twaalf ure, zullen de Civiel-Ingenieurs SIJMONS & HUIJGEN, namens hun principaal, de firma M. P. POLLEN & ZOON, in het *Zuid-Hollandsch Koffiehuis* op de Korte Hoogstraat te *Rotterdam*, in het openbaar **aanbesteden**:

Het bouwen van een Entrepot, een Paardenstal en elf Bovenwoningen te Rotterdam.

De inlevering der inschrijvingbiljetten moet op den dag der aanbesteding in een der lokalen van voornoemd koffiehuis 's morgens ten twaalf ure plaats vinden.

Het bestek ligt daar ter lezing

Op de in het bestek bepaalde uren en dagen geschiedt de aanwijzing en worden inlichtingen verstrekt.

Bestekken met teekening zijn op franco aanvraag en tegen betaling van *f* 1.50 verkrijgbaar bij de Boekverkoopers M. WIJT & ZONEN, Westnieuwland 10 te *Rotterdam*,

INSCHRIJVING

op Dinsdag 8 Juli 1884,

in het Timmerhuis te *Rotterdam*,

naar de LEVERING van:

Ie. 500000 stuks Getrokken Waalstraatklinkers;
IIe. 200000 stuks Vlakke Waalstraatklinkers, en
IIIe. 500000 stuks IJselstraatplavei.

De Voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, ter lezing op het bureau voor de Plaatselijke Werken enz., in het Timmerhuis en zijn, tegen betaling van 10 Cents, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin N°. 73.

Levering van Steen.

HET DIJKSBESTUUR VAN HET WATERSCHAP *HET NIEUW. BILDT* zal **aanbesteden**:

De levering van

3,000,000 HARDE KLINKERTSTEEN, franco op den Zeedijk van het Waterschap, in verschillende partijen.

De besteding geschiedt bij gesloten briefjes, welke, op zegel gesteld, met de monsters franco moeten worden ingeleverd aan het Strandhuis van het Waterschap onder *St. Jacobiparochie* vóór of op den 14en Juli 1884.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Gemeente-architect WINTERS, te *St. Annaparochie*.

Strandhuis onder *St. Jacobiparochie*, den 28 Juni 1884.

Het Dijksbestuur van het Waterschap voornoemd,
W. J. SWART, *Dijkgraaf*.
J. DE JONG, *Secret.-Ontvanger*.

Openbare Verkooping

— bij inschrijving —

door den ONTVANGER der REGISTRATIE en DOMEINEN te *DELFT*, op **Dinsdag den 15 Juli 1884** en zoo noodig op den volgenden dag, des vóórmiddags telkens ten 10 ure, in het »*Hotel Labrechts*" (voorheen »*Hotel Schaap*"), achter het Stadhuis te *Delft*, van buiten dienst gesteld:

Militaire, Hospitaal-, Kampements- en andere Goederen, voorhanden te Delft, als:

IJzeren Mortieren, Mortierstoelen, Brandbluschmiddelen, verschillende Metalen, verschillende Werktuigen, Loder, Houten Kribben, oud Paardenhaar, Dekens, Bedzakken, Bedlakens en onderscheidene andere voorwerpen.

De verkaveling koast met eenige inlichtingen, den verkoop betreffende, voor in de verkoopsnotitien, die op franco aanvrage, gratis te bekomen zijn ten kantore van den voornoemden Ontvanger, alwaar de voorwaarden ter lezing liggen en nadere inlichtingen te bekomen zijn.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Provincie ZUID-HOLLAND.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 14den Juli 1884**, des voormiddags te 11½ uren, zal onder nadere goedkeuring, door den Voorzitter of een der Leden van het College van Gedeputeerde Staten der Provincie *Zuid-Holland*, en in bijzijn van den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, aan het Provincieal Bestuur te *'s Gravenhage*, worden **aanbesteed**:

- *a.* **Het verbeteren van het bestaande vaarwater door de Buitenwatersloot en de Hoornsche vaart nabij Delft, tusschen de brug aan „den Bolk" en de brug in het gehucht „den Hoorn", in twee perceelen.**
- *b.* **Het verrichten van eenig baggerwerk in de vaart van de brug in het gehucht „den Hoorn" naar Vlaardingen en het veranderen van eenige bruggen over die vaart, in drie perceelen en in massa der perceelen 2 en 3.**
- *c.* **Het verbeteren der brug over de Hoornsche vaart in het gehucht „den Hoorn".**

De aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving, overeenkomstig de in de bestekken aangegeven wijze.

De bestekken liggen ter lezing aan het lokaal van het Provincieal Bestuur van *Zuid-Holland* te *'s Gravenhage*, en zijn voorts, op *franco* aanvrage, tegen betaling der kosten, te bekomen bij de Boekhandelaars GEBROEDERS VAN CLEEF, Spui n°. 28*a*, te *'s Gravenhage* en door hunne tusschenkomst in de voornaamste gemeenten des Rijks.

Nadere inlichtingen, ook omtrent de kosten der besteding, zijn te bekomen bij den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, J. VAN DER VEGT, te *'s Gravenhage*, terwijl aanwijzing in loco zal plaats hebben op Woensdag 9 Juli te voren, aanvangende te *Delft* des morgens te 9¾ uur.

De Gedeputeerde Staten der provincie Zuid-Holland,
FOCK, *Voorzitter*.
F. TAVENRAAT, *Griffier*.

Maatschappij tot Exploitatie

VAN

Staatsspoorwegen.

VERNIEUWINGSFONDS.

VERKOOP van ongeveer 6000 ton oude ijzeren **Spoorstaven, Lasch-** en **Eindplaten, Schroef-** en **Haakbouten** enz. in perceelen naar keuze der koopers.

De voorwaarden als ook inlichtingen zijn van af 20 Juli 1884 te verkrijgen aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, Moreelse Laan, *Utrecht* en aan de bureaux der Sectie-Ingenieurs te *Groningen*, *Meppel*, *Zutfen*, *Nijmegen*, *Rotterdam*, *Breda* en *Venlo*.

De voorwaarden worden op franco aanvrage, na 20 Juli 1884, toegezonden.

Inschrijvingen vóór 12 Augustus 1884, 2 uur namiddag, aan genoemd Centraalbureau te *Utrecht*.

Utrecht, den 23ste Juni 1884.

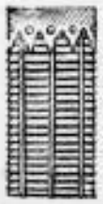

A. P. DE VRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdergracht N°. 22, Amsterdam.
Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN**, uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**
Monsters en prijscourant franco en gratis.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.

EIGENAARS van BAZALTGROEVEN

in RIJNPRUISSEN.

Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.

Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

HOUTCEMENTDAKEN.

Echt **Häusler'sche.** Inlichtingen bij

C. F. BEER, *Rapen.*

Polderwagens en Tonmolens.

Steeds voorradig versche en solide **Polderwagens** en **Tonmolens** tegen *concurreerende prijzen.*

Aanvide o/d. Lek.

CORST^n VERHEIJ Wzn.

H. H. Architecten en Bouwkundigen

worden opmerkzaam gemaakt op mijne Reproductie **PHOTO-LITHOGRAPHIE**; alle **Bouwkundige Teekeningen,** in zwarte lijnen geteekend, worden door deze methode, hetzij in dezelfden of in een verkleinden maatstaf vervaardigd, waardoor dezelve niet alleen zeer spoedig maar ook zeer accuraat en in billijken prijs worden geleverd. Ook Heeren Boekhandelaren worden hierop attent gemaakt, terwijl het zeer geschikt is voor de uitgave van **Geïllustreerde Boekwerken.**

Met achting, UEd. Dr. Dienaar,

A. KROON.

Photo-Lithograaf en Steendrukkerij, Reguliersdwarsstraat N°. 33, Amsterdam.

Neuchâtel Asphalte Company L^td. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend. Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. | **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. | **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**

Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**

Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL

DE JONGH & C°.

Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen-** en **Tegelvormmachines, IJzeren Kap-** en **Brugconstructiën** enz.

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk**, enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.
G. J. THIEME.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

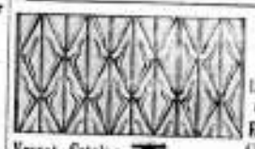

Vraagt Catalog. NEDERL. **Van der Linden & Co.** VERZINKFABRIEK, *Dordrecht.*
Langers, IJzeren Bakes, en Zijdekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Girters, enz. enz.
Galv. op LOON Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

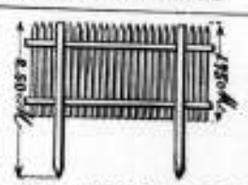

J. & D. VAN DER POT,
ROTTERDAM.
GEKYANISEERD ROTVRIJ
RASTER- en ander HOUTWERK,
in alle op te geven maten, tot 10.25 M².
niet vatbaar voor de Champion en uitterst langzaam brandend.
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT
en verder TIMMERHOUT,
Vlot- en Slijpdeelen enz.
Prima PORTLAND-CEMENT,
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in wichtboudende Vaten van 180 Kilo en Zakken van 70 Kilo,
niet vervalscht met **hoogovenslakken, kalksteen** of dergelijke bijmengingen.
HYDRAULISCHE en andere KALK,
per Wagon of Scheepsladung.
Chemisch bereide Verf,
OLIEBIJTSELS, VERNISSEN en ALBASTINE
uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s Hage.*
HARDSTEEN.
NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA-ZANDSTEEN.
uit de groeven van
Staudernheimer. Breitenheimer. Udelfanger. Bentheimer. Cordeler. Wexemer. Roode Kylthaler enz. La Rochette.
Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.
ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

TERRA-COTTA-FABRIEK
gevestigd te ZEIST (sedert 1835),
BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.
Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde
bij het Paleis voor Volksvlijt.
Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel-** en **Profielsteen**, Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir-** en **Mosaiktegels**, alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen elke concurrentie.
Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.
Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek der H.H. OZINGA en VLASKAMP is in onze Magazijnen dagelijks ter besichtiging voorhanden.
GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bremer VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**
MARTIN & Co.,
Achteroosteinde, AMSTERDAM.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **elfde** aflevering van:
Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL,
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.
Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij inteekening in 12 afleveringen à ƒ 1.75.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

NEGENTIENDE JAARGANG N°. 28. ZATERDAG 12 JULI 1884.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jlz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag: voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen. Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

(A. et A.) DE EXCURSIE NAAR HOORN.

Toen Zondagmorgen de deelnemers aan de jaarlijksche excursie zich aan de Nieuwebrug aan boord van de gereedliggende stoomboot begaven, was de hemel zeer betrokken, en af-en-toe bevochtigde een regenbui het dorstige aardrijk. De meeste leden hadden dan ook niet veel verwachting van den dag die volgen zou, al uitten enkelen de hoop, dat de buien wel zouden overdrijven. Welgemoed vertrok men echter, en weldra bevond men zich op de Zuiderzee.

Ter hoogte van Marken gekomen, zei de kapitein, dat er beter weer in aantocht was, want dat de wind ruimde, en zijn voorspelling werd bewaarheid, want toen de boot aan het hoofd te Hoorn kwam, was de hemel volkomen helder.

Op de landingsplaats zag men de heeren Brouwer en Rijkhoek, leden des Genootschaps te Hoorn, die zich welwillend ter beschikking stelden om den Amsterdamschen medeleden tot geleide te verstrekken. De heer G. van Arkel, die tot zijn leedwezen niet aan de excursie kon deelnemen, had echter een zeer uitvoerige beschrijving van vele gebouwen gezonden, die bij het samenstellen van dit verslag van zeer veel nut was.

Het eerst werd in oogenschouw genomen de Hoofdtoren, in 1532 gebouwd, en oorspronkelijk deel uitmakende van de Hoornsche vestingwerken. De naar de zee gekeerde zijde is halfrond in plattegrond; de landzijde vertoont een hoogen topgevel, waarvan het bovendeel in 1651 veranderd is, terwijl toen ook het klokketorentje op het dak geplaatst werd. Aan de Noordzijde bevindt zich een traptoren en zoowel de vóór- als de achterzijde van het gebouw prijken met het wapen der stad, een veld van zilver, beladen met een hoorn van keel, en als tenant een eenhoorn.

Niet ver van den Hoofdtoren aan den Binnenluiendijk bezag men een huis, uit den aanvang van de XVIIe eeuw, dat, hoewel zijn topgevel missende, toch nog een rijkbesneden onderpui heeft, en daarbij fraaie eikenhouten betimmeringen en goede oud-Delftsche tegels in het inwendige vertoont.

Langs een dichtbelommerden weg begaven de leden zich nu naar de Oosterpoort, in 1578 voltooid. Het wachthuis, dat in 1601 erop gebouwd werd, maakt met de poort een schilderachtig geheel. De gevel aan de stadszijde is afwisselend in lagen van baksteen en bergsteen opgetrokken, doch de gevel aan de buitenzijde is rijker, en vertoont fijn bewerkte nissen en cartouches.

Het gebouw is van Rijkswege gerestaureerd, en wordt goed onderhouden.

Langs de *Oost* voortwandelende, zag men aan de Slapershaven dichtbij de plaats, waar eertijds de Gevangenpoort stond, de zoogenaamde huizen van Bossu, die hoewel zeer vervallen en ten deele gemoderniseerd, toch nog vele goede motieven uit de XVIe en XVIIe eeuw te zien geven. In een gekleurd basrelief, dat zich over alle huizen uitstrekt, ziet men den slag op de Zuiderzee, 11 October 1573, toen Bossu gevangengenomen werd, om eerst in 1576 op vrije voeten gesteld te worden.

Verderop de *Oost* bezagen de deelnemers de Oosterkerk, die vóór de hervorming een kapel was, aan St.-Antonie gewijd, en oorspronkelijk in Gothische vormen was opgetrokken. De stichting valt omstreeks 1450, doch nadat de kapel in 1519, 1547 en ook later nog aanmerkelijk verbeterd en uitgebreid was, werd in 1600 de toren op het kruis gebouwd, en in 1615 de tegenwoordige voorgevel opgetrokken.

Hoewel er geen zekerheid van bestaat, is het toch zeer waarschijnlijk, dat het plan voor dezen gevel van den vermaarden Amsterdamschen bouwmeester Hendrick de Keijser afkomstig is, daar tal van bijzonderheden een treffende overeenkomst vertoonen met de van 1604—1614 gebouwde Zuiderkerk te Amsterdam. Dat De Keijser's talenten in Hoorn gewaardeerd werden, blijkt daaruit, dat in 1601 het grafteeken van Dr. Pieter Hoogerbeets, in de Groote Kerk, door dien kunstenaar gemaakt werd.

Het inwendige van de Oosterkerk vertoont een geschilderd glas, blijkens een opschrift, uit 1620, en voorstellende den slag bij Gibraltar. Eenige fraai gesneden eikenhouten banken zijn met een laag *eikenhoutverf* bedekt, aan welk lot ook een zeer eigenaardige XVIIe-eeuwsche wenteltrap, die naar de bekapping voert, niet ontkomen is.

De toren op het kruis heeft veel overeenkomst met de torens, in de tweede helft der XVIe eeuw te Amsterdam, Haarlem enz. gebouwd. Zeer karakteristiek is ook de als uithangbord behandelde wijzerplaat van het uurwerk.

Langs tal van interessante gevels of gevelfragmenten, waarbij vooral die van den heer P. Best uitmuntte, bereikte men het Postkantoor, onlangs naar de plans van den architect Peters gebouwd, en als baksteen-architectuur behandeld. Al kan men niet zeggen, dat de ontwerper zich zeer gevoelig betoond heeft voor de schoone Hoornsche architectuur der XVIIe eeuw, toch „vlockt" dit moderne bouwwerk niet zoo tegen zijn omgeving als dit op andere plaatsen dikwijls het geval is.

De *Oost* volgende, kwam het gezelschap nu aan den *Rooden Steen*, ook wel de *Kaasmarkt* genoemd. Dit plein, waarop de vier hoofdstraten van Hoorn uitkomen, prijkte eertijds met drie voorname gebouwen, nl. het Stadhuis, de Vergaderplaats der Gecommitteerde Raden en de Waag, waarvan slechts de beide laatsten nog in wezen zijn, daar het eerste in het laatst der XVIIIe eeuw wegens bouwvalligheid gesloopt werd.

De voorgevel van het gebouw voor Gecommitteerde Raden, dat ook wel Tribunaal geheeten wordt, is in 1631—32 van arduinsteen opgetrokken, doch niet zeer behaaglijk van vorm. Slechts eenige versieringen, rijk gepolychromeerd, en klauwstukken zijn interessant.

Het inwendige is thans deels in gebruik als kantongerecht, als bureau der Staatsspoorwegen en als museum. Wanneer men de plaats overgaat, die door een rijkgesmeed ijzeren hek van 1720 afgesloten is, bereikt men langs eenige trappen de museumlokaliteiten. Hoewel het te prijzen is, dat de stad Hoorn zich aan de bewaring van de herinneringen uit haar glanstijdperk wat laat gelegen zijn, moet men toch erkennen, dat voor dit museum al zeer ongeschikte lokaliteiten gekozen zijn. Gelukkig bestaat er uitzicht, dat hierin verandering komt.

Het museum bevat een rijke eikenhouten betimmering, afkomstig uit het St.-Pietershof, reliefs in zandsteen, afkomstig van de, helaas, gesloopte Koepoort, oude wapenrustingen en wapenen, gildeteekens, en vele schilderijen, waarbij altaarstukken van den, ook als graveur bekenden, XVIe-eeuwschen meester Jacob Cornelisz, zeer fraaie schutters- en regentenstukken door J. A. Rotius, leerling van B. van der Helst en J. de Baen, een prachtig portret van Michiel Adriaanszoon de Ruijter, door F. Bol, een afbeelding van Jan Pieterszoon Koen, enz.

Aan de overzijde van den Rooden Steen bezocht men de Waag, vroeger het eigendom van de Graven van Holland en eerst in 1603 aan de stad Hoorn gekomen en in 1609 in den tegenwoordigen toestand gebracht. De afschuwelijke ijzeren luifel is echter te danken aan den *kunstzin* van den architect, die tijdens zijn langdurig verblijf te Hoorn zoo menig oud gebouw heeft gesloopt of bedorven.

De nieuwe R. K. kerk lag nu aan de beurt bezocht te worden. De indruk, dien dit gebouw maakte, was het onderwerp van veel bespreking. Terwijl sommige leden aan het ontwerp zekere originaliteit niet wilden ontzeggen, vonden andere het in deze omgeving geheel misplaatst. De wijze, waarop de koepel uit de kruisdaken verrijst, vond geen onverdeelde goedkeuring, en ook de twee torens, hoe elegant van vorm overigens, droegen volgens de meesten te zeer een Oostersch karakter, om te Hoorn, waar de Hollandsche Renaissance zoozeer inheemsch is, op hun plaats te zijn. Het inwendige werd meer geprezen, vooral om het schoone lichteffect van den koepel.

De weg naar de nieuwe Protestantsche kerk, gebouwd in de plaats van den door den bliksem getroffen vroegeren tempel, was niet lang, en weldra was men er aangekomen. Ook het uitwendige van deze kerk kon geen onverdeelde goedkeuring vinden. Al achtte men den hier gevolgden stijl meer in overeenstemming met de omgeving, men vond de details te zwaar, en als het ware op de dubbele grootte, waardoor de kerk zeer klein toont. Ook de achtergevel, deels blind, deels met zeer burgerwoonhuisachtige raamkozijnen voorzien, werd niet zeer passend geoordeeld. Het ruime gebruik, dat bij de orneering van het uitwendige van kogels gemaakt is, gaf veel stof tot hilariteit, terwijl ook het feit, dat men bezig was, een gat in den torenmuur te breken, omdat er een klok moest aangebracht worden en er niet op een hijschgat gerekend was, de leden in den waan bracht dat zij te Kampen waren.

Het inwendige van de kerk maakte een rustigen indruk, en het spreekgestoelte, zoowel als het doophek, verrieden een bekwame hand. Minder eenstemmig was men over het plafond, dat uit licht geolied hout bestaat en op marmeren zuilen met bronzen kapiteelen rust. Het vergankelijke van het hout scheen in tegenspraak met de duurzaamheid van het marmer.

De poortjes van het Oudevrouwenhuis en van het Gasthuis werden nu bezichtigd. Het poortje van het Gasthuis van 1585 verraadt overeenkomst invorm en met de Oosterpoort; bij dat van het Oudevrouwenhuis zien wij echter grooter rijkdom, en in de scharnieren om de halve kolommen reeds een zucht naar realisme.

Westelijk van de kerk staat het voormalig St.-Jansgasthuis, in 1563 gebouwd, en thans dienende als kleedermagazijn. Opmerkelijk zijn daarbij de frontons boven de kruiskozijnen, de fantastische relieffiguren op de geveltrappen, en het geheel ontbreken van een as.

Men bezocht nu het voormalig Staten-logement, thans Stadhuis, welks fraaie berg- en baksteengevel van 1613 dateert. Het was vroeger een deel van het Hieronimiter-klooster, en staat op den hoek van de Nieuwstraat en Nieuwesteeg. Het fraaiste vertrek van dit gebouw is de voormalige eetzaal van Gecommitteerde Raden, waar in een prachtige lijst, voorzien van de wapens der zeven steden en van het Noorderkwartier, krijgs- en scheeps-gereedschap, een schilderij prijkt, voorstellende den slag van Bossu. Ook de beroemde beker van Bossu werd den leden getoond.

Het St.-Pietershof werd nu bezocht. Dit werd in 1617 gebouwd, doch de gevels werden later veranderd. Behalve een poortje aan de noordzijde, is ook bezienswaardig de binnenplaats, waar het niet aan pikante lichteffecten ontbreekt.

Ten slotte toog men naar de Noorderkerk, die uit drie even hooge schepen, een kruisschip en koor bestaat. Vroeger was deze kerk aan St.-Maria gewijd; zij werd in 1426 gesticht. Boven den ingang is op zeer plastische wijze een voorstelling van de Dood aangebracht. De kerk bevat een fraaien XVIIe-eeuwschen preekstoel, een goed doophek, eenige eikenhouten betimmeringen, waarbij het wapen van Hoorn tusschen de woorden *wilt* en *'t woordt* is aangebracht, wat dus beduidt

„Wilt hooren 't woordt."

Na een zoo welbesteden dag kreeg men behoefte aan wat verfrissching, en weldra zaten de deelnemers gezellig in de sociëteit bijeen.

Een vriendschappelijk maal, waarbij het niet aan toosten en muziek ontbrak, volgde, en tegen acht uren toog men in opgewekte stemming naar het station, om zich naar Purmerend te begeven; hier lag een boot gereed, die de leden naar Amsterdam overvoerde, waar zij, na een aangenamen tocht bij maneschijn, te 11 uren weder aankwamen. De vijfde excursie heeft weder bij allen, die eraan deelnamen, de aangenaamste herinneringen nagelaten. In het bijzonder past hier een woord van dank aan de heeren Brouwer en Rijkhoek, die niets verzuimden om het hun medeleden te Hoorn zoo aangenaam mogelijk te maken.

(A. et A.) DE NIEUWE KERK TE DELFT OP 10 JULI.

Het was voorzeker een gelukkig denkbeeld van hen, die de verdiensten van onzen Prins Willem I op rechten prijs stellen, den dag op waardige wijze te herdenken, waarop hij vóór 300 jaren door de hand eens sluipmoordenaars het vaderland ontviel.

Dat het geen *feest*dag kon zijn, lag in den aard der zaak; het ernstige karakter, eraan gegeven, was oorzaak, dat het overlijden van onzen Kroonprins geen beletsel was den herinneringsdag te vieren.

De kerkvoogden der Nieuwe Kerk hadden dan ook onvoorwaardelijk erin toegestemd, om hun gebouw voor het vastgestelde doel af te staan, te meer daar eene herdenking als deze, moeilijk op beter te kiezen plaats kon geschieden dan op het graf van den Oranjevorst.

Het programma, eenige dagen te voren verschenen, prijkt met een titelblad van de hand des heeren K. Sluiterman, dat in het midden den genius der Vrijheid vertoont, als symbool in de eene hand een verbroken keten en in de andere eene speer met vrijheidshoed omhoog houdende, met het devies van den Prins: „Saevis tranquillus in undis", als onderschrift. Jammer dat de penteekening door de verkleinde photolithografische reproductie nogal geleden heeft.

Het ligt niet op onzen weg de uitvoering der in dit programma vermelde muziekstukken te bespreken; de dagbladen hebben op dit punt den lezer reeds genoeg op de hoogte gebracht. Het zij voldoende te vermelden, dat alles uitstekend van stapel liep.

De Afdeeling der Regelingscommissie voor het decoratieve gedeelte werd door den heer Le Comte geleid, die voor de uitvoering eenige van de beste krachten verzamelde, met den heer A. F. Gips aan het hoofd. Op zich zelf beloofde deze regeling reeds iets, want, hoe dikwijls dergelijke decoraties aangebracht worden, zelden wordt het aan goede handen toevertrouwd.

Het valt niet te ontkennen, dat het moeilijk is eene decoratie aan te brengen, die zoo noodzakelijk in overeenstemming moet zijn met het gebouw niet alleen, maar ook met de vele en velerlei omstandigheden waarin men verkeert; geen wonder dus, dat de verwachtingen hoog gespannen waren. De uitkomst evenwel heeft ze overtroffen.

Bij het binnentreden van het gebouw bracht als 't ware de zwarte looper, die van den ingang door het ontruimde middelschip gelegd was, ons naar het koor, dat als bewaarplaats van het stoffelijk overschot des Prinsen op rijke doch deftige wijze versierd was. Door het wegnemen der onooglijke gaskronen kon men een onbevangen blik op het geheel werpen. Boven het monument, een meesterstuk van onzen grooten Hendrik de Keijser, ontwaarde men al dadelijk de rijke cartouche, waarop het wapen van den Zwijger in de juiste heraldische kleuren geschilderd was met helm, cimier, lambrequin enz.; de draperie, die het omgaf, was met zwart gaas bedekt als teeken van den rouw, waarin het Oranjehuis gedompeld is.

Aan weerszijden bevonden zich in de boogopeningen de wapens van Hessen, Nassau, Stolberg en Koninicx, terwijl in de acht overige grootere boogopeningen ruitvormige cartouches waren aangebracht, waarop de wapens prijkten van de zeven vereenigde provinciën en dat van Delft als pendant van het Hollandsche wapen.

De wapenschilden, op elegante wijze van kolom tot kolom door koorden vereenigd, vormden een rijken gordel om het monument.

De kolommen zelf waren met gelmiteerde 14de-eeuwsche tapijten omhangen, in den trant van die in de St.-Bavokerk te Haarlem, die om den andere een rood en blauw fond hadden en, met den klimmenden leeuw en den oranjetak als ornement, het innige verband van Oranje met Holland symboliseerden.

Deze laatste versiering werkte in hooge mate mede om het ernstige karakter van het geheel te doen uitkomen, wat nog vermeerderd werd door de geïmiteerde gele damasten, die, voor de ramen van den kooromgang gehangen, het licht temperden en tevens een aangenamen achtergrond vormden.

Last not least valt nog melding te maken van de vijf versieringen, boven het koor aangebracht in de ruim zeven meter hooge vakken. Recht voor ons, drie op meer dan dubbele levensgrootte geschilderde vrouwenfiguren, in den trant van fresco's behandeld; de middelste met beide handen een lauwerkrans reikende en de twee nevenfiguren, de Godsdienst en de Vrede voorstellende, mogen voorzeker op den naam van decoratieve kunstwerken aanspraak maken; zelden zag men iets zoo flink en juist uitgevoerd. Aan weerszijden hiervan bevond zich een kandelaber met brandend altaar en de laatste regels van het oude Wilhelmus:

Den vaderlant getrouwe
Blijf ick tot in den doedt.

Wij wenschen den heer Gips geluk met deze uiterst geslaagde onderneming en houden ons verzekerd, dat velen, bij het zien van deze decoratie, de verdiensten ervan op hare juiste waarde zullen geschat hebben.

Delft, Juli '84. M. D. J.

(A. et A.) INGEZONDEN.

DE FONTEIN TE GRONINGEN.

De heer Van Grieken geeft aan het laatste gedeelte van zijn jongste schrijven in deze zaak duidelijk te kennen, dat zijn voornaamste grief is, dat de Jury het plan „La Silhouette" (Evers) boven „Spes" (Gebr. Geefs) heeft gesteld. De uitdrukking: „Zeker is het, dat in *Spes* eene poëtische gedachte ten grondslag ligt, en dit cachet maakt dat ontwerp tot een kunstwerk", geeft daarvan blijk, want de schijn ontstaat nu, alsof aan „La Silhouette" eene poëtische gedachte ontbreekt. Liever leg ik mij dan neer bij de eigenaardige omschrijving, welke door den heer Egenberger dienaangaande is gegeven, waar hij zegt: „*La Silhouette* zou ik *een lierzang* willen noemen, terwijl *Spes* meer *een heldendicht* is."

Doch terzake. Volgens den heer Van Grieken bevat het bekroonde ontwerp „architectonische onmogelijkheden". Die „onmogelijkheden" bestaan hierin, dat de voeting, voorzooveel de rustieke blokken betreft, met enkele lagen ± 50 c.M. (niet 75 c.M.) kon verhoogd worden. De bekkens rijzen dan ook natuurlijk. Voorts, „dat de bovenbouw door den ontwerper van steen is gedacht" — dit is niet juist. De ontwerper heeft *een gedeelte* van den bovenbouw in steen gedacht; de Jury gaf „den wensch" te kennen, ook dàt gedeelte in brons te doen uitvoeren. „Zoowel om practische als esthetische redenen vond de Jury dit echter [de bedoeling van den ontwerper] onbestaanbaar" — zoo schrijft de heer Van Grieken; doch de Jury heeft een dergelijke uitdrukking niet gebezigd. Alleen de welverklaarbare voorliefde voor *Spes* kan hier wederom de reden zijn van des heeren Van Grieken's onjuiste opmerking. Maar nog duidelijker komt dit uit, waar over de vier „hoekfiguurtjes" gesproken wordt. Kinderfiguren à cheval plaatsen is, volgens den heer Van Grieken, „een onmogelijke stand". Zóó beschouwd is het te begrijpen, dat de heer Van Grieken het dekstuk eene breedte geeft van 58 c.M., terwijl het slechts 45 c.M. bedraagt.

Maar er is nog meer. De heer Van Grieken schrijft:

„De opening van de gebogen baldakijn-portieken bedraagt 0.88 M. bij 2.25 M., waardoor, volgens de algemeen aangenomen regelen der kunst, bij dezen bouwstijl een veel te gerekte vorm ontstaat." — *Volgens de algemeen aangenomen regelen der kunst* — moeten wij hier soms denken aan „de ruitjes van Dr. Fock"? De heer Moolenaar schreef daaromtrent in het Maandblaadje van de Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst, zeer terecht: „Wij vinden de opmerking over de verhouding der baldakijn-portieken minstens zeer gezocht en wij zouden willen vragen, welke regelen der kunst de heer Van Grieken bedoelt, die in een dergelijk geval algemeen zijn aangenomen. Ons dunkt, dat juist de voor den heer Van Grieken op de teekening schijnbaar gerekte vorm, met het oog op de hoogte van het monument en op de plaats waar het gedacht is, aan het esthetisch effect zeer ten goede zal komen."

Wat de laatste opmerking over den „troonhemel" betreft, de onjuistheid hiervan kan gemakkelijk weerlegd worden, om de eenvoudige reden dat het ontwerp geen troonhemel heeft.

Wij zouden zoo nog lang heen-en-weer kunnen praten, en zonder dat de meeste lezers van *De Opmerker* de juistheid van beider opmerkingen konden nagaan. 't Is daarom beter, de belangstellenden elders met de ontwerpen zelf in kennis te stellen. De geheele collectie zal daartoe bezwaarlijk weder kunnen worden bijeengebracht, maar een groot deel zeker, en *prijs* en *premie* in elk geval. Het Bestuur van „Architectura et Amicitia" te Amsterdam zal dan zeker wel zorgdragen, dat de toegang voor ieder belangstellende te bekomen is.

Ten slotte nog iets. Daar lees ik in het vorig nommer van *De Opmerker* een stukje van den heer J. Wolbers. Ik ben daar waarlijk mee verlegen. Ik heb het voorrecht den heer Wolbers persoonlijk te kennen, en weet, dat hij niet zoo kwaad is, als uit dat schrijven zoude zijn op te maken. Vandaar dat ik het er maar bij zal laten, met hem mijne beleefde groeten te zenden.

Gisteren sprak ik iemand, wiens broeder tot een der inzenders behoorde van de ontwerpen van de fontein (hij zeide mij dit), en deze voegde mij toe: „Mijn broer is voornemens een stuk te schrijven tegen uw critiek — hij zegt dat uw geschrijf een jong kunstenaar ontmoedigt, zonder reden." — Is uw broer een jong kunstenaar? vroeg ik. — „Jong direct niet, en kunstenaar in de groote beteekenis van het woord ..... dat ook niet, maar daarom mag hij het toch wel voor dergelijke lui opnemen!"

Ik hoop daarvoor gespaard te blijven, want inderdaad: de beantwoording van al dergelijk geschrijf kost mij te veel tijd.

Over mijne critiek heb ik met een aantal architecten en andere kunstenaars gesproken, en hun antwoord was vrij algemeen: „Wat ge geschreven hebt is juist, hier en daar wat àl te kort voor het vele dat te bezien was, maar in hoofdzaken juist. De *toon* van uw critiek is echter wat afstootend, en dàt heeft ontevredenheid verwekt."

Zou ook den heer Wolbers de *toon* alleen onaangenaam zijn?

JOAN A. NIEUWENHUIS.

DE KUNST IN JAPAN.

In den loop van het vorige jaar kwam bij A. Quantin te Parijs een boek- en plaatwerk uit, getiteld: „L'art japonais" door Louis Gonse. De bedoeling van den schrijver met de uitgave van dit werk was hoofdzakelijk, het publiek volkomen te genezen van de verkeerde voorstellingen, die het zich veelal over Japan en zijne kunstvoortbrengselen maakt. De verschillende internationale tentoonstellingen, en niet het minst die in het vorige jaar te Amsterdam gehouden, hebben reeds in groote mate bijgedragen om ons de Japansche kunstvoortbrengselen naar waarde te doen schatten, om ons te doen zien, dat die kunstvoortbrengselen geenszins tot het gebied der rariteiten moeten gerangschikt worden. Dat het groote Europeesche publiek, tot voor korten tijd geleden, een Japansch voorwerp in 't algemeen met een curiositeit of rariteit gelijkstelde, kwam hoofdzakelijk doordat men, tot aan de groote Japansche revolutie van 1868, niet veel meer dan middelmatige voortbrengselen te zien kreeg. De oude Oostindische Compagnie en later de Nederlandsche Handelmaatschappij, tot aan 1868 hoofdzakelijk de eenige bemiddelaars tusschen Japan en Europa, hebben in de jaren van hun makelaarschap, de Westersche markten voor het grootste gedeelte met de grilligste en vreemdsoortigste producten van Japansche kunstnijverheid voorzien.

Onder die voortbrengselen, gedurende een paar eeuwen in Europa ter markt gebracht, kwamen — niemand zal het ontkennen — ook zeer veel verdienstelijke voorwerpen voor (om maar iets te noemen, de voortbrengselen van de plateelbakkerij), maar de hoogte, waartoe de Japansche kunst in den loop der eeuwen zich verhief als zij voor de inheemsche aristocratie werkte, gaven zij in de verste verte niet weder. Na 1868 werd dit anders: door het openstellen van Japan ook voor het overig Europa, kwamen meer bevoegde kunstkenners dan de ambtenaren der Compagnie met het Japansche leven in aanraking, en drong men meer en meer in het wezen en in de geschiedenis van dit gedeelte der Oostersche kunstwereld door. Daardoor eerst kwam de meerderheid der Japansche kunst boven de overige Oostersche kunstuitingen ten volle aan het licht, en leerde men het groote decoratievermogen der Japanners naar waarde schatten. Men kwam tot de wetenschap, dat de Japansche kunst onder de Oostersche dezelfde plaats inneemt, als de Fransche onder de Westersche kunsten. Wie herinnert zich niet het genot, dat de beschouwing der Japansche Afdeeling op de Amsterdamsche tentoonstelling ons verschafte? Wie heeft niet met opgetogenheid die bronzen en aardewerken, die verlakte voorwerpen enz. gezien en bewonderd? Ieder heeft op die tentoonstelling kunnen ontdekken, dat de Japanners geboren decorateurs zijn, dat hunne opvatting daarin naïef en uiterst verfijnd is, en dat zij als coloristen hun weerga niet hebben.

Vreemde of dood-gewone motieven worden met een enkelen, zekeren trek door hen los neergeworpen. Maar toch met welk een berekening is juist die lijn, juist die kleur gekozen! Zóó alleen, zooals het daar door hen is weergegeven, tintelt het van leven en humor. En dan wat een techniek! wat een wonderbare vaardigheid der handen blinkt ons uit al die Japansche voortbrengselen tegen; van zoo iets konden onze beste kunsthandwerkslieden zich geen denkbeeld maken, en 't deed hen verbaasd staan.

Gonse geeft zich in zijn werk veel moeite, de historische ontwikkeling der Japansche schilderkunst na te gaan. De meeste Japanners, zelfs de meer eenvoudige, versieren hunne woningen met zoogenaamde Kakemonos-schilderijen op zijde of papier, die men gewoonlijk oprolt, en alleen bij bezoek of bij feesten uitgerold aan den wand gehangen worden.

Van de 9e eeuw af is er een breede rij van schilders, die deze Kakemonos penseelden. In de 15e eeuw worden de vaste lijnen van die Japansche schilderschool als 'tware bepaald. Twee groote stroomingen loopen naast elkander tot in het midden der 18e eeuw: de keizerlijke school van Fosu, echt Japansch en zuiver nationaal, en de school van Kano, die meer Chineesche invloeden in zich opnam, doch later ook meer inheemsch werd. Als schilders van den lateren tijd heeft men Sosen als een voortreffelijk dierenschilder, Shiountshio en Toyokouni verrukkelijke coloristen, Yosai de dichterschilder, Hiroshighé de landschapschilder en Hokonsaï de grootste schilder van het Japansche leven. Hokonsaï, die van 1760 tot 1849 leefde, bekroont de ontwikkeling der Japansche schilderkunst. Hij is de schitterendste van een opeenvolgende rij schilders van 10 eeuwen. Op duizenderlei wijze heeft hij Kakemonos voor de Japansche maatschappij geleverd; zijn werk is een encyclopedie van het levend Japan. Het boek van Gonse nu is vol van al die motieven van Hokonsaï: allerlei typen en tooneelen van het volksleven worden ons naar Hokonsaï's schetsen meegedeeld, schetsen en teekeningen, welke ons dikwijls aan die van Gavarni doen denken. Evenals deze Franschman heeft hij kracht en bevalligheid, benevens een onuitputtelijken voorraad en verscheidenheid van motieven. Men ziet bij hem, evenals bij al de Japansche teekenaars, de figuren bijna altijd in volle actie en beweging; dat kromt zich den rug, dat lacht, dat danst, dat vecht, dat maakt muziek, — in één woord, dat leeft.

Alwat het oog van den schilder in Japan heeft aanschouwd, wordt met de snelheid der vleugelen weergegeven. De hand is zoo zuiver, zoo zeker, dat er van inspanning haast nooit sprake kan zijn; de tafereelen zijn als 't ware spelend ontstaan. Hokonsaï zelf is nooit de man geweest der grooten; hij kwam voort uit het volk, en heeft gewerkt als hij zijn kost moest verdienen. Hij was wel een weinig „bohémien" en is eerst op 't laatst van zijn leven de beroemde man geworden. Hij zelf is zijn leven lang arm gebleven, daar zijn talent eerst na zijn dood door de grooten werd gewaardeerd; en thans wordt elk zijner croquis met goud betaald.

Behalve de schilderkunst der Japanners worden ook de andere kunsten door Gonse behandeld en beoordeeld.

Na een korten blik op de architectuur in Japan te hebben geslagen, hoofdzakelijk een houtarchitectuur, waarbij slechts op twee zaken wordt gelet: de pittoreske plaatsing van het huis en de decoratie, gaat Gonse de beeldhouwkunst in Japan ons voorstellen. Hij spreekt over de Japansche bronzen. Door de verzameling van Cernuschi is vooral in de laatste tijden meer bijzonder de aandacht aan dien tak van hun kunst gewijd.

Toen Cernuschi, na zijn reis door Japan, te Parijs terugkwam met den overvloed van bronzen voorwerpen, die hij thans beloofd heeft aan de stad Parijs te vermaken; toen hij daarop de bronzen kunstwerken van Seïmin, van Fôoun, van Teyis en van zooveel anderen tentoonstelde, kwamen natuurlijk in het kunstlievend Parijs de bekwaamste kenners de collectie opnemen. Barbedienne, een der eersten op dat gebied in Europa, moest erkennen, dat de Japansche kunstenaars hem in vele opzichten nog de baas waren, en er voor hem uit de studie dezer Oostersche voortbrengselen nog veel te leeren valt, om zijn eigen werk volkomener of liever volmaakter te krijgen. Vooral in de 17de en 18de eeuw stonden in Japan de groote meesters in het brons op. De eerste onder hen is wel Seïmin, de Benvenuto Cellini in het bewerken der schildpadden. Hij, die niet hier of daar één dezer bronzen schaaldieren van den grooten meester gezien heeft, kan zich geen voorstelling maken, hoever het weergeven der natuur in brons kan gaan. Het is vooral de dierenwereld, die de Japanners bij het bewerken van brons heeft aangetrokken. Hier heeft men een kat of hond, ginds weer een krab of een roofvogel, daar weer een valk op een rots of een schreeuwende gans, die u bewondering afdwingen, om de meesterlijke techniek waarvan zij allen getuigen.

Gonse geeft in deel II, bladz. 66, op 1/5 der ware grootte een ets van een draak van Fôoun, een waar meesterstuk van bronsarbeid.

Als afbeeldingen van de menschelijke figuur mag vooral genoemd worden het beeld van Bankouroubé, den weldoener van zijn volk, dat in 1783 levensgroot gegoten werd. Hij is genomen als een zittend bejaard man; het eene been hangt neder; hij houdt zijn stok in de hand; de uitdrukking van het gelaat is kalm en eenigszins droevig. De beschouwing van dit beeld voert ons als vanzelf tot de studie van het grootste beeld in brons, dat door hen ooit gegoten is, n.m. het beeld van Bouddha, dat in den tempel van Nara omstreeks het jaar 789 van onzen jaarkring is geplaatst.

De god zit op de lotusbloem; hij is als verzonken in overdenking van het absolute; de rechterhand is open opgeheven, de linkerhand uitgestrekt op de knieën. De plooien van het afhangend kleed zijn breed en golvend; de bouw van het lichaam is streng correct. Over het geheel ligt een kalmte, een eenigszins droomerige ernst, nog verhoogd door het gebaar van de opgeheven hand, die het volk schijnt te zegenen. Men zal zich van het kolossale van dit beeld een denkbeeld kunnen vormen, als men weet, dat het ongeveer 30 meter hoog is en 450,000 kilogram weegt.

Daar de Japanners bijna geen steen of marmer te hunner beschikking hadden of gebruikten (het meerendeel hunner huizen is van hout), vertegenwoordigen hunne bronzen voorwerpen de zoogenaamde Japansche plastiek. Van het nietigste, onbeduidendste voorwerp tot aan het hoogste en belangrijkste is door hen in brons weergegeven, en alles met de meeste zorg en liefde behandeld. Een door den visscher in de zee smadelijk weggeworpen biezen kortje, waarin een kreeft haar verblijf heeft gevonden, wordt (door hen in brons verwerkt) een kleinood van den hoogsten prijs. Hun kleinere beelden doen, volgens Gonse II, p. 66, soms wat den vorm betreft aan die van Tanagra denken.

Op dezelfde volkomen wijze als de Japanners het brons bewerken, bearbeiden zij ook het metaal. Wij hebben hierbij voornamelijk op het oog de Japansche sabels, en dan wel, als onderdeel daarvan, de zoogenaamde garde, die als stootplaat de hand moet beschermen. Op die metalen „garde" worden op de fijnste wijze alle mogelijke voorstellingen geciseleerd. Een studie dier „gardes" is een studie der Japansche ciseleerkunst. Het werk van Gonse geeft in verschillende heliogravures de voortreffelijkste van die stootplaten weder. Het is niet mogelijk de gratie en het volmaakte cachet van dien Japanschen arbeid te beschrijven: het émail is daarin door hen tot den hoogsten luister gebracht. Van tijd tot tijd worden die „gardes" ook door den kunstenaar à jour bewerkt, bijv. in den vorm van tot elkander zwemmende vischen, enz. Dan worden deze dieren op die kleine ronde ruimte weder zoo kunstvol voorgesteld, dat zij de groote moeilijkheid, die de kunstenaar overwonnen heeft, zelfs niet doen vermoeden. Hoe is het mogelijk, vraagt men zich af, in een metaal, dat men slechts zeer langzaam en met kleine, telkens herhaalde slagen moet bewerken, den schijn te verkrijgen en te bewaren van een in volle vrijheid los neergeworpen schets? De Japanners verstonden die kunst, en evenzeer het geheim, om de fijnste schilderij op die metalen stootplaat te ciseleeren. Bloemen, boomen, dieren, figuren, tafereelen enz., alles wordt daarop gevonden. Het schitterendste decoratie-talent komt hier tot zijn recht, en de Japansche kunstenaar is hier eenig. Geen onzer Europeesche werklieden-kunstenaars kan zulk een vereeniging van volmaaktheid in de uitvoering, van smaak en van tact om de grenzen der versiering tot de uiterste spanning uit te zetten, aanwijzen.

Bij de behandeling der sculpture is Gonse alleraardigst in de uitweidingen over het beeldhouwwerk in hout, over de maskers, over zoogenaamde kleine pijpen, en eindelijk over de netzkés, de (meestal ivoren) breloques, die aan een zijden koord vastgehecht, dienen om sommige zaken van dagelijksch gebruik aan den gordel te bevestigen. Die netzkés behooren tot de zeer gezochte sieraden. Op de wonderlijkste wijze hebben de Japanners daarbij weder hunne kunstvaardigheid getoond. De meest uitdrukkingsvolle figuurtjes zijn tot dit doel door hen uit ivoor gesneden.

Het boek van Gonse geeft ten slotte nog drie hoofdstukken over het lakwerk, de geweven stoffen en het zoogenaamde aardewerk. Dat over het lakwerk is natuurlijk het belangrijkste, want het bearbeiden van het lak is altijd de roem der Japanners geweest: het was hun nationale arbeid bij uitnemendheid. Natuurlijk is de incrustatie van het lak, hetzij met ivoor of schildpad of metaal of mozaïck, de zaak van de grootste waarde, en de Japanners munten daarin uit. De reeks van hen, die als beroemde decorateurs der lakken optreden, gaat eenigszins parallel met de Japansche schilderschool. Hun groote schilders bearbeidden tegelijk het lak. In het begin der 18de eeuw hebben vooral de beroemde schilders Korin en Ritsouô de meest oorspronkelijke motieven op die lakken weten te brengen.

Wat de geweven stoffen in Japan betreft, kan men nagaan, dat bij een volk, dat altijd een waren hartstocht voor weelderig sierlijke gewaden bezat, die kunst tot groote volkomenheid moest ontwikkelen. Uit dit oogpunt is het belangrijkste een klein onderdeel der zijden stoffen, namelijk de foukousa's. De foukousa is een vierkant stukje zijde, min of meer rijk versierd volgens den rang en het fortuin van den eigenaar, dat gebruikt wordt om het geschenk te omwikkelen, dat men iemand toezendt. Natuurlijk wordt de foukousa steeds teruggegeven, en die teruggave is het accusé de réception. De foukousa's nu met haar heerlijk borduursel zijn de fijnste schilderijtjes, waarop het oog kan turen. De weerschijn van de zijde, de volmaaktheid der uitvoering van het werk, de sierlijke motieven aan geheel de natuur ontleend, de gloed der kleuren van kunstenaars uit een volk, dat met recht onder de eerste coloristen der wereld mag gerekend worden, maken het bezit van zulk een foukousa in Parijs tot het meest benijde kleinood.

Het laatst behandelt Gonse de plateelkunst. In het eigenlijke porselein blijven de Chineezen de meesters; het fabriceeren van deze soort van plateelwerk heeft in Japan nooit die karakteristieke en overheerschende rol vervuld als in China. Geen dwaling was grooter dan die onzer voorvaderen, om in het oud-Japansch, „het porselein van Arita", de eenige vertegenwoordiging te zien van de Japansche ceramiek. — Neen! om dit gedeelte der Japansche kunst naar waarde te schatten, moet men juist het zuivere aardewerk, de eigenlijke pottenbakkerswaar, en de decoratie daarvan bestudeeren. En die studie loont de moeite. De decoratie van dit aardewerk interpreteert elk dichterlijk of dwaas idee, dat den kunstenaar door het brein schiet. Alles wordt een motief. De vogel die door de ruimte klieft, de bloem die tegen den muur opklimt, het huisje van den werkman, de schalksche houding van den voorbijganger, de figuren der legende enz., alles wordt op geestige, vroolijke wijze weergegeven.

Ook hier zijn de namen der groote meesters in het vak bewaard. Ninsei (van Kioto), die tegen het einde der 16de eeuw werkte, is de grootste van alle vroegere en latere Japansche ceramisten.

Na dit beknopt uittreksel, nemen wij afscheid van Gonse's boek, onzen lezers daarbij verzekerende, dat de lezing en beschouwing van dit werk en zijne illustraties, hem door-en-door met de Japansche wereld zal vertrouwd maken. Wij komen terstond in een vroolijk humeur, als wij die teekeningen der Japansche kunstenaars bezien, want de Japansche artist is bovenal humorist. Door zijn wereld, over zijne beweeglijke figuurtjes trilt een fijne lach; hij strooit als 't ware korrels peper over zijn werk, opdat een lichte, prikkelende, kleine schok u uit uwe dommelige rust zal opwekken.

Verder is de bestudeering van Gonse's illustraties voor de beoefenaars onzer kunstnijverheid ook van het hoogste belang. In geheel Europa toch wordt erkend, dat de Japansche kunsthandwerksman zijn Westerschen collega's in vele opzichten nog de baas is. Te Berlijn, waar wijlen L. Ravené en prof. Hermann Hillborn langen tijd verscheidene Japansche emailleurs in hun dienst gehad hebben, tracht men kapitaal bijeen te krijgen, om een maatschappij te stichten, die op groote schaal zal trachten bekwame Japansche kunsthandwerkslieden uit hun land naar de Duitsche hoofdstad te lokken; een maatregel, die, als hij tot uitvoering mag komen, zeer zeker zal bijdragen, om het peil der Duitsche kunst te verhoogen, en die ook in andere landen navolging verdient.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-Gravenhage. In 't Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen liggen de antwoorden op de prijsvragen, door de Nederlandsche Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde verleden uitgeschreven voor plans van een buitenplaats van aangegeven grootte, van een villa-aanleg, van een square en van een tuin achter een stedelijke woning.

Voor de groote buitenplaats waren acht antwoorden en werd de 1e prijs, gouden Medaille en *f* 50, toegekend aan den heer P. Westbroek, te 's-Hage en de 2e prijs, gouden Medaille, aan den heer Leonard A. Springer, te Amsterdam.

Voor een tuin bij een villa, werden 8 plans ingezonden; 1e prijs, verguld zilveren Medaille en *f* 25, aan den heer Leonard A. Springer, te Amsterdam; 2e prijs, verguld zilveren Medaille en *f* 10, aan de heeren gebroeders Heerma van Voss, te Rozendaal; 3e prijs, zilveren Medaille, aan den heer H. B. Stephan, te Koog aan de Zaan.

Er kwamen acht antwoorden in op het plan voor een Square. 1e prijs niet toegekend; 2e prijs, verguld zilveren Medaille en *f* 10, aan de heeren J. A. van Embden en P. L. Baudet, te Utrecht; 3e prijs, zilveren Medaille, aan den heer P. G. Copijn, te Groenekan bij Utrecht.

Voor stadstuinen kwamen 16 plans; de 1ste en 3de prijzen werden niet toegekend, en de 2e prijs, verguld zilveren Medaille en *f* 10. aan de heeren P. L. Baudet en J. A. Van Embden, te Utrecht geschonken. Op voorstel der jury werd een verguld zilveren Medaille en *f* 10 aan de heeren gebroeders Heerma van Voss, te Rozendaal gegeven.

Amsterdam. Van de acht leerlingen der Rijks-normaalschool voor teekenonderwijzers, die het eindexamen hebben afgelegd, zijn vijf geslaagd. Het diploma voor afdeeling A (handteekenen) werd uitgereikt aan de heeren: A. J. A. Asselbergs, geboren te Bergen-op-Zoom; M. D. Crop, geb. te Arnhem: C. J. A. Gokkel, geb. te Haarlem; P. H. Kisjes, geb. te Zwolle en W. Zwier, geb. te Amersfoort.

— Aflevering 6 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

De watermotor van F. A. Zschiesche (met fig.). — Het jagen der wilde honden. — Een photografische revolver (met fig.). — Een botanische merkwaardigheid. — Het groote orgel van 't kristallen paleis te Sydenham (met fig.). — De éénrailspoorweg van Lartigue met electrische locomotief (met fig.). — De welriekende stoffen der bloemen. — Vloeibaar koolzuur en zijn aanwending in de nijverheid (met fig.). — Iets over onze tong (met fig.). — J. Erisson's zonnemotor. De temperatuur der zon (met fig.). — Een draagbare stoomboot (met fig.). — Eenige proeven met den „sprekenden condensator." Een telefonische handschoen (met fig.). — De proef van Giltay, in gewijzigden vorm genomen (met fig.). — De verontreiniging der lucht door de menschelijke ademhalingsproducten. — De industrie der teerkleurstoffen (met fig.). — Correspondentie. — Verbetering. — Natuurkundige proeven met eenvoudige toestellen (Zwaartepunt).

(A. et A.) BENOEMINGEN.

Aan de Burgerrvondschool te Nijmegen, die vooral met het oog op het teekenonderwijs verbetering en uitbreiding ondergaan heeft, zijn tot leeraren in het teekenen benoemd: de heeren H. Leeuw, leeraar der Rijks-hoogere burgerschool te Warfum, en W. Smit, tevens leeraar der Rijkskweekschool van onderwijzers aldaar.

ADVERTENTIEN.

TEEKENAAR.

Gevraagd te *Amsterdam* voor enige avonduren een **TEEKENAAR**, bekend met **ornamentteekenen**; ook kan dit naar verkiezing door hem thuis worden waargenomen. Condities nader overeen te komen. Franco brieven worden ingewacht onder 't motto *Teekenaar* aan het Bureau van *De Opmerker*.

Voorloopige Aankondiging.

DE RAAD VAN BEHEER DER MAATSCHAPPIJ „*ZEEBAD SCHEVENINGEN*" brengt ter kennis aan H.H. Aannemers, dat zij binnenkort zal **aanbesteden:**

Het maken van een Kurhaus met Hotel, Winkelgalerijen en diverse werkzaamheden te Scheveningen.

Bestek en teekeningen zullen op een nader aan te kondigen datum tegen betaling van *f* 8 verkrijgbaar worden gesteld bij de Boekhandelaren

B. VAN DER LAND, Kalverstraat, *Amsterdam* en **C. VAN DOORN & ZONEN**, Molenstraat, *'s Gravenhage*.

Nadere inlichtingen worden verstrekt door de Architecten HEUKENHAF en EBERT te *Amsterdam*, benevens aan het terrein van den bouw.

Maatschappij tot Exploitatie VAN Staatsspoorwegen.

VERNIEUWINGSFONDS.

VERKOOP van ongeveer 6000 ton oude ijzeren **Spoorstaven, Lasch- en Eindplaten, Schroef- en Haakbouten** enz. in perceelen naar keuze der kopers.

De voorwaarden als ook inlichtingen zijn van af 20 Juli 1884 te verkrijgen aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, Marcelis Laan, *Utrecht* en aan de bureaux der Sectie-Ingenieurs te *Groningen*, *Meppel*, *Zutfen*, *Nijmegen*, *Rotterdam*, *Breda* en *Venlo*.

De voorwaarden worden op franco aanvrage, na 20 Juli 1884, toegezonden.

Inschrijvingen vóór 12 Augustus 1884, 2 uur namiddag, aan genoemd Centraalbureau te *Utrecht*.

Utrecht, den 23ste Juni 1884.

TE KOOP: een Stoombaggermolen,

vervaardigd door de GEBROEDERS FIGÉE te *Haarlem*, opbrengende ongeveer 25 kubiek Meters grond per uur ter diepte van circa 2½ M. onder water; met **Stoommachine, Stoomketel, Lieren, Ankers, Kettingen** en verderen **Inventaris;**

ingerigt om onder breggen van 1,40 M. hoogte te kunnen doorvaren en om in smalle vaderen te kunnen werken;

het ijzeren vaartuig is lang 13,10 M., breed 3,15 M. en heeft ongeveer 0,65 M. diepgang;

alles, in geheel werkvaardigen staat, liggende en te bezigtigen in den Haarlemmermeerpolder aan *de Cruquius* nabij *Heemstede*.

Aanbiedingen schriftelijk te rigten tot het Bestuur van den Haarlemmermeerpolder te *Haarlem* vóór den 1ste Augustus e. k.

AANBESTEDING.

HET BESTUUR der Vereeniging van Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag zal op **Woensdag 16 Julij**, in het perceel 162 Keizersgracht *Amsterdam*, openbaar **aanbesteden:**

Het verbouwen van perceel 162 aan de Keizersgracht te Amsterdam.

Bestek en teekening zijn van af 9 Juli te verkrijgen bij de Wed. TAK EN ZOON, Spuistraat bij de Paleisstraat aldaar.

Inlichtingen worden verstrekt door den Architect J. W. MEIJER.

Aanwijzing in loco 12 Julij, 's middags 2 uur.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *UTRECHT* zijn voornemens op **Zaterdag den 19den Juli 1884**, des namiddags ten één ure, in het openbaar ten Stadhuize **aanbesteden:**

Het leveren en aanvoeren van: 110,000 stuks Utrechtsche Straatklinkers, 120,000 stuks Waalstraatklinkers.

De voorwaarden van aanbesteding liggen ter inzage aan het Bureau der Gemeentewerken Achter Klarenburg, alwaar ook het monster voorligt en zijn aldaar, mede ten Stadhuize en bij de boekhandelaren VAN TERVEEN & ZOON, de voorwaarden te verkrijgen tegen betaling van *f* 0.25 per exemplaar.

Utrecht, 8 Juli 1884.

De Secretaris der gemeente Utrecht,
J. E. ENKLAAR, *L. S.*

HOUTCEMENTDAKEN.

Echt **Häusler'sche.** Inlichtingen bij **C. F. BEER,** *Kapen.*

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN VAN HARTMAN & COMPIE.

KANTOOR te NIJMEGEN, VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

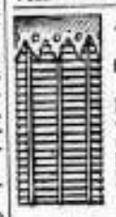

A.P. DE VRIES Jr. JALOUSIËNFABRIKANT,

Passeerdergracht N°. 22, Amsterdam.

Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN**, uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**

Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille, Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

GASFABRIEK ZUTPHEN.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *ZUTPHEN* brengen ter algemeene kennis, dat ter Secretarie der Gemeente en aan het Bureau van den Directeur der Gasfabriek, verkrijgbaar zijn gesteld tegen **50 Cents** per exemplaar:

De voorwaarden, waarop door het Gemeentebestuur vóór **15 Augustus e. k.**, wordt **verlangd**, de **inzending** van **prijsopgave**, met **teekening** en **omschrijving**,

voor het maken, leveren en stollen van een Gegoten IJzeren Gashouderkuip met Gashouder en Paalfundeering met toebehooren,

op een **terrein** gelegen **nabij** de Gasfabriek te *Zutphen*.

Burgemeester en Wethouders voorzeend,
De Burgemeester,
H. A. D. COENEN.
De Secretaris,
J. E. DE VOOGT G.Nzn.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 14 Juli**, des morgens ten 11 uur, zal door Burgemeester en Wethouders van *Opsterland* ten Gemeentehuize te Beetsterzwaag publiek worden **aanbesteed:**

a **Het bouwen eener School en Onderwijzerswoning te Kortezwaag.**
b **Het bouwen eener School en Onderwijzerswoning te Lippenhuizen.**
c **Het bouwen eener School te Hemrik.**
d **Het bouwen eener School te Bakkaveen.**
aa **Het maken en leveren van 288 Schoolbanken en 12 boekenkasten in 4 perceelen.**
bb **Het verwen der Schoolbanken en kasten in 4 perceelen.**

De besteding geschiedt voor *a*, *b*, *c* en *d* elk afzonderlijk en in massa, evenzoo voor *aa* en *bb*.

Bestekken en teekeningen verkrijgbaar ten Gemeentehuize te Beetsterzwaag, tegen franco toezending van *f* 1,50, voor ieder perceel; terwijl de bestekken voor *aa* en *bb*, zoomede de modelbanken alhaar ter inzage liggen en staan.

Inlichtingen bij den Gemeente Architect, iederen Zaterdag, de besteding voorafgaande, van 10 tot 2 uur.

Aanwijzing op de terreinen den 11 Juli, beginnende ten half 10 uur te Kortezwaag.

Beetsterzwaag, 23 Juni 1884.

Burgemeester en Wethouders voorzeend.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS en WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat AMSTERDAM.

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen; Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

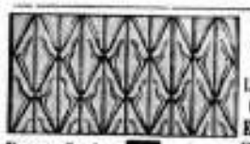

Losanges, IJzeren Daken, en Zijbekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieten, enz. enz.

Vraagt Catalog. NEDERL. VERZINKFABRIEK, Van der Linden & Co. Galv. op *Dordrecht.*

LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

DIRECTIE-KEET.

Wordt TE HUUR gevraagd van 15 Aug. tot 15 Sept. een **goed onderhouden DIRECTIE-KEET**, ongeveer 3 × 4. Franco aanbiedingen aan den Heer P. J. A. GABRIEL, Bloemgracht 40, *Amsterdam*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

G. VAN LENT, Rotterdam.

Vertegenwoordiger der **Ceramiek- en Cementtegelfabriek**.

LÉON DE SMET & Co., Gent.

Verders specialiteit in:

IJzeren Kerk- en Fabrieksramen.
IJzeren en **Houten Rolblinden.**
Zweedsche Kamerdeuren.
Italiaansche Mozaïkvloeren.
Prima Portland-Cement.
Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.
Onbrandbare Verf enz.

Prospectussen en Prijscouranten op aanvraag.

Van ouds gevestigde Fabrieken VAN A. H. VAN BERGEN, te Heiligerlee (prov. Groningen).

Nieuwe Constructie BRANDSPUITEN, EIGENE VINDING.

Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten** op de

Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.

Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.

BEKROOND op Wereldtentoonstellingen Amsterdam 1883, Weenen, Londen, Parijs, Philadelphia.

SPECIALITEIT IN:

METALEN TORENKLOKKEN,

Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Compositiën, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers**, gijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten**, etc.

AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE

Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,

(werkende met zeven oven), *groote voorraad.*

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN,

WEEGWERKTUIGEN.

H. H. Architecten en Bouwkundigen

worden opmerkzaam gemaakt op mijne Reproductie **PHOTO-LITHOGRAPHIE**; alle **Bouwkundige Teekeningen**, in zwarte lijnen geteekend, worden door deze methode, hetzij in denzelfden of in een verkleinden maatstaf vervaardigd, waardoor dezelve niet alleen zeer spoedig maar ook zeer accuraat en in billijken prijs worden geleverd. Ook Heeren Boekhandelaren worden hierop attent gemaakt, terwijl het zeer geschikt is voor de uitgave van **Geïllustreerde Boekwerken.**

Met achting, UEd. Dv. Dienaar, A. KROON.

Photo-Lithograaf en Steendrukkerij, Reguliersdwarsstraat N°. 33, Amsterdam.

PARKETVLOEREN, VILLEROY & BOCH, METTLACH BOCH Frères, MAUBEUGE MINTON, HOLLINS & Co., STOKE bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders: DE LINT & Co., Oostzeedijk 245, *Rotterdam.* TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Rz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij voorafbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag 2vond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per post.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1° dat de ontwerpen, ingekomen op de antwoorden der prijsvragen uitgeschreven in 1883—'84, kunnen worden teruggehaald des Woensdags- en Zaterdagsavonds tusschen 8 en 10 uren in het Genootschapslokaal;

2° dat de buitenleden hun correspondentie-adres met motto der ingezonden ontwerpen kunnen opgeven aan den 1ste-Secretaris, teneinde die ontwerpen terug te bekomen;

3° dat de vervaardigers van de ontwerpen, voorzien van de motto's:

Stephenson (dubbele driehoek), Isele, François I, Deutsche Renaissance, Neurenberg, Voor oefening, Primrose, Renaissance, Eigen kunst is eigen leven, 15??, In den Dolfijn, Sweelinck, Glück auf, Telephoon en Architectura (met April 1884 in cirkel), worden uitgenoodigd een correspondentie-adres op te geven, om met het Bestuur te kunnen onderhandelen voor het opnemen van hun ontwerp in een der tijdschriften van het Genootschap.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) OUD-AMSTERDAM.

Ik weet niet meer welk schrijver het was, die een zijner boeken den titel *Voyage autour de ma chambre* gaf, en die werkelijk in zijn eigen kamer allerlei merkwaardigheden ontdekte, die hij totdusverre niet gezien had.

Mij dunkt dat het velen vreemd zal klinken, dat iemand, wiens wiegje in de schaduw van den Westertoren gestaan heeft, en die de Amstelveste niet dan voor korte poozen verlaten heeft, nog in het hartje van Amsterdam ontdekkingen weet te doen. En toch zal menigeen in zijn vaderstad ontdekkingen gedaan hebben, want de kracht der gewoonte is zoo groot, dat men dikwijls het schoonste gedachteloos voorbijgaat, en het inderdaad een ontdekking mag heeten, wanneer men het schoone in eigen kring weer begint op te merken.

Dat Amsterdam een van de fraaiste steden van Europa is, weet iedereen, behalve wie Amsterdammer is. De kronkelende grachten met hare geestige of grillige gevels, haar lieflijk iepeloof, haar karakteristieke bruggen, zij wekken bij elken vreemdeling bewondering, doch de meeste bewoners der Amstelveste, die bij voorkeur op hun vaderstad Goethe's woord:

„Es ist ein klein Paris, und bildet seine Leute"

toepassen, zagen gaarne hun grachten in *„would-be" boulevards* herschapen, wier doodschheid zij wellicht door wat advertentiekolommen zouden trachten te vergoeden. En dan die „eischen van 't verkeer", die groote leus, waar iedereen bij zweert, zonder dat iemand begrijpt wat er de beteekenis van zij, daarvoor moet alles zwichten. Bruggen worden verlaagd, om soms later weer verhoogd te worden; waters gedempt, die men kort daarna weer graag van hun zand zou willen ontlasten; gevels gesloopt, die best behouden hadden kunnen blijven. En wat geeft men in de plaats voor het schoone, dat men verdwijnen doet? Ga maar naar het schilders- of dichterskwartier en gij ziet, dat het geen eerlijke ruil is.

En toch worden de stadbedervers telkens, wanneer het stemmend deel der burgerij over hen vonnis zou kunnen vellen, met groote meerderheid herkozen!

Doch ik zou u wat verhalen van een ontdekkingstocht door Amsterdam, en wel bijzonder de bouwkunst van oud-Amsterdem ten doel hebbende. Vrees niet, dat ik u naar wijken zal brengen ver van den Dam, want de *terra incognita* ligt daar onmiddellijk in de omgeving.

Wie, die de Hoogstraat doorwandelde, kent niet het Oostindische Huis, al was het maar, dat hij er zijn cijns aan den fiscus betalen moest, of andere minder aangename bezigheden hem er brachten? Het bestaat

uit drie deelen: een aan den Kloveniersburgwal, een aan de Hoogstraat, en een in den vorm van een rechthoek achteraan de binnenplaats gebouwd. Het lange gebouw aan den Kloveniersburgwal is het in 1551—54 gebouwde *Stads-Bushuis*, dat na 1605 tot vergaderplaats van bewindhebbers der O.-I. Compagnie werd ingericht. Wie met aandacht de grillige topgevels bezag, zal daarin den stijl van de tweede helft der zestiende eeuw ontdekt hebben, en wie 's-Hage of Enkhuizen bezocht, zal de overeenkomst, die tusschen het ornement van het oude Amsterdamsche *Bushuis* en van het Haagsche Raadhuis (1565) en vooral van de Enkhuizer Waag (1559) bestaat, bespeurd hebben. Doch te midden van het druk gewoel op de Hoogstraat zal dit den meesten voorbijgangers, ook al waren zij oudheidminnaars, wel ontgaan zijn.

Een blik door het poortje naar de zijde van de binnenplaats was misschien alles, wat zij voor het gebouw overhadden. En toch is het de moeite waard die binnenplaats met aandacht te beschouwen. De gevels, waarvan een het jaartal 1606 boven de ingangdeur heeft, zijn fraaie voorbeelden van oud-Hollandschen bouwtrant. Al heeft een later, kunstloos geslacht hier en daar schade gedaan, toch is nog veel ongeschonden gebleven.

De overeenkomst van deze gevels met die van het Weeshuis en de Munt te Enkhuizen springt aanstonds in het oog. De wijze van behandeling van den poortingang, en de met maskers versierde vensterboogvelden, herinneren aan het eerste, de grillige, zich tusschen het metselwerk slingerende ornementen aan het laatste gebouw. Jammer is het, dat zoo weinig van onze 17e-eeuwsche bouwmeesters bekend is; wij kunnen nu slechts gissen dat dezelfde meester, die te Amsterdam in den aanvang der 17e eeuw werkzaam was, ook 'tzij zelf, 'tzij door zijn leerlingen, op de bouwkunst van dien tijd te Enkhuizen invloed uitoefende.

Het gebouw aan de Hoogstraat, dat later aan het O.-I. Huis werd toegevoegd, doet zien, hoe de wetten van Vignola reeds spoedig in Holland ingang vonden, zeer tot schade van het schilderachtig effect.

Gaan wij thans den Kloveniersburgwal op naar de zijde van de Nieuwmarkt, waar de oude St.-Anthoniespoort, zij het dan ook in zeer veranderden staat, de aandacht trekt.

Ieder Amsterdammer kent die „waag", wier schilderachtig silhouet reeds van verre het oog boeit, maar lang niet iedereen weet, dat zij ook van binnen nog een merkwaardigheid bevat, en wel de kamer, waar eertijds het Metselaarsgilde zijn vergaderingen hield. Vóór wij dat vertrek binnengaan, echter eenige opmerkingen over de uitwendige gedaante van het gebouw.

De oude poort, in het laatst der 15de eeuw opgetrokken, bestond uit het eigenlijke poorthuis, door twee zware torens geflankeerd en aan de binnenzijde van een paar traptorens voorzien, en uit de voorpoort, die niet overdekt was en door gecreneleerde muren en twee torens gevormd werd. Het geheel had dus eenigszins de gedaante van de bekende Amsterdamschepoort te Haarlem. Toen echter in 1617 de poort in waag veranderd werd, overdekte men de voorpoort, en in 1695 werd het zadeldak boven de groote poort vervangen door het tegenwoordig tentdak, waaronder zich het anatomie-amphitheater bevond, thans dienende tot slaapplaats voor de manschappen der brandweer.

De noordelijke bovenkamer, die door een traptoren aan de zijde van den Zeedijk bereikt wordt, strekte tot vergaderplaats voor de overlieden van het Metselaarsgild. Zoowel de trap als het vertrek zelf prijken met meesterstukken van metselaarskunst. De moeilijkste bogen, doorsnijdingen, geprofileerde lijsten, ja zelfs schroefvormige kolommen zijn daar in bonte verscheidenheid aangebracht, en zoo onberispelijk uitgevoerd, dat geen hedendaagsch metselaar zulk werk meer zou kunnen leveren. Ook eenige poortjes, toegang gevende tot vroegere gildekamers, zijn aardig van compositie. De kamer van het Metselaarsgild is dagelijks gratis voor ieder belangstellende te zien; men behoeft zich slechts tot de in de Waag verblijfhoudende brandwacht te wenden, om onmiddellijk toegelaten te worden.

De Koestraat, die op de Nieuwmarkt uitkomt, prijkt nog met twee belangwekkende poortjes uit de 17e eeuw, n.l. dat van het Wijnkoopersgild en dat van de voormalige Latijnsche school.

Gaat men nu den O.-Z. Achterburgwal op en de brug over totdat men de Oudekennissteeg bereikt, dan kan men, na die steeg te zijn doorgegaan, op den hoek van den O.-Z. Voorburgwal, een huis zien staan, dat, hoewel overigens niet zeer belangrijk, toch aan zijn zijgevel zeer fraai gesneden houten balkkoppen vertoont, die, naar den stijl te oordeelen, uit de 2e helft der 16e eeuw zijn. Dergelijke hoekhuizen met uitstekende balkkoppen zijn in Amsterdam niet zeldzaam, doch het snijwerk is niet altijd even fraai. Ook op den hoek van de Spuistraat en de Lijnbaansteeg stond vroeger een huis, dat nog goed gesneden maskers vertoonde, maar dit is voor eenige jaren gesloopt en naar ik meen, zijn de maskers, althans ten deele, in het bezit van het Oudheidkundig Genootschap overgegaan.

Wandelt men vervolgens het Oudekerksplein op, dan zal zeker de schilderachtige silhouet van de Oude Kerk den blik boeien. Het, helaas, zeer geschonden zuidelijk portaal is een fraaie berg- en baksteenbouw, die overeenkomst in stijl vertoont met den zuidelijken voorbouw van de Groote Kerk te Edam. De laatgothische vormen zijn zeer rijk, en in het beeldwerk wordt het humoristisch element, in de middeleeuwen zoo geliefd, niet gemist, want men ziet o. a. een aap, die met een doodshoofd speelt.

Aan de N.W.zijde van de Oude Kerk ziet men een kleine kapel aangebouwd, die, naar de vormen te oordeelen, zeker een der vroegste voorbeelden van Hollandsche Renaissance is. Ook de kapel aan de N.O.-zijde vertoont een smaakvol gecomponeerde cartouche.

Volgt men nu den O.-Z. Voorburgwal naar de zijde van den Zeedijk, dan zal men zeker met belangstelling het huis no. 22 zien, welks gevelsteen, blijkens het daaronder geplaatste opschrift, het slot te Egmond vertoont. Ofschoon zoowel top als pui hun oorspronkelijk karakter verloren hebben, is hetgeen overbleef toch nog voldoende om te doen zien, welk een fraai geheel de gevel in welstand opleverde.

Langs eenige stegen, wier bewoonsters een bijzondere vriendelijkheid voor den voorbijganger schijnen te hebben, en die een bedenkelijke mate van gastvrijheid aan den dag leggen, komt men nu op den Zeedijk, waar men, tegenover de oude St.-Olofskapel, nog een fragment ziet van een houten gevel uit de 16e eeuw. Eertijds bestond bijna geheel Amsterdam uit zulke houten huizen, doch na 1600 werden ze, wegens het brandgevaar dat zij opleverden, bijna allen door steenen gebouwen vervangen, zoodat er thans, behalve deze gevel, zoover mij bekend is, nog slechts één houten gevel uit dien tijd is overgebleven, en wel op het Begijnhof, welke gevel in den vorigen jaargang van *De Opmerker* werd afgebeeld.

Slaat men nu den hoek om, dan komt men op de Prins-Hendrikkade. Een paar huizen rechts afslaande, ziet men een zeer onaanzienlijke gang, en is men deze doorgeloopen, dan komt men eindelijk op een zeer klein binnenplaatsje, dat waardig zou zijn, door een Dickens beschreven te worden, doch voor den bouwkunstenaar en den oudheidminnaar daarom belangrijk is, omdat men er nog een fragment van een steenen woonhuisgevel, uit het laatst der 15e eeuw of uit het begin der 16e eeuw, ziet, die nog zuiver Gothische vormen vertoont. Ornement is er niet meer aan te bespeuren, en waarschijnlijk is de gevel slechts gespaard, omdat hij volstrekt niet in het oog valt.

Wij gaan nu de Nieuwebrug over, en zien dan op den hoek van het Damrak en de Prins-Hendrikkade een huis, dat, blijkens het jaartal op den inscriptiesteen geplaatst, in 1558 gebouwd werd. Het was reeds in de 16e eeuw bekend als het „huis met den toren." De voorgevel werd in lateren tijd veranderd, en ook van den toren is nog slechts een klein gedeelte over, maar de zijgevel is interessant. Wij zien daar een klassieke pilasterorde toegepast, op de wijze zooals dit bij het Raadhuis van den Haag (1564) geschiedde. Ook eenige koppen, in ruitvormige omlijsting, zijn goed bewaard. Daar deze gevel niet lang meer bestaan zal, aangezien men het plan heeft, daar ter plaatse een hôtel te bouwen, zou het wenschelijk zijn, dat er een opneting van vervaardigd werd.

Op het Damrak ontwaart men nog een vrij goed geconserveerden 17e-eeuwschen gevel (N°. 56). Het is opmerkelijk dat hier de Dorische pilasters en raamboogvullingen met maskers, zooals men die te Enkhuizen ziet, worden aangetroffen. Is men op den Dam teruggekeerd, dan twijfel ik niet, of zoowel Amsterdammer als vreemdeling zullen op de hierboven aangegeven wandeling heelwat gezien hebben, dat zij in het hartje van de hoofdstad niet verwachtten.

W.

DE NIEUWE BEURS TE NEW-YORK (PRODUCE EXCHANGE).

Thans, nu wij in een tijd leven, waarin ieder bouwkundige bijna evenveel belangstelt in de Nieuwe Beurs te Amsterdam als de handelaar, voor wien die beurs een behoefte is; nu de mannen, die de voogdij over Amsterdam bekleeden, in hunne onbegrijpelijke wijsheid, na eindeloos beraad, de Amsterdamsche beursquaestie werkelijk tot een eind gebracht hebben, door eenvoudig den knoop van Gordium als in wanhoop door te hakken, en aldus gemeend hebben Amsterdam's belang te begrijpen en te verdedigen (wij hopen dat dit zoo zij, maar betwijfelen het ten sterkste); thans willen wij het oog eens slaan op dien grooten handelstempel der wereld, dat product van den nooit rustenden, ondernemenden en doortastenden geest der Amerikanen, die alles onverschrokken, flink en onbekrompen aanpakken en, wat zij eenmaal aanvatten, met onbegrensde volharding totstandbrengen en voltooien.

Helaas, wij eenvoudige en toch zoo trotsche Hollanders, wat staan wij verre bij de Amerikanen ten achter, en hoe verkwikkend zou een flinke dosis americanisme in ons trage bloed, het harte als 't ware doen hunkeren naar frisschen levenslust en een bezielenden invloed op onze bouwkundige ondernemingen uitoefenen, waarin dan zeker eene revolutie ontstond op reusachtige schaal, maar eene revolutie, die 't nageslacht, om hare onmetelijke zegeningen, in dankbaar aandenken zou houden en naar waarde weten te schatten. Niet, dat het te wenschen ware, dat het americanisme onze natie geheel doortrok, verre vandaar; maar veel goeds, dat er inzit, kon ons volk eruit overnemen, en onze bouwkundigen niet het minst. Wat zouden zij een ruimer blik krijgen en hun veelal kleingeestige eigenaardigheden — die zich nog dikwijls in zooveel kleinigheden openbaren: bijvoorbeeld in allerlei trappen en trapjes, schoorsteenen, kastjes, gangetjes, portaaltjes, bordessen, torentjes, enz. enz., die allen zulk een groot gedeelte der ruimte innemen en waarvan ieder toch zijn vereischte ligging en indeeling moet hebben — gedwongen zijn op te offeren aan het bereik van de grootst mogelijk beschikbare ruimte. De Amerikaansche architect heeft met de genoemde zaken gewoonlijk weinig rekening te houden. Hij zorgt, dat hij zoo goed mogelijk verlichte gangen geeft, waaraan een zoo groot mogelijk aantal lokalen grenst, en op elke verdieping de onmisbare gemakken te hebben, benevens een portaal voor een elevator, zoodat alle trappen en bordessen overbodig zijn; terwijl hij de verwarming doet plaatshebben door heet water, heete lucht of stoom in buizen door het geheele gebouw, waardoor ook schoorsteenen totaal gemist kunnen worden. Kasten behooren bij hem tot de klasse der curiositeiten, althans tot de antiquiteiten, en voor dat soort van zaken heeft een Amerikaan gewoonlijk al bitter weinig gevoel of respect. Tot berging worden bijna uitsluitend losse meubelen gebruikt. Vooral is dit het geval met de menigvuldige tot kantoren ingerichte gebouwen, waarbij dan dikwijls, behalve voor gas- of waterleiding, nog een ijzeren safe of brandladder, 'tzij buiten of binnen, is aangebracht, meestal echter buiten, met ijzeren balkons op alle verdiepingen.

Maar wij zouden heden over de nieuwe Produce Exchange spreken.

Om zich eenigszins een idee van dit reusachtig gebouw te kunnen vormen zal het, alvorens tot de wijze van indeeling over te gaan, niet ondoelmatig zijn, eenige algemeenheden ervan mede te deelen.

Het gebouw, dat geheel vrijstaat, beslaat een langwerpigen scheefhoekigen vierhoek, die weinig van een parallelogram verschilt, en wordt ingesloten door Broadway en Whitehallstreet, als verlengde van Broadway, waar de hoofdgevel verrijst, Newstreet, waaraan de achtergevel en Stonestreet en Beaverstreet, aan welke de beide zijgevels prijken. In Newstreet sluit zich aan het scheefhoekig grondplan een rechthoekig, bijna parallelogramvormig grondvlak aan, waarop de campa-

nilla of klokkentoren verrijst en hooger opgaat, dan het beursgebouw. Deze toren heeft den vorm van een Italiaansche campanilla. De hoogte van den hoofdgevel en de andere gevels van het gebouw is 125 voet, boven den trottoirband gemeten, terwijl de groote campanilla 200 voet hoog is. Het bouwmateriaal voor de gevels, keldermuren, aanleg, plinten en bogen, benevens voor het terras ten noorden van de campanilla, bestaat uit graniet, terwijl verder boven het plint, uitgezonderd de bogen, alles in roode terra-cotta en roode Philadelphia-baksteen is uitgevoerd. Van de grootte van het gebouw kan men zich eerst een eigenlijk begrip vormen, wanneer men bedenkt, dat de buitenomtrek der muren iets minder dan een vijfde gedeelte van een mijl en de gezamenlijke vloeroppervlakte van het gebouw 7½ acres (morgen) en 2521 vierkante voet meet, terwijl het gezamenlijk gewicht op de fundeering bijna 50,000 tons bedraagt, welk gewicht verdeeld wordt over bijna 16,000 palen en vierkante, massief steenen zuilen.

Bij de keuze van materialen en in de wijze van constructie moest bijzonder achtgegeven worden op soliditeit, brandvrijheid en overvloedige natuurlijke verlichting, en hierin is men volkomen geslaagd. Soliditeit en architectonische eenheid zijn niet het eenige waarnaar men streefde, want waar dit verkieslijk was, werd door het aanbrengen van ornement aan het geheel een goed en aangenaam effect gegeven. De beursruimte wordt verlicht door 23 vensters, elk 31 voet hoog en door een groot bovenlichtraam in het midden.

Het noordelijk deel van de beursruimte is verdeeld in twee verdiepingen ten gerieve van den beursdienst, bibliotheken, kleerkamers en anderen. De groote beurszaal werd op bewonderenswaardige wijze geschikt gemaakt voor de dagelijksche regeling van de zaken der leden, daar er zorg voor gedragen is, dat niets verzuimd werd om de moeilijkheden te verminderen, aan het opslaan van de enorme hoeveelheid handelswaren verbonden, en de zaken, die hier in zoo grooten getale worden gedaan, te bespoedigen.

De toegang tot het gebouw geschiedt door drie hoofdtoegangen, in Broadway, Beaver- en Stonestreet. De meest door de beursleden gebruikte toegang is die door Newstreet en Marketfieldstreet, benevens over het terras naar de oostelijke poort van het gebouw.

Door middel van een groote trap en vijf Otis elevators op het noordelijk eind van het gebouw en een tweede groote trap en vier elevators in den toren op den zuidoostelijken hoek, verkrijgt men toegang naar de beurszaal en de bovenverdiepingen. Een dezer laatste elevators loopt tot aan het dak van den toren door. In de onderverdieping van de beurs zijn de brandgewelven, die onder de directie staan van de bestuurders der Maatschappij en een groote gerustheid aan het ledental verzekeren, zoowel als aan particulieren, die eene veilige bergplaats voor hooge waarden, op welk gebied ook, noodig hebben. Op de verdieping van den begane-grond zijn de groote zalen hoofdzakelijk door leden van de Produce Exchange in gebruik; zij staan in verbinding met elk gedeelte van het gebouw door middel van spreekbuizen en telephoons. Vijf elevators zijn voortdurend in gang, terwijl alle voorzorgen genomen werden om gezonde lucht, goede ventilatie en verwarming te verzekeren.

De vlaggestok op den toren is 115 voet lang en 90 voet boven het vlakke torendak. De vlag, een zeer kostbaar en schoon artikel, is op één uitzondering na de grootste van geheel Amerika. De klok is de grootste in de stad; zij heeft 12 voet middellijn en kan op een aanmerkelijken afstand, zooals van de Brooklynsbrug, volkomen duidelijk gezien worden.

Als voornaamste bijzonderheden omtrent dit gebouw valt op te merken:

in Mei 1881 werd met den bouw begonnen; de eerste paal werd geslagen 17 Juli 1881; de laatste paal werd geslagen 24 December 1881; in 't geheel bevat de fundeering 15,034 palen. Op 6 Juni 1882 werd met gebruikelijke feestelijkheden de hoeksteen gelegd. De totale bouwkosten bedragen omstreeks 3 milioen ₣, waarvan 1 millioen ₣ voor de pijlers en muurfundeeringen.

In het geheel is 109,796 voet beslagen grenenhout verbruikt, 17,530 vierkante voet fundeeringsteen en 63,732 vierkante voet bouwsteen.

De gevels zijn lang:

aan Broadway en Whitehallstreet 307½ voet; aan Stonestreet 159 voet; aan Beaverstreet 150 voet; aan Newstreet 300 voet;

De groote beursruimte is 220 bij 145 voet. Het plafond is 47½ voet en onder het bovenraam 60 voet hoog, terwijl dit laatste 75 voet boven den hoofdvloer ligt.

De fundeering hoofdgebouw bevat 44,754 vierk. voet
» » toren » 2,725 » » } 51,607 vierk. voet.
» » terras » 4,128 » »

De hoofdruimte beslaat 31,900 vierkante voet; de 1e verdieping hoofdgebouw 44,754 vierkante voet; de 2e, 3e en 4e dienstverdiepingen 22,450 vierkante voet elk; de gangen en corridors 13,000 vierkante voet.

Om een idee van de grootte van het gebouw te verkrijgen diene voorts: dat meer dan 6 mijl raamkoord (gewoonlijk van ijzer) noodig was en dat de raamwichten 47,000 lbs. wegen of meer dan 4 tons.

De kosten van het aanbrengen van gas in de hoofdzaal, uitgezonderd de zalen voor gecommitteerden, dienstlokalen enz., bedroegen 7000 ₣.

Tot het leggen van den vloer in de hoofdzaal was noodig 2600 lbs. of meer dan 1¼ ton draadnagels.

Wanneer men een boog om de buitenzijde van het gebouw beschrijft, en men legt dien boog af, dan bedraagt dit omstreeks ½ mijl.

Het totaal gewicht bedraagt omstreeks 50,000 tons.

Totdusver de beschrijving van het gebouw in het algemeen. (*Wordt vervolgd.*)

INGEZONDEN.

FONTEIN-PRIJSVRAAG TE GRONINGEN.

Den heere Joan A. Nieuwenhuis, te Groningen.

WelEdele Heer,

De wellevendheid brengt mede den groet van anderen te beantwoorden, en daarom mag ik ook uwe groeten, die met zulk een vleiend compliment gepaard gingen, niet onopgemerkt laten voorbijgaan. U schijnt even handig te zijn in het beoordeelen van antwoorden op prijsvragen als in het beoordeelen van iemands inborst; uwe uitdrukking: „dat ik niet zoo kwaad ben", geeft recht tot deze onderstelling, vooral als men in aanmerking neemt, dat ik slechts zeer enkele malen de eer had u te ontmoeten. Nochtans spijt het mij, dat mijn stukje in *De Opmerker* u verlegen heeft gemaakt; een groote troost moet het echter voor u zijn, de zoete overtuiging te hebben, „dat ik niet zoo kwaad ben."

Bij de inzending van het bovengenoemde stuk, dat eerst in een later nommer geplaatst werd, wist ik niet, dat ik met den heer Joan A. Nieuwenhuis, als verslaggever van het Genootschap „Architectura et Amicitia", te doen had; had ik dat geweten, wellicht had mijn zachte natuur meer de bovenhand behouden en was ik in enkele uitdrukkingen niet „zoo kwaad" geweest. Wel was het mij bekend dat u correspondeerend lid van het Genootschap zijt, maar daaruit kon ik niet afleiden, dat gij u bekwaam genoeg achttet een oordeel uit te spreken over eene verzameling ontwerpen, als voor de Groningsche fontein zijn ingekomen. Ik hoop voor u, dat de broeder van dien „iemand", dien u gesproken hebt, aan zijn voornemen om een stuk tegen uwe critiek te schrijven geen gevolg geeft, want behalve dat het u wellicht te veel tijd zou kosten hem te antwoorden, zijt ge waarschijnlijk met dezen kunstenaar-inzender niet zoo goed bekend, dat het u zou baten, hem met uwe beleefde groeten te vereeren. Dat deze laatste, hoewel hij geen kunstenaar in de groote beteekenis van het woord is, het voor dergelijke lui mag opnemen, is beter aan te nemen, dan dat hij zich het recht zou aanmatigen het werk te veroordeelen van artisten, misschien zonder het te begrijpen.

Uwe critiek is m. i. voor een „jong kunstenaar" niet ontmoedigend; dit zou zij wel zijn, als ze bewijzend was en zoodanig, dat de gebreken in het werk naar waarheid werden aangetoond: hij zou dan zijn onmacht gevoelen en zoo'n stootje doet geen kwaad. Wordt met algemeene woorden het werk goed- of afgekeurd, dan treedt de persoonlijkheid van den criticus op den voorgrond; is deze een persoon, die minder bekend is of wel iemand, die door zijne werken alsnog in gebreke gebleven is om te toonen, dat hij tot critiek gerechtigd is, dan zal menigeen de schouders ophalen en, evenals de heer Egenberger deed, de vraag stellen: „Wie is die heer?"

Ik voor mij vermeen op het verkeerde in uwe beoordeeling gewezen te hebben en het deed mij genoegen, dat het Genootschap „Architectura et Amicitia" aan mijn wensch zal voldoen.

Ten slotte geef ik u den raad, de namen bekend te maken van 't aantal architecten en andere kunstenaars, die zich met uwe denkbeelden vereenigen, om daardoor kracht aan de critiek bij te zetten.

In de veronderstelling, dat de Redactie het weekblad niet langer voor onze complimenten zal openstellen en ook de lezers op de wederzijdsche begroetingen minder gesteld zullen zijn, eindig ik dit schrijven met het bewustzijn, aan de eischen der wellevendheid te hebben voldaan.

Uw dw. dienaar,
J. WOLBERS.

EEN TRAM IN DE BEURS.

In eenige dagbladen komt het volgende adres voor, waarbij den draak gestoken wordt met het lange grondvlak der nieuwe Beurs. De lezer beschouwe het als een grap en men kan zich verzekerd houden, dat het bij den Gemeenteraad niet bediscussieerd zal worden.

Aan den Gemeenteraad van Amsterdam

geven de ondergeteekenden met verschuldigden eerbied te kennen, dat zij, met het oog op den bouw eener nieuwe Beurs en het daarvoor bestemde terrein, het plan hebben opgevat tot aanleg van een electrische tram in de nieuwe Beurstunnel, waarvoor zij bij deze uwe toestemming verzoeken.

Hun plan en aanvrage om gunning steunt op de volgende gronden:

Het gedeelte der oude Botermarkt, waar met kermis — zaliger gedachtenisse — de spellen stonden, was ruim honderd meter lang. Toen nu de ondergeteekenden nog jongelui waren, hadden zij op een meidenavond een goed kwartier noodig om van Blanus naar Bamberg te komen, hoewel die met hunne welingerichte tenten hemelsbreed slechts een paar minuten van elkander stonden. Daar er nu op een gewonen Beursdag, als men een beetje „in de liefhebberij" is, niet minder gedrang ontstaat dan op zoo'n meidenavondje, terwijl de Beurs de helft langer is dan de oude Botermarkt (immers 156 M.), zou men naar denzelfden maatstaf 22½ minuut noodig hebben om bijv. van de Amerikaantjes naar de petroleum of de raapolie te komen. Maar nademaal de weg veel glibberiger is, zal de afstand feitelijk een halfuur bedragen, en dat zonder één aardig kornetje met een goed gevuld knipje te ontmoeten, gelijk men er op de Botermarkt zooveel aantrof.

Een electrische tram, middenin de Beurstunnel of groote zaal met sierlijk rasterwerk afgeschoten, zou slechts drie minuten noodig hebben; zoodat de handel bij aanleg van dubbelspoor — en de aftrek van sporen bewijst, dat dubbel spoor zeer gewild is — in zes minuten tijds de belangen zoowel van zichzelf als van den kleinen rentenier uitstekend zou kunnen behartigen. Dat is te meer het geval, daar de ondergeteekenden uitsluitend open wagens in dienst willen stellen, zoodat heeren handelaars, bankiers en commissionairs uit den trein onder het rijden orders kunnen geven en ontvangen.

De ondergeteekenden verklaren zich daarenboven bereid, overstapkaartjes uit te geven, aan de verschillende afdeelingen te stoppen en op dagen, als er een nieuwe Amerikaansche spoorwegleening aan de markt wordt gebracht, pleiziertreinen te laten loopen. Op die wijze wordt tevens een einde gemaakt aan de lasterlijke praatjes, nog dezer dagen door een berijmd A-B-C in het *Handelsblad* gevoed, alsof iemand, die Amerikaansche spoortjes koopt, niet voor zijn pleizier uit is...

Ten slotte zij het den ondergeteekenden vergund er op te wijzen, dat hun denkbeeld even eigenaardig en oorspronkelijk is als uw Beurstunnelplan zelf. Door dat langwerpig grondvlak toch heeft uwe vergadering niet alleen het gerekte der Beursplan-beraadslagingen willen kenschetsen, maar tevens doen uitkomen, dat er tegenwoordig, dank zij stoom en electriciteit, geen afstanden meer zijn. Welnu, die waarheid wenschen de ondergeteekenden door den aanleg hunner Beurstunnelbaan te bevestigen.

Het bestuur der onderneming zal worden aangeboden aan den burgemeester van Delft, zoodat men van een nette behandeling verzekerd kan zijn.

Hetwelk doende, enz. KRAS EN KO.

Amsterdam, 16 Juli 1884.

VARIA.

Het Panama-kanaal. In Engelsche bladen komen over den tegenwoordigen stand en den voortgang der werkzaamheden aan het Panama-kanaal berichten voor, die niet zeer bemoedigend zijn. Behalve dat het werk niet op den bepaalden tijd — in 1888 — gereed zal zijn en men dezen termijn met een paar jaren zal dienen te verlengen, worden de schoone verwachtingen van de aandeelhouders zeer teleurgesteld.

Ofschoon een goed deel van deze kwade tijdingen op rekening van de Engelsche nationale gevoeligheid mag gesteld worden, valt het niet te ontkennen, dat die berichten waarheid bevatten. Van de volgens het ontwerp te vervoeren massa's, als: 26,913,000 M³ baggergrond, 37,632,000 M³ aan verschillende rotslagen en 41,295,000 M³ zandgrond, waren op den 1sten Maart jl. slechts vervoerd: baggergrond 452,000 M³,
rotsgrond 752,500 »
zandgrond 2,567,000 »

Deze hoeveelheden zijn zeer onbeduidend, als men ze met de groote massa, die verwijderd moet worden, vergelijkt. Bovendien zijn in de oorspronkelijke begroting niet opgenomen de omlegging en afdamming van de rivier de Chagres, een belangrijk werk, dat aanzienlijke geldsommen zal verslinden, en de bouw van de noodige sluizen te Panama, terwijl eene aanzienlijke uitbreiding van de baggerwerken te Colon in het verschiet is.

In het droge seizoen zijn ongeveer 12000 arbeiders aan het werk; in het natte jaargetijde moeten de werkzaamheden op vele plaatsen stilliggen en dan wordt het werkpersoneel tot een getal van 8000 à 6000 teruggebracht. De arbeidsloonen bedragen ongeveer ƒ 3 à ƒ 3.50 per dag.

Zeer ongunstige uitkomsten levert het baggeren op. De baggergrond wordt gedeeltelijk door kanalen naar den oever vervoerd en deels in schepen van ongeveer 200 M³ inhoud geladen, die hunne vracht ver in zee voeren en daar laten zinken.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

DORDRECHT. In Mei 1885 zal, vanwege de afdeeling Dordrecht der Vereeniging ter bevordering van Fabriek- en Handwerksnijverheid in Nederland, een wedstrijd worden gehouden tusschen werklieden uit alle gemeenten binnen den kring der afdeeling.

Blijkens het programma zal deze wedstrijd, de derde die reeds plaatsvindt, geopend zijn voor: Timmerlieden, Steenhouwers, Borstelmakers, Huisschilders, Stoffeerders en Behangers, Verlakkers, Blik- en Koperslagers, Smeden en Bankwerkers, Schrijnwerkers, Manden- en Rottingwerkers, Boekbinders, Leerlingen van Huisvlijt-onderwijs, Leerlingen der Ambachtsschool, Leerlingen der 3 hoogste klassen der Burgeravondschool.

De vervaardigde voorwerpen moeten zich onderscheiden door netheid van bewerking en deugdelijkheid.

ARNHEM. De aanleg der buizen voor de waterleiding nadert zijn einde. Tot zoolang willen wij evenwel niet wachten, om openlijk uit te spreken wat door bijna alle stadgenooten erkend wordt, dat men zelden zoo snel, zoo goed en met zooveel overleg zag arbeiden als door hen, die met dit werk belast zijn. Het is schier ongelooflijk in welk een korten tijd eene geheele lijn is opgebroken, met buizen belegd en weder dichtgemaakt. De voordeelen eener goede verdeeling van den arbeid komen zelden zoo treffend aan het licht.

Dat onze straten er niet op verbeterd zijn, ligt in den aard der zaak; maar men mag vertrouwen, dat, wanneer dit werk geheel voltooid is, vanwege de gemeente de herstellingen zullen worden ondernomen, die reeds zoolang in zeer vele straten dringend noodig waren. (*Arnh. C.*)

TILBURG. Naar aanleiding van de concessie-aanvraag van de heeren Crans & Co. tot aanleg en exploitatie eener waterleiding, heeft de Gemeenteraad eene commissie van 5 leden benoemd, met opdracht om, onder bijstand van den civiel-ingenieur en gemeente-architect, den heer Herboth, een onderzoek in te stellen betreffende de mogelijkheid, om hierterstede voor rekening der gemeente eene waterleiding aan te leggen, en na gedaan volledig onderzoek den Raad verslag van hunne bevinding te geven.

ASSEN. In de zitting der Provinciale Staten werd o. a. behandeld het voorstel van Gedeputeerde Staten tot reorganisatie van den Provincialen Waterstaat. Op voorstel van een der leden werd het in drie deelen gesplitst en in stemming gebracht.

Het eerste deel tot toekenning van den titel van hoofd-ingenieur aan den Provincialen ingenieur, den heer J. P. Havelaar, werd aangenomen, het tweede, tot het aanstelling van een ingenieur op een tractement van *f* 1500, werd verworpen en het derde tot verhooging met *f* 300 van 't traktement van den hoofdopzichter, thans *f* 1200 bedragende, werd, wegens staking der stemmen, tot eene volgende vergadering uitgesteld, waarin de stemmen opnieuw staakten, zoodat het voorstel gerekend werd te zijn verworpen. Een nader voorstel om 't traktement van *f* 1200 op *f* 1400 te brengen, werd met 21 tegen 5 stemmen aangenomen.

VLISSINGEN. Den 24sten deser wordt te Vlissingen op het Betje-Wolffsplein het gedenksteeken onthuld, gewijd aan de nagedachtenis van Betje Wolff en Aagje Deken.

Dr. Joh. Dyserinck zal des middags te 1 uur een feestrede houden, afgewisseld door het gezang van een koor onder leiding van den heer W. van Kamer. Een uur daarna wordt het monument onthuld en door Mr. G. N. de Stoppelaar, voorzitter van het comité, overdragen aan de gemeente.

De »Wolff en Deken-tentoonstelling" in de raadzaal op het Stadhuis, wordt reeds Woensdag den 23sten geopend met een voordracht van Dr. Dyserinck.

Het gedenksteeken bestaat uit een vierkant ijzeren voetstuk, aan de voor- en achterzijde versierd met de borstbeelden en medaillon der dichteressen. Links en rechts staan de volgende opschriften in relief: »Nationale Hulde aan Elizabeth Wolff geb. Bekker en Agatha Deken, 24 Juli 1884 Vlissingen" en »Sara Burgerhart, Willem Leevend, Economische liedjes, Brieven, Liedjes voor het Vaderland." Op dit voetstuk rust een versierd bekken, waaruit drie waterzuilen ontspringen. Het geheel is omgeven door een cirkelvormige borstwering waarbinnen het water nederstort en waarbij fraaie waterplanten worden aangebracht. Een net trottoir omlijst het geheele monument.

Het geheel maakt een allerkeurigsten indruk en de verschillende deelen van het gedenksteeken zijn vervaardigd in de fabriek van de firma »Becht en Dyserinck" te Amsterdam.

— Aflevering 7 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

Slaap- en salonwagens voor lange spoorreizen (met fig.). De honigmier (met fig.). — Cuivre poli. — De hoogste bergspoorweg (met fig.). — Nog iets over de electriciteit in huiselijk gebruik (met fig.). — Het graveeren van eieren (met fig.). — Nog iets in zake de uitbarsting van Krakatau. — Het nieuwe centrale telegraafbureau te Parijs (met fig.). — De industrie der teerkleurstoffen (vervolg van blz. 188). — Japansch kamervuurwerk (met fig.). — Het verwijderen van vlekken uit geweven stoffen. — Motoren voor kleine beweegkrachten. De gasmotor Bisschop en de stoommotor Tyson (met fig.). — Recepten en korte technische mededeelingen. — Het reinigen en onoplosbaar maken van gipsafgietsels. — Het bruineeren van fijne ijzeren voorwerpen. — Correspondentie. — Een reactie-rad voor gas (met fig.).

ADVERTENTIEN.

Aanbesteding.

Op **Woensdag 23 Juli 1884**, des middags ten twaalf ure, zullen de Civiel-Ingenieurs SIJMONS & HUIJGEN, namens hun principaal, de firma M. P. POLLEN & ZOON, in het *Zuid-Hollandsch Koffiehuis* op de Korte Hoogstraat te *Rotterdam*, in het openbaar **aanbesteden:**

Het bouwen van een Entrepot, een Paardenstal en elf Bovenwoningen te Rotterdam.

De inlevering der inschrijvingbiljetten moet op den dag der aanbesteding in een der lokalen van voornoemd koffiehuis 's morgens ten twaalf ure plants vinden.

Het bestek ligt daar ter lezing.

Op de in het bestek bepaalde uren en dagen geschiedt de aanwijzing en worden inlichtingen verstrekt.

Bestekken met teekening zijn op franco aanvrage en tegen betaling van *f* 1.50 verkrijgbaar bij de Boekverkoopers M. WIJT & ZONEN, Westnieuwland 10 te *Rotterdam*.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille,

Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Aanbesteding.

DE RAAD VAN BEHEER DER MAATSCHAPPIJ »*ZEEBAD SCHEVENINGEN*", zal op den **9den Augustus a. s. aanbesteden:**

Het maken van een Kurhaus met Hôtel, Winkelgalerijen en diverse werkzaamheden te Scheveningen.

Bestek en teekeningen zijn tegen betaling van *f* 8.— van af 19 Juli verkrijgbaar bij de Boekhandelaren B. VAN DER LAND, Kalverstraat, Amsterdam en C. VAN DOORN & ZONEN, Molenstraat, 's Gravenhage.

Nadere inlichtingen worden verstrekt door de Architecten HENKENHAF en EVERT te Amsterdam en aan het terrein van den bouw.

Aanwijzing: 2 Augustus, ten 11 uur v.m.

OPENBARE AANBESTEDING.

AANKONDIGING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *AMSTERDAM* brengen ter kennis van belanghebbenden, dat de 1e termijn van oplevering van het, den 21sten Juli 1884 aan te besteden werk:

„Het graven van een kanaal door den Stads- en Godshuispolder,

welke termijn in § 14 van het bestek (N°. 30 van 1884) bepaald is, vóór of op den 1sten October 1884, wordt verlengd met 2 maanden en derhalve wordt vastgesteld **vóór of op 1 December 1884."**

Burgemeester en Wethouders voorn.,
DRIESSEN, *Weth.*
Amsterdam, 17 Juli 1884. *De Secretaris* LE JOLLE.

AANBESTEDING.

Op **Maandag 28 Juli**, voormiddags 10 uur, in het Hôtel van den heer DE BRUIN, Koornmarkt, Nijmegen, zal de Architect D. GEIJSBEEK MOLENAAR publiek

AANBESTEDEN:

Het bouwen van eene Bewaarschool voor minvermogenden, voor rekening van het Departement Nijmegen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

Bestekken zijn ad *f* 0.50 per stuk na 16 Juli verkrijgbaar bij den Boekhandelaar H. C. A. THIEME te Nijmegen.

Teekeningen liggen ter inzage in voornoemd Hôtel.

Ministerie van Financiën.

Verkoop van Rood Koper, afkomstig van ontmunte koperen Centen en Halve Centen.

Op **Vrijdag 15 Augustus 1884**, des voormiddags te 11 uren, zal in de raadzaal van het Munt-College te *Utrecht*, Nieuwe Wijk G, N°. 62-63, onder goedkeuring van den Minister van Financiën, in het openbaar, bij inschrijving worden verkocht eene **hoeveelheid Rood Koper, afkomstig van ontmunte koperen Centen en Halve Centen, wegende ongeveer 119600 kilogram.**

De voorwaarden van inschrijving en verkoop liggen ter lezing bij de Betaalmeesters en zijn op aanvrage kosteloos verkrijgbaar aan voormeld Ministerie (Administratie van de Generale Thesaurie) en aan 's Rijks Munt, Oudegracht Wijk C, N°. 128.

Utrecht, 18 Juli 1884.

Het Munt-College,
Namens hetzelve:
A. D. VAN BIEMSDIJK, *Voorzitter.*
J. C. VAN EELDE, *Secretaris.*

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 22sten Juli 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 404.

Het maken van een reservoir-gebouw en het verhoogen der bak in het bestaande reservoir-gebouw op het station Eindhoven.

De besteding geschiedt volgens § 56 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 12den Juli 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. VAN DER KUN te *Venlo* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 17den Juli 1884, ten 12 ure des middags.

Utrecht, den 11den Juli 1884.

A. P. DEVRIES Jr.

JALOUSIËNFABRIKANT,

Passeerdergracht N°. 22, Amsterdam.

Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN,** uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**

Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

LOUIS GOFFIN & Cie.

Avenue Rogier 27 Luik.

LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk,** enz. enz.

Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,

Bickerstraat

AMSTERDAM.

Vraagt Catalog.

NEDERL. **Van der LOON** Galv. op

Lasagnes, IJzeren Buiken, en Zijwkl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

Zuinigheids-Roosterijzers.

Niet aangrijpende en roestwerende Verven.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.

EIGENAARS van BAZALTGROEVEN

in RIJNPRUISSEN.

Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.

Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

TE KOOP.

Een partij zoo goed als nieuwe **gegoten ijzeren SOCKETPIJPEN** in diverse wijdte en lengte, met verbindings- en sluitingsstukken.

Te bevragen bij A. KOCH, in metalen, te *Utrecht*.

TE KOOP:

een Stoombaggermolen,

vervaardigd door de GEBROEDERS FIGÉE te *Haarlem*, opbrengende ongeveer 25 kubiek Meters grond per uur ter diepte van circa 2½ M. onder water; met **Stoommachine, Stoomketel, Lieren, Ankers, Kettingen** en verderen **Inventaris;**

ingericht om onder bruggen van 1,40 M. hoogte te kunnen doorvaren en om in smalle wateren te kunnen werken;

het ijzeren vaartuig is lang 13,10 M., breed 3,15 M. en heeft ongeveer 0,65 M. diepgang; alles, in geheel werkvaardigen staat, liggende en te berigtigen in den Haarlemmermeerpolder aan *de Cruquius* nabij *Heemstede*.

Aanbiedingen schriftelijk te rigten tot het Bestuur van den Haarlemmermeerpolder te *Haarlem* vóór den 1sten Augustus e. k.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-,

HOEKMEET-

en andere

INSTRUMENTEN

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**

LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

TERRA-COTTA-FABRIEK

gevestigd te ZEIST (sedert 1835),

BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.

Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde

bij het Paleis voor Volksvlijt.

Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel- en Profielsteen,** Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir-** en **Mozaïktegels,** alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen elke concurrentie.

Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.

Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek der H.H. OZINGA en VLASKAMP is in onze Magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.

GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bremer VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**

MARTIN & Co.,

Achteroosteinde, AMSTERDAM.

H. H. Architecten en Bouwkundigen

worden opmerkzaam gemaakt op mijne Reproductie **PHOTO-LITHOGRAPHIE**; alle **Bouwkundige Teekeningen**, in zwarte lijnen geteekend, worden door deze methode, hetzij in denzelfden of in een verkleinden maatstaf vervaardigd, waardoor dezelve niet alleen zeer spoedig maar ook zeer accuraat en in billijken prijs worden geleverd. Ook Heeren Boekhandelaren worden hierop attent gemaakt, terwijl het zeer geschikt is voor de uitgave van **Geïllustreerde Boekwerken.**

Met achting, UEd. Dv. Dienaar,

A. KROON,

Photo-Lithograaf en Steendrukkerij, Regulierswarsstraat N°. 33, Amsterdam.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Bruggconstructiën** enz.

Bekroond:		Bekroond:
Dusseldorp 1880.	Gouden Medaille	Frankfort a/M. 1881.
Weenen 1880.	Amsterdam 1883.	Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,

Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**

Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**

Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorsehvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **zesde** aflevering van:

Beknopt Practisch Leerboek

DER

Burgerlijke en Water-Bouwkunde,

DOOR

B. F. PLASSCHAERT,

Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.

Met omstreeks 800 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.

De uitgave geschiedt bij intoekening in ongeveer 14 à 15 afleveringen à ƒ 1.20.

PARKETVLOEREN,

TROTTOIRTEGELS. DEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE

bij de Verzamelmiddelaren en Depothouders.

DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

G. J. VINCENT & C°.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.

Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de

ZILVEREN MEDAILLE.

Specialiteit in IJzeren Hekken

EN

FIJN SMEEDWERK.

Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

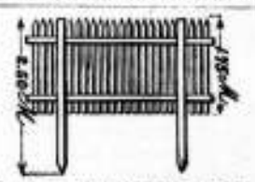

J. & D. VAN DER POT,
ROTTERDAM.
GEKYANISEERD ROTVRIJ

RASTER- en ander HOUTWERK,

in alle op te geven maten, tot 10.25 M.

niet vatbaar voor de Champion en uitertst langzaam brandend.

Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken

BESTEKHOUT

en verder TIMMERHOUT,

Vlot- en Slijpdeelen enz.

Prima PORTLAND-CEMENT,

merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**

in wichtbondende Vaten van 180 Kilo en Zakken van 70 Kilo,

niet vervalscht met **hoogovenslakken, kalksteen** of dergelijke bijmengingen.

HYDRAULISCHE en andere KALK,

per Wagon of Schoepslading.

Chemisch bereide Verf,

OLIEBIJTSELS, VERNISSEN en ALBASTINE

uit de fabriek van den Heer

F. A. O. VAN GELDER,

te *Rijswijk* bij *'s Hage.*

HARDSTEEN.

NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA.

ZANDSTEEN.

uit de groeven van

Staudernheimer.	**Cordeier.**
Breitenheimer.	**Wexemer.**
Udelfanger.	**Roode Kylithaler enz.**
Bentheimer.	**La Rochette.**

Italiaansche Mozaïkvloeren,

volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.

BELGISCHE GIPS.

Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

NEGENTIENDE JAARGANG N°. 30. ZATERDAG 26 JULI 1884.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jlz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1° dat de vervaardigers van de ontwerpen, ingezonden op de prijsvragen 1883—1884 onder de motto's: Vulkanus, Apenzwijnenstaart, Eendracht maakt macht, Vrije uren en Renaissance (Deurpaneel), worden verzocht een correspondentie-adres op te geven, teneinde het Bestuur instaat te stellen met hen te onderhandelen over het opnemen van de ontwerpen in een der tijdschriften van het Genootschap;

2° dat de ontwerpen, ingezonden op de prijsvragen 1883—1884, kunnen worden teruggehaald des Woensdags- en des Zaterdagsavonds tusschen 8 en 10 uren aan het Genootschapslokaal;

3° dat van Maandag 28 Juli tot 1 September alle stukken betreffende de Redactiezaken van het Genootschap moeten worden gezonden aan den heer A. W. Weissman, Heerengracht 298, te Amsterdam.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE TENTOONSTELLING VAN DE KUNSTNIJVERHEID-TEEKENSCHOOL „QUELLINUS."

De kunstnijverheid-teekenschool „Quellinus", die ten doel heeft, de beoefening der teekenkunst in hare practische toepassing op de nijverheid in haren geheelen omvang te bevorderen, en die uitgaat van een Vereeniging, opgericht onder medewerking van het Departement „Amsterdam" der Maatschappij ter Bevordering van Nijverheid, stelde dezer dagen de belangstellenden in de gelegenheid, de vruchten van het afgeloopen jaar in oogenschouw te nemen.

Het doeltreffende gebouw, waar de school thans gevestigd is, bevatte in een reeks van zalen veel bezienswaardigs, en de tentoonstelling gaf een gunstige getuigenis van het talent en de toewijding van de heeren A. van Delden, hoofd van het onderwijs en architect, Prosper Delin, kunstschilder, Bart van Hove, beeldhouwer, L. Bourgonjon, ornementbeeldhouwer en C. Stroo, adsistent-leeraar.

Aan de kunstnijverheid-teekenschool wordt onderwijs gegeven in:

1. het lijnteekenen uit de vrije hand op zwart bord;
2. het rechtlijnig teekenen met behulp van instrumenten;
3. het handteekenen naar draadfiguren en gipsafgietsels;
4. het kleuren van vlak-ornementen;
5. het teekenen met sapverf (aquarelleeren);
6. het bouwkundig teekenen en het maken van kleinere ontwerpen;
7. het boetseeren;
8. het maken van afgietsels;
9. het beeldhouwen in hout en steen;
10. het schilderen naar pleisterafgietsels en naar het stilleven;
11. het porseleinschilderen;
12. de proportieleer van den mensch;
13. de ontleedkunde van den mensch;
14. de vlakke en beschrijvende meetkunde;
15. de doorzichtkunde;
16. de stijl- en schoonheidsleer;
17. de kunstgeschiedenis;
18. de ornementleer.

Om als leerling te worden toegelaten moet men minstens den leeftijd van 13 jaar bereikt hebben, en bewijzen, dat men voldoend lager onderwijs genoten heeft. Het schoolgeld bedraagt slechts ƒ 50 's jaars.

Een wandeling door de zalen was ten zeerste aan te bevelen aan hen, die het met de vaderlandsche kunstnijverheid wel meenen.

De eerste zaal bevatte boetseerwerk van leerlingen, waarbij zeer goede studiën naar Michel-Angelo's Mozes. Ook in de behandeling van het ornement toonden de leerlingen een niet alledaagsche vaardigheid.

Bijzonder waren wij ingenomen met de door de leerlingen vervaardigde teekeningen naar pleisterfragmenten.

De blonde toon, die pleister, ook zelf in zijn donkerste schaduwen, behoudt, was uitstekend weergegeven en men bespeurde niets van het „ijzerachtige", dat somwijlen pleisterteekeningen aankleeft.

Ook in de afdeeling van het bouwkundig- en ornementteekenen vertoefden wij met genoegen. Onder het beste, wat wij daar zagen, noemen wij de studiën in sepia, met wit gehoogd, naar Viollet-le-Duc, studiën naar Grieksche tempels, met veel gevoel gewasschen, en penteekeningen naar voorbeelden uit den besten Renaissancetijd. Het verheugde ons, dat aan het perspectiefteekenen een ruime plaats is gegeven. Perspectiefteekenen toch is voor den bouwkunstenaar, zoowel als voor den kunstnijvere, noodig als brood. Vele ontwerpen zouden bij uitvoering niet zoo tegenvallen, wanneer de ontwerper eerst getracht had, zich door een perspectiefteekening rekenschap te geven van de fouten, die zijn schepping wellicht aankleefden.

De methode, die bij het perspectiefteekenen gevolgd wordt, is wel geschikt om den leerlingen lust voor dat vak in te boezemen. Inplaats van de droge figuren, die meestal de leerlingen vervelen, worden reeds zoo spoedig mogelijk deelen van gebouwen in verschillende combinatiën tot onderwerp gekozen.

In de klasse voor schilderen zagen wij verscheidene goede studiën naar pleister en stilleven. Ook het vlakornement wordt met zorg door de leerlingen geschilderd, zooals te zien was bij de drie plafond-ontwerpen, die als concours vervaardigd waren.

De bedrieglijke wijze, waarop het den leerlingen gelukt was, gevogelte en plantendeelen na te bootsen, pleit wel voor de degelijkheid van het onderwijs, in de schilderklasse gegeven.

Wij wenschen de leeraren geluk met het verkregen succes, en hopen, dat zij nog lang hunne krachten aan eene zoo nuttige inrichting als de „Quellinusschool" zullen kunnen wijden. Reeds verscheidene der door hen gevormde leerlingen zijn thans in de practijk met goed gevolg werkzaam, zoodat het niet kan uitblijven, of de vaderlandsche kunstnijverheid zal den goeden invloed van hun onderwijs ondervinden.

(A. et A.)

NAAR AANLEIDING VAN DE EXCURSIE NAAR HOORN.

De *Hoornsche Courant* bevat het navolgende:

„Gistermiddag werd de tweede nieuwe metalen klok, gegoten in de fabriek van den heer A. H. van Bergen, te Heiligerlee, provincie Groningen, alhier in den toren der stad gebracht. Deze klok moest van buitenaf door een der galmgaten worden ingebracht, 'twelk zonder eenig ongeluk volbracht is. Om 4 uren was het werk reeds zoover gevorderd, dat de beide klokken, ter zwaarte van 2200 kilo, in de nieuwe ijzeren klokstoelen geluid werden.

„De tonen, vooraf bepaald, harmoniëeren zuiver — d en fis —, het helder en ver dragend geluid droeg de algemeene goedkeuring weg; het luiden volgens nieuw systeem ging zeer gemakkelijk. Een nieuw torenuurwerk, 'twelk op beide klokken zal slaan en den tijd in uren en minuten zal aanwijzen, kan eerstdaags ook verwacht worden uit voornoemde fabriek van den heer Van Bergen. Als dit is aangebracht en geplaatst, is de toren der nieuwe kerk voltooid.

„Heeren bouwkundigen van Amsterdam, die dezer dagen Hoorn bezochten en onder andere den bouw des torens in *De Opmerker* critiseerden, hebben zich deerlijk vergist met te publiceeren, dat een gat in den toren voor het hijschblok tot het ophalen der klok was gekapt; dit gat toch was niets anders dan een galmgat, dat bij den bouw van den toren direct was aangebracht."

Naar aanleiding hiervan wordt ons van bevoegde zijde opgemerkt, dat het wel meer voorkomt, dat een klok, vooral als die niet zeer zwaar is, door de galmgaten wordt ingebracht, hoewel wij aan het hijschen in den toren de voorkeur zouden geven, daar dan beter het evenwicht bewaard blijft. Naast het galmgat zag men echter wel degelijk een gat gehakt, waarschijnlijk omdat het galmgat te smal was.

Nog wordt ons opgemerkt, dat de heer Blanken, van wien in het verslag was gezegd, dat hij veel fraais te Hoorn heeft gesloopt, dit als stadsarchitect slechts gedaan heeft op last van het Gemeentebestuur.

Wij verwijzen bovendien onze lezers naar de belangrijke artikelen over het Westfriesch Museum, in de *Hoornsche Courant* voorkomende.

DE NIEUWE BEURS TE NEW-YORK. (PRODUCE EXCHANGE).

(*Vervolg en slot van blz.* 260.)

Zooals wij gezien hebben, bestaat het grondplan van de beurs te New-York uit de samenvoeging van een grooten scheefhoekigen vierhoek (bijna parallelogram) met een kleinen, bijna parallelogramvormigen vierhoek met één zuiver rechten hoek. Verbeelden wij ons, dat het eerstgenoemde gebouw volgens de lengte-as door een verticaal vlak is doorsneden, terwijl door het tweede, dat der campanilla of klokkentoren, volgens de breedte-as een verticaal doorsneevlak is gebracht, welk vlak het eerstgenoemde vlak dus onder een rechten hoek snijdt. Laten wij dit laatste vlak een kwartwenteling maken, zoodat de beide vlakken in elkaars verlengde vallen en beiden het vlak van teekening uitmaken, dan kan men de verschillende verdiepinghoogten en de onderlinge ligging der verdiepingen door de volgende figuur aanduiden:

Hieruit zien wij, dat de hoofdverdieping, voorzoover de groote beurszaal zich uitstrekt, de volle verdiepinghoogte tot aan de 1e dienstverdieping inneemt, doch, dat terzijde van de beurszaal, de bibliotheekverdieping en de bibliotheekgalerij tusschen de beide voornoemde verdiepingen zijn aangebracht.

Gaan wij thans de inwendige inrichting van het gebouw eens na en beginnen wij daartoe met *het grondplan*, dat in hoofdzaak brandkelders, bergplaatsen, magazijnen en kelderruimten bevat, allen brand- en inbraakvrij, benevens de ruimten voor gezamenlijk 9 elevators en eene ruimte met niet minder dan 34 cabinets. De grootste ruimte is gereserveerd voor de veilige berging van geldswaarden en magazijnswaren, toebehoorende aan de Beursmaatschappij zelve.

Voorts heeft ook de maritieme Beursmaatschappij haar gehuurde bergplaats of brandkelder met afzonderlijke trap naar de daarboven gelegen afzonderlijke maritieme beurs, zooals straks zal worden aangeduid.

Terzijde van de 5 elevators voert een trap naar de bovengelegen verdieping (binnen begane-grond), evenals terzijde van de 4 elevators in het campanillagebouw. De overige ruimten hebben totdusverre nog geene bestemming of huurders gevonden. De geheele ruimte dezer verdieping is door 73 vrijstaande groote en kleine penanten met daartusschen aangebrachte scheidingsmuren verdeeld.

Plan 1e verdieping (binnen begane-grond).

Tusschen den middeningang van Beaverstreet en dien van Stonestreet strekt zich een 18 voet breede gang over de volle lengte van het gebouw (305 voet) uit, welke gang dus de ruimte dezer verdieping in twee gelijke deelen verdeelt. Aan Beaverstreet is zij verbreed tot twee ingangen breedte en bevat de 5 elevators en het trapportaal van de groote trap. Links van dezen ingang en met afzonderlijk entrée, vormende den 3en ingang in Beaverstreet, bevindt zich een lokaal, groot 163 bij 58 voet, verhuurd aan de voornoemde maritieme beurs; rechts een lokaal, groot 110 bij 38 voet, verhuurd aan de Pennsylvania-spoorwegmaatschappij, benevens een dito, groot 44 bij 38 voet, verhuurd aan de Post-telegraafmaatschappij. Langs dit lokaal staat de evengenoemde lange gang door een 22 voet breede dwarsgang in verbinding met Broadway, terwijl aan de andere zijde van de laatstgenoemde gang zich lokalen bevinden, die verhuurd zijn aan de N.-Y. Produce Exchange Bank, groot 44 voet, aan de Balto en Ohio Telegraafcompagnie en aan de Western Union Telegraafcompagnie, groot te zamen 76½ voet en alle drie breed 57 voet.

Voorts voert een 22 voet breede gang naar het campanillagebouw met de 4 elevators en trappen, benevens naar het groote terras, dat ongeveer 100 × 50 voet oppervlakte heeft en van waar Newstreet door een dubbelen trapafgang van genoegzame breedte bereikbaar is. De overige lokalen, groot 65 en 67, breed 57 voet, zijn blijkbaar nog niet verhuurd.

Plan hoofdverdieping (beurs).

Het plan der hoofdverdieping bevat hoofdzakelijk het beurslokaal, ter grootte van 230 × 135 voet. De zoldering wordt gesteund door 4 paar pilaren van gegoten ijzer. Het plan dezer zaal vormt een rechthoekig trapezium. Drie doorgangen in de lange zijde geven toegang tot de 4 elevators van de campanilla, terwijl zich in het midden van den scheidingsmuur der zaal een doorgang naar de ruimte der 5 elevators aan Beaverstreet bevindt.

De ruimte om de elevators staat in directe gemeenschap met een afzonderlijke zaal, waarvan de zoldering door 3 pilaren gesteund is en tevens met een afgescheiden ruimte, waarin, bijwijze van een amphitheater en in een cirkel, plaatsbanken zijn aangebracht. Deze beide zalen zijn eigenlijk bijzalen van de groote beurszaal en worden tot velerlei doeleinden gebruikt. In het middelpunt van de straksgenoemde cirkelvormige plaatsbanken is een tribune geplaatst. In de onmiddellijke nabijheid der elevators zijn ten overvloede nog trappen aangebracht voor hen, die zich niet aan de luchtreis per elevator willen onderwerpen en tevens dienstig, ingeval een defect aan de machinerie mocht ontstaan.

Terwijl de eigenlijke beurszaal de respectabele hoogte van 60 voet bereikt, wordt deze hoogte boven de zooeven genoemde bijzalen verdeeld in twee afzonderlijke verdiepingen, namelijk de bibliotheekverdieping en de bibliotheekgalerij. Eerstgenoemde verdieping heeft men over de geheele breedte van een in de groote zaal uitspringend balkon voorzien, van waar een ruim uitzicht over het handeldrijvend beurspubliek te verkrijgen is. Dit balkon is alleen voor bezoekers of toeschouwers gereserveerd, aan wie de toegang tot het beurslokaal op andere wijze ontzegd is.

Op de eerstgenoemde verdieping is de eigenlijke bibliotheek thans gevestigd in dat gedeelte, dat tusschen Broadway en Beaverstreet gelegen is en wordt verlicht door 4 lichtramen aan de eerste en 2 aan laatstgenoemde straat. Het plafond en de balklaag van de bovengelegen verdieping wordt in het midden dezer zaal door 3 zuilen gedragen. Nog staat laatstgenoemde zaal in onmiddellijke gemeenschap met 2 kamers ensuite aan Beaverstreet, en elk door één lichtraam verlicht. De ruimte om de elevators en trappen grenst aan de genoemde lokalen, evenals aan 4 andere, met elkander communiceerende lokalen, waaraan totdusverre nog geen bepaalde bestemming is gegeven, dan tot eventueele uitbreiding der bibliotheek. De ruimte der bibliotheekgalerij is bijna evenzoo ingericht als de vooromschreven verdieping.

Plan 1e dienstverdieping.

De geheele beschikbare ruimte dezer verdieping is alleen voor dienst ingericht en tot verlichting van de groote beurszaal; ze bevat, behalve de ruimte tot verlichting, uitsluitend kantoorlokalen.

Zooals hiervoor is medegedeeld, is de hoogte van de beurszaal onder het plafond 47½ voet, terwijl die in het midden onder het bovenlichtraam 60 voet bedraagt, een verschil opleverende van 12½ voet, en boven het plafond een lantarenruimte vormend onder het lichtraam, welke een groot gedeelte van de dienstverdieping inneemt, doch tevens dient tot verlichting van een rondom deze reusachtige lantaren loopende, 7 voet breede gang, waaraan alle kantoorlokalen gelegen zijn en hunne toegangen hebben.

Aan Broadway en Newstreet vindt men te zamen 15 lokalen, allen 22 × 28 voet metende en door 2 groote vensters verlicht en één dito lokaal door 5 vensters verlicht, voorts 6 lokalen van kleiner afmetingen en 6 van grooter afmetingen, zooals van 27 × 31 tot 28 × 50 voet.

De gang rondom de lantaren staat met de campanilla, waarin de 4 elevators, trap en een genoegzaam aantal cabinets gevonden wordt, in verbinding door een 12 voet breede gang, terwijl ook de 5 elevators aan Beaverstreet en de daarbijgelegen trap een deel van die gang uitmaken.

De 2e dienstverdieping.

Deze is geheel, zelfs in grootte en aantal der lokalen, gelijk aan de vooromschreven verdieping. Alleen wordt de voornoemde lantaren hier door een kap afgedekt.

De 3e dienstverdieping.

Zoo weinig als de beide voorgaande verdiepingen van elkander verschillen, zoo groot is het verschil tus-

schen de voorgaanden en de beide volgenden. Bevatten de voorgaande verdiepingen elk 28 lokalen, de beide volgenden bevatten er elk 60 van verschillende grootten. Dit grooter aantal lokalen heeft men verkregen door eenvoudig langs de binnenzijde van de open ruimte boven de lantarenkap, inplaats van een gang, zooals een verdieping lager, kantoorlokalen te maken en de gang te verplaatsen, zoodat deze nagenoeg in het midden ligt tusschen de hoofdgevels en de gevels aan de lantarenruimte. Door de gang rondom 1 voet smaller te maken heeft men ter weerszijden een halven voet ruimte voor elk kantoorlokaal in de breedte gewonnen.

Op deze wijze heeft men 60 lokalen verkregen van verschillende grootten, zooals van $8\frac{1}{2} \times 16$ tot 38×40 voet. De campanilla is op dezelfde wijze ingericht als bij de ondergelegen verdiepingen.

De 4e dienstverdieping.

Deze is bijna geheel gelijk aan de ondergelegen verdieping; alléén is een afzonderlijke ruimte bij de 5 elevators aan de Beaverstreetzijde ingericht voor een 32tal cabinets en andere ruimten. Overigens valt omtrent de lokalen hetzelfde op te merken, als op de voorgaande verdieping. De 4e dienstverdieping besluit de hoogte van het hoofdgebouw. In het geheel bevat de afdeeling „dienst" dus op de 4 verdiepingen 176 kantoorlokalen, waarvan de meesten door tusschendeuren met elkander in verbinding staan en naar verkiezing afzonderlijk of gecombineerd huurbaar zijn. Al deze kantoorlokalen zijn van gas, verwarmingsbuizen, spreekbuizen en andere gemakken voorzien.

De campanilla of klokkentoren.

Volgens de schematische voorstelling der verschillende verdiepingen bevat de campanilla de volgende étages:

1. grondplan
2. tusschenverdieping 1
3. tusschenverdieping 2
4. halve verdieping
5. tusschenverdieping 3
6. torenverdieping 1
7. torenverdieping 2
8. torenverdieping 3
9. torenverdieping 4
10. torenverdieping 5
11. torenverdieping 6
12. torenverdieping 7 en
13. torenbedekking.

De vier eerste verdiepingen worden door 4 elevators bediend, maar slechts één dezer elevators gaat door alle verdiepingen, tot zelfs aan het torendak.

De torenverdiepingen 3 en 5 zijn door afscheidingen elk in 5 lokalen verdeeld, die desgevorderd voor kantoorlokalen of wel voor torenwachterswoning bestemd zijn. De aanwezigheid van een uitspringend balkon aan elke der vier zijden van den toren op de hoogte van torenverdieping no. 5 zou doen vermoeden, dat deze verdieping tot torenwachterswoning was ingericht, temeer nog, omdat zij onmiddellijk onder de verdieping van de klok gelegen is, zoodat het geven van een duidelijk hoorbaar alarmsignaal bij een uitbrekenden brand terstond door den torenwachter zou kunnen geschieden. Alle verdiepingen staan, behalve door den elevator, door trappen met elkaar in gemeenschap.

Uitwendige architectuur.

De hoofdvorm van het gebouw is wel zoo eenvoudig mogelijk. Elke gevel vertoont een langwerpig vierkant, door een cordonband, een paar kroonlijsten en een balustrade in verdiepingen verdeeld. De toren is in grondvorm een eenigszins scheef vierkant, tot een steenen gevaarte opgetrokken en door eenige cordons en een paar kroonlijsten mede in verdiepingen verdeeld. Het geheel biedt dus volstrekt geen bijzonders aan en, ware het niet alleen door de grootschheid van het gebouw en de groote afmetingen der onderverdeelingen, dan zou dit gebouw zeker weinig attentie trekken boven eenig ander gebouw van openbaar nut, zooals de stad New-York in grooten getale kan aanwijzen, die dikwijls van vrijwat fraaier en kostbaarder gehalte en smaakvoller ontwerp zijn dan dit gebouw.

Toch heeft het geheel zeer zeker vele verdiensten; want, al moge het gebouw niet imponceren door het smaakvol ornement der gevels, door het geestig en afwisselend lijnenspel, of door kunstvaardige groepeering van partijen, al ontbreken er ten eenemale de tegenwoordig zoo algemeen gezochte en geëischte torentjes, avantcorps, overstekken, uitsprongen en verdere hulpmiddelen tot veraangenaming van het geheel — toch imponeert het door zijne grootsche afmetingen.

De architect Geo. B. Post heeft zeer terecht ingezien, dat hij nooit grootscher geheel kon totstandbrengen, dan door eenvoudigheid en eenvormigheid, bijna tot het uiterste gedreven, terwijl hij daardoor juist een grootsch effect op weinig kostbare wijze verkreeg en de versiering op de voordeeligste en meest in het oog vallende plaatsen wist aan te brengen.

De drie hoofdingangen aan de drie hoofdstraten vormen, daar zij als hoofddeel den voornaamsten rang innemen, een afzonderlijk voor den gevel uitspringend geheel, dat terstond boven de cordonlijst eindigt en afgesloten is. Deze uitspringende cordonlijst wordt aan weerszijden van elken ingang door twee Dorische zuilen gedragen. Elke ingang is in tegenoverstelling met de lichtkozijnen boogvormig afgesloten, welke vorm reeds een overgang uitmaakt tot de zoo menigvuldig voorkomende boogvormen van het volgend gedeelte van den gevel.

De lichtkozijnen dezer verdieping zijn eenvoudig horizontaal afgesloten en dus als van ondergeschikten aard gekarakteriseerd. Aan de proportiën bemerkt men terstond, dat zij een zeer ondergeschikt deel van het gebouw vormt.

Een flinke rondgaande cordonlijst voltooit deze verdieping en vormt den voet van de hoofdverdieping (de beurszaal neemt deze bijna geheel in beslag), blijkbaar ook aan de reusachtige, in halfcirkelvorm eindigende lichtkozijnen, die door breede horizontale paneelvullingen in 4 hoog ruiten verdeeld zijn.

Elke ruimte of dam tusschen de lichtkozijnen vormt een pilaster, die twee cirkelbogen ondersteunt. Iedere halfcirkelboog is dus zoo breed als een halve pilasterbreedte. In het midden dezer halfcirkelbogen zijn sluitsteenen aangebracht, terwijl de vakken tusschen elk paar halfcirkels fraai geornementeerd zijn. Elke lange zijde van het gebouw telt 13 zulke lichtkozijnen en elke korte zijde 7, terwijl de hoeken van het gebouw worden afgesloten door een forschen breeden pilaster. Deze hoofdverdieping wordt afgesloten door een kroonlijst, die op de sluitsteenen der bogen rust en waarvan het fries rijk geornementeerd is. De neuslijst met het plansier boven de pilasters heeft bij de kroonlijst boven het gevelvlak, ofschoon het tegen den regel is, geen terugsprong, waardoor het overstek vóór het gevelvlak zeer belangrijk is. Ofschoon zulks vreemd staat, heeft deze vrijheid toch eenigszins reden van bestaan, want daardoor wordt op eigenaardige wijze uitgedrukt, dat de hoofdverdieping hier geëindigd is en een onderdeel (dat der dienstverdiepingen) aanvangt. Een flinke afscheiding van het bovengedeelte van het gebouw heeft hierdoor plaats, als vormde deze lijst een afzonderlijken grondslag, waaruit een verdieping van minder belang en met veel nauwer lichtkozijnverdeeling ontstaat.

Op deze dienstverdieping heeft elke lange zijde 26 halfcirkelboogvormige lichtkozijnen en elke korte zijde 14, zoodat elk lichtkozijn ongeveer half zoo breed is als dat op de daaronderliggende verdieping. Overigens

valt omtrent de cirkelbogen hetzelfde op te merken, als van de lichtkozijnen der hoofdverdieping is gezegd.

De boven deze bogen aangebrachte hoofdkroonlijst is ook weder op dezelfde wijze behandeld, als de evengenoemde. Neuslijst en plansier loopen in één richting voort en zijn niet aan den voorsprong der pilasters gekornist.

Het fries van deze kroonlijst bevat op de lange zijde 52 lichtkozijnen en op de korte zijde 28, zoodat ook hier weer het aantal verdubbeld is, waardoor dit bekroningslid van het gebouw zich machtig doet gelden en het gebouw op waardige wijze afdekt.

Een volgende verdieping boven deze kroonlijst en van gelijk aantal halfcirkelvormig eindigende vensters voorzien, als de kroonlijst vensters bevat, is hier als balustrade of attiek gekarakteriseerd. Eigenaardig is, dat de balustrade door de halfcirkelvormige bogen een luchtige bekroning van het geheele gebouw vormt.

Op de hoeken boven de hoofdpilasters is de balustrade in pedestals gevat.

De totaal-indruk van die reeks van 52 halfcirkelvormige vensters geeft het geheel, vooral ook door de medewerkende perspectief, het karakter van uitgestrektheid en grootschheid, die niet duidelijker en juister voor een gebouw van zulk een uitgestrekten en omvangrijken handel had kunnen uitgedrukt worden. Den architect komt hulde toe voor de juiste wijze, waarop hij het gebouw met betrekkelijk weinig kosten en eenvoudige hulpmiddelen heeft weten te karakteriseeren, en het uitwendige zoo juist met de inwendige indeeling heeft doen overeenstemmen. Ook de verhoudingen der verschillende verdiepinghoogten zijn aangenaam en goed gekozen.

De campanilla.

Ofschoon deze een reusachtige, bijna vierkante steenen kolos is, die eerst boven de balustrade schijnt aan te vangen, is ook hier met betrekkelijk weinig hulpmiddelen een goed geheel verkregen, dat volkomen bij het gebouw past. Een gelukkig denkbeeld had de architect, door het aanbrengen der cordons en kroonlijsten de toren als het ware eerst te doen beginnen boven de balustrade, waardoor de kolossale hoogte voor een groot deel gebroken wordt en niet zoo in 't oog valt, als anders het geval zou zijn. Daardoor is de toren een onderdeel van het gebouw geworden en predomineert veel minder. Een cordonband ter hoogte van den bovendrempel van het kozijn, dat boven de balustrade uitkomt, breekt wederom de hoogte tot aan de torenverdieping N°. 2 op geschikte wijze.

De torenverdieping N°. 3 bevat aan elke zijde 3 cirkelvormige kozijnen met architraaf, welke ook wederom op hunne beurt de hoogte tot de torenverdieping tusschen N°. 3 en 4 breken. Verdieping N°. 3 heeft deze ramen tot verlichting van de lokalen, die vermoedelijk de torenwachterswoning uitmaken, terwijl N°. 5, mede tot die woning behoorende, aan alle zijden een uitstekend balkon heeft, waarvan de horizontale lijnen, zooals van cordon, plint en dekstuk der balustrade om het buitentorenvlak zijn voortgezet. Op gelijke hoogte van de stift der wijzers van de klok loopt een kleine kroonlijst, waaronder elk muurvak tot op de balustrade in 3 langwerpige, staande paneelen verdeeld is. Deze kroonlijst draagt den halfcirkelboog, die de helft van de wijzerplaat omvat. Aan weerszijden van dezen halfcirkel, die met een breed architraaf omgeven en van een sluitsteen voorzien is, vindt men een met ornement gevuld paneel, terwijl ter hoogte van den sluitsteen een flinke cordonband is aangebracht, die de functie van kraaglijst vervult. Hieruit ontspringen de kraagsteenen, die het fries van de lijst vormen en tevens de dragers zijn van het overige gedeelte der forsch uitspringende kroonlijst. Het platform is omgeven door een hooge balustrade. Een tweede torentje, naar alle vier de zijden schuin afgedekt en waarin men met den elevator tot onder de kap kan komen, besluit het geheel, dat nog door den reeds vermelden vlaggestok bekroond wordt. Het bovendeel der campanilla, van dáár, waar de balkons uitspringen tot aan de balustrade, vormt een zeer goed geheel en kroont deze campanilla op waardige en verdienstelijke wijze. Alleen is het jammer, dat de kleinere toren niet nog een verdieping hooger is opgetrokken, daar hij, wegens zijn veel geringer afmetingen dan de campanilla en haar ver vooruitspringende balustrade, eerst op geruimen afstand van den voet der campanilla, boven de balustrade zichtbaar wordt; en juist zijn verschijning komt zeer ten voordeele van de anders wel wat lompe campanilla.

Ofschoon de Amerikaansche bouwwijze over het algemeen weinig in den smaak zal vallen van den Europeeschen architect, vooral ook om de harde bonte kleuren, waarin men in Amerika veelal groote gebouwen pleegt op te trekken, zoo vindt men in de Amerikaansche architectuur toch vele goede voorbeelden, die soms zeer vreemd zijn, maar bij nadere bestudeering zeer veel architectonische waarde bezitten.

Inzonderheid op constructief gebied is de Amerikaansche architectuur even uitmuntend, als stout. Toch weet de Europeesche architect in den regel weinig van de bouwwijze, die zijn ambtgenoot aan de overzijde van den Oceaan volgt en schijnt hij die, zeer ten onrechte, met een zeker air de dédain te negeeren. En toch, hoe vele uitmuntende voorbeelden van zuiver klassieken aard en hooge esthetische waarde bezitten niet steden, als New-York, Chicago, Boston, Philadelphia, Washington, San-Francisco en anderen?

J. C. K.

VARIA.

Spoorstaven van groote lengte. Het gebruik van zeer lange spoorstaven heeft eenige voordeelen uit het oogpunt van vermindering van verbindingen, besparing van onderhoud, grootere stabiliteit, meerdere regelmatigheid van het tracé, grooteren wederstand tegen verwrikking van het spoor, enz. Het eenige bezwaar ligt in de moeilijkheid der vervanging van een enkele rail gedurende het onderhoud, maar deze moeilijkheid kan men gemakkelijk ontgaan. Vooral voor de stalen spoorstaven is het vraagstuk van gewicht. De heer Daveluy, hoofdinspecteur der lijn Parijs—Lyon—Marseille, meent dat de lengte op 14 meter zou kunnen worden gebracht, inplaats van 6 (zie *Revue des chemins de fer*), de gebruikelijke lengte in Frankrijk. De Fransche staalfabrieken vervaardigen spoorstaven van 18 tot 24 meter, die zij daarna verkappen tot stukken van 6 meter. De fabriek van Eston heeft op het congres van het Engelsche *Institunt voor Staal en Vzer* spoorstaven met schoenen vertoond, die 28 kilogram per strekkende meter wogen, 48 meter lengte hadden en uit met een enkel gietsel verkregen waren.

De fabriek van Seraing zou zelfs, naar men zegt, ingericht zijn voor de vervaardiging van Bessemerspoorstaven ter lengte van *zestig* meter. Het groote gewicht is geen volstrekt bezwaar. Spoorstaven van 15 M., wegende 40 K.G. per strekkende M. — een gewicht, waartoe men gedwongen wordt door de toenemende zwaarte der locomotieven en de steeds aangroeiende snelheid der treinen — vertegenwoordigen slechts 600 KG. Welnu, in Engeland bezigt men, in zekere bijzondere gevallen, spoorstaven van 60 voet (18.28 M.), die 760 KG. wegen en zonder groote moeite gehan-

teerd worden. Het komt er slechts op aan, over genoeg handen te beschikken en de werkploegen behoorlijk te verdeelen. De staven van groote lengte zullen betere sporen leveren, die meer stabiliteit hebben, meer veiligheid aanbieden en grooter snelheid toestaan, zonder het gevaar te verhoogen. Vermoedelijk zal haar invoering zich niet lang laten wachten.

Ziehier een feit, dat voor het nieuwe denkbeeld pleit. De inwoners van Hannover klaagden over het geraas, dat de spoorwegtreinen maakten bij het rijden op de bruggen en door de stad. De ingenieurs der spoorwegmaatschappij, die dit geraas gedeeltelijk toeschreven aan de trillingen, voortgebracht bij de verbindingen der spoorstaven, besloten het te verhelpen door lange stalen rails van 27 M. te bezigen. De verkregen uitkomst heeft de voorspellingen bevestigd en men heeft reden zich met deze nieuwigheid geluk te wenschen.

Een nieuw koelmiddel. Gelijk men weet, is de Poolsche hoogleeraar Wroblevski erin geslaagd, zuurstof, dampkringslucht, stikstof en kooloxyde, door middel van dampkringsdruk, in vloeibaren staat te brengen. Sedert heeft hij het kookpunt dezer vloeistoffen kunnen bepalen. In een mededeeling aan de Fransche Academie van Wetenschappen toont hij aan, dat men, door het gebruik van deze gassen als koelmiddel, gemakkelijk een koude van 200° beneden nul kan verkrijgen, en dat, onder deze gassen, de dampkringslucht geroepen is *het koelmiddel der toekomst* te worden. Om er zich van te bedienen, moet men ze vooraf samenpersen in metalen vergaarbakken, tot op de grens van vloeibaarwording. Door ze vervolgens in andere, reeds afgekoelde bakken over te brengen, zal men ze vloeibaar maken, en door de kraan te openen ze doen uitstroomen. De wetenschap zal uit dit nieuwe koelmiddel machtige hulpbronnen tot onderzoekingen trekken.

Wij zullen dus spoedig in onzen kelder een voorraad bevroren lucht kunnen hebben; men zal dan misschien versche lucht kunnen *drinken* inplaats van ze *in te ademen*, gelijk wij tot heden moeten doen.

Voor het onderzoek van het water tot voeding van locomotiefketels wordt eene getitreerde zeepoplossing gebruikt, die zóó bereid is, dat 45 kubieke c.M. daarvan tot verzadiging van 12 milligr. kalk in 100 kub. c.M. water noodig zijn, waardoor de hoeveelheden der in het water aanwezige kalk- en magnesium-verbindingen bepaald worden, evenals eene zilveroplossing en toevoeging van onzijdige chroomzure kalk de hoeveelheid in het water vervat keukenzout aangeeft. De inspecteur A. M. Friedrich, te Dresden (zie *Organ für die Fortschritte des Eisenbahnwesens*, 1884, p. 54 en 109), heeft in de Saksische Vereeniging van ingenieurs en architecten een zeer grondige en belangwekkende voordracht gehouden, waarin hij aantoonde, van hoeveel gewicht het is, door een eenvoudige, ook door een niet-scheikundige bewerking, nauwkeurig op de hoogte te komen van de hoedanigheid der in de stations gebezigde wateren tot voeding van de stoomketels. Met behulp van deze werkwijze laat zich ook zeer spoedig en zonder veel kosten de werking of de waarde van het eene of andere middel tegen ketelsteen bepalen, daar men het water vóór en na de toevoeging van het bedoelde middel, nadat het in een locomotiefketel onder hoogen druk een tijdlang gekookt heeft, ten opzichte van zijn kalkgehalte enz. onderzoekt. Hierbij zijn zekere voorzorgsmaatregelen in het oog te houden, om niet tot verkeerde uitkomsten te geraken, waarover het vermelde *Organ* uitvoerige mededeelingen beheist.

BENOEMINGEN.

Dijkgraaf en Hoogheemraden van den Hondsbossche en Duinen tot Petten hebben den 23sten Juli eene vergadering belegd, om een hoofdopzichter te benoemen tot vervanging van den heer Bollée, die overleden was. Uit een klein honderdtal sollicitanten viel de keuze op den heer H. G. F. Mann, thans opzichter van 's Rijks Waterstaat te Alkmaar.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. Den 9en November a.s. zal het vijf-en-twintig jaar zijn, dat de heer B. Wijnveld het ambt van leeraar aan de Koninklijke- en van professor aan de Rijks-Academie van Beeldende Kunsten heeft vervuld.

In eene vergadering van leerlingen en oud-leerlingen van prof. Wijnveld, door eenigen hunner bijeengeroepen, werd besloten den hoogleeraar op genoemden gedenkdag een Album met teekeningen, etsen enz. aan te bieden, uitsluitend door zijne leerlingen en oud-leerlingen vervaardigd.

Op deze vergadering werd tevens het voorstel der Vereeniging *Sint-Lucas* aangenomen, om door het organiseeren van een feestavond — met souper besloten —, aan de vele vrienden van professor B. Wijnveld de gelegenheid te openen, door deelneming, van hunne ingenomenheid met dit jubileum blijk te kunnen geven.

De commissie van uitvoering heeft aan de oud-leerlingen en vrienden van den heer Wijnveld van dit haar voornemen kennis gegeven. De commissie bestaat uit de heeren: Dr. G. F. Westerman, C. L. van Kesteren, G. H. C. Overman, G. J. van Soeren, C. Cunaeus, J. H. Maschhaupt, C. L. Duke, H. J. Haverman, Gerard Muller en B. L. Prins.

ROTTERDAM. Onder de leden der Vereeniging *Architecturae Studio* is eene prijsvraag uitgeschreven, waarbij twee prijzen worden uitgeloofd, elk bestaande uit een getuigschrift met respectievelijk *f* 15 en *f* 10 in geld. De Vereeniging verlangt ontwerpen voor een kiosk tot den verkoop van nieuwsbladen enz. op een groot plein.

AMSTERDAM. De medaille, bestemd voor de bekroonden der landbouwtentoonstelling te Amsterdam, is thans in proef gereed. Zij is door den heer C. J. Sickesz, voorzitter van het comité, ontworpen, vervaardigd door den heer J. Elion, stempelsnijder te Amsterdam, en doet èn ontwerper èn vervaardiger alle eer aan.

De eene zijde vertoont het goed gelijkend beeld des Konings, omgeven door een rand, waarbinnen het opschrift »Internationale Landbouwtentoonstelling. — Amsterdam 1884."

Aan de keerzijde ziet men in het midden het wapen van Nederland, omgeven door een krans, samengesteld uit de attributen van den landbouw en gedekt door de wapens der elf provincièn.

HEERJANSDAM. Den 19 Juli had met goed gevolg de proefmaling plaats van het nieuwe stoomgemaal van de Zwijndrechtsche Waard aan de Develsluis alhier. Dit stoomgemaal is gebouwd volgens de plans en onder directie van den ingenieur Van Dissel; de machinerieen en ketels werden geleverd door de Maatschappij *De Atlas* te Amsterdam, en de stoomwerktuigen met directwerkende centrifugaalpompen door den ingenieur Halbertsma te Rotterdam, als vertegenwoordiger van de firma W. H. Allen & Co. te Londen. Volgens contract moest iedere pompmachine per minuut 45 M³. water bij eene opvoerhoogte van 2.50 M. uitslaan en mocht niet meer dan 3 kilo bruto goede Ruhrkolen per uur in waterpaardekracht worden verstookt.

Uit de genomen proeven bleek, dat elke pompmachine bij eene opvoerhoogte van 2.55 M. 65 M³. water per minuut uitsloeg, en dat het steenkolenverbruik 15 percent beneden het gestelde maximum bleef.

— Wij ontvingen een exemplaar der brochure: *Wat moeten wij malaten en doen?* Populaire raadgevingen bij het dreigend gevaar der cholera, door een practiseerend doctor en arts, uitgegeven door J. F. Haeseker en Co. te Haarlem, en vestigen gaarne de aandacht op dit werkje, dat nuttige werken bevat, en voor 15 cent verkrijgbaar is.

ADVERTENTIEN.

Ondertrouwd:

C. B. POSTHUMUS MEIJJES,
Architect,
en
C. M. G. MEIJJES.

AMSTERDAM,
24 Juli 1884.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 7 Augustus 1884**, 's voormiddags 11 uro, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het Bestraten van de Hofstraat.

Aanwijzing op Donderdag 31 Juli c. k., 's voormiddags 10 uro, aan het bureau der Publieke Werken, alwaar de teekeningen ter inzage liggen; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

Uitbreiding der Gasfabriek te ZUTPHEN.

Op **Vrijdag, den 8 Augustus 1884**, des namiddags te 2 uur, zal ten Raadhuize te *Zutphen* worden

AANBESTEED:

Het verleggen van de Uitmonding der Binnengracht naar de Vischpoorts-haven, met de daarbij behoorende werken.

Het Bestek ligt ter lezing op het Bureau van den Gemeente-Architect F. H. VAN ETTEGER, en is ad 25 Cents verkrijgbaar ter Gemeente-Secretarie.

Aanwijzing in loco zal geschieden op Woensdag den 6 Augustus, des namiddags te 2 uro.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat.)

Op **Dinsdag den 29sten Juli 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek A.K.

Het leveren van eikenhouten dwarsliggers en van eikenhout voor wissels en kruisingen ten behoeve van het tweede spoor tusschen Lunetten en Waardenburg.

(In 5 perceelen.)

De besteding geschiedt volgens art. 12 van het bestek.

Het bestek ligt van den 21sten Juli 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur F. SASSEN te *Nijmegen* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Utrecht, den 19den Juli 1884.

Ministerie van Financiën.

Verkoop van Rood Koper, afkomstig van ontmunte koperen Centen en Halve Centen.

Op **Vrijdag 15 Augustus 1884**, des voormiddags te 11 uren, zal in de raadzaal van het Munt-College te *Utrecht*, Neude Wijk G, N°. 62/63, ondere goedkeuring van den Minister van Financiën, in het openbaar, bij inschrijving worden verkocht eene **hoeveelheid Rood Koper, afkomstig van ontmunte koperen Centen en Halve Centen, wegende ongeveer 119600 kilogram.**

De voorwaarden van inschrijving en verkoop liggen ter lezing bij de Betaalmeesters en zijn op aanvrage kosteloos verkrijgbaar aan voormeld Ministerie (Administratie van de Generale Thesaurie) en aan 's Rijks Munt, Oudegracht Wijk C, N°. 128.

Utrecht, 18 Juli 1884.

Het Munt-College,
Namens hetzelve:
A. D. VAN RIEMSDIJK, *Voorzitter.*
J. C. VAN EELDE, *Secretaris.*

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN
VAN
HARTMAN & COMPIE.
KANTOOR te NIJMEGEN, VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

J. L. BACON & C°.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'s-HERTOGENBOSCH*, zullen op **Donderdag 31 Juli 1884**, voormiddag 10 ure, ten Raadhuize aldaar, bij enkele inschrijving

aanbesteden:

Het doen van Vernieuwings-, Herstellings- en Verfwerken aan de Schoolgebouwen voor lager onderwijs, in de Keizerstraat; in twee perceelen.

1e perceel. Vernieuwings- en herstellingswerken.
2e perceel. Verfwerken.

Het bestek en teekening ligt ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en is het bestek te verkrijgen bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE aldaar, tegen betaling van *f* 0.30.

Aanwijzing in loco zal plaats hebben op **Maandag 28 Juli** e. k., voorm. 11 ure.

De inschrijvingsbiljetten moeten vóór 3 ure des namiddags van den dag, dien der Aanbesteding voorafgaande, in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gestoken zijn.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Gemeente-Architect voornoemd.

's-Hertogenbosch, 19 Juli 1884.

Burgemeester en Wethouders voornd.,
De Burgemeester,
v. D. DOES DE WILLEBOIS.
De Secretaris,
J. N. G. SASSEN.

H. H. Architecten en Bouwkundigen

worden opmerkzaam gemaakt op mijne Reproductie **PHOTO-LITHOGRAPHIE**; alle **Bouwkundige Teekeningen**, in zwarte lijnen geteekend, worden door deze methode, hetzij in denzelfden of in een verkleinden maatstaf vervaardigd, waardoor dezelve niet alleen zeer spoedig maar ook zeer accuraat en in billijken prijs worden geleverd. Ook Heeren Boekhandelaren worden hierop attent gemaakt, terwijl het zeer geschikt is voor de uitgave van **Geïllustreerde Boekwerken.**

Met achting,
UEd. Dv. Dienaar,
A. KROON.
Photo-Lithograaf en Steendrukkerij, Reguliersdwarsstraat N°. 33, Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

J. L. BACON & Cº.

Ingenieurs, bouwmeesters van Centraalverwarming en Ventilatietoestellen.

Amsterdam, Nieuwe Vaart 10.
Antwerpen, Mechelsche Steenweg 43.

Aanleg van centraalverwarming door middel van heetwater, warmwater en stoom zonder ventilatie, of samengesteld door toevoer van de hoeveelheid versche lucht welke voorgeschreven wordt, voor:

Wees-, Arm- en Ziekenhuizen, Kerken, Schouwburgen, Scholen, Bibliotheken en Openbare Gebouwen, alsook Werkplaatsen, Wintertuinen, enz.

Heetwater-toestellen met smalle buizen, bijzonder geschikt voor **Woonhuizen, Villa's, Hotels, Kantoren,** enz

Deze toestellen worden met het grootste gemak toegepast, zoowel in oude als nieuwe gebouwen, nemen weinig ruimte in en kunnen zoonoodig geheel verborgen worden.

Bijzondere toestellen voor: **Droogkamers, Broodbakkerijen** en andere industrieën.

Stoomkook-, Wasch- en **Badinrichtingen.**

Ventilatie-inrichtingen door drukking in uitvoering.

PROJEKTEN en BEGROOTINGEN worden op aanvraag kosteloos geleverd.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Cº., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & Cº.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

G. VAN LENT, Rotterdam.
Vertegenwoordiger der **Ceramiek- en Cementtegelfabriek.**
LÉON DE SMET & Cº., Gent.
Verders specialiteit in:
IJzeren Kerk- en **Fabriekraamen.**
IJzeren en **Houten Rolblinden.**
Zweedsche Kamerdeuren.
Italiaansche Mozaïkvloeren.
Prima Portland-Cement.
Plafonneerlatten, veel billijker en beter als Riet.
Onbrandbare Verf enz.
Prospectussen en Prijscouranten op aanvraag.

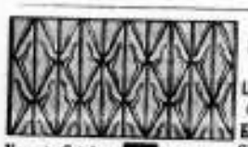

Losanges, IJzeren Balken, en Zijlekt., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

Vraagt Catalog. NEDERL. VERZINKFABRIEK,
Van der Linden & Co.
Dordrecht.
Galv. op LOON Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS,

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg Nº. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

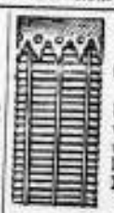

A. P. DEVRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdersgracht Nº. 22, Amsterdam.
Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN,** uiterst net en solieds, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**
Monsters en prijscourant franco en gratis.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dº., te Arnhem.

NEGENTIENDE JAARGANG Nº. 31. ZATERDAG 2 AUGUSTUS 1884.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jcz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterhikslus, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat Nº. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel 10 gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

(A. et A.) CRITIEK.

„Geef, meester in de kunst, critiek!
Doch wik!
En schenm gij voor uw eigen kliek
Zoo stik!"

Toen de leekedichter dit versje terneer schreef, drukte hij in weinige woorden juist uit, wat een criticus moet doen en niet moet doen. Vooral thans, nu iedereen, misschien gedachtig aan het woord van dienzelfden dichter

„Critiek mag alles onderzoeken",

zijn oordeel over de meest uiteenloopende zaken uitspreekt, mag de raadgeving aan den „meester in de kunst" wel weer eens in herinnering gebracht worden.

Vooral in ons kleine land is het vak van criticus een zeer moeilijk ambt. Klein als Nederland is, valt het meestal zwaar, zaken van personen los te maken, en ontaardt de critiek maar al te vaak in „schermen voor eigen kliek." Ons vaderland was ten allen tijde het land, waar partijgeest welig tierde. Toen wij nog ter school gingen, hoorden wij reeds van Hoekschen en Kabeljauwschen, Schieringers en Vetkoopers, Heekerens en Bronkhorsten, Remonstranten en Contra-Remonstranten, Patriotten en Prinsgezinden, en ook thans, nu wij ouder geworden zijn, zien wij Kuyperianen en Kappeyneanen, Christelijke-Historici en Ultramontanen scherp tegenover elkander staan.

Is er dus in de politiek verdeeldheid, in de kunst is de eendracht niet grooter. Men denke slechts aan den heftigen strijd, die tusschen de oudere en de jongere broeders van 't Sint-Lucasgilde gevoerd wordt over de vraag, of de lijn dan wel de kleur der voorwerpen in de natuur den schilder het belangrijkst zij. Hoe heftig die strijd is, bleek mij nog onlangs, toen ik in gezelschap van een der meesters van de „oude garde" door de zalen der Haagsche Schilderijtentoonstelling wandelde.

Ook de bouwkunstenaars zijn zeer verschillende zienswijzen toegedaan. Ook dáár is een „oude garde" die, opgegroeid met de tradities van Schinkel, het jongere geslacht, dat oud-Holland's berg- en baksteenbouw weer in eere tracht te brengen, slechts een minachtend schouderophalen waardig keurt. En behalve het verschil tusschen oud en jong, zijn er onder de bouwkunstenaars nog wel andere verschillen, die niet altijd uit de edelste beweegredenen geboren worden.

Het spreekt vanzelf, dat ook bij het uitoefenen van critiek het standpunt, waarop de criticus staat, van grooten invloed is, en wanneer dat standpunt is ingenomen na rijpe overweging, kan het niet anders dan nuttig zijn, wanneer de beoordeelaar zijn eigen maatstaf, die hem gebleken is vertrouwbaar te zijn, aanlegt. Te veroordeelen is het echter, wanneer de maatstaf verschillend genomen wordt, naar gelang het werk, dat beoordeeld worden moet, al dan niet van een van „eigen kliek" is.

In den regel oefenen de Nederlandsche bouwkunstenaars zelden critiek uit, dat is te zeggen, slechts weinigen hebben den moed, hunne denkbeelden op 't papier te brengen en door de pers te doen vermenigvuldigen. Critiek „in privé" is echter zeer algemeen en dikwijls „niet malsch" ook.

Nu, critiek behoeft ook niet „malsch" te wezen, en het is een dwaasheid van afbrekende critiek te spreken, alsof er ook een opbouwende bestond. Critiek toch is het aantoonen van feilen, die een kunstwerk aankleven, en hoe nuttig dit ook zij, ik geloof niet dat men deze bezigheid „opbouwend" kan noemen.

Wie is echter *bevoegd* critiek uit te oefenen? Voorzeker niet de eerste de beste, want een oordeel moet met argumenten gemotiveerd worden, wil het waarde hebben. Het is niet voldoende, een professorale houding aan te nemen en *ex cathedra* met een stentorstem te schreeuwen *„mihi constat!"*, doch men moet zijn oordeel door bewijzen staven. Maar al te vaak wordt de persoon van den criticus met de critiek ver-

POLYTECHNISCHE

eenzelvigd, alsof een oppervlakkige beoordeeling door een man van naam meer waarde zou hebben dan een grondig oordeel van iemand, die in de oogen der menigte zijn sporen nog moet verdienen. Het is daarom nuttig, wanneer een critiek niet onderteekend is, daar men dan alleen op haar innerlijke waarde moet afgaan. En toch ben ik overtuigd, dat de meeste menschen, zoodra zij een anonieme critiek gelezen hebben, trachten zullen door het masker van den anonymus heen te zien.

Het oordeel van „het publiek", waarop menigeen zich zoo gaarne beroept, heeft geen de minste waarde, en dat Multatuli dat veelhoofdig monster zijn „ik veracht u" toeslingerde, is best te begrijpen. Het „publiek" toch is uit den aard der zaak een groote verzameling van middelmatigheden, die geen eigen meening hebben, en maar napraten wat hun van hoogerhand wordt voorgezegd. Hoe hooger de positie van den beoordeelaar is, des te meer waarde kent het publiek eraan toe. Zoo staat het oordeel van een professor beter aangeschreven dan dat van een dokter, dat van een minister hooger dan dat van een ondergeschikt beambte, dat van een bankier hooger dan dat van een gewoon effectenhandelaar, want, zegt het publiek met Sleur,

„Ik zeg je, zoo'n bankier is niet de kunst bekend!"

Zelfs de prijs, die voor een kunstwerk besteed is, vormt dikwerf een voorname factor bij de beoordeeling. Een schilderij, waarvoor de vervaardiger duizend gulden eischt, wordt al spoedig beter gevonden dan een, die met driehonderd gulden betaald kan worden, en een gebouw, dat tonnen schats gekost heeft, acht men allicht beter dan een, dat voor enkele duizenden totstandkomt; want, zegt de Hollander, die den handelsgeest van zijn vaderen erfde: „alle waar is naar haar geld!"

Slechts zeer weinig menschen vinden het aangenaam, wanneer hun werk gecritiseerd wordt. De grootste mannen waren op dit punt zeer prikkelbaar, en gaven hun spijt lucht in bewoordingen, die hun niet tot eer strekken; men denke slechts aan wat een Voltaire, een Heine, in booze buien schreven.

Is critiek juist, en door bewijzen gestaafd, dan is het te begrijpen, dat men ze onaangenaam vindt, doch men zal tevens het nuttige ervan moeten beseffen. Is ze daarentegen onjuist en oppervlakkig, dan is ze zelfs geen minachtend schouderophalen waard.

Zelden heeft een zoo onjuiste spreuk het burgerrecht verkregen als het bekende:

„La critique est aisée, l'art c'est de faire",

althans wat het eerste gedeelte betreft.

Critiek is niet gemakkelijk, en om haar goed uit te oefenen is een groote mate van kennis, scherpzinnigheid en critisch talent vereischte. Het is echter een dwaling dat hij, die critiseert, ook instaat moet zijn iets beters te leveren dan het gecritiseerde, want niet iedereen bezit scheppend genie.

Boileau heeft door zijn critisch talent der Fransche letterkunde evenveel dienst gedaan als Molière, Corneille en Racine door hun scheppend genie, en niemand heeft er Boileau ooit een verwijt van gemaakt, dat hij niet de Misanthrope, de Cid of Phèdre geschreven heeft.

Laat ons daarom hopen, dat het onder de bouwkunstenaren ook niet aan degelijke critici moge ontbreken, die hun oordeel met kalmte motiveerend, en zonder te schermen voor *eigen klick*, hun vak een flinke schrede vooruit kunnen brengen; althans wanneer hun vakgenooten zoover in wezenlijke beschaving gevorderd zijn, dat ze niet bij de geringste aanmerking boos worden, en den criticus van minder edele bedoelingen verdenken. W.

BIJ DE PLAAT.

HET HUIS VAN MAARTEN VAN ROSSEM TE ARNHEM.

In *De Opmerker* van 29 Maart jl. wordt het adres van de Afdeeling Arnhem der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst besproken, welk adres betrekking had op de restauratie van het huis van Maarten van Rossem — het tegenwoordig raadhuis — te Arnhem.

Wij meenen onzen lezers geen ondienst te doen, daaromtrent het een en ander mede te deelen en de afbeeldingen te geven van den vroegeren en den tegenwoordigen toestand ervan, waarbij in de eerste plaats onze dank betuigd wordt aan Mr. J. W. Staats Evers, archivaris van het Stedelijk Museum alhier, die bereidwillig verschillende platen en boekwerken ter inzage gaf.

De plaat geeft twee afbeeldingen: de eene, uit de XVIe eeuw, is genomen naar eene kopergravure, op het Stedelijk Museum aanwezig en bezit, naar onze meening, de meeste kunstwaarde van al de daar aanwezige teekeningen van het gebouw. Op deze afbeelding is de erker aan de noordzijde zichtbaar, die aan het tegenwoordige gebouw ontbreekt; deze rust op twee gecanneleerde zuilen en werd bij de verbouwing in het jaar 1830 weggebroken. Op deze afbeelding is de ingang met de straat gelijk, en daarboven een steenen paneel met eene allegorische voorstelling aangebracht. Eene andere afbeelding, op het Museum voorhanden, bezit minder kunstwaarde: het is een penteekening van het jaar 1716, toen het gebouw bewoond werd door den „Raetsheer" Hell. Op deze is van de genoemde allegorische voorstelling geen spoor meer te ontdekken; maar de ingang toch nog gelijkstraats. Eene derde penteekening geeft vóór het gebouw een recht bordes te zien, waarvan de balustrade een afgesloten ruimte vormt ter breedte van den sprong der stoeptreden, een gebruik, dat in de XVIIe eeuw veel voorkomt. De teekening is omstreeks 1818 vervaardigd en schijnt bij de uitgave van het werk: *Bijdragen tot de Nederlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde* door Is. An. Nijhoff, in 1840, gebruikt te zijn.

Het huis van Maarten van Rossem behoort, in zijn oorspronkelijken toestand, tot de Hollandsche vroeg-Renaissance; de Gothische vormen herkent men gemakkelijk en juist daardoor is het van de toenmalige Duitsche Renaissance te onderscheiden.

De zuilkapiteelen en arabesken boven de vensters zijn in zuivere Renaissance uitgevoerd. Het gebouw

HET HUIS VAN MARTEN VAN ROSSUM, TE ARNHEM.

HET RAADHUIS TE ARNHEM.

Photolith. v. G. J. THIEME, Arnhem.

Bijvoegsel van DE AMEREN van 2 Augustus 1884.

heeft echter, zooals de afbeelding van den tegenwoordigen toestand doet zien, zijn karakteristiek aanzien geheel verloren. Reeds vóór het midden der voorgaande eeuw zijn de oude kruisvensters door schuiframen vervangen, en latere eigenaren wedijverden met elkaar om alles, wat maar eenigszins bouwvallig of hinderlijk was, o. a. de beelden in den gevel, weg te nemen en op smakelooze wijze te veranderen en bij te werken, daarbij een treurig voorbeeld gevende van den toen heerschenden practischen zin.

In 1830 onderging het gebouw eene groote verandering. Het werd toen tot raadhuis ingericht; de hoofdingang werd veranderd en de arabesken boven de vensters, die zeker met de toekomstige bestemming niet harmonieerden, eenvoudig weggebroken. Tevergeefs zoekt men echter naar de duivels, die aan het gebouw den naam van „Duivelshuis" gegeven hebben. Ook vroeger schijnen deze beelden niet aanwezig geweest te zijn; wel schrijft Slichtenhorst in zijn *Tooneel des lands in Gelre* op bladz. 97: „Daeromtrent is mede te vinden het huys van den wijlen Maerschalk van Rossem 't welk op zijn uitersten gevel eenighe afschouwelijke beelden als veld-duyvels en andere snaekerijen is vertoonende", maar Gerard van Hasselt heeft, in eene afzonderlijke verhandeling over het gebouw (uitgegeven in 1780), het bestaan dier duivelen ontkend. Hij toont aan dat Slichtenhorst zich, naar de gewoonte van zijn tijd, heeft laten verleiden den duivel te zien, waar deze niet te vinden was en met veldduivels faunen of saters heeft bedoeld. Ook uit de handschriften van R. Keuchenius blijkt, dat deze aan geen duivels dacht, maar aan hermen (beelden zonder armen of beenen), bij de Romeinen veel voorkomende. Van Hasselt zegt ook, dat de in dien tijd aan den gevel voorkomende beelden geen uitdrukking hadden van woestheid of smart, maar alleen aan gekluisterde atlanten of saters of aan het spotachtige gelaat der faunen deden denken. De naam van „Duivelshuis" is echter van geslacht tot geslacht overgeplant en daardoor algemeen geworden. De thans nog overgebleven saters zijn aan de zuidzijde te vinden, als karyatiden onder den erker. De gevel bevat nog een aantal koppen boven de vensters der 1e en 2e verdieping, waarvan in het bovengenoemde werk van Nijhoff afbeeldingen met omschrijving voorkomen; zij hebben echter zoo dikwijls met de ververskwast kennis gemaakt, dat het relief nagenoeg geheel verloren is gegaan. De schrijver van het bovenvermelde werk meent in een der koppen, geplaatst in het fries van de 1e verdieping, middenvoor den erker aan de zuidzijde, den stichter van het gebouw te herkennen.

In een werk, getiteld: *Wandelingen in de omstreken van Arnhem*, oppert de schrijver de meening, dat de overige koppen de leden van het hofgezin van Karel van Egmond, Hertog van Gelre, voorstellen. Hij onderstelt dat het gebouw dagteekent uit den tijd, toen Maarten van Rossem als Maarschalk van Gelre tegen het Oostenrijksche Huis te velde trok. In 1543 echter trad Maarten van Rossem in dienst van den Keizer en werd later, tot belooning voor zijne uitstekende diensten, Stadhouder van „Luccemburg", terwijl hij in 1555 te Antwerpen aan de pest stierf. Men mag dus, zegt de schrijver, aannemen, dat het gebouw in dezen tijd gesticht is en daaruit kan men afleiden, dat de koppen de leden van het gezin van Keizer Karel V voorstellen.

Het tegenwoordig uiterlijk van het gebouw loont de moeite van een bezoek niet. De geheele gevel is met horizontale bekroningslijsten bekleed en, inplaats van de steenen hoofdbedekking, is een houten kroonlijst van zeer alledaagsch profiel, met groote consoles boven elken pilaster, aangebracht. Een dikke verfkorst bedekt den geheelen gevel en wordt met eene getrouwheid, een betere zaak waardig, goed in kleur gehouden. Wenschelijk ware het, dat het Rijk, 't welk in den laatsten tijd zooveel deed, waar het de restauratie en instandhouding onzer oude kunstgewrochten betreft, ook ditmaal hulp verleende en bij het Gemeentebestuur op een onderzoek aandrong. Zoodoende zou de mogelijkheid ontstaan dat, bij den bouw van een nieuw raadhuis, het huis van Maarten van Rossem in zijn oorspronkelijken toestand teruggebracht werd.

A. R. Freem.

OVER DE HUISZWAM EN HARE UITROEIING.

In de laatste jaren werd dit onderwerp, en met recht, zoo dikwerf behandeld, dat men zou meenen, dat het laatste woord daarover gesproken was. Bij het groote belang, dat het onderwerp echter inboezemt, is het oordeel van mannen, die er in de laatste jaren hunne bijzondere studie van maakten, zeer zeker vermeldingswaard. De professoren Göppert en Cohn, te Breslau, werden tot die speciale onderzoekingen geleid door den treurigen toestand, waarin het „Provinzial-Museum" te Breslau, wegens de verwoestingen door de huiszwam aangericht, verkeerde. Dit gebouw, op een uiterst vochtig terrein, in de buurt van gedempte vijvers, opgericht, is niet onderkelderd, en hierin moet de aanleidende oorzaak gezocht worden van de verwoestingen, door de bacteriën aangericht.

De bacteriën dragen den naam van Merulius lacrymans, en ontwikkelen zich uit bruingele sporen van eene doorsnede van 10 mM., op eene totnogtoe onverklaarbare wijze.

Zij vormen dunne draden, die in de lengte aangroeien; terwijl zij van organische stoffen leven, zijn duisternis, maar vooral vochtigheid de hoofdvereischten voor hare ontwikkeling. De gekiemde huiszwam verbreidt zich zeer snel naar alle richtingen, rolt zich te zamen, wringt zich door de smalste spleten heen, komt aan het licht, en kan dan waargenomen worden. Het gebeurt zelfs, dat zij in baksteen voorkomt, vooral in de poreuze soorten. De invloed der verwoestingen, door de huiszwam in het hout aangericht, is van dien aard, dat het hout geheel krachteloos en sponsachtig wordt, en dus is het antwoord op de vraag: „Is er een middel om deze verwoesting tegen te gaan?" van het grootste belang. Door de chemische analyse is men instaat te onderzoeken, welke verandering het hout ondergaat. Daar nu alle oplosbare zouten van het hout, als phosphorzure kali, chloorkalium en zwavelzure kali, door de bacteriën opgenomen worden, wordt de structuur van het hout in die mate verwoest en veranderd, dat er geen middel hoegenaamd bestaat, het hout zijne vroegere kracht en structuur weer te geven. Zij dit ook al niet mogelijk, er bestaat toch een middel om de ontwikkeling der bacteriën tegen te gaan: dat middel is warmte, en als onmiddellijk gevolg daarvan, droogte.

Onderzoekingen daaromtrent hebben tot het verrassende resultaat geleid, dat uitgedroogde bacteriën niet verder groeien, en zelfs als zij weer op vochtige plaatsen gebracht worden, hare levenskracht niet meer herkrijgen. Hoe ook de naam van het geheimmiddel moge zijn, dat aanbevolen wordt, om de huiszwam te vernietigen, het helpt alles niets en nog eens niets. Droogte is het eenige middel, dat met succes kan en ook vroegtijdig aangewend moet worden, daar de bacteriën zich in het verborgene ontwikkelen, en het dus te laat is, wanneer zij zich naar buiten vertoonen. In het begin ziet men ze niet, hoogstens kan men ze ruiken.

Wanneer men nagaat, dat zich op de vierkante meter hout ongeveer 10 millioen zaadlichaampjes bevinden, dat deze zaadlichaampjes door den geringsten luchtstroom medegevoerd en op andere lichamen afgezet worden, en één enkel zaadlichaampje voldoende is, een geheel huis aan te tasten, dan moet men verwonderd staan over de lichtzinnigheid, waarmede nog steeds de afbraak van huizen bij den bouw van nieuwe gebouwen aangewend wordt. Slechts door algeheele vernietiging kunnen de zaadlichaampjes uitgeroeid worden, en dit kan door geen ander middel geschieden, dan dat men bij de wet verbiedt, afbraak tot aanbouw van nieuwe perceelen te gebruiken. Zoolang die afbraak nog gebruikt wordt, zoolang men nog niet overgaat tot de vernietiging, tot de verbranding daarvan, zoolang men niet voor de noodige uitdroging van hout en steen in nieuwe perceelen zorgdraagt, zoolang men nog niet algemeen overtuigd is, dat het aanbrengen van kelders, het aanbrengen van isoleermassa's, om den voortgang der ontwikkeling te stuiten, noodig is, en het bouwen op vochtige terreinen een kanker is — zoolang zal de huiszwam ook nog welig voorttieren, dankbaar aan allen, die haar daartoe in de gelegenheid stellen, en wien de toestand van hun beurs meer aan het hart ligt, dan het welzijn der menschheid en van de kunst.

(*Deutsche Bauzeitung.*)

HET RIOOLSTELSEL VAN WARING.

De heer Pontzen, wiens werk over de spoorwegen in de Vereenigde-Staten reeds vroeger in dit weekblad werd besproken, heeft een vlugschrift uitgegeven over het reinigingsstelsel van Waring.

De heer Waring werd in 1879 geroepen om het vraagstuk der rioleering van Memphis, in den Staat Tennessee, op te lossen. Deze stad telde toen slechts 40,000 inwoners, een getal, dat sedert aanzienlijk is toegenomen. De gezondheidstoestand was slecht; de stad ligt op den linkeroever van den Missisippi, beneden de monding der Wolfrivier. Men telt er twee-entwintig epidemieën in vijftig jaren; de gele koorts heeft er in 1870 meer dan vier duizend slachtoffers gemaakt, en er is zelfs een oogenblik sprake geweest, de stad geheel te doen verdwijnen, daar zij een brandpunt van besmetting was geworden voor het gansche Missisippi-dal.

Het reinigingsstelsel van Waring is in het kort beschreven geworden door den ingenieur van den waterstaat Lavoinne in de *Annales industrielles*. Het bestaat in:

1e. gebruik voor den aanleg van riolen van buizen met geringe middellijn, slechts bestemd voor het wegvoeren van het vuile water en de drekstoffen, met uitsluiting van het regenwater;

2e. luchtverversching, verkregen in de afvoerbuizen en vertakkingen, die in gemeenschap zijn met de woningen, door zeker getal *prises d'air* en *cheminées d'appel*, boven de daken uitstekende;

3e. rechtstreeksche gemeenschap van elke afzonderlijke vertakking met de afvoerbuizen, zonder tusschenvoeging van eenig beschot noch waterdichte sluiting;

4e. dagelijksche wassching van de afvoerbuizen door middel van spuiingen, waarvoor men partij trekt van het water, verzameld in vergaarbakken, die bij haar boveneinde zijn geplaatst.

De afvoerbuizen te Memphis zijn gevormd uit pijpen van aardewerk, inwendig gevernist, die bij het begin en ter lengte van ongeveer 900 meter 15 c.M. middellijn hebben; deze neemt vervolgens toe tot 20 en 25 centimeter, en de collecteurs of verzamel-riolen, eveneens van verglaasd aardewerk of gegoten ijzer, bezitten 30 tot 35 cM. middellijn.

Het verhang der voedingsbuizen gaat niet beneden 5 mM. per meter, terwijl het daalt tot 1.7 mM. per meter in de verzamelriolen. De spuibekkens hebben ongeveer 500 liter inhoud en werken automatisch. Er is gemiddeld een bekken voor 375 M. De vertakkingen voor de particuliere woningen hebben 10 cM. middellijn; deze afmeting is meer dan voldoende bevonden voor de groote hôtels.

De technische commissie voor de reiniging van Parijs, waarin de uitstekendste beoefenaars van de gezondheidsleer zitting hebben, heeft als hare meening te kennen gegeven, dat het stelsel-Waring in die hoofdstad verdiende te worden beproefd, en de Gemeenteraad gaf den 29en Juli 1883 zijne stem voor de noodige gelden om de proef te nemen in de wijk *Le Marais*, waar men in zeer moeilijke omstandigheden verkeert. *Le Marais*, vroeger ingenomen door stilstaand water, gelijk zijn naam aanduidt, is nog steeds zeer ongezond, ondanks zijn riolen, die reeds zeer oud zijn. Deze hebben weinig verhang, zijn slecht gelucht en vol waterbuizen en telegraafdraden.

Het stelsel-Waring werd te Parijs het eerst toegepast in de straat *Vieille-du-Temple*; het bedient drie gemeente-instellingen: de scholen der straat *Hospitalières-Saint-Gervais*, de scholen der straat *Quatre-Fils* en de publieke privaten op den hoek van de eerste dezer straten en van de straat *Marché-des-Blancs-Manteaux*.

De hoofdleiding, uit zandsteenen buizen, is gelegd in de straat *Vieille-du-Temple*, en aan deze hoofdleiding zijn twee secundaire leidingen verbonden, de eene door de straat *Les Rosiers*, de andere in de straat *Quatre-Fils*.

Men zal in het vlugschrift van den heer Pontzen al de bijzonderheden omtrent deze gewichtige proefneming vinden. Zij heeft bijgedragen om de voorwaarden van het eindonderzoek vast te stellen, dat eerstdaags gehouden zal worden, teneinde het vraagstuk der reiniging van Parijs op te lossen.

De ingenieur H. P. N. Halbertsma te Rotterdam heeft zich in zake de rioleering van steden geassocieerd met den heer Waring, en is gaarne bereid aan belangstellenden nadere inlichtingen omtrent dit stelsel te verschaffen.

BOEKAANKONDIGING.

L. Franzius und E. Sonne. *Der Wasserbau. Dritte Abtheilung. Zweite vermehrte Auflage.*

De *Wasserbau*, een gedeelte van het *Handbuch der Ingenieur-Wissenschaften*, verscheen vóór vijf jaren in eerste uitgaaf en maakte snel opgang. De nieuwe druk bevat vele bijvoegsels, die voor een groot deel betrekking hebben op bouwwerken, uitgevoerd in de laatste jaren. De onlangs verschenen derde Afdeeling

is gesplitst in de volgende hoofdstukken: *De zee* (70 bl.). Algemeene mededeelingen over zeewater, golfbeweging, eb en vloed, zeestroomen en de werking van den wind. — *Scheepvaart* (38 bl.). Uitvoerige behandeling van den bouw der houten en ijzeren schepen en van hunne uitrusting. — *Werking van de zee op de oevers en zeeweringen* (48 blz.). In vergelijking met het oudere werk, verdient de nu uitvoeriger schildering van de treurige vernielingen, die de Duitsche Noordzeekusten en de daarvoor gelegen eilanden tot heden ondergaan hebben, van de *haff*- en *lagune*-vorming, van de werken aan riviermonden, b.v. Donau en Missisippi, enz., te worden in het licht gesteld. — *Verbetering van rivieren en zeekanalen* (84 bl.). Men mocht verwachten, dat de opper-bouwdirecteur Franzius zulke grootsche werken, als de door hem beneden Bremen uitgevoerde, met bijzondere ingenomenheid zou behandelen, en deze verwachting is dan ook niet teleurgesteld. De beschrijving der verbetering van de Wezer en van vele andere rivieren maakt het hoofdstuk zeer aantrekkelijk en leerrijk. Bij de zeekanalen worden de ontwerpen en bouwwerken van het Manchester-zeekanaal, het Panama-kanaal, het Noord-Oostzee-kanaal en het Korinthe-kanaal behandeld. — Ook het hoofdstuk *Zeehavens* (94 bl.) werd verrijkt met de beschrijving van verscheidene havens en bevat meer dan twintig haven- en dokplans. De *Sluizen*, daaronder begrepen die op kanalen en rivieren in het binnenland gelegen, zijn in 138 bladzijden grondig bewerkt geworden, met aanhaling van meer voorbeelden dan in den eersten druk, terwijl de uitvoeriger bespreking van sluizen met beweegbare kamers en van de inrichtingen tot het bewegen van sluisdeuren de in de laatste jaren gemaakte vorderingen kenschetst. In de hoofdstukken over havendammen, oevermuren en scheepstimmerwerven ware misschien meer volledigheid wenschelijk.

Ook de eerste Afdeeling is in de nieuwe uitgaaf zeer vermeerderd, zooals in hoofdstuk I met de opgave der „ongewone hoeveelheden" regen. In hoofdstuk II werd echter niet genoeg gebruikgemaakt van de hydrologische onderzoekingen, ingesteld door het *Verband deutscher Architekten- und Ingenieur-Vereine*. Bij de waterleidingen met natuurlijk verhang wordt het halfcirkelvormig profiel verdedigd, daar de trapezium-vorm zich toch spoedig in de hoeken afrondt en bij gelijken inhoud minder water afvoert.

VARIA.

Beveiliging van ijzer tegen roest. In Oostenrijk-Hongarië heeft iemand patent genomen voor het beleggen van ijzer met verglaasde leemplaten. Men is voornemens de proef te nemen bij de huid van zeeschepen. Het middel van Bower-Barff daarentegen bestaat in het bedekken met eene zich vasthechtende laag magneetoxyduloxyd, en heeft goede uitkomsten geleverd bij ijzeren dakbedekkingen. Het golvende ijzer kan matig gebogen worden, zonder dat de beschermende laag afspringt, en waar dit gebeurt, treedt de roest slechts op de beschadigde plek te voorschijn, zonder zich uit te breiden. Het middel leent zich niet minder voor de deelen van gesmeed-ijzeren samenstellingen dan voor gegoten-ijzeren versieringen, kachels, keukengereedschap, enz. De kosten zijn zeer gering, veel geringer dan die van het verzinken.

Vatbaarheid voor roesten van verschillende ijzer- en staalsoorten. De Fransche mijninspecteur Gruner heeft hieromtrent een jaarlang proeven genomen, die zich uitstrekten tot den weerstand van gegoten ijzer, staal en ijzer tegen vochtige lucht, zeewater en zuurgemaakt water. De proeven met *vochtige lucht* leerden, dat platen uit gewoon staal binnen 20 dagen ongeveer 3—4 gram aan gewicht op elke 2 vierk. decim. oppervlakte verloren. Chroomstaal was meer onderhevig aan roestvorming dan gewoon (koolstofhoudend) staal; wolframstaal daarentegen roestte minder gemakkelijk dan dit laatste; gegoten ijzer (grauw) verloor slechts half zooveel aan gewicht als staal, en spiegelijzer nog minder dan gegoten ijzer. *Zeewater* bleek een krachtig middel tot oplossing van ijzer te zijn, inzonderheid van spiegelijzer. In negen dagen verloren platen uit gewoon staal op elke 2 vierk. decim. oppervlakte 1 tot 2 gram, uit Bessemer-staal 3.5 gram, uit phosphorhoudend ijzer 5 gram, uit spiegelijzer 7 gram.

Gehard staal werd minder aangetast dan chroomstaal, en wolframstaal minder dan gewoon staal van gelijk koolstofgehalte. *Zuurgemaakt water* werkte het sterkst op gegoten ijzer; minder snel loste het staal en spiegelijzer op.

Aanwending van gegoten-ijzeren zuilen als hoofdpijlers. Bij den brand van een fabriek te Berlijn is een derde van al de gegoten-ijzeren kolommen gesprongen, zoodat de bovenste verdiepingen, van haren steun beroofd, gevaar liepen in te storten. De onheilen, die door dergelijken bouw voor de bewoners en de brandspuitgasten kunnen ontstaan, hebben den chef der politie aanleiding gegeven, tal van architecten, aannemers en deskundigen in ijzerfabrikage bijeen te roepen, om met hen te beraadslagen over de te nemen maatregelen. Het gevolg daarvan was een besluit, dat in gebouwen, wier onderste verdiepingen tot werkplaats of magazijn dienen terwijl de bovenvertrekken worden bewoond, gegoten-ijzeren zuilen, die onbeschermd zijn tegen de rechtstreeksche werking van brand, voortaan niet mogen worden gezigd onder de draagmuren van het huis. Inplaats daarvan zullen geduld worden: *a*) zuilen uit gesmeed ijzer; *b*) zuilen uit gegoten ijzer, mits zij omgeven zijn van een gesmeed-ijzeren mantel, die niet verwijderd kan worden en door een luchtlaag van de gegoten-ijzeren zuil is afgezonderd; *c*) pijlers uit klinkers in cementmortel.

Tegen het bezigen van gegoten-ijzeren zuilen zonder dik omhulsel trekken ook de Engelschen Buckle en Woodrow te velde. Zij beweren, dat houten stijlen, behoorlijk beschermd door een proefhoudende zelfstandigheid (Putz), bij geringe lengte, meer veiligheid tegen brandgevaar verzekeren dan ijzeren.

Bescherming van zandsteen tegen verweering wordt verkregen door haar te doordringen met een oplossing van houtazijnzuur ijzeroxydul. Het bindmiddel van de zandsteen wordt van de in de vloeistof opgeloste hars, kreosoot en ijzeroxydul doortrokken en vormt met het azijnzuur een harsachtig ijzerverkitsel, dat bij zijn waterdichtheid een groote hardheid bezit en alzoo de vastheid van de steen vermeerdert. Azijnzuur ijzeroxydul en kreosoot zijn ook vergiften voor de planten; er kan zich dus geen mos meer vormen, dat zoo menigen zandsteenen gevel ontsiert. Is de steen daarmede begroeid, dan sterft het, als men haar door middel van een penseel met zulk eene oplossing bestrijkt.

Duur der spoorwegliggers in Mejico. Goede liggers van hout aan de kusten der Oostzee, met de meeste zorg doortrokken van kreosoot, waren na vier jaren reeds onbruikbaar. Harde, vaste liggers van Mejikaansch eikenhout duurden slechts drie jaren, ten hoogste vier. Beide houtsoorten toonden, tengevolge van de werking der hitte en van de droogte der lucht, een volslagen verandering van weefsel; het vroeger vaste hout verkeerde in een droge, zwamachtige massa. Beschadigingen door insecten werden niet waargenomen.

De beste bouwstof is het *zapote*-hout (*Achras sapota*, Fransch: *sapotillier*; een boom, die soms langs de eerste zestig voet boven den grond geen takken heeft; de vrucht is aangenaam, de zaden bevorderen de waterloozing bij den mensch), een voortbrengsel van West-Indië, volkomen bestand tegen het weder, maar zeer duur. Het naast bij het zapote komt het *sabina* (een soort van ceder, *Juniperus sabina*). Na zevenjarig gebruik waren deze liggers nog volkomen vast en goed en slechts aangetast door de werking van de zool der spoorstaven en van het ballastzand. Maar ook bij deze is de prijs hoog.

Beukenhout voor spoorwegliggers. De ongunstige ervaring met dit hout opgedaan, moet aan onzaakkundige behandeling worden toegeschreven. Zoo werden b.v. niet zelden door houthandelaars liggers uit beukestammen bewerkt, die ongeveer een jaar in het bosch gelegen hadden en dientengevolge gedeeltelijk door droge vervuring waren aangetast geworden. Zulk hout echter laat zich niet meer met goeden uitslag doordringen, daar de vloeistof niet in het zieke gedeelte trekt, en het is dus aan spoedig bederf blootgesteld. De liggers moeten dus zoo versch mogelijk, en zonder lang op den grond of op voertuigen vertoefd te hebben, van bederfwerende vloeistoffen worden doortrokken.

BENOEMINGEN.

De heer A. D. A. Liernur, te 's-Gravenhage, is door den Gemeenteraad te Deventer benoemd tot leeraar in het handteekenen aan de inrichtingen van Middelbaar Onderwijs.

De heer W. E. Cramer, civiel-ingenieur, thans opzichter bij de werken tot verlegging van de uitmonding der Maas te 's-Bosch, is benoemd tot adjunct-ingenieur bij de werken der waterleiding te Arnhem, die volgens de plans en onder leiding van den directeur Halbertsma door den ingenieur Roest van Limburg worden uitgevoerd.

De heer Charles Roskam, gedurende ruim vijf jaar als decoratieschilder aan den Stads-schouwburg te Amsterdam verbonden, is in gelijke betrekking bij den Park-schouwburg overgegaan.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

— De Raad der stad Aken heeft besloten, eene prijsvraag uit te schrijven voor de beste plans, tot herstelling van het in 1883 door brand geteisterde Raadhuis en Kroningspaleis der Duitsche Keizers. De herstelling zal niet alleen het beschadigde deel van het gebouw en der torens, maar ook het overige gedeelte betreffen, waarbij voornamelijk gelet zal worden op het behoud van het karakter, uit een archeologisch, historisch en technisch standpunt. Ter beoordeeling van de inkomende ontwerpen zijn zeven prijsrechters benoemd —: de heeren v. Dehn-Rotfelser te Berlijn, Fr. Schmidt te Weenen, Hase te Hannover, Essenwein te Neurenberg, als technici en de heeren Dr. A. Reichensperger te Keulen, den burgemeester Pelzer en het lid van den gemeenteraad Dr. Sträter, beiden te Aken. De eerste en tweede prijs zullen respectievelijk 4000 en 2500 mark bedragen en tot heden heeft de openbare uitschrijving geen plaats gevonden.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

Amsterdam. Voor de verlichting van het nieuwe administratiegebouw van de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij alhier zullen de regeneratief-gasbranders van Siemens gebruikt worden. Vooraf hebben de ingenieurs dier Maatschappij verschillende gasbranders onderzocht met betrekking tot het gasverbruik, de verontreiniging van de lucht en het ventileerend vermogen. Zoowel het albocarbon-licht als Sugg's en Argand's branders werden door hen beproefd, maar aan de regeneratief-gasbranders van Siemens moest de voorkeur gegeven worden, zoowel wat het gasverbruik als het ventileerend en de lucht reinhoudend vermogen betrof. Aan de ingenieurs Sijmons en Huygen, vertegenwoordigers der firma Siemens te Dresden, is de verlichting alsnu opgedragen.

— Door drie onzer landgenooten, de heeren F. A. de Jong, Carel Henny en M. Pérès, is, onder den naam van *Technisch en Handelsbureau*, een industrieel agentschap opgericht te Antwerpen met kantoren te Parijs en 's-Gravenhage.

De heer De Jong, een ingenieur, die verscheiden spoorwegbruggen heeft gebouwd, zoowel bij ons te lande als in Rusland, in Indië en in Brazilië, was laatstelijk vertegenwoordiger op Java van de Koninklijke Nederlandsche Fabriek van stoom- en andere werktuigen te Amsterdam.

De heer Carel Henny is verleden jaar opgetreden als gedelegeerde voor Nederland van de Commissie voor de Tentoonstelling te Nizza, en heeft later deel uitgemaakt van de Internationale Jury aldaar. De heer Pérès, werktuigkundige, vertegenwoordigde te Amsterdam en te Nizza een belangrijk deel van de groote Fransche industrie.

Het nieuwe *Technisch en Handelsbureau* is ten deele opgericht met het oog op de tentoonstelling, die het volgende jaar te Antwerpen zal gehouden worden, en zal zich daar belasten met de inrichting en vertegenwoordiging van inzendingen van groote machinefabrieken.

Breda. De heer H. C. Waals, gemeente-opzichter der beplantingen, heeft onder de leiding van den stadsarchitect een plan ontworpen voor den park-aanleg van het Valkenberg, dat de goedkeuring van het Dagelijksch Bestuur heeft verworven. Daardoor zal wellicht geen gevolg gegeven worden aan het besluit van den Raad om eene prijsvraag voor dien aanleg uit te schrijven.

Bij het opmaken van het plan is men van de onderstelling uitgegaan, dat aan het Valkenberg zouden worden toegevoegd de Capucijnenhof, de aangekochte woningen met looierij in de Zwaanstraat en den voor het Valkenberg gelegen vestinggrond, die door het Domeinbestuur aan de Gemeente voor uitbreiding is afgestaan. Op den hoek der vereeniging van de Singelgracht met de Kasteelgracht is een plateau van 18 M. middellijn ontworpen, dat ongeveer 6 M. boven het terrein van het Valkenberg ligt, en van waar men een overzicht verkrijgt van het geheele Valkenberg en de nieuwaangelegde straten en singels. Dit plateau is door hellende voetpaden met de wegen van het park vereenigd, dat van de publieke straten door een ijzeren hek of rasterwerk zal worden gescheiden en waarin een paar vijvers ontworpen zijn.

— Door den Directeur der gemeentereiniging te Breda is met 1 Juli j.l. eervol ontslag aangevraagd. Dit ontslag is nog niet verleend, hoewel deze ambtenaar reeds met genoemden datum in eene andere functie is overgegaan en deze tak van dienst dus feitelijk zonder hoofd is.

De reden, waarom de Directeur ontslagen wenscht te worden, is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de onlangs door den Gemeenteraad vastgestelde nieuwe instructie.

Bij deze instructie werd bepaald, dat eene Commissie uit den Raad den Directeur voortdurend ter zijde zal staan en op het beheer toezicht zal uitoefenen, terwijl zijn inkomen zal geregeld worden naar de winsten, die de exploitatie zal afwerpen, waarbij een vaste jaarwedde van *f* 700 als minimum gesteld werd.

Met deze bepalingen, die eene tijdelijke vermindering van zijn salaris tengevolge hadden, nam de Directeur geen genoegen, waarom hij zijn eervol ontslag meende te moeten aanvragen; hij werd tot dien stap nog te meer genoopt, doordat zijn beleid geen onverdeelden bijval bij de Raadsleden en het publiek ondervond.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen op **Donderdag 14 Augustus 1884**, 's voormiddags ten **elf** uur, in het openbaar, ten Gemeentehuize

aanbesteden:

Het bouwen van een School voor Openbaar Lager Onderwijs aan de Agnietenstraat.

Aanwijzing Donderdag 7 Augustus a. s., 's voormiddags 10 uur, op het terrein van den bouw; bestek met bijbehoorende teekeningen tegen betaling van *f* 1.— verkrijgbaar ter Secretarie.

Vraagt Catalog. NEDERL. VERZINKFABRIEK,

Van der Linden & Co.

Dordrecht.

Galv. op LOON Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

Lessenaars, IJzeren Daken, en Zijkel., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 7 Augustus 1884**, 's voormiddags 11 uur, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het Bestraten van de Hofstraat.

Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL

DE JONGH & Co.

Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

G. J. VINCENT & Co.,

Kunstsmeden,

SCHIEDAM.

Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de

ZILVEREN MEDAILLE.

Specialiteit in IJzeren Hekken

EN

FIJN SMEEDWERK.

Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

J. & D. VAN DER POT,

ROTTERDAM.

GEKYANISEERD ROTVRIJ

RASTER- en ander HOUTWERK,

in alle op te geven maten, tot 10.25 M².

niet vatbaar voor de Champion en uitertst langzaam brandend.

Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken

BESTEKHOUT

en verder TIMMERHOUT,

Vlot- en Slijpdeelen enz.

Prima PORTLAND-CEMENT,

merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**

in wichthoudende Vaten van 180 Kilo en Zakken van 70 Kilo,

niet vervalscht met **hoogovenslakken, kalksteen** of dergelijke bijmengingen.

HYDRAULISCHE en andere KALK,

per Wagon of Scheepslading.

Chemisch bereide Verf,

OLIEBIJTSELS, VERNISSEN en ALBASTINE

uit de fabriek van den Heer

F. A. Q. VAN GELDER,

te *Rijswijk* bij *'s Hage.*

HARDSTEEN.

NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA-ZANDSTEEN.

uit de groeven van

Staudernheimer.	**Cordeier.**
Breitenheimer.	**Wexemer.**
Udelfanger.	**Roode Kylithaler enz.**
Bentheimer.	**La Rochette.**

Italiaansche Mozaïkvloeren,

volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.

BELGISCHE GIPS.

Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend. Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

TERRA-COTTA-FABRIEK

gevestigd te ZEIST (sedert 1835),

BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.

Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde

bij het Paleis voor Volksvlijt.

Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel-** en **Profielsteen,** Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir-** en **Mosaïktegels,** alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen elke concurrentie.

Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.

Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek van den heer E. K. OZINGA is in onze Magazijnen dagelijks ter besichtiging voorhanden.

GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bremer VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**

MARTIN & Co.,

Achteroosteinde, AMSTERDAM.

H. H. Architecten en Bouwkundigen

worden opmerkzaam gemaakt op mijne Reproductie **PHOTO-LITHOGRAPHIE**; alle **Bouwkundige Teekeningen,** in zwarte lijnen getoekend, worden door deze methode, hetzij in denzelfden of in een verkleinden maatstaf vervaardigd, waardoor dezelve niet alleen zeer spoedig maar ook zoer accuraat en in billijken prijs worden geleverd. Ook Heeren Boekhandelaren worden hierop attent gemaakt, terwijl het zeer geschikt is voor de uitgave van **Geïllustreerde Boekwerken.**

Met achting,
UEd. Dr. Dienaar,
A. KROON,
Photo-Lithograaf en Steendrukkerij, Reguliersdwarsstraat N°. 33, Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-,
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Heeren Architecten.

PARKETVLOEREN VAN HOUT van
A. BEMBE Keulen
(*Mergenthein, Mainz*) opgericht in 1780.

Deze fabriek levert in de beste soorten, kant en klaar gelegd, de vloeren naar het bestaande Monsterboek of naar te geven teekening; ook **Parket op Asphalt.** Vele vloeren zijn reeds tot tevredenheid der bestellers, in Nederland geleverd.

Bekroond met de **eerste prijzen** op de Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883. Monsters en prijsen worden gaarne verstrekt door den vertegenwoordiger voor Nederland:

FRANZ DIJCKERHOFF,
Emmerik aan den Rijn.

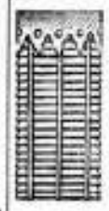

A.P. DEVRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdergracht N°. 22, Amsterdam.

Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN,** uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**
Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

LOUIS GOFFIN & Cie.

Avenue Rogier 27 Luik.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk,** enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Grazures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. — **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, London, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

Bij **P. GOUDA QUINT,** te **Arnhem,** is verschenen de **elfde** aflevering van:

Geschiedenis van de Bouwstijlen

IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL,
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.

Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij inteekening in 12 afleveringen à ƒ 1.75.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

TROTTOIRTEGELS. — **PARKETVLOEREN,** — CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.N.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Hz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksdijk, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag zvond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1°. als buitenlid is toegetreden de heer J. Brouwer, te Hoorn;

2°. de 3de schetstocht zal plaats hebben op Zondag 17 Augustus e. k. naar Haarlem. Vertrek 9.50 te Amsterdam van 't Centraalstation;

3°. in de week van 10 op 17 Augustus bij heeren deelnemers aan de excursie naar Hoorn zal worden gedisponeerd over het bedrag der kosten.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

VERKENNINGEN OP 'T IJSGEBIED

door

J. G. LUGTEN.

Naar aanleiding van eenige artikels over dit onderwerp, in vroegere jaargangen van *De Opmerker* opgenomen, werden mij door een landgenoot — wien „ijsopruiming in rivieren en kanalen" bijzonder interesseert, en die zich tot dat einde ook in betrekking heeft gesteld met beoefenaars van het vraagstuk in het buitenland — een aantal vragen gedaan, die ik naar mijn beste weten beantwoordde.

Aangezien dit onderwerp voor Nederland hoogst belangrijk is, zijn er wellicht vak- en landgenooten, die van deze studie wenschen kennis te nemen. Ik acht het beste middel daartoe de plaatsing in *De Opmerker*, naar mijne meening, het daarvoor aangewezen blad.

De antwoorden zijn, naar den omvang der gestelde vragen, misschien eenigszins gerekt, doch wegens de veelzijdigheid van het onderwerp, moest ik wel wat uitvoerig zijn, om mij duidelijk uit te drukken. Verder heeft de zaak voor mij iets aantrekkelijks dat mij steeds warm maakt, trots hare koude natuur. Wat men met ambitie doet, vlot gewoonlijk het best, of, zooals Boileau zeer aardig zegt:

Ce que l'on conçoit bien, s'énonce clairement
Et les mots pour le dire, arrivent aisément.

In het onderstaande opstel zijn alleen de vragen opgenomen, die van algemeen belang zijn. Deze zijn:

1°. *Welke kracht moet aangewend worden om gezond ijs van 1, 1½ en 2 voet dikte van onderen op te breken en, daartoe een stoomboot gebruikende, 150 à 200 meter per minuut te vorderen?*

De eisch van 150 á 200 M. per minuut komt overeen met 9 à 12 K.M. per uur en deze snelheid is te groot, om met een stoomboot te vorderen, die gereeld van onderen het ijs opwerkt bij eene ijsdikte van 0.30 à 0.60 M. Eenmaal mat ik vast ijs op de rivier van 0.32 M. dikte, meermalen van 0.18 tot 0.22 M., doch in 't algemeen was zij 0.16 à 0.18 M.

De snelheid, die verlangd wordt, moet geleverd worden door machinaal vermogen: dit eischt geëvenredigde sterkte van scheepsconstructie, en daarvan is weder de afmeting en de diepgang der boot afhankelijk. Met de deskundigen, waarmede ik deze zaak besprak, deel ik het gevoelen, liever *op* dan wel *onder* het ijs te werken met een raderboot van flinke breedte en niet te groote lengte en voorzien van schroefbeweging als reserve, die gedekt is aangebracht in het achterschip. De schepraderen niet te breed, dus de schoepen niet te lang, maar sterk en zwaar, van massief metaal of van hout met metaal bekleed, en alles zoo ingericht, dat de raderen op een gebroken as werken, zoodat 't eene rad vooruit kan slaan, terwijl 't andere achteruit werkt. De raderen moeten bij gebruik der schroef uit hunne tappen kunnen worden gelicht tot boven het ijsvlak, en niet beschoten zijn met dichte kasten. Op het dek moet met lichte rails gelegenheid gemaakt worden tot gemakkelijke en snelle verplaatsing van één of meer zware ballastkoffers, zoowel over de breedte als over de lengte der boot. Over zekere lengte moet het voor- en achterschip voorzien worden van eene ijshuid met ribben, die op weinig omslachtige wijze op de scheepshelling of in het dok naar verkiezing kan worden afgenomen en aangebracht, zonder aan de sterkte en waterdichtheid van den romp te schaden. Ik stel mij voor, dergelijke boot te voorzien van zwaar geconstrueerde machinedeelen met een werkvermogen van 250 à 200 P.K. Men dient bij den bouw erop te letten, dat de boot, buiten ijsdienst, kan gebezigd worden als sleepboot binnen en buiten de zeegaten; de winst van den sleep-

dienst kan dan de hooge kosten van den ijsdienst verlichten.

Voor de bepaling der machinekracht eener boot, die het ijs van onderen af *op*ploegt, zijn mij geene gegevens bekend.

Het bovenstaande geldt voor rivieren; de opruiming in kanalen zal nader worden behandeld.

2°. *Welke stroomversnelling moet door een stoomboot, de rivier opstoomende, overwonnen worden als ijs bij hoog water afkomt?*

Stroomversnelling (eigenlijk een waterval van eenige lengte) geschiedt alleen op plaatsen, waar de rivier vernauwt van dwarsprofiel, en waar dan door vermeerdering van stroomsnelheid moet worden aangevuld, wat aan profielruimte ontbreekt, opdat er zooveel mogelijk evenwicht blijve in aan- en afvoer. Van dergelijke stroomversnelling is de vormlijn van den spiegel afhankelijk; doch hierbij doet zich tevens de vormelijke toestand van het rivierbed als nevenfactor gelden. Bij een regelmatig profiel der rivier in lengte en breedte, en eveneens regelmatigen aanvoer, zal de vormlijn in de lengte van den waterspiegel *recht* zijn; bij vermeerdering van aanvoer zich bolvormig verheffen, en bij vermindering daarvan, holvormig verlagen. De eerste vormlijn, de bolle, gaat samen met stroomversnelling, de tweede met vertraging der stroomsnelheid. Met de voortdurende wisselingen van de helling en het dwarsprofiel van den bodem zal de ongelijkvormigheid van die kromming des spiegels over de lengte der rivier nog grooter worden. Daarom zal de lengtelijn van den spiegel vormen aannemen nu recht, dan bol en dan weer hol, zonder dat met dezelfde vormlijn eene juist overeenstemmende beweging plaats heeft. De oneffenheden van den bodem zullen zich steeds op den spiegel *moeten* teekenen. Een zandplaat of andere versperring, schuins of dwarsstrooms liggende, zal naarmate harer hoogte en de snelheid van het water worden gepasseerd; het watervlak zal dan rijzen, en iets verder weer dalen, zoodat ter plaatse een weinig of sterk geteekende golfbeweging ontstaat; doch de verheffing daarvan boven den spiegel zal minder zijn, dan de hoogte der versperring boven den rivierbodem. Gewoonlijk zal de onregelmatigheid aan de oppervlakte, in vergelijking met die des rivierbodems, zooveel kleiner wezen, naarmate de rivierdiepte en hare stroomsnelheid grooter zijn. Hierbij zij nog opgemerkt dat, hoewel de oneffenheid van den bodem die beweging aan de oppervlakte veroorzaakt, deze echter niet juist loodrecht daarboven, maar altijd iets benedenstrooms daarvan zich vertoont. In de dwarsdoorsnede eener rivier wordt ook nog iets aangetroffen, dat onze aandacht verdient. Het is de bolle lijn over de breedte van den spiegel, welks top of grootste hoogte ligt in den zwaarsten stroomdraad. Van dit punt af, mede dat der grootste diepte, daalt de spiegel wederzijds naar de boorden, en wel naar een van beiden, in gelijke of ongelijke mate. Hoe grooter de stroomsnelheid is op elk dezer helften, des te meer zal de rijzing zijn.

Als uitkomst van verschillende door hem gedane proeven, gaf Dubuat de volgende algemeene stelling omtrent deze vormlijn van den spiegel over de rivierbreedte: „Indien door eene of andere oorzaak, een kolom vloeistof, besloten tusschen vaste boorden, met eene zekere snelheid in beweging komt, dan zal de drukking, die zij vóór de beweging zijdelings uitoefende op het omringende water of de vaste boorden, verminderen met de drukking, die haar werd gegeven door de beweging of stroomsnelheid." Bijgevolg zullen de moleculen of waterdeelen van den zwaarsten stroomdraad en zijne naastaangrenzenden, door de meerdere snelheid, die zij bezitten boven die langs de boorden, onderling minder drukking uitoefenen, en zullen er meer waterdeelen noodig zijn, dat is: zij zullen meer volume, meer hoogte moeten innemen, om daarmede evenwicht te maken. De gegrondheid dezer toepassing van Dubuat voor het onderwerpelijk geval bij rivieren, werd echter door anderen betwist.

Het water, dat langs den bodem en de boorden eener rivier vloeit, zal die bevochtigen, tenzij ze bestaan uit stoffen, die bij aanraking met water een afstootende neiging bezitten. Een zeer dun laagje van de vloeistof zal zich daaraan hechten en ook de poriën daarvan vullen. Dit gedeelte van het rivierwater is het, dat in onmiddellijke aanraking met den natten omtrek daarlangs glijdende en wrijvende, zijne moleculen met die van den omtrek vereenigt, en daaraan eenigermate blijft vasthangen, ten koste van een zeker deel harer beschikbare snelheid. Door de cohesie der waterdeelen zal deze vertraging van de stroomsnelheid zich trapsgewijze meedeelen aan de moleculen der aangrenzende stroomdraden, en wel tot aan de meest verwijderden hunner. De gansche watermassa zal bijgevolg eene gemiddelde snelheid verkrijgen, trager dan die, welke zij hebben zou, zonder den kleverigen invloed van de vloeistof op bodem en boorden. De grondoorzaak van deze vermindering in snelheid wordt weleens gezocht in de schuring van de vloeistof langs de wanden, den weerstand tegen den vrijen loop van het water; doch zij verschilt in aard van de wrijving, die door de eene vaste stof op eene andere vaste stof wordt uitgeoefend en blijft integendeel geheel onafhankelijk van de aangebrachte drukking, zoowel als van de stoffelijke soort der gedrukte vlakken. Aanneemlijker is wel, dat de weerstand veroorzaakt wordt door de cohesie der waterdeelen, zoowel onderling als met die, welke zich reeds aan den bodem en de boorden en in hunne poriën hebben vastgehecht. Zoowel met deze soort zuiging als het stoffelijk gewicht moet rekening gehouden worden, als men een lichaam van hout, metaal, glas, of welke andere stof ook, tot boven het watervlak wil oplichten.

De snelheid der verschillende stroomdraden wordt grooter, naarmate deze verder van den natten omtrek zijn verwijderd, zoodat de grootste snelheid in 't algemeen wordt aangetroffen dáár, waar de grootste diepte is; den invloed van den wind hierbij buiten rekening latende. In welke orde deze snelheid in de diepte vermindert is wel door veelvuldige proeven onderzocht, maar de uitkomsten daarvan hebben veel onregelmatigs, soms iets tegenstrijdigs opgeleverd, dat wellicht zijn oorzaak kan hebben in minder doelmatige proefneming bij de rangschikking der gevolgde becijferingen. De eenige gevolgtrekking die men van die uitkomsten kan maken, is volgens d'Aubuison des Voisins: „In 't algemeen en naarmate men dieper in de rivier onder de oppervlakte reikt, vermindert regelmatig de snelheid van den stroom; eerst in weinig merkbare mate, doch daarna al schielijker en duidelijker hoe meer men den bodem nadert, waar de snelheid echter altijd nog meer bedraagt dan die aan de oppervlakte." Wij vermoeden, dat het meevoeren van veel of weinig ingredienten door den stroom hierbij van invloed is, omdat de zwaarste stoffen toch het dichtst bij den bodem blijven.

De gemiddelde snelheid, op dezelfde plaats, in denzelfden verticaal, is meestal lager, dan op de helft der diepte, op ongeveer $^2/_3$ daarvan uit den spiegel gerekend. Defontaine verzamelde op den Rijn gegevens omtrent de stroomsnelheden in denzelfden verticaal, op een plaats, waar de rivier 1.50 M. diep was. Hij vond eene

snelheid	aan den	spiegel	van	1.226	M.	per	seconde.
op 0.20	M. onder	den	spiegel	1.218	„	„	„
„ 0.40	„ „	„	„	1.198	„	„	„
„ 0.60	„ „	„	„	1.167	„	„	„
„ 0.80	„ „	„	„	1.125	„	„	„
„ 1.00	„ „	„	„	1.057	„	„	„
„ 1.20	„ „	„	„	0.930	„	„	„
„ 1.40	„ „	„	„	0.880	„	„	„

dat is gemiddeld $\frac{8.821}{8} = 1.103$ M. p. sec.

In 't algemeen hebben rivieren met bevaarbare (1) diepte van ± 2.00 M., bij gewonen stand, eene gemiddelde snelheid van 0.63 tot 1.25 M. en bij veel opperwater van 1.23 tot 3.00 M. per seconde.

In 1790 deed onze landgenoot C. Brunings, destijds hoofdingenieur van den Waterstaat, op verschillende benedenpanden van den Rijn met zijn hydrotachometer (2) vele waarnemingen tot onderzoek naar de snelheden dier stroomen; daarbij trachtte hij tevens op te sporen: de verhouding van de gemiddelde snelheid in een verticaal tot die aan den spiegel. Hij vond ze, varieerende van 0.89 tot 0.96, bij waargenomen snelheden van 0.67—1.48 M. en bij diepten van 1.60—4.40 M.

De gemiddelde snelheid van den stroom in een zelfden verticaal, is echter niet de gemiddelde snelheid in de dwarsdoorsnede der rivier. Daar, zooals gezegd is, de snelheid van den zwaarsten stroomdraad van den spiegel af naar de oevers gaandeweg vermindert, en de gemiddelde snelheid in elken, de oevers naderenden verticaal in die vermindering deelt, zal het gemiddelde der snelheden in de volle dwarsdoorsnede ook minder zijn, dan dat in den verticaal van den zwaarsten stroomdraad gevonden, en zijne verhouding tot dezen laatste zal kleiner zijn dan die, hierboven in cijfers opgegeven. De hoofdingenieur Brunings vond uit zijne toepasselijke becijferingen voor deze verhouding 0.85; op een punt daalde zij tot 0.72, op een ander punt rees zij tot 0.98.

De stroomversnelling, die bij het afkomen van ijs plaats heeft, is geheel locaal en afhankelijk van de gedaante en inhoud, van het stroomprofiel, van de ijsmassa, die zich bovenstrooms en die, welke zich benedenstrooms bevindt, van den wateraanvoer en van den stand der zee. Bij gesloten rivieren is de snelheid van het onder de ijsvlakte afstroomende water, dat geregeld ook ijs in schots- en naaldvorm met zich voert, zeer afwisselend, zoowel over de lengte als over de breedte der rivier. De richting, door het water dan gevolgd, wijkt zoo geheel-en-al af van die bij open water, dat geene vergelijking is te maken. Even onregelmatig is ook de snelheid, en zelfs een ruwe schatting kan geen grond hebben. Werkt, bij ijsbezetting en ijsgang, de natuur op gewone wijze, dan nog zal de snelheid zich voordoen met aanmerkelijke verschillen op even verschillende plaatsen in 't klein, en in veel ruimer mate op de panden der rivier, die Ritter, een Duitsch geograaf, onderscheidde als boven-, midden- en benedenloop.

Bij den bovenloop der rivieren (de ontwikkelde Oceaanrivieren, ter onderscheiding van de kust- en steppenrivieren) vindt men in de hooggebergten, een zeer nauw, rotsachtig en diep stroomprofiel. Het is niets meer dan een spleet, een scheur in het gesteente, dat de bergmassa in haar geheele dikte van honderden meters doorloopt. De rivier stroomt daar niet over een weeken grond met gelijkelijk afgeronden bodem, maar over en tusschen harde rotsen, met een dwarsprofiel in den vorm van een gelijkbeenigen driehoek, waarvan de waterspiegel de basis is en de tophoek in de diepte ligt. In dezen bovenloop hebben de stroomen een buitengewoon groot verval, plaatselijk en periodiek afwisselend, en vormen op vele punten cascaden van belangrijke hoogte en breedte. Zonder dezen zou het onmogelijk zijn, dat er zulk een groot hoogteverschil bestaat van den oorsprong in de bergen tot de komst in het vlakke land. Buiten de hooggebergten hebben de stroomen het begin van hun middenloop, die gewoonlijk ligt in een voormalige meerbedding; en terwijl de rivieren in haar bovenloop de richting der rotsspleten moeten volgen, woelen zij meer naar willekeur op licht heuvelachtigen, soms bijna vlakken bodem, de baan van haar middenloop. Deze vlakten hebben zij ongetwijfeld, in al de eeuwen van haar arbeid, zelf gemaakt, door de diepten of dalen aan te vullen met het grove bezinksel, dat door haar van de hoogten werd afgevoerd. Maakt een van terzijde invallende beek, door hare snelheid of door afzetting van meegevoerde ingredienten, haar den rechten weg moeilijk, of steekt een harde oever uit, dan gaat de rivier daarvoor uit den weg en maakt een bocht. Ontmoet zij aan de andere zijde een nieuwe hindernis, dan ontwijkt zij ook deze, en keert met een tweede bocht naar den verlaten oever terug. Aan deze afwisseling in stroomrichting zijn de rivieren hare meandrische kronkelingen verschuldigd, en hiermede staat de vorm en grootte van het dwarsprofiel in onmiddellijk verband.

Van het punt, waar de middenloop eindigt, begint de benedenloop, en van daar tot aan het laatste stukje land, dat door de zee bespoeld wordt, was vóór duizenden eeuwen alles zee. De rivier heeft deze eilanden (delta's) (3), deze vlakke oevers, die zich nauwlijks boven haar spiegel verheffen, zelve aangevoerd en gevormd, en voortdurend draagt zij nog meer bouwstoffen aan, om de bedding al verder en verder in zee te brengen en deze terug te dringen.

Kunstmatige lichamen, dijken, moeten de rivieren op den benedenloop binnen hare oevers houden.

Wil men toch een cijfer stellen voor de grootste stroomversnelling, die een ijsbrekende stoomboot, stroomopwerkende, zal hebben te overwinnen, dan kan daartoe, voorzooveel den benedenloop betreft, als middelcijfer (gesteld bij de mogelijkheid van ijsbreken) worden genomen 11 K.M. per uur of 3 M. per seconde. Voor den middenloop en hoogerop is dit middelcijfer nog minder vast te stellen, en vermoedelijk zullen de ijsbrekers daar nooit behoeven te werken, wijl zoo ver stroomopwaarts de natuur dit werk wel vóór hun komst zal hebben verricht.

3°. *Is er groot bezwaar met een boot voor stroom af te stoomen, als het ijs langs natuurlijken weg opbreekt en is het vluchten geraden en uitvoerbaar?*

Als het ijs ergens op natuurlijke wijze opbreekt, daarbij stellende (wat ook wel geregeld 't geval zal zijn), dat de ijsbezetting regelmatig werd gevormd, brengt dit niet zoo terstond de noodzakelijkheid mede, om de ijsbrekende stoombooten terug te trekken. Zij kunnen dan nog dienst bewijzen, door de grootste ijsvelden, vooral op het bovendeel van den vloed, tot kleinere afmeting te brengen: daarbij behoeft dan alleen gezorgd te worden, dat men steeds de mogelijkheid tot

(1) Bevaarbaar en onbevaarbaar zijn wel gewone uitdrukkingen, doch m. i. voor eenigszins wankelende begrippen.

(2) Een tachometer is een werktuig, dat berust op de aanwijzing van centrifugaalkracht en dient tot het voortdurend meten der snelheid van werkende machines. De Engelschman Donkin deed hetzelfde door middel van uitstroomend kwik. Een hydrotachometer is alzoo een toestel om de snelheid van stroomend water te meten. Er zijn verscheidene modellen, het een al vernuftiger dan het ander.

(3) Delta's noemt men de driehoekige eilanden aan de riviermonden, door aanslibbing gevormd. De grootste delta-landen zijn die van den Ganges, de hoofdrivier van Vóór-Indie, wier basis 296 en wier lengte 188 K.M. bedraagt, en die doorsneden zijn door 8 rivierarmen.

retireeren in gedachte houdt. Meer dan eens ben ik met een gewone ijsschouw op een kruiende ijsvlakte geweest, en het gevaarlijke daarvan baarde mij noch de vier bootslui de minste zorg, omdat wij de toestanden van ijs en stroom en de locale gesteldheid van de rivier kenden en daarnaar onze wijze van doen regelden. Het is daarmede als met het gevaar van een zeilend schip bij storm: van den wal af schijnt het grooter dan er middenin. Op een ijsbrekende stoomboot zouden altijd, uit voorzorg en gemak, een of twee soortgelijke ijsschouwen met afzonderlijke bemanning beschikbaar gehouden moeten worden om den toestand te verkennen.

Het vóór stroom afstoomen bij zwaren ijsgang wordt dán alleen gevaarlijk, als de boot op haar weg onklaar wordt of in 't ijs beklemd raakt; maar dit is ook wel 't ongunstigste geval, dat zich kan voordoen. Algemeen genomen, is het altijd veiliger, als men *moet* vluchten, den koers te nemen in schuine richting lageruit, om een haven te bereiken, dan dwars door het drijfijs heen, ook al is de eerste route wat langer dan de tweede. Het intelligentste hoofd zal ook in dergelijke gevallen, voorzeker, steeds de beste keuze doen.

4°. *Is het noodig dat er onderlinge communicatie bestaat tusschen booten, die op grooten afstand van elkander ijsbreken, en op welke wijze is deze het best tot stand te brengen?*

Het is wel noodig, dat er communicatie blijve tusschen de ijsbrekers onderling: de ijsschouwen, sub 3 vermeld, kunnen in gewone omstandigheden daartoe ook dienen, doch in verband met de volgende vraag is een gewone sleepboot (liefst raderboot) van ± 60 P.K. daarvoor het meest geschikt. Bovendien is correspondentie door signalen zeer noodzakelijk, opdat er éénheid blijve in de uitvoering der bevelen bij elke afdeeling. Zeer goed kan dit geschieden door losse cijfers op een bord, waarbij elk cijfer een bepaald woord voorstelt, of door schoten uit geweer of klein kanon, waarbij het getal schoten bijzondere beteekenis heeft, en ook door scheepsroepers en stoomfluit. Bij mist of sneeuwjacht en donkere lucht kan een of ander dier middelen dienen, en daaraan het gebruik van vuurpijlen worden toegevoegd. Ook dient de directie van elke boot op de hoogte te worden gehouden van 't geen de booten, die hoogerop werken, ondervinden. Zijn de booten ver van elkander, dan kan zoo nu en dan die correspondentie over den wal worden gevoerd.

5°. *Kan door berekening ook bepaald worden welken waterdruk een ijsdam kan weerstaan, voor het geval er geen overloop van water plaats vindt?*

De berekening van den druk op ijsdammen steunt op de gegevens van elken anderen druk van vloeistoffen op vaste vlakken, met name hier: op het verschil van waterstand vóór en achter den ijsdam, en de lengte of de breedte der rivier. De ijsdammen kunnen ook schuins in de rivier zitten. Daar hunne vorming plaats heeft op verschillende wijzen en met ijsblokken, die mede in vorm en grootte afwijken, zal het doorgaan van een ijsdam eveneens op onderscheiden manier geschieden. Sommigen gaan reeds door bij weinig waterdruk, anderen niet zoo gemakkelijk. Eens zag ik een ijsdam zich vormen op eene plaats, waar de rivier (vloedgebied) bij laagwater ± 90 M. breedte en 5 M. diepte had. Er liep veel eb, doordat de bovenrivieren veel aanvoerden. De rivier was overdekt met drijfijs; de schotsen werden door mij geschat op 6 M² bij 0.16 M. dikte. Na de eerste opstopping, die zich duidelijk en spoedig teekende, door de mindere vaart der afdrijvende schotsen, liep het water snel en zichtbaar op en bedekte al meer den smallen oever aan den dijk, waar wij stonden. In ongeveer ¾ uur tijds keerde de dam ruim ½ M. water en ijs, en daarop kwam in het midden der rivierbreedte beweging in enkele schotsen van den opgestapelden ijshoop; dezen rolden allengs over den kop, gevolgd door anderen, die hetzelfde deden, en weldra schoot de gansche massa door; het water kreeg schot, en bulderend voerde het de verwarde ijsmassa naar beneden. Na eenigen tijd, ± ½ uur, herstelde zich de regelmaat in de afstrooming van water en ijs.

Op een benedenrivier, aan de grens van den vloed, ontdekte ik, op een namiddag, eene zich opmerkelijk teekenende verzameling van ijs, en weldra bleek, door het verschil in hoogte met het ijs daarbeneden, dat er werkelijk een ijsdam was, die, voor zoover wij konden oordeelen, 1¼ M. water keerde; daar de waarneming op een dijk gedaan werd, waarvoor een breedte van ± 200 M. uiterwaard lag en waarover het water, achter den dam om, begon heen te stroomen, moest de hoogte geschat worden. Later vernamen wij van iemand, die van een dorp 1 uur beneden de plaats kwam, dat er dien avond bij hen opeens zooveel zwaar ijs was komen afdrijven, en met zulk een vliegende vaart, dat men wel begreep, dat er wat gaande was op de rivier, te meer wijl 's middags de stroom zooveel vertraagd was. Die zware strooming had echter, hoewel trapsgewijze verminderende, urenlang aangehouden, vóór men zeggen kon, dat de afvoer weer zijn geregelden gang had. Het was de bovenomschreven ijsstopping, die was doorgegaan en dat dorp passeerde.

Het vormen van ijsstoppingen, zelfs in lichten graad, maakt zich terstond bekend door snelleren was op plaatsen, onmiddellijk boven- en vertraging van stroomsnelheid op die, onmiddellijk benedenstrooms. Spoedige bekendheid met dergelijke gevallen is zeker wel gewenscht, om een goed overzicht te kunnen vormen van den algemeenen ijstoestand, en bijtijds maatregelen te nemen tot keering of vermindering der mogelijkheid van gevaar. Een doorloopende telephoondraad langs de linker- of rechterbedijking, of langs beiden, kon daartoe veel dienst bewijzen bij gebrek aan telegrafische correspondentie. In den overigen tijd des jaars kon misschien door particulier gebruik de kosten van de telephoon worden goedgemaakt.

Belangrijke ijsdammen, waarover het water in ruime mate heenliep, heb ik nooit ontmoet; dikwijls zulke, waar het achteromheen stroomde over de oevervelden, en daarin soms, als 't zanderige grond was, geulen maakte. Bij was van water rijzen de ijsstoppingen wel wat mede, en worden de openingen daaronder dan voor een deel weer met de versch aandrijvende schotsen aangevuld, doch dit loodrecht rijzen van een ijsstopping heeft ook zijn grens, want de gelichte massa wordt bovenwater natuurlijk zwaarder.

6°. *Welke riviérstand is de beste voor het ijsbreken van dammen?*

Als gunstigste gelegenheid om ijsdammen op te ruimen, kan de keuze van hoogen of lagen waterstand weinig grond hebben. De opruiming dient in 't algemeen te geschieden als zij er zijn en gevaarlijk schijnen, en dit is onafhankelijk van den waterstand. Bij het zetten van het ijs in de rivieren schieten er geen ijsdammen; op enkele plaatsen moge het drijvend ijs, door locale toestanden van hoogte en snelheid des strooms, of door de richting van den wind en zijn kracht, zich wat ruim op of in elkander hebben gedrongen, op het tijdstip, dat de rivier gaat zitten; maar de mogelijkheid van gevaar bestaat dan nog

niet, omdat door den bevroren toestand van de bronnen op den bovenloop, de sterke aanvoer van water terugblijft. Anders gaat dit toe, als de dooi invalt, en dit kan meest geschieden allereerst op den bovenloop, of bij uitzondering op den benedenloop, dan wel op beiden te gelijk. Dit hangt geheel af van den algemeenen warmtetoestand der rivier.

De van het Zuiden noordwaarts stroomende rivieren verkeeren, wat dit betreft, in een veel zorgeischender toestand dan die, wier loop den tegengestelden koers heeft. De voorname Europeesche rivieren, als de Weichsel, de Elbe, de Weser, de Ems, de Seine en anderen, in ons land de Rijn en de Maas, volgen hoofdzakelijk allen eerstgenoemde richting. De Russische rivier de Wolga volgt de tweede route. Deze rivier, door de Tartaren Itil of Atel genaamd, neemt haar oorsprong in het Wolchonskiwoud (op 68° N.B. en 34° O.L. van Greenwich), in het gouvernement Twer, zuidzuidoost van Petersburg, loopt oostwaarts tot Kazan, van daar in zuidelijke richting tot haar monding in het noordelijk deel der Kaspische Zee (op 46° N.B. en 48° O.L. van Gr.). Zij heeft eene totale lengte van 3700 K.M. en een verval van slechts 270 M. van haar begin tot haar mond, terwijl de zeer afwisselende diepte hier en daar tot 26 M. en de breedte van ruim 200 tot 1500 M. bedraagt. Hoewel deze rivier slechts de grootste helft van het jaar vrij is van ijs, blijft zij evenwel bevrijd van gevaarlijke ijsstoppingen. Ofschoon men bij Astrakan, aan haar mond, ± 25° winterkoude aantreft, is het toch op haar middenloop zelfs nog veel kouder, zoodat op haar benedenloop het ijs steeds het eerst losgaat.

Bij den Rijn, onze hoofdrivier, is deze natuurlijke gesteldheid niet zoo gunstig. Van zijn oorsprong op de Zwitsersche Alpen (46½° N.B. en 9° O.L. van Gr.) loopt hij noordelijk tot de Bodensee, van daar westelijk naar Basel, met een val van 21 M., ter breedte van 150 M. van den rotswand te Schaffhausen; neemt verder een noordelijke richting langs Straatsburg, Karlsruhe, Mannheim en Mainz; van hier tot Bingen weer westelijk en verder noordwest langs Coblenz, Bonn, Keulen, Dusseldorp en Emmerik, om bij Lobit ons territoir te betreden, en, zich daarop in verschillende takken verdeelende, zijn inhoud in Noord- en Zuiderzee uit te storten (52° N.B. en 4° O.L. van Gr.).

De Rijn doorloopt in zijn bovenloop 456 K.M. met een verval van 2120 M. en neemt onderweg het water van nog 2700 zijstroomen op. Zijn middenloop is lang 450 K.M. en hij vangt op dien weg 5800 zijstroomen op. Bij Bonn begint zijn benedenloop; van daar stroomt hij langzamerhand over lage vlakten, door welke hij beenkronkelt tot aan zijne monden in zee, na nog het water van 3300 grootere of kleine zijstroomen te hebben opgenomen. Bij gewone standen reikt zijn waterspiegel bij Basel met 200 M. breedte tot 226 M.; bij Mannheim met 330 M. breedte tot 92 M.; bij Keulen met 522 M. breedte tot 36 M. en bij Milligen met 670 M. breedte tot 10½ M. boven het vlak der zee, waarin hij uitmondt. De diepten zijn zeer verschillend, en wisselen op den benedenloop af van 3 tot 8 M. als middencijfers. Het gansche stroomgebied van den Rijn meet 4800 □ geografische mijlen of 26½ millioen H.A.

Onze tweede hoofdrivier heeft haar oorsprong bij het dorp La Meuse (48° N.B. en 6° O.L. van Gr.) in Frankrijk, loopt noordelijk tot Grave en stroomt van daar in meer westelijken koers, vereenigd met den voornaamsten Rijntak, de Waal (welk kwaadstichtend samenzijn weldra zal worden verbroken), naar zee.

De Maas heeft eene totale lengte van 720 K.M. op een stroomgebied van 864 □ geografische mijlen of 4¾ millioen H.A., bij eene breedte op haar bovenloop (in Frankrijk) van ± 80 M., op haar middenloop (in België) van 135 M., en van 200 of meer M. op haar benedenloop in ons land. Het verval op haar midden- en benedenloop is grooter dan dat van den Rijn, en bedraagt van Maastricht tot Venloo 33 M. en van daar tot Heusden 8¼ M., waar de spiegel reikt tot ± 2.00 M. boven de zee.

Uit een en ander blijkt, dat op den benedenloop der rivieren haar verval zeer klein is, doch, ondanks dit bijna waterpasliggend stroombed, blijven ook daar de wateren niet stilstaan, maar hebben soms zelfs eene verbazende beweging, omdat het water onophoudelijk van boven met zulk eene snelheid wordt aangevoerd, dat het lager gelegene wel gedwongen wordt tot wegvloeien.

Valt de dooi in de bergstreken, waar de rivieren ontstaan, eenige dagen vroeger in, dan in de lage kustlanden, dan mogen wij ons daarop voorbereiden, daar dit voor het ijs de gemakkelijkste gelegenheid is, om verstoppingen te maken. De van boven afkomende schotsen, door snelstroomend water gestuwd, ontmoeten op haren weg dan nog de vaste ijsbezettingen, die door den minderen dooi nog niet zooveel zijn verzwakt, dat zij gereed zijn door den drang van het afkomend water en ijs in beweging te worden gebracht. Bij de zware schokken wordt de ijsvlakte dan wel gescheurd, maar door de te beperkte ruimte tusschen de oevers blijft toch alles nog als gesloten geheel hangen. De afkomende schotsen hoopen zich op *onder* deze vaste korst en door het steeds rijzende water ook daar*op*, en daar de stroom onder de vaste ijsvlakte den verwarden hoop duikende schotsen niet zoo schielijk kan doorvoeren, als dezen komen aandrijven, vormt zich allicht een verstopping of dam. Aan dit ongunstig geval zijn alle rivieren onderhevig, wier stroomrichting van 't zuiden naar 't noorden is. In haren misschien 4, 6, 8 of meer breedtegraden zuidelijk van de monding verwijderden boven- of middenloop is het warmer dan aan zee, waar zij uitloozen; het ijs gaat daar vroeger los dan hier, en de uit den aard der geografische ligging gegronde hinderpaal maakt, dat de opstoppingen bijna periodiek terugkeeren en daarmede de kans van overstrooming.

De winter brengt op onze middelbare breedte hoofdzakelijk sneeuw aan, en wanneer er nu en dan eens regen valt, dan blijft deze, door de sneeuw gebonden, liggen. Nu doet een krachtige zonnewarmte in korten tijd smelten, hetgeen in de wintermaanden op de hooggebergten werd opgehoopt; een warme Zuidenwind met regen komt daar gewoonlijk bij, en nu storten de sneeuwmassa's, door de wildbeken, in troebele, schuimende golven naar beneden en vallen in de hoofdstroomen, terwijl ook deze laatsten door de gebergten veel overvloediger gevoed worden dan gewoonlijk, zoodat de hoofdrivieren al het aanstuwende water niet meer binnen de grenzen van haar gewoon profiel bergen kunnen.

Hoe dichter men bij den equator komt, des te minder zal om bovenstaande reden een overstrooming plaatshebben, omdat er geen sneeuw gevonden wordt. Zij ontstaat daar wel, doch door andere oorzaken en met minder hevige gevolgen.

Daar de weersgesteldheid in de gematigde gewesten zeer onbestendig is, zijn ook de overstroomingen onzer rivieren, zooal niet in tijd, dan toch in hoogte, aan zeer aanzienlijke verschillen onderhevig. Bij een warmtetoestand als waarvan wij boven spraken, zijn de opstoppingen soms zeer talrijk en geven de waterhoogten op verschillende plaatsen langs de rivieren groote verschillen aan. De nood moge dan in 't begin tot enkele plaatsen beperkt blijven, binnen weinige dagen

kan het allicht een algemeen hachelijke toestand worden. De geschiedenis van Nederland verhaalt daarvan veel, vooral de bladzijde van het jaar 1855. In zoodanig geval is er door opruiming der ijsdammen bovenwaarts niets te doen, daar men dan veel kans heeft, dat het losgewerkte ijs zich spoedig benedenwaarts bij een ander zwaar volume voegt, en op die plaats het gevaar verdubbeld wordt. De beste maatregel is dan, op den benedenloop der rivieren het ijs op te breken door stoombooten, en dit vooral niet te lang uit te stellen. Men zou daarmee moeten beginnen op den riviertak, die het sterkste vermogen heeft, want deze laat zich ook het gemakkelijkst vrijmaken. Terwijl die voorbrekers werken, behoort er te worden gezorgd, dat door booten van minder kaliber de gemaakte ruimte achter de hand open blijft. De stoombooten, die voorbreken, dienen steeds een voldoend personeel en materieel aan boord te hebben, om bij ontmoeting van een ijsmassa, bij welker opruiming de boot aan kracht tekortschiet, onmiddellijk de vereischte ontploffingen te verrichten.

Stelt men zich de vraag of het opruimen het geschikst kan geschieden bij hoogen of bij lagen waterstand, dan moet daartoe de hooge waterstand bij voorkeur genomen worden, wijl het ijsvlak dan aan de oevers vrij, en daarom 't gemakkelijkst te breken is; de invallende eb kan dan afvoeren hetgeen werd losgemaakt. Is men eenmaal aan den gang met de opruiming, dan moet dit steeds onverpoosd doorgaan, ook bij vloedgetij, opdat de opvolgende ebben te gereeder en te meer zullen kunnen afvoeren.

(*Wordt vervolgd.*)

DIDEROT.

In de vorige week werd in Frankrijk de honderdjarige sterfdag van Diderot herdacht, door de oprichting van standbeelden en tal van belangwekkende redevoeringen. Wijden wij een woord van hulde aan den man, die „de počzie van den arbeid" ontdekt heeft.

Diderot was de zoon van een messenmaker, van wien hij het dichterlijk welbehagen in den handenarbeid erfde.

Vijf-en-twintig jaren lang heeft hij zich afgemarteld met een grootsche onderneming, de *Encyclopédie*, voor welke hij meer dan duizend opstellen schreef. Men behoeft slechts in het eerste deel te bladeren en vindt daar reeds van zijne hand de artikelen: *Acier*, *Agriculture*, *Aiguille*, *Ardoise*, *Animal*, *Anatomie*, *Art*, enz. Alle technologische verhandelingen in dat woordenboek, meer dan negenhonderd in getal, zijn uit zijne pen gevloeid. Het gereedschap van een schoenmaker, de schijf van een draaier levendig en aanschouwelijk uit een hooger gezichtspunt te beschrijven, was toen iets nieuws.

Hoe gemoedelijk en grondig ging Diderot daarbij te werk! Hij, die zich met de moeilijkste vraagstukken der wijsbegeerte onledig hield, zich gaarne op den Zangberg bewoog en in het uitgezochtste geestesgenot zwelgde, achtte het niet te gering, uit die hoogten neer te dalen en gansche dagen door te brengen in de werkplaats van een kousenmaker of van een katoenwever. Hij verliet ze niet, alvorens al hare geheimen te hebben doorgrond. Een weefstoel moest voor zijn oogen uiteengenomen en weder ineengezet worden, hij nam zelf den spoel in de hand, greep met eigen vingers in de gespannen draden, en zoo wist dezelfde man, die zoo dichterlijk het ontstaan van het leven beschreef, niet minder schoon te beschrijven, hoe een kous in het leven werd geroepen.

Ook het alledaagsche leven van den burgerman wilde Diderot dichterlijk adelen. Daarom gaf hij de voorkeur aan het drama boven het treurspel.

Men schreef toen *tendensiös* voor het tooneel onder de leus: *La vertu!* Diderot wilde de natuur gehuldigd zien en de eeuwige schoonheid, die in haar sluimert. Onder de ontdekkers van de natuur staat hij bovenaan. Natuur, werkelijkheid, waarheid, dit was het waarnaar hij als kunstenaar en estheticus, als wijsgeer en als physioloog streefde. Hij was de eerste naturalist, en in veel hoogeren zin dan Zola. Bij hem wordt de estheticus steeds componeerend kunstenaar, als criticus is hij gaarne dichter, als dichter gaarne schilder. *Je n'aime la peinture qu'en poésie*, zeide mevrouw Necker bewonderend van zijn *Salons* of kunstbeschouwingen. Hij was de man der toekomst. Hij had een voorgevoel der ontdekking van den strijd om het aanzijn en van de wet op het behoud van arbeidsvermogen. Aan Voltaire schreef hij, dat het rijk der natuurlijke geschiedenis aanving. Al de nieuwe wetenschappelijke leerstellingen van onzen tijd kan men in Diderot's schriften zien ontstaan. Hem zweefde reeds een *Ur*-dier voor den geest. In een tijd, waarin men voor specialiteiten de menschelijke wetenschap in vakjes afsloot, steeg Diderot omhoog tot het licht en wist te vliegen van top tot top. Steeds arbeidde hij voor anderen, en klaagde, dat hij dagelijks slechts één ondankbare maakte en niet rijk genoeg was om er honderd te maken. Hij zelf lachte het hartelijkste om de onnoozelheid, waarmede hij zich liet exploiteeren. Onze tijd moet met eerbied en beschaamde wangunst op hem terugzien.

6 Aug. 1884. (*Neue Freie Presse*).

CHARLES ROCHUSSEN.

Onze beroemde historieschilder vierde den 1 Augustus jl. zijn zeventigsten verjaardag. Vele kunstenaars en vrienden der kunst besloten indertijd dien dag te vieren op eene wijze, die Rochussen toonen zou hoe men zijn talent op den waren prijs schat, hoe men de vele diensten, door hem in velerlei betrekkingen bewezen, waardeert.

Het bestuur van *Arti et Amicitiæ* ging voor en droeg aan onzen stadgenoot, den heer Bart van Hove, het vervaardigen op van Rochussen's buste in marmer, bestemd om in het nieuwe Rijks-museum geplaatst te worden.

Eene commissie te Rotterdam, met den Burgemeester aan het hoofd, besloot van Rochussen een portret in olieverf te doen schilderen, door den heer P. de Josselin de Jong, wiens portret van den schilder Stortenbeker op de laatste tentoonstelling te 's-Hage zoo algemeen de aandacht trok.

Jammer dat het laatstgenoemde kunstwerk niet op den jaardag van Rochussen gereed kon zijn. Intusschen, men bleef niet in gebreke om den jubilaris, die wegens eene kleine ongesteldheid de Maasstad tijdelijk verlaten had, schriftelijk bekend te maken met de gevoelens, die men zoo gaarne mondeling, vergezeld van een hartelijken handdruk, had geuit.

De Rotterdamsche commissie zond hem een album met de portretten en namen van de personen, die blijk hadden gegeven van hunne belangstelling in dezen feestdag, welk album op het titelblad een teekening van den heer Melis vertoont, den levensloop van Rochussen figuurlijk voorstellende. *Aan Charles Rochussen, zijne medeburgers, 1814—1 Aug.—1884*" aldus luidt de opdracht, die in eenvoudigheid geheel beantwoordt aan de eenvoudige persoonlijkheid van Rochussen.

Daarenboven ontving de heer Rochussen uit verschillende plaatsen van het vaderland per brief en per telegraaf gelukwenschingen, die getuigden van achting, vriendschap en waardeering.

Moge het hem gegeven zijn nog jaren op dezen heuglijken dag terug te zien!

(*Dagblad voor Nederland*).

VARIA.

Tot beoordeeling van naaldhout gelden de volgende kenteekenen:

1e aan naaldhoutboomen, inzonderheid vuren, die op hoogten groeien, geeft men de voorkeur boven die, welke in lage en moerassige streken staan, daar de eerste door weer en wind meer gehard en vast geworden zijn dan de laatste, terwijl de lage stand der boomen dikwijls aanleiding geeft, dat het timmerhout broos en met huiszwam bedekt wordt;

2e schilt men den boom aan de zuidzijde en slaat men met een hamer op de van den bast ontbloote plek, dan kan men uit een helderen klank tot een gezonden, uit een doffen tot een zieken boom besluiten;

3e grauwe uitwassen en roodachtige inzinkingen van de schors duiden een gezonden, daarentegen witachtige uitwassen en grauwe inzinkingen een zieken boom aan;

4e is de boom geveld, zoo toonen helder roodachtige jaarringen met bleeke tusschenruimten een goeden-, daarentegen groenachtige jaarringen met witte, weeke en gekromde tusschenruimten een afgestorven boom aan;

5e bij een gevelden stam is het vermogen, het geluid voort te planten, het zekerste kenmerk van goede hoedanigheid. Houdt men het oor tegen het één einde van den boomstam en doet aan het andere einde zacht kloppen, dan moet men dit duidelijk kunnen vernemen.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

Amsterdam. Deze week is alhier op de Oosterbegraafplaats het stoffelijk overschot van den heer J. G. Jäger ter aarde besteld. De overledene nam een werkzaam deel in het totstandkomen van de duinwaterleiding der hoofdstad en van het Noordzeekanaal.

Rotterdam. Wij deelden indertijd mede, dat het origineel van 't medaillon van het Stieltjes-monument door den heer Lacomblé in marmer vervaardigd was en dat het in het Museum-Boymans zou bewaard worden. (Zie *De Opmerker* '84, bladz. 177.)

Thans is dit medaillon geplaatst in eene fraaie eikenhouten omlijsting, door prof. Gugel ontworpen en door de firma Eckhart alhier verdienstelijk uitgevoerd.

— De heeren J. & D. van der Pot, vroeger agenten voor eene kyaniseerfabriek in Duitschland, hebben thans hierterstede een zoodanige fabriek opgericht. De voortdurende uitbreiding der bestellingen en de moeite en het tijdverlies, aan de bewerking in Duitschland verbonden, hebben hen tot dezen maatregel doen besluiten. Het ligt voor de hand, dat eene spoedige uitvoering der ontvangen bestellingen van grooten invloed op de uitbreiding hunner clientèle zal zijn. Wij kunnen daaraan nog toevoegen, dat de houtbereiding geheel geschiedt zooals dit sedert 40 jaren door de Badensche spoorwegen gedaan wordt.

's-Gravenhage. De Minister van Waterstaat, enz. brengt ter kennis van belanghebbenden, dat zij die voor een benoeming tot opzichter 2e klasse voor het stoomwezen op een jaarwedde van *f* 800 in aanmerking wenschen te komen, zich vóór 1 September e. k. schriftelijk moeten aanmelden bij het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid met overlegging van: 1°. een geboorte-akte, waaruit blijkt, dat de adressant op 1 September 1884 den ouderdom van 30 jaren nog niet bereikt heeft; 2°. de noodige getuigschriften of verklaringen ten bewijze dat hij gedurende eenige jaren practisch werkzaam is geweest, en ervaren is in de kennis van de samenstelling en het onderzoek van stoomketels en hetgeen daarmede in betrekking staat; 3°. een verklaring van een geneesheer dat hij gezond van gestel en wat lichaamsbouw, gezichtsvermogen en gehoor betreft, voor de uitoefening der betrekking geschikt is.

— In de commissie van scheikundigen, bedoeld bij art. 6 der wet van 20 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 147), houdende nadere bepalingen omtrent den accijns op de suiker, zijn benoemd:

door den Minister van Financiën, tot voorzittend lid Dr. J. W. Gunning, hoogleeraar aan de gemeentelijke universiteit te Amsterdam, adviseur voor wis-, natuur- en scheikundige zaken bij het Ministerie van Financiën;

door de Arrondissements-rechtbank te Amsterdam, tot lid Dr. J. H. van 't Hoff, hoogleeraar aan de genoemde universiteit; en

door de Arrondissements-rechtbank te Rotterdam, tot lid Dr. S. Hoogewerff, leeraar aan de hoogere burgerschool en het gymnasium aldaar.

Amsterdam. De Vereeniging tot Bevordering van de belangen van den Boekhandel, die dezer dagen haar jaarvergadering in Maison Stroucken hield, besloot in 1885 een vak-tentoonstelling te houden en ook in dat jaar eene collectie Nederlandsche boeken naar Antwerpen te zenden.

CORRESPONDENTIE.

Aan C. te 's-H. In een volgend nommer.

ADVERTENTIEN.

TEEKENAAR.

GEVRAAGD te *'s Gravenhage* voor den tijd van minstens vier maanden een **bekwame TEEKENAAR**, op nader overeen te komen condities.

Brieven franco N°. 1421 bij den Boekh. W. J. VAN HOOGSTRATEN, Noordeinde 98, aldaar.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *VUREN* zullen op **Maandag den 18 Augustus 1884** 's namiddags ten 3 uren ten Raadhuize aldaar

openbaar aanbesteden:

1°. **Het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Vuren. Raming *f* 25,837.13.**

2°. **Het bouwen eener school en herstellen der onderwijzerswoning te Dalem. Raming *f* 14,888.15.**

De aanbesteding zal plaats hebben in perceelen en in massa.

Aanwijzing Woensdag 13 Augustus des voormiddags ten 10 uren te *Dalem* en ten 12 uren te *Vuren*, alsmede op den dag der aanbesteding op gelijke uren en dezelfde plaatsen.

Bestekken en teekeningen zijn à *f* 2.00 voor ieder werk te verkrijgen ter Secretarie te *Vuren*.

Inlichtingen te bekomen bij den bouwkundige C. KENTIE te *Woudrichem*.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
C. A. VAN EVERDINGEN,
Burgemeester.
A. VAN DE GIESSEN Pz.,
Wethouder.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°, STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders.
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 18 Augustus 1884**, op het Raadhuis, te 12 uren des middags, in het **openbaar aanbesteden:**

Het maken van een Gebouw ten dienste van het Stoomwerktuig voor de Waterontlasting en Waterverversching van het Park in den Binnendijkschen-Buitenvelderschen Polder.

De Voorwaarden dezer Aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van *f* 0.35.

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis, Kamer 93, des voormiddags van 10—12 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, VAN TIENHOVEN,
6 Augustus 1884. *De Secretaris:*
LE JOLLE.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen op **Donderdag 14 Augustus 1884**, 's voormiddags ten **elf** ure, in het openbaar, ten Gemeentehuize

aanbesteden:

Het bouwen van een School voor Openbaar Lager Onderwijs aan de Agnietenstraat.

Bestek met bijbehoorende teekeningen tegen betaling van *f* 1.— verkrijgbaar ter Secretarie.

J. L. BACON & C°.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

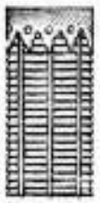

A. P. DEVRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdersgracht N°. 22, Amsterdam.
Bevecht zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN,** uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**
Monsters en prijscourant franco en gratis.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Golf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

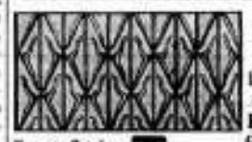

Vraagt Catalog. NEDERL. **Van der Linden & Co.** VERZINKFABRIEK, **Galv. op LOON** Zuinigheids-Roosterijzers. *Dordrecht.* Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

Lessangen, IJzeren Bakes, en Zijdekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN** voor INGENIEURS, ARCHITECTEN LANDMETERS, TEEKENAARS, enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN VAN HARTMAN & COMPIE,
KANTOOR te NIJMEGEN, VAN WELDERENSTRAAT No. 14.
Van ouds gevestigde Fabrieken VAN A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten** OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen
Amsterdam 1883, Weenen, Londen, Parijs, Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machine- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers,** gelijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten,** etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Rz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor voorkomende plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

dat ter herinnering aan de stichting van het Genootschap eene gezellige bijeenkomst zal plaatshebben op Zaterdag, 23 Augustus a. s., aanvang des avonds te 9 uren.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

VERKENNINGEN OP 'T IJSGEBIED

door

J. G. LUGTEN.

(Vervolg en slot van bladz 286.)

7°. *Heeft de wisseling der getijden (eb en vloed) een voor- of nadeeligen invloed op het afdrijven der schollen, of wel geen invloed hoegenaamd?*

De verbreking van vaste ijsvlakten kan zoowel bij vloed als bij eb geregeld doorgaan. Bij vloed zal men echter met denzelfden arbeid niet zooveel vorderen, daar de hulp van de eb, hare neiging namelijk om langs den onderkant van het ijsvlak te schuren, ontbreekt. In elk geval moet de eb ze afvoeren, wijl de vloed daartoe negatief werkt.

8°. *Wanneer in de stroomlijn eener rivier door zaagtoestellen een evenwijdig slop in het ijs wordt gemaakt, heeft men daarvan voordeel te wachten: d. w. z. zullen de ijsschollen bij flinken stroom regelmatig blijven afdrijven?*

Het doorzagen van de ijsvlakte in streksche richtingen is zeker nuttig, maar daarbij moet de baan tusschen deze zaagsneden door eene stoomboot verbrokkeld worden; de eb zal dan de brokken wel verder afvoeren. De verbrokkeling te doen door dwarszaagsneden is niet practisch: dit duurt te lang, en daar de stukken zoo regelmatig van vorm zijn en in de baan passen, drijven zij niet zoo gemakkelijk af; ze uit elkander te laten boomen door werklieden is een sukkelachtige arbeid. Het zagen der sneden kan mogelijk wel met stoom geschieden, en een machine van ½ P.K. is krachtig genoeg; anders met een sneldraaiende cirkelzaag met jachtwiel op een breede slede en ruime askrukken, om genoeg volk te kunnen plaatsen, teneinde de vereischte snelheid toe te passen. IJs zaagt malsch, 't komt dus op snelheid voornamelijk aan; uit de hand zagen of kappen met de ijsbijl houdt te veel tijd op, en tijd is hier goud.

9°. *Is het noodig, vóórdat de vorst intreedt, op plaatsen, waar vermoedelijk ijsophoopingen of verstoppingen zich zullen voordoen, dynamiet- of andere mijnen zoodanig vast te leggen, dat men deze op een gegeven oogenblik van den wal kan laten ontploffen (natuurlijk zonder gevaar voor de scheepvaart)?*

De eenige voorzorg, die men kan nemen, vóórdat de vorst invalt, is, dat al het materieel op de juiste plaats in voldoende hoeveelheid aanwezig zij, en dat maatregelen worden genomen om dit later met spoed te kunnen vervoeren. Het personeel behoort tijdig te zijn aangewezen, en op hun komst bij het werkterrein moet men niet behoeven te wachten. De plaatsen der ijsstoppingen zijn onmogelijk vooraf te bepalen, zelfs niet bij gissing, wijl zij ontstaan door een samenloop van omstandigheden van te veelzijdigen aard. Het uit voorzorg hier of daar leggen van mijnen beduidt dus niets.

10°. *Wanneer ijs op den bodem vastzit, is dit dan steeds een onoverkomelijk bezwaar voor de opruiming?*

Zit het ijs in de rivier tot op den bodem, dan zal het toch slechts plaatselijk zeer beperkt zijn, zoowel over de lengte als over de breedte der rivier. Steeds toch zal er ruimte zijn in den ijshoop, waar een deel van het afkomend water passeert. Deze massa onder de vaste bovenijslaag bestaat meestal uit heusijs en enkele verspreide, in dien heus gesmoorde harde schotsen, die daarin dreven. Ik peilde eens ongeveer de volgende diepten in het midden eener ± 300 M. breede rivier: vaste ijskorst dik 0.30 M.; ijsmassa, heus en schotsen 4 M.; daaronder tot den bodem 2 M. In deze waterruimte van 2 M. op den bodem ging een verwoede stroom, die duidelijk veel heus en vaste schotsen meevoerde (zie no. 23.) Is zulk een ijsmassa van 4 M. hoogte niet te groot van omvang, dan kan een forsche aanloop van de stoomboot daaraan wel een trilling meedeelen, en schiet dan het gansche volume

eensklaps los en rollend omhoog. Is de omvang betrekkelijk groot, dan stoomt de boot zich daarin smoor, en moet ontploffing worden toegepast. Heeft een ijsmassa werkelijk aan den bodem vastgezeten, dan blijkt dit later aan het zwarte veen of het grintzand, dat, bij het omwentelen van de losgewerkte bonken, daaraan is vastgehecht.

11°. *Welke middelen kan men aanwenden om ijsblokken op zandbanken of ondiepten op te ruimen, en kunnen deze bij ijtgang een beletsel opleveren voor het afdrijven van andere schollen?*

De ijsbonken op de ondiepten of zandplaten in de rivier verhinderen den afvoer, voorzoover hun hoogte boven die ondiepe plaatsen uitsteekt; doch bij was van het water geraken zij in drift en voegen zich spoedig bij de in de zwaardere stroomlijnen afdrijvende schotsen. Die rijzing van het water veroorzaakt meer stroombreedte en sterker stroomsnelheid, en daardoor wordt dan ook het bezwaar der toevoeging van het plaatijs bij de drijvende hoofdmassa grootendeels verminderd. Kunstmatige opruiming van het plaatijs heeft o. i. weinig of geen nut. Met de stoomboot is de plaats niet te bereiken, en wil men dit ijs kleinmaken door ontploffing, dan blijven de stukken toch nog in een cirkelvormigen omtrek bij de plaats der ontploffing als ijskade liggen.

12°. *Ligt er voordeel in, langs een kanaal van 25 K.M. dikwijls op-en-neer te stoomen, en kan daardoor het aanelkander-vriezen der schollen worden voorkomen (en ook het te sterk aan-elkander-vriezen), zoodat de vaart voor stoomschepen toch openblijft, zonder dat men het ijs telkens opnieuw opbreekt?*

Als uitzondering op hetgeen sub 1 werd gezegd, zou een het ijs opploegende stoomboot wel kunnen dienen op een kanaal. Het ijs heeft hier een gelijke dikte, en de gebroken schotsen passen beter *op* het aan de gemaakte geul grenzende vaste ijsvlak, dan daar*onder*. Bij beweging in de geul, bijv. door een passeerende boot, schieten wel de meeste schotsen weer onderuit, omdat ze daar niet hebben kunnen vastvriezen.

Het is mogelijk, voortdurend heen-en-weer door een kanaal stoomende, het ijs in zoover los te houden, dat voor stoomschepen de passage vrijblijft; maar ten slotte, naarmate van de meer of mindere sterkte der vorst, wordt het gansche kanaalprofiel geheel ijs. Kan men den waterstand kunstmatig verhoogen door inspuiing, dan is er wel gelegenheid de passage eenigen tijd te rekken, doch in verband met de kruinshoogte en het keervermogen der kanaaldijken, heeft ook de toepassing van dit middel een grens. Als geen water kan worden ingelaten, dan vermindert het watervolume in 't kanaal, en daarmede de vaardiepte, doordat een grooter deel water zich tot ijs vormt, want de losse schotsen in de geul groeien bij vorst toch ook aan.

13°. *Is de meening juist, dat het geen doel zal treffen, op binnenlandsche, flink afstroomende vaarwaters, en ook op rivieren, glad ijs te breken, of te trachten verstoppingen te voorkomen, zoolang de schollen toch niet naar zee kunnen afdrijven?*

Als op de rivieren de schotsen niet van hare plaats kunnen afdrijven, zien wij er geen voordeel in, vaste ijsvlakten of ijsstoppingen op te breken. Om het vormen van ijsdammen bij voorbaat te voorkomen, kan dan niets worden verricht. De massa blijft toch ter plaatse en vriest spoedig weer aaneen. Wel kan dit losmaken nut hebben, als er spoedig ebstroom komen zal, vóór dat het vastvriezen plaatsgrijpt.

14°. *Zullen de afkomende ijsschollen, wanneer kunstmatig een flink breed open kanaal in vlak, niet te zwaar ijs gemaakt is, doordrijven, zonder dat daarbij een breker behoeft te worden aangewend?*

In een werktuiglijk gemaakte open geul in de ijsbaan, zullen de afkomende schotsen (althans aannemende dat ergens stroomopwaarts van die geul het ijs nog zit, en de schotsen, die door den stroom daaronderuit werden afgevoerd, de geul passeeren) zonder menschelijke hulp misschien wel afdrijven, doch mogelijk ook niet. Is de aanvoer van drijfijs, heus en schollen, vanonder de vaste ijslaag afkomstig, belangrijk, dan zou het wel kunnen gebeuren dat dit zich in het open vak weer aaneenhecht, hetzij geheel als vast vak, of wel zoover, dat de beweging moeilijk en trager wordt. Bij regelmatigen stroom in de geul, zal dit minder plaatshebben, doch deze regelmaat is zoo zeldzaam, dat het in 't algemeen geraden is om door een stoomboot het drijvend ijs, in de geul aanwezig, in beweging te houden (zie n°. 8).

15°. *Hoeveel ijsbrekers, en van welk vermogen ongeveer, heeft men noodig, om op eene rivier van 150 K.M., onder niet te moeilijke omstandigheden, ijs van ± 0.30 M. dikte te breken en, wanneer niet te groote verstoppingen voorkomen, deze tevens op te ruimen?*

De lengte van de rivier doet minder af bij de regeling van het materieel voor de ijsopruiming. Men moet altijd aan de zeezijde beginnen; wanneer men toch ergens stroomopwaarts aanving, dan zou men kunstmatig gevaar scheppen, want de stroom zal dan de losse schotsen tegen het lageruit vastzittend ijs drijven en die gedeeltelijk erop en eronder voeren (zie n°. 6). Het aantal ijsbrekende stoombooten, dat met vrucht tegelijk kan werkzaam zijn op één riviertak, dient te worden bepaald naar hare voor de booten bevaarbare breedte. Op iedere 150 M. breedte kunnen wel 2 booten tegelijk werken als 't moeilijk gaat; anders is één boot op de 100 M. breedte voldoende. Werken er twee stoomers op een rivier, wat wij steeds zouden aanraden, dan zou de dienst van een derde (liefst raderboot) van kleiner vermogen toch nuttig zijn, om achterwaarts over de breedte in schuinen koers — vice versa — werkzaam te blijven tot verbrokkeling van te groote ijsdriften en als reserve bij de voorstoomers. Het machinaal vermogen dier 2 voorbrekers werd reeds vroeger geschetst (zie n°. 1 en 4). Met de vaardiepte op den stroom heeft men daarbij ook rekening te houden. Zijn er benedenstroomen, wier wateren bovenwaarts onderling in gemeenschap zijn, dan kan met vrucht op verscheidene benedenstroomen tegelijk gearbeid worden, met dien verstande, dat op dien met het grootste afvoervermogen, ook de meeste zorg wordt besteed; dat is: daar behoort het beste materieel te dienen.

16°. *Is het voldoende, tot het afweren van overstrooming eener rivier, alleen de plaatselijke versperringen te voorkomen?*

Ter afwering van overstrooming eener rivier, kunnen de locale ijsversperringen soms wel worden opgeruimd, doch wijl deze, bij zoodanig gevaar, alleen zullen bestaan in bepaalde ijsdammen, die bijzonder veel afsluiten van het stroomprofiel, zoodat slechts luttel water passeeren kan, zullen alleen ontploffingen moeten worden toegepast. De mijnen behoeven daartoe niet zoo bepaaldelijk in 't midden der rivier te worden aangelegd, daar eene ontploffing meer naar den oever wel een gat zou maken, dat zich door de komende stroomversnelling onmiddellijk naar het riviermidden en daar voorbij tot den anderen oever, den dam over zijne lengte sloopende, zou vergrooten. De al of niet aanmerkelijke keerhoogte van den dam in verband met de rivierstanden op onderscheidene plaatsen hoogerop of lageruit, moet de noodzakelijkheid of het nut van dergelijke opruiming door ontploffing bepalen; want anders wordt het gevaar nutteloos en eenvoudig naar de streek lageruit verplaatst. Bij dit alles dient te worden gelet op den invloed van den schok, dien zware mijnen op de stabiliteit der bedijkingen zullen uitoefenen, welke laatsten daarvoor te gevoeliger zullen zijn, naarmate zij eenzijdig hooger water keeren.

17°. *Zou, bij het varen in den nacht, electrisch licht van nut kunnen zijn — vooral op plaatsen, waar men gevaar loopt aan den grond te komen, of wel andere ongevallen zich kunnen voordoen?*

Bij de uitvoering van ijsopruiming bij nacht is het gebruik van electrisch licht ongetwijfeld nuttig; evenals rivierkaarten, waarop in ruwe gegevens de voornaamste afwisselende diepten zijn aangeduid, zoodat de route van den zwaarsten stroom, zij die dan ook al eenigszins door den ijstoestand tijdelijk gewijzigd, en de opmerkelijke onregelmatigheden in den natten omtrek zijn te herkennen, en men in 't algemeen zich met die kaarten locaal kunne orienteeren.

18°. *Is er ook eene andere dan de gewone wijze (namelijk het roer aan den achtersteven) bekend, om met succes in ijsschollen te sturen?*

Een ander middel om stoomers te sturen in het ijs, dan het roer aan den achterspiegel, is mij als 't ware niet bekend. Sommige stoombooten, die op gemakkelijke wateren veerdienst verrichten, zijn, om de beperkte breedte in de havens wederzijds het veer, waardoor het draaien der boot ondoenbaar is, daarenboven nog voorzien van een roer aan den voorsteven; maar voor deze inrichting is een ijsbrekende stoomboot weinig geschikt. Een andere wijze van sturen zou gelegen zijn in de onderling tegenovergestelde werking der schepraderen of der twee schroeven (als de boot er althans twee bezit); de schroeven moeten dan zoo ver mogelijk uit elkander parallel geplaatst zijn. Als noodmiddel zou de laatste stuurwijze wel de beste zijn, doch bij het manoeuvreeren in 't ijs, dat geregeld te pas komt, is dit wel wat omslachtig en minder juist. Ook zou daartoe kunnen dienen het machinaal werpen van zware waterstralen links of bakboord voorschip en rechts of stuurboord achterschip, of omgekeerd naar de richting in welke men zwenken wil; doch ook dit omslachtig middel is weinig practisch.

19°. *Bestaat er in eene rivier, waarin vele ondiepten, zandbanken enz. voorkomen, niet meer aanleiding tot vorming van grondijs, dan in eene, waarin zich deze minder voordoen?*

Bij een lagen rivierstand ('t water was dun, helder), zag ik eens grondijs opkomen op zeer langzame wijze (zie n°. 20), dat is: het duurde wel 2 of 3 dagen na de verschijning van het eerste jonge drijfijs, voordat de rivier daarmede flink overdekt was. Bij een hoogopperwaterstand ('t water was dik, wit) heb ik op haar terugreis passagiersbooten op de beneden-rivieren in 't ijs zien vaststoomen, terwijl zij 's morgens de geheele beenreis deden door blank water. Van drijfijs stroomopwaarts was 's morgens bij het vertrek niets vernomen, en 't was er ook niet, anders waren zij wel op haar station van afvaart gebleven. Voor dit verschil in verschijnsel en betrekkelijken tijd van ijsvorming kan ik geen meer voldoende oplossing geven, dan dat bij het laatste geval het rivierwater reeds eenige graden onder het vriespunt koud was (men weet dat dit mogelijk kan zijn) en in ieder geval kouder dan bij het eerste geval, waarbij door de vergrooting van den natten omtrek en de stroomsnelheid, het grondijs schielijker en in grootere hoeveelheid werd gevormd.

Zandplaten en andere ondiepten zijn zeker wel geschikt, om de vorming van grondijs te bevorderen. Het water op den bodem is kouder dan dat aan den spiegel; het wordt door het opvolgend aanstroomend water aangedrongen, en, wijl het niet kan blijven stilstaan voor de ondiepten of versperringen, die het op zijn stroomweg ontmoet, zal het rijzen, over die hindernissen heenstrijken, en bij die sterkere strooming (zie 2) eerder ijs vormen dan bij een regelmatigen stroomweg en snelheid wel 't geval zou zijn geweest.

20°. *Wat wordt verstaan onder heusijs, — ook grondijs?*

Heusijs (*) en grondijs zijn, onzes inziens, synoniem. 't Is het ijs, dat zich naaldgewijze vormt op het bed der rivier, en daarbij door zijn specifieke drijfkracht in water, onmiddellijk naar den waterspiegel opschiet. Het ontstaat 't gemakkelijkst op die plaatsen, waar de schuring van 't water langs stoffelijke vaste voorwerpen het grootst is (zie over den aard dier schuring n°. 2).

In stroomlooze wateren, met veen, klei, zand, steen of welke andere soort bodem ook, heb ik nimmer dit soortgelijk gevormd ijs ontmoet. Het ijs in deze stille wateren, kanalen, vlieten, vaarten, wielen, slooten enz. begint steeds zijn aanzijn bovenlangs de boorden of andere vaste voorwerpen, in de gedaante van naalden, die zich op den waterspiegel langzamerhand uitbreiden en tevens in dikte toenemen, zoodat spoedig een doorzichtige, plaatvormige, gladde ijslaag de oppervlakte bedekt. Op het gesloten ijsvlak eener rivier, is het verschil in ijssoort duidelijk waar te nemen. De oorspronkelijk van den bodem opgerezen, later drijvende en zich daarbij verzwarende en tot een korst zich vormende schotsen, ondoorzichtig en sneeuwachtig van kleur, laten, bij de algemeene zetting, hier en daar grootere tusschenruimten (wakken), die daarna dichtvriezen, van de randen af naaldvormig beginnende; en deze plaatsen teekenen zich door hare blank- en gladheid en egale dikte. Wil men aan het heusijs een andere afkomst toekennen dan aan het grondijs, dan zou men moeten uitgaan van het beginsel, dat het ontstaat op den waterspiegel. 't Mocht mij nooit gelukken, gelegenheid te vinden, om dergelijke ijsvorming op een vrije watervlakte te observeeren; ofschoon dit nog niet bewijst, dat zij onmogelijk is.

Ik twijfel echter of deze wijze van ijsvorming wel waar te nemen is, omdat, wanneer het bewezen wordt geacht, dat zij in 't algemeen aan een stoffelijk vast voorwerp begint, zij zeer waarschijnlijk dan ook eerder zal beginnen aan het vaartuig der waarnemers, dan op de stroomende vlakte zóó dicht bij het schip of vlot, dat men van daar af het ijsproces bespieden kan. Wel heb ik op de rivieren langs de oevers het ijs zich zien vormen, evenals het op de stille waters geschiedt; doch dit was dan op plaatsen, waar weinig merkbare of geen stroom ging. Dit ijs kan zich tot kleine of grootere ijsschollen vergrooten, naarmate de naalden bij grooter massa en schielijker aanschieten; en dan eindelijk eenige uitgebreidheid verkrijgende, door weinig stroom, dien de buitenrand grijpt of door den wind, worden voortgedreven over den ganschen spiegel in den vollen stroom.

Wil men dit dan heusijs noemen? — 't is mij wel!

(*) Heus, van 't taalkundige overbekende werkwoord „aanheuzen", zich vergrooten, uitbreiden of zoo iets. In 't spraakgebruik is 't woord goed bekend en zijne beteekenis bij ijsgang ook.

De oplossing daarvan kan ik echter niet verder, dan met hetgeen ik boven zeide, brengen.

In of dichtbij de monden der rivieren, aan zee, wordt, voorzoover mij bekend is geworden, weinig of geen grondijs gevormd; hoewel ook daar de vereischte waterkoude, de ondiepten en de snelle stroom niet ontbreken. Misschien kan deze uitzondering wel gelegen zijn in de chemische samenstelling van het water op die punten, dat brak is of soms met veel zoutdeelen bezwangerd.

21°. *Wat verstaat men onder den naam „bomijs"?*

Bomijs noemt men het ijs, dat langs de oevers of op ondiepe plaatsen blijft hangen, als het water daaronder wegvloeit, en waar dan 't water als draagvlak ontbreekt. Bolijs is m. i. met bomijs synoniem: beiden hebben doorgaans een doffe kleur en zijn broos, korrelig als bevroren sneeuw, welke broosheid waarschijnlijk wordt veroorzaakt door het uitvriezen van 't ijs in drogen toestand; beide soorten zijn bij de schaatsenrijders berucht en wij kennen de waarschuwingen: „Jongens, past op, daar is 't allemaal bomijs"! of „bolijs."

22°. *Moet zoogenaamd grondijs ten allen tijde aan de oppervlakte komen, en kan het ook nog op andere wijze gevormd worden, dan door hetgeen in* De Opmerker *werd beschreven?*

Grondijs zal m. i. altijd naar de oppervlakte moeten opdrijven, om de reden bij n°. 20 genoemd. Van het tegendeel is mij door ervaring niets bekend geworden. Mogelijk dat bij de vorming op een zeer los bed, het water dat in de poriën daarvan zit (zie n°. 2) tegelijk met het onmiddellijk aangrenzend water, zich tot ijs vormt, en zoodoende aan het bed getand, daaraan blijft hechten. Doch daar het grondijs nog in zijn naaldvorm is, als het naar den spiegel rijst, moet ook, dunkt mij althans, de drijfkracht van eenige volume, toch nog sterker zijn, dan deze verbinding aan het bed.

23°. *Wordt drijfijs gevormd door grondijs? Kan dit ook op de diepe plaatsen van eene rivier of stroom ontstaan?*

Het grondijs moet, behoudens de voorwaarde hierboven genoemd sub 22, mee met den stroom waarin en waarop het drijft, en dit is dan, aan den spiegel gekomen, „jong drijfijs" geworden in de zuivere beteekenis van het woord. In het vroeger verhandelde ligt de meening, dat grondijs ook ontstaat op de diepe plaatsen eener rivier, doch niet zoo gemakkelijk. Al is de rivier door een vaste baan gedekt, kan daaronder zich toch nog wel grondijs blijven vormen. Het heusijs (zie n°. 20) aan den onderkant eener ijsbezetting, dat is de naald-, de sneeuwvormige ijspap, die bij besloten rivier onderaan de vaste korst gehecht is, of met den stroom meedrijft, komt mij daartoe wel als bewijs voor. De schollen, vaster ijs dan de heus en die ook op overeenkomstige wijze aan de korst door haar drijfkracht hangen, of met den stroom meegaan, zijn vermoedelijk stroomopwaarts, aan den natten omtrek, ook in de besloten rivier gevormd, en hebben op den reeds afgelegden weg gelegenheid en tijd gehad, om zich langzamerhand te vergrooten door nieuwe schuring en hare moleculen vaster aaneen te sluiten, vóórdat zij kwamen waar wij ze bespiedden.

24°. *Bevordert de regelmatige afstrooming eener rivier het opdrijven en vormen van grondijs, of voorkomt zij dit, alsmede het zich meer aan-elkander-hechten der schollen?*

Hoe regelmatiger het stroomprofiel eener rivier is in lengte en breedte, des te regelmatiger en langzamer zal ook het grondijs ontstaan. Dit kan men nagaan (zie n°. 19) uit de orde in hoeveelheid en drijfgang, die jong drijfijs vertoont aan de oppervlakte des strooms.

Door het gemis van onregelmatigheid in den natten omtrek, zal ook de daarmede samengaande locale stroomversnelling geen plaatshebben; en de gelegenheid tot het vormen van grondijs, en het zich aanelkander-sluiten der drijvende schotsen zal daardoor tot zijn minimum van mogelijkheid bepaald blijven. In een regelmatig stroomprofiel, en bij even regelmatige snelheid van het water, zal de ijsvorming langzaam en de ijsgang even ordelijk toegaan, en de vrede zou alleen kunnen worden verstoord door den invloed van den wind, die, vooral bij zwaren ijsgang, op beperkte afstanden langs de rivier, plaatselijke gevaren kan doen ontstaan.

Alkmaar, Juli 1884.

Erratum. Op bladz. 282, 2e kolom, 12e regel van onderen, staat: „waar de snelheid echter altijd nog meer bedraagt dan die aan de oppervlakte". Men leze: „waar de snelheid echter altijd nog meer bedraagt dan *de helft van* die aan de oppervlakte".

IETS OVER PORTLAND-CEMENT.

Het Bestuur der Vereeniging van Duitsche cementfabrikanten teekent in de *Deutsche Bauzeitung* van 30 Juli j.l. protest aan tegen de mededeeling van professor Tetmajer te Zürich, in n°. 24 van de *Schweizerische Bauzeitung* opgenomen, dat zeer fijngemalen lichamen, die een bindend kiezelzuur bevatten, zooals gekorrelde hoogovenslakken, aan de mortel eene grootere mate van vastheid geven, als zij binnen zekere grenzen onder het portland-cement vermengd worden.

De uitslag der proeven, door genoemden professor genomen, staat in lijnrechte tegenspraak met de talrijke onderzoekingen, door de leden der Vereeniging van cementfabrikanten gedaan; slechts één geval maakte daarop uitzondering, maar hierbij heeft men de werking der hoogovenslakken niet met volkomen juistheid kunnen nagaan. Het is der Vereeniging met hare talrijke proeven nooit mogen gelukken, ook met de stoffen, die algemeen erkend worden als bevattende bindende kiezelzuren (zooals tras en gekorrelde hoogovenslakken), eene grootere mate van vastheid aan de mortel te geven, en evenmin leverde de vermenging dezer materialen met kalk, naar de voorschriften der normen beproefd, eene gelijke uitkomst op als professor Tetmajer met de door hem gebruikte slakken had.

De resultaten der genomen proeven zijn dus hier, voorzoover ze het gebruik van poedervormige stoffen met een bindend kiezelzuur betreffen, met elkander in tegenspraak.

De heer Tetmajer heeft, zooals hij mededeelt, voor zijne proeven speciaal bereide slakken gebruikt. Het Bestuur der Vereeniging betreurt het, dat deze niet te zijner beschikking zijn, zoodat het de samenstelling der slakken niet kon onderzoeken. Daaruit zou men kunnen afleiden, in hoever deze van invloed kan geweest zijn op de verkregen vastheid.

Teneinde de quaestie op te lossen, in welk opzicht de bovengenoemde stoffen op het chemische verhardingsproces van normaal portland-cement van invloed zijn, wordt op verzoek van het Bestuur, door Prof. Dr. R. Fresenius en Dr. W. Fresenius te Wiesbaden, een speciaal onderzoek ingesteld, in de hoop dat het hun zal mogen gelukken, de werking der genoemde stoffen bij het verhardingsproces tot opheldering te brengen.

Mocht het resultaat van het onderzoek zijn, dat eene zoodanige vermenging eene verbetering van cementmortel is, dan komt dit aan de practijk ten goede. Men moet echter niet uit het oog verliezen, dat vermenging van cement met andere stoffen als een begin van mortelbereiding moet beschouwd worden en dat zulk een mengsel niet anders mag geleverd worden dan onder den naam, dien het werkelijk verdient en in voege als dit ook door de fabrikanten van kunststeen en dergelijken gedaan wordt.

VARIA.

Houten plaveisels. Van deze schijnt de duurzaamheid aanmerkelijk te worden verhoogd door een doordringings-stelsel van Rütgers, waarbij chloorzink en een zwakke oplossing van carbolzuur worden aangewend. Het waarborgt, naar men zegt, ten volle tegen verrotting van het hout en verzekert tevens zijn veerkracht.

IJskelders. Bij het bouwen van ijskelders moet het gebruik van zaagmeel voor het isoleeren der warmte ontraden worden; het zaagsel toch vormt kluiten, zoodra het eenigszins aan vocht is blootgesteld, en gaat daarna tot verrotting over, waarbij zich onaangename geuren ontwikkelen. Het verdient de voorkeur gehakt stroo te gebruiken. Voorts moet voor geregelden afvoer van het water uit de bewaarplaats gezorgd worden, waartoe het noodzakelijk is het binnendringen der lucht door eene water-afsluiting te voorkomen.

Een goed voorbeeld. Het *Kunstgewerbe Verein* te Halle a. S. heeft eene prijsvraag uitgeschreven voor een gesmeed ijzeren hekwerk om het monument van Händel, dat hoogstens 2500 mark mag kosten. De uitgeloofde drie prijzen bedragen 200, 100 en 50 mark en vertegenwoordigen te zamen 350 mark of veertien procent der bouwsom.

BENOEMINGEN.

Door Z. M. is de teekenaar 2de klasse J. Stevenhuysen, met ingang van den eersten October aanstaande, benoemd tot opzichter der maritieme werken bij 's Rijks werf te Willemsoord.

De heeren O. J. van der Elst, J. M. A. Zoetmulder en B. J. Paardekooper, civiel-ingenieurs en tijdelijke opzichters bij de werken tot verlegging van den Maasmond, zijn met ingang van 1 September e. k. benoemd tot adjunct-ingenieur bij die werken.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

— Georg Eberlein, vroeger leeraar in de bouwkunst aan de Kunstschool te Neurenberg, is aldaar den 8 Juli gestorven. De overledene was zoowel architect als schilder; op het laatste gebied heeft hij zich verdienstelijk gemaakt bij de restauratie van het inwendige van den burg Hohenzollern.

— Onder de houtconstructiën, waarop Duitschland met recht trotsch is, verdient het zoogenaamde Knochenhauer-Amtshaus te Hildesheim genoemd te worden. Op den eersten dag dezer maand brak op den zolder van dit schoone gebouw brand uit, maar aan de ijverige pogingen der brandweer mocht het gelukken den brand te stuiten, zoodat de verwoesting zich tot het deel boven den zoldervloer bepaalde. Het Gemeentebestuur heeft besloten den gevel weder op te bouwen en hiervoor zal gebruik gemaakt worden van de afgietsels der ornementen, die zich in het museum der stad bevinden en van de fragmenten, die gered of aan de werking van het vuur ontsnapt zijn. Het is een gelukkig verschijnsel, dat het schoone gebouw in den oorspronkelijken toestand zal worden opgebouwd en de tijden zijn wel veranderd, daar in vroegeren tijd niet dan met groote moeite verhinderd werd dit monument voor den moker des sloopers te sparen.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-Gravenhage. Het Koninklijk Instituut van Ingenieurs zal Vrijdag 29 dezer te Rotterdam vergaderen in het sociëteitsgebouw der Rotterdamsche Diergaarde. Door de zorgen eener feestcommissie bestaat er dien dag, na afloop der vergadering, voor de Leden gelegenheid om per extra tramrijtuig vervoerd te worden naar de Gemeentegasfabriek aan den Oostzeedijk, die belangrijk uitgebreid wordt en waar de bouw van eenige groote gashouderkuipen onderhanden is. Na dit werk bezichtigd te hebben, kunnen de leden een van de onderstaande tochten doen:

a. in gereedstaande rijtuigen naar eenige gebouwen en inrichtingen, als: het Abattoir, het Erasmiaansch Gymnasium, het Museum Boymans, de Vischmarkt, alsmede de Ambachtsschool;

b. in gereedliggende stoombootjes (aan het Boerengat) naar de voltooide werken in de Oude Haven, eene nieuwe hydraulische basculebrug en den in aanbouw zijnden kaaimuur aan de Boompjes.

Te 5 uren wordt een maaltijd in het Gebouw der Diergaarde gehouden, waar 's avonds eene muziekuitvoering plaats vindt.

Op den volgenden dag, Zaterdag 30 Augustus, ligt te 9½ uren voormiddags een stoomboot aan het Werk aan de Boompjes gereed voor vertrek naar de Dokhaven, waar gelegenheid is de drijvende dokken der gemeente te bezichtigen. De tocht wordt langs de handelsterreinen en door de Koningshaven naar de fabriek der Nederlandsche Stoombootmaatschappij op Fyenoord vervolgd, waar deze fabriek bezichtigd kan worden, terwijl er intusschen ook gelegenheid is de nabijgelegen fabriek voor houtbereiding van het lid Mr. C. Mirandolle te bezoeken. Daarna wordt de tocht per boot voortgezet naar Sliedrecht, teneinde een bezoek te brengen aan de brug bij Baanhoek en de grondverschuivingen in den nabijgelegen spoorwegdam.

Na terugkomst om 5½ uren diner in het café restaurant Fritschy aan de Maaskade bij de Willemsbrug.

De Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij en de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen verleenen aan elk lid, die zich ter bijwoning van de vergadering naar Rotterdam begeeft, op vertoon van het *bewijs van lidmaatschap*, retourbiljetten, geldig van 28 tot 31 Augustus e. k., tegen de vracht voor de enkele reis.

De Nederlandsche Centraalspoorwegmaatschappij geeft, op denzelfden voet, gewone retourbiljetten af, die geldig zijn voor zes dagen.

— Door Z. M. is voor de behartiging van de Nederlandsche belangen op de Internationale Tentoonstelling te Antwerpen een hoofd-commissie ingesteld en daarin benoemd:

tot lid en voorzitter Mr. C. J. E. Graaf van Bylandt, lid der Gedeputeerde Staten van Zuidholland;

tot lid en penningmeester Mr. W. A. Baron van Verschuer, Raad-adviseur bij het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid;

tot leden en secretarissen: Jhr. Mr. E. W. Berg, secretaris van den Raad van Toezicht op de spoorwegdiensten, en M. Hijmans van Wadenoyen, allen te 's-Gravenhage.

Tot leden: Dr. A. T. van Aken, inspecteur van het middelbaar onderwijs te 's-Gravenhage; J. P. de Bordes,

president van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, te 's-Hage; C. Bosscher, gewezen directeur van het binnenlandsch bestuur van Nederlandsch-Indië, te 's-Hage; J. F. W. Conrad, voorzitter van het hoofdbestuur van de Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering van Nijverheid, te 's-Hage; Jhr. A. C. van Haeften, oud-zeeofficier, te 's-Hage; Dr. P. J. Kaiser, verificateur van 's Rijks zeeinstrumenten, te Leiden, L. C. van Kerkwijk, oud-luitenant-kolonel der genie, te 's-Hage; E. Koechlin, ondervoorzitter van het bewind der Vereeniging van en voor Nederlandsche Industriëelen, te Rijswijk; J. A. Krelage, eerelid van het Hoofdbestuur der Nederlandsche Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde, te Haarlem; A. E. Maas, lid van het college voor de zeevisscherijen, te Scheveningen; J. F. Metzelaar, ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage; Dr. J. Th. Mouton, voorzitter van het hoofdbestuur der Vereeniging tot Bevordering van Fabriek en Handwerksnijverheid, te 's-Hage; C. J. van der Oudermeulen, voorzitter van het hoofdbestuur der Hollandsche Maatschappij van Landbouw, te Wassenaar; Mr. M. C. J. Piepers, Voorzitter van den Raad van Toezicht op de spoorwegdiensten, te 's-Hage; F. C. Tromp, oud-zeeofficier, te Amsterdam; Dr. E. van der Ven, conservator van het physisch kabinet van Teylersstichting, te Haarlem; R. van de Wall Bake, oud-administrateur van de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, te Amsterdam, en D. L. Wolfson, oud-directeur der Nederlandsche Stoombootmaatschappij en van de fabriek van stoom- en andere werktuigen op Fyenoord, te 's-Hage.

Amsterdam. De heeren Falkenburg, werktuigkundig ingenieur, en Rahder, oud-officier der genie, hebben, van 1 Augustus af, hierterstede een ingenieursbureau gevestigd, dat zich ten doel stelt de ontwerpen en de uitvoering te bezorgen van werken op bouwkundig-, waterbouwkundig- en werktuigkundig gebied.

Rotterdam. Woensdag jl. des middags te halfdrie had alhier eene proefneming plaats met brandvrije asbest-verf door de *United Asbestos-Cy. Lim*, op het exercitieveld aan den Crooswijkscheweg, onder leiding van den uitvinder, den heer Ch. Mountford, en den agent voor Nederland, den heer James Willing. Verschillende autoriteiten waren ter plaatse aanwezig, o. a.: Burgemeester en Wethouders van Rotterdam en vele Raadsleden, de Adjunct-directeur der gemeentewerken, leden van de brandweer, leden van de Kamer van Koophandel, leden van de Vereeniging van Fabrieks- en Handwerksnijverheid, de Commissie der Vereeniging Rotterdamsche Schouwburg, verschillende fabrikanten, architecten, assuradeurs, enz. Voorts waren vertegenwoordigd: de Ministeriën van Koloniën en Justitie door twee Hoofdambtenaren, de gemeente 's-Gravenhage door den Directeur der Gemeentewerken, Dordrecht door den Gemeente-architect.

De proefneming is als volkomen gelukt te beschouwen. Twee gelijke houten huisjes, waarvan het eene in ruw hout, het andere met de brandvrije asbest-verf lichtgrijs geschilderd, onmiddellijk tegen elkander geplaatst en stevig met latten verbonden, werden opgevuld met eene belangrijke hoeveelheid spaanders en krullen, flink begoten met petroleum en daarna gelijktijdig in brand gestoken.

In een oogenblik stond het eerste huisje in volle vlam, terwijl in het andere de geheele inhoud verbrandde zonder zelfs de verf van de binnenwanden te zengen. De wind, flink uit het westen waaiende, werkte inmiddels krachtdadig mede om de vlam over het belendende gebouwtje te doen heenslaan, doch tevergeefs; zelfs toen door den verzengenden gloed de verf aan den buitenwand aan het bladeren ging, was de vlam nog machteloos.

Stuk voor stuk stortten dak en muren van het eerste gebouwtje ineen, terwijl het brandvrije lokaal, volkomen gaaf, proefondervindelijk het bewijs leverde van de deugdelijkheid der genoemde verfsoort.

Naar men ons mededeelde, was het houtwerk van gebouw N°. 2 bestreken met twee lagen asbest-verf, daarna met eene laag waterproof-fixing, welke laatste zelfstandigheid tevens volkomen tegen invloed van het weder bestand moet zijn.

Het asbest, herkomstig uit de mijnen van Valtelline en Val d'Aoste (Noord-Italië), langs chemischen weg tot eene vloeibare verf bereid, is langer van vezel dan dat uit Canada verkregen, en is zelfs geschikt tot het vervaardigen van linnen, papier enz.

(*N. R. C.*)

— Door Burgemeester en Wethouders van Rotterdam is bij den Gemeenteraad ingediend een plan tot uitbreiding der werken voor de drinkwaterleiding aldaar en een herziening van het tarief. In dit plan zijn opgenomen:

1o. de uitbreiding der filters met een oppervlakte van 16,000 M²;

2o. het aanleggen van een bevloerd nieuw bezinkingsbassin buitendijks, begrensd door de normaallijn der rivier de Maas, welk bassin bij een oppervlak van 40,000 M² op een capaciteit van 60,000 M³ nuttig effect wordt aangelegd;

3o. het bouwen van een nieuw machine- en ketelhuis en steenkolenbergplaats met een stel van twee gelijke groote stoomwerktuigen, te zamen van 300 paardenkracht en bijbehoorende machinistwoning;

4o. het verbeteren van den ingang van het zoogenaamd haventje daar ter plaatse, opdat dit toegankelijk worde voor groote kolenschepen en vervanging van de daarover liggende brug door een andere;

5o. de uitbreiding van een buizennet.

De kosten van al de aangegeven werken worden door den Directeur der gemeentewerken geraamd op *f* 1,750,000 à *f* 1,800,000.

Daarmede zal de inrichting kunnen leveren 42,000 M³ behoorlijk gefiltreerd water per dag, terwijl de gelegenheid tot verdere uitbreiding, indien die later noodig mocht zijn, blijft bestaan.

Wat het tarief betreft, bestond oorspronkelijk het plan om de watermeters algemeen toe te passen, doch na overleg met de commissie voor de waterleiding zijn Burgemeester en Wethouders daarvan teruggekomen en hebben zij het thans gehuldigde beginsel behouden, nl. abonnement voor huiselijk gebruik en berekening per watermeter voor industrieele en daarmede gelijk gestelde doeleinden.

Delft. Dezer dagen overleed alhier de heer A. Koolhoven, civiel-ingenieur en adsistent bij de sterrenkunde aan de Rijks-universiteit te Leiden. Slechts korten tijd mocht de overledene in genoemde betrekking werkzaam zijn.

Deutichem. De „Vereeniging van gasfabrikanten in Nederland" zal alhier eene tentoonstelling van gasmotoren houden, meer bepaaldelijk tot het nemen van vergelijkende proeven van verschillende stelsels en fabrikaten. De tentoonstelling wordt met 1 October geopend en zal van zes tot negen maanden duren. De Gemeenteraad besloot, als premie een gouden medaille ter waarde van *f* 75 uit te loven.

Delftshaven. De opgeheven fabriek van stoomwerktuigen van de firma Evrard, Van Duyl & De Kruijff, is overgenomen en zal worden voortgezet door den heer H. de Ridder.

AANBESTEDING.

STRAAT EN RIOOLWERKEN.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *HAARLEM* zullen op **Donderdag den 28ste Augustus 1884**, 's namiddags 2 uur, ten Raadhuize der Gemeente in het openbaar **aanbesteden:**

Het leggen van een bij de Gemeente voorhanden riool van portland cement, het maken van bestratingen, het zetten van koplagen en kantdeelen in de Leidsche straat.

Raming *f* 6900.

Bestek en voorwaarden liggen ter inzage op de Gemeente-Secretarie op alle werkdagen van 10—4 uur.

Plaatselijke aanwijzing op Maandag vóór de besteding des morgens ten 10 uur.

Inlichtingen zijn te bekomen aan het Bureau van gemeentewerken (Koningstraat n°. 2) op alle werkdagen tusschen den dag der aanwijzing en dien der besteding, des morgens tusschen 9 en 10 uur.

Haarlem, 15 Augustus 1884.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
E. A. JORDENS.
De Secretaris,
J. TIELENIUS KRUYTHOFF.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *FUREN* zullen op **Maandag den 18 Augustus 1884** 's namiddags ten 3 uren ten Raadhuize aldaar

openbaar aanbesteden:

1°. **Het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Vuren. Raming *f* 25,637.13.**
2°. **Het bouwen eener school en herstellen der onderwijzerswoning te Dalem. Raming *f* 14,888.15.**

De aanbesteding zal plaats hebben in perceelen en in massa.

Aanwijzing Woensdag 13 Augustus des voormiddags ten 10 uren te *Dalem* en ten 12 uren te *Vuren*, alsmede op den dag der aanbesteding op gelijke uren en dezelfde plaatsen.

Bestekken en teekeningen zijn à *f* 2.00 voor ieder werk te verkrijgen ter Secretarie te *Vuren*.

Inlichtingen te bekomen bij den bouwkundige C. KENTIE te *Woudrichem*.

Burgemeester en Wethouders voorzeend,
C. A. VAN EVERDINGEN,
Burgemeester.
A. VAN DE GIESSEN Pz.,
Wethouder.

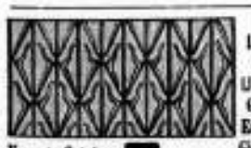

Vraagt Catalog. NEDERL. **Van der Linden & Co.** VERZINKFABRIEK, *Dordrecht.*

Galv. op **LOON** | Zuinigheids-Boosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

PARKETVLOEREN,
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Cº., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & Cº.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*
TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatsteen, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

G. J. VINCENT & Cº.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.
Bekroond op de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883 met de
ZILVEREN MEDAILLE.
Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.
Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Kotels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Heeren Architecten.
PARKETVLOEREN VAN HOUT van
A. BEMBE Keulen
(*Mergentheim, Maine*) opgericht in 1780.
Deze fabriek levert in de beste soorten, kant en klaar gelegd, de vloeren naar het bestaande Monsterboek of naar te geven teekening; ook **Parket op Asphalt.** Vele vloeren zijn reeds tot tevredenheid der bestellers, in Nederland geleverd.
Bekroond met de **eerste prijzen** op de Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883. Monsters en prijzen worden gaarne verstrekt door den vertegenwoordiger voor Nederland:
FRANZ DIJCKERHOFF,
Emmerik aan den Rijn.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

TERRA-COTTA-FABRIEK
gevestigd te ZEIST (sedert 1835),
BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.
Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde
bij het Paleis voor Volksvlijt.
Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel-** en **Profielsteen,** Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir-** en **Mosaiktegels,** alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen elke concurrentie.
Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.
Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek van den heer E. K. OZINGA is in onze Magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.
GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bremer VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**
MARTIN & Co.,
Achteroosteinde, AMSTERDAM.

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk**, enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

A. P. DEVRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdergracht N°. 22, Amsterdam.
Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN**, uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**
Monsters en prijscourant franco en gratis.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.
G. J. THIEME.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

Bekroond:		Bekroond:
Dusseldorp 1880.	Gouden Medaille	Frankfort a/M. 1881.
Weenen 1880.	Amsterdam 1883.	Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 18?30.
Eenig vertegenwoordiger voor Nederland
FERD. ENGERS, Amsterdam.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

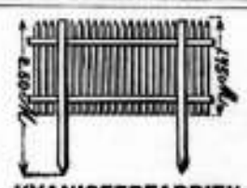

KYANISEERFABRIEK
VAN
J. & D. VAN DER POT
ROTTERDAM.
Voor **Rasterwerk**, zoowel benaagd als ruitick, **Binten, Vloerdelen, geheele getimmerten** enz.
Volkomen behoedmiddel tegen **rotten** en **Champignon**,
terwijl de vloeren ook veel minder afslijten.
Alles wordt op verlangen volgens teekening gereed gemaakt met bijlevering van hout.

Commissionairs in
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT.
Eenige handelaren in de
Prima PORTLAND-CEMENT,
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in **wichtoudende zakken** van 180 Kilo en **in zakken** van 70 Kilo, **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op **de zeef van 900 mazen** p. c.M², **hoogstens 4% achter.**

HARD- en ZANDSTEEN en
NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA.

Chemisch bereide Verf,
OLIEBIJTSELS en VERNISSEN
uit de fabriek van den Heer
F. A. Q. VAN GELDER,
te *Rijswijk* bij *'s Hage.*

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **zesde** aflevering van:
Beknopt Practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT.
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.
Met omstreeks 800 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.
De uitgave geschiedt bij intoekening in ongeveer 14 à 15 afleveringen à /1.20.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dz., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jzn.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die ontrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel ses gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

dat door den heer H. W. A. Croiset van Uchelen, namens de heeren Henkenhaf en Ebert, in het Sociëteitslokaal geëxposeerd zijn de teekeningen van het Kurhaus te Scheveningen.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) BOUWWERKEN EN HUN OMGEVING.

Dat de omgeving van een bouwwerk van grooten invloed is op de werking, die het, als kunstvoortbrengsel beschouwd, maakt, is een waarheid, die men zou wanen zoo bekend te zijn, dat het bijna overbodig geacht kon worden er nogmaals aan te herinneren.

Toch wordt deze waarheid maar al te vaak uit het oog verloren, en worden dikwijls kunstwerken gesticht, die, eenmaal door hun omgeving omlijst, op den beschouwer steeds den indruk maken, daar niet op hunne plaats te zijn.

Onze tijd bouwt in alle stijlen, die maar denkbaar zijn, en zelden vragen de bouwmeesters zich af, of die stijlen wel geschikt zijn voor het klimaat, wel passen in de omgeving.

Om niet te spreken van de min sierlijke voortbrengsels der architectuur van voor 1850, willen wij slechts wijzen op enkele bouwwerken, welken men, op zich zelf beschouwd, geen kunstwaarde kan ontzeggen, maar die, zoo door stijl als omgeving, toch den indruk geven, van niet voor het klimaat te passen, tusschen de hen omringende gebouwen niet tehuis te behooren.

Bezie b. v. eens de Banque Nationale te Brussel, ontegenzeglijk een gebouw, dat met smaak en breedheid geordonneerd is, al zullen wellicht de Neo-Grec details niet bij iedereen goedkeuring vinden. Toch komt dat gebouw, vlak bij de imposante St.-Gudule, geenszins voordeelig uit, en zou het, als berg- en baksteenbouw behandeld, en 'tzij in Gothische, 'tzij in vroeg-Renaissance vormen ontworpen, den beschouwer meer voldoen. Stond het gebouw daarentegen op een ruim plein, omringd door gebouwen in klassieken stijl, of althans niet in de onmiddellijke nabijheid van een middeleeuwsch gebouw, het zou beter voldoen, hoewel toch altijd de stijlvormen te zeer hun uitheemschen oorsprong zouden verraden.

Beschouw verder in datzelfde Brussel het vermaarde Justitiepaleis. Hier kan men op de ligging van het gebouw althans geen aanmerking maken, en toch, al wordt de beschouwer een poos overbluft door de reusachtige verhoudingen van het bouwwerk, waarvan Garnier zeide, dat het *„l'éléphance de l'art"* vertegenwoordigt, het schijnt hem vreemd en zonderling, als hij zoo pas de schilderachtige plekken van oud-Brussel achter zich liet. Dat een pagode, zooals Poelaert die ontworpen heeft, een nationaal karakter zou dragen, wil er bij hem maar niet in.

De markt bij het Brusselsch Raadhuis daarentegen doet zien, hoe door het samenvoegen van niet al te ongelijksoortige grootheden steeds in de bouwkunst een behaaglijk effect verkregen wordt. Al verliepen er ruim twee eeuwen tusschen den bouw van het Raadhuis en dien van de Gildehuizen, dezelfde geest zat bij beiden voor. De baroque details van de laatsten verraden evenzeer een streven naar het schilderachtige, als de laat-Gothische maaswerken van het eerste.

Wilt gij zien, welke schoone effecten men kan krijgen door bij het stichten van een bouwwerk op zijn omgeving te letten, beschouw dan eens de talrijke kopergravures en schilderijen, die de stadsgezichten der XVIIe eeuw ten onderwerp hebben. Er is daar schier geen afbeelding bij, die niet getuigenis aflegt van den goeden smaak onzer vaderen. Al volgden zij de details der klassieken na, ze bleven aan den vaderlandschen berg- en baksteenbouw getrouw. Eerst tegen het einde der XVIIe eeuw, toen met de allonge-pruik ook de

deftigheid geboren werd, ging het nationale karakter uit onze bouwwerken verloren.

Er is geen beter middel voor den architect, die zorgen wil dat zijn bouwwerken niet met hun omgeving „vloeken", dan zich op het perspectiefteekenen toe te leggen, een kunst, die maar al te veel verwaarloosd wordt. De geometrische teekeningen van een gebouw geven volstrekt den indruk niet weer, dien het in werkelijkheid maakt, en laten de belangrijke quaestie van de omgeving onaangeroerd. Wordt echter van een ontwerp een perspectiefteekening gemaakt, en worden de omringende gebouwen daarbij geschetst, dan kan men zich volkomen goed rekenschap geven van het effect.

Perspectiefteekenen is vooral daarom in discrediet geraakt, omdat de methodes, die de in ons vaderland gebruikelijke leerboeken aangeven, veel te uitvoerig en te omslachtig zijn. Het is echter eenvoudig een quaestie van wat routine, en als men, zooals van beoefenaars der bouwkunst ondersteld mag worden, niet onbekend is met de elementen der beschrijvende meetkunde, is het leeren van perspectiefteekenen zeer gemakkelijk.

Vindt het perspectiefteekenen meer en meer ingang, dan zijn wij overtuigd, dat dit der bouwkunst zeer ten goede zal komen. De stijlkennis der bouwmeesters begint allengs grondiger te worden, en de dwaze combinatiën, waartoe zij zich vroeger, in hun onwetendheid, lieten verleiden, worden meer en meer curiosa. Ook het gebruiken van surrogaten is zoo verminderd, dat zelfs geen speculatiebouwer meer zijn gevel pleistert, laat staan dat een architect zijn toevlucht tot ornement uit het vat neemt. Als nu de architecten ook wat meer op de toekomstige omgeving hunner scheppingen gaan letten, en maar niet aan hun eerste luim en gril toegeven, dan kan het niet anders, of de vaderlandsche bouwkunst zal weer een belangrijke schrede voorwaarts doen. K.

EEN AMERIKAANSCHE CURIOSITEIT OP BOUWKUNDIG GEBIED.

De toenemende zucht naar iets nieuws, iets buitengewoons of iets bijzonder vreemds is een karaktertrek, aan onze 19de eeuw zeer eigen en waaraan men met zooveel hartstocht tracht te voldoen, dat men als 't ware blind is voor alle rede en gezond verstand. Men schaamt zich zelfs niet eens meer de eerste en voornaamste onder de kunsten te misbruiken, ja, haar, als een slavin, tot de vernederendste diensten te dwingen en te verlagen. De zucht tot het bizarre vindt zelfs voldoening in datgene, wat van ongerijmdheid en schromelijk verwarde combinatiën van zaken van hoogst tegenstrijdigen aard getuigt. Mogen alle volken der aarde zich die zucht in meerdere of mindere mate eigen gemaakt hebben, zeker zijn de Amerikanen het volk, dat alle anderen in dit opzicht overtreft en den toon aangeeft. Dat men allerlei wijzen bedenkt om reclame te maken en gepaste dwaasheden daartoe uitvindt, moge een verscherping van het vernuft genoemd worden, maar dat men zelfs de prachtigste en heerlijkste natuurtooneelen, op honderden mijlen afstand van eenig bewoond oord, ontsiert door annonces op groote rotsblokken of boomstammen met reusachtige, in bonte kleuren geschilderde letters, daarover is met recht reeds menige klacht aangeheven en heelwat papier bedrukt, daar het volkomen in strijd is met de zoo bij uitstek esthetische natuur, waarvoor men alle gevoel verloren schijnt te hebben. Dat een architect een kunst, zoo edel en schoon als de bouwkunst, tot reclame dienstbaar maakt en aan die zucht voedsel geeft, is eveneens hoogst ergerlijk. Is zulk een architect niet in zeker opzicht gelijk aan den gehoorzamen zoon, die door zijn vader de wereld ingestuurd werd met de zedepreek: Verdien geld, mijn jongen, zoo mogelijk eerlijk, maar in elk geval, maak dat je het krijgt!? Moet een architect de bouwkunst dan alléén uitoefenen tot waarborg tegen gebrek aan geld, alléén om dit in handen te krijgen en er een bestaan door te vinden? Neen, de bouwkundige, die het vak, dat hij uitoefent, liefheeft en eerbiedigt en zijn roeping begrijpt, heeft edeler opvatting: hij is estheticus en poogt zijn kunstgevoel, in zijne werken uit te drukken, tot volkomenheid te brengen en alzoo de kunst te bevorderen: hij tracht artist te zijn, terwijl zijn geldzuchtige vakgenoot een beunhaas blijft.

De curiositeit, die de architect J. Mason Kirby bezig was, volgens opdracht van zijn patroon, James V. Lafferty, te bouwen aan het strand van West-Brighton op Coney-Island aan de kust van den Atlantischen oceaan, is thans voltooid. De opdracht van den heer James V. Lafferty was, het bouwen ter genoemde plaats van een bazaar, tevens hôtel, in den vorm van een natuurgetrouwen, reusachtigen .... olifant.

Aan de opdracht ontbrak nog enkel, dat die olifant op ontwijfelbare wijze de gelijkenis van Jumbo moest bezitten. Misschien is daaromtrent nog wel eenig geheim contract opgemaakt, want Jumbo's populariteit is te groot om er niet van te profiteeren. Hoe het zij, de heer Mason Kirby is aan het werk getogen en heeft zijn taak volbracht. Ziehier eenige bijzonderheden.

De olifant staat op een platform van 350 voet vierkant in eene houding, die aanduidt, dat het lieve dier bezig is voor het stoffelijk onderhoud van zijn lichaam te zorgen. Welk een esthetische gedachte, welk een artistieke opvatting! Een etende olifant!

De Amerikanen maken alles op reusachtige schaal, olifanten niet uitgezonderd, en als men weet, dat een Amerikaansche voet = 0.307 meter is, dan kan men zich eenigszins een denkbeeld maken van de grootte en de afmetingen van dit monstergebouw, waarvan de hoogte van den top van de Howdah of observatiepost (zooals bij tijgerjachten en optochten gebruikelijk is in Indië) 122 voet 6 duim bedraagt. Van dezen tempel uit heeft men een prachtig uitzicht over een cirkel van 50 mijlen straal, omvattende een deel van den Atlantischen oceaan, de baaien van New-York, de steden New-York, Brooklyn, Jersey-City en de daarbijgelegen omstreken.

De verdere afmetingen zijn:

Totale lengte 150 voet; lichaamslengte 80 voet; lichaamsomtrek 168 voet; lengte van den nek 10 voet; omtrek van dezen 108 voet; lengte van de pooten 40 voet; omtrek der laatsten 60 voet; lengte der ooren 34 voet; breedte ervan 20 voet; lengte van den staart 50 voet en zijn middellijn 11 voet, toeloopend in 16 duim; lengte van den tromp 52 voet; middellijn van den tromp 14 voet, toeloopend in 3 voet 4 duim; lengte der slagtanden 32 voet; middellijn van dezen 6 voet, toeloopend in 1 duim; middellijn der oogen 4 voet. Dezen zijn van glas gemaakt.

De gaanderij is 270 voet lang; zij springt 10 voet buiten het lichaam over en loopt rondom de inwendige ruimte. De Howdah of observatiepost is 32 voet in 't vierkant en 36 voet hoog.

In het lichaam van den olifant zijn verschillende zalen en kamers, waarvan de volgende staat het aantal en de afmetingen aanduidt:

	hoofdzaal		80	bij 32	vt. 4	duim
	zaal in den kop		40	„ 30	„	(driehoekig)
2	zalen aan de zijden	elk	44	„ 10	„	
2	zalen aan de dijen	„	28	„ 10	„	
2	zalen aan de schouders	„	22	„ 10	„	
2	zalen aan de wangen	„	32	„ 10	„	
1	zaal aan den strot		32	„ 8	„	
1	zaal in de maag		56	„ 22	„	
4	kamers in de pooten	„	12	vt. 8' vierk.,	hoog	12 vt.
6	„ in de ledematen	„	12	„ 8' „	„	12 „

Gaanderij:

2	zalen aan de zijden	elk	42	vt. bij	10	vt.
2	„ „ „ heupen	„	28	„ „	10	„
2	kamers aan de schouders	„	22	„ „	7	„ 6'
2	„ „ „ wangen	„	30	„ „	10	„

1 trogkamer, waaruit de olifant schijnt te eten, 11 voet in diameter en 11 voet hoog (cilindervormig).

Deze zalen en kamers worden 's avonds electrisch en overdag door 50 vensters verlicht.

De bouwstoffen, waaruit het geheel is samengesteld, zijn hout, ijzer en blik als bedekkingsmateriaal.

Een dergelijk exemplaar bestaat reeds te South-Atlantic-City N. J., doch slechts op ½ der grootte van het laatst voltooide, en dat daarom thans het olifantsjong gedoopt is.

De groote olifant is opgericht bij de Surf-Avenue, den hoofdweg van het eiland, die het paleis aan de zeekust, dat op den oceaan uitzicht heeft (bijna tegenover de ijzeren piers), verbindt met de eindpunten van de verschillende spoorwegen en stoombooten, die op Coney-eiland varen. Zes verschillende spoorwegmaatschappijen met hare vele lijnen en zeven groote stoomschepen, die elk 3000 passagiers kunnen vervoeren, richten hun koers naar dit punt, waarheen nog andere kleine maatschappijen bovendien hare pleiziervaarten openen. Ook is dit punt bereikbaar langs uitmuntende rijwegen, waaronder er zijn van 210 voet breedte en met asphalt bedekt. Kamers kan men gedurende den zomertijd, met 30 Mei te beginnen, huren.

Zooals overal, is ook hier gelegenheid voor adverteeren, daar er 6000 ruimten voor gereserveerd zijn, die van 10 dollar af en hooger per jaar te huur zijn. De plaatsruimten door elkander op 20 dollar per stuk rekenende, brengen deze ruimten alleen 120,000 dollar jaarlijks op, waarbij het maximum der opbrengst dan zeker nog niet bereikt is.

Hoewel het bouwen van zulk een monster zeker niet tot de eenvoudigste en nog minder tot de gewone bemoeiingen van den architect behoort, en daarbij menig bezwaar ongetwijfeld overwonnen moet worden, waartoe oordeel en kunstvaardigheid, kennis en doorzicht behooren, blijft het beneden de waardigheid van een bouwmeester, om een gebouw in een aan de natuur ontleenden vorm na te bootsen; zij het ook, dat de gril van een patroon het verlangt, de architect moet wijzer zijn. Met moet er Amerikaan voor wezen om zulke architectonische buitensporigheden te doen, tenminste in Europa komen ze gelukkig nog niet voor. Toch meen ik, dat de reclameziekte ook ons deerlijk heeft aangetast en maar al te duidelijk blijkt, dat het publiek ten onzent bedenkelijke verschijnselen van vatbaarheid voor die ziekte heeft. De Internationale, Koloniale en Uitvoerhandel-tentoonstelling te Amsterdam, in het vorige jaar, leverde nog de bewijzen. Ieder bezoeker van die tentoonstelling zal op het terrein het groote, doodsche getimmerte in den vorm van een wijnflesch ontdekt hebben, dat, ondanks de allesbehalve opwekkende zwarte koolteerkleur, in het begin de aandacht van het publiek zeer trok en als curiositeit veel van zich deed spreken.

Een tweede voorbeeld werd daar gevonden in het Beiersch-bierlokaal in den vorm van een groot Beiersch-biervat, dat na afloop van de tentoonstelling naar Zandvoort werd getransporteerd en thans op Holland's duinrug aan het Noordzeestrand verrezen is. In Amerika aan den Atlantischen oceaan een olifant, in Nederland aan de Noordzee een biervat (dat door de Keizerin van Oostenrijk onlangs door het drinken van een glas bier werd ingewijd). Maar niet alleen in Nederland, ook in Duitschland komt de ziekte sporadisch voor.

Toen weinige maanden geleden het gedenkteeken in het Niederwald tegenover Bingen werd onthuld, was het een reusachtig wijnvat, dat den Keizer van Duitschland, in zijn rijtuig gezeten, eenige oogenblikken binnen zijne wanden omvatte en waardoor hij en zijn gevolg in rijtuigen passeerde. Daar had het evenwel, als symbool van de groote wijnproductie en als middel van bestaan in die streek, nog eene beteekenis. Noch voor een olifant, noch voor een Beiersch-biervat aan een zeestrand is echter het geringste motief te vinden.

Moge dit opstel velen tot waarschuwing strekken en ertoe bijdragen, eene kinderachtige zucht tot het bizarre en sensatieverwekkende in de geboorte te smoren. Allereerst is het noodig, dat mannen, die zich aan de kunst wijden, en allen, die liefde daarvoor bezitten, zich wachten het voorbeeld te geven of steun te verleenen tot een laffe, redelooze beuzelarij.

J. C. K.

HET NIEUWE BEURSGEBOUW TE CHICAGO.

De bouw van de nieuwe beurs te Chicago werd door een buitengewoon strengen winter vertraagd en is thans geheel gereed; nu de steigerwerken en stellages opgeruimd zijn, komt hare schoonheid eerst recht aan den dag. De architect W. W. Boyington is er volkomen in geslaagd, eene met zorg bewerkte ornementatie, die bij de groote eenvoudigheid van den modernen Gothieken stijl past, in overeenstemming te brengen met practisch nut. De hoeksteen werd op 13 December 1882 met groote plechtigheid gelegd, in tegenwoordigheid van vertegenwoordigers van alle standen en vakken der werklieden, die eraan medegewerkt hadden en in het bijzijn van vele notabelen der stad Chicago.

Het nieuwe beursgebouw ligt in La Salle-Street en wel in het blok, dat begrensd wordt door de Jackson- en Van-Burenstraten aan de noord- en zuidzijde en door Pacific-Avenue en Sherman-Street aan de oost- en westzijde. In Jackson-Street is de gevelbreedte 174 voet; de diepte bedraagt 225 voet.

De groote toren, in het midden van het front geplaatst, heeft 32 voet breedte en 240 voet hoogte, of 300 voet tot aan den top van den vlaggestok. Het metselwerk van den toren is meer dan 225 voet hoog en ondersteunt het klokkenhuis, waarin aan elk der vier zijden een wijzerplaat van 12 voet middellijn is aangebracht. Het overige bestaat verder uit ijzer. Het materiaal, waaruit de beurs hoofdzakelijk werd opgetrokken, is graniet van Fox-eiland.

De breede en diepe fundeeringen zijn aangelegd op een bed van blauwe klei, ter diepte van 16 voet onder den trottoirband. Twee voet onder deze oppervlakte, of zeven voet onder den laagsten waterafvoer, is in een bed van cement een eiken plaat van 3 Eng. duim dikte als ligger geplaatst, waarop 12 bij 12 Eng. duims eiken balken op 12 Eng. duim afstand van elkander geplaatst zijn. De tusschenruimten zijn gevuld met hard beton, waarover een andere plaat van 3 Eng. duim dikte als ligger stevig is vastgespijkerd. Deze con-

tructie is tot de belangrijke hoogte van bijna 6 voet herhaald. Vervolgens zijn hierover groote massieve blokken steen gelegd, alles nauwkeurig aansluitend en goed voorzien, tot de hoogte van den begane-grond of 16 voet hoog.

De voornaamste gevel aan La-Salle-Street is bekroond met den evengenoemden middeltoren, die op de verschillende verdiepingen omgeven is door cordons, draagbanden, kraagsteenen, kroonlijsten enz., en loopt met hoeklijnen naar een overstekend balkon op 200 voet boven het trottoir, verder spitstoeloopend in een in 't oog vallenden top van 40 voet hoogte, die een vlaggestok draagt van 35 voet. De afstand van het trottoir tot den bovenkant der kroonlijst bedraagt 108 voet. Op de torenspits staat een Mercuriusbeeld. De toren heeft vóór den hoofdgevel omstreeks 6 voet voorsprong en de hoofdingang aan de basis iets meer. De ingang of het portiek is 32 voet breed en 46 voet hoog; hij wordt ondersteund door groote granietkolommen ter weerszijden. De hoekpaviljoens, die met den middeltoren in de flank staan, bevinden zich op eenigen afstand daarvan en springen omstreeks 4 voet vóór het gevelvlak uit. De beide gevelhoeken van den hoofdgevel in La-Salle-Street eindigen met paviljoens van 22 voet in 't vierkant, uitloopend in hooge daken, die belangrijk boven het hoofdgebouw uitsteken, maar de beide zijden zijn vlakker behandeld. In het uitwendige zijn diep-ingehouwen balustraden in den vorm van een paneel, die de zijden boven het midden der partij van den hoofdingang van het gebouw overdekken; ze zijn 56 voet lang en 29 voet hoog en aan elke zijde met groote holle consoles voorzien, die op twee griffioenen rusten. In het midden van dit vlak is een groep aangebracht van 9 kolossale standbeelden in verschillende houdingen, die Handel en Nering voorstellen met de verschillende attributen van Kunst en Landbouw, allen in hoog-reliëf uit massief graniet gehouwen. Zij versieren de gevels aan Pacific-Avenue en Sherman-Street, terwijl aan andere deelen van het gebouw verscheidene granieten standbeelden zijn aangebracht.

Het voornaamste gedeelte, of de beurszaal, beslaat de geheele breedte van het deel, dat 173 voet 9 duim breed bij 160 voet diep is, terwijl 173 voet 9 duim bij 65 voet voor het bijbehoorend dienstgebouw overblijft.

De oppervlakte van den vloer van de groote handelsruimte bedraagt 23000 voet, en ligt 18 voet boven het trottoir. De groote entrée bevindt zich, zooals gezegd is, in den gevel aan La-Salle-Street en wel in den middeltoren. Men gaat eerst een zeer breede gang en ruime vestibule door, uit welke twee groote, gemakkelijke granieten vleugeltrappen naar de verdieping leiden. Aan elke zijstraat en aan de plaats zijn gelijke, doch minder voorname entrées, beiden met twee practisch ingerichte ijzeren vleugeltrappen en 4 elevators, die tot aan de bovenste verdieping van het gebouw voeren. De afdeeling voor dienst is 9 verdiepingen hooger gelegen, of 150 voet boven het trottoir. Het voornaamste deel van het gebouw bedraagt aan de zijden iets minder in hoogte, maar de voorgevel is ongeveer van dezelfde hoogte. De begane-grond onder het hoofdgebouw wordt gebruikt voor dienst, bankierskantoren en een uitgestrekte zaal voor de rapporteurs en klerken. Al de dienstlokalen, zoowel hier als in het dienstgebouw, zijn voorzien van vuurvaste brandladders. Op de 2e verdieping heeft men de voornaamste beurs- en vergaderzalen, dienst-, commissie- en waschkamers. De groote zaal beslaat 174 bij 155 voet en heeft galerijen aan elk einde. Het telephoonbureau heeft een ruimte van 70 × 80 voet, eveneens met galerijen en neemt eene hoogte in van twee verdiepingen of 35 voet, aan de oost- en aan de zuidzijde van het gebouw. De president, secretaris, klerken en commissies nemen het westelijk en zuidelijk deel van de twee verdiepingen in tegenover het telephoonbureau. Hierboven zijn zes verdiepingen met dienstlokalen in het zuidelijk deel of de dienstafdeeling van het gebouw. De voornaamste is 80 voet hoog met een glazen plafond van 70 × 80 voet. De muren van dit deel van het gebouw zijn bij afwisseling versierd met groote vensters en massieve marmeren kolommen, waarop zware, rijk-behandelde kapiteelen, lijsten en consoles en waartusschen toepasselijke fresco's gevoegd zijn. Het gebouw is practisch ingericht en brandvrij, daar alle moderne brandvrije constructies gedurende den bouw zijn toegepast. De inwendige prachtige versieringen maken het tot een der fraaiste handelsgebouwen, die in Amerika bestaan.

De nieuwe zaal heeft, bij de voormalige vergeleken, meer dan de dubbele oppervlakte. De hoogte der zoldering of het plafond is 80 voet, terwijl alle verdere verhoudingen evenredig aan de grootte zijn.

De galerij voor het publiek is 17 voet boven de hoofdverdieping, die 3 afdeelingen telt, waaromheen de drukte dagelijks meer of minder groot is, al naar het rijzen en dalen van het graan en den toestand der voorraadsmarkten op het land.

De snijramen en kalven van de vensters zijn rijkgeornementeerd met geschilderd glas. De versieringen der kalven stellen Handel, Nering, Landbouw, Spoorwezen, Ingenieurswetenschap, Sterrenkunde enz. voor. De muren en zolderingen zijn rijk van fresco's in olieverf voorzien rondom het snijraam, terwijl de wanden ter hoogte van 6 voet met marmer in verschillende kleuren zijn bekleed. De basementen der kolommen bestaan uit marmer tot 8 voet hoogte; de schacht daarboven is van scagliola-marmer in verschillende kleuren, die met de basementen overeenstemmen en allen glanzend gepolijst.

Behalve de raamstijlen, deuren en de galerijborstwering, heeft men in deze zaal geen hout toegepast; alleen de vloer is van hard wit ahornhout, wegens zijne meerdere geschiktheid om op te staan, dan het zooveel killer marmer. De zaal wordt verwarmd door drogen stoom, die door in de basementen der kolommen aangebrachte wannen rondom de basementen en door de vensterstijlen wordt opgedreven. Wat de ventilatie betreft, deze loopt van den vloer langs de buitenzijde van de zaal en door de verschillende afdeelingen naar beneden, en wordt des winters veroorzaakt door in het souterrain aangebrachte wannen, des zomers door een reeks van wannen, die onder het dak geplaatst zijn, om bij buitengewoon warm weder dienst te doen. Op deze wijze kan op-en-neerwaartsche ventilatie tegelijkertijd toegepast worden, waarmede men instaat is elke 15 of 20 minuten de lucht van de geheele zaalruimte te vernieuwen.

Het dienstgebouw is uitwendig op dezelfde wijze opgetrokken als het voornaamste gedeelte.

Het dak is om de nieuwheid van de ondersteuning belangrijk: het wordt gedragen door 4 groote ijzeren balken, liggende in de richting van noord naar zuid, die door 8 ijzeren kolommen gesteund worden, zoodat de muren van den last der kap ontheven zijn, en eene onbeduidende zwenking der kolommen het krimpen en uitzetten van het ijzeren dak toelaat.

VARIA.

Een excavator en een ballaststorter. Daar de handenarbeid in de Vereenigde-Staten zeer duur is, heeft men getracht de werklieden zooveel mogelijk te vervangen door werktuigen. Zoo brengt men werktuiglijk de uitgravingen voor de spoorwegen totstand. De heer Buchanan, inspecteur van de Zuiderlijn, heeft zulk een machine uitgedacht, die onder andere gebezigd werd op de baan Saint-Louis-Arkansas, waar 150 KM. ingraving moest gemaakt worden; deze vorderde gemiddeld 1600 M. per dag, en in gunstige omstandigheden zelfs 3 KM. in tien uren.

Eveneens heeft men de toevlucht genomen tot werktuiglijke inrichtingen om den ballast te storten op de reeds voltooide sporen. Deze worden dikwijls onmiddellijk op den bodem gelegd, waartoe de dwarsliggers eenvoudig op houten lengteliggers geplaatst worden en gedurende de exploitatie voegt men er den ballast aan toe. De met ballast geladen wagens dragen in het midden van hun bodem eene centrale spoorstaaf, die een aaneengeschakelde lijn vormt van het eene einde van den trein tot het andere. Over deze rail doet men een soort van dubbele schepper glijden, die aan het eene einde de breedte van den wagen heeft en aan het andere een scherpen hoek vormt; men neemt vooraf de zijwanden van den wagenbak weg, die alsdan een eenvoudige *plate-forme* wordt. De schepper, steeds vooruitgaande, dwingt den ballast opzijde te vallen en verdeelt hem gelijkmatig. De schepper wordt bestuurd door een sleepkabel, bevestigd aan een trekkingshaak der locomotief. Men doet den ballasttrein stilstaan door de remmen der wagens aan te klemmen en de locomotief gaat alleen vooruit, terwijl zij den schepper naar zich toe trekt.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-Gravenhage. Heden, Zaterdag 23 Augustus, heeft de algemeene jaarlijksche vergadering plaats van de *Vereeniging van burgerlijke ingenieurs.*

Behalve huishoudelijke zaken, zullen eenige niet onbelangrijke punten ter sprake komen.

In de eerste plaats een voorstel van de heeren J. J. F. Pennink en J. de Koning, tot het oprichten van een orgaan der Vereeniging, dat, behoorlijk gesteund, niet slechts voor de leden der Vereeniging en verdere technici, maar ook voor velen daarbuiten, van belang kan worden.

Niet te verwonderen is het, dat de vergoeding van reis- en verblijfkosten voor reizen in 's Rijks dienst op het programma der vergadering wordt aangetroffen. De ingenieurs moeten zich gewoonlijk in hun betrekking nogal eens verplaatsen en zij behooren dus tot de ambtenaren, die het meest door het algemeen veroordeelde koninklijk besluit getroffen worden.

Door den heer D. E. C. Knuttel zal eene quaestie worden ingeleid, die zeker niet uitsluitend den technici belang zal inboezemen, namelijk „de verantwoordelijk-„heid van ingenieur, architect of opzichter voor onge-„lukken, door minder soliede constructie van een werk „ontstaan", en in verband daarmede de vraag, of preventief optreden van Staat of gemeente, om dergelijke ongelukken te voorkomen, gewenscht is.

Uit een door hem aan de leden gericht schrijven blijkt, dat de behandeling dezer vragen haar oorsprong vindt in een ongeval bij den bouw van de R.-K. kerk te Vucht, waarbij acht personen omkwamen. De loop van het daarop gevolgde gerechtelijk onderzoek, waarbij de heer Knuttel met drie anderen, als deskundige, werd geraadpleegd, en meer nog de veroordeeling van den opzichter, zonder dat z. i. voldoende het bewijs van schuld is geleverd, doen hem zeggen:

„Daar bij iedere uitvoering van werken ongelukken mogelijk zijn, waarvan de oorzaak niet met zekerheid is te bepalen en waaromtrent de rechter, zelfs na ingewonnen advies van deskundigen, uit den aard der zaak niet altijd met volledige kennis van zaken kan oordeelen, zoo acht ik het van het grootste belang voor ieder technicus op dit punt de aandacht te vestigen."

— Men schrijft ons uit Den Haag:

Op Donderdag 14 dezer vereenigden zich te 6½ uren aan het station van den Hollandschen spoorweg een 27tal leden van de Afdeeling der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, met het voornemen ditmaal de beroemde Scheldestad Antwerpen een bezoek te brengen.

Door de goede zorgen van een onzer leden werden we daar ontvangen en begeleid door den heer Gervais, jong-bouwkundige en waren we, dank zij het programma door dien heer opgemaakt, in de gelegenheid een vluchtig overzicht te nemen van deze belangrijke stad.

Van het station af volgden we onzen vriendelijken geleider, namen het nieuw gebouwde *Atheneum*, den *Vlaamschen schouwburg* en het nog in bewerking zijnde *Edentheater* in oogenschouw, om ons daarna eenigszins langer op te houden in de *kerk St.-Jacques* en de *Beurs*.

Na in de onmiddellijke nabijheid van dit gebouw het onthijt te hebben gebruikt, ging de wandeling verder en bezochten wij in de eerste plaats het Stadhuis; de raadzaal en daaraangrenzende trouwkamer waren pas gerestaureerd; blijkbaar was er veel zorg aan besteed en waren geene kosten gespaard, doch velen onzer vonden het geheel te veel met goud overladen.

Vervolgens kwam het Museum aan de beurt, waar al aanstonds in de groote vestibule het oog viel op het model van het nieuwe Museum, waarvan de bouw reeds aanbesteed is en dat, op 1/200 der ware grootte keurig uitgevoerd, een deftig en uitgebreid gebouw belooft te worden. We zagen er de bustes van verscheidene groote mannen, waaraan de schilderkunst veel te danken heeft, ook zeer vele stukken uit de Vlaamsche school, waarbij die van Rubens eene groote plaats innamen. De tijd liet ons niet toe de welgevulde zalen te doorwandelen, daar aan de beroemde dokken een bezoek gebracht moest worden.

De havenwerken, de droge dokken, allen gevuld met de grootste koopvaardij- en stoomschepen, de drukke beweging, welke daar heerschte en de voortbrengselen van allerlei soort daar geladen of gelost, ze gaven ons een aanschouwelijke voorstelling van den uitgebreiden handel, die in Antwerpen gedreven wordt.

De ruime boulevards met hunne flinke gebouwen werden daarna rondgereden, de standbeelden bezichtigd van verscheidene groote mannen, als van Teniers, Metzys, enz., en vooral ook het monument, eerst in het vorige jaar voltooid, ter eere van den Burgemeester Marnix van St.-Aldegonde, een geheel, dat ons meer trof door groote afmetingen dan behaaglijke vormen.

Vervolgens vertoefden we eenigen tijd in de *Onze-Lieve-Vrouwekerk*. Jammer dat van dit gebouw, bijna geheel door huizen ingesloten, het uiterlijke weinig zichtbaar is, voor welk gemis men evenwel schadeloos wordt gesteld door den aanblik van den inderdaad prachtigen toren, een waar meesterstuk van bouwkunst, die ons, wat de kunstige uitvoering betreft, den bekenden dom van Straatsburg in herinnering bracht.

Het inwendige van de kerk munt uit door rijkdom en verscheidenheid van marmer, waarbij in het bijzonder onze aandacht trok eene rijk en zeer smaakvol geornementeerde balustrade vóór een der zijaltaren, geheel uit dat materiaal gehouwen; verder het zeldzaam fraaie beeldhouwwerk van de banken in het koor voor de priesters, waarvan men niet weet wat meer te roemen, de teekening van al de figuren of de kunst van uitvoering.

Vrij lang vertoefden wij hier en eenigszins haastig moest het middagmaal gebruikt worden, doch in elk geval keerden we hoogst voldaan naar de residentie terug.

— Door Z. M. is Mr. C. J. E. Graaf van Bylandt, bij besluit van 14 Augustus ll. benoemd tot lid en voorzitter der hoofdcommissie voor de behartiging van de Nederlandsche belangen op de internationale tentoonstelling te Antwerpen, tevens aangewezen als commissaris-generaal van de Nederlandsche Regeering bij die tentoonstelling.

Donderdag heeft de Minister van Waterstaat genoemde hoofdcommissie geïnstalleerd. De heer R. van de Wall Bake, oud-administrateur der Hollandsche Spoorwegmaatschappij te Amsterdam, heeft voor het lidmaatschap der commissie bedankt.

De reden waarom de kunst in dit hoofdcomité niet vertegenwoordigd is, ligt eenvoudig hierin, dat de afzonderlijke kunstafdeeling nog niet georganiseerd is en derhalve het officiëele programma van die sectie nog niet bekend is.

(A. et A.) AMSTERDAM. De terreinen achter het Rijks-Museum te Amsterdam, die na het verdwijnen der laatste overblijfselen van de Koloniale Tentoonstelling weder hun vroeger verlaten uiterlijk vertoonden, hebben thans weder een zeer levendig aanzien, nu men daar bezig is, de Landbouw-tentoonstelling in te richten.

Uit den aard der zaak kon men voor een zoo uitgebreide tentoonstelling, die slechts 14 dagen duren zal, geen gebouwen stichten, zoo weidsch als wij die ten vorigen jare aanschouwden. De veestallen zijn gebouwd met het oog op doelmatigheid en minkostbaarheid, en natuurlijk niet op sierlijkheid. Toch blijft ook het decoratieve element op deze tentoonstelling niet geheel achterwege.

De hoofdingang wordt gevormd door een triumfpoort van sparregroen, ontworpen door den architect H. J. Wigman, en prijkt met een kolossaal zeestuk van Heemskerk van Beest, en koppen van paarden, koeien, wapens en banieren.

Het geheel heeft een smakelijk aanzien, al kan men juist niet zeggen, dat een zeestuk toepasselijk is op een Landbouw-Tentoonstelling, daar het veeleer op een maritieme expositie doelt.

Het paviljoen van Holzmann van de Tentoonstelling van 1883 is thans verplaatst en als restaurant ingericht. Zijn fraaie architectuur komt nu goed uit. Ook het Gemeente-paviljoen, thans voor Landbouw-Museum ingericht, staat weer op zijn oude plaats, en de fraaie schilderstukken van Rust, Witkamp en Van der Waay dragen niet weinig tot opluistering der omgeving bij. De Keizerskroon heeft thans een meer heraldischen vorm gekregen.

Een van de fraaiste etalages is het kaaspaviljoen van de firma H. J. Wijsman & Zn., ontworpen door den architect A. Salm G.Bz.

Het bestaat uit 3 zalen, rondom een vestibule gerangschikt. Door de sierlijke *à jour* bewerkte vensterafsluitingen, het goede schilderwerk en de smaakvolle details maakt dit gebouwtje een zeer gunstigen indruk. Wij zullen in October er een afbeelding van geven.

De etalages in het voormalig koloniaal gebouw zijn zeker belangrijk, doch er is geen enkele bij, die veel smaak verraadt. De ten plattelande bestaande voorliefde voor schrille kleuren ontdekt men ook hier, en meestal is volstrekt geen partij getrokken van de schoone decoratieve effecten, die met granen, vruchten, groenten enz. verkregen kunnen worden.

Wij weten wel, dat het hier om de deugd van de tentoongestelde zaken te doen is, en niet om decoratieve effecten, doch goede smaak bederft nooit iets.

Interessant zijn enkele gebouwtjes, die uit een raamwerk bestaan, dat met een groenachtig karton gevuld is. Deze wandbekleeding is een Engelsche uitvinding, die vooral in droge klimaten goed voldoen moet.

Hopen wij dat de expositie door goed weder begunstigd worde en dat zij strekken moge om den landbouw hiertelande tot hoogeren bloei op te voeren!

LEEUWARDEN. De Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst zal op Donderdag den 25 September, des voormiddags te 9½ uren, in „de Harmonie" alhier, hare 50ste Algemeene Vergadering houden. De volgende onderwerpen komen, onder meer, in behandeling als:

1°. De laatste jaren op bouwkundig gebied in Nederland, in te leiden door den heer C. Muysken;

2°. Voldoet het bouwkundig onderwijs, zooals het thans en sinds vele jaren hiertelande gegeven wordt, aan den aanstaanden handwerksman, werkbaas en opzichter in alle opzichten aan de eischen, die men daaraan tegenwoordig stellen mag? in te leiden door den heer W. C. Metzelaar.

Na afloop der vergadering wordt de gelegenheid aangeboden tot het bezichtigen van eenige gebouwen en in aanbouw zijnde werken, als: het tuchthuis, de Roomsch-Katholieke kerk, de Kanselarij, het Museum van het Friesch Genootschap enz.

Den volgenden dag bestaat er gelegenheid deel te nemen aan eene reis van Leeuwarden uit, per spoor naar Sneek; verder per stoomtram naar Bolsward, en daarna naar Harlingen.

VERVOLG DER BERICHTEN.

Onlangs werden eenige bouwkundigen uitgenoodigd om teekeningen in te zenden van een te Hillegersberg te bouwen school voor 200 leerlingen met woning voor den onderwijzer. Een jury, bestaande uit de heeren: G. Scholten, fabriek-landmeter van Schieland, G. J. de Jongh, directeur der gemeentewerken te Rotterdam, en A. Wittop Koning, ingenieur, gaf de voorkeur aan de teekening van den architect Wesstra, aan wien nu door den Gemeenteraad van Hillegersberg het maken van een plan voor den bouw is opgedragen.

BENOEMINGEN.

Door Z. M. is J. M. Telders, sectie-ingenieur en waarnemend eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Reenen, met 1 Sept. a. s., benoemd tot hoogleeraar aan de Polytechnische school.

ADVERTENTIEN.

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN
VAN
HARTMAN & COMPIE.
KANTOOR te NIJMEGEN,
VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *DELFTSHAVEN* zullen op **Woensdag den 3den September 1884**, des namiddags ten 1 uur, in het openbaar ten Raadhuize alsdaar **aanbesteden:**

Het uitbreiden der school voor gewoon lager onderwijs in de Piet Heinstraat te Delfshaven.

Bestek en voorwaarden met bijbehoorende teekening ligt ter inzage ter Secretarie en op franco aanvragen aldaar te verkrijgen tegen betaling van *f* 0.30 voor het bestek en *f* 1.— voor de teekening.

Aanwijzing in loco zal plaats hebben op Maandag den 1ste September 1884, des namiddags ten 5 ure.

Nadere inlichtingen zijn te verkrijgen bij den Gemeente Architect.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

J. L. BACON & Co.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

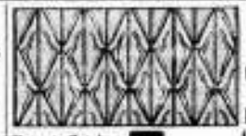

Vraagt Catalog. NEDERL. **VERZINKFABRIEK, Van der Linden & Co.** *Dordrecht.*
Galv. op **LOON** Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.
Lasangers, IJzeren Bakes, en Zijbekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Goten, enz. enz.

AANBESTEDING.
STRAAT EN RIOOLWERKEN.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *HAARLEM* zullen op **Donderdag den 28ste Augustus 1884**, 's namiddags 2 uur, ten Raadhuize der Gemeente in het openbaar **aanbesteden:**

Het leggen van een bij de Gemeente voorhanden riool van portland cement, het maken van bestratingen, het zetten van koplagen en kantdeelen in de Leidsche straat.

Raming *f* 6900.

Bestek en voorwaarden liggen ter inzage op de Gemeente-Secretarie op alle werkdagen van 10—4 uur.

Plaatselijke aanwijzing op Maandag vóór de besteding des morgens ten 10 uur.

Inlichtingen zijn te bekomen aan het Bureau van gemeentewerken (Koningstraat n°. 2) op alle werkdagen tusschen den dag der aanwijzing en dien der besteding, des morgens tusschen 9 en 10 uur.

Haarlem, 15 Augustus 1884.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
E. A. JORDENS.
De Secretaris,
J. TIELENIUS KRUYTHOFF.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Grasures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz

A. P. DEVRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdersgracht N°. 22, Amsterdam.
Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN,** uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Bolgordijnen.**
Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

Windmotoren
FABRIKANT
ADOLF PIEPER
MOERS a/R.
tot **Pompen, Waterverzorging** en transport van
Water naar alle hoogten.
WATERLEIDING
voor kleine gemeenten
om Machines te drijven tot
15 Paardenkracht
speciaal voor
Landbouwmachines
zeer geschikt.

Veiligheidslifts
FABRIKANT
RICH. LIEBIG
LEIPZIG.
voor
Personen, Goederen en
Bouwstoffen
voor hand- of mechanische kracht.
Hydraulische Lifts
met **liggenden Slinger**
(Watercylinder). Positieve zekerheid.
Eenvoudige en practische Constructie.

La Construction industrielle (Société anonyme) Brussel.
Voorheen **TASSON & WASHER** en **DAMMAN & CASSARD.**
Fabriek van eenvoudige en rijke Parketvloeren. Mosaïserie ordinaire et de luxe.

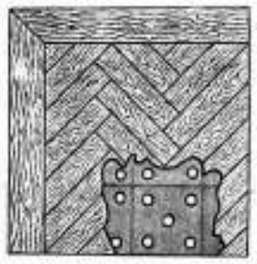

Parquets hydrofuges.
(Vochtwerende parketvloeren)
bestaande uit een stenen vloer (*c*) met kegelvormige gaten voorzien, in cementspecie (*d*) gelegd, waarop de houten vloer (*a*), van onder met zwaluwstaarten bewerkt, door de asphaltmassa (*b*) bevestigt wordt.

Tapijt- en massieve parketvloeren.
FAMILIE-LESSENAAR
tot verstelbare hoogte voor kinderen van 6 tot 18 jaren.
een onmisbaar meubel in ieder huis.

Representant voor Nederland **THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem,** *tevens Leverancier van*
Waterdichte en onbrandbare Houtasphalt-Vloeren op zores- of gegolfd ijzeren onderlaag.
De beste constructie voor bedekking van **BRUGGEN,** alsook voor **Fabriekagebouwen, Concertlokalen, Schouwburgen, Ziekenhuizen, Particuliere huizen** enz.

Onoverdringbaar en de ontwikkeling van
Huiszwam
en der gezondheid schadelijke stoffen verhinderend.
Geen koude voeten, geen stof-ontwikkeling.

Veel grooter afstand der steunpunten als bij houtconstructie en daardoor **niet duurder** dan deze.
Weinig zwaarte en geringe hoogte.
Onbegrensde duurzaamheid.

(*a*) ijzer, (*b*) asphalt, (*c*) hout, (*d*) parket.

In verbinding met deze constructie kunnen aangewend worden zoowel gewone Houten vloeren, Parketvloeren, (in asphalt) als ook
Marmer-Mozaïk, Granito en Terazzo-vloeren.
Alle deze vloeren worden door mij kant en klaar gelegd in geheel Nederland geleverd, tevens ook:
GEKLOOFDE PLAFONNEERLATTEN
het beste en goedkoopste materieel voor plafonds.
ZWEEDSCH GRANIET
in diverse kleuren
uit de fabriek van
CARL ECKMAN te Grufversfors in ZWEDEN.
NATUURLIJKE TUFSTEEN
versteend Riet
van O. ZIMMERMANN te Greussen.
ANDERNACHSCHE BAZALTLAVA
VOOR BOUTSWERKEN.
Houtcementdaken naar het nieuwste systeem.

N.B. Op de Landbouw-tentoonstelling zal een windmotor, die het noodige water voor eene cascade aan de Grotte de la belle vue levert, in werking te zien zijn. Een groote partij rotssteenen zijn na afloop der tentoonstelling te koop.
Modellen en monsters van bovengenoemde artikelen zullen aan mijn bureau in de Grotte de la belle vue te zien zijn.

THEOD. FERD. BIERHORST Haarlem.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Ce., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

Architectura et Amicitia

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jlz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Prinsengracht 851 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N^r. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen. Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

de 826ste vergadering zal gehouden worden den 3den September e. k. in Maison Stroucken.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur.
b. Bijdrage van den heer W. J. Vuyk.
c. Kunstbeschouwing.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE HERDENKING VAN 23 AUGUSTUS.

Zaterdagavond vereenigden zich in den tuin van het genootschapslokaal de gewone bezoekers van de sociëteitszaal en tal van leden, die blijk wilden geven van hun belangstelling in het Genootschap, ter herdenking van het 29jarig bestaan van Architectura et Amicitia.

Na een gezellig samenzijn begaf men zich ouder gewoonte naar de kegelbaan. Hoewel misschien de kegeläars van professie het aantal deelnemers aan de kegelpartij veel te groot zouden geacht hebben, werd er evenwel met veel opgewektheid gespeeld, en toonden velen hunne virtuositeit op de gladde baan, terwijl het ook aan poedels natuurlijk niet ontbrak, wat stof opleverde tot veel gelach. Dat de deelnemers soms wat lang wachten moesten vóór zij aan de beurt kwamen, viel hun niet zwaar, daar eenige leden des Genootschaps door hunne muzikale talenten de pauzen op een alleraangenaamste wijs wisten aan te vullen.

Het was omstreeks middernacht, toen men in opgeruimde stemming scheidde.

(A. et A.) HET RAADHUIS TE AUGSBURG.

De *Deutsche Bauzeitung* meldt omtrent dit monument het volgende:

De kunstvrienden van Zuidduitschland houden zich thans in het bijzonder met het beroemde raadhuis te Augsburg bezig. Het meesterstuk van Elias Holl, van 1615 tot 1620 gebouwd, is een van de prachtigste werken der Duitsche Renaissance. Hoewel in de eerste plaats de prachtige binnendecoratie bewonderd wordt, is toch ook het uitwendige, in eenvoudige Italiaansche vormen ontworpen, en met een prachtigen middenbouw en koepeltoren versierd, van groote uitwerking. Tot dusverre zag men van het gebouw niets dan den hoofdgevel en een stukje der zijgevels, die door smalle zijstraten begrensd worden. De achtergevel was verbouwd en slechts van een binnenplaats te zien. De gebouwen, aan de achterzijde grenzende, zijn thans afgebroken, en dus kan men ook van deze zijde het Raadhuis aanschouwen. Daar de zijstraten naar den achtergevel sterk dalen, heeft men daar een verdieping meer, en bedraagt de hoogte van den gevel ongeveer 50 meter, wat bijna zonder voorbeeld is. Daar de daling der zijstraten zich nog verder voortzet, is het den beschouwer alsof het gebouw op een heuvel staat, wat natuurlijk de werking nog verhoogt.

Het is natuurlijk, dat men dezen toestand gaarne wenscht te bestendigen, en men het plan van het Dagelijksch Bestuur, om aan de achterzijde, ter uitbreiding van het Raadhuis, een 20 M. hoogen aanbouw te maken, sterk afkeurt. Een protest, o. a. onderteekend door Thiersch, Hauberisser, Seidel en Huth te München, is reeds opgezonden.

De redactie der *Deutsche Bauzeitung* zegt naar aanleiding daarvan:

„In beginsel kunnen wij ons met dit protest wel vereenigen, hoewel wij niet alle uitdrukkingen ervan zouden willen onderschrijven, daar wij niet in de gelegenheid zijn te beoordeelen, of het doel, dat men zich met het maken van den aanbouw voorstelde, werkelijk op zoo eenvoudige wijs langs den anderen weg te bereiken zou zijn, zonder dat de stad op hooge kosten gejaagd werd. Wij willen daarom liever wachten op 't geen het aangevallen Stadsbestuur zal antwoorden. 't Is echter niet te loochenen, dat het voor gemeenten van den omvang van Augsburg een hard gelag is, de monumentale gebouwen van een grootsch verleden geërfd te hebben, zonder ze voor hun tegenwoordig doel te mogen inrichten, want dit is het feitelijk, waarop het zou neerkomen, indien men niet gedoogen wil, dat de voor de tegenwoordige administratie noodige ruimten aan het oude gebouw aangebouwd worden. In dit geval, waar het een bouwwerk van den eersten ang geldt, gelooven wij, dat alleen Staatshulp aller

(*) Afbeeldingen vindt men in Seemann's „Deutsche Renaissance". *Red.*

bezwaren kan opheffen. Daar wij reeds in de couranten zagen, dat Z. M. de Koning van Beieren zich voor de zaak interesseert, zal misschien deze oplossing niet lang uitblijven".

Bij het lezen van het bovenstaande denkt men onwillekeurig aan het Raadhuis te Amsterdam, thans door houten schotten, zoo goed en zoo kwaad als het ging, tot paleis ingericht. Ook dat gebouw zou wederom uitstekend voor zijn oorspronkelijke bestemming kunnen dienen, al zouden misschien niet alle bureau's erin geborgen kunnen worden. Is echter in onzen tijd van telegrafen en telephonen een dergelijke centralisatie nog wel noodig? Wat zou men er echter van zeggen, indien het gebouw als stadhuis weer in gebruik werd genomen, en de vroede vaderen besloten, ter uitbreiding, aan den achtergevel een stuk aan te bouwen? De verontwaardiging zou natuurlijk groot zijn, en wij kunnen ons best begrijpen, dat dit ook te Augsberg het geval is. De piëteit voor het voorgeslacht vordert, dat men hetgeen dit ons naliet ongeschonden beware, althans wanneer er geen overwegende redenen zijn om er iets aan te veranderen.

De Augsburgers zijn echter gelukkiger dan de Amsterdammers. Terwijl daarginds de Magistraat in de prachtige zalen van Elias Holl's schepping zetelt, moet hier, in een hoofdstad, het Stadsbestuur zich in een onaanzienlijke verzameling van burgerhuizen behelpen, hoewel Jacob van Campen's meesterstuk ongebruikt staat en treurig zijn halfgesloten blinden laat zien, terwijl zijn zalen in den regel slechts dienen om een schare van landgenooten en vreemdelingen gelegenheid te geven, tegen betaling, hun nieuwsgierigheid te bevredigen.

Moge dit eenmaal anders worden!

V. V.

(A. et A.) PAUL ABADIE.

De architect Abadie te Parijs, die in het begin dezr maand overleed, was een leerling van Achille Leclerc. Hij was sedert 1875 lid van de Academie, en bereikte den ouderdom van 72 jaren. Evenals de meeste Fransche architecten maakte ook hij zich beroemd door een paar werken van buitengewonen omvang, nl. het stadhuis te Angoulême en de kerk *du sacré coeur* op Montmartre, die thans nog onderhanden en waarvan slechts de krypta voltooid is. Voor deze kerk werd indertijd een prijsvraag uitgeschreven, waarbij Abadie, ofschoon reeds in de zestig, met den eersten prijs bekroond werd.

De kerk op Montmartre is geïnspireerd door de kathedralen van Zuid-Frankrijk, en haar stijlvormen zijn die van den Romaanschen tijd, zooals zij in de laatste dertig jaren te Parijs gemoderniseerd werden bij den bouw der kerken van Ballu en anderen.

Abadie, die bij zijn collega's in hoog aanzien stond, en nog onlangs tot president van het Architecten-congres verkozen werd, speelde een belangrijke rol in de *Commission des monuments historiques*, waar hij zich vooral met het restaureeren van kerken bezighield. Verscheidene restauraties in de departementen der Dordogne, de Gironde, en ook in Champagne heeft hij geleid.

(A. et A.) EN DAN NOG ZEGGEN:
ER ZIJN TE VEEL ARCHITECTEN IN AMSTERDAM.

Een mijner kennissen deelde mij dezer dagen het volgende staaltje over concurrentie mede.

Het R.-K. Kerkbestuur van de parochie H. Bonifacius, aan de Linnaeusstraat alhier, bouwde omstreeks drie jaren geleden, onder leiding van den architect Bleijs te Amsterdam, zijne hulpkerk.

Zeer kort daarna won het Kerkbestuur het advies in van genoemden architect, omtrent den aankoop van een terrein voor de te bouwen kerk.

Hoewel men aanvankelijk niet gedacht had zoo spoedig tot den bouw eener nieuwe kerk over te gaan, schijnt eene inzameling van gelden in de R.-K. kerken van Amsterdam daarin verandering gebracht te hebben, en zal men door de buitengewone offervaardigheid van Amsterdam's katholieken binnenkort overgaan tot den bouw der nieuwe kerk.

Bij een dezer publieke inzamelingen, bood een der Amsterdamsche R.-K. architecten *schriftelijk* aan, gratis als architect voor dezen kerkbouw te fungeeren.

Daarna stelden eenige Amsterdamsche bouwkundigen, waaronder een *gemeente-ambtenaar*, alsmede een Rotterdamsch architect hunne plans ter inzage, ook alweer gratis!! (Wat zijn die lui bereid en offervaardig.)

Het Kerkbestuur voornoemd was echter eene andere meening toegedaan: het wilde geen misbruik maken van de offervaardigheid dier Amsterdamsche architecten en droeg, zonder quaestie van kampstrijd, het werk op aan een *Rotterdamsch architect*.

Zou, ingeval er nog meer R.-K. kerken te dezer stede moeten gebouwd worden, bij gebrek aan alleszins bekwame stadgenooten, geen Duitsch architect te vinden zijn? Wellicht kan in zulk geval zekere firma aan den Nieuwendijk alhier alsdan een geschikt adres opgeven.

X.

(A. et A.) NOORDSCH LICHT.

Het schijnt een met wijsheid geredigeerd orgaan te zijn, dat der Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen.

Dezen indruk geeft ons 't Augustusnommer; belangstellenden kunnen zich daarvan ten onzen bureele overtuigen.

Het bevat een hoofdartikel: Critiek, 'twelk den heer M. blijkbaar in de pen is gegeven naar aanleiding der vermaarde fontein-critiek, aan de lezers van *De Opmerker* welbekend.

Wij meenden dat daarbij voldoende is aangetoond, dat er van afbrekende critiek niet veel heil is te verwachten, tenzij de criticus een voldoende hoogte in de kunst hebbe bereikt en dit den volke met meesterschap doe weten.

Opbouwende critiek erkennen wij; afbrekende, zich zelve den schijn van almogendheid gevende, niet: daarom achten wij het onderteekenen door den feilbaren criticus noodig ten spijt van den schrijver, die anonieme, afbrekende critiek in bescherming neemt.

Maar genoeg van dat hoofdartikel; een tweede doet ons verbaasd staan.

Het huldigt n.l. de meening, dat bouwkunst handelswaar is, en dat eene particuliere corporatie eene prijsvraag mag uitschrijven tot bevordering van eigen voordeel, niet met het oog op de kunst.

Eene merkwaardige Noordsche leer, die ter vergoelijking moet strekken van de Harmonie-prijsvraag te Groningen.

Vergissen wij ons echter niet, dan zijn de raadgevers in dezen de leden der Vereeniging tot bevordering (?) der Bouwkunst te Groningen dezelfde geleerden, waarvan bovengenoemd orgaan uitgaat en die dus de Groningers voorlichtten op 't gebied der kunst, het Bestuur der Vereeniging De Harmonie terzijde stonden in 't samenstellen der prijsvraag.

Wanneer een particulier of eenige vereeniging een prijsvraag uitschrijft, dan geven wij volkomen toe, dat die man of die vereeniging in zijn of haar recht is, het programma of de redactie der advertentie naar eigen verkiezing in te richten. De handeling is niet te onderscheiden van die, waarbij iets te huur of te koop gevraagd wordt.

Ieder, die op zoodanige advertentie schrijft, staat aan de kans bloot, dat hij een van de 99 zal zijn, die niet uit een honderdtal wordt gekozen. 't Is volkomen handel; een ander zal, is zijn waar courant, wel het aangebodene kunnen gebruiken.

Maar wanneer eene bouwkundige vereeniging in eene prijsvraag wordt genoemd, die mede samenstelt, dan hebben de bouwkundigen het recht van die vereeniging te vragen, dat er gewaakt worde voor de belangen der bouwkundigen, die hunne krachten wijden aan de beantwoording der prijsvraag.

Welke waarde heeft een niet-bekroond ontwerp?

Wie werkt voor studie aan eene prijsvraag, als die der Vereeniging De Harmonie?

Heeft de verdediger, alweer de heer M., het wel bij 't rechte eind wanneer hij, misschien van de groote ruif etende, schrijft: „maar hij, die de beantwoording van een prijsvraag beschouwt als een studiewerk voor zich zelf en verheugd is eens te kunnen arbeiden aan een werkstuk, dat min of meer boven den alledaagschen huizenbouw verheven is, zal elke prijsvraag van eenigen omvang, ook al is zij niet geijkt door een schoolmeesterachtigen vorm, met blijdschap begroeten en wanneer tijd en gelegenheid zeer gunstig zijn, daarvoor gaarne arbeiden, niet uitsluitend om den prijs, maar ter wille van den arbeid zelven"?

Wenschelijk ware het, dat de leiders der genoemde bouwkundige Vereeniging eens eene goede terechtwijzing ontvingen, om te leeren wat in dezen mag en wat voor onedel spel wordt gehouden.

Het beantwoorden der Harmonie-prijsvraag is een groot studiewerk, neen een kunstwerk, waaraan ieder bouwkundige niet moet verzuimen mede te werken, niet uitsluitend om den prijs, maar om den arbeid zelven.

't Moge den heer M. en verderen leden, alsmede den deelnemers aan die prijsvraag wèl bekomen.

Geen Amsterdammer.

Naar aanleiding van het bovenstaande laten wij het stuk uit „De Bouwkunst" hier volgen. *Red.*

PRIJSVRAAG HARMONIE TE GRONINGEN.

Een zekere heer K. te Rotterdam spreekt in het *Bouwkundig Weekblad*, n°. 31, de wenschelijkheid uit, dat het Bestuur der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst te Amsterdam zich eens zal laten hooren over de prijsvraag, uitgeschreven door de Sociëteit Harmonie te Groningen.

De heer K. twijfelt niet, of velen zullen daardoor gewaarschuwd worden niet aan die prijsvraag mede te werken, terwijl dan tevens een vermaning zal gericht kunnen worden aan het Bestuur der Sociëteit Harmonie en aan hare raadgevers, ten einde te voorkomen, dat in het vervolg getracht wordt door hooge prijzen de Nederlandsche architecten en bouwkunstenaars te lokken.

De heer K. geeft een weinig minder hoffelijk en uitvoerig, maar toch ongeveer hetzelfde te kennen als een andere heer eenigen tijd geleden in de *Opmerker* deed.

Prijsvragen en hunne beoordeelingen schijnen voor sommige heeren Bouwkundigen een soort van middel te zijn, waardoor ze in de eerste plaats zelve iets ten gehoore kunnen brengen en in de tweede plaats, anderen meenen aan te kunnen sporen zich ook eens te laten hooren. Men heeft daarbij tevens de gewoonte, uit het oog te verliezen, dat elke prijsvraag niet van een gelijk standpunt kan beschouwd worden. Het gaat niet aan de samenstelling van een prijsvraag, die uitgaat van het Bestuur eener niet bouwkundige vereeniging te toetsen aan den inhoud van die, welke door een Bouwkundige vereeniging worden uitgeschreven en daarbij bovendien den eisch te stellen, dat ze volgens dit of dat program moet ingericht zijn.

Dit zou wel het geval kunnen zijn, wanneer alle prijsvragen werden uitgeschreven met het doel om de bouwkunst bevorderlijk te zijn. In de meeste gevallen is dit echter niet zoo; en wel bepaald niet, wanneer leeken de bouwkundigen uitnoodigen om te concurreeren.

Wij weten allen wel, dat wanneer lieden, die buiten het vak staan, een prijsvraag zullen uitschrijven, daartoe enkel en alleen worden gedreven door den wensch om een zoo doeltreffend mogelijk plan voor de minst mogelijke kosten te verkrijgen. Een enkele maal mag misschien ook de drijfveer zijn de Bouwkundigen een pleizier te doen, in de meeste gevallen heeft de prijsvraag *niet ten doel* de bouwkunst te bevorderen.

Het zou dus dwaas zijn te eischen, dat dergelijke prijsvragen volkomen zijn ingericht overeenkomstig den inhoud van een prijsvraag, die *wel ten doel* heeft de bouwkunst te bevorderen.

Voor de bouwkundigen zou het wel is waar aangenaam zijn, wanneer van een dergelijken eisch geen sprake behoefde te zijn, maar dit is eenmaal niet anders en zal wel zoo blijven; wij vinden dat niet zóó slim, dat wij al die drukte, die in den regel over zoo'n prijsvraag gemaakt wordt, goed kunnen keuren.

Dat het publiek een prijsvraag beschouwt en gebruikt als een soort handelsartikel, behoeft geen reden te zijn om zich te ergeren, indien dit artikel in een *niet* geijkten vorm wordt aangeboden.

Wanneer een prijsvraag duidelijk te verstaan geeft, hetgeen verlangd wordt, en wat men voor het beste plan over heeft, is ze bruikbaar en beantwoordt ze ook aan het doel, waarvoor ze in de meeste gevallen wordt uitgeschreven.

Het staat een ieder vrij mede te werken.

Het aantal en het gehalte van de ingekomen antwoorden kunnen alleen beslissen of de arbeid, die verlangd wordt, al of niet uitvoerbaar is.

De kampvechter, die aan een prijsvraag arbeidt, uitsluitend of in hoofdzaak om den prijs te winnen, zal in *elke* prijsvraag iets zien waarover hij struikelen kan, vooral als *hij* meent, dat de uitgeloofde prijs niet evenredig is aan de moeite, die besteed moet worden om over de hindernissen heen te stappen.

Wij geven zulke strijders in overweging het programma dan ter zijde te leggen en te zwijgen. Hij koope zich liever voor het bedrag, dat aan papier en potlood zou besteed moeten worden, een lot in de *N. S. L.*, de kans van prijswinnen is daarin veel grooter.

Maar hij, die de beantwoording van een prijsvraag beschouwt als een studiewerk voor zich zelf en verheugd is eens te kunnen arbeiden aan een werkstuk, dat min of meer boven den alledaagschen huizenbouw verheven is, zal *elke* prijsvraag van eenigen omvang, ook al is ze niet geijkt door een schoolmeesterachtigen vorm, met blijdschap begroeten en wanneer tijd en gelegenheid hem gunstig zijn, daarvoor gaarne arbeiden, niet uitsluitend om den prijs, maar ter wille van dien arbeid zelven.

M.

VEREENIGING VAN BURGERLIJKE INGENIEURS.

Vergadering van 23 Augustus 1884.

De reeds vroeger aangekondigde jaarlijksche algemeene vergadering der Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs op 23 dezer te 's-Hage, werd bijgewoond door een groot aantal leden, dank zij de verschillende belangrijke aan de orde gestelde punten.

Alvorens tot de gewone werkzaamheden over te gaan, rustte op den Voorzitter, den heer A. C. Broekman, de treurige plicht aan de leden mede te deelen, dat — naar aanleiding van het afsterven van Z. K. Hoogheid den Prins van Oranje — een brief van rouwbeklag was gericht tot Z. M. den Koning, den geëerbiedigden Beschermheer der Vereeniging, en in herinnering te brengen dat in het afgeloopen vereenigingsjaar door den dood aan de Vereeniging waren ontvallen de leden A. J. Schelling en C. Waghto.

Nadat daarop achtereenvolgens werden goedgekeurd de in druk aan de leden gezonden notulen der voorgaande vergadering, het verslag over het afgeloopen vereenigingsjaar en de staat der geldmiddelen, werd den aan de beurt van aftreding en niet herkiesbaar zijnde bestuursleden, J. L. Cluysenaer en L. J. Kesper, door den Voorzitter dank gebracht voor hunne toewijding aan de belangen der Vereeniging; ter hunner vervanging werden gekozen de heeren Jhr. O. J. A. Repelaer van Driel en R. A. J. Snethlage.

Thans was aan de orde het voorstel *tot oprichting van een orgaan vanwege de Vereeniging*.

De toelichtende rapporten van de beide voorstellers, de heeren J. de Koning en J. J. P. Pennink, wezen het uitgebreide gebied aan waarop zoodanig orgaan zich zoude kunnen bewegen, alsmede de steeds klimmende behoefte aan een blad, dat aan ieder ingenieur de gelegenheid zou geven tot mededeelingen, zijn vak of werkkring betreffende.

Het uitgewerkt verslag van de deswege benoemde Commissie van onderzoek, bestaande uit de heeren J. W. Welcker, J. van Hasselt en Jhr. O. J. A. Repelaer van Driel, concludeerde na rijp onderzoek éénstemmig tot de levensvatbaarheid, toonde op degelijke gronden aan dat de uitgaaf niet slechts financiëel mogelijk was, maar onder behoorlijke leiding en met voldoende medewerking, zelfs eene bron van inkomsten kon worden, en gaf eindelijk de middelen aan om tot de oprichting te geraken.

De financiëele toestand der Vereeniging laat haar toe, eenigermate in de kosten van oprichting bij te dragen.

Bij zoovele lichtpunten meende de Voorzitter dat het der Vergadering gemakkelijk zou vallen, zich aan te sluiten aan de volgende, door het Bestuur in zijn schriftelijk advies geformuleerde conclusiën:

1°. de Commissie dank te betuigen voor haar degelijken welvolbrachten arbeid;

2°. het Bestuur te machtigen tot uitgaaf van een orgaan, voorloopig bijwijze van proef gedurende één of twee jaren, en daartoe beschikbaar te stellen een bedrag van *f* 500 per jaar, gedurende hoogstens twee jaren;

3°. het Bestuur op te dragen vóór 1 Januari 1887 een voorstel te doen omtrent het voortbestaan van het orgaan; welke punten, na eenige discussie, met algemeene stemmen werden aangenomen.

Een beroep doende op de onverdeelde medewerking der leden, sprak de Voorzitter de hoop uit, dat dit besluit zou mogen strekken tot heil van het ingenieurswezen.

Daarna kwam in behandeling de vraag van Jhr. L. A. Sandberg, naar aanleiding van de laatstelijk vastgestelde regeling omtrent de vergoeding van reis- en verblijfkosten wegens reizen voor 's Rijks dienst.

De heer Sandberg achtte het niet noodig, in eene herhaling te treden van al de bekende, reeds in zoovele bladen opgesomde legio bezwaren, verbonden aan het tarief. Overal afkeuring en veroordeeling, nergens instemming of verdediging. Eene classificatie, die niet getuigt van veel inzicht van den ontwerper in maatschappelijke toestanden; eene regeling van vergoeding, die eenvoudig in de meest voorkomende gevallen verklaart *niet* te vergoeden; die, waar ze vergoedt, meestentijds tastbaar tekortdoet, en eindelijk, na tal van moeilijkheden, eerst na zes maanden het voorschot gedeeltelijk restitueert.

Hij vreest, dat zoodanige regeling het verrichten van de in het belang van den dienst noodige reizen tegenhoudt; in het nakomen van de plichten tegenover den Staat zal de ambtenaar ook belemmerd worden door de verplichtingen, welke hem zijn geldelijke staat oplegt. Hij acht het noodzakelijk, dat belanghebbenden volledig vergoed worden, met inbegrip van alle, zoo kleine als groote, middellijk en onmiddellijk daaraan noodwendig verbonden kosten.

Naar aanleiding daarvan durft hij den Voorzitter vragen, of het in de bedoeling van het Bestuur ligt, zich deze aangelegenheid aan te trekken, en te trachten mede te werken tot opheffing der bedoelde bezwaren.

De heer H. Linse gaf in overweging, het Bestuur op te dragen een met redenen omkleed adres tot de Regeering te richten, houdende uiteenzetting van de verschillende bezwaren.

De heer J. van der Toorn achtte zulks noodeloos, want niet alleen dat men haar thans bekend kan achten met die bezwaren, ontmoet zij nog telkendage zoo vele moeilijkheden bij de uitvoering, dat het inderdaad wreed zou mogen heeten haren toestand nog bezwarender te maken. Hij houdt zich overtuigd, dat de Regeering genoodzaakt zal zijn reeds spoedig verandering in den tegenwoordigen stand van zaken te brengen, en geeft onder die omstandigheden in overweging deze zaak tot de volgende vergadering aan te houden, te meer omdat het tarief nog slechts korten tijd in werking is.

De heeren J. van Hasselt en B. J. van den Berkhof achtten het voldoende, bij motie de wenschelijkheid der wijziging uit te spreken en deze ter kennis te brengen waar zulks nuttig kan zijn; zij meenden, dat men zich in deze van een adres, dat aan een verzoek doet denken, behoorde te onthouden.

Een voorstel, waarbij deze aangelegenheid verklaard werd niet te behooren tot den werkkring der Vereeniging, werd met 32 tegen 8 stemmen verworpen. De Voorzitter vatte daarop de verschillende te kennen gegeven meeningen samen in de volgende motie:

„De Vergadering oordeelende, dat het wenschelijk is af te wachten de werking van het tarief en hetgeen de Regeering te dien aanzien middelerwijl zal doen, noodigt het Bestuur uit, deze aangelegenheid op de volgende Algemeene Vergadering wederom in behandeling te brengen."

Deze motie, waarbij voorshands eenigermate de wenschelijkheid eener wijziging werd te kennen gegeven, werd met algemeene stemmen aangenomen.

Thans was men genaderd tot de drie volgende, door den heer D. E. C. Knuttel in te leiden, vraagpunten:

1°. Vergoeding voor vacatiën, reis- en verblijfkosten als deskundige in strafzaken.

2°. De verantwoordelijkheid van ingenieur, architect of opzichter, voor ongelukken door minder soliede constructie van een werk ontstaan.

3°. Is preventief optreden van Staat of Gemeenten, om dergelijke ongelukken te voorkomen, gewenscht?

De Voorzitter, alvorens de discussiën daarover te openen, meende niet onopgemerkt te mogen laten, dat die vraagpunten zich, blijkens de toelichtende stukken, ontleenden aan het bekende Vuchtsche incident.

Hij handelt in overeenstemming met den wensch en de bedoeling van den heer Knuttel, wanneer hij erop wijst, dat aan de Rechterlijke Macht in deze eene hoogst moeilijke taak was beschoren; niet slechts dat zij uit de vele, ja somwijlen strijdige voorlichting en inlichtingen moest trachten op te klimmen tot de werkelijkheid, zij had deze nog te toetsen aan de ja wellicht voor verschillende uitlegging vatbare eischen van de wet, om hierop recht te doen.

Zal een ieder het toejuichen, — waar het gebeurde heenwijst op moeilijkheden, leemten of onbillijkheden in wetgeving — dat ernaar gestreefd wordt die gebreken aan te wijzen en weg te nemen, te bejammeren zou het zijn wanneer, bij gemis aan de volledige stukken en de noodige rechtskennis, hier wellicht een onjuist oordeel werd uitgesproken over het vonnis in quaestie, dat bovendien nog niet schijnt afgeloopen te zijn.

De heer Knuttel betuigt gaarne adhesie aan het door den Voorzitter gesprokene; niemand kan meer dan hij overtuigd zijn van de groote zorgen, door de Rechterlijke Macht besteed om tot de waarheid te geraken; doch hij is van oordeel dat het van groote waarde zou zijn voor beide partijen, in gevallen als het onderhavige, de *meest mogelijke publiciteit* aan de stukken te verleenen, iets wat op dit oogenblik te wenschen overlaat.

Daarna het eerste punt inleidende, betreffende de vergoeding voor vacatiën, reis- en verblijfkosten als deskundige in strafzaken, wees spreker erop, dat die deskundigen in dezen het Rijk niet in hunne gewone betrekking van dienst waren en zij dus niet slechts hunne onkosten dienden vergoed te krijgen, maar ook degelijk beloond moesten worden voor hunne moeiten, waaraan tevens zulk eene groote verantwoordelijkheid verbonden was.

Dit nu is niet het geval bij de tegenwoordige regeling volgens de wet van 18 April 1874, Staatsblad no. 66, tot vaststelling der tarieven van gerechtskosten in strafzaken, waarvan de gewone rechter kennisneemt. De vergoeding bedraagt (art. 15) voor burgerlijke ingenieurs *f* 3 voor iedere vacatie van 3 uren en voor ieder schriftelijk verslag; voor reiskosten ontvangt men *f* 0.12 per KM., terwijl geene verblijfkosten op den dag der reis worden vergoed. Moge dit tarief misschien voldoende zijn, wanneer men slechts voor een rechtscollege getuigenis heeft af te leggen, zeer zeker achtte spreker het onvoldoende, in gevallen als bedoeld in art. 21 der wet. Wanneer deskundigen, in dit hoofdstuk bedoeld, worden geroepen om den rechter mondeling in te lichten met gronden van wetenschap of kunst, wordt hun een vacatiegeld toegelegd naar den maatstaf en volgens de onderscheiding in art. 15, benevens reis- en verblijfkosten naar den maatstaf van het 8e hoofdstuk. Wanneer men in aanmerking neemt, dat in dergelijke gevallen nog veel studie en nadenken wordt vereischt, springt het geringe der vergoeding in het oog, vooral als men let op de bijgevoegde bepaling, dat de rechter bevoegd is de declaratie te verminderen als deze hem te hoog voorkomt. Spreker meent, dat de rechter tot dergelijke beoordeeling niet instaat is, en acht wijziging dezer bepalingen zeer noodig.

Bij de behandeling der quaestie's van verantwoordelijkheid van ingenieur, architect of opzichter, voor ongelukken en het al of niet wenschelijke van preventieve maatregelen van de zijde van Rijk of Gemeenten, wordt verwezen naar het aan de leden gericht schrijven, naar aanleiding van het Vuchtsche ongeval, en naar het in die zaak door deskundigen uitgebracht rapport.

De inleider wees op de groote moeilijkheid, om bij dergelijke zaken uit te maken of — en zoo ja bij wien — schuld aanwezig is.

Bij elk werk zijn ongelukken mogelijk; aan den bekwaamsten technicus kunnen omstandigheden ontgaan, welke later duidelijk worden, maar aanvankelijk in het duister lagen; het geldt hier dikwijls een strijd tegen natuurkrachten, waarbij men het onderspit kan delven zonder dat den bouwmeester daaromtrent eenig verwijt te maken zij.

Waarom zal eene dwaling op onzen weg zoo zwaar gestraft worden, waar die op het gebied van anderen wordt voorbijgezien, al is het ook dat de gevolgen dikwerf ellendiger zijn? Men denke slechts aan de vele rechterlijke dwalingen.

Waarom moet -- zooals de wet toelaat, misschien schijnt te eischen hier — eene onteerende straf kunnen worden opgelegd, zonder dat de minste fraude aanwezig is?

De noodzakelijkheid, om de uiterste omzichtigheid te betrachten bij het uitspreken van eene meening in technische zaken, toonde hij met een paar voorbeelden aan.

Een blok steenen, gemetseld met uitstekende specie, van dezelfde soort als aan de Vuchtsche kerk gebezigd, heeft hij, na gelijken verhardingstijd en onder overeenkomstige omstandigheden, doen vallen van minder hoogte dan daar het geval was, en het bleek dat geen enkele steen aan den andere verbonden was gebleven.

Proeven met *grof* en *zeer fijn* rivierzand toonden bij het eerste materiaal minder verbindingskracht dan bij het laatste aan.

Allicht zou men geneigd zijn, uit zoodanige omstandigheden onjuiste gevolgtrekkingen te maken.

Voorts achtte hij het niet gerechtvaardigd, dat de Staat zelf tot minder degelijk bouwen aanleiding geeft, door ieder, die slechts patent betaalt, het recht te verleenen als ingenieur of architect op te treden.

Na deze punten nader ontwikkeld te hebben, kwam hij tot de door Staat of Gemeenten te nemen maatregelen. Welke weg zou moeten ingeslagen worden, achtte hij moeilijk te beslissen, doch hij wees op verschillende middelen, welke elders werden toegepast; op de bouwwetten, die in Wurtemberg en Saksen bestonden; op de verklaringen van bevoegdheid tot bouwen, welke in Weenen worden geëischt, en ook op de rechtbanken van zeerampen, die in Engeland en Duitschland bestaan, en vroeg of dergelijke, uit deskundigen samengestelde rechtbanken ook niet voor ongelukken bij werken zouden kunnen in het leven geroepen worden.

Eindelijk besprak hij de verantwoordelijkheid van den bouwheer.

Hierop volgde eene levendige discussie, waarbij vele punten werden aangevoerd, zooals de in Duitschland bestaande Haftpflicht; de burgerrechtelijke verantwoordelijkheid van den ingenieur of architect; de commissie van „goede mannen"; de examens in Duitschland, die leiden tot het Regierungs Baumeister- en Bauführerschap; het recht om zonder diploma zich ingenieur te mogen noemen; de opleiding van opzichters, waarvoor de Staat niets, de polytechnische school, waarvoor de Staat zoo weinig doet.

De meeste sprekers oordeelden, dat de tegenwoordige regeling, waarbij de ingenieur zoowel eene burgerlijke als strafrechtelijke vervolging steeds boven het hoofd hangt, dringend wijziging behoeft.

De Voorzitter op het gewicht van deze aangelegenheid wijzende, geeft der Vergadering in overweging, het Bestuur te machtigen eene commissie te benoemen, bijgestaan door een rechtsgeleerde, teneinde te trachten in de volgende vergadering te dezer zake de noodige voorstellen te doen, waartoe besloten wordt.

Met dankzegging aan de leden voor de getrouwe opkomst en de betoonde belangstelling in den bloei der Vereeniging, werd de vergadering door den Voorzitter gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

— Op het Congres voor Hygiène en Demographie, dat in de residentie gehouden wordt, werd o. a. door professor Emile Trélat, architect van Parijs, het woord gevoerd over de woning en de verhoudingen van warmte en lucht in de woningen. Spreker begon met de mededeeling, dat hij uitgenoodigd was te spreken over „chauffage" en „ventilation", maar deze woorden klonken hem minder aangenaam, en uit den loop zijner voordracht zou wel blijken, aan welke redenen dit moest worden toegeschreven. Had Dr. Rochard zich op dit Congres ten doel gesteld om aan te toonen, op welke wijze het leven kon vermeerderd worden, spreker zou zich op bescheiden voet tot een deel van het leven: *de woning*, bepalen. De woning was, in alle landen, onder alle omstandigheden, eene schuilplaats, — maar ook een gevaar. Het huis, dat ons herbergt, is dikwijls eene bron van vergiftiging. Om te leven, moeten wij wonen, maar men vergeet te dikwijls dat van de woning ons leven afhangt.

Spreker gaf daarop eene vermakelijke voorstelling van de wijze, waarop men in het begin en zelfs in de eerste helft dezer eeuw in Frankrijk stookte. De welvaart was er bij de burgerij niet zoo groot als thans. Men stookte uit armoede, uit groote zuinigheid, in reusachtige, maar slechte schoorsteenen, op eene wijze, dat men altoos in den rook leefde, bij gemis aan voldoende trekking. Wilde men het vuur aanwakkeren, dan moest men den blaasbalg in handen nemen en maakte zich door die lichaamsbeweging warmer dan door zich aan het vuur zelf te warmen. Maar tevens was men voortdurend verkouden, en stonden er altijd tranen in de oogen der van kou rillende bewoners, die in rook leefden en veel tijd vermorsten met al die ijdele bewegingen om de kachel te stoken. Spreker heeft zijne wetenschap verkregen van uitmuntende leermeesters, Péclet en Morin. Maar zij mogen het hem vergeven! Jarenlang heeft hij hunne nagedachtenis geheiligd, maar op dit Congres hoopt hij hunne nagedachtenis niet te beleedigen als hij de volle waarheid spreekt. Het algemeen belang vóór alles! Hebben de meesters gedwaald, dan is het de plicht der leerlingen hunne fouten te verbeteren. Medelijden met de Fransche burgervrouwen, die in het zweet van haar aanschijn koud bleven, heeft Péclet tot de uitvinding gebracht om de vrije lucht niet meer door een open schoorsteen te laten binnenkomen, maar calorifères te maken, die in de kamers de warme lucht zouden aanvoeren, tegelijkertijd om de kamer te verwarmen en te verversehen. De calorifères, die zoo ongeveer van het jaar 1844 dagteekenen, zijn allengs in geheel Frankrijk ingevoerd en hebben ook haar weg in Europa gevonden.

Die calorifères — spreker veroordeelt ze in de sterkste mate. Allereerst uit een hygiënisch oogpunt. De ingeademde verwarmde lucht stemt de personen onaangenaam, geeft hun een gevoel van benauwdheid en tegelijkertijd van koude, daar de omringende lucht koel is, stremt en benadeelt de ademhaling. De toeneming van asthma staat met de calorifères in verband. Op eene lage temperatuur lijdt men koude; op eene hooge temperatuur is men geneigd de vensters te openen.

Maar ook uit een oogpunt van zuinigheid is deze wijze van verwarming niet aan te bevelen. Er gaat ontzettend veel warmte verloren, die behouden moest blijven; de warme lucht, die in de kamer is gekomen, moet er op de eene of andere wijze weer uit, en een onderzoek heeft spreker aangetoond, dat het verschil in prijs van gewone verwarming en verwarming door calorifères enorm is.

Wat moet men dan doen? Men moet zorgen koude lucht in te ademen, maar tevens voorkomen, dat de huid afkoelt. In de frissche voor- en najaarsochtenden gevoelt de mensch zich het aangenaamst, omdat hij dan koele lucht inademt. De groote Tyndall heeft de belangrijke ontdekking gedaan, dat de warmte van eene kachel zich in veel mindere evenredigheid aan de lucht in de kamer dan aan de voorwerpen in het vertrek mededeelt. Men moet alles doen om aan de voorwerpen in eene kamer, aan de muren dezelfde temperatuur te geven als men zelf bezit. Men moet ervoor waken dat muren van- en voorwerpen in de kamer zelve verkoelen. Het best van alles is een goed trekkende schoorsteen, om het vertrek steeds gemeenschap te doen houden met de buitenlucht; voorts moeten de muren eene goede dikte hebben en moet er op verschillende plaatsen, bijvoorbeeld bij de vensters, gelegenheid zijn met pijpen of op andere wijze te verwarmen.

Uit het bovenstaande blijkt, dat de architect Trélat geen voorstander van het gebruik van calorifères is.

Delft. Volgens de *Delftsche Courant* is de sluitingsdag der historische tentoonstelling in het Prinsenhof op den 10 September e.k. vastgesteld.

Amersfoort. Op de aanbeveling voor de betrekking van directeur-opzichter-boekhouder der gemeentereiniging komen voor de heeren: R. K. Feenstra, gemeente-architect te Elburg, en J. Veth, opzichter 2de klasse bij de gemeentereiniging te Rotterdam. Zooals men weet, waren er ongeveer 200 sollicitanten. De Raad zal in zijne zitting van a.s. Dinsdag eene keuze doen.

— Tengevolge van de benoeming van den heer J. M. Telders tot hoogleeraar te Delft wordt, volgens de *N. R. Ct.*, de eerstaanwezende ingenieur Kesper te Arnhem met de voltooiing van den spoorweg Amersfoort—Nijmegen belast. In verband daarmede wordt de sectie-ingenieur Deenik van Gorichem naar Reenen verplaatst, terwijl, met verplaatsing van het overige personeel naar Arnhem en Dordrecht, het sectie-bureau te Gorichem wordt opgeheven.

VARIA.

Een stoomwagen op gewone wegen. Vóór eenige weken heeft men te Parijs op de *Avenue de la Grande Armée* met een stoomwagen een proef zien nemen, die in hooge mate de nieuwsgierigheid der voorbijgangers opwekte.

Met een voorraad van 80 liter water, toereikende voor anderhalf uur, en 30 KG. cokes, heeft die wagen een totaal gewicht van 470 KG. Het rijtuig maakt zeer weinig geraas, het werkt zonder zichtbaar stoom noch rook te doen ontsnappen en draait in een omtrek van 2.50 M. straal. Op een goeden weg bereikt het eene snelheid van 40 KM. in het uur.

Sedert de proef heeft het nieuwe toestel dikwijls gewerkt. Vermoedelijk zal het spoedig in de practijk overgaan.

Een ascenseur. Men zou misschien te Nijmegen het voorbeeld kunnen volgen van Stokholm, Bahia (in Brazilië) en andere steden, waar het lastige bestijgen van steile hellingen vermeden wordt door een ascenseur. Die te Bahia is 50 M. hoog en zijn steenen wanden zijn gemiddeld 3 M. dik. Hij vervoert dagelijks ongeveer 2600 personen, ieder voor circa 12½ cent Nederlandsch. De metalen brug van den top naar de hoogere stadswijken is 45 M. lang. De stijging duurt niet langer dan 2 minuten. Men stelt zich voor, een tweeden ascenseur, geheel van ijzer, te Bahia op te richten, die een hoogte zal hebben van 23 M.

BENOEMINGEN.

Tot gemeente-architect te Scheemda is benoemd de heer G. Heikens te Winschoten.

Het Gemeentebestuur te 's-Gravenhage benoemde tot gemeente-opzichter te Scheveningen den heer B. G. Gerritse te 's-Hage, vroeger werkzaam op de bureau's van de gemeentewerf aldaar.

CORRESPONDENTIE.

Aan *Spectator*. Uw stuk zal in het nummer van 6 September worden opgenomen. Wij ontvingen het te laat om het in dit nummer een plaats te kunnen geven.

ADVERTENTIEN.

Provincie Zuid-Holland.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 8ste September 1884**, des voormiddags ten 11½ ure, zal, onder nadere goedkeuring, door den Voorzitter, of een der Leden van het College van Gedeputeerde Staten der Provincie *Zuid-Holland*, en in bijzijn van den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, aan het lokaal van het Provincial Bestuur te *'s Gravenhage*, worden **aanbesteed:**

Het onderhoud der Haven te Stellendam, van den dag van goedkeuring der besteding tot ultimo December 1885.

Deze aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving, overeenkomstig § 434 tot 436 der Algemeene Voorschriften.

Het bestek ligt ter lezing aan het lokaal van het Provinciaal Bestuur van *Zuid-Holland* te *'s Gravenhage*, en is voorts, op *franco* aanvrage, tegen betaling der kosten, te bekomen bij den Boekhandelnar Firma GEBROEDERS VAN CLEEF, Spui n°. 28*a*, te *'s Gravenhage* en door zijne tusschenkomst in de voornaamste Gemeenten des Rijks.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, J. VAN DER VEGT, te *'s Gravenhage*.

De Gedeputeerde Staten der Provincie Zuid-Holland,

FOCK, *Voorzitter*.
G. J. GOEKOOP, *Loco-Griffier*.

PERSPECTIEF.

ADRIAAN APOL, Leeraar M. O., stelt zich voor, bij genoegzame deelneming, een **CURSUS** te houden voor volwassenen uitsluitend voor **beschrijvende meetkunde en perspectief**, des Dingsdags avonds van 9½ tot 11½ ure.

Informatiën iederen Maandag, Woensdag en Vrijdag, des avonds van 8 tot 10 ure, aan 't lokaal Prinsengracht bij de Beerenstraat 447, *Amsterdam*.

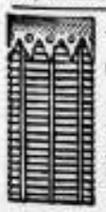

A. P. DE VRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdersgracht N°. 22, Amsterdam.

Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering **van BINNEN- en BUITENJALOUSIËN**, uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**

Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

Kanaal Almelo-Nordhorn.

VOORLOOPIGE AANKONDIGING der Aanbesteding.

Raming f 834,000.

Bestek n°. 1. (Circa 1½ millioen kub.-M. Aardewerk, 5 Sluizen, 16 Bruggen, Duikers enz.).

Het **bestek** met platen wordt franco door het geheele rijk verzonden door DE ERVEN J. J. TIJL te *Zwolle* tegen inzending van *f* 6.—.

Voor gegadigden, die inlichtingen op het terrein verlangen, wordt **aanwijzing** gedaan op de Dingsdagen 9 en 16 September e. k.; aanvangende 9 u. voorm. aan de Doelenstraat, 196, *Almelo*.

Voorts zijn inlichtingen te bekomen bij den Hoofd Ingenieur L. A. REUVENS te *Zwolle* en den Ingenieur H. HENDRIKS te *Almelo*.

De dag der aanbesteding zal nader vastgesteld en in de nieuwsbladen bekend gemaakt worden.

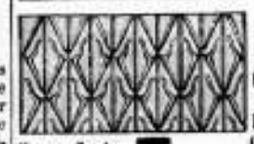

Vraagt Catalog. NEDERL. **Van der LOON** Galv. op Zuinigheids-Roosterijzers. **VERZINKFABRIEK, Linden & Co.** *Dordrecht.* Lessages, IJzeren Bakes, en Zijdek., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

Inschrijving
op
Donderdag 18 September 1884,
in het Timmerhuis te *Rotterdam*,
naar de LEVERING van:
Gegoten IJzeren Buizen en Hulpstukken, tot een gezamenlijk gewicht van 4,005023 Kg., ten dienste der Gemeente-Gasfabrieken te Rotterdam.

De voorwaarden liggen op de gewone dagen en uren ter lezing op het kantoor der Gemeente-Gasfabrieken, *Oost-Zeedijk*, alwaar de calques der teekeningen te verkrijgen zijn tegen betaling van *f* 5 per stel en tevens nadere inlichtingen zijn te bekomen.

De voorwaarden zijn tegen betaling van *f* 0.50 te verkrijgen bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin No. 73.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Boekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN**,

WEEGWERKTUIGEN.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in EIJNPEUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

G. J. VINCENT & Co.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.
Bekroond op de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883 met de
ZILVEREN MEDAILLE.
Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.
Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk**, enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.
G. J. THIEME.

TERRA-COTTA-FABRIEK
gevestigd te ZEIST (sedert 1835),
BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.
Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde
bij het Paleis voor Volksvlijt.

Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel-** en **Profielsteen**, Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir-** en **Mosaiktegels**, alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen elke concurrentie.

Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.

Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek van den heer E. K. OZINGA is in onze Magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.
GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bronzen VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**
MARTIN & Co.,
Achteroosteinde, AMSTERDAM.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat
AMSTERDAM.

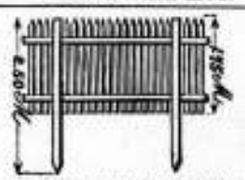

KYANISEERFABRIEK
VAN
J. & D. VAN DER POT
ROTTERDAM.
Voor **Rasterwerk**, zoowel bezaagd als rustiek, **Binten, Vloerdelen, geheele getimmerten** enz.
Volkomen behoedmiddel tegen **ratten** en **Champignon**,
terwijl de vloeren ook veel minder afslijten.
Alles wordt op verlangen volgens teekening gemaakt met bijtevoeg van hout.

Commissionairs in
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT.
Eenige handelaren in de
Prima PORTLAND-CEMENT,
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in **wichthoudende vaten** van 180 Kilo en **in zakken** van 70 Kilo, **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op **de zeef van 900 mazen** p. c.M², **hoogstens 4% achter.**

HARD- en ZANDSTEEN en NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA.

Chemisch bereide Verf,
OLIEBIJTSELS en VERNISSEN
uit de fabriek van den Heer
F. A. Q. VAN GELDER,
te *Rijswijk* bij *'s Hage*.

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

Heeren Architecten.
PARKETVLOEREN VAN HOUT van
A. BEMBE Keulen
(*Mergenthein, Maine*) opgericht in 1780.
Deze fabriek levert in de beste soorten, kant en klaar gelegd, de vloeren naar het bestaande Monsterboek of naar te geven teekening; ook **Parket op Asphalt.** Vele vloeren zijn reeds tot tevredenheid der bestellers, in Nederland geleverd.
Bekroond met de **eerste prijzen** op de Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883. Monsters en prijzen worden gaarne verstrekt door den vertegenwoordiger voor Nederland:
FRANZ DIJCKERHOFF,
Emmerik aan den Rijn.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.V.E.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Drukkersgenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, zal 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

alle stukken, betreffende de Redactie van het orgaan, weder moeten worden gezonden aan den heer C. B. Posthumus Meijjes, Kerkstraat 170.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE TENTOONSTELLING VAN „FELIX MERITIS" TE AMSTERDAM.

De bovenzaal van het gebouw der Maatschappij „Felix Meritis" te Amsterdam is thans weder gevuld met de vruchten van de lessen, op de door de Maatschappij opgerichte teekenschool gegeven.

Deze teekenschool, die reeds een twaalftal jaren bestaat, en waar 's Woensdags- en Zaterdagsmiddags van 2—4 uren onderwijs wordt gegeven, heeft voornamelijk ten doel, de liefde voor de beeldende kunst bij jongelieden uit den beschaafden stand aan te kweeken, en geeft hun tevens gelegenheid, indien zij dit verlangen, zich voor te bereiden voor de lessen aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten, de Rijks-normaalschool voor Teekenonderwijzers of een der kunstnijverheidsscholen.

De tentoongestelde teekeningen doen zien, dat er met ijver gewerkt wordt, en het onderwijs aan goede handen is toevertrouwd.

Wij laten hier de lijst der bekroningen volgen:

Omstreeks 120 teekeningen, proeven van de oefening en bekwaamheid van 74 leerlingen der teekenschool, in den afgeloopen cursus, vormen een aantrekkelijke tentoonstelling, welke jl. Woensdag geopend werd en tot 17 dezer zal voortduren.

Door de Commissie van beoordeeling bij dezen wedstrijd, de heeren B. W. Wierink, C. C. A. E. van Breda, J. A. Rust en J. A. Roozeboom, werden aan de volgende leerlingen prijzen toegekend, waarvan de uitreiking over een paar weken plaats zal hebben.

Voor Handteekenen: 4e klasse: A. P. Baay Jr., Bronzen Medaille; J. T. Deuffer Wiel, Getuigschrift; 3e klasse: A. H. G. van Rinkhuyzen, 1e Getuigschrift; A. J. d'Ailly en D. Kok, 2e Getuigschrift; C. Hellingman en W. Middelveld Viersen, Loffelijke vermelding; 2e klasse, 2e afdeeling: M. J. Salm, 1e Getuigschrift; J. G. van Caspel, 2e Getuigschrift; J. Rinse en A. C. Sleeswijk, Loffelijke vermelding; 2e klasse, 1e afdeeling: C. Alberts, 1e Getuigschrift, J. P. Funke, 2e Getuigschrift; R. Tjebbes en P. J. Otto de Vries, Loffelijke vermelding; 1e klasse, 2e afdeeling: K. T. Bögeholtz, Getuigschrift; H. W. J. Upmeijer, Loffelijke vermelding; 1e klasse, 1e afdeeling: E. W. Stork, Getuigschrift; G. H. Matthes, Loffelijke vermelding.

Voor Rechtlijnig Teekenen: 4e klasse: B. J. Haag, Bronzen Medaille; G. Poort, 1ste Getuigschrift; H. Alberts, Loffelijke vermelding; 3e klasse: B. A. Brusse Jr., 1ste Getuigschrift; J. D. Landré en A. C. Willink, 2de Getuigschrift; D. Pont en J. Alberts, Loffelijke vermelding; 2e klasse, 2e afdeeling: D. Kok, 1e Getuigschrift; J. Rinse en A. C. Sleeswijk, 2e Getuigschrift; C. Wiegand en J. M. Salm, Loffelijke vermelding; 2e klasse, 1e afdeeling: B. J. Hesselink, 1e Getuigschrift; J. G. ten Doesschate, 2e Getuigschrift; C. Alberts en R. Tjebbes, Loffelijke vermelding; 1e klasse, 2e afdeeling: B. H. Rouffaer, 1e Getuigschrift; J. P. Funke en W. J. Heijdeman, Loffelijke vermelding; H. W. J. Upmeijer, 2e Getuigschrift; 1e klasse, 1e afdeeling: H. A. Wolff, 2e Getuigschrift; P. Lugt en T. E. Matthes, Loffelijke vermelding.

De wakkere bestuurders der afdeeling Teekenkunst van Felix Meritis, de heeren C. Schöffer en J. A. Langerhuizen, hebben alleszins reden, om met voldoening neer te zien op de vele moeiten en zorgen, die zij zich voor hun „Teekenschool" getroosten.

Nog onlangs werd de rijke collectie pleisterafgietsels en voorbeelden belangrijk uitgebreid. Ook de tentoongestelde schetsen en opstellen van de leerlingen, die de lessen in de afdeeling „Stijl en ornementleer" volgden, gaven ons de overtuiging, dat het juist van hen gezien was, toen zij verleden jaar dit belangrijk onderdeel der kunst, waarvan het groote publiek in den regel niets weet, aan de lessen toevoegden.

De teekenschool van Felix voorziet in Amsterdam in een bepaalde behoefte, wat door het steeds toenemend aantal leerlingen bewezen wordt, en wij wenschen den leeraren bij voortduring lust en opgewektheid bij het vervullen van hun schoone taak.

(A. et A.) BIJ DE PLAAT.

De bij dit nommer gevoegde schetsen uit Oudewater behoeven slechts weinig toelichting, daar ik in *De Opmerker* van 17 Mei l.l. eenigszins uitvoerig dit interessante stadje besprak.

Typisch voor den Oudewaterschen bouwstijl zijn de vlechtwerken boven de kozijnen, en het afwisselend gebruik van gele en roode IJselsteen. Van sommige gebouwen zijn de kruiskozijnen door meer moderne vensters vervangen. Ik heb echter overal de kruiskozijnen weer in hun eere hersteld. Ook de frontons, die blijkens een XVIIIe-eeuwsche prent eertijds boven de vensters van het raadhuis aanwezig waren, heb ik wederom aangebracht. Aan een restauratie van den, helaas, zoo verminkten top van het huis aan de Haven heb ik mij echter niet durven wagen, daar ik geen betrouwbare gegevens omtrent den vroegeren toestand kon machtig worden.

Het huis genaamd „de Arke Noach" en het Kaaspakhuis zijn geheel zooals ze hier geschetst zijn. De overige gebouwen, met uitzondering van den toren, hebben echter hun kruiskozijnen niet meer. De consoles van het Kaaspakhuis vertoonen een groote verscheidenheid.

A. W. WEISSMAN.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

827e *Vergadering, gehouden den* 3e *September* 1884.

Woensdagavond l.l. opende het Genootschap weder de deuren van zijn vergaderzaal en ving de reeks der wintervergaderingen aan.

Na een welkom aan de leden en het afhandelen van verschillende huishoudelijke zaken, gaf de Voorzitter een kort overzicht van de handelingen des Genootschaps gedurende de zomervacantie-maanden. Drie schetstochten, naar Muiden, Naarden en Haarlem, gaven den leden weder gelegenheid in de vrije natuur hunne krachten te oefenen.

Tevens werd er dezen zomer een excursie gehouden naar Hoorn, waaraan door een groot aantal leden werd deelgenomen, en die weder het dubbele doel van het Genootschap *Architectura et Amicitia* met kracht versterkte.

De heer W. J. Vuyk vergastte de leden op een prachtige kunstbeschouwing. De *Monographie du Palais de Fontainebleau* werd door alle aanwezigen met belangstelling bezichtigd. De kunstgever ontving bij monde van den Voorzitter den dank der Vergadering.

Ten slotte werd een keuze gedaan uit de onderwerpen voor de prijsvragen voor dit seizoen. Gekozen werden:

Voor de 1e algemeene prijsvraag: Een Buitensociëteit. Voor de 2e algemeene prijsvraag: Een jachtslot. Voor de 3e algemeene prijsvraag: Een klokkentoren voor een raadhuis. Voor de 1e gewone prijsvraag: Een staand horloge. Voor de 2e gewone prijsvraag: Een gesmeed ijzeren-trapleuning met aanvangs-ornement.

Van deze prijsvragen zullen de programma's ter bestemder tijd worden gepubliceerd.

De heer Weissman liet eenige door hem vervaardigde schetsen circuleeren en, na kunstgevers en leden voor hunne opkomst te hebben dankgezegd, sloot de Voorzitter de vergadering.

(A. et A.) DE THEORIE DER SLUITSTEENEN.

Het is eene onmiskenbare waarheid, dat de functiën en de roeping der verschillende constructiedeelen in de Bouwkunde het nauwkeurigst en het meest getrouw kunnen voorgesteld worden door theoretisch opgebouwde formules, al zij het dan verre van ons om te willen beweren, dat deze voorstelling, altijd onder alle omstandigheden, geheel identiek met de werkelijkheid zelve zoude zijn.

De eenvoudigste en meest primitieve wijze van construeeren in de grijze oudheid bestond zeer zeker alleen in het vermijden van afmetingen, die proefondervindelijk gebleken waren te licht te zijn, en het toepassen van dezulke, waarvan de rechtmatigheid reeds in meer dan één bouwwerk gebleken was.

Dit neemt niet weg, dat men ook reeds vroegtijdig erop bedacht was om de ondervinding der verschillende landen en bij verschillende vraagstukken opgedaan, te combineeren en een verband in de hoogere eenheid te zoeken, door te trachten onderscheiden verschijnselen uit een zelfde oorzaak te verklaren. Immers men begreep terecht, dat dit en dit alleen de weg kon zijn om bij eventueel nieuw te maken constructies een veiligen bouw te verzekeren.

Een der meest interessante verhandelingen hierover uit den bloeitijd van het Romeinsche Keizerrijk is voorzeker die van den monnik Ulfulas van Tarente over den aard en de verplichting van den sluitsteen. Deze oude schrijver begint met het onderzoek der verschillende krachten, die als zoovele intensieke factoren op het middelpunt, de toplijn van een gewelf werken en na deze krachten $= \Sigma P^1$, den hoek $\varkappa$ en den radius r genoemd te hebben, komt hij, steunende op de formule voor de inknijping,

$$P = c \times \frac{r}{s} \cos \varkappa,$$

tot de algebraïsche breuk:

$$\frac{\Sigma . P^1 (\cos x \sin y + \sin x \cos y) \sqrt{a}}{\Sigma M . p \sin y}$$

waaruit $\varkappa$ als hulphoek is ingevoerd en waaruit $\Sigma . P^1$, zoodra de onbekenden bekend zijn, gemakkelijk kan worden opgelost.

Leibnitz en Euler hebben later tevergeefs getracht, deze theorie scherper en juister af te bakenen dan reeds door Ulfulas geschied was, en evenzoo vermochten zij niet ze tevens uit te breiden tot de stergewelven.

Ook mag men zelfs in onzen tijd nog met gerustheid aannemen, dat de door Ulfulas gevonden waarheden alsnog „maszgebend" zijn in het stelsel onzer hedendaagsche wetenschap.

Wanneer we het bovenstaande onder de aandacht der lezers van *De Opmerker* wilden brengen, dan is het, omdat hieruit blijken kan, dat zeer zeker nimmer de hulpmiddelen van de wetenschap versmaad zijn door hen, die geroepen waren tot het stichten van voorname bouwwerken; — alleen daardoor kunnen we een juisten indruk van de machten krijgen, die het werk onzer handen dreigen te verstoren; wij zijn dan ook ten volle overtuigd, dat een reactie, ja een hevige reactie komen moet op de hedendaagsche bekrompen beschouwing omtrent de verhouding van practijk en theorie. Hetgeen wij willen beweren is, dat goede, deugdelijke theorie nooit in strijd kan, noch mag wezen met betrouwbare mededeelingen uit gezonde practijk, en we willen den lezers ten slotte deze woorden van Descartes voor oogen houden:

La theorie n'est au fond que la pratique de nos ancêtres.

Hondsholredijk, Augustus 1884.

L. Frederik A. Reedert,
Leeraar in het bouwkundig teekenen.

Hoewel bovenstaand betoog ons niet in allen deele duidelijk is, hebben wij gemeend de opneming van dit onderteekend stuk niet te mogen weigeren. *Red.*

·Schetsen uit Oudewater·

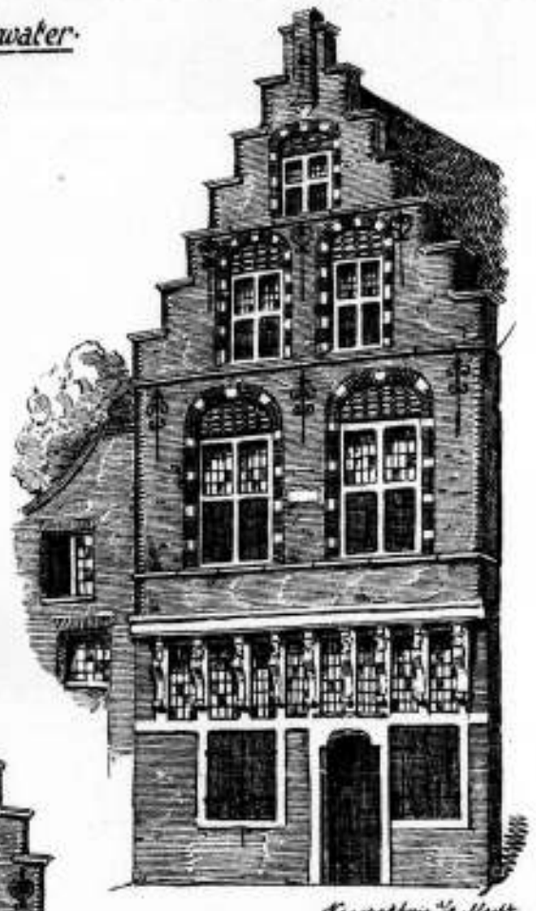

Photolith. v. P. J. TIEMEIJER, Arnhem.

Bijvoegsel van DE AMSTERDER van 6 September 1884.

(A. et A.) DE PRIX DE ROME.

Het onderwerp voor den *Prix de Rome* aan de *Ecole des beaux arts* was dit jaar een *établissement thermal*. De eerste prijs werd behaald door d'Espouy, uit Salles-Adour, leerling van Daumet. De twee tweede prijzen werden behaald door Debrie, uit Parijs, leerling van Guadet, en Devrienne, uit Clery, leerling van Coquar en Gerhardt. D'Espouy is op 8 Mei 1854 geboren, zijn medeoverwinnaars zijn 28 en 28½ jaar oud.

(A. et A.) BERICHT.

Den heer K., schrijver van het stuk „Bouwwerken en hun omgeving", hebben wij in kennis gesteld met verschillende, bij ons ontvangen, aanvragen tot mededeeling van de door hem gevolgde perspectiefmethode. Hij verzocht ons, den belangstellenden te willen berichten, dat hij eerstdaags een door figuren toegelichte verklaring ervan in *De Opmerker* zal plaatsen.

De Redactie.

(A. et A.) INGEZONDEN.

Waarde Redacteur!

De heer *Geen Amsterdammer* schrijft in *De Opmerker* iets naar aanleiding van een paar artikeltjes in het orgaan van de Vereeniging ter bevordering der Bouwkunst te Groningen. Vergun mij, dat ik daarop het volgende antwoord:

1°. dat het programma van de prijsvraag voor de verbouwing der „Harmonie" te Groningen niet *geheel* overeenkomstig het advies van de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst is. De artikels betreffende prijzen en premiën, jury en enkele andere punten, zijn zelfs geheel anders geworden. Voorts werden aantal en grootte der lokalen, alsmede der bouwsom, door de Directie der „Harmonie" vooruit vastgesteld;

2°. dat de stukken, voorkomende in het orgaan van voornoemde Vereeniging, *niet* komen ter verantwoording van *het Bestuur* dier Vereeniging. Gedachtig aan een gezegde van Multatuli: „die het met een ander geheel eens is, is rijp voor Meerenberg", stellen wij ieder verantwoordelijk voor hetgeen hij schrijft. En zoo moet het ook bij *De Opmerker* zijn, want het stuk van „Geen Amsterdammer", b.v., is geheel in strijd — voorzoover het eerste gedeelte betreft — met een voor twee weken in genoemd blad geplaatst hoofdartikel, getiteld „critiek", en eveneens afkomstig van A. et A.

Inmiddels, hoogachtend

Uw dienaar
JOAN A. NIEUWENHUIS,
Secretaris van de Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen.

KONINKLIJK INSTITUUT VAN INGENIEURS.

Vergadering van 29 en 30 Augustus 1884.

Het Instituut hield Vrijdag 29 Augustus zijn buitenvergadering in het Societeitsgebouw der Diergaarde te Rotterdam, en tegen halftwaalf uren werd deze bijeenkomst, waaraan ruim 120 leden en twee geïntroduceerde buitenlandsche ingenieurs deelnamen, door den Vice-voorzitter geopend.

De notulen der vergadering van 12 Juni j.l., die reeds gedrukt aan de leden waren toegezonden, werden zonder discussie vastgesteld, nadat door het lid J. Dirks rectificatie was verzocht van den titel van een door hem aangeboden werk.

Namens den Raad werd mededeeling gedaan, dat de lijst der talrijke geschenken op de tafel van het Bestuur was nedergelegd, en de nadere wijzigingen in het Reglement bij Koninklijk besluit van 1 Juli j.l. waren goedgekeurd.

De heer J. P. de Bordes, ter vergadering gekomen, nam het presidium over en deelde mede, dat de volgende stukken waren ingekomen, als:

a. de weerkundige en waterwaarnemingen aan Den Helder over de maanden Mei, Juni en Juli 1884 met den staat van gemiddelde uitkomsten, die als bijlagen tot de notulen dezer vergadering gedrukt zullen worden;

b. een brief van het lid J. Strootman, ten geleide van eene teekening met beschrijving van een houten vloedduiker, die, na de gewenschte hoeveelheid vloedwater te hebben doen uitstroomen, door het overige water van den vloed zelf wordt gesloten;

c. een brief van het lid N. A. M. van den Thoorn, ten geleide van eene beschrijving der onderloopsheid van het binnensluishoofd der kleine sluis van het kanaal door Zuidbeveland te Hansweerd;

d. een brief van den Minister van Waterstaat, geleidende het verslag der Commissie, die belast werd met de beproeving van de brug over den Rijn bij Reenen, en waarbij gebruik is gemaakt van de vroeger besproken spanningtoestellen van Dr. W. Fränkel;

e. een schrijven van het lid J. C. Dijxhoorn, met verhandeling over het bepalen der indicateur-diagrammen van compound-machines.

De vier laatstgenoemde stukken zijn of zullen worden gesteld in handen van Commissiën van advies.

De Secretaris deed daarop voorlezing van een brief van het lid H. F. Fijnje van Salverda, die in beschouwingen trad naar aanleiding van eenige door den heer J. F. W. Conrad in de vergadering van 8 April j.l. gebezigde uitdrukkingen inzake het oordeel van eerstgemeld lid omtrent een open doorgraving van Holland op zijn smalst. De schrijver was van meening, dat de heer Conrad, als tegenstander van uitschuring, gronden had moeten opgeven voor de door hem aanbevolen uitbaggering, en dat hij noodeloos in onaangename beschouwingen getreden was.

De Voorzitter stelde voor, te wachten totdat de heer Fijnje op de zaak zou terugkomen, waarop de heer Conrad in het midden bracht, dat hij niet zou spreken over eenig stelsel van uitschuring, daar dit niet aan de orde was; spreker wenschte alleen te constateeren, dat het nimmer in zijne bedoeling gelegen heeft een oordeel te vellen over den heer Fijnje en dat de 88-jarige man recht heeft met hem van meening te verschillen. Spreker moet er echter op wijzen, dat de kennis der locale toestanden onontbeerlijk is om te kunnen beoordeelen, of een open weg tusschen Amsterdam en de Noordzee kan gemaakt worden, en dat juist de heer Fijnje te kennen gaf, dat hij over de plaatselijke toestanden niet kon oordeelen. Op voorstel van den Voorzitter werd besloten, de behandeling van het schrijven van den heer Fijnje tot eene volgende vergadering aan te houden.

De Voorzitter besprak de circulaire, aan de leden toegezonden, betreffende eene uitnoodiging van den President der *Société des Ingenieurs civils* te Parijs, aan de Nederlandsche ingenieurs en speciaal aan het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, en gaf inlichtingen omtrent de handelwijze, die het Bestuur te dier zake had gemeend te moeten volgen.

De heer De Koning antwoordde, dat hij gebruikgemaakt had van deze uitnoodiging en was van meening, dat vele leden de reis naar Parijs zouden gemaakt hebben, als zij daarvan bijtijds kennis gedragen hadden. De circulaire van het Bestuur kwam veel te laat, en het is daaraan te wijten, dat slechts vijf leden van het Instituut aan de roepstem gehoor gaven, terwijl de Belgische ingenieurs goed vertegenwoordigd waren.

Voor het Bestuur der Fransche Vereeniging was het eene teleurstelling, dat zoo weinigen uit Nederland herwaarts kwamen, en spreker nam alleen het woord, uit dankbaarheid voor de hoogst aangename ontvangst en tevens om eene inlichting te verstrekken. Bij de mededeelingen van het Bestuur werd gezinspeeld op het bezoek, dat de Fransche ingenieurs in 1883 aan Nederland brachten, en de *Société des Ingenieurs civils* te Parijs niet geantwoord zou hebben op eene uitnoodiging van den Raad van Bestuur, door tusschenkomst van de Directie der Internationale Tentoonstelling tot haar gericht, om tegen half Augustus te Amsterdam te vergaderen. De heusche uitnoodiging, dit jaar gedaan, had een beter onthaal moeten vinden en de circulaire aan de leden had in elk geval vroeger toegezonden kunnen worden.

De Voorzitter hield vol dat de Fransche ingenieurs in 1883 Nederland bezocht hadden, zonder daarvan mededeeling te doen aan het Instituut, en dat de Raad van Bestuur daarom aan de uitnoodiging geen gevolg kon geven.

De heer Vrolik deelde mede, dat hij en de heer Cluijsenaar zich als leden van het Fransche Instituut hadden beschikbaar gesteld om de Fransche ingenieurs bij het voorgenomen bezoek in Nederland behulpzaam te zijn. Spreker was van meening, dat het Instituut van Ingenieurs het aangewezen lichaam was om die heeren te ontvangen en wendde zich officieus tot den Voorzitter met de vraag, of er termen waren het Fransche Instituut op eene of andere wijze beleefd te ontvangen. Er waren bezwaren van huishoudelijken aard en, toen de tijd van voorbereiding voorbij was, trok de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen zich het lot der bezoekers aan. Er werd een programma opgesteld en de onaangename indruk, die het verzuim van het Nederlandsch Instituut zou kunnen maken, werd weggenomen; daarom heeft het Fransche Instituut thans eene contra-beleefdheid willen bewijzen, die door het Bestuur niet op prijs is gesteld. Dit deed spreker leed, en al heeft het Instituut vroeger de gelegenheid laten voorbijgaan, om den Franschen ingenieurs eene beleefdheid te bewijzen, toen vele particulieren daartoe het hunne bijbrachten, was het wenschelijk geweest de nu gedane uitnoodiging aan te nemen en over een gebrek in vorm, waarop wellicht gewezen kon worden, heen te stappen. De heer Vrolik was blijde deze zaak ter sprake te kunnen brengen, daar dergelijke bezoeken zich zouden kunnen herhalen.

Hierop ontspon zich eene discussie tusschen den Voorzitter en de leden J. F. W. Conrad en W. K. M. Vrolik, waarop de heer C. P. E. Ribbius met voldoening wees op de schitterende ontvangst, te Parijs ondervonden en den Raad in overweging gaf, op officieele wijze de *Société des Ingenieurs civils* te bedanken voor de beleefdheden, aan de weinige leden van het Instituut, die in de gelegenheid waren zich naar Parijs te begeven, tebeurtgevallen.

De Voorzitter zal deze zaak in de Bestuursvergadering ter tafel brengen. De heer E. Hertay, ingenieur te Brussel, wordt daarna als gewoon lid bij acclamatie aangenomen.

Aan den heer G. J. de Jongh, Directeur der gemeentewerken te Rotterdam, werd nu het woord gegeven over de vele groote werken, daar ter plaatse uitgevoerd of aangelegd, sedert het laatste bezoek van het Instituut, dat vóór 8 jaren plaatsvond.

In de eerste plaats werd de toestand der Maas verklaard en de aandacht gevestigd op het ontworpen natdok en den nieuwen kaaimuur aan de Boompjes. De ontwerpen liggen gereed voor de uitbreiding der havens en kaden en de betere verbinding van het buitenwater met de Zuid-Hollandsche vaarten; daarvoor zou een sluis moeten gebouwd worden in den zeedijk tusschen Rotterdam en Delftshaven en de scheepvaart zou dan geen gebruik behoeven te maken van den smallen waterweg door de stad. In verband met dit plan zou er eene verandering in de grenzen der gemeente moeten gebracht worden.

Toen de Gemeenteraad besloot den handel door een droogdok te gerieven, werden achtereenvolgens door twee commissiën van deskundigen de plans voorbereid en werd in 1880 eene som van *f* 1.130.000 toegestaan voor een, uit twee sectiën bestaand, ijzeren droogdok, te leggen in een daartoe te graven bassin bij den mond der haven van Charlois op den linker Maasoever. Het dok bestaat uit twee deelen, waarvan het eene lang 90 M. en het andere 48 M., zoodat bij gelijktijdig gebruik dezer twee deelen over eene lengte van 138 M. kan beschikt worden. De haven ligt op 6 M. ÷ AP. en ter plaatse, waar het dok moet kunnen inzinken, op 10 M. ÷ AP. De geheele breedte is 27.4 M. en de inwendige breedte tusschen de zijkasten is 20.4 M. ter onderzijde, en boven 21.4 M. Dit werk werd 28 Januari 1881 aanbesteed en wel de haven voor *f* 176.900 en het dok voor *f* 834.700. De resultaten zijn niet ongunstig en geven ook op financieel gebied reden tot tevredenheid.

De heer De Jongh besprak daarna de grootere eischen van het verkeer in verband met den aanleg der tramwegen, waarvoor verschillende bruggen moesten verbreed worden. De Victoriabrug en Jan Kuijtenbrug van 9 M. breedte en 14 M. doorvaartwijdte worden door den druk der waterleiding bewogen, waarbij de eisch gesteld werd de kleppen binnen 30 seconden bij een winddruk tot 15 KG. te openen.

De drinkwaterleiding zal eene uitbreiding ondergaan; zij werd door wijlen Van der Tak ontworpen op een waterverbruik van 5000 M³ per dag, terwijl bij het bepalen der afmetingen voor het buizennet op 15000 M³ gerekend werd. In 1877 bereikte het verbruik laatstgenoemde hoeveelheid en thans is het 27000 M³, zoodat het tijd wordt maatregelen te nemen. Het plan tot uitbreiding van hoofdleidingen, machines, voorraadbassins en filterkommen ligt gereed, dat ongeveer *f* 1.800.000 zal kosten en waardoor dagelijks 42,000 stère water kan geleverd worden.

In December 1882 werd door den Raad het besluit genomen om de concessie aan de bestaande gasfabrieken op te zeggen en de gasfabrikatie in eigen beheer te nemen. Na eenige onderhandelingen kocht de Gemeente de Nieuwe Rotterdamsche Gasfabriek aan den Oostzeedijk voor *f* 800.000 en werd nog *f* 70.000 voor aankoop van terrein besteed. Sedert 1 Mei jl. is die fabriek in eigendom en exploitatie aan de Gemeente overgegaan en werd de gasprijs van 10 op 7 cents per M³ teruggebracht; daar de concurreerende Engelsche fabriek den prijs evenveel verlaagde, bedraagt de indirecte winst voor de ingezetenen ruim *f* 300.000, als de jaarlijksche productie van beide fabrieken op 12 millioen stère berekend wordt. Het ontwerp voor de uitbreiding der gemeentelijke fabriek tot een productievermogen van 20 millioen M³ werd door den Raad vastgesteld en de werkzaamheden zijn in vollen gang.

Onder deze verdient de aanleg van vier nieuwe gashouders bijzondere opmerkzaamheid; daar de fabriek in een polder met stoombemaling gelegen is, heeft het water een vrij constante hoogte en als deze voor den waterstand in de kuipen wordt aangenomen, is een waterdichte bodem onnoodig en kunnen aanzienlijke kosten bespaard worden. De gashouders zijn ontworpen volgens het telescoop-systeem en wel met twee lifts; zij zijn buitenwerks wijd 40 M. en in top 16 M. hoog boven den waterspiegel. Beneden zouden de houders rusten op kespen, waarvan het bovenvlak op 8.5 M. onder zomerpeil was gelegen en tot die diepte moest de wand in een slecht en slap terrein van slechts 50 M. breedte gebracht worden. Er werd besloten tot den bouw van houten kuipen; de wand bestaat uit een aaneengesloten rij damplanken van 15 c.M. dikte, volgens een cirkelomtrek van 42.1 M. middellijn, vóór de ontgraving in den grond geheid. Bij het ontgraven der ruimte daarbinnen werd de damwand versterkt door horizontale beklampingen met delen van 5 c.M. dikte en wel ter bovenzijde beginnende met drie, en naar beneden gelijkmatig verzwarende tot vijftien klampen, zoodat de houten wand boven de dikte van 0.3 M. bekwam en beneden eene zwaarte van 0.9 M. had. Om den wand de noodige sterkte te geven tijdens den bouw, het stellen van de geleiders der gashouders en het leggen van de kespen, zou een cirkelvormige hulpwand op 3 M. afstand binnen de kuip geslagen en tusschen die wanden zou de grond ontgraven worden, waarbij gelegenheid tot het plaatsen van stempels bestaat. Was de vereischte diepte bereikt en den buitenwand met toebehooren gereed, dan kon het water ingelaten, de grond, voorzoover noodig, weggebaggerd en de hulpwand onder water afgezaagd worden. Het maken dezer vier kuipen werd voor *f* 256.500 aanbesteed en de boven omschreven wijze van werken is gevolgd.

Bij de uitvoering had men met groote moeilijkheden te kampen en bij den eersten gashouder ontstond op 5 M. onder zomerpeil een wel, die aanvankelijk met één locomobile met centrifugaalpomp kon bemalen worden. Naarmate men dieper groef ontstonden er meer en krachtiger wellen en toen de diepte van 6.85 M. onder zomerpeil bereikt was, besloot men den strijd om dieper te komen op te geven en de kespen met het bovenvlak te leggen op 6.5 M. onder zomerpeil, zijnde 2 M. hooger, dan in het ontwerp was aangenomen. Door de vormverandering kon de kuip den gashouder van 40 M. middellijn, die reeds gereed was, niet meer bevatten en deze zal nu in de tweede kuip geplaatst worden. De gashouders zijn nu veranderd in drie lifts, waardoor de gasberging dezelfde blijft; de financieele gevolgen zijn niet groot. Tegenover de meerdere kosten der drie-lifts gashouders, ad *f* 39000, staat eene besparing op de samenstelling der kuipen van *f* 16000 en eene bate van *f* 7000 voor het inkorten van de twee-lifts, makende te zamen *f* 23.000, zoodat prosaldo *f* 16000 meer moet worden uitbetaald.

De heer De Jongh gaf eene korte beschrijving van het abattoir, dat reeds ten deele in gebruik genomen is en waarin, na 1 Januari 1886, elke slachter verplicht is te slachten. In 1875 werd tot de uitvoering van dit werk besloten en daarvoor *f* 550.000 toegestaan, waarop de heer A. Brans, destijds bouwkundige der Gemeente, de opdracht ontving om dergelijke inrichtingen in het buitenland te bestudeeren en een ontwerp te maken. Dit plan, in 1878 ingezonden, werd eenigszins gewijzigd en is de grondslag gebleven voor alle werken, die in de laatste jaren ten dienste van het slachthuis zijn uitgevoerd. Nog met enkele woorden werden de Vischmarkt, het Gymnasium en eenige scholen besproken, die allen in de laatste jaren gebouwd zijn, waarna de heer De Jongh zijne belangrijke voordracht eindigde, die door tal van teekeningen, waaronder vele op zeer groote schaal, verduidelijkt werd.

Na deze mededeelingen werd door den heer H. A. van IJselsteijn eene duidelijke omschrijving gegeven van de wijze, waarop de nieuwe kaaimuren aan de Boompjes, door middel van een duikerklok, worden opgebouwd en ook deze voordracht werd door zeer uitvoerige teekeningen toegelicht. De uitvoering geschiedt in eigen beheer en werd op *f* 700 per strekkende meter begroot; hoewel de juiste kosten eerst na afloop van den geheelen arbeid kunnen worden vastgesteld, vermeent men, op grond der tot heden verkregen ondervinding, de uitgaven voor het reeds gemaakte deel, met inbegrip van het remmingwerk, op hoogstens *f* 650 te moeten stellen.

Hierna werd de vergadering gesloten, waarbij nog moet vermeld worden, dat allen leden eene brochure met elf platen verstrekt werd, bevattende mededeelingen omtrent den nieuwen waterweg van Rotterdam naar zee, de vele belangrijke gemeentelijke werken, de brug over de Beneden-Merwede, het etablissement Fyenoord, de ambachtsschool en de fabriek tot houtbereiding met creosoot en met chloorzink. Deze brochure is een aangename herinnering aan de vergadering, te meer wijl daarin de verschillende werken en inrichtingen, waaraan een bezoek gebracht werd, beschreven zijn. Alles te zamen genomen, komt de Feestcommissie een woord van lof en dank toe voor de flinke wijze, waarop de ontvangst werd voorbereid.

Na afloop der vergadering bracht het meerendeel der leden een bezoek aan de nieuwe gasfabriek, waarvoor eenige tramrijtuigen beschikbaar gesteld werden. De zware regenbui, waarmede het gezelschap bij dit bezoek te kampen had, was oorzaak, dat aan de omkuiping der gashouders niet die aandacht gewijd werd, welke dit belangrijke werk verdiende. Tal van rijtuigen stonden gereed om de leden naar het abbattoir, de ambachtsschool en het gymnasium te brengen, terwijl anderen de voorkeur gaven aan de voltooide werken in de Oude Haven, de nieuwe hydraulische bruggen en de werken aan de Boompjes. Een groot deel der bezoekers vereenigde zich daarop in de Diergaarde aan een feestmaal, dat wellicht beter bezocht geweest zou zijn, als de prijs iets lager gesteld was. Eene som van vier gulden per couvert, zonder wijn, is in deze minder gunstige tijden te hoog.

Den daarop volgenden dag, Zaterdag 30 Augustus, werd per stoomboot een tocht gedaan naar de drijvende dokken der gemeente en langs de handelsterreinen door de Koningshaven naar de fabrieken te Fyenoord. De leden splitsten zich hier in twee partijen; terwijl eenigen de fabriek doorliepen, wandelden anderen naar de nabij gelegen fabriek voor houtbereiding van den heer Mirandolle. Gezamenlijk werd de reis, per boot, naar Sliedrecht vervolgd om een bezoek te brengen aan de brug over de Beneden-Merwede bij Baanhoek en aan de grondverschuivingen in den aangrenzenden spoorwegdam.

Deze tocht werd door zware regenbuien bemoeilijkt en tegen halfzes uren kwam de boot te Rotterdam aan, waar vele in het café-restaurant Fritschy aan de Maaskade het middagmaal gebruikten.

DE HALLADAY-STANDARD WINDMOTOR.

„Weg met den wind als beweegkracht", zou men welhaast kunnen zeggen, want ook het zeilschip wordt verdrongen door de stoomboot, die niet slechts de zee, maar tegenwoordig zelfs de smalste binnenwateren bevaart.

„Neen, niet weg met den wind als beweegkracht", zegt de Amerikaan Halladay, „maak er gebruik van daar, waar gij kunt, want deze kracht kost u bijna niets; en ziet gij ertegen op om groote kostbare windmolens te laten bouwen, ik zal u een eenvoudig middel aan de hand geven, goed en goedkoop, en u een molen doen maken, groot of klein naarmate gij er een behoeft, en die ieder timmerman, die zijn werk slechts

met oordeel verricht, voor betrekkelijk weinig geld oprichten kan.

Naar het systeem Halladay heeft de pompenfabrikant Adolf Pieper te Moers a/d Rijn op de Landbouwtentoonstelling te Amsterdam een windmolen van één paardekracht opgericht, die in werking te zien is, daar hij de cascade, door den heer Theod. Ferd. Bierhorst, uit Haarlem, aan de „grotte de la bellevue" aangebracht, van water voorziet.

Het bewegend gedeelte, of de eigenlijke molen of motor, bestaat uit een loodrecht staand cirkelvormig wiekenstel, vervaardigd van een groot aantal dunne platte strooken, die door een vernuftig uitgedacht ijzerwerk met elkaar vereenigd en toch op verschillende wijze beweegbaar zijn.

In het middelpunt zijn deze wieken verbonden met eene horizontaal liggende as, die, als het wiekenstel door den wind wordt voortbewogen, deze beweging volgt en haar overbrengt op de lager liggende verdere gedeelten.

Men kan van dezen motor met het volste recht zeggen: *hij draait met alle winden*, want aan den achterkant is eene zeer groote rechtopstaande vin of vleugel aangebracht, die door den wind zoodanig wordt gekeerd, dat het wiekenstel altijd in overeenstemming is met de streek, van waar de wind zijne werking daarop uitoefenen kan.

De motor van Pieper rust op een 15 M. hoog vierkant houten onderstel, dat, ofschoon met lichte onderdeelen, toch zeer stevig gemaakt en aan alle zijden open is, teneinde den wind ongehinderd te kunnen laten doorgaan. De grondvlakte is niet groot, zoodat er voor de plaatsing weinig ruimte gevorderd wordt.

Op ongeveer $^1/_2$ M. boven den grond is eene ijzeren zuig- en perspomp, met eene zuigerstang bevestigd, welke laatste van daar tot aan de krukas reikt.

Als de pomp niet gebruikt wordt, moet de verbinding tusschen den zuiger en de lange stang, door het uitnemen van eene wig of spie, die de beide deelen verbonden houdt, afgebroken worden; dan kan men haar gebruiken voor het drijven van verschillende machines, vooral ter vervanging van den altijd moeilijken en zwaren handarbeid.

Het windrad van dezen motor heeft een diameter van 4 M., en pompt per dag 20,000 liter water 50 meter hoog. Voor toestellen, wier werking met die van 10 en 12 paardekracht moet overeenkomen, is deze hoogte ongeveer 12 meter, en men kan daarmede, dorsch-, wan- en zaagmachines, alsook molens enz. in beweging brengen.

Dit werktuig werd op de Landbouwtentoonstelling met den eersten prijs, de gouden medaille, bekroond en, naar ons werd medegedeeld, bedraagt de prijs ervan met de pomp, het ijzeren onderstel en het houten waterreservoir, 1675 mark of ongeveer duizend gulden.

De generaal-agent van Adolf Pieper voor Nederland, de heer Theod. Ferd. Bierborst te Haarlem, verstrekt alle verdere inlichtingen.

VARIA.

Verwijderen van vocht uit gebouwen. Niet alleen te Berlijn, maar ook in andere Duitsche steden worden vochtige lokalen door droge lucht in bewoonbaren toestand gebracht volgens een systeem door Kosinski uitgedacht. Deze, te Berlijn gevestigd, heeft een verzameling van werktuigen tot verwarming van lucht met daarbij behoorende blaasmachines, waarvan in den laatsten tijd veel gebruikgemaakt wordt bij het optrekken van nieuwe gebouwen; het vocht uit het metselwerk en de mortel wordt verwijderd, waardoor de muren en het gebouw schielijk opdrogen en dit geeft besparing van tijd voor het afwerken van het gebouw, dat daardoor dadelijk in gebruik genomen kan worden en waardoor een geldelijk voordeel behaald wordt, dat meestal meer bedraagt dan de kosten van drogen.

Bij den bouw van het onlangs voltooide Grand Hôtel op het Alexanderplein te Berlijn, dat eene oppervlakte van 2500 centiare beslaat, werden de zware muren naar het stelsel van Kosinski kunstmatig gedroogd, en de aannemer verklaart daardoor eene tijdsbesparing van vier maanden op den bouw verkregen te hebben. Bedenkt men daarbij, dat de waarde van het gebouw met het bouwterrein ongeveer drie millioen gulden vertegenwoordigt, dan worden de bijkomende uitgaven voor het drogen ruimschoots vergoed door het vroeger in gebruik nemen van het hôtel.

De methode berust op de nauwkeurige toepassing der natuurwetten; de aanhoudende toe- en afvoer van verwarmde lucht, die al het voorhanden vocht opneemt, bevordert het snelle drogen, dat voor het bouwwerk geen nadeeligen invloed kan hebben, als de warmte zekere grenzen niet overschrijdt.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

— Bij een voorstelling van Wagner's *Götterdämmerung* te München, is de Weener architect Hummel, die tot het publiek behoorde, plotseling krankzinnig geworden. Hij wierp zich op een naast hem zittende dame, die hij trachtte te worgen. Er ontstond een vreeselijk tooneel, en eerst, na een verschrikkelijken strijd, kon de krankzinnige onschadelijk worden gemaakt.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's GRAVENHAGE. Wij vernemen, dat behalve de heeren Bake en den oud-luitenant-kolonel Van Kerkwijk, ook de heer D. L. Wolfson bedankt heeft voor het lidmaatschap der Hoofdcommissie voor de Internationale tentoonstelling te Antwerpen in 1885.

— Volgens het *Vaderland* is de bovenbouw voor 218 bruggen op Java, wat het eerste en derde perceel betreft, gegund aan de minste inschrijvers, buitenlandsche industriëelen, doch het 2de perceel is niet aan de laagste inschrijvers (Alph. & Victor Halot te Leuven) voor ƒ 30,932, maar aan de heeren L. I. Enthoven & C°. voor ƒ 31,850 toegewezen.

LEIDEN. Tengevolge van bijzondere omstandigheden is vroeger, dan aanvankelijk het plan daartoe was, maar nu zonder eenige plechtigheid, het standbeeld van Van der Werf, op de Ruïne alhier, onthuld. Heden in den nanacht of in den vroegen morgen hebben, naar het *Leidsche Dagblad* meldt, een viertal personen den overmoed gehad zich toegang te verschaffen tot het afgeschoten terrein, vervolgens met de aanwezige ladders het beeld te bereiken en daarvan de zeilen, waarin het gehuld was, gedeeltelijk te vernielen en geheel te verwijderen. Toen dan ook kort daarna vele ingezeten zich naar hun werk begaven en aldaar passeerden, vertoonde het monument zich, alsof de 3e October 1884 reeds tot het verledene behoorde.

BENOEMINGEN.

Tot directeur van de gasfabriek te Goes is benoemd de heer H. de Liefde, volontair aan de gasfabriek te Hoorn.

De heer N. R. de Kempenaer, te Deutichem, is tot adjunct-directeur van de gemeentelijke gasfabriek aldaar aangesteld.

De Gemeenteraad van Amersfoort benoemde den heer J. B. Jorissen, te Bolsward, tot directeur der gemeentereiniging. De benoemde stond niet op de aanbeveling van het Dagelijksch Bestuur.

ADVERTENTIEN.

Aan de gereorganiseerde AMBACHTSSCHOOL te **Groningen** wordt, tegen 1° Januari e. k., een

Directeur

gevraagd, op een tractement van **ƒ 1500.00 à ƒ 2000.00** per jaar. Reflecteerenden gelieven zich, met *franco* brieven, vóór 1 October, te adresseeren aan

den Secretaris:
P. G. WATERBORG.

Aan Gemeentebesturen, H. H. Ingenieurs, Architecten, Fabrikanten, Aannemers enz.

LICHTDRUKKEN (witte lijnen op blauwen grond) worden gemaakt van een teekening op calqueerpapier of linnen bij franco toezending van de Calque en worden franco afgeleverd tegen minimum tarief. De Calque gaat ongeschonden terug.

Bij informatie wordt opgave van de juiste grootte der Calque en het gewenschte aantal copiën verlangd.

Adres **JOH. G. STEMLER Czn.,** Boekhr., *Amsterdam.*

Lichtdrukpapier, Preparaat per liter en **idem Toestellen** steeds in voorraad, alsmede prima qualiteit **Teeken-, Doortrekpapier** en **Doortreklinnen. Monsters gratis.**

„Solid Relief."
Behangsel en Randen
in buitengewoon zwaar relief,
verkrijgbaar bij
J. WIJDOOGEN Jz.;
10. Leliegracht,
AMSTERDAM.

NB. Het **„Solid Relief"** overtreft de »Lincruste Walton" nog in stoutheid van teekening en verhevenheid.

AANBESTEDING.

Op **Maandag 15 September 1884,** des middags ten 12 ure, zal door den Heer W. SCHEERENS, te *Amsterdam*, in het Koffiehuis *vde Roode Leeuw*" aan den Vijgendam worden **aanbesteed:**

Het bouwen van Drie Woonhuizen aan den Amstel, Weesperzijde, in de Gemeente Nieuwer-Amstel, onder beheer van den Architect G. W. VIXSEBOXSE.

Aanwijzing op het terrein Woensdag 10 en Zaterdag 13 September, telkens des voormiddags 10 uur. De bestekken zijn à ƒ 1.50 verkrijgbaar en inlichtingen worden gegeven na Maandag 8 September, bij den Architect, Vijzelstraat n°. 8 te *Amsterdam*.

De teekeningen zullen van af 8 September ter visie liggen in genoemd Koffiehuis en in het Café van den Heer J. H. KEUKELER aan den Amstel, Weesperzijde.

Inschrijving
op
Donderdag 18 September 1884,
in het Timmerhuis te *Rotterdam*,
naar de LEVERING van:

Gegoten IJzeren Buizen en Hulpstukken, tot een gezamenlijk gewicht van 4,005023 Kg., ten dienste der Gemeente-Gasfabrieken te Rotterdam.

De voorwaarden liggen op de gewone dagen en uren ter lezing op het kantoor der Gemeente-Gasfabrieken, *Oost-Zeedijk*, alwaar de calques der teekeningen te verkrijgen zijn tegen betaling van ƒ 5 per stel en tevens nadere inlichtingen zijn te bekomen.

De voorwaarden zijn tegen betaling van ƒ 0.50 te verkrijgen bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin No. 73.

TEEKENAAR.

Een eerste **TEEKENAAR** gevraagd, vlug en goed kunnende **detailleren;** voor het maken van **details** en **revisietoekeningen.**

Zonder goede getuigschriften en teekeningen onnoodig zich aan te melden.

Aannemers Nieuwe Stationsgebouw
Geldermalsen.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 23ste September 1884,** des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 408.

Het herstellen van de toegangswegen naar de stations Heino, Raalte, Hellendoorn-Nijverdal en Wierden.

De besteding geschiedt volgens § 26 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 4den September 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **ƒ 0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 22sten September 1884 voor *Wierden* ten 8.30 ure, voor *Hellendoorn-Nijverdal* ten 9.30, voor *Raalte* ten 10.30 en voor *Heino* ten 11.30 voormiddag.

Utrecht, den 1sten September 1884.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(Voor rekening van den Staat.)

Op **Dinsdag den 23ste September 1884,** des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 396.

Het maken van een Haltegebouw te Prinsenhage. — Het uitbreiden van de Haltegebouwen te Liesbosch, Hoeve en Seppe. — Het maken van een Goederenbergplaats en Buitenscherm te Etten-Leur. Het afbreken van Wachtershuisjes en het wijzigen en maken van Wachterswoningen, ten behoeve van de Spoorwegen van Zevenbergen-Roosendaal en Breda-Roosendaal-Belgische Grens.

(In 3 Perceelen.)

De besteding geschiedt volgens § 133 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 1sten September 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs Jhr. W. HOEUFFT te *Rotterdam* en H. F. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **ƒ 2.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door de Sectie-Ingenieurs voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal aanvangen te *Roosendaal* den 15den September 1884 ten 10.30 ure des voormiddags.

Utrecht, den 29sten Augustus 1884.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Grasures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

TEEKENSCHOOL VAN FELIX MERITIS.

DE TENTOONSTELLING DER TEEKENINGEN van den afgeloopen Cursus, is voor het publiek kosteloos geopend van den 4den tot den 17den September van 12 tot 4 uur.

INSCHRIJVING VAN NIEUWE LEERLINGEN dagelijks aan het Gebouw der Maatschappij, Keizersgracht bij de Beerenstraat, waar Prospectus en Reglement te verkrijgen zijn.

Het Bestuur der Maatschappij,
J. A. LANGERHUIZEN.
C. SCHÄFFER.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK. VAL DE TRAVERS

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beukstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Vraagt Catalog. NEDERL. **Van der Linden & Co.** VERZINKFABRIEK, *Dordrecht.*
Galv. op **LOON** Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

PERSPECTIEF.

ADRIAAN APOL, Leeraar M. O., stelt zich voor, bij genoegzame deelneming, een **CURSUS** te houden voor volwassenen uitsluitend voor **beschrijvende meetkunde** en **perspectief**, des Dingsdags avonds van 9½ tot 11½ ure.

Informatiën iederen Maandag, Woensdag en Vrijdag, des avonds van 8 tot 10 uur, aan 't lokaal Prinsengracht bij de Beerenstraat 447, *Amsterdam*.

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN
VAN
HARTMAN & COMPIE.
KANTOOR te NIJMEGEN,
VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

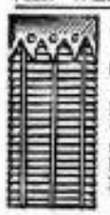

A.P. DEVRIES Jr.
JALOUSIËNFABRIKANT,
Passeerdergracht N°. 22, Amsterdam.
Beveelt zich bij heeren Bouwkundigen aan voor de levering van **BINNEN- en BUITENJALOUSIËN**, uiterst net en solide, tegen den laagsten prijs, alsook **houten Rolgordijnen.**
Monsters en prijsopgaaf franco en gratis.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. **Gouden Medaille Amsterdam 1883.** Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.
Succursales: **Amsterdam, Weenen, London, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **zesde** aflevering van:

Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL,
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.
Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij intoekening in 12 afleveringen á ƒ 1.75.

J. L. BACON & Co.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. R. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. R. POSTHUMUS MEYJES, Keizersgracht 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herhalingsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, zal 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1°. de 828ste vergadering zal gehouden worden den 17den September e. k. in Maison Stroucken alhier.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur.
b. Bijdrage van den heer E. Cuypers.
c. Kunstbeschouwing te geven door den heer Th. G. Strengers.

2°. als 1ste Algemeene prijsvraag voor het jaar 1884—'85 wordt uitgeschreven:

„EEN BUITENSOCIËTEIT"

voor een stad van ongeveer 25000 inwoners.

Het terrein, voor den bouw bestemd, wordt ondersteld te zijn een groote tuin, waarvan eene zijde begrensd wordt door den openbaren weg, vanwaar het gebouw gemakkelijk toegankelijk moet zijn.

Het gebouw moet bevatten:

Een souterrain, waarin de noodige kelders tot berging van wijn, bier, provisie, brandstoffen, tuin-ameublement, en verdere benoodigdheden; voorts de woning van den kastelein, bestaande uit keuken met bijkeuken en minstens drie woonvertrekken.

Een rez-de-chaussée, waarin: een sociëteitszaal voor minstens 300 personen;

een biljartzaal voor 2 biljarts.

Deze zalen moeten afgescheiden, doch doeltreffend met elkander te vereenigen zijn en zoodanig ingericht, dat bij ongunstig weder de muziekuitvoeringen daarin gehouden kunnen worden.

Een leeszaal met daarneven gelegen vertrek, dienende tot bibliotheek.

Eene zaal tot het geven van bijzondere partijen met annexe dessertkamer, enz.

Laatstgenoemden kunnen desverkiezende op de 1ste étage gelegen zijn.

Wijders veranda's, ruimte aanbiedende voor 300 personen en zóó gelegen, dat daaruit de muziekuitvoeringen in den tuin goed gehoord kunnen worden.

Bergplaatsen, vestiaires, privaten, toiletkamers, enz., benevens slaapkamers voor het dienstpersoneel, welke op de zolders kunnen gelegen zijn.

Aan den ingang een overdekte doorrit of marquise.

De stijl, waarin het gebouw zal worden opgetrokken, wordt geheel vrijgelaten.

Er worden verlangd:

1°. de grondplans van de verschillende verdiepingen op de schaal van 1 : 200.

2°. de voornaamste gevels en doorsneden op de schaal van 1 : 100.

3°. een memorie van toelichting, waarbij het geheel op voldoende wijze wordt toegelicht.

De teekeningen moeten uitsluitend in lijnen worden uitgevoerd (tinten of kleuren mogen niet worden aangebracht) en geschikt zijn tot reproductie voor photolithographie; zij moeten zich verhouden als 2 : 3, en de afbeeldingen daarop zoo beknopt mogelijk worden geplaatst.

Aan den vervaardiger van het ter bekroning waardig gekeurd ontwerp zal worden uitgereikt het *eervol getuigschrift* van het Genootschap met een premie van *Honderd gulden*; aan het daaropvolgend ontwerp eene premie van *Vijf-en-twintig gulden*.

De inlevering der ontwerpen, met stipte inachtneming van art. 67 der wet en vergezeld van een correspondentie-adres, teneinde zoo noodig met den vervaardiger te kunnen correspondeeren, moet geschieden vóór of op den 10den November 1884 ten huize van den 1ste-Secretaris, Oosterdoksluis 29, te Amsterdam.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE TEEKENKUNST VAN DEN ARCHITECT.

Wanneer men in de laatste jaren eene der betrekkelijk talrijke tentoonstellingen van bouwkundige ontwerpen bezocht heeft, zal men ongetwijfeld bespeurd hebben, dat de teekenkunst van de architecten in korten tijd eene belangrijke schrede voorwaarts gedaan heeft.

Inplaats van de net maar droog gelijnde teekeningen, met zeer zachte tintjes aangewasschen, die men vroeger veelal te zien kreeg, aanschouwt men thans in den regel breed gepenseelde of geniaal in lijnen

opgewerkte ontwerpen. Het is ontegenzeglijk, dat de wijze van voorstelling in het oog van velen in onmiddellijk verband staat met de waarde van het ontwerp. Zonderling is het, dat zelfs mannen van het vak dikwijls eerst zien hoe de teekening „gedaan" is, om daarna pas tot de beoordeeling van het eigenlijke ontwerp over te gaan.

Het is zeker, dat een artistiek opgewerkt project *als teekening* het oog behaaglijk aandoet; maar al te dikwijls valt het ontwerp, wanneer het uitgevoerd is, niet mede. De toetsjes en tintjes, die de teekening zoo aantrekkelijk maakten, zijn dan natuurlijk verdwenen, en dikwijls treedt kaalheid in de plaats van den vroegeren rijkdom.

Het opwerken van bouwkundige teekeningen is iets zuiver conventioneels. Zoo roode baksteen, zulke neutraalgetinte vensters, en zoo fraai geschaduwd dak als die teekeningen ons te aanschouwen geven, heeft nog geen sterveling ooit in de werkelijkheid aanschouwd, gezwegen nog van de bevallige boomgroepen, die vele ontwerpers ter rechter- en linkerzijde van hun gevel plegen aan te brengen, zelfs al wordt het gebouw op een kale heide opgericht.

Is het gebouw voltooid, dan kan het den beschouwer volstrekt niet schelen of de teekeningen, waarnaar het gebouwd werd, er artistiek uitzagen of niet. Wat gaat het hem aan, of ze dun gewasschen waren of geestig gelijnd? Welk belang heeft hij erbij, of de figuurtjes, die de ontwerper als stoffage op zijn teekeningen aanbracht, *chic* geteekend waren of niet? Dit alles is hem volmaakt onverschillig, en hij ziet slechts of de verhoudingen goed zijn, of het ornement met smaak is ontworpen, of de profileering blijk geeft van een geoefende hand.

In ieder architect zit min of meer een schildersnatuur, en het is begrijpelijk, dat hij, wanneer hij een ontwerp voltooid heeft, den lust voelt ontwaken, dit door een kleurtje of een paar arceeringen wat op te sieren, opdat het zooveel mogelijk nabijkome aan het ideaal, dat hij zich heeft voorgesteld. Men zij echter op zijn hoede, dat men hierdoor niet verleid worde tot papier-vergoding, want de eigenlijke bestemming van den architect is, zooals zijn naam aanduidt, om te *bouwen*, en zijn teekenkunst moet steeds ondergeschikt blijven aan deze hoofdzaak.

Vele architecten echter maken thans van hun teekenwerk zooal niet *de* hoofdzaak, dan toch een zaak, die hun even na aan het harte ligt als hun eigenlijke bouwkunst.

Men versta ons wel. Wij willen geenszins den handschoen opnemen voor de onbedreven teekenaars, want in den regel zijn dit geen goede ontwerpers. Goed teekenen en goed ontwerpen gaat meestentijds hand aan hand. Wij waarschuwen echter alleen tegen overdrijving bij het opwerken van teekeningen. Vooral bij prijsvragen is dit niets anders dan boerenbedrog, en worden later de gebouwen uitgevoerd, dan komt dit aan het licht. Een eenvoudige lijnteekening, waarvan de vensters getint zijn, en desnoods ook de dakvlakken 'tzij door een tint, 'tzij door een stille arceering zijn aangegeven, is alleszins voldoende om de waarde van een ontwerp te bepalen. Al de tintjes, toetsjes, schaduwtjes, en wat men verder zal gelieven aan te brengen, kunnen tot de waarde van het ontwerp niets meer afdoen, maar alleen dienen om leeken en dikwijls ook deskundigen zand in de oogen te strooien.

Het is jammer, dat tegenwoordig bij het werken op prijsvragen dit zandstrooien meer en meer algemeen wordt. Vooral onze zuidelijke en oostelijke naburen zijn er ver in, en wij zullen vermoedelijk, als de teekeningen voor de Amsterdamsche Beurs en de Groningsche Sociëteit tentoongesteld worden, daarvan weer merkwaardige staaltjes zien.

Men vertelde ons laatst, dat vele architecten in Duitschland en Frankrijk, die er hun specialiteit van maken om op prijsvragen te werken, er bureau's opnahouden, waar, onder strenge inachtneming van de leer der verdeeling van den arbeid, fraai opgesierde „Concurrenz-entwürfe vervaardigd worden.

Daar de talrijkheid der academisch gevormde jongelieden het gebruiken van goedkoope en toch goede werkkrachten mogelijk maakt, kan een dergelijk architect er iemand opnahouden, wiens specialiteit is het lijnen van teekeningen, een ander, die niets doet dan het opwerken van teekeningen, weer een ander, die uitsluitend perspectieven in lijnen zet, enzoovoorts. De waarde van de ontwerpen wordt op deze wijze niet verhoogd, maar men ontvangt ze wel op de smakelijkst mogelijke manier voorgesteld. Het is in den regel voor den architect, die zich niet toelegt op het vervaardigen van dergelijke pretentieuse teekeningen, een zeer moeilijke zaak, om tegen een dergelijk bureau te concurreeren, want op de meeste beoordeelaars werkt een smakelijke wijze van voorstellen „bestechend."

Wie echter later de door een dergelijk bureau ontworpen gebouwen uitgevoerd ziet, zal een gevoel van teleurstelling niet kunnen onderdrukken, en niet den indruk ontvangen, dien hij verwacht had.

Een ontwerp, dat op eenvoudige wijs geteekend is, zal daarentegen steeds bij uitvoering medevallen, want er is dan niet iets beloofd geworden, dat men later toch niet geven kan.

Wij gelooven daarom, dat de architect, ofschoon hij daarom de teekenkunst als zoodanig niet behoeft te verwaarloozen, wijs zal doen, zich niet voornamelijk tot het „prentjesmaken" te bepalen, maar vooral het oog moet hebben op het gebouw, zooals het zich in werkelijkheid zal voordoen.

DE NIEUWE VUURTOREN VAN EDDYSTONE.

De oude vuurtoren van Eddystone, in de vorige eeuw door Smeaton gebouwd, en een werk, waarop de Engelschen steeds terecht trotsch waren, is thans gedeeltelijk afgebroken, nadat hij meer dan honderd jaren de golven getrotseerd heeft. Men moest wel tot de afbraak overgaan, daar in de laatste jaren dikwerf ongelukken voorkwamen, omdat het water, dat over den niet zeer hoogen vuurtoren heensloeg, het licht dikwerf onzichtbaar maakte, terwijl bovendien nog de rots, waarop de toren stond, en die hoofdzakelijk uit *gneiss* bestaat, langzamerhand ondermijnd werd.

De nieuwe toren, door Sir James Douglass ontworpen, werd ruim 36 M. zuidoostelijk van den ouden geprojecteerd op een rots, die niet door de golven ondermijnd kan worden, maar daarentegen belangrijk lager beneden den waterspiegel ligt. De begrooting was ongeveer een millioen gulden, doch daar alle inschrijvingen verre de begrooting overschreden, besloot men den bouw in eigen beheer te ondernemen. Hij werd geleid door Thomas Edmond, en later, toen deze tot een andere taak geroepen werd, door William F. Douglass.

De fundamenten liggen onder den laagst bekenden waterstand. Het onderste gedeelte van den toren is 13.40 M. in diameter en 6.70 M. hoog, en reikt tot 0.75 M. boven springvloedhoogte. Dit basement, waarop de bovenbouw rust, dient voornamelijk om de kracht van den golfslag te breken, en tevens om de landing van sloepen te vergemakkelijken.

De eigenlijke toren is van onderen bijna 11 meter in diameter, en van boven, onder de uitstekende kroonlijst, 6 meter. De verdunning geschiedt volgens een holle lijn, die een ellips vormt.

Het metselwerk bestaat uit gehouwen graniet, in Portland-cement bewerkt. Elke steen is door zwaluwstaarten met de hem omringenden verbonden, wat natuurlijk een zeer soliede, maar tevens zeer kostbare wijze van werken is. De onderste steenen zijn 0.30 M. in de rots ingelaten, en daarmede verbonden door twee bouten van zoogenoemd *Muntz*-metaal, dik 0.038 M. in diameter, die 0.23 M. diep in de rots bevestigd zijn.

Twee trappen van metaal geven van het platform toegang tot de ingangsdeur, die 7.75 M. boven springtij ligt. Teneinde ook bij zeer ruw weer personen te kunnen ontschepen of mondvoorraad aan te voeren, is een kraan aangebracht, waaraan een touw bevestigd is tot het ophijschen van personen of goederen.

De toren bevat achtereenvolgens: een waterreservoir, daarboven de ingangsdeur, dan twee oliebewaarplaatsen boven elkander, vervolgens een voorraadkamer, een kamer van waaruit de kraan bediend kan worden, dan een kamer uit welke een klip in de nabijheid, die als zeer gevaarlijk bekend staat, verlicht wordt, voorts drie kamers voor de lichtwachters, en eindelijk de lantaren, die door een platform omgeven is.

De verdiepingen worden door gewelven van graniet van elkander gescheiden. Een bliksemafleider staat in verbinding met al het metaal, dat zich aan den toren bevindt, en loopt door tot beneden den laagst bekenden waterstand. De lantaren bestaat uit een ijzeren geraamte, dat uit door elkander gekruiste staven is samengesteld. Het licht is intermitteerend: na 20 seconden volgen twee verhelderingen, die door een verduistering van 3 seconden gescheiden zijn, en ieder $3\frac{1}{2}$ seconde duren.

Er zijn twee mistklokken aangebracht, die met soortgelijke tusschenpoozen als bij het licht worden opgemerkt, geluid worden, wanneer het licht niet zichtbaar is.

De groote lantaren wordt door 2 boven elkander geplaatste vlammen verlicht. Iedere vlam wordt door 12 lenzen volgens het systeem van Tresnel omgeven. De twee lampen, die elk 6 concentrische pitten hebben, en een lichtsterkte bezitten van 720 normaalkaarsen, zijn voorzien van Douglas-branders.

Men is voornemens den lampen, door het aanbrengen van nog een pit, eerstdaags een lichtsterkte van 950 normaalkaarsen te geven.

Het draaien van het verduisteringsapparaat en het luiden der klokken, ingeval van mist, geschiedt door een heeteluchtmachine van $\frac{1}{2}$ paardekracht.

De olie, die door een zeer ingenieuse machine wordt opgepompt, is raapolie. Het licht, dat de nabijgelegen klip verlicht, heeft 2 Douglass-branders met 2 pitten, ieder van een parabolischen spiegel voorzien.

De bouw werd aangevangen in Juli 1878. Men begon, met een gat in de rots te boren, plaatste daarin een ijzeren mast, en maakte daarna het onderste platform gereed. Hierop werd een cirkelvormige keermuur van baksteen en Portland-cement gemetseld, en de daardoor omsloten ruimte deelde men in vakken, door muren van hetzelfde materiaal. Zoodoende had men het voordeel, dat niet alleen de keermuur belangrijk versterkt werd, maar men ook uit de dusgemaakte compartimenten het water gemakkelijker kon kwijtraken. De waterafvoer geschiedde door arbeiders met emmers, deels ook door pompen, die zich op een stoomboot, de „Hercules", bevonden, en door slangen met het bouwterrein verbonden waren. Het uithouwen van de rots geschiedde zonder van springladingen gebruik te maken: deze toch zouden scheuren in het gesteente kunnen doen ontstaan, die de soliditeit van de rots in gevaar konden brengen.

De boormachines werden door luchtdruk bewogen. De luchtperspompen bevonden zich eveneens aan boord van het stoomschip „Hercules".

Het aanbrengen van de gehouwen steen ging met eigenaardige moeilijkheden gepaard, daar de stoomboot niet dichterbij de klip kon komen dan op 60 M. afstand. Daar het natuurlijk onmogelijk was, op zulk een afstand van een kraan gebruik te maken, werden de steenen aan kettingen onderwater door op de rots getrokken. Het stellen der steenen geschiedde met behulp van den ijzeren mast.

De bouw vorderde goed, ondanks de vele moeilijkheden, die men te overwinnen had. Reeds den 18den Mei 1883 konden de lampen ontstoken worden, wat met eenige plechtigheid door den hertog van Edinburg geschiedde. De kosten bleven nog beneden de raming. Dank zij den voortreffelijken maatregelen, die genomen waren, ging geen enkel menschenleven bij den bouw verloren.

LINCRUSTA WALTON.

Het Lincrusta Walton, dat in Engeland en Amerika als wandbekleeding reeds een ruime toepassing vindt, schijnt tegenwoordig ook in Duitschland voor de binnenversiering van woonhuizen gebruikt te worden, althans in de omstreken van Hannover is eene fabriek van dit materiaal opgericht.

De nieuwe stof, naar haar uitvinder Lincrusta Walton aldus genoemd, gelijkt, wat het uiterlijk betreft, zeer veel op nagebootst lederbehangsel en bestaat hoofdzakelijk uit een zekere houtsoort, die met raapolie en eenige andere, niet bekende stoffen vermengd wordt. De daardoor verkregen pap wordt op linnen uitgespreid en door middel van rollen, waarvan de eene glad en de andere met relief-figuren voorzien is, gevormd. De diepte dezer rolvormen is betrekkelijk groot, zoodat ook geprofileerde lijsten en uitstekken van Lincrusta gemaakt kunnen worden.

Bij de fabrikage worden vier verfstoffen gebruikt, namelijk rood, bruin, grijs en geel, die over de volle dikte aangebracht worden; de eenkleurige gedeelten worden echter later versierd, waardoor verschillende kleurenmengelingen en contrasten ontstaan, die door het relief in hooge mate verlevendigd worden. De prijs van eenkleurige stof, die in verschillende lengten en ter breedte van ongeveer 60 centimeter geleverd wordt, bedraagt nagenoeg *f* 3 per M²; voor versierde

gedeelten wordt bovendien nog *f* 1 à *f* 2.70 per M² berekend. Eenkleurige randen zijn van 50 cent per strekkenden meter verkrijgbaar.

Ofschoon de prijs van het materiaal dus vrij hoog is, kan het een voordeel genoemd worden dat het zonder bezwaar en nagenoeg zonder kosten aan muren, deuren, enz. bevestigd kan worden invoege als dit met het gewone behangsel geschiedt. Terwijl het voor verschillende versieringen bij voorkeur kan gebezigd worden, is zeker wel zijn grootste verdienste gelegen in de omstandigheid, dat het zeer sterk is en een groot weerstandsvermogen bezit tegen vocht en andere nadeelige invloeden. Lincrusta Walton kan zonder gevaar met zeepwater schoongemaakt worden en het is onvatbaar voor scheuren en schilferen. Wij aarzelen dan ook niet, op het nieuwe materiaal de aandacht te vestigen; in elk geval schijnt het ons toe, dat daarmede zonder bezwaar proeven genomen kunnen worden.

HET DONAU-ELBE-KANAAL.

Reeds lang werden plans geopperd om de Donau en de Elbe door een kanaal te verbinden, maar tot dusverre werd aan de uitvoerbaarheid hiervan door velen getwijfeld. De Oostenrijksche Regeering heeft echter thans de zaak doen onderzoeken, en, naar aanleiding van dit onderzoek, een project doen opmaken voor een kanaal, dat begint aan den Donau te Weenen, en eindigt in de Moldau, een zijtak van de Elbe, die gedeeltelijk gekanaliseerd zal worden. Het plan zal nog dit jaar bij het *Abgeordnetenhaus* in behandeling komen. Om een denkbeeld te geven van de moeilijkheden, die bij het aanleggen van een dergelijk kanaal overwonnen moeten worden, deelen wij het volgende mede.

Het kanaal zal bestaan uit drie gedeelten. Het middelste gedeelte, ter lengte van 75 K.M., zal 551 meter boven volzee komen. Ter bereiking van dit hooggelegen gedeelte zijn aan de zijde van den Donau niet minder dan 29 sluizen noodig, terwijl aan de zijde van de Moldau 56 sluizen vereischt worden. Iedere sluis heeft een verval van 3 M.

Het eigenlijke kanaal is 222 K.M. lang, doch de Moldau moet bovendien over eene lengte van 245 kilometer gekanaliseerd worden, waartoe nog 62 sluizen, met een verval van 3 en 4.60 M., vereischt worden. Men heeft berekend, dat gemiddeld op elke 1900 M. een sluis komt. Er zullen 29 schepen per dag kunnen passeeren.

Ter verkrijging van het benoodigde water stelt men zich voor, reservoirs te maken van 8 millioen kubieke meter inhoud, die deels uit de Moldau, deels uit de Leisnitz gevoed zullen worden.

De sluizen zullen 7.75 M. wijd en 61 M. lang worden. Het kanaal wordt 2 M. diep, en verkrijgt een bodembreedte van 8 M., met hier en daar verbreedingen tot 16 M., om twee schepen elkander te kunnen laten passeeren.

De kosten van het eigenlijke kanaal zullen *f* 280,000 per K.M. bedragen, terwijl daarenboven voor de kanalisatie van de Moldau nog *f* 72,000 per kilometer vereischt wordt.

De totaalkosten komen dus op *f* 80,000,000.

Niettegenstaande dit alles meent men, dat het kanaal toch nog zal rendeeren, daar men met ongebroken lading, dwars door Europa, van Hamburg naar Sulina zal kunnen varen.

Bij een kanaal als dit, is ons veelgeprezen Noordzeekanaal nog maar kinderspel.

VARIA.

Werkzaamheden in het Louvre. Men is op het oogenblik bezig met het aanbrengen van belangrijke wijzigingen van de verdieping gelijkstraats in het Louvrepaleis.

De zoogenaamde Galerij van de Venus van Milo, waaronder men, ter wering van vocht, thans kelders gemaakt heeft, zal weldra weder voor het publiek geopend worden. Daarna zal de Galerij der Gladiatoren dezelfde verbetering ondergaan.

Men is van plan, tijdens het verrichten van deze werkzaamheden, de standbeelden in houten barakken, die evenwijdig aan de vroegere vertrekken van Anna van Oostenrijk gebouwd worden, te plaatsen. Door dezen maatregel, die alleszins toejuiching verdient, wordt het publiek niet verstoken van het genot, dat het beschouwen dezer meesterstukken van Grieksche beeldhouwkunst oplevert.

Het gebruik van waterkracht. Sedert eenige jaren is men te Genève bezig, de waterkracht van de Rhône dienstbaar te maken tot het drijven van de toestellen der uurwerkfabrieken. Er is een prijsvraag voor dit doel uitgeschreven, en als antwoorden daarop zijn allerlei projecten ingekomen. De meest verschillende systemen werden voorgesteld, en tot overbrenging van de beweegkracht werden waterdruk, saamgeperste lucht, electriciteit en drijfriemen aangeraden. Na verschillende proefnemingen bleek waterdruk het meest practisch te zijn. Het water toch, dat uit de motoren komt, kan voor allerlei doeleinden worden aangewend. Het project van Escher, Wyhs & Co. te Zurich werd bekroond.

Volgens dit project wordt de beweegkracht verkregen door 20 turbines, waarbij een stuw gebouwd is, terwijl de aanvoer van water door sluizen geregeld kan worden.

Vooreerst worden slechts 4 turbines gemaakt, die een doorsnede hebben van 4.50 M. en 26 omdraaiingen per minuut maken.

Kabel-tramwegen. In een vergadering van vertegenwoordigers der tramweg-besturen te Chicago werd gewezen op het voordeel van het vervoer met behulp van kabels. Men kan hiermede eerder voorzien in een plotseling opkomend groot vervoer, dan met paarden. Te Chicago worden 180 wagens bewogen door kabels en driemaal zooveel door paarden. In het laatste geval kost de wagen het dubbele van de exploitatie met kabels.

Waterverzorging van New-York. De waterverzorging van New-York, wier geschiedenis toont hoe snel het verbruik door de stad is toegenomen, zoodat eerlang ook de groote leiding van de rivier Croton niet meer toereikend zal zijn, moet nu verder verbeterd worden. Voor dit doel is eene commissie benoemd, die de aangeboden ontwerpen moet onderzoeken. Onder dezen is er een, dat de rivier Croton bij de Kwakerbrug, ongeveer 4½ mijl boven den tegenwoordigen Crotondam, door een dalversperring wil opstuwen en het water van het geheele gebied (364 vierkante mijlen) wil verzamelen. De dalversperring verkrijgt ongeveer 192½ voet hoogte boven den grondmuur, die op de diepste plek 69 voet diep wordt. De breedte der basis wordt 200', der kruin 22', de lengte der kruin 1350'. Deze vergaarkom zal 32000 millioen *gallons* water kunnen bevatten (1 gallon ongeveer 0.4 liter), die voldoende zouden zijn voor 160 dagen ad 200 millioen gallons verbruik. De kosten zouden 5 millioen dollars bedragen.

De overstroomingen van den Ohio en den Mississippi hebben de vraag weder doen rijzen, wat geschieden kan tot voorkoming daarvan. De een is voor den aanleg van een stelsel opvangbekkens of groote vergaarkommen der voornaamste zijrivieren van den Ohio, om de teruggehouden waterhoeveelheden over de overige tijden van het jaar te verdeelen. Wil dit stelsel echter doeltreffend zijn, dan moet de verzamelingsoppervlakte zeer aanzienlijk wezen, zelfs b. v. die van het meer Erie.

In die stroomgebieden zijn evenwel slechts weinig meren, en dan nog kleine. De zijrivieren, zooals de Alleghany, Monongohela, Cumberland en Tennessee, hebben groote stroomgebieden, die slechts bergland omvatten, en voeren haar water snel naar de vlakte van den Ohio af, waar het slechts zeer langzaam verder stroomt. Voor zekere plekken moge de beveiliging door hoogwaterdammen voldoende zijn, maar om machtige rivieren tegen te houden zijn zij niet toereikend.

Een ander meent, dat het beter is, inplaats van groote vergaarkommen, die even gevaarlijk als kostbaar zijn, een stelsel van terughoudende werken aan te leggen op alle kleine rivieren. Overal, waar een leiding of pijp van vier Engelsche duim het water afvoert, zal men een dam bouwen om het overschot terug te houden. Zulke kleine dammen, die voor 5 tot 10 dollars gemaakt kunnen worden, zou men bij honderdduizenden kunnen aanleggen.

Beweegbare stuwen in bergstroomen. In de *Wochenschrift des Oesterr. Ingen.- und Archit.-Vereins*, 1884, n°. 24, vindt men een opstel van den ingenieur Friedrich, uit Brünn, met schetsen, waarin hij aantoont, hoe voor kleine rivieren bij sterken afvoer van gruis en slib, eenvoudige houten stuwen kunnen beantwoorden aan den eisch, een bepaalde toe te laten opstuwing bij laag water te verkrijgen en deze bij hoog water niet te overschrijden. Er is vooral gelet op snel, veilig, goedkoop nederleggen van den stuw met geringen arbeid (door één man) uit éénen oever, en gemakkelijk opheffen, zoo mede op het voorkomen van ongeoorloofde verandering der stuwstelling.

Wegen in Zwitserland. In Zwitserland is de aanleg en het onderhoud der wegen de taak der kantons; voor gewichtige militaire wegen geeft de Bond geldelijke ondersteuning. Zwitserland bezit 13353 K.M. hoofdwegen.

Lengte der wegen in K.M.

op 1 K.M². oppervlakte		op 1000 inwoners.	
Baden	0.59	6.3	
Frankrijk	0.58	8.4	
België	0.83	4.9	
Oostenrijk	0.18	1.8	
Zweden	0.13	13.2	
Zwitserland	0.32	5.0	
In Appenzell Ausserhoden:			
Klasse der wegen	I.	II.	III.
Gezam. lengte in K.M.	38	53	75
Grootste klimming	7%	9%	11%
Breedte der rijbaan in M.	6.0—7.2	4.8—6.0	4.2—4.8
Aanlegkost. per K.M.	22000 fr.	30000 fr.	16000 fr.
Jaarl. onderhoud.	1270 „	950 „	470 „
Goedkooper zijn de wegen in Bazel-land:			
Aanlegkosten gemiddeld		12000 fr.	per K.M.
Onderhoudskosten jaarlijks.		300 „	„ „
„ „ in Lucern		335 „	„ „
Aanlegkosten in Tessin		35400 „	„ „

bij 5—7 M. breedte en tot 14 % stijging.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-Gravenhage. Bij koninklijk besluit van 4 Mei 1883 zijn algemeene regelen vastgesteld omtrent den bouw en de inrichting van schoollokalen, en werd 1 Januari 1886 als uiterste termijn gesteld, binnen welken de lokalen voor openbaar lager of middelbaar onderwijs, die bij 't in werking treden der wet van 1878 bestonden, met de meesten dier eischen in overeenstemming moeten zijn gebracht. Tot deze eischen behooren die omtrent de kleur van wanden en schoolborden, de houtbekleeding van vloer of wand en de inrichting van portalen en privaten. Dezelfde termijn werd gesteld voor de in 1878 bestaande scholen van bijzonder middelbaar of gesubsidieerd bijzonder lager onderwijs, wat het aanbrengen van voldoende middelen tot verwarming en luchtverversching aangaat, en voor alle scholen zonder onderscheid om in één vertrek slechts een bepaald getal leerlingen toe te laten.

Deze termijn is thans, bij koninklijk besluit, voor al die gevallen tot 1 Januari 1890 en alzoo met vier jaren verlengd. Dit wekt bevreemding. Zijn de eischen overdreven, dan moeten zij gewijzigd worden, maar het gaat niet aan de bepaling te maken, dat de schoollokalen eerst ruim elf jaren na de aanneming der wet aan de daarbij gestelde voorwaarden moeten voldoen.

— Bij de aanbesteding van de overkapping, de sporen en perrons voor het middendeel van het Centraalstation te Amsterdam, aan het Departement van Waterstaat gehouden, was de laagste inschrijving van de Nederlandsche Stoomboot-maatschappij te Fijenoord voor *f* 642,500. Deze uitslag werd door de vele aannemers en industrieelen, die bij de opening der biljetten tegenwoordig waren, luide toegejuicht, en terecht moet het op prijs gesteld worden, dat dit belangrijke werk in Nederland vervaardigd wordt. De drukkende tijdsomstandigheden oefenen een nadeeligen invloed uit op de industrie en groot is het getal werklieden, die nu reeds zonder werk zijn. Door velen wordt het raadzaam geoordeeld, de concurrentie van het buitenland voor werken van den Staat uit te sluiten of althans te beperken, maar het blijft een moeilijk vraagstuk daaromtrent te beslissen.

Amsterdam. Bij den Gemeenteraad is een voorstel van B. en W. ingekomen, om een terrein van ruim 19500 M². oppervlakte voor *f* 7.20 per centiare aan te koopen. Deze grondvlakte, grenzende aan het terrein van het tegenwoordige Buitengasthuis, is voor den bouw van een nieuw gasthuis goed gelegen, en mocht zij daarvoor niet worden gebruikt, dan bestaat de mogelijkheid haar, zonder financieel nadeel voor de gemeente, weder van de hand te zetten.

Rotterdam. Toen de Directeur onzer Gemeentewerken in de laatstgehouden vergadering van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs de verschillende groote werken besprak, die hierterstede zijn uitgevoerd of ontworpen (zie bladz. 316), werd ook gewag gemaakt van het plan tot verbetering der verbinding van het buitenwater met de Zuidhollandsche vaarten, waarbij eene uitzetting der grenzen van de gemeente gevorderd wordt. De ondervinding leert, dat daaraan groote moeilijkheden verbonden zijn en dat de kleinere gemeenten, die gevaar loopen een deel van haar grondgebied te verliezen, alle middelen in het werk stellen om dit te voorkomen. Evenals Nieuweramstel weinig lust gevoelde om deel van de hoofdstad te maken, schijnt Delftshaven het voornemen te hebben zich tegen het annexatieplan van Rotterdam te verzetten. De Kamer van Koophandel en Fabrieken te Delftshaven heeft in hare zitting, deze week gehouden, voorlezing

gedaan van de missive aan het Gemeentebestuur aldaar, waarbij aan B. en W. wordt in overweging gegeven het daarheen te leiden, dat ook zij worden gehoord en hun gelegenheid wordt gegeven hunne zienswijze te doen kennen, alvorens door Gedeputeerde Staten de voorwaarden worden opgemaakt en officieel aan de betrokken gemeenteraden verzonden. Volgens de Kamer zou het plan van den Directeur der Gemeentewerken, dat als basis schijnt te moeten dienen, toestanden in 't leven roepen, voor Rotterdam uiterst gunstig, maar voor Delftshaven hoogst nadeelig.

In antwoord op dien brief heeft het Gemeentebestuur medegedeeld, dat het aangegeven plan van den Directeur der Gemeentewerken ook hun aandacht niet is ontgaan, en zij den gemeente-architect hadden opgedragen een uitgebreider plan te ontwerpen. De architect werd van die taak ontheven, toen de heer G. M. Kam zijne bekende brochure in het licht gaf, en een exemplaar daarvan is bij de verdere stukken aan Gedeputeerde Staten gezonden.

UTRECHT. Wij leven in een tijd van vereenigingen; naast die van margarineboterfabrikanten is er een nieuwe tot bescherming van den handel in natuurboter opgestaan, en de statuten der laatstgenoemde hebben een punt van bespreking uitgemaakt op de vergadering, die de margarinemannen deze week hierterstede hebben gehouden. Op die samenkomst werd de werking van het handelstractaat met Frankrijk behandeld en ten aanzien van de restitutie van den accijns op het zout medegedeeld, dat de kunstboterfabrikanten recht hebben op teruggave van accijns der uitgevoerde kunstboter, omdat de wet alleen de binnenlandsche consumtie belast.

Men zal thans trachten een geschikt belasting-ambtenaar te vinden, die tegen behoorlijke belooning een voorstel zou kunnen ontwerpen tot regeling der zaak dezer restitutie, dat dan door de Vereeniging aan de Regeering zal worden aangeboden.

Het denkbeeld om van Regeeringswege een commissie te benoemen tot onderzoek van de kunstboter, ter vermijding van scheeve voorstellingen, vond geen bijval.

ZWOLLE. Volgens het algemeen verslag van den Raad van Administratie aan de aandeelhouders in de Maatschappij ter bevordering van Landaanwinning op de vlakte van het Zwolsche Diep, dienstjaar 1883/84, werd sedert 1855 door de heeren Langeveld c. s. uit Holland de biespoting begonnen en voortgezet met afwisselend gevolg tegen stormen, hooge waterstanden en ijsbezettingen. Met volharding evenwel is men erin geslaagd een biesveld te verkrijgen, dat nu aan de Maatschappij is overgedragen en eene uitgestrektheid van p.m. 100 hektare beslaat.

Alle bezittingen der Maatschappij zijn dit jaar door een landmeter opgemeten, in kaart gebracht en in perceelen gelegd. Deze beslaan eene oppervlakte van 140 hektare, wel te verstaan, wat door de Maatschappij in eigen beheer is, want de gemeente Genemuiden heeft nog ruim 60 hektare in huur. De biezen worden om de twee jaren verkocht; de twijgwaarden ieder jaar. De biesverpachting bracht dit jaar op *f* 14,725.50; de twijgwaarden *f* 518.10; de verhuurde velden *f* 1398.25; andere verkochte producten *f* 2499.25. De aandeelen zijn groot *f* 500 en ten getale van 700. De Maatschappij keert dit jaar *f* 21.16 of ruim 4% dividend uit.

GOUDA. Op de gemeentelijke begrooting voor 1885, door B. en W. opgemaakt, komt een post van *f* 8000 voor als bijdrage voor de restauratie van den zijgevel van het Raadhuis. Dezen post vindt men ook op de begrooting van 1884 en hij is opnieuw uitgetrokken, daar de onderhandelingen met het Rijk over bedoelde restauratie nog niet tot een goed resultaat hebben geleid.

DORDRECHT. Op de bij den Gemeenteraad ingekomen voordracht ter vervulling van de betrekking van adjunct-directeur van de gasfabriek en hoogdrukwaterleiding zijn geplaatst: 1°. de heer G. J. Wolters, adjunct-directeur van de gasfabriek te Zwolle; 2°. de heer J. J. Prins, directeur van de gasfabriek te Lochem.

BENOEMINGEN.

De heer A. E. Rahusen, civiel-ingenieur, is door den Minister van Binnenlandsche Zaken benoemd tot adsistent voor de waterbouwkunde aan de Polytechnische School te Delft.

De Gemeenteraad te Zevenbergen benoemde in zijne zitting van 9 dezer den heer A. van Meer, aannemer aldaar, tot architect der gemeente.

VERVOLG DER BERICHTEN.

Aflevering 8 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

Een nieuw reddingsvlot (met fig.). — Hooge venen. — De industrie der teerkleurstoffen (slot). — Een electrische schel (met fig.). — De hoogste bergspoorweg (slot) (met fig.). — De photographie (met fig.). — Iets over de Javaansche vogelspin. — Bergbestijgingen in de Andes (met fig.). — Motoren voor kleine beweegkrachten (vervolg) (met fig.). — Twee caricaturen (met fig.). — Ebbe en vloed (met fig.). — Korte berichten. Gelijktijdig telefoneeren en telegrafeeren op één draad. Het gewicht van druppels. Telegraafkramp. — Correspondentie.

CORRESPONDENTIE.

Aan B. te G. De inhoud van uw schrijven heeft ons bevreemd; wij zullen opnieuw trachten de zaak duidelijk uit elkander te zetten en verzoeken daartoe een paar dagen uitstel.

Aan B. te Z. Aan uw verzoek zal weldra worden voldaan.

ADVERTENTIEN.

Fabrieks-Opzichter.

GEVRAAGD om tot **Opzichter** in eene fabriek te worden opgeleid, iemand bekend met **timmeren** en het **bouwkundig vak.**

Zij, die iets van **administratie** kennen en eene goede hand schrijven, zullen de voorkeur genieten.

Reflektanten gelieven zich met uitvoerige inlichtingen omtrent hun persoon te adresseeren onder N°. 23 aan het bureau van *De Opmerker* te *Arnhem*.

H. C. A. THIEME, Boekhandelaar te *Nijmegen*, biedt **TE KOOP** aan, voor den meestbiedende:

1 **TIJDSCHRIFT (verhandelingen en uittreksels) van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs**, jaarg. 1851—1882, alles gebonden in 45 half marocco banden.

1 **REGISTERS** 1847—1869, ook gebonden in half marocco banden.

1 Ex. **van alle bestekken van den aanleg der Staatsspoorwegen** tot 1883. 5 dln. **typen Staatsspoorwegen.**

Heeren Architecten.

PARKETVLOEREN VAN HOUT van **A. BEMBE Keulen**

(*Mergenthaim, Mainz*) opgericht in 1780.

Deze fabriek levert in de beste soorten, kant en klaar gelegt, de vloeren naar het bestaande Musterbook of naar te geven teekening; ook **Parket op Asphalt.** Vele vloeren zijn reeds tot tevredenheid der bestellers, in Nederland geleverd.

Bekroond met de **eerste prijzen** op de Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883. Musters en prijzen worden gaarne verstrekt door den vertegenwoordiger voor Nederland:

FRANZ DYCKERHOFF,
Emmerik aan den Rijn.

„Solid Relief."
Behangsel en Randen
in buitengewoon zwaar relief,
verkrijgbaar bij
J. WIJDOOGEN Jz.;
10. Leliegracht,
AMSTERDAM.

NB. Het **„Solid Relief"** overtreft de »Lincrusta Walton" nog in stoutheid van teekening en verheveuheid.

De Ondergeteekende, Civiel en Werktuigkundig Ingenieur te *Rotterdam*, Zuidblaak 26, maakt bekend, dat hij de **agentuur** voor *Nederland* van de firma *W. H. ALLEN & C°.*, **fabrikanten van Centrifugaalpompen** en **Pompmachines** te *Londen*, met goedvinden van laatstgenoemden, heeft **OVERGEDRAGEN** aan den Heer C. BOK Rzn. te *'s-Gravenhage*; terwijl hij zich bij voortduring blijft belasten met het **ontwerpen en uitvoeren van Stoomgemalen.**

H. P. N. HALBERTSMA.

Rotterdam, 1 September 1884.

Onder referte aan bovenstaande kennisgeving, bevolt de Ondergeteekende zich aan voor de **levering** van **Centrifugaalpompen, Pompmachines** voor **Polderbemaling, Directwerkende Pompmachines** voor **Circulatiewater** voor **Oppervlak-Condensors, Directwerkende Ventilators** voor **Stoomschepen, Snelwerkende Machines** voor het drijven van **Dynamo-Electrische Machines, Hydraulische Kaapstanders** en **Hydraulische Stoom-Aanzet-Machines.**

's-Hage, 1 Sept. 1884. C. BOK Rzn.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van de Spoorwegmaatschappij Almelo-Salzbergen.)

Op **Dinsdag den 23ste September 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 407.

Het maken van een Gebouw ten dienste der Postertjen op het station Oldenzaal.

De besteding geschiedt volgens § 26 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 6den September 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur F. SASSEN te *Nijmegen* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 18den September 1884 ten 11.30 des voormiddags.

Utrecht, den 9den September 1884.

AANBESTEDING.

Op **Dinsdag den 23ste September 1884** zal door de Heeren WOLFF en Co. te *Wageningen* worden **aanbesteed:**

Het maken van acht Dwarskribben onder de gemeenten Rhenen en Lienden aan den rechteren linkeroever der Rivier de Neder-Rijn tusschen de kilometerraaien 53 en 55.

Bestekken zijn verkrijgbaar tegen betaling van 50 cents aan het Bureau van de »Wageningsche Courant" te *Wageningen*, terwijl nadere inlichtingen verstrekt worden door den Heer H. BOEREE te *Wageningen*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat.)

Op **Dinsdag den 23ste September 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 409.

Het uitbreiden der waterleiding op het station Nijmegen.

De besteding geschiedt volgens § 52 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 10den September 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur F. SASSEN te *Nijmegen* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 16den September 1884 ten 12.15 des namiddags.

Utrecht, den 9den September 1884.

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.

LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk**, enz. enz.
Musters op aanvrage verkrijgbaar.

G. J. VINCENT & Co.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.

Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de
ZILVEREN MEDAILLE.

Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.

Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Kotels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatsteen, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Grávures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.
Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Co.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

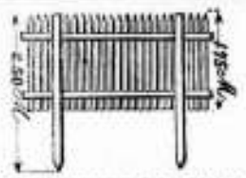

KYANISEERFABRIEK
VAN
J. & D. VAN DER POT
ROTTERDAM.
Voor **Rasterwerk**, zoowel bezaagd als rustiek, **Binten, Vloerdelen, gehoekte getimmerten** enz.
Volkomen behoedmiddel tegen **ratten** en **Champignon**,
terwijl de vloeren ook veel minder afslijten.
Alles wordt op verlangen volgens teekening gereed gemaakt met bijlevering van hout.

Commissionairs in
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT.

Eenige handelaren in de
Prima PORTLAND-CEMENT,
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in **wichtheudende vaten** van 180 Kilo en **in zakken** van 70 Kilo, **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op **de zeef van 900 mazen** p. c.M², **hoogstens 4% achter.**

HARD- en ZANDSTEEN en
NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA.

Chemisch bereide Verf,
OLIEBIJTSELS en VERNISSEN
uit de fabriek van den Heer
F. A. Q. VAN GELDER,
te *Rijswijk* bij *'s Hage.*

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

TERRA-COTTA-FABRIEK
gevestigd te ZEIST (sedert 1835),
BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.
Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde
bij het Paleis voor Volksvlijt.

Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel-** en **Profielsteen,** Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir-** en **Mosaïktegels,** alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen elke concurrentie.

Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.

Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek van den heer E. K. OZINGA is in onze Magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.
GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bremer VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**

MARTIN & Co.,
Achteroosteinde, AMSTERDAM.

J. L. BACON & Cº.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Cº., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders.
DE LINT & Cº.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

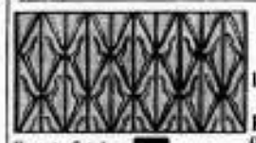

Lessages, IJzeren Daken, en Zijbekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.
Vraagt Catalog.
NEDERL. **VERZINKFABRIEK,**
Van der **Linden & Co.**
Dordrecht.
Galv. op LOON Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen
Amsterdam 1883,
Weenen, Londen, Parijs,
Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en **Metaal-Composities, Machinee-** en **Grofsmederij.** — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers,** gijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten,** etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS,
FABRIEK TE **AMSTERDAM** **Beltweg Nº. 3.**
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** **ZWITSERLAND.**

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem.*

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jzn.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STEENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën zijn het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat Nº. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, zal 15 cent per stuk en 25 cent per post.

(A. et A.)

STIJL.

In de laatste nommers van de *Deutsche Bauzeitung* komt een zeer lezenswaardig opstel voor van Hugo Stier, over de Duitsche Renaissance, in hare waarde voor de hedendaagsche toepassing. Het opstel is ook voor ons Nederlanders, die thans weer trachten de schilderachtige stijlvormen van het laatst der 16e en het begin der 17e eeuw toe te passen, niet zonder belang.

Het zij ons vergund, naar aanleiding ervan, eenige opmerkingen te maken.

De toepassing van de Duitsche Renaissance in de hedendaagsche kunst dagteekent van een jaar of veertien geleden. De Hollandsche Renaissance was ten onzent reeds een paar jaar vroeger toegepast geworden, en wel door den architect I. Gosschalk, die zich bij voorkeur 17e-eeuwsche voorbeelden ter navolging koos, en die dus met het volste recht de baanbreker van den oud-Hollandschen stijl genoemd mag worden.

De schoonste voortbrengselen der Duitsche Renaissance ontstonden in de 16e eeuw, toen in Duitschland en vooral in Zuidduitschland een groote mate van welvaart heerschte. In den aanvang der 17e eeuw was het echter met de welvaart in Duitschland gedaan, daar de dertigjarige oorlog het land geheel ten gronde richtte.

Opmerkenswaardig is het, dat juist in Nederland de bloei van den oud-Hollandschen stijl in de 17e eeuw, toen de toenemende rijkdom den bouwlust aanwakkerde, plaatsvond.

Ook de laatste jaren der 16e eeuw zagen tal van fraaie bouwwerken verrijzen.

Hoewel het dus voor de hand ligt, dat daar, waar de Duitscher bij voorkeur de vormen der 16e eeuw zal kiezen, die hem het schitterendst tijdperk van zijn land in herinnering brengen, de Hollanders hun 17e-eeuwschen stijl zullen navolgen, die hen een heugenis is aan het roemrijkst gedeelte van hun geschiedenis, ziet men tegenwoordig in den regel den 17e-eeuwschen stijl ten onzent slechts weinig toepassen, en wenden onze bouwmeesters zich voor hunne inspiraties het liefst tot den tijd van Keizer Karel V, hoewel de bouwwerken uit dien tijd slechts van geringen omvang en klein in aantal zijn.

De voorliefde voor die periode bij onze architecten wordt op verschillende wijze verklaard.

Een groot deel van het publiek, en zelfs ook tal van vakmannen, schromen niet te beweren, dat, daar de toongevers op kunstgebied tegenwoordig Katholieken zijn, deze natuurlijk liever de vormen kiezen van den tijd, toen de Moederkerk nog in luister op den troon zat, dan van later, toen het Calvinisme de katholieke Kerk geheel verdrongen had. Wij kunnen deze verklaring echter laten voor hetgeen zij is.

Er bestaat echter een andere verklaring, die met de geloofsquaestie gelukkig in geen verband staat. De herleving der Renaissance ten onzent valt namelijk samen met de toepassing der „redegevende" bouwkunsttheorie, zooals die door den vermaarden Franschen architect Viollet-le-Duc (iemand, die juist niet door groote godsdienstigheid uitmuntte) in tal van geschriften met veel scherpzinnigheid en talent is ontwikkeld.

Zijn beginselen steunen op de bouwwijzen der middeleeuwen, en de beschouwing der Renaissance lag volstrekt niet op zijn weg. Het „redegevende" systeem toch, dat in de middeleeuwsche bouwwerken overal aangetoond kan worden, werd door de Renaissance verworpen.

Het is dus alleszins begrijpelijk, dat alleen de eerste periode der Hollandsche Renaissance, die nog geheel beheerscht werd door de middeleeuwsche constructiewijze, in het kader van de „redegevende" architectuurtheorie past.

De fantastische en weelderige krullen, consoles, pinakels, pilasters en kolonnetten, die de 17e eeuw zoo gaarne toepaste, hebben volgens die kunstleer vol-

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dº., te Arnhem.

strekt geen reden van bestaan: vandaar dan ook dat zij zich nooit vormen van na 1550 tot voorbeeld kiest.

Het is onmiskenbaar, dat de gezonde theorie van Viollet-le-Duc de vaderlandsche bouwkunst een groote schrede verder gebracht heeft, en de strenge wijze, waarop de redegevende leerstellingen werden toegepast, een geneesmiddel was tegen de vele kwalen, waaraan de Nederlandsche architectuur sukkelde. Zoo ergens, dan gold ook hier de spreuk van de zachte chirurgijns.

Het geneesmiddel was kras, maar zijn werking bleef niet uit, en de patient nam al spoedig in beterschap toe. Gepleisterde gevels worden thans slechts bij hooge uitzondering gemaakt, beeldhouwwerk uit „het vat" durft bijna niemand meer tot versiering aanwenden, het eens zoo geliefde zinken ornement begint meer en meer te verdwijnen.

Doch daar de lijder niet altijd aan het medicineeren kan blijven, wordt het nu raadzaam, de dosis van het medicament gaandeweg te verminderen, en hem zachtjesaan meer aan zich zelf over te laten. Natuurlijk moet die vermindering zeer geleidelijk gaan, uit vrees, dat de lijder anders weer mocht instorten. Als men hem echter niet langzamerhand aan het geneesmiddel gaat ontwennen, zal hij er spoedig mede volgestopt zijn, en dat zou al even erg wezen, als de kwaal. Bespeurt men, dat de lijder, aan zich zelf overgelaten, weer in zijn oude gebreken vervalt, dan kan de geneesmeester opnieuw handelend optreden. Wij gelooven echter, dat na een zoo krachtige kuur, iets dergelijks niet te vreezen is.

Doch genoeg van onze beeldspraak.

De stijl van vóór 1550, hoewel hij vele goede en schoone elementen bevat, is niet onze nationale stijl. Dat men hem toegepast heeft, was nuttig, maar slechts in zooverre als het diende om de Nederlandsche architectuur voor te bereiden voor de toepassing der 17e-eeuwsche vormen. De stijl uit het begin der 17e eeuw, ziedaar onze nationale stijl. Er is schier geen stad in ons vaderland, die niet tal van gebouwen uit die glansperiode bezit. Haarlem, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Groningen, Zwolle, Delft, Deventer, Oudewater, Zutfen, Dordrecht, Middelburg, Amsterdam, Den Haag, Bolsward, Naarden en nog vele andere steden meer, bevatten talrijke monumenten uit dien tijd.

Hier is men niet in zijn keuze beperkt, zooals bij de periode vóór 1550 het geval is, maar men heeft een rijken overvloed om uit te kiezen. Rijke en eenvoudige gebouwen voor allerlei bestemming bieden een onuitputtelijken schat van de geestigste motieven.

En eerst als men weer begint, deze rijke mijn te ontginnen, zullen onze steden dat schilderachtige herkrijgen, dat de vreemdelingen zoo waardeeren, en dat hen trekt naar plaatsjes, die voor ons Nederlanders slechts *villes mortes* zijn.

SPECTATOR.

(A. et A.) ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 17 September 1884.

Na lezing der notulen doet de Secretaris mededeeling der ingekomen stukken.

De heer E. Cuypers stelt hierop ter bezichtiging de plaatwerken: *Ewerbeck & Neumeister, Die Renaissance in Belgien und Holland*, en *Denkmäler deutscher Renaissance von Fritz*, die met belangstelling bezichtigd werden.

De heer Strengers deelt nu een door schetsen geïllustreerd verslag mede van een bezoek, door hem aan IJmuiden gebracht, ter bezichtiging van de veelbesproken herstellingswerken aan de zuidelijke bovenvloeddeur van de Noordzeesluizen.

Nadat de heer Heinen, decorateur, tot lid is voorgesteld, wordt de vergadering gesloten.

VEREENIGING VOOR GEZONDHEIDS-TECHNIEK.

De Vereeniging voor Gezondheidstechniek hield de vorige week eene vergadering te Frankfort a/M. onder voorzitterschap van den heer Euler, directeur van het bekende ijzerwerk *Kaiserslautern*, waar hoofdzakelijk centrale verwarmingstoestellen en ventilatie-inrichtingen gemaakt worden. De bijeenkomst was niet talrijk, maar onder de aanwezigen was de ingenieur Friedrich Siemens uit Dresden, die een voordracht hield en daarbij een nieuw gezichtspunt opende met betrekking tot toepassingen op verbranding. De uitstralende warmte bij regeneratief-ovens en bijovens, door verwarmde lucht verhit, werd besproken en duidelijk aangetoond, dat voorwerpen, die verwarmd moeten worden, niet aan den directen invloed van de vlam behoeven blootgesteld te worden. Door het gebruik der uitstralende warmte van de vlam verkrijgt men niet alleen eene merkwaardige besparing aan brandstof, maar de voorwerpen, die, gelijk nu, zooveel van de vlam hebben te lijden, worden tevens voor vernietiging gevrijwaard. Voornamelijk wijdde spreker zijne aandacht aan de stoomketels, die in de toekomst niet meer aan den invloed van de vlam behoeven blootgesteld te worden. Zijne voordracht bewoog zich zuiver op het gebied van den „gezondheids-ingenieur"; hij toonde aan, dat door zijn proces geene rookwolken meer in de atmosfeer behoeven te ontwijken en dat de arbeiders in eene veel gezonder lucht kunnen werken. Hij vond warme belangstelling bij zijne hoorders, die hem bij het eindigen der hoogst belangrijke lezing levendig toejuichten.

Na hem sprak een ingenieur over de Frankforter rioolwerken, en de ingenieur Stumpf, uit Berlijn, lichtte de volgende stellingen toe:

1°. De lucht, benoodigd voor ventilatie, moet niet beneden van de straat, maar hoog boven het dak worden genomen.

2°. Deze lucht moet nog mechanisch worden gezuiverd.

3°. De verwarmingskamers en kanalen moeten van volkomen dicht materiaal worden vervaardigd.

4°. De snelheid van de warme lucht in de kanalen moet kunnen worden geregeld.

Deze stellingen gaven tot eene uitgebreide gedachtenwisseling aanleiding, waaraan de ingenieurs Käuffer, Euler en anderen deelnamen, die voornamelijk aantoonden, dat de eerste stelling niet mocht worden aangenomen, omdat de lucht boven de daken niet zuiver is. — De vergadering besloot daarop de zaak commissoriaal te maken.

De heer Euler hield eene lezing over het uitschrijven van prijsvragen op het gebied van centrale verwarming en ventilatie. Hij toonde aan, dat eene algemeene oproeping van mededingers ten eenemale verkeerd is, omdat het den architect onmogelijk is, alle ingekomen ontwerpen behoorlijk te onderzoeken, terwijl commissiën, die aan het hoofd eener onderneming staan, te weinig verstand van de zaak hebben en dan den laagsten inschrijver nemen, die dikwijls slecht werk levert en de prijzen bederft. Maar vooral, zeide hij, het moet uit zijn, dat de fabrieken of ingenieurs kosteloos de ontwerpen en begrootingen maken. Kostbare tijd en veel geld worden daaraan opgeofferd. Wanneer de aanvrager een beperkt aantal deskundigen uitnoodigde, die voor het ontwerp werden betaald, kon men van beter werk verzekerd zijn.

Hierop volgde eene uitgebreide discussie, waaraan deelnam de ingenieur Grell, uit Petersburg, die meende dat, zelfs dikwijls vóór dat de publieke uitschrijving geschiedt, de toekomstige uitvoerder bij den architect reeds bekend is, en meerdere aanvragen slechts voor den vorm worden gedaan; zoodat alle overigen onnut werk verrichten.

Ook de ingenieur Käuffer leverde belangrijke bijdragen uit zijne practijk. De Vergadering besloot de zaak door eene commissie te doen onderzoeken en in de volgende vergadering opnieuw ter tafel te brengen.

De heeren vereenigden zich aan een gezelligen disch en bezochten daarna het onderaardsche gedeelte van het Frankforter operagebouw, waarin de zeer uitgebreide ventilatie- en verwarmingstoestellen werden bezichtigd. Deze werden door den ingenieur Winter verklaard, die de aanwezigen uitnoodigde, ze den volgenden avond, wanneer zij in werking zouden zijn, nader te onderzoeken.

DE BEWERKING EN DE TOEPASSING VAN HET LINCRUSTA WALTON.

Aan het waardeerend artikel over het Lincrusta Walton zij het mij vergund nog een en ander toe te voegen. (Zie *Opmerker* 13 September j.l.)

Niet alleen in Engeland, Amerika en Duitschland wint het Lincrusta veld; ook in Nederland wordt het meer en meer gebruikt, sinds mijne firma daarvan gedurende reeds bijna drie jaar uitsluitend de agentuur voor Nederland en zijne koloniën bezit, waardoor het haar mogelijk is, het Lincrusta tegen fabrieksprijs te leveren.

Zoo heeft zij daarvan de levering aan de Hollandsche IJzeren-Spoorwegmaatschappij, die het Lincrusta gebruikt voor wandbekleeding in de waggons der eerste klasse en in hare salon-wagens, terwijl verschillende particulieren in ons land daarmede reeds hunne kamers behangen hebben. Voor lambrizeeringen, friezen en kroonlijsten is het bijzonder bruikbaar, omdat het in stoutheid van relief en zuiverheid van omtrekken gesneden houtwerk evenaart, zoo niet overtreft. Ofschoon bestemd om op den vlakken muur aangebracht te worden, laat het zich ook zeer goed op betengelde wanden plakken, mits het grondwerk goed zij. In het Handelsmuseum te dezer stede is daarvan het sprekend bewijs geleverd. Om het Lincrusta voor vulling te gebruiken, is het zeker vrij hoog in prijs; voor lambrizeeringen daarentegen niet, daar het voor dat doel weinig kosten van decoratie vordert. Daarvoor wordt gebezigd een dik mengsel van bruine oker, gebrande terra di Sienna, olie en terpentijn; dit mengsel wordt met een stijven schuier op de lambrizeering aangebracht, en vervolgens met een wollen doek van de verheven ornementen afgewischt, die daardoor helder op den donkeren grond uitkomen. De lambrizeering krijgt zoodoende geheel het voorkomen van oud eikenhout. Vullingen en randen worden op de goedkoopste wijze versierd, door ze met zilver, bladkoper of Pavitt's „ducat gold" te beleggen, en dit te overschilderen met doorschijnende verf, die, evenals bij de lambrizeeringen is vermeld, van de verheven deelen wordt weggewischt. Vervolgens worden hier en daar nog verschillende transparant kleuren aangebracht, en verkrijgt 't Lincrusta geheel het voorkomen van Barbotine-goudleder. Het effect door deze wijze van bewerking verkregen, munt uit boven de uitvoerigste decoratie in goud en kleuren.

Binnenkort zal de Lincrusta-Walton-Company eenige dessins in den handel brengen, die langs mechanischen weg gedecoreerd zijn, waardoor de toepassing van dit degelijke materiaal nog meer bevorderd zal worden.

Ofschoon de verkoop van Lincrusta verdrievoudigd is en het meerendeel van de talrijke tegenstanders, en van het nog grooter aantal onverschilligen omtrent Lincrusta, bekeerd zijn tot voorstanders, of althans tot de waardeering van zijne voortreffelijke eigenschappen, wordt het nog slechts gedeeltelijk toegepast, niettegenstaande het voor zooveel doeleinden geschikt is.

Moulures, gedeeltelijk van Lincrusta, gedeeltelijk van hout, paneelen en vooral de smallere randen in friezen zijn uitmuntende versierselen van houten betimmeringen en meubelmakerswerk, vuurschermen, handschoen- en werkdoozen, schilderijlijsten, houten schoorsteenmantels en andere voorwerpen, te talrijk om op te noemen. J. HOPMAN firma J. WIJDOOGEN Jz.

Amsterdam, 15 September 1884.

KERKBOUW TE KATWIJK-AAN-ZEE.

Toen de Redactie van dit blad kennisnam van de haar toegezonden en in dit nommer geplaatste advertentie betrekkelijk de prijsvraag van eene kerk voor de Hervormde gemeente te Katwijk-aan-Zee, heeft zij zich terstond om nadere inlichtingen gewend tot den president-kerkvoogd, den heer L. van der Plas, naar wien belanghebbenden blijkens de oproeping verwezen werden.

De Redactie verzocht nadere opgaven omtrent de schaal der teekeningen, de wijze van beoordeeling enz., voorzooverre deze niet waren opgenomen in het programma en bood aan, laatstgenoemd stuk op te nemen, als haar een exemplaar werd toegezonden. Het antwoord op dit schrijven is van den volgenden inhoud:

„Mijnheer, in antwoord op Uwen brief is dienende, dat wat een program betreft, men zich bepaalt tot de geplaatste advertentie; de schaal is aan de vrije keus van gegadigden overgelaten. Een Jury van twee of drie deskundigen zal later worden benoemd.

Katwijk-aan-Zee, 18 Sept. 1884. Uw dienaar L. VAN DER PLAS Bz."

Ten vervolge op dit schrijven ontvingen wij den onderstaanden brief:

„*Weledele Heer*,

Gebruikmakende van uw aanbod van kostelooze opname, zijn wij zoo vrij ter aanvulling der reeds verzonden briefkaart nog een en ander, den bouw betreffende, mede te deelen.

Verlangd wordt een kerk met toren, zonder gaanderijen, die 1500 zitplaatsen kan bevatten, doch tevens de gelegenheid, dat in het vervolg, zoo noodig, gaanderijen kunnen worden aangebracht, als bijlokalen, catechisatie- en kerkeraadskamer. Het terrein is vlak, zandgrond, in afmeting 49 bij 34 meter, de schaal voor de teekening 1 à 200 M. Een Jury van deskundigen zal later worden benoemd.

Katwijk-aan-Zee, 18 Sept. 1884. Hoogachtend Uedel Dienstw. Dienaar L. VAN DER PLAS Bz."

Wij hebben gemeend, het bovenstaande ter kennis van de bouwkundigen te moeten brengen.

BOUWKUNST IN JAPAN.

Omtrent dit onderwerp, dat reeds in een vorigen jaargang werd behandeld, kunnen wij nog het volgende berichten, dat door iemand, die jarenlang in Japan doorbracht, verhaald wordt.

Het schoonste en voornaamste bouwwerk van geheel Japan is het paleis van den keizer te Jeddo. Het is als 't ware een stad op zich zelf, door wallen en grachten omgeven, en die slechts langs ophaalbruggen te bereiken is. Het geheel heeft een omvang van zes kilometer en bevat behalve de woning van den keizer, ook die van den kroonprins. De overige gebouwen worden door grootwaardigheidbekleeders, hooggeplaatste personen en familieleden des keizers bewoond.

Het eigenlijke paleis van den keizer is op een heuvel gebouwd, en hoewel het slechts één verdieping heeft, domineert het dus toch alle omliggende gebouwen. Het bestaat uit verschillende afgezonderde gedeelten, waarvan de daken met gouden draken versierd zijn. De voornaamste zaal van het paleis is de *Sen-sio-siki*, of de zaal der honderd matten, zóó genoemd naar de matten, die den vloer bedekken. Deze zaal is 200 M. lang en 100 M. breed en de zuilen, die het dak schragen, zijn van de kostbaarste houtsoorten vervaardigd. Meubelen worden in deze zaal niet aangetroffen. De *Sen-sio-siki* dient voor verzamelplaats van de prinsen, de hofbeambten en burgerlijke en militaire autoriteiten bij gelegenheid van audientiën. De keizer verleent dan gehoor in een daaraangrenzend vertrek.

Het paleis des keizers wordt door een zeer hoogen toren bekroond, die het symbool is van de hoogste macht. Niemand mag een dergelijken toren op zijn huis doen plaatsen.

Na het keizerlijk paleis is ongetwijfeld dat van Onnai het fraaiste, niet alleen wegens de prachtige tuinen die het omringen, maar ook om de grootschheid en rijkdom, waarmede het ontworpen is.

Het paleis bestaat uit vier afzonderlijke gebouwen, die rondom een vierkante binnenplaats liggen. Voor den hoofdgevel ligt een monumentale trap, die in Japan zijn wedergade niet vindt en tot het schoonste behoort, wat de Japansche kunst heeft voortgebracht.

De Japansche woonhuizen hebben slechts twee verdiepingen. De verdieping gelijkstraats dient voor winkel of werkplaats, en om het uitgestalde tegen de brandende zonnestralen te beschutten, is steeds een groot zonnescherm aangebracht. Particuliere woningen liggen nooit onmiddellijk aan de straat, maar worden door een ruimen, afgesloten voortuin daarvan gescheiden.

Eigenaardig is het, dat, hoewel de woningen der meer bemiddelden rijker zijn ingericht dan die van den kleinen burgerstand, zij zich, wat het uitwendige betreft, slechts daarvan onderscheiden door het in den gevel aangebracht familiewapen.

De Japansche gebouwen worden in het algemeen slechts van hout geconstrueerd en met kalkmortel bepleisterd, zoodat zij het aanzicht hebben van gebouwen in vakwerk. De daken hebben in den regel een groot overstek. De vensters zijn voorzien van jalousieën, die opgetrokken en neergelaten kunnen worden. Glas wordt in Japan nog bijna niet in de vensters aangebracht; inplaats daarvan gebruikt men papier. Begint het dus te regenen, dan is men verplicht de jalousieën neer te laten, daar anders het papier spoedig scheurt. Bij wind gebeurt het dikwerf, dat al de papieren ruiten plotseling uitgerukt worden.

De woningen bestaan uit één vertrek, door kraamschutten van papier in zóóveel vertrekken afgedeeld als wenschelijk wordt geacht. Ook de zolderingen zijn met papier beplakt, en steeds is het papier rijk in den stijl des lands beschilderd. Schoorsteenen kent men niet, en als het somtijds noodig is, dat de woning verwarmd wordt, plaatst men een koperen vaas, met gloeiende kolen gevuld, in een der vertrekken. De haard in de keuken heeft tot rook-afvoer slechts een gat in de zoldering.

De woningen zijn in twee afzonderlijke deelen gesplitst, waarvan één voor de mannen en één voor de vrouwen dient. Bij de aanzienlijken blijft die afscheiding zeer streng, bij de burgerklasse daarentegen wordt aan de vrouwen meer vrijheid gelaten.

Elk huis heeft een tuin, die met fraaie bloemen beplant is.

OCTROOI OP UITVINDINGEN.

De *Nederlandsche Industrieel*, die steeds voor het verleenen van octrooi op uitvindingen strijdt, deelt een tot den hoofdredacteur gericht schrijven mede, dat stof tot denken geeft. De brief is van den volgenden inhoud:

„Laat ik u in 't kort mededeelen voor welk een allerellendigst feit ik mij dezer dagen geplaatst zie, en dat eenvoudig omdat onze Wetgevende macht vermeent en goedvindt op een pseudo-stoïcijnsche wijze te mogen en te moeten volharden bij haar theorie van willekeur en onrecht jegens velen, dat de producten van Nederland's nijverheids- en vindingskrachten niet, gelijk de producten van pen of penseel of graveerstift, door de wet beschermd behooren te worden. Voorwaar echt Europeesch-Chineesch! Nu ik mij dan ook eenmaal voor het navolgende feit „door ontstentenis aan octrooi" geplaatst zie, zou het mij een ontzettend groot genoegen doen wanneer die hoogst verstandige mannen (voorstanders van het gemis van octrooi) mij het radicale middel aan de hand konden doen, waardoor ik mij uit dezen benarden of beter schadelijken toestand naar behooren schadeloos zou kunnen redden; die vraag wensch ik met mijn naam in het openbaar uit te spreken.

„Ziehier het feit. Tot de laatste werken van mijn vinding en uitvoering behooren: 1°. mijn „Sea Messenger", 2°. mijn „Sea Ear Trumpet", beiden toestellen, die na openbare en practische beproevingen mochten blijken nuttig en doeltreffend te zijn; en het gevolg daarvan was, dat mij vanwege een paar Hollandsche stoomvaartmaatschappijen enkele bestellingen op deze voorwerpen gedaan werden.

„Na rijp beraad heb ik echter gemeend, niet aan die alhoewel „vereerende" opdracht te moeten voldoen. En waarom? Omdat mij hetzelfde loon te wachten staat als, nu 6 jaren geleden, ondervonden met mijn zee-handmisthoorn. Wat toch baat het afleveren van enkele exemplaren, als ik daarna, als door roovers geplunderd, hetzelfde apparaat in menigvuldige gestalten wijd en zijd verspreid moet zien?

„Nochtans, na de weigering om deze opdracht te effectueeren moest ik er wel op bedacht wezen, andere kanalen tot afzet te vinden, te méér nog omdat voornoemde artikelen reeds door mij in voorraad gefabriceerd waren, een flauwe hoop koesterende, dat Nederland weldra weder in het bezit van een goede Octrooi-wet zou zijn gesteld.

„Werkelijk mocht ik een uitstekend kanaal tot afzet vinden in de enorme zaak van mr. Holmes's Live-Saving Equipements, te Londen.

„Na velerlei correspondentie over de voornoemde zaak kwam het zooverre, dat mr. Holmes de apparaten practisch zou onderzoeken, om na eigen bevinding van hun deugdelijkheid deze apparaten onder een Engelsch patent te gaan exploiteeren; doch in een uitvoerig schrijven van ZEd. onder dato 28 Augustus komt de eenvoudige (?) vraag voor den dag: „and where is the Patent of your land?" Het licht te begrijpen antwoord moest natuurlijk hierop gegeven worden; maar tengevolge daarvan is de afloop deze: dat de zaak thans in duigen ligt.

„Nu dan vraag ik aan onze heeren wetgevers: geeft mij en allen die met mij in hetzelfde geval verkeeren een voldoende en practische oplossing. Of is mijn eigendom van zoodanig allooi dat het geen bescherming verdient, wilt mij dan de bepaling in een of andere onzer wetten aanwijzen, die aan industrieelen eigendom, d. w. z. aan nieuwe vindingen van technischen en industrieelen aard, de bescherming weigert, welke zij aan literarische en artistieke scheppingen onder den grootschen naam van „auteursrecht" met alle denkbare waarborgen heeft toebedeeld. Ik meen op mijn gebied ook auteur te zijn en ook op auteursrecht aanspraak te hebben in zooverre het mijn eigendom geldt. Men heeft zooveel te zeggen over protectionisme, maar vergeet de bescherming te handhaven, zonder aanzien van personen of zaken, en heeft haar alleen over voor enkele bevoorrechten.

„Met dank voor uw bestendigen ijver voor het goed recht van den industrieelen eigendom, verblijve ik hoogachtend

Uw dw. dienaar
L. J. Lefèbre."

DE GEDEMPTE VOORBURGWAL.

Het onderstaand adres is aan het Dagelijksch Bestuur van Amsterdam verzonden:

Nu de demping van den N.Z. Voorburgwal hare voltooiing nadert, en aan de nieuwe straat weldra een nieuwe naam zal worden gegeven, veroorlooft zich de ondergeteekende de vrijheid Uwe Edelachtbare Vergadering te verzoeken, bij de bepaling van hare keuze, ook de benaming van Leonardus Mariusstraat, of eenvoudig Mariusstraat, welwillend in overweging te nemen.

Als Overste van het Beggijnhof woonde Marius in één der perceelen, die vroeger aan het water stonden, maar nu tengevolge der demping aan de nieuwe straat gelegen zijn. Ter viering van zijne nagedachtenis zal eerstdaags in één der in aanbouw zijnde huizen, uitkomende op den N.Z. Voorburgwal, een gevelsteen met het borstbeeld van Marius worden aangebracht.

Ik behoef U.E.A. niet in herinnering te brengen het getuigenis, door Mr. J. van Lennep, in de »Werken van Vondel" over Marius uitgesproken: hoe namelijk zijne geleerdheid, zijne ervarenheid in de oude talen, zijne talrijke geschriften, die van kennis en belezenheid getuigen, zijne groote mate van schranderheid en overredingskracht, hem eene eerste plaats onder zijne tijdgenooten deden verwerven. Ofschoon deze voortreffelijke hoedanigheden, op zich zelf beschouwd, hem reeds aanspraak zouden geven op de erkentelijkheid van het nageslacht, meen ik evenwel vooral te moeten wijzen op de vele maatschappelijke deugden, waardoor Marius zich onder zijne tijdgenooten heeft onderscheiden. Hoezeer levende in de eerste helft der 16e eeuw, derhalve in de moeilijke dagen der kerkelijke twisten en woelingen, wist Marius zich de hoogachting van allen te verwerven en was hij een vraagbaak voor Roomschen en Onroomschen.

Toen dan ook Mr. J. van Lennep, in het 5e deel der evengenoemde »Werken van Vondel", aan het portret van Marius de ereplaats schonk, deed hij dit, wijl Marius »geen minderen invloed dan Reaal of Hooft op Vondel als dichter, en op Vondel als mensch een grooten invloed gehad heeft."

Als een toonbeeld van belangloosheid en edelmoedigheid schonk Marius, zich zelven vergetende, zijn geld en goed aan de behoeftigen en weezen van Amsterdam, en stierf zelf arm; zoodat bij zijne »lyckstaetsi" de groote Vondel mocht zingen:

De tortel laet zich hooren:
Ick heb mijn gade aan Marius verloren.
De Maeght en 't weeskint krijt:
Wij zijn helaes! ons tweeden vader quijt.

Ik meen de grens der bescheidenheid niet te overschrijden zoo ik, de maatschappelijke deugden van Leonardus Marius in weinige regels samenvattende, slechts herhaal wat Van Lennep van hem getuigde:

»Groot was de achting, waarin de overledene wegens zijne »voorzichtigheid en geleerdheid, ook bij de Onroomschen ge»staan heeft, die hem, herhaaldelijk, in moeilijke gevallen kwa»men raadplegen; maar groot vooral de liefde, welke de armen »hem toedroegen uithoofde zijner milddadigheid. Hoe uitge»breid deze moet geweest zijn blijkt uit de omstandigheid, dat »naar de getuigenis der geschiedschrijvers, men, na zijn dood, »zelfs de noodige gelden niet vond tot zijne begrafenis. Geen »wonder dan ook dat hij algemeen betreurd werd, en er een »ongelooflijke toeloop van menschen op de been was, om hem »naar de Nieuwe-Zijds-Kapel te zien vervoeren; ja er werd zelfs »geld gegeven om een plaats op de daken en luifels te hebben."

Bij de overweging dat burgerdeugd zooveel erkenning vond bij het voorgeslacht, zal er, dunkt mij, in onze eeuw geen redelijk bezwaar tegen bestaan, om het karakter te huldigen van een man als Marius, en aan de nieuwe straat zijnen naam te verbinden, als eene herinnering aan hetgeen hij goeds voor Amstel's burgerij verricht heeft.

Edelachtbare Heeren!

Toen in het jaar 1644 Leonardus Marius, tengevolge der twisten, die in de hoofdstad waren ontstaan, naar 's-Gravenhage ter verantwoording werd geroepen, behoefde hij geen enkel woord tot eigen verontschuldiging in het midden te brengen. De hem toegeworpen handschoen werd opgenomen door den Magistraat van Amsterdam, die, met den Schout aan het hoofd, voor den edelen en vroedzamen burger in de bres sprong, voor hem het pleidooi voerde, hem verdedigde en in bescherming nam.

Geen beter middel om het voetspoor der Edel Groot Achtbare Heeren van Ao. 1644 te volgen dan het besluit, om aan den thans gedempten N.Z. Voorburgwal den naam te geven van »Leonardus-Mariusstraat."

't Welk doende,

B. H. Klonne,
Overste van het Beggijnhof.

Amsterdam, den 13^{den} September 1884.

VARIA.

Aanwending van den thermometer tot het meten van waterhoeveelheden bij kleine rivieren. De Fransche hoofdingenieur Ritter heeft aan de Regeering de talrijke toepassingen doen kennen, die hij gemaakt heeft van de wet der vermengingen, tot snelle benaderende bepaling van de verhoudingen der waterhoeveelheden bij kleine rivieren, door middel van den thermometer. Deze wet wordt uitgedrukt door de formule $\frac{M}{M'} = \frac{t - d}{d - t'}$, waarin M en M' de watermassa's, t en t' de temperaturen van twee rivieren, en d de temperatuur na hare vereeniging voorstellen. De warmtegraden moeten zooveel mogelijk gelijktijdig en zooveel het kan nabij de samenvloeiing waargenomen worden. Om een nauwkeurige uitkomst te verkrijgen, moeten de gemeten warmtegraden aanmerkelijk verschillen, maar in de waarnemings-profielen over het algemeen gelijkmatig zijn. De door Ritter gebezigde thermometers hebben kleine kwikbakjes en zijn verdeeld in vijfde deelen van graden Celsius. De verdeelingen zijn op beide zijden der buizen aangebracht, teneinde bij de aflezing parallactische fouten uit te sluiten. De verdeelstreepjes zijn ongeveer 1 millimeter uit elkander, zoodat nog tot $\frac{5°}{100}$ kan worden afgelezen, en daar persoonlijke waarnemingsfouten in denzelfden zin begaan worden, worden de verschillen t — d en d — t' tot op $\frac{2°}{100}$ á $\frac{3°}{100}$ juist. De nauwkeurigheid wordt verder des te grooter naarmate de warmtegraden der beide rivieren verschillen. Daar de formule slechts de temperatuursverschillen bevat, is geene corretie van het nulpunt des thermometers noodig.

Bij de waarneming roert Ritter den thermometer in het water en dompelt gelijktijdig een kleinen emmer van dik hout zonder metalen beslag in het water. Na een minuut haalt hij beiden tegelijk er uit, plaatst den thermometer in den emmer en leest af, zonder dat het kwikbakje met de lucht in aanraking komt. Ritter beschouwt den arbeid eerst dán als goed, wanneer verschillende op elkander volgende proefneningen juist hetzelfde getal geven.

Er worden tal van voorbeelden medegedeeld, die de practische waarde dezer werkwijze bevestigen. Zoo had Ritter in twee uren de meting van vijf zijrivieren der Lauch in den Elzas tot die van een enkele teruggebracht. Verder heeft hij de werkwijze toegepast

op de bepaling der betrekkelijke hoeveelheid water van droogleggingspijpen, vloeiingssloten, bronnen, enz.

Twee metingen worden nog aangevoerd, waarbij de waterhoeveelheid van één der rivieren bekend was, namelijk de meting van de Dhuys bij Ménilmontant en die van de Lauck bij Gebweiler; bij de eerste bleek de fout te zijn 2%, bij de laatste 6%.

Ritter heeft reeds in 1852 den thermometer voor hydrologische onderzoekingen aanbevolen. (*Ann. d. P. et Ch.*, 1884, p. 323—327.)

Een bestuurbare luchtbol. De dagbladen hebben reeds melding gemaakt van kapt. Renard's uitvinding. De bijzonderheden van zijn stelsel zijn niet bekend; de luchtbol of luchtsigaar behoort aan het Ministerie van Oorlog, dat de gewoonte heeft weinig openbaar te maken. Toch is het gemakkelijk in eenige regels aan te toonen, hoe Renard het vraagstuk heeft opgelost. Bij een gewicht van ongeveer 500 kilogram is het mogelijk, met een goed ingerichte electrische batterij voldoende electriciteit voort te brengen, om gedurende drie uren een zeer lichten motor van ten minste zes tot zeven paardekracht te doen werken. Met deze drijfkracht kan men een schroef doen draaien, zoodat zij aan een kleinen, zeer langwerpigen luchtbol een snelheid van acht tot negen meter in de seconde mededeelt.

Het gezamenlijk gewicht van dit toestel moet niet meer bedragen dan ongeveer 700 K.G., en kan aan den luchtbol nog een voldoende opstijgende kracht laten, die bovendien niet zeer groot behoeft te zijn. Een luchtbol van 800 tot 900 teerling-meter, van 26 M. lengte op 9 M. middellijn, is toereikende. Onder deze voorwaarden is het gemakkelijk, bij een zachte koelte vooruit te komen. Als de wind een snelheid van 5 M. heeft, gelijk het geval was bij de proef te Meudon, kan de luchtbol nog tegen den wind in een eigen snelheid van 3 tot 4 M. aannemen, wat reeds een vrij goede uitkomst geeft. De geheele moeilijkheid der oplossing berust, buiten de drijfkracht, op de vervaardiging van een zeer stijven bol, op de speling van het roer en op het handhaven van een bijna standvastig waterpas vlak voor het voertuig.

Het schijnt, dat de grootste moeilijkheden overwonnen zijn. Laat ons de uitkomsten van verdere proeven afwachten. De gebeurtenis is van groot gewicht (De Parville).

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

— Het oude raadhuis te Neurenberg wordt aanmerkelijk uitgebreid. Het ontwerp voor deze uitbreiding is van de hand van professor Essenwein, die getracht heeft, zijn bouwvormen in harmonie te brengen met de fraaie en welbewaarde Gothische gedeelten van het raadhuis, en tevens een niet te groot contrast in het leven te roepen met de Renaissance-vormen, waarin Holzhuber de beroemde façade optrok. Aan den smallen gevel van het nieuwe gedeelte is een „Chörlein", zooals men die oudtijds te Neurenberg veel vond, uitgebouwd. Een statige hoektoren, die rijk versierd wordt, is tevens geprojecteerd, en het lijdt geen twijfel, of ook deze zal uitstekend met de omgeving harmoniëeren. Het ontwerp wordt algemeen zeer geprezen.

— De toren van het in aanbouw zijnde stadhuis te Philadelphia zal, met het beeld van Penn, dat er bovenop geplaatst wordt, een hoogte hebben van 535 voet. Dat is nog hooger dan de Keulsche Dom, wiens torens 532 voet zijn.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

Amsterdam. De Hollandsche-IJzeren-Spoorwegmaatschappij heeft bij deurwaarders-exploot van 16 dezer aan de Nederlandsche Centraal-Spoorwegmaatschappij beteekend, dat zij het door haar gedaan voorstel tot overneming van de exploitatie van den Centraal-Spoorweg intrekt.

Nijmegen. De heeren Ph. Wolff en W. F. van Nieuwstad hebben het benoodigde kapitaal beschikbaar voor den aanleg van stoomtramwegen in deze gemeente en zich bereid verklaard het waarborgkapitaal, ad *f* 5000, in de gemeentekas te storten, zoodat met grond verwacht mag worden, dat men te Nijmegen weldra in het bezit van dit lang gewenschte vervoermiddel zijn zal. De tramlijnen zullen van het spoorwegstation over verschillende straten en singels naar Hees en Neerbosch, met een zijtak naar St.-Anna, loopen.

Delft. In de fabriek van Delftsch aardewerk van de heeren Joost Thooft en Labouchère staat het meermalen besproken tegelstuk gereed, bestemd voor den gerestaureerden gevel van de Waag te Alkmaar. Het tafereel op 400 tegeltjes geschilderd, die te zamen een oppervlakte van 9 M². beslaan, stelt een groep voor waarop „Alcmaria Victrix", een gelauwerd zwaard in de rechterhand, met de linkerhand steunt op de schouders van Ceres, die, evenals Mercurius ter rechterzijde, aan de voeten der Stedemaagd zit. In het verschiet ziet men de stad Alkmaar.

Totnogtoe leverde de fabriek alleen tegels met teekeningen in blauw op witten grond, maar dit gevelstuk is in kleuren uitgevoerd; waartoe 35 verschillende kleuren en tinten gebruikt zijn. De heer F. A. Gips uit Schiedam leverde het ontwerp, de heer Offermans zorgde voor de kleurenmenging, en de heer L. Senf beschilderde de tegels, alles onder de leiding van den adviseur der fabriek, den heer A. Lecomte.

De vervaardiging van dit tegelstuk heeft veel moeite gekost; op het laatst der maand Juli was het voor de eerste maal gereed, toen een der tegels, waarschijnlijk door den wind, uit het tableau viel en de overige tegels medesleepte. Met moed werd opnieuw begonnen en zes weken daarna is het tegelstuk andermaal afgewerkt.

— Op de onlangs gehouden vergadering van heeren curatoren van de Badinrichting in het verplegingsoord *Bethesda* te Laagsoeren, waar gedurende dezen zomer verscheidene personen wegens plaatsgebrek moesten worden afgewezen, werd besloten om die inrichting vóór het komende voorjaar belangrijk uit te breiden en haar meer nog te doen beantwoorden aan de eischen, die volgens heeren curatoren aan zoodanige inrichting moeten worden gesteld.

Het reeds groote hôtel *Bethesda* zal dientengevolge binnenkort worden vergroot, door het aanbrengen van een geheel nieuwen vleugel, waarin behalve eene reeks van badkamers, tevens een zaal voor douche-baden en het noodige aantal vertrekken voor Russische dampen mineraalbaden zullen worden aangebracht. Het geheel zal worden uitgevoerd volgens de plans van de ingenieurs Rietschel en Henneberg te Berlijn, specialiteiten op het gebied van badinrichtingen, in overleg met den heer Brink Evers, architect te Dieren.

Nieuw-Amsterdam. Het bestuur der Stieltjes-Kanaalmaatschappij stelt zich voor, het kanaal op den 25sten dezer maand voor de scheepvaart te openen, en daarbij eenige feestelijkheden te geven.

Aflevering 9 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

Motoren voor kleine beweegkrachten. De gasmotor van Forest (vervolg) (met fig.). — De spinmachine (met fig.). — Het panklastiet, een nieuw springmiddel (met fig.). — Vast koolzuur. — Een automatische fluit, die men zelf kan samenstellen (met fig.). — De geschiedenis van het staal. — Het centraal-station der electrische verlichting, volgens het stelsel Edison, te New-York (met fig.). — De vorm der bliksemstralen. — Iets over ons oor (met fig.). — De melk, haar bederf, en de middelen tot bewaring (met fig.). — De telegrafie in Nederland en het centraal-telegraafkantoor in de hoofdstad. — Waar en wanneer waait het het hevigst. — Het rijkstelefoonnet in Frankrijk. — Correspondentie.

BENOEMINGEN.

Met 1 October is door Gedeputeerde Staten van Drente tot tijdelijk ingenieur van den provincialen Waterstaat, op een traktement van *f* 1500 's jaars, benoemd de buitengewone opzichter J. P. Hofstede.

ADVERTENTIEN.

IJzeren Privaattonnen.

De Directeur der Gemeentereiniging te *Utrecht*, vraagt PRIJSOPGAAF voor *franco* levering van **500 GEGALVANISEERD IJZEREN PRIVAATTONNEN.** Het model is aan de vaalt te bezichtigen.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 2 October 1884**, 's voormiddags 11 ure, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het maken van TROTTOIRS met aanverwante werkzaamheden, het OPHOOGEN van een gedeelte aan de Oude Kraan, en het maken van een CEMENTEN RIOOL in de Spijkerstraat.

Aanwijzing op Donderdag 25 September a. s., 's voormiddags 10 uur bureau Publieke Werken, waar Teekeningen ter inzage liggen; Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Blekerstraat
AMSTERDAM.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *HENGELO* zullen, voorbehoudens goedkeuring van den Raad dier gemeente, op **Woensdag 1 October a. s.**, 's middags 12 ure, publiek **aanbesteden:**

Het verbouwen der School te Woolde en het daarnaast stichten eener Onderwijzerswoning, beiden gelegen aan den straatweg naar Delden.

Bestek en teekening zijn van af 24 September a. s. ten Raadhuize te verkrijgen. Inlichtingen verstrekt de Gemeente-opzichter, door wien 's Maandags vóór de besteding 's morgens 10 uur op het terrein aanwijzing zal gedaan worden.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
A. D. VAN ASSENDELFT DE CONINGH, *Burgemeester.*
B. G. GUIKINK, *Secretaris.*

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 29 September 1884**, op het Raadhuis, te 12 uur des middags, in het openbaar **aanbesteden:**

a. **Het leveren van Haver, Hooi en Stroo, ten behoeve van de Paarden van den Reinigings- en Brandweerdienst, van 1 October 1884 tot 1 October 1885.**
b. **Het bouwen van eene Openbare Lagere School der 3de klasse voor Jongens in de Da Costastraat bij de Kinkerstraat.**
c. **Het maken van eene Openbare Lagere School der 3de klasse voor Meisjes, aan de Nassaukade bij de Kinkerstraat.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van *f* 0.15 voor die sub *a*, *f* 1.50 voor die sub *b*. (met 2 teekeningen) en *f* 2.— voor die sub *c*. (met 3 teekeningen.)

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Directeur der Stads-Reiniging, O.Z. Voorburgwal 209 voor de sub *a*. en ten kantore van den Stads-Architect, op het Raadhuis, kamer 101 voor de sub *b*. en *c*. genoemden, des voormiddags van 10—12 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, 17 Sept. 1884. VAN TIENHOVEN.
De Secretaris, A. v. d. ELST Az., *l. s.*

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN
VAN
HARTMAN & COMPIE.
KANTOOR te NIJMEGEN,
VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

Fabrieks-Opzichter.

GEVRAAGD om tot **Opzichter** in eene fabriek te worden opgeleid, iemand bekend met **timmeren** en het **bouwkundig vak.** Zij, die iets van **administratie** kennen en eene goede hand schrijven, zullen de voorkeur genieten.

Reflektanten gelieven zich met uitvoerige inlichtingen omtrent hun persoon te adresseeren onder N°. 23 aan het bureau van *De Opmerker* te *Arnhem*.

KERKBOUW
te Katwijk a./Zee.

De HERVORMDE GEMEENTE te *KATWIJK a./Zee*, het voornemen hebbende eene **Nieuwe Kerk** te doen bouwen, noodigt bij deze Heeren Bouwkundigen uit tot het maken van een ontwerp (**teekeningen en begrooting**) voor een **KERKGEBOUW**, dat, zonder gaanderijen, 1500 zitplaatsen moet bevatten en met inbegrip van **volledig meubilement** (zonder orgel) niet meer dan *f* **75,000** mag kosten. Het beschikbare terrein is 48 Meters lang en gemiddeld 34 Meters breed.

Als de ontwerper van de teekening die voor den bouw wordt gebruikt niet tot bouwmeester wordt gekozen, zal hem als schadeloosstelling *f* 500 worden uitgekeerd.

De ontwerpen moeten *franco* bij President-Kerkvoogd zijn ingezonden **vóór 1 November 1884** en vergezeld gaan van een verzegeld en met hetzelfde motto als de teekening gemerkt briefje, waarin de naam en woonplaats van den inzender vermeld zijn. De niet bekroonde ontwerpen zullen met ongeopenden brief aan het op te geven adres franco worden teruggezonden.

Nadere informatiën te bekomen bij den President-Kerkvoogd, den heer L. VAN DER PLAS, te *Katwijk a./Zee*.

De Ondergeteekende, Civiel en Werktuigkundig Ingenieur te *Rotterdam*, Zuidblaak 26, maakt bekend, dat hij de **agentuur** voor *Nederland* van de firma *W. H. ALLEN & Co.*, **fabrikanten van Centrifugaalpompen** en **Pompmachines** te *Londen*, met goedvinden van hunlieden, heeft **OVERGEDRAGEN** aan den Heer C. BOK Rzn. te *'s-Gravenhage*; terwijl hij zich bij voortduring blijft belasten met het **ontwerpen en uitvoeren van Stoomgemalen.**

H. P. N. HALBERTSMA.
Rotterdam, 1 September 1884.

Onder referte aan bovenstaande kennisgeving, bevolen de Ondergeteekende zich aan voor de **levering** van **Centrifugaalpompen, Pompmachines** voor **Polderbemaling, Directwerkende Pompmachines** voor **Circulatiewater** voor **Oppervlak-Condensors, Directwerkende Ventilators** voor **Stoomschepen, Snelwerkende Machines** voor het drijven van **Dynamo-Electrische Machines, Hydraulische Kaapstanders** en **Hydraulische Stoom-Aanzet-Machines.**

's-Hage, 1 Sept. 1884. C. BOK Rzn.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. **Gouden Medaille Amsterdam 1883.** **Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.**

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **zevende** aflevering van:

Beknopt Practisch Leerboek DER

Burgerlijke en Water-Bouwkunde, DOOR

B. F. PLASSCHAERT.

Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.

Met omstreeks 800 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.

De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer 14 à 15 afleveringen à ƒ 1.20.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille, Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10 AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

„Solid Relief."

Behangsel en Randen

in buitengewoon zwaar relief,

verkrijgbaar bij

J. WIJDOOGEN Jz.;

10. Leliegracht, AMSTERDAM.

NB. Het **„Solid Relief"** overtreft de »Lincrusta Walton" nog in stoutheid van teekening en verhevenheid.

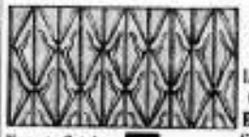

Losanges, IJzeren Bakens, en Zijlekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

Vraagt Catalog.

NEDERL. **Van der Linden & Co.** VERZINKFABRIEK, *Dordrecht.*

Galv. op LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Heden verschenen en **uitsluitend voor den „Handel"** op franco aanvraag *kosteloos* verkrijgbaar:

De uitgebreide, meer dan 80 pagina's beslaande, op zwaar papier, met gellustreerden omslag gedrukte

CATALOGUS

van alle Nederlandsche en de voornaamste Buitenlandsche Dag- en Weekbladen,

waarin door bemiddeling van het *Centraal Advertentie-Bureau Neude H. 432* te UTRECHT, **Advertentiën** kunnen worden geplaatst.

Ook advertentie-orders **voor DIT BLAD** worden door genoemd Bureau met den meesten spoed uitgevoerd.

UTRECHT, Sept. 1884.

Centraal Advertentie-Bureau — Utrecht.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.M.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jlz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

de 829ste vergadering zal gehouden worden den 18ten October 1884 in „Maison Stroucken."

De agenda voor deze vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur.

b. Ballotage van voorgestelde Leden.

c. Bijdrage van den heer H. J. Scheltema over sluizenbouw.

d. Kunstbeschouwing, te geven door den heer J. C. D. di Gazar.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) BESCHERMING OF NIET?

Toen onlangs, bij de aanbesteding van de overkapping voor het Centraal Personenstation te Amsterdam, de laagste inschrijver voor dat belangrijk werk een Nederlandsche firma bleek te zijn, werd, volgens de dagbladen, deze uitslag door de aanwezigen met gejuich begroet.

Deze juichtoon was de uiting van de voldoening, dat althans ditmaal niet weder een aanzienlijk werk het buitenland ten goede kwam, maar ook de inlandsche werkman er zijn voordeel bij had, en inderdaad, in dezen tijd van *malaise*, heeft hij wel eens een buitenkansje van noode. Algemeen toch wordt in den lande geklaagd over slapte in de werkzaamheden, en dikwerf wordt de wensch uitgesproken, dat de Staat, door zooveel mogelijk mededinging van buitenslands te weren, der Nederlandsche Nijverheid te hulpe moge komen.

Verreweg de meesten van ons, opgegroeid met de theoriën van de *Manchester school*, hebben een heiligen afkeer van alles, wat naar bescherming zweemt (althans in theorie), en *laissez faire, laissez aller* is onze geliefkoosde leus. Want, zegt de leer van Adam Smith, wanneer de Staat beschermend optreedt, kost dit den burgers, niet alleen geld, maar ontstaat ook de onbillijkheid, dat *enkelen* der ingezetenen een geschenk krijgen, waartoe *allen* moeten bijdragen.

In een ideaal-wereld is deze theorie volkomen juist. Anders echter in de werkelijkheid. Daar niet alle Staten het vrijhandelstelsel zijn toegedaan, maar verscheidene, en zeer aanzienlijke, protectionistische begrippen huldigen, hebben de natiën, die den vrijen handel voorstaan, althans wanneer zij niet zeer groot en machtig zijn, een zeer lastige positie. Zij moeten aan de haar omgevende vreemdelingen dezelfde rechten geven als aan de landzaten, maar deze laatsten worden stelselmatig van mededinging in den vreemde uitgesloten, wat natuurlijk zeer nadeelig is. Nederland, gelegen in de nabijheid van twee staten als Frankrijk en Duitschland, waar het protectionisme welig tiert, verkeert in dit lastige geval, en ondervindt al de onaangename gevolgen ervan.

Moet daarom ook Nederland protectionistisch worden? Velen geven op deze vraag, gedachtig aan de spreuk, dat men moet huilen met de wolven, waarmede men zich in het bosch bevindt, een bevestigend antwoord.

Wij zouden echter ongaarne dit antwoord onderschrijven. Wanneer men eenmaal met bescherming begint, is het einde niet te zien. Want beschermt men de eene industrie, dan klaagt de andere, dat zij niet genoeg bescherming ondervindt, en zoo gaat het voort. Wie ten slotte van de bescherming profiteeren, zijn enkele patroons, want het is niet te onderstellen, dat deze, door zuivere menschenmin gedreven, veel van de extra-winst aan hun werklieden in den vorm van loonsverhooging zullen doen geworden.

Indien het echter de fabrieken bijna geheel aan bestellingen ontbreekt, daar zij, onbeschermd, niet met het buitenland kunnen concurreeren, en dus gesloten zouden moeten worden, kan het geene ongeoorloofde bescherming heeten, wanneer de Staat tracht, door het doen van bestellingen van eenigen omvang, die fabrieken staande te houden.

Het sluiten toch eener fabriek brengt met zich het ontslag van talrijke werklieden, die in den regel geen voor hen passende betrekking kunnen vinden en dus tot armoede vervallen. De toeneming van het aantal armlastigen is voor een Staat een te groot kwaad, dan dat men niet door alle gepaste middelen zou trachten dit te voorkomen. En al moge men nu met hart en ziel *freetrader* zijn, niemand zal toch de spreuk: *vive les principes, périsse le monde*, willen toepassen.

Wij gelooven, dat in een tijd als de tegenwoordige, nu gebrek aan werk de algemeene klacht is, de Staat zeer veel tot verbetering kan bijdragen, zonder nu nog juist de protectionistische leer te omhelzen. Wat b. v., met eene geringe prijsverhooging, evengoed in Nederland als in den vreemde kan gemaakt worden, kan door den Staat gevoeglijk aan de inlandsche Nijverheid worden opgedragen.

Het komt er echter op aan, in deze steeds met de grootste omzichtigheid te werk te gaan, opdat niet door een partijdige begunstiging misnoegen geboren worde.

Vooral door de buitenlandsche mededinging kunnen wij het verschijnsel verklaren, dat thans zooveel belangrijke werken verre beneden de door de deskundigen opgemaakte raming worden aangenomen. Hoewel dit voor den Staat oogenschijnlijk voordeelig schijnt, heeft het toch ook zijne bedenkelijke zijde. De spotprijzen, waarvoor veel werken worden aangenomen, vinden namelijk hun oorzaak geenszins daarin, dat het buitenland met zijn machtiger hulpmiddelen zooveel goedkooper werk leveren kan, maar zijn alleen het gevolg van het streven der fabrikanten, om, door het aannemen van werk *à tout prix*, zoolang mogelijk staande te blijven. Een Nederlandsch fabrikant, die niet gaarne voor niet werkt, en nog veel minder geneigd is, geld bij het werk toe te leggen, is dus vanzelf reeds van alle kans om werk te krijgen uitgesloten.

Het geld, dat de Staat op deze wijze verdient, weegt niet op tegen de aanmerkelijke schade, die hij den solieden fabrikanten veroorzaakt. Vandaar, dat het wenschelijk zou zijn, indien dergelijke fabelachtig lage aanbiedingen, als gedurende de laatste jare herhaaldelijk voorkwamen, niet werden aangenomen. Dit zou zeker een gunstigen invloed hebben op de mededinging van soliede industriëelen, daar het onzedelijke concurrentie van buiten zou uitsluiten. Behoorlijke concurrentie wordt door niemand, ook niet in Nederland, gevreesd.

J. K.

CURAÇAO.

Wanneer de landengte van Panama zal doorgegraven zijn en het nieuwe kanaal ter verbinding van den Atlantischen Oceaan met de Stille Zuidzee voor den handel opengesteld is, zullen de handelsschepen behoefte hebben aan een veilige haven, zoo dicht mogelijk bij het kanaal gelegen, om daar te dokken, kolen in te nemen of goederen op te slaan, die voor kleine havenplaatsen, niet aan de groote vaart gelegen, bestemd zijn.

Colon, aan den ingang van het Panama-kanaal gelegen, zal door zijn ongezonde ligging, althans in de eerste jaren, niet in aanmerking kunnen komen. Dat ook bovendien de gewenschte haven niet aan het kanaal behoeft gelegen te zijn, wordt door het kanaal van Suez bewezen, want noch te Suez noch te Port-Saïd bestaat voldoende dokgelegenheid, en de schepen zijn genoodzaakt naar Malta te gaan om gerepareerd of schoongemaakt te worden.

Ook Kingston, de havenplaats van Jamaica, ofschoon van de in aanmerking komende havens het dichtst bij het kanaal gelegen, zal door zijn te noordelijke ligging, door zijn minder veilige haven, door zijn klimaat en voornamelijk door de Bahama-riffen, die de passage tusschen de eilanden Cuba en Haïti onveilig maken, evenmin een centraal punt kunnen uitmaken, althans, zooals later blijken zal, in vele opzichten bij Curaçao moeten achterstaan.

Voor schepen, die uit het kanaal komen en langs St.-Vincent, Martinique, Guadeloupe of St.-Thomas direct naar Europa gaan, is Curaçao de meest nabijgelegen en de gemakkelijkst te bereiken haven. De omweg, dien zij dan te maken hebben, is slechts gering en bedraagt niet meer dan ongeveer 30 Eng. zeemijlen, gevende, bij een vaart van 10 knoopen, slechts een tijdverlies van 3 uren. Goederen, in groote schepen uit Europa aangevoerd en bestemd om over verschillende kleine havens van Venezuela en Columbia verdeeld te worden, of omgekeerd, goederen, in kleine schepen uit laatstgenoemde havens aangebracht om verder door de booten der directe lijnen naar Europa verscheept te worden, kunnen nergens beter dan te Curaçao opgeslagen worden.

De stoomschepen voor Europa, die tusschen de eilanden Haïti en Porto-Rico doorvaren, of wel, die voor Noord-Amerika bestemd, door laatstgenoemde passage of tusschen Jamaica en Haïti koersnemen, zullen aan Curaçao niet ten nutte komen, daar zij te Kingston of te Samara een meer in den koers liggende haven vinden.

De belangrijkheid van Curaçao evenwel ligt niet alleen in de diensten, die zijn haven aan de scheepvaart op Europa zal kunnen bewijzen, maar voornamelijk in die, ten behoeve van de vaart tusschen het Panama-kanaal en de Noordelijke en Oostelijke Staten van Zuid-Amerika. Voor alle schepen, die van de westkust van Amerika komen en bestemd zijn voor een der havens van Venezuela, Trinidad, Guyana, Brazilië, de Argentijnsche Republiek, enz., ligt Curaçao geheel in de route. Wanneer daarbij in aanmerking genomen wordt, dat Curaçao door de veiligheid zijner haven, door zijn gezond klimaat, zijn gevestigd Gouvernement en door lage arbeidsloonen, boven een der in de nabijheid gelegen havens verre de voorkeur verdient, dan kan het niet gewaagd schijnen om te voorspellen, dat zijn haven een belangrijk deel zal kunnen bekomen van de scheepvaart-beweging, door het Panama-kanaal in het leven geroepen. Ter bereiking van dit doel echter is het een strikte noodzakelijkheid te zorgen, dat Curaçao, bij de openstelling van het kanaal in 1888, in alle opzichten volkomen gereed is om de schepen waardig te ontvangen.

Als bewijs dat ook de Regeering deze zienswijze is toegedaan en haar aandacht op de vermoedelijke toekomst van Curaçao gevestigd houdt, kan strekken, dat het koloniale Gouvernement een eersten stap heeft gedaan en plannen liet opmaken voor de verbetering van den ingang der haven, voor het bouwen van een droogdok en voor het aanleggen van los- en laadplaatsen van groote schepen.

Uit de opmetingen en peilingen, door de Marine sedert 1852 verricht, kan opgemaakt worden, dat de hoeveelheid vaste stof, bestaande uit koraalsteenen en koraalzand, die zich onder gewone omstandigheden jaarlijks in den havenmond neerzet, slechts gering is, en niet meer dan hoogstens 4 à 500 M³ bedraagt. Een hoeveelheid, die gemakkelijk door een Priestman-baggermachine, gedurende een paar maanden van het jaar in dienst te stellen, te verwijderen is.

Bij stormen kan het gebeuren, dat in den tijd van weinige uren groote hoeveelheden plotseling aangevoerd worden; zoo bijv. wierp de orkaan van September 1877, tijdens één nacht, ongeveer 36000 M³ in den havenmond, waardoor deze, hoewel hij genoegzame diepte bleef behouden, toch belangrijk in breedte afnam. Daar deze stormen echter hoogst zeldzaam en, voorzoover de geschiedenis spreekt, niet meer dan eens om de 40 à 50 jaren voorkomen, zijn zij weinig te vreezen, en kunnen het bestaan der haven niet in gevaar brengen.

De haven zelve, alsook het Schottegat, zijn niet aan verontdieping onderhevig, en bieden bij een waterdiepte van 8 tot 30 M. ruimte aan een handelsvloot grooter, dan ooit te verwachten is.

Door baggering in den havenmond, in 1882 begonnen en sedert geregeld voortgezet, zijn reeds ongeveer 12000 M³ verwijderd geworden en kan men voorzien, dat reeds in het volgende jaar de mond zijn vroegere breedte van 80 M. op de nauwste plaats zal herkregen hebben; welke breedte, volgens het oordeel van deskundigen op het gebied der scheepvaart, voldoende is om den schepen veiligen toegang tot de haven te verleenen.

De aanlegsteiger voor diepgaande schepen is ontworpen vóór Otrabanda, op een plaats waar de haven het breedst en de oever publiek eigendom gebleven is. Een kaaimuur van ruwbehakte steenen, gefundeerd op een diepte van 0.70 M. — LW en reikende tot 0.75 M. + LW, dient tot steun voor den ijzeren steiger, die bij een breedte van 9.50 M. een lengte van 281 M. bekomt.

Van den kaaimuur loopt de grond onder den steiger met een glooiing van 1 op 1.8 naar diep water.

Het houten plankier wordt gedragen door 3 rijen massief ijzeren palen van 13.5 cM. middellijn, die op afstanden van 2.70 M. uit elkaar staan. De palen zijn van onder beitelvormig en op 2 M. van de punt voorzien met een gesmeed-ijzeren draagplaat. Zij worden door draaiing en door middel van een houten heiblok zoo diep ingebracht, dat de draagplaten op den lossen maar weerstandbiedenden koraalgrond komen te rusten. Verder zijn de palen gesteund door trek- en kruisschoren en gedekt door gegoten-ijzeren mutsen, waarop de ijzeren liggers, evenwijdig aan den kaaimuur, bevestigd zijn. Loodrecht hierop liggen de verankerde houten liggers op onderlingen afstand van 0.90 M. en met de uiteinden steunende tegen den kaaimuur.

De begrootingsprijs bedraagt *f* 259,000, waaronder echter geen winst, noch de uitgaven voor de spoorlijnen naar de verschillende pakhuizen en de noodige kranen begrepen zijn.

Het droogdok, ontworpen op een plaats aan het Schottegat, nabij het tegenwoordige kruitmagazijn, wordt geheel uit de rots gehouwen, waarbij tijdelijk een dam gespaard blijft om als waterkeering te dienen. De afmetingen van het dok zijn als volgt vastgesteld. Lengte over de kielblokken 140 M.; breedte van invaart 18 M.; breedte der dokruimte, tusschen de dekzerken 26 M.; op den vloer 14 M.; diepte van invaart 8.60 M. — H.W.; helling van den vloer $^1/_{100}$.

Met het oog op het dokken der meest voorkomende schepen van 90 à 110 M. lengte is, behalve de buitensponning, nog een tweede sponning voor de schipdeur aangebracht, waardoor de doklengte van ruim 140 M. met 30 M. kan verkort worden.

Voor de waterdichtheid zijn de wanden en de bodem van het dok met een betonlaag van gemiddeld 2 M. dikte bekleed, terwijl de banketten en de vloer uit gehouwen steen bestaan.

Het omliggende terrein en de oppervlakte, verkregen door aanplemping met de uitkomende steen, bieden genoegzame ruimte voor de verschillende magazijnen, werkplaatsen, kolendepôts, enz. De stoommachine en de centrifugaalpompen van 165 P.K. effectief, zijn vermogend genoeg om het dok in den tijd van 4 uren droog te zetten.

Door de zeer gunstige omstandigheden, waaronder een droogdok te Curaçao te maken is, zijn de aanlegkosten betrekkelijk gering en zullen, volgens de begrooting, zonder winst, renteverlies gedurende den bouw, uitgaven voor administratie en kosten voor het verkrijgen van geld, niet meer bedragen dan *f* 990,000.

v. D.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

De September-bijeenkomst van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst werd jongstleden Donderdag, den 25 September, te Leeuwarden gehouden. Een zestigtal leden gaven aan de roepstem gehoor, verzamelden zich tegen halftien uren op de bovenzaal van het gebouw „de Harmonie" en werden door het Bestuur der Afdeeling ontvangen. De Voorzitter, de heer J. E. G. Noordendorp, nam in de eerste plaats het woord om in herinnering te brengen, dat hem op de laatste vergadering, den 28 Mei te Amsterdam gehouden, door den President der Maatschappij gevraagd werd, of de Afdeeling er belang in zou stellen de September-bijeenkomst te Leeuwarden te houden, en dat hij daarop volmondig toestemmend geantwoord had, onder opmerking, dat de jonge krachten daarbij in aanmerking moesten genomen worden. Zijne overtuiging, dat de Afdeeling het zou waardeeren de leden van de Maatschappij te ontvangen, is niet beschaamd, en door samenwerking en eendracht is het mogen gelukken een passende ontvangst te ontwerpen en voor te bereiden. Spreker hoopte, dat deze samenkomst moge leiden tot bevordering van den band tusschen Noord en Zuid, en tot eene duurzame kennismaking van de leden, waarna hij alle aanwezigen welkom heette.

De heer C. Muysken, Voorzitter van het Bestuur der Maatschappij, opende daarop de vergadering en zeide het op prijs te stellen, dat de Afdeeling Leeuwarden zich bereid verklaard had de September-bijeenkomst te organiseeren. De omstandigheid, dat dit de eerste vergadering in het Noorden is, heeft beteekenis en spreker bracht een woord van dank aan de Afdeelling voor de gastvrije ontvangst en de moeite, die zij zich getroost heeft, om den leden een paar aangename dagen te verschaffen.

De agenda der vergadering doet zien, dat ditmaal besprekingen van algemeenen aard aan de orde gesteld zijn, en wat betreft den toestand der Maatschappij, hij geeft reden tot tevredenheid. Het aantal leden bedroeg in Februari jl. 836, groeide in Mei tot 850 aan, waarvan moeten worden afgetrokken 3 overledenen en 2 wanbetalers, en is op dit oogenblik 857 tegen 850 op hetzelfde tijdstip van het afgeloopen jaar. Het gebouw voor de permanente tentoonstellingen is in wording en onder de kap gebracht, zoodat het waarschijnlijk met 1 Januari gereed zal komen. Het plan bestaat, den ouden zetel in het voorjaar te verkoopen, de Mei-vergadering in het nieuwe maatschappelijk gebouw te houden en daarbij de permanente tentoonstelling te openen. Het Bestuur mocht zich in de medewerking van vele industriëelen verheugen en door velen werd bijgedragen tot opluistering van het gebouw. De uit-

gave der werken gaat geregeld en het voornemen bestaat, het rapport der in 1883 gehouden tentoonstelling, dat vijf afleveringen zal beslaan, nog dit jaar te doen verschijnen. Aan de kunstlevende leden zal dan een uittreksel, handelende over de retrospectieve kunst, worden toegezonden. Met den wensch dat het bezoek aan het Noorden aanleiding zal geven tot eene druk bezochte vergadering in Amsterdam, sloot de Voorzitter zijne mededeelingen.

De Voorzitter stelde zich daarop tot taak de laatste jaren op bouwkundig gebied in Nederland te bespreken, en vestigde vooraf de aandacht op de verslagen der laatste vergaderingen, waarin hoofdzakelijk onderwerpen van huisboudelijken aard voorkomen, terwijl vraagstukken van den dag of op bouwkundig gebied op den achtergrond blijven. De herziening der wet, die in 1880 geschiedde, was daarvan oorzaak, want tal van veranderingen moesten met behulp van de leden worden totstandgebracht. Er gingen stemmen op om de vergaderingen te maken als vroeger en het Bestuur heeft dezen wenk ter harte genomen, nu een en ander in verband met den nieuwen toestand geregeld en een tijdperk van rust ingetreden is. Vandaar zijn een paar onderwerpen op de agenda geplaatst, en spreker zal het eerste inleiden, hopende dat daaromtrent een levendig debat zal ontstaan.

Stelt men zich de vraag: wat is de toestand der Bouwkunst op heden en wat is er de laatste jaren gedaan? dan geeft het antwoord stof tot blijdschap. Ziet men eenige jaren terug, dan doen zich drie omstandigheden voor, die ertoe geleid hebben verbetering aan te brengen; deze zijn: 1° beter onderwijs, 2°. het initiatief der Regeering en 3° belangstelling van het publiek.

Om kennis te verkrijgen en talent te ontwikkelen is onderwijs noodig, en de verbetering daarvan moet goede vruchten dragen. Raadpleegt men de geschiedenis, dan blijkt dat de opleiding der architecten vóór 20 jaar zeer gebrekkig was; aan de academiën te Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Delft en Breda werd toen onderwijs gegeven met uiterst gebrekkige hulpmiddelen. Het onderwijs bestond in hoofdzaak in het nateekenen der orden naar Vignola volgens eene dorre nuchtere teekenmethode, zonder eenig artistiek element. Van esthetiek was geen sprake en de constructieleer bepaalde zich tot de timmerkunst; de steenconstructie bleef buiten behandeling en het is opmerkelijk, dat steenhouwwerken op gelijke wijze als timmerwerk werden uitgevoerd. Het artistieke bleef bij dit onderwijs op den achtergrond: vandaar zijn Te Winkel in Delft en Storm van 's Gravesande te Breda er nimmer in geslaagd een school te vormen. De bouwkundigen moesten hunne studiën in het buitenland maken, maar hierin kwam verandering, toen bij de Polytechnische School te Delft een leerstoel voor Bouwkunst opgericht en daarvoor een bouwmeester uit den vreemde ontboden werd. Wel ontstond er een storm over deze regeling en werd er van vele zijden op aangedrongen den architect aan eene Academie van schoone kunsten op te leiden, maar de Regeering behield haar standpunt, en het moet volgens spreker erkend worden, dat het onderwijs aan de Polytechnische School op zijne plaats is, sedert de kunst van den architect zich moet paren met de wetenschap van den ingenieur. Het teekenen is sterk ontwikkeld en noemt men het rapport in handen, dat de Maatschappij over de tentoonstelling van 1883 uitbracht, dan moet erkend worden, dat de teekeningen met talent gemaakt zijn; het meerendeel der medewerkers zijn leerlingen der Polytechnische School. Het is echter te betreuren, dat die schat van hulpmiddelen zich in eene kleine stad als Delft bevindt en het ware verkieslijker, ze naar een centrum van bevolking over te brengen.

In 1870 werd bij de oprichting der Academie te Amsterdam den wensch geuit om de Bouwkunst niet te vergeten, en de Maatschappij van Bouwkunst gaf als hare meening te kennen, dat de leerstoel voor Bouwkunst te Delft misplaatst was. In de laatste jaren zijn te Amsterdam vele inrichtingen ontstaan, als de kunstschool voor Nijverheid, de Quellinusschool en meer anderen en in verband daarmede moest verbetering van het handwerk samengaan.

Strekken bovenstaande opgaven om te doen uitkomen dat het onderwijs verbeterd is, het volgende heeft betrekking op het initiatief der Regeering. Overtuigd dat kunst regeeringszaak is, werd eene Commissie van adviseurs in het leven geroepen om de Regeering bij te staan. De vroegere scheppingen op bouwkunstig gebied dankte men aan Waterstaat en Genie; de stationsgebouwen van dien tijd, de uitbreiding van het Departement van Financiën, de Hooge Raad, het Departement van Koloniën en meer anderen zijn blijvende bewijzen van het scheppingsvermogen dier heeren en men zag terecht in, dat het gemoed van den meest prozaïschen mensch daardoor niet bevredigd kon worden. Over de adviseurs ontstond weldra strijd; verkeerde organisatie en verdoeldheid in eigen boezem waren daaraan schuld. De hoofdgrieven waren, dat de adviseurs alles uitsloten, wat niet met hunne richting overeenkwam en dat zij zelf bouwden; deze autocratische inrichting kon geen stand houden: de Commissie van adviseurs werd dan ook ontbonden en vervangen door een Referendaris voor Schoone Kunsten. Nu wordt alles door een en denzelfden geest geïnspireerd en bij vele restauratiën, zooals van de Loterijzaal te 's-Gravenhage, de Kloostergang te Utrecht en meer anderen, heeft overdrijving plaats. Men denke echter niet, dat dit alleen in ons land plaats vindt; ook in het buitenland is dit geval en spreker haalde ten bewijze daarvan een schrijven aan, dezer dagen ontvangen van de *Society for the protection of ancient Buildings*.

Dit lichaam stelt zich tot taak om de gebouwen te beschermen en acht dit noodig, sedert zich in de laatste vijftig jaren een streven geopenbaard heeft om die gedenkteekenen van vroegere eeuwen te herstellen; al is het een lichtzijde dat die bouwwerken de opmerkzaamheid trekken, blijft het eene waarheid, dat zij dikwerf op onwaardige wijze behandeld worden en dat de restauratie op vernietiging gebaseerd is. Nu in onzen tijd een eigen bouwtrant ontbreekt, doet de lust om oude gebouwen te herstellen zich gelden; maar dit is eene vervalsching. Het gaat toch niet aan een kerkgebouw, dat in verschillende eeuwen gebouwd is en daarvan de onmiskenbare bewijzen draagt, te veranderen in den stijl van een bepaalden tijd, waarbij aan de bijzondere grillen wordt toegegeven van den persoon, die met de restauratie belast is en waarbij het cachet van oorspronkelijke kunst ontbreekt. Door het oplappen gaat het oude verloren en het resultaat is niets dan een zielloos namaaksel. De Engelsche Maatschappij of Vereeniging wijst erop, dat er reeds veel is verloren gegaan, dat nimmer terugbekomen kan worden; volgens haar moeten alle tot heden ondernomen restauratiën gelaakt worden, want de slechtste hadden vernietiging van het goede tengevolge en de beste ondergingen eene bewerking, gelijksoortig aan die van een oude schilderij, die gerestaureerd wordt.

De gebouwen moeten beschermd en niet gerestaureerd worden; wankelende muurbrokken moeten geschraagd en niet bijgelapt worden. Zijn de gebouwen te oud om ze door stutten voor instorting te bewaren, dan doet men goed ze af te breken en door nieuwe te vervangen. Spreker wees erop dat in deze circulaire veel voorkomt, wat ook op ons land betrekking heeft, daar nu en dan zoogenaamde restauratiën met oudgemaakte steen plaats vinden, en opperde de vraag of het wenschelijk is, dat de Maatschappij zich met deze Engelsche Vereeniging in betrekking stelt.

Na deze uitweiding over de afkeurende stemmen, die in het buitenland opgaan over de modezucht tot restauratie, werd de invloed besproken, die het initiatief der Regeering uitoefende. Hij deed zich in de eerste plaats gelden bij de Gemeentebesturen, maar dit werkte zeer langzaam.

De steden breidden zich uit en de ontmanteling van eenige vestingen kwam daarbij ten goede, maar in den regel was de uitleg geen sieraad en werden de nieuwe wijken grootendeels ingenomen door woningen voor de arbeidende klasse en den burgerstand, die zich van de woonhuizen in de oude stad daardoor onderscheidden, dat meer op de hygiënische eischen gelet was en dat over de samenstelling, dank zij de plaatselijke verordeningen op het bouwen, minder geklaagd kon worden. De hoofdgrief was, dat er niet naar een bepaald plan gewerkt werd en de uitleg broksgewijze plaatsvond. Er moet gewaakt worden voor het behoud van oude stadsgedeelten, maar hierin wordt veel tekort gekomen.

Door krachtig optreden moet op het publiek gewerkt worden en daartoe kan de pers medewerken; terwijl vroeger geen orgaan voor de Bouwkunst bestond, ontbreekt het op dit gebied thans niet aan concurrentie en de couranten, die zich vroeger niet inlieten met de Bouwkunst, oefenen thans critiek uit, al is zij dikwerf onjuist. De belangstelling der particulieren openbaart zich in de lust voor het aanbrengen van artistieke betimmering en inrichting, zoodat op verbetering kan gewezen worden en deze beschouwingen leiden tot de vraag: waardoor kenmerkt zich de Bouwkunst van heden? Het antwoord daarop luidt: door betere constructie, minder beperkte keuze van materialen, meer artistieke opvatting en meer stijl.

Men heeft alle stijlen doorloopen en, alles negeerende, naar iets nieuws gezocht, maar zonder gevolg. De gebouwen voor den Hoogen Raad en het Departement van Koloniën te 's-Gravenhage geven antwoord op de vraag, hoever men het daarmede gebracht heeft en de pogingen, daartoe in Munchen gedaan, hebben tot niets geleid. Het is niet aan een enkel geslacht gegeven om een stijl te scheppen; groote leidende beginselen moeten daarbij op den voorgrond treden. Viollet-le-Duc wil het verleden dienstbaar maken voor onzen tijd, daarop een stempel van individualiteit drukken en zoo doende tot een nieuwe kunst geraken. De bloeiperiode der Hollandsche Renaissance heeft onze bouwmeesters geïnspireerd en ook de ambachten der 16e en 17e eeuw hebben ons veel nagelaten, wat bestudeerd moet worden en kan worden toegepast. Gelukkig beziet ieder de Hollandsche renaissance op zijne manier en dit is een groot voordeel; opvatting en stijl verschillen, daar de een zich niet geheel vrij kan maken van de middeleeuwen en de ander zich aangetrokken gevoelt tot de Grieksche kunst. Men lette ook op het verschil tusschen Viollet-le-Duc, die elken vorm verwerpt, die niet door de constructie is aangegeven en Semper, die eene geheel andere meening is toegedaan.

Een blik op de hedendaagsche bouwkunst in de wereldsteden geeft duidelijk aan, dat de kunst der middeleeuwen op den achtergrond komt en dat de renaissance gehuldigd wordt. Spreker beschreef de Ring te Weenen, waar de monumentale kunst van den dag vertegenwoordigd is en verduidelijkte dit deel der voordracht door tal van photographieën, die onder de leden circuleerden.

Dank zij de verbeterde transportmiddelen, is de architect minder beperkt in de keuze der bouwmaterialen, maar daarbij moet met omzichtigheid worden te werk gegaan. Het is noodzakelijk in de omgeving rond te zien: waar dit verzuimd wordt, loopt men gevaar de harmonie te storen. Zoo zijn de beide monumentale bruggen, te Amsterdam over den Amstel gebouwd, in het water gevallen en het publiek, dat zich van den misstand rekenschap geeft, verlangt dat de monumentale balustraden afgebroken worden. Hoe meer de bouwkunst zich ontwikkelt, des te schooner worden de roeping en het standpunt der Maatschappij, die zich niet tot taak moet stellen, zooveel mogelijk te geven voor de te betalen contributie, maar wel om de kunst in de hoogte te houden.

De heer H. P. Vogel bracht den Voorzitter hulde voor het gesprokene en wees erop, dat de Vergadering hare ingenomenheid betuigd heeft met de strekking der circulaire van de Engelsche Vereeniging. Het is verkeerd om alles goed te vinden, wat onze voorouders gemaakt hebben en het ziekelijk navolgen van oude gebouwen is verderfelijk, waarbij spreker de geschiedenis van de restauratie van het Raadhuis te 's-Gravenhage in herinnering brengt. Wat de opleiding der architecten aan de Polytechnische school aangaat, deze is deugdelijk en de bewijzen zijn geleverd. Na bespreking van het verschil in meening tusschen Violet-le-Duc en Semper, werd aanbevolen de opleiding van bouwkundigen, niet alleen aan de Polytechnische school, maar ook aan eene Academie te midden van kunstenaars te doen plaatshebben, waardoor eene meer artistieke vorming verkregen wordt, die op het aantal studeerenden een gunstigen invloed zou uitoefenen.

De heer J. C. Knuttel was bevreesd, dat de roep over de gunstige opleiding aan de Polytechnische School ten gevolge zou hebben, dat de leemten over het hoofd werden gezien. Hoewel de hoogleeraren zich aan de zaak wijden en bijbrengen, wat mogelijk is, ondervinden zij te weinig steun; de kunstgeschiedenis mag niet ontbreken en evenzoo dient er college gegeven te worden over het uitbreiden van steden, den aanleg van tuinen en parken en de hygiëne. Werden daarvoor leerstoelen opgericht, dan zou de studie in mechanica en eenige andere vakken verminderd kunnen worden, zonder dat dit nadeeligen invloed had. Spreker bracht dit in het midden, wijl hij zich verzekerd houdt dat de zaak verbeterd zal worden, als telkens op de fouten gewezen wordt.

De heer Th. Sanders beaamde de frissche denkbeelden van den Voorzitter, deelde de vergadering mede, dat hij dit punt vóór zeven jaren besproken heeft in de *Vragen des Tijds* en sloot zich bij den heer Knuttel aan. In vroegeren tijd werd er te Delft aan kunst niets gedaan en er waren bijna geen hulpmiddelen; al is in de laatste zeven jaren veel verbeterd, moeten de gebreken genoemd en moet op het wegruimen daarvan aangedrongen worden.

De heer J. H. Leliman was de gedachte toegedaan, dat de critiek over bestaande inrichtingen minder te pas komt bij de beantwoording der gestelde vraag. Let men op de uiteenloopende meeningen van mannen als Violet-le-Duc en Semper en op het feit, dat naast de Polytechnische school Academiën staan, waar de individualiteit der onderwijzers te sterk domineert, dan acht hij het noodig, dat de Maatschappij niet alleen bij het Rijk, maar ook bij de Provinciale en Gemeentebesturen aandringe, het onderwijs naar een bepaald vastgesteld plan te geven.

In de eeuw van Frederik-Hendrik bestonden scholen noch Academiën en toch was het den bloeitijd van alle kunsten; het Raadhuis te Amsterdam vertoont eene mengeling van bouw-, beeldhouw- en schilderkunst, die tot bewondering dwingt en, als wij de kunst willen opbeuren, is het noodig eenheid in het onderwijs te brengen. Eerst dan, als er een bepaald fond gelegd is, moet de verdere ontwikkeling geheel vrijblijven.

De Voorzitter beantwoordde de verschillende sprekers en wel den heer Vogel, dat hij zich den tijd herinnert, zelf onderwijs te Delft gegeven te hebben en daardoor de overtuiging heeft, dat er aan geldelijke middelen veel tekort komt, reden waarom spreker gaarne met den heer Leliman medegaat om niet alleen den Staat, maar ook andere autoriteiten aan te spreken. Zich tot den heer Knuttel wendende, die zijne opleiding met zoo goed gevolg aan de Polytechnische School genoten heeft, uitte spreker zijne bevreemding, dat het onderwijs aldaar door hem wordt aangevallen; leemten moeten erkend worden en, hoewel kunstgeschiedenis niet mag ontbreken, schijnt dit minder het geval te zijn met de hygiëne, daar men niet te veeleischend mag zijn. Ook den heer Sanders werd in gelijken zin bescheid gegeven, om ten slotte erop te wijzen, dat het onderwijs van den hoogleeraar Gugel op prijs gesteld moet worden. Wat nu de circulaire der Vereeniging voor de bescherming van oude gebouwen aangaat, werd het voorstel van den Voorzitter goedgekeurd, om dit stuk namens de Maatschappij te beantwoorden en daarbij de verzekering van sympathie te geven.

De heer J. H. Leliman hield zich overtuigd van den invloed der Maatschappij, wees op de handelingen der bouwmeesters van den Staat en achtte het beter voor de groote werken een wedstrijd te openen dan wel alleen ze door de vriendjes te doen bouwen. Hij wilde zich daarom tot de Hooge Regeering wenden, haar met de circulaire in kennis stellen en ook wijzen op de leemten in het onderwijs aan de Polytechnische School.

De Voorzitter bestreed het voorstel van den heer Leliman; al werd beaamd, dat de Staat eene zeer eenzijdige richting inneemt en alles in handen van den Referendaris berust, achtte spreker het oogenblik minder gelukkig om op de grieven terug te komen, te meer daar het verbroken evenwicht der financiën stoornis in het oprichten van gebouwen heeft gebracht en daaraan voor het oogenblik niet gedacht kan worden.

Alvorens het tweede onderwerp te bespreken, deelde de Voorzitter mede, dat de heer Cuypers wel te Leeuwarden tegenwoordig was, doch door ongesteldheid verhinderd werd de bijeenkomst bij te wonen en dat de heeren Nieuwenhuis en Redeker Bisdom door ambtsbezigheden belet waren naar het Noorden te komen.

Aan den heer W. C. Metzelaar werd daarop het woord gegeven tot bespreking van de vraag: *Voldoet het bouwkundig onderwijs, zooals het thans en sinds vele jaren hiertelande gegeven wordt, aan de eischen, die men daaraan tegenwoordig stellen mag?* Spreker was door het Bestuur uitgenoodigd zijne voorstellen, die in het *Bouwkundig Weekblad* van 27 Augustus jl. zijn opgenomen, op deze vergadering nader toe te lichten. Onder verwijzing naar dat opstel, bracht de heer Metzelaar een en ander in het midden over de instellingen van onderwijs, waarvan vele aan billijk gestelde eischen niet voldoen. Als zoodanig moeten de ambachtsscholen genoemd worden, die in de mode zijn en de bescherming van het publiek genieten. Er zijn drie zaken, die bij deze instellingen over het hoofd worden gezien, als:

1°. zij moeten zoodanig zijn ingericht, dat het onderwijs niet alleen ten goede komt aan enkelen, die door bijzonderen aanleg en gunstiger maatschappelijke toestanden in staat zijn, om een of meer trappen op den maatschappelijken ladder te stijgen, maar in de eerste plaats aan de meerderheid, die slechts voldoenden aanleg en ijver bezit.

2°. het kind uit de handwerksklasse treedt, ook ten gevolge der omgeving, minder goed onderwezen in de wereld dan dat der meer welgestelden;

3°. de handwerksman moet hard werken, om met de zijnen in de behoeften van het gezin te kunnen voorzien en hij kan het loon der kinderen niet ontberen. Daarom moet de tijd van het onderwijs zóó geregeld zijn, dat de verdiensten er zoo min mogelijk onder lijden.

Een paar ambachtsscholen zouden geen kwaad doen, maar de algemeene oprichting daarvan moet ontraden worden, ook om de financiëele zijde van het vraagstuk. Voor het oogenblik zijn de uitgaven nog te betalen, maar de toestand wordt onhoudbaar, als de scholen meer algemeen en beter bezocht worden. Om dit aan te toonen, raadplegen wij de verslagen der ambachtsschool te Rotterdam, waar eene goede verhouding tusschen het getal meesters en leerlingen bestaat, en voor 169 jongens f 141 per hoofd en per jaar wordt uitgegeven. Rekent men nu daarbij op de omstandigheid, dat de jongens bovendien de teekenlessen aan de Academie bijwonen, en stelt men zich de vraag, wat de kosten zouden zijn, als alle ambachtslieden aan de school werden opgeleid en hun daar het geheele onderwijs gegeven moest worden, dan zal het antwoord een groot cijfer bedragen. Als globale rekening mag men aannemen, dat Rotterdam achtmaal grooter is dan Deventer en, daar in laatstgenoemde plaats genoegzaam alle toekomstige werklieden, ten getale van 100, de bouwkundige school bezoeken, zou Rotterdam 800 leerlingen tellen, die aanspraak kunnen maken op eene opleiding aan de ambachtsschool. De kosten daarvan bedragen 800 × f 141 = f 112,800 en al werd dit cijfer ingekrompen, zou het toch te groot zijn voor de gemeentelijke financiën. Thans wordt voor die school door de Gemeente f 21000 en door de Provincie f 9000 uitgegeven.

Zooals de inrichting thans is, blijven het scholen voor bevoorrechten, waardoor de anderen benadeeld worden. Bovendien ligt er een bezwaar in de gemaakte werkstukken, en blijft het eene moeilijke vraag, hoe daarmede te handelen; het vernietigen daarvan is geestdoodend voor de jongens, die daardoor bemerken dat de arbeid, aan het werk besteed, nutteloos is. Door ze te verkoopen, wordt de ambitie opgewekt en de kas gestijfd, maar dit geeft eene scheve verhouding tegenover de bazen en de uitvoering zou onmogelijk worden, zoodra alle toekomstige werklieden de school bezochten.

De practische opleiding van den metselaar geschiedt niet aan de school en de jongens, die zich op dit vak toeleggen, worden niet aangenomen of wel bij een baas gezonden, dat geene consequente toepassing kan genoemd worden van het beginsel, om de opleiding der jongens niet aan de bazen toe te vertrouwen. Met steenhouwers en stukadoors wordt op gelijke wijze gehandeld.

Door tal van beperkingen heeft het practisch werken weinig waarde en men is er alleen toe gekomen, omdat vele mannen buiten het vak zich met de zaak bemoeien en de argumenten van andersdenkenden niet geteld worden. Treedt men in eene vergelijking tusschen de opleiding aan de school en bij een baas, dan kan door tal van voorbeelden gewezen worden op de gunstige werking eener opleiding in de werkplaats; de gebreken, daaraan verbonden, worden te groot uitgemeten en in vele kleine Gemeenten kan met voldoening gewezen wordt op den band, die tusschen baas en knecht bestaat; door het oprichten van ambachtsscholen geeft men den bazen een brevet van onbekwaamheid en wordt eene concurrentie geopend, waardoor wantrouwen wordt opgewekt. De omstandigheid, dat het ambacht aan de school binnenshuis wordt geleerd, beweegt meer welgestelde ouders de kinderen daarheen te zenden met de hoop, hen later als opzichter of teekenaar geplaatst te zien of wel, eene acte voor onderwijs te doen verkrijgen. De Besturen mogen niet medewerken om dagscholen voor practisch onderwijs op te richten, daar zij voor dit doel ongeschikt zijn, maar de teekenscholen of academiën vervormen en voor goed Bouwkundig onderwijs zorgen, waardoor geene conflicten met sociale toestanden ontstaan. Wil men de bestaande ambachtsscholen voorloopig handhaven, dan krimpe men het aantal langzamerhand in en verzuime niet de avondscholen te verbeteren. Het is hier geen strijd over methode, maar alleen over beginselen, waarbij spreker zijn leedwezen betuigde dat hij indirect een aanval heeft moeten richten tot de ambachtsschool, die zich hierterstede bevindt.

De heer Baron bestreed de zienswijze van den heer Metzelaar en was van meening, dat de gemiddelde aanleg het uitgangspunt moet zijn, waardoor geene wanverhouding kan ontstaan. Daar de jongens van 12—15-jarigen leeftijd worden toegelaten, kan er geen sprake zijn, dat het inkomen der ouders door het prijsgeven van het loon der kinderen veel benadeeld zal worden; althans te Leeuwarden kan dit weinig invloed hebben en wellicht meer in plaatsen als Deventer, waar vele fabrieken gevonden worden. Jongens, die de opleiding aan de ambachtsschool hebben genoten, verdienen van f 3 tot f 6 per week, en de bezwaren omtrent de gemaakte werkstukken kunnen voor een deel uit den weg geruimd worden, als er overeengekomen wordt in geen geval voor particulieren en uitsluitend voor de bazen te werken. Het getal scholen is eerder te klein dan te groot en, dat enkele leerlingen over het paard getild werden en het doel der school voorbijliepen, ligt eenvoudig daaraan, dat de opleiding door de ouders niet begrepen werd; die uitzonderingen zijn geen regel en de verslagen der ambachtsschool te Arnhem leeren, dat 85% der leerlingen ambachtsman gebleven zijn.

De heer J. H. Leliman bracht in het midden, dat de ambachtsscholen meer bepaaldelijk besproken zijn en de redactie der vraag een ruimer veld van bespreking aanbiedt. In 1857 stelde de Maatschappij tot Bevordering van Bouwkunst de vraag: „hoe moet het onderwijs op ambachtsscholen zijn ingericht?", die door spreker beantwoord werd en, toen dit bijval vond, werd er besloten een prijsvraag uit te schrijven. De antwoorden van de heeren Veth en Van Maurik werden bekroond en slaan volkomen op de vraag, die thans aan de orde is; de Maatschappij stelde zich daarna in verbinding met de Maatschappij tot Verbetering van den Werkenden Stand, die zich de zaak aantrok en in 1860 werd op het initiatief der Maatschappij eene ambachtsschool te Amsterdam opgericht, die goede resultaten heeft geleverd. Spreker verschilt daarom van gevoelen met den heer Metzelaar en wil voortdurend op het aanbeeld slaan om meer ambachtsscholen te vestigen. Dat daarbij eigenaardigheden moeten overwonnen worden, ligt voor de hand, want het kind van den ambachtsman is een rentegevend eigendom; ook zullen leemten moeten worden aangevuld, maar hierin kan verbetering komen, waartoe de hulp der Afdeeling Leeuwarden wordt ingeroepen. Zoolang de Staat uitgaven doet voor de opleiding van theologen, soldaten en meer anderen, en het algemeen geld daar toe besteedt, moet ook voor de opvoeding van den handwerksman gezorgd worden.

De heer Noordendorp wees erop, dat de heer Leliman aan de Afdeeling een zware taak heeft opgelegd om de ambachtsschool te steunen en de leemten uit den weg te ruimen. Wat die school zelve aangaat, deelde hij mede, lid van het Bestuur te zijn en de uitkomsten te moeten prijzen, daar de leerlingen, na volbrachten driejarigen cursus, allen geplaatst zijn en stof tot tevredenheid geven. Volgens spreker legt het loon van een jongen van 12 tot 15 jaar weinig gewicht in de schaal; op den winkel wordt hij de knecht van den knecht, is dikwerf in eene ongunstige omgeving en wordt bovendien voor slechte diensten gebruikt. Leemten zullen immer bestaan, maar kunnen weggeruimd worden; aan de ambachtsschool wordt den jongen onderwijs gegeven om met vaardige hand te kunnen teekenen en geniet hij eene langzame opleiding in het timmer-, meubel- of smidsvak, waaraan bouwkunstige- en herhalingsonderwijs verbonden is. Het kind van den werkman wordt op deze wijze beter onderwezen, dan in de werkplaats.

De heer Vogel vroeg of de ambachtsschool uitsluitend moet besproken worden, nu het vooruitzicht geopend is om eenige gebouwen in de stad te bezichtigen. Het onderwerp komt hem te belangrijk voor om dit in korten tijd af te handelen, reden waarom hij in bedenking geeft, deze zaak in de Mei-vergadering opnieuw ter tafel te brengen.

De heer Metzelaar herhaalde, dat hij niet tegen ambachtsscholen gekant is, maar men zich de vraag moet stellen hoe het onderwijs voor het kind van den werkman moet worden ingericht, om dit voor allen toegankelijk te maken. Het komt er op aan de beste uitkomsten te verkrijgen en, zijns inziens, mogen de ambachtsscholen de verbetering van teekenscholen en academiën niet in den weg staan.

Na discussie tusschen de heeren Leliman, Metzelaar en den Voorzitter werd besloten dit belangrijke onderwerp op eene volgende vergadering opnieuw aan de orde te stellen.

De heer Schill vestigde de aandacht der Vergadering op de berichten in de nieuwsbladen omtrent de verbouwing van groote Rijksgebouwen en gaf het Bestuur in overweging zich tot de Regeering te wenden met verzoek, om daarvoor prijsvragen uit te schrijven.

De heer Rieber, den voorgaanden spreker beantwoordende, gaf te kennen, dat de bedoelde plans reeds lang gereed lagen en hierbij aan een uitknipsel eener courant van 1876 moet gedacht worden.

De heer Leliman deed het voorstel om eene collectie ontwerpen uit het archief der Maatschappij te zenden naar de internationale tentoonstelling, die in 1884 te Antwerpen gehouden wordt, in de hoop, daar een gouden medaille te kunnen veroveren.

De heer J. E. G. Noordendorp verzocht het woord om eenige mededeelingen te doen omtrent Leeuwarden; hij vestigde de aandacht in de eerste plaats op het eigenaardige, dat op de plaats der vergadering vóór zes eeuwen de Middelzee gelegen was, terwijl het heerlijke weiland, dat thans ter beschouwing voor ons ligt, door de zilte baren was ingenomen.

Van de gebouwen, zoogenaamde Stinsen, die toen bestonden, kan alleen de plaats nog worden aangewezen en daaronder werden de kerk van Oldehove, het Burmaniahuis en de Camminghaburg genoemd.

Vermoedelijk werd Leeuwarden omtrent 1190 tot stad verheven en het verkreeg stedelijke rechten, privileges en een eigen stadsbestuur door de vereeniging

der dorpen Nijehove, Oldehove en Hoek; hoewel de stad meermalen verwoest werd door de Noormannen, de burgertwisten tusschen de Schieringers en Vetkoopers en de oorlogen met de Graven van Holland, breidde zij zich meer en meer uit. Om haar zooveel mogelijk te beschermen, werd in 1398 begonnen met het graven eener gracht om de stad, die nu nog bestaat en waaraan in 1481 eene aanmerkelijke uitbreiding gegeven werd. Behalve de gracht, werden ook aarden wallen en poorten aangelegd en de inwoning der welvarende stad werd meer en meer gezocht door de bewoners ten plattelande, die buiten de stad minder veilig waren. Onder de regeering van Hertog Albert van Saksen (1498—1515) werd het zoogenaamde Blokhuis gebouwd ter plaatse, waar nu het Tuchthuis staat; door de stichting van dat Blokhuis en de Munt, waarvan de plaats moeilijk is aan te wijzen, werd Leeuwarden in 1504 als hoofdplaats van Friesland aangewezen.

Keizer Karel V, die van 1515—1555 als Heer van Friesland regeerde, schonk de stad vele privileges, bouwde scholen en een nieuw Raadhuis, waarvan een deel thans als Departementsgebouw dient. Omstreeks 1529 werd tot den bouw van een toren bij de kerk te Oldehove besloten en de bouw opgedragen aan Jacob van Aaken, die een toren ontwierp van drie- à vierhonderd voet boven den grond en „tot ouersten en principaelsten bouwmeester" benoemd werd op een loon gedurende zes jaren, dat de bouw zou duren, van acht stuivers daags, benevens eene vrije woning en jaarlijks een nieuw deftig kleed. Na drie jaren arbeid, waarbij met vele ongelukken gekampt moest worden, overleed de bouwmeester en het werk werd toen opgedragen aan Cornelis Frederiks. Zoodra de aanbouw met 10 meter gevorderd was, ontdekte men verzakking aan de noordwestzijde, zonder te kunnen beslissen of dit aan de losheid van den bodem, de onvoldoende fundeering of het gewicht van de zware steenen trap moest worden toegeschreven. Met het opbouwen werd voortgegaan en wel tot den tweeden trans, zonder aan het voornemen gevolg te geven den toren in meer spitsen vorm en met andere materialen op te trekken. Het is onzeker of dit aan de verzakking of aan de vrees daarvoor moet worden toegeschreven, dan wel of de kosten bezwaren gaven. Zooveel is zeker, dat de toren op de hoogte van 133 voet of 40 M. als een onvoltooide romp bleef staan in den toestand, waarin hij nog kan aanschouwd worden; alleen de steenen transleuningen zijn later door ijzeren vervangen, die zeker niet tot sieraad kunnen strekken.

Kort daarna, en vermoedelijk omstreeks 1538, werd met den bouw van een tweeden toren in het midden der stad begonnen, waaraan den naam van Nieuwe- of St.-Jacobstoren gegeven werd, en ook hiermede was men verre van gelukkig. De noordoostelijke hoek toonde na den bouw een begin van verzakking aan en door toemetseling der à jour gewerkte bogen en het aanbrengen van zware verankeringen werd het bouwwerk nog ruim drie eeuwen instandgehouden. In het afgeloopen jaar gaven de volgehouden maandelijksche waarnemingen, vooral na de Decemberstormen, duidelijk aan dat de verzakking toenam, en werd tot de amotie besloten. Het steenen deel van den toren vertoonde eene vermenging van Gothische en Renaissance-vormen, maar de spits maakte een aangenamen indruk en Henri Havard wijdde aan dit bouwwerk een bijzonder artikel in zijne *Voyage aux villes mortes du Zuiderzee* onder het hoofd: *La tour penchée de Leeuwarden.*

Het St.-Anthonygasthuis, reeds omstreeks 1400 ter eere van den H. Antonius opgericht, werd aanmerkelijk uitgebreid en daaraan toegevoegd eene afzonderlijke ziekenzaal, de Beijer of Bayard geheeten en uitsluitend bestemd om „eerbare Luyden, passeerende heuren weghe in Pelgrimage of andere verdienstighe werken" te herbergen. Deze instelling, die nog onder denzelfden naam bestaat, is bijzonder rijk, heeft een inkomen van meer dan *f* 100,000 en vat hare roeping breed op.

In 1534 ontstond het zoogenaamde Old Burgerweeshuis voor het opnemen van vader- of moederlooze kinderen, en deze stichting, eerst gevestigd in een gebouw op 't Hofplein, bezit een nieuw gebouw, door den architect H. R. Stoett Fz. ontworpen. Onder de merkwaardige gebouwen moet de aandacht gevestigd worden op dat, tusschen de jaren 1566 en 1571 gesticht op de Heerengracht of de tegenwoordige Turfmarkt, voor den Provincialen Raad of het Hof van Friesland. Met den bouw werd Bartholomeus Janszoon, „coninckliike mayesteyts bouwmeester" belast en den 7 November 1571 was men daarmede zoover gevorderd, dat het den Provincialen Raad tot zetel kon verstrekken en plechtig kon worden ingewijd. Ofschoon onvoltooid, kan dit gebouw tot een der pronkstukken van de bouwkunst der 16de eeuw gerekend worden. Het verloor in 1811 zijne oorspronkelijke bestemming en werd eerst als militair hospitaal, later als kazerne en sedert 1824 als huis van burgerlijke en militaire verzekering gebruikt. Van den onderbouw is slechts de wenteltrap over.

Om den handel te gerieven, besloot de Magistraat van Leeuwarden in 1595 een nieuwe en groote waag te bouwen: dit gebouw onderscheidde zich door zijne gunstige plaatsing aan de binnengracht en zijn schilderachtigen vorm. Tot Stads-boter- en zoutwaag bestemd, heeft het als zoodanig tot 1880 dienst gedaan, toen de behoeften van den handel eene grootere ruimte vorderden. De luifel, die oorspronkelijk als hangluifel werd aangebracht, onderging in 1616 eene uitbreiding en het is in dien vorm, dat wij haar thans nog aanschouwen, maar het plan bestaat het gebouw tot zijn oorspronkelijken vorm terug te brengen, waarvoor eene teekening is gemaakt, die in het vergaderlokaal gevonden wordt en bij het ontwerpen waarvan de bescheiden uit het gemeentelijk archief geraadpleegd zijn.

Spreker behandelde daarna den toestand der zeden, vooral onder de geringere volksklasse, daar dit deel maakt van de geschiedenis der stad; omstreeks het einde der zestiende eeuw schijnt die toestand niet alleen te Leeuwarden, maar in de geheele Provincie, vrij ongunstig te zijn geweest. De stedelijke Regeering achtte het den 20 Juli 1598 plichtmatig, het besluit te nemen om de kerk van het voormalige klooster der Grauwe Begijnen tot tuchthuis in te richten en een tuchtmeester aan te stellen. De inrichting was zoo onvoldoende, dat de Staten van Friesland den 20 Augustus 1608 besloten een Landschapstuchthuis op te richten en dat der stad Leeuwarden af te schaffen; zes jaren later kwam men op dit denkbeeld terug: in 1619 werd besloten het Landschapstuchthuis te verkoopen en het geld te besteden tot noodwendige verandering en verbouwing van het gevangenhuis op 't „gedemoleerde Blokhuis." Dit besluit werd niet uitgevoerd, en 40 jaren later werd een nieuw Landstucht- en werkhuis gesticht op de plaats, waar het tegenwoordige staat en dat door Obbe Hansen en vier andere bouwmeesters voor 62,500 gulden gebouwd werd. De gevangenis brandde in den nacht van 11 op 12 November 1754 af en den 24 Juni 1756 werd een nieuw gebouw voor den Hove van Friesland beschikbaar gesteld, waaraan tot 1782 allerlei uitbreiding en verbetering gebracht werd, om het eindelijk in 1821 te bestemmen tot een Rijks-gevangenis voor crimineel veroordeelden. In 1845 en 1847 werden belangrijke uitgaven gedaan tot verbetering, en een bijna geheele verbouwing, in 1870 aangevangen, heeft de gevangenis in den tegenwoordigen toestand gebracht. Omtrent deze gevangenis en de Kanselarij drukt Henri Havard zich in de volgende bewoordingen uit: „l'un est situé dans ce déli„cieux palais, qu'on nomme la Chancellerie; l'autre est „une grande et belle prison nouvellement bâtie, ayant „un aspect à la fois élégant et robuste et empreint „d'une certaine majesté. Il semble même que l'archi„tecte, tant il a mis de coquetterie dans son oeuvre, „ait voulu que ce sinistre bâtiment, loin d'attrister la „jolie capitale, concourût au contraire à son embellise„ment". Spreker maakte melding van vele andere inrichtingen, waarbij men zou kunnen stilstaan, maar dit zou te veel tijd wegnemen, reden waarom hij zich tot een enkel punt bepaalde. Toen Leeuwarden in 1865 aan het Europeesch spoorwegnet werd aangesloten, kwam de uitbreiding der stad ter sprake. De gracht en de wallen aan de zuidwestzijde der stad werden geraseerd en er ontstond een nieuwe wijk, waarin de Willemskade met bruggen en ruime kaden werden aangelegd. Sinds 1873, toen die uitbreiding voltooid was, werd krachtig gewerkt aan den bouw van scholen, de uitbreiding der gasfabriek, het stichten van een beurs- en waaggebouw, het dempen van grachten en het uitvoeren van tal van werken in het belang van den gezondheidstoestand der stad. Eene uitvoerige beschrijving daarvan zou veel tijd vorderen en ten deele doelloos zijn, daar zoo aanstonds de gelegenheid zal worden aangeboden zelf een oordeel te vellen, bij de wandelingen door de stad en de bezoeken aan vele der genoemde gebouwen.

De Voorzitter bracht den heer Noordendorp dank voor zijne mededeelingen, die door de Vergadering met toejuiching ontvangen werden, om daarna de heeren Schill en Leliman te antwoorden. Met eerstgenoemde was hij van oordeel, dat de Maatschappij het oog moest gevestigd houden op de groote werken, door den Staat te ondernemen en hij gaf daarbij de verzekering, dat de gegeven wenken niet in den wind zullen geslagen worden. Wat het voorstel van den heer Leliman aangaat, hiermede kan spreker niet medegaan, daar deelneming aan tentoonstellingen in den regel weinig voldoening geeft en vele kosten veroorzaakt. In 1883 heeft de wereldtentoonstelling te Amsterdam geleerd, dat de uitkomsten gering zijn; niet alleen moest men zich met eene bescheiden plaatsruimte vergenoegen, maar ook de uitslag was verre van bemoedigend en, naar zijne meening, was het verkieslijk op vak-tentoonstellingen te verschijnen, waar de medewerking meer op waarde geschat wordt. Hoewel naar zijne meening eene inzending op de internationale tentoonstelling te Antwerpen geen beter onthaal zal vinden dan te Amsterdam, stelde spreker zich voor deze zaak in eene Bestuursvergadering ter sprake te brengen. Onder dankzegging aan de leden voor de opkomst, werd de vergadering gesloten.

Het déjeuner, dat daarop den leden door de Afdeeling Leeuwarden werd aangeboden, getuigde van den tact, dien de kunstbroeders uit het Noorden bezitten om als gastheer op te treden. Een woord van lof zij hun gebracht voor de waarlijk grootsche wijze, waarop zij die taak hebben opgevat.

In een volgend nommer zal dit verslag vervolgd worden.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.
AFDEELING ROTTERDAM.
Vergadering van Vrijdag 19 September 1884.
Punten van behandeling:
Verslagen der gehouden vergadering van het Bestuur der Maatschappij met de Afdeelingen, in April jl., en van de Algemeene Vergadering, in Mei ll., te Amsterdam. Deze verslagen werden respectievelijk door de heeren Kanters en Van der Goes voorgelezen en uitgebracht.

Behandeling van onderstaand ingekomen voorstel van den heer C. M. Droogleever Fortuyn:

»De Afdeeling Rotterdam van de Maatschappij tot Bevorde»ring der Bouwkunst, overwegende:

»dat de wet van genoemde Maatschappij, na hare laatste »herziening, aan de toetreding van afdeelingsleden bezwaren in »den weg legt, die voor den bloei harer Vereeniging nadee»lig zijn;

»dat de Algemeene Vergadering der Maatschappij ten tweede »male een besluit dienaangaande genomen heeft, dat aan de »Afdeeling de hoop ontneemt om in de eerste jaren hare vrij»heid van handelen in dezen terug te bekomen;

»dat de bestaande band tusschen de Maatschappij en de »Afdeeling, voor het doel dat de laatste beoogt, geene voor»deelen oplevert die in de verte opwegen tegen het bovenge»noemde nadeel;

»besluit:

»hare Vereeniging los te maken van de Maatschappij tot »Bevordering der Bouwkunst, door haar als Afdeeling der Maat»schappij te ontbinden, haar terzelfder tijd als zelfstandige »Vereeniging weder op te richten, en de naam der Vereeniging »te doen zijn: Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te »Rotterdam;

»voorloopig haren werkkring, contributie en reglement de»zelfde te doen blijven als van de Afdeeling, het laatste evenwel »met weglating van alles, wat betrekking heeft op de Maat»schappij;

Hierop is in de Bestuursvergadering van 5 September ll. door den heer J. C. van Wijk onderstaand amendement ingediend, dat door de meerderheid van het Bestuur is overgenomen.

»Het voorstel van den heer C. M. Droogleever Fortuyn »vooropstellende, doch daarbij te voegen of te wijzigen: dat »de Afdeeling Rotterdam aan de Maatschappij tot Bevordering »der Bouwkunst kennisgeeft, dat zij geen gebruik meer wenscht »te maken van de bevoegdheid, om zich Afdeeling van de Maat»schappij tot Bevordering der Bouwkunst te noemen, doch »voortaan genaamd zal zijn:

»Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst te Rotterdam."

Dit voorstel was door den heer Van Wijk, met goedkeuring van den heer Droogleever Fortuyn, nader nog gewijzigd in het volgende besluit:

1°. Onze Vereeniging los te maken van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, door aan genoemde Maatschappij kennis te geven dat men geen gebruik meer wenscht te maken van de bevoegdheid, zich Afdeeling van de Maatschappij te noemen.

2°. Voorloopig haren werkkring, contributie en reglement dezelfde te doen blijven, het laatste evenwel met weglating van alles, wat betrekking heeft op de Maatschappij.

3°. De naam der Vereeniging te veranderen in: Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Rotterdam.

De Voorzitter, de heer H. Cramer, begon met erop te wijzen dat dit voorstel niet wettig was en hier dus niet in behandeling kon worden genomen. Immers het reglement der Afdeeling voorziet niet in het geval van ontbinding en het ging, volgens spreker niet aan, hier bij stemming over het lot der Afdeeling te beslissen, tenzij dit met algemeene stemmen zou geschieden, hetgeen echter wel niet het geval zou zijn.

Niettemin vond het voorstel Droogleever voldoende ondersteuning, hetgeen bleek uit den wensch van meer dan het gevorderde aantal van 10 leden.

De heer D. K. F. van der Linden beweerde, dat hier nimmer bij meerderheid van stemmen zou kunnen worden besloten, om de Afdeeling op te heffen, daar de minderheid dan toch bleef bestaan en dus, met haar, ook de Afdeeling.

De heer Droogleever bracht in het midden, dat 't alléén de bedoeling was zich geheel zelfstandig af te scheiden en daarna te blijven, wat de Vereeniging thans is, met de wijziging in het voorstel omschreven.

De heer Van Wijk beweerde, dat het Bestuur het voorstel had aangenomen, daar de groote meerderheid ervoor had gestemd en 't nu niet moest worden voorgesteld, alsof het voorstel onwettig zou zijn. De Voorzitter bleef bij zijne meening, verklaarde, het voorstel niet in stemming te zullen brengen en stelde voor, het in handen te stellen van een commissie, die daaromtrent rapport zou uitbrengen.

De heer Muller gaf te kennen, dat juist omdat 't reglement niet voorzag in het geval van ontbinding, de leden gerechtigd waren hun eigen wet te maken en stelde daarom voor om over het voorstel te stemmen.

De heer Leliman, ter vergadering aanwezig, gaf een historisch overzicht omtrent het ontstaan der Afdeelingen in het algemeen en van de Afdeeling Rotterdam in 't bijzonder, en herinnerde daarbij, dat juist de eerst alhier opgerichte vereeniging van Bouwkunst-beoefenaren zich, op eigen verzoek, als Afdeeling van de Maatschappij had gevestigd en daarna het goede voorbeeld van Rotterdam ook door andere plaatsen

was gevolgd. Hij zou 't zeer bejammeren als hier, zoo maar op staanden voet, een besluit werd genomen, waardoor een band zou verbroken worden, die reeds zooveel jaren had bestaan en toch altijd de gewenschte aanraking had tengevolge gehad.

De heer Droogleever releveerde, dat er van de Maatschappij geen heil meer te verwachten is; dat de Afdeeling door de nieuwe wet, die het aannemen van niet-leden der Maatschappij verbiedt, in ledental met ± 50 was verminderd en dat langer dralen den ondergang der Afdeeling zou tengevolge hebben.

De heer Leliman antwoordde, dat toch reeds iets in de gewenschte richting was verkregen, door de nieuwe bepaling, dat de Afdeelingen plaatselijke leden beneden de 23 jaar mochten aannemen. Hij, voor zich, vond 't beter om bij de Maatschappij op wijziging van de wet aan te dringen, dan zich af te scheiden, hetgeen slechts tot scheuring en verbrokkeling van krachten zou aanleiding geven. De talrijke opkomst in deze vergadering was voor hem het bewijs, dat er belangstelling bij de leden bestaat; hij hoopte, dat die belangstelling groot genoeg zou zijn, om te verhinderen, dat hier een zoo betreurenswaardig besluit zou worden genomen.

De heer Van der Linden gaf ook nog te kennen, dat het voorstel is uitgegaan van niet-leden der Maatschappij en dat iemand toch niet uit zijn eigen huis door vreemden mag worden verwijderd. Zoolang hier leden zijn van de Maatschappij, zal er z.i. ook een Afdeeling blijven bestaan, weshalve hij niet kon begrijpen hoe zoo iets aan de scherpzinnigheid van den heer Droogleever kon zijn ontsnapt.

De heer Droogleever antwoordde, dat, om bij het gezegde Van der Linden te blijven, zijn voorstel niets anders ten doel had, dan het bedoelde huis voor instorting te vrijwaren. Immers dat huis zou flink in orde worden gemaakt, zoodat 't voor het gebruik geschikt werd, dat thans niet 't geval is.

Opnieuw werd op »stemmen" aangedrongen, waaraan echter geen gevolg werd gegeven, omdat de Voorzitter bleef weigeren het voorstel in stemming te brengen.

De voornaamste grief betrof Amsterdam, hetgeen door zijn ledenaantal, dat de vergaderingen zoo gemakkelijk kan bijwonen, alles domineerde, zoodat de voorstellen der Afdeelingen, wanneer ze niet in den geest van Amsterdam vielen, nooit kans van slagen hadden.

De heer Van Wijk vond hierin aanleiding om luide te protesteeren tegen het feit, dat de Afdeelingen niet ieder een aantal stemmen konden uitbrengen in verhouding tot haar ledenaantal. Hierdoor toch kan de toestand nooit goed worden en bleef Amsterdam de meeste vruchten plukken van hetgeen door *al* de leden werd mogelijk gemaakt.

De heer Fol deed het voorstel, om deze gewichtige zaak niet in deze vergadering af te handelen, maar het Bestuur en de leden in de gelegenheid te stellen het voorstel nader te overwegen, om dan in een eerstvolgende vergadering op de zaak terug te komen. Inmiddels zou ook het Bestuur der Maatschappij in de gelegenheid zijn, van zich te doen hooren, waardoor de kans bestond, dat er een minnelijke oplossing kon worden getroffen.

Dit voorstel vond steun bij den heer Van Hattem. Ook de heer Van Wijk zou gaarne zien, dat 't tot een schikking kwam, die echter de heeren Droogleever en Muller voor onmogelijk hielden, omdat de wet der Maatschappij alle wijzigingen van ingrijpenden aard verbiedt en het Bestuur genoeg heeft getoond in geen geval te willen medewerken, om aan het bezwaar der Afdeelingen gehoor te geven.

Men drong dus aan op stemmen, hetgeen echter de Voorzitter bleef weigeren, waarop de gemoederen nogal in gisting kwamen en te midden waarvan de Voorzitter eensklaps de Vergadering sloot.

Alstoen werd door een der leden den heer Voorhoeve, Vicevoorzitter der Afdeeling, uitgenoodigd de Vergadering te heropenen en de zaak in stemming te brengen. Deze echter, ofschoon niet toegevende dat het voorstel onwettig is, vond 't voorzichtiger thans, nu de tijd reeds zoover verstreken was (vele leden maakten aanstalten om te vertrekken), het voorstel niet in stemming te brengen, maar aan te houden, hetgeen tenslotte werd goedgevonden, waarna de Vergadering uiteenging.

Wij hopen dat het Bestuur der Maatschappij niets onbeproefd zal laten, om een breuk te voorkomen, en geven het denkbeeld aan, dat het Bestuur bij de eerstvolgende vergadering tegenwoordig zij, om, door zijn invloed en prestige, de Maatschappij voor een gevoelig verlies te vrijwaren, een verlies dat, ook met het oog op de overige Afdeelingen, diep ingrijpende gevolgen zou kunnen na zich slepen.

(A, et A.) CORRESPONDENTIE.

Aan den heer J. L. te Apeldoorn. De bedoeling van het programma is niet anders, dan zooals het er staat, namelijk »een zaal voor 300 personen".

De 1ste-Secretaris.

ADVERTENTIEN.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 2 October 1884**, 's voormiddags 11 ure, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het maken van TROTTOIRS met aanverwante werkzaamheden, het OPHOOGEN van een gedeelte aan de Oude Kraan, en het maken van een CEMENTEN RIOOL in de Spijkerstraat.

Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag 3 October 1884**, des namiddags te 3 uren, zal in het *Café-Restaurant Kranapolsky*, door de Naamlooze Vennootschap »**Bouwmaatschappij De IJsbreker**" worden **aanbesteed:**

Het bouwen van 3 Heerenhuizen in één blok, aan de Weesperzijde, hoek 3de Boerhavestraat te Amsterdam, met de levering van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek en de Teekeningen zijn ad ƒ 2.50 per stel te verkrijgen ter Stoomdrukkerij van ROELOFFZEN en HÜBNER, N. Z. Voorburgwal No. 187.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT, te *Amsterdam*.

AANBESTEDING.

Op **Woensdag 8 October 1884**, des namiddags ten 5 uro, zal door den Architect J. M. KONING te *Meiden*, namens zijn Principaal, in het Hotel »HET RECHTHUIS" te *Muiderberg*, worden **aanbesteed:**

Het bouwen van twee Woonhuizen met Boerderij te Muiderberg.

Aanwijzing op het terrein op den dag der besteding, des namiddags ten 3 ure.

Van af Donderdag 2 October a. s. zijn gedrukte bestekken ad ƒ 1.— verkrijgbaar bij den Boekhandelaar F. W. EGELING, Singel 498 *Amsterdam*, en bij den Architect voornoemd, bij wien de teekeningen ter visie liggen.

Door het Algemeen Advertentie-Bureau van NIJGH & VAN DITMAR, te *Rotterdam* en *Amsterdam*, is heden uitgegeven eene lijst, aangevende

75 Aanwijzingen om te Annonceeren. | **Opgave van alle in Nederland verschijnende Couranten.** | **250 AFDRUKKEN van CLICHÉ'S.** | **Proef-Advertentiën worden vooraf gratis geleverd.**

Indien men aan deze Lijst, groot 13 kwarto pagina's, bijzondere attentie schenkt, zal men daarin ongetwijfeld een of meer publiciteiten vinden, waarvan met gunstig gevolg gebruik kan worden gemaakt. Vooral zij de aandacht van belanghebbenden gevestigd op de daarin voorkomende.

Publiciteiten No. 34, 38, 48 en 51: *voor leenings-Advertentiën.* — **Publiciteit No. 32:** *voor hen, die in de hoofdplaats van iedere provincie hunne Advertentie wenschen gelezen te zien.* — **Publiciteit No. 51:** *voor Advertentiën, die door de Handelaars in geheel Nederland moeten gelezen worden.* — **Publiciteit No. 56:** *voor Industriëele Advertentiën.*

☛ Het heeft onze aandacht getrokken, dat in het buitenland het adverteeren met clichés al meer en meer in zwang gemakt. Volgens onze meening is dit zeer practisch, daar eene advertentie met een daarbij passend cliché **onmiddellijk in het oog moet vallen.** Ten gerieve van onze cliëntele hebben wij een grooten voorraad clichés doen vervaardigen, waarvan *een gedeelte* in deze Lijst is afgedrukt. Indien de publiciteit, die men ons Advertentie-Bureau wenscht op te dragen, maar eenigszins belangrijk is, kan de belanghebbende uit deze clichés eene keus doen. Onverschillig hoe groot het aantal bladen is, waarin een advertentie moet worden geplaatst, leveren wij er **kosteloos** het noodige getal clichés bij.

Voor **dit blad** werden aan genoemd Advertentiebureau dagelijks advertentiën aangenomen en bij eenigszins belangrijke order eveneens clichés *gratis* bijgeleverd.

NIJGH & VAN DITMAR.

De Ondergeteekende, Civiel en Werktuigkundig Ingenieur te *Rotterdam*, Zuidblaak 26, maakt bekend, dat hij de **agentuur** voor *Nederland* van de firma *W. H. ALLEN & Co.*, **fabrikanten van Centrifugaalpompen** en **Pompmachines** te *London*, met goedvinden van laatstgenoemden, heeft **OVERGEDRAGEN** aan den Heer C. BOK Rzn. te *'s-Gravenhage*; terwijl hij zich bij voortduring blijft belasten met het **ontwerpen en uitvoeren van Stoomgemalen.**

H. P. N. HALBERTSMA.

Rotterdam, 1 September 1884.

Onder refeerte aan bovenstaande kennisgeving, beveelt de Ondergeteekende zich aan voor de **levering** van **Centrifugaalpompen, Pompmachines** voor **Polderbemaling, Directwerkende Pompmachines** voor **Circulatiewater** voor **Oppervlak-Condensors, Directwerkende Ventilators** voor **Stoomschepen, Snelwerkende Machines** voor het drijven van **Dynamo-Electrische Machines, Hydraulische Kaapstanders** en **Hydraulische Stoom-Aanzet-Machines.**

's-Hage, 1 Sept. 1884. C. BOK Rzn.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille, Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz. Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Vraagt Catalog. NEDERL. **Van der LOON**

Losanges, IJzeren Daken, en Zijlekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

VERZINKFABRIEK, **Linden & Co.** *Dordrecht.*

Galv. op Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.

EIGENAARS van BAZALTGROEVEN in RIJNPRUISSEN.

Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.

Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE

bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:

DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Heeren Architecten.

PARKETVLOEREN VAN HOUT van A. BEMBE Keulen

(*Margenthein, Maine*) opgericht in 1780.

Deze fabriek levert in de beste soorten, kant en klaar gelegd, de vloeren naar het bestaande Monsterboek of naar te geven teekening; ook **Parket op Asphalt.** Vele vloeren zijn reeds tot tevredenheid der bestellers, in Nederland gelegd.

Bekroond met de **eerste prijzen** op de Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883. Monsters en prijzen worden gaarne verstrekt door den vertegenwoordiger voor Nederland:

FRANZ DYCKERHOFF,
Emmerik aan den Rijn.

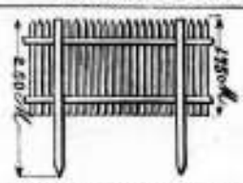

KYANISEERFABRIEK

VAN

J. & D. VAN DER POT

ROTTERDAM.

Voor **Raasterwerk**, zoowel bezaagd als rustiek, **Binten, Vloerdelen, gehoelde getimmerten** enz.

Volkomen behoedmiddel tegen **rotten** en **Champignon**,

terwijl de vloeren ook veel minder afslijten.

Alles wordt op verlangen volgens teekening gereed gemaakt met lijfelevering van hout.

Commissionairs in Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken BESTEKHOUT.

Eenige handelaren in de

Prima PORTLAND-CEMENT,

merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**

in **wichthoudende vaten** van 180 Kilo en in **zakken** van 70 Kilo, **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op **de zeef van 900 mazen** p. c.M², **hoogstens 4% achter.**

HARD- en ZANDSTEEN en NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA.

Chemisch bereide Verf, OLIEBIJTSELS en VERNISSEN

uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s Hage*.

Italiaansche Mozaïkvloeren, volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.

BELGISCHE GIPS.

Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL

DE JONGH & Co.

Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Helmachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

THEOD. FERD. BIERHORST,

HAARLEM,

levert:

Windmotoren

tot pompen, waterverzorging en transport van water naar alle hoogten.

Waterleiding

voor kleine Gemeenten om machines te drijven tot 15 paardenkracht, speciaal voor

LANDBOUWMACHINES

zeer geschikt.

TURFMOLM STROOI-CLOSET.

Patent van **OTTO POPPE Kirchberg.**

Eenigste constructie, welke aan bestaande privaten zonder groote kosten kan aangebracht worden. Goedkoopste en volmaakste desinfectie, voor **Privaat tonnen.**

Turfmolm heeft de eigenschap alle vochtige excrementen op te zuigen, waar de stinkende amoniak-gassen gebonden en de meststof in den vorm van snuif gemakkelijk verzonden kan worden.

Het closet is van binnen voorzien van een mechanisme, die iedereen keer niet meer Turfmolm strooit, als noodig is om de faeces te bedekken en te desinfecteeren.

FAMILIE-LESSENAAR

van verstelbare hoogte voor kinderen van 6 tot 18 jaren, **onmisbaar in ieder huis.**

FABRIKANT:

La Construction Industrielle te BRUSSEL.

Vochtwerende Parketvloeren, Tapijt-Parketvloeren

alle soorten van

eenvoudige en rijke PARKETVLOEREN.

Waterdichte en onbrandbare HOUTASPHALT-VLOEREN.

Marmer, Mozaïk en Granito, Glas- en Stift-Mozaïk.

Gekloofde Plafonneerlatten.

Groote partij witte en bruine

ROTSSTEENEN

tot lagen prijs TE KOOP.

Prospectus en prijzen op aanvrage bij **THEOD. FERD. BIERHORST,** *Haarlem.*

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *HENGELO* zullen, voorbehoudens goedkeuring van den Raad dier gemeente, op **Woensdag 1 October a. s.**, 's middags 12 ure, publiek **aanbesteden:**

Het verbouwen der School te Woolde en het daarnaast stichten eener Onderwijzerswoning, beiden gelegen aan den straatweg naar Delden.

Bestek en teekening zijn van af 24 September a. s. ten Raadhuize te verkrijgen. Inlichtingen verstrekt de Gemeente-opzichter, door wien 's Maandags vóór de besteding 's morgens 10 uur op het terrein aanwijzing zal gedaan worden.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
A. D. VAN ASSENDELFT DE CONINGH, *Burgemeester.*
B. G. GUIKINK, *Secretaris.*

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.
Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

TERRA-COTTA-FABRIEK
gevestigd te ZEIST (sedert 1835),
BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.
Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde
bij het Paleis voor Volksvlijt.

Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel-** en **Profielsteen**, Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir-** en **Mosaiktegels**, alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen elke concurrentie.

Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.

Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek van den heer E. K. OZINGA is in onze Magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.

GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bremer VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**

MARTIN & Co.,
Achteroosteinde, AMSTERDAM.

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.

LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk**, enz. enz. **Monsters op aanvrage verkrijgbaar.**

G. J. VINCENT & Co.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.

Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de
ZILVEREN MEDAILLE.

Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.

Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.ET.A. W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel ses gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen. Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

dat als gewoon lid van het Genootschap is aangenomen de heer G. A. Heinen, decorateur.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) 3 OCTOBER TE LEIDEN.

In het begin der vorige maand circuleerde in verschillende bladen het nieuwtje, dat het standbeeld van onzen oud-burgemeester Pieter Adriaansz. van der Werff onthuld was. Het feit van de toenmalige onthulling moest echter als eene „studentengrap" beschouwd worden, en de zaak werd door middel van een paar zeilen weder zoo spoedig mogelijk ongedaan gemaakt. Dit laatste was uit het bericht, dat onlangs daaromtrent in *De Opmerker* voorkwam, niet op te maken en het is daarom alleen, dat het hier te berde gebracht wordt.

Ieder, die weleens een monument heeft zien onthullen — en wie heeft dat tegenwoordig niet — kan zich door even de oogen te sluiten, best voorstellen hoe ook hier weder de gebruikelijke feestrede uitgesproken werd, hoe uit een goed bezette muziektent toepasselijke tonen weerklonken, o. a. „het liedeken van Doesa", eene melodie van omstreeks 1600 en thans tot marsch omgewerkt; hoe verder de meer en meer gebruikelijke kinderenrei door middel van hunne vocale talenten de geheele zaak meer luister trachtte bij te zetten — dit alles is zooals dat meer gebeurde. Alleen zou melding gemaakt kunnen worden van het allernieuwste op het gebied van onthullen, althans in ons land, en dat is de wijze, waarop het omhulsel weggenomen wordt en hier door middel van electriciteit moest geschieden. Mocht het echter zijn, dat de lezer nadere bijzonderheden omtrent den geheelen gang van het feest wenscht te weten, dan is 't het best hem te verwijzen naar de dagbladen, die hem volkomen bevredigen kunnen.

Wij zullen ons echter beperken tot het beschouwen van het monument zelf, en wat verder in een blad als *De Opmerker* thuis behoort; vooraf evenwel een enkel woord over den historischen optocht, die ook een deel van het feestprogramma uitmaakte en besloten werd met een allegorische voorstelling der sedert kort hier bestaande practische ambachtsschool. Het was een wagen, met de attributen der Bouwkunst versierd, waarop zich een schaafbank, een smidse en een schilderezel bevonden, waarbij eenige leerlingen de respectievelijk bij deze instrumenten behoorende kunsten vertoonden. Zij werd omgeven door de overige leerlingen in uniform of werkpak, terwijl de leeraren der inrichting den stoet besloten.

Het totstandkomen van het monument is een ware lijdensgeschiedenis te noemen, en het is der commissie stellig een pak van het hart, dat de zaak nu aan een eind is gekomen. De eerste en grootste tegenspoed veroorzaakte de kassier, bij wien het geld gedeponeerd was en die hiermee op den loop ging, terwijl het monument reeds in bewerking was; een zware taak was 't om het kapitaal, waarvan nog iets gered was, weer compleet te krijgen. Toen het er was, kwam het kiezen van een geschikte plaats voor de oprichting aan de beurt: na lang beraad werd hiervoor de Ruïne gekozen. Intusschen prijkte het standbeeld in een der zalen van de teekenacademie in Den Haag op eene schilderijen-tentoonstelling, ondanks de protesten der commissie van het monument, die nog geen eigendomsrechten kon doen gelden. Verder zal 't wellicht nog menigeen versch in 't geheugen liggen, hoe in het voorjaar een strijd gevoerd werd over de richting van het front van het monument. De ontwerpers hadden 't naar het Zuiden willen hebben, ter wille van de gunstige verlichting, die het bekronende standbeeld alsdan zou verkrijgen, terwijl het Dagelijksch Bestuur van Leiden aan de Noordzijde de voorkeur gaf, omdat het dan niet met den rug naar de zijde van de

naastbijzijnde hoofdstraat, het Rapenburg, zou gewend zijn. Ondanks de overtuigende bewijzen, dat een standbeeld met het front naar de Noordzijde zich hoogst ongunstig voordoet en waarbij eene reeks bestaande voorbeelden uit alle werelddeelen aangehaald werden, mocht het niet baten, en de Gemeenteraad nam, op voordracht van Burgemeester en Wethouders, het besluit om Van der Werff steeds met den rug naar het licht te laten staan.

Zooals het monument zich nu voordoet, staat het nagenoeg middenop de Ruïne. Het verheft zich op een terras van vrij aanzienlijke afmetingen en is geheel van hardsteen. De profielen en versieringsmotieven, die erop aangebracht zijn, zijn aan den Griekschen stijl ontleend. Het bovengedeelte is aan de vier zijden voorzien van bronzen basreliefs, die betrekking hebben op het beleg en ontzet van Leiden in 1574, en wordt bekroond door het op ongeveer dubbele levensgrootte voorgesteld beeld van Van der Werff, eveneens van brons.

De frontzijde geeft eene voorstelling van den eed van trouw, eenmaal den Prins gezworen, waaronder gegrift is:

Het Vaderland getrouwe
Blijf ik tot in den dood!

Ter rechterzijde zien wij een gevecht tusschen belegerden en belegeraars, waaronder:

Zoolang wij hebben handen, ziet,
Om t' eten één, één om te vechten,
Zoo komen wij tot schande niet.

De linkerzijde vertoont eene prediking in de kerk, ter dankzegging aan Leiden's ontzet, waaronder:

Ik zal met al mijn hart den Heer
Blijmoedig geven lof en eer.

Terwijl eindelijk de achterzijde ons het ontzet zelf aanschouwelijk maakt, waaronder:

Nu mogen wij afdrogen
Ons' lang bekreten oogen,
Want Leiden is ontzet.

Afgietsels van deze basreliefs waren reeds op de Arnhemsche tentoonstelling geëxposeerd.

Nog zien wij op de voorzijde vermeld, dat het monument opgericht is:

Ter gedachtenis aan de verdediging en
verlossing van Leiden.
De bevestiging van Nederland's vrijheid
en ter eere van den Burgemeester
Pieter Adriaansz. van der Werff.

Terwijl op het benedengedeelte de raad gegeven wordt om vroolijk te zijn, door de regels:

Juich Holland, dat door Leiden's moed
Uw roem, uw vrijheid zag behoed.

De letters maken wel geen hoofddeel van het geheel uit, maar nemen toch een voorname plaats in; we zouden ze daarom wat meer karaktervol wenschen.

Hoewel het werk van den architect, den heer H. P. Vogel, verdienste bezit, moet den heer Koelman als beeldhouwer voorwaar het leeuwendeel van den roem toegekend worden. De flinke houding van het standbeeld, vol uitdrukking, doet den meester kennen en maakt, dat men de minder gelukkige punten in de basreliefs over het hoofd ziet; die aan de voorzijde toch, waar het afleggen van den eed voorgesteld wordt, heeft wel eenige overeenkomst met de wijze, waarop de Egyptenaren gewoon waren hun tempelwanden te versieren, zoo staan de figuren achter elkander, allen in dezelfde houding met de hand omhoog. Gaat men echter na, dat de kunstenaar deze reliefs verscheidene jaren geleden modelleerde, dan zou het niet onmogelijk zijn dat hij zelf er niet geheel tevreden mede is.

Ten slotte nog iets over de decoratie van stadswege, die behalve uit de onvermijdelijke vlaggen en wimpels, ook nog uit een tempelwand bestond, van latwerk getimmerd en die geïllumineerd moest worden. Het curieuste hiervan was gelegen in de middelste der drie poorten van dezen wand, door n.l. hierin een perspectief van het gewelf der doorgang te zien te geven. Natuurlijk was er slechts een persoon gelijk, die zoo gelukkig was om zich op het juiste punt te bevinden, vanwaar die poging tot gezichtsbedrog gelukte, zoodat men licht kan nagaan dat, op een veld als de Ruïne, de groote menigte een verkeerden indruk van deze voorstelling moest krijgen. Tot verontschuldiging zou kunnen dienen, dat de Gemeenteraad niet genoeg geld disponibel gesteld had om een nieuw spektakelstuk te doen maken, waardoor de deskundigen, die toch iets te voorschijn dienden te brengen, eene decoratie moesten opschommelen uit langvervlogen jaren, toen men het met de wetten van de decoratieve kunst nog niet zoo nauw nam.

De volkssmaak is echter, naar wij hopen, reeds genoeg ontwikkeld, om dergelijke scheeve voorstellingen op te merken en af te keuren.

Leiden, 3 October 1884. D. J.

(A. et A.) BIJ DE PLAAT.

Bijgaande plaat geeft een afbeelding van het zoogenaamde *kaaspakhuis* van de laatstelijk gehouden Internationale Landbouw-tentoonstelling te Amsterdam.

Dit paviljoen, opgericht voor rekening van de heeren H. J. Wijsman & Zoon, werd niet bestemd om een model-*kaaspakhuis* voor te stellen, maar wel om een grootsche inzending te bevatten van alle mogelijke soorten Nederlandsche natuurboter en kaas, op Hollandsche wijze bereid, in verschillende toestanden: zooals het product van den boer komt, zooals het aan de markt wordt gebracht, in het pakhuis wordt opgeslagen en geconserveerd, en eindelijk verpakt wordt tot verzending door het land, naar het buitenland en de tropen.

Het paviljoen bestaat uit een hoofdgebouw en drie vleugels.

Het hoofdgebouw bevat een „bar", waar vier Hollandsche en Friesche boerinnetjes in nationaal kostuum het publiek in de gelegenheid stelden om het tentoongestelde te „proeven".

De vleugel tegenover den hoofdingang was ingericht voor de boterstellingen, waar tevens een groote pyramide opgericht was, bestaande uit de diverse soorten overtreksels, fusten, Keulsche potten, blikwerk enz.

In de beide andere vleugels, ter linker- en rechterzijde van het hoofdgebouw, waren de kaassoorten geëxposeerd.

Het gebouw is uitgevoerd (in imitatie altijd!) van zandsteen; de balustrade op het hoofdgebouw en de pannen van terra-cotta; deuren, kalf, raamvullingen,

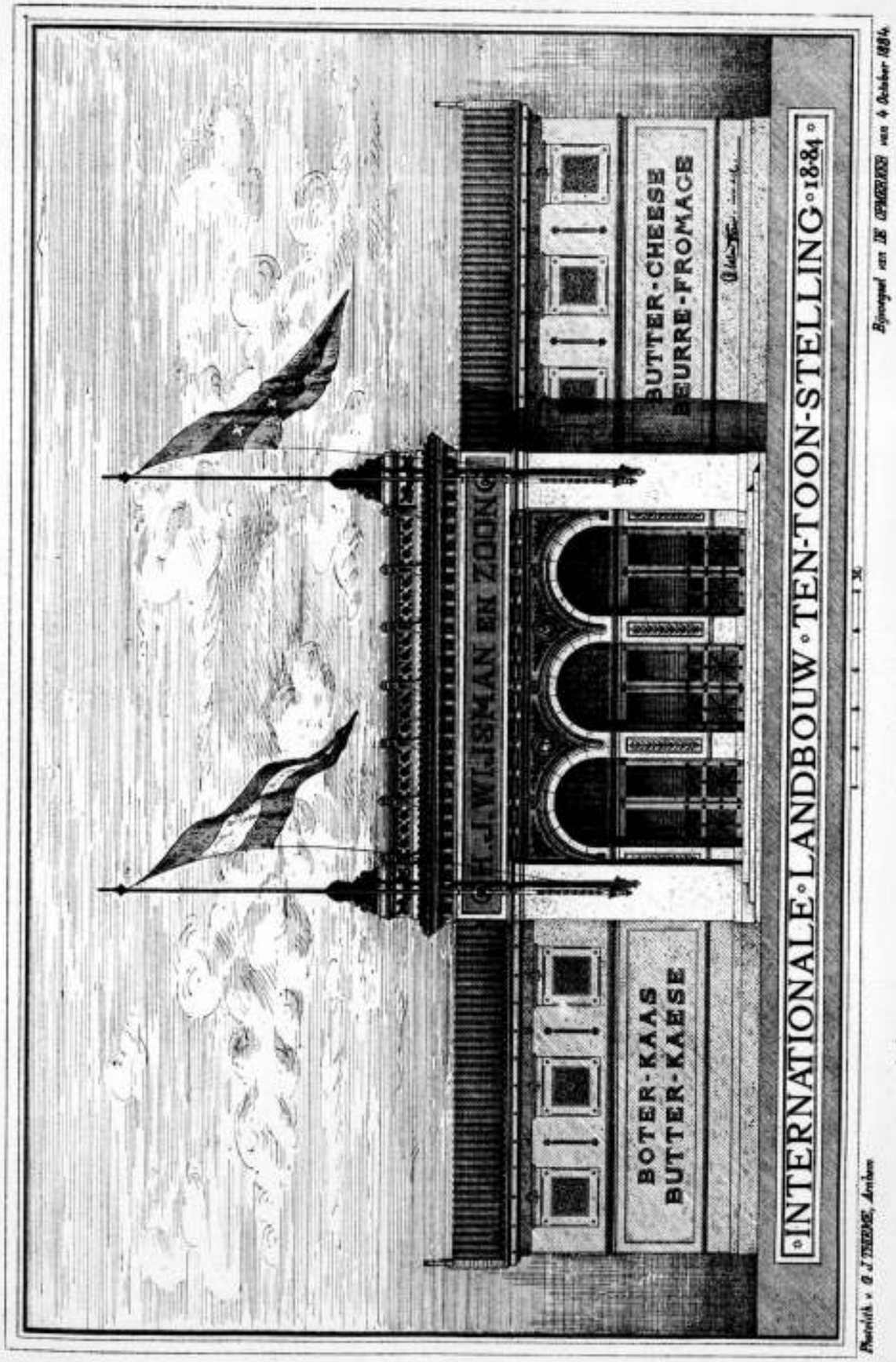

pinacles van brons. De friesversiering en de vulling boven de bogen in gekleurd glasmozaïek op gouden grond, en een faïence-versiering bij de penanten.

De uitvoering werd opgedragen aan de firma Staal en Haalmeijer; de heeren Heinen (decoratieschilder), en Van der Pek en Bauschulze assisteerden bij het decoratieve gedeelte.

A. Salm G.Bzn., architect.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 1 October 1884.

Na opening der vergadering en lezing der notulen en ingekomen stukken, wordt overgegaan tot de ballotage van den heer Heinen, die als lid wordt aangenomen.

De heer H. J. Scheltema houdt nu zijne aangekondigde bijdrage over sluizenbouw, en behandelt uitvoerig vele belangrijke onderdeelen van deze gewichtige afdeeling der waterbouwkunst. Door tal van teekeningen licht spreker zijne voordracht toe, die met aandacht gevolgd wordt en waarvoor hem de dank der vergadering gebracht wordt.

De heer J. C. D. di Gazar doet daarop het plaatwerk „Baukunst des Mittelalters", van J. Otzen, circuleeren, en de heer G. van Arkel stelt eenige ontwerpen van zijne hand ter bezichtiging. Beiden heeren wordt voor hun moeite dankgezegd.

Na het afdoen van enkele huishoudelijke zaken wordt de vergadering gesloten.

FETISJISME IN ZAKE STAATSWERKEN.

Als de schatkist gevuld is, gelijkt de waarschuwing van hem, die zijne stem verheft tegen een herhaald beroep op den Staat, op het geroep in de woestijn. Nu onze schatkist telkens leenen moet om niet ledig te zijn, en ieder overtuigd is van de onbekwaamheid en onwaardigheid onzer wetgevers, vindt men misschien een meer geopend oor, als men aanmaant tot zelfhulp. Het oogenblik schijnt mij dus gunstig toe om iets mede te deelen uit Herbert Spencer's *Sins of legislators*, in Mei j.l. verschenen in *The Contemporary Review*.

Een apothekers-provisor, die, na geluisterd te hebben naar de omschrijving van een pijn, welke hij voor koliek houdt, maar die werkelijk veroorzaakt wordt door darmontsteking, en een purgatie voorschrijft, die den lijder doodt, wordt schuldig geacht aan manslag. Maar wij meten de verantwoordelijkheid der wetgevers voor hunne misslagen op een veel minder strenge wijze. Niet alleen worden zij niet gestraft voor de rampen, die zij verwekken, maar zij worden ternauwernood misprezen. Men neemt niet eens aan, dat de ondervinding den wetgever geleerd moet hebben, niet tusschen beiden te treden vóórdat hij zich zelven gevormd heeft.

Hij wordt niet veroordeeld wegens het veronachtzamen van de waarschuwing voor roekelooze tusschenkomst. Integendeel, het wordt verdienstelijk geacht, als hij, misschien pas van de hoogere burgerschool gekomen of van de balie, waarbij hij als advocaat wat geld won, of van een dorp, waar zijn honden hem populair maakten, in het Parlement optreedt en luchthartig de middelen bevordert of belemmert om te werken op het staatslichaam. En in dit geval kan hij zich niet verontschuldigen met te zeggen dat hij niet weet, hoe weinig hij weet. (Zie ook Fritsje, in Multatuli's *Specialiteiten*.) En toch zijn de kwalen, ontstaan door slechte wettenmakerij, ontzettend groot in vergelijking met die, welke veroorzaakt worden door slecht onderwezen geneesheeren of apothekers.

Slecht onderwezen wetgevers hebben in de vervlogene eeuwen aanhoudend het menschelijk lijden vergerd, terwijl zij bedoelden het te verzachten. In Engeland heeft men in de drie jaren 1870—72 niet minder dan 3532 wetten, als nadeelig, moeten herzien, en daarvan 2759 geheel ingetrokken; in de laatste drie zittingen heeft men 650 wetten van jeugdige dagteekening, allen uitgevaardigd onder Victoria, moeten afschaffen.

Reeds een gebrek in den vorm van een rechtsgeding sleept dikwijls na zich: verlies van met moeite gespaard geld, grooten en langdurigen kommer, ziekte, ongeluk van het gezin, onvoldoende voeding en kleeding der kinderen. Oordeel zelf, wat de gevolgen van slechte wetten kunnen zijn!

Onder het vorige geslacht werd een wet gemaakt op de woningen. In die wijken van Londen, waar geringe huizen stonden, gebouwd op onpractische wijze, en waarin de nieuwe wet op het bouwen verbetering moest brengen, werd vroeger een gemiddelde huurprijs betaald, die de eigenaren tevredenstelde. Maar de huizen, gebouwd volgens de nieuwe regeling, brachten geen redelijke winst op, want de lieden, voor wie zij bestemd waren, waardeeren de buitengewone veiligheid niet van muren, versterkt door hoekijzers. De bouwmeesters hebben er zich dus toe bepaald huizen op te trekken in betere wijken, en opgehouden met woningen op te richten voor de massa, behalve in de voorsteden. Dientengevolge werden de huizen der binnenwijken overbevolkt. Twintig personen werden in één kamer gehuisvest. Voor zulke afgrijselijkheden moet men den agitatoren dankweten, die door de nieuwe wet op het bouwen den openbaren gezondheidstoestand bedoelden te verbeteren.

Gaan wij over tot den nieuweren tijd.

De wet op *Artisan's Dwellings* gaf aan de plaatselijke besturen de macht, slechte woningen omver te halen en te voorzien in den bouw van goede. Tot September 1883 had zij, tegen betaling van vijftien millioen gulden, 21000 personen der hoofdstad van huisvesting beroofd en 12000 ervan voorzien. De overblijvende 9000 bleven dus zonder woning. Een andere plaatselijke potentaat, in de *City*, deed huizen omverhalen, waarin 1734 arme lieden geborgen waren, en de daardoor ingenomen ruimte werd op staatsgezag verkocht voor een station. Ongeveer 11000 personen moesten nu maar onderdak zien te komen in ellendige krotten, die reeds overbevolkt waren!

Ga nu eens na, wat de wetgevers gedaan hadden. Door onoordeelkundige belastingen deden zij de prijzen van baksteen en timmerhout rijzen en verhoogden zoodoende de bouwkosten; daardoor bevorderden zij tevens het gebruik van bouwstoffen van slecht gehalte. Om de oprichting van ellendige woningen tegen te gaan, maakten zij bepalingen, die, als in de middeleeuwen, de hoedanigheden van de huizen voorschreven, maar begrepen niet, dat zij, door aan te dringen op hoogere waarde en dus hoogeren huurprijs, de vraag zouden beperken en derhalve het aanbod doen verminderen. Nemen wij een en ander te zamen, dan zien wij, dat de lasten werden opgedreven, daardoor den minderen man belet werd van de voor hem gebouwde woningen gebruik te maken, en ten slotte het hem bijna onmogelijk gemaakt werd onderdak te komen.

In enkele wilde stammen wordt de zieke, die, door niet te genezen, den fetisj tot een leugenaar maakt, geworgd. Wie de macht van den fetisj in twijfel trekt, heeft evenmin een lang leven. Vroeger, toen het gezag onzer regeerders versterkt werd door krachtige maatregelen, was het even gevaarlijk iets oneerbiedigs te zeggen van den staatsfetisj. Nu is de ergste straf voor

hem, die aan zijne almacht twijfelt, gekleinacht te worden als een reactionair, die steeds praat van *laissez faire*. De feiten, die hij aanvoert, zullen het ingeworteld geloof niet verzwakken, want dit geloof is bestand tegen elk bewijs.

Wijlen sir Charles Fox, die veel ondervinding had van staatszaken, zeide zeer aardig: „Het Gouvernement is het tegenovergestelde van een filtreerwerktuig: gij legt er de verslagen helder in en zij komen er modderig uit."

Ieder kent de gebreken van de officieele sleur. De tabellen zijn meestal twee jaren ten achter. De *inertie* is ongeneeslijk. Bijna ieder ambtenaar is tegen verbetering.

Toen men, bijvoorbeeld, in Engeland bij de zeemacht de electrische telegraaf wilde invoeren, antwoordde de Admiraliteit: „Wij hebben een zeer goed stelsel van semaphoren." Het bestuur der Posterijen verzette zich eveneens tegen een betere wijze van telegrafeeren en later tegen het algemeen gebruik van de telefoon. Met de eene hand vermeerdert de Staat de kwalen, die hij met de andere tracht te verminderen, b.v. als hij een belasting heft van verzekering tegen brand, en daarna bepalingen maakt om den brand beter te blusschen. Zoo schrijft hij eenige wijzen van bouwen voor, die het brandgevaar doen toenemen (Capt. Shaw, *Fire Surveys, or a Summary of the Principles to be observed in Estimating the Risk of Buildings*).

Een Engelsch officier had een teekening gemaakt van de afstanden, waarop Britsche en vreemde pantserschepen door de groote Britsche kanonnen konden worden doorboord. Al de vreemde Regeeringen kenden ze, terwijl de Engelsche officieren er onkundig van bleven.

Door den staatswaarborg van de hoedanigheid van het zilver, is de zilverhandel afgenomen, maar tegelijkertijd de hoedanigheid van het zilver.

Al is de les nog zoo vreeselijk, zij baat niet. Na de ramp aan de Taybrug werden bouwmeester en aannemer luide gesmaad, maar niets werd aangevoerd tegen den staatsambtenaar, van wien de brug het getuigenis van deugdzaamheid ontving.

Zoo werden typhus en keelziekte te Edinburgh verspreid door een staatsstelsel van rioleering. Toch roept men meer dan ooit om staatszorg voor de openbare gezondheid.

Veertig jaren geleden dwong de Staat de steden een rioolstelsel aan te leggen, dat den inhoud in de rivieren deed vloeien en alzoo de bronnen der watervoorziening bedierf. Men kwam toen op tegen de watermaatschappijen over de onzuiverheid van haar water. En nu verzoekt men den Staat de zaak in handen te nemen! De misslagen van den Staat worden blijkbaar een reden, hem te verzoeken nog meer te doen.

De wilde heeft tenminste de verontschuldiging, dat zijn fetisj zwijgt en zijn onbekwaamheid niet bekent. Maar wij, beschaafden, blijven aan onzen afgod, gemaakt met onze eigen handen, een macht toeschrijven, die hij op de eene of andere wijze bekent niet te hebben verkregen.

Zoo schreef onlangs een vergadering van leden der beide Huizen aan Gladstone over den betreurenswaardigen, akeligen toestand der openbare werken: „heen-en-weer slingeren, onzekerheid, kostbaarheid, buitensporige verkwisting, kleinheid, enz."

Zeker knaapje, dat bedaard een afgrijselijk lijkachtig mombakkes kon aanzien, liep angstig weg als zijn vader het opzette. Iets dergelijks overkomt ons met onze wetgevers. Wij zien hen dagelijks, vóórdat zij candidaat zijn, zonder eenigen eerbied voor hen te gevoelen. Wij lachen hen zelfs uit wegens hun ongeschiktheid. Maar nauwlijks zijn zij afgevaardigd geworden naar het Parlement, of, te oordeelen naar de verzoeken, die wij tot hen richten, is er niets, dat hun wijsheid niet vermag te volbrengen.

Cl., 30/9 '84. R. v. E.

KERKBOUW TE KATWIJK-AAN-ZEE.

Tot nadere toelichting voor heeren Bouwkundigen maken Kerkvoogden der Hervormde Gemeente te Katwijk-aan-Zee het volgende bekend:

Er worden verlangd teekeningen en begrootingen van eene kerk met toren, uurwerk en volledig meublement. Het gebouw mag geen gaanderijen hebben en moet vijftienhonderd zitplaatsen bevatten. Als bijgebouw moet op consistorie en bergplaats gerekend worden.

Het terrein is 60 meter lang en 50 meter breed, aan beide zijden belend door den publieken weg. De bodem van het terrein is zandgrond; er behoeft niet geheid te worden.

De som, die mag worden besteed, bedraagt vijf-en-zeventig duizend gulden, waaronder begrepen moet zijn een ijzeren hek, dat het terrein aan drie zijden afsluit.

Indien de ontwerper van de teekening, die voor den bouw wordt gebruikt, onverhoopt niet tot bouwmeester wordt gekozen, zal hem als schadeloosstelling *f* 500 worden uitgekeerd. De ontwerpen moeten franco bij den President-kerkvoogd zijn ingezonden vóór 1 December 1884 en vergezeld gaan van een verzegeld en met hetzelfde motto als de teekening gemerkt briefje, waarin naam en woonplaats van den inzender vermeld zijn. De niet-bekroonde ontwerpen zullen met ongeopenden brief aan het op te geven adres franco worden teruggezonden.

De Jury van beoordeeling zal bestaan uit Kerkvoogden met 2 of 3 deskundigen, door Kerkvoogden uit te noodigen.

De ontwerper wordt geheel vrijgelaten in de keuze van den stijl en van den vorm van het gebouw.

De situatieteekening van het terrein en nadere informatiën zijn te bekomen bij den heer L. van der Plas, President-kerkvoogd te Katwijk-aan-Zee.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

(*Vervolg en slot van blz.* 345.)

In het verslag, dat in het voorgaande nommer werd opgenomen, bepaalden wij ons tot het verhandelde op de vergadering; het zij ons vergund daaraan toe te voegen, dat het vergaderlokaal een feestelijk aanzien had door de tentoonstelling van teekeningen, hoofdzakelijk bijeengebracht door leden van de afdeeling Leeuwarden. Tegenover de ontwerpen van tal van gemeentewerken te Leeuwarden, — en betrekking hebbende op den bouw van verschillende scholen, het gymnasium en bruggen, de overdekking van de veemarkt en de restauratie van het waaggebouw, — prijkte eene verzameling werkstukken van de leerlingen der ambachtsschool. Onder de ontwerpen van particuliere architecten noemen wij die van villa's, woonhuizen en grafmonumenten van den heer H. H. Kramer, van de kerk te Tjummarum en het Old-burgerweeshuis van den heer H. R. Stoett Fz., van een stelphuizinge door den heer W. C. de Groot, van een overdekte vleesch- en groentenmarkt door den heer A. T. van Wijngaarden, benevens ontwerpen en opnemingen van den heer N. van der Hoeff, leeraar aan de ambachtsschool. De architect W. C. Metzelaar zond het ontwerp van het ziekenhuis te Deventer, terwijl vele uitvoerige teekeningen van het huis van opsluiting en tuchtiging te

Leeuwarden, naar het plan van den ingenieur-architect J. F. Metzelaar, en de teekeningen der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst van de Kerk en het Gemeentehuis te Bolsward en van de Waterpoort te Sneek, de wanden versierden. Onder de tentoongestelde materialen moet in de eerste plaats melding gemaakt worden van de gekleurde tegels en de Friesche steen van den heer J. van Hulst te Harlingen, waarvan de toepassing ten zeerste kan worden aanbevolen; voorts van de monsters tras, tufsteen, enz., van de heeren Van der Meij en Vermeulen, en de glasversieringen van den heer S. Coltoff te Leeuwarden.

Na afloop van het déjeuner werd de gelegenheid aangeboden tot het bezichtigen van eenige belangrijke gebouwen en inrichtingen. Het vrij talrijk gezelschap, en de weinige beschikbare tijd, maakten het noodig zich in groepen te verdeelen en vooraf aan de Commissie op te geven welke inrichtingen men bezoeken wilde.

Wij bezochten het Beursgebouw, eene stichting van den lateren tijd, ruim en doelmatig ingericht; eene vrij hooge trap leidt naar de eigenlijke beurs, terwijl de geheele ruimte daaronder voor den handel in boter en kaas is bestemd. Uitkomende aan de Singelgracht, is die plaats daarvoor alleszins geschikt en het rondom vrijstaande gebouw maakt inderdaad eene aangename en flinke vertooning.

In 't algemeen kunnen wij die getuigenis geven van de geheele stad, die, voor velen onzer vreemd, de verwachtingen verre overtrof; ruime pleinen, breede straten, groote magazijnen en deftige woonhuizen, omsloten door de Singelgracht, waar stoombooten en andere vaartuigen bezig waren te laden of te lossen, — dit alles gaf den indruk van bedrijvigheid en welvaart.

Het *Tuchthuis*, sedert het jaar 1869 geheel verbouwd, drukt met zijn breeden hoofdingang tusschen 2 torens, en de gevels met vensters, door ijzeren tralies verzekerd, geheel het karakter uit van zijne bestemming. Het inwendige munt uit door eene zeer regelmatige indeeling, waarbij niet alleen op de ruimte, maar ook op aanvoer van licht en lucht bijzonder is gelet, zóódat in verschillende zalen en lokaliteiten de meest mogelijke frischheid heerscht. Moge zulks al voor een goed deel afhangen van de huishoudelijke inrichting, bij een minder doelmatig gebouw zou zulks onmogelijk worden.

De *Kanselarij* is, bepaaldelijk wat den voorgevel betreft, een gebouw, dat ongetwijfeld onder de merkwaardigste van de 16e eeuw kan gerekend worden en maakt een inderdaad schilderachtig effect. Door herhaalde verbouwingen is van het inwendige alleen de trap met haar kunstig bewerkte spil en gewelven belangrijk; dit trok terecht ieders bewondering.

De bezoekers van het *Museum van het Friesch Genootschap* werden op de meest welwillende wijze rondgeleid door enkele leden van het Bestuur, en verkregen een zeer belangrijk overzicht van zeer vele oude gebouwen, meubels, grafsteenen, doopvonten, enz.; de beroemde Hindelooper Kamer leverde de bewijzen van den vroegeren rijkdom van dat thans vervallen stadje.

De Roomsch-Katholieke kerk, gewijd aan den H. Bonifacius, gebouwd door den heer P. J. H. Cuijpers, werd vervolgens door het meerendeel der leden bezocht; enkelen zelfs beklommen den toren, die door zijn rijzigen en aangenamen vorm reeds vroeger de aandacht trok. Ofschoon het inwendige van de kerk nog in bewerking was, belooft dit na de voltooiing een prachtig geheel te zullen worden.

Van daar trok men achtereenvolgens naar de Ambachtsschool, niet alleen uit belangstelling tegenover een onzer gastheeren, den Directeur dier inrichting, maar ook onder den indruk van het gesprokene op de vergadering. Een honderdtal leerlingen werken in de ruime en flink ingerichte werkplaatsen en allen roemden ten hoogste de wijze, waarop hier het onderwijs gegeven wordt; immers de uitslagen waren op de ware grootte op het papier gebracht en evenzoo werden kozijnen met betimmering uitgevoerd. Wij zagen kappen op de halve ware grootte, zóó dat alle verbindingen duidelijk zichtbaar waren en in de smederij werd werk geleverd, dat dagelijks in de practijk voorkomt. In één woord, de indruk was de meest gunstige en het baart geen wonder, dat deze inrichting, volgens verkregen mededeelingen, de beste resultaten gaf.

Nadat in den Prinsentuin, eene zeer geliefkoosde uitspanningsplaats met vroolijken aanleg, eene gewenschte rust was genomen, vereenigde men zich te 6 uren in de Harmonie om het middagmaal te gebruiken.

De ruime zaal, rondom op smaakvolle wijze door planten en groen versierd, maakte met den welvoorzienen disch een recht aangenaam geheel, en geen wonder, dat bij zulk een ontvangst de feestelijke stemming niet ontbrak. Ook hier hadden onze gastheeren voor alles in de ruimste mate gezorgd, en toen de rij der toosten door den Voorzitter der Afdeeling geopend was, deden zich vanachter het groen de tonen der muziek hooren en werden de vele en vaak juist gekozen woorden met fanfares begroet. Daarbij ontbrak het niet aan bewijzen van groote ingenomenheid met en erkentelijkheid voor de even gulle als royale ontvangst, aan de gasten bereid.

Te 9 uren vereenigden zich op den volgenden dag, 26 September, een 40tal leden aan het station tot het deelnemen aan den voor dien dag bepaalde excursie.

Door het heerlijkste weder begunstigd, ontbrak ook toen niets aan de aangename stemming.

Te Harlingen aangekomen, werden de havenwerken bezichtigd; jammer dat het eigenaardige van een haven daar ontbrak en er, althans op dat oogenblik, niet het allerminste vertier was op te merken.

Enkele leden bezochten nog de welbekende fabriek van witte en geschilderde muurtegels enz. van den heer J. van Hulst en waren zeer voldaan over dat bezoek. Het meerendeel doorwandelde het stadje, nam onder andere het vóór korten tijd gebouwde kantongerecht in oogenschouw en vestigde de aandacht op de massa's hout, waarin Harlingen steeds een belangrijken handel drijft om elkander te 10.50 weder aan het station te ontmoeten en van daar per extra stoomtram den tocht te vervolgen naar Bolsward.

De welvarende streek, die wij passeerden, als bezaaid met boerderijen met hare hooge daken (stelpwoningen), de vele riante en netgebouwde huizen in de dorpen Kimswerd, Arum en Witmarsum, allen gelegen langs den weg, maakten op ons den aangenaamsten indruk.

Vóór het stadhuis te Bolsward stapte men uit den tram en bezichtigde eerst den inderdaad prachtigen voorgevel, waarna de leden door den heer Burgemeester in de Raadzaal ontvangen werden en inzage bekwamen van enkele stukken uit het hoogst belangrijk stedelijk archief, waaronder een document, ondertoekend door den Duc d'Alve in 1573, zilveren penningen van het schippersgilde, mede van dien tijd, de zilveren sleutels der stad met het daarbij behoorende fluweelen kussen, enz.

Het Stadhuis dagteekent van het jaar 1618, is in 1765 verbouwd en een meesterstuk van architectuur; jammer dat ook hier allengs restauratie gebiedend noodzakelijk wordt blijkens de verzakking, die zich vertoont

en waardoor de kroonlijst op enkele punten veel geleden heeft. Van de raadzaal zijn de portaaldeur en de schoorsteenmantel zeer merkwaardig; de overige lokalen leveren niets bijzonders op. Jammer dat tegen het fraaie gebouw ten deele een luifel is aangebracht en de ruimte onder de raadzaal als waag voor de kaasmarkt wordt gebruikt.

Bij den bekenden Bijlsma werd een en ander gebruikt en vervolgens de *Oldehoof* of *Groote Kerk* bezocht. In dit kerkgebouw, dat van het midden der 11e eeuw dagteekent, doch van 1446—1463 nieuw werd opgetrokken, bevinden zich nog prachtige overblijfselen van vroegere grootheid, waaronder de preekstoel, de bank, bestemd voor huwelijksinzegening, de vroedschapsbank, de gestoelten der „reguliere kanunniken", van welke laatsten de figuren veel geleden hebben bij de beeldstormerij. Voorts zijn in deze kerk vele kolossale en fijn bewerkte grafzerken van eerste Friesche familiën.

De *Kleine of Broekkerk*, in 1270 gesticht en in het midden der 15e eeuw vernieuwd, verkeert in zeer vervallen toestand en wordt thans als bergplaats voor de brandbluschmiddelen gebruikt.

Te ruim 3 uren weder per stoomtram van Bolsward vertrokken, arriveerden wij te 4 uren te Sneek en ook de route derwaarts was vroolijk en afwisselend door de welvarende dorpen Nieuwland en IJsbrechtum.

Bij aankomst te Sneek werden de leden ontvangen door de heeren A. Breunissen Troost, architect, en J. P. Hoogendijk, Gemeente-architect, waarbij zich mede aansloten de heeren J. Houwink Gzn. en Th. Cool, industrieelen aldaar.

Allereerst brachten onze vriendelijke geleiders ons naar het *Stadhuis*, een zeer goed onderhouden gebouw met keurig bewerkte détails. In 1760 verbouwd, is het een voortbrengsel van den barok-stijl, die ook van binnen vrij goed is volgehouden: getuigen daarvan vooral de schoorsteenmantel en verder het plafond met de betimmering van de raadzaal.

Vervolgens bezochten wij de *Waterpoort*, een zeer belangrijk bouwwerk, in 1613 gesticht en in 1878 gerestaureerd door tusschenkomst van het Rijk, onder leiding van den architect Gosschalk. Door de goede zorgen van den heer Troost lagen op het raadhuis de zeer net uitgevoerde teekeningen van genoemde poort ter inzage, waardoor de allereerste toestand, de latere verandering en de in 1878 uitgevoerde restauratie werden aangegeven. Ook van het raadhuis was de teekening van den voorgevel aanwezig.

De nieuwe Synagoge, zeer onlangs door den heer Troost opgebouwd, is klein maar net uitgevoerd; de Moorsche stijl is getrouw volgehouden en, de geringe beschikbare middelen in aanmerking genomen, is deze kerk zeer bezienswaardig.

In de steenhouwerij van de bekende firma G. & J. Cool, werden wij door den heer Th. Cool binnengeleid, waar een 70tal werklieden de schoorsteenmantels bewerken, die in de magazijnen te Amsterdam, Rotterdam en andere steden worden opgesteld.

Door den heer Houwing, firma Jan Houwink Gzn., werd ons op de meest gastvrije wijze eene verfrissching aangeboden, terwijl wij ons verlustigden in eene prachtige en smaakvolle étalage van porselein. Verder vertoonde genoemde heer ons ten zijnen huize, meer bepaald in de zaal waar het middagmaal wordt gebruikt, verscheiden artikelen van glas, voorhanden in zijn atelier voor loodbeglazing.

Daarna vereenigde men zich in de Sociëteit bij den heer Agema, waar in de ruime en nette concert- en komediezaal het middagmaal werd gebruikt. Ook hier ontbrak het niet aan gezelligen kout, en werden in de rij der toosten onze vriendelijke geleiders niet vergeten.

De heer Houwing toonde zijne groote ingenomenheid met onze Vereeniging door zich als lid der Maatschappij aan te melden.

Te ongeveer 9 uren verlieten we het vriendelijke en welvarende stadje, namen plaats in den extra-trein, die ons naar Leeuwarden terugvoerde, en bleven vervolgens in de Sociëteit Amicitia nog enkele uren bijeen, om den volgenden morgen weder de stad Leeuwarden te verlaten.

Wij mogen niet nalaten nogmaals den dank te brengen aan de Afdeeling Leeuwarden voor de alleraangenaamste dagen, die we in haar midden mochten doorbrengen, en vooral aan den Voorzitter en Secretaris met de leden der Feestcommissie, die zich veel moeite en kosten hebben getroost, maar aan wie wij de verzekering geven, dat het verblijf in Friesland zonder eenigen twijfel voor allen de aangenaamste herinneringen zal achterlaten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-Gravenhage. In de Dinsdag j.l. gehouden zitting van den Gemeenteraad werd kennis gegeven, dat de heer Van der Vegt, hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, het gewijzigd project tot verversching van het water in de stadsgrachten had ingezonden.

Naar wij vernemen is daarbij van den grondslag, in het plan-Van Malsen-Siccama aangegeven, niet afgeweken, maar zijn daarin alleen die wijzigingen aangebracht, welke met het oog op de eischen, die de toekomst zou kunnen stellen, wenschelijk werden geacht.

De kosten, waarop dit gewijzigd plan berekend wordt, moeten, als wij wel ingelicht zijn, die van het plan-Van Malsen-Siccama wel overtreffen, maar toch niet in die mate, dat men daarom voor de uitvoering zou behoeven terug te deinzen.

Ook wordt verzekerd, dat, wanneer het Gemeentebestuur zich met dit gewijzigd project mocht vereenigen, ten deele reeds dadelijk, ten deele over enkele weken met de uitvoering een aanvang zou kunnen gemaakt worden, en het werk vermoedelijk in het begin van den aanstaanden zomer gereed zou kunnen zijn.

Amsterdam. In de tweede helft van de maand October zal alhier eene vergadering worden gehouden van landmeters en adspirant-landmeters van het Kadaster, teneinde de wenschelijkheid te bespreken van het oprichten van een bond en een concept-reglement te behandelen, ontworpen door eene commissie, voor eenigen tijd tot dat doel gekozen.

Teneinde alle ambtenaren van het Kadaster in de gelegenheid te stellen deze vergadering bij te wonen, heeft de Minister van Financiën bepaald, dat de ingenieurs-verificateurs verlof kunnen verleenen aan de in hunne divisie werkzaam zijnde ambtenaren gedurende den 19, 20 en 21sten October a. s.

Zwolle. In eene dezer dagen gehouden zitting van den Gemeenteraad werd medegedeeld, dat de Minister van Waterstaat op het verzoek der gemeente, om een keersluis te mogen bouwen in het Zwartewater, afwijzend heeft beschikt, doch dat tegen de uitvoering van het ontwerp van den provincialen ingenieur bij hem geen bedenking bestaat.

Leeuwarden. Het Friesche Genootschap voor Geschied-, oudheid- en taalkunde hield deze week de gewone jaarvergadering en besloot tot het meubileeren van de keuken, welke zich in het gebouw van het museum van het Genootschap bevindt. Het Bestuur zal een hernieuwd beroep doen op de dames der leden, om de voorwerpen ten geschenke te mogen ontvangen, die zij nog bezitten en in eene keuken van de voorgaande eeuw thuis behooren.

Maastricht. De Burgemeesters der aan de Maas in het district Maastricht gelegen gemeenten zijn door den Commissaris des Konings in Limburg gehoord over twee ontwerpen tot verbetering van de rivier de Maas. Deze plans zijn: 1°. sluiting van den overlaat te Heugem, opruiming der Maasbrug te Maastricht en van alles, wat den afvoer van water hinderlijk is en 2°. het aanleggen van een groenen waterweg langs de boorden der rivier. Voor het eerste zijn de kosten op *f* 1,300,000, voor het tweede op *f* 680,000 geraamd. Voorts is aan de betrokken gemeentebesturen de vraag gedaan, voor hoeveel zij in de kosten tot verbetering willen bijdragen.

Medemblik. De Rijksgebouwen, die tot kweekschool voor de marine-officieren en later tot kazerne voor het depôt van dicipline gebruikt werden, zijn tot krankzinnigen-gesticht ingericht naar het plan van den architect A. F. van Wijngaarden, en den 1sten dezer maand in gebruik genomen. Het geheel is doelmatig en flink ingericht en met verwarmingstoestel, stoomkokerij en dito wasscherij en gasfabriek voorzien, waarvan de plans door den heer H. A. Ravenek, hoogleeraar te Delft, gemaakt zijn.

Muntendam. De aandeelhouders der aardappel-, meel- en stroopfabriek „Hibernia", die de fabriek in publieke veiling brachten, hebben besloten haar aan den hoogsten bieder, W. A. Scholten te Groningen, voor *f* 75,550, plus eenige duizenden voor over te nemen goederen, te gunnen.

Deze fabriek, ongeveer 25 jaren oud, is begonnen met een oorspronkelijk kapitaal van *f* 600,000 en zal, nu door de verkoopsom de openstaande posten betaald kunnen worden, dat kolossale bedrag tot nul gereduceerd zien. Gelukkig schijnt het den grooten industrieel Scholten te Groningen anders te gaan: immers is hij nu door den aankoop van deze fabriek bezitter geworden van de zesde aardappelmeelfabriek in Groningen, behalve die in Pruisisch en Russisch Polen. (*D. v. N.*)

BENOEMINGEN.

De gemeenteraad van Dordrecht benoemde tot adjunct-directeur van de gasfabriek en van de waterleiding aldaar den heer J. J. Prins, thans directeur der gasfabriek te Lochem.

ADVERTENTIEN.

Het BESTUUR der Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te *GRONINGEN* maakt bekend, dat **afdrukken** te verkrijgen zijn van het **BEKROONDE ONTWERP** van HENRI EVERS, **voor een fontein op het Heereplein te Groningen**, tegen toezending van *f* **1.50** per postwissel aan het adres van de Administratie van het maandblad *De Bouwkunst*, Heereweg Y n°. 1113a te *Groningen*.

Bij den aanleg van het **Buizennet**, den bouw der **Ovens**, **Gashouders** enz. voor de Gemeente-Gasfabriek te *Hilversum*, wordt ten spoedigste GEVRAAGD een

DESKUNDIG OPZICHTER.

Adres in persoon of per franco brieven met getuigschriften, bij den Directeur der Gasfabriek te *Leiden*.

AANBESTEDING.

Kanaal Almelo-Nordhorn

(Raming f 834,000).

De in dit blad, dd. 30 Augustus jl., voorloopig aangekondigde aanbesteding zal, krachtens besluit van Gedeputeerde Staten van *Overijssel*, plaats hebben op **Vrijdag 17 October 1884**, 's middags te 12 ure, aan het Provincial bureau te *Zwolle*.

Tevens wordt medegedeeld, dat de benoodigde eigendommen onder *Almelo* en *Oud Almelo* voor den aannemer van het werk beschikbaar zijn.

De Hoofdingenieur,
L. A. REUVENS.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

Aanbesteding.

De Architect LEONARD A. SPRINGER zal op **Donderdag 16 October**, des namiddags te 3 uren, te *Stratum* bij *Eindhoven* **aanbesteden:**

Het grondwerk voor den aanleg van een park voor rekening van den heer B. H. A. LINKEL aldaar.

Bestek en teekeningen zijn tegen betaling van *f* 1.50 te verkrijgen bij Gez. WIJN te *Eindhoven* en bij de heeren SCHELTEMA en HOLKEMA in de Beursstraat te *Amsterdam*.

Aanwijzing in loco op den dag der aanbesteding te 1 uur en verdere inlichtingen bij den architect voornoemd, Vondelkade 141, *Amsterdam*.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 13den October 1884**, des middags te 12 uur, zal in het Heeren-Logement *DEN BURCHT* te *Leiden*, worden **aanbesteed:**

Het ontruimen der ruinen en verder afbreken der gebouwen op het terrein aan den Vestwal nabij de voormalige Marepoort, en het maken van een brandvrij Fabriekgebouw van steen en ijzerconstructie.

In 2 perceelen en in massa.

Het ontwerp met bestek liggen ter inzage in voornoemd Hotel.

De aanwijzing in loco zal plaats hebben op Woensdag den achtsten October 1884, des voormiddags te 10 uren.

Afdrukken van het ontwerp en bestek zijn te verkrijgen ad *f* 3.— en inlichtingen worden gegeven door den Architect
W. F. VAN DER HEIJDEN,
Doezastraat 43
te *Leiden*.

AANBESTEDING.

Op **Woensdag 8 October 1884**, des namiddags ten 5 ure, zal door den Architect J. M. KONING te *Muiden*, namens zijn Principaal, in het Hotel SMIT RECHTERUS" te *Muiderberg*, worden **aanbesteed:**

Het bouwen van twee Woonhuizen met Boerderij te Muiderberg.

Aanwijzing op het terrein op den dag der besteding, des namiddags ten 3 ure.

Van af Donderdag 2 October a. s. zijn gedrukte bestekken ad *f* 1.— verkrijgbaar bij den Boekhandelaar F. W. EGELING, Singel 498 *Amsterdam*, en bij den Architect voornoemd, bij wien de teekeningen ter visie liggen.

AANBESTEDING.

Op **Dinsdag 7 October 1884** zal door den Architect J. W. MEIJER, namens zijn principaal, in Café PANORAMA, Plantage Middellaan, te *Amsterdam*, worden **aanbesteed:**

Het bouwen van een Woonhuis op een terrein gelegen aan de Plantage Parklaan nasst N°. 23.

Bestek en teekeningen zijn tegen betaling van *f* 2 verkrijgbaar bij de Wed. TAK en ZOON, Spuistraat bij de Paleisstraat.

Aanwijzing in loco Vrijdag 3 October, 's namiddags ten half 2 uur.

STOOMWAALSTEENFABRIEK
te DRUTEN
VAN
HARTMAN & COMPIE.
KANTOOR te NIJMEGEN,
VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

TE KOOP

op den besten en druksten stand te *Nijmegen* in het midden der oude stad, **EEN PERCEEL groot ongeveer 400 centiaren**, uitmuntend gelegen voor en met kleine kosten in te richten tot HÔTEL, CAFÉ enz.

Aanbiedingen onder N°. 28 aan het Bureau van dit Blad.

J. L. BACON & C°.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.ZOON., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN** voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.
Gedmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **elfde** aflevering van:
Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL.
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.
Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij inteekening in 12 afleveringen á ƒ 1.75.

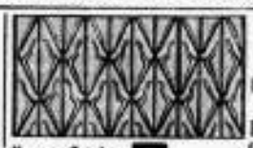
Lasruiten, IJzeren Daken, en Zinkwk., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.
Vraagt Catalog.
NEDERL. **VERZINKFABRIEK, Van der Linden & Co.**
Galv. op LOON Zuinigheids-Roosterijzers. *Dordrecht.* Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

Portland-Cement,
bekroond met de **Zilveren Medaille** der Internationale Tentoonstelling te *Amsterdam*, in 1883.
NEDERLANDSCH FABRIKAAT,
in kwaliteit en prijs concurreerend met de meest gerenommeerde Engelsche merken.
PRIJSOPGAVE en MONSTERS worden op aanvraag kosteloos verstrekt door de Fabrikanten
BRANTJES en LANKELMA
te PURMEREND.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Kzn.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Keizerstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herhaalnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

a dat de 830ste vergadering zal gehouden worden den 15den October e. k. in het American Hotel op het Leidscheplein.

De agenda voor de vergadering is:
1° Mededeelingen van het Bestuur.
2° Installatie van een Lid.
3° Bijdrage van den heer C. B. Posthumus Meyjes.
4° Kunstbeschouwing te geven door den heer D. Klinkert.

b dat de Bibliotheek is opengesteld en dat de Bibliothecaris zitting houdt iederen Maandagavond van 8 tot 10 uren tot het afgeven van boek- en plaatwerken.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE KATWIJKSCHE PRIJSVRAAG.

Getrouw aan de belofte, die wij bij den aanvang van het jaar 1883 aan onze lezers deden, hebben wij ons steeds beijverd, om alles, wat op prijsvragen betrekkingen heeft, in onze kolommen te bespreken. Ook de Katwijksche prijsvraag mag daarom niet onopgemerkt voorbij worden gegaan.

Men kent de geschiedenis ervan. Op zekeren morgen was in eenige couranten een advertentie te lezen, waarin vermeld stond, dat Kerkvoogden der Hervormde Gemeente te Katwijk-aan-Zee het voornemen hadden eene nieuwe kerk te doen bouwen, en daarom heeren bouwkundigen uitnoodigden tot het maken van een ontwerp (teekeningen en begrooting) voor een kerkgebouw, dat, zonder gaanderijen, 1500 zitplaatsen moest bevatten en met inbegrip van volledig meubleement, maar zonder orgel, niet meer dan ƒ 75,000 mocht kosten. Het beschikbare terrein was 48 M. lang en gemiddeld 34 M. breed. De bekroonde zou, zoo hem de uitvoering niet werd opgedragen, met ƒ 500 schadeloos gesteld worden. Half September werd die advertentie geplaatst en reeds 1 November werden de ontwerpen verwacht.

Toen wij deze advertentie ter plaatsing kregen, hebben wij ons aanstonds gewend tot den President-kerkvoogd, den heer L. van der Plas Bz., naar wien belanghebbenden blijkens de oproeping verwezen werden, met verzoek iets te willen mededeelen omtrent de schaal der teekeningen, de wijze van beoordeeling enz., voorzooverre dit niet was opgenomen in het programma, en boden wij aan, laatstgenoemd stuk in onze kolommen te publiceeren.

De heer Van der Plas was zoo beleefd, ons mede te deelen, dat de schaal aan de vrije keus der inzenders werd overgelaten en dat een Jury van twee of drie deskundigen zou worden benoemd. Later vulde hij zijn bericht aan met de mededeeling, dat verlangd werden een kerk met toren, zonder gaanderijen, die 1500 zitplaatsen kan bevatten, doch tevens de gelegenheid aanbood tot het later maken van gaanderijen en van bijlokalen als cathechisatie- en kerkenraadskamer. Voorts deelde hij mede, dat het terrein vlakke zandgrond was en (wat niet strookt met de cijfers der advertentie) een afmeting had van 49 bij 34 M. Ook bepaalde hij de schaal op 1 à 200, wat zeker beter was, dan de vrijheid, die kerkvoogden aanvankelijk aan de ontwerpers wilden geven.

Hoewel men met genoegen zag, dat gaandeweg meer licht in de duisternis ontstoken werd, uitten velen den wensch naar een bepaald programma. Aan dien wensch werd door heeren kerkvoogden gevolg gegeven in ons laatste nommer.

Zooals het programma nu definitief schijnt vastgesteld, worden verlangd: teekeningen en begrootingen van eene kerk met toren, uurwerk en volledig ameublement. Het gebouw mag geen gaanderijen hebben en moet vijftienhonderd zitplaatsen bevatten. Als bijgebouw moet op consistorie en bergplaats gerekend worden (wat vroeger niet vermeld was).

POLYTECHNISCHE SCHOOL DELFT

Het terrein is grooter dan bij de vroegere opgaven, en heeft nu een lengte van 60 bij eene breedte van 50 M. Onder de *f* 75,000, die men besteden mag, moet een ijzeren hek aan drie zijden van het terrein begrepen zijn. De bepaling omtrent de schadeloosstelling van *f* 500 is gebleven, doch de inleveringstermijn op 1 December gesteld. De Jury zal bestaan uit kerkvoogden en 2 of 3 deskundigen, door kerkvoogden uit te noodigen. Van de schaal der teekeningen wordt nu niet gesproken, maar wij vermoeden, dat de vroeger genoemde schaal 1 à 200 zal bedoeld zijn. Ontwerpers worden geheel vrijgelaten in de keuze van stijl en vorm van het gebouw. De bouwsom wordt niet genoemd, maar is waarschijnlijk *f* 75,000.

Er is dus, na veel moeite, een stuk in de wereld gekomen, dat hoewel niet volledig, althans ten deele op den naam van programma kan aanspraak maken. Jammer is het, dat kerkvoogden, toen zij tot het uitschrijven eener prijsvraag besloten, zich niet aanstonds tot een bekwaam deskundige gewend hebben om voorlichting, hoe het programma in te richten: dan zou, wat nu ten koste van veel geschrijf slechts gebrekkig totstandkwam, onmiddellijk goed kunnen geweest zijn. Kerkvoogden toonen hun goeden wil, nu ze hun werk gaandeweg verbeteren, en zij zouden zich zeker aanstonds met een deskundige verstaan hebben, hadden zij beseft, dat het opmaken van een programma niet ieders werk is.

Nuttig zou het geweest zijn, indien de afmetingen van een zitplaats en de breedte der gangpaden waren opgegeven. Daarvan toch hangt de afmeting van het kerkgebouw af. Ook het opgeven van een bepaalde schaal en van de gewenschte teekeningen komt ons zeer wenschelijk voor, terwijl het ongetwijfeld een gunstigen invloed op de medewerking zal hebben, indien kerkvoogden zoo spoedig mogelijk de namen hunner deskundigen publiceeren. Zijn dat mannen van erkende bekwaamheid, dan zullen velen gaarne zich aan hun oordeel onderwerpen. Zal echter het oordeel der deskundigen voor de kerkvoogden den doorslag geven? Wij hopen en vertrouwen het. Maar al te veel toch komen daar, waar het 't bouwen van godsdienstige gestichten geldt, allerlei overwegingen van religieuzen aard in het spel, die met het ontwerp niets te maken hebben. Welke ook de geloofsovertuiging van een ontwerper zij, doet niets ter zake, indien zijn ontwerp slechts in alle deelen aan de gestelde eischen voldoet.

Niet lang geleden beklaagde een inzender in *De Opmerker* zich erover, dat elke prijsvraag slechts voor de bouwkunstenaars een voorwendsel was tot geschrijf en dat hierdoor het publiek gaandeweg zou worden afgeschrikt van het uitschrijven ervan. Ons komt dit geschrijf nuttig voor en wij achten het een verblijdend verschijnsel, dat telkens pennen door de prijsvraagquaestie in beweging worden gebracht. Beter toch in het geheel geen prijsvragen dan slechte, die enkel ontzenuwend kunnen werken, en waardoor de deelnemers slechts teleurstelling oogsten.

Inmiddels zien wij met belangstelling den uitslag der Katwijksche prijsvraag tegemoet en uiten den wensch, dat het kerkgebouw een gunstige uitzondering moge maken op de talrijke smakelooze producten, in de laatste jaren door de Nederduitsch-Hervormde Gemeente gesticht.

Naschrift. Blijkens de in dit nommer voorkomende mededeeling van den heer President-kerkvoogd, moet in de kerk gelegenheid zijn tot plaatsing van orgel, klok en uurwerk. De kosten hiervan zijn in de bouwsom niet begrepen, wel echter die voor de petroleumverlichting.

DE EERSTE VUURLOOZE LOCOMOTIEF MET SODA-KETEL.

Den 27en Maart jl. hebben, op uitnoodiging van den heer Maurits Honigmann, te Grevenberg, bij Aken, de heeren Kirchweger en Heusinger von Waldegg de proefritten der eerste vuurlooze locomotief met sodaketel, volgens het gepatenteerde stelsel van Honigmann, op het baanvak Würselen—Stolberg der lijn Aken—Gulik bijgewoond. De heer Heusinger von Waldegg heeft over den gunstigen afloop een bericht geplaatst in zijn *Organ für die Fortschritte des Eisenbahnwesens.*

De gebezigde locomotief is een oude zesraderige, door de Maatschappij Tubize, in België, in 1862 gebouwd, met een zuigermiddellijn van 360 mM., een zuigerslag van 600 mM. en 1180 mM. middellijn voor de beide voorste raderen. Zij is voorzien van een nieuwen ketel volgens Honigmann's stelsel en heeft de volgende inrichting: een cilindrische stoomketel van 800 mM. middellijn en 4.40 M. lengte, langs zijn benedenvlak voorzien van 440 straalsgewijze staande pijpen van Field, rust zwevende in een sodaketel (1), die van onderen een half-cilindrischen en van boven een tot den rechthoek naderenden vorm heeft met half-cilindrische zijdelingsche uitstekken of buiken. De in den stoomketel ontwikkelde stoom wordt aan beide zijden van den ketel, met behulp van dubbele slangpijpen, meermalen door de heete sodaloog geleid, waardoor hij sterk verhit en dus volkomen gedroogd in de machine komt. De wasem wordt door een verdeelpijp, die van vele kleine gaten voorzien is en op den bodem van den sodaketel ligt, in de sodaloog geleid en daarin geheel opgeslorpt. Op de stoompijp is een lucht- of terugslaande klep aangebracht, teneinde te voorkomen, dat de soda-vloeistof in de cilinders wordt gezogen bij het afblazen van stoom. De verhittingsoppervlakte van den stoomketel bedraagt 50 M², waarvan 45 op de pijpen van Field komen. De vulling met soda weegt ongeveer 5500 KG. en kan ongeveer 2500 KG. water opslorpen. Het gewicht der locomotief bedraagt ongeveer 26 ton en dat van den sodaketel 12 ton. De gewichtsverdeeling op den niet te veranderen radstand der oude machine (bij 1740 mM. afstand tusschen voor- en middelas en 1530 mM. tusschen middel- en achteras) kon slechts onder zeer ongunstige voorwaarden plaatsvinden, daar meer dan de helft van het gezamenlijk gewicht op de vooras komt.

Bij den aanvang van Honigmann's werkwijze wordt de uitgeblazen stoom (? *Auspuffdampf*) van het stoomtuig in den sodaketel geleid, de loog wordt daardoor tot een hoogeren warmtegraad verhit en deze verdampt het water in den waterketel, zoolang de soda-oplossing bij bepaalden warmtegraad het vermogen heeft op te slorpen. Wordt bijvoorbeeld de sodaketel met een genoegzame hoeveelheid loog van 185—200° kookpunt gevuld, dan kan het proces, met water van 166°, overeenkomende met 6 atmosferen stoomspanning, beginnen en met deze spanning zoolang duren, totdat de loog door de opneming van den afgeblazen stoom tot het kookpunt 166° verdund is. Is dit kookpunt bereikt, dan is de soda-oplossing bij dezen warmtegraad niet meer instaat, den gezamenlijken uitgeblazen stoom op te slorpen; een deel daarvan zoo ontwijken en de afnemende warmte-toevoer niet meer voldoende zijn. Het proces kan echter weder worden voortgezet als de stoomspanning en daarmede ook de warmtegraad der loog verminderd wordt, b. v. tot drie dampkringsdrukkingen, overeenkomende met 144° hitte, zoodat dan de loog tot dit kookpunt weer verdund kan worden en weder uitgeblazen stoom kan opnemen.

(1) Vergelijk daarmede *De Opmerker*, 1883, blz. 310.

Bij aankomst van den verslaggever te Würselen stond de locomotief voor de werkplaats der naburige ammonia-sodafabriek van den heer Honigmann te Grevenberg, waar de stoomketel met heetwater en stoom uit de daar staande stoomketels gevoed was geworden en de manometer 3 atmosferen stoomdruk wees. Met deze zuivere stoomvulling (gelijk bij de vuurlooze locomotief van Lamm) reden wij des morgens om negen uur veertig minuten naar het ongeveer 900 M. verwijderde, op het station Würselen gebouwde vullings- of afstoomingsstation (*Abdampf-station*), waarbij de stoomdruk zeer snel tot 2¼ dampkring daalde. De vulling van den sodaketel geschiedde hier door natuurlijken druk uit den afstoomingsketel, met behulp van een aangeschroefde ijzeren pijpgeleiding, binnen de zes minuten, waarbij gelijktijdig de onder de machine aangebrachte vergaarbak met voedingswater gevuld werd.

Na het inlaten van de sodaloog steeg de stoomdruk zeer snel tot 5½ atmosferen en kon de machine terstond worden gebruikt tot het rangeeren van den trein.

Deze bestond uit twee personenrijtuigen en drie gedeeltelijk geladen goederenwagens. Het 6.3 K. M. lange baanvak bevat twee klimmingen van $\frac{1}{90}$, lang 600 M. en 246.4 M., en eene van $\frac{1}{80}$, lang 360 M., zonder te spreken van die van $\frac{1}{100}$, $\frac{1}{150}$, $\frac{1}{250}$ en $\frac{1}{300}$, benevens bochten van minder dan 300 M. straal. De afstand werd in 20 minuten afgelegd. Ofschoon gedurende den rit de stoomketel, met behulp van een injector volgens Körting's uitvinding, met koud water gevoed werd, bleef de stoomdruk steeds bijna volkomen standvastig, terwijl de mamometer gestadig 5½ atmosferen wees, en de veiligheidskleppen zeer zwak en gelijkmatig als een ademhaling afbliezen. Ook werkte de machine zonder geraas, terwijl geen uitstooting van den afgewerkten stoom in de vrije lucht plaatsvond en alle stoom door de sodalaag volkomen opgeslorpt werd. Door thermometers, die in de stoomruimte en in de sodaruimte der ketels, zoowel als in de pijp voor het afblazen van den stoom werden gebracht, konden elk oogenblik zeer nauwkeurig de warmtegraden afgelezen en opgemerkt worden, dat de stoom geheel droog in gebruik kwam.

De terugrit van Stolberg naar Würselen met 2 personenrijtuigen en twee ledige goederenwagens vereischte 22 minuten, terwijl de duur, volgens het programma, 25 minuten bedraagt. De stoomdruk was daarbij eveneens volkomen standvastig en de kleppen bliezen ook hier weer zeer zwak af.

In den namiddag werden deze proefritten tusschen Würselen en Stolberg met dezelfde sodavulling onder even gunstige omstandigheden herhaald. Bij de afreis uit Würselen om 4 uur 25 min. was de locomotief tot 3½ atmosferen overdruk afgekoeld, welke druk gedurende het heen- en terugrijden op dezelfde hoogte werd gehouden. De terugreis ving aan om 5 uur 20 min. De machine was dus acht uren lang in dienst. De verzadigde soda-oplossing kon door den nog aanwezigen rechtstreekschen stoomdruk in den afdampingsketel (? *Abdampfkessel*) geheven worden, waar binnen vier tot vijf uren de verdunde loog tot haar vroegere dichtheid verdampt (? *eingedampft*) wordt, zoodat de loog den volgenden morgen weder tot het vullen van den sodaketel kan worden gebezigd en de kringloop van het proces opnieuw beginnen.

Tevens kon bij het zorgvuldigst onderzoek geen verlies van bijtende soda worden aangetoond. Voor het afstoomen (*abdampfen*) van elke vulling des sodaketels van 5500 K.G. worden aan brandstof ongeveer zeven centenaars (Duitsche van vijftig K.G.) licht kolengruis verbruikt. Aan het afstoomingsstation is tevens een waterketel verbonden, waarin door de aftrekkende vuurgassen het voedingswater van den stoomketel tot 100° verhit wordt, om dit, gedurende het vullen van den sodaketel, gelijktijdig door natuurlijken druk in de waterruimte van den locomotiefketel te doen vloeien.

Tot dusverre zijn de proefritten met de boven beschreven eerste vuurlooze locomotief met sodaketel zoo gunstig afgeloopen, dat zij sedert den 31ⁿᵉ Maart jl. de regelmatige personentreinen tusschen Würselen en Stolberg bedient, terwijl deze afstand steeds op den in de reisgids bepaalden tijd wordt afgelegd.

De werkwijze van Honigmann heeft reeds kort na de eerste bekendwording bij verscheidene mijn-locomotieven, met name voor de mijn *Maria* der *Hönchener Actien-Gesellschaft* en de *Königsgrube* der *Vereins-Gesellschaft* te Kohlscheidt, bij Aken, een voordeelige toepassing gevonden. Hierbij rusten ketel en machine op gescheiden vierraderige toestellen, en worden de stoompijpen voor de geleiding naar de cilinders en voor den afgeblazen stoom naar den sodaketel door veerkrachtige brandspuitslangen (*Slauchverbindungen*) vervangen, daar in de mijnen geene vullingsstations kunnen worden opgericht en de ketel voor het afstoomen en het opnieuw vullen met sodaloog telkens in de schacht in het daglicht moet worden gebracht. Het ketelstelsel van Honigmann zou de grootste veiligheid aanbieden voor het vervoer op mijnbanen, die aan zware ontploffingen zijn blootgesteld, daar hierbij alle vuur vermeden wordt.

De vuurlooze locomotieven met sodaketel zullen in elk geval hare toepassing vinden bij nijverheids- en hoofdbanen in steden, zoowel als bij tramlijnen, daar zij daarvoor alle vereischte voorwaarden bevatten, want zij werken zonder eenigen reuk en zonder eenig geraas, terwijl er geen stoomplaats is en de vrije uitstooting van den stoom in de lucht vervalt. Elk gevaar van ontploffing wordt vermeden. Het locomotief-personeel wordt niet in beslag genomen voor onderhoud van vuur en kan al zijn aandacht wijden aan de veiligheid, door tijdig stilstaan en remmen.

Eveneens zijn deze locomotieven van het grootste gewicht voor de exploitatie van lange tunnels en onderaardsche spoorwegen, daar, bij het gebruik van de gewone locomotieven, de lucht der onderaardsche banen dikwijls zoo bedorven wordt, dat de passagiers slechts in dichtgesloten wagens kunnen rijden, terwijl bij Honigmann's locomotief de lucht volkomen zuiver, vrij van rook en vonken blijft en de passagiers, zelfs bij open vensters, geen hinder van vonken of gruis hebben.

Omtrent de kosten kunnen bij den korten tijd der proeven nog geen juiste opgaven worden gedaan. De prijs der bijtende soda (ongeveer *f* 18 voor de 100 K.G.) komt weinig in aanmerking, terwijl werkelijke verliezen van loog niet te vreezen zijn, daar de sodaketel nooit onder druk staat en bij een ondichten stoomketel het water steeds in de sodaruimte zal dringen, en alle andere mogelijke verliezen, gedurende het proces, bij het vullen en het wederverdampen gemakkelijk kunnen vermeden worden.

Het afstoomen van de verzadigde sodaloog vordert, zooals gezegd is, voor een lading of locomotief-vulling ongeveer zeven Duitsche centenaars magere gruiskolen. Hiervoor kan ook turf, bruinkool of een andere brandstof van geringe waarde worden gebezigd, terwijl de gewone locomotieven in steden en tunnels slechts gebruik kunnen maken van de dure cokes.

Bij de tot dusverre genomen proeven, die maanden geduurd hebben, bleek niet, dat de sodalaag een nadeeligen invloed op de bouwstof van den ketel uitoefende, daar gesmeed ijzer eerst bij hooge samentrekking en een hitte van meer dan 180°, gegoten ijzer eerst bij meer dan 200° aanmerkelijk wordt aangetast, warmtegraden, die bij Honigmann's werkwijze niet worden bereikt. Daarentegen werd bevonden, dat de afstoomingsketels door de loog merkbaar worden aangetast. De inwendige afslijting begon op eene hoogte, gelijkstaande met den gemiddelden stand der geconcentreerde loog, en ging voort tot den bodem, zoodat men kan aannemen, dat gegoten ijzer, bij afdampingstemperaturen boven 200° C., door de bijtende soda gedeeltelijk wordt opgelost. Een nauwkeurige bepaling van het verlies aan ijzer kon niet gegeven worden. De duur van zulk een afstoomingsketel zou, naar de ondervinding in chemische fabrieken, bij onafgebroken gebruik, op één tot twee jaren geschat kunnen worden. Deze noodzakelijke vernieuwing van den afstoomingsketel maakt het hoofdbezwaar uit, dat echter gedeeltelijk door de geringe behoefte aan herstelling van de sodaketels wordt opgewogen, terwijl de laatsten, tengevolge der betere en werkzame overdracht van warmte, vergeleken met de ingewikkelde locomotiefketels, een gunstigen en eenvoudigen vorm verkrijgen.

Verder moet men in het oog houden, dat bij het wegvallen van de stoking in Honigmann's locomotiefketels, de stoker op de locomotief bespaard wordt, terwijl het afstoomingsstation, waar slechts één stoker in dienst is, de vullingen voor vier tot zes locomotieven kan bezorgen.

Prof. Riedler, hoogleeraar aan de technische hoogeschool te Aken, aan wien wij de grondigste onderzoekingen omtrent Honigmann's stelsel te danken hebben (vergel. *Zeitschrift des Vereins deutscher Ingenieure, Band* XXVII, *Seite* 729), neemt weder proeven en zal de uitkomsten openbaar maken, terwijl ook de heer Honigmann voor geene offers terugdeinst om zijn stelsel te volmaken en in algemeene toepassing te brengen.

Volgens de laatste mededeelingen gelooft de heer Honigmann een soda-locomotief voor twaalf uren dienst te kunnen vervaardigen, en worden reeds twee zulke locomotieven van 40 tons gewicht in de Hanoversche *Maschinenbau-Actiengesellschaft* (vroeger G. Egestorff) voor rekening van den heer Honigmann gebouwd, om ze op de tunnelvlakken der Gothard-baan te gebruiken.

KERKBOUW TE KATWIJK-AAN-ZEE.

Tot aanvulling der opgaven omtrent deze prijsvraag, opgenomen in het nommer van 4 October jl., bladz. 352, dient, dat in de nieuwe kerk gelegenheid moet zijn tot plaatsing van orgel, klok en uurwerk. De kosten daarvan zijn niet begrepen in de bouwsom, maar wel die der verlichtingstoestellen voor petroleum.

Bij de mededeeling van het bovenstaande bericht, van den heer President-kerkvoogd ontvangen, geven wij den raad om de situatieteekening van het terrein te ontbieden, daar dit een onregelmatigen vorm heeft, waarmede bij het ontwerp rekening gehouden moet worden.

INGEZONDEN.

Geachte Redactie,

Volgens het verslag in uw blad van de laatste vergadering der Afdeeling Rotterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, heeft een der leden gezegd, dat het voorstel, om de Vereeniging los te maken van de Maatschappij, was uitgegaan van niet-leden der Maatschappij.

Daar die uitdrukking in de vergadering onopgemerkt schijnt te zijn voorbijgegaan, maar in druk wellicht eenig gewicht in de schaal zal leggen, is het van belang daartegen in te brengen, dat van de 6 bestuursleden, die door hunne instemming het voorstel tot een bestuursvoorstel hebben gemaakt, er 5 lid der Maatschappij zijn.

Met hoogachting.
X.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

BERLIJN. Omtrent den stand der werkzaamheden bij den bouw van het nieuwe „Reichstagsgebäude" kunnen wij het navolgende mededeelen.

De zuidelijke helft der fundamenten is voltooid. Aan dit werk waren groote moeilijkheden verbonden, daar het bouwterrein op verschillende plaatsen zeer slecht was. Men vond aan de zuidzijde plekken, waar het vaste zand eerst op 3.20 à 5.70 M. diepte voor den dag kwam. Door damwanden moest het grondwater gekeerd worden, terwijl ook dikwerf beton tot versterking van den ondergrond moest aangewend worden. De fundamenten bestaan uit pijlers van Rüdersdorfer kalksteen, die op vele plaatsen 4 tot 4.50 M. dikte hebben. Hiertusschen zijn spaarbogen van baksteen aangebracht. Als het weder gunstig is, hoopt men ook dit jaar nog met de noordelijke helft gereed te komen.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. De Regeering heeft bericht ontvangen, dat in Mei 1885 te Londen, onder het patronaat van H. M. de Koningin van Engeland en het voorzitterschap van Z. K. H. den Prins van Wales, eene internationale tentoonstelling zal gehouden worden van uitvindingen, gedaan sedert 1862. Tot het verkrijgen van inlichtingen worden belanghebbenden verwezen naar de onderstaande adressen, aan welke de bescheiden omtrent de tentoonstelling zijn toegezonden: het *Koninklijk Instituut van Ingenieurs*, te 's-Gravenhage; de *Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst*, te Amsterdam; het hoofdbestuur der *Vereeniging tot bevordering van Fabricks- en Handwerksnijverheid in Nederland*, te 's-Gravenhage; het bewind der *Vereeniging van en voor Nederlandsche industrieelen;* het hoofdbestuur der *Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering van Nijverheid*, te Haarlem; het hoofdbestuur der *Hollandsche Maatschappij van Landbouw;* het hoofdbestuur der *Friesche Maatschappij van Landbouw en Veeteelt*, te Leeuwarden.

— Men weet, schrijft de *Leeuwarder Courant*, dat, nadat te Hindeloopen zelf in den loop der jaren de op de bekende wijze van vroeger ingerichte en gemeubleerde kamers langzamerhand geheel waren verdwenen, met goeden uitslag toch de herinnering eraan is bewaard gebleven. Het eerst zag men eene in al hare vorige pracht op de historische tentoonstelling te Leeuwarden in 1877, en sedert is er eene te vinden in het Friesch Museum aldaar en ook in het Panopticum te Amsterdam.

De vóór een paar jaren afgetreden Burgemeester van Hindeloopen, de heer F. Rinia van Nauta, heeft echter begrepen, dat het toch wel het meest eigenaardig zou zijn, die herinnering te Hindeloopen zelf te bewaren. Te dien einde laat hij thans eene hem behoorende woning aldaar geheel op de oude wijze inrichten en van al het noodige huisraad voorzien, niet nagemaakt, maar werkelijk antiek. De heer Rinia van Nauta laat alles met de meeste zorg, en zonder zich door de kosten te laten afschrikken, in orde brengen.

— Ter vervulling van twee plaatsen van adjunct-ijker der maten en gewichten zal, op een nader te bepalen dag in het eind van de maand November e. k., in het gebouw der Polytechnische school te Delft een vergelijkend examen worden afgenomen. Nadere bijzonderheden bevat de *Staatscourant*.

— Plan, bestek en begrooting voor de nieuwe spoorbrug over de Maas te Venloo zijn gereed en den Minister ter goedkeuring aangeboden. Volgens dit plan zal de bestaande brug ongeveer 1 1/3 M. naar de Noordzijde verschoven worden en bieden dezelfde pijlers aan de zuidzijde nog ruimte genoeg aan voor de nieuw te bouwen brug met dubbel spoor.

AMSTERDAM. Door de Jury, samengesteld uit de Commissie van Toezicht, voorgelicht door de heeren hoogleeraar-directeur Aug. Allebé, Ch. Rochussen en Scholten, directeur van het Rijks-museum, is uitspraak gedaan, omtrent den aan de Rijks-academie van Beeldende Kunsten gehouden wedstrijd in de schilderkunst. De heeren Jac. van Looy en Jan Dunselman hebben beiden eene schilderij geleverd van zoo groote verdienste, dat hun gelijkertijd aanspraak op de medaille is gegeven, en de Commissie beloofd heeft hare beste pogingen te zullen aanwenden om, ondanks het beperkend reglement, de Regeering te bewegen den beiden mededingers deze onderscheiding te doen toekennen, met het daaraan verbonden uitzicht eener vierjaarlijksche subsidie, tot voortzetting hunner studiën in het buitenland.

— De leden van de jury tot beoordeeling der antwoorden, in te zenden op de prijsvraag voor eene Beurs alhier, zijn, opgeroepen tot het houden van eene eerste bijeenkomst op 10 November aanstaande.

LEEUWARDEN. De Gemeenteraad heeft met 11 tegen 10 stemmen concessie verleend aan de heeren Van den Broek en Van Barneveld Kooy tot den aanleg en de exploitatie eener drinkwaterleiding. In een vorige raadszitting staakten de stemmen.

MONTFOORT. Deze week werd eene partij van ongeveer 1,500,000 steenen, staande op de steenfabriek „De Hoop", publiek verkocht. De prijzen variëerden tusschen de 3 1/2 en 8 1/2 gulden per duizend.

AMERSFOORT. In de voorgaande maand had hier een wedstrijd plaats voor de levering van eene brandspuit aan de gemeente. Vijf spuiten waren aangegeven.

De afstand van de spuit (zoowel zuig- als perspomp) tot de straalpijp, bedroeg ongeveer 200 meter. De doorsnede van de opening van de straalpijp was 19 mM.

De spuit van den heer A. H. van Bergen te Heiligerlee bracht het tot 31.05 M. ver; die van Gebroeders Van Bergen te Middelde 29.80 M.; die van den heer Rencker te Utrecht 27.50 M. en die van Jos. Beduwé te Luik, vertegenwoordigd door de firma W. Hoven & Zoon te 's-Hage, 26.97. De spuit van Gebroeders Kronenburg te Kuilenburg bleef buiten mededinging, aangezien een der schroeven niet paste.

De brandspuit van den heer A. H. van Bergen te Heiligerlee voldeed het meest aan de eischen, zoowel wat bouw als vermogen betreft. Ingevolge het oordeel der Jury, bestaande uit de heeren: Jhr. A. D. J. Calkoen, W. Ruitenberg en J. J. de Koningh, is aan hem de levering opgedragen.

BENOEMINGEN.

De heer P. C. de Visser, civiel-ingenieur, is door den Minister van Waterstaat benoemd tot bijzonder adsistent van den hoofd-directeur van het Kon. Ned. Meteorologisch Instituut te Utrecht.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING AMSTERDAM.

Vergadering van Vrijdag 10 October 1884.

De Afdeeling hield Vrijdagavond hare eerste wintervergadering in het lokaal Eensgezindheid.

De Voorzitter opende de vergadering met een welkomstgroet aan de Leden en uitte daarbij den wensch, dat de wintervergaderingen weder even aangenaam zouden zijn als die van het vorige jaar, waartoe hij de medewerking van allen inriep.

Hierna werden door den Secretaris de notulen der vorige vergadering gelezen en, onder dankzegging voor de trouwe notulatie, goedgekeurd.

De heeren Leliman en Schill brachten, als afgevaardigden van de Afdeeling, op verzoek van den Voorzitter, verslag uit over de vergadering van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. De heeren deden mondeling, ieder voor de helft, verslag van den tocht naar Leeuwarden, met verwijzing naar de verslagen in de verschillende technische bladen.

Punt 2 van de agenda: „Bespreking der leesavonden. Zullen zij wederom worden ingesteld?" werd uitvoerig besproken en besloten die ook dezen winter voort te zetten.

De Commissieleden, die den vorigen winter de leesavonden hebben geregeld, met name de heeren Jos. A. Cuypers, W. Langhout, J. de Haan en J. van Looy, werden, met uitzondering van den heer J. de Haan, die voor het lidmaatschap bedankt heeft, door het Bestuur uitgenoodigd die taak weder op zich te nemen.

De Voorzitter vroeg daarom beide eerstgenoemde heeren, die ter vergadering aanwezig waren, of zij met die benoeming genoegen namen, waarop de heer Langhout het woord nam en verklaarde die taak niet weder te willen aanvaarden en haar gaarne aan anderen overdroeg, wat hij voor de zaak zelve noodig achtte. De heer Jos. A. Cuypers stelde zijne aanvaarding afhankelijk van de andere heeren, waarop de Voorzitter het voorstel deed de Commissie te versterken met nog een paar leden, waaronder een Bestuurslid.

Het Bestuur zal eenige heeren uitnoodigen zich tot een Commissie te vereenigen om de leesavonden te regelen. Dienovereenkomstig werd besloten.

Punt 3 van de agenda: „Zullen prijsvragen worden uitgeschreven?" werd door het Bestuur toegelicht; de geringe, dikwijls algeheel ontbrekende deelneming had het doen besluiten die vraag te stellen. De leden waren eenstemmig van gevoelen, dat men met het uitschrijven van prijsvragen moest blijven voortgaan en gaven het Bestuur eenige wenken over de wijze, waarop dit moet geschieden. Het voorstel van het Bestuur tot het benoemen van een Commissie tot het uitschrijven van prijsvragen werd verworpen.

Na het bespreken van verschillende onderwerpen, als het critiseeren van bouwwerken door de pers, dat, zooals het over de Hoogesluis plaatsvond, werd gelaakt, werd voorgesteld tot de Afdeeling Rotterdam een schrijven te richten om het afscheiden dier Afdeeling van de Maatschappij te voorkomen, welk voorstel werd aangenomen.

Nadat een tweetal heeren tot leden waren voorgesteld, werd de vergadering gesloten.

VARIA.

Nieuwe Amerikaansche teekenborden. Tegenwoordig komt meer en meer in Amerika een teekenbord in gebruik, waarbij het zoo lastige opplakken vermeden wordt. Het bestaat uit een vierkant raam, waarvan

de binnenzijden afgeschuind zijn, en uit een in dit raam passend bord. Het vel wordt natgemaakt, op het bord gelegd, en vervolgens het raam over het bord naar beneden geschoven, waardoor het vel bevestigd wordt. Tot betere bevestiging is daarenboven nog een zeer eenvoudige klemschroef-inrichting aangebracht.

Een nieuwe verf. In het arsenaal te Brest wordt sedert eenigen tijd als verf voor hout en metaal een mengsel van zinkwit en chloorzink gebruikt, en wel met het beste gevolg. De verf is spoedig hard en slijt niet gemakkelijk af. Men moet er echter op bedacht zijn haar slechts bij droog weer in de buitenlucht te gebruiken, daar regen haar doet afbladderen. In plaats van chloorzink kan men ook zinksulfaat, zinknitraat, ijzerchloride, ijzernitraat, ijzersulfaat of mangaanverbindingen gebruiken. Men verkrijgt dan allerlei tinten en de deugdzaamheid der verf blijft dezelfde.

ADVERTENTIEN.

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk**, enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

TE KOOP
op den besten en druksten stand te *Nijmegen* in het midden der oude stad, **EEN PERCEEL groot ongeveer 400 centiaren**, uitmuntend gelegen voor en met kleine kosten in te richten tot HOTEL, CAFÉ enz.
Aanbiedingen onder N°. 28 aan het Bureau van dit Blad.

Het BESTUUR der Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te *GRONINGEN* maakt bekend, dat **afdrukken** te verkrijgen zijn van het **BEKROONDE ONTWERP** van HENRI EVERS, **voor een fontein op het Heeroplein te Groningen**, tegen toezending van *f* 1.50 per postwissel aan het adres van de Administratie van het maandblad *De Bouwkunst*, Heerweg Y a°. 1113ª te *Groningen*.

Het PORTLAND-CEMENT uit de Alsen'sche Portland-cement-fabrieken firma O. F. ALSEN & SOHN te ITZEHOE bij Hamburg, wordt uitsluitend geïmporteerd door de NEDERLANDSCHE ZANDSTEENFABRIEK aan het Noordzeekanaal tusschen VELSEN en IJMUIDEN.
Voor prijs en conditiën zich te vervoegen bij den ondergeteekende.
N. A. SCHELLING, Directeur.

AANBESTEDING.
Op **Maandag den 13den October 1884**, des middags te 12 uur, zal in het Heeren-Logement *DEN BURCHT* te *Leiden*, worden **aanbesteed:**
Het ontruimen der ruinen en verder afbreken der gebouwen op het terrein aan den Vestwal nabij de voormalige Maropoort, en het maken van een brandvrij Fabriekgebouw van steen en ijzerconstructie.
In 2 perceelen en in massa.
Het ontwerp met bestek liggen ter inzage in voornoemd Hotel.
De aanwijzing in loco zal plaats hebben op Woensdag den achtsten October 1884, des voormiddags te 10 uren.
Afdrukken van het ontwerp en bestek zijn te verkrijgen ad *f* 3.— en inlichtingen worden gegeven door den Architect
W. F. VAN DER HEIJDEN,
Doezastraat 43
te *Leiden*.

Aanbesteding.
De Tuinarchitect LEONARD A. SPRINGER zal op **Donderdag 16 October**, des namiddags te 3 uren, te *Stratum* bij *Eindhoven* **aanbesteden:**
Het grondwerk voor den aanleg van een park voor rekening van den heer B. H. A. SINKEL aldaar.
Bestek en teekeningen zijn tegen betaling van *f* 1.50 te verkrijgen bij GEZ. WIJN te *Eindhoven* en bij de heeren SCHELTEMA en HOLKEMA in de Beursstraat te *Amsterdam*.
Aanwijzing in loco op den dag der aanbesteding te 1 uur en verders inlichtingen bij den Tuinarchitect voornoemd, Vondelkade 141 *Amsterdam*.

Zevende Openbare Verkooping
VAN
GESLECHTE VESTINGGRONDEN
te GRONINGEN.
De ONTVANGER DER REGISTRATIE EN DOMEINEN te *GRONINGEN* zal op **Woensdag den 12 November 1884** des voormiddags te 10 uur precies, in het CONCERTHUIS in de Poelestraat te *Groningen*, ten overstaan van den aldaar resideerenden Notaris Mr. N. VAN HASSELT, in het openbaar bij opbod **verkoopen:**
TIEN KAVELS BOUWTERREIN gelegen aan de Verlengde Astrast en de Westerhaven te Groningen.
De *catalogus*, bevattende de voorwaarden van verkoop, de beschrijving en de kaart der perceelen is van 17 October af voor *f* 0.25 verkrijgbaar bij den Ontvanger voornoemd, die nadere inlichting geeft.
Aanwijs wordt gegeven Dinsdag 11 November 1884 's middags 12 uur.

AMSTERDAMSCHE
OMNIBUS-MAATSCHAPPIJ.
AANBESTEDING.
Op **Zaterdag 18 October 1884**, des middags te 3 uur, zal in het Café *PANORAMA*, in de Plantage, worden **aanbesteed:**
Het bouwen van een STALGEBOUW voor 43 Paarden met REMISE voor Tramwagons, SMEDERIJ en verder bijkomende werken, op een terrein aan de 2de Leeghwaterstraat te Amsterdam, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.
Het Bestek is à *f* 0.60 te verkrijgen ter Handelsdrukkerij C. A. SPIN & ZOON, N.Z. Voorburgwal, *Amsterdam*.
Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT.

EEN BOUWKUNDIG
Opzichter en Teekenaar,
zoer gunstige informatiën kunnende produceeren, bekwaam zoowel tot het **ontwerpen als detailleren** en **uitvoeren van burger- of waterbouwwerken**; wegens voltooiing van een groot werk, buiten betrekking komende, **VRAAGT PLAATSING.**
Adres met franco brieven, Letters Y A, aan het bureau van *De Opmerker*.

J. BEETZ, J. MEIJERINK MELIER, H. CRUIJFF, J. C. NEUMAN, A. KLEMAN en J. A. KLEEBLAD, Makelaars, zullen op **Maandag 3 November 1884**, des middags ten 12 uur, in het Verkooplokaal *FRASCATI* te *Amsterdam*, ten overstaan van den Notaris W. N. REPELIUS in veiling brengen, de in volle werking zijnde
GASFABRIEK,
met derzelver **GEBOUWEN** en **ERVEN, MACHINERIËN, GASHOUDER** en **GASBUIZEN** door de Gemeenten *Oudekerk, Aarlanderveen* en *Alphen*; benevens een **BLOK** van **ZEVEN ARBEIDERSWONINGEN**, met inbegrip van alle vaste en losse **GEREEDSCHAPPEN**, daaraan verbonden **concessiën** en **loopende contracten**, alles te zamen in één koop, staande en gelegen aan de lage zijde van den Rijn, in de Gemeente *Aarlanderveen*, bij het kadaster aldaar bekend in Sectie C n°s. 1451 en 1452, gezamentlijk groot 8 Aren en 14 Centiaren. Deze perceelen zijn te bezichtigen Dingsdags en Donderdags van 9 tot 12 ure, mits zich hiervoor vervoegende ten kantore van den Heer J. M. VAN VALKENBURG te *Alphen*. De boeken der fabriek en de lijst der losse gereedschappen, de bewijzen van Eigendom, de Veilcondities zullen 4 dagen vóór en op den verkoopdag ter visie liggen ten kantore van den Notaris W. N. REPELIUS, Heerengracht 114 te *Amsterdam*, alsmede copij derzelve ten kantore van den Heer J. M. VAN VALKENBURG te *Alphen*.

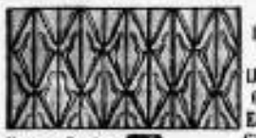

Vraagt Catalog.
NEDERL.
Van der Linden & Co.
Dordrecht.
Galv. op LOON Zuinigheids-Roosterijzers. Lessenaars, IJzeren Daken, en Zinkwk., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Goten, enz. enz. VERZINKFABRIEK, Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

Portland-Cement,
bekroond met de **Zilveren Medaille** der Internationale Tentoonstelling te *Amsterdam*, in 1883.
NEDERLANDSCH FABRIKAAT, in kwaliteit en prijs concurreerend met de most gerenommeerde Engelsche merken.
PRIJSOPGAVE en MONSTERS worden op aanvrag kosteloos verstrekt door de Fabrikanten
BRANTJES en LANKELMA
te PURMEREND.

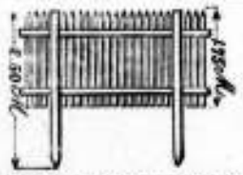

KYANISEERFABRIEK
VAN
J. & D. VAN DER POT
ROTTERDAM.
Voor **Rasterwerk**, zoowel benaagd als ruitiek, **Binten, Vloerdelen, geheele getimmerten** enz.
Volkomen behoedmiddel tegen **roffen** en **Champignon**,
terwijl de vloeren ook veel minder afslijten.
Alles wordt op verlangen volgens teekening gereed gemaakt met bijlevering van hout.

Commissionairs in
Denner-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT.
Eenige handelaren in de
Prima PORTLAND-CEMENT,
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in **wichtbondende vaten** van 180 Kilo en **in zakken** van 70 Kilo, **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op **de zeef van 900 mazen** p. c.M^2, **hoogstens 4½ achter.**

HARD- en ZANDSTEEN en NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA.

Chemisch bereide Verf,
OLIEBIJTSELS en VERNISSEN
uit de fabriek van den Heer
F. A. Q. VAN GELDER,
te *Rijswijk* bij *'s Hage*.

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

Heeren Architecten.
PARKETVLOEREN VAN HOUT van
A. BEMBE Keulen
(*Mergenthein, Mainz*) opgericht in 1780.
Deze fabriek levert in de beste soorten, kant en klaar gelegd, de vloeren naar het bestaande Monsterboek of naar te geven teekening; ook **Parket op Asphalt.** Vele vloeren zijn reeds tot tevredenheid der bestellers, in Nederland geleverd.
Bekroond met de **eerste prijzen** op de Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883. Monsters en prijzen worden gaarne verstrekt door den vertegenwoordiger voor Nederland:
FRANZ DYCKERHOFF,
Emmerik aan den Rijn.

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen Amsterdam 1883, Weenen, Londen, Parijs, Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers**, gejikte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten**, etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quonnat, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

G. J. VINCENT & Co.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.
Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de
ZILVEREN MEDAILLE.
Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.
Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

PARKETVLOEREN,
TEGELS. **VILLEROY & BOCH, METTLACH** CEMENTTEGELS.
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de besteller.
G. J. THIEME.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Co.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M^3 per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen-** en **Tegelvormmachines, IJzeren Kap-** en **Brugconstructiën** enz.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

J. L. BACON & Co.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart. 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS,

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trotoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN,

WEEGWERKTUIGEN.

TERRA-COTTA-FABRIEK

gevestigd te ZEIST (sedert 1835),

BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.

Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde

bij het Paleis voor Volksvlijt.

Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel-** en **Profielsteen,** Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir-** en **Mosaiktegels,** alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen elke concurrentie.

Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.

Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek van den heer E. K. OZINGA is in onze Magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.

GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bremer VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**

MARTIN & Co.,

Achteroosteinde, AMSTERDAM.

Theod. Ferd. Bierhorst,

HAARLEM

LEVERT

ASPHALTVLOEREN,

van uitmuntende **Asphalt-Mastik,** uit de groeven der

Deutschen Asphalt-Actien-Gesellschaft,

der Limmer u. Vorwohler Werke *in HANNOVER*,

voor **Trottoirs, Straatplaveisel, Fabrieken, Kegelbanen,** enz.

Waterdichte en **Onbrandbare**

HOUT-ASPHALT-VLOEREN

de beste Vloerbedekking voor Bruggen,

alsook Zolderconstructie en Vloer voor Fabrieksgebouwen, Concertlokalen, Schouwburgen, Ziekenhuizen, Particuliere huizen enz.

Marmer-Mozaïk en Granito, Glas- en Stuk-Mozaïk.

Houten Parketvloeren.

Massieve Parketvloeren.

Tapijt-Parket

in dikte van 7, 8, 9 en 10 m/m.

Vochtwerende Parketvloeren.

PARQUETS HYDROFUGES,

Systeem DAMMAN & CASSAED.

FAMILIE-LESSENAAR

van verstelbare hoogte voor kinderen van 6 tot 18 jaren.

Onmisbaar in ieder huis. Meer dan duizend in gebruik.

FABRIKANTEN:

La Construction Industrielle te BRUSSEL.

Turfmolm Strooi-Closet.

PATENT VAN

OTTO POPPE, Kirchberg.

Eenigste constructie, welke aan bestaande privaten zonder groote kosten kan aangebracht worden.

Goedkoopste en volkomen desinfectie voor **Privaattonnen.**

Turfmolm heeft de eigenschap alle vochtige excrementen op te zuigen, waardoor de stinkende amoniakgassen gebonden en de meststof in den vorm van snuif gemakkelijk verzonden kan worden.

Het closet is van binnen voorzien van een mechanisme, dat iedereen keer niet meer Turfmolm strooit, als noodig is om de faeces te bedekken en te desinfecteeren.

Gekloofde Plafonneerlatten

het beste en goedkoopste materieel voor plafonds.

Groote partij **witte** en **bruine**

ROTSSTEEN

tot lagen prijs TE KOOP.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, à 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

(A. et A.)

REIS-INDRUKKEN.

DOOR

C. B. POSTHUMUS MEYJES.

Een reisje door eenige streken van Duitschland, Frankrijk en België, onlangs door mij volbracht, geeft mij aanleiding, het een en ander van de indrukken, die ik daar ontving, aan u mede te deelen. De stof is bijzonder rijk, en daarom zie ik mij verplicht tot het doen eener keuze, en ik geloof niet beter te kunnen doen, dan u eerst te leiden naar het Nationale gedenkteeken op het Niederwald, vervolgens de schoone architectuur van Frankfort te doen bewonderen, om eindelijk uitvoerig stil te staan bij de parel der Duitsche Renaissance, het beroemde Heidelberger slot.

Het is nu ruim een jaar geleden, dat de grijze Monarch van het Duitsche Rijk, omringd door tal van zijne meestberoemde onderdanen, het Niederwald-gedenkteeken onthulde, een monument, bestemd om aan het nageslacht de roemrijke dagen van 1870—71 in herinnering te brengen.

Wie het gedenkteeken gaat bezoeken, verlaat bij Rüdesheim of Assmannshausen den trein, die hem door de schoonste streken langs den Rijn heeft heengevoerd, om dan per tandradspoor het Niederwald te bestijgen.

Het monument is beneden reeds op grooten afstand te zien. Het blikt van het Niederwald over de bloeiende „Rheingau" naar het westen, als een monumentale belichaming van de „Wacht am Rhein".

Met vreugde ontving het Duitsche volk dit grootsch gedenkteeken, dat een uitstekend kunstwerk is, en zijn schepper, Johannes Schilling uit Dresden, een eereplaats verzekert onder de eerste kunstenaars der negentiende eeuw.

Het zij mij vergund, in korte trekken de geschiedenis van het monument mede te deelen.

Nadat het denkbeeld was opgevat, ter herinnering aan de gebeurtenissen van de jaren 1870—71 een nationaal gedenkteeken op te richten, riep de hiervoor benoemde Commissie in den aanvang van het jaar 1872 de Duitsche kunstenaars op, om ontwerpen in te leveren, aan hen de beslissing latende, of het monument plastisch, architectonisch of wel een combinatie van beide kunsten zou zijn. Als standplaats werd voorloopig de Leintop aangewezen en als bouwsom 250,000 thaler vastgesteld. Niet minder dan 11 plastische en 26 architectonische ontwerpen kwamen in.

De beeldhouwers Drahe, Hänel en Zumbusch en de architecten Strack, Hitzig en Schmidt als jury benoemd, kenden aan geen der ontwerpen voldoende kunstwaarde toe, om aan de hooge eischen, die bij een dergelijk monument gesteld mochten worden, te voldoen, doch wees aan de heeren Eggert te Berlijn, Schilling te Dresden en Pieper te Dresden de prijzen toe.

De Commissie liet zich door dien uitslag niet ontmoedigen, maar schreef in het begin van 1873 opnieuw een prijsvraag uit, doch thans een besloten prijsvraag, waaraan de drie bekroonden en een tiental Duitsche kunstenaars, op uitnoodiging der Commissie, deelnamen. In het programma werd vastgesteld, dat het geheel architectonisch moest worden opgevat, doch met ruime toepassing van beeldhouwwerk. Ook deze tweede prijsvraag had geen gunstigen afloop, daar geen der medewerkers zich aan de vastgestelde bouwsom had gehouden.

Een derde besloten prijsvraag had tot resultaat, dat aan den beeldhouwer, die zich steeds met bijzondere liefde aan het ontwerp had gewijd, en die reeds in den aanvang met succes bekroond werd, Prof. Joh. Schilling, de uitvoering werd opgedragen, want in April van het jaar 1874 werd Schilling's plan, dat als een combinatie van zijn beide eerste ontwerpen kan beschouwd worden, goedgekeurd. Prof. Karl Weissbach had het architectonische gedeelte op zich genomen.

In 1877 werd, na eenige jaren van voorbereidende

werkzaamheden, een aanvang gemaakt met den bouw van het monument, en reeds den 16en September van dat jaar werd door den Keizer van Duitschland, in tegenwoordigheid van de keizerlijke familie en vele Duitsche vorsten, feestelijk de eerste steen gelegd.

De bekende firma Ph. Holzmann & Co., te Frankfort a/M., werd aannemer der werken, die door den architect H. Becker geleid werden. Voor de terrassen en steunmuren en voor de kern van het monument werd een uit het Niederwald afkomstige steen gebezigd, terwijl alle overige steenhouwwerken in Oberkirchener zandsteen werden uitgevoerd.

In den zomer van 1879 was het pedestal in hoofdzaak voltooid en in de volgende jaren werden de omvangrijke terrassen, trappen en steunmuren uitgevoerd. In hetzelfde jaar kwam ook de beeldhouwer Schilling gereed met het model van het kolossale Germaniabeeld, dat het geheel zou bekronen, zoodat tot het gieten kon worden overgegaan. De gieter, Ferdinand von Miller, toog met zijne drie zonen aan den arbeid, en in Februari 1881 werd het eerste der 5 horizontale stukken, waaruit het beeld zou bestaan, gelukkig gegoten. In Juni 1883 was de geheele gieting volbracht. Van München, waar de gieter zijn werkplaats had, werden de kolossale stukken per spoor naar Worms getransporteerd, en van daar per schip langs den Rijn naar het Niederwald vervoerd. De aannemers Holzmann & Co. brachten verder de zware stukken door vernuftige hijschtoestellen naar boven, en reeds in Juli 1883 was het geheel gesteld. De verschillende andere bronzen, als de beelden van Oorlog en Vrede, Rijn en Moezel, de reliefs enz., werden door verschillende bronsgieters gegoten.

De kosten van het monument hebben 1,200,000 mark bedragen: de aanvankelijke bouwsom is dus met de helft overschreden.

Het is zeker jammer, dat niet aanstonds bij het uitschrijven der prijsvragen een ruimere som werd toegestaan, doch dit is een zaak, waarmede wij ons maar niet zullen inlaten. Liever wil ik trachten, u den indruk te schetsen, dien het kunstwerk op den beschouwer maakt.

Door tal van afbeeldingen is het u reeds bekend, doch deze allen kunnen slechts een flauw denkbeeld geven van de werkelijkheid.

Door een forschen muur van breuksteen is tegen de helling van den berg een grootsch terras gevormd, dat van twee zijden langs een breeden, glooienden weg bereikt wordt, en een lengte heeft van 300 bij een breedte van 70 M.

Het monument op de hoogte van den onderbouw gemeten, is 15 M. lang en 11 M. breed. Aan de voorzijde is een breede trap gebouwd, en aan wederszijde een terrasmuur aangebracht, die met kandelabers versierd is. Breede trappen voeren van de omliggende terrassen naar den onderbouw, op hare bordessen den vermoeiden beklimmer welkome rustpunten aanbiedend. De terrassen zijn met veel smaak ontworpen en verbinden op een zeer gelukkige wijze het monument met de omringende schoone natuur.

De hoogteafmetingen zijn: van het bovenste terras tot den bovenkant van de vooruitspringende trap 3.36 M.; van daar tot aan de basis van de Rijn-Moezel-groep 1.96 M. en tot die van de hoekfiguren 4.66 M.; van hier tot den onderkant van het voetstuk der Germania 4.35 M. De onderkant van de figuur is 25.80 M. boven het terras, en de figuur zelf 11.80 M. hoog. Het terras ligt ongeveer 200 M. boven den Rijn.

Na deze dorre cijfers, die ik u opsomde, om een indruk te geven van de reusachtige afmetingen van het monument, zal ik u het kunstwerk nader beschrijven.

Op den zandsteenen onderbouw, wier schrille witheid op een zonnigen dag mij deed wenschen, dat de tand des tijds spoedig een betere kleur moge aanbrengen, staat de trotsche Germaniafiguur met wapperenden haartooi voor een zetel, waarvan de zijstukken door adelaars gevormd worden. Zij steunt met de uitgestrekte linkerhand op het zwaard, dat in de scheede rust, en heft met de rechterhand de met laurieren omvlochten keizerskroon omhoog.

De onderbouw is versierd door twee hoekfiguren, Oorlog en Vrede voorstellende. De Oorlog is een krachtig, gepantserd man, die in de eene hand een zwaard heeft en op een bazuin blaast, en fraai gemodelleerd is. De Vrede is een veel zachtzinniger jongeling, met olijftakken en een hoorn des overvloeds beladen. Deze figuur is veel minder gelukkig uitgevallen dan die van den Oorlog. Aan de voorzijde van den onderbouw is een *haut-relief* aangebracht, voorstellende Rijn en Moezel, in de gedaante van twee krachtige grijsaards. Zeer fraai van uitvoering is het fries, dat zich daarboven bevindt, en waarop men, in 200 portretten, de beroemde Duitschers van 1870 ziet afgebeeld. Boven dit fries bevindt zich een kolossale adelaar.

Tegen de zijden van den onderbouw zijn de beroemde bronzen reliefs aangebracht, die den uittocht tot en den terugkeer van den oorlog voorstellen. Deze reliefs zijn zeer schoon, en de edele vrouwenfiguren en krachtige soldatengestalten, die, hun plicht volgende, alwat hun lief is achterlaten om hun „*Vaterland*" te dienen, de weemoedige blikken van vrouw en kroost bij den uittocht en de gelukzalige uitdrukking der schoone gelaatstrekken bij den terugkeer, maken deze reliefs tot stukken van hooge kunstwaarde.

Al dit fraaie beeldhouwwerk is aangebracht op- en tegen het zandsteenen voetstuk, dat met zijn kloeke vormen zeer tot den gunstigen indruk van het geheel medewerkt. Het deed mij goed, nevens den naam van Professor Schilling dien van zijn vriend, den architect Professor Weissbach, op het pedestal te zien, daar hem een groot deel van de eer toekomt.

Ik verzoek u nu, met mij de boorden van den Rijn te verlaten, om aan den oever van de Main in de oude Keizersstad Frankfort eenige interessante bouwwerken te gaan bezichtigen.

(*Wordt vervolgd.*)

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

830*e Vergadering, gehouden 15 October 1884.*

Bij het openen der vergadering zegt de Voorzitter, dat, daar het lokaal in Maison Stroucken, waar totdusverre de vergaderingen plaats hadden, wegens de talrijke opkomst te klein bleek, terwijl de groote zaal in dat gebouw te ongezellig is, het Bestuur getracht heeft, een ander lokaal te vinden, en geslaagd is in het huren van de zaal in het American Hotel, waar men thans vergaderd is. Hij hoopt, dat de leden dezen maatregel zullen toejuichen en dat ook de nieuwe vergaderzaal spoedig te klein moge zijn. (Toejuiching.)

Hierna worden de notulen gelezen en goedgekeurd. De heer Heinen wordt als lid geïnstalleerd, en daarop het woord gegeven aan den heer C. B. Posthumus Meyjes, die in een uitvoerige en boeiende lezing zijn reisindrukken van een gedeelte van Duitschland mededeelde, welke lezing wij achtereenvolgens in *De Opmerker* zullen publiceeren. Talrijke photographiën verduidelijkten het gesprokene, en een krachtig applaudissement was den spreker het bewijs, hoezeer zijn schoone voordracht door de leden op prijs werd gesteld.

De heer D. Klinkert laat vervolgens *Raschdorff's Entwürfe* rondgaan, waarvoor hem de dank der Vergadering wordt gebracht.

De heer Posthumus Meyjes doet nu eenige mededeelingen betreffende de Katwijksche prijsvraag, waaruit blijkt, dat medewerking ontraden moet worden, daar zij, die geen leden zijn van het kerkgenootschap, worden uitgesloten, en er reeds een persoon te Katwijk is, die met de uitvoering belast zal worden. Een door spreker voorgelezen brief bevestigt dit nader.

Voorts wordt de navolgende vraag besproken, die in de vraagbus gevonden wordt: „Is het wenschelijk dat, zooals in een der weekbladen, bijwijze van wenk aan Gemeentebesturen, werd geopperd, door de besturen voor alle nieuwe werken prijsvragen worden uitgeschreven; zoo ja, op welke gronden?" Het resultaat van de besprekingen is, dat men meent, dat slechts voor belangrijke staats- en gemeentewerken prijsvragen practische waarde hebben. Voor de dagelijks voorkomende werken zou het prijsvragen-systeem te omslachtig zijn.

Nadat nog de heer Fritz Schöler als lid is voorgesteld, wordt de vergadering gesloten.

INGEZONDEN.

Katwijk a/Zee, 16 October 1884.

Den Weledelen Heer F. W. van Gendt JGz.
Redacteur van De Opmerker, te Arnhem.

Weledele Heer,

Naar aanleiding van verschillende vragen, ons door heeren Bouwkundigen gedaan, nemen wij de vrijheid U te verzoeken in uw blad te willen meedeelen, dat wij bij het door ons reeds gestelde in de twee laatstverschenen nommers van uw blad niets hebben te voegen en den heeren Bouwkundigen vrijlaten om op die gegevens mee te dingen al of niet. Alleen achten wij ons geroepen om een lasterlijk bericht tegen te spreken dat ons ter ooren kwam, namelijk dat wij reeds in eenige betrekking zouden staan met een Bouwkundige, aan wien het werk door ons ten slotte toch zal worden gegund. Wij verklaren plechtig met niemand, wien ook, in eenige betrekking te staan, en het stellige voornemen te hebben het werk te gunnen aan hem, die de beste teekeningen inzendt, indien daartegen geene overwegende bezwaren zijn.

U voorloopig onzen dank betuigende voor de opneming heb ik de eer hoogachtend te zijn namens het College Kerkvoogden

Uw Dw. Dn.
L. v. d. Plas Bz., *Voorzitter.*

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-Gravenhage. Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 11 October is bepaald, dat de Commissie, belast met het examineeren van hen, die een akte van bekwaamheid wenschen te verkrijgen tot het geven van middelbaar onderwijs in het hand- en rechtlijnig teekenen en boetseeren, voor 1884 zitting zal houden te Amsterdam; en zijn benoemd: tot lid en voorzitter dier Commissie, Jhr. Mr. V. E. L. de Stuers, referendaris bij het Departement van Binnenlandsche Zaken, te 's-Gravenhage; tot leden: W. B. G. Molkenboer, directeur der Normaalschool voor teekenonderwijzers, te Amsterdam; S. Altman, hoogleeraar aan de Rijks-academie van beeldende kunsten, te id.; C. P. Holst Gz., leeraar aan de Normaalschool voor teekenonderwijzers, te id.; F. Lz. Berghuis, directeur der Ambachtsschool, te Arnhem; John F. Groll, architect-opzichter bij 's Rijks museumgebouwen, te Amsterdam; Bart van Hove, leeraar aan de Quellinusschool, te Amsterdam; G. Sturm, leeraar aan de school voor Kunstnijverheid, te Amsterdam.

— Omtrent het plan tot waterverversching der grachten, opgemaakt door den hoofdingenieur van den provincialen Waterstaat J. van der Vegt, deelt *Het Vaderland* het volgende mede:

»Behalve het maken eener schutsluis in de Loosduinschevaart, en wellicht nog eenige waterkeeringen in de singelgrachten, wordt van den N.-W. Buitensingel af de vaart naar de Aschstaal en langs de Gasfabriek verbreed en verder een nieuw kanaal gegraven door de terreinen van den heer C. Goekoop, de nieuwe Laan-van-Meerdervoort, de gronden van H. K. H. de Grootherlogin van Saksen voorbij de oude Laan-van-Meerdervoort tot nabij de hofstede Hanenburg. Aldaar wordt een stoomwerktuig van 140 pdkr. opgericht, dat door middel van twee centrifugaalpompen instaat zal zijn 10,000 M³ water per uur of 200,000 M³ in 20 uren op te voeren in een hooger gelegen te graven kanaal door de duinen. Dit kanaal, waarvan de bodem op 2 M. boven Delfland's peil is ontworpen, loopt langs de aan te leggen spoorbaan naar Scheveningen tot aan de grenzen der domeinen van H. K. H. en van daar in meer westelijke richting tot aan de zeewering op de grensscheiding der gemeenten 's-Gravenhage en Loosduinen.

»Aldaar wordt het water door middel van drie hevels, ieder van 0.90 M. middellijn, over de zeewering in zee geloosd.

»Een en ander wordt begroot op een som van ƒ 485,000 buiten de kosten van onteigening.

»Omtrent dit laatste schijnt men met de eigenaren der te onteigenen gronden nog tot geen overeenkomst te zijn geraakt, waaraan dan ook waarschijnlijk is toe te schrijven, dat de Raad in deze aangelegenheid nog geen beslissing heeft kunnen nemen.

»De plans en teekeningen, betrekking hebbende op dat onderwerp, liggen voor de leden van den Raad ten Stadhuize ter bezichtiging."

Groningen. In de plaatselijke dagbladen komt onderstaande oproeping voor, waarop wij de aandacht onzer lezers vestigen:

Aan de werklieden in Nederland!

De Propaganda-club te Groningen wenschte in den aanstaanden winter eene nationale tentoonstelling te organiseeren van voorwerpen, door den werkman in vrijen tijd vervaardigd. Die taak viel genoemde club bij nader inzicht te zwaar, zoodat zij de hulp van anderen inriep. Zij is daarin geslaagd door het samenstellen eener Commissie, die, geheel buiten de club staande, de regeling dezer tentoonstelling wel heeft willen aanvaarden. Die Commissie is samengesteld als volgt: Joan A. Nieuwenhuis, voorzitter, C. Huizenga, 2e voorzitter; G. Nanninga, F. Muller, secretarissen; H. van Olm, A. ter Borg, penningmeesters; J. G. B. Abbringh, J. Barkman, J. van Duinen, F. Janssen, K. H. Kloppenburgh, H. Koops, R. B. Mammen, F. Nanning, S. Nanninga, Th. Snijders, J. A. Tomasini, leden; terwijl als jury-leden voor de verschillende vakken respectievelijk zijn benoemd: *Timmer- en wagenmakerswerk*: H. Hoeksema, architect, E. Berkenbosch, Mr. timmerman en aannemer. *Smidswerk*: J. Ensing, fabrikant, lid van de firma »Botje en Ensing", J. J. Kremer, Mr. smid. *Meubelmakerswerk*: P. J. Hazeu, architect, S. de Waard, meubelfabrikant. *Steen-, beeldhouw- en boetseerwerk*: L. M. Moolenaar, adjunct-directeur der gemeentewerken, H. van Heusden, steenhouwer, B. H. Ekamp, beeldhouwer. *Draaiwerk* (hout, ijzer en ivoor): L. M. Moolenaar, adjunct-directeur der gemeentewerken, W. T. S. Telgena, kunstdraaier. *Koper- en blikslagerswerk*: J. A. Niewenhuis, F. Oswald, Mr. koperslager. *Stoffeerders- en kleermakerswerk*: Joh. van Gelder, stoffeerder, H. Jansen, Mr. kleermaker. *Teeken- en schilderwerk*: E. D. J. de Jongh Jr., leerzar aan de teekenacademie »Minerva", H. J. de Vries, decoratieen huisschilder, F. Lentingh Wiardi, decoratie- en huisschilder.

Voor de negende afdeeling, „algemeene zaken", oordeelen al de jury-leden te zamen. Mochten bij deze laatste afdeeling verscheidene inzendingen komen van een bepaald vak, niet in het bijzonder in dit programma genoemd, dan stelt de Commissie zich voor, daarvoor alsdan nog speciale jury-leden te benoemen.

Voor de acht eerste afdeelingen zijn gesteld, per afdeeling één prijs, één premie en één eervolle vermelding, terwijl voor de 9de afdeeling drie prijzen, drie premiën en drie eervolle vermeldingen zijn vastgesteld.

Voor elken prijs wordt uitgekeerd een eerediploma en ƒ 10.—; voor elke premie een eerediploma en ƒ 5.— en voor elke eervolle vermelding een eere-diploma en 10 loten in de tentoonstellingsloterij. Bovendien zal aan die inzenders, welke door hunne inzendingen blijkbaar tot betrekkelijk hooge uitgaven aan materialen zijn gedwongen geworden, een vergoeding daarvoor worden verstrekt, een en ander ter beoordeeling van de Regelingscommissie der tentoonstelling.

De tentoonstelling wordt bij genoegzame deelneming in de voornaamste plaatsen des Rijks overgebracht, na vooraf te Groningen te zijn geregeld. Inzenders ontvangen gratis een bewijs van toegang voor deze tentoonstellingen.

Datum van inlevering: uiterlijk 15 Januari 1885, aan het gebouw »Eendracht", Zuiderbinnensingel te Groningen.

Namens de Regelings-commissie:
JOAN A. NIEUWENHUIS, *Voorzitter.*
F. MULLER, *Secretaris.*

's-HERTOGENBOSCH. De dag, waarop de heer L. C. Heremans, architect voor de restauratie der hoofdkerk alhier, vóór 25 jaren bij dit belangrijk werk in dienst trad, is niet onopgemerkt voorbijgegaan. De Commissie voor de restauratie begroette den jubilaris in de werkloods en bood hem als geschenk het prachtwerk van Paul Lacroix, met eene keurig geschreven opdracht aan. Jonkheer Mr. P. van Meeuwen, ondervoorzitter der Commissie, hield eene toespraak, waarin een terugblik op de geschiedenis van de restauratie der kathedraal geworpen en hulde gebracht werd aan allen, die daartoe hebben medegewerkt; aan het Provinciaal Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen in Noordbrabant, dat door bespreking der zaak en het uitschrijven eener prijsvraag de belangstelling opwekte, werd lof toegezwaaid, en ook aan wijlen den aartsbisschop van Utrecht, die de zaak in gang bracht. Spreker herinnerde aan den bescheiden, maar grooten bouwmeester Veneman, die de plans voor de herstelling van het Noorderportaal ontwierp en de uitvoering leidde tot in 1863, toen ziekte hem noodzaakte de taak neder te leggen en aan zijne leerling Heremans toe te vertrouwen.

De jubilaris ontving van de oud-leerlingen en leerlingen een zilveren milieu-de-table in Renaissance-stijl, van het werkvolk een zilveren inktstel in gelijken stijl, van zijn jongsten leerling een prachtige gouden teekenstift, van den heer A. der Kinderen, kunstschilder te Amsterdam, een keurige penteekening, een gezicht op het Zuiderportaal der St.-Janskerk van binnen, en van vrienden en kennissen talrijke bewijzen van vriendschap, achting en waardeering.

Aan een gemeenschappelijken maaltijd vereenigde de jubilaris in de keurig versierde loods zijne oud-leerlingen, leerlingen en werklieden, waarna het werkvolk het verdere gedeelte van den dag in gepaste vroolijkheid op het terrein doorbracht.

LEEUWARDEN. In den Gemeenteraad hadden belangrijke beraadslagingen plaats over de verdere voorwaarden der aan de heeren Th. A. van den Broek en G. N. van Barneveld Kooij, te Amsterdam, verleende concessie tot aanleg en exploitatie eener drinkwaterleiding binnen de gemeente.

Slechts een tweetal amendementen van minder belang werden goedgekeurd; al de overige werden verworpen. Ten slotte werden de voorwaarden in haar geheel met 12 tegen 8, en het geheele voorstel met 13 tegen 7 stemmen goedgekeurd.

— Door Gedeputeerde Staten der provincie Friesland is J. Vegter, opzichter 2e klasse van den Provincialen Waterstaat te Joure, bevorderd tot opzichter der 1e klasse.

DORDRECHT. Het Bestuur der Vereeniging tot verfraaiing van Dordrecht is voornemens eene prijsvraag uit te schrijven voor den aanleg van een park op de Karremansweide. Men is tot dit denkbeeld gekomen, daar de Gemeenteraad eenige maanden geleden het besluit nam, de behandeling van het adres der bovengenoemde Vereeniging, tot kosteloozen afstand van het terrein, aan te houden totdat zij de plans voor het aan te leggen park zou hebben ingezonden.

Naar wij vernemen is door de goede zorgen van het bestuurslid, den architect H. W. Veth, de prijsvraag reeds gereed, zoodat de bekendmaking ervan spoedig kan worden tegemoetgezien.

— Dezer dagen overleed alhier op 75jarigen leeftijd de teekenaar en schilder, Johannes Rutten. Deze bescheiden, doch verdienstelijke kunstenaar heeft zich voornamelijk beziggehouden met het teekenen en schilderen van oude stadsgezichten, poorten, gevels en andere architectonische merkwaardigheden uit het bloeitijdperk der Hollandsche Renaissance. Het meerendeel dezer teekeningen en schilderstukken is gemaakt in een tijd, toen de voortbrengselen uit de glansperiode der vaderlandsche bouwkunst met een onverschillig oog werden beschouwd, en juist deze omstandigheid verhoogt de verdienste van Rutten. De meeste zijner stukken betreffen het oude Dordrecht, en berusten in de rijke verzameling van onzen stadgenoot Mr. S. van Gijn.

WINTERSWIJK. De locaalspoorwegen Winterswijk-Hengeloo (O) en Ruurloo-Neede zijn Maandag jl. feestelijk ingewijd. Een feesttrein bracht een aanzienlijke schaar genoodigden, waaronder de Minister van Waterstaat, van hier naar Hengeloo, waar door Mr. J. E. H. Baron van Nagell van Ampsen de overdracht plaatshad van de exploitatie dier wegen aan de Hollandsche Spoorwegmaatschappij.

Den directeur, den heer J. H. Nivel, is bij deze gelegenheid het ridderkruis der orde van de Eikenkroon geschonken.

— Van de heeren J. en D. van der Pot, die onlangs eene kyaniseerfabriek hebben opgericht, ontvingen wij een geschrift, dat tot titel draagt: *Bedenkingen tegen het kyaniseeren opgeheven*, en waarop wij de aandacht der bouwkundigen vestigen. Uit deze brochure blijkt, dat de heer J. Kalff te Utrecht, hoofdingenieur der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, aan de technische ambtenaren dier Maatschappij eene circulaire heeft gezonden, waarbij, op grond der scheikundige onderzoekingen van den heer F. J. van der Veer, een minder gunstige opinie over het kyaniseeren werd opgewekt. Van de zijde der heeren Van der Pot werd al het mogelijke in het werk gesteld om het verkeerde der zienswijze van den scheikundige Van der Veer aan te toonen, maar nu de circulaire niet ingetrokken is, zien de fabrikanten zich verplicht de zaak nader toe te lichten, opdat de deskundigen een zelfstandig oordeel kunnen vellen. Aan het slot van het geschrift deelen de heeren Van der Pot mede, dat zij vermeenen genoegzaam te hebben aangetoond: 1° *dat het kyaniseeren niet door inpersing moet geschieden, maar op de wijze, als dit bij de Badensche spoorwegen wordt behandeld, en* 2° *dat het de beste methode is om het hout te bewaren voor bederf, zonder eenig schadelijk gevolg.*

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING ROTTERDAM.

Vergadering van Vrijdag 17 October 1884.

Punten van behandeling:

Rapport der Afgevaardigden ter vergadering van de Maatschappij, in September l.l. te Leeuwarden gehouden;

Behandeling van een door 10 leden ingezonden voorstel, luidende als volgt:

De Vergadering besluite:

1°. Een Commissie te benoemen, bestaande uit 7 gewone en plaatselijke leden, die de volgende vragen onderzoekt en daaromtrent verslag uitbrengt.

a. legt de wet van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, na hare laatste herziening, aan de toetreding van Afdeelingsleden bezwaren in den weg, die voor den bloei onzer Afdeeling nadeelig zijn?

b. heeft de Algemeene Vergadering der Maatschappij ten tweede male een besluit dienaangaande genomen, dat onze Afdeeling de hoop ontneemt, om in de eerste jaren hare vrijheid van handelen in dezen terug te bekomen?

en wanneer de beide eerste vragen bevestigend beantwoord worden:

c. levert de bestaande band tusschen de Maatschappij en de Afdeeling, voor het doel dat de laatste beoogt, voordeelen op, die in de verte opwegen tegen het bovengenoemde nadeel?

d. wat zal de toekomst onzer Afdeeling zijn, onder de gegeven omstandigheden?

2°. Genoemd verslag in de vergadering, waarin het zal worden uitgebracht, in stemming te brengen en het te doen drukken, om aan elk lid een exemplaar toe te zenden;

Behandeling der in de bus gevonden vragen:

1°. Over het herstellen van vochtige muren.

2°. Hoe kan zink op een dak vastgelegd worden om tegen het opwaaien beveiligd te zijn.

De Vergadering, die werd bijgewoond door 26 leden, hoorde met aandacht de zeer uitvoerige en nauwkeurige notulen van den Secretaris, den heer Van der Goes, aan. Die notulen werden, met instemming van al de leden, goedgekeurd.

De heer Beijderwellen, te Kralingen, Afgevaardigde ter 50e Algemeene Vergadering te Leeuwarden, bracht

rapport uit. Ofschoon dit rapport vele bijzonderheden bevatte, zullen wij 't hier niet weergeven, aangezien het verslag van die vergadering reeds in de *De Opmerker* en het *Bouwkundig Weekblad* is opgenomen. Den heer Beijderwellen werd door den Voorzitter, onder applaus van de Vergadering, dankgezegd voor zijn kernachtig verslag, dat bij acclamatie voor kennisgeving werd aangenomen.

Alsnu kwam het voorstel van 10 leden in behandeling.

De Voorzitter vroeg inlichting omtrent punt 2, daar hij niet begreep waarover men stemmen wilde. De heer Droogleever Fortuyn zegt, dat de stemming over de conclusie van het rapport, het oordeel zal aantoonen van de meerderheid der vergadering. Hij voegt daar nog bij, dat het voorstel van de vorige vergadering dient aangehouden te worden om dit nieuwe voorstel in behandeling te nemen. Het heeft hem getroffen, dat, buiten den heer Leliman, niemand onzer leden spreker's praemissen heeft aangevallen. Trouwens de heer Leliman dwaalde, daar het den heer Droogleever leed zou doen als er scheuring plaats had. De krachten der Afdeeling laten geen scheuring toe; niettemin zijn wij het allen eens, dat de banden die ons aan de Maatschappij vastbinden, te knellend zijn. Hij voor zich achtte het echter gelukkig, dat in de vorige vergadering niet dadelijk een besluit is gevallen in den zin zooals hij het wenschte. Immers het had den schijn kunnen hebben van overrompeling, en dit zou te bejammeren en ook onnoodig zijn, daar een rechtvaardige zaak toch vanzelf haar beslag krijgt. Daarom was hij op 't denkbeeld gekomen om een vergadering te beleggen van voor- en tegenstanders van zijn voorstel — tegenstanders wellicht wegens den vorm —, van welke vergadering het thans ingediende voorstel een uitvloeisel is. Immers een rapport zal den waren toestand in een helder licht kunnen brengen en het zal 't voordeel hebben, dat leden, die weinig onze vergaderingen bezoeken, een exemplaar thuis zullen ontvangen en dus op hun gemak allen kunnen overwegen tot welke zijde zij zullen overhellen. Tenslotte richt hij het verzoek tot de pers, n.l., om het toch niet te doen voorkomen alsof zijn voorstel tegenstand bood aan Amsterdam. Neen, vele Amsterdammers heeft hij leeren kennen als onpartijdige en liberale mannen. Zoo o. a. de heeren Sanches, Schill en Huybers, die de vergadering van Gedelegeerden der Afdeeling te Utrecht hebben bijgewoond. Geen onvoorzichtige woorden dus aan het adres der Amsterdammers, daar onze tegenstand alleen gericht is tot de Algemeene Vergadering.

De Voorzitter dankt den heer Droogleever voor zijne toelichtingen, maar vraagt opnieuw waarover gestemd zal moeten worden, daar toch niet bij stemming zal worden uitgemaakt of de rapporteurs hun plicht hebben gedaan? De heer Droogleever antwoordt, dat zijn bedoeling alléén is om kracht te putten uit het rapport, welke kracht meer invloed zal kunnen hebben, dan een overijld besluit. Vandaar zijn voorstel, waardoor alle overijling wordt vermeden.

De heer Voorhoeve zegt, dat z. i. het rapport een conclusie zal moeten stellen; daarop zal een stemming volgen en dan blijkt vanzelf of de meerderheid al of niet met het rapport medegaat.

De heer H. van der Linde Dzn., een der onderteekenaars van het voorstel, is 't niet eens met den heer Voorhoeve. De bedoeling toch is alléén, om de vragen te onderzoeken en niet, om het voorstel van de vorige vergadering weer aan de orde te brengen. De heer Droogleever gelooft niet, dat het rapport in beschouwingen over de vragen zal treden, maar feiten zal aantoonen. Wanneer nu de Vergadering het met 't rapport eens is, dan zal ze wel weten wat haar te doen staat.

De heer Beijderwellen vraagt inlichting omtrent punt *d*.

De Voorzitter wenscht de vragen hier niet in behandeling te nemen; dit is het werk der te benoemen Commissie. De heer Van Hattem zegt, dat de Commissie van 7 leden eenvoudig al de vragen zal beantwoorden, waarna de stemming over het rapport zal kunnen plaatshebben. De heer P. Hooijkaas Jr. meent, dat het rapport eerst moet uitgebracht worden; daarna kan eerst stemming plaatsvinden. De heer Van Prooijen is van gevoelen, dat, wanneer de twee eerste vragen beantwoord zijn, de laatste vragen de conclusie daarstellen. De heer Van der Linden beweert, dat alléén over de conclusie van het rapport moet worden gestemd. De heer Wakkie stelt voor, om het rapport niet in eene vergadering uit te brengen, daar het onmogelijk zal zijn daarover, zoo maar op staanden voet, een oordeel te vellen. Hij acht 't daarom noodzakelijk, dat het rapport zal gedrukt en aan al de leden rondgezonden worden. De vergadering kan alsdan later gehouden worden, als de leden tijd hebben gehad om het rapport te overwegen, en op die vergadering kan dan de stemming plaatshebben. Dit voorstel wordt met algemeene stemmen aangenomen.

De heer Fol stelt voor, dat nu eerst zal uitgemaakt worden of er een Commissie zal worden in het leven geroepen. Zoo ja, dan kan die Commissie dadelijk worden benoemd en de zaak voorloopig blijven rusten, daar zij dan hier niet verder behandeld behoeft te worden. Dit voorstel wordt aangenomen met 24 tegen 2 stemmen.

De heer Droogleever stelt voor, dat het grootste gedeelte der Commissie zal bestaan uit leden, die niet tot de voorstellers behooren.

De heer Fol wil de keuze vrijlaten. De heer Voorhoeve wil de meerderheid doen bestaan uit plaatselijke leden. De heer Drooglever bestrijdt dit. Waarom zullen de gewone leden in de minderheid gesteld worden? Nimmer is toch gebleken dat men afscheiding wil tusschen gewone en plaatselijke leden. De heer Van der Linden wil de meerderheid vormen uit de gewone leden, maar in ieder geval de voorstellers in de minderheid stellen, bijv. op 3. Dit wordt aangenomen. De Voorzitter brengt in 't midden, dat de voorstellers de zaak wenschen te bespoedigen, dat dus over 14 dagen een buitengewone vergadering zal moeten plaatshebben en de Commissie hierop wel mag rekenen, daar het rapport spoedig zal moeten worden opgemaakt. De heeren Van der Linden en Voorhoeve wenschen niet zooveel spoed te maken en willen afwachten wanneer de Commissie gereed kan zijn, om dan eenige dagen daarna de vergadering te beleggen. De Voorzitter stelt voor alsdan die vergadering te bepalen drie weken na heden, daar hij den tijd van 14 dagen ook te kort vindt. Aldus wordt besloten. Daarop had de stemming plaats van 3 leden uit de 10 voorstellers. De heer C. M. Droogleever Fortuyn verkreeg 21 stemmen, de heeren Van der Linden 17, Van Goor 12, Van Hattem 7, Kanters 6, Van Prooijen 5, Weeldenburg 5, Fol 3 en Muller 3, terwijl 2 stemmen van onwaarde waren, als te zijn uitgebracht op den heer Voorhoeve, die echter niet tot de onderteekenaars behoort. Alsnu moest worden gestemd over de andere 4 leden. Reeds 2 leden der Maatschappij waren gekozen (de heeren Van der Linden en van Goor), dus moeten *nog* 2 leden der Maatschappij en bovendien 2 plaatselijke leden (geen onderteekenaars) worden gekozen. Van de gewone leden kregen de heeren Voorhoeve 12, Wakkie 11 en Beijderwellen 10 stem-

men, terwijl op verschillende andere heeren een minder aantal stemmen waren uitgebracht.

Daarna werd overgegaan tot de verkiezing van 2 plaatselijke leden. Benoemd werden de heeren B. Hooykaas Jr. met 9 en P. Hooykaas Jr. met 8 stemmen, terwijl de overige stemmen waren verdeeld over verschillende andere Afdeelingsleden. Alle gekozenen namen hun benoeming aan, behalve de heer Voorhoeve, zoodat de Commissie werd zamengesteld uit de heeren Droogleever Fortuyn, Van der Linden, Van Goor, Wakkie, Beijderwellen, B. Hooykaas Jr. en P. Hooykaas Jr.

De Voorzitter vraagt of iemand nog iets heeft in 't midden te brengen, waarop de heer Droogleever Fortuyn de opmerking maakt, dat het Bestuur der Maatschappij in zijn brief, voorkomende in het *Bouwkundig Weekblad* van gisteren, mistast, door te zeggen dat alleen gewone leden mogen stemmen over zaken, die op de Maatschappij betrekking hebben. Hij releveert, dat plaatselijke leden alleen een adviseerende stem hebben in zaken, die de Maatschappij betreffen, dus overigens hebben zij in alles stem.

Eenige discussie wordt hierover nog gevoerd, waarbij de een wenscht, dat deze aanmerking niet in de notulen zou worden vermeld, terwijl een ander de zaak wilde aanhouden en een derde haar juist wilde vermelden, omdat het Bestuur voorzichtiger had moeten zijn; waarop tenslotte de heer Droogleever opmerkte, dat 't zijn bedoeling niet was die zaak ter behandeling voor te stellen maar dat hij alleen wilde doen uitkomen, dat het Bestuur der Maatschappij zich in dien brief heeft vergist.

De vragen, die onder aan het convocatiebiljet vermeld stonden, moesten, wegens het vergevorderde uur, tot een volgende vergadering worden aangehouden.

Niets meer aan de orde zijnde, werd de vergadering door den Voorzitter gesloten.

Afdeeling Leeuwarden.

Vergadering van Vrijdag 17 October 1884.

De Voorzitter opent deze eerste wintervergadering, heet het groot aantal aanwezige leden welkom en wenscht, dat de belangstelling, welke deze opkomst toont, ook bij de volgende bijeenkomsten moge blijken en de dan te behandelen onderwerpen van veel nut voor de leden mogen zijn.

Door het Bestuur wordt medegedeeld, dat van het Hoofdbestuur der Maatschappij een schrijven is ontvangen, inhoudende eene dankbetuiging aan de Afdeeling Leeuwarden voor de ontvangst, den leden der Maatschappij bij de onlangs gehouden Algemeene Vergadering bereid; de Voorzitter betuigt daarop zijn dank aan alle Afdeelingsleden, die hebben bijgedragen tot het welslagen van deze eerste vergadering in Friesland, zoowel voor hunne bemoeiingen als voor de milde financieële bijdragen, waardoor hij er met genoegen op mag wijzen dat in weerwil van de vele uitgaven, de Afdeelingskas niet wordt bezwaard.

Als nieuwe leden worden voorgesteld de Heeren: O. S. Knottnerus en J. G. van der Meij, alhier, S. Tjallingii, te Harlingen, en G. Houwink te Sneek, die met algemeene stemmen worden aangenomen.

Op voorstel van het lid Kramer wordt besloten de behandeling van het schrijven van eenige bouwkundigen en industriëlen alhier, behelzende de mededeeling, dat zij voornemens zijn eene bouwkundige Vereeniging op te richten en zich bij de Afdeeling wenschen aan te sluiten, uit te stellen in afwachting van nieuwe voorstellen dienaangaande, en wordt het Bestuur uitgenoodigd, genoemde heeren met dit besluit in kennis te stellen en hen aan te moedigen tot toetreding tot de Maatschappij.

Vervolgens werden de werkzaamheden voor dezen winter geregeld, waarbij de heeren J. E. G. Noordendorp, S. Baron, A. D. G. ten Doesschate, R. Vermeulen, A. T. van Wijngaarden en H. H. Kramer zich welwillend belasten met het leveren eener bijdrage.

Naar aanleiding van de voordracht van den heer Metzelaar, onlangs alhier gehouden en thans in het *Bouwkundig Weekblad* geplaatst, ontstaat eenige discussie, en er wordt besloten, in eene volgende bijeenkomst deze voordracht te bespreken, die door den heer Baron zal worden ingeleid.

Hierna wordt door den Voorzitter ter bezichtiging gegeven eenige afleveringen van „Le recueil d'Architecture", uitgave van Ducher, te Parijs, en het werk „Baukunst des Mittelalters" van Otzen, uitgever Ernst Wasmuth te Berlijn; beide werken worden met belangstelling bezichtigd en daarna de Vergadering, met waardeering voor de trouwe opkomst, die wellicht ook te danken is aan het nette en meer gezellige nieuwe vergaderlokaal, door den Voorzitter gesloten.

VARIA.

Metaalversieringen met aluminium. Als men voorwerpen van messing, koper of brons op enkele plaatsen met aluminium dekt en deze met den krasborstel glanzend maakt, kunnen de andere deelen dier voorwerpen, waar geen aluminium is aangebracht, en die bij verwarming beslaan, op de draaibank weer blank gemaakt en met stearine gepolijst worden. Het contrast tusschen het glanzend matte wit en het metaal maakt een prachtig effect.

Teekent men op blank geslepen messing ornementen en figuren met aluin, en smelt men deze in, dan vertoont zich, na bewerking der geheele oppervlakte met den krasborstel, het aluin zilverwit, het metaal blank.

Van bijzonder schoon effect is ook de verdere galvanische vergulding van stukken uit messing enz., die vooraf met aluin op de aangegeven wijze behandeld werden. Matgoud is het meest aanbevelenswaardig. Teekent men met Faberpotlooden n°. 3 en n°. 4 ornementen en figuren op gealumineerde platen, dan smelten deze vast in, en kunnen met den krasborstel behandeld worden. Het grauwe van de potloodteekening vormt een zeer schoon contrast met het aluminium, voornamelijk, wanneer nog eenige goudversiering tot verfraaiing der teekening aangebracht wordt.

Naar het oordeel van velen zou deze methode met voordeel in de practijk kunnen worden toegepast.

Het aanstrijken van ijzer met teer. Bij gelegenheid van het onderzoek der vóór 20 jaren gebouwde hangbrug tusschen Pittsburg en Alleghany-City in Pennsylvanië, ontdekte men, dat de kabels van eene sterkte van 185 mM. zoodanig doorgevreten waren, dat eenigen daarvan reeds bij een zesde van de verlangde weerstandskracht braken. De oorzaak van de verminderde weerstandskracht der kabels zocken de ingenieurs in het bestrijken met teer. Het teer vormt onder inwerking van den dampkring teerwater, dat chloriden, koolzure- en ammoniakzouten bevat, die de kabels doorvreten en hunne kracht doen afnemen. Inplaats van teer werd toen lijnolievernis gebruikt, en daaroverheen een laagje loodwit gelegd.

In den tegenwoordigen tijd wordt nog wel een laagje warm teer op het ijzer gebracht, en vooral van binnen in stoomketels, om het roesten te verhoeden. Vele fabrieken zijn dan ook reeds tot het aanstrijken met lijnolievernis overgegaan, wat het voordeel heeft, dat de werklieden, met het reinigen van den ketel belast, geen gevaar loopen voor stikgassen, of voor ontvlamming van het teer. (*Technisches Centralblatt*).

ADVERTENTIEN.

Provincie ZUID-HOLLAND.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 10den November 1884**, des voormiddags ten 11½ ure, zal, onder nadere goedkeuring, door den Voorzitter, of een der Leden van het College van Gedeputeerde Staten der Provincie Zuid-Holland, en in bijzijn van den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in Zuid-Holland, aan het lokaal van het Provincial Bestuur te *'s Gravenhage*, worden aanbesteed:

Het onderhouden van- en het doen van eenige Herstellingen aan de gebouwen, behoorende tot het huis bewoond door den Heer Commissaris des Konings in de Provincie Zuid-Holland, te 's Gravenhage, gedurende 2 jaren en 5 maanden, van 1 Januari 1885 tot 31 Mei 1887.

Deze Aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving, overeenkomstig § 434 tot 436 der Algemeene Voorschriften.

Het Bestek ligt ter lezing aan het lokaal van het Provincial Bestuur van *Zuid-Holland* te *'s Gravenhage*, en is voorts, op *franco* aanvrage, tegen betaling der kosten, te bekomen bij den Boekhandelaar Firma GEBROEDERS VAN CLEEF, Spui no. 28*a*, te *'s Gravenhage* en door zijne tusschenkomst in de voornaamste gemeenten des Rijks.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, J. VAN DER VEGT, te *'s Gravenhage*.

De Gedeputeerde Staten der Provincie Zuid-Holland,
FOCK, *Voorzitter*.
F. TAVENRAAT, *Griffier*.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag den 30 October 1884** zal door den Architect D. SEMMELINK te *Nijmegen*, des middags om 3 uur, in het Hôtel *PAAZEN* worden **aanbesteed**:

Het bouwen van eene Villa te Groesbeek.

Bestek en teekening liggen van af den 21 October a. s. in bovengenoemd Hôtel ter inzage; terwijl de bestekken van af dien datum ad ƒ 0.50 te verkrijgen zijn bij den Boekhandelaar Firma H. TEN HOET te *Nijmegen*.

Inlichtingen geeft bovengenoemde Architect.

H.H. ARCHITECTEN en INGENIEURS,

Door afloop der werkzaamheden, biedt zich aan, tegen primo November of eerder, een **OPZICHTER** en vaardig **TEEKENAAR**, theoretisch en practisch bekend met **burgelijke- en waterbouwkunde.**

Brieven letter O Bureau *Opmerker*.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'s-HERTOGENBOSCH*, zullen op **Donderdag 23 October 1884**, voormiddags 10 ure, ten Raadhuize alsdaar, bij enkele inschrijving

AANBESTEDEN:

Het maken eener schietbaan met aanhooren van dien binnen het fort Orthen.

Het bestek en de teekening liggen ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en zijn deze te verkrijgen bij den Gemeente-Architect J. M. NABUIS alsdaar, tegen betaling van ƒ 2.00.

Aanwijzing in loco zal plaats hebben op Maandag 20 October e. k., namiddag 3 ure.

De inschrijvingsbiljetten moeten vóór 3 ure des namiddags van den dag, dien der Aanbesteding voorafgaande, in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gestoken zijn.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Gemeente-Architect voornoemd.

's-Hertogenbosch, 11 October 1884.

Burgemeester en Wethouders voorn.
De Burgemeester,
v. D. DOES DE WILLEBOIS.
De Secretaris,
J. N. G. SASSEN.

Portland-Cement,

bekroond met de **Zilveren Medaille** der Internationale Tentoonstelling te *Amsterdam*, in 1883.

NEDERLANDSCH FABRIKAAT,

in kwaliteit en prijs concurreerend met de meest gerenommeerde Engelsche merken.

PRIJSOPGAVE en MONSTERS worden op aanvraag kosteloos verstrekt door de Fabrikanten

BRANTJES en LANKELMA
te PURMEREND.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

J. BEETZ, J. MEIJERINK MEIJER, H. CRUIJFF, J. C. NEUMAN, A. KLEMAN en J. A. KLEEBLAD, Makelaars, zullen op **Maandag 3 November 1884**, des middags ten 12 ure, in het Verkooplokaal *FEASCATI* te *Amsterdam*, ten overstaan van den Notaris W. N. REPELIUS in veiling brengen, de in volle werking zijnde

GASFABRIEK,

met derzelver **GEBOUWEN** en **ERVEN, MACHINERIËN, GASHOUDER** en **GASBUIZEN** door de Gemeenten *Oudekoorn, Aarlanderveen* en *Alphen*; benevens een **BLOK** van **ZEVEN ARBEIDERSWONINGEN**, met inbegrip van alle vaste en losse **GEREEDSCHAPPEN**, daaraan verbonden **concessiën** en **loopende contracten**, alles te zamen in één koop, staande en gelegen aan de lage zijde van den Rijn, in de Gemeente *Aarlanderveen*, bij het kadaster alsdaar bekend in Sectie C n°s. 1451 en 1452, gezamentlijk groot 8 Aren en 14 Centiaren.

Deze perceelen zijn te bezichtigen Dingsdags en Donderdags van 9 tot 12 ure, mits zich hiervoor vervoegende ten kantore van den Heer J. M. VAN VALKENBURG te *Alphen*.

De boeken der fabriek en de lijst der losse gereedschappen, de bewijzen van Eigendom, de Veilcondities zullen 4 dagen vóór en op den verkoopdag ter visie liggen ten kantore van den Notaris W. N. REPELIUS, Heerengracht 114 te *Amsterdam*, alsmede copij derzelve ten kantore van den Heer J. M. VAN VALKENBURG te *Alphen*.

Provincie ZUID-HOLLAND.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 20sten October 1884**, des voormiddags ten 11½ ure, zal onder nadere goedkeuring, door den Voorzitter, of een der Leden van het College van Gedeputeerde Staten der Provincie *Zuid-Holland*, en in bijzijn van den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, aan het lokaal van het Provincial Bestuur te *'s Gravenhage*, worden **aanbesteed**:

Het verrichten eener BEZINKING en BESTORTING aan de haven van Middelharnis.

De aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving, overeenkomstig § 434 tot 436 der Algemeene Voorschriften.

Het bestek ligt ter lezing aan het lokaal van het Provincial Bestuur van *Zuid-Holland* te *'s Gravenhage*, en is voorts, op *franco* aanvrage, tegen betaling der kosten, te bekomen bij den Boekhandelaar Firma GEBROEDERS VAN CLEEF, Spui n°. 28*a*, te *'s Gravenhage* en door zijne tusschenkomst in de voornaamste gemeenten des Rijks.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, J. VAN DER VEGT, te *'s Gravenhage*.

De Gedeputeerde Staten der Provincie Zuid-Holland,
FOCK, *Voorzitter*.
F. TAVENRAAT, *Griffier*.

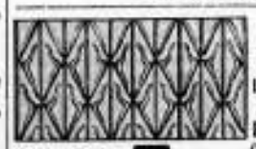

Lusanges, IJzeren Bakes, en Zijlekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

Vraagt Catalog. NEDERL. **Van der Linden & Co.** VERZINKFABRIEK, *Dordrecht*.

Galv. op LOON Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangrijpende en roestwerende Verven.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. Gouden Medaille Amsterdam 1883. Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.

Succursales: Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.
Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

STOOMWAALSTEENFABRIEK
te DRUTEN
VAN
HARTMAN & COMPIE.
KANTOOR te NIJMEGEN,
VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

VERKOOP van gebruikte Locomotieven met Tenders, Rijtuigen, Open Goederenwagens en Assen met Wielen.

In de werkplaats Tilburg zijn aanwezig **10 Locomotieven** met **Tenders, Reserve-Wielen, Inventarissen** en **Reservestukken, 1 Rijtuig** 1e, 2e, 3e kl., **7 Postrijtuigen, 2 Open Goederenwagens** met daaronderstaande **Assen** met **Wielen** en **53** stellen **Assen** met **Wielen**, die bij inschrijving zullen worden verkocht.

De inschrijvingsbilletten moeten den 10den November 1884 vóór 12 ure bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, Afdeeling Tractie en Materieel, te *Utrecht* ingekomen zijn.

Nadere bijzonderheden omtrent deze voorwerpen en den verkoop derzelve worden op *franco* aanvraag door den Heer Ingenieur-Chef van bovengenoemde Werkplaats verstrekt.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

BOUWKUNDE.

TE KOOP: Allgem. Bauzeitung, Wien 1863—69, 6 dln. met **Atlas.** — STORM VAN 'S GRAVESZANDE. **Burgerl. en Milit. Bouwkunde,** 2e druk, Breda 1850, met **Atlas.** — STORM BUIJSING, **Waterbouwkunde,** Breda 1864, 2 dln. met **Atlas.** — **Staatsblad voor Nederl. Indië** 1816—62. **Index op ideen** 1816—72. **De Indo-Nederl. Wetg.** door BOUDEWIJNSE en G. H. VAN SOEST, aflev. 1—2. — DURAND, **Recueil et parallèle des édifices en tout genre ancienne et moderne.** Brux. s. d. av. 100 pl. fol.

Aanvragen te richten aan P. VAN CITTERT ZONEN, *Haarlem*.

Bij **P. GOUDA QUINT,** te **Arnhem,** is verschenen de **zevende** aflevering van:
Beknopt Practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT.
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.
Met omstreeks 800 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.
De uitgave geschiedt bij intekening in ongeveer 14 à 15 afleveringen à ƒ 1.20.

J. L. BACON & Co.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel een gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, al 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1° de 831ste vergadering zal gehouden worden den 29sten October e. k. in het *American Hotel*, Leidscheplein, alhier.

De agenda voor die vergadering is:
a. Mededeelingen van het Bestuur.
b. Ballotage van een voorgesteld lid.
c. Kunstbeschouwing;

2° vóór of op 10den November e. k., de inlevering moet plaatshebben der antwoorden op de prijsvraag „Een Buitensociëteit";

3° als buitenlid is toegetreden de heer W. Molenbroek, te Rotterdam.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

REIS-INDRUKKEN
DOOR
C. B. POSTHUMUS MEYJES.
II.

De bloeiende stad Frankfort, die sedert hare inlijving bij Pruisen het aantal harer bewoners met een derde zag toenemen, heeft sedert 1871 zeer veel bouwlust getoond, waartoe de welgesteldheid van vele ingezetenen niet weinig bijdroeg.

Bijna in iedere hoofdstraat wordt het oog door prachtige bouwwerken geboeid. Velen dezer hebben als hun schepper Paul Wallot, den overwinnaar van de prijsvraag voor het Duitsche Rijksdag-gebouw. Zijn kunst heeft iets zeer persoonlijks en dikwijls weet hij een gelukkig effect te verkrijgen door het verbinden van Middeleeuwsche met Renaissance-motieven, hoewel hij ook in de zuivere Renaissance zich goed thuis gevoelt.

Het fraaiste van zijne werken acht ik den 30 M. langen gevel van een gebouw, in de *Kaiserstrasse*, waarin zich drie winkels met bovenwoningen bevinden. Op een forschen onderbouw verheffen zich twee verdiepingen in baksteen met vlechtingen bewerkt, waarin de vensters, omsloten door strenge omlijstingen, zeer smaakvol zijn aangebracht. De kroonlijst wordt door vensters gebroken, en hierboven bevinden zich drie zeer elegante topgevels. De indruk, dien deze gevel maakt, is zeer gunstig; toch komt het mij voor, dat er geen genoegzame harmonie bestaat tusschen de onderste winkel-verdieping, het al te vlakke tusschengedeelte en de zeer rijke bekroning. Ook de zeer scherpe bossageblokken van den onderbouw hebben iets onrustigs. De gehouwen steen, hier gebezigd, is Maulbronner zandsteen, die een zeer aangename tint heeft.

Het winkelhuis met woning *Zeil* 17 kwam mij minder gelukkig voor, doch ook hier gaf Wallot veel goeds. Jammer is het, dat hij hier eenige Fransche motieven heeft toegepast, daar dit de harmonie verbreekt. Deze gevel is opgetrokken van groenachtige zandsteen uit de groeven van Gebr. Henck aan de Main.

In de *Friedrichstrasse* 3 bouwde Wallot een typischen gevel met krachtig relief zoo in lijstwerk als détail. De steen, hiervoor gebruikt, kwam uit de omstreken van Metz en is een kalksteen van een zachte kleur, die een zeer gelukkig effect maakt tegenover de met terra-cotta bekleede gevelvlakken. Fraaie sgraffitti, volgens eigenhandige teekeningen van den architect, dragen veel bij tot de levendigheid van het geheel. De terra-cotta-bekleeding maakt hier m. i. een beter effect dan bij het Panopticum te Amsterdam, waar men iets dergelijks aanbracht. Ik noem voorts als bezienswaardig nog een gevel van Wallot in de *Kaiserstrasse*, waar grauw-groene zandsteen met baksteen afwisselt.

Na deze beschouwing van eenige werken van Wallot wensch ik u te brengen naar de Beurs, door de architecten Burnitz en Sommer in Italiaanschen Renaissance-stijl gebouwd. Het uitwendige, met goed beeldhouwwerk versierd, verraadt een zeer bekwame hand. De gevels zijn van Heilbronner zandsteen, hier en daar door tufsteen uit het Brohlthal afgewisseld. Tot mijn leedwezen heb ik het inwendige van het gebouw niet kunnen zien.

Laat ons thans het prachtige nieuwe operagebouw bezichtigen en hierbij eenige oogenblikken wat uitvoeriger stilstaan.

In den aanvang van 1870 besloten eenige rijke ingezetenen pogingen in het werk te stellen, om een nieuwen schouwburg te stichten, en kort daarna stelden zij fl. 480,000 ter beschikking van het Stadsbestuur, om als eerste bijdrage te dienen voor de benoodigde bouwsom. Het ontbrekende volgde spoedig en reeds

in 1871 werd een besloten prijsvraag uitgeschreven tusschen de architecten Bordiau te Brussel, Burnitz te Frankfort, Brückwald te Leipzig, Strack te Berlijn en Lucae te Berlijn. Het ontwerp van laatstgenoemde werd bekroond en aan hem de uitvoering opgedragen. Daar het eerst uitgekozen bouwterrein niet geschikt bleek te zijn, werd een beter beschikbaar gesteld en aan Lucae opgedragen, een nieuw ontwerp te maken. Dit werd na eenige wijzigingen goedgekeurd en aanstonds met den bouw een aanvang gemaakt. Op den 20sten October 1880 werd het gebouw in tegenwoordigheid van den Duitschen Keizer ingewijd, doch de bouwmeester mocht helaas dit schoone oogenblik niet beleven. Reeds den 26sten November 1877 was hij gestorven, na de verdere leiding der werkzaamheden aan zijne leerlingen, de architecten Becker en Giesenberg, te hebben overgedragen.

Na deze geschiedkundige uitweiding, zullen wij overgaan tot de beschouwing van het gebouw, en allereerst het uitwendige bezien. Heerlijk gelegen op een der beste punten van Frankfort tusschen schoone plantsoenen, verheft zich het gebouw tot de aanzienlijke hoogte van 34 M. boven de straat en beslaat een oppervlakte van 4000 M².

De gevels, in strengen Renaissance-stijl opgetrokken, zijn geheel van Savonnière-steen en Perthois-kalksteen uitgevoerd. Op een in blokken bewerkten onderbouw met rondboog-deuren verrijst de hoofdverdieping, met een klassieke zuil- en pilaster-orde versierd. Ook aan den bovenbouw treft men pilasters aan, waartusschen vakken met ornementen zijn aangebracht.

Het fronton boven den voorgevel wordt bekroond door een rijke groep van de hand van den beeldhouwer Enke, voorstellende Apollo in een door twee gevleugelde griffioenen getrokken zegewagen; ter wederszijde van deze groep staat een vrouwebeeld, „Recha" uit Lessing's „Nathan der Weise" en „Isabella" uit Schiller's „Braut von Messina", beiden door den beeldhouwer Herold uitgevoerd. De andere bekronende beelden zijn nog niet aangebracht, daar de oorspronkelijke begrooting van fl. 1,200,000 reeds aanmerkelijk overschreden werd. Het frontespies bevat twee allegorische figuren, Rijn en Main voorstellende, door den beeldhouwer Hundrieser vervaardigd.

In de *loggia* van de middelpartij staan twee standbeelden, het eene Mozart, het andere Goethe voorstellend. Talrijke ornementale beeldhouwwerken aan de gevels dragen niet weinig tot verhooging van het effect bij. Op het plein voor het gebouw staan vier schoon geprofileerde steenen obelisken met omringende zitbanken. De bronzen versieringen en lantarens zijn keurig van bewerking en teekening.

Maakt dus het gebouw, wat het uitwendige betreft, een zeer gelukkige vertooning, het inwendige overtrof mijn stoutste verwachtingen. In Italiaansche Renaissance uitgevoerd, en met ornementen, in navolging van die van Rafaël's loggia's versierd, had deze schouwburg, wat het inwendige betreft, voor mij een groote aantrekkelijkheid en ik schroom niet te verklaren, dat het effect even groot, misschien zelfs grooter is dan dat van Garnier's wereldberoemd werk te Parijs. Instede van de niet altijd verkwikkelijke Neo-Grec-vormen, waarmede Garnier's werk al te veel gekruid is, ziet men hier de heerlijke Italiaansche Renaissance onderdeelen van den aanvang der zestiende eeuw.

Laat ons, na een mark per persoon gestort te hebben, thans het gebouw binnengaan.

De hoofdvestibule wordt ter wederszijde afgesloten door kwartcirkelvormige nevenvestibules, die bestemd zijn voor voetgangers, terwijl de per as komende bezoekers de hoofddeuren binnengaan. De groote vestibule is 19 M. lang en 8.50 M. breed, en bereikt een hoogte van 6.50 M. De wanden zijn met pilasters versierd en daarboven is een in cassetten bewerkt plafond aangebracht. De vloeren zijn van marmer-mozaïek.

Vier treden van zwart Belgisch marmer leiden naar de groote trapzaal. De indruk, dien dit belangrijk onderdeel van het gebouw maakt, is wonderschoon; ik vleide mij op een der trappen neer, om naar hartelust te kunnen genieten. Ik dwaalde in verbeelding naar de Nouvel Opéra, ik zag de reuzen-vestibule van Schinkel's groot museum te Berlijn, de trotsche voorhal van het Anhalter-bahnhof van diezelfde stad voor mijn geest oprijzen, doch niets van dit alles scheen mij zoo heerlijk als deze trapzaal. Wel is Garnier's trap fantastisch en indrukwekkend, wel zijn de Berlijnsche hallen grootsch, doch de fijne, edele kunst der Italiaansche Renaissance, hier toegepast, maakt dit kunstproduct m. i. schooner dan dit alles.

De trapzaal is 28 M. lang, 18 M. breed en 16.50 M. hoog, en ligt in de as over de hoofdingang. Een trap van ongeveer 3.50 M. breedte voert naar de verschillende loges en gaanderijen en naar twee zuilengangen, die evenwijdig met de korte zijden der vestibule loopen en de logecorridors met den foyer verbinden. Traptreden, leuningen, balusters, borstweringen, zuilen en pilasters zijn uitgevoerd in echt marmer van een geelachtige kleur, uit de groeven van Belvoye. De wanden zijn in donkerrood stucco-lustro bewerkt. De avondverlichting geschiedt door prachtige candelabers, die op de postamenten der trappen en tusschen de bogen der zuilenhallen zijn geplaatst. Alle verlichtingsornementen zijn door den architect Giesenberg ontworpen.

Schoon ontwikkelt zich het plafond uit den wand, door een rijkgedecoreerd gewelf. Het is verdeeld in groote en kleine caissons, met allegorische figuren beschilderd. De gewelven zijn, op de wijze der Italiaansche Renaissance, met kleurige ornementen op een lichten grond versierd, en de vloer zeer kunstig met marmer ingelegd. Voorts dienen tot decoratie twee prachtige beelden van Prof. Kaupert, voorstellende de „Voordracht", en het „Gezang".

De zuilenhallen naast de trapzaal voeren ons naar den grooten foyer, die aan den voorgevel gelegen en eveneens zeer schoon is. Op een geïmiteerd marmeren borstwering zijn gekoppelde pilasters van geel stuc-marmer aangebracht. De hoofdpilasters zijn rijk versierd met verguld ornement op donkerblauwen grond. Donkerroode tapijten sluiten deur- en vensteropeningen af en zijn in schoone harmonie met wanden en plafond.

In de steekwelven is zeer fijn en rijk gecomponeerd ornement aangebracht, grauw in grauw op blauwen grond, met rijke randen, terwijl de daartusschen liggende zeshoekige velden versierd zijn met symbolische voorstellingen op rooden grond. Het plafond is rijkbeschilderd en verguld.

Boven de kwartcirkelvormige vestibules zijn lokalen gemaakt, in verbinding met den foyer, waar zich de buffetten bevinden. Deze bijzaaltjes zijn geheel als de groote zaal behandeld.

Een welverdiende hulde is daar aan den bouwmeester Lucae gebracht, door het schilderen van zijn welgelijkend portret. Behalve dit portret ziet men ook nog die van Klenze, Schinkel, Semper, Rauch, Rietschel, Cornelius en Schwind, die zich allen verdienstelijk hebben gemaakt door het bouwen of versieren van schouwburgen. Voor den foyer strekt zich de loggia uit, van waar men een schoon uitzicht geniet.

Tot mijn leedwezen kan ik u van de groote zaal, corridors, loges enz. niets mededeelen, dan dat ik die in Egyptische duisternis gehuld vond, omdat ik aan een bezoek overdag de voorkeur gaf boven een avondbezoek, dat, wegens de groote Augustushitte, voor mij weinig aanlokkelijks had. Mijn spraakzame en gemoedelijke gids bracht mij ook nog naar het tooneel en vertelde mij wonderen van mechaniek en andere tooneelgeheimen, ... maar genoeg, ik heb reeds te lang bij de opera stilgestaan, en zal dus ten slotte nog eenige andere merkwaardigheden van Frankfort bespreken.

Na onze wandeling door de opera hebben wij wel behoefte aan een kleine verfrissching, en de „Palmengarten" geeft ons daartoe gelegenheid. De façade van dit restauratiegebouw, dat in onmiddellijke verbinding staat met het palmenhuis, bestaat uit kalksteen, met pleisterwerk voor de vlakke gedeelten.

De gevels zijn in Italiaanschen stijl opgetrokken, en maken een aangenamen indruk, al ziet men hier en daar zeer baroque vormen. Het ontwerp is van den architect J. H. Schmidt, wiens naamgenoot H. F. Schmidt in de *Liebigstrasse* een villa bouwde, door hem zelven bewoond. De steenhouwwerken van dezen artistieken gevel zijn uit de omstreken van Metz afkomstig.

Veel schoons werd ook in Frankfort door de architecten Mylius en Blüntschli gebouwd. Bijzonder voldeed mij een door hen opgetrokken groep winkelhuizen met woningen. In Duitschen Renaissance-stijl behandeld, zijn deze gevels gebouwd van roode zandsteen, hier en daar door tufsteen afgewisseld. Ook hier vindt men weder de scherpe bossages, die een zoo onrustig effect maken. De erker met torenbekroning zijn zeer goed.

Voorts vermeld ik van deze architecten een in klassieken stijl gebouwden woonhuisgevel in de *Kaiserstrasse* en ook het Frankfürter Hof, het grootste hotel, dat geheel van zandsteen uit de omstreken van Kreuznach gebouwd is. De groote eetzaal hier is zeer rijk geordonneerd, en de trappen zijn gedeeltelijk van Belvoye-marmer.

Op mijn weg naar den Palmengarten ontdekte ik eenigszins afgelegen een allerliefst kerkje in Engelsch-Gothischen stijl en van een zeer schilderachtig silhouet. Het inwendige is zeer goed geslaagd. De kap is in het gezicht gebleven en rijk beschilderd. Ook prachtig gebrand glas en schoon uitgevoerd smeedwerk aan luchters en kronen werken mede tot verhooging van het effect.

Vergelijken wij Frankfort met Amsterdam, dan kunnen wij een gevoel van beschaming niet onderdrukken. Ginds is alles rijk en flink en de nieuwe gebouwen zijn het werk van architecten van smaak, en hier zien wij timmerlieden en beunhazen onze grachten en straten ontsieren door hun stijlloos, karakterloos geknoei. Waar ginds flinke sommen ter beschikking van den architect gesteld worden en hem aldus de gelegenheid wordt geschonken zijn talenten te ontwikkelen, wordt hier van het karige sommetje meestal nog afgeknibbeld wat maar mogelijk is. Gelukkig, dat Stad en Rijk en eenige groote lichamen meer en meer beseffen, hoe ook de Bouwkunst, de langverschopte, hare rechten heeft.

Ik verzoek u thans mij naar het Neckardal te volgen, om het beroemde Heidelberger slot in oogenschouw te nemen. (*Wordt vervolgd.*)

(A. et A.) In het verslag der laatste vergadering wordt onder meer melding gemaakt van de besprekingen over de Katwijksche kerk-prijsvraag en daar een kleine onjuistheid gezegd, nl. dat ik zou beweerd hebben, dat er reeds een persoon was aangewezen, die dit bouwwerk zal uitvoeren. Dit is niet juist. Ik stelde de leden in kennis met een der Redactie toegezonden brief, waarin zulks werd vermeld, en deelde verder mede, dat ik mij om inlichtingen dienaangaande tot den heer Van der Plas had gewend. Als antwoord op mijn schrijven heeft de heer Van der Plas in het laatste nommer van *De Opmerker*, namens het College van Kerkvoogden, dezen blaam van zich geworpen, zoodat dit bezwaar tegen die prijsvraag is opgeheven. C. B. Posthumus Meyjes.

INGEZONDEN.

(A. et A.)

Geachte Redactie,

Den ijver van uwen verslaggever roemende, moet ik u echter door deze regelen verzoeken, een enkel punt van het behandelde in de laatste vergadering der Afdeeling Rotterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, duidelijker te doen uitkomen.

In den brief van het Hoofdbestuur aan het Bestuur der Afdeeling Rotterdam komen de woorden voor, »dat over zaken de Maatschappij betreffende, alleen de leden der Afdeeling, die lid der Maatschappij zijn, kunnen stemmen".

Echter is de eenige beperking, die ons reglement der Afdeeling omtrent het stemrecht der plaatselijke leden (dat zijn nietleden der Maatschappij) kent, deze, dat plaatselijke leden, bij de behandeling van zaken die *alleen* de Maatschappij betreffen, een adviseerende stem hebben.

Daar nu de, in den brief van het Hoofdbestuur behandelde, zaak niet de Maatschappij *alleen* betreft, heeft het Hoofdbestuur bij de bovenaangehaalde woorden misgetast.

C. M. Drooglever Fortuyn.

Rotterdam, 20 October 1884.

TENTOONSTELLING IN ARTI ET AMICITIAE TE AMSTERDAM.

Hoewel op den titel van *De Opmerker* vermeld staat, dat dit blad gewijd is aan „beeldende kunst en technische wetenschap", is tot dusverre slechts een enkel kunstvak, de Bouwkunst, de vertegenwoordigster van die „beeldende kunst" geweest, althans indien men enkele opstellen over aanverwante kunstvakken, die vrij sporadisch worden aangetroffen, wil uitzonderen. Deze voorliefde voor de Bouwkunst en wat daarmede in verband staat laat zich gereedelijk verklaren; immers het Genootschap *Architectura et Amicitia*, dat met zulk een prijzenswaardigen ijver het peil der Nederlandsche architectuur tracht te verheffen, koos zich het weekblad tot orgaan; doch wij gelooven dat, èn onder de leden van het Genootschap èn onder de lezers van *De Opmerker*, velen gevonden worden, die zich ook voor de zusterkunsten in genoegzame mate interesseeren om eenige beschouwingen over de najaarstentoonstelling in *Arti* hun aandacht waardig te keuren. Deze overtuiging gaf ons den moed om de navolgende indrukken openbaar te maken.

I.

Wanneer men op een helderen najaarsdag zijne schreden naar Arti richt, zijn penningske geofferd heeft en de wenteltrap is opgestegen, daarna op een witte marmerplaat in gulden letteren des bouwmeesters lof aanschouwd heeft, stoot men de groene klapdeur open en komt men allereerst in een lokaaltje, dat waarschijnlijk oorspronkelijk niet voor het tentoonstellen van kunstwerken schijnt ingericht te zijn, doch dat reeds sedert onheuglijke jaren bij iedere expositie dient tot berging van eenige aquarellen, soms ook van een paar bouwkunstige ontwerpen (die zich, tusschen haakjes, ook wel eens met een plaatsje aan de zijde van de marmeren inscriptieplaat op het trapbordes, onder een twijfelachtig licht, moeten vergenoegen), en waar thans tusschen eenige fraaie aquarellen, en verscheidene minder fraaie, ook de eenige bouwkundige teekening hangt, voorstellende een koffiehuis op de De Ruyterkade van den bouwmeester Berlage. Hoewel wij ons niet op veel kennis van bouwkundig teekenen kunnen beroemen, komt het ons voor, dat deze teekening wel wat droog is. Misschien komt dit echter ook door de omringende aquarellen.

Wij houden ons echter in dit lokaaltje niet langer op dan noodig is om beeren Bouwkundigen op het werk van hun vakbroeder te wijzen, en treden aanstonds de zaal rechts binnen. Ofschoon men niet kan zeggen, dat de Commissie voor de kunstzalen een bepaald systeem bij het ophangen der doeken en paneelen heeft gevolgd, maar alleen op de grootte der schilderijen schijnt achtgeslagen te hebben, zoodat men zeer ver-

dienstelijke schilderijen en ook tal van *croûtes* in elkaars onmiddellijke nabijheid ziet, komt het ons toch voor, dat zij vooral laatstgenoemde categorie in deze voorzaal bijeenbracht. Wij vroegen ons echter af, waartoe het ophangen van tal van schilderijen, die beneden het middelmatige zijn, wel nuttig kan zijn. Is het, om den bezoekers, als zij mannen van het vak zijn, te leeren hoe men niet moet schilderen, of om te voorkomen, dat het groote publiek een te hoogen dunk van de vaderlandsche kunst zou krijgen? Naar wij vernemen, is er een commissie, die over het al of niet toelaten van kunstwerken adviseert en, zijn onze inlichtingen juist, dan moet zij een honderdtal hebben afgewezen. Die honderd doeken moeten dan wel al heel slecht geweest zijn, want de commissie had gerust aan nog een honderdtal den toegang tot het heiligdom kunnen ontzeggen. Waartoe zooveel kaf onder het koren? De inderdaad verdienstelijke schilderijen waren, als een strenger zuiveringsproces had plaatsgevonden, er niet slechter aan toe geweest, want zij hebben een *repousssoir*, als waartoe de *croûtes* nu schijnen te moeten dienen, niet noodig. De bewering van sommigen, als zou het „vriendjes-systeem" niet vreemd zijn aan rangschikking, kunnen wij laten, voor wat zij is.

Wij gaan nu de groote schilderijzalen binnen, en ondervinden den min of meer verblindenden indruk, die een schilderijtentoonstelling op een zonnigen dag steeds op den bezoeker maakt. Daar is tijd noodig om aan de kleuren te wennen, om de schoonheden van de afzonderlijke stukken te zien.

Slaan wij den blik in het rond, dan treft het ons, dat ditmaal verscheidene doeken van grootere afmeting dan de gewone kabinetstukjes aanwezig zijn, die bijna zonder uitzondering het werk zijn van oud-leerlingen der Rijks-Academie van Beeldende Kunsten. Ook kwam het ons voor, dat het vroeger zoo geliefkoosd onderwerp der aardappel-etende, eten-kokende, of daarvoor biddende groepjes of figuurtjes zachtjesaan minder vereerders begint te vinden, en dat de eeuwige visschers met hunne vrouwen, bruiden, kinderen of verdere verwanten eindelijk eens een weinig met rust gelaten worden. Natuurlijk ontbreekt het niet aan schilders, die van hun „premier amour" niet scheiden kunnen, maar men merkt een streven op, om eens wat anders te geven.

In de laatste jaren was langzamerhand bij de jongeren een ander kwaad ingeslopen, namelijk het misbruikmaken van zeker licht-groen, dat, naar een onzer vrienden beweerde, uitsluitend voor die heeren vervaardigd werd, en dat ze aanbrachten, waar het maar even te pas gebracht kon worden. Gelukkig schijnt ook de ongemotiveerde voorliefde voor deze groen-soort te verdwijnen, al ziet men nog enkele landschappen, die ermede bedeeld zijn.

Portretten schijnen meer en meer besteld te worden, wat een gelukkig verschijnsel is, daar het den schilders gelegenheid geeft tot ernstige natuurstudie. Er zijn er fraaie en minder fraaie op deze tentoonstelling; er zijn er, die met een breed penseel ferm getoetst zijn, doch er zijn er ook, wier gelikte manier de fouten tegen de teekening niet kon verbergen.

Historiestukken of stukken, waarbij naar compositie van figuren gestreefd is, ziet men, op een paar uitzonderingen na, in het geheel niet. Onze voormalige Academie-leerlingen schilderen liever één enkel figuur, dan dat zij zich aan compositie wagen, en historische kunst schijnt voor hen niet te bestaan. Het is echter zeer verklaarbaar, dat zij geen historiestukken schilderen, want wie zou zich die willen aanschaffen? Zoolang de Staat niet, evenals in het buitenland, belangrijke historiestukken voor zijn musea bestelt, is van de „groote kunst" hiertelande niet veel te verwachten. Wij gelooven niet, dat het overigens onze jonge garde aan ambitie ontbreekt, maar ook de practijk heeft hare eischen.

Stillevens zijn vrij talrijk en er zijn zeer gedistingeerde bij. Vooral de toon der achtergronden wordt door de schilders en schilderessen met zorg gekozen.

Stadsgezichten vindt men er betrekkelijk weinig, maar er zijn enkele goede bij. Het is de moeite waard op te merken, op hoe verschillende wijze stadsgezichten door onze schilders worden opgevat. Eenigen trachten een pikant lichteffect te bereiken, waaraan zij alles ten offer brengen; anderen gieten een gelijkmatig, bijna onnatuurlijk licht over hun doek uit; nog anderen zoeken de wazige misttonen van den vroegen morgen of laten avond weer te geven.

Landschap en zeegezicht zijn goed vertegenwoordigd. Ook daar staat de oude en de nieuwe school recht tegenover elkander, maar het zijn onzes inziens hier de nieuwere, de impressionisten, die den zegepalm wegdragen. Vooral de Haagsche schilders komen schitterend voor den dag.

De beeldhouwkunst is door een paar bustes van talentvolle jonge kunstenaars op de tentoonstelling vergenwoordigd.

Na deze algemeene beschouwingen, hopen wij achtereenvolgens enkele stukken eenigszins nader te bespreken.

PITTORE.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Door Z. M. is, op hun verzoek, eervol ontslag verleend aan L. C. van Kerkwijk, Dr. J. Th. Mouton, R. van de Wall Bake en D. L. Wolfson, als leden der hoofdcommissie voor de behartiging van de Nederlandsche belangen op de internationale tentoonstelling te Antwerpen, en zijn als zoodanig benoemd: J. J. Beynes, fabrikant van spoor- en tramwegmaterieel en rijtuigen, te Haarlem; J. J. B. J. Bouvy, glasfabrikant, te Dordrecht; A. Daniels, directeur der Koninklijke Diamantslijperij, te Amsterdam; Jacob Duyvis, stijfselfabrikant, te Utrecht; G. J. van Heek, chef der firma Van Heek en Co., te Enschedé; H. B. Swagemakers van Alphen, fabrikant van wollen goederen, te Tilburg; J. H. A. Diepen, lakenfabrikant, te Tilburg; W. M. Visser, directeur van de Nederlandsche Stoombootmaatschappij, te Rotterdam; L. Lhoest, directeur der Koninklijke Nederlandsche papierfabriek, te Maastricht; J. Thooft, fabrikant van aardewerk, te Delft; C. N. J. Moltzer, chef der firma Erven Lucas Bols, te Amsterdam; R. A. W. Sluiter, oud-kolonel der artillerie, te 's-Hage.

— Tot ridder in de orde van den Bevrijder van Venezuela is benoemd de heer J. A. Jurriaanse, gepensioneerd chef van het Bouwdepartement te Suriname.

AMSTERDAM. De Vereeniging van Ambtenaren van het Kadaster, deser dagen opgericht, zal den naam dragen van »Vereeniging voor Kadaster en Landmeetkunde". Tot bestuursleden zijn gekozen de heeren J. J. de Koningh te Amersfoort, J. Boer te Utrecht en F. W. H. Paulussen te Zutfen.

Als plaats voor de volgende algemeene vergadering is Amsterdam bepaald.

NIJMEGEN. Toen de Gemeente door aankoop van den Staat eigenaresse werd van de voormalige vestinggronden, benoemde de Gemeenteraad uit zijn midden eene Commissie voor den uitleg der stad, die zich de hulp van den heer W. J. Brender à Brandis, architect-ingenieur te Maastricht, verzekerde. De wijze, waarop de uitleg is totstandgebracht, verdient allen lof en de Gemeenteraad heeft niet geaarzeld, op voorstel dier Commissie, den heer Brender à Brandis dank te zeggen voor de wijze, waarop hij zich van zijne taak heeft gekweten. Onzerzijds betuigen wij ingenomenheid met den Raad voor de breede opvatting van den uitleg der stad, waardoor aan de Commissie en haren technischen raadgever de noodige fondsen werden toegestaan, om een weldoordacht plan te verwezenlijken.

DEVENTER. De Commissie van beheer der Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorweg-maatschappij, daartoe gemachtigd door den Raad van commissarissen, heeft den onderbouw der brug over den IJsel alhier bij onderhandsche aanbesteding opgedragen aan den heer J. Kooij, te Amsterdam.

BROUWERSHAVEN. Het standbeeld van Jacob Cats is Maandag van de markt overgebracht naar het midden van het ruime havenplein, op een gedeeltelijk vernieuwd en verhoogd voetstuk.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING ARNHEM.

Vergadering van Woensdag 22 October 1884.

De Voorzitter heet de leden bij den aanvang der wintervergaderingen welkom, en, nadat de vorige notulen waren goedgekeurd, bracht hij als afgevaardigde verslag uit van de Algemeene Vergadering, in Mei l.l. te Amsterdam gehouden.

De heer A. D. Walravens, glasschilder, deed daarna eene zeer interessante mededeeling over het vervaardigen van geschilderd en gebrand glas, opgehelderd door voorbeelden uit eigen atelier, waarvoor hem bij monde van den Voorzitter dank werd gebracht. Eerstgenoemde wees vooral op het groote verschil in kleur tusschen de nieuwe en de oude gekleurde glazen en schreef die eigenaardige kleuren, welke totnogtoe zeer moeilijk zijn te imiteeren, voor een groot deel toe aan den tijd. Ook hadden de oude schilders hun geheim van kleuren-mengen, dat tot heden nog niet gevonden is. Door het graveeren op glas in verband met glasschilderen, kan men echter schooner producten leveren dan voorheen, ondanks het verschil in kleuren.

Ook de qualiteit van het glas was eertijds anders. De geschilderde ruiten, dateerende uit de 12de en 13de eeuw, bestaan uit geschept glas, dat niet op alle plaatsen even dik was.

Door den Prévot-oven is het bakken ook tot een zeer korten tijd gereduceerd. Spreker eindigde met de leden uit te noodigen een bezoek aan zijn atelier te brengen, om daar het glasschilderen en glasbranden te zien.

Door een der leden werd het voorstel gedaan een rooster op te maken voor kunstbeschouwingen, voordrachten, enz. voor de volgende vergaderingen, met het doel om op die wijze de bijeenkomsten wat meer interessant te doen zijn, welk voorstel in de eerstvolgende November-vergadering behandeld zal worden, omdat vele leden niet tegenwoordig zijn.

Na bezichtiging van een gedeelte van het zeer belangrijke werk van IJssendijcke, door het lid Van Wadenoyen tot dat einde verstrekt, sloot de Voorzitter de vergadering.

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE.

Vergadering van 24 October 1884.

Op de hedenavond gehouden vergadering werd de aanstaande wintercampagne door den Voorzitter ingeleid met een welkomstgroet aan de talrijk opgekomen leden.

De notulen der vorige vergadering werden gelezen en goedgekeurd, waarin o. a. de mededeeling voorkwam, dat het Bestuur het Museum »Prins Hendrik" heeft bezocht en dat de heer Lefebre ten zeerste waardeering verdient voor zooveel toewijding op acoustiek gebied.

Daarop werden drie leden met algemeene stemmen aangenomen.

Hierna volgde het verslag der afgevaardigden naar de beide laatst gehouden algemeene vergaderingen, waarbij met waardeering werd gewezen op de uitmuntende wijze, waarop de Afdeeling Leeuwarden alles in het werk stelde om de laatste vergadering nuttig en aangenaam te maken.

Op elke prijsvraag, in het vorige jaar uitgeschreven, a.l. 1°. een getuigschrift en 2°. een buffet voor een societeit van 1000 leden, was slechts één antwoord ingekomen; voor de eerste vraag achtte de Jury een aanmoedigingsprijs verdiend, die echter niet kon worden uitgereikt, omdat de inzender geen lid der Maatschappij noch lid der Afdeeling is. Behoudens enkele medegedeelde aanmerkingen, achtte zij het buffet de bekroning waardig, die, na opening van het naambriefje, ten deel bleek te vallen aan den heer W. Kromhout te Amsterdam.

Hiertoe aangezocht door het Bestuur, hield de Voorzitter (de heer Vogel) op de hem eigen zaakrijke en aangename wijze eene voordracht over monumentale kunst. De vele moeilijkheden, die zich bij het ontwerpen van monumenten voordoen, werden op duidelijke wijze in het licht gesteld.

Niet altijd, zelfs zeldzaam, blijkt het geteekende ontwerp te voldoen, wanneer het in klein model lichamelijk te zien komt, en dit laatste vereischt dikwerf weder wijziging, wanneer later het model op de ware grootte wordt gemaakt en de locale omgeving, waarin het geplaatst moet worden, daarop haren invloed doet gelden. Slechts van geroutineerde kunstenaars, op gevorderden leeftijd, mag men verwachten, dat zij zóó vertrouwd zullen zijn met al wat later invloed kan hebben op het geplaatste monument, dat zij op het geteekend ontwerp mogen vertrouwen voor de uitvoering. In ieder geval is het raadzaam om nevens de teekening een model te maken.

De moeilijkheden voor het ontwerpen van het voetstuk zijn talrijk, niet alleen wat de verhouding tot het hoofdbeeld aangaat, doch eveneens wat den vorm betreft.

De vierkante vorm kan goed zijn, wat het beeld *en face* betreft, doch niet zelden laat zij weder onbevredigd, wanneer het beeld *en profil* wordt beschouwd, of wel omgekeerd.

Langwerpig vierkant heeft ook vele bezwaren, al naar gelang van den stand, waaronder men het beziet.

Veelhoekige vorm heeft somtijds veel voor, doch wil men voorstellingen geven met groepen *en relief*, dan leveren daarbij voorkomende kleine vlakken een groot bezwaar.

Streng doorgaande, lange, verticale lijnen kunnen ook niet raadzaam zijn, want de erboven geplaatste beelden hebben geene zuiver loodrechte lijnen en dan wordt zeer spoedig de harmonie verbroken, zoodat men dit moet voorkomen door het afbreken met horizontale lijnen.

Spreker acht eene kroonlijst op het voetstuk niet verantwoord, want dit geeft de beteekenis van *eindigen*, wat tegen de waarheid strijdt, wanneer daarop nog weder het beeld wordt geplaatst.

Tusschen beeldhouwer en architect wordt eene sterke overeenkomende kunstopvatting vereischt, wil men niet blootstaan aan gebrek in harmonie, bij 't geen zij gemeenschappelijk voor een monument ontwerpen. Een beeldhouwer met voldoende architectonische kennis, om geheel alleen te ontwerpen, wordt zelden gevonden, nog zeldzamer het omgekeerde.

Ook werd gewezen op het moeilijke om toepasselijke toestanden door voorstellingen *en relief* tegen vlakken te wrochten, omdat de beeldhouwer in één kleur werkt. De figuren *en profil* voor te stellen maakt minder diepte voor het relief noodig en doet ook de handeling der voorgestelde personen beter uitkomen.

De spreker wees ook met nadruk op de teleurstelling, die de kunstenaars niet zelden treft, wanneer het sangfroid van lastgevers hun kunststuk in een geheel andere omgeving wenscht te plaatsen, dan de kunstenaars zich voorstelden, waardoor verhoudingen en beheersching van omgeving een geheel andere uitwerking teweegbrengen, dan zij zich konden voorstellen; of wel menschen, zonder kunstgevoel, plaatsen het monument zóó, dat de verlichting geheel verkeerd is en menig deel, waarop de kunstenaar zich zooveel heeft uitgesloofd, of waarvan hij zulk eene gunstige uitwerking heeft verwacht, wordt onzichtbaar of komt niet tot de verdiende waarde.

Bij de nog zeer nuttige aanwijzingen en opmerkingen gaf de spreker nog het een en ander ten beste over het kortgeleden onthulde monument te Leiden, waarna de heer Van Lith de tolk der vergadering was, door te wijzen op de bescheidenheid van den spreker, die zijne verdienste daarbij te veel in de schaduw stelde. De heer Van Lith bracht den spreker namens allen de daarvoor zoozeer verdiende hulde, ook voor zijne leerrijke en aangename voordracht van denzen avond.

Door een lid werd de mededeeling gedaan, dat behalve op andere onderdeelen, ook aanmerking was gemaakt door de critiek, dat de kuiten van het beeld van V. d. Werf te zwaar zijn; hij meende die kritiek te niet te doen, door de herinnering, dat destijds zoor veel kunstkuiten werden gedragen, waarmede de ontwerper rekening gehouden zou hebben, doch de heer Vogel gaf daarop de toelichting, dat de heer Koelman rekening had gehouden met het licht, dat op het beeld zou vallen, zoodat het optisch effect, thans aangaande die kuiten verkregen, eene verkeerde voorstelling geeft.

Niets meer aan de orde zijnde, sloot de Voorzitter de vergadering.

BENOEMINGEN.

Door Z. M. is met 1 November aanstaande benoemd tot opzichter 2de klasse van het stoomwezen C. van der Sluys Pz. te Schoonhoven.

CORRESPONDENTIE.

Verschillende stukken, ons toegezonden, zullen in een volgend nummer worden opgenomen.

ADVERTENTIEN.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *HARLINGEN*, zullen op **Donderdag 13 November 1884**, 's namiddags één uur, publiek
AANBESTEDEN:
Het amoveeren van vier perceelen en het bouwen eener School.
Aanwijzing op Maandag te voren, 's voormiddags elf uur. Bestekken met teekeningen zijn van af 27 dezer verkrijgbaar ter Gemeente-Secretarie, tegen *f* 1 per stel.
Harlingen, 23 October 1884.
SPEELMAN, *Burgemeester*.
PRUIS, *Secretaris*.

AANBESTEDING.

STRAAT- EN RIOOLWERKEN.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *HAARLEM* zullen op **Donderdag den 6den November ak.**, 's namiddags ten 2½ ure, ten Raadhuize der Gemeente bij enkele inschrijving **aanbesteden:**

Het leggen van bij de Gemeente voorhanden Riolen met Putten van Portland-cement, het maken van Bestratingen, het zetten van koplagen en kantdeelen in de Kennemerstraat en in de Schoterstraat en langs den Alkmaarschen Straatweg tot aan de uitwateringsloot te Haarlem.

Raming ƒ 8170.

Het bestek ligt ter lezing ter Gemeente-Secretarie op alle werkdagen tot den dag der besteding van des voormiddags 10 tot des namiddags 4 ure.

De locale aanwijzing zal geschieden des Vrijdags vóór de besteding des voormiddags ten 10 ure. Inlichtingen zijn te verkrijgen tusschen den dag der aanwijzing en dien der besteding des morgens tusschen 9 en 10 ure, aan het Bureau van gemeentewerken, Koningstraat n°. 2.

Haarlem, 23 October 1884.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
E. A. JOBDENS.
De Secretaris,
J. TIELENIUS KRUYTHOFF.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 12 November 1884**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize aldaar aan te besteden:

Het MAKEN van TWEE STOKERIJEN met tusschengelegen KOLENBERGPLAATSEN, van een STEENEN VIADUCT en bijbehoorende Werken, ten behoeve der Gemeente-Gasfabriek aan den Oost-Zeedijk.

Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, *Houttuin* 73, tegen betaling van ƒ 6,—.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*, terwijl de aanwijzing *in loco* zal plaats hebben op Donderdag den 6 November 1884, des voormiddags ten 11 ure.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *BREDA* zullen op **Maandag 10 November 1884**, des middags ten twaalf ure, ten Raadhuize aldaar in het openbaar

AANBESTEDEN:

1°. **Het bouwen van een AMBACHTSSCHOOL met bijlevering der benoodigde materialen, op het gemeenteterrein nabij de voormalige Inundatiesluis.**
2°. **Het maken van TROTTOIRS in de Nieuwe-Huizen en het uitvoeren van de daarmede in verband staande werken.**
3°. **Het bouwen van een BRANDSPUITHUIS in de Nieuwe-Huizen.**

De bestekken en de voorwaarden liggen dagelijks, uitgezonderd Zon- en feestdagen, op de gewone uren ter lezing op de Gemeente-Secretarie, terwijl nadere informatiën zijn te bekomen ten kantore van den Gemeente-architect des voormiddags van 9—12 ure.

Aanwijzing in loco op Dinsdag den 4 November 1884, des voormiddags ten elf ure, aanvangende met perceel 1.

Gedrukte bestekken met teekeningen van de ambachtsschool zijn ad ƒ 2.50 per stel en bestekken van de werken sub 2 en 3 zijn ad ƒ 0.25 per exemplaar verkrijgbaar.

UIT DE HAND TE KOOP.

To *NIJMEGEN* is te koop een perceel, groot ruim 380 c.A., gelegen op den besten en druksten stand. Uit het gebouw, dat

36 meter gevelbreedte

heeft, kunnen met eenige kosten

vijf flinke Winkelhuizen

gemaakt worden, terwijl ook het geheele pand tot

Hotel, Restaurant of Café

kan ingericht worden. Aanbiedingen onder letter X aan den Boekhandelaar F. L. VAN AMMERS, *'s Hage*.

Een Jongeling,

20 jaar, zoowel **practisch** als **theoretisch** opgeleid, zag zich gaarne geplaatst bij Heeren Architecten of Aannemers; avancement zal aangenamer zijn dan hoog salaris.

Brieven *franco* letters P. A. B. aan het Advertentie Bureau van C. W. BETCKE, *Rotterdam*.

OPENBARE VERKOOPING VOOR AFBRAAK.

De Notaris Mr. F. PEN te *Baarn* zal op **Donderdag den 6den November 1884**, des voormiddags ten elf ure, ten huize van J. PUIK, kastelein aan de Eembrug onder de gemeente *Baarn*, publiek **verkoopen:**

De goed onderhouden **WIND-WATERMOLEN** genaamd *DE HOOP* gelegen onder de gemeente *Eemnes* aan de rivier de Eem nabij de Eembrug met **zolen** en al zijn verdere toebehooren.

Nader onderricht te bekomen bij B. BLOM te *Eemnes*-buitendijk.

Zevende Openbare Verkooping VAN GESLECHTE VESTINGGRONDEN te GRONINGEN.

De ONTVANGER DER REGISTRATIE EN DOMEINEN te *GRONINGEN* zal op **Woensdag den 12 November 1884** des voormiddags te 10 uur precies, in het CONCERTHUIS in de Poelestraat te *Groningen*, ten overstaan van den aldaar resideerenden Notaris Mr. N. VAN HASSELT, in het openbaar bij opbod **verkoopen:**

TIEN KAVELS BOUWTERREIN gelegen aan de Verlengde Astraat en de Westerhaven te Groningen.

De *catalogus*, bevattende de voorwaarden van verkoop, de beschrijving en de kaart der percelen, is van 17 October af voor ƒ 0.25 verkrijgbaar bij den Ontvanger voornoemd, die nadere inlichting geeft.

Aanwijs wordt gegeven Dinsdag 11 November 1884, 's middags 12 uur.

BOUW- EN WERKTUIGKUNDE!

Vierde weder veel vermeerderde druk van

BERNOULLI'S VADEMECUM.

PRAKTISCH HANDBOEK
voor Berekeningen, dagelijks voorkomende in de
BOUW- EN WERKTUIGKUNDE,
BEWERKT DOOR
J. G. VAN GENDT Jr. en G. J. W. DE JONGH.
Met 344 Afbeeldingen, 223 Tafels en 321 Voorbeelden.
Thans compleet ƒ 7.50; In heel linnen band **ƒ 8.25.**

THEORIE EN BEREKENING VAN

IJZEREN KAP- EN BRUG-CONSTRUCTIE.

Naar het Hoogd. van **AUG. RITTER**, bewerkt door
J. G. VAN GENDT Jr. en G. J. W. DE JONGH.
MET 438 AFBEELDINGEN.
Prijs: gebrocheerd **ƒ 4.75.** In heel linnen band **ƒ 5.25.**

ZAKBOEKJE, ten gebruike bij het

UITZETTEN VAN BOGEN

op Spoor- en andere Wegen,
door **H. KRÖHNKE.**
In heel linnen band. . . . . **ƒ 1.50.**

C. L. Landré, STEREOMETRISCHE HOOFDSTUKKEN

TER UITBREIDING VAN DE ELEMENTAIRE LEERBOEKEN.
Met een Voorwoord van Prof. Dr. GRINWIS.
Prijs **ƒ 2.50.**

G. A. DE GEUS,
ZAKBOEKJE
DER
MATEN, GEWICHTEN en MUNTEN,
Met hunne Vergelijkings- en Herleidingstafels,
BEVATTENDE TEVENS EENIGE AANTEEKENINGEN OVER
REKEN-, MEET-, NATUUR- EN BOUWKUNDE.
Zevende veel vermeerderde druk. Prijs 1.75.

Verkrijgbaar in alle Boekwinkels en bij de Uitgevers **TEN BRINK & DE VRIES,** Warmoesstraat 122, **Amsterdam.**

Rotterdamsche Diergaarde.

Het BESTUUR is voornemens op den **15den November 1884 aan te besteden:**

Het maken van TWEE HONDERD IJZEREN TUINTAFELS.

Bestek en voorwaarden te bekomen bij de portiers tegen betaling van 10 cents.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

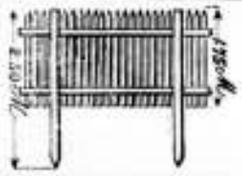

KYANISEERFABRIEK
VAN
J. & D. VAN DER POT
ROTTERDAM.

Voor **Rasterwerk**, zoowel bezaagd als ruwtiek, **Binten, Vloerdelen, geheele getimmerten** enz.

Volkomen behoedmiddel tegen **rotten** en **Champignon**,

terwijl de vloeren ook veel minder afslijten.

Alles wordt op verlangen volgens teekening gereed gemaakt met bijlevering van hout.

Commissionairs in
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT.

Eenige handelaren in de
Prima PORTLAND-CEMENT,
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in **wichtbouwende vaten** van 180 Kilo en **in zakken** van 70 Kilo, **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op **de zeef van 900 mazen** p. c.M², **hoogstens 4% achter.**

HARD- en ZANDSTEEN en
NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA.

Chemisch bereide Verf,
OLIEBIJTSELS en VERNISSEN
uit de fabriek van den Heer
F. A. G. VAN GELDER,
te *Rijswijk* bij *'s Hage*.

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement, Bruinsteen, enz.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 6 November 1884**, 's voormiddags 11 ure, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het bouwen van een MAGAZIJN aan de Kadestraat.

Aanwijzing Donderdag 30 October a. s., 's voormiddags 10 uur, op het terrein van den bouw; teekening ter image; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

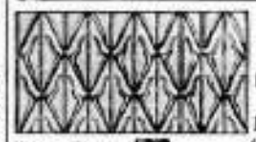

Losanges, IJzeren Luiken, en Zijlek., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

Vraagt Catalog.
NEDERL. VERZINKFABRIEK,
Van der Linden & Co.
Dordrecht.
Galv. op
LOON Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

LOUIS GOFFIN & Cie.

Avenue Rogier 27 Luik.

LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk,** enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET-

en andere
INSTRUMENTEN
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

TERRA-COTTA-FABRIEK

gevestigd te ZEIST (sedert 1835),
BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.
Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde
bij het Paleis voor Volksvlijt.

Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel-** en **Profielsteen,** Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir-** en **Mosaïktegels,** alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen elke concurrentie.

Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.

Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek van den heer E. K. OZINGA is in onze Magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.

GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bremer VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**

MARTIN & Co.,
Achteroosteinde, AMSTERDAM.

J. L. BACON & Cº.

Ingenieurs, bouwmeesters van Centraalverwarming en Ventilatietoestellen.

Amsterdam, Nieuwe Vaart 10.
Antwerpen, Mechelsche Steenweg 43.

Aanleg van centraalverwarming door middel van heetwater, warmwater en stoom zonder ventilatie, of samengesteld door toevoer van de hoeveelheid versche lucht welke voorgeschreven wordt, voor:

Wees-, Arm- en Ziekenhuizen, Kerken, Schouwburgen, Scholen, Bibliotheken en Openbare Gebouwen, alsook Werkplaatsen, Wintertuinen, enz.

Heetwater-toestellen met smalle buizen, bijzonder geschikt voor **Woonhuizen, Villa's, Hotels, Kantoren,** enz

Deze toestellen worden met het grootste gemak toegepast, zoowel in oude als nieuwe gebouwen, nemen weinig ruimte in en kunnen zoonoodig geheel verborgen worden.

Bijzondere toestellen voor: **Droogkamers, Broodbakkerijen** en andere industrieën.

Stoomkook-, Wasch- en **Badinrichtingen.**

Ventilatie-inrichtingen door drukking in uitvoering.

PROJEKTEN en BEGROOTINGEN worden op aanvraag kosteloos geleverd.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg Nº. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Cº.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen-** en **Tegelvormmachines, IJzeren Kap-** en **Brugconstructiën** enz.

G. J. VINCENT & Cº.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.

Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de **ZILVEREN MEDAILLE.**

Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.

Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

PARKETVLOEREN,
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Cº., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders
DE LINT & Cº.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.

Portland-Cement,

bekroond met de **Zilveren Medaille** der Internationale Tentoonstelling te *Amsterdam*, in 1883.

NEDERLANDSCH FABRIKAAT, in kwaliteit en prijs concurreerend met de meest gerenommeerde Engelsche merken.

PRIJSOPGAVE en MONSTERS worden op aanvraag kosteloos verstrekt door de Fabrikanten

BRANTJES en LANKELMA
te PURMEREND.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Cº., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Dijkconingenstraat Nº. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden *of wel zes* gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per post.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1° tot gewoon lid is aangenomen de heer Fritz Schöler;

2° tot buitenlid is toegetreden de heer P. M. A. Huurman te Delft;

3° de inlevering der antwoorden op de prijsvraag „Een Buitensociëteit" moet plaatshebben vóór of op den 10den November e. k.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.)

REIS-INDRUKKEN
DOOR
C. B. POSTHUMUS MEYJES.
III.

HET SLOT TE HEIDELBERG,
volgens verschillende bronnen bewerkt.

Slechts weinig plaatsen in Duitschland kunnen zich beroemen op zooveel schoonheid van ligging en omgeving, gevoegd aan zooveel gedenkwaardige herinneringen, als de stad Heidelberg.

Paltzgraaf Otto de Doorluchtige, uit het huis van Wittelsbach (1228—1253), verplaatste den zetel zijner regeering naar Heidelberg. Door hem werd deze stad de hoofdplaats van den Rijnpfalz en bleef 5 eeuwen achtereen de zetel der Keurvorsten, totdat Karel Philip, om kerkelijke twisten met de Protestantsche burgerij, in 1720 naar Mannheim trok.

De bloei der stad is na den aanleg der spoorwegen snel toegenomen, dank zij den enormen toevloed van vreemdelingen, die jaar op jaar zich in dit heerlijk oord komen verlustigen aan natuur en kunst.

Heidelberg is als 't ware de wachter van het bergachtige Neckardal, dat hier zich ontvouwt in de Rijnvlakte. Bij de vele monumenten, schoone wandelingen enz. mogen wij thans echter niet stilstaan; wijden wij ons geheel aan het slot.

Het slot van Heidelberg ligt 683 voet boven den zeespiegel en 313 voet boven de Neckar, aan een met bosch bedekten voorsprong van den zoogenaamden Koningsstoel. De verschillende gebouwen van het slot dagteekenen niet uit denzelfden tijd en zijn ook in zeer verschillenden stijl uitgevoerd.

Het oudste gedeelte, de Ruprechtsbouw, werd opgericht door Keurvorst Ruprecht III, die, door de te Rhense verzamelde Keurvorsten in 1400 tot Roomsch Koning werd verkozen; de aan dit gedeelte van den bouw boven het Palzwapen aangebrachte Rijksadelaar wijst nog op dit feit.

Keurvorst Frederik I, de Zegenrijke, de Frederik de Groote van zijn tijd, breidde dezen bouw zeer uit.

De Keurvorsten der 16e en 17e eeuw, in 't bijzonder **Otto Hendrik** (1555—1559), **Frederik IV** (1583—1610) en Frederik V (1610—1621), de bekende Koning van Boheme, gemaal van Elisabeth, dochter van Jakobus I Koning van Engeland, stichtten de schitterende prachtgebouwen.

De 30jarige oorlog bracht verwoestingen, maar de wijze Karel Lodewijk (1650—1680) herstelde het slot en bracht het weder in goeden staat. Helaas, slechts om het eenige jaren later weder opnieuw te zien verwoesten.

Hij was het, die bij de verwoesting der Pfalz, 1693, zonder gevolg aan Turenne schreef:

„Wat gij aan mijn land bedrijft, kan onmogelijk op „bevel des Allerchristelijksten Konings geschieden; ik „moet het beschouwen als de uitwerking van een per„soonlijken haat tegen mij. Het is echter onbillijk, dat „mijn arme onderdanen boeten voor hetgeen gij mis„schien tegen mij hebt, daarom bepaal tijd en plaats „en wapen, om onzen twist te beslechten."

Een loffelijk voorbeeld ter navolging voor onze hedendaagsche vorsten!

In den Orleans-oorlog liet de Fransche generaal Melac in 1689 tegen het door hem gesloten verdrag het slot springen. Een der torens aan den oostelijken hoek, 82 voet in diameter met een muurdikte van 20 voet, was van zulk uitstekend metselwerk vervaardigd, dat bij het springen de buitenste helft gelijk één massief rotsblok in de gracht neerviel, en daar thans nog ligt, als bewijs van de soliditeit van dit bouwwerk.

In het jaar 1693 kwamen de Franschen den 9 Mei opnieuw met ongelooflijke woede in deze streek vallen en veroverden den 11 Mei stad en slot, door verraad van den ontrouwen commandant, bijna zonder de geringste tegenweer. Nauwlijks was de stad door den Franschen Maarschalk De Lorge ingenomen, of de soldaten begonnen reeds de burgers zonder onderscheid

jammerlijk neer te sabelen en erbarmelijk te mishandelen. In 't kort, slot en stad werden geplunderd en gedeeltelijk vernield. De Allerchristelijkste Koning Lodewijk XIV liet tot verheerlijking van deze gruweldaad een munt slaan, met het opschrift: „Heidelberga deleta" (het verwoeste Heidelberg).

Keurvorst Karel Theodoor maakte toebereidselen om het slot te doen restaureeren, toen, helaas, in 't jaar 1764 in de onmiddellijke nabijheid van den Otto-Heinrichsbouw de bliksem insloeg en alles, tot op de muren na, in de asch legde.

Sinds dien noodlottigen tijd dan is het slot eene ruïne.

Met zijn tinnen, erkers, altanen, platformes, met zijn hooge poorten en schoone standbeelden, met zijn tuin en bronnen, zijn bosch- en boomengroepen is 't het Alhambra der Duitschers, zoowel door zijn architectonische pracht en schilderachtige ligging, als door de wereld van historische herinneringen, die zich vastknoopen aan zijn met klimopranken begroeide puinhoopen.

De tegenstelling der eeuwig-verjongende natuur en de vergankelijkheid ook van het meest trotsche bouwwerk door menschenhanden gemaakt, werkt juist hier, te midden der ruïne, onwederstaanbaar en met een weemoedig-poëtisch gevoel op iederen beschouwer.

Vanuit de stad voeren verscheidene voetpaden en zachtglooiende rijwegen naar het slot. Een dezer volgende komt men, na een der poorten te zijn doorgegaan, in den slottuin. De hoofdpoort binnentredende, treft men rechts een bron aan, die zeer schilderachtig in een hoek is gelegen. In het midden is nog een gedeeltelijk ingestorte put te zien. Het kruisgewelf, waarmede deze bron is afgedekt, wordt gedragen door twee muren en vier Gothische kolommen van graniet, die afkomstig zijn van het paleis van Karel den Stoute te Ingelheim.

De weinig belangrijke gedeelten zal ik stilzwijgend voorbijgaan, maar u uitsluitend over den Ruprechts- en Rudolphsbouw, en voornamelijk over den Otto-Heinrichs- en den Friedrichsbouw spreken.

De zoogenaamde Ruprechtsbouw, tegenover de bron in den slottuin gelegen, is een weinig belangrijk, in Gothischen geest opgetrokken gebouw, waarin een zaal is gerestaureerd, die dient ter tentoonstelling van een verzameling stukken beeldhouwwerken, oude wapenen, kogels, een steenen schouw, munten enz. Dit gedeelte van het slot is in 1400 gebouwd. Het oudste is de Rudolphsbouw, die onmiddellijk grenst aan den bovenomschrevene en in 1294—1319 is opgericht. Deze biedt ook weinig belangrijks en is in Gothische vormen; alleen een sierlijke erker aan den oostgevel is bezienswaardig.

De meest gewichtige gedeelten, zoo uit een architectonisch oogpunt, als om hun kunstwaarde, zijn de Otto-Heinrichs- en Friedrichsbouw. Beiden zijn voorbeelden van de Duitsche Renaissance, doch terwijl de Otto-Heinrichsbouw een Italiaanschen geest ademt, is de Friedrichsbouw met zijn verticale lijnen en in steen gehouwen metaalversiering der architectonische deelen meer het type dezer Duitsche kunstperiode. Den een zou ik meer willen beschouwen als een schets, den ander als een doorwrocht studiewerk, onovertreffelijk van uitvoering, maar in zijn geheel ietwat droog, doch in ornementiek en profileeringen uitmuntend fraai.

De totaalindruk van den Otto-Heinrichsbouw is bepaald monumentaal en roept de Bovenitaliaansche Renaissance kunstwerken voor den geest. Portaal en triglyphenfries zijn bijna een trouwe kopie van een Bologneesch paleis.

Dit gedeelte verrijst in 3 verdiepingen, allen door Ionische en Corinthische pilasters en halfzuilen bekleed en verdeeld; de derde verdieping heeft, behoudens de details, een bijna volledige overeenkomst met de tweede, ze is alleen lager. Zeer gelukkig is de onderlinge verhouding der drie, telkens in hoogte verminderende verdiepingen. De vormen en proporties der onderdeelen zijn prachtig, het algemeene effect opwekkend en schilderachtig schoon.

De rijkdom aan architectonisch en figuurlijk beeldhouwwerk is wonderbaar rythmisch verdeeld, los en elegant; vele details komen, wat schoonheid en fijnheid der compositie en volmaaktheid der uitvoering aangaat, de beste Italiaansche scheppingen zeer nabij.

De rijkdom van het beeldhouwwerk, de gracieuse tweelichtvensters, wier posten zelfs met beeldhouwwerk zijn bedekt en menig ander motief, doen ons denken aan de Lombardische bouwwijze, gelijk wij ze vinden toegepast aan de Certosa te Pavia.

De verschillende verdiepingen zijn door friezen verdeeld, en tusschen ieder paar vensters wordt door een slanke pilaster de verticale verdeeling gevormd.

Wanneer wij den gevel nauwkeurig bestudeeren, treft ons allereerst het portaal, als een waar prachtstuk van beeldhouwkunst. Boven de deur is het borstbeeld van den bouwheer, benevens het wapen en het opschrift: „Otto Heinrich von Gottes Gnaden Pfalzgraf bei Rhein, des heiligen Römische Reichs Ertztruchsess und Churfürst, Herzog in Nieder- und Obern-Baiern."

In de 12 nissen staren standbeelden van mythologische personen met weemoedige blikken op 's werelds vergankelijkheid neer, en boven hen op de vierde verdieping staan nog Plato en Jupiter, verlaten, zonder nis om hen te beschermen, want de geheele top om hen is bezweken. Zij zijn daar gebleven, onbeweeglijk als rechters, gesteund door hun overtuiging op de ruïnen van hun hoop.

De vensters begane-grond zijn origineele Renaissance oplossingen van het Gothische kruisraam. Boven deze vensters in medaillons ziet men nog, hoewel verminkt en beschadigd, de koppen van de Romeinsche Keizers; in de 4 onderste nissen prijken Josua, Simson, Hercules en Mars.

De tegenwoordige toestand van den Otto-Heinrichsbouw is, in vergelijking tot zijn hooge kunstwaarde, zeer treurig. Er is weinig meer overgebleven dan de muren. Het geweld der menschen, het vuur van den bliksem, de knagende tand des tijds, de stormen en de vorst hebben dit kunstwerk als om strijd aangevallen.

Ook de minder goede bewerking der details heeft het zijne daartoe bijgedragen. Aan geen der lijsten zijn waterhollen gemaakt, zoodat bij sterken regen, zelfs bij weinig wind, het water langs alle deelen loopt. Alle ornement en de opperhuid der blokken is geheel verweerd. Uit 't triglyphenfries ontbreken geheele stukken.

Een spoedige restauratie is het eenige middel tot behoud, daar nu wel hier en daar voegen worden aangegoten en stukken vastgezet, maar toch op den duur het geheel niet aldus bijeen kan worden gehouden.

De daken, de vloeren, al de inwendige constructies zijn bezweken, alleen de zware muren hebben gelukkig het geweld der vijanden getrotseerd. De holle vensternissen komen scherp uit tegen de grauwe wolken of den blauwen hemel.

Toch bespeurde ik, dat van het inwendige wel een en ander bezienswaardig is overgebleven, ofschoon slechts als ruïne, uitgenomen de keurige poortjes, die nog redelijk goed zijn. In de groote zaal zijn nog de rijkversierde sokkels en basementen der zuilen, die de kruiswulven torsten en hier en daar nog begin der wulfribben en brokstukken van plafonds. Deze stukken zijn, ter voorkoming van verdere vernietiging, met metselwerk bedekt en de muren met zink tegen de directe inwerking van regen en sneeuw beschut.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

SCHOVWBVRG & OLDENBVRG.

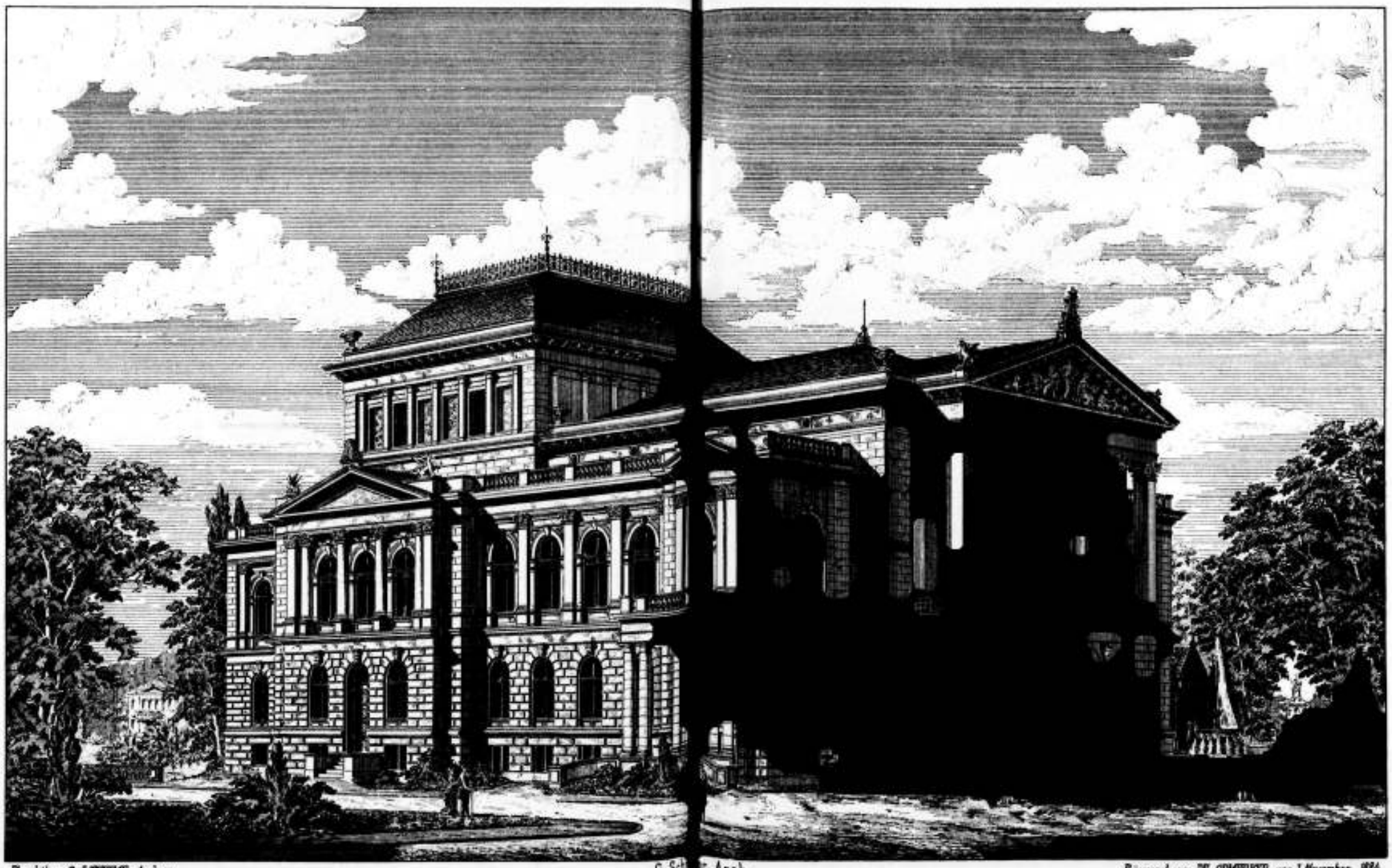

Photolith. v. G. J. TIEMEIJER, Arnhem

G. Sch[illegible]r. Arch.

Bijvoegsel van DE OPMERKER van 1 November 1894.

Op soortgelijke wijze als de beschreven bouw, maar nog veel rijker, is de Friedrichsbouw (1601—1607) geordonneerd.

Deze heeft hooge topgevels van barokken vorm en is over het geheel, door de omkornissing der cordon- en kroonlijsten boven de pilasters, van veel slankere verhouding, dan het voorgaande gebouw.

De bouwmeester van dezen bouw is geïnspireerd geweest door den Otto-Heinrichsbouw en in het toepassen van kruisramen, pilasters, lisenen en nissen blijkt, dat er is gestreefd harmonisch te werken zonder slaafsch te volgen.

Deze gevel heeft in alle drie de verdiepingen tusschen de vensters nissen, waarin standbeelden zijn geplaatst van de Pfalzgraven, van Otto von Wittelsbach (1183) tot Frederik V (1607). Verscheidene zijn, helaas, door menschenmoedwil deerlijk gehavend.

De twee karakteristieke puntgevels met reeds volkomen barokke begrenzing, in gebogen en gewrongen lijnen, danken zonder twijfel hun oorsprong aan de navolging van de koepels en façaden der Jezuïetenkerken met hare vreeselijke bochten en kronkelingen. De gezwollen lijstwerken met hunne krachtige en stompe profielen en het breede en zware karakter der ornementale sieraden, verraden het meer gevorderde tijdperk. Nog duidelijker drukt zich de toenadering tot den barokstijl uit in de geheele verslapping, uitputting, ja, wegzinking van het vegetale ornement; waar de plantenvormen nog gehandhaafd zijn, vertoonen ze reeds geheel ziellooze en doode vormen. Het plantensieraad is gedeeltelijk vervangen door bouwkunstige vormen, gedeeltelijk door voorwerpen uit het dagelijksch leven; voorts door maskers, door aan den muur geheechte wapenschilden, cartouches enz.

Dit gebouw bezit door zijn bevallige verhoudingen, door de klassiek-strenge verdeeling der ordonnantie en de ongemeen vroolijke en schilderachtige stoffeering een bijzondere aantrekkelijkheid.

De kolossale kruisramen in de benedenverdiepingen, welke men nergens anders dan in de Nederlanden en in Engeland aantreft, duiden Noordschen invloed aan. Inderdaad heeft men ook in den jongsten tijd door gevonden bouwrekeningen geconstateerd, dat het steenhouwerswerk gedeeltelijk in Nederland, met name in België, is vervaardigd.

Eenige zalen van dit gebouw zijn als bibliotheek en musea ingericht en in een der kelders rust nog het bekende 236000 flesschen bevattend groote vat, dat in 1751 werd vervaardigd.

In beide bouwwerken ontwikkelt de Duitsche Renaissance een oorspronkelijkheid, jeugd en frischheid, die zelden geëvenaard en nooit overtroffen is. Niettegenstaande zijn verwoesting imponeert het slot door zijn majesteit en pracht, geholpen door de natuur, die er de bekoorlijkheden van verhoogt. Klimopranken hebben zich gehecht aan de gevels, waar zij ieder jaar hooger wassen; zij omlijsten de vensters, de standbeelden, de beeldhouwwerken; zij bereiken reeds de kroonlijst der eerste verdieping. Indien hun gang niet wordt gestuit, zullen zij weldra het geheele gebouw bedekken of, beter gezegd, zullen er een doodskleed om weven en het oogenblik verhaasten, dat de laatste overblijfselen tot stof zijn vergaan.

Gelukkig echter zal dit oogenblik, naar wij hopen, nooit aanbreken. Door de zorgen van het Schlosz-Verein en tal van Duitsche kunstminnaars zullen deze prachtstukken der origineele Duitsche Renaissance door restauratie of gedeeltelijke vernieuwing voor een zeker verval worden bewaard. Moge het hen of hem, wien de eeretaak zal worden opgedragen dit werk van behoud en herstel te leiden, niet aan talent en liefde voor zijn zaak ontbreken en moge er niet worden vernieuwd op een zoodanige wijze, dat de aantrekkelijke bekoorlijkheid, die het cachet dezer oude ruïne thans is, daardoor verloren ga.

(A. et A.)

BIJ DE PLAAT.

HET NIEUWE GROOT-HERTOGELIJKE THEATER IN OLDENBURG.

In de maand October van 1881 werd het nieuwe Theatergebouw in Oldenburg feestelijk ingewijd.

Ter vervanging van een oud houten gebouw werd dit flinke bouwwerk gesticht naar de plans van den architect G. Schnitger, te Oldenburg.

Met een krachtigen, geblokten onderbouw en een met zuilen en pilasters versierden bovenbouw, geheel in den geest der Italiaansche Renaissance behandeld, maken de gevels een zeer aangenamen indruk, die niet weinig verhoogd wordt door de schoone ligging.

Inwendig is een fraaie vestibule met ruime trappen en corridors. Verschillende beeldhouwwerken versieren het geheel. In de hoofdpartij aan den voorgevel vinden wij bustes van Lessing, Goethe en Schiller, in de vestibule die van Julius Mosen, een werk van den Bremer beeldhouwer Kropp.

De groote zaal maakt een zeer aangenamen indruk; al het inwendige is eenvoudig, doch smaakvol versierd.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 29 October 1884.

De Vice-voorzitter opent, bij ontstentenis van den Voorzitter, de vergadering, en doet mededeeling, dat van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap en van the Royal Society of Britsch Architects de jaarverslagen zijn ontvangen. Na het lezen der notulen worden de heeren Molenbroek te Rotterdam en Huurman te Delft tot buitenleden en de heer Schöler tot gewoon lid aangenomen.

De heer A. W. Weissman houdt daarna eene improvisatie, waarin hij de teekenkunst van den architect in vroeger en later tijd behandelt. Tal van zaken, met dit onderwerp in verband staande, worden bovendien aangeroerd, en een en ander met voorbeelden uit het dagelijksch leven toegelicht. Voornamelijk bestrijdt spreker het meer en meer inwoekerende kwaad van het „prentjesmaken", en hij toont het onlogische aan van het opwerken van een geometrische teekening, die niets anders kan en mag zijn dan een meetkundige projectie. Hij houdt een krachtig pleidooi voor het perspectief-teekenen.

Na een belangrijke discussie, waaraan door vele leden wordt deelgenomen, ontvangt spreker den dank der Vergadering.

De heer Walle stelt daarop ter bezichtiging een deel van het plaatwerk „Ortwein, Deutsche Renaissance", en de heer Tijmon Meyer een schoone collectie photographieën.

Van het eerelid I. Gosschalk is het voorstel ingekomen, dat het Genootschap zal overgaan tot het uitschrijven van een prijsvraag voor een schildwachthuisje, opdat het bewijs moge geleverd worden, dat de afschuwelijke wanproducten, die thans vanwege de Genie voor Jacob van Campen's meesterstuk zijn aangebracht, wel door wat beters vervangen kunnen worden. Hij stelt prijs en premie beschikbaar en er wordt besloten tot het uitschrijven der prijsvraag over te gaan.

TENTOONSTELLING IN ARTI ET AMICITIAE.
II.

Na de algemeene beschouwingen in ons eerste artikel, wenschen wij in de eerste plaats de ter tentoonstelling aanwezige portretten te behandelen, waarbij ditmaal, zooals wij reeds opmerkten, vele goede worden aangetroffen.

De palm komt ongetwijfeld toe aan den heer H. J. Haverman, die ons in de nos. 90, portret van Dr. H. C. Muller en 89, portret van Mej. Bertha Valkenburg, twee verschillende staaltjes van rijkgeschakeerd talent te bewonderen geeft.

De heer Haverman, oud-leerling der Rijks-academie, is nog jong, maar belooft voor de toekomst veel. De karakteristieke kop van Dr. Muller is met breede, malsche penseelstreken weergegeven, en komt zeer voordeelig uit tegen een gedistingeerde fond. Zij, die Dr. Muller kennen, roemen de gelijkenis zeer, doch meenen, dat de al te pikante schaduw onder het achteroog eenige verzachting behoeft. Wij twijfelen echter niet, of de schilder zal wel hebben teruggegeven wat hij zag.

Het portret van Mej. Valkenburg geeft Haverman de gelegenheid om te toonen, dat hij ook, waar het pas geeft, geacheveerd kan werken. Ieder onderwerp vereischt een bijzondere penseelvoering, en het zou een slechten smaak verraden, indien men bij het schilderen van een lief meisjeskopje denzelfden stouten toets wilde aanwenden, die bij een mannenkop zoo goed kan doen. Onze schilder heeft dit ingezien en de delicate behandeling van vleeschtonen, toilet en fond passen uitstekend bij zijn onderwerp. Hij leverde een schilderij, die tot de beste van den laatsten tijd gerekend kan worden.

Hoeveel bewondering wij ook voor het talent van Mej. Schwartze gevoelen, het schijnt ons, alsof zij ditmaal niet zoo schitterend voor den dag komt, als vroeger weleens het geval was. De twee stukken van hare hand, 229 „Grootmoeder", en 230 „Musa", behooren niet tot de besten, die haar atelier verlieten. Wel zijn de vleeschtonen van het eerste doek zeer gelukkig, wel heeft de fond van het laatste een fijne kleur, doch zij hebben beiden hinderlijke zonden tegen de teekening. Men kan zich niet voorstellen, dat in de japon van grootmoeder werkelijk eene menschelijke figuur schuilt, en tracht vergeefs zich te verklaren, hoe het hoofd van het kleindochtertje, links van haar, toch wel op het halsje geplaatst is, terwijl het linkerarmpje van dit meisje in de verte aan een gespannen boog doet denken. Ook „Musa" heeft een scheeven mond en oogen, die niet op hun plaats zitten. Deze gebreken zijn vooral hinderlijk, wijl de behandeling der stoffen en der vleeschpartijen zooveel talent verraden.

Tot de meest verdienstelijke doeken der tentoonstelling rekenen wij de portretgroep N°. 183, ingezonden door den heer Ferdinand Oldewelt, oud-leerling der Rijks-academie. Niet dat wij in dit stuk de volmaaktheid zouden zien, dat zij verre, maar de breede wijze, waarop de verschillende tinten tegen elkander zijn gezet, de zorgvolle teekening doen de minder gelukkige vleeschkleur, het misschien wat onafgewerkte van het geheel vergeten. Daar is lucht in het vertrek waarin zich die kinderen bevinden, en de verschillende werkingen van het licht zijn met zorg waargenomen en weergegeven. Iemand die, als Oldewelt, een stuk van dergelijke afmetingen zoo kloek te behandelen weet, heeft nog een schoone toekomst te wachten.

Mejuffrouw Valkenburg, die door haar kunstbroeder Haverman op zoo bevallige wijze geschilderd werd, heeft ook een portret in Arti's zalen tentoongesteld. Het stelt, volgens den catalogus, voor den jongeheer J. H. Willem Leliman, gereed om met zijn vader den eersten steen te leggen op 8 Mei 1884 voor het gebouw van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, gesticht in de Marnixstraat te Amsterdam. De jongeheer, die reeds zoo vroeg tot een dergelijke gewichtige bezigheid geroepen werd, schijnt een aardig ventje, dat door mejuffrouw Valkenburg niet zonder talent is weergegeven. Indien echter de schilderij niet den indruk maakt, dien men wel zou wenschen, is dit voor een goed deel te wijten aan den wansmaak van degenen, die der schilderes de verplichting oplegden om gezegden jongeheer met een kalkbakje en troffeltje te schilderen, en hem tot achtergrond een soort van modderberg te geven, waartegen hij niet zeer gunstig uitkomt. Moge mejuffrouw Valkenburg spoedig tot dankbaarder taak geroepen worden!

Hoewel mejuffrouw Wally Moes het door haar ingezonden N°. 177 „Fortunata" gedoopt heeft, en men daarom misschien recht zou hebben het tot de genreschilderijen te rekenen, komt het ons toch voor, dat wij hier met een, zij het ook eenigszins geïdealiseerd, portret te doen hebben. De schoone Italiaansche is met veel zorg geschilderd, maar het schijnt ons alsof de kleur en teekening van den hals te wenschen overlaten, en het gewaad te zeer één zwarte massa geworden is. Vooral de kop is fraai van uitdrukking en de grijze tinten in het vleesch zijn zeer juist geobserveerd en weergegeven. Het profielportret van mevrouw Van der W., door den heer Willy Martens te Parijs onder N°. 158 ingezonden, is zeer geacheveerd, doch daardoor ook wat zoetelijk geworden. Het had echter een betere plaats verdiend, dan het thans gekregen heeft, en behoorde veeleer in de eerezaal thuis dan de beide portretten, door de heeren Le Comte te Delft en Taanman te Amsterdam ingezonden. Deze beide stukken schijnen slechts te moeten dienen als repoussoir voor Mesdag's prachtige zee; doch wij wagen het, als onze meening uit te spreken, of men, gesteld dat dergelijke repoussoirs noodzakelijk waren, niet beter gedaan had, een paar donkere stukken peluche of iets dergelijks op te hangen, instede van deze beide portretten, die hun makers geen eer aandoen. Het portret van Le Comte is zoo droog en dor mogelijk, en dat van Taanman, blijkens een bemerking in den catalogus, „naar photographie" geschilderd (alsof Prof. Donders, wien het heet voor te stellen, reeds gestorven ware), is zoo wonderlijk van kleur, dat men wanen zou dat de geleerde, wiens „photographie" tot model diende, tot de roodhuiden behoorde.

Na ten slotte een niet onverdienstelijk portret van een bekend Amsterdamsch prediker, door Daniël Lewenstein geschilderd, vermeld te hebben, stappen wij van de portretten af, om over te gaan tot de enkele doeken, die een historische gebeurtenis tot onderwerp hebben.

De heer Wilm Steelink, een der weinige Nederlandsche kunstenaars die bij voorkeur zijn onderwerpen aan historie of sage ontleent, en die voor eenigen tijd zulk een succes had met zijn Oberon-cyclus, doet ook ditmaal een greep uit het grijs verleden, en doet ons zien, hoe in 1106 het lijk van Hendrik IV „op een eiland in de Maas gezet werd, zonder eenige godsdienstige plechtigheid, behalve dat een monnik van Jeruzalem, die bij toeval daar kwam, dag en nacht bij het lijk psalmen zong." Het is jammer, dat deze schilderij te zwart, en de hoofdfiguur, de monnik, te kort is, een fout, waarin Steelink ook vroeger weleens vervallen is. Als poging, om eens wat anders te geven dan ons door de vaderlandsche kunstenaars in den regel wordt aangeboden, heeft de schilderij van Steelink echter aanspraak op onze waardeering.

Mejuffrouw Wandscheer beproeft ook hare krachten aan de „groote kunst." Zij wil ons niets minder voorstellen dan „Esther op weg naar Koning Ahasveros." Mejuffrouw Wandscheer volgt de Fransche school, zij het dan ook uit de verte, maar dit kan niet verhoeden, dat hare krachten voor een onderwerp als dit tekortschieten. Aan de hoofdfiguur is een zekere adel niet te ontzeggen; de teekening is goed verzorgd, al zou men misschien de armen van Esther's gezellin wat korter wenschen, en toch maakt de schilderij niet den indruk, dien men door de keuze van het onderwerp kon verwachten. Dit wordt in de eerste plaats veroorzaakt door het gebrek aan karakter bij de hoofdfiguur, die al zeer weinig van een Esther heeft, terwijl ook het gemis van locale kleur en de al te gelikte wijze van schilderen tot het min gunstig effect bijdragen.

Wij zullen in een volgend artikel de ter tentoonstelling aanwezige landschappen behandelen, om daarna de genre-stukken, zeegezichten, stillevens en wat er verder merkwaardig in Arti's zalen is te bespreken.

PITTORE.

DE VERDEELING VAN DEN ARBEID.

De hoofdoorzaak, dat de tegenwoordige industrie met zulke groote schreden voorwaarts gaat, is wel het feit, dat de verdeeling van den arbeid steeds meer consequent wordt doorgevoerd. Een gevolg hiervan is het ontstaan van uitstekende specialiteiten, zoo wat arbeiders als werktuigen betreft, en algemeen wordt erkend, dat het beginsel van de verdeeling van den arbeid een zeer gunstigen invloed uitoefent op de nijverheid zelf, en tevens op de goedkoopheid en de goede hoedanigheid van het door haar geproduceerde. Toch is het een feit, dat diezelfde verdeeling van den arbeid de levenswijze, ja zelfs de levensbeschouwing van den mensch geheel veranderd heeft.

Het oude *gilde*, dat eeuwenlang voor de arbeiders onontbeerlijk scheen, heeft voorgoed afgedaan. Was het vroeger voor een werkman noodig, zijn vak in zijn ganschen omvang te verstaan, thans behoeft hij slechts een zeer klein onderdeel ervan te kennen, om op onbekrompen wijze zijn bestaan te vinden. Het is ontegenzeglijk, dat waar vroeger de werkman een zelfstandig handelend persoon was, die voor het door hem geleverde de volle verantwoordelijkheid droeg, hij thans slechts is te beschouwen als een klein onderdeel van één reusachtige machine. Alle takken van nijverheid toch hebben een zoodanige vlucht genomen, dat het voor één werkman niet meer mogelijk is, ze in hun geheelen omvang uit te oefenen.

't Is in het belang van de maatschappij zoowel als in dat van het individu, dat iedereen zijn eigenaardige gaven tracht te ontwikkelen. Ook bij den arbeidersstand bestaat geen grens, waar het *weten* en het *kunnen* ophoudt, althans in theorie, maar in de practijk blijkt het, dat het opneemingsvermogen der menschelijke hersenen wel degelijk binnen zekere grenzen besloten is. Daarenboven is de tijd van het leven, die door het meerendeel der menschen voor hun studie gebruikt kan worden, in den regel slechts kort, zoodat maar zelden iemand die grenzen, zij het ook van verre, nabijkomt. Bij de wilde volken zijn de levensbehoeften zoo weinige, dat ieder individu, dat normaal ontwikkeld is, in al zijn nooddruft kan voorzien. Bij onze moderne toestanden is echter een zoo algemeene ontwikkeling niet te bereiken, want onze sociale verhoudingen zijn veel te gecompliceerd.

Wij kunnen dus onze beschaving slechts doen toenemen door het kweeken van specialiteiten, en de verdeeling van den arbeid is ons daarbij een machtig hulpmiddel. Zonder de verdeeling van den arbeid kan men zich thans geene industrie meer denken; doch hoezeer dit in het belang der consumenten moge zijn, het is toch ook maar al te waar, dat de arbeider, als individu, daardoor geheel te gronde gaat, daar hij slechts een kleine schakel van een groote keten is.

De ideaal-werkman is thans niet meer degene, die het meeste weet of het meest verscheiden werk kan verrichten, maar hij, die één bepaald werk het snelst en het best kan doen. Om evenwel dit laatste te leeren moet hij steeds hetzelfde verrichten. Het onvermijdelijk gevolg van deze eenzijdige ontwikkeling is echter het geheel verwaarloozen van wat buiten de „specialiteit" ligt, en zoo wordt de mensch dan niets anders dan een levende machine. Gelukkig echter is de denkende arbeider daar niet mede tevreden, en hij tracht, door het aanbrengen van verbeteringen aan de machinerie, zooveel mogelijk den geestdoodenden arbeid te vermijden. Op deze wijze is de verdeeling van den arbeid dikwerf de moeder van gewichtige uitvindingen geworden.

Er is echter nog meer voordeel aan verbonden. De zware werkzaamheden worden, dank zij de verdeeling van den arbeid, thans bijna zonder uitzondering door werktuigen verricht, zoodat slechts het fijnere werk voor den mensch overblijft. Het fijne werk oefent een meer beschavenden invloed uit, dan het grovere; men denke slechts hoe ver in den regel een horlogemaker boven een grofsmid staat, wat ontwikkeling betreft.

De arbeider, die van den geest zijns tijds doordrongen is, zal wèl doen, wanneer hij vantevoren ernstig overweegt, wat zijn aanleg is, opdat hij niet in een vak terechtkome, waarvoor hij niet geschikt is, wat hem zoowel tijd als geld zou kosten. Is hij eenmaal in het vak zijner keuze aangeland, dan trachte hij zijn werktuigen steeds meer te verbeteren, maar zorge vooral, zelf geen *werktuig* te worden. Juist aan *denkende* arbeiders is thans groote behoefte.

BEURS-PRIJSVRAAG.

Wij vernemen met genoegen, dat er bijzonder veel antwoorden op de beurs-prijsvraag inkomen. Gisteren moet het aantal reeds meer dan honderd bedragen hebben, zoodat de onderstelling niet gewaagd is, dat het totaalcijfer wel tot 150 zal klimmen, daar heden, 1 November, nog vele antwoorden verwacht kunnen worden. Vooral in Duitschland is talrijk medegewerkt, doch ook uit andere landen in en buiten Europa moeten ontwerpen zijn ingezonden.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's GRAVENHAGE. Naar wij vernemen hebben de heeren G. J. van Heek, W. M. Visser en R. A. W. Sluiter, onlangs benoemd als leden der hoofdcommissie voor de behartiging van de Nederlandsche belangen op de Internationale Tentoonstelling te Antwerpen, voor die functie bedankt.

AMSTERDAM. Het Raadslid, de architect I. Gosschalk, heeft aan den Gemeenteraad een voorstel ingediend, ondersteund door zijn medeleden Delprat, Ten Brummeler en Daniels, tot het uitvoeren van eenige werken, waardoor het mogelijk zal worden, eene verbeterde waterverversching van een aanzienlijk gedeelte der stadsgrachten te verkrijgen.

— Door Z. M. is de teekenaar 2e klasse J. Scherpenseel, met ingang van 1 November, benoemd tot teekenaar 1e klasse bij 's Rijks werf alhier.

GRONINGEN. Professor Alberdingk Thijm hield Dinsdag jl. eene causerie over de Bouwkunst in eene vergadering der jeugdige Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te dezer stede.

'S-GRAVENHAGE. In de op 13 November e. k. te houden vergadering van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs komen de volgende mededeelingen voor van den Raad van Bestuur; als:

a. Brief, geschreven aan den President van de *Société des Ingénieurs civils* te Parijs.

b. Proefneming met brandvrije asbestverf te Rotterdam.

De ingekomen stukken zijn de volgende:

a. Brief van het nieuw benoemd honorair lid J. A. A. Waldorp.

b. Missive van den Minister van Waterstaat, ten geleide van het programma der internationale tentoonstelling van uitvindingen, enz., in 1885 te Londen te houden.

c. Missive van de Nederlandsche hoofdcommissie voor de in Antwerpen in 1885 te houden internationale tentoonstelling, ten geleide van daartoe betrekkelijke stukken.

d. Waarnemingen aan Den Helder over de maanden Augustus en September 1884.

e. Meting van het strand langs de kust der Noordzee in de provincie Noordholland in het jaar 1884.

f. Programma van het Bataafsch genootschap der proefondervindelijke Wijsbegeerte, 1884.

g. Programma van de Maatschappij ter bevordering van Nijverheid, 1884.

h. Verhandelingen van het lid M. van Ruth, betreffende de uitkomsten van proeven met staal en de toestellen voor het onderzoek van de elasticiteit van ijzer en staal.

i. Brief van het lid A. A. van der Leer, ten geleide van eene tafel met formules ter bepaling van de reactien der steunpunten van een over drie steunpunten doorgaande staaf, die zonder gewicht wordt verondersteld, doch in één of meer punten met een bepaald gewicht is belast.

k. Mededeeling van het lid J. J. van Kerkwijk over de Nationale Maatschappij tot aanleg en exploitatie van Localaalspoorwegen in België.

l. Rapport der commissie wegens het nemen van proeven betreffende creosoteeren van palen over een gedeelte van hunne lengte, in de werkplaats van den heer Mr. C. Mirandolle, te Fyenoord.

m. Mededeeling van het lid J. de Koning omtrent het bezoek, door eenige leden van het Instituut aan de *Société des Ingénieurs civils* te Parijs gebracht.

n. Beschouwingen van het raadslid Ch. M. Schols, naar aanleiding van mededeelingen van het lid J. J. Roelants, in het *Tijdschrift* van 1882—1883 en 1883—1884 opgenomen.

o. Verhandeling van het lid R. A. van Sandick, over de Padang-rivier.

p. Mededeeling van het lid S. Verburgh betreffende het scheepvaartkanaal van Batavia naar Tandjong-Priok.

UTRECHT. De Gemeenteraad heeft het voorstel, om den gasprijs te brengen op 5 cent per M³, verworpen met 16 tegen 13 stemmen.

Daarna werd een motie, om Burgemeester en Wethouders uit te noodigen zoo spoedig mogelijk voorstellen aan den Raad in te dienen ter voorbereiding van een gasprijs van 5 cent op 1 Februari 1886, aangenomen met 15 tegen 11 stemmen.

(A. et A.) LEIDEN. In den loop van het vorige jaar, werd een begin gemaakt met het restaureeren (wegnemen der verflaag van de gehouwen steen) van den gevel van ons raadhuis.

Als proef werd de monumentale trap onderhanden genomen, die sedert eenigen tijd in haar oorspronkelijken toestand teraggebracht is en hierdoor de eigenaardige samenvoeging van hard- en zandsteen doet zien. Aangemoedigd door het verkregen succes, werd besloten om den geheelen gevel evenzoo te behandelen, en is men begonnen met het restaureeren van de middentravee. Het is te hopen, dat de Vroedschap de wenschelijkheid zal inzien om op deze wijze het pronkjuweel van Hollandsche Renaissance uit het laatst der 16de eeuw weder in zijn vorigen luister te doen prijken. Om hiertoe te geraken, is het natuurlijk niet voldoende den gevel van zijn verflaag te ontdoen, maar is het herstellen der kruiskozijnen met de daarbij behoorende dieffjeers, in lood gevatte ruiten en overkruis geschilderde luiken ook dringend noodzakelijk. We hebben reden te gelooven, dat het voornemen hiertoe ook bestaat, althans met de deur onder bovengenoemde trap heeft men reeds een begin gemaakt, door deze geheel overeenkomstig de toevallig bewaard gebleven oorspronkelijke te vervaardigen; dat men zich nu niet door misplaatsten schroom late weerhouden om deze deur, die nu reeds meer dan een halfjaar in de grondverf staat, evenals de oude, met de Leidsche kleuren (rood en wit) te beschilderen.

Nu de steiger voor den gevel staat zou het zeker wenschelijk zijn, na het te voorschijn brengen der oorspronkelijke vormen, de meest belangrijke détails af te gieten, om hiermede de verzamelingen der teekenscholen te verrijken.

VARIA.

(A. et A.) Om teer van hout en ijzer te verwijderen, kan met goed gevolg het volgende middel worden toegepast.

Men maakt een mengsel van:

1 deel ongebluschte steenkalk,
1 » groene zeep en
1 » potasch

en bestrijkt het geteerde voorwerp met deze dikke brij, die men na 24 of 36 uur verwijdert naar gelang het mengsel gemakkelijk loslaat.

In hoeken of gaten, waar men moeilijk bijkan om ze af te schrapen, maakt men geen gebruik van dit mengsel, maar bezigt dan een van lak met droge menie, die men erop laat. Na droging kan hierover geschilderd worden. In beide gevallen kan men zelfs met lichte kleuren schilderen, zonder dat het teer zich door de verf vertoont.

Hoogte der woonhuizen te Parijs. Het meer en meer inwoekerende kwaad om huizen te bouwen van zes, acht, tien, ja veertien verdiepingen, heeft het in groote steden noodig gemaakt daaraan paal en perk te stellen.

Behalve dat men algemeen van meening is, dat eene dergelijke onmogelijke hoogte voor de openbare gezondheid zeer nadeelig is, mag ook niet over het hoofd gezien worden, dat in den regel de brandspuiten niet bij machte zijn het water zoo hoog op te voeren en de brandweer tegen een brand in de bovenverdiepingen van dergelijke huizen niet met goed gevolg kan ageeren. In Noordamerika, — het land dat op dit gebied de buitensporigste dingen zag — heeft men het onzinnige naar-den-hemel-bouwen belet.

Berlijn bezit ook eene verordening op het bouwen, die de hoogte der huizen regelt en thans is ook te Parijs eene wet daaromtrent in het leven geroepen. Daarterstede mogen in eene straat, die minder dan 7.80 M. breedte heeft, geen huizen gebouwd worden, die meer dan 12 meter hoog zijn. De grootste hoogte, die voor gewone huizen wordt toegelaten, bedraagt 20 M. en deze mag slechts worden toegepast in eene straat van 30 M. breedte en daarboven. De hoogte van hotels is ook vastgesteld; deze moeten bij eene hoogte van 18 M. en daarbeneden minstens 5 M. breed zijn en een oppervlakte hebben van 30 M², terwijl bij eene grootere hoogte dan 18 M., de oppervlakte minstens 60 M² en de breedte minstens 6 M. moeten bedragen.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *BREDA* zullen op **Maandag 10 November 1884**, des middags ten twaalf ure, ten Raadhuize aldaar in het openbaar

AANBESTEDEN:

1°. **Het bouwen van een AMBACHTSSCHOOL met bijlevering der benoodigde materialen, op het gemeenteterrein nabij de voormalige Inundatiesluis.**

2°. **Het maken van TROTTOIRS in de Nieuwe-Huizen en het uitvoeren van de daarmede in verband staande werken.**

3°. **Het bouwen van een BRANDSPUITHUIS in de Nieuwe-Huizen.**

De bestekken en de voorwaarden liggen dagelijks, uitgezonderd Zon- en feestdagen, op de gewone uren ter lezing en de Gemeente-Secretarie, terwijl nadere informatiën zijn te bekomen ten kantore van den Gemeentearchitect des voormiddags van 9—12 ure.

Aanwijzing in loco op Dinsdag den 4 November 1884, des voormiddags ten elf ure, aanvangende met perceel 1.

Gedrukte bestekken met teekeningen van de ambachtsschool zijn ad *f* 2.50 per stel en bestekken van de werken sub 2 en 3 zijn ad *f* 0.25 per exemplaar verkrijgbaar.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *UTRECHT* zijn voornemens op **Woensdag 24 Februari 1885**, des namiddags ten één ure, ten Stadhuize in het openbaar bij inschrijving te **verkoopen:**

Het Ammoniakwater voorttebrengen door de distillatie van ± 30,000 ton Kolen, aan de Stedelijke Gasfabriek, in het tijdvak van één jaar, of van meerdere jaren, aanvangende 1 Juli 1885.

De verkoopsvoorwaarden zijn tegen betaling van 10 cents per exemplaar verkrijgbaar gesteld bij de Boekhandelaren J. G. VAN TERVEEN & ZOON te *Utrecht*.

Aanbiedingen op gezegeld papier geschreven, worden vóór of op 24 Februari 1885 des namiddags ten één ure ingewacht bij den Burgemeester ten Stadhuize te *Utrecht*.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Directeur der Stedelijke Gasfabriek te *Utrecht*.

Utrecht, 21 October 1884.

De Secretaris der Gemeente Utrecht,
DE WATTEVILLE.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 10 November 1884**, op het Raadhuis, te 12 uur des middags, in het openbaar **aanbesteden:**

Het maken van een Fondament voor de 30 tons Hydraulische kraan op den kop der Handelskade.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van *f* 0.75 (met één teekening).

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Ingenieur, kamer N°. 109, op het Raadhuis, van 's ochtends 10 tot 12 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
Amsterdam, VAN TIENHOVEN.
31 October 1884. *De Secretaris*,
LE JOLLE.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag den 13 November 1884** zal door den Architect D. SEMMELINK te *Nijmegen*, des middags om 3 uur, in het Hôtel *FAAZEN* worden **aanbesteed:**

Het bouwen van eene Villa te Groesbeek.

Bestek en teekening liggen van af den 3 November a. s. in bovengenoemd Hôtel ter inzage; terwijl de bestekken van af dien datum ad *f* 0.50 te verkrijgen zijn bij den Boekhandelaar Firma H. TEN HOET te *Nijmegen*.

Inlichtingen geeft bovengenoemde Architect.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 18ᵉⁿ November 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek A.N.

Het leveren van stalen Spoorstaven, stalen Lasch- en Eindplaten, ijzeren Haak- en Schroefbouten en stalen Veerringen ten behoeve van het tweede spoor tusschen MIDDELBURG en VLISSINGEN.

De besteding geschiedt volgens art. 23 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 25ᵉⁿ October 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50**.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Utrecht, den 25ᵉⁿ October 1884.

Portland-Cement,

bekroond met de **Zilveren Medaille** der Internationale Tentoonstelling te *Amsterdam*, in 1883.

NEDERLANDSCH FABRIKAAT,

in kwaliteit en prijs concurreerend met de meest gerenommeerde Engelsche merken.

PRIJSOPGAVE en MONSTERS worden op aanvraag kosteloos verstrekt door de Fabrikanten

BRANTJES en LANKELMA
te PURMEREND.

STOOMWAALSTEENFABRIEK
te DRUTEN
VAN
HARTMAN & COMPIE.
KANTOOR te NIJMEGEN,
VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

OPENBARE VERKOOPING VOOR AFBRAAK,

De Notaris Mr. F. PEN te *Baarn* zal op **Donderdag den 6ᵉⁿ November 1884**, des voormiddags ten elf ure, ten huize van J. PUIK, kastelein aan de Eembrug onder de gemeente *Baarn*, publiek **verkoopen:**

De goed onderhouden (**WIND-WATER-MOLEN** genaamd: *DE HOOP*" gelegen onder de gemeente *Renswoude* aan de rivier de Eem nabij de Eembrug met **zeilen** en al zijn verdere toebehooren.

Nader onderricht te bekomen bij B. BLOM te *Renswoude*-buitendijk.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *HARLINGEN*, zullen op **Donderdag 13 November 1884**, 's namiddags één uur, publiek

AANBESTEDEN:

Het amoveeren van vier perceelen en het bouwen eener School.

Aanwijzing op Maandag te voren, 's voormiddags elf uur. Bestekken met teekeningen zijn van af 27 deser verkrijgbaar ter Gemeente-Secretarie, tegen *f* 1 per stel.

Harlingen, 23 October 1884.
SPEELMAN, *Burgemeester*.
PRUIS, *Secretaris*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 18ᵉⁿ November 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek A.G.

Het leveren van omwendbare Puntstukken en Kruisstukken van gegoten staal en van Contrarails met toebehooren ten behoeve van het tweede spoor tusschen Roosendaal en Bergen op Zoom.

De besteding geschiedt volgens art. 19 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 28ᵉⁿ October 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraal-bureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50**.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Utrecht, den 25ᵉⁿ October 1884.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** **Beltweg N°. 3.**

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** **ZWITSERLAND.**

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Mouwvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat *F.* 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

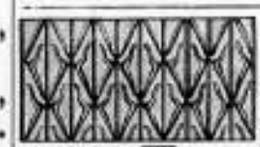

Lusnages, IJzeren Daken, en Zinkwk., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

Vraagt Catalog.
NEDERL. VERZINKFABRIEK,
Van der **Linden & Co.**
Dordrecht.
Galv. op LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

AANBESTEDING.
BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 6 November 1884**, 's voormiddags 11 uro, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**
Het bouwen van een MAGAZIJN aan de Kadostraat.
Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

J. L. BACON & Co.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amstordam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(Voor rekening van den Staat.)
Op **Dinsdag den 18den November 1884**, des namiddags ten 2 uro, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:
Bestek No. 405.
Het leggen van de tweede Spoortusschen Middelburg en Vlissingen (Stad), het wijzigen en uitbreiden der genoemde Stations en van de aansluiting der havensporen nabij Souburg en het verrichten van bijkomende werken, ten behoeve van den spoorweg van ROOSENDAAL naar VLISSINGEN.
De besteding geschiedt volgens § 49 van het Bestek.
Het Bestek ligt van den 29sten October 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan de bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 1.50.
Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.
De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 12den November 1884, aanvangende te *Vlissingen* ten 12.45 ure namiddags.
Utrecht, den 25sten October 1884.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. | Gouden Medaille Amsterdam 1883. | Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.
G. J. THIEME.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **elfde** aflevering van:
Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL.
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.
Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij intekening in 12 afleveringen à *f* 1.75.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jlz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat No. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel 10 gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen. Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, zal 15 cent per stuk en 25 cent per post.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1°. de 832ste vergadering zal gehouden worden den 12den November e. k. in het *American Hôtel*, Leidscheplein, alhier.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur.
b. Bijdrage van den heer J. A. van der Sluijs Veer.
c. Idem van den heer H. J. Oostinjer.
d. Kunstbeschouwing te geven door den heer I. H. T. Löning.

2°. dat de ontwerpen, ingekomen op de prijsvraag „Een Buitensociëteit", op den avond der vergadering en volgende dagen in het Sociëteitslokaal van het Genootschap zullen worden geëxposeerd.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.)

B. WIJNVELD.

De hoogverdienstelijke man, wiens naam aan het hoofd van dit opstel prijkt, en die zich gelukkig mag rekenen, leerlingen als Witkamp, Van der Waay, Oldewelt, Dake, Martens, Steelink, Witsen, Van der Valk, Poggenbeek, Wijsmuller, als de dames Moes, Valkenburg, Hubrecht, Fles en Wandscheer, om vele anderen niet te noemen, gevormd te hebben, herdenkt op 9 November den dag, dat hij vóór vijf-en-twintig jaren zijn ambt als hoogleeraar aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten aanvaardde, en deze datum zal, dank zij der belangstelling van zijn talrijke vrienden en vereerders, niet onopgemerkt blijven.

Hoewel de bescheidenheid ons verbiedt thans reeds over het voorgenomen feest uit te weiden, zij het ons vergund, in korte trekken de loopbaan van den jubilaris te schetsen.

Wijnveld werd den 13den Augustus 1820 geboren, en reeds als knaap gaf hij blijken van bijzonderen aanleg voor de beeldende kunsten, met name voor de teeken- en schilderkunst. Hij werd reeds op zeer jeugdigen leeftijd leerling der Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten, die destijds nog boven de Beurs op het Rokin gevestigd was, en verwierf daar, op twaalfjarigen leeftijd, eene eervolle vermelding.

Deels aan de Academie, deels ook door ijverige zelfstudie, bereidde Wijnveld zich verder voor tot mededinging naar den grooten schilderprijs. In 1847 nam hij aan den wedstrijd deel, met mededingers, waaronder zich ook Van Koningsveld, Van Dijck, Zürcher, Muller, Tetar van Elven en Israels bevonden.

De prijs werd niet uitgereikt, doch besloten, dat de som van *f* 1200 zou worden verdeeld tusschen de vervaardigers der stukken gemerkt met de motto's „Hierna beter", „Men ziet met smart terug op den verdwenen tijd", en „Hoop geeft moed". Bij opening der naambrieven bleken de vervaardigers te zijn respectievelijk Wijnveld, Zürcher en Van Dijck.

De liefde voor de historieschildering bleef bij Wijnveld onverflauwd. Dit bleek uit de reeks stukken van zijn hand, die achtereenvolgens op verschillende tentoonstellingen prijkten, en waaronder wij noemen: „de Redding van Mozes", „Petrus en Johannes", „het Penninkske van de weduwe", „Wie van u zonder zonden is", „Angelus Merula", „Hanna", „Rebekka", enz.

Ook vervaardigde Wijnveld, in vereeniging met zijn vriend Egenberger, het beroemde doek voorstellende „de belegering van Haarlem".

Het beste bewijs voor de degelijkheid van zijn onderwijs als hoogleeraar is de breede schaar van verdienstelijke leerlingen, door Wijnveld gevormd, en waardoor onze vaderlandsche schilderschool, die dreigde in te sluimeren bij het alledaagsche, weer tot hooger leven gewekt werd.

Uiten wij ten slotte den wensch, dat het professor Wijnveld nog tal van jaren gegeven moge zijn, ten bate der Nederlandsche kunst werkzaam te blijven.

(A. et A.) DE BOUWKUNST IN TIROL

door

W. J. CAMMAN PZ. (1)

Het is geene gemakkelijke taak, een beschrijving te geven van de bouwkunst in Tirol, een land grooter dan het onze, waar vele woningen gebouwd zijn op schier ontoegankelijke bergen, vooral wanneer men het land nog niet geheel doorreisd heeft. Dit is te meer het geval, daar er veel verscheidenheid van bouwtrant in de verschillende streken bestaat. Ik zal evenwel trachten, zoo goed mogelijk aan het vereerend verzoek van de Commissie van redactie van *Architectura et Amicitia* te voldoen, door in het kort een algemeen overzicht van de bouwkunst in Tirol te geven, en mij voorloopig slechts te bepalen tot de oudere gebouwen, hunne samenstelling, inrichting, uitwendig en inwendig aanzien. Wat de kerken en meer moderne gebouwen betreft, hoop ik later eenige mededeelingen te doen.

Geheel verschillend van de bij ons te lande gebruikelijke bouwwijze, heeft de bouwkunst van Tirol een bepaald zuidelijk karakter, en smelt zij als het ware met de in Noord-Italië heerschende bouwwijze samen. Dit is vooral in het zuiden van Tirol, waar de Duitsche en Italiaansche talen om de overhand kampen, waar te nemen.

De woningen hebben in het algemeen een zeer schilderachtig aanzien, 't zij ze op bergen of in dalen gebouwd zijn, en het feit, dat tal van schilders ze tot het onderwerp hunner doeken kozen, is het bewijs dat ze wel de moeite waard zijn om met aandacht beschouwd te worden. De huizen zijn in den regel voorzien van uitbouwingen, erkers, veranda's, loggia's, balkons, trappen aan de buitenzijde, en afgedekt door flauw hellende daken. De kleur van het uitwendige is meestal wit of okerachtig, de daken zijn grauw, welke combinatie van kleuren tegen de weelderig begroeide bergen een zeer gelukkig contrast vormt.

De geringere woningen, waar de boerenstand verblijf in houdt, zien er zeer eenvoudig, doch stevig uit. Zij zijn van breuksteen of van zoogenaamde „Bachsteine" opgetrokken, en meest één verdieping hoog, terwijl het dak ver over de muren springt. De muren zijn minstens driemaal zoo dik als bij ons te lande en van onderen zwaarder dan van boven, zoodat men een flauwe helling duidelijk kan waarnemen. Het steenhouwwerk wordt ruw bearbeid op de wijze der cyclopische muren, de kleine raam- en deuropeningen door een paar steenblokken, de groote door op formeelen gemetselde bogen van ruwbehakte welfsteenen afgesloten. Dikwijls wordt alles bepleisterd en gewit, waarbij men echter zorgt, de vensters en deuren met een bruin gekleurden rand te omlijsten, of de hoeken van het gebouw met geschilderde hoekblokken te voorzien, die soms ook relief hebben.

Op de oudere gebouwen ziet men ook vaak talrijke, op uiterst primitieve wijze geschilderde voorstellingen, aan de H. Schrift ontleend.

De daken zijn meestal met hout afgedekt, dat los op sparren gelegd is en door doorgaande lange planken, meest schaaldelen, met steenen bezwaard, bij elkander wordt gehouden, wat men „schindeln" noemt.

Het inwendige der huizen is al even eenvoudig als het uitwendige. De vloeren van portalen en gangen zijn met veelhoekige, gekloofde steenplaten bedekt, die een zeer onregelmatig verband vormen. De vloeren der vertrekken bestaan uit planken, die zeer ongelijk van breedte zijn. De wanden zijn meest gewit en met „schablonen" ornementen versierd. De vensters zijn, in verhouding tot onze ramen, zeer klein, en, wat bij ons zeer ongewoon zou schijnen, bijna zonder uitzondering bijna quadratisch van vorm. Men wendt algemeen kruisvensters aan, voorzien van ramen, welke naar binnen draaien en met kleine, in lood gevatte ruitjes beglaasd zijn. De ruitjes zijn zeshoekig of rond, en bijna ondoorzichtig. Tot sluiting van deze vensters gebruikt men gesmeed-ijzeren wervels.

De zolderingen bestaan uit hout, door lijsten in vakken verdeeld; soms ook zijn ze geplafonneerd of gewelfd. De trappen zijn meest van steen, de treden uit één stuk gehouwen, of uit breuksteen op een gewelf gemetseld. Soms worden zij bekleed met houten dektreden en stootborden.

Eigenaardig is voorts de wijze, waarop de bekapping geconstrueerd is. De nok en de gordingen worden namelijk gesteund door pijlers van steen, waartusschen regen en wind vrijen toegang hebben. Dit is wel goed voor de ventilatie, maar het is des winters wel wat al te frisch.

Wat wij tot dusverre bespraken, heeft slechts betrekking op de woningen op het land of in het gebergte. In dorpen en steden worden de huizen beter afgewerkt, hoewel symmetrie bijna nergens is waar te nemen. Vooral in de groote steden vindt men groote verscheidenheid, zoo wat stijl als keuze van materiaal betreft. Hoewel men daar ook breuksteen dikwerf vindt aangewend, ziet men toch ook niet zelden gebouwen van gehouwen steen. De daken worden met verglaasde of onverglaasde pannen in verschillende kleuren gedekt, bijwijze van schelpverband. De algemeen gebruikelijke vorm van dakpan is halfrond. Voor zeer vlakke daken maakt men gebruik van dunne gekloofde steenplaten, van 2 tot 4 cM. doorsnede, die men los afwaterend over elkander legt. Zij blijven door hare eigen zwaarte liggen, daar ze in den regel een oppervlakte van 0.75 M² hebben; slechts bij de goten rusten zij in hangijzers.

Het hemelwater wordt weinig voor practische doeleinden gebezigd, en men laat het dan ook maar eenvoudig van het dak loopen, of voert het door ijzeren of houten goten af.

De steen, die voor de betere woningen gebruikt wordt, is kalksteen, marmer of zandsteen. Behalve door haar beter materiaal, onderscheiden zich deze woningen van de meer onaanzienlijke bovendien door rijkere vormen. De vensters zijn beter van proportie, en tweeen drielichtsvensters behooren volstrekt niet tot de zeldzaamheden. Erkers, gedragen door houten balken of steenen consoles, worden bij voorkeur aan de straatzijde aangebracht.

Nieuwere gebouwen hebben vaak eene verdieping gelijkstraats van gehouwen steen, waarboven men dan de verdere verdiepingen van baksteen opgetrokken vindt. De baksteen is van minder goede qualiteit dan de onze, en de afmetingen ervan zijn 0.29 bij 0.14 bij 0.06⁵. De baksteen wordt met donkerkleurige of roode specie gevoegd.

De woningen in de steden zijn zeer ruim, en strekken zich in den regel tusschen twee straten uit, zoodat voor- en achtergevel aan den openbaren weg liggen. Zij bieden meestal een woonplaats aan meer dan één familie.

Door een poortingang, die bijna den geheelen dag openstaat, komt men in een gang, die in verbinding staat met de hoofdtrap. Deze trap leidt naar een soort voorzaal op iedere verdieping, waarop de gangen uitloopen. De meeste huizen hebben twee of drie binnenplaatsen, die met de straat in verbinding staan. Ook daar bevinden zich trappen, onder overstekende daken, die naar de verschillende verdiepingen leiden. De zolders zijn, zooals wij boven reeds opmerkten, niet zeer droog en dienen dan ook slechts tot bewaarplaatsen van datgene, waaraan de regen geen schade kan doen, of tot het drogen van de wasch. Wanneer de binnenplaatsen groot genoeg zijn, bevindt zich daar ook een bron, die de verschillende familiën van water voorziet.

Merkwaardig zijn de zoogenaamde „Lauben", die men hier in bijna alle steden aantreft, waaronder men open „loggia's" aan de gevels der huizen verstaat. De bogen dezer „Lauben" hebben soms tot zeven meter spanning, en rusten op pijlers, die meest vierkant of rond en van gehouwen steen, breuksteen of marmer zijn. De rijweg tusschen de „Lauben" is in den regel niet breed.

De fraaiste „Lauben" vindt men te Neumarkt aan de Etsch. Jammer, dat daar voor een paar jaren een geduchte overstrooming, door de Wildbach veroorzaakt, heeft plaatsgevonden, zoodat straten en „Lauben" meer dan een meter hoog met zand en modder zijn gevuld. Om de moeite, aan het wegruimen daarvan verbonden, te ontgaan, heeft men de straat wat opgehoogd, zoodat de „Lauben" thans een gedrukt aanzien hebben. Voor den wandelaar zijn deze overdekte gangen zeer gemakkelijk, daar hij alles, wat in de winkels tentoongesteld is, op zijn gemak kan bezichtigen, doch zij zijn oorzaak, dat de verdieping gelijkstraats der huizen meest onbewoonbaar is, wegens gebrek aan licht. De „Lauben" zijn nu eens met hout, dan met steenplaten, soms ook met „Bachsteine" bevloerd. De gewelven zijn óf gewit óf ook wel beschilderd.

De kapconstructies zijn op zeer eenvoudige wijze saamgesteld en meest uit ruwe, onbezaagde balken of uit rondhout in elkander gewerkt. De kap is volkomen onafhankelijk van het gebouw, want dat is zoo de wet in Oostenrijk. De zoldervloer moet onbrandbaar zijn, en wordt daarom van cement of van estriken vervaardigd. Bij oudere gebouwen heeft men hetzelfde doel bereikt door steenplaten, in kalk gelegd. Bij het inslaan van den bliksem, of bij brand in de nabijheid, is de onbrandbare zoldervloer van veel nut, daar dan de zolder gerust kan branden, zonder dat het overige van het gebouw gevaar loopt. Ook bij brand in een gebouw is het gevaar van overslaan minder groot.

Door goede bouwverordeningen kan men dus een kostbare brandweer uitwinnen, en wordt niet, zooals bij ons in de nieuwe wijken, het leven van tal van gezinnen op het spel gezet.

(Slot in een volgend N°.)

(1) Ons medelid Camman is tegenwoordig in Brixen, Tirol, werkzaam en was zoo beleefd, ons dit opstel te zenden. Red.

BEURSPRIJSVRAAG.

Wij vernemen dat onze verwachting betreffende het inzenden van antwoorden op de Beursprijsvraag nog overtroffen is. Niet minder dan 178 ontwerpen zijn ingezonden, waarbij zeer fraaie, terwijl daarenboven eenige ontwerpen, die nog verwacht worden, bij expediteurs zijn.

Daar het openen der groote menigte kisten, waaronder zich zeer groote en zware bevinden, meer tijd vereischt, dan men aanvankelijk vermoedde, kan een volledige lijst der motto's vooralsnog niet worden opgemaakt, maar men zal trachten, haar zoo spoedig mogelijk saam te stellen en te publiceeren, opdat de inzenders zekerheid krijgen, dat hun ontwerpen ontvangen zijn, of, mocht dit onverhoopt niet het geval zijn, reclameeren kunnen.

Voorloopig worden de ontwerpen in de bibliotheekzaal en de daaraan grenzende lokalen in het nieuwe Rijks-museum gerangschikt, en waarschijnlijk zal ook het publiek, nadat de Jury uitspraak gedaan heeft, ze daar kunnen bezichtigen, daar aan het vervoer van de bijna 2000 teekeningen eigenaardige bezwaren verbonden zijn. Wij hopen, dat het Museum als expositie-lokaal voor bouwkundige teekeningen geschikt moge blijken.

De Nederlandsche ontwerpen moeten vrij talrijk en goed van qualiteit zijn, daar de beste krachten in ons vaderland aan den prijskamp hebben deelgenomen.

In plaats van den heer Robert Kerr zal de bekende architect R. Phené Spiers als beoordeelaar optreden.

DE TENTOONSTELLING IN ARTI ET AMICITIAE.

III.

Alvorens tot het landschap over te gaan achten wij het onzen plicht, eene misstelling in ons vorig overzicht te verbeteren. De zetter toch geeft daar aan Dr. Muller een *achterwog*, terwijl wij slechts een *rechterwog* bedoelden.

Er zijn fraaie landschappen in Arti's zalen aanwezig, en het is de moeite waard, op te merken op hoe verschillende wijze de natuur door de schilders wordt weergegeven. Waar de een genoeg heeft aan eenige grove borstelvegen om zijn gedachten uit te drukken, en waardoor wel atmosfeer ontstaat, maar ook een zekere vaagheid tevens, tracht een ander door conscientieuse fijnheid een effect te bereiken, dat in de natuur, althans zoodanig, niet voorkomt. De impressionistische richting schijnt gaandeweg veld te winnen, tenminste het kwam ons voor dat de schilderijen van de andere school niet zeer talrijk en ook niet zeer belangrijk waren.

De eereplaats is gegeven aan n°. 157, Jacob Maris' „Na den regen". Hier heeft men een staaltje van impressionisme, doch van impressionisme in den goeden zin. De sombere, vochtige toon, een landschap na den regen eigen, is uitmuntend wedergegeven, en de eenige aanmerkingen, die men op Maris' werk zou kunnen maken, zijn, dat de lucht wat vuil geworden is, en een weinig meer achevé niet geschaad zou hebben.

Ter wederzijden van Maris' landschap hangt eene schilderij van Mauve, die ditmaal bijzonder gelukkig was. Zijn n°. 161 vooral, een „Moestuintje" verbeeldende, is allerfraaist, hoewel ook zijn n°. 162, „Zomer", een aantrekkelijk kunstwerk is. Het onderwerp van de eerste schilderij is zoo eenvoudig mogelijk, maar welk een prachtig morgenlicht is erover uitgegoten! De dauw trilt nog op ieder blaadje en het is alsof men de geurige morgenlucht inademt, zoo natuurlijk is alles weergegeven. Ook de „Zomer" heeft groote qualiteiten, doch het wil ons dunken, alsof de lucht, die in het verschiet dit landschap afsluit, wat zwaar is, en in zijn ondoorzichtig grijs niet genoeg van een zomerlucht heeft.

Het „Zomerlandschap" van Du Chattel is mede onder de beste inzendingen ter tentoonstelling te rekenen. In een zeer harmonieus gamma geschilderd, treft het ons door zijn eenvoud en natuurwaarheid. Wat meer wijking in het verschiet hadde echter het effect nog doen winnen.

Hoewel men ons misschien zal opmerken, dat Ter Meulen's „In het bosch van St.-Germain" wellicht eer tot de dierenschilderingen dan tot de landschappen te rekenen is, wenschen wij het toch thans reeds te bespreken. Wij aarzelen niet, het onder de beste der aanwezige kunstwerken te rangschikken. De wijze van schilderen is brillant, en er is veel licht in het stuk, dat aan natuurwaarheid en harmonisch coloriet weinig te wenschen overlaat.

Jan van Essen, een schilder met veelzijdige begaafdheid, doch die zich in den laatsten tijd bijna uitsluitend aan het landschap schijnt te wijden, heeft een paar

gezichten in het Gooi geëxposeerd, die hem van een zeer gunstige zijde doen kennen. Al zal wellicht de lucht van het gezicht op de heide bij Hilversum door sommigen wat zwaar worden geacht, bij het landschap achter den Trompenberg is deze aanmerking niet te maken, en de kunstenaar heeft daar het Gooische schoon met weinig middelen uitstekend uitgedrukt.

Schoone landschappen zond ook mevrouw Bilders-van Bosse. Haar no. 18, „Aan de beek", is een juweeltje van opvatting en uitvoering, en moge haar kerkje te Heelsum bij oppervlakkige beschouwing wat al te impressionistisch behandeld zijn, men moet toch de fraaie werking van het maanlicht-effect bewonderen.

De „Zomernacht" van Louis Apol is onzes inziens niet zoo gelukkig als de stukken, die hij ons vroeger weleens te zien gaf, toen hij vooral sneeuw-effecten zocht weer te geven. Apol zal echter ongetwijfeld een schitterende revanche nemen.

De beide schilderijen van De Bock zijn wat zwaar van toon. Al ontkennen wij niet dat men effecten, zooals dat in den „Septemberavond" afgebeeld, soms ziet, wij gelooven toch dat het „uitgeknipte" van de boomen wat overdreven is. Ook „In het Duin" is wat te zwart, al willen wij anders deze schilderij geene qualiteiten ontzeggen.

Het stukje van Gabriël, „In de Zon" getiteld, heeft werkelijk zon, wat men niet van alle schilderijen, die een zonneschijn heeten voor te stellen, kan zeggen, en is met veel smaak geschilderd.

Onder de goede landschappen noemen wij nog de „Appelboomgaard" van B. Korteling. Er is wel wat misbruik gemaakt van lichtgroen, doch het effect van de morgenzon is zeer gelukkig weergegeven.

De „Herfsttonen" van Willem Oppenoorth geven ons niet den indruk, als zou de schilder hier werkelijk de natuur bestudeerd hebben. Veeleer schijnen wij hier te doen te hebben met eene fantaisie, die slechts in de verte aan de natuur ontleend is. Doch inplaats van die onnatuurlijke boomen en struiken, inplaats van dat onnatuurlijke water, hadden wij liever wat „natuur en waarheid" gezien. Dat de heer Oppenoorth ons dat kan geven bewijst hij in zijn „Brugje bij Den Haag", dat zeer gelukkig is.

Poggenbeek geeft zijn schilderij tot titel „In de zon", en wij moeten bekennen, dat hij zeer gelukkig in zijn zoneffect geweest is.

Bijzonder goed vertegenwoordigd is J. van de Sande Bakhuijzen te 's-Gravenhage, wiens twee stukken, „Boschgezicht" en „Duinlandschap", tot de sieraden der tentoonstelling behooren. Zijn meesterlijk talent is te zeer bekend, dan dat wij erover zouden behoeven uit te weiden.

Minder gelukkig achten wij de bijdragen van P. A. Schipperus, die waarschijnlijk niet naar de natuur geschilderd zijn, doch slechts herinneringen aan het vroeger geziene schijnen weer te geven. Wij zijn echter overtuigd, dat de heer Schipperus, die vooral als illustrator uitmunt, spoedig wat beters zal leveren.

Jan Vrolijk's „Zomeravond" geeft blijk van gevoel, en doet ons voor de toekomst veel verwachten. Bijzonder geslaagd is Wijsmuller's „Landschap met vee", dat getuigenis aflegt van ijverige natuurstudie en fijn waarnemingstalent.

Wij hebben hierboven aangestipt, wat ons onder de landschappen het meest merkwaardig scheen. Een bespreking van allen was in dit bestek niet wel mogelijk en wij wilden daar te minder toe overgaan, daar wij dan allicht op fouten zouden moeten wijzen, wat geen aangename taak is.

In onze volgende bijdrage zullen wij stads-gezicht, zee-gezicht en dierenschildering behandelen, om dan ten slotte het „genre" te bespreken. PITTORE.

BOEKBEOORDEELING.

Woordenlijst voor de spelling der aardrijkskundige namen in Nederland, samengesteld door de afdeeling „Nederland" van het Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap. — Amsterdam, C. L. Brinkman.

Ofschoon wel niet direct het bouwkundig- en ingenieursvak betreffende, meenden we toch het onder bovenstaanden titel, onlangs, verschenen werkje met een enkel woord te moeten bespreken, daar de éénheid van spelling van de Nederlandsche plaatsnamen ongetwijfeld eene zaak is, die het algemeen belang raakt.

Naar aanleiding van eene beslissing door Gedeputeerde Staten in Zeeland, omtrent de spelling van plaatsnamen, genomen, werd over dit punt 15 Maart 1880 een debat gevoerd in de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Vandaar, dat het Bestuur van het Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap besloot, eene woordenlijst van de Nederlandsche aardrijkskundige benamingen te doen vervaardigen en uitgeven.

't Valt niet te ontkennen, dat in den laatsten tijd ten opzichte van het schrijven der plaatsnamen in ons vaderland zich heelwat willekeur voordeed. De een schreef Almel*o*, de ander Almel*oo*. Hier vond men Aarle-Rixtel, ginds Aarlerikstel, enz. Aan die willekeurige schrijfwijze een einde te maken, is het doel van het thans besproken werkje, dat, in handig formaat en duidelijken druk, verkrijgbaar is à 65 cents.

De arbeid werd opgedragen aan twee commissiën: de eene voor het geschiedkundig onderzoek der Nederlandsche aardrijkskundige namen, de andere om eene woordenlijst samen te stellen door eene oordeelkundige toepassing van de regels der nieuwe spelling; terwijl tegelijk werd gestreefd, zooveel mogelijk, naar eenvoudigheid en eenvormigheid.

Gaarne erkennen wij, hetgeen de samenstellers ook in de voorrede zeggen, „dat in eene woordenlijst als deze alle inconsequentiën niet dadelijk konden worden vermeden." Te veel is schadelijk, zoo ook hier. Toch meenen wij ons de vrijheid te mogen veroorloven, te vragen, of niet enkele schrijfwijzen tegelijk verbeterd hadden kunnen worden. Zoo was men in den laatsten tijd meer en meer de zienswijze toegedaan, de *x* uit Nederlandsche plaatsnamen te verwijderen: men schreef b. v. Aksel, Bokstel, Baaksem, Hardinksveld (of Hardingsveld), Nibbikswoud, enz. En in de woordenlijst vindt men de *x* terug. Naar onze meening heeft de *ks* in die woorden meer recht van bestaan, daar 't een zuiver Nederlandsch letterteeken is, terwijl de uitspraak er niet door gewijzigd wordt. Nu kan men wel spreken van de afleiding; maar .... waar dan te eindigen? Waarom schrijft men nu niet meer Swolle, Amstelredamme, Molqueren, enz.?

Zoo vonden we ook, naar ons inzien, enkele inconsequentiën, als: Neder*weerd* en Valkens*waard* (ofschoon men in den laatsten tijd overhelde tot de schrijfwijze: Valkens*weerd*). Ook: Frater*waard* (Reden), niettegenstaande men in die streek spreekt van Frater*weerd*.

Tevergeefs zochten we b. v. Wortreden (of Wordtreden, of Worthreden, of Worth-Reden), juist een plaatsje, waarbij de schrijfwijze van den naam allesbehalve vaststaat.

Zou 't ook aanbeveling kunnen verdienen te schrijven: Santpoort, inplaats van: Zandpoort?

Waarom 's-Gravenhage, -deel, -boek, -moer, -polder, en daarentegen 's-Gravenland?

De zoo gewraakte spelling *Wichen* is in het boekje gehandhaafd. In de *Grondbeginselen der Nederlandsche Spelling*, § 95, zeggen de heeren De Vries en Te Winkel, dat medeklinkers in het midden van een woord worden verdubbeld, wanneer de voorafgaande klinker kort (onvolkomen) is, en de lettergreep den vollen of halven klemtoon heeft. De regelmatigheid zou dus eischen, dat men schreef: *lachchen*, *lichchaam*, enz. Alleen de minder fraaie opeenhooping van dezelfde medeklinkers deed hen besluiten, ze niet te verdubbelen en te schrijven: *lachen*, enz. Wichen (met den onvolkomen klinker *i*) kan dus niet worden uitgesproken als: Wiechen (of wil men: Wijchen), zooals de gemeente wel degelijk heet.

Wij meenen deze eerste uitgaaf echter te mogen beschouwen als eene proeve, en huldigen gaarne het goede doel van het Aardrijkskundig Genootschap, dat althans tracht eenheid in de spelling der Nederlandsche plaatsnamen te brengen. Om die reden brengen wij het Genootschap onzen dank, en kunnen het werkje aanbevelen aan allen, die prijsstellen op eenvormigheid in de schrijfwijze der plaatsnamen in Nederland.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING AMSTERDAM.

Vergadering van Vrijdag 7 November 1884.

Te ongeveer 8 uren opende de Voorzitter de vergadering, waarna door den Secretaris de zeer uitvoerige notulen der vorige vergadering werden gelezen en door de Vergadering goedgekeurd.

De Voorzitter bracht de vreugdetijding, dat de Commissie, die verleden jaar de gezellige bijeenkomsten op de Vrijdagen heeft geregeld, zich opnieuw heeft geconstitueerd; zij bestaat uit de heeren Jos. A. Cuypers, Berlage, Langhout, Sanches en Haverkamp; de Voorzitter uitte daarbij den wensch, dat de moeiten der genoemde heeren door trouwe opkomst der leden mochten worden beloond.

Er werd voorts bericht, dat het Bestuur besloten heeft twee prijsvragen uit te schrijven, waarvan het programma is opgesteld door de heeren Laarman, Sanches en Schill. De eerste prijsvraag, uitsluitend ter mededinging voor de leden der Afdeeling, is het ontwerp van een candelaber met drinkfontein, waaraan eene belooning zal worden toegekend van *f* 50.— en de tweede prijsvraag, ter mededinging voor alle Nederlanders, heeft betrekking op een serie van opnetingen van voorwerpen van oude kunst, waaraan eene belooning zal worden toegekend van *f* 50.— en *f* 25.—. Voor beide prijsvragen zal het programma worden bekendgemaakt.

De heer H. Moen werd als lid geïnstalleerd.

De heer K. Bes, leeraar aan een der Hoogere Burgerscholen alhier, daartoe door het Bestuur uitgenoodigd, trad als spreker op en hield eene bijdrage over karakteristiek van vormen en kleuren in de Bouwkunst. Spreker doorliep voornamelijk het karakteristieke der vormen in de architectuur der Oudheid en weidde daarbij in het breede uit over het constructieve in de Grieksche kunst, behandelde daarna het aanbrengen der kleuren, waarvan men in de Oudheid gebruik maakte, en besloot zijne belangrijke lezing met den raad aan de Westerlingen om de Ouden in hunne kleurenpracht na te volgen.

Spreker werd den dank der Vergadering gebracht bij monde van den Voorzitter en na eenige discussiën over het gesprokene, werd de vergadering gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Ter uitvoering van de wet, houdende intrekking der bepalingen omtrent tijdelijke vrijstelling van grondbelasting voor gebouwde eigendommen is o. a. het volgende bepaald:

De wet mag geen nadeel toebrengen aan hen, die op 1 Januari 1885 aan bouwplannen reeds een begin van uitvoering hebben gegeven. Wie vóór dat tijdstip met stichting, herbouw, bijbouw of vernieuwing begon, heeft aanspraak op den vrijdom in de V^de^ afdeeling der wet van 1870 bepaald.

Na de ingebruikstelling dier gebouwen, behoort, op den voet dier afdeeling, vrijdom voorgesteld of wel de verkorte termijn toegekend te worden, onverschillig of die gebouwen eerst in den loop van 1885 of later in gebruik gesteld zijn.

Daar de vraag, of een bouw vóór 2 Januari 1885 is begonnen, later bij de uitvoering der wet soms niet met zekerheid zou te beantwoorden zijn, dienen de controleurs der directe belastingen en van het kadaster tijdig te onderzoeken en aan te teekenen voor welke gebouwen nog aanspraak kan worden gemaakt op de gunstige bepalingen, die bij de wet van 1884 zijn ingetrokken.

— Omtrent het monument voor Koning Willem II, dat deze week te Luxemburg onthuld werd, kunnen wij melden, dat de Luxemburgsche Kamer den 29 December 1880 tot de oprichting besloot. Voorloopig werd een som van 90.000 fr. daarvoor bestemd, maar dit bedrag is nauwelijks half toereikend gebleken en de Kamer zal een suppletoir crediet moeten toestaan. Op voorstel van een, den 23 September 1880 benoemde, commissie werd een concours voor het maken van 't gedenkteeken uitgeschreven tusschen de beeldhouwers Caïn te Parijs, Hundrieser te Berlijn, Mercié te Parijs, Pètre te Nancy en Van der Stappen te Brussel.

Eenparig werd het ontwerp van Antonio Mercié bekroond door de Jury, die uit de volgende heeren bestond: Paul Eyschen, president, Tony Dutreux, afgevaardigde, vice-president, den beeldhouwer Cavalier van 't Institut de France, den beroemden schilder Gérome, Marc, directeur van „l'Illustration", Portaels, directeur van het Museum van Schoone Kunsten te Brussel, prof. Schaper te Berlijn en den secretarisgeneraal P. Ruppert, als secretaris.

Het voetstuk werd door den stedelijken architect te Parijs, den heer Ginain, ontworpen. De teekeningen voor de bas-reliefs zijn door den heer Marc vervaardigd en het hek is een fraai product Luxemburg's industrie, gegoten in 't atelier van de Gebr. Gilbert. Het is versierd met de Koninklijke Kroon en 't naamcijfer W., zoomede met de beteekenisvolle jaartallen 1841 en 1884.

Het beeld zelf is 3.60 M. hoog. Aanvankelijk zou Koning Willem II te paard zijn voorgesteld, met den steek rustende op den nek van 't paard. Eerst later werd dit door Mercié veranderd en het beeld heeft daardoor veel aan losheid gewonnen.

AMSTERDAM. Op 7 November j.l. herdacht de heer S. H. Beerhenke, opzichter 1e klasse bij den Stadsarchitect, den dag, dat hij vijftig jaar in dienst der Gemeente doorbracht. Van Burgemeester en Wethouders, zijne chefs en ambtgenooten ontving de jubilaris fraaie geschenken.

ARNHEM. In de wintersitting der Provinciale Staten van Gelderland is besloten tot het verleenen van eene jaarlijksche subsidie van *f* 1200 aan de ambachtsschool alhier.

HARLINGEN. Uit het groot aantal sollicitanten naar de betrekking van gemeente-architect, is een viertal opgemaakt, bestaande uit de heeren De Mazure te 's-Gravenhage, Van Reenen te Arum, Springer te Purmerend en Van der Werf te Ternaard, waaraan werd toegevoegd de heer M. Lamminga, die de betrekking sedert geruimen tijd voorloopig waarneemt.

APELDOORN. Den 4^den^ November is alhier de tentoonstelling geopend van gas-, kook- en verwarmingstoestellen, hadkachels, gasmotoren enz.

De Burgemeester opende haar met eene toespraak tot de aanwezigen, waarna eene lezing over het gas en zijne toepassing, plaats had door den heer D. J. Sanders van Loo, te Amsterdam. Ingericht op de wijze als onlangs te Middelburg, zijn hier tal van zaken op genoemd gebied tentoongesteld, en zijn deze ook nu en dan in werking. De voornaamste inzendingen zijn van de heeren J. G. Mensink, te Apeldoorn; Peck & Co., te Amsterdam; W. J. Stokvis, te Arnhem en Gebr. Boudewijnse, te Middelburg.

— Aflevering 10 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:
De stuurbare luchtballon van de kapiteins Renard en Krebs (*met fig.*). — Over het klimmen der vliegen (*met fig.*). — De walvisch en zijn vangst (*met fig.*). — Klokken, die men niet behoeft op te winden. Inrichtingen van Riedel, Silberberg, V. Loessl en van Chehab (*met fig.*). — Herinnering uit den eersten tijd van de electro-magnetische telegraaf. — Een luchtpomp ten gebruike in de nijverheid (*met fig.*). — De fotografie (*met fig.*). — De geschiedenis van het staal. — Het stoomrijtuig van A. de Dion, G. Bouton en C. Trépardoux (*met fig.*). — Een snelkiemtoestel (*met fig.*). — Een toestel voor onderzoesche waarnemingen (*met fig.*). — Invloed van de kleur der voderen van vogels op het eieren leggen. — Correspondentie.

CORRESPONDENTIE.

Het schrijven van den heer B. is ons geworden. Aan het daarin omschreven verlangen kan, om vroeger opgegeven redenen, niet voldaan worden.

Aan A. te D. Een volgend nommer zal u het bedoelde antwoord geven.

VARIA.

Eene nieuwe verlichting. Deze nieuwe verlichting, eene uitvinding van den heer De Khotinsky te Petersburg, welke in de Staats-papierfabriek aldaar wordt toegepast, heeft zulke uitstekende resultaten geleverd, dat het wel der moeite waard is, een oogenblik daarbij stil te staan, temeer, omdat zij, naar de berekeningen van genoemden heer, goedkooper te verschaffen zou zijn dan gaslicht.

Het systeem is eigenlijk eene verbetering van het bekende Drummond'sche kalklicht; het laatste had het bezwaar, dat de kalkcilinders zeer snel verbruikt, en door de vochtigheid der lucht aangegrepen werden, terwijl de verlichting slechts van één lichtpunt uitging. Op dit punt, waartegen de stroomen zuurstof en waterstofgas gericht werden, werd de kalkcilinder voortdurend uitgehold, tenzij men door een raderwerk voor omwenteling van den cilinder zorg droeg. Deze bezwaren bestaan bij het nieuwe licht niet.

Inplaats van een kalkcilinder hebben wij daar een prisma of stift van onsmeltbaar materiaal, bestaande uit eene op bijzondere wijze gepreparceerde magnesiaverbinding. De weerstandskracht dezer prisma's is buitengewoon groot, en men rekent dat zij op zijn minst 300 uur branden kunnen. Een stroom van kooloxyd en zuurstofgas wordt nu onder geringen druk tegen de *as* van het prisma gericht. Is kooloxydgas moeilijk te verschaffen, zoo kan men inplaats daarvan paraffine of spiritus aanwenden.

Het prisma wordt witgloeiend, en vertoont niet slechts één lichtpunt, maar eene ongeveer 2 duim lange lichtlijn, die het licht naar alle zijden uitstraalt. Eene vergelijking met de zoogenaamde zonnebranders met gas doed vooral de prachtige eigenschappen van dit nieuwe licht uitkomen.

In de Staats-papierfabriek, waar veel kleurendruk vervaardigd wordt, voldeed het uitstekend. Over het algemeen zal het daar het best voldoen, waar constant, wit licht een van de hoofdvereischten is. Zoo b. v. bij het retoucheeren, en bij projectie-apparaten voor wetenschappelijke doeleinden, waartoe reeds lampen van bijzondere constructie vervaardigd zijn. Verder zou het ook in winkels voor de etalages van zeer groote werking kunnen wezen, vooral daar, waar veel kleuren zijn uitgestald.

De grootte en vorm der lampen is natuurlijk zeer verschillend, naarmate men een licht van 25 tot 300 kaarsen wenscht te hebben. Ook heeft men bijzondere lampen geconstrueerd voor duikers en voor mijnwerkers, waar het ook zeer voldoet, evenals in kruitmagazijnen. Deze lampen zijn hermetisch gesloten en van glas vervaardigd, waarin een paraffine- of spirituslampje, en eene dunne buis, welke met het zuurstof-reservoir in verbinding staat. De verbrandingsproducten, de gassen, ontwijken door capillaropeningen, terwijl het gevormde water zich in een bijzonder reservoir verzamelt.

De basis der geheele verlichting is natuurlijk eene fabriek van zuurstofgas, die door den heer De Khotinsky tot uiterst billijken prijs gemaakt wordt.

In het *Technisches Centralblatt*, waaraan wij het bovenstaande ontleenen, komt eene berekening voor om duidelijk te maken, dat het nieuwe licht goedkooper dan gaslicht is. Wij deelen haar niet mede, daar hierbij eene misstelling plaatsvindt.

BENOEMINGEN.

De heer E. D. J. de Jong Jr. is door het bestuur der Vereeniging van Industrieelen en Werkbazen ter bevordering van ambachtsonderwijs, te Groningen, benoemd tot directeur van hare ambachtsschool.

ADVERTENTIEN.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 17den November 1884**, des voormiddags te elf uren, zal in het CAFÉ SUISSE aan de Breestraat te *Leiden* worden **aanbesteed:**

Het bouwen van eene VILLA in de Plantage te Leiden.

De voorwaarden en het ontwerp liggen ter inzage in het Café voornoemd, alwaar afdrukken tegen betaling zijn te verkrijgen.

De aanwijzing in loco zal plaats hebben op Donderdag den 13den November 1884, des voormiddags te elf uren.

Verlangde inlichtingen zijn inmiddels te verkrijgen bij den Architect W. F. VAN DER HEIJDEN, Doezastraat 43.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 18den November 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek A.M.

Het leveren van eikenhouten dwarsliggers en van eikenhout voor wissels en kruisingen ten behoeve van het tweede spoor tusschen Middelburg en Vlissingen.

(In 2 Perceelen.)

De besteding geschiedt volgens art. 12 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 1sten November 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Utrecht, den 29sten October 1884.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 18den November 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek AI.

Het leveren van stalen spoorstaven, stalen lasch- en eindplaten, ijzeren haak- en schroefbouten en stalen veerringen, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Roosendaal en Bergen op Zoom.

(In 3 Perceelen.)

De besteding geschiedt volgens art. 23 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 1sten November 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Utrecht, den 29sten October 1884.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 18den November 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek A.H.

Het leveren van eikenhouten dwarsliggers en van eikenhout voor wissels en kruisingen ten behoeve van het tweede spoor tusschen Roosendaal en Bergen op Zoom.

(In 3 Perceelen.)

De besteding geschiedt volgens art. 12 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 1sten November 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraal-bureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Utrecht, den 29sten October 1884.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 25sten November 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 410.

Het maken van eene Wachterswoning op den Spoorweg tusschen BRUMMEN en ZUTPHEN.

De besteding geschiedt volgens § 59 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 5den November 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur M. J. VAN DUIJL te *Zutfen* is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 18den November 1884, des voormiddags ten elf uren.

Utrecht, den 3den November 1884.

PARKETVLOEREN,
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.
TROTTOIRTEGELS. GEMENGTEGELS.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatsteen, Portland-Cement Breuksteen, enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat
AMSTERDAM.

J. L. BACON & Co.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille, Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Prijsopgaven en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Portland-Cement,
bekroond met de **Zilveren Medaille** der Internationale Tentoonstelling te *Amsterdam*, in 1883,
NEDERLANDSCH FABRIKAAT,
in kwaliteit en prijs concurreerend met de meest gerenommeerde Engelsche merken.
PRIJSOPGAVE en MONSTERS worden op aanvraag kosteloos verstrekt door de Fabrikanten
BRANTJES en LANKELMA
te *PURMEREND*.

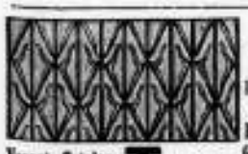

Losanges, IJzeren Daken, en Zijdekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Kamers, Tobben, Gieters, enz. enz.
Vraagt Catalog.
NEDERL. VERZINKFABRIEK,
Van der Linden & Co.
Dordrecht.
Galv. op LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangreinzende en roestwerende Verven.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

TERRA-COTTA-FABRIEK
gevestigd te ZEIST (sedert 1835),
BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.
Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde
bij het Paleis voor Volksvlijt.
Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel-** en **Profielsteen,** Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir-** en **Mosaiktegels,** alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen elke concurrentie.
Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.
Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek van den heer E. K. OZINGA is in onze Magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.
GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bremer VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**
MARTIN & Co.,
Achteroosteinde, AMSTERDAM.

Theod. Ferd. Bierhorst,
HAARLEM
LEVERT
ASPHALTVLOEREN,
van uitmuntende
Asphalt-Mastik, uit de groeven der
Deutschen Asphalt-Actien-Gesellschaft,
der Limmer u. Vorwohler Grubenfelder
in HANNOVER en BRUNSWIJK
voor Trottoirs, Straatplaveisel, Fabrieken, Kegelbanen, enz.
Waterdichte en Onbrandbare
HOUT-ASPHALT-VLOEREN
de beste Vloerbedekking voor Bruggen,
alsook Zolderconstructie en Vloer voor Fabriksgebouwen, Concertlokalen, Schouwburgen, Ziekenhuizen, Particuliere huizen enz.
Marmer-Mozaïk en Granito,
Glas- en Stift-Mozaïk.

Houten Parketvloeren.
Massieve Parketvloeren.
Tapijt-Parket
in dikte van 7, 8, 9 en 10 m/m.
Vochtwerende Parketvloeren.
PARQUETS HYDROFUGES,
Systeem DAMMAN & CASSARD.

FAMILIE-LESSENAAR
van verstelbare hoogte voor kinderen van 6 tot 18 jaren.

Meer dan duizend in gebruik.
Omtrekbaar in ieder huis.

FABRIKANTEN:
La Construction Industrielle
te BRUSSEL.

Turfmolm Strooi-Closet.
PATENT VAN
OTTO POPPE, Kirchberg.
Eenigste constructie, welke aan bestaande privaten zonder groote kosten kan aangebracht worden.
Goedkoopste en volkomen desinfectie voor Privaattonnen.
Turfmolm heeft de eigenschap alle vochtige excrementen op te zuigen, waardoor de stinkende amoniakgassen gebonden en de meststof in den vorm van snuif gemakkelijk verzonden kan worden.
Het closet is van binnen voorzien van een mechanisme, dat iedereen keer niet meer Turfmolm strooit, als noodig is om de faeces te bedekken en te desinfecteeren.

Gekloofde Plafonneerlatten
het beste en goedkoopste materieel voor plafonds.
Groote partij witte en bruine
ROTSSTEEN
tot lagen prijs TE KOOP.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Co.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van Stoombaggermolens in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 3000 M³ per werkdag, Stoomgraafmachines (Excavateurs), Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën enz.

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle bekende, buiten- en binnenlandsche Brandspuiten
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam
in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen
Amsterdam 1883,
Weenen, Londen, Parijs,
Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composition, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken Brandspuitslangen en Emmers, gelijkte Koperen Balansen, Schalen, Gewichten, etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), groote voorraad.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor Photolithographie, bijzonder geschikt voor de reproductie van Plans, Teekeningen enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor Photozincographie voor de reproductie van Platen en Gravures, ook van Teekeningen voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne Stéréotype-inrichting voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op franco aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te Amsterdam, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor Photolithographie, zonder prijsverhooging voor de bestellers.
G. J. THIEME.

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder Hardsteen, Keijen, Kalk, enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

G. J. VINCENT & Co.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.
Bekroond op de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883 met de
ZILVEREN MEDAILLE.
Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.
Leveren: Paardenruiven, IJzeren Ketels en Reservoirs voor water, olie, enz.

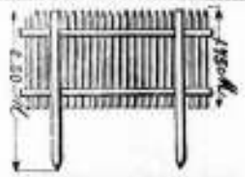

KYANISEERFABRIEK
VAN
J. & D. VAN DER POT
ROTTERDAM.
Voor Rasterwerk, zoowel bezaagd als ruitiek, Binten, Vloerdelen, geheele getimmerten enz.
Volkomen behoedmiddel tegen ratten en Champignon,
terwijl de vloeren ook veel minder afslijten.
Alles wordt op verlangen volgens teekening gereed gemaakt met bijlevering van hout.

Commissionaire in
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT.
Eenige handelaren in de
Prima PORTLAND-CEMENT,
merk DYCKERHOFF & SÖHNE,
in wichthoudende vaten van 180 Kilo en in zakken van 70 Kilo, niet vervalscht met hoogovenslakken, kalksteen, tras of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 mazen p. c.M², hoogstens 4% achter.

HARD- en ZANDSTEEN en
NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA.

Chemisch bereide Verf,
OLIEBIJTSELS en VERNISSEN
uit de fabriek van den Heer
F. A. Q. VAN GELDER,
te Rijswijk bij 's Hage.

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

NEGENTIENDE JAARGANG N°. 46. ZATERDAG 15 NOVEMBER 1884.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

Architectura et Amicitia

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jlo.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te Amsterdam, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te Amsterdam.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van De Opmerker, Driekoningenstraat N°. 28 te Arnhem.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen. Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKER SOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, zal 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1°. Op de prijsvraag van een *Buitensocieteit* zijn ingekomen 7 antwoorden, voorzien van de navolgende motto's: Peereboom, Zomerzorg, ?, Pindus, Amicitia, In Extremis en Ko-lom, die in de sociëteitszaal van het Genootschap gedurende de aanstaande week voor de leden te bezichtigen zijn.

2°. Als 1ste gewone prijsvraag voor het jaar 1884—1885 wordt uitgeschreven:

Een staand Uurwerk of Klok.

Er wordt verondersteld, dat deze klok zal zijn bestemd voor een openbaar gebouw en geplaatst in de vestibule tegen den wand, in een nis of arcade. De hoogte van den vloer tot het middelpunt van de wijzerplaat moet bedragen 2.25 à 2.50 meter.

Men verlangt het ontwerp op de schaal van 1 : 10 en daarbij tevens te zien aangegeven de architectonische decoratie van den wand.

De teekening moet uitsluitend in lijnen worden uitgevoerd (tinten of kleuren mogen niet worden aangebracht) en geschikt zijn ter reproductie voor photolithographie; de omlijsting der teekening moet zich verhouden als 3 : 4.

Aan den vervaardiger van het der bekroning waardig gekeurd ontwerp zal worden uitgereikt een premie van *dertig gulden*.

3°. Als buitengewone prijsvraag wordt uitgeschreven:

Een Schilderhuis.

Er wordt verondersteld, dat dit schilderhuis zal zijn bestemd voor de militaire wacht en geplaatst op het voorplein van het Paleis op den Dam te Amsterdam.

Het geheel moet gemakkelijk zijn te verplaatsen, en zal daarom geene buitensporige afmetingen mogen hebben of uit te zware materialen zijn saamgesteld.

Men verlangt het ontwerp op de schaal van 1 : 10.

De uitvoering der teekeningen wordt geheel vrijgelaten.

Aan den vervaardiger van het der bekroning waardig gekeurd ontwerp wordt toegekend een premie van *vijftien gulden*, aan dien van het daaropvolgende een premie van *tien gulden*.

4°. de mededinging aan de prijsvragen, hierboven sub 2 en 3 vermeld, is opengesteld uitsluitend voor gewone leden van het Genootschap, en de inlevering der ontwerpen, met stipte inachtneming van art. 67 der wet en vergezeld van een correspondentieadres, teneinde zoo noodig met den vervaardiger te kunnen correspondeeren, moet geschieden vóór of op den 8sten December 1884, ten huize van den 1ste-Secretaris, Oosterdoksluis 29 te Amsterdam.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE BOUWKUNST IN TIROL

door

W. J. CAMMAN PZ.

(*Vervolg en slot van bladz.* 391).

De hoofdingang van een huis in een der steden van Tirol is meestal door gehouwen steen omgeven, en de houten, met ijzer beslagen deur draait aan zware gesmeed-ijzeren hengsels. Het slot is op de deur aan de binnenzijde bevestigd en van zeer soliede en practische constructie. Grendels, schuiven en sluitboomen zijn allen met smaak bewerkt, en de oude Gothische en Renaissance deurbeslagen, die men nog vrij talrijk aantreft, dienen ook thans nog ten voorbeeld, zoodat met eenvoudige hulpmiddelen een zeer aangenaam effect wordt verkregen.

De raam- en deurkozijnen zijn zeer licht, daar zij geen constructieve deelen van de gebouwen vormen, zooals bij onze dunne muren van baksteen. De ramen draaien gewoonlijk naar binnen open, doch in oude woningen treft men ook schuiframen aan, die in de houten wandbetimmering schuiven. Behalve de vroeger reeds genoemde zeshoekige of ronde ruitjes, ziet men in de nieuwere gebouwen ook grootere ruiten met roeden of wel spiegelglas. Het raamhout is zeer licht, waarom men ter versterking hoekijzers aanbrengt. Bij zeer oude gebouwen treft men overal ijzeren hekken voor de ramen aan, die soms zeer fraai bewerkt zijn en door kunstige krullen en bladvormen bekroond worden. Soms springen deze hekken 20 à 25 c.M. voor, of heeft men ze van onderen met een vooruitspringende bocht gemaakt, zoodat men het hoofd bui-

ten het venster kan steken zonder zich aan het hek te stooten.

Bijna elk huis heeft een erker, en men vindt dan ook, wat dit bouwdeel betreft, een rijke verscheidenheid van motieven. De erkers hebben halve veelhoeken of een halven cirkel tot grondvlak, rusten op zware kraagsteenen of zijn geleidelijk uit het muurvlak overgebouwd. De afdekking bestaat uit gehouwen steen, doch soms ook uit pannen of pleisterwerk. Soms gaan zij slechts ter hoogte van één verdieping op, doch het is ook niet zeldzaam dat zij, door een spits dak afgedekt, tot boven de kroonlijst uitsteken, en dan met windwijzers of gesneed-ijzeren ornement versierd zijn. Een enkelen keer treft men ook wel erkers aan, die op een massieven pijler rusten, welke op de straathoogte reeds aanvangt. Ook vindt men somwijlen erkers, die van boven plat afgedekt zijn en, door een balustrade, die erop geplaatst is, ook als balkon kunnen dienst doen.

Ankers laat men zelden in het gezicht; slechts treft men ze aan daar, waar door trekstangen het spatten van gewelven moet tegengegaan worden. Ook steunbeeren ziet men wel tot dit doel aangewend, en in smalle straten luchtbogen, die van den eenen gevel naar den anderen reiken, en soms driehoog boven elkander zijn aangebracht. Deze luchtbogen zijn door dakpannen of platen van gehouwen steen afgedekt.

Boven het dak van bijna ieder huis ziet men een uitbouw met een naar het zuiden gekeerde, overwelfde opening, en aan de noordzijde schuin met dakpannen afgedekt. Deze uitbouw dient om de zolders en de trapzalen te verlichten, en is daarvoor zeer geschikt, daar het sterke zonlicht, dat hier gewoonlijk schijnt, door het gewitte gewelf naar beneden teruggekaatst wordt.

De dikte der muren verschaft ruimte in overvloed voor rookleidingen; de daarop geplaatste schoorsteenen zijn van breuksteen of van baksteen, en meest gepleisterd. De dakvensters zijn klein en zeer eenvoudig en slechts zelden van ramen voorzien.

Voor de fundeering behoeft men in Tirol geen groote kosten te maken, daar het ontgraven van een voet of wat grond voldoende is. Palen worden alleen geslagen als aan den oever van een rivier gebouwd moet worden, en deze palen hebben reeds op vier meter diepte voldoenden stuit. Bij nieuwere gebouwen past men ook wel beton of zandfundeering toe, als de grond wat slap mocht blijken.

Na aldus het woonhuis in het algemeen, vooral wat het uitwendige en het constructieve gedeelte betreft, te hebben besproken, wensch ik thans nog iets omtrent de versiering en inrichting van het inwendige mede te deelen.

Het verbaasde mij ten hoogste, in een marmerland als Tirol, nergens de fraaie witte marmervloeren, die in mijn vaderland voor gangen en portalen zoo gaarne worden gebruikt, aan te treffen. Hoewel aan het witte marmer een zeker koud effect niet te ontzeggen valt, heeft het toch iets deftigs. Het marmer dat men hier aanwendt is rood of witachtig, en komt hoofdzakelijk van Trente (Trient, Trento). Het is zeer hard, doch schilverig, zoodat het zich niet goed laat polijsten. Voor traptreden gebruikt men ook wel graniet; porfier wordt, wegens zijn moeilijke bewerking, slechts als breuksteen gebezigd. De gangvloeren zijn meest van hout, soms ook van dunne steenplaten of terrazzo vervaardigd.

Wat de versiering van het inwendige der huizen aangaat, ziet men duidelijk den invloed der verschillende stijlperioden. Dikwijls stuit men, na door een Gothische poort te zijn gegaan, en een met kruisgewelven afgedekte vestibule te hebben betreden, op de baroque vormen der XVIIIe eeuw, waarmede de kamers zelven versierd zijn. Deze woeste krullen, waarmede zelfs de oven opgetooid is, passen volstrekt niet bij de Gothische profielen.

Er zijn enkele vertrekken in hun oorspronkelijke gedaante bewaard gebleven, doch meest in eenvoudige woningen, daar de armeren niet met den tijdgeest mede konden gaan zooals de rijken.

In bijna alle kamers treft men een vrijstaanden, of half uit den muur te voorschijn tredenden oven aan. In dit laatste geval dient één oven om twee vertrekken tegelijkertijd te kunnen verwarmen. Deze ovens zijn van gebakken steen en bekleed met verglaasde, gekleurde, en relief of glad bewerkte tegels. Zij worden dikwerf in de gang, dus buiten het vertrek, gestookt.

De wanden zijn meest allen beschilderd, soms zeer eenvoudig, maar ook dikwerf zeer rijk, en op verschillende plaatsen heeft men prachtvolle antieke muurschilderingen ontdekt. In den regel worden rijke ornementen op een donkeren, effen grond geschilderd, en het geheel door een min of meer uitvoerig bewerkten rand afgesloten. Voorheen schilderde men al dit ornement uit de hand, doch thans wordt het in den regel met behulp van „schablonen" vervaardigd.

Ratten- en muizennesten zijn in de Tiroolsche huizen schier onbekend, daar men nimmer behangselpapier bezigt, op eenigen afstand van den muur gespannen, zooals bij ons. Ook uit een hygiënisch oogpunt verdient de Tiroolsche wijze van muurbehandeling de voorkeur boven de onze, want behangsels bieden aan ziektekiemen een goede gelegenheid aan, om zich te kunnen ophoopen.

De plafonds zijn in hout betimmerd of als vakwerk behandeld, en in zachte kleuren beschilderd. Plinten zijn genoegzaam onbekend, en meestal slechts geschilderd, terwijl tot het bedekken van den naad tusschen de vloerdelen en den muur een lat, die afgeschuind of geprofileerd is, gebruikt wordt. Ook het indrijven der spijkers in de vloerdelen is hier niet in zwang.

De deuren zijn, wat een Hollander zeer vreemd schijnen zal, van een sponning voorzien, en ook de ramen zijn op deze wijze bewerkt. Hang- en sluitwerk der deuren is niet, zooals bij ons, met veel moeite verstopt, doch blijft in het gezicht; ook behangen deuren zijn in Tirol zelfs niet bij name bekend.

De begane-grondverdieping der huizen is meestal overwelfd en dient, zooals wij reeds vroeger opmerkten, zelden tot woning. Onze gewone balkzolderingen kent de Tiroler niet. Zijn moerbalken zijn rijk geprofileerd en rusten op gebeeldhouwde consoles en ook de kinderbalkjes bezitten geprofileerde hoeken.

Met een eenvoudig rood en groen biesje weet men in Tirol wonderen te doen, en verkrijgt men een effect, dat vrij wat beter is dan dat van onze behangsels met vergulde en verzilverde bouquetten, of van onze met zwevende engelfiguurtjes beschilderde plafonds.

De algemeene indruk der vertrekken is die van groote gezelligheid. Wanneer de zon door de kleine vensters met in lood gevatte ruitjes de kamer binnendringt, en op de harmonieus beschilderde wanden haar getemperd licht doet schijnen, en men werpt dan een blik in het vertrek, waar schotels, tropeeën en andere voorwerpen met smaak gerangschikt zijn, waar een „hübsches Mädel" in de erker, met een snorrende poes als het zinnebeeld der huiselijkheid aan haar zijde of een fraaie hond als het zinnebeeld der trouw aan haar voeten, met veel vaardigheid en kunstzin eenig naaldwerk verricht, terwijl de oude klok haar regelmatig tikken hooren doet, dan beseft men eerst wat de Tiroler onder „Gemüthlichkeit" verstaat.

Ik eindig nu mijne beschouwingen, om die binnen niet te langen tijd te vervolgen en dan de kerkelijke architectuur van Tirol te bespreken.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 12 November 1884.

Tegenwoordig 4 bestuurders, 37 gewone leden, 1 buitenlid, 1 kunstlievend lid en 4 geïntroduceerden.

Nadat de heer L. F. Schöler, op de vorige vergadering als lid aangenomen, is geïnstalleerd, deelt de Voorzitter mede, dat op de prijsvraag voor een Buitensociëteit zijn ingekomen 7 antwoorden met de motto's: Peereboom, Zomerzorg, ?, Pindus, Amicitia, In Extremis en Ko-lom. Deze ontwerpen zijn op de sociëteitszaal tentoongesteld.

De heer Oostinjer houdt zijne aangekondigde bijdrage en behandelt: „Het verband tusschen de wiskunde en de kunst in het algemeen", welke voordracht door genoemden heer tot plaatsing in *De Opmerker* zal worden afgestaan, zoodat hij verzoekt, indien eenige leden over dit onderwerp wenschen te discuteeren, dit tot na de opneming uit te stellen.

De Voorzitter dankt den heer Oostinjer voor zijne belangrijke bijdrage, waarna de heer Löning ter bezichtiging stelt het plaatwerk „Revue de l'Architecture en Belgique", dat met aandacht wordt bezichtigd en waarvoor hem de dank der Vergadering wordt gebracht.

Voorts wordt medegedeeld, dat in het orgaan zullen worden opgenomen de programma's der prijsvragen voor een Schildwachthuisje en voor een Staande klok.

Nadat tot nieuwe leden zijn voorgesteld de heeren: A. C. Boerma, A. de Bruijn en P. F. Meijer, wordt de vergadering gesloten, onder dankzegging aan de leden voor hunne tegenwoordigheid.

BEURSPRIJSVRAAG.

Op de prijsvraag zijn 199 antwoorden ingekomen onder de volgende motto's:

1 Hanibal.
2 { Arbeit ist des Menschen Zierde / Segen ist der Mühe Preis
3 A. G. R.
4 Carpe diem.
5 Stet
6 Erst besonnen, dann begonnen
7 Jacob van Campen
8 Leben athme die bildende Kunst
9 City Life
10 Nul ne nait maître
11 Hic jacet
12 Streben und Hoffen
13 Alles is gave
14 Ikarus
15 Die Kunst dem Handel
16 Nord Venedig
17 Bon vouloir ne fait pas succès
18 Nordwest
19 Giro
20 La Bourse ou la vie
21 Naamloos
22 Fugit irreparabile tempus
23 (B. Stevens)
24 Caracalla
25 Wijsheid, Kracht, Schoonheid
26 Majori cede
27 Het wapen van Amsterdam in een cirkel (*teekening*)
28 Gedanke und Vollzug
29 Alkona—Mercurius
30 De vijf werelddeelen
31 Multi vocati, pauci electie
32 De Ruijter
33 Oranje boven.
34 + 1 — 1 = 0
35 A l'Union
36 Sans souci
37 Amsterdam- Merkûr—1884 (*teekening*)
38 Ne(e)derland
39 Moed en Volharding
40 Glück auf
41 Boerse
42 M F E
43 Lille
44 Architectura
45 Hollandia.
46 Neptunus
47 L'apparence extérieure d'un édifice doit être la conséquence de ses dispositions intérieures.
48 Travail et persévérance
49 Een anker in een cirkel (*teekening*).
50 Amstel
51 His humeris his inqu'humeris ego corpus Achillis. Et simul arma tuli quae nunc quoque ferre laboro (Ovid)
52 Kunst veredelt 1884
53 Tramm
54 Tot bloei van Neerland's koophandel
55 Perseverando
56 Bravuro assai, poco spero
57 Hulde aan Neerlands bouwtrant der 17e eeuw
58 Minerva
59 Licht
60 Est modus.....
61 Mercaturae Ars 1884
62 Multa potentibus multa desunt
63 Amstelodamo
64 Beurs
65 Mercurius
66 Cosmopoliet
67 Problema
68 Dam
69 Het wapen van Amsterdam met het devies: Je Maintiendrai (*teekening*),
70 Aan Kunst verbonden
71 »Vaderland", geschreven op een klimmenden leeuw (*teekening*).
72 Kudos
73 Mercaturae
74 Experience
75 Amstel
76 Fundamentum
77 Interim
78 Sphinx
79 Erst gut bedacht, dann flink gemacht
80 Vrede en Arbeid
81 Damrak
82 En desespereert nimmer
83 Persévérance
84 Per aspera
85 Hermes
86 Labor improbus omnia vincit
87 Cosmopoliet
88 Jam claudite rivos
89 Ne Jupiter quidem omnibus
90 Quare?
91 Ammerack
92 Le style actuel
93 Labor
94 Architectura
95 Een rechthoekig trapezium
96 Aurea mediocritas
97 Fortuna
98 Kiel, Koe, Ploeg
99 1884 in twee driehoeken (*teekening*)
100 Een postzegel van 2½ cent in een driehoek
101 Festina lente!
102 Diamètre
103 Damrak
104 Instar Omnium
105 St. Willebrord
106 Lieven de Key
107 Kurzer Saal
108 Rast ich, so rost ich
109 De kunst is eeuwig schoon
110 Suscipere et finire
111 Twee driehoeken in een cirkel (*teekening*)
112 's Lands wijs, 's lands eer
113 Nemo
114 A mon étoile
115 Amsterdam
116 Pecunia est potentia
117 Pallas
118 Bursa
119 Aes potestas
120 Batavia
121 De aanhouder wint
122 Arbor Felix
123 Espérance
124 Calimaque
125 Nunquam retrorsum
126 A la hausse
127 Sempre avanti
128 Time is money
129 Nach Golde draengt Am Golde haengt Doch alles
130 Labor omnia vincit
131 Kosmos
132 Tsa
133 A (in twee cirkels)
134 K. H.
135 31 October 1884
136 Arbitrage
137 Strijd mee in onzer dagen strijd
138 Abydos
139 Tempo cattivo
140 Spero
141 Atroh
142 Bób
143 Amsterdam
144 Ruyter
145 Hoop
146 Voor Vaderland
147 Je Maintiendrai
148 Het teeken van De Stier (*sterrebeeld*)
149 Dam
150 Het wapen van Amsterdam, met het devies: »In hoc signo floresco" (*teekening*)
151 Batavia
152 Pourquoi pas
153 Y (in twee cirkels)
154 Batavia
155 Nederland
156 Arbeid adelt
157 A R S
158 Het wapen van Amsterdam in een cirkel (*teekening*)
159 Twee driehoeken in twee cirkels (*teekening*)
160 La Venezia del Nord
161 Batavia
162 Amsterdam IIII
163 Oranien
164 Zuiderzee
165 Elisabeth
166 Basilica
167 Fideliter
168 100%
169 Vitruvius G.
170 Noordoost
171 Ruyter (1607—1676)
172 Y
173 Een ooievaar in een cirkel (*teekening*)
174 Im Handel zeigt sich des Landes Kraft
175 Across the Channel
176 Voilà
177 Een rechthoekige driehoek (*teekening*)
178 France
179 Je Maintiendrai
180 Welcome
181 Salve?
182 Constans
183 Sic
184 Altionos
185 Dat Neerland's handel bloeie!
186 Hope on, hope ever
187 De wassende maan (*teekening*)
188 Fortuna
189 Handel
190 Enfin!
191 Sieba
192 L'art comme le commerce unit les peuples
193 Adonhiram
194 Commerce; richesse des nations
195 Neerland!
196 Ecce 1884
197 Eintracht
198 Reine des mers
199. En avant.

Maandag jl. kwam de Jury voor de eerste maal bijeen. De k. k. Baurath F. Schmidt neemt het vicepresidium waar, terwijl het secretariaat aan den heer Dirksen, ambtenaar bij de Publieke Werken, opgedragen is. Als algemeen Voorzitter, tevens lid van het dagelijksch Bestuur der Gemeente Amsterdam, is de heer Jac. Ankersmit, Wethouder van Publieke Werken, opgetreden.

Naar wij vernemen zal de tentoonstelling vermoedelijk Woensdag e. k. voor het publiek geopend worden.

In het Belgische Dagblad *l'Echo du Parlement de Bruxelles*, komt het volgende artikel voor:

CONCOURS POUR LA CONSTRUCTION D'UNE NOUVELLE BOURSE A AMSTERDAM.

C'est avant-hier lundi à midi qu'a eu lieu à l'hotel de ville d'Amsterdam, l'installation des membres du Jury, chargé de se prononcer sur le mérite des projets, présentés au concours pour la construction d'une nouvelle Bourse.

180 projets, comportant tout au moins 1.500 dessins, sont exposés dans la salle de la bibliothèque du Musée; c'est le concours le plus colossal, qui se soit présenté jusqu'ici; M. M. les Jurés auront fort à faire pour trier dans pareil didale, les dix projets les plus méritants. *Tout ce qui peut taper à l'oeil*, a été généreusement dépensé par les concurrents: façades et coupes, rendues de la façon la plus attrayante avec ciels aux teintes légères et azurées, perspectives de boulevards avec arbustes et canaux, le tout animé de promeneurs, de cavaliers, de voitures, voire même de trams; ce ne sont plus projets d'architecture, ce sont de vrais tableaux, présentés pour un concours d'aquarelles. Une chose, qui nous a un peu surpris, cest qu'il n'y a pas dans tout le Jury un architecte, qui ait construit une Bourse, et cependant Berlin, Francfort, Brême, Liverpool, Bruxelles, possèdent des specimens nouveaux de ce genre de construction; le programme, il est vrai, entre dans des détails circonstanciés sur les besoins de la Bourse d'Amsterdam, sur les dimensions à donner à chacum de ses services et sur leur orientation; le Jury se bornera sans doute, à s'assurer si l'on a suivi scrupuleusement ces conditions multiples.

Un autre point essentiel, et celui-lá est important, c'est le chiffre d'evaluation de 3 à 4 millions au maximum, inscrit sur la couverture et à l'en-tête du programme; — on doit savoir que quatre millions pour construire à Amsterdam un monument de l'espéce, dont les fondations sur pilotis absorberont seules 500,000 francs au moins, ne sont pas le Pérou, et que pour répondre à la distribution imposée, il faut rester dans des données architecturales bien modestes pour ne pas dépasser le chiffre maximum de 4 millions. Ce qui s'est passé à Bruxelles, lors du concours de l'Eglise de Laeken, est un exemple, un abus qu'il faut éviter dans un concours sérieux: le programme stipulait, que tout projet dépassant manifestement la somme de 800,000 francs, serait écarté du concours, et l'on donna la palme à M. Poelaert, demandant huit millions pour l'exécution de son oeuvre, qui ne sera jamais achevée!

Quel style faut-il donner á une Bourse? voilá certes un champ ouvert à la discussion. Le point de départ de la Bourse est la Basilique Romaine „qui était une vaste salle, entourée de deux étages de galeries, où se rendait la justice, où l'on discutait les interêts de l'Etat *et où se traitaient les affaires commerciales.*" (Des monuments anciens et modernes. Leon Vandoyer architecte).

Puis sont venues les premières cathédrales du moyen-âge; voici ce qu' ajoute l'éminent architecte Viollet-le-Duc, aprés sa première description de Notre-Dame de Paris: „La cathédrale, ainsi faite, avait un caractère d'unité et de grandeur, que les adjonctions postérieures lui ont fait perdre en partie. Dans ces Basiliques, au milieu desquelles l'autel unique semblait présider, se tenaient des assemblées, qui n'avaient rien de religieux. *Des marchands s'établissaient intérieurement dans les collatéraux.* Là, à toute heure du jour, on pouvait se réunir, s'occuper des affaires de la Cité." Il faut se rappeler qu' alors tout acte même civil, se rattachait par un certain côté aux habitudes religieuses; qu'en toute occasion il fallait avoir recours à l'intervention des clercs, et on reconnaitra que les évêques étaient parfaitement entrés dans l'esprit de leur époque en élevant ces larges abris, dont ils occupaient le centre et où il semblait qu'ils dussent être pour toujours les arbitres des interêts de la cité.

L'époque de transition du Gothique à la Renaissance et la Renaissance surtout, nous ont laissé quelques spécimens de Bourses ou Halles, parmi lesquels nous citerons la Bourse d'Anvers, les Halles de Bruges, d'Ypres, etc.

L'introduction du fer dans les grandes constructions contemporaires et le confort, auquel on nous a habitués dans toutes les opérations de la vie, doivent apporter un changement notable dans les dispositions intérieures de ces sortes de monuments; mais les heureuses proportions, les perspectives, que donne l'emploi multiplié des points d'appui, ne sont-ce pas des conditions un peu sacrifiées aux facilités, que l'on a de nos jours, á obtenir de grandes portées, qui tendent á appauvrir ou à amoindrir l'intérieur d'un édifice? Tels sont les points essentiels sur lesquels le Jury du Concours pour la construction de la Bourse à Amsterdam, devra se prononcer.

Nous ferons connáitre à nos confréres, le résultat de ce grand tournoi artistique, intéressant á tous les points de vue.

THÉOPHILE FUMIÈRE.

DE TENTOONSTELLING IN ARTI ET AMICITIAE.

IV.

Hoewel de stadsgezichten in Arti niet talrijk zijn, gelooven wij toch, dat de weinige, die men er vindt, de bijzondere belangstelling van de lezers van dit blad zullen wekken.

De schilder van stadsgezichten toch moet iets van een architect in zich hebben, wil hij kunstwerken leveren, die den toets der critiek kunnen doorstaan, en meer dan eenig ander kunstenaar moet hij studie van perspectief en van de verschillende stijlvormen hebben gemaakt.

Reeds in de XVIIe eeuw kon men opmerken, op hoe verschillende wijze de kunstenaars het stadsgezicht opvatten. De schoone uitvoerigheid van een Jan van der Heijden of een Gerrit Berckheijde spreekt van een gansch andere opvatting, dan de pikante lichtschakeeringen en de wazige tinten van den Delftschen Van der Meer.

Klinkenberg schijnt zich den laatste tot voorbeeld gekozen te hebben, en streeft ernaar, door grillige lichteffecten den beschouwer te boeien. Zijn „Oudegracht te Utrecht" (N°. 136) is een poging, om het helderste licht tegen de donkerste schaduw te doen contrasteeren. Wij hoorden deze schilderij bij eene photographie vergelijken, en inderdaad, evenals zoovele schilderijen van Klinkenberg, vertoont ze een bijna photographische juistheid. Is dit echter wel het hoogste doel der kunst? Wij gelooven het niet en zouden wenschen, dat Klinkenberg, behalve de pikante lichteffecten, ook meer en meer de breede wijze van schilderen, aan zijn grooten Delftschen voorganger eigen, leerde navolgen. Vooral hoede hij zich in het vervolg voor glaceeren, wat wel een zekere helderheid en doorschijnendheid, maar tevens een zekere gelijktheid ten gevolge heeft.

In de onmiddellijke nabijheid van Klinkenberg's schilderij hangt het stukje van Mar. Heijl (102), „Nijmegen" getiteld. Het is eene Impressie, maar eene van de beste soort. Het grauwe, koude morgenlicht giet zich over de Waal uit met een natuurlijkheid, die men bij de andere stadsgezichten tevergeefs zoekt, en de dommelige toon, waarin de bevallige silhouet van de oude stad geschilderd is, treft door zijn juistheid. Een paar plekjes op den voorgrond, die nog met (naar wij hopen de laatste) overblijfselen van het bekende lichte groen uit des schilders verfdoos zijn bedeeld, zullen misschien nog wel verwijderd kunnen worden.

De uitvoerigheid, waarmede C. Springer onze zeventiende-eeuwsche architectuur weet weer te geven, wordt door de kenners op hoogen prijs gesteld, en moet, dunkt ons, vooral voor de beoefenaars der bouwkunst veel aantrekkelijks hebben. De schoone details onzer patriciers-woonhuizen, onzer grillige torens en pronkvolle raadhuizen worden door Springer met zorg geteekend en behandeld in een kleurgamma, die door de impressionisten wel voor „conventioneel" wordt uitgekreten, maar op den beschouwer een harmonischen indruk maakt. Al willen wij niet beweren dat Springer's N°. 240, „Gezicht op de Leidschegracht bij de Heerengracht te Amsterdam in de 2de helft der 17e eeuw", tot de beste stukken behoort, die wij aan zijn vruchtbaar penseel te danken hebben, toch zijn ook de reeds genoemde qualiteiten erin te vinden.

„Een gezicht te Enkhuizen" geeft ons de heer Eversen te zien (N°. 62), en doet ons daar kennismaken met een der karakteristieke plekjes van die interessante stad; zijn teekening is juist, zijn coloriet warm.

Als wij nu nog de stadsgezichten van Gips, te Schiedam, en van Ebersbach, te Amsterdam, genoemd hebben, kunnen wij gerust van het stadsgezicht afstappen, daar, wat er verder in dit genre aanwezig is, onze aandacht niet verdient.

Gaan wij thans tot het zeegezicht over. De parel der tentoonstelling is ongetwijfeld de prachtige zee van Mesdag (N°. 172), „Tot vertrek gereed" getiteld. Ziet men in den regel van Mesdag schilderingen van het element in al zijn onstuimigheid, thans geeft hij ons de Noordzee op een zomerschen dag. De prachtige blauwe lucht welft zich over de grijsgroene zee, waarop de pinken dansen, ter uitvaart gereed. De illusie is bij deze schilderij volkomen, en het water schijnt te golven, de wolken schijnen te drijven, de pinken waant men te zien dobberen. Hier kan men zien, welk een natuurwaarheid door een welbegrepen impressionisme te verkrijgen is.

De beide stukken van Jhr. E. van Heemskerk van Beest, N°. 93 „Stormweer" en N°. 94 „Novemberdag bij de Uiterton", doen dezen zeeschilder van zijn bekende gunstige zijde kennen. Vooral het laatste, waar het schip slechts flauw door den mist te zien is, komt ons uitstekend geslaagd voor.

Behalve de hier genoemde schilderijen, zijn er geen zeegezichten, die door bijzondere qualiteiten uitmunten. Greive en Rust blijven in hun gewone manier, en enkele andere „marines" kunnen wij gerust onbesproken laten.

Als dierenschilderesse neemt mevrouw Ronner een eerste plaats in, en de vermaardheid, die zij door haar kattentafereeltjes verkregen heeft, is wel verdiend. In haar „Goede verstandhouding" handhaaft zij haar ouden roem.

Met bijzonder veel belangstelling zagen wij de beide schilderijen van Van der Valk, een ons tot dusverre onbekend kunstenaar, die in zijn n°. 261 en 262, respectievelijk „In den stal" en „In de box" getiteld, zich een uitstekend paardenschilder toont, en die de goede traditiën van een Verschuur in eere weet te houden. Teekening en kleurenharmonie zijn in deze beide stukken te prijzen.

De „Palmpaardenmarkt te Utrecht" (N°. 55) van O. Eerelman geeft blijk van ernstige studie, maar de achtergrond smelt niet harmonisch met den, door tal van paarden gestoffeerden, voorgrond samen, waardoor een rammelend effect ontstaat.

Het „Nachtverblijf der schapen in Drente", van Ter Meulen, zou een goede schilderij zijn, indien zij niet werd ontsierd door een lucht zoo bloedrood, dat men eraan twijfelt, of de schilder dit effect wel aan de natuur ontleend heeft.

De „Honden" van Cunaeus willen ons niet bevallen. Door een al te groote mate van „achevé" hebben ze iets porseleinachtigs gekregen, zoodat men wanen zou, dat ze eer in een „bonheur de jour" thuisbehooren dan wel in het werkelijke leven. Ook de koeien van Stortenbeker hebben te zeer iets glasachtigs om ons te kunnen bekoren.

Wij stippen ten slotte nog de schilderijen van Van der Flier (schapen), Hulk (honden) en Schouten (koeien) aan, waarna wij gelooven, ook de dierenschilderingen afgehandeld te hebben.

Het stilleven trekt tal van kunstenaars en vooral veel kunstenaressen bij voortduring aan. Ofschoon wij niet veel voor het stilleven als genre voelen, moeten wij toch erkennen, dat er fraaie stukken bij zijn.

In de eerste plaats noemen wij de N°s. 204, 205 en 206, door mevrouw Ronner's dochters ingezonden. Zij zijn met veel „chic" gedaan en hoogst gedistingueerd van toon.

De tak gele rozen van mej. Adriana Haanen (N°. 82) is zeer delicaat van behandeling, en doet onze bekende bloemenschilderesse alle eer aan.

De bloemen van mej. C. van Hoorn (N°. 114) zijn wat glasachtig geworden, daar de schilderes naar het verkrijgen van al te veel licht streefde. Het stilleven van mej. Henriette van Hove (N°. 107) geeft blijk van ernstige studie. Ook dat van J. E. Mazurel (N°. 160) is niet onverdienstelijk. Mej. Rooseboom geeft ons vruchten te zien (N°. 208), die met zorg geschilderd zijn, en de „Rijpe pruimen" (N°. 216) van mej. Van de Sande Bakhuizen toonen veel gevoel voor kleur.

De Heer Charles Roskam zond seringen (N°. 209), die misschien een weinig „cru" van toon, doch juist geschilderd zijn. De „antiquiteiten" van Mej. Vos (N°. 277) vormen een harmonisch geheel en zijn met veel gevoel weergegeven.

De overige en talrijke stillevens in Arti's zalen moeten wij hier onbesproken laten. De meesten hebben noch groote verdiensten, noch groote gebreken.

In ons laatste opstel zullen wij het genre, en wat er verder merkwaardigs in Arti is, behandelen.

PITTORE.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING LEEUWARDEN.

Vergadering van Vrijdag 14 November 1884.

Nadat door den Voorzitter deze bijeenkomst is geopend, en de notulen van de vorige vergadering werden goedgekeurd, werd aan het lid Baron het woord gegeven, die op zich had genomen, eene bespreking over het ambachtsschool-onderwijs in te leiden, in verband met het daaromtrent gesprokene door den heer W. C. Metzelaar, op de laatste Algemeene Vergadering der Maatschappij.

Ofschoon de heer Baron het waardeerde, dat mannen als de heer M., zich voor het bouwkundig onderwijs aan den aanstaanden handwerksman in de bres stellen, betreurde hij het zeer, dat dit zoo onvoorbereid was geschied. Spreker toch was van meening dat, wilde men eene zoo belangrijke zaak als die van het ambachtsschool-onderwijs zoodanig bestrijden als door den heer M. op de jongste Algemeene Vergadering onzer Maatschappij werd gedaan, men zich eerst wel degelijk

op de hoogte moest stellen, wat eigenlijk dat onderwijs is en wat er de resultaten van zijn.

Dat de heer M. dit niet heeft gedaan, bleek reeds dadelijk uit zijne bewering, dat genoemd onderwijs niet voldoet aan de allereerste eischen, die men aan het bouwkundig onderwijs mag stellen; de ondervinding, door spreker opgedaan, had juist het tegendeel bewezen, namelijk, dat *nergens beter* dan aan de ambachtsscholen aan die allereerste eischen werd voldaan, namelijk het leggen van een degelijken algemeenen grondslag bij den aanstaanden bouwkundige, 't zij ambachtsman, werkbaas of opzichter, wijl daar zoowel de practijk als de theorie wordt onderwezen, en men, volgens spreker, aan geene andere inrichting voor bouwkundig onderwijs, meer geleidelijk tot eene gelijke ontwikkeling der vermogens kan komen, dan juist aan eene ambachtsschool. Dat deze door den heer M. bij eene modezaak werd vergeleken, vond spreker zeer ongerijmd.

Spreker ontwikkelde de geschiedenis der ambachtsscholen in ons vaderland en daaruit bleek duidelijk, dat de oprichting dier scholen het gevolg was van eene sterk gevoelde behoefte daaraan; ook betwistte hij, dat deze scholen slechts de sympathie van het niet-bouwkundig deel onzer natie bezitten en daardoor alleen worden gesteund. Dit bleek dan ook duidelijk uit hetgeen omtrent de wording der ambachtsscholen werd gezegd, dat het wel degelijk in de eerste plaats vakmannen waren, die het initiatief tot de oprichting namen, en door wie die scholen nog steeds worden beschermd.

Met de bewering van den heer M., dat het bouwkundig onderwijs zóódanig geregeld moet zijn, dat het niet alleen aan 5 of 10 procent buitengewoon begaafden ten goede komt, maar naar de behoeften der meerderheid, is de heer B. het volkomen eens; maar juist om dit te bereiken, moeten er zooveel mogelijk ambachtsscholen worden opgericht.

Hier toch is het regel, dat de leerling met een voldoenden aanleg en ijver, het doel dat gesteld is, bereikt, mits aan de inrichting geen hoogere wetenschap worde onderwezen, dan voor den aanstaanden werkman noodig is; anders loopt men gevaar het doel voorbij te streven. Wanneer dit nu volgens den heer M. wel geschiedt, dan pleit dit nog volstrekt niet tegen dat onderwijs in het algemeen, maar slechts tegen de inrichting, waar men dat doel voorbijstreeft. Spreker wijst erop, hoeveel reeds gewijzigd werd in het leerplan der H. B. S. sedert hare oprichting, en in weerwil daarvan zijn nog lang niet allen met de resultaten, aldaar verkregen, volkomen bevredigd, hetgeen bewijst, dat niets volmaakt en voor geene verbetering vatbaar is.

Op het gezegde van den heer M.: „het is een ideaal, ernaar te streven, om alle zonen van het vaderland even vruchtbaar en even degelijk uitgebreid lager onderwijs in hunne jeugd te laten genieten; maar in de werkelijkheid is dit geheel anders en dit zal nog jaren lang blijven. In het algemeen treedt het kind uit de handwerksklasse, ook tengevolge van de minder goede medewerking zijner omgeving, minder goed onderwezen en geestelijk ontwikkeld de maatschappij in, dan dat der meer welgestelden" — antwoordt spreker, dat het juist door deze omstandigheid zoo noodig is, dat het kind van den arme, nog na het verlaten der lagere school, steun en leiding ontvangt, zoowel uit een zedelijk en opvoedkundig, als uit een technisch oogpunt. Hierop wordt door den heer B. de opleiding geschetst van den zoogenaamden leerjongen bij den werkbaas: eerst komt de tijd van krullenjongen, daarna die, waarin hij wordt „aangezet"; daarbij wordt erop gewezen hoe onbillijk het is den bazen het verwijt te doen, dat zij zich het lot der jongens niet genoeg aantrekken; men kan van de bazen toch slecht vergen, dat zij aan hunne zaak eene inrichting voor onderwijs verbinden. Neen, zij moeten voor zich en de hunnen zorgen, en daarvoor het „volk" exploiteeren.

De baas en knechten hebben zich zelf immers ook moeten vormen, de jongen kan dit eveneens doen.

Hoe geheel anders is het aan de ambachtsscholen: men begint daar met het meest eenvoudige, om langzamerhand tot de meest samengestelde werkstukken te geraken. Door het juiste verband, dat daar bestaat tusschen theorie en practijk, heeft men goede waarborgen, dat de leerling een degelijk vakman zal worden. Juist door het ambachtsschool-onderwijs krijgt men denkende werklieden, met liefde voor hun vak bezield, omdat zij het tot hun eigendom maakten. Eene ambachtsschool is geen werkplaats met jongens, maar eene inrichting voor onderwijs, waar men allereerst de vraag stelt: „wat moet deze of gene jongen doen om een degelijk smid, meubelmaker, timmerman of ander vakman te worden."

Interessant is het, te zien hoe jongens, aanvankelijk met geringen aanleg en ijver, langzamerhand door de aanhoudende werkzame omgeving als 't ware wakker zijn geworden, door dien weldadigen invloed zelf leerden aanpakken, en eindelijk nog tot zeer bruikbare werklieden zijn gevormd.

Volgens spreker is het bouwen op een ongelijken akker, waarop de heer M. wijst, eene zaak, die bij eene goed georganiseerde inrichting van onderwijs geen bezwaar oplevert. Ieder goed leeraar stelt zich eerst op de hoogte van het gehalte zijner leerlingen en bouwt op dien grond voort; dit is zoo natuurlijk, dat men zich geene goede ambachtsschool kan voorstellen, waar dit niet geschiedt.

Ook aan eene ambachtsschool moet zoowel individueel als klassikaal onderwijs gegeven worden, zoodat eene klasse ook daar niet talrijker mag zijn dan ongeveer 25 leerlingen.

De heer M. zegt vervolgens: „De handwerksman moet hard werken om met de zijnen aan de behoefte van het gezin te kunnen voldoen. De algemeene sociale toestand is zóó, dat in 't algemeen de handwerksman het loon zijner kinderen, zoodra zij 12 à 14 jaar geworden zijn, niet missen kan en er veel bittere ironie voor hem gelegen is in den eisch, die sommigen hem doen, om zich en de zijnen nog eenige jaren dat loon te ontzeggen, in de hoop op ruimere verdiensten na verscheidene jaren".

Spreker beaamt dit ten volle en wil, juist om den onder zorgen gebukt gaanden huisvader zoo spoedig mogelijk den steun zijner zonen te doen ondervinden, het ambachtsschool-onderwijs. Hij treedt daarop in eene becijfering, waaruit duidelijk de verkeerde meening blijkt, dat het zenden naar de ambachtsschool van de zonen van een ambachtsman voor dezen financieele bezwaren oplevert; het resultaat dezer berekening is, dat reeds de 15jarige jongen een gulden 's weeks meer zal verdienen, indien hij met vrucht het ambachtsschool-onderwijs heeft doorloopen, dan hij die op 13jarigen leeftijd bij een baas in de leer is gegaan. Op deze becijfering kon door de ter vergadering aanwezige werkbazen geen aanmerkingen worden gemaakt en spreker komt hierdoor tot de stelling, dat *het onderwijs van den aanstaanden handwerksman zóó geregeld moet worden, dat zijne verdiensten er zooveel mogelijk door stijgen.*

Ook de goed ingerichte burgeravondscholen worden door den heer B. op prijs gesteld; daar zij echter niet aan de *allereerste* eischen voldoen, welke men aan het bouwkundig onderwijs mag stellen, verkiest hij boven

haar de ambachtsschool, omdat daar ook bij dag onderwijs wordt gegeven en aan deze inrichtingen wordt *gewerkt.*

In de eerste plaats zijn de burgeravondscholen noodzakelijk in de kleinere plaatsen, die geen ambachtsschool kunnen bekostigen; vervolgens moeten zij dienen voor hen die eenig vak uitoefenen, dat niet aan de ambachtsschool wordt onderwezen, omdat de financieele toestand de opneming van sommige vakken nog niet toelaat en eindelijk, om den oud-leerlingen der ambachtsschool gelegenheid te geven hun bouwkundig onderwijs voort te zetten.

Wordt het onderwijs zóó ingericht, dan zal, volgens spreker, veel armoede voorkomen en een belangrijk deel der sociale quaestie opgelost worden.

Vervolgens wijst de heer B. op de billijkheid, dat ook de ambachtsman een weinig zal profiteeren van het onderwijs, waarvoor door den Staat, ter opleiding van kinderen uit de meer gegoede standen, aan sommige Gemeentebesturen zulke ruime subsidiën worden verstrekt, en noemt hij het de plicht der bouwkundigen, het ambachtsschool-onderwijs zooveel mogelijk te bevorderen en hun invloed ook bij de Regeering aan te wenden, opdat het gehalte van onze werklieden worde verbeterd en zij zullen kunnen concurreeren met hunne collega's uit het buitenland.

Het uitgangspunt, om de bevolking der ambachtsscholen bij eene algemeene toepassing van dat onderwijs te bepalen, vindt spreker minder geschikt gekozen.

De burgeravondschool te Deventer heeft een zesjarigen cursus, die niet met een driejarigen, zooals aan de ambachtsscholen wordt gegeven, kan worden vergeleken; daarbij komt nog dat te Deventer zoovelen gebruikmaken van de gelegenheid om, na dien cursus te hebben doorloopen, de lessen te blijven volgen, zoodat het niet tot de zeldzaamheden behoort, dat leerlingen van de burgeravondschool te Deventer acht, ja zelfs tien jaren van de bouwkundige lessen profiteeren.

De ambachtsschool te Rotterdam kan, ondanks de weinige beperking in de practische vakken (spreker noemt er zelfs 10), van hare oprichting af op gemiddeld niet meer dan 200 leerlingen wijzen; bij eene meer algemeene waardeering stelle men dit cijfer eens op het dubbele, en dan komt men nog maar tot de helft van het door den heer M. genoemde getal. Wel profiteeren te Rotterdam een 800tal leerlingen van het avondschoolonderwijs, maar daar heeft men hetzelfde geval als te Deventer, namelijk geen afgesloten cursus, maar voortgezet onderwijs.

Hierop volgt eene vergelijking van de bevolking der steden, waar ambachtsscholen zijn gevestigd, met het aantal leerlingen aan die scholen, waaruit blijkt, dat men daarbij met te vele eigenaardige plaatselijke omstandigheden rekening moet houden om een uitkomst te verkrijgen, die op een juisten grondslag rust.

Ook werd de gemeente Leeuwarden besproken en uit de verschillende becijferingen bleek duidelijk, dat deze plaats voor zijne burgerdagschool zeer goed eene ambachtsschool in de plaats kan hebben, zonder meerdere financieele opofferingen.

De kleinere gemeenten moeten zich echter met eene welingerichte avondschool tevredenstellen.

De bewering van den heer M. als zou de ambachtsschool aan een inwendig ziekelijken toestand lijden, wordt door spreker gelaakt, vooral omdat het zooveel kwaad kan stichten, dat eene zoo groote onwaarheid door een man als de heer M. wordt uitgesproken.

De quaestie der werkstukken, het verlammen der ambitie van de leerlingen, omdat zij oefeningsstukken moeten vervaardigen, zonder bepaalde bestemming, terwijl men genoodzaakt zou zijn, indien het ambachtsschool-onderwijs meer algemeen werd toegepast, al de bestellingen, onverschillig of het voor de leerlingen al of niet gewenscht ware ze uit te voeren, te aanvaarden, is volgens spreker door den heer M. geheel verkeerd voorgesteld.

Wederom treedt spreker in eene becijfering, die aanduidt dat van concurrentie tegen de werkbazen geen sprake kan zijn.

Indien de opleiding bij den baas goed was, dan zouden, wijl de jongen daar meer uren werkt dan aan de ambachtsschool, op den winkel naar evenredigheid meer werkstukken worden afgeleverd dan in den veel korteren tijd aan de ambachtsschool gemaakt kunnen worden.

Indien het nu een feit is, dat door de aanwezigheid der ambachtsscholen den werkman concurrentie wordt aangedaan, dan treedt hierdoor de treurige toestand bij den baas nog meer in het licht.

Verder zegt spreker, dat het zeer onjuist is te beweren, dat het metselen, steenhouwen en stukadoren vakken zijn, die aan de ambachtsscholen niet kunnen worden onderwezen en het steenhouwen zelfs voor de dure ambachtsscholen te duur zou zijn; hij zet de Vergadering duidelijk uiteen, dat er zich moeilijk een goedkooper vak voor de ambachtsschool laat denken dan juist het steenhouwen. 't Is echter natuurlijk, dat men voor een enkelen leerling geen werkplaats met al het noodige kan aanschaffen en bovendien nog een onderwijzer salarieeren; dit zou zelfs voor eene rijke inrichting onverantwoordelijk zijn.

Neen, indien er zich slechts een *voldoend aantal* leerlingen voor de verschillende, aan de bouwkunde verwante vakken aanmelden, kunnen ze ongetwijfeld aan de ambachtsschool eene plaats vinden.

Ware het niet, dat wij reeds door de resultaten van de ambachtsschool te Leeuwarden overtuigd waren, dat het *werken* aan deze inrichtingen geen *groote gekheid*, maar wel degelijk een eerste behoefte is, vooral ook door de ondervinding, die eenige aanwezige werkbazen en industrieelen hebben opgedaan van jongens, die den cursus aan de ambachtsschool doorliepen (toejuiching), zoo is het zelfs voor een niet-ontwikkelde in het bouwkundig onderwijs toch duidelijk, dat theorie en practijk hand aan hand moeten gaan, wil men een degelijken grondslag bij den aanstaanden werkman leggen.

Daarna schetste spreker hoe door het ambachtsschool-onderwijs de band tusschen baas en knecht veel hechter zou worden; dat hij in kleinere plaatsen veel beter is dan in groote steden, waar de leerjongens dan ook zeer eenzijdig ontwikkeld worden.

Dat de minder goede opleiding van een jongen bij den baas niet aan dezen is te wijten, wijl de baas slechts voor zijne zaak zorgt om de klanten goed te bedienen, maar dat de baas wel degelijk belangstelt in zijn leerjongens, is spreker nog onlangs gebleken, toen een der eerste bazen uit Deventer hem vertelde, dat hij een zijner jongens op een vakschool geplaatst had. Nadat hij daar geleerd had te *werken*, was hij als een zeer bruikbare knecht teruggekomen, niettegenstaande hij voorheen zeer onhandig was; de vroegere onverschilligheid had plaats gemaakt voor toewijding aan het vak zijner keuze en hij was niet alleen bekwaam geworden in die zaken, welke aan de vakschool werden onderwezen, maar had in alles, wat het vak betreft, veel beter inzichten gekregen.

Volgens spreker's beweren moeten alle vakmannen sympathie voor de ambachtsscholen gevoelen, zoodra zij er kennis mede gemaakt hebben, tenzij verkeerd begrepen eigenbelang hen daarvan terughoudt. Daarom is het te betreuren, dat er nog zoovelen zijn, die deze inrichtingen slechts bij naam kennen.

Indien de heer M. wraak roept over programma's van sommige ambachtsscholen, kan dit misschien eene vingerwijzing zijn, zegt spreker, om deze wat te herzien, daar de steeds toenemende ondervinding tot gedurige verbetering aanleiding geeft; en het zou waarschijnlijk van veel nut zijn, wanneer van bevoegde zijde eene commissie werd in 't leven geroepen, die de ambachtsscholen in Nederland onderzocht, om daarna, zonder aanzien des persoons, een advies uit te brengen; hiertoe moesten dan zoowel practische als onderwijskundige mannen worden gekozen.

Verder bestrijdt spreker de onjuiste bewering als zou de eigenlijke ambachtsstand het minst aan de ambachtsschool vertegenwoordigd zijn; in de eerste plaats wijst hij op Leeuwarden, waar niet minder dan $^{3}/_{4}$ gedeelte tot dien stand behoort; ook Utrecht en Arnhem worden genoemd, waardoor het onrechtmatige dier bewering nog juister in 't oog springt.

Dat de heer M. met die zoogenaamde *heertjes* heeft kennisgemaakt, betreurt spreker ten zeerste en hij werpt hiervan de schuld op de ouders, want, dat niet de meerderheid der leerlingen, na het verlaten der school, meenen den ambachtsstand ontwassen te zijn, bewijst het verslag van de Arnhemsche ambachtsschool over 1882, waar de heer Everts ongeveer het volgende schrijft: „Goed en degelijk werk, vervaardigd door bruikbare werklieden, ziedaar de maatstaf, waarnaar de resultaten der ambachtsschool worden beoordeeld. Om de elementen tot eene juiste beoordeeling zoo volledig mogelijk te verkrijgen, heeft het Bestuur in den laatsten tijd een stamboek der oud-leerlingen aangelegd, waarin alles wordt aangeteekend wat betrekking heeft op de loopbaan der leerlingen na het verlaten der school. Uit deze opgaven blijkt, dat van de 88 leerlingen, die van af de oprichting der school, deze met eene einddiploma verlieten, er thans nog 72 als ambachtsman werkzaam zijn; 3 zijn overleden, 3 verlieten het ambacht, terwijl 7 als teekenaar of onderbaas en 3 als opzichter bij den Waterstaat en de Staatsspoorwegen in dienst zijn getreden; in het geheel gingen dus van de 88 slechts 10 in een hoogeren werkkring over.

Hierbij wordt opgemerkt, dat deze opgave alleen loopt over de leerlingen, die een einddiploma verwierven; die, welke daarvoor niet in aanmerking kwamen, zullen tevens wel het minst geschikt zijn geweest voor eene dergelijke functie.

Men mag hierbij ook niet over het hoofd zien, dat de zucht naar verbetering van positie een loffelijk streven is en dat het Bestuur daarom slechts met een eigenaardig leedgevoel zijn oud-leerlingen tot een betere betrekking ziet opklimmen."

Na nog eenige zaken en détail te hebben behandeld, eindigt de heer Baron ongeveer met dit resumé:

1°. Dat door het meer algemeen oprichten van ambachtsscholen het bouwkundig onderwijs zóó geregeld worde, dat het niet alleen ten goede komt aan de enkelen, welke door bijzonderen aanleg en ijver uitmunten of toevallig door gunstige omstandigheden zijn bevoorrecht, maar ook, en in de eerste plaats, aan hen, die, toegerust met slechts voldoenden aanleg en ijver, behoefte hebben aan meer steun en leiding, dan zij bij een baas en het burgeravondschool-onderwijs kunnen verkrijgen.

Dat het bouwkundig onderwijs eveneens ten goede komt aan hen, bij wien de aanleg beneden het middelmatige en de ijver niet meer dan voldoende is; die voor hunne ontwikkeling juist aan die geheele toewijding behoefte hebben, welke alleen aan ambachtsscholen is te vinden, waardoor zij niet gedoemd zijn steeds gebrekkige werklieden te blijven, maar door het onderwijs aan die inrichtingen tot bruikbare menschen worden gevormd.

Dat het aan ambachtsscholen regel is, dat de leerling met slechts middelmatigen aanleg het doel, dat gesteld is, bereikt; dat dit doel is een degelijken grondslag te leggen bij den aanstaanden handwerksman, om hem in staat te stellen met vrucht het hoofd te kunnen bieden, aan de steeds toenemende moeilijkheid, om met eere te kunnen blijven in denzelfden maatschappelijken toestand, waarin hij geboren is.

Dat dit onderwijs zoodanig gegeven worde, dat de goede leerlingen ook de beste handwerkslieden worden en dat zij het vak hunner keuze zóó hebben leeren kennen, dat zij zich zelven wel degelijk bewust zijn tekort te zullen schieten in eene betrekking als onderbaas of opzichter, zonder dat daarom voor hen den weg is afgesneden om, bij bestaande gelegenheid tot het voortzetten van bouwkundig onderwijs, na ernstige studie, degelijke opzichters of werkbazen te worden.

2°. Dat het in het belang van den Staat is de ontwikkeling van den handwerksman zooveel doenlijk te bevorderen, en voor het aanbrengen dezer ontwikkeling de ambachtsscholen het eerst in aanmerking komen, omdat deze ook *dag*scholen zijn en hier geleerd wordt te *werken*, en men in kleinere gemeenten niet dan noode de burgeravondscholen daarvoor dienstbaar maakt.

Dat eene, zoo algemeen mogelijke toepassing van het ambachtsschool-onderwijs zeer gewenscht, ja zelfs noodzakelijk is voor het welzijn en den bloei onzer natie; dat eene inrichting van onderwijs, waar niet gelet wordt op de intellectueele ontwikkeling van den leerling, waar men alzoo vooruit kan gissen dat de gunstige resultaten tót de pia vota zullen behooren, niet pleit tegen de inrichtingen voor onderwijs in het algemeen, maar alleen tegen haar in het bijzonder.

3°. Dat juist, dewijl de sociale toestand medebrengt dat de werkman zoo spoedig mogelijk van het loon zijner kinderen profiteert, hij hierin worde geholpen door de oprichting van ambachtsscholen, waardoor de gelegenheid wordt gegeven zijnen zonen eene opleiding te doen geven, waardoor zij reeds op 15 à 16 jarigen leeftijd instaat zijn, hem in het onderhoud van zijn gezin niet onbelangrijk te steunen.

Onder toejuiching eindigde spreker de behandeling van dit interessant onderwerp, wien dank gebracht werd door den Voorzitter, die zich niet had voorgesteld dat de heer B. zijne inleiding zoo uitgewerkt zou behandelen; hij meent hierbij den tolk der Vergadering te zijn en deelt mede, dat de spreker zich gaarne bereid verklaart tot het geven van nadere inlichtingen over eene zaak, die zoo ten volle onze belangstelling verdient.

Het lid Rooseboom vraagt, wat met de bestaande burgeravondsschool gedaan moet worden, wijl hem dit niet duidelijk genoeg is gebleken uit hetgeen de heer B. dienaangaande heeft gezegd, waarop laatstgenoemde zich ervoor verklaart dat de jongens, die na het verlaten der ambachtsschool lust gevoelen de studiën voort te zetten, aan de burgeravondschool daartoe gelegenheid vinden; deze scholen kunnen tevens blijven bestaan voor die jongens, welke buiten het bouwkundig vak staan of wel het vak, dat zij wenschen te beoefenen, niet aan de ambachtsscholen kunnen leeren.

Het lid Rooseboom vraagt of dan de eischen niet te hoog worden gesteld, wanneer naast de ambachtsschool nog een burgeravondschool wordt gewenscht; spreker vindt dien toestand te idealisch gedacht, en bovendien het schrijven van den heer M. niet voldoende weerlegd, wat betreft het overzicht in alle vakken, waarop de heer B. antwoordt, dat door combineering van het onderwijs op de ambachtsschool en de burgeravondschool in één gebouw en zooveel mogelijk met dezelfde onderwijzers, de vruchten, die men daarvan zou plukken, ruimschoots zullen opwegen tegen eenige meerdere uitgaven en dat door opheffing der burgeravondschool deze meerdere kosten ruimschoots worden gedekt.

Hierop volgden nog eenige belangrijke discussiën tusschen den Voorzitter, de leden Baron, Rooseboom en Stoett, en den heer M. J. C. Meijer die, geïntroduceerd zijnde als belangstellende in deze zaak, daarvoor verlof had gevraagd; die bespreking handelde voornamelijk over de leiding van de jongens na het verlaten der ambachtsschool en over het opnemen van het teekenen in het leerplan der lagere scholen. Nadat de heer D. D. Duursma tot lid der Afdeeling is aangenomen, bracht de Voorzitter dank aan de verschillende sprekers en uitte den wensch, dat de belangstelling in *dit* onderwerp, getuige de groote opkomst der leden, ook moge blijven in de onderwerpen, die in de volgende bijeenkomst tersprake zullen komen.

Afdeeling 's-Gravenhage.

Vergadering van Vrijdag 14 November 1884.

Op de hedenavond gehouden bijeenkomst werden de notulen der vorige vergadering gelezen en goedgekeurd, waarop de mededeeling volgde, dat de bibliotheek der Afdeeling geschenken had ontvangen en wel van den heer G. J. Morre twee portefeuilles met authographieën van zijn cursus over de onderdeelen van gebouwen, waarin ongeveer 100 platen met ± 4000 figuren, en van den heer Mouton een „Industrieel Receptenboek" met 560 voorschriften, welke onder dankbetuiging der Vergadering werden aanvaard.

Hierna hield de heer Joh. Mutters Jr. eene voordracht over „Houtcement als dakbedekking". Spreker wees erop, dat deze bedekking reeds sedert 40 jaren in Duitschland is toegepast en aanbeveling verdient: 1°. omdat de daarmede afgedekte ruimten weinig invloed ondervinden van de verandering der temperatuur, zoodat zij des zomers koeler en des winters warmer blijven, dan bij andere bedekkingen het geval is. Spreker had op den zolder van een door hem op die wijze afgedekt gebouw een verschil van slechts tien graden waargenomen, tusschen de strengste koude van den vorigen winter en de grootste hitte van den jongstleden zomer; 2°. omdat de bedekking veel goedkooper is dan b. v. eene zinkbedekking, zoowel wat de kosten van aanleg als onderhoud aangaat, waarvoor bij de houtbedekking bijna niets in rekening behoeft gebracht te worden; 3°. omdat de dakvlakken tot een minimum van oppervlakte gebracht worden, doordien de bedekking bijna horizontaal kan worden gelegd en 4°. omdat storm op deze nagenoeg waterpasse bedekking geen vat heeft en de bestanddeelen daarvan onoplosbaar zijn. Verder beschreef spreker de samenstelling en lichtte de voordracht door een model op kleine schaal en teekeningen duidelijk toe. Als voordeel werd daarbij nog onder de aandacht gebracht, dat de geheele bedekking zonder naad of voeg wordt opgeleverd, waardoor het gevaar van doorsneeuwen of doorregenen vervalt; volgens spreker, zou men op deze daken zelfs bleekvelden of tuinen kunnen aanleggen.

De deugdzaamheid werd geconstateerd door vele attesten van bevoegde beoordeelaars uit Duitschland en de afbeeldingen van eenige zeer groote en voorname gebouwen, waarop die bedekking is aangebracht, werden ter bezichtiging gesteld; de uitvinder Carl Samuel Haeusler, of beter gezegd zijne weduwe, geniet tegenwoordig ruimschoots de vruchten van de toepassing; alleen in het vorige jaar werden 50000 M². met dit materiaal gedekt.

Het aanbrengen van de bedekking moet vooral aan bekwame en op dit gebied ervaren werklieden worden toevertrouwd. Bij het aanbrengen van plafonds onder zulk eene bedekking moet eene tusschenruimte van ongeveer 0.3 M. gespaard blijven en voor eene krachtige ventilatie gezorgd worden.

Behalve de gewone kapconstructie met eene bebording zwaar 0.02 à 0.025 M., bedragen de kosten van deze bedekking, bij minstens 50 M². oppervlakte, *f* 2.30 per M². en bij aanzienlijke oppervlakten dalen zij tot *f* 2.00 per M².

Men maakte de opmerking, dat het oog, bij het gemis van onze gewone meer en minder steile daken, waarschijnlijk minder aangenaam zou worden aangedaan, doch daartegen werd in het midden gebracht dat de bouwkunstenaars voor zulk eene constructie passende vormen moeten scheppen.

Hierna vestigde de heer Mutters de aandacht op Spaansch graniet en vertoonde daarvan drie monsters. De soort, die het meest verwerkt wordt, is de zoogenaamde Uljo, daarna volgde eene soort, die iets geler van tint is, de zoogenaamde Castrellos.

Tot aanbeveling van beide soorten dient, dat ze, hoewel aanvankelijk zacht, spoedig zeer hard worden, vooral als ze aan de zeelucht zijn blootgesteld; voorts dat ze niet verweeren, zelfs niet in de vochtigste klimaten, en dat ook de vorst er geen invloed op heeft. Gebouwen, die daarmede reeds vóór onzejaartelling gebouwd zijn en nog in goeden toestand verkeeren, strekken ten bewijze der deugdzaamheid. De derde soort, Meira genaamd, is mooi van kleur, doch zeer broos; zij wordt in Spanje veel gebruikt voor buitengevels, maar dan bepleisterd.

Naarmate van de grootere-of kleinere hoeveelheid en de meer of mindere bewerking verschillen de prijzen van *f* 90 tot *f* 115.

De opmerking werd gemaakt, dat graniet van dien prijs zich moeilijk zou handhaven tegenover den lagen prijs, waarvoor hardsteen tegenwoordig te bekomen is; hierop werd geantwoord, dat de bedoelde hardsteen dan ook eene minder goede soort uit Luik is en niet de betere uit Soignies. Dat de Luiksche hardsteen minder van kwaliteit zou zijn dan die van Soignies, werd door eenigen tegengesproken. Voorbeelden werden aangehaald om het tegendeel aan te toonen en de oorzaak der mindere deugdzaamheid van de hardsteen lag, volgens anderen, in de omstandigheid, dat zij tegenwoordig gezaagd en niet, zooals vroeger, gekloofd wordt, waardoor minder rekening wordt gehouden met het groefleger.

De heer Muller stelde modelboeken en modellen van zoogenaamd Carton pierre, uit de fabriek van E. Berthold, te Leipzig, ter bezichtiging en de zeer aardige bewerking, den lagen prijs en het gering gewicht van dit materiaal trokken in hooge mate de aandacht.

Vervolgens deelde de heer Morre het een en ander mede uit een oud boekje, getiteld: Algemeene bouwkunde volgens antieke en hedendaagsche manier door W. Goerée, in 1681, waarin die schrijver op eigenaardige en dikwerf zeer scherpzinnige manier, zijne tijdgenooten hekelt over hunne manier van bouwen en overigens de verschillende stijlen behandelt, waaruit blijkt dat de Gothische stijl zijn troetelkind in het geheel niet was.

Daarna had eene bespreking plaats, of het wenschelijk kan zijn, leden der Maatschappij (niet-leden der Afdeeling) op de kunstbeschouwingen der Afdeeling toe te laten, maar vrij algemeen was men daartegen, omdat voor hen de gelegenheid openstaat lid der Af-

deeling te worden, waarvan zij tevens, door hunne toetreding, den bloei kunnen bevorderen.

Vervolgens deelde de heer Bauer Jr. mede, dat zich in de vorige week alhier een Vereeniging heeft opgericht, die zich ten doel stelt, om kunst, toegepast op nijverheid, te bevorderen, door middelen, die op eene volgende vergadering meer uitgebreid in het licht gesteld zullen worden.

AFDEELING AMSTERDAM.

Omtrent de lezing, door den heer K. Bes in de vergadering van 7 dezer gehouden en waarvan een zeer beknopt verslag in het nommer van 8 November werd opgenomen, kunnen wij alsnog mededeelen, dat de spreker zich ten doel stelde, wat *de kleur* betreft, om aan te toonen, dat zij bij ons, westerlingen, nog te zeer een secundaire rol vervult; maar vooral om erop te wijzen, hoe het kleurelement in de Oostersche ornementiek als vormgeefster optreedt. Nu den laatsten tijd een streven naar meer kleur in onze bouwkunst zich openbaart, zou allicht een grondige gedachtewisseling over dat punt, meer licht kunnen verspreiden over dit nog nauwelijks betreden terrein.

KERKBOUW TE KATWIJK A/ZEE.

Aan heeren Bouwkundigen wordt bekendgemaakt, dat de Jury van beoordeeling der ingezonden onderwerpen voor den bouw eener nieuwe kerk alhier, zal bestaan uit de heeren Professor E. Gugel, W. Springer, O. Baron van Wassenaer van Catwijck en Kerkvoogden der Gemeente.

Katwyk a/Zee, 14 November 1884. L. v. d. PLAS Bz., Prt.-Kerkv.

HET NIEUWE GEBOUW DER UNIVERSITEIT TE STRAATSBURG.

In Nederland verkeeren de meeste academiegebouwen niet in schitterenden toestand. Tot beschaming, maar ook tot waarschuwing, volge een beschrijving van het universiteitsgebouw te Straatsburg, een stad, die eerst sinds ruim dertien jaren in handen der Duitschers is. Zij is ontleend aan de *Frankfurter Zeitung*.

Het behoort tot de beminnelijkste zijden der Duitsche bezettings-practijk, dat men door het stichten van universiteiten en academiën op de gemoederen van het aankomende geslacht zoekt te werken en deze door den doop met wetenschap en kunst met de nieuwe verhoudingen tracht te verzoenen. Zoo ontstonden en werkten Bonn en Dusseldorp; zoo werd ook te Straatsburg in 1872 de Kaiser-Wilhelm-universiteit in het leven geroepen. Op vrij voldoende wijze moest de nieuwe instelling zich in de eerste jaren in de ruimten van het vroegere lyceum naast den Munster behelpen. Sedert 1875 begon men met de oprichting en de inrichting van nieuwe gebouwen voor enkele afdeelingen; de inwijding van het collegegebouw, die den 26en en 27en October jl. volgde, had plaats na de uitwendige voltooiing, maar enkele afdeelingen, zooals die voor psychiatrie en verloskundige kliniek, en het pharmacologische instituut zijn nog niet geheel gereed.

De architectonische werkzaamheid, die in minder dan tien jaren dat groot aantal monumentale werken totstandbracht, vindt in de geschiedenis der bouwkunst van den nieuweren tijd ternauwernood hare wedergade; vooral als men bedenkt, dat de meeste gebouwen de vrucht der grondigste speciale studiën van de bouwmeesters zijn; dat, bijvoorbeeld, de met de physische, chemische en astronomische afdeelingen belaste architecten verre studiereizen moesten doen, om op deze aan nieuwe uitvindingen zoo rijke domeinen het nieuwste en proefhoudendste te leeren kennen en toe te passen. Maar zoo wij omtrent de onderdeelen onbeperkt moeten prijzen, mogen wij toch een gewichtige bedenking niet terughouden, waartoe de universiteitsbouw, als geheel opgevat, ons noopt. Zij, die over onze hedendaagsche bouwkunst gaarne een verkleinend oordeel vellen, daar zij haar het vermogen ontzeggen aan groote vraagstukken een inderdaad groote oplossing te geven, vinden hier, helaas, een nieuwen grond voor hun verwijt.

Van geene kunst zijn zoovele en ten deele tegenstrijdige zienswijzen in het publiek verspreid als omtrent de bouwkunst, waarover, gelijk men weet, ieder het recht heeft mee te spreken. En toch, in louter bijzaken zoekt men meestal den kern! Of het lijstje rond of niet rond is, of een koepel op een hooge of op een lage trommel staat, of een zuil zes- of negenmalen hare middellijn tot hoogte heeft, daaraan klampt zich meestal de critiek vast. Daarmede verdwijnt de aandacht voor de eigenlijk groote vragen, die toch de allereerste zijn, welke een principieele oplossing vorderen, en die dan ook niet met een potlood op een teekenbord, maar in de fantasie van haren schepper, en dan nog in harden strijd met wederstrevende elementen, werden opgelost.

De toonbeelden voor zulke waarlijk groote oplossingen van monumentale vraagstukken zoekt men in het verleden niet tevergeefs. Behalve de kloosters der middeleeuwen, waarin de hoogste doelmatigheid zich met een krachtigen zin voor het groepeeren van massa's vereenigde, herinneren wij slechts aan den aanleg van paleizen en villa's in en bij Rome tijdens de *Renaissance*. Die eenheid in hoogeren zin, die wij in de schikkingen eener villa van Paus Julius, eener villa Medici, eener villa Madonna nog heden bewonderen — helaas! bewonderen, zonder ze te kunnen navolgen —, ging altijd uit van eenige stellingen, die bij ons niet altijd vanzelf spreken. Wij bedoelen vooreerst de eenheid der vinding. Vervolgens onbeperkte middelen en onbeperkte ruimte. Juist de beide laatste voorwaarden, bij ons de zeldzaamste, werden te Straatsburg in eene in onzen tijd zeldzame mate vervuld, en de eenheid der vinding, die toch wel het gemakkelijkst te waarborgen ware geweest, liet men zich ontnemen!

(Wordt vervolgd).

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

MAASTRICHT. In de zitting der Provinciale Staten van Limburg van 11 November jl. is goedgunstig beschikt op het verzoek der Commissie voor den aanleg van een stoomtramweg Sittard—Heerlen—Simpelveld, tot verhooging der vroeger toegezegde rentegarantie van 3 op 4 procent, over een kapitaal van *f* 150.000, gedurende een tijdvak van tien jaren.

Verschillende bij deze zaak belanghebbende gemeentebesturen hebben insgelijks eene verhooging van bijdragen toegezegd, en men acht hierdoor thans den aanleg van genoemde tramweglijn genoegzaam verzekerd.

Bedoelde lijn zal van Sittard, door Heerlen tot nabij de Pruisische grens aan de Lecht, den Rijksweg 2de klasse volgen en aan laatstgenoemde plaats overgaan op de bestaande kolenspoorweglijn Kerkrade—Simpelveld.

De geheele lengte der lijn zal ongeveer 25 kilometer bedragen.

GRONINGEN. Door den gemeenteraad is nopens den Martinitoren besloten, het door eene deskundige commissie in te stellen onderzoek uit te strekken over den geheelen uit- en inwendigen toestand van den toren en de beslissing omtrent de klokken, in afwachting van het resultaat van dat onderzoek, aan te houden.

UTRECHT. Naar men vernoemt is door de eigenaars der Utrechtsche ijzergieterij, de firma A. F. Smulders, besloten om eene belangrijke uitbreiding aan hunne fabriek te geven. Het gebouw van de koloniale tentoonstelling te Amsterdam, dat nog dit jaar dienst deed voor de landbouwtentoonstelling, is door de firma Smulders aangekocht en wordt naar hare terreinen overgebracht, om tot werkplaatsen enz. te worden ingericht.

BENOEMINGEN.

Te Harlingen is tot gemeente-architect benoemd de heer M. Lamminga, aldaar.

Tot directeur der Geldersch-Overijselsche Stoomtrammaatschappij is benoemd de heer Van Asperen, stationschef te Amersfoort, op een traktement van *f* 2500.

VARIA.

Vaart van sneltreinen. Bij het groote publiek treft men nog dikwerf verkeerde meeningen aan over de snelheid, waarmede de spoortreinen in verschillende landen een zekeren afstand doorloopen, ofschoon 'uit een gewoon spoorwegboekje gemakkelijk de gegevens kunnen getrokken worden om te berekenen welken afstand een trein, na aftrek van het oponthoud aan de stations, binnen een bepaalden tijd aflegt. Deelt men het aantal kilometers in dat der uren en minuten, dan verkrijgt men eene benaderende uitkomst van de snelheid, waarmede op de afgelegde baan gereden is. De uitkomst zal slechts benaderend zijn, omdat door het langzamer rijden vóór de stations, het oponthoud en het vertrekken betrekkelijk veel tijd verloren gaat; daarvoor moet 6 minuten en 4 kilometer, benevens het eigenlijke oponthoud, van den duur van den rit en het aantal kilometers, afgetrokken worden. Eerst dan verkrijgt men een juiste opgave van de snelheid op vrije banen. Legt b.v. een sneltrein in 5 uren 300 kilometer af en heeft hij op 6 stations telkens één minuut oponthoud, dan moet de tijd, waarin de afstand doorloopen is, met 42 minuten en het getal kilometers met 24 verminderd worden. De trein legt dan 272 kilometer in 258 minuten af of ongeveer 64 kilometer per uur.

Menigmaal heeft men betwist, dat de Engelsche sneltreinen vlugger rijden dan de Duitsche en Oostenrijk-Hongaarsche. De vraag is thans in de *Annalen für Gewerbe und Bauwesen* opgelost en daaruit blijkt, dat de eerstgenoemde het verreweg winnen. Na aftrek van het oponthoud enz. bedraagt de vaart van eenige treinen in Engeland als volgt:

London—Exeter	84.35	K.M.	per	uur.
» —York	81.39	»	»	»
» —Leeds	80.05	»	»	»
» —Preston	76.72	»	»	»

Daarentegen leggen de sneltreinen in Duitschland de volgende afstanden af:

Hanover—Keulen	70.49	K.M.	per	uur.
Minden—Berlijn	69.77	»	»	»
Berlijn—Breslau	67.48	»	»	»
» —Hamburg	65.18	»	»	»
Salzburg—Weenen	55.07	»	»	»
Stuttgart—Simbach (Orientexpress)	52.53	»	»	»

De beste Duitsche sneltrein kan dus eene gemiddelde snelheid van 70 kilometer bereiken, en alzoo ongeveer 14 K.M. minder dan de beste Engelsche sneltrein.

De Severn-tunnel. Onder de reuzenwerken van onzen tijd, bekleedt de Severntunnel eene eerste plaats. Deze tunnel verbindt de beide oevers der Severn even boven Bristol, waar de rivier eene breedte heeft van 3600 meter bij eene diepte van 18 meter gedurende de ebbe. Bij springvloed stijgt echter het water niet minder dan 12 meter boven den laagsten stand, zoodat de tunnel aan een verbazenden druk weerstand moet bieden. Deze tunnel, die weldra hare voltooiing nadert, maakt ook door hare lengte indruk. Te dien opzichte overtreft zij de bekende tunnel te Londen, terwijl zij de ontworpen Hudsontunnel bij New-York — waarvan de bouw echter opgegeven is — eveneens verre achter zich laat. De gesteldheid van den bodem en de groote waterdruk maakten het noodig de tunnel met een wulf van ongeveer 14 meter dikte te bedekken, en daardoor moest aan de tunnel eene lengte van niet minder dan 7000 meter gegeven worden. Tot heden heeft men het werk tweemaal vanwege het water moeten staken; het gelukte echter telkens het lek te dichten en de onderzeesche gang leeg te pompen. Voor de ventilatie der tunnel zijn zeer omvangrijke werken aangelegd.

ADVERTENTIEN.

Eeuwfeest van het Genootschap „Mathesis Scientiarum Genitrix" te LEIDEN.

Ter bespreking eener **feestelijke vioring van het 100-jarig bestaan** der bovengenoemde inrichting, nodigen ondergeteekenden **allen** oud-leerlingen uit tot eene bijeenkomst op **Woensdag den 19de November a. s.,** 's avonds te acht ure in het Nutsgebouw te *Leiden*.

G. VAN DRIEL.
W. F. v. d. HEIJDEN.
P. G. LANCEL.
W. A. VAN LITH.
W. C. MULDER.

OPENBARE AANBESTEDING.

Op **Vrijdag 28 November aanstaande,** des voormiddags te 10 ure zal op het Raadhuis der Gemeente *Hilversum*, door Burgemeester en Wethouderen in het openbaar worden **aanbesteed: Het leveren en stellen van Zuivertoestellen, ten dienste der te bouwen Gemeente-Gasfabriek.**

Bestek en teekeningen zijn op *franco* aanvraag à *f* 1.50 verkrijgbaar aan de Gemeente-Secretarie.

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN VAN HARTMAN & COMPIE.

KANTOOR te NIJMEGEN, VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 2den December 1884,** des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van: Bestek No. 411.

Het maken van twee dubbele Wachterswoningen nabij de brug over de oude Maas te Dordrecht, alsmede het uitvoeren van eenige bijkomende werken.

De besteding geschiedt volgens § 75 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 14den November 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur Jhr. W. HOEUFFT te *Rotterdam* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 21sten November 1884, ten 10.30 voormiddags.

Utrecht, den 13den November 1884.

Burgerlijke Bouwkunde.

Men wenscht over te nemen:

1 compleet exemplaar **VAN GRIEKEN, Burgerlijke Bouwkunde.** Offerten worden onder letter X ingewacht bij DE GEBROEDERS VAN CLEEF, boekhandelaars te *'s Hage*.

In het Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen te UTRECHT

zijn steeds voorradig: **Passerdoozen, Orillon- Verdeel- Stang- en Zakpassers, Trekpennen** enz. uit de beste fabrieken.

Ackermann's Waterverwen, Verwen in tuben, Meetlinten, Plombs. O. I. Inkten, Vloeibare O. I. Inkt in 2 soorten uitsluitend geschikt om te lijnen of te wasschen. **Faberpotlooden, Penseelen, Punaises, Verwschotels, Decimeters** van 20 30 50 centimeter. **Schalen** 12/24/36 enz. **Teekenhaken, Linialen, Driehoeken, Pistolets** in hout en caoutchouc, **Rondschriftpennen** met daarbij behoorende handleiding. **Profilpennen, Gomelastiek, Radeergom** in verschillende soorten.

Th. J. DOBBE en ZOON
502 Voorstraat 503
UTRECHT

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend. Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Rotterdamsche Diergaarde.

HET BESTUUR is voornemens op den **20ste November 1884 aan te besteden:**

Het maken van eene Paal- en Gemetselde Fundeering voor een ROOFVOGELGEBOUW.

Bestek en voorwaarden te bekomen bij de Portiers tegen betaling van 25 cents.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,

Bickerstraat

AMSTERDAM.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Cie, STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & Cie.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stereotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

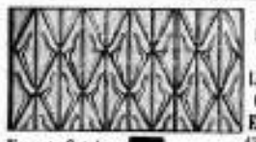

Vraagt Catalog. Lasangen, IJzeren Bakens, en Zijbld., IJzeren Gebonwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobbes, Gieters, enz. enz.

NEDERL. VERZINKFABRIEK,
Van der Linden & Co.
Dordrecht.

Galv. op LOON Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

UIT DE HAND TE KOOP.

Te *NIJMEGEN* is te koop een perceel, groot ruim 380 c.A., gelegen op den besten en druksten stand. Uit het gebouw, dat

36 meter gevelbreedte

heeft, kunnen met eenige kosten

vijf flinke Winkelhuizen

gemaakt worden, terwijl ook het geheele pand tot

Hotel, Restaurant of Café

kan ingericht worden. Aanbiedingen onder letter X aan den Boekhandelaar F. L. VAN AMMERS, *'s Bosch.*

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-,

HOEKMEET-

en andere

INSTRUMENTEN

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,

LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. — Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.

Succursales: Amsterdam, Weenen, London, Boston.

Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **zevende** aflevering van:

Beknopt Practisch Leerboek

DER

Burgerlijke en Water-Bouwkunde,

DOOR

B. F. PLASSCHAERT.

Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.

Met omstreeks 800 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.

De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer 14 à 15 afleveringen à ƒ 1.20.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille, Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz. Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.M.W.J.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jgz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.40 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen. Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, tot 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

BERICHT.

Het nieuwe Genootschapsjaar vangt aan met 1 Januari 1885. Zij, die vóór dien datum als gewone- of buitenleden tot het Genootschap toetreden, zijn voor het nog loopende jaar van de betaling der contributie vrijgesteld, en ontvangen de tot 1 Januari verschijnende nommers van *De Opmerker* zonder bijbetaling. De contributie voor gewone (d. i. te Amsterdam woonachtige) leden bedraagt ƒ 12, die voor buitenleden ƒ 7.50 per jaar. Zij ontvangen daarvoor wekelijks *De Opmerker*, terwijl voor het overige naar de wet wordt verwezen, die gaarne aan ieder belangstellende gezonden wordt.

HET BESTUUR.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat de 833ste vergadering zal gehouden worden den 26 November a. s. in het „American Hôtel", Leidsche-plein alhier.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur.

b. Ballotage van de voorgestelde leden, de heeren: A. C. Boerma, A. de Bruin en P. F. Meyer.

c. Bijdrage te geven door den heer J. A. van der Sluys Veer (Constructiën).

d. Bijdrage te geven door den heer L. J. Rijnink (Scheikundige proeven).

e. Kunstbeschouwing te geven door den heer A. Salm G.Bzn. (Palais et Châteaux en France);

2°. dat de vervaardigers van de ontwerpen, gemerkt *Telephoon* en *Architectura*, *April* 1884, ingezonden op de prijsvraag van een Post- en Telegraafkantoor, uitgeschreven in het seizoen 1883—'84, nogmaals worden uitgenoodigd zich bekend te maken, teneinde deze ontwerpen in het plaatwerk „De Bouwmeester" te kunnen opnemen.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

HET NIEUWE GEBOUW DER UNIVERSITEIT TE STRAATSBURG.

(*Vervolg en slot van pag. 406.*)

Wij zullen gelegenheid vinden het verwijt, dat er in het nieuwe gebouw geene eenheid van vinding gevonden wordt, in onze beschouwingen nog meer uiteen te zetten. Waar de schuld hiervan schuilt, ware moeilijk te vinden voor hem die buiten staat, vooral in het Rijksland, waar alle dergelijke vraagstukken verwikkeld worden door politieke bedoelingen. En het is boven twijfel verheven, dat de eerste groote bouwkundige arbeid van het Rijk waardiger en ook voor het leekenoog indrukwekkender, grootscher uitgevallen zou zijn, als de technische raad, dien de Rijksregeering behoeft, door een onafhankelijk bouwkundige gegeven werd.

Of een technisch opperrechter instaat geweest ware de scheiding der nieuwe gebouwen in twee bouwgroepen te beletten, weten wij niet.

Nu staat het medische deel der universiteit, in aansluiting bij het burgergasthuis, naast de Slachtpoort; het overige voor de Vischpoort, ongeveer twee kilometer daarvan verwijderd. Practisch heeft deze splitsing geene diep-ingrijpende bezwaren, daar slechts in het zachte jaargetijde de geneeskundigen, die tot het bezoeken van de natuur- en scheikundige colleges verplicht zijn, deze wandeling moeten maken. Maar in de idee is de geneeskunde uit het verband der *Universitas* gerukt, dat wij toch in de grootsche monumentale groep voor de Vischpoort moeten zoeken.

Dit is bij zulk een nieuwen aanleg van diepere beteekenis dan in oude universiteiten, waar men oude kloosters en andere uit nood gebezigde gebouwen tot inrichtingen van onderwijs heeft moeten vervormen.

Rotterdamsche Diergaarde.

HET BESTUUR is voornemens op den **20ste November 1884 aan te besteden:**

Het maken van eene Paal- en Gemetselde Fundeering voor een ROOFVOGELGEBOUW.

Bestek en voorwaarden te bekomen bij de Portiers tegen betaling van 25 cents.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,

Bickerstraat

AMSTERDAM.

TRASSOLFABRIEKEN. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH

BOCH Frères, MAUBEUGE

MINTON, HOLLINS & Co., STOKE

bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders

DE LINT & Co.,

Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE

en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

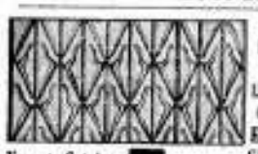

Lasagres, IJzeren Daken, en Zijdek., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gietters, enz. enz.

Vraagt Catalog.

NEDERL. VERZINKFABRIEK.

Van der Linden & Co.

Galv. op *Dordrecht.*

LOON Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

UIT DE HAND TE KOOP.

Te *NIJMEGEN* is te koop een perceel, groot ruim 380 c.A., gelegen op den besten en druksten stand. Uit het gebouw, dat

36 meter gevelbreedte

heeft, kunnen met eenige kosten

vijf flinke Winkelhuizen

gemaakt worden, terwijl ook het geheele pand tot

Hotel, Restaurant of Café

kan ingericht worden. Aanbiedingen onder letter X aan den Boekhandelaar F. L. VAN AMMERS, *'s Bosch*.

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,

Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**

Succursales: Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.

Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **zevende** aflevering van:

Beknopt Practisch Leerboek

DER

Burgerlijke en Water-Bouwkunde,

DOOR

B. F. PLASSCHAERT,

Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.

Met omstreeks 800 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.

De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer 14 à 15 afleveringen à ƒ 1.20.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille,

Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.N.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Rzn.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat No. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij voorafbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij voorafbetaling.
ADVERTENTIËN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

BERICHT.

Het nieuwe Genootschapsjaar vangt aan met 1 Januari 1885. Zij, die vóór dien datum als gewone- of buitenleden tot het Genootschap toetreden, zijn voor het nog loopende jaar van de betaling der contributie vrijgesteld, en ontvangen de tot 1 Januari verschijnende nommers van *De Opmerker* zonder bijbetaling. De contributie voor gewone (d. i. te Amsterdam woonachtige) leden bedraagt ƒ 12, die voor buitenleden ƒ 7.50 per jaar. Zij ontvangen daarvoor wekelijks *De Opmerker*, terwijl voor het overige naar de wet wordt verwezen, die gaarne aan ieder belangstellende gezonden wordt.

HET BESTUUR.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat de 833ste vergadering zal gehouden worden den 26 November a. s. in het „American Hôtel", Leidsche-plein alhier.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur.

b. Ballotage van de voorgestelde leden, de heeren: A. C. Boerma, A. de Bruin en P. F. Meyer.

c. Bijdrage te geven door den heer J. A. van der Sluys Veer (Constructiën).

d. Bijdrage te geven door den heer L. J. Rijnink (Scheikundige proeven).

e. Kunstbeschouwing te geven door den heer A. Salm G.Bzn. (Palais et Châteaux en France);

2°. dat de vervaardigers van de ontwerpen, gemerkt *Telephoon* en *Architectura, April* 1884, ingezonden op de prijsvraag van een Post- en Telegraafkantoor, uitgeschreven in het seizoen 1883—'84, nogmaals worden uitgenoodigd zich bekend te maken, teneinde deze ontwerpen in het plaatwerk „De Bouwmeester" te kunnen opnemen.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

HET NIEUWE GEBOUW DER UNIVERSITEIT TE STRAATSBURG.

(*Vervolg en slot van pag.* 406.)

Wij zullen gelegenheid vinden het verwijt, dat er in het nieuwe gebouw geene eenheid van vinding gevonden wordt, in onze beschouwingen nog meer uiteen te zetten. Waar de schuld hiervan schuilt, ware moeilijk te vinden voor hem die buiten staat, vooral in het Rijksland, waar alle dergelijke vraagstukken verwikkeld worden door politieke bedoelingen. En het is boven twijfel verheven, dat de eerste groote bouwkundige arbeid van het Rijk waardiger en ook voor het leekenoog indrukwekkender, grootscher uitgevallen zou zijn, als de technische raad, dien de Rijksregeering behoeft, door een onafhankelijk bouwkundige gegeven werd.

Of een technisch opperrechter instaat geweest ware de scheiding der nieuwe gebouwen in twee bouwgroepen te beletten, weten wij niet.

Nu staat het medische deel der universiteit, in aansluiting bij het burgergasthuis, naast de Slachtpoort; het overige voor de Vischpoort, ongeveer twee kilometer daarvan verwijderd. Practisch heeft deze splitsing geene diep-ingrijpende bezwaren, daar slechts in het zachte jaargetijde de geneeskundigen, die tot het bezoeken van de natuur- en scheikundige colleges verplicht zijn, deze wandeling moeten maken. Maar in de idee is de geneeskunde uit het verband der *Universitas* gerukt, dat wij toch in de grootsche monumentale groep voor de Vischpoort moeten zoeken.

Dit is bij zulk een nieuwen aanleg van diepere beteekenis dan in oude universiteiten, waar men oude kloosters en andere uit nood gebezigde gebouwen tot inrichtingen van onderwijs heeft moeten vervormen.

Het is dus geoorloofd, bij de medische inrichtingen te Straatsburg stil te staan. Bij het *psychologische institunt*, door den architect Salomon ontworpen en welks opening ophanden is, sluit zich het *anatomische en pathologische institunt* aan, dat in zijn vijfhoekigen vorm een oude vesting-lunet van Vauban volgende, een gesloten aanleg om een hof vormt. Het ontwerp werd, naar een schets van prof. Jacobsthal, door den architect Brion uitgevoerd. Denzelfden architect heeft het *physiologisch-chemisch institunt*, een naar de straatzijde geopend hoefijzer vormende, tot bouwmeester. De nu volgende *chirurgicale klinick*, naar het ontwerp van den bouwinspecteur Eggert, bestaat uit een middelvleugel van drie verdiepingen, waarmede twee zij-paviljoenen (mannen- en vrouwenafdeeling) in los verband staan.

De *psychiatrische klinick*, van den architect Salomon, zal nog een jaar op hare voltooiing moeten wachten, terwijl de *verloskundige klinick* daarvoor nog twee jaren zal behoeven. Het *pharmacologisch institunt*, door prof. Warth ontworpen, sluit de rij der zeven voor de geneeskundige faculteit dienende gebouwen, welker stijl, den vorm der groote gedenkteekenen van de nieuwere *Renaissance* behoudende en in Vogeezer zandsteen uitgevoerd, weinig doet denken aan een instelling voor onderwijs en eigen studie, daar hij meer het algemeen karakter van een woonhuis draagt. Het ligt voor de hand, dat van eenheid bij zooveel verschillende scheppers geen sprake kan zijn.

De aanleg voor de Vischpoort omvat het *chemische, physische en botanische institunt*, den *botanischen tuin* en de *sterrenwacht*, en als kop van dezen aanleg het zoogenaamde *collegehuis*, het eigenlijke representatiehuis der universiteit. De bouwmeester van dezen gezamenlijken aanleg is de architect Hermann Eggert, die echter enkel de uitvoering van de eerstgenoemde gebouwen, van de sterrenwacht, van het botanische, het physische en het chemische instituut leidde. Tegen zijn ontwerp van het collegehuis, dat door hem als één met het overige gedacht werd, verhief zich in het jaar 1878 plotseling oppositie in den Rijksdag, die opnieuw duidelijk bewees, dat in vak-wetenschappelijke vraagstukken de openbare meening zich gemakkelijk op een dwaalspoor laat leiden.

Inzonderheid zijn het zaken op technisch gebied, waarop bevoegden en onbevoegden zich even stellig een oordeel aanmatigen. Ontevredenheid over de leiding van de technische rijksaangelegenheden in het algemeen ontlaadde zich hier op het hoofd van iemand, die er in het geheel geen deel aan had, dien men meende te moeten opofferen, om aan de opgewonden kritikasters van den Rijksdag door het openen van een wedstrijd voldoening te geven. Niet minder dan 101 naar den strijd dingenden verschenen bij deze gelegenheid, onder wie prof. Warth uit Karlsruhe den palm wegdroeg. Volgens zijn ontwerp zien wij nu het collegehuis gereed, en zullen ons nu daarmede iets minder vluchtig bezighouden.

De groote straat-as, die door het park van Broglie loopt, voert, verlengd over de Ill in het terrein der geslechte vestingwerken, naar het toekomstige Keizersplein, aan welks noordzijde het monumentale keizerlijk paleis, volgens de ontwerpen van genoemden Eggert, begint te verrijzen. Een paviljoen van tijdelijke hout-constructie, gelijkende op een hal van een landbouwtentoonstelling, dat het oosterfront van het toekomstige plein inneemt, wordt ons als vereenigingsplek van het Lands-comité aangewezen. Van het paleisfront gaat naar het zuiden, rechthoekig op de genoemde straat-as, een nieuwe straat, die, na twee malen de Ill te hebben overschreden, op het groote plein voor de universiteit eindigt, zoodat men, van het keizerlijk paleis komende, steeds het statige front van het collegehuis in het oog heeft. Ons dunkt echter, in verhouding tot het laatste, het plein iets te groot. Zij het dan ook reeds in zijn westerfront met groote, op speculatie gebouwde huizen bezet en denke men zich de nu nog kale vlakte versierd door de kunst van den tuinier, men kan toch niet ontkennen, dat de ontzettende uitgestrektheid den indruk van den op effect berekenden gevel benadeelt. In nog grootere mate geschiedt dit door het op den hoek van het plein opgetrokken reusachtige gebouw der Maatschappij *Germania*, dat met zijn vier verdiepingen en rijke vormen van de Duitsche Renaissance het minder hooge collegehuis bijna geheel overheerscht.

Een hoofdvoordeel van Warth's schepping is, dat de voortreffelijke inwendige verdeeling der vertrekken zich zoo duidelijk mogelijk uit in het uitwendige. De voor elk schoolgebouw dringende behoefte aan licht en lucht heeft tot een betrekkelijk rijke ontwikkeling van den gevel geleid, die zich ook aan de zijden en het achterfront doet gelden in sterke voor- en terugspeongen, en inzonderheid aan den tuinkant in een krachtigen vleugel.

Toch heeft deze achikking een gebrek ten gevolge, waarop wij, als op een bijzonder duidelijk teeken van het gemis der hoogere eenheid, moeten wijzen. Het collegehuis vormt, gelijk wij reeds zeiden, het hoofdgebouw van een grooten aanleg, van een *square*, waarom zich rechts en links de afzonderlijke instituten groepeeren. Hier nu had de architect een kunstvol verband van deze laatsten onderling en met het hoofdgebouw totstand moeten brengen. Of het in zuilenrijen, of in de verhouding der gebouw-assen, of in iets anders bestond, hing af van de beschikbare middelen en andere omstandigheden. Dat echter aan zulk een verband niet gedacht is en dat de andere gebouwen, als de huizen eener straat, vreemd aan elkander verrijzen, bewijst het gebrek aan een hoogere eenheid in de verdeeling. Het spreekt vanzelf, dat hieruit geen verwijt kan worden geput tegen de architecten der afzonderlijke gedeelten; deze hebben zich moeten vergenoegen met het beste te leveren onder voorwaarden, die hen beheerschten, zonder veel acht te geven op hunnen buurman. Dat niettemin het uiterlijk der op zich zelven staande groepen genoeg in onderlinge overeenstemming gebracht is, om geen schreeuwend beeld te vormen, is een verdienste, den kunstenaren te hooger aan te rekenen, omdat zij tot verschillende scholen behoorden.

De architectonische opvatting van Warth's hoofdgebouw vindt haar beste trekken minder in de nieuwheid der aangebrachte motieven, dan in zeer grondig bestudeerde profileering en in buitengewoon goed inachtgenomen evenredigheden. Aan deze voordeelen is het toe te schrijven, dat de gevel, op vrij korten afstand, een grootsche uitwerking doet, ofschoon de afstanden van venster tot venster, die hoofdzakelijk den maatstaf van een gebouw aangeven, zeer bescheiden, weinig meer dan drie meter, zijn. Plint en beganegrondverdieping vertoonen zich krachtig met hun rustiek-blokken; de hoogere verdieping heeft een Romeinsch-Ionische orde van uitstekende halve kolommen, die in het middelgedeelte een vrijstaande Korinthische ordening van groote massa's wordt.

Boven het hoofdgestel van het middelgebouw en van de hoekpaviljoenen verheft zich een hoog attiek, waarop vooral de kunstvolle versiering van het gebouw is saamgevat. Terwijl boven het middelgebouw een grootere groep, Minerva met onderrichtende zanggodinnen en leerende knapen, van Prof. Moest te Karlsruhe, troont, is van de zes hoekpaviljoenen partij getrokken, om de beelden van zes-en-dertig coryfeeën der Duitsche wetenschap tentoon te stellen. Of deze plaatsing *boven* het gebouw de waardigste voor de nagedachtenis dezer groote mannen is, blijft te meer betwistbaar, omdat inderdaad de meeste dezer beelden levensvolle portretten moeten worden genoemd, veel meer gevende dan louter decoratieve uitwerking, die door hunne uitvoering *con amore* en hun karaktervolle uitdrukking op een laag plint buitengemeen zouden voldoen. De meesters dezer beelden zijn: voor de figuren van den voorvleugel (Kalvijn, Zwingli (1), Melanchton — Luther, Leibnitz, Kepler, Joh. Sturm — Kant, Gausz, Joh. Müller, Von Savigny — Eichhorn, Puffendorff, Schwarzenberg) Prof. Johannes Schilling, te Dresden; voor de figuren van den achtergevel (Niebuhr, Sleidan, Schöpflin, Winkelmann — Lessing, Schleiermacher, Spener — Jacobi, O. von Guerike, Fraunhofer, Liebig — Heller, Paracelsus, Baer) Prof. Diez, te Dresden; de aan de zijdelingsche paviljoenen van den achtervleugel geplaatste (F. A. Wolff, J. Grimm, Bopp, Boekh — Copernicus, Werner, L. von Buch, A. von Humboldt) (2), zijn uit de ateliers van Hundtrieser en Dorn, te Berlijn, voortgekomen. Buiten deze, ter halve levensgrootte gemodelleerde, in fijne zandsteen uitgevoerde beelden, valt ook de versiering met figuren aan het middelgebouw van het hoofdfront te vermelden, die eveneens aan Prof. Moest, te Karlsruhe, te danken is. Hier staan rechts en links in nissen twee levensgroote vrouwenbeelden: Argentina en Germania; daarboven zijn kleine bronzen *reliefs* aangebracht, die in kindergroepen de faculteiten zinnebeeldig voorstellen. Tusschen de zuilen van den middelbouw staan, eveneens in brons, de borstbeelden van Aristoteles, Solon, Paulus, Hippokrates en Archimedes als vertegenwoordigers der faculteiten.

Betreden wij het binnenste van het collegehuis, dan treft ons, nadat wij de indrukwekkende trap hebben bestegen, het eerst een door acht marmeren zuilen gedragen voor-vestibule, die ons op bekoorlijke wijze reeds den hoofdtrek van dezen meesterlijken inwendigen aanleg — licht, ruimte en schilderachtige perspectieven — vertoont. Terstond uit den ingang zweeft de blik door de hoofdvestibule, van wier rechtsche en linksche smalle zijden trappen naar de verdieping voeren, in den grooten met glas gedekten hof, het hoofdmotief van den inwendigen aanleg.

In scherpe tegenstelling met de eenigszins gedrukte vestibule verheft zich deze hof statig door de verdiepingen van het gebouw. Aan alle vier zijden door gaanderijen omsloten, tegen welker smaakvol versierde bogen men van onderen opziet, herinnert hij levendig den monumentalen hof-aanleg van den Italiaanschen paleisstijl. Aan de behoefte eener hoogeschool, den studenten een waardige en eigenaardige uitspanningsplaats voor de vrije uren te verschaffen, beantwoordt deze hof met de onmiddellijk daarachter aansluitende leeszaal ten volle, terwijl de vele gangen, trappen, bordessen en de twee vestibules aan een talrijk publiek gelegenheid te over geven voor vrije beweging. De verdeeling der overige ruimten is zoodanig, dat op de gelijkvloersverdieping de rechts van den ingang liggende helft voor het beheer, de linksche voor gehoor- of leerzalen bestemd is. Op de hoogere verdieping liggen rechts de ruimten der verschillende seminariën, links en achter de verzamelingen van het zeer uitgestrekte *archeologische institunt*.

(1) Het klinkt even vreemd, geslgeleerden onder de coryfeeën der *wetenschap* te rangschikken, als Kalvijn, Zwingli en anderen onder de Duitschers. Het geloof begint waar de wetenschap ophoudt. *Vert.*

(2) Het is vreemd, een Wilhelm von Humboldt en een Guttenberg achter te stellen bij een Melanchton en anderen, die niets deden tot bevordering van wetenschap. Integendeel. *Vert.*

De laatsten, door Prof. Michaelis met den meesten kunstzin aangelegd, vormen een gipsmuseum der merkwaardigste oude beeldhouwerken, gelijk er buiten de hoofdstad ternauwernood een tweede in Duitschland te vinden zou zijn. Voor het overige is bij de decoratie van het inwendige alle weelde vermeden, gelijk men dan ook bespeurt, dat na het lot, aan Eggert's ontwerp ten deel gevallen, den bouwmeester zekere zuinigheid ten plicht gesteld werd. De inrichting der gehoor- of leerzalen, voor dertig tot tweehonderd zitplaatsen, is eenvoudig en degelijk. De tafels en banken zijn naar het ook in de Frankforter scholen aangenomen stelsel als kleppen ingericht, de muren op twee meter hoogte van donkere lambriseringen voorzien, de verlichting met gas door fraaie geelkoperen kroonlampen uit de fabriek van Riedinger te Augsburg totstandgebracht.

De verwarming is een centrale met heete lucht, waarbij voor de seminariën nog een verbinding van verwarming door heet water en heete lucht werkt. De leeszaal, die van den hof en het achterfront haar licht ontvangt, wordt gesteund door vierhoekige pijlers, die, gelijk de muren en de zoldering, met ingelegd houtwerk versierd zijn. Een grootere weelde is slechts tentoongespreid in de vergaderzaal van den Senaat en in de *aula*, die in het middelgebouw van het voorfront boven den hoofdingang gelegen is. In het algemeen pleegt men in de aula eener universiteit meer diepzinnige versiering te verwachten. Daar toch is de aangewezen plaats voor allegorische en historische beelden; de ernst en de waardigheid der plek verlangen een plechtige, indrukwekkende decoratie. Zoo wij hier het tegendeel vinden in een versiering met goud en zilver, verzoent ons toch het voorname der teekening met de niet eigenaardige uitwerking. Misschien werd ook de architect tot dit uitspelen van zijn laatsten troef in de aula-versiering gedwongen, doordien hij de overige ruimten zeer kleurig gemaakt had. Bijzonder gelukkig zijn in dit opzicht de gangen behandeld, welker in oranje-tinten geschilderde koepelgewelven een prachtigen, verwarmenden indruk achterlaten. Bijna te gezocht is de uitwerking der kleuren in den lichthof; het horizontale glazendak, toch reeds eenigszins drukkend, is van hel groene en roode ruiten voorzien, die het oog op storende wijze tot zich trekken; de schildering der deklijsten, die met dezen harden toon evenwicht behoorde te maken, beweegt zich eveneens in de zware groene en blauwe tinten. Van zeer goede uitwerking daarentegen zijn de verven in het trapgewelf van de vestibule; in de spelende arabeske uit de latere Renaissance is hier een zeldzaam meesterschap aan den dag gelegd.

Verlaten wij nu het collegehuis, om aan de afzonderlijke instituten, die zich daarachter uitstrekken, een bezoek af te leggen. Wij kunnen daartoe een kleine deur opendoen, die aan de rugzijde van het hoofdgebouw in den tuin voert, zoo wij er niet de voorkeur aan geven, uit de Universiteitsstraat door eene der poorten het smaakvolle, en 't geheel insluitende ijzeren hek binnen te treden. De beide, meest nabij het collegehuis liggende, gebouwen zijn het chemische instituut aan de noordzijde van de langwerpige *square* en het physische aan de zuidzijde. De architect van al deze instituten is Eggert; de architectuur, in Vogeezer zandsteen hoogst monumentaal uitgevoerd, onderscheidt zich door oorspronkelijke, pittige vormen en komt meer of min overeen met de te Berlijn geliefkoosde Helleensche Renaissance.

Het *chemische institunt* is een smal, zeer langgerekt gebouw, welks zalen zonder gang in de lengte aaneengebouwd en door een hoofd- en twee zijdeling-

sche ingangen te bereiken zijn. Door dezen aanleg, die aan de werk-, zoowel als aan de gehoorzalen van twee kanten licht verschaft, is een groote helderheid en bovenal een volkomen luchtverversching door de het huis vrij omstroomende lucht verzekerd. Het middelgedeelte bevat de bibliotheek en andere tot gemeenschappelijk gebruik bestemde ruimten, terwijl de werkzalen van den westervleugel voor de beoefenaars der anorganische, die van den oostervleugel voor de beoefenaars der organische scheikunde bestemd zijn. Elke vleugel bevat twee zalen, één voor de beginnenden, de andere voor de meergevorderden; tusschen beiden is het kabinet der practiseerenden. Dat bij de inrichting van de werktafels en *digestoria*, van de paviljoenen voor arbeid in de vrije lucht, van den water- en luchttoevoer de nieuwste uitvindingen zijn toegepast, spreekt vanzelf.

Aan het *physische institunt*, een gebouw met dubbelen vleugel, geeft de in zijn noorderfront aangebrachte toren een bijzonder karakter. Hij bereikt het doel, een groote ruimte van acht-en-twintig meter lengte in verticale richting beschikbaar te stellen, die voor slinger-, valproeven en andere bewijzen uit de natuurkunde noodig is. Bij de distributie is het gebouw in drie afdeelingen gesplitst, waarvan de eerste dient tot voorlezingen over proefondervindelijke natuurkunde, en dus de gehoorzaal en de verzameling instrumenten omvat; de tweede, gewijd aan de onderzoekingen, bevat de laboratoria van den directeur, van den adsistent en van de zelfstandig-werkende studeerenden. De derde afdeeling vormt het oefenings-laboratorium, waarin de studenten een reeks vraagstukken hebben op te lossen. Aan belangwekkende onderdeelen, voor bijzondere doeleinden, is ook dit gebouw rijk. Wij vermelden de inrichtingen tot het opstellen van gevoelige instrumenten, van heliostaten aan het zuiderfront, welke de zonnestralen naar het noorderfront kunnen werpen en die tot het voorkomen van kwik-verlies; eindelijk de gehoorzaal met hare amphitheatersgewijze rijen zittingen, die door draaiing van een kruk in minder dan een minuut in duisternis kan worden gehuld. Nevens den zichtbaren uitwendigen arbeid van den bouwmeester is hier een schat van wetenschappelijken arbeid neergelegd, waarvan de rente zal worden betaald door den ijver, waarmede de gebouwen bezocht worden.

Het *botanische institunt* bestaat uit een grooten botanischen tuin van drie en een halve hektare en het instituutsgebouw. Het laatste bevat gehoorzalen, laboratoria, ruimten voor verzamelingen en de bibliotheek. Ook daar is, evenals bij de overige gebouwen, in de bovenverdieping een ruime woning voor den directeur aangebracht. In den botanischen tuin vindt men, behalve een tuinierswoning, een groot, statig, uit steen en ijzer opgetrokken huis voor gewassen, en bovendien vele kleine verwarmde en koude vertrekken, verwarmde aquaria enz., alsmede een aanleg voor kweekproeven. Alles is gedurende het grootste gedeelte van den dag toegankelijk voor het publiek.

Achter den botanischen tuin en ver van het storend geraas der straat verheffen zich de gebouwen van het *astronomisch institunt*, waarbij het den bouwmeester Eggert op zeldzame wijze gelukt is, de eischen der wetenschap in overeenstemming te brengen met een esthetisch schoon geheel. Wij schromen niet het groote gebouw voor den refractor, een koepel met vier gevels in tempelstijl, als het monumentaalste en waardigste deel van geheel den universiteits-aanleg te roemen. Verbazingwekkend zijn de inrichtingen en voorzorgen voor het ongestoorde werken van den refractor, het grootste instrument van dezen aard in Duitschland. Een stelsel van sterke, afzonderlijke gewelven verheft zich als onderbouw voor het platte dak, waarop hij staat. Daarboven verrijst de metalen koepel, zwaar 34,000 kilogr., die door een vingerdruk, door een electrischen stroom, zonder moeite kan worden rondbewogen.

Een tweede gebouw, dat van den meridiaan, met twee door een middelvleugel verbonden koepels, dient tot opneming van vier groote instrumenten: den meridiaancirkel, het instrument van den doorgang of passage, den kleinen refractor en het altazimuth. Ook hier zijn dezelfde beveiligende maatregelen genomen tegen de geringste schokken, door een fundeering van de pijlers tot diep in het Rijnkiezelzand. Bijzondere aandacht is gewijd aan het verschil tusschen de warmtegraden buiten en binnen; voor het eerst werd hier een gebouw uit ijzer en golvend plaatijzer opgetrokken, terwijl men vroeger meende, zelfs in steen niet massief genoeg te kunnen bouwen voor astronomische doeleinden. De gehoorzalen en woningen voor den dienst zijn, gescheiden van de afdeelingen voor de instrumenten, in een gebouw vereenigd en daarmede verbonden door overdekte gangen.

Wie meer van de inrichting en geschiedenis der universiteit wil weten, leze Schricker, *Festschrift zur Einweihung des Neubauten der Kaiser-Wilhelm-Universität*, een folio-band met tal van houtsneden en afbeeldingen in lichtdruk.

11 November, 1884. X.

DE TENTOONSTELLING IN ARTI ET AMICITIAE.

V.

Het *genre*, dat reeds van oudsher door de Nederlandsche schilders bij voorkeur beoefend werd, is ook op deze tentoonstelling goed vertegenwoordigd. Het is zeker eigenaardig, dat deze kunsttak zich in den laatsten tijd bijna uitsluitend bezighield met het afmalen van het visschersleven of wel (zooals een bekend criticus het uitdrukt) met het weergeven van „minvermogenden".

Het thema van „het visschersleven" begint vrij afgezaagd te worden, en ook de zich op allerlei wijze voedende minvermogenden (want het is opmerkelijk, dat juist het voedingsproces dier lieden den schilders een schoon moment schijnt te zijn) hebben wij reeds zoo dikwijls gezien, dat wij inderdaad niet van wispelturigheid beschuldigd kunnen worden, indien wij nu eens naar wat anders verlangen.

De heer Witkamp geeft ons wat afwisseling. Zijn beide schilderijen, „In het veld" en „Huiswaarts" getiteld, geven ons typen uit de Zuidelijke Nederlanden te zien, met veel smaak geteekend en gedistingeerd van toon. Hij, die slechts onze Hollandsche boerinnen kent, zal bij het aanschouwen van deze landmeisjes allicht meenen, dat de schilder zijne fantasie wat te veel den teugel gevierd heeft, doch wij gelooven, dat Witkamp slechts weergaf, wat hij zag. Het is jammer, dat de fond van de eerste schilderij wat weinig wijking vertoont, waardoor nu de elegante silhouetten van de landmeisjes niet zoo goed uitkomen als men wel zou wenschen. Deze fout is in „Huiswaarts" vermeden en de kunstenaar leverde daar dan ook een zeer geslaagd werk.

Het visschersleven blijft het thema van Artz, doch het schijnt ons toe, alsof hij niet zoo gelukkig was als vroeger. Zijn „Visschersvader" en „Visschersmoeder" zijn pendanten, doch geen van beiden bijzonder geslaagd. De vrouwenfiguur heeft iets doorschijnends, waardoor men eer aan een schim dan aan een levend wezen denkt, en de mannenfiguur is in een kleurengamma geschilderd, die doet denken aan kaoutsjoek.

Een alleraangenaamste verschijning is de schilderij van Hoynck van Papendrecht, het schijfschieten aan boord van Zr. Ms. artillerie-instructieschip „Het Loo" voorstellende. Hier zien wij een nieuwe zijde van het zeeleven, tot dusverre door onze schilders, die slechts voor de vischvangst oog schijnen te hebben, ten eenemale verwaarloosd. De kranige zeelieden zijn met veel talent geteekend en gegroepeerd; de stille toon onder de zonnetent is juist begrepen. Alles is actie en leven en wij hopen, dat de heer Hoynck van Papendrecht ons weldra nog meer schilderijen, het militaire zeeleven tot onderwerp hebbende, zal laten zien.

De schilderij, die de heer Kever „Huiselijke bezigheid" noemt, kan niet geacht worden door de belangrijkheid van het onderwerp uit te munten, doch toont, dat die heer veel gevoel voor kleur en een breede wijze van schilderen heeft.

De heer Le Comte noemt twee tuinlieden, die, op den rand van een broeibak gezeten, beiden geheel in dezelfde houding zich wijden aan het verzorgen van een bloempot, „twee priesters van Flora." Men kan, hoewel aan de schilderij geen verdienste ontzeggende, toch den wensch niet onderdrukken dat de heer Le Comte, gedachtig aan het „non bis in idem", het maar bij één „priester van Flora" gelaten had.

De „Swadroneur" (wat is dit voor taal?) van den heer Van Looy, den met goud bekroonden academieleerling, geeft ons te zien een „model", dat den Amsterdamschen kunstenaars wel bekend is. De geestige vent schijnt iets zeer kluchtigs te verhalen aan den schilder, wiens aanwezigheid slechts blijkt uit twee beenen en een rookwolkje, daar de rest van den kunstenaar buiten het „tafereel" valt. De teekening is slechts te roemen, maar de kleur is wat koud.

Het stukje van Martens, „Lectuur" gedoopt, is een aardige studie van het moderne leven, en brengt almede wat afwisseling in het „genre." Ook de heer Dake toont in zijn „Bevelschrift", dat hij geenszins wenscht afgetreden banen te bewandelen.

Mejuffrouw Wally Moes zond een vrij groot stuk, waarop een tweetal kinderen zijn afgebeeld, en dat door haar „Uit het volksleven" genoemd wordt. De kinderfiguurtjes zijn goed van teekening, en verraden veel natuurstudie. Wordt echter het achevé niet een weinig overdreven en mag men zich wel van een achtergrond afmaken op een wijze, als hier gedaan wordt?

Toch behoort het stuk tot de besten der tentoonstelling en naar wij vernamen is het reeds verkocht.

De beide stukjes van Paling, „Na den arbeid" en „Bij den haard", zijn niet bepaald nieuw, wat het onderwerp betreft, doch trekken aan door den hoogst gedistingeerden toon, waarin ze „gedaan" zijn. Bescheiden als zij zijn, maken zij toch een hoogst aangenamen indruk. Ook de „Olde Stiene" van Valkenburg is in een schoon gamma geschilderd, en heeft bij allen eenvoud, een poëzie in zich, die in den regel bij de afbeeldingen onzer „minvermogenden" ontbreekt. „Zamen oud" van dienzelfden schilder heeft ook wel qualiteiten, doch wij geven aan het eerste stukje de voorkeur.

„Een weduwe bij den uitdrager" betitelt Voerman het aangrijpende stuk, dat hij inzond. De Joodsche typen van de kooplieden zijn goed weergegeven en ook de gelaatsuitdrukking der weduwe is wel aan de natuur ontleend. Het bleeke licht, dat door de neergelaten gordijn valt, is juist, maar is in het algemeen het stuk niet wat grijs geworden?

Een goede natuurstudie is ook G. Sigling's „In de kazerne". De schilder heeft daar het militaire type goed gevat, en in een smaakvolle kleurenschikking weten weer te geven. „Dagelijksche zorgen", van den heer Jacob Smits, stelt voor een vrouw, gebukt gaande onder haar last, en heeft verdienste, vooral wat het koloriet betreft.

Sadée geeft ons in „Pas hersteld" een staaltje van zijn bekend en zeer gewaardeerd talent. Er zit zon in dit stuk, en teekening en kleur zijn beiden fraai.

Hoe moeten wij het stuk van Segantini te Milaan noemen? 't Houdt het midden tusschen „dierstudie" en „genre", en geeft blijk van groote technische meesterschap. In hoeverre de kleuren juist zijn, zal alleen hij kunnen beoordeelen, die het zonnig Italië kent, doch ieder zal de „chic" en het „brio", waarmede dit stuk gepenseeld is, weten te waardeeren.

Hoewel wij het besef hebben, dat wij lang niet al, wat der vermelding waard was, hebben behandeld, gedoogt ons bestek niet uitvoeriger te worden. Werpen wij daarom ten slotte een blik op de voortbrengselen van beeldhouwkunst, in Arti's zalen aanwezig.

In de kleine voorzaal ziet men „Woutje" van Mej. Georgine Schwartze, de zuster der begaafde schilderesse. Het is een met liefde en zorg bewerkt kopje, dat veel hoop voor de toekomst geeft.

Veel breeder van behandeling is de portretbuste, door den beeldhouwer E. van den Bossche geëxposeerd. De plans zijn goed gemodelleerd en het geheel geeft blijk van ernstige natuurstudie.

De heer Teixeira de Mattos doet ons de trekken van den „architect der Rijksmuseumgebouwen" zien, en de gelijkenis valt slechts te roemen. Ook de beide vrouwenkopjes, die hij nog bovendien zond, zijn fraaie staaltjes van zijn bekend talent.

Vermelden wij ten slotte een vrij welgeslaagd decoratief paneel van den schilder Josselin de Jong, dan kunnen wij onze reeks van artikelen sluiten, doch niet, na den wensch geuit te hebben, dat de tentoonstellingen in Arti telkens meer belangrijk mogen worden, en steeds blijk mogen geven van de toenemende ontwikkeling der moderne Nederlandsche kunst.

PITTORE.

BEURSPRIJSVRAAG TE AMSTERDAM.

De Jury voor de internationale prijsvraag voor een nieuwe Beurs heeft de volgende ontwerpen bekroond, als:

N°.	3.	A. G. R.
„	20.	La bourse ou la vie.
„	38.	Ne(e)derland.
„	69.	Het wapen van Amsterdam met het devies: *Je maintiendrai.*
„	73.	Mercaturae.
„	83.	Persévérance.
„	91.	Ammerack.
„	106.	Lieven de Key.
„	150.	Het wapen van Amsterdam met het devies: *In hoc signo floresco.*
„	172.	Y.

De vervaardigers dezer tien ontwerpen ontvangen volgens programma ieder een prijs van duizend gulden.

Voor het tweede concours zijn uit bovenstaande ontwerpen door de Jury aangewezen de nommers:

20. La bourse ou la vie.
73. Mercaturae.
91. Ammerack.
150. Het wapen van Amsterdam met het devies: *In hoc signo floresco.*
172. Y.

Het programma voor de besloten mededinging wordt door de Jury opgemaakt en aan den Gemeenteraad ter goedkeuring voorgedragen.

Wij vernemen, dat de tentoonstelling van de beursplans voor het publiek zal worden opengesteld a. s. Maandag, nadat reeds de Raadsleden in de gelegenheid zijn gesteld geworden haar Zaterdag en Zondag te bezichtigen.

Hoewel de vervaardigers der bekroonde ontwerpen nog niet officieel bekend kunnen wezen, daar het programma dit verbiedt, althans wat de vijf tot besloten mededinging toegelaten ontwerpers betreft, worden toch reeds een paar namen genoemd, waaraan vooralsnog weinig waarde mag worden gehecht.

Een Amsterdamsch liefhebber van cijferen deelt ons het volgende mede:

Er waren op de Beursprijsvraag 199 ontwerpen ingekomen. Rekent men nu, dat ieder ontwerp uit gemiddeld 8 stuks teekeningen bestaat (welke raming zeker te laag is), dan komt men tot een totaal van 1592 teekeningen. De Jury was 5 dagen aan het werk en arbeidde niet langer dan hoogstens 6 uren per dag; zij was dus 30 uur werkzaam. Nu kan men door een eenvoudige rekenkundige bewerking uitrekenen, dat 1 minuut 6 seconden voor het beoordeelen van iedere teekening voldoende was!

Dit cijfer is echter nog te gunstig, want reeds op den eersten dag, toen men hoogstens 6 uur werkzaam was, werden niet minder dan 163 ontwerpen afgekeurd. Men komt dan tot het verrassende cijfer van 2 minuten, 12 seconden *per ontwerp* of per teekening ruim 16 seconden.

En nu zijn er nog, die beweren dat de Jury niet à tête reposée gewikt en gewogen heeft! VERITAS.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN

AKEN. Deze week werd de prijsvraag, voor de restauratie van het op 29 Juni des vorigen jaars van zijn dak beroofde stadhuis, uitgeschreven. Er worden acht geometrische en twee perspectievische teekeningen met verklaring verlangd, en twee prijzen uitgeloofd van 4000 en 2500 mark. De concurrentie is uitsluitend voor Duitsche architecten geopend, nadat lange debatten gevoerd waren over de eventueele wenschelijkheid tot toelating van buitenlandsche kunstbroeders. Men verwacht dat de meesters der bouwkunst, waaraan Duitschland zeer rijk is, met lust aan den arbeid zullen tijgen, en instaat zullen zijn zonder vreemde hulp een architectonisch meesterstuk te scheppen, naar hetwelk het gebouw, waaraan zoovele geschiedkundige herinneringen verbonden zijn, zal worden hersteld.

— In den wedstrijd voor het op te richten standbeeld van Gambetta is uitspraak gedaan: de Jury heeft het ontwerp van de heeren Paul Aubé, beeldhouwer, en Boileau, architect, aangenomen met 9 tegen 6 stemmen. De heeren Falguière en Peyol kregen de premie van 4000 francs, de heeren Dalou en Faure-Dujarrie die van 6000 francs.

Paul Aubé heeft Gambetta voorgesteld in bevelende houding, terwijl hij recht deed aan de zuivere kunst en aan de traditie, door rondom het obeliskvormig voetstuk bevallige figuren te plaatsen, in sprekende houding, die de Eendracht en de Kracht voorstellen. Ook het bijwerk moet schoon zijn.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. Het *Dagblad van 's-Gravenhage* schrijft: „Met genoegdoening vernamen wij, dat de Britsche minister van Koloniën, bij een onzer stadgenooten voorlichting gezocht hebbende voor de benoeming van een technisch adsistent bij de openbare werken in St. Vincent, tengevolge van de daarop verkregen aanwijzing, tot die betrekking heeft benoemd den heer A. G. A van Eelden, civiel-ingenieur, wiens diploma aan de polytechnische school te Delft is verworven."

GRONINGEN. Ten vervolge op het bericht, in het voorgaande nommer opgenomen, kunnen wij thans mededeelen dat het Gemeentebestuur, naar de *Zwolsche Courant* verneemt, een commissie heeft benoemd, bestaande uit de heeren P. J. H. Cuypers te Amsterdam en L. Hezemans te 's Bosch, alsmede den directeur van de gemeentewerken te Groningen, den heer Schram de Jong, om een onderzoek in te stellen naar den uit- en inwendigen toestand van den Martini-toren alhier en daarover rapport uit te brengen.

(A. et A.) LEIDEN. Woensdag had de aangekondigde bijeenkomst plaats van oud-leerlingen van het Genootschap: »Mathesis Scientiarum Genitrix", ter bespreking van de wijze waarop de 100ste verjaardag van genoemd Genootschap zal herdacht worden.

Ofschoon die dag eerst in den zomer van het volgend jaar zal aanbreken, werden toch nu reeds de voorbereidende maatregelen genomen om althans niet door tijdsgebrek in de noodzakelijkheid te zijn het feest niet met den meest mogelijke luister te doen vieren. Het resultaat van deze eerste bijeenkomst was, dat het Comité, waarvan de oproeping uitgegaan was, en bestaande uit de heeren: G. van Driel, W. F. van der Heijden, P. G. Lancel, W. A. van Lith en W. C. Mulder, gemachtigd werd, om zich nog een vijftal oud-leerlingen toe te voegen en dan, aldus geconstitueerd, binnen korten tijd eene nieuwe vergadering te beleggen, waarop de noodige voorstellen zullen ter tafel gebracht worden om tot de vaststelling van een programma te geraken.

VARIA.

Eene fabriek tot levering aan warmte te New-York. De *New-York Steam Company* komt den lof toe de eerste maatschappij te zijn, die eene groote stad van één centraalpunt uit, door middel van stoom verwarmt. Zij heeft de bewaren, aan eene dergelijke onderneming verbonden, glansrijk overwonnen en deze zijn waarlijk niet gering te achten. Met welke moeilijkheden men te kampen had, blijkt o. a. daaruit, dat tengevolge der aanhoudende temperatuursveranderingen het uitzetten en inkrimpen der buisleidingen moest voorkomen worden. Bovendien moest worden voorzien in het warmteverlies, door de uitstraling veroorzaakt en voor de verwijdering van den gecondenseerden stoom, die voor de verbindingen gevaarlijk is en zelfs de buizen kan doen springen.

Het voornemen bestaat om geheel New-York met stoom te verwarmen, tot welk doel men de stad in groote vierkante vakken verdeeld heeft; elk vak heeft een ketelstation, dat eene leiding van 1200 meter lengte voeden kan. Eén vak, in het voornaamste deel der stad gelegen, is reeds gereed; dit station telt 64 stoomketels met eene gezamenlijke hoeveelheid van 16,000 paardekracht. Om ongelukken door het breken van buizen te voorkomen, bevindt zich aan elken ketel een klep, die bij een breuk in de buisleiding automatisch den stoom afsluit. Het uitzetten en inkrimpen der pijpen, door de temperatuursveranderingen veroorzaakt, geschiedt in afzonderlijke bussen, waarin de einden der buizen zich met eene speelruimte van 10 c.M. bewegen kunnen. Deze speelruimte is noodig voor de vrije uitzetting eener pijp van 30 meter.

Het warmteverlies door uitstraling voorkomt men door de buizen te omkleeden; het materiaal dezer bekleeding hangt natuurlijk van de grootte der buizen af. Dunne pijpen worden in uitgeholde boomstammen en zware buizen in gemetselde kanalen gelegd; de ruimte tusschen de buizen en hare bekleeding wordt met slakkenwol gevuld. De gecondenseerde stoom wordt door afzonderlijke leidingen naar het station teruggevoerd, waar hij opnieuw in stoom veranderd wordt.

ERRATUM.

In de mededeeling omtrent den Kerkbouw te Katwijk-aan-Zee, voorkomende op bladz. 406, is eene drukfout ingeslopen; in plaats van *ingezonden onderwerpen* gelieve men te lezen *ingezonden ontwerpen*.

ADVERTENTIEN.

OPENBARE AANBESTEDING.

Op **Vrijdag 28 November aanstaande**, des voormiddags te 10 ure, zal op het Raadhuis der Gemeente *Bilderdam*, door Burgemeester en Wethouders in het openbaar worden **aanbesteed:**

Het leveren en stellen van Zuivertoestellen, ten dienste der te bouwen Gemeente-Gasfabriek.

Bestek en teekeningen zijn op *franco* aanvraag à *f* 1.50 verkrijgbaar aan de Gemeente-Secretarie.

AMSTERDAMSCHE OMNIBUSMAATSCHAPPIJ.

Aanbesteding.

Op **Zaterdag 29 November 1884**, des namiddags te 3 uren, zal in het Café *PANORAMA*, Plantage Middellaan te *Amsterdam*, worden **aanbesteed:**

Het bouwen van een STALGEBOUW VOOR 33 PAARDEN, met WAGENREMISE, SMEDERIJ en verder bijkomende Werken aan de 2e LEEGHWATERSTRAAT te AMSTERDAM, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek is ad *f* 0.60 per exemplaar te verkrijgen ter Handelsdrukkerij C. A. SPIN & ZOON, N.Z. Voorburgwal 247.

(De vroeger verkochte bestekken van de vervallen Aanbesteding op 18 October 11. kunnen ingeruild worden.)

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 1 December 1884**, op het Raadhuis, te 12 uur des middags, in het openbaar **aanbesteden:**

Het verruimen van het gedeelte der Singelgracht tusschen de brug voor de Willemspoort en de Staatsspoorwegbrug.
Het verlengen van de invaart der Haarlemmertrekvaart.
Het verbreeden en verdiepen van een gedeelte dier vaart.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van *f* 0.20.

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Ingenieur, kamer No. 106 op het Raadhuis, van 's namiddags 10 tot 12 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
DRIESSEN,
Weth.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 18 November 1884.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Aanbesteding.

De Architecten W. WILKENS & G. VAN ARKEL zullen namens hun principaal op den 1ste December 1884, des middags 12 uur, in het *Nieuwe Amsterdamsche Koffiehuis*, Kalverstraat No. 5, **aanbesteden:**

Het maken van een Dubbele Villa op een terrein in het Vondelspark, grenzende aan de Anna-Vondelstraat, gemeente Nieuwer-Amstel.

Bestek en teekeningen zijn à *f* 2.50 van af 21 November verkrijgbaar ten kantore der Architecten, Prinsengracht 494 te *Amsterdam*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 2den December 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 412.

Het maken van een PLANKIER in de haven te SNEEK.

De besteding geschiedt volgens § 26 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 14den November 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur L. J. DE SONNAVILLE te *Groningen* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 25sten November 1884, ten 10 ure voormiddags.

Utrecht, den 13den November 1884.

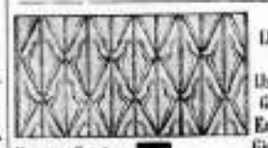

Losangen, IJzeren Daken, en Zijwkl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

Vraagt Catalog. NEDERL. **Van der Linden & Co.** VERZINKFABRIEK, *Dordrecht*,

Galv. op LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangroeiende en roestvrede Verven.

Th. J. Dobbe en Zoon.
Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen
Utrecht.

hebben steeds voorradig:
Whatman's Teekenpapier dubbel Olifphanta, 1ste qualiteit.
Formaat 0.69 × 1.01 Meter. Watermerk 1884.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Co.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'s-HERTOGENBOSCH*, zullen op **Donderdag 27 November 1884**, voormiddag 10 ure, ten Raadhuize aldaar, bij enkele inschrijving

AANBESTEDEN:
Het maken van een Gebouw tot verpleging, op het terrein van het Groot zieken Gasthuis.

Het bestek en de teekening liggen ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en zijn deze te verkrijgen bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE aldaar, tegen betaling van *f* 1.50.

Aanwijzing in loco zal plaats hebben op **Maandag 24 November e. k.** voormiddag 10 ure.

De inschrijvings-biljetten moeten vóór 3 ure des namiddags van den dag dien der aanbesteding voorafgaande in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gestoken zijn.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Gemeente-Architect voornoemd.

's-Hertogenbosch, 15 November 1884.

Burgemeester en Wethouders voorn.
v. h. DOES DE WILLEBOIS,
Burgemeester.
J. N. G. SASSEN,
Secretaris.

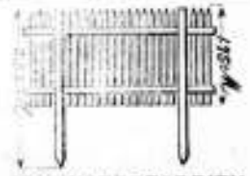

KYANISEERFABRIEK
VAN
J. & D. VAN DER POT
ROTTERDAM.

Voor **Rasterwerk**, zoowel bezaagd als **rustiek, Binten, Vloerdelen, gehoekte getimmerten** enz.

Volkomen behoedmiddel tegen **rotten** en **Champignon**,
terwijl de vloeren ook veel minder afslijten.

Alles wordt op verlangen volgens teekening gereed gemaakt met bijlevering van hout.

Commissionnairs in
Dennen-, Vuren-, Greenen- en Eiken
BESTEKHOUT.

Eenige handelaren in de
Prima PORTLAND-CEMENT,
merk **DYCKERHOFF & SÖHNE,**
in **wichthoudende vaten** van 180 Kilo en **in zakken** van 70 Kilo, **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op **de zeef van 900 mazen** p. c.M², **hoogstens 4%** achter.

HARD- en ZANDSTEEN en
NIEDERMENDIGER BAZALT LAVA.

Chemisch bereide Verf,
OLIEBIJTSELS en VERNISSEN
uit de fabriek van den Heer
F. A. Q. VAN GELDER,
te *Rijswijk* bij *'s Hage*.

Italiaansche Mozaïkvloeren,
volgens teekening.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN.
BELGISCHE GIPS.
Vuurvaste Steenen en Vuurklei enz.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.

Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.

Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement Bruinsteen, enz.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

PARKETVLOEREN,
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*
IJ. OTTOMTEGELS. CEMENTTEGELS.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-,
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

TERRA-COTTA-FABRIEK
gevestigd te ZEIST (sedert 1835),
BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.
Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde
bij het Paleis voor Volksvlijt.

Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel-** en **Profielsteen,** Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir-** en **Mosaiktegels,** alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen elke concurrentie.

Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.

Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek van den heer E. K. OZINGA is in onze Magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.

GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bremer VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**

MARTIN & Co.,
Achteroosteinde, AMSTERDAM.

G. J. VINCENT & Co.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.
Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de
ZILVEREN MEDAILLE.
Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.
Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk,** enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

Beursprijsvraag te Amsterdam

Overzicht der 5 Bekroonde Ontwerpen voor het tweede Concours.

Geschetst op de Schaal van 1 à 1000.

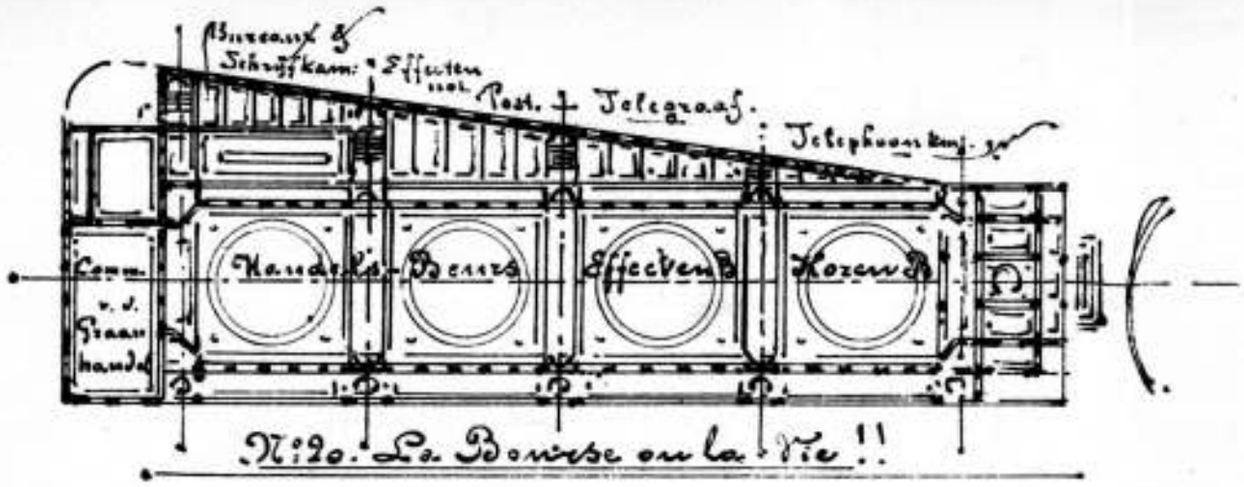

N: 73. „Mercatura.

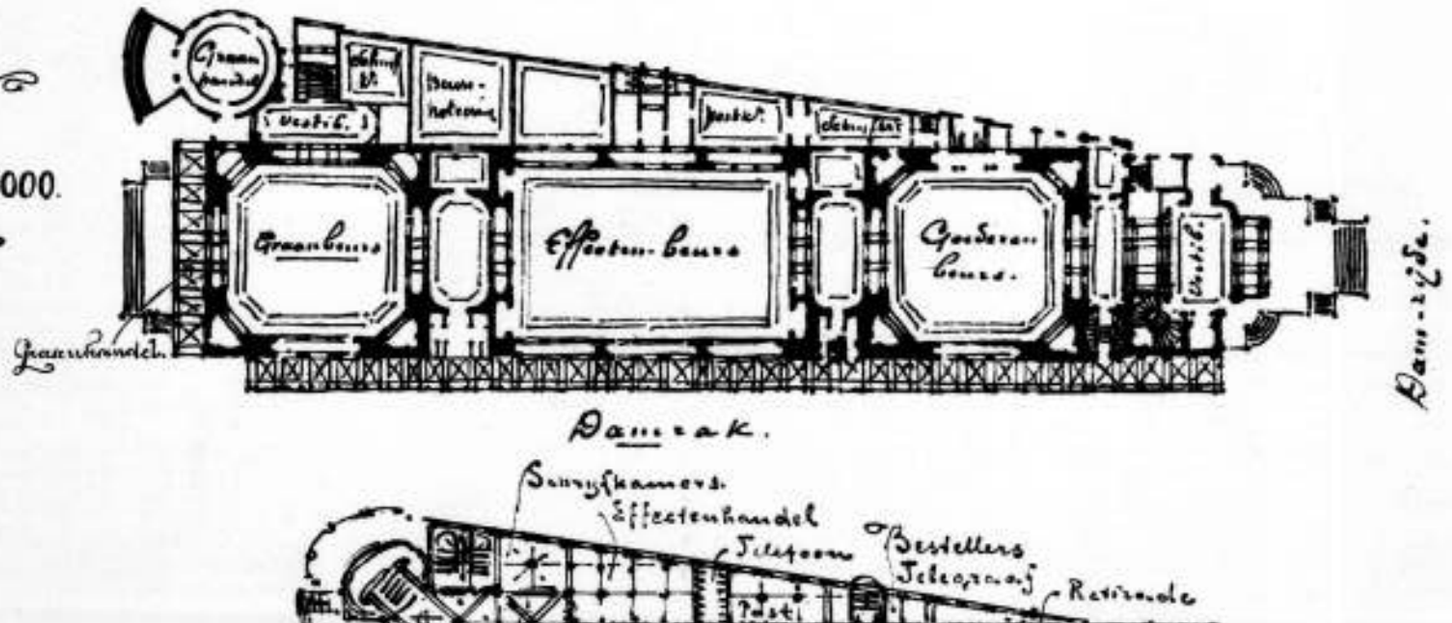

Damrak.

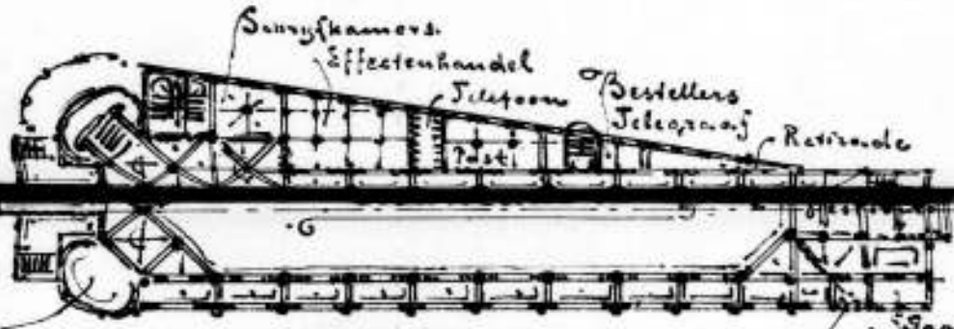

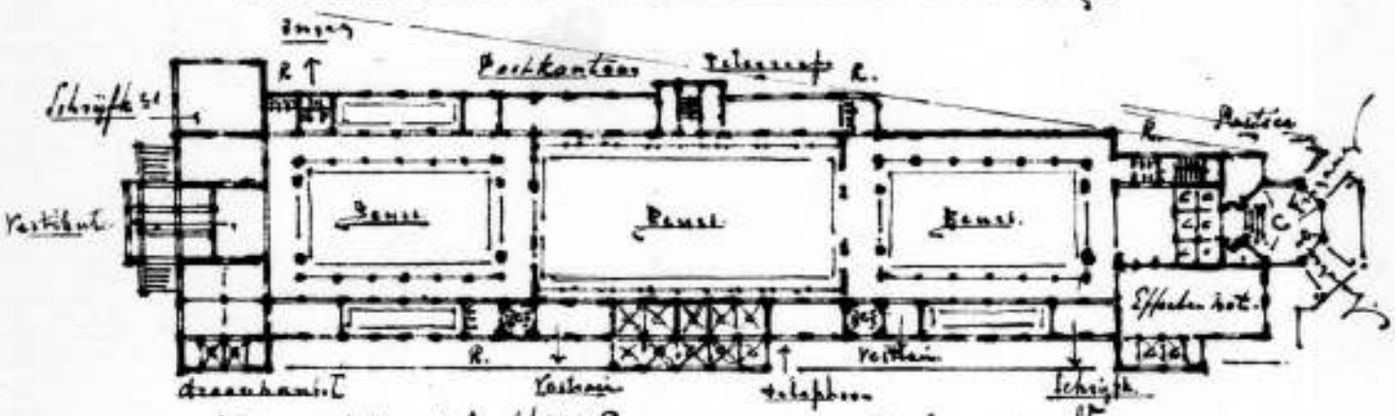

N: 170. Het nederlandsche Wapen met het devies In hoc signo Floreco

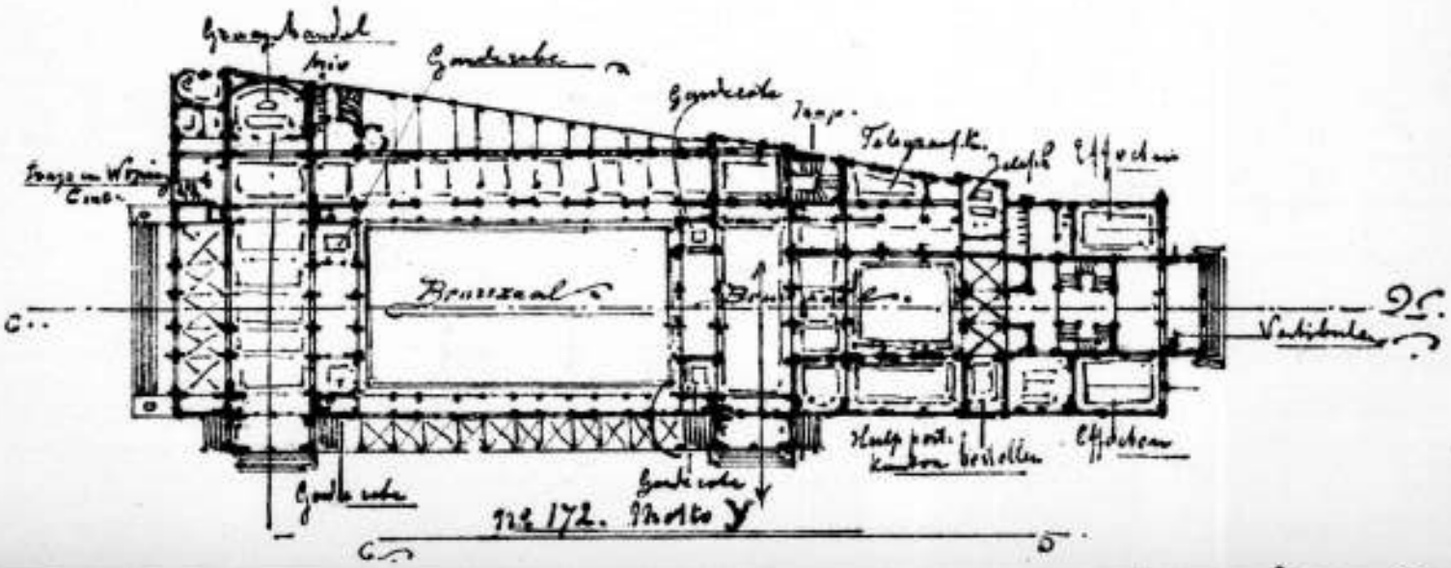

Beursprijsvraag te Amsterdam

Overzicht der Bekroonde Ontwerpen

Geschetst op de Schaal van 1 à 1000

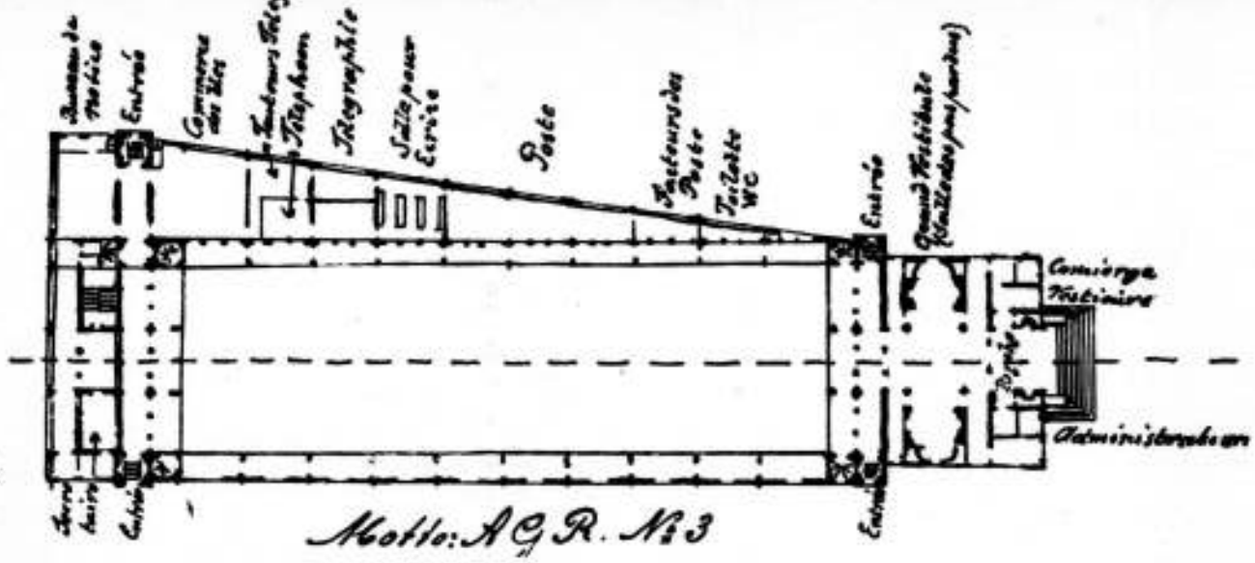

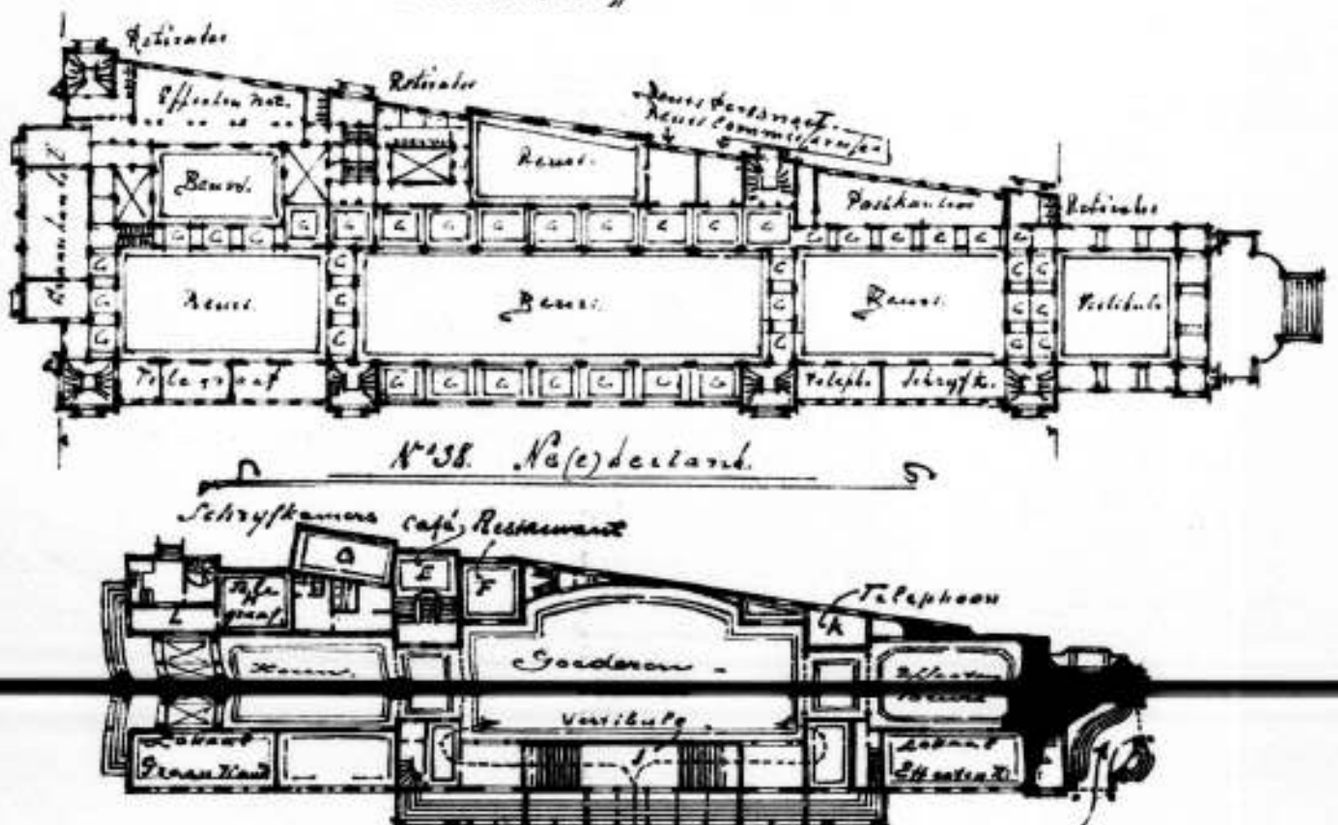

Beursprijsvraag
te
Amsterdam

Gids voor de Tentoonstelling
der Beurs-Ontwerpen in het
Rijks-Museum te Amsterdam.

Nov. 1884.

NB. De plaatsen der bekroonde ontwerpen
zijn door lijnen omtrokken.

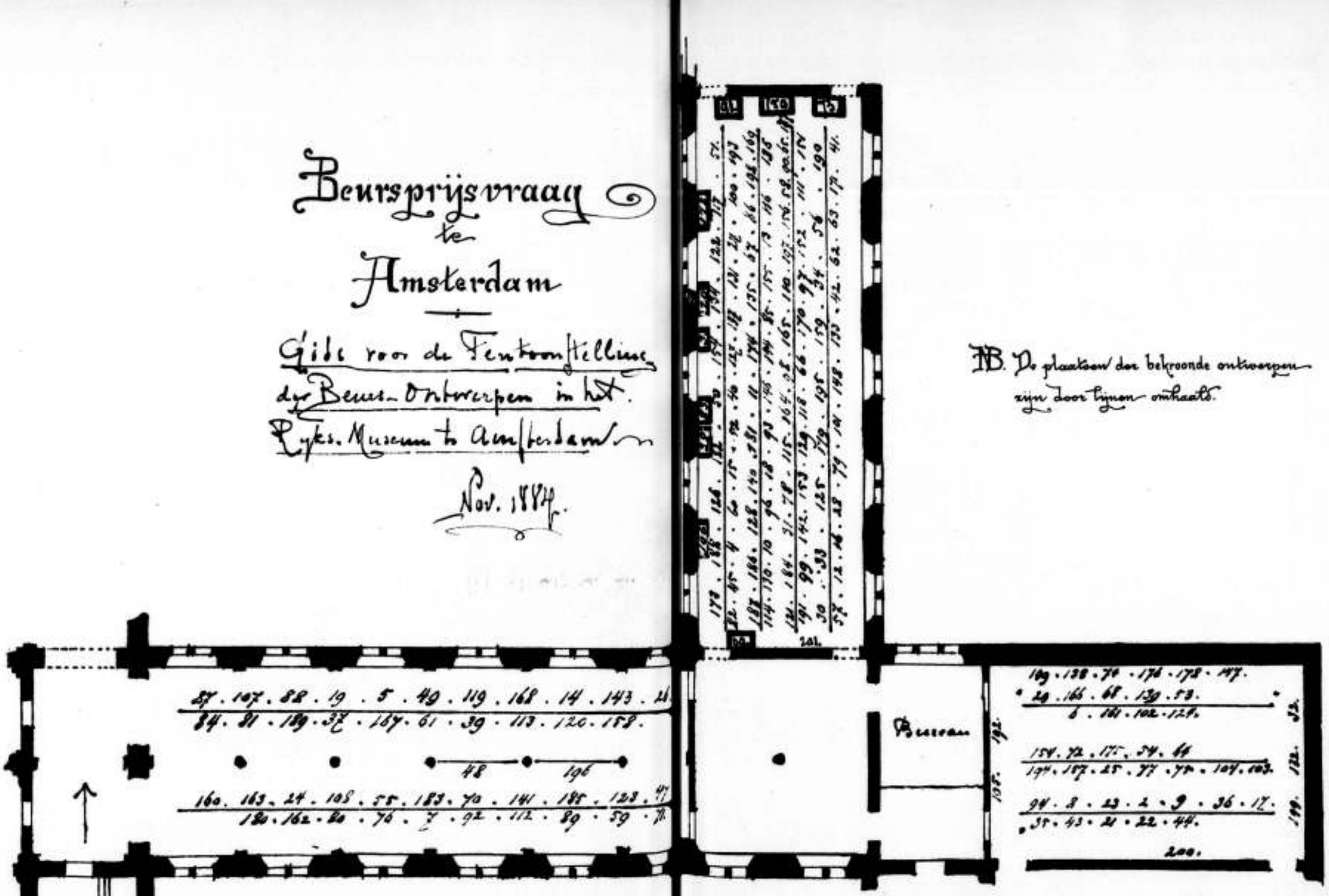

Autograf: v G. J. Thieme, Arnhem.

Bijvoegsel van De Opmerker van 29 Nov. '84.

NEGENTIENDE JAARGANG N°. 48. ZATERDAG 29 NOVEMBER 1884.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.S.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRINGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.40 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen.
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, zal 15 cent per stuk en 25 cent per post.

BERICHT.

Het nieuwe Genootschapsjaar vangt aan met 1 Januari 1885. Zij, die vóór dien datum als gewone- of buitenleden tot het Genootschap toetreden, zijn voor het nog loopende jaar van de betaling der contributie vrijgesteld, en ontvangen de tot 1 Januari verschijnende nommers van *De Opmerker* zonder bijbetaling. De contributie voor gewone (d. i. te Amsterdam woonachtige) leden bedraagt *f* 12, die voor buitenleden *f* 7.50 per jaar. Zij ontvangen daarvoor wekelijks *De Opmerker*, terwijl voor het overige naar de wet wordt verwezen, die gaarne aan ieder belangstellende gezonden wordt.

HET BESTUUR.

(A. et A.) DE BEURSPRIJSVRAAG.

INDRUKKEN VAN DE TENTOONSTELLING.

Toen wij ons Donderdagmorgen bij het krieken van den dag naar het Rijks-museum begaven om de tentoonstelling der Beursontwerpen in oogenschouw te nemen, en de vale Novembernevel over het landschap hing, bevonden wij ons juist niet in een opgewekte stemming. Toen wij het Museum binnengetreden waren, en aanschouwden, hoe een 200tal meest zeer verdienstelijke ontwerpen, als „haring in een ton", in drie, wel fraai beschilderde, maar hoogst gebrekkig verlichte zalen bijeengepakt waren, verbeterde onze stemming niet. Hoe is het mogelijk, vroegen wij ons af, dat men in het zoo ruime Rijks-museum slechts zoo weinig ruimte heeft, dat er tusschen de teekeningen slechts 1.50 M. afstand overblijft? Is dit niet een kaakslag in het aangezicht der architectuur? Wat zou een schilder zeggen, als men schilderijen op deze wijze hing? Is de Bouwkunst in hare hoogste uitingen geen kunst, of is zij nog steeds de verschoppelinge, die maar tevreden moet wezen met hetgeen men haar geeft?

Het antwoord op deze vragen bleef natuurlijk uit, en wij begonnen de teekeningen te bezichtigen.

Na een vluchtig overzicht bleek ons reeds aanstonds, hoe, niettegenstaande de uitspraak der Jury, die slechts voor „oud-Hollandschen" stijl oog schijnt gehad te hebben, toch deze tentoonstelling een triomf voor het classicisme is, daar de onmacht van den berg- en baksteenbouw der XVIIe eeuw, om dergelijke reusachtige gebouwen monumentaal te maken, ten volle bewezen is. Hoewel het terrein, ongunstig als het is, zich als vanzelf tot schilderachtige groepeeringen leende, kan toch de „oud-Hollandsche" stijl, hetzij hij door vreemdeling of landgenoot geïnterpreteerd werd, aan het gebouw niet dat karakter verleenen, dat een beursgebouw dient te kenmerken. Tal van torens en topgevels zijn nog niet voldoende om een monument te maken.

Het trok bijzonder onze aandacht, dat het teekenwerk van de meeste ontwerpers inderdaad allerfraaist kan genoemd worden. Is daardoor echter niet al te veel op „effect" gewerkt? Vooral de perspectieven, in den regel genomen uit gezichtspunten vanwaar men het gebouw nimmer zien kan, komen ons zeer bedrieglijk voor. Vele ontwerpers hebben vooral het zwaartepunt van hun compositie gezocht in de lange gevels, en toch zijn die gevels slechts in zeer sterke verkorting, of, daar de gezichtshoek van een gewoon mensch beperkt is, slechts bij gedeelten te zien. Ook de bouwsom schijnt geheel buiten rekening gelaten, maar waarom werd die dan bepaald, althans ongeveer?

Gaan wij thans tot de beschouwing der 10 bekroonde ontwerpen over, en beginnen wij met de 5 tot den besloten wedstrijd toegelatene.

N°. 73. *Mercaturae.*

Het plan is in drieën gedeeld. Ieder der handelsvakken heeft een afzonderlijk gedeelte. Aan de effectenbeurs is het grootste gedeelte afgestaan, dat langwerpig vierkant is. Ter wederzijden sluiten zich achtkante zalen aan, die voor den goederenhandel en den graanhandel bestemd zijn. Deze laatste tak van handel heeft daarenboven een cirkelvormig lokaal, dat niet het volgens het programma vereischte noorderlicht op voldoende wijze verschaft; hieraan grenst een langwerpig lokaal. Een flinke vestibule geeft van de Damzijde toegang, waarbij zich twee ingenieus geprojecteerde trappen bevinden. De schuine hoek aan de Zuidoostzijde is

voor de nevenlokalen gebruikt. Een arcade versiert den Noordwestelijken gevel.

In hoeverre de scheiding der beurszaal in drieën geacht kan worden met de bepalingen van het programma te strooken, kunnen wij hier buiten beschouwing laten; genoeg zij het, mede te deelen, dat de Jury, blijkens de door haar bekroonde ontwerpen, er geen bezwaren in zag.

De gevels zijn gecomponeerd met motieven uit de XVIIe eeuw, en blijkbaar was het des ontwerpers bedoeling, zoo goed mogelijk met de omgeving in harmonie te komen. Het komt ons echter voor, dat de gevels niet veel eenheid vertoonen en dat alles aan het pittoreske is opgeofferd. De daken zijn buitensporig hoog, en de twee torens aan den Damrakgevel, hoewel zeer gracieus van silhouet, maken toch niet den gewenschten indruk. Één toren ware misschien wenschelijker geweest. De toren, dien de ontwerper aan de Noostoostzijde aanbracht, schijnt door den Schreierstoren geïnspireerd, maar is wat plomp uitgevallen. Zooveel men kan oordeelen, is de binnendecoratie zeer gelukkig, hoewel niet in harmonie met den gevel, en met smaak geaquarelleerd; jammer echter, dat de perspectief-teekening zoo hoog hangt, dat die zonder verrekijker niet is waar te nemen.

Wij aarzelen niet het ontwerp „Mercaturae" het beste der bekroonde ontwerpen te noemen, al willen wij niet zeggen, dat het 't beste van de ter tentoonstelling aanwezige ontwerpen is.

N°. 150. *In hoc signo Floresco.*

Dit plan is het veelbesproken project, dat den zoon van een der Juryleden tot auteur zou hebben. Bij het beschouwen ervan ziet men echter onmiddellijk, dat dit gerucht onjuist is, want het ontwerp, hoewel uit Rijks-museum- en Centraal-personenstation-motieven en enkele reminiscences van het Weener Raadhuis samengesteld, verraadt een Duitsche hand.

De verdeeling van de zaal in 3 gedeelten is ook hier aangehouden, en de lokalen voor de verschillende diensten zijn aan de beide lange gevels geplaatst. Aan de Damzijde heeft de ontwerper de symmetrie opgegeven en daar een achtkanten uitbouw gemaakt, zooals men die o. a. in het Raadhuis te Weenen vindt. Aan den Noordwestelijken gevel is een uitbouw aangebracht, die evenals het geheele gebouw met een zeer hoog dak afgedekt is.

De Zuidoostelijke gevel is geheel opgeofferd om vierkante lokalen in den schuinen hoek te kunnen krijgen.

De ontwerper heeft behalve de vrij nuchtere gevels, die tot het hiervoren genoemde vermoeden aanleiding gaven, ook nog een variant in klassieken stijl geleverd, die wij prefereeren. Het teekenwerk is zeer fraai en vooral de beide perspectieven zijn met meesterhand ten papiere gebracht.

De inwendige decoratie is minder gelukkig uitgevallen en niet van stijfheid vrij te pleiten. Wat de Jury omtrent de verlichting zegt, is zeer juist.

N°. 91. *Ammerack.*

Wat de Jury bewogen heeft, dit zeer middelmatig ontwerp te bekronen, is ons een raadsel, en al mogen ook de „dispositions originales", waarvan het rapport spreekt, den doorslag gegeven hebben, wij kunnen ons niet begrijpen, hoe men de zaal met haar vreemd uitwas, de ovale torens en de allernuchterste gevels fraai kon vinden. Zou misschien de indeeling van den schuinen hoek het overwicht hebben gegeven?

De Damrakgevel vertoont op zeer onsmakelijke wijs *elf* maal hetzelfde motief en de uitbouwing aan de Damzijde is onmogelijk zwaar, wat vooral op de perspectief-teekening uitkomt.

De Zuidoostelijke gevel is allerongelukkigst en met tal van groote en kleine vensters zonder orde of samenhang bedeeld. Ook de dakvensters aan de Noordwestelijke zijde zijn zeer eentonig.

De decoratie van het inwendige heeft den ontwerper weinig zorg gebaard, en de gedrukte bogen, die hij daar aangebracht heeft, kunnen waarlijk niet op schoonheid aanspraak maken. Wij verklaren, niet te kunnen begrijpen, welken maatstaf de Jury voor het bekronen van dit ontwerp heeft gehad.

N°. 172. *Y.*

Dit project maakt een bijzonder gelukkigen indruk, waartoe de meesterlijke perspectief-teekening, die echter weer alles behalve waarheidlievend is, niet weinig bijdraagt.

Het plan is wel in 3 deelen verdeeld, maar de ontwerper heeft zich daarbij om de symmetrie van den zijgevel volstrekt niet bekommerd.

Naast het grootste deel van de beurszaal ter Zuidoost-zijde loopt een corridor, die aan het plan een min of meer vreemd aspect geeft, doch in werkelijkheid minder in 't oog zal vallen. De vestibule aan de Damzijde is wat nauw, en de lokalen, die daaromheen gerangschikt zijn, komen ons niet gelukkig geplaatst voor. De lokalen voor den graanhandel liggen op den Zuidoostkant, dus niet volgens programma. Wanneer men een weinig bekomen is van den overweldigenden indruk, door de prachtige teekeningen teweeggebracht, en het nuchtere verstand zijn rechten herkrijgt, dan bespeurt men, dat het ontwerp wel zeer pittoresk, maar weinig monumentaal is. De Noordwestelijke gevel is verdeeld in twee gedeelten, waarvan één hoog en één laag is. De toren is gelukkig van silhouet, maar de quasi-dakvensters, zonder eenigen zin, hinderen het oog, terwijl ook de hangende kapiteelen van de arcade eer vreemd dan mooi zijn te noemen.

Bij het ordonneeren van het inwendige heeft de ontwerper een ruime plaats bedeeld aan ijzerconstructie, en deze zeer gelukkig behandeld. Jammer, dat de arcade onder de galerij wat zwaar is.

N°. 20. *La bourse ou la vie.*

Het plan van dit ontwerp is zeer gelukkig en goed ingedeeld. Dit zal dan ook waarschijnlijk de oorzaak geweest zijn, dat het ontwerp bekroond werd, want de gevels hebben weinig aantrekkelijks en ook de binnendecoratie kan ons niet bekoren.

De zijgevel, die 20 maal hetzelfde motief met drie torens ertusschen vertoont, noch de gevel aan de Damzijde met zijn gedrukte vensters kunnen ons behagen. Het mengelmoes van oud-Hollandsche en Gothische, ja zelfs Romaansche motieven is niet aangenaam, en de groote gebogen kaplijn past kwalijk bij het overige. De achtergevel (N. O.) is zonder eenigen samenhang en symmetrie, wat toch zeker voor een gevel, die zoozeer in het oog valt, zeer gewenscht te achten is.

De teekeningen van dit ontwerp verraden een hoogst bekwame hand, en de potloodperspectief is een waar juweeltje.

Wij gaan nu over tot de vijf overige ontwerpen, die de eer eener bekroning waardig werden gekeurd.

N°. 3. *A. G. R.*

Het plan munt uit door eenvoudigheid. De ingangen zijn goed geprojecteerd, maar het lokaal voor den graanhandel ligt op het Zuidoosten. De nevenlokalen zijn goed gesitueerd.

De gevels, hoewel met veel talent geteekend, vertoonen echter zulke vreemde vormen, dat men het gebouw eer voor een Manége dan voor een Beurs zou houden. De zoo geliefde scheepssnebben benevens twee... vuurtorens schijnen echter in hoofdzaak te moeten dienen om het mercantiel karakter van het gebouw tot uitdrukking te brengen. Het inwendige vertoont een vrij nuchtere ijzerconstructie.

Dit ontwerp is het eenige onder de bekroonden, dat min of meer naar het Neo-Grec zweemt.

No. 83. *„Persévérance."*

Dit ontwerp, in een soort van Vlaamschen stijl, is zeker een van de meest ongewone, die ter tentoonstelling worden aangetroffen, en wel niet zoozeer door den plattegrond, dan wel door de dakbedekking, die bestaat uit een zadeldak, waarvan de nok 60 M. hoog is. Bedenkt men, dat de nabijgelegen Oude Kerk een toren heeft van 65 M., dan zal men begrijpen, welk een effect een dergelijk gebouw op het Damrak zou maken. De Noordwestelijke gevel vertoont 5 burgerwoonhuisgevels op reusachtige schaal, met van onderen twee arcades op elkander, wat zeer vreemd staat. De geveltoppen aan de zijden van het zadeldak zijn reusachtig, en steken allervreemdst boven de lagere gedeelten van het gebouw uit. De gevel aan de waterzijde is ook niet gelukkig uitgevallen, en die aan de Zuidoostzijde heeft veel van muziekpapier.

No. 38. *„Ne(e)derland".*

De indeeling van dit project is wel bestudeerd, maar de beurszaal is wat verbrokkeld. De vormen der architectuur toonen, dat de ontwerper het niet met zich zelf eens was omtrent den stijl, dien hij wilde bezigen. Hier en daar volgt hij den stijl van de Nederlandsche Renaissance der XVIIe eeuw, maar soms brengt hij ook barokmotieven te pas, die aan den pruikentijd herinneren, waardoor de eenheid nogal verbroken wordt. Vooral de Noordwestelijke gevel is een vreemde samenstelling. Wij zouden bijna geneigd zijn aan den Zuidoostelijken gevel, waarop weinig gezicht is, de voorkeur te geven.

Ook de inwendige versiering kan op weinig stijl-eenheid bogen.

No. 106. *„Lieven de Key.*

Dit ontwerp heeft een goeden plattegrond en is misschien het fraaist geteekend ontwerp van de geheele tentoonstelling. De Nederlandsche Renaissance der XVIIe eeuw schonk den ontwerper een schat van motieven, maar hoe sierlijk ieder onderdeel ook zij, het geheel zou bij uitvoering niet voldoen, want het is daartoe te zeer versnipperd. De vreemdgevormde torren aan de Damzijde en de gedrukte koepel harmonieeren niet met de fijne XVIIe-eeuwsche vormen, die de ontwerper zeker slechts gebezigd heeft om „tant soit peu" een Nederlandsch karakter te verkrijgen. De perspectieven zijn meesterlijk.

No. 69. *„Je maintiendrai."*

De plattegrond van dit ontwerp is zeer duidelijk, en goed in elkander gezet. De gevels en het interieur verraden bij den ontwerper een streven om de vormen der XVIIe eeuw, zooals die in Holland gebruikelijk waren, te volgen, maar zij passen blijkbaar niet goed bij de grootsche opvatting, die hij bij zijn conceptie had, en hij was daardoor genoodzaakt tot opeenstapelingen van motieven, die men wellicht liever vermeden had gezien. Zoowel bij de topgevels als bij den buitensporig hoogen toren is dit merkbaar.

Deze toren overtreft den nabijgelegen Oude-Kerkstoren 35 M., en den Westertoren 14 M. in hoogte, doch heeft lang niet de bevallige silhouet dier beiden. Of, met het oog op de beschikbare gelden, deze toren wel verdedigbaar is, blijft nu buiten beschouwing. Het interieur is zeer rijk, maar rammelt en vertoont al te veel verscheidenheid van motieven.

Wij vestigen voorloopig de bijzondere aandacht der bezoekers op de volgende nommers der tentoonstelling. (1)

Onder de fraaie klassieke ontwerpen, waarbij o. i. de beste oplossingen te vinden zijn, noemen wij de Nos. 26, 169, 85, 88, 48, 76, 71, 196, 105, 123, 192, 148, 150, 56, 152, 33, 107, 87, en vestigen voorts de aandacht op de Nos. 6, 92, 112, 89, 178, 175, 72, 57, 34, 159, 179, 33, 118, 151, 128, 187, 45, 15, 4, 60, 40, 131, 27, 100, 193, 51, 117, 127, 134, 107, 87, 19, 5, 49, 119, 168, 14, 143, 158, 120, 61, 167, 37, 189, 81, 84, 47, 123, 185, 141, 70, 108, 24, 163, 180, 80, 7. Dit is echter niet de volgorde in waarde.

In een volgend artikel komen wij op eenigen van deze laatste ontwerpen terug.

(1) *Zie de bij dit nommer gevoegde gids.* *Redactie.*

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

833ste *vergadering, gehouden 26 November* 1884.

De Voorzitter opent de vergadering, en na lezing der notulen wordt bericht, dat twee nieuwe buitenleden zich hebben aangemeld. Daarop wordt overgegaan tot de ballotage van de heeren Boerma, De Bruyn en Meijer, die allen worden aangenomen.

De heer Van der Sluys Veer behandelde daarna, in aansluiting aan zijn vroegere bijdragen over constructieleer, de theorie der gewelven.

Deze uitvoerige beschouwing, door tal van op groote schaal vervaardigde schetsen toegelicht, wordt door de leden luide toegejuicht.

De heer Rijnink besprak nu de vervalschingen van loodwit, en toonde door een reeks van proeven aan, hoe die ontdekt kunnen worden. Ook deze spreker ontving den dank der Vergadering.

Wegens het vergevorderd uur moest de kunstbeschouwing, door den heer Salm aangeboden, tot een latere vergadering worden uitgesteld.

Daarop wordt de vergadering gesloten.

DE BEURSPRIJSVRAAG TE AMSTERDAM.

Aan het *Algemeen Handelsblad* ontleenen wij de onderstaande rapporten. Het verslag der Jury, in de Fransche taal opgesteld, luidt als volgt:

Le Jury réuni au Musée, a pris, aussitôt installé, différentes mesures pour procéder avec méthode à l'examen sérieux et approfondi des nombreux projets soumis à son appréciation.

Il a été d'accord pour reconnaitre, qu'il y avait lieu, en vue du concours définitif, de rechercher dans les projets présentés quels étaient ceux, qui, en plus des meilleures dispositions pratiques, avaient une valeur artistique réelle, et pouvaient pour le second concours, faire présager la production d'oeuvres dignes d'exécution. Il a été en outre d'avis, que le monument qu'il s'agit d'ériger doit présenter, autant que possible, certaines dispositions particulières, reclamées à la fois par la destination particulière de l'édifice et par le milieu dans lequel il devra être construit. Le projet dans son ensemble, lui a paru devoir être combiné, de façon à ne pas constituer pour la ville d'Amsterdam si pittoresque et si particulière d'aspect, une oeuvre disparate.

C'est sous l'impression de ces préoccupations, que le Jury, après plusieurs séances successives, a fait choix pour l'obtention de la prime de fl. 1000 des dix projets suivants qui sont indiqués en suivant l'ordre des numéros sous lesquels ils ont été inscrits:

N°. 3 le projet désigné par les majuscules *A. G. R.*;

N°. 20 le projet ayant pour devise *La Bourse ou la vie;*
N°. 38 le projet marqué *Ne(e)derland;*
N°. 69 le projet portant les armes de la ville d'Amsterdam avec la devise *Je Maintiendrai* (dessin);
N°. 73 le projet désigné sous le nom de *Mercaturae;*
N°. 83 le projet ayant pour devise *Persévérance;*
N°. 91 le projet désigné par le mot *Ammerack;*
N°. 106 le projet dont la devise est *Lieven de Key;*
N°. 150 le projet portant les armes de la ville d'Amsterdam, et la devise *In hoc signo floresco* (dessin); et
N°. 172 le projet marqué *V.*

Après un nouveau vote, le Jury a proposé d'admettre au deuxième concours, parmi les dix concurrents choisis ci-dessus, les auteurs des cinq projets désignés comme suit, en gardant le même ordre numérique:

le N°. 20, ayant pour devise: *La Bourse ou la vie;*
le N°. 73, désigné sous le nom de *Mercaturae;*
le N°. 91, marqué *Ammerack;*
le N°. 150, portant les armes de la ville d'Amsterdam et la devise *In hoc signo floresco;*
le N°. 172, marqué *V.*

Ces 5 projets se recommandent tous par des qualités remarquables.

Le Jury, sans insister sur les qualités dominantes, qui ont déterminé son choix, croit devoir indiquer plus particulièrement dans chacun de ces projets les améliorations principales, qui devraient être réalisées lors du prochain concours.

Projet N°. 20. L'entrée principale vers le Dam paraît bien agencée; celle vers le canal pourrait être améliorée. Il serait peut être préférable d'établir cette entrée dans le prolongement de la grande salle, afin de faire disparaître en partie la disposition peu favorable à laquelle l'auteur du projet a cru devoir s'arrêter. D'ailleurs cette salle trop étendue a un air un peu industriel et excède la superficie demandée par le programme. Les services intérieurs paraissent en général convenablement installés.

Il serait désirable que le restaurant pût être desservi par un escalier spécial. Il conviendrait de remanier l'angle à droite de la façade vers le canal. Considéré dans son ensemble ce projet présente des qualités sérieuses.

Projet N°. 73. Son auteur a réussi à donner aux façades un aspect pittoresque et un caractère artistique. Leurs dispositions heureuses accusent les exigences du plan et son tracé. A ce point de vue le parti décoratif présente un mérite réel. Le Jury a paru regretter qu'à l'intérieur les divisions entre les trois grandes salles fussent *trop* accentuées, elles semblent à la fois entraver la circulation et la lumière. Cette dernière a paru insuffisante, notamment dans les grands locaux. Il serait désirable de rendre plus faciles les communications entre la Bourse des blés et le local où doivent être examinées les échantillons de ces céréales, et de supprimer les entrées pratiquées vers l'extérieur.

Du local circulaire où doivent être installées ces marchandises on pourrait peut-être faciliter l'accès des grands escaliers. La décoration intérieure ne paraît pas assez en harmonie avec celle des façades: certaines toitures semblent d'une hauteur exagérée. Certaines dispositions intérieures pourraient être améliorées, tant pour l'éclairage qu'en raison des indications fournies par M. M. les Présidents des trois commissions de la Bourse.

Projet N°. 91. Les divers locaux, que comporte ce projet, paraissent bien distribués. Il serait désirable d'agrandir le local pour le service du commerce des blés par la suppression de quelques points d'appui. Ce local, par l'augmentation des baies de fenêtres, pourrait recevoir une lumière plus abondante, l'examen des échantillons reclamant une lumière franche et uniformément repartie. Le Jury a constaté dans les plans et dans l'ensemble du projet des dispositions originales. Il lui a paru que l'auteur pourrait peut-être accuser plus spécialement à l'extérieur la grande salle et que la vaste toiture trop surchargée de lucarnes inutiles gagnerait à être interrompue. L'auteur du projet pourrait être amené ainsi à atténuer l'aspect trop lourd d'une toiture, couvrant entièrement la construction et qui ne fait pas apparaître extérieurement les différences de hauteur, résultant de l'importance des divers locaux. L'auteur ferait bien d'examiner, s'il ne conviendrait pas de soumettre l'entrée vers le Dam à une nouvelle étude, dans le but de lui enlever son caractère trop absidal.

Projet N°. 150. L'ensemble de la construction possède un caractère monumental. Cependant cette composition paraît manquer de soubasement. Le porche à pans coupés, qui sert d'entrée vers le Dam, a semblé trop peu important. Les détails des balustrades intérieurs et l'ornementation des pignons demandent à être étudiés. Les trois divisions de la grande salle ont paru bien établies et accusées à l'extérieur d'une façon heureuse par la disposition des toitures. Les façades en général sont très pittoresques. Il serait désirable de voir adopter, pour les grandes salles notamment, un système d'éclairage plus convenable et mieux en rapport avec le style général de la décoration, en utilisant les lucarnes.

Projet N°. 172. Ce projet, d'une valeur artistique réelle, a paru présenter dans son ensemble des dispositions très heureusement combinées. Dans le plan le grand axe est bien maintenu: la distribution générale paraît simple et les divers services, logés dans le sous-sol, sont convenablement éclairés et aérés au moyen de la cour ménagée en contre-bas de la voie publique. Au rez-de-chaussée, la galerie extérieure vers le Damrak et la grande galerie de dégagement, qui se retrouve au premier étage, semblent de bonnes dispositions. Cette galerie permet, en dehors de la grande salle réservée à la Bourse proprement dite, une circulation facile dans toute la construction. La salle, notamment la partie affectée au Commerce des Blés, devrait s'allonger vers le N. E. pour avoir une partie suffisamment éclairée par le Nord. L'entrée pourrait alors être ménagée sous la tour. Les fermes apparentes en fer semblent demander une nouvelle étude. Il est regrettable, que les lucarnes ne soient pas utilisées pour l'éclairage intérieur.

La décoration générale de ce projet, conçu dans le style de l'architecture néerlandaise, a paru sobre, tout en restant pittoresque et d'un aspect très artistique. Il a semblé au Jury, que ce travail présentait dans son ensemble une application bien entendue à nos besoins modernes, de l'architecture en honneur dans les Pays-Bas au XVIme siècle.

Les concurrents auront à consulter la note détaillée, rédigée par MM. les Presidents des trois Commissions de la Bourse. Cette note concerne spécialement l'installation des divers services intérieurs.

En résumé, ces cinq projets peuvent être considérés comme des compositions remarquables, qui présentent dans l'une ou l'autre de leurs parties les combinaisons les plus heureuses, les motifs les plus artistiques.

Avant de clore son rapport, le Jury est heureux de constater avec quel empressement les concurrents ont répondu à l'appel de la municipalité d'Amsterdam. Deux cent projets ont été envoyés. Ils présentent une somme considérable d'efforts. Beaucoup, bien que successivement éliminés, offraient des qualités incontestables et témoignaient d'un talent réel. A son grand regret, le Jury a dû se résigner à des sacrifices nécessaires pour ne conserver que dix projects, parmi lesquels il a choisi les cinq projets appelés à prendre part au concours définitif. Le Jury se fait un devoir de rendre hommage au zèle de tous les concurrents, pour enrichir la ville d'Amsterdam d'un monument digne de son glorieux passé et de la grandeur de ses destinées futures.

De beoordeelaars uit den handel, de heeren D. Cordes, A. L. Wurfbain en L. Hepner, teekenen aan:

In overleg met de Jury hebben wij gemeend aan haar verslag enkele opmerkingen, de plans uit een handelsoogpunt betreffende, te moeten toevoegen, voorafgegaan door eenige algemeene aanwijzingen en nadere omschrijvingen van het programma voor de eerste mededinging.

Het wordt wenschelijk geacht, dat de vijf mededingers voor den engeren wedstrijd hiermede zooveel mogelijk rekening houden, opdat het gebouw kunne beantwoorden aan de practische eischen, die er door den handel aan gesteld moeten worden.

Bij deze opmerkingen, evenals bij de beoordeeling der plans zelve, hebben wij evenwel gemeend rekening te moeten houden met de eigenaardige zwarigheden, welke aan de distributie verbonden zijn, als noodzakelijke gevolgen van den gegeven grondvorm en situatie.

Het wordt wellicht door de mededingers van belang geacht, bij het projecteeren der ingangen, op de hoogte te zijn van de uren, waarop de beurstijd voor de verschillende takken van den handel aanvangt:

de graanbeurs is den geheelen dag geopend;
de effectenbeurs te 1 uur;
de goederenbeurs wordt geopend te $1^{\frac{1}{2}}$, uur;

In het algemeen is eene indeeling der 4000 M². in drie ruimten, voor de verschillende takken van handel bestemd, waarbij aan deze onderdeelen een sprekend karakter gegeven is — zonder de circuleering en de verlichting te schaden — uit een handelsoogpunt, een gelukkig denkbeeld.

Het wordt wenschelijk geacht, dat voor elken tak van handel een afzonderlijke ingang bestemd worde, waaraan vestiaires gelegen zijn.

Voor goede ventilatie, verwarming en verlichting der beursruimte en der bijbehoorende lokalen behoort zorggedragen te worden.

De ligging van telegraaf-, post- en telephoonkantoren behoort *in het algemeen* gerieflijk te zijn, dat is, dat deze door de drie takken van handel — niet het minst door de effectenhandelaren — gemakkelijk bereikbaar zijn.

Aan de Beurs voor den graanhandel moeten bijzondere eischen gesteld worden, in de eerste plaats ten aanzien van de verlichting. *In het algemeen* is de vraag gerezen, of door de mededingers aan deren laatsten eisch voor de graanbeurs wel volmaakt voldaan is. Een groot deel van de ruimte voor de graanbeurs moet ruim en onbelemmerd uit het Noorden verlicht worden.

Het is een vereischte, dat de zaal, bestemd voor het opmaken der noteering van den fondsenhandel onmiddelijk grenst aan de effectenbeurs en langs korten afstand gemeenschap geeft zoowel tot den publieken weg, als tot een trap, leidende naar de lokalen, welke op de eerste verdieping voor dezen handel bestemd zijn.

Voor de Kamer van Koophandel, die op de eerste verdieping kan gelegen zijn, is eene gemakkelijke bereikbaarheid van den publieken weg een vereischte.

Ontwerp N°. 20. Het is wenschelijk, dat de eischen van verlichting van den graanhandel meer in het oog worden gehouden.

Voor den effectenhandel ware een omwisseling van Post-en Telegraafkantoren gewenscht.

Ontwerp N°. 73. De vraag rijst of de graanbeurs genoegzaam uit het noorden verlicht wordt door het venster in den noordoostelijken gevel.

Een afzonderlijke toegang tot de in verhouding te groote beurszaal voor den effectenhandel en tot de lokalen der Vereeniging voor dezen handel onthreekt, alhoewel daaraan behoefte bestaat.

Ontwerp N°. 91. De vraag doet zich voor, of de zes vensteropeningen voldoende afmeting bezitten voor de vereischte verlichting in de ruimten, bestemd voor de korenbeurs.

Door de plaatsing van twee ingangen in de torens aan den noordoostelijken gevel, ter zijde van de graanbeurs, zullen de graanhandelaren te zeer belemmerd worden in het ongestoord gebruik van de voor hen bestemde ruimte.

Ontwerp N°. 150. Indien de door glas afgedekte bekapping der graanbeurs het vereischte licht in die ruimte verzekert, dan kan dit project geacht worden te voldoen aan den eisch van verlichting voor den graanhandel.

De „muur borgne" in de beurs voor den effectenhandel is geen vereischte.

Het telegraafkantoor ligt wel wat verwijderd van de effectenbeurs.

Ontwerp N°. 172. Uit het oogpunt van den handel bestaat tegen dit plan eenige bedenking. — Moge toch de ligging der voor den effectenhandel bestemde ruimte voor dezen laatsten vrij gunstig zijn, het is niet verkieslijk voor de overige takken van handel, dat al de bijbehoorende dienstlokalen in het zuidwestelijk deel zijn samengetrokken. Deze lokalen liggen voor de handelaren in graan en goederen te zeer verwijderd, en zijn eenigszins bezwaarlijk te bereiken, zonder stoornis te geven aan de effectenhandelaren, voor wie tevens de grondvorm wellicht minder gunstig is, uit een oogpunt van circulatie en voor spoedige afdoening van zaken.

Overigens zoude voor den graanhandel de verlichte ruimte gevonden kunnen worden onder het terras en het café-restaurant, indien de ingangen aldaar in vensters veranderd werden.

Wij behouden ons voor, zoodra de Jury het voor de uitvoering meest geschikte project zal hebben aangewezen, op enkele noodzakelijke onderdeelen van distributie terug te komen. Wij hebben o. a. het oog op een zoogenaamde schippershoek van ruim 100 M², met afzonderlijken ingang, gelegen in de nabijheid van de goederen- en graanbeurzen, de inrichting van kleine afgiftebureau's van dépêches, welke nabij de verschillende beursvakken aangebracht, door het grootere telegraaflokaal zoo noodig pneumatisch bediend kunnen worden, een lokaal, ingericht als café, op de rez-de-chaussée, grenzende aan de graanbeurs, en dergelijke punten. Deze zijn vooralsnog bij deze mededinging van ondergeschikt belang en kunnen geregeld worden, alvorens tot den bouw der Beurs worde overgegaan.

Het Gemeentebestuur heeft in het *Gemeenteblad* medegedeeld, dat de ingekomen plans in het openbaar zullen tentoongesteld zijn in het Rijks-museum van Donderdag 27 November tot en met Woensdag 10 December, van des voormiddags 10 uren tot des namiddags 3 uren. De bewijzen van toegang worden kosteloos verstrekt ten Raadhuize, afdeeling Publieke Werken, Kamer N°. 88.

Bij dit blad worden drie teekeningen verzonden, waarop de plattegronden van de tien bekroonde ontwerpen en een gids voor de tentoonstelling schetsmatig zijn afgebeeld.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.
AFDEELING ARNHEM.

Vergadering van Woensdag 26 November 1884.

Na goedkeuring der notulen en de mededeeling, dat eenige boekwerken ontvangen zijn, werd het woord gegeven aan het lid P. H. Scheltema, te Nijmegen, die eenige beschouwingen zou geven over ambachten en kunsten, in den vroegeren en tegenwoordigen tijd.

Spreker wees erop, dat na het gebeurde in de Afdeeling Leeuwarden, waar met zulk een warmte door den heer Baron het nut der ambachtsscholen was betoogd, men een pessimist moest zijn, indien men in die scholen geen nut zag.

Het valt niet te ontkennen, dat zij niet altijd het resultaat geven, dat men ervan verwacht, en geen ambachtsschool kan den leerling tot meester bekwamen. Daarvan waren ook onze voorvaderen overtuigd, die bij hunne gilden soms een leertijd van 2, 3 tot 8 jaar bepaalden.

Die vereenigingen zijn nagenoeg even oud als de vakken zelf. Zeer vermakelijk zijn de verschillende hypothesen over het ontstaan van kunsten; meer en meer wordt echter hiervoor de ware, de historische weg ingeslagen. Men schijnt niet met zekerheid te weten, of bij de Mediërs reeds vakvereenigingen bestonden, maar het is onbetwistbaar, dat in het oude Rome reeds gilden waren, die onder toezicht der politie stonden, uit vrees dat ze in politieke vereenigingen zouden verbasteren, daar de verkiezingsdagen te Rome nog veel meer te zien gaven, dan voor eenige weken in België heeft plaatsgehad.

Op kunstgebied waren de Romeinen onze meesters. Waarbij zijn hunne prachtige feesten te vergelijken?

Het werkend deel in den Romeinschen Staat waren echter de slaven, evenals bij de Assyriërs en Egyptenaren het geval was. Handenarbeid was verachtelijk.

Een slaaf, die een handwerk verstond, was voor den meester van groote waarde, en werd door hem ontzien: vandaar de latere vrijlating. Onder de regeeringen der Keizers was het gewoonte zijn slaven de vrijheid te geven. Daardoor ontstond een stand, die, in het begin klein, weldra een grooten invloed uitoefende, en waardoor het Romeinsche rijk langzamerhand te gronde ging.

Later werd ook het handwerk door vrijgeborenen beoefend, en uit dezen ontstonden onder regeeringstoezicht de gilden, die allen een schutspatroon hadden.

Zoo was Vesta die der molenaars, Minerva die der kunsten en handwerken, Vulcanus die der smeden. Feesten die, wat luister betreft, niet te beschrijven zijn, waren ook onder deze eerste gilden in zwang. Veelal ging een handwerk van vader op zoon over, en bleef soms eeuwen in dezelfde familie; hieraan is het toe te schrijven, dat de gilden langzamerhand tot groot aanzien kwamen. Veel overeenkomst hiermede hebben de latere 17e-eeuwsche gilden.

Een rijke schat van overblijfselen geeft een denkbeeld van de techniek der vroegere Romeinsche handwerken. Men denke slechts aan de brons- en zilverwerken van de *Hildesheimer Silber fund*. Veel van de eer dier werken komt aan de Grieken toe, die, na de inlijving bij het Romeinsche rijk, de leermeesters der Romeinen werden.

Er heerschte veeltijds weelde en overlading, maar als bewijs van hun practischen geest getuigen nog de bruggen, wegen, waterleidingen en theaters, waarvan hedendaagsche overblijfselen nog bestaan.

Het glas had toen een meer decoratieve beteekenis, en diende tot het nabootsen van zeldzame steensoorten en tot versiering. De glasmozaieken van het Musée Ravenstein, te Brussel, zijn genoegzaam bekend. De wijze van bewerking is echter voor het nageslacht teloorgegaan, maar spreker oppert de meening dat, werden slechts de overblijfselen grondig onderzocht, men ongetwijfeld het geheim zou te weten komen.

Van fabrieksweezen is weinig of niets bekend; de militaire handwerkslieden waren steenvormers en pottenbakkers, en bezaten hunne producten geen kunstwaarde, zooals de Grieksche vazen b. v., de qualiteit was uitmuntend.

Het aardewerk voor keukengebruik was toch nog van zooveel beteekenis, dat thans de oud-Romeinsche kruikjes in menig smaakvol ingericht salon een goed figuur maken, welke eer aan onze tegenwoordige potten en pannen zeker nooit te beurt zal vallen.

De pronktafel van den Romeinschen patricier vertegenwoordigde meestal een groot kapitaal aan kunstproducten.

Zeer veel heeft de moderne beschaving van de Romeinen overgenomen, zooals o. a. het Romeinsch recht.

In ons vaderland is misschien van de Romeinen meer overgebleven dan men denkt.

Waarom schrijft een Engelschman een boek over de opkomst der Nederlandsche Republiek, een Franschman een over Delftsch aardewerk en een Duitscher over de Hollandsche Renaissance?

De geschiedenis van onze 16e en 17e eeuw is meer aandacht waard dan er veelal zelfs door vakmannen aan geschonken wordt. Wellicht is de oorzaak te zoeken in de Fransche revolutie, misschien in andere gebeurtenissen, doch het feit bestaat. Naar studie-materiaal behoeft niet te worden gezocht, daar het genoeg voorhanden is.

Zoo geeft b. v de stad Gouda oogenschijnlijk niet veel aantrekkelijks op kunstgebied te aanschouwen. Deze plaats, thans een stadje van minderen rang, was in de middeleeuwen boven Amsterdam geplaatst. In de 16e eeuw stond zij onder de stemhebbende steden boven Rotterdam. Uit de vroedschappen der steden werden toen de Staten gekozen. Kunsten en handel stegen in die dagen tot een ongekende hoogte.

Als alles in harmonie is geweest met de schilderachtige overblijfselen uit dien tijd, dan zeker stond Gouda op een hoog standpunt. Zeer dikwijls hoort men overdreven berichten van

die dagen: 200 wordt o. a. beweerd, dat in Gouda 300 bierbrouwerijen en 200 pottenbakkerijen waren. Het laatste is aannemelijker dan het eerste, daar ieder werkman zijn zaak tehuis had.

In de eerste plaats is onder de overblijfselen van vroegere grootheid de St.-Janskerk de vermelding waard. Oorspronkelijk werd in de 13e eeuw op die plaats een kapel gebouwd, die langzamerhand in eene kerk is herschapen, maar waarvan door verschillende branden niets is overgebleven.

De eerste brand, in de 14e eeuw, was de oorzaak van den ondergang van bijna de geheele stad.

In 1448 werd de herbouwde kerk voor de tweede maal door brand vernield; zij werd echter, thans voor de derde maal, weder opgebouwd, maar den 12den Januari 1552 door een onweder opnieuw verwoest; bij dezen laatsten brand zijn de middeleeuwsche glasramen verloren gegaan.

In de jaren 1700 en 1790 werden de thans nog bestaande ramen door hagelslag zeer beschadigd. Als schilders dezer ramen worden genoemd Dirk en Wouter Crabeth, broeder Cornelis van de colatie-broeders en Jan Ponsen. De van die glazen bestaande cartons zijn langen tijd zeer verwaarloosd geweest, totdat twee burgemeesters van Gouda den cartons een bewaarplaats gaven meer overeenkomstig hunne kunstwaarde. Zeer moeilijk is het de cartons, welke thans door het kerkbestuur bewaard worden, ter beschtiging te krijgen. Het is te betreuren, dat er geen stappen gedaan worden om door reproductie daarvan eene uitgave te verkrijgen; zij hebben ontegenzeglijk op het gebied der glasschilderkunst eene hooge kunstwaarde. Het meerendeel is op de ware grootte met zwart krijt op wit papier geteekend.

In de 17de eeuw zijn op kleine schaal van die cartons kopieën in kleuren gemaakt, en later gravures; de uitgave is echter niet publiek geworden. Slechts een 50tal exemplaren zagen het licht. In het geheel zijn er 34 groote en 12 kleine ramen.

De gekleurde afdrukken hebben groote waarde, daar vele der ruiten beschadigd zijn en de oorspronkelijke kleuren daardoor incompleet zijn geworden. Thans bestaan er photographieën, naar de gekleurde kopieën genomen.

In den stijl der vensters is een groot verschil, daar er zijn die 100 jaar met elkaar in leeftijd verschillen. De beste zijn uit de 16de, de mindere uit de 17de eeuw.

Een kenmerk van de middeleeuwsche glasramen is, dat de teekening gevormd wordt door de looden roeden. Het was een soort glasmozaïek, en op elke ruit vindt men hoogstens twee kleuren. Na de ontwikkeling der kunst werd het meer een soort emailschilderen, zoodat men meer kleuren op een ruit kreeg.

De glasschilders van lateren tijd volgden niet meer de roeden, maar verdeelden de ruit in vierkante vakken. De ruiten te Gouda vertoonen dan ook werkelijk, ondanks de hooge waarde, de decadence van de middeleeuwsche glasschilderkunst.

Een tweede onderscheid is, dat de middeleeuwsche glasschilderkunst rekening hield met de venstertraceeringen, wat bij de Goudsche niet geschiedde. Dit is alleen hinderlijk bij de lichte partijen, en bij de niet-historische glazen, daar men daarbij geen perspectief inachtgenomen heeft. Bij de historische ramen maken de venstertraceeringen het effect van nispijlers.

Of die perspectief hier gemotiveerd is, zal spreker niet beoordeelen; dezelfde vraag zou men kunnen stellen bij gobelins. Is het slechts om effect te maken, dan zou men het in afkeurenden zin beoordeelen moeten.

De historische voorstellingen zijn omlijst met decoratieve details, die zeer veel waarde hebben voor de studie der Hollandsche Renaissance en heraldiek.

De latere producten van glasschilderkunst wijzen duidelijk haar verval aan; de kleuren hechten slecht en verdwijnen langzamerhand.

In de 18de eeuw hebben Belgische schilders aan de restauratie der Goudsche glazen gewerkt — een bewijs dat in Nederland dergelijke kunstenaars niet te vinden waren.

De tegenwoordige glasgravure heeft, volgens spreker, met de glasschilderkunst niets te maken. Zeer interessant is de beschrijving van de Goudsche glazen door De Lange uit de laatste helft der vorige eeuw.

Het Goudsche stadhuis is in 1449 gebouwd; het staat, evenals de kerk, op eikenhouten vlotten en is in laat-Gothischen stijl opgetrokken. In de 17de eeuw is er een bordes met trappen voorgemaakt.

Van de binnendecoratien bestaat weinig meer, alleen een oud tapijt is het merkwaardigste overblijfsel.

De waag, gebouwd door P. Post, is een stijf gebouw, met vrij goed beeldhouwwerk in den gevel. Men beweert, dat daar in 1697 niet minder dan 3 millioen pond kaas gewogen werd, — wel een bewijs hoe bloeiend die handel destijds was.

Ook te Gouda bestonden de gilden. Onder het St.-Lucasgilde behooerden schilders, beeldsnijders, borduurwerkers enz.

In Haarlem telde dit gilde 17 bedrijven, tot zelfs het „beroep" der uitdragers toe.

Na deze uitweiding gaat spreker terug tot zijn uitgangspunt. Tusschen den val van het Romeinsche rijk en de 10de eeuw ligt een duistere periode, waarin het recht van den sterkste het Romeinsche recht had vervangen. Alleen de regeering van Karel de Groote was een lichtpunt in die tijden. Handwerken en wetenschappen werden uitgeoefend in de kloosters door monniken en heu, die in de kloosters bescherming zochten tegen de wereldlijke heeren.

Vanuit de kloosters zijn de handwerken weer in de maatschappij teruggekeerd. Evenals de Romeinsche patriciërs hun slaven de vrijheid gaven, zoo ontstonden in de riddertijden de vrije poorters, en in dezen stand ontwikkelden zich opnieuw de handwerken.

Het was echter niet dan na een grooten strijd dat de gilden zich losmaakten van alle wereldlijke macht, en op de hoogte kwamen, waarop in de 16de eeuw de Vlaamsche gilden stonden, met eene macht, waarvoor koningen bevreesd waren.

In onze Republiek van de 17de eeuw bestonden de gilden als afzonderlijke lichamen, met hunne contributien, voorschriften, ceremoniën enz.

Het is zeer belangrijk om de gildebrieven uit de middeleeuwen en de 16de en 17de eeuw te raadplegen. Nog heedentendage bestaan bussen en legaten, als overblijfselen van de oude gilden. De Fransche revolutie was ook hun ondergang.

In de City te Londen heeft men nog de traditie van gilden in de aristocratische clubs. In Frankrijk bestaat het nog onder de timmerlieden, hoewel niet door de wet erkend.

De beker, door Jacoba van Beieren aan het schuttersgilde te Gouda geschonken, is thans in het museum aldaar te zien.

Latere gilden erkenden het onderscheid tusschen kunsten en handwerk.

In de plaats van de gilden hebben we nu patenten, en in het buitenland octrooien.

Spreker zal niet beoordeelen, waaraan thans de voorkeur moet gehecht worden; hij eindigt hiermede zijn interessante voordracht, waarvoor hem door den Voorzitter uit naam van de aanwezige leden dankgezegd wordt.

Na behandeling van eenige punten van het convocatiebiljet wordt wegens het vergevorderde uur de vergadering gesloten.

F.

Afdeeling Rotterdam.

Vergadering van Vrijdag 28 November 1884.

Door de Afdeeling Amsterdam waren 5 exemplaren van het programma der prijsvragen, door haar uitgeschreven, toegezonden. De Voorzitter stelde deze exemplaren ter beschikking van de leden.

Alsnu werd het rapport uitgebracht van de heeren W. C. van Goor, B. H. Beijderwellen, B. Hooykaas Jr., P. Hooykaas, H. van der Linden Dzn., H. Wakkie en C. M. Droogleever Fortuyn, bij monde van laatstgenoemde als rapporteur. Dit rapport was vooraf, in druk, den leden toegezonden en behandelde de volgende vragen:

a. *legt de wet van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, na hare laatste herziening, aan de toetreding van Afdeelingsleden bezwaren in den weg, die voor den bloei onzer Afdeeling nadeelig zijn?*

b. *heeft de Algemeene Vergadering der Maatschappij ten tweede male een besluit dienaangaande genomen, dat aan onze Afdeeling de hoop ontneemt, om in de eerste jaren hare vrijheid van handelen in dezen terug te bekomen?*

en wanneer de beide eerste vragen bevestigend beantwoord worden:

c. *levert de bestaande band tusschen de Maatschappij en de Afdeeling, voor het doel dat de laatste beoogt, voordeelen op, die in de verte opwegen tegen het bovengenoemde nadeel?*

d. *wat zal de toekomst onzer Afdeeling zijn, onder de gegeven omstandigheden?*

De Commissie beantwoordde de twee eerste vragen toestemmend met 4 tegen 3 stemmen; het antwoord op vraag *c* luidde ontkennend en omtrent vraag *d* was de meerderheid van meening, dat de toekomst der Afdeeling ongunstig zal zijn. Op de twee laatste vragen werden de besluiten met 4 tegen 2 stemmen genomen, terwijl een lid der Commissie zich buiten stemming hield.

De Voorzitter zegt de Commissie dank voor haren arbeid. De heer Droogleever Fortuyn vraagt het woord om te weten welk standpunt men bij de stemming over dit rapport zal innemen. Vele punten daarin toch zijn ter zake niet dienende. Hij wenscht ook de houding der minderheid, die thans afwezig is, te bespreken. Een der Commissieleden heeft zijn overtuiging in verband gebracht met de mogelijke gevolgen van dit rapport. Spreker komt hiertegen op, daar men oprecht moet uitkomen voor zijne meening en zich niet moet laten afschrikken door de mogelijke gevolgen daarvan. Ook heeft een ander lid gezegd: de hoop om de vrijheid van handelen terug te bekomen zal niet verwezenlijkt worden, omdat daartoe geen afdoende redenen zijn. Niettemin heeft datzelfde lid gestemd met de minderheid, dus geheel in den geest van het eerstgenoemde lid. Z. i. moet men stemmen op grond der feiten, en moet men vertrouwen en karakter genoeg bezitten om voor de gevolgen niet te vreezen. Den heer Weeldenburg zegt, dat een

der leden van de minderheid, vóór de benoeming der Commissie, heeft beweerd, dat al de vragen van den heer Droogleever Fortuyn toestemmend moesten beantwoord worden. De heer van Wijk bevestigt dit.

De heer Fol kan zich wel in beginsel maar niet in de practijk vereenigen met de overtuiging van den heer Droogleever Fortuyn. Volgens hem moeten wij, alvorens onze stem uit te brengen in den een of anderen zin, wel degelijk rekening houden met de gevolgen, daar men thans wel weet wat men heeft, maar niet wat men krijgen zal. Hij zal wel voor de conclusie van de meerderheid stemmen mits zonder prejudicien ten aanzien van de gevolgen, zoodat hij zich daarna volkomen vrij wil houden. De Voorzitter, benevens de heeren Jansen en van Hattem deelen deze meening, waarna de heer Van Wijk zegt, dat het rapport geen bepaalde conclusie stelt en dus tot niets bindt. De heer Droogleever wil thans niet spreken over de gevolgen; deze zullen later blijken. Wil iemand niet voor zijn overtuiging uitkomen, laat hij den buiten stemming blijven. De heer Fol vraagt wat het resultaat zal zijn, als een groot aantal leden zich buiten stemming houden? Hij verwacht op die wijze geen practisch resultaat. Er wordt alsnu besloten de stemming te doen plaats hebben geheel los van hetgeen daarna zal geschieden. De conclusie der meerderheid wordt daarop aangenomen met 24 tegen 3 stemmen en 1 in blanco.

Thans rijst de vraag: wat nu? De heer Jansen wil het rapport naar het Bestuur der Maatschappij zenden en den uitslag der stemming mededeelen. De heer Voorhoeve wil dit ook en bij mislukking wenscht hij overleg met de andere Afdeelingen om zoodoende meer kracht te verkrijgen.

De heer Droogleever vraagt aan den Voorzitter hoe hij, als lid van het Bestuur der Maatschappij, hierover denkt, en drukt den wensch uit dat het bestuur de zaak zal ondersteunen, waarbij onzerzijds een niet te lange termijn zou moeten worden gesteld. De Voorzitter zegt, dat den 2den Donderdag van de maand het Bestuur vergadert. Op die vergadering zou een voorstel gedaan kunnen worden, dat alsdan op de aanstaande Meivergadering een punt van behandeling zou moeten uitmaken. Verschillende leden wenschen echter zoolang niet te wachten, waarop de Voorzitter voorstelt ook de andere Afdeelingen in kennis te stellen met het rapport en daarbij een schrijven aan het Bestuur te richten om de zaak op de eerstkomende bestuursvergadering te behandelen.

Dit wordt bij acclamatie aangenomen.

Alsnu komt aan de orde de vraag omtrent vochtige muren. Men wenscht een middel aan te wenden zonder dat het noodig zij den muur af te bikken.

De Voorzitter en de heer Jansen gewagen van het inbrengen van bladkoper, dat goede resultaten oplevert.

De heer Labrijn vindt 't verstandigste vochtige muren af- of uit te breken en door nieuwe deugdelijke materialen te vervangen. De heeren Hooykaas en Van Wijk hebben goede resultaten ondervonden door het bestrijken met vloeibare asphalt, waarop de specie moet worden aangestreken, wanneer de asphalt nog niet verhard is. De heer Jansen zegt, dat er fabrikanten zijn, die verschillende preparaten in den handel brengen. De een wil het vocht voorkomen en de andere afsluiten. De laatsten gebruiken daarvoor een vloeistof, die over de vochtige plaatsen wordt gestreken, waarna deze met eene verflaag bedekt worden. Hij acht dit laatste den besten weg. De heer Kanters heeft met succes een muur met glazen ruiten bekleed; vol en zat in de specie, is zulk een ruit daarenboven onbreekbaar. Ook beveelt hij de Engelsche trasraamsteenen aan als een uitmuntend materiaal. De steenen worden in alle afmetingen gemaakt en daarin zijn horizontale evenwijdig loopende kanaaltjes aangebracht. De heer Huytink spreekt van een muur, die, na van een koperlaag te zijn voorzien, toch nog vochtig bleef.

De Voorzitter zegt, dat alsdan andere oorzaken van buiten of van boven, of wel slecht water, waarmede de specie kan zijn vermengd, in het spel moeten zijn. Vroeger was het geen uitzondering, als de specie met rioolwater werd vermengd. Thans, nu de waterleiding er is, zal dit wel niet meer het geval zijn. De heer Huytink spreekt nog met lof over de gutta percha-verf, door de heeren De Lint & Co. in den handel gebracht, terwijl de heer Van Wijk spouwmuren aanbeveelt. De heer Kanters waarschuwt echter, bij het maken van spouwmuren, deze niet in de hoeken of door uitstekende steenen met den buitenmuur te verbinden, daar hierdoor toch het vocht te voorschijn treedt.

De Voorzitter deelt mede, dat hem een geval is voorgekomen dat de spouwmuren uitslag van vocht vertoonden omdat zij te gelijk met de buitenmuren *moesten* worden opgetrokken en het vocht zoodoende werd opgesloten. Worden echter de buitenmuren eerst opgetrokken en daarna, zoo laat mogelijk, de spouwmuren, dan is men gewaarborgd dat deze laatsten droog zullen zijn.

De heer Kanters wil de spouwmuren door gegalvaniseerde ankertjes met de buitenmuren verbinden.

De heer Jansen geeft ten slotte den raad om cementbekleeding niet te schilderen, dan nadat deze eerst met verdund zwavelzuur is bestreken, waarna de verf uitmuntend hecht en niet loslaat.

De vraag omtrent het vastleggen van zinken dakbedekkingen of wel het beveiligen tegen het klapperen door den wind wordt niet voldoende beantwoord, doordien geen specialiteiten op dit gebied ter vergadering aanwezig zijn. Alleen beveelt de heer Braat aan het zink niet te breed, noch te licht te nemen.

De heer Voorhoeve leest een advertentie voor uit de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, houdende een waarschuwing tegen bouwspeculanten, die mochten meenen dat het voldoende zou zijn om vóór 1 Januari 1885 één paal in den grond te hebben geslagen, om daardoor vrijdom van grondbelasting te verkrijgen. Deze advertentie is echter niet onderteekend. De heer Hooykaas heeft vernomen, dat het de bedoeling is vóór 1 Januari de houten en gemetselde fundeering gereed te hebben, wil men alsnog recht hebben op vrijdom. Deze stelling wordt echter door de heeren Van Wijk, Voorhoeve, Droogleever, Van Hattem en anderen betwist, daar die bepaling nergens te vinden is.

De heer Fol vraagt: wanneer vóór 1 Januari één paal is geslagen en men laat het terrein daarna eenige jaren braak liggen, wat dan? De heer Kanters antwoordt, dat bij de intrekking van den vrijdom uitdrukkelijk is bepaald, dat gebouwen, die zelfs na 1885 voor 't eerst in gebruik worden genomen, nog vrijdom genieten, dus ook nog b. v. na 20 jaar, mits slechts vóór 1 Januari 1885 een begin met de uitvoering is gemaakt. Een paal ingeheid, wordt als een begin van uitvoering beschouwd.

Hierna wordt de vergadering gesloten.

Binnenlandsche Berichten.

's Gravenhage. Bij Koninklijk besluit is J. Ph. Koelman benoemd tot ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw.

— De ontwerper van het standbeeld van Koning Willem II te Luxemburg, de heer Mercié, en de architect Ginain, die het werk heeft uitgevoerd, zijn benoemd tot kommandeurs der Eikenkroon. De medewerker van den heer Mercié, de heer Peter, en de heer Renon, die het beeld goot, werden ridders dier orde.

Delft. Het nieuwe gebouw, onlangs door de Koninklijke Stoomfabriek van Zinkwerken en andere Metalen van den heer F. Braat te Delft opgericht, is thans voltooid. Het gebouw heeft eene lengte van 52 M. en eene breedte van 16 M. De verschillende machinerieën worden in beweging gebracht door een Westinghouse-stoommachine van 20 paardekracht.

Vermelding verdient, dat in den laatsten tijd door de firma Braat werden of worden vervaardigd de groote zinkwerken voor de gevangenissen te Arnhem, Breda en Scheveningen, voor de overdekte markt te 's-Hage, voor de galerij bij het Paleis voor Volksvlijt, en het Centraal-station te Amsterdam.

Benoemingen.

De heer C. M. Herckenrath, ingenieur van tractie der Nederlandsche Centraal-Spoorwegmaatschappij, is benoemd tot administrateur der Deli-Spoorwegmaatschappij.

Exemplaren van de „De Opmerker" van 29 November 1884 met de drie daarbij behoorende platen zijn tegen contante betaling van Vijftig cent te verkrijgen bij de Administratie van het Weekblad te Arnhem en bij den Boekhandelaar Joh. G. Stemler Czn., Haarlemmerstraat te Amsterdam.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 8ste December 1884**, des namiddags ten 2 uren, zal worden **aanbesteed:**

Eenige vakken voor den bouw van een Heerenhuis aan den Stationsweg te Leiden.

Afdrukken van het ontwerp en de voorwaarden op het bouwterrein te verkrijgen tot *f* 2.—, terwijl de aanwijzing in loco zal plaats hebben op Dinsdag den 2den December, des voormiddags te elf uren; verlangde inlichtingen worden inmiddels gegeven door den architect

W. F. VAN DER HEIJDEN,
Doezastraat 43.

Th. J. Dobbe en Zoon.

Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen

Utrecht.

CALQUEERLINNEN, in diverse breedten, van de beste qualiteit, uitsluitend voor ons gefabriceerd en met onze firma gewaarmerkt.
CALQUEERPAPIER aan rollen en vellen.
DETAILPAPIER in verschillende breedten en diverse tinten.
PAPIER QUADRILLÉ AU MILLIMÈTRE in rollen en vellen.
PAPIER TOILE, voor Revisie-Teekeningen.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 16den December 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van: Bestek No. 413.

Het verrichten van Grondwerken en het maken van Gebouwen en verdere Inrichtingen ten behoeve van de halte Peperga.

De bestelling geschiedt volgens § 87 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 26sten November 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur W. J. KLEEK DE REUS te *Meppel* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **/ 0.50**.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 8sten December 1884, ten 3½ ure namiddags.

Utrecht, den 24sten November 1884.

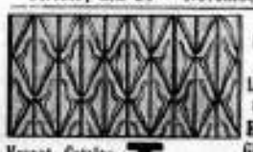

Lasagnes, IJzeren Daken, en Zijwkl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

Vraagt Catalog.

NEDERL. VERZINKFABRIEK,

Van der Linden & Co.

Dordrecht.

Galv. op **LOON** Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN

VAN

HARTMAN & COMPIE.

KANTOOR te NIJMEGEN, VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** GEMENGTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH

BOCH Frères, MAUBEUGE

MINTON, HOLLINS & Co., STOKE

bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:

DE LINT & Co.,

Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend. Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beukstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat

AMSTERDAM.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille, Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz. Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.M.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jlz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

BERICHT.

Het nieuwe Genootschapsjaar vangt aan met 1 Januari 1885. Zij, die vóór dien datum als gewone- of buitenleden tot het Genootschap toetreden, zijn voor het nog loopende jaar van de betaling der contributie vrijgesteld, en ontvangen de tot 1 Januari verschijnende nommers van *De Opmerker* zonder bijbetaling. De contributie voor gewone (d. i. te Amsterdam woonachtige) leden bedraagt *f* 12, die voor buitenleden *f* 7.50 per jaar. Zij ontvangen daarvoor wekelijks *De Opmerker*, terwijl voor het overige naar de wet wordt verwezen, die gaarne aan ieder belangstellende gezonden wordt.

HET BESTUUR.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1°. de 834e vergadering zal gehouden worden den 10den December e. k. in het *American Hotel*, Leidscheplein, alhier.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur.

b. Bijdrage van den heer F. J. Bremmer Hzn., „de plantentuigen."

c. Bijdrage van den heer A. Salm G.Bzn., „de paleizen en kasteelen in Frankrijk."

d. Mededeelingen omtrent de aanstaande uitgave van het plaatwerk „De Bouwmeester";

2°. zijn aangenomen: als gewone leden, de heeren A. C. Boerma, A. de Bruijn en P. F. Meyer, allen te Amsterdam,

als buitenlid, de heer H. J. P. F. van Ewijk, te 's-Gravenhage,

als kunstlievend lid, de heer C. Callenfels, te Amsterdam;

3°. de inlevering der antwoorden op de prijsvragen van *een staand uurwerk of klok* en van *een schilderhuis* moet geschieden vóór of op den 8sten December e. k.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE BEURSPRIJSVRAAG.

INDRUKKEN VAN DE TENTOONSTELLING.

Wij gaan thans over tot de bespreking van de voornaamste der niet-bekroonde ontwerpen, waarbij, zooals wij reeds zeiden, vele fraaie oplossingen worden aangetroffen. Daar wij ons niet wagen willen aan een rangschikking van zooveel schoons, te meer daar er vele projecten worden gevonden, die, ofschoon soms zeer verschillend van stijl en opvatting, toch in kunstwaarde volkomen gelijkstaan. Men gelieve daarom in de rangschikking geenszins een volgorde, wat de verdiensten der ontwerpen betreft, te zien. Wij schreven onze indrukken slechts neer al naar gelang wij onze aanteekeningen maakten.

N°. 26. *Majori cede.*

De plattegrond van dit ontwerp is goed ingedeeld, maar het komt ons voor, dat de bruikbaarheid zou winnen, indien de lokalen voor den graanhandel met die voor den effectenhandel werden omgewisseld. De N. W. façade zoowel als de Z. O. façade is zeer gelukkig, en de ontwerper toont veel virtuositeit in het behandelen der klassieke vormen, die zoo bij uitstek geschikt zijn daar, waar het een monumentaal gebouw geldt. Ook de gevel ten N. O. is goed van conceptie en wordt door de beide koepels zeer gelukkig geflankeerd, doch de façade naar den Dam maakt niet den gewenschten indruk, daar ze onsymmetrisch is. De teekeningen zijn met veel talent in ivoorzwart gewasschen, en voor de doorsneden is een zacht groen op aangename wijs gebruikt. Hoe rijk de doorsneden ook behandeld zijn, komt het ons toch voor, dat ze niet zoo gelukkig zijn als de gevels, daar de kolommen, waarboven telkens lijsten kornissen, wat kort, en de

middelpartijen, die den grooten koepel flankeeren, te zwaar zijn uitgevallen. Toch heeft dit ontwerp o. i. zeer groote verdienste.

N°. 5. *Stet.*

Onder al de ter tentoonstelling aanwezige ontwerpen achten wij dit het meest beantwoordende aan de voorstelling, die men zich in onzen modernen tijd van een beurs maakt. Het is een klassiek ontwerp in den besten zin des woords, en maakt vooral op de meesterlijk behandelde perspectiefteekening, die wij niet ten onrechte bij een ets hoorden vergelijken, een allergunstigst effect. De ontwerper heeft van het terrein een gelijkbeenig trapezium gemaakt, waardoor hij een zeer fraai academisch plan kon componeeren, dat tot de beste der tentoonstelling te rekenen is. Dat nu natuurlijk de N. O. en Z. W. gevels niet haaks op de rooilijn vallen, zal ieder den ontwerper gaarne vergeven.

De uitwendige architectuur wordt gevormd door een klassieke Ionische orde, die deels bijwijze van pilasters, deels als vrijstaande kolonnade is behandeld, en waardoor de voorgevel aan den Dam, met een zeer fraai fronton bekroond, dat rustige en waardige, werkelijk *monumentale* voorkomen verkrijgt, dat aan een beurs zoo goed voegt. Het attiek en de bekroning mogen op de geometrische teekeningen wat hoog schijnen, de perspectief doet zien, hoe goed de ontwerper zijn verhoudingen te kiezen wist, en hoe weinig het effect uit een geometrische teekening op te maken is. Het inwendige is wat al te streng behandeld, maar het zou, gelooven wij, den ontwerper gemakkelijk gevallen zijn, wat meer ornement aan te brengen, indien de bouwsom zulks veroorloofd had. De breedheid van het inwendige wordt echter geschaad door de twee galerijen met gesmeed-ijzeren balustrades, die daar zijn aangebracht. De geometrische teekeningen zijn met sepia en neutraaltint met vaste hand bewerkt. Als vervaardiger van dit hoogst verdienstelijk ontwerp noemde men ons Otto Wagner te Weenen.

N°. 88. *Jam claudite rivos.*

Dit ontwerp wekt terecht de bewondering van elk bezoeker der tentoonstelling door de buitengewone virtuositeit, waarmede de teekeningen behandeld zijn. Zonder de verdiensten van de planverdeeling te willen voorbijzien, — waarbij wij slechts aanmerking hebben op de min gelukkige wijze, waarop vestibule en zaal verbonden zijn — komt het ons voor, dat het groote succes van dit project voornamelijk te danken is aan de in fraaie vormen gecomponeerde buiten- en binnen-decoratie, waar de schoone Italiaansche Renaissance zeer gelukkig is toegepast. Al mag misschien op de wat al te wijde intercolumniën aan den voorgevel, op den wat al te onbeduidenden hoofdkoepel eenige aanmerking zijn te maken, het geheel geeft blijk van zooveel talent, dat men deze gebreken voorbijziet. De teekeningen zijn o. i. bij de beste van de tentoonstelling te rangschikken, en het brio en de goede smaak, die de teekenaar bij het wasschen in O. I. inkt aan den dag wist te leggen, zullen door allen op prijs gesteld worden, die weten hoe moeilijk het is, in een gewasschen teekening dunheid en losheid te houden, en het licht te sparen, zonder gebruik te maken van dekverf. (*)

No. 84. *Per Aspera.*

Dit ontwerp heeft een goede plattegrond, en van de indeeling der groote zaal in drie deelen is een zeer geschikt gebruik gemaakt. De ontwerper heeft zeer te recht ook, gemeend, voor een beursgebouw de vormen der Renaissance te moeten kiezen, en zijn plan leende zich daar goed toe. Op wijdgespannen bogen, bij wier constructie men misschien bij uitvoering moeilijkheden zou ondervinden, rust het plafond, in het midden tot koepel verheven. Daar de ontwerper een lantaren geprojecteerd heeft, kwam hem waarschijnlijk zijlicht minder gewenscht voor, en daardoor ontstaat aan de N. W. zijde een blinde gevel, die niet zeer behaaglijk is. Dat de ontwerper, had hij vensters willen maken, wel wat beters zou hebben kunnen leveren, toont de Z. O. gevel. Vooral de N. O. en Z. W. gevels, die beiden door den zeer eleganten koepel gedomineerd worden, komen ons geslaagd voor. De teekeningen zijn zeer artistiek in O. I. inkt gewasschen.

N°. 189. *Handel.*

Ook dit ontwerp is streng klassiek, en daardoor zeer majestueus. Het motief van den centraalkoepel draagt veel bij tot het schoone effect, maar wij hebben toch tegen dit plan de groote bedenking, dat de ontwerper, waarschijnlijk onbekend met Amsterdamsche toestanden, voornamelijk op de lange gevels gewicht heeft gelegd, en een hoofdingang aan de Damzijde onnoodig heeft geacht. De teekeningen zijn strak van lijn, doch wat hard gewasschen.

N°. 113. *Nemo.*

Hebben tot dusverre de vervaardigers van de ontwerpen, die wij in dit N°. bespraken, slechts aan de klassieke vormen hun motieven ontleend, de vervaardiger van *Nemo* heeft den oud-Vlaamschen stijl, zooals wij die bij het Antwerpsche raadhuis vinden, tot uitdrukking van zijn denkbeelden gekozen. Ook meer moderne motieven heeft hij echter niet versmaad, en daardoor mist zijn ontwerp eenheid. Tegen het plan hebben wij de bedenking, dat de ingang aan de Damzijde geheel onvoldoende is, en de opstand van den zijgevel, betrekkelijk laag en tusschen twee hoogere gedeelten ingebouwd, achten wij wat armoedig. De beide smalle gevels, hoewel niet geheel zuiver in stijl, en soms zelfs met Neo-Grec details bedeeld, hebben echter een pittoresk silhouet, waartoe de torens zeer veel bijdragen. De teekeningen zijn wat koud in kleuren gewasschen.

N°. 158. *Het wapen van Amsterdam (koggeschip.)*

De stijl van ons Rijksmuseum gaf den ontwerper zijn motieven aan de hand. Het plan is zeer eenvoudig, doch getuigt niet van eene grootsche opvatting. De toegangen tot de als basiliek met kruisschip behandelde zaal zijn al bijzonder nauw. Ook deze ontwerper heeft de as van het trapezium als as van zijn gebouw aangenomen. De Damgevel is wel aardig, maar klein, zoo in opvatting als details. De torens, die vrij talrijk zijn aangebracht, zijn soms zeer grillig, de topgevels van de groote zaal wat al te gedrukt. Was het een gelukkige gedachte, het interieur op de wijze van een basiliek te behandelen? Wij gelooven het niet, vooral daar de ontwerper tusschen de schachten der kolommen nog galerijen heeft aangebracht, wat niet behaaglijk staat. De teekeningen zijn met zorg behandeld, en deels in tinten bewerkt, deels in kleuren gearceerd.

N°. 123. *Espérance.*

Dit ontwerp is in hooge mate academisch te noemen, en ontwerper heeft het dan ook noodig geacht, het terrein tot een gelijkbeenig trapezium te maken, om symmetrie te kunnen verkrijgen. Op het plan is de aanmerking te maken, dat het lokaal voor den graanhandel niet goed geplaatst, en de perystyle, aan den N. O. achtergevel aangebracht, op nietszeggende wijs tegen het gebouw geplakt is, en geen ingang dicteert. De vormen, door Poelaert aan het Brusselsche Justitiepaleis toegepast, gaven den ontwerper zijn motieven aan de hand. De koepel is zeer monumentaal.

(*) De ingenieur-architect A. L. van Gendt te Amsterdam heeft zich als ontwerper bekend gemaakt.

N°. 185. *Dat Neerland's Handel bloeie.*

Ook de vervaardiger van dit ontwerp heeft bij Poelaert ter schole gegaan, en heeft niet geaarzeld, zelfs de meest gewaagde Neo-Grec motieven van dien meester over te nemen. Als bewijs, tot welke dwaasheden men op deze wijze komt, wijzen wij op het portiek, waar de kolommen door een architraaf van het eigenlijke hoofdgestel afgescheiden worden. De plattegrond heeft veel verdienste, al zou men de ingangen wat ruimer wenschen. De teekeningen zijn met veel smaak met de pen bewerkt.

N°. 70. *Aan kunst verbonden.*

Merkwaardig is bij dit ontwerp de plattegrond, die blijk geeft van een groote mate van vindingrijkheid. De groote as van de zaal ligt scheef in het gebouw, doch de ontwerper heeft dit door de beide cirkelvormige uiteinden zeer geschikt weten weg te werken.

De Jury, die zooveel oog schijnt gehad te hebben voor „dispositions originales", had hier, dunkt ons, gelegenheid tot een bekroning kunnen vinden. De toegangen tot de groote zaal zijn echter wat nauw, en de zaal voor den graanhandel heeft geen noorderlicht. De klassieke vormen zijn goed volgehouden; maar wat bewoog den ontwerper, aan den voorgevel op de kolommen beelden te plaatsen?

N°. 180. *Welcome.*

Wij hebben hier met een schepping te doen, die lang niet onverdienstelijk is, en van veel kennis van middeleeuwsche bouwkunst getuigt. Het plan houdt echter niet voldoende rekening met de situatie, en stelt reeds een deel van de Warmoesstraat-perceelen gesloopt voor. Wij willen den gevels geen schilderachtigheid ontzeggen, doch waartoe de byzantijnsche koepel, die vooral tegenover den toren een vreemd effect maakt? De teekeningen zijn met talent in O. I. inkt gewasschen, en de aquarel, voorstellende een perspectief van den N. O. gevel, is zeer artistiek.

N°. 80. *Vrede en Arbeid.*

Men ziet onmiddellijk, dat deze compositie het werk van een Franschman is. Het plan is wel bestudeerd, maar de gevels gelijken meer op een verzameling van motieven dan op goed doordachte architectuur. De Damgevel vooral is vreemd en de groote poort, op zonderlinge wijze door een topgevel bekroond, zal menigeen een glimlach afgeperst hebben. Toch maakt de fraaie bewerking der teekeningen dit ontwerp der vermelding waard.

N°. 76. *Fundamentum.*

De plattegrond van dit ontwerp is zeer verbrokkeld, maar zoowel buiten- als binnendecoratie hebben verdiensten. De flauwe boog boven den hoofdingang (welke hoofdingang blijk geeft van onbekendheid met de Amsterdamsche toestanden), is niet zeer behaaglijk, en ook de boogvormige lijn boven elke travee is zeer onrustig; maar het interieur verdient wel een aandachtige beschouwing, ook om het teekenwerk, dat in O. I. inkt zeer vlot gewasschen is. De ontwerper toont de klassieke vormen volkomen meester te zijn.

N°. 7. *Jacob van Campen.*

Het teekenwerk van deze compositie geeft blijk van een vaste hand. Hoewel wij er geen verdienste aan ontzeggen willen, komt het ons toch hard en wat onartistiek voor. De plattegrond geeft geen stof tot bijzondere opmerkingen; de gevels evenwel zijn goed geteekend, maar zoo weinig stijlvast, dat Jacob van Campen wis vreemd zou opkijken, kon hij dit naar hem genoemd ontwerp bezien. Allerlei stijlen hebben motieven moeten leveren en de details zijn over het algemeen zoo zwaar, dat wij gelooven, dat de ontwerper in den waan verkeerd heeft, op 1 c.M. per M. te werken. De gedruktheid der hoofdingangen valt te meer in het oog, daar er zulke kolossale vensteropeningen boven zijn aangebracht.

N°. 92. *Le style actuel.*

Vergissen wij ons niet, dan herkennen wij in dit zeer verdienstelijke ontwerp de bekwame hand van hem, die onlangs te Groningen bij den fonteinwedstrijd bekroond werd. De plattegrond van dit ontwerp is zeer goed ingedeeld, en als wij ons daarop een aanmerking veroorlooven, is het deze, dat de lokalen voor den graanhandel van beter licht hadden kunnen worden voorzien.

Het uitwendige, min of meer door de vormen der Duitsche Renaissance, zooals ze thans door Weener meesters, met een eenigszins klassiek tintje vermengd, worden gebezigd, gaven den ontwerper stof tot een zeer aangename compositie. Dat voor een ontwerp als dit de kleine vormen der Duitsche of Hollandsche Renaissance niet in allen deele gebruikt kunnen worden, beseft men echter ook hier, en bij gebrek aan reusachtige interieurs in dien stijl, moest men wel zijn toevlucht nemen tot de Italiaansche Renaissance, voor onze moderne eischen zoo geschikt. Ofschoon het interieur op zich zelf nu zeer fraai is, past het toch in 't geheel niet bij het uitwendige, want de koepel maakt daar een vreemd effect.

N°. 112. *'s Lands wijs, 's Lands eer.*

Ook dit ontwerp, ofschoon met groote qualiteiten bedeeld, lijdt aan gebrek van overeenstemming tusschen het uitwendige en inwendige. Moge het uitwendige ook naar „'s Lands wijs" zijn, het inwendige volgt te zeer Italië's bouwtrant, dan dat men hier van 's Lands eer zou mogen spreken. De planverdeeling is wat verbrokkeld, en mist groote lijnen, maar de gevels doen zien, dat de ontwerpers, de heeren A. van Delden en Jacob F. Klinkhamer, den zeventiende-eeuwschen baksteenbouw met liefde bestudeerd hebben. Ook de torenvormen zijn hoogst gelukkig; maar waarom hebben de vervaardigers op den begane-grond Romaansche venstergroepen ontworpen? Wij kunnen in het geheel, ondanks zijn werkelijke verdiensten, echter geen beurs zien en zouden eer geneigd zijn aan een raadhuis te denken. Twee fraai geteekende perspectiefteekeningen op groote schaal, en eenige schoon geaquarelleerde geometrische teekeningen, waarbij wij de bijzondere aandacht vestigen op den Damgevel, die zeer geslaagd is, geven der ontwerpers denkbeelden op aanschouwelijke wijs weer.

N°. 89. *Ne Jupiter quidem omnibus.*

Dit ontwerp is zeer vlot in lijnen geteekend, en wij zien hier, wat wijze van behandelen betreft, wellicht de beste penteekening der tentoonstelling. Het plan getuigt van studie, en de gevels van veel kennis der oud-Hollandsche vormen, doch tevens van een al te weelderige fantasie. Vooral bij het beschouwen van den Damgevel komt dit uit, en het streven naar effect is hier in verwardheid opgegaan. De koepel en de al te zware toren zouden zonder schade gemist kunnen wor-

den. Het interieur is ook hier klassiek, hoewel de berg- en baksteenbouw der XVIIe eeuw voor het uitwendige zijn toegepast.

N°. 71. *Vaderland.*
Hier hebben wij met een Fransch ontwerp te doen, dat zeer los in kleuren behandeld is. De berg- en baksteenvormen, zooals die door de Franschen in den laatsten tijd dikwerf gebruikt worden, zijn niet onbehaaglijk, doch van zekere stijfheid niet vrij te pleiten. Er is hier wel overeenstemming tusschen exterieur en interieur. Het plan is zeer verdienstelijk, en symmetrisch ten opzichte van een aan de rooilijn van het Damrak niet evenwijdige as. De lokalen voor den graanhandel zijn slecht geplaatst.

N°. 47. *L'apparence extérieure d'un édifice doit être la conséquence de ses dispositions intérieures.*
Deze spreuk dient tot kenmerk voor een ontwerp met zeer gerekte, trapeziumvormige beurszaal, waarin het voornaamste gewicht op een monumentale trap is gelegd. De hoofdingangen zijn te nauw, en de stijlvormen vertoonen dat wonderlijk mengsel van Neo-Grec en Romaansch, dat wij zoo dikwijls in Fransche projecten vinden, doch, waarschijnlijk om ons Hollanders genoegen te doen, heeft de ontwerper er nog een Hollandschen toren aan toegevoegd. Wanneer wij dit ontwerp vermelden, is het voornamelijk om de origineele plan-indeeling en de fraai bewerkte teekeningen.

N°. 48. *Travail et persévérance.*
Ook dit ontwerp vermelden wij om het verdienstelijke teekenwerk; want hoewel de architectuurvormen streng en monumentaal zijn, is de plattegrond, die een loopje met de situatie neemt, geheel mislukt.

N°. 196. *Ecce* 1884.
De fraaie teekeningen trekken ook hier de aandacht, maar men kan 't bij het bezichtigen ervan niet anders dan betreuren, dat deze teekenkunst niet met betere vormen gepaard ging. Het rijloods-idee, dat den ontwerper van „A. G. R." bezielde, vinden wij hier terug.

N°. 49. *Een anker in een cirkel.*
Dit ontwerp heeft een vreemden plattegrond, en zijn stijlvormen zijn, hoewel monumentaal, toch te zwaar en te baroque. Het teekenwerk getuigt van veel talent.

N°. 119. *Aes potestas.*
Deze ontwerper zondigt hierin, dat zijn plan geen ingang aan de Damzijde heeft, maar zijn indeeling heeft overigens verdienste. De fraaie teekeningen geven klassieke vormen te zien. De Noordwestelijke gevel is zeer gelukkig, en harmonieert zeer goed met de binnendecoratie. Zijn echter de intercolumniën niet wat wijd? Onbekendheid met de door den handel gevolgde gebruiken was oorzaak, dat de Damgevel, die geen ingang heeft, al te arm werd. Bijzonder vestigen wij de aandacht op de fraaie perspectief van het inwendige, die als aquarel behandeld is.

N°. 168. 100%.
Is zeer fraai in O. I. inkt gewasschen en in klassieken stijl behandeld. Buiten- en binnen-decoratie zijn goed geslaagd en monumentaal; slechts hindert ons de toren, die niet bij het overige past.

N°. 143. *Amsterdam.*
Zeer goed in lijnen behandeld klassiek ontwerp, dat, naar wij meenen, aan een Belgisch kunstenaar het aanzijn dankt. De vormen zijn wel begrepen, en de torens, die bij veel ontwerpen een struikelblok vormden, passen hier goed bij het overige.

N°. 14. *Ikarus.*
De plattegrond-indeeling van dit project munt uit door eenvoud, doch de uitwendige architectuur komt ons te overladen voor. Zijn de torens niet wat al te baroque? Het inwendige is zeer gelukkig van samenstelling. De teekeningen zijn in sepia meesterlijk geteekend, en hier en daar is door dekverf veel effect verkregen.

N°. 57. *Hulde aan Neerland's Bouwstraat der 17e eeuw.*
Dit ontwerp is eenvoudig van plattegrond, en de gevel aan de Damzijde heeft verdienste, maar de Noordoostelijke gevel wordt ontsierd door het lokaal voor den graanhandel, welks glazen kap misschien nuttig is, maar tot het effect niet kan bijdragen. De zijgevels zijn veel te grof van detail. Het interieur is met smaak samengesteld en de teekeningen zijn goed van behandeling.

N°. 12. *Streben und Hoffen.*
Dit met zorg geteekend ontwerp is in Italiaanschen Renaissance-stijl, min of meer in de moderne Weener manier. De plattegrond mag met het volste recht academisch genoemd worden. Jammer, dat er geen hoofdingang aan den Dam is, want het inwendige der groote zaal is zeer geslaagd, terwijl ook de koepels een gracieus silhouet vertoonen. De teekeningen zijn met veel gevoel in O. I. inkt gewasschen.

N°. 79. *Erst gut bedacht, dann flink gemacht.*
Of het goed gedacht was, voor een Amsterdamsche beurs de vormen van het dogenpaleis te Venetië te kiezen, meenen wij te mogen betwijfelen; flink gemaakt zijn de teekeningen echter wel. Zou het *Noordsch Venetië* den ontwerper voor den geest gezweefd hebben?

N°. 148. *Het teeken van den Stier* (sterrenbeeld).
Hoewel de plattegrond van dit ontwerp niet de sterkste zijde is, trekt het toch door zijn welgeordonneerde gevels de aandacht. De rijzige kolonnade, die Bohnstedt's gebouw voor den Duitschen Rijksdag in herinnering brengt, en de fraaie koepels vormen een uitmuntend geheel.

N°. 62. *Multa potentibus, multa desunt.*
De niet onverdienstelijke Duitsche Renaissance van dit ontwerp zou meer tot den beschouwer spreken, indien niet de gevels met een hard geel gekleurd waren; de topgevels zijn wel geestig, maar de daartusschengelegen gevelvlakten wat al te arm.

N°. 190. *Enfin.*
Om regelmaat in den plattegrond te verkrijgen, heeft ook deze ontwerper zijn toevlucht tot een trapeziumvormige beurszaal genomen. De gevels zijn in Neo-Grec-stijl behandeld, en goed geaquarelleerd. Het inwendige is ook met smaak geteekend, doch de al te magere ijzerconstructie zou bij uitvoering geen zeer monumentaal karakter toonen te bezitten.

N°. 56. *Bravuro assai, poco sperо.*
Als het voorgaande is ook dit ontwerp in Franschen geest. Evenals andere Fransche ontwerpen, die wij later zullen bespreken, en als de ontwerper van „per aspera", heeft de vervaardiger van dit plan zijn zaal door kolossale bogen in vakken verdeeld, waardoor het geheel een grandioos aspect verkrijgt. Te betreuren

is het, dat de vervaardiger zich hield aan de stijlvormen, door Ballu en zijn school in zwang gebracht; er zou wat beters van dit ontwerp, dat een groote gedachte ten grondslag heeft, te maken geweest zijn.

N°. 34. + 1 — 1 = 0.
Komt in opvatting en uitvoering nabij aan de beide vorige ontwerpen, doch heeft meer van een hal dan van een beurs, waartoe de ijzerconstructie van het interieur niet weinig bijdraagt. De teekeningen zijn smaakvol behandeld, maar de gevels toonen weinig eenheid. Men ziet hier twee gebouwen, en aan de Damzijde een soort paviljoen, dat zeer weinig monumentaal is.

N°. 159. *Twee driehoeken in twee cirkels.*
Ook hier zien wij weer de groote bogen in het interieur, van buiten door groote topgevels uitgedrukt. Jammer dat de overlading van de buitendecoratie hinderlijk is, want de planverdeeling heeft bepaald verdienste, en de teekeningen zijn met veel talent gedaan.

N°. 195. *Neerland.*
Onder al de Fransche ontwerpen is dit het eenige, dat concessies doet aan het streven naar schilderachtigheid. De compositie is evenwel vreemd, maar de zaal, met haar twee halfcirkelvormige deelen ter wederzijde, goed geconcipieerd. Welk een vreemd idee deze ontwerper heeft van oud-Hollandsch, kan men opmaken uit de bespottelijke topjes-rij aan de Zuidoostzijde. Is ook hier niet het coloriet al te schitterend, en daardoor hard?

N°. 179. *Je maintiendrai.*
Is alweder fraai geteekend, en blijkbaar van een Franschman afkomstig. Men vraagt zich bij het beschouwen van dit ontwerp echter af, hoe het mogelijk kon zijn, dat iemand, die zoo verdienstelijk teekent en de stijlvormen zoozeer meester is, zoo weinig goeden smaak kan hebben, om naast zijn vrij laag gebouw een zwaren en hoogen toren te plaatsen, die met den stijl niets gemeen heeft.

No. 33. *Oranje boven.*
Hebben wij bij de laatste zes ontwerpen het fraaie teekenwerk meer moeten bewonderen dan de schoonheid der conceptie, bij het ontwerp „Oranje boven" gaan beide qualiteiten samen. Al willen wij niet beweren dat het ontwerp nu juist het karakter van een beurs vertoont, er is toch een monumentaliteit in, die slechts door ijverige studie van de kunst der „cinquecento" verkregen kan worden. De Italiaansche Renaissance-kerken hebben ontwerper ten voorbeeld gestrekt, en twee koepels dragen veel tot het imposante van het geheel bij. De perspectief-teekeningen vooral, in enkele lijnen zeer los behandeld, deden ons denken aan de meesterlijke architectuur-teekeningen der Italiaansche kunstenaars van de XVIe eeuw, die in het Louvre te Parijs bewaard worden.

No. 142. *Bob.*
Hoewel het teekenwerk van dit ontwerp het een vermelding waardig doet zijn, zullen de architectuurvormen, die een combinatie van het Rijksmuseum en de elfde kerk te Amsterdam schijnen te willen geven, slechts weinigen kunnen bekoren.

N°. 153. *Y (in twee cirkels).*
Dit is het eerste Engelsche ontwerp, dat onze aandacht trok. De plattegrond heeft geen leidende gedachte, en de lokalen zijn zonder veel orde naast elkander geschaard, wat echter tot schilderachtige groepeering der gevels aanleiding geeft. De „Queen-Ann"-stijl van dit ontwerp zal hier in Holland waarschijnlijk niet veel waardeering vinden, te meer, daar de geometrische teekeningen zoo hard mogelijk gekleurd zijn, en de Engelsche voorliefde voor een schitterend rood al te duidelijk te bespeuren is. De perspectief-teekeningen, zoo van het uitwendige als van de zaal, doen echter zien, dat het ontwerp bij uitvoering belangrijk winnen zou, en op het Damrak althans wel een pittoresk effect zou maken.

N°. 129. *Nach Golde drängt*
Am Golde hängt
Doch alles.
De ontwerper, die deze aanhaling uit Goethe's Faust tot motto koos, leverde een rustig ontwerp in Duitsche Renaissance, met enkele klassieke elementen vermengd. Mag het project ook al niet op oorspronkelijkheid bogen, het is toch niet onbehaaglijk.

N°. 118. *Bursa.*
Vlot geteekend ontwerp, origineel van plattegrond, maar misschien, juist door de gemakkelijkheid waarmede de ontwerper de teekenstift voerde, wat onrustig. De stijlvormen zijn niet zeer organisch bij elkander gebracht, en zoowel gevels als zaaldecoratie missen rust. Een fraaie koepel vormt een zeer gelukkige bekroning. Het geheel doet een Duitsche hand vermoeden.

N°. 152. *Pourquoi pas.*
Dit sierlijk geteekend Fransch ontwerp mist ten eenemale eenheid, en al zou de planverdeeling misschien op verdiensten aanspraak kunnen maken, de toren en de topgevel aan den Noordoost-gevel zijn zoo wansmakelijk, dat het geheel niet dien indruk maakt, als waarop de artistieke teekeningen anders zouden kunnen bogen.

N°. 111. *Twee driehoeken in een cirkel.*
Hoewel zeer goed geteekend, is er in dit ontwerp toch te veel onrust, en heeft de conceptie te veel verschillende motieven, om te kunnen behagen. Slechts de gevel aan de Damzijde brengt een harmonischen indruk teweeg.

N°. 151. *Batavia.*
De op Fransche wijs behandelde teekeningen toonen ons dezelfde opvatting als die der overige Fransche architecten, doch dit ontwerp onderscheidt zich van de overigen door meer harmonieuse gevels. De aquarellen zijn fraai. Waarom heeft de ontwerper echter de graanhandellokalen geheel verkeerd geplaatst?

N°. 115. *Amsterdam.*
Bij dit ontwerp doet zich het zonderlinge feit voor, dat de conceptie veel hooger staat dan de uitvoering der teekeningen. Er is monumentaliteit in dit ontwerp, zij de plattegrond ook wat verbrokkeld, en de klassieke vormen zijn wel begrepen.

N°. 85. *Hermes.*
Dit ontwerp doet zien, dat zijn vervaardiger, hoewel zoekende, zijn richting nog niet gevonden heeft, maar wij meenen, te oordeelen naar de hier geleverde proeven, hem een schoone toekomst te mogen voorspellen. De twee koepels, die wij bij het ontwerp n°. 33 reeds zagen, vinden wij ook hier. De studie der Italiaansche Renaissance blijkt uit menig onderdeel, en de compositie heeft gelukkige gedeelten. Wij wijzen b.v.

op den voorgevel, die ook met veel gevoel gewasschen is. Ook de blonde wijs, waarop de ontwerper de overige gevels wist op te werken, verdient waardeering.

N°. 169. *Vitruvius.*
Dit ontwerp getuigt van een zeer breede opvatting. Jammer is het, dat de teekeningen voor een groot deel niet voltooid zijn, waardoor men niet over het effect een volledig oordeel kan vellen. Ook de sobere lijnen, waarin de ontwerper zijn gedachten heeft weergegeven, brengen het hare bij, om het te midden van zijn rijk-geaquarelleerde naburen niet dien indruk te doen maken, als waarop de weldoordachte compositie recht had. De stoute vormen der moderne, door Poelaert geschapen architectuur, waarmede echter niet ieder zijn onverdeelde instemming zal betuigen, zijn met veel talent behandeld en, waren de teekeningen voltooid, het ontwerp zou ongetwijfeld onder de meest grootsche mogen gerekend worden en een bekroning verdiend hebben. De plattegrond is welbestudeerd.

N°. 128. *Time is money.*
Is een goed klassiek ontwerp, en ook zeer goed geteekend, doch het geheel zou meer effect maken, als het niet zoo gedrukt ware.

N°. 187. *De wassende maan.*
Dit Fransch ontwerp is weer veel beter geteekend dan ontworpen. De zijgevels zijn toonbeelden van vervelende architectuur, de Damgevel echter veel beter. Het interieur is niet zeer aantrekkelijk, en het plantsoen, dat de teekeningen noodeloos verlengt, is eer vreemd dan mooi te noemen.

N°. 45. *Hollandia.*
Dit project heeft geen onpractisch plan, al is wellicht de toegang aan de Damzijde niet ruim genoeg. Als stijl koos de ontwerper de Hollandsche Renaissance van 1620, den stijl onzer wagen en poorten, maar ofschoon hij, zich streng aan die vormen houdende, naar monumentaliteit streefde, blijkt het duidelijk, hoe ongeschikt deze stijl, die bij een klein gebouwtje zoo geestig kan zijn, voor een groot gebouw is. Als zoovele andere oud-Hollandsche ontwerpers, moest ook de vervaardiger van *Hollandia* de vormen van het interieur aan Italië ontleenen.

N°. 15. *Die Kunst dem Handel.*
Slechts de teekenwijze van dit ontwerp is oorzaak, dat wij het hier vermelden. De stijlvormen bekoren ons niet.

N°. 40. *Glück auf.*
Wij betreuren het, dat dit ontwerp geen betere plaats gekregen heeft. Het had die ten volle verdiend, want behalve door een zeer goed plan, beveelt het zich daarenboven aan door fraaie architectuurvormen, op hoogst artistieke wijze weergegeven. Vooral de wijze waarop de versiering van de zaal behandeld is, komt ons voor zeer verdienstelijk te zijn.

N°. 27. *Het wapen van Amsterdam in een cirkel.*
Dit ontwerp is meer vreemd dan mooi. Wij vermelden het echter om de twee fraaie perspectiefteekeningen, bij een waarvan de al te blauwe lucht echter schade doet.

N°. 100. *Een postzegel van 2½ cent in een driehoek.*
Goed geteekend, doch droog wat het ontwerp betreft. Het interieur is wel het beste.

N°. 193. *Adonhiram.*
Het Rijksdaggebouw te Berlijn was voor dezen ontwerper het voorbeeld, en hij is erin geslaagd, met een zeer eenvoudigen plattegrond, een aangenaam uiterlijk te verkrijgen, welks klassieke vormen op talentvolle wijze ten papiere gebracht zijn.

N°. 51. *His Humeris, enz.*
Hoewel dit ontwerp eer aan een Renaissance-kerk dan aan een beurs doet denken, en het plan wordt ontsierd door de scheeve lijn van den corridor, is toch de conceptie en de uitvoering der teekeningen in vele opzichten te loven. De strenge vormen der Italiaansche Renaissance zijn goed geteekend, en de hoogst geniale houtskoolschets geeft blijk van een niet alledaagsche vaardigheid. Jammer dat de zijgevel blind is, want dit zou zeker geen goed effect maken.

N°. 134. *K. H.*
De plattegrond van dit ontwerp is zeer origineel, en verschilt daardoor van alle andere oplossingen, dat de zaal aan de Zuidoostzijde geplaatst is, en alle nevenlokalen aan de Noordwestzijde. Veel verdienste schuilt er en de wijze, waarop de Noordoostzijde van het gebouw behandeld is. Hier hebben wij een „disposition originale", die zeker nog origineeler en verdienstelijker is dan die van *Ammeruck*. De klassieke vormen zijn met smaak behandeld en het geheel is zeer fraai.

N°. 154. *Batavia.*
De planverdeeling van dit ontwerp heeft een zeer gelukkige oplossing aan de Damzijde, door de ronde vestibule, die daar is aangebracht. Het ontwerp is klassiek, en vooral het middeldeel en de beide uiteinden zijn goed gecomponeerd. Minder gelukkig zijn de daartusschen gelegen gedeelten te achten, die op hinderlijke wijze de eenheid verstoren. Het interieur is zeer smaakvol.

N°. 50. *Amstel.*
Onder de beste klassieke ontwerpen mag ook dit gerekend worden. Teekening, binnen- en buiten-decoratie zijn allen zeer goed, en de gevel aan de Damzijde, voor zoo menigeen een struikelblok, is hier bijzonder gelukkig uitgevallen.

N°. 182. *Constans.*
Ofschoon ook dit ontwerp niet te miskennen qualiteiten bezit, en de binnendecoratie in vele opzichten een voorbeeld mag genoemd worden, maakt het op ons geen zoo harmonischen indruk als het voorgaande. De achtkante koepel is van geen bevallig silhouet, en de gevels zijn wat droog. Het figuurtje, dat als penant van het motto fungeert, is alleraardigst.

N°. 126. *A la hausse.*
Ook van dit ontwerp kunnen wij niet dan met lof gewagen; al is er een wanverhouding tusschen de kleine en groote kolommen, het geheel is zeer goed geteekend en de gevel aan de Damzijde welgeslaagd.

N°. 188. *Fortuna.*
Het komt ons voor, dat ook dit ontwerp, in klassieke vormen behandeld, zeer goed is. De plattegrond doet denken aan N°. 69. De zijgevels zijn niet het gelukkigste, doch de binnendecoratie is al bijzonder goed gecomponeerd en met smaak geteekend.

N°. 173. *Een ooievaar in een cirkel.*
Is zeer talentvol geteekend, maar het ontwerp zou

winnen, indien het soubasement wat hooger was. De smalle gevels zijn goed gecomponeerd, doch de koepels, ofschoon op zich zelf sierlijk van silhouet, voegen daar niet best bij. De doorsneden worden ontsierd door het harde blauw en rood, dat in de friezen is aangebracht.

Wij hebben nu het voornaamste behandeld, wat in de twee grootste zalen bijeen is, en stellen ons voor, in een volgend nommer nog een beschouwing te wijden aan de kleinste zaal, die, omdat daar eenige minder gelukkige en geparodieerde ontwerpen hangen, en het licht er niet bijzonder sterk is, reeds in de wandeling de „Gruwelkamer" genoemd wordt. Er zijn daar echter ook eenige verdienstelijke ontwerpen aanwezig, die, naar wij hopen, zonder boos opzet naar dat vertrek verwezen zijn, en die de eer eener bespreking wel verdienen.

DE VOORGESTELDE SCHEEPSSPOORWEG IN MEJICO.

Reeds vóór vele jaren bleek een korte en rechtstreeksche gemeenschap tusschen Europa en het Oosten, over Amerika, een noodzakelijkheid te zijn. Natuurlijk wilde men het overladen vermijden, en zoo werden van tijd tot tijd ontwerpen gemaakt voor de verbinding van den Atlantischen met den Grooten Oceaan. Meestal beoogden zij een scheepskanaal, te graven door de Amerikaansche landengte, en de gemeenschap tusschen de twee zeeën werd voorgesteld langs verschillende wegen van noordwest naar zuidoost, zooals die van Tehuantepec, Honduras, Nicaragua, Chiriqui, Panama, Chepo en Atrato. De weg van Tehuantepec schijnt de aandacht van Ferdinand Cortez te hebben getrokken, reeds kort na de verovering van Mejico, niet alleen wegens de geringe breedte der landengte, maar ook om de opmerkelijke verlaging van het tafelland op dat punt. Het denkbeeld, langs dien weg een kanaal tusschen de twee oceanen te openen, werd in 1771 nader ontwikkeld, en er werden dientengevolge opmetingen van den weg gedaan in 1774, 1824, 1842 en 1852 door verschillende ingenieurs; maar volgens het verslag van den heer J. J. Williams, die, met den Majoor Barnard, van de *Topographical Engineers* in de Vereenigde-Staten, den weg opnam, is er op het vereischte peil geen genoegzame hoeveelheid water om een kanaal te voeden. Er zijn spoorwegen voorgesteld, maar slechts om verworpen te worden, daar zij noodwendig de lastige overlading in zich sluiten.

Het was voor den heer James B. Eads, uit de Vereenigde-Staten, weggelegd, het stoute maar volkomen te verwezenlijken ontwerp van een scheepsspoorweg over de Mejicaansche landengte aannemelijk te maken. Ongeveer vier jaren geleden vatte de heer Eads voor het eerst dit denkbeeld op, waarvan hij de ruwe omtrekken mededeelde aan de *British Association*, toen zij in 1881 te York haar jubileum vierde. Sedert dien tijd heeft Eads steeds opgemeten, de bijzonderheden van zijn plan verbeterd, en de zaak voor het Congres der Vereenigde Staten gebracht, teneinde zijn eigen Gouvernement gelegenheid te geven het te begunstigen, in het belang van den Amerikaanschen handel.

Het *Comité voor Koophandel* van den Senaat der Vereenigde-Staten bracht, na zeer veel inlichtingen te hebben ingewonnen en na buitengewoon zorgvuldig het geheele vraagstuk in alle opzichten te hebben onderzocht, eenstemmig een gunstig verslag aan den Senaat uit, met aanbeveling, het wetsontwerp aan te nemen in het belang van het land. Maar de Senaat bleef in gebreke een enkelen stap te doen na dit verslag, en nu nam Eads zijn voorstel aan het Gouvernement der Vereenigde-Staten terug en bevindt hij zich in Engeland, met het doel zijn ontwerp voor het publiek te brengen.

Het ontwerp is niet alleen merkwaardig om zijn stoutheid en oorspronkelijkheid, maar ook om de gezonde ingenieurs-denkbeelden en de volkomenheid, waarmede elk onderdeel wordt uitgewerkt, terwijl in elke eventueele moeilijkheid voorzien is. Dit zal echter hen niet verwonderen, die kennis dragen van de uitgebreide werken, welke hij ontworpen en volvoerd heeft aan den Mississippi, en die de haven van New-Orleans in een staat hebben gebracht, weinig geringer dan dien van New-York. Maar vóórdat eenig bepaald voorstel aan het publiek kon worden onderworpen of eenig gedetailleerd plan uitgewerkt, moest er voor het recht tot uitvoering van het werk een concessie verleend worden. Eads verkreeg deze van de Mejikaansche Regeering in 1881. Zij strekt zich uit over een tijdperk van 99 jaren, en geeft verlof tot den bouw door de landengte van Tehuantepec van een scheepsspoorweg, een gewonen spoorweg en een telegraaflijn. Schepen en goederen zijn vrij van gouvernements-rechten; de concessionaris ontvangt een millioen *acres* (400,000 bunder) staatsgrond en de noodige officieele bescherming.

De talrijke opnemingen van Eads hebben het feit gestaafd, dat de bouw van een scheepsspoorweg door de landengte zeer goed uitvoerbaar is. De voorgestelde baan zal ongeveer 134 Engelsche mijlen lang zijn. Te beginnen aan de Atlantische zijde, zal zij de Golf van Mejico verlaten en van de Coatzacoalcos partij trekken tot Minatitlan, ongeveer 25 Engelsche mijlen van de Golf, waarin het getij een rijzing en daling heeft van slechts 18 Engelsche duim. Van Minatitlan strekt de weg zich uit over een alluviale vlakte, en bij het verlaten daarvan treedt de lijn een golvend tafelland binnen. Van daar gaat zij door een dal naar de vlakten van Tarifa, die het keerpunt vormen, 736 voet boven laagwater. Deze vlakten doorsnijdende, bereikt de lijn den pas van Tarifa of Portillo, gelijk hij genoemd wordt. Daarna daalt zij af naar de vlakten aan den Grooten Oceaan met een regelmatige helling. De steilste klimming, om van beide zijden tot het keer- of verdeelpunt te komen, is slechts één ten honderd of ruim 52 voet op de Eng. mijl, maar twee derden der baan zijn zelfs onder een helling van slechts ongeveer 26 voet op de mijl, dus aan de zijde van den Grooten of Stillen Oceaan heeft men de keuze tusschen twee havens, nl. Salina Cruz en Bocca Barra. De laatste schijnt vele voordeelen boven Salina Cruz te bezitten, en bovendien heeft het getij daar slechts een rijzing van vijf voet.

Het schip zal opgeheven worden van het peil der zee tot dat van den spoorweg door middel van een groot drijvend dok of ponton, dat niet beter te beschrijven is dan als een ontzettend groote ijzeren kist. De ponton zal lang zijn ongeveer 450 voet, diep 15, breed 75. Hij is bestemd te zinken of te drijven in een bassin, waarin zijn loodrechte beweging bestuurd wordt. Aan elke zijde van het bassin zullen twintig of dertig loodrecht geplaatste ijzeren staven zijn, aan den bodem van het bassin bevestigd. Deze staven zijn aangebracht om den ponton te bedwingen en te voorkomen, dat hij boven het peil van den spoorweg rijze, als het schip en zijn wieg zijn weggenomen. Het dek van den ponton is belegd met spoorstaven, welke nauwkeurig moeten samenvallen met die van de blijvende landlijn, als de ponton drijft. Als de ponton in dezen stand is, wordt een wieg op raderen, instaat het schip te vervoeren, erheen geleid, die vervolgens ingedompeld wordt door er water in te brengen met behulp van sluisdeuren, welke bestuurd worden uit den top van twee vierkante waterdichte torens. Deze zijn

bevestigd aan het dek van den ponton, en er blijft genoeg breedte tusschen voor doorgang van het schip en zijn wieg. Is de ponton ingedompeld tot een diepte, voldoende voor den bodem van het schip, om op de steunsels te komen, waarop het zal rusten, dan wordt het daarin gebracht uit een aangrenzend bassin. De ponton wordt daarna gelodigd door middel eener krachtige pomp en zijn dek rijst tot een gegeven hoogte boven het water, terwijl zijn verdere voortgang gestuit wordt door de koppen der vermelde ijzeren staven. De spoorstaven op het dek van den ponton vallen nu juist samen met die op den vasten wal; terwijl de ponton in dezen stand is, worden locomotieven bevestigd aan de reizende wieg en zij rijdt af door de landengte. Heeft zij het einde der lijn bereikt, dan wordt de wieg op een anderen ponton gebracht, die ingedompeld wordt en het schip in een ander bassin gebracht, om zijn bestemming te vervolgen.

Om den scheepsspoorweg uitvoerbaar te maken, is het volstrekt noodig, dat het gewicht van het schip verdeeld worde over de raderen der wieg, zoodat het gewicht op elk rad beperkt zij tot dat, hetwelk gewoonlijk opgelegd wordt aan de drijfwielen der locomotieven van dezen tijd. Dit wordt bewerkstelligd door in het dek van den ponton over zijn lengte en breedte zeker getal waterpersen te plaatsen. Eene reeks dezer rammen strekt zich, door het middelpunt van den ponton gaande, in de lengte uit, en deze persen zijn bestemd de kiel over hare geheele lengte te ondersteunen op punten, die 6 voet 9 duim van elkander verwijderd zijn. Aan elke zijde dezer middelste lijn is een kortere reeks waterpersen aangebracht, bestemd den bodem van het schip te ondersteunen. Buiten deze lijnen zijn aan elke zijde weer twee telkens kortere reeksen van persen, dienende tot ondersteuning der zijden van het schip. Men heeft dus zeven reeksen, maar den voor- en achtersteven naderende slechts vijf, drie en eindelijk één, die de kiel steunt. Deze waterrammen zijn allen te zamen verbonden door een stelsel van pijpen, van kleppen voorzien, met behulp waarvan zij in groepen kunnen gescheiden worden. Als de ponton gezonken is en het gewicht van het schip op al deze rammen rust, zal, zoo het geheele stelsel in onafgebroken gemeenschap is en er meer gewicht drukt op den eenen ram dan op den anderen, de druk terstond gelijkelijk verdeeld worden. De heer Eads beweert, dat het schip niet in de richting zijner lengte zal doorbuigen, tenzij de baan daaronder zakke. Een baan van den eersten rang is dus onmisbaar, en heeft men hierin voorzien, dan is er geen meerdere sterkte volgens de lengte in de reizende wieg noodig. Maar het gewicht moet verdeeld worden over de zes spoorstaven, die het spoor vormen en waarvan de twee buitenste 29 voet uit elkander liggen. Teneinde dit te verkrijgen, zal de wieg zijn samengesteld uit sterke dwarsbalken, 6 voet 9 duim, midden op midden, van elkander verwijderd. Zoo wij een schip van 3000 tons onderstellen op zulk een wieg, die dertig dwarsbalken heeft, op een onderlingen afstand als boven vermeld onder den bodem van het schip, dan bestaat het vraagstuk hierin, dat elk dezer balken honderd tons drage, of, met andere woorden, dat de overmaat van gewicht, dat midscheeps geconcentreerd is, overgebracht worde naar het einde der wieg, waar het schip slank is en gewicht mist.

Dit vraagstuk wordt door den heer Eads op de volgende wijs opgelost. Als de reizende wieg naar den ponton gekomen is, komt elke der middelste balken juist boven zeven der waterrammen, terwijl de eindbalken slechts één ram onder zich hebben, daar alleen de kiel door deze balken gedragen wordt. Door den eenen ram in doorsnede gelijk te maken aan de doorsnede der zeven rammen onder elken balk bij het midden, zal de enkele wijde ram, bij gelijken waterdruk, evenveel opheffen als de zeven te zamen, noch meer noch minder. Eenige balken hebben slechts vijf rammen onder zich en deze vijf hebben te zamen een doorsnede, gelijk aan die van den éénen wijden. Waar het schip smaller wordt, bevinden zich slechts drie rammen onder elken ligger, maar ook deze hebben weder te zamen de doorsnede van den wijden. Wanneer al deze rammen met hunne evenredige middellijnen met een kleine kracht tegen het schip drukken, terwijl het nog drijft, en de waterklep gesloten blijft totdat het door den ponton buiten het water gelicht is, zal zijn gewicht blijkbaar gelijkelijk verdeeld worden van voor- tot achtersteven, dat is: elke ram of elke reeks rammen zal honderd tons gewicht ophouden.

(*Slot volgt.*) (*The Times*).

PRIJSVRAAG
UITGESCHREVEN DOOR DE SOCIËTEIT DE HARMONIE TE GRONINGEN.

Op deze prijsvraag zijn 28 ontwerpen ingekomen onder de volgende motto's:

1 Cirkel met horizontale lijn (*figuur*).
2 Eccolo.
3 Gezelligheid.
4 Melpomene.
5 Orpheus.
6 Trouw moet blijken.
7 Orpheus.
8 Repos ailleurs.
9 De distributie is het voornaamste.
10 Pax intrantibus.
11 Alles of niets.
12 Messager itinéraire.
13 Simplex.
14 Es ist eine alte Geschichte
Doch bleibt sie immer neu.
15 Gruno.
16 Hoop en vertrouwen.
17 Hora ruit.
18 Fancy.
19 't Noorden.
20 Stradella.
21 Unie.
22 L'Union 103.
23 Kinderbint.
24 De gustibus non est disputandum.
25 Felix Mendelssohn.
26 Drie cirkels (*figuur*).
27 H. H.
28 Eintracht.

De Jury, bestaande uit de heeren Prof. E. Gugel, Jan Springer en C. Muysken zal haren arbeid den 16den December a.s. aanvangen..

PRIJSVRAAG
VOOR EENE KERK TE KATWIJK-AAN-ZEE.

Op de prijsvraag voor eene kerk te Katwijk-aan-Zee werden ruim 50 ontwerpen ingezonden. Bij de opening ervan bleek, dat enkele inzenders verzuimd hebben, eene begrooting erbij te voegen, waarom dien heeren wordt verzocht, alsnog deze te willen toezenden, daar dit stuk, bij de beoordeeling, onmisbaar is.

Nadat de Jury haar oordeel heeft uitgesproken, zullen de gezamenlijke ontwerpen voor het publiek worden tentoongesteld.

BEURSPRIJSVRAAG TE AMSTERDAM.

In het nommer van 22 November jl. werden de nommers en motto's medegedeeld van de tien bekroonde antwoorden, waaraan een prijs van 1000 gulden was toegekend, en van het vijftal, dat tot het tweede concours wordt uitgenoodigd. De namen der ontwerpers van vier der antwoorden, die zich met den prijs van *f* 1000 moeten tevreden stellen, zijn bekend, maar de Weener architect, die het schoone plan N°. 69 ontwierp, heeft geene toestemming gegeven zijn naam bekend te maken.

De overige bekroonden zijn de architecten:

A. G. Rives te Parijs voor het antwoord N°. 3, ingezonden onder het motto *A. G. R.*;

A. von Wielemans te Weenen voor N°. 38, dragende de spreuk *Ne(e)derland;*

Frantz van Peteghem te Lokeren en Johan Gerard Mouton te 's-Gravenhage, voor het antwoord N°. 83 met de spreuk *Persévrance* en

August Härtel te Leipzig en Bruno Schmitz te Dusseldorp voor plan N°. 106, ingezonden onder het motto *Lieven de Key*.

De tentoonstelling der ontwerpen in het Rijks-museum werd tot heden door ongeveer 4000 personen bezocht, voorwaar geen groot aantal, wanneer men in aanmerking neemt het belang, dat voor den Amsterdamschen handel in de stichting van een goed ingericht Beursgebouw is gelegen. Zeer zeker is dit geringe bezoek ook toe te schrijven aan den maatregel van het Dagelijksch Bestuur, die de bezoekers, door het vooraf halen van de vereischte toegangskaarten ten Raadhuize, in hunnen gang naar het Rijks-museum zeer bemoeilijkt. Wenschelijk zou het dan ook zijn, dat de tentoonstelling nog enkele dagen verlengd en ongehinderd toegankelijk gesteld werd.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-Gravenhage. De *Vereeniging van en voor Nederlandsche Industrieelen* zal hare algemeene vergadering houden op Woensdag 10 December en daarin o. a. de vraag behandelen: „Wat kan van de zijde der vereeniging nog gedaan worden om de herstelling eener Wet op de Octrooien van uitvinding te bevorderen".

— De kopieën en studiën, vervaardigd door den heer N. van der Waay, kweekeling der Rijks-academie van Beeldende Kunsten, op een kunstreis in Italië in den zomer van 1884, zullen kosteloos ter bezichtiging worden gesteld in het Academiegebouw te Amsternam, van 8 tot en met 11 December a. s., van des voormiddags 10 tot des namiddags 4 uren.

Enkhuizen. Aan den gemeente-architect J. Reekers is door den Raad eervol ontslag verleend. Er worden sollicitanten opgeroepen voor de vacceerende betrekking, waaraan een tractement van *f* 1200 verbonden is.

— De heer Henstedt, die dezer dagen hier-ter-stede overleed, werd in November 1837 als onderopzichter bij den bouw van de wipbrug over de Rijpervaart bij Spijkerboor aangesteld en heeft sedert dien tijd bij verschillende openbare werken, als: Rijks-entrepôtdok, Rijnspoorweg en Staatsspoorwegen, door zijn kennis, ijver en nauwgezetheid gewichtige diensten bewezen. Vervolgens bij den Oosterspoorweg in dienst gekomen, werd de heer Henstedt, toen de jongste spoorwegwet in uitvoering werd gebracht, weder bij dien tak van dienst geplaatst; de overledene was laatstelijk werkzaam aan de voltooiing van de lijn Hoorn—Enkhuizen.

Vlaardingen. Bij den Gemeenteraad is een voordracht ingekomen tot benoeming van een opzichter over de gemeentewerken, waarop geplaatst zijn de heeren: R. K. Feenstra, te Elburg, U. J. van der Meulen, te Koudum en J. J. van Balen Blanken, te Benningbroek.

Utrecht. Het Museum van Kunstnijverheid werd op Zaterdag den 29sten November j.l. in het bijzijn van talrijke genoodigden geopend. Door ongesteldheid van den feestredenaar, Prof. A. Pierson, nam de Voorzitter der Commissie, de heer Van Beuningen, het woord om zijn dank te brengen aan hen, die door hunne medewerking tot de oprichting van het Museum hadden bijgedragen. Daarna werd het woord gevoerd door den heer J. A. Böhringer, lid van het Hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, den hoofdingenieur Conrad, Voorzitter der Maatschappij van Nijverheid en den burgemeester der Gemeente, die het Museum voor geopend verklaarde.

Vervolgens werd de inrichting bezichtigd en het vele schoone, dat reeds aanwezig is, wekte terecht elks bewondering. Zooals bekend is, bestaat het gebouw uit een gedeelte der voormalige Willemskazerne, waarin echter talrijke veranderingen moesten gebracht worden om het voor het beoogde doel geschikt te maken.

Van verschillende personen zijn vele en fraaie inzendingen ontvangen en de directeur der inrichting, de heer P. J. Houtzagers, verdient grooten lof voor de smaakvolle rangschikking der voorwerpen.

De namen der Commissieleden, die hunne loffelijke pogingen eindelijk met den gewenschten uitslag zien bekroond, zijn H. A. van Beuningen, C. G. L. Koolemans Beynen, J. G. Brouwer Nijhoff, J. C. van Eelde, F. M. Enderlé, E. F. Georges, A. J. Nijland, Mr. F. A. L. Ridder van Rappard en Dr. J. W. Schubart.

Aflevering 11 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

De luchtspoorweg met enkelen rail van Duchamp (met fig.). — De geschiedenis van het staal (met fig.). — De fotografie (met fig.) — De noordpool-expeditie onder Greeley (met fig.). — De nestbouw der vogels (met fig.). — Nieuwe sierplanten (met fig.). — Het materiaal der buizen voor waterleidingen. — Nieuwerwetsche draaiorgels (met fig.) — Correspondentie. — Een klok van water (met fig.).

BERICHT.

Afzonderlijke nommers van „De Opmerker" zijn, tegen contante betaling van 15 cent per nommer en 25 cent per plaat, steeds te bekomen zijn bij den boekhandelaar Joh. G. Stemler Czn., Haarlemmerstraat te Amsterdam. Aan hetzelfde adres zijn nog exemplaren van het nommer van 29 November jl met de drie daarbijbehoorende platen tegen contante betaling van 50 cent verkrijgbaar.

VARIA.

Verwarmingssysteem Nieske. Evenals bij de vuurlooze machine van Honigmann een natronzout, *Natronloog*, wordt toegepast, om de warmte gedurende een zekeren tijd constant te houden, zoo is het bij dit systeem *Carbonnatron*, of wel soda, die de warmteuitstraling veroorzaakt. Bij laatstgenoemd stelsel wordt de verwarming niet voortgebracht door het invoeren van stoom in het natronzout, maar maakt men gebruik van de eigenschap, dat vloeibare soda slechts langzaam tot den vasten toestand terugkeert, en daarbij eene gelijkmatige hitte afgeeft, gedurende een grooter aantal uren, dan men oppervlakkig zou veronderstellen. In zeer verschillende vormen zijn in den laatsten tijd ovens van alle grootten geconstrueerd, die natuurlijk het voordeel hebben, dat ze gemakkelijk verplaatsbaar zijn, daar zij zonder schoorsteen kunnen werken. Het is echter wenschelijk het gevormde koolzuur op eene of andere wijze naar de buitenlucht af te voeren. Het apparaat, dat met Carbonnatron gevuld is, wordt verwarmd, waardoor de soda vloeibaar wordt, en men heeft voorts het systeem aan zich zelf over te laten, om gedurende langen tijd eene aangename, gelijkmatige warmte te hebben, waarbij voor eene goede ventilatie in den cilinder onder het corbonnatron-apparaat moet gezorgd worden. Meestal plaatst men een waterreservoir op de kacheltjes, teneinde de atmosfeer vochtig te houden.

Het belangwekkende van dit systeem is, dat het in alle mogelijke vormen in toepassing gebracht kan worden, van den handwarmer in kleinen bolvorm af, tot de grootste verwarmingsinrichtingen voor trapportalen, kamers en spoorwegrijtuigen. Vooral voor het spoorwegverkeer zou deze verwarming bijzonder geschikt zijn, en het is waarschijnlijk, dat zij daarvoor in toepassing zal worden gebracht.

Eene verwarming gedurende 10—20 minuten in kokend water, is voldoende de soda in vloeibaren toestand te brengen. Het verbruik aan materiaal is natuurlijk verbazend gering, en de heer Nieske heeft berekend, dat dit hoogstens 2 pfenningen (1.2 cent) per uur zou bedragen. Bovendien heeft men het voordeel, dat de soda steeds tot denzelfden vasten toestand terugkeert, en niet zooals bij de vuurlooze machine, telkens moet worden ingedampt.

(Technisches Centralblatt.)

Een schoorsteen van beton. Tegenwoordig bouwt men fabrieksschoorsteenen van beton. Onder de eerste, die men met dit materiaal oprichtte, bekleedt de schoorsteen op de Stuttgarter cementfabriek te Blaubeuren bij Ulm eene voorname plaats.

Het is van algemeene bekendheid, dat beton goedkooper kan geleverd worden dan gewoon metselwerk; de uitvoering van den hierbedoelden schoorsteen, die reeds in 1876 gebouwd werd, kostte ongeveer *f* 2850, terwijl een dergelijk werk in baksteen minstens een bedrag van ongeveer *f* 4330 verslonden had.

De schoorsteen heeft van zijn aanleg af eene hoogte van 40 meter; de fundeering is 4 meter diep aangelegd, zoodat hij, uit het omliggende terrein gemeten, 36 meter hoog is. De constante breedte van den schoorsteen, die den rook der vuren van drie stoomketels moet afvoeren, bedraagt 1.40 M. Uit voorzorg is hij inwendig tot aan de cordonband, die ter hoogte van 8 meter boven den begaanegrond is aangebracht, met tegels bekleed.

De fundeering is 4 meter diep en hare lengte en breedte heeft eveneens eene afmeting van 4 meter. Voor het optrekken van den schoorsteen bediende men zich ter buitenzijde van houten en ter binnenzijde van plaatijzeren formeelen, die tevens als steigers voor de werklieden en voor het hijschtoestel gebezigd werden; deze formeelen hadden eene hoogte van 1 meter en werden twee daarvan op elkander gesteld. De opbouw van den schoorsteen vorderde 1 M. per dag.

In dwarsdoorsnede gezien, is de schoorsteen van buiten achthoekig en inwendig rond. Bij de cordonband heeft het beton eene dikte van 80 c.M. en nabij de hoofdlijst van 30 c.M.; deze laatste is 1.40 meter hoog en meet 2.80 M. in middellijn. De mortel voor de fundeering bestond uit 1 deel Portland-cement, 2 deelen Romeinsche cement en 14 deelen grof zand en steenen; de prijs ervan bedroeg *f* 9.30 per M³. Voor het achthoekige gedeelte was de specie samengesteld uit 1 deel Portland-cement, 1 deel Romeinsche cement en 1 deel grof zand en steenen; de prijs hiervan bedroeg *f* 12.60 per M³.

Romeinsche cement wordt in het Juragebergte gevonden; het bestaat uit blauwgrijze kalkmergel en werd bij dezen bouw gebruikt om eene groote hoeveelheid water bij de specie te kunnen voegen, waardoor het instampen der betonmassa onnoodig was. Het verdient echter geene aanbeveling dit materiaal bij dergelijke werken te gebruiken, daar het al te spoedig verhardt; alleen zeer bekwame werklieden kunnen er met gunstigen uitslag van gebruikmaken.

De prijs van de gebruikte materialen, bedroeg in het jaar 1876:

1 M³ Portland-cement, zw.	1500 KG.	*f* 50.40
1 » Romeinsche »	» 1050 »	» 12.50
1 » zand, op de bouwplaats		» 3.—
1 M³ kiezel		*f* 2.70
1 » steenstukken		» 1.20

Bij vooraf genomen proeven bleek het, dat het beton voor de fundeering, na 6 dagen verharding, weerstand bood aan een druk van 15 KG. en na 26 dagen van 52 KG. per c.M². het beton voor den bovenbouw bood na dezelfde tijdstippen wederstand aan een druk van 18 en 59 KG. per c.M².

De schoorsteen is niet bepleisterd, en tot heden in zeer goeden toestand gebleven.

ADVERTENTIEN.

Provincie ZUID-HOLLAND.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 15de December 1884**, des voormiddags ten 11½ ure, zal onder nadere goedkeuring, door den Voorzitter, of een der Leden van het College van Gedeputeerde Staten der Provincie *Zuid-Holland*, en in bijzijn van den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, aan het lokaal van het Provincial Bestuur te *'s Gravenhage*, worden **aanbesteed:**

Het TWEEJARIG ONDERHOUD van den Havendam van Ooltgensplaat. 1885—1886.

Deze aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving, overeenkomstig § 434 tot 436 der Algemeene Voorschriften.

Het bestek ligt ter lezing aan het lokaal van het Provincial Bestuur van *Zuid Holland* te *'s Gravenhage*, en is voorts, op *franco* aanvrage, tegen betaling der kosten, te bekomen bij den Boekhandelaar Firma GEBROEDERS VAN CLEEF, Spui n°. 28*a*, te *'s Gravenhage* en door zijne tusschenkomst in de voornaamste gemeenten des Rijks.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, J. VAN DER VEGT, te *'s Gravenhage*, terwijl aanwijzing in loco zal worden gegeven op Woensdag 10 December des middags te 12 ure.

De Gedeputeerde Staten der Provincie Zuid-Holland,
FOCK, *Voorzitter*.
F. TAVENRAAT, *Griffier*.

Geldersch-Overijsselsche LOKAAL SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.
Lijn Deutichem—Ruurloo.

Aanbesteding.

Op **Zaterdag den 20sten December 1884**, des middags ten 12 ure, in de Societeit op den Zonnebrink te *WINTERSWIJK*, van:

Bestek N°. 37

Het maken van de grond- en kunstwerken, het leggen van spoorbaan en wissels, en het uitvoeren van eenige andere werken voor den lokaal-spoorweg Deutichem—Ruurloo, lang ruim 18 kilometer.

De inschrijvingsbilletten moeten, uiterlijk één uur vóór de besteding, vrachtvrij worden bezorgd op het Bureau der Maatschappij te *Winterswijk*.

Inlichtingen worden op gezegd bureau gegeven, alwaar tevens het bestek met bijbehooren op *franco* aanvraag en tegen betaling van *f* 2.50 verkrijgbaar is.

Winterswijk, den 20 November 1884.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *UTRECHT* zijn voornemens op **Woensdag 24 Februari 1885**, des namiddags ten 6ën ure, ten Stadhuize in het openbaar bij inschrijving te **verkoopen**:

Het Ammoniakwater voorttebrengen door de distillatie van ± 30,000 ton Kolen, aan de Stedelijke Gasfabriek, in het tijdvak van één jaar, of van meerdere jaren, aanvangende 1 Juli 1885.

De verkoopsvoorwaarden zijn tegen betaling van 10 cents per exemplaar verkrijgbaar gesteld bij de Boekhandelaren J. G. VAN TERVEEN & ZOON te *Utrecht*.

Aanbiedingen op gezegeld papier geschreven, worden vóór of op 24 Februari 1885 des namiddags ten één ure ingewacht bij den Burgemeester ten Stadhuize te *Utrecht*.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Directeur der Stedelijke Gasfabriek te *Utrecht*.

Utrecht, 21 October 1884.

De Secretaris der Gemeente Utrecht,
DE WATTEVILLE

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.

Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden*.

In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT te ROTTERDAM,

wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *reuk-* en *kleurloos* geprepareerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.

Voor den **Huisbouw** voor Binten, Vloeren, die door het veel minder afslijten uitstekend geschikt zijn voor Winkels, Fabrieken enz.
» » **Waterbouw** » Sluizen, Schoeiingen, Brugdekken enz.
» » **Spoorwegbouw** » Dwarsleggers, Afsluitingen, Telegraaf-, Telefoon- en Perkoenpalen, Wachthuisjes enz.
» » **Tuinbouw** » Priëelen, Broei- en Plantenbakken, Boomenstokken, Basters enz.
» » **Scheepsbouw** » Buikdenningen, Luiken, Dekdelen enz.
» » **Scheepvaart** » Zeilen en Touwwerk.

Het hout wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.

ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.

Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,

in wichthoudende vaten van 180 K°. en in zakken van 70 K°., **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 mazen per c.M². hoogstens 4% achter.

Chemisch bereide **VERF, OLIEBLIJTSELS** en **VERNISSEN**, uit de fabriek van den Heer *F. A. Q. VAN GELDER*, te *Rijswijk* bij *'s-Hage*.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en **VUURKLEI** enz.

UIT DE HAND TE KOOP.

Te *NIJMEGEN* is te koop een perceel, groot ruim 380 c.A., gelegen op den besten en druksten stand. Uit het gebouw, dat

36 meter gevelbreedte

heeft, kunnen met eenige kosten

vijf flinke Winkelhuizen

gemaakt worden, terwijl ook het geheele pand tot

Hotel, Restaurant of **Café**

kan ingericht worden. Aanbiedingen onder letter X aan den Boekhandelaar F. L. VAN AMMERS, *'s Hage*.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

Een JONGMENSCH, 22 jaar oud, op verschillende handelskantoren in het binnen- en buitenland werkzaam geweest, **zoekt plaatsing** in eene **fabriekszaak**, op een gezonde plaats, met vooruitzicht zich daarin later te kunnen associeeren, waartoe hij eenig kapitaal zou kunnen aanbrengen.

Adres met *franco* brieven onder letter W 08 aan het Algemeen Advertentie-Bureau van NIJGH & VAN DITMAR, *Rotterdam*.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.

Agenten van de Maatschappij van Quennast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.

Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement Bruinsteen, enz.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat
AMSTERDAM.

Lasangres, IJzeren Bakes, en Zijtekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

Vraagt Catalog.

NEDERL. **Van der Linden & Co.** VERZINKFABRIEK, *Dordrecht*.

Galv. op LOON | Zoinigheids-Boosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille, Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

TERRA-COTTA-FABRIEK
gevestigd te ZEIST (sedert 1835),
BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.
Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde
bij het Paleis voor Volksvlijt.

Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel-** en **Profielsteen**, Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir-** en **Mosaïktegels**, alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen elke concurrentie.

Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.

Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek van den heer E. K. OZINGA is in onze Magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.

GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bremer VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**

MARTIN & Co.,
Achteroosteinde, AMSTERDAM.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **elfde** aflevering van:

Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL,
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.

Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.

Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.

De uitgave geschiedt bij inteekening in 12 afleveringen à *f* 1.75.

Theod. Ferd. Bierhorst,
HAARLEM
LEVERT
ASPHALTVLOEREN,
van uitmuntende
Asphalt-Mastik, uit de groeven der
Deutschen Asphalt-Actien-Gesellschaft,
der Limmer u. Vorwohler Grubenfelder
in HANNOVER en BRUNSWIJK
voor **Trottoirs, Straatplaveisel, Fabrieken, Kegelbanen,** enz.
Waterdichte en **Onbrandbare**
HOUT-ASPHALT-VLOEREN
de beste Vloerbedekking voor Bruggen,
alsook Zolderconstructie en Vloer voor Fabrieksgebouwen, Concertlokalen, Schouwburgen, Ziekenhuizen, Particuliere huizen enz.
Marmer-Mozaïk en Granito,
Glas- en Stift-Mozaïk.
Stuckmarmer en Stucklustro.
Houten Parketvloeren
Massieve Parketvloeren.
Tapijt-Parket
in dikte van ½, ⅝, ¾ en 10 m/m.
Vochtwerende Parketvloeren.
PARQUETS HYDROFUGES,
(Systeem DAMMAN & CASSARD.)
FAMILIE-LESSENAAR
van verstelbare hoogte voor kinderen van 6 tot 18 jaren.

Onmisbaar in ieder huis. Meer dan duizend in gebruik.

FABRIKANTEN:
La Construction Industrielle
te BRUSSEL.
Gekloofde Plafonneerlatten
het beste en goedkoopste materieel voor plafonds.
HOUT-ASPHALT-BALKEN,
op Zores-ijzeren onderlaag in asphalt gelegd, goedkooper dan gewone houten balken, beletten in verbinding met asphalt-vilt de ontwikkeling van **huiszwam** en zijn niet aan **verrotting** onderhevig
HOUTCEMENT-DAKEN
geconstrueerd naar het nieuwste en meest solide systeem.
VEILIGHEIDSLIFTS
zoowel voor hand- als machinebedrijf of met gasmotor, alsook met liggenden hydraulischen cilinder.
Systeem LIEBIG.
Gebruiken zeer weinig water en werken reeds bij 1 atmosfeer met positieve zekerheid.
ZWEEDSCH GRANIET
in diverse kleuren,
uit de groeven van CARL ECKMAN
in *Graefversfors.*
Groote partij **witte** en **bruine**
ROTSSTEEN
tot lagen prijs TE KOOP.

Th. J. Dobbe en Zoon.
Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen
Utrecht.
Ruime keuze in PASSERDOOZEN uit de beste fabrieken.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Cº.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag. **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

Bekroond:	Gouden Medaille	Bekroond:
Dusseldorp 1880.	Amsterdam 1883.	Frankfort a/M. 1881.
Weenen 1880.		Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.
LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1884; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk,** enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Cº., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & Cº.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

G. J. VINCENT & Cº.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.
Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de
ZILVEREN MEDAILLE.
Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.
Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Cº., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat Nº. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdag avond aangenomen. Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht;

1º. dat zijn ingezonden:

Op de prijsvraag voor een Schilderhuis, 9 ontwerpen, voorzien van de navolgende motto's: „Bom", „J. van Campen", „Chassé", „Moed", „Werda", „Sentinella", „Volapük", Werda?" en „Werda" (in een schild).

Op de prijsvraag van een Staand Uurwerk of Klok, 3 ontwerpen, voorzien van de navolgende motto's:
„Klok", „Louis XVI" en „Eikenhout".

2º. dat tot buitenleden van het Genootschap zijn toegetreden de heeren Th. A. Bosch te Breda en K. de Grooth te Winschoten;

3º. dat als 2de algemeene prijsvraag voor 1884—'85 is uitgeschreven „Een Jacht rendez-vous".

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE BEURSPRIJSVRAAG.

INDRUKKEN VAN DE TENTOONSTELLING.

Wij vernamen met genoegen, dat de beurstentoonstelling nog tot en met aanstaanden Zondag geopend zal blijven, en dat Burgemeester en Wethouders, in antwoord op een vraag, door den heer I. Gosschalk in de jongste Raadszitting gedaan, de tentoonstelling der ontwerpen in een beter lokaal zullen overwegen.

Begeven wij ons thans naar de Bibliotheekzaal van het Museum. Daar trekt het eerst onze aandacht het ontwerp

No. 105. *St.-Willebrord.*

Dit ontwerp heeft geen onverdienstelijk plan, maar is wat droog geteekend. De verhouding van de zuilenorde tot de kroonlijst laat nogal te wenschen over; de torens zijn niet slecht van silhouet. De dwarsdoorsnede achten wij de slechtste zijde van dit ontwerp, dat van een Engelsche hand schijnt te zijn.

No. 192. *L'art comme le commerce, etc.*

Is meesterlijk geteekend, maar de plattegrond is zeer ongelukkig. De gevels verraden den invloed, door Garnier's operagebouw uitgeoefend. De Noordoostgevel is wel met smaak ontworpen, maar doet eer aan een schouwburg dan een een beurs denken. De zijgevels hebben te veel traveeën en worden daardoor vervelend.

No. 109. *De kunst is eeuwig schoon.*

Geeft een rustig, klassiek ontwerp in de Ionische orde, dat wel het karakter van een beurs bezit. De plattegrond is zeer monumentaal van opvatting.

No. 178. *France.*

Is met zeer veel talent geteekend, maar te gedrukt om te kunnen behagen. Ook de zijgevel is zeer eentonig.

No. 147. *Je Maintiendrai.*

Ook dit ontwerp geeft blijk van de vaardigheid zijns ontwerpers. De zaal is in drie gedeelten ontworpen, waarvan het middelste ovaal is. Het interieur achten wij niet zoo goed geslaagd als de gevels.

No. 32. *De Ruijter.*

Zeer goed van teekening; jammer is het echter, dat de gevels eenheid missen. Vooral de reminiscences aan het Louvre doen veel kwaad, o. a. de koepel, die volkomen doelloos is. Ook de torens passen slecht bij het overige. Het inwendige is zeer gelukkig, zoo van ontwerp als teekening.

Nº. 166. *Basilica.*

De teekeningen van dit ontwerp zijn goed bewerkt, maar de compositie als zoodanig heeft weinig verdienste.

Nº. 29. *Alkema-Mercurius.*

Ook bij dit ontwerp staat de teekenkunst des vervaardigers hooger, dan de conceptie. Waren de vreemde koepel en de al te hooge daken weggebleven, het geheel zou gewonnen hebben.

Nº. 161. *Batavia.*

Alweder heeft bij dit ontwerp het teekenwerk de grootste verdienste. Ook de Korinthische kolomorde is wel goed van opvatting, maar de vreemde aanbouwsels ter wederzijde bederven alles.

Nº. 175. *Across the Channel.*

Dit Engelsch ontwerp, in gemengd Gothische en byzantijnsche vormen, is met vaste hand ten papiere gebracht, doch wordt ontsierd door den al te zwaren koepel en den al te hoogen toren, die niet behaaglijk zijn. Het maakt op ons den indruk een Engelsche versie van St. Maria del Fiore te Florence te zijn. Doch hoeveel schooner, dan wat wij hier zien, zijn niet Brunellesco's koepel en Grotto's Campanili!

N°. 72. *Kudos.*

Is een der beste Engelsche ontwerpen, en munt uit door schilderachtige compositie. De Queen-Ann-stijl, hoewel misschien voor een beursgebouw niet bijzonder geschikt, is toch met talent gebruikt. Het interieur is zeer origineel als basiliek behandeld, en heeft daardoor min of meer een Gothisch karakter. De details zijn echter niet aan de Gothiek ontleend.

Wij komen nu aan de wezenlijke „gruwelen", dat wil zeggen, die ontwerpen, die lachlust inplaats van bewondering opwekken. Hoewel wij voor de ons onbekende ontwerpers gaarne zouden willen, dat dit alles slechts „charges" zijn, gelooven wij toch, dat de meesten ernstig gemeend zijn, en dus slechts blijk geven van der ontwerpers onvermogen in de architectuur. Het doet ons echter genoegen, dat, percentsgewijze gerekend, de „gruwelen" slechts betrekkelijk gering in aantal zijn, en er zich niet alleen Hollanders, maar ook andere nationaliteiten aan bezondigd hebben. Men hoort den geheelen dag in den hoek, waar zij hangen, een gullen lach, die door de sombere gewelven wonderbaar weerkaatst wordt, en het bewijs levert, dat de prijsvraag, die zoovelen ergernis gaf, ook nog wel vroolijkheid wist op te wekken. Beter ware het echter geweest, indien ergernis en vroolijkheid beiden achterwege hadden kunnen blijven.

Het programma van den besloten wedstrijd wordt eerstdaags aan den Gemeenteraad ter goedkeuring aangeboden, en wij verwachten, dat dan stemmen zullen opgaan tegen de onverantwoordelijke wijze, waarop door de Jury gehandeld is, die, zonder daartoe door de bewoordingen van het programma gemachtigd te zijn, den eisch stelde, dat het gebouw *schilderachtig* moest zijn en daardoor alle klassieke ontwerpen deed vallen, ofschoon haar dit niet belette zeer *onschilderachtige* ontwerpen te bekronen.

De prijsvraag kan ons leeren, hoe het werkelijk niet noodig is een internationale prijsvraag uit te schrijven, om een goed gebouw, of een internationale Jury te benoemen, om een goede uitspraak te verkrijgen.

(A. et A.) HET NIEUWE ISRAËLIETISCHE ZIEKENHUIS TE AMSTERDAM.

Door de beleefdheid van ons eerelid, den heer I. Gosschalk, waren wij in de gelegenheid onder zijn persoonlijke leiding het door hem gebouwd nieuwe Israëlietische ziekenhuis te bezichtigen.

De fraaie gevel op de Nieuwe Keizersgracht, die door een aangename afwisseling van berg- en baksteen het oog trekt, toont dat de ontwerper, die met recht de baanbreker van de herleving der Hollandsche Renaissance mag genoemd worden, ook hier aan zijn richting trouw bleef. Daar het gebouw in twee gedeelten moest opgetrokken worden, wijl men niet wachten kon op de voltooiing van het geheel, wegens de gebrekkige inrichting der oude lokalen, waarin de patienten tijdelijk gehuisvest waren, is dit ook in den gevel waar te nemen, maar de bouwmeester is erin geslaagd, de as, die nu natuurlijk moest ontstaan, op vernuftige wijze aan het oog te onttrekken. De beide uiterste gedeelten van den gevel springen voor, en zijn door topgevels versierd. De kruiskozijnen, waarvan ook de kalven gemetseld zijn, getuigen van 's bouwmeesters vindingrijkheid.

De inrijpoort, die onder het geheele gebouw doorloopt en naar den achterliggenden tuin voert, heeft ter linkerzijde een met glas overdekte binnenplaats, groot pl. m. 75 vierk. meter. Deze binnenplaats dient voornamelijk om aan de gangen, portalen en daaraan gelegen privaten licht en lucht te verschaffen, en wordt tevens als wachtplaats gebezigd voor hen, die van de polykliniek der aan het gesticht verbonden geneesheeren gebruikmaken.

Uit de gangen, die de binnenplaats aan drie zijden omgeven, komt men aan de hoofdtrap (geheel van graniet), achterin het gebouw gelegen, aan de dienst-trap, ook geheel van graniet, aan de voorzijde, benevens door ruime deuren in alle vertrekken en ziekenzalen.

Het gebouw heeft een diepen kelder, daarboven een hoog gelegen parterre, en twee verdiepingen.

Onder de binnenplaats bevindt zich het diepste gedeelte, gelegen pl. m. 2 meter onder Amsterdamsch peil, en bestemd voor de caloriferes.

Onder het voorgedeelte bevinden zich bergplaatsen, o.a. voor brandstoffen, en voor ingrediënten ten dienste van de apotheek, die een koele bewaarplaats vereischen. Onder het achter- en zijgedeelte zijn vier groote waterdichte bakken aangebracht, waarin het regenwater voor huiselijk gebruik wordt verzameld. Verder is daar de (geheel overwelfde) lijkenkamer, met de door den ritus voorgeschreven plaats voor wakers. Eindelijk ook de ontsmettingsoven, waarin verdachte kleederen, matrassen enz. aan een temperatuur van 120° C. worden blootgesteld, verkregen door verhitten stoom, uit de stoomketels in het keukengebouw, Kerkstraat.

Aan de binnenplaats zelf wordt een badkamer gevonden, ten behoeve der polykliniek. Evenals de overige baden, wordt het daartoe vereischte water verwarmd door stoom uit het keukengebouw.

Het parterre, vijf treden boven de binnenplaats gelegen, bevat aan de voorzijde een vertrek voor den geneesheer; daarnaast een kamer voor de polykliniek, met oogspiegelkamer; daarnevens een apotheek met laboratorium; verder de apothekerswoning, die zich ook terzijde van de binnenplaats uitstrekt. Aan de achterzijde treft men aan een eet- en recreatiezaal voor de suppoosten, een bureau voor den secretaris, een archiefkamer, waar tevens de wekelijksche bedeelingen geschieden; verder de bestuurskamer met een portaal, dat direct toegang geeft tot den tuin. De hoofdtrap opgaande bereikt men een ruim portaal; terzijde daarvan bevinden zich een badkamer en een theekeuken.

Rechtuit is de kamer van den ziekenvader aangebracht. Op het zooeven genoemd portaal monden twee gangen uit, welke toegang verleenen tot twee ziekenzalen, tot een kamer met alcoof voor een arts, benevens tot een bij uitstek rustige, zoogenaamde isoleerkamer, bestemd voor geopereerden, ijlenden of zieken, voor welke afzondering gewenscht wordt. In deze isoleerkamer kunnen zes kribben geplaatst worden.

De verdeeling der tweede verdieping is gelijk aan die der eerste, met uitzondering van de ruimte boven de dokterskamer, welke van bovenlicht voorzien en tot operatiekamer ingericht is. In het geheel is er gerekend op 84 kribben; iedere krib heeft 40 kubieke meter lucht, die door de toestellen driemaal per uur ververscht wordt. Van de ruime zolderverdieping is op velerlei wijze partij getrokken.

Aan de voorzijde heeft men een bergplaats en slaapzaal voor mannelijke suppoosten, in verband met de hoofdtrap, en vijf kamertjes voor verpleegsters, in verband met de diensttrap.

De achterzolder is in tweeën verdeeld, en geheel ingericht als een barak, met luchtkap enz., om bij epidemieën of ingeval van overvulling als ziekenzalen gebruikt te worden. Op de ruimten tusschen den voor- en den achterzolder bevinden zich reservoirs der waterleiding, benevens reservoirs voor het water der regenbakken, dat door een stoompompje wordt opgevoerd, om op alle verdiepingen werk- of bluschwater te leveren. Twee vertrekken, op de eerste en de tweede verdieping aan den achtergevel gelegen, beiden voorzien van balkons, dienen voor herstellenden. De balkons op het Zuiden gelegen kunnen een groot deel van het jaar worden gebruikt.

Hout heeft in het gansche gebouw eene zeer spaarzame aanwending gevonden. Alle binten op alle verdiepingen zijn van ijzer, waartusschen steenen trogwelfjes. De gangen en portalen zijn overwelfd; de trappen van grijs graniet. De vloeren zijn naar het Fransche systeem Gourguechon vervaardigd; d. w. z. de eiken parketten zijn vastgelegd in een bed van gesmolten pik. De vloeren in de gangen, onder de kamers en keukens, zijn met zoogenaamd terrazzo bevloerd, zijnde kleine stukjes veelkleurig marmer in een bed van cement gelegd en daarna glad geschuurd en geolied.

In den kelder, onder de binnenplaats, staan zeven caloriferes volgens het systeem van het „Eisenwerk" te Kaiserslautern. Alle zalen, gangen en portalen worden door die toestellen verwarmd. De warme lucht stroomt door groote, met roosters afgesloten openingen in de wanden; de verbruikte lucht wordt door kanalen boven het dak afgevoerd. Zoogenaamde lokovens, op den zolder geplaatst, activeeren dien afvoer.

Het keukengebouw, aan de Kerkstraat gelegen, voorziet alle verdiepingen van stoom, tot verwarming van het badwater. Bovendien is er een vernuftig gebruik van gemaakt tot het met vochtdeelen bezwangeren van een der afzonderingskamers, waar de geneeswijze dit noodig maakt.

Met inbegrip van het bijwerk en van de nevenlokalen, waarop bij het maken van het bestek niet gerekend was, heeft het gebouw gekost ruim *f* 200,000, welk bedrag gevonden werd deels door een leening, deels door een toelage van *f* 50,000 uit de stadskas. Onder genoemd eindcijfer zijn niet begrepen de uitgaven voor de inrichting; deze werden door den heer E. Fuld, Vice-president van het Armbestuur, voor zijne rekening genomen. De uitvoering van dit werk werd den 15 September 1881 gegund aan de heeren Staal en Haalmeijer voor *f* 190,000.

Al kan het nieuwe Israëlietische ziekenhuis uit een hygiënisch oogpunt — althans door de nieuwere hygiënisten, die echter veel neiging tot overdrijving hebben — niet als een model-inrichting beschouwd worden, men moet toch erkennen, dat de architect van de betrekkelijk zeer kleine ruimte uitstekend partij wist te trekken. Alles is met zooveel comfort ingericht, dat men niet zou wanen, in een ziekenhuis voor minvermogenden te zijn, indien men er niet door het armelijk uiterlijk der patienten aan herinnerd werd. Zal nu de sterfte op de ziekenzalen, die op het Noorden liggen, zooveel grooter zijn dan in andere inrichtingen, waar dit niet het geval is? Wij gelooven het niet, indien althans de geneeskundige hulp in beide gevallen even goed is.

Maken de architectonische vormen van het uitwendige een aangenamen indruk, ook binnenin het gebouw is dit het geval. Wij noemen slechts de fraaie stergewelven van de vestibule, de hoogst pittoreske aanleg van de overdekte binnenplaats, met de haar ter wederzijde begrenzende loggia's, de smaakvol betimmerde bestuurskamer en de archiefkamer met haar balie, die herinnert aan onze XVIIde-eeuwsche interieurs, de sierlijke deurbetimmeringen overal in het gebouw aangebracht, en brengen ten slotte den ontwerper onzen dank voor zijn vriendelijk geleide, dat ons instaatstelde, alle onderdeelen in oogenschouw te kunnen nemen. Het nieuwe Israëlietische ziekenhuis kan onder de beste gebouwen, die wij in den laatsten tijd te Amsterdam zagen verrijzen, gerekend worden, en heeft zijn schepper een welverdiend succes bezorgd.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 10 *December* 1884.

Nadat de vergadering geopend was, hield de heer F. J. Bremmer een voordracht over het bouwen van plantenkassen en over de verschillende systemen van verwarming en ventilatie, die bij plantenkassen worden toegepast, welke voordracht door de aanwezigen met warmte werd toegejuicht.

Daarna werd het nieuwe plaatwerk *De Bouwmeester* bezichtigd, dat zooeven verscheen en, onder leiding van het Genootschap en den heer F. W. van Gendt, te Arnhem, zal worden uitgegeven door den heer P. Gouda Quint aldaar.

De heer A. Salm GBzn. sprak over de schoone paleizen der Fransche Renaissance en helderde zijne bijdrage op door het tentoonstellen van fraaie platen terwijl de heer A. W. Weissman een aantal photogrammen van bouwwerken te Weenen liet zien. Aan beiden werd den dank der vergadering gebracht.

Op de prijsvraag voor een schilderhuis waren ingeleverd 9 ontwerpen, en op die voor een staand horloge 3 ontwerpen.

Na behandeling van eenige huishoudelijke zaken, werd de vergadering gesloten.

BEURSPRIJSVRAAG TE AMSTERDAM.

Als ontwerper van het project N°. 69 „Het wapen van Amsterdam met het devies *Je Maintiendrai*" heeft zich bekendgemaakt de heer Otto Hieser, architect te Weenen. De namen der vijf bekroonden, die elk een prijs van 1000 gulden verwierven, zijn thans allen bekend; het zijn de architecten:

A. G. Rives, te Parijs, voor het ontwerp N°. 3;
A. von Wielemans, te Weenen, voor N°. 38;
Otto Hieser, te Weenen, voor N°. 69;
Frantz van Peteghem, te Lokeren, en Johan Gerard Mouton, te 's Hage, voor N°. 83, en
August Härtel, te Leipzig, en Bruno Schmitz, te Dusseldorp, voor plan N°. 106.

De vervaardigers van de onderstaande ontwerpen hebben hunne namen officieel bekend gemaakt.

N°. 4. *Carpe diem*, Hallier en Fitscher, te Hamburg.
N°. 7. *Jacob van Campen*, Schmidt en Neckelman, te Hamburg.
N°. 29. *Alcoua-Mercurius*, De Rijcke frères, te Brussel.
N°. 33. *Oranje boven*, Bruno Eelbo, te Weimar.
N°. 39. *Moed en volharding*, L. Hamaike, te Brussel.
N°. 50. *Amstel*, Heinrich Theodor Schmidt, te Frankfort a/d Main.
N°. 84. *Per aspera*, J. Verheul Dzn., te Rotterdam, P. J. Houtzagers, te Utrecht en Jurriaan Kok, te Rotterdam.
N°. 88. *Jam claudite rivos*, A. L. van Gendt, te Amsterdam.
N°. 112. *'s Lands wijs, 's lands eer*, Jacob F. Klinkhamer en Aug. van Delden, te Amsterdam.
N°. 142. *Bob*, J. F. L. Frowein te 's-Gravenhage.
N°. 143. *Amsterdam*, J. van Dijk, te Antwerpen.
N°. 148. Het teeken van De Stier (*Sterrebeeld*), C. N. van Goor, te Rotterdam.
N°. 167. *Fideliter*, E. Cuypers en J. Bernard Springer, te Amsterdam.
N°. 182. *Constans*, Wilhelm Mauchot, te Mannheim.

Ter gemeentelijke Secretarie is het navolgende ontwerp-programma voor de besloten mededinging van het Nieuwe Beursgebouw, te Amsterdam, ter lezing gelegd.

De besloten mededinging heeft plaats tusschen de ontwerpers der projecten onder de volgende motto's:

N°. 20 *La bourse ou la vie.*
N°. 73 *Mercaturae.*
N°. 91 *Ammerack.*
N°. 150 *Het wapen van Amsterdam met het motto: „In hoc signo floresco"* (teekening).
N°. 172 *Y.*

Op den 1sten Mei a. s. moet in handen van Burgemeester en Wethouders zijn gesteld:

Een algemeen plan, schaal 1 à 500.
Het plan van het soubasement.
Het plan van den rez-de-chaussée en van alle verdiepingen, die noodig mochten zijn.
De vier gevels.
De doorsneden, welke noodig zijn om over de inrichting en constructie te oordeelen.
Een lengtedoorsnede.
Een dwarsdoorsnede.
En in het algemeen alle plans en doorsneden, die noodig zijn voor de volledige toelichting van het ontwerp.
Schaal 1 à 200.
Een dwarsdoorsnede van de groote zaal, waarin de détails van de constructie en decoratie zijn aangetoond, schaal 1 à 20.

De mededingers moeten bij deze mededinging in het algemeen de schikkingen en het bouwkunstig karakter van hun eerste ontwerp handhaven, behoudens alle verbeteringen waarvoor de ontwerpen vatbaar zijn, inzonderheid die, welke in het rapport der Jury en in de nota der leden van de Jury, vertegenwoordigende den handel, zijn aangeduid.

De ontwerpen moeten vergezeld zijn van een memorie van toelichting.

De bouwsom is vastgesteld op ongeveer twee millioen gulden.

Bij de beoordeeling zal rekening worden gehouden met mogelijke bezuiniging in het ontwerp.

Tot inlichting der Jury wordt van de mededingers eene opgave verlangd van den totalen inhoud en de oppervlakte van het gebouw boven trottoirshoogte, onder bijvoeging van alle bescheiden en begrootingen, die zij noodig achten.

Het project moet hetzelfde motto als bij den eersten wedstrijd dragen.

De Jury zal op dezelfde wijze zijn samengesteld als bepaald is bij het programma van den eersten wedstrijd.

De mededingers ontvangen, naar gelang van de verdiensten hunner plans en in zooverre als die plans aan de gestelde eischen beantwoorden, respectievelijk eene premie van *f* 10,000, *f* 6000, *f* 5000, *f* 4000 en *f* 3000, en staan daarvoor hunne plans en verdere bescheiden aan de Gemeente af.

Indien de Gemeenteraad besluit het ontwerp, waaraan de eerste bekroning is toegekend, te doen uitvoeren, dan zal de uitvoering — tenzij overwegende redenen bestaan om tot het tegendeel te besluiten — aan den ontwerper worden opgedragen.

Hij zal daarvoor een honorarium ontvangen, door den Gemeenteraad te bepalen, na de Jury te hebben gehoord. De bovengenoemde premie van 10,000 gulden komt alsdan in mindering van dit honorarium.

Wanneer de uitvoering van dat plan niet aan den ontwerper wordt opgedragen, zal hem eene belooning in geld worden uitgekeerd, waarvan het bedrag door den Gemeenteraad wordt vastgesteld, na de Jury te hebben gehoord.

De lokalen voor politiebureau en buurtsecretariaat kunnen vervallen.

DE TENTOONSTELLING IN DE RIJKS-ACADEMIE VAN BEELDENDE KUNSTEN.

Het mocht een verblijdend verschijnsel genoemd worden, toen men in de dagbladen las, dat de Rijks-Academie van Beeldende kunsten — die thans onder de uitstekende leiding van Professor August Allebé een tijdperk van vroeger ongekenden bloei is ingetreden — het voornemen had, om de vruchten van de Italiaansche reis, door den voormaligen Academicus, den heer N. van der Waay, ondernomen, voor belangstellenden in hare expositiezaal tentoon te stellen.

Zij, die aan de roepstem der Academie gevolg hebben gegeven, zullen zich hunne moeite niet beklaagd hebben.

Al zal de armelijke kaalheid, die dezen tempel der kunst inwendig eigen is, den meesten geen hoogen dunk gegeven hebben van de mildheid van hen, die haar stichters waren, de kunstwerken in de expositiezaal zullen de ergernis hierover spoedig hebben doen verdwijnen.

De fraaie kopieën toch naar de oude Italiaansche meesters getuigen van zooveel talent, en geven den rijken gouden toon zoo uitstekend terug, dat men bij het beschouwen ervan de omgeving vergeet.

Uitstekend gekopiëerd is vooral de *Klavierspeler*, maar ook de *Kardinaal* en de fraaie vrouwenfiguur naar Palma Vecchio spreken van veel talent. Wij hoorden de opmerking maken, of men wel naar Italië behoefde te gaan om een Rembrandt te kopiëeren, doch gelooven, dat men hier den kunstenaar geen beperking mag stellen. Ziet hij in Italië een Rembrandt, die hem aantrekt, waarom zou hij dien niet kopiëeren? Bestudeert men niet ook de Italianen te Parijs of te Londen?

De penteekeningen toonen schitterend des kunstenaars vaardigheid. De studiën naar de vroeg-Italiaansche meesters zijn inderdaad voortreffelijk, en vooral het modelé der koppen getuigt van veel studie. Ook de studiën naar bronzen voorwerpen geven uitstekend het materiaal weer.

De aquarellen bevatten goede studiën, vooral naar het figuur. Minder gelukkig achten wij de landschapstudiën, die te zeer doen zien, dat ze door een aan Holland's nevelen gewend kunstenaar gepenseeld zijn. Men zou eer wanen te Amsterdam dan te Napels te zijn. Het is nu misschien wel mogelijk, dat de kunstenaar de indrukken, die hij weergeeft, werkelijk heeft waargenomen, maar ook dan nog meenen wij, dat men eens in Italië zijnde, niet die oogenblikken van den dag moet kiezen, die het meest met onze Hollandsche natuur overeenkomen, maar vooral het gulden zonlicht moet trachten weer te geven. Komt men later weer in 't vaderland, dan is er gelegenheid genoeg tot het bestudeeren van grauwe effecten.

Wij spreken ten slotte den wensch uit, dat nog vele malen ons de gelegenheid moge geschonken worden, in de expositiezaal der Academie met het voortreffelijk werk harer leerlingen kennis te maken.

PITTORE.

KERKBOUW TE KATWIJK-AAN-ZEE.

Blijkens achterstaande annonce zijn op de prijsvraag voor een Kerkgebouw van de Hervormde Gemeente te Katwijk-aan-Zee 51 antwoorden ingekomen. Onder verwijzing naar de in die annonce vermelde motto's, kunnen wij alsnog mededeelen, dat de Jury met hare taak is begonnen. De uitslag der beoordeeling zal zoo spoedig mogelijk worden bekendgemaakt en het rapport der Jury zal in het lokaal der tentoonstelling, die van Dinsdag 16 tot en met Zaterdag 20 December a.s. geopend is, ter lezing liggen voor belangstellenden.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Haarlem en Omstreken.

Vergadering van Vrijdag 28 November 1884.

Bij de opening der vergadering betreurt de Voorzitter het, dat niet meer leden waren opgekomen.

Daarna wordt het woord gegeven aan den Secretaris, die eene lezing houdt over de vraag, »naar welken maatstaf een bouwwerk met eenigen redelijken grond mag beoordeeld worden."

De ontelbare vormen, door vereeniging van rechte, gebogen en gebroken lijnen verkregen, richten zich naar vaste regelen, en deze regelen worden niet op willekeurige wijze, maar alleen verkregen door studie der bouwstijlen in het algemeen, en door die van de vijf bouworden van Vignola in 't bijzonder.

Spreker deed uitkomen, dat van de studie dezer orden, over 't geheel genomen, in ons land niet zooveel werk wordt gemaakt als in andere meest beschaafde landen van Europa; dat dit in België bijvoorbeeld veel meer en beter geschiedt; dat daar in den regel het bouwkundig onderwijs begint met de orden, waarbij nog wordt gewezen op het in den laatsten tijd uitgegeven werk van den heer Laureys, professor aan de Koninklijke Academie en Industrieschool te Brussel, nl. »De vijf orden behandeld in hunne proportiën volgens het metrieke stelsel", waarbij men het voordeel heeft de proportiën nauwkeuriger te kunnen bepalen, omdat de onderdeelen tot in millimeters bepaald kunnen worden; iets wat met de vroegere maat der modulschalen en parten niet tot in zulke kleine afmetingen kon geschieden.

Hij besloot zijne beschouwingen met te wijzen op de onmisbare regelen en lijnen van de orden, die, hoe ook gewijzigd, steeds den grondslag zullen blijven uitmaken voor bouwkunstige scheppingen, en zelfs voor de studie van andere bouwstijlen onmisbaar zijn.

Vervolgens vertoonde de Voorzitter een eenvoudig werktuigje, van Gebr. Kürting, te Hannover, verkrijgbaar bij den heer F. W. Funckler, te Haarlem, in verschillende afmetingen.

De werking van dit werktuig, berustende op de wet van de drukking der dampkringslucht, kan dienen om water op te voeren of te verplaatsen, speciaal door een waterstraal van de waterleiding; in 't algemeen door een of anderen waterstraal, waarvan de druk gelijk is aan één of meer atmosferen. Daartoe zijn twee buizen van ongelijke grootte zoodanig in elkander gestoken, dat de kleinste, waardoor de waterstraal van waterleiding of perspomp wordt gestuwd, uitkomt in de grootere en in de laatste de gewone dampkringslucht verdunt. Om de plaats, waar de pijpen in elkander gestoken zijn (altijd met eene zekere tusschenruimte, dat ze elkaar niet aanraken), is een rooster aangebracht, om te voorkomen dat vuil in de buis of tusschenruimte der in elkaar gestoken buizen kan komen.

Wanneer men nu den waterstraal laat werken, komt diens water met kracht in de grootere buis, maakt daar een luchtverdunning, waarvan het gevolg is, dat het water, waarin het toestel ligt, door den rooster in de groote buis toestroomt, omdat de gewone dampkringslucht het verbroken evenwicht in de grootere buis wil herstellen en het water alzoo in en door de buis doet stroomen. Al naar gelang de eigenlijke motor of waterstraal, dien men door de kleine buis jaagt, krachtiger is, kan het water ook hooger opgevoerd worden. Proeven, door den Voorzitter genomen, hebben bewezen, dat met een waterstraal van ongeveer 2 atmosferen druk het water tot ongeveer 4 M. hoog werd opgevoerd, en dat men met 20 liter water van de waterleiding 25 liter water kon verplaatsen in $\frac{1}{4}$ minuut; met 100 liter kan dus verplaatst worden 125 liter; de afvoer bedraagt dus 25% water meer dan de aanvoer; $\frac{8}{10}$ kub. M. water van de waterleiding, gerekend tegen 30 cent de M³. = 24 cent (zijnde ongeveer de prijs hier te Haarlem betaald) verplaatsen dus 1 kub. M.

Door een toestel van glazen buizen werd door den Voorzitter een en ander nog duidelijk gemaakt en toegelicht, terwijl de proef zelve werd genomen door een waterstraal van een handbrandspuitje, waarvan de drukking ongeveer 1 atmosfeer bedraagt en door welken straal het water ongeveer 2 M. hoog door de Wasserstrahlpumpe werd opgevoerd.

Dit werktuig is dus daar, waar men waterleiding heeft, zeer goedkoop en gemakkelijk toe te passen voor het droogmaken van kelders, fundeeringen, reservoirs enz.

Zeer voldaan over de proef, werd den President daarvoor door de leden dankgezegd, waarna de vergadering door hem gesloten werd.

Afdeeling 's-Gravenhage.

Vergadering van 12 December 1884.

Na lezing en goedkeuring der notulen van de vorige vergadering, werd een lid met algemeene stemmen aangenomen. De heer Vogel werd als Voorzitter, en de heeren Morre en Tirion werden als leden van het Bestuur herkozen.

Door een daartoe benoemde commissie werd gerapporteerd, dat de rekening en verantwoording over dit jaar in volmaakte orde was bevonden. Daaruit bleek, dat het aantal leden der Afdeeling thans is: 133 en dat de inkomsten *f* 1011.90 en de uitgaven *f* 584.70 bedroegen, zoodat een saldo van *f* 427.19 in kas is. Daarop werd in behandeling genomen de begrooting voor 1885. De uitgaven werden op *f* 620 en de inkomsten op *f* 947.19 geraamd, waarbij onder de uitgaven een post van *f* 125 voor het uitschrijven van prijsvragen voorkomt.

Tot afgevaardigden voor de volgende Algemeene Vergadering der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, werden gekozen de heeren Vogel en Tirion, en tot plaatsvervangers de heeren Van Malsen en Van Lith.

Daarna stelde de heer Van Lith welwillend de teekeningen van het in aanbouw zijnde Badhuis te Scheveningen ter berichtiging en deelde o. a. mede, dat de laagste inschrijving daarvan was geweest *f* 593,289 en de hoogste *f* 769,990, welk verschil in hoofdzaak moest gezocht worden in den risicopost, om in korten tijd zulk een belangrijken bouw op te leveren. Verder volgden eenige mededeelingen over de afmetingen der voornaamste deelen en over soorten en hoeveelheden der voornaamste materialen, waarbij werd opgemerkt, dat inplaats van Hollandsche metselsteen, die voorgeschreven was, Duitsche baksteen werd toegepast, terwijl ook de besteksbepaling ter sprake kwam, dat de architecten zich voorbehouden hebben om onder de uitvoering in de soort der materialen verandering te kunnen brengen. Men kan dus verwachten, dat op een en ander wel afwijkingen zullen voorkomen, daar de ontwerpers zullen ondervinden, dat niet alle bouwmateriaal aan het zeestrand geschikt is.

Vervolgens werd de opmerking gemaakt, dat het ontwerp en de uitvoering van dien bouw was opgedragen aan twee buitenlandsche architecten, met voorbijgaan van onze Nederlandsche bouwkundigen, niettegenstaande er onder deze laatsten zijn, die zich, waar het belangrijke bouwwerken geldt, gerustelijk kunnen meten met hunne buitenlandsche collega's, getuige de thans tentoongestelde ontwerpen voor den bouw der Amsterdamsche beurs. Die opmerking geheel beamende, nam de vergadering dan ook met algemeene stemmen de volgende motie aan:

»De Afdeeling 's-Gravenhage der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, niet tredende in eene beoordeeling van het ontwerp voor den bouw van het nieuwe Badhuis te Scheveningen, betreurt het, dat de Maatschappij *Zeebad*, te Scheveningen, het maken van het plan en de directie van den bouw heeft opgedragen aan buitenlandsche bouwkundigen, met uitsluiting van Nederlandsche bouwkundigen."

Daarna werd de mededeeling gedaan, dat de Afdeeling Amsterdam prijsvragen heeft uitgeschreven, waarnaar ook leden van onze Afdeeling kunnen mededingen. Het Bestuur zal later een voorstel doen om deze beleefdheid op eene gelijke wijze te beantwoorden.

Ten slotte werd namens den heer Braat, te Delft, aan de Afdeeling het verzoek gedaan om zijne nieuwe fabriek van zinkwerken te komen bezichtigen, welk verzoek zooveer gewaardeerd werd, dat men terstond het besluit nam om aan deze uitnoodiging de volgende week gevolg te geven.

Niets meer aan de orde zijnde, sloot de Voorzitter de vergadering.

Afdeeling Leeuwarden.

Vergadering van Vrijdag 12 December 1884.

De notulen der vorige vergadering worden onveranderd goedgekeurd en daarna overgegaan tot de regeling der huishoudelijke zaken. Onder luide toejuiching wordt de heer J. E. G. Noorderdorp tot Voorzitter herkozen en de heer J. Vonk tot bestuurslid herbenoemd. De Penningmeester geeft rekening en verantwoording van zijn beheer en wordt, nadat een en ander door eene daartoe benoemde Commissie accoord bevonden is, dankgezegd voor zijne bemoeiingen.

Tot afgevaardigden voor de Algemeene Vergadering worden gekozen de heeren J. E. G. Noordendorp en H. H. Kramer en tot leden der Commissie tot het verzamelen van stukken, geschikt tot opneming in het Tijdschrift der Maatschappij, de heeren A. D. G. ten Doesschate en A. T. van Wijngaarden.

Bij het Bestuur der Afdeeling waren ingekomen eenige programma's betreffende de prijsvragen, uitgeschreven door de Afdeeling Amsterdam, die onder de leden werden verspreid, en modelboeken van de stoomtimmerfabrieken »de Zwaluw", te Helder en »Molly", te Appingedam. Die van eerstgenoemde fabriek trokken om de groote verscheidenheid en elegante bewerking in hooge mate de aandacht en strekken den eigenaar, de heer A. Vos Rz., te Amsterdam, zoowel als den Directeur, de heer D. J. van Wijngaarden, te Nieuwediep, tot eer.

Hierop behandelde het lid A. T. van Wijngaarden Haeusler's hout-cementdaken; de wijze van bewerking en de voordeelen, aan die daken verbonden, werden achtereenvolgens besproken en een en ander door schetsen en een modeldakje op flinke schaal toegelicht.

Na de pauze werden door den Voorzitter en het lid Van Wijngaarden nog enkele nieuwe plaatwerken ter bezichtiging aangeboden, waaronder vooral de uitgave van Frederik Muller en Co., te Amsterdam, »Trésor Calligraphique" de aandacht trok.

Daarna werd de vergadering gesloten.

AMSTERDAM, 12 December. De tentoonstelling van de beursplans is slechts voor korten tijd verlengd; heden wordt ze voor het publiek gesloten en aan de leden van den Gemeenteraad wordt daarna gelegenheid gegeven de plans op 13 en 14 dezer te berichtigen

— In de jongste zitting van den Raad werd een voordracht van het Gemeentebestuur behandeld en aangenomen, strekkende om ƒ 4000 beschikbaar te stellen tot bestrijding der kosten, verbonden aan de deelneming der Gemeente Amsterdam aan de Internationale Tentoonstelling te Antwerpen, te houden in 1885.

Deze voordracht steunde op het advies der Commissie van Bijstand, die als hare meening te kennen gaf, dat de Gemeente op de Tentoonstelling, die zeer belangrijk belooft te worden, door enkele teekeningen op groote schaal van de Handelskade, de Houthaven en de kanaalwerken tot IJmuiden, zou kunnen worden vertegenwoordigd, waarmede eene uitgaaf van ƒ 3000 à ƒ 4000 gemoeid is.

GRONINGEN. De 28 antwoorden, ingekomen op de prijsvraag, door de Vereeniging »de Harmonie" uitgeschreven, zullen den 18den December, na de uitspraak der Jury, publiek worden tentoongesteld.

ADVERTENTIEN.

Kerkbouw te Katwijk a/Zee.

De PRESIDENT-KERKVOOGD der HERVORMDE GEMEENTE te *KATWIJK A/ZEE* maakt bekend, dat op de prijsvraag voor een Kerkgebouw 51 antwoorden zijn ingekomen onder de volgende motto's:

1. Driehoek met cirkel daaronder (*figuur*); 2. *B*; 3. *Katwijk*; 4. *Gode zij de eer*; 5. *Aan Zee*; 6. *Evangelie*; 7. *Experience*; 8. *Beth-El*; 9. *Vrij ontwerp III*; 10. *Volapück*; 11. *Simple*; 12. *Calvijn K* 55; 13. *Schets*; 14. *Arbeid adelt*; 15. *Soli Deo Gloria*; 16. *Salve*; 17. *J. D.*; 18. *Letter A. R. C.*; 19. *Excelsior*; 20. *Calvijn*; 21. *Één onder velen*; 22. *Tus Resagitur*; 23. *God zij met ons*; 24. *Irene*; 25. De letter R in een cirkel (*figuur*); 26. *Bethel*; 27. *Bijzland*; 28. Een parallellogram in een cirkel (*figuur*); 29. *Salve*; 30. *Excelsior* (met cirkel door een lijn doorsneden); 31. *Vele zijn geroepen* etc.; 32. *Mare*; 33. De letters *K. A. Z.* in figuur; 34. *Hoop*; 35. *Bijbel*; 36. Klaverblad waarin de letters *A. B. C.* (*figuur*); 37. *Geloof, Hoop en Liefde*; 38. *Harmonie*; 39. Klaverblad met driehoek (*figuur*); 40. 1550 tot 60; 41. *Sek ich die Werke etc.* (*Göthe*); 42. *Bouwkunst*; 43. *Pro Deo*; 44. Een ster in een cirkel (*figuur*); 45. 1884; 46. Halve maan met passer in een cirkel (*figuur*); 47. *Matthéüs*; 48. *Matthéüs II vs.* 28; 49. *Labor et Constantia*; 50. Een wapen in een cirkel (*figuur*); 51. 1 *Koningen VIII vs. XXVII.*

De tentoonstelling van deze projecten zal geopend zijn op Dinsdag 16, Donderdag 18 en Zaterdag 20 December a. s. tegen een entrée van 25 cents, en op Woensdag 17 en Vrijdag 19 December a. s. tegen een entrée van 10 cents.

De President-Kerkvoogd voornoemd,
L. VAN DER PLAS Pzn.

DE MAATSCHAPPIJ TOT EXPLOITATIE VAN HET »AMERICAN HÔTEL" te *AMSTERDAM*, brengt bij deze ter kennis van Heeren Aannemers, dat zij voornemens is op **20 December a. s. AAN TE BESTEDEN:**

Het maken van eene BILJART-ZAAL, c. a.,

grenzende aan het AMERICAN HÔTEL; onder beheer van de Architecten HENKENHAF & EBERT. Bestek en Teekeningen liggen ter visie en zijn te verkrijgen à ƒ 1.50, van af Maandag 15 December, bij den Portier van het AMERICAN HÔTEL. Aanwijzing op het terrein Donderdag 18 December.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *ZAANDAM*, zullen op **Dinsdag 23 December 1884**, des namiddags ten 1 ure, in het Gemeentehuis **aanbesteden:**

1°. **Het vergrooten der Oostzijder Begraafplaats.**
2°. **Het maken eener houten Brug in het Noorderkerkpad.**
3°. **Het maken eener houten Beschoeiing langs het Noorderkerkpad.**

Bestekken van sub 1 (met 2 teekeningen) à ƒ 1.50 en der overige à ƒ 0.50, zijn verkrijgbaar ter Gemeente-Secretarie.

Inlichtingen worden gegeven door den Gemeente-Architect J. VAN DER KOOGH.

Inschrijving

op

Vrijdag 26 December 1884,

in het Timmerhuis te *Rotterdam*,

naar de LEVERING van:

Getrokken IJzeren Pijpen, IJzeren en Koperen Fittings, Branders, Lantaarnruiten, Vertind looden Buizen, Rood en geel koperen Pijp, Lampenglazen, Kappen, Ballons, Houtschroeven, Klinknagels, Vijlen, Schoppen, Patent-olie, Lijn-olie, Zacht Vet, Vet (roet), Kaarsen, Loodwit, Lampkatoen, Poetskatoen en Lappen, Sponzen, Zeemvellen, Snuit van vlas, Striktouw, Bruinwerk, Houtskolen, Spijkerstels, Bezems, Papieren zakken en Bordpapier, Kalk, Smeeren Plantijzer, Gegoten IJzerwerk en andere Magazijngoederen, ten dienste der Gemeente-Gasfabrieken te Rotterdam.

De voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, ter lezing op het kantoor der Gemeente-Gasfabrieken, *Oud-Zeedijk*, en zijn voor den prijs van 25 cents, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin No. 73, alwaar ook de gezegelde inschrijvingbilletten tegen betaling van 22½ cents verkrijgbaar zijn.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 23ste December 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 415.

Het maken van een Bergplaats voor Steenkolen en Takkebossen en eenige bijkomende werken op het station Eindhoven.

De besteding geschiedt volgens § 43 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 9den December 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. VAN DER KUN te *Venlo* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **ƒ 0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 18den December 1884, ten 11.30 voormiddags.

Utrecht, den 6den December 1884.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden**, des voormiddags 11 uur:

a. op **Dinsdag 23 December 1884:**

1°. **Het onderhoud van de Schoolgebouwen in 1885, in 4 perceelen;**
2°. **Het onderhoud van de Bestratingen gedurende het jaar 1885.**

Aanwijzing van nº. 1 op Woensdag 17 December a. s., 's voormiddags 10 uur, beginnende aan de Hoogere Burgerschool; en van nº. 2 op Donderdag 18 December a. s., 's voormiddags 10 uur, bureau Publieke Werken.

b. op **Woensdag 24 December 1884:**

1°. **Het onderhoud van de Gemeentegebouwen enz. in 1885, in 4 perceelen;**
2°. **Het onderhoud van eenige Gemeenteweken gedurende het jaar 1885.**

Aanwijzing van beide werken op Donderdag 18 December a. s., 's voormiddags 10 uur, nº. 1 beginnende aan het achtergebouw Gemeente-huis, nº. 2 bureau Publieke Werken.

Teekeningen ter inzage bureau Publieke Werken; Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

Aanbesteding

School en Onderwijzerswoning.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *Hilligersberg*, zullen, behoudens andere goedkeuring, op **Woensdag 24 December 1884**, des namiddags ten één ure, op het Raadhuis aldaar, **aanbesteden:**

Het bouwen van eene school voor 102 leerlingen, met onderwijzerswoning en verder bijbehooren te Hilligersberg.

Bestek en teekeningen liggen van af den 10den dezer ter inzage ter Gemeente-Secretarie; deze zijn aldaar tegen betaling van ƒ 1.50 per stel mede verkrijgbaar, alsook ten kantore van den architect H. WESSTRA Jz. te *'s-Gravenhage*, waar tevens dagelijks van 9 tot 1 uur, nadere inlichtingen zijn te bekomen.

Aanwijzing in loco op Zaterdag 20 December a.s. des voormiddags ten elf ure.

De gezegelde inschrijvingsbiljetten moeten bezorgd worden ter Gemeente-Secretarie, welke op de werkdagen van 9 tot 1 ure geopend is.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
De Burgemeester,
LE FÈVRE DE MONTIGNY.
De Wethouder L. S.,
P. VISSER.

Geldersch-Overijsselsche LOKAAL SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

Lijn Deutichem—Ruurloo.

Aanbesteding.

Op **Zaterdag den 20ste December 1884**, des middags ten 12 ure, in de Societeit op den Zonnebrink te *WINTERSWIJK*, van:

Bestek Nº. 37

Het maken van de grond- en kunstwerken, het leggen van spoorbaan en wissels, en het uitvoeren van eenige andere werken voor den lokaal-spoorweg Deutichem—Ruurloo, lang ruim 18 kilometer.

De inschrijvingsbiljetten moeten, uiterlijk één uur vóór de besteding, vrachtvrij worden bezorgd op het Bureau der Maatschappij te *Winterswijk*.

Inlichtingen worden op gezegd bureau gegeven, alwaar tevens het bestek met bijbehooren op *franco* aanvraag en tegen betaling van ƒ 2.50 verkrijgbaar is.

Winterswijk, den 20 November 1884.

OPZICHTER-TEEKENAAR

meerdere belangrijke werken uitgevoerd hebbende en bekwaam **TEEKENAAR**, zoekt **plaatsing** met 1 Januari. Adres franco lett. S. C. R. aan het Algem. Advert. Bureau van NIJGH & VAN DITMAR, *Amsterdam*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 23ste December 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 416.

Het veranderen van de Kraanbrug over het Zijlsterdiep in eene vaste brug en het uitvoeren van daarmede in verband staande werken ten behoeve van den spoorweg van Groningen naar Nieuweschans.

De besteding geschiedt volgens § 39 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 10den December 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur L. J. DE SONNAVILLE te *Groningen* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **ƒ 0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 15den December 1884, ten 11 ure voormiddags.

Utrecht, den 9den December 1884.

INSCHRIJVING

op Dinsdag 23 December 1884,

in het Timmerhuis te *Rotterdam*,

naar de LEVERING van:

Tegels, Dakpannen, Kannenbuizen, Pleister, Tras, Portland-Cement, Touwwerk, Hennep, Snuit van Vlas, Teer, Bruinwerk, Mos, Strookdwellen, Blokmakerswerk, Borstelmakerswerk, Sponzen, Groen Laken, Tochtvriesch, Grijs Linnen, Behangsel-Linnen, Afneemdoeken, Wollen- en Linnen Dwellen, Gordijnlinnen, Grondpapier, Singel, Meubelkoord, Band, Gasbranders, Glazen Ballons, Lampenglazen, Zeemvellen, Leder, Patent-Olie, Groene Zeep, Kaarsen, Amerikaansche Reuzel, Vet (Roet), Poetskatoen, Lampenkatoen, Turf, Houtskolen, Bezems, Boenders, Manden, Zink, Lood, Looden- en Vertind Looden Buizen, Spijkers, IJzerwaren, Kolenbakken, Brugornamenten, Staal, Verfwaren en Vensterglas.

De voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, in het Timmerhuis ter lezing, en zijn, tegen betaling van 25 cent, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin nº. 73, alwaar tevens de in te vullen gezegelde inschrijvingsbiljetten, tegen betaling van 22½ cent per stuk, te bekomen zijn.

Inschrijving

op Dinsdag 23 December 1884,

in het Timmerhuis te *Rotterdam*,

naar de LEVERING van:

Getrokken en Vlakke Waalklinkers, Waal boerengrauw, Utrechtsche Straatklinkers, IJsel Straatplavei en Beste harde IJsel Ondersteen, Escaussijnsch steenen Trottoirbanden, Luiksche Kluitkalk, Grès-Keien, Quenast-Keien, Porphyr-Keien, Steenslag van natuurlijken steen uit de groeven van Quenast of Lessines, Grof Grind, Grindzand, Eiken-, Grenen-, Dennen- en Vuren Timmerhout, Gegoten IJzeren Straatyphons en Straat-berrieranden, Staaf-, Band- en Plantijzer.

De Voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, in het Timmerhuis ter lezing, en zijn, tegen betaling van 25 Cent, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin Nº. 73, alwaar tevens de in te vullen gezegelde inschrijvings-biljetten, tegen betaling van 22½ cent per stuk, te bekomen zijn.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 23ste December 1884**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 414.

Het maken van een HALTEGEBOUW te Deinum, ten behoeve van den spoorweg van Leeuwarden naar Harlingen.

De besteding geschiedt volgens § 60 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 8sten December 1884 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur L. J. DE SONNAVILLE te *Groningen* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **ƒ 0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 16den December 1884, ten 9½ ure voormiddags.

Utrecht, den 5den December 1884.

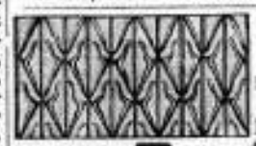

Vraagt Catalog.
NEDERL. VERZINKFABRIEK,
Van der Linden & Co.
Dordrecht.

Losanges, IJzeren Daken, en Zijlekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobbes, Gieters, enz. enz.

Galv. op LOON | Zuinigheids-Roosterijzers. | Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

LICHTDRUKPAPIER

geproparoerd, in rollen van 10 Meter

verkrijgbaar bij

Th. J. DOBBE en ZOON

Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen,

Utrecht.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *UTRECHT* zijn voornemens op **Zaterdag den 20 December 1884**, des voormiddags ten elf ure, in het openbaar ten Stadhuize **aantebesteden:**

1°. **het doen van vernieuwingen aan en het eenjarig onderhoud van de Sluis en daarbij behoorende werken te Vreeswijk.**
2°. **Idem, idem, van den Straatweg enz. van Utrecht naar Vreeswijk.**
3°. **Idem, idem, van de Sluis enz. te Nieuwersluis en het Jaagpad, van daar naar Hinderdam.**
4°. **Idem, idem, van het Jaagpad met bijbehoorende werken van Utrecht tot nabij Woerden.**
5°. **Het leveren van materialen voor de openbare gemeentewerken, dienstjaar 1885, als:**

Perceel 1. Utrechtsche Straatklinkers.
» 2. IJssel id.
» 3. Waalstraatklinkers.
» 4. Harde vlakke Utrechtsche klinkers drielingen.
» 5. Utrechtsche metselsteenen.
» 6. Kalk, trass, en portlandcement.
» 7. Leemzand.
» 8. Heidezand.
» 9. Hardsteenen trottoirbanden.
» 10. id. roosterramen en roosters.
» 11. Grenen-, vuren-, en dennenhout.
» 12. Eikenhout.
» 13. Verfwaren en Carbolzuur.
» 14. Olie en Petroleum.
» 15. Borstelwerk.
» 16. Glas.
» 17. IJzer, Kramerijen en Gereedschappen.
» 18. Dakpannen en Tegels.
» 19. Eng. Riool-buizen.
» 20. Touwwerk.
» 21. Boomen, hoosters, bloemstruiken en bloemen in potten, in ten afbeelingen.

De bestekken en voorwaarden liggen ter inzage aan het Bureau der Gemeentewerken achter Klarenburg, en zijn aldaar, zoomede ten Stadhuize en bij de Boekhandelaren VAN TERVEEN & ZOON, verkrijgbaar gesteld tegen betaling van ƒ 0.25 per exemplaar (*franco* per post 27 cts.).

Monsters voor de sub 5 genoemde materialen zijn vóór de aanbesteding te bezichtigen aan voornoemd Bureau der Gemeentewerken, alwaar ook verdere inlichtingen zijn te bekomen.

Utrecht, 5 December 1884.

De Secretaris der Gemeente *Utrecht*,
DE WATTEVILLE.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 22 December 1884**, op het Raadhuis, te 12 uur des middags, in het openbaar **aanbesteden:**

Het maken van een Gebouw voor twee Openbare Lagere Scholen (1e en 2e klasse) aan de Roggeveenstraat, tusschen de Van Linschoten- en Van Neckstraten.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van ƒ 2.50 (met vier teekeningen).

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-architect, op het Raadhuis, Kamer nº. 101, des ochtends van 10—12 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 8 December 1884.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Mouwvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

J. L. BACON & Co.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kanteren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN
VAN
HARTMAN & COMPIE.
KANTOOR te NIJMEGEN,
VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten** OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen Amsterdam 1883, Weenen, Londen, Parijs, Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers**, gelijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten**, etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jzn.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen
Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat als buitenleden zijn toegetreden de heeren R. Mentz, te Alkmaar, C. P. van Genk en I. J. M. Geri, beiden te Bergen-op-Zoom;

2°. dat de 835ste vergadering zal gehouden worden op Woensdag den 24sten December e. k. in het „American Hotel" op het Leidscheplein, alhier.

De agenda voor de vergadering is:
Mededeelingen van het Bestuur.
Bijdrage van den heer D. Klinkert.
Kunstbeschouwing van den heer Eskes.
Benoeming eener Commissie tot verificatie der rekening van den Penningmeester.

3°. dat als 2e algemeene prijsvraag voor het jaar 1884—'85 wordt uitgeschreven

Een jacht-rendez-vous.

Het gebouw wordt verondersteld, te zijn gelegen aan den oever van een meer of stroom, in een boschrijke, heuvelachtige landstreek, en zal moeten bevatten:
een ruime vestibule met hoofdtrap,
een salon of conversatiezaal,
een eetzaal met dessertkamer,
een biljartzaal,
een wapenkamer,
een slaapkamer met kabinet voor den landheer of eigenaar,
de vereischte logeerkamers; keuken, badkamer en verdere gemakken,
een afgesloten verblijf voor den jachtopzichter, bestaande uit twee vertrekken, keuken, enz.

De stijl, waarin het gebouw zal worden opgetrokken, mits in overeenstemming zijnde met de omgeving, wordt geheel vrijgelaten, zoomede de behandeling der teekeningen.

Er worden verlangd:
1e de grondplans van de verschillende verdiepingen en de doorsneden op de schaal van 1 : 200,
2e de voornaamste gevels op de schaal van 1 : 100,
3e zoo noodig een memorie van toelichting.

Aan den vervaardiger van het der bekroning waardig gekeurd ontwerp zal worden uitgereikt het *eervol getuigschrift* van het Genootschap met een premie van *vijf-en-zeventig gulden*, aan het daarop volgende een premie van *vijf-en-twintig gulden*.

De inlevering der ontwerpen, met stipte inachtneming van art. 67 der wet, en vergezeld van een correspondentie-adres, ten einde zoo noodig met den inzender te kunnen correspondeeren, moet geschieden vóór of op den 26sten Januari 1885 ten huize van den 1ste-Secretaris van het Genootschap, Oosterdoksluis 29, te Amsterdam.

Namens het Bestuur,
De Voorzitter
Jan Springer.
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) NOG EENS DE BEURSPRIJSVRAAG.

In het *Handelsblad* heeft men in den laatsten tijd een zestal artikelen kunnen vinden, aan de Beurs-ontwerpen gewijd, en waarvan de bedoeling voornamelijk schijnt geweest te zijn, den „oud-Hollandschen" stijl aan te prijzen, als meesterlijk monumentaal en voor al onze moderne behoeften volmaakt geschikt.

Blijkbaar is de schrijver geen vakman, althans wij gelooven niet, dat iemand, die van bouwkunst eenig verstand heeft, als hem wordt opgedragen, den „oud-Hollandschen stijl" te verdedigen, zal beginnen zooals hier gedaan wordt met de aanprijzing van het *klassieke* ontwerp *Vitruvius*. Is dit niet met de eigen drieguldens de glazen inwerpen?

Het oude motief, dat wij in baksteen moeten bouwen, omdat ons land slechts baksteen oplevert; het even dikwerf gebruikte motief, dat wij in ons nevelachtig klimaat behoefte hebben aan kleur; en daarenboven nog een gansch nieuwe stelling, „dat het karakter der monumentaliteit bij verschillende stijlen anders is", moeten dienst doen om te doen uitkomen, dat ons „vriendelijk oud-Hollandsch" voor ons de alleenzaligmakende stijl is.

Toch schijnt het, dat de opsteller der artikelen geen helder begrip van „oud-Hollandsch" heeft, want een ontwerp, dat zoo goed mogelijk tracht den stijl van 1620—1630 na te volgen, wordt eerst voor een gesticht voor ouden van dagen uitgemaakt, en later worden al even weinig vleiende bewoordingen aan zijn adres ge-

richt. Wij zullen de laatsten zijn om bedoeld ontwerp *Hollandia* te verdedigen, daar het onzes inziens als Beursproject niet zeer geslaagd is, maar moeten erkennen, dat zijn vervaardiger misschien de eenige is, die ons „vriendelijk oud-Hollandsch" zonder eenige bijmengselen gebruikt heeft, en die bij het ontwerpen der details erop bedacht is geweest, dat hij op een *tweehonderdste* en niet op een *honderdste* van de ware grootte aan het werk was.

Om het groote belang van de zaak zullen wij nog even kortelijk uiteenzetten, waarom wij, bij allen eerbied voor den oud-Hollandschen stijl, wanneer het slechts kleine gebouwen geldt, dien stijl volmaakt ongeschikt achten, wanneer groote gebouwen als de Amsterdamsche Beurs gesticht moeten worden.

De „oud-Hollandsche" stijl, althans wanneer men daaronder verstaat den stijl van 1560—1630, heeft ons slechts *zeer kleine* gebouwen nagelaten, met *kleine* details en *kleine* interieurs.

De grootste bouwwerken, die hij gesticht heeft, o. a. het Raadhuis te 's-Gravenhage, dat te Leiden, de Waag te Alkmaar, de Kanselarij te Leeuwarden, het zijn allen zeer kleine gebouwtjes, vergeleken bij een schepping, zooals bij het uitschrijven van de Beursprijsvraag verlangd werd, en hunne fijne details zijn in harmonie met de bescheiden afmetingen. Zoodra men echter die details wil gaan toepassen op *groote* gebouwen, zijn er slechts *twee* middelen die men kan bezigen: ze *vergrooten*, of ze *zooveel noodig herhalen of opeenstapelen*.

De Beurs-ontwerpers, die trachtten in den geest der „oud-Hollandsche Renaissance" te blijven, hebben van beide middelen ruim gebruikgemaakt, wat den oppervlakkigen beschouwer niet gehinderd heeft. Doch heeft de schrijver in het *Handelsblad* zich weleens afgevraagd, welk effect in werkelijkheid een gevel zou maken, die met oud-Hollandsche details op *vijf-* of *zesmaal* de grootte versierd is? Wie het Rijks-museum te Amsterdam kent, zal zich ook de kruiskozijnen herinneren, naar het motief van het bekende huis van Maarten van Rossem te Zaltbommel geïnspireerd, maar ettelijke malen vergroot. De boogvullingen hierboven zijn ook, vergeleken bij die van het Zaltbommelsch origineel, inderdaad reusachtig, en toch maken zij op den beschouwer den indruk zeer klein te zijn, en kan iemand, met een normaal gezichtsvermogen begaafd, hare fijn-gecomponeerde details niet goed onderscheiden.

Denkt men zich nu bv. oud-Hollandsche hermen en pilasters, zooals ze ons door tal van Beursplan-ontwerpers geteekend worden, nl. ter hoogte van 10 à 11 M., dat is zoovat de afmeting van de bekende Ionische zuilen van de tegenwoordige Amsterdamsche beurs, dan zal men zich misschien beter kunnen begrijpen, waarom wij den oud-Hollandschen stijl voor een monumentaal gebouw ongeschikt achten. Slechts weinigen hebben met den duimstok in de hand de plans beschouwd, en zelfs de Jury schijnt zich niet vaak van eenig meetinstrument bediend te hebben. Topgevels van 60 M. hoogte, lucarnes van een meter of tien, witte banden van een breedte van 1 meter en meer, zijn aan haar aandacht ontsnapt. Heeft zij wel bedacht, dat de hoogste „oud-Hollandsche" toppen slechts zelden een hoogte van 15 M. bereiken; dat de lucarnes van de vleeschhal te Haarlem nog geen twee meter hoogte hebben; dat het slechts hoogst zelden voorkomt, dat de breedte der witte banden, die zoo geestig tegen 't rood van de baksteen onzer oude gebouwen uitkomen, meer dan 40 cM. bedraagt? Evenals de Gothiek had ook de „oud-Hollandsche" stijl een bepaalde schaal, die hij nooit overschreed. Wilden de Gothiekers een groot gebouw maken, dan vergrootten zij daarom de details niet, maar brachten er slechts zooveel meer aan, als noodig bleek. Vandaar het onrustig effect, dat vooral het uitwendige van de beroemdste Gothische scheppingen maakt, wat zelfs door de warmste bewonderaars der Gothiek erkend wordt. De meesters van onze „oud-Hollandsche Renaissance", die wel inzagen, dat ook zij hun details niet vergrooten mochten, en dat een al te groote opstapeling en vermeerdering ervan slechts tot onrust zou kunnen leiden, kozen daarom, toen zij later tot grootscher taak dan voorheen geroepen werden, de vormen der *klassieken*.

Georg Galland, de schrijver van een zeer oppervlakkig (1), doch zeer breedsprakig boekje over *die Renaissance in Holland*, moge nu al zeggen, dat de stijl van 1630 liever had moeten beproeven, „*auf heimischem Boden neue Gesichtspunkte zu gewinnen*", dit zijn slechts holle phrasen. Het is met volkomen bewustzijn geweest, dat bv. Hendrik de Keyser, die eerst aan talrijke kleine gebouwen den oud-Hollandschen stijl toegepast had, later, toen hij grootere gebouwen moest maken, zich meer en meer de klassieken ten voorbeeld koos. Veel kleine details maken nog geen monument: vandaar dat De Keyser naar breeder vormen zocht, en ook Jacob van Campen bij de Italianen ter schole ging.

Denk u eens het voormalig Amsterdamsch Stadhuis in „oud-Hollandsche Renaissance", het gedenkstuk van den Munsterschen vrede met tal van „Spielereien" bedekt!

Hadde Galland inplaats van Jacob van Campen geleefd, wij hadden misschien nu iets als ons Nieuwe Museum op den Dam staan.

De klassieke vormen, voornamelijk die, door de Romeinen bij hun kolossale stichtingen gebruikt, en door de Renaissance, die in Italië reusachtige scheppingen het leven deed aanschouwen, met groot geluk nagevolgd, geven zelfs aan de grootste gebouwen die rust, die harmonie, die voor monumentaliteit zoo noodwendig zijn. Geen interieur is zoo groot, of zij kunnen er toegepast worden, en waar een ophooping van kleine oud-Hollandsche details slechts onrust teweeg zou brengen, geven zij waardigheid.

Dat de kleine oud-Hollandsche interieurs geen motieven voor groote zalen opleveren blijkt uit het feit, dat de „oud-Hollandsche" Beurs-ontwerpen zonder uitzondering hun zalen in Italiaanschen geest decoreeren.

Waarom men geen klassiek gebouw voor een groot deel in ongepleisterde baksteen zou kunnen optrekken, begrijpen wij niet. Er zijn talrijke voorbeelden van, vooral in Italië, en dus kan het epitheton „onnationaal", dat zij, die voor vaderlandsche baksteen strijden, den klassieken stijl zoo gaarne geven, gevoeglijk wegblijven. Wordt ook voor onzen „oud-Hollandschen" stijl de bergsteen, „kostbaar in vervoer en verwerking", niet uit den vreemde gehaald? Levert Nederland soms ijzer, koper, lood enz., en moet men nu, als „antinationaal", deze metalen mijden? Volgden Vondel en Hooft de Romeinen niet op den voet, en zijn hun dichtwerken daarom niet tot de Nederlandsche litteratuur te rekenen? Wij moeten voorzichtig zijn met de vaak misbruikte spreuk: *Eigen kunst is eigen leven*, die zoo dikwerf tot bekrompenheid van opvatting en tot particularisme leidt. Wat men *eigen* kunst waant,

(1) Om een staaltje van 's mans oppervlakkigheid te geven, moge dienen, dat hij aan Amsterdam de eer geeft, de *Initiative* tot den oud-Hollandschen stijl genomen te hebben bij ... den bouw van het *Meisjes-Weeshuis* in de Kalverstraat in 1523! Hasje Claasdochter stichtte deze inrichting toen wel, maar er werd geen gesticht gebouwd, daar eenige haar toebehoorende huizen tot het opnemen der verpleegden dienden. In 1581 werd eerst het tegenwoordig gebouw, een voormalig XVe-eeuwsch klooster, in gebruik genomen.

is het meestal niet, want de kunstperioden ontstonden niet plotseling, maar zij ontwikkelden zich uit elkander.

De klassieken kunnen ons ook thans nog tot grootsche, echt moderne scheppingen inspireeren; de oud-Hollandsche stijl kan dit niet en wil dit ook niet, en toch wordt hij ons opgedrongen. Hij straft echter wie hem misbruiken, en terwijl hij ons vriendelijk toelacht, als hij aan een klein geveltje toegepast wordt, kijkt hij somber als hij zich tot monumentaliteit moet leenen.

Wijden wij nu nog eenige woorden aan het door de Jury opgesteld programma voor de besloten prijsvraag. Het is, evenals het rapport, zeer mager, en getuigt van veel oppervlakkigheid. Behalve een dwarsdoorsnede van de groote zaal op 5 cM. per M., wordt niets gevraagd dan hetgeen reeds vroeger verlangd werd, terwijl daarenboven de mededingers de schikkingen en het bouwkunstig karakter van hun eerste ontwerp moeten handhaven. Is dus eigenlijk de tweede prijsvraag, op deze wijze ingericht, niet overbodig?

Bij de aanzienlijke sommen, die onder de mededingers verdeeld zullen worden, zou het zeker geen onbillijke eisch zijn, als men de gevels op $^1/_{100}$ verlangde, wat nuttiger zou zijn, dan de ééne doorsnede op $^1/_{50}$, die gevoeglijk op $^1/_{50}$ geteekend zou kunnen worden. Worden de gevels op $^1/_{100}$ geteekend, dan zal men zich, gewoon als men is, in den regel ontwerpen op die schaal onder de oogen te krijgen, een beter oordeel over de afmetingen kunnen vormen, dan thans, en ook meer over de details kunnen oordeelen. Ook moet men de ontwerpers die verbeteringen laten maken, die zij noodig achten; want zijn zij verplicht, zich te houden aan hun oorspronkelijke distributie, dan kan men niet veel beters verwachten, dan thans reeds geleverd werd.

Is de Gemeenteraad werkelijk van oordeel dat de beurs *gebouwd* moet worden, dan zal hij weldoen, de door ons voorgestelde wijzigingen in het programma op te nemen, en ook een uitvoerige begrooting van kosten te verlangen. Heeft echter, zooals velen meenen, de eerste prijsvraag reeds getoond, dat op het beschikbare terrein nooit iets goeds te maken valt, en wil de Raad, na afloop van de tweede prijsvraag, de beursquaestie voorgoed in de doos doen, dan is het programma, zooals het daar ligt, goed genoeg. Hoe meer arbeid men den ontwerpers dan spaart, des te beter.

(A. et A.) DE KATWIJKSCHE PRIJSVRAAG.

De tentoonstelling der ontwerpen voor de nieuwe kerk te Katwijk is in hooge mate belangwekkend. Zij toch levert het bewijs, dat onze Protestantsche kerkbouwers in den laatsten tijd aanmerkelijk zijn vooruitgegaan. Van de een-en-vijftig ontwerpen die inkwamen, zijn er nagenoeg de helft zeer verdienstelijk, en inplaats van de *would-be* romantiek, die vroeger de eenige stijl scheen, welke voor moderne Protestantsche kerken paste, ziet men thans de ontwerpers hun motieven veelal ontleenen aan stijlvolle Gothische of Renaissance voorbeelden. In het bijzonder zijn het de Gothiek, zooals die door Otzen en de nieuwere Engelsche begrepen worden, en de Renaissance van de XVIe en XVIIe eeuw, die bij voorkeur gebezigd zijn, doch ook goede Romaansche ontwerpen treft men af-en-toe aan. Voor de planindeeling hebben vele medewerkers den basiliekvorm gekozen, die misschien voor een Protestantsche kerk, althans in Nederland, nu niet juist de meest geschikte is, maar ook kerken in den vorm van het Latijnsche kruis of met een veelhoek tot grondvlak, welke vormen beiden zoo goed bij den Hervormden eeredienst voldoen, zijn niet zeldzaam. Berg- en baksteenbouw is, zooals vanzelf spreekt, door de meeste ontwerpers gedacht voor een eventueele uitvoering.

De teekeningen zijn zeer goed geëxposeerd, en een uitgewerkt Jury-rapport ligt ter lezing. Heeft de Jury echter voldoende op de begrooting gelet?

Daar het te verwachten is, dat dit rapport weldra gepubliceerd zal worden, meenen wij ons tot de volgende opmerkingen te kunnen bepalen en bespreken slechts de voornaamste ontwerpen.

No. 41. 1550—60.

Dit ontwerp, van de kunstvaardige hand des heeren H. J. Jesse, is terecht door de Jury bekroond geworden. Het plan is wel doordacht, en onze vroeg-Renaissance gaf voor interieur en exterieur een schat van dankbare motieven. Bij uitvoering zal de ontwerper in de terzijde van den toren geprojecteerde aanbouwingen nog wel eenige verbetering aanbrengen. Het karakter van een Protestantsche kerk is goed volgehouden, maar is het ontwerp niet te duur?

No. 8. *Beth-El.*

Een goed geteekend, in Otzen's manier behandeld ontwerp, welks stijlvormen zeer aangenaam zijn. Bij alle verdiensten gelooven wij echter, dat de ontwerper het vereischte aantal personen niet in zijn kerk zal kunnen bergen.

No. 12. *Simple.*

Fraai ontwerp en geestig van teekening, maar misschien wat al te bekrompen van opvatting. Bij het beschouwen van dit ontwerp denkt men onwillekeurig aan de schilderachtige kerkgebouwen, in den laatsten tijd in Engeland verrezen.

No. 21. *Calvijn.*

De Hollandsche Renaissance gaf hier den toon aan, en wij moeten erkennen, dat de ontwerper wel geslaagd is, om aan de kerk haar juist karakter te geven. Had hij echter niet beter gedaan, den toren aan het hoofdfront te plaatsen?

No. 25. *Irene.*

Hoewel wij gaarne onze hulde brengen aan den vervaardiger van dit ontwerp, zoowel om zijn stijlkennis als om de smaakvolle teekenwijze, komen ons toch de Romaansche vormen, waarvan hij zich bediende, in dit geval wat al te somber voor.

N°. 42. *Seh ich die Werke etc.*

Zeer vlot geteekend, en door den veelhoek, die als plattegrond gekozen is, wel origineel. De wijde spanning van de bekapping zou echter bij uitvoering, dunkt ons, tot moeilijkheden aanleiding geven. Toch brengen wij gaarne dezen ontwerper, die de middeleeuwsche vormen met virtuositeit behandelt, gaarne onze hulde.

N°. 3. *Katwijk.*

Hoewel op den plattegrond van dit ontwerp wel eenige aanmerking te maken is, daar hij voor een Protestantsche kerk niet geschikt is, en ook de stijlvormen bij uitvoering niet zouden meevallen, is toch de compositie niet van oorspronkelijkheid ontbloot, en behooren de teekeningen tot de meest artistieke, die wij ter tentoonstelling zagen. De doorsnede vooral is zeer geestig gewasschen.

N°. 14. *Schets.*

De ontwerper heeft in het geheel niet op de situatie gelet, maar zijn plattegrond, die een combinatie van basiliek- en centraalbouw vertoont, is overigens niet onverdienstelijk. De stijlvormen zijn eenvoudige Gothische, en de ontwerper wist in lijnteekening zijn denkbeelden recht aanschouwelijk voor te stellen.

N°. 28. *Rijnland.*

De stijl van Otzen werd door dezen ontwerper met gelukkig gevolg toegepast en het plan is weldoordacht.

N°. 29. Bijbel (*figuur*).

Ofschoon goed geteekend, is dit ontwerp te weinig een kerk. Men zou eer aan een raadhuis dan aan een den Godsdienst gewijd gebouw denken.

N°. 46. 1884.
Is zeer artistiek in kleuren behandeld, en drukt wel het karakter eener Protestantsche kerk uit. De stijlvormen sluiten zich nauw bij de Gothiek der nieuwere Berlijnsche school aan.

N°. 48. *Mattheus.*
Dit ontwerp is zeer goed geteekend, en vooral het blad perspectiefteekeningen is alleszins fraai. De ontwerper heeft zich laten inspireeren door de Romaansche bouwwerken aan den Rijn en is goed geslaagd in het volhouden van den stijl. Is echter deze opvatting van het Romaansch wel voor een moderne Protestantsche kerk geschikt?

N°. 45. Zwarte ster (*figuur*).
Dit ontwerp, in Gothische vormen, heeft getracht de bouwsom niet te veel te overschrijden, hetgeen sommige ontwerpers wel deden.
De teekeningen zijn niet onbehaaglijk in lijnen bewerkt.

N°. 30. *Salve.*
Geestig in sepia behandelde teekeningen, maar de stijlvormen zijn te zeer aan verschillende perioden ontleend, om een harmonischen indruk te maken.
Het plan is voor een Protestantsche kerk niet zeer geschikt.

Wij brengen ten slotte onze hulde aan het Kerkbestuur voor de flinke wijze, waarop zij haar eens opgevat plan ten einde gebracht heeft. Wordt het door de Jury bekroond ontwerp uitgevoerd, dan krijgt Katwijk een kerk, waarop het trotsch mag wezen.

Als vervaardigers van ontwerpen hebben zich bekend gemaakt:
N°. 48. J. Olthuis, Amsterdam.
N°. 26. K. Stoffel, 's-Hage.
N°. 45. Joh. Vlaanderen, Leiden.
N°. 6. N. Francken.
N°. 42. Du Rieu en Kerkhoff, Delft.
N°. 36. J. van Sluis.

(A. et A.) DE TENTOONSTELLING VAN PORSELEIN-SCHILDERKUNST, FAÏENCE, MAJOLICA ENZ., IN DE KUNSTZAAL VAN HET PANORAMAGEBOUW TE AMSTERDAM.

Het was een gelukkige gedachte van het Bestuur van het Amsterdamsch Panoramagebouw, in zijn kunstzaal een collectie plateelschilderwerk bijeen te brengen. Thans, nu de decoratieve kunst ook hiertelande meer en meer waardeering begint te vinden, nu veel gedaan wordt tot verbetering van het kunsthandwerk, mochten tentoonstellingen, als deze, niet langer ontbreken, en wij hopen dan ook, dat ze weldra door vele, ook de andere takken van kunstnijverheid ten grondslag hebbende, zal gevolgd worden.

De tentoonstelling geeft blijk van de groote technische vaardigheid der kunstenaars, die eraan deelnamen, doch levert tevens het bewijs, dat nog niet ieder, die kunstvaardigheid bezit, een man van smaak mag heeten, en hoe nog maar al te vaak vergeten wordt dat ieder materiaal, iedere techniek hun bijzondere eischen hebben.

Plateelschilderkunst moet plateelschilderkunst blijven en partij trekken van de eigenaardigheden van het haar ten dienste staand materiaal. Zij moet nooit vergeten, dat ze slechts decoratief kan werken, maar dat dan ook juist in het decoratieve haar grootste kracht ligt. En toch, hoewel deze waarheid juist den plateelschilders helder voor oogen moest staan, treffen wij op deze tentoonstelling tal van min of meer gelukkige nabootsingen van schilderijen aan, of composities, die men beter op doek of paneel had kunnen schilderen. Er zijn betrekkelijk slechts weinig artisten, die toonen besef te hebben, wat eigenlijk plateelschilderkunst is, en vooral de talrijke dames-inzenders zoeken hun heil in het weergeven van effecten, die buiten het bereik der plateelschilderkunst liggen.

Mevrouw Bertha Verwoert, bijvoorbeeld, geeft ons eenige strandgezichten te zien, die ongetwijfeld van zeer veel opmerkingsgave en een groote technische vaardigheid getuigen. Was er echter reden, waarom zij het broze aardewerk tot voertuig van haar gedachten koos? Zouden deze strandgezichten, als aquarel behandeld, niet beter voldoen? De eerste vraag is moeilijk op te lossen, maar de tweede zal ieder bevestigend beantwoorden.

De heer Prosper Delin toont op welke wijze men faïence schilderen moet, en wij brengen hem onze hulde voor hetgeen hij te zien gaf. Als man van smaak zorgde hij, dat zijn schilderwerken geen niets-beteekenende tableau's zijn, in wier plaats men met meer succes schilderijen of teekeningen zou kunnen ophangen, maar dat ieder voorwerp een bepaalde bestemming heeft, zij het als schotel of kruik. Stijlvolle ornementen omlijsten in den regel zijn compositiën, en juist daardoor blijft het decoratief karakter, dat de plateelschilderkunst steeds moet vertoonen, zoo goed bewaard.

Wij vestigen de bijzondere aandacht van de bezoekers der tentoonstelling op de Nos. 66, 68, 67, 69 en 70, die het hierboven opgemerkte kunnen staven.

De plateelbakkerij van Joost Thooft & Labouchère te Delft heeft in den betrekkelijk korten tijd, sedert haar herleving verstreken, een welverdiend succes gehad, waartoe zeker niet weinig heeft bijgedragen, dat ze een zoo bekwaam kunstenaar als de heer A. le Comte aan hare inrichting wist te verbinden.

De inzendingen op deze tentoonstelling toonen, dat zij haar goeden naam ook hier weet te handhaven, en vooral het veelkleurig tegeltafereel is een schitterend succes. Hier heeft men plateelschilderkunst in den waren zin des woords, decoratief, luchtig, stijlvol, en goed gecomponeerd. Minder behagen ons de tafereelen naar oude en moderne meesters, vooral daar, waar donkere schaduwen worden weergegeven. Hoe komt men op de gedachte, om b. v. de prachtige tinten van een interieur van Israëls weer te geven in hard blauw? Wil men composities van bekende meesters reproduceeren, men kieze slechts zulke uit, waarbij men door enkele contours, met een paar toetsen het effect kan teruggeven, doch men vermijde het nabootsen van donkere schaduwen. Vooral de compositiën van de meesters der Italiaansche en Duitsche Renaissance bieden een nog veel te weinig gebruikten schat van motieven, waarbij wij vooral de aandacht zouden willen vestigen op Hans Holbein, dat decoratief talent bij uitnemendheid, wiens werken, in reproductie, onder ieders bereik kunnen zijn. Zoodra een tegelbeschildering ophoudt gestyliseerd te zijn, heeft ze haar recht van bestaan verloren.

De 's-Gravenhaagsche kunstaardewerkfabriek begaat dezelfde fout, doch daar zij blijkens haar etalage het „blauw" niet kan produceeren, zijn haar schilderijtjes in grijs en bruin, hetgeen ze minder hard van toon maakt. Daarbij zijn ze minder geacheveerd en geven dus meer de eigenaardigheid der plateelschilderkunst weder.

Ook bij de inzending van San Sebastiano en Moreno te Genua is veel goeds te vinden. Zoowel de faïences als de majolica's getuigen van veel smaak. Wij noemen vooral de N°s. 181, 182 en 183 als bezienswaardig.

Hoewel er ook bij de voorwerpen, door verschillende Amsterdamsche galanteriehandelaars ingezonden, worden aangetroffen, die door goede vormen en fraaie behandelingswijs uitmunten, zou een beschouwing van dit alles ons te ver voeren.

Wij kunnen ten slotte onzen lezers aanraden, een bezoek aan de kunstzaal van het Panorama te brengen. Zij zullen er veel vinden dat hen aantrekt, en daarbij een uitstekende gelegenheid om vergelijkingen te maken.

(A. et A.) EEN GULDEN FEEST.

Op den 16^den^ dezer herdacht de heer B. de Greef Jz., Stads-architect van Amsterdam en eerelid van het Genootschap Architectura et Amicitia, den dag, waarop hij voor vijftig jaar in dienst der Gemeente trad.

Na tot 1841 in verschillende technische betrekkingen bij de Gemeente te zijn werkzaam geweest, leidde hij van Juni van dat jaar tot September 1845 den bouw van de nieuwe beurs, die een meesterstuk van keurige afwerking mag genoemd worden, en waarbij talrijke moeilijkheden te overwinnen vielen. Van 1845 tot 1856 stond hij den toenmaligen Directeur van het Stads-fabriekambt als adsistent terzijde, tot hij in laatstgenoemd jaar zijne tegenwoordige betrekking aanvaardde.

Het zou ons te ver voeren, indien wij de talrijke werken, die hij ontwierp, allen wilden opnoemen, te meer, daar het algemeen bekend is, hoeveel nieuwe stichtingen de Gemeente Amsterdam in de laatste vijf-en-twintig jaren deed verrijzen.

De jubilaris, algemeen geacht om zijn edele hoedanigheden van hart en geest, ontving van talrijke zijden bewijzen van hartelijke belangstelling.

Moge het hem gegeven zijn, nog vele jaren zijne kracht aan de belangen van de hoofdstad te wijden!

PRIJSVRAAG VAN DE VEREENIGING „DE HARMONIE" TE GRONINGEN.

In ons nommer van den 14^den^ Juni van het loopende jaar deelden wij den inhoud mede der internationale prijsvraag, uitgeschreven door de Vereeniging „De Harmonie" te Groningen, en in het nommer van den 6^den^ dezer maand werd een opgave verstrekt van de motto's der 28 antwoorden, die daarop zijn ingekomen.

De Jury van beoordeeling, uit eene voordracht van een zestal leden, door de Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen opgemaakt, bestond uit de heeren E. Gugel, professor aan de Polytechnische school te Delft, en de heeren C. Muysken en Jan Springer, architecten te Amsterdam.

De Jury heeft haar arbeid Dinsdag 16 dezer aangevangen en in den avond van den volgenden dag haar rapport uitgebracht, waaraan wij het een en ander ontleenen.

De Jury, door het Bestuur van de Vereeniging „De Harmonie" uitgenoodigd, is op Dinsdag 16 December 1884 bijeengekomen om haar oordeel uit te spreken over de 28 antwoorden, die onder de volgende motto's waren ingekomen op de prijsvraag voor de verbouwing der sociëteitslokalen, zijnde:

N°. 1 *Simplex.*
„ 2 Drie cirkels door elkander (figuur).
„ 3 *Gezelligheid.*
„ 4 *'t Noorden.*
„ 5 *Hoop en Vertrouwen.*
„ 6 Cirkel met middellijn (figuur).
„ 7 *Repos ailleurs.*
„ 8 *De gustibus non est disputandum.*
„ 9 *De distributie is het voornaamste.*
„ 10 *L'union.*
„ 11 *Es ist eine alte Geschichte*, u. s. w.
„ 12 *Eendracht.*
„ 13 *Messager itinéraire.*
„ 14 *Eccolo.*
„ 15 *Melpomene.*
„ 16 *Trouw moet blijken.*
„ 17 *Pax intrantibus.*
„ 18 *Hora ruit.*
„ 19 *H.H.*
„ 20 *Orpheus.*
„ 21 *Stradella.*
„ 22 *Fancy.*
„ 23 *Felix Mendelssohn.*
„ 24 *Alles of niets.*
„ 25 *Kinderkint.*
„ 26 *Orpheus.*
„ 27 *Unie.*
„ 28 *Gruno.*

De Jury onderwierp alle antwoorden in de eerste plaats aan een grondig onderzoek, wat doelmatige distributie en de algemeene artistieke waarde aangaat, en vermeende de volgende veertien ontwerpen buiten verdere beschouwing te kunnen laten, als:

N°. 3 *Gezelligheid.*
„ 4 *'t Noorden.*
„ 5 *Hoop en vertrouwen.*
„ 6 Cirkel met middellijn (figuur).
„ 7 *Repos ailleurs.*
„ 8 *De gustibus non est disputandum.*
„ 9 *De distributie is het voornaamste.*
„ 10 *L'union.*
„ 12 *Eendracht.*
„ 13 *Messager itinéraire.*
„ 15 *Melpomene.*
„ 19 *H.H.*
„ 22 *Fancy.*
„ 27 *Unie.*

Bij het grootste deel der overblijvende ontwerpen, die allen in meerdere of mindere mate verdiensten hebben, is, naar het oordeel der Jury, te weinig partij getrokken van de bestaande gebouwen. Inplaats van een plan tot verbouwing, hebben verreweg de meeste mededingers een ontwerp geleverd voor een geheel nieuw gebouw en is zelfs niet altijd rekening gehouden met de beperkende voorwaarde van het programma, om zoo weinig mogelijk van de tegenwoordige oppervlakte van den achtertuin te bebouwen. De beschikbare bouwsom is, naar de meening der Jury, voor eene verbouwing reeds zeer laag en er kan geen sprake zijn voor dat bedrag een geheel nieuw gebouw te maken van den omvang, als in het programma omschreven is.

Verschillende ontwerpers hebben alleen de nevengebouwen en anderen de tegenwoordige concertzaal geheel of gedeeltelijk behouden; slechts twee projecten maken hierop eene uitzondering. Het deed de Jury leed om bovenvermelde redenen, en ook wegens eene in het oog vallende gebrekkige distributie, tal van ontwerpen, waarvoor de talentvolle vervaardigers zich zeer veel arbeid en moeite hebben getroost, buiten verdere beschouwing te moeten laten. Zij meende echter een woord van waardeering te moeten uitspreken over de vier overigens verdienstelijke plans:

No. 17. *Pax intrantibus.*
„ 26. *Orpheus.*
„ 25. *Kinderkint.*
„ 11. *Es ist eine alte Geschichte, u. s. w.*

Ten opzichte van enkele overblijvende ontwerpen worden de navolgende opmerkingen gemaakt, als:

No. 28. *Gruno,* De voorgevel is wegens de aan-

genaamde ordonnantie niet onverdienstelijk en de plattegrond heeft enkele goede denkbeelden.

No. 24. *Alles of niets* heeft eene vrij goede planverdeeling; er ontbreekt aan het geheel een aangenaam silhouet en het uitwendige mist het karakter van een sociëteitsgebouw.

De binnenordonnantie der concertzaal, zoowel van dit ontwerp als van No. 23 (*Felix Mendelssohn*), heeft groote verdiensten en de detailteekeningen, door beide ontwerpers ingezonden, verdienen onze aandacht.

N°. 16. *Trouw moet blijken.* Het uitwendige getuigt van eene eenigszins droge klassieke opvatting en het gebouw is voor het beschikbare geld niet te bouwen, als rekening gehouden wordt met de bepaling van het programma, dat geene surrogaten voor den voorgevel mogen worden in toepassing gebracht. Deze ontwerper heeft een zeer schoone teekening van een travée van den voorgevel geleverd.

N°. 1, 2 en 18 (*Simplex*, drie cirkels door elkander en *Hora ruit*) hebben de aandacht getrokken door de goed geteekende details van verschillende gedeelten der buitenordonnantie, maar de overige teekeningen, tot die ontwerpen behoorende, zijn daarmede weinig in overeenstemming, zoowel wat teekenwerk als compositie aangaat.

De Jury was, na een herhaald en nauwgezet onderzoek, van meening, dat er slechts door twee inzenders plans tot verbouwing met zeer practische indeeling waren ingezonden en wel door N°. 14 *Eccolo* en N°. 21 *Stradella* en van dit tweetal wordt aan het eerstgenoemde ontwerp de voorkeur gegeven, zoowel wat eene doeltreffende distributie als de minkostbaarheid betreft. Volgens dit plan wordt van den tuin slechts een zeer gering deel ingenomen en kan de tegenwoordige muziektent voorloopig op hare plaats blijven staan. De Jury gaf eenparig te kennen dat zij N°. 14, *Eccolo*, wat de planverdeeling betreft, als *de* oplossing van het vraagstuk beschouwt. Alle in het programma opgenoemde lokalen zijn in de voorgeschreven afmetingen voorhanden en van de bestaande gebouwen is zooveel behouden, als mogelijk was, zonder eene goede indeeling te schaden.

De Jury wijst op de bijzondere voordeelen van dit plan en wel in de eerste plaats op de vijf ruime ingangen aan de straatzijde, waarvan drie tot de vestibule leiden, terwijl de beide anderen rechtstreeks toegang geven, de eene tot den tuin en de andere tot de kleine concertzaal. In overeenstemming met de vijf ingangen, vindt men in een ruimen corridor vijf hoofddeuren naar de concertzaal, terwijl de andere zaaldeuren gebruikt worden door de solisten, het orkest en de leden, die uit de sociëteitslokalen komen. De verhouding en de ordonnantie der groote concertzaal worden uit een practisch en esthetisch oogpunt doelmatig geacht; met het oog op de exploitatie, verdient de ligging van de kleine concertzaal aan de straat en met een afzonderlijke toegang tot den publieken weg, aanbeveling.

Wat nu de sociëteitslokalen betreft, geeft de Jury als hare meening te kennen, dat de ligging van de speelzaal tusschen de biljart- en restauratiezaal ondoelmatig is, maar aan dit gebrek kan gemakkelijk tegemoet gekomen worden door speelzaal en conversatiezaal te verwisselen. De ligging van de kasteleinswoning boven de keuken, bijkeuken, buffetten en kelders is wenschelijk en doelmatig. Zoowel keuken als bijkeuken zijn aanzienlijk vergroot, maar het blijkt niet uit de teekeningen, of de kelderruimten eenige uitbreiding hebben ondergaan.

De groote gekleurde detailteekening van de binnenordonnantie der concertzaal draagt een artistiek karakter, als men de figuren buiten beschouwing laat, maar hetzelfde kan niet gezegd worden van de gevels. De zwak geteekende voorgevel heeft geene goede verhouding, vooral wat het zeer lage hoofdgestel betreft, terwijl de ongelijke breedte van de beide vleugelgebouwen geen aangenamen indruk maakt. Hierin kan verbetering gebracht worden door het portaal, dat naar de kleine concertzaal toegang geeft, even breed te maken als dat van de hoofdgang. In den grooten corridor, die toegang geeft tot de concertzaal, moet eene gelijke asverdeeling inachtgenomen worden en zal het ontwerp eenige wijziging moeten ondergaan. De Jury merkt ten slotte op, dat het haar uit een esthetisch en financieel oogpunt wenschelijk voorkomt, de halfzuilen en pilasters in den voorgevel van baksteen en niet van bergsteen te maken.

N°. 21. *Stradella* levert de lokalen, die in het programma gevraagd worden en de afmetingen stemmen daarmede overeen; ook deze ontwerper heeft van de bestaande gebouwen zooveel mogelijk partij getrokken, al is dit in mindere mate, dan bij N°. 14 plaatsvond. De overeenkomst in de verdeeling van de sociëteitslokalen, zooals deze door de plans N°. 14 en 21 wordt aangegeven, is in het oog loopend.

De Jury acht het minder doelmatig, dat de kasteleinswoning in een insteekverdieping aan den voorgevel is gelegen, omdat die lokalen dan te ver verwijderd zijn van de keukens en buffetten. Wat de overige distributie en de groote concertzaal betreft, moet er, als een gebrek, op gewezen worden, dat de nieuwe aanbouw een groot deel van den tuin inneemt; de toegangen vanuit de straat zijn minder ruim en de twee deuren, die ter wederzijde van het orkest geplaatst zijn, om de gemeenschap tusschen de vestibule en de groote concertzaal te onderhouden, worden onvoldoende geacht. In het algemeen is de distributie in bijna alle opzichten minder eenvoudig en doelmatig, maar aanzienlijk kostbaarder dan die van het plan *Eccolo*; bovendien is de grootsche opvatting van het project, met het oog op de beschikbare middelen, oorzaak dat het bij plan N°. 14 moet achterstaan. Al heeft *Stradella*, wat de binnen- en buitenordonnantie betreft, veel hoogere waarde dan *Eccolo*, zou de uitvoering van het eerstgenoemde, naar het oordeel van de Jury, uit een financieel oogpunt groote bezwaren geven.

De Jury deelt als resultaat van het onderzoek mede, dat zij de overtuiging heeft, geen enkel der ingezonden ontwerpen voor de som van *honderdduizend gulden* uitvoerbaar is; hoewel daardoor volgens het programma elke bekroning is uitgesloten, stelt zij nochtans voor het plan N°. 14 *Eccolo* voor de som van *f* 1500 aan te koopen en aan N°. 21 *Stradella* de premie van *f* 500 toe te kennen.

Omtrent het voorstel van de Jury is vooralsnog geen beslissing genomen; Zondag e. k. zal de Commissie voor de bouwplans vergaderen en de zaak bespreken, waarvan het gevolg zal zijn, dat ook de financieele commissie der Harmonie geraadpleegd moet worden. Voor het oogenblik schijnt het de vraag te zijn, of met den ontwerper van *Eccolo* al dan niet zal worden onderhandeld over het vereenvoudigen van het plan en wel derwijze, dat het voor een ton gouds kan worden gemaakt.

In afwachting van dit besluit doen zich nu reeds bezwaren op. De heeren Jager en A. W. Weissman geven bij advertentie in de Groningsche couranten te kennen, dat zij vervaardigers zijn van het ontwerp onder het motto *Trouw moet blijken* en dat zij de uitvoering daarvan voor *f* 100,000 garandeeren. De verschillende commissiën, die in de zaak der prijsvraag gehoord moeten worden, verkrijgen langzamerhand een ruim veld voor hunne beschouwingen en zullen spoedig tot de overtuiging komen, dat ook prijsvragen bezwaren opleveren; deze kunnen echter grootendeels vermeden worden door het programma zoo duidelijk mogelijk te omschrijven.

De naambriefjes van de beide, door de Jury aangewezen, antwoorden zijn vooralsnog niet geopend.

De tentoonstelling der ontwerpen wordt op doelmatige wijze in de bovenzaal van „De Harmonie" gehouden; de leden dezer Vereeniging hebben in de eerste plaats het voorrecht met de inzendingen kennis te maken, en het plan schijnt te bestaan later ook het publiek toegang te verleenen.

PRIJSVRAAG TE KATWIJK-AAN-ZEE.

Volgens ontvangen mededeeling van den heer President-kerkvoogd heeft de Commissie van beoordeeling van de ingezonden ontwerpen voor den bouw eener nieuwe kerk te Katwijk-aan-Zee, in overeenstemming met de Kerkvoogden, het ontwerp met het motto „1550 tot 60" der bekroning waardig gekeurd.

Als inzender en vervaardiger van dit ontwerp werd, bij opening van het naambriefje, bekend de heer H. J. Jesse, architect te Leiden.

Behalve het verslag, in dit blad opgenomen onder de stukken van het Genootschap A. et A., ontving de Redactie van welwillende zijde een uitgewerkte beschouwing over de antwoorden op bovenstaande prijsvraag, die tot haar groot leedwezen niet kan geplaatst worden, daar het aan de noodige ruimte ontbreekt.

INGEZONDEN.

DE AMSTERDAMSCHE BEURSPRIJSVRAAG.

Dat niet velen bijzonder ingenomen zijn met het weinig of niets zeggende rapport der Jury, gelooven wij als eene waarheid te mogen aannemen, en dat weinig mededingers over het volkomen stilzwijgen, waarmede 190 ontwerpen vereerd worden, gesticht zijn, meenen wij evenzeer onder de waarheden te mogen rangschikken.

Er is echter eenig licht in die diepe duisternis opgegaan, maar het komt weder uit den vreemde tot ons, evenals met meer zaken is gebeurd. Het heeft al den schijn, dat sommige Nederlanders wel hun licht willen laten schijnen, mits het maar niet voor hunne landgenooten is. Wij hebben ons wederom afgevraagd of dat stelselmatig zwijgen ook een middel is, om, als er iets achter de schermen gedaan moet worden om te slagen, dit zoo stilletjes mogelijk te doen, en der goe-gemeente het daar uitgebroede als een afgedane zaak, waarop niet terug te komen is, te doen slikken, en is dit geschied, er dan ook geen enkel woord over te spreken, tenminste niet in het openbaar. Maar ter zake.

Den 26ᵉⁿ November heeft Professor Raschdorff in eene vergadering van de *Vereinigung zur Vertretung baukünstlerischen Interessen in Berlin* eenige mededeelingen gedaan, die belangrijk genoeg zijn, om ook in Nederland bekendgemaakt te worden, waarom wij het daar door hem gesprokene, zooals het in N°. 97 der *Deutsche Bauzeitung* voorkomt, hier wenschen weer te geven.

Eerst geeft de Professor enkele mededeelingen over de samenstelling der Jury, enz., die achterwege kunnen blijven. Dan gaat hij voort:

Vóór de Jury in haar geheel aan het werk toog, had een onderzoek en de bezichtiging der ontwerpen plaats door de acht architecten in de Jury. Voor dit voorloopig onderzoek van alle ontwerpen, splitste zij zich in twee groepen, elke van vier personen, waarna zij, in gemeenschappelijk overleg (waarbij zich eene bijna doorgaande eenstemmigheid voordeed) eene uitscheiding van alle minder goede oplossingen bewerkstelligde. Van 201 ontwerpen, waaronder 2 te laat ingezondene, kwamen 40 voor een nader onderzoek in aanmerking (1).

Voor dit nader onderzoek verdeelde de Jury zich in vieren, ieder deel bestaande uit één Nederlander (2), en één buitenlander. Ieder deel nam 10 ontwerpen in nader onderzoek (3).

Nadat het rapport door de genamenlijke architecten was vastgesteld en over ieder ontwerp afzonderlijk was berandslaagd, werden door afstemming weder 20 projecten terzijde gelegd.

Over de overblijvenden werd nu ook het oordeel van de leden der Jury voor den handel gehoord, die instaat waren omtrent het bepaalde in het Programma nog menige, daarin niet opgenomen, verklaringen te geven. Ten slotte volgde, met deelneming van alle Juryleden, door afstemming, de keuze der tien bekroonde ontwerpen en daarna nog van diegenen, die tot den tweeden wedstrijd zouden worden toegelaten, welke laatsten reeds bij de vorige keuze alle stemmen op zich vereenigd hadden.

De kunstwaarde der ontwerpen was natuurlijk, zooals altijd, buitengewoon verschillend; het ontbrak echter, naast vele middelmatige projecten, niet aan talrijke goede oplossingen. De 40 projecten, eerst uitgekozen, konden b.v. allen als zoodanig gelden. De voorstelling was ten deele een zeer uitmuntende, zoodat het niet te ontkennen was dat de indruk van het zuiver schilderachtig moment te veel de overhand verkeeg. Daarbij heerschte, zoowel in de uitvoering als in de stylistische opvatting, die zich nauw aan de Nederlandsche Renaissance aansloot, in het algemeen zooveel gelijkvormigheid, dat het slechts bij betrekkelijk weinig ontwerpen mogelijk was, uit het kunstige handschrift (?) de nationaliteit en school van den ontwerper te raden. Ook de motto's gaven hiervoor geen goede handleiding, wijl door de concurrenten blijkbaar met voorliefde een motto uit een vreemde taal (door de Duitschers o. a. uit de Fransche en Hollandsche) gekozen was. Toch blijkt uit alles, dat de Duitsche bouwkunst bij dezen internationalen wedstrijd zich eervol heeft staande gehouden.

Voor de waardeering der ontwerpen uit een practisch oogpunt kwamen, door de opheldering, die door de Nederlandsche en voornamelijk door de handelsleden der Jury gegeven werden, verschillende vragen in overweging, die, helaas, niet in het Programma opgenomen waren.

Wat, in de eerste plaats, de uit de ligging van het bouwterrein voortvloeiende voorwaarden betreft, moest vóór alles een waardig en monumentaal voorkomen van den kortsten gevel een hoofdvereischte zijn, daar deze naar het Paleis en de voornaamste stadsgedeelten gekeerd is; maar de tegenovergestelde, naar het water gekeerde, gevel, die vanuit het Centraalstation gezien wordt, is als bijna van gelijke waarde aan te merken. Aan deze beide fronten moesten dan ook de hoofdingangen gemaakt worden.

De bepaling in het Programma, dat aan een der lange zijden van het bouwterrein een deel der straat met arcades kon behouwd worden, was in de Duitsche ontwerpen over het algemeen goed begrepen, terwijl enkele Fransche ontwerpen te dier plaatse trappen, enz. vertoonden en van mededinging uitgesloten moeten worden.

Een der gewichtigste bepalingen van het programma, dat een enkele beurszaal van 4000 M² moest gemaakt worden, sloot, zooals bleek, doorgaans niet uit, dat binnen de zaal (b. v. door galerijen enz.) afzonderlijke afdeelingen gemaakt werden; integendeel werd een dergelijke samenstelling wenschelijk geacht. Daar de goederenbeurs ongeveer 2200, de effectenbeurs 1000 en de graanbeurs 800 M² vorderden, werd reeds vanzelf een schadiag van de zaal in vier afdeelingen aangegeven, van welke de beide middelste aan den goederenhandel toegewezen konden worden. Ontwerpen, die zulk eene verdeeling ten grondslag hadden, verwierven een bijzondere voorkeur (4).

Als bijzonder gewichtig en beslissend werd het ook geacht, dat de graanbeurs hare plaats aan het Noorden ontving, zoodat de tot onderzoek der graansoorten gevorderde zevenlokalen, die een helder noordelijk licht behoeven, op de wijze van groote ateliers aangelegd konden worden (5). Ook werd er waarde aan gehecht dat de graanbeurs, die den geheelen dag gebruikt wordt, in de gemakkelijkste verbinding met de restauratie stond (6).

Een betrekkelijk geringe rol speelde daarentegen de door vele concurrenten als van groot gewicht behandelde vraag, omtrent afzonderlijke ingangen voor abonnenten en niet-abonnenten; het werd voldoende geacht, wanneer de gelegenheid aanwezig was de laatstgenoemden door tourniquets te doen binnenkomen (7).

Na deze algemeene inlichtingen, ging de spreker ertoe over, de 10 bekroonde en meer andere, bijzonder eigenaardig opgevatte ontwerpen, waarvan de algemeene inrichting door schetsen op het bord aangetoond werd, afzonderlijk te bespreken. Daar ons (8) van andere zijde een door schetsen opgehelderd

(1) Waarom is hiervan in het Juryrapport niets gezegd en zijn de nommers en motto's van die 40 ontwerpen daarin niet vermeld? Dat toch was geen tijdroovende arbeid. *Vert.*

(2) Bij een der vier afdeelingen waren de leden beiden buitenlanders.

(3) Een vreemde en — bij den staud der zaken op bouwkundig gebied in ons land — aan bedenkingen onderhevige handelwijze. Zij heeft waarschijnlijk zooveel invloed op de kennen gehad, dat geen enkel klassiek ontwerp in gunde is aangenomen. *Vert.*

(4) Waren de voor beide onderdeel gevorderde oppervlakten in het Programma vermeld geweest, dan zou deze voorkeur beter te verklaren zijn geweest dan thans. *Vert.*

(5) Men lese wat omtrent dit onderwerp in de rapporten der Jury gezegd wordt. *Vert.*

(6) Ook van deze zudere aanwijking is niets in het Programma vermeld. *Vert.*

(7) Jammer dat ook dit niet uit het Programma blijkt. Vele mededingers zouden dan waarschijnlijk over dit punt minder in angst hebben verkeerd. *Vert.*

(8) De *Deutsche Bauzeitung*. *Vert.*

verslag over de prijsvraag is toegezegd en vermoedelijk ook nog een beoordeeling der Jury ter openbaarmaking wordt tegemoetgezien, zien wij er van af, om van dit gedeelte der voordracht, die aan het einde een levendige bijval ten deel viel, verslag te geven.

Op deze voordracht volgde een kort debat, over de ook bij deze prijsvraag aan het licht gekomen gebreken van de gebruikelijke behandeling van prijsvragen.

De heer Kyllmann hekelde met nadruk het feit, dat zulke gewichtige, ja beslissende bepalingen, als de door den redenaar aangehaalde practische gezichtspunten, niet in het Programma opgenomen en daardoor den vreemden mededingers (?) onbekend gebleven zijn, en waarschuwde ervoor aan dergelijke internationale prijsvragen mede te werken, als men niet in de gelegenheid is zich met de plaatselijke omstandigheden in kennis te stellen. Hij achtte het ook gewenscht, dat in dergelijke gevallen een commissie in het leven werd geroepen, waar men inlichtingen omtrent twijfelachtige punten zou kunnen bekomen.

De heer Fritsch wees erop, dat men daarnaar gestreefd had bij eenige nieuwere Duitsche prijsvragen, o. a. bij de jongste prijsvraag voor de uitbreiding der Berlijnsche Museums, door het houden eener samenspreking van de mededingers met de bouwheeren en de Jury, en dat daarmede ongetwijfeld de weg voor een zeer belangrijke verbetering geopend is. In het algemeen is de deelneming aan een internationale prijsvraag altijd min of meer een loterijspel en bestaat er zelfs voor hen, die den plaatselijken toestand in oogenschouw nemen, weinig waarborg, dat de gegeven inlichtingen vertrouwbaar zijn. Het is voldoende bekend, dat reeds menig architect het offer werd van verkeerde inlichtingen, hem verstrekt door personen, die schijnbaar de hoogste autoriteit bezaten, maar in werkelijkheid slechts hunne eigen inzichten mededeelden. De pogingen tot verdere verbetering van onze internationale- en nationale prijsvragen moeten steeds daarheen gericht zijn, dat het Programma alle zakelijke bepalingen van het verlangde en alle voor de oplossing gewichtige wenschen van den bouwheer, zoo volkomen en volledig mogelijk, te kennen geeft. Zal een Programma de grondslag zijn voor de latere door de Jury te nemen beslissing, dan kan het, strikt genomen, slechts voortkomen uit beraadslaging en overleg van den bouwheer met de Jury en de concurrenten, en daarom moet vóór de openbaarmaking de Jury bijeenkomen en door haar het Programma, na grondige beraadslaging, gemeenschappelijk worden vastgesteld [16]. X.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Arnhem.

Vergadering van 17 December 1884.

Na goedkeuring van de notulen, werd den leden bekendgemaakt, dat het lid Smeijtink heeft bedankt.

Van het Bestuur der Maatschappij is een schrijven ontvangen over de zending der bekroonde prijsvragen 1883 en een circulaire, inhoudende de volgende vragen, die op de eerstvolgende Meivergadering zullen behandeld worden:

I. Welke eischen dient men te stellen aan een goede regeling van vakonderwijs voor de handwerkslieden in de bouwambachten?

II. Welke eischen dient men te stellen aan een goede regeling van het onderwijs, meer bepaald voor de opleiding van bouwopzichters?

Tevens zond het bestuur eenige exemplaren van de voorwaarden, bij het uitschrijven van prijsvragen in acht te nemen, met verzoek die aan te bevelen waar dit voorkomt, en zooveel mogelijk het Bestuur van het plan tot uitschrijving eener prijsvrrag in kennis te stellen.

Besloten werd om de leesavonden af te schaffen, en voor dat geld aan te koopen de *Emulation*, benevens 2 deelen van Kugler, „Geschichte der Baukunst".

De rekening en verantwoording van het afgeloopen en de begrooting voor het volgend jaar werden onder dankbetuiging aan den Penningmeester goedgekeurd, en de heeren Van Wadenoyen en Berghuis als bestuursleden herkozen.

Daarna gaf de Voorzitter het woord aan den heer Traanboer, die eenige zeer interessante mededeelingen deed over de inrichting van brandkelders, wat betreft het smidsvak. Spreker behandelde de constructie van den brandvrijen kelder der heeren Van Cappelle & Co., waaraan geen vuurvaste steen gebruikt is. Dit mocht voor kelders boven den grond aanbevelenswaardig zijn, daarbeneden is het niet noodig. Rondom de bovengenoemde kelders had spreker op 0.10 M. afstand van de muren een pantser van 0.007 M. dikke platen aangebracht, die met bouten en moeren verbonden zijn, daar de ruimte niet toeliet deze te klinken. Dit pantser is ook onder het gewelf gemaakt en wordt door gekruiste ijzeren binten gedragen. De ijzeren deuren bestaan uit 0.013 M. dikke platen, waarvan de tusschenruimte met asch opgevuld is. In deze kelders zijn ijzeren kasten geplaatst, die in kleinere kasten ingedeeld zijn. Alle sleutels zijn verschillend en werden machinaal vervaardigd. Daarvoor bestaan stelbanken, waarmede men een 5000tal verschillende sleutels kan maken. De vroegere firma Wertheim had er zelfs eene voor 50000 sleutels, die telkens door het verstellen der vinnen een anderen sleutel leverde.

Na eenige besprekingen omtrent de keuze van vuurvaste steen of goede harde klinkers, werd den heer Traanboer door den Voorzitter dank betuigd voor zijne bijdrage en werd de vergadering gesloten,

Afdeeling Rotterdam.

Vergadering van 19 December 1884.

De notulen werden gelezen en onveranderd goedgekeurd.

Ingekomen is een schrijven van de Maatschappij, inhoudende de volgende punten:

1°. welke eischen dient men te stellen om een goede regeling van vakonderwijs voor de handwerkslieden in de bouwambachten te verkrijgen?

2°. welke eischen dient men te stellen aan een goede regeling van het onderwijs, meer bepaald voor de opleiding van bouwopzichters?

Deze vragen zullen op de eerstvolgende vergadering behandeld worden. Ook vraagt het Hoofdbestuur om de gestelde regelen in acht te nemen betreffende de uitschrijving van prijsvragen, waar en wanneer dit vereischt wordt en het Bestuur steeds zoo spoedig mogelijk in te lichten, indien het uitschrijven eener prijsvraag in de stad, waar de Afdeeling gevestigd is of in hare omgeving, kan verwacht worden.

Voorts kwam ter tafel de van het Bestuur ontvangen circulaire, betreffende de Permanente Tentoonstelling van bouwartikelen enz., die in Mei 1885 geopend zal worden in het daartoe ingerichte gebouw aan de Marnixstraat bij het Leidscheplein te Amsterdam. Dit gebouw zal tevens het vereenigingspunt zijn van de leden der Maatschappij, die er eene goed voorziene bibliotheek zullen vinden en er hunne vergaderingen kunnen houden, en waar tevens de gelegenheid wordt aangeboden, om hunne ontwerpen tentoon te stellen. Een Commissie is benoemd voor de behartiging van de belangen der inzenders. Deze bestaat, voor het eerste jaar, uit de heeren: J. de Haan, Jacob F. Klinkhamer, P. F. Laarman, C. T. J. Louis Rieber, J. P. F. van Roscem en H. J. Wolter. Tevens ging bij de circulaire een inschrijvingsbiljet voor de benoodigde hoeveelheid grond- en muurvlakte, alsmede een reglement voor de Permanente Tentoonstelling met tarief der huurprijzen van de grond- of tafelvlakte en wandvlakte per M² (kortheidshalve deelen wij hier de circulaire en het reglement niet verder mede). Ook was nog het bericht van het Bestuur ingekomen, dat de bekroonde ontwerpen op de prijsvragen der Maatschappij,

([15]) Waarschijnlijk ook wel *niet*-vroomden.

([16]) Hoewel niet alles van het na de voordracht van den heer Raschdorff verhandelde, onmiddellijk met het onderwerp van deze bijdrage in verband staat, meenden wij toch, om de wenken die het bevat, het niet achterwege te moeten laten. *Vert.*

spoedig verzonden worden en 14 Januari a. s. te Rotterdam kunnen zijn. De Voorzitter geeft de toezegging, dat die ontwerpen den geheelen dag tentoongesteld zullen worden.

Alsnu komt aan de orde de rekening van den Penningmeester, die wordt nagezien en accoord bevonden door een Commissie, bestaande uit de heeren Jansen, Braat en Leeflang.

De Voorzitter zegt den Penningmeester dank voor zijn gehouden beheer, waarna deze de begrooting van ontvangsten en uitgaven voor het volgend jaar ter tafel brengt, die in ontvangst en uitgaaf sluit met een bedrag van *f* 757.06 en een vermoedelijk batig saldo van *f* 52. In 1884 hebben 5 plaatselijke leden niet betaald, 3 hebben bedankt en 2 zijn overleden, zoodat de Afdeeling op 1 Januari 1885, 33 gewone en 91 plaatselijke leden telt, tegen 33 gewone en 101 plaatselijke leden op 1 Januari 1884, alzoo eene vermindering van 10 leden. Aan de beurt van aftreding waren de heeren Van der Goes en Kanters. De eerste werd herkozen en in plaats van den heer Kanters, die verzocht niet in aanmerking te komen, werd benoemd de heer C. M. Droogleever Fortuyn. De heer Van der Goes nam de benoeming, onder toejuiching der vergadering, aan, terwijl de heer Droogleever de benoeming in overweging zou nemen. Den heer Kanters werd een hartelijk woord van hulde gebracht voor zijn toewijding als Penningmeester.

Door den heer Voorhoeve werd verslag uitgebracht omtrent de werkzaamheden der Commissie, benoemd in een vorige vergadering om een onderzoek in te stellen in zake de werkeloosheid te Rotterdam. Zooals besloten was, had de Commissie zich in contact gesteld met de Vereeniging tot verbetering van Armenzorg, afdeeling Werkbureau. Door deze Vereeniging waren reeds te voren 3 Commissiën benoemd, om te onderzoeken of er werkeloosheid heerscht 1° in den handel, 2° in de fabrieken en 3° in de ambachten. Het resultaat was, dat de Commissie omtrent den handel een zeer gunstig rapport uitbracht; daar heerscht overvloed van werk inplaats van werkeloosheid. Ambachtslieden melden zich voor sjouw- en dergelijk werk voortdurend aan. De Commissie, die een onderzoek ingesteld had in de fabrieken, bracht een ongunstig rapport uit. Daar heerscht werkeloosheid. De Commissie tot onderzoek naar den toestand der ambachten was nog niet gereed, weshalve onze Commissie haar de behulpzame hand bood en dadelijk een onderzoek in 't werk stelde. Het verslag te dier zake aan Armenzorg werd alsnu door haar voorgelezen.

Het was bepaald ongunstig. Door eigen ervaring en onderzoek werd daarin geconstateerd, dat, ofschoon de werkbazen doen wat zij kunnen om hunne werklieden in dienst te houden, er toch een massa bekwame en goedgezinde werklieden zonder werk zijn. Als redenen werden opgegeven, dat de bouwondernemers hun speculatiebouw staken, omdat er te veel huizen onbewoond zijn, en geld op hypotheek moeilijk verkrijgbaar is. Dus hebben velen geen werk. Ook de ongunstige tijdsomstandigheden maken, dat particulieren evenmin werken in 't leven roepen. De inrekking der wet op den vrijdom van 'grondlasten met primo Januari 1885 doet nog veel goed, daar velen, met het oog op dien vrijdom, nog in dit jaar bouwwerken hebben aangevangen, die zij anders nog hadden uitgesteld. Hierdoor zal later in het bouwvak nog meer stilstand komen en daarom mag wel ernstig nagedacht worden over de gevolgen, die deze toestand zal teweegbrengen. Er moet bij een dergelijken nood werk verschaft worden en, bij voorkeur, werk van algemeen nut. Het is onze plicht die honderden flinke werklieden aan werk te helpen, waardoor achteruitgang en ellende kan voorkomen worden. De plannen daartoe moeten spoedig beraamd worden, om gereed te zijn, zoodra een beslissing genomen moet worden. De Commissie stelde daarom voor, in vereeniging met Fabriek- en Handwerksnijverheid die plannen te bespreken.

De Commissie van het bovengenoemd Werkbureau bedankte voor de bereidwillige hulp, door het opmaken verschaft, dat haar zeer te stade kwam. Armenzorg zal haar zedelijken steun verleenen om geld bij particulieren te vragen, ten einde werken te kunnen aanleggen, die volgens de Commissie nuttig worden geacht. De Voorzitter zegt der Commissie dank en keurt 't goed, dat deze permanent blijft om met Fabrieken Handwerksnijverheid samen te werken. De heer Voorhoeve herinnert, dat het plan afhankelijk moet zijn van den aard en omvang der werkeloosheid. De heeren Egelie en Droogleever Fortuyn dringen op een meer practisch resultaat aan. Vooral de laatste spreker doet uitkomen, dat een bepaald onderzoek omtrent het *getal* werkeloozen dient gedaan te worden.

De heer Voorhoeve zegt, dat de Commissie in den geest van Armenzorg haar mandaat heeft ten uitvoer gebracht, en dat zij slechts hare eigen opinie en de informatiën bij anderen had meegedeeld. Om echter te weten, hoe groot de omvang der werkeloosheid is, zou een oproeping moeten geschieden. De heer Kanters waarschuwt tegen een dergelijk openlijk optreden; immers als men de groote trom roert en men heeft de werkeloozen bij elkander ... wat dan?! Is men dan niet verplicht om werk te verschaffen?

De heer Droogleever ziet ook het gevaar daarvan in, en stelt Amsterdam tot voorbeeld, waar nu reeds ruim 3000 werkeloozen zich hebben aangemeld, terwijl 't de grootste moeite en inspanning kost, de kleinste helft aan 't werk te zetten. Wel heeft men *f* 100,000 bij elkander, maar zelfs met zoo'n bedrag zal Amsterdam spoedig met de handen in 't haar zitten. Hij komt dus tot de overtuiging dat er geen plannen moeten worden gemaakt wanneer men ze niet uitvoert. De heer Egelie wil alléén werk verschaffen op ons terrein. Ten slotte wordt bepaald, dat de Commissie zal werkzaam blijven, om te doen, wat in deze noodig zal blijken. (*Wordt vervolgd.*)

BEURSPLAN N°. 70.

ofschoon niet bekroond, bezit in mijn oog van alle projecten de meeste architectonische waarde, en bovendien het werkelijke karakter van een beurs.

Ik noodig den ontwerper beleefd uit, eens kennis te willen maken door te schrijven onder de letters J. S. aan het bureau *Opmerker* te Arnhem. H.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

Enkhuizen. Voor de vaceerende betrekking van gemeente-architect, op een traktement van *f* 1200, hebben zich niet minder dan ruim honderd sollicitanten aangemeld.

Deventer. Van de vijf antwoorden, ingekomen op de prijsvraag voor het bouwen van een nieuwe societeit enz. voor de Bouwkundige Vereeniging, heeft de Jury het plan van den heer A. F. M. Vosman met den prijs, en dat van den heer J. H. Bolink met de premie bekroond.

BENOEMINGEN.

Te Vlaardingen is tot opzichter der gemeentewerken benoemd de heer R. K. Feenstra, te Elburg.

Na eenige discussie in den Gemeenteraad werd de heer R. E. Kuipers definitief tot gemeente-opzichter te Nieuweramstel aangesteld.

ADVERTENTIEN.

Inschrijving

wordt gevraagd voor de levering van

400,000 Straatklinkers

franco op den wal te *Zutphen*, waarvan **100,000** binnen **vier weken**, en de rest vóór **1 Mei 1885**, op bestelling te leveren.

Billetten met bijvoeging van gewaarmerkt monster, *franco* in te zenden ten Raadhuize te *Zutphen* vóór Dingsdag, 30 December a. s. des namiddags te 2 uur.

Rotterdamsche Diergaarde.

HET BESTUUR der *Rotterdamsche Diergaarde* is voornemens op **3 Januari 1885 aan te besteden:**

Het maken en stellen van IJZEREN PERKEN voor een ROOFVOGELGEBOUW.

Bestek en voorwaarden te bekomen bij de Portiers tegen betaling van 25 cents.

Aanbesteding.

Op **Woensdag 24 December 1884**, des avonds ten 8 uur, zal in het Café »In den bonten Os", Molenstraat te *Nijmegen*, worden **aanbesteed:**

Het maken van een Gebouw, bestaande uit Dubbelwoonhuis en Pakhuizen, aan den Weurtschen Weg te Nijmegen.

De teekeningen liggen van af den 17 December c. k. ter visie in genoemd Café, terwijl bestekken, tegen betaling van 50 cent, verkrijgbaar zijn bij den boekdrukker F. E. MACDONALD.

Aanwijzing op het terrein, op den dag der aanbesteding des voormiddags te half elf ure.

Inlichtingen geven de architecten P. H. SCHELTEMA en J. KNOOPS Jz., In de Beton-straat 15, *Nijmegen*.

Ministerie van Justitie.

RECHTSGEBOUWEN EN GEVANGENISSEN.

Aanbesteding.

Op **Dinsdag den 30 December 1884**, des namiddags te één ure, zal in een der localen van het Ministerie van Justitie, op het Plein te *'s Gravenhage*, bij enkele inschrijving worden **aanbesteed:**

Het uitvoeren van vernieuwingen en herstellingen aan- en het onderhouden, gedurende 1885, 1886 en 1887, van:
de rechtsgebouwen te Arnhem, Zutphen, Tiel, Utrecht, Amersfoort, Dordrecht en Leiden;
de gevangenissen te Arnhem, Zutphen, Tiel, Utrecht, Montfoort, Rotterdam, Dordrecht en 's Gravenhage.

De bestekken liggen ter lezing: te *'s Gravenhage*, in gemeld locaal van het Ministerie van Justitie, te *Arnhem, Zutphen, Tiel, Utrecht, Amersfoort, Dordrecht* en *Leiden:* in de rechtsgebouwen; te *Zutphen, Montfoort, Rotterdam* en *'s Gravenhage*, in de gevangenissen.

Zij zijn voorts op franco aanvrage te bekomen aan het Ministerie van Justitie; bovendien voor *Arnhem*, bij den Opzichter W. A. NICOLAI; voor *Zutphen* bij den Opzichter B. BERKHOUT; voor *Tiel*, bij den Opzichter G. A. SCHOLTEN; voor *Utrecht, Amersfoort* en *Montfoort*, bij den Hoofdopzichter P. KREBER te *Utrecht;* voor *Rotterdam* en *Dordrecht*, bij den Hoofdopzichter G. I. VAN DER GOES te *Rotterdam;* voor *'s Gravenhage*, bij den Opzichter J. H. PFEIFFER; en voor *Leiden*, bij den Opzichter J. ROEM.

Inlichtingen worden gegeven door den Ingenieur-Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen W. C. METZELAAR te *'s Gravenhage* en door de Opzichters bovengenoemd.

Aanwijzing zal worden gedaan te *Arnhem, Zutphen, Tiel, Utrecht, Rotterdam, 's Gravenhage* en *Leiden*, Woensdag 24 December, des voormiddags te 9 ure; voor *Arnhem, Zutphen, Tiel* en *Utrecht*, beginnende aan de rechtsgebouwen, voor *Rotterdam* aan het Huis van Arrest; te *Amersfoort* en *Dordrecht*, Dinsdag den 23 December, des voormiddags te 10 ure, voor *Dordrecht* beginnende aan het rechtsgebouw; te *Montfoort*, Zaterdag den 27 December, des namiddags te 1 ure.

's Gravenhage, den 12 December 1884.

Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal,
CLANT.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM*, zullen op **Maandag 29 December 1884**, op het Raadhuis, te 12 uur des middags, in het openbaar **aanbesteden:**

a. **Het verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse N°. 12 in de Marnixstraat;**
b. **Het verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse N°. 8, in de Planciusstraat;**
c. **Het verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse N° 15, in de Willemstraat; en**
d. **het stellen van trottoirbanden en het leveren van steenhouwersarbeid gedurende het jaar 1885.**

De voorwaarden dezer aanbesteding, de sub *a, b* en *c* genoemde ieder met één teekening, zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van *f* 1.— ieder, en *f* 0.15 voor de sub *d* genoemde.

Inlichtingen worden gegeven, voor de sub *a, b* en *c* genoemde, ten kantore van den Stads-Architect op het Raadhuis, kamer N°. 101, en voor de sub *d* genoemde, ten kantore van den Stads-Ingenieur op het Raadhuis, kamer N°. 106, des achtends van 10—12 uur. *Burgemeester en Wethouders voorn.:*

VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 17 December 1884.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden**, des voormiddags 11 uur:

a. op **Dinsdag 23 December 1884:**
1°. **Het onderhoud van de Schoolgebouwen in 1885, in 4 perceelen;**
2°. **Het onderhoud van de Bestratingen gedurende het jaar 1885.**
b. op **Woensdag 24 December 1884:**
1°. **Het onderhoud van de Gemeentegebouwen enz. in 1885, in 4 perceelen;**
2°. **Het onderhoud van eenige Gemeentewerken gedurende het jaar 1885.**

Teekeningen ter inzage bureau Publieke Werken; Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

Aanbesteding

School en Onderwijzerswoning.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *Hillegersberg*, zullen, behoudens nadere goedkeuring, op **Woensdag 24 December 1884**, des namiddags ten één ure, op het Raadhuis aldaar, **aanbesteden:**

Het bouwen van eene school voor 192 leerlingen, met onderwijzerswoning en verder bijbehooren te Hillegersberg.

Bestek en teekeningen liggen van af den 10den dezer ter inzage ter Gemeente-Secretarie; deze zijn aldaar tegen betaling van *f* 1.50 per stel mede verkrijgbaar, alsook ten kantore van den architect H. WESSTRA Jr. te *'s-Gravenhage*, waar tevens dagelijks van 9 tot 1 uur, nadere inlichtingen zijn te bekomen.

Aanwijzing in loco op Zaterdag 20 December a.s. des voormiddags ten elf ure.

De gezegelde inschrijvingsbiljetten moeten bezorgd worden ter Gemeente-Secretarie, welke op de werkdagen van 9 tot 1 ure geopend is.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
De Burgemeester,
LE FÈVRE DE MONTIGNY.
De Wethouder L. S.,
P. VISSER.

Bouwkundig Opzichter.

Bij de Gemeente-Werken te *Arnhem* wordt **gevraagd**, tegen een salaris van *f* **1000.00** per jaar,

een Bouwkundig Opzichter,

die met kan teekenen en vooral détailleeren, eenige ondervinding heeft opgedaan, en geschikt is het toezicht van een belangrijk werk op zich te nemen.

Zich aan te melden liefst in persoon of met *franco* brieven, onder overlegging der gevorderde bewijsstukken, aan het bureau van den Gemeente-Architect ter Secretarie, vóór 1 Januari 1885.

AANBESTEDING.

COMMISSARISSEN der Societeit *Harmonie*, te *Rotterdam*, zijn voornemens op den **29sten December 1884**, des namiddags te drie uren, in een der Lokalen der Societeit, **aan te besteden:**

Het afbreken en verbouwen van de bestaande STOELEN- en COULISSEN-BERGPLAATS en het bouwen van een LOKAAL en AANHOOREN, dienstig voor Café-Concert enz., op de Plaats der Societeit »Harmonie" te Rotterdam.

Van af den 17den December c. k. zullen de teekeningen ter visie liggen in een der Lokalen bovengenoemd en alsdan de bestekken verkrijgbaar zijn tegen betaling van *f* 0.50.

Aanwijzing in loco zal plaats hebben op den 24sten December a. s., des voormiddags te 10 uren, terwijl inmiddels alle inlichtingen te bekomen zijn bij den Architect A. VAN AMEYDEN VAN DUYM Dz., Schiedamsche Singel 65, te *Rotterdam*.

Rotterdam, 14 December 1884.

Inschrijving

op

Vrijdag 26 December 1884,

in het Timmerhuis te *Rotterdam*,

naar de LEVERING van:

Getrokken IJzeren Pijpen, IJzeren en Koperen Fittings, Branders, Lantaarnruiten, Vertind looden Buizen, Rood en geel koperen Pijp, Lampenglazen, Kappen, Ballons, Houtschroeven, Klinknagels, Vijlen, Schoppen, Patent-olie, Lijn-olie, Zacht Vet, Vet (root), Kaarsen, Loodwit, Lampkatoen, Poetskatoen en Lappen, Sponzen, Zeemvellen, Snuit van vlas, Striktouw, Bruinwerk, Houtskolen, Spieborstels, Bezems, Papieren zakken en Bordpapier, Kalk, Smeeen Plastijzer, Gegoten IJzerwerk en andere Magazijngoederen, ten dienste der Gemeente-Gasfabrieken te Rotterdam.

De voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, ter lezing op het kantoor der Gemeente-Gasfabrieken, *Oost-Zeedijk*, en zijn voor den prijs van 25 cents, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin No. 75, alwaar ook de gezegelde inschrijvingbiljetten tegen betaling van 22½ cents verkrijgbaar zijn.

TROTTOIRTEGELS. PARKETVLOEREN, VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*. CEMENTTEGELS.

Provincie ZUID-HOLLAND.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 22sten December 1884**, des voormiddags ten 11½ ure, zal onder nadere goedkeuring, door den Voorzitter of door een der Leden van het College van Gedeputeerde Staten der Provincie *Zuid-Holland*, en in bijzijn van den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, aan het lokaal van het Provinciaal Bestuur te *'s-Gravenhage*, worden **aanbesteed:**

Het onderhouden van- en het doen van EENIGE HERSTELLINGEN aan het gebouw van het Provinciaal Gouvernement van Zuid-Holland, te 's-Gravenhage, gedurende twee jaren ingaande 1 Januari 1885 en eindigende 31 December 1886.

Deze aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving, overeenkomstig § 441 der Algemeene Voorschriften.

De inschrijvingsbulletten moeten zijn geschreven op een zegel van vijftien cents in hoofdsom en door den aannemer en zijne borgen zijn ondertcekend.

Zij moeten zijn ingericht volgens onderstaand model:

»De ondergeteekende (naam en voornamen voluit geschreven) wonende te »Provincie domicilium kiezende ste (*) Lij , verbindt zich bij onderteekening dezes, overeenkomstig de voorwaarden van aanbesteding vervat in het bestek goedgekeurd 2 December »1884, tot de aanneming van het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan het gebouw van het Provinciaal »Gouvernement van *Zuid-Holland*, te *'s Gravenhage*, gedurende twee jaren, ingaande »1 Januari 1885 en eindigende 31 December 1886, voor eene som van (het bedrag in letters) zegge *f* (het bedrag in cijfers).

»Tot borgen stellen zich: (namen en voornamen voluit geschreven) wonende te »Provincie

»Gedaan te den 1884.
De borgen, De aannemer,

(*) Hier in te vullen *ste(e) zijner huizen* of, zoo de aannemer bij een ander domicilie kiest, alsdan te vermelden diens naam en woonplaats.

Het bestek ligt ter lezing aan het lokaal van het Provinciaal Bestuur van *Zuid-Holland* te *'s Gravenhage*, en is voorts, op *franco* aanvrage, tegen betaling der kosten, te bekomen bij den boekhandelaar Firma GEBROEDERS VAN CLEEFF, Spui n°. 28*a*, te *'s-Gravenhage* en door zijne tusschenkomst in de voornaamste gemeenten des Rijks.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, J. VAN DER VEGT, te *'s-Gravenhage*, terwijl aanwijzing in loco zal gehouden worden op Woensdag en Donderdag, de aanbesteding voorafgaande, des voormiddags ten 10 ure.

De Gedeputeerde Staten der Provincie Zuid-Holland,
POCK, *Voorzitter.*
F. TAVENRAAT, *Griffier.*

Vraagt Catalog. NEDERL. Van der Galv. op LOON
Lasangre, IJzeren Bakeu, en Zijbekl., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.
VERZINKFABRIEK, Linden & Co. *Dordrecht.*
Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

Teeken- Calqueer- en Millimeterpapier

uit de fabriek der Heeren CARL SCHLEICHER & SCHÜLL, Duren.

De verschillende soorten **Teekenpapier** van bovengenoemde Fabriek, waarvan voortdurend Monsters in verschillende Binnen- en Buitenlandsche Vakbladen zijn bijgevoegd, zijn meerendeels direct voorradig en tot den daarop aangegeven prijs, **zonder eenige verhooging**, verkrijgbaar bij

Th. J. DOBBE en ZOON
Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen,
Utrecht.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Co.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in bont- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Bruggonstructiën** enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beukstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.

Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden*.

In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT te ROTTERDAM,

wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *reuk- en kleurloos* geprepareerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.

Hetzelve wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.

ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.

Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,

in wichthoudende vaten van 180 K°. en in zakken van 70 K°., **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 mazen per c.M°. hoogstens 4% achter.

Chemisch bereide **VERF, OLIEBIJTSELS** en **VERNISSEN**, uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage*.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en **VUURKLEI** enz.

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.

LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk**, enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

G. J. VINCENT & C°.,
Kunstsmeden,
SCHIEDAM.

Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de
ZILVEREN MEDAILLE.

Specialiteit in IJzeren Hekken
EN
FIJN SMEEDWERK.

Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880.
Gouden Medaille Amsterdam 1883.
Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, London, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

TERRA-COTTA-FABRIEK
gevestigd te ZEIST (sedert 1835),
BEKROOND MET DIVERSE MEDAILLES.
Magazijnen te Amsterdam, Achteroosteinde
bij het Paleis voor Volksvlijt.

Uitgebreide handel in: **Kleurige Gevel-** en **Profielsteen**, Fransche **Muur-, Vloer-, Trottoir-** en **Mosaïktegels**, alle soorten **Dakpannen** en **IJzeren Dakramen. Portland-Cement** franco aan elk Station op keur en prijzen tegen elke concurrentie.

Hardsteenhouwerij, gestampte Kunstzandsteen en Gegoten Cementen Voorwerpen.

Eene groote keuze **MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS** uit de Stoommarmerfabriek van den heer E. K. OZINGA is in onze Magazijnen dagelijks ter bezichtiging voorhanden.

GRAFZERKEN en **MONUMENTEN, BEELDEN** en **VAZEN, Marmeren** en **Bremer VLOEREN, ALBASTINE** en **CHEMISCHE VERF.**

MARTIN & Co.,
Achteroosteinde, AMSTERDAM.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **achtste** aflevering van:
Beknopt Practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT,
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.
Met omstreeks 800 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.
De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer 14 à 15 afleveringen à ƒ 1.20.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quensast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Straatkeien, Portland-Cement Breinsteen, enz.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Rz.
Bureau der Redactie van Architectura et Amicitia: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken voor het Genootschap, de Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*, en die omtrent de Administratie van het Genootschap aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
Alle andere stukken en advertentiën aan het Bureau van *De Opmerker*, Drukoningenstraat N°. 28 te *Arnhem*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel zes gulden per jaar bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag; voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN, ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdag avond aangenomen. Voor veelvuldige plaatsing of een groot aantal regels worden abonnementen gesloten.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, uitsluitend bij contante betaling te bekomen, ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1° dat zijn aangenomen als gewoon lid de heeren J. H. Kroon, L. H. Verbrugge, W. Kromhout Czn. en B. de Roever, allen te Amsterdam;

2° dat als buitenlid tot het Genootschap zijn toegetreden de heeren K. M. Kuijk, te 's-Hage, A. Rooswinkel, te Sneek, M. Hofstra, te Franeker, J. Persijn, te Arnhem, J. E. Voogt, te Rotterdam, H. de Graaf, te Kampen, P. J. C. Lington, te Utrecht, J. Venema, te Enumatel (Prov. Groningen) en J. Mol, te Hengeloo (O.);

3° dat als gewoon lid is voorgesteld de heer A. van de Poll;

4° dat op verzoek van eenige leden de termijn van inlevering voor de 2e algemeene prijsvraag, *een jachtrendez-vous*, wordt verlengd tot den 10den Februari 1885;

5° dat tot leden van de Commissie tot verificatie der rekening en verantwoording van den Penningmeester zijn benoemd de heeren G. W. Vixseboxse, A. J. van der Sluys Veer en G. W. Eskes.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE AMSTERDAMSCHE GEMEENTERAAD EN HET BEURS-PROGRAMMA.

De jongste Raadszitting te Amsterdam was in menig opzicht merkwaardig. Toen wij de tribune binnentraden, in de hoop dat men reeds tot de behandeling der beursprijsvraag zou gevorderd zijn, hoorden wij de nieuwe leening bespreken, en het deed ons genoegen toen spoedig daarna bij de stemming bleek, dat de leening werd goedgekeurd, want het is min of meer de straf van Tantalus als men telkens over millioenen hoort spreken, waarover men toch niet de beschikking heeft.

Nu kwam de beursprijsvraag aan de orde. De voordracht dienaangaande is onzen lezers bekend. Al aanstonds verklaarde de heer Gosschalk niet ingenomen te zijn met dit programma, terwijl hij tevens een afkeurend oordeel uitsprak over de lichtvaardige wijze, waarop de Jury haar taak vervuld heeft. Op bouwkosten heeft zij niet gelet, en van meetwerktuigen heeft zij zich in het geheel niet bediend. Daarenboven wees hij erop, hoe de Jury, zonder daartoe door eenige bepaling van het programma gemachtigd te zijn, vooral nadruk gelegd had op het „pittoresk karakter." Hij laakte het streven van de Jury, om binnen een zekeren kring van vormen te blijven en slechts die plans te bekronen, die overeenkomen met de zoogenaamde „zich redengevende architectuur", die volgens spreker niets anders is dan een redeloose opeenstapeling van een massa steen. Hij betreurde het, dat een aantal fraaie klassieke ontwerpen „geëcarteerd" waren, en schreef dit toe voor een groot deel aan de overhaasting, waarmede de Jury te werk is gegaan. De ironische toon, die men aantreft in hetgeen door Professor Raschdorff, te Berlijn, en door Baurath Schmidt, te Weenen, over de beursprijsvraag ten beste werd gegeven, strekt hiervoor ten bewijze. Spreker is na het zien der ontwerpen slechts versterkt in zijne meening, dat het Damrak voor beursbouw volmaakt ongeschikt is. Eindelijk wijst spreker nog op de oogverblinding, waaraan de meeste inzenders zich hebben schuldiggemaakt.

De heer Pijnappel was de eenige, die voor de Jury een lans brak, door te beweren, dat op het Damrak een klassiek ontwerp misplaatst zou zijn, doch toen hij later deze stelling ging uitwerken, haalde hij zich een welverdiende berisping op den hals.

De heer Muysken wees er ook op, hoe onvoldoende dit programma is. Hoewel hij nog niet geheel twijfelde aan de mogelijkheid, om op het Damrak een beurs te bouwen, verzekerde hij toch, dat het bouwen van een beurs, als in dit programma bedoeld wordt, meer dan twee millioen zal kosten.

De heer Prins voelde zich, na zijn bezoek aan de tentoonstelling in het Museum, zeer teleurgesteld. Niet alleen omdat geen der plans voor 2½ millioen (een maximum door spreker onder hilariteit der aanwezigen gesteld) zou te verwezenlijken zijn, maar ook omdat de Jury geheel eigendunkelijke eischen had gesteld en dat daardoor de bekroonde plans allen zijn in den stijl, waarvan men in het Rijks-museum en het Centraal-Personenstation reeds meer dan genoeg heeft. Hij betoogde met nadruk, dat schoone, klassieke gebouwen

als b.v. Jacob van Campen's meesterstuk, nergens misstaan, waar ook geplaatst. Spreker betreurde voorts, dat niet genoeg op de eischen van den graanhandel gelet is, en eindigde zijn rede met de verklaring, dat hij in dit programma niets zag dan de bedoeling, om nieuw uitstel te krijgen, daar men zelf vreest, dat de uitvoering onmogelijk zal zijn.

Een vreemden indruk maakte het op de aanwezigen, toen de heer Kerdijk aantoonde, hoeveel verschil er bestaat tusschen den Franschen en Hollandschen tekst van het Jury-rapport. Hoe is dit mogelijk, vroeg men zich onwillekeurig af?

Ook de heer Sillem wees op dit onverklaarbaar verschil, en achtte het noodig, dat de Jury zou uitmaken, welk rapport het juiste was.

Het Dagelijksch Bestuur verklaarde, dat het origineel *Fransch* was, en men de vertaling herzien zal.

De heer Pijnappel kwam op tegen de bewering van den heer Prins, als zou een klassiek gebouw op de aangewezen plaats te maken zijn. Jacob van Campen had niet te kampen met moeilijkheden, als de ontwerpers van deze beurs, die in een hoek moet worden neergegooid, te overwinnen hadden. Van Campen kon symmetrisch werken, doch daar de beurs nooit symmetrisch kan worden, kan de klassieke stijl daar niet baten. Velen hebben door torens de moeilijkheden trachten te ontgaan.

De heer Gosschalk zeide, en terecht, dat hij van den heer Pijnappel bijna evenveel ketterijen als volzinnen gehoord had. Een klassiek ontwerp behoeft volstrekt niet symmetrisch te zijn, getuige de gebouwen op den Atheenschen Acropolis, die toch volstrekt niet oud-Hollandsch zijn. Ook Jacob van Campen had meer moeilijkheden te overwinnen dan de heer Pijnappel wel schijnt te meenen. De heer Pijnappel heeft den beursbouw schitterend veroordeeld, door te spreken ven een beurs *neergegooid in een hoek*. Spreker zegt, een grondige studie van oud-Hollandsch gemaakt te hebben en ook talrijke ontwerpen in dien stijl te hebben uitgevoerd, maar dit heeft hem nimmer belet, de schoonheden der klassieken te waardeeren. Hij betreurt het daarom, dat talrijke klassieke ontwerpen onverdiend ter zijde zijn gelegd.

De heer Ankersmit bracht in het midden, dat een definitieve beslissing over het bouwterrein eerst later aan de orde komt. De Jury heeft uitsluitend de plans beoordeeld naar hun doelmatigheid en artistiek karakter. Nu komt de financiëele quaestie aan de orde. Wat betreft het verschil tusschen den Franschen en Hollandschen tekst van het Jury-rapport, zegt spreker, dat de architect Cuypers de vertaling heeft goedgekeurd.

Men gaat nu over tot de artikelsgewijze behandeling van het programma. Het bouwcijfer werd vastgesteld op 1½ à 2 millioen gulden, met weglating van het woord *ongeveer*. De heer Gosschalk stelt voor, om de bepaling weg te laten, dat het *eerste Bouwkundig ontwerp moet gehandhaafd* worden, daar men anders het Trojaansche paard, waarin thans niet Grieken verborgen zijn, maar waarin de officiëele Rijks-bouwtrant verstopt is, zou binnenhalen.

De heer Ankersmit zegt, dat de Jury meent, dat den vijf bekroonden geen vrijheid van ontwerp kan worden gelaten, maar hij acht deze bepaling in strijd met het belang der Gemeente. De Raad moet in deze beslissen.

Ook de heeren Bake en Pijnappel schaarden zich aan de zijden van hen, die deze bepaling in strijd met de gemeentebelangen achten, en bij stemming werd art. 3 van het programma verworpen.

Voorts werd bepaald, dat de ontwerpen zullen moeten vergezeld gaan van een uitgewerkte begrooting van kosten, en dat, behalve alle verdere vereischte bescheiden, ook een detail-opgaaf der bouwmaterialen zal moeten gegeven worden.

De heer Kerdijk keurt de wijze, waarop de Jury gewerkt heeft, af, en wil, dat thans de vertegenwoordigers van den handel en de deskundigen een afzonderlijk rapport zullen indienen. Hij maakt van zijn voorstel een amendement, doch daar de stemmen staken, wordt de eindbeslissing in zake het beursprogramma uitgesteld.

Het doet ons genoegen, dat de veranderingen, door den Gemeenteraad in het concept-programma gebracht, aan de door ons geopperde bezwaren voor het grootste gedeelte tegemoetkomen. Vooral achtten wij het een verblijdend feit, dat de door de Jury zoo veroordeelde klassieke stijlvormen prachtige verdediging vonden, terwijl geen technicus zich geroepen voelde om de verdediging van de handelwijze der Jury op zich te nemen. Door de afstemming van art. 3 van het programma wordt aan de ontwerpers vrijheid gegeven, om die stijlvormen te kiezen, welke zij het meest gewenscht achten, en worden zij losgemaakt uit het keurslijf der „officiëele architectuur", waarin de Jury hen gekneld had. Nu behoeft het Trojaansche paard niet binnengehaald te worden.

Hoewel de schaal, waarop geteekend zal worden, niet veranderd is, bestaat hiertoe, daar de eindbeslissing is aangehouden, alsnog gelegenheid. Maar de bepalingen omtrent de gedetailleerde begrooting en de bouwstoffen zullen vanzelf de ontwerpers wel noodzaken, binnen de grenzen der uitvoerbaarheid te blijven.

Zou het echter ook niet wenschelijk zijn, den buitenlandschen ontwerpers een teekening (op dezelfde schaal als hun project) te doen toekomen van den Oude-Kerkstoren en van de façade der tegenwoordige beurs, opdat men meer over verhoudingen kunne oordeelen? Dit laatste denkbeeld zij in de welwillende aandacht der Gemeenteraadsleden aanbevolen.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 24 December 1884.

De Vice-voorzitter opent de vergadering met de mededeeling, dat de Voorzitter wegens een reis naar Weenen ditmaal verhinderd is de vergadering te leiden. Na lezing der notulen wordt mededeeling gedaan van de ingekomen stukken, waarbij een brief van den Raad van Bestuur der Polytechnische School, verzoekende, dat het Genootschap met de Polytechnische School een ruiling van tijdschriften aanga. Onder toejuiching wordt op voorstel van het Bestuur besloten, het plaatwerk *De Bouwmeester* te ruilen tegen het werk *Annales de l'Ecole polytechnique de Delft.*

De heeren J. H. Kroon, L. H. Verbrugge, W. Kromhout Cz. en B. de Roever worden na ballotage als gewone leden aangenomen.

Tot leden der Commissie, belast met de verificatie der rekening en verantwoording van den Penningmeester, worden benoemd de heeren G. W. Vixseboxse, A. J. van der Sluys Veer en G. W. Eskes.

De heer D. Klinkert houdt daarna een zeer belangwekkende rede over „het antieke woonhuis", welke studie wij in *De Opmerker* in haar geheel zullen plaatsen. Spreker ontvangt den warmen dank der vergadering voor zijn interessante lezing.

Wegens het vergevorderd uur wordt de kunstbeschouwing tot later uitgesteld, en nadat nog de heer A. van de Poll als gewoon lid is voorgesteld, sluit de Vice-voorzitter de bijeenkomst met een woord van dank aan de leden voor de door hen in het afgeloopen jaar betoonde ijver en belangstelling.

DE VOORGESTELDE SCHEEPSSPOORWEG IN MEJICO.

(*Vervolg en slot van bladz.* 432).

In het eerste deel dezer beschrijving is de wijze verklaard, waarop de zwaarte van het schip gelijkmatig over den ponton verdeeld wordt, en thans moet in de eerste plaats worden uitgelegd, hoe het vaartuig van den ponton gebracht wordt op de wieg, die voor het transport op den spoorweg dienen moet. Op even eenvoudige als vernuftige wijze is een middel uitgedacht om het vervoer der waterrammen over den spoorweg onnoodig te maken. De koppen of boveneinden der rammen komen niet rechtstreeks in aanraking met de huid van het schip of de liggers, daar boven elken ram een soort van vijzel (*screw jack*) geplaatst is, die door den ligger gaat, zoodat het boveneinde van den vijzel tegen het schip wordt aangedrongen, als er druk op den ram wordt uitgeoefend. Elk der grootste wiegen is van vijzels voorzien, waarvan het aantal met dat der waterrammen van den ponton overeenstemt, en voor de kleinere wiegen is deze verhouding geringer. Zoodra de wieg langs den spoorweg in den ponton gekomen is, wordt zij op hare juiste plaats tegengehouden en gegrendeld, zoodat elke vijzel juist boven een ram staat. De vijzels hebben ter bovenzijde eene stalen plaat van ongeveer 3 voet in het vierkant, die met eene scharnierbeweging daaraan verbonden is, zoodat zij onder elken hoek en in overeenstemming met de aanliggende zijde van het schip geplaatst kan worden. Teneinde te voorkomen dat het schip door schuring beschadigt, worden kaoetsjoek, hennep of dergelijke stoffen op het bovenvlak der plaat aangebracht, waardoor de aansluiting van het schip met de bekleeding der plaat volkomen is. Aan de stang van elken vijzel is een zware moer, die zoover wordt opgedraaid, totdat zij tegen den onderkant der plaat drukt, en als de rammen naar beneden gaan, wordt verdere daling van het schip voorkomen, zoodra deze moeren op het bovenvlak der liggers komen te rusten.

Wanneer nu het vaartuig in drijvenden toestand boven de wieg gebracht is, liggen de platen der vijzels met de daaronder geplaatste moeren op het platform der wieg, en de stangen dier vijzels hangen naar beneden in het water en onmiddellijk boven de rammen. Door een kleine vermeerdering van waterdruk op de rammen, rijzen alle vijzels en dringen de boveneinden of platen tegen de zijden van het schip en over de geheele lengte van de kiel. Zoodra dit heeft plaatsgevonden, wordt de schuif, die het water aanvoert, gesloten, zoodat het water niet ontsnappen kan, waarna de ponton wordt leeggepompt en het schip boven water komt, ondersteund door de vijzels, die op hunne beurt geschraagd worden door het hydraulische toestel in het dek van den ponton. Men neemt dan duidelijk waar, dat de moeren onder de platen der vijzels op verschillende hoogten boven de liggers uitsteken en de moeren worden daarop naar omlaag geschroefd, totdat zij op genoemde liggers, die het platform der wieg uitmaken, rusten. De kleppen der rammen worden daarop geopend en, zoodra de druk is opgeheven, kunnen de rammen omlaag gebracht worden, terwijl de zwaarte van het schip gelijkmatig en zonder schok op het platform der wieg is overgebracht.

De wieg staat op ongeveer 360 raderen of wielen, die ter wederzijde eene flens hebben, en elke ligger van het platform wordt ondersteund door twaalf sterke spiraalveeren, die op de kussens van twaalf dezer wielen rusten. Daar elke ligger slechts 100 tons dooden last draagt, brengt iedere veer op het daartoe behoorende wiel een gewicht van 8½ ton over. De veeren hebben eene opening van 5 Eng. duim en eene belasting van 20 tons wordt gevorderd om ze te sluiten. Zoodra de rammen zijn teruggetrokken, draagt het gewicht van het platform op deze veeren, die ten deele gesloten worden, maar er blijft eene speelruimte van 2½ tot 3 Eng. duim over, waardoor het toestel zich op de spoorbaan kan bewegen, al worden er hier of daar ook ongelijkheden in de rails aangetroffen. Ieder wiel is onafhankelijk van de anderen opgehangen en zijn as steekt aan beide zijden ver genoeg uit, om een geschikt kussen te formeeren. Het breken van een enkel wiel zal daardoor geen invloed hebben op eenig ander wiel, en zelfs voor het geval een dozijn daarvan braken, hebben de overblijvenden zulk een groote overmaat van kracht in vergelijking met die der gebroken raderen, dat ontsporing als onmogelijk mag worden beschouwd. De kansen van ontsporing zijn daarbij gering, want de ontworpen spoorweg zal geene bochten hebben en de snelheid wordt beperkt tot 10 Engelsche mijlen in het uur. De heer Eads is van meening dat, naast de gelijke verdeeling der belasting op de wielen, ook het vermijden van elke bocht in den weg volstrekt noodzakelijk is, om het vervoer van schepen over een spoorweg in uitvoering te brengen. De wielen kunnen daardoor dicht neven elkander geplaatst worden, zonder dat het noodig is tot eene ingewikkelde constructie, zoo als *bogie trucks* en dergelijken, de toevlucht te nemen. Al worden bochten vermeden, mag men daarom niet vooronderstellen dat de weg van strand tot strand eene rechte lijn zonder knik of afwijking zal volgen. Integendeel, er zijn vele afwijkingen van de rechte lijn en de wijze, waarop dit noodzakelijk kwaad verholpen wordt, vormt een ander belangwekkend deel van het ontwerp. Teneinde bochten en tevens groote uitgravingen voor het behoud eener rechte strekking te vermijden, worden drijvende draaischijven aangebracht, waar het noodig is van richting te veranderen. Dit is weder een eenvoudige en schrandere uitvinding en de draaischijven dienen tevens tot wijkplaatsen, waar de scheepwagens, die van de tegenovergestelde richting komen, gemakkelijk en snel elkander kunnen voorbijgaan.

De drijvende draaischijf bestaat uit een grooten, rechthoekigen ponton van ongeveer 450 voet lengte bij 70 voet breedte en 12 voet diepte; de ponton rust op een spil en het bassin is een deel van een cirkel, waarvan het middelpunt in de spil ligt en voldoende grootte heeft om den ponton een zwaai te doen maken, die in overeenstemming is met de afwijking van de rechte lijn, die de spoorweg moet maken om aanzienlijke ingravingen te ontgaan. De centrale spil van den ponton is hol en het water van het vaartuig wordt met behulp eener krachtige pomp daardoor uitgepompt. Sluisdeuren in den wand van den ponton doen het water van het bekken in den ponton stroomen, als het noodig is zijn drijfvermogen te doen ophouden. In dien toestand rust hij dan op sectorvormige steunpunten op den bodem van het bekken of bassin. De top van den ponton wordt belegd met spoorstaven, welke samenvallen met die op de hoofdlijn. Op deze wijze wordt een draaibrug gevormd en tegelijkertijd een deel van den spoorweg. Als de reizende wieg (met het schip erboven) op den ponton geplaatst is geworden, wordt het water eruitgepompt door de holle spil en in het bekken, totdat de ponton op het punt is te drijven. De ponton is in vakken verdeeld door beschotten, zoodat het water uit elk dezer vakken kan worden verwijderd totdat hij ledig is. In dezen toestand kan hij gemakkelijk worden rondbewogen gelijk een gewone spoorweg-draaischijf, maar het is niet noodig dat hij van zijn steunpunt worde opgeheven, om te draaien. Een klein werktuig, aan elk uiteinde van den ponton geplaatst, dient tot het opwinden van een

kabel, die bevestigd is aan de zijden van het waterbekken, en de ponton met zijn lading wordt rondgedraaid, totdat zijn spoorstaven samenvallen met die van de veranderde richting der baan. Als hij naar de verlangde richting is gedraaid, worden de sluisdeuren in den ponton opgetrokken en het water stroomt terug uit het bekken in de vakken, waardoor voorkomen wordt dat de ponton rijst, wanneer de lading van zijn dek wordt weggenomen. Waar stroomen langs de baan gevonden worden, zijn pompwerktuigen niet noodig om de drijvende draaischijven te doen werken, daar het water van zulke stroomen in vergaarkommen bewaard en voor die bewerking gebruikt kan worden.

De heer Eads heeft een vernuftig middel bedacht om de stabiliteit of het evenwicht van den ponton te handhaven, als hij onder water is voor het ontvangen van zijn lading, en om het rijzen met die lading naar de oppervlakte te voorkomen. Dit is een water-gouverneur. Daar de ponton met de oppervlakte van het water, zoodra het dek ingedompeld is, in geen verbinding staat dan door de twee reeds vermelde vierhoekige torens, die tegenover elkander op een punt ter halver lengte van den ponton geplaatst zijn, is het duidelijk, dat de geringste ongelijkheid in de verdeeling van het gewicht het zwaardere eind zou doen stijgen en het lichtere zinken. Om dit behoorlijk te regelen treden de water-gouverneurs op. Deze bestaan uit vier paren water-cilinders en op elk der vier hoeken van den ponton wordt een paar geplaatst. De eene cilinder van elk paar heeft zijn bodemeinde naar boven gericht, en de andere het zijne naar beneden, en elke cilinder is bevestigd aan de zijden van het bekken, waarin de ponton werkt. De cilinders zijn voorzien van zuigers, die met de hoeken van den ponton nabij het dek verbonden zijn, zoodat bij het dalen van den ponton een dezer duikers zekere hoeveelheid water uit zijn cilinder verplaatst. Terzelfdertijd wordt de andere zuiger uit zijn cilinder teruggetrokken, daarin een ruimte latende volkomen gelijk aan den inhoud van het water, door eerstgenoemden zuiger uitgedreven. Het water, dat uit een der cilinders, bij elken hoek van den ponton, verplaatst wordt, als de laatste daalt, wordt door den neergaanden zuiger gedreven in den bovensten cilinder aan het tegenovergestelde einde en de tegenovergestelde zijde van den ponton, dat is in den cilinder, die diagonaalsgewijze daartegenover staat.

Zoo wij onderstellen, dat er honderd tons meer gewicht is op één uiteinde van den ponton dan op het andere, zou dit gewicht rusten op de twee neergaande zuigers en de drukking op het water in de cilinders worden overgebracht. Bij het dalen van deze zuigers wordt dit water gedreven in de twee bovenste cilinders aan het andere uiteinde van het dok, waar het de twee zuigers dezer cilinders naar beneden drukt en alzoo het overwicht aan het andere einde neutraliseert. De twee uiteinden en de twee zijden van den ponton zijn dus gedwongen op of neer te gaan in een volkomen waterpas vlak.

Als er geen verstoring van evenwicht plaats heeft in den op- en neergaanden ponton, zal er geen drukking zijn in de pijpen, die deze water-gouverneurs verbinden. Het gebeurt echter dikwijls, dat een schip veel breeder is aan den eenen steven dan aan den anderen, en terwijl het met zijn lading vlot drijft, kan het gewicht aan de beide einden zeer verschillend werken, wanneer 't uit het water wordt genomen. Bij het oplichten van zulk een schip zullen de drukmeters of peilglazen (*pressure gauges*) op de water-gouverneurs de overmaat van gewicht aanwijzen, die het eene of het andere uiteinde der wieg zou hebben te doorstaan. Het dok kan dan zakken om het schip voor- of achterwaarts te verplaatsen naar den eisch van het geval, zoodat het gewicht meer gelijkelijk over de wieg verdeeld wordt, en het zwaartepunt overeenkomt met dat van den ponton.

Ziedaar de inrichting van Eads' scheepsspoorweg. Men kan er een groot model van zien werken te Londen, Long-acre, No. 127. De raderen en assen der reizende wieg kunnen ieder eene belasting van 20 tons dragen, en de spoorstaven hebben voldoende doorsnede en sterkte om niet beschadigd te worden, al werd er ook driemalen het grootst te vervoeren gewicht opgebracht. De last is zoo juist verdeeld over de geheele lengte der wieg, dat vermoedelijk de raderen aan het eene einde hoogstens een halve ton meer te dragen zullen hebben dan die aan het andere.

De afmetingen der reizende wiegen richten zich naar die der verschillende schepen; de grootste behoort een schip van 5000 tons te kunnen dragen. Zoo er voordeel mede te behalen was, zou men later die grens wijder kunnen uitzetten. Het enkele spoor met slechts vijf draaischijven wordt voldoende geacht om tien tot twaalf schepen dagelijks van elk uiteinde der baan te doen vertrekken en in vijftien tot achttien uren het andere uiteinde bereiken. Zoo elk gemiddeld 1500 tons inhoud had, zou de spoorweg elk etmaal tenminste een vierde meer vervoeren dan het Suez-kanaal. Al de uitgaven te zamen, de havens eronder begrepen, zijn geraamd op £ 15,000,000.

In het algemeen is men de gedachte toegedaan, dat een schip aan veel beschadiging blootstaat door het uit het water te nemen en op steunpunten te plaatsen. Integendeel zijn de onregelmatige, steeds afwisselende spanningen van een schip op zee veel nadeeliger. Een goed gebouwd schip echter gelijkt op een traliebrug; hoe het ook geschokt worde, al de spanningen worden gelijkelijk in het geraamte verdeeld. De vrees voor beschadiging bij vervoer over land is dus kinderachtig, vooral tegenover de inrichtingen, bedacht door den heer Eads.

De bekwaamste Amerikaansche en Engelsche ingenieurs gelooven aan de uitvoerbaarheid; vooral sir E. J. Reed is het gevoelen toegedaan, dat het ontwerp van den heer Eads aller belangstelling verdient en dat deze bekwame ingenieur erin slagen zal zijne denkbeelden te verwezenlijken.

Het ontwerp belooft grootsche uitkomsten. De Amerikaansche landengte scheidt honderd millioen der nijverste bewoners van den aardbol, die de beide kusten der Atlantische Zee bewonen, van zeshonderd millioen, die zich in het Oosten en op de eilanden van den Grooten Stillen Oceaan gevestigd hebben.

Ik zal de voordeelen van dezen scheepsspoorweg niet opsommen, want de *Times* neemt den schijn aan, alsof het Panama-kanaal niet bestond, dat evenzeer de reis naar China bekorten zal, als de scheepsspoorweg. Ook de kunst van kanalen graven maakt steeds vorderingen; nog onlangs werd in het Panama-kanaal met één lading dynamiet 30000 kubieke meter steen en aarde gebroken.

Het is de plicht van een blad, dat zich *Opmerker* noemt, op de uitvinding van den heer Eads de opmerkzaamheid te vestigen. Zoo De Lesseps een Engelschman ware, zou men in Engeland en Amerika misschien minder ophef maken van Eads' ontwerp dan nu. Wellicht zal Engeland, na de voltooiing van het Panama-kanaal, het ontwerp van den scheepsspoorweg laten rusten, gelijk het, na de voltooiing van het Suez-kanaal, den spoorweg naar Suez heeft laten verloopen.

2 December 1884. X.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Rotterdam.

Vergadering van 19 December 1884.

(*Vervolg van bladz.* 453).

De heer Voorhoeve deelt nog mede, dat verschillende vragen tot hem gericht zijn. Die vragen konden wel, zooals door velen geschiedt, in algemeene termen beantwoord worden zooals: „er is overbevolking, de arbeiders moeten niet dit of dat doen", kortom, te veel om op te noemen; maar als men afkeurt, wat wij willen doen, laat men dan iets anders in de plaats geven. Het werk moet nuttig zijn en alléén worden uitgevoerd door werklieden, die in deze Gemeente sinds eenige maanden zijn ingeschreven. Dat werk mag ook niet in concurrentie treden met ander werk. Ook moet het geen werk zijn, dat anders toch spoedig zou worden uitgevoerd. Hij geeft eenige werken aan, als: het dempen van het Westnieuwland met vergrooting der marktvlakte, het bouwen van een overdekte Groentenmarkt, het dempen van de Steiger- en Groenendaalgrachten en de Bierhaven.

Ook keurt hij het voorstel Egelie goed, om de Hoofdsteeg door te breken tot aan de Jonkerfransstraat, met wegruiming van de daaraan grenzende stegen en sloppen. De leveranciers zouden dan hunne materialen voor den kostenden prijs kunnen leveren; de werklieden halven tijd kunnen werken, zoodat de opbrengst daarvan toch altijd meer zal bedragen dan het bedrag eener bedeeling. Kortom, de kunstmatige werkverschaffing moet zoodanig zijn, dat iedereen ernaar streeft om zoo spoedig mogelijk tot zijn vroegeren werkkring terug te keeren. Dat het moeilijk is, om het beste middel te vinden, mag ons niet weerhouden alles te doen, wat in ons vermogen is.

De Vergadering stemt met de woorden van den heer Voorhoeve in, waarna de heer Van Wijk nog wijst op Plan C, zijnde een flink terrein in het hart der stad, dat ook bebouwd zou kunnen worden.

Alsnu is aan de orde de vraag, of hout, dat door asbestverf onbrandbaar is gemaakt, geschikt is om te worden geschilderd. De heer James Willing, representant van de United Asbestos Company, is ter vergadering vertegenwoordigd door den heer Eickma, die de verzekering geeft, dat op de echte asbestverf geen olieverf duurzaam kan worden aangebracht. De Asbestos Company bereidt ook asbest-olieverf, maar deze is niet zoo goed tegen het vuur bestand als de asbest bij openbare proeven, o. a. te Amsterdam en Rotterdam, heeft bewezen. Echter kan de asbestverflaag zonder hinder gevernist worden, terwijl de Maatschappij bezig is zich toe te leggen op een preparaat, waarbij alle kleuren kunnen worden aangewend.

De Voorzitter zegt den heer Eickma dank voor zijne mededeelingen, waarmede de Vergadering instemt.

Eerstgenoemde deelt nog mede, dat op den brief van de Afdeeling door het Bestuur der Maatschappij nog niet is geantwoord, maar dat dit zijn oorzaak vindt in de afwezigheid van den Voorzitter en andere bestuursleden. De heeren Van Wijk en Droogleever dringen aan op afdoening en de laatste vraagt, of de vergadering het eens is met het Bestuur, dat de plaatselijke leden, bij de behandeling van het voorstel tot losmaking der Afdeeling van de Maatschappij, geen stem zouden hebben. De Voorzitter meent, dat de plaatselijke leden stem hebben in deze, waarmede ook de geheele Vergadering zich vereenigt.

Van den heer W. C. van Goor was een schrijven ingekomen tot niet-toepassing van een artikel van het reglement onzer Afdeeling. De Voorzitter maakte daartegen bezwaar, daar 10 leden een dergelijk voorstel moeten doen.

De heer Droogleever huldigt het systeem, dat men een reglement tijdelijk kan wijzigen, wanneer dit voor de zaak noodig is, en staaft dit, door op een andere afwijking van het reglement te wijzen. De heer Fol komt hiertegen op. Wanneer men van een reglement uit een utiliteits-beginsel wil afwijken, dan moet dit althans met algemeene stemmen zijn. Als echter één lid zich daartegen verzet, dan is men verplicht zich aan het reglement te houden.

Wordt besloten deze zaak buiten behandeling te stellen.

Van de Afdeeling Utrecht is bericht ontvangen, dat zij, nu jongelieden tot 23jarigen leeftijd de vergadering mogen bezoeken, geen adhesie kan schenken aan het rapport der Afdeeling Rotterdam. De heer Droogleever deelt nóg mede, dat hij in overleg met den heer Van Wijk in het belang der zaak heeft besloten, zijn voorstel alleen te handhaven wat de eerste alinea betreft, d. i. de losmaking der Afdeeling van de Maatschappij, en de Afdeeling te herdoopen met den naam: Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Rotterdam. De andere vragen kunnen alsdan buiten beschouwing blijven, daar hij anders vreest dat de hoofdzaak schade zou kunnen lijden.

De Heer Jansen wil eerst het antwoord van het Bestuur afwachten, alvorens het voorstel van de heeren Droogleever Fortuyn en Van Wijk te behandelen. De heer Droogleever zegt, dat dit ook *zijn* bedoeling is, daar het antwoord van het Bestuur, volgens verzekering van den Voorzitter, dezer dagen kan verwacht worden.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering met een opwekkend woord van den Voorzitter gesloten.

PRIJSVRAAG, UITGESCHREVEN DOOR DE VEREENIGING »DE HARMONIE" TE GRONINGEN.

In de *Groningsche Courant* van 20 dezer komt de volgende advertentie voor:

HARMONIE-PRIJSVRAAG.

Eenige leden vestigen de aandacht op 't ontwerp **Trouw moet blijken**, ingezonden door de heeren J. H. Jager, architect alhier en A. W. Weissman, architect te *Amsterdam*. Ontwerpers garandeeren de uitvoering voor *f* 100,000, volgens teekening en begrooting.

Onmiddellijk kwam de gedachte bij mij op, dat de heer Weissman van dit bericht geheel onkundig was, en, zoodra hij het vernam, protest daartegen zou aanteekenen, om welke reden ik dan ook iederen dag de *Groningsche Courant* inzag, maar tot mijn spijt tevergeefs. Ik moet dus veronderstellen, dat de heer Weissman van deze plaatsing kennisdroeg en er zich geheel mede vereenigde.

Dit bevreemdt mij ten hoogste, vooral van iemand, die, als medewerker aan de Redactie van *De Opmerker* en als zeer gewaardeerd lid van A. et A., steeds een krachtdadig aandeel neemt, waar er te strijden valt voor recht en billijkheid bij het uitschrijven en behandelen van prijsvragen.

Een aannemer, die bij eene besteding te hoog inschrijft en in den tusschentijd, dat de gunning in beraad is gehouden, aanbiedt om voor de laagste inschrijving het werk te maken, verbeurt zeer zeker de achting zijner collega's. En wat is deze handelwijze anders?

Volgens rapport van de Jury — welk rapport toch geene waarde kan ontzegd worden, als opgemaakt door vakmannen, die hunne sporen reeds lang hebben verdiend, — is het ontwerp N°. 16, onder het motto »Trouw moet blijken", voor de gestelde som niet te maken, en ondanks dat verslag is uit de aanbieding duidelijk op te maken, dat de ontwerpers het Bestuur willen verleiden om berijden de voordracht van de Jury met hen in onderhandeling te treden.

Zulk eene handelwijze verdient zeer zeker de afkeuring van ieder weldenkend deskundige, en kan niet anders dan een slechten indruk maken op het publiek en op prijsuitschrijvende besturen.

Wanneer uit den boezem van de architecten zelven dergelijke moties van wantrouwen tegenover een Jury uitgesproken worden, kan het niet anders, of het vertrouwen in Jury's wordt geschokt, en het uitschrijven van prijsvragen zal daardoor niet aangemoedigd worden.

Zeer moeilijk is het tegenwoordig om bij prijsvragen de gewenschte inrichting van programma en andere eischen van recht ingewilligd te krijgen, en personen, die daartoe steeds trachten mede te werken, moeten door dergelijke daden geen zaad der tweedracht strooien. Concurrentie is op kunstgebied zeer geoorloofd, maar ware kunstenaars moeten zulke daden mijden.

Er is in *De Opmerker* reeds veel over de Groningsche prijsvraag geschreven, en het ware te wenschen geweest, dat het Bestuur van De Harmonie het programma door de Jury had doen opmaken, dan zouden ongetwijfeld meer inlichtingen zijn verstrekt, en waren velen bewaard gebleven voor een vergeefschen arbeid van ± 6 maanden.

Bij het meerendeel van de totnogtoe uitgeschreven prijsvragen hadden de bekroonde ontwerpen het opgegeven cijfer verre overschreden, zonder dat daarom de bekroningen voorloopig ingehouden werden. Allereerst is men erop bedacht een schoon ontwerp te leveren, waardoor in de meeste gevallen de toch al niet te hoog gestelde bouwsom overtroffen wordt. Bij eene directe opdracht is meestal elk welbestudeerd architect instaat naar de opgegeven som te werken, en ik twijfel geen oogenblik, of de inzenders der 14 ontwerpen, die na de eerste schifting overbleven, zien allen kans om bij opdracht een verbouwingsplan te ontwerpen, dat aan de eischen en de gestelde som voldoet.

Ware het bekend, dat de voorgestelde bekroningen niet uitgereikt werden, dan staat het aan het Bestuur van De Harmonie vrij met een der inzenders in onderhandeling te treden over aankoop van project of uitvoering van het werk, maar door dergelijke annonces speculeert men op de overgroote meerderheid van het publiek, die steeds gewoon is, bij de meeste zaken het goedkoopste te kiezen.

Zou het niet op den weg liggen van het Bestuur van A. et A. om te zorgen, dat bij dergelijke gevallen een waarschuwend woord gericht wordt tot de prijsuitschrijvende besturen, om daardoor te toonen dat dit Bestuur dergelijke handelingen afkeurt?

De inzender van het Plan
»Pax Intrantibus".

(A. et A.) INGEZONDEN.

Mijnheer de Redacteur.

Vóór eenige maanden verzochten eenige leden van A. et A. aan het Bestuur, hun inlichtingen te verschaffen omtrent eene practische wijze voor het maken van perspectiefteekeningen of opgaaf te doen van een goed degelijk handboek, en bukwamen tot antwoord, dat weldra daarover eene meer uitvoerige mededeeling zou worden geplaatst.

Beleefd wenschte ik dit nog eens in herinnering te brengen, vertrouwende daardoor aan den wensch van velen te voldoen.

U dankzeggende voor de opname, teeken ik mij hoogachtend.

Een getrouw lezer.

Wegens drukke bezigheden kon het lid der Redactie, dat ons de beschouwing toezegde, aan zijn voornemen nog geen gevolg geven. Hij hoopt echter spoedig daartoe instaat te zijn.

Red. van A. et A.

Mijnheer de Redacteur,

Nadat het bezoek aan de fabriek van zinkwerken der firma Braat, te Delft, waarvan uw verslaggever over de vergaderingen der Afdeeling van de Maatschappij tot Bevordering van Bouwkunst alhier kortgeleden melding maakte, dezer dagen door een groot aantal leden van die Afdeeling gebracht werd, neemt inzender dezes, die onder dat aantal leden behoorde, de vrijheid, uwe welwillendheid in te roepen, om door dit schrijven in uw daarvoor zoozeer geëigend blad, de aandacht op die zoo aanzienlijk uitgebreide fabriek te vestigen.

Te meer verdient zoo iets waardeering, nu er moed toe behoort om in dezen tijd van slechte zaken, tot eene uitbreiding over te gaan, waardoor aan de concurrentie, tot op zekere hoogte zelfs met het buitenland, het hoofd kan worden geboden. Wij zagen daar gieten, pletten, persen, drijven, draaien en wat dies meer zij, met een gemak en zekerheid, alsof men voorwerpen van zoogenaamd carton-pierre maakte, en dat het zink van goede qualiteit is, daarvoor zijn de afnemers gewaarborgd door de wijze van bewerking, waartegen alleen het beste zink bestand is.

Na eene opmerking over den prijs, werd ons medegedeeld, dat zeer veel voorwerpen van zink naar bestaand model en zelfs volgens opgegeven teekening, maar dan niet bij al te geringe bestelling, weinig hooger in prijs komen dan dezelfde, van hout gemaakt; o. a. werd gewezen op 400 ter verzending gereed staande balusters, die naar opgegeven teekening geleverd werden en niet noemenswaard meer kosten, dan wanneer zij van hout gedraaid worden, voor welk materiaal zij in netheid en soliditeit zeer zeker niet onderdoen.

Na bezichtiging van de teekenkamer, het magazijn en de goed voorziene modelkamer, onder geleide der fabrikanten, voerden deze ons ook door de flink ingerichte en in volle werking zijnde werkplaatsen, alwaar ons de vervaardiging zoo uitgebreid mogelijk werd aangetoond en toegelicht. Wij vertrokken, onder welgemeende dankbetuiging aan de fabrikanten voor de opengestelde gelegenheid en in de overtuiging, dat de typische rust van Delft in het algemeen, niet besmettelijk behoeft te zijn voor deze fabriek, wanneer zij, die voorwerpen van zink noodig hebben, de patroons slechts in mededinging oproepen.

's-Gravenhage, 24 December 1884. H.

DE AMSTERDAMSCHE BEURSPRIJSVRAAG.

In het voorgaande nommer werd melding gemaakt van de mededeelingen, door Professor Raschdorff gedaan in eene samenkomst der *Vereinigung zur Vertretung bankünstlerischen Interessen in Berlin*, en deze hadden eene bijzondere waarde, daar de spreker lid der Jury was. Thans vernemen wij uit een artikel, dat in het Dagblad *De Amsterdammer* voorkomt, dat de K. K. Oberbaurath Friedrich Schmidt, Vicepresident van de Jury der Beursprijsvraag, over deze aangelegenheid interessante mededeelingen heeft gedaan in den *Oesterreichischen Ingenieur- und Architectenverein* te Weenen.

Volgens de meening van den heer Schmidt hebben waarschijnlijk van oudsher bestaande traditiën den doorslag gegeven bij het nemen van het besluit, om de nieuwe beurs in de onmiddellijke nabijheid van de oude te plaatsen, maar het is nog lang niet zeker, of zij daar wel gebouwd zal worden. Het bouwterrein toch, dat nu beschikbaar is gesteld, is zoo ongelukkig mogelijk; het heeft den vorm van een trapezium en het is een zeer moeilijke zaak, een dergelijk gebouw op een zoo ongunstig terrein te projecteeren. Slechts weinigen der mededingers hebben zich dan ook aan den onveranderden trapeziumvorm gehouden.

De heer Schmidt bespreekt daarop het nieuwe museum, door den architect Cuypers gebouwd, en zegt daaromtrent, dat de stijl een zeer sterk middeleeuwsch karakter draagt, dat de platte grond echter met geest ontworpen is en het gebouw werkelijk grootsche ruimten heeft. Daarop wordt melding gemaakt van de wijze van werken der Jury, die ons reeds bekend is door de mededeelingen van Prof. Raschdorff, voorts over de verschillende inzichten van de leden der Jury, om ten slotte mede te deelen:

„Daar echter alles een eind moet hebben, eindigden ook deze debatten, en werden wij het ten slotte althans tamelijk eens, en zoo konden wij Zaterdag 15 November tot de eindstemming overgaan. Ten slotte moest nog een rapport worden opgesteld, waarvan de redactie aan de te Amsterdam aanwezige Juryleden werd overgelaten."

Al zijn de berichten, die de Jury ons in haar rapport mededeelt, van weinig beteekenis, komen uit het buitenland mededeelingen, die een weinig licht verspreiden.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN

DORDRECHT. Het comité, dat zich hierterstede gevormd heeft om de uitgestrekte buitenplaats *Merwesteijn* aan te koopen en aan de gemeente als park aan te bieden, heeft reeds ƒ 82,417.75 verzameld, namelijk aan vrijwillige giften ƒ 17,042.75, aan rentelooze voorschotten ƒ 13,975, en aan voorschotten tegen 3pCt. rente ƒ 51,400.

De som, waarvoor het buitengoed kan worden aangekocht, is dus ruim volteekend, maar voor de kosten van overdracht enz. komt nog ƒ 3582.25 tekort. Het comité, aangemoedigd door den aanvankelijk goeden uitslag, deed tot dekking van dat tekort een vernieuwd beroep op de burgerij, en is erin geslaagd het geld te bekomen.

DEVENTER. Een drietal huizen, staande tegen het koor van de Groote Kerk, zijn indertijd door de gemeente aangekocht, en afgebroken tot verruiming van de passage. Daardoor is nu een gedeelte van het sierlijke kerkgebouw in een zeer onooglijken toestand gekomen. Kerkvoogden der Hervormde kerk wenschen hierin verbetering te brengen en tevens de verdere restauratie aan die zijde voort te zetten. Daartoe hebben zij zich bij circulaire gewend tot tal van ingezetenen, teneinde door vrijwillige bijdragen het voorgenomen werk totstand te brengen, waarvoor ongeveer ƒ 6000 noodig zijn.

DORDRECHT. Zooals vóór eenigen tijd werd medegedeeld, zal vanwege de afdeeling Dordrecht der Vereeniging tot bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid, in Mei 1885, een wedstrijd voor werklieden enz. gehouden worden. Het Hoofdbestuur van genoemde Vereeniging heeft een zilveren medaille ter beschikking van de Jury gesteld, om deze den maker van het voorwerp, dat boven allen uitmunt, toe te kennen.

— Aflevering 12 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat: Een electrische schel (met fig.). — De photographie (met fig.). — Herhaalde proefnemingen met de stuurbare luchthallons van de kapiteins Renard en Krebs en van de Gebroeders Tissandier (met fig.). — Het materiaal der buizen voor waterleidingen [slot]. — De electrische verlichting der magazijnen van den Printemps te Parijs (met fig.). — Electrische lampjes met accumulatoren en elementen van L. Aboilard (met fig.). — De geschiedenis van het staal — Correspondentie. — Titel, inhoud en Alphabetisch Register.

BENOEMINGEN.

Gedeputeerde Staten van Groningen benoemden den heer H. Veenhuis tot opzichter van den Provincialen Waterstaat (district Zuidhorn).

CORRESPONDENTIE.

Het artikel over de Maas moet ook ditmaal worden terzijde gelegd. Waarschijnlijk zal het in het eerste nommer van den volgenden jaargang geplaatst worden.

Aan *B* te *H*. Begrepen.

BERICHT.

Aan heeren Geabonneerden wordt in herinnering gebracht, dat de prijs van het weekblad ƒ 2.25 per drie maanden bedraagt en daarover tegen het midden van elk kwartaal beschikt wordt.

De abonnementsprijs voor het geheele jaar bedraagt *zes gulden*, mits dat bedrag vóór den eersten Februari 1885 *vrachtvrij en zonder eenige korting hoegenaamd*, wordt toegezonden aan de Administratie van *De Opmerker* te Arnhem.

Afzonderlijke nommers zijn, voor zoover de voorraad strekt, steeds te bekomen bij de Administratie van *De Opmerker* te Arnhem en bij den heer Joh. G. Stemler Czn., boekhandelaar in de Haarlemmerstraat te Amsterdam. De prijs bedraagt 15 cent per nommer en 25 cent per plaat.

ADVERTENTIEN.

Rotterdamsche Diergaarde.

HET BESTUUR der *Rotterdamsche Diergaarde* is voornemens op **3 Januari 1885 aan te besteden:**

Het maken en stellen van IJZEREN PERKEN voor een ROOFVOGELGEBOUW.

Bestek en voorwaarden te bekomen bij de Portiers tegen betaling van 25 cents.

Amsterdamsche Omnibus-Maatschappij.

Aanbesteding.

Op **Dinsdag 6 Januari 1885**, des middags te 3 uren, zal in het *Café PANORAMA*, Plantage Middellaan te *Amsterdam*, worden **aanbesteed:**

Het bouwen van een Stal voor 67 Paarden, 2 Ziekenstallen en verder bijkomende werken, op een terrein aan de Brouwersgracht N°. 290 te Amsterdam, met de leverantie van alle materialen en arbeidsloonen.

Het bestek is ad ƒ 0.60 per exemplaar te verkrijgen aan de Handelsdrukkerij C. A. SPIN & ZOON, N.Z. Voorburgwal 257.

De teekening ligt ter visie in het *Café Panorama*.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT te *Amsterdam*.

OPENBARE AANBESTEDING.

Gemeentewerken van Bergen-op-Zoom.

Verbetering der rivier »de Zoom."

Raming ƒ 156,500

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *Bergen-op-Zoom*, zullen in bijzijn van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat van *Noord-Brabant* op **Woensdag, den 14 Januari 1885**, des namiddags ten een ure, onder nadere goedkeuring van den Gemeenteraad, in het openbaar ten Raadhuize alsdaar **aanbesteden:**

Het verbeteren der rivier »de Zoom", het bouwen van bruggen, duikers, stuwen en het verrichten van daarmede in verband staande werken.

De aanbesteding geschiedt bij enkele inschrijving overeenkomstig § 455 der A. V.

De aanwijzing in loco wordt gegeven op Vrijdag, den 9den en Zaterdag den 10den Januari 1885, des voormiddags ten 9 ure. Bijeenkomst ten Raadhuize.

Van af den 2den Januari a. s. liggen het bestek en teekeningen ter lezing ter Gemeente-Secretarie en zijn aldaar verkrijgbaar op *franco* aanvraag, tegen betaling van drie gulden vijftig cent.

Inlichtingen te bekomen bij den Architect B. H. C. VAN SOMEREN te *Bergen op-Zoom*.

Bergen-op-Zoom, den 24 December 1884.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
P. VAN HASSELT.
De Secretaris,
L. M. MAGNÉE.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Ministerie van Justitie.

AANBESTEDING.

Op **Woensdag den 7 Januari 1885**, des namiddags ten één ure, zal in een der lokalen van het Ministerie van Justitie op het Plein te *'s Gravenhage*, bij enkele inschrijving worden **aanbesteed:**

Het leveren van buitenlandsche- en inlandsche Houtwaren, Metselsteenen, Metsel- en Pleisterspeciën, Pannen, Tegels, Verfwaren, Glas- en Verwersgereedschappen, en wel:

Bestek N°. 1. **Leverantien ten behoeve van het Tuchthuis te Leeuwarden.**
» N°. 2. **Leverantien ten behoeve van het Huis van Correctie te Hoorn.**
» N°. 3. **Leverantien ten behoeve van de Militaire Strafgevangenis te Leiden.**
» N°. 4. **Leverantien ten behoeve van de Strafgevangenis „de Kruisberg" bij Doetinchem.**

De bestekken liggen ter lezing aan het Ministerie van Justitie en aan bovengenoemde gestichten, en zijn voorts op franco aanvrage te bekomen: bestek N°. 1 aan het Tuchthuis te *Leeuwarden*, N°. 2 aan het Huis van Correctie te *Hoorn*, N°. 3 aan de Militaire Strafgevangenis te *Leiden*, N°. 4 aan de Strafgevangenis »de Kruisberg" te *Doetinchem* en Nos. 1, 2, 3 en 4 aan bovengenoemd Departement.

Nadere inlichtingen worden gegeven door den Ingenieur-Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen W. C. METZELAAR te *'s Gravenhage*.

's Gravenhage, den 19 December 1884.

De Minister van Justitie,
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal,
CLANT.

Inschrijving
op Dinsdag 13 Januari 1885,
in het Timmerhuis te *Rotterdam*,
naar de LEVERING van:

1°. **Gegoten IJzeren Buizen en Hulpstukken, tot een gezamenlijk gewicht van 3,882849 KG., en**
2°. **in drie perceelen:**
I. Afsluiters,
II. Brandkranen,
III. Bijbehoorend Gietwerk voor Reservestukken,
alles ten dienste van de Drinkwaterleiding.

De Voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, ter lezing op het bureau voor de Plaatselijke werken enz., in het Timmerhuis, en zijn, met de daarbij behoorende teekeningen, tegen betaling van ƒ 2.50 voor de buizen en hulpstukken en tegen betaling van ƒ 1.— voor de afsluiters en kranen, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin N°. 73.

Lichtdrukpreparaat en Papier

geschikt voor het vervaardigen van **LICHTDRUKTEEKENINGEN**, blauwe grond met witte lijnen, verkrijgbaar bij

Th. J. DOBBE en ZOON
Magazijn van Teekenbehoeften voor Bouwkundigen,
Utrecht.

UIT DE HAND TE KOOP.

Te *NIJMEGEN* is te koop een perceel, groot ruim 380 c.A., gelegen op den besten en druksten stand. Uit het gebouw, dat

36 meter gevelbreedte

heeft, kunnen met eenige kosten

vijf flinke Winkelhuizen

gemaakt worden, terwijl ook het geheele pand tot

Hotel, Restaurant of Café

kan ingericht worden. Aanbiedingen onder letter X aan den Boekhandelaar F. ‘s. VAN AMMERS, *‘s Hoed.*

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Bouwkundig Opzichter.

Bij de Gemeente-Werken te *Arnhem* wordt **gevraagd**, tegen een salaris van *f* 1000.00 per jaar,

een Bouwkundig Opzichter,

die met kan teekenen en vooral détailleeren, eenige onderwijsing heeft opgedaan, en geschikt is het toezicht van een belangrijk werk op zich te nemen.

Zich aan te melden liefst in persoon of met *franco* brieven, onder overlegging der gevorderde bewijsstukken, aan het bureau van den Gemeente-Architect ter Secretarie, vóór 1 Januari 1885.

STOOMWAALSTEENFABRIEK te DRUTEN

VAN

HARTMAN & COMPIE,

KANTOOR te NIJMEGEN, VAN WELDERENSTRAAT No. 14.

Lozanges, IJzeren Daken, en Zijdek., IJzeren Gebouwen, Gegalv. IJzeren Emmers, Tobben, Gieters, enz. enz.

Vraagt Catalog.

NEDERL. **VERZINKFABRIEK, Van der Linden & Co.** *Dordrecht,*

Galv. op **LOON** Zuinigheids-Roosterijzers. Niet aangroeiende en roestwerende Verven.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS en WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat AMSTERDAM.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE

bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:

DE LINT & Co.,

Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dz., te Arnhem.

BIJVOEGSEL VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 5 JANUARI 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 7 Jan.

De Kruisberg (bij Deutichem), te 10 uren, door de commissie van administratie: de levering van: ijzer, ijzerdraad, blik, zink, grint, smeerkolen en teenen voor mandewerk.

Wageningen, te 11½ uur, door burg. en weth.: het onderhouden en schoonmaken en in deugdelijken staat brengen, over '84, van alle gemeentegebouwen. Inl. bij den gemeentesecretarie S. Ritters.

Eestrum (onder), bij D. J. van der Veen: het bouwen eener huizing met schuurtje, onder Kooten.

Dinsdag, 8 Jan.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het gereedmaken en leveren van het hardsteenwerk voor het etablissement, bestemd voor de verlichting op Vlakkenhoek (Zuidwestpunt van Soematra). Inschrijvingen van buitenlandsche aannemers worden niet aangenomen.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van financiën: 1o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen, ged. '84, '85 en '86, aan het gebouw te Maastricht, waarin gevestigd zijn de kantoren van de hypotheken en het kadaster. Inl. bij den bouwkundige voor de landsgebouwen in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter J. J. G. Rinkes, te Breda; 2o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen ged. '84, '85 en '86, aan het gebouw te 's-Hage, waarin gevestigd zijn de kantoren van de hypotheken en het kadaster. Inl. bij den bouwkundige voor de landsgebouwen in het 2e district en den hoofdopzichter J. A. Weinberg, beiden te 's-Hage.

Assen, te 1 uur, ten gemeentehuize: het onderhoud van alle gemeentegebouwen, als: gemeentehuis, gymnasium, de lagere scholen; voorts van de begraafplaats, draaiorgels, enz. Inl. bij den stadsbouwmeester Winters.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijks-hoogere burgerschool te Meppel, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den bouwkundige aan het departement en bij den opzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Raming *f* 1497.

Groningen, 's avonds 8 uren, door H. Vos Kz., in zijn Logement: het gedeeltelijk afbreken, en het aan-, op- en verbouwen van het logement »Het Wapen van Zuidholland", in de Nieuwe-Ebbingestraat 54, met levering van al het benoodigde. Inl. bij de architecten K. & H. Hoeksema, aldaar. Bilj. inzenden uiterlijk te 7 uren.

Woensdag, 9 Jan.

Oudderp, te 10 uren, door het best. van den polder Het Oudeland: de levering van 600 stère onderhoudsgrint.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken en leveren van het ijzer- en houtwerk, benoodigd voor het etablissement, bestemd voor de verlichting op Vlakkenhoek (Zuidwestpunt van Soematra). Het werk moet in eene Nederlandsche fabriek vervaardigd worden.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van 2 zeewaterkeerende keidammen ten noorden en ten zuiden van de Honderdelschebrug in den Staatsspoorweg 's-Bosch—Bekstel. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Keuvenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Brouwer, te Vucht. Raming *f* 5120.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth. en mej. A. G. C. Roosendaal: het dempen van een gedeelte sloot, vóór de panden aan de Lijntaanslaan nn. 33 en 35, en het ter vervanging daarvan leggen van een riool. Inl. aan het Timmerhuis.

Lemmer, ter secretarie van het waterschap Zeven-Grietenijen-en Stad-Sloten: 1o. het onderhoud van de wegen over '84, in 3 perceelen; 2o. het verrichten van kleine aardwerken enz., ten westen van Zandvoerderhoek; 3o. de levering van palen en geelingen voor '84; 4o. het verhoogen en verzwaren van den zeedijk, van het Ouden-ierder Klif af tot den Westendijk, ter lengte van 3585 M. (Raming *f* 16,248).

Donderdag, 10 Jan.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: 1o. het leveren en planten van boomen en heesters langs de wegen, singels, pleinen enz.; 2o. het driejarig onderhoud der openbare pompen.

Zaandam, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het vernieuwen en herstellen van straat- en grintwegen en het onderhoud der brik- en steenglooiingen, berm- en oeverwerken, tot ult. Dec. '86; 2o. het wegnemen van den Tuimeldijk en eene gedeeltelijke verstrating op den Dam; 3o. het onderhoud der kachels in eenige gemeentegebouwen tot ult. Dec. '85; 4o. de levering van eenige houtwaren. Inl. bij den gemeentearchitect J. van der Kough.

Zeeland (N.Br.), te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener openbare school te Groot-Ouventje, met bijlevering der materialen. Aanw. door den architect C. A. van Lith, 10 Jan., te 10 uren.

Vrijdag, 11 Jan.

Legemeer (onder), op het Huis Ter Heide, te 11 uren, door het dijksbest. van het waterschap Zeven-Grietenijen-en-Stad-Sloten: de levering van riviergrint, kalkkiezel, brik, zeegrint enz., in perceelen.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der Rijkskweekschool van onderwijzers te Deventer, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den bouwkundige aan het departement en bij den opzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Raming *f* 4200.

Zaterdag, 12 Jan.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, in het Hotel-Dann: het bedijken van schoren en slikken, onder de gemeenten Woensdrecht en Rilland-Bath gelegen, met bijkomende werken. Inl. bij den ingenieur N. A. M. van den Thoorn, te Goes.

Yelp, te 4 uren, in café Unie: het bouwen van een dubbel heerenhuis aan den Kerkweg, aldaar. Aanw. 9 Jan., te 3 uren. Biljetten inzenden 11 Jan. bij den architect M. K. Smit, te Dieren.

Weidum, door burg. en weth. van Baardenfeel: het aftreken der bestaande- en het bouwen van eene nieuwe school voor openbaar lager onderwijs te Britsweerd. Bilj. inzenden 11 Jan., op het gemeentehuis te Weidum.

Maandag, 14 Jan.

Zaamslag, te 1 uur, door de besturen van de polders Groote-Huisens, Zaamslag, Margareta, Kleine-Huisens, Eendracht en Kreke, ten gemeentehuize: het onder-profiel-brengen, verbeteren en begraften van den weg, beginnende aan den grintweg van de hoofdkom der gemeente Zaamslag naar de losplaats en eindigende nabij het gehucht Othene aan den grintweg naar Neuzen, met bijlevering van de benoodigde grint. Aanw. 11 Jan. te 10 uren, samenkomst bij Marinus Goossens, te Othene. Inl. bij den opzichter J. C. Eijks, te Zaamslag.

Dinsdag, 15 Jan.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der Rijks-hoogere burgerschool te Tilburg, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den bouwkundige aan het departement en bij den opzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. 7 Jan., te 2½ uren. Raming *f* 5446; 2o. het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der Rijks-hoogere burgerschool te Helmond, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den bouwkundige aan het departement en bij den opzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. 9 Jan., te 1 uur. Raming *f* 3490; 3o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijks-hoogere burgerschool te 's-Bosch, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den bouwkundige aan het departement en bij den opzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. 8 Jan., te 11 uren. Raming *f* 3070.

Dreischor, te 12 uren, door burg. en weth.: het begraften van den weg, van de bestrating der gemeente Dreischor tot aan het gehucht Schuddebeurs (gem. Noordgouwe.) Aanw. 8 Jan., te 11 uren.

Baloward, door J. S. Oosterbaan: het verven, beglazen en behangwerken aan de 3 burgerwoningen buiten de voormalige Sneekerpoort. Aanw. 9 Jan.

Woensdag, 16 Jan.

Reutrijk-en-Polanen, te 10 uren, door het best. van den Groote-Ypolder, in Het Oude Huis ter Hart: het maken van een los-en-laadplants mast- en van eene kade of hulpwaterkeering vóór de uitwateringshuis. Inl. bij den opzichter W. Tuijtman, aldaar. Aanw. 15 Jan., te 11 uren.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het gewoon jaarlijksch onderhoud der dok-, sluis- en andere waterwerken van het maritieme etablissement Willemsoord. Inl. op het bureau van den hoofdingenieur der marine te Willemsoord. Aanw. 14 en 15 Jan., te 10 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van 26 afstandsignalen met toebehooren, doch zonder lantarens, voor den dienst der Staatsspoorwegen op Java.

Donderdag, 17 Jan.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren van steenkolen ten behoeve van den stoomwatermolen te Schellinkwoude. Aanw. 10 Jan.

Gouda, te 12½ uren, door dijkgraaf en heemraden van den Zuidplaspolder, in De Zalm: het verrichten van vernieuwingen en reparatiën aan-, benevens het onderhouden van de machinegebouwen, woningen, huizen, bruggen, duikers, scheringen en verdere getimmerten des polders, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den opzichter van den polder L. Exalto, te Moordrecht. Aanw. 12 Jan., te 10 uren, bijeen te komen aan de stoomgemaalen onder Kortenoord (gem. Nieuwerkerk a/d. IJssel).

Dieren, te 1½ uren, ten kantore van den rentmeester op »Het Hof": het afbreken en het opbouwen van een tuinmuur p. m. 480 strekkende M., met de levering der materialen, voor R. E. baron van Heeckeren van Wassenaer. Inl. bij den architect Brink Evers, te Ellekum. Aanw. 14 Jan., te 11 uren. Bilj. inzenden vóór 12 uren, bij genoemden architect.

Tjerkwerd, bij den administreerend-kerkvoogd R. H. Zijsling: het bouwen eener nieuwe stelphuizing op Ymswolde onder Tjerkwerd, met bijlevering der materialen. Bestek en teekening liggen in de Herberg bij Jan Hansenburg. Inl. bij B. Sietinga, te Wommels. Aanw. 14 Jan., te 11 uren.

Vrijdag, 18 Jan.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen van de Rijkskweekschool van onderwijzers te Nijmegen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den bouwkundige aan het departement en bij den opzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. 12 Jan., te 1 uur. Raming *f* 4200.

Maandag, 21 Jan.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van justitie: het leveren van hout, metselsteenen, metsel- en pleisterspecien, pannen, tegels, verfwaren, glas en gereedschappen aan de gevangenissen te Leeuwarden, nabij Leiden, te Hoorn, te Rotterdam, de Kruisberg nabij Deutichem, te Alkmaar en aan de Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen W. C. Metselaar, te 's-Hage.

Dinsdag, 22 Jan.

Wageningen, te 12 uren, door J. D. W. Opstelten: het vergrooten der bestaande sigarenfabriek in de Lawiksche allée, aldaar. Bestek en teekeningen liggen in het Hotel De Wereld. Aanw. te 10½ uren, na aankomst van den stoomtram.

Donderdag, 24 Jan.

Den Bommel, door burg. en weth.: de levering van 500 à 600 M³ grint, ten behoeve der gemeente.

Vrijdag, 25 Jan.

Maasbommel, te 11 uren, door burg. en weth. van Appeltern: het bouwen eener openbare school met aanhoorigheden voor 150 leerlingen te Maasbommel, met bijlevering der materialen. Aanw. te 9 uren, door den architect C. A. van Lith.

Zaterdag, 26 Jan.

Hakkum, door den eigenaar van de Workumer-Parregnaster- en Hakkumerwaarpolders, bij den opzichter G. van der Linden: het bouwen van 6 boerderijen met veestalling, waarvan 3 Noordhollandsch en 3 Zuidhollandsch model, één dezer laatsten met ameu heerenhuis.

Maandag, 4 Febr.

Enkhuizen, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 600,000 straatklinkers. Monsters zenden vóór 1 Febr. aan het gemeentebestuur.

Woensdag, 6 Febr.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en eenige andere werken op het station Staveren, voor het gedeelte Staveren—Sneek, van den spoorweg Stavoren—Leeuwarden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Zwolle en den sectieingenieur, te Sneek. Aanw. 29 en 30 Jan., te 11 uren. Raming ƒ 190,500.

Op later te bepalen datum.

Dordrecht: het afbreken van 2 gebouwen, geteekend E 179 en 180, aan de Hellingen, aldaar, en het bouwen van 2 dubbele woningen voor W. C. den Hartog. Inl. bij den mr. timmerman J. van Welsenes, Stek, C 949a.

Assen. De levering van grenen en vuren houtwaren aan de directie der Noordwillemskanaalmaatschappij.

Witmarsum. De levering van 1270 stère grint voor de kunstwegen der gemeente Wonseradeel, en 395 stère voor den kunstweg Bolsward—Harlingen. Voorwaarden te bekomen ter secretarie.

Prijsopgave gevraagd van:
28,000 grijze vlakke klinkers,
200,000 verregende »
14,000 vlakke straat »
94,000 best gevelgrauw,
30,000 miskleurig hardgrauw,
42,000 1e soort rood,
118,000 2e » »
8,250 gele Friesche klinkers,
te leveren franco wal Doesburg, voor 20 Febr. Monsters aan den mr. timmerman A. Siebelink, te Deutichem.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Kampen, 12 Dec.: de levering van gegoten- en getrokken-ijzeren pijpen, fittings enz. ten behoeve van de gemeentegasfabriek, over 1884; minste inschr. was W. J. Stokvis, te Arnhem.

Utrecht, 22 Dec.: 1o. jaarlijksch onderhoud; minste inschr. waren:
a. sluis te Vreeswijk met bijbehoorende werken, J. Barneveld, aldaar, ƒ 4813.
b. straatweg enz. Utrecht—Vreeswijk, dezelfde, ƒ 6480.
c. sluis te Nieuwersluis en jaagpad naar Hinderdam, W. van Schaik, Nieuwersluis, ƒ 1795.
d. jaagpad Utrecht—Woerden, J. Fruijtier, Utrecht, ƒ 1560.
2o. levering van materialen 1884; minste inschr. waren:

Utrechtsche straatklinkers, 1e perc. letter *a*. P. J. v. Leeuwen, Utrecht,	ƒ 16.—	p. mille
Utrechtsche straatklinkers, letter *b*. Trip en Co., idem	17.15	» »
Utrechtsche straatklinkers, letter *c*. firma Wed. Rose & Zn., Jutfaas,	16.40	» »
Utrechtsche straatklinkers, letter *d*. firma Oostveen & Copijn, idem	16.90	» »
IJsselstraatklinkers, A. C. v. Houweningen, Gouderak,	8.05	» »
Waalstraatklinkers, P. J. Muiderman, Arnhem,	13.93	» »
harde klink. drielingen letter *a*. C. Nense, Zwammerdam,	11.22	» »
harde klink. drielingen letter *b*. G. v. d. Broeke, Utrecht,	10.96	» »
harde klink. drielingen letter *c*. firma Wed. Rose & Zn., Utrecht,	11.05	» »
Utrechtsche metselsteenen, firma Trip Co., Utrecht,	ƒ 375.76	
kalk, tras en cement, Erven H. Trip, idem	» 318.50	
leemand en grint, P. Kot, Vreeswijk,	» 1770	
heidezand, J. v. Batten, Utrecht,	» 1475	
trottoirband, Ch. Ph. Petit, Breda,	» 817.56	
roosterramen, firma Lambotte en Dumoulin, Luik,	» 430.80	
grenen, dennen en vurenhout, M. de Wit, Utrecht,	» 2119.14	
eikenhout, J. v. d. Kamp, Leiden,	» 1358.46½	
verfwaren enz., R. W. Stern, Utr.,	» 607.25	
olie en petroleum, dezelfde,	» 244.50	
borstelwerk enz., J. C. Woortman, Utrecht,	» 175.50	
glas en glazenpannen, firma Wed. J. Lijpe & Zn., Rotterdam,	» 196	
ijzerwaren en gereedschap, firma Wed. Fokkenberg Pijnan & Co., Utrecht,	» 2806.56	
steenkolen, G. v. Kent, idem	» 56.75	
dakpannen en tegels, J. Schillemans, idem	» 100	
Eng. ijzerzand rioolbuizen, P. Lagendijk, idem	» 82	
touw, J. M. v. d. Lelij, Rotterdam,	» 197.70	
boomen, heesters en bloemen, letter *a*. Th. F. v. Deijl, Utrecht,	» 670.50	
» *b*. A. Brand, Boskoop,	» 99	
» *c*. H. v. Straalen, Utrecht,	» 589.75	

Veur, 27 Dec.: het bouwen eener onderwijzerswoning, onder beheer van den architect J. L. van Waning; ingek. 13 bilj., als:

A. v. Tilburg & Co.,	te Leidschendam,	ƒ 6159
J. A. Haage,	» idem	» 5663
P. v. d. Houwen,	» 's-Hage,	» 5615
W. T. Schaal,	» Voorburg,	» 5320
G. v. Wijk,	» 's-Hage,	» 5275
B. J. v. d. Heijde,	» Voorburg,	» 5240
B. Klumper,	» idem	» 5110
P. Vermeer,	» Gouda,	» 5068
B. Rombout,	» 's-Hage,	» 4936
J. J. Balm,	» Veur,	» 4899
F. J. Lankerman,	» 's-Hage,	» 4825
J. M. Meijsen,	» idem	» 4724
H. Stiekljes,	» idem	» 4695

Kapelle, 27 Dec.: het afbreken van oude gebouwen, en het bouwen van eene nieuwe graanschuur met varkenshok en stalling, op de hofstede »Dijkwel", onder beheer van den architect A. le Clercq, te Kruiningen; ingekomen 6 bilj., als:

M. D. Dekker,	te Goes,	ƒ 11,989
D. v. Maris,	» Kapelle,	» 10,288
R. den Exter v. d. Brink,	» Krabbendijke,	» 9,597
Joh. Lindenbergh Cz.,	» Wemeldinge,	» 9,480
G. Faas,	» 's-Heerenhoek,	» 9,400
P. Dronkers,	» Kapelle,	» 9,200

gegund.
Een biljet van onwaarde.

Alkmaar, 27 Dec.: 1o. het onderhouden van alle gemeentegebouwen, schalen, bruggen, riolen en verdere gemeentewerken, benevens het verrichten van eenige vernieuwingen daaraan; minste inschr. was N. van der Voort, te Alkmaar, voor ƒ 6099.

2o. het doen van eenige vernieuwingen aan de bruggen; minste inschr. was dezelfde, voor ƒ 2000.

3o. het leveren en vervoeren van de materialen voor de buitenwegen, voetpaden enz.; minste inschr. was J. Oldenburg, te Bergen, voor ƒ 4730.

4o. het vernieuwen van eenige gedeelten walmuur; minste inschr. was N. van der Voort, voor ƒ 1400.

5o. het onderhouden van den Heerenschelpweg, met bijbehoorende werken; minste inschr. was dezelfde, voor ƒ 1620.

Middelburg, 28 Dec.: Bestek no. 216, het verbeteren van de Rijkswaterleiding ten oosten van het kanaal van Neuzen, met bijbehoorende werken; ingek. 5 bilj., als:

C. v. d. Hoofi,	te Neuzen,	ƒ 13,000
J. Verkuijl Quakkelaar,	» Vlissingen,	» 12,577
G. Duane Bolier,	» Sliedrecht,	» 11,878
J. Jansen,	» Hoek,	» 11,740
A. Vermorken,	» Hontenisse,	» 11,000

Leeuwarden, 24 Dec.: de levering aan de gemeente van: 1o. 80,000 Friesche bakklinkers 1e soort; gegund aan Faber & Zn., te Harlingen, voor ƒ 9,80 per duizend.
2o. 50,000 Friesche gele machinale bakklinkers; gegund aan J. van Hulst, te Leeuwarden, voor ƒ 11.49 per duizend.

Broukelen, 28 Dec.: het bouwen van eene R. K. kerk met toren, onder beheer van den architect E. J. Margry; ingek. 26 bilj., als:

H. F. M. Roemers,	te Amsterdam,	ƒ 83,000
H. G. Frijlink,	» Utrecht,	» 80,426
T. J. Miranda,	» 's-Hage,	» 78,650
W. Tielens,	» Utrecht,	» 77,900
W. L. Leibbrandt,	» Amsterdam,	» 77,863
W. Westerhof,	» Weesp,	» 75,480
A. Kevers,	» Hilversum,	» 74,900
L. de Rooij,	» Tilburg,	» 74,900
P. Andriessen,	» Hilversum,	» 74,663
B. Krijnen,	» Amsterdam,	» 72,240
L. de Bont,	» Dreumel,	» 70,150
H. v. Schadewijk,	» Soest,	» 70,000
W. G. C. Wilkes,	» Rotterdam,	» 69,990
C. Meijers,	» 's-Hage,	» 69,978
A. Loopmans,	» Rotterdam,	» 69,240
B. v. Schadewijk,	» Hilversum,	» 67,800
Wed. G. Camesi & Co.,	» Rotterdam,	» 66,825
J. Sienters,	» Haarlem,	» 66,540
G. H. v. d Wilt, Breukelen en W. J. Okkes,	» Amsterdam,	» 66,450
J. v. Groenendael,	» 's-Hage,	» 65,317
H. R. Hendriks,	» Osch,	» 64,990
C. P. W. Dessing,	» Gouda,	» 64,954
Th. Nieuwboer,	» Utrecht,	» 64,890
P. Rings,	» Santpoort,	» 64,510
E. v. Kharwater,	» Bussem,	» 63,954
F. W. v. Vloten,	» Utrecht,	» 62,879

gegund.

's-Hage, 28 Dec.: het aanleggen van 3 straten en een plein in het plan van de Hollandsch-Belgische Bouwgrondmaatschappij, ten noordoosten van den Badweg, te Scheveningen; ingek. 11 bilj., als:

A. de Boest, Papendrecht,	perc. 1,	ƒ 21,500	
	» 2,	23,500	ƒ 45,000
P. Kraaijeveld, Dz., 's-Hage,	» 1,	20,700	
	» 2,	12,300	42,200
J. de Bruijn, idem	» 1,	16,449	
	» 2,	22,000	38,449
Th. Hoogendoorn, idem	» 2,	16,849	
	» 2,	17,979	31,828
L. Tromp, idem			28,400
R. de Waard, Voorne-en-Putten,	» 1,	13,500	
	» 2,	14,500	28,000
H. E. de Baan, Scheveningen,	» 1,	12,500	
	» 2,	14,800	27,300
Tom & Van Bergen Benegouwen, 's-Hage,	» 1,	11,817	
	» 2,	13,942	25,759
G. Keij, Rotterdam,	» 1,	13,300	
	» 2,	15,100	23,400
S. H. Fernim, Amsterd.,	» 1,	10,900	
	» 2,	13,000	21,800
J. P. D. Leeflang, Nieuwhoven,	» 1,	9,468	
	» 2,	11,268	21,161

Zwolle, 28 Dec.: 1o. het onderhoud der provinciale grintwegen in Overijsel; minste inschr. waren:

perc. 1, A. v. Straaten en J. Grolleman, Zwolle,		ƒ 1,960
» 2, dezelfden,		» 10,630
» 3, dezelfden,		» 1,480
» 3, J. Hoefman, Ambt-Vollenhove,		» 1,496
» 3, F. Aberson, Steenwijk,		» 1,378
Massa ingek. 5 bilj., als:		
A. J. Bouman,	te Leerdam.	ƒ 14,753
J. Otten,	» Meppel,	» 14,442
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 14,433
P. Heß,	» Zwolle,	» 14,221
A. v. Straaten en J. Grolleman,	» idem	» 14,109

2o. het onderhoud van de aarde- en verdiepingswerken der Dedemsvaart en hare zijtakken in '84; 1e perc. ingek. 1 biljet van F. Aberson, te Steenwijk, voor ƒ 3023.
2e perc. ingek. 4 bilj., als:

J. Zweers Gz.,	te Avereest,	ƒ 2928
R. A. Hakkert,	» idem	» 2607
S. v. d. Linden,	» idem	» 2562
W. Haverkort,	» idem	» 2468

3e perc. ingek. 1 biljet van J. Haverkort, te Ambt-Vollenhove, voor ƒ 1582.
3o. het uitvoeren van vernieuwingen, herstellingen, verf- en teerwerk aan de kunstwerken, gebouwen enz. der Dedemsvaart in '84; 1e perc. ingek. 6 bilj., waarbij 1 van onwaarde, als:

F. Aberson,	te Steenwijk,	ƒ 953
J. Woerner,	» Hasselt,	» 893
J. Nuis,	» Avereest,	» 864
K. A. Hakkert,	» idem	» 883
H. Seijder,	» idem	» 858

2e perc. ingek. 2 bilj., als:

K. A. Hakkert,	te Avereest,	ƒ 1657
J. Nuis,	» idem	» 1571

3e perc. ingek. 2½bilj., als:

K. A. Hakkert,	te Avereest,	» 1063
J. Nuis,	» idem	» 998

Groningen, 28 Dec.: 1o. het eenjarig onderhoud der universiteitsgebouwen; ingekomen 19 bilj., als:

H. Kiel,	te Groningen,	ƒ 21,840
H. Harms,	» idem	» 20,926
K. Fekkes,	» idem	» 20,916
J. Poelman,	» idem	» 20,900
J. Werkman,	» idem	» 20,783
H. v. d. Nap,	» idem	» 20,710
J. Verstoegh,	» idem	» 20,560
D. Edzards,	» idem	» 20,515
Y. W. Wietsema,	» idem	» 20,300
J. F. Lijbering,	» idem	» 20,295
E. Peters,	» idem	» 20,175
T. Y. Jelsma,	» idem	» 19,993
J. I. Toesman,	» idem	» 19,970
H. J. L. Walker,	» idem	» 19,949
H. J. Meuge,	» idem	» 19,900
A. Schreuder Jr.,	» idem	» 19,895
E. Berkenbosch,	» idem	» 19,797
B. de Jong,	» idem	» 19,870
J. H. Muller,	» idem	» 19,204

1 biljet van onwaarde.
Raming ƒ 19,800

2o. het tweejarig onderhoud van het Rijksarchiefgebouw; ingek. 11 bilj., als:

J. I. Toesman,	te Groningen,	ƒ 4100
J. Poelman,	» idem	» 3251
A. Schreuder Jr.,	» idem	» 3204
E. Peters,	» idem	» 3073
J. Verstoegh,	» idem	» 2980
H. J. Meuge,	» idem	» 2796
E. Berkenbosch,	» idem	» 2654
J. H. Muller,	» idem	» 2568
H. J. L. Walker,	» idem	» 2517
T. Y. Jelsma,	» idem	» 2483
H. Harms,	» idem	» 2248
Raming		» 2000

's-Hage, 28 Dec.: het maken en leveren van het ijzer- en houtwerk, benoodigd voor het etablissement, bestemd voor de verlichting op Java's vierde punt; minste inschr. was H. Dalhuisen, te Kampen, voor ƒ 9795.

Leeuwarden, 28 Dec.: 1o. Bestek no. 213, het verhoogen van den Statendijk in de gemeente Weststellingwerf, behoorende tot de zeewerken in Friesland; ingek. 3 bilj., als:

K. H. Dijkman,	te Schoterzijlerdijken,	ƒ 3998
W. A. Tjalma,	» Oosterzee,	» 3974
J. H. Dijkman,	» Kuinre,	» 3947
Raming		» 39.50

2o. Bestek no. 214, het door een plankier vervangen der houten beschoeiing, langs de zuidoostzijde der Willemshaven te Harlingen, behoorende tot de havenwerken van Friesland; ingek. 14 bilj., als:

A. Sj. Cuperus,	te Staveren,	ƒ 13,400
A. S. Schaafsma,	» Harlingen,	» 11,787
J. Torenbeek,	» idem	» 11,600
G. S. Spoelstra,	» idem	» 11,550
R. Hunse Jr.,	» Assen,	» 11,362
Gebr. v. d. Meer,	» Harlingen,	» 11,125
J. Langenhorst,	» idem	» 10,980

D. Volker,	te Dordrecht,	ƒ 10,750
L. J. Strak en W. Bonnema,	» Harlingen,	» 10,680
J. Posthuma,	» idem	» 10,599
H. Formsma,	» Grijpskerk,	» 10,170
F. J. Schaafsma,	» Harlingen,	» 9,944
R. Westra,	» Kimswerd,	» 9,878
G. Arema,	» Midlum,	» 9,344
Raming		» 12,700

3o. Bestek no. 215, het vervangen van de houten draaibrug over de Kiestrasijl door een ijzeren, behoorende tot de kanaalwerken van Friesland; ingek. 10 bilj., als:

J. Langenhorst,	te Harlingen,	ƒ 3540
R. H. Meersma,	» Kollum,	» 3434
G. Arema,	» Midlum,	» 3397,60
F. J. Schaafsma,	» Hartingen,	» 3280
H. Dalhuizen,	» Kampen,	» 3179
R. Hause,	» Assen,	» 3045
H. Formsma,	» Grijpskerk,	» 3044
A. E. Stiekel,	» Appingedam,	» 3040
G. B. Meier,	» Musselkanaal,	» 2948
S. Groenier en A. Emmerich,	» Stadskanaal,	» 2784
Raming		» 3500

4o. Bestek no. 26, het eenjarig onderhoud van de Rijkssluizen, behoorende tot de zeewerken in Friesland, in vier perceelen:

Voor perc. 1, A. Woldrigh, te Zoutkamp, voor ƒ 838.
Voor perc. 2 geen bilj. ingek.
» » 1 en 2 ingek 6 bilj., als:

C. Bakker,	te Kollum,	ƒ 1808
R. H. Meersma,	» idem	» 1792
H. Formsma,	» Grijpskerk,	» 1880
J. Korkstra,	» Ruigezandsterpolder,	» 1540
Nicolai,	» Munnekezijl,	» 1369
H. de Wind,	» Zoutkamp,	» 1294

Voor perc. 3 ingek. 5 bilj., als:

J. v. d. Werf Az.,	te Bekkum,	ƒ 2549
Sj. Erig,	» idem	» 2548
R. H. Meersma,	» Kollum,	» 2540
C. Bakker,	» idem	» 2434
H. de Wind,	» Zoutkamp,	» 2284

Voor perc. 4 ingek. 2 bilj., als:

S. de Vries,	te Staveren,	ƒ 900
Tj. D. v. d. Meer,	» Molkwerum,	» 867

Raming: te perc. ƒ 950, 2o perc. ƒ 750, massa ƒ 1760; 3e perc. ƒ 2150, 4e perc. ƒ 750.

Veldhuizen, 28 Dec.: het bouwen van 2 woningen met veestalling, met bijlevering der materialen; ingek. 12 bilj. als:

G. Deegens,	te Utrecht,	ƒ 3468
H. v. Es,	» IJsselstein,	» 3087,63
G. Tromport,	» Vleuten,	» 2994
Bouwman,	» IJsselstein,	» 2950
G. Beemer,	» Utrecht,	» 2933
J. Bijlart,	» idem	» 2900
G. Halvert,	» De Meern,	» 2847,50
J. Baars,	» Vleuten,	» 2846
G. Ligterink,	» De Meern,	» 2759
R. Koetsier,	» idem	» 2559
J. A. v. d. Kwast,	» Veldhuizen,	» 2435
P. G. J. v. Bijlevelt,	» idem	» 2403

gegund.

Nijmegen, 29 Dec.: het bouwen van een heerenhuis aan den Kronenburgersingel namens H. Hoefnagels, te Lent, onder beheer van den architect G. H. Puddikhuijsen, te Lobit; ingek. 8 bilj., als:

J. Mulder,	te Arnhem,	ƒ 16,434
N. v. Eck,	» Nijmegen,	» 13,493
C. T. Eikelen,	» idem	» 13,291
J. T. Kerkhof,	» idem	» 12,960
H. W. v. d. Waarden,	» idem	» 12,563
W. Kregman,	» idem	» 12,345
J. Teunissen,	» idem	» 11,884
J. G. Dekkers,	» idem	» 11,884

Bij loting gegund aan J. G. Dekkers.

Hoogeveen, 29 Dec.: het verbouwen van een huis aan de Schutstreek voor J. J. Swiers, onder beheer van den architect H. Boegema; ingek. 5 bilj., als:

J. Schultink en A. Sieders,	te Hoogeveen,	ƒ 2651
J. Westerdijk,	» idem	» 2544
W. R. ter Stege,	» idem	» 2395
A. Niehues,	» idem	» 2379
J. Scholtemeijer,	» idem	» 2369

gegund.

Raming ƒ 2400

Doorn, 29 Dec.: het verbouwen van de bestaande gemeenteschool met aanbouw van twee lokalen enz., onder beheer van den architect G. J. Cabes; ingekomen 7 bilj., als:

H. Hendriks,	te Zeist,	ƒ 9800
H. Roks,	» Wijk,	» 9770
Gebr. Meerdink,	» Doorn,	» 9077
A. v. Genderen,	» Heteren,	» 8664
J. Rechmon,	» Derenwoerd,	» 8649
F. J. Gerritsen,	» Doorn,	» 8378
J. Koudijs,	» idem	» 7978

Nog niet gegund.

Amsterdam, 29 Dec.: het bouwen van 6 woonhuizen aan de Verlengde Vondelstraat te Nieuweramstel, onder beheer van de architecten W. van Loekeren Campagne en E. Confeld van Felbert; ingek. 13 bilj., als:

D. Zuiderhoek,	te Amsterdam,	ƒ 88,630
W. H. Struijs,	» idem	» 84,360
Gebr. v. Berkum,	» idem	» 82,586
G. S. Nout,	» Nieuweramstel,	» 80,000
J. Noorthuijs,	» Amsterdam,	» 79,789
P. S. v. Rijnierse,	» idem	» 79,720
C. Krook en A. Oostmeijer,	» idem	» 79,500
H. R. Hendriks,	» Osch,	» 79,490
G. L. Brouwer en D. Hoogerboets,	» Amsterdam,	» 78,888
A. Aalders,	» idem	» 78,887
Postersz & Roelofsen,	» idem	» 77,933
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 77,264
J. Koster,	» idem	» 75,500
Ph. A. Warners,	» idem	» 72,977
E. R. Kuipers,	» Nieuweramstel,	» 71,479

's-Hage, 31 Dec.: 1o. het onderhoud der scholen enz.; ingekomen 7 bilj., als:

J. H. de Swart & Zn.,	's-Hage,	ƒ 22,180
		5,720 Scheveningen
F. T. de Haas,	idem	» 20,760 's-Hage
		5,167 Scheveningen
W. P. Teeuwisse	idem	» 16,650 's-Hage
		4,900 Scheveningen
W. Franke,	idem	» 15,000 's-Hage
		4,500 Scheveningen
W. J. v. Goch,	idem	» 14,820 's-Hage
		4,100 Scheveningen
Y. Lith & v. Dam,	idem	» 4,800 »
P. J. Meijs, Scheveningen,		» 5,238 »

2o. het onderhoud der pompen; ingekomen 3 bilj., als:

W. H. C. de Bock,	te 's-Hage,	ƒ 1300
J. v. Rack,	» idem	» 1200
J. Claus,	» idem	» 1115

's-Hage, 31 Dec.: 1o. het onderhouden van en het doen van herstellingen aan de gebouwen van de Rijksuniversiteit te Leiden; ingekomen 9 bilj., als:

Leget,	ƒ 36,000
Helkoop,	» 35,800
Van Hoek & Co.,	» 35,500
Paardekooper,	» 34,800
Alkemade,	» 33,680
Van Leeuwen,	» 33,300
Kaptein den Boumeester,	» 32,757
Boom,	» 32,684
I. J. Planjer,	» 31,462

2o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de gebouwen der polytechnische school te Delft; ingek. 7 bilj., als:

Teeuwisse,	ƒ 16,100
Stigter Jr.,	» 15,850
Gebr. Bruigom,	» 15,848
Vos,	» 15,800
Van Ipenburg,	» 15,730
Schaap,	» 15,699
J. den Braanker,	» 15,460

Sluis, 31 Dec.: de levering van minstens 120 schoolbanken; minste inschr. was J. C. Opsteegh, te Dordrecht, voor ƒ 1261.

Breda, 31 Dec.: 1o. het bouwen van eene school voor lager onderwijs achter de voormalige St.-Joostkapel in de Ginnekenstraat; ingek. 5 bilj., als:

Th. Erkelens,	te Breda,	ƒ 19,187
A. F. v. Dongen,	» 's-Prinsenhage,	» 18,000
W. H. Segboer,	» Fijnaart,	» 17,184
Th. Kessels,	» Breda,	» 16,773
C. v. Dongen	» idem	» 16,148

gegund.

2o. het vernieuwen van den klokkestoel op den grooten toren; ingek. 5 bilj., als:

Th. Kessel,	te Breda,	ƒ 1246
G. v. d. Sanden,	» idem	» 1243
C. v. Dongen,	» idem	» 1159
J. A. Mol,	» idem	» 1041
J. J. Coopmans,	» idem	» 975

gegund.

Amsterdam, 31 Dec.: 1o. Bestek no. 51, het maken van kantoorgebouwen enz., voor het abattoir in de Stadsrietlanden; ingekomen 12 bilj., als:

J. Zaaghoorn,	te ?	ƒ 134,900
Adr. Paans,	» Amsterdam,	» 118,900
L. Vlasman,	» idem	» 118,118
C. J. Maks Jr.,	» idem	» 117,780
P. J. Reinierse,	» idem	» 116,900
H. C. Dortas,	» idem	» 116,000
W. L. Loübbrandt,	» idem	» 115,833
Gebr. v. Berkum,	» idem	» 113,000
A. J. v. Lieut,	» idem	» 111,100
H. R. Hendriks,	» Osch,	» 109,740
D. Zuiderhoek,	» Amsterdam,	» 104,330
J. Koster,	» idem	» 99,947

2o. Bestek no. 52, het stellen van trottoirbanden en leveren van steenhouwersarbeid in '84; ingek. 4 bilj., als:

J. Prinse Jr., Amsterdam,	stellen per M¹	ƒ 0.64
	arbeid per uur	ƒ 0.27.
T. A. Hendriks,	idem, stellen per M¹	ƒ 0.61¹
	arbeid per uur	ƒ 0.24.
A. Buinegaart,	idem, stellen per M¹	ƒ 0.60
	arbeid per uur	ƒ 0.25.
W. A. Bronning,	idem, stellen per M¹	ƒ 0.56
	arbeid per uur	ƒ 0.25.

3o. Bestek no. 53, het leveren van Andernachsche keien voor 40,000 M² bestrating; ingek. 9 bilj., als:

Bachem & Co.,	Königswinter, voor	10,000 M²
(Steenzelberger)	per M²	ƒ 2.78 voor 10,000 »
(Andernachsche)	»	» 2.14.
P. Tourien, Mook,	voor 10,000 M² Andernachsche per M²	ƒ 2.28.
W. Goedkoop Dz., Amsterdam,	voor 10,000 M² idem per M²	ƒ 2.24.
Erven Trip, Utrecht,	»	» » idem per M² ƒ 2.21.
P. Lagendijk, idem	»	40,000 » idem per M² ƒ 2.19.
Jos. Loels, Mayen,	voor 20,000 M²	idem ƒ 2.06.
	» 20,000 »	» 2.04.
Kämpff en Holländer, Ruhrort,	» 30,000 »	» 2.04⁸.
F. S. Michels, Andernach,	» 20,000 »	» 1.96⁸.
	» 20,000 »	» 1.93⁸.

4o. Bestek no. 54, de vergrooting van den stadsschouwburg; ingekomen 9 bilj., als:

Wiegel en Voskuijl,	te Amsterdam	ƒ 99,700
Kruijff en Scholten,	» idem	» 98,700
H. J. Dorlas,	» idem	» 97,247
H. R. Hendriks,	» Osch,	» 95,970
J. Koster,	» Amsterdam,	» 93,300
Adr. Paans,	» idem	» 91,520
Gebr. van Berkum,	» idem	» 89,960
A. J. v. Lieut,	» idem	» 89,950
P. J. Reinierse,	» idem	» 88,888

Zwolle, 2 Jan.: het maken van een kistdam bij de doorbraak in den linker Vechtdijk, in de buurtschap Langenholte, gemeente Zwollerkerspel; aangenomen door A. Bekendam, te Genemuiden, voor ƒ 1647.

Haarlem, 3 Jan.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de Rijks-hoogere burgerschool te Alkmaar, tot 31 Dec. '85; ingek. 5 bilj., als:

N. v. d. Voort,	te Alkaar,	ƒ 2840
W. Vasbinder,	» idem	» 2593
G. Baas,	» idem	» 2495
J. A. v. Goenbuizen,	» idem	» 2424
J. J. Boogh,	» idem	» 2350

Zutfen, 4 Jan.: het verrichten van eenige timmerwerken in een perceel aan de Houtmarkt, aldaar, voor C. Stolp, onder beheer van den architect H. A. Eserman:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3
G. J. Keekmeijer,	ƒ 1089	ƒ 705	ƒ 194
G. Koorderman,	999	519	240
G. Schurink,	1100	999	289
H. Nijland,	1045	595	208
L. Ezerman,	1040	590	880
R. v. d. Velde,		485	186

allen te Zutfen.
perc. 1 gegund aan Koorderman.
» 2 » » V. d. Velde.
» 3 » » Kerkmeijer.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 14 Jan.

Zaamslag, te 1 uur, door de besturen van de polders Groote-Huisens, Zaamslag, Margareta, Kleine-Huisens, Eendracht en Kreke, ten gemeentehuize: het onder-profiel-brengen, verbeteren en begrinten van den weg, beginnende aan den grintweg van de heerlijkheid der gemeente Zaamslag naar de hoptuins en eindigende nabij het gehucht Othene aan den grintweg naar Neuzen, met bijlevering van de benoodigde grint. Inl. bij den opzichter J. C. Eijke, te Zaamslag. Raming ƒ 8200.

Dinsdag, 15 Jan.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der Rijks-hoogere burgerschool te Tilburg, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den bouwkundige aan het departement en bij den opzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoenheim, te Utrecht. Raming ƒ 3446; 2o. het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der Rijks-hoogere burgerschool te Helmond, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den bouwkundige aan het departement en bij den opzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoenheim, te Utrecht. Raming ƒ 3446; 3o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijks-hoogere burgerschool te 's-Bosch, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den bouwkundige aan het departement en bij den opzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoenheim, te Utrecht. Raming ƒ 2970.

Dreischor, te 12 uren, door burg. en weth.: het begrinten van den weg, van de bestrating der gemeente Dreischor tot aan het gehucht Schuddebeurs (gem. Noordgouwe.)

Balsward, door J. S. Oosterhaan: het verven, beglazen en behangwerken aan de 3 burgerwoningen buiten de voormalige Sneekerpoort.

Woensdag, 16 Jan.

Heutrijk-en-Polanen, te 10 uren, door het best. van den Groote-Ypolder, in Het Oude Huis ter Hart: het maken van een hoo-en-laadplaats muur- en van eene kade of hulpwaterkeering voor de uitwateringshuis. Inl. bij den opzichter W. Tuijtman, aldaar. Aanw. 15 Jan., te 11 uren.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het gewoon jaarlijksch onderhoud der dok-, sluis- en andere waterwerken van het maritieme etablissement Willemsoord. Inl. op het bureau van den hoofdingenieur der marine te Willemsoord. Aanw. 14 en 15 Jan., te 10 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van 26 afstandsignalen met toebehooren, doch zonder lantarens, voor den dienst der Staatsspoorwegen op Java.

Groningen, 's avonds te 8 uren, door de architecten K. & H. Hoekzema, in het koffiehuis van Veening: het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen van een heerenhuis, in de Heerestraat, E 59, met levering van al het benoodigde. Biljetten inzenden één uur vóór de besteding.

Gorredijk, bij den voorzitter van het polderbest. van het 6e en 7e Veendistrict onder Engwierden: de levering, naar eenheidsprijzen, van de in '84 voor het onderhoud der polderwerken benoodigde hout- en ijzerwaren.

Donderdag, 17 Jan.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren van steenkolen ten behoeve van den stoomwatermolen te Schellinkhoutde.

Dordrecht, te 11 uren, door G. van Dorsser c.s., in het café-Pensen: het bouwen van eene graanschuur met stallen enz., te Goudswaard, lang 70 M., breed 18.25 M. Inl. bij den architect H. Beijers, te Puttershoek.

Breda, te 11 uren, door den architect J. M. Marijnen, namens J. A. Jansen, bij Wed. J. F. Segers: het verbouwen van diens huis, in de Brugstraat aldaar, B 250, alsmede het bijbouwen van eene werkplaats met magazijn in den tuin.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het verbouwen van een schoolgebouw aan het gedempte Zuiderdiep, met bijlevering der bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz. Aanw. 14 Jan., te 10½ uren. Biljetten inzenden 16 Jan., op het raadhuis.

Gouda, te 12½ uren, door dijkgraaf en heemraden van den Zuidplaspolder, in De Zalm: het verrichten van vernieuwingen en reparatiën aan-, benevens het onderhouden van de machinegebouwen, woningen, huizen, bruggen, duikers, scheringen en verdere getimmerten des polders, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den opzichter van den polder L. Exalto, te Moordrecht.

Zutfen, te 2 uren, aan het bureau van den sectieingenieur der Staatsspoorwegen M. J. van Duijl: Bestek E, het afbreken van de bestaande- en het maken van eene nieuwe verhoogde landplaats, het leggen van nieuwe bestrattingen en het wijzigen van sporen en wissels op het station Borne.

Zutfen, te 3 uren, door provisoren van het Oude- en Nieuwe Gasthuis, in het gesticht: het leveren en stellen van ijzeren hekken op gemetselde poeren. Inl. bij den architect D. Lijsen, aldaar.

Dieren, te 1½ uren, ten kantore van den rentmeester op «Het Hof»: het afbreken en het opbouwen van een tuinmuur p. m. 480 strekkende M., met de levering der materialen, voor R. E. baron van Heeckeren van Wassenaer. Inl. bij den architect Brink Evers, te Zutfen. Aanw. 14 Jan., te 11 uren. Bilj. inzenden voor 12 uren, bij genoemden architect.

Tjerkwerd, bij den administreerend-kerkvoogd R. H. Zijsling: het bouwen eener nieuwe stelplaatsing op Ynswâde onder Tjerkwerd, met bijlevering der materialen. Bestek en tekening liggen in de Herberg bij Jan Hasenburg. Inl. bij R. Sietsma, te Wommels. Aanw. 14 Jan., te 11 uren.

Vrijdag, 18 Jan.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijkskweekschool van onderwijzers te Middelburg, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Raming ƒ 3870; 2o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijks-hoogere burgerschool te Middelburg, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Raming ƒ 3477,50. Inl. bij den bouwkundige aan het departement en bij den opzichter van de universiteitsgebouwen K. de Boer Hz. te Leiden.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen van de Rijkskweekschool van onderwijzers te Nijmegen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den bouwkundige aan het departement en bij den opzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Raming ƒ 4200; 2o. het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der Rijks-hoogere burgerschool te Zaltbommel, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den bouwkundige aan het departement en bij den opzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoenheim, te Utrecht. Raming ƒ 1180.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste van de Rijkstelegraaf: het leveren van ijzer-, zink- en koperwerk, papierrollen enz., voor den dienst van '84. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer van de Rijkstelegraaf en van de herstellingswerkplaats op het Binnenhof no. 2, te 's-Hage.

Arnhem, te 1 uur, door het bestuur der Diac Gasthuizen, in het St.-Catarinagasthuis: het afbreken en wederopbouwen van het woonhuis op de Gasthuisbouwing te Sijk-Ewijk, en het herstellen van 2 korenbergen, aldaar. Inl. bij den bouwkundige C. van Tienen, St.-Annalaan, te Nijmegen.

Baaksbergen, te 2 uren, vanwege F. J. Jordaan, in het logement Meesinkhof: eene belangrijke verbouwing van het woonhuis van F. J. Jordaan te Baaksbergen. Inl. bij den architect J. Bell, te Hengelo (O.).

Beppel, te 2 uren, in het Hotel-Bootekoe: het bouwen der nieuwe société Tivoli, aldaar. Inl. bij den architect F. Stoett, adres mejuffr. Wed. Bruijn, 2e Hoofdstraat, aldaar.

Leeuwarden, door den architect W. C. de Geest: het afbreken van de boerewoning op de zathe in gebruik bij D. T. Hepkema, te Dyken bij Langweer, en het bouwen van eene stelplaatsing met afzonderlijken melkkelder, op een nieuw terrein, aldaar. Inl. bij genoemden architect.

Veenhuizen, op het bureau van den directeur der gestichten Ommerschans en Veenhuizen: de levering van 280.000 kG. jutegaren, ter voorziening in de behoefte van het eerste halfjaar '84.

Zaterdag, 19 Jan.

's-Bosch, te 3 uren, door M. J. Sweens, in het Oud Stadskoffiehuis: het bouwen van een buitenverblijf te Rosmalen. Inl. bij den bouwkundige Th. J. Klompers, aldaar. Aanw. 17 Jan., te 11 uren.

Maandag, 21 Jan.

Amsterdam, te 12 uren, op het bureau van den directeur van 's Rijks centraal magazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van ledergoed en paardentuig, ten dienste der korpsen van het leger.

Deutichem, te 12 uren, op het gymnasium: het bouwen van eene school met een aanbouw van een woonhuis. Inl. bij den architect L. G. Richter, te Winterswijk.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie: 1o. het maken van beplankingen van Amerikaansch greenhout, langs de aanlegplaatsen voor voerpenten aan de oeverzijden der gemeente Dordrecht; 2o. het vernieuwen van de bedieningen over de verhoogde voetpaden van de 4 beweegbare bruggen over de Spuihaven, aldaar, in 2 perceelen, alles met levering der materialen. Aanw. 17 Jan., van no. 1 tot 2 uren, te beginnen aan het Riedijkveer, van no. 2 tot 3 uren, te beginnen bij de St.-Joriskruis.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van justitie: het leveren van hout, meubelsteenen, meubel- en pleisterspecie, pannen, tegels, verfwaren, glas en gereedschappen aan de gevangenissen te Leeuwarden, nabij Leiden, te Heerenveen, te Rotterdam, de Kruisberg nabij Deutichem, te Alkmaar en aan de Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen W. C. Metzelaar, te 's-Hage.

Kornjum, bij den architect F. Brouwer: het afbreken der oude- en het bouwen van eene nieuwe boerenhuizing met woonhuis enz., op een terrein te Teerns, op de plaats in gebruik bij M. H. van der Goot. Aanw. 17 Jan., te 12 uren.

Dinsdag, 22 Jan.

Wageningen, te 12 uren, door J. D. W. Opstelten: het vergrooten der bestaande sigarenfabriek in de Lawikesche allée, aldaar. Bestek en teekeningen liggen in het Hotel De Wereld. Aanw. te 10½ uren, na aankomst van den stoomtram.

Roeverden, te 12 uren, door directeuren der Stieltjeskanaalmaatschappij, bij E. Bekkering: 1o. Bestek no. 1, het maken van schutsluis

no. 1 met ophaalbrug en bijbehoorende werken; 2o. Bestek no. 2, het maken van schutshuis no. 2 met bijbehoorende werken. Inl. bij den ingenieur der Maatschappij. te Dalen. Aanw. 21 Jan., te beginnen te Koevorden, des morgens te 9 uren.

Reedersveen, te 1 uur, door het gemeentebest. van Reede: in 5 perceelen en in 2 massa's: het leggen van een riool, een goot en klinkerbestratingen te Velp, en het leggen van klinkerbestratingen te Dieren, te zamen ter oppervlakte van p. m. 1500 M². Aanw. 18 Jan., te 1½ uren te beginnen te Dieren en te 3½ uren te beginnen bij de oude kerk te Velp. Inl. bij den gemeentewerkmeester M. K. Smit, te Dieren. Bilj. inzenden vóór 12 uren.

Woensdag, 23 Jan.

Dordrecht, te 11 uren, door den architect H. W. Veth, in Koophandel-en-Zeevaart: 1o. de oplossing van een woonhuis en toebehooren op een erf, aan het noordoosteinde der Wolwevershaven, tegenover de Damiatenburg; 2o. de oplossing van een manufactuurmagazijn op een erf aan de Voorstraat, wijk C, no. 1341.

Delfshaven, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van een gebouw, ingericht tot gymnastiek- en burgerwoonschool, op een terrein aan den Binnenweg, alhaar. Inl. bij den gemeentearchitect T. E. van Erkel. Aanw. 19 Jan., te 11 uren.

Kralingen, te 3 uren, door burg. en weth.: het leggen der buizen voor de waterleiding in de gemeente, met den aanlegg van dien. Aanw. 14 Jan., te 9 uren.

Utrecht, door de directie van de Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij: het leveren van ijzerwerk en het doen van aanhoorig werk tot versterking van den bovenbouw der bruggen over de Groote- en de Kleine-Weerske, kilometerpaal 24,920 en 25,470, lijn Utrecht—Rotterdam. Aanw. 15 Jan., te 12 uren

Donderdag, 24 Jan.

Den Bommel, door burg. en weth.: de levering van 500 à 600 M³ grint, ten behoeve der gemeente.

Vrijdag, 25 Jan.

Maasbommel, te 11 uren, door burg. en weth. van Appeltern: het bouwen eener openbare school met aanhoorigheden voor 150 leerlingen te Maasbommel, met bijlevering der materialen. Aanw. te 9 uren, door den architect C. A. van Lith.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van 3 draaischijven van 12 M. middellijn met toebehooren en reserve-deelen, voor den dienst der Staatsspoorwegen op Java.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het 3½-jarig onderhoud van- en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Kampen. Aanw. 21 Jan. Raming ƒ 850; 2o. het 3½-jarig onderhoud van- en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Winschoten. Aanw. 18 Jan. Raming ƒ 750; 3o. het 3½-jarig onderhoud van- en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Sneek. Aanw. 18 Jan. Raming ƒ 740. Inl. voor al de werken bij den bouwkundige voor de Landsgebouwen in het 1e district.

Zaterdag, 26 Jan.

Hoogezand, te 2½ uren, door burg. en weth.: het afbreken van de oude- en het bouwen van eene nieuwe openbare lagere school en onderwijzerswoning te Fokshol. Aanw. 23 Jan., te 10 uren.

Ulrum, te 6 uren, door het gemeentebest.: het onderhoud der scholen en onderwijzerswoningen in de gemeente, over 1884—'86.

Makkum, door den eigenaar van de Workumer-Parregaaster- en Makkumerzeerpolders, bij den opzichter G. van der Linden: het bouwen van 6 boerderijen met veestalling, waarvan 3 Noordhollandsch en 3 Zuidhollandsch model, één dezer laatsten met annex heerenhuis.

Dinsdag, 29 Jan.

Amsterdam, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. van den H. Dominicus, in het gebouw d'Geelvinck: het bouwen eener kerk met aanhoorigheden, volgens ontwerp van den architect P. J. H. Cuypers, te Amsterdam. Inl. bij genoemden architect. Aanw. 22 Jan., te 12 uren.

Donderdag, 31 Jan.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verdiepen van een gedeelte van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blem, te Amsterdam. Aanw. 24 Jan.

Zaterdag, 2 Febr.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van- en het uitvoeren van eenige vernieuwingen aan de Rijks-hulpschutsluis te Vreeswijk, behoorende tot de werken van de vaart tusschen Amsterdam en Vreeswijk. Inl. bij den hoofdingenieur Du Cellié Muller, te Haarlem, den ingenieur Bleckmann, te Utrecht en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Aanw. 26 Jan. Raming ƒ 3810.

Maandag, 4 Febr.

Enkhuizen, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 600,000 straatklinkers. Monsters zenden vóór 1 Febr. aan het gemeentebestuur.

Woensdag, 6 Febr.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het verrichten van eenige werken aan het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn, tusschen het huis »De Lasbosch" en het huis »De Wiers", onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, provincie Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur en bij den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 30 Jan., te 11 uren, samenkomst in de directiekeet te Jutfaas. Raming ƒ 8320.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en eenige andere werken op het station Staveren, voor het gedeelte Staveren—Sneek, van den spoorweg Staveren—Leeuwarden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Zwolle en den sectieingenieur, te Sneek. Aanw. 29 en 30 Jan., te 11 uren. Raming ƒ 100,500.

Delft, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. van den H. Hippolytus, op de bovenzaal van de Katholieke Leesvereeniging: het bouwen eener kerk met aanhoorigheden, volgens ontwerp van den architect P. J. H. Cuypers, te Amsterdam. Aanw. 30 Jan., te 12 uren.

Op later te bepalen datum.

Abbega, door kerkvoogden der Nederl. Herv. gemeente: het bouwen van eene nieuwe voorhuizing c.a. te Abbega. Bestek en teekening liggen bij den hoofdonderwijzer Van Beem, alhaar. Inl. bij P. de Jong Jz., te Hommerts.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Kruiningen, 3 Jan.: onder beheer van den architect A. le Clercq: 1o. het bouwen van eene hofstede voor Jan Blok Ezn., ingekomen 15 bilj., als:

Ch. Rats,	te Steenbergen,	ƒ 18,900
J. M. Lammerse,	» Hansweerd,	» 17,950
H. Beppenbrouwer,	» Steenbergen,	» 17,800
G. Faes,	» 's-Heerenhoek,	» 16,996
W. J. v. d. Weert & Zoon	» Goes,	» 16,800
J. J. Puleij,	» Hansweerd,	» 16,800
J. Okker	» Kruiningen,	» 15,820
L. v. Yerre,	» idem	» 15,100
G. C. Zaaijer,	» 's-Gravenpolder,	» 14,885
J. Bruggeman,	» Hansweerd,	» 14,869
Joh. Lindenbergh,	» Wemeldinge,	» 14,684
Joh. v. Boven, Billand-Bath en L. Molhoek,	» Krabbendijke,	» 14,498
B. den Exter v. d. Brink,	» idem	» 14,390
M. Bavees,	» Kruiningen,	» 14,250
A. Goedemmalt en C. Koch,	» Hansweerd,	» 14,200

gegund.

2o. het verbouwen van het huis van A. Blok; ingek. 7 bilj. als:

J. J. Puleij,	te Hansweerd,	ƒ 2675
Joh. v. Boven, Billand-Bath en L. Molhoek,	» Krabbendijke,	» 2500
J. Okker,	» Kruiningen,	» 2483
J. M. Lammerse,	» Hansweerd,	» 2450
L. v. Yerre,	» Kruiningen,	» 2350
M. Bavees,	» idem	» 2200
C. Koch en A. Goedemmdt,	» Hansweerd,	» 2197

Gegund aan M. Bavees.

Raalte, 3 Jan.: het vergrooten enz. der openbare school in de buurtschap Heeten, gem. Raalte, met levering van het benoodigde; ingek. 3 biljetten:

hoogste inschrijving	ƒ 5667
minste inschr. was L. Oosterwijk, Wijc,	» 4700

Groningen, 3 Jan.: het verbouwen van het gebouw voor de brandwacht te Groningen; ingek. 14 bilj., als:

H. v. d. Nap,	ƒ 4000
H. J. Menge,	» 3985
E. W. Wietzema,	» 3980
J. Verstoegh,	» 3895
J. L. Toesman,	» 3840
R. de Jong,	» 3836
H. Schothens,	» 3709
F. Roders,	» 3578
E. Berkenbosch,	» 3550
J. Werkman,	» 3527
J. H. Mulder,	» 3494
H. de Haan,	» 3468
T. Holthuis,	» 3459
J. de Vries,	» 3343

Groningen, 3 Jan.: de opbouw eener winkelbehuizing met bovenwoning, ten dienste van P. Oortman, onder beheer van den architect G. Nijhuis; ingek. 14 bilj., als:

H. J. Menge,	ƒ 14,744
B. de Jong,	» 14,146
H. Janssen,	» 13,823
D. S. Didkens,	» 13,500
D. Janssen,	» 12,709
J. Haupt,	» 12,342
T. Y. Jelsma,	» 12,196
E. W. Wietsema,	» 11,800
D. Dooijes,	» 11,492
H. de Haan,	» 11,490
J. J. Walker Hz.,	» 11,480
E. Berkenbosch,	» 11,458
J. L. Toesman,	» 11,430
G. P. v. Erp,	» 11,288

Gegund aan E. Berkenbosch, voor ƒ 11,458.

's-Hage, 4 Jan.: 1o. het onderhoud van eenige gebouwen der gemeente; ingek. 6 bilj., als:

D. Kerrebijn,	te 's-Hage,	ƒ 10,400
T. J. Mirande,	» idem	» 8,160
F. P. de Haas,	» idem	» 7,978
M. v. Goch,	» idem	» 7,900
W. Franke,	» idem	» 7,866
J. H. de Swart & Zn.,	» idem	» 7,744

2o. het onderhouden van verschillende wegen, ingek. 10 bilj., als:

J. P. D. Leeflang,	te Helvoet,	ƒ 35,500
J. de Bruijn,	» 's-Hage,	» 35,333
Tom & v. Borgen Henegouwen,	» idem	» 33,000
Th. Roggendoorn,	» idem	» 32,400
A. v. Kekem,	» Gouda,	» 32,000
G. Keij,	» Rotterdam,	» 31,900
P. Kraaijeveld,	» 's-Hage,	» 31,830
T. W. Bonte,	» Amersfoort,	» 31,700
G. B. v. d. Heijden,	te Arnhem,	ƒ 31,380
H. Jongenburger,	» Waddinxveen,	» 31,100

3o. de levering van ijzeren kolken enz.; ingek. 4 bilj., als:

Merkelbach & Co.,	te Breda,	ƒ 5626,25
L. J. Enthoven & Co.,	» 's-Hage,	» 5347,50
Ned. Stoomb. Maats.,	» Rotterdam,	» 4989,95
IJzerg. de Prins v. Oranje,	» 's-Hage,	» 4903,30

4o. de levering van houtwaren; ingekomen 2 bilj., als:

C. A. Vreeburg,	te Delft,	ƒ 6252,10
H. M. v. Gogh,	» 's-Hage,	» 5940,65

Borssele, 4 Jan.: de herstelling van stormschade te Ellewoutsdijk, voor het cal. waterschap Ellewoutsdijk en den cal. Borsselepolder; ingek. 22 bilj., (waaronder 5 van onwaarde) als:

Abr. v. d. Beek,	te Zaamslag,	ƒ 17,500
Joh. Lindenbergh Cz.,	» Wemeldinge,	» 14,984
P. J. Visser Pz.,	» Hansweerd,	» 14,927
J. Verkuijl Quakkelaar,	» Vlissingen,	» 14,530
G. Bolier,	» Scherpenisse,	» 14,481
C. Bolier,	» Bruinisse,	» 14,387
B. den Exter v. d. Brink,	» Krabbendijke,	» 14,380
C. de Wilde	» Kattendijke,	» 14,300
C. de Ruitve,	» Hardinkswold,	» 14,142
A. v. Popering,	» Bruinisse,	» 14,098
H. Hage,	» Middelburg,	» 14,088
J. Jansen,	» Biek,	» 14,000
C. de Groot,	» Dordrecht,	» 15,993
A. Vermorken,	» Bruinisse,	» 13,981
H. Dubbeldam,	» Gorichem,	» 13,879
J. Luijs,	» Nieuwdorp,	» 13,910
L. Luijk,	» Hansweerd,	» 13,340

Midwolde, 4 Jan.: het afbreken en wederopbouwen van een woonhuis voor J. J. Muntinga, met bijlevering der materialen, onder beheer van den architect M. A. Swalue; ingekomen 7 bilj., als:

W. Brons Az.,	te Scheemda,	ƒ 6250
J. Baarke,	» Noordbroek,	» 6178
C. Pons,	» Winschoten,	» 5980
N. Kruizinga,	» Oostwold,	» 5980
G. Heikens,	» Winschoten,	» 5780
H. Timmer,	» Reerda,	» 5600
C. Tonkens,	» Midwolde,	» 5074

Wageningen, 7 Jan.: het onderhoud der gemeentegebouwen; ingek. 5 bilj., als:

J. F. Radstake,	te Wageningen,	ƒ 1069
A. de Leeuw,	» idem	» 983
J. Baar Hz.,	» idem	» 897
H. A. J. Popping,	» idem	» 698
P. de Leeuw,	» idem	» 644

Groningen, 8 Jan.: het gedeeltelijk afbreken, en het aan-, op- en verbouwen van het logement van H. Vos Kz., »Het Wapen van Zuidholland", staande in de Nieuwe-Ebbingestraat te Groningen, get. no. 54, met de levering van al het daartoe benoodigde; ingek. 13 bilj., als:

J. de Vries,	te Groningen,	ƒ 11,885
D. Dalmeden,	» idem	» 11,389
L. W. Oldenburger,	» idem	» 11,245
G. Nanninga,	» idem	» 10,985
E. Berkenbosch,	» idem	» 10,820
H. Dunhof,	» Winsum,	» 10,630
K. Fekkes,	» Groningen,	» 10,589
D. Dooijes,	» idem	» 10,345
J. Werkman,	» idem	» 9,886
F. Roders,	» idem	» 9,824
R. de Jong,	» idem	» 9,415
T. Y. Jelsma,	» idem	» 9,286
H. de Haan,	» idem	» 8,985

gegund.

Meppel, 8 Jan.: het vergrooten van het woonhuis van J. van Dijk Lz., op het Bleekerseiland, onder beheer van den architect S. H. van der Veen; ingek. 5 bilj. als:

J. Hesselingen,	te Meppel,	ƒ 6119
L. Landsrechts,	» idem	» 5990
K. Worst,	» idem	» 5876
K. Otten,	» idem	» 5623
J. Emmink,	» idem	» 5398

gegund.

Amsterdam, 8 Jan.: het bouwen van eene villa, aan de Wittelaan, te Baarn, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt; gegund aan Gebr. J. & H. Nieuwenhuijsen, te Hilversum, voor ƒ 26,752.

's-Hage, 8 Jan.: 1o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen, ged. '84, '85 en '86, aan het gebouw te Maastricht, waarin gevestigd zijn de kantoren van de hypotheken en het kadaster; ingek. 4 bilj., als:

H. Borden,	te Maastricht,	ƒ 798
J. L. Dickhaut,	» idem	» 793
J. N. P. Gore,	» idem	» 697
W. Dresens,	» idem	» 699

2o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen, ged. '84, '85 en '86, aan het gebouw te 's-Hage, waarin gevestigd zijn de kantoren van de hypotheken en het kadaster; ingekomen 9 bilj., als:

W. v. Goch,	te 's-Hage,	ƒ 4500
L. Troup,	» idem	» 4410
Fr. P. de Haas,	» idem	» 4361
C. Meijers,	» idem	» 4360
Th. J. Mirando,	» idem	» 4199
W. v. d. Grijp,	» idem	» 3874
Tom en v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 3477
A. M. Biermast,	» idem	» 3474
J. M. Meijsen,	» idem	» 3219

's-Hage, 9 Jan.: het maken van 2 zomerwaterkeerende leidammen ten noorden en ten zuiden van de Houtderdebschebrug in den Staatsspoorweg 's-Bosch—Rijkstel; ingek. 6 bilj., als:

A. v. Bijkwoort,	te Nuland,	ƒ 5681
G. Spierenburg Cz.,	» Gameren,	» 5100
Q. Laumans, Tegelen en P. A. Grubben,	» Blerik,	» 5000
J. v. Lith,	» Empel,	» 4898
J. M. Geuijtens,	» 's-Bosch,	» 4790
G. J. Groot, St.-Anna en J. Knoops,	» Nijmegen,	» 4580

's-Hage, 9 Jan.: het maken en leveren van het ijzer- en houtwerk, benoodigd voor het etablissement, bestemd voor de verlichting op Vlakkenhoek (Z.-W.-punt van Soematra); minste inschr. was H. Dalhuisen, te Kampen, voor ƒ 10,200.

Rotterdam, 9 Jan.: het dempen van een gedeelte sloot in de Lijnbaansloot, voor de panden no. 33 en 35, en het ter vervanging daarvan leggen van een riool; ingekomen 9 bilj., als:

Smit & Muijsen,	te Rotterdam,	ƒ 502
G. Keij,	» idem	» 490
R. v. d. Berg,	» idem	» 489
W. G. C. Hilkes	» idem	» 479
C. D. Bergs,	» idem	» 440
P. J. Dubbelman,	» Dordrecht,	» 398
A. Jansen Smit,	» Rotterdam,	» 397
R. Lagerwaard,	» idem	» 395
W. H. v. Kempen,	» idem	» 343

Zeeland, 10 Jan.: het bouwen eener openbare school te Groot-Ouwentje, onder beheer van den architect C. A. v. Lith; ingekomen 11 bilj., als:

L. v. d. Wijnaard,	te Schaik,	ƒ 5675
J. Wijsbek,	» Uden,	» 5512,43
F. Olivier,	» Gemert,	» 5447
N. v. Wel,	» Waalwijk,	» 5393
M. Paays,	» Vechel,	» 5300
H. v. Mil,	» Uden,	» 5224
M. Bulkens,	» Gassel,	» 5289
G. W. v. Herzwijk,	» Hemmen,	» 5100
J. Centen, Gebr. Struik en J. v. Rijt,	» Wanroij,	» 4999
	» Oosterwijk,	» 4999
G. v. Berkel,	» Uden,	» 4976

Amsterdam, 10 Jan.: het bouwen van eenige paardenstallen, voetenten, ijdte schapen- en varkensstallen op het terrein der Internationale Landbouwtentoonstelling in '84, te Amsterdam; hoogste inschr. was Van Deutekom, voor ƒ 59,000; minste » Hartman, Loosduinen, » 27,540

Arnhem, 11 Jan.: 1o. het drieparig onderhoud der gemeentelijke pompen; ingek. 5 bilj., als:

J. J. Bruns Jr.,	te Arnhem,	ƒ 685	per	jaar
R. Jansen,	» idem	» 674	»	»
J. H. Bruns,	» idem	» 623	»	»
H. Ouck,	» idem	» 1230	»	3 »
E. A. Leeflen,	» idem	» 465	»	»

De gunning is aangehouden.

2o. de levering van bomen en heesters; ingekomen 8 bilj., als:

firma M. Bouwman & Zn.,	Nijmegen,	ƒ 1368,20
G. W. Westenberg,	Bussem,	» 1198
K. Wendelberg,	firma C. de Vos, Hazerswoude,	» 980
Joh. Arends,	Opheusden,	» 740
J. Verwoerd,	Waddinxveen,	» 640
K. C. Bischoff Tulleken,	Heerde,	» 635
W. C. Boer,	Boskoop,	» 590
W. K. Schubert,	Naarden,	» 584

gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 19 JANUARI 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 21 Jan.

Deventer, te 10 uren, ten huize van G. van Gerrevink: het gedeeltelijk verbouwen van zijn huis, gelegen aan de Groote-Overstraat.

Amsterdam, te 12 uren, op het bureau van den directeur van 's Rijks centraal magazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van ledergoed en paardentuig, ten dienste der korpsen van het leger.

Beutichem, te 12 uren, op het gymnasium: het bouwen van eene school met een aanbouw van een woonhuis. Inl. bij den architect L. G. Richter, te Winterswijk.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie: 1o. het maken van beplankingen van Amerikaansch grenenhout, langs de aanlegplaatsen voor voerponten aan de overzetveren der gemeente Dordrecht; 2o. het vernieuwen van de bedieningen over de verhoogde voetpaden van de 4 beweegbare bruggen over de Spuihaven, aldaar, in 2 perceelen, alles met levering der materialen.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van blik, geslagen staal en zink in platen, ten behoeve dier magazijnen.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van justitie: het leveren van hout, metselsteenen, metsel- en pleisterspeciën, pannen, tegels, verfwaren, glas en gereedschappen aan de gevangenissen te Leeuwarden, nabij Leiden, te Boorn, te Rotterdam, de Kruisberg nabij Beutichem, te Alkmaar en aan de Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen W. C. Metzelaar, te 's-Hage.

Leusden, te 2 uren, door commissarissen der negotiatie tot aanleg van den straatweg van Arnhem tot de brug bij Bavoort, bij E. Hoenderdaal: het bouwen van eene tolgaarderswoning bij de Bavoortschebrug.

Kornjum, bij den architect F. Brouwer: het afbreken der oude- en het bouwen van eene nieuwe boerenhuizing met woonhuis enz., op een terrein te Teerns, op de plaats in gebruik bij M. H. van der Sloot.

Dinsdag, 22 Jan.

Wageningen, te 12 uren, door J. D. W. Opstelten: het vergrooten der bestaande sigarenfabriek in de Lawicsche allée, aldaar. Bestek en teekeningen liggen in het Hotel De Wereld. Aanw. te 10½ uren, na aankomst van den stoomtram.

Kaeverden, te 12 uren, door directeuren der Stieltjeskanaalmaatschappij, bij E. Bekkering: 1o. Bestek no. 1, het maken van schutsluis no. 1 met ophaalbrug en bijbehoorende werken; 2o. Bestek no. 2, het maken van schutsluis no. 2 met bijbehoorende werken. Inl. bij den ingenieur der Maatschappij, te Dalen. Aanw. 21 Jan., te beginnen te Kaeverden, des morgens te 9 uren.

Alkmaar, te 12 uren, door het gemeentebest.: 1o. het uithaggeren van een deel der Hoornschevaart en het dempen der sloot langs het Raandpad; 2o. het sloopen van bestaande bruggen en schoeiingen, en het maken van een keermuur, duiker enz., in de nabijheid dier sloot.

Reedersteeg, te 1 uur, door het gemeentebest. van Beede: in 5 perceelen en in 2 massa's: het leggen van een riool, een goot en klinkerbestratingen te Velp, en het leggen van klinkerbestratingen te Dieren, te zamen ter oppervlakte van p. m. 1500 M². Inl. bij den gemeenteopzichter M. K. Smit, te Dieren. Bdg. inzenden vóór 12 uren.

Elbergen, door den bouwkundige Furthmuller: het verbouwen van een heerenhuis in het dorp Elbergen. Inl. bij genoemden bouwkundige.

Woensdag, 23 Jan.

Dordrecht, te 11 uren, door den architect H. W. Veth, in Koophandel-en-Zeevaart: 1o. de opbouw van een woonhuis en toebehooren op een erf, aan het noordoostende der Wolwevershaven, tegenover de Damiatenbeug; 2o. de opbouw van een mantelmagazijn op een erf aan de Voorstraat, wijk C, no. 1341.

Delfshaven, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van een gebouw, ingericht tot gymnastiek- en burgeravondschool, op een terrein aan den Binnenweg, aldaar. Inl. bij den gemeentearchitect T. E. van Erkel.

IJselmuiden, te 2½ uren, bij G. J. Rekveld: het leveren en stellen van 125 M schutting, op het buitenverblijf »Meerburg", aldaar. Inl. bij de architecten W. & F. C. Koch, te Zwolle. Aanw. te 11½ uren.

Kralingen, te 3 uren, door burg. en weth.: het leggen der buizen voor de waterleiding in de gemeente, met den aanleg van dien.

Utrecht, door de directie van de Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij: het leveren van ijzerwerk en het doen van aanhoorig werk tot versterking van den bovenbouw der bruggen over de Groote- en de Kleine-Wiericke, kilometerpaal 24.920 en 25.470, lijn Utrecht—Rotterdam.

Bronten, door het bestuur tot beheer der bedijking: de herstelling der stormschade aan den dijk. Aanw. te 10 uren, te beginnen bij de sluis van het stoomgemaal.

Donderdag, 24 Jan.

Dordrecht, te 11 uren, door G. van Dorsser c.s., in het café-Pausen: het bouwen van eene graanschuur met stallen enz., te Goudswaard, lang 70 M., breed 18.25 M. Inl. bij den architect H. Beijers, te Puttershoek.

Amsterdam, te 12 uren, op het bureau van den directeur van 's Rijks centraalmagazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van nachtleger-goederen, ten dienste van de korpsen van het leger.

Groningen, 's avonds te 8 uren, door L. Catz, bij P. Borst: het renoveeren en wederopbouwen van eene bovenwoning op zijn huis, met bijlevering van materialen, transporten enz. Inl. bij den architect N. W. Lit, aldaar, ten wiens kantore de biljetten uiterlijk te 7 uren moeten bezorgd zijn.

Den Bommel, door burg. en weth.: de levering van 500 à 600 M³ grint, ten behoeve der gemeente.

Slijk-Ewijk, door J. B. Faber, bij B. van Dijk: het bouwen van een woon- met achterhuis, en de bijlevering der noodige materialen. Inl. bij den bouwkundige J. H. van Holt, te Elst (Overbetuwe).

Vrijdag, 25 Jan.

Maasbommel, te 11 uren, door burg. en weth. van Appeltern: het bouwen eener openbare school met aanhoorigheden voor 150 leerlingen te Maasbommel, met bijlevering der materialen. Aanw. te 9 uren, door den architect C. A. van Lith.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van 3 draaischijven van 12 M. middellijn met toebehooren en reserve-deelen, voor den dienst der Staatsspoorwegen op Java.

Steenwijkerwold, te 12 uren, bij A. Busscher: het bouwen eener boerderij met stalling voor hoornvee en paarden, en het daarbij stellen van 2 hooibergen, waarvan een met 6, de ander met 5 roeden. Aanw. te 11 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het 3½-jarig onderhoud van- en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Kampen. Aanw. 21 Jan. Raming *f* 850; 2o. het 3½-jarig onderhoud van en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Winschoten. Raming *f* 750; 3o. het 3½-jarig onderhoud van- en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Sneek. Raming *f* 740. Inl. voor al de werken bij den bouwkundige voor de Landsgebouwen in het 1e district.

Zaterdag, 26 Jan.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het leveren en stellen van de voor de school in de Cellostraat benoodigde meubelen. Inl. bij den gemeentearchitect; 2o. het maken van een vak walbeschoeiing langs de Thorbeckegracht. Inl. bij- en aanwijzing door den gemeente-architect, 23 Jan., te 10 uren.

Hoogezand, te 2½ uren, door burg. en weth.: het afbreken van de oude- en het bouwen van eene nieuwe openbare lagere school en onderwijzerswoning te Foxhol. Aanw. 23 Jan., te 10 uren.

Ulrum, te 6 uren, door het gemeentebest.: het onderhoud der scholen en onderwijzerswoningen in de gemeente, over 1884—'86.

Makkum, door den eigenaar van de Workumer-Parregaaster- en Makkumermeerpolders, bij den opzichter G. van der Linden: het bouwen van 6 boerderijen met veestalling, waarvan 3 Noordhollandsch en 3 Zuidhollandsch model, één dezer laatsten met annex heerenhuis.

Sneek, te 1 uur, door den burgemeester: de levering van:
25.000 1e soort straatmaalklinkers,
10.000 » » Friesche klinkermop,
45.000 » » bakklinkers,
300 M³ zand voor bestrating. Inl. bij den gemeentearchitect.

Maandag, 28 Jan.

Utrecht, door de directie der Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij: het herstellen, bekleeden met klei en beplanten van-, en het maken van 2 ijzeren trappen aan het noordelijk talud, station Arnhem. Aanw. 23 Jan., te 11 uren.

Dinsdag, 29 Jan.

Amsterdam, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. van den H. Dominicus, in het gebouw d'Geelvinck: het bouwen eener kerk met aanhoorigheden, volgens ontwerp van den architect P. J. H. Cuypers, te Amsterdam. Inl. bij genoemden architect. Aanw. 22 Jan., te 12 uren.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 2000 heipalen, lang 17—19 M., en 334,700 M³ fundeeringhout.

Woensdag, 30 Jan.

Leiden, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland, in het Gemeentehuis: het maken van eenige werken tot versterking van den Hoedijk nabij Gouda. Inl. bij den ingenieur, te Leiden en bij den opzichter, te Gouda.

Donderdag, 31 Jan.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verdiepen van een gedeelte van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 24 Jan.

Kortgene, te 11 uren, door het gemeentebest.: het doen van eenige herstellingen aan den toren. Aanw. 24 Jan., te 11 uren.

Gasselternijveen, te 11 uren, door burg. en weth. van Gasselte: het bouwen van een school te Gasselte, met bijlevering der materialen. Inl. bij den architect G. Stel, te Assen. Aanw. 28 Jan., te 11 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen: het leveren van geschilde masten afrasteringpalen, hemelsrijs eiken en grenen stationsafrasteringpalen, masten, staken en dennehouten latten, in 7 perceelen. Inl. bij de sectieingenieurs te Groningen, Meppel, Zutfen, Nijmegen, Rotterdam, Breda en Venlo.

Hoordrecht, te 2½ uren, door burg. en weth.: het stichten van een gebouw voor den post-en-telegraafdienst. Inl. op de secretarie, aldaar. Aanw. 28 Jan., te 10 uren.

Kornjum, door den architect F. Brouwer: het afbreken der boerenhuizing op Hottingawier onder Grouw, en het bouwen van eene stelphuizing op een nieuw terrein, aldaar. Aanw. 26 Jan., te 12 uren.

Vrijdag, 1 Febr.

Velp, te 1 uur, in het koffiehuis van W. van Kampen: het bouwen van eene villa aan den Rijksweg, aldaar. Aanw. 28 Jan., te 3½ uren. Biljetten inzenden 31 Jan., bij den architect M. K. Smit, te Dieren.

Zaterdag, 2 Febr.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het drejarig onderhoud van- en het uitvoeren van eenige vernieuwingen aan de Rijks-hulpschuitshuis te Vreeswijk, behoorende tot de werken van de vaart tusschen Amsterdam en Vreeswijk. Inl. bij den hoofdingenieur Du Cellié Muller, te Harlem, den ingenieur Bleckmann, te Utrecht en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Aanw. 26 Jan. Raming *f* 8810.

Maandag, 4 Febr.

Erp (bij Martinus van Lieshout, op de Lankveldsche Hoeve, onder), te 12 uren: het bouwen eener verdieping op de luining, behoorende tot gemelde hoeve, en het verrichten van andere, daarmee in verbandstaande werken. Aanw. 29 Jan., van 10—2 uren.

Enkhuizen, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 600,000 straatklinkers. Monsters zenden voor 1 Febr. aan het gemeentebestuur.

Amsterdam, te 11½ uren, door de Holl. Ijzeren-Spoorwegmaatschappij, in het café-restaurant Bosch: Bestek no. 523, het afwerken van het administratiegebouw der Maatschappij aan het Droogdok. Amsterdam. Inl. op het bureau van den ingenieur van den weg, Achterburgwal no. 171. Raming *f* 110,000.

Woensdag, 6 Febr.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het verrichten van eenige werken aan het vervuimde gedeelte van den Vaartschen-Rijn, tusschen het huis »De Liesboch" en het huis »De Wiers", onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, provincie Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur en bij den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 30 Jan., te 11 uren, samenkomst in de directiekeet te Jutfaas. Raming *f* 8130.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in het Vestjagersgat, onder de gemeente Oudegenaplaat, gezonken tjalkschip. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht. Aanw. 30 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en eenige andere werken op het station Staveren, voor het gedeelte Staveren—Sneek, van den spoorweg Staveren—Leeuwarden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Zwolle en den sectieingenieur, te Sneek. Aanw. 29 en 30 Jan., te 11 uren. Raming *f* 190,500.

Delft, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. van den H. Hippolytus, op de bovenzaal van de Katholieke Leesvereeniging: het bouwen eener kerk met aanhoorigheden, volgens ontwerp van den architect P. J. H. Cuypers, te Amsterdam. Aanw. 30 Jan., te 12 uren.

Zaterdag, 9 Febr.

Arnhem, te 2 uren, door de Compagnie générale des conduites d'eau, te Luik, aan het bureau der Arnhemsche Waterleiding: Bestek no. 1, het maken der gebouwen met toebehooren voor de pompwerken der waterleiding, te Arnhem, met de levering der benoodigde materialen. Inl. bij den ingenieur H. P. N. Halbertsma, Zuidblaak, 26, te Rotterdam, en aan het bureau der Waterleiding voormeld, des voormiddags van 10—12 uren. Aanw. 8 Febr., te 11 uren.

Bolsward, bij den secretaris van Wouseradeels-Zuidermeedijken: de levering van in '84 benoodigd paalhout en eiken gordingen voor herstelling der zeewering van het waterschap, als:

620	palen van	62	dM. lengte,		
634	»	» 53	»	»	
170	»	» 41	»	»	
480	»	» 35½	»	»	
30	zware		gordingen,		
25	lichte		»		
25	ondermaatsche		»		

Woensdag, 20 Febr.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een waterboren op het westelijk gedeelte van het centraal personenstation te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 12 en 13 Febr., te 11 uren. Raming *f* 22,400.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Beetsterzwaag, 5 Jan.: het afbreken van twee boerenplaatsen en het bouwen van een nieuwe te Beets, onder beheer van den architect L. de Goed, te Beetsterzwaag; ingekomen 15 bilj., als:

P. Vonk,	te Ureterp,	*f* 5300
K. Tolman,	» Boornbergum,	» 5125
B. J. Oosterbaan,	» Gorredijk,	» 5099
C. Schiere,	» Boornbergum,	» 5035
S. de Boer,	» Lippenhuizen,	» 5030
S. H. Kijlstra,	» Drachten,	» 4993
J. Pontsma,	» Terwispel,	» 4898
K. A. v. d. Veen,	» Drachten,	» 4884
T. v. Eijk,	» Lippenhuizen,	» 4844
D. Oosterhaan,	» Drachten,	» 4845
R. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 4821
C. de Vroeg,	» idem	» 4748
B. Keuning,	» Ureterp,	» 4689
A. T. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 4636
J. L. Eppenga,	» Lippenhuizen,	» 4582

gegund.

Assen, 8 Jan.: het onderhoud der Rijkskweekschool voor burgerschool te Meppel tot 31 Dec. '85; ingek. 6 bilj., als:

A. Hanchar,	te Meppel,	*f* 1520
J. Beijer,	» idem	» 1451
R. Bruintjes,	» idem	» 1449
K. Otten,	» idem	» 1373
H. Tammer,	» idem	» 1343
K. Worst,	» idem	» 1333
Raming		» 1487

Zaandam, 10 Jan.: 1o. het onderhoud der straatwegen; ingekomen 4 bilj., als:

J. Poot,	te Amsterdam,	*f* 9180
C. Bos,	» Haarlemmermeer,	» 8987
D. Verlaan,	» Zaandam,	» 8666,66
K. Vens,	» idem	» 8468
Raming		» 8765

2o. eenige werkzaamheden aan den Dam; ingek. 3 bilj., als:

J. Poot,	te Amsterdam,	*f* 1100
D. Verlaan,	» Zaandam,	» 700
K. Vens,	» idem	» 674
Raming		» 680

3o. het onderhoud der kachels; ingekomen 3 bilj., als:

J. W. Kleij,	*f* 147.50
B. Herman,	» 140
A. Cos,	» 120
Raming	» 130

4o. de levering van hout; ingek. 14 bilj., als:

P. de Lange,	*f* 996.19
Wed. J. Mats,	» 928.885
Gebr. Endt,	» 916.53
W. v. d. Stad Cz.,	» 950
J. Akkerman,	» 906.46
H. Simons & Zn.,	» 905
Van Doesburgh & Co.,	» 903.055
A. de Lange Jr.,	» 903
Couwenhoven en Schipper,	» 899
T. en G. Gras,	» 897.21
C. de Lange A Mzn.,	» 897
M. Heijdeman,	» 887,385
Prinsse en Swart,	» 867.97
Wed. S. Kamphuijs,	» 845

Alles gegund.

Oudelande, 10 Jan.: het maken van een grintweg tusschen Oudelande en Baarland; ingek. 7 bilj., als:

L. Luijk,	te Hanswoerd,	*f* 5291
J. H. v. d. Ven,	» Arnhem,	» 5180
J. de Jonge,	» Bieruinge,	» 5170
A. J. A. Hoogvliet,	» Baarland,	» 5120
C. de Wilde,	» Katterdijke,	» 5106
H. den Exter v. d. Brink,	» Krabbendijke,	» 5105
J. Luijs,	» 's-Heer-Arendskerke,	» 5100

gegund.

Zwolle, 11 Jan.: het onderhouden der Rijkskweekschool van onderwijzers te Deventer, tot 31 Dec. '85; ingek. 15 bilj., als:

R. v. d. Spoel,	te Deventer,	*f* 4551
B. v. d. Worp,	» idem	» 4430
E. v. d. Woerd Jz.,	» idem	» 4330
A. J. Fiet,	» idem	» 4326
H. Vasscher,	» idem	» 4180
A. Feberwee,	» idem	» 4169
H. v. d. Woerd Hz.,	» idem	» 4139
W. J. Kolkert,	» idem	» 4102
H. H. Lepping,	» idem	» 4080
B. G. Hemmen,	» idem	» 3998
G. Beltman,	» idem	» 3990
G. H. Ankersmit,	» idem	» 3983
G. Peteri Cz.,	» idem	» 3980
H. Gersink,	» idem	» 3928
G. J. Korteling Bz.,	» idem	» 3778
Raming		» 4200

Lemmer, 11 Jan.: 1o. het onderhoud van de wegen over '84, in 3 perceelen; 2o. het verrichten van kleine aardwerken enz., ten westen van Zandvoorderhoek; 3o. de levering van palen en gordingen over '84; 4o. het verhoogen en verzwaren van den zeedijk ter lengte van 3381 M., alles ten dienste van het waterschap Zevenen Grietenijen-en-Stad-Sloten; ingek. 12 bilj., als:

W. A. Tjalma cs.,	te Oosterzee,	*f* 67,284
J. v. d. Wal,	» Mirns,	» 64,548
C. Sterk,	» Beukeham,	» 59,989
J. W. Kat cs.,	» Hindeloopen,	» 57,910
J. A. v. d. Straaten,	» Bergumhacht,	» 56,241
C. de Ruiter,	» Hardinkswold,	» 55,979
M. B. de Vries,	» Oudemirdum,	» 55,748
Corn. de Jong,	» Hardinkswold,	» 55,139
C. P. Bakker,	» Staveren,	» 54,757
E. de Boer,	» Lemmer,	» 53,860
J. W. de Vries cs.,	» Smilde,	» 50,380
F. de Vries,	» Mirns,	» 47,854

Velp, 12 Jan.: het bouwen van een dubbel heerenhuis, uitgezonderd de levering van de steenen, verf- en behangwerk, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Bieren; ingek. 6 bilj., als:

A. Ahlenhuis,	te Velp,	*f* 8814.75
W. Ybenaing Hzn.,	» idem	» 8659
E. H. v. Beuren,	» idem	» 7989
W. A. Duijm,	» idem	» 7968
E. J. N. Stevenjes,	» idem	» 7945
G. H. de Koning,	» idem	» 7799

gegund.

Groningen, 12 Jan.: het verbouwen van het huis aan het Schuitendiep P 608, onder beheer van den architect W. van der Heide; ingek. 11 bilj., als:

J. H. Muller,	te Groningen,	*f* 3098
E. Berkenbosch,	» idem	» 2980
J. ter Steegh,	» idem	» 2859
T. Y. Jelsma,	» idem	» 2791
J. Haupt,	» idem	» 2744
B. Dontjes,	» idem	» 2738
C. Mensinga,	» idem	» 2730
H. J. Meuge,	» idem	» 2717
R. de Jong,	» idem	» 2633
J. I. Tuesman,	» idem	» 2535
L. W. Oldenburger	» idem	» 2385

gegund.

Slochteren, 12 Jan.: het bouwen van eene school voor lager onderwijs, met onderwijzerswoning, te Harkstede; ingekomen 17 bilj., als:

J. H. Wolrich,	te Hoogezand,	*f* 10,841
J. Zeldenrust,	» Warfum,	» 10,030
A. J. Benninga,	» Bedum,	» 10,495
F. H. Dieters,	» Lellens,	» 9,981
J. H. Dieters,	» Stedum,	» 9,930
E. Pastoor,	» idem	» 9,874
E. v. d. Laan,	» Scharmer,	» 9,830
W. H. Woldendorp,	» Stedum,	» 9,800
H. W. Rotschaffer,	» idem	» 9,624
T. Scheltens,	» Bedum,	» 9,582
J. H. Pot,	» Stedum,	» 9,539
R. Beerta,	» Harkstede,	» 9,387
M. Waslander,	» Noordbroek,	» 9,383
J. Zwanevelt,	» Scharmer,	» 9,318
J. Baarke,	» Noordbroek,	» 9,253
J. Rubsehos,	» idem	» 9,199
R. v. Eerden,	» Ten-Post,	» 8,591

Weidum, 12 Jan.: de bouw eener nieuwe school voor openbaar lager onderwijs te Britsweid; ingekomen 12 bilj.; gegund aan H. S. Swart, te Folsgare, voor *f* 4388.

Bergen-op-Zoom, 12 Jan.: het bedijken van schorren en slikken, onder de gemeenten Woensdrecht en Rilland-Bath gelegen, met bijkomende werken; ingek. 4 bilj., als:

J. B. Raijmakers, Wouw,	*f* 195,800
T. Swets, Anisse en C. Sterk, Beukelum,	» 185,000
G. Bolier, Scherpenisse en G. D. Bolier, Slieëndrecht, met vorwaarden,	» 184,000
J. M. Gruijters en J. de Leeuw, 's-Bosch,	» 177,350

Zaamslag, 14 Jan.: het beginsten van den weg, beginnende aan den grintweg van de kom der gemeente Zaamslag naar de kapelaan, en eindigende nabij het gehucht Othene aan den grintweg naar Neuzen, met bijlevering van de benoodigde grint; minste inschr. was A. van der Beek, te Zaamslag, voor *f* 7400.

Meppel, 15 Jan.: het onderhouden der gemeentegebouwen en -werken over '84:

perc. 1, schoolgebouwen en meubelen; ingek. 3 bilj., als:

J. Beijer,	te Meppel,	*f* 1609
H. Danser,	» idem	» 1575
K. Worst,	» idem	» 1556

perc. 2, overige gemeentegebouwen en -werken; ingek. 2 bilj., als:

K. Worst,	te Meppel,	*f* 2818
H. Danser,	» idem	» 2589

beiden gegund.

Breitscher, 15 Jan.: het begrinten van den weg, van de bestrating der gemeente Breisdaer af tot aan die van het gehucht Schuddebeurs; minste inschr. was K. Schreuders, te Hollaern, voor *f* 5800.

's-Hage, 16 Jan.: de levering van 26 afstandsignalen met toebehooren, doch zonder lantarens, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java; ingek. 15 bilj., waarlig 2 van onwaarde, als:

J. Ruffon & Co., Ehrik bij Venlo,	*f* 7870
W. H. Jacobs, Haarlem,	» 7800
J. Lesoque & Co., Herstal,	» 6960
M. N. Cornelisse Jr. & Co., Amsterdam,	» 6300
Gebr. v. d. Velden, Oudezandsted,	» 5960
Nicaise en Delcuve, La Louvière,	» 5940
Société de Travaux Dyle et Bacalan, Parijs,	» 5590
H. Dallmeijer, Kaaspen,	» 5534
Utrechtsche ijzergieterij firma A. F. Smulders, Utrecht,	» 5305
D. A. Schreüders & Co., Leiden,	» 5177
Société anonyme des ateliers de construction de Malines, Mecheln,	» 4625
Veuve Alphonse Frédérix, Luik,	» 4349
A. & V. Habet, Leuven,	» 3900

Houtrijk-en-Polanen, 16 Jan.: het maken van eene hoe-en-kaalplaats naast- en van eene kuile voor de uitwateringsluis van den Groote-Ijpolder; ingek. 8 bilj., als:

L. v. Lonij,	te Halfweg,	*f* 10,784
Adr. v. d. Beek,	» Amsterdam,	» 8,800
P. v. Essen,	» Halfweg,	» 8,675
C. Geels,	» Westzaan,	» 8,100
W. Coppée,	» Halfweg,	» 7,989
L. Lievaart,	» Groote-Ijpolder,	» 6,900
C. v. Beuren,	» Amsterdam,	» 6,333
J. K. Pudding,	» Buurn,	» 5,900

Willemsoord, 16 Jan.: het gewoon jaarlijksch onderhoud der dok-, sluis- en andere waterwerken van het maritieme etablissement Willemsoord; ingek. 16 bilj., als:

Gebr. Jansen,	*f* 14,350
J. Giltjes,	» 13,980
D. J. v. Wijngaarden,	» 13,977
G. Moorman,	» 13,491
J. F. Philips,	» 13,000
P. Sprujt,	» 12,924
J. Kerff,	» 12,800
W. de Jong,	» 12,600
Peeters en Steijaart,	» 12,400
De Waard en Wijker,	» 12,300
A. Graaff,	» 12,200
Gebr. Klein,	» 12,190
J. T. Moorman,	» 12,100
A. Kerff,	» 11,800
A. Reh,	» 11,490
Gebr. Boon,	» 11,150

Zutfen, 17 Jan.: het maken eener landplaats, koilestrating enz. op het stationsemplacement te Borne; ingek. 16 bilj., als:

G. Schurink,	te Zutfen,	*f* 7090
W. v. d. Kooij,	» Amersfoort,	» 7030
K. M. Spoor,	» Almelo,	» 6975
A. Peters,	» Zenderen,	» 6300
C. Bos,	» Haarlemmermeer,	» 5929
C. Eckhardt,	» Almelo,	» 5798
A. Schreuder,	» idem	» 5650
F. Kuijer Gzn.,	» idem	» 5625
A. Groothengel,	» Borne,	» 5618
H. Exterkate,	» Dehlen,	» 5340
A. Klanderman,	» Brummen,	» 5470
G. Boerstoel,	» idem	» 5478
K. Bleeker,	» Zutfen,	» 5234
Th. Verheuven,	» Deventer,	» 5200
G. J. Beeuwinkel,	» Brummen,	» 5120
J. Schut,	» idem	» 5070

Bieren, 17 Jan.: het afbreken en wederopbouwen van een tuinmuur, p. m. 480 str. M., voor R. E. baron van Heeckeren van Wassenaer, onder beheer van den architect Brink Evers, te Elkenm; ingek. 15 bilj. als:

Gebr. Landewerd,	te Zutfen,	*f* 16,864
C. ter Haar,	» idem	» 15,500
A. Klanderman,	» Brummen,	» 15,460
J. W. Heuvelink,	» idem	» 15,020
H. Mulder,	» Bieren,	» 14,699
J. Schut,	» Brummen,	» 13,750
H. Eskhaar,	» Bieren	» 13,410
A. Jolink,	» Doesburg,	» 13,340
Van der Broek,	» idem	» 12,888
H. J. Buitenhuis,	» idem	» 12,840
Carmiggelt & Co.,	» Brummen,	» 12,490
J. Kleinbout,	» Elkenm,	» 11,877
N. v. Eck,	» Nijmegen,	» 11,480
H. Stoltenberg,	» Bieren,	» 10,739
J. Pander,	» idem	» 6,703

gegund aan H. Stoltenberg.

Raming *f* 12,074

Haarlem, 17 Jan.: het leveren van steenkolen ten behoeve van den stoomwatermolen te Schellinkwoude; minste inschrijvers waren H.

Hagendoorn & Zn., te Amsterdam, à ƒ 6.35 per scheepston.

Gouda, 17 Jan.: het verrichten van vernieuwingen en reparatiën aan-, benevens het onderhouden van de machinegebouwen, woningen, huizen, bruggen, duikers, scheringen en getimmerten des polders, tot 31 Dec. '86:
1e perc., geen inschrijvers.
2e » J. v. d. Broek, Zevenhuizen, ƒ 8,165
3e » L. v. Beeruwijk, Nieuwerkerk a/d IJssel, » 1,589
J. J. Tanse, Rietveld, » 1,490
J. Kloosterman, Waddinksveen, » 1,448
Massa perc. 1 en 2, P. Verbruggen, idem » 12,780
A. Luijendijk, idem » 12,890
Generale Massa: A. v.d. Hilt, Zevenhuizen, » 13,288
P. Vermeer Jzn., Gouda, » 14,714
Gegund aan A. Luijendijk de perc. 1 en 2
» J. Kloosterman » 3.

Zutfen, 17 Jan.: het plaatsen van ijzeren hekken op gemetselde pannen, bij het Oude-en-Nieuwe Gasthuis; ingek. 12 bilj., als:

L. M. Blom	te Beverwijk,	ƒ 759
H. C. W. Wöltermann,	» Zutfen,	» 685
G. J. Meenhorst,	» idem	» 660.50
A. J. H. Burbank,	» idem	» 654
R. Bussink,	» idem	» 594
F. J. Bijlard,	» Hilversum,	» 572
M. Meenhorst,	» Zutfen,	» 558
J. W. Wullink,	» idem	» 555
J. W. ten Brink,	» idem	» 551
H. Wullink Fzn.,	» idem	» 545
J. Volkers,	» idem	» 533
W. Meijerink,	» idem	» 488

Groningen, 17 Jan.: het bouwen van een schoolgebouw aan het gedempte Zuiderdiep te Groningen; ingek. 15 bilj., als:

J. de Vries,	ƒ 56,780
Werkman en Haupt,	» 52,903
Edzards,	» 52,740
J. H. Mulder,	» 52,350
A. Pastoor,	» 50.694
Wietzema,	» 50,190
Toesman,	» 49,.50
Kruizinga,	» 49,680
B. de Jong,	» 49.340
Ph. Hendriks,	» 49,197
H. Jansen,	» 48,771
A. de Vries,	» 48,600
A. Schreuder,	» 47,945
E. Berkenbosch,	» 47,782
H. J. Meuge,	» 47,766

Arnhem, 18 Jan.: 1o. het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der Rijkskweekschool van onderwijzers te Nijmegen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85; ingekomen 8 bilj., als:

G. J. Groot,	te St.-Anna,	ƒ 4088
N. v. Eck,	» Nijmegen,	» 3914
J. S. Grandjean,	» idem	» 3897
A. Besming,	» idem	» 3688
W. Kropman,	» idem	» 3673
A. Th. Openner,	» idem	» 3574
H. W. v. d. Waarden,	» idem	» 3402
C. Verburgh,	» idem	» 3240

2o. het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der Rijks-hogere burgerschool te Zaltbommel, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85; ingekomen 5 bilj., als:

A. de Graij,	te Zaltbommel,	ƒ 1113
W. Willems,	» idem	» 1087
H. A. Kanegieter,	» idem	» 1049
L. J. Metz,	» idem	» 1034
L. A. v. Steenis,	» idem	» 997

Arnhem, 18 Jan.: het afbreken en wederopbouwen van het woonhuis op de Gasthuisbouwing te Slijk-Ewijk, en het herstellen van 2 koeiendeuren, alsaar; ingek. 13 bilj., als:

N. v. Driel,	te Slijk-Ewijk,	ƒ 10,930
Joh. Teunissen,	» Nijmegen,	» 7,673
B. v. Vooren,	» Andelst,	» 7,368
A. v. Genderingen,	» Heteren,	» 7,250
J. L. Schreuder,	» Nijmegen,	» 7,200
S. Geurts,	» idem	» 7.175
B. J. v. Eldik,	» Ochten,	» 7,125
H. v. Beijen,	» Herveld,	» 6,984
A. Verhey,	» Nijmegen,	» 6.900
H. v. d. Waarden,	» idem	» 6,888
H. Jansen,	» idem	» 6,877
W. Kropman,	» idem	» 6,777
V. Ewijk en Leeuwrick,	» idem	» 6,467

Arnhem. Het onderhoud der openbare pompen in de gemeente ged. 3 jaren, is gegund aan H. Onck, te Arnhem, voor ƒ 1550 of ƒ 510 per jaar.

(Bijvoegsel van DE OPMERKER van Zaterdag 5 Januari 1884)

Dordrecht, Juli 1882.

Bij de zamenstelling van onzen **CATALOGUS VAN TIMMERWERKEN,** stelden wij ons voor eene ***Geïllustreerde Prijs-Courant*** het bouwend publiek aan te bieden, waarin alles gevonden wordt wat voor bouwing noodig is, met eenige afwisseling, naar gelang van den smaak en de beurs van degeen die laat bouwen.

Uit den aard der zaak kan een handels-catalogus niet alle vormen bevatten wat op het gebied van bouwkunde kan worden toegepast. Deze dient slechts, om aan Bouwkundigen, die naar eigen teekeningen willen werken, een algemeen denkbeeld te geven wat soort van werk aan de fabriek ter levering kan worden opgedragen, en voor minder of niet deskundigen, om uit eenige fabricks-artikelen eene keuze te kunnen doen. Mogten laatstgenoemden daarbij onze voorlichting wenschen voor wijze van bekapping of op andere punten, staan wij hun gaarne ten dienste.

Onder verwijzing naar omstaande, brengen wij wel onder de aandacht van HH. Bouwkundigen, dat naar elke teekening, zoowel gebouwen als onderdeelen er van, door ons kunnen vervaardigd worden.

Met achting

UEd. Dw. Dienaren,

F. & A. VAN DER LINDEN.

P. S. Onze Geïllustreerde Prijs-Courant van ***Timmerwerken,*** bevattende afbeeldingen van **Deuren, Deurprofielen, Ramen, Zonneblinden, Architraven, Deurlijsten, Koplatten, Naalden, Neus-** en **Waterlijsten, Weegdeeltjes, Schrooten, Glinten, Lambriseringen, Parketvloeren, Houten Bestratingen, Kappen, Dakkapellen,** enz., enz., is op aanvrage te verkrijgen.

De Geïllustreerde Prijs-Courant van de Firma VAN DER LINDEN & Co., voor ***Yzeren Gebouwen*** en ***Dakbedekkingen,*** bevattende afbeeldingen van **Yzeren Gebouwen, Daken** en **Afdaken, Scholen, Kerken, Fabrieken, Pakhuizen, Kazernes, Villa's, Schuren, Hooischelven,** enz., enz., is ter perse.

Sedert de oprichting der Fabriek, vervaardigden wij het Timmerwerk voor:

Het BADHUIS te Zandvoort.
Een BLOK van 150 ARBEIDERSWONINGEN te Amsterdam.
Vijf DUBBELE HEERENHUIZEN te den Haag.
Een BLOK WOONHUIZEN te den Haag.
Twee SCHOLEN voor OPENBAAR LAGER ONDERWIJS te Brielle.
Twee " " " " " " Nieuwenhoorn.
Zeventien WACHTERSWONINGEN (Lijn Venlo—Nijmegen).
Zeven VILLA'S te Rotterdam.
Dertien ARBEIDERSWONINGEN te Sliedrecht.

Voor ***Houten Gebouwen*** waarvan al het ***Timmerwerk*** geheel aan onze Fabriek is klaargemaakt, verwijzen wij naar:

Een ZIEKENBARAK van Amerik. Greenenhout aan de N.-Holl. Vereeniging „Het Witte Kruis" te Amsterdam.
Een DIRECTIEKEET ten behoeve van het werk aan de Handelskade te Amsterdam.
Een " " " " " " Overhaugging te Mook.
Een " " " " " " Spoorweg Gorinchem—Geldermalsem.
Vier " " " " " " " Dordrecht—Elst.
Twee " " " " " " " Gorinchem—Geldermalsem.
Een " " " " een " te Venlo.
Een IJsclub-Gebouw voor de 's Gravenhaagsche IJsclub-Vereeniging.

En voor ***Gebouwen met houten geraamte*** en vloer doch met ***IJzeren dak- en zijbekleeding***, geheel volgens Engelsch systeem gebouwd, naar:

Een BOUWSCHUUR te Klaaswaal.
Een CONCERTZAAL voor de Vereeniging „Musis Sacrum" te Dordrecht, van 12 × 26 Meter oppervlakte en 8.50 Meter plafondhoogte, met Koffiekamer, waarboven Kasteleinswoning.

MEDEDEELINGEN

omtrent ***Gebouwen*** in ***houten*** of ***ijzeren Vakwerk,*** opgevuld met ***Metselsteen*** (gebakken of drijfsteen), of bekleed, van ***binnen:*** met ***hout, plaatijzer*** of ***stukadoorwerk*** op latten, van ***buiten:*** met ***houten beschot*** of ***plaatijzer.***

Ofschoon in onze geïllustreerde prijs-courant niets is aangegeven van gebouwen in Vakwerk, of dezulken van houten geraamten (stijlen, schoren, leggers, enz.), daartusschen opgevuld met muren, òf aan één òf aan weerszijden bekleed met hout, ijzer of stukadoorwerk, is dit toch een bouwtrant die veel aanbeveling verdient.

Bij deze toepassing is het gewicht van gebouwen klein en daardoor, zelfs op slappe gronden, eene fundering onnoodig. De prijs is laag en het voorkomen, vooral bij volmetseling, zeer fraai.

Deze gebouwen leveren wij pasklaar en genummerd af, zoodat in enkele dagen of weken naar gelang van de grootte, de stichting volbracht kan zijn.

Voor de gevallen ijzer wordt verlangd, hetzij slechts tot dakbedekking of zijbekleeding, of wanneer tevens geheel ijzeren geraamten, (uit hoek en enkel of dubbel T ijzer bestaande), geleverd moeten worden, en wij dus slechts te zorgen hebben voor vloeren, deuren, ramen, schotten enz., staan wij in verbinding met de Heeren Van der Linden & Co. alhier. Deze firma, eigenaresse van de Nederlandsche Verzinkfabriek te Dordrecht, legt zich vooral ook toe op het vervaardigen van geheel ijzeren kappen of ijzeren gebouwen, en is bereid, naar opgave van afmetingen, indeeling, doel enz., van het verlangde gebouw of onderdeel er van, teekening met opgave van kosten over te leggen.

Ofschoon door de aflevering, pasklaar en genummerd, elk werkman de stichting kan volbrengen, wordt deze, in Nederland, desverkiezende door de leveranciers bewerkstelligd; voor het Buitenland of de Overzeesche Bezittingen wordt een voorschrift bijgevoegd.

Op de volgende bladzijde vindt U eenige mededeelingen, over de voordeelen en omtrent de toepassing van ijzer voor daken, gebouwen enz., en om U een denkbeeld te kunnen vormen van het voorkomen dezer gebouwen, van buiten met ijzeren dak- en zijbekleeding, van binnen met gewoon stukadoorwerk en betimmering, noodigen wij U uit te komen zien de CONCERTZAAL met Koffiekamer en Kasteleinswoning, der vereeniging „Musis Sacrum" alhier. Gaarne leiden wij U daar rond en verstrekken U alle gegevens, ook voor andere soort gebouwen of tot andere doeleinden.

Met alle achting,

UEd. Dw. Dienaren,

F. & A. VAN DER LINDEN.

Dordrecht, Juli 1882.

Dordrecht, Juli 1882.

M M

Hiermede hebben wij de eer het bouwend publiek een in Nederland nog slechts door ons toegepaste bouwwijze onder de aandacht te brengen. Wij doen dit met de beste verwachting op verdere medewerking en steun, daar hiermede een nieuwe nederlandsche industrie is tot stand gekomen, die als zoodanig reeds de bescherming van elk Nederlander mag verwachten.

In plants van gegolfd verzinkt ijzer, dat tot nog toe voor dakbedekking bij voorkeur werd toegepast, doch onbehagelijk en druk in het gezicht is, en dadelijk de grondstof verraadt, hebben wij een model aangenomen van vlak plaatijzer, dat door de weinige wrongen een rustig aanzien geeft, maar toch eenigermate breekt de groote dak of wandvlakte, en nog dit voordeel oplevert, dat de sprekende hoodlijnen door de staande wrongen voortgebracht, het gebouw voor het oog uit den grond doen rijzen.

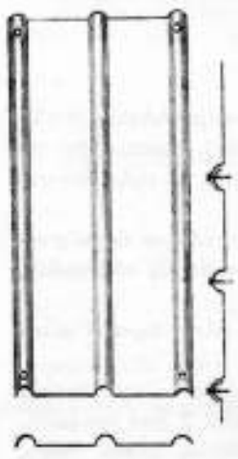

Deze teekening wijst nauwkeurig aan hoe de platen, langs de zijden, door de wrongen elkander overdekken, en worden vastgedraaid met houtschroeven op houten bekappingen, met schroeven en moeren op ijzeren zamenstellingen van kap, bij beiden onder de koppen der schroeven en moeren looden ringen toe te passen, ter voorkoming van het doordringen van water en wind.

Tot opvulling van de wrongen of holten, opdat het plaatijzer niet zal plat drukken bij het aanschroeven, worden bij houten kapspanten en houten raamwerk voor de zijden van het gebouw, halfrond geschaafde latten gebruikt en bij ijzeren kapconstructies en stijlen van hoek en **T** ijzer, tot gelijk doel half rond ijzer gebezigd.

Door een overlap van 10 centimeters met de boven en onder liggende plaat, wordt zelfs voor zeer vlakke daken het opzuigen van het regenwater volledig voorkomen, zonder de zoozeer gewenschte eigenschap uit te sluiten, dat de zich aan de binnenzijde der ijzeren platen vormende natte opslag, naar buiten afloopt. De oorspronkelijke grootte der vellen van circa 1 bij 2 Meter, dekt in het werk af eene oppervlakte van circa 90 bij 190 Centimeters.

De grijze kleur van het verzinken is na verloop van enkele maanden zachter geworden, en heeft dieselfde grijsheid verkregen als van een muur in portland cement.

Als gunstige eigenschappen van gebouwen met ijzeren dak- en zijbekleedingen, moeten genoemd worden:

1°. Weinig gewicht.
2°. Spoedige stichting.
3°. Stichting door elk werkman.
4°. Onmiddelijke bewoonbaarheid.
5°. Groote duurzaamheid.
6°. Vrij van onderhoud.
7°. Zonder brandgevaar.
8°. Houten dakbeschot onnoodig.
9°. Mogelijkheid tot buitensluiting van koude en warmte.
10°. Groote geschiktheid voor verplaatsing.
11°. Herhaalde toepassing ook op andere gebouwen zoo goed als nieuw.
12°. Weinig plaatsinnemend bij vervoer of wegberging.
13°. Elke plaats van wegberging even geschikt.
14°. Gemakkelijke reparatie.

Verzinkt ijzeren dakpannen, goedkooper dan zinken losanges.

Verzinkt ijzeren platen met wrongen, goedkooper dan asphalt-papier

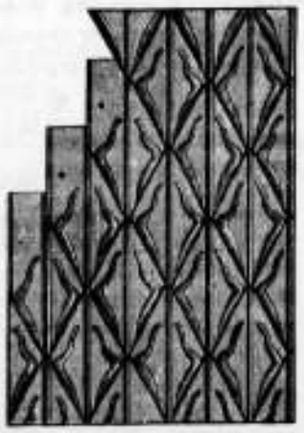

Voor omstandiger beschrijving en prijzen verwijzen wij U naar onze circulaires, die op aanvrage U worden toegezonden. Op deze circulaires komen ook voor nokken, guten enz., alsmede prijzen en omschrijving van verzinkt ijzeren dakpannen van hierbij afgedrukt model en toepassing.

Ons in Uwe waarde herinnering aanbevelend,

Met hoogachting,

UEd. Dw. Dienaren,

Van der Linden & Co.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 26 JANUARI 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN

Maandag, 28 Jan.

Groningen, 's avonds 8 uren, door P. G. Waterborg, in Het Wapen van Zuidbolland: het bouwen eener behuizing op een terrein aan den Westersingel, aldaar, sectie K, no. 1942, met bijlevering van al het benoodigde. Inl. bij de architecten K. en H. Hoekzema. Bilj. inzenden één uur vóór de besteding.

Utrecht, door de directie der Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij: het herstellen, bekleeden met klei en beplanten van-, en het maken van 2 ijzeren trappen aan het noordelijk talud. station Arnhem.

Kapelle a/d IJssel, door den architect W. Brandsma Jzhz.: het maken van eene bouwmanswoning met schuur en hooiberg in den polder Prins-Alexander, op kavel 9 in afdeeling G.

Dinsdag, 29 Jan.

Oudenbosch, te 11 uren, door den architect W. P. Peeters, voor J. Hopstaken, in het café-Korenbeurs: het bouwen van eene schuur met stalling, met bijlevering der materialen. Aanw. te 10 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. van den H. Dominicus in het gebouw d'Geelvinck: het bouwen eener kerk met annexgebouwen, volgens ontwerp van den architect P. J. H. Cuypers, te Amsterdam. Inl. bij genoemden architect.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 2000 heipalen, lang 17—19 M., en 334,700 M² fundeeringhout.

Woensdag, 30 Jan.

Maassluis, te 11 uren, in het café-Veltenaar: het bouwen van een nieuw pand, in te richten voor kantoorbinken enz. Inl. bij den bouwkundige A. Dirkzwager, te Lokkerkerk. Aanw. te 10 uren.

Leiden, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland, in het Gemeenlandshuis: het maken van eenige werken tot versterking van den IJsseldijk ratsij Gouda. Inl. bij den ingenieur, te Leiden en bij den opzichter, te Gouda.

Vinkeveen, te 12 uren, door burg. en weth. der gemeente Vinkeveen-en-Waverveen: het maken van eenige veranderingen en reparatiën aan het schoolgebouw en de onderwijzerswoning te Vinkeveen. Inl. bij den bouwkundige J. P. van Bilten, te Baambrugge.

Leeuwarden, te 1 uur, ten gemeentehuize: 1o. het maken van een riool in de te dempen grachten en pijpen van de Wortelhaven, den Eewal enz., en het doen van graafwerken voor het aanbrengen van eene brandwaterleiding, aldaar; 2o. de levering van Portland-cementsteenen rioolen, putten, buizen voor sub 1o. te maken werken. Bilj. inzenden 29 Jan., voor 's avonds 8 uren.

Donderdag, 31 Jan.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verdiepen van een gedeelte van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam.

Kortgene, te 11 uren, door het gemeentebest.: het doen van eenige herstellingen aan den toren.

Gasselternijveen, te 11 uren, door burg. en weth. van Gasselte: het bouwen van een school te Gasselte, met bijlevering der materialen. Inl. bij den architect G. Stel, te Assen. Aanw. 28 Jan., te 11 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen: het leveren van geschilde masten afrasteringpalen, bouwrus eiken en grenen stationsafrasteringpalen, masten, staken en dennebeuten latten, in 7 perceelen. Inl. bij de sectieingenieurs te Groningen, Meppel, Zutfen, Nijmegen, Rotterdam, Breda en Venloo.

Moordrecht, te 2½ uren, door burg. en weth.: het stichten van een gebouw voor den post-en-telegraafdienst. Inl. op de secretarie, aldaar. Aanw. 28 Jan., te 10 uren.

Kornjum, door den architect F. Brouwer: het afbreken der boerenhuizing op Hottingawier onder Grouw, en het bouwen van eene stelphuizing op een nieuw terrein aldaar.

Vrijdag, 1 Febr.

Baarn, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken en stellen van een ijzeren hek, ter lengte van 39 M.

Nuenen, te 12 uren, door het best. der Maatschappij van Weldaad, in het koffiehuis van M. de Vries: het bouwen van eene nieuwe bouwmanshoeve, ten behoeve van den landbouwer L. van Heesden. Inl. bij de bouwkundigen Van de Erve & Buijsrel, te Breda

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het vervaardigen en leveren van gegoten-ijzeren buizen met hulpstukken, ten behoeve van de duinwaterleiding.

Velp, te 1 uur, in het koffiehuis van W. van Kampen: het bouwen van eene villa aan den Bijvoetscheweg aldaar Bijzetten inzenden 31 Jan., bij den architect M. K. Smit, te Dieren.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het maken van eene woning bij de schutsluis te Terborre, met bijkomende werken. Inl. bij den provincialen hoofdingenieur, Van-Swietenstraat, aldaar. Aanw. 28 Jan.

Zaterdag, 2 Febr.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van justitie: het onderhouden van- en het doen van vernieuwingen en herstellingen aan het rechtsgebouw en de gevangenis te Assen, ged. '84, '85 en '86. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen W. C. Metzelaar, te 's-Hage en bij den tijdelijken opzichter H. G. Winters, te Assen. Aanw. 29 Jan., te 11 uren. (Herbesteding).

Amsterdam, te 1 uur, in het café De Uiberker, aan de Weesperzijde: het bouwen van een woonhuis op een terrein aan de Weesperzijde, naast no. 1. Inl. bij den architect W. Langhout Gz., Weesperzijde, 45

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van- en het uitvoeren van eenige vernieuwingen aan de Rijks-ladpschutsluis te Vreeswijk, behoorende tot de werken van de vaart tusschen Amsterdam en Vreeswijk. Inl. bij den hoofdingenieur Du Celliée Muller, te Haarlem, den ingenieur Bleckmann, te Utrecht en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Raming *f* 3820.

Amsterdam, Ruysdaelkade 7: het verfwerk van de stationsgebouwen Purmerend, Kwadijk en Oosthuizen, in perceelen of in massa.

Maandag, 4 Febr.

Delden, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbestuur, bij G. ter Borst: het bouwen van een gesticht van Liefde met schoollokalen en bijbehoorende werken, Inl. bij den architect G. te Riele Wz., te Deventer. Aanw. te 10 uren.

Beerenveen, te 12 uren, door het polderbest. van het 4e en 5e Veendistrict onder Engwirden, ten gemeentehuize van Engwirden: het graven van 7 wijken, ter lengte van p. m. 4612 M., in den droeggemaakten kavel van het 4e Veendistrict onder Gersloot, in 1 perceel. Inl. bij den opzichter G. Koning, te Terband. Aanw. 1 en 2 Febr. te 10 uren, bij G. K. Schipper, te Gersloot.

Erp (bij Martinus van Liesbout, op de Luikvelsche Hoeve, onder), te 12 uren: het bouwen eener verbeging op de huizing, behoorende tot gemelde hoeve, en het verrichten van andere, daarmee in verbandstaande werken. Aanw. 29 Jan., van 10—2 uren.

Enkhuizen, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 800,000 straatklinkers. Monsters zenden voor 1 Febr. aan het gemeentebestuur.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Holl. IJzeren-Spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: Bestek no. 323, het afwerken van het administratiegebouw der Maatschappij aan het Droogbak, te Amsterdam. Inl. op het bureau van den ingenieur van den weg, Achterburgwal no. 171. Raming *f* 110.000.

Amsterdam, door burg. en weth.: het verbreeden van den oostelijken wal van de Geldersche kade, voor het gedeelte tusschen de Nieuwemarkt en het Leliestraatje. Inl. op het bureau van den stadsingenieur, Raadhuis, kamer 93.

Leeuwarden, door den architect A. Hoekstra: het afbreken der oude- en wederopbouwen eener nieuwe boerenhuizing te Dijken, bij Langweer, bewoond door K. J. de Haan.

Dinsdag, 5 Febr.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 85, het leveren van omwendbare puntstukken van gegoten staal en van stalen contrarails met toebehooren, ten behoeve van de Staatsspoorwegen. Inl. op het centraalbureau en bij de sectieingenieurs te Meppel en te Breda.

's-Hage, te 2 uur, door burg. en weth., ten behoeve der gasfabriek: 1o. de levering van gegoten-ijzeren buizen, hulpstukken enz.; 2o. de levering van 200 koperen lantarens en 100 ijzeren lantarendragers.

Woensdag, 6 Febr.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verrichten van eenige werken aan het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn, tusschen het huis »De Liesbosch" en het huis »De Wiers", onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, provincie Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur en bij den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 30 Jan., te 11 uren, samenkomst in de directiekeet te Jutfaas. Raming *f* 8350. 2o. het verrichten van baggerwerk tot onderhoud van het vaarwater in de Koningshaven, te Rotterdam, behoorende tot de werken van de Nieuwe-Maas. Inl. bij den hoofdingenieur voor het 2e rivierdistrict Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Verzijl, mede te Rotterdam. Aanw. 30 Jan.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in het Ventjagersgatje, onder de gemeente Oostgeesplaat, gezonken tjalkschip. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht. Aanw. 30 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en eenige andere werken op het station Staveren, voor het gedeelte Staveren—Sneek, van den spoorweg Staveren—Leeuwarden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Zwolle en den sectieingenieur, te Sneek. Aanw. 29 en 30 Jan., te 11 uren. Raming *f* 190.500.

Delft, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. van den H. Hippolytus, op de bovenzaal van de Katholieke Leesvereeniging: het bouwen eener keek met aanhoorigheden, volgens ontwerp van den architect P. J. H. Cuypers, te Amsterdam. Aanw 30 Jan., te 12 uren.

Groningen, 's avonds 8 uren, door den architect G. Nijhuis, bij K. Reitsema: het afbreken en wederopbouwen van zijne behuizing in de Nieuwe-Boteringestraat, N. no. 116. Aanw. 2 Febr., te 11 uren.

Donderdag, 7 Febr.

Baarn, te 11 uren, door het college tot onderhoud van de Eemleiding, in het gemeentehuis: het herstellen van de Eemberg, onder de gemeente Baarn. Inl. bij den gemeentopzichter J. D. F. van der Voon aldaar.

's-Gravenzande, te 11 uren, door commissarissen der Heen- en Geestvaart, op den huize »Ouwendijck": het amoveren der onde- en het maken van eene nieuwe brug over de Heen- en Geestvaart, in den Heenweg onder die gemeente. Inl. bij den fabrieksbaurder J. P. van den Berg Jz., te Delft.

Amsterdam, te 2 uren, door S. M. de Vries, in het café-Panorama: het bouwen van een fabriksgebouw met stoomschoorsteen en machine-

kamer, ten behoeve eener stoomdiamantslijperij aan de Fokke-Simonszstraat. Inl. bij den architect-werktuigkundige J. W. Meijer. Aanw. 4 Febr., te 1½ uren.

Vrijdag, 8 Febr.

Groningen, 's avonds 8 uren, namens H. M. de Boer, in het logement van H. Vos Kz.: het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen zijner behuizing in de Nieuwe-Ebbingestraat, N. no. 58. Inl. bij den architect G. Nijhuis, aldaar. Aanw. 3 Febr., te 11 uren.

Zaterdag, 9 Febr.

Graede, te 12 uren, door het best. der waterkeering van het cahemeuse waterschap Oud-en-Jong Breskens, ten kantore van den secretaris-ontvanger: het doen van grondboringen aan bovengenoemd waterschap. Aanw. 2 en 5 Febr., van 10—12 uren, bijeen te komen in het directiegebouw, aan de Nieuwesluis, gemeente Breskens. Biljetten inzenden één uur vóór de besteding.

Arnhem, te 2 uren, door de Compagnie générale des eaudultes d'eau, te Luik, aan het bureau der Arnhemsche Waterleiding: Bestek no. 1, het maken der gebouwen met toebehooren voor de pompwerken der waterleiding, te Arnhem, met de levering der benoodigde materialen. Inl. bij den ingenieur H. P. N. Halbertsma, Zuidblaak, 26, te Rotterdam, en aan het bureau der Waterleiding voormeld, des voormiddags van 10—12 uren. Aanw. 8 Febr., te 11 uren.

Bolsward, bij den secretaris van Wonseradeels-Zaaierzeedijken: de levering van in '84 benoodigd paalhout en eiken gordingen voor herstelling der zeeweering van het waterschap, als:

620	palen van 62	dM. lengte,	
650	» » 53	»	»
170	» » 41	»	»
480	» » 32½	»	»
30	zware	gordingen,	
25	lichte	»	
25	ondermaatsche	»	

Maandag, 11 Febr.

Kollum, te 12 uren, door burg. en weth. van Kollumerland c.a., in het gemeentehuis: 1o. de levering van 900 M³ grint, ten dienste der kunstwegen; 2o. het oprijden van grint, in 4 perceelen.

Dinsdag, 12 Febr.

Ambt-Hardenberg, te 11 uren, door het gemeentebestuur: het verbouwen van de scholen te Heemse, Collendoorn en Lutte aan de Dadenvaart, in 3 perceelen. Inl. bij de architecten W. & F. C. Koch, te Zwolle. Aanw. 11 Febr., te 11 uren, aanvangende te Heemse.

Donderdag, 14 Febr.

Birkeland, te 3 uren, door het best. van den grintweg Ouddorp-Sommelsdijk en andere besturen op het gemeentehuis, de levering van 1350 M³ grove onderhoudsgrint, 200 M³ rivierzand en 75 M³ kiezel.

Vrijdag, 15 Febr.

Koudum, bij den burgemeester: de levering van 500 à 600 stère gewasschen en gehoede rivergrint. Inl. bij den gemeentearchitect.

Zaterdag, 16 Febr.

Zijpe, te 11½ uren, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten der openbare lagere school te Burgerbrug. Aanw. 7 Febr., te 2 uren. Raming ƒ 4675.

Winterswijk, te 12 uren, door de Geldersch-Overijselsche Localspoorwegmaatschappij, in de sociëteit De Eendracht: 1o. Bestek no. 26, grond- en kunstwerken ten behoeve van het gedeelte localspoorweg van station Winterswijk af tot aan de grens tusschen de gemeenten Aalten en Varsseveld; 2o. Bestek no. 27, locomotiefloods met waterbezorging en eenige andere werken op het station Deutichem; 3o. Bestek no. 28, gebouwen en inrichtingen op de stations Aalten en Varsseveld, in 2 perceelen. Inl. op het bureau der Maatschappij, te Winterswijk.

Maandag, 18 Febr.

Weert, te 4 uren, door den notaris Clercx, bij W. Knapen: de verbouwing van het post-en-telegraafkantoor, met de woning van den directeur, te Weert. Inl. bij den bestuder A. Keulen en bij genoemden notaris. Aanw. 11 Febr.

Woensdag, 20 Febr.

Ouderkerk a/d. IJssel, te 11 uren, in het koffiehuis van A. Broere alhaar: het maken van een gebouw, bestaande in machine- en ketelhuis, met schoorsteen, eene steenkolenbergplaats, benevens eene machinistwoning en de benoodigde aardewerken, alles ten dienste van het te stichten stoomgemaal voor den Polder Nesse onder Ouderkerk a/d. IJssel.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het maken van een watertoren op het westelijk gedeelte van het centraal personenstation te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 12 en 13 Febr., te 11 uren. Raming ƒ 22,400; 2o. het leveren van 90.000 grenenhouten dwarsliggers, in 3 perceelen. Inl. op het bureau der Staatsspoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 168,000; 3o. het maken en leveren van 200 ijzeren lantaarnpalen, 80 armen en 720 koperen lantarens, voor de Staatsspoorwegen. Inl. op het bureau der Staatsspoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 7000.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Rotterdam, 15 Jan.: het maken van houten kooien en binnenperken in het nieuwe vogelhuis der Rotterdamsche Diergaarde; ingekomen 4 bilj., als:

J. J. Gert,	ƒ 3100
S. J. F. Engel & Zn.,	» 2890
A. v. d. Spiegel,	» 2075
Norman en ketelaar,	» 1900

Groningen, 16 Jan.: het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen eener heerenbehuizing staande in de Heerestraat, aldaar, letter E no. 52, met de levrantie van al het daartoe benoodigde; ingekomen 13 bilj., als:

D. D. Diddens,	te Groningen,	ƒ 10,600
J. Ibeling,	» idem	» 10,589
R. de Jong,	» idem	» 10,126
E. Berkenbosch,	» idem	» 9,933
E. W. Wietzema,	» idem	» 9,930
F. Roders,	» idem	» 9,897
J. Haupt,	» idem	» 9,879
D. Janssen,	» idem	» 9,279
J. I. Toesman,	» idem	» 9,205
T. Y. Jelsma,	» idem	» 9,093
E. Peters,	» idem	» 9,258
D. Dalmolen,	» idem	» 9,198
D. Dooijes,	» idem	» 8,942

gegund.

Breda, 17 Jan.: het verbouwen van het huis van J. A. Joosen, onder beheer van den architect J. M. Marijsen:

Metselwerk gegund aan J. Voogd, te Teteringen, voor ƒ 2142.

Timmerwerk ingekomen 5 bilj., als:

A. Oomen,	te Breda,	ƒ 3140
Schraauwen,	» idem	» 2998
A. v. d. Akker,	» idem	» 2871
J. J. Koopmans,	» idem	» 2690
W. v. Oosterhout,	» idem	» 2637

gegund.

's-Heer-Abtskerke, 18 Jan.: het bouwen eener onderwijzerswoning; ingek. 11 bilj., als:

M. D. Dekker,	te Goes,	ƒ 5459
J. v. d. Blick,	» Kloetinge,	» 5350
J. Stoketee,	» 's-Heer-Abtskerke,	» 5300
B. den Exter v. d. Brink,	» Krabbendijke,	» 5200
F. Schijf,	» Ovezand,	» 5200
G. Zaaijer,	» 's-Gravenpolder,	» 5150
W. J. v. d. Woert & Zonen,	» Goes,	» 4943
J. de Koch,	» Heinkenszand,	» 4850
J. v. Boven, Rilland en L. Molhoek,	» Krabbendijke,	» 4880
G. Faas,	» 's-Heerenhoek,	» 4800
A. J. A. Hoogvliet,	» Baarland,	» 4789

gegund.

Tolen, 18 Jan.: het verbouwen van het logement »Zeeland's Welvaren"; ingekomen 3 bilj., als:

M. Lindhout,	te Oudvossemeer,	ƒ 2468
D. v. Hiele,	» Tolen,	» 2460
S. Gulcker,	» idem	» 2250

gegund.

Reppel, 18 Jan.: het bouwen der nieuwe societeit Tivoli; ingekomen 8 bilj., als:

K. J. Kalt,	te Ureterp,	ƒ 23,594
J. de Boer & Zonen,	» Steenwijk,	» 18,884
J. Hesselingen,	» Meppel,	» 18,692
A. Hazelaar,	» idem	» 18,100
J. Emmink,	» idem	» 17,980
J. Withaar,	» idem	» 17,700
H. Timmer	» idem	» 17,590
K. Worst,	» idem	» 14,644

niet gegund.

Haaksbergen, 18 Jan.: de verbouwing van het woonhuis van F. J. Jordaan, onder beheer van den architect J. Moll, te Hengelo; ingek. 5 bilj., als:

A. Sarrerink,	te Groenlo,	ƒ 10,500
Zandvoort en Co.,	» Haaksbergen,	» 9,322
C. ter Haar,	» Winterswijk,	» 8,292
B. Langenzaal,	» Haaksbergen,	» 8,224
M. G. Lenssen,	» Neede,	» 7,620

gegund.

Tjerkwerd, 18 Jan.: het bouwen eener nieuwe stelpboeing op Ymeuwde onder Tjerkwerd, met levering der materialen; ingek. 5 bilj., als:

A. Spijksma,	te Parrega,	ƒ 17,967
S. T. de Vries,	» idem	» 17,750
L. Vos,	» Bolsward,	» 17,125
Joh. Spijksma,	» Yhl.	» 17,120
A. Posthumus,	» Tjerkwerd,	» 15,598

Middelburg, 18 Jan.: 1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der rijkskweekschool van onderwijzers te Middelburg, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85; ingek. 6 bilj., als:

P. Krijger & Zn.,	te Middelburg,	ƒ 4233
J. M. v. Ditmars & Zn.,	» idem	» 4179
H. P. v. d. Bee,	» idem	» 3999
C. A. Goethals,	» idem	» 3911
M. K. Jeras & Zonen,	» idem	» 3875
W. v. Ugo & Zonen,	» idem	» 3849

2o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkshoogere burgerschool te Middelburg, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85; ingekomen 5 bilj., als:

C. A. Goethals,	te Middelburg,	ƒ 3710
C. L. v. Sorge,	» idem	» 3495
J. C. v. d. Hell Mzn.,	» idem	» 3405
M. K. Jeras & Zonen,	» idem	» 3370
H. P. v. d. Bee,	» idem	» 3349

's-Hage, 18 Jan.: de levering, ten dienste van de Rijkstelegraaf, van ijzer-, zink- en koperwerk, papierrollen enz.; minste inschr. waren:

1.	R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam,	ƒ 0.0624
2.	H. Hotz, 's-Hage,	» 0.344
3.	Gebr. Doppler, Maastricht,	» 0.11
4.	dezelfden,	» 0.98
5.	dezelfden,	» 0.17
6.	D. A. Schreelen & Co., Leiden,	» 0.67
7.	H. J. R. Klijn (firma H. J. Klijn de Jong), Amsterdam,	» 3.0874
8.	dezelfde,	» 0.0985
9.	L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 5.50
10.	J. F. J. Rar. Delft,	» 5.85
11.	R. S. Stokvis & Zonen, dezelfden, dezelfden, dezelfden, dezelfden, dezelfden, dezelfden,	» 1.05 » 1.05 » 1.05 » 1.05 » 1.05 » 12.60
12.	dezelfden, dezelfden,	» 16.80 » 25.20
13.	H. Hotz,	» 0.0447
14.	Rooigoeg en Van Zameren, Amsterdam,	» 0.707
15.	H. Hotz, 's-Hage,	» 0.195
16.	G. Loeber, Amsterdam,	» 0.077
17.	H. Hotz, 's-Hage,	» 7.99
18.	Nederl. Maatschappij voor Electriciteit en Metallurgie, 's-Hage,	» 0.945

's-Heer, 19 Jan.: het bouwen van een buitenverblijf te Rozmalen voor M. J. Swoens; ingek. 10 bilj., als:

Th. v. Ravenstein,	te 's-Bosch,	ƒ 6895
A. Kusters,	» Berkum,	» 6737
A. Pijnenburg,	» 's-Bosch,	» 5995
J. Lathouwers,	» Vucht,	» 5915
P. Dusee,	» Tilburg,	» 5885
L. Frankefort,	» 's-Bosch,	» 5850
L. Paaps,	» Vechel,	» 5843
P. Versteyne,	» Oosterwijk,	» 5794
Gebr. v. d. Struijk & Co.,	» idem	» 5580
H. Schuurmans,	» 's-Bosch,	» 5253

gegund.

Leeuwarden, 19 Jan.: het bouwen van een stelpboeing te Dijken bij Langweer, onder beheer van den architect W. C. de Groot. De inschrijving is tweedelig geschied, met en zonder het gebruik van een te graven vaart; ingek. 16 bilj.; gegund aan S. W. de Boer, te Lippenhuizen, voor ƒ 19,540, zonder het gebruik der vaart.

Amsterdam, 20 Jan.: het verrichten van eenige werkzaamheden aan een der synagogen op het Jonas-Daniel-Meijerplein, onder beheer van den architect-werktuigkundige J. W. Meijer; ingekomen 5 bilj., als:

Cruijff en Schouten,	ƒ 5400
Leibbrandt,	» 3940
W. Ruiksma,	» 3873
A. Praus,	» 3600
Gosling,	» 3450

Dordrecht, 21 Jan.: 1o. het maken van beplankingen van Amerikaansch grenenhout, langs de aanlegplaatsen voor veerponten aan de overzetveren der gemeente Dordrecht, en het leveren van gecreosoteerd dennenhout voor walbeschoeiing; ingek. 4 bilj., als:

N. Klaus,	te Dordrecht,	ƒ 440
J. v. d. Vlugt Jr.,	» idem	» 460
H. Degens Jr.,	» idem	» 419
F. W. de Wit,	» idem	» 374

gegund.

2o. het vernieuwen van de beboeringen over de verhoogde voetpaden van de vier bewegbare bruggen over de Spuihaven, te Dordrecht, in 2 perceelen; ingek. 10 bilj., als:

	perc 1	perc. 2
N. Klaus,	ƒ 788	ƒ 807
A. Hegerzeil	717	729
A. W. v. Aardenne,	668	680
J. v. Welsenes,	659	678
P. Rees,	649	
J. v. d. Vlugt,	ƒ 630	ƒ 640
H. Degens Jr.,	598	616 gecombin. ƒ 1187
T. de Bres,		679
H. v. Pelt,	586	618
F. W. de Wit,	532	552

allen te Dordrecht.

gegund.

Raming ƒ 610 ƒ 625

Beverwijk, 21 Jan.: het gedeeltelijk verbouwen van het huis van G. van Gerrevink aan de Groote-Oosterstraat; ingek. 14 bilj., als:

A. J. Tilt,		ƒ 3838
A. J. Mensink,		» 3800
W. J. Kolkert,		» 3742
G. J. en W. Korteling,		» 3741
G. Beltman,		» 3716
J. Pot Jzn.,		» 3712
J. Witteveen,		» 3643
B. Bleijgen,		» 3621
R. v. d. Spoel,		» 3493
A. J. Markerink,		» 3487
G. Bolstee,		» 3486
K. v. Leusen,		» 3434
H. B. Lepping,		» 3411
H. Visscher,		» 3397
B. v. d. Worp,		» 3344

Delft, 21 Jan.: de levering aan de artilleriestapel- en constructiemagazijnen van:

perc. 1, 1001 blad blik, verschillend, 1133 blad blik, dubbele breedte, 2975 blad blik, enket; minste inschr. waren H. de Heus & Zn., te Utrecht, resp. à ƒ 33, ƒ 12.50 en ƒ 6.25 per blad.

perc. 2, 5000 KG. gestagen staalstaal, 1000 KG. Duitsch veerenstaal; minste inschr. waren Dikeuss & Chabot, te Rotterdam, resp. à ƒ 13.40 per 100 KG.

perc. 3, 2400 KG. zinkplaat dik 0.0022, 125 KG. idem dik 0.0015, 950 KG. idem dik 0.0012; minste inschr. was Hamburger, te Utrecht, resp. à ƒ 21.20 per 100 KG.

's-Hage, 21 Jan.: het leveren van hout, metselsteenen, metsel- en pleisterspecien, pannen, tegels, verfwaren, glas en gereedschappen aan de gevangenissen te Leeuwarden, nabij Leiden, te Hoorn, te Rotterdam, De Kruisberg nabij Beutichem, te Alkmaar en aan de Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen; minste inschr. waren voor:

buitenlandsche houtwaren, Gebr. Van Hoeken, te Leiden, voor ƒ 4013.57;

binnenlandsche houtwaren, J. van der Kamp, te Leiden, voor ƒ 1453.61;

metsel- en pleisterspecie, J. G. van den Brooke, te Kampen, voor ƒ 2682.80;

tegels, dakpannen en vuurvaste steenen, dezelfde, voor ƒ 625.50;

metselsteen, dezelfde, voor ƒ 1020.85;

verfwaren en glas, Klinkert & Co., te Zwolle, voor ƒ 2042.05;

gereedschappen, dezelfden, voor ƒ 121.94.

Beverwijk, 21 Jan.: 1o. het uitbaggeren van een deel der Hoornschevaart en het diepen der sloot langs het Baanpad; 2o. het slopen van bestaande bruggen en schoeiingen, en het maken van een keermuur, duiker enz.:

J. J. Tesselaar, Alkmaar,	2e perc.		ƒ 900
H. Kuijper, Schoorl,	1e	»	» 1315
	2e	»	» 930
J. Hoogland, Alkmaar,	1e	»	» 1100
	2e	»	» 865
J. Oldenburg,	1e en 2e	» gecombin.	» 2070
H. Schuit,	2e	»	» 878
dezelfde,	1e en 2e	» »	» 2170

Elbergen, 22 Jan.: het verbouwen van een heerenhuis, aldaar, onder beheer van den bouwkundige Furthmuller; gegund aan A. Nuijs, te Winterswijk, voor ƒ 3048.

Kuurveen, 22 Jan.: 1o. Bestek no. 1, het maken van schutsluis no. 1 met ophaalbrug en bijbehoorende werken in het Stieltjeskanaal; ingek. 5 bilj., als:

J. K. Padding,	te Hoorn,	ƒ 38 650
K. A. Hakkert,	» Bedemsvaart,	» 35,099
J. N. Kruizinga,	» Groningen,	» 30,770
M. Weertman,	» Koevorden,	» 29,888
J. W. de Vries,	» Smilde,	» 28,000
Raming		» 31,850

2o. het maken van schutsluis no. 2 met bijbehoorende werken; ingek. 4 bilj., als:

J. K. Padding,	te Hoorn,	ƒ 36,300
K. A. Hakkert,	» Bedemsvaart,	» 32,998
J. W. de Vries,	» Smilde,	» 28,000
M. Weerman,	» Koevorden,	» 27,678
Raming		» 29,850

Wageningen, 22 Jan.: het vergroten der bestaande sigarenfabriek Van Opstelten & Co.; ingek. 2 bilj., als:

J. Baar,	ƒ 5270
Wed. H. de Vries,	» 4787

gegund.

Delfshaven, 23 Jan.: het maken van een

gebouw, ingericht tot gymnastiek- en burgeravondschool; ingekomen 17 bilj., als:

T. P. de Haas,	te 's-Hage,	ƒ 22.222.22
Tom & Van Bergen Hengouwen,	» idem	» 22,083
J. Ouwendijk,	» Delfshaven,	» 20,974
W. L. Helmer,	» 's-Hage,	» 19,766
C. D. Kuit,	» Rotterdam,	» 19,749
J. Schwennijer,	» idem	» 19,696
W. G. C. Bilkes,	» idem	» 19,440
G. A. v. d. Wilde,	» Delfshaven,	» 19,100
H. v. d. Sande,	» Rotterdam,	» 19,000
J. Trinthamer,	» Schiedam,	» 18,848
Wed. G. Cannoi & Co.,	» Rotterdam,	» 18,680
M. M. Louwes Jr.,	» Delfshaven,	» 18,414,60
W. T. Muren,	» Rotterdam,	» 18,300
C. Wijtemits & Co.,	» 's-Hage,	» 17,372
A. de Klerk,	» Delfshaven,	» 16,986
J. Heiman & Zn.,	» Rotterdam,	» 16,979
A. Looijmans,	» idem	» 16,467

Omtrent de gunning wordt later beslist.

Dordrecht, 23 Jan.: onder beheer van den architect H. W. Veth: 1o. de opbouw van een woonhuis voor Wed. Velgraaf; ingekomen 10 bilj., als:

N. Klaas,	te Dordrecht,	ƒ 14,189
A. Duijn,	» idem	» 13,398
D. J. Kwak,	» idem	» 13,278
J. v. Wetsenes,	» idem	» 12,925
H. Degens Jr.,	» idem	» 12,687
Lt. Kooijman,	» idem	» 12,642
G. Schouten,	» idem	» 12,477
J. Degens & Zn.,	» idem	» 12,122
J. Eijkhoek,	» idem	» 11,684
Aljes en Barto,	» idem	» 11,674

gegund.

2o. de opbouw van een aantekningenjes aan de Voorstraat, voor E. Kouss; hoogste inschr. was A. Mulders, Dordrecht, ƒ 5059
minste inschr. N. Klaas, idem » 4194
gegund.

Kralingen, 23 Jan.: het leggen van het buizennet ten dienste van de waterleiding te Kralingen, volgens bestek no. 2, ingeschreven als volgt:

		Wilhem v. Zijl, Kralingen.	Thijs Klein Dordrecht.	Gerard Bink v. Boom, Amsterdam.	R. J. Nederhorst, Gouda.	Frank Colson, 's-Hage.	George Wilson, 's-Hage.	George Wilson, 's-Hage.	J. J. Kooijmans, Dordrecht.
Buisleiding wijd	8	2.30	1.68	2.97	2.97	1.80	1.58	2.18	1.57
» »	6	1.90	1.66	2.55	2.09	1.70	1.36	1.96	1.47
» »	4	1.60	1.53	2.11	2.29	1.50	1.09	1.69	1.17
» »	3	1.45	1.35	1.97	2.10	1.40	0.92	1.52	1.05
»	2	1.35	1.22	1.56	1.45	1.30	0.85	1.45	0.99
Zinkers	8	12.—	9.—	22.—	20.—	22.—	15.—	15.—	8.—
»	6	11.—	8.—	19.50	19.—	22.—	15.—	15.—	5.75
»	4	9.50	7.—	16.60	17.—	22.—	15.—	15.—	4.75
»	3	8.50	6.—	13.—	16.50	22.—	15.—	15.—	4.25
»	2	7.50	5.—		15.—	22.—	15.—	15.—	3.50
Plaatsen van afsl.	8	5.—	1.20	1.10	1.05	3.—	4.50	4.50	2.—
» » »	6	4.50	1.10	0.95	1.—	2.75	3.50	3.50	2.50
» » »	4	4.—	1.—	0.75	0.85	2.50	2.50	2.50	2.25
» » »	3	3.50	0.90	0.75	0.60	2.25	2.—	2.—	2.—
»	2	3.—	0.80	0.50		2.25	1.—	1.—	1.50
Spuikranen	3	3.50	0.90	1.50		2.25	2.—	2.—	3.—
»	2	3.—	0.80	1.—		2.25	1.—	1.—	2.50
Dwarsbuizen	½	1.44	1.10	2.97	3.—	5.50	6.44	6.74	1.45
»	¾	1.72	1.33	3.96	4.—	6.90	7.36	7.36	1.70
»	1	1.95	1.75	5.30	5.30	8.25	9.08	9.08	2.40
»	1½	2.40	1.93	6.10	6.—	11.95	12.29	12.29	3.45
»	1½	3.20	2.10	7.76	7.80	14.—	14.50	14.50	4.55
Leggen en leveren der buizen voor aansluiting	½	0.85	1.82	1.16	1.10	2.04	0.93	0.93	1.89
»	¾	1.10	2.78	1.21	1.25	2.44	1.21	1.21	2.42
»	1	1.35	4.15	1.71	1.80	2.79	1.38	1.38	3.39
»	1½	1.80	4.75	1.78	1.86	3.39	1.79	1.79	4.40
»	1½	2.60	5.30	2.54	2.70	3.94	2.19	2.19	6.90

Dordrecht, 24 Jan.: het bouwen eener nieuwe granschuur met koe- en paardenstallen, dorschvloeren enz. te Goudswaard, voor G. van Doesser c. s., onder beheer van den architect H. Beijers te Puttershoek; ingek. 17 bilj., als:

W. Lammers,	te Strijen,	ƒ 19,236
Joh. Lindenbergh,	» Wernehdingen,	» 19,190
Klaas van Prooijen,	» Abbenbrouk,	» 18,598
W. H. Segboer,	» Fijnaart,	» 18,474
C. Tieleman,	» Mellisant,	» 17,870
H. van der Houwen,	» Heerjansdam,	» 17,846
H. Weeda,	» Oud-Beijerland,	» 17,773
R. Weijers,	» Zuid-Beijerland,	» 17,760
A. Weijers,	» idem,	» 17,730
Gerrit Pijl,	» Numansdorp,	» 17,200
M. van Loo,	» Goudswaard,	» 17,100
C. van der Bie,	» Zuid-Beijerland,	» 17,084
R. van Iperen,	» 's Gravendeel,	» 17,045
A. van Gameren,	» Strijen,	» 17,037
Th. van Loo,	» Westmaas,	» 16,998
P. de Kievviet,	» Oostcourne,	» 16,825
Chr. Simons,	» Zuid-Beijerland,	» 16,809

gegund.

Utrecht, 24 Jan.: de levering van ijzerwerk en de versterking van den boombouw der bruggen over de groote en kleine Wierecke, bij Oudewater; minste inschr. waren Schretlen & Co., te Leiden, voor ƒ 4620.

Hengelo, Januari: het bouwen van eene villa voor C. W. W. Dinckgreve en het bouwen van een woonhuis voor C. H. F. Schwalmeijer, beiden te Hengelo, onder beheer van den architect J. Moll; gegund bij onderhandsche aanbesteding aan A. Sieverink, te Groenlo.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 2 FEBRUARI 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 4 Febr.

Velp, te 10 uren, in het koffiehuis van wed. Tersteeg: het bouwen van een heerenhuis aan den Schuinschoweg, tegenover de gymnastiekschool, te Velp. Bilj. inzenden uiterlijk 2 Febr., bij den bouwkundige F. Kortlang J.Ez., aldaar.

Delden, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbestuur, bij G. ter Horst: het bouwen van een gesticht van Liefde met schoollokalen en bijbehoorende werken. Inl. bij den architect G. te Riele Wz., te Deventer. Aanw. te 10 uren.

Beerenveen, te 12 uren, door het polderbest. van het de en 3e Veendistrict onder Engwirden, ten gemeentehuize van Engwirden: het graven van 7 wijken, ter lengte van p. m. 4612 M., in den drooggemaakten kavel van het 4e Veendistrict onder Gersloot, in 1 perceel. Inl. bij den opzichter G. Keuning, te Terband.

Erp (bij Martinus van Lieshout, op de Lankveldsche Hoeve, onder), te 12 uren: het bouwen eener verdieping op de huizing, behoorende tot gemelde hoeve, en het verrichten van andere, daarmee in verbandstaande werken.

Enkhuizen, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 600,000 straatklinkers.

Raamsdonkveer, 's avonds 7 uren, door J. Konings, bij C. Kommers: het afbreken en wederopbouwen van een woonhuis met schuur, met bijlevering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den bouwkundige J. van Laarhoven, te Raamsdonk. Aanw. van 2—4 uren.

Amsterdam, door burg. en weth.: het verbreeden van den oostelijken wal van de Gelderschekade, voor het gedeelte tusschen de Nieuwmarkt en het Leliestraatje. Inl. op het bureau van den stadsingenieur, Raadhuis, kamer 93.

Leeuwarden, door den architect A. Boekstra: het afbreken der oude- en wederopbouwen eener nieuwe boerenhuizing te Dijken, bij Langweer, bewoond door K. J. de Haan.

Dinsdag, 5 Febr.

Geldermalsen, te 12 uren, door burg. en weth.: het aanbrengen van eenige veranderingen aan het gebouw, thans gebruikt wordende voor secretarie, teneinde het voor gemeentehuis in te richten. Aanw. te 10 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 85, het leveren van omwendbare puntstukken van gegoten staal en van stalen contrarails met toebehooren, ten behoeve van de Staatsspoorwegen. Inl. op het centraalbureau en bij de sectieingenieurs te Meppel en te Breda.

's-Hage, te 2 uur, door burg. en weth., ten behoeve der gasfabriek: 1o. de levering van gegoten-ijzeren buizen, hulpstukken enz.; 2o. de levering van 200 koperen lantarens en 100 ijzeren lantarendragers.

Assen, 's avonds 7½ uren, door K. Hofman Hzn., bij J. Zwiers: het bouwen van een woon- en winkelhuis met alle benoodigde materialen. Bestek en teekening liggen in genoemd logement.

Woensdag, 6 Febr.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verrichten van eenige werken aan het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn, tusschen het huis »De Liesbosch" en het huis »De Wiers", onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, provincie Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur en bij den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Raming ƒ 8350; 2o. het verrichten van haggerwerk tot onderhoud van het vaarwater in de Koningshaven, te Rotterdam, behoorende tot de werken van de Nieuwe-Maas. Inl. bij den hoofdingenieur voor het 2e rivierdistrict Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Verrijt, mede te Rotterdam.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in het Ventjagersgatje, onder de gemeente Oudgeneplaat, gezonken tjalkschip. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en eenige andere werken op het station Staveren, voor het gedeelte Staveren—Sneek, van den spoorweg Staveren—Leeuwarden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Zwolle en den sectieingenieur, te Sneek. Raming ƒ 190,300.

Delft, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. van den H. Hippolytus, op de bovenzaal van de Katholieke Leesvereeniging: het bouwen eener kerk met aanhorigheden, volgens ontwerp van den architect P. J. H. Cuypers, te Amsterdam.

Groningen, 's avonds 8 uren, door den architect G. Nijhuis, bij K. Reitsema: het afbreken en wederopbouwen van zijne behuizing in de Nieuwe-Boteringestraat, N. no. 116.

Boornzwaag, bij Tjitze A. van der Leij: het grootendeels verwaren en gedeeltelijk maken van een nieuwen polderdijk over de Wielen onder Boornzwaag bij Langweer, ter lengte van p. m. 4420 M. Inl. bij F. J. Haren, te Idskenhuizen. Bestek ligt bij Jakob Focken, te Boornzwaag.

Donderdag, 7 Febr.

Baarn, te 11 uren, door het college tot onderhoud van de Eembrug, in het gemeentehuis: het herstellen van de Eembrug, onder de gemeente Baarn. Inl. bij den gemeentesopzichter J. D. F. van der Veen, aldaar.

's-Gravenzande, te 11 uren, door commissarissen der Heen- en Geestvaart, op den huize »Ouwendyck": het amoveeren der oude- en het maken van eene nieuwe brug over de Heen- en Geestvaart, in den Heerweg onder die gemeente. Inl. bij den fabrieklandmeter J. P. van den Berg Jz., te Delft.

Zwolle, te 11 uren, op de consistoriekamer van de St.-Michaëlskerk der Herv. gemeente: het verrichten van restauratiewerk (uitgenomen van verflagen) aan de orgelkast in genoemde kerk. Inl. bij de architecten W. & F. C. Koch, aldaar.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van verschillende behoeften ten dienste dier magazijnen over '84, in 15 perceelen.

Bloemendaal, te 12 uren, door burg. en weth.: het vergrooten en verbouwen van het raadhuis te Overveen. Inl. bij den gemeentearchitect H. M. Buijen van Weekleren, Frans-Halsstraat, 1, te Haarlem.

IJselmonde, te 12 uren, in de Hollandsche Tuin: het bouwen eener nieuwe bouwmanswoning met annexe schuur, eene aparte schuur ten zuiden. Inl. bij den architect C. Karsseboom, te Rijswoud.

Amsterdam, te 2 uren, door S. M. de Vries, in het café-Panorama: het bouwen van een fabriksgebouw met stoomschoorsteen en machinekamer, ten behoeve eener stoomdiamantslijperij aan de Fokke-Simonszstraat. Inl. bij den architect-werktuigkundige J. W. Meijer. Aanw. 4 Febr., te 1½ uren.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het onderhoud der stadspompen en drinkfonteinen, van 1 Jan. '84 tot en met 31 Dec. '85. Inl. bij den architect over de werken en gebouwen der gemeente.

Vrijdag, 8 Febr.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het maken van eene houten loods voor tijdelijk schoolgebouw in de nabijheid van de Hangbrug te Scheveningen; 2o. het leveren en verrichten van verschillende smidswerken ten behoeve van de gemeente 's-Hage. Aanw. van no. 1, 5 Febr., te 11 uren.

Groningen, 's avonds 8 uren, namens H. M. de Boer, in het logement van H. Vos Kz.: het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen zijner behuizing in de Nieuwe-Ebbingestraat, N. no. 58. Inl. bij den architect G. Nijhuis, aldaar.

Amsterdam, door de Amsterdamsche Omnibusmaatschappij: het maken van eene houten hulpbrug voor eene dubbele tramlaan over de Singelgracht nabij de Muiderpoort, met bijkomende ophooging.

Zaterdag, 9 Febr.

Helder, te 11 uren, door den oefenaanwezend-ingenieur, in Tivoli: het doen van verbeteringen aan ondergeschikt belang aan werken in de stelling van Helder. Inl. tusschen 10 en 12 uren, op het bureau der genie, aldaar. Raming ƒ 4000. Bilj. inzenden 8 Febr., vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Groede, te 12 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Oud-en-Jong Breskens, ten kantore van den secretaris-ontvanger: het doen van grondboringen aan bovengenoemd waterschap. Aanw. 5 Febr., van 10—12 uren, bijeen te komen in het directiegebouw, aan de Nieuwesluis, gemeente Breskens. Biljetten inzenden één uur vóór de besteding.

Utrecht, te 1 uur, door huismeesters en regenten van het genootschap gesticht voor krankzinnigen: de aan- en verbouw van eenige lokalen, ter uitbreiding der voor ongestoorde lijders en lijderessen afdeelingen 3e klasse. Inl. bij den architect I. H. J. van Lunteren, aldaar. Aanw. 4 Febr., te 10 uren.

Arnhem, te 2 uren, door de Compagnie générale des conduites d'eau, te Luik, aan het bureau der Arnhemsche Waterleiding: Bestek no. 1, het maken der gebouwen met toebehooren voor de pompwerken der waterleiding, te Arnhem, met de levering der benoodigde materialen. Inl. bij den ingenieur H. P. N. Halbertsma, Zuidblaak, 26, te Rotterdam, en aan het bureau der Waterleiding voormeld, des voormiddags van 10—12 uren. Aanw. 8 Febr., te 11 uren.

Bolsward, bij den secretaris van Wonseradeels-Zuiderzeedijken: de levering van in '84 benoodigd puinhout en eiken gordingen voor herstelling der zeewering van het waterschap, als:

620	palen van	62	dM. lengte,	
654	»	» 83	»	»
170	»	» 41	»	»
460	»	» 35½	»	»
30 zware			gordingen,	
25 lichte			»	
25 ondermaatsche			»	

Zondag, 10 Febr.

Assen, door A. G. G. Sutherland Ruijaards: het maken van een houten gebouw, op zijn terrein bij de gasfabriek, met bijlevering van alle materialen, gymnastiektoestellen enz. Inl. te zijnen kantore 5 Febr., van 10—1 uur.

Maandag, 11 Febr.

Vlissingen, te 10 uren, door den architect J. J. Notenboom, namens W. P. Meijer (te Antwerpen), in het koffiehuis De Beurs: het bouwen van een pand op het terrein der voormalige Marinewerf. Inl. bij genoemden architect.

Kollum, te 12 uren, door burg. en weth. van Kollumerland c.a., in het gemeentehuis: 1o. de levering van 900 M³ grint, ten dienste der kunstwegen; 2o. het oprijden van grint, in 4 perceelen.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Holl. IJzeren-Spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: de levering van 15,000 halfronde en 1000 vierkante eikenhouten dwarsliggers, in 2 perceelen. Inl. op het bureau van den ingenieur van den weg, O.-Z. Achterburgwal 171, aldaar.

Dinsdag, 12 Febr.

Ambt-Hardenberg, te 11 uren, door het gemeentebestuur: het verbouwen von de scholen te Heemse, Collendoorn en Lutte aan de

Dedemsvaart, in 3 perceelen. Inl. bij de architecten W. & F. C. Koch, te Zwolle. Aanw. 11 Febr., te 11 uren, aanvangende te Heemse.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken van eene woning voor den dienst der verlichting te Maassluis. Inl. bij den bouwkundige bij den dienst van het loodswezen, aan het departement. Aanw. 8 Febr., tusschen 12 en 1 uur.

Balmschelte (bij Raalte), te 12 uren, door het R.-K. kerkbest.: het bouwen eener kerk. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht. Aanw. te 10 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 392, het maken van 2 abri's met perrons, ten behoeve van eene halte aan de kruising van den weg van Zetten naar Andelst met den spoorweg van Heemnes naar Valburg. Inl. op het centraalbureau en op het bureau van den sectieingenieur F. Sassen, te Nijmegen. Aanw. 7 Febr., te 2 uren.

Arnhem, te 2 uren, door den architect A. R. Freem, in de Harmonie: het bouwen van eene dagloonerswoning met deel, op een terrein bij de Strookan (Meuthenberg). Aanw. 8 Febr., te 10 uren.

Donderdag, 14 Febr.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het dagelijksch onderhoud van- en het verrichten van eenige bepaalde vernieuwingen aan de stoelelijke werken, van 1 Jan '84—31 Dec. '85, in 14 perceelen. Inl. op het bureau der gemeentewerken.

Birkstand, te 3 uren, door het best. van den grintweg Ouddorp-Sommelsdijk en andere besturen op het gemeentehuis, de levering van 1330 M³ grove onderhoudsgrint, 200 M³ rivierzand en 75 M³ kiezel.

Vrijdag, 15 Febr.

Groenw, te 12 uren, door burg. en weth. van Idaarderadeel, ter secretarie: het inrichten der tegenwoordige bewaarschool tot school voor lager onderwijs met 8 lokalen, door ver- en bijbouw en afbraak van een viertal woningen, met bijlevering van alle materialen en arbeidskosten. Bestek en teekeningen ter secretarie te Groenw.

Koudum, bij den burgemeester: de levering van 500 à 600 stère gewasschen en gehorde riviergrint. Inl. bij den gemeentearchitect.

Zaterdag, 16 Febr.

Kapelle (N.-Br.), te 11 uren, door de stoombootvagers Loeff & De Jong: 1o. het maken van eene nieuwe kade; 2o. het verbouwen en verzwaren der bestaande kade; 3o. het graven van een balkengat. Bestek en teekening liggen ter inzage bij M. Roeser, aldaar. Aanw. 14 Febr., te 10 uren.

Zijpe, te 11½ uren, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten der openbare lagere school te Burgerbrug. Aanw. 7 Febr., te 2 uren. Raming *f* 4075.

Winterswijk, te 12 uren, door de Geldersch-Overijselsche Localspoorwegmaatschappij, in de sociëteit De Eendracht: 1o. Bestek no. 26, grond- en kunstwerken, ten behoeve van het gedeelte localspoorweg van station Winterswijk af tot aan de grens tusschen de gemeenten Aalten en Varsseveld; 2o. Bestek no. 27, locomotiefhoofs met waterbevoorrading en eenige andere werken op het station Deutichem; 3o. Bestek no. 28, gebouwen en inrichtingen op de stations Aalten en Varsseveld, in 2 perceelen. Inl. op het bureau der Maatschappij, te Winterswijk.

Ingerden, te 2 uren, in Het wapen van Ingerden: 1o. het afbreken en het bouwen eener landbouwerswoning, de Teusenbrug, te Augerloo; 2o. het bouwen van 3 koren-stoeltenbergen e.a.; 3o. het maken van eene brug over de Angerloosche Hank. Inl. bij den architect H. Enklaar, te Ruurloo. Aanw. 8 Febr., van 10—11 uren, bij de Teusenbrug.

Ierseke, door burg. en weth.: de levering van 160 stère onderhoudsgrint (1—3), vrij op de hs-en-ladingplaats in de gemeente.

Maandag, 18 Febr.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. best.: het verrichten van eenig baggerwerk in den Rijn tusschen de Spanjaardsbrug (de Zijl) en Woerden. Inl. bij den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat in Zuidholland, J. van der Vegt, te 's-Hage.

Weert, te 4 uren, door den notaris Clercx, bij W. Knapen: de verbouwing van het post-en-telegraafkantoor, met de woning van den directeur, te Weert. Inl. bij den bestedor A. Kessles en bij genoemden notaris. Aanw. 11 Febr.

Dinsdag, 19 Febr.

Zwolle, te 3 uren, in de Nieuwe-Stadsherberg: het bouwen van eene villa voor J. F. G. van Reede, aan het Kleine-Wezenland, aldaar. Inl. bij den architect S. J. H. Trooster B.Hz., aldaar. Aanw. 5 Febr., te 3 uren.

Woensdag, 20 Febr.

Ouderkerk a/d. IJssel, te 11 uren, in het koffiehuis van A. Broere aldaar: het maken van een gebouw, bestaande in machine- en ketelhuis, met schoorsteen, eene steenkolenbergplaats, benevens eene machinestoozing en de benoodigde aardewerken, alles ten dienste van het te stichten stoomgemaal voor den Polder Nesse onder Ouderkerk a/d. IJssel. Aanw. als in het bestek vermeld.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het maken van een watertoren op het westelijk gedeelte van het central personenstation te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 12 en 13 Febr., te 11 uren. Raming *f* 22,400; 2o. het leveren van 90,000 grenenbouten dwarsliggers, in 3 perceelen. Inl. op het bureau der Staatsspoorwegen, te 's-Hage. Raming *f* 165,000; 3o. het maken en leveren van 200 ijzeren lantarenpalen, 80 armen en 320 koperen lantarens, voor de Staatsspoorwegen. Inl. op het bureau der Staatsspoorwegen, te 's-Hage. Raming *f* 7000.

Zevenaar, te 12 uren, door het R.-K. kerkbest., in het schoollokaal (genaamd De Vereeniging): het bouwen van een toren met traptoren bij de kerk. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht. Aanw. 13 Febr., te 12 uren.

Donderdag, 21 Febr.

Arnhem, te 2 uren, ten kantore der gemeentegasfabriek: de levering van 6,500,000 KG. Engelsche gaskolen.

Woensdag, 27 Febr.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het leveren van voorwerpen van gegoten en gesmeed ijzer, staal, koper en metaal, benevens het bezorgen van smeden en werkhieden tot het doen van herstellingen aan de Rijks-stoom- en andere vaartuigen, in gebruik bij het baggerwerk ten behoeve van de werken van de Merwede en Killen, in de provincien Zuidholland en Noordbrabant, ged. het tijdvak, aanvangende 1 April '84 en eindigende 31 Maart '85. Inl. op het bureau van den hoofdingenieur voor het 2e rivierdistrict Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht, bij den Rijkswerktuigkundige Beijerinck, te Rotterdam en bij den buitengewoon opzichter Weenink, te Werkendam. Aanw. 20 Febr.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het maken en leveren van 200 toogbewegingen voor spoorwissels. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming *f* 22,000; 2o. het leveren van 17,000 eikenhouten dwarsliggers. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming *f* 56,000.

Dordrecht, te 1 uur, ten kantore van de gemeentegasfabriek: de levering van ongeveer 75,000 HL. Engelsche gaskolen, ten dienste der fabriek.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

's-Hage, 21 Jan.: de levering van bouwmaterialen aan de gevangenissen en de Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen; gegund:

perc. 1, buitenlandsche houtwaren,	Gebr. Van Hoeken, Leiden,	*f* 6913.05
» 2, binnenlandsche houtwaren,	J. v. d. Kamp & Co., idem	» 1453.61
» 3, metsel- en pleisterspecie,	J. G. v. d. Broeke, Kampen,	» 2882.80
» 4, tegels, dakpannen en vuurvaste specie,	Ter Horst, Leeuwarden,	» 699
» 5, metselsteenen,	J. G. v. d. Broeke, Kampen,	» 1020.85
» 6, verfwaren en glas,	Klinkert & Co., Zwolle,	» 2042.05
» 7, gereedschappen, dezelfden,		» 121.94

Kornjum, 22 Jan.: het bouwen van eene nieuwe boerenbehuizing te Teerns, op de plaats in gebruik bij M. H. v. d. Goot; ingek. 12 bilj.; minste inschr. waren D. Oosterbaan en K. v. d. Veen, te Drachten, voor *f* 13,773; gegund.

's-Hage, 25 Jan.: de levering van 3 draaischijven van 12 M. middellijn met toebehooren en onderdeelen voor de Staatsspoorwegen op Java; ingek. 10 bilj., als:

Gute-Hoffnungshütte, Actien-Verein für Bergbau und Hüttenbetrieb, Oberhausen II,		*f* 12,200
R. Ballreisen, Kampen,		» 11,281
Utrechtsche ijzergieterij, firma A. F. Smulders, Utrecht,		» 10,700
Kölnische Maschinenbau Actien-Gesellschaft, Bayenthal,		» 10,250
D. A. Schretlen & Co., Leiden,		» 9,997
Union, Actien-Gesellschaft für Bergbau, Eisen- u. Stahlindustrie, Dortmund,		» 9,450
Alphonse & Victor Halot, Leuven,		» 8,670
Veuve Alphonse Frédérix, Luik,		» 7,995
Société Anonyme der Ateliers de Construction de Malines, Mechelen,		» 7,152
Société Anonyme Internationale de Construction et d'Entreprise de Travaux publics, Braine-le-Comte,		» 3,800

Maasbommel, 25 Jan.: het bouwen eener openbare school, onder beheer van den architect C. A. van Lith; ingek. 10 bilj., als:

Gebr. Rudolfs,	te Opijnen,	*f* 10,786
A. v. Griensven,	» Osch,	» 9,800
H. G. v. Bezewijk,	» Geneve,	» 9,216
L. B. Beuteren,	» Tiel,	» 8,914
H. J. v. Alfen,	» idem	» 8,895
J. v. d. Weerden,	» Altforst,	» 8,800
R. J. v. Eldijk,	» Ochten,	» 8,800
J. Witsius,	» Maasbommel,	» 8,670
J. Mulders,	» Megen,	» 7,880
A. Derks,	» Alfen,	» 7,658

gegund.

Groningen, 25 Jan.: 1o. het eenjarig onderhoud der Rijks-universiteitsgebouwen, te Groningen; ingek. 10 bilj., als:

J. F. Lijbering,	te Groningen,	*f* 19,800
D. Edzards,	» idem	» 19,495
L. Dussel,	» idem	» 19,285
E. Berkenbosch,	» idem	» 19,134
H. J. Meuge,	» idem	» 19,111
D. S. Diddens,	» idem	» 19,100
J. T. Toesman,	» idem	» 18,820
T. Y. Jelsma,	» idem	» 18,726
H. G. Jansen,	» idem	» 18,589
J. Muller,	» idem	» 18,340
Raming		» 19,800

2o. het tweejarig onderhoud van het Rijksarchiefgebouw te Groningen; ingekomen 6 bilj., als:

H. J. Meuge,	te Groningen,	*f* 2686
J. Verstegh,	» idem	» 2549
D. S. Diddens,	» idem	» 2495
T. Y. Jelsma,	» idem	» 2485
H. G. Jansen,	» idem	» 2450
P. G. v. Erp,	» idem	» 2247

's-Hage, 25 Jan.: het onderhoudes van- en het doen van eenige herstellingen aan de postgebouwen te Kampen, Sneek en Winschoten:

1o. Kampen; ingek. 7 bilj., als:

Th. Rekveld,	te Kampen,	*f* 939
H. v. Olst,	» idem	» 871
R. v. d. Weerd,	» idem	» 838.50
J. S. v. d. Werf,	» idem	» 820
R. Snel,	» idem	» 820
C. Visscher,	» idem	» 785
J. C. Fahrenhorst,	» idem	» 705

2o. Winschoten; ingek. 4 bilj., als:

M. Pluis,	te Winschoten,	*f* 746
G. Beikens,	» idem	» 705
J. Numann,	» idem	» 683
K. de Groot,	» idem	» 669
3o. Sneek; ingekomen 4 bilj., als:		
J. A. de Graaf,	te Sneek,	*f* 786
J. H. Schotanus,	» idem	» 768
N. P. Molenaar,	» idem	» 739
M. Rondema,	» idem	» 698

Ulrum, 26 Jan.: het driejarig onderhoud der scholen en onderwijzerswoningen van de gemeente; ingek. 5 bilj., als:

P. Stoet,	te Leens,	*f* 1950
R. Postema,	» Veerhuizen,	» 1829
D. Landeweer,	» Ulrum,	» 1775
R. Knipbuizen,	» Zoutkamp,	» 1675
E. J. Beukema, Ulrum en L. Faber,	» Hoorwerzijl,	» 1497

gegund.

Zuiten, 26 Jan.: het bouwen van een woonhuis voor E. J. Leenmijze, onder beheer van den architect J. Uiterwijk Wz.; ingekomen 12 bilj. als:

R. W. Douwes,	te Zuiten,	*f* 2435
H. Langenberg,	» idem	» 2332
G. J. Korkmeijer,	» idem	» 2318
R. v. d. Velden,	» idem	» 2264
G. Schurink,	» idem	» 2239
G. J. Kosterman,	» idem	» 2239
M. Meijer,	» Warnsveld,	» 2205
A. Mulderije,	» Varrakker,	» 2185
G. J. Groeters,	» Zuiten,	» 2178
L. Nijland,	» idem	» 2176
M. Abbink,	» Voorst,	» 2171
G. J. Berenwinkel,	» Brummen,	» 2152

gegund.

Hoogezand, 26 Jan.: het ver- en aanbouwen der openbare lagere school en onderwijzerswoning te Foxhol; ingek. 11 bilj., als:

J. Dieters,	te Foxhuns,	*f* 17,134
A. J. Benninga,	» Bedum,	» 16,944
A. Dunje,	» Noordbroek,	» 16,849
T. Holthuis Sr.,	» Groningen,	» 16,295
Joh. Buurke,	» Noordbroek,	» 16,258
Eppo Schreuder,	» Sappemeer,	» 15,984
J. H. Dieters,	» Stelum,	» 15,830
H. Rotschäfer,	» idem	» 15,697
J. B. Fot,	» idem	» 15,555
W. W Weldenhorp,	» idem	» 15,200
J. E. Wolrich,	» Hoogezand,	» 14,977

Zwolle, 26 Jan.: 1o. het maken van een vak walbeschoeiing langs de Thorbeckegracht; ingek. 5 bilj., als:

A. v. Straten,	te Zwolle,	*f* 2182
J. Pellenkoft & Zn.,	» idem	» 2120
D. Bruins,	» idem	» 1945
A. Bogerd,	» Kampen,	» 1890
K. Kreuk,	» Zwolle,	» 1751

gegund.

2o. het leveren en stellen der meubelen voor de school in de Celestraat; ingek. 12 bilj., als:

T. Schurink,	te Zwolle,	» 3800
K. A. v. d. Berg,	» idem	» 3799
B. H. Trooster Jr.,	» idem	» 3767
D. Bruins,	» idem	» 3644
A. Houtman,	» idem	» 3630
J. C. Flik,	» idem	» 3604.50
J. Benthuis,	» idem	» 3588.17
H. Niemer,	» idem	» 3499
G. Schutte,	» idem	» 3490
M. Groenenberg,	» idem	» 3440
L. Meijer,	» idem	» 3240
J. Pellenkoft,	» idem	» 2784

gegund.

Groningen, 28 Jan.: het bouwen eener behuizing op een terrein aan den Westerwingel te Groningen, kadastraal gemerkt sectie K, no. 1942, onder bijlevering van al het daartoe benoodigde, voor P. G. Waterberg, onder beheer van de architecten K. & H. Boeksema; ingek. 11 bilj., als:

J. Hanpé,	te Groningen,	*f* 8583
Joh. Wallinga,	» idem	» 7890
D. Dalmeden,	» idem	» 7798
J. I. Toesman,	» idem	» 7580
J. de Vries,	» idem	» 7580
J. Ibeling,	» idem	» 7479
H. J. L. Walker,	» idem	» 7397
D. Dooijes,	» idem	» 7323
D. Jansen,	» idem	» 7085
E. Peters,	» idem	» 6983
T. Y. Jelsma,	» idem	» 6964

gegund.

Venlo, 28 Jan.: het maken van eene inrichting voor besmettelijke ziekten; ingek. 4 biljetten;

hoogste inschr. De la Roi, Kessel,		*f* 4686
minste » Offergeldt,		» 3594
Raming		» 3583

Utrecht, 28 Jan.: het herstellen, bekleeden met klei en beplanten van-, en het maken van 2 ijzeren trappen aan het noordelijk talud, station Arnhem; minste inschr. was J. van Tol, te Arnhem, voor *f* 3194.

Amsterdam, 29 Jan.: het bouwen eener kerk met aanhoorigheden, voor het R.-K. parochiaal kerkbestuur van den H. Dominicus, onder beheer van den architect P. J. H. Cuypers; ingekomen 19 bilj., als:

C. Schiere,	te Boornbergen,	*f* 157,000
A. v. d. Meer,	» Harlingen,	» 156,500
L. de Rooij,	» Tilburg,	» 137,781
A. Paans,	» Amsterdam,	» 128,000
Schouwenburg & Maks,	» idem	» 127,670
C. Bossing,	» Gouda,	» 125,125
Van Damme,	» Amsterdam,	» 124,944
B. Krijnen,	» idem	» 124,000
J. P. Cornelissen,	» idem	» 123,100
W. Leibbrandt,	» idem	» 121,383
P. Rings,	» Santpoort,	» 118,320
J. v. Grevenendaal,	» 's-Hage,	» 115,739
Gebr. v. Berkum,	» Amsterdam,	» 114,440
A. v. Liempt,	» idem	» 113,650
E. v. Kluarwater,	» Bussem,	» 113,500
P. Vlasman,	» Bodegrave,	» 110,800
W. Westerhof,	» Weesp,	» 109,860
S. de Bont,	» Bussem,	» 109,000
H. Bosdriks,	» Osch,	» 108,930

nog niet gegund.

Ondenbosch, 29 Jan.: het bouwen van eene schuur met stalling, met bijlevering der materialen, voor J. Hopstaken, onder beheer van den architect W. P. Peeters; ingek. 14 biljetten; hoogste inschr. was J. Vervaart, Ondenbosch, *f* 4295

minste » C. Prop, Standdaarbuiten, » 3600

gegund.

Rotterdam, 29 Jan.: de levering van 2000 stuks beipalen, lang 17, 18 en 19 M., en van 334.7 M³ fundeeringbout:

	palen	fundeeringh. p. M³
H. Reigers, Engelen,	*f* 28,613 24	in massa
M. L. v. d. Laar, Rotterdam	26,999 73	» »
H. Rietmeijer, sl.,	24,839.75	» » *f* 26.74
L. Pyon Hoogendijk, Waddinksv.,		» » 27.75
A. v. Stolk & Zn., Rotterdam,		» » 28.48
G. Alberts Lzn. & Co., Middelb.,		» » 28.40
L. v. d. Weijden, Krimpen a/d. Lek,	22,018.34	» »
Gebr. Thijssen, Rotterdam,	21,899.75	» » 26.50
C. en J. C. de Breij, idem	19,699.50	» » 28.25
Van Mierop & Co., idem		» » 27.99
J. W. Kraemer, idem		» » 27.75

Sneek, 29 Jan.: minste inschr. voor de verschillende leveringen aan de gemeente waren:

1o. 25,000 Waalklinkers, F. F. van Esta, te Harlingen, voor *f* 15.72 per 1000;

2o. 10,000 Friesche mop. Erven B. J. Feenstra, te Sneek, voor *f* 14.025 per 1000;

3o. 45,000 bakklinkers, S. Sonneman, te Franeker, voor *f* 9.88 per 1000;

4o. 250 M³ zand, H. Huitema, te Sneek, voor *f* 0.60 per M³.

Leiden, 30 Jan.: het maken van eenige werken tot versterking van den IJsseldijk nabij Gouda, voor het hoogheemraadschap Rijnland; ingekomen 15 bilj., als:

Corn. de Ruijter,	te Hardinksveld,	*f* 4970
T. de Groot,	» Giessendam,	» 4537
B. de Waard,	» Nieuwerkoorn,	» 4300
Ph. Verbruggen,	» Waddinksveen,	» 4279
D. Broere Jzn.,	» Krimpen a/d. L.,	» 3980
Joh. de Vaal,	» Gouda,	» 3843
L. Brouwer,	» idem	» 3843
P. Vermeer Jzn.,	» idem	» 3564
G. de Hoog,	» Giessendam,	» 3478.49
H. J. Nederhorst,	» Gouda,	» 3450
W. Kloosterman,	» Gorichem,	» 3299
P. Zanen Hzn.,	» Ammerstol,	» 2767
K. de Jong Pzn.,	» idem	» 2400

gegund.

Vinkeveen, 30 Jan.: het maken van eenige veranderingen en reparatiën aan het schoolgebouw en de onderwijzerswoning alhaar, onder beheer van den architect J. P. v. Hilten; ingek. 9 bilj., als:

L. Gesman,	te Oudshoorn,	*f* 5999
C. Langenkorff,	» Onderamstel,	» 5944
Jac. v. d. Vaart,	» Vinkeveen,	» 5875
J. Barends,	» idem	» 5290
F. Tober,	» Wilnis,	» 5180
W. F. Hulkshuijse,	» Vinkeveen,	» 4920
M. Zeeman,	» Nieuweramstel,	» 4848
S. v. Soest,	» Mijdrecht,	» 4800
M. Haring,	» Vinkeveen,	» 4673

gegund.

Raming *f* 4782

Leeuwarden, 30 Jan.: 1o. de levering van portlandcementsteenen riolen, putten en buizen voor de dempingen van den Eewal, alhaar; ingek. 10 bilj., als:

Koderitz & Co., 's-Hage,		ƒ 4400
Ph. Lindo, Vrijenban bij Delft,		» 3614
N. A. Schelling, IJmuiden,		» 3562
De Lange en Maarleveld, Vlaardingen,		» 3354
Ph. Pleizier, Leeuwarden,		» 3345.75
G. Jellema,	idem	» 3300
C. W. Finke,	idem	» 3130
Smit en Bitsenberg, Oudbeierland,		» 2798
L. J. de Vries, Leeuwarden,		» 2796
H. Jongenburger, Waddinxveen,		» 2380

2o. het maken van een riool, in de te dempen grachten en pijpen langs den Eewal enz. en het doen van graafwerken voor het aanbrengen van eene brandwaterleiding, alhaar; ingekomen 2 bilj., als:

H. Jansen en Altena, te Leeuwarden,		ƒ 26,969
Jzn. Dokter,	idem	» 14,700

Meppel, 30 Jan.: het bouwen van een woon- en winkelhuis bij de Klaas-Seinendraaibrug, ten behoeve van den wachter der Overijsche Kanaalmaatschappij; ingek. 12 bilj., als:

H. Lambrechts,	te Meppel,	ƒ 3111
J. Withaar Sr.,	» idem	» 3000
V. Besselingen,	» idem	» 2839
R. Wildeboer,	» idem	» 2834
A. Hazelaar,	» idem	» 2750
K. Otten,	» idem	» 2745
W. Beuls,	» idem	» 2626
H. Koster,	» idem	» 2398
R. Bruintjes,	» idem	» 2394
L. Lambrechts,	» idem	» 2390
J. Emmink,	» idem	» 2378
H. Timmer,	» idem	» 2385

gegund.

Haarlem, 31 Jan.: het verdiepen van een gedeelte van het Noordzeekanaal; minste inschr. was C. Bos Azn., te Dordrecht, voor ƒ 40,500.

Utrecht, 31 Jan.: het leveren aan de Staatsspoorwegen van geschilde masten afrasteringpalen, benevens eiken- en grenen stations afrasteringpalen, masten, staken en dennenhouten latten in 7 perceelen:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	perc. 7
Q. Laumans, Tegelen,							2182.—
P. Rijnders, Valkenswaard,							2889.—
G. J. v. d. Schoot, Oorschot,				645.—			
T. H. Veenhuis, Baak,	468.—	827.—	1195.—				
J. Steegh, Horst,							2133.—
J. A. v. d. Eerden, Bokstel,					700.—	3120.—	2260.—
Vloten & Co., Helmond,				759.50	1000.—	3978.—	2716.50
E. H. v. Dijk, Goor,		885.—					
P. A. Rhoen, Bokstel,				770.—	710.—	3500.—	3200.—
E. H. v. Dijk, Goor,			1089.—				
J. Steegh, Horst,						3180.—	
A. Ubbink, Bredevoort,	459.—	819.—	1165.—				
M. J. v. d. Mee, Haaren,	498.—				720.—		
L. Botermans, Gilze,					739.—	3187.—	
J. H. v. Hoogerwou, Bokstel,					749.—	2969.—	2400.—
A. Meilink IJHz., Borkulo,	590.—	969.—					
W. v. d. Voort, Udenhout,					840.—	3955.—	
E. Kerkhof, Varsevéld,	382.—	860.—					
E. Haffmans, Wel,				840.—			
H. E. Haffmans, idem							3357.—
B. H. Clerx, Bokstel,	440.—	880.—	1360.—	660.—	735.—	3300.—	2500.—
F. H. v. d. Eerden, Aalten,	466.—	888.—	1284.—	847.—	1088.—	5890.—	
F. Clerx, Bokstel,	498.—	960.—	1379.—	695.—	690.—	2919.—	2140.—
P. v. Exel, idem					855.—		
P. A. Grubben, Blerik,							2797.—
H. L. Buijvoets, Ambt-Almelo,	403.—	829.—	1191.—				
L. A. Spaering, Bokstel,	380.—	1100.—	1650.—	690.—	758.—	3098.—	2700.—
L. Vennink, Assen,	542.—	998.—					
A. Willaert, Bokstel,				558.—			
G. Visscher A.Hzn., Hoogezand,	936.35						
J. B. Groothuis, Denekamp,	390.—						
dezelfde,		830.—					
G. J. Nijssink Winterswijk,	457.—	897.—			808.88		
J. Verschuren, Oeffelt,	624.—	1149.—	1630.—	847.—	1290.—		

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 9 FEBRUARI 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 11 Febr.

Vlissingen, te 10 uren, door den architect J. J. Nottenboom, namens W. P. Meijer (te Antwerpen), in het koffiehuis De Beurs: het bouwen van een pand op het terrein der voormalige Marinewerf. Inl. bij genoemden architect.

Amsterdam, te 12 uren, door den directeur van 's Rijks centraalmagazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van 2000 kampementstenkens.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het dempen en rioleeren van een gedeelte der Binnenvestgracht langs de Morschpoort; 2o. het bouwen van eene bergplaats voor stoelen en tonnelbenoodigdheden, ten dienste der stadsgehoorzaal; 3o. het verrichten van eenige veranderingen aan de Koevanbours; 4o. de levering van bouwmaterialen.

Kollum, te 12 uren, door burg. en weth. van Kollumerland c.a., in het gemeentehuis: 1o. de levering van 900 M³ grint, ten dienste der kunstwegen; 2o. het oprijden van grint, in 4 perceelen.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het leveren van 1500 staks boompalen van jufferhout.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Holl. IJzeren-Spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: de levering van 15,000 halfronde en 1000 vierkante eikenhouten dwarsliggers, in 12 perceelen. Inl. op het bureau van den ingenieur van den weg, O.-Z. Achterburgwal 171, alhaar.

s-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van eenige grafkelders op de burgerlijke begraafplaats, alhaar.

Sappemeer, te 3 uren, door den houthandelaar J. Borgesius, in het Hotel-Struvé: het afbreken eener oude- en het bouwen eener nieuwe behuizing, met bijlevering der materialen. Inl. bij A. Schreuder, te Hoogezand.

Groningen, 's avonds 8 uren, door F. Lieftinck, bij H. Veening: het bouwen eener behuizing met bovenwoning, op een terrein aan den Zuiderbinnensingel, kadastraal bekend gemeente Groningen, sectie I, no. 2222, met de levering van al het daartoe benoodigde. Inl. bij de architecten K. & H. Hoeksema. Biljetten inzenden uiterlijk te 7 uren.

Dinsdag, 12 Febr.

Ambt-Hardenberg, te 11 uren, door het gemeentebestuur: het verbouwen van de scholen te Heemse, Gelindoorn en Lutte aan de Dedemsvaart, in 3 perceelen. Inl. bij de architecten W. & F. C. Koch, te Zwolle. Aanw. 11 Febr., te 11 uren, aanvangende te Heemse.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken van eene woning voor den dienst der verlichting te Maassluis. Inl. bij den bouwkundige bij den dienst van het loodswezen, aan het departement.

Balmshelte (bij Raalte), te 12 uren, door het R.-K. kerkbest.: het bouwen eener kerk. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht. Aanw. te 10 uren.

Rotterdam, te 12½ uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Schieland, in het Gemeenlandshuis: de levering van 2000 elzen en grenen beipalen, voor de Maas- en Schermhoofden. Inl. bij den opzichter van Schieland, J. Oudijk, te Nieuwerkerk a.d. IJssel.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 392, het maken van 2 abri's met perrons, ten behoeve van eene halte aan de kruising van den weg van Zetten naar Andelst met den spoorweg van Hemmen naar Valburg. Inl. op het centraalbureau en op het bureau van den sectieingenieur F. Sassen, te Nijmegen.

Arnhem, te 2 uren, door den architect A. R. Freem, in de Harmonie: het bouwen van eene dagloonerswoning met deel, op een terrein bij de Stroolaan (Monthenberg).

Bellingwolde, te 2 uren, door het best. van het 4e ondergemaal van het waterschap Reiderland, in het waterschapshuis: het aanvoeren der dubbele-hasselebrug over de Westerwoldsche-A, nabij de Bult, en het daarterplaatse bouwen van eene nieuwe draaibrug. Inl. bij den opzichter van het waterschap Reiderland, Bazer, te Winschoten. Aanw. te 10 uren.

Woensdag, 13 Febr.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van 5 handbrandspuiten met toebehooren ten behoeve van den dienst der genie in Nederlandsch-Indië.

Boorn, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken van eene paalfundeering voor een gashouder en het uitvoeren van aardewerken op het terrein der gasfabriek, alhaar. Inl. bij den gemeentearchitect en bij den directeur der gasfabriek, alhaar.

Opwierde, te 2 uren, bij den kastelein H. Huizinga: het aanleggen van een grintweg langs den Opwierderweg, lang 1700 M. Aanw. te 10 uren.

Donderdag, 14 Febr.

Randwijk, te 11 uren, bij G. van Gelder: het bouwen van eene tweede-verdieping op de pastorie, alhaar, met bijlevering der materialen. Een halfuur te voren wordt toegang tot het gebouw verleend.

Utrecht, te 12 uren, door den architect W. J. van Vogelpoel, in het Haagsche Koffiehuis: het amoveeren van een huis, stalling enz., en het bouwen van een huis aan de Biltstraat, I 82, alhaar. Inl. bij genoemden architect.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het dagelijksch onderhoud van- en het verrichten van eenige bepaalde vernieuwingen aan de stedelijke werken, van 1 Jan '84—31 Dec. '85, in 14 perceelen. Inl. op het bureau der gemeentewerken.

Dirksland, te 3 uren, door het best. van den grintweg Ouddorp-Sommelsdijk en andere besturen, op het gemeentehuis, de levering van 1330 M³ grove onderhoudgrint, 200 M³ rivierzand en 75 M³ kiezel.

St.-Annaparochie, bij D. Keuning: het afbreken der oude- en het wederopbouwen eener nieuwe huizing met schuur op de Bildtpolders onder St.-Annaparochie. Bestek en teekening liggen bij H. van der Ploeg, aan den Oudebildtdijk. Aanw. 11 Febr., te 12 uren.

Vrijdag, 15 Febr.

Zutfen, te 11 uren, door G. Lammers & H. Dammers, in het café-Groote: het bouwen van 2 woningen met stallen, op 2 perceelen, gelegen aan den Warnsveldscheweg. Inl. bij den architect J. Uiterwijk Wzn. Aanw. 13 Febr., te 11½ uren.

Grouw, te 12 uren, door burg. en weth. van Haarderadeel, ter secretarie: het inrichten der tegenwoordige bewaarschool tot school voor lager onderwijs met 8 lokalen, door ver- en bijbouw en afbraak van een viertal woningen, met bijlevering van alle materialen en arbeidslonen. Bestek en teekeningen ter secretarie te Grouw.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Ameloo, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '87. Inl. bij den bouwkundige voor de Landsgebouwen in het 1e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter D. Fokkens, te Zwolle. Raming ƒ 950.

Koudum, bij den burgemeester: de levering van 500 à 600 stère gewasschen en geharde riviergrint. Inl. bij den gemeentearchitect.

Nieuw-Dordrecht, bij S. Poelman: het bouwen van eene arbeiderswoning aan de Oosterwijk, op het voorerf van plaats no. 25 te Kollingsveen. Aanw. te 11 uren. Bilj. inzenden 14 Febr., bij den eenbaas Gerrit Kiers, te Oranjedorp.

Utrecht, ten raadhuize: de levering van 27,800,000 KG. Westzaalsche gaskolen voor de gasfabriek, te leveren van 1 Mei '84—30 April '85.

Zaterdag, 16 Febr.

Kapelle (N.-Br.), te 11 uren, door de stoomhoutzagers Loeff & De Jong: 1o. het maken van eene nieuwe kade; 2o. het verhoogen en verzwaren der bestaande kade; 3o. het graven van een ballengat. Bestek en teekening liggen ter inzage bij M. Boeser, alhaar. Aanw. 14 Febr., te 10 uren.

Zijpe, te 11½ uren, door burg. en weth.: het verbouwen en vergroeten der openbare lagere school te Burgerbrug. Raming ƒ 4675.

Winterswijk, te 12 uren, door de Geldersch-Overijsselsche Locaalspoorwegmaatschappij, in de sociëteit De Eendracht: 1o. Bestek no. 26, grond- en kunstwerken, ten behoeve van het gedeelte lokaalspoorweg van station Winterswijk af tot aan de grens tusschen de gemeenten Aalten en Varsereld; 2o. Bestek no. 27, locomotiefloods met waterbezorging en eenige andere werken op het station Deutichem; 3o. Bestek no. 28, gebouwen en inrichtingen op de stations Aalten en Varsereld, in 2 perceelen. Inl. op het bureau der Maatschappij, te Winterswijk.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van ameublement ten dienste der openbare school 1e soort aan het Nikolaaskerkhof. Bestek ter inzage aan het bureau der gemeentewerken.

Bingerden, te 2 uren, in Het wapen van Bingerden: 1o. het afbreken en het bouwen eener landbouwerswoning, de Teuvenberg, te Angerlo; 2o. het bouwen van 3 koren-stoltenbeezen c.a.; 3o. het maken van eene brug over de Angerlosche Bank. Inl. bij den architect H. Erkhaar, te Ruurlo.

Kruiningen, te 3 uren, door burg. en weth.: de levering van ongeveer 400 M³ onderhoudsgrint, vrij op den wal, aan de hoogplaats bij de Schoorschebrug, in het kanaal van Zuidbeveland. Inl. bij den burgemeester en bij den architect A. le Clercq, te Kruiningen.

Ierseke, door burg. en weth.: de levering van 160 stère onderhoudsgrint (1—3), vrij op de los-en-ladingplaats in de gemeente.

Maandag, 18 Febr.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. best.: het verrichten van eenig baggerwerk in den Rijn tusschen de Spanjaardsbrug (de Zijl) en Weerden. Inl. bij den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat in Zuidholland, J. van der Vegt, te 's-Hage.

Weert, te 4 uren, door den notaris Clerx, bij W. Knapen: de verbouwing van het post-en-telegraafkantoor, met de woning van den directeur, te Weert. Inl. bij den bestedet A. Koolen en bij genoemden notaris. Aanw. 11 Febr.

Halsteren, 's avonds 8 uren, door C. Adriaansen, in Het Groenewoud: het bouwen van een woonhuis aan den straatweg van Bergen-op-Zoom naar Tholen. Inl. bij den architect R. H. C. van Susteren, te Bergen-op-Zoom. Aanw. 14 Febr., te 11 uren.

Amsterdam, door burg. en weth.: 1o. het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse no. 2, in de Valkenburgerstraat; 2o. het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse, no. 6, in de Kerkstraat bij de Weesperstraat; 3o. het verbreeden en gedeeltelijk verhoogen van de bruggen in de Utrechtschestraat over de Heeren- en Prinsengrachten, en bijbehoorende werken. Inl. voor no. 1 en 2, bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101, voor no. 3, kamer no. 97.

Dinsdag, 19 Febr.

Zwolle, te 3 uren, in de Nieuwe-Stad-herberg: het bouwen van eene villa voor J. F. G. van Reede, aan het Kleine-Wezenlaan, alhaar. Inl. bij den architect S. J. H. Trooster B.Hz., alhaar.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 22 partijen iepenhouten brugstrooken voor rijtoeringen, te zamen bevattende 4348 stuks.

Woensdag, 20 Febr.

Ouderkerk a/d. IJssel, te 11 uren, in het koffiehuis van A. Breere alhaar: het maken van een gebouw, bestaande in machine- en ketelhuis, met schoorsteen, eene steenkolenbergplaats, benevens eene machi-

nistwoning en de benoodigde aardewerken, alles ten dienste van het te stichten stoomgemaal voor den Polder Nesse onder Ouderkerk a/d. IJssel. Aanw. als in het bestek vermeld.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het maken van een watertoren op het westelijk gedeelte van het centraal personenstation te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 12 en 13 Febr., te 11 uren. Raming *f* 22,400; 2o. het leveren van 90,000 grenenhouten dwarsliggers, in 3 perceelen. Inl. op het bureau der Staatsspoorwegen, te 's-Hage. Raming *f* 165,000; 3o. het maken en leveren van 200 ijzeren lantarenpalen, 80 armen en 320 koperen lantarens, voor de Staatsspoorwegen. Inl. op het bureau der Staatsspoorwegen, te 's-Hage. Raming *f* 7000.

Zevenaar, te 12 uren, door het R.-K. kerkbest., in het schoollokaal (genaamd De Vereeniging): het bouwen van een toren met traptoren bij de kerk. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht. Aanw. 15 Febr., te 12 uren.

Strijp, te 3 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school en onderwijzerswoning, met bijlevering van de benoodigde materialen, alsmede het leveren en stellen van het noodige schoolmeubilement. Inl. bij den mr. timmerman Jan van de Ven, te Strijp. Aanw. 16 Febr., te 11 uren.

Slikgat (bij Zevenbergen), door het best. van den polder Crauwelsgors, bij J. F. Kuyckhaas: 1o. het maken van het machine- en ketelhuis met kolenbergplaats, en vermaken van de machinistwoning, op de plaats van den gedeeltelijk af te breken molen des polders; 2o. het leveren en stellen van een stoomwerktuig met schoprad en toebehooren, ten dienste van het met stoom bemalen van den polder. Inl. bij den civiel-ingenieur P. A. Kouwaar, te Vrijenban. Aanw. 15 Febr., te 10 uren.

Donderdag, 21 Febr.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering en het plaatsen van pot- en sierplanten voor de bloemperken binnen de gemeente, enz.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van 4 ijzeren scheepsboeien, elk wegende ongeveer 1150 KG.

Boleward, te 12 uren, door burg. en weth.: het amoveeren van het huis in de Polstraat, sectie A no. 425, en het bouwen van een nieuw huis voor concierge-woning, secretarie c.a. Teekening ligt ter image in 't Rood Hert." Aanw. 16 Febr., te 12 uren. Bilj. inzenden 20 Febr., ter secretarie.

Arnhem, te 2 uren, ten kantore der gemeentegasfabriek: de levering van 4,500,000 KG. Engelsche gaskolen.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken van eene nieuwe wascherij, het vergrooten der vrouwenslaapzaal en eenige hiermede in verband staande werken in het stads-armen- en ziekenhuis. Inl. aan het gebouw der gemeentewerken. Aanw. 15 Febr., te 10 uren.

Vrijdag, 22 Febr.

Leeuwarden, te 12 uren, ten gemeentehuize van Leeuwarderadeel: het verrichten van diverse werken aan de openbare lagere school te Wirdum. Inl. bij den gemeentesecretaris Wesselius, te Huizum. Aanw. 20 Febr., te 12 uren. Bilj. inzenden vóór 11 uren.

Zaterdag, 23 Febr.

Rotterdam, te 2 uren, door den architect J. Verheul Dzn., in het gebouw genaamd „Irene": het bouwen van een schouwburg aldaar. Inl. op het bureau van genoemden architect.

Maandag, 25 Febr.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het afdammen, droogmaken, onderzoeken en herstellen der Mallegatsluis te Gouda, behoorende tot de werken van den waterweg van Amsterdam naar Rotterdam. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, en bij den opzichter Van Echten, te Gouda. Aanw. 18 Febr. Raming *f* 20,502.

Woensdag, 27 Febr.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het leveren van voorwerpen van gegoten en gesmeed ijzer, staal, koper en metaal, benevens het bezorgen van smeden en werklieden tot het doen van herstellingen aan de Rijks-stoom- en andere vaartuigen, in gebruik bij het baggerwerk ten behoeve van de werken van de Meerwede en Killen, in de provincien Zuidholland en Noordbrabant, ged. het tijdvak, aanvangende 1 April '84 en eindigende 31 Maart '85. Inl. op het bureau van den hoofdingenieur voor het 2e riviersdistrict Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht, bij den Rijkswerktuigkundige Beijerinck, te Rotterdam en bij den buitengewoon opzichter Weenink, te Werkendam. Aanw. 20 Febr.

Harlingen, te 11½ uren, door het dijksbest. van het waterschap „Vijf-Deelen-Zeedijken-Buitendijks," in De Nederlanden: 1o. het aanleggen van eene steenglooiing, over eene lengte van 284.8 M., en het daarnevens verhoogen en verzwaren van den zeedijk tusschen Surig en Harlingen, nevens steen 53. Inl. op de secretarie van het waterschap en bij den opzichter J. R. Posthuma, te Almenum. Aanw. 25 Febr., te 2 uren; 2o. de levering van 500 M³ oude Friesen en 1000 M³ beste harde afbraak.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het maken en leveren van 200 langbewegingen voor spoorwissels. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming *f* 22,000; 2o. het leveren van 17,000 eikenbouten dwarsliggers. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming *f* 56,000.

Dordrecht, te 1 uur, ten kantore van de gemeentegasfabriek: de levering van ongeveer 75,000 HL. Engelsche gaskolen, ten dienste dier fabriek.

Zaterdag, 1 Maart.

Oosterland, te 10 uren, door het polderbest. van Oster-en-Sirjansland, in het Dorpshuis: de wegverbetering en begrinting van 3 perceelen polderwegen, gelegen onder Sirjansland en onder Oosterland, ter gezamenlijke lengte van 3727 strekkende M., met bijlevering van de benoodigde materialen en het halfjarig onderhoud. Aanw. 22 Febr., te 11 uren, te beginnen te Sirjansland.

Maandag, 3 Maart.

Stratum, te 11 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. bij Wed. Van de Ven: het bouwen eener nieuwe kerk met sacristieën en verder bijbehooren, met bijlevering van alles in het bestek aangeduid. Inl. bij den architect H. J. van Tulder, te Tilburg. Aanw. 25 Febr., bijeenkomst in gemeente herberg.

Woensdag, 5 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het bouwen van 2 dubbele ijzeren ophaalbruggen over de in-aanbouw-zijnde schutsluis in de gemeente Vreeswijk, behoorende tot de werken van den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Meerwede. Aanw. 27 Febr. te 11 uren, samenkomst aan de directiekeet te Vreeswijk. Raming *f* 16,150.

Maandag, 10 Maart.

Enkhuizen, te 1 uur, door burg. en weth.: het verstraten van eenige straten der gemeente, ter grootte ongeveer van 8000 M². Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 7 Maart, te 10 uren.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Rotterdam, 29 Jan.: de levering van 2000 stuks heipalen, lang 17, 18 en 19 M., en van 834.7 M³ fundeeringhout:

	palen resp.			fundeering, p. M³
H. Reigers, Engelen,	*f* 14.31	14.81	14.31	
M. L. v. d. Laar, Rotterdam	12.75	13.30	14.25	
H. Rietmeijer, id.,	11.73	12.42	13.11	*f* 26.74
L. Pruys Hoogendijk, Waddinxv.,		»	»	29.70
A. v. Stolk & Zn., Rotterdam,		»	»	28.48
G. Alberts Lzn. & Co., Middelb.,		»	»	28.40
L. v. d. Weijden, Krimpen a/d. Lek,	9.89	10.90	12.25	
Gebr. Thijssen, Rotterdam,	10.35	10.95	11.55	25.50
C. en J. C. de Bruij, idem	9.35	9.85	10.35	28.25
Van Mierop & Co., idem		»	»	27.99
J. W. Kraemer, idem		»	»	27.75

Kornjum, 31 Jan.: het afbreken der bestaande- en het bouwen van eene nieuwe stelplaatsing op een nieuw terrein, op Hattingawier onder Grouw, op de plaats in gebruik bij U. W. Hornstra, onder beheer van den architect F. Brouwer; ingek. 13 biljetten; aannemer Jos. Rosier, te Warga, voor *f* 14,228.

Moordrecht, 31 Jan.: het inrichten van een gebouw voor den post-en-telegraafdienst; ingek. 4 bilj., als:

J. M. Wolff,	te Utrecht,	*f* 8875
A. Leeuwens,	» 's-Hage,	» 7930
C. v. Diest,	» Koudekerk,	» 6868
C. v. d. Kuij,	» Moordrecht.	» 6487

Velp, 1 Febr.: het bouwen van eene villa aan den liljoenschweg, onder beheer van den architect M. K. Smit; ingekomen 9 bilj., als:

P. Dusée,	te 's-Bosch,	*f* 24,883
W. Vleeming,	» Velp,	» 20,275
H. Vleeming,	» idem	» 20,130
W. A. Duijm,	» idem	» 19,898
H. Kleinstarink,	» idem	» 19,439
G. J. Cammiggelt & Zn.,	» Brummen,	» 19,290
E. H. v. Heuven,	» Velp,	» 19,257
A. Klanderman,	» Brummen,	» 18,957
E. J. N. Stoutjes,	» Velp,	» 18,330

gegund.
Raming *f* 19,359

Nuenen, 1 Febr.: het bouwen van eene hoeve te Nuenen, ten behoeve van den landbouwer Van Heusden, aldaar, onder beheer van de architecten Van de Erve & Buijserd; ingek. 6 bilj., als:

C. Jansen,	te Nuenen,	*f* 6118.15
M. Rassaens,	» idem	» 5380
H. Coolen,	» Tongelre,	» 5288
M. de Vries,	» Nuenen,	» 5203
Gebr. v. d. Struik,	» Oosterwijk,	» 4788
M. Heesmans,	» Eindhoven,	» 4385

Leeuwarden, 1 Febr.: het bouwen van eene woning bij de schutsluis te Terhorne; ingek. 5 bilj., als:

C. de Vroeg,	te Terwispel	*f* 3500
R. A. v. d. Veen,	» idem	» 3270
A. T. v. d. Veen,	» idem	» 3147
E. S. de Boer, Lemmer		
en D. L. Hoogkamp,	» Follega,	» 2865
K. J. v. d. Schaaf,	» Terhorne,	» 2840

gegund.

Utrecht, 2 Febr.: het driejarig onderhoud van- en het uitvoeren van eenige vernieuwingen aan de Rijkshulpschutsluis te Vreeswijk, behoorende tot de werken van de vaart tusschen Amsterdam en Vreeswijk, dienst 1884—1888, volgens bestek no. 30; ingek. 2 bilj., als:

Joh. v. Straaten,	te Jutfaas,	*f* 3890
J. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 3700

Amsterdam, 2 Febr.: het bouwen van een woonhuis op een terrein aan de Weesperzijde, voor rekening van J. van Olst, onder beheer van den architect W. Langhout Gzn.; ingekomen 17 bilj., als:

Vontje,	*f* 26,450
Haak,	» 26,400
Kaugman en Hardwijk,	» 26,200
Repko,	» 23,000
Rijke,	» 22,800
Huandriksma,	» 21,875
De Haan,	» 21,700
Veerham,	» 19,682
Klaarwater,	*f* 19,500
Krijne,	» 19,400
Rietmijder & Zn.,	» 19,375
Woudt,	» 18,881
Van Workum,	» 18,700
Van Voorthuijsen,	» 17,000
Buiterman,	» 16,900
Wijsman,	» 16,700
Grimman,	» 15,840

Groningen, 2 Febr.: onderhandsche aanbesteding van het bouwen van een fabriek voor minerale wateren voor H. Buscher, alsmede, onder beheer van den architect W. van der Heide; ingekomen 10 bilj., als:

H. J. Meuge,	*f* 6897
Swarte en Nauman,	» 6805
E. Berkenbosch,	» 6784
G. Meulink,	» 6685
C. Mensinga,	» 6570
R. v. d. Nap,	» 6298
L. W. Oldenburger,	» 6270
H. Kenna,	» 6100
W. Jacobs,	» 5875
R. de Jong,	» 5505

gegund.

Maastricht, 2 Febr.: de levering van 1000 strekkende M. trottoirbanden, 100,000 straatsteenen $^{15}/_{16}$, 5000 borduursteenen $^{15}/_{16}$, 100,000 trottoirbanden $^{15}/_{16}$ en 10,000 hoeksteenen; minste inschr. waren:

voor trottoirbanden, C. P. Petit, te Breda, à *f* 1.94$^{9}/_{10}$ per M.;

voor straatsteenen en borduursteenen, A. Cherfaut, te Esneux, resp. à *f* 49.52 en *f* 74.28 per 1000 stuks;

voor trottoirbanden en hoeksteenen, perc. 1, Eug. Marichal, te Pondseur, resp. à *f* 38 en *f* 21.37 per 1000 stuks;

perc. 2, A. Cherfaut, à *f* 37.50 en *f* 25 per 1000 stuks.

Enkhuizen, 4 Febr.: de levering van 600,000 straatklinkers; ingekomen 14 bilj., als:

	per 1000
J. B. v. d. Broeke, Kampen,	*f* 19.78
L. M. Wagtendonk & Zn., Enkhuizen	» 19.25
J. Zeilmaker, Hoorn,	» 17.80
P. de Vos en T. Korff, Enkhuizen,	» 17.49
F. v. d. Loo, Panneerden,	» 17.32
E. v. Holst, Arnhem,	» 17.32
P. J. Muijderman, Arnhem,	» 17.08
M. D. Julman, Oosterbeek,	» 16.98
P. v. 't Hof, Ouderkerk a/d. IJssel,	» 16.90
Rendorp & Co., Weurt,	» 16.65
A. en J. G. Mijnhieff, Hagestein,	» 16.46
H. v. Houweninge & Co., Gorinchem,	» 16.45
V. d. Pol en De Jongh, Wamel,	» 15.95
Wed. H. C. v. Heukelom, Kampen,	» 15.20

Het meester steenen, door Van Wagtendonk ingezonden, is het beste gekeurd en aan dezen de levering opgedragen.

Velp, 4 Febr.: het bouwen van een heerenhuis aan den Schuinscheweg, tegenover de gymnastiekschool, aldaar, onder beheer van den architect F. Korthaus J.Lzn.; minste inschr. was E. H. v. Heuven, te Velp, voor *f* 6603.

Amsterdam, 4 Febr.: Bestek no. 3, het verbreeden van den oostelijken wal van de Gelderschekade, voor het gedeelte tusschen de Nieuwmarkt en het Leliestraatje; ingekomen 17 bilj. als:

G. H. Brockmeijer,	te Amsterdam.	*f* 50,784
C. J. Maks en Bockholts,	» idem	» 47,280
Bekker en Van Seters & Co.,	» idem	» 46,972
C. v. Boven,	» idem	» 45,700
J. Schoonenburg en Maks,	» idem	» 43,670
L. v. Brummelen,	» Nieuweramstel,	» 43,240
P. Schmidt en Hermans,	» Amsterdam.	» 42,990
H. Rietsnijder & Zn.,	» idem	» 42,650
J. v. Houwelingen,	» idem	» 42,518
H. J. Nederhorst,	» Gouda,	» 42,400
C. Rietsnijder,	» Amsterdam,	» 41,880
A. Helsen,	» idem	» 41,600
W. Ambachtsheer,	» idem	» 40,970
M. Deutekom,	» idem	» 39,900
J. P. Cornelissen,	» idem	» 39,450
D. Zuiderhoek,	» idem	» 39,399
G. D. v. Doorn,	» idem	» 38,900

Leeuwarden, 4 Febr.: het afbreken der onder- en wederopbouwen eener nieuwe boerenbehuizing te Dijken, bij Langweer, onder beheer van den architect A. Hoekstra; ingek. 12 bilj., als:

H. Frankema,	te Joure,	*f* 14,698
G. v. d. Schaaf,	» Terkaple,	» 12,785
J. H. Pontsma,	» Terwispel,	» 11,997
D. J. Keuning,	» Ureterp,	» 11,985
E. M. Bettinga,	» Langweer,	» 11,978
G. C. Visser,	te Ylst.	*f* 11,885
S. A. Nieuwland,	» Mirsum,	» 11,880
G. de Boer,	» Oppenhuizen,	» 11,600
G. Lanting,	» Deersum,	» 11,479
T. H. v. Eijk,	» Lippenhuizen,	» 10,968
R. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 10,750
C. de Vroeg,	» idem,	» 10,648

Groningen, 4 Febr.: de verbouwing eener heerenbehuizing voor L. Catz, onder leiding van den architect N. W. Lit; ingek. 10 bilj., als:

J. Ilelings,	*f* 4143
Ph. Hendriks,	» 4009
H. J. Meuge,	» 3885
H. v. d. Nap,	» 3866
F. Peters,	» 3826
J. Muller,	» 3784
H. Kamps,	» 3774
T. Y. Jelsma,	» 3585
F. Holthuis,	» 3548
H. Barnes,	» 2884

Heerenveen, 4 Febr.: het graven van 7 wijken ter lengte van p. m. 4612 M., in den droogmaakten kavel van het de Veendistrict van Engwierden, onder Gersloot; ingekomen 4 bilj., als:

J. Kok,	te Drachten,	*f* 5128
E. Westra,	» Gorredijk,	» 5090
J. Bouwma,	» Langezwaag,	» 4420
W. Dragstra,	» Terwispel,	» 4090

gegund.

Raamsdonkveer, 4 Febr.: het afbreken en wederopbouwen van het woonhuis met schuur van J. konings; gegund aan Th. van Beek, te Raamsdonkveer, voor *f* 4790.

Stad-Belden, 4 Febr.: het bouwen van een bedlegersticht met schoollokalen voor de R.-K. gemeente; ingek. 9 bilj., als:

H. v. d. Weerd Hz.,	te Deventer,	*f* 30,050
L. Oosterwijk,	» Wije,	» 28,300
A. Groothengel,	» Rijssc,	» 27,400
F. Merwijk,	» idem	» 27,394
K. J. Kalk,	» Ureterp,	» 27,279
J. H. Bronk,	» Hengelo,	» 25,296
G. J. en W. Korteling B.Jz.,	» Deventer,	» 25,145
R. v. d. Spoel,	» idem	» 24,493
B. J. Kolkert,	» idem	» 23,690

gegund.

's-Hage, 5 Febr.: de levering ten dienste der gasfabriek van:

1o. gegoten-ijzeren buizen, hulpstukken enz.; minste inschr. waren: Keijzer & Co., te Boedrecht, voor buizen *f* 5.796, voor syphons *f* 9.74; H. E. Oving Jr., voor hulpstukken *f* 9 per 100 KG.

2o. 200 koperen lantarens en 100 ijzeren lantarendragers; minste inschr. waren B. Mohrman & Co., te Leeuwarden, voor *f* 1878.

Assen, 5 Febr.: het bouwen van een woon- en winkelhuis voor K. Hofman Hzn.; ingek. 6 bilj., als:

G. v. d. Grampel,	*f* 2893
A. Hakkert,	» 2824
H. de Vries,	» 2676.80
D. H. Wiering,	» 2525
D. Neizing,	» 2375
H. Jalving,	» 2123

niet gegund.

Groningen, 5 Febr.: de verbouwing eener heerenbehuizing voor C. F. Heilingh, onder beheer van den architect N. W. Lit; ingek. 9 bilj., als:

G. v. d. Laan,	*f* 4063
K. Fekkes,	» 3415
J. Ihelings,	» 2947
G. P. v. Erp,	» 2830
H. Kamps,	» 2774
Ph. Hendriks,	» 2747
J. Mulder,	» 2660
G. de Ruiter,	» 2555
E. Peters,	» 2539

gegund.

Geldermalsen, 5 Febr.: eenige veranderingen aan het oude schoolgebouw, teneinde dit in te richten voor gemeentehuis; aannemer is L. Muller, te Beusschem, voor *f* 1150.

Utrecht, 5 Febr.: Bestek no. 85, het leveren van omwendbare puntstukken van gegoten staal en van stalen contrarails met toebehooren, ten behoeve van de Staatsspoorwegen; ingekomen 7 bilj., als:

	1e perceel
Annener Gussstahlwerk, Annen (Westfalen),	*f* 35,320
Bochumer Verein für Berghau, Bochum,	» 27,894
T. Asthöwer & Co., Annen (Westfalen), Tiegelstaal	» 26,388.96
Martenstaal	25,318.82
F. Krupp, Essen,	» 20,356
	2e perceel
Maschinenfabrik „Deutschland", Dortmund,	*f* 24,149.80

Union Actiën-Gesellschaft, Dortmund, met beschikbaarstelling der spoorstaven resp. Tilburg, Zwolle en Essen, ƒ 9,727.25 » 9,036.75 » 9,018.50

F. Krupp, Essen, » 6,581

Delft, 6 Febr.: het bouwen der kerk van den H. Hippolytus, met aanhoorigheden, onder beheer van den architect P. J. H. Cuypers; ingek. 25 bilj., als:

W. Lobbrandt,	te Amsterdam,	ƒ 245,200
Tom & Van Bergen Henegouwen,	» 's-Hage,	» 244,869
P. Vlasman,	» Bodegrave,	» 238,940
W. Westerhof,	» Weesp,	» 238,740
L. Vlasman,	» Amsterdam,	» 235,000
J. Lucas,	» Delft,	» 231,900
L. de Rooij,	» Tilburg,	» 223,400
W. Schaap,	» Delft,	» 220,300
H. B. Hendriks,	» Och,	» 215,933
Chr. Dossing,	» Gouda,	» 215,230
L. v. Spanje,	» 's-Hage,	» 215,000
M. Taverne,	» idem	» 204,644
Th. Vos,	» Delft,	» 204,400
Th. Bokhuis en Dunstra,	» Leeuwarden,	» 204,140
H. Stelwagen,	» 's-Hage,	» 202,500
L. de Bont,	» Bussem,	» 200,500
W. v. Ipenburg,	» Delft,	» 199,800
J. Sluyters,	» Haarlem,	» 197,645
W. Teeuwissen,	» 's-Hage,	» 197,345
P. Rinks,	» Santpoort,	» 196,780
Wed. Canessi & Co.,	» Rotterdam,	» 191,100
H. Beijer,	» Hof-van-Delft,	» 189,909
J. Groenendaal,	» 's-Hage,	» 189,357
J. Trintlamer,	» Schiedam,	» 175,480
W. Rikes,	» Rotterdam,	» 175,380

's-Hage, 6 Febr.: het verrichten van eenige werken aan het verbrande gedeelte van den Vaartsche-Rijn, tusschen het huis »De Lissebosch" en het huis »De Wiers", onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk; ingek. 15 bilj., als:

A. L. v. Wijngaarden IJz.,	te Sliedrecht,	ƒ 8235
J. v. Vuuren,	» Vuren,	» 8145
J. v. Gent,	» Leerdam,	» 8087
C. Bos,	» Haarlemmermeer,	» 7964
Ph. Verbruggen,	» Waddinksveen,	» 7786
E. v. Bentum,	» Jutfaas,	» 7740
J. Vermeer,	» Hekendorp,	» 7735
C. de Groot Am.,	» Asperen,	» 7734
D. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 7629
A. v. d. Heuvel,	» Utrecht,	» 7389
J. de Haan,	» Arnhem,	» 7174
J. v. Straten Wz.,	» Utrecht,	» 7154
H. Bennik H.Hz.,	» Vreeswijk,	» 7000
J. Kruchten,	» Utrecht,	» 6952
J. v. Harpen,	» Wijk-bij-Duurstede,	» 6885

2o. het wegruimen van een in het Ventjagerssnatje, onder de gemeente Oudjaarsplaat, gezonken tjalkschip; ingek. 4 bilj., als:

I. Timmer,	te Willemsdorp,	ƒ 3249
L. Korteweg,	» Oudgeneplaat,	» 3200
J. Volker,	» Sliedrecht,	» 3200
A. v. d. Tak,	» Goedereede,	» 2960

3o. het verrichten van baggerwerk tot onderhoud van het vaarwater in de Koningshaven, te Rotterdam; ingek. 2 bilj., als:

	per M³
A. L. v. Wijngaarden IJz., te Sliedrecht,	ƒ 0.83
G. Goedhart, » Dordrecht,	» 0.48

's-Hage, 6 Febr.: het maken van gebouwen en verdere werken op het station Stavoren, voor het gedeelte Stavoren—Sneek van den spoorweg Stavoren—Leeuwarden; ingek. 26 bilj., als:

L. de Rooy,	te Tilburg,	ƒ 193,000
A. Vos Rzn.,	» Hulst,	» 192,992
P. Duinker,	» idem	» 192,555
J. Kooij,	» Amsterdam,	» 192,460
C. Meijers,	» 's-Hage,	» 191,500
J. Posthuma,	» Harlingen,	» 189,000
T. Verhoeven,	» Deventer,	» 189,000
J. J. Bekker, Lent en L. D. v. Seters & Co.,	» Nijmegen,	» 187,800
C. Eckhardt,	» Almelo,	» 186,978
J. H. Vos Sr.,	» idem	» 186,825
A. P. P. Boef,	» Nieuwland,	» 186,300
M. L. v. Spanje,	» 's-Hage,	» 183,540
P. Vlasman,	» Bodegrave,	» 183,000
G. Schutgens,	» Groningen,	» 182,980
T. Hitzius Wz.,	» Leeuwarden,	» 182,362
K. Boeker,	» Zutfen,	» 181,300
W. J. Kolkert,	» Deventer,	» 181,100
F. P. de Haas,	» 's-Hage,	» 180,500
D. v. d. Tas,	» Charloos,	» 179,157
J. Dokter,	» Leeuwarden,	» 179,000
D. Zuiderhoek,	» Amsterdam,	» 178,730
T. Boonstra,	» Assen,	» 177,700
T. J. Mirande,	» 's-Hage,	» 177,600
F. G. Bokhuis en D. Dunstra,	» Leeuwarden,	» 177,400
A. v. d. Meer,	te Harlingen,	ƒ 176,843
A. J. v. Liemt,	» Amsterdam,	» 174,800

IJselmonde, 7 Febr.: het bouwen eener bouwmanswoning met annexe schuur en een aparte schuur ten Zuiden, onder beheer van den architect C. Karsseboom:

Eerste perceel, metselwerk; ingekomen 11 bilj., als:

L. P. v. Dalen, Hendrik-Ido-Ambacht,		ƒ 3987
C. Rikfoort,	IJselmonde,	» 3478
J. P. Kregt,	idem	» 3216
G. Baas, Ridderkerk,		» 3189
Gebr. Veldhuizen, Rijsoord,		» 3187
Jan de Zanger, Ridderkerk,		» 3117
Jakob de Zanger, IJselmonde,		» 3097
A. v. Staveren, Rotterdam,		» 2948
B. v. d. Leeq, Barendrecht,		» 2883
P. Oudenaarde, IJselmonde,		» 2755
P. v. Schagen, Ridderkerk,		» 2750

Tweede perceel, timmerwerk enz.; ingek. 10 bilj., als:

L. Hortensius, IJselmonde,		ƒ 6098
J. Petit en Korpershoek, Kralingen,		» 5850
P. v. Buuren, Fijnoord,		» 5800
K. v. Prooijen, Abbenbroek,		» 5790
A. Bloot, Ridderkerk,		» 5150
J. Kooi, IJselmonde,		» 5140
P. Sliedrecht,	idem	» 4999
A. v. Gameren, Strijen,		» 4880
G. Bolegrom, Ridderkerk,		» 4875
G. H. Lolders, Hendrik-Ido-Ambacht,		» 4469

Voor de massa ingekomen 2 bilj., als:

P. Sliedrecht,	te IJselmonde,	ƒ 8349
K. v. d. Bouwe,	» idem	» 7970

Baarn, 7 Febr.: het herstellen van de Eemburg; ingek. 6 bilj., als:

J. H. Boks,	te Amersfoort,	ƒ 2300
W. v. d. Kooij,	» idem	» 2280
J. v. Harpen,	» Wijk-bij-Duurstede,	» 2174
C. v. Soest,	» Baarn,	» 1988
B. Veldman,	» idem	» 1919
W. v. Doornik,	» idem	» 1888

gegund.

Amsterdam, 7 Febr.: het bouwen van een stoom-diamantslijperij in de Focke-Simonsstraat no. 26, te Amsterdam, onder beheer van den architect-werktuigkundige J. W. Meijer; ingek. 25 bilj., als:

K. Rietsnijder,		ƒ 41,438
Kruiff en Schouten,		» 41,770
W. Haaksma,		» 41,700
G. Wood,		» 41,414
W. Greve,		» 41,319
J. v. Voorthuijzen,		» 41,200
H. Rietsnijder & Zn.,		» 41,175
J. F. Prentacker,		» 41,000
Gebr. v. Berkum,		» 40,888
W. L. Lobbrandt,		» 40,489
J. Koster,		» 40,200
D. Heijink,		» 40 122
P. Kampman en J. Harderwijk,		» 39,980
A. Aalders,		» 39,886
J. Lockhorn,		» 39,550
P. A. H. Warnes,		» 39,448
J. Vonstijn,		» 38,550
J. M. Lange,		» 38,175
H. J. en G. Haandrikman,		» 38,000
W. H. Struijs,		» 37,980
H. F. M. Boemers,		» 37,805
Knipper en Vree,		» 36,500
G. L. Brouwer en D. Borgerbeets,		» 36,291
F. Rijke,		» 35,566
G. Boon,		» 35,350

's-Gravenzande, 7 Febr.: het annoteeren der onder- en het maken van eene nieuwe brug over de Heenen-Geestvaart; ingek. 7 bilj., als:

J. P. D. Leeflang,	te 's-Hage,	ƒ 1643
A. C. Verweij de Winter,	» Naaldwijk,	» 1400
A. Sigmond en W. v. Spreuzen,	» Monster,	» 1350
J. de Baan,	» Maasland,	» 1187
W. A. P. Dessing,	» Naaldwijk,	» 1149
P. A. Vroeg,	» idem	» 1109
H. G. v. d. Haar,	» Poeldijk,	» 1084

Overveen, 7 Febr.: het vergrooten en verbouwen van het raadhuis der gemeente Bloemendaal; ingek. 10 bilj., als:

H. C. v. d. Velde,	te Schooten,	ƒ 10,700
J. Maleijt & Zn.,	» Overveen,	» 10,049
P. Reniersz & Zn.,	» idem	» 9,995
H. Rink,	» Haarlemmerm.,	» 9,700
Verhagen en Van 't Wout,	» Haarlem,	» 9,690
J. S. v. Veldhuizen,	» idem	» 9,385
J. Giebels en H. Wellen,	» idem	» 9,350
P. Brinkman,	» idem	» 9,285
J. Poelman,	» idem	» 9,075
H. Kluit,	» Overveen,	» 8,650

1 biljet van onwaarde.

nog niet gegund.

Haarlem, 7 Febr.: het tweejarig onderhoud der gemeentepompen; ingek. 2 bilj., als:

C. v. d. Ham,	te Haarlem,	ƒ 1980
H. Koning,	» idem	» 1598

nog niet gegund.

Arnhem, 8 Febr.: het maken van eene nieuwe pui voor het perceel in de Baggerstraat te Arnhem, bekend als wijk E nos. 10 en 11, met daarmede in-verband-staande werken, onder beheer van de architecten G. J. van Gendt en C. M. G. Nieraad; ingek. 3 bilj., als:

Lamb. Hasselbach,	te Arnhem,	ƒ 3660
Gebr. v. Daalen,	» idem	» 3574
J. v. Tol,	» idem	» 3333

BIJVOEGSEL VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 16 FEBRUARI 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 18 Febr.

Heesch, te 11 uren, door burg. en weth.: het verbouwen der openbare school en het maken van eenige veranderingen aan de onderwijzerswoning te Heesch, met bijlevering der materialen. Aanw. door den architect C. A. van Lith; te 9 uren.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. best.: het verrichten van eenig baggerwerk in den Rijn tusschen de Spanjaardsberg (de Zijl) en Woerden. Inl. bij den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat in Zuidholland, J. van der Vegt, te 's-Hage.

Medemblik, te 12 uren, in het Kaggenhuis van het ambacht Vier-Noorderkoggen: het verrichten van vernieuwingen en herstellingen aan de Nollehuis, beoosten Aartswoud. Inl. bij den opzichter A. Kater Jz., te Lambertschaag.

Dordrecht, te 12½ uren, ten gemeentehuize: het uittrekken van onder-, het leveren en inheien van een dukdalf en het verbinden van een koningpaal, op den Riesbosch te Dordrecht, met de levering der benoodigde materialen.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het leggen van rioolleidingen, tot voortzetting der rioleering van Scheveningen.

Weert, te 4 uren, door den notaris Clercx, bij W. Kragen: de verbouwing van het post-en-telegraafkantoor, met de woning van den directeur, te Weert. Inl. bij den bestedor A. Kealen en bij genoemden notaris.

Halsteren, 's avonds 8 uren, door C. Adriaansen, in Het Groenewoud: het bouwen van een woonhuis aan den straatweg van Bergen-op-Zoom naar Thoren. Inl. bij den architect H. H. C. van Someren, te Bergen-op-Zoom.

Amsterdam, door burg. en weth.: 1o. het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse no. 2, in de Valkenburgerstraat; 2o. het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse, no. 6, in de Kerkstraat bij de Weesperstraat; 3o. het verbreeden en gedeeltelijk verbogen van de bruggen in de Utrechtschestraat over de Heeren- en Prinsengrachten, en bijbehoorende werken. Inl. voor no. 1 en 2, bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101, voor no. 3, kamer no. 97.

Dinsdag, 19 Febr.

Zwolle, te 3 uren, in de Nieuwe-Stadsherberg: het bouwen van eene villa voor J. F. G. van Reede, aan het Kleine-Weezenland, aldaar. Inl. bij den architect S. J. H. Trooster Ilz., aldaar.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: 1o. Bestek no. 82, het leveren van eiken wisselhout, in 2 perceelen, ten dienste van het Vernieuwingsfonds Lusk-Limburg. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectie-ingenieur Ch. Rensen, te Lusk; 2o. Bestek no. 84, het leveren en inkeepen van eikenhouten dwarsliggers in 5 perceelen, ten dienste van het Vernieuwingsfonds Almelo-Salzbergen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectie-ingenieur H. J. van Duijl, te Zutfen.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 22 partijen ingenhouten beugstrooken voor rijvoeringen, te zamen bevattende 4548 stuks.

Buitenpost, bij L. Postma: het bouwen eener huizing te Buitenpost. Inl. bij J. M. van der Molen, aldaar.

Woensdag, 20 Febr.

Ouderkerk a/d. IJsel, te 11 uren, in het koffiehuis van A. Broere aldaar: het maken van een gebouw, bestaande in machine- en ketelhuis, met schoorsteen, eene steenkolenbergplaats, benevens eene machinestoving en de benoodigde aardewerken, alles ten dienste van het te stichten stoomgemaal voor den Polder Nesse onder Ouderkerk a/d. IJsel. Aanw. als in het bestek vermeld.

Kantens, te 11 uren, door burg. en weth.: 1o. eenige herstellingen aan klinkerstraten en voetpaden in de gemeente; 2o. eenige herstellingen aan de scholen en onderwijzerswoningen in de gemeente. Bilj. inzenden ten gemeentehuize, uiterlijk te 10 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het maken van een watertoren op het westelijk gedeelte van het centraal passagiersstation te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Raming ƒ 22,400; 2o. het leveren van 90,000 groenhouten dwarsliggers, in 3 perceelen. Inl. op het bureau der Staatsspoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 165,000; 3o. het maken en leveren van 200 ijzeren lantarenpalen, 60 armen en 320 koperen lantarens voor de Staatsspoorwegen. Inl. op het bureau der Staatsspoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 7000.

Zevenaar, te 12 uren, door het R.-K. kerkbest., in het schoollokaal (genaamd De Vereeniging): het bouwen van een toren met trapto en bij de kerk. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht.

Strijp, te 3 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school en onderwijzerswoning, met bijlevering van de benoodigde materialen, alsmede het leveren en stellen van het noodige schoolmeubilement. Inl. bij den mr. timmerman Jan van de Ven, te Strijp.

Stikgat (bij Zevenbergen), door het best. van den polder Crauwelsgors, bij J. F. Kavelaars: 1o. het maken van het machine- en ketelhuis met kolenbergplaats, en vermaken van de machinistwoning, op de plaats van den gedeeltelijk af te breken molen des polders; 2o. het leveren en stellen van een stoomwerktuig met scheprad en toebehooren, ten dienste van het met stoom bemalen van den polder. Inl. bij den civiel-ingenieur P. A. Korevaar, te Vrijenban.

Amsterdam, door den architect W. Kromhout, namens de stoomkoffiepellerij »Insulinde": het bouwen van eene fabriek met machinegebouw, schoorsteen enz. op de Zoutkeetsgracht, no. 34—46, aldaar. Inl. aan de fabriek, Prinseneiland 49—51.

Donderdag, 21 Febr.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering en het planten van pot- en sierplanten voor de bloemperken binnen de gemeente, enz.

Zwolle, te 11 uren, in de Nieuwe-Stadsherberg: het verbouwen van een huisperceel op de Thorbeckegracht van W. H. J. van Laer. Inl. bij de architecten W. & F. C. Koch.

Deventer, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Zutfen, op het bureau van den hoofdopzichter van fortificatiën, aan den Bakoven: het maken van een welput en regenbak met pomp achter de kazerne te Deventer. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Zutfen en bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Deventer. Raming ƒ 4740. Bilj. inzenden 20 Febr., vóór 3 uren, op het bureau van den hoofdopzichter van fortificatiën, te Deventer.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van 4 ijzeren scheepsbeuken, elk wegende ongeveer 1150 KG.

Rotwaard, te 12 uren, door burg. en weth.: het aanvoeren van het huis in de Polstraat, sectie A no. 425, en het bouwen van een nieuw huis voor couriersgewaning, secretarie e.a. Teekening ligt ter inzage in »'t Rood Hert." Aanw. 16 Febr., te 12 uren. Bilj. inzenden 20 Febr., ter secretarie.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het bestraten van de Westerkade, met bijlevering van alle bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz. enz. Bilj. inzenden 20 Febr., op het raadhuis.

Arnhem, te 2 uren, ten kantore der gemeentegasfabriek: de levering van 6,500,000 KG. Engelsche gaskolen.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken van eene nieuwe wascherij, het vergrooten der vrouwenslaapzaal en eenige hiermede in-verband-staande werken in het stads-armen- en ziekenhuis. Inl. aan het gebouw der gemeentewerken.

Gouda, door het best. van den Tempelpolder, in het koffiehuis De Kap: het maken, leveren en stellen van een ijzeren schoorsteen en bijkomende werken ten dienste van het stoomgemaal voor dien polder. Inl. bij den houtkundige J. Mahler, te Gouda. Bilj. inzenden 20 Febr., bij den voorzitter J. Dz. Kruyt, aldaar.

Vrijdag, 22 Febr.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in Het Hof van Holland: het doen van voorzieningen tegen hooge waterstanden aan de Koninklijke Militaire Academie, aldaar. Inl. op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur en bij den hoofdopzichter van fortificatiën, aldaar. Raming ƒ 2660. Bilj., inzenden 21 Febr., vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Sommelsdijk, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van 350 M³ onderhoudsgrint.

Leeuwarden, te 12 uren, ten gemeentehuize van Leeuwarderadeel: het verrichten van diverse werken aan de openbare lagere school te Wirdum. Inl. bij den gemeenteopzichter Wesselius, te Huizum. Aanw. 20 Febr., te 12 uren. Bilj. inzenden vóór 11 uren.

Venlo, te 12 uren, door burg. en weth.: het afbreken van het balken, trappen enz., en het herstellen ervan aan het raadhuis. (Benoodigd ongeveer 25 M³ hardsteen: petit granit de l'Ourthe).

Zwolle, te 12 uren, door het dagelijksch best. van het waterschap Mastenbroek, in De Keizersbroek: 1o. het onderhoud der kunstwerken van het waterschap ged. 3 jaren, van 1 Maart '84—28 Febr. '87; 2o. het vernieuwen van de brug over de Oude-Wetering bij den Boksem; 3o. het leggen van een nieuwe brug in de Nieuwe-Wetering (oostzijde) bij »De Prins"; 4o. het reconstrueeren der bruggen 28 en 29 langs de 1e Groenesteeg. Inl. bij den poldermeester H. van Bevogel, te Ebelmuiden. Aanw. van no. 2, 3 en 4, 19 Febr., te 10 uren, te beginnen bij De Prins.

Noordeloos, te 12 uren, door burg. en weth.: het afbreken der onder- en het bouwen eener nieuwe school, met herstellingen aan de onderwijzerswoning en de daarin gevestigde secretarie. Inl. bij den architect A. van der Haven, te Noordeloos. Aanw. 19 Febr., van 11—1 uur.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het onderhouden en herstellen van het Rijkspostgebouw te Venlo, ged. '84, '85 en '86. Inl. bij den houtkundige voor de Landsgebouwen in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der Landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. 18 Febr., te 12 uren. Raming ƒ 710; 2o. het onderhouden van- en het verrichten van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Eindhoven, ged. '84, '85 en '86. Inl. bij den houtkundige voor de Landsgebouwen in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der Landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Raming ƒ 3540.

Ammerzool, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van een nieuw raadhuis met veldwachterswoning. Inl. bij den mr. timmerman S. van Diggelen, te Wel. Aanw. te 11 uren.

Nijmegen, te 2 uren, door den burgemeester: de levering van het benoodigde hout voor het voor in '84.

Sommelsdijk, te 3 uren, door dijkgraaf en gezworenen van den polder Het Ouderland, in de Doele: de levering van 500 M³ onderhoudsen 500 M³ aanbeggrint.

Grijpskerk, door burg. en weth.: 1o. het bouwen van een onderwijzerswoning te Pieterzijl, alsmede het vertimmeren der school, aldaar; 2o. het leveren der schoolmeubelen in die school. Stijeten inzenden vóór 3 uren, op het gemeentehuis te Grijpskerk of bij den burgemeester.

Zaterdag, 23 Febr.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 150,000 Waalklinkers en 150,000 IJsselklinkers (Waalvorm).

Kampen, te 1½ uren, op het raadhuis: het leveren en leggen van 233,000 klinkers, in perceelen.

Rotterdam, te 2 uren, door den architect J. Verheul Dzn., in het gebouw genaamd »Irene": het bouwen van een schouwburg alhaar. Inl. op het bureau van genoemden architect.

Maandag, 25 Febr.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het afdammen, droogmaken, onderzoeken en herstellen der Malliegatsluis te Gouda, behoorende tot de werken van den waterweg van Amsterdam naar Rotterdam. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 3e district, en bij den opzichter Van Echten, te Gouda. Aanw. 18 Febr. Raming ƒ 26,600.

Kampen, te 11½ uren, door het ingelijkscb best. van het waterschap Mastenbroek, in het Hôtel des Pays-Bas: het maken van p. m. 850 M. pijnwerp op den IJsseldijk, tusschen den grintweg en den afweg naar de Plas te IJsselmuiden. Inl. bij den poldermeester H. van Bevagel, te IJsselmuiden. Aanw. 21 Febr., te 10 uren.

Amsterdam, te 1½ uren, door het Holl. IJzeren-Spoorwegmaatschappij, in het café-Krumpelsky: 1o. Bestek no. 325, het verrichten van onderhoudswerken op het gemeenschappelijk station Winterswijk; 2o. Bestek no. 326, het verbreeden en uitlijnen van sloten; 3o. Bestek no. 327, het verrichten van timmerwerken; 4o. Bestek no. 328, het verrichten van behang-, verf- en teerwerken; 5o. Bestek no. 329, het verrichten van metsels-, voeg-, pleister-, wit- en straatwerken. Alles ten dienste van de lijnen Amsterdam—Zutfen en Zutfen—Winterswijk.

Girkerk, door de kerkvoogden van Giekerk, bij Vesinga: het afbreken en wederopbouwen eener voorhuizing op de plaats bij de kerk, alhaar, bij W. J. Sikma in gebruik. Aanw. 21 Febr., te 11 uren.

Dinsdag, 26 Febr.

Zwolle, te 10 uren, door het dagelijksch best. van het waterschap Salland, in De Pauw: het herstellen van 2 doorbraken in de kade bij de Boevenbrug. Aanw. 25 Febr., te 10 uren.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken en stellen van eene nieuwe houten zeekaag op den Noordvaarder, bij Terschelling. Inl. op 19 Febr., bij den bouwkundige bij den dienst van het bodemwezen, aan het departement.

Hoenkoop, te 11 uren, door het best. van het waterschap Hoenkoop, bij L. Muis: 1o. het maken, leveren en stellen van machine, centrifugaalpomp, ketel en wat daartoe behoort; 2o. het maken van de gebouwen voor de plaatsing van sub 1o. genoemde machine en het maken van verdere tot de stichting van het stoomgemaal behoorende werken. Inl. bij H. Paul architect te Zevenhuizen.

Leiden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Hage, in het geniebureau in de Boele: het aanbrengen van drinkwaterbeluigen en brandkranen in kazernegebouwen te Leiden. Aanw. 21 Febr., te 11 uren, aanvangende in de kazerne aan de Morschpoort. Raming ƒ 6000. Bij. inzenden 25 Febr., vóór 3 uren op genoemd bureau der genie.

's-Hage, te 2 uren, door burg. en weth.: de levering van Engelsche gaskolen, ten dienste van de gemeentegasfabriek, alhaar.

Woensdag, 27 Febr.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterst, enz.: het leveren van voorwerpen van gegoten en gesmeed ijzer, staal, koper en metaal, benevens het bezorgen van smeden en werklieden tot het doen van herstellingen aan de Rijks-stoom- en andere vaartuigen, in gebruik bij het baggerwerk ten behoeve van de werken van de Merwede en Killen, in de provincien Zuidholland en Noordbrabant, ged. het tijdvak, aanvangende 1 April '84 en eindigende 31 Maart '85. Inl. op het bureau van den hoofdingenieur voor het 2e rivierdistrict Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht, bij den Rijkswerktuigkundige Bergsrinck, te Rotterdam en bij den buitengewoon opzichter Weenink, te Werkendam. Aanw. 20 Febr.

Harlingen, te 11½ uren, door het dijksbest. van het waterschap »Vijf-Heiden-Zeedijken-Buitendijks," in De Nederlanden: 1o. het aanleggen van eene steenglooiing, over eene lengte van 284.8 M., en het daarnevens verhoogen en verzwaren van den zeedijk tusschen Surig en Harlingen, nevens steen 53. Inl. op de secretarie van het waterschap en bij den opzichter J. R. Posthuma, te Almenum. Aanw. 25 Febr., te 2 uren; 2o. de levering van 500 M³ oude Friezen en 1000 M³ beste harde afbraak.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het maken en leveren van 200 toogbewegingen voor spoorwissels. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 22,000; 2o. het leveren van 17,000 eikenhouten dwarsliggers. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 56,000.

Dordrecht, te 1 uur, ten kantore van de gemeentegasfabriek; de levering van ongeveer 75,000 HL. Engelsche gaskolen, ten dienste dier fabriek.

Donderdag, 28 Febr.

Hulst, te 11 uren, door het best. der uitwatering langs den 's-Heerarendspolder (Ossenisse), in De Koning van Engeland: 1o. het aanbrengen van 435 M. lengte buitenberm met het verbeteren van een gedeelte van den zeedijk; 2o. het geheel nieuw leggen van:

435 M³ glooiing van gesorteerde Vilvoordsche steen, dik 25 c.M. op nieuw puin.
1745 » glooiing van zuilenbazalt, lang 30 c.M. op 15 c.M. Waalpuin.
2500 » glooiing van gesorteerde Doornikosche steen, dik met de puin 45 c.M.
2528 stuks eiken perkoenpalen, nieuw te leveren en te verwerken.
2088 dennen perkoenpalen.
2064 gecreosoteerde dennen perkoenpalen. Aanw. 27 Febr., in den voormiddag.

Zaterdag, 1 Maart.

Oosterland, te 10 uren, door het polderbest. van Ooster-en-Sirjansland, in het Dorpshuis: de wegverbetering en begrinting van 3 perceelen polderwegen, gelegen onder Sirjansland en onder Oosterland, ter gezamenlijke lengte van 3727 strekkende M., met bijlevering van de benoodigde materialen en het halfjarig onderhoud. Aanw. 22 Febr., te 11 uren, te beginnen te Sirjansland.

Sneek, te 11 uren, door het dijksbest. van Wijmbritseradeels c.a. Contributie-zeedijken, in de Stadsherberg: het verhoogen en verzwaren van den zeedijk, over 694 M. lengte, ten noorden van den in '83 verhoogden dijk en strekkende tot den Stadsdijk te Hindeloopen. Inl. bij den dijksopzigter O. Dijkstra, te Schuilenburg, onder Hindeloopen. Bij. inzenden uiterlijk 29 Febr., bij den secretaris der Contributie, te Sneek. Aanw. 26 Febr., te 11 uren.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van houtwaren, ten dienste der gemeentereiniging in '84.

Zwolle, door de Overijsselsche Kanalisatiemaatschappij, bij den secretaris Mr. Th. de Meester: het maken en leggen eener nieuwe vaste rijbrug over den mond der Soestwetering, met bijlevering der materialen. Aanw. 26 Febr., te 11 uren.

Franeker, in het gemeentehuis van Franekeradeel: de levering aan p. m. 600 M³ grint aan den wal van de opslagplaats aan het groutscheepvaartkanaal tusschen Harlingen en Franeker.

Maandag, 2 Maart.

Stratum, te 11 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. bij Wed. Van de Ven: het bouwen eener nieuwe kerk met sacristieën en verder bijbehooren, met bijlevering van alles in het bestek aangeduid. Inl. bij den architect H. J. van Tulder, te Tilburg. Aanw. 25 Febr., bijeenkomst in genoemde herberg.

Dinsdag, 4 Maart.

Wilhelminaderp, te 10½ uren, door het dijksbestuur van den Wilhelminapolder, in het gemeentehuis: het maken van rinkwerken tot verdediging van den oever aan genoemden polder, in 1 perceel. Aanw. 26 en 29 Febr.

Woensdag, 5 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het bouwen van 2 dubbele ijzeren ophaalbruggen over de in-aanbouw-zijnde schutsluis in de gemeente Vreeswijk, behoorende tot de werken van den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Aanw. 27 Febr. te 11 uren, samenkomst aan de directiekeet te Vreeswijk. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kemper, alhaar. Raming ƒ 16,150.

Vrijdag, 7 Maart.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.: 1o. het maken van een stroombuiker met bijbehoorende werken bij sluis no. 4 der Dedemsvaart. Raming ƒ 5060; 2o. het leveren en stellen van den ijzeren bovenbouw eener draaibrug met vast gedeelte over het Lichtmiskanaal, en van een ijzeren hulpus voor de ophaalbrug no. 5 over de Dedemsvaart. Raming ƒ 3490; 3o. het maken van den onderbouw eener draaibrug over het Lichtmiskanaal en het verruimen van den mond van dat kanaal aan de Dedemsvaart. Raming ƒ 4945; 4o. het leveren van grint ten behoeve van het onderhoud der provinciale grintwegen van de Lichtmis langs de Dedemsvaart naar Heemse en langs de Lutherhoofdwijk, in 2 perceelen. Raming: perc. 1 ƒ 1120, perc. 2 ƒ 2000, samen ƒ 3120. Inl. bij den provincialen ingenieur A. Déking Dura, te Zwolle.

Maandag, 10 Maart.

Enkhuizen, te 1 uur, door burg. en weth.: het verstraten van eenige straten der gemeente, ter grootte ongeveer van 8000 M². Inl. bij den gemeentopzichter. Aanw. 7 Maart, te 10 uren.

Woensdag, 12 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het leveren en verwerken van stortsteen ten behoeve van de overbrugging van het Hollandsch Diep, en het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de rivierwerken gelegen aan den noordelijken oever van het Hollandsch Diep, tot de overbrugging behoorende, met het onderhoud dier werken tot 1 Mei '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den arrondissementsingenieur De Bruijn en den opzichter Chevalier, beiden te Dordrecht. Aanw. 5 Maart. Raming ƒ 17,300.

DE OPMERKER.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Kapelle a/d. IJsel, 28 Jan.: het bouwen van een bouwmanswoning met aanhoorigheden, in den polder Prins-Alexander, op kavel 9 in afdeeling G, onder beheer van den architect W. Brandsma Johz; ingek. 6 bilj., als:

Roodenrijs en L. Berkel, Nieuwerkerk a/d. IJsel,		ƒ 14,550
W. v. Zijl, Kralingen,		» 12,100
G. Donker, Zevenhuizen,		» 11,544
W. v. Verre, Kapelle a/d. IJsel.		» 10,350
C. Buijs,	idem	» 9,955
Gebr. D. Lockhorst, Kralingen,		» 9,900.64

zag niet gegund.

Amsterdam, 8 Febr.: het maken van eene ophaalbrug voor eene dubbele tramlaan over de Singelgracht nabij de Muiderpoort, voor de Amsterdamsche Omnibusmaatschappij; hoogste inschr. was W. Aanhagtsheer, te Amsterdam, voor ƒ 10,650; minste inschr. H. Ozinga, alhaar, voor ƒ 8240.

's-Hage, 8 Febr.: het bouwen van een houten schoolgebouw; ingekomen 21 bilj., als:

L. Tromp,	te 's-Hage,	ƒ 10,150
C. G. Paaptit,	» idem	» 8,795
J. Bernard,	» idem	» 8,485
Tom en Van Bergen Henegouwen	» idem	» 8,243
Th. J. Mirande,	» idem	» 8,089
C. v. Maanen,	» idem	» 8,075
J. L. Werdes,	» idem	» 7,990
C. Meijers,	» idem	» 7,897
F. P. de Haas,	» idem	» 7,894
Gebr. Houtman,	» idem	» 7,866
L. Blom,	» idem	» 7,513.65
W. T. Weinekers,	» idem	» 7,544
J. Schifferli,	» idem	» 7,370
C. v. Diest,	» idem	» 7,096
M. C. Haaksma,	» idem	» 6,968
H. E. de Baan,	» idem	» 6,940
J. de Bruijn,	» idem	» 6,484
J. H. de Swart & Zn.,	» idem	» 6,446
J. Wijbrans,	» idem	» 6,249
C. de Vogel,	» idem	» 6,125
F. Lankerman,	» idem	» 5,877

Groningen, 8 Febr.: het gedeeltelijk afbreken en de wederopbouw eener nieuwe winkelbehuizing met vrijstaand pakhuis, ten dienste van H. M. de Boer, onder beheer van den architect G. Nijhuis; ingekomen 7 bilj., waarbij 1 van onwaarde, als:

G. P. v. Erp,	ƒ 5874
J. Haupt,	» 5243
L. Mulder,	» 5195
H. de Haan,	» 4960
R. Hovingh,	» 4913
T. Holthuis Jr.,	» 4469

gegund aan H. de Haan.

Breskens, 9 Febr.: het verrichten van 3 grondboringen aan het calamiteuse waterschap Oud-en-Jong-Breskens; ingek. 2 bilj., als:

C. Hoogendoorn Kz.,	te Giessendam	ƒ 1640
J. H. Bruns,	» Arnhem,	» 1465

Arnhem, 9 Febr.: vanwege de Compagnie générale des conduites d'eau: het maken der gebouwen met toebehooren voor de pompwerken der waterleiding te Arnhem; ingekomen 13 bilj., als:

J. H. Stevens,	te Arnhem,	ƒ 99,250
D. H. Mazendans,	» idem	» 98,621
Tom en Van Bergen Henegouwen,	» 's-Hage,	» 94,673
M. L. v. Spanje,	» idem	» 89,739
Gebr. v. Daalen,	» Arnhem,	» 88,648
L. Brand Dz., Giessendam en P. P. Seret,	» Sliedrecht,	» 88,597
G. H. v. d. Heijden,	» Arnhem,	» 86,960
P. Vlasman,	» Bodegrave,	» 82,480
D. Zuiderhoek,	» Amsterdam,	» 81,533
J. v. Burk, Oosterbeek en W. Wissing,	» Westervoort,	» 78,222
W. P. Muuren,	» Rotterdam,	» 78,140
C. M. Rouzeburg,	» Naaldwijk,	» 71,885
A. P. Opzoomer en C. F. Eijkelen,	» Nijmegen,	» 71,793

Helder, 9 Febr.: het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de stelling van Helder; ingekomen 7 bilj., als:

A. Bos,	te Helder,	ƒ 4572
P. Spruit,	» idem	» 4450
Gebr. Jansen,	» idem	» 4440
P. Duinker,	» idem	» 4399
D. J. v. Wijngaarden,	» idem	» 4280
A. Graaff,	» idem	» 4255
D. de Vries,	» idem	» 4247

De laatste is als aannemer voorgedragen.
Raming ƒ 4600

Utrecht, 9 Febr.: de aan- en verbouwing van eenige lokalen ter uitbreiding der afdeelingen voor onrustigen 3e klasse in het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen, onder beheer van den architect I. H. J. van Lunteren; ingek. 16 bilj., waarvan 2 van onwaarde, als:

A. C. Vink,	te Utrecht,	ƒ 37,134
J. A. v. Straaten,	» idem	» 36,990
J. v. d. Lip,	» idem	» 36,920
K. Kreen,	» idem	» 36,800
R. Pisa,	» idem	» 36,675
L. Maijer,	» idem	» 36,400
G. J. v. Vloten,	» idem	» 36,397
J. M. Wolff,	» idem	» 36,200
G. J. Cubes,	» idem	» 36,100
R. J. v. Baaren,	» idem	» 35,990
Gebr. v. Leeuwen Wz.,	» idem	» 35,950
J. Krap,	» idem	» 25,450
S. Sijlaard,	» idem	» 24,830.50
W. A. G. Jansen,	» idem	» 23,840

gegund.

Soppemeer, 11 Febr.: het afbreken eener oude- en het bouwen eener nieuwe behuizing, met bijlevering der materialen, voor den boekhandelaar J. Bergsma; ingek. 4 bilj., als:

J. Bieters,	te Fokslam,	ƒ 5174
E. Schreuder,	» Sappemeer,	» 5000
H. Vos,	» idem	» 4950
Joh. Emrke,	» Noordbroek,	» 4897

gegund.

Amsterdam, 11 Febr.: de levering aan de H. IJ. S. M. van eikenhouten dwarsliggers, in 2 perceelen:

	perc. 1 15000 halfronde dwarsliggers	perc. 2 1000 vierkante dwarsligg.	massa
Jac. v. d. Kamp & Co. Leiden,	ƒ 3.36	ƒ 4.10	ƒ 54,375
Merreen en La Porte, Amsterdam,	2.75	3.75	45,000
J. H. v. Hoogerwou, Bokstel,	3.—	4.—	42,680
H. L. Buijsoets, Ambt-Almelo,	2.87	3.87	42,600
J. B. Groothuis, Deneknmp,	2.67	3.85	42,300
J. Nahuijs, Groenloo,	2.65	3.70	42,290
J. N. de Haas & Söhne, Wezel,	2.72	3.70	42 279
J. A. v. d. Eerden, Bokstel,	2.57	3.60	42,145
Ferd. Clerex, idem			41,450
B. H. Clerex, idem			41,400
J. J. v. d. Eerden Pz., idem			39,990
Lambiotte Vigneron, Brussel,	2.56	3.90	
L. Bennert en Fassbinder, Antwerpen,	2.55		38,700

Vlissingen, 11 Febr.: het bouwen van een pand op het terrein der voormalige Marinewerf, onder beheer van den architect J. J Notenboom; ingek. 5 bilj., als:

C. Mulejaard,	te Vlissingen,	ƒ 8000
J. W. le Clercq,	» idem	» 8730
P. Marjé,	» idem	» 8542
C. Maters,	» idem	» 8050
J. Becker Jz.,	» idem	» 7997

gegund.
Raming ƒ 8075

Groningen, 11 Febr.: het bouwen eener behuizing met bovenwoning, op een terrein gelegen aan den Zuiderbinnensingel, kadastraal bekend Groningen, sectie I, no. 2922, met de leveranlie van al het daartoe benoodigde, onder beheer van de architecten K. & H. Hoekzema; ingek. 14 bilj., als:

G. Meulink,	te Groningen,	ƒ 6462
D. Edzards,	» idem	» 6442
D. Boeijes,	» idem	» 6422
D. Jansen,	» idem	» 6385
F. Soders,	» idem	» 6177
J. Haupt,	» idem	» 6133
D. Dalmeden,	» idem	» 6095
D. Diddens,	» idem	» 6060
H. Kiel,	» idem	» 5999
J. Ibelings,	» idem	» 5989
H. Janssen,	» idem	» 5988
E. Peters,	» idem	» 5977
J. de Vries,	» idem	» 5968
J. Poelman,	» idem	» 5945

gegund.

Bolsward, 11 Febr.: de levering aan het waterschap Wonseradeels-Zuiderzeedijken van:

1o. 620 palen à 62 d.M. lengte
650 » à 53 » »
170 » à 41 » »
480 » à 35½ » »

ingek. 5 bilj., als:

Adr. Foekens,	te Harlingen,	ƒ 6545
Tj. Visser,	» Workum,	» 6525
T. W. Overmeer & Zn.,	te Leeuwarden,	ƒ 6371
Fontein en Tjallingii,	» Harlingen,	» 6200
H. Jans & Co.,	» idem	» 6179

gegund.

2o. 30 stuks zware eiken gordingen.
25 » lichte » »
25 » ondermaatsche »

ingek. 4 bilj., als:

H. P. Alta,	te Makkum,	ƒ 641.50
Tj. Visser,	» Workum,	» 629
T. W. Overmeer & Zn.,	» Leeuwarden,	» 621.60
F. H. v. Eerden,	» Aalten,	» 595.90

Stadskanaal, 11 Febr.: het verbouwen van eene veldwachterswoning in het dorp Onstwedde; ingek. 9 biljetten; hoogste inschr. was A. Hulsebos, voor ƒ 1349; minste inschr. P. Laitjes, voor ƒ 929.

's-Hage, 12 Febr.: het maken van eene woning voor den dienst der verlichting te Maassluis; ingek. 8 bilj., als:

J. v. d. Vlugt Jr.,	te Dordrecht,	ƒ 6360
L. v. d. Ent,	» Maassluis,	» 6249
P. v. d. Hoeven,	» idem	» 5984
J. de Haan,	» Maasland,	» 5838
M. Veltenaar,	» Maassluis,	» 5700
J. Slot,	» idem	» 5598
J. Bout,	» Brielle,	» 5346
C. de Quant,	» idem	» 4794

Arnhem, 12 Febr.: het bouwen van eene dagbouerswoning met deel, op een terrein bij de Stroolaan (Meuthenbergi), onder beheer van den architect A. R. Freem; ingek. 6 bilj., als:

Gebr. v. Daalen,	te Arnhem,	ƒ 5982
J. Langelaar,	» Oosterbeek,	» 5980
G. J. T. Barenbrug,	» Arnhem.	» 5970
J. v. d. Staay,	» idem	» 5930
Alex. Hermans,	» idem	» 5345
G. Pothof,	» idem	» 5133

Bellingwolde, 12 Febr.: het amoveeren der dubbele-basculebrug over de Westerwoldsche-A, nabij de Bult, en het daarteoplaatse bouwen van eene nieuwe draaibrug; ingekomen 9 bilj., als:

R. Parhuis,	te Garsaward,	ƒ 4480
H. de Herder,	» Ezinge,	» 4337
G. Heikens,	» Winschoten,	» 4020
H. Timmer,	» Beerta,	» 3980
R. J. Boscher,	» Oudepekela,	» 3768
R. Havinga,	» Winschoten,	» 3730
J. G. Sluiter,	» Bellingwolde,	» 3448
P. Laitjes,	» Stadskanaal,	» 3289
G. Hazelhof,	» Oudepekela,	» 3187

Delft, 12 Febr.: de levering aan de artilleriestapel- en constructiemagazijnen van 5 handbrandspuiten met toebehooren; minste inschr. waren Boucker & Zonen, te Utrecht, voor ƒ 54 per stuk.

Utrecht, 12 Febr.: Bestek no. 392, het maken van twee abri's met perrons, ten behoeve van eene halte aan de kruising van den weg van Zetten naar Andelst met den spoorweg van Hemmen naar Valburg; ingek. 11 bilj., als:

K. Bleeker,	te Zutfen,	ƒ 3098
J. H. v. d. Ven,	» Arnhem,	» 3090
J. F. Kerkhoff,	» Nijmegen,	» 2987
A. Beuming,	» idem	» 2980
G. W. v. Beerwijk,	» Hemmen,	» 2894
H. J. v. Eldik,	» Ochten,	» 2879
A. Janssen en F. Moll,	» Hedel,	» 2797
L. H. Beutener,	» Tiel,	» 2792
W. Kropman,	» Nijmegen,	» 2749
J. H. v. Holten,	» Elst,	» 2690
C. F. Eijkelen,	» Nijmegen,	» 2646

Ambt Hardenberg, 12 Febr.: het verbouwen van 3 scholen te Ambt-Hardenberg, onder beheer van de architecten W. & F. C. Koch; ingek. voor:

Beerse 2 bilj., als;

A. Hambuis,	te Beerse,	ƒ 1550
R. Koeslag	» Hardenberg,	» 1397

Collendoorn 2 bilj., als:

R. Koeslag,		ƒ 2187
A. Hambuis,		» 2150

Lutten 3 bilj., als:

W. Coster,	te Dedemsvaart,	ƒ 5863
K. A. Hakkert,	» idem	» 5673
L. Smink en H. v. Dijk,	» idem	» 5595

Hoorn, 13 Febr.: het maken van eene geheide fundeering met graalwerk voor een gasbouder; ingekomen 5 bilj. als:

J. Rustenburg,	te Hoorn,	ƒ 3258
P. J. Blauw,	» idem	» 2770
Zonneveld,	» Haarlem,	» 2685
Padding,	» Hoorn,	» 2606
H. Vollerwens,	» idem	» 2589

gegund.

Haarlem, 14 Febr.: het tweejarig onderhoud der stadswerken. Aanbesteed in 14 perceelen:

1e perc. de stadsgebouwen; ingekomen 5 bilj. als:

J. P. A. Nelissen,	te Haarlem,	ƒ 9786
J. S. Velthuizen,	» idem	» 9640

D. A. Braakenburg,	te idem	ƒ 2080
L. Blad,	» idem	» 2000
C. Elffers,	» idem	» 1800

2e perc., de 68 huurhuizen van het voormalige Oudemannenhuis; ingek. 7 bilj., als:

J. P. A. Nelissen,	te Haarlem,	ƒ 1300
L. Blad,	» idem	» 1250
P. Verhagen & Van 't Wout,	» idem	» 1200
J. S. Velthuizen,	» idem	» 1200
W. v. Schijndel,	» idem	» 1150
D. A. Braakenburg,	» idem	» 1090
H. London,	» idem	» 855

3e perc., de schoolgebouwen voor het middelbaar onderwijs; ingek. 8 bilj., als:

L. Blad,	te Haarlem,	ƒ 2560
D. A. Braakenburg,	» idem	» 2498
J. S. Velthuizen,	» idem	» 2360

4e perc., het gymnasium; ingek. 5 bilj., als:

D. A. Braakenburg,	te Haarlem,	ƒ 348
L. Blad,	» idem	» 300
J. S. Velthuizen,	» idem	» 260

5e perc., de schoolgebouwen voor het lager onderwijs; ingek. 4 bilj., als:

L. Blad,	te Haarlem,	ƒ 3500
J. P. A. Nelissen,	» idem	» 3260
D. A. Braakenburg,	» idem	» 2589
J. S. Velthuizen,	» idem	» 2145

6e perc., de meubelen voor het lager onderwijs; ingek. 4 bilj., als:

L. Blad,	te Haarlem,	ƒ 1000
Erdtsieck,	» idem	» 702
J. S. Velthuizen,	» idem	» 600
D. A. Braakenburg,	» idem	» 599

7e perc., de houten- en stenen bruggen; ingek. 4 bilj., als:

P. Verhagen en Van 't Wout,	te Haarlem,	ƒ 8500
J. P. A. Nelissen,	» idem	» 8149
D. A. Braakenburg,	» idem	» 8048
B. Zuithof,	» idem	» 7975

8e perc., de houten wallen; ingekomen 6 bilj., als:

J. S. Velthuizen,	te Haarlem,	ƒ 1735
D. A. Braakenburg,	» idem	» 1704
J. P. A. Nelissen,	» idem	» 1675
P. Verhagen en Van 't Wout,	» idem	» 1600
B. Zuithof,	» idem	» 1548
C. Elffers,	» idem	» 1450

9e perc., de stenen wallen; ingekomen 5 bilj., als:

J. S. Velthuizen	te Haarlem,	ƒ 950
J. P. A. Nelissen,	» idem	» 888
H. London,	» idem	» 827
D. A. Braakenburg,	» idem	» 808
P. Verhagen en Van 't Wout,	» idem	» 800

10e perc., het Brouwershoofje; ingekomen 9 bilj., als:

J. S. Veldhuizen,	te Haarlem,	ƒ 222
J. Visscher Hz.,	» idem	» 185
J. P. A. Nelissen,	» idem	» 182
P. Verhagen en Van 't Wout,	» idem	» 180
L. Blad,	» idem	» 180
H. Huykman,	» idem	» 175
J. Dandeij,	» idem	» 167
D. A. Braakenburg,	» idem	» 165
W. v. Scheijndel,	» idem	» 155

11e perc., de Brouwersvaart; ingekomen 5 bilj., als:

J. S. Veldhuizen,	te Haarlem,	ƒ 580
J. P. A. Nelissen,	» idem	» 550
J. Dandeij,	» idem	» 531
P. Verhagen en Van 't Wout,	» idem	» 500
D. A. Braakenburg,	» idem	» 491

12e perc., de buiten de stad gelegen werken; ingek. 6 bilj., als:

J. Visscher Hz.,	te Haarlem,	ƒ 525
J. S. Velthuizen,	» idem	» 510
J. Dandeij,	» idem	» 482
J. P. A. Nelissen,	» idem	» 462
D. A. Braakenburg,	» idem	» 455
P. Verhagen en Van 't Wout,	» idem	» 400

13e perc., de Leidsche Vaart; ingekomen 7 bilj., als:

J. P. A. Nelissen,	te Haarlem,	ƒ 1797
B. Zuithof,	» idem	» 1762
J. Dandeij,	» idem	» 1748
D. A. Braakenburg,	» idem	» 1746
C. Elffers,	» idem	» 1600
A. Heemond,	» Hillegom,	» 1495
P. Verhagen en Van 't Wout,	» Haarlem,	» 1450

14e perc., de Amsterdamsche Vaart; ingek. 5 bilj., als:

D. A. Braakenburg,	te Haarlem,	ƒ 359
J. Dandeij,	» idem	» 355
B. Zuithof,	» idem	» 346
J. P. A. Nelissen,	te Haarlem,	ƒ 345
P. Verhagen en Van 't Wout,	» idem	» 325

Het werk van elk perceel is den minsten inschr. gegund.

Amsterdam, 14 Febr.: het bouwen van eene dubbele villa te Wijk-aan-Zee, onder beheer van den architect P. F. Laarman; minste inschr. was Braun, te Beverwijk, voor ƒ 18,300.

Utrecht, 14 Febr.: het amoveeren van een huis, stalling enz. en het bouwen van een huis aan de Biltstraat I, 82, onder beheer van den architect W. J. v. Vogelpoel; ingekomen 10 bilj., als:

J. Corvette,	te Utrecht,	ƒ 25,227
S. Bijlardt,	» idem	» 20,950
J. Krah,	» idem	» 20,222
F. W. v. Vloten,	» idem	» 19,767
Gebr. v. Leeuwen,	» idem	» 19,480
J. R. Vermeer,	» idem	» 18,940
G. Ebbers,	» idem	» 18,641
J. H. de Vos,	» idem	» 18,570
J. A. v. Straaten,	» idem	» 17,780
W. v. Lielland,	» idem	» 16,996

BIJVOEGSEL VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 23 FEBRUARI 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 25 Febr.

Gasselternieveen, te 11 uren, door burg. en weth. van Gasselte: het bouwen van eene school te Gasselte, met bijlevering der materialen. Inl. bij den architect G. Stel, te Assen. (Herbesteding.)

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het afdammen, droogmaken, onderzoeken en herstellen der Maliegatsluis te Gouda, behoorende tot de werken van den waterweg van Amsterdam naar Rotterdam. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, en bij den opzichter Van Echten, te Gouda. Raming ƒ 20,000.

Kampen, te 11½ uren, door het dagelijksch best. van het waterschap Mastenbroek, in het Hôtel des Pays-Bas: het maken van p. m. 850 M. paalweg op den Hoekhijk, tusschen den grintweg en den afweg naar de Plas te Ijselmuiden. Inl. bij den poldermeester H. van Brengel, te Ijselmuiden.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Holl. IJzeren-Spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: 1o. Bestek no. 325, het verrichten van onderhoudswerken op het gemeenschappelijk station Winterswijk; 2o. Bestek no. 326, het verbreeden en ophalpen van sloten; 3o. Bestek no. 327, het verrichten van timmerwerken; 4o. Bestek no. 328, het verrichten van bdang-, vorf- en teerwerken; 5o. Bestek no. 329, het verrichten van metsel-, voeg-, pleister-, wit- en straatwerken. Alles ten dienste van de lijnen Amsterdam—Zutfen en Zutfen—Winterswijk.

Drachten, te 4 uren, in de consistoriekamer der Christelijk Gereformeerde gemeente: het verhoogen en vergrooten van het kerkgebouw. Inl. bij den architect D. D. Duursma, aldaar.

Giekerk, door de kerkvoogden van Giekerk, bij Vesinga: het afbreken en wederopbouwen eener voorhuizing op de plaats bij de kerk, aldaar, bij W. J. Sikma in gebruik.

Dinsdag, 26 Febr.

Zwolle, te 10 uren, door het dagelijksch best. van het waterschap Salland, in De Pauw: het herstellen van 2 doorbraken in de kade bij de Hoevenburg. Aanw. 25 Febr., te 10 uren.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken en stellen van eene nieuwe landen zeekap op den Noorderarder, bij Terschelling.

Hoenkoop, te 11 uren, door het best. van het waterschap Hoenkoop, bij L. Muis: 1o. het maken, leveren en stellen van machine, centrifugaalpomp, ketel en wat daartoe behoort; 2o. het maken van de gebouwen voor de plaatsing van sub 1o. genoemde machine en het maken van verdere tot de stichting van het stoomgemaal behoorende werken. Inl. bij H. Paul, architect te Zevenhuizen.

Leiden, te 11 uren, door den oerstammeerend-ingenieur te 's-Hage, in het geniebureau in de Doelen: het aanbrengen van drinkwaterleidingen en brandkranen in kazernegebouwen te Leiden. Raming ƒ 6000. Bilj. inzenden 25 Febr., vóór 3 uren, op genoemd bureau der genie.

Brummen, te 2 uren, in het hotel 't Kromhout: belangrijke vernieuwingen en herstellingen aan het kerkgebouw der Hervormde gemeente te Brummen. Inl. bij den opzichter J. C. Carmiggelt, aldaar. Bilj. inzenden vóór 12 uren, in de kantoortrieurenbus van notaris Van der Dussen, aldaar.

's-Hage, te 2 uren, door burg. en weth.: de levering van Engelsche gaskolen, ten dienste van de gemeentegasfabriek, aldaar.

Rotterdam, in het Timmerhuis: 1o. de levering van 10 ijzeren schutten voor urinoirs, met het opstellen; 2o. verschillende hardsteenwerken; 3o. ongeveer 36 M³ leiplaat.

Woensdag, 27 Febr.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het leveren van voorwerpen van gegoten en gesmeed ijzer, staal, koper en metaal, benevens het bezorgen van smeden en werklieden tot het doen van herstellingen aan de Rijks-stoom- en andere vaartuigen, in gebruik bij het baggerwerk ten behoeve van de werken van de Merwede en Killen, in de provincien Zuidholland en Noordbrabant, ged. het tijdvak, aanvangende 1 April '84 en eindigende 31 Maart '85. Inl. op het bureau van den hoofdingenieur voor het 2e rivierdistrict Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht, bij den Rijkswerktuigkundige Reijvinck, te Rotterdam en bij den buitengewoon opzichter Weenink, te Werkendam.

Peize, te 11 uren, door eigenaren van landen, gelegen aan den Nieuwe-Veldijk, aldaar, bij R. Ensing: de bestrating van dien weg, ter lengte van 282½ str. M., met bijlevering van de benoodigde veldkeien. (Eene groote partij keien ligt ter plaatse te koop.) Inl. bij den burgemeester van Peize.

Harlingen, te 11½ uren, door het dijksbest. van het waterschap „Vijf-Deelen-Zeedijken-Buitendijks," in De Nederlanden: 1o. het aanleggen van eene steenglooiing, over eene lengte van 284.8 M., en het daarnevens verbogen en verzwaren van den zeedijk tusschen Surig en Harlingen, nevens steen 53. Inl. op de secretarie van het waterschap en bij den opzichter J. R. Posthuma, te Almenum. Aanw. 25 Febr., te 2 uren; 2o. de levering van 400 M³ oude Friesche en 1000 M² beste harde uitbraak.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het maken en leveren van 200 tongbewegingen voor spoorwissels. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 22,000; 2o. het leveren van 17,000 eikenhouten dwarsliggers. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 56,000.

Dordrecht, tijd uur, ten kantore van de gemeentegasfabriek: de levering van ongeveer 75,000 Hl. Engelsche gaskolen, ten dienste dier fabriek.

Helder, 's avonds 8 uren, in Musis Sacrum: het bouwen van een schoolhuis en vergaderkamer voor de Israelietische gemeente, aldaar. Inl. bij den architect N. J. Leijer, aldaar.

Donderdag, 28 Febr.

Hulst, te 11 uren, door het best. der uitwatering langs den 's-Heerarendspolder (Ossenisse), in Ile & oning van Engeland: 1o. het aanbrengen van 435 M. lengte buitenbeem met het verbeteren van een gedeelte van den zeedijk; 2o. het geheel nieuw leggen van:

435 M² gloeiing van gesorteerde Vilvoordsche steen, dik 25 c.M. op nieuw puin.
1745 » gloeiing van ruilenhazalt, lang 30 c.M. op 15 c.M. Waalpuin.
2500 » gloeiing van gesorteerde Doornsche steen, dik met de puin 45 c.M.
3328 stuks eiken perkoenpalen, nieuw te leveren en te verwerken.
2088 dennen perkoenpalen.
2064 gestroomteerde dennen perkoenpalen. Aanw. 27 Febr., in den voormiddag.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken van riolering, bestrating en bebouwing, benevens het opbrengen van steenkoolsintels, in de Spoorwegstraat en langs de Delfikade aan den Zijlweg. Inl. aan het bureau van de gemeentewerken, Koningstraat 2, aldaar.

's-Bosch, door het waterschapsbest. van het Lang-Hennaal, bij den voorzitter M. Keukenschrijver: 1o. de levering der machinekolen, 1e qualiteit, voor 1884, te leveren en te meten in de loods aan het stoomgemaal bij de Blauwesluis; 2o. idem van grove onderhoudsgrint van de Waal, vrij op den wal te leveren op de aan te wijzen lospalntsen, waarvoor monster is te zien bij het bestuurslid G. Pompen, te Alem.

Vrijdag, 29 Febr.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Nouzen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den bouwkundige van de Landsgebouwen in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter J. J. Jz. Slinkes, te Breda. Raming ƒ 1790.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het leggen van een riool in de Verlengde Van-Ilsveltstraat, aldaar.

Steenwijkerwold, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van een klinkerweg, lang 3794 M. met bijlevering van materialen. Aanw. te 9 uren, door den architect T. F. Hulstijn, aldaar.

Steenwijk, te 2 uren, in het gemeentehuis: het opmaken der zandbaan en het leggen van een klinkerweg, lang ongeveer 1200 M. Aanw. te 9 uren.

Helmond, te 3 uren, door burg. en weth.: het vernieuwen van een gedeelte keibestrating, ter grootte van ongeveer 3500 M², met het verstraten van 300 M² oude keien; het leveren en plaatsen van ongeveer 450 M² Engelsche rioolbuizen, met daarbijbehoorende zinkputten, roosters en verdere werken. Inl. bij den gemeentearchitect M. Dresen. Aanw. 25 en 29 Febr., te 10 uren.

's-Bosch, 's avonds 7 uren, door het college van regenten over de Godshuizen en de algemeene armen: de levering van 8000 Hl. steenkolen, ten behoeve dier instellingen.

Utrecht, door de Nederl. Rijnspoorwegmaatschappij: het leveren van 1096 stuks eikenhout voor wissels, in 4 perceelen.

Zaterdag, 1 Maart.

Oosterland, te 10 uren, door het polderbest. van Oster-en-Sirjansland, in het Dorpshuis: de wegverbetering en begrinting van 3 perceelen polderwegen, gelegen onder Sirjansland en onder Oosterland, ter gezamenlijke lengte van 3727 strekkende M., met bijlevering van de benoodigde materialen en het halfjarig onderhoud.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: 1o. het bouwen eener brugwachterswoning nabij den havenmond; 2o. het vernieuwen van het dak boven 2 lokalen, het uitbreken, verplaatsen en vernieuwen van lichtkoepen met ramen, schoorsteenen enz., behoorende tot de teekenschool. Aanw. 28 Febr., resp. te 10 en te 11 uren.

Sneek, te 11 uren, door het dijksbest. van Wijnbritseradeel c.a. Contributie-zeedijken, in de Stadsherberg: het verhoogen en verwaren van den zeedijk, over 904 M. lengte, ten noorden van den in '83 verhoogden dijk en strekkende tot den Stadsdijk te Hindeloopen. Inl. bij den dijkspatroon O. Dijkstra, te Schaikenbuurt, onder Hindeloopen. Bilj. inzenden uiterlijk 29 Febr., bij den secretaris der Contributie, te Sneek. Aanw. 26 Febr., te 11 uren.

Surig, te 11 uren, door het dijksbest. van het waterschap Vijf-Deelen-Zeedijken-Buitendijks, bij Wed. M. A. Dijkstra: eenige stormschadewerken, als: huiwerk, lanoding en herstelling van voetingen, benevens kistvulling, in perceelen. Inl. ter secretarie van het waterschap, te Harlingen en bij den opzichter J. R. Posthuma, te Almenum.

Warmenveer, te 12 uren, door burg. en weth.: het vergrooten en veranderen der school voor kostelooze onderwijs aan de Marktstraat, aldaar. Aanw. 27 Febr., te 12 uren.

Buitenpost, te 12 uren, door den burgemeester van Achtkarspelen: het bouwen van eene nieuwe school en onderwijzerswoning te Rottevalle, met de zoodige materialen, schoolmeubelen enz., in 1 perceel. Bestek en teekening bij den gemeentearchitect A. Velding, te Buitenpost. Aanw. 27 Febr., te 11 uren.

Rolde, te 12 uren, door de Heer, gemeente, bij J. Otters: het afbreken der bestaande- en het bouwen van eene nieuwe pastorie, met bijlevering der tekorthomende materialen. Inl. bij den architect G. Stel, te Assen. Aanw. 26 Febr., te 12 uren.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van houtwaren, ten dienste der gemeentereiniging in '84.

Zwolle, door de Overijselsche Kanalisatiemaatschappij, bij den weere

taris Mr. Th. de Mooster: het maken en leggen eener nieuwe vaste rijbrug over den mond der Soestwetering, met lijkevering der materialen. Aanw. 26 Febr., te 11 uren.

Franeker, in het gemeentehuis van Franekeradeel: de levering van p. m. 600 M³ grint aan den wal van de opslagplaats aan het groot-scheepvaartkanaal tusschen Harlingen en Franeker.

Abbega, door kerkvoogden der Nederl. Herv. gemeente: het afbreken der bestaande en het bouwen eener nieuwe school voor Christelijk onderwijs, met onderwijzerswoning c.a., alsdaar. Inl. bij den architect P. de Jong Jz., te Bolsward. Aanw. 28 Febr., te 10 uren.

Maandag, 3 Maart.

's-Bosch, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw op den Uilenburg: het maken van een privaatgebouw bij de Mortelkazerne, en een reinigingskanaal in de Tolbrugkazerne, alsdaar. Bilj. inzenden 2 Maart, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Stratum, te 11 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. bij Wed. Van de Ven: het bouwen eener nieuwe kerk met sacristieën en verder bijbehooren, met lijkevering van alles in het bestek aangeduid. Inl. bij den architect H. J. van Tubber, te Tilburg. Aanw. 25 Febr., bijeenkomst in genoemde herberg.

Rosmalen, te 1 uur, door het best. der gemeenschappelijke inrichting voor krankzinnigen Coudewater: het verven en schilderen van al de gebouwen der inrichting. Voorwaarden bij den directeur der inrichting.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorweg-maatschappij, in het café-Krasnapolsky: het verrichten van de onderhoudswerken langs den spoorweg Amsterdam—Rotterdam en Helder—Uitgeest, als: Bestek no. 330, het verbreeden en uitdiepen van sloten; Bestek no. 331, het uitvoeren van timmerwerken; Bestek no. 332, het verrichten van behangs-, verf- en teerwerken; Bestek no. 333, het verrichten van metsel-, voeg-, plooster- en straatwerk. Elk bestek verdeeld in 8 perceelen. Inl. op het bureau van den ingenieur van den weg, te Amsterdam.

Amsterdam, door burg. en weth.: de aanleg van een pneumatisch buizennet, volgens het tweedelig raadsbesluit van Lieyzer, in de nieuwe wijk tusschen de Buysdaalkade en den Amstel. Inl. bij de firma Lieyzer & De Bruijn Kops, Sassenkade 117, van 10—12 uren.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 1,000,000 KG. Engelsche gaskolen.

Schiedam, door de directie der gemeentegasfabriek: het maken, leveren en stellen van 6 zuiveringskisten. Inl. bij den directeur.

Dinsdag, 4 Maart.

Amsterdam, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het bouwen van een magazijn voor ambulancemateriel te Amsterdam. Raming *f* 12,900. Bilj. inzenden 3 Maart, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Wilhelminadorp, 1e te 10½ uren, door het dijksbestuur van den Wilhelminapolder, in het gemeentehuis: het maken van zinkwerken tot verdediging van den oever aan genoemden polder, in 1 perceel. Aanw. 26 en 29 Febr.; 2e. te 11 uren, door den calamiteusen Oostbeverlandpolder: het maken van zinkwerken tot verdediging van den oever van dien polder. Aanw. 26 en 29 Febr.

's-Hage, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de Normaalschietschool: het bouwen van pricaten bij de Oranje- en Frederikskazernen, te 's-Hage. Aanw. 26 Febr., te 11 uren. Raming *f* 6860. Bilj. inzenden 3 Maart, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Woensdag, 5 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het bouwen van 2 dubbele ijzeren ophaalbruggen over de in-aanbouw-zijnde schutsluis in de gemeente Vreeswijk, behoorende tot de werken van den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Aanw. 27 Febr. te 11 uren, samenkomst aan de directiekeet te Vreeswijk. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kemper, alsdaar. Raming *f* 16,150.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Hof van Holland: het voorzien in middelen tegen brandgevaar bij kazernegebouwen te Breda. Inl. op het bureau der genie en bij den hoofdopzichter van fortificatiën, alsdaar. Raming *f* 1000. Bilj. inzenden 4 Maart, vóór 3 uren, op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur.

Alfen-en-Riel, te 11½ uren, door burg. en weth.: het maken der aardebaan en met te soort klinkers bestraten daarvan, in 2 gedeelten, in de kom der gemeente Alfen, samen lang 860 M. Inl. bij burg. en weth. en bij den opzichter van den provincialen waterstaat J. H. de Werd, te Oosterhout. Aanw. 4 en 5 Maart, te 9 uren. Raming *f* 5574.

Amsterdam, te 4 uren, door de ingenieurs-architecten W. van Lookeren Campagne & E. Cosfeld van Follbert, in De Brakke Grond: het slooping van een perceel, in de Nes, hoek Rietvischmarkt, en daarterplaatse op de fundamentmuren opbouwen van een gebouw met kantoorlokalen, monsterkamers enz. Aanw. 1 Maart.

Lemmer, ter secretarie van het waterschap Zeven-Grietenijen-en-Stad-Sloten: 1o. het verhoogen en verzwaren van 5 dijkvakken ten oosten de Lemmer, van Spokershek tot nabij Lammertsoord, lengte 2825 M., benevens het verzwaren van een gedeelte kadijk in het Buitendijksland, lengte 320 M. Raming *f* 65,925; 2o. het verhoogen en verzwaren van den zeedijk, van den Statendijk op Schoterzijl af westwaarts tot 2 hekken bij Lammertsoord, lengte 2764 M. Raming *f* 64,100. Aanw. door den opzichter L. H. van Noord, van 26 Febr. af.

Oudgensplaat, door burg. en weth.: de levering van p. m. 600 M³ gewasschen grint. Bilj. inzenden uiterlijk 4 Maart.

Donderdag, 6 Maart.

Ek-en-Wiel, te 12 uren, in het verblijf van Van de Pol: het bouwen van een woonhuis bij de hoeve «Engelinahof», alsdaar, voor rekening van C. A. E. van den Honert. Inl. bij de architecten J. P. F. van Rossem & W. J. Tuyk, Weteringplantsoen 64e, te Amsterdam. Aanw. 3 Maart, te 12 uren.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het dempen en rioleeren van een gedeelte der Voorstraat met Rioolpijp. Aanw. 1 Maart.

Vrijdag, 7 Maart.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.: 1o. het maken van een stroomsluiker met bijbehoorende werken bij sluis no. 4 der Dedemsvaart. Raming *f* 3060; 2o. het leveren en stellen van den ijzeren bovenbouw eener draaibrug met vast gedeelte over het Lichtmiskanaal, en van een gieren balans voor de ophaalbrug no. 5 over de Dedemsvaart. Raming *f* 3490; 3o. het maken van den onderbouw eener draaibrug over het Lichtmiskanaal en het verruimen van den mond van dat kanaal aan de Dedemsvaart. Raming *f* 4945; 4o. het leveren van grint ten behoeve van het onderhoud der provinciale grintwegen van de Lichtmis langs de Dedemsvaart naar Heemse en langs de Lutherhoofdwijk, in 2 perceelen. Raming: perc. 1 *f* 1120, perc. 2 *f* 2000, samen *f* 3120. Inl. bij den provincialen ingenieur A. Döking Dura, te Zwolle.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het 3½-jarig onderhoud van- en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Groningen. Inl. bij den bouwkundige voor de Landsgebouwen in het 1e district. Aanw. 29 Febr. Raming *f* 5100.

Zaterdag, 8 Maart.

Staveren, te 11 uren, door het dijksbestuur van het waterschap Bemelnaar-Oldephaart en-aanhoorige-Zeedijken, in het waterschapshuis: 1o. het verrichten van eenige gewone-onderhoudswerken aan de zeewering van het waterschap; 2o. het afgraven van 500 M² grond van de Contributiefirma, bezaaien Staveren, en verwerken van dien grond over de Zuiderzeedijken; 3o. het vernieuwen van 75 M. lengte hoofdbengel, middelbengel en binnenkistpaalregel, en hoverdien nog 41.60 M. binnenkistpaalregel aan den Nieuwlanderdijk; 4o. het leveren van 300 stuks nieuwe 6/7 d.M. grenen palen, 199 M. nieuwe $^{16}/_{24}$ c.M. grenen gordijnen, 140 M. nieuwe $^{8}/_{20}$ c.M. grenen gordingen 100,000 KG. brik, in verschillende perceelen; 5o. het leveren van 60 M³ grint voor de rijwegen; 6o. idem van 100,000 KG. brik voor reserve; 7o. *a.* het verhoogen en verzwaren van het dijkvak «Schraamslaem», benoorden Staveren, lang 144 M., en het reconstrueeren der tegen dat dijkvak liggende steengelving, *b.* het leveren voor dat werk van 1,100,000 KG. brik, bij partijen van 100,000 KG., *c.* het leveren voor dat werk van 1,100,000 KG. zuilenbazalt (45—55 cM. lengte en 15—30 cM. dikte), in verschillende perceelen. Inl. bij de opzichters. Aanw. van no. 7, 6 Maart, te 11 uren.

Maandag, 10 Maart.

Rumpt, te 11 uren, door notaris Van Kessel, bij Van Boesburg: het verbouwen van zijn woonhuis. Inl. bij den architect A. M. A. Gahlen, te Zaltbommel.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een hazaltsteenen dam op het strand langs de haven van Goedereede. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Dalebout, te Goedereede. Aanw. 5 Maart. Raming *f* 12,350.

Enkhuizen, te 1 uur, door burg. en weth.: het verstraten van eenige straten der gemeente, ter grootte ongeveer van 8000 M². Inl. bij den gemeentesopzichter. Aanw. 7 Maart, te 10 uren.

Rotterdam, te 3 uren: de levering van 2,600,000 KG. Duitsche steenkolen, ten behoeve van de stoommachines der drinkwaterleiding.

Woensdag, 12 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van 4 dwarskribben onder de gemeente Driel (Heteren), prov. Gelderland, langs den linkeroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 32 en 34 der hezieme rivierkaart. Inl. bij den opzichter Van den Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Van Balgooy, te Pannerden. Aanw. 5 Maart. Raming *f* 8875.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater tusschen de beide leidammen in het Zwolsche Diep en daarbuiten in zee. Aanw. 5 Maart. Raming *f* 0,77 per M³; 2o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater in het Zwartewater, tusschen den mond der Vecht en Hasselt. Aanw. 5 Maart. Raming *f* 0,45 per M³. Inl. voor beiden bij den ingenieur Van den Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het leveren en verwerken van stortstoes ten behoeve van de overbrugging van het Hollandsch Diep, en het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de rivierwerken gelegen aan den noordelijken oever van het Hollandsch Diep, tot de overbrugging behoorende, met het onderhoud dier werken tot 1 Mei '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den arrondissementsingenieur De Bruijn en den opzichter Chevalier, beiden te Dordrecht. Aanw. 5 Maart. Raming *f* 17,300.

Vrijdag, 14 Maart.

Kats, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Leendert-Abrahampolder: het aanleggen en onderhouden van buitengewone werken op het strand en op den onderzoeschen oever van den polder. Aanw. 7 Maart, van 8—5 uren en 10 Maart van 9—11 uren. Raming *f* 50,500.

Donderdag, 20 Maart.

Elst, te 12 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Overbetuwe, in het Ambtshuis: het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van den Rijnbandijk onder Deil, ter lengte van ongeveer 1300 M. Inl. bij den dijkmeester van Overbetuwe, te Gent. Aanw. 19 Maart, te 10 uren.

Middelburg, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. (Herbesteding) het maken van een gebouw voor sluispersoneel te Sas-van-Gent. Gewijzigde raming *f* 18,900; 2o. (Aanbesteding) het maken van een tweede gebouw voor sluispersoneel met bijbehoorende werken te Sas-van-Gent. Raming *f* 22,100. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Nieuwen. Aanw. 12 en 14 Maart.

Zaterdag, 22 Maart.

Dordrecht, te 11 uren, door den commandant in het 8e genie-commandement, bij J. C. van der Horst: het verbeteren van de Oudhaysingsche haven bij het fort De Ruyter, in de positie van Willemstad. Aanw. 14 Maart, te 1 uur. Raming *f* 85,000. Bilj. inzenden 21 Maart, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden commandant.

Woensdag, 26 Maart.

Utrecht, te 12½ uren, door de Nederl. Rijnspoorwegmaatschappij: de levering van magazijngoederen. Inl. bij den administrateur der eigendommen van de Maatschappij te Utrecht.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Zutfen, 15 Febr.: het bouwen van 2 woningen met stallen, voor G. Lammers en H. Dammers, onder beheer van den architect J. Uiterwijk Wz.; ingek. 12 bilj., als:

A. Klandermans,	te Brummen,	*f* 4124
H. W. Douwes,	» Zutfen,	» 3920
H. Langenberg,	» idem	» 3875
G. Schurink,	» idem	» 3840
R. v. d. Velden,	» idem	» 3829
G. J. Kerkmeijer,	» idem	» 3815
M. Meijer,	» Warnsveld,	» 3789
G. J. Boezewinkel,	» Brummen,	» 3745
G. J. Koorsbuman,	» Zutfen,	» 3737
A. J. Garvelink,	» idem	» 3719
L. Nijland,	» idem	» 3715
G. J. Grooters,	» idem	» 3587
gegund.		
Raming		*f* 3795

Kapelle (N.-B.), 16 Febr.: het maken van een balkengat, en het maken, verzwaren en verhoogen van kaden ten dienste der altaar op te richten stoomhoutzagerij voor Loeff & De Jong; ingekomen 9 bilj., als:

J. v. Gent,	te Leerdam,	*f* 4200
P. Sterk,	» Spijk,	» 3850
W. Kloosterman,	» Gorinchem,	» 3396
M. Botz,	» Gouda,	» 3214
L. v. d. Stolt,	» Nieuwendijk,	» 3200
C. v. Zwol,	» Made,	» 2900
R. v. d. Heuvel,	» Werkendam,	» 2785
W. H. Swets,	» Hardinxveld,	» 2650
G. Beenhakker,	» Sliedrecht,	» 2195
gegund.		
Raming		*f* 2980

Winterswijk, 16 Febr.: 1o. Bestek no. 26, het maken van grond- en kunstwerken ten behoeve van het gedeelte localspoorweg van station Winterswijk af tot aan de grens tusschen de gemeenten Aalten en Varsseveld; ingekomen 5 bilj. als:

B. A. Wiegerink, Groenlo,		*f* 42,873
J. C. Bonterse, Velzen en C. Langeveld, Nieuwerasstel,		» 39,000
K. Bleeker, Zutfen,		» 39,400
A. Terwindt, Westpannerden,		» 37,333
W. F. Weijers, Tilburg,		» 36,390
Raming		» 38,800

2o. Bestek no. 27, het maken van een locomotiefloods met waterbezorging en eenige andere werken op het station Deutichem; ingek. 6 bilj., als:

J. te Velthuis,	te Borkuloo,	*f* 7700
C. ter Haar,	» Winterswijk,	» 7000
R. A. Hilbers,	» Groenloo,	» 6989
H. J. te Siepe,	» Winterswijk,	» 6987
P. F. Busse,	» 's-Heer,	» 6985
H. J. Massedink,	» Deutichem,	» 5787
Raming		» 8100

3o. Bestek no. 28, perceel 1, het maken van gebouwen en inrichtingen op het station Aalten; ingek. 11 bilj., als:

D. W. Veneumans,	te Amsterdam,	*f* 8035
F. H. v. Eerden,	» Aalten,	» 7328
L. Prins,	» idem	» 7300
H. W. Koelman,	» idem	» 7149
J. H. A. Schaapveld,	» idem	» 7049
R. A. Hilbers,	» Groenloo,	» 6774
H. J. te Siepe,	» Winterswijk,	» 6687
J. te Velthuis,	» Borkuloo,	» 6669
A. Nuijs,	» Winterswijk,	» 6439
A. Abbink,	» Brederoort,	» 6297
Raming		» 7800

4o. Bestek no. 28, perceel 2, het maken van gebouwen en inrichtingen op het station Varsseveld; ingek. 8 bilj., als:

J. W. v. d. Linde,	te Ambt-Deutichem,	*f* 8288
D. W. Veneumans,	» Amsterdam,	» 8270
Alb. v. Rang,	» Utr,	» 7329
G. J. Westerveld,	» Varsseveld,	» 7195
D. J. Slotboom,	» idem	» 7174
W. H. Kroeftenberg,	» idem	» 7145
H. J. te Siepe,	» Winterswijk,	» 6363
R. A. Hilbers,	» Groenloo,	» 6324
Raming		» 7800

5o. Bestek no. 28, perceel 1 en 2, in massa; ingek. 4 bilj., als:

F. H. v. Eerden,	te Aalten,	*f* 14,657
C. ter Haar,	» Winterswijk,	» 13,800
J. te Velthuis,	» Borkuloo,	» 13,666
H. J. te Siepe,	» Winterswijk,	» 13,184

Angerloo, 16 Febr.: 1o. het afbreken en het bouwen eener landbouwerswoning alle Tonselaag", te Angerloo, onder beheer van den architect H. Enklaar; ingek. 6 bilj., als:

R. Woestenenk,	te Brummen,	*f* 7749
H. J. Kaufman,	» Keppel,	» 6680
S. Dekker,	» Doesburg,	» 6397
J. Bruil,	te Angerloo,	*f* 6394
M. Kok,	» Diedam,	» 6257
L. Enklaar,	» Dieren,	» 6077
Raming		» 6959

2o. het bouwen van 2 koerenbergen; ingek. 3 bilj., als:

J. Bruil,	te Angerloo,	*f* 1184
P. Velleknop,	» Giesbeek,	» 1044.58
G. J. Wennink,	» Vorden,	» 989.90
Raming		» 1093

3o. het maken van eene brug over de Angerlosche Bank; ingekomen 4 bilj., als:

H. Heijtink,	te Angerloo,	*f* 747
L. Enklaar,	» Dieren,	» 656
J. Bruil,	» Angerloo,	» 574
A. Beijers,	» Lochem,	» 549.89
Raming		» 560
Aan de minste inschr. gegund.		

Kruiningen, 16 Febr.: het leveren vrij op den wal van ongeveer 400 M³ onderhoudsgrint; ingek. 4 bilj., als:

	per M³
Arie Muller, te Sliedrecht,	*f* 2.05
Arie de Vries, » Hardinksveld,	» 2.05
H. Lacourij, » Scherpenisse,	» 2.04
J. F. Lips, » Nijmegen,	» 1.93
gegund.	

Utrecht, 16 Febr.: het maken, leveren en stellen van ameublement voor de nieuwe school 1e soort aan het Nikolaaskerkhof; ingekomen 10 bilj., als:

H. v. Pelt,	te Dordrecht,	*f* 8479
W. C. Weidner,	» Utrecht,	» 7600
J. C. Opstesgh,	» Dordrecht,	» 6298
G. Kuhne,	» Utrecht,	» 6189
J. Krap,	» idem	» 6148
K. Keers,	» idem	» 5975
J. v. Schaik,	» idem	» 5697
G. J. v. Ysbrien,	» idem	» 5597
E. Nabuijsen,	» idem	» 5486
S. Bijlaard,	» idem	» 5480

Zijpe, 16 Febr.: het verbouwen der school te Langerbrug; ingek. 7 bilj., als:

C. N. Vlaming,	te Schagen,	*f* 5789
Gt. Dignum,	» idem	» 5565
K. Kuller,	» Schoorl,	» 4955
Jan Zwarthof,	» Zijpe,	» 4980
T. N. Brouwer,	» idem	» 4942
W. Ilmanboer,	» idem	» 4886
Jan Dekkers,	» St.-Maarten,	» 4753
gegund.		

's-Hage, 18 Febr.: de voortzetting der rioleering te Scheveningen; ingek. 8 bilj., als:

Tom en Van Bergen Henegouwen,	te 's-Hage,	*f* 6489
H. Jongenburger,	» Waddinksveen,	» 4870
P. Kraaijeveld,	» 's-Hage,	» 4640
J. de Bruijn,	» idem	» 4600
J. P. Leeflang,	» Nieuwelvaat,	» 4596
Th. Hoogendoorn,	» 's-Hage,	» 4557
C. Wijbrands,	» idem	» 4500
G. Keij,	» Rotterdam,	» 4425

Amsterdam, 18 Febr.: 1o. het verbouwen en de inrichtingen op het station Aalten; ingek. 11 bilj., als:

Cruijff en Schouten,	*f* 22,630
Gebr. v. Berkum,	» 20,762
H. C. Borlas,	» 19,900
W. L. Leibbrandt,	» 19,803
Campman en Harderwijk.	» 18,409
A. Paans,	» 18,300
J. J. Venbeijn,	» 18,300
J. F. Premler,	» 18,000
G. Wood,	*f* 17,971
Knipper en Vree,	» 17,650
P. Brugman,	» 17,500
Brouwer en Hoogerbeets,	» 17,145
R. Repko,	» 15,799
Raming	» 18,103

2o. het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse, no. 2, in de Valkenburgerstraat; ingek. 13 bilj., als:

H. C. Borlas,	*f* 38,300
Willem Gerre,	» 34,000
A. Aalbers,	» 37,870
Cruijff en Schouten,	» 32,890
W. L. Leibbrandt,	» 31,858
Gebr. v. Berkum,	» 31,731
G. Wood,	» 30,630
A. J. Venbeijn,	» 29.840
R. Repko,	» 28,840
A. Paans,	» 28,600
J. F. Premller,	» 27.840
Knipper en Vree	» 27,830
P. Brugman,	» 25.260
Raming	» 28,970

3o. het verbreeden en gedeeltelijk verbogen van de bruggen over de Heeren- en Prinsengracht bij de Utrechtschestraat; ingekomen 5 bilj., als:

J. P. Cornelissen,	*f* 6741
E. v. Brummelen,	» 4987
D. Zuiderbeek,	» 4500
J. F. Bouvoltt,	» 4250
A. Heben,	» 3499
Raming	» 5701

Heesch, 16 Febr.: het verbouwen der openbare school en onderwijzerswoning, onder beheer van den architect C. A. v. Lith, te Grave; ingek. 5 bilj., als:

A. v. Grienoven,	te Osch,	*f* 4299
J. Broekstreg,	» Heesch,	» 3700
G. v. Dinther,	» Osch,	» 3296
J. v. Beekel,	» Schaik,	» 3092
F. Wagenmakers,	» Osch,	» 2348
gegund.		

Halteren, 18 Febr.: het bouwen van een woonhuis aan den straatweg van Bergen-op-Zoom naar Tolen, onder beheer van den architect R. H. C. van Someren, te Bergen-op-Zoom; ingekomen 7 bilj., als:

G. v. Meroden,	te Wouw,	*f* 3210
J. J. Bornstra,	» Bergen-op-Zoom,	» 2990
C. Bastiaanse,	» idem	» 2983
P. J. v. d. Bergh,	» Halteren,	» 2930
A. C. v. d. Bergh,	» idem	» 2583
J. J. Weijts,	» Bergen-op-Zoom,	» 2498
G. Belderbos,	» idem	» 2281.65
gegund.		

Dordrecht, 18 Febr.: het uittrekken van onde-, het leveren en inheien van een dukdalf en het verbeugen van een koningpaal, op den Biesbosch; ingekomen 4 bilj., als:

R. Degens Jr.,	te Dordrecht,	*f* 587
J. v. d. Vlugt Jr.,	» idem	» 540
F. W. de Wit,	» idem	» 429
P. v. Wijngaarden,	» idem	» 395
gegund.		

Weert, 18 Febr.: de verbouwing van het post-en-telegraafkantoor, met de woning van den directeur, alsdaar; ingek. 4 bilj., als:

J. H. Adriaans,	te Weert,	*f* 2096
J. H. Lempens,	» idem	» 1800
J. M. v. d. Bergh,	» idem	» 1744
Ens. Mortens,	» idem	» 1580
gegund.		

Utrecht, 19 Febr.: 1o. Bestek no. 84, het leveren aan de Staatsspoorwegen van- en inkepen van eikenhouten dwarsliggers, in 5 perceelen:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5
H. Janson, Diedam,	*f* 5460	*f* 5300	*f* 4100	*f* 1020	*f* 5480
J. R. Groothuis, Denekamp,	7229	4590	3069	1655	4880
J. Nabuijs, Groenlo,	7248	4579	—	—	—
R. L. Buijvoets, Ambt-Almeloo,	7369	4869	3067	—	2520
H. Volkery, Ochtrup,	—	—	—	1650	4890
H. Steven, idem	—	—	—	—	6250
Steph. Wennaring, idem	—	—	—	1620	—
R. H. Clerex, Bökstel,	7650	4990	3060	1800	5370
W. Hoettger, Wezel,	74 8	4759	3178	1809	5188
C. F. Eggerding, Stadthagen,	—	—	3706	1791	5106

2o. Bestek no. 82, het leveren van eiken wisselhout, in 2 perceelen:

	perc. 1	perc. 2
J. Burnotte, Luik,	frs. 2654	frs. 2654
J. A. v. d. Eerden, Bökstel,	*f* 1640	*f* 1402
Chevas frères, Jupille-lez-Liège,	frs. 142 p. [] M.	frs. 136 p. [] M.
Rothaupt, Ostheim v. d. Rhön,	frs. 2700	frs. 2700
Lambiotte-Vigneron, Brussel,	frs. 2536.92	frs. 2536.92

Buitenpost, 19 Febr.: het bouwen van eene burgerwoning te Buitenpost, onder beheer van den architect J. van der Molen; ingekomen 3 bilj., als:

M. Veenstra,	te Augustinusga,	*f* 1347
J. N. Bulthuis,	» Buitenpost,	» 1337
J. G. v. d. Veen,	» Augustinusga,	» 1206
gegund. Raming		*f* 1268

Zwolle, 19 Febr.: het bouwen van een villa aan het Kleine-Woezenland aldaar, onder beheer van den architect S. J. H. Trooster Blitz; ingek. 12 bilj., als:

Boutman,	te Zwolle,	f 60,419
G. Kanghuis,	» idem,	» 48,800
G. van Unen,	» idem,	» 48,700
H. Eldering,	» Staphorst,	» 48,220
J. Pijkstra,	» Bergum,	» 47,990
L. Meijer,	» Zwolle,	» 46,300
Gebr. Großmann,	» idem,	» 45,750
W. Gerrits,	» idem,	» 45,625
J. de Boer en Zonen,	» Steenwijk,	» 44,312
G. Beltman,	» Deventer,	» 42,590
J. Kalt,	» Ureterp,	» 40,988
L. Oosterwijk,	» Wijhe,	» 38,909

gegund.

's-Hage, 20 Febr.: 1o. het maken van een watertoren op het westelijk gedeelte van het centraal-personenstation te Amsterdam; ingek. 17 bilj., als:

E. van Brummelen,	te Nieuwerkerk a/d,	f 23,252
T. Hoogendoorn,	» 's-Hage,	» 22,181
C. M. Roozenburg,	» Naaldwijk,	» 22,100
G. Toorenvliet,	» Gouda,	» 22,000
C. Eckhardt,	» Abcoude,	» 21,887
A. van Zelst,	» Amsterdam,	» 21,749
K. Bleeker,	» Zutfen,	» 21,740
D. van der Tas,	» Charlois,	» 21,600
B. van Buuren,	» Amsterdam,	» 21,540
P. Verbruggen,	» Waddinxveen,	» 21,370
H. J. Meekers,	» Amsterdam,	» 20,978
W. van Leeuwen,	» Bellevoetsluis,	» 20,978
S. Wit Jz.,	» Oterleek,	» 20,978
H. Ozinga,	» Amsterdam,	» 20,780
P. Duinker,	» Helder,	» 19,947
D. Zuiderhoek,	» Amsterdam,	» 19,730
W. F. Muuren,	» Rotterdam,	» 18,927

2o. het maken en leveren van 200 ijzeren lantaarnspaden, 80 armen en 320 koperen lantaarns; ingek. 10 bilj., als:

Becht en Dijserinck,	te Amsterdam,	f 8760
G. J. Wispelwey & Co.,	» Zwolle,	» 8107
Hoorgieterij De Prins van Oranje,	» 's-Hage,	» 8080
D. A. Schretlen & Co.,	» Leiden,	» 7899
L. J. Enthoven & Co.,	» 's-Hage,	» 7134
J. Billen & Co.,	» Bleiik,	» 6950
Van Oppen & De Beaumont,	» Maastricht,	» 6888
J. Engelmann,	» Kampen,	» 6887
Penn & Baudain,	» Dordrecht,	» 6592
H. Botz,	» 's-Hage,	» 6496

3o. het leveren van 90 000 grenenhouten dwarsliggers, in 3 perceelen; ingek. 17 bilj., als:

Lambiotte Vigneron, te Brussel, 3 perceelen,	voor f 1.62 per ligger	
en 3 perceelen,	» » 1.57 »	
J. H. van Heegerwou, te Bokstel, 3 perceelen,	» » 1.67½ »	
I. N. de Haas & Söhne, te Wezel, 3 perceelen,	à » 55,000	
A. Benders, te Dordrecht, 1 perceel,	voor » 54,300	
Van der Made en Gips, te Dordrecht,	» » 1.57½ per ligger	
A. Benders, te Dordrecht,	» » 53,000	
H. E. van Gelder & Co., te Amsterdam, voor 3 perc.	à » 54,600	
La Compagnie Commerciale Française, te Parijs, 1 perc.	voor » 49,200	
T. Gansshof, te Brugge, 3 perceelen,	à » 45,300	
B. H. Clercx, te Bokstel, 3 perceelen,	à » 48,810	
A. Benders, te Dordrecht, 1 perceel,	voor » 54,000	
F. Clercx, te Bokstel	» » 49,500	
J. A. van der Eerden Wz., te Bokstel,	voor » 1.98 per ligger	
J. J. van der Eerden, te Bokstel, 3 perceelen,	» » 53,700	
Bennert & Tassbender, te Antwerpen, 1 perceel,	» » 53,000	
Dezelfden, 1 perceel,	» » 50,000	

Meppel, 20 Febr.: het stichten van een gebouw voor de sociëteit Tivoli; ingekomen 7 bilj., als:

A. Hazehar,	f 16,900
J. Emmink,	» 16,563
H. Timmer,	» 16,490
J. Hesselingen,	» 16,135
K. Woest,	» 15,987
K. Otten,	» 15,571
J. Piekstra,	» 15,267

gegund.

Slikgat bij Zevenbergen, 20 Febr.: voor den polder Crauwelsgoyers, onder beheer van den civiel-ingenieur P. A. Korevaar.

1o. de gebouwen voor het stoomgemaal; ingek. 8 bilj., als:

L. van Dalen,	te Zevenbergen,	f 5113
W. Lammers,	» Strijen,	» 4772
A. D. Lucas,	» Zevenbergen,	» 4750
J. van Aken,	» idem,	» 4640
J. van Tetering,	» idem,	» 4300
A. van Meer,	» idem,	» 4147
A. Korteweg,	» idem,	» 3800
B. Ooms, alleen perceel 2,		» 848

gegund aan A. Korteweg, te Zevenbergen.

2o. het stoomwerktuig enz.; ingek. 10 bilj., als:

Rollinckx,	f 12000
Iselburgerhütte	» 9750
Sepp & Co.,	» 9499,99⅝
Van Vliet Van Cappelle,	» 9254
Société du Brabant,	» 9200
Evrard, Van Duyl & De Kruyf,	» 9180
Landewer & Zonen,	» 8965
Stroinck,	» 8600
Goudsche Machinefabriek,	» 7890
De Atlas,	» 7800

gegund aan de fabriek De Atlas, te Amsterdam.

Groningen, 21 Febr.: het bestraten van de Westerkade; ingek. 11 bilj., als:

H. G. Janssen,	f 7264
Ph. Hendriks,	» 6839
J. Wallenga,	» 6684
B. de Jong,	» 6628
D. S. Diddens,	» 6478
A. J. Croon,	» 6437
S. de Witt,	» 6340
I. Toxopeus,	» 6186
P. H. Dopheide,	» 6134
A. de Vries,	» 6077
J. N. Kruizinga,	» 5948

Haarlem, 21 Febr.: het maken eener nieuwe wasscherij, het vergrooten der trouwenslokaal en eenige daarmede in verband staande werken, in het Buiten-armen en Ziekenhuis; ingek. 7 bilj., als:

Gebr. v. Campen,	te Haarlem,	f 1453,96
G. P. J. Beccari,	» idem	» 1433
Th. J. Verzijlbergh,	» idem	» 1329
J. P. A. Nelissen,	» idem	» 1324
J. H. Dansegl,	» idem	» 1275
C. Effers Jr.,	» idem	» 1087
P. Tgtgaat,	» idem	» 1060

gegund.

Arnhem, 21 Febr.: de levering van pot- en stekplanten, ten behoeve der gemeentelijke plantsoenen; ingekomen 2 bilj., als:

Wed. J. W. Wigman,	» Zutfen,	f 1294
Van Zoest & Zonen,	te Arnhem,	» 1552

gegund.

Gouda, 21 Febr.: het maken, leveren, stellen enz. van een ijzeren schoorsteen ten dienste van het stoomgemaal voor den Tempelpolder; ingek. 10 bilj., waarbij 1 van onwaarde, als:

A. J. J. de Buiter,	Gouda,	f 225
D. J. de Buiter,	idem	» 219,50
J. F. Welter	idem	» 210
N. Kooings Hz.,	idem	» 198
Theod. Lemm,	Kralingen,	» 189
F. Stijnis, Hendrik-Ido-ambacht,		» 181
G. v. Otterloo,	Waddinxveen,	» 144,44
W. Bokoren,	Gouda,	» 140
de Goudsche Machinenfabriek,	idem	» 120

Deventer, 21 Febr.: het maken van een welput en regenbak met pompen achter de kazerne, te Deventer; ingekomen 9 bilj., als:

J. Zandvoort,	te Deventer,	f 4095
G. Bollman,	» idem	» 4590
H. J. Buitenhuis,	» Elspeet,	» 4587
G. J. Kerkhof,	» Deventer,	» 4580
H. B. Lepping,	» idem	» 4527
A. Feberwee,	» idem	» 4523
E. v. d. Woerd Jz.,	» idem	» 4428
G. Peteri Cz.,	» idem	» 4308
G. J. Kerteling B.Jz.,	» idem	» 4294

Zwolle, 21 Febr.: het verbouwen van een huis perceel op de Thorbeckegracht onder beheer van de architecten W. & F. C. Koch; ingekomen 7 bilj., als:

J. Bonthuis,	te Zwolle,	f 4099
G. v. Unen,	» idem	» 4760
J. & A. Grollenman,	» idem	» 4500
J. C. Fijk,	» idem	» 4475
A. v. d. Bebl,	» idem	» 4249
T. Bisschoff,	» idem	» 4100
A. Houtman,	» idem	» 3725

gegund.

Arnhem, 21 Febr.: de levering van 6,500,000 KG. Engelsche gaskolen aan de gemeentegasfabriek; gegund aan den minsten inschrijver, firma Nederlandsche Steenkolenhandelsvereeniging Von Thienen Hugenboom Jz. & Co., te Amsterdam, New-Pelaw gaskolen, à f 0715 per 100 KG., franco wal.

Schiedam, 21 Febr.: de levering aan de gemeente van 4 ijzeren schroefsloten, elk wegende p. m. 1150 KG.; gegund aan C. & J. van Lindern, te Alblasserdam, voor f 1196.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 1 MAART 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 3 Maart.

's-Bosch, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw op den Uilenburg: het maken van een privaatgebouw bij de Kortelkazerne, en een reinigingslokaal in de Tolbrugkazerne, aldaar. Biljinzenden 2 Maart, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Stratum, te 11 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. bij Wed. Van de Ven: het bouwen eener nieuwe kerk met sacristieën en verder bijbehooren, met tóelevering van alles in het bestek aangeduid. Inl. bij den architect H. J. van Tulder, te Tilburg.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van schellak, dennen vlotdelen, blik, koper- en messingplaat, patentolie en steenkolen voor den aanmaak van hulzen tot patronen.

Rosmalen, te 1 uur, door het best. der geneeskundige inrichting voor krankzinnigen Coudewater: het verven en schilderen van al de gebouwen der inrichting. Voorwaarden bij den directeur der inrichting.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: het verrichten van de onderhoudswerken langs den spoorweg Amsterdam—Rotterdam en Helder—Uitgeest, als: Bestek no. 330, het verbreeden en uitdiepen van sloten; Bestek no. 331, het uitvoeren van timmerwerken; Bestek no. 332, het verrichten van behang-, verf- en teerwerken; Bestek no. 333, het verrichten van metsel-, voeg-, pleister- en struatwerk. Elk Bestek verdeeld in 8 perceelen.

Nijmegen, te 2 uren, in het Hôtel Wed. Bronkhorst: de levering van metselsteen, kalk, tras en hardsteen, benoodigd voor de gebouwen der waterleiding te Arnhem. Inl. bij de aannemers Opzoomer en Eijkelen, te Nijmegen.

Groningen, 's avonds 6 uren, door den bouwkundige J. P. Frijhorg, in het koffiehuis van Prins: het gedeeltelijk afbreken, nieuw opbouwen en vergrooten van het hotel De Zeven Provincien, aldaar.

Amsterdam, door burg. en weth.: 1o. de aanleg van een pneumatisch buizennet, volgens het tweedelig ricolsteisel van Lierzuur, in de nieuwe wijk tusschen de Ruysdaelkade en den Amstel. Inl. bij de firma Lierzuur & De Bruijn Kops, Nassaukade 117, van 10—12 uren; 2o. het ophoogen van het terrein, bestemd voor den aanleg van plantsoen en wegen, tusschen de Nassaukade en den Centraalweg buiten de Zaagmolenpoort. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 93.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 1,800,000 KG. Engelsche gaskolen.

Schiedam, door de directie der gemeentegasfabriek: het maken, leveren en stellen van 6 zuiveringskisten. Inl. bij den directeur.

Dinsdag, 4 Maart.

Amsterdam, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het bouwen van een magazijn voor ambulancemateriael te Amsterdam. Raming f 12,900. Bilj. inzenden 3 Maart, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Wilhelminaderp, 1o. te 10½ uren, door het dijksbestuur van den Wilhelminapolder, in het gemeentehuis: het maken van zinkwerken tot verdediging van den oever aan genoemden polder, in 1 perceel; 2o. te 11 uren, door den calamiteusen Oosthoeverlandpolder: het maken van zinkwerken tot verdediging van den oever van dien polder.

's-Hage, te 11 uren, door den eerstaanwezend ingenieur, in de Normaalschietschool: 1o. het bouwen van privaten bij de Oranje- en Frederikskazernen, te 's-Hage. Raming f 4850; 2o. het verrichten van werkzaamheden, in verband met het maken van een heetwateroven, in de garnizoensbakkerij te 's-Hage. Raming f 1735. Bilj. inzenden 3 Maart, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Hemmel, 's avonds 6 uren, bij P. J. Hendriks: het bouwen van een huis, met hijlevering der materialen.

Haarlem, door den architect S. Roog: het bouwen van eene hallenschuur en het verrichten van werkzaamheden aan perceel no. 192, aan den Oorvoornschen straatweg.

Leeuwarden, bij I. Bolman, Willemskade 2: het afbreken der huizing en schuur, in gebruik bij Wed. S. B. van der Velde, te Scharnegoutum, en het bouwen van eene nieuwe stolphuizing. Inl. bij den architect.

Woensdag, 5 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het bouwen van 2 dubbele ijzeren ophaalbruggen over de in aanbouw zijnde schutsluis in de gemeente Vreeswijk, behoorende tot de werken van den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kemper, aldaar. Raming f 16,150.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Hof van Holland: het voorzien in middelen tegen brandgevaar bij kazernegebouwen te Breda. Inl. op het bureau der genie en bij den hoofdopzichter van fortificatiën, aldaar. Raming f 1000. Bilj. inzenden 4 Maart, vóór 3 uren, op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur.

Alfen-en-Riel, te 11½ uren, door burg. en weth.: het maken der aardebaan en met 1e soort klinkers bestraten daarvan, in 2 gedeelten, in de kom der gemeente Alfen, samen lang 880 M. Inl. bij burg. en weth. en bij den opzichter van den provincialen waterstaat J. H. de Word, te Oosterhout. Aanw. 4 en 5 Maart, te 9 uren. Raming f 5574.

Zwolle, te 12 uren, bij J. Koenders: het inrichten van 10 woonhuizen door verandering van een daarachter staand gebouw.

Gouda, te 1 uur, door burg. en weth.: het onderhoud der straten ged. '84, zonder hijlevering der materialen. Bilj. inzenden 4 Maart, 's namiddags 5 uren, ter secretarie.

Suawoude, te 2 uren, bij den administreerend-kerkvoogd F. Y. Bergsma: eene vertimmering in- en aan de Hervormde kerk. Aanw. 3 Maart, te 11 uren.

Amsterdam, te 4 uren, door de ingenieurs-architecten W. van Looheren Campagne & E. Cuypers van Velthuijsen, in De Brakke Grond: het slopen van een perceel, in de Nes, hoek Rivierenschmarkt, en daarterplaatse op de fundamentmuren opbouwen van een gebouw met kantoorlokalen, monsterkamers enz.

Groningen, 's avonds 8 uren, door G. C. Emens, in het ligement «Groene Weide»: het bouwen van eene woning en smederij op het perceel, kadastraal bekend gemeente Groningen, sectie A no. 715. Inl. bij den bouwkundige A. Maas, aldaar.

Lemmer, ter secretarie van het waterschap Zeven-Gristenijen-en-Stad-Sloten: 1o. het verhoogen en verzwaren van 5 dijkvakken ten oosten de Lemmer, van Spokershek tot nabij Lammertsoord, lengte 2885 M., benevens het verzwaren van een gedeelte kadijk in het Buitendijksland, lengte 350 M. Raming f 65,305; 2o. het verhoogen en verzwaren van den zeedijk, van den Statendijk op Schoterzijl af westwaarts tot 2 hekken bij Lammertsoord, lengte 2764 M. Raming f 64,100. Aanw. door den opzichter L. H. van Noord.

Oudgensplaat, door burg. en weth.: de levering van p. m. 600 M³ gewasschen grint. Bilj. inzenden uiterlijk 4 Maart.

Donderdag, 6 Maart.

Ek-en-Wiel, te 12 uren, in het voorhuis van Van de Pol: het bouwen van een woonhuis bij de hoeve «Engelinahof», aldaar, voor rekening van C. A. E. van den Honert. Inl. bij de architecten J. P. F. van Rossem & W. J. Vuyk, Weteringplantsoen 64c, te Amsterdam. Aanw. 3 Maart, te 12 uren.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leggen van het gegoten-ijzeren buizennet, met alle toebehooren en met inbegrip van alle bijbehoorende werkzaamheden, volgens bestek no. 3. Inl. bij den ingenieur H. P. N. Halbertsma, Zuidblaak 98, te Rotterdam. Aanw. 4 Maart, te 10 uren, aanvangende bij het Bouwbureau, Gerrit-Verboonstraat 131, aldaar.

Dorenburg, te 12 uren, bij Th. Smits: de levering van eene houten tent, voor rekening der schuttersvereenigingen van Dorenburg, De Honderd Morgen en Geut. Inl. bij D. van der Donk, te Hulhuizen en J. Janssen, te Dorenburg.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het dempen en rioleeren van een gedeelte der Voorstraat met Rinnerepijp.

Vrijdag, 7 Maart.

Zwolle, te 11 uren, op het gemeentehuis van Zwollerkerspel: het leveren en stellen van een buuten brug met ijzeren liggers over de A-wetering bij Westerveld. Inl. bij den opzichter W. van Wijngaarden, te Berkum.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.: 1o. het maken van een stroomduiker met bijbehoorende werken bij sluis no. 4 der Dedemsvaart. Raming f 5060; 2o. het leveren en stellen van den ijzeren boogbrug eener draaibrug met vast gedeelte over het Lichtmiskanaal, en van een ijzeren balans voor de ophaalbrug no. 5 over de Dedemsvaart. Raming f 3490; 3o. het maken van den onderbouw eener draaibrug over het Lichtmiskanaal en het verruimen van den mond van dat kanaal aan de Dedemsvaart. Raming f 4945; 4o. het leveren van grint ten behoeve van het onderhoud der provinciale grintwegen aan de Lichtmis langs de Dedemsvaart naar Heemse en langs de Katherhoofdwijk, in 2 perceelen. Raming: perc. 1 f 1120, perc. 2 f 2000, samen f 3120. Inl. bij den provincialen ingenieur A. Deking Dura, te Zwolle.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het maken van paalbeheiingen met aardaltud of steenstapelbeloeiing tot herstelling van de kanaalgloeiingen langs de wegen en paapaalen, in 4 perceelen, als: 1o. aan het kanaal van Groningen naar Abelstokstertil en van Onderdendam naar Uithuizen; 2o. aan het kanaal van Groningen naar Stroobos; 3o. aan het kanaal van Groningen naar Delfzijl; 4o. aan den rechteroever van het Oldehoofsche kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat en den ingenieur, beiden te Groningen, voor perc. 1 bij de opzichters T. Bos, te Onderdendam en B. Harms, te Loppersum, voor perc. 2 en 4 bij den opzichter H. Bootsman, te Zuidhorn, voor perc. 3 bij den opzichter B. Harms, te Loppersum.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het 3½-jarig onderhoud van- en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Groningen. Inl. bij den bouwkundige voor de Landsgebouwen in het 1e district. Raming f 3400; 2o. het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Delfzijl, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '87. Inl. bij den bouwkundige voornoemd en bij den hoofdopzichter D. Fokkens, te Zwolle. Raming f 1250.

Zutfen, te 2 uren, ten gemeentehuize: de levering van 140,000 beste harde, eenigszins getrokken straatklinkers en 600 M³ beste harde, dubbel verglaasde, Engelsche gasvuurden buiten.

Dregeham, bij den kastelein J. W. Wijma: het bouwen eener stolphuizing te Surhuisterveen.

Zaterdag, 8 Maart.

Hasketland, te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor 100 leerlingen en eene onderwijzerswoning te Stobbegat. Aanw. 6 Maart, te 10 uren.

Staveren, te 11 uren, door het dijksbestuur van het waterschap Hemelumer-Oldephaert en aanhoorige-Zoodijken, in het waterschapshuis: 1o. het verrichten van eenige gewoon-onderhoudswerken aan de zeewering van het waterschap; 2o. het afgraven van 500 M³ grond van de Contributiebanne, beneden Staveren, en verwerken van dien grond over de Zuiderzeedijken; 3o. het vernieuwen van 75 M. lengte hoofdbeugel, middelbeugel en binnenkistpaalregel, en bovendien nog 41.00

M. binneskistpaalregel aan den Nieuwlanderdijk; 4o. het leveren van 300 stuks nieuwe 6/7 d.M. grenen palen, 190 M. nieuwe 16/15 c.M. grenen gordijnen, 140 M. nieuwe 6/18 c.M. grenen gordingen, 100,000 KG. brik, in verschillende perceelen; 5o. het leveren van 60 M³ grint voor de rijwegen; 6o. idem van 100,000 KG. brik voor reserve; 7o. e. het verbogen en verzwaren van het dijkvak «Schraamshiem", benoorden Staveren, lang 144 M., en het reconstrueeren der tegen dat dijkvak liggende steenglooiing, f. het leveren voor dat werk van 1,100,000 KG. brik, bij partijen van 100,000 KG., g. het leveren voor dat werk van 1,100,000 KG. zuilenbazalt (45—55 c.M lengte en 15—20 c.M. dikte), in verschillende perceelen. Inl. bij de opzichters. Aanw. van no. 7, 6 Maart, te 11 uren.

Amsterdam, te 1 uur, door den architect A. C. Bleijs, in het gebouw D'Oudevinck: het bouwen van 6 schoollokalen achter en aan de St.-Vincentiusschool, aan de Stadhouderskade bij de Frans-Halsstraat. Aanw. 5 Maart, te 1 uur.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het aanleggen van eene klinker- en keibestrating op het terrein der stedelijke gasfabriek; 2o. het bouwen van een lijkenhuis op de algemeene begraafplaats.

Leeuwarden, te 1½ uren, ten gemeentehuize: de levering van 250,000 Waalstraatklinkers en 30,000 Friesche kromme klinkers. Inl. bij den directeur der gemeentewerken.

Beerta, te 4 uren, door het gemeentebest.: het afbreken van een schoolgebouw en het bouwen van eene nieuwe school met 8 lokalen en overdekte speelplaats, alhaar. Inl. bij den gemeenteopzichter.

Amsterdam, in café-Vondel, Vondelstraat: het bouwen van de villa »Oud-Leijerboren", onder beheer van den architect Joseph Th. J. Cuypers, civiel-ingenieur. Aanw. 3 Maart, te 11 uren, in café-Vondel.

Maandag, 10 Maart.

Heinoo, te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener onderwijzerswoning bij het schoolgebouw in het dorp Heinoo.

Rumpt, te 11 uren, door notaris Van Kessel, bij Van Doesburg: het verbouwen van zijn woonhuis. Inl. bij den architect A. M. A. Gulden, te Zalthommel.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een bazaltsteenen dam op het strand langs de haven van Goedereede. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Dalebout, te Goedereede. Aanw. 3 Maart. Raming ƒ 12,350.

Alkmaar, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Hondsbossche, in De Toelast: het eenjarig onderhoud van de Hondsbossche zeewering en eenige binnenwerken. Bestek verkrijgbaar ter secretarie van den Hondsbossche, te Alkmaar

Dordrecht, te 12½ uren, ter secretarie: 1o. de nieuwe nummering van alle perceelen der gemeente Dordrecht; 2o. de levering van minstens 600 M³ riviergrint; 3o. het vervoer van dezelfde hoeveelheid grint.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het dempen van eene sloot aan den achterweg, het leggen van een rioolnet met zinkputten en het plaatsen van eene afwatering. Aanw. 5 Maart, te 10 uren. Bij inzenden 8 Maart.

Wageningen, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbouwen van school no. 3, nabij de kerk, met de levering van de daarbijbehoorende materialen. Inl. bij den gemeentopzichter S. Ritters. Aanw. 6 Maart, te 12 uren.

Enkhuizen, te 1 uur, door burg. en weth.: het verstraten van eenige straten der gemeente, ter grootte ongeveer van 8000 M². Inl. bij den gemeentopzichter. Aanw. 7 Maart, te 10 uren.

Rotterdam, te 3 uren: de levering van 2,000,000 KG. Duitsche steenkolen, ten behoeve van de stoommachines der drinkwaterleiding.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Holl. IJzeren-Spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: het leveren van ongeveer 570 M³ diverse houtwaren, in 7 perceelen, ten behoeve der werkplaatsen van de H. IJ. S. M. te Haarlem. Inl. bij den ingenieur der werkplaatsen, te Haarlem.

Dwingeloo, ten huize van den gecommitteerde Dr. R. D. F. Huysman: het bouwen van een heerenhuis, alhaar. Aanw. 8 Maart, te 3 uren.

Dinsdag, 11 Maart.

Zalthommel, te 12 uren, door de directie der harmonie »Euterpe", op het Net: het bouwen van eene muziektent van dennenhout in het Plantsoen. Inl. bij den architect A. M. A. Gulden, alhaar.

Dreumel, te 12 uren, voor rekening van de Maatschappij van Welstand te Breda, bij Merkx: het bouwen van een achterhuis te Dreumel, aan het huis bewoond door den landbouwer J. A. de Gooijer. Inl. bij den bouwkundige G. J. Groot, te St.-Anna bij Nijmegen.

Wijk, op het erve Wijkmoerden: het bouwen eener nieuwe boerenwoning met schuur. Bestek ligt bij W. Wiesink, te Heinoo. Inl. bij den uitv. timmerman W. van der Vegte, te Heinoo.

Deutichem, door het bestuur der Geldersche Stoomtramwegmaatschappij: het versterken van de schipbrug te Doesburg.

Woensdag, 12 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van 4 dwarskribben onder de gemeente Driel (Heteren), prov. Gelderland, langs den linkeroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 32 en 34 der herziene rivierkaart. Inl. bij den ingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Van Bakooy, te Punneriden. Aanw. 5 Maart. Raming ƒ 8875.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater tusschen de beide buidammen in het Zwolsche Diep en daarbuiten in zee. Aanw. 5 Maart. Raming ƒ 0.77 per M³; 2o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater in het Zwartewater, tusschen den mond der Vecht en Hasselt. Aanw. 5 Maart. Raming ƒ 0.45 per M³. Inl. voor beiden bij den ingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het leveren en verwerken van stortsteen ten behoeve van de overbrugging van het Hollandsch Diep, en het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de rivierwerken gelegen aan den noordelijken oever van het Hollandsch Diep, tot de overbrugging behoorende, met het onderhoud dier werken tot 1 Mei '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den arrondissementsingenieur De Bruijn en den opzichter Chevalier, beiden te Dordrecht. Aanw. 5 Maart. Raming ƒ 17,300.

Angerloo, te 12 uren, in de timmanswoning bij den huize Wielbergen: het vergrooten van den huize Wielbergen, te Angerloo bij Doesburg. Aanw. 7 Maart, te 11 uren. Bij. inzenden 11 Maart, bij den architect M. K. Smit, te Dieren.

Nieuwendam, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het vergrooten en verbeteren van de school te Nieuwendam; 2o. het bouwen van eene school en het verbouwen van de bestaande school te Zunderdorp. Inl. bij den architect T. C. van der Steer, te Hoorn. Aanw. 7 Maart, te 10 uren, te beginnen te Zunderdorp.

Wommels, door burg. en weth. van Bennaardershuis, ten gemeentehuize: de levering van 800 stère grint, ten dienste der kunstwegen. Inl. bij den opzichter D. Wijma, te Wommels. Biljetten inzenden vóór 11 uren.

Vrijdag, 14 Maart.

Kats, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteuzen Lexmiert-Abrahampolder: het aanleggen en onderhouden van buitengewone werken op het strand en op den oorspronkelijken oever van den polder. Aanw. 7 Maart, van 3—5 uren en 10 Maart van 9—11 uren. Raming ƒ 50,840.

Tiel, 1 uur, door den dijkstoel van het polderdistrict Nederbetuwe, in het Hollandsch koffiehuis: het gedeeltelijk verbreeden en verdiepen van de Nederbetuwsche Linge en een gedeelte der Groote-Landweteering in 4 perceelen en in massa.

Zaterdag, 15 Maart.

Buitenpost, te 12 uren, door den burgemeester van Achtkarspelen: het verbouwen der school voor openbaar lager onderwijs te Kootens, met de benoodigde materialen, schoolmeubelen enz., in 1 perceel. Inl. bij den gemeentearchitect A. Veldhuis, te Buitenpost. Aanw. 8 Maart, te 11 uren.

Amersfoort, te 12½ uren, door het best. der sociëteit Concordia, in het sociëteitslokaal: het verbouwen van het voorgedeelte der sociëteit, naar het ontwerp van de architecten Schill en Haverkamp, te Amsterdam. Inl. bij genoemde architecten, Leidscheplein 21, te Amsterdam. Aanw. 10 Maart, te 10½ uren.

Dinsdag, 18 Maart.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, voor rekening van de Nederlandsche Zuidoster-spoorwegmaatschappij, aan het centraalbureau: Bestek no. 393, het maken van eene waterleiding op het station Ooch. Inl. aan het centraalbureau en bij den secretarieingenieur F. Sassen, te Nijmegen. Aanw. 11 Maart, te 1 uur.

Woensdag, 19 Maart.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verruimen van de vaargeul der rivier de Noord bij den noordelijken mond van de Rietbaan, tusschen de kilometerraaien 121 en 122, onder de gemeenten Hendrik-Idoumlacht en Alblasserdam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn en den opzichter Korevaar, beiden te Dordrecht. Raming ƒ 13,580; 2o. het gedeeltelijk beunken van- en het maken van zuilenbazaltsteenglooiing tegen het buitenbeloop van den Rijksdeim van den polder het Kraaienest, langs den rechteroever van de Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerraaien 105 en 107, onder de gemeente Werkendam. Inl. bij genoemde ingenieurs en bij den opzichter Blimmer, te Werkendam. Raming ƒ 25,500; 3o. het verdiepen van het grootscheepvaartwater aan het bovenend van het Schaar, tegenover de Vergulde-Hand, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, en bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam. Raming ƒ 148,000. Aanw. van al de werken 12 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. de uitvoering van eenige werken tot normaliseering van de Waal onder Ooldewaard, Ewijk en Druten, tusschen de kilometerraaien 38 en 43 der herziene rivierkaart. Raming ƒ 105,400; 2o. het maken van 2 en het verlengen van 2 dwarskribben in de Lek, onder de gemeenten Willige-Langerak en Langerak, tusschen de kilometerraaien 111 en 113. Raming ƒ 10,500; 3o. het maken van 4 dwarskribben onder de gemeenten Wageningen en Renen aan den rechteroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 48 en 49 der herziene rivierkaart. Raming ƒ 11,750. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn te 's-Hage en bij de betrokken ingenieurs. Aanw. van al de werken 12 Maart.

Donderdag, 20 Maart.

Elst, te 12 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Overbetuwe, in het Anhtshuis: het verhoogen en verwaren van een gedeelte van den Rijnhandijk onder Driel, ter lengte van ongeveer 1307 M. Inl. bij den dijkmeester van Overbetuwe, te Gent. Aanw. 19 Maart, te 10 uren.

Middelburg, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. (Herbesteding) het maken van een gebouw voor sluispersoneel te Sas-van-Gend. Gewijzigde raming ƒ 18,900; 2o. (Aanbesteding) het maken van een tweede gebouw voor sluispersoneel met bijbehoorende werken te Sas-van-Gend. Raming ƒ 22,100. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 12 en 14 Maart.

Zaterdag, 22 Maart.

Dordrecht, te 11 uren, door den commandant in het 3e genie-commandement, bij J. C. van der Horst: het verbeteren van de Oudheyningsche haven bij het fort De Ruyter, in de positie van Willemstad. Aanw. 14 Maart, te 1 uur. Raming ƒ 95,000. Bilj. inzenden 21 Maart, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden commandant.

Woensdag, 26 Maart.

Utrecht, te 12½ uren, door de Nederl. Rijnspoorwegmaatschappij: de levering van magazijngoederen. Inl. bij den administrateur der eigendommen van de Maatschappij te Utrecht.

Donderdag, 27 Maart.

Vierlingsbeek, te 1 uur, door de commissie van beheer der grint- en straatwegen in Schouwen, aan 's Lands Kamer: het aanleggen van 16,282 M. lengte grintweg en 5172 M. lengte straatweg in het waterschap Schouwen, in 1 perceel, uit te voeren in '84, '85 '86. Inl. bij de commissie en bij den waterbouwkundige van Schouwen, te Zierikzee. Aanw. van 20—26 Maart, van 9—3 uren.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Strijp, 20 Febr.: het bouwen eener school en onderwijzerswoning, met het leveren en stellen van het schoolmeubelement; ingek. 10 bilj., als:

Versteijnen,	te Tilburg,	ƒ 11,987
Oliviers,	» Gemert,	» 11,874
Eléms,	» Woensel,	» 11,750
Mutsaards,	» idem	» 11,675
Bogers,	» idem	» 11,611
Verhaaren,	» Oosterwijk,	» 11,587
Van Engeland,	» Stratum,	» 11,470
Van der Rijt,	» Oosterwijk,	» 11,267
Van den Wildenberg,	» Stratum,	» 11,237
Van Kemenade,	» Gestel,	» 11,080
Raming		» 11,640.50

's-Hage, 22 Febr.: het onderhouden der Rijksgestichten te Haarlem, Venloo en Eindhoven; minste inschr. waren:

voor Haarlem, J. P. Sellesen, te Haarlem, voor ƒ 2397;

voor Venloo, Ph. de Quinar, te Venloo, voor ƒ 500;

voor Eindhoven, M. A. P. Heeremans, te Eindhoven, voor ƒ 30.8.56.

Zwolle, 22 Febr.: voor het waterschap Mastenbroek: 1o. het drijjarig onderhoud der kunstwerken; ingekomen 5 bilj., als:

		per jaar
H. Ghoerich,	te Hasselt,	ƒ 2226
C. J. van Dijk,	» Genemuiden,	» 2300
A. Bekendam,	» idem	» 1939
H. J. v. Werven,	» Kampen,	» 1809
G. Fahrenhorst,	» idem	» 1686

2o de vernieuwing van bruggen: perc. 1 ingek. 4 bilj., als:

		per jaar
J. Woenen,	te Hasselt,	ƒ 1780
H. J. v. Werven,	» Kampen,	» 1748
A. Bekendam,	» Genemuiden,	» 1632
C. J. v. Dijk,	» idem	» 1567

perc. 2, ingek. 3 bilj., als:

		per jaar
J. Woerner,	te Hasselt,	ƒ 710
C. J. v. Dijk,	» Genemuiden,	» 599
A. Bekendam,	» idem	» 430

perc. 3, ingek. 3 bilj., als: per jaar

J. Woener,	te Hasselt,	ƒ 463
C. J. v. Dijk,	» Genemuiden,	» 350
A. Bekendam,	» idem	» 334

De perceelen zijn aan de minste inschrijvers gegund.

Breda, 22 Febr.: het doen van voorzieningen tegen hooge waterstanden aan de Koninklijke Militaire Academie; ingekomen 4 bilj., als:

P. J. v. Glabbeek,	te Breda.	ƒ 3930
Th. Kessels,	» idem	» 3888
J. A. Mol,	» idem	» 3813
A. v. d. Heide,	» idem	» 3674
Raming		» 3600

Noorden, 22 Febr.: voor rekening van het R. K. kerkbest. te Noorden: het amoveeren van de oude kerk en pastorie en het bouwen van eene pastorie, op de bestaande fundeeringen, bij de nieuwe St.-Martinuskerk te Noorden, onder beheer van den architect Y. Bijvoets Gz., te Amsterdam; gegund aan den minsten inschr. C. van Zeeland, te Utrecht, voor ƒ 9499.99, met uitzigt van alle afbraak.

Hoogste inschr. was J. J. Valkenet, te Nieuwkoop, voor ƒ 9770.

Gritpoekerk, 22 Febr.: 1o. het bouwen van eene onderwijzerswoning te Pietersijl, alsmede het vertimmeren der school; 2o. het leveren der schoolmeubelen; ingek. 10 bilj., als:

J. Oosterlee,	ƒ 4588
J. Sipkes,	» 4516
H. Formsma,	» 4440
D. Walda,	» 4440
J. Pijmakker,	» 4440
Jan Kerkstra,	» 4390
J. Huizinga,	» 4380
P. Zijlstra,	» 4304
L. Dijkstra,	» 3997
M. Westra,	» 3985

gegund.

Ammerzoel, 22 Febr.: het bouwen van een raadhuis met veldwachterswoning; ingek. 9 bilj., als:

H. Brekelmans,	te Orthen,	ƒ 5700
G. Essens,	» Gewande,	» 5648
A. Janssen,	» Hedel,	» 5555.55
L. H. Beutener,	» Tiel,	» 5485
A. H. v. Diggelen,	» Ammerzoi,	» 5443
J. A. Luijben,	» Vlijmen,	» 5240
H. v. Boord,	» Zaltbommel,	» 4686
W. v. d. Oord,	» Ammerzoi,	» 4525
P. F. Dusée,	» Tilburg,	» 4485

gegund.

Noordeloos, 22 Febr.: het afbreken der oude- en het bouwen eener nieuwe school met herstellingen aan de onderwijzerswoning en de daarin gevestigde secretarie; ingek. 11 bilj., als:

A. Hoogendoorn, Giessendam,	ƒ 20,850
L. v. Dalen, Noordeloos,	» 19,447
Gebr. Kreukniet & Co., Hardinkveld,	» 19,214
J. de Weijer, Tiel,	» 19,183
L. Hortensius, Dieimonde,	» 19,100
H. v. Rees, Noordeloos,	» 18,899
J. de Gens, Giessendam,	» 18,872.85
Duimelaar en Geydessen, Asperen,	» 18,524
G. den Besten, Noordeloos,	» 18,141
J. Maasland, Goudriaan,	» 18,131
J. Duijn & Co., Noordeloos,	» 16,699

Zwolle, 23 Febr.: het leveren van straatklinkers aan de gemeente, in 2 perceelen:

1o perc. 150,000 Waalklinkers; ingekomen 4 bilj., als:

		p. mille
J. L. v. Och,	te Zwolle,	ƒ 16.25
F. K. Koch,	» Loo,	» 14.90
T. v. d. Loo,	» Westpannerden,	» 14.35
A. de Lange,	» Zwolle,	» 13.74

2o perc. 150,000 IJselklinkers; ingekomen 6 bilj., als:

		p. mille
J. L. v. Och,	te Zwolle,	» 14.99
Firma Vroom, Krol en Van Rooijen,	» Deventer,	ƒ 14.567
Gebr. v. Heeselt,	» Kampen,	» 14.44
H. Rijkx,	» Wije,	» 14.00
Wed. H. C. v. Heukelom,	» Kampen,	» 13.99
A. de Lange,	» Zwolle,	» 13.74

Rotterdam, 23 Febr.: het bouwen van een nieuwen schouwburg; ingekomen 9 bilj., als:

G. Schmitzer,	te Groningen,	ƒ 469,800
Wed. G. Canesi & Co.,	» Rotterdam,	» 466,476
Gouverne & Doen,	» idem	» 461,630
H. J. Heiman & Zn.,	» idem	» 454,984
W. G. C. Hilkes,	» idem	» 444,319
G. Keij,	te Rotterdam,	ƒ 443,000
H. Stellwagen,	» idem	» 438,117.50
H. P. Toeuwisse,	» 's-Hage,	» 430,500
J. H. Vos Sr.,	» Alkmaar,	» 428,700

Bergum, 23 Febr.: de verbouwing der school te Hardegarijp; ingek. 7 bilj., als:

B. Elzinga,	te Rijperkerk,	ƒ 2821
J. H. Veenstra,	» Suameer,	» 2686
A. S. Visser,	» Tietjerk,	» 2529
J. S. van der Stoeg,	» Hardegarijp,	» 2195
J. Cuperus,	» Oudkerk,	» 2160
S. B. Sikma,	» Oenkerk,	» 2130
R. A. de Jong,	» idem,	» 2297

gegund.

Drachten, 25 Febr.: het vergrooten van het kerkgebouw der Christ. Geref. gemeente, onder beheer van den architect D. D. Duursma; ingek. 7 bilj., als:

P. Vink,	te Ureterp,	ƒ 5930
J. T. v. Mansen,	» Drachten,	» 5555
W. B. v. d. Velde,	» idem	» 5374
J. Wibbelink,	» idem	» 5153
A. Hoekema,	» Bantumawoude,	» 5100
H. Hendriks,	» Drachten,	» 4961
S. H. Kijstra,	» idem	» 4634

gegund.

Kampen, 25 Febr.: het maken van p. m. 850 M. puinweg op den IJseldijk, tusschen den grintweg en den afweg naar de Plas te IJselmuiden; ingek. 6 bilj., als:

K. Schut,	te Kampen,	ƒ 946
W. v. d. Belt,	» Grafhorst,	» 874
J. Wijnholt,	» Kampen,	» 842
W. v. Bruggen,	» idem	» 809
D. Zwanepol,	» idem	» 795
E. Bleijenberg,	» idem	» 739

gegund.

Amsterdam, 25 Febr.: ten behoeve van de Holl. IJz. Spoorwegmaatschappij: 1o. Bestek no. 325, het verrichten van onderhoudswerken op het gemeenschappelijk station Winterswijk; ingek. 2 bilj., als:

Ter Haar,	te Winterswijk,	ƒ 2324
Te Zijpe,	» idem	» 2287

2o. Bestek no. 326, het verbreeden en uitdiepen van slooten langs den Oosterspoorweg:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	perc. 7	massa
J. v. d. Berg, Amersfoort,	ƒ 225	ƒ 1075	ƒ 96	ƒ 190	ƒ 340			
H. J. Meekers, Amsterdam,	240							
A. Kramers, idem	260							
Van Braak, Apeldoorn,					320			
Eijkelboom, idem					319			
V. d. Haar,		897		197	325	ƒ 187	ƒ 195	
J. Holster, Amsterdam,	280	1140	180	220	351	100	180	ƒ 2280
Kooij, Weesp,	287	1098						
Te Zijpe, Winterswijk,						154	199	
J. Fuhren, Hilversum,		985	172					
Van Putten, idem		1100						
J. Poot, Amsterdam,	290	1080	122	225	370	120	225	
Van Geurden,					429			
G. D. v. Doorn, Amsterdam,	185							
Klumpert,				199	370			

3o. Bestek no. 327, het uitvoeren van timmerwerken:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	perc. 7	perc. 8	perc. 9
H. J. Meekers, Amsterdam,	ƒ 4200	ƒ 3300							
G. ter Heerdt, Klarenbeek,							ƒ 1320		
Korenwinder,					ƒ 3491				
J. Poot, Amsterdam,	4937	4068	ƒ 2810	ƒ 1735	4100	ƒ 1340	1310	ƒ 880	ƒ 830
Van Schaik, Utrecht,					3809				
Leenderts, idem	4542	3432	2542	1652	3872				
			ƒ 15741						
J. Smit, Amsterdam,	4709	3344							
Van Dooenik, Baarn,				1590	3980				
Eijkelboom, Apeldoorn,							1219		
V. d. Braak, idem						1220	1200		
H. J. Beks, Amersfoort,				1890		1540			
Te Zijpe, Winterswijk,								998	793
J. Fuhren, Hilversum,			2524	1624.80	3078.55				
Schuuring,							1750	980	
G. D. v. Doorn, Amsterdam,	3930	2980							
	ƒ 6910								
Geurden,							1499		
V. d. Fliert,						1550			
De Boer, Barneveld,						1660			
Wijngaarden,			2800						
H. Mouw, Apeldoorn,						1540	1850		
						ƒ 3185			
R. Mouw, Hilversum,			2511	1511	3020				
				7582					
V. d. Geest, Amersfoort,				1950		1390			

4o. Bestek no. 328, het uitvoeren van bijang-, verf- en loerwerk:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	perc. 7	perc. 8	perc. 9
Meijers,					f 6070.50				
Ouwerkerk, Amsterdam,	f 7100	f 2500							
Van Splunder,	7144	3164							
M. H. Eijvogel, Rumpt,	6275	2227	f 6617	f 490	5873	(perc. 1, 2 en 5 f 14077)			
Van Tellgen,					5763.54				
J. Smit, Amsterdam,	6491	2102							
H. J. Meekers, idem	6700	2100							
Van Weiland, idem	8327.97	2534.23	1304.85	442.60	5963.54	f 950	f 1390	f 408.28	f 285.94
	9500								
Te Zijpe, Winterswijk,								497	298
Evers,							1515.40	487.40	
Dekker en Berends,									
Woemervoor,	6300	2280	1800		6200				
J. Sterk, Bodegrave,	6161	2190	1449		5546	(perc. 1, 2 en 5 f 13800)			
J. Post, Amsterdam,	6949	2305	1795	395	6471	1115	1695	452	421
Schrijver,			1390						
Goossen, Weesp,			1315.25	415					
Eijkendal, Apeldoorn,							1955	520	
Lieman,						1800	2500		
Wesseling,						1720	2412		
Ten Ham, Barneveld,				520					

5o. Bestek no. 329, het uitvoeren van metsel-, voeg-, pleister-, wit- en straatwerken:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	perc. 7	perc. 8	perc. 9
Bos, Haarlommermeer,	f 3884	f 1315	f 1425						
	f 5147								
Van Doornik, Baarn,				f 890	1890				
H. J. Meekers, Amsterdam,	3300	1000							
J. Smit, idem	3800	1150							
Te Zijpe, Winterswijk,								f 497	f 348
V. d. Braak, Apeldoorn,						f 832	1132		
V. d. Geest, Amersfoort,				1200		860			
Ter Heerdt, Apeldoorn,							1350		
Behrens en Swaan,			1150	997	1774	850	1240		
				f 3540					
G. D. v. Doorn, Amsterdam,	2900	950							
	3940								
Korenwinder,							1687		
Van Wagensveld, Barneveld,									
Leenderts, Utrecht,	3797	1340	1190	918	1713	990	1390		
			f 8073						
J. Fahren, Hilversum,			1003.70	797.85	1711				
Schuuring,							1290	499	
Geurden,							1339		
J. Post, Amsterdam,	3948	1270	1259	1000	1764	865	1300	480	250
Prent, Wesp.			1238.05						
Gansbeek,						1080			
H. Mouw, Apeldoorn.						990	1320		
						f 2284			
R. Mouw, Hilversum,			1087	896	1587				
			f 3492						
Wegerif, Apeldoorn,						824	1074		
Chr. Wegerif, idem							1198		
H. J. Boks, Amersfoort,				1160		945			

H. J. Meekers, Amsterdam, Bestek no. 321 perc. 1, Bestek no. 327 perc. 1 en 2, Bestek no. 328 perc. 1 en 2, Bestek no. 329 perc. 1 en 2 f 19,856.

A. Kramers, Amsterdam, Bestek no. 327 en 329 perc. 1 en 2 f 12,700.

H. Mouw, Apeldoorn, Bestek no. 327 en 329 perc. 3, 4 en 5 f 10,984.

Ter Haar, Winterswijk, Bestek no. 326 perc. 6 en 7, Bestek 327 perc. 8 en 9, Bestek 328 perc. 8 en 9 Bestek 329 perc. 8 en 9 f 36,393.

Te Zijpe, Winterswijk, Bestek no. 327 perc. 8 en 9, Bestek 328 perc. 8 en 9, Bestek 329 perc. 8 en 9 f 3440.

H. Mouw, Apeldoorn, perc. 6 en 7 van Bestek no. 327 en 329 f 5270.

Giekerk, 25 Febr.: het afbreken en wederopbouwen eener voorloiuing op de plaats bij de kerk, aldaar, bij W. J. Sikma in gebruik; ingekomen 11 bilj., als:

F. J. v. d. Meulen,	te Oenkerk,	f 2099
W. W. de Jong,	» Wanswerd,	» 1919
J. S. v. d. Stoag,	» Hardegarijp,	» 1839
R. A. de Jong,	» Oenkerk,	» 1719
A. R. de Groot,	» Bergum,	» 1717
A. S. Visser,	» Tietjerk,	» 1690
J. H. Gras,	» Wijns,	» 1650
R. L. Elzinga,	» Rijperkerk,	» 1629
J. H. Veenstra,	» Suameer,	» 1620
J. P. Cuperus,	» Oudkerk,	» 1585
S. B. Sikma,	» Oenkerk,	» 1562

Gasselternieveen, 25 Febr.: het bouwen van eene school te Gasselte, met bijlevering der materialen; ingek. 5 bilj., als:

L. Alfring,	te Gasselternieveen,	f 2922
Gebr. J. & A. Pranger,	» Stadskanaal,	» 2797
P. Luitjes,	» Musselkanaal,	» 2788
H. Steverstra,	» Zuidlaren,	» 2765
E. Klipfuis,	» Musselkanaal,	» 2689

Zierikzee, 25 Febr.: 1o. het slaan van een vloeipaal in de haven bij het Luitje; aangenomen door J. H. van Dijke Hz., te Zierikzee, voor f 369.

2o. c. het leveren van materialen voor het onderhouden der defensiewerken in den OostEn Westhavendijk en het leggen van winterkrammat; minste inschr. was H. C. van den Ende, te Zierikzee, voor f 2779.

b. het vernieuwen der defensiewerken van een gedeelte van den Westhavendijk; aangenomen door Jb. van Strien, te Zierikzee, voor f 1569

c. het verbeteren van het buitenbeloop van den Oosthavendijk; aangenomen door W. Berrevoets, te Zierikzee, voor f 710.

's-Hage, 25 Febr.: het afdammen, droogmaken, onderzoeken en herstellen der Mallegatsluis te Gouda; minste inschr. was J. J. Bekker, te Lent, voor f 25,885.

's-Hage, 26 Febr.: het maken en stellen van eene nieuwe houten zeekaap op den Noordvaarder bij Terschelling; minste inschr. was Daalder, op Terschelling, voor f 1550.

Leiden, 26 Febr.: het aanbrengen van drinkwaterleidingen en brandkranen in kazernegebouwen, aldaar; ingek. 6 bilj., als:

M. G. Sanders,	te Leiden,	f 5916
G. Wilsm,	» 's-Hage,	» 5831
L. v. Es,	» Leiden,	» 5790
A. Reesenaar,	» idem	» 5770
G. J. W. Dopheide,	» Arnhem,	» 5600
Frank Cohen,	» 's-Hage,	» 4999
Raming		» 8000

Zwolle, 26 Febr.: het herstellen van 2 doorbraken in de kade bij de Hoevenbrug in het waterschap Salland; ingek. 5 bilj., als:

A. Lammers,	te Leut,	f 1278
R. J. Schrijver,	» Westendolte,	» 844
G. Altena,	» Genemuiden,	» 678
A. Jonker,	» Hatten,	» 669
B. J. Koops,	» Brunnepe,	» 636

Brummen, 26 Febr.: de herstellingen en vernieuwingen aan het kerkgebouw der Herv. gemeente; ingek. 4 bilj., als:

A. Klandermans,	f 3191
Wed. W. Carmiggelt,	» 2540
G. J. Boerstoel,	» 2292
G. J. Boezeman kel,	» 2270

Harlingen, 27 Febr.: het aanleg van 2849/10 M. steenglooiing en dijkverzwaren van het waterschap der Vijf-Dorlen-Zeedijken-Buitendijks; ingekomen 6 bilj. als:

A. S. Schaafsma,	f 57,400
D. Folkert,	» 55,150
J. Oldenburg,	» 54,448
R. H. de Boer,	» 50,846
C. P. Bakker,	» 49,888
G. Anema,	» 49,186
gegund. Raming	f 58,233

Helder, 27 Febr.: het bouwen van een schoollokaal en vergaderkamer voor de Israelitische gemeente te Helder; ingek. 13 bilj., als:

A. Vos Rz.,	te Helder,	f 5475
A. Bels,	» idem	» 3395
P. Verheij,	» idem	» 3388
J. Dunker,	» idem	» 3300
Peters en Steijaard,	» idem	» 3290
A. Korff,	» idem	» 3250
P. Spruit,	» idem	» 3240
J. Th. Moorman,	» idem	» 3150
Gebr. Klein,	» idem	» 3123
G. Moorman,	» idem	» 3100
De Waard en Wijker,	» idem	» 3047
P. Zantman,	» idem	» 3000
J. Korff,	» idem	» 2780

Deutichem, 28 Febr.: het bouwen van eene spekslagerij voor H. J. van Zadelhof, aldaar, onder beheer van den architect H. J. L. Ovink; gegund aan den minsten inschr. T. Siebelink, aldaar, voor f 8897.

Haarlem, 28 Febr.: het maken van rioleering, bestrating, beschoeiing, benevens het ophoogen van steenkoolsintels in de Spoorwegstraat en langs de Delftkade aan den Zijlweg; ing. 10 bilj., als:

J. B. Lasschuit,	te Haarlem,	f 3060
J. P. A. Nelissen,	» idem,	» 3077
T. Hogendoorn,	» 's-Hage,	» 2971
H. van Es,	» Haarlem,	» 2897
G. P. J. Beccari,	» idem,	» 2819
B. J. van Liemt,	» idem,	» 2775
C. Bos,	» Haarlemmer	» 2690
F. J. Verzijlberg,	» Haarlem,	» 2678
A. Zonneveld,	» idem,	» 2673
Wed. A. Reijnders,	» idem,	» 2647
gegund. Raming		» 3200

Amsterdam, 29 Febr.: Onderhandsche inschrijving van: het bouwen van een Woonhuis en eene Stoomdiamantslijperij op een terrein aan de St. Anthoniebreestraat no. 49 onder beheer van den architect-werktuigkundige J. W. Meijer; ingekomen 11 bilj., als:

D. Heijink,	f 46,700
G. Boon,	» 46,500
A. Paans,	» 42,600
Cruijff en Schouten,	» 42,353
A. Aalders,	» 42,116
G. G. L. Scholte,	» 41,630
W. Greve,	» 41,577
H. Rietsnijder en Zoon,	» 40,575
J. Koster,	» 39,988
W. Hinksma,	» 39,882
E. Rietsnijder,	» 39,693

's-Hage, 29 Febr.: het rioleeren der Verlengde Van-Ravensteinstraat; ingek. 11 bilj., als:

F. P. de Haas,	te 's-Hage,	f 1612
C. Wijbrands,	» idem	» 1575
Th. Miraude,	» idem	» 1480
J. D. Leeflang,	» Klein-Helwoet,	» 1425
G. H. v. d. Heijden,	» Arnhem,	» 1425
Ruaseld en Gerritse,	» 's-Hage,	» 1423
Tom en Van Bergen		
Henegouwen,	» idem	» 1398
Th. Hogendoorn,	» idem	» 1390
J. de Bruijn,	» idem	» 1370
G. Keg.	» Rotterdam	» 1270
P. Kraijenveld,	» 's-Hage,	» 123 9

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 8 MAART 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 10 Maart.

Heinoo, te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener onderwijzerswoning bij het schoolgebouw in het dorp Heinoo.

Rumpt, te 11 uren, door notaris Van Kessel, bij Van Boesburg: het verbouwen van zijn woonhuis. Inl. bij den architect A. M. A. Gubbels, te Zaltbommel.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een bazaltsteenen dam op het strand langs de haven van Goedereede. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Balchout, te Goedereede. Raming f 12,350.

Alkmaar, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Hondsbossche, in De Toebast: het verjaarig onderhoud van de Hondsbossche zeewering en eenige timmerwerken. Bestek verkrijgbaar ter secretarie van den Hondsbossche, te Alkmaar.

Zwolle, te 12 uren, door het best. van het waterschap de Noorder-Vechtdijken (2e district in Overijsel), bij T. Tenthof: het maken van den nieuwen dijk bij de doorbraak in den Noorder-Vechtdijk, in de buurtschap Genne, gem. Zwollerkerspel. Inl. bij W. van Wijngaarden, te Herksen, gem. Wijk.

Dordrecht, te 12½ uren, ter secretarie: 1o. de nieuwe nummering van alle perceelen der gemeente Dordrecht; 2o. de levering van ministens 600 M³ riviergrint; 3o. het verver van dezelfde hoeveelheid grint; 4o. het uitdiepen van het kanaal, gelegen buiten de polderkade, ten westen van den nieuwen Stadspolder, van het uitwateringskanaal van de Vier-Polders af tot in het vaarwater naar Geertruidenberg, ten dienste der gemeente Dordrecht.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het dempen van eene sloot aan den Achterweg, het leggen van een riool met zinkputten en het plaatsen van eene afrastering. Bilj. inzenden 8 Maart.

Wageningen, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbouwen van school no. 3, nabij de kerk, met de levering van de daarbijbehoorende materialen. Inl. bij den gemeenteopzichter S. Ritters.

Enkhuizen, te 1 uur, door burg. en weth.: het verstraten van eenige straten der gemeente, ter grootte ongeveer van 8000 M². Inl. bij den gemeenteopzichter.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Holl. IJzeren-Spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: het leveren van ongeveer 570 M³ diverse houtwaren, in 7 perceelen, ten behoeve der werkplaatsen van de H. IJ. S. M. te Haarlem. Inl. bij den ingenieur der werkplaatsen, te Haarlem.

Rotterdam, te 3 uren: de levering van 2.000.000 KG. Duitsche steenkolen, ten behoeve van de stoommachines der drinkwaterleiding.

Amsterdam, door den architect C. A. Bouhach Cz., in De Roode Leeuw: het bouwen van een winkelhuis met bovenwoningen, in de Buiten-Bantammerstraat no. 8. Inl. tusschen 9 en 10 uren bij den architect, Damstraat no. 5.

Tjallebert, bij Jan R. de Jong: het bouwen eener boerenhuizing met schuur te Lutegebeerd.

Dwingeloo, ten huize van den gemeesteer Dr. B. D. F. Huysman: het bouwen van een heerenhuis, aldaar.

Dinsdag, 11 Maart.

Zaltbommel, te 12 uren, door de directie der harmonie »Enterpe", op het Nut: het bouwen van eene muziektent van dennenhout in het Plantsoen. Inl. bij den architect A. M. A. Gubbels, aldaar.

Dreumel, te 12 uren, voor rekening van de Maatschappij van Welstand te Breda, bij Merkx: het bouwen van een achterhuis te Dreumel, aan het huis bewoond door den landbouwer J. A. de Goeijer. Inl. bij den bouwkundige G. J. Groot, te St.-Anna bij Nijmegen.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het leveren van magazijngoederen ten behoeve van de gemeentegasfabriek.

Genne (gem. Zwollerkerspel), te 1 uur, door Mr. M. Südterman, op het erve Glindhuis: het door de dijksdoorbraken van dezen winter op de landen van het erve Glindhuis gesprokte zand gedeeltelijk in de kolk aldaar brengen en gedeeltelijk onder werden. Aanw. door W. Schroten, landbouwer te Holten, te 10 uren.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: het leveren van 30.000 staks grieskeien (zg. oblongs).

Wije, op het erve Wijnveerdam: het bouwen eener nieuwe boerenwoning met schuur. Bestek ligt bij W. Wissink, te Heinoo. Inl. bij den aar. timmerman W. van der Vegte, te Heinoo.

Deutichem, door het bestuur der Geldersche Stoomtramwegmaatschappij: het versterken van de schijfering te Deesburg.

Boerenzwaag, bij Tj. A. van der Leij: het verwaaren en gedeeltelijk maken van een nieuwen polderdijk over de Wieden. Inl. bij F. J. Haven, te Idskenhuizen.

Woensdag, 12 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van 4 dwarskribben onder de gemeente Brixl (Betuwe), prov. Gelderland, langs den linkeroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 32 en 34 der bezijne rivierkaart. Inl. bij den ingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Van Salgoey, te Pannerden. Raming f 8675.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater tusschen de beide leidammen in het Zuidsche Diep en daarbuiten in zee. Raming f 0.77 per M³; 2o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater in het Zwartewater, tusschen den mond der Vecht en Hasselt. Raming f 0.45 per M³. Inl. voor beiden bij den ingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Rasmer, te Kampen.

Delft, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Hage, in het bureau voor de schutterij: het bouwen van eene conducteurswoning nabij het kruithuis te Delft. Raming f 3500. Bilj. inzenden 11 Maart, voor 8 uren, op het bureau van den opzichter van fortificatiën, aldaar.

Kantens, te 11 uren, door burg. en weth.: het herstellen van straten en voetpaden in de gemeente. (Herbesteding.)

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het leveren en verwerken van steenstoen ten behoeve van de overbrugging van het Hollandsch Diep, en het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de rivierwerken gelegen aan den noordelijken oever van het Hollandsch Diep, tot de overbrugging behoorende, met het onderhoud dier werken tot 1 Mei '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den arrondissementsingenieur De Bruijn en den opzichter Chevalier, beiden te Dordrecht. Raming f 17,500.

Angerlo, te 12 uren, in de tuinmanswoning bij den huize Wielbergen: het vergroeten van den huize Wielbergen, te Angerlo bij Doesburg. Bilj. inzenden 11 Maart, bij den architect M. K. Smit, te Doesburg.

Nieuwendam, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het vergroeten en verbeteren van de school te Nieuwendam; 2o. het bouwen van eene school en het verbouwen van de bestaande school te Zunderdorp. Inl. bij den architect T. C. van der Steer, te Hoorn.

Wommels, door burg. en weth. van Hennaarderadeel, ten gemeentehuize: de levering van 800 stère grint, ten dienste der kunstwegen. Inl. bij den opzichter D. Wijnia, te Wommels. Biljetten inzenden voor 11 uren.

St.-Filipsland, door het best. van de Anna-Jacoba- en Willempolders: het dichten van 2 doorbraken in den dijk van den Willempolder, en het verzwaren van het binnenbeloop van dien dijk. Bilj. inzenden uiterlijk 11 Maart. Aanw. 10 en 11 Maart.

Donderdag, 13 Maart.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken en leveren van eene muurkeet in de Plantage.

Zutfen, te 3 uren, door provisoren van het Oude-en-Nieuwe-Gasthuis: het metselen van een muur met zanere kasten, privaat en urinoir, aan de binnenduinen van de mannenafdeeling van het krankzinnigengesticht. Inl. bij den architect D. Lijsen, aldaar. Aanw. 10 Maart, te 3 uren. Bilj. inzenden 12 Maart, voor 's avonds 7 uren, op het kantoor van den rentmeester.

Vrijdag, 14 Maart.

Leeuwarden, te 11 uren, ten gemeentehuize van Leeuwarderadeel: de levering van 1000 stere grove, gewassehen rivergrint.

Kats, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Leendert-Abrahampolder: het aanleggen en onderhouden van buitengewone werken op het strand en op den onderzeesehen oever van den polder. Aanw. 10 Maart van 9—11 uren. Raming f 50,540.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijks-hoogere burgerschool te Zwolle, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den opzichter der onderwijsgebouwen J. F. Schreijers, te Groningen. Raming f 4349.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Doesburg, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Maart '87. Inl. bij den bouwkundige voor de Landsgebouwen in het 1e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter B. Fokkens, te Zwolle. Raming f 1340.

Tiel, 1 te uur, door den dijksbeer van het polderdistrict Nederbetuwe, in het Hollandsch koffiehuis: het gedeeltelijk verbreeden en verdiepen van de Nederbetuwsche Linge en een gedeelte der Groote-Landwetering in 4 perceelen en in massa.

Zutfen, te 2 uren, ten randhuize: het ophoogen van een terrein tot verbreeding van den Deventerweg tegenover den Roosendaal. Inl. bij den gemeentearchitect F. H. van Ettinger. Aanw. 11 en 13 Maart, te 3 uren.

Groningen, 's avonds 8 uren, door voogden van het Armhuisstitteud Convent, bij H. Veening: het gedeeltelijk afbreken en het aan- en verbouwen van de perceelen, behoorende aan het Armhuisstitteud Convent in de Akerkstraat, met bijlevering van al het benoodigde. Inl. bij de architecten K. & H. Heekeren, aldaar. Bilj. inzenden één uur voor de besteding in eene bus.

Zaterdag, 15 Maart.

Arnhem, te 10 uren, in het koffiehuis van Spaen, Beekstraat: het bouwen van een blok woon- en winkelhuizen, op den hoek van de Beekstraat en de Nieuwstad, aldaar. Bilj. inzenden 14 Maart, bij den bouwkundige F. Kortlang J.Ez., te Velp.

Dordrecht, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, bij J. C. van der Burst: het bouwen van een magazijn voor ambulancemateriaal te Dordrecht. Inl. bij genoemden ingenieur. Raming f 10,000.

Buitenpost, te 12 uren, door den burgemeester van Achtkarspelen: het verbouwen der school voor openbaar lager onderwijs te Kootzen, met de benoodigde materialen, schoolmeubelen enz., in 1 perceel. Inl. bij den gemeentearchitect A. Velding, te Buitenpost.

Amersfoort, te 12½ uren, door het best. der societeit Concordia, in het societeitsgebouw: het verbouwen van het voorgestelde der societeit, naar het ontwerp van de architecten Schill en Hanerkamp, te Amsterdam. Inl. bij genoemde architecten, Leidscheplein 21, te Amsterdam. Aanw. 10 Maart, te 10½ uren.

Arnhem, te 2 uren, door de directie der Maatschappij tot exploitatie van bouwterreinen tegenover Hulkestein, in de Harmonie: het egaliseeren en verharden van wegen op het terrein ten noorden van den Utrechtschen straatweg, tegenover het landgoed Hulkestein. Aanw. 13 Maart, te 10 uren.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan het Rijksarchiefgebouw te Utrecht, van den dag der goedkeuring van de bestedingtot 31 Dec. '85. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den opzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoenheim, te Utrecht. Raming *f* 2400.

Maandag, 17 Maart.

Amsterdam, door burg. en weth.: 1o. het maken van den onderbouw eener draaibrug in de Houtmankade over de te verlengen Haarlemmer trekvaart, en bijbehoorende werken; 2o. het bouwen van het gymnasium aan de Weteringschans; 3o. het leveren van houtwaren, ijzer, pek en smeedgoed, ten dienste der gemeentewerken, grd.'84. Inl. voor no. 1 en 2 bij den stadsarchitect, voor no. 3 kamer no. 97, beiden raadhuis.

Dinsdag, 18 Maart.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, voor rekening van de Nederlandsche Zuidooster-spoorwegmaatschappij, aan het centraalbureau: Bestek no. 316, het maken van twee waterleiding op het station Och. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur F. Sassen te Nijmegen. Aanw. 11 Maart, te 1 uur.

Nijmegen, te 2 uren, door den burgemeester: het verbouwen der openbare school in de kazerneering (no. 1).

Woensdag, 19 Maart.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verminen van de vaargeul der rivier de Noord bij den noordelijken mond van de Hedbaan, tusschen de kilometerraaien 121 en 122, onder de gemeenten Hendrik-Ido-Ambacht en Alblasserdam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn en den opzichter Koreman, beiden te Dordrecht. Raming *f* 13,500; 2o. het gedeeltelijk bestraten van- en het maken van zinkenhazaltsteenglooiing tegen het buitenbeloop van den lijksdijk van den polder het Kraainest, langs den rechtoever van de Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerraaien 105 en 107, onder de gemeente Werkendam. Inl. bij genoemde ingenieurs en bij den opzichter Rimmer, te Werkendam. Raming *f* 25,560; 3o. het verdiepen van het grootscheepvaartwater aan het benedeneind van het Schoer, tegenover de Vorgahie-Rand, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, en bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam. Raming *f* 148,000. Aanw. van al de werken 12 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. de uitvoering van eenige werken tot normaalspoering van de Waal onder Bodewaard, Ewijk en Druten, tusschen de kilometerraaien 38 en 43 der herziene rivierkaart. Raming *f* 105,400; 2o. het maken van 2 en het verlengen van 2 dwarsdrijbeen in de Lek, onder de gemeenten Willige-Langerak en Langerak, tusschen de kilometerraaien 111 en 113. Raming *f* 10,500; 3o. het maken van 4 dwarsdrijbeen onder de gemeenten Wageningen en Renkum aan den rechteroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 48 en 49 der herziene rivierkaart. Raming *f* 11,750. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij de betrokken ingenieurs. Aanw. van al de werken 12 Maart.

Dreumel, te 12 uren, door burg. en weth.: het aanvoeren der bestanddeelen en het bouwen van een nieuwe school met 8 lokalen voor 400 kinderen, met overdekte speelplaats. Inl. bij den architect C. van Weerden, te Tiel.

Donderdag, 20 Maart.

Elst, te 12 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Overbetuwe, in het Ambtshuis: het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van den Rijndijk onder Driel, ter lengte van ongeveer 2693 M. Inl. bij den dijkmeester van Overbetuwe, te Gent. Aanw. 19 Maart, te 10 uren.

Middelburg, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. (Herbesteding) het maken van een gebouw voor sluispersoneel te Sas-van-Gend. Gewijzigde raming *f* 18,200; 2o. (Aanbesteding) het maken van een tweede gebouw voor sluispersoneel met bijbehoorende werken te Sas-van-Gend. Raming *f* 22,100. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 12 en 14 Maart.

Amsterdam, te 3 uren, door de commissie van beheer en toezicht van de Gasthuizen te Amsterdam, in het Binnengasthuis: het verbouwen van perceel no. 92 op den Kloveniersburgwal tot woning voor den directeur-geneeskundige van het Binnengasthuis. Inl. bij den architect voor het onderhoud der gasthuisgebouwen H. Leguijt, alsdaar. Aanw. volgens § 37 van het Bestek.

Buiten, te 3 uren, door burg. en weth.: het afbreken en nieuwopbouwen der school met aanhoorigheden, en het verhoogen en begrinten van het terrein en de daarlangs gelegen straat. Aanw. te 11 uren.

Vrijdag, 21 Maart.

Steenbergen, te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school met onderwijzerswoning te Kladde, met bijlevering der materialen, banken, borden, kasten, kachels enz. Inl. bij den architect R. H. C. van Sonseren, te Bergen-op-Zoom.

Zutfen, te 2 uren, ten raadhuize: het vernieuwen van den gareu houtenbouw van 2 vaste bruggen en van 50 M. beschoeiing. Inl. bij den gemeentearchitect F. H. van Etteger.

Zaterdag, 22 Maart.

Dordrecht, te 11 uren, door den commandant in het 3e genie-commandement, bij J. C. van der Horst: het verbeteren van de Oudheysingsche haven bij het fort De Ruyter, in de positie van Willemstad. Aanw. 14 Maart, te 1 uur. Raming *f* 95,000. Blij. inwoning 21 Maart, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden commandant.

Wieringerwaard, te 2 uren, in het raadhuis van den polder Wieringerwaard: het doen van eenige herstellingen aan eenige bruggen enz. van bovengenoemden polder. Aanw. 15 Maart, te 10 uren, bij het stoomgemaal van den polder.

St.-Jacobiparochie, op het strandhuis van het waterschap Het Nieuwe-Bildt: de levering van 3,000,000 klinkersteen franco op of aan den zeedijk.

Maandag, 24 Maart.

Nijmegen, te 10 uren, door den architect D. Gevsbeek Meinesz, in het Hotel-De Bruijn: het bouwen van een heerenhuis aan de Molenstraat, alsdaar, voor rekening van H. H. Feijt.

Velp (bij Arnhem), te 11 uren, door het R. K. kerkbest., in het koffiehuis van Wed. Ter Steeg: het bouwen van eene kerk met toren, Inl. bij den architect J. W. Roerbosens, te Arnhem. Aanw. 17 Maart, te 11 uren en 24 Maart, te 10 uren.

Dordrecht, te 12½ uren, ter secretarie: 1o. de rioleering aan het grachtje achter het Kogelpark alsdaar; 2o. de rioleering van een gedeelte der binnenstad, alsdaar; beiden met gedeeltelijke levering der materialen. Aanw. 20 Maart, te 2 uren, te beginnen aan de Snellenhuis.

Dinsdag, 25 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van financiën: 1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan het hypotheek- en kadastergebouw te Groningen. Aanw. 15 Maart, te 10 uren; 2o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan het Rijksgebouw te Sneek, waarin gevestigd zijn de kantoren van de hypotheken en het kadaster. Aanw. 17 Maart, te 11½ uren. Inl. bij den bouwkundige voor de Landsgebouwen in het 1e district, te 's-Hage.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 85, het leveren, ten dienste van het vernieuwingsland, van stalen spoorstaven, stalen hoekplaten en schroefbouten, in 2 perceelen. Inl. aan het centraalbureau en bij de sectieingenieurs W. J. Klerk de Reus, te Meppel en H. E. Benske, te Breda.

Woensdag, 26 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het voltooien der verdedigingswerken aan den linkeroever der doorgraving aan den Hoek-van-Holland, en tot het verdedigen van gedeelten der hoofden van den zuidelijken mond van het kanaal aan het benedeneind van Rozenburg, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Van Illoois, te Hoek-van-Holland. Aanw. 19 Maart. Raming *f* 103,000; 2o. het verrichten van graaf- en baggerwerk op het bovendeel der Nieuwe-Merwede, gedeeltelijk door middel van Rijkssloombeggeervaartuigen, met de bediening en het onderhoud van dezen tot 31 Maart, '88. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht en bij de opzichters Rimmer, te Werkendam, en Borren, te Dordrecht. Aanw. 19 Maart. Raming *f* 367,800.

Berkhout, te 11 uren, op het raadhuis, door de commissie uit het kerk- en het gemeentebestuur: het aanvoeren der reine en het bouwen eener nieuwe kerk en toren te Berkhout. Inl. bij den architect A. Stuntjesdijk, te Hoorn. Aanw. 18 Maart, te 10 uren.

Utrecht, te 12½ uren, door de Nederl. Rijnspoorwegmaatschappij: de levering van magazijngoederen. Inl. bij den administrateur der eigendommen van de Maatschappij te Utrecht.

Donderdag, 27 Maart.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van een gedeelte beschoeiing langs de Keulsche Vaart, in de prov. Noordholland, te Demerbrug. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Aasterdam. Aanw. 20 Maart. Raming *f* 2472.

Zierikzee, te 1 uur, door de commissie van beheer der grint- en straatwegen in Schouwen, aan 's Lands Kamer: het aanleggen van 16,982 M. lengte grintweg en 5172 M. lengte straatweg in het waterschap Schouwen, in 1 perceel, uit te voeren in '84, '85 '86. Inl. bij de commissie en bij den waterbouwkundige van Schouwen, te Zierikzee. Aanw. van 20—26 Maart, van 9—3 uren.

St.-Jacobiparochie, te 2 uren, op het strandhuis van het waterschap Het Nieuwe-Bildt: het verwaren van 3,000,000 klinkersteen langs een gedeelte van den buitenberm van den zeedijk, in 1 perceel.

Vrijdag, 28 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het verhoogen der steenglooiing tegen het buitenbeloop van den linker bandijk der Nieuwe-Merwede, onder de gemeenten Werkendam, Made en Drimmelen en Zwijndrecht. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht en bij den opzichter Rimmer, te Werkendam. Aanw. 26 Maart. Raming *f* 16,750.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van binnenl. zaken: het onderhoud en herstel van de Landsgebouwen te 's-Hage, ged.'84. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter der Landsgebouwen Weinberg, beiden te 's-Hage. Aanw. 25 Maart, te 9 uren. Raming *f* 83,375.

Vrijdag, 4 April.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van eenige werken bij de Oude-Ijzere, aan de noordzijde van Schouwen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 27 en 29 Maart. Raming *f* 4100 per jaar.

DE OPMERKER.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Kampen, 23 Febr. 1o. Bestek no. 10, het leveren en leggen van straatklinkers en het verleggen van 7000 M² oud klinkerwerk, in 8 perceelen:

1ste perceel: het leveren van 20000 straatklinkers waalvorm op de bermen langs den Kamperstraatweg; ingek. 4 bilj. als:

		per 1000
J. G. van den Broeke,	te Kampen,	*f* 15,60
D. Zwanepol,	» idem,	» 14,80
B. Berends ten Kate,	» idem,	» 14,45
Gebrs. van Hasselt,	» idem,	» 13,59

2de perc.: 1o. het leggen van 200000 straatklinkers op den Kamperstraatweg; ingekomen 6 bilj. als:

Arie Bezaard,	te Kampen,	*f* 940
J. G. Jaarsveld,	» Silvolde,	» 820
A. Geerdink,	» Enter,	» 511
D. Zwanepol,	» Kampen,	» 278
J. Weijnholt,	» idem,	» 268
T. W. Bonte,	» Amersfoort,	» 252

2o. het herleggen van 7000 M² oud klinkerwerk op den Kamperstraatweg; ingekomen 6 bilj. als:

		per M².
J. G. Jaarsveld,	te Silvolde,	*f* 0,29
Arie Bezaard,	» Kampen,	» 0,25
A. Geerdink,	» Enter,	» 0,17
T. W. Bonte,	» Amersfoort,	» 0,16
J. Weijnholt,	» Kampen,	» 0,15
D. Zwanepol,	» idem,	» 0,13

3de perc.: het leveren van 15 à 40000 straatklinkers waalvorm voor voetpaden in de stad; ingek. 7 bilj., als:

		per 1000
J. G. van den Broeke,	te Kampen,	*f* 15,60
B. Berends ten Kate,	» idem,	» 15,00
D. Zwanepol,	» idem,	» 14,90
H. Rijks,	» idem,	» 14,85
Van Engelen & V. d. Veen,	» idem,	» 14,60
dezelfden (onder mooster)	» idem,	» 16,00
Gebrs. van Hasselt,	» idem,	» 13,84

2o. Bestek no. 11, het schoonhouden van- en het maaien van het gras in de openbare wandelplaatsen en plantsoenen en langs de wandelwegen en paden van de gemeente Kampen, gedurende 1884, in perceelen en massa's:

G. J. Meijerink, te Kampen, voor *f* 869 minste inschrijver op 1ste massa (zijnde perceelen 1 tot en met 4) of de plantsoenen achter de stad of linker IJsseloever.

A. van der Maat, te Kampen, voor *f* 169 minste inschrijver op de 2de massa (zijnde perceelen 5 en 6) of aan den rechter IJsseloever, gegund.

's-Hage, 27 Febr.: 1o. het leveren van 17,000 eikenhouten dwarsliggers voor de Staatsspoorwegen; ingekomen 7 bilj., als:

J. N. De Haas & Zöhne, te Weesp,	*f* 13,888
J. A. van der Eerden Wz., te Bokstel,	» 51,640
Lambiotte Vigneron, te Brussel,	» 2.56 p. ligger
J. H. van Ingerwaen, te Bokstel,	» 2.88 » »
R. H. Clercx, te Bokstel,	» 48,400
La Compagnie Commerciale Française, te Parijs,	» 45,390

2o. het maken en leveren van 200 toogherwegingen voor spoorwissels; ingek. 4 bilj., als:

Union »Actien-Gesellschaft für Bergbau-, Eisen- und Stahl-Industrie", te Dortmund,	*f* 23,800
L. J. Enthoven & Co., te 's-Hage,	» 21,396
Société anonyme des forges et ateliers, te Bouffioul,	» 20,700
Veuve Alphonse Frédérix, te Luik,	» 19,990

3o. het leveren van voorwerpen van gegoten en gesmeed ijzer, staal, koper en metaal, benevens het bezorgen van smeden en werklieden tot het doen van herstellingen aan de Rijksstoom- en andere vaartuigen, in gebruik bij het baggerwerk ten behoeve van de werken van de werken van de Merwede en Killen; ingekomen 4 bilj., als:

Van Dorsser en Ter Horst, te Dordrecht, voor	4	pCt. beneden tarief.
De Vries Robbé & Co., te Gorichem,	» 9⁸/₁₀	» » »
Penn en Baudoin, te Dordrecht,	» 10	» » »
H. Dalhuisen, te Kampen,	» 11	» » »

's-Hage, 28 Febr.: de levering aan het waterschap het Lang-Hemaal van: e. machinekolen 1e qualiteit; ingekomen 4 bilj., als:

		per HL.
H. Reijgers,	te Engelen,	*f* 55⁸/₁₀
A. Versfelt,	» Kerkdriel,	» 50⁵/₁₀
J. Baars,	» Tiel,	» 49⁴/₁₀
G. Janssen,	» Nijmegen,	» 49
H. Reijgers,	te Engelen,	*f* 1.595
A. Versfelt,	» Kerkdriel,	» 1.39
J. Baars,	» Tiel,	» 1.38
J. v. d. Mosselaar,	» Hedel,	» 1.55
Chr. v. d. Loo,	» idem	» 1.29
G. Janssen,	» Nijmegen,	» 1.29

Gegund aan G. Janssen te Nijmegen de machinekolen en Chr. van der Loo, te Hedel, — bij loting met verstgenoemde — de grove onderhoudsgrint.

Steenwijk, 29 Febr.: het opmaken der aardebaan en het leggen van een klinkerweg, lang ongeveer 1200 M.; ingek. 12 bilj., als:

S. A. J. Croon,	te Groningen,	*f* 6900
J. N. Kruizinga,	» idem	» 6900
P. Hell & A. Blocks,	» Zwolle,	» 6900
A. Geerdink,	» Enter,	» 6854
J. G. Hofman,	» Hasse,	» 6359
W. Veerman,	» Steenwijk,	» 6278
C. Bos,	» Haarlemmermeer,	» 6188
E. Groenink,	» Steenwijk	» 6129
J. Otten,	» Meppel,	» 6000
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 5953
W. v. d. Kooij, en F. W. Bonte,	» Amersfoort,	» 5850
J. de Boer & Zonen,	» Steenwijk,	» 5413

's-Hage, 29 Febr.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Neuzen; ingek. 4 bilj. als:

M. D. de Putter,	te Neuzen,	*f* 1650
D. den Ouden,	» idem	» 1644.50
G. J. Balkenstein,	» idem	» 1358
R. Wabraven,	» idem	» 1400

Helmond, 29 Febr.: het vernieuwen van een gedeelte keibestrating, ter grootte van ongeveer 3200 M², met het verstrekken van 300 M³ oude keien; het leveren en plaatsen van ongeveer 650 M² Engelsche riselbuinen, met daarbijbehoorende rinkpanden, roosters enz.; ingek. 11 bilj., als:

A. Vervoort,	te Vechel,	*f* 17,575
Gebr. Barretto,	» Eindhoven,	» 16,860
H. v. d. Ven,	» Arnhem,	» 16,666
H. v. Hasselt,		» 16,619
L. v. Gaal,	» Geldrop,	» 15,989
L. Notten,	» Helmond,	» 15,700
F. Otten,	» idem	» 15,585
H. v. d. Kan,	» Venlo,	» 14,800
L. Paggen,	» Vechel,	» 14,695
J. v. d. Loo,	» idem	» 14,682
P. Theunissen,	» Mook,	» 14,100

gegund.

Utrecht, 29 Febr.: het leveren van 1696 stuks eikenhout voor wissels aan de N. R. S. M.; minste inschr. waren:

perc. 1, J. A. van Eerden Wz., te Bokstel, voor *f* 2694;

perc. 2, J. Nahuijs, Groenlo, à *f* 42 per M³;

» 3, A. Uhlenk, Breedevoort, à *f* 38.49 per M³;

» 4, J. Nahuijs, à *f* 38.90 per M³.

Steenwijkerwold, 29 Febr.: het leggen van een klinkerstraatweg, door Zuidveen en Oldemeer, benevens het leggen van Engelsche-aarden buizen door en naast den weg; ingek. 12 bilj., als:

Th. A. J. Croon,	te Groningen,	*f* 19,473
J. N. Kruizinga,	» idem	» 18,000
B. Huikema,	» idem	» 18,800
P. Hell en A. Blocks,	» Zwolle,	» 17,680
E. Groenink,	» Steenwijk,	» 17,102
J. G. Hofman,	» Blesse,	» 17,000
W. v. d. Kooij en F. W. Bonte,	» Amersfoort,	» 16,900
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 16,853
J. de Boer & Zn.,	» idem	» 16,790
W. Timmerman,	» Steenwijkerw.,	» 16,546.50
C. Bos,	» Haarlemmerm.,	» 16,534
J. Otten,	» Meppel,	» 16,474

Gegund aan W. Timmerman, voor *f* 16,546.50

Wormerveer, 1 Maart: het vergrooten en veranderen der school voor kostelooze onderwijs; ingekomen 6 bilj. als:

P. Nieuwstad,	te Purmerende,	*f* 5950
J. de Vries,	» idem	» 5893
J. Buijs Az.,	» Wormerveer,	» 5626
P. Veen,	» idem	» 4735
P. Langendijk,	» Beverwijk,	» 4559
Y. P. Braun,	» idem	» 4496

gegund.

Oosterland, 1 Maart: de wegverbetering en begrinting van 8 perceelen polderwegen, gelegen onder Sirjansland en onder Oosterland, gezamenlijk lang 3727 str. M.; minste inschr. was J. de Rijke, te Brainisse, voor *f* 9999.

Sneek, 1 Maart: het verhoogen en verzwaren van den zeedijk, van Wijnbritseradeel c.a. Contributie-zeedijken, over 994 M. lengte; ingek. 8 bilj., als:

G. D. Joustra,	te Molkwerum,	*f* 27,798
S. M. Zeldenrust,	» idem	» 24,642
P. Kampsman en J. Smit,	» Hindeloopen,	» 23,488
T. Kloosterman,	» Heneburn,	» 22,709
J. M. de Jong,	» Stavoren,	» 21,900
W. H. Mulder,	» Hindeloopen,	» 20,533
J. B. Kat en H. J. Sikkes,	» idem	» 20,437
C. P. Bakker,	» Stavoren,	» 19,635

Zwolle, 1 Maart: het geheel vernieuwen der rij- en jaagbrug over den mond der Soestwetering (gem. Zwolle), met bijlevering der materialen: ingek. 6 bilj., als:

D. Bruins,	te Zwolle,	*f* 3167
G. v. Unen,	» idem	» 2550
A. Blocks,	» idem	» 2490
J. Schuurman,	» Den Ham,	» 2486
L. Kronk,	» Zwolle,	» 2325
J. Wenner,	» Hasselt,	» 2155

gegund.

Nieuwolde, 1 Maart: het verbouwen der hoofdschool te Nieuwolde tot gemeentehuis; ingek. 6 bilj., als:

J. H. Bult,	te Wagenborgen,	*f* 3642
G. Pal,	» Bovenwee,	» 3575
G. Heikens,	» Oostwold,	» 3490
C. de Jong,	» Nieuwolde,	» 3321
W. Snater,	» idem	» 2983
W. v. Zuilen,	» idem	» 2784

gegund.

Scherpenzeel, 1 Maart: de verbouwing van de pastorie; ingek. 9 bilj., als:

H. Zijlstra,	*f* 1725
S. Bruggen,	» 1451.49
J. Nijhuis,	» 1394
K. Lagewag,	» 1358
T. Nooij,	» 1355
W. Bouma,	» 1272.85
H. L. Hoogkamp,	» 1247
L. Bruggen,	» 1232
D. L. Hoogkamp,	» 1224

gegund.

's-Heer Abtskerke, 1 Maart: 1o. het bouwen eener bruggewachterswoning nabij den havenmond; ingek. 6 bilj., als:

J. Gerrese,	te 's-Heer,	*f* 2464
A. Hanssen,	» idem	» 2127
A. Boks,	» idem	» 2067
L. Frankfort,	» idem	» 2045
G. de Ruijter,	» idem	» 2030
A. J. D. Hermsen,	» idem	» 1997

2o. het vernieuwen van het dak boven 2 leszalen, het uitbreken, verplaatsen en vernieuwen van beluchtingen met ramen, schoorsteenen enz. aan de leerenschool; ingekomen 4 bilj., als:

J. v. Rosmalen,	te 's-Heer,	*f* 1738
L. Frankfort,	» idem	» 1330
W. Hanssen,	» idem	» 1487
A. J. D. Hermsen,	» idem	» 1397

Amsterdam, 3 Maart: ten behoeve der R. H. S. M.:

1o. Bestek no. 230, het verbreeden en uitdiepen van sloten op den spoorweg Amsterdam—Rotterdam en Amsterdam—Hebber.

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	perc. 7
Chr. Popijus, Strijen,					*f* 548	*f* 882	
M. Meijers, Delft,				*f* 1855			
Jb. Schreuders, Kolham,					780	1900	*f* 447
Th. P. Vos, Delft,				1850			
A. Zonneveld, Haarlem,	*f* 1100	*f* 2430					360
W. Willemse, idem	1251	2500	*f* 1410	1900			
J. Hölster, Amsterdam,	1175.06	2250.80	1392.95	2145			
		f 6853					
C. Alkemade, Noordwijk-Binnen,		2720					
A. Hartog, Sliedrecht,	989	2174	1295	1709	522	769	347
					f 2950 perceel 5, 6 en 7		
J. Oldenburg, Bergen,							
H. Wiesboven, Schiedam,				1840			

2o. Bestek no. 331, het uitvoeren van timmerwerken op den spoorweg Amsterdam—Rotterdam en Amsterdam—Helder.

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	perc. 7
W. A. van Lith, Leiden,			ƒ 2199				
P. Bonjk, Schagen,					ƒ 2783		
D. J. van Wijngaarden, Hekler,					2450		
Tuns en Van Bergen Henegouwen, Den Haag,				ƒ 8200			
J. v. d. Vlugt Jr., Dordrecht,			2190	8779			
Th. Vos, Delft,			2220	8350			
H. Wiesbouwen, Schiedam,			1930	6060			
J. Post, Amsterdam,	ƒ 2093	ƒ 1587	2287			ƒ 6235	ƒ 5788
W. N. van Ypenburg, Delft,	2300	1800	2500	8600			
W. P. Tenwoose, Den Haag,	2250	1600	2300	9100			
P. van Essen, Halfweg,	1779						
T. Los, Leiden,			2431				
G. de Vries, Haarlemmermeer,	1749.50	1574					
J. H. de Swart en Zoon, Den Haag,			1962				
Ph. Verbruggen, Waddinxveen,			Voor al de 7 perceelen ƒ 26000				
C. M. Meijers, Delft,				8350			
W. Copper, Halfweg,	1800	1730	2500	8600			
J. P. A. Nelissen, Haarlem,	3042	1725					4770
G. Bigmus, Schagen,					2620		
C. N. Vlaming, idem					2437		
D. Kramer, idem					2790		
R. Beym,		1400					
A. van Bijk, Noordwijkerhout,		1548					

3o. Bestek no. 332, het uitvoeren van verf-, behang- en timmerwerken op den spoorweg Amsterdam—Rotterdam en Amsterdam—Helder.

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	perc. 7
W. van Wijgenburg, Utrecht,	ƒ 1150	ƒ 980	ƒ 473				
Th. Vos, Delft,				ƒ 725			
J. v. d. Vlugt Jr., Dordrecht,			4440	773.95			
W. N. van Ypenburg, Delft,	1050	1000	4500	730			
L. H. Begvet, Den Haag,	1185	1024	5802	748	ƒ 2098	ƒ 4898	ƒ 2450
M. H. Eijsvogel, Rampt,	1097	933	5283	777	2503	4335	2177
W. P. Tenwoose, Den Haag,	963	1025	4006	729			
P. Dekker en C. Boendermaker, Amsterdam,	1139	920	3450	940	2839	6750	2240
C. Kooman en J. Klaver, idem,	1272	1059	4060	796	2708	4940	2504
						Massa ƒ 17329	
K. Kuijper, Alkmaar,					2500	4950	2489
A. Kos, Valkoog,					2835.50		
E. van Tellingen, Amsterdam,	1175	1059			2346	4590	2235
J. Stoek, Badegrave,					2469	4700	2121
D. J. van Ameron, Leiden,	1270	1050	3343	801			
J. Baars, Schagen,					2546		2190
L. W. J. v. d. Drift, Leiden,			3750				
J. Bunders Jr., Zaandam,					2649	5183	2405
J. Balkenende, Noordwijkerhout,		860					
R. v. d. Burgh, Schiedam,			4010	879			

4o. Bestek no. 333, het uitvoeren van metsel-, voeg- pleister- en straatwerk op den spoorweg Amsterdam—Rotterdam en Amsterdam—Helder.

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	perc. 7
C. Meijers, Delft,				ƒ 1368			
Tom en Van Bergen Henegouwen, Den Haag,				1400			
Th. Vos, Delft,				1410			
J. v. d. Vlugt, Dordrecht,			ƒ 2090	1670			
J. H. Behrens en Zoon, Hilversum,	ƒ 3140					ƒ 2898	ƒ 715
C. Alkemade Jr., Noordwijk-Binnen,		ƒ 632	2780				
W. P. Tenwoose, Den Haag,	3400	730	2786	1480			
W. N. van Ypenburg, Delft,	3600	850	3000	1424			
P. van Essen, Halfweg,	2397						
A. Haring Az., Amsterdam,	3189	648	2588	1278			687
B. Bischoff, Helder,					ƒ 1800	5300	1025
J. Post, Amsterdam,	3490	717	2862	1579		5489	777
			ƒ 3575				
Ph. Verbruggen, Waddinxveen,				Massa ƒ 14000			
P. J. Vos, Amsterdam,	2400	731	2762	1580	1863	5447	788
J. Overtoom, Schagen,					1857	3620	1010
A. Verhoogh, Leiden,			2800				
P. H. Zeven, Bennebroek,	2348.70	615	2622	1536			
H. Wiesbouwen, Schiedam,				1445			

Wolvega, 1o. Maart: 1o. het stichten van eene school en onderwijzerswoning te Noordwolde; ingek. 21 bilj., als:

F. Aberson,	te Steenwijk,	ƒ 13,132
H. Jansen,	» Oldeberkoop,	» 14,985
J. Heseding,	» Meppel,	» 14,860
J. Pen,	» Steenwijkerwold,	» 14,821
P. Zijlstra,	» Oldeholtpa,	» 14,819
E. Groenink,	» Steenwijk,	» 14,700
H. Pen,	» Steenwijkerwold,	» 14,700
J. de Boer & Zn.,	» Steenwijk,	» 14,680
H. L. Hoogkamp,	» Nijkmer,	» 14,340
A. L. Mulder,	te Noordwolde,	ƒ 14,474
E. J. de Boer,	» idem	» 14,237
J. G. Hofman,	» Blesse,	» 14,000
J. Nijholt,	» Wolvega,	» 14,000
A. T. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 13,798
J. Eits Mz.,	» Noordwolde,	» 13,790
J. L. de Vries,	» Oldeholtpa,	» 13,689
H. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 13,538
H. L. v. Eyk,	» Lippenhuizen,	» 13,520
B. J. Overwijk,	» 't Meer,	» 13,200
A. T. de Boer,	» Oudeschoot,	» 13,155
J. E. Mulder,	» Noordwolde,	» 12,985

2o. de verbouw van de bestaande school te Noordwolde; ingek. 21 bilj., als:

H. L. Hoogkamp,	te Nijkmer,	ƒ 14,625
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 13,873
A. L. Mulder,	» Noordwolde,	» 13,444
J. Heseding,	» Meppel,	» 13,129
A. T. de Boer,	» Oudeschoot,	» 13,100
H. Pen,	» Steenwijkerwold,	» 13,099
B. J. Overwijk,	» 't Meer,	» 12,893
A. T. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 12,700
J. Pen,	» Steenwijkerwold,	» 12,694
J. de Boer & Zn.,	» Steenwijk,	» 12,655
E. Groenink,	» idem	» 12,525
J. Nijholt,	» Wolvega,	» 12,524
J. Eits Mz.,	» Noordwolde,	» 12,498
H. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 12,485
E. J. de Boer,	» Noordwolde,	» 12,484
T. H. v. Eyk,	» Lippenhuizen,	» 12,321
H. Jansen,	» Oldeberkoop,	» 12,285
J. G. Hofman,	» Blesse,	» 12,273
J. L. de Vries,	» Oldeholtpa,	» 12,100
J. E. Mulder,	» Noordwolde,	» 11,989
B. Zijlstra,	» Sonnega,	» 11,445

3o. de verbouw van de school te Beijl; ingek. 22 bilj., als:

J. Eits Mz.,	te Noordwolde,	ƒ 1895
A. L. Mulder,	» idem	» 1874
T. H. v. Eyk,	» Lippenhuizen,	» 1855
E. J. de Boer,	» Noordwolde,	» 1849
P. Zijlstra,	» Oldeholtpa,	» 1882
J. de Boer & Zn.,	» Steenwijk,	» 1847
A. T. de Boer,	» Oudeschoot,	» 1861
J. L. de Vries,	» Oldeholtpa,	» 1800
J. Nijholt,	» Wolvega,	» 1800
R. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 1795
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 1793
J. Pen,	» Steenwijkerwold,	» 1787
H. L. Hoogkamp,	» Nijlamer,	» 1785
H. Pen,	» Steenwijkerwold,	» 1782
B. J. Overwijk,	» 't Meer,	» 1770
E. Groenink,	» Steenwijk,	» 1747
H. Jansen,	» Oldeberkoop,	» 1725
A. T. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 1724
J. E. Mulder,	» Noordwolde,	» 1690
J. G. Hofman,	» Blesse,	» 1679
G. H. Wiebenink,	» Oosterwolde,	» 1403

Alles gegund.

Delft, 3 Maart: de levering aan de artillerie-stapels en constructiemagazijnen van:

perc. 1, 240 KG. schellak; minste inschr. was De Bossen, te Dordrecht, à ƒ 1.52 per KG.

perc. 2, 1100 dennen vlotbalken; minste inschr. was S. Vreeburg, te Delft, à ƒ 0.71½ per stuk.

perc. 3, 5860 bladen blik, enkel, dubbele breedte; minste inschr. waren R. S. Stokvis & Zn., te Rotterdam, à ƒ 11.20½ per 100 bladen.

perc. 4, 1400 KG. koperplaat, d. 0.009, à ƒ 90 per 100 KG.; 1700 KG. messingplaat, d. 0.013, 60 KG st., d. 0.0007, 1700 KG st., d. 0.0005, à ƒ 71 per 100 KG.; minste inschr. waren H. de Boss & Zn., te Rotterdam.

perc. 5, 102.000 KG. messingplaat, d. 0.0023; minste inschr. was G. J. Leeuwenberg, te Delft, à ƒ 70.44 per 100 KG.

perc. 6, 1000 liter patentolie; minste inschr. was Kraft, te Dordrecht, à ƒ 0.40 per liter.

perc. 7, 100.000 KG. steenkolen, grove Engelsche; minste inschr. waren Wharen & Zn., à ƒ 11.90 per 1000 KG.

perc. 8, 120.000 KG. fijne Hoersche machinekolen; minste inschr. was Van de Velden, te Delft, à ƒ 5.39 per 1000 KG.

Stratum (bij Eindhoven), 3 Maart: het bouwen eener nieuwe kerk, waaronder niet is begrepen de toren met een gedeelte der lage beuken, noch hetgeen door het kerkbestuur speciaal is gereserveerd, onder beheer van den architect H. J. van Tulder, te Tilburg; ingek. 16 bilj., als:

P. Rijnders,	te Valkenswaard,	ƒ 144,000
L. Vlaanuan,	» Amsterdam,	» 140,493
M. v. Spanje,	» 's-Hage,	» 137,098
P. Vlaanuan,	» Bodegrave,	» 132,574
M. Dreesen,	» Helmond,	» 128,000
W. v. Vlokhoven,	» Stratum,	» 127,975
A. Verveort,	» Vechel,	» 127,725
Cors. Meijers,	» 's-Hage,	» 127,469
J. Gieben,	» Kessel,	» 126,700
P. M. Verstijnen,	» Oosterwijk,	» 124,800
J. W. v. d. Putten,	» Helmond,	» 124,000
L. de Bondt,	» Drenmel,	» 120,959
Fr. Oliviers,	» Gemert,	» 119,800
L. v. Gral, Geldrop en J. C. Schenk,	» idem	» 118,240
H. v. Asseldonk,	» Helmond,	» 117,000
L. de Rooij,	» Tilburg,	» 114,900

gegund.

Groningen, 3 Maart: het verbouwen van het Hôtel De Zeven Provincien, onder beheer van den architect J. P. Frijhoff; ingekomen 11 bilj.; minste inschr. was Joh. Wallings, te Groningen, voor ƒ 9200.

(Zie voor de Nagekomen Aftoppen het hoofdblad, pag. 90.)

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 15 MAART 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 17 Maart.

Makkum, te 11 uren, door het dijksbest. van Vijf-Deelen-Zeedijken-Buitendijks, in De Prins: de gewone werken aan de zoneringen, dienstjaar '84, in perceelen. Inl. bij den opzichter J. R. Posthuma, te Almenum.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het bouwen van eene school voor lager onderwijs aan het Zieken, alkaar; 2o. het bouwen van eene overdekte speelplaats bij de bewaarschool aan de Nieuwstraat, te Scheveningen.

Amsterdam, door burg. en weth.: 1o. het maken van den onderbouw eener draaibrug in de Houtmankade over de te verlengen Haarlemmer trekvaart, en bijbehoorende werken; 2o. het bouwen van het gymnasium aan de Weteringschans; 3o. het leveren van houtwaren, teer, pek en meedgaar, ten dienste der gemeentewerken, gesl. '84.

Dinsdag, 18 Maart.

Roosmalen, te 10 uren, door burg. en weth.: het afbreken en wederopbouwen der onderwijzerswoning op het gehucht Kruisstraat, alkaar. Inl. bij den architect A. van Liempt, te 's-Hosch.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van hanen buskruitkloeken.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, voor rekening van de Nederlandsche Zuidoster-spoorwegmaatschappij, aan het centraalbureau: Bestek no. 393, het maken van eene waterleiding op het station Och. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur F. Smeen, te Nijmegen.

Nijmegen, te 2 uren, door den burgemeester: het verbouwen der openbare school in de Kaaskorversgas (no. 1).

Woensdag, 19 Maart.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verruimen van de vaargeul der rivier de Noord bij den noordelijken mond van de Riethaan, tusschen de kilometerraaien 121 en 122, onder de gemeenten Hendrik-Ido-Ambacht en Alblasserdam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn en den opzichter Koreman, beiden te Dordrecht. Raming ƒ 13,550; 2o. het gedeeltelijk bezinken van- en het maken van zinkenfaszinestukken tegen het buitenbeloop van den Rijksdijk van den polder het Kraaiennest, langs den rechteroever van de Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerraaien 105 en 107, onder de gemeente Werkendam. Inl. bij genoemde ingenieurs en bij den opzichter Hilmer, te Werkendam. Raming ƒ 26,800; 3o. het verdiepen van het grootscheepvaartwater aan het bovenend van het Scheur, tegenover de Vergulde-Hand, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, en bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam. Raming ƒ 148,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. de uitvoering van eenige werken tot normalisering van de Waal onder Dodewaard, Ewijk en Beuten, tusschen de kilometerraaien 38 en 43 der herziene rivierkaart. Raming ƒ 105,400; 2o. het maken van 2 en het verlengen van 2 dwarskribben in de Lek, onder de gemeenten Willige-Langerak en Langerak, tusschen de kilometerraaien 111 en 113. Raming ƒ 10,500; 3o. het maken van 4 dwarskribben onder de gemeenten Wageningen en Renen aan den rechteroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 48 en 49 der herziene rivierkaart. Raming ƒ 11,750. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij de betrokken ingenieurs.

Drummel, te 12 uren, door burg. en weth.: het annoteeren der bestaande- en het bouwen van een nieuwe school met 8 lokalen voor 400 kinderen, met overdekte speelplaats. Inl. bij den architect C. van Weerden, te Tiel.

Brummen, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het gewoon jaarlijksch onderhoud van de schoolgebouwen, onderwijzerswoningen en schoolmeubelen; 2o. eenige herstellingen aan het gemeentehuis; 3o. het maken en repareeren van dukers enz.

Bedum, te 12 uren, ten gemeentehuize: het maken van een gemetselde stoomen vuilnisbak en het verplaatsen van het brandspuithuisje te Zuidwolde. Aanw. te 9 uren.

Hengelo (O.), te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het bouwen van een schoolgebouw in 10 lokalen en onderwijzerswoning; 2o. het bijbouwen van 3 lokalen met toebehooren aan het schoolgebouw aan de Hanksbergerstraat. Inl. bij den architect J. Moll, te Hengelo. Aanw. te 10 uren.

Donderdag, 20 Maart.

Suppemeer, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van een grintweg langs de Heerenstraat, lang 925 M., van het dorp Suppemeer naar Achterdiep. Aanw. te 9 uren.

Elst, te 12 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Overbetuwe, in het Ambtshuis: het verbinden en verzwaren van een gedeelte van den Rijndijk onder Driel, ter lengte van ongeveer 2023 M. Inl. bij den dijkmeester van Overbetuwe, te Gent. Aanw. 19 Maart, te 10 uren.

Middelburg, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. (Herbesteding) het maken van een gebouw voor sluispersoneel te Sas-van-Gend. Gem. getde raming ƒ 18,900; 2o. (Aanbesteding) het maken van een tweede gebouw voor sluispersoneel met bijbehoorende werken te Sas-van-Gend. Raming ƒ 22,100. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Nieuzen.

Amsterdam, te 3 uren, door de commissie van beheer en toezicht van de Gasthuizen te Amsterdam, in het Binnengasthuis: het verbouwen van perceel no. 92 op den Kloveniersburgwal tot woning voor den directeur-geneeskundige van het Binnengasthuis. Inl. bij den architect over het onderhoud der gasthuisgebouwen H. Leguit, alkaar.

Oulen, te 3 uren, door burg. en weth.: het afbreken en wederopbouwen der school met aanhoorigheden, en het verhoogen en begraften van het terrein en de daarlangs gelegen straat. Aanw. te 11 uren.

Jorwerd: het afbreken en wederopbouwen van een schuur, het maken van een melkkelder enz. Inl. bij den architect A. Velding, te Buitenpost.

Vrijdag, 21 Maart.

Steenbergen, te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school met onderwijzerswoning te Kladde, met bijlevering der materialen, banken, borden, kasten, kachels enz. Inl. bij den architect R. H. C. van Someren, te Bergen-op-Zoom.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het leveren, bereiden tegen bederf, verscheren en opslaan van palen en schoorpalen voor de Rijkstelegraaf.

Zutfen: te 2 uren, ten raadhuize: het vernieuwen van den ijzeren bovenbouw van 2 vaste bruggen en van 50 M. beschoeiing.

Oosterland, bij den dijkgraaf A. van der Haven: de wegverbetering en begrinting van 3 perceelen polderwegen onder Ooster- en Sirjansland. (Herbesteding.)

Zaterdag, 22 Maart.

Dordrecht, te 11 uren, door den commandant in het 3e genie-commandement, bij J. C. van der Horst: het verbeteren van de Oudheynsche haven bij het fort De Baxter, in de positie van Willemstad. Raming ƒ 93,000. Inl. inzenden 21 Maart, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden commandant.

Wieringerwaard, te 2 uren, in het raadhuis van den polder Wieringerwaard: het doen van eenige herstellingen aan eenige bruggen enz. van bovengenoemden polder.

Amsterdam, door de Maatschappij tot bevordering der bouwkunst, in Maison Stroucken: de bouten fundeering en de grondmetselwerken voor het gebouw der Maatschappij, volgens ontwerp van de architecten Schill en Haverkamp, alkaar. Inl. bij genoemde architecten, Leidscheplein 21. Aanw. 18 Maart.

St.-Jacobiparochie, op het strandhuis van het waterschap Het Nieuwe-Bildt: de levering van 3,600.000 kliekerstoen franco op of aan den zeedijk.

Schagerbrug, door regenten van de algemeene armen te Zijpe, ten raadhuize: het aan- en verbouwen van het algemeen armenhuis nabij de Stolpen in de Zijpe.

Maandag, 24 Maart.

Nijmegen, te 10 uren, door den architect D. Geysbeek Molenaar, in het Hotel-De Bruijn: het bouwen van een heerenhuis aan de Molenstraat, alkaar, voor rekening van H. H. Feijt.

Velp (bij Arnhem), te 11 uren, door het R. K. kerkbest., in het koffiehuis van Wed. Ter Stoeg: het bouwen van eene kerk met toren. Inl. bij den architect J. W. Boerboons, te Arnhem. Aanw. 17 Maart, te 11 uren en 24 Maart, te 10 uren.

Venhuizen, te 11 uren, door burg. en weth. van Venhuizen-en-Hem: 1o. het verbouwen en vergrooten van de openbare school te Venhuizen, met de vernieuwing van het ameublement, privaten en verdere aanverwante werkzaamheden; 2o. eenige veranderingen aan de openbare school te Hem, met den aanbouw van portaal, bergplaatsen, overdekte speelplaats, privaten, afscheidingen enz. Inl. bij den architect K. Swagerman Pz., te Hoorn(kerspel. Aanw. 18 Maart, te Venhuizen te 10, te Hem te 12 uren.

Schagerbrug, te 12 uren, in Het Wapen van de Zijpe: het onderhoud der grintwegen in den polder de Zijpe, met bijlevering der grint.

Dordrecht, te 12½ uren, ter secretarie: 1o. de rioleering van het grachtje achter het Kegelpark alaar; 2o. de rioleering van een gedeelte der binnenstad, alkaar; beiden met gedeeltelijke levering der materialen. Aanw. 20 Maart, te 2 uren, te beginnen aan de Snelbeltuis.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor lager onderwijs met onderwijzerswoning aan de Duinstraat, nabij de Citadel, te Scheveningen. Aanw. 21 Maart, te 11 uren.

Borne, te 2 uren, door de firma S. J. Spanjaard, is het Hotel-Ensink: het bouwen van 2 woonhuizen, een kalvenpakhuis en eene kolenbergplaats, op een terrein nabij laatstgenoemde. Inl. bij den architect G. Beltman, te Enschede.

Dinsdag, 25 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van financiën: 1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan het hypotheek- en kadastergebouw te Groningen; 2o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan het Rijksgebouw te Sneek, waarin gevestigd zijn de kantoren van de hypotheken en het kadaster. Aanw. 17 Maart, te 11½ uren. Inl. bij den Rijksbouwmeester voor de Landsgebouwen in het 1e district, te 's-Hage.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 394, het verrichten van grondwerken, het uitbreiden van den loswep en het leggen van eene goederenbergplaats en het verrichten van bijkomende werken op het station Billand-Bath, ten behoeve van den spoorweg Rosendaal-Vlissingen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Bomke, te Breda. Aanw. 18 Maart, te 11½ uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 85, het leveren, ten dienste van het vernieuwingsfonds, van stalen spoorstaven, staven

laschplaten en schroefbouten, in 2 perceelen. Inl. aan het centraalbureau en bij de sectieingenieurs W. J. Kloek de Reus, te Meppel en H. E. Beunke, te Breda.

Woensdag, 26 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst, enz.: 1o. het voltooien der verdedigingswerken aan den linkeroever der doorgraving aan den Hoek-van-Holland, en tot het verdedigen van gedeelten der boorden van den zuidelijken mond van het kanaal aan het benedeneind van Rozenburg, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Van Blooss, te Hoek-van-Holland. Aanw. 19 Maart. Raming *f* 103,000; 2o. het verrichten van graaf- en baggerwerk op het bovenbed der Nieuwe-Merwede, gedeeltelijk door middel van rijksstoombaggervaartuigen, met de bediening en het onderhoud van dezen tot 31 Maart, '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht en bij de opzichters Bimmer, te Werkendam en Bierens, te Dordrecht. Aanw. 19 Maart. Raming *f* 367,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst, enz.: het wegruimen van het in den benedenmond van het Scheur, bij de westpunt van Rozenburg, gezonken stoombaggerwerktuig no. 5. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Bouterse, aan de schutsluis in de westpunt van Rozenburg. Aanw. 19 Maart, van 11—1 uur.

Amsterdam, te 11 uren, door den commandant der marine: 1o. het vernieuwen en herstellen van dukdalven; 2o. het storten van zand, beiden op 's Rijks werf, aldaar. Aanw. 29 Maart, zich aan te melden op het bureau van den hoofdingenieur, op 's Rijks werf, aldaar.

Ondredendam, te 11 uren, in het waterschapshuis van Bunschoten: het verrichten van den bouw en het doen van herstellingen aan den onderbouw van de Leusterdraainbrug in den grintweg van Leusden naar Zwartsluis. Inl. bij den deskundige van het waterschap H. Wind. Aanw. 22 Maart, te 10½ uren.

Berkhout, te 11 uren, op het raadhuis, door de commissie uit het kerk- en het gemeentebestuur: het amoveeren der ruine en het bouwen eener nieuwe kerk en toren te Berkhout. Inl. bij den architect A. Stoutjesdijk, te Hoorn. Aanw. 18 Maart, te 10 uren.

Harlingen, te 11½ uren, door het dijksbest, van Vijf-Deuren-Zeedijken-Buitenlijken, in De Nederlanden: 1o. het verhoogen en verzwaren van den zeedijk tusschen Surig en Makkum, lengte 2276.4 M., met het aanleggen van een bemoeiwerk en drainerewerk; 2o. het verhoogen en verzwaren van den zeedijk, aldaar, lengte 1885 M., en verder als boven. Inl. bij den opzichter J. R. Posthuma, te Almenum. Aanw. 22 Maart, te 9 uren.

Utrecht, te 12½ uren, door de Noord. Rijnspoorwegmaatschappij: de levering van magazijngoederen. Inl. bij den administrateur der eigendommen van de Maatschappij te Utrecht.

Bakkeveen, te 3 uren, door het R.K. kerkbest.,' bij P. Kampsman: het restaureeren en vergrooten der kerk. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht. Aanw. 20 Maart, van 2—4 uren.

Donderdag, 27 Maart.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van een gedeelte beschoeiing langs de Kenlsche Vaart, in de prov. Noordholland, te Diemerbrug. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 20 Maart. Raming *f* 2472.

Zierikzee, te 1 uur, door de commissie van beheer der grint- en straatwegen in Schouwen, aan 's Lands Kamer: het aanbrengen van 16,982 M. lengte grintweg en 5172 M. lengte straatweg in het waterschap Schouwen, in 1 perceel, uit te voeren in '84, '85 '86. Inl. bij de commissie en bij den waterbouwkundige van Schouwen, te Zierikzee. Aanw. van 20—26 Maart, van 9—3 uren.

St.-Jacobiparochie, te 2 uren, op het strandhuis van het waterschap Het Nieuwe-Bildt: het vervoeren van 3,600,000 klinkersteen langs een gedeelte van den buitenberm van den zeedijk, in 1 perceel.

Hoofdplaat, te 2 uren, in de directiekeet van den Hoofdplaatpolder: het vernieuwen van bestaande rijshoofden enz. Aanw. 20 Maart, van 1—3 uren en 24 Maart, van 3—5 uren.

Vrijdag, 28 Maart.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het voortzetten der steenglooiingen langs de dijken der Zuidwillemsvaart, tusschen de Dungruschebrug en 's-Bosch. Raming *f* 10,000; 2o. het verrichten van buitengewone herstellingen aan de schipbrug over de Maas bij Hedel. Raming *f* 6000. Inl. bij den hoofdingenieur in het de district en bij de betrokken opzichters. Aanw. 21 Maart.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst, enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Wageningen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '87. Inl. bij den bouwkundige voor de Landsgebouwen in het 1e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter D. Fokkens, te Zwolle. Aanw. 21 Maart, te 11 uren. Raming *f* 1540.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het verbeteren van het grootschoepraatwater van Strobos naar Stavoren en Lemmer, 2e gedeelte, in 4 perceelen en in massa. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat. Aanw. 24 Maart, te 9½ uren. Raming *f* 140,000.

Maandag, 31 Maart.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst, enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het bestorten van den oever om de voormalige Rijks-quarantaineplaats op het eiland De Tien Gemeten, behoorende tot de nieuwerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Baumann, te Dordrecht. Aanw. 24 Maart. Raming *f* 4050; 2o. het veranderen van 2 gedeelten grintweg in straatweg, in den weg door het Westland, gem. Monster. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, bij den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district en bij den opzichter Zemel Sr., te 's-Hage. Aanw. 24 Maart. Raming *f* 17,200.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: het grootendeels in ijzerconstructie vernieuwen van de brug over den Rijn buiten de Zijlpoort, genaamd Schrijversbrug. Aanw. 26 en 27 Maart, te 1 uur.

Ellewoudsdijk, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken van een geankerden bekledingsmuur langs de kade, aldaar. Inl. bij den opzichter L. de Blick. Aanw. 23 en 31 Maart, te 12 uren.

Heien, te 3 uren, door burg. en weth. van Bergen, bij P. J. Muskens: de verrandelingen en bijbouwen en eenige reparatiewerken aan schoot en onderwijzerswoning te Heien, gem. Bergen, (N.H.) Aanw. te 11½ uren.

Dinsdag, 1 April.

Muiden, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met onderwijzerswoning aldaar. Aanw. te 10 uren.

Woensdag, 2 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst, enz.: het verhoogen der steenglooiing tegen het buitenbeloop van den linker landdijk der Nieuwe-Merwede, onder de gemeenten Werkendam, Made-en-Drimmelen en Zwaluwe. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht en bij den opzichter Bimmer, te Werkendam. Aanw. 26 Maart. Raming *f* 16,750.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz: 1o. het onderhoud en herstel van de Landsgebouwen te 's-Hage, ged. '84. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter der Landsgebouwen Weinberg, beiden te 's-Hage. Aanw. 25 Maart, te 9 uren. Raming *f* 34,775; 2o. het dwarsrig onderhoud en herstel der werken aan den Hoek-van-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij de betrokken opzichters. Aanw. 26 Maart, te 12 uren. Raming *f* 175,000.

Wapenveld, te 12 uren, door burg. en weth. van Heerde, in Het Zwarte Paard: 1o. het bouwen te Wapenveld van eene school voor l.o. voor 250 leerlingen (zonder meubelen); 2o. het verplaatsen van het brandspuithuisje te Wapenveld. Inl. bij den architect De Groot, te Apeldoorn. Aanw. te 10 uren.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van verschillende duikers, waterleidingen en andere werken, ten behoeve van den aanvoer van versch water naar de oesterputten, en het maken van eene bad-en-zweminrichting in de Nieuwe Haven. Aanw. 31 Maart, te 1 uur en 1 April, te 9 uren.

Donderdag, 3 April.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren van steen en het bestorten der Heldersche zeewering, behoorende tot de Rijkswerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Wicker, te Alkmaar. Aanw. 27 Maart. Raming *f* 11,750.

Vrijdag, 4 April.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst, enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het dwarsrig onderhoud van eenige werken bij de Oude-Heeve, aan de noordzijde van Schouwen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 27 en 29 Maart. Raming *f* 4100 per jaar.

Utrecht, te 1 uur, door de Nederlandsche Centraalspoorwegmaatschappij: de levering van magazijngoederen.

Zaterdag, 5 April.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 80,5000 grekeien.

Maandag, 7 April.

Makkum, te 11 uren, door het dijksbest. van Wonseradeels Zuiderzeedijken: 1o. het gewoon onderhoud der zeeweringen van het waterschap gedurende '84; 2o. de levering van 50 M³ hard, grof vrak aan den zeedijk.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van den bestaanden pakkeen langs de westzijde van de buitenhaven van het kanaal door Voorne, te Nieuwesluis. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Lugten, te Hellevoetsluis. Aanw. 31 Maart. Raming *f* 4000.

Woensdag, 9 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van eenige werken aan de schutsluizen en daarbijbehoorende werken te Nichtevecht, prov. Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Khit, te Amsterdam. Aanw. 2 April, te 12 uren. Raming *f* 2020.

Zaterdag, 12 April.

St.-Filipsland, door het best. van den Anna-Jacobapolder: het verbeteren en begrinten van wegen in dien polder en den Kramerspolder, ter gemeendelijke lengte van 5700 M., met het halfjarig onderhoud. Aanw. gedurende 3 dagen vóór de besteding.

Hoogezand. Prijsopgaaf gevraagd van 130 stère gewasschen grint. Inl. ter secretarie.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Lemmer, 6 Maart: 1o. ten dienste van het waterschap Zeven-Grietenijen-en-Stad-Sloten: het verhoogen van den Nieuwendijk, van Schoterzijl af tot Lammertsnord, over de lengte van 2764 M.; ingek. 9 bilj., als:

E. de Boer, Lemmer en D. Hoogkamp, Follega,		*f* 75,400
J. v. d. Plas, Hardinksveld,		» 73,500
D. Volker, Dordrecht,		» 64,000
C. Langeveld, Nieuweramstel,		» 59,238
B. Voordendag, Dordrecht,		» 58,880
C. Hartog, Amsterdam,		» 57,288
C. de Jong, Hardinksveld,		» 53,360
S. v. d. Wal, Mirns en W. Tjalma, Oosterzee,		» 49,980
J. A. v. d. Straaten, Bergambacht,		» 49,843
Raming		» 64,100

2o. het verhoogen en verzwaren van vijf dijkvakken ten oosten Lemmer, lang 2825 M. en een gedeelte kadijk, lang 350 M.; ingekomen 9 bilj. als:

Corn. Hartog, Amsterdam,		*f* 65,344
D. Volker, Dordrecht,		» 64,950
B. Voordendag, idem		» 64,473
C. Langeveld, Nieuweramstel,		» 61,395
E. de Boer, Lemmer en D. Hoogkamp, Follega,		» 59,320
Corn. de Ruiter, Hardinksveld,		» 54,800
J. A. v. d. Straaten, Bergambacht,		» 54,543
S. v. d. Wal, Mirns en W. Tjalma, Oosterzee,		» 54,000
Raming		» 65,300

Zutfen, 7 Maart: de levering van 350 M³ aarden buis wijd 0.25 M. en 250 M³ wijd 0.20 M.

	prijs p. M³ van buizen wijd 0.25	prijs p. M³ van buizen wijd 0.20	massa
H. Reijers, 's-Bosch,	*f* 2.17½	*f* 1.72½	*f* 1192.40
Stokvis & Zn., Rotterdam,	1.53⅝	1.12½	818.50 monster A.
dezelfden,	1.37	0.96⅜	720.75 monster B.
A. J. Uiterwijk, Zutfen,	1.32	1.12	742.00
Boosman, Rotterd.,	1.40	1.00	740.00
W. Kleij & Zn., idem	1.38	1.01	735.50
P. Lagendijk, Utrecht,	1.35	0.99	720.00
Krom, Amsterd.,	1.36	0.95	713.50
De Lint & Co., Rotterdam,			707.50
Erven Trip, idem,	1.23	0.95	668.00
G. J. Hamer, Deventer,	1.20	0.85	632.50 Holl. fabrik.

2o. de levering van 140,000 straatklinkers per 1000.

F. v. d. Loo, Pannerden,	*f* 13.74	franco op den wal
Colenbrander, Zutfen,	» 13.99 monst. A.	» » » »
dezelfde,	*f* 13.29 monst. B.	» » » »
Hausch, idem	*f* 13.90	⅔ m. 1 1½ m. 2
dezelfde,	» 14.25	franco op het werk

Groningen, 7 Maart: het maken van puinbeheiningen met aardtalud of steenstapelgloeing, tot herstel van de kanaalgloeiingen langs de prov. wegen en jaagpaden, in 4 perceelen; perc. 1 ingek. 13 bilj., als:

J. N. Kruizinga,	te Groningen,	*f* 22,400
J. Timmer,	» Obergum,	» 22,290
P. Nieland,	» Wirdum,	» 21,760
J. H. Pot,	» Stedum	» 21,560
Th. A. J. Croon,	» Groningen,	» 21,232
T. Bos,	» Bedum,	» 21,230
E. Pastoor,	» Stedum,	» 20,816
J. Lubsen,	» Zuidwolde,	» 20,762
A. Schreuder Jr.,	» Groningen,	» 20,670
J. Zeldenrust,	» Warfum,	» 20,217
J. Klippus,	» Bedum,	» 19,872
A. J. Bemmga,	» idem	» 19,579
S. H. Kremer,	» idem	» 19,447

perc. 2 ingek. 2 bilj., als:

H. de Herder,	te Ezinge,	*f* 11,464
J. N. Kruizinga,	» Groningen,	» 11,450

perc. 3 ingek. 7 bilj., als:

S. H. Kremer,	te Bedum,	» 1250
E. Brons,	» Wagenbergen,	» 1214
Th. A. J. Croon,	» Groningen,	» 1140
P. Nieland,	» Wirdum,	» 1100
H. Nieland,	» idem	» 1097
E. Pastoor,	» Stedum,	» 1060
J. Klippus,	» Bedum,	» 1044

perc. 4 ingek. 6 bilj., als:

J. Timmer,	te Obergum,	*f* 4929
B. Pathuis,	» Garnwerd,	» 4500
H. Nieland,	» Warfum,	» 4500
H. de Heerder,	» Ezinge,	» 4441
M. Boersema,	» Warfhuizen,	» 4325
K. Danhof,	» Baflos,	» 4300

Zwolle, 7 Maart: 1o. het maken van een stroomduiker met bijbehoorende werken bij sluis no. 4 der Dedemsvaart; ingekomen 7 bilj., als:

F. Aberson,	te Steenwijk,	*f* 5128
J. Otten,	» Meppel,	» 5034
K. A. Hakkert,	» Averest,	» 4923
J. Nuis,	» idem	» 4920
A. Blocks,	» Zwolle,	» 4880
G. J. v. d. Brink,	» Apeldoorn,	» 4848
H. J. Buitenhuis,	» Elspeet,	» 4686
Raming		*f* 5060

2o. het maken van den onderbouw eener draaibrug over het Lichtmiskanaal en het verruimen van den mond van dat kanaal; ingek. 7 bilj., als:

J. Nuis,	te Averest,	*f* 5800
K. A. Hakkert,	» idem	» 5538
J. Otten,	» Meppel,	» 5164
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 5037
A. Blocks,	» Zwolle,	» 4940
G. J. v. d. Brink,	» Apeldoorn,	» 4545
H. J. Buitenhuis,	» Elspeet,	» 4447
Raming		» 4945

3o. het leveren en stellen van den ijzeren hoofdbouw eener draaibrug met vast gedeelte over het Lichtmiskanaal, en van een ijzeren balans ons ophaalbrug no. 3 over de Dedemsvaart; ingekomen 6 bilj., als:

G. J. v. d. Brink,	te Apeldoorn,	*f* 3192
H. J. Buitenhuis,	» Elspeet,	» 3139
R. Busse,	» Assen,	» 3124
G. J. Wispelweij & Co.,	's Zwolle,	» 2990
S. H. Groenier en A. Emmerich,	» Stadkanaal,	» 2983
H. Dallmeijer,	» Kampen,	» 2795
Raming		» 3400

4o. het leveren van grint ten behoeve van het onderhoud der provinciale grintwegen aan de Lichtmis langs de Dedemsvaart, naar Ruinen en langs de Lutterhoofdlijn:

perc. 1 (berggrint): H. Brouwer, Reede, *f* 1097.

perc. 2 (riviergrint); ingekomen 4 bilj., als:

W. Trip,	te Averest,	*f* 2132
P. Reit,	» Zwolle,	» 1993
G. v. Leiden,	» Hasselt,	» 1862
H. Brouwer,	» Reede,	» 1873

Raming resp. *f* 1120 en *f* 2000.

5o. het bouwen van een wachteressning bij de draaibrug in den straatweg naar Nieuw-Schoonebeek over het kanaal van Koeverden naar de Pruisische grens in de richting van Alte-Pizardié (Herbesteding); ingekomen 5 bilj., als:

H. A. v. d. Berg,	te Zwolle,	*f* 1570
J. Kleinmeijer,	» Averest,	» 1549
H. F. Naarding,	» idem	» 1495
J. Nuis,	» idem	» 1478
H. Snijders,	» idem	» 1329
Raming		» 1480

Amsterdam, 8 Maart: het vergrooten der lokalen van de St.-Vincentiusschool aan de Stadhouderskade, onder beheer van den architect A. C. Bleijs; ingek. 14 bilj., als:

Cruijff en Schouten,	te Amsterdam,	*f* 22,930
H. Ch. Boelas,	» idem	» 22,000
P. J. v. Werkum,	» idem	» 21,000
H. E. Rademaker,	» idem	» 20,997
A. Paans,	» idem	» 20,380
D. Zuiderhoek,	» idem	» 20,200
H. R. Hendriks,	» Osch,	» 19,790
Mulder en Sarlemijn,	» Amsterdam,	» 19,450
J. M. Wolff,	» Utrecht,	» 19,199
A. Aalders,	» Amsterdam,	» 18,884
J. J. Ventijn,	» idem	» 18,499
P. Vlasman,	» Bodegraven,	» 18,247
A. H. Grijpink,	» Amsterdam,	» 17,990
Gebr. v. Berkum,	» idem	» 17,850
J. J. Eijrond & Zn., gegund.	» idem	» 17,460

Soerendonk, 7 Maart: 1o. het bouwen van eene school en onderwijzerswoning met de levering der materialen; ingek. 6 bilj., als:

J. B. v. d. Bergh,	te Weert,	*f* 12,847
J. M. Adriaans,	» idem	» 12,495
E. Mertens,	» idem	» 12,280
Gebr. v. d. Struik,	» Oosterwijk,	» 12,250
F. Oliviers,	» Gemert,	» 12,198
A. Bekkers,	» Waalre,	» 12,070

2o. de levering van schoolmeubelen; ingek. 6 bilj. als:

E. Mertens,	te Weert,	*f* 789
F. Oliviers,	» Gemert,	» 693
R. v. Eeth,	» Valkenswaard,	» 620
J. v. Raakingen,	» Soerendonk,	» 611
H. Tijssen,	te Weert,	*f* 599
J. v. Rijt,	» Oosterwijk,	» 499

Leeuwarden, 8 Maart: de levering van 250,000 vlakke Waalstraatklinker en 50,000 Friesche kromme klinker; gegund: 250,000 vlakke Waalstraatklinker, firma Van der Meij en Vermeulen, Leeuwarden, gemerkt monster II—X, à *f* 16.48 per duizend.

Nog ingekomen biljetten: 1o. voor Waalstraatklinker:

	per mille
F. F. v. Esta, Harlingen, monster B. M. D.	*f* 14.94
H. G. Beijerman, Leeuwarden, monster H. M. B.	» 14.94
C. H. v. Duijzen, idem idem	» 16.20
Frans v. d. Meij en Vermeulen, m. I. X.	» 17.20
dezelfden, » III. X.	» 15.94

2o. voor de Friesche kromme klinker:

Firma Van der Meij en Vermeulen, monster IV. X.	» 7.23
Faber & Zn., Harlingen, m. Y. O. F.	» 7.50
C. H. v. Duijzen, Leeuwarden,	» 7.93

Sneek, 8 Maart: 1o. Bestek no. 1: perc. 1, eenige herstellingen aan steenglooiingen en hoofden enz. van Hemelumer-Oldephaart-en-A.Z.: minste wat W. H. Mulder, Hindeloopen, *f* 598

» 2, afgraven en verwerken van 500 M³ grond; dezelfde, » 488

» 3, hoewerk aan den Nieuwlandendijk; minste inschr. Klaas A. Feeke, Hindeloopen, » 1372

» 4, levering van 300 stuks 62 d.M. grenen heipalen; minste inschr. waren Fontein en Tjallingii, Harlingen, » 1320

» 5, levering van 190 M. 10 à 25 c.M. gordingen; minste inschr. Tjebbe Visser, Workum, » 178.60

» 6, levering van 140 M. 8 à 20 c.M. gordingen; minste inschr. Schrale en Fokkes, Workum, » 79.80

» 7, levering van 50 last brik; minste inschr. J. J. Postma, Veenwouden, » 280.10

2o. Bestek no. 2: levering van 60 M³ grint voor de wegen; minste inschr. Piebe Feruerda, Drachten, » 184

3o. Bestek no. 3: levering van 50 last brik voor reserve; minste inschr. dezelfde, » 230

4o. Bestek no. 4:

perc. 1, verhoogen en verzwaren van het dijkvak Schraamshorn en reconstructie der daartegen liggende steenglooiing (buiten de leverantie); minste inschr. W. H. Mulder, Hindeloopen, » 3836

» 2, levering van 150 last brik: minste inschr. Piebe Ferwerda, Drachten, » 727.50

idem van 150 last dito; minste inschr. H. Akkerman, Leeuwarden, » 725

idem van 200 last dito; minste inschr. Alle Boonstra, Leeuwarden, » 850

idem 50 last dito; minste inschr. J. J. Postma, Veenwouden, » 230

» 3, levering van 350 last zeilenhazalt; minste inschr. Gebr. Peters & Co., Nijmegen, » 5912.50

Amsterdam, 8 Maart: het bouwen van de villa «Oud-Leyerhoven", Vondelstraat, onder beheer van den architect-ingenieur Joseph Th. J. Cuypers; ingekomen 5 bilj., als:

D. Zuiderhoek,	*f* 59,533
De Kruif en Schouten,	» 54,789
H. Hendriks,	» 52,450
Oosterling en Schut,	» 52,198
D. Verheek & Zn.,	» 51,497

Hornhoep, 8 Maart: het maken en leveren van een stoomgemaal voor den polder is gegund aan De Jongh & Co., te Ondewater, voor *f* 14,421.

Kampen, 8 Maart: het maken van 11 nieuwe zinkputten met afsluitingen, in de IJsselkade, buiten de stadspoorten, bezuiden den IJssel; ingekomen 13 bilj., als:

B. v. d. Bos,	te Kampen,	*f* 1699
G. J. Bruggink Gz.,	» idem	» 1250
J. de Groot,	» idem	» 1180
C. Valk,	» idem	» 948
D. Bekveld,	» idem	» 896
A. Stivarius,	» idem	» 880
J. S. v. d. Werf,	» idem	» 869
D. Bruggink Gz.,	» idem	» 860

W. Franssen,	te Kampen,	ƒ 849.50
W. v. d. Werf,	» idem	» 834
J. H. Adolfsen,	» idem	» 775
H. v. Werven,	» idem	» 747
D. Zwanepol,	» idem	» 670

gegund.

Duivendrecht, 10 Maart: het bouwen van een heerenhuis voor Dr. Huysman; ingekomen 9 bilj., als:

P. Mos,	te Ransler,	ƒ 5043
J. v. Bon,	» Plankenslot,	» 5295
K. v. Es,	» Oostermolde,	» 5275
Jan Eits Mz.,	» Noordwolde,	» 5212
Jacob G. Hofman,	» Blesse,	» 5198
G. Kuipers,	» Midlaren,	» 5179
J. L. de Vries,	» Oldeholtpade,	» 4934
E. Groenink,	» Stevenwijk,	» 4881
Fokke Aberson,	» idem	» 4834

Amsterdam, 10 Maart: het bouwen van een winkelhuis in de Buiten-Bantammerstraat no. 8, onder beheer van den architect C. A. Bambach Cz.; ingek. 13 bilj., als:

R. de Bruin,	ƒ 8000
W. H. Rinse,	» 8200
H. G. Reger en J. Bolmijer,	» 7951
G. L. Brouwer en D. Hoogerbeets,	» 7353
J. Bordes en H. Rauch,	» 6875
A. H. Grijpink,	» 6849
J. de Boer,	» 6595
D. de Bois,	» 6469
H. A. Labohm,	» 6240
J. Bulterman en F. W. Damme,	» 6215
J. F. Janssen,	» 6200
X. Q. v. Beemdelust,	» 6100
J. Happé,	» 5999
W. E. Jaarsveld,	» 5968
C. Tuinman en A. Dussman,	» 5885

gegund aan J. Happé.

's-Hage, 10 Maart: het maken van een basaltsteenen dam op het strand langs de haven van Goedereede; ingek. 10 bilj., als:

G. D. Bolier,	te Sliedrecht,	ƒ 14.500
A. v. Popering,	» Bruinisse,	» 13,748
W. Schadelee,	» Goedereede,	» 13,580
C. Lokker,	» idem	» 13,500
Ph. Verbraggen,	» Waddinksveen,	» 13,478
A. v. Keken,	» Gouda,	» 13,400

Amsterdam, 10 Maart: Bestek no. 1, de levering van hout ten behoeve van de werkplaatsen der H. IJ. S. M. te Haarlem, in 7 percoelen.

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	perc. 7
H. G. Albers, Werkendam,				ƒ 35.—			
De Goederen & Zn., Linschoten,					ƒ 30 (st.) 57 (pl.)	ƒ 89.—	
L. A. Vreeburg, Delft,	ƒ 69.— 74.20 140.—	ƒ 42.—	ƒ 34.20	31.50	52.—		
Gebr. Baars, Hoofdplaat,					59.—		
G. F. W. Berngreen, Bergambacht,					75.—	90.—	ƒ 390.—
E. J. v. Weerdt Az., Rotterdam,					61.—		
J. Akkerman, Zaandam,		46.50	34.90	30.75			
H. E. v. Gelder & Co., Amsterdam,	73.— 85.— 109.—	42.90	34.90	29.50			
L. Kleijn & Zn., Rotterdam,		50.—			73.30	83.—	350.—
Wed. R. Baartman Az., Haarlem,		48.30	33.50	26.25			
Eindhoven & Zn., Zwolle,	78.— 81.90 135.—	42.—	45.—	32.—		90.—	
G. Kost, Amsterdam,			45.—				
Jac. v. d. Kamp & Co., Leiden,	85.— 90.— 120.—	60.—	46.—	38.—	60.—	72.—	
H. J. Conijn & Co., Alkmaar,	130.— 95.— 150.—	48.—	39.90	31.90			
T. Langeveld & Zn., Amsterdam,	110.50 100.— 110.—	55.—					
J. R. Ambagtsheer, Utrecht,	75.— 84.— 140.—	51.—	45.—	36.—	75.—	100.—	300.—
R. H. Clercx, Bokstel,	114.— 114.— 250.—					114.—	
A. Slijcher & Zn., Moenikendam,		45.—	38.—	30.—			

Wije, 11 Maart: het bouwen eener nieuwe boerenwoning met schuur, op het erve Wijsvoorden; ingek. 6 bilj., als:

J. H. ter Hegt,	te Dalfsen,	ƒ 4530
H. Bijrank,	» idem	» 4497
H. J. Liefrink,	» Wije,	» 4478
G. Averdijk,	» idem	» 4360
G. J. Laanbroek,	» Heinoo,	» 4049
J. v. d. Berg,	» Hellendoorn,	» 4029

gegund.
Raming ƒ 4500

Middelburg, 11 Maart: het leveren van 50,000 stuks grèskeien, oblongs, naar opgegeven grootte, volgens in te zenden monster; ingek. 10 bilj., als:

H. Reijgers, Engelen,	ƒ 99.99
Ed. Burlon en M. Voituron, Luik,	» 61.75
F. J. Smits, Dordrecht,	» 60.42
F. Bolson, Nijmegen,	» 60.38
Union des carrières de grès àBr uxelles,	» 59.90
Van Noorden en Schwerzel, Rotterdam,	» 58.90
La Société anonyme des carrières de grès de Poulseur, Luik,	» 58.84
P. Thomsom, Mook (Limburg),	» 57.12

Deventer, 10 Maart: het maken van een nieuwen dijk in het waterschap Noorder-Vechtdijken; ingekomen 10 bilj., als:

E. S. de Boer,	te Lemmer,	ƒ 10,500
W. v. Bruggen,	» Kampen,	» 9,869
Chr. Grolleman,	» Zwolle,	» 8,888
G. Altena,	» Genemuiden,	» 8,888
A. Bekendam,	» idem	» 8,777
A. Eenkhoorn,	» idem	» 7,150
W. J. v. d. Haar,	» Wilp b/Deventer,	» 6,997
G. Grolleman,	» Hasselt,	» 6,974
L. Bruins,	» Zwolle,	» 6,649
A. Blocks,	» idem	» 5,768

Raming » 6,670

Heinoo, 10 Maart: het bouwen eener onderwijzerswoning; ingek. 6 bilj., als:

H. Bijvank,	te Dalfsen,	ƒ 3759
M. Hoppen,	» Heinoo,	» 3607
J. Hoppen,	» idem	» 3460
G. Averdijk,	» Wije,	» 3428
F. Schippers,	» Genemuiden,	» 3427
J. Baron,	» Dalfsen,	» 3127

gegund.
Raming ƒ 3220

Wageningen, 10 Maart: de verbouwing van school no. 3; ingek. 3 bilj., als:

Jan Tool,	te Wageningen,	ƒ 3138
H. A. J. Popping,	» idem	» 3020
P. de Leeuw,	» idem	» 2944

gegund.

Alkmaar, 10 Maart: het éénjarig onderhoud van de Hondsbossche zeewering en eenige binnenwerken; ingek. 8 bilj., als:

Jan Tool,	te Wognum,	ƒ 35,550
P. Duinker,	» Helder,	» 34,777
H. Schuijt,	» Alkmaar,	» 34,443
Gebr. Klein,	» Helder,	» 34,100
J. Giftjes,	» Petten,	» 33,888
G. Moerman,	» Helder,	» 33,600
Jac. Oblenburg,	» Bergen,	» 33,224
T. Lanser,	» Zijpe,	» 32,373

gegund.

L. v. d. Eijnden, Roermond, 2 monsters ƒ 38.40 en ƒ 48.—

N. C. G. G. v. d. Andel, qq. Alfred Dopsens à Yvois-lez-Dinant, 1e monster ƒ 2350 } in 2e » » 2600 } massa

Dreumel, 11 Maart: het bouwen van een achterhuis aan het huis bewoond door den landbouwer J. A. de Gooijer, onder beheer van den bouwkundige G. J. Groot, te St.-Anna; ingek. 9 bilj., als:

P. Peters,	te Dreumel,	ƒ 915
H. Th. v. Oorschot,	» idem	» 872
G. Sackers,	» idem	» 795
J. Looijmans,	» idem	» 794
A. v. Helmond,	» Wamel,	» 790
J. v. Helmond,	» idem	» 781
J. A. v. Lith,	» Dreumel,	» 775.75
A. de Bont,	» idem	» 749
G. v. Helmond,	» Wamel,	» 744

Deutichem, 11 Maart: het versterken der schepen en schragen, het stellen van ijzeren duurs- en langs-dragers, en verschillende andere werken voor de versterking der schipbrug over den IJssel te Doesburg; aannemer was H. J. Masselink, te Deutichem, voor ƒ 3817.

's-Hage, 12 Maart: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater in het Zwartewater, tusschen den mond der Vecht en Hasselt: 1 bijlet ingekomen van F. E. Terwindt, te Pannerden, à ƒ 0.35 per M³.

2o. het maken van 4 dwarsdrijvers onder de gemeente Driel, langs den linkeroever van den Nederrijn; ingek. 7 bilj., als:

G. Spiering,	te Gameren,	ƒ 8479
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 8420
H. v. Aarem Jz.,	» Nieuwaal,	» 8340
R. A. v. d. Bergh,	» Pannerden,	» 8296
J. H. v. Heerwijk,	» Lobit,	» 8272
G. W. v. Heerwijk,	» Heemen,	» 7909
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 7743

3o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater tusschen de leidammen in het Zwarte Dief enz.; ingek. 2 bilj., als:

		p. M³
T. Volker,	te Dordrecht,	ƒ 0.68
A. L. v. Wijngaarden IJz.,	» Sliedrecht,	» 0.67

4o. het leveren en verwerken van stortsteen ten behoeve der overbrugging van het Hollandsch Diep, met vernieuwingen en herstellingen, met het onderhoud der werken tot 1 Mei '85; ingek. 5 bilj., als:

J. v. d. Plas,	te Hardinksveld,	ƒ 17,200
G. Goedhart,	» Dordrecht,	» 16,950
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 16,383
J. Terwindt,	» Westervoort,	» 15,700
B. Volker,	» Dordrecht,	» 15,450

Nieuwendam, 12 Maart: 1o. het vergrooten en verbouwen van de school te Nieuwendam; ingekomen 13 bilj., als:

J. Braak,	te Nieuwendam,	ƒ 22,668
W. Greve,	» Buikslot,	» 22,498
C. Boen,	» Nieuwendam,	» 22,337
C. v. Soest,	» Baarn,	» 21,200
G. L. Brouwer en D. Hoogerbeets,	» Amsterdam,	» 21,000
P. Nieuwstad,	» Purmerend,	» 20,800
J. J. Vontein,	» Amsterdam,	» 19,500
A. Spaan,	» idem	» 19,400
H. M. Roemers,	» idem	» 19,300
J. Lokhorn & Zn.,	» idem	» 19,200
L. Bouwman, Jr.,	» idem	» 19,200
P. de Ridder,	» idem	» 19,240
H. J. en G. Haandriksman,	» idem	» 18,900

2o. het bouwen van eene school en het verbouwen van de bestaande school te Zunderdorp (gem. Nieuwendam); ingekomen 13 bilj., als:

W. Greve,	te Buikslot,	ƒ 13,840
C. v. Soest,	» Baarn,	» 13,200
J. Lokhorn & Zn.,	» Amsterdam,	» 13,000
J. J. Vontein,	» idem	» 12,950
P. Nieuwstad,	» Purmerend,	» 12,900
P. de Ridder,	» Amsterdam,	» 12,900
C. Boen,	» Nieuwendam,	» 12,883
J. Braak,	» idem	» 12,764
H. M. Roemers,	» Amsterdam,	» 12,500
A. Spaan,	» idem	» 12,300
L. Bouwman Jr.,	» idem	» 12,100
H. J. en G. Haandriksman,	» idem	» 12,000
G. L. Brouwer en D. Hoogerbeets,	» idem	» 11,811

Angerloo, 12 Maart: het vergrooten van den huize „Wedbergen", onder beheer van den architect M. K. Smit, te Doesburg; ingekomen 4 bilj., als:

Firma G. J. Carmiggelt,	te Brummen,	ƒ 8820
J. Kaufmann,	» Keppel,	» 6278
H. M. Berendsen,	» idem	» 6160
A. Klanderman,	» Brummen,	» 5987

gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 22 MAART 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 24 Maart.

Nijmegen, te 10 uren, door den architect D. Gerrebeek Mekenaar, in het Hotel-De Bruijn: het bouwen van een heerenhuis aan de Molenstraat, alhaar, voor rekening van H. H. Feijt.

Velp (bij Arnhem), te 11 uren, door het R. K. kerkbest., in het koffiehuis van Wed. Ter Steeg: het bouwen van eene kerk met toren. Inl. bij den architect J. W. Boerboom, te Arnhem. Aanw. 24 Maart, te 10 uren.

Venhuizen, te 11 uren, door burg. en weth. van Venhuizen-en-Ilem: 1o. het verbouwen en vergrooten van de openbare school te Venhuizen, met de vernieuwing van het ameublement, privaten en verdere aanverwante werkzaamheden; 2o. eenige veranderingen aan de openbare school te Ilem, met den aanbouw van portaal, bergplaatsen, overdekte speelplaats, privaten, afscheidingen enz. Inl. bij den architect K. Swagerman Pz., te Bovenkarspel.

Goor, te 11 uren, door A. Hoek Ez., in het Hôtel-Brunsekreeft: het verbouwen van een woon- en winkelhuis. Inl. bij den architect J. C. Meijer.

's-Hage, te 11½ uren, door de directie der IJsel-stoomtramwegmaatschappij: het uitvoeren der werken, omschreven in Bestek no. 18 (het leggen der tramlaan tusschen Rotterdam—Overschie enz.).

Schagerbrug, te 12 uren, in Het Wapen van de Zijpe: het onderhoud der grintwegen in den polder de Zijpe, met bijlevering der grint.

Bergen-op-Zoom, te 12 uren, door de naamlooze vennootschap „Thalia": het bouwen eener kiosk, met levering der materialen.

Dordrecht, te 12½ uren, ter secretarie: 1o. de riolering van het grachtje achter het Kegelpark alhaar; 2o. de riolering van een gedeelte der binnenstad, alhaar; beiden met gedeeltelijke levering der materialen.

Ureterp, te 1 uur, in het oud Arnhuis: het bouwen van een armhuis, alhaar.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor lagere onderwijs met onderwijzerswoning aan de Duinstraat, nabij de Citadel, te Scheveningen.

Borne, te 2 uren, door de firma S. J. Spanjaard, in het Hotel-Ensink: het bouwen van 2 woonhuizen, een katoenpakhuis en eene koldenbergplaats, op een terrein nabij haar fabrieken. Inl. bij den architect G. Beltman, te Enschede.

Dinsdag, 25 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van financiën: 1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan het hypotheek- en kadastergebouw te Groningen; 2o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan het Rijksgebouw te Sneek, waarin gevestigd zijn de kantoren van de hypotheken en het kadaster. Inl. bij den Rijksbouwmeester voor de Landsgebouwen in het 1e district, te 's-Hage.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 396, het verrichten van grondwerken, het uitbreiden van den hoogen weg en het hoogspoor, het maken van eene goederenbergplaats en het verrichten van bijkomende werken op het station Rijssel-Bath, ten behoeve van den spoorweg Rosendaal-Vlissingen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Beunke, te Breda.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 83, het leveren, ten dienste van het vernieuwingsfonds, van stalen spoorstaven, stalen laschplaten en schroefbouten, in 2 perceelen. Inl. aan het centraalbureau en bij de sectieingenieurs W. J. Klerk de Reus, te Meppel en H. E. Beunke, te Breda.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 1o. het benoodigde eikenhout voor ongeveer 120 M. remmingwerk voor den nieuwen kaaimuur aan de Boompjes; 2o. 2 ijzeren scheepshoeden, wegende elk ongeveer 1150 KG.

Woensdag, 26 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het voltooien der verdedigingswerken aan den linkeroever der doorgraving aan den Hoek-van-Holland, en tot het verdedigen van gedeelten der boorden van den zuidelijken mond van het kanaal aan het benedeneind van Rozenburg, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Van Blois, te Hoek-van-Holland. Raming ƒ 103,000; 2o. het verrichten van graaf- en baggerwerk op het benedeneind der Nieuwe-Merwede, gedeeltelijk door middel van Rijksstoombaggervaartuigen, met de bediening en het onderhoud van deze tot 31 Maart, '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht en bij de opzichters Bimmer, te Werkendam en Borren, te Dordrecht. Raming ƒ 367,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het wegruimen van het in den benedenmond van het Scheur, bij de westpunt van Rozenburg, gezonken stoombaggerwerktuig no. 5. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Boaterse, aan de schutsluis in de westpunt van Rozenburg.

Amsterdam, te 11 uren, door den commandant der marine: 1o. het vernieuwen en herstellen van dukdalven; 2o. het storten van zand, beiden op 's Rijks werf, alhaar.

Onderdendam, te 11 uren, in het waterschapshuis van Hunsingoo: het vernieuwen van den bouw en het doen van herstellingen aan den onderbouw van de Leemsterdraaibrug in den grintweg van Leens naar Zuurdijk. Inl. bij den deskundige van het waterschap H. Wind.

Berkhout, te 11 uren, op het raadhuis, door de commissie uit het kerk- en het gemeentebestuur: het amoveeren der ruine en het bouwen eener nieuwe kerk en toren te Berkhout. Inl. bij den architect A. Stoutjesdijk, te Hoorn.

Harlingen, te 11½ uren, door het dijksbest. van Vijf-Deelen-Zeedijken-Buitendijks, in De Nederlanden: 1o. het verhoogen en verzwaren van den zeedijk tusschen Surig en Makkum, lengte 2036.4 M., met het aanleggen van een benedenrijweg en draineerwerk; 2o. het verhoogen en verzwaren van den zeedijk, alhaar, lengte 1885 M., en verder als boven. Inl. bij den opzichter J. R. Posthuma, te Ahnenum.

Utrecht, te 12½ uren, door de Noord. Rijnspoorwegmaatschappij: de levering van magazijngoederen. Inl. bij den administrateur der eigendommen van de Maatschappij te Utrecht.

Middelburg, te 1 uur, door de commissie van bestuur der gemeentegasfabriek, ten haren kantore: de levering der in '84 benoodigde magazijngoederen.

Nijmegen, te 1 uur, door de commissie voor den uitleg der stad, ten raadhuize: de levering van 98,000 KG. portlandcement. Inl. bij den hoofdopzichter W. C. A. Hofkamp.

Bakkeveer, te 3 uren, door het R.K. kerkbest., bij P. Kampman: het restaureeren en vergrooten der kerk. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht.

Leiden, te 2 uren, door den architect P. G. Lauzel, in het café-Eigenaar: het afbreken en wederopbouwen van perceel no. 82 aan het Levendaal.

Donderdag, 27 Maart.

Bussem, te 10 uren, voor de firma Benschop & Co., bij C. Majoor: het bouwen van eene chocoladefabriek, alhaar, met bijlevering der materialen. Inl. bij den architect J. F. Everts, te Bussem. Aanw. 24 en 25 Maart.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van een gedeelte beschoeiing langs de Keulsche Vaart, in de prov. Noordholland, te Diemerbrug. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming ƒ 2472.

Zierikzee, te 1 uur, door de commissie van beheer der grint- en straatwegen in Schouwen, aan 's Lands Kamer: het aanleggen van 16,932 M. lengte grintweg en 5172 M. lengte straatweg in het waterschap Schouwen, in 1 perceel, uit te voeren in '84, '85 '86. Inl. bij de commissie en bij den waterbouwkundige van Schouwen, te Zierikzee. Aanw. van 24—29 Maart, van 9—3 uren.

Nieuwendam, te 2 uren, door burg. en weth.: 1o. het vergrooten en verbouwen van de school te Nieuwendam; 2o. het bouwen van eene school en het verbouwen van de bestaande school te Zunderdorp. Inl. bij den burgemeester en bij den architect T. C. van der Stoor, te Hoorn. (Herbesteding).

Hoofdplaat, te 2 uren, in de directiekeet van den Hoofdplaatpolder: het vernieuwen van bestaande rijshoofden enz. Aanw. 24 Maart, van 3—5 uren.

Vrijdag, 28 Maart.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het voortzetten der steenglooiingen langs de dijken der Zuidwillemsvaart, tusschen de Dungenschebrug en 's-Bosch. Raming ƒ 10,000; 2o. het verrichten van buitengewone herstellingen aan de schipbrug over de Maas bij Hedel. Raming ƒ 6000. Inl. bij den hoofdingenieur in het 5e district en bij de betrokken opzichters.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van 2550 KG. messingplaat, dik 0.0023 en 950 KG. idem, dik 0.0013 M.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Wageningen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '87. Inl. bij den bouwkundige voor de Landsgebouwen in het 1e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter D. Fokkens, te Zwolle. Raming ƒ 1500.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het verbeteren van het grootscheepvaartwater van Stroobos naar Staveren en Leuwer, 2e gedeelte, in 4 perceelen en in massa. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat. Aanw. 24 Maart, te 9½ uren. Raming ƒ 140,000.

Arnhem, te 2 uren, ten kantore der gemeentegasfabriek: het verven van de gaslantarens met candelabres, brackets en verder toebehooren, in de gemeente en op het terrein der fabriek.

Amsterdam, te 3 uren, door den ingenieur-architect A. L. van Gendt: het verbouwen van de percoelen Binnenkant no. 19 en 20, alhaar, met de levering der materialen en arbeidsloonen.

Zaterdag, 29 Maart.

Barsingerhorn, te 11 uren, door het dagelijksch best. der hanne Barsingerhorn, ten raadhuize: het maken van een straat in een gedeelte van den bestaanden pairweg door het dorp Barsingerhorn, lengte 2047 M., met bijlevering van alle materialen. Inl. bij den secretaris der hanne, J. van Nieuwe Jr., alhaar. Aanw. te 10 uren.

Monster, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een post-en-telegraafkantoor, alhaar. Aanw. 25 Maart, te 11 uren.

Leiden, te 2 uren: het bouwen van een heerenhuis aan den Stationsweg, alhaar. Inl. bij den architect W. F. van der Heijden, Doezastraat 48, alhaar. Aanw. 27 Maart, te 11 uren.

Groesbeek, te 3½ uren, bij Weeren: het bouwen van eene tuinmanswoning onder Groesbeek. Inl. bij den architect J. W. Michielsen, te Nijmegen. Aanw. 29 Maart, te 11½ uren.

St.-Jacobiparochie, aan het strandhuis van het waterschap Het Nieuw-Bildt: de levering van 3,000,000 harde klinkersteen op of aan den zeedijk van het waterschap, in verschillende partijen. Inl. bij den gemeentearchitect Wouters, te St.-Annaparochie.

Hitzum, bij den kastelein Van Vliet: 1o. het inrichten van een gebouw in de Buurt, te Hitzum voor bijzonderen school en bewaarschool; 2o. eene verbouwing der huizing, aldaar, H. 34, bestemd voor onderwijzerswoning. Inl. bij den architect M. Hofstra. Aanw. 24 Maart, te 3 uren.

Maandag, 31 Maart.

Ten-Boer, te 10 uren, door het gemeentebest.: het bijbouwen van een bâhuis, privaten en waterplaatsen, met eenige vertimmering aan de bestaande lokalen van de school te Woltersum. Aanw. 27 Maart, te 10½ uren.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst., enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het bestorten van den oever om de voormalige Rijks-quarantaineplaats op het eiland De Tien Gemeten, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Baumann, te Dordrecht. Aanw. 24 Maart. Raming *f* 4950; 2o. het veranderen van 2 gedeelten grintweg in straatweg, in den weg door het Westland, gem. Monster. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, bij den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 11e district en bij den opzichter Zemel Sr., te 's-Hage. Aanw. 24 Maart. Raming *f* 17,200.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het gereedmaken van het terrein voor het aan te leggen park in den Ilmenedijkschen-Beitenveldschen polder. Inl. bij den gemeente-ingenieur, raadhuis, kamer 93.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: het grootendeels in ijzerconstructie vernieuwen van de brug over den Rijn buiten de Zijlpoort, genaamd Schrijversbrug. Aanw. 27 Maart, te 1 uur.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Holl. Harren-Spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: Bestek no. 534, het maken van een stenen brug met plaatijzeren liggers in den spoorweg nabij Den Haag, en het vervangen van zeven houten bruggen door zes stenen bruggen met gegoten-ijzeren liggers en een stenen brug met plaatijzeren liggers, in den spoorweg tusschen Delft en Rotterdam, met bijkomende werken. Inl. op het bureau van den ingenieur van den weg, Achterburgwal 171, te Amsterdam. Aanw. in de bestekken vermeld.

Elkwoudsdijk, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken van een gemetselden bekledingsmuur langs de kade, aldaar. Inl. bij den opzichter L. de Blick. Aanw. 31 Maart, te 12 uren.

Heien, te 3 uren, door burg. en weth. van Bergen, bij P. J. Muskens: de veranderingen en bijbouwen en eenige reparatiewerken aan school en onderwijzerswoning te Heien, gem. Bergen (N.B.). Aanw. te 11½ uren.

Veendam, 's avonds 7 uren, in het gemeentehuis: het annexeeren van eene oude- en het bouwen van eene nieuwe school te Oumelanderwijk, gem. Veendam. Aanw. 27 Maart, te 3 uren.

Dinsdag, 1 April.

Amersfoort, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de sociëteit Amicitia: het verbeteren van rioleering in de stallen A en B, aldaar. Aanw. 24 Maart, te 10 uren. Raming *f* 2500. Blij. inzenden 31 Maart, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Mulden, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met onderwijzerswoning aldaar. Aanw. te 10 uren.

Zandvoort, te 1 uur, door burg. en weth., in het Badhotel: het bouwen van eene nieuwe school, aldaar. Inl. bij den architect D. E. L. van den Arend, te Haarlem. Aanw. 26 Maart, te 1 uur.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: 1o. Bestek no. 395, het maken van een goederenbergplaats op het station Nuenen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur Van der Kun, te Venlo. Aanw. 27 Maart, te 11½ uren; 2o. Bestek no. 88 (Vernieuwingsdoek), het leveren en inkepen van eikenhouten dwarsliggers, in 4 perceelen.

Kapelle (N.-Br.), te 2 uren, door het kerkbest. der Christ. Geref. gem., in de pastorie: het bouwen van eene nieuwe kerk. Inl. bij A. J. Gvothuis, te Sprang.

Woensdag, 2 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het verhoogen der steenglooiing tegen het buitenbeloop van den linker bandijk der Nieuwe-Merwede, onder de gemeenten Werkendam, Made-en-Drimmelen en Zwijndrecht. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht en bij den opzichter Bäumer, te Werkendam. Aanw. 28 Maart. Raming *f* 16,730.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het onderhoud en herstel van de Landsgebouwen te 's-Hage, ged. '84. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter der Landsgebouwen Weinberg, beiden te 's-Hage. Aanw. 25 Maart, te 9 uren. Raming *f* 53,375; 2o. het éénjarig onderhoud en herstel der werken aan den Hoek-van-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij de betrokken opzichters. Aanw. 26 Maart, te 12 uren. Raming *f* 175,000.

Amsterdam, te 11 uren, door den commandant der marine: het herstellen der brandschade aan helling no. 5 en in-verband-staande werken, op 's Rijks marinewerf, aldaar. Aanw. 28 Maart.

Arnhem, te 11 uren, door den kapitein-eerstaanwezend-ingenieur, in De Harmonie: 1o. het verbeteren van den ziekenstal en van den stal (Koningstal) voor officierspaarden, aldaar; 2o. het herstellen van de bakoven in de militaire bakkerij, aldaar. Blij. inzenden 1 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie, Ketelstraat 22, aldaar.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Hof van Holland: het voorzien in middelen tegen brandgevaar bij kazernegebouwen, aldaar. Blij. inzenden 1 April, voor 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Wapenveld, te 12 uren, door burg. en weth. van Heerde, in Het Zwarte Paard: 1o. het bouwen te Wapenveld van eene school voor l. o. voor 250 leerlingen (zonder meubelen); 2o. het verplaatsen van het brandspuithuisje te Wapenveld. Inl. bij den architect De Groot, te Apeldoorn. Aanw. te 10 uren.

Workum, te 12 uren, door burg. en weth.: het annexeeren der bestaande- en het bouwen eener nieuwe schoolmet onderwijzerswoning in het Heidenschap onder die gemeente. Inl. bij den gemeentearchitect J. Begtstra. Aanw. 28 Maart, te 2 uren.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van verschillende duikers, waterleidingen en andere werken, ten behoeve van den aanvoer van versch water naar de oesterputten, en het maken van eene bad-en-zweminrichting in de Nieuwe Haven. Aanw. 31 Maart, te 1 uur en 1 April, te 9 uren.

Delfshaven, te 1 uur, door burg. en weth.: het dempen en rioleeren van een gedeelte sloot, lang ongeveer 340 M., langs den Ilmenweg, aldaar. Inl. bij den gemeentearchitect F. E. van Erkel. Aanw. 31 Maart, te 2 uren.

St.-Annaparochie, door het gemeentebest.: 1o. het leveren en spreiden van 1000 stère grint, voor de kunstwegen, in 1 perceel; 2o. de levering van 78,000 beste, harde straatklinkers (Fräsche of Waalvorm), in 1 perceel.

Donderdag, 3 April.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren van steen en het bestorten der Hrlerscbe zeewering, behoorende tot de Rijkszeewerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Wekker, te Alkmaar. Aanw. 27 Maart. Raming *f* 11,750.

Maarsen, te 11 uren, door het R.-K. kerkbest., in het Heerenlogement J. H. Kwanne: het bouwen van eene kerk met toren en het verbouwen der pastorie. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht. Aanw. 31 Maart, van 1—4 uren.

St.-Jacobiparochie, te 2 uren, op het strandhuis van het waterschap Het Nieuwe-Bildt: het verneuren van 3,000,000 klinkersteen langs een gedeelte van den buitenberm van den zeedijk, in 1 perceel.

Kornjum, bij den architect F. Brouwer: het afbreken eener stelphuizing en het bouwen van eene boerenhuizing te Ondeltzgl. Aanw. 1 April, te 1 uur.

Kornjum, bij den architect F. Brouwer: het verhoogen en verzwaren van den zeedijk langs den Noorderleegepolder, lengte p. m. 1500 M. Aanw. 31 Maart, te 12 uren.

Vrijdag, 4 April.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van eenige werken bij de Oude-Roeve, aan de noordzijde van Schouwen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 27 en 29 Maart. Raming *f* 4190 per jaar.

Utrecht, te 1 uur, door de Nederlandsche Centraalspoorwegmaatschappij: de levering van magazijngoederen.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het onderhouden, het verrichten van eenige herstellingen, het ten doele veranderen en het aanbouwen van het Rijks-postgebouw te Alkmaar, ged. '84, '85 en '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der Landsgebouwen G. D. Wijndels de Jongh, te Amsterdam. Aanw. 29 Maart, te 1 uur. Raming *f* 2250; 2o. het onderhouden van- en het verrichten van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Gorichem, ged. '84, '85 en '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter bij de Landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 29 Maart, te 1 uur. Raming *f* 1245.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het opruimen van de buiten-dienst-gestelde telegraaflijn tusschen Venlo en Nijmegen. Raming *f* 1100.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van de vaste brug bij het Workumer tolhek en van de ijzeren draaibrug over den Scharsterrijn, met bijbehoorende werken; 2o. eenige herstellingen aan den prov. Lângedijk met bijkomende werken, met het éénjarig onderhoud. Aanw. 24, 25 en 26 Maart.

Helder, te 2 uren, op het raadhuis: 1o. het bouwen van een gaslaboratorium; 2o. het gedeeltelijk dempen van eene sloot en het maken van een riool. Inl. bij den gemeentebouwmeester. Aanw. 2 dagen vóór de bestedíng, te 10 uren.

Zaterdag, 5 April.

Nieuwersamstel, te 11 uren, door burg. en weth.: het inwendig verbouwen van het raadhuis. Aanw. 24 en 25 Maart, te 12 uren.

Utrecht, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Lekdijk-Bovendams, in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het leggen van een berm langs het binnentalud van den Lekdijk onder Amerongen, tusschen de hektometerpalen 1 en 12, ter lengte van 1810 M. Inl. bij den ingenieur E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. 27 Maart, van 12—1 uur.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 86,500 grèskeien.

Maandag, 7 April.

Makkum, te 11 uren, door het dijksbest. van Wonseradeels Zuiderzeelijken: 1o. het gewoon onderhoud der zeeweringen van het waterschap gedurende '84; 2o. de levering van 50 M³ hard, goed wrak aan den zeedijk.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van den bestaanden pakhem langs de westzijde van de buitenhaven van het kanaal door Voorne, te Nieuwesluis. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Lugten, te Hellevoetsluis. Aanw. 31 Maart. Raming *f* 4000.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het afdammen, droogmaken, onderzoeken en herstellen der Malligatsluis te Gouda, behoorende tot de werken van den waterweg Amsterdam—Rotterdam. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, en bij de opzichters Van Echten, te Gouda en Van de Kreke, te Alfen a/d. Rijn. Aanw. 31 Maart. Raming *f* 34,500.

Amsterdam, te 12 uren, aan het bureau van den provincialen inspecteur der directe belastingen: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de gebouwen der invoerrechten en accijnzen te IJmuiden, ged. '84, '85 en '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter bij de Landsgebouwen G. D. Wijndels de Jongh, te Amsterdam. Aanw. 31 Maart, te 11 uren.

Gedrle, te 12 uren, door burg. en weth.: het verrichten van grondwerk en het met klinkers bestraten van een aarden weg. Aanw. 5 April, te 3 uren.

Dinsdag, 8 April.

Koeverden, te 12 uren, door directeures der Stieltjeskanaal-maatschappij, bij E. Bekkering: 1o. Bestek no. 3, het maken van 4 ijzeren draaibruggen, 1 draaivonder en 1 vaste brug over het Drostendiep; 2o. Bestek no. 4, idem van 5 houten bruggen. Inl. bij den ingenieur der Maatschappij, te Dalen. Aanw. 7 April, te 9 uren, te beginnen te Koeverden.

Rotterdam, te 12 uren, aan het bureau van den inspecteur der directe belastingen: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de Rijksgebouwen der invoerrechten aan den Hoek-van-Holland, ged. '84, '85 en '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den opzichter bij de Landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 1 April, te 1 uur.

Woensdag, 9 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van eenige werken aan de schutsluizen en daarbijbehoorende werken te Nichtevecht, prov. Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 2 April, te 12 uren. Raming *f* 2020.

Donderdag, 10 April.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het wegnemen van 4 wrakken in de Zuiderzee. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 3 April.

Buhkumer-Nieuwezijlen (bij Engwierum), te 4 uren, door het dijksbest. van den Engwierumerpolder, bij Jerr. Meirink: het maken van een bazaltgloeing en steenen hoofd, ter oppervlakte van 2500 M². Aanw. te 10 uren.

Zaterdag, 12 April.

St.-Filipsland, door het best. van den Anna-Jacobapolder: het verbeteren en begrinten van wegen in dien polder en den Kramerspolder, ter gezamenlijke lengte van 5700 M., met het halfjarig onderhoud. Aanw. gedurende 3 dagen vóór de bestedíng.

Dinsdag, 15 April.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: perc. 1, de levering van gegalvaniseerd-ijzeren platen, nekstukken, haken, klinknagels en ringen; perc. 2, hardsteenen trottoirbanden, ten behoeve der Bataviasche havenwerken.

Vrijdag, 18 April.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst, enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van een gedeelte houten beschoeiing van het natte dok te Vlissingen, Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 10 en 12 April. Raming *f* 4000.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Abbega, 1 Maart: het bouwen der Chr. school en onderwijzerswoning, onder beheer van den architect P. de Jong Jz., is bij publieke inschrijving ingehouden, doch later, na wijziging van het Bestek, gegund aan D. L. Canrinus, te Oosthem, voor *f* 7670.

Utrecht, 8 Maart: het bouwen van een lijkenhuis op de stedelijke begraafplaats; ingek. 10 bilj., als:

K. J. Huis v. Dugteren,	te Utrecht,	*f* 2040
J. de Kruif,	» idem	» 2016
J. Krap,	» idem	» 1874
J. v. Hassum,	» idem	» 1790
H. Vermeer,	» idem	» 1790
G. Kühne,	» idem	» 1682
R. Piss,	» idem	» 1530
G. J. v. Vloten,	» idem	» 1472
B. Lorette,	» idem	» 1400
H. M. de Koff,	» idem	» 1386

2o. het bestraten van het terrein der stedelijke gasfabriek; ingek. 9 bilj., als:

H. J. Bouwenhorst,	te Utrecht,	*f* 5620
W. A. G. Jansen,	» idem	» 5244
H. M. de Koff,	» idem	» 5200
J. Fruijtier,	» idem	» 5170
C. Bont,	» Haarlem,	» 5147
J. Krachten,	» Utrecht,	» 5137
E. Schoephouwer,	» idem	» 4845
J. v. Straaten,	» idem	» 4785
A. C. Vink,	» idem	» 4440

Middelburg, 10 Maart: 1o. *Herbestelling*, het maken van een gebouw voor sluispersoneel te Sas-van-Gend; ingekomen 5 bilj., als:

D. E. Plasschaert,	te Westdorpe,	*f* 19,600
P. Druijvestein, en P. J. Wisse,	» Zaamslag,	» 18,880
A. Vermorken,	» Hontenisse,	» 18,650
G. J. Balkenstein,	» Nenzen,	» 18,290
H. Snijder,	» Vlissingen,	» 17,248

2o. *Aanbesteding*, het maken van een tweede gebouw voor sluispersoneel met bijbehoorende werken te Sas-van-Gend; ingek. 3 bilj. als:

A. Vermorken,	te Hontenisse,	*f* 24,000
P. Druijvestein, en P. J. Wisse,	» Zaamslag,	» 21,777
H. Snijder,	» Vlissingen,	» 20,264

3o. in massa voor beide genoemde werken ingek. 6 bilj., als:

C. v. Fruijenhoven,	te Nenzen,	*f* 48,000
R. v. Wildenburg,	» Middelburg,	» 42,450
C. Maters,	» Vlissingen,	» 41,980
C. M. Rozenburg,	» Naaldwijk,	» 40,696
J. Romeijn,	» Kattendijke,	» 40,408
R. Walraven,	» Nenzen,	» 40,383

Delft, 12 Maart: het bouwen van eene conducteurswoning nabij het kruithuis te Delft, onder het beheer der genie te 's-Hage; ingek. 4 biljetten; minste inschr. was W. N. van Ipenburg, voor *f* 3589.50. Raming *f* 3700

Boornzwaag, 12 Maart: het verzwaren en gedeeltelijk maken van een nieuwen pekelerdijk over de Wieden, onder beheer van den architect F. J. Haven; ingek. 12 bilj., als:

W. J. Dragstra,	te Terwispel,	*f* 11,117
Hielke de Jong,	» Oudehaske,	» 9,793
S. M. Zeldenrust,	» Molkwerum,	» 9,494
R. Kooiman,	» idem	» 9,115
Teije Bosma,	» St.-Nikolaasga,	» 8,670
Joh. Bosma,	» Langezwaag,	» 8,418
Jelle Jansma,	» Oudega,	» 7,862
E. H. Meijer,	te St.-Nikolaasga,	*f* 7,124
J. de Jong,	» Lemmer,	» 6,935
Y. M. de Reu,	» St.-Nikolaasga,	» 6,734
K. Wijsman,	» Nijeschoot,	» 6,580
A. Cilar,	» Joure,	» 6,566

gegund.

Raming *f* 6,785

Groningen, 14 Maart: nameus voogden van het Arnhuisaittend Convent in de Akkerstraat te Groningen: het gedeeltelijk afbreken en het aan- en verbouwen van de perceelen behoorende aan het Arnhuisaittend Convent in de Akkerstraat, onder bijlevering van al het daartoe benoodigde, onder beheer van de architecten K. & H. Hoekstra; ingek. 16 bilj., als:

H. Kamps,	te Groningen,	*f* 14,444
J. Werkman,	» idem	» 14,292
J. Bellngs,	» idem	» 14,089
J. L. Toesman,	» idem	» 13,680
T. Y. Jelsma,	» idem	» 13,463
D. Doeijes,	» idem	» 12,897
D. Dalmolen,	» idem	» 12,832
B. de Jong,	» idem	» 12,680
E. Peters,	» idem	» 12,644
E. W. Wietsema,	» idem	» 12,585
K. Fokkes,	» idem	» 12,207
G. Mealink,	» idem	» 12,137
J. de Vries,	» idem	» 12,122
H. Janssen,	» idem	» 11,912
H. de Haan,	» idem	» 11,741
F. Roders,	» idem	» 11,647

gegund.

Kats, 14 Maart: het aanleggen en onderhouden van buitengewone werken op het strand en op den onderzeeschen oever van den Leendert-Abrahampolder; ingek. 12 bilj., als:

C. P. v. Praeyenhove,	te Nenzen,	*f* 50,900
P. A. v. d. Velde,	» idem	» 48,100
A. v. Popering,	» Bruinisse,	» 47,140
J. de Jonge,	» Bruinisse,	» 46,300
J. v. Eck,	» Hardinkseveld,	» 46,000
G. D. Bolier,	» Sliedrecht,	» 45,937
C. de Wilde Az.,	» Kattendijke,	» 45,500
C. Roskam Jz.,	» Sliedrecht,	» 44,970
J. Tollenaar,	» Nenzen,	» 44,680
B. den Exter z. d. Brink,	» Krabbendijke,	» 44,572
P. v. d. Berge,	» Koljnsplaat,	» 44,485
H. Hage,	» Middelburg,	» 44,380

gegund.

Raming *f* 30,540

Arnhem, 15 Maart: het bouwen van een blok woon- en winkelhuizen hoek Beekstraat en Nieuwstad, onder beheer van den architect F. Korthing J.Ez., te Velp; ingek. 10 bilj., als:

D. Nieveld,	te Arnhem,	*f* 22,622
v. Burk en Wissing,	» idem	» 22,222
J. Th. Knalberg,	» idem	» 20,768
Th. Werrèmans,	» idem	» 20,539
J. Post,	» idem	» 20,031
J. v. Toll,	» idem	» 19,987
Gebr. v. Daalen,	» idem	» 18,974
F. Putman,	» idem	» 18,300
B. Bolder,	» idem	» 17,800
J. P. Wolsing,	» idem	» 17,748

gegund.

Rotterdam, 15 Maart: het maken van een gebouw tot stalling van 48 paarden, benevens eenige grond- en andere werken, op het terrein der Rotterdamsche Tramwegmaatschappij aan den Oostzeedijk, aldaar; ingek. 18 bilj., als:

M. v. Linschoten,	te Krahgen,	*f* 12,731
A. Langejan,	» idem	» 11,820

Muller en Droogleever Fortuijn, » Rotterdam, » 11,667

W. G. C. Hilkes,	te Rotterdam,	*f* 11,342
B. Hoogkaas & Zn.,	» idem	» 11,278
J. P. D. Leeflang,	» Nieuwerkoort,	» 10,985
K. v. d. Sluijs,	» Ilselmonde,	» 10,646
W. Vrolijk,	» Rotterdam,	» 10,599
Wed. G. Canesi & Co.,	» idem	» 10,479
C. J. v. Tussenbroek,	» idem	» 10,409
Smit en Muijsson,	» idem	» 9,999
H. Wienhoven,	» Schiedam,	» 9,900
P. J. Winters, Kraiingen en H. Lagerwaard,	» Rotterdam,	» 9,888
W. J. v. Dort,	» Kralingen,	» 9,885
H. v. d. Loo,	» idem	» 9,584
J. Lokkerbol,	» Rotterdam,	» 9,426
J. Schoorman en J. G. v. d. Linden,	» idem	» 9,490
J. Spruijt,	» Kralingen,	» 9,475

Utrecht, 15 Maart: 1o. het bouwen van een klimhuis ten dienste van het brandwezen; ingek. 3 bilj., als:

E. Nahuijsen,	te Utrecht,	*f* 796
A. Koopmans,	» idem	» 768
J. M. Wolff,	» idem	» 744

niet gegund.

2o. het witten en schoonmaken van lokalen en het verrichten van verfwerken in stadsgebouwen; ingek. 3 bilj., als:

H. H. Meeling,	*f* 3060
J. Landzaat,	» 2996
H. v. d. Horst,	» 2968

gegund.

Buitenpost, 15 Maart: het bouwen van een school te Kooten, onder beheer van den architect A. Velding; ingek. 12 bilj., als:

P. Venk,	te Ureterp,	*f* 5189
J. v. d. Werff,	» Dokkum,	» 5187
L. Pijkstra,	» Kuikhorn,	» 5115
J. Feenstra,	» Suameer,	» 4987
P. Zijlstra,	» Kollum,	» 4980
J. Bos,	» Twijzel,	» 4978
G. Wolda,	» Kollum,	» 4970
A. v. d. Meer,	» Kooten,	» 4965
J. Oosterhof,	» Kollum,	» 4948
B. Elzinga,	» Rijperkerk,	» 4845
A. v. d. Mees,	» Dragehaus,	» 4747
J. Pijnakker,	» Kollum,	» 4700

Amersfoort, 15 Maart: het verbouwen van het voorgedeelte van de sociëteit »Concordia", onder beheer van de architecten Schill en Haverkamp; ingek. 9 bilj., als:

W. v. d. Kooij,	te Amersfoort,	*f* 21,800
J. G. v. d. Geest,	» idem	» 21,200
W. Westerhoff,	» Weesp,	» 19,778
P. Andriessen,	» Hilversum,	» 18,990
A. Keers,	» idem	» 18,888
J. R. F. Lensing,	» Amersfoort,	» 17,200
G. Prins,	» idem	» 16,980
J. H. Boks,	» idem	» 16,800
W. v. Doornik,	» Baarn,	» 16,500

Dordrecht, 15 Maart: het bouwen van een magazijn voor ambulancemateriaal te Dordrecht; ingek. 7 bilj., als:

J. P. F. Kraus,	te Dordrecht,	*f* 9770
H. Begeus Jr.,	» idem	» 9443
J. J. Koopmans,	» idem	» 9380
A. Duvijn,	» idem	» 9319
F. Kessels,	» Breda,	» 9315
J. v. d. Vlugt Jr.,	» Dordrecht,	» 9309
D. J. Kwak,	» idem	» 8900

gegund.

Raming *f* 10,000

Amsterdam, 17 Maart: 1o. Bestek no. 1, het maken van den onderbouw eener draaibrug in de Houtmankade; ingek. 18 bilj., als:

A. Helsen,		ƒ 38,400
P. Vlasman,		» 33,980
J. Kooij,		» 33,900
W. Ambagtsheer,		» 33,400
M. Deutekom,		» 33,330
C. J. Hartog,		» 33,320
J. P. Beervelt,		» 32,800
P. Reijnders,		» 32,274
Bekker en Van Seters,		» 31,982
E. v. Brummelen,		» 31,913
C. J. Maks en Boekholst,		» 31,839
A. v. Soest,		» 31,779
J. P. Cornelissen,		» 29,597
P. Verbruggen,		» 28,900
A. v. Zelst,		» 27,795
L. Schaade,		» 26,733
D. Zuiderhoek,		» 25,870
H. Ozinga,		» 23,480

2o. Bestek no. 2, het bouwen van het gymnasium aan de Weteringschans; ingekomen 18 bilj., als:

B. v. Bouven,		ƒ 189,000
H. Wartsers,		» 184,159
H. C. Berlas,		» 179,000
Peeters en Roelefsen,		» 175,850
A. Paans,		» 175,000
W. Voskuijl,		» 175,000
H. R. Hendriks,		» 169,940
J. Koster,		» 169,900
Timmer en Furstner,		» 169,500
S. Wit,		» 167,700
W. L. Leibbrandt,		» 166,740
Prenzler,		» 159,850
L. Schaade,		» 159,700
P. Verbruggen,		» 158,800
Gebr. v. Berkum,		» 155,940
Cruijff en Schouten,		» 155,422
L. Vlasman,		» 147,500
D. Zuiderhoek,		» 146,980

's-Hage, 17 Maart: 1o. het bouwen van eene school voor lager onderwijs aan het Zieken; ingek. 15 bilj., als:

A. Stigter,	te 's-Hage,	ƒ 32,800
C. Meijers,	» idem	» 31,967
L. Tromp,	» idem	» 31,380
Raasveld en Gerritse,	» idem	» 31,060
W. P. Teeuwisse,	» idem	» 29,994
F. B. Kuhnel,	» idem	» 29,850
A. Houtman,	» idem	» 28,849
G. J. v. Heek & Co.,	» Delft,	» 28,337
A. Nater & Co.,	» 's-Hage,	» 28,260
M. L. v. Spanje,	» idem	» 27,495
C. Wijbrands & Co.,	» idem	» 27,495
J. v. d. Ham,	» idem	» 27,190
J. W. v. d. Vet,	» idem	» 27,040
A. C. Paardekooper,	» idem	» 26,767
F. P. de Hans,	» idem	» 25,913

2o. het vergrooten der speelplaats bij de bewaarschool te Scheveningen; ingekomen 18 bilj., als:

J. v. Duinen,	te 's-Hage,	ƒ 4560
C. Wijbrands & Co.,	» idem	» 4300
J. v. Maanen & Zn.,	» idem	» 4125
F. J. Lankeman,	» idem	» 4065
L. Tromp,	» idem	» 3999
W. P. Teeuwisse,	» idem	» 3749
J. de Bruin,	» idem	» 3580
J. Schiffeli,	» idem	» 3569
J. L. Werdes,	» idem	» 3512
Raasveld en Gerritse,	» idem	» 3500
P. F. Lelyveld,	» idem	» 3450
J. W. v. d. Vet,	» idem	» 3333
D. Geerdes,	» idem	» 3319
J. H. de Swart,	» idem	» 3285
C. v. Diest,	» idem	» 3249
J. v. d. Ham,	» idem	» 3190
J. Werkhoven,	» idem	» 3045
F. P. de Hans,	» idem	» 2709

Hansweerd, 17 Maart: het bouwen van drie woonhuizen voor Jac. van Acker, onder beheer van den architect A. le Clercq, te Kruiningen; ingek. 4 bilj., als:

A. Goedemondt en C. Koch,	te Hansweerd,	ƒ 3400
J. Bruggeman,	» idem	» 3475
L. v. Verre,	» Kruiningen,	» 3434
J. M. Lammerée,	» Hansweerd,	» 3315

gegund.

Ellewoutsdijk, 17 Maart: het bouwen van eene nieuwe schuur met wagenhuis, bij de hofstede van W. Prumers; ingek. 5 bilj. als:

J. Maligaard,	te Vlissingen,	ƒ 8130
G. Faas,	» 's-Heerenhoek,	» 7995
H. Snijder,	» Vlissingen,	» 7550
J. Rijnberg,	» Ellewoutsdijk,	» 6778
F. Schijf,	» Ovezand,	» 6680

niet gegund.

's-Hage, 17 Maart: het leggen der tramlaan tusschen Voor en Wijkerbrug; minste inschr. was W. G. Maasvelt, te Wassenaar, voor ƒ 9793.

Makkum, 17 Maart: ten dienste van Vijfdelen-Zeedijken-Buitendijks: 1o. Bestek no. 1, perc. 1, beiwerk en stoenzetten: F. Strandstra, Surig, ƒ 1708,875
» 2, beiwerk: W. Weidema, idem » 195.50
» 3, idem: dezelfde, » 538.65
» 4, hand herstellen: dezelfde, » 275.00
» 5, idem: B. Strandstra, Kornwerd, » 437.00
» 6, walbeheiing: C. Dijkstra, id., » 52.00
» 7, stoenzetten: dezelfde, » 3087.00
» 8, beiwerk: A. Zwart, Surig, » 289.45
» 9, beiwerk: C. Dijkstra, » 872.80
» 10, beiwerk: dezelfde, » 412.50
» 11, kistvulling: B. Bouritius Harlingen, » 540.00
» 12, kistvulling: B. Strandstra, » 440.00

Rumpt, 17 Maart: het verbouwen van het woonhuis van notaris Van Kessel, onder beheer van den architect A. M. A. Gubbels, te Zaltbommel; minste inschr. was Van Boord, te Zaltbommel, voor ƒ 2225.

Rosmalen, 18 Maart: het afbreken en wederopbouwen der onderwijzerswoning op het gehucht Kruisstraat, alhaar, onder beheer van den bouwkundige A. van Liempt; ingekomen 5 bilj., als:

Th. Schippers,	te Kessel,	ƒ 4125
L. Paaps,	» Vechel,	» 4050
P. F. Dusée,	» Tilburg,	» 3785
Alb. kusters,	» Rosmalen,	» 3784
G. Essens,	» Maren,	» 3320

gegund.

Zwolle, 18 Maart: het maken van een nieuwen dijk, bij de doorbraak in den linker Vechtdijk, gem. Zwolleikerspel; ingek. 8 bilj., als:

H. W. Eenkhoorn,	te Genemuiden,	ƒ 8597
D. Bruins,	» Zwolle,	» 8095
J. Grollmann,	» idem	» 6797
J. Wijnholt,	» Kampen,	» 5797
G. J. Lucassen,	» idem	» 5566
J. v. d. Baar,	» Wilp,	» 5377
A. Blocks,	» Zwolle,	» 4530
A. Bekendam,	» Genemuiden,	» 3787

Utrecht, 18 Maart: het maken van eene waterbezorging op het station Och; ingek. 11 bilj., als:

A. Willaert,	te Bokstel,	ƒ 15,000
L. de Rooij,	» Tilburg,	» 14,600
J. C. v. Maaren,	» Breda,	» 14,500
C. Meijers,	» 's-Hage,	» 14,460
M. L. v. Spanje,	» idem	» 14,090
L. v. d. Borgh,	» Och,	» 13,850
J. A. Mol,	» Breda,	» 13,647
A. Janssen en F. Mol,	» Hedel,	» 13,575
J. Hilken,	» Grave,	» 13,500
P. H. Versteijne,	» Oosterwijk,	» 13,100
H. R. H. Geldens, Och en A. Geldens,	» 's-Bosch,	» 12,877

Nijmegen, 18 Maart: het verbouwen der openbare school no. 1 in de Kaaskorversgas; ingekomen 4 bilj., als:

H. W. v. d. Waarden,	te Nijmegen,	ƒ 1688
N. v. Eck,	» idem	» 1668
J. Teunissen,	» idem	» 1594
A. Reuming,	» idem	» 1594

gegund.

's-Hage, 19 Maart: 1o. het verdiepen van het grootscheepvaartwater aan het boveneind van het Scheur, tegenover de Vergulde Hand; ingek. 5 bilj., als:

A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorichem,		ƒ 146,400
G. Goedhart, Dordrecht,		» 129,850
A. G. Huyskes, Hedel,		» 129,500
M. C. de Jong P.Mz., Sliedrecht,		» 127,700
A. L. v. Wijngaarden Llz., idem		» 119,600

2o. het gedeeltelijk bezinken van- en het maken van zuilenbazaltsteenglooiing tegen het buitenbeloop van den rijksdam van den polder Het Kraaienest, langs den rechteroever van de Nieuwe-Merwede, onder de gemeente Werkendam: ingek. 12 bilj., als:

G. Vlot Gz., Hardinksveld,		ƒ 27,500
P. H. de Bekker, Empel,		» 26,884
C. v. d. Meijde Cz., Hardinksveld,		» 26,150
Ph. Verbruggen, Wadhinsveen,		» 25,860
G. de Boeg, Gorichem,		» 25,798
W. Volker, Sliedrecht,		» 25,380
J. v. d. Plas, Hardinksveld,		» 25,200
C. de Jongh P.Cz., Ameide,		» 24,980
C. Hartog, Sliedrecht,		» 24,740
J. L. de Jongh, Ameide,		» 24,735
C. Roskam Jz., Sliedrecht,		» 24,473
G. Bernhakker Gz., idem		» 24,185

3o. het verruimen van de vaargeul der rivier de Noord bij den noordelijken mond van de Rietham, onder de gemeenten Hendrik-Ido-Ambacht en Alblasserdam; ingek. 3 bilj., als:

A. L. v. Wijngaarden Llz., Sliedrecht,		ƒ 13,500
B. Voordenbag Az., Dordrecht,		» 12,634
D. Volker,	idem	» 11,800

4o. het maken van 4 dwarskribben onder de gemeenten Wageningen en Renen, aan den rechteroever van den Nederrijn; ingekomen 9 bilj., als:

G. W. v. Heeswijk, Heumen,		ƒ 11,749
J. H. v. Heeswijk, Lobit,		» 10,183
G. Straatman, Linne,		» 10,880
W. P. de Vries, Rossem,		» 10,850
G. J. Mol, Kuilenburg,		» 10,432
G. Spiering, Gameren,		» 10,271
H. v. Anrooy Jz., Nieuwaal,		» 9,988
F. E. Terwindt, Pannerden,		» 9,868
R. A. v. d. Bergh, idem		» 9,496

5o. het maken van 2 en het verlengen van 2 dwarskribben in de Lek, onder de gemeenten Willige-Langerak en Langerak; ingekomen 8 bilj. als:

G. Spiering, Gameren,		ƒ 11,019
G. J. Mol, Kuilenburg,		» 10,987
H. v. Anrooy Jz., Nieuwaal,		» 10,475
T. Swets Tz., Amride,		» 10,140
P. C. de Jongh, idem		» 9,993
C. de Jongh P.Cz., idem		» 9,571
C. Onnes Jz., Asmeerstol,		» 9,435
J. L. de Jongh, Ameide,		» 9,346

6o. het verrichten van eenige werken tot normalisering van de Waal onder Dodewaard, Ewijk en Druten; ingek. 8 bilj., als:

G. Vlot Gz., Hardinksveld,		ƒ 107,000
J. v. d. Plas, idem		» 101,900
F. E. Terwindt, Pannerden,		» 100,000
J. H. v. Heeswijk, Lobit,		» 99,999
L. A. v. Haaften, Sliedrecht,		» 99,620
A. G. Huyskes, Hedel,		» 98,800
W. P. de Vries, Rossem,		» 95,080
H. v. Anrooy Jz., Nieuwaal,		» 88,000

Dreumel, 19 Maart: het amoveeren der bestande en het bouwen van eene nieuwe school te Dreumel met 8 lokalen voor 400 kinderen, met overdekte speelplaats enz., onder beheer van den architect C. v. Weerden, te Tiel: ingekomen 23 bilj., als:

H. Hendriks en M. Crasen,	te Hilversum,	ƒ 38,619
Van Schadewijk,	» idem	» 34,099
Hoogendoorn,	» Giessendam,	» 33,130
G. J. v. Heck & Co.,	» Delft,	» 32,638
J. D. v. d. Veen,	» Baarn,	» 31,925
G. v. Hulten,	» Waalwijk,	» 31,894
M. Reuvers,	» Baardwijk,	» 31,880
fl. Berks,	» Alfen,	» 31,700
J. v. Alphen,	» Tiel,	» 31,000
M. L. v. Spanje,	» Arkel,	» 30,440
J. v. Vuuren,	» Vuren,	» 30,346
Gebr. v. d. Struik en J. v. Rijn,	» Oosterwijk,	» 29,990
E. v. Zetten & Zn.,	» Tiel,	» 29,986
A. P. P. Boef,	» Arkel,	» 29,960
H. Verbrugge,	» Dreumel,	» 29,877
Duinelaar,	» Asperen,	» 28,690
D. de Blank,	» Tiel,	» 28,590
A. v. Helmond,	» Wamel,	» 27,770
J. W. Thamson,	» Zaltbommel,	» 27,769
L. de Bont,	» Dreumel,	» 27,590
G. v. Helmond,	» Wamel,	» 26,525
L. v. d. Sijp,	» idem	» 26,490
A. de Bont,	» Dreumel,	» 25,049

gegund.

Amsterdam, 20 Maart: het verbouwen van perceel no. 92 op den Kloveniersburgwal tot woning voor den directeur-geneeskundige van het Binnengasthuis, onder beheer van den architect over de Gasthuizen H. Leguijt; ingekomen 24 bilj., als:

J. M. Wolff, Utrecht,		ƒ 14,999
H. E. Rademaker,		» 14,200
H. C. Derks,		» 13,747
Jan v. Berne,		» 13,500
Cruijff en Schouten,		» 13,385
J. Reijink,		» 13,290
W. Raskens,		» 13,260
A. v. Wensveen,		» 12,995
H. Rietsnijder & Zn.,		» 12,987
C. J. Maks Jz.,		» 12,900
Th. v. Engelen,		» 12,900
J. Koster,		» 12,870
Gebr. v. Berkum,		» 12,800
C. v. d. Burg,		» 12,475
H. J. G. Haandrikman,		» 12,095
W. L. Leibbrandt,		» 11,640
A. Anlders,		» 11,354
B. de Bruin,		» 10,848
H. R. Hendriks, Och,		» 10,489
J. J. Vontijn,		» 10,350
G. L. Brouwer en Boogerbeets,		» 10,285
A. Paans,		» 10,250
A. J. Grijpink,		» 9,589
W. H. Knipper en J. Vroe,		» 9,420

niet gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 29 MAART 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 31 Maart.

Ten-Boer, te 10 uren, door het gemeentebest.: het bijbouwen van een lokaal, privaten en waterplaatsen, met eenige vertimmering aan de bestaande lokalen van de school te Woltersum.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het bestorten van den oever om de voormalige Rijks-quarantaineplaats op het eiland De Tien Gemeten, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland, Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Baumann, te Dordrecht. Raming ƒ 4950; 2o. het veranderen van 2 gedeelten grintweg in straatweg, in den weg door het Westland, gem. Monster. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district en bij den opzichter Zessel Sr., te 's-Hage. Raming ƒ 17,200.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: het grootendeels in ijzerconstructie vernieuwen van de brug over den Rijn buiten de Zijlpoort, gemaand Schrijversdreef.

Dordrecht, te 12½ uren, ter secretarie: 1o. het inrichten van het houten gebouwtje aan het Riedijkspleintje, vroeger bestemd tot klaring van drinkwater, tot dag- en nachtverblijf voor commissarissen en verrichten van het voor der gemeente Dordrecht op Papendrecht, met de levering der materialen; 2o. het verrichten van eenige reinigings-, stukadoor- en witwerken in verschillende gemeentegebouwen.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het vergrooten van de school voor lager onderwijs aan de Verlengde-Hadhuisstraat, te Scheveningen; 2o. het bestoigeren van den voet van den Groote of St.-Jakobstoren, te 's-Hage.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Holl. IJzeren-Spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: Bestek no. 324, het maken van een steenen brug met plaatijzeren liggers in den spoorweg nabij Den Haag, en het vervangen van zeven houten bruggen door zes steenen bruggen met gegoten-ijzeren liggers en een steenen brug met plaatijzeren liggers, in den spoorweg tusschen Delft en Rotterdam, met bijkomende werken. Inl. op het bureau van den ingenieur van den weg, Achterburgwal 171, te Amsterdam.

Ellewoutsdijk, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken van een gemetselden bekledingsmuur langs de kade, alhaar. Inl. bij den opzichter L. de Blick. Aanw. 31 Maart, te 12 uren.

Beien, te 3 uren, door burg. en weth. van Bergen, bij P. J. Muskens: de veranderingen en bijbouwen en eenige reparatiewerken aan school en onderwijzerswoning te Beien, gem. Bergen (N.H.). Aanw. te 11½ uren.

Veendam, 's avonds 7 uren, in het gemeentehuis: het amoveeren van eene oude- en het bouwen van eene nieuwe school te Ommelanderwijk, gem. Veendam.

Groningen, 's avonds 8 uren, door S. Meihuizen, in het café van M. Prins: het verrichten van eenige verbouwing aan- en in zijne behuizing, westzijde Heerestraat, aldaar, F 207, met bijlevering van al het benoodigde. Inl. bij H. Scholtens, Rabenhauptstraat.

Dinsdag, 1 April.

Amersfoort, te 10 uren, door den overstaanwezend-ingenieur, in de société Amicitia: het verbeteren van riddering in de stallen A en B, aldaar. Raming ƒ 2500. Bilj. inzenden 31 Maart, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Mulden, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met onderwijzerswoning alhaar. Aanw. te 10 uren.

Zandvoort, te 1 uur, door burg. en weth., in het Badhotel: het bouwen van eene nieuwe school, alhaar. Inl. bij den architect Ir. E. L. van den Arend, te Haarlem.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: 1o. Bestek no. 295, het maken van een goederenbergplaats op het station Nuenen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur Van der Kun, te Venlo; 2o. Bestek no. 88 (Vermeulingsfonds), het leveren en inheipen van eikenhouten duurzeliggers, in 4 perceelen.

Kapelle (N.-Br.), te 2 uren, door het kerkbest. der Christ. Gereformeerde gem., in de pastorie: het bouwen van eene nieuwe kerk. Inl. bij A. J. Groothuis, te Sprang.

Drachten, 's avonds 7 uren, bij R. G. Kijlstra: het verven van het kerkgebouw der Doopsgezinde gemeente, alhaar.

Woensdag, 2 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het verhoogen der steenglooiing tegen het buitenbeloop van den linker handijk der Nieuwe-Mermede, onder de gemeenten Werkendam, Made- en Drimmelen en Zwaluwe. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht en bij den opzichter Rümer, te Werkendam. Raming ƒ 16,750.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz: 1o. het onderhoud en herstel van de Landgebouwen te 's-Hage, ged. '84. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter der Landgebouwen Weinberg, beiden te 's-Hage. Raming ƒ 53,375; 2o. het éénjarig onderhoud en herstel der werken aan den Heck-van-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij de betrokken opzichters. Raming ƒ 173,600.

Amsterdam, te 11 uren, door den commandant der marine: het herstellen der brandschade aan helling no. 5 en in-verband-staande werken, op 's Rijks marinewerf, alhaar.

Arnhem, te 11 uren, door den kapitein-eerstaanwezend-ingenieur, in De Harmonie: 1o. het verbeteren van den ziekenstal en van den stal (Koningestal) voor officiersparden, alhaar; 2o. het herstellen van de bakovens in de militaire bakkerij, alhaar. Bilj. inzenden 1 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie, Ketelstraat 22, alhaar.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Hof van Holland: het voorzien in middelen tegen brandgevaar bij kazernegebouwen, alhaar. Bilj. inzenden 1 April, voor 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

's-Heerenberg, te 11 uren, door den architect Dobbe van Pelt, in het koffiehuis-A. Wouters: het verbouwen van een pakhuis en het daarbuiten bouwen van een woonhuis in de Orbenstraat, voor rekening van Jan Kleijntjens, alhaar. Aanw. 1 April, te 11 uren.

Wapenveld, te 12 uren, door burg. en weths. van Heerde, in Het Zwarte Paard: 1o. het bouwen te Wapenveld van eene school voor l.o. voor 250 leerlingen (zonder meubelen); 2o. het verplaatsen van het brandspuithuisje te Wapenveld. Inl. bij den architect De Groot, te Apeldoorn. Aanw. te 10 uren.

Workum, te 12 uren, door burg. en weth.: het amoveeren der bestaande- en het bouwen eener nieuwe school met onderwijzerswoning in het Heideschap onder die gemeente. Inl. bij den gemeentearchitect J. Begtstra.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van verschillende dukers, waterleidingen en andere werken, ten behoeve van den aanvoer van versch water naar de oesterputten, en het maken van eene bad-en-zwemmiichting in de Nieuwe Haven. Aanw. 31 Maart, te 1 uur en 1 April, te 9 uren.

Delfshaven, te 1 uur, door burg. en weth.: het dempen en ruijeren van een gedeelte sloot, lang ongeveer 340 M., langs den Binnenweg, alhaar. Inl. bij den gemeentearchitect F. E. van Erkel. Aanw. 31 Maart, te 2 uren.

Kampen, te 1 uur, ter secretarie: het herstellen van eenige kaden en dijken in 7 perceelen, volgens Bestek no. 10.

St.-Annaparochie, door het gemeentebest.: 1o. het leveren en spreiden van 1000 stère grint, voor de kunstwegen, in 1 perceel; 2o. de levering van 28,000 beste, harde straatkiinkers (Fransche of Waalsche), in 1 perceel.

Zwolle, door burg. en weth.: het herstellen, verhoogen en verzwaren van den kadijk langs de Geeren. Aanw. te 10 uren, bij het Geerenmolen.

Donderdag, 3 April.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren van steen en het bestorten der Heldersche zeewering, behoorende tot de Rijkszeewerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Raming ƒ 11,750.

Stad-Vollenhove, te 11 uren, door het gemeentebest.: het vergrooten en verdiepen van de haven en het verrichten der bijbehoorende werken te Stad-Vollenhove. Aanw. 1 April, te 10 uren.

Maarsen, te 11 uren, door het R.-K. kerkbest., in het Herenlogement J. H. Kemme: het bouwen van eene kerk met toren en het verbouwen der pastorie. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht. Aanw. 31 Maart, van 1—4 uren.

St.-Jacobiparochie, te 2 uren, op het strandhuis van het waterschap Het Nieuwe-Bildt: het verbouren van 3,600,000 klinkerstoen langs een gedeelte van den buitenberm van den zeedijk, in 1 perceel.

Laageeren, te 2 uren, door den architect Brink Evers, in het Hotel: eenige aanmerkelijke herstellingen aan het hotel, stal, remise enz., met de levering der materialen. Aanw. 31 Maart, te 11 uren. Bilj. inzenden vóór 12 uren, bij genoemden architect, te Elekum.

Schoondijke, te 4 uren, door het R.-K. kerkbest.: het bouwen eener kerk en pastorie met bijbehooren, en het leveren van materialen. Inl. bij den architect P. J. van Genk, te Leur bij Breda. Aanw. te 10 uren.

Arnhem, door de directie der Oosterstoomtramwegmaatschappij: het maken van een gebouw voor remise, kantoor en woning aan den Boterdijk, alhaar. Bestek en tekening liggen in De Harmonie. Inl. bij den ingenieur der Maatschappij J. Schotel, Oostzeedijk, te Rotterdam. Aanw. 31 Maart.

Kornjum, bij den architect F. Brouwer: het afbreken eener stelphuizing en het bouwen van eene boerenhuizing te Oudeliitzijl. Aanw. 1 April, te 1 uur.

Kornjum, bij den architect F. Brouwer: het verhoogen en verzwaren van den zeedijk langs den Noorderbegapolder, lengte p. m. 1500 M. Aanw. 31 Maart, te 12 uren.

Metslawier, bij den notaris J. Veenstra: het afbreken en bouwen eener voorhuizing c.a. en lijtshuis, benevens herstellingen aan de schuur, in gebruik bij Jelle Janssma, aan den Ondendijk onder Ez. Aanw. 31 Maart, te 2 uren.

Ursem, door het gemeentebest. en het best. der Herv. gemeente: het verbouwen van den gemeentetoren en het vernieuwen van den voorgevel der kerk, met annexe werken. Inl. bij den architect S. Wit Jz., te Oterleek.

Vrijdag, 4 April.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van eenige werken bij de Oude-Sloeve, aan de noordzijde van Schouwen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Raming ƒ 4190 per jaar.

Delft, te 11 uren, in het Gemeentehuis van Delfland: 1o. de levering van 1,000,000 KG. zuilenbazalt (dopstukken) en 300,000 KG. idem (lange); 2o. 400,000 KG. gesorteerde Doornikse of bloksteen; 3o.

500 stère brik of grove pein; 4o. het vervoeren en verplanten van 10,000 bos riet langs het strand van Delfland. Inl. bij den fabriek-landmeter J. P. v. d. Berg Jz., te Delft.

Utrecht, te 1 uur, door de Nederlandsche Centraalspoorwegmaatschappij: de levering van magazijngoederen.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het onderhouden, het verrichten van eenige herstellingen, het ten deele veranderen en het aanbouwen van het Rijks-postgebouw te Alkmaar, grd. '84, '85 en '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der Landgebouwen G. D. Wijndels de Jongh, te Amsterdam. Raming *f* 2250; 2o. het onderhouden van- en het verrichten van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Gorichem, grd. '84, '85 en '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter bij de Landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Raming *f* 1225.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het opnemen van de buiten-dienst-gestelde telegraaflijn tusschen Venlo en Nijmegen. Raming *f* 1100.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: 1o. het drijarig onderhoud van de vaste brug bij het Workumer tolhek en van de ijzeren draaibrug over den Schansterrijn, met bijbehoorende werken; 2o. eenige herstellingen aan den prov. Langelijk met bijkomende werken, met het drijarig onderhoud; 3o. het maken van een steenen dam bij de schutsluis te Terhorne. Raming *f* 8750; 4o. het herstellen en verbeteren van de waterkeering de Nieuwe Slachte, het onderhoud van dien dijk met bijbehoorende kunstwerken en dat van den Groenedijk, met het leveren van bakens en tonnen. Raming *f* 50,425.

Helder, te 2 uren, op het raadhuis: 1o. het bouwen van een gas-laboratorium; 2o. het gedeeltelijk dempen van eene sloot en het maken van een riool. Inl. bij den gemeentebouwmeester. Aanw. 2 dagen vóór de besteding, te 10 uren.

Zaterdag, 3 April.

Nieuweramstel, te 11 uren, door burg. en weth.: het inwendig verbouwen van het raadhuis.

Utrecht, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Lekdijk-Benedenlands, in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het leggen van een beem langs het binnentalud van den Lekdijk onder Amerongen, tusschen de hektometerpalen 1 en 12, ter lengte van 1810 M. Inl. bij den ingenieur E. G. Westink, te Schalkwijk.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 86,500 grisdeinen.

's-neek, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene ijzeren draaibrug, het maken van walbeschoeiingen, bestrating en bijkomende werken over en langs de Stadsgracht bij de Vischmarkt, alhaar. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 1 en 2 April, te 11 uren.

Assen, 's avonds 8 uren, door J. W. Kuiler, in het Hotel-De Jonge: het bouwen van een woon- en winkelhuis en fabriekgebouw, met levering der materialen. Inl. bij den architect G. Stel, te Assen. Aanw. 2 April, te 11 uren.

Maandag, 7 April.

Makkum, te 11 uren, door het dijksbest. van Wonseradeels Zuiderzeedijken, in De Prins: 1o. het gewoon onderhoud der zeeweringen van het waterschap gedurende '84; 2o. de levering van 50 M³ hard, grof wrak aan den zeedijk; 3o. te 12 uren, het verhoogen van den zeedijk tot 4 M. boven reizer, van het Workumerhek tot steen 33 bij Makkum, over eene lengte van p. m. 7572 M., in 2 perceelen.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van den bestaanden pakhuurn langs de westzijde van de buitenhaven van het kanaal door Voorne, te Nieuwesluis. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Lagten, te Hellevoetsluis. Aanw. 31 Maart. Raming *f* 4000.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het afslammen, droogmaken, onderzoeken en herstellen der Mallegatsluis te Gouda, behoorende tot de werken van den waterweg Amsterdam—Rotterdam. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, en bij de opzichters Van Echten, te Gouda en Van de Kreke, te Alfen a/d. Rijn. Aanw. 31 Maart. Raming *f* 34,500.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het gereedmaken van het terrein voor het aan te leggen park in den Binnendijkschen-Buitenvelderschen polder; 2o. het leveren van diverse metalen voorwerpen; 3o. het maken van 3 gebouwen, elk voor 2 openbare lagere scholen 1e klasse; 4o. het verbreeden van de brug over de Prinsengracht in de Leidschestraat en bijbehoorende werken.

Amsterdam, te 12 uren, aan het bureau van den provincialen inspecteur der directe belastingen: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de gebouwen der invoerrechten en accijnzen te IJmuiden, grd. '84, '85 en '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter bij de Landsgebouwen G. D. Wijndels de Jongh, te Amsterdam. Aanw. 31 Maart, te 11 uren.

Goirle, te 12 uren, door burg. en weth.: het verrichten van grondwerk en het met klinkers bestraten van een zijden weg. Aanw. 5 April, te 3 uren.

Leeuwarden, 's avonds 9 uren, door het best. der vereeniging »Help u zelven", in de zaal boven den coöperatieven winkel: het verven van buiten van 78 woningen, nos. 77—154, benevens het hek over de geheele lengte voorlaags de woningen, op Werkmanslust. Aanw. 4 April, te 12 uren.

Boleward, bij den kastelein D. H. Hilarides: het bouwen van 3 burgerhuizen, benevens het amoveeren der bestaande herberg.

Dinsdag, 8 April.

Koevorden, te 12 uren, door directeuren der Stadtjeskanaal-maatschappij, bij E. Bekkering: 1o. Bestek no. 3, het maken van 4 ijzeren draaibruggen, 1 draaionder en 1 vaste brug over het Drostendiep; 2o. Bestek no. 4, idem van 5 houten bruggen. Inl. bij den ingenieur der Maatschappij, te Dalen. Aanw. 7 April, te 9 uren, te beginnen te Koevorden.

Rotterdam, te 12 uren, aan het bureau van den inspecteur der directe belastingen: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de Rijksgebouwen der invoerrechten aan den Hoek-van-Holland, grd. '84, '85 en '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den opzichter bij de Landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 1 April, te 1 uur.

Zutfen, te 12 uren, door provincien van het Barnhof: het bouwen van een stelltenberg en het maken van 2 varkenshokken, op het boerenerve Warminkhorst, te Voorstonden. Inl. bij den rentmeester en den architect.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van: 1o. 4,400,000 KG. Duitsche steenkolen voor de stoomwerktuigen en vaartuigen, en voor de kachels in gemeentegebouwen; 2o. 125,000 KG. grove Engelsche Newcastle haardkolen.

Woensdag, 9 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van eenige werken aan de schutsluizen en daarbijbehoorende werken te Nieuwersluis, prov. Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wetlan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 2 April, te 12 uren. Raming *f* 2020.

Akersloot, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het bouwen van eene school met 3 lokalen voor 144 kinderen, onderwijzerswoning, afrasteringen enz., in den Kogelpolder, omsloten dijk aan het Noordhollandsch Kanaal gelegen; 2o. het verbouwen van het bestaande lokaal met bijbouwing van eene nieuwe school, samen groot 4 lokalen, voor 192 kinderen, met verdere werken enz., te Akersloot. Inl. bij den architect H. P. van den Aardweg, te Purmerend.

Leeuwarden, te 1 uur, ten gemeentehuize: het maken van eene overdekking in ijzerconstructie over een gedeelte van de nieuwe veemarktplaats. Bilj. inzenden 8 April, vóór 5 uren, ter secretarie.

Zuiddorpe, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het bouwen eener nieuwe school voor ongeveer 130 leerlingen, met bijlevering der schoolmeubelen; 2o. het inrichten van een bestaand huis tot onderwijzerswoning.

Donderdag, 10 April.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het wegruimen van 4 wrakken in de Zuiderzee. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 3 April.

St.-Filipsland, te 2 uren, door Mr. A. W. Hartman, bij Wed. J. A. Mol: het afbreken van gebouwen en het bouwen van een woonhuis, bakkerij en veestal, met bijbehoorende werken en leverantsin, op het hof Ramart in den Anna-Jacobapolder. Inl. bij den architect A. le Clercq, te Kruiningen. Aanw. 9 April, te 11 uren.

Bokkumer-Nieuwezijlen (bij Engwierum), te 4 uren, door het dijksbest. van den Engwierumerpolder, bij Jorr, Mosrink: het maken van een handgloning en steenen hoofd, ter opperlakte van 2500 M². Aanw. te 10 uren.

Zaterdag, 12 April.

St.-Filipsland, door het best. van den Anna-Jacobapolder: het verbeteren en begroinen van wegen in dien polder en den Kramerspolder, ter gezamenlijke lengte van 3700 M., met het halfjarig onderhoud. Aanw. gedurende 3 dagen vóór de besteding.

Dinsdag, 15 April.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: perc. 1, de levering van gegalvaniseerd-ijzeren platen, nokstukken, haken, klinknagels en ringen; perc. 2, hardhouten trottoirbanden, ten behoeve der Bataviasche havenwerken.

Kullenburg, te 12 uren, door burg. en weth.: het amoveeren van oude gebouwen en het bouwen van een schoolgebouw met 6 en een met 8 lokalen, met de bijbehoorende speelplaatsen. Inl. bij den gemeentearchitect L. Sillevis.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van tot uitbreiding der drinkwaterleiding benoodigde gegoten-ijzeren buizen, tot een gezamenlijk gewicht van 373,612 KG.

Woensdag, 16 April.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de aanbouw en de uitrusting van 2 werkvaartuigen, ten dienste van de Koninklijke Nederlandsche Marine.

Donderdag, 17 April.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van het plankier tusschen het Wierhoofd en het einde der jachthaven, behoorende tot de werken der Rijkszeehaven het Nieuwediep. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur Wolcker, te Alkmaar. Aanw. 10 April. Raming *f* 30,000.

Emmen, te 12 uren, door de directie van het Oranjekanaal: het afbreken van 3 oude en het bouwen van 3 nieuwe draaibruggen over het Oranjekanaal boven sluis no. IV. Inl. bij den hoofdopzichter J. Lokker, te Emmen.

Vrijdag, 18 April.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van een gedeelte houten beschoeiing van het natte dok te Vlissingen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 10 en 12 April. Raming *f* 4000.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van baggerwerken tot het onder-profiel-brengen van het gedeelte van het kanaal de Zuidwillemsvaart, in de prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Keuremer, beiden te 's-Bosch, en bij den opzichter Pommée, te Aarlerkstel. Aanw. 12 April. Raming *f* 7000.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz., ten behoeve der Rijkstelegraaf: de aanleg van eene telegraaflijn langs den Staatsspoorweg tusschen Groningen en Dedfrgl. Raming *f* 3130.

Zaterdag, 19 April.

Scherpenzeel (G.), te 12 uren, door burg. en weth.: het verbouwen van het schoolgebouw en de levering van het schoolameubloement. Inl. bij den gemeentearchitect te Barneveld. Aanw. 14 April, te 11 uren.

Westhapelle, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbouwen en uitbreiden der gemeenteschool met bijbehoorende werken. Inl. bij den burgemeester. Aanw. 12 April, te 1 uur.

Maandag, 21 April.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het vernieuwen van een vak steenglooiing aan den Oudelandschen zeedijk aan de zuidzijde van Goedereede. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Dalebout, te Goedereede. Raming *f* 13,700; 2o. het bestorten van de Hoeksche hoofden aan den Oudehoornschen zeedijk, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Koreman, te Nieuwenhoorn. Raming *f* 10,000. Aanw. van beide werken 15 April.

Vrijdag, 25 April.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het verrichten van werken aan 4 der strandhoofden aan de Oude-Hoeve, aan de noordkust van Schouwen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Raming *f* 12,600; 2o. het op-diepte-brengen van de haven te Breskens. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming *f* 2400; 3o. het wegruimen van grond uit de buitenhaven van Nessen. Raming *f* 7580; 4o. het maken en inhangen van een paar sluisdeuren voor het kanaal van Nessen. Raming *f* 7870. Aanw. van alle werken 17 en 19 April.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Elst, 20 Maart: het verhoogen en verzwaren van den Rijnbandijk onder Driel, ter lengte van ongeveer 2993 M.; minste inschr. was J. Huisman, te Milligen, voor *f* 45,200; gegund.

Buitenpost, 20 Maart: het afbreken en wederopbouwen van een schuur, het maken van een melkkelder enz., voor Jb. Kuipers, onder beheer van den architect A. Velding; minste van de elf inschr. was D. Beek, te Drachten, voor *f* 3498; gegund.

Nijmegen, 21 Maart: het verrichten van eenige werkzaamheden aan sommige gemeentegebouwen; ingrk. 4 bilj., als:

N. v. Eck,	te Nijmegen,	*f* 1445
A. Benning,	» idem	» 1385
J. S. Grandjean,	» idem	» 1342
H. W. v. d. Waarden,	» idem	» 1245

gegund.

Sternbergen, 21 Maart: het bouwen van een school met onderwijzerswoning te Kladde, onder beheer van den architect H. H. C. van Someren, te Bergen-op-Zoom: ingekomen 6 bilj., als:

J. J. v. Tichelen,	te Dinteloord,	*f* 12,000
Hubertus Commissaris,	» idem	» 10,400
W. H. Seyboer,	» Fijnaart,	» 10,309
Jacobus Tiberius,	» Steenbergen,	» 9,399
G. de Mooij,	» idem	» 9,309
J. v. Rijt en Gebr. v. d. Struik,	» Oosterwijk,	» 9,158

Onder nadere goedkeuring van den Raad gegund.

Zwolle, 21 Maart: het leveren en stellen van een houten brug met ijzeren liggers voor de A-wetering, te Langenholte in Zwollerkerspel: ingek. 6 bilj., als:

F. Aberson,	te Steenwijk,	*f* 1378
A. Blocks,	» Zwolle,	» 1270
A. Bekendam,	» Genemuiden,	» 1235
L. Bruins,	» Zwolle,	» 1195
A. v. Straten,	» idem	» 1139
C. J. v. Dijk,	» Genemuiden,	» 1045

Raming » 1060

Zijpe, 22 Maart: het verbouwen van het algemeen armenhuis; ingekomen 9 bilj., als:

Jan Muller,	te Barsingerhorn,	*f* 2955
Jan Swarthof,	» Zijpe,	» 2880
P. Nieman,	» idem	» 2650
D. de Leeuw Jr.,	» idem	» 2625
J. W. de Leeuw,	» idem	» 2600
D. Kramer,	» Schagen,	» 2598
J. & J. L. Timmerman,	» N.-Niedorp,	» 2587
T. N. Brouwer,	» Zijpe,	» 2484
C. N. Vlaming,	» Schagen,	» 2387

gegund.

Dordrecht, 22 Maart: het verbeteren van de Oudheyningsche haven bij het fort De Ruyter, in de positie van Willemstad; ingekomen 7 bilj., als:

Th. Klein,	te Sliedrecht,	*f* 115,100
J. v. Vuuren,	» Yerseke,	» 109,875
T. Velker,	» Dordrecht,	» 103,686
L. Brand Dz.,	» Giessenaas,	» 103,497
J. v. d. Plas,	» Hardinxveld,	» 102,850
C. Hoogenboom,	» Giessendam,	» 101,900
B. Voordendag Az.,	» Dordrecht,	» 96,400

gegund.

Amsterdam, 22 Maart: de funkeering voor het gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, onder beheer der architecten Schill en Haverkamp; ingekomen 12 bilj., als:

C. Kruk en A. Oostmeijer,	te Amsterdam,	*f* 8400
H. D. v. Veerthuijsen,	» idem	» 7560
H. E. Rademaker,	» idem	» 7495
D. Cerlijn & Zn. en A. J. de Haan,	» idem	» 7480
H. J. Nederhorst,	» Gouda,	» 7345
C. J. Maks Jz.,	» Amsterdam,	» 6898
J. Koster,	» idem	» 6843
Gebr. v. Berkum,	» idem	» 6731
G. Wond,	» idem	» 6666
W. L. Leibbrandt,	te Amsterdam,	*f* 6577
Cruijff en Schouten,	» idem	» 6195
E. R. Kuipers,	» Nieuweramstel,	» 6000

Venhuizen, 24 Maart: onder beheer van den architect K. Swagerman Pz., de verbouwing der gemeentescholen:

	1o. te Venhuizen	2o. te Hem
G. Bruin, Hem,	*f* 6990	*f* 4000
M. Kistenmaker, Sijbekarspel,	6000	4400
Z. Boek, Hem,	6789	4050
J. Nieuwstad, Boets,	6554	4300
J. Bottman, Bovenkarspel,	6450	4100
P. Groot, Wijdenes,		4059
J. Boemster, Andijk,	6298	3990
A. Hollings, Venhuizen,	6270	4700
D. Kuiter, idem	6360	4720
J. Poen, idem	6180	4289
R. Kramer, Enkhuizen,	6140	4192
K. Poen, Venhuizen,	5998	4065
D. Nieuwboer, idem	5985	4100
Jb. Windt, Hem,	5980	3940
gegund.		
Raming	*f* 6415	*f* 4300

Velp, 24 Maart: het bouwen van eene kerk met toren, naar de plans van den architect J. W. Boerboom, te Arnhem; ingek. 11 bilj., als:

P. Vlasman,	te Bodegraven,	*f* 83,178
J. v. Berk, Oosterbeek en W. Wissing,	» Westervoort,	» 79,880
W. Bloem,	» Renkum,	» 79,738
W. Okkes,	» Zevenaar,	» 78,740
Th. Nieuwboer,	» Utrecht,	» 73,080
L. Coppes,	» Yerdos,	» 70,990
L. de Bont,	» Bussem,	» 69,998
J. Post en J. v. Tell,	» Arnhem,	» 69,666
J. de Wit,	» Bieren,	» 69,500
Wed. G. Canesi & Co.,	» Rotterdam,	» 65,236
L. Hasselbach,	» Arnhem,	» 64,467

's-Hage, 24 Maart: de bouw eener school en onderwijzerswoning op de Citadel te Scheveningen; ingek. 13 bilj., als:

W. P. Teeuwisse,	te 's-Hage,	*f* 46,830
J. Los,	» idem	» 46,000
Tom en Van Bergen Hoogeveen,	» idem	» 44,873
M. L. v. Spanje,	» idem	» 44,000
J. v. d. Ham,	» idem	» 44,000
C. Meijers,	» idem	» 43,960
G. J. v. Beek & Co.,	» Delft,	» 43,542
J. L. Werders Jr.,	» 's-Hage,	» 43,220
P. Kraaijenveld,	» idem	» 42,800
Th. J. Mirande,	» idem	» 42,500
L. Tromp,	» idem	» 42,260
J. W. v. d. Yet,	» idem	» 41,600
C. Wijbrandts & Co.,	» idem	» 41,510

Goor, 24 Maart: onder beheer van den architect J. C. Meijer: 1o. de vergrooting der openbare lagere school; ingek. 7 bilj., als:

G. J. Korteling,	te Deventer,	*f* 9446
A. Jalink,	» Goor,	» 9200
W. Pelman,	» idem	» 8889
F. Rietman,	» Diepenheim,	» 8886
A. Jebbink,	» Goor,	» 8500
G. Wissink,	» idem	» 8306
A. Leeferink,	» idem	» 7714

2o. voor A. Hoek, de verbouwing van zijn woon- en winkelhuis; ingek. 6 bilj., als:

A. Leeferink,	te Goor,	*f* 3990
F. Rietman,	» Diepenheim,	» 3349
A. Jebbink,	» Goor,	» 3015
A. Jalink,	» idem	» 3010
G. Wissink Am.,	» idem	» 2990

Dordrecht, 24 Maart: 1o. de rioleering van het grachtje achter het Kogelpark; ingek. 6 bilj., als:

P. v. Wijngaarden,	te Papendrecht,	*f* 1799
N. Klaus,	» Dordrecht,	» 1589
J. J. v. Sluisdam,	» idem	» 1580
J. v. d. Vlugt Jr.,	» idem	» 1450
T. Kleijn,	» Sliedrecht,	» 1431
G. Verduijn,	» Dordrecht,	» 1217

2o. de rioleering van een gedeelte der binnenstad; ingek. 9 bilj., als:

H. Degens,	te Dordrecht,	*f* 81,343
J. v. d. Vlugt Jr.,	» idem	» 80,880
N. Klaus,	» idem	» 79,900
Y. Kleijn,	te Sliedrecht,	*f* 75,000
J. J. v. Sluisdam,	» Dordrecht,	» 72,985
H. A. Blok,	» 's-Gravenzeedel,	» 72,445
A. de Borst,	» Papendrecht,	» 72,378
H. Jongenburger,	» Waddinxveen,	» 65,400
G. Keij,	» Rotterdam,	» 64,750

's-Hage, 24 Maart: Bestek no. 18, het leggen der tramhaan van de IJsel-stoomtramwegmaatschappij tusschen Rotterdam—Oosterhout enz.; hoogste inschr. was C. van 't Wout, Vrijenban, *f* 38,000

minste » J. de Beun, 's-Hage, » 29,800

's-Hage, 25 Maart: 1o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan het hypotheek- en kadastergebouw te Groningen; minste inschr. was J. Verstreegh, voor *f* 1379.

2o. idem idem aan het hypotheek- en kadastergebouw te Sneek; minste inschrijver was H. Arends, te Leeuwarden, voor *f* 1100.

Utrecht, 25 Maart: 1o. Bestek no. 81, het leveren van stalen spoorstaven, stalen laschplaten en schroefbouten, in 2 perceelen, voor de Staatsspoorwegen:

	perc. 1	perc. 2
Société John Cockerill, Seraing,	*f* 643,720	
Union Actien-Gesellschaft für Bergbau, Eisen- und Stahlindustrie, Dortmund,	649,998	
Bolckow Vaughan & Co., Middlesbro' on Tees,	660,660	
Hörder Bergwerks- & Hütten-Verein, Hörde,	623,815.50	
Rheinische Stahlwerke, Ruhrort,	643,720	
»Phoenix" Actien-Gesellschaft für Bergbau und Hüttenbetrieb, Laar bei Ruhrort,	638,300	
Fr. Krupp, Essen,	638,600	
Gute-Hoffnungshütte, Oberhausen,	637,350	
Eisen- und Stahlwerk Hoesch, idem	637,500	
E. v. d. Weijden, Helmond,		*f* 10,912.50
Geb. Doppler, Maastricht,		10,787.40
Société Anonyme des Forges et Ateliers de Sencille, Sencille,		10,955
Société Anonyme des usines houlonneries et fonderies de La Louvière, La Louvière,		10,219
Société Anonyme des houlonneries de La Croyère, La Croyère,		13,253
H. B. Seissenschmidt, Pfettenberg,		11,230
Hagen-Grünthaler Eisenwerke Act.-Ges., Hagen,		11,193
Société Anonyme des Forges d'Acoz, Acoz,		10,449
Société Anonyme de Gosselies, Gosselies,		10,350
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,		10,350.60
Hetzler en Karcher, Beckingen a/d. Saar,		11,455
N. Nicaise, Marcinelle,		9,750
E. Dervaux, Vieux-Condé,		9,500.40

3o. Bestek no. 204, het verrichten van grondwerken, het uitbreiden van den loseg en het loospoor, het maken van eene goederenbergplaats en het verrichten van bijkomende werken op het station Rijsdal-Bath, ten behoeve van den spoorweg Roosendaal—Vlissingen: ingekomen 4 bilj., als:

J. B. Raaijmakers,	te Wouw,	*f* 6975
J. Hilien,	» Grave,	» 6313
P. Dronkers,	» Kapelle (Zeel.),	» 6158
A. Foudraine,	» Goes,	» 6148

Groningen, 25 Maart: het bouwen eener behuizing op een terrein aan den Zuiderbinnensingel te Groningen, voor C. Bossien, onder beheer van de architecten K. & H. Boekema: ingek. 10 bilj., als:

E. W. Wietzema,	te Groningen,	*f* 3393
J. Bolings,	» idem	» 3383
H. Janssen,	» idem	» 3223
G. de Ruiter,	» idem	» 3214
G. Meulink,	» idem	» 3170
E. Peters,	» idem	» 3103
D. Dalmolen	» idem	» 3073

A. de Vries,	te Groningen,	*f* 2906
D. Douwes,	» idem	» 2988
H. Kamps,	» idem	» 2949

gegund.

Onderdendam, 26 Maart: het vernieuwen van den bouw en het doen van herstellingen aan den onderbouw van de Leensterdraaibrug, in het waterschap Hunsingoo; ingekomen 16 biljetten, als:

K. R. Danhof,	te Baflo,	*f* 5962
J. Lubsen,	» Zuidwolde,	» 5891
J. H. v. d. Veen,	» Meeuwingeweer,	» 5700
S. R. Kremer,	» Bedum,	» 5677
A. J. Benninga,	» idem	» 5667
H. Nieland,	» Warfum,	» 5510
T. Bos,	» Bedum,	» 5430
H. de Hevler,	» Groningen,	» 5387
C. v. d. Veen,	» Meeuwingeweer,	» 5385
H. Rotschäfer,	» Stedum,	» 5300
A. Pastoor,	» idem	» 5284
J. Pott,	» idem	» 5200
R. Pathuis,	» Garnwerd,	» 5190
H. de Wind,	» Zoutkamp,	» 5060
S. H. Groenier,	» Stadskanaal,	» 4900
J. Timmer,	» Obergum,	» 4702

gegund.

Berkhout, 26 Maart: het opbreken der ruine en het bouwen eener nieuwe kerk en toren, onder beheer van den architect A. Stoutjesdijk; ingek. 10 bilj. als:

J. Kooij,	te Amsterdam,	*f* 65,800
C. Leeuw,	» Aardenwoud,	» 61,850
P. Mantel,	» Haamerd,	» 60,000
P. Nieuwstad,	» Purmerend,	» 59,800
Jh. N. Vlaming,	» Beegwond,	» 58,553
J. Kampers,	» Wervershoof,	» 56,550
D. de Vries,	» Helder,	» 56,080
J. Rezelman en W. de Heer,	» Nieuwe-Niedorp,	» 55,500
A. Vos Rz.,	» Helder,	» 54,900
S. Wit Jz.,	» Oterleek,	» 51,300

gegund.

Harlingen, 26 Maart: 1o. het verhoogen en verzwaren van den zeedijk tusschen Surig en Makkum, over een lengte van 2026.4 M.; ingek. 5 bilj., als:

H. Kuiveller,	te Staveren,	*f* 53,924
E. Hempenius,	» Bolsward,	» 45,800
C. de Jong,	» Hardinksveld,	» 42,665
H. Sikkes,	» Hindeloopen,	» 41,216
R. de Boer,	» Staveren,	» 41,105

2o. het verhoogen en verzwaren van den zeedijk, alsdaar; ingek. 5 bilj., als:

H. Kuiveller,	te Staveren,	*f* 46,948
E. Hempenius,	» Bolsward,	» 45,800
C. de Ruiter,	» Hardinksveld,	» 39,890
H. Sikkes,	» Hindeloopen,	» 37,226
R. de Boer,	» Staveren,	» 37,213

Voor beide perceelen ingek. 5 bilj., als:

G. Aalmal,	te Mullum,	*f* 92,000
A. Schaafsma,	» Harlingen,	» 89,400
E. Hempenius,	» Bolsward,	» 86,980
E. de Boer,	» Lemmer,	» 85,680
C. de Jong,	» Hardinksveld,	» 81,377

Beide perceelen gegund aan R. de Boer.

Nijmegen, 26 Maart: de levering van 98,600 KG. portlandcement, franco in de loods aan het Villapark; ingekomen 9 bilj., als:

L. Wiltd Verspille, Nijmegen: merk Bechummer portlcement,		*f* 3150
» » Bonner Obercasseler,		» 2529
» » » bij latere levering		» 2450
Alph. v. d. Heide firma B. Hanenberg, Wageningen, merk Phoenix London-Rochester,		» 2800.11
M. Luiten, Rotterdam: merk Carl Creps Ingelheim		» 2610.24
» Jarron Cem. Comp. Newcastle on Tyne,		» 2760.80
W. Kühler & Co., Amsterdam, merk Rheinsche portlcem.-fabr. van J. H. Eichwald Söhne, in baben		» 2716
» zakken		» 2492
Van Rietschoten & Houwens, Rotterdam, merk Burcan Bridge Line Cem.fabrik, London (volg. Bestek)		» 2709.53
't zelfde voorwaardelijk		» 2573.46
J. Meijer Dz., Nijmegen, merk W. Fegen en Gotthard, Frankfort,		» 2465
J. F. Henson, Rotterdam, merk Brooks Toebridge & Co., London,		» 2413.73
T. v. d. Bach, Arnhem, merk Heidelberg,		» 2400
Erven Trip, Utrecht, merk Schifferdecker, Heidelberg, onder voorw. levering op 21 April,		» 2373.80
H. J. Bosman Rotterdam, merk Hollick & Co.,		» 2266.81

gegund.

's-Hage, 26 Maart: 1o. het wegruimen van het in den benedenmond van het Schour, bij de Westpunt van Rozenburg, gezonken stoombag gevaartuig nr. 5; bij deze herbesteding geen bilj. ingekomen.

2o. het voltooien der verdedigingswerken aan den linkeroever der doorgraving aan den Hoek-van-Holland, enz.; ingek. 4 bilj. als:

G. de Hoog,	te Gorichem,	*f* 110,225
A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos,	» idem	» 108,000
L. A. v. Haaften,	» Sliedrecht,	» 97,800
C. v. d. Plas,	» Hardinkswold,	» 94,029

3o. het verrichten van graaf- en baggerwerk op het bovenhoofd der Nieuwe-Merwede, gedeeltelijk door middel der Rijksstoombaggervaartuigen; ingekomen 3 bilj., als:

A. Volker Lz.,	te Sliedrecht,	*f* 384,740
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 370,000
A. G. Huyskes,	» Hedel,	» 338,000

3a. het 1½-jarig onderhoud van het kanaal met de schutsluis aan het benedeneind van Rozenburg; ingek. 4 bilj., als:

J. Blok,	te 's-Gravendeel,	*f* 4555
G. W. de Leeuwerk,	» Hardinkveld,	» 4189
R. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 4069
A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos,	» Gorichem,	» 3750

Bussum, 27 Maart: het bouwen van eene chocoladefabriek, ten dienste van de firma Hensbroek & Co., onder beheer van den architect J. F. Everts; ingekomen 12 bilj., als:

J. Groot,	te Laren,	*f* 34,497.70
A. H. Grijpink,	» Amsterdam,	» 30,990
J. H. Wolff,	» Utrecht,	» 29,927
H. J. en G. Haandriksman,	» Amsterdam,	» 29,575
P. de Ridder,	» idem	» 29,500
A. Paans,	» idem	» 28,100
J. C. v. Gijn,	» Weesp,	» 28,489
Brouwer en Hoogerheets,	» Amsterdam,	» 28,000
A. J. v. Lieuipt,	» idem	» 27,800
Cruijff en Schouten,	» idem	» 27,300
W. v. de Kooij,	» Amersfoort,	» 27,150
G. Wond,	» Amsterdam,	» 26,662
Gebr. v. Berkum,	» idem	» 26,300
A. Koers,	» Hilversum,	» 26,500
P. Andriessen,	» idem	» 25,940
W. Westerhof,	» Weesp,	» 25,624
P. Leenders,	» Utrecht,	» 24,822
G. Mapser,	» Bussum,	» 23,980
L. Struijcken,	» idem	» 23,679
E. v. Kluarwater,	» idem	» 23,379
Cs. v. Soest,	» Baarn,	» 21,200
R. v. Schadewijk,	» Hilversum,	» 20,200

1 biljet te laat ingekomen.

Nieuwendam, 27 Maart: Herbesteding van het vergrooten en verbeteren van de school te Nieuwendam, en het bouwen van een school en het verbouwen van de bestaande school te Zunderdorp, gemeente Nieuwendam, onder beheer van den architect T. C. van der Steer:

	Nieuwendam	Zunderdorp
G. L. Bevauwer en D. Hoogerheets, Amsterdam,	*f* 21,000	*f* 11,800
Gebr. v. Berkum, idem	20,800	12,950
A. Paans, idem	20,000	12,800
L. Bouwman, idem	19,900	12,800
T. de Ridder, idem	19,500	12,500
J. Lokhorn & Zn., idem	19,250	12,200
H. J. en G. Haandriksman, idem	18,900	12,000
Westmans, idem	18,782	11,690
J. de Boer, idem	18,540	11,600
J. Buijs Az., Warmervoer,	17,980	11,150

gegund.

Raming	*f* 18,300	*f* 11,300

Zierikzee, 27 Maart: het aanleggen van 16,932 M. grintweg en 3472 M. straatweg in het waterschap Schouwen; ingek. 6 bilj., als:

C. Bobet,	te Brainisse,	*f* 80,500
C. Boskam,	» Sliedrecht,	» 78,300
J. H. v. d. Ven,	» Arnhem,	» 77,200
W. H. de Haan,	» idem	» 77,000
H. C. v. d. Ende,	» Zierikzee,	» 76,620
J. v. d. Linden,	» idem	» 76,000

niet gegund.

Leeuwarden, 28 Maart: door het prov. best.: het verbeteren van het grootscheepvaartwater van Stroobos naar Staveren en Lemmer, 2e gedeelte, in 4 perceelen en in massa:

1e perc. ingek. 2 bilj.; minste inschrijver T. Swets Tz., te Amside, voor *f* 43,137. Raming *f* 48,145.

2e perc. ingek. 5 bilj.; minste inschr. E. S. de Boer, te Lemmer, voor *f* 21,000. Raming *f* 25,220.

3e perc. ingek. 4 bilj.; minste inschr. dezelfde, voor *f* 17,000. Raming *f* 20,000.

4e perc. ingek. 2 bilj.; minste inschr. T. Swets Tz., te Amside, voor *f* 43,829. Raming *f* 46,035.

Massa ingek. 6 bilj.; minste inschr. T. Swets Tz., voor *f* 126,900. Raming *f* 140,000.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 5 APRIL 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 7 April.

's-Bosch, te 10 uren, in het gebouw op den Uilenburg: 1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. en van de werken, te 's-Bosch; 2o. idem van de werken te Crevecoeur, aan de Blauwesluis en van Nieuw-St.-Andries; 3o. eene verring van gebouwen te 's-Bosch. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, alhaar.

Makkum, te 11 uren, door het dijksbest. van Wonseradeels Zuiderzeedijken, in De Prins: 1o. het gewoon onderhoud der zeeweringen van het waterschap gedurende '84; 2o. de levering van 50 M³ hard, grof werk aan den zeedijk; 3o. te 12 uren, het verhoogen van den zeedijk tot 4 M. boven volzee, van het Workumerhek tot steen 33 bij Makkum, over eene lengte van p. m. 7572 M., in 2 perceelen.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van den bestaanden pakbeem langs de westzijde van de buitenhaven van het kanaal door Voorne, te Nieuwesluis. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Lugten, te Hellevoetsluis. Raming *f* 4000.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het afkammen, droogmaken, onderzoeken en herstellen der Mallegatsluis te Gouda, behoorende tot de werken van den waterweg Amsterdam—Rotterdam. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, en bij de opzichters Van Echten, te Gouda en Van de Kreke, te Alfen a.d. Rijn. Raming *f* 34,500.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het gereedmaken van het terrein voor het aan te leggen park in den Ilmenedijkschen-Buitenvelderschen polder; 2o. het leveren van diverse metalen voorwerpen; 3o. het maken van 3 gebouwen, elk voor 2 openbare lagere scholen 1e klasse; 4o. het verbreeden van de brug over de Prinsengracht in de Leidschestraat en bijbehoorende werken; 5o. het rioleeren van den gedempten N.-Z. Voorburgwal met de Martelaarsgracht en een deel van het Spui; 6o. het verrichten van eenige werken aan de openbare lagere scholen 2e klasse, letter A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M en O.

Amsterdam, te 12 uren, aan het bureau van den provincialen inspecteur der directe belastingen: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de gebouwen der invoerrechten en accijnzen te Utrecht, ged. '84, '85 en '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter bij de Landsgebouwen G. D. Wijndels de Jongh, te Amsterdam.

Goirle, te 12 uren, door burg. en weth.: het verrichten van grondwerk en het met klinkers bestraten van een aarden weg.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maats. Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 14 perceelen.

Assen, 's avonds 7 uren, bij den architect C. Hillebrands: het bouwen eener boerenhuizing en schuur te Ter-Hegil, van J. G. Levie, te Leek.

Groningen, 's avonds 8 uren, door Jan Nieuwejer, in het logement Juursema: het bouwen eener behuizing aan den Westerbinnensingel, alhaar, met bijlevering van al het benoodigde. Inl. bij de architecten K. & H. Hoekzema.

Bolsward, bij den kastelein D. H. Hilarides: het bouwen van 3 burgerhuizen, benevens het amoveeren der bestaande herberg.

Dinsdag, 8 April.

Amsterdam, te 10 uren, op het bureau der genie: 1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Amsterdam (Raming *f* 8250); 2o. idem van de werken in de stelling van Amsterdam. (Raming *f* 3950); 3o. eene verring enz. van gebouwen en voorwerpen onder het beheer der genie te Amsterdam (Raming *f* 2300). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur.

Beetsterzwaag, te 11 uren, door burg. en weth. van Opsterland: 1o. de annexe der school en woning te Beets, het maken eener hulpschool en het wederopbouwen van huis en school, de laatste in 4 lokalen; 2o. het bouwen eener school met 4 lokalen te Tijnje; 3o. het bouwen eener school met 2 lokalen en eene onderwijzerswoning te Wijnjeterp; 4o. het maken en leveren van 242 schoolbanken en 4 boekenkasten; 5o. het verven der schoolbanken en boekenkasten. Inl. bij den gemeentearchitect J. A. Meessen, te Beetsterzwaag.

Rilland, te 11 uren, door het best. van den Zinnermanspolder, in de herberg van Elenbaas: het dichten van den Zinnermanspolder met bijbehoorende werken. Bilj. inzenden bij den ontvanger-griffier J. Buijs Jz., te Rilland.

Huisen (fa.), te 11 uren, bij Wieggers, aan het Loosser: het bouwen van eene sigarenfabriek, en het verbouwen van een woonhuis, voor T. G. Potters, alhaar. Inl. bij J. Biebels en bij den eigenaar. Aanw. 7 April, van 10—12 uren.

Zwolle, te 12 uren, in het Odijm: 1o. het éénjarig onderhoud der kazerne- en andere gebouwen en werken te Zwolle (Raming *f* 2300); 2o. het vernieuwen en herstellen van ramen, duiken en dakgoten van de fourierenkazerne, alhaar (Raming *f* 1900). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, alhaar.

Koeverden, te 12 uren, door directeuren der Stieltjeskanaal-maatschappij, bij E. Bekkering: 1o. Bestek no. 8, het maken van 4 ijzeren draaibruggen, 1 draaironder en 1 vaste brug over het Drostendiep; 2o. Bestek no. 4, idem van 5 houten bruggen. Inl. bij den ingenieur der Maatschappij, te Dalen. Aanw. 7 April, te 9 uren, te beginnen te Koeverden.

Rotterdam, te 12 uren, aan het bureau van den inspecteur der directe belastingen: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de Rijksgebouwen der invoerrechten aan den Hoek-van-Holland, ged. '84, '85 en '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den opzichter bij de Landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam.

Ternaard, te 1 uur, door het best. van den Ternaarderpolder, bij W. Haima: het herstellen van den Ternaarderpolder-zeedijk, over 3210 M. lengte. Inl. bij den gemeentearchitect alhaar. Aanw. 7 April, te 11 uren.

Lonneker, te 2 uren, door burg. en weth.: het vergroten en verbouwen der scholen te Boekelo en in den Woldriksnek, en het bouwen eener school en onderwijzerswoning aan den weg naar de Glanerbrug.

Ternaard, te 4 uren, door burg. en weth. van Westdongeradeel: het maken eener rioleering in het zuidelijk deel van Hubnerd.

Tuhbergen, te 3 uren, door burg. en weth.: 1o. het bouwen van een schoolgebouw in 2 lokalen te Vasse; 2o. het verbouwen van het schoolgebouw te Langeveen; 3o. eenige verbouwing aan het schoolgebouw te Tuhbergen. Inl. bij den architect J. Moll, te Bengelo (O.). Aanw. te 9 uren, beginnende te Vasse.

Dordrecht, in het te amoveeren pand, 's avonds 6 uren: het afbreken van een woonhuis aan de Hoskade (toegang Maartensgat A 102). Aanw. te 10 uren.

Woensdag, 9 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het verrichten van eenige werken aan de schutsluizen en daarbijbehoorende werken te Nichtevecht, prov. Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Raming *f* 2020; 2o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater in het Zwartewater tusschen den mond der Vecht en Hasselt. Aanw. 2 April. Raming 0.45 per M³. (Herbesteding.)

Heusden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Bosch, in Het Wapen van Amsterdam: het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Heusden. Inl. bij genoemden ingenieur en bij den opzichter van fortificatiën, te Heusden. Bilj. inzenden 8 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie, te Heusden.

Akersloot, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het bouwen van eene school met 3 lokalen voor 144 kinderen, onderwijzerswoning, afrasteringen enz., in den Kogelpolder, ommiddellijk aan het Noordhollandsch kanaal gelegen; 2o. het verbouwen van het bestaande lokaal met bijbouwing van eene nieuwe school, samen groot 4 lokalen, voor 192 kinderen, met verdere werken enz., te Akersloot. Inl. bij den architect H. P. van den Aardweg, te Purmerend.

Vlaanen, te 12½ uren, door burg. en weth.: 1o. het bouwen eener nieuwe school voor 380 kinderen met eene onderwijzerswoning; 2o. het afbreken van een der bestaande scholen en het verbouwen der andere, die wordt ingericht voor 246 kinderen.

Leeuwarden, te 1 uur, ten gemeentehuize: het maken van eene overdekking in ijzerconstructie over een gedeelte van de nieuwe veemarktplaats. Bilj. inzenden 8 April, vóór 5 uren, ter secretarie.

Zuidderpe, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het bouwen eener nieuwe school voor ongeveer 150 leerlingen, met bijlevering der schoolmeubelen; 2o. het inrichten van een bestaand huis tot onderwijzerswoning.

Dordrecht, te 3 uren, door den architect H. W. Veth, in Koophandelen-Zeevaart: het verhoogen der bazalkade aan de eindoostzijde der Spieringhaven, en het maken van beschuiting, ter beveiliging van het achterwaarts gelegen terrein der margarinefabriek, alhaar.

Groningen, bij Rijkholt, Oude-Kijkintstraat: het maken eener boerenzaal en nieuwen voorgevel voor zijne behuizing, alhaar. Inl. bij den architect J. B. Jager.

Donderdag, 10 April.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het wegruimen van 4 wrakken in de Zuiderzee. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Roggenboom, te Hoorn.

Helder, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in Tivoli: het maken van een gebouw voor besmettelijke zieken bij het hospitaal alhaar. Raming *f* 5000. Bilj. inzenden 9 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Helder, te 11½ uren, in Tivoli: het éénjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen enz. te Helder en op Texel. (Raming *f* 7450.) Inl. op het bureau der genie, alhaar.

Kampen, te 12½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Zwolle, in het Hôtel des Pays-Bas: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz. te Kampen. Inl. bij genoemden ingenieur en bij den hoofdopzichter, te Kampen. Bilj. inzenden 9 April, vóór 3 uren, op het bureau van den hoofdopzichter van fortificatiën, te Kampen. Raming *f* 3950.

Amsterdam, te 12½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Kinsmapolsky: het aanleggen van 2 telegraaflijnen tusschen Zaandam en Hoorn, benevens het stellen van electrische klokken enz. Inl. bij den ingenieur van den weg, O.-Z. Achterburgwal 171, te Amsterdam.

St.-Vilpsland, te 2 uren, door Mr. A. W. Hartman, bij Wed. J. A. Mol: het afbreken van gebouwen en het bouwen van een woonhuis, bakkerij en veestal, met bijbehoorende werken en leveranties, op het

hof Rumoirt in den Anna-Jacobapolder. Inl. bij den architect A. le Clercq, te Kruiningen. Aanw. 9 April, te 11 uren.

Haarlem, te $2^{1}/_{2}$ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het maken en leveren van kasten, beweegbare lijsten, aftimmeringen en verdere bijkomende werkzaamheden voor de inrichting der Rijksmuseumgebouwen te Amsterdam. Inl. bij den architect der Rijksmuseumgebouwen. Aanw. 3 April, te 10 uren. Raming *f* 17,400; 2o. het ophoogen en aanleggen van het terrein en het opstellen van Nederlandsche bouwfragmenten bij de Rijksmuseumgebouwen te Amsterdam. Raming *f* 60,500.

Bakkumer-Nieuwezijlen (bij Engwierum), te 4 uren, door het dijksbest. van den Engwierumerpolder, bij Jorr. Meerink: het maken van een bamlatgloozing en steenen hoofd, ter oppervlakte van 2500 M². Aanw. te 10 uren.

Vrijdag, 11 April.

Zuidhorn, te 2 uren, door het waterschap Westerkwartier, in het gemeentehuis: het verliepen van eenige gedeelten van het Lettelbertertdiep en van de Matsloot, en het maken van eenige wisselplaatsen in laatstgenoemd kanaal. Aanw. 7 April.

Zaterdag, 12 April.

Haarlem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de Doele: 1o. het éénjarig onderhoud van werken, gebouwen enz. Raming *f* 7300; 2o. eene verving van werken, gebouwen enz. Raming *f* 1400. Inl. op het bureau van genoemden ingenieur. Aanw. 8 April, te 10 uren. Biljetten inzenden 11 April, voor 3 uren, op het bureau van den ingenieur.

Hellevoetsluis, te 10 uren, in kamer A21 van kazerne no. 1: het éénjarig onderhoud 1o. van de werken en gebouwen te Hellevoetsluis, 2o. van de werken en gebouwen te Brielle. Inl. op het bureau der genie, aldaar.

Arnhem, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de Harmonie: 1o. het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., te Arnhem en dat der werken en gebouwen van het fort bij Westervoort; 2o. eene verving van kazernegebouwen enz. te Arnhem. Blj. inzenden 11 April, voor 3 uren, op het bureau der genie.

Deventer, te 11 uren, op het bureau van den hoofdopzichter van fortificatiën: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., aldaar. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Zutfen en bij genoemden hoofdopzichter.

Langerak bov. de Lek, te 11 uren, in de School: het verbouwen en verlengen van de pasterie en onderwijzerswoning der Clur, Geref. gem., alsmede het daarop maken eener doorgaande verdieping. Inl. bij W. Verheij, te Ameide.

Zwolle, te 12 uren, in het Oliemagazijn: 1o. het éénjarig onderhoud van de gewone werken en kazernegebouwen in de legerplaats bij Oldebroek (Raming *f* 2850); 2o. eene verving van gebouwen in die legerplaats (Raming *f* 1200). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, aldaar.

Makkinga, te 12 uren, door burg. en weth. van Ooststellingwerf: het verbeteren en begrinten van wegen in dien polder en den Kraneverspolder, ter gezamenlijke lengte van 5700 M., met het halfjarig onderhoud. Aanw. gedurende 3 dagen vóór de besteding.

Dinsdag, 15 April.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: perc. 1, de levering van gegalvaniseerd-ijzeren platen, sokstukken, haken, klinknagels en ringen; perc. 2, hardsteenen trottoirbanden, ten behoeve der Bataviasche havenwerken.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het sloopen van de Korenbeurs op het Damrak. Inl. bij den directeur van publieke werken, raadhuis, kamer no. 16.

Kuilenburg, te 12 uren, door burg. en weth.: het annoveren van oude gebouwen en het bouwen van een schoolgebouw met 6 en een met 8 lokalen, met de bijbehoorende speelplaatsen. Inl. bij den gemeentearchitect L. Sillevis.

Utrecht, te 1 uur, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: de levering van de verbruiksartikelen, benoodigd van 1 Mei '84—30 April '85.

Westzaan, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het tot 5 lokalen vergrooten en verbeteren van de Noorderschool; 2o. het bouwen van eene school met 4 lokalen en het vergrooten en verbeteren van de onderwijzerswoning bij de Zuiderschool. Inl. bij den architect T. C. van der Steur, te Hoorn. Aanw. 9 April, te 11 uren.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van tot uitbreiding der drinkwaterleiding benoodigde gegoten-ijzeren buizen, tot een gezamenlijk gewicht van 378,612 KG.

Woensdag, 16 April.

Groningen, te 10 uren, in de bureaukamer van den hoofdopzichter van fortificatiën: het éénjarig onderhoud der kazerne- en andere gebouwen en werken te Groningen. Raming *f* 3700. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Zwolle.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de aanbouw en de uitrusting van 2 werkvaartuigen, ten dienste van de Koninklijke Nederlandsche Marine.

Breda, te 11 uren, in het Hof van Holland: 1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Breda (Raming *f* 7800); 2o. idem van de Kon. Mil. Academie (Raming *f* 5250); 3o. het bemetselen van stoomketels enz. in het hoofdgebouw der K. M. A. (Raming *f* 1650).

Willemstad, te 11 uren, in de Oranje-société: het éénjarig onderhoud 1o. van de kazernegebouwen enz., aldaar (Raming *f* 3000); 2o. van de werken, aldaar. Inl. op het bureau der genie, aldaar.

Roozenburg, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van 140 stère grint en 40 stère grintzand.

Utrecht, te 2 uren, aan het bureau der Nederlandsche Tramwegmaatschappij: het bouwen van een gebouw, waarin locomotiefremise, wachtkamer, bureau, bergplaats enz., op het emplacement te Dvachten. Aanw. 9 April, te $11^{1}/_{2}$ uren.

Donderdag, 17 April.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het vernieuwen van het plankier tusschen het Waterhoofd en de sluis der jachthaven, behoorende tot de werken der Rijkszeehaven het Nieuwediep. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur Wehker, te Alkmaar. Aanw. 10 April. Raming *f* 30,000; 2o. het verhoogen van den buitenberm van het zuidelijk gedeelte der Pettemer zeewering. Aanw. 10 April. Raming *f* 36,000.

Emmen, te 12 uren, door de directie van het Oranjekanaal: het afbreken van 3 oude en het bouwen van 3 nieuwe draaibruggen over het Oranjekanaal boven sluis no. IV. Inl. bij den hoofdopzichter J. Lokker, te Emmen.

Vrijdag, 18 April.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van een gedeelte houten beschoeiing van het natte dok te Vlissingen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 10 en 12 April. Raming *f* 4000.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van herstellingen en vernieuwingen aan- en het versmallen van de Tormenberg over het natte dok te Vlissingen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 10 en 12 April. Raming *f* 2525.

's-Bosch, te $10^{1}/_{2}$ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van baggerwerken tot het onder-profiel-brengen van het gedeelte van het kanaal de Zuidwillemsvaart, in de prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het de district, den arrondissementsingenieur Keurenaer, beiden te 's-Bosch, en bij den opzichter Pommée, te Aarlerkstel. Aanw. 12 April. Raming *f* 7930.

Zwollerkerspel, te $11^{1}/_{2}$ uren, door het gemeentebest.: het leveren van 600 M³ grint, ten behoeve der kunstwegen.

Leeuwarden, te 12 uren, ten gemeentehuize van Leeuwarderadeel: 1o. het slaten en uitbaggeren van de Stinservaart, over eene strekkende lengte van p. m. 6466 M.; 2o. het slaten van de Britsumervaart, ter lengte van p. m. 139 M. Inl. bij den gemeentopzichter L. B. Wesselius, te Huizum. Aanw. 15 April, te 11 uren.

De Bilt (Utrecht), te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een postkantoor, tevens woning voor den directeur, gemeentehuis en veldwachterswoning. Aanw. 10 April.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz., ten behoeve der Rijkstelegraaf: de aanleg van eene telegraaflijn langs den Staatsspoorweg tusschen Groningen en Delfzijl. Raming *f* 3130.

Zaterdag, 19 April.

Gorichem, te 10 uren, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud 1o. van de kazernegebouwen enz., aldaar (Raming *f* 3000); 2o. van de werken te Gorichem en forten benoorden Waal en Merwede (Raming *f* 6590); 3o. van de werken en gebouwen te Woudrichem en te Loevestein en forten beneden Waal en Merwede (Raming *f* 5400). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, aldaar.

Scherpenzeel (G.), te 12 uren, door burg. en weth.: het verbouwen van het schoolgebouw en de levering van het schoolameublement. Inl. bij den gemeentearchitect te Barneveld. Aanw. 12 April, te 11 uren.

Amsterdam, te 12 uren, in het café Vondel-paviljoen: het bouwen van 3 woonhuizen met kantoorlokalen, op een terrein aan den Overtoom en hoek Kosterstraat, te Nieuweramstel, met de levering van alle materialen, arbeidsloonen enz. Inl. bij den architect Ed. Cuypers, Prinsengracht 971, te Amsterdam. Aanw. 15 April, te 2 uren.

Greuw, te 12 uren, door het gemeentebest. van Idaarderadeel: de levering van 300 stère riviergrint en 40 stère harde puin.

Westkapelle, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbouwen en uitbreiden der gemeenteschool met bijbehoorende werken. Inl. bij den burgemeester. Aanw. 12 April, te 1 uur.

Maandag, 21 April.

's-Hage, te $11^{1}/_{2}$ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het vernieuwen van een vak steenglooiing aan den Oudelandschen zeedijk aan de zuidrijde van Goedereede. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Dalebout, te Goedereede. Raming *f* 13,700; 2o. het bestorten van de Hoornsche hoofden aan den Oudelandschen zeedijk, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het middelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Kooreman, te Nieuwenhoorn. Raming *f* 10,000. Aanw. van beide werken 15 April.

Dinsdag, 22 April.

Filippine, te 2 uren, door het best. der waterkeering van den cal. Stad-Filippinepolder, in het gemeentehuis: de gewone onderhouds- en vernieuwingswerken aan de waterkeering van dien polder. Aanw. 15 April, van 10—12 uren en 18 April, van 11—1 uur.

Woensdag, 23 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van 8 dwarskribben onder de gemeente Reenen, aan den rechteroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 57 en 58. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Custendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeree, te Wageningen. Aanw. 16 April. Raming *f* 8500.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van 4 gaskuipen met bijbehoorende werken, ten behoeve der gemeentegasfabriek aan den Oostzeedijk. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 17 April, te 11 uren.

Donderdag, 24 April.

Middelburg, te 10 uren, door het prov. best.: het verrichten van eenige buitengewone herstellingen aan den straatweg van 's Rijksgrooten weg bij Breskens naar Nieuwvliet. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat, te Middelburg, bij den ingenieur, te Nieuwen en bij den opzichter Mulder, te Breskens. Aanw. 18 en 21 April.

's-Bosch, te 10 uren, ten raadhuize: 1o. het maken der gebouwen en bijkomende werken voor het stoomgemaal aan den Groote-Hekel. Raming *f* 23,000; 2o. het doen van herstellingswerken aan de gebouwen, behoorende tot het gemeentehuis. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. van no. 1, 17 en 19 April, te $10^{1}/_{2}$ uren, van no. 2, 18 April, te 11 uren.

Driebeerd, te 11 uren, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten der 1e openbare school. Aanw. 17 April, te 11 uren.

Vrijdag, 25 April.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het verrichten van werken aan 4 der strandhoofden aan de Oude-Haeve, aan de noordkust van Schouwen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Raming *f* 12,600; 2o. het op-diepte-brengen van de haven te Breskens. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming *f* 2400; 3o. het wegruimen van grond uit de buitenhaven van Neuzen. Raming *f* 7580; 4o. het maken en inhangen van een paar sluisdeuren voor het kanaal van Neuzen. Raming *f* 7370; 5o. het maken van werken aan de hoofden III en IV op den oever voor Neuzen. Raming *f* 4200. Aanw. van alle werken 17 en 19 April.

Nijmegen, te 3 uren, in het Hotel-Faassen: het bouwen van 2 aaneengebouwde heerenhuizen (dubbele villa) op een terrein hoek Spoorstraat en Kronenburgersingel. Inl. bij de architecten P. H. Scheltema en J. Kneepe Jr., aldaar.

Edam, te 3 uren, door burg. en weth.: het maken van 2 houten balansbruggen voor de vaart Edam—Monnikendam, met bijbehoorende werken. Inl. bij den gemeentearchitect A. W. Beijnders. Aanw. 22 April, te $2^{1}/_{2}$ uren, te beginnen met de Rietvinksbrug.

Maandag, 28 April.

's-Hage, te $11^{1}/_{2}$ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het beginnen en bestorten van den oever voor den kleinen Paralbédam aan de oostzijde der buitenhaven van het Voornsche kanaal, te Helvoetsluis. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage. Aanw. 21 April. Raming *f* 12,500.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Oolen, 20 Maart: het afbreken en heropbouwen der school met aanhoorigheden, en het verhoogen en begrinten van het terrein en de daarlangs gelegen straat: ingek. 9 bilj., als:

M. v. Heck,	te Alfen,	*f* 9000
M. v. d. Biggelaar,	» Oeh,	» 8640
J. C. Ruijsbroek,	» Oeien,	» 8630.30
H. R. Hendriks,	» Oeh,	» 8589
G. v. Hellemondt,	» Wamel,	» 8480
S. Mulders,	» Meien,	» 8450
J. Boeijen,	» Oeh,	» 7920
G. v. Dinther,	» idem	» 7895
Gebr. v. d. Struik,	» Oosterwijk,	» 7030

gegund aan G. van Dinther, voor *f* 7895.

Nijmegen, 28 Maart: het bouwen van koetshuis, stalling en woonhuis, onder beheer van den architect J. W. Michielsen; aangenomen door A. Beuning, voor *f* 3541.

Brummen, 28 Maart: 1e perc. onderhoud gemeentehuis enz.: H. A. Welsing, Brummen, *f* 439.50.

perc. 2, idem heggen, duikers, enz.: J. A. E. Veldkamp, idem, *f* 133.

» 3, idem scholen en onderwijzerswoningen Brummen en Oeken: A. Klandermans, idem, *f* 168.

» 4, idem te Eerbeek, Hal en Engel: dezelfde, *f* 139.

» 5, idem kerktorens: dezelfde, *f* 277.

» 6, idem begraafplaatsen: H. A. Welsing, Brummen, *f* 57.

Amsterdam, 28 Maart: het verbouwen van de perceelen Binnenkant no. 19 en 20 te Amsterdam, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. v. Gendt; ingekomen 25 bilj., als:

C. v. d. Burg,		*f* 47,500
Cruijff en Schouten,		» 41,473
W. L. Leibbrandt,		» 39,238
D. Zuiderhoek,		» 38,870
H. Bootsgezel & Zn.,		» 38,689
W. R. Rinse,		» 38,385,50
D. Kirkens,		» 38,250
F. Luiten en Th. R. v. Engelen,		» 38,122
J. Poot,		» 38,000
H. R. Hendriks, Oeh,		» 37,480
P. Groenhoff en A. G. Hzak,		» 37,000
B. v. Buuren,		» 37,000
G. J. Saxe,		» 36,900
A. Aalders,		» 36,744
B. de Bruin,		» 36,570
K. J. Baptist v. Damme,		» 35,777
G. Wond,		» 35,353
A. Paans,		» 35,000
H. J. Meekers,		» 34,986
Timmer en Fürstner,		» 34,930
Oosterink en Schut,		» 34,500
J. F. Prenger,		» 33,000
C. v. Boendelust,		» 32,890
J. J. Ventijn,		» 32,500
G. L. Brouwer en D. Hoogerbeets,		» 31,231

gegund aan Timmer en Fürstner, voor *f* 34,930.

Groesbeek, 29 Maart: het bouwen van een timmanswoning voor Jonkh. Mr. C. O. G. Festers te Groesbeek, onder beheer van den architect J. W. Michielsen; aangenomen door Verheij, te Nijmegen, voor *f* 2967.

Monster, 29 Maart: het verbouwen der buiten gebruik gestelde school te Monster tot post-en-telegraafkantoor en directeurswoning; ingek. 12 bilj., als:

K. Snijders de Vogel, Schiedam,		*f* 9926
P. Kramjevelt Dz., 's-Hage,		» 9320
Wed. C. Haagen, Wateringen,		» 9216
Y. A. Haagen,	Monster,	» 9125
H. G. v. d. Haar,	idem	» 9000
A. J. Francke,	idem	» 8997
W. A. P. Dessing, Naaldwijk,		*f* 8935
P. v. d. Voort, Wateringen,		» 8048
C. M. Rozenburg, Naaldwijk,		» 7700
A. Sigmond, Monster		» 7450
J. v. Rossum, Loosduinen,		» 7350
W. v. Sprousen Dz., Monster,		» 7323.33

gegund.

Barsingerhorn, 29 Maart: het maken van eene straat in een gedeelte van den bestaanden pumweg door het dorp Barsingerhorn, lang 2047 M.; ingek. 10 bilj., als:

M. Dentekom,	te Aardswoud,	*f* 4800
Jb. Oldenburg,	» Bergen,	» 3020
P. Klok,	» Zijpe,	» 2990
J. Klerk,	» Berkhoven,	» 2878
J. Tool,	» Wognum,	» 2769
P. Ootjes,	» idem	» 2755
J. Schreuders,	» Kolhorn,	» 2495
M. W. Schreuders,	» idem	» 2439
D. Kramer,	» Schagen,	» 2150
B. Krome,	» idem	» 2140

gegund.

Leiden, 29 Maart: het bouwen van een keersluis met terreinsafsluiting aan den Stationsweg te Leiden, onder beheer van den architect W. F. van der Heijden; ingek. 10 bilj., als:

F. Los,	te Leiden,	*f* 27,484
W. C. Maasvelt,	» Wassenaar,	» 24,990
C. Meijers,	» 's-Hage,	» 24,744
M. L. v. Spanje,	» idem	» 24,445
Houthuijzen en Filippo,	» Leiden,	» 23,885
G. J. v. Heek & Co.,	» Delft,	» 23,159
S. v. Leeuwen,	» Leiden,	» 21,940
G. Rietbergen,	» idem	» 21,800
P. C. de Vrind,	» idem	» 21,587
W. A. v. Lith,	» idem	» 21,410

gegund.

Ritzum, 29 Maart: het inrichten van een gebouw voor bijzondere school en bewaarschool, en het verbouwen van eene behuizing voor onderwijzerswoning te Ritzum, onder beheer van den architect M. Hofstra; ingekomen 9 bilj., als:

P. du Bois,	te Franeker,	*f* 2225
J. Nijdam,	» idem	» 2222
J. de Jong,	» Almenum,	» 2187
S. Smit,	» Berltkum,	» 2158
t'. Bootsma,	» Franeker,	» 2090
J. J. v. d. Leij,	» Arum,	» 2069
Wed. Th. Kerkhoven,	» Harlingen,	» 2069
R. S. Westra,	» Kimswerd,	» 2047
P. Alkema,	» Franeker,	» 1994

gegund. Raming *f* 2200

Amsterdam, 31 Maart: Bestek no. 334, het maken van een steenen brug met plaatijzeren liggers in den spoorweg nabij Den Haag, en het verrangen van 7 houten bruggen met gegoten-ijzeren liggers en een steenen brug met plaatijzeren liggers, in den spoorweg tusschen Delft en Rotterdam; ingekomen 16 bilj., als:

J. Smit,	te Slikkerveer,	*f* 45,600
M. L. v. d. Laar,	» Rotterdam,	» 44,960
K. v. d. Sluijs,	» IJsselmonde,	» 44,889
G. J. v. Heek & Co.,	» Delft,	» 43,945
P. J. Vos,	» Amsterdam,	» 43,499
M. A. J. Taverne,	» 's-Hage,	» 42,957
A. v. d. Meijden,	» Hardinksveld,	» 42,900
G. D. v. Doorn,	» Amsterdam,	» 42,500
P. Vlasman,	» Bodegraven,	» 42,365
Th. Hoogenboom,	» 's-Hage,	» 42,300
W. A. G. Jansen,	» Utrecht,	» 42,200
B. Degens Jz.,	» Dordrecht,	» 41,444
H. Wienhoven,	» Schiedam,	» 40,700
J. v. d. Berg,	» Amersfoort,	» 40,000
P. Leendertz,	» Utrecht,	» 39,216
W. P. Teeuwisse,	» 's-Hage,	» 37,140

's-Hage, 31 Maart: 1o. Bestek no. 53, het verleggen van 2 gedeelten grintweg in straatweg, in den weg door het Westland, onder de gem. Monster; ingek. 14 bilj., als:

C. de Bruijn Jr.,	te Overschie,	*f* 16,740
R. de Waard,	» Naaldwijk,	» 16,700
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 15,520
P. Sterk,	» Spijk,	» 15,485
W. v. d. Meijden Cz.,	» Nederhardinkveld,	» 15,440
K. Bos,	» Haarlemmermeer,	» 15,288
St. v. Soest,	» Mijdrecht,	» 15,000
P. Kraanjeveld,	» 's-Hage,	» 14,893
J. v. Straaten,	» Utrecht,	» 14,784
J. P. D. Leeflang,	» Nieuwekoet,	» 14,680
C. M. Rozenburg,	» Naaldwijk,	» 14,668
P. Verbruggen,	» Waddinksveen,	» 14,487
A. v. d. Straaten,	» Bergambacht,	» 13,859
L. den Hoed,	» Delft,	» 13,547

2o. Bestek no. 54, het bestorten van den oever om de voormalige Rijks-quarantaineplaats op het eiland De Tien Gemeten; ingekomen 6 bilj., als:

P. Verbruggen,	te Waddinksveen,	*f* 4785
T. de Groot,	» Giessendam,	» 4687
A. M. Langereld,	» Hardinksveld,	» 4550
Erven D. Trip Jr.,	» Rotterdam,	» 4397
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 4293
C. Roskam Jz.,	» Sliedrecht,	» 3845

Dordrecht, 31 Maart: het inrichten van het houten gebouwtje aan het Riedijkspleen, tot dag- en nachtverblijf voor commissarissen en veerlieden van Dordrecht op Papendrecht; ingek. 7 bilj., als:

A. W. v. Ardenne,		*f* 860
N. Klaus,		» 844
A. Hagenzeil,		» 835
G. Schulders,		» 833
F. W. de Wit,		» 695
H. Degens Jr.,		» 643
G. W. H. Westerhoud,		» 624

Ellewoutsdijk, 31 Maart: het maken van een gemetselden bekledingsmuur langs de kade, alhaar; ingek. 5 bilj. als:

P. de Zeeuw, Middelburg,		*f* 8500
J. Rijnberg, Ellewoutsdijk,		» 8115
P. Monjé, Vlissingen,		» 6792
C. Rouerijn, Nieuwdorp,	(met voorw.)	» 6625
A. Verswijvelen, Bontenisse,	idem	» 6500

terwijl één biljet buiten aanmerking bleef.

Nog niet gegund.

's-Hage, 31 Maart: 1o. het vergrooten der school voor lager onderwijs aan minvermogenden te Scheveningen; ingek. 18 bilj., als:

J. Schifferli,	te Scheveningen,	*f* 17,645
F. J. Lankerman,	» 's-Hage,	» 15,780
L. T. Lelyveld,	» idem	» 14,922
W. F. Raaseld en Gerritse,	» idem	» 14,880
Tom en Van Bergen Henegouwen,	» idem	» 14,723
W. P. Teeuwisse,	» idem	» 14,639
J. de Bruijn,	» idem	» 14 125
J. L. Werkers,	» idem	» 13,990
L. Tromp,	» idem	» 13,750
C. Wijbrandts & Co.,	» idem	» 13,660
J. W. v. d. Vet,	» idem	» 13,650
J. v. Duinen,	» idem	» 12,960
D. Geerdes,	» idem	» 11,900

2o. het besteigeren van den voet van den St.-Jakobstoren, te 's-Hage; minste inschrijvers waren J. H. de Swart & Zn., te 's-Hage, voor *f* 2870.

Leiden, 31 Maart: het grootendeels in ijerconstructie vernieuwen van de brug over den Rijn buiten de Zijlpoort, genaamd «Schrijversbrug»; ingek. 4 bilj., als:

L. J. Esthoven & Co.,	te 's-Hage,	*f* 12,000
Energieterij «Prins van Oranje»	» idem	» 11,919
D. A. Schretlen & Co.,	» Leiden,	» 11,198

Koninkl. Ned. Grofsmederij, » idem » 10,650 gegund.

Groningen, 31 Maart: het doen van eenige verbouwing aan- en in de behuizing van H. &

S. Meihuizen, in de Heerestraat, onder beheer van den architect H. Scheltens; ingekomen 11 bilj., als:

J. Beeling,	te Groningen,	ƒ 4446
N. Wieringa,	» idem	» 3940
B. de Jong,	» idem	» 3866
D. Edzards,	» idem	» 3660
E. Peters,	» idem	» 3650
T. Holthuis,	» idem	» 3650
G. Meulink,	» idem	» 3564
H. Jansen,	» idem	» 3346
R. Wagemaar,	» idem	» 3245
E. W. Wietsema,	» idem	» 3198
J. Haupt,	» idem	» 3157

gegund.

Heien (gem. Bergen, Limburg), 31 Maart: de veranderingen en bijbouwen en eenige reparaties aan school en onderwijzerswoning te Heien; ingek. 4 bilj. als:

Th. Kreuner,	te Afferden,	ƒ 1655.10
J. v. Boekhold,	» Beksmeer,	» 1563
H. de Bats,	» idem	» 1549
M. Beijntjes,	» Bergen.	» 1454

gegund.

Veendam, 31 Maart: het aanvoeren van de oude- en het bouwen van eene nieuwe school te Ommelanderwijk; ingek. 4 bilj., als:

J. Bulder,	te Veendam,	ƒ 8297
K. H. Holthuis,	» Nieuwepekela,	» 7024
J. Prenger,	» Stadskanaal,	» 6997
P. Luitjes,	» idem	» 6854

gegund.

Utrecht, 1 April: 1o. Bestek no. 395, het maken van eene goederenbergplaats op het station Nuenen; ingek. 11 bilj., als:

L. Landy,	te Venlo,	ƒ 2380
W. v. d. Wiel en H. Coolen,	» Tongelre,	» 2458
L. v. Gaal,	» Geldrop,	» 2445
M. L. v. Spanje,	» 's-Hage,	» 2395
H. Peeters,	» Roermond,	» 2390
J. Heezemans,	» Eindhoven,	» 2380
L. de Rooij,	» Tilburg,	» 2375
P. H. Versteijne,	» Oosterwijk,	» 2332
J. Landy,	» Sittard,	» 2298
A. Janssen en F. Mol,	» Bedel,	» 2283
G. Bekkers,	» Blerik,	» 2140

2o. Bestek no. 88, het leveren en inlagen van eikenbuten dwarsliggers in vuren jaarvakken:

J. J. N. de Hans & Schut, Wezel,				
J. H. v. d. Hoogerwerf, Wezel,				
J. A. v. d. Eerden, Wezel,				
H. Hoeltgen, Wezel,				
H. H. Cleres, Bakstek,				
B. H. Cleres, Bakstek,				
J. Nahuijs, Groenlo,				
Lambertus Vigneron,				
J. H. Bennert en Fassbender, Antwerpen,				
J. H. Boetker, Wezel,				
J. A. v. d. Eerden,	idem			
J. H. Hoogerwerf,	idem			
H. Hoogerwerf, Wezel,				
J. H. v. d. Eerden Pz., Bakstek,				
J. H. Hoogerwerf, Wezel,				
J. A. v. d. Eerden,	idem			
J. H. Hoogerwerf,	idem			
J. H. Cleres, Bakstek,				
J. H. Cleres

stede, onder Houten. Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. te 10 uren.

Dinsdag, 22 April.

Doesburg, te 11 uren, in het Hof Gelria: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen, de werken enz., aldaar. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Zutfen.

Roermond, te 12 uren, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Roermond. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, te Roermond. Raming *f* 4700.

Filippine, te 2 uren, door het best. der waterkeering van den cal. Stad-Filippinepolder, in het gemeentehuis: de gewone onderhouds- en vernieuwingswerken aan de waterkeering van dien polder. Aanw. 14 April, van 10—12 uren en 18 April, van 11—1 uur.

Woensdag, 23 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van 8 dwarskribben onder de gemeente Rozenburg, aan den rechteroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 57 en 58. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boerse, te Wageningen. Aanw. 16 April. Raming *f* 8500.

Naarden, te 11 uren, in de kazerne Oud-Molen: 1o. het éénjarig onderhoud der werken langs de Vecht van Muiden tot Hinderdam. (Raming *f* 4400); 2o. idem der werken en kazernegebouwen langs de Vecht van Kijkuit tot Maarseveen (Raming *f* 3300); 3o. eene verving van de werken en kazernegebouwen te Nieuwersluis (Raming *f* 1340). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Naarden.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het vernieuwen van leinslaken, guten, hoekkepers en mokken, en het herstellen van de houten dakbeschieting enz. enz. boven het tabelmagazijn en boven het victualiemagazijn, in 1 perceel. Aanw. 21 en 22 April.

Maastricht, te 12 uren, op het bureau der genie: 1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Maastricht (Raming *f* 6850); 2o. eene verving van kazernegebouwen enz. te Maastricht (Raming *f* 1600). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur te Nijmegen.

Helvoirt, te 12 uren, door burg. en weth.: het verlagen van de bestrating in de Withersmatsog en het opnieuw bezanden met klinkermop, onder bijlevering van materialen enz. Aanw. 15 April, te 11 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het maken van 4 gaskuipen met bijbehoorende werken, ten behoeve der gemeentegasfabriek aan den Oostzeedijk. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 17 April, te 11 uren; 2o. het bouwen van een school met woning aan de Bembrandtstraat. Inl. aan het Timmerhuis.

Wageningen, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene onderwegerswoning aan de Bijkstraat in Nieuw-Wageningen, met de levering der materialen. Inl. bij den gemeentesopzichter S. Bitters. Aanw. 21 April, te 10½ uren.

Donderdag, 24 April.

Middelburg, te 10 uren, door het prov. best.: het verrichten van eenige buitengewone herstellingen aan den straatweg van 's Rijksgrooten weg bij Breskens naar Nieuwvliet. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat, te Middelburg, bij den ingenieur, te Nieuzen en bij den opzichter Mulder, te Breskens. Aanw. 18 en 21 April.

's-Bosch, te 10 uren, ten raadhuize: 1o. het maken der gebouwen en bijkomende werken voor het stoomgemaal aan den Groote-Hekel. Raming *f* 33,600; 2o. het doen van herstellingswerken aan de gebouwen, behoorende tot het gemeentehuis. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. van no. 1, 17 en 19 April, te 10½ uren, van no. 2, 18 April, te 11 uren.

Dinteloord, te 11 uren, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten der 1e openbare school. Aanw. 17 April, te 11 uren.

Haarlem, te 2½ uren, door burg. en weth.: het maken van eene nieuwe brug aan de Leidschevaart voor de Prins-Hendrikstraat, met bijbehoorende houten schoeiingen en bestratingen. Inl. aan het bureau der gemeentewerken. Aanw. 18 April, te 10½ uren. Raming *f* 23,000.

Helmond, te 3 uren, door Gebr. Van Thiel, bij Wed. Van der Linden: het bouwen eener stoomlinnenweverij en annexe gebouwen, met bijlevering der materialen. Inl. bij den architect M. Droesen, te Helmond. Aanw. te 10 uren.

Neuzen, te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen polder Nieuwe-Neuzen, in het Nederlandsch Logement: het maken van werken tot verdediging van den oever van dien polder. Aanw. 17 April, van 1 tot 3 uren en 21 April, van 3—5 uren.

Arnhem, door het prov. best.: 1o. het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de prov. gebouwen te Arnhem in '84; 2o. het van-buiten-verven der prov. gebouwen te Arnhem in '84. Inl. bij den opzichter van den prov. waterstaat A. J. Groenen, te Arnhem.

Vrijdag, 25 April.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het verrichten van werken aan 4 der strandhoofden aan de Oude-Heeve, aan de noordkust van Schouwen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Raming *f* 12,400; 2o. het op-diepte-brengen van de haven te Breskens. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming *f* 9400; 3o. het wegruimen van grond uit de buitenhaven van Neuzen. Raming *f* 7580; 4o. het maken en inhangen van een paar sluisdeuren voor het kanaal van Neuzen. Raming *f* 7370; 5o. het maken van werken aan de hoofden III en IV op den oever voor Neuzen. Raming *f* 4200. Aanw. van alle werken 17 en 19 April.

Burg (Zeel.), te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Burg-en-Westlandpolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '85, van de aarde-, kraus-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van genoemden polder. Aanw. 18 en 21 April, van 10—12 uren.

Nijmegen, te 3 uren, in het Hotel-Faasen: het bouwen van 2 aaneengebouwde heerenhuizen (dubbele villa) op een terrein hoek Spoorstraat en Kronenburgersingel. Inl. bij de architecten P. H. Scheltema en J. Knoops Jr., aldaar.

Edam, te 3 uren, door burg. en weth.: het maken van 2 houten ophaalbruggen voor de vaart Edam—Monnikendam, met bijbehoorende werken. Inl. bij den gemeentearchitect A. W. Reijnders. Aanw. 22 April, te 2½ uren, te beginnen met de Rietvinksbrug.

Zaterdag, 26 April.

Franeker, te 11 uren, door het dijksbest. van het waterschap Vijf-Deelen-Zeedijken-Binnendijks, in het Stationskoffiehuis: 1o. het verhoogen en verzwaren van den zeedijk in de gemeente Barradeel, over eene lengte van 2430 M.; 2o. het aanleggen van 1200 M. steenglooiing in die gemeente en het verhoogen en verzwaren van den zeedijk daarnevens; 3o. het verhoogen en verzwaren van den zeedijk ten noorden van Harlingen, over eene lengte van 55 M. Aanw. 18 April, te 9 uren.

Maandag, 28 April.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bezinken en bestorten van den oever vóór den kleinen Parallelduin aan de oostzijde der buitenhaven van het Voornsche kanaal, te Helvoet-huis. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage. Aanw. 21 April. Raming *f* 12,500.

Dinsdag, 29 April.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Dollardsdijk en van de landpunt Reide. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, te Groningen. Aanw. 22 April. Raming *f* 2750 per jaar.

Woensdag, 30 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz: 1o. het verrichten van baggerwerk in de Amer, en het herstellen en onderhouden van de werken op het bovendeel dezer rivier aan de monden van het Oude-Maasje en de Dunge, van 1 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage. Aanw. 23 April. Raming *f* 9700; 2o. de verruiming van den bovenmond van de Botlek, tusschen de kilometerraaien 147 en 149. Inl. bij den hoofdingenieur van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam. Aanw. 23 April. Raming *f* 29,040.

Vrijdag, 2 Mei.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voortzetting der verbetering van de vestinggracht voor het front VI—VII der vesting Neuzen tot ligplaats van schepen, behoorende tot de werken van het kanaal van Neuzen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 24 en 26 April. Raming *f* 11,220.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het met voorhanden hazaltsteen bezetten van den hoogen oever langs de zuidwestzijde der haven te Moerdijk. Aanw. 25 April. Raming *f* 1980.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg en het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Rotterdam, in 2 perceelen. Raming: perc. 1 *f* 2100, perc. 2 *f* 840.

Dinsdag, 6 Mei.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van plaatbeschieting met steenstapeling langs den kanaalboord van den Rijks-grooten weg van Groningen naar Delfzijl. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Baanmaker, allen te Groningen. Aanw. 29 April. Raming *f* 15,750.

Amsterdam, te 1 uur, door het R.-K. parochiaal kerkbestuur sH. Nikolaas binnen de Veste", in d'Geelvinck: het bouwen van eene kerk met 2 torens en koepel, aan de Prins-Hendrikkade, aldaar. Inl. bij den architect A. C. Bleijs, Haarlemmer-Houttuinen 79, aldaar. Aanw. 22 April, te 1 uur, bijeenkomst in d'Geelvinck.

Woensdag, 7 Mei.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op het Zwartewater, van 21 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage. Aanw. 20 April, te 10½ uren. Raming *f* 4950.

Woensdag, 14 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken in de Noord, de Oude-Maas, het Mallegat, de Dortsche Kil en het Spui, van 1 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Korevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 7 Mei. Raming *f* 29,400; 2o. het verdiepen van het benedenbed van de Dortsche Kil, tusschen de kilometerraaien 128 en 130, onder de gemeente Dubbeldam. Aanw. 7 Mei. Raming *f* 84,000; 3o. de herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Boven-, Beneden- en Nieuwe-Merwede, van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 4 percelen. Raming resp.: *f* 26,960, *f* 16,380, *f* 32,240, *f* 24,850. Inl. bij genoemden hoofdingenieur en bij de betrokken opzichters.

Woensdag, 21 Mei.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Geldersche-IJssel, met het onderhoud van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 3 percelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 14 Mei. Raming resp.: *f* 12,740, *f* 13,900, *f* 20,400.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het maken van eene bergplaats voor brandstoffen en een privaatgebouw, benevens het aanleggen van gasleidingen en verdere werken tot uitbreiding van het station Zwolle. Inl. bij den hoofdingenieur der S.S. te Zwolle. Aanw. 13 en 14 Mei, te 11 uren. Raming *f* 14,200; 2o. het maken van een hoofd- en nevengebouw met bijkomende werken op het station Geldermalsen (lijn Dordrecht—Elst). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en bij den sectieingenieur, te Gorichem. Aanw. 13 en 14 Mei, te 11 uren. Raming *f* 184,700.

Op in het bestek bepaalden datum.

's-Hage, door den architect H. Wesstra Jr.: het bouwen van 22 woningen voor den werkenden stand te 's-Hage.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

's-Gravelduin-Kapelle, 1 April: het bouwen van eene kerk voor de Chr. Gereform. gemeente, onder beheer van den bouwkundige A. J. Grootenhuis, te Sprang; ingek. 11 bilj., als:

W. Nieuwenhuizen,	te Sprang,	*f* 7475
M. de Jong,	» 's-Gravenmoer,	» 6734
J. M. de Jong,	» Kapelle,	» 6690
G. v. Hulten,	» Waalwijk,	» 6510
M. Bouvers,	» Baardwijk,	» 6490
J. v. d. Meijs,	» Bezuijen,	» 6440
C. v. Campen,	» Kapelle,	» 6300
A. Michaëls,	» Loonschendijk,	» 6095
C. Michaëls,	» Vrijhoeven-Kap.,	» 6042
J. Schuler,	» Raamsdonk,	» 5995
C. N. Kleinloog,	» Vrijhoeven-Kap.,	» 5738

gegund.

's-Bosch, 2 April: het verbouwen van een pakhuis en het daarboven bouwen van een woonhuis in de Ortenstraat, onder beheer van den architect Dobbe van Pelt; ingekomen 4 bilj., als:

T. A. v. Ravesteijn,	te 's-Bosch,	*f* 9045
H. Dirks,	» idem	» 8700
L. Hurkens,	» idem	» 8480
F. Dassën,	» Tilburg,	» 6685

Kornjum, 4 April: het verbouwen en verzwaren van den zeedijk langs den Noorderleegspolder, onder beheer van den architect F. Brouwer; ingek. 5 bilj., als:

Y. v. d. Veer,	te Marsum,	*f* 10,916
A. v. d. Bol,	» Oudebiltzijl,	» 10,494
H. L. Cuisveller,	» Staveren,	» 9,494
J. R. Iansma,	» Hallum,	» 7,900
H. J. Boetzaer,	» Oudebiltzijl,	» 7,888

Middelburg, 4 April: het driejarig onderhoud van eenige werken bij de Oude-Hoeve, aan de noordrijde van het eiland Schouwen, prov. Zeeland; ingekomen 6 bilj., als:

C. Kuipers,	te Brouwerslaven,	*f* 6460
A. v. Popering,	» Bruinisse,	» 5840
B. C. v. d. Ende,	» Zierikzee,	» 5458
P. Vink,	» Noordgouwe,	» 5459
S. Bezuijen,	» Ouddorp,	» 5300
C. Bolier Cz.,	» Bruinisse,	» 5076

Leeuwarden, 4 April: 1o. de herstelling der waterkeering, de Nieuwe Stachte c.a.; aannemers C. de Jong Jz. en C. de Buiter, te Hardinksveld, voor *f* 45,960.

2o. het maken van een steenen dam bij de schutsluis te Terhorne; aannemer C. de Buiter, te Hardinksveld, voor *f* 8868.

3o. het driejarig onderhoud der Scharsterbrug c. a.; aannemer P. L. v. d. Wal, te Koudum, voor *f* 1747.

4o. het driejarig onderhoud van de Werkumerbleksbrug c. a.; aannemer F. J. Haren, te Idskenhuizen, voor *f* 1741.

5o. het driejarig onderhoud van den prov. Lindedijk c. a.; aannemer J. H. Bijkman, te Kuinre, voor *f* 2645.

Helder, 4 April: 1o. het bouwen van een gasbereitorium; ingekomen 14 bilj., als:

J. Duinker,	te Helder,	*f* 2300
D. J. v. Wijngaarden,	» idem	» 2185
J. Th. Moorman,	» idem	» 2130
W. de Jong Jr.,	» idem	» 2100
A. Graaff,	» idem	» 2100
De Waard en Wijker,	» idem	» 2090
A. Korff,	» idem	» 2057
Gebr. Boon,	» idem	» 2055
G. Moorman,	» idem	» 2010
J. F. Philips,	» idem	» 1998
Gebr. Klein,	» idem	» 1992
P. Zaatman,	» idem	» 1950
J. Korff,	» idem	» 1925
P. Spruit,	» idem	» 1844

2o. het gedeeltelijk dempen van eene sloot en maken van een riool; ingek. 12 bilj., als:

J. Duinker,	te Helder,	*f* 650
A. Graaff,	» idem	» 630
P. Zaatman,	» idem	» 600
D. J. v. Wijngaarden,	» idem	» 595
W. de Jong Jr.,	» idem	» 580
A. Korff,	» idem	» 561
Gebr. Boon,	» idem	» 560
P. Spruit,	» idem	» 557
De Waard en Wijker,	» idem	» 540
J. Th. Moorman,	» idem	» 542
G. Moorman,	» idem	» 519
Gebr. Klein,	» idem	» 518

Delft, 4 April: perc. 1, de levering aan Delfland van 1,000,000 KG. zuilenbazalt (kopstukken); minste inschr. waren Kloos en Van Limburgh, te Rotterdam, voor *f* 8998.80;

perc. 2, idem van 400,000 KG. gesorteerde Doornikse of blokstoen; minste inschr. was P. A. van de Velde, te Neuzen, voor *f* 1468;

perc. 3, 300 stère brik; minste inschr. was H. Litsch, firma N. H. Perrenet, te 's-Hage, voor *f* 860;

perc. 4, het vervoeren en verplaatsen van 10,000 bos riet; minste inschr. was P. de Wilde, te Monster, voor *f* 483.

St.-Jacobiparochie, 4 April: het vervoeren van 3,600,000 steen langs een gedeelte van den zeedijk van het waterschap Het Nieuw-Bildt; ingek. 8 bilj., als:

Tj. v. d. Zee,	te St.-Jacobiparochie,	*f* 10,800
A. Schaafsma,	» Harlingen,	» 10,400
A. J. v. d. Meij,	» Berlikum,	» 9,500
H. Cuisveller,	» Staveren,	» 8,224
L. Pol,	» Leeuwarden,	» 7,767
A. v. d. Bol,	» Oudebiltzijl,	» 6,789
F. Dubeux,	» idem	» 6,736
F. Schaafsma,	» Harlingen,	» 6,298

gegund.

Sneek, 3 April: de bouw van een ijzeren draaibrug met twee doorvaartopeningen en verdere bijbehoorende werken bij en over de Stadsgracht, in het verlengde van de Geldersche Poële en Pottersmijlen; ingekomen 8 bilj., als:

C. H. Visser,	te Sneek,	*f* 28,880
H. T. Bouma,	» Bozum,	» 28,785
G. C. Visser,	» Ybt,	» 28,772
D. v. d. Wal,	» Werkum,	» 28,000
G. D. de Boer,	» Oppenhuizen,	» 25,943
D. Landstra,	» Sneek,	» 24,980
J. A. de Graaf,	» idem	» 24,098
T. Hilarius,	» Leeuwarden,	» 24,660

Assen, 5 April: het bouwen van een heerenhuis met winkel en fabriksgebouw, voor J. W. Kuller, onder beheer van den architect G. Stel; ingek. 13 bilj. als:

H. Steenstra,	te Zuidlaren,	*f* 15,100
H. Zondag,	» idem	» 15,000
J. Pijkstra,	» Bergum,	» 14,987
G. v. d. Grampel,	» Assen,	» 14,848
J. v. Ben	» Zuidlaren,	» 14,400
D. Nieuing,	» Assen,	» 14,300
G. Kuipers,	» Midlaren,	» 14,263
H. Smallenbroek,	» Assen,	» 13,921
H. Jalving,	» idem	» 13,872
Harco Wouters,	» idem	» 13,794
H. de Vries,	» idem	» 13,672
T. Boonstra,	» idem	» 12,800
D. B. Wiesing,	» idem	» 12,765

Groningen, 5 April: het vervangen van de beluiking, K. no. 210, in de Stoeldraierstraat, door eene winkelbeluiking met bovenwoning, onder directie van A. R. Freem, te Arnhem en G. Ras te Groningen; ingek. 5 bilj., als:

E. Berkenbosch,	te Groningen,	*f* 8196
H. v. d. Nap,	» idem	» 7759
H. J. Morak,	» idem	» 7756
H. J. Meuge,	» idem	» 7695
T. Y. Jelsma,	» idem	» 7386

gegund.

Utrecht, 5 April: het leggen van een beroa langs het binnentalud van den dijk onder Amerongen; ingekomen 16 bilj., als:

A. Kros,	te Haarlem,	*f* 25,980
A. S. de Vos,	» Maurik,	» 25,800
C. Boogendoorn,	» Gassendam,	» 25,700
J. v. Vuuren,	» Vuren,	» 25,325
G. Marskamp,	» Leerdam,	» 24,500
W. Neijenes,	» Arnhem,	» 23,745
S. v. 't Veerlaat,	» Hardinksveld,	» 22,222
P. W. v. Hattem,	» Tuil,	» 22,100
Wiegerink & Terwindt,	» Groenlo,	» 22,000
C. v. Es,	» Herwijnen,	» 21,887
P. en C. Zanen,	» Ammerstol,	» 21,872
L. Mol,	» Hedel,	» 20,887
A. v. Kekem,	» Gouda,	» 20,660
W. Kloosterman,	» Gorkum,	» 20,260
C. Oomes,	» Ammerstol,	» 18,400
J. Fruitier,	» Utrecht,	» 15,122

Nieuweramstel, 5 April: het bijbouwen van een uitbouw aan het raadhuis aan den Amstelsdijk en het maken van eenige inwendige veranderingen in het gebouw; gegund aan F. Luiten, te Amsterdam; overige inschr. waren: G. A. Krop, Amsterdam, H. de Haan, idem, A. P. Schepens, Nieuweramstel, Gebr. Diepenbrock, idem, H. J. Westerveld, Purmerend, W. H. Struis, Amsterdam, Jacobus Post, idem, J. de Vries, Purmerend, A. Terweeme, Nieuweramstel, H. Tamminga en J. Hildebrand, Amsterdam.

Gelrle, 7 April: het verrichten van eenig grondwerk en het ten deele met klinkers bestraten van den aarden weg, genaamd «de Kerkstraat"; ingek. 4 bilj., als:

L. Jansen,	te Baarle-Nassau,	*f* 1960
J. C. Schaack,	» Oosterwijk,	» 1937
L. Botermans,	» Gilze,	» 1934
J. v. Empel,	» Tilburg,	» 1924

Amsterdam, 7 April: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de gebouwen der invoerrechten en accijnzen te IJmuiden, ged. '84—'86; ingekomen 5 bilj., als:

J. ten Broeke,	te Velsen,	*f* 1598
Rinks,	» Santpoort,	» 1398
L. Kok,	» IJmuiden,	» 1274
W. K. Niborg,	» idem	» 1233.80
N. J. Zwagerman,	» idem	» 1044.83

's-Bosch, 7 April: 1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen, enz. en van de werken te 's-Bosch; aangenomen door Th. H. Dirks, aldaar, voor *f* 7397.

2o. het éénjarig onderhoud van de werken te Crevecoeur, aan de Binnenwesluis en van Nieuw-St.-Andries; aangenomen door denzelfde, voor *f* 1667.

3o. eene verving van gebouwen te 's-Bosch; aangenomen door T. H. van Uden, aldaar, voor *f* 2090.

's-Hage, 7 April: 1o. bestek no. 61, het afdammen, droogmaken, onderzoeken en herstellen der Mallegatsluis te Gouda; ingek. 9 bilj., als:

J. Vermeer,	te Bleiswijk,	*f* 40,800
J. J. Bekker,	» Lent,	» 39,864
A. de Borst,	» Papendrecht,	» 39,840
A. v. Kekem,	» Gouda,	» 39,500
P. Verbeuggen,	» Waddinxveen,	» 39,100
H. J. Nederhorst,	» Gouda,	» 38,243
T. Kleijn,	» Slinkrecht,	» 37,800
J. Smit VII,	» Slikkerveer,	» 36,180
T. Volker,	» Dordrecht,	» 33,700

2o. Bestek no. 62, het vernieuwen van den bestaanden pakberm langs de westzijde van de buitenharen van het kanaal door Voorne te Nieuwesluis; ingek. 8 bilj., als:

P. de Groot,	te Giessendam,	*f* 4885
A. de Jongh,	» Ammerstol,	» 4850
C. Oomes Jz.,	» idem	» 4770
P. Verbruggen,	» Waddinxveen,	» 4589
S. Bezuijen,	» Ouddorp,	» 4500
B. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 4326
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 3986
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 3980

Groningen, 7 April: mannen Jan Nieuwijer, het bouwen eener beluizing aan den Westerbannensingel, te Groningen, onder beheer van de architecten K. & H. Boekzema; ingek. 14 bilj., als:

A. de Vries,	te Groningen,	*f* 4293
D. Janssen,	» idem	» 4000
J. de Vries,	» idem	» 3885
J. Dellings,	» idem	» 3657
B. de Jong,	» idem	» 3585
D. Doojes,	» idem	» 3443
L. Oldenburger,	» idem	» 3285
B. S. Dijkstra,	» idem	» 3249
H. de Haan,	» idem	» 3240
T. Y. Jelsma,	» idem	» 3222
H. Janssen,	» idem	» 3194
G. Meulink,	» idem	» 3190
E. Peters,	» idem	» 3100
E. W. Wietzema,	» idem	» 2943

gegund.

Rotterdam, 7 April: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de Rijksgebouwen der invoerrechten aan den Hoek-van-Holland, ged. '84, '85 en '86; ingekomen 7 bilj., als:

C. Roozenburg,	te Naaldwijk,	*f* 7240
W. A. P. Dessing,	» idem	» 5860
C. Vreedenburgh,	» Hoek-van-Holl.,	» 5322
W. Lalleman,	» 's-Gravenzande,	» 4300
M. Veltenaar,	» Maassluis,	» 4246
J. Vandkamp,	» 's-Gravenzande,	» 3223
A. H. Langhester en R. G. J. Langhester,	» idem	» 4120

Amsterdam, 8 April: 1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen te Amsterdam; ingek. 8 bilj., als:

T. G. Fokke,	te Amsterdam,	*f* 8910
W. L. Leibbrandt,	» idem	» 8890
G. L. Brouwer en B. Hoogeveen,	» idem	» 8888
Renaud en Boeljon,	» Watergraafsmeer,	» 8875
A. Aalders,	» Amsterdam,	» 8790
G. Wond,	» idem	» 8778
C. J. Maks Jz.,	» idem	» 8695
P. F. Rijke	» Nieuweramstel,	» 8620

2o. het éénjarig onderhoud van de werken in de stelling van Amsterdam; ingek. 4 bilj., als::

G. Wond,	te Amsterdam,	*f* 4333
Renaud en Boeljon,	» Watergraafsmeer,	» 3980
P. F. Rijke,	» Nieuweramstel,	» 3970
J. Post,	» Amsterdam,	» 3945

3o. eene verving enz. van gebouwen en voorwerpen te Amsterdam; ingek. 9 bilj., als:

F. M. Heldt en F. G. W. Karnekamp, Amsterdam,		*f* 2500
H. E. Pieters, idem		» 2312
A. W. Renaud, Watergraafsmeer,		» 2290
A. v. Wijland, Amsterdam,		» 2275
W. L. Walraven, idem		» 2238.80

P. Dekker,	Amsterdam,	ƒ 2090
G. H. Heinen	idem	» 2068
W. v. Willigenburg,	Utrecht,	» 1990
L. C. de Leur,	idem	» 1939

Zwolle, 8 April: 1o. het éénjarig onderhoud der kazerne- en andere gebouwen en werken te Zwolle, onder beheer der genie; ingekomen 8 bilj., als:

J. C. Flik,	te Zwolle,	ƒ 2275
T. G. ter Meulen,	» idem	» 2180
T. Disselhoff,	» idem	» 2116
F. H. Noorman,	» idem	» 2060
J. Grolleman,	» idem	» 2060
A. v. Straten,	» idem	» 2027
J. Benthuis,	» idem	» 2023
K. A. v. d. Berg,	» idem	» 1991

De biljetten nos. 1 en 4 zijn, als niet geldig, terzijde gelegd.

2o. het vernieuwen en herstellen van ramen, daken en dakgoten van de Broerenkazerne, te Zwolle; ingek. 9 bilj., als:

J. Benthuis,	te Zwolle,	ƒ 1864
J. C. Flik,	» idem	» 1845
D. Bruins,	» idem	» 1712
F. H. Noorman,	» idem	» 1738
J. Grolleman,	» idem	» 1730
T. G. ter Meulen,	» idem	» 1720
T. Disselhof,	» idem	» 1719
A. v. Straten,	» idem	» 1686
K. A. v. d. Berg,	» idem	» 1665

De biljetten nos. 2, 4 en 7 zijn, als niet geldig, terzijde gelegd.

Beetsterzwaag, 8 April: 1o. school en huis te Beets, T. T. van Eik, te Lippenhuizen, met beheing ƒ 16,220
zonder » » 15,420

2o. school te Tijnje, J. H. Bos, Twijzel. » 10,000

3o. school en huis te Wijnjeterp, D. J. Keuning, te Ureterp. » 10,550
S. L. Cath. Joure, het meubilair » 1,249.48
J. P. Tammenga, Gorredijk, verfwerk van het meubilair » 112

alles gegund.

Tubbergen, 8 April: onder beheer van den architect J. Moll, te Hengelo: 1o. schoolbouwing te Vasse; ingekomen 3 bilj., als:

Heupink,	te Ootmarsum,	ƒ 8222
A. Schreuder en L. Barneveld,	» Almelo,	» 7424
C. Frowijn,	» Ootmarsum,	» 7234

gegund.

2o. verbouwing van het schoolgebouw te Langeveen; ingek. 2 bilj., als:

Heupink,	te Ootmarsum,	ƒ 4080
A. Schreuder en L. Barneveld,	» Almelo,	» 4892

gegund.

3o. eenige verbouwing aan 't schoolgebouw te Tubbergen; ingek. 2 bilj. als:

Heupink,	te Ootmarsum,	ƒ 940
A. Schreuder en L. Barneveld,	» Almelo,	» 855

gegund.

Huizen (G.), 8 April: het bouwen van eene sigarenfabriek, en het verbouwen van een woonhuis, voor T. Putters, aldaar; ingekomen 3 bilj., als:

A. Axelink,	te Angeren,	ƒ 5250
J. Gieskes,	» idem	» 5140
N. v. Eck,	» Nijmegen,	» 4932

Koevorden, 8 April: 1o. Bestek no. 3, het maken van bruggen en een draaivonder over het Drostediep; ingek. 9 bilj., als:

J. Kleinmeijer,	te Avereest,	ƒ 30,900
K. A. Bakkert,	» idem	» 30,880
G. J. v. d. Braak,	» Apeldoorn,	» 30 400
J. Otten,	» Meppel,	» 29,995
F. Abersen,	» Steenwijk,	» 29,883
T. J. Schaafsma,	» Harlingen,	» 29,790
J. W. de Vries,	» Smilde,	» 29,480
M. Weertman,	» Koevorden,	» 29,427
Chr. Eckhardt,	» Almelo,	» 29,060

gegund.

Raming ƒ 29,850

2o. Bestek no. 4, het maken van 5 bruggen; ingek. 9 bilj., als:

J. Otten,	te Meppel,	ƒ 4840
J. W. de Vries,	» Smilde,	» 4800
F. Abersen,	» Steenwijk,	» 4790
H. Niehuis,	» Hoogeveen,	» 4726
T. J. Schaafsma,	» Harlingen,	» 4720
K. A. Bakkert,	» Avereest,	» 4634
M. Weertman,	» Koevorden,	» 4592
G. J. v. d. Braak,	» Apeldoorn,	» 4440
Jac. Kleinmeijer,	» Avereest,	» 4300

gegund.

Raming ƒ 4250

Voor de massa ingekomen 3 bilj., als:

M. Weertman,	te Koevorden,	ƒ 33,987
J. W. de Vries,	» Smilde,	» 33,800
Chr. Eckhardt,	» Almelo,	» 33,576

Rilland, 8 April: het dichten van den Zimmermanspolder met bijbehoorende werken; ingek. 3 bilj., als:

B. den Exter v. d. Brink,		ƒ 75,000
C. de Wilde en P. J. Visser,		» 74,900
C. Hoogendoorn,		» 74,500

Vianen, 9 April: 1o. het bouwen eener nieuwe school voor 380 kinderen met eene onderwijzerswoning; ingekomen 21 bilj., als:

H. Vermeer,	te Utrecht,	ƒ 35,740
L. Maijer,	» idem	» 34,802
D. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 32,900
A. C. Vink,	» Utrecht,	» 32,860
J. Groot,	» IJselstein,	» 32,498
C. Exalto,	» Gorichem,	» 31,900
K. Koers,	» Utrecht,	» 31,875
G. A. Booding,	» idem	» 31,270
W. J. Meilink,	» Tull-en-t'Waal,	» 31,261
L. Hortensius,	» IJselmonde,	» 30,849
M. L. v. Spange,	» 's-Hage,	» 30,793
C. C. Poot,	» Vianen,	» 30,790
J. W. v. d. Vet,	» 's-Hage,	» 30,000
A. Hoogendoorn,	» Giessendam,	» 29,990
C. v. Soest,	» Baarn,	» 28,930
J. v. Vuuren,	» Vuren,	» 28,000
G. J. v. Vloten,	» Utrecht,	» 27,472
J. Schouten,	» Vianen,	» 25,700
A. M. Labrie,	» idem	» 25,700
J. Witkamp,	» idem	» 25,573
J. A. Dumolin,	» idem	» 22,975

gegund.

2o. het afbreken van een der bestaande scholen en het verbouwen der andere school in die gemeente; ingekomen 11 bilj., als:

J. W. v. d. Vet,	te 's-Hage,	ƒ 12,500
A. Hoogendoorn,	» Giessenlam,	» 10,950
D. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 10,900
K. Koers,	» Utrecht,	» 10,344
G. A. Booding,	» idem	» 10 310
W. J. Meilink,	» Tull-en-t'Waal,	» 10,274
J. Schouten,	» Vianen,	» 9,850
J. A. Dumolin,	» idem	» 9,338
L. Hortensius,	» Utrecht,	» 8,997
A. M. Labrie,	» Vianen,	» 8,860
J. Witkamp,	» idem	» 8,797

gegund.

Akersloot, 9 April: onder beheer van den architect H. P. van den Aardweg: 1e perceel, het verbouwen van de school te Akersloot en bijbouwing van eene nieuwe school met twee lokalen; ingekomen 8 bilj., als:

Jacob Band,	te Purmerend,	ƒ 10,688
Jb. de Vries,	» idem	» 10,492
J. J. Tesselaar,	» Alkmaar,	» 10,300
Jb. Nieuwstad,	» Beets,	» 9,999.99
P. Rings,	» Santpoort,	» 9,840
P. Nieuwstad,	» Purmerend,	» 9,813
R. K. Koppen,	» Westgraftdijk,	» 9,777
G. P. H. Schermer,	» Uitgeest,	» 8,975

gegund.

2e perc., het bouwen van eene school met drie lokalen, onderwijzerswoning enz., in den Kogerpolder; ingek. 8 bilj., als:

G. P. H. Schermer,	te Uitgeest,	ƒ 20,100
Jb. de Vries,	» Purmerend,	» 19,678
Jb. Nieuwstad,	» Beets,	» 19,450
J. Plas,	» Purmerend,	» 19,444
P. Nieuwstad,	» idem	» 18,780
R. K. Koppen,	» Westgraftdijk,	» 18,665
J. J. Tesselaar,	» Alkmaar,	» 18,381
P. Rings,	» Santpoort,	» 18,170

gegund.

Dordrecht, 9 April: het verlengen eener hazaltkade tot beveiliging van het terrein der margarineboterfabriek der firma W. J. Albers, onder beheer van den architect H. W. Veth; minste inschr. was G. Verduin, voor ƒ 3479; gegund.

Leeuwarden, 9 April: het maken van eene gieren overdekking over de veemarkt, aldaar; ingek. 8 bilj., als:

H. Jansen en W. Altena,	te Leeuwarden,	ƒ 22,955
Joh. Dokter,	» idem	» 22,894
J. W. Fransen,	» idem	» 22,775
A. v. d. Meer,	» Harlingen,	» 22,469
P. T. Kingma,	» Leeuwarden,	» 22,000
Bottema & Co.,	» idem	» 21,840
W. Hoekstra,	» idem	» 20,999
P. Hilarius Wz.,	» idem	» 20,800

Groningen, 9 April: het maken eener boerenmal en nieuwen voorgevel voor het huis van Rijkholt, Oude-Kijkintjestraat, onder beheer van den architect J. B. Jager; ingek. 10 bilj., als:

E. Peters,	ƒ 3717
R. Bovingh,	» 3666
J. Ihelings,	» 3587
H. v. d. Nap,	» 3365
R. de Jong,	» 3230
G. Meulink,	» 3229
D. Edzards,	» 3190
H. de Haan,	» 3080
H. Jansen,	ƒ 2982
G. P. v. Erp,	» 2892

Heusden, 9 April: het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Heusden; ingek. 7 bilj.; minste inschr. was A. Dankers, te Heusden, voor ƒ 1599.

's-Hage, 9 April: 1o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater in het Zwartewater, tusschen den mond der Vecht en Hasselt; ingek. 2 bilj., als:

		per M³
R. A. v. d. Bergh,	te Punnerden,	ƒ 0,57
F. E. Terwindt,	» idem	» 0,55

2o. het verrichten van eenige werken aan de schutsluizen enz. te Nichtevecht; ingekomen 2 bilj., als:

J. Harpen,	te Wijk-bij-Duurstede,	ƒ 1989
J. v. Straten,	» Jutfaas,	» 1877

Helder, 10 April: 1o. het maken van een gebouw voor besmettelijke zieken bij het hospitaal te Helder; ingek. 6 bilj. als:

P. Spruit,	te Helder,	ƒ 5900
Gebr. Klein,	» idem	» 5700
Ds. de Vries,	» idem	» 5595
P. Duinker,	» idem	» 5477
Gebr. Jansen,	» idem	» 5400
J. Th. Moerman,	» idem	» 5300

2o. het éénjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen enz. te Helder en op Texel; ingek. 6 bilj., als:

A. Bels,	te Helder,	ƒ 8100
P. Zaatman,	» idem	» 7900
D. de Vries,	» idem	» 7800
A. Vos Rzn.,	» idem	» 7785
P. Spruit,	» idem	» 7777
J. Th. Moerman,	» idem	» 7150

Haarlem, 10 April: het maken en leveren van kasten, aftimmeringen en bijkomende werken voor de inrichting der Rijksmuseumgebouwen te Amsterdam; minste inschr. was La Société anonyme Franco-Belge »La Construction industrielle", te Brussel, voor ƒ 16,590.

Amsterdam, 10 April: het spannen van telegraafdraden tusschen Zaandam—Hoorn en het stellen van electrische klokken enz., volgens Bestek 387; ingek. 4 bilj., als:

W. v. Dijk,	te Jutfaas,	ƒ 2790
J. v. d. Berg,	» Amersfoort,	» 2760
M. Giesen,	» Amsterdam,	» 2759
P. v. Essen,	» Halfweg,	» 2627

's-Hage, 10 April: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te 's-Hage, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Dalebout, te Gouderak; Raming ƒ 14,700; 2o. het bestraten van de Hoornsche hoofden aan den Oudehoornschen zeedijk, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Ind. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Kaseman, te Nieuwenhoorn. Raming ƒ 10,000.

Amsterdam, 10 April: 1o. het éénjarig onderhoud van- en het verrichten van herstellingen aan sluis- en waterwerken, scheepvaartinrichtingen enz.; 2o. het bouwen van steenen en houten wallen, en het gewoon onderhoud van- en het verrichten van herstellingen aan wallen, ruiden, openbare waterplaatsen, verschwaterbakken enz.; 3o. het sloopen en verroeren van de houten loods (tijdelijk schoolgebouw) in de Plantage en het wederoprichten ervan op een terrein aan de Barendstraat.

Den Burg (op Texel), te 12 uren, door den ontvanger der registratie en domeinen, in De Vergulde Kikkert: het maken van afwateringssloten in de Nederlanden en de vlakte der Sluiterbollen (perc. 13 en 14 der Staatsduin- en mientgronden op Texel), met bijbehoorende werken en leveringen.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het leveren en stellen van eenige meubelen in het gebouw der H. B. S. met drijvarigen cursus voor jongens aan de Raamstraat. (Herbesteding).

Utrecht, te 2 uren, in De Geldersche Roede: het sloopen van een achterhuis met schuur, en het bouwen van een nieuw achterhuis met schuur op de bofstede, bewoond door A. van den Berg, nabij de Heerenstede, onder Houten. Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. te 10 uren.

Dinsdag, 22 April.

Utrecht, te 10 uren, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het éénjarig onderhoud van: 1o. werken en kazernegebouwen enz. te Utrecht en op de legerplaats bij Zeist, 2o. werken in de Nieuwe Hollandsche waterlinie van de Klop tot en met Vreeswijk, 3o. werken in de stelling van Bunnik, 4o. werken te Wijk-bij-Duurstede en van daar tot Odijk; 5o. het herstellen van den verbindingsdijk boven de inundatiesluis te Wijk-bij-Duurstede. Inl. op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur, te Utrecht.

Gorichem, te 10 uren, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud der werken van het inundatiekanaal uit de Waal, benoden Tiel, naar de Linge.

's-Hage, te 11 uren, op het bureau der IJzel-stoomtramwegmaatschappij: het verrichten der werken, omschreven in Bestek no. 20 (het maken eener loods voor rijtuigen en locomotieven te Ommerschiin).

Leiden, te 11 uren, in het bureau der genie: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz. te Leiden. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te 's-Hage en bij den opzichter van fortificatiën, te Leiden.

Boesburg, te 11 uren, in het Hof Gedria: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen, de werken enz., aldaar. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Zutfen.

Dordrecht, te 12 uren, bij J. C. van der Horst: het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen enz., te Dordrecht, onder beheer der genie te Breda. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, te Dordrecht.

Roermond, te 12 uren, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Roermond. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, te Roermond. Raming ƒ 4700.

Akkrum, te 12 uren, ten gemeentehuize van Utingeradeel: het stichten van een post-en-telegraafkantoor met directeurswoning, te Akkrum. Inl. bij den gemeentesopzichter Hoekstra, aldaar.

Herwijnen, te 2 uren, door de ingenieurs-architecten W. van Lookeren Campagne & E. Cordeld von Felbert, bij A. de Wit: het bouwen van eene school van 6 lokalen, met de levering van schoolmeubelen, enz. Aanw. 22 April, te 11 uren.

Filippine, te 2 uren, door het best. der waterkeering van den cal. Stad-f Filippinepolder, in het gemeentehuis: de gewone onderhouds- en vernieuwingswerken aan de waterkeering van dien polder.

Woensdag, 23 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van 3 dwarsribben onder de gemeente Beemen, aan den rechteroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 37 en 38. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeree, te Wageningen. Raming ƒ 8500.

Naarden, te 11 uren, in de kazerne Oud-Molen: 1o. het éénjarig onderhoud der werken langs de Vecht van Muiden tot Hinderdam. (Raming ƒ 4400); 2o idem der werken en kazernegebouwen langs de Vecht van Kijkuit tot Maarseveen (Raming ƒ 3300); 3o. eene vervving van de werken en kazernegebouwen te Nieuwersluis (Raming ƒ 1340). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Naarden.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het vernieuwen van leiendaken, goten, hoekkepers en nokken, en het herstellen van de houten dakbeschorting enz. enz. boven het tabelmagazijn en boven het victualiemagazijn, in 1 perceel. Aanw. 21 en 22 April.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 19 APRIL 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 21 April.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het vernieuwen van een vak steenglooiing aan den Oudelandschen zeedijk aan de zuidzijde van Goederede. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Dalebout, te Goederede. Raming ƒ 14,700; 2o. het bestraten van de Hoornsche hoofden aan den Oudehoornschen zeedijk, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Kaseman, te Nieuwenhoorn. Raming ƒ 10,000.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het gewoon onderhoud van- en het verrichten van herstellingen ged. '84 aan sluis- en waterwerken, scheepvaartinrichtingen enz.; 2o. het bouwen van steenen en houten wallen, en het gewoon onderhoud van- en het verrichten van herstellingen aan wallen, ruiden, openbare waterplaatsen, verschwaterbakken enz.; 3o. het sloopen en verroeren van de houten loods (tijdelijk schoolgebouw) in de Plantage en het wederoprichten ervan op een terrein aan de Barendstraat.

Den Burg (op Texel), te 12 uren, door den ontvanger der registratie en domeinen, in De Vergulde Kikkert: het maken van afwateringssloten in de Nederlanden en de vlakte der Sluiterbollen (perc. 13 en 14 der Staatsduin- en mientgronden op Texel), met bijbehoorende werken en leveringen.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het leveren en stellen van eenige meubelen in het gebouw der H. B. S. met drijvarigen cursus voor jongens aan de Raamstraat. (Herbesteding).

Utrecht, te 2 uren, in De Geldersche Roede: het sloopen van een achterhuis met schuur, en het bouwen van een nieuw achterhuis met schuur op de bofstede, bewoond door A. van den Berg, nabij de Heerenstede, onder Houten. Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. te 10 uren.

Dinsdag, 22 April.

Utrecht, te 10 uren, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het éénjarig onderhoud van: 1o. werken en kazernegebouwen enz. te Utrecht en op de legerplaats bij Zeist, 2o. werken in de Nieuwe Hollandsche waterlinie van de Klop tot en met Vreeswijk, 3o. werken in de stelling van Bunnik, 4o. werken te Wijk-bij-Duurstede en van daar tot Odijk; 5o. het herstellen van den verbindingsdijk boven de inundatiesluis te Wijk-bij-Duurstede. Inl. op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur, te Utrecht.

Gorichem, te 10 uren, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud der werken van het inundatiekanaal uit de Waal, benoden Tiel, naar de Linge.

's-Hage, te 11 uren, op het bureau der IJzel-stoomtramwegmaatschappij: het verrichten der werken, omschreven in Bestek no. 20 (het maken eener loods voor rijtuigen en locomotieven te Ommerschiin).

Leiden, te 11 uren, in het bureau der genie: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz. te Leiden. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te 's-Hage en bij den opzichter van fortificatiën, te Leiden.

Boesburg, te 11 uren, in het Hof Gedria: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen, de werken enz., aldaar. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Zutfen.

Dordrecht, te 12 uren, bij J. C. van der Horst: het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen enz., te Dordrecht, onder beheer der genie te Breda. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, te Dordrecht.

Roermond, te 12 uren, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Roermond. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, te Roermond. Raming ƒ 4700.

Akkrum, te 12 uren, ten gemeentehuize van Utingeradeel: het stichten van een post-en-telegraafkantoor met directeurswoning, te Akkrum. Inl. bij den gemeentesopzichter Hoekstra, aldaar.

Herwijnen, te 2 uren, door de ingenieurs-architecten W. van Lookeren Campagne & E. Cordeld von Felbert, bij A. de Wit: het bouwen van eene school van 6 lokalen, met de levering van schoolmeubelen, enz. Aanw. 22 April, te 11 uren.

Filippine, te 2 uren, door het best. der waterkeering van den cal. Stad-f Filippinepolder, in het gemeentehuis: de gewone onderhouds- en vernieuwingswerken aan de waterkeering van dien polder.

Woensdag, 23 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van 3 dwarsribben onder de gemeente Beemen, aan den rechteroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 37 en 38. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeree, te Wageningen. Raming ƒ 8500.

Naarden, te 11 uren, in de kazerne Oud-Molen: 1o. het éénjarig onderhoud der werken langs de Vecht van Muiden tot Hinderdam. (Raming ƒ 4400); 2o idem der werken en kazernegebouwen langs de Vecht van Kijkuit tot Maarseveen (Raming ƒ 3300); 3o. eene vervving van de werken en kazernegebouwen te Nieuwersluis (Raming ƒ 1340). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Naarden.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het vernieuwen van leiendaken, goten, hoekkepers en nokken, en het herstellen van de houten dakbeschorting enz. enz. boven het tabelmagazijn en boven het victualiemagazijn, in 1 perceel. Aanw. 21 en 22 April.

Onderdendam, te 11 uren, in het waterschapshuis van Hunsingo: 1o. het vernieuwen van walbeschoeiingen bij- en het doen van herstellingen aan het Oosterdijksvenner vallaat; 2o. herstellingen aan de uitwateringssluis te Zoutkamp en dijkspanden van den zeedijk Zoutkamp-Vierhuizen. Inl. bij den deskundige H. Waal, te Onderdendam.

Maastricht, te 12 uren, op het bureau der genie: 1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Maastricht (Raming ƒ 6650); 2o. eene vervving van kazernegebouwen enz. te Maastricht (Raming ƒ 1600). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur te Nijmegen.

Beleward, te 12 uren, door burg. en weth.: het verlagen van de bestrating in de Witheerensteeg en het opnieuw bevloeren met klinkermop, onder bijlevering van materialen enz.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het maken van 4 gaskuipen met bijbehoorende werken, ten behoeve der gemeentegasfabriek aan den Oostzeedijk. Inl. aan het Timmerhuis; 2o. het bouwen van een school met woning aan de Rembrandtstraat. Inl. aan het Timmerhuis.

Wageningen, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene onderwijzerswoning aan de Dijkstraat in Nieuw-Wageningen, met de levering der materialen. Inl. bij den gemeentesopzichter S. Ritters. Aanw. 21 April, te 10½ uren.

Donderdag, 24 April.

Middelburg, te 10 uren, door het prov. best.: het verrichten van eenige buitengewone herstellingen aan den straatweg van 's Rijksgronden weg bij Breskens naar Nieuwvliet. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat, te Middelburg, den ingenieur, te Nemzen en bij den opzichter Mulder, te Breskens. Aanw. 21 April.

's-Gravenhage, te 10 uren, ten raadhuize: 1o. het maken der gebouwen en bijkomende werken voor het stoomgemaal aan den Groote-Hekel. Raming ƒ 33,800; 2o. het doen van herstellingswerken aan de gebouwen, behoorende tot het gemeentenetwis. Inl. bij den gemeentearchitect.

Dinteloord, te 11 uren, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten der le openbare school.

Bieverbrug, te 12 uren, bij J. Eenten: het bouwen van een boerenhuis en schuur, aldaar, met levering der materialen.

St.-Philipsland, te 12 uren, door het best. van den Anna-Jacobapolder: het verbeteren en begrinten van wegen van dien polder. Aanw. van 9—11 uren. (Herbesteding.)

Utrecht, te 1 uur, door den raad van beheer van het Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad, in het Hôtel de l'Europe: het aanvoeren van een bestaand gebouw aan de Oudegracht, aldaar, F. no. 154/155, en het bouwen van een woonhuis met een gebouw voor de administratie en redactie van genoemd dagblad, met bijlevering der materialen. Inl. bij den architect G. J. Cubes, aldaar. Aanw. 21 April, te 1 uur.

Haarlem, te 2½ uren, door burg. en weth.: het maken van eene nieuwe brug aan de Leidschevaart voor de Prins-Hendrikstraat, met bijbehoorende houten schuwingen en bestratingen. Inl. aan het bureau der gemeentewerken. Raming ƒ 23,000.

Haarlem, te 2½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het maken en leveren van meubelen en verdere werken, noodig tot inrichting en installatie der verschillende Rijksverzamelingen van geschiedenis en kunst in het Rijksmuseum te Amsterdam. Raming ƒ 10,000: 2o. het plaatsen en opstellen ten behoeve der normaalschool voor teekenonderwijzers van eene voorhanden houten loods met het bijbouwen van een nieuw gedeelte, op het terrein bij het Rijksmuseum te Amsterdam. Raming ƒ 1500.

Helmond, te 3 uren, door Gebr. Van Thiel, bij Wed. Van der Lindes: het bouwen eener stoomlinnenweverij en annexe gebouwen, met bijlevering der materialen. Inl. bij den architect M. Droesen, te Helmond. Aanw. te 10 uren.

Neuzen, te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen polder Nieuwe-Neuzen, in het Nederlandsch Logement: het maken van werken tot verdediging van den oever van dien polder. Aanw. 21 April, van 3—5 uren.

Wijnaldum, 's avonds 7 uren, bij S. S. Okkinga: het verven en behangen, van binnen en van buiten, eener huizing, schuur en lijtshuis, genaamd »Lunkema State", eigen aan Jhr. Mr. J. H. F. K. van Swinderen. Inl. bij W. L. Hora Verver, te Wijnaldum. Aanw. 22 April.

Arnhem, door het prov. best.: 1o. het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de prov. gebouwen te Arnhem in '84; 2o. het van-buiten-verven der prov. gebouwen te Arnhem in '84. Inl. bij den opzichter van den prov. waterstaat A. J. Groenen, te Arnhem.

Nunmerwonde, door den burgemeester: de levering van 450 stère zuiver gewassehen riviergrint en 50 stère van slag gemaverde macadam.

Vrijdag, 25 April.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het verrichten van werken aan 4 der strandhoofden aan de Oude-Heere, aan de noordkust van Schouwen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Raming ƒ 12,600; 2o. het op-diepte-brengen van de haven te Breskens. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming ƒ 2400; 3o. het wegruimen van grond uit de buitenhaven van Neuzen. Raming ƒ 7580; 4o. het maken en inhangen van een paar sluisdeuren voor het kanaal van Neuzen. Raming ƒ 7370; 5o. het maken van werken aan de hoofden III en IV op den oever voor Neuzen. Raming ƒ 4200.

Burg (Zeel.), te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Burg-en-Westlandspolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '85, van de aarde-, kraus-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van genoemden polder. Aanw. 21 April, van 10—12 uren.

Naarden, te 11 uren, in de kazerne Oud-Molen: het éénjarig onderhoud 1o. der kazernegebouwen enz. te Naarden (Raming *f* 3340); 2o. der werken aldaar (Raming *f* 4160); 3o. eene verving van kazernegebouwen enz. aldaar (Raming *f* 1700).

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het maken van eene duorsnijding uit de Dokkumer-Ee tot in de stadsgracht te Dokkum. Inl. bij den prov. ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter T. van Veen, te Dokkum. Aanw. 22 April.

Nijmegen, te 3 uren, in het Hotel-Faassen: het bouwen van 2 aaneengebouwde heerenhuizen (dubbele villa) op een terrein hoek Spoorstraat en Kronenburgersingel. Inl. bij de architecten P. H. Scheltema en J. Knoops Jr., aldaar.

Edam, te 3 uren, door burg. en weth.: het maken van 2 houten balansbruggen voor de vaart Edam—Monnikendam, met bijbehoorende werken. Inl. bij den gemeentearchitect A. W. Reijnders. Aanw. 22 April, te 2½ uren, te beginnen met de Rietvinksbrug.

Poortugaal, te 3 uren, door Johannes de Koning: het bouwen van eene schuur, lang 28.30 M., breed 17.20 M., met een woonhuis. Inl. bij den architect Fop Smit, te Oudbeierland. Bestek en teekeningen liggen bij W. van der Schee, te Poortugaal. Aanw. te 9 uren.

Zuilen, te 4 uren, door Gebr. Meijer: het aanvoeren van een stal in de Halterstraat en het aldaar bouwen van een veestal met bovenwoning. Bestek ligt in het café De Prins. Inl. bij den architect J. Uiterwijk Wz., aldaar.

Haarlem, door A. v. d. Maaren Jansen: het verbouwen van zijn perceel Kruisstraat 35.

Zaterdag, 26 April.

Haarlem, te 10 uren, in de Dooi: het éénjarig onderhoud van werken, gebouwen enz., onder het beheer der genie te Haarlem (Raming *f* 7300). (Herbesteding.)

Francker, te 11 uren, door het dijksbest. van het waterschap Vijf-Deelen-Zeedijken-Binnendijks, in het Stationskoffiehuis: 1o. het verhoogen en verzwaren van den zeedijk in de gemeente Barradeel, over eene lengte van 2400 M.; 2o. het aanleggen van 1200 M. steenglooiing in die gemeente en het verhoogen en verzwaren van den zeedijk daarsereens; 3o. het verhoogen en verzwaren van den zeedijk ten noorden van Harlingen, over eene lengte van 55 M.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het aanleggen van trottoirs, bestrating en rioleering op verschillende plaatsen in de gemeente. Aanw. 21 April, te 10½ uren, te beginnen in de Maliebaan bij de Nieuwebaan.

Arnhem, te 2 uren, namens de firma Bruning & Mühren, door den architect J. H. Freese: het verbouwen van perceel 3, in de Ketelstraat, aldaar. Aanw. 21 en 22 April, te 10 uren.

Maandag, 28 April.

's-Hage, te 11½ uren, 1o. door het ministerie van waterst., enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bezinken en bestorten van den oever vóór den kleinen Paralleldam aan de oostzijde der buitenhaven van het Voornsche kanaal, te Helvoetsluis. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage. Aanw. 21 April. Raming *f* 12.500; 2o. door het ministerie van binnenl. zaken: het uitbreiden van het anatomisch kabinet te Leiden. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den opzichter K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. 21 April, te 10 uren. Raming *f* 10.000.

Amsterdam, te 3 uren, door de naamloose vennootschap De IJsbreker, in het café-restaurant Polsky: het bouwen van 10 woonhuizen in 3 blokken aan de Swammerdamstraat en de 4e Boerhaavestraat, aldaar, met de levering der materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, te Amsterdam.

Dinsdag, 29 April.

Stavenisse, te 10 uren, door het best. der waterkeering van het cal. waterschap Stavenisse, in het gemeentehuis: het verdedigen van den onderzeeschen oever door steenbestorting en inhangen van 2 sluisdeuren aan de waterkeering van het waterschap. Aanw. 26 April, van 10— 1 uur.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Dollardsdijk en van de landpunt Reide. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, te Groningen. Aanw. 22 April. Raming *f* 2739 per jaar.

Arnhem, te 12 uren, door de Compagnie générale des conduites d'eau, te Luik, aan het bureau der Arnhemsche waterleiding: Bestek no. 3, het maken van het hoogreservoir voor de waterleiding te Arnhem, met de levering der benoodigde materialen. Inl. bij den ingenieur H. P. N. Halbertsma, Zuidblaak 26, te Rotterdam en aan genoemd bureau. Aanw. 25 April, te 11½ uren.

Buren, te 12 uren, door burg. en weth.: het afbreken van de bestaande school en der onderwijzerswoning te Asch en het wederopbouwen eener nieuwe school en onderwijzerswoning aldaar. Aanw. door den gemeentearchitect 28 April.

Hoofdplaat, te 2 uren, in de directiekeet van den Hoofdplaatpolder: het bouwen van een woning voor den waterbouwkundig-ambtenaar, met vergaderzaal, schuurtje enz. Aanw. 22 en 23 April, van 9—11 uren.

Blijham, te 4 uren, door het best. van het 5e onderdeel van het waterschap Ilsiderland: het maken van fondeeringen, gebouwen, schoorstoen enz. voor een dubbel stoomwatergemaal te Winschoterzijl. Inl. bij den opzichter van het waterschap Bauer, te Winschoten. Aanw. 23 April, te 12 uren.

Gorichem, door den bouwkundige Van Lindonk Jr.: het aanvoeren van oude gebouwen op het Melkpad, aldaar en daarvoor in de plaats stellen van 4 heerenhuizen. Aanw. 22 April, te 12 uren.

Woensdag, 30 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz: 1o. het verrichten van baggerwerk in de Amer, en het herstellen en onderhouden van de werken op het bovendeel dezer ririer aan de monden van het Oude-Maasje en de Dinge, van 1 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage. Aanw. 23 April. Raming *f* 9700; 2o. de verruiming van den bovenmond van de Botlek, tusschen de kilometerraaien 147 en 149. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam. Aanw. 23 April. Raming *f* 29.040.

Ouwerkerke, te 11 uren, door het best. van den polder Oostabt, bij J. Brust: het verrichten van eenige werken aan het stoomgemaal van genoemden polder. Aanw. 28 April, te 11 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken: de levering van 1o. het ijzerwerk voor eene perronoverdekking, 2o. het ijzerwerk voor 8 kolommen met consoles en verder toebehooren, ten dienste der Bataviasche havenwerken.

Wijk-aan-Zee-en-Duin, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school met 2 lokalen voor 144 kinderen, onderwijzerswoning, afrastering enz. Inl. bij den architect N. de Wolf, te Beverwijk. Aanw. 26 April, te 11 uren.

Kralingen, te 3 uren, door burg. en weth.: het maken van 2 overdekte mestraaltplaatsen met bijbehoorende gebouwen enz., in den polder Prins-Alexander. Aanw. 25 April, te 10 uren.

Donderdag, 1 Mei.

Helleveetsluis, te 10 uren, in kamer A21 van kazerne no. 1: het verrichten van werkzaamheden van ondergeschikt belang aan de vesting Helleveetsluis. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, aldaar. Raming *f* 5000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken en stellen van een ijzeren zeehaap en lichtopstand bij Stavoren en het afbreken en opruimen van een aldaar bestaande houten kaap.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het planten van stroo en helm, het stellen van rietschuttingen enz. in de duinen op Texel en aan den vasten wal van Noordholland, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Aanw. 24 April. Raming: perc. 1 *f* 6050, perc. 2 *f* 11.000, perc. 3 *f* 7400.

Vrijdag, 2 Mei.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voortzetting der verbetering van de vestinggracht voor het front VI—VII der vesting Neuzen tot ligplaats van schepen, behoorende tot de werken van het kanaal van Neuzen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 24 en 26 April. Raming *f* 11.220.

's-Heer, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het met rauwhanden hazaltsteen bezetten van den hoogen oever langs de zuidwestzijde der haven te Moerdijk. Aanw. 25 April. Raming *f* 1980.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg en het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Rotterdam, in 2 perceelen. Raming: perc. 1 *f* 2300, perc. 2 *f* 840.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het vernieuwen van de over het Hoendiep liggende Zuidmeer draaibrug. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur van den prov. waterstaat, beiden te Groningen en bij den opzichter H. Bootsman, te Zuidhorn. Aanw. 25 April, te 9 uren.

Zaterdag, 3 Mei.

Filippine, te 12½ uren, door burg. en weth.: het verbouwen en uitbreiden der gemeenteschool en het bouwen eener onderwijzerswoning. Aanw. 26 April, te 2½ uren.

Amsterdam, ten kantore van de scheepsbouwwerf De Boot, Groote-Wittenburgerstraat no. 111: diverse hei- en fundeeringswerken op genoemde werf. Aanw. 1 Mei, van 2—4 uren.

Maandag, 5 Mei.

Leiden, door burg. en weth.: het dempen der sloot langs den Stationsweg.

Dinsdag, 6 Mei.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van plankbeschoeiing met steenstapeling langs den kanaalboord van den Rijks-grooten weg van Groningen naar Delfzijl. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Raanmaker, allen te Groningen. Aanw. 29 April. Raming *f* 15.750.

Amsterdam, te 1 uur, door het R.K. parochiaal kerkbestuur »H. Nikolaas binnen de Veste", in d'Geelvinck: het bouwen van eene kerk met 2 torens en koepel, aan de Prins-Hendrikkade, aldaar. Inl. bij den architect A. C. Bleijs, Haarlemmer-Houttuinen 79, aldaar. Aanw. 22 April, te 1 uur, bijeenkomst in d'Geelvinck.

Woensdag, 7 Mei.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op het Zwartewater, van 1 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage. Aanw. 30 April, te 9½ uren. Raming *f* 4950.

Donderdag, 8 Mei.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verdiepen van een gedeelte van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 1 Mei. Raming *f* 33,000.

Vrijdag, 9 Mei.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van het Rijkstelegraafkantoor met directeurswoning te Gouda, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Raming *f* 890.

Zaterdag, 10 Mei.

Retranchement, te 11½ uren, door burg. en weth.: het bouwen eener nieuwe school voor 260 leerlingen. Aanw. 3 Mei, te 12½ uren.

Maandag, 12 Mei.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van de Zuidwillemsvaart, tusschen sluis no. 16 en de havenkom te Weert. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Bekaar, te Maastricht. Aanw. 5 Mei. Raming *f* 5250.

Woensdag, 14 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken in de Noord, de Oude-Maas, het Mallegat, de Dortsche Kil en het Spui, van 1 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Korevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 7 Mei. Raming *f* 20,400; 2o. het verdiepen van het benedendeel van de Dortsche Kil, tusschen de kilometerraaien 128 en 136, onder de gemeente Dubbeldam. Aanw. 7 Mei. Raming *f* 34,000; 3o. de herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Bowen-, Beneden- en Nieuwe-Merwede, van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 4 perceelen. Raming resp.: *f* 26,960, *f* 16,180, *f* 32,240, *f* 24,050. Inl. bij genoemden hoofdingenieur en bij de betrokken opzichters.

Woensdag, 21 Mei.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Geldersche-IJssel, met het onderhoud van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 14 Mei. Raming resp.: *f* 12,740, *f* 13,960, *f* 20,400.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het maken van eene bergplaats voor brandstoffen en een privaatgebouw, benevens het aanleggen van gasleidingen en verdere werken tot uitbreiding van het station Zwolle. Inl. bij den hoofdingenieur der S.S. te Zwolle. Aanw. 13 en 14 Mei, te 11 uren. Raming *f* 16,100; 2o. het maken van een hooibl- en nevengebouw met bijhoorende werken op het station Geldermalsen (lijn Dordrecht—Elst). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en bij den sectieingenieur, te Gorichem. Aanw. 13 en 14 Mei, te 11 uren. Raming *f* 184,700.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Zuiddorpe, 9 April: 1o. het bouwen eener nieuwe school voor ongeveer 150 kinderen met bijlevering der schoolmeubelen: ingekomen 7 bilj., als:

F. Ruijs,	te St.-Gilles-Waas,	*f* 7879
D. E. Plasschaert,	» Westdorpe,	» 7849.50
Aug. de Meijer,	» Selzaete,	» 7825.80
Jan Scheele,	» Nenzen,	» 7812
C. L. Bleijenbergh,	» St.-Jansteen,	» 7810
P. Duijvestijn en P. J. Wisse,	» Zaamslag,	» 7795
J. Verjaer, Aksel en D. W. F. Kaijser,	» idem	» 7790
Raming		» 7798.55

2o. het inrichten van een bestaand woonhuis tot onderwijzerswoning; ingek. 4 bilj., als:

F. Ruijs,	te St.-Gilles-Waas,	*f* 1350
C. L. Bleijenbergh,	» St.-Jansteen,	» 1313
P. Duijvestijn en P. J. Wisse,	» Zaamslag	» 1295
Joh. Smies, Aksel en D. W. F. Kaijser,	» idem	» 1290
Raming		*f* 1313.37

St.-Filipsland, 10 April: 1e perc., het bouwen van een school met onderwijzerswoning te St.-Filipsland, onder beheer van den architect A. le Clercq, te Kruiningen; 2e perc., het verbouwen en repareeren der school en onderwijzerswoning in den Anna-Jacobapolder gemeente St.-Filipsland, onder beheer van denzelfde:

	met houten tuin	met ijzeren tuin
J. v. d. Linde, Zierikzee,	*f* 27,450	*f* 27,850
H. v. d. Ende, idem	27,096	27,536
J. Schoenmeijer & Co., Rotterdam,	25,487	25,987
C. Westmaas, Oudvossemeer,	24,525	25,025
J. W. le Clercq & Co., Vlissingen,	25,000	25,000
J. v. Hiele, Oudvossemeer,	24,290	24,920
J. Elenbaas, Bruinisse,	24,500	24,900
L. v. Verre, Kruiningen,	24,300	24,900
R. v. Verre, Noordgouwe,	24,265	24,865
H. Hoppenbrouwers, Steenbergen,	23,895	24,289
Joh. Lindenbergh Cz. Wemeldinge,	23,230	23,980
Segbroe, Fijnaard,	23,288	23,754
F. H. Remeijn, Nooddorp,	22,729	23,609
H. C. Mulder, St.-Maartensdijk,	23,199	23,549
J. J. de Jonge, idem	23,190	23,540
Ch. Raats, Steenbergen,	22,200	22,600

Onder nadere goedkeuring aan den minsten inschrijver gegund.

2e perceel.

J. W. le Clercq & Co., te	Vlissingen,	*f* 2100
C. Westmaas,	» Oudvossemeer,	» 1960
J. v. Hiele,	» idem	» 1925
L. v. Verre,	» Kruiningen,	» 1900
R. v. Verre,	» Noordgouwe,	» 1849
F. H. Remeijn,	» Nooddorp,	» 1740
J. v. d. Berge,	» Bruinisse,	» 1700
J. Elenbaas,	» idem	» 1650

Onder nadere goedkeuring aan den minsten inschr. gegund.

St.-Filipsland, 10 April: voor Mr. A. W. Hartman, te 's-Hage, het afteeken van gebouwen en het bouwen van een woonhuis, bakkoet, veestal en varkenshok met bijbehoorende werken op het Hof Ruimzicht in den Anna-Jacobapolder gemeente St.-Filipsland, onder beheer van den architect A. le Clercq, te Kruiningen; ingek. 9 bilj., als:

J. Schoenmeijer & Co.,	Rotterdam,	*f* 12,487
F. H. Remeijn,	Nooddorp,	» 11,090
J. Elenbaas,	Bruinisse,	» 10,600
Joh. Lindenbergh Cz.,	Wemeldinge,	» 10,180
C. Westmaas,	Oudvossemeer,	» 9,925
J. v. Hiele,	idem	» 9,900
R. v. Verre,	Noordgouwe,	» 9,780
L. v. Verre,	Kruiningen,	» 9,693
H. Hoppenbrouwers,	Steenbergen,	» 9,599

Onder nadere goedkeuring aan den minsten inschrijver gegund.

Kampen, 10 April: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz. te Kampen, onder beheer der genie, te Zwolle; ingekomen 11 bilj., als:

C. Visscher,	te Kampen,	*f* 4520
G. J. Laarman,	» idem	» 4400
W. v. d. Werff,	» idem	» 4300
J. S. v. d. Werff,	» idem	» 4298
G. J. Bruggink,	» idem	» 4280
H. v. Dijk,	» idem	» 4260
G. Londo,	» idem	» 4255
T. Bekvold,	» idem	» 4237
W. Fransen,	» idem	» 4240
A. v. d. Wetering,	» idem	» 4235
G. Fahrenhorst,	» idem	» 3960

4 biljetten van onwaarde.

Zuidhorn, 11 April: het verdiepen van eenige gedeelten van het Lettelberterdiep en van de Matsloot enz.: ingek. 4 bilj.; minste inschr. was H. de Jong, voor *f* 945; niet gegund.

's-Hage, 11 April: 1o. het maken en leveren der meubelen in de burgerschool voor meisjes in de Atjehstraat: ingek. 6 bilj., als:

F. J. Laukeman,	te 's-Hage,	*f* 3350
J. J. Wendes Jr.,	» idem	» 2751
C. Alkemade,	» Noordwijk-Binn.,	» 2643
Rasseveld & Gerritse,	» 's-Hage,	» 2421
Gebr. Boutman,	» idem	» 2404
J. C. Opstoegh,	» Dordrecht,	» 2402

2o. de meubeling voor de burgerschool voor jongens in de Lombardstraat; ingekomen 8 bilj., als:

L. F. L. Fetterman,	te 's-Hage,	*f* 2850
J. C. Opstoegh,	» Dordrecht,	» 2699
P. v. Vliet,	» Woubrugge,	» 2682
J. J. Wendes Jr.,	» 's-Hage,	» 2620
Gebr. Boutman,	» idem	» 2580
H. Schippers,	» Ameide,	» 2560
G. Kreukniet,	» Ottoland,	» 4999
L. Hortensius,	» IJsselmonde,	» 4925
P. Blanken Dz.,	» Bergambacht,	» 4819.47
J. Mansland,	» Goudriaan,	» 4373

gegund.

Raming *f* 5000

Groningen, 11 April: onder beheer van den architect G. Nijhuis: 1o. eene vertimmering voor G. Smit; minste inschrijver was G. P. van Erp voor *f* 674.

2o. het bouwen van een pakhuis voor J. G. Lowman; minste inschr. was H. Kema, voor *f* 2950.

3o. eene vertimmering voor C. J. Plaat; minste inschr. was G. P. van Erp, voor *f* 760.

Zwolle, 12 April: het verrichten der aardeen fundeeringwerken voor den bouw eener villa met koetshuis en stal, aan het Terpelkwijkpark, aldaar, onder beheer van den architect S. J. H. Trooster B.Hz.; ingekomen 4 bilj., als:

G. v. Unen,	te Zwolle,	*f* 7520
B. Bruins,	» idem	» 7283
A. Blocks,	» idem	» 6769
T. Schipper,	» Genemuiden,	» 5847

Groningen, 12 April: het bouwen van 2 huizen aan het Nieuwe Kerkhof, aldaar, onder beheer van den architect J. H. Jager; ingek. 8 bilj., als:

B. de Jong,	*f* 5430
H. Jansen,	» 5294
H. de Haan,	» 5180
J. Buitings,	» 4990
A. de Vries,	» 4980
L. Mulder,	» 4880
Steendam,	» 4773
G. Namminga,	» 4448

Langerak bez. de Lek, 12 April: het verbouwen en verlengen van de pastorie en de onderwijzerswoning der Chr. Geref. gemeente, alsmede het daarop maken eener doorgaande verdieping, onder beheer van den bouwkundige W. Verheij, te Ameide; ingek. 10 bilj., als:

A. v. d. Wal,	te Grootammers,	*f* 5870
C. de Bruin,	» Jaarsveld,	» 5749
J. Colji,	» Nieuwpoort,	» 5734
L. Roth,	» idem	» 5227
G. den Beste,	» idem	» 5225
H. Schippers,	» Ameide,	» 5190
G. Kreukniet,	» Ottoland,	» 4999
L. Hortensius,	» IJsselmonde,	» 4925
P. Blanken Dz.,	» Bergambacht,	» 4819.47
J. Mansland,	» Goudriaan,	» 4373

gegund.

Raming *f* 5000

Deventer, 12 April: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Deventer; ingekomen 5 bilj., als:

H. R. Lepping,	te Deventer,	*f* 6154
G. Beltman,	» idem	» 5870
E. v. d. Woerd Jz.,	» idem	» 5860
G. J. Korteling B.Jz.,	» idem	» 5830
A. Feberwee,	» idem	» 5630

Zwolle, 12 April: 1o. eene verving van gebouwen in de legerplaats bij Oldebroek, onder het beheer der genie, te Zwolle; ingekomen 5 bilj., als:

J. v. d. Brink,	te Apeldoorn,	*f* 1340
M. Wilmink,	» Zwolle,	» 1188
C. Eckhardt,	» Almelo,	» 1140
P. Smit,	» Amersfoort,	» 1122
H. J. Buitenhuis,	» Elspeet,	» 992
Raming		» 1200

2o. het éénjarig onderhoud van de gewone werken en kazernegebouwen in de legerplaats bij Oldebroek; ingek. 6 bilj., als:

K. A. v. d. Berg,	te Zwolle,	*f* 3050
P. Boks,	» Amersfoort,	» 2730
J. Westerink,	» Epe,	» 2720
H. J. Buitenhuis,	» Elspeet,	» 2687
B. W. de Bloosurt,	» Almelo,	» 2669
J. v. d. Brink,	» Apeldoorn,	» 2540
Raming		» 2850

Arnhem, 12 April: 1o. het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz. te Arnhem en dat der werken en gebouwen van het fort bij Westervoort, onder het beheer der genie te Arnhem; ingek. 2 bilj., als:

J. W. Jansen,	*f* 3630
G. H. v. d. Beijden,	» 3550

2o. eene verving van kazernegebouwen, enz. te Arnhem; ingek. 3 bilj., als:

P. de Leeuw,	*f* 1388
D. W. Maandag,	» 1329
F. Simmelink,	» 1329

(Het lot heeft voor dit werk tot laagsten inschr. aangewezen F. Simmelink.)

Hekkings, 12 April: het bouwen van eene school en onderwijzerswoning; ingekomen 15 bilj., als:

J. en L. J. Fokkens,	te Britsum,	*f* 20,770
A. L. Mulder,	» Noordwolde,	» 20,500
Jan E. Mulder,	» idem	» 20,200
J. R. Nijlam,	» Irnsum,	» 19,870
G. H. Wiebenga,	» Oosterwolde,	» 19,626
J. K. Luiting,	» idem	» 19,450
P. J. Touk,	» Ureterp,	» 19,326
Jan Eits Hz.,	» Noordwolde,	» 19,300
J. Nijholt,	» Wolvega,	» 19,270
K. J. Kalt,	» Ureterp,	» 19,259
J. G. Hofman,	» Blesse,	» 19,100
R. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 18,820
G. P. Offringa,	» Donkerbroek,	» 18,749
J. Eisenga,	» Kortezwaag,	» 18,700
A. v. d. Velde en Y. Cuperij,	» Marum,	» 18,366
Raming		» 18,844

Deventer, 12 April: de levering van 220,000 straatklinkers; minste inschrijver was Koch, te Groesen, à *f* 13.16 per 1000 stuks.

's-Hage, 13 April: ten dienste der Bataviasche havenwerken, de levering van 1o. gegalvaniseerd-ijzeren platen, nokstukken, haken, klinknagels en ringen; minste inschr. waren W. C. & K. de Wit, te Amsterdam, voor *f* 3222.88.

2o. hardsteenen trottoirbanden, minste inschr. was H. J. Rosman te Rotterdam, voor *f* 924.

Kuitenburg, 15 April: 1o. het afbreken van oude gebouwen; 2o. het bouwen van 2 nieuwe openbare scholen; ingek. voor no. 1, 11 bilj., als:

G. Prins,	*f* 28,450
G. J. v. Vloten,	» 28,223
J. v. Burk en W. Wessing,	» 26,389
M. E. v. Spange,	» 25,941
D. v. d. Tas,	» 25,900
A. Koers,	» 24,671
A. v. Genderingen en Spger,	» 24,524
C. v. Soest,	» 24,500
J. v. Vuuren,	» 23,620
Thomson,	» 23,596
D. Barneveld,	» 21,730

Voor no. 2 ingek. 8 bilj., als:

G. J. v. Vloten,	*f* 19,962
D. v. d. Tas,	» 19,100

G. Prins, Kuilenburg, ƒ 18,150
A. Keers, Hilversum, » 17,440
J. v. Vuuren, idem » 16,594
A. v. Genderingen en Spijer, Alfen, » 16,250
Thomsen, Bommel, » 15,972
L. H. Baitener, Tiel, » 15,109

's-Hage, 15 April: 1o. het vergroeten der school aan de Verlengde-Badhuisstraat te Scheveningen; ingek. 9 bilj., als:

M. T. Wijnekers,	te 's-Hage,	ƒ 14,234
Rauwerda & Gerritse,	» idem	» 13,750
P. T. Lelyveld,	» idem	» 13,700
J. v. Duyne,	» Scheveningen,	» 13,405
A. C. Paardekooper,	» 's-Hage,	» 13,280
J. W. v. d. Vet,	» idem	» 13,280
J. v. d. Ham,	» idem	» 13,100
T. J. Lankerman,	» idem	» 12,847
L. Tromp,	» idem	» 12,680

2o. het rieleeren van een gedeelte der Hugo-de-Grootstraat; ingek. 8 bilj., als:

Tom & Van Bergen Hengouwen,	te 's-Hage,	ƒ 3587
Rauwerda & Gerritse,	» idem	» 3660
J. P. Leeflang,	» Helvoet,	» 2997
Th. Hoogenboom,	» 's-Hage,	» 2937
P. Kraigenveld,	» idem	» 2750
G. Kuij,	» Rotterdam,	» 25·9
H. Jongenburger,	» Waddinxveen,	» 2530
J. de Bruin,	» 's-Hage,	» 2389

Leiden, 15 April: het bouwen van 3 woonhuizen in de Haverzakkan, onder beheer van den architect W. C. Mulder; ingek. 8 bilj., als:

Kaptein den Bouwmeester,	te Leiden,	ƒ 6983
J. de Vos,	» idem	» 6490
C. J. de Nie,	» idem	» 6840
De Jongh en kosteman,	» idem	» 6640
C. Cartier,	» idem	» 6613
A. Bourée,	» idem	» 6295
N. Bink,	» idem	» 6170
J. Sirag,	» idem	» 5879

Amsterdam, 15 April: 1o. het verrichten van baggerwerken in grachten, balkhavens enz. in de gemeente, ged. '84; minste inschr. was D. Zuiderhoek, voor ƒ 0.31½ per M³.

2o. het sloopen der Korenbeurs; minste inschr. was Bergman, voor ƒ 2750.

's-Hage, 16 April: 1o. het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen en werken; minste inschr. was J. de Haas, te 's-Hage, voor ƒ 16,593.

2o. eene buitenverving der kazernegebouwen te 's-Hage; minste inschr. was Bocks, te Boxdrecht, voor ƒ 1656.

Zutfen, 16 April: het maken van 23 provenierswoningen voor het Bornhof; ingekomen 9 bilj. als:

H. Langenberg A.Wz.,	te Zutfen,	ƒ 39,900
H. W. Bouwes,	» idem	» 39,800
H. Rood,	» Gorsel,	» 39,500
C. Bevelman,	» Zutfen,	» 38,659
G. J. Boezewinkel,	» Brummen,	» 38,500
A. J. Uiterwijk,	» Zutfen,	» 38,465
W. Kerkmeyer G.Jz.,	» idem	» 38,388
F. Carmiggelt,	» Brummen,	» 37,595
G. Boerstael,	» idem	» 37,580

's-Hage, 16 April: het verrichten van eenige werken tot normalisering van de Waal onder Dodewaard en Ewijk; ingek. 6 bilj., als:

G. J. Mol,	te Kuilenburg,	ƒ 18,672
L. A. v. Haaften,	» Sliedrecht,	» 17,800
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 17,628
H. v. Anrooy Jz.,	» Nieuwaal,	» 17,000
J. H. v. Bezuijk,	» Lobit,	» 16,888
W. P. de Vries,	» Rossem,	» 16,745

Breda, 16 April: 1o. het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., alhaar; 2o. idem van de Kon. Mil. Academie; 3o. het benetselen van stoomketels enz. in de Kon. Mil. Academie:

	1o.	2o.	3o.
Th. Kessel,	ƒ 8683		ƒ 1610
J. Schoenmakers,		ƒ 5600	
C. J. Marijnen,	8243	5463	
P. J. v. Glabbeek,	8134	5332	1583
J. A. Mol,	7954	5386	1635
A. v. d. Heide,			1592

Groningen, 16 April: het bouwen van een koffiehuis met bovenzalen voor de Vereeniging De Eendracht, onder beheer van de architecten K. & H. Beekenna; ingekomen 12 bilj., als:

D. S. Biddens,	ƒ 6179
B. Janssen,	» 6217
Ph. Hendriks,	» 6147
H. de Raas,	» 5987
J. Ibelings,	» 5949
B. Boeijes,	» 5880
G. Mendink,	» 5830
D. Bakhuizen,	» 5719
E. Peters,	» 5674
H. Kamps,	» 5540
A. de Vries,	» 5440
B. Janssen,	» 5416

gegund.

Groningen, 16 April: het éénjarig onderhoud der kazerne- en andere gebouwen, alhaar; ingek. 10 bilj., als:

P. Hendriks,	ƒ 3747
J. Werkman,	» 3733
G. P. v. Erp,	» 3730
J. F. Lijbrink,	» 3670
L. Bussel,	» 3647
H. Kiel,	» 3559
J. Poelman,	» 3522
H. J. Morak,	» 3494
J. I. Toesman,	» 3448
T. Holthuis,	» 3431

T. Holthuis is voor de gunning voorgedragen.

Blokzijl, 16 April: het bouwen van een woonhuis, onder beheer van den architect B. Ibouwkema, te Steenwijk; ingek. 5 bilj., als:

Schippers,	te Genemuiden,	ƒ 6947
E. Groenink,	» Steenwijk,	» 6499
J. L. de Vries,	» Oldeholtpa,	» 6230
J. Weijs,	» Volbenhove,	» 6214
J. de Boer & Zonen,	» Steenwijk,	» 5339

gegund.

Rotterdam, 16 April: de levering van 873,612 KG. gegoten-ijzeren buizen, tot uitbreiding der drinkwaterleiding; ingek. 4 bilj., als:

Actien-Gesellschaft Bergwerksverein Friedrich-Wilhelms-Hütte te Mulheim a/d. Ruhr,	ƒ 7.49
Van den Berg & Co. Amsterdam,	» 7.11
Van den Honert en Punt, idem	» 6.54

H. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, rechte buizen à ƒ 5.80 en hulpstukken à ƒ 10.75, gelijk gemiddeld ongeveer ƒ 6.19¾ per 100 KG.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 26 APRIL 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 28 April.

Tzeuzijl (onder Sondel), te 11 uren, door het dijksbest. van het waterschap Zeven-Grietenijen-en-Stad-Sloten, bij P. Vallinga: 1o. het uitruimen en wederinbeien van verschillende percoelen gaalwerk; 2o. het leveren en verwerken van zinkstoen; 3o. het maken van kistvullingen, het versterken met beton en het maken van kleine aardwerken, in perceelen; 4o. de vernieuwing van eene uitwateringspomp, het maken en plaatsen van stekken, verfwerk, en de levering van stroo en rijshout.

's-Hage, te 11½ uren, 1o. door het ministerie van waterst.,enz., aan het gebouw van het prov. best.: het beitnken en bestorten van den oever nbr den kleinen Paralleldam aan de oostzijde der buitenhaven van het Voorneche kanaal, te Helvoetsluis. Inl. bij den hoofdingenieur in het 1the district, te 's-Hage. Raming ƒ 12,500; 2o. door het ministerie van binnenl. zaken: het uitbreiden van het anatomisch kabinet te Leiden. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den opzichter K. de Boer Hz., te Leiden. Raming ƒ 10,000.

Amsterdam, te 3 uren, door de naamlooze vennootschap De IJsbreker, in het café-Krasnapolsky: het bouwen van 10 woonhuizen in 3 blokken aan de Swammerdamstraat en de 4e Boerhaavestraat, alhaar. met de levering der materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, te Amsterdam.

Dinsdag, 29 April.

Stavenisse, te 10 uren, door het best. der waterkeering van het cal. waterschap Stavenisse, in het gemeentehuis: het verdedigen van den onderzeesche oever door steenbestorting en inhangen van 2 sluisdeuren aan de waterkeering van het waterschap.

's-Hage, te 11 uren, ten kantore der IJsselcentraalwegmaatschappij: Bestek no. 21, het bouwen eener remise met bergplaatsen en het maken van eene draaischijfkuip te Oudewater.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Dollardsdijk en van de landpunt Reide. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, te Groningen. Raming ƒ 9750 per jaar.

Arnhem, te 12 uren, door de Compagnie générale des conduites d'eau, te Luik, aan het bureau der Arnhemsche waterleiding: Bestek no. 5, het maken van het hoogreservoir voor de waterleiding te Arnhem, met de levering der benoodigde materialen. Inl. bij den ingenieur H. P. N. Halbertsma, Zuidblaak 26, te Rotterdam en aan genoemd bureau.

Buren, te 12 uren, door burg. en weth.: het afbreken van de bestaande school en der onderwijzerswoning te Asch en het verderopbouwen eener nieuwe school en onderwijzerswoning alhaar. Aanw. door den gemeentearchitect 28 April.

Hoofdplaat, te 2 uren, in de directiekost van den Hoofdplaatpolder: het bouwen van een woning voor den waterbouwkundig-ambtenaar, met vergaderzaal, schuurtje enz.

Blijham, te 4 uren, door het best. van het 5e onderdeel van het waterschap Reiderland: het maken van fundeeringen, gebouwen, schoorsteen enz. voor een dubbel stoomwatergemaal te Winschoterzijl. Inl. bij den opzichter van het waterschap Bauer, te Winschoten.

Bergen op-Zoom, 's avonds 8 uren, in De Draak: het bouwen van 8 arbeiderswoningen op een terrein nabij den windmolen op het bastion Hartel, alhaar. Inl. bij den architect R. H. C. van Someren, alhaar.

Gorkchem, door den bouwkundige Van Lindonk Jr.: het amoveeren van oude gebouwen op het Melkpad, alhaar en daarvoor in de plants stellen van 4 beerenhuizen.

Santpoort, door burg. en weth. van Velzen: 1o. het maken van een riool in het dorp Velzen; 2o. het maken van een welput met pomp nabij het spoorwegstation Santpoort. Inl. bij den architect D. E. L. van den Arend, te Haarlem.

Woensdag, 30 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz: 1o. het verrichten van baggerwerk in de Amer, en het herstellen en onderhouden van de werken op het bovenfeel dezer rivier aan de monden van het Oude-Maasje en de Dinge, van 1 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage. Raming ƒ 9700; 2o. de verruiming van den bovenmond van de Botlek, tusschen de kilometerraaien 147 en 148. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's Hage en bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam. Raming ƒ 29,040.

Ouwerschie, te 11 uren, door het best. van den polder Oostabt, bij J. Brant: het verrichten van eenige werken aan het stoomgemaal van genoemden polder. Aanw. 28 April, te 11 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van 1o. het ijzerwerk voor eene perronoverdekking. 2o. het ijzerwerk voor 8 kolommen met cressles en verder toebehooren, ten dienste der Bataviasche havenwerken.

Wijk-aan-Zee-en-Duin, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school met 3 lokalen voor 144 kinderen, onderwijzerswoning, afrastering enz. Inl. bij den architect N. de Wolf, te Beverwijk.

Kralingen, te 8 uren, door burg. en weth.: het maken van 2 overdekte mestvaalthaatsen met bijbehoorende gebouwen enz., in den polder Prins-Alexander.

Donderdag, 1 Mei.

Helleveetsluis, te 10 uren, in kamer A21 van kazerne no. 1: het verrichten van werkzaamheden van ondergeschikt belang aan de vesting Helleveetsluis. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, alhaar. Raming ƒ 5000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken en stellen van een ijzeren zeekaap en lichtopstand bij Stavoren en het afbreken en opruimen van een alhaar bestaande houten kaap.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het planten van stroo en helm, het stellen van rietschuttingen enz. in de duinen op Texel en aan den zuiden wal van Noordholland, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Raming: perc. 1 ƒ 6050, perc. 2 ƒ 11,000, perc. 3 ƒ 7400.

Zwolle, te 11 uren, door het best. van het waterschap De Noorder-Vechtdijken, in de Pauw: het herstellen van stormschade en het verzwaren en verbeteren van het buitenbeloop met gedeeltelijke kruinsverhooging, en het aanbrengen van een gedeelte steenbekleeding. Inl. bij W. van Wijngaarden, te Herkesen. Aanw. 29 April, te 11 uren.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten G. J. van Gendt & C. M. G. Nieraad, in het Centraalgebouw: het bouwen van een pakhuis op een terrein aan de Vijfzinnenstraat, voor rekening van de firma Frowein & Co., alhaar. Aanw. 30 April, te 11 uren.

Haarlem, te 2½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het maken en plaatsen der stoffeer- en behangwerken in de zalen der Rijksmuseumgebouwen, te Amsterdam. Raming ƒ 19,100.

Vrijdag, 2 Mei.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voortzetting der verbetering van de vestinggracht voor het front VI—VII der vesting Neuzen tot ligplaats van schepen, behoorende tot de werken van het kanaal van Neuzen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Raming ƒ 11,220.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het met voorhanden bazaltsteen bezetten van den hoogen oever langs de zuidwestzijde der haven te Moerdijk. Raming ƒ 1980.

Delft, te 11 uren, in het Gemeentehuishuis van Delfland: het vervoeren der materialen, voor het onderhoud der rijs- en steenenhoofden of dammen, enz., naar Delfland's strand, en het vervoeren der benoodigde helm tot beplanting der duinen.

Groningen, te 12 uren, door het prov. fbest.: het vernieuwen van de over het Hoendiep liggende Zaaltumer draaibrug. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur van den prov. waterstaat, beiden te Groningen en bij den opzichter H. Bootsman, te Zuidhoren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg en het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Rotterdam, in 2 perceelen. Raming: perc. 1 ƒ 2300, perc. 2 ƒ 840.

Zaterdag, 3 Mei.

Amsterdam, te 11 uren, door het ministerie van marine, aan 's Rijks werf: de levering van 75,000 KG. Noordsche hennep.

Kampen, te 12½ uren, in het Hôtel des Pays-Bas: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., alhaar. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Zwolle en bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Kampen. Raming ƒ 2950.

Filippine, te 12½ uren, door burg. en weth.: het verbouwen en uitbreiden der gemeenteschool en het bouwen eener onderwijzerswoning.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: het ophoogen en rioleeren van den Langenholterweg, benevens het opnemen en vervangen van een gedeelte van het riool in de Molenstraat. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 1 Mei, te 2 uren.

Amsterdam, ten kantore van de scheepsbouwwerf De Boot, Groote-Wittenburgerstraat no. 111: diverse hout- en fundeeringswerken op genoemde werf. Aanw. 1 Mei, van 2—4 uren.

Ternaard, bij den dijkgraaf van Westdongeradeel J. W. Idsardi: de levering van verschillende houtwaren.

Maandag, 5 Mei.

Kollum, te 12 uren, door den burgemeester van Kollumerland-en-Nieuwkruisland: eenige verfmaceringen en herstellingen aan de schelen te Kollum en Burum, en het maken van eene houten dakbekleding op de onderwijzerswoning te Munnekezijl. Aanw. 1 Mei, resp. te 8, 11 en 1 uur.

Koudum, te 12 uren, door burg. en weth. van Hennelumer-Oldephaart-en Noordwolde: 1o. het afbreken van den ouden- en het bouwen van een nieuwen toren op de kerk te Oudega; 2o. het doen van eenige herstellingen aan den toren te Koudum.

Leiden, door burg. en weth.: het dempen der sloot langs den Stationsweg.

Dinsdag, 6 Mei.

Amsterdam, te 10 uren, op het bureau der genie: 1o. het leveren van kazernemeubels te Amsterdam (Raming ƒ 2000); 2o. het doen van voorzieningen van verschillenden aard in de kazernen en het hospitaal te Amsterdam (Raming ƒ 6000). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, alhaar.

Leiden, te 11 uren, op het bureau der genie: het doen van voorzieningen van verschillenden aard aan militaire gebouwen te Leiden. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te 's-Hage en bij den opzichter van fortificatiën, te Leiden. Raming ƒ 2150.

Haarlem, te 11 uren, door burg. en weth. van Haarlemmerliede-en-Spaarnwoude, in het Hôtel Lion d'or: het bouwen van eene school en onderwijzerswoning te Spaarnwoude. Inl. bij den architect D. E. L. van den Arend, te Haarlem. Aanw. 2 Mei, te 11 uren.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van plankbeschoeiing met steenstapeling langs den kanaalboord van den Rijks-grooten weg van

Groningen naar Delfzijl. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Raanmaker, allen te Groningen. Aanw. 29 April. Raming ƒ 15,750.

Amsterdam, te 1 uur, door het R.-K. parochiaal kerkbestuur »H. Nikolaas binnen de Veste", in d'Oudevinck: het bouwen van eene kerk met 2 torens en koepel, aan de Prins-Hendrikkade, alhaar. Inl. bij den architect A. C. Bleijs, Haarlemmer-Houttuinen 79, alhaar.

Utrecht, te 2 uur, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 397, het maken van eene goederenbergplaats op het station Kapelle-Biezelinge, ten behoeve van den spoorweg Rosendaal—Vlissingen. Inl. 29 April, te 1 uur.

Hekelingen, 1o. te 2 uren, door Leendert Saarloos: het bouwen van een woonhuis met koetshuisje enz. Aanw. te 10 uren; 2o. te 2½ uren, door Dirk Saarloos: het bouwen van een woonhuis met koetshuisje enz. Aanw. te 11 uren. Inl. voor beiden bij den architect Fop Smit, te Oudbeierland.

Uithuizen, te 3 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een nieuw armhuis, bestaande uit 10 lokalen en een zaal. Aanw. te 12 uren.

Woensdag, 7 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het bouwen van archieflokalen te 's-Hage, ten dienste van de Alg. Rekenkamer. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 10e district, alhaar. Aanw. 30 April, te 10 uren. Raming ƒ 17,400.

Willemstad, te 11 uren, in het Oranjekoffiehuis: het vernieuwen van houten cleeren in kazernegebouwen en van brugdekken, alhaar. Inl. op het bureau der genie, alhaar.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van 10 handbrandspuiten met toebehooren, en 41 kartonnen doozen voor scherpe patronen no. 11.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op het Zwartewater, van 1 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage. Aanw. 30 April, te 9½ uren. Raming ƒ 4000.

Delftshaven, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van een schoolgebouw voor 384 kinderen met onderwijzerswoning, op een terrein aan den Gelderschesteweg, alhaar. Inl. bij den gemeentearchitect T. E. van Erkel. Aanw. 3 Mei, te 2 uren.

Donderdag, 8 Mei.

's-Hage, te 11 uren, in de Normaalschietschool: het verrichten van werkzaamheden, in verband met het verbeteren van de afwatering der vlakte bij Waalsdorp, en van het exercitieterrein vóór de Alexanderkazerne, te 's-Hage. Raming ƒ 3850.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verdiepen van een gedeelte van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 1 Mei. Raming ƒ 33,000.

Boreuweerd, te 1 uur, door den rentmeester J. H. G. van der Dussen, namens zijn principalen, ten raadhuize te Heelsum: het herstel van 16 kribben aan den rechter rijnoever, onder de gemeente Borenweerd, boven de Heelsumschebeek, met bijlevering van 330 scheepstons ballaststeen en 565 M³ puin. Inl. bij genoemden rentmeester en bij den bouwkundige H. Boeree, te Wageningen. Aanw. tusschen 10 en 12 uren, aan te vangen bij den uitvliet der Heelsumschebeek.

Haarlem, te 2½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: de ophooging en vlakking van het terrein rondom de Rijksmuseumgebouwen te Amsterdam. Inl. aan het bureau van den architect der Rijksmuseumgebouwen. Aanw. 29 en 30 April, van 11—12 uren. Raming ƒ 12,000.

Vrijdag, 9 Mei.

Dordrecht, te 11 uren, in het Nederlandsch Koffiehuis: de levering van 10,000 HL. grove machine-Boerkolen en 400 HL. Engelsche kolen ten behoeve van het gemeenschappelijk stoomgemaal 't Hooft van Benthuizen, te Puttershoek. Inlij. inzenden uiterlijk 8 Mei, ten kantore van Jhr. Jantzen van Erffrenten van Babylonienbroek, alhaar.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van het Rijkstelegraafkantoor met directeurswoning te Gouda, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Raming ƒ 890.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het herstellen en verbeteren van de Rijkstelegraaflijnen tusschen Amsterdam en Haarlem. Raming ƒ 1025.

Zaterdag, 10 Mei.

Ruurlo, te 11 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, in Het Wapen van Ruurlo: een belangrijk herstellingswerk aan de pastorie, alhaar. Aanw. door den architect H. Enklaar, 6 Mei, van 11—12 uren.

Retranchement, te 11½ uren, door burg. en weth.: het bouwen eener nieuwe school voor 200 leerlingen. Aanw. 3 Mei, te 12½ uren.

Oostzaan, te 2 uren, door het gemeentebest.: het maken van een rijweg, lang 4148 M., van Oostzaan tot Purmerland. Inl. bij den architect M. Verheul, te Zaandam. Aanw. 3 en 6 Mei, te 11 uren. Raming ƒ 43,500.

Maandag, 12 Mei.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van de Zuidwillemsvaart, tusschen sluis no. 16 en de havenkom te Weert. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Bekaar, te Maastricht. Aanw. 5 Mei. Raming ƒ 3250; 2o. het maken van paalregelwerk langs de kanaalboorden der Zuidwillemsvaart in de gemeente Weert. Aanw. 5 Mei. Raming ƒ 10,000.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maats. Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 30 perceelen.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Kraemspolsky: 1o. Bestek no. 335, het vergrooten van de locomotievenloods met aanbouw in de Staatsrietlanden, te Amsterdam. (Raming ƒ 65,100); 2o. Bestek no. 326, het maken van een droogoven voor hout en eene nieuwe machinekamer naast de tegenwoordige, op het terrein der werkplaats te Haarlem (Raming ƒ 6200). Inl. bij den ingenieur van den weg, O.-Z. Achterburgwal 171, te Amsterdam.

Woensdag, 14 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken in de Noord, de Oude-Maas, het Mallegat, de Dortsche Kil en het Spui, van 1 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 7 Mei. Raming ƒ 29,400; 2o. het verdiepen van het benedendeel van de Dortsche Kil, tusschen de kilometerranien 128 en 130, onder de gemeente Dubbeldam. Aanw. 7 Mei. Raming ƒ 34,000; 3o. de herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Sloven-, Beneden- en Nieuwe-Merwede, van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 4 perceelen. Raming resp.: ƒ 26,900, ƒ 16,180, ƒ 32,240, ƒ 24,650. Inl. bij genoemden hoofdingenieur en bij de betrokken opzichters.

Donderdag, 15 Mei.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in Het Hof van Holland: 1o. het vernieuwen van glasramen, vloeren en zonneborden en het herstellen van dakgoten en daken van de gebouwen der Kon. Mil. Academie; 2o. het herstellen en vernieuwen van stalvloeren, glasramen, vloeren en schuttingen in- en bij-, en het herstellen van van daken van kazernegebouwen te Breda; 3o. het leveren van kazernemeubelen te Breda. Inl. op het bureau der genie en bij den hoofdopzichter van fortificatiën, alhaar.

Den Burg (op Texel), te 12 uren, door het waterschap De 30 Gemeenschappelijke Polders op Texel, ten raadhuize: het leveren van: 1o. 250 stere grint vóór 1 Sept. a.s.; 2o. 240 M³ grove teik vóór 1 Juli a.s.; 3o. 90 last goedgeroerende zetsteen (bazalt) zwaar 150—300 KG.

Vrijdag, 16 Mei.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en aanbrengen van blijvende oeververdedigingen langs een gedeelte van de Zuidwillemsvaart in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur van het 6e district en den arrondissementsingenieur Keurentier, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Pommée, te Aarlerikstel. Aanw. 9 Mei. Raming ƒ 25,000.

Nieuwvliet, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbouwen der onderwijzerswoning en het maken van een nieuw schoolgebouw. Aanw. 9 Mei, te 12 uren.

Maandag, 19 Mei.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van bestratingen enz. op den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Nijmegen, en van bestrate goten enz. op den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Battice, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. resp. 10 en 12 Mei. Raming: perc. 1, ƒ 3560, perc. 2, ƒ 2000.

Woensdag, 21 Mei.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Geldersche-IJssel, met het onderhoud van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 14 Mei. Raming resp.: ƒ 12,740, ƒ 13,900, ƒ 20,400; 2o. het verdiepen van het Mallegat, tusschen de kilometerranien 120 en 124, onder de gemeente Dubbeldam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 14 Mei. Raming ƒ 61,000; 3o. het maken van 12 kribben en van glooiingen van 4 op 1 aan 8 bestaande kribben tot verbetering van den Gelderscho-IJssel in het Kaalgat benoden Westervoort, tusschen de kilometerranien 4 en 7. Aanw. 14 Mei. Raming ƒ 12,650.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het maken van eene bergplaats voor brandstoffen en een privaatgebouw, benevens het aanleggen van gasleidingen en verdere werken tot uitbreiding van het station Zwolle. Inl. bij den hoofdingenieur der S.S. te Zwolle. Aanw. 13 en 14 Mei, te 11 uren. Raming ƒ 16,200; 2o. het maken van een hoofd- en nevengebouw met bijkomende werken op het station Geldermalsen (lijn Dordrecht—Zutf). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en bij den sectieingenieur, te Gorichem. Aanw. 13 en 14 Mei, te 11 uren. Raming ƒ 184,700.

Woensdag, 28 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Boven-Rijn en de Waal, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 21 Mei. Raming resp.: ƒ 25,000, ƒ 28,000, ƒ 40,000.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Westzaan, 15 April: 1o. het vergrooten en verbeteren van de Noorderschool, 2o. het bouwen van een school met 4 lokalen en het vergrooten en verbeteren van de onderwijzerswoning bij de Zuiderschool, onder beheer van den architect T. C. van der Sterr, te Boorn:

	Noorder-school	Zuider-school
J. Poot, Amsterdam,	ƒ 14,700	ƒ 24,500
W. H. Struijs, idem	14,900	24,560
D. Kuetum, idem	14,900	24,453
M. Nos, Assendelft,	14,200	25,000
H. J. v. Dalen, Zaandijk,	14,100	23,180
J. Otter, Koog a/d Zaan,	14,100	23,100
P. Langendijk, Beverwijk,	13,740	23,200
C. Geels, Westzaan,	13,545	23,630
W. Verlaan, Zaandam,	13,000	23,200
B. Schuurman Dz., Westzaan,	12,950	28,700
K. Schuddeboom, idem	12,625	20,450
H. Bierdorp, idem	12,597	23,597
D. Verlaan & Zn., Zaandam,		23,400
J. Giebels en J. v. Serrellen, Haarlem,	12,590	21,950
G. A. Kop, Amsterdam,	12,578	
Raming	13,050	22,600

Breda, 17 April: het afbreken van 2 bouwvallige woningen en het opbouwen van 3 nieuwe woningen in Abrahamsschoot; ingekomen 9 bilj., als:

A. Verhagen & Zonen,	te Breda,	ƒ 3941.47
L. Chabot	» idem	» 3063
Th. Kessel.	» idem	» 2983
Th. Erkelens,	» idem	» 2969
A. v. Boxsel,	» idem	» 2868
J. W. Brandt,	» Oosterhout,	» 2826
A. v. d. Akker,	» Breda,	» 2788
A. J. Voogt,	» Teteringen,	» 2750
P. Rijppaart,	» Breda,	» 2719

gegund.

Emmen, 17 April: het afbreken van 3 ouden het bouwen van 3 nieuwe draaibruggen over het Oranjekanaal boven sluis no. IV; ingek. 6 bilj., als:

A. Nienhuis,	te Hoogeveen,	ƒ 10,649
R. Postma,	» Nieuw-Amsterdam,	» 9,650
H. Groenier,	» Stadskanaal,	» 9,494
R. Hunse,	» Assen,	» 9,446
H. Timmer,	» Meppel,	» 9,248
P. v. d. Berg,	» Stadsmuseekanaal,	» 8,980

Barendrecht, 17 April: het verbouwen en vergrooten van de openbare school in de kom der gemeente, met bijlevering der bouwstoffen, onder beheer van den architect A. Visser Kz., te Zwijndrecht; ingek. 8 bilj., als:

J. v. d. Nulert,	te Strijen,	ƒ 12,385
J. v. Tricht,	» Hoerjansdam,	» 11,694
W. Schippers,	» idem	» 10,893
D. H. Overgaauw,	» idem	» 10,883
A. Onder de Linden,	» idem	» 10,571
B. v. d. Lecq,	» Barendrecht,	» 9,950
J. H. Elterman,	» idem	» 9,947.75
L. Hortensius,	» IJsselmonde,	» 9,850

's-Hage, 18 April: het aanleggen van eene telegraaflijn langs den Staatsspoorweg tusschen Groningen en Delfzijl; ingekomen 8 bilj., als:

W. v. Dijk,	te Jutfaas,	ƒ 2962
H. Nieland,	» Wirdum,	» 2897
H. H. Pelgrim,	» Groningen,	» 2866
J. H. Kusters,	» Arnen,	» 2653
M. Ferwerda,	» Leeuwarden,	» 2643
R. Kamminga,	» Veendam,	» 2626
J. G. Hofman,	» Ilesse,	» 2598
J. Kleinmeijer,	» Averreest,	» 2250

's-Bosch, 18 April: het verrichten van baggerwerken tot het onder-profiel-houden van de Zuidwillemsvaart in Noordbrabant; hoogste inschr. was P. Rijnders, te Valkenswaard, voor ƒ 10,570; minste inschr. M. Verhaeven, te 's-Prinsenhage, voor ƒ 9170.

Zwolleherenpel, 18 April: de levering van 400 M³ grint, ten behoeve van de kunstwegen; gegund aan J. F. Lips, te Nijmegen, voor ƒ 1.58 per M³.

Delft, 19 April: 1o. het éénjarig onderhoud der werken enz.; minste inschr. was D. J. Houtmagers, te Delft, voor ƒ 1997.

2o. idem der kazernegebouwen enz.; minste inschr. was W. T. C. Schaap, te Delft, voor ƒ 2900.

3o. eene verving van werken, kazernegebouwen enz.; minste inschr. was P. Goudappel, voor ƒ 703.

Wormerveer, 19 April: het dempen van de sloot in de Dubbelebuurt met 3 zijsloten, het graven van eene nieuwe vaart; enz.; hoogste inschr. was J. C. Bouterse, te Velsen, voor ƒ 12,400; minste inschr. K. van Leeuwen, te Amsterdam, voor ƒ 8002.

Scherpenzeel, 19 April: het verbouwen van het schoolgebouw en de levering der schoolmeubelen; ingek. 9 bilj.; minste inschr. was M. Ilanken, te Scherpenzeel voor ƒ 12,067.

Amsterdam, 19 April: het bouwen van 8 woonhuizen met kantoorlokalen aan den Overtoom, te Nieuwerasstel, onder beheer van den architect Ed. Cuypers; ingek. 14 bilj., als:

G. v. Hoek,	te Aansterdam,	ƒ 52,000
H. Rietsnijder & Zn.,	» idem	» 47,743
Rinse,	» idem	» 47,000
G. Wond,	» idem	» 46,694
W. Greve,	» idem	» 46,000
W. Voskuijl,	» idem	» 46,000
J. v. Voorthuijsen,	» idem	» 45,929
P. A. Matthieu,	» idem	» 45,795
A. Paans,	» idem	» 45,000
A. H. Grijpink,	» idem	» 44,449
Fentijn,	» idem	» 43,700
J. W. Hartgerink en W. Boom,	» idem	» 43,350
H. v. d. Oever en J. Heijink,	» idem	» 41,739
A. Aalders,	» idem	» 39,480

Gorichem, 19 April: 1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Gorichem; ingek. 7 bilj., als:

C. J. Verweij Jz.,	te Gorichem,	ƒ 5770
J. v. d. Laak,	» idem	» 5723
C. Exalto,	» idem	» 5600
A. de Groot Cz.,	» Heukelum,	» 5500
C. Muilwijk,	» Gorichem,	» 5440
A. G. de Pater,	» idem	» 5300
D. Sizoo,	» idem	» 5172

2o. het éénjarig onderhoud van de werken te Gorichem en forten benoorden Waal en Merwede; ingekomen 5 bilj., als:

P. C. Volker,	te Sliedrecht,	ƒ 6340
D. Sizoo,	» Gorichem,	» 6117
A. de Groot Cz.,	» Heukelum,	» 5900
A. G. de Pater,	» Gorichem,	» 5900
C. Muilwijk,	» idem	» 5840

3o. het éénjarig onderhoud van de werken en van gebouwen te Woudrichem en te Loevestein en forten benulden Waal en Merwede; ingek. 5 bilj., als:

B. A. Kentie,	te Woudrichem,	ƒ 5780
D. Sizoo,	» Gorichem,	» 5747
A. G. de Pater,	» idem	» 5425
M. v. Gool,	» Woudrichem,	» 5294
C. Verrijt Hz.,	» idem	» 4990

Amsterdam, 19 April: het bouwen van een kinderziekenhuis te Wijk-aan-zee, onder beheer van de architecten Schill en Haverkamp; ingek. 11 bilj., als:

Kiekens,	te Amsterdam,	ƒ 34,666
Langendijk,	» Beverwijk,	» 34,444
Struijs,	» Amsterdam,	» 33,270
Post,	» idem	» 32,487
Limper,	» Nieuwerasstel,	» 30,999
Van Schadewijk,	» Hilversum,	» 30,880
Braakenburg,	» Haarlem,	» 30,830
Rauwoldt,	» idem	» 29,940
Braun,	» Beverwijk,	» 28,199
Hendriks,	» Osch,	» 27,990
Schoenmeijer en Kos-Koolhaalder,	» Rotterdam,	» 26,985

Lorhem, 19 April: het bouwen eener villa, onder beheer van den architect Nic. Molenaar, te 's-Hage; ingek. 3 bilj., als:

G. J. Kortelwijk,	te Deventer,	ƒ 11,577
Jan Olthoff,	» Lochem,	» 11,289
A. Reerink & Zn.,	» idem	» 10,780

gegund.

's-Hage, 19 April: het bouwen van 22 woningen voor den werkenden stand, onder beheer van den architect H. Weestra Jr.; ingekomen 27 bilj. als:

Rauwoldt en Gerritse,	te 's-Hage,	ƒ 26,000
W. Swanevold,	» idem	» 25,980
Ph. Verbruggen,	» Waddinksveen,	» 25,300
P. C. Quist,	» 's-Hage,	» 25,000
W. P. Teeuwisse,	» idem	» 24,980
B. Ibmabout,	» idem	» 24,700
E. J. Streef,	» idem	» 24,600
A. Stigter,	» idem	» 24,376
A. Deurloo,	» idem	» 24,340
J. L. Werdes Jr.,	» idem	» 24,340
P. v. Rossum,	» idem	» 24,200
N. v. Tienen en H. Driessen,	» idem	» 23,850
P. v. Rooijen,	» idem	» 23,790
Tom en Van Bergen Heregouwen,	» idem	» 23,788
L. C. J. de Zwaan,	» idem	» 23,698
A. A. Mussert,	» idem	» 22,300
W. Hoek,	» idem	» 21,717
H. E. de Haan,	» Scheveningen,	» 21,510
...ter. Houtman,	» 's-Hage,	» 21,050
F. J. Lankerman,	» 's-Hage,	ƒ 20,922
M. C. Haaxman,	» idem	» 20,918
J. Boezenburg,	» idem	» 20,150
Q. A. Krijnen,	» idem	» 20,140
A. Nater en H. de Baan,	» idem	» 19,880
A. Leeuwense,	» idem	» 19,188
M. T. Wijnekers,	» idem	» 18,657
A. C. Paardekooper,	» idem	» 18,580

's-Hage, 21 April: 1o. Bestek no. 69, het vernieuwen van een vak steenglooiing aan den Oudelandschen zeedijk aan de zuidzijde van Goedereede; ingekomen 12 bilj., als:

C. Bolier Cz.,	te Bruinisse,	ƒ 14,900
P. Verbruggen,	» Waddinksveen,	» 14,770
W. Schuddeleer,	» Goedereede,	» 14,600
A. v. Kekem,	» Gouda,	» 14,000
A. v. Popering,	» Bruinisse,	» 13,999
M. v. Houweninge,	» Sliedrecht,	» 13,699
C. Lokker Jz.,	» Goedereede,	» 13,650
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 13,500
C. Roskam Jz.,	» Sliedrecht,	» 13,450
S. Bennijen,	» Ouddorp	» 13,200
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 13,150
B. de Waerd,	» Nieuwenhoorn,	» 12,990

2o. Bestek no. 70, het bestorten van de Boornsche hoofden aan den Oudenhoornschen zeedijk; ingek. 4 bilj., als:

G. de Hoog,	te Gorichem,	ƒ 9200
B. de Waerd,	» Nieuwenhoorn,	» 9100
A. M. Langevald,	» Hardinksveld,	» 8680
C. Roskam Jz.,	» Sliedrecht,	» 8630

Amsterdam, 21 April: het sloopen en verzetten van de houten loods (tijdelijk schoolgebouw) in de Plantage en het wederoprichten van dit gebouw op een terrein aan de Barentsstraat; ingekomen 9 bilj., als:

E. Shap,	ƒ 4000
Schaapstra en De Jong,	» 3850
H. R. Hendriks,	» 3430
G. Woud,	» 2772
A. v. Wensveen,	» 2150
G. L. Brouwer,	» 1991
H. A. Laboom,	» 1990
J. de Boer,	» 1749
M. Numan,	» 1748
Raming	» 2250

's-Hage, 21 April: het leveren van meubels voor de H.B.school met 3jarigen cursus voor jongens; ingek. 7 bilj., als:

Ruusveld en Gerritsen,	te 's-Hage,	ƒ 7350
C. Alkemade,	» Noordwijk-Binn.,	» 7100
J. C. Werkhoven,	» 's-Hage,	» 7059
P. v. Vliet,	» Woubrugge,	» 6910
Gebr. De Vos,	» 's-Hage,	» 6900
Gebr. Houtman,	» idem	» 6684
J. C. Pietersen,	» idem	» 6660

Utrecht, 21 April: het verbouwen der hofstede met schuur, bewoond door A. van den Berg, bij de Heemstede, onder Houten, onder beheer van den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk; ingek. 16 bilj., als:

J. de Kok,	te Vianen,	ƒ 9975
A. Donk,	» Utrecht,	» 8998
G. Beemer,	» idem	» 8988
A. A. Wildberg,	» Bunnik,	» 8917
P. Vermeer,	» Gouda,	» 8682
F. Koren,	» Vleuten,	» 8248
A. v. d. Loo,	» Waddinksveen,	» 8232
J. Bouman,	» IJselstein,	» 8165
W. v. Ingen,	» Bodegrave,	» 8150
E. v. Houtum,	» Jutfaas,	» 8145
L. Gesman,	» Oudshoorn,	» 7910
A. de Keizer,	» Jutfaas,	» 7820
J. Gerwig,	» Utrecht,	» 7759
A. Schenkel,	» Tull-en-t'Waal,	» 7360
J. Schenkel,	» Houten,	» 7314
J. de Groot,	» IJselstein,	» 6774

Den Burg (op Texel), 21 April: het maken van afwateringssloten in de Nederlanden en de vlakte der Slufterbollen; ingek. 6 bilj., als:

A. Tz. Schaatsenberg,	te Texel,	ƒ 4350
S. Daalder,	» idem	» 2709
C. Kuiper,	» idem	» 2565
C. Kuiper,	» idem	» 2497
K. Hz. Plavier,	» idem	» 2477
W. Hillenius,	» idem	» 2429

's-Hage, 22 April: Bestek no. 20, het maken eener loods voor rijtuigen en locomotieven der IJ. S. T. M. te Ouwerschie; ingek. 15 biljetten, waarvan 2 van onwaarde; hoogste inschrijver P. Verbruggen, Waddinksveen, ƒ 30,200 minste inschr. J. v. d. Vlugt, Dordrecht, » 25,910

Utrecht, 22 April: 1o. het éénjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen te Utrecht en op de legerplaats bij Zeist; ingekomen 3 bilj., als:

J. v. Schaik,	ƒ 8212
B. Leemans,	» 7500
J. v. Straten Wz.,	» 7195

2o. idem van werken in de Nieuwe Holland-

sche waterlinie, van de Klop tot en met Vreeswijk; ingek. 7 bilj., als:

H. v. Oostrum,	ƒ 9305
J. H. Boks,	» 9080
H. Leemans,	» 9000
A. Lakerveld,	» 8875
C. Krachten,	» 8535
C. v. d. Berg,	» 8490
J. v. Straten Wz.,	» 7184

3o. idem van werken in de stelling van Hoenswijk; ingek. 6 bilj., als:

W. J. Meilink,	ƒ 2800
H. v. Oostrum,	» 2790
J. H. Boks,	» 2785
A. L. de Kleviet,	» 2620
C. v. d. Berg,	» 2300
H. Barneveld,	» 2150

4o. idem van werken te Wijk-bij-Duurstede en van daar tot Odijk; ingek. 6 bilj., als:

J. H. Boks,	ƒ 1824
C. F. W. Uitewaal,	» 1697.50
J. v. Harpen,	» 1693
H. Barneveld,	» 1686
C. Froonhoff,	» 1573
H. v. Oostrum,	» 1570

5o. het herstellen van den verbindingsdijk boven de inundatiesluis te Wijk-bij-Duurstede; ingekomen 6 bilj., als:

C. F. W. Uitewaal,	ƒ 1500.50
A. L. de Kleviet,	» 1180
C. v. d. Berg,	» 1087
J. v. Harpen,	» 1072
C. Froonhoff,	» 1043
H. v. Ostrum,	» 890

Roermond, 22 April: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Roermond; ingek. 5 bilj., als:

J. Rinkens,	te Roermond,	ƒ 4494
W. H. Poell,	» idem	» 4345
Th. Hermens,	» idem	» 4325
H. Peeters,	» idem	» 4179
J. Debing,	» idem	» 4150
Raming		» 4700

Biljetten 4 en 5 worden voor ongeldig verklaard, no. 3 is als aannemer voorgedragen.

Leiden, 22 April: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz.; ingek. 3 bilj., als:

S. v. Leeuwen,	te Leiden,	ƒ 5200
J. Boom,	» idem	» 4810
A. Ressenaar,	» idem	» 4806
Raming		» 5300

Dordrecht, 22 April: het éénjarig onderhoud der werken en gebouwen enz., alhaar; ingek. 8 bilj., als:

D. J. Kwak,	ƒ 3240
J. Rijkhoek,	» 3131
M. Klaus,	» 2949
A. Duyns,	» 2869
J. v. d. Vlugt Jr.,	» 2740
J. J. Kooijmans,	» 2636
B. M. Hoeks,	» 2633
J. P. F. Kraus,	» 2480

Amsterdam, 22 April: het verbouwen van perceel no. 28 aan het Oudekerksplein, onder beheer van den architect Y. Bijvoets Gz.; ingek. 10 bilj., als:

Cruijff en Schouten,	te Amsterdam,	ƒ 10,180
J. Meekers,	» idem	» 10,300
J. Koster,	» idem	» 9,776
Gebr. v. Berkum,	» idem	» 9,600
A. J. v. Lient,	» idem	» 9,300
L. Maas,	» idem	» 8,874
C. v. d. Heide,	» idem	» 8,555
C. B. Kuipers,	» Nieuweramstel,	» 8,400
B. de Bruin,	» Amsterdam,	» 7,250
A. B. Zuure,	» idem	» 6,600.50

gegund.

Wageningen, 23 April: het bouwen van een onderwijzerswoning, alhaar; ingek. 5 bilj., als:

Gebr. Mekking,	te Bennekom,	ƒ 6444
P. de Leeuw,	» Wageningen,	» 6440
J. B. Radstake,	» idem	» 5785
H. A. J. Popping,	» idem	» 5700
J. Haar Hz.,	» idem	» 4988

Bestad voorbehouden.

Oldehoorn, 23 April: het stichten van een post- en telegraafkantoor met directeurswoning, te Akkrum; ingek. 13 bilj., als:

E. L. Hiemstra,	te Hallum,	ƒ 10,391
K. J. Kalt,	» Ureterp,	» 10,289
A. v. d. Meer,	» Drogeham,	» 10,179
L. Vos,	» Bolsward,	» 9,961
J. Oosterhof,	» Kollum,	» 9888
Jansen en Altena,	» Leeuwarden,	» 9,796
J. Pijkstra,	» Bergum,	» 9,666
P. M. de Vries,	» Lemmer,	» 9,193
R. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 8,722
K. J. v. d. Schaaf,	» Terhorne,	» 8,670
G. J. Lanting,	» Deersum,	» 8,484
J. A. Nieuwland,	» Marsum,	» 8,186
G. A. Veldstra,	» Akkrum,	» 7,860

Onderdendam, 23 April: 1o. het vernieuwen van walbeschoeiingen bij- en het doen van herstellingen aan het Oosterdijkshornervallaat; ingek. 16 bilj., als:

H. Nieland,	te Wirdum,	ƒ 5230
H. Nieland,	» Warfum,	» 4910
J. Lubsen,	» Zuidwolde,	» 4786
J. Steenbergen,	» Ten-Post,	» 4755
H. Rotschäfer,	» Stedum,	» 4684
J. Dieters,	» idem	» 4639
A. J. Benninga,	» Bolsum,	» 4423
J. Pott,	» Stedum,	» 4330
H. Dieters,	» Leens,	» 4257
K. R. Dunhof,	» Baflo,	» 4249
J. Timmer,	» Obergum,	» 4235
A. Pastoor,	» Stedum,	» 4226
T. Bos,	» Bedum,	» 4000
C. v. d. Veen,	» Messingeweer,	» 3995
H. de Heerder,	» Groningen,	» 3818
R. Pathuis,	» Garnwerd,	» 3663

gegund.

2o. herstellingen aan de sluis en zeedijk te Zoutkamp; ingekomen 3 bilj., als:

K. R. Dunhof,	te Baflo,	ƒ 1650
H. de Wind,	» Zoutkamp,	» 810
A. Nijdam,	» idem	» 628

gegund.

Rotterdam, 23 April: 1o. het maken van vier gaskuipen met bijbehoorende werken, ten behoeve van de gemeente-gasfabriek aan den Oostzeedijk; ingekomen 13 bilj., als:

S. H. Fernim, Amsterdam,	ƒ 391,900
M. L. v. Spanje, 's-Hage,	» 327,750
J. Kooy, Amsterdam,	» 324,000
H. Degens, Dordrecht,	» 319,943
J. J. v. Sluisdam, idem	» 319,800
P. Vlasman, Bodegrave,	» 312,400
H. Stelwagen, Rotterdam,	» 299,500
L. Brand Dzn., Giessendam en D. P. Servé, Sliedrecht,	» 294,840
J. J. Bekker, Lent en A. D. van Seters & Co., Nijmegen,	» 286,000
Jan Smit VII, Slikkerveer,	» 279,000
C. Hoogendoorn Sz., Giessendam,	» 274,000
A. v. d. Meyden Az., Haastrikswold,	» 264,938
G. Keij, Rotterdam,	» 256,500

2o. het bouwen van een school met woning aan de Rembrandtstraat; ingek. 14 bilj., als:

W. F. Mauren, Rotterdam,	ƒ 38,890
W. J. Segboer, Zevenbergen,	» 37,755
C. P. W. Dessing, Gouda,	» 36,500
A. v. d. Spiegel, Rotterdam,	» 35,982
J. Schoenmeijer en A. Kos Koolhaalder, idem	» 35,976
Wed. G. Camesi & Co., idem	» 35,418
C. D. Kuit, idem	» 34,068
A. Looijmans, idem	» 34,046
A. Henkemans, idem	» 33,889
C. J. v. Tussenbroek, idem	» 33,800
P. G. Winters, Kralingen,	» 32,574
J. Frinthamer, Schiedam,	» 32,048
W. G. C. Hilkes, Rotterdam,	» 31,679
W. L. Helmer, idem	» 31,594

's-Hage, 25 April: het maken van 3 dwarskribben onder de gemeente Beemen, aan den rechteroever van den Nederrijn; ingekomen 3 bilj., als:

G. W. v. Bezewijk,	te Beunen,	ƒ 7795
R. A. v. d. Bergh,	» Ponnerden,	» 7780
J. H. v. Bezuijk,	» Lobit,	» 7475
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 6718
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 6549

Arnhem, 24 April: 1o. het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de prov. gebouwen te Arnhem in '84; minste inschr. was W. A. R. Kok, te Arnhem, voor ƒ 987.

2o. het van-buiten-verven der prov. gebouwen te Arnhem in '84; minste inschr. was G. Nijholt, te Oosterbeek, voor ƒ 169.

Haarlem, 24 April: 1o. het maken van eene vaste brug over de Leidschevaart bij de Prins-Hendrikstraat; ingek. 11 bilj., als:

J. P. A. Nelissen,	te Haarlem,	ƒ 27,785
J. B. Lasschuit,	» idem	» 27,600
Verhagen en Van 't Wout,	» idem	» 27,560
J. de Bruijn,	» 's-Hage,	» 27,162
L. Kok,	» IJmuiden,	» 26,646
C. v. Soest,	» Baarn,	» 26,511
C. Bos,	» Haarlemmer,	» 25,841
B. Zuithof,	» Haarlem,	» 24,759
G. P. J. Beccari,	» idem	» 24,690
B. J. v. Lient,	» idem	» 24,600
G. Remeijn,	» Noordorp,	» 23,689
Raming		» 23,000

Over 8 dagen uitspraak.

3o. het maken van riolering en bestrating in de Oranjestraat; ingekomen 14 bilj., als:

J. de Bruijn,	te 's-Hage,	ƒ 5415
L. Kott,	» IJmuiden,	» 4945
W. Stam Mz.,	» Zaandam,	» 4790
H. Jongesburger,	» Waddinxveen,	» 4740
N. S. Pott,	te Buiksloot,	ƒ 4696
C. Remeijn,	» Noordorp,	» 4677
T. Hoogendoorn,	» 's-Hage,	» 4600
G. P. J. Baccari,	» Haarlem,	» 4457
B. J. v. Liemt,	» idem	» 4450
W. v. Scheijndel,	» idem	» 4442
T. Kleijn,	» Sliedrecht,	» 4198
F. J. Verzijlbergh,	» Haarlem,	» 4189
J. B. Lasschuit,	» idem	» 4188
H. v. Es,	» idem	» 4171
C. Bos,	» Haarlemmeer,	» 4246
Wed. A. Beijnders, gegund.	» Haarlem,	» 4219
Raming		ƒ 5000

's-Bosch, 24 April: 1o. het maken der gebouwen en bijkomende werken voor het stoomgemaal aan den Groote-Hekel; ingekomen 11 bilj., als:

P. Kwaitaal,	te 's-Bosch,	ƒ 48,635
C. v. d. Berg,	» Beskoop,	» 43,740
P. H. Versteijne,	» Oosterwijk,	» 43,444
J. M. Gruijters en J. de Leeuw,	» 's-Bosch,	» 41,690
M. Verhoeven,	» Prinsenhage,	» 41,600
P. Rijnders,	» Valkenswaard,	» 39,965
L. v. Dijk,	» Engel,	» 38,630
P. H. Remeijn,	» Noordorp,	» 36,290
M. Visser,	» Papendrecht,	» 35,700
M. L. v. Spanje,	» 's-Hage,	» 33,884
J. v. Vuuren, Vuren en W. Kloosterman,	» Gorichem,	» 33,542

2o. het doen van herstellingswerken aan de gebouwen behoorende tot het gemeentehuis; ingek. 7 bilj., als:

A. Schellekens,	te 's-Bosch,	ƒ 988
F. A. v. Ravenstein,	» idem	» 897
J. Burkens,	» idem	» 810
A. Beks & Zn.,	» idem	» 771.99
J. v. Bosmalen,	» idem	» 698
A. J. D. Heymsen,	» idem	» 623
M. Brands,	» idem	» 616

Haarlem, 24 April: 1o. het maken en leveren van meubelen tot inrichting en installatie der verschillende Rijksverzamelingen in het Rijksmuseum te Amsterdam; minste inschr. was H. Crouwels, te Amsterdam, voor ƒ 9605.

2o. het plaatsen en opstellen van een voorhanden houten loods, met het bijbouwen van een nieuw gedeelte, op het terrein bij het Rijksmuseum te Amsterdam; minste inschr. was dezelfde, voor ƒ 1430.

Helmond, 24 April: het bouwen van een stoomdinenwezerij en annexe gebouwen voor Gebr. Van Thiel, onder beheer van den architect M. Dreesen; ingek. 9 bilj., als:

J. W. v. d. Putten,	te Helmond,	ƒ 24,680
F. Oliviers,	» Gemert,	» 22,741
L. Paaps,	» Vechel,	» 22,467
H. v. Asseldonk,	» Helmond,	» 21,900
A. Vervoort,	» Vechel,	» 21,095
J. v. Nunen,	» Helmond,	» 20,785
L. Notes,	» idem	» 20,600
H. Verhagen,	» Beek-en-Donk,	» 19,874
L. v. Gaal,	» Geldrop,	» 18,689

gegund.

Utrecht, 24 April: het amoveeren van een oud gebouw, en het bouwen van een woonhuis met een gebouw voor de administratie van het Utrechtsch Dagblad, onder beheer van den architect G. J. Cubes; ingek. 12 bilj., als:

L. Maijer,	te Utrecht,	ƒ 11,726
H. G. Frijlink,	» idem	» 11,600
H. Vermeer,	» idem	» 11,400
S. Bijlaard,	» idem	» 11,080
K. Keers,	» idem	» 11,000
J. W. de Leur,	» idem	» 10,540
J. Krap,	» idem	» 10,429
J. H. de Vos,	» idem	» 10,420
G. J. v. Vlaten,	» idem	» 10,400
B. J. v. Baaren,	» idem	» 10,130
H. M. de Kof,	» idem	» 10,000
Gebr. v. Leeuwen, gegund.	» idem	» 9,860

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 3 MEI 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 5 Mei.

Kollum, te 12 uren, door den burgemeester van Kollumerland-en-Nieuwkruisland: eenige vertimmeringen en herstellingen aan de schoolen te Kollum en Burum, en het maken van eene houten dakbekleeding op de onderwijzerswoning te Munnekezijl.

Koudum, te 12 uren, door burg. en weth. van Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde: 1o. het afbreken van den ouden- en het bouwen van een nieuwen toren op de kerk te Oudega; 2o. het doen van eenige herstellingen aan den toren te Koudum.

Nijkerk, te 1 uur, door den dijkstoel van den polder Arkenheen, in het gemeentehuis: de levering van ongeveer 100 last nieuwe harde grove Vechtsche puin, naar het monster ter visie bij den poldersecretaris, te Nijkerk. Biljetten inzenden uiterlijk 12 uren, bij genoemden secretaris.

Vriezenveen, 's avonds 7 uren, door het best. van de Vrije School met den Bijbel, bij Ds. De Moë Moncourt: het bouwen van eene school van 2 lokalen, benevens eene verandering van de onderwijzerswoning. Inl. bij den aannemer H. Jansen, alhaar.

Leiden, door burg. en weth.: het dempen der sloot langs den Stationsweg.

Dinsdag, 6 Mei.

Amsterdam, te 10 uren, op het bureau der genie: 1o. het leveren van kazernemeubels te Amsterdam (Raming ƒ 2000); 2o. het doen van voorzieningen van verschillenden aard in de kazernen en het hospitaal te Amsterdam (Raming ƒ 6000). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, alhaar.

Amsterdam, te 10 uren, op het bureau der genie: 1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Amsterdam Raming ƒ 8250. (Herbesteding); 2o. het leveren van kazernemeubels te Amsterdam (Raming 2000); 3o. het doen van voorzieningen van verschillenden aard in de kazernen en het hospitaal te Amsterdam (Raming ƒ 6000).

Leiden, te 11 uren, op het bureau der genie: het doen van voorzieningen van verschillenden aard aan militaire gebouwen te Leiden. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te 's-Hage en bij den opzichter van fortificatiën, te Leiden. Raming ƒ 2100.

Haarlem, te 11 uren, door burg. en weth. van Haarlemmerliede-en-Spaarnwoude, in het Hôtel Lion d'or: het bouwen van eene school en onderwijzerswoning te Spaarnwoude. Inl. bij den architect D. E. L. van den Arend, te Haarlem.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van plankbeschoeiing met steenstapeling langs den kanaalboord van den Rijks-grooten weg van Groningen naar Delfzijl. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Raanmaker, allen te Groningen. Raming ƒ 15,750.

Delft, te 12 uren, door burg. en weth.: het driejarig onderhoud der gemeentewerken, in 10 perceelen. Inl. bij den gemeentearchitect.

Amsterdam, te 1 uur, door het R.-K. parochiaal kerkbestuur »H. Nikolaas binnen de Veste", in d'Geelvinck: het bouwen van eene kerk met 2 torens en koepel, aan de Prins-Hendrikkade, alhaar. Inl. bij den architect A. C. Bleijs, Haarlemmer-Houttuinen 79, alhaar. Biljetten inzenden 5 Mei, vóór 's avonds 10 uren, bij den pastoor J. H. van Born, Prins-Hendrikkade 188, te Amsterdam.

Utrecht, te 2 uur, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 397, het maken van eene goskeerbergplaats op het station Kapelle-Biezelinge, ten behoeve van den spoorweg Rosendaal—Vlissingen.

Rekettingen, 1o. te 2 uren, door Leendert Saarloos: het bouwen van een woonhuis met koetshuisje enz. Aanw. te 10 uren; 2o. te 2½ uren, door Dirk Saarloos: het bouwen van een woonhuis met koetshuisje enz. Aanw. te 11 uren. Inl. voor beiden bij den architect Fop Smit, te Oudbeijerland.

Uithuizen, te 3 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een nieuw armhuis, bestaande uit 10 lokalen en een zaal. Aanw. te 12 uren.

Woensdag, 7 Mei.

Dordrecht, te 10 uren, in het koffiehuis van J. C. van der Horst: het bouwen van eene villa aan den Van-Hoogstratensingel, alhaar. Inl. bij den architect J. Schotel, Oostzeedijk 126, te Rotterdam. Aanw. 5 Mei, te 10 uren.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het bouwen van archiefkalen te 's-Hage, ten dienste van de Alg. Rekenkamer. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 10e district, alhaar. Raming ƒ 17,400.

Willemstad, te 11 uren, in het Oranjekoffiehuis: het vernieuwen van houten vloeren in kazernegebouwen en van brugdekken, alhaar. Inl. op het bureau der genie, alhaar.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: de voortzetting der werkzaamheden tot herstelling van de sloepenloods. Aanw. 5 en 6 Mei, te 10 uren.

Eindhoven, te 12½ uren, door burg. en weth.: de levering van 30,000 stuks Quenastkeien.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van 10 handbrandspuiten met toebehooren, en 41 kartonnen doozen voor scherpe patronen no. 11.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkswerken op het Zwarte water, van 1 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage. Raming ƒ 4950.

Delftshaven, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van een schoolgebouw voor 384 kinderen met onderwijzerswoning, op een terrein aan den Geldenhouwerweg, alhaar. Inl. bij den gemeentearchitect T. E. van Erkel.

Donderdag, 8 Mei.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene overdekte nis, voor het houden van muziekuitvoeringen, in het zuidoostelijk gedeelte der Plantage. Inl. bij den gemeentearchitect J. M. Nabbe. Aanw. 6 Mei, te 10 uren.

's-Hage, te 11 uren, in de Normaalschietschool: het verrichten van werkzaamheden, in verband met het verbeteren van de afwatering der vlakte bij Waalsdorp, en van het exercitieterrein voor de Alexanderkazerne, te 's-Hage. Raming ƒ 5850.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verdiepen van een gedeelte van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming ƒ 33,000.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren der afsluiters met alle toebehooren voor de waterleiding, volgens Bestek no. 4. Inl. bij den ingenieur-directeur H. P. N. Halbertsma, Zuidblaak 26, te Rotterdam.

Borenweerd, te 1 uur, door den rentmeester J. H. G. van der Dussen, namens zijn principalen, ten raadhuize te Heelsum: het herstel van 16 kribben aan den rechter rijnoever, onder de gemeente Borenweerd, buren de Heelsumscheibeek, met bijlevering van 350 scheepstons ballaststeen en 665 M³ puin. Inl. bij genoemden rentmeester en bij den bouwkundige H. Boeree, te Wageningen. Aanw. tusschen 10 en 12 uren, aan te vangen bij den uitvliet der Heelsumscheibeek.

Haarlem, te 2½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: de ophooging en stukking van het terrein rondom de Rijksmuseumgebouwen te Amsterdam. Inl. aan het bureau van den architect der Rijksmuseumgebouwen. Raming ƒ 12,000.

Godschalkoord, te 4 uren, door het best. van den polder Het Westmaas-Nieuwland, bij P. van der Wiel: het tot grintweg maken van den Groenenweg, van den Smidsweg tot den Blauwesteensscheweg, lang 1230 M., waarvoor noodig is 200 M³ grint. Inl. bij den architect H. Beljers, te Puttershoek. Aanw. te 12 uren.

Vrijdag, 9 Mei.

Dordrecht, te 11 uren, in het Nederlandsch Koffiehuis: de levering van 10,000 Hl. grove machine-kloeckolen en 400 Hl. Engelsche kolen ten behoeve van het gemeenschappelijk stoomgemaal 't Hooft van Bentheinzen, te Puttershoek. Bijl. inzenden uiterlijk 8 Mei, ten kantore van Jhr. Jantzen van Erffenten van Babyhuisbroek, alhaar.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: de werkzaamheden tot het schoonmaken en witten van alle plafonds en rechtstandsmuren in het Marine-hospitaal. Aanw. 7 en 8 Mei, te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van het Rijkstelegraafkantoor met directeurswoning te Gouda, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Raming ƒ 890.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het herstellen en verbeteren van de Rijkstelegraaflijnen tusschen Amsterdam en Haarlem. Raming ƒ 1025.

's-Bosch, te 3 uren, in het koffiehuis Plaats Beijaal: het verrichten van werken tot uitbreiding van de gebouwen, behoorende aan de Vereeniging van den H. Carolus Borromeus, tot verpleging van zieken, aan de zuidzijde der Esplanade. Inl. bij den bouwkundige Th. Klompers Jr. Aanw. 6 Mei, te 3 uren.

Zaterdag, 10 Mei.

Ruurlo, te 11 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, in Het Wapen van Ruurlo: een belangrijk herstellingswerk aan de pastorie, alhaar. Aanw. door den architect H. Enklaar, 6 Mei, van 11—12 uren.

Retranchement, te 11½ uren, door burg. en weth.: het bouwen eener nieuwe school voor 260 leerlingen.

Oostzaan, te 2 uren, door het gemeentebest.: het maken van een rijweg, lang 4163 M., van Oostzaan tot Purmerland. Inl. bij den architect M. Verheul, te Zaandam. Aanw. 6 Mei, te 11 uren. Raming ƒ 43,500.

Zwolle, bij den secretaris der Overijselsche Kanalisatiemaatschappij: 1o. het verven der kunstwerken in de 2e sectie; 2o. idem der kunstwerken in de 4e sectie; 3o. het vernieuwen van brug no. 9 in de 2e sectie. Aanw. van no. 3, 5 Mei, te 11 uren.

Maandag, 12 Mei.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van de Zuidwillemsvaart, tusschen sluis no. 16 en de havenkom te Weert. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Bekaar, te Maastricht. Aanw. 5 Mei. Raming ƒ 3250; 2o. het maken van paalregtwerk langs de kanaalboorden der Zuidwillemsvaart in de gemeente Weert. Aanw. 5 Mei. Raming ƒ 10,000.

Dinter, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met onderwijzerswoning. Inl. bij den architect P. Th. Stornebrink, te 's-Bosch. Aanw. 8 Mei.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het schoonmaken, invoegen en herstellen van eenige gemetselde wallen binnen en buiten de stad; 2o. idem van gemetselde brugwerken enz. binnen de stad en langs de singels, met eenige vernieuwingen.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: eenige herstellingen en vernieuwingen, benevens het onderhouden ged. '84, van: de huizen, torens, poorten, enz., de gebouwen ten behoeve van het onderwijs, van de politie en de brandweer, benevens die op de algemeene begraafplaatsen. Inl. bij den stadsarchitect.

Kollum, te 12 uren, door den burgemeester van Kollumerland-en-

Nieuwkruisland: het vergrooten der school te Kollumerzwaag. Aanw. 8 Mei, te 10 uren.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maats. Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 30 perceelen.

Amsterdam, te 11½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: 1o. Bestek no. 335, het vergrooten van de locomotiefenloods met aanbouw in de Staatsrietlanden, te Amsterdam. (Raming ƒ 65,500); 2o. Bestek no. 336, het maken van een drooginrichting voor hout en eene nieuwe machinekamer naast de tegenwoordige, op het terrein der werkplaats te Haarlem (Raming ƒ 6200). Inl. bij den ingenieur van den weg, O.-Z. Achterburgwal 171 te Amsterdam.

Opeinde, 's avonds 6 uren, bij W. Houtsma: het bouwen van een woonhuis met schuurtje voor L. & M. Landmeter, te Noord-Drachten. Inl. bij den architect D. D. Buursma.

Dinsdag, 12 Mei.

Haarlem, te 10 uren, door de commissie van toezicht over het gesticht Meerenberg, in het lokaal Felix Favore: de levering van steenkolen, voor één jaar geraamd op 11,000 HL. Engelsche gaskoolen en 12,000 HL. Westfaalsche vlamkolen.

Beenen, te 11 uren, op het raadhuis: het verbouwen van de onderwijzerswoning binnen de stad Beenen. Aanw. 6 Mei, te 11 uren.

Gorsel, te 11 uren, ten gemeentehuize: het veranderen der openbare scholen te Almen en te Gorsel, alsmede op elk der voornoemde plaatsen het bouwen van eene onderwijzerswoning. Inl. bij den architect L. G. Richter, te Warnsveld.

Aalst, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met overdekte speelplaats. Inl. en aanwijzing op het raadhuis, 8 Mei, van 10—2 uren.

Amsterdam, te 1 uur, door de ingenieurs-architecten W. van Lookeren Campagne & E. Cuijlits van Felbert, in de Roode Leeuw: het bouwen van 2 overkapte overbruggingen, dienende voor bus-en-handteiger aan de Handelskade, te Amsterdam. Inl. op het bureau der ingenieurs-architecten Amstelstijk hoek Jansteenstraat. Aanw. 9 en 12 Mei, te 11 uren.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: het maken van een haltegebouw te Katwijk a/Zee, ten behoeve van den Rijnlandschen stoomtram. Inl. bij den chef van weg en werken en monteurent, O.-Z. Voorburgwal 145, te Amsterdam. Aanw. 5 Mei, te 10 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 399, het maken van een reservoirgebouw op het station Groningen. Inl. op gemeld bureau en bij den sectieingenieur L. J. de Sommaville, te Groningen. Aanw. 7 Mei, te 1 uur.

Woensdag, 13 Mei.

Ruinen, te 10½ uren, door burg. en weth.: 1o. het bouwen eener school te Pesse; 2o. het bouwen eener school te Stuifzand; 3o. het bouwen eener school te Echten, met bijlevering der materialen. Inl. bij den architect Hoogsma, te Hoogeveen, op 13 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken in de Noord, de Oude-Maas, het Mallegat, de Bortsche Kil en het Spui, van 1 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 7 Mei. Raming ƒ 29,400; 2o. het verdiepen van het benedenbed van de Bortsche Kil, tusschen de kilometerraien 128 en 130, onder de gemeente Dubbeldam. Aanw. 7 Mei. Raming ƒ 24,000; 3o. de herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Boven-, Benedens- en Nieuwe-Merwede, van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 4 perceelen. Raming resp.: ƒ 26,800, ƒ 16,580, ƒ 32,240, ƒ 24,650. Inl. bij genoemden hoofdingenieur en bij de betrokken opzichters.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.: het leveren van 260 str. M. (11.28 M³) hardsteenen trottoirband, zwaar 15 bij 30 cM., hol en bol ineikaargewerkt, volgens teekening.

Amsterdam, te 3 uren, in De Roode Leeuw: het bouwen van 9 woonhuizen en een hoekgebouw met passage, aansluitende aan de Gallerij, langs het Westeinde, te Amsterdam. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, te Amsterdam.

Rotterdam, door de architecten Coens. Roosers & Zn.: het bouwen van eene fabriek met woonhuis, op een terrein aan de Tollenstraat, hoek Erasmusstraat, alhaar. Aanw. 9 Mei, te 11 uren.

Duiwenvoorde, ter secretarie der gemeente: het leveren van p. m. 375 stère grint en 115 stère macadam.

Donderdag, 15 Mei.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in Het Hof van Holland: 1o. het vernieuwen van glasramen, vloeren en zoneborden en het herstellen van dakgoten en daken van de gebouwen der Kon. Mil. Academie; 2o. het herstellen en vernieuwen van stalvloeren, glasramen, vloeren en schuttingen in- en bij-, en het herstellen van van daken van kazernegebouwen te Breda; 3o. het leveren van kanonnenbeken te Breda. Inl. op het bureau der genie en bij den hoofdopzichter van fortificatiën, alhaar.

Den Burg (op Texel), te 12 uren, door het waterschap De 30 Gemeenschappelijke Polders op Texel, ten raadhuize: het leveren van: 1o. 250 stère grint vóór 1 Sept. a.s.; 2o. 240 M³ grove beik vóór 1 Juli a.s.; 3o. 90 last goedgevormde zerksteen (basalt) zwaar 150—200 KG.

Den Burg (op Texel), te 12 uren, door het best. van het waterschap De 30 Gemeenschappelijke polders op Texel, ten raadhuize: het verhoogen van den Zuiderzeedijk, van de westzijde der gedempte haven bij het Nieuweschild tot nevens den Hannerweg, in 3 perceelen. Aanw. 13 Mei, te 9 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 398, het wijzigen en uitbreiden van het hoofdgebouw op het station Echt. Inl. op genoemd bureau en bij den sectieingenieur H. van der Kun, te Venlo. Aanw. 8 Mei, te 11 uren.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 12,000,000 KG. Engelsche gaskolen.

Vrijdag, 16 Mei.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en aanbrengen van blijvende oeververdedigingen langs een gedeelte van de Zuidwillemsvaart in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur van het 6e district en den arrondissementsingenieur Keurenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Pommée, te Aarlerikstel. Aanw. 9 Mei. Raming ƒ 25,000.

Anna-Paulowna, te 11 uren, op het raadhuis: het onderhoud in dit jaar van de molens, bruggen, duikers, sluizen enz. van den Anna-Paulownapolder, en het vernieuwen van eene brug, alhaar. Inl. bij den opzichter A. R. Dekker.

Dordrecht, te 12 uren, bij J. C. van der Horst: het versterken van zolderbeeren te Dordrecht, onder het beheer der genie, te Breda.

Tiel, te 1 uur, door den dijksteel van het polderdistrict Nederbetuwe, in het Hollandsch Koffiehuis: 1o. het met basalt bekleeden van een gedeelte Waalhanddijk onder Zandwijk, ter lengte van 212 M.; 2o. het regen, ruimen en boorden van de Groote Landwetering tot aan de Grootebrug, in 25 perceelen, en van het Nederbetuwsche blok Lingewater, in 2 perceelen.

Nieuwvliet, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbouwen der onderwijzerswoning en het maken van een nieuw schoolgebouw. Aanw. 9 Mei, te 12 uren.

Maandag, 19 Mei.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van bestratingen enz. op den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Nijmegen, en van bestrate goten enz. op den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Battice, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Bekkar, beiden te Maastricht. Aanw. resp. 10 en 12 Mei. Raming: perc. 1, ƒ 3560, perc. 2, ƒ 2090.

Dinsdag, 20 Mei.

Vlissingen, te 2 uren, in het Hôtel de Commerce: 1o. het verbeteren van keukens in kazernegebouwen; 2o. het vernieuwen van vloeren in kazernegebouwen, alhaar. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, alhaar.

Woensdag, 21 Mei.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Geldersche-IJssel, met het onderhoud van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Hamaker, te Kampen. Aanw. 14 Mei. Raming resp.: ƒ 12,740, ƒ 13,000, ƒ 20,400; 2o. het verdiepen van het Mallegat, tusschen de kilometerraaien 120 en 124, onder de gemeente Dubbeldam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 14 Mei. Raming ƒ 61,000; 3o. het maken van 12 kribben en van gloeiingen van 4 op 1 aan 8 bestaande kribben tot verbetering van den Geldersche-IJssel in het Kaaltgat benoden Westervoort, tusschen de kilometerraaien 4 en 7. Aanw. 14 Mei. Raming ƒ 12,650.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur der marine, op 's Rijks werf: het herstellen van plankieren en van eene brug op 's Rijks werf, alhaar. Aanw. 14 Mei, te 10 uren, zich te vervoegen aan het bureau van den hoofdingenieur, aan 's Rijks werf.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het maken van eene hergplaats voor brandstoffen en een privaatgebouw, benevens het aanleggen van gasleidingen en verdere werken tot uitbreiding van het station Zwolle. Inl. bij den hoofdingenieur der S.S. te Zwolle. Aanw. 13 en 14 Mei, te 11 uren. Raming ƒ 16,200; 2o. het maken van een hoofd- en nevengebouw met bijkomende werken op het station Gelkermalsen (lijn Dordrecht—Elst). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en bij den sectieingenieur, te Gorichem. Aanw. 13 en 14 Mei, te 11 uren. Raming ƒ 184,700.

Woensdag, 28 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. de uitvoering van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Boven-rijn en de Waal, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieltjes, te Nijmegen. Aanw. 21 Mei. Raming resp.: ƒ 25,000, ƒ 28,000, ƒ 40,000; 2o. het verrichten van graaf- en baggerwerk tot verruiming van de Bortsche Kil, langs den rechteroever der rivier, en het verdedigen van dien oever tusschen de kilometerraaien 124 en 126, onder de gemeente 's-Gravendeel. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en bij den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 21 Mei. Raming ƒ 37,280; 3o. het leggen van een dam in den benedenmond van het Hazelingerdiep, op den rechteroever der Boven-Merwede, onder de gemeente Hardinksveld. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter De Kiewit, te Gorichem. Aanw. 21 Mei. Raming ƒ 9600.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Westhapelle, 19 April: het verbouwen en de uitbreiding der school aldaar; ingekomen 10 bilj., als:

C. A. Goethals,	te Middelburg,	ƒ 36,345
Joh. Dekker,	» Westkapelle,	» 35,375
M. K. Jeras & Zonen,	» Middelburg,	» 35,125
J. M. v. Ditmars & Zn.,	» idem	» 34,275
W. v. Uije & Zonen,	» idem	» 34,172
H. P. v. Ree,	» idem	» 33,473
J. W. le Clercq,	» Vlissingen,	» 32,975
J. Beeker,	» idem	» 32,795
B. v. Wilgenburg,	» Middelburg,	» 30,474
C. Maters,	» Vlissingen,	» 30,155

gegund.

Dinteloord, 24 April: de verbouwing en vergrooting der 1e openbare school; minste inschr. was H. Commissaris, te Dinteloord, voor ƒ 11,334.

Nijmegen, 23 April: het bouwen van twee aaneengebouwde heerenhuizen (dubbele villa), voor K. M. van Waijenburg en J. Sas, te Nijmegen, onder beheer van de architecten J. Knoops Jr. & P. H. Schelterna; ingekomen 4 bilj., als:

J. Tesmissen,	te Nijmegen,	ƒ 37,900
J. Mulder,	» Arnhem,	» 36,783
F. Braskens,	» Nijmegen,	» 31,498
N. v. Eck,	» idem	» 30,974

Middelburg, 25 April: 1o. het op-diepte-brengen van de haven te Breskens, behoorende tot de havenwerken in Zeeland; ingekomen 2 bilj., als:

D. Volker,	te Dordrecht,	ƒ 2200
T. Volker,	» idem	» 2100

2o. het uitvoeren van werken aan vier der strandhoofden aan de Oude-Heeve, aan de noordkust van het eiland Schouwen, behoorende tot de zeewerken in Zeeland; ingek. 6 bilj., als:

C. Zeuner,	te Burg,	ƒ 18,900
C. Bolier Cz.,	» Bruinisse,	» 18,900
H. C. v. d. Ende,	» Zierikzee,	» 18,797
J. de Bijke Jz.,	» Bruinisse,	» 13,560
S. Bosujen,	» Ouddorp,	» 13,400
P. Vink,	» Noordgouwe,	» 12,589

3o. het maken van werken aan de hoofden III en IV op den oever voor Neuzen; ingek. 7 bilj., als:

R. Waltraven,	te Neuzen,	ƒ 4100
A. Vermorken,	» Hontenisse,	» 3992
A. Tholens,	» Neuzen,	» 3987
J. Janssen,	» Hoek,	» 2920
A. v. d. Beek,	» Zaamslag,	» 3840
A. de Jong,	» Neuzen,	» 3667
A. Bolier,	» idem	» 3666

4o. het wegruimen van grond uit de buitenhavens van Neuzen; ingek. 3 bilj., als:

T. Volker,	te Dordrecht,	ƒ 6800
D. Volker,	» idem	» 6800
C. H. v. Hattem,	» idem	» 6450

5o. het maken en inhangen van een paar sluisdeuren voor het kanaal van Neuzen, prov. Zeeland; ingek. 7 bilj., als:

H. Hage,	te Middelburg,	ƒ 6887
M. D. de Putter,	» Neuzen,	» 6800
J. L. Kaode,	» idem	» 6750
R. Waltraven,	» idem	» 6698
M. D. de Putter,	» idem	» 6650
J. Verkuijl Quakkelaar,	» Vlissingen,	» 6647
J. G. Balkenesteijn,	» Neuzen,	» 6498

Edam, 25 April: het maken van twee houten hulusbruggen voor de vaart Edam—Monnikendam, met bijbehoorende werken, onder directie van den gemeentearchitect A. W. Reijnders; ingek. 8 bilj., als:

J. de Wijs,	te Monnikendam,	ƒ 10,900
L. den Ouden,	» idem	» 10,700
C. Blankenvoort,	» idem	» 10,689
J. K. Padding,	» Hoorn,	» 10,570
A. Hak,	» Midwoud,	» 10,427
P. Karremelk,	» Monnikendam,	» 9,985
J. Nieuwstadt,	» Beets,	» 9,488
P. Nieuwstadt,	» Purmerend,	» 8,860

Haarlem, 26 April: herbesteding van het éénjarig onderhoud van werken, gebouwen enz., onder het beheer der genie:

hoogste inschr. was	J. S. v. Velthuijsen,	ƒ 9220
minste »	D. A. Braakenburg,	» 8433
Raming		» 7300

Joure, 26 April: de vernieuwingen en herstellingen aan de Raaksterbrug, te Oudehaske; ingek. 5 bilj.; gegund aan den minsten inschr. F. U. van Dijk, te Oudehaske, voor ƒ 338.

Utrecht, 26 April: het aanleggen van trottoirs, bestratingen en rioleeringen op verschillende plantsen in de gemeente; ingekomen 5 bilj., als:

L. Meijer,	te Utrecht,	ƒ 9060
A. de Borst,	» Papendrecht,	» 8980
J. Fruijtier,	» Utrecht,	» 8740
J. Krachten,	» idem	» 7865
E. Schoenbouwer,	» idem	» 7340

Arnhem, 26 April: het verbouwen van perc. 2 in de Ketelstraat, voor de firma Bruning & Mühren, onder beheer van den architect A. R. Freese; ingek. 4 bilj., als:

J. v. Toll,	te Arnhem,	ƒ 7350
A. Jas,	» idem	» 7344
Gebr. v. Dualen,	» idem	» 7197
R. Bekker,	» idem	» 6380

gegund.

's-Hage, 28 April: het uitbreiden van het anatomisch kabinet te Leiden; ingekomen 7 bilj., als:

J. Filippo Bz.,	te Leiden,	ƒ 12,500
L. J. Planjer,	» idem	» 12,447
L. Maas,	» idem	» 11,247
S. v. Leeuwen,	» idem	» 11,200
G. J. v. Hesk & Co.,	» Delft,	» 10,848
C. Carlier,	» Leiden,	» 9,797.50
J. Boon,	» idem	» 9,641

Blijham, 28 April: het maken van fundeeringen, gebouwen, schoorsteen enz. enz. tot het dubbel stoomwatergemaal in het 2e onderbed van Ieiderland, met bijlevering van alle bouwstoffen, werkloonen, vervoer en andere kosten; ingek. 11 geldige bilj., als:

J. Lupsen, Zuidwolde en P. Westerhoff, Noordwolde,		ƒ 38,980
J. Pranger en A. Pranger, Stadskanaal,		» 34,988
G. Hazelhoff en P. Hazelhoff, Oudepekela,		» 33,335
R. Havinga, Winschoten en J. S. Kruizinga, Groningen,		» 33,260
K. H. Bolthuis en W. G. Pott, Nieuwepekela,		ƒ 31,440
R. J. Bosscher en J. P. Bosscher, Oudepekela,		» 29,700
H. Timmer, Beerta en W. Timmer, Finsterwold,		» 29,567
H. G. Brouwer, Stiens en S. J. Fokkens, Britsum,		» 29,540
J. H. Dijkhuis, Oudeschans en J. G. Sluiter, Bellingwolde,		» 28,723
G. Reikens Gz., Winschoten en G. Reikens, Oostwold,		» 27,140
K. de Geooth en N. Brouwer, Winschoten,		» 24,329

gegund.

St.-Annaparochie, 28 April: de verf- en witterswerken aan de gemeentegebouwen in de gemeente Het Bilt:

perc. 1, werken te Oudebiltzijl; minste inschr. was A. Dijkstra, aldaar, ƒ 6.50
» 2, werken te Vrouwenhuurt, minste inschr. was dezelfde, » 14.00
» 3, werken te St.-Annaparochie; minste inschr. was P. Hallema, aldaar, » 62.00
» 4, de school en woning van buitenverven te St.-Annaparochie; minste inschr. was A. Dijkstra, Oudebiltzijl, » 95.00
» 5, werken onder St.-Jacobiparochie; minste inschr. was G. Tuckstra, Vrouwenhuurt, » 51.00
» 6, werken aan den Oudebildsdijk; minste inschr. was L. Duhoux, idem » 29.00

's-Hage, 28 April: Bestek no. 78, het bestorten van den oever vóór den kleinen Parallelddam, liggende aan de oostzijde van de buitenhaven van het kanaal, door Voorn, te Hellevoetsluis; ingekomen 13 bilj., als:

C. Bos,	te Dordrecht,	ƒ 13,125
T. Volker,	» idem	» 12,880
W. Volker,	» Slisdrecht,	» 12,700
B. de Waerd,	» Nieuwendoorn,	» 12,500
P. Verbruggen,	» Waddinxveen,	» 12,490
A. M. Prins,	» Sliedrecht,	» 12,358
W. Schadlelee,	» Goedereede,	» 12,318
T. Volker,	» Dordrecht,	» 12,300
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 12,190
J. v. d. Plas,	» Hardinksveld,	» 12,148
T. de Groot,	» Giessendam,	» 11,569
A. M. Langeveld,	» Hardinksveld,	» 11,488
C. Roskam Jz.,	» Sliedrecht,	» 11,482

Amsterdam, 28 April: het bouwen van 20 woonhuizen in 3 blokken aan de Swammerdamstraat en de 4e Boerhaavestraat, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt; ingek. 32 bilj., als:

J. J. Ventijn,	te Amsterdam,	ƒ 119,972
A. H. Greppink,	» idem	» 114,700
B. de Bruin,	» idem	» 109,980
R. Krijnen,	» idem	» 107,400
W. Haaksma,	» idem	» 104,400
J. Heijink,	» idem	» 103,500
Bekker v. Seters & Co.,	» idem	» 103,200
H. C. Dorlas,	» idem	» 102,663
C. Meijers,	te 's-Hage,	ƒ 102,590
M. L. v. Spanje,	» idem	» 101,978
Timmer & Forstner,	» Amsterdam,	» 101,881
Gebr. v. Berkum,	» idem	» 99,666
G. Wood,	» idem	» 98,880
B. v. Buuren,	» idem	» 97,990
Peeters & Roelofsen,	» idem	» 96,550
Cerlijn en De Haan,	» idem	» 96,000
G. L. Brouwer,	» idem	» 95,666
D. Heijink,	» idem	» 95,600
D. Zuiderbaek,	» idem	» 95,380
J. Koster,	» idem	» 94,460
H. R. Hendriks,	» Osch.	» 93,840
H. Rietsnijder & Zn.,	» Amsterdam,	» 93,825
Ph. A. Warners,	» idem	» 93,300
H. J. Meekers,	» idem	» 92,987
J. Schoonenburg en C. J. Maks,	» idem	» 92,940
Oosterink & Schut,	» idem	» 92,900
L. Dronk & Zn.	» idem	» 90,200
Cruijff & Schoutes,	» idem	» 89,386
K. J. Baptist van Damme,	» idem	» 88,767
E. R. Kuipers,	» Nieuweramstel,	» 87,640
F. v. d. Oever en J. Heijink,	» Amsterdam,	» 86,994
P. Vlaanzan,	» Bodegraave,	» 83,438

gegund.

Arnhem, 29 April: het maken van het hoogreservoir voor de waterleiding te Arnhem, met de levering der benoodigde materialen; ingek. 3 bilj., als:

L. Brand Dz.,	te Giessenlam,	ƒ 31,300
G. H. v. d. Heijden,	» Arnhem,	» 26,530
J. v. Burk, Oosterbeek en W. Wissing,	» Westervoort,	» 25,555

's-Hage, 29 April: Bestek no. 21, het bouwen eener remise met bergplaatsen en het maken van een draaischijfkuip voor de IJsel-stoomtramwegmaatschappij, te Oudewater; ingek. 23 bilj., waarvan 2 van onwaarde;

hoogste inschr. was	J. de Jong, Gouda,	ƒ 10,700
minste »	H. J. Nederkorst, idem	» 9,540

Buren, 29 April: het afbreken en wederopbouwen van het schoolgebouw en de onderwijzerswoning te Asch; ingek. 7 bilj., als:

G. C. v. Mourik,	ƒ 11,800
J. H. Meerdink,	» 11,400
L. Muller,	» 10,900
C. M. Verkuil,	» 10,090
B. v. Bekkum,	» 10,025
J. de Weijer,	» 9,988
L. H. Beuthenaar,	» 9,775

gegund.

Bergen-op-Zoom, 29 April: het bouwen van 2 arbeiderswoningen, onder beheer van den architect R. H. C. v. Someren; ingekomen 5 bilj., als:

D. N. Scheffelaar,	te Bergen-op-Zoom,	ƒ 1990
C. Suikerbuik,	» idem	» 1616.60
P. J. Weijts,	» idem	» 1910
G. Belderbos,	» idem	» 1900.76
A. Gorren,	» idem	» 1574

Allen buiten de levering der metselwerken.

Groningen, 29 April: het driejarig onderhoud van den Dollardsdijk en de landpunt Reide, behoorende tot de zeewerken in de provincie Groningen; ingekomen 4 bilj., als:

G. C. M. Rottinghuis,	te Delfzijl,	ƒ 2667
H. K. v. Buuren,	» idem	» 2600
T. Schutter,	» Termunterzijl,	» 2598
H. Lijdtes,	» Farmsum,	» 2568

Stavenisse, 29 April: het verdedigen van den onderzeeschen oever van het waterschap Stavenisse door steenbestorting, en het maken en inhangen van 2 sluisdeuren; ingekomen 5 bilj., als:

P. Langeveld,	te Hardinksveld,	ƒ 7116
J. v. Eck,	» Stavenisse,	» 7064
I. v. Male Dz.,	» Breskens,	» 6998
A. de Jong Dz.,	» Neuzen,	» 6857.80
P. Moerland,	» Stavenisse,	» 6855

Gorichem, 29 April: 1o. het afbreken van oude gebouwen en het daarvoor in de plaats bouwen van 4 heerenhuizen; 2o. alleen het bouwen van 4 heerenhuizen:

		1o.	2o.
C. Exalto,	Gorichem,		ƒ 23,500
D. Sizoo,	idem	ƒ 22,222	
J. J. Buller Jz.,	idem	18,500	19,750
C. J. Verweij,	idem	19,470	21,000
T. W. Wapperom,	idem	18,350	19,600
L. Hartemans,	IJsselmonde,	16,960	18,880
M. A. Treffers,	Gorichem,	17,753	18,773
D. J. de Joode,	idem	18,100	18,738
D. G. de Graaf,	idem	18,000	18,638
A. v. Gool, Almkerk,		17,913	18,341
C. J. Semeveld,	Gorichem,		17,876
J. v. d. Laak,	idem	16,081	17,881
J. Hoogbruin,	idem	15,400	16,500

Gegund alleen het bouwen van 4 heerenhuizen aan J. Hooghuis voor ƒ 16.500.

's-Hage, 30 April: 1o. het verrichten van baggerwerk in de Amer en het herstellen en onderhouden van de werken op het benedenst dier rivier van het Oude-Maasje en de Donge, van 1 Juli '84—30 Juni '85; ingekomen 5 bilj., als:

C. Kroon,	te Sliedrecht,	ƒ 9000
Fh. Verbruggen,	» Waddinxveen,	» 9139
W. Franssen,	» Geertruidenberg,	» 8879
A. Volker,	» Sliedrecht,	» 8450
A. de Kort,	» Baardwijk,	» 8377

2o. de verruiming van den bovenmond van de Botlek: ingek. 5 bilj., als:

A. G. Buyskes,	te Hedel,	ƒ 35,300
M. C. de Jong P.Mz.,	» Sliedrecht,	» 34,890
L. A. v. Raalten,	» idem	» 34,600
G. A. v. Hattem,	» idem	» 32,350
A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos.	» Gorichem,	» 32,000

Wijk-aan-Zee-en-Duin, 30 April: het bouwen eener school met 3 lokalen voor 144 kinderen, onderwijzerswoning, afrastering enz., onder beheer van den architecten N. de Wolf, te Beverwijk; ingek. 19 bilj., als:

J. A. Ramveldt Jr.,	te Haarlem,	ƒ 20,200
C. Bz.,	» Haarlemmer,	» 20,000
J. B. Lasschuit,	» Haarlem,	» 19,900
Verhagen & Van 't Wout,	» idem	» 19,800
D. Kickens,	» Amsterdam,	» 19,750
W. H. Struijs,	» idem	» 19,200
H. B. Hendriks,	» Osch.	» 19,050
T. L. v. Velsen Jr.,	» Haarlem,	» 19,047
J. Poot,	» Amsterdam,	» 18,938
J. v. d. Plas,	» Limuiden,	» 18,689
C. Nieweg,	» Beverwijk,	» 18,300
L. v. d. Sluis,	» idem	» 17,960
P. Nieuwstad,	» Purmerende,	» 17,900
V. Ph. Braun,	» Beverwijk,	» 17,500
H. W. Duijn,	» idem	» 17,500
E. de Groot,	» idem	» 17,400
J. Schipper,	» idem	» 17,400
P. Langendijk,	» idem	» 17,100
C. v. Soest,	» Baarn,	» 16,950

Nog niet gegund.

's-Hage, 30 April: de levering van: 1o. het ijzerwerk voor eene perronoverdekking en 2o. het ijzerwerk voor acht kolommen met consoles en verder toebehooren, ten dienste der Bataviasche havenwerken (Bestek no. 3); ingekomen 10 bilj., als:

E. en J. Habt, Brussel,	ƒ 34,850
Gute-Hoffnungshütte, Oberhausen II,	» 11,900
Joh. Hillen & Co., Blerik bij Venlo,	» 10,980
D. A. Schretlen, Leiden,	» 10,855
H. Dalhuisen, Kampen,	» 10,528
Joseph Paris, Marchiennes,	» 10,506
Société Anonyme Dyle & Bacalan, Parijs,	» 10,372
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 9,909
Union, Dortmund,	» 8,745
A. & V. Habt, Leuven,	» 8,410

Één biljet werd, als van onwaarde, terzijde gelegd.

Arnhem, 1 Mei: het bouwen van een pakhuis aan de Vijfinnenstraat te Arnhem, voor rekening van de firma Frowein & Co., onder beheer van de architecten Van Gendt en Nierad; ingekomen 8 bilj., als:

D. W. Magendans,	te Arnhem,	ƒ 14,280
P. Leenders,	» Utrecht,	» 13,274
P. Riemer,	» Arnhem,	» 11,883
J. Toegel,	» idem	» 11,700
Gebr. v. Dualen,	» idem	» 9,670
G. Liefting,	» idem	» 9,379
J. v. Toll,	» idem	» 9,147
L. B. Haseltbach,	» idem	» 9,074

gegund.

Hellevoetsluis, 1 Mei: 1o. het uitvoeren van werkzaamheden van ondergeschikt belang aan de vesting Hellevoetsluis; ingek. 5 bilj., als:

W. v. Lienden,	te Hellevoetsluis,	ƒ 5300
W. v. Leeuwen,	» idem	» 4741
B. Voordendag Az.,	» Dordrecht,	» 4689
B. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 4660
F. Lindhout,	» Hellevoetsluis,	» 4610

Zwolle, 1 Mei: de verhooging en verzwaring van gedeelten der rechter Zwartewater- en Vechtdijken; gegund:

perc. 1, D. Brains, Zwolle,		ƒ 3419
» 2, D. v. d. Kolk, Streukel (Zwk.),		» 144
» 3, H. v. d. Belt, Hasselt,		» 419
» 4, D. v. d. Kolk,		» 1626
» 5, D. Brains,		» 1291
» 6, J. W. v. d. Haar, Wilp,		» 697
» 7, H. J. Schrijver, Zwollerkerspel,		» 274
Raming van de massa		» 8997

Haarlem, 1 Mei: 1o. het planten van stroo en helm, het stellen van rietschuttingen enz. in de duinen op Tessel en aan den vasten wal van Noordholland, in 8 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, W. Hillenius, Tessel, ƒ 6188
» 2, S. Brugman, Zijpe, » 8875
» 3, J. Oldenburg, Bergen, » 6980

2o. het maken en plaatsen der stoffeer- en behangwerken in de zalen der Rijksmuseumgebouwen te Amsterdam; minste inschr. waren H. F. Jansen & Zn., te Amsterdam, voor ƒ 18,900.

Middelburg, 2 Mei: de voortzetting der verbetering van de vestinggracht voor het front VI—VII der vesting Neuzen tot ligplaats van schepen, behoorende tot de werken van het kanaal van Neuzen, (geraamd op ƒ 11,230); geen biljetten ingekomen.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 10 MEI 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 12 Mei.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van de Zuidwillemsvaart, tusschen sluis no. 16 en de havenkom te Weert. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Bekaar, te Maastricht. Raming ƒ 8250; 2o. het maken van paalregelwerk langs de kanaalboorden der Zuidwillemsvaart in de gemeente Weert. Raming ƒ 10,000.

Dinter, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met onderwijzerswoning. Inl. bij den architect P. Th. Stomebrink, te 's-Bosch.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het schoonmaken, insegen en herstellen van eenige gemetselde wallen binnen en buiten de stad; 2o. idem van gemetselde brugwerken enz. binnen de stad en langs de singels, met eenige vernieuwingen.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: eenige herstellingen en vernieuwingen, benevens het onderhouden gest. '84, van: de huizen, torens, poorten, enz., de gebouwen ten behoeve van het onderwijs, van de politie en der brandweer, benevens die op de algemeene begraafplaatsen. Inl. bij den stadsarchitect.

Venloo, te 12 uren, aan het bureau van den sectieingenieur Van der Kun: 1o. het verrichten van verfwerken aan de gebouwen en kunstwerken langs de lijnen der Staatsspoorwegen Maastricht—Eindhoven en Venloo—Nijmegen; 2o. het verrichten van behangerswerk.

Kollum, te 12 uren, door den burgemeester van Kollumerland-en-Nieuwkruisland: het vergrooten der school te Kollumerzwaag.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het witten der stukadoorwerken, wasschen der glasruiten, verrichten van verfwerken enz. aan het Beursgebouw.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maats. Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 30 perceelen.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het afbreken van een gebouw en de verkoop van den daardoor vrijgevallen grond aan de Prinsestraat, aldaar.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: 1o. Bestek no. 335, het vergrooten van de locomotievenloods met aanbouw in de Stadsrietlanden, te Amsterdam. (Raming ƒ 65,500); 2o. Bestek no. 336, het maken van een droogoven voor hout en eene nieuwe machinekamer naast de tegenwoordige, op het terrein der werkplaats te Haarlem (Raming ƒ 6200). Inl. bij den ingenieur van den weg, O.-Z. Achterburgwal 171, te Amsterdam.

Opeinde, 's avonds 6 uren, bij W. Houtsma: het bouwen van een woonhuis met schuurtje voor L. & M. Landmeter, te Noord-Drachten. Inl. bij den architect D. B. Duursma.

Dinsdag, 13 Mei.

Haarlem, te 10 uren, door de commissie van toezicht over het gesticht Meerenberg, in het lokaal Felix Favore: de levering van steenkolen, voor één jaar geraamd op 11,000 HL. Engelsche gassteenkolen en 12,000 HL. Westfaalsche vlamkolen.

Reenen, te 11 uren, op het raadhuis: het verbouwen van de onderwijzerswoning binnen de stad Reenen.

Gorsel, te 11 uren, ten gemeentehuize: het veranderen der openbare scholen te Almen en te Gorsel, alsmede op elk der voornoemde plaatsen het bouwen van eene onderwijzerswoning. Inl. bij den architect L. G. Richter, te Winterswijk.

Aalst, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met overdekte speelplaats.

Amsterdam, te 1 uur, door de ingenieurs-architecten W. van Lookeren Campagne & E. Cuypers van Velbert, in de Roode Leeuw: het bouwen van 2 overkapte overbruggingen, dienende voor los-en-laadsteiger aan de Handelskade, te Amsterdam. Inl. op het bureau der ingenieurs-architecten, Amstelkade hoek Jansteenstraat.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: het maken van een haltegebouw te Katwijk a/Zee, ten behoeve van den Rijnlandschen stoomtram. Inl. bij den chef van weg en werken en mouvement, O.-Z. Voorburgwal 145, te Amsterdam.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 399, het maken van een reservoirgebouw op het station Groningen. Inl. op genoemd bureau en bij den sectieingenieur L. J. de Sonnaville, te Groningen.

Hansweerd, te 5 uren, bij J. B. van Acker: het bouwen van een kelder en 2 kamers achter diens herberg. Inl. bij den architect A. le Clercq, te Kruiningen. Aanw. te 4 uren.

Aalsmeer, door den opzichter C. Vogel, in het logement De Onderneming, voor Dr. G. J. Jaarsveld: het aanvoeren van eene woning en het bouwen van een heerenhuis. Inl. bij genoemden opzichter.

Woensdag, 14 Mei.

Ruinen, te 10½ uren, door burg. en weth.: 1o. het bouwen eener school te Pesse; 2o. het bouwen eener school te Stuifzand; 3o. het bouwen eener school te Echten, met bijlevering der materialen. Inl. bij den architect Hoegsma, te Hoogeveen, op 13 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken in de Noord, de Oude-Maas, het Mullegat, de Dortsche Kil en het Spui, van 1 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Korevaar, beiden te Dordrecht. Raming ƒ 29,400; 2o. het verdiepen van het benedendeel van de Dortsche Kil, tusschen de kilometerraaien 138 en 150, onder de gemeente Dubbeldam. Raming ƒ 34,000; 3o. de herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Boven-, Benoden- en Nieuwe-Merwede, van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 4 perceelen. Raming resp.: ƒ 26,960, ƒ 16,580, ƒ 32,240, ƒ 24,650. Inl. bij genoemden hoofdingenieur en bij de betrokken opzichters.

Maassluis, te 12 uren, door burg. en weth.: het baggeren van p. m. 6000 M³ kleigrond. Aanw. door den gemeentearchitect 12 Mei.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.: het leveren van 250 str. M. (11,25 M³) hardsteenen trottoirband, zwaar 15 bij 30 cM., hol en bol inelkaargewerkt, volgens teekening.

Amsterdam, te 3 uren, in De Roode Leeuw: het bouwen van 9 woonhuizen en een hoekgebouw met passage, aansluitende aan de Galerij, langs het Westeinde, te Amsterdam. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, te Amsterdam.

Groningen, 's avonds 8 uren, door de architecten K. & H. Hoekstra, nauwes M. Vos, in het logement van B. Vos: het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen van een schuur, 4 woonkamers, de voorbehuizing vertimmeren enz., aan den Heereweg, Y 1121, 1122 en 1123, met de levering der materialen. Bilj. inzenden vóór 7 uren.

Rotterdam, door de architecten Cuns. Roovers & Zn.: het bouwen van eene fabriek met woonhuis, op een terrein aan de Tollensstraat, hoek Erasmusstraat, aldaar.

Zurfen, door olderlieden en gildemeesters der St.-Antonie Groote Broederschap: het verfwerk van 2 woningen op het Rustenhofje, met bijkomend timmer-, behangers- en witterswerk. Inl. bij den architect B. Peteri. Aanw. 12 Mei, te 5 uren.

Duiven-Werstal, ter secretarie der gemeente: het leveren van p. m. 375 stère grint en 115 stère macadam.

Donderdag, 15 Mei.

Dordrecht, te 11 uren, in het koffiehuis Koophandel-en-Zeevaart: het afbreken en wederopbouwen van een winkelhuis aan de Voorstraat, no. 76, hoek Beverhijmansstraat.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in Het Hof van Holland: 1o. het vernieuwen van glasramen, vloeren en zonneborden en het herstellen van dakgoten en daken van de gebouwen der Kon. Mil. Academie; 2o. het herstellen en vernieuwen van stalvloeren, glasramen, vloeren en schuttingen in- en bij-, en het herstellen van van daken van kazernegebouwen te Breda; 3o. het leveren van kazernemeubelen te Breda. Inl. op het bureau der genie en bij den hoofdopzichter van fortificatiën, aldaar.

Den Burg (op Texel), te 12 uren, door het waterschap De 30 Gemeenschappelijke Polders op Texel, ten raadhuize: het leveren van: 1o. 250 stère grint vóór 1 Sept. a.s.; 2o. 240 M³ grove brik vóór 1 Juli a.s.; 3o. 90 bet goedgevormde zoutsteen (basalt) zwaar 150—300 KG.

Den Burg (op Texel), te 12 uren, door het best. van het waterschap De 30 Gemeenschappelijke polders op Texel, ten raadhuize: het verhoogen van den Zuiderzeedijk, van de westzijde der gedempte haven bij het Nieuweschild tot nevens den Hammerweg, in 3 perceelen. Aanw. 13 Mei, te 9 uren.

Amersfoort, te 1 uur, in het Hotel De Zwaan: het bouwen van een heerenhuis aan den Stationsweg, aldaar. Inl. bij de architecten W. & F. C. Koch, te Zwolle.

Elburg, te 1 uur, op de polderkamer van Oosterwolde: de herstelling en verzwaring van het gedeelte van den zomerdijk, van de Langepaal af tot de eerste sluis. Aanw. 14 Mei.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 398, het wijzigen en uitbreiden van het hoofdgebouw op het station Echt. Inl. op genoemd bureau en bij den sectieingenieur H. van der Kun, te Venloo.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 12,000,000 KG. Engelsche gaskolen.

Oostermeer, bij K. Kuipers: het bouwen eener Christelijke school met onderwijzerswoning, aldaar.

Vrijdag, 16 Mei.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en aanbrengen van bijzondere oeververdedigingen langs een gedeelte van de Zuidwillemsvaart in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur van het de district en den arrondissementsingenieur Kemenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Pommée, te Aarleikstel. Raming ƒ 23,000.

Anna-Paulowna, te 11 uren, op het raadhuis: het onderhoud in dit jaar van de molens, bruggen, duikers, sluizen enz. van den Anna-Paulowenpolder, en het vernieuwen van eene brug, aldaar. Inl. bij den opzichter A. R. Dekker.

Dordrecht, te 12 uren, bij J. C. van der Horst: het versterken van oolderhuren te Dordrecht, onder het beheer der genie, te Breda.

Hengelo (O.), te 12 uren, in het logement-Willebrink: 1o. het bouwen van een fabriksgebouw voor de Twentsche Boutweverij, groot p. m. 44 bij 8 M., hoog 3 verdiepingen; 2o. het bouwen van 16 arbeiderswoningen. Inl. bij den architect J. Moll, te Hengelo (O.).

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het verbeteren van de rivier de Linde, tusschen de Helomavaart en de vaart naar Oosenrijt, en het maken van eene kleibekleeding op den provincialen Lindedijk. Inl. bij den ingenieur van den prov. waterstaat, aldaar. Aanw. 13 Mei. Raming ƒ 41,600.

Tiel, te 1 uur, door den dijkstoel van het polderdistrict Nederbetuwe, in het Hollandsch Koffiehuis: 1o. het met basalt bekleeden van een gedeelte Waalbandijk onder Zandwijk, ter lengte van 212 M.; 2o. het vegen, ruimen en boorden van de Groote Landwetering tot aan de

Grootebrug, in 20 perceelen, en van het Nederbetuwsche hoofd Lingewater, in 2 perceelen.

Nieuwvliet, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbouwen der onderwijzerswoning en het maken van een nieuw schoolgebouw.

Groningen, 's avonds 8 uren, namens W. Meihuizen, in het Hôtel-Friesland: het gedeeltelijk verbouwen zijner behuizing, aan de Rademarkt, H no. 231. Inl. bij den architect G. Nijhuis, alhaar. Aanw. 13 Mei, te 11 uren.

Sneek, bij W. T. van der Molen: het verbouwen eener boerenhuizing aan den Tjuardijk onder Nieuwland, toebehoorende aan C. W. Graaf van Limburg Stirum, bewoond door L. van der Meer. Aanw. 14 Mei, te 10 uren.

Zaterdag, 17 Mei.

Vlissingen, te 11 uren, in het gasthuis: het maken van een ijskelder. Aanw. 15 Mei, te 10 uren, door den gemeentetimmermeester.

Maarsseveen, te 11½ uren, op de buitenplaats Vechtoever: eene belangrijke verbouwing aan genoemde buitenplaats, met de levering der materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den bouwkundige J. Post, te Arnhem. Bestek en teekening liggen ter inzage bij den timmerm. Aanw. 14 Mei, te 11 uren.

Kadzand, te 3 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Tienhonderd-en-Zwarte, in het Bestuursgebouw: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud der waterkeerende werken aan dat waterschap over den dienst 1884/85. Aanw. 13 Mei, te 2 uren.

Maandag, 19 Mei.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van bestratingen enz. op den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Nijmegen, en van bestrate goten enz. op den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Rattice, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming: perc. 1, *f* 3500, perc. 2, *f* 2000.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het verrichten van baggerwerken tot het diepmaken van de dokken, buitenhavens en het IJ, gest. '84. Inl. bij den stadsingenieur op het raadhuis.

Assen, te 1 uur, in het Hotel-De Jong: het bouwen van een woonhuis aan de Beilerstraat, alhaar. Inl. bij den architect M. K. Smit, te Diever. Aanw. te 9 uren.

Utrecht, te 3 uren, door regenten van het centraal Israëlitisch weeshuis: eene belangrijke verbouwing van dit gesticht. Inl. bij den architect Alb. Nijland. Aanw. 12 Mei, te 2 uren.

Dinsdag, 20 Mei.

Hamburg (Pruisen), te 12 uren, aan de Finanzdeputation: de heimerken en daarbijbehoorende werken voor de paalfundeeringen der pijlers van de nieuwe brug over de Elbe, alhaar.

Haarlem, te 1 uur, ter secretarie van den Haarlemmermeerpolder: 1o. het onderhoud der hoofden van de Ringvaart om den Haarlemmermeerpolder ged. '84; 2o. het onderhoud der grintwegen tot 1 Mei '85; 3o. het onderhoud van ponten en roeibooten over '84 en '85; 4o. het kromen van vaarten en trekken in den polder. Inl. bij den hoofdopzichter, te Haarlem en bij de opzichters in den polder.

Vlissingen, te 2 uren, in het Hotel de Commerce: 1o. het verbeteren van keukens en kazernegebouwen; 2o. het vernieuwen van vloeren in kazernegebouwen, alhaar. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, alhaar.

Woensdag, 21 Mei.

's-Hage, te 11 uur door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkswaterwerken op den Geldersche-IJssel, met het onderhoud van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 14 Mei, Raming resp.: *f* 12,740, *f* 18,900, *f* 20,400; 2o. het verdiepen van het Halfgat, tusschen de kilometerramen 120 en 124, onder de gemeente Dubbeldam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 14 Mei. Raming *f* 61,000; 3o. het maken van 12 kribben en van gloolingen van 4 op 1 aan 8 bestaande kribben tot verbetering van den Gelderschen-IJssel in het Kaalgat benoden Westervoort, tusschen de kilometerramen 4 en 7. Aanw. 14 Mei. Raming *f* 12,650.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur der marine, op 's Rijks werf: het herstellen van plunkieren en van eene brug op 's Rijks werf, alhaar. Aanw. 14 Mei, te 10 uren, zich te vervoegen aan het bureau van den hoofdingenieur, aan 's Rijks werf.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het maken van eene berghplaats voor brandstoffen en een privaatgebouw, benevens het aanleggen van gasleidingen en verdere werken tot uitbreiding van het station Zwolle. Inl. bij den hoofdingenieur der S.S. te Zwolle. Aanw. 13 en 14 Mei, te 11 uren. Raming *f* 16,200; 2o. het maken van een hoofd- en nevengebouw met bijkomende werken op het station Geldermalsen (lijn Dordrecht—Elst). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en bij den sectieingenieur, te Gorichem. Aanw. 13 en 14 Mei, te 11 uren. Raming *f* 184,700.

Vrijdag, 23 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door den ontvanger der successierechten en domeinen, ten huize van den boschwachter in het Haagsche Bosch: het maken van eene houten voetschoeiing, met levering der materialen, langs de Bezuidenhoutsche beschoeiing, ter lengte van 500 str. M., op te leveren 30 Juni '84. Aanw. 21 Mei, te 10 uren.

Zaterdag, 24 Mei.

Zaamslag, te 1 uur, door het best. der waterkeering van de calamiteuse Margareta-, Kleine-Huisens- en Eendrachtspolders, ten kantore van den secretaris ontvanger: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85 van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingswerken aan de waterkeering van genoemde calamiteuse polders. Aanw. 17 en 20 Mei, te 10 uren, in het directiegebouw van den Margaretapolder.

Maandag, 26 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door den ontvanger der successierechten en domeinen, ten huize van den boschwachter in het Haagsche Bosch: de levering in de maand Juni a.s. van: 1o. 300 M³ gewasschen schelpen; 2o. 150 M³, of zooveel meer of minder, onderhoudsgrint.

Woensdag, 28 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. de uitvoering van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkswaterwerken op den Beneden-Rijn en de Waal, met het onderhoud der werken van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 21 Mei. Raming resp.: *f* 25,000, *f* 28,000, *f* 40,000; 2o. het verrichten van graaf- en baggerwerk tot verruiming van de Dortsche Kil, langs den rechteroever dier rivier, en het verdedigen van dien oever tusschen de kilometerramen 124 en 126, onder de gemeente 's-Gravendeel. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en bij den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 21 Mei. Raming *f* 35,280; 3o. het leggen van een dam in den benedenmond van het Haringvliet, op den rechteroever der Beven-Merwede, onder de gemeente Hardinxveld. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter De Kiewit, te Gorichem. Aanw. 21 Mei. Raming *f* 9800.

Donderdag, 29 Mei.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van een gedeelte der kade op het eiland Urk, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 22 Mei. Raming *f* 2130.

Vrijdag, 30 Mei.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voorziening van de kanaalboorden der Zuidwillemsvaart, in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Koorevaar, beiden te 's-Bosch, bij den opzichter Pommée, te Aarle-Rixtel en den buitengewoon opzichter Baerents, te 's-Bosch. Aanw. 23 Mei. Raming *f* 6990.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het maken en inhangen van een paar nieuwe sluisdeuren met toebehooren, voor de kleine schutsluis van de Willemsvaart, te Katerveer. Aanw. 22 Mei. Raming *f* 2250; 2o. het maken van steiger- en paalwerken, met eenige bijkomende werken, in de haven bij de Rijkssluizen te Zwartsluis. Aanw. 23 Mei. Raming *f* 1970. Inl. bij den ingenieur Lalleijn, te Zwolle en bij de betrokken opzichters.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraaf gebouw te Dordrecht, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter voor de Landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 23 Mei, te 10 uren. Raming *f* 2910.

Zaterdag, 31 Mei.

Ommen, bij den burgemeester: de levering vóór 1 Dec., langs de kunstwegen van Ommen naar Gour (2e sectie), van Ommen naar Balfoen (1e sectie) en van Ommen naar Dedemsvaart, van berggrint en macadam.

Woensdag, 4 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het maken van werken tot verdediging van den linkeroever der Dortsche Kil, tusschen de kilometerramen 125 en 128, onder de gemeente Dubbeldam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur De Bruijn en den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 28 Mei. Raming *f* 15,000; 2o. het opruimen van 1,200,000 M³ grond uit den Nieuwen Maasmond aan den Hoek-van Holland, ter verdieping van het grootscheepvaartwater voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam. Raming *f* 0,63⁹ per M³.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Slachteren, 2 Mei: de onderhoudwerken in het waterschap Duurswold; ingek. 4 bilj., als:

L. H. Scheltens,	te Schildwolde,	*f* 2590
J. J. Sijtzes,	» Farmsum,	» 2579
J. v. Buren,	» Delfzijl,	» 2548
J. Hemmes,	» Farmsum,	» 2245

gegund.

Kampen, 3 Mei: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz.; ingekomen 14 bilj., als:

W. v. d. Werf	te Kampen,	*f* 5000
Th. Bekveld,	» idem	» 4580
D. Bruggink,	» idem	» 4500
C. Visscher,	» idem	» 4500
W. Fransen,	» idem	» 4398
J. S. v. d. Werf,	» idem	» 4380
H. Steenbergen,	» idem	» 4300
R. v. Dijk Bz.,	» idem	» 4210
J. de Groot,	» idem	» 4200
C. Valk,	» idem	» 4186
J. Temmekes,	» idem	» 3900
K. v. d. Berg,	» Zwolle,	» 3720
A. v. d. Wetering,	» Kampen,	» 3700
G. J. Bruggink Gz.,	» idem	» 3650

Filippine, 3 Mei: het verbouwen en uitbreiden van het schoolgebouw en het bouwen eener onderwijzerswoning in de gemeente Filippine; ingek. 10 bilj(etten);

minste inschr.	P. Duivestein en P. J. Wisse, Zaamslag,	*f* 8788
hoogste »	D. Vakke, St.-Jansteen,	» 9060
Raming		» 8000

Zwolle, 3 Mei: het rioleeren van een gedeelte van den Langenholterweg; ingekomen 5 bilj., als:

J. Benthuis,	te Zwolle,	*f* 1467
K. A. v. d. Berg,	» idem	» 1320
A. v. Straten,	» idem	» 1300
A. Grolleman,	» idem	» 1289
F. H. Noorman,	» idem	» 1286

gegund.

Maastricht, 5 Mei: de slechting van een gedeelte der vestingwerken tusschen den weg naar het fort St.-Pieter en het kanaal Luik—Maastricht, met aanleg van wegen en bijkomende werken; minste inschr. was Stevens, te Maastricht, voor *f* 25,100.

Koudum, 5 Mei: 1o. het afbreken van den oosten het bouwen van een nieuwen toren op de kerk te Oudega; 2o. het doen van eenige herstellingen aan den toren te Koudum; ingek. 6 bilj., als:

T. v. d. Meer,	te Molkwerum,	*f* 9277
T. Faber,	» Koudum,	» 8250
Wed. A. Schrale,	» Warns,	» 8119
T. T. Kloosterman,	» Hemelum,	» 8092
H. H. Koornstra,	» Koudum,	» 8042
J. Haarsma,	» Balk,	» 1945

gegund.

Leiden, 5 Mei: het dempen der sloot langs den Stationsweg en een gedeelte der Morschgrieksloot, met bijbehoorende werken; gegund aan J. I. Planjer, alhaar, voor *f* 4784.

Hoek, 5 Mei: het maken van verdedigingswerken aan den Koudepolder; ingekomen 10 bilj., als:

A. v. d. Beek,	te Zaamslag	*f* 4780
A. Bolier,	» Neuzen,	» 4400
A. de Jong Hz.,	» idem	» 4349
J. de Bree,	» Hoek,	» 4198
P. A. v. d. Velde,	» Neuzen,	» 4100
J. Meertens,	» Hoek,	» 4097
D. Thoens,	» idem	» 3988
L. Kosie,	» Neuzen,	» 3785
J. Tollenaar,	» idem	» 3290
H. Klaassen,	» Zaamslag,	» 3279

gegund.

Delft, 6 Mei: het driejarig onderhoud der gemeentewerken, in 10 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1,	W. F. C. Schaap,	*f* 6900
» 2,	J. den Braanker,	» 1428
» 3,	J. F. Luxemburg,	» 449
» 4,	A. Yeth Bz.,	» 1200
» 5,	W. N. v. Ipenburg,	» 1762
» 6,	dezelfde,	» 790
» 7,	F. Geers,	» 1238
» 8,	J. F. Luxemburg,	» 2513
» 9,	J. de Bos,	» 1047
» 10,	W. N. v. Ipenburg,	» 649

Utrecht, 6 Mei: Bestek no. 397, het maken van eene gesloten berghplaats op het station Kapelle-Biezelinge, ten behoeve van den spoorweg van Roosendaal naar Vlissingen; ingekomen 9 bilj., als:

M. Buitendijk,	te Goes,	*f* 2212
R. den Boer,	» idem	» 2140
H. J. Horsten,	» Bergen-op-Zoom,	» 1774
L. v. Verre,	te Kruiningen,	*f* 1764
A. de Beste,	» Goes,	» 1736
P. Donkers,	» Kapelle,	» 1731
D. v. Maris Sr.,	» idem	» 1737
J. B. Raaijmakers,	» Wouw,	» 1690
M. Hagenaars,	» idem	» 1666

Leiden, 6 Mei: het doen van voorzieningen van verschillenden aard aan militaire gebouwen te Leiden, onder het beheer der genie te 's-Hage; ingekomen 5 bilj., als:

G. J. v. Hoek,	te Delft,	*f* 2843
J. Boon,	» Leiden,	» 2229
A. Hoevée,	» idem	» 2149
A. Bessemaar,	» idem	» 2079
J. de Vos,	» idem	» 1920

Hekelingen, 6 Mei: 1o. het bouwen van een huis met koetshuis enz. voor D. Saarloos, onder beheer van den architect Fop Smit, te Oudebeijerland; ingekomen 22 bilj., als:

J. Verlinden,	te Geervliet,	*f* 10,800
J. Broekelmans,	» idem	» 10,268
P. de Kiviet,	» Goudswaard,	» 9,591
J. Visser,	» Zuidbeierland,	» 9,580
R. v. Proeijen,	» Abbenbroek,	» 9,580
H. v. d. Houwen,	» Heenvliet,	» 9,446
M. v. d. Wiel,	» Hekelingen,	» 9,319
Joh. v. Roon,	» Spijkenisse,	» 9,150
C. Simons,	» Zuidbeierland,	» 9,100
H. v. d. Griend,	» Heinenoord,	» 9,100
H. v. Ekelenburg,	» Oudbeierland,	» 9,050
C. Dekker,	» Roon,	» 8,999.99
J. Meiboom,	» Hoogvliet,	» 8,999
K. v. Roon,	» Klaaswaal,	» 8,999
D. v. Bezuij en A. v. Trigt & Co.,	» Oudbeierland,	» 8,980
G. M. Louter,	» Spijkenisse,	» 8,924
W. Louter,	» idem	» 8,948
G. W. Louter,	» Hoogvliet,	» 8,937
J. Opzeel,	» Zuidland,	» 8,900
L. Bakker,	» Hekelingen,	» 8,878
P. Wevels,	» Simonshaven,	» 8,730
C. K. Los,	» Hekelingen,	» 8,694

gegund.

2o. het bouwen van een huis met koetshuis voor L. Saarloos; ingek. 28 bilj., als:

B. v. d. Nadort,	te Strijen,	*f* 10,880
L. Andeweg,	» Hekelingen,	» 9,658
C. Bekker,	» Roon,	» 9,000
H. D. v. Driel,	» Zuidland,	» 8,575
J. v. Bekkem,	» Spijkenisse,	» 8,536
P. Onderdelinden,	» Hoogvliet,	» 8,521
W. Bottenberg,	» Oudbeierland,	» 8,500
G. M. Louter,	» Geervliet,	» 8,495
W. Louter,	» idem	» 8,491
C. H. Kuecht,	» Hoogvliet,	» 8,485
J. F. Benkeman,	» Nunnendorp,	» 8,355
J. Verlinden,	» Spijkenisse,	» 8,300
D. v. Bezuij,	» Oudbeierland,	» 8,240
J. Meiboom,	» Hoogvliet,	» 8,125
J. Visser,	» Zuidbeierland,	» 8,100
J. v. Roon,	» Spijkenisse,	» 8,100
M. v. d. Wiel,	» Hekelingen,	» 8,094
P. de Kiviet,	» Goudswaard,	» 8,050
K. v. Roon,	» Klaaswaal,	» 8,050
H. v. Ekelenberg,	» Oudbeierland,	» 8,000
C. Simons	» idem	» 7,999
C. Warnar,	» Spijkenisse,	» 7,950
P. Wevels,	» Simonshaven,	» 7,900
C. K. Los,	» Hekelingen,	» 7,896
L. Bakker,	» idem	» 7,875
J. Opzeel,	» Zuidland,	» 7,790
H. v. d. Griend,	» Heinenoord,	» 7,625
H. v. d. Houwen,	» Heenvliet,	» 7,487

Groningen, 6 Mei: het maken van plunkbeschoetingen met steenstapeling langs den kanaalboord van den Rijks-grooten weg der 1e klasse no. 1, 2e zijtak van Groningen naar Delfzijl; ingek. 14 bilj., als:

A. Schreuder Jr.,	te Groningen,	*f* 13,360
Joh. Hemmes,	» Farmsum,	» 13,441
H. J. Harkema Wz.,	» Groningen,	» 13,240
J. H. Dieters,	» Stedum,	» 13,100
J. Zeldenrust,	» Warfum,	» 14,284
H. de Jong,	» Groningen,	» 14,202
P. Dertien,	» Loppersum,	» 14,857
H. W. Rotschäfer,	» Stedum,	» 14,773
J. v. Buuren,	» Delfzijl,	» 14,689
J. N. Kruninga,	» Groningen,	» 14,638
H. Nieland,	» Wirdum,	» 14,495
J. H. Pot,	» Stedum,	» 14,441
J. Veldkamp,	» Bedum,	» 14,374
P. Nieland,	» Wirdum,	» 14,288
Raming		» 13,750

Amsterdam, 6 Mei: 1o. het leveren van kazernemeubels; ingekomen 12 bilj., als:

Fokkes,	te Amsterdam,	*f* 2980
Scholten,	» idem	» 2900
Wind	» idem	» 2900
Boks,	» Amersfoort,	» 1980
Vos Rz.,	» Amstelveen,	» 1940
Dekker,	» Zaandam,	» 1929
Kop,	te Amsterdam,	*f* 1890
V. d. Berg,	» Zwolle,	» 1880
Rouaud en Boelens,	» Watergraafsmeer,	» 1860
Degenhardt,	» Amsterdam,	» 1800
Huij,	» idem	» 1777
Van Gijn,	» Woerp,	» 1584

2o. het doen van voorzieningen van verschillenden aard aan de kazernen en het hospitaal te Amsterdam; ingek. 8 bilj., als:

Fokkes,	te Amsterdam,	*f* 7230
Olie,	» idem	» 6000
Wond,	» idem	» 6000
Kop,	» idem	» 3885
Scholten,	» idem	» 3700
Vos,	» idem	» 3700
Vos Rz.,	» idem	» 3690
D. Heijink,	» idem	» 3389

3o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Amsterdam; ingekomen 8 bilj., als:

Fokkes,	te Amsterdam,	*f* 8998
Aalders,	» idem	» 8790
Strous,	» idem	» 8700
Vos Rz.,	» idem	» 8330
Wond,	» idem	» 8250
Venemans,	» idem	» 8200
Scholten,	» idem	» 8100
Vos,	» idem	» 7990

Delfshaven, 7 Mei: het maken van een schoolgebouw voor 384 kinderen met onderwijzerswoning, alhaar; ingek. 9 bilj., als:

P. Vermeer,	te Gouda	*f* 43,760
M. M. Lourens,	» Delfshaven,	» 37,970
H. Degens Jr.,	» Dordrecht,	» 36,937
A. Looijmans,	» Rotterdam,	» 36,295
J. Schoenmeijer en A. Vos Koolhaalder,	» idem,	» 35,474
H. v. d. Zande,	» idem,	» 34,940
J. Bekink,	» Delfshaven,	» 34,635
J. Staat,	» Krimpen a/d L.,	» 33,641
W. G. C. Hilkes,	» Rotterdam,	» 31,740

's-Hage, 7 Mei: het bouwen van archiefkaken, alhaar, ten dienste van de Algemeene Rekenkamer; ingek. 16 bilj., als:

A. Leemans,	te 's-Hage,	*f* 19,800
M. v. Spanje,	» idem	» 19,744
Tom en Van Bergen Henegouwen,	» idem	» 19,633
G. Koij,	» Rotterdam,	» 18,300
L. v. Soest,	» 's-Hage,	» 18,300
W. G. Mansveldt,	» Wassenaar,	» 18,239
G. J. v. Heek & Co.,	» Delft,	» 18,190
L. Tromp,	» 's-Hage,	» 17,990
M. Bootman,	» idem	» 17,984
C. Meijers,	» idem	» 17,975
W. F. v. d. Grijp,	» idem	» 17,950
W. Westmaas,	» idem	» 17,820
Ph. Verbruggen,	» Wadddinxveen,	» 17,749
J. L. Weedes Jr.,	» 's-Hage,	» 16,950
A. R. Rutgers,	» idem	» 16,700
W. J. Kolkert,	» Deventer,	» 16,690

Dordrecht, 7 Mei: het bouwen eener villa aan den Vaas-Hoogstratensingel te Dordrecht, onder beheer van den architect J. Schotel, te Rotterdam; ingek. 6 bilj., als:

A. Rijkhoek,	te Dordrecht,	*f* 10,993.50
N. Klaus,	» idem	» 10,493
G. C. Rijkhoek,	» idem	» 10,255
A. du Yijn,	» idem	» 9,987
G. Schouten,	» idem	» 9,489
H. Degens,	» idem	» 9,283
Raming		» 10,400

Kollijnsplaat, 7 Mei: 1o. het maken der steenglooiing aan den oever van den polder Oud-Noordbeveland, met de levering der materialen; ingek. 7 bilj., als:

J. Bruggeman,	te Hansweerd,	*f* 5923
J. van Pupering,	» Bruinisse,	» 5603
C. de Wilde,	» Kattendijke,	» 5490
A. Schrier,	» Krabbesplaat,	» 5475
M. Beens,	» idem,	» 5443
P. Verburg,	» idem,	» 5147
A. M. van Oosten,	» idem,	» 5016

gegund.

2o. de levering van 100 scheepstons geserteerde Vlissingsche steen, 70 idem gewone Vlissingsche steen, 880 geserteerde donnen perkoenpalen en 1865 eiken perkoenpalen aan den polder Nieuw-Noordbeveland; gegund aan J. van Eck, te Hardinxveld, voor *f* 1444.

's-Hage, 7 Mei: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkswaterwerken op het Zwartewater, met het onderhoud ervan en de afbakening van het vaarwater, van 1 Juli '84—30 Juni '85; ingekomen 2 bilj., als:

F. E. Terwindt,	te Papendrecht,	*f* 4772
A. Hoeks,	» Zwolle,	» 4648

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkswaterwerken op de Maas, met het onderhoud ervan, van 1 Juli '84—30 Juli '85, in 5 perceelen:

perc. 1 ingek. 5 bij., als:

J. Schenk,	te Maastricht,	ƒ 10,380
J. Cortenraad,	» Meersen,	» 10,100
J. A. H. v. d. Venne,	» Bree,	» 9,750
H. Pernot,	» Obbicht,	» 9,700
G. Straatman,	» Linne,	» 9,184

perc. 2 ingek. 2 bij., als:

P. H. Creemers,	te Maasbracht,	ƒ 8880
G. Straatman,	» Linne,	» 7412

perc. 3 ingekomen 3 bij., als:

P. H. Creemers,	te Maasbracht,	ƒ 7390
G. Straatman,	» Linne,	» 7318
E. Haffmans,	» Wel,	» 6953

perc. 4 ingek. 5 bij., als:

G. Verbruggen,	te Dreumel,	ƒ 16,665
J. Hillen,	» Grave,	» 15,300
E. Haffmans,	» Wel,	» 14,636
G. W. v. Heezwijk,	» Heumen,	» 14,495
A. Geldens,	» 's-Bosch,	» 13,900

perc. 5 ingek. 6 bij., als:

P. W. v. Hattum,	te Tuil,	ƒ 22,290
G. J. Mol,	» Knilenburg,	» 21,687
J. Hillen,	» Grave,	» 21,480
E. Smits,	» Nederhemert,	» 20,540
W. Baggerman,	» idem	» 19,990
G. Spierinq,	» Gameren,	» 19,980

Willemsoord, 7 Mei: de voortzetting der werkzaamheden tot herstelling van de sloepenloods op 's Rijks werf, alhaar; hoogste inschr. waren Ibe Waard en Wijker, te Helder, voor ƒ 7845; minste inschr. A. Bels, te Hulder, voor ƒ 6950.

Delft, 7 Mei: de levering aan de artillerie-stapel- en constructiemagazijnen van:

perc. 1, 10 handbrandspuiten met toebehooren; minste inschr. was J. T. Smits, te Nijmegen, voor ƒ 50 per stuk.

perc. 2, 41,000 kartonnen doozen tot scherpe patronen no. 11; minste inschr. waren P. J. van Leeuwen & Zn., te Delft, à 1½ cent per stuk.

Haarlem, 8 Mei: 1o. het verdiepen van een gedeelte van het Noordzeekanaal; minste inschr. was C. Bos Az., te Dordrecht, voor ƒ 39,100.

2o. de ophooging en vlakking van het terrein rondom de Rijksmuseumgebouwen te Amsterdam; minste inschr. was C. van Boven, te Amsterdam, voor ƒ 10,175.

Schiedam, 8 Mei: het leveren van afsluiters met alle toebehooren ten dienste der waterleiding; ingek. 6 bilj., als:

Bopp en Reuther, Mannheim,	ƒ 4468.80
D. Magnus, Entritz, bij Leipzig,	» 5601.20
Van den Honert en Punt, Amsterdam, voor de Cie. Gen. des Conduites d'Eau	» 5317.—
H. Breuer & Co., Hoechst a/Main,	» 5082.—
E. M. Vaillant, Rotterdam, voor de Glensfield Co., Kilmarnock, Schotland,	» 5959.10
Schmidt & Zoon, Berlijn, voorwaardelijk,	ƒ 5467.—

De gunning is aangehouden.

Borenweerd, 8 Mei: het herstel van 16 kribben aan den rechter Rijnoever, onder de gemeente Borenweerd, boven de Heebumsche-beek, met bijlevering van 330 scheepstons halfsteen en 566 M³ puin; ingek. 5 bilj., als:

J. Schreuders Pz.,	te Hardinkveld,	ƒ 5700
W. M. Nijenes,	» Arnhem,	» 5555
R. A. v. d. Bergh,	» Pannerden,	» 5444
J. H. van Heezwijk,	» Lobith,	» 5400
G. J. Mol,	» Knilenburg,	» 5246
Raming		» 5355

gegund.

's-Bosch, 8 Mei: het bouwen van eene overdekte nis voor het houden van muziekuitvoeringen in het zuidoostelijk gedeelte der Plantage; ingek. 5 bilj., als:

A. H. Deckers,	te 's-Bosch,	ƒ 2740
M. v. d. Bouwhuijsen,	» idem	» 2449
A. J. D. Hermsen,	» idem	» 2427
L. Frankofort,	» idem	» 2390
T. A. v. Ravenstein,	» idem	» 2085

's-Hage, 8 Mei: het verrichten van werkzaamheden, in verband met het verbeteren van de afwatering der vlakte bij Waalsdorp en van het exercitieterrein voor de Alexanderkazerne, alhaar; ingekomen 6 bilj., als:

P. Kruisjerveld,	ƒ 5890
C. M. Rozenburg,	» 5700
J. de Bruijn,	» 5558
J. M. Meijsen,	» 5474
G. Keij,	» 5394
Th. Hoogendoorn,	» 5335
Raming	» 5850

Godschalkoord, 8 Mei: het tot grintweg maken van den Groeneweg, van den Smidweg af tot den Blauwestreensche weg, lang 1230 M., waarvoor noodig is 920 M³ grint; ingekomen 6 bilj., als:

W. Lohe,	te Kralingen,	ƒ 825
J. Zoeteman,	» Puttershoek,	» 688
A. Voss,	» idem	» 665
G. Reedijk,	te Heinenoord,	ƒ 649
Th. v. Loo,	» Westmaas,	» 576
R. Reedijk,	» idem	» 566.90

gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 17 MEI 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 19 Mei.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het pros. best.: het maken van bestratingen enz. op den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Nijmegen, en van bestrate goten enz. op den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Rattier, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming: perc. 1, ƒ 3360, perc. 2, ƒ 2000.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het verrichten van baggerwerken tot het diephouden van de dokken, buitenhavens en het IJ, ged. '84. Inl. bij den stadsingenieur op het raadhuis.

Assen, te 1 uur, in het Hotel-De Jong: het bouwen van een woonhuis aan de Beilerstraat, alhaar. Inl. bij den architect M. K. Smit, te Bieren. Aanw. te 9 uren.

Utrecht, te 3 uren, door regenten van het centraal israëlietisch weeshuis: eene belangrijke verbouwing van dit gesticht. Inl. bij den architect Alb. Nijland.

Dinsdag, 20 Mei.

Hamburg (Pruisen), te 12 uren, aan de Finanzdeputation: de heiwerken en daarbijbehoorende werken voor de jaailfundeeringen der pijlers van de nieuwe brug over de Elbe, alhaar.

Schagerbrug, te 12 uren, in Het Wapen van de Zijpe: 1o. het éénjarig onderhoud der gebouwen, bruggen, sluis enz. in de Zijpe; 2o. het ophoogen en onder-profiel-brengen van den weg in polder K, alsmede het uitgraven van een gedeelte der groote sloot, alhaar.

Renkum, te 12 uren, ten kantore van den rentmeester van Oranje-Nassau'soord: het maken van eene houten schutting, lang 108 M.

Haarlem, te 1 uur, ter secretarie van den Haarlemmermeerpolder: 1o. het onderhoud der boorden van de Ringvaart om den Haarlemmermeerpolder ged. '84; 2o. het onderhoud der grintwegen tot 1 Mei '85; 3o. het onderhoud van ponten en roeibooten over '84 en '85; 4o. het kroonen van vaarten en tochten in den polder. Inl. bij den hoofdopzichter, te Haarlem en bij de opzichters in den polder.

Vlissingen, te 2 uren, in het Hotel de Commerce: 1o. het verbeteren van keukens in kazernegebouwen; 2o. het vernieuwen van vloeren in kazernegebouwen, alhaar. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, alhaar.

Stiens, door den architect E. Kuikstra: het afbreken van een gebouw, waarin 5 cichorei-ovens, een duurbptstand schuurtje enz., en het bouwen van een nieuwe schuur, te Stiens.

Utrecht, door de directie der Nederl. Rijnspoorwegmaatschappij: de levering van 6000 stuks eikenhouten dwarsliggers, in 3 perceelen.

Woensdag, 21 Mei.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Geldersche-IJsel, met het onderhoud van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Raming resp.: ƒ 12,740, ƒ 13,900, ƒ 20,400; 2o. het verdiepen van het Mallegat, tusschen de kilometerraaien 120 en 124, onder de gemeente Dubbeldam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koevaar, beiden te Dordrecht. Raming ƒ 61,000; 3o. het maken van 12 kribben en van ghoïingen van 4 op 1 aan 8 bestaande kribben tot verbetering van den Gelderscbe-IJsel in het Kaalgat beneden Westervoort, tusschen de kilometerraaien 4 en 7. Raming ƒ 12,650.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur der marine, op 's Rijks werf: het herstellen van plankieren en van eene brug op 's Rijks werf, alhaar.

Goes, te 11 uren, door het waterschap De Bressle-Watering-benesten-lerseke, in De Prins van Oranje: 1o. het verbeteren en vernieuwen van de waterkeerende werken van het waterschap, dienst '84/85; 2o. het maken van werken, met leveren en storten van steen, tot voorziening van den onderzeeschen oever, in 2 perceelen; 3o. de werken tot verbetering en onderhoud der sluizen, gebouwen, enz., dienst '84/85.

Numansdorp, des voormiddags, in Het Wapen van Cromstrijen: het onderhoud der havendammen in Cromstrijen, gelegen aan de havens van Numansdorp, en van het gebucht de Schuring, met eenige bijkomende werken, voor 12 jaren. Inl. bij den rijksbaas Joost Smit, te Numansdorp en bij P. Kalis Lz., te Sliedrecht. Aanw. op den dag der besteding.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het maken van eene bergplaats voor brandstoffen en een privaatgebouw, benevens het aanleggen van gasleidingen en verdere werken tot uitbreiding van het station Zwolle. Inl. bij den hoofdingenieur der S.S. te Zwolle. Raming ƒ 16,500; 2o. het maken van een hoofd- en zeergebouw met bijkomende werken op het station Geldermalsen (lijn Dordrecht—Elst). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en bij den sectieingenieur, te Gorichem. Raming ƒ 184,700.

Donderdag, 22 Mei.

Alkmaar, door dijkgraaf en heemraden van de Schermeer, in het Noorderpolderhuis: de voor den dienst '84 benoodigde houtwaren, spijkers, ijzerwaren, metselsteen en kalk, 250 M³ strnatzand en 12 HL oliedunne Stokholmer teer.

Vrijdag, 23 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door den ontvanger der successierechten en domeinen, ten huize van den boschwachter in het Haagsche Bosch: het maken van eene houten voetschoeiing, met levering der materialen, langs de Beeuidenhoutsche beschoeiing, ter lengte van 500 str. M., op te leveren 30 Juni '84. Aanw. 21 Mei, te 10 uren.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het vernieuwen van de over het Hoendiep liggende draaibrug te Visvorrelaten. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beiden te Groningen en bij den opzichter H. Bootsman, te Zuidlaren.

Poortugaal, te 2 uren, bij Van der Schee: het bouwen van eene bouwmanswoning, schuur en gevolgen, voor E. Verhoeff, alhaar. Inl. bij den architect L. van den Hoonaard, te Abbenbroek.

Zaterdag, 24 Mei.

Middelburg, te 11 uren, door het polderbest. van Walcheren, in de Abdij: 1o. het uitroeren van eenige weken in de Zuid- en Westwateringen, tot afvoer van zoutwater, met bijlevering der materialen; 2o. de gewone onderhouds- en vernieuwingswerken aan de 4 wateringen des polders, in 4 perceelen.

Wilhelminadorp, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Oostbevelandpolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85 van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van den polder. Aanw. 20 Mei, van 2—4 uren, samenkomst in het bestuursgebouw.

Zaamslag, te 1 uur, door het best. der waterkeering van de calamiteuse Margareta-, Kleine-Huisens- en Zendrachtspolders, ten kantore van den secretaris ontvanger: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85 van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van gemeende calamiteuse polders. Aanw. 20 Mei, te 10 uren, in het directiegebouw van den Margaretapolder.

Maandag, 26 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door den ontvanger der successierechten en domeinen, ten huize van den boschwachter in het Haagsche Bosch: de levering in de maand Juni a. s. van: 1o. 500 M³ gezaagden schelpen; 2o. 130 M³, of zooveel meer of minder, onderhoudsgrint.

Nijmegen, te 11 uren, aan het bureau van den sectieingenieur Ferd. Sassen: het verrichten van verfwerk aan de gebouwen, kunstwerken en verdere inrichtingen langs de lijnen der Staatsspoorwegen: *a.* Utrecht—Geldermalsen, *b.* Arnhem—Nijmegen, *c.* Elst—Geldermalsen, *d.* Tilburg—Nijmegen.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van 750 houten privaattonnen met 300 ijzeren deksels.

Alkmaar, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van het ambacht van Westfriesland, genaamd Geestmerambacht, in het logement Noordhalland: het bouwen eener uitwateringshuis voor den Raaksmanstboezem van Geestmerambacht, in den zeedijk van den Groetpolder, benoorden Aardswoud. Inl. bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar.

Appingedam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het aanleggen van eene nieuwe algemeene begraafplaats; 2o. het maken van eene afsluiting voorlangs- en het bouwen van een lijkenhuis op die aan te leggen begraafplaats. Aanw. te 10 uren.

Dordrecht, te 12½ uren, op het raadhuis: het uittrekken van oude-, het leveren en inheien van nieuwe palen en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan aanlegplaatsen en watertrappen in de havens, aan de overzetveren en langs de ririer, binnen de gemeente. Aanw. 22 Mei, te 2 uren.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het onderhoud van eenige pompen binnen de gemeente, van 1 Juli '84—1 Juli '85. Bij. inzenden 24 Mei.

Oeh, te 4 uren, door burg. en weth.: het maken van rioleeringen, het leggen van voetpaden en keibestratingen, het maken van herstratingen, het plaatsen van trottoirbanden enz., alles met levering der bouwstoffen. Aanw. 21 Mei, te 1 uur. Raming ƒ 23,715.

Dinsdag, 27 Mei.

Utrecht, te 10 uren, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het herstellen en vernieuwen van houten en gesatseldc vloeren, bestratingen, daken, dakgoten en zonneborden van militaire gebouwen te Utrecht. Inl. op het bureau der genie.

Enkhuizen, te 11 uren, door dijkgraaf en heemraden van Drechterland, in het Drechterlandsche Huis: het verbeteren van steenglooiing en verder aan den Drechterlandschen Westfriesclien zeedijk in '84 te maken en te onderhouden werken, met de levering der materialen. Aanw. 23, 24 en 26 Mei.

Maastricht, te 12 uren, op het bureau der genie: het herstellen en vernieuwen van vloeren, plafonds, privaten, daken en dakgoten van militaire gebouwen te Maastricht. Inl. bij den hoofdopzichter van fortificatie, te Maastricht. Raming ƒ 8000.

Amsterdam, te 1½ uren, door commissarissen van de Stadsbank-van-leening, in de Bank-van-Leening aan den O.-Z. Voorburgwal: het bouwen van eene bank-van-leening in de Gerard-Doustraat, alhaar. Aanw. door den architect W. Hamer, 23 Mei, te 11 uren.

Woensdag, 28 Mei.

Rotterdam, te 10 uren, aan het bureau van den sectieingenieur Jhr. W. Boeuft: 1o. het verrichten van verfwerken aan de gebouwen en kunstwerken langs den spoorweg Rotterdam—Willemsdorp, in 1 perceel; 2o. het uitvoeren van teerwerken aan remmingwerken, brugdekken enz., langs den spoorweg Rotterdam—Breda, in 2 perceelen; 3o. het ophoogen van perron, voorplein, privaatgebouwtje en verdere werken op het station Hoeksmade; 4o. het uitvoeren van herstellingen en vernieuwingen aan de remmingwerken, brugdekken, gebouwen, afsluitingen enz., in den spoorweg Rotterdam—Breda, in 3 perceelen.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. de uitvoering van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Bovenrijn en de Waal, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der

Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 21 Mei. Raming resp.: *f* 25,000, *f* 28,000, *f* 40,000: 2o. het verrichten van graaf- en baggerwerk tot verruiming van de Dortsche Kil, langs den rechteroever dier rivier, en het verdedigen van dien oever tusschen de kilometerranien 124 en 126, onder de gemeente 's-Gravendeel. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en bij den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 21 Mei. Raming *f* 35,280; 3o. het leggen van een dam in den benedenmond van het Havelingerdiep, op den rechteroever der Boven-Merwede, onder de gemeente Hardinxveld. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter De Kiewit, te Gorichem. Aanw. 21 Mei. Raming *f* 9800.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine: 1o. het verrichten van eenige onderhoudswerken aan gebouwen, bestratingen, walmuren en beschoeiingen op 's Rijks marinewerf en op de geschutwerf, ablaar; 2o. de levering van grenen ribben; 3o. idem van grenen en dennen delen. Aanw. 23 Mei, te 10 uren.

Zwartewaal, te 2 uren, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten van de bestaande school en verbeteren van de onderwijzerswoning. Aanw. te 10 uren.

Rotterdam, te 3 uren, door het best. der Rooi-en-Zeilvereeniging De Maas, in het Hotel-Leygraaff: het bouwen van een vereenigingslokaal met kasteleinswoning en zaalhoeven, op een terrein aan den linker Maasoever bij het Katendrechtsche veer. Inl. bij den architect A. van Ameyden van Duym Jr., aldaar. Aanw. 26 Mei, te 10½ uren.

Donderdag, 29 Mei.

Purmerend, te 10 uren, door dijkgraaf en heemraden van het waterschap De Beemster, aan de secretarie van het waterschap: 1o. het vernieuwen, repareeren en tot 1 Juni '85 in onderhoud nemen van alle Beemster binnen- en buitenwerken, in 4 perceelen: 2o. het leveren en leggen van 4000 M. Waalklinkerstraat; 3o. het maken van 2 gedeelten grintweg, samen lang 1190 M., bij eene breedte van 2 M.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van een gedeelte der kade op het eiland Urk, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 22 Mei. Raming *f* 2180.

Amsterdam, te 11 uren, aan het directiegebouw der marine: de levering bij de directie te Hellevoetsluis van verschillende benoodigdheden, in 45 perceelen.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken, leveren, stellen enz. van schoolmeubelen in de 2e overgangsschool.

Kortgene, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Annapolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '84 van de aarde-, kram-, rijs- en steengloeiingwerken. Aanw. 22 en 26 Mei, resp. van 4—5 en tusschen 10 en 11 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van den metalen bovenbouw voor eene brug met 3 spanningen voor gewoon verkeer voor den dienst der waterwerken van Demak.

Bokstel, te 12 uren, door het best. van het waterschap der Rivier de Dommel, op het raadhuis: het verbeteren van de rivier de Keersop, van de uitmonding in de Dommel af tot den watermolen te Westerhoven. Inl. bij den ingenieur, te Stratum. Aanw. 21 Mei. Biljetten inzenden uiterlijk 28 Mei aan den secretaris-penningmeester, te 's-Bosch.

Westwoud, te 1 uur, door het R.-K. parochiaal kerkbestuur der parochie H. Martinus, in de herberg Halfweg: het bouwen van eene school met onderwijzerswoning te Westwoud. Inl. bij den bouwmeester A. C. Bleys, Haarlemmer-Houttuinen 79, te Amsterdam. Aanw. 29 Mei, te 10 uren.

Geer (bij), op Welâam, bij Wed. Slijkhuis: het bouwen van eene woning met bergschuur, aldaar, met de levering der materialen. Inl. bij den architect Brink Evers, te Ellekum. Aanw. 21 Mei, te 1 uur.

Vrijdag, 30 Mei.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voorziening van de kanaalboorden der Zuidwillemsvaart, in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Keurenaer, beiden te 's-Bosch, bij den opzichter Pommée, te Aarleriksteel en den buitengewoon opzichter Ilaersens, te 's-Bosch. Aanw. 23 Mei. Raming *f* 6990.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van eene kanaalrerbreeding met bazalten inwal langs den rechteroever der Zuidwillemsvaart, te Helmond. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Keurenaar, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Pommée, te Aarleriksteel. Aanw. 23 Mei. Raming *f* 20,400.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het maken en inhangen van een paar nieuwe sluisdeuren met toebehooren, voor de kleine schutsluis van de Willemsvaart, te Katerveer. Aanw. 22 Mei. Raming *f* 2250; 2o. het maken van steiger- en paalwerken, met eenige bijkomende werken, in de haven bij de Rijksluizen te Zwartsluis. Aanw. 23 Mei. Raming *f* 5970. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij de betrokken opzichters.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Dordrecht, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter voor de Landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 25 Mei, te 10 uren. Raming *f* 2910.

Kampen, te 1 uur, op het raadhuis: de levering van 30,000 HL. Engelsche gaskolen, ten behoeve der gemeentegasfabriek.

Zaterdag, 31 Mei.

De-Werken, te 12 uren, door burg. van De-Werken-en-Sleeuwijk, bij C. Rijkers: 1o. het vergrooten en verbeteren der school te De-Werken met bijbehoorende werken; 2o. het doen van verbeteringen aan de school te Sleeuwijk, beiden met de levering der materialen. Inl. bij den architect C. Kentie, te Woudrichem. Aanw. 29 Mei, te 10 uren, te beginnen te De-Werken.

Bingerden, te 3 uren, in Het Wapen van Bingerden: het afbreken van eene schuur en het bouwen van een koetshuis met annexe veestalling c.a., bij den huize Bingerden. Aanw. door den architect H. Enkhuur, 24 Mei, te 11 uren.

Ommen, bij den burgemeester: de levering vóór 1 Dec., langs de kunstwegen van Ommen naar Goor (1e sectie), van Ommen naar Ijhlfen (1e sectie) en van Ommen naar Dedemsvaart, van berggrint en macadam.

Dinsdag, 3 Juni.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het Rijksarchiefgebouw te 's-Bosch, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonbein, te Utrecht. Aanw. 27 Mei, te 11 uren. Raming *f* 3860.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van eenig buitengewoon werk aan den Rijksweg van Groningen naar de Friesche grens. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Raanmaker, allen te Groningen. Aanw. 27 Mei. Raming *f* 3500.

Middelburg, te 12 uren, aan het bureau van den inspecteur der directe belastingen: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de gebouwen der Rijksbelastingen te Vlissingen, ged. '84, '85 en '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter voor de Landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. 27 Mei, te 1½ uren.

Assen, te 1 uur, ten gemeentehuize: het bouwen van een ziekenhuis aan den Witterweg.

Woensdag, 4 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz: 1o. het maken van werken tot verdediging van den linkeroever der Dortsche Kil, tusschen de kilometerrnaien 125 en 128, onder de gemeente Dubbeldam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 28 Mei. Raming *f* 15,000; 2o. het opruimen van 1,200,000 M³ grond uit den Nieuwen Maasmond aan den Hoek-van-Holland, ter verdieping van het grootscheepvaartwater voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam. Raming *f* 0,63⁵ per M³.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het leveren en carbuniseeren van eikenhout voor wissels en van dwarsliggers, in 2 perceelen. Inl. op het bureau der Spoorwegen, te 's-Hage. Raming: perc. 1 *f* 25,000, perc. 2 *f* 4800.

Donderdag, 5 Juni.

Borsele, te 10 uren, in de directiekeet van den polder: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85 van de aarde- kram-, rijs- en steengloeiingwerken aan de waterkeering van het waterschap Elkenoudelijk en den polder Borsele. Aanw. 26 en 30 Mei, van 10—12 uren.

Vrijdag, 6 Juni.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en plaatsen van 12 duikdalven, ter hereiliging der sluisbosfden van de Rijksschutsluis binnen het fort Crevecoeur, gemeente Empel. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Keurenaar, beiden te 's-Bosch. Aanw. 30 Mei. Raming *f* 6000.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen van de buitengewone schade, door stormvloed aangericht aan de zee- en oeverwerken van het eiland Schokland. Inl. bij den ingenieur Labrijn en den opzichter Rittmeester, beiden te Zwolle. Aanw. 30 Mei. Raming *f* 6205.

Woensdag, 11 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van 5 dwarskribben onder de gemeente Ingen (Gelderland), aan den linkeroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 56 en 57. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeree, te Wageningen. Aanw. 28 Mei. Raming *f* 12,000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het wijzigen van 955 M³ remmingwerk langs den kaaimuur van de spoorweghaven te Fijenoord. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur bij de S.S. te Rotterdam. Aanw. 3 en 4 Juni, te 11 uren. Raming *f* 28,500.

Zutfen, te 2 uren, aan het bureau van den sectieingenieur der S.S. M. J. v. Duyl: het in '84 uit te voeren onderhoudswerk op de lijnen Arnhem—Deventer, Zutfen—Gronau, en Almelo—Salzbergen, in 22 perceelen. Aanw. resp. 29 en 30 Mei, 3, 4, 5 en 6 Juni.

Donderdag, 12 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen en verbeteren van de Rijksmee- en havenwerken op Marken. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 5 Juni. Raming *f* 8000.

Woensdag, 18 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op het Pannerdensche kanaal, den Nederrijn en de Lek, met het éénjarig onderhoud, in 4 perceelen. Inl. bij de betrokken ingenieurs en opzichters. Aanw. 11 Juni. Raming: perc. 1 *f* 10,000, perc. 2 *f* 5000, perc. 3 *f* 20,000, perc. 4 *f* 29,200.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en inrichtingen op de stations Westwoud, Hoogkarspel en Bovenkarspel, en van 12 wachterswoningen, ten behoeve van den spoorweg Hoorn—Enkhuizen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Hoorn. Aanw. 10 en 11 Juni, te 11 uren. Raming *f* 237,000.

Op later te bepalen datum.

Rotterdam: het bouwen van 2 loodsen, met ketel-, machine-, schoorsteenbemetseling enz. op Fijenoord, voor de Rio Tinto Co. te Londen. Inl. bij de architecten J. Haas & Zonen, Oostmoezijk, Rotterdam.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Vriezenveen, 3 Mei: het bouwen van eene Christelijke school van 2 lokalen, benevens eene veranderng aan de onderwijzerswoning; minste inschr. was H. Jansen Jz., voor *f* 4322; gegund.

Uithuizen, 6 Mei: het bouwen van een nieuw armhuis, bestaande uit 16 lokalen en een zaal; ingek. 13 bilj., als:

H. Bos,		*f* 6358
H. Nieland,		» 6268
J. Pot,		» 5855
Tj. Bos,		» 5744
J. Holtman,		» 5500
H. Leffers,		» 5495
H. Rottschäfer,		*f* 5490
W. Woldendorp,		» 5380
G. Danhof,		» 5287
J. Offringa,		» 5148
J. Kroonshagen,		» 5034
J. Siepelinga,		» 4635
A. R. Tusee en J. Nanninga Az., Uithuizen,		» 4644

Amsterdam, 6 Mei: het bouwen van eene R. K. kerk met 2 torens en koepel, aan de Prins-Hendrikkade, aldaar, onder beheer van den architect A. C. Bleijs; ingekomen 6 bilj.; minste inschr. was

H. R. Hendriks, te Osch, voor		*f* 283,990
Raming		» 289,706.17

zog niet gegund.

Hellevoetsluis, 6 Mei: 1o. het vernieuwen van sluisdeuren, bruggdekken en houten vloeren in kaaimuren te Hellevoetsluis; ingekomen 5 bilj., als:

P. A. v. d. Priem,	te Hellevoetsluis,	*f* 3450
H. Voordendag Az.,	» Dordrecht,	» 3340
T. Lindhout,	» Hellevoetsluis,	» 3270
W. v. Lieuden,	» idem	» 3099
W. v. Leeuwen,	» idem	» 2590

2o. het vervangen door een aarden dam van een brug te Brielle; ingek 9 bilj., als:

J. Stans,	te Oostvoorne,	*f* 6780
J. Pz. Veenenbos,	» Brielle,	» 6549
L. v. d. Heuvel,	» Werkendam,	» 6374
R. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 6290
T. Kleijn,	» Sliedrecht,	» 6269
J. Bout,	» Brielle,	» 6194
M. L. Veenenbos,	» idem	» 6189
J. Smit VII,	» Slikkerveer,	» 5800
B. Voordendag Az.,	» Dordrecht,	» 5600

3o. het vernieuwen en herstellen van houten vloeren in de kazerne en van rasterwerken en palissadeeringen om een kruitmagazijn en kogelpark te Brielle; ingek. 3 bilj., als:

M. L. Veenenbos,	te Brielle,	*f* 1389
J. Pz. Veenenbos,	» idem	» 1339
J. Bout,	» idem	» 1254

's-Bosch, 9 Mei: het verrichten van werken tot uitbreiding van de gebouwen, behoorende aan de Vereeniging van den H. Carolus Borromeus, tot verpleging van zieken, aan de zuidzijde der Esplanade, onder beheer van den bouwkundige Th. Kempers Jr.; ingek. 7 bilj., als:

A. v. d. Brugge,	te 's-Bosch,	*f* 12,800
A. Pijnenburg,	» idem	» 12,460
L. Frankefort,	» idem	» 12,419
M. v. d Bouwhuizen,	» idem	» 12,298
L. Paaps,	» Vechel,	» 11,972
C. Janssen,	» 's-Bosch,	» 11,880
Th. v. Ravensteijn,	» idem	» 10,975

gegund aan L. Paaps.

Retranchement, 10 Mei: het bouwen van een schoolgebouw binnen de gemeente Retranchement, met bijlevering der schoolmeubelen; ingek. 11 bilj., als:

A. v. Male,	te Schoondijke,	*f* 19,500
A. Luteijn Pz.,	» Nieuwvliet,	» 19,200
A. Rijsseeuw,	» Groede,	» 19,180
J. v. Baal,	» Oostburg,	» 18,999
P. Mongé,	» Breskens,	» 18,177
A. Hubregtse,	» Sluis,	» 18,100
H. Hubregtse,	» Zuidzande,	» 18,069
J. A. Bogaard,	» Aardenburg,	» 17,990
J. J. Eeckhoutte,	» idem	» 17,890
J. J. Cuvelié,	» Oostburg,	» 17,740
Gebr. Deckers,	» Westkapelle (Belg.),	» 16,940

gegund.

Raming		*f* 18,880

Assen, 10 Mei: het bouwen van een klein boerenhuis, onder beheer van den architect G. Stel; ingek. 8 bilj., als:

G. Jalving,	*f* 5898
J. Lansberts,	» 5343
H. Jalving,	*f* 5288
H. Smallenbroek,	» 5193
G. v. d. Grampel,	» 4966
D. Nesingh,	» 4970
H. de Vries,	*f* 4953
A. Hakkert,	» 4690

gegund.

Zwolle, 10 Mei: voor de Overijselsche Kanalisatiemaatschappij: 1e perc. het verven der kunstwerken in de 2e sectie, aanvangende te Hankate en eindigende te Almelo; ingekomen 3 bilj., als:

J. E. Sieso,	te Hellendoorn,	*f* 536
J. Bostman,	» Den Ham,	» 388
C. Schuijmer,	» idem	» 339.75

2e perc. het verven der kunstwerken in de 4e sectie, aanvangende bij het Punt van Separatie en eindigende te Hasselrik; ingekomen 3 bilj., als:

J. Bietman,	te Den Ham,	*f* 275
G. Frijling,	» Hardenberg,	» 249
C. Schuijmer,	» Den Ham,	» 205

1e en 2o perc. gezamenlijk gegund aan C. Schuijmer, te Den Ham, voor *f* 53,475.

3e perc. het vernieuwen van brug no. 9 in de 2e sectie; gegund aan J. Schuurman, te Den Ham, voor *f* 2973.

Deventer, 10 Mei: het maken van eene zwemrichting; gegund aan H. Visscher, te Deventer, voor *f* 3438.

Bleiswijk, 10 Mei: het bijbouwen der gemeenteschool; hoogste inschrijver was L. Coppée, te Venlo, voor *f* 8445; minste inschrijver P. A. Grubben, te Bleiswijk, voor *f* 6840.

Oostzaan, 10 Mei: het maken van een rijweg, lang 4163 M., van Oostzaan tot Purmerland, onder beheer van den architect M. Verheul; ingekomen 25 bilj., als:

C. Hoogendoorn, Giesendam,		*f* 47,700
J. Kruchten, Utrecht,		» 45,865
B. A. Deters, Amsterdam,		» 45,864
W. H. de Haan, Arnhem,		» 45,000
D. Kuekens, Amsterdam,		» 44,900
A. J. Schouten, Alfen a/d. Rijn,		» 44,200
H. J. Nederhorst, Gouda,		» 43,680
A. de Borst, Papendrecht,		» 43,200
W. H. Straus, Amsterdam,		» 42,560
A. v. Keekum, Gouda,		» 42,347
D. Verlaan & Zn., Zaandam,		» 41,978
Jb. Poot, Amsterdam,		» 41,917
C. Bos, Haarlemmermeer,		» 41,742
H. H. Verburgt, Amsterdam,		» 41,500
L. Kok, Ijmuiden,		» 41,180
J. J. Bekker, Koudum,		» 40,976
C. v. Boven, Amsterdam,		» 40,835
Jb. de Vries, Purmerend,		» 40,778
J. Kooi, Amsterdam,		» 40,345
R. Kroon, Buiksloot,		» 40,000
T. Kleijn, Sliedrecht,		» 39,880
J. C. Bouterse en C. Langereld, Velzen,		» 38,888
P. Duinker, Hekler,		» 38,799
C. Ooms en H. de Jong, Amsterdam,		» 37,843
C. v. d. Meiden Jr., Hardinksveld,		» 37,408
Raming		» 45,500

Dinter, 12 Mei: het maken van een schoolgebouw met onderwijzerswoning, onder beheer van den architect P. Th. Stornebrink, te 's-Bosch; ingekomen 6 bilj., als:

L. v. d. Laar,	te Vechel,	*f* 15,749
A. Yervoort,	» idem	» 15,520
J. Verbrugge,	» idem	» 14,097
Th. Schippers,	» Kessel,	» 13,991
F. Dusee,	» Tilburg,	» 13,982
Th. Meeuwsen,	» 's-Bosch,	» 13,928

Maastricht, 12 Mei: 1o. het maken van steenglooiing met paalregelwerk langs de Zuidwillemsvaart tusschen Maastricht en de Belgische grens te Smeermaas; ingekomen 7 bilj., als:

J. A. H v. d. Venne,	te Reno,	*f* 9200
J. Hillen,	» Grave,	» 9192
J. Schenk,	» Maastricht,	» 9100
J. Landy,	» Sittard,	» 8997
H. Umnels,	» Maastricht,	» 8297
G. Smeets,	» Maarseik,	» 7960
F. v. Wijlick,	» Luik,	» 7892

2o. het maken van paalregelwerk langs de Zuidwillemsvaart in de gemeente Weert; ingek. 5 bilj., als:

G. Smeets,	te Maarseik,	*f* 10,200
J. Landy,	» Sittard,	» 10,998
P. Rijnders,	» Valkenswaard,	» 9,842
J. M. v. d. Bergh,	» Weert,	» 9,487
F. v. Wijlick,	» Luik,	» 9,136

3o. het verrichten van baggerwerk in de Zuidwillemsvaart tusschen sluis no. 16 en de havenkom te Weert; ingekomen 5 bilj., als:

J. Hillen,	te Grave,	*f* 5000
P. Rijnders,	» Valkenswaard,	» 4934
G. Smeets,	» Maarseik,	» 4750
J. M. v. d. Bergh,	» Weert,	» 4665
M. Slegten,	» Neerpelt,	» 4600

Amsterdam, 12 Mei: het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen aan-, benevens het onderhouden ged. '84, van de binnen, torens, poorten, enz., de gebouwen ten behoeve van het onderwijs, van de politie en der brandweer, benevens die op de algemeene begraafplaatsen; ingek. 9 bilj., als:

G. L. Brouwer,	*f* 18,181
E. Sluap,	» 13,500
H. A. Labohm,	» 13,500
J. H. Heijer Jr.,	» 11,850
C. E. Stokman,	» 11,850
A. v. Wenreen,	» 11,495
G. Wond,	» 11,111
J. Oldijs,	» 10,800
F. G. Degenhardt,	» 9,981
Raming	» 13,270

Groningen, 12 Mei: het witten der stukadoorwerkes, verrichten van verfwerken enz. aan het Beursgebouw; minste inschr. was H. Otthoff, te Groningen, voor *f* 365.

Amsterdam, 12 Mei: voor de onderscheidene leveringen aan het Departement van Koloniën waren o. a. minste inschrijvers:

Verfwaren, Boogeweg en Van Zanenen, Amsterdam, *f* 988.74.

Touwwerk, W. J. de Vogel, Dordrecht, *f* 480.80.

Koper in bladen, W. van Houten & Zn., Rotterdam, *f* 591.18.

Diners ijzer en staal, Dikema en Chabot, idem, *f* 706.25.

Bouten, houtschroeven en nagels, D. S. M. Kalker, Amsterdam, *f* 141.86.

Gereedschap, C. Willemsz, idem, *f* 485.10.

10,000 KG. loodmenie, De Boer en Van der Schuijt, Amsterdam, *f* 1700.

4000 KG. zinkgrijs, Boogeweg en Van Zanenen, idem, *f* 791.80.

2300 KG. vuurvast cement, Folkers & Co., idem, *f* 82.

Verfwaren, Rijpecke en Reuter, idem, *f* 436.45.

Glasruiten en polglazen, J. J. B. J. Boury, Dordrecht, *f* 296.86.

200 KG. palmhout, G. de Goederen & Zn., Linschoten, *f* 96.

Metalen, A. D. Hamburger, Utrecht, *f* 660.07.

Hang- en sluitwerk, D. S. M. Kalker, Amsterdam, *f* 344.

Diners ijzer, W. Bernet & Co., idem, *f* 4825.75.

IJzeren laken en kossen, H. Hotz, Den Haag, *f* 358.15.

Keuken-, bake- en kombuisgereedschap, A. Gunckel & Zn., Amsterdam, *f* 183.73.

Spijkers en nagels, C. Willemsz, Amsterdam, *f* 1147.40.

Houtschroeven, D. S. M. Kalker, idem, *f* 646.09.

Diners koper en koperen pijpen, Van den Berg & Co., idem, *f* 3584.61.

Gereedschap, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, *f* 579.30.

100 gemonteerde dekglazen, J. Zimmer & Zn., Amsterdam, *f* 1468.

's-Hage, 12 Mei: de verkoop van de afbraak en het openvallend terrein van een perceel aan de Prinsenstraat:

	afbraak	bouwgrond	afbraak en bouwgr.
S. W. Perquin, 's-Hage,			*f* 12,100
J. Eckhardt en Nic. Molenaar, idem	*f* 100.—	*f* 25 p. M²	
P. Rinses, idem	8335		10,110
H. Baltes, idem			10,060
C. M. v. Vianen, idem	8580		9,780
M. Zanen, idem	8250		10,010
K. Monshouwer, idem			7,280
A. Nater en B. de Raas, idem			6,100
C. v. 't Woudt, Vrijenban,	580.—		
C. Kramer, Rotterd.,	506.06		
J. Eckhardt en Nic. Molenaar, 's-Hage,	100.—	30 p. M²	

Noord-Brachten, 12 Mei: het bouwen van een woonhuis voor L. & M. Landmeter, onder beheer van den architect D. D. Doorsma; ingek. 8 bilj., als:

K. Tolman,	te Boombergum,	*f* 3387
J. Doorsma,	» Drachten,	» 3293
K. J. Kalt,	» Ureterp,	» 3274
A. de Groot,	» Bergum,	» 3242
J. v. Manen,	» Drachten,	» 3118
W. v. d. Velde,	» idem	» 2993
P. Venk,	» Ureterp,	» 2984
J. Wibbelink,	» Drachten,	» 2893

gegund.

Kollum, 12 Mei: het vergrooten der school te Kollumerwaag; ingek. 7 biljetten; minste inschr. was H. H. Meersma, te Kollum, voor *f* 3239.

Zwolle, 13 Mei: het maken van grintwegen en het leveren van meubelen in de bureau's en kantines op de legerplaats te Oldebroek; ingek. 6 bilj., als:

J. Westrik,	te Epe,	ƒ 6760
K. Schut,	» Kampen,	» 6693
K. A. v. d. Berg,	» Zwolle,	» 6645
G. J. v. d. Braak,	» Apeldoorn,	» 6536
G. Buitenhuis,	» Elspeet,	» 6485
G. W. Beks,	» Amersfoort,	» 6450

Amsterdam, 13 Mei: Bestek no. 1, het maken van een haltegebouw te Katwijk a/Zee, ten behoeve van den Rijnlandschen stoomtramweg; ingek. 16 bilj., als:

G. A. Kop,	te Amsterdam,	ƒ 13,995
P. Leenders,	» Utrecht,	» 13,862
C. Alkemade Jr.,	» Noordwijk-binnen,	» 12,480
J. F. de Rooij & Zn.,	» Oostgeest,	» 12,200
W. Caspers Sz.,	» Noordwijk,	» 12,200
P. Hoogendam,	» idem	» 11,877
L. Maas,	» Leiden,	» 11,812
W. A. v. Lith,	» idem	» 11,810
J. Poot,	» Amsterdam,	» 11,800
Wed. G. de Best,	» Katwijk,	» 11,800
P. C. de Vrind,	» Leiden,	» 11,787
T. Los,	» idem	» 11,784
C. v. d. Oever,	» Katwijk,	» 11,610
N. Haasnoot,	» idem	» 11,525
K. Haasnoot Nz.,	» idem	» 11,421
S. v. Leeuwen,	» Leiden,	» 11,400

Roenen, 13 Mei: het verbouwen van de onderwijzerswoning binnen de stad Roenen; ingek. 4 bilj., als:

P. de Leeuw en G. A. v. Noort,	te Roenen,	ƒ 3549
Joh. v. Noort,	» idem	» 3545
C. Smit,	» idem	» 3260
J. R. Lammers,	» idem	» 2738

Utrecht, 13 Mei: Bestek no. 399, het maken van een reserve-gebouw op het station Groningen; ingek. 13 bilj., als:

K. Bleeker,	te Zutfen,	ƒ 12,148
B. Hovingh,	» Groningen,	» 11,893
E. W. Wiersema,	» idem	» 10,700
H. Edzards,	» idem	» 10,640
J. Werkman,	» idem	» 10,523
G. P. v. Erp,	» idem	» 10,424
H. de Haan,	» idem	» 10,395
S. de Wit,	» idem	» 10,390
J. I. Toesman,	» idem	» 10,336
R. de Jong,	» idem	» 10,253
A. Schreuder Jr.,	» idem	» 10,155
H. Janssen,	» idem	» 10,012
A. de Vries,	» idem	» 9,750

Amsterdam, 13 Mei: het maken van twee los-en-laadsteigers voor de Naamlooze Vennootschap »Handelskade" te Amsterdam, onder beheer van de ingenieurs-architecten W. van Lookeren Campagne & E. Canfeld von Felbert; ingek. 7 bilj., als:

Petersen en Rookfoen,	te Amsterdam,	ƒ 16,200
J. T. Baarveldt,	» idem	» 15,690
Willem Greeve,	» Buiksloot,	» 15,200
E. R. Kuipers,	» Amsterdam,	» 14,700
G. L. Brouwer,	» idem	» 14,295
M. L. v. Spanje,	» 's-Hage,	» 13,895
J. J. Voetjin,	» Amsterdam,	» 11,200

Aalsmeer, 13 Mei: het aanwerven van eene woning en het bouwen van een heerenhuis voor Dr. G. Jaarsveld, onder beheer van den bouwkundige C. Vogel; ingek. 9 bilj., als:

J. v. d. Laarse,	te Aalsmeer,	ƒ 7665
Gebr. v. d. Laarse,	» idem	» 7600
V. Visser,	» Haarlemmermeer,	» 7589
J. Rotgers,	» Alfen,	» 7469
W. Mulder,	» Aalsmeer,	» 7221
L. Gesman,	» Aarlanderveen,	» 6900
Genis en Olij,	» Aalsmeer,	» 6888
W. Spijker,	» idem	» 6850
G. de Vries,	» Haarlemmermeer,	» 6590

Gegund aan Genis en Olij, te Aalsmeer.

Aalst, 13 Mei: het bouwen van eene school met overdekte speelplaats; ingek. 5 bilj., als:

M. Dunnen,	te Aalst,	ƒ 6808
J. Heykants,	» Erp,	» 5373
A. Bekkers,	» Waalre,	» 4558
M. A. P. Bezemaas,	» Eindhoven,	» 4548
W. J. v. d. Wildenberg,	» Stratum,	» 4327

's-Hage, 14 Mei: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken in de Noord, de Oude-Maas, het Mallegat, de Dortsche Kil en het Spui, met het éénjarig onderhoud; ingek. 3 bilj., als:

L. A. v. Haaften,	te Stiedrecht,	ƒ 30,989
W. L. Schram,	» idem	» 29,999
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 27,690

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de lijksrivierwerken op de Boven-, Beneden- en Nieuwe-Merwede, met het éénjarig onderhoud, in 4 perceelen; 1e perc. ingekomen 5 bilj., als:

L. A. v. Haaften,	te Stiedrecht,	ƒ 29,590
C. v. d. Plas,	» Hardinksveld,	» 28,356
A. Volker Lz.,	» Stiedrecht,	» 28,300
W. Volker,	» idem	» 27,800
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 25,690

perc. 2 ingekomen 7 bilj., als:

G. W. de Leeuwerk,	te Hardinksveld,	ƒ 17,598
W. Volker,	» Stiedrecht,	» 17,500
W. L. Schram,	» idem	» 17,175
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 16,540
C. v. d. Plas,	» Hardinksveld,	» 16,526
T. de Groot,	» Giessendam,	» 16,260
A. Volker Lz.,	» Stiedrecht,	» 16,236

perc. 3 ingekomen 4 bilj., als:

G. W. de Leeuwerk,	te Hardinksveld,	ƒ 34,351
C. Hartog,	» Stiedrecht,	» 34,177
W. Volker,	» idem	» 32,880
A. Volker Lz.,	» idem	» 32,000

perc. 4 ingekomen 4 bilj., als:

P. H. de Bekker,	te Empel,	ƒ 27,967
A. Volker Lz.,	» Stiedrecht,	» 26,800
L. A. v. Haaften,	» idem	» 26,800
W. Volker,	» idem	» 25,525

3o. het verdiepen van het benedendeel der Dortsche Kil, onder de gemeente Dubbeldam; ingek. 4 bilj., als:

J. J. Bekker, Lent en A. D. v. Seters & Co.,	te Koudum,	ƒ 37,000
M. C. de Jong P.Mz.,	» Stiedrecht,	» 32,900
D. Volker,	» Dordrecht,	» 27,500
G. Goedhart,	» idem	» 23,700

4o. het onderhoud der werken, behoorende tot de leidammen in het Zwolsche Diep, met de verlichting en afbakening van het vaarwater, ged. 1 jaar; ingek. 6 bilj., als:

A. v. Kekem,	te Gouda,	ƒ 13,570
F. Schipper,	» Genemuiden,	» 13,113
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 13,034
K. Schut,	» Kampen,	» 12,994
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 12,531
C. v. d. Plas,	» Hardinksveld,	» 12,500

Zutfen, 14 Mei: het verwerk van 2 woningen op het Buitenhofje, met bijkomende werken, onder beheer van den architect B. Peters; ingekomen 5 bilj., als:

H. W. ter Hogt,	te Zutfen,	ƒ 180
G. Kolkolt,	» idem	» 170
L. A. Zevenboom,	» idem	» 158
J. A. Garvelink,	» idem	» 157
G. J. Koorleman,	» idem	» 118

gegund.

Bergen-op-Zoom, 14 Mei: de levering van 250 str. M. trottoirband; ingek. 3 bilj., als:

A. P. Pluur,	te Bergen-op-Zoom,	ƒ 652.50
Kloos & Van Limburgh,	» Rotterdam,	» 633
Anz. v. bijk Petit,	» Bergen-op-Zoom,	» 583.75

gegund.

Haarlem, 15 Mei: de voorziening der boorden van het Noordhollandsch kanaal, in 3 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, *J. J.* Bekker, Lent,		ƒ 6,710
» 2, G. Hoogjk, Purmerend,		» 14,294
» 3, H. Schuijt, Alkmaar,		» 7,700

Den Burg (op Tessel), 15 Mei: 1o. de levering aan het waterschap De 30 Gemeenschappelijke Polders van: 90 last bazaltsteen; ingek. 6 bilj., als:

		per last
P. Dros,	te Tessel,	ƒ 10.85
W. Hillenius,	» idem	» 9.47
Joh. de Bree,	» Dordrecht,	» 9.10
A. M. Langeveld,	» Hardinksveld,	» 8.43
H. Holland,	» Nijmegen,	» 8.20
H. Trip,	» Rotterdam,	» 7.97

2o. 250 stère grint; ingekomen 5 bilj., als:

		per stère
K. de Boer,	te Tessel,	ƒ 2.98
P. Dunker,	» idem	» 2.97
P. Dros,	» idem	» 2.84
H. Holland,	» Nijmegen,	» 2.69
P. Smit,	» Tessel,	» 2.63

gegund.

3o. 140 M³ teik; ingek. 4 bilj., als:

		per M³
P. J. Boh,	te Tessel,	ƒ 2.89
K. T. Zegel,	» idem	» 2.94
P. Dros,	» idem	» 2.87
P. Dunker,	» idem	» 2.85

gegund aan P. Dros.

4o. verscheren van steen; ingek. 3 bilj., als:

		per last
K. P. Zegel,	te Tessel,	ƒ 1.44
Jan Zegel,	» idem	» 1.40
C. Jb. Zegel,	» idem	» 1.10

5o. dijksverhooging; ingekomen 5 bilj., als:

		massa
Aris A. Eelman,	te Tessel,	ƒ 2389
K. H. Zegel,	» idem	» 1825
N. v. d. Ploeg,	» idem	» 1724
Auke de Wijn,	» idem	» 1695
J. Brouwer,	» idem	» 1143

gegund.

Breda, 15 Mei: 1o. het vernieuwen van glasramen, vloeren en zonneborden en het herstellen van dakgoten en daken van de gebouwen der koninklijke Militaire Academie te Breda; ingek. 4 bilj., als:

J. A. Mol,	te Breda,	ƒ 6688
A. van der Heide,	» idem,	» 6675
C. J. Marijnen,	» idem,	» 6672
P. J. van Glabbeek,	» idem,	» 6638

2o. het herstellen en vernieuwen van stalvloeren, glasramen, vloeren en schuttingen in en bij-, alsmede het herstellen van daken van kazernegebouwen te Breda; ingek. 4 bilj., als:

J. A. Mol,	te Breda,	ƒ 6102
P. J. van Glabbeek,	» idem,	» 6034
Th. Kessels,	» idem,	» 6017
C. J. Marijnen,	» idem,	» 5988

3o. het leveren van kazernemeubelen te Breda; ingek. 6 bilj., als:

Jac. Willems Az.,	te Oostenburg,	ƒ 2175
P. Krijger en Zn.,	» Middelburg,	» 2079
Th. Kessels,	» Breda,	» 1956
J. A. Mol,	» idem,	» 1917
J. Mol,	» idem,	» 1828
J. J. Kooijmans,	» Dordrecht,	» 1785

Utrecht, 15 Mei: Bestek no. 398, het wijzigen en uitbreiden van het hoofdgebouw op het station Echt; ingek. 8 bilj., als:

J. Gieben,	te Kessel,	ƒ 4690
A. Wilhaert,	» Bekstel,	» 4500
H. Peeters,	» Roermond,	» 4435
G. H. Bestrum,	» Maasbracht,	» 4285
H. C. Janssen,	» idem,	» 4140
L. Lauty,	» Venlo,	» 4110
L. de Rooij,	» Tilburg,	» 3993
J. Lauly,	» Sittard,	» 3972

Amersfoort, 15 Mei: het bouwen van een heerenhuis aan den Stationsweg te Amersfoort, onder beheer van de architecten W. & F. C. Koch, te Zwolle; ingek. 8 bilj., als:

W. Westerhof,	te Weesp,	ƒ 18,888,88
A. Keers,	» Hilversum,	» 18,100
G. Prins,	» Amersfoort,	» 17,>97
W. v. Doorninck,	» Baarn	» 16,250
W. v. d. Kooij,	» Amersfoort,	» 15,960
B. J. F. Lensing,	» idem	» 15,480
J. H. Beks,	» idem	» 13,240
J. C. v. Eijbergen,	» idem	» 12,960

gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 24 MEI 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 26 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door den ontvanger der successierechten en domeinen, ten huize van den boschwachter in het Haagsche Bosch: de levering in de maand Juni a. s. van: 1o. 300 M³ gewasschen scheipen; 2o. 150 M³, of zooveel meer of minder, onderhoudsgrint.

Nijmegen, te 11 uren, aan het bureau van den sectieingenieur Ferd. Sassen: het verrichten van verwerk aan de gebouwen, kunstwerken en verdere inrichtingen langs de lijnen der Staatsspoorwegen: *a*. Utrecht—Geldermalsen, *b*. Arnhem—Nijmegen, *c*. Elst—Geldermalsen, *d*. Tilburg—Nijmegen.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van 750 houten privaattonnen met 300 ijzeren deksels.

Groningen, te 11 uren, door I. Kranenburg, in het lokaal A 88, in het Klooster: het bouwen van een gebouw voor stalling, wagenhuis en fabriek. Inl. bij den architect J. F. M. Scheepers.

Alkmaar, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van het aanbacht van Westfriesland, genaamd Geestmeranabacht, in het logement Noordhalland: het bouwen eener uitwateringsluis voor den Raaksmaatsboezem van Geestmeranabacht, in den zeedijk van den Groetpolder, benoorden Aardswoud. Inl. bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar.

Appingedam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het aanleggen van eene nieuwe algemeene begraafplaats; 2o. het maken van eene afsluiting voorlangs- en het bouwen van een lijkenhuis op die aan te leggen begraafplaats. Aanw. te 10 uren.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van 25,000 KG. roodkoper in blokken, beddingplanken, eiken ribben en goel was.

Dordrecht, te 12½ uren, op het raadhuis: het uittrekken van oude-, het leveren en inheinen van nieuwe palen en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan aanlegplaatsen en watertrappen in de havens, aan de overzetveren en langs de rivier, binnen de gemeente.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het onderhoud van eenige pompen binnen de gemeente, van 1 Juli '84—1 Juli '85.

Oech, te 4 uren, door burg. en weth.: het maken van rioleeringen, het leggen van voetpaden en keibestratingen, het maken van herstratingen, het plaatsen van trottoirbanden enz., alles met levering der bouwstoffen. Raming ƒ 23,715.

Dinsdag, 27 Mei.

Utrecht, te 10 uren, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het herstellen en vernieuwen van houten en gemetselde vloeren, bestratingen, daken, dakgoten en zonneborden van militaire gebouwen te Utrecht. Inl. op het bureau der genie.

Gorichem, te 10 uren, op het bureau der genie: 1o. het herstellen van bekleedingsmuren te Gorichem (Raming ƒ 2560); 2o. het herstellen en vernieuwen van vloeren, breggen, schotbalken en barrières, te Woudrichem, te Loevestein en Fort aan den Uppelschedijk (Raming ƒ 1750). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Gorichem en voor no. 2 ook bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Woudrichem.

Arnhem, te 11 uren, door de aannemers Brand & Seret: de verfwerken van de in-aanbouw-zijnde cellulaire gevangenis te Arnhem. Aanw. 25 Mei, te 2 uren.

Naarden, te 11 uren, in de kazerne Oud-Molen: het verbeteren van schoorsteenen van bouwvrije gebouwen en het herstellen van poorten, profielmuren en gemetselde doorgangen te Naarden. Inl. op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur, aldaar. Raming ƒ 1000.

Enkhuizen, te 11 uren, door dijkgraaf en heemraden van Drechterland, in het Drechterlandsche Huis: het verbeteren van steenglooiing en verder aan den Drechterlandschen Westfriesschen omringdijk in '84 te maken en te onderhouden werken, met de levering der materialen. Aanw. 26 Mei.

Best (bij Eindhoven), te 12 uren, bij Wed. H. van de Sande: het bouwen van een nieuwen kerktoren bij de R. K. kerk, aldaar. Inl. bij den architect C. Weber, te Roermond en bij het kerkbest. Aanw. 28 Mei, te 5 uren.

Maastricht, te 12 uren, op het bureau der genie: het herstellen en vernieuwen van vloeren, plafonds, pirafen, daken en dakgoten van militaire gebouwen te Maastricht. Inl. bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Maastricht. Raming ƒ 8000.

Amsterdam, te 1½ uren, door commissarissen van de Stadsbank-van-leening, in de Bank-van-Leening aan den O.-Z. Voorburgwal: het bouwen van eene bank-van-leening in de Gerard-Doustraat, aldaar.

Reek, te 4 uren, aan het Boven-polderwachthuis: het herstellen van de loopbaan en den oprit bij het gemeente wachthuis, behoorende tot het waterschap 's Lands van Ravenstein. Raming ƒ 760.

Amsterdam, door de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, in Maison Strouckers: de ophouw van het gebouw der maatschappij op de bestaande fundamenten. Inl. bij de architecten Schill & Haverkamp, Leidscheplein 21, aldaar.

Woensdag, 28 Mei.

Rotterdam, te 10 uren, aan het bureau van den sectieingenieur Jhr. W. Hoeufft: 1o. het verrichten van verfwerken aan de gebouwen en kunstwerken langs den spoorweg Rotterdam—Willemsdorp, in 1 perceel; 2o. het uitvoeren van teerwerken aan remmingswerken, brugdekken enz., langs den spoorweg Rotterdam—Breda, in 2 perceelen; 3o. het ophoogen van perron, voorplein, privaatgebouwtje en verdere werken op het station IJselmonde; 4o. het uitvoeren van herstellingen en vernieuwingen aan de remmingwerken, brugdekken, gebouwen, afsluitingen enz., in den spoorweg Rotterdam—Breda, in 3 perceelen.

Odijk, te 10 uren, door het best. van het waterschap Rijn-en-Dijk, bij Wed. Bakker: het leveren van 560 M³ grove grint, in 3 perceelen.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. de uitvoering van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Bovenrijn en de Waal, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Steeneker, te Nijmegen. Raming resp.: ƒ 25,000, ƒ 28,000, ƒ 40,000; 2o. het verrichten van graaf- en baggerwerk tot verruiming van de Dortsche Kil, langs den rechteroever der rivier, en het verdedigen van dien oever tusschen de kilometerraaien 124 en 126, onder de gemeente 's-Gravendeel. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en bij den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Raming ƒ 15,280; 3o. het leggen van een dam in den benedenmond van het Haringvlietgat, op den rechteroever der Boven-Merwede, onder de gemeente Hardinksveld. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter De Kuyvit, te Gorichem. Raming ƒ 9800.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine: 1o. het verrichten van eenige onderhoudswerken aan gebouwen, bestratingen, walmuren en beschoeiingen op 's Rijks marinewerf en op de geschutwerf, aldaar; 2o. de levering van grenen ribben; 3o. idem van grenen en dennen delen.

Kampen, te 12½ uren, in het Hôtel des Pays-Bas: het verbeteren van het privaatrestsel in de kazerne te Kampen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Zwolle en bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Kampen. Raming ƒ 1000.

Zwartewaal, te 2 uren, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten van de bestaande school en verbeteren van de onderwijzerswoning. Aanw. te 10 uren.

Rotterdam, te 3 uren, door het best. der Roei-en-Zeilvereeniging De Maas, in het Hotel-Leygraaff: het bouwen van een vereenigingslokaal met kasteleinswoning en aanbouwen, op een terrein aan den linker Maasoever bij het Katendrechtsche veer. Inl. bij den architect A. van Ameyden van Duyn Dz., aldaar. Aanw. 26 Mei, te 10½ uren.

Donderdag, 29 Mei.

Purmerend, te 10 uren, door dijkgraaf en heemraden van het waterschap De Beemster, aan de secretarie van het waterschap: 1o. het vernieuwen, repareeren en tot 1 Juni '85 in onderhoud nemen van alle Beemster binnen- en buitenwerken, in 4 perceelen; 2o. het leveren en leggen van 4000 M. Waalklinkerstraat; 3o. het maken van 3 gedeelten grintweg, samen lang 1190 M., bij eene breedte van 2 M.

's-Hage, te 11 uren, in het Zuidhollandsch Koffiehuis: het bouwen van een woon- en winkelhuis aan het Achterom, aldaar. Inl. bij den architect H. Wesstra Jr., aldaar.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van een gedeelte der kade op het eiland Urk, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogesboom, te Hoorn. Raming ƒ 2130.

Amsterdam, te 11 uren, aan het directiegebouw der marine: de levering bij de directie te Helleretshuis van verschillende benoodigdheden, in 45 perceelen.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken, leveren, stellen enz. van schoolmeubelen in de 2e overgangsschool.

Kartgene, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Annapolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '84 van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooingwerken. Aanw. 26 Mei, tusschen 10 en 11 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van den metalen bovenbouw voor eene brug met 3 spanningen voor gewoon verkeer voor den dienst der waterwerken van Demak.

Bekstel, te 12 uren, door het best. van het waterschap der Rivier de Dommel, op het raadhuis: het verbeteren van de rivier de Koersop, van de uitmonding in de Dommel af tot den waterraden te Westerhoven. Inl. bij den ingenieur, te Stratum. Biljetten inzenden uiterlijk 28 Mei aan den secretaris-penningmeester, te 's-Bosch.

Breda, te 2 uren, aan het bureau van den sectieingenieur der Staatsspoorwegen H. E. Beunke: het verrichten van het verfwerk aan gebouwen en kunstwerken van den spoorweg Vlissingen—Geldermalsen, in 6 perceelen: 1. Vlissingen—'s-Heerarendskerke, 2. 's-Heerarendskerke—Rilland-Bath, 3. Rilland-Bath—Rosendaal, 4. Tilburg—Bekstel, 5. Bekstel—'s-Hertogenbosch, 6. 's-Hertogenbosch—Geldermalsen.

Wisschekerke, te 3 uren, in het gemeentehuis: 1o. het vernieuwen van een gedeelte houten beschoeiing aan de kaai te Geersdijk; 2o. het maken van een stenen duiker in de hoofdwaterleiding, beiden ten behoeve van het waterschap Willem c. a. Aanw. 26 Mei, te 10 uren.

Goor (bij), op Weldam, bij Wed. Slijkhuis: het bouwen van eene woning met bergschuur, aldaar, met de levering der materialen. Inl. bij den architect Brink Evers, te Elsbaum.

Vrijdag, 30 Mei.

Vleuten, te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener dekterswoning, op een terrein nabij het station Vleuten. Inl. bij den architect Alb. Nijland, te Utrecht.

Surig, te 10 uren, door het dijksbest. van het waterschap Vijf-Deelen-Zeedijken-Buitenlijks, bij Wed. Dijkstra: eenige perceelen beiwerk. Inl. bij den opzichter Posthuma, te Almenum.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voorziening van de kanaalboorden der Zuidwillemsvaart, in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 4e district en den arrondissementsingenieur Keuvenaer, beiden te

's-Bosch, bij den opzichter Pommée, te Aarlerkstel en den buitengewoon opzichter Raerents, te 's-Bosch. Raming *f* 6990.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van eene kanaalverbreeding met bazalten zoual langs den rechteroever der Zuidwillemsvaart, te Helmond. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Kouwenaar, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Pommée, te Aarlerkstel. Raming *f* 20,400.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het vernieuwen van den noord- en den zuidgevel van het magazijn voor gezaagde en ongezaagde houtwaren. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, alaar. Aanw. 28 en 29 Mei, te 10 uren.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het maken en inhangen van een paar nieuwe sluisdeuren met toebehooren, voor de kleine schutsluis van de Willemsvaart, te Katerveer. Raming *f* 2280; 2o. het maken van steiger- en paalwerken, met eenige bijkomende werken, in de haven bij de Rijkssluizen te Zwartsluis. Raming *f* 5970. Inl. bij den ingenieur Lahrijn, te Zwolle en bij de betrokken opzichters.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Dordrecht, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter voor de Landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Raming *f* 2910.

Kampen, te 1 uur, op het raadhuis: de levering van 30,000 HL. Engelsche gaskolen, ten behoeve der gemeentegasfabriek.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het bouwen van eene uitwateringssluis, ter vervanging van de bestaande Roptazijl, bezuiden Harlingen. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat. Aanw. 28 Mei. Raming *f* 47,000.

Westwoud, te 1 uur, door het R.-K. parochiaal kerkbestuur der parochie H. Martinus, in de herberg Halfweg: het bouwen van eene school met onderwijzerswoning te Westwoud. Inl. bij den bouwmeester A. C. Bleys, Haarlemmer-Houttuinen 70, te Amsterdam. Aanw. 29 Mei, te 10 uren.

Wieckerke, te 2 uren, in de directiekost van den calamiteusen polder Aana-Friso: het verhoogen en verzwaren van den zeedijk tusschen de ramplaten 1 en 4e, en het in-zeedijksprofiel-brengen van de westelijke inlaagkade, aansluitende met voormelden zeedijk en eindigende tegen den in '81 afgewerkten inlaagdijk van den polder, dienst '84—'85. Aanw. 27 Mei, te 2 uren.

Voorburg, te 2 uren, in De Zwaan: het bouwen der heerenhuizing »Heerenrijk", bij Voorburg. Inl. bij den architect M. A. de Zwart, te Voorburg.

Zaterdag, 31 Mei.

's-Hage, te 11 uren, in de Normaalschietschool: 1o. het leveren van kazernemeubelementen te 's-Hage (Raming *f* 1820); 2o. het aanbrengen van gasleidingen in de Alexanders- en Frederikskazernen, alsaar (Raming *f* 4200); 3o. het doen van voorzieningen van verschillenden aard aan militaire gebouwen te- en bij 's-Hage. Aanw. van no. 2, 27, van no. 3, 28 Mei, te 11 uren.

De-Werken, te 12 uren, door burg. van De-Werken-en-Sleeuwijk, bij C. Rijkers: 1o. het vergrooten en verbeteren der school te De-Werken met bijbehoorende werken; 2o. het doen van verbeteringen aan de school te Sleeuwijk, beiden met de levering der materialen. Inl. bij den architect C. Kettle, te Woudrichem. Aanw. 29 Mei, te 10 uren, te beginnen te De-Werken.

Hengelo (O.), te 12 uren, door Gebr. Stork & Co., in het logement Wilbrink: het maken eener ketelmakerij met toebehooren bestaande gezever 1300 M², en eenige andere werken, ten dienste hunner fabriek. Inl. aan de fabriek. Aanw. te 9 uren.

Steenwijkerwold, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het verbouwen van 4 scholen binnen de gemeente met bijbehoorende inrichtingen, en het veranderen van ameublement; 2o. het amoreeren en wedermetselen van een duiker te Zuidvoos. Inl. bij den architect T. F. Hulstijn, alsaar. Aanw. 30 Mei, te 10 uren.

Kampen, te 1 uur, op het raadhuis: het maken en herstellen der dijken van de Kardoezen-, Zuider-, Vossen- en Katteuwaarden.

Monnikendam, te 1 uur, door dijkgraaf en hoogheemraden van Waterland, in het Gemeenelandshuis: 1o. het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van den dijk, met verleggen en versterken van steenglooiing en eenig onderhoudswerk; 2o. het leveren van grint en puin op onderscheiden gestelten van den Noorder-Y- en Zeedijk, afdeeling Waterland, in 2 perceelen. Inl. bij den opzichter G. A Kater, te Nieuwendam. Aanw. 29 Mei, te 10 uren, aanvangende te Monnikendam.

Ringerden, te 3 uren, in Het Wapen van Ringerden: het afbreken van eene schuur en het bouwen van een koetshuis met annexe veestalling e.a., bij den huize Ringerden.

Ommen, bij den burgemeester: de levering vóór 1 Dec., langs de kunstwegen van Ommen naar Goor (1e sectie), van Ommen naar Dalfsen (1e sectie) en van Ommen naar Dedemsvaart, van berggrint en macadam.

Kornjum, bij den architect F. Brouwer: het afbreken en uitruimen der Poelmeisterbrug, over de Finkumervaart, en het maken van een nieuwe brug met steenen landhoofden. Aanw. 29 Mei, te 3 uren.

Dinsdag, 2 Juni.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het Rijksarchiefgebouw te 's-Bosch, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoenbein, te Utrecht. Aanw. 27 Mei, te 11 uren. Raming *f* 3660.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het vergrooten van het gebouw voor de Rijkspostspaarbank, hoek Stadhouderskade en Gerard-Doustraat. Aanw. 30 Mei, te 2 uren.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van eenig buitengewoon werk aan den Rijksweg van Groningen naar de Friesche grens. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Rammaker, allen te Groningen. Aanw. 27 Mei. Raming *f* 1500.

Middelburg, te 12 uren, aan het bureau van den inspecteur der directe belastingen: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de gebouwen der Rijksbelastingen te Vlissingen, ged. '84, '85 en '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter voor de Landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. 27 Mei, te 1½ uren.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 44 perceelen.

Assen, te 1 uur, ten gemeentehuize: het bouwen van een ziekenhuis aan den Witterweg.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: het maken van een droogoven voor hout en eene nieuwe machinekamer naast de tegenwoordige, op het terrein der werkplaats te Haarlem. Inl. aan het bureau van den ingenieur van den weg, O.-Z. Achterburgwal 171, te Amsterdam. Aanw. als in de bestekken vermeld.

Amersfoort, door het gemeentebest.: de vernieuwing van de Slijkpoortsbrug. Aanw. 30 Mei.

Woensdag, 4 Juni.

Vechten, te 10 uren, door het waterschap Vechter-en-Oudwulvenbroek, bij G. van de Vegt: het op-diepte-brengen, benevens het schoonmaken en snijden ged. 3 jaren van: a. de Oudwulvenbroekwetering, b. de Waaienschewetering, c. de Warmesgraaf. Inl. bij den secretaris E. Kwint, te Bunnik.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het maken van werken tot verdediging van den linkeroever der Dortsche Kil, tusschen de kilometerraaien 125 en 128, onder de gemeente Dubbeldam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur De Bruijn en den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 28 Mei. Raming *f* 15,000; 2o. het opruimen van 1,200,000 M³ grond uit den Nieuwen Maasmond aan den Hoek-van-Holland, ter verdieping van het grootschoepvaartwater voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam. Raming *f* 0.63⁵ per M³.

Westervoort, te 11 uren, bij J. C. de Groen, aan de Schipbrug: het herstellen van bloes- en pakwerk van den linkeroever van den IJssel bij »De Brink", voor het perceel kadastraal bekend gemeente Reeds, sectie D, no. 1376. Bestek ter inzage bij De Groen voornoemd.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het leveren en carbolniseeren van eikenhout voor wissels en van dwarsliggers, in 2 perceelen. Inl. op het bureau der Spoorwegen, te 's-Hage. Raming: perc. 1 *f* 26,000, perc. 2 *f* 4800.

Borne, te 2 uren, door de firma S. J. Spanjaard, in het Hôtel-Ensink: het bouwen van een brandvrije stoom katoenspinnerij en stokerij met machinekamer en verdere gebouwen, op een terrein naast hare bestaande inrichtingen. Inl. bij den architect G. Beltman A.Gz., te Enschedé. Aanw. te 10 uren.

Donderdag, 3 Juni.

Borsele, te 10 uren, in de directiekost van den polder: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 20 April '85 van de aarde- kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van het waterschap Ellewoutsdijk en den polder Borsele. Aanw. 26 en 30 Mei, van 10—12 uren.

Stavenisse, te 10 uren, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van het calamiteuse waterschap Stavenisse. Aanw. 28 en 31 Mei, van 10—1 uur.

Amerongen, te 1 uur, namens kerkvoogden der Herv. gemeente, door den architect Brink Evers (te Elleksum), in een der kerkkluken: eene verandering in het ameublement in- en het bouwen van 2 portalen buiten de kerk, met de levering der materialen, arbeidsloonen enz. Aanw. 27 Mei, te 1 uur. Bilj. inzenden vóór 12 uren, bij den secretaris-kerkvoogd, alsaar.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van getrokken-ijzeren pijpen, fittings, branders en andere magazijnsgoederen, ten dienste der gemeentegasfabrieken, alsaar.

Vrijdag, 6 Juni.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en plaatsen van 12 dukdalven, ter beveiliging der sluishoofden van de Rijksschutsluis binnen het fort Crevecoeur, gemeente Empel. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Kouwenaar, beiden te 's-Bosch. Aanw. 30 Mei. Raming *f* 6000.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen van de buitengewone schade, door stormvloed aangericht aan de zee- en oeverwerken van het eiland Schokland. Inl. bij den ingenieur Lahrijn en den opzichter Ritmeester, beiden te Zwolle. Aanw. 30 Mei. Raming *f* 6205.

Bolsward, te 12 uren, bij den gardiaan van het St.-Antoniusgasthuis J. Mulder: eene belangrijke vertimmering van de boerenhuizing, bewoond door S. Ph. Terpstra, te Oosterend. Inl. bij den architect U. Wijma, te Wommels.

Kats, in het vergaderlokaal van den calamiteusen Leendert-Abrahamspolder: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85, van de aarde-, kram-, steenglooiing- en andere werken van dien polder. Aanw. 30 Mei en 2 Juni, van 10—12 uren. Raming *f* 8565.65.

Maandag, 9 Juni.

Ransdorp, te 1 uur, door burg. en weth.: het vergrooten, verbeteren en herstellen der scholen en onderwijzerswoningen in de gemeente Ransdorp. Inl. bij den architect T. C. van der Starr te Hoorn. Aanw. 6 Juni, te 9½ uren, aanvangende te Schellinkwoude. Raming: perc. 1, *f* 13,180, perc. 2, *f* 11,420.

Oosterbeek, te 1 uur, door het R. K. kerkbest., bij B. Geutjes: het bouwen van eene kerk met toren enz. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht. Aanw. 2 uren vóór de besteding.

Dinsdag, 10 Juni.

Walsoorden, te 3 uren, in het logement van Jan Francis Adriaanssens: 1o. het verhoogen van de dijkskruin, en het onder eene helling van 4 op 1 brengen van het buitendijksbeloop van den zeedijk, tusschen de dijkpalen 0 en 6, over 535 M. lengte; 2o. het verbeteren van steenglooiing, tusschen de dijkpalen 18 en 19, over 50 M. lengte; 3o. het onderuithrengen van den voet der steenglooiing, tusschen de dijkpalen 91 en 28, over 47.40 M. lengte; 4o. het vervangen van oud ripsbeslag door steenglooiing aan de noord- en de zuidzijde van het oude hoofd, over 50 M. lengte; 5o. het verbeteren van zandkist, tusschen de dijkpalen 54 en 58, en het maken van zandkist tusschen de dijkpalen 70 en 75, over 320 M. lengte; 6o. het maken van 150 M³. glooiing van zuidenbazalt, dik 30 cM. op Waalpuin, en 230 M³ idem op voorhanden puin; 7o. idem van 900 M³ glooiing van gewerteerde Doorniksche steen op Waalpuin, en 125 M³ idem op voorhanden puin; 8o. idem van 240 M³ glooiing van voorhanden Doornikssche steen op Waalpuin, en 200 M³ Vilvoordsche glooiing herzetten; 9o.—13o. het leveren van verschillende materialen, alles ten dienste van het calamiteuse waterschap Walsoorden. Aanw. 3 en 7 Juni.

Woensdag, 11 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken van 5 dwarskribben onder de gemeente Ingen (Gelderland), aan den linkeroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 56 en 57. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeree, te Wageningen. Aanw. 28 Mei. Raming *f* 12,000; 2o. het verrichten van werken tot normalisering van de Waal, onder Bemmel en Milligen (prov. Gelderland), tusschen de kilometerraaien 9 en 12. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 4 Juni. Raming *f* 129,700.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het wijzigen van 955 M³ remmingwerk langs den kaaimuur van de spoorwegharen te Fijenoord. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur bij de S.S. te Rotterdam. Aanw. 3 en 4 Juni, te 11 uren. Raming *f* 28,800.

Zutfen, te 2 uren, aan het bureau van den sectieingenieur der S.S. M. J. v. Dijl: het in '84 uit te voeren onderhoudswerk op de lijnen Arnhem—Deventer, Zutfen—Groenau, en Almelo—Salzbergen, in 22 perceelen. Aanw. resp. 29 en 30 Mei, 3, 4, 5 en 6 Juni.

Donderdag, 12 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen en verbeteren van de Rijkszee- en havenwerken op Marken. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 5 Juni. Raming *f* 8300.

Vrijdag, 13 Juni.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het doen van eenige herstellingen aan de brug over de Steenwetering en het aanbrengen van eenige buitengewone voorzieningen, ten behoeve van de instandhouding van den Rijksweg Zwolle—Meppel. Inl. bij den ingenieur Lahryn, te Zwolle en bij den opzichter Dijk, te Meppel. Aanw. 10 Juni, te 12 uren. Raming *f* 4070; 2o. het herstellen van buitengewone schade, door storm aangericht aan de verdedigingswerken der wegen in de Wanneperveensche en Giethoornsche plassen, nabij Meppel. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij den opzichter Dijk, te Meppel. Aanw. 6 Juni. Raming *f* 3240.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het bouwen van eene verdieping op het postgebouw te Zwolle, ten behoeve van de Rijkstelegraaf, en het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw met directeurswoning, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '87. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage en bij den opzichter J. W. van Oort, te Zwolle. Aanw. 6 Juni, te 10 uren. Raming *f* 11,990.

Woensdag, 18 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op het Pannerdensche kanaal, den Nederrijn en de Lek, met het éénjarig onderhoud, in 4 perceelen. Inl. bij de betrokken ingenieurs en opzichters. Aanw. 11 Juni. Raming: perc. 1 *f* 10,000, perc. 2 *f* 5000, perc. 3 *f* 20,000, perc. 4 *f* 29,200; 2o. het éénjarig onderhoud en herstel der werken van de Nieuwe-Maas, het Scheur en de Hartel, van 1 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij de betrokken opzichters. Aanw. 11 en 14 Juni. Raming *f* 37,230.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en inrichtingen op de stations Westwoud, Hoogkarspel en Bovenkarspel, en van 12 wachterswoningen, ten behoeve van den spoorweg Hoorn—Enkhuizen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Hoorn. Aanw. 10 en 11 Juni, te 11 uren. Raming *f* 237,960.

Barendrecht, bij den voorzitter van het waterschap De Koedood, G. Barendregt Gz.: de levering, op keur der directie, van 2000 HL. machinekolen, in de kolenbergplaats van het stoomgemaal »Jan Barendregt Gz.", aan de Heidescheisluis, onder Pernis.

Maandag, 23 Juni.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een waterwijzen weg langs de noordzijde van- en het verhoogen der Veldlaag over het voedingskanaal der Zuidwillemsvaart, bij Maastricht. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 16 Juni. Raming *f* 4150.

Prijsopgaaf gevraagd voor de levering van p. m. 4800 stuks beste klinkerpuitsteen, voor het optrekken van een gestapelden put, wijd binnenwerks 1 M., metende buitenwerks 1.48 M. in middellijn, franco **Arnhem**. Aanbiedingen aan het bureau der Arnhemsche waterleiding, Boulevard 7, Arnhem.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Anna-Paulowna, 10 Mei: perc. 1, werken aan de molens van den polder; ingekomen 3 bilj., als:

M. T. Wallin,	*f* 1700
J. Tuijn.	» 1627
H. Jonker,	» 1500

perc. 2, werken aan de sluizen; ingek. 4 bilj., als:

J. Tuijn,	*f* 2400
G. Winder,	» 2396
H. Jonker,	» 1900
M. T. Wallin,	» 1850

perc. 3, werken aan de bruggen, duikers enz.; ingekomen 4 bilj., als:

M. T. Wallin,	*f* 1150
G. Winder,	» 1147
H. Jonker,	» 1125
J. Tuijn,	» 996

perc. 4, het amoreeren van een houten brug en wedermaken van een steenen brug; ingek. 4 bilj., als:

M. T. Wallin,	*f* 2180
G. Winder,	» 1965
J. Tuijn,	» 1900
H. Jonker,	» 1800

Amsterdam, 14 Mei: het bouwen van 9 woonhuizen en een hoekgebouw met passage, aansluitende aan de Galerij langs het Westeinde te Amsterdam, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt; ingek. 19 bilj., als:

A. H. Geijsink,	te Amsterdam,	*f* 240,000
J. J. Vontijn,	» idem	» 238,770
Cerign en De Haan,	» idem	» 229,900
Staal en Haalmeijer,	» idem	» 227,900
H. C. Dorlas,	» idem	» 219,554
Timmer en Furstner,	» idem	» 217,741
R. Rietsnijder & Zn.,	» idem	» 212,500
A. Paans,	» idem	» 211,000
Peeters en Roelofsen,	» idem	» 210,900
P. Vlasman,	» Bodegrave,	» 210,800
Gebr. v. Berkum,	» Amsterdam,	» 209,000
J. Koster,	» idem	» 208,800
Ph. A. Warners,	» idem	» 203,500
B. Heijink,	» idem	» 200,500
Oosterink en Schut,	» idem	» 199,900
C. J. Maks Jzn.,	» idem	» 199,800
K. J. R. v. Damme,	» idem	» 197,250
H. J. Meekers,	» idem	» 196,740
B. v. Buuren,	» idem	» 190,000

gegund.

Groningen, 14 Mei: het afbreken en bouwen van eene behuizing, schuur, 4 kamers enz., onder beheer van de architecten K. & H. Hoekstra, voor M. Vos, te Groningen; ingek. 13 bilj., als:

E. Wietzema,	te Groningen,	*f* 9867
J. de Vries,	» idem	» 9384
L. W. Oldenburger,	» idem	» 9300
H. de Haan,	» idem	» 9284
J. Ibelings,	» idem	» 9222
D. Janssen,	» idem	» 9160
D. Bulmolen,	» idem	» 9089
Joh. Kollinge,	» idem	» 9000
D. S. Diddens,	» idem	» 8812
E. Peters,	» idem	» 8783
G. Meulink,	» idem	» 8498
A. de Vries,	» idem	» 8380
D. Doorjes,	» idem	» 8433

gegund.

Oostermeer, 15 Mei: het bouwen eener Christelijke school met onderwijzerswoning; ingek. 6 bilj.; minste inschr. was K. de Vries, te Oostermeer, voor *f* 5555.

Tiel, 16 Mei: het maken van een vak bazaltglooiing aan den Waalbanddijk onder Zandwijk, van hektometerpaal no. 203 tot 12 M. beneden hektometerpaal no. 205; ingek. 10 bilj., als:

Th. v. d. Boogaard,	te Leeuwen,	*f* 4000
J. Schreuders Pz.,	» Hardinksveld,	» 4490
J. Quint,	» Ochten,	» 3951
H. Dubbeldam,	» Gorichem,	» 3849
E. v. Harn,	» Lienden,	» 3790
Joh. v. Vuuren,	» Vuren,	» 3777
C. v. d. Heuvel,	» Varik,	» 3647
W. H. Sweets,	» Hardinksveld,	» 3288
L. Pannekoek,	» Herwijnen,	» 3017
P. W. v. Hattum,	» Tuil,	» 2914

gegund.

Hengelo, 16 Mei: onder beheer van den architect J. Moll, voor de Twentsche Bontweverij:

	perc. 1 fabrieks-gebouw	perc. 2 massa 16 woningen	
J. C. Carniggelt, Brummen,	*f* 18,132	*f* 14,342	
J. Schuurman, Den Ham,	16,848		
K. Otten, Meppel,	16,777	17,777	*f* 34,319
H. Timmer, idem	15,660	13,220	28,480
A. Sieverink, Groenlo,	15,190	14,377	29,127
J. Emmink Az., Meppel,	15,120	14,420	
E. v. d. Woerd Jz., Deventer,	13,748	14,582	
H. J. Franssen, Hengelo,	*f* 14,950		
J. H. Bonnk, idem	13,160		
J. Brummelhuis, idem	11,687		

Gegund: perc. 1 aan E. van der Woerd Jz., » 2 aan J. Brummelhuis.

Leeuwarden, 16 Mei: het verbeteren der rivier de Linde en het maken van een kleibekleeding op den provincialen Lindedijk; ingek. 10 biljetten:

hoogste inschr.	E. S. de Boer, Lemmer,	*f* 45,500	
minste	» G. T. Praamstra, Veenwoude,	» 34,100	
Raming		» 41,600	

Buinen, 17 Mei: het bouwen van 3 scholen, onder beheer van den architect H. Hoogsma, te Hoogeveen:

	Pesse	Stuifzand	Echten
J. Pijkstra, Meppel,			*f* 4787
R. Bruintjes, Meppel,	*f* 6145	*f* 6289	4197
K. Worst, idem	5654	5888	3987
W. ter Stege, Hoogeveen,	5625	5285	
Eisinga, Sorterwaag en V. d. Veen, Terwispel,	5420	5520	4570
Timmer, Meppel,	5380	5540	4180
Brals, idem		5300	3934
K. Seubering, Echten,		6050	3760
A. Niehuis, Hoogeveen,		5200	
H. Moes, Pesse,	4933		

Aan de laagste inschr. gegund.

Ecksloo, 17 Mei: het leveren der materialen, benoodigd voor het bouwen eener boerenhuizing; ingek. 7 bilj., als:

J. Warring, Buinen,	*f* 2990
Grooters en Wijnne, Odoorn,	» 2820.52
Lamberts, Noordbarge,	» 2594
Westra tot Holthe, Assen,	» 2500
Somer en Landweer, Drouwenermond,	» 2297
W. Bakker Mz., Valtermond,	» 2242.98
A. Huges, Gasselternijveen,	» 2240

gegund.

Haarsveen, 17 Mei: de verbouwing aan de buitenplaats Vechtzwier, onder beheer van den bouwkundige J. Post, te Arnhem; ingekomen 7 bilj., als:

Joh v. Schaik,	te Utrecht,	*f* 9869
A. J. Donk,	» Maarsen,	» 6970
G. Bremer,	» idem	» 6869
N. Wijnen,	» Maarseveen,	» 6878
J. Hagoman,	» idem	» 6700
H. Hagoman,	» Maarsen,	» 6545
J. Mook,	» idem	» 6100

gegund.

Vlissingen, 17 Mei: het maken van een ijskelder, onder beheer van den architect J. H.

Harte; aannemer C. Maters, te Vlissingen, voor ƒ 485.

Zierikzee, 19 Mei: het verrichten van vernieuwingen aan de gebouwen en andere werken der gemeente, met het gewoon onderhoud, in 8 perceelen; gegund aan de minste inschr.:

perc. 1, J. v. Dijke,		ƒ 2048
» 2, J. v. d. Linde,		» 1199
» 3, J. Bartels,		» 706
» 4, T. F. Wisse,		» 448
» 5, W. Bessams,		» 567
» 6, M. Paasse,		» 518
» 7, A. Geers,		» 693.95
» 8, M. Paasse,		» 811.92

Utrecht, 19 Mei: eene belangrijke verbouwing van het centraal Israëlitisch weeshuis, onder directie van den architect Alb. Nijland; ingek. 13 bilj., als:

K. Ruisch van Dgteren,	te Utrecht,	ƒ 29,858
J. v. d. Lijs,	» idem	» 26,570
R. Pisa,	» idem	» 26,397
J. A. v. Straaten,	» idem	» 25,311
G. J. v. Hesk & Co.,	» Delft,	» 25,222
W. A. G. Jansen,	» Utrecht,	» 24,864
A. C. Vink,	» idem	» 24,820
H. Vermeer,	» idem	» 24,815
Gebr. v. Leeuwen Wz.,	» idem	» 24,470
J. Krab,	» idem	» 23,982
B. J. v. Baaren,	» idem	» 22,100
J. H. de Vos,	» idem	» 21,740
G. J. v. Vloten,	» idem	» 20,217

Assen, 19 Mei: het bouwen van een woonhuis aan de Beilerstraat, te Assen, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren; ingek. 5 bilj., als:

R. Bunse,	te Assen,	ƒ 9987
G. Stel,	» idem	» 9500
H. Winters,	» idem	» 9463
D. Nesingh,	» idem	» 9433
B. Jalving,	» idem	» 8993

Heem (bij Steenbergen), 19 Mei: het bouwen van een R. K. kerk, aldaar, onder beheer van architect P. J. van Genk, te Leur; gegund aan den minsten inschr. G. de Mooij, te Steenbergen, voor ƒ 14,476.

Maastricht, 19 Mei: het maken van bestratingen enz. op den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Nijmegen, en van bestrate goten enz. op den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Battice, in 2 perceelen: 1e perc. ingek. 5 bilj., als:

J. Laudy,	te Sittard,	ƒ 5480
J. H. v. d. Ven,	» Arnhem,	» 3219
P. H. Creemers,	» Maastricht,	» 3178
F. v. Wijlick,	» Luik,	» 3098
P. J. Ubachs,	» Nieuwstad,	» 2929.29

2e perc. ingek. 6 bilj., als:

J. H. v. d. Ven,	te Arnhem,	ƒ 1954
J. Klijn,	» Maastricht,	» 1889
H. Unmels,	» idem	» 1885
E. Dupuits,	» Margraten,	» 1869
L. Beaulo,	» Maastricht,	» 1849
F. v. Wijlick,	» Luik,	» 1790

Helder, 20 Mei: 1o. het vernieuwen van vloeren, schuttingen, houten bekleedingen, luiken en goten bij militaire gebouwen te Helder; ingekomen 6 bilj., als:

D. de Vries,	ƒ 1920
P. Zaatman Jr.,	» 1740
J. Th. Moorman,	» 1560
J. F. Philips,	» 1560
G. Moorman,	» 1510
A. Vos Rz.,	» 1420

2o. het herstellen van vloeren in de kazerne van het fort Westoever; ingek. 6 bilj., als:

A. Bels,	ƒ 2037
Gebr. Jansen,	» 2015
P. Duinker,	» 1943
D. de Vries,	» 1925
G. Moorman,	» 1850
A. Vos Rz.,	» 1840

3o. het maken van een rasterwerk bij de artilleriekazerne te Helder; ingek. 9 bilj., als:

A. Bels,	ƒ 1888
Gebr. Jansen,	» 1825
P. Duinker,	» 1815
P. Zaatman Jr.,	» 1800
D. de Vries,	» 1785
J. Th. Moorman,	» 1760
J. F. Philips,	» 1740
A. Vos Rz.,	» 1700
G. Moorman,	» 1604

Haarlem, 20 Mei: 1o. het onderhoud der ringvaartsboorden ged. '84 van den Haarlemmermeerpolder; minste inschr. was J. van den Heuvel Az., te Haarlemmermeer, voor ƒ 14,502.50.

2o. idem van ponten en roeibooten over '84 en '85; minste inschr. was J. Akkerboom, te Kage, voor ƒ 1865.

3o. het onderhoud der grintwegen; minste inschr. waren; perc. 1, A. den Beijen, voor ƒ 2245; perc. 2, K. Jansen, voor ƒ 1798; perc. 3, A. v. d. Berg, voor ƒ 2150; perc. 4, A. den Beijen, voor ƒ 2245.

Stiens, 20 Mei: het afbreken van een gebouw met vijf oesten voor het drogen van cichorei en daaraan verbonden schuurtje enz., en het bouwen van eene nieuwe schuur te Stiens, onder beheer van den architect E. Kuikstra,; ingekomen 4 bilj., als:

A. Polstra,	te Stiens,	ƒ 3980
F. Rolsma,	» Berlikum,	» 2442
H. Brouwer,	» Stiens,	» 2354
M. Halwerda,	» Hijum,	» 2200

gegund.

's-Hage, 21 Mei: 1o. het maken van een hoofd- en nevengebouw met bijkomende werken en het station Geldermalsen, voor den spoorweg Dordrecht—Elst; ingek. 27 bilj., als:

P. H. Kersteyns, Oosterwijk,		ƒ 192,025
J. W. v. d. Putten, Helmond,		» 192,000
A. Vos Bz., Amsterdam,		» 184,400
J. Smit VII, Slikkerveer,		» 184,000
D. S. Landstra, Sneek,		» 182,900
P. Duinker, Helder,		» 181,777
H. Stelwagen, Rotterdam,		» 179,999
C. Eckhardt, Almelo,		» 179,978
K. Blecker, Zutfen,		» 179,800
J. M. Gruyters en J. de Leeuw, 's-Bosch,		» 179,675
A. Kwers, Hilversum,		» 179,400
C. v. Lith, Grave en G. W. v. Heerwijk, Beunen,		» 177,999
G. J. v. Hesk & Co., Delft,		» 177,643
F. Boonstra, Assen,		» 177,600
J. v. Groenendael, 's-Hage,		» 175,800
J. Schoenmeijer en A. Kos-Koolhaalder, Rotterdam,		» 175,193
J. J. Bekker, Lent en A. D. v. Seters & Co., Nijmegen,		» 174,490
J. v. Burk, Oosterbeek en W. Wansing, Westervoort,		» 173,000
Gebr. A. en N. W. v. Daalen en J. v. Tuil, Arnhem,		» 172,678
D. v. d. Tas, Charlois,		» 171,480
E. J. Weijers, Nijmegen,		» 171,100
L. de Rooy, Tilburg,		» 170,000
M. L. v. Spanje en C. Meijers, 's-Hage,		» 168,943
P. Verbruggen, Waddinxveen,		» 168,120
A. v. d. Meer, Harlingen,		» 167,873
J. Kooy, Amsterdam,		» 165,700
G. Schnitger en H. Krüger, Groningen,		» 163,300

2o. het maken van eene hergplaats voor brandstoffen, benevens het aanleggen van gasleidingen enz., tot uitbreiding van het station Zwolle; ingekomen 5 bilj., als:

P. Hell en A. Blocks,	te Zwolle,	ƒ 16,700
G. J. v. Hesk & Co.,	» Delft,	» 15,720
C. Eckhardt,	» Almelo,	» 15,658
K. Blecker,	» Zutfen,	» 15,180
L. Krook,	» Zwolle,	» 13,958

3o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkswerken op den Geldersche-IJssel, met het éénjarig onderhoud, in 3 perceelen:

perc. 1 ingek. 4 bilj., als:

J. H. v. Heerwijk,	te Lobit,	ƒ 13,990
J. H. Hoijinck,	» Pannerden,	» 13,690
H. A. Pauwen,	» Westpannerden,	» 13,365
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 12,981

perc. 2 ingek. 5 bilj., als:

J. H. v. Heerwijk,	te Lobit,	ƒ 14,990
J. H. Hoijinck,	» Pannerden,	» 14,695
F. E. Terwindt,	» idem	» 13,984
H. A. Pauwen,	» Westpannerden,	» 13,700
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 13,049

perc. 3 ingek. 4 bilj., als:

C. v. d. Plas,	te Hardinkveld,	ƒ 20,250
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 19,947
K. Schut,	» Kampen,	» 19,748
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 18,637

4o. het maken van 12 kribben en van glooiingen van 4 op 1 aan 8 bestaande kribben, tot verbetering van den Geldersche-IJssel in het Kaalgat benoden Westervoort; ingekomen 6 bilj., als:

J. H. v. Heerwijk,	te Lobit,	ƒ 13,490
R. A. v. d. Bergh,	» Pannerden,	» 12,990
J. Schreuders Pz.,	» Hardinkveld,	» 12,800
C. v. d. Plas,	» idem	» 12,518
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 12,483
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 11,824

5o. het verdiepen van het Mallegat, onder de gemeente Dubbeldam; ingek. 3 bilj., als:

A. Volker Lz.,	te Sliedrecht,	ƒ 54,600
J. J. Bekker, Lent en A. D. v. Seters & Co.,	» Nijmegen,	» 49,700
G. Goedhart,	» Dordrecht,	» 45,800

Rotterdam, 21 Mei: het bouwen van eene school met woning aan de Lijnbaanlaan; ingek. 12 bilj., als:

W. L. Helmer,	te Rotterdam,	ƒ 49,398
W. T. Muuren,	» idem	» 48,561
A. Moors,	» Berkel,	» 46,525
G. J. v. Hesk & Co.,	te Delft,	ƒ 45,978
H. J. Heiman & Zn.,	» Rotterdam,	» 43,333
A. v. d. Spiegel,	» idem	» 41,745
G. Hilkes,	» idem	» 41,284
H. Stelwagen,	» idem	» 40,500
J. Trinthamer,	» Schiedam,	» 40,288
A. Looijmans,	» Rotterdam,	» 39,926
C. J. v. Tusschenbroek,	» idem	» 39,400
P. G. Winters,	» Kralingen,	» 38,219

Amsterdam, 21 Mei: het herstellen van plankieren en van eene brug op 's Rijks werf, aldaar; minste inschr. was G. H. Brockmeier, te Amsterdam, voor ƒ 6790.

Amsterdam, het bouwen der St.-Nikolaaskerk, aan de Prins-Hendrikkade aldaar, is gegund aan H. R. Hendriks, te Osch, voor ƒ 283,990.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 31 MEI 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Dinsdag, 3 Juni.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het Rijksarchiefgebouw te 's-Bosch, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoenhein, te Utrecht. Raming ƒ 3860.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het vergroeten van het gebouw voor de Rijkspostspaarbank, hoek Stadhouderskade en Gerard-Doustraat.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de gebouwen der Rijksbelastingen te Vlissingen, gvd. '84, '85 en '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter voor de Landsgebouwen J. J. G Rinkes, te Breda.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het leveren en stellen van eenige meubelen ten dienste der school voor minvermogenden aan de Verlengde-Hadnisstraat te Scheveningen.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 44 perceelen.

Assen, te 1 uur, ten gemeentehuize: het bouwen van een ziekenhuis aan den Witterweg.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-restaurant Polsky: het maken van een droogoven voor hout en eene nieuwe machinekamer naast de tegenwoordigen, op het terrein der werkplaats te Haarlem. Inl. aan het bureau van den ingenieur van den weg, O.-Z. Achterburgwal 171, te Amsterdam. Aanw. als in de bestekken vermeld.

Zutfen, te 4 uren, door E. Wijers: het gedeeltelijk amoveeren en verbouwen van het perceel in de Beukerstraat, E 207, en het vergroeten der tabaksdroogerij. Inl. bij den architect J. Uiterwijk Wz.

Amersfoort, door het gemeentebest.: de vernieuwing van de Slijkpoortsbrug.

Woensdag, 4 Juni.

Vechten, te 10 uren, door het waterschap Vechter-en-Oudwulverbroek, bij G. van de Vegt: het op-diepte-brengen, benevens het schoonmaken en snijden gvd. 3 jaren van: a. de Oudwulterbroekwetering, b. de Waaiwaschewetering, c. de Warnoosgraaf. Inl. bij den secretaris E. Kwint, te Bunnik.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz: 1o. het maken van werken tot verdediging van den linkeroever der Dortsche Kil, tusschen de kilometerraaien 125 en 128, onder de gemeente Dubbeldam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur De Bruijn en den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Raming ƒ 15,000; 2o. het opruimen van 1,200,000 M³ grond uit den Nieuwen Maasmond aan den Hoek-van-Holland, ter verdieping van het grootscheepvaartwater voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam. Raming ƒ 0.63⁹ per M³.

Westervoort, te 11 uren, bij J. C. de Groen, aan de Schipbeug: het herstellen van bloes- en pakwerk van den linkeroever van den IJssel bij «De Brink», voor het perceel kadastraal bekend gemeente Breede, sectie D, no. 1376. Bestek ter inzage bij De Groen voornoemd.

Dordrecht, te 11 uren, bij J. C. van der Horst: het bouwen van een fort aan den Nieuwen Maasmond (Hoek-van-Holland), de gedeelte, onder het beheer der genie te Dordrecht. Inl. op het bureau van den geniecommandant, aldaar. Raming ƒ 35,000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het leveren en carboniseeren van eikenhout voor wissels en van dwarsliggers, in 2 perceelen. Inl. op het bureau der Spoorwegen, te 's-Hage. Raming: perc. 1 ƒ 26,000, perc. 2 ƒ 4800.

Edam, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Schardam en Keukendijk, in het Logement: 1o. het maken van een beikgloeiing met bijlevering van vlakke klinkers, 380 M², met het leveren en maken eener schoeiing en aanvulling van grintwerk; 2o. het verbreeden der steenglooing met bijlevering van steen en puin, en aanhalen der eggen, 480 str. M.; 3o. het ophoogen van de dijken tusschen de sluizen der uitwatering met puin en grint. Inl. bij den opzichter van den Schardam en Keukendijk C. de Groot, te Scharwoude. Aanw. 3 Juni, te 8½ uren.

Edam, te 12 uren, door dijkgraf en heemraden van den Zuidpolder, in het Heerenlogement: het herzetten van 1775 M² steenglooiing, 500 M. dijksbestrating en eenige andere herstellingen, met bijlevering der materialen. Aanw. 3 Juni, te 1 uur.

Wageningen, te 1 uur, door burg en weth.: het maken van eene pomp in de Junnastraat. Inl. bij den architect S. Bitters.

Borne, te 2 uren, door de firma S. J. Spanjaard, in het Hôtel-Ensink: het bouwen van een brandvrije stoom katoenspinnerij en stikerij met machinekamer en verdere gebouwen, op een terrein naast hare bestaande inrichtingen. Inl. bij den architect G. Beltman A.Gz., te Enschedé. Aanw. te 10 uren.

Donderdag, 5 Juni.

Boesele, te 10 uren, in de directiekeet van den polder: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 20 April '85 van de aarde- kram-, rijs- en steengloeiingwerken aan de waterkeering van het waterschap Elleworudsdijk en den polder Boesele.

Stavenisse, te 10 uren, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85, van de aarde-, kram-, rijs- en steengloeiingwerken aan de waterkeering van het calamiteuse waterschap Stavenisse.

Bergen-op-Zoom, te 12 uren, in De Draak: het verbouwen van de woning des administrateurs van het hospitaal en van kazernegebouwen, te Bergen-op-Zoom. Inl. bij den opzichter van artificiën, aldaar.

Schagen, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van het ambacht van Westfriesland genaamd De Schager- en Niedorperkoggen, in het Noordhollandsch Koffiehuis: het vierjarig onderhoud van het rijpad langs den Westfrieschen dijk, onder dit ambacht gelegen, benevens 3 perceelen ander werk, als: het leggen van eene nieuwe straat te Kolhorn, het maken van eene schoeiing, aldaar en eenige reparatie aan bruggen, schoeiingen enz. Inl. bij den secretaris G. Huiff, te Nieuwe-Niedorp. Aanw. 3 Juni, te 10 uren, aanvangende bij de Boerenhuis, te Lutjewinkel.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: 1o. het leggen van een klinkervoetpad buiten de voormalige Beteringepoort; 2o. het dempen van eene sloot aan den Achterweg, het leggen van een rood met zinkputten en het plaatsen van eene afmastering. Bilj. inzenden 4 Juni op het raadhuis.

Haarlem, te 1 uur, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie: het maken van 2 gemetselde gewelfbruggen, en wel over de Nieuwerkerkertocht in den Vijfhuizerweg en over den Ytocht in den Kruisweg. Inl. bij den hoofdopzichter, te Haarlem en bij de betrokken opzichters. Aanw. 3 Juni, te 2 uren, aan den Kruisweg.

Amerongen, te 1 uur, namens kerkvoogden der Herv. gemeente, door den architect Brink Evers (te Elkum), in een der kerkbanken: eene verandering in het ameublement in- en het bouwen van 2 portalen buiten de kerk, met de levering der materialen, arbeidsloonen enz. Bilj. inzenden vóór 12 uren, bij den secretaris-kerkvoogd, aldaar.

Tuil, te 1 uur, ten districtshuize van het polderdistrict Tielerwaard: het maken van een bazaltgloeiing op den buitenkop des dijks onder Varen, van hektometerpaal 37258 tot 37458, lang 200 M. Inl. bij den dijkopzichter 't Hoen, te Tuil.

Sand-Almelos, te 3 uren, door burg. en weth.: het leggen eener klinkerbestrating en het rioleeren en dempen eener sloot langs den Stationsweg, aldaar, met bijkomende werken. Aanw. te 11½ uren.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van getrokken-ijzeren pijpen, fittings, branders en andere magazijngereedeen, ten dienste der gemeentegasfabrieken, aldaar.

Zaandam, door dijkgraaf en heemraden van den polder Westzaan, in het Beursgebouw: 1o. te 12 uren: het verrichten van eenige werken van kruinverbreeding, van onderhoud enz., aan den Westzaner zeedijk c. a.; 2o. te 12½ uren, het ten deele overwelven van den waterloop van het stoomgemaal «Soetebeem."

Vrijdag, 6 Juni.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en planten van 12 dakdalven, ter beveiliging der sluishoofden van de Rijkeschutsluis binnen het fort Crevecoeur, gemeente Empel. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Keurenaar, beiden te 's-Bosch. Raming ƒ 6000.

Nieuwaal, te 11 uren, door burg. en weth. van Gameren, bij A. van Aarsen: het ophoogen van een bouwterrein, het met bazalt bezetten der taluds, het bouwen van eene school met onderwijzerswoning te Nieuwaal, en het bouwen en stellen van het schoolmeubelement. Inl. bij den architect A. M. A. Gubbels, te Zaltbommel. Aanw. te 9 uren.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van binnel. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijksbouwschool te Wageningen, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '84. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter W. H. Schoenhein, te Utrecht. Raming ƒ 3000.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen van de buitengewone schade, door stormvloed aangericht aan de zee- en oeverwerken van het eiland Schokland. Inl. bij den ingenieur Labrijn en den opzichter Rittmeester, beiden te Zwolle. Raming ƒ 6205.

Kapelle a.d. IJsel, te 12 uren, door burg. en weth.: het verbouwen van 2 gemeenteschoolen met aanbehooren. Inl. bij den architect B. van Dam Jhs., aldaar.

Bolsward, te 12 uren, bij den gardiaan van het St.-Antoniusgasthuis J. Mulder: eene belangrijke vertimmering van de bovenwoning, bewoond door S. Ph. Terpstra, te Oosterend. Inl. bij den architect U. Wijma, te Wommels.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het maken van eene wallebeschoeiing langs het Kokmeerdiep, van Blauwverlaat naar Gerbenallesverlaat, ter lengte van 200 M. Inl. bij den ingenieur van den prov. waterstaat, te Leeuwarden. Aanw. 3 Juni.

De-Cocksdorp (op Texel), 's avonds 6 uren: de levering en het transport van 125 stère onderhoudsgrint voor het waterschap Eierland. Inl. bij den dijkgraaf H. Bakker Wz.

Kats, in het vergaderlokaal van den calamiteusen Leendert-Abrahampolder: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85, van de aarde-, kram-, steenglooiing- en andere werken van dien polder. Aanw. 2 Juni, van 10—12 uren. Raming *f* 8565,65.

Zaterdag, 7 Juni.

Haarlem, te 10 uren, in de Doele: het doen van voorzieningen van verschillenden aard aan militaire gebouwen, onder het beheer der genie te Haarlem. Inl. op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur, aldaar. Raming *f* 3300.

Wissenkerke, te 10½ uren, in de Directiekoet van den calamiteusen polder Vlieto: het verbeteren en onderhouden der waterkeerende werken aan dien polder, dienst 1884/85, waaronder het maken van een buitenberm. Aanw. 4 Juni, te 12 uren.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: het maken van een provoostgebouw met bijbehoorende werken op 's Rijks marinewerf, aldaar.

Landsmeer, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van eene klinkerbestrating door het dorp in de plaats van een bestaand gedeelte grintweg, lang 194 M., breed 2.5 M.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een scheidingsmuur langs den tuin der directeurswoning aan de Rijksveeartsenijschool te Utrecht. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, en bij den hoofdopzichter W. H. Schoonhein, te Utrecht. Raming *f* 4800.

Stad-Delden, te 2 uren, door burg. en weth.: het verbouwen der openbare lagere school. Inl. bij den architect W. van den Berg, te Delden. Aanw. van 10—1 uur.

Maandag, 9 Juni.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijkskweekschool voor vroedvrouwen te Rotterdam, van den dag der goedkeuring van 1e besteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. 3 Juni, te 10 uren. Raming *f* 8850.

Venloo, te 12 uren, op het bureau der genie: het bouwen van eene portierswoning bij het hospitaal te Venloo, onder het beheer der genie te Nijmegen. Inl. bij den opzichter van fortificatiën te Nijmegen. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, te Venloo. Raming *f* 2900.

Ransdorp, te 1 uur, door burg. en weth.: het vergrooten, verbeteren en herstellen der scholen en onderwijzerswoningen in de gemeente Ransdorp. Inl. bij den architect T. C. van der Storr, te Buren. Aanw. 6 Juni, te 9½ uren, aanvangende te Schellinkwoude. Raming: perc. 1, *f* 13,180, perc. 2, *f* 11,420.

Oosterbeek, te 1 uur, door het R. K. kerkbest., bij B. Goutjes: het bouwen van eene kerk met toren enz. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht. Aanw. 2 uren vóór de besteding.

Kaatsheuvel, te 3 uren, door het R. K. kerkbest., in het Hôtel-Erven H. J. Cuijvenberg: het bouwen der scholen met aanhoeven aan het bestaande lieflegesticht, aldaar, met bijlevering der materialen, uitgenomen aardsteenen. Inl. bij den architect Leo Geijaerts, te Tilburg. Aanw. te 11 uren.

Dinsdag, 10 Juni.

's-Heer-Arendskerke, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der Rijkskweekschool voor onderwijzers, aldaar, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter W. H. Schoonhein, te Utrecht. Aanw. 3 Juni, te 12 uren. Raming *f* 4150.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: het maken van een provoostgebouw met bijbehoorende werken op 's Rijks marinewerf, aldaar.

Landsmeer, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van eene klinkerbestrating door het dorp in de plaats van een bestaand gedeelte grintweg, lang 194 M., breed 2.5 M.

Oist, te 11 uren, door burg. en weth.: het vergrooten van de onderwijzerswoning te Websum door aantrekking van een gedeelte der oude school en het gedeeltelijk afbreken van die school. Aanw. door den gemeentebouwmeester H. Wissink, 7 Juni, te 11 uren.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een buizaltkade voor aanleg van stoomsbooten aan het Westerhavenhoofd, aldaar, ter lengte van 100 M., met talud van 5 M. Aanw. 6 Juni, van 10—12 uren.

Best (bij Eindhoven), te 12 uren, bij Wed. H. van de Sande: het bouwen van een nieuwen koetoren bij de R. K. kerk, aldaar. Inl. bij den architect C. Weber, te Boermond en bij het kerkbest. Aanw. 9 Juni, te 5 uren.

Sneek, te 1 uur, door het dijksbest. van Wijnaritsveradeels c. a. Contributie-zeedijken, bij D. Kuperus: het verhoogen en verzwaren van den Oosterdijk en het gedeeltelijk verhoogen en verzwaren van den Nieuwlandeerdijk, samen lang 1066 M. Inl. bij den dijksopziener Dijkstra, te Schmitsburg, bij Hindeloopen. Aanw. 5 Juni, te 10 uren.

Walsoorden, te 2 uren, in het logement van Jan Francis Adriaansens: 1o. het verhoogen van de dijkskruin, en het onder eene helling van 4 op 1 brengen van het buitendijksbeloop van den zeedijk, tusschen de dijkpalen 0 en 6, over 535 M. lengte; 2o. het verbeteren van steenglooiing, tusschen de dijkpalen 18 en 19, over 50 M. lengte; 3o. het onderuitbrengen van den voet der steenglooiing, tusschen de dijkpalen 26 en 28, over 47.40 M. lengte; 4o. het vervangen van oud rijsbeslag door steenglooiing aan de noord- en de zuidzijde van het oude hoofd, over 80 M. lengte; 5o. het verbeteren van zandkist, tusschen de dijkpalen 54 en 58, en het maken van zandkist tusschen de dijkpalen 70 en 75, over 320 M. lengte; 6o. het maken van 150 M³. glooiing van zuilenbazalt, dik 30 cM. op Waalpuin, en 230 M² idem op voorhanden puin; 7o. idem van 960 M² glooiing van geserteerde Doornikesche steen op Waalpuin, en 125 M² idem op voorhanden puin; 8o. idem van 240 M² glooiing van voorhanden Doornikesche steen op Waalpuin, en 200 M² Vilvoordesche glooiing herzetten; 9o.—13o. het leveren van verschillende materialen, alles ten dienste van het calamiteuse waterschap Walsoorden. Aanw. 3 en 7 Juni.

Woensdag, 11 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken van 5 dwarskribben onder de gemeente Ingen (Gelderland), aan den linkeroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 56 en 57. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boerre, te Wageningen. Raming *f* 12,000; 2o. het verrichten van werken tot normaliseering van de Waal, onder Beuningen en Milligen (prov. Gelderland), tusschen de kilometerraaien 9 en 13. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 4 Juni. Raming *f* 120,700.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het wijzigen van 165 M¹ remmingwerk langs den kaaimuur van de spoorweghaven te Fijenoord. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur bij de S.S. te Rotterdam. Aanw. 3 en 4 Juni, te 11 uren. Raming *f* 28,800.

Zutfen, te 2 uren, aan het bureau van den sectieingenieur der S.S. M. J. v. Duyl: het in '84 uit te voeren onderhoudswerk op de lijnen Arnhem—Deventer, Zutfen—Groenau, en Almelo—Salzbergen, in 22 perceelen. Aanw. resp. 3, 4, 5 en 6 Juni.

Wageningen, te 2 uren, door het college van de Vier Gilden van Wageningen, bij R. J. Bisschop: het bouwen van 2 heerenhuizen aan de Bergstraat. Inl. bij den architect S. Bitters. Aanw. 7 Juni, te 10½ uren.

Donderdag, 12 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen en verbeteren van de Rijks- en havenwerken op Marken. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 5 Juni. Raming *f* 8950.

Elburg, te 1 uur, op de Polderkamer van Oosterwolde: de herstelling en verzwaring (dools met steenglooiing) van het 2e gedeelte van den Zeedijk. Aanw. 11 Juni.

Amsterdam, te 3 uren, door de Amsterdamsche Galerijmaatschappij, in De Roode Leeuw: het bouwen van 10 woonhuizen en een hoekgebouw met passage, langs het Oosteinde, aldaar. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, aldaar.

Vrijdag, 13 Juni.

Zeelst, te 10 uren, door burg. en weth.: het verbouwen der onderwijzerswoning en het vergrooten van de school te Zeelst.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het doen van eenige herstellingen aan de brug over de Stoomwetering en het aanbrengen van eenige buitengewone voorzieningen, ten behoeve van de instandhouding van den Rijksweg Zwolle—Meppel. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij den opzichter Dijk, te Meppel. Aanw. 10 Juni, te 12 uren. Raming *f* 4670; 2o. het herstellen van buitengewone schade, door storm aangericht aan de verdedigingswerken der wegen in de Wanneperveensche en Giethoornsche plassen, nabij Meppel. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij den opzichter Dijk, te Meppel. Aanw. 6 Juni. Raming *f* 3240.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het bouwen van eene verdieping op het postgebouw te Zwolle, ten behoeve van de Rijkstelegraaf, en het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw met directeurswoning, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '87. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage en bij den opzichter J. W. van Oort, te Zwolle. Aanw. 6 Juni, te 10 uren. Raming *f* 11,990.

Zaterdag, 14 Juni.

Utrecht, te 2 uren, aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de Mennoniegoederen te Montfoort. Inl. bij den prov. ingenieur en den prov. opzichter H. F. Verkerk. Aanw. 11 Juni, te 10 uren.

Maandag, 16 Juni.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen eener Rijks-hoogere burgerschool met gymnastiekgebouw en conciergewoning, aldaar. Aanw. 11 Juni, te 11 uren.

Dinsdag, 17 Juni.

Gorichem, te 10 uren, op het bureau der genie: 1o. het herstellen van de poort en het daaronder gelegen riool te Loevestein (op tarief). Raming *f* 2500; 2o. het verrichten van verschillende herstellingen aan het officiershuis en de magazijnmeesterswoning te Loevestein. Raming *f* 2700. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Gorichem en bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Woudrichem.

Hoofdplaat, te 3 uren, in de directiekoet van den Hoofdplaatpolder: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85 van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van den calamiteusen polder Hoofdplaat. Aanw. 9 en 13 Juni, van 9—11 uren.

Woensdag, 18 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkswerken op het Pannerdensche kanaal, den Nederrijn en de Lek, met het éénjarig onderhoud, in 4 perceelen. Inl. bij de betrokken ingenieurs en opzichters. Aanw. 11 Juni. Raming: perc. 1 *f* 10,000, perc. 2 *f* 5000, perc. 3 *f* 20,000, perc. 4 *f* 29,200; 2o. het éénjarig onderhoud en herstel der werken van de Nieuwe-Maas, het Scheur en de Hartel, van 1 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij de betrokken opzichters. Aanw. 11 en 14 Juni. Raming *f* 37,230; 3o. het bouwen van 2 wachterswoningen aan de Otterloosluis, onder de gemeente Sliedrecht, behoorende tot de werken der Meerwede en Killen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter Baumer, te Werkendam. Aanw. 11 Juni. Raming *f* 7250; 4o. het wegruimen der wrakken in den benedenmond van het Scheur, van het stoomhaggerwerktuig no. 3 en het stoomschip «Hunticliff». Aanw. 11 en 14 Juni, te 12 uren. Raming *f* 60,000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en inrichtingen op de stations Westwoud, Hoogkarspel en Bovenkarspel, en van 12 wachterswoningen, ten behoeve van den spoorweg Hoorn—Enkhuizen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Hoorn. Aanw. 10 en 11 Juni, te 11 uren. Raming *f* 217,900.

Barendrecht, bij den voorzitter van het waterschap De Koedood, G. Barendregt Gz.: de levering, op keur der directie, van 2000 Hollandsche machinekolen, in de kolenbergplaats van het stoomgemaal «Jan Barendregt Gz.», aan de Beidschesluis, onder Pernis.

Donderdag, 19 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het aanleggen en herstellen van hoofden op het noorderstrand van Vlieland, Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 12 Juni. Raming *f* 89,500; 2o. het verrichten van metselwerken en het ophoogen en leggen van een gedeelte spoorbaan op de beide havenhoofden te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 12 Juni. Raming *f* 41,000.

Vrijdag, 20 Juni.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van de post-en-telegraafgebouwen te Hoorn, Enkhuizen, Wormerveer, Zaandam, IJmuiden en Monnikendam, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Maart, '87. Inl. bij den directeur-generaal van de besteding tot 31 Maart, '87. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter voor de Landsgebouwen C. H. Wijndels de Jongh, te Amsterdam. Aanw. resp. 10, 11, 12, 13 en 14 Juni. Raming: perc. 1 *f* 2150, perc. 2 *f* 1470, perc. 3 *f* 2700, perc. 4 *f* 990, perc. 5 *f* 1250, perc. 6 *f* 945.

Maandag, 23 Juni.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een watervrijen weg langs de noordzijde van- en het verhoogen der Veldbrug over het voedingskanaal der Zuidwillemsvaart, bij Maastricht. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 16 Juni. Raming *f* 4150.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het besteren van den oever langs den Zwartewaalschen zeedijk aan de Nieuwe-Maas, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Kooreman, te Nieuwenhoorn. Aanw. 16 Juni. Raming *f* 5000.

Dinsdag, 24 Juni.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van eene voorziening aan den oostelijken boord van het langs de A strekkend jaagpad bij Nieuwe-Statenzijl, en het herstellen van de buiten die zevenlus aanwezige vloedpalen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Blaser, allen te Groningen. Aanw. 17 Juni. Raming *f* 3000.

Woensdag, 25 Juni.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van den metalen bovenbouw eener draaibrug voor dubbelspoor over het Zedrikkanaal (spoorweg Dordrecht—Elst). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Gorichem. Aanw. 17 en 18 Juni, te 11 uren. Raming *f* 49,000.

Woensdag, 2 Juli.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van werken tot uitbreiding van het station Dordrecht (spoorweg Dordrecht—Elst). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Dordrecht. Aanw. 24 en 25 Juni, te 10 uren. Raming *f* 124,000.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Groningen, 16 Mei: eene verbouwing der behuizing in eigendom behoorende aan W. Meihuizen, onder beheer van den architect G. Nijhuis; ingek. 13 bilj., als:

G. Nanninga,	*f* 4135
J. de Vries,	» 4135
A. de Vries,	» 3980
E. Berkenbosch,	» 3900
L. Oldenburger,	» 3885
L. Mulder,	» 3774
D. S. Diddens,	» 3589
G. Meulink,	» 3580
C. Peters,	» 3544
G. P. v. Erp,	» 3497
H. J. L. Walker,	» 3447
H. de Haan,	» 3435
E. W. Wietsema,	» 3388

Gegund aan H. J. L. Walker.

Nieuwvliet, 16 Mei: het verbouwen der onderwijzerswoning en het maken van een nieuw schoolgebouw; aangenomen door Ahr. Luteijn Pzn., te Nieuwvliet, voor *f* 11,898.

Poortugaal, 23 Mei: het bouwen eener bouwmanswoning, schuur enz., voor E. Verhoef, onder beheer van den architect L. van den Heemaard, te Abbenbroek; ingek. 10 bilj., als:

C. Vrijhof,	te Hoek,	*f* 7700,20
H. v. d. Grieud,	» Heinenoord,	» 7690
F. Bosman,	» Hoek,	» 7615
M. Bosman,	» idem	» 7580,50
A. Warmaar,	» Poortugaal,	» 7090
J. Meiboom,	» Hoogvliet,	» 6990
P. Onderdelinden,	» idem	» 6752
W. Warmaar,	» idem	» 6680
C. Knecht,	» idem	» 6677
R. Vermaat,	» Poortugaal,	» 6549

Middelburg, 24 Mei: voor den polder Walcheren: 1o. het in de Zeid- en Westwateringen maken van eenige werken tot afweer van zeewater; minste inschr. was J. van der Hoek, te Middelburg, voor *f* 3778.

2o. de gewone onderhoudswerken aan de vier wateringen van den polder; minste inschrijvers waren:

a. Noordwatering, J. Verkuijl Quakkelaar, te Vlissingen, voor *f* 34,315;

b. Oostwatering, J. de Rijke Jz., te Stavenisse, voor *f* 2739;

c. Zuidwatering, J. de Rijke Jz., voor *f* 5260.

d. Westwatering, H. Hage, te Middelburg, voor *f* 5890.

Wilhelminadorp, 24 Mei: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85 van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van den calamiteusen Oostbevelandpolder; ingek. 4 bilj., als:

P. v. d. Berge,	te Kelijnsplaat,	*f* 2200
P. Verburg,	» idem	» 2191
J. Bruggeman,	» Hansweerd,	» 2190
J. de Jonge,	» Bienelinge,	» 2136
A. v. Popering,	» Bruinisse,	» 2035
C. de Wilde,	» Kattendijke,	» 1990

Zaamslag, 24 Mei: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85 van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van de calamiteuse Margareta-, Kleine-Huisens- en Eendrachtspolders; aangenomen door J. Verkuijl Quakkelaar, te Vlissingen, voor *f* 12,130.

Hansweerd, 24 Mei: het bouwen van twee kamers en een kelder achter het woonhuis van J. B. van Acker, aldaar, onder beheer van den architect A. le Clercq, te Kruiningen; ingek. 5 bilj., als:

J. Ocker,	te Kruiningen,	*f* 1699
A. Goedemoudt en C. Koch,	» Hansweerd,	» 1605
J. J. Polsij,	» idem	» 1600,50
L. v. Veere,	» Kruiningen,	» 1500
J. M. Lamseerse,	» Hansweerd,	» 1387

gegund.

Nijmegen, 26 Mei: de uitvoering van verfwerk aan gebouwen, kunstwerken en verdere inrichtingen langs lijnen der Staatsspoorwegen, in 4 perceelen:

perc. 1, lijn Utrecht—Geldermalsen; ingek. 4 bilj., als:

M. H. Eijsvogel,	te Drumpt,	*f* 2503,50
W. Gestel,	» Woerden,	» 2402,20
P. W. v. Hattum,	» Tuil,	» 2371,64
J. J. Poth,	» Utrecht,	» 2297,14

perc. 2, lijn Arnhem—Nijmegen (hierin begrepen 115 M³ driemaal olien op het 3e perc.); ingek. 3 bilj., als:

M. H. Eijsvogel,	te Drumpt,	*f* 903,385
F. Simmelink,	» Arnhem,	» 883,56
J. H. Everts,	» Nijmegen,	» 879.11

perc. 3, lijn Elst—Geldermalsen; ingekomen 1 bilj., van H. van Beek, te Kesteren, *f* 135.26

perc. 4, lijn Tilburg—Nijmegen; geen biljetten ingekomen.

Appingedam, 26 Mei, 1o. het aanleggen van de nieuwe algemeene begraafplaats; ingek. 3 bilj., als:

D. Bos,	te Appingedam,	*f* 849
L. Goerdes,	» idem	» 750
A. de Vries,	» Tjamsweer,	» 659

niet gegund.

2o. het afsluiten van- en het bouwen van een lijkenhuisje op die aan te leggen begraafplaats; ingek. 5 bilj., als:

A. Bonga,	te Appingedam,	*f* 1395
J. Crone,	» idem	» 1300
H. Nieland,	» Wirdum,	» 1185
A. de Vries,	» Tjamsweer,	» 1098
K. Buruma,	» Selwerd,	» 986

gegund.

Groningen, 26 Mei: het bouwen van een gebouw bestemd voor stalling, wagenhuis en fabriek, in het Klooster, voor J. Kranenburg, te Groningen, onder beheer van den architect J. F. M. Scheepers; ingekomen 10 bilj., waarbij 3 van onwaarde als:

H. v. d. Nap,	te Groningen,	*f* 11,443
Ph. Hendriks,	» idem	» 11,297
A. Schreoder,	» idem	» 10,370
E. Wietsema,	» idem	» 10,154
J. I. Toesman,	» idem	» 10,148
E. Peters,	» idem	» 9,926
G. Meulink,	» idem	» 9,779

gegund.

Ongeldig: J. Ibeling, *f* 11,980
J. Haupt, » 11,276
H. de Haan, » 9,282

Delft, 26 Mei: de levering aan de artillerie-stapel- en constructiemagazijnen van:

perc. 1, 500 beddingplanken no. 1; minste inschr. waren P. Mouton en P. Murk & Co., te Delft, à *f* 4.08 per stuk;

perc. 2, 50 eiken ribben no. 1, 200 idem no. 2; minste inschr. was A. Koole, te Delft, resp. à *f* 12.98½ en *f* 10.94½ per stuk;

perc. 3, 7500 KG. geel was; minste inschr. was P. Wee, te Delft, à *f* 1.67 per KG.;

perc. 4, 25,000 KG. rookpoer in blokken; minste inschr. waren H. de Heus & Zn., te Rotterdam, à *f* 14.50 per 100 KG.

Kralingen, 26 Mei: het onderhoud van-, benevens de vervolgens leveranties aan de gebouwen, bruggen en verdere werken van den polder Kralingen; minste inschr. was P. van Linschoten, te Kralingen, voor *f* 898.

Alkmaar, 26 Mei: het bouwen eener uitwateringshuis voor den Razksmaat-boezem van Geestmerambacht, in den noordijk van den Groetpolder, benoorden Aartswoud; ingek. 12 bilj., als:

G. Vlot Gzn.,	te Hardinkveld,	*f* 81,500
J. Schreuders,	» Kolhorn,	» 78,980
J. J. Bekker, Lzn. en A. D. v. Seters & Co.,	» Nijmegen,	» 78,700
Gebr. Klein,	» Bolder,	» 75,000
C. Blankevoort,	» Monnikendam,	» 75,100
J. Kooij,	» Amsterdam,	» 74,480
W. Lammers,	» Strijen,	» 73,912
M. W. Schreuders,	» Kolhorn,	» 73,385
P. v. d. Kooiwijk,	» Heerde,	» 72,400
G. Meesman,	» Bolder,	» 71,850
J. v. d. Nadort,	» Strijen,	» 71,400
H. Pool,	» Medemblik,	» 69,615

Maastricht, 27 Mei: het herstellen en vernieuwen van sloven, plafonds, privaten, dakeu en dakgoten van militaire gebouwen te Maastricht, onder het beheer der genie te Nijmegen; ingek. 4 bilj., als:

H. Unmels,	te Maastricht,	*f* 8150
J. Linsens,	» idem	» 8070
J. Corbemaal,	» Meersen,	» 8048
J. Schenk,	» Maastricht,	» 7990

Raming *f* 8000

J. Schenk is als aannemer aan den Minister van Oorlog voorgedragen.

Naarden, 27 Mei: het verbeteren van schoorsteenen van bomvrije gebouwen en het herstellen van poorten, poedelmuren en gemetselde doorgangen te Naarden; aangenomen door E. Wouda, te Naarden, voor *f* 860. Raming *f* 1000.

Amsterdam, 27 Mei: onder beheer van den architect J. W. Meijer:

1o. het bouwen van 9 villa's te Hilversum; aangenomen door Mouw, te Hilversum, voor *f* 75,000.

2o. het maken van eene leesmal voor het Nederl. Israëlitisch Theologisch Genootschap; minste inschr. was Gooding, voor *f* 7680.

3o. het verrichten van timmer-, schilder- en stukadoorwerk in de synagoge der Nederl.-Israël. gemeente in de Aamstelstraat; minste inschr. was Jansen, voor *f* 4440.

4o. het vergrooten van de stoom-diamantslijperij van Ilelle; aangenomen door D. Beijink, voor *f* 11,500.

Gorichem, 27 Mei: 1o. het herstellen van bekleedingwerken te Gorichem «op tarief»; ingek. 3 bilj., als:

	benaderd de prijzen van het tarief
C. Muilwijk, Gorichem,	5 %
J. J. Biller, idem	5½ %
J. G. Borg, Woudrichem,	8 %
D. Sinss, Gorichem,	9 %
B. A. Kentie, Woudrichem,	10 %

2o. het herstellen en vernieuwen van vloeren, beuggren, schotbalken en barrières te Woudrichem, te Loevestein en Fort aan den Uppéschedijk; ingek. 5 bilj., als:

D. Sinoo,	te Gorichem,	ƒ 1657
C. Muilwijk,	» idem	» 1600
M. v. Gool,	» Woudrichem,	» 1536
Ch. Verrijl Hz.,	» idem	» 1497
J. A. Kentie,	» idem	» 1400

Amsterdam, 27 Mei: het stichten van een gebouw ten behoeve der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, onder beheer van de architecten Schill en Haverkamp, te Amsterdam; ingek. 9 bilj., als:

P. S. Rijnierse,	te Amsterdam,	ƒ 38,890
H. C. Derkes,	» idem	» 35,989
C. Kroek en A. Oostmeijer,	» idem	» 35,000
G. Wood,	» idem	» 34,443
C. J. Maks Jz.,	» idem	» 33,980
W. L. Leibbrandt,	» idem	» 33,181
J. Koster,	» idem	» 33,872
Gebr. v. Berkum,	» idem	» 29,980
Cruijff en Schouten,	» idem	» 28,990

's-Hage, 28 Mei: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Boverijn en de Waal, met het éénjarig onderhoud, in 3 perceelen:

perc. 1 ingekomen 3 bilj., als:

F. E. Terwindt,	te Pannerden,	ƒ 24,900
R. A. v. d. Bergh,	» idem	» 23,972
J. H. v. Brezwijk,	» Lobit,	» 23,929

perc. 2 ingekomen 4 bilj., als:

F. E. Terwindt,	te Pannerden,	ƒ 27,800
J. H. Beijinck,	» idem	» 27,617
J. H. v. Brezwijk,	» Lobit,	» 26,989
H. v. Amrooy Jz.,	» Nieuwaal,	» 26,560

perc. 3 ingek. 2 bilj., als:

G. Spiering,	te Gameren,	ƒ 49,500
H. v. Amrooy Jz.,	» Nieuwaal,	» 48,8.0

2o. het leggen van een dam in den benedenmond van het Harelingerdiep op den rechteroever der Bowen-Merwede, onder de gemeente Hardinkveld; ingek. 10 bilj., als:

T. Volker Cz.,	te Sliedrecht,	ƒ 10,145
J. Hillen,	» Grave,	» 9,010
L. A. v. Haaften,	» Sliedrecht,	» 9,000
G. J. Mol,	» Kudenburg,	» 9,569
W. Volker,	» Slidrecht,	» 9,510
J. Schreuder Pz.,	» Hardinksveld,	» 9,498
G. Vlot Gz.,	» idem	» 9,400
L. v. d. Beuvel,	» Werkendam,	» 9,300
C. v. d. Plas,	» Hardinksveld,	» 9,200
H. Dubbeldam,	» Gorichem,	» 9,199

3o. het verrichten van graaf- en baggerwerk tot verruiming van de Dortsche Kil langs den rechteroever door rivier, en het verdedigen van dien oever, onder de gemeente 's-Gravendeel; ingekomen 4 bilj., als:

T. Volker,	te Dordrecht,	ƒ 34,700
G. Goedhart,	» idem	» 32,400
L. A. v. Haaften,	» Sliedrecht,	» 31,780
A. Volker Lz.,	» idem	» 31,160

4o. het verdiepen van het grootscheepvaartwater aan het boveneind van het Scheur, boven de Vergulde Hand; ingek. 4 bilj., als:

C. Bos Az.,	te Sliedrecht,	ƒ 149,000
A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos,	» Gorichem,	» 148.000
A. L. v. Wijngaarden Hz.,	» Sliedrecht,	» 145.450
M. C. de Jong R.Mz.,	» idem	» 140,900

5o. de vernieuwing van een gedeelte van het rijsstortbed in den Baardwijkschen Overlaat; ingek. 5 bilj., als:

W. Volker,	te Sliedrecht,	ƒ 8840
M. Vissers,	» Beuven,	» 8700
J. v. Tuyl G.Hz.,	» Heusden,	» 8632
J. J. v. Grondelle,	» idem	» 8455
H. J. Dekkers,	» Baardwijk,	» 8394

Rotterdam, 28 Mei: de levering van 12,060,000 KG. Engelsche geaarden, ten dienste der gemeentegasfabriek aan den rechter Maasoever, is gegund aan de firma W. Hoven & Zn., te Rotterdam, New-Pelton Main. à ƒ 6.84 per 1000 KG.

Amsterdam, 28 Mei: 1o. het verrichten van eenige onderhoudswerken aan gebouwen, bestratingen, walmuren en beschoeiingen op 's Rijks werf en op de geschutwerf, ahlaar; minste inschr. was L. C. Schaade, te Amsterdam, voor ƒ 7986.

2o. de levering van grenen ribben; minste inschr. was M. Beijleman, te Zaandam, voor ƒ 764.80.

3o de levering van grenen en dennen delen; minste inschrijvers waren Eindhoven & Zn., te Zwolle, voor ƒ 1239.

Rotterdam, 28 Mei: 1o. het uitvoeren van verfwerken aan gebouwen enz. langs den spoorweg Rotterdam—Willemsdorp, in één perceel; hoogste inschr. was M. H. Eijsvogel, te Rumpt, ƒ 0.30 per M³ tweemaal buitenverfwerk, ƒ 0.39 per M² driemaal buitenverfwerk, ƒ 0.33 per M² tweemaal binnenverfwerk; minste inschr. B. M. Hoeks, te Dordrecht. 0.16⅔ per M³ tweemaal buitenverfwerk, ƒ 0.39 driemaal buitenverfwerk, ƒ 0.16⅔ tweemaal binnenverfwerk.

2o. het uitvoeren van loerwerken aan remmingswerken, bruggedekken enz., langs den spoorweg van Rotterdam naar Breda, in twee perceelen:

perc. 1; hoogste inschr. H. B. Hoes, te Rotterdam, ƒ 0.04⅝ per M³ eenmaal teeren met koolteer, ƒ 0.09⅜ per M³ tweemaal teeren met koolteer, en ƒ 0.11⅝ per M³ tweemaal teeren met Moscovische teer; minste inschr. A. du Yon, te Dordrecht, ƒ 0.02½ per M² eenmaal teeren met koolteer, ƒ 0.04½ per M³ tweemaal teeren met koolteer, en 0.06½ per M³ tweemaal teeren met Moscovische teer.

perc. 2; hoogste inschr. H. Langbroek, te Hillesluis, ƒ 0.05 per M³ eenmaal teeren met koolteer; minste inschr. P. Numan, te Moerdijk, ƒ 0.025 per M³ eenmaal teeren met koolteer.

3o. het ophoogen van 't perron, voorplein, privaatgebouwtje enz. op het station IJsselmonde; hoogste inschr. G. Wolzak, te Dordrecht, ƒ 2288; minste inschr. L. Botermans, te Gilze-Rijen, ƒ 1489.

4o. het uitvoeren van herstellingen en vernieuwingen aan de remmingwerken, bruggedekken, gebouwen, afsluitingen enz., in den spoorweg van Rotterdam—Breda, in 3 perceelen:

perc. 1; hoogste inschrijver P. Sliedrecht, te IJsselmonde, ƒ 2700; minste inschr. F. W. de Wit, te Dordrecht, ƒ 1951.

perc. 2; hoogste inschr. J. P. F. Kraus, te Dordrecht, ƒ 1975; minste inschr. H. Degens, te idem » 1283.

perc. 3, hoogste inschr. H. Degens, te Dordrecht, ƒ 2971; minste inschr. L. Botermans, te Gilze, ƒ 2497.

Rotterdam, 28 Mei: het bouwen van een vereenigingslokaal met kasteleinswoning en aanhoeren, op een terrein aan den linker Maasoever bij het Katendrechtschetveer, voor de Roei-en-Zeilvereeniging De Maas, onder beheer van den architect A. van Ameyden van Duym Dz.; ingek. 14 bilj., als:

A. Gelderblom,	ƒ 12,780
J. Staal,	» 12,446
J. C. Maurus,	» 12,440
A. G. Sondemeijer,	» 12,399
W. J. v. Dort,	» 11,900
Noman Ketelaar,	» 11,850
P. Bleijenburg,	» 11,650
W. L. Helmer,	» 11,498
A. Looijmans,	» 11,300
B. Booijkaas & Zn.,	» 11,185
C. v. Gelder,	» 11,022
J. Dura,	» 10,909
H. J. Heiman & Zn.,	» 10,239
Muller & Droogleever Fortuijn,	» 9,735
M. M. Louwes,	» 9,600

Kampen, 28 Mei: het verbeteren van het privaatenseitsel in de kazerne te Kampen, onder het beheer der genie te Zwolle; ingekomen 6 bilj., als:

G. J. Bruggink Gz.,	ƒ 998
K. A. v. d. Berg,	» 987
W. v. d. Werf,	» 933
J. S. v. d. Werf,	» 930
W. Fransen,	» 924
D. Bruggink Gz.,	» 893
Raming	ƒ 1000

Inschrijvingsbiljet no. 3 niet geldig.

Zwartewaal, 28 Mei: het verbouwen en vergroten van de bestaande school en verbeteren van de onderwijzerswoning; ingekomen 8 bilj., als:

P. M. de Bruijne,	te Nieuwenhoorn,	ƒ 14,620
C. Oostdijk,	» Nieuwenhuis,	» 13,100
H. v. d. Houwen,	» Beenvliet,	» 12,995
C. Stans,	» Oostvoorne,	» 11,856
L. de Vos,	» Zwartewaal,	» 11,793
W. v. Leeuwen,	» Helleveetsluis,	» 11,689
A. de Neef,	» Brielle,	» 11,689
J. Stans,	» Oostvoorne,	» 11,495

's-Hage, 29 Mei: de levering van den metalen bovenbouw voor een brug met drie spanningen voor gewoon verkeer voor den dienst der waterwerken van Deusak (Bestek lett. E); ingekomen 11 bilj., als:

H. Dalhuisen, Kampen,	ƒ 21,366
Maschinenbau Actién-Gesellschaft, Essen,	» 19,750
Gute-Hoffnungshütte, Oberhausen II,	» 18,360
D. A. Schretlen, Leiden,	» 17,879
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 17,816
Union, Dortmund,	» 17,175
A. & V. Halot, Leuven,	» 16,480
Société Anonyme de travaux Dyle & Bacalan, Parijs,	» 15,417
Veuve Alphonse Frédéric, Luik,	» 14,990
Nicaise & Delcuve, La Louvière,	» 14,640
Eisenwerk Herborn (H. Reifenrath & Co.,) Herborn,	» 12,500

Bokstel, 29 Mei: de verbetering van de rivier de Keersop tusschen de uitmonding en den Westerhuvenschen watermolen; ingekomen 4 bilj., als:

T. Verhoeven,	te Deventer,	ƒ 15,000
J. v. d. Dungen,	» Schijndel,	» 14,344
P. Reijnders,	» Valkenswoerd,	» 11,625
K. J. Versteeg,	» Oosterbeek,	» 10,999

gegund.

Geer, 29 Mei: het bouwen van eene woning met bergschuur, ahlaar, onder beheer van den architect Brink Evers, te Elkekum; ingek. 4 bilj., als:

A. Jalink,	te Geer,	ƒ 9732
W. Polman,	» idem	» 9721
A. v. Wijk,	» Steeg,	» 9720
F. Rietman,	» Diepenheim,	» 9699

gegund.

Raming	ƒ 9581

Arnhem, 30 Mei: het maken, leveren en stellen van schoolmeubelen; ingek. 6 bilj., als:

A. Jas,	te Arnhem,	ƒ 4830
J. v. Toll,	» idem	» 4195
H. v. d. Sand,	» idem	» 4100
A. & N. W. v. Daalen,	» idem	» 3884
G. Lieftinq,	» idem	» 3569
W. A. R. Kok,	» idem	» 3545

Vleuten, 30 Mei: het bouwen eener dokterswoning, onder beheer van den architect Ab. Nijland te Utrecht; ingek. 19 bilj., als:

G. H. Vermeulen,	te Utrecht,	ƒ 7760
K. J. Ruisch v. Dagteren,	» idem	» 7629
A. J. Donk,	» idem	» 7024
G. Bemmer,	» idem	» 6989
S. v. Soest,	» Mijdrecht,	» 6663
A. v. Soest,	» Kockenge,	» 6583
H. Mijkenmar,	» Utrecht,	» 6300
A. W. Sikkel,	» idem	» 6135
J. H. de Borst,	» idem	» 5998
J. J. Fukkink,	» idem	» 5995
A. C. Willemsen,	» Vreeswijk,	» 5891
J. Krap,	» Utrecht,	» 5845
J. v. Schaik,	» idem	» 5547
J. v. Oosabruggen,	» Harmelen,	» 5510
M. C. Krommenhoek,	» idem	» 5495
A. v. Selms,	» Woerden,	» 5485
F. W. v. d. Heuvel,	» Utrecht,	» 5354
W. v. Ingen,	» Bodegraven,	» 5174
F. Koren,	» Vleuten,	» 4977

gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 7 JUNI 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 9 Juni.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijkskweekschool voor vroedvrouwen te Rotterdam, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter K. de Boer Hz., te Leiden. Raming ƒ 8850.

Venlo, te 12 uren, op het bureau der genie: het bouwen van eene pertierswoning bij het hospitaal te Venlo, onder het beheer der genie te Nijmegen. Inl. bij den opzichter van fortificatiën te Nijmegen. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, te Venlo. Raming ƒ 2980.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: 1o. het bestraten van den toegangsweg naar de spoorweghalte buiten de voormalige Ebbingepoort; 2o. het dempen van de aanwezige sloot ten westen van den Kreeveweg, en het leggen van een buisleiding met zinkputten, ahlaar; 3o. het leveren van 200,000 stuks provinciale Groninger baksteenklinkers te soort.

Ransdorp, te 1 uur, door burg. en weth.: het vergroeten, verbeteren en herstellen der schuren en onderwijzerswoningen in de gemeente Ransdorp. Inl. bij den architect T. C. van der Starr te Boorn. Raming: perc. 1, ƒ 13,180, perc. 2, ƒ 11,420.

Oosterbeek, te 1 uur, door het R. K. kerkbest., bij B. Geutjes: het bouwen van eene kerk met toren enz. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht. Aanw. 2 uren voor de besteding.

Dieverbrug, te 1 uur, bij J. Eenten: het vertimmeren en vergroeten van zijn heerenhuis, ahlaar, met de levering der materialen. Inl. bij den architect S. S. Hoëstra, te Assen.

Kaatsheuvel, te 3 uren, door het R. K. kerkbest., in het Hôtel-Eeren H. J. Coenenberg: het bouwen der scholen met aanbouw aan het bestaande liefdegesticht, ahlaar, met lijlevering der materialen, uitgenomen metselsteenen. Inl. bij den architect Leo Goijaerts, te Tilburg. Aanw. te 11 uren.

Appingedam, te 6 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene onderwijzerswoning te Opwierde. Aanw. te 10 uren.

Amsterdam: het bouwen en vergroeten van perceel no. 67 op het Waterlooplein. Bestek en teekening liggen café-Plantage, Muiderstraat.

Zutfen, door W. Meijerink: de verbouwing van het huis, wijk E 292, en eenige bijkomende werken aan de daarachter staande 2 woningen, hoek Korte-Beukerstraat en Naaldzak, ahlaar. Inl. bij den architect J. G. Mellink.

Dinsdag, 10 Juni.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige verzieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der Rijkskweekschool voor onderwijzers, ahlaar, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter W. H. Schoenbeta, te Utrecht. Raming ƒ 3150.

Amsterdam, te 11 uren, door C. Alberts, in De Roode Leeuw: het sloopen van een bestaande, en bouwen, met de daarbijbehoorende leverantie, van een woonhuis, in de Nieuwe-Leliestraat, ahlaar. Inl. bij den architect N. Francken, Barendsstraat 70, ahlaar.

Oist, te 11 uren, door burg. en weth.: het vergroeten van de onderwijzerswoning te Wehaun door aandrekking van een gedeelte der oude school en het gedeeltelijk afbreken van die school.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van beddingplanken, grenen ribben en gestookt pek, ten behoeve dier magazijnen.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een kunstkade voor aanleg van steenhoofden aan het Westerhavenhoofd, ahlaar, ter lengte van 100 M. met talud van 5 M.

Rest (bij Eindhoven), te 12 uren, bij Wed. H. van de Sande: het bouwen van een nieuwen kerktoren bij de R. K. kerk, ahlaar. Inl. bij den architect C. Weber, te Roermond en bij het kerkbest. Aanw. 9 Juni, te 3 uren.

Sneek, te 1 uur, door het dijkbest. van Wijnaldumerdiepel c. a. Contributie-wendijken, bij D. Kuperus: het verhoogen en verzwaren van den Oosterdijk en het gedeeltelijk verhoogen en verzwaren van den Nieuwlanderdijk, samen lang 1066 M. Inl. bij den dijkopzicner Dijkstra, te Schalsbergen, bij Hindeloopen.

Watseerden, te 3 uren, in het logement van Jan Francis Adriaanzens: 1o. het verhoogen van de dijkskruin, en het onder eene helling van 4 op 1 brengen van het buitendijksbeschot van den zeedijk, tusschen de dijkpalen 0 en 6, over 535 M. lengte; 2o. het verbeteren van steenglooing tusschen de dijkpalen 18 en 19, over 50 M. lengte; 3o. het ondermijnbrengen van den voet der steenglooing tusschen de dijkpalen 26 en 28, over 47.40 M. lengte; 4o. het vervangen van oud rijsbeslag door steenglooing aan de noord- en de zuidzijde van het oude hoofd, over 50 M. lengte; 5o. het verbeteren van zandkist, tusschen de dijkpalen 54 en 58, en het maken van zandkist tusschen de dijkpalen 70 en 75, over 320 M. lengte; 6o. het maken van 150 M³. glooing van zuilenbasalt, 6k 30 cM. op Waalpuin, en 230 M³ idem op voorhanden puin; 7o. idem van 960 M³ glooing van gesorteerde Doorniksche steen op Waalpuin, en 125 M³ idem op voorhanden puin; 8o. idem van 240 M² glooing van voorhanden Doorniksche steen op Waalpuin, en 200 M² Vêvoorsche glooing herzetten; 9o.—15o. het leveren van verschillende materialen, alles ten dienste van het calamiteuse waterschap Walmeerden.

Rotterdam, in het Timmerhuis: het uitvoeren van verfwerken aan gebouwen, bruggen enz. der gemeente, in 16 perceelen.

Woensdag, 11 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het maken van 5 dwarskribben onder de gemeente Ingen (Gelderland), aan den linkeroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 56 en 57. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeren, te Wageningen. Raming ƒ 12,000; 2o. het verrichten van werken tot normalisseering van de Waal, onder Beuninel en Milligen (prov. Gelderland), tusschen de kilometerraaien 9 en 13. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stoenker, te Nijmegen. Raming ƒ 120,700.

Dordrecht, te 11 uren, bij J. C. van der Horst: het afbreken en wederopbouwen van een pakhuis met benevening in de Augustijnenkamp no. 16. Inl. bij den timmerkundige W. C. van Rijn, Albert-Cuypstingel, ahlaar.

Amsterdam, te 11½ uren, door de directie der Koninklijke Chemische fabriek, aan haar kantoor: het aanvoeren van 5 perceelen, het bouwen van een nieuw perceel, en enige verderen werken, aan de faleiek te Uithoorn. Aanw. te Uithoorn, 10 Juni, te 11½ uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het wijzigen van 155 M² remmingwerk langs den kaaimuur van de spoorwerkhaven te Vlissingen. Inl. bij den waarnemend verkeersopzend-ingenieur bij de S.S. te Rotterdam. Raming ƒ 28,500.

Zutfen, te 2 uren, aan het bureau van den sectieingenieur der S.S. M. J. v. Duyl: het in '84 uit te voeren onderhoudswerk op de lijnen Arnhem—Deventer, Zutfen—Groenlo, en Almelo—Salsbergen in 22 perceelen.

Wageningen, te 2 uren, door het college van de Vier Gilden van Wageningen, bij H. J. Bisschop: het bouwen van 2 heerenhuizen aan de Bergstraat. Inl. bij den architect S. Bitters.

Tolen, bij den voorzitter van het dagelijksch best. der visscherijen op de Schelde en Zeeusche stroomen: de levering van ongeveer 2100 HL. Duitsche steenkolen, ten dienste van 's Rijks stoomschip «Argus», van 1 Juli '84—30 Juni '85.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen eener overdekte botermarkt op de nieuwe markt. Inl. bij den gemeentearchitect.

Donderdag, 12 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen en verbeteren van de Rijkszee- en havenwerken op Marken. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Roepenhoem, te Boorn. Raming ƒ 8300.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van eiken-, esschen-, dennen-, grenenen eurenhout, ten behoeve der magazijnen.

Elburg, te 1 uur, op de Polderkamer van Oosterwolde: de herstelling en verwaring (deels met steenglooing) van het 2e gedeelte van den Zeuerdijk. Aanw. 11 Juni.

Haarlem, door burg. en weth.: 1o. te 9½ uren: het dempen van eene sloot langs de westzijde van het weiland aan de Bakkersloot en het maken van een riool in die sloot. Raming ƒ 3100; 2o. het dempen van een sloot aan den Schoutensingel bij het stads-armen-en-ziekenhuis, met het maken van een riool. Raming ƒ 1160; 3o. te 2½ uren: het maken van een houten wal langs den Kampersingel, van de Kleine-Houtbrug tot den vleugel van de Eendjesbrug. Raming ƒ 3275; 4o. te 2¾ uren: het dempen van de nog gedeeltelijk bestaande Bakkersloot, het maken van een riool, benevens het doen van bestratingen, ahlaar. Raming ƒ 7440.

Amsterdam, te 3 uren, door de Amsterdamsche Gasverlichtmaatschappij, in De Roode Leeuw: het bouwen van 10 woonhuizen en een hoekgebouw met passage, langs het Oosteinde, ahlaar. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, ahlaar.

Vrijdag, 13 Juni.

Zeelst, te 10 uren, door burg. en weth.: het verbouwen der onderwijzerswoning en het vergroeten van de school te Zeelst.

Dordrecht, te 11 uren, in het café-Zahn: de levering van 1500 HL. grove machine-Boorsteenkolen, ten behoeve van het stoomgemaal te Kuipersvaer.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het doen van eenige herstellingen aan de brug over de Stoomvaart en het aanbrengen van eenige buitengewone werkzaamheden, ten behoeve van de instandhouding van den Rijksweg Zwolle—Meppel. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij den opzichter Bijk, te Meppel. Aanw. 10 Juni, te 12 uren. Raming ƒ 4070; 2o. het herstellen van buitengewone schade, door storm aangericht aan de verdedigingswerken der wegen in de Wanneperveensche en Giethoornsche plassen, nabij Meppel. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij den opzichter Bijk, te Meppel. Raming ƒ 3240.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het bouwen van eene verdieping op het postgebouw te Zwolle, ten behoeve van de Rijkstelegraafgebouw met directeurswoning, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '87. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage en bij den opzichter J. W. van Oort, te Zwolle. Raming ƒ 11,990.

Sliedrecht, te 4 uren, bij den voorzitter van den polder Sliedrecht: de levering, op keur, van 1800 HL. steenkolen van de Ruer, voor het stoomgemaal van den polder, in de steenkolenbergplaats achter het stoomgemaal, onder Hardinksveld.

Rotterdam, 's avonds 7½ uren, door de commissie van administratie

over het ziekenhuis aan den Coolsingel: de levering der benoodigde Roerkolen en groote Duitsche huardkolen, van 1 Juli '84—30 Juni '85.

Zaterdag, 14 Juni.

Neuzen, te 11 uren, in het Hotel-Rotterdam: het drijjarig onderhoud der uitwateringswerken van het kanaal van Neuzen in Zeeland. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, aldaar.

Utrecht, te 2 uren, aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van eenige verstevigingen en herstellingen aan de Memoriegoederen te Montfoort. Inl. bij den prov. ingenieur en den prov. opzichter H. F. Verkerk. Aanw. 11 Juni, te 10 uren.

Amsterdam, te 3 uren, door de Naamlooze Vennootschap »Verkoopkanaal Frascati": het verbouwen van de bestaande drukkerij aan de Barbeerstraat tot monsterzaal, benevens het maken van nieuwe lichtkappen boven de groote zaal, met de levering van materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt.

Leiden, te 3½ uren, ten kantore van de Leidsche broodfabriek: het maken van een gebouw achter- en een afhaalingsmuur met overdekking naast de fabriek. Aanw. 13 Juni, te 11 uren.

Maandag, 16 Juni.

Leeuwarden, te 11 uren, door burg. en weth.: het verbouwen der openbare lagere school en onderwijzerswoning. Inl. bij den bouwkundige Spruyt, te Amersfoort. Aanw. 5 Juni, te 11 uren.

Dordrecht, te 12 uren, door het R. K. kerkbest. van den H. Bonifacius, in de kerkkamer: het bouwen eener hulpkerk. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam. Aanw. 11 Juni, te 12 uren.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het rioleeren van de Schoremolenstraat, een gedeelte van de Leuvenaarstraat, de Gasthuisstraat en de Middelhan, benevens het leveren en leggen van trottoirbanden en het bepanen, begrinten enz. van de Schoremolenstraat en de Leuvenaarstraat; 2o. het leveren en leggen van 2 rakken rioel van Portland-cement beton, in den Nieuwe-Haagdijk; 3o. de levering van steenkolen, ten dienste van gemeentedams, openbare scholen en bureau van politie. Aanw. 10 Juni, te 10 uren.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 51 perceelen.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen eener Rijks-hoogere burgerschool met gymnastiekgebouw en conciergewoning, alhier. Aanw. 11 Juni, te 11 uren.

Dinsdag, 17 Juni.

Gorichem, te 10 uren, op het bureau der genie: 1o. het herstellen van de poort en het daaronder gelegen riool te Loevestein (op tarief). Raming ƒ 2500; 2o. het verrichten van verschillende herstellingen aan het officiershuis en de magazijnmeesterswoning te Loevestein. Raming ƒ 2700. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Gorichem en bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Woudrichem.

St.-Annaland, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Suzannapolder, in het gemeentehuis: het maken van werken tot verdediging van den oever en van het herstel de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van dien polder. Aanw. 10 en 13 Juni.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van giet- en smeedijzer, hout, zink, steenkolen, groote blauwe dekens, kruisesspare en kardeelzijde.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 86 (Vernieuwingsfonds): het leveren van stalen eindplaten en ijzeren haakbouten, in 2 perceelen. Inl. op het centraalbureau en bij de sectieingenieurs W. J. Klerk de Reus, te Meppel en H. E. Bronkc, te Breda.

Hoofdplaat, te 3 uren, in de directiekeet van den Hoofdplaatpolder: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85 van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van den calamiteusen polder Hoofdplaat. Aanw. 9 en 13 Juni, van 9—11 uren.

Woensdag, 18 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op het Pannerdensche kanaal, den Nederrijn en de Lek, met het éénjarig onderhoud, in 4 perceelen. Inl. bij de betrokken ingenieurs en opzichters. Aanw. 11 Juni. Raming: perc. 1 ƒ 10,000, perc. 2 ƒ 5000, perc. 3 ƒ 20,000, perc. 4 ƒ 29,000; 2o. het éénjarig onderhoud en herstel der werken van de Nieuwe-Maas, het Scheur en de Hartel, van 1 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage bij den ingenieur Lovenaas, te Rotterdam en bij de betrokken opzichters. Aanw. 11 en 14 Juni. Raming ƒ 37,230; 3o. het bouwen van 2 wachterswoningen aan de Otterlooshuis, onder de gemeente Sliedrecht, behoorende tot de werken der Merwede en Killen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, bij den ingenieur De Beurn, te Dordrecht en bij den opzichter Hammer, te Werkendam. Aanw. 11 Juni. Raming ƒ 7250; 4o. het wegruimen der wrakken in den benedenmond van het Scheur, van het stoombaggerwerktuig no. 5 en het stoomschip »Huntcliff". Aanw. 11 en 14 Juni, te 12 uren. Raming ƒ 60,500.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en inrichtingen op de stations Westwoud, Hoogkarspel en Bovenkarspel, en van 12 wachterswoningen, ten behoeve van den spoorweg Hoorn—Enkhuizen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Hoorn. Aanw. 10 en 11 Juni, te 11 uren. Raming ƒ 237,060.

Monnikendam, te 12 uren, door het R. K. parochiaal kerkbest. van den H. Nikolaas, in De Zwaan: het maken van eene begraafplaats, gemetselde grafkelders, lijkenhuis, poortpijlers met gesmeed-ijzeren inrijhekken, enz. Inl. bij den architect H. P. van den Aardweg, te Purmerend.

Diemen, te 1 uur, door dijkgraf en hoogheemraden van Zeeburg-en-Diemerdijk, in het Gemeentehuis: 1o. het vernieuwen van de schoeiingswerken aan de Binnenbuitensluis. Raming ƒ 1013; 2o. het verlengen der steenglooiing aan den zeedijk bewesten nummerpaal 21, over eene lengte van 50 M. en ter breedte van 16.50 M. Raming ƒ 2732. Aanw. 13 Juni, te 10 uren. Bilj. inmeden bij den secretaris Mr. E. van Beusekom, te Loenen a/d. Vecht, 17 Juni.

Barendrecht, bij den voorzitter van het waterschap De Koedood, G. Barendregt Gz.: de levering, op keur der directie, van 2000 Hl. machinekolen, in de kolenbergplaats van het stoomgemaal »Jan Barendregt Gz.", aan de Beidscheslius, onder Pernis.

Donderdag, 19 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het aanleggen en herstellen van hoofden op het noorderstrand van Vlieland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 12 Juni. Raming ƒ 39,500; 2o. het verrichten van metselwerken en het opbreken en leggen van een gedeelte spoorbaan op de beide havenhoofden te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 12 Juni. Raming ƒ 41,000.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: 1o. het onder-profiedbrengen en verharden van de Prinsessen- en de Agniestenstraat; 2o. het leveren van 2 ijzeren brugschepen met schragen en dwarsbalken, voor de gemeentebrugschepen te Arnhem en te Westervoort. Aanw. 12 Juni, te 10 uren.

Vrijdag, 20 Juni.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen van voorzieningen ten behoeve der instandhouding van de kanaalbouwen der Willemsvaart, in Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur in het 4e district, den arrondissementsingenieur Laberijn en den opzichter Ritmeester, allen te Zwolle. Aanw. 13 Juni. Raming ƒ 2475.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van de post-en-telegraafgebouwen te Hoorn, Enkhuizen, Wormerveer, Zaandam IJmuiden en Monnikendam, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Maart '87. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter voor de Landsgebouwen C. D. Wijndels de Jongh, te Amsterdam. Aanw. resp. 10, 11, 12, 13 en 14 Juni. Raming: perc. 1 ƒ 2100, perc. 2 ƒ 1470, perc. 3 ƒ 2780, perc. 4 ƒ 990, perc. 5 ƒ 1250, perc. 6 ƒ 945.

St.-Jansteen, te 2 uren, door burg. en weth.: 1o. het veranderen en verbeteren der bestaande school en onderwijzerswoning en het bijbouwen van nieuwe lokalen enz., te zamen voor 188 leerlingen, in het dorp St.-Jansteen; 2o. het bouwen van eene nieuwe school voor 150 leerlingen, benevens onderwijzerswoning enz., in de buurtschap Heikant, gem. St.-Jansteen. Inl. bij den architect J. H. Hassink, te Goes.

Maandag, 22 Juni.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een watervrijen weg langs de noordrijde van- en het verbogen der Veldbrug over het voedingskanaal der Zuidwillemsvaart, bij Maastricht. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 16 Juni. Raming ƒ 4150.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van den oever langs den Zwartewaalschen zeedijk aan de Nieuwe-Maas, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Koorevaar, te Nieuwenhoorn. Aanw. 16 Juni. Raming ƒ 5000.

St.-Annaparochie, te 3 uren, door burg. en weth. van Het Bildt: het bouwen eener nieuwe school voor openbaar lager onderwijs met onderwijzerswoning, aan den Nieuwebildtdijk onder St.-Annaparochie. Aanw. te 10 uren, samenkomst bij den kastelein van Kaunnes, aldaar.

Dinsdag, 24 Juni.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van eene voorziening aan den oostelijken boord van het langs de A strekkend jaagpad bij Nieuwe-Statenzijl, en het herstellen van de buiten die zeesluis aanwezige vloedpalen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Aanw. 17 Juni. Raming ƒ 3600.

Woensdag, 25 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het maken van 3 kribben en van gloeiingen van 4 op 1 aan 4 bestaande kribben, het gedeeltelijk opruimen van het zinkstuk aan den rechteroever van den Geldersche-IJssel, onder het vaste gedeelte van de spoorwegbrug bij Westervoort, en het leveren van basaltsteenslag, tot verbetering van den Geldersche-IJssel, tusschen de kilometerraaien 2 en 3. Raming ƒ 4300; 2o. het maken van 8 kribben en het verlengen van 3 bestaande kribben, tot normaliseering van den Geldersche-IJssel, bij den grooten Durk, benoorden Westervoort, tusschen de kilometerraaien 3 en 5. Raming ƒ 8000. Inl. voor beiden bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en den ingenieur Hamaer, te Kampen. Aanw. 28 Juni.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van den metalen boorenbouw eener draaibrug voor dubbelspoor over het Zedrikkanaal (spoorweg Dordrecht—Elst). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Gorichem. Aanw. 17 en 18 Juni, te 11 uren. Raming ƒ 40,000.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van een klaaghuis met bijbehoorende werken, ten dienste van de Israëlietische begraafplaats aan de Dijkstraat, te Kralingen. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 19 Juni, te 11 uren.

Vrijdag, 27 Juni.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Amsterdam. Raming ƒ 960; 2o. idem idem van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht, in 2 perceelen. Raming resp. ƒ 2740 en ƒ 3210; 3o. idem idem van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Leeuwarden. Raming ƒ 720; 4o. idem idem van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Rotterdam. Raming ƒ 4100.

Woensdag, 2 Juli.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van werken tot uitbreiding van het station Dordrecht (spoorweg Dordrecht—Elst). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Dordrecht. Aanw. 24 en 25 Juni, te 10 uren. Raming ƒ 124,000.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Nijland, 17 Mei: het afbreken en wederopbouwen van eene schuurstalling voor 26 koeien en 2 paarden, met woning, onder beheer van den bouwkundige Van der Molen; ingekomen 8 bilj., als:

F. R. Feenstra,	te Bolsward,	ƒ 6300
S. de Vries,	te Parrega,	ƒ 7078
M. Roudema,	» Sneek,	» 6600
S. Spijkstra,	» Ylst,	» 6498
G. C. Visser,	» idem	» 6198
G. de Boer,	» Oppenhuizen,	» 5878
Th. Boumsma,	» Oosterlittens,	» 5348
H. Zwart,	» Folsgare,	» 4625

Eeksloo, 29 Mei: het leveren der bouwmaterialen voor den bouw der burgerbehuizing van Bursemaker; gegund aan H. van der Burg, te Stadskanaal, voor ƒ 3194.

Breda, 29 Mei: het verrichten van het verfwerk aan gebouwen en kunstwerken van den spoorweg Vlissingen—Geldermalsen, in 6 perceelen:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3.	perc. 4	perc. 5	perc. 6
P. H. v. Hattem, Tuil,						ƒ 600.86
L. Broekhuis, Tilborg,				ƒ 1318.55		
M. de Jonge, Kruisingen,		ƒ 214.71				
C. J. Tierolff, Rosendaal,	ƒ 916.18	269.28	ƒ 1211.12			
G. Hurkmans, Tilborg,				1985.89		
H. P. Wijtens, Eindhoven,					ƒ 983.18	
M. A. Egsvegrd, Rotterdam,	689.43		1070.97	1394.89	1107.37	620.61½
A. Kox, Osch,				1556.14		
L. de Bruijn, Klosterings,	843.97	260.57½	1183.95½			
J. A. Luberti Jz., 's-Hage,	666.03½	194.86½	860.96½	1253.85½	917.74	564.81½

Leeuwarden, 30 Mei: het maken van een uitwateringsluis, ter vervanging van de bestaande Roptazijl, sabij Harlingen; ingek. 15 bilj., als:

A. S. Schaafsma, Harlingen,	ƒ 54,000
A. v. d. Meer, idem	» 46,789
E. S. de Boer, Lemmer en D. L. Hoogkamp, Folkega,	» 46,600
D. Kramer, Groningen,	» 46,400
H. Formsma, Grijpskerk,	» 45,988
C. Bakker, Kollum,	» 45,694
T. T. Kloosterman, Hemelum,	» 45,600
F. G. Bokhuis en Damstra, Leeuwarden,	» 45,590
J. Bakker, Kollum,	» 44,965
J. N. Kruisinga, Groningen,	» 43,640
J. v. d. Werff Az., Dokkum,	» 42,949
P. S. Westra, Arum,	» 42,700
T. Swets Tz., Ameide en A. de Groot Hz., Heukelum,	» 42,700
D. S. Landstra, Sneek,	» 41,986
H. G. Brouwer, Stiens en S. J. Fokkens, Britsum,	» 41,450
Raming:	» 47,000

Westwoud, 30 Mei: het bouwen eener school met onderwijzerswoning alhaar, onder beheer van den architect A. C. Bleijs; ingekomen 11 bilj., als:

C. Bot,	te Andijk,	ƒ 15,680
H. de Haan,	» Hem,	» 15,590
S. Steur,	» Westerblokker,	» 14,978
Jb. Kofman,	» Westwoud,	» 14,800
Juriaan Poen,	» Venhuizen,	» 14,662
W. Molenaar,	» Westwoud,	» 14,550
H. Nooij,	» idem	» 14,490
H. R. Hendriks,	» Osch,	» 12,840
J. Hoogendijk,	» Medemblik,	» 12,018
C. Deken,	» Westwoud,	» 11,589
J. J. Ventijn,	» Amsterdam,	» 10,700
Raming:		» 12,217

Voorburg, 30 Mei: het bouwen der heerenbehuizing »Heuvelrijk", bij Voorburg, onder beheer van den architect M. A. de Zwart; ingek. 15 bilj., als:

Raasveldt en Gerritse,	te 's-Hage,	ƒ 40,300
J. J. Salm,	» Veur,	» 36,797
M. L. v. Spanje,	» 's-Hage,	» 36,660
C. Meijer,	» idem	» 35,900
G. J. v. Beek & Co.,	» Delft,	» 35,700
J. Rutgers,	» Aarlanderveen,	» 35,600
W. E. Nauvelt,	» Wassenaar,	» 35,118
J. J. Lucas,	» Delft,	» 32,923
B. F. J. Lankerman,	» 's-Hage,	» 32,850
Kuhnel en Mook,	» idem	» 32,400
J. L. Werdes,	» idem	» 31,645
J. v. d. Haas,	» idem	» 30,910
J. v. d. Grijp,	» idem	» 30,900
B. Klumper,	» Voorburg,	» 30,794
P. J. Stigter Jr., nog niet gegund.	» Delft,	» 28,480

Hengelo (O), 31 Mei: het afbreken der oude ketelmakerij en het maken van een grootere ketelmakerij aan de machinenfabriek van Gebr. Stork & Co.; ingek. 7 bilj., als:

L. P. Geesthuis,	te Hengelo (O.),	ƒ 28,200
J. C. Carmiggelt,	» Brummen,	» 27,450
C. Eckhard,	» Almelo,	» 26,900
E. v. d. Woerd Jz.,	» Deventer,	» 26,500
J. Schuurman,	» Den Ham,	» 25,682
A. Sieverink,	» Groenloo,	» 21,592
J. Emmink, gegund.	» Meppel,	» 21,468

's-Hage, 31 Mei: 1o. het leveren van kazernemeubelen te 's-Hage; ingekomen 9 bilj., als:

Firma Raasveldt en Gerritse,		ƒ 1969
J. de Haas,		» 1913
M. Houtman,		» 1782
C. Alkemade Jz.,		» 1771
J. C. Pietersen,		» 1744
J. C. Bernard,		» 1710
T. Hoogendoorn,		» 1689
A. R. Rutgers,		» 1670
J. M. Meijsen,		» 1666

2o. het aanbrengen van gasleidingen in de Alexanders- en Frederikskazernen, alhaar; ingek. 7 bilj., als:

F. Colsen,	ƒ 4833.84
H. v. Soen,	» 4800
L. G. H. Englebert,	» 4680
H. Botz,	» 4625
J. Plantfeber,	» 4599
J. Claus,	» 4425
T. Hoogendoorn,	» 3989

3o. het doen van voorzieningen van verschillenden aard aan militaire gebouwen te- en bij 's-Hage; ingek. 9 bilj., als:

T. Hoogendoorn,	ƒ 15,589
J. de Haas,	» 15,501
A. Bessenaar,	» 15,450
C. Alkemade Jr.,	» 15,000
Firma Raasveldt en Gerritse,	» 14,520
A. R. Rutgers,	» 14,250
J. M. Meijsen,	» 14,122
G. Tuerenliet,	» 14,185
M. Houtman,	» 14,123

4o. het vervangen door een gemetseld wachthuis, aan het strand te Scheveningen, van het door brand vernielde wachthuis, alhaar; ingek. 5 bilj., als:

T. Hoogendoorn,	ƒ 2649
Firma Raasveldt en Gerritse,	» 2640
M. Houtman,	» 2580
J. M. Meijsen,	» 2398.50
A. R. Rutgers,	» 2380

Steenwijkerwold, 31 Mei: 1e perc., het veranderen der school te Steenwijkerwold, met ameublement; ingek. 8 bilj., als:

H. de Boer,	te Steenwijk,	ƒ 4550
J. Pen,	» Steenwijkerwold,	» 4370
H. Pen,	» idem	» 4299
A. de Boer,	» Steenwijk,	» 4286
G. J. Aberson,	» idem	» 4280
W. Timmerman,	» Steenwijkerwold,	» 4200
E. Groenink,	» Steenwijk,	» 4117
J. Hofman,	» Blesse,	» 4099.50

2e perc., het veranderen der school te Eesveen (Steenwijkerwold), met ameublement; ingek. 6 bilj., als:

J. de Boer,	te Steenwijk,	ƒ 3660
W. Timmerman,	» Steenwijkerwold,	» 3600
J. Hofman,	» Blesse,	» 3588
E. Groenink,	» Steenwijk,	» 3515
H. Pen,	» Steenwijkerwold,	» 3500
G. J. Aberson,	» Steenwijk,	» 3447
J. Pen,	» Steenwijkerwold,	» 3419
A. de Boer,	» Steenwijk,	» 3222

3e perc., het veranderen der scholen te Oosterzee en Kallenkote (Steenwijkerwold), met ameublement; ingekomen 8 bilj., als:

J. Pen,	te Steenwijkerwold,	ƒ 4300
H. Pen,	» idem	» 4199
G. J. Aberson,	» Steenwijk,	» 4140
A. de Boer,	» idem	» 4130
W. Timmerman,	» Steenwijkerwold,	» 4100
J. Hofman,	» Blesse,	» 4100
J. de Boer,	te Steenwijk,	ƒ 4000
E. Groenink,	» idem	» 3979

4e perc., het gedeeltelijk amoveeren en wederopmetselen van een duiker te Zuidveen; ingek. 8 bilj., als:

J. Hofman,	te Blesse,	ƒ 1300
A. de Boer,	» Steenwijk,	» 1278
J. de Boer,	» idem	» 1220
E. Groenink,	» idem	» 1208.78
J. Pen,	» Steenwijkerw.,	» 1177
W. Timmerman,	» idem	» 1175
G. J. Aberson,	» Steenwijk,	» 1167
H. Pen,	» Steenwijkerw.,	» 1145

Kornjum, 31 Mei: het maken van een nieuwe brug met steenen walhoofden voor de Poelhusterberg over de Finkumervaart, onder beheer van den architect F. Brouwer; ingekomen 7 bilj., als:

J. Westra,	te Finkum,	ƒ 2003
A. Polstra,	» Stiens,	» 2002
J. v. d. Steeg,	» Hardegarijp,	» 2017
M. Bokwerda,	» Hijum,	» 1999
J. Jansma,	» Hallum,	» 1990
J. H. Gros,	» Wijns,	» 1874
H. J. Gros, gegund.	» Finkum (Oude-Leie),	» 1796

Monnikendam, 31 Mei: 1e perc., het verhoogen en verzwaren van den zeedijk van Waterland met verloggen en versterken van steenglooiing en eenig onderhoudswerk; aannemer C. Blankevoort, te Monnikendam, voor ƒ 14,800.

2e perc., het leveren van grint en puin op onderscheidene gedeelten van den Noorder-IJ- en zeedijk, afdeeling Waterland; aannemer dezelfde, voor ƒ 2800.

Zuidveen, 31 Mei: het verrichten van eenige reparatiën aan de haven of kolk; ingekomen 4 bilj., als:

T. Bos, Bedum,	ƒ 1174
J. H. Bos, Veendam,	» 1150
J. J. Prummel, Wildervank,	» 1119.25
H. Schipbouwer, Annerveenschekanaal, gegund.	» 800

Arnhem, 31 Mei: het verbouwen van het perceel van W. F. van Ouzen, aan de Beekstraat, onder beheer van den bouwkundige J. Post; ingek. 4 bilj., als:

J. Rikken,	te Arnhem,	ƒ 6643
H. Werrelman,	» idem	» 4910
B. Geurtsen,	» idem	» 4887
W. Lukassen,	» idem	» 4797

De-Werken, 31 Mei: 1o. het vergrooten en verbeteren der school te De-Werken, onder beheer van den architect C Kentie; ingekomen 6 bilj., als:

J. G. Borg,	te Woudrichem,	ƒ 10,000
Alex. Kentie,	» idem	» 10,000
C. Verzijl,	» idem	» 9,700
J. A. Kentie,	» idem	» 9,590
M. v. Geel,	» idem	» 9,550
A. Kuyk Bakker, gegund.	» Werkendam,	» 9,404

2o. het verbeteren der school te Sleeuwijk; ingekomen 3 bilj., als:

J. G. Borg,	te Woudrichem,	ƒ 1800
Alex. Kentie,	» idem	» 1700
C. Verzijl,	» idem	» 1700

Aan den laatste is bijlisting het werk gegund.

Vlissingen, 31 Mei: het leggen van een cementen riool van de Sijkstraat tot de Hellebaardierstraat; minste inschr. was P. Meijé, alhaar, voor ƒ 1570.

Amsterdam, 2 Juni: het maken van een droogoven voor hout en eene nieuwe machinekamer naast de tegenwoordige, op het terrein der werkplaats van de H. IJ. S. M. te Haarlem; ingek. 5 bilj., als:

J. Post,	te Amsterdam,	ƒ 6666.66
G. P. J. Beccarie,	» Haarlem,	» 6175
Teije Hilarius Wz.,	» Leeuwarden,	» 6000
D. A. Braakenburg,	» Haarlem,	» 5962
J. A. Raasveldt Jr.,	» idem	» 5750

's-Hage, 3 Juni: het leveren en stellen van schoolmeubels in de school voor lager onderwijs in de Verlengde-Badhuisstraat te Scheveningen; ingek. 13 bilj., als:

P. v. Driel,	te Dordrecht,	ƒ 3425
H. v. Pelt,	» idem	» 3390
L. Tromp,	» 's-Hage,	» 3190
G. Lelyveld,	» idem	» 3130
Gebr. Boutman,	» idem	» 2918
J. N. Boers,	» idem	» 2880
A. Leeuwens,	» idem	» 2840
P. v. Vliet,	» Woubrugge,	» 2787
J. C. Bernard,	» 's-Hage,	» 2750
Raasveld en Gerritse,	» idem	» 2580
C. v. Diest,	» Kamerik,	» 2318
H. Kortenbach,	» 's-Hage,	» 2233
C. Alkemade Jr.,	» Noordwijk,	» 2240

Assen, 3 Juni: het bouwen van een ziekon-

huis voor lijders aan besmettelijke ziekten, aan den Witterweg te Assen; ingek. 6 bilj., als:

H. Jalvingh en H. Smallenbroek,	te Assen,	ƒ 2899
H. de Vries,	» idem	» 2837
E. Lamberts,	» idem	» 2769
R. Keun,	» idem	» 2742
G. v. d. Grampel,	» idem	» 2730
D. Nesingh,	» idem	» 2590

gegund.

Zutfen, 3 Juni: het verbouwen van het perceel in de Beukerstraat, E 267, en het vergrooten der tabaksfeerrij, voor E. Wijers, aldaar, onder beheer van den architect J. Uiterwijk Wz.; ingek. 6 bilj., als:

G. J. Groesters,	te Zutfen,	ƒ 2920
H. Langenberg,	» idem	» 3085
G. Pasman,	» idem	» 3068
Schut,	» Brummen,	» 3040
L. Nijland,	» Zutfen,	» 3075
L. Eierman,	» idem	» 3020

's Bosch, 3 Juni: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het Rijksarchiefgebouw te 's-Bosch, tot 31 Dec. '85: minste inschr. was L. Burkens, te 's-Bosch, voor ƒ 2280.

Amsterdam, 3 Juni: het vergroeten van het gebouw voor de Rijkspostspaarbank, hoek Stadhouderskade en Gerard-Doustraat; minste inschr. was H. C. Dorlas, te Amsterdam, voor ƒ 16.980.

Amsterdam, 3 Juni: voor de verschillende leveringen aan het departement van kolonien waren o. a. minste inschr.:

Machinekamerbehoeften, C. Willemsz, Amsterdam,		ƒ 691.50
210 KG. palmbout en 170 KG. pokhout, G. de Goedeven & Zn., Linschoten,		» 190.50
Conductorkettingen en ringen, D. S. M. Kalker, Amsterdam,		» 233
IJzeren olie-, vet- en waterkisten, Th. Lenss, Kralingen,		» 413
Metalen scheepsklokken, M. J. Schukel, Amsterdam,		» 286.50
Koperen en ijzeren spijkers en nagels, C. Willemsz, idem,		» 3804.20
Koperen en ijzeren draadnagels en houtschroeven, Van den Honert en Punt, idem,		» 2084.32
Koperen en ijzeren haken, H. Hotz 's-Hage,		» 711.42
Koperen en ijzeren kousen, C. Willemsz, Amsterdam,		» 710
Koperdraad en ijzerdraad, Van den Berg & Co., idem,		» 427
Staal en staaldraad, Van d. Honert en Punt, idem,		» 628.53
Koperen pijpen, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,		» 1250.95
150 ijzeren dekschuivers, J. B. Priem, Amsterdam,		» 411

Middelburg, 3 Juni: het driejarig onderhoud der gebouwen van 's Rijks belastingen te Vlissingen; ingek. 4 bilj., als:

D. Bijl	te Vlissingen,	ƒ 2180
M. K. Jeras & Zonen,	» Middelburg,	» 2045
A. Loos,	» Vlissingen,	» 2045
P. J. v. Puffelen,	» Middelburg,	» 1985

gegund.

Rotterdam, 3 Juni: het bouwen van 2 loodsen met bijbehoorende werken op Fijenoord, voor de Rio Tinto Co., te Londen; ingekomen 18 bilj., als:

De Waal en Kraaijvanger,	te Rotterdam,	ƒ 33,894
Ph. Verbruggen,	» Waddinxveen,	» 29,745
Visser,	» Papendrecht,	» 28,885
Nederhorst,	» Gouda,	» 26,622
Lammerse,	» Strijen,	» 26,436
V. d. Laan,	» Rotterdam,	» 26,187
V. d. Vlugt,	» Dordrecht,	» 25,500
V. Twechenbroek,	» Rotterdam,	» 25,400
Scheepmeijer en Keukhandler,	» idem	» 24,513
Cameri & Co.,	» idem	» 24,444
Stelwagen,	» idem	» 24,000
Staats,	» Krimpen a/d. L.,	» 23,780
Langejan,	» Kralingen,	» 23,500
Muller,	» Rotterdam,	» 22,895
Degens Jr.,	» Dordrecht,	» 22,873
Jan Smit VII,	» Slikkerveer,	» 22,460
Trinthamer,	» Schiedam,	» 21,636
Engel & Zn.,	» Rotterdam,	» 20,890

Vrchten, 4 Juni: het 3jarig onderhoud, opde diepte- en schoonhouden van de Oudwulvenwetering, Waaienschewetering en Warmoesgraaf; ingekomen 2 bilj., als:

M. Lakerveld, Utrecht,	ƒ 291	per jaar
W. Breijen, Bunnik,	» 200	» »

gegund.

Dordrecht, 4 Juni: het bouwen van een fort aan den Nieuwen Maasmond (Hoek-van-Holland), de gedeelte; eenige inschr. B. Voordendag Az., te Dordrecht, voor ƒ 35,500
Raming » 33.000

Edam, 4 Juni: voor den Schardam en Keukendijk: het maken van 3·0 M³ beklooiing, met het maken eener schoeiing en aanrolling van grintwerk; het verbreeden van steenglooiing met levering van steen en puin; het ophoogen van dijken enz.; aannemer J. Kramer, te Oudendijk, voor ƒ 3500

's-Hage, 4 Juni: 1o. het opruimen van gronden uit den Nieuwen Maasmond, aan den Hoek-van-Holland, ter verdieping van het grootscheepvaartwater, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee; ingek. 2 bilj., als:

J. C. v. Hattum, Sliedrecht, J. J. Bekker, Lent en A. D. v. Seters & Co. Nijmegen,	ƒ 0.61	
A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorichem,	» 0.56	

2o. het opruimen van gronden uit den Nieuwen Maasmond, aan den Hoek-van-Holland, ter verdieping van het grootscheepvaartwater; ingek. 2 bilj., als:

J. C. v. Hattum, Sliedrecht, J. J. Bekker, Lent en A. D. v. Seters & Co., Nijmegen,	ƒ 0.48	
M. C. de Jong P.Mz. en A. L. v. Wijngaarden IJz., Sliedrecht,	» 0.463	

3o. het maken van werken tot verdediging van den linkeroever der Dortsche Kil onder de gemeente Hubbelaan; ingekomen 12 bilj., als:

W. L. Schram,	te Sliedrecht,	ƒ 15.155
C. v. d. Pias,	» Hardinxveld,	» 14,579
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 14,149
G. Beentjekker Gz.,	» Sliedrecht,	» 13,783
G. Goedhart,	» Dordrecht,	» 13,350
L. A. v. Haaften,	» Sliedrecht,	» 13,180
T. Volker Cz.,	» idem	» 12,988
A. Pruis Thz.,	» idem	» 12,900
T. de Groot,	» Giessendam,	» 12,316
W. Volker,	» Sliedrecht,	» 12,245
C. Boskam Jz.,	» idem	» 11,576
D. Volker,	» Dordrecht,	» 11,246

4o. het met bazaltsteen en steenpuin bestorten der beide dammen langs het Keteldiep; ingek. 4 bilj., als:

F. E. Terwindt,	te Pamerden,	ƒ 10,513
C. v. d. Pias,	» Hardinxveld,	» 10,500
H. A. Pauwen,	» Westpannerden,	» 10,089
K. Schut,	» Kampen,	» 9,900

5o. het leveren en carboniseeren van eikenhout voor wissels en van dwarsliggers, in 2 perceelen; perc. 1 ingek. 5 bilj., als:

R. H. Clerex,	te Bolsward,	ƒ 23,400
J. H. v. Hoogerwaa,	» idem	» 23,124
Lambiotte Vigneron,	» Brussel,	» 22,050
J. J. v. d. Eerden Pz.,	» Bolsward,	» 21,200
Van der Made & Gips,	» Dordrecht,	» 21,140

perc. 2 ingekomen 2 bilj. als:

J. G. Woudenberg,	te Buhlebham,	ƒ 3359
Van der Made & Gips,	» Dordrecht,	» 3744

Borne, 4 Juni: het bouwen van eene brandvrije stoom-katoenspinnerij en stokerij met machinekamer en verdere gebouwen bij de fabriek van S. J. Spanjaard, onder beheer van den architect G. Bellmann A.Gz.; ingekomen 9 bilj., als:

J. Schuurman,	te Den-Ham,	ƒ 82,229
B. Vinkenborg,	» Almelo,	» 67,000
G. J. Sierenink,	» Hengelo,	» 61,555
G. J. v. Heek & Co.,	» Delft,	» 58,875
W. Reijgers,	» Enschede,	» 54,200
P. Fijstra,	» idem	» 54,000
G. W. Wegewoef,	» idem	» 53,873
F. Morsselt,	» Borne,	» 49,115
A. Groothengel,	» idem	» 49,168

gegund.

Haarlem, 5 Juni: het bouwen van 2 gewelfbruggen in den Haarlemmermeerpolder; ingek. 11 bilj., als:

H. Rinck,	te Haarlemmermeer,	ƒ 8900
H. Bakker,	» idem	» 8850
G. de Vries,	» idem	» 8800
N. Brugman,	» Amsterdam,	» 8470
B. Zuithof,	» Haarlem,	» 7990
P. v. Vliet,	» Woubrugge,	» 7649
L. Gesman,	» Oudshoorn,	» 7559
P. J. v. Meerk,	» Sloten,	» 7550
W. Hulsbosch,	» Bennebroek,	» 7150
J. Bruijn Jr.,	» Haarlemmermeer,	» 7147
J. Post,	» Amsterdam,	» 5967

Bergen-op-Zoom, 5 Juni: het verbeteren van de woning van den administrateur van het hospitaal en van kazernegebouwen; ingekomen 4 bilj., als:

H. v. Loon,	ƒ 8750
A. Garren,	» 8727
C. Bastiaanse,	» 8489
J. J. Hornstra,	» 8426

Het werk is, onder nadere goedkeuring, aan den minsten inschr. gegund.

Amerongen, 5 Juni: eene verandering in het ameublement in- en het bouwen van 2 portalen buiten de Herv. kerk, onder beheer van den architect Brink Evers, te Elbekum; ingek. 5 bilj., als:

A. v. Os,	te Amerongen,	ƒ 3270
Van Lienden,	» idem	» 3020
R. v. Westrenen,	» idem	» 2998
H. H. de Ridder,	» Leersum,	» 2245
F. J. Gerritsen,	» Doorn,	» 1976

gegund.
Raming ƒ 2920

Arnhem, 6 Juni: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijks-landbouwschool te Wageningen, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '84; minste inschr. was J. Goossen, te Wageningen, voor ƒ 2547.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 14 JUNI 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 16 Juni.

Leersum, te 11 uren, door burg. en weth.: het verbouwen der openbare lagere school en onderwijzerswoning. Inl. bij den bouwkundige Spruyt, te Amersfoort.

Dordrecht, te 12 uren, door het R. K. kerkbest. van den H. Bonifacius, in de kerkekamer: het bouwen eener hulpkerk. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het rioleeren van de Schorsmolenstraat, een gedeelte van de Leuvenaarstraat, de Gasthuisstraat en de Middellaan, benevens het leveren en leggen van trottoirbanden en het bepuinen, begrinten enz. van de Schorsmolenstraat en de Leuvenaarstraat; 2o. het leveren en leggen van 2 vakken riool van Portland-cement beton, in den Nieuwe-Haagdijk; 3o. de levering van steenkolen, ten dienste van gemeentehuis, openbare scholen en bureau van politie.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van Kolonien, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 51 perceelen.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen eener Rijks-hoogere burgerschool met gymnastiekgebouw en conciergewoning, aldaar.

Zaltbommel, te 2 uren, door regenten van het Groote Bommelsche gasthuis: het afbreken van het huis aan de Gasthuisstraat, aldaar, en het doen van eenige metsel-, timmer-, smids-, verf- en steenhouwwerken aan- en bij het gasthuisgebouw. Aanw. door den architect A. M. A. Gulden, te 10 uren.

Zutfen, door M. J. Pennekamp: de verbouwing van het koetshuis, D 323, in woon- en winkelhuis, in de Spittaalstraat, aldaar. Inl. bij den architect J. G. Mellink.

Dinsdag, 17 Juni.

Gorichem, te 10 uren, op het bureau der genie: 1o. het herstellen van de poort en het daaronder gelegen riool te Loevestein (op tarief). Raming ƒ 2500; 2o. het verrichten van verschillende herstellingen aan het officiershuis en de magazijnmeesterswoning te Loevestein. Raming ƒ 2700. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Gorichem en bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Woudrichem.

St.-Annaland, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Suzannapolder, in het gemeentehuis: het maken van werken tot verdediging van den oever en van het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van dien polder.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van giet- en smeedijzer, lood, zink, steenkolen, groote blauwe dekens, kardoespapier en kardoeszijde.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 86 (Vernieuwingsfonds): het leveren van stalen eindplaten en ijzeren haakbouten, in 2 perceelen. Inl. op het centraalbureau en bij de sectieingenieurs W. J. Kleyk de Reus, te Meppel en H. E. Beunke, te Breda.

Hoofdplaat, te 3 uren, in de directiekeet van den Hoofdplaatpolder: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85 van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooingwerken aan de waterkeering van den calamiteusen polder Hoofdplaat.

Groningen, 's avonds 7 uren, door het best. der Volksgaarkeuken, in de Gezelschapszaal: het maken van eene beschoten kap, 10 slaapkamertjes enz., met hijlevering der materialen. Inl. bij de architecten K. & H. Hoekzema, aldaar. Biljetten inzenden uiterlijk te 6 uren, in eene bus.

Groningen, 's avonds 8 uren, voor Catz & Zn., te Nieuwepekela, in het koffiehuis van H. Veening: het aan- en verbouwen eener fabriek aan het Damsterdiep, met hijlevering der materialen enz. Bilj. inzenden vóór 7 uren, bij den architect N. W. Lit, aldaar.

Woensdag, 18 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkswerken op het Pannerdensche kanaal, den Nederrijn en de Lek, met het éénjarig onderhoud, in 4 perceelen. Inl. bij de betrokken ingenieurs en opzichters. Raming: perc. 1 ƒ 10,000, perc. 2 ƒ 5000, perc. 3 ƒ 20,000, perc. 4 ƒ 29,200; 2o. het éénjarig onderhoud en herstel der werken van de Nieuwe-Maas, het Scheur en de Hartel, van 1 Juli '84—30 Juni '85. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij de betrokken opzichters. Raming ƒ 37,230; 3o. het bouwen van 2 wachterswoningen aan de Otterkooisluis, onder de gemeente Sliedrecht, behoorende tot de werken der Merwede en Killen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter Bauzer, te Werkendam. Raming ƒ 7250; 4o. het wegruimen der wrakken in den benedenmond van het Scheur, van het stoombaggerwerktuig no. 5 en het stoomschip »Huntcliff". Raming ƒ 60,500.

Abbekerk, te 11 uren, bij S. Nieuwboer: het bouwen eener voorbereidingsschool. Inl. bij A. Kater Jz., te Lambertschaag.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: eenige werkzaamheden aan gebouwen en inrichtingen van het etablissement Hellevoetsluis. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, aldaar.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en inrichtingen op de stations Westwoud, Hoogkarspel en Bovenkarspel, en van 12 wachterswoningen, ten behoeve van den spoorweg Hoorn—Enkhuizen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Hoorn. Raming ƒ 287,960.

Monnikendam, te 12 uren, door het R. K. parochiaal kerkbest. van den H. Nikolaas, in De Zwaan: het maken van eene begraafplaats, gemetselde grafkelders, lijkenhuis, poortpijlers met gesmeed-ijzeren inrijhekken, enz. Inl. bij den architect H. P. van den Aardweg, te Purmerend.

Diemen, te 1 uur, door dijkgraaf en hoogheemraden van Zeeburg-en-Diemerdijk, in het Gemeentehuis: 1o. het vernieuwen van de schoeiingswerken aan de Binnenbermte van de Ipenslotersluis. Raming ƒ 1013; 2o. het verbeteren der steenglooiing aan den zeedijk bewesten nommerpaal 21, over eene lengte van 50 M. en ter breedte van 16.50 M. Raming ƒ 2732. Bilj. inzenden bij den secretaris Mr. E. van Beusekom, te Leenen a/d. Vecht, 17 Juni.

Kampen, te 1 uur, op het raadhuis: het maken en herstellen der dijken van de Kardoezen-, Zuider- en Vossenwaarden. (Herbestoting.)

Herwijnen, te 2 uren, door de ingenieurs-architecten W. van Lookeren Campagne & E. Confeld van Felbert, bij A. de Wit: het bouwen van eene school van 6 lokalen, met levering van meubelen enz. Inl. bij gemeente ingenieurs-architecten, Amsteldijk 18, bij Amsterdam.

Oudenbosch, te 4 uren, door burg. en weth.: 1o. het maken van eene gemetselde gashouderkuip met dito afsluitput; 2o. het leveren en stellen van een plaatijzeren gashouder; 3o. het leveren van ongeveer 600 M. gegoten-ijzeren sockethuizen; 4o. het leggen dier buizen. Inl. bij den directeur der gasfabriek, Friesdrichs, aldaar.

Barendrecht, bij den voorman van het waterschap De Kooiood, G. Barendregt Gz.: de levering, op keur der directie, van 2000 Hl. machinekolen, in de kolenberghplaats van het stoomgemaal »Jan Barendregt Gz.", aan de Heidschenslus, onder Poortis.

Donderdag, 19 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het aanleggen en herstellen van hoofden op het noorderstrand van Vlieland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Raming ƒ 50,500; 2o. het verrichten van metselwerken en het opbreken en leggen van een gedeelte spoorbaan op de beide havenhoofden te Ijmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming ƒ 41,000.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: 1o. het onder-profielbrengen en verharden van de Prinsessen- en de Agnietenstraat; 2o. het leveren van 2 ijzeren brugschepen met schragen en dwarsbalken, voor de gemeentebrugschepen te Arnhem en te Westervoort.

Doornburg (bij Arnhem), te 11 uren, door het R. K. kerkbest., bij W. Derksen: het bouwen van een transept, priesterkoor, kapellen, sacristie en trapteren. Inl. bij den architect A. Tepe, Maliebaan, Utrecht. Aanw. 18 Juni, te 5 uren.

Zwolle, te 11 uren, in de Nieuwe Stadsherberg: het bouwen van een magazijn achter het winkelhuis van de firma Ter Weele Buisman & Nellensteijn, in de Diezerstraat, aldaar. Inl. bij de architecten W. & F. C. Koch.

Oudenbosch, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school met onderwijzerswoning, aldaar.

Buitenpost, door kerkvoogden der Herv. gemeente: het maken van 47 M. ijstgoot en 71 M. grondmuur om en bij de kerk, aldaar.

Vrijdag, 20 Juni.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen van voorzieningen ten behoeve der instandhouding van de kanaalboorden der Willemsvaart, in Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur in het 4e district, den arrondissementsingenieur Labrijn en den opzichter Ritmeester, allen te Zwolle. Raming ƒ 2475.

Wijnaldum, te 12 uren, bij den administreerend-kerkvoogd P. J. Hiddinga: het verbouwen der oude pastorie van de Herv. gemeente, het afbreken der kerkekamer en eenige verdere vertimmering. Aanw. 16 Juni, te 11 uren.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het vernieuwen van de over het Hoendiep liggende draaibrug te Hoogkerk. Inl. bij den prov. hoofdingenieur en den ingenieur, beiden te Groningen en bij den opzichter H. Bootsman, te Zuidhorn.

Emmen, te 3 uren, door het kerkbest. der Christelijk Gereformeerde gemeente, bij E. Hovenkamp: het bouwen eener pastorie te Emmen, met de levering der materialen. Inl. bij E. Kliphuis, gemeentearchitect, aldaar. Aanw. te 1 uur.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van de post-en-telegraafgebouwen te Hoorn, Enkhuizen, Wormerveer, Zaandam, Ijmuiden en Monnikendam, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Maart '87. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter voor de Landsgebouwen C. D. Wijnfels de Jongh, te Amsterdam. Raming: perc. 1 ƒ 2100, perc. 2 ƒ 1470, perc. 3 ƒ 2790, perc. 4 ƒ 990, perc. 5 ƒ 1250, perc. 6 ƒ 945.

Averoest, te 2 uren, door burg. en weth., in het Hôtel-Sizenbergen: 1o. het doen van herstellingen aan gemeentegebouwen; 2o. het maken eener draaibrug over de Langewijk, in de nabijheid van den molen van G. H. Varwijk Jr.

St.-Jansteen, te 2 uren, door burg. en weth.: 1o. het veranderen en verbeteren der bestaande school en onderwijzerswoning en het bijbouwen van nieuwe lokalen enz., te zamen voor 196 leerlingen, in het dorp St.-Jansteen; 2o. het bouwen van eene nieuwe school voor 150 leerlingen, benevens onderwijzerswoning enz., in de buurtschap Heikant, gem. St.-Jansteen. Inl. bij den architect J. H. Hannink, te Goes.

Katendrecht (gem. Charloos), in Het Wapen van Katendrecht: het leveren en leggen van een ijzeren inlaatduiker te Hillesluis, gemeente Rotterdam.

Zaterdag, 21 Juni.

Sehsbierum, te 11 uren, ter secretarie van Barradeel: de levering van 600 stere grint.

Breskens, te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Oud-en-Jong-Breskens, in de Directiekeet aan de Nieuwesluis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot en met 30 April '85, van de aarde-, kram-, rijs-, steenglooiing- en paalwerken aan de waterkering van het waterschap. Aanw. 17 Juni, van 10—11 uren.

Terschelling, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het verbouwen en vergrooten van de school en onderwijzerswoning te Westterschelling. Raming ƒ 14,212.90; 2o. het verbouwen en vergrooten van de school en onderwijzerswoning te Midsland. Raming ƒ 13,996.92. Inl. bij den architect Du Croix, te Alkmaar.

Zutfen, in de Christelijke school: het vergrooten en veranderen dier school. Inl. bij den architect L. C. Richter, te Winterswijk. Aanw. van 11—1 uur.

Maandag, 23 Juni.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een waterrijen weg langs de noordzijde van- en het verhoogen der Veldberg over het voedingskanaal der Zuidwillemsvaart, bij Maastricht. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 16 Juni. Raming ƒ 4130.

Bleiswijk, te 10 uren, in het logement De Zwaan: het bouwen van een woonhuis op geheide fundeering, alsmede het bijbehoorende werken en leveranties. Inl. bij den architect J. L. van Waning, Verlengde-Binnenweg, te Rotterdam. Aanw. 18 Juni, te 10 uren. Bij inzenden 22 Juni, bij P. C. Stoop van Goudswaard, burgemeester, te Bleiswijk.

Westwoud, te 11 uren, door het gemeentebest., bij Cs. Reintzhoff: het bouwen van eene nieuwe school en bijkomende werken te Binnenwijzend. Inl. bij A. T. van Wijngaarden, gemeentearchitect, te Medemblik. Aanw. 17 Juni, te 11 uren.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van den over langs den Zwartewaalsehen zeedijk aan de Nieuwe-Maas, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Briedle en den opzichter Kooreman, te Nieuwenhoorn. Aanw. 16 Juni. Raming ƒ 8000.

Nieuweramstel, te 12 uren, ten raadhuize: het bouwen van: 1o. 2 scholen met onderwijzerswoningen, sl. één aan de Weesperzijde, en één in de Dubbele Buurt in de Willemsparkstraat. Inl. bij den architect G. W. Vissebrune, Vijzelgracht, Amsterdam. Aanw. van no. 1. 17 en 19 Juni, van no. 2. 18 en 20 Juni; 2o. een politiebureau aan den Overtoom in de Parkstraat. Inl. bij den gemeenteopzichter, ten raadhuize aan den Amsteldijk.

Jutfaas, te 12 uren, in De Zwaan: het bouwen van eene gemetselde brug voor de buitendijks, bewoond door B. van Wijk, in het Noferzeind van Jutfaas. Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het gedeeltelijk dempen van de Damsterkalk, het wegbreken van de Steentilbrug, het maken van den onderbouw voor eene draaibrug met daarmee in-verband-staande werken. Aanw. 19 Juni, te 10½ uren.

Amsterdam, te 11½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: het maken van de aardebaan met de sporbaan, de kunst- en eenige andere werken, van de gasfabriek te 's-Hage tot aan Scheveningen. Inl. op het bureau van den weg, te Amsterdam. Aanw. 17 Juni, te 12 uren. Raming ƒ 78,580.

Amsterdam, te 3 uren, door de naamlooze vennootschap Bouwmaatschappij De Ijsbreker: het bouwen van 8 heerenhuizen in 2 blokken, aan de 3e Boerhaavestraat, alsmede het de levering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, aldaar.

St.-Annaparochie, te 3 uren, door burg. en weth. van Het Bildt: het bouwen eener nieuwe school voor openbaar lager onderwijs met onderwijzerswoning, aan den Nieuwebildtdijk onder St.-Annaparochie. Aanw. te 10 uren, samenkomst bij den kastelein Van Kammen, aldaar.

Dinsdag, 24 Juni.

Haarlem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de Hoebe: het maken van zandophoogingen enz. in het front Liede-Spaarndam der Amsterdamsche stelling (2e gedeelte). Inl. aan de directiekeet, in het Penningsveer, bij Haarlem. Aanw. 17 en 20 Juni, aanvangende aan het fort aan de Liede, te 1 uur. Raming ƒ 260,000.

Garnwerd, te 11 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, bij E. Hammingh: het aanvoeren der bestaande- en het aldaar bouwen van eene nieuwe pastarie met schuurtje. Inl. bij den architect J. Timmer. Aanw. 16 en 17 Juni, te 10 uren.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst., enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van eene voorziening aan den oostelijken hoord van het langs de A strekkend jaagpad bij Nieuwe-Statenzijl, en het herstellen van de buiten die zeesluis aanwezige sloedpalen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Aanw. 17 Juni. Raming ƒ 3600.

Megen, te 12 uren, door den prefect van het gymnasium, aldaar, in het logement Het Witte Kruis: het bouwen van een nieuw gymnasium. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam. Aanw. 17 Juni, te 12 uren.

Dreumel, te 12 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Maas-en-Waal, bij N. van Hussen: het bezetten van sommige dijksgoeden met basalt en klinkers op zijn kant. Aanw. te 10 uren, te beginnen te Dreumel.

Staphorst, te 1 uur, door het gemeentebest.: het nieuw opbouwen van de bestaande school voor 152 leerlingen in de gemeente Staphorst.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van het benoodigde eikenhout voor 240 M. remmingwerk, voor den nieuwen kaaimuur aan de Boompjes.

Woensdag, 25 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het maken van 8 kribben en van glooitingen van 4 op 1 aan 4 bestaande kribben, het gedeeltelijk opruimen van het zinkstuk aan den rechteroever van den Geldersche-IJsel, onder het vaste gedeelte van de spoorwegbrug bij Westervoort, en het leveren van basaltsteenen, tot verbetering van den Gelderscle-IJsel, tusschen de kilometerraaien 2 en 3. Raming ƒ 4300; 2o. het maken van 8 kribben en het verlengen van 3 bestaande kribben, tot normaliseering van den Gelderscha-IJsel, bij den grooten Durk, benoden Westervoort, tusschen de kilometerraaien 3 en 5. Raming ƒ 8000. Inl. voor beiden bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 18 Juni.

Zijpe (Zeeland), te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Bruinisse, in de Herberg: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkering van het waterschap. Aanw. 18 en 21 Juni, van 11—12 uren, te vergaderen in de Herberg.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van een klaughuis met bijbehoorende werken, ten dienste van de Israëlietische begraafplaats aan de Dijkstraat, te Kralingen. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 19 Juni, te 11 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene bewaarschool met bovenwoningen, aan de Kerklaan. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 20 Juni, te 11 uren.

Donderdag, 26 Juni.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine: de levering van verschillende artikelen, in 52 perceelen.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van den metalen bovenbouw eener draaibrug voor dubbelspoor over het Zedrikkanaal (spoorweg Dordrecht—Elst). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Gorichem. Aanw. 17 en 18 Juni, te 11 uren. Raming ƒ 49,000.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor meer uitgebreid lager onderwijs, achter het tegenwoordige schoolgebouw in de Eindstraat. Inl. bij den gemeentearchitect, dagelijks van 9—12 uren. Aanw. 21 Juni, te 10 uren.

Breda, te 12 uren, door den raad van administratie der Koninkl. Militaire Academie: de levering van minstens 325,000 KG. steenkolen.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van binnenl. zaken: de levering van 130,000 KG. machinekolen en 8000 KG. schaalkolen, ten behoeve van de Algemeene Landsdrukkerij.

Beursen c. a., te 3 uren, door burg. en weth., bij H. van Sommeren: het bouwen eener openbare school met onderwijzerswoning te Beursen c. a. Aanw. door den architect C. A. van Lith (te Grave), te 11 uren.

Vrijdag, 27 Juni.

Zoutermeire, te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Nieuw-Bommenede, in de raadkamer der gemeente: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkering van het waterschap. Aanw. 20 en 23 Juni, van 11—1 uur.

Leeuwarden, te 12 uren, ten gemeentehuize van Leeuwarderadeel: 1o. o. het uitruimen van de bestaande- en het maken van nieuwe walbeschoeiingen langs de vaart in de Buurt, te Huizum, b. het uitvoeren van diverse werken aan de draaibrug, aldaar; 2o. het verbreeden, slatten en baggeren van gemelde vaart, over p. M. 200 M., in 2 perc. Inl. bij den gemeentearchitect Wesselius, te Huizum. Aanw. 23 Juni, te 11 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Amsterdam. Raming ƒ 900; 2o. idem idem van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht, in 2 perceelen. Raming resp. ƒ 2740 en ƒ 3210; 3o. idem idem van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Leeuwarden. Raming ƒ 720; 4o. idem idem van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Rotterdam. Raming ƒ 4100; 5o. idem van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Groningen. Raming ƒ 2425; 6o. het leveren van verzinkt ijzerdraad, ten behoeve van de Rijkstelegraaf, dienst '84.

Zaterdag, 28 Juni.

Wolvega, te 2 uren, door het best. van den Oude-Lindedijk, bij W. P. Westerhof: het verhoogen en verzwaren van den zoogenoemden Oude-Lindedijk, in 3 perceelen. Aanw. 23 Juni, te 10 uren.

Zwolle, bij den secretaris der Overijselsche Kanalisatiemaatschappij Mr. Th. H. de Meester: 1o. het uitnemen der oude- en het maken en inhangen van 2 nieuwe sluisdeuren in sluis no. 1, 1e sectie; 2o. het leveren en stellen van ijzeren hanneistijlen, dekzerken, teerlingen enz. aan de ophaalbrug over de Snippelingsluis, in de 3e sectie; 3o. het maken van een gemetselden schuilhuiker in de Soestwetering.

Maandag, 30 Juni.

Amersfoort, te 11½ uren, door burg. en weth.: de levering van ongeveer 975,000 Waal-traatklinkers, 161,500 Ben-Ahinkeim, alsmede het nitbreken en opnieuw bestraten van wegen. Aanw. door den gemeentearchitect, 24 Juni, te 10 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het vernieuwen in ijzer van de loopbrug over de Keizersgracht bij de Brouwersgracht; 2o. de levering van ruim 5 tons bulkijzer voor die brug.

Dinsdag, 1 Juli.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van justitie: het uitvoeren van onderhouds- en andere werken aan de cellulaire gevangenis te Groningen, van 1 Juli '84—31 Dec. '85. Inl. bij den ingenieur-architect W. C. Metzelaar, te 's-Hage. Aanw. 21 Juni, te 1½ uren.

Winterswijk, bij den directeur der Geldersch-Overijselsche Localespoorwegmaatschappij, J. H. Nivel: het maken van 271 M² keibestrating op eene verhoogde ladingplaats, ten behoeve van het localespoorwegstation Hengeloo (O.).

Woensdag, 2 Juli.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van werken tot uitbreiding van het station Dordrecht (spoorweg Dordrecht—Elst). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Dordrecht. Aanw. 24 en 25 Juni, te 10 uren. Raming ƒ 124,000.

Strijen, te 1 uur, bij M. de Nagtegaal: de levering van 2000 Hl. steenkolen, te leveren vóór 15 Aug. '84, in de berggplaatsen der stoomgemalen in den polder Het Oudeland-van-Strijen.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Zwolle, 30 Mei: het maken en inhangen van een paar nieuwe sluisdeuren met toebehooren, voor de kleine schutsluis van de Willemsvaart, te Katervoer; ingekomen 5 bilj., als:

D. Bruins,	te Zwolle,	ƒ 2295
G. Slot,	» Zwartsluis,	» 2240
L. Kreek,	» Zwolle,	» 2198
H. H. Visser,	» Lemmer,	» 2077
G. Kamphuis,	» Schelle,	» 1894

Kampen, 31 Mei: het maken en herstellen der dijken van de Kattenwaard; gegund aan P. Westera, te Kampen, voor ƒ 10,340.

Schagen, 5 Juni: perc. 1, het viergarig onderhoud van het rijpad en de kluften op den Westfrieschedijk, gelegen onder het ambacht De Schager- en Niedorperkoggen; aannemer T. Lanser, te Zijpe, voor ƒ 6325.

perc. 2, straatweg te Kolhorn; aannemer J. Klerk, te Dirkshorn, voor ƒ 1850.

perc. 3, schoeiing te Kolhorn; aannemer L. Oudt, te Winkel, voor ƒ 1350.

perc. 4, diverse timmer- en schoeiingwerken; aannemer H. J. Moerbeek, te Barsingerhorn, voor ƒ 280.

Zwolle, 6 Juni: het herstellen van buitengewone stormschade op Schokland; ingekomen 2 bilj., als:

C. F. Seidel,	te Vollenhove,	ƒ 6190
F. G. Scheltema,	» Nes op Ameland,	» 6180

Leeuwarden, 4 Juni: het maken van eene walbeschoeiing langs het Kolonelsdiep, van Blauwverlaat naar Gerbenallesverlaat, over 200 M.; ingekomen 8 bilj., als:

S. Erich,	te Dokkum,	ƒ 2095
R. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 1990
J. v. d. Werff,	» Dokkum,	» 1977
H. H. Meersma,	» Kollum,	» 1929
O. Kerkstra,	» Munnekezijl,	» 1846
M. v. d. Molen,	» Buitenpost,	» 1845
C. Bakker,	» Kollum,	» 1828
J. Bakker,	» idem	» 1824

Nieuwaal, 6 Juni: het ophoogen van een bouwterrein, het met basalt bezetten der taluds, het bouwen van eene school met onderwijzerswoning te Nieuwaal, onder beheer van den architect A. M. A. Gulden; minste inschr. was N. van Velzen, te Herwijnen, voor ƒ 15,487.

Kapelle a/d. IJsel, 6 Juni: het verbouwen van twee gemeenteschoien; minste inschr. was W. van Verre, te Kapelle a/d IJsel, voor ƒ 8450; gegund.

Bolsward, 6 Juni: eene belangrijke vertimmering van de boerderijwoning, bewoond door S. Ph. Terpstra, te Oosterend (eigendom van 't St.-Antoniesgasthuis), onder beheer van den architect U. T. Wijma; van de 7 inschr. zijn aannemers geworden Gebroeders J. & S. J. Timmenga, te Oosterend.

Kats, 6 Juni: het gewoon-onderhoudswerk en eenige vernieuwingswerken aan den Leendert-Abrahampolder; ingek. 9 bilj., als:

C. Bolier,	te Bruinisse,	ƒ 8900
H. Hage,	» Middelburg,	» 8840
A. v. Popering,	» Bruinisse,	» 8689
A. Schrier,	» Kolijnsplaat,	» 8610
J. Leijs,	» 's-Heerarendskerke,	» 8600
M. Beens,	» Kolijnsplaat,	» 8480
P. Verburg,	» idem	» 8379
P. v. d. Berge,	» idem	» 8499
J. de Rijke,	» Stavenisse,	» 8370

gegund.

's-Bosch, 6 Juni: het leveren en plaatsen van 12 dukdalven, ter beveiliging der sluishoofden van de Rijksschutsluis binnen het fort Crèvecoeur; minste inschr. was B. H. Clercx, te Bokstel, voor ƒ 4480.

Haarlem, 7 Juni: het doen van voorzieningen van verschillenden aard aan militaire gebouwen; ingek. 4 bilj., als:

M. Mulder,	te Haarlem,	ƒ 3584
L. Blad,	» idem	» 3498
G. Toorenvliet,	» Gouda,	» 3445
J. S. v. Velthuijsen,	» Haarlem,	» 3224.99

Utrecht, 7 Juni: het maken van een scheidingsmuur in den tuin bij de woning van den directeur der Rijksveeartsenijschool te Utrecht; minste inschr. was R. Pisa, te Utrecht, voor ƒ 3750.

Stad-Delden, 7 Juni: het verbouwen der openbare lagere school; ingek. 3 bilj., als:

J. Vos,	te Delden,	ƒ 5069.30
H. J. Meijer,	» idem	» 5009.50
H. J. Scholten,	» idem	» 4874

Raming » 5350

Appingedam, 9 Juni: het bouwen eener nieuwe onderwijzerswoning te Opwierde; ingek. 11 bilj., als:

H. Schenkel,	te Farmsum,	ƒ 4345
H. Wildeboer,	» Opwierde,	» 4076
B. Karthuis,	» Spijk,	» 3999
P. Moorlach,	» Ten-Post,	» 3889
J. H. Dieters,	» Stedum,	» 3870
H. Rottschäfer,	» idem	» 3698
H. Nieland,	» Wirdum,	» 3617
W. Scheltens,	» Bierum,	» 3560
J. Crone,	» Appingedam,	» 3400
K. Burema,	» Solwerd,	» 3349
A. Duanje,	» Noordbroek,	» 3262

gegund.

Ransdorp, 9 Juni: het vergrooten, verbeteren en herstellen van de scholen en onderwijzerswoningen in de gemeente Ransdorp:

	1e perc.	2e perc.
C. Hoen, Nieuwendam,	ƒ 14,200	ƒ 13,300
J. Zwaan, Zuzag,	14,000	11,650
J. Draak, Nieuwendam,	13,983	13,133
L. de Oude, Zuiderwoude,	13,954	
G. L. Brouwer, Amsterdam,	13,813	12,812
J. Giebels en Van Servellen, Haarlem,	13,470	11,730
T. H. Joseph, Helder,	13,400	11,700
Raming	ƒ 13,250	ƒ 11,450

Groningen, 9 Juni: 1o. het bestraten van den toegangsweg naar de spoorweghalte buiten de voormalige Ebbingepoort; minste inschr. was P. H. Dophside, te Groningen, voor ƒ 8747.

2o. het dempen van de aanwezige sloot ten westen van den Korrweg, en het leggen van eene buisleiding met zinkputten, aldaar; minste inschr. was B. H. Harkema, te Groningen, voor ƒ 1443.

3o. het leveren van 200,000 stuks provinciale Groninger baksteenklinkers 1e soort; minste inschr. was J. H. ter Haseborg, te Delfzijl, voor ƒ 3180.

's-Hage, 9 Juni: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijkskweekschool voor vroedvrouwen te Rotterdam, tot 31 Dec. '85; ingek. 11 bilj., als:

A. J. Stal,	te Rotterdam,	ƒ 9249
A. Pieza,	» idem	» 8956
W. L. Helmer,	» idem	» 8798
M. Zuijer,	» idem	» 8572
C. J. v. Tussenbroek,	» idem	» 8390
C. Smit en Muisen,	» idem	» 8290
J. H. Heusdens,	» idem	» 8280
W. v. d. Baeren,	» idem	» 8200
M. v. Linschoten,	» Kralingen,	» 8188
H. J. Heiman en G. J. Heiman,	» Rotterdam,	» 7978
W. J. v. Dort,	» Kralingen,	» 7975

Venloo, 9 Juni: het bouwen van eene perceelwoning bij het hospitaal te Venloo; ingek. 3 bilj., als:

H. v. Gasselt,	te Venloo,	ƒ 2587
L. Laudij,	» idem	» 2486
J. M. v. Gasselt,	» idem	» 2296

Raming » 2800

Pernis, 9 Juni: het bouwen van eene school met den Bijbel en eene onderwijzerswoning; minste inschr. waren voor:

timmerwerk, Bouwman & De Winter,	ƒ 6805
metselwerk, Wed. De Winter,	» 6849.42
verfwerk, W. de Vos,	» 913

Kaatsheuvel, 9 Juni: het bouwen der scholen met aanhooren aan het bestaande lieflegesticht, aldaar, onder beheer van den architect Leo Goijaerts, te Tilburg; ingek. 8 bilj., als:

G. v. Hulten,	te Waalwijk,	ƒ 16,780
W. Claassen,	» Tilburg,	» 14,882
J. v. Rijt,	» Oosterwijk,	» 14,290
N. v. Hest,	» Tilburg,	» 13,900
A. de Bresser,	» Kaatsheuvel,	» 13,450
M. Rijnen,	» Tilburg,	» 13,170
Th. Oastenhoven,	» idem	» 12,817
J. v. d. Meijo,	» Bezoeien,	» 10,987

Groningen, 9 Juni: het bouwen van een pakhuis met bovenwoning aan den Westerbinnensingel, voor C. Guibal, onder beheer van den architect N. W. Lit; ingek. 12 bilj., als:

D. Dalmolen,	ƒ 3362
D. Janssen,	» 3278
J. Ibelings,	» 3277
M. Petsby,	» 3275
D. Edzards,	» 3178
J. Haupt,	» 3166
H. de Haan,	» 3149
H. v. d. Nap,	» 3075
L. Mulder,	» 3008
Ph. Hendriks,	» 2977
E. Peters,	» 2874
E. W. Wietsema,	» 2871

gegund.

Oosterbeek, 9 Juni: het bouwen van eene R. K. kerk met toren, onder beheer van den architect A. Tepe; ingekomen 21 bilj., als:

J. v. d. Staay, Arnhem,	ƒ 49,900
W. Westerhof, Wesep,	» 41,840
P. Andriessen, Hilversum,	ƒ 39,720
J. v. Groenendaal, 's-Hage,	» 39,571
J. v. Burk, Oosterbeek,	» 38,777
A. A. Dommelen, Druten,	» 38,400
J. A. v. Straten, Utrecht,	» 38,120
A. C. Vink, idem	» 37,888
G. Buskens, Nijmegen,	» 37,695
A. Peters, Zenderen,	» 36,600
G. J. v. Heek, Delfe,	» 36,483
C. v. Zeeland, Utrecht,	» 36,100
W. Okkes, Zevenaar,	» 35,800
W. Tielens, Utrecht,	» 35,699
C. v. Schaik, idem	» 34,846
B. v. Schadewijk, Hilversum,	» 34,845
J. de Voss, Hoogland,	» 33,100
J. de Voss, Utrecht,	» 32,497
J. Roderijs, Nieuwerkerk a/d. IJsel,	» 31,894
J. Post, Arnhem,	» 31,492
Th. Nieuwhoer, Utrecht,	» 30,244

gegund.

Dieverbrug, 9 Juni: het vertimmeren en vergrooten van het huis van J. Eemtes, onder beheer van den architect S. S. Hofstra; ingek. 2 bilj., als:

G. J. Aberson,	te Steenwijk,	ƒ 4165
R. Brantjes,	» Mepped,	» 3980

gegund.

Sneek, 10 Juni: het verhoogen en verzwaren van den Oosterdijk en het gedeeltelijk verhoogen en verzwaren van den Nieuwlanderdijk, samen lang 1066 M.; ingekomen 9 bilj., als:

F. A. de Vries,	te Pejis,	ƒ 11,286
A. A. Schroen,	» Warns,	» 9,968
C. P. Bakker,	» Staveren,	» 9,170
C. de Jong,	» Hardinkszeld,	» 8,620
F. de Vries en J. J. de Jong,	» Koudum,	» 8,380
H. H. Smit,	» Almenum,	» 7,777
S. M. Zeldenrust,	» Molkwerum,	» 7,599
W. B. Mulder,	» Hinlopen,	» 6,773
J. Smit en P. Kampman,	» idem	» 6,668

Olst, 10 Juni: het vergrooten van de onderwijzerswoning te Welsum door aantrekking van een gedeelte der oude school; ingekomen 4 bilj., als:

E. Roering,	te Deventer,	ƒ 2399
G. v. d. Berg,	» idem	» 2181
W. Wittevoen,	» Olst,	» 2111
H. Mulder,	» Terwolde,	» 1895

Best (bij Eindhoven), 10 Juni: het bouwen van een nieuwen kerktoren bij de R. K. kerk, met de levering der bouwstoffen, onder beheer van den architect C. Weber, te Boermond; ingek. 11 bilj., als:

Mijs,	te Put,	ƒ 38,177
J. W. v. d. Put,	» Bokstel,	» 38,289
Verstrijne,	» idem	» 36,250
De Koning,	» Best,	» 33,817
J. v. Rijt,	» idem	» 33,590
Van Asseldonk,	» idem	» 33,100
Verhaak,	» Kessel,	» 32,400
W. Jansen,	» Eindhoven,	» 30,190
Cuppen,	» Venloo,	» 29,999
L. de Booij,	» Tilburg,	» 29,260
H. Troupin,	» Best,	» 27,943

Amsterdam, 10 Juni: het sloopen van een bestaand-, en bouwen van een woonhuis, in de Nieuwe-Leliestraat, aldaar, voor C. Alberti, onder beheer van den architect N. Franeken; ingek. 15 bilj., als:

J. F. Jansen,	te Amsterdam,	ƒ 8900
A. Paans,	» idem	» 7750
H. de Haan,	» idem	» 6989
H. v. d. Velden en H. Wemmer,	» idem	» 6750
F. Rijke,	» idem	» 6710
E. H. Belle en C. Kosters,	» idem	» 6700
W. H. Struis,	» idem	» 6560
J. C. Poorterman en W. Beuers,	» idem	» 6372
J. F. Roodhep,	» idem	» 6241
P. Kampman en J. v. Harderwijk,	» idem	» 6209
D. J. Kerkhof,	» idem	» 6199
C. v. d. Burg,	» idem	» 5760
P. Nouws,	» idem	» 5725
W. H. Poot,	» idem	» 5555
A. Straatman,	» idem	» 5546

Schiedam, 10 Juni: het maken van eene basaltkade voor aanleg van stoombooten aan het Westerhavenhoofd; ingekomen 8 bilj., als:

E. S. Reijmer,	te Rotterdam,	ƒ 65,400
J. Trintlhamer,	» Schiedam,	» 61,900
Jan Smit VII,	» Slikkerveer,	» 59,900
B. de Waerd,	» Nieuwenhoorn,	» 59,000
G. Vlot Gz.,	» Hardinkszeld,	» 52,980
H. Wienhoven,	» Schiedam,	» 45,600
A. v. Kekem,	» Gouda,	» 44,200
H. J. Nederhorst,	» idem	» 43,098

Toewijzing aangehouden.

Delft, 10 Juni: de levering aan de artillerie-stapel- en constructiemagazijnen van:

perc. 1, 500 beddingplanken no. 1, à ƒ 4.40 per stuk, 100 grenen ribben no. 1, à ƒ 3 per stuk; minste inschr. Alberts, te Werkendam;
perc. 2, 6000 KG. gestookt pek; minste inschr. was J. Fontein, te Harlingen, à ƒ 9.05 per 1000 KG.

Walsoorden, 10 Juni: de vernieuwing en het onderhoud van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken van het calamiteuse waterschap Walsoorden: ingekomen 12 bilj., als:

J. F. Andriessen, Bentenisse,	ƒ	20,700
H. Klaassen, Zaamslag,	»	16,400
Ad. v. Popering, Bruinisse,	»	16,800
H. Hage, Middelburg,	»	15,000
Joh. Kole, Kruiningen en A. v. d. Berk, Zaamslag, ieder voor	»	14,000
Jan Leys, 's-Heer-Arendskerke,	»	13,760
J. Verkuyl Quakkelaar, Vlissingen,	»	13,709
B. den Exter v. d. Brink, Kratbesdijke,	»	13,474
J. v. Eck, Hardinksveld,	»	13,400
W. Bingkout, Bentenisse,	»	13,150
A. de Jong, Neuzen,	»	12,717

gegund.

Amsterdam, 11 Juni: het amoveeren van 5 perceelen, het bouwen van een nieuw perceel, en eenige verdere werken, aan de Koninklijke Chemische fabriek, te Uithoorn; ingekomen 11 bilj., als:

W. H. Struijs,	te Amsterdam	ƒ	7900
J. J. Vontjis,	» idem	»	7700
J. Post,	» idem	»	7650
L. Bouwman Jr.,	» idem	»	7300
J. P. Rieken,	» idem	»	6900
C. J. Strijland,	» Uithoorn,	»	5700
M. Rijneveld,	» Mijdrecht,	»	5496
L. T. Murk,	» Uithoorn,	»	1500
J. J. v. Straten,	» idem	»	8360
P. Dankloff,	» idem	»	5284
G. Verweij,	» idem	»	4985

Zutfen, 11 Juni: het in '84 uit te voeren onderhoudswerk op de lijnen der Staatsspoorwegen Arnhem—Deventer, Zutfen—Gronau en Almelo—Salzbergen; minste inschr. waren:

perc. 1, G. Schurink, Zutfen,		ƒ	797
» 2, J. Altena, Brummen,		»	182
» 3, H. J. Assink, Lochem,		»	1006
» 4, J. Altena, Brummen,		»	710
» 5, dezelfde,		»	480
» 6, A. Klanderman, idem		»	1839
» 7, A. Ledeboer, Velp,		»	665
» 8, E. J. P. Veenhuizen, Zwolle,		»	329
» 9, Exerman & Zn., Zutfen,		»	551
» 10, N. Breijder, te Almelo,		»	359
» 11, J. F. Vastert, Oldenzaal,		»	509
» 12, J. W. Sparenberg, Bentheim,		»	1172
» 13, J. de Koning, Velp,		»	506
» 14, J. Schut, Brummen,		»	218
» 15, H. G. ter Scheggot Jz., Lochem,		»	489
» 16, F. H. Wijdeveld, Enschedé,		»	831
» 17, J. ter Ellen, Oldenzaal,		»	169
» 18, A. Tigler, Schuttorf,		»	1340
» 19, G. Schurink, Zutfen,		»	3643
» 20, A. Klanderman, Brummen,		»	1279
» 21, J. Schut, idem		»	980
» 22, B. Reinerink, Oldenzaal,		»	315

In het geheel waren ingekomen 126 biljetten, waarvan 3 van onzwaarde werden verklaard, als niet volgens voorgeschreven model ingezuld.

Dordrecht, 11 Juni: het afbreken en wederopbouwen van een pakhuis met bovenwoning in de Augustijnenkamp, onder beheer van den bouwkundige W. C. v. Rije; ingek. 5 bilj., als:

J. v. Welsenis,	te Dordrecht,	ƒ	2048
P. Reus,	» idem	»	1988
W. P. Sas,	» idem	»	1970
J. de Lange,	» idem	»	1925
H. v. Pelt,	» idem	»	1825
Raming		»	1900

Zwolle, 11 Juni: het bouwen eener overdekte botermarkt; ingekomen 8 bilj., als:

G. L. Brouwer,	te Amsterdam,	ƒ	12,700
K. A. v. d. Berg,	» Zwolle,	»	10,282
D. Bruins,	» idem	»	9,824
J. C. Flik,	» idem	»	9,354
F. Dieselhoff,	» idem	»	9,150
G. v. Unen,	» idem	»	9,086
L. Meijer,	» idem	»	9,050
G. Schuttis,	» idem	»	8,888

gegund.

's-Hage, 11 Juni: 1o. het verrichten van graaf- en baggerwerk in het Scheur beneden Maasluis, ter opruiming der aanwassen langs den linkeroever, alsmede; ingek. 2 bilj., als:

A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorichem,		ƒ	1,110,000
J. J. Bekker, Lent en A. D. v. Seters & Co., Nijmegen,		»	1,073,800

2o. het maken van 5 dwarskribben onder de gemeente Ingen, aan den linkeroever van den Nederrijn; ingek. 7 bilj., als:

F. v. d. Bogaard,	te Leerwen,	ƒ	11,980
W. P. de Vries,	» Rossem,	»	11,880
R. A. v. d. Bergh,	» Pannerden,	»	11,759
E. J. Mol,	te Kuilenburg,	ƒ	11,175
J. H. v. Hezewijk,	» Lobit,	»	10,920
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	»	10,800
L. A. v. Haaften,	» Sliedrecht,	»	10,470

3o. het verrichten van werken tot normaliseering van de Waal onder Beuningen en Milligen; ingekomen 8 bilj., als:

J. Hillen,	te Grave,	ƒ	125,900
H. v. Anrooy Jz.,	» Nieuwaal,	»	125,300
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	»	123,200
J. H. v. Hezewijk,	» Lobit,	»	122,000
W. P. de Vries,	» Rossem,	»	119,998
L. v. Dijk, Empel en H. A. v. Erp,	» 's-Bosch,	»	109,400
A. G. Havekes,	» Hedel,	»	107,840
L. A. v. Haaften,	» Sliedrecht,	»	102,470

4o. het wijzigen van 955 M³ remmingwerk langs den kaaimuur van de spoorwegh aven te Fijenoord; ingekomen 21 bilj., als:

C. de Groot, Dordrecht,		ƒ	32,800
C. Hoogendoorn Hz., Giesendam,		ƒ	28,400
C. J. v. Tussenbroek, Rotterdam,		»	28,300
J. Schoenmeijer en A. Kos-Koolhaalder, Rotterdam,		»	28,245
H. J. Nederhorst, Gouda,		»	27,990
C. D. Kleyn, Baanisdonk,		»	27,800
A. Kuddors, Schiedam,		»	27,560
M. L. v. Spanje, 's-Hage,		»	27,420
G. J. v. Heek & Co., Delft,		»	27,382
B. de Waerd, Nieuwenhoorn,		»	27,300
G. Schermers, Dussen,		»	27,270
A. J. Smit, Rotterdam,		»	26,980
J. Visser Gz., Papendrecht,		»	26,945
G. Wolzak, Dordrecht,		»	26,930
J. v. d. Vlugt Jr., Dordrecht,		»	26,905
H. Degens Jr., idem		»	26,877
J. Sjerp, Rotterdam,		»	26,800
A. v. d. Meyden Az., Hardinksveld,		»	26,494
W. Verhoeven Pz., Dordrecht,		»	25,995
J. M. Gruyters, Orten,		»	25,775
J. Smit VII, Slikkerveer,		»	25,000

Wageningen, 11 Juni: het bouwen van 2 heerenhuizen aan de Hergstraat, onder beheer van den architect S. Bitters; ingekomen 7 bilj., als:

Wed. H. de Vries,	te Wageningen,	ƒ	10,567
J. Haar Hz.,	» idem	»	8,888
P. de Leeuw,	» idem	»	8,843
A. de Leeuw,	» idem	»	8,744
J. B. Radstake,	» idem	»	8,477
Joh. v. Toll,	» Arnhem,	»	8,275
H. A. J. Popping,	» Wageningen,	»	7,918

gegund.

Haarlem, 12 Juni: het herstellen en verbeteren van de Rijks-zee- en havenwerken op Marken; minste inschr. was C. Kroon, te Wieringen, voor ƒ 8620.

Amsterdam, 12 Juni: het bouwen van 10 woonhuizen en een hoekgebouw met passage, aansluitende aan de Galerij langs het Oosteinde, te Amsterdam, met de leverantie van alle materialen en arbeidsloonen, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt; ingekomen 20 bilj., als:

Corlijn en de Haan,	te Amsterdam,	ƒ	228,000
W. Greve,	» Buiksloot,	»	227,641
H. Rietsnijder & Zn.,	» Amsterdam,	»	226,300
J. J. Vontjis,	» idem	»	225,000
A. Paans,	» idem	»	224,900
H. C. Dorhs,	» idem	»	224,447
P. Vlasman,	» Bodegrave,	»	221,000
W. L. Leibbrandt,	» Amsterdam,	»	220,845
G. Wout,	» idem	»	220,000
J. Koster,	» idem	»	218,500
P. A. Warners,	» idem	»	217,897
A. J. v. Liempt,	» idem	»	215,900
Gebr. v. Berkum,	» idem	»	215,898
Peeters en Roelofsen,	» idem	»	215,300
K. J. R. v. Damme,	» idem	»	213,637
H. J. Meekers,	» idem	»	210,146
R. v. Buuren,	» idem	»	209,820
D. Heijink,	» idem	»	205,200
Cruijff en Schouten,	» idem	»	204,328
Oosterink en Schut,	» idem	»	203,990

gegund.

Haarlem, 12 Juni: 1o. het dempen van eene sloot aan den Schooteringel bij het stads Armen- en Zickenhuis en het maken van een riool in die sloot; ingek. 13 bilj., als:

H. A. Labohm,	te Amsterdam,	ƒ	1490
W. v. Scheijndel,	» Haarlem	»	1190
F. L. v. Velzen,	» idem	»	1147
Th. Verrijdbergh,	» idem	»	1143
H. London,	» idem	»	1125.50
Corst. Bos,	» Haarlemmermeer,	»	1108
B. J. v. Liemt,	» Haarlem,	»	1090
L. v. d. Heuvel,	» Werkendam,	»	1089
J. Yersteegh,	» Haarlem,	»	1060
J. v. d. Bunt,	» idem	»	1049
G. P. J. Beccari,	» idem	»	1043
H. C. v. d. Velden,	» Schoorten,	»	1025
A. Kros,	» Haarlem,	»	997

gegund.

2o. het dempen van eene sloot langs de westzijde van het weiland aan de Bakkerstraat en het maken van een riool in die sloot; ingek. 14 bilj., als:

H. A. Labohm,	te Amsterdam,	ƒ	3060
G. de Haas,	» Hardinksveld,	»	2740
H. London,	» Haarlem,	»	2738
F. L. v. Velzen,	» idem	»	2737
J. v. d. Bunt,	» idem	»	2720
Th. Verrijdbergh,	» idem	»	2719
H. C. v. d. Velden,	» Schoorten,	»	2710
A. Kros,	» Haarlem,	»	2670
B. J. v. Liemt,	» idem	»	2550
L. v. d. Heuvel,	» Werkendam,	»	2437
W. v. Scheijndel,	» Haarlem,	»	2435
G. P. J. Beccari,	» idem	»	2338
P. C. Groenings,	» idem	»	2187
Corst. Bos,	» Haarlemmermeer,	»	2170

gegund.

3o. het maken van een houten wal langs den Kampersingel; ingek. 8 bilj., als:

H. A. Labohm,	te Amsterdam,	ƒ	5083
C. Bos,	» Haarlemmermeer,	»	4428
P. Verhagen en Van 't Wout,	» Haarlem,	»	4396
G. P. J. Beccari,	» idem	»	4097
B. Zuithof,	» idem	»	3885
P. J. Schaafsma en C. Kroon Jr.,	» idem	»	3690
W. v. d. Kooy,	» Amersfoort,	»	3340
C. Elffers & Zn.,	» Haarlem,	»	3179

gegund.

4o. het dempen van de nog gedeeltelijk bestaande Bakkersloot, het maken van een riool, benevens het doen van bestratingen, aldaar; ingekomen 16 bilj., als:

H. London,	te Haarlem,	ƒ	7617
W. v. Scheijndel,	» idem	»	7500
C. Romeijn,	» idem	»	7286
F. L. v. Velzen,	» idem	»	7219
W. v. d. Kooy,	» Amersfoort,	»	7195
A. Kros,	» Haarlem,	»	7190
Th. Verrijdbergh,	» idem	»	7171
J. T. Looman,	» Amsterdam,	»	7120
J. v. d. Bunt,	» Haarlem,	»	7102
H. A. Labohm,	» Amsterdam,	»	7015
L. v. d. Heuvel,	» Werkendam,	»	6966
C. Bos,	» Haarlemmermeer,	»	6865
B. J. v. Liemt,	» Haarlem,	»	6780
G. P. J. Beccari,	» idem	»	6709
P. v. d. Weegh,	» idem	»	6675
P. C. Groenings,	» idem	»	6282

gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 21 JUNI 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 23 Juni.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een waterweijen weg langs de noordzijde van en het verhoogen der Veldhrug over het voedingskanaal der Zuidwillemsvaart, bij Maastricht. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming ƒ 4150.

Hleiswijk, te 10 uren, in het logement De Zwaan: het bouwen van een woonhuis op geheide fundeering, alsdaar, met bijbehoorende werken en leveranties. Inl. bij den architect J. L. van Waning, Verlengde-Binnenweg, te Rotterdam. Bilj. inzenden 22 Juni, bij P. C. Stoop van Goudswaard, burgemeester, te Bleiswijk.

Westwoud, te 11 uren, door het gemeentebest., bij Os Reinderhoff: het bouwen van eene nieuwe school en bijkomende werken te Binnenwijzend. Inl. bij A. T. van Wijngaarden, gemeentearchitect, te Medemblik.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het besturen van den oever langs den Zwartewaalschen zeedijk aan de Nieuwe-Mass, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Koreman, te Nieuwenhoorn. Raming ƒ 5000.

Nieuweramstel, te 12 uren, ten raadhuize: het bouwen van: 1o. 2 scholen met onderwijzerswoningen, nl. één aan de Weesperzijde, en één in de Dubbele Buurt in de Willemspark-straat. Inl. bij den architect G. W. Vissenterse, Vijzelgracht, Amsterdam; 2o. een politiebureau aan den Overtoom in de Parkstraat. Inl. bij den gemeentewerkmeester, ten raadhuize aan den Amstelslijk.

Jutfaas, te 12 uren, in De Zwaan: het bouwen van eene gemetselde brug voor de buitendijk, bewaakt door B. van Wijk, in het Nederwind van Jutfaas. Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het gedeeltelijk dempen van de Damsterdiep, het wegtrekken van de Stoentilbocg, het maken van den onderbouw voor eene draaibrug met daarmee in-verband-staande werken.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche Ijzeren-spoorwegmaatschappij: het café-Krasnapolsky: het maken van de aardebaan met de spoorbaan, de kunst- en overige andere werken, van de gasfabriek te 's-Hage tot aan Scheveningen. Inl. op het bureau van den weg, te Amsterdam. Raming ƒ 78,580.

Amsterdam, te 3 uren, door de naamloose vennotschap Bouwmaatschappij De IJsbreker: het bouwen van 8 heerenhuizen in 2 blokken, aan de 3e Boerhaavestraat, alsdaar, met de levering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, alsdaar.

St.-Annaparochie, te 3 uren, door burg. en weth. van Het Bildt: het bouwen eener nieuwe school voor openbaar lager onderwijs met onderwijzerswoning, aan den Nieuwebildtdijk onder St.-Annaparochie. Aanw. te 10 uren, samenkomst bij den kastelein Van Kammen, alsdaar.

Dinsdag, 24 Juni.

Haarlem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de Dreef: het maken van zandophoogingen enz. in het front Liede-Spaarndam der Amsterdamsche stelling (2e gedeelte). Inl. aan de directiekeet, in het Petuingsveer, bij Haarlem. Raming ƒ 260,000

Garnwerd, te 11 uren door kerkvoogden der Herv. gemeente, bij E. Hamminga: het amoveeren der bestaande- en het alsdaar bouwen van eene nieuwe pastorie met schuurtje. Inl. bij den architect J. Timmer.

Utrecht, te 12 uren, door den architect W. J. van Vogelpoel, in het Hangsche Koffiehuis: het amoveeren van 2 huizen, en het bouwen van 2 huizen, magazijnen enz. aan de Westerkade. M 13 en 14, alsdaar.

Goinga, bij den voorzitter van het waterschap Het Potschar: 1o. het maken van een dijk met bijkomende werken. Raming ƒ 1052; 2o. het verweren en wederopbouwen van 2 watermolens, met bijlevering van materialen. Raming ƒ 1662. Inl. bij den bouwkundige L. Rijtsma, te Sijbrandahuizen.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van eene voorziening aan den oostelijken boord van het langs de A strekkend jaagpad bij Nieuwe-Statenzijl, en het herstellen van de huiten die zoodoende aanwezig moeten zijn. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter hiaar, allen te Groningen. Raming ƒ 3600.

Megen, te 12 uren, door den prefect van het gymnasium, alsdaar, in het logement Het Witte Kruis: het bouwen van een nieuw gymnasium. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam.

Drunnel, te 12 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Maas-en-Waal, bij N. van Bussen: het bezetten van eenmize dijksgedeelten met basalt en klinkers op zijn kant. Aanw. te 10 uren, te beginnen te Drunnel.

Stapharst, te 1 uur, door het gemeentebest.: het nieuw optimmeren van de bestaande school voor 132 leerlingen in de gemeente Stapharst.

Amsterdam, in het café-Flora, Weteringschans: het bouwen van een winkelhuis met bovenwoningen, aan de Gedempte-Martelaarsgracht, alsdaar. Inl. bij den bouwkundige A. J. van der Sesk Jr., Frans-Halsstraat, 24, alsdaar.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van het benoodigde eikenhout voor 240 M. remmingwerk, voor den nieuwen kaaimuur aan de Boompjes.

Woensdag, 25 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het maken van 3 kribben en van ghoóingen van 4 op 1 aan 4 bestaande kribben, het gedeeltelijk opruimen van het zinkstuk aan den rechteroever van den Geldersche-IJsel, onder het vaste gedeelte van de spoorwegbrug bij Westervoort, en het leveren van basaltsteen, tot verbetering van den Geldersche-IJsel, tusschen de kilometerraaien 2 en 3. Raming ƒ 4500; 2o. het maken van 8 kribben en het verbeugen van 3 bestaande kribben, tot normaliseering van den Geldersche-IJsel, bij den grooten Durk, benoden Westervoort, tusschen de kilometerraaien 3 en 4. Raming ƒ 8000. Inl. voor beiden bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en den ingenieur Rutmer, te Kampen.

Zijpe (Zeeland), te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Bruinisse, in de Heerberg: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van het waterschap.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van een klaughuis met bijbehoorende werken, ten dienste van de Israëlitische begraafplaats aan de Dijkstraat, te Kralingen. Inl. aan het Timmerhuis.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene bewaarschuur met bovenwoningen, aan de Kerkhaan. Inl. aan het Timmerhuis.

Donderdag, 26 Juni.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine: de levering van verschillende artikelen, in 52 perceelen.

Haarlem te 11 uren, door het prov. best.: de uitvoering van eenig baggerwerk in het Zuiderspaarne. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat, te Haarlem en bij den opzichter J. Keyzer, te Amsterdam.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van den metalen bovenbouw eener draaibrug voor dubbelspoor over het Zedrikkanaal (spoorweg Dordrecht—Elst). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Gorichem. Raming ƒ 40,000.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor meer uitgebreid lager onderwijs, achter het tegenwoordige schoolgebouw in de Eindstraat. Inl. bij den gemeentearchitect, dagelijks van 9—12 uren.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van p. m. 1000 M³ scherp rivierzand, 1000 M³ plantzand en van eenige houtwaren, alsmede het verven van eenige gebouwen en bruggen.

Breda, te 12 uren, door den raad van administratie der Koninkl. Militaire Academie: de levering van minstens 325,000 KG. steenkolen.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van binnenl. zaken: de levering van 130,000 KG. machinekolen en 8000 KG. schaalkolen, ten behoeve van de Algemeene Landsdrukkerij.

Beursen c. a., te 3 uren, door burg. en weth., bij H. van Sommeren: het bouwen eener openbare school met onderwijzerswoning te Beursen c. a. Aanw. door den architect C. A. van Lith (te Gruter), te 11 uren.

Amsterdam, door de directie der Amsterdamsche Omnibusmaatschappij: het vergrooten van het bestaande remmpakhuis op de Rootersgracht, alsdaar. Inl. bij de architecten G. B. Salm & A. Salm G.Bz., alsdaar.

Vlissingen, door het R. K. parochiaal kerkbest. van den heiligen Jacobus: het restaureeren van de kerk, alsmede de aan- en verbouw der sacristie, corridor en aanhoorigheden. Inl. bij den architect J. J. Notenboom, alsdaar. Aanw. 24 Juni, van 10—11 uren.

Opeinde, bij H. R. Kielstra: het verrichtingen van eenige vernieuwingen en reparatien aan de boerenbehuizing, alsdaar, bewoond door M. Riemersma, eigen aan Mr. W. de Sitter, te Groningen. Bestek ligt bij D. I. Bonna, alsdaar. Aanw. 25 Juni, te 3 uren.

Vrijdag, 27 Juni.

Zaamslaire, te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Nieuw-Ilamsmade, in de raadkamer der gemeente: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '85, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van het waterschap.

Leeuwarden, te 12 uren, ten gemeentehuize van Leeuwarderadeel: 1o. a. het uitruimen van de bestaande- en het maken van nieuwe walbeschuttingen langs de vaart in de Buurt, te Huizum, b. het uitvoeren van diverse werken aan de draaibrug, alsdaar; 2o. het verbreeden, slaiten en baggeren van gemelde vaart, over p. M. 200 M., in 2 perc. Inl. bij den gemeentearchitect Wesselius, te Huizum. Aanw. 23 Juni, te 11 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Amsterdam. Raming ƒ 960; 2o. idem idem van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht, in 2 perceelen. Raming resp. ƒ 2740 en ƒ 3210; 3o. idem idem van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Leeuwarden. Raming ƒ 720; 4o. idem idem van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Rotterdam. Raming ƒ 4100; 5o. idem idem van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Groningen. Raming ƒ 2425; 6o. het leveren van verzinkt ijzerdraad, ten behoeve van de Rijkstelegraf, dienst '84.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het uitbiggen van het vaarwater De Paesens en van de geul in het Tjenkemeer, in 2 perceelen. Inl. bij de betrokken opzichters. Aanw. resp. 23 en 24 Juni.

Zaterdag, 28 Juni.

Zuidhorn, te 12 uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige verfwerken aan de openbare lagere scholen en onderwijzerswoning te Zuidhorn en Noordhorn.

Dordrecht, te 1 uur, door dijkgraf en hoogheemraden der Vier-

Polders, in het koffiehuis Koophandel-en-Zeevaart: het verhoogen en verzwaren van den zeedijk voor den Alleyespolder, over eene lengte van 1148 M., met begrinting, in 2 perceelen en in massa. Inl. bij den fabrieklandmeter Th. Prins Az., te Stiedrecht.

Leeuwarden, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 70,000 HL. Engelsche gaskolen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 401, het leveren en stellen van den ijzeren bovenbouw voor de bruggen van het 2e spoor tusschen Utrecht en Waardenburg, en het verrichten van bijkomende werken, ten behoeve van den spoorweg Utrecht—Bokstel. Inl. aan het centraalbureau.

Wolvega, te 2 uren, door het best. van den Oude-Lindelijk, bij W. P. Westerhof: het verhoogen en verzwaren van den zogenoemden Oude-Lindelijk, in 3 perceelen. Aanw. 23 Juni, te 10 uren.

Zwolle, bij den secretaris der Overijselsche Kanalisatiemaatschappij Mr. Th. H. de Monster: 1o. het uitmeenen der onde- en het maken en inhangen van 2 nieuwe sluisdeuren in sluis no. 1, le sectie; 2o. het leveren en stellen van ijzeren hanenstijlen, dekzerken, teerlingen enz. aan de ophaalbrug over de Snippelingshuis, in de 3e sectie; 3o. het maken van een gemetselden schuifdukker in de Soestwetering.

Uithoorn, bij den opzichter J. van der Breggen: de levering op de loopbanken van 600 M² zuivere onderhoudsgrint, ten dienste der wegen in den Noorder-Legmeerpolder.

Maandag, 30 Juni.

Rotterdam, te 10 uren, in het Hotel Groote Bonacia: het bouwen van eene villa op de buitenplaats »Buitenhuis", te Hillegersberg, op de reeds in-aanbouw-zijnde paalfundeering, met bijbehoorende werken en leveranties. Inl. bij den architect J. L. van Waning, te Rotterdam. Bilj. inzenden 29 Juni, bij W. K. M. de Kat, te Hillegersberg.

Amersfoort, te 11½ uren, door burg. en weth.: de levering van ongeveer 974,000 Waalstraatklinkers, 161,500 Ben-Ahinkeien, alsmede het uitbreken en opnieuw bestraten van wegen. Aanw. door den gemeentearchitect, 24 Juni, te 10 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het vernieuwen in ijzer van de loopbrug over de Keizersgracht bij de Bronwersgracht; 2o. de levering van ruim 5 tons balkijzer voor die brug.

Koudum, te 12 uren, door burg. en weth. van Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde: het gedeelte-lijk begrinten van den Veekeerdeweg, loopende van Warns naar Schart. Aanw. 24 Juni, te 11 uren, te beginnen te Warns. Bilj. inzenden 28 Juni, ter secretarie.

Dinsdag, 1 Juli.

Bussum, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een gemeentehuis, post-en-telegraafkantoor met directeurswoning, enz., alhaar. Inl. bij den architect J. F. Everts, te Bussem. Aanw. 27 en 28 Juni, te 11 uren.

Oldemarkt, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het maken van 123.5 M. nieuwe houten walbeschoeiing langs het Mallegat; 2o. het bouwen van eene steenen aschbergplaats. Aanw. te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van justitie: het uitvoeren van onderhouds- en andere werken aan de cellulaire gevangenis te Groningen, van 1 Juli '84—31 Dec. '86. Inl. bij den ingenieur-architect W. C. Metzelaar, te 's-Hage.

Pernis, te 2 uren, bij Wed. Zwanenburg: het bouwen eener school voor Christelijk onderwijs, met onderwijzerswoning en 3 benedenwoningen, met bijlevering van materialen enz. Inl. bij den architect W. C. Coeijen, te Kralingen.

Winterswijk, bij den directeur der Geldersch-Overijselsche Localspoorwegmaatschappij J. H. Nivel: het maken van 271 M² keibestrating op eene verhoogde ladingplaats, ten behoeve van het localspoorwegstation Bergedo (O.).

Woensdag, 2 Juli.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van werken tot uitbreiding van het station Dordrecht (spoorweg Dordrecht—Elst). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Dordrecht. Aanw. 24 en 25 Juni, te 10 uren. Raming *f* 124,000

Kastrikum, te 12 uren, door burg. en weth.: het veranderen van de bestaande school en aanbouwen van 3 lokalen. Inl. bij den architect Du Croix, te Alkmaar. Aanw. 25 Juni, te 11 uren. Raming *f* 14,917.

Strijen, te 1 uur, bij M. de Nagtegaal: de levering van 2000 HL. steenkolen, te leveren vóór 15 Aug. '84, in de bergplaatsen der stoomgemalen in den polder Het Oudeland-van-Strijen.

Amsterdam, te 3 uren, in het Binnengasthuis: het bouwen van eene barak voor 35 kribben, benevens het uitvoeren van eenige werken, aan de gebouwen van het Binnengasthuis. Inl. bij den architect H. Leguyt, alhaar. Aanw. volgens het Bestek.

Donderdag, 3 Juli.

Arnhem, te 2 uren, ten kantore der gemeentegasfabriek: het verven van de gebouwen en van de woningen op het terrein der fabriek, alsmede van de woning van den adjunct-directeur. Aanw. 28 Juni, te 10 uren.

Driewegen, te 2 uren, door burg. en weth.: het afbreken en opbouwen eener onderwijzerswoning. Aanw. door den opzichter A. de Muijnck, te Driewegen, te 12 uren

Vrijdag, 4 Juli.

IJselmonde, te 6 uren, door het polderbest. van Oost-IJselmonde, in De Hollandsche Tuin: de levering van 1500 HL. Roer-machinekolen.

Zaterdag 5 Juli.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek AO, het leveren van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten staal en contrarails met toebehooren, ten behoeve van het 2e spoor tusschen Lunetten en Waardenburg, in 2 perceelen.

Woensdag, 9 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het wegruimen van een in de Maas, onder de spoorwegbrug te Gennep, gezonken vaartuig. Aanw. 2 Juli.

Donderdag, 10 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vergrooten en verbouwen van de Rijksschool, te Urk, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Boogenboom, te Hoorn. Aanw. 3 Juli. Raming *f* 3450.

Vrijdag, 11 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van een gedeelte zeewering te Vlissingen, behoorende tot de zeewerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 3 en 5 Juli. Raming *f* 5000.

Bergen-op-Zoom, te 12 uren, door G. A. H. Blank en J. L. Veraart, in het koffiehuis De Draak: het bouwen van 9 woonhuizen op een perceel naast het Algemeen Burgergasthuis, aan de St.-Joseph- en Van Hasseltstraat. Inl. bij den architect R. H. C. van Someren, alhaar. Aanw. 7 Juli, te 11 uren.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school met conciergewoning aan de Bakkerstraat, alhaar. Inl. bij den architect over de werken en gebouwen der gemeente. Aanw. 4 Juli, te 10 uren. Raming *f* 44,950.

Zaterdag, 12 Juli.

Winterswijk, te 2½ uren, door de Geldersch-Overijselsche Localspoorwegmaatschappij, in de societeit De Eendracht: 1o. Bestek no. 31, grond- en kunstwerken ten behoeve van het gedeelte localspoorweg Dentichem—Zevenaar (lengte ongeveer 15.5 KM.); 2o. Bestek no. 34, gebouwen en inrichtingen op station-Weel; 3o. Bestek no. 35, gebouwen en inrichtingen op station-Dalfsen; 4o. Bestek no. 36, 4 wachterswoningen, in 2 perceelen. Inl. aan het bureau te Winterswijk.

Maandag, 14 Juli.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene ijzeren draaibrug, ter vervanging van de vaste houten brug over de Noordervaart, in den kunstweg Rogge-Meiel, met bijbehoorende brugwachterswoning, onder de gemeente Meiel. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Bekaer, beiden te Maastricht. Aanw. 7 Juli. Raming *f* 12,180.

Vrijdag, 18 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en storten van steen tot voortzetting van de oeververdediging voor Neuzen, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur van het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 10 en 12 Juli. Raming *f* 23,850.

Woensdag, 23 Juli.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en verdere inrichtingen, benevens het leggen van sporen en wissels, tot uitbreiding van het station Dordrecht, ten behoeve van den spoorweg Dordrecht—Elst. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Gorichem. Aanw. 15 en 16 Juli, te 10 uren. Raming *f* 140,500.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

's-Heerh, 29 Mei: het maken der aardebaan en kunstwerken, waaronder het bouwen eener nieuwe brug over de rivier de Mark, ter vervanging van het Zwartenbergsche veer; ingek. 12 bilj., als:

A. Hoogenboom Cz.,	te Giessendam,	*f* 26,000
J. M. Gruijters,	» idem	» 24,175
A. Oosters,	» Willemstad,	» 23,799
D. Spijp,	» idem	» 23,750
J. v. Tebering,	» Zevenbergen,	» 23,300
W. J. Segboer,	» idem	» 23,000
C. Ledder,	» Willemstad,	» 22,512
A. D. Lucas,	» Zevenbergen,	» 22,100
P. Bogaarts,	» Standdaarbuiten,	» 22,000
A. Korteweg,	» Zevenbergen,	» 20,880
W. H. Segboer,	» Fijnaard,	» 20,222
A. v. Moer,	» Zevenbergen,	» 20,076

gegund.

Groningen, 7 Juni: het bouwen van een heerenhuis aan de Stationstraat te Groningen, onder beheer van den architect W. van der Heide; ingekomen 8 bilj., als:

H. Meuge,		*f* 11,300
B. de Jong,		» 10,988
C. Mensinga,		» 10,671
E. Berkenbosch,		» 10,200
H. v. d. Nap,		» 10,195
H. Tappen,		» 9,875
W. Jacobs,		» 9,860
L. Oldenburger,		» 9,285

Zutfen, 9 Juni: de verbouwing van het huis wijk E no. 202, hoek Korte-Beukerstraat en Naaldmk, alhaar, onder beheer van den architect J. G. Mellink:

Masso:

H. J. Bessem Ez., Zutfen,		*f* 935
Metselen en timmeren:		
H. v. d. Velde,	te Zutfen,	*f* 398
H. Langenberg,	» idem	» 394
G. J. Grooters,	» idem	» 384
G. J. Koerdeman,	» idem	» 349
A. J. Pasman,	» idem	» 317
L. Nijland,	» idem	» 309
Metselen:		
H. Bood,	te Gorsel,	*f* 480
W. Kerkmeijer,	» Zutfen,	» 456
Verven:		
J. K. Meister,	te Zutfen,	*f* 197
H. Barink,	» idem	» 186
H. E. K. Ezerman,	» idem	» 171
M. R. Evers,	» idem	» 160
G. ten Cate,	» idem	» 156
G. J. Bouwes,	» idem	» 149
D. J. Bieren,	» idem	» 144
Verbeek en Visscher,	» idem	» 138
G. ter Hegt,	» idem	» 129
B. v. Zoben,	» idem	» 126
G. Kelholt,	» idem	» 118
Behangen:		
H. Hulshof,	te Zutfen,	*f* 28
H. Paalman,	» idem	» 24
H. J. Wensink,	» idem	» 22
Leedgieten:		
H. J. Haijtink,	te Zutfen,	*f* 32
E. de Vries,	» idem	» 30
D. A. v. Eldik & Zn.,	» idem	» 29
J. A. Tappers,	» idem	» 27
B. H. v. Hulst & Zn.,	» idem	*f* 24

Stukadeuren:

A. Enzerink,	te Zutfen,	*f* 24.50
H. J. Hilbers,	» idem	» 15.50
J. W. ten Bolscher,	» idem	» 14.99

Zeelst, 13 Juni: het verbouwen der onderwijzerswoning en het vergrooten der school te Zeelst; ingekomen 3 bilj., als:

J. v. Vugt,	te Duizel,	*f* 3394
C. Jonkers,	» Oerle,	» 3267
Th. Tademans,	» idem	» 2549

gegund.

s-Hage, 13 Juni: het bouwen van eene verdieping op het postgebouw, alhaar, ten behoeve van de Rijkstelegraaf, en het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw met directeurswoning; ingekomen 8 bilj., als:

D. Bruins,	te Zwolle,	*f* 11,979
A. v. d. Bild,	» idem	» 11,585
M. Houtman,	» 's-Hage,	» 11,400
G. Kamphuis,	» Zwollerkerspel,	» 11,347
A. v. d. Berg,	» Zwolle,	» 11,120
B. Heibergen,	» idem	» 10,799
L. Meijer,	» idem	» 10,700
G. v. Uven,	» idem	» 10,690

Zwolle, 13 Juni: 1o. het doen van eenige herstellingen aan de brug over de Steenwetering en het aanbrengen van eenige buitengewone voorzieningen, ten behoeve van de instandhouding van den Rijksweg van Zwolle naar Meppel; ingek. 6 bilj., waarvan één van onwaarde, als:

Jan Otter,	te Meppel,	*f* 4840
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 4823
H. J. Buitenhuis,	» Elspeet,	» 4820
A. Hacks,	» Zwolle,	» 4820
W. Arntz,	» Milligen,	» 4813

2o. het herstellen van buitengewone schade, door storm aangericht aan de verdedigingswerken der wegen in de Wanneperveensche- en Giethoornsche plassen nabij Meppel; ingek. 5 bilj., als:

W. H. Visscher,	te Genemuiden,	*f* 3410
A. Hacks,	» Zwolle,	» 3390
A. Bekendam,	» Genemuiden,	» 3387
Jan Otten,	» Meppel,	» 3374
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 3333

Utrecht, 14 Juni: eenige verminderingen en herstellingen aan de Mennonietenkeren te Montfoort; ingekomen 7 bilj., als:

H. de Goederen,	te Linschoten,	*f* 2099
J. v. d. Pol,	» Montfoort,	» 1823
P. A. v. d. Pol,	» idem	» 1770
J. Prast,	» idem	» 1710
E. Smit,	» Utrecht,	» 1698
H. v. Vliet,	» Montfoort,	» 1594
J. Vermeer,	» Bekendorp,	» 1594

Bij loting is J. Vermeer voorwaardelijk als aannemer aangenomen.

Leiden, 14 Juni: het maken van een gebouw achter- en een afdekitingsmuur met overdekking enz. naast de Leidsche Broodfabriek; ingek. 14 bijzetten;

de hoogste inschrijving bedroeg		*f* 7770
de laagste van C. v. Driest, Koudekerk,		» 5995

gegund.

Breda, 16 Juni: 1o. het rioleeren van de Schorsmolenstraat enz. en leggen van trottoirbanden; ingekomen 7 bilj., als:

J. Schaafsma,		*f* 14,400
G. W. Metsers,		» 11,225
G. v. d. Sanden,		» 10,547
Th. Kessel,		» 10,487
B. Verlegh,		» 10,389
J. C. v. Maaren,		» 10,300
M. Verhoeven,		» 9,985

gegund.

2o. het rioleeren van den Nieuwe-Haagdijk; ingekomen 7 bilj., als:

J. Schaafsma,		*f* 1850
J. C. v. Maaren,		» 1795
G. W. Metsers,		» 1190
G. v. d. Sanden,		» 1045
Th. Kessel,		» 898
B. Verlegh,		» 816
M. Verhoeven,		» 827

gegund.

3o. de levering van steenkolen; ingekomen 4 bilj., als:

J. F. Wouters,	p. HL. 54½
J. Stoop,	52⁹⁷
L. J. Staal,	52⁴⁷
M. v. d. Jagt,	52

gegund.

4o. idem van fourages:

1000 KG. hooi, W. Oomis,		*f* 40
1000 » stroo, dezelfde,		» 30
100 » bonen, dezelfde,		» 12
100 » haver, dezelfde,		» 10
100 » bonen, J. B. Verpaalen,		» 11.50
100 » haver, dezelfde,		» 9.50

Zutfen, 16 Juni: de verbouwing van het koetshuis, wijk D 323, in woon- en winkelhuis en eenige bijkomende werken, in de Spittaalstraat, alhaar, onder beheer van den architect J. G. Mellink:

Timmeren en metselen:

H. J. Bessem Ez.,	te Zutfen,	*f* 2890
J. Schut,	» Brummen,	» 2039
Timmeren:		
G. J. Kerkmeijer,	te Zutfen,	*f* 1078
R. v. d. Velde,	» idem	» 1068
G. J. Koerdeman,	» idem	» 1058
G. J. Grooters,	» idem	» 1040
G. J. Boezewinkel,	» Brummen,	» 946
L. Nijland,	» Zutfen,	» 910
A. J. Pasman,	» idem	» 864
Metselen:		
W. Kerkmeijer,	te Zutfen,	*f* 1884
H. Bood,	» Gorsel,	» 1709
Stukadeuren:		
F. Rieff,	te Zutfen,	*f* 88
H. J. Hilbers,	» idem	» 63
J. W. ten Bolscher,	» idem	» 58
Lood en zink:		
H. J. Haijtink,	te Zutfen,	*f* 47
B. H. v. Hulst & Zn.,	» idem	» 45
D. A. v. Eldik & Zn.,	» idem	» 44
J. A. Tappers,	» idem	» 41
Behangen:		
H. Kerkmeijer,	te Zutfen,	*f* 38
H. Hulshof,	» idem	» 34
H. Paalman,	» idem	» 30.50
A. Feberwee,	» idem	» 31
Verven:		
J. H. Meister,	te Zutfen,	*f* 425
H. Barink,	» idem	» 398
G. Kelholt,	» idem	» 387
G. J. Bouwes,	» idem	» 349
G. ter Hegt,	» idem	» 331
Verbeek en Visscher,	» idem	» 298
Smeden:		
J. Volkers,	te Zutfen,	*f* 174
H. Wullink,	» idem	» 160
Massa:		
H. J. Bessem Ez.,	te Zutfen,	*f* 3598
Chr. Hunnink & Zn.,	» idem	» 3219

Bergen-op-Zoom, 14 Juni: het bouwen eener lijks-hoogere burgerschool met gymnastiekgebouw en conciergewoning; ingekomen 12 bilj., als:

Inke Becker Jz.,	te Vlissingen,	*f* 61,200
C. Maters,	» idem	» 59,422
P. Bogaarts,	» Standdaarbuiten,	» 57,800
W. H. Segboer,	» Fijnaard,	» 57,390
M. L. v. Spanje,	» 's-Hage,	» 54,649
C. Meijers,	» idem	» 54,590
J. B. Raaijmakers,	» Wouw,	» 54,400
J. Schoenmeijer,	» Rotterdam,	» 50,380
J. G. v. Beek & Co.,	» Delft,	» 49,640
H. J. Hoesten,	» Bergen-op-Zoom,	» 47,170
J. Hoenstra,	» idem	» 47,168
C. Raetmansen,	» idem	» 46,989

gegund.

Zaltbommel, 16 Juni: het afbreken van het huis aan de Gasthuisstraat, alhaar, en het doen van verschillende werken aan- en bij het gasthuisgebouw, onder beheer van den architect A. M. A. Gulden; minste inschr. was M. A. Kuiszager, voor *f* 1173; gegund.

Leersum, 16 Juni: het verbouwen der openbare lagere school en onderwijzerswoning, onder beheer van den bouwkundige Spruyt, te Amersfoort; ingek. 9 bilj., als:

A. v. d. Heuvel,	te Utrecht,	*f* 11,980
S. Bekx,	» Amersfoort,	» 10,880
J. v. Lunteren,	» Woudenberg,	» 10,794
J. Gerritsen,	» Doorn,	» 10,596
A. Sikkel,	» Utrecht,	» 10,545
R. v. d. Broek,	» Amerongen,	» 9,754
C. Smits,	» Reeuwijk,	» 9,480
H. H. de Ridder,	» Leersum,	» 9,356
J. Bos,	» Amerongen,	» 8,193

Gegund aan H. H. de Ridder.

Amsterdam, 16 Juni: voor de verschillende leveringen aan het departement van koloniën waren o. a. minste inschrijvers:

130,000 KG. divers gietijzer, Hatz en Co., Rotterdam		*f* 8742.50
120 gegoten-ijzeren kolommen, L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,		» 3495.60
Glas- en vlampijpen, Van den Berg & Co., Amsterdam,		» 7929.60
Divers ijzer, Dikema en Chabot, Rotterdam,		» 6797.76
» » E. S. de Jonge, idem,		» 6521.75½
» » Gebr. v. d. Vliet, Amsterdam		» 2833.66
Stalen platen, W. C. en K. de Wit, idem,		» 2606.80
Draadnagels, H. J. de Klijn de Jongh, idem,		» 339.35
Diverse ijzeren bouten, V. d. Berg & Co., idem,		» 1087
» » »	D. S. M. Kalker, idem,	» 1154
Diverse klinknagels, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,		*f* 429.01
Divers koper, H. de Heus & Zn., idem,		» 3417.88
» » W. v. Houten & Zn., idem,		» 3228.38
» » W. Boven & Zn., 's-Hage,		» 3087.26
» » W. v. Houten & Zn., Rotterdam,		» 3741.84
1900 Staden dubbel blik, V. d. Berg & Co., Amsterdam,		» 277.40
12,000 KG. plat lood, A. D. Hamburger, Utrecht,		» 1692
Divers lood, dezelfde,		» 1095.25
» zink, dezelfde,		» 3015.64
300 KG. solisertin en 25 KG. phosphortin, H. J. Klijn de Jongh, Amsterdam,		» 980
500 hardsteenen zerken, H. J. Bosman, Rotterdam,		» 1095
Gereedschap, R. S. Stokvis & Zn., idem		» 1809.11
Gereedschap en lang- en sluitwerk, Technisch Bureau Nieuwstraat, Amsterdam,		» 1846.80
Hangen sluitwerk, H. J. Klijn de de Jongh, idem,		» 1131.19
» » » D. S. M. Kalker, idem,		» 1233
Verfvaren, Hoogeweg en Van Zanenen, Amsterdam,		» 262
565 blauwe pluvianen en 1250 KG. vuurvast cement, H. J. Bosman, Rotterdam,		» 150.30
Diverse glasruiten, L. Masion, Dordr.,		» 282.65
idem, dezelfde,		» 162
300 mousseline glasruiten, dezelfde,		» 217.50
3250 M. blauw vlaggestok, Van Hartrop & Zn., Leiden		» 871
3500 M. rood vlaggestok, P. Cles & Leenaarsgraven, idem,		» 979.50
Divers vlaggestok, Van Hartrop & Zn.,		» 431.87
idem, dezelfde,		» 647.65
idem, dezelfde,		» 238.20
Zuighaken en heuvelslang, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,		» 850.45

Dordrecht, 16 Juni: het bouwen van eene R. K. hulpkerk, onder beheer van den architect E. J. Margry; ingekomen 15 bilj., als:

A. Langejan,	te Kralingen,	*f* 17,650
P. Rombouts,	» 's-Hage,	» 17,608.60
J. P. F. Kraus,	» Dordrecht,	» 16,700
N. Klaus,	» idem	» 14,800
Wed. G. Canesi & Co.,	» Rotterdam,	» 14,666
W. G. C. Hilkes,	» idem	» 14,619
G. Wolzak,	» Dordrecht,	» 14,180
H. v. d. Sande,	» Rotterdam,	» 14,047
A. Leeuwens,	» 's-Hage,	» 13,999
A. de Vijn,	» Dordrecht,	» 13,982
C. P. W. Bessing,	» Gouda,	» 13,828
J. v. Groenendaal,	» 's-Hage,	» 13,795
C. A. Tenconi,	» Dordrecht,	» 13,780
A. Moons,	» Berkel,	» 13,673
J. G. v. d. Linden,	» Rotterdam,	» 13,644

gegund aan A. Moons.

Groningen, 17 Juni: het maken eener beschoten kap, 10 slaapkamertjes enz., in en aan de Volksgaarkeuken te Groningen, onder beheer van de architecten K. & H. Hoekzema; ingek. 11 bilj., als:

E. Berkenbosch,	te Groningen,	*f* 2580
E. Peters,	» idem	» 2296
D. Dalmolen,	» idem	» 2063
D. Jansen,	» idem	» 2000
J. de Vries,	» idem	» 1985
H. Schuttens,	» idem	» 1985
J. Ibelings,	» idem	» 1949
H. de Haan,	» idem	» 1894
H. Kiel,	» idem	» 1789
H. Jansen,	» idem	» 1782
J. I. Toesman,	» idem	» 1615

gegund.

Groningen, 17 Juni: de aan- en verbouwing eener fabriek aan het Damsterdiep voor Catz & Zn., onder beheer van den architect N. W. Lit; ingekomen 10 bilj., als:

D. Edzards,	*f* 2874
H. de Haan,	» 2837
F. Holthuis,	» 2765
E. W. Wiertsema,	» 2698
Fa. Hendriks,	» 2617
D. Jansen,	» 2569
E. Peters,	» 2547
J. Ibelings,	» 2549
H. v. d. Nap,	» 2540
W. Jacobs,	» 1869

gegund.

Gorkhem, 17 Juni: 1o. het herstellen van de poort en het daaronder gelegen riool te Loevestein; ingek. 9 bilj., als:

	beneden tarief.
H. Tankens,	¼ » »
M. v. Gool, Woudrichem,	4 » »
A. Michaël Jr., Aalburg,	4 » »
R. A. Kentie, Woudrichem,	5½ » »
J. J. Büller Jz., idem	5½ » »
C. Muilwijk, idem	6 » »
D. Sizoo, Gorichem,	9⅛ » »
Ch. Verzijl Hz., idem	10 » »
R. G. Struik, Woudrichem,	11 ten 100

2o. het verrichten van verschillende herstellingen aan het officiershuis en de magazijnmeesterswoning te Woudrichem; ingekomen 10 bilj., als:

A. v. Os,	te Hardinxveld,	ƒ 2800
A. Michaël Jr.,	» Aalburg,	» 2485
C. Muilwijk,	» Gorichem,	» 2460
G. Struik,	» Woudrichem,	» 2435
A. G. de Pater,	» Gorichem,	» 2422
A. Kentie,	» Woudrichem,	» 2388
M. v. Gool,	» idem	» 2383
D. Sizoo,	» Gorichem,	» 2380
J. A. Kentie,	» Woudrichem,	» 2375
Ch. Verzijl Hz.,	» idem	» 2344.99
Raming		» 2700

Delft, 17 Juni: de levering aan de artilleriestapel- en constructiemagazijnen van:

1e perc., 450,000 KG. gestiger merk Gartsherrie no. 1; minste inschr. W. Hoven & Zn., Rotterdam, à ƒ 3.75 per 100 KG.

2e perc., 4000 KG. handijzer à ƒ 8.20 en 1000 KG. plaatijzer à ƒ 11.40 per 100 KG.; minste inschr. J. Deurvorst, Rotterdam.

3e perc., 42,000 KG. staafijzer à ƒ 11.34, 5000 KG. staal, geslagen, plat à ƒ 11.34 en 2000 KG. dito à ƒ 12.10 per 100 KG.; minste inschr. R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam.

4e perc., 160,000 KG. kool in staven; minste inschr. Balguerie & Zn., te Rotterdam, à ƒ 12.91 per 100 KG.

5e perc., 1200 KG. zinkplaat in platen à ƒ 21.57 en 12,000 KG. zink in blokken à ƒ 18.76 per 100 KG.; minste inschr. Gebr. Abcalmus, 's-Hage.

6e perc., 100,000 KG. grove Engelsche steenkolen à ƒ 10.20 per 100.0 KG.; 7e perc., 300,000 KG. grove Ruversche steenkolen à ƒ 7.49 per 1000 KG.; 8e perc., 600,000 KG. fijne Ruversche steenkolen (machinekolen), binnen à ƒ 4.98 en buiten à ƒ 5.28 per 1000 KG.; 9e perc., 600,000 dito, binnen à ƒ 4.98 en buiten à ƒ 5.28 per 1000 KG.; minste inschr. voor deze perc. A. Zelfkens, Delft.

10e perc., 600,000 KG. fijne Ruversche steenkolen (smeerkolen); minste inschr. F. J. Mijnlieff Wz., Krimpen a/d. Lek, à ƒ 5.39 per 100 KG.

11e perc., 650 groote Hanuw dekens; minste inschr. Van Wijk & Co., Leiden, à ƒ 15.30 per stuk.

Utrecht, 17 Juni: Bestek no. 86, het leveren van stalen eindplaten en ijzeren hankbouten voor de Staatsspoorwegen, in 2 perceelen; ingek. 13 bilj., als:

	1e perc.	2e perc.
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,	ƒ 8009.—	ƒ 7237.75
Fried. Krupp, Essen,	7948.85	
Rheinische Stahlwerke, Ruhrort,	7644.—	
Nicolas Nicaise, Marcinelle (België),		8237.—
H. J. Klijn de Jongh, Amsterdam,		9054.70
Union, Actien-Gesellschaft für Bergbau, Eisen- u. Stahl-Industrie, Dortmund	7789.—	
Société Anonyme des usines, houillères et fonderies de La Louvière, La Louvière (België),		7237.—
Société Anonyme des houillères de La Croyère, La Croyère (België),	7900.—	
Hetzler en Karcher, Beckingen a/d. Saar,		7792.80
Société Anonyme des forges et ateliers de Seneffe, Seneffe (België),	7260.—	
Gebr. Doppler, Maastricht,	7263.95	
Société Anonyme des laminoires du Ruan, Monceau-sur-Sambre,		7742.70

Meppel, 17 Juni: het maken van een losteiger en het verbreeden van het Meppelerdiep, bij de Meppelerhuis, voor eene bergplaats van ankers en kettingen; ingek. 3 bilj., als:

F. Alberson,	te Steenwijk,	ƒ 1873
J. Otten,	» Meppel,	» 1697
H. Timmer,	» idem	» 1570

Hellevoetsluis, 18 Juni: het verrichten van herstellingen aan gebouwen en inrichtingen van het maritieme etablissement; minste inschr. waren W. v. Leeuwen en T. Lindhout, te Hellevoetsluis, voor ƒ 25,290.

Kampen, 18 Juni: het herstellen van de Kardoezen-, Zuider- en Vossenwaarden, in 2 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, A. Bekendam, Genemuiden, ƒ 21,926
» 2, L. v. d. Heuvel, Werkendam, » 6,778

Abbekerk, 18 Juni: het bouwen eener voorbereidingsschool voor het Nut van 't Algemeen, onder beheer van den bouwkundige A. Kater Jz., te Lambertschaag; ingek. 10 bilj., als:

P. de Boer,	te Medemblik,	ƒ 7033
J. Bobeldijk,	» Abbekerk,	» 6625
K. Timmerman,	» idem	» 6580
P. Laan,	» Oostwoud,	» 6440
G. Kooter,	» Spanbroek,	» 6230
P. Nieuwhoeer,	» Twisk,	» 5932
F. Rusebos,	» Medemblik,	» 5498
C. Ladder,	» Sijbekarspel,	» 5446
C. Blaauw,	» Midwoud,	» 2500
B. Koorn Hz.,	» Benningbroek,	» 4700

niet gegund.

's-Hage, 18 Juni: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkswerken op het Pannerdensche kanaal, den Nederrijn en de Lek, met het onderhoud van 1 Juli '84—30 Juni '85, in 4 perceelen; perc. 1 ingek. 4 bilj., als:

J. H. v. Hezewijk,	te Lobit,	ƒ 10,685
J. H. Hogjack,	» Pannerden,	» 10,368
H. A. Pauwen,	» Westpannerden,	» 9,380
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 9,000

perc. 2 ingekomen 5 bilj., als:

J. H. v. Hezewijk,	te Lobit,	ƒ 5800
H. v. d. Bergh,	» Pannerden,	» 5575
F. E. Terwindt,	» idem	» 5566
H. A. Pauwen,	» Westpannerden,	» 5497
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 5487

perc. 3 ingek. 5 bilj., als:

H. A. Pauwen,	te Westpannerden,	ƒ 19,970
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 18,950
J. H. v. Hezewijk,	» Lobit,	» 18,888
R. A. v. d. Bergh,	» Pannerden,	» 18,795
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 17,835

perc. 4 ingek. 6 bilj., als:

W. Volker,	te Sliedrecht,	ƒ 30,078
A. de Rust Cz.,	» Papendrecht,	» 30,476
C. Oomz Jr.,	» Ammerstol,	» 27,677
T. Swets Tz.,	» Ameide,	» 26,800
J. L. de Jongh,	» idem	» 26,333
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 25,802

2o. het onderhoud en herstel der werken aan de Nieuwe Maas, het Scheur en de Hartel, van 1 Juli '84—30 Juni '85; ingek. 6 bilj., als:

Ph. Verbruggen,	te Waddinkveen,	ƒ 42,000
L. A. v. Haaften,	» Sliedrecht,	» 42,000
L. Kalis Kz.,	» idem	» 39,450
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 39,200
R. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 38,000
G. Goedhart,	» Dordrecht,	» 37,900

's-Hage, 18 Juni: 1o. het maken van gebouwen en inrichtingen op de stations Westmond, Hoogkarspel en Berenkarspel, en het bouwen van 12 wachterswoningen, ten behoeve van den spoorweg Hoorn—Enkhuizen; ingekomen 14 bilj., als:

P. Duinker, Helder,		ƒ 249,000
W. A. G. Jansen, Utrecht,		» 248,950
H. v. Rhijn, Naarden,		» 248,400
J. C. de Groot en R. v. Wagtendonk, Enkhuizen,		» 242,300
J. J. Bekker, Lent en A. D. v. Seters & Co., Nijmegen,		» 239,000
G. Keij, Rotterdam,		» 237,500
G. W. v. Hezewijk, Beunen en C. A. v. Lith, Grave,		» 237,000
D. S. Landstra, Sneek,		» 236,000
L. de Boer, Tilburg,		» 232,000
D. c. d. Tas, Charlois,		» 231,000
M. L. v. Spanje en C. Meijers, 's-Hage,		» 230,900
A. v. d. Meer, Harlingen,		» 228,800
A. Vos Rz., Amsterdam,		» 228,400
P. Verbruggen, Waddinksveen,		» 218,800

2o. het bouwen van 2 wachterswoningen aan de Ottersluis onder Sliedrecht; ingekomen 5 bilj., als:

F. Stveelland,	te Sliedrecht,	ƒ 7127
J. Blok,	» 's-Gravendeel,	» 7100
A. v. d. Linden,	» Dubbeldam,	» 6895
Ph. Verbruggen,	» Waddinksveen,	» 6839
J. Dijkstra,	» Werkendam,	» 6673

3o. het wegruimen der wrakken van het in den benemmond van het Scheur gezonken stoomhaggerraartuig no. 5 en het stoomschip »Hustcliff"; ingek. 1 bilget van B. C. Wellevrede & Co., te Maassluis, voor ƒ 103,000.

Heruitjoen, 18 Juni: het bouwen van een school van 6 lokalen, met levering van meubelen enz., onder beheer van de ingenieurs-architecten W. van Loskeren Campagne & E. Confeld von Feilbert; ingek. 8 bilj., als:

M. v. Gool,	te Woudrichem,	ƒ 25,995
E. J. Wijers,	» Nijmegen,	» 25,240
N. v. Velzen,	» Heruitjoen,	» 24,841
J. v. Vuuren,	» Vuren,	» 24,380
P. Bijl,	te Heruitjoen,	ƒ 23,850
C. v. Es,	» idem	» 23,682
H. v. Amerooy,	» Nieuwwal,	» 21,980
W. Looijen,	» Heruitjoen,	» 21,600

Monnikendam, 18 Juni: het maken van eene begraafplaats met gemetselde grafkelders, lijkenhuis, afrasteringen, gemetselde poortpijlers met ijzeren inrijhekken enz., voor het R. K. kerkbest. van den H. Nikolaas, onder beheer van den architect H. P. van den Aardweg; ingek 7 bilj., als:

P. Nieuwstad,	te Purmerend,	ƒ 9600
C. Hoen,	» Nieuwendam,	» 9333
Jb. de Vries,	» Purmerend,	» 8920
Struijs,	» Amsterdam,	» 8900
C. Blankevoort,	» Monnikendam,	» 8890
J. Post,	» Amsterdam,	» 8850
J. A. Neijzen,	» Monnikendam,	» 8245

nog niet gegund.

Arnhem, 19 Juni: 1o. het onder-profielbrengen en verharden van de Prinsessestraat en de Agnietenstraat; ingekomen 4 bilj., als:

W. M. Nijenes,	te Arnhem,	ƒ 1598
G. H. A. Ebers,	» idem	» 1097
M. P. Vale,	» idem	» 922
G. H. v. d. Heijden,	» idem	» 881

gegund.

2o. het leveren van twee ijzeren brugscherpen met schragen en dwarsbalken, voor de schipbruggen te Arnhem en te Westervoort; ingek. 4 bilj., als:

P. Boele Pzn.,	te Ridderkerk,	ƒ 7770
Th. Reijnkkers & Zonen,	» Helmond,	» 7580
Wed. C. Boele & Zonen,	» Slikkerveer,	» 7280
J. Meijer,	» Zaltbommel,	» 5765

De gunning is in beraad gehouden.

Houtrijk-en-Polanen, 19 Juni: het bouwen van eene bouwhoeve aan den Noorderweg in den Houtrakpolder, gemeente Haarlemmerliede-en-Spaarnwoude, voor Mr. G. van Tienhoven te Amsterdam; ingekomen 9 bilj., als:

M. Noë,	te Assendelft,	ƒ 21,600
L. Kok,	» Ilmuiden,	» 19,800
L. Lievaart,	» Groote-Lipsdijer,	» 18,754
C. Pijlman,	» Haarlemmermeer,	» 17,300
J. Lijtenberg,	» idem	» 17,287
F. L. v. Velzen,	» Haarlem,	» 16,989
J. v. Reijendam,	» Houtrijk-en-Polanen,	» 14,890
T. v. Loog,	» idem	» 14,400
P. v. Mierlo,	» Sloten,	» 13,873

Haarlem, 19 Juni: 1o. het aanleggen en herstellen van hoofden op het noorderstrand van Vlieland; minste inschr. was M. Daahler, te Terschelling, voor ƒ 49,935.

2o. het verrichten van metselwerken en het oplerken en leggen van een gedeelte spoorbaan op de beide havenhoofden te Ilmuiden; minste inschr. was C. J. Kalis Jr., te Ilmuiden, voor ƒ 32,372.

Zwolle, 19 Juni: het bouwen van een magazijn voor de firma Ter Weele Buisman en Nolleustein, onder beheer van de architecten W. & F. C. Koch; ingekomen 11 bilj., als:

J. Bouthuis,	te Zwolle,	ƒ 4900
A. Boutman,	» idem	» 4892
A. v. Straten,	» idem	» 4777
G. v. Uuren,	» idem	» 4750
T. Dieselhuft,	» idem	» 4680
H. Labbers,	» idem	» 4650
J. C. Flik,	» idem	» 4531
A. Gevelmann,	» idem	» 4526
H. K. op de Weerd,	» idem	» 4417
A. v. d. Beld,	» idem	» 4346
L. Meijer,	» idem	» 4188

gegund.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 28 JUNI 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 30 Juni.

Rotterdam, te 10 uren, in het Hotel Groote Bonnein: het bouwen van eene villa op de buitenplaats »Buitenlust", te Hillegersberg, op de reeds in-aanbouw-zijnde paalfundeering, met bijbehoorende werken en leveranties. Inl. bij den architect J. L. van Waning, te Rotterdam. Bilj. inzenden 29 Juni, bij W. K. M. de Kat, te Hillegersberg.

Breda, te 11 uren, door den architect J. M. Marijnen, namens H. van der Meer, in Het Hof van Holland: het bouwen van een heerenhuis op een terrein aan de Willemstraat, aldaar.

Amersfoort, te 11½ uren, door burg. en weth.: de levering van ongeveer 978,000 Waalstraatklinkers, 161,500 Ben-Ahinkeien, alsmede het uitbreken en opnieuw bestraten van wegen.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het vernieuwen in ijzer van de loopbrug over de Keizersgracht bij de Brouwersgracht; 2o. de levering van ruim 5 tons bolkijzer voor die brug.

Koudum, te 12 uren, door burg. en weth. van Hemelumer-Oldephaert-en-Noordwolde: het gedeeltelijk begraven van den Verkeersweg, loopende van Warns naar Scharl.

Bedum, te 12 uren, door het gemeentebest.: 1o. het maken van 7 aanplakborden, en het vernieuwen van den vloer en de onderliggers enz. in de doodgraverswoning, aldaar; 2o. de aanleg eener laad-en-losplaats in elk der dorpen Bedum en Onderdendam. Aanw. te 9 uren.

Amsterdam, te 2 uren, door den timmerman en makelaar H. de Jong, voor S. v. Embden: het verbouwen van het perceel Nieuwendijk, 106, aldaar.

Amsterdam, door Spijer: het verbouwen van perceel no. 16, in de Kalverstraat, aldaar. Inl. bij den architect-werktuigkundige J. W. Meijer, aldaar.

Dinsdag, 1 Juli.

Bussem, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een gemeentehuis, post-en-telegraafkantoor met directeurswoning, enz., aldaar. Inl. bij den architect J. F. Everts, te Bussem.

Zutfen, te 11½ uren, door het gemeentebest.: de levering van 12 schoolbanken. Model te bezichtigen op het bureau van den gemeente-architect.

Oldemarkt, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het maken van 123.5 M. nieuwe houten walbeschoeiing langs het Mallegat; 2o. het bouwen van eene steenen aschbergplaats. Aanw. te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van justitie: het uitvoeren van onderhouds- en andere werken aan de cellulaire gevangenis te Groningen, van 1 Juli '84—31 Dec. '86. Inl. bij den ingenieur-architect W. C. Metzelaar, te 's-Hage.

Zaandam, te 1 uur, door burg. en weth.: het doen van eenige herstellingen aan- en het driejarig onderhoud van de Papenpadsluis, de Noordervalkeursluis en de Zuiderrakkeursluis. Inl. bij den gemeente-architect J. van der Kooph.

Doesburg, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van 185 M³ grove riviergrint.

Nijmegen, te 2 uren, door den architect J. W. Michielsen: het bouwen van een huis, verdeeld in 2 winkel- en 2 woonhuizen, op een open terrein aan de Houtstraat, aldaar.

Pernis, te 2 uren, bij Wed. Zwanenburg: het bouwen eener school voor Christelijk onderwijs, met onderwijzerswoning en 3 benedenvertrekken, met bijlevering van materialen enz. Inl. bij den architect W. C. Cnejjen, te Kralingen

Winterswijk, bij den directeur der Geldersch-Overijselsche Localspoorwegmaatschappij J. H. Nivel: het maken van 271 M² keibestrating op eene verhoogde ladingplaats, ten behoeve van het localspoorwegstation Hengelo (O.).

Woensdag, 2 Juli.

Ferwerd, te 10 uren, door het gemeentebest. van Ferwerderadeel: het gedeeltelijk vernieuwen van de bestrating der Nieuweburen, te Ferwerd.

Zaltbommel, te 11 uren, bij H. van Amerongen: de levering van 40 M³ grove grint en 310 M³ onderhoudsgrint, franco wal Zaltbommel, ten behoeve van het polderbestuur.

Kolijnsplaat, te 11 uren, door het best. van den Ouduoordbevelandpolder, in het gemeentehuis: het maken van oever- en strandwerken aan den polder. Aanw. 30 Juni en 1 Juli, van 2—4 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van werken tot uitbreiding van het station Dordrecht (spoorweg Dordrecht—Elst). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Dordrecht. Raming ƒ 124,000.

Kantrhum, te 12 uren, door burg. en weth.: het veranderen van de bestaande school en aanbouwen van 3 lokalen. Inl. bij den architect Du Croix, te Alkmaar. Raming ƒ 14,917.

Strijen, te 1 uur, bij M. de Nagtegaal: de levering van 2000 HL. steenkolen, te leveren vóór 15 Aug. '84, in de bergplaatsen der stoomgemalen in den polder Het Ouddand-van-Strijen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek A Q, het leveren van stalen spoorstaven, stalen lasch- en eindplaten, ijzeren haak- en schroefbouten en stalen veerringen, in 3 perceelen.

Amsterdam, te 3 uren, in het Binnengasthuis: het bouwen van eene barak voor 35 kribben, benevens het uitvoeren van eenige werken, aan de gebouwen van het Binnengasthuis. Inl. bij den architect H. Leguyt, aldaar. Aanw. volgens het Bestek.

Donderdag, 3 Juli.

Steenwijk, te 12 uren, door P. J. van Herpe: het slopen van het logement Het Posthuis, en het daarterplaatse wederopbouwen van een nieuw logement, overeenkomstig de gemaakte voorwaarden. Inl. bij den architect B. Bouwkamp, aldaar.

Arnhem, te 1 uur, door het best. van het Centraalgebouw: het metselen van een nieuwen voorgevel met verfwerk aan genoemd gebouw. Aanw. 1 Juli, van 6—8 uren.

Oostzaan, te 1 uur, door het gemeentebest.: 1o. het bouwen eener school en onderwijzerswoning in het Noordeinde (Raming ƒ 18,650); 2o. het bouwen eener school en onderwijzerswoning in het Zuideinde (Raming ƒ 18,790); 3o. de aan- en verbouw der school in de Kerkbuurt (Raming ƒ 4800), met bijlevering van schoolmeubelen en de noodige materialen. Inl. bij den opzichter van den Rijkswaterstaat E. Clausing, te Willemsluizen.

Arnhem, te 2 uren, ten kantore der gemeentegasfabriek: het verven van de gebouwen en van de woningen op het terrein der fabriek, alsmede van de woning van den adjunct-directeur.

Driewegen, te 2 uren, door burg. en weth.: het afbreken en opbouwen eener onderwijzerswoning. Aanw. door den opzichter A. de Muijnck, te Driewegen, te 12 uren

Wieringen, te 4 uren, door dijkgraaf en heemraden van het hoogheemraadschap Wieringen, in het logement Het Schippershuis: het maken en het herstellen van steengbeiingen langs den zuidkant van Wieringen. Aanw. te 10½ uren, te beginnen aan het Westerland.

Vrijdag, 4 Juli.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het verrichten van eenige werkzaamheden aan de gebouwen enz. van het maritieme etablissement, aldaar. Aanw. 2 en 3 Juli, te 10 uren.

Rotterdam, te 1 uur, in het café-Zeezicht: het afbreken van oude woningen en het bouwen van een woonhuis aan den Oudendijk, te Kralingen. Inl. bij den bouwkundige J. D. Labots, Hofkan, Rotterdam.

IJselmonde, te 6 uren, door het polderbest. van Oost-IJselmonde, in De Hollandsche Tuin: de levering van 1500 HL. Roer-machinekolen.

Kapelle a/d. IJsel, door den architect B. van Dam Jobsz.: het timmeren verfwerk voor het maken van eene groote schuur, aldaar.

Zaterdag 5 Juli.

Tilburg, te 11½ uren, door het R. K. parochiaal kerkbest. St.-Joseph, bij Wed. A. van Roessel, op den Heuvel: het bouwen van schoollokalen en aanhoorigheden, met de levering der materialen. Inl. bij den architect André Bleijsos. Aanw. te 9 uren.

Oldeboorn, te 12 uren, bij J. G. Piersma: het verbeteren van eenige waterlossingen, in het waterschap De Zwette, in Utingeradeel c. a. Inl. bij den opzichter F. Hoekstra, te Akkrum.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek AO, het leveren van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten staal en contrarails met toebehooren, ten behoeve van het 2e spoor tusschen Lunetten en Waardenburg, in 2 perceelen.

Amsterdam, door den bouwmeester A. C. Bleijs: het bouwen van een woonhuis, in de Haarlemmer-Houttuinen, aldaar. Inl. bij genoemden bouwmeester.

Maandag, 7 Juli.

Amsterdam, te 11½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Kramapolsky: het leveren van p. m. 640 M³ eiken wisselhout.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van hardsteenwerk. Inl. op het bureau van den gemeente-ingenieur, raadhuis, kamer no. 93, van 10—12 uren.

Beek, te 5 uren, door burg. en weth., bij Goijarts: het bouwen van een raadhuis, aldaar. Inl. bij den architect C. A. van Lith, te Grave. Aanw. te 2 uren.

Dinsdag, 8 Juli.

Boden, te 10 uren, door burg. en weth. van Peize: het gereedmaken der aardebaan en het leggen van een klinkerstraatweg, lang 7335 M.; het bouwen van 2 tolhuizen, 4 vaste bruggen en 3 gemetselde duikers enz. Inl. bij den architect A. Schotanus, te Zuidhorn. Aanw. 3 en 4 Juli.

Boden, te 11 uren, door burg. en weth.: het onder-profiel-brengen der aardebaan en het aanleggen van klinkerstraatwegen, a. lang 3125 M., het bouwen van een tolhuis, 2 gemetselde duikers enz.; b. lang 2730 M. Inl. bij den architect A. Schotanus, te Zuidhorn. Aanw. 3 en 4 Juli.

Zwolle, te 3 uren, in het Hôtel-Voskamp: het bouwen eener villa met koetshuis en stal, voor A. P. J. Trip, aan het Terpelkwijkpark, aldaar, in 2 perceelen en in massa. Inl. bij den architect S. J. H. Troester Bllz., aldaar. Aanw. 1 Juli, te 3 uren.

Woensdag, 9 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het wegruimen van een in de Maas, onder de spoorwegbrug te Gennep, gezonken vaartuig. Aanw. 2 Juli.

Scherpenisse, te 11 uren, door het bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Scherpenisse, bij C. Elenbaas: het verhoogen der dijkkruinen tusschen de dijkpalen 7—13 en 53—55 van genoemd waterschap. Aanw. 1 en 4 Juli, van 10—12 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: 1o. Bestek no. 402, het leggen der tweede spoorbaan tusschen de halte Lunetten en het station Waardenburg, het wijzigen en uitbreiden der sporen en wissels op de tusschengelegen stations en op de stations Utrecht S.S. en Waardenburg, en

het verrichten van bijkomende werken, ten behoeve van den spoorweg Utrecht—Bekstel. Inl. op het centraalbureau en bij den sectieingenieur P. Sassen, te Nijmegen. Aanw. 1 Juli, te 10 uren, aanvangende te Waardenburg; 2o. (Vernieuwingsfonds) Bestek no. 87, het maken en leveren van stalen tusschenwegingen met toebehooren en ijzeren excentrieken, ten behoeve van de Staatsspoorwegen; 3o. (Vernieuwingsfonds) Bestek no. 89, het leveren van eiken wisselbout en eiken bruggliggers, ten behoeve der Staatsspoorwegen, in 8 perceelen.

St.-Annaparochie, te 6 uren, in het gemeentehuis van Het Bildt: het onder-profileeren, het herleveren en begraften van den Zuiderweg van St.-Annaparochie, strekkende van dat dorp tot Berlikum, ter lengte van 3869 M., en van den Zuidhoekster-Middelweg, strekkende van den Zuiderweg tot aan den Langhuisterweg, ter lengte van 1250 M. Aanw. 7 en 9 Juli, te 10 uren. samenkomst bij den kastelein Van Kammen, te St.-Annaparochie.

Donderdag, 10 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vergrooten en verbouwen van de Rijksherd, te Urk, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 3 Juli. Raming ƒ 8450.

Vrijdag, 11 Juli.

Oudetonge, te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een post-en-telegraafkantoor, benevens een bewaarschool, aldaar. Aanw. 2 Juli, te 10 uren.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van een gedeelte zeewering te Vlissingen, behoorende tot de zeewerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 3 en 5 Juli. Raming ƒ 5000.

Venlo, te 10 uren, op het bureau der genie: het uitleggen en verbeteren der kazerneering en stalling te Venlo. Inl. bij den opmichter van fortificatien, te Venlo. Raming ƒ 60.000.

Veendam, te 11 uren, in het gemeentehuis: het amoveeren van de oude en het bouwen van een nieuwe school en onderwijzerswoning in de Kerklaan, aldaar. Aanw. 9 Juli, te 4 uren.

Bergen-op-Zoom, te 12 uren, door G. A. H. Blank en J. L. Veraart, in het koffiehuis De Draak: het bouwen van 9 woonhuizen op een perceel naast het Algemeen Burgergasthuis, aan de St.-Joseph- en Van Hasseltstraat. Inl. bij den architect R. H. C. van Someren, aldaar. Aanw. 7 Juli, te 11 uren.

Waterlandkerkje, te 12 uren, door het gemeentebest.: het maken van een kassestrating, loopende van het gehucht Turkije naar Waterlandkerkje. Aanw. 5 Juli, van 10—12 uren.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school met conciergewoning aan de Bakkerstraat, aldaar. Inl. bij den architect over de werken en gebouwen der gemeente. Aanw. 4 Juli, te 10 uren. Raming ƒ 44.260.

Zaterdag, 12 Juli.

Hengelo (G.), te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school voor 384 leerlingen en eene onderwijzerswoning in de wijk Dorp, met bijlevering der materialen.

Rotterdam, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den polder Prins-Alexander, in het Algemeen Verkoopkaal: het onderhoud, van den dag der gunning tot 1 Aug. '85, van de kunst-, aarde- en rijswerken van den polder. Inl. bij den hoofdopzichter, te Kapelle a/d. IJsel.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: de ophooging van het terrein, bestemd voor de pomp- en filterwerken, en het maken van een haventje, volgens Bestek no. 5. Inl. bij den ingenieur-directeur der werken H. P. N. Halbertsma, te Rotterdam. Aanw. 9 Juli, te 2 uren.

Winterswijk, te 3½ uren, door de Geldersch-Overijselsche Localspoorwegmaatschappij in de société De Eendracht: 1o. Bestek no. 31, grond- en kunstwerken ten behoeve van het gedeelte localspoorweg Deutichem—Zevenaar (lengte ongeveer 15.5 KM.); 2o. Bestek no. 34, gebouwen en inrichtingen op station-Wesel; 3o. Bestek no. 35, gebouwen en inrichtingen op station-Didam; 4o. Bestek no. 36, 4 wachterswoningen, in 2 perceelen. Inl. aan het bureau te Winterswijk.

Maandag, 14 Juli.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene ijzeren draaibrug, ter vervanging van de vaste houten brug over de Noordervaart, in den kunstweg Boggo-Meiel, met bijbehoorende bruggwachterswoning, onder de gemeente Meiel. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Bekaer, beiden te Maastricht. Aanw. 7 Juli. Raming ƒ 12,150.

Beesterzwaag, te 11 uren, door burg. en weth. van Opsterland: 1o. het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Kortezwaag; 2o. het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Lippenhuizen; 3o. het bouwen eener school te Hemrik; 4o. het bouwen eener school te Bakkeveen; 5o. het maken en leveren van 288 schoolbanken en 12 boekenkasten, in 4 perceelen; 6o. het verven der schoolbanken en kasten, in 4 perceelen. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 11 Juli, beginnende te 9½ uren te Kortezwaag.

Dinsdag, 15 Juli.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: 1o. Bestek no. 400, het maken van eene woning op het gemeenschappelijk station Zutfen. Inl. bij den sectieingenieur M. J. van Duyl, te Zutfen; 2o. Bestek no. 403, het maken van een goederenbergplaats op het station Vucht. Inl. bij den sectieingenieur H. E. Bennão, te Breda. Aanw. van beide werken 8 Juli, te 11½ uren en tevens inlichtingen te verkrijgen aan het centraalbureau voormeld.

Vrijdag, 18 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en storten van steen tot voortzetting van de oeververdediging voor Neuzen, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur van het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 10 en 12 Juli. Raming ƒ 23,850.

Zaterdag, 19 Juli.

Boschkapelle, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten van het schoolgebouw met de verrieswing van het ameublement en aanverwante werkzaamheden; alsmede het amoveeren van het voormalig gemeentehuis en daarteplaatse bouwen eener nieuwe onderwijzerswoning en schuurtje, met bijlevering der materialen. Aanw. 12 Juli, te 12 uren.

Dinsdag, 22 Juli.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het provinciaal best.: het leveren van steenkolen voor de werking der 4 stoomwerktuigen van het Noordwillemskanaal in Drenthe.

Woensdag, 23 Juli.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het maken van gebouwen en verdere inrichtingen, benevens het leggen van sporen en wissels, tot uitbreiding van het station Dordrecht, ten behoeve van den spoorweg Dordrecht—Elst. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Gorichem. Aanw. 15 en 16 Juli, te 10 uren. Raming ƒ 140,500; 2o. het ophoogen van het stationsterrein en het maken van eene spoorwegharen met bijbehoorende werken te Enkhuizen, ten behoeve van den spoorweg Zaanstreek—Enkhuizen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Hoorn. Aanw. 15 en 16 Juli, te 11 uren. Ramin ƒ 537,800.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Oudenbosch, 18 Juni: 1o. het leveren en stellen van een plaatijzeren gashouder; ingek. 7 bilj., als:

M. v. d. Kuijl,	te Slikkeveer,	ƒ 3245
Arn. Asselbergs & Zonen,	» Bergen-op-Zoom,	» 3225
F. J. Bijlard,	» Hilversum,	» 3000
Firma H. Dalhuisen,	» Kampen,	» 3024
A. Tiebackx,	» Rosendaal,	» 2859
Machinenfabriek Katendrecht,	» Rotterdam,	» 2850
De Jongh & Co.,	» Oudewater,	» 2575

2o. het maken van een gemetselde gashouderkuip met afsluitput; ingek. 10 bilj., als:

W. Beekers,	te Oudenbosch,	ƒ 4280
C. de Groot,	» Dordrecht,	» 4000
J. v. Tetering,	» Zevenbergen,	» 3983
W. H. Segbser,	» Fijnaard,	» 3800
A. Korteweg,	» Zevenbergen,	» 3090
P. Bogaarts,	» Standdaarbuiten,	» 3610
C. v. Boxel,	» idem	» 3293
C. Suijkerbuijk,	» Rukven,	» 3100
C. v. Bleeck,	» Oudenbosch,	» 3086.25
M. Reuvers,	» idem	» 3048

3o. het leveren van ongeveer 600 M. gegoten-ijzeren socketbuizen; ingek. 5 bilj., als:

		per 100 KG.
F. Roucker,	te Amsterdam,	ƒ 7.83
V. d. Berg,	» idem	» 7.10
G. Wiban,	» 's-Hage,	» 7.—
A. Tiebackx,	» Rosendaal,	» 6.87
V. d. Honert en Punt,	» Amsterdam,	» 6.80

4o. het leggen dier buizen; 1 biljet ingek. van C. v. Bleeck, te Oudenbosch., voor ƒ 496.80.

Diemen, 18 Juni: 1o. het schoeiingswerk aan den Zeeburger- en Diemerdijk; aannemer G. T. Clein, te Muiden, voor ƒ 776.

2o. het maken van steengloaing; aannemer W. Ambagtsheer, te Nieuweramstel, voor ƒ 2519. Gegund.

Oudenbosch, 19 Juni: het bouwen eener school met onderwijzerswoning, ahlaar; ingek. 11 bilj., als:

J. v. Tetering,	te Zevenbergen,	ƒ 25.383
W. H. Segbser,	» Fijnaard,	» 24.500
C. v. Bleeck,	» Oudenbosch,	» 23,740
Wed. Jac. Keij & Zonen,	» idem	» 23,600
P. Bogaarts,	» Standdaarbuiten,	» 23.093
T. Kessels,	» Breda,	» 23,000
W. Maas,	» Oudenbosch,	» 20.267
C. Suijkerbuijk,	» Rukven,	» 20,500
J. Becker,	» Vlissingen,	» 18.200
H. Korsmit,	» Hoeven,	» 17.280
M. Reuvers,	» Oudenbosch,	» 17,200

Dorenburg, 19 Juni: het bouwen van een transept, priesterkoor, kapellen, sacristie en trapteren bij de R. K. kerk, onder beheer van den architect A. Tepe; ingek. 8 bilj., als:

A. A. v. Dommelen, Druten,		ƒ 20,500
Th. Nieuwbeer, Utrecht,		» 19,900
J. Post, Arnhem,		» 18,980
C. v. Schaik, Utrecht,		» 17,983
W. Okkes, Zevenaar,		» 17,888
C. v. Zoeland, Utrecht,		» 17,300
B. v. Schadewijk, Hilversum,		» 16,859
J. Rolerijs, Nieuwerkerk a/d. IJsel,		» 15,940

Emmen, 20 Juni: het bouwen eener pastorie voor de Christelijk Gereformeerde gemeente, onder beheer van den architect E. Kliphuis; ingek. 3 bilj., als:

Th. Timmer,	te Westerbork,	ƒ 4890
B. Lamberts,	» Noordbarge,	» 4778
H. Groenier,	» Stadskanaal,	» 4187

gegund.

Raming	ƒ 4272

Wijnaldum, 20 Juni: de verbouwing der oude pastorie van de Hervormde gemeente, het afbreken der kerkekamer en verdere vertimmering; ingek. 5 bilj., als:

K. Hagedoorn en Joh. Huisman,	Harlingen,	ƒ 1283
J. Schaaf, Wijnaldum, (Begroting)		» 1280
J. de Jong, Almenum,		» 1266
B. Y. Boschma, Witmarsum en W. J. Kroon, Midlum,		» 1049

gegund.

Zwolle, 20 Juni: het aanbrengen van voorzieningen, ten behoeve der instandhouding van de kanaalboorden der Willemsvaart in de prov. Overijsel; ingekomen 2 bilj., als:

H. H. Visser,	te Lemmer,	ƒ 3120.50
G. Kamphuis,	» Zwollerkerspel,	» 2786
Raming		» 2475

St.-Jansteen, 20 Juni: het bouwen van een school met onderwijzerswoning op het dorp en een diss op den heikant, in twee perceelen, onder beheer van den architect J. H. Hannink; Se perc. ingek. 6 bilj., als:

J. Verrijze, Aksel,		ƒ 15,400
P. Duijvesteijn en Wisse, Zaamslag,		» 18,800
F. Rups Stabbaert, St.-Gilles (België),		» 13,400
D. Vaneke, St.-Jansteen,		» 13,300
P. Bleijenburg, St.-Jansteen,		» 12,250
J. F. v. d. Wal, Hulst,		» 11,889

Ie perc. ingek. 4 bilj., als:

J. Verrijze, Aksel,		ƒ 16,500
D. Vaneke, St.-Jansteen,		» 13,975
F. Rups Stabbaert, St.-Gillis (België),		» 13,950
P. Hegenberg, St.-Jansteen,		» 12,999

Breskens, 20 Juni: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud der waterkeering van het waterschap Oud-en-Jong-Breskens; minste inschr. was Abr. Luteijn Pz., te Nieuwvliet, voor ƒ 14,096.

Amsterdam, 23 Juni: Bestek no. 338, het maken van de aardebaan met de spoorbaan, de kunst- en overige andere werken, van de gasfabriek te 's-Hage tot aan Scheveningen; ingekomen 39 bilj., als:

L. Tromp, 's-Hage,		ƒ 79,940
D. Volker, Dordrecht,		» 78,600
J. Post en W. Struijs, Amsterdam,		» 76,500
G. Marskamp, Arkel,		» 76,400
J. de Vries, Purmerend en L. Bouwman, Amsterdam,		» 75,780
C. v. Boven, idem		» 74,000
E. v. Brummelen, Nieuweramstel,		» 73,580
W. Schram, Sliedrecht,		» 71,800
M. A. J. Taverne, 's-Hage,		» 71,500
J. J. Bekker, Lent en A. D. v. Seters, Nijmegen,		» 71,480
J. Kooij, Amsterdam,		» 71,450
A. Vieyer, Haarlem,		» 71,333
J. Visser Gz., Papendrecht,		» 71,245
S. H. Fercken & Co., Amsterdam,		» 69,980
P. Kraaijveld, 's-Hage,		» 69,980
B. Voordendag Az., Dordrecht,		» 69,800
P. Leenderts, Utrecht,		» 69,685
J. v. d. Berg, Amersfoort,		» 69,673
J. de Bruijn, 's-Hage,		» 69,113
P. H. de Bekker, Empel,		» 68,837
L. Brand Dz. en P. P. Seret, Sliedrecht,		» 68,350
K. Hollander, Gouda,		» 68,200
A. Terwindt, Westpanmerden,		» 67,900
J. Schaafsma, Breda,		» 67,668
W. A. G. Jansen, Utrecht,		» 67,380
G. Keij, Rotterdam,		» 66,555
G. Goudhart, Dordrecht,		» 66,300
J. C. Bauterse, Velzen,		» 66,277
C. Boogendoorn Sz., Giessendam,		» 66,150
T. Hoogendoorn, 's-Hage,		» 65,396
J. v. d. Plas, Hardinksveld,		» 65,080
L. v. Dijk, Empel en H. A. v. Erp, 's-Bosch,		» 64,440
B. A. Wiegerink, Groenlee en F. E. Terwindt, Paanerden,		» 64,215
A. v. Kekem, Gouda,		» 63,000
W. F. Weijers, Tilburg,		» 63,500
H. J. Noderhorst, Gouda,		» 62,500
H. Wienhoven, Schiedam,		» 61,300
Th. Verhoeven, Deventer,		» 59,400
A. v. d. Meijden Az., Hardinksveld,		» 54,486

Nieuweramstel, 23 Juni: onder beheer van den architect G. W. Vixseboxse: 1o. het bouwen van de school met onderwijzerswoning aan de Weesperzijde; ingekomen 16 bilj., als:

P. Groenhof en A. G. Haak,	te Amsterdam,	ƒ 40,100
G. Boon,	» idem	» 38,961
H. C. Dorlas,	» idem	» 36,739
A. H. Grijpink,	» idem	» 34,553
H. L. Leibbrandt,	» idem	» 33,515
Cruijff en Schouten,	» idem	» 33,300
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 32,761
P. A. Matthias,	» idem	» 32,294
Oosterink en Schut,	» idem	» 31,500
B. Heijink,	» idem	» 31,500
W. Greeve,	» Buiksloot,	» 31,241
C. Alberts,	» Nieuweramstel,	» 29,900
Peters en Roelofsen,	» Amsterdam,	» 29,000
Renaud en Boeijen,	» Nieuweramstel,	» 28,990
B. Krijnen,	» Amsterdam,	» 28,975
Gebr. Diepenbroek,	» Nieuweramstel,	» 28,665

2o. de school met onderwijzerswoning aan de Willemsparkstraat; ingekomen 12 bilj., als:

P. Groenhof en A. G. Haak,	te Amsterdam,	ƒ 34,800
F. Luijten,	» idem	» 32,900
H. de Haan,	» idem	» 31,900
W. L. Leibbrandt,	» idem	» 30,972
A. Paans,	» idem	» 30,900
A. H. Grijpink,	» idem	» 30,849
Cruijff en Schouten,	» idem	» 30,600
W. Greeve,	» Buiksloot,	» 30,241
K. J. B. v. Damme,	» Amsterdam,	» 29,892
Oosterink en Schut,	» idem	» 28,500
Gebr. Diepenbroek,	» Nieuweramstel,	» 27,065
Peters en Roelofsen,	» Amsterdam,	» 26,996

Voor beide werken gecombineerd ingekomen 7 bilj., als:

G. Wondt,	te Amsterdam,	ƒ 65,556
Cruijff en Schouten,	» idem	» 64,300
F. Peters,	» idem	» 63,000
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 62,635
W. Greeve,	» Buiksloot,	» 61,000
Oosterink en Schut,	» Amsterdam,	» 60,000
Peters en Roelofsen,	» idem	» 55,500

Den laatste gegund.

Maastricht, 23 Juni: het maken van een waterrijen weg langs de noordzijde van- en het verbeugen der veldbrug over het voedingskanaal der Zuidwillemsvaart, bij Maastricht; ingekomen 6 bilj., als:

P. L. Pelman,	te St.-Pieter,	ƒ 4069
H. Cannels,	» Maastricht,	» 3947
G. Strantman,	» Limo,	» 3846
J. H. Meijers,	» Maastricht,	» 3745
J. Hilfen,	» Grave,	» 3700
J. Schenk,	» Maastricht,	» 3650
Raming		» 4150

's-Hage, 23 Juni: Bestek no. 142, het bestorten van den oever langs den Zwartewaalschen zoodijk, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland; ingek. 7 bilj., als:

J. Bont,	te Brielle,	ƒ 4907
J. de Jong Az.,	» Ammerstol,	» 4758
A. M. Langeveld,	» Hardinksveld,	» 4588
G. L. W. Peters,	» Dordrecht,	» 4516
C. Boskam Jr.,	» Slikkeveer,	» 4485
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 4200
B. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 4167

St.-Annaparochie, 23 Juni: het bouwen van eene school en onderwijzerswoning aan den Nieuwebildtjik onder St.-Annaparochie; ingek. 8 bilj., als:

J. Janssen,	te Halbans,	ƒ 16,870
E. L. Hiemstra,	» idem	» 15,785
A. J. v. d. Meij,	» Berlikum,	» 14,792
F. J. Rabma,	» idem	» 14,377
W. Prins,	» Oudebildtzijl,	» 14 287
D. G. Keuning,	» St.-Annapar.,	» 14,092
Jansen en Altena,	» Leeuwarden,	» 13,926
F. Buiteux,	» Oudebildtzijl,	» 13,148

nog niet gegund.

Jutfaas, 23 Juni: het bouwen eener gemetselde brug voor de Nedereindsche Wetering, aldaar, voor de hofstede bewoond door B. van Wijk, onder beheer van den architect E. G. Wentink; ingek. 8 bilj., als:

J. Schenkel,	te Houten,	ƒ 925
J. de Groot,	» IJselstein,	» 925
G. Beemer,	» Utrecht,	» 889
E. v. Bentum,	» Jutfaas,	» 880
A. de Keiner,	» idem	» 862
A. C. Willemse,	» Vreeswijk,	» 830
J. v. d. Pol,	» Montfoort,	» 791
P. v. Bijlereld,	» De Meern,	» 660

gegund.

Westwoud, 23 Juni: het bouwen van eene nieuwe school te Binnenwijzend, onder beheer van den architect A. T. van Wijngaarden; ingek. 15 bilj., als:

J. J. Vontijn,	te Amsterdam,	ƒ 6280
K. Poen,	» Venhuizen,	» 6170
J. Windt,	» idem	» 6165
C. Bot,	» Andijk,	» 5390
F. Bieseboer,	» Medemblik,	» 5278
D. Nieuweboer,	» Venhuizen,	» 5188
H. Been,	» Westerblokker,	» 5170
C. Blaauw,	» Malsveld,	» 5160
H. Nooij,	» Westwoud,	» 5139
J. Kofman,	» Enkhuizen,	» 5099
P. Mantel,	» Hauwerd,	» 5099
J. Bijman,	» Oosterblokker,	» 4950
T. de Haan,	» Wervershoof,	» 4747
R. de Boer,	» Medemblik,	» 4464
W. Molenaar,	» Westwoud,	» 4132

gegund.

Amsterdam, 23 Juni: het bouwen van 8 herenhuizen, in 2 blokken, aan de 2e Boerhaavestraat, onder beheer van den ing.-architect A. L. v. Gendt; ingekomen 32 bilj., als:

W. L. Leibbrandt,	te Amsterdam,	ƒ 139,787
J. F. Prentzler,	» idem	» 136,000
Peters en Roelofsen,	» idem	» 134,950
A. J. v. Lient,	» idem	» 134,900
Gebr. v. Berkum,	» idem	» 134,700
H. C. Dorlas,	» idem	» 134,496
P. A. Warners,	» idem	» 134,210
W. Greeve,	» Buiksloot,	» 134,000
G. Wondt,	» Amsterdam,	» 135,990
K. J. W. v. Damme,	» idem	ƒ 133,900
C. J. Maks Jz.,	» idem	» 131,920
Oosterink en Schut,	» idem	» 130,000
H. J. Mookers,	» idem	» 129,986
J. Koster,	» idem	» 129,880
B. Zuiderhoek,	» idem	» 129,777
H. Rietsnijder & Zn.,	» idem	» 127,-58
P. Vlasman,	» Bodegraven,	» 127,744

Cruijff en Schouten,	te	Amsterdam,	ƒ 127,650
B. v. Buuren,	»	idem	» 126,940
A. Paans,	»	idem	» 125,900
D. Heijnk,	»	idem	» 125,600
H. de Haan,	»	idem	» 124,100
G. Boon,	»	idem	» 123,500
E. H. Kuijpers,	»	Nieuweramstel,	» 120,980
Groenhoff en Haak,	»	Amsterdam,	» 119,740
J. H. F. v. Lokhorst,	»	idem	» 115,200
Kamphuan en v. Harderwijk,	»	idem	» 114,900
Hoogerbeets,	»	Nieuweramstel,	» 114,800
H. v. d. Oever en J. Heijnk,	»	Amsterdam,	» 112,430
J. P. Rieke,	»	idem	» 111,900
J. J. Vontijn,	»	idem	» 111,000
G. L. Brouwer,	»	idem	» 110,800

Gegund aan Groenhoff en Haak.

Groningen, 24 Juni: het doen van een voorziening aan den oostelijken hoofd van het langs de A strekkend jaagpad enz.; laagste inschrijver H. Timmer, te Beerta, voor ƒ 2847.

Amsterdam, 24 Juni: het bouwen van een winkelhuis met bovenwoningen, aan de tiedenapte-Martenaarsgracht, onder beheer van den architect A. J. van der Stok Jr.; ingekomen 18 bilj., als:

K. J. R. v. Damme,	te	Amsterdam,	ƒ 23,447
J. F. Janssen,	»	idem	» 23,043.46
F. Hubsbosch,	»	Bennebroek,	» 23,013
J. A. Haak,	»	Amsterdam,	» 22,977
P. Groenhof en A. G. Haan,	»	idem	» 22,950
J. M. H. Bomdlo Fz.,	»	idem	» 21,900
W. H. Struijs,	»	idem	» 21,800
A. Paans,	»	idem	» 21,000
J. P. Rieken,	»	idem	» 20,999
H. de Haan,	»	idem	» 20,900
E. H. Helle en C. Kösters,	»	idem	» 20,500
D. Hoogerbeets,	»	N.-Amstel,	» 20,440
P. Kampman en J. v. Harderwijk,	»	Amsterdam,	» 20,403
Cs. v. d. Burg,	»	idem	» 19,949
H. J. G. Haandrikman,	»	idem	» 18,905
G. L. Brouwer,	»	idem	» 18,618
J. J. Vontijn,	»	idem	» 18,420
H. v. d. Oever en Joh. Heijnk,	»	idem	» 18,000

Megen, 24 Juni: het bouwen van een nieuw gymnasium, onder beheer van den architect E. J. Margry, te Rotterdam; ingek. 10 bilj., als:

H. v. d. Wagt,	te	Nijmegen,	ƒ 23,145
W. Okkes,	»	Zevenaar,	» 22,888
G. Buskens,	»	Nijmegen,	» 22,337
B. A. v. Schadewijk,	»	Hilversum,	» 22,000
A. Kuijten en G. v. Dinther,	»	Osch,	» 21,888
A. Leeuwenz,	»	's-Hage,	» 19,880
J. Mulders	»	Megen,	» 18,920
Wed. G. Canesi & Co.,	»	Rotterdam,	» 18,888
L. Coppel	»	Venloo,	» 18,490
H. v. d. Sande,	»	Rotterdam,	» 17,990

gegund.

Stapelveld, 24 Juni: het nieuw opbouwen van de bestaande school voor 132 leerlingen; ingek. 13 bilj., als:

J. Benthuis,	te	Zwolle,	ƒ 6240
A. v. Straten,	»	idem	» 6097
J. Haan,	»	De Wijk,	» 5793
J. Withaar,	»	Meppel,	» 5642
A. de Boer Bz.,	»	Steenwijk,	» 5394
J. de Boer & Zonen,	»	idem	» 5360
A. Groenink,	»	idem	» 5340
K. Worst,	»	Meppel,	» 5178
J. Klemmrijer,	»	Avereest,	» 5170
M. Otten,	»	Meppel,	» 5167
F. Abersen,	»	Steenwijk,	» 5153
R. Geskes,	»	Meppel,	» 5050
J. G. Hofman,	»	Winsstellingwerf,	» 4798

Haarlem, 24 Juni: het maken van aandophoogingen enz. in het front Liede-Spaarndam der Amsterdamsche stelling (2e gedeelte): hoogste inschr. was D. Volker, te Dordrecht, à 108⅛ boven tarief; minste inschr. C. Bos, te Dordrecht, à 8⅛ boven tarief.

Garnwerd, 24 Juni: het bouwen van eene Herv. pastorie en schuurtje; ingekomen 17 bilj., als:

J. Hofman,	te	Loppersum,	ƒ 7995
J. Belings,	»	Groningen,	» 7949
D. Jansens,	»	idem	» 7777
H. Nieland,	»	idem	» 7750
J. Buss,	»	Ruinerwold,	» 7190
P. v. Dijk,	»	Hoorn,	» 7020
T. Bos,	»	Bedum,	» 7000
R. Wierenga,	»	Uhrum,	» 7000
H. Modman,	»	Bedum,	» 6900
S. Dunhof,	»	Baflos,	» 6850
H. Jeltus,	»	Schouwerzijl,	» 6800
J. Ibeters,	»	Stedum,	» 6799
W. Botschüller,	»	idem	» 6699
J. Pot,	te	Groningen,	ƒ 6678
H. Dankhoff,	»	Obergum,	» 6485
H. de Haan,	»	Groningen,	» 6300
H. Zeef,	»	Eenrum,	» 6160

gegund.

Raming ƒ 6000

Rotterdam, 25 Juni: 1o. het bouwen eener bewaarschool met bovenwoningen aan de Kerkhaan; ingekomen 10 bilj., als:

P. G. Winters,	te	Kralingen,	ƒ 38,494
Wed. G. Canesi & Co.,	»	Rotterdam,	» 38,453
J. Scheenmeijer en A. Kos Koolhaalder,	»	idem	» 37,777
H. Stelwagen,	»	idem	» 37,700
A. G. Sondermeijer,	»	idem	» 37,400
A. Looijmans,	»	idem	» 37,083
W. F. Mouren,	»	idem	» 36,585
J. Trinthamer,	»	Schiedam,	» 36,179
W. G. C. Hilkes,	»	Rotterdam,	» 35,216
H. J. Rijmans, & Zn.,	»	idem	» 34,749

2o. het bouwen van een kluqghuis, ten dienste der Israëlitische begraafplaats; ingekomen 20 bilj., als:

J. A. v. Ooijen,	te	Schiedam	ƒ 7982
W. J. v. Dort,	»	Kralingen,	» 6459
Ludwes v. Rockhoven,	»	Schiedam,	» 6400
G. Wolzak,	»	Barendrecht,	» 6280
W. G. Beker,	»	Rotterdam,	» 6000
Smit en Muijsson,	»	idem	» 5999
W. Hartman,	»	idem	» 5958
A. H. Visser,	»	idem	» 5954
W. v. d. Heeren,	»	idem	» 5888
W. F. Mouren,	»	idem	» 5826
W. H. v. Kempen,	»	idem	» 5600
A. Looijmans,	»	idem	» 5570
H. Stelwagen,	»	idem	» 5500
C. Groenevelt,	»	idem	» 5417
C. D. Kuit	»	idem	» 5411
A. Langejan,	»	Kralingen,	» 5400
P. G. Winters,	»	idem	» 5394
M. v. Linschoten,	»	idem	» 5298.50
Noman en Ketelaar,	»	Rotterdam,	» 5060
P. Blijenburg,	»	idem	» 5040

's-Hage, 25 Juni: 1o. het maken van 2 kribben en van glooiingen van 4 op 1 aan 4 kribben, het gedeeltelijk opruimen van het zinkstuk aan den rechteroever van den Geldersche-IJsel onder het vaste gedeelte van de spoorweglbrug te Westervoort, en het leveren van handlstortstoen; ingek. 2 bilj., als:

H. A. Pauwen,	te	Westpannerden,	ƒ 4650
W. P. de Vries,	»	Rossem,	» 7465

2o. het maken van 8 kribben en het verlengen van 3 bestaande kribben, tot verbetering van den Geldersche-IJsel bij den grootes Durk benaden Westervoort; ingek. 5 bilj., als:

H. A. Pauwen,	te	Westpannerden,	ƒ 7700
F. E. Terwindt,	»	Panneiden,	» 7493
B. A. v. d. Bergh,	»	idem	» 7487
J. H. v. Heezewijk,	»	Lobit,	» 7350
W. P. de Vries,	»	Rossem,	» 7100

3o. het maken en stellen van den metalen boreenbouw eener draaibrug voor dubbel spoor over het Zederikkanaal, ten behoeve van den spoorweg Dordrecht—Elst; ingek. 4 bilj., als:

Meisener Eisengiesserei und Maschinenbau-Anstalt, Meisen,		ƒ 60,000
Gute-Hoffnungshütte, Actien-Verein für Bergbau und Hüttenbetrieb, Oberhausen,		» 48,690
D. A. Schretlen & Co., Leiden,		» 47,907
L. Lenique & Co., Herstal,		» 42,500

Vlissingen, 26 Juni: het restaureeren der R. K. kerk, en de aan- en verbouw der sacristie, den corridor en aanbouwigheden, onder beheer van den architect J. J. Nettenbous; ingekomen 11 bilj., als:

P. Monjé,	te	Vlissingen,	ƒ 10,680
L. H. Beijblom,	»	idem	» 10,600
J. M. v. Ditmar,	»	Middelburg,	» 10,375
Van Miert,	»	idem	» 10 350
Firma Jeras,	»	idem	» 10,295
H. P. v. d. Bos,	»	idem	» 10,124
J. Becker Jz.,	»	Vlissingen,	» 9,200
A. Loos,	»	idem	» 8,845
C. Maters,	»	idem	» 8,275
A. F. Nelemans,	»	Bergen-op-Zoom,	» 8,270
C. Maters,	»	Vlissingen,	» 8,225

Raming ƒ 8388.66

Amsterdam, 26 Juni: het vergrooten van het graanpakhuis der A. O. M. en bijbehoorende werken, onder directie van de architecten G. B. Salm en A. Salm G.Bz.:

hoogste inschr.	J. P. Rieken,		ƒ 19,888
minste »	W. L. Leibbrandt,		» 18,277

gegund.

Breda, 26 Juni: het bouwen van een openbare school voor meer uitgebreid lager onderwijs te Breda in de Eindstraat; ingek. 8 bilj., als:

F. v. Heekeren,	te	Schiedam,	ƒ 19,230
J. W. H. Brandt,	»	Oosterhout,	» 19,085
J. Koopmans,	te	Breda,	ƒ 19,040
A. v. Dongen,	»	idem	» 18,827
A. J. v. Gils,	»	idem	» 18,742
J. Mol,	»	idem	» 16,881
B. Verlegh,	»	Ginneken,	» 15,939
Th. Kessel,	»	Breda,	» 13,881

Beuren c. a., 26 Juni: het bouwen eener openbare school met onderwijzerswoning, onder beheer van den architect C. A. van Lith, te Grave; ingekomen 9 bilj., als:

H. A. Verheij,	te	Nijmegen,	ƒ 12,999
Van Kerkhof,	»	idem	» 11,929
J. Grandjean,	»	idem	» 10,720
J. Haes,	»	Beursen,	» 10,639
L. Coppens,	»	Venloo,	» 10,490
H. W. Kroonen,	»	Husseling,	» 9,995
A. v. Grienssen,	»	Osch,	» 9,995
H. v. Heezewijk,	»	Grave,	» 9,968
G. v. Dinther,	»	Osch,	» 9,295

gegund.

Utrecht, 26 Juni: het amoveeren van 2 huizen, en het bouwen van 2 huizen aan de Westerkade te Utrecht, onder beheer van den architect W. J. van Vogelpoel; ingekomen 9 bilj., als:

A. Sikkel,	te	Utrecht,	ƒ 12,530
A. J. Denk,	»	idem	» 12,240
G. Beemer,	»	idem	» 12,211
J. M. de Borst,	»	idem	» 11,688
Th. Oostveen,	»	idem	» 11,500
H. Vermeer,	»	idem	» 11,398
J. Krap,	»	idem	» 11,270
B. J. v. Buuren,	»	idem	» 10,645
J. M. de Vos,	»	idem	» 10,640

gegund.

Arnhem. De levering der ijzeren beugscheepen met schragen en dwarsbalken, voor de schipbruggen te Arnhem en te Westervoort, is opgedragen aan J. Meijer, te Zaltbommel, voor ƒ 4765.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 5 JULI 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 7 Juli.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van hardsteenwerk. Inl. op het bureau van den gemeentelngenieur, raadhuis, kamer no. 93, van 10—12 uren.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie: het verrichten van eenige reinigings- en stinkdoorwerken in enkele schoolgebouwen der gemeente.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 16 perceelen.

Amsterdam, te 11½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: het leveren van p. m. 660 M³ eiken wisselhout.

Reek, te 5 uren, door burg. en weth., bij Goijarts: het bouwen van een raadhuis, aldaar. Inl. bij den architect C. A. van Lith, te Grave. Aanw. te 2 uren.

Dinsdag, 8 Juli.

Roden, te 10 uren, door burg. en weth. van Peize: het gereedmaken der aardebaan en het leggen van een klinkerstraatweg, lang 7315 M.; het bouwen van 2 tolhuizen, 4 vaste bruggen en 3 gemetselde duikers enz. Inl. bij den architect A. Schotanus, te Zuidhorn.

Roden, te 11 uren, door burg. en weth.: het onder-profiel-brengen der aardebanen en het aanleggen van klinkerstraatwegen, o. lang 3125 M., het bouwen van een tolhuis, 2 gemetselde duikers enz.; 4. lang 2740 M. Inl. bij den architect A. Schotanus, te Zuidhorn.

Leiden, te 2 uren, door de commissie voor de stedelijke gasfabriek: het bouwen van eene gasmeesterswoening aan de fabriek.

Zwolle, te 3 uren, in het Hôtel-Voskamp: het bouwen eener villa met koetshuis en stal, voor A. P. J. Trip, aan het Terpelkwijkpark, aldaar, in 2 perceelen en in massa. Inl. bij den architect S. J. H. Trooster Blz., aldaar.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van: 1o. 300,000 getrokken Waalstraatklinkers; 2o. 200,000 vlakke Waalstraatklinkers; 3o. 500,000 IJsselstraatplavei.

Woensdag, 9 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het wegruimen van een in de Maas, onder de spoorweglbrug te Gennep, gezonken vaartuig; 2o. het opruimen van 2.515,000 M³ grond uit den Nieuwen Maasmond aan den Hoek-van-Holland, ter verdieping van het grootscheepvaartwater, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam. (Herbestelling.)

Scherpenisse, te 11 uren, door het bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Scherpenisse, bij C. Elenbaas: het verhoogen der dijkskruinen tusschen de dijkpalen 7—13 en 53—55 van gemeenl waterschap.

Utrecht, te 12 uren, door den architect W. J. van Vogelpoel, in het Haagsche Koffiehuis: het verbouwen en vergrooten van een huis op den katergang-singel, L. 29, aldaar.

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.: het van-buitenverven van de huizen c. a. »Huifkenstein" en »Hoptille", aan den trekweg van Bolsward naar Leeuwarden.

Genemuiden, te 12 uren, door het kerkbest. der Herv. gemeente, in de consistoriekamer: het verven van het kerkameublement. Inl. bij den opzichter der gemeentewerken, aldaar.

Uitgeest, te 12 uren, in het raadhuis: het verrichten van eenige veranderingen aan het schoolgebouw en de onderwijzerswoning te Markenbinnen. Raming ƒ 875.

Hoorn, te 1½ uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene directeurswoning, tevens administratiegebouw, bij de gemeentegasfabriek, aldaar. Inl. bij den gemeentearchitect.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: 1o. Bestek no. 402, het leggen der tweede spoorbaan tusschen de halte Lunetten en het station Waardenburg, het wijzigen en uitbreiden der sporen en wissels op de tusschengelegen stations en op de stations Utrecht S.S. en Waardenburg, en het verrichten van bijkomende werken, ten behoeve van den spoorweg Utrecht—Bokstel. Inl. op het centraalbureau en bij den sectieingenieur F. Sassen, te Nijmegen; 2o. (Vernieuwingsfonds) Bestek no. 87, het maken en leveren van stalen longbewegingen met toebehooren en gieren excentrieken, ten behoeve van de Staatsspoorwegen; 3o. (Vernieuwingsfonds) Bestek no. 89, het leveren van eiken wisselhout en eiken hruggingers, ten behoeve der Staatsspoorwegen, in 8 perceelen.

St.-Annaparochie, te 6 uren, in het gemeentehuis van Het Bildt: 1o. het onder-profiel-brengen, het bestoeren en begrinten van den Zuiderweg van St.-Annaparochie, strekkende van dat dorp tot Berlikum, ter lengte van 3809 M., en van den Zuidhoekster-Middelweg, strekkende van den Zuiderweg tot aan den Langhuisterweg, ter lengte van 1260 M. Aanw. 7 en 9 Juli, te 10 uren, samenkomst bij den kasteleln Van Kamanen, te St.-Annaparochie; 2o. het bouwen van eene school en onderwijzerswoning aan den Nieuweltstijk onder St.-Annaparochie (Herbesteding). Aanw. te 3 uren.

Velzen, bij den aannemer J. C. Bouterse: de levering op keur van:

450,000 miskleurig handgraauw,
110 000 kleurig idem
60,000 kleurige klinkers,
125 M³ geploegde dennen dampdanken, dik 0.10 M., lang 3.5—6 M.,
400 M³ pain,
450 M³ brikken voor betonstukken.

Donderdag, 10 Juli.

's-Heer, te 10 uren, door burg. en weth.: het doen van vernieuwingen en herstellingen aan: 1o. de brug in den toegangsweg naar het spoorwegstation; 2o. de brug over de A bij de Hasthamer-uitgang; 3o. de brug over de Dommel bij de Vechter-uitgang, benevens het maken van eene houten loods tot berging van schotbalken. Inl. bij den gemeentearchitect J. M. Nabbe. Biljetten inzenden 9 Juli, vóór 3 uren, ten raadhuize.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vergrooten en verbouwen van de Rijkswerf, te Urk, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Raming ƒ 3450.

Hilversum, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene gasfabriek met directeurswoning. Inl. bij den gemeentearchitect J. Riethergen. Aanw. te 10 uren.

Lemmer, ter secretarie van het waterschap Zeven-Grietenijen-en Stad-Sloten: 1o. de levering, in 2 perceelen, van 20 dijkzeilen, lang 6.15 M., breed 16 kleeden Holl. breedte of 0.77 M.; 2o. de levering, in 1 perceel, van 40 ijzeren dreggen.

Vlaardingen: het aflammen en droogmaken van een gedeelte van het Buitengat, aldaar. Inl. bij de scheepsbouwmeesters Gebr. van der Windt, aldaar.

Vrijdag, 11 Juli.

Oudetonge, te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een post-en-telegraafkantoor, benevens een bewaarschool, aldaar.

Bakel, te 10 uren, door burg. en weth. van Bakel-en-Milheeze: 1o. het bouwen van eene school met bijgebouwen te Milheeze en het maken van eenige veranderingen aan de onderwijzerswoning; 2o. het verbouwen der school te Bakel en het doen van eenige herstellingen aan de onderwijzerswoning; 3o. het leveren van schoolbanken en borden ten dienste der beide scholen. Inl. bij den architect Ikoma, te Eindhoven. Aanw. te 10 uren.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestoeten van een gedeelte zeewering te Vlissingen, behoorende tot de zeewerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 1le district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming ƒ 5000.

Venloo, te 10 uren, op het bureau der genie: het uitbreiden en verbeteren der kazerneering en stalling te Venloo. Inl. bij den opzichter van fortificatien, te Venloo. Raming ƒ 60.000.

Veendam, te 11 uren, in het gemeentehuis: het aanbrengen van de oude en het bouwen van een nieuwe school en onderwijzerswoning in de Kerkhaan, aldaar. Aanw. 9 Juli, te 4 uren.

Bergen-op-Zoom, te 12 uren, door G. A. H. Blank en J. L. Verhaert, in het koffiehuis De Draak: het bouwen van 9 woonhuizen op een perceel naast het Algemeen Burgergesthuis, aan de St.-Joseph- en Van Hasseltstraat. Inl. bij den architect R. H. C. van Susteren, aldaar. Aanw. 7 Juli, te 11 uren.

Waterlandkerkje, te 12 uren, door het gemeentebest.: het maken van een keibestrating, loopende van het gehucht Turkije naar Waterlandkerkje.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school met conciergewoning aan de Bakkerstraat, aldaar. Inl. bij den architect over de werken en gebouwen der gemeente. Raming ƒ 44,950.

Zaterdag, 12 Juli.

Hengelo (G.), te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school voor 284 leerlingen en eene onderwijzerswoning in de wijk Dorp, met bijtimering der materialen.

Aderp, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een geheel nieuw schoolgebouw bij het dorp Aderp. Inl. bij den architect H. Boekema, te Groningen. Aanw. 5 en 7 Juli, van 12—2 uren.

Wommels, te 11 uren, door burg. en weth. van Hennaarderadeel: 1o. het bouwen van eene school en onderwijzerswoning te Baijum; 2o. het van buiten en van binnen verven der schoolen en onderwijzerswoningen te Ytens en te Oosterend.

Rotterdam, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den polder Prins-Alexander, in het Algemeen Verkoopkantoor: het onderhoud, van den dag der gunning tot 1 Aug. '85, van de kunst-, aarde- en rijswerken van den polder. Inl. bij den hoofdopzichter, te Kapelle a/d. IJsel.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: de ophooging van het terrein, bestemd voor de pomp- en filterwerken, en het maken van een haventje, volgens Bestek no. 5. Inl. bij den ingenieur-directeur der werken H. P. N. Halbertsma, te Rotterdam. Aanw. 9 Juli, te 2 uren.

Leeuwarden, te 1 uur, ten gemeentehuize: het opruimen van modepten in een gedeelte der Stadsbuitengrachten. Inl. bij den directeur der gemeentewerken. Biljetten inzenden 11 Juli, vóór 5 uren.

Winterswijk, te 2½ uren, door de Gelderseh-Overijselsche Localspoorwegmaatschappij, in de société De Eendracht: 1o. Bestek no. 31, grond- en kunstwerken ten behoeve van het gedeelte localspoorweg Beutichem—Zevenaar (lengte ongeveer 15.5 KM.); 2o. Bestek no. 34, gebouwen en inrichtingen op station-West; 3o. Bestek no. 35, gebouwen en inrichtingen op station-Didam; 4o. Bestek no. 36, 4 wachterswoningen, in 2 perceelen. Inl. aan het bureau te Winterswijk.

Maandag, 14 Juli.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene ijzeren draaibrug, ter vervanging van de vaste houten brug over de Noordervaart, in den kunstweg Rogge-Meiel, met bijbehoorende bruqwachterswoning, onder de gemeente Meiel. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district

en den ingenieur Bekaer, beiden te Maastricht. Aanw. 7 Juli. Raming ƒ 12,150.

Beetsterzwaag, te 11 uren, door burg. en weth. van Opsterland: 1o. het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Kortezwaag; 2o. het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Lippenhuizen; 3o. het bouwen eener school te Hemrik; 4o. het bouwen eener school te Bakkeveen; 5o. het maken en leveren van 288 schoolbanken en 12 boekenkasten, in 4 perceelen; 6o. het verven der schoolbanken en kasten, in 4 perceelen. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 11 Juli, beginnende te 9½ uren te Kortezwaag.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. best.: 1o. het verbeteren van het bestaande vaarwater door de Buitenwatersloot en de Hoornschevaart nabij Delft, tusschen de brug aan de Bolk en de brug in het gehucht Den Hoorn, in 2 perceelen; 2o. het verrichten van eenig baggerwerk in de vaart van de brug in het gehucht Den Hoorn naar Vlaardingen, en het veranderen van eenige bruggen over die vaart, in 3 perceelen en in massa der perceelen 2 en 3; 3o. het verbeteren der brug over de Hoornschevaart in het gehucht Den Hoorn. Inl. bij den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat J. van der Vegt, te 's-Hage. Aanw. 9 Juli, te 9½ uren, aanvangende te Delft.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het maken van den onderbouw eener dubbele-basculebrug over de Kostverlorenvaart, tegenover de 2e Hugo-de-Grootstraat, en bijbehoorende werken; 2o. het maken en stellen van den metalen bovenbouw van die brug. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 97.

Appingedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het aanleggen van een grintweg langs den Scharreweersterweg, lang 500, breed 4 M. Aanw. te 10 uren.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het verbreeden en onder-profiel-brengen van de aardebaan, en het leggen eener klinkerbestrating op den weg naar de Drentsche grenzen, genaamd de Drentschebaan, met bijlevering der materialen enz. Aanw. 11 Juli, te 10 uren, beginnende aan den Eeldersraatweg.

Brummen, in het hotel «Kronhout"; de verbouwing van het buiten «De Quazebosch" met koetshuis en stalgebouw, aan den straatweg onder Brummen. Inl. bij den bouwkundige D. Schut, te Amsterdam.

St.-Jacobiparochie, ten strandhuize van het waterschap Het Nieuw-Bildt: de levering van 3,000,000 harde klinkerstеen, franco op den zeedijk van het waterschap, in verschillende partijen. Inl. bij den gemeente-architect Winters, te St.-Annaparochie.

Dinsdag, 15 Juli.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: 1o. Bestek no. 400, het maken van eene woning op het gemeenschappelijk station Zutfen. Inl. bij den sectieingenieur M. J. van Duyl, te Zutfen; 2o. Bestek no. 403, het maken van een goederenbeeghaats op het station Vucht. Inl. bij den sectie-ingenieur H. E. Beunke, te Breda. Aanw. van beide werken 8 Juli, te 11½ uren en tevens inlichtingen te verkrijgen aan het centraalbureau voormeld.

Borkeloe, door het gemeentebest.: eenige belangrijke herstellingen aan de Usmkbrug, de Aaftinkbruggerbrug aan de Geesterscheperet en het Elbrinkvonder.

Donderdag, 17 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen en voorzien van den afsluitdijk te Schellinkwoude, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 10 Juli. Raming ƒ 10,770.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene nieuwe stokerij met ijzeren kap, en het maken van fundeeringen voor de ovens in de stokerij, op het terrein der gemeentegasfabriek. Aanw. 12 Juli, te 11 uren.

Zeeland (Noordbe.), te 2 uren, door burg. en weth.: 1o. het vergrooten der onderwijzerswoning in de kom; 2o. het verbouwen en vergrooten der onderwijzerswoning te Oventje. Inl. bij den architect J. Frankefort, te Uden. Aanw. te 11 uren.

Vrijdag, 18 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en storten van steen tot voortzetting van de zeeverdediging voor Neuzen, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur van het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 10 en 12 Juli. Raming ƒ 23,850.

Veendam, te 11 uren, in het gemeentehuis: het amoveeren van de bestaande- en het bouwen van een nieuwe school aan den Middelweg, aldaar. Aanw. 16 Juli, te 4 uren.

Zaterdag, 19 Juli.

Hoekhapelle, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten van het schoolgebouw met de vernieuwing van het ameublement en aanverwante werkzaamheden; alsmede het amoveeren van het voormalig gemeentehuis en daarverplaatse bouwen eener nieuwe onderwijzerswoning en schuurtje, met bijlevering der materialen. Aanw. 12 Juli, te 12 uren.

Maandag, 21 Juli.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het maken van een gebouw voor algemeenen dienst, op den kop van de Handelskade; 2o. het graven van een kanaal door den Stads- en Godshuispolder. Inl. voor no. 1, bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101, voor no. 2, bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 93.

Dinsdag, 22 Juli.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het provinciaal best.: het leveren van steenkolen voor de werking der 4 stoomwerktuigen van het Noordwillemskanaal in Drenthe.

Woensdag, 23 Juli.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het maken van gebouwen en verdere inrichtingen, benevens het leggen van sporen en wissels, tot uitbreiding van het station Dordrecht, ten behoeve van den spoorweg Dordrecht—Elst. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectie-ingenieur, te Gorichem. Aanw. 15 en 16 Juli, te 10 uren. Raming ƒ 140,500; 2o. het ophoogen van het stationsterrein en het maken van eene spoorweghaven met bijbehoorende werken te Enkhuizen, ten behoeve van den spoorweg Zaanstreek—Enkhuizen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Hoorn. Aanw. 15 en 16 Juli, te 11 uren. Raming ƒ 537,800.

Overslag, te 2 uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige verbeteringen aan de gemeenteschool. Aanw. 12 Juli, te 5 uren.

Rotterdam, te 12 uren, door de civiel-ingenieurs Simons & Huigen, voor de firma M. P. Pollen & Zn., in het Zuidhollandsch Koffiehuis: het bouwen van een entrepot, een paardenstal en 11 bovenwoningen, aldaar. Aanw. volgens het Bestek.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Rijswijk, 23 Juni: het bouwen eener villa te Rijswijk, onder beheer van den architect J. I. van Waning; ingek. 5 bilj., als:

J. v. d. Broek,	te Zeeuwhuizen,	ƒ 25,780
H. Bontenbal,	» Rijswijk,	» 24,460
P. J. Stichter,	» Delft,	» 21,643
P. Vermeer,	» Gouda,	» 19 468
C. W. P. Dessing,	» idem	» 18,218

gegund.

Gelinge, 24 Juni: voor het waterschap Het Potschar: 1e perc., het maken van een dijk en verdere werken; 2e perc., het vervoeren en wederopbouwen van twee watermolens:

	perc. 1	perc. 2	massa
M. Bleeksma, Deernum,	ƒ 1825		
G. Lanting, Weidum,	ƒ 1058	1422	ƒ 2480
A. Boomsma, Oosterlittens,	1018		
G. Visser, Ylst,	1014	1384	2550
J. Kretekamp, Wijkel,	968	gegund.	
W. Propsma, Hallum, (niet volgens voorw. ingeschr.)	948	1448	
R. Timmermans, Hansweerd,		1650	
K. v. d. Schaaf, Terborne,		1641	
S. de Vries, Parrega,		1579	
G. de Boer, Oppenhuizen,		1552	
B. Bouma, Akkrum,		1468	gegund.
Raming	1052	1662	

Leeuwarden, 27 Juni: het uitdiepen van het vaarwater De Paesens en van de geul in het Tjeukemeer, in 2 perceelen; 1e perceel, De Paesens, ingek. 14 bilj., als:

G. T. Praamstra,	te Veenwouden,	ƒ 15,444
S. Jongedijk	» Holwerd,	» 14,950
M. G. Feenstra,	» Warga,	» 14,700
H. F. de Jong,	» Oudehaske,	» 14,265
C. Bakker,	» Kollum,	» 13,583
S. J. Keuning,	» Ternaard,	» 13,200
J. Bakker,	» Kollum,	» 12,996
J. v. d. Werff,	» Dokkum,	» 12,900
R. J. Dijkstra,	» Kollum,	» 12,885
F. A. Loen,	» Westernieer,	» 12,600
J. B. de Jong,	» Driesum,	» 11,800
H. H. Huisman,	» Ylst,	» 11,480
W. Krikke,	» Oudehaske,	» 11,124
H. H. Smits,	» Haringen,	» 10,900
Raming		» 11,600

2e perceel, het Tjeukemeer, ingekomen 7 bilj., als:

H. F. de Jong,	te Oudehaske,	ƒ 739
W. Krikke,	» idem	» 740
W. A. Koopman,	» Oldelamer,	» 670
J. J. Boltje,	» Nijehaske,	» 686
R. C. de Bey,	» Oudehaske,	» 627
Y. Dijkerboom,	» idem	» 588
F. G. Bergor,	» idem	» 579
Raming		» 695

's-Hage, 27 Juni: 1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraafkantoren in de afdeeling Leeuwarden; minste inschr. was M. Ferwerda, te Leeuwarden, voor ƒ 616.

2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraafkantoren in de afdeeling Groningen; minste inschr. was B. Bon, te Sneek, voor ƒ 1910.

Ierseke, 27 Juni: het maken van metselwerken c. a. in den oesterput van E. van den Bosch & M. de Jonge; ingek. 4 bilj., als:

C. de Wilde,	te Kattendijke,	ƒ 9300
P. Deenkers,	» Kapelle,	» 9175
L. Laban,	» Ierseke,	» 9125
J. Bruggeman,	» Hansweerd,	» 8890

gegund.

Zonnemaire, 27 Juni: de gewone onderhoudswerken van het waterschap Nieuwbommenede; minste inschr. was J. de Rijke Jz., te Sirjansland, voor ƒ 5900.

Utrecht, 28 Juni: Bestek no. 401, het leveren en stellen van den ijzeren bovenbouw voor de bruggen van het tweede spoor tusschen Utrecht en Maarsbergen en het verrichten van bijkomende werken, ten behoeve van den spoorweg van Utrecht naar Boksteł; ingek. 3 bilj., als:

D. A. Schretlen & Co., Leiden,		ƒ 41,855
H. Dalhuisen, Kampen,		» 41,150
Act.-Ges. für Eisenindustrie und Brückenbau vorm. J. C. Harkort, Duisburg,		» 39,400
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,		» 39,159
J. Hillen, Grave,		» 38,000

Neuzen, 28 Juni: het verrichten van werken tot dijksverbetering enz. aan de waterkeering van den De-Loonepolder; minste inschr. was D. Tholens, te Hoek, voor ƒ 3980.

Amersfoort, 30 Juni: de vernieuwing van straten en wegen, met inbegrip van 141,500 Ben-Ahin keien, 4580 anderhalve of verbandkeien en 973,000 Waal-straatklinkers; ingek. 20 bilj., als:

J. F. Baardvelt,	te Amsterdam,	ƒ 57,990
A. C. Vink,	» Utrecht,	» 56,960
Gebr. v. Berkum,	» Amsterdam,	» 53,980
A. J. v. Liemt,	» idem	» 53,690
C. J. Maks en Van Boekholtz,	» idem	» 52,887
G. Bremer,	» Utrecht,	» 50,000
P. Leenderts,	» idem	» 49,975
H. v. Rhijn,	» Naarden,	» 49 480
J. Fruitier,	» Utrecht,	» 47,399
J. H. Rouenhorst,	» Harderwijk,	» 45,990
H. J. Buitenhuis,	» Elspeet,	» 45,390
H. Mouw Tz.,	» Apeldoorn,	» 43,270
C. Bos,	» Haarlemmermeer,	» 43,200
F. v. Wijlick,	» Lisk,	» 41,682
A. Maters,	» Amersfoort,	» 41,500
J. G. v. d. Geest,	» idem	» 41,200
J. v. d. Bergh,	» idem	» 41,090
W. H. de Haan,	» Elst,	» 40,920
G. H. v. d. Heijden,	» Arnhem,	» 39,660
F. W. Bonte,	» Amersfoort,	» 38,780

gegund.

Amsterdam, 30 Juni: het vernieuwen in ijzer van de loopbrug over de Keizersgracht bij de Brouwersgracht en bijbehoorende werken; ingek. 7 bilj., als:

A. Ozinga,	ƒ 5780
G. D. v. Doorn,	» 5000
A. v. Wensveen,	» 4885
A. Helsen,	» 4435
J. P. Cornelissen,	» 4444
E. v. Brummelen,	» 4210
S. Wit Jr., te Oterleek,	» 3492

Amsterdam, 30 Juni: het verbouwen van het perceel Nieuwendijk, 106, voor S. v. Embden, onder beheer van den bouwkundige B. de Jong; ingekomen 10 bilj., als:

M. Nauman,	ƒ 7777.77
J. Bode,	» 7573
J. de Lange,	» 7540
H. B. Poelman,	» 7125
M. Stam,	» 6880
J. Happe Hz.,	» 6879
W. Jansen,	» 6200
J. A. Haak,	» 6148
Joh. Lockhorn,	» 5680
A. Dussmann,	» 4710

Rotterdam, 30 Juni: het bouwen eener villa te Hilligersberg voor W. K. M. de Kat, onder beheer van den architect J. I. van Waning; ingekomen 5 bilj., als:

A. C. Hijdelaar,	te Rotterdam,	ƒ 48,500
B. Hooijkaas & Zn.,	» idem	» 44,973
H. Breur,	» idem	» 43,987
W. G. C. Hilkes,	» idem	» 41,453
W. L. Helmer,	» idem	» 40,776

Bussem, 1 Juli: het bouwen van een post- en-telegraafkantoor met directeurswoning, enz., aldaar, onder beheer van den architect J. F. Everts; ingekomen 15 bilj., als:

G. Teunissen, Hilversum,	ƒ 32,100
C. Krook en Aug. Oostmeijer, Amsterdam,	» 29,600
Renaud v. Boeijen, Watergraafsmeer,	» 28,940
W. Gijzel, 's-Gravenland,	» 27,315
W. Meijer, Hilversum,	» 27,200
E. J. Jarrèins, Naarden,	» 27,000
G. Gijzel, Hilversum,	» 26,900
P. Andriessen, idem	» 26,784
A. Keers, idem	» 26,734
Gebr. Diepenbroek, Nieuweramstel,	» 26,094
G. Majoor, Bussem,	» 25,784
W. Westerhof, Weesp,	» 24,888
L. Bouwman Jr., Amsterdam,	» 24,800
J. Schoenmeijer en A. Kos-Koolhaalder, Rotterdam,	» 23,743
E. v. Klaarwater, Bussem,	» 22,968

gegund.

Nijmegen, 1 Juli: het bouwen van een huis, verdeeld in 2 winkel- en 2 woonhuizen, op een open terrein aan de Houtstraat, onder beheer van den architect J. W. Michielsen; ingek. 9 bilj., als:

G. Reijntjes,	te Nijmegen,	ƒ 14,999
J. Knoops,	» idem	» 14,955
J. Haspels J.Jz.,	» idem	» 13,995
A. H. Verheg en H. Steijntjes,	» idem	» 13,855
A. Th. Opsomer en C. T. Eikelen,	» idem	» 13,470
W. Kropman,	» idem	» 13,248
H. v. d. Waarden,	» idem	» 12,559
J. B. Smits,	» idem	» 12,494
J. S. Grandjean,	» idem	» 11,573

gegund.

Amsterdam, 1 Juli: het verbouwen van perceel 10 in de Kalverstraat voor Speijer & Zn., onder beheer van den architect J. W. Meijer; ingekomen 20 bilj., als:

A. Paans,	ƒ 22,900
J. P. Cornelissen,	» 22,700
G. Wendt,	» 22,222.22
W. Greve	» 21,367
G. Boon,	ƒ 20,704
J. Koster,	» 20,653
L. Bouwman Jr.,	» 18,730
H. Rietsnijder & Zn.,	» 18,695
C. Rietsnijder,	» 18,460
J. K. F. Lockhorn,	» 18,300
G. L. Brouwer,	» 18,084
W. Haaksma,	» 17,987
Firma Oosterink en Schut,	» 17,900
A. H. Grijpink,	» 17,824
J. J. Vontijn,	» 17,560
D. Heijink,	» 17,490
J. F. Jansen,	» 17,200
D. Hoogerheets,	» 17,200
P. Kampman en J. v. Harderwijk,	» 16,969
Dannink en Stokmans,	» 15,375

Amsterdam, 1 Juli: het maken van eene machinekamer en oven bij de broodfabriek De Ijsan, onder beheer van den architect J. W. Meijer; ingekomen 5 bilj., als:

G. Scholte,	ƒ 5880
C. Rietsnijder,	» 5425
W. Haaksma,	» 5228
D. Heijink,	» 5190
G. Boon,	» 4960

's-Hage, 1 Juli: het uitvoeren van onderhouds- en andere werken aan de cellulaire gevangenis te Groningen, van 1 Juli 1884 tot en met 31 December 1886; ingek. 5 bilj., als:

E. Berkenbosch,	te Groningen,	ƒ 7980
G. P. v. Erp,	» idem	» 7809
J. Werkman,	» idem	» 7653
K. Fekkes,	» idem	» 7429
T. Y. Velsma,	» idem	» 6966

's-Hage, 2 Juli: het maken van werken tot uitbreiding van het station Dordrecht, ten behoeve van den spoorweg Dordrecht—Elst; ingek. 13 bilj., als:

A. v. d. Meer,	te Harlingen,	ƒ 135,000
J. Dubbelman,	» Dordrecht,	» 127,900
W. L. Schram,	» Stedrecht,	» 123,750
J. Schaafsma,	» Breda,	» 122,000
R. Voordendag Az.,	» Dordrecht,	» 121,988
G. Wolink & Co.,	» idem	» 121,700
D. Volker,	» idem	» 118,000
P. H. de Bekker,	» Empel,	» 117,589
J. Hillen,	» Grave,	» 114,900
G. Goedhart,	» Dordrecht,	» 113,500
J. J. v. Sluisdam,	» idem	» 112,800
L. v. Dijk,	» Empel,	» 111,480
A. Terwindt,	» Westpannerden,	» 101,200

Utrecht, 2 Juli: Bestek A. Q, het leveren van stalen spoorstaven, stalen lasch- en eindplaten, ijzeren haak- en schroefbouten en stalen veerringen voor de Staatsspoorwegen, in drie persoelen:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3
Société Anonyme des Aciéries d'Angleur Rouory, Angleur bij Luik,	ƒ 145,732		
Société John Cockerill, Seraing,	150,000		
Hoerder Bergwerks- und Hütten-Verein, Hoerde,	154,664		
Bochümer Verein für Bergbau und Gusstahlfabrikation, Bochum,	150,876		
Bröckow Vaughan & Co. Limited, Middlesbro' on Tees,	150,300		
Rhönische Stahlwerke, Rubroit,	156,912		
Gebr. Dobbler, Maastricht,	ƒ 6761.77½		
Fried. Beijersmann, Hagen,	6960.—		
Société Anonyme de Gosselies, Gosselies,	7450.—		
Société Anonyme des usines, houillaneries et fonderies de La Louvière, La Louvière,	6728.—		
Société Anonyme des houillaneries de La Croyère, La Croyère,	6712.—		
Nicolas Nicaise, Marcinelle,	7412.43		
Hetzler & Karcher, Beckingen a/d. Saar,	7333.40		
R. S. Stokvis & Zn., Rotterd.,	6805.90		
Otto Asbeck, Hagen,			ƒ 390.—
Smit & Blok, Amsterdam,			1317.10

Amsterdam, 2 Juli: het bouwen van eene barak voor 35 krijbben en het uitvoeren van eenige werken, aan de gebouwen van het Binnengasthuis, onder beheer van den architect H. Leguyt; ingekomen 20 bilj., als:

G. Boon,	ƒ 18,878
H. C. Dorlas,	» 17,797
J. P. Cornelissen,	» 14,790
A. H. Grijpink,	» 14,689
F. H. Helle en C. Kosters,	» 14,500
W. L. Leibbrandt,	» 14,344

W. H. Struijs,		ƒ 14,000
M. J. Knipper en J. Vree,		» 13,988
J. Post,		» 13,762
J. H. M. Homulle,		» 13,649
R. Repko,		» 13,448
G. L. Brouwer,		» 13,331
P. Kampman en J. v. Harderwijk,		» 13,200
J. Morison,		» 13,122.80
W. Greve,		» 13,100
D. Hoogerbeets,		» 12,980
A. v. Wensveen,		» 12,855
J. J. Vontijn,		» 12,470
G. Wond,		» 12,421
H. W. A. Paans,		» 10,992

Pernis, 2 Juli: de bouw van eene school met woningen, onder beheer van den architect W. C. Coejijn; ingek. 17 bilj., als:

A. Langejan, Kralingen,		ƒ 14,400
A. H. Visser, Rotterdam,		» 14,179
A. Kruithof, Charlois,		» 13,998
C. Suijders de Vogel, Schiedam,		» 13,596
J. Visser, Zuidbeierland,		» 13,425
P. Kievit, Goudswaard,		» 13,400
A. Leemans, Rotterdam,		» 13,300
Wed. de Winter, Pernis,		» 13,211
T. v. Loo, Westmaas,		» 13,200
C. Simons, Zuidbeierland,		» 13,198
J. de Winter, Pernis,		» 12,969
G. H. Lodders, Hendrik-Ido-ambacht,		» 12,899
J. de Roo,	Schiedam,	» 12,819
J. Trinthamer,	idem	» 12,500
Kudders en Bochoven,	idem	» 12,440
W. Louter, Spijkernis,		» 12,222
J. Meiboom, Hoogvliet,		» 11,999

gegund.

Neuzen, 2 Juli: de gewone herstellings- en vernieuwingswerken, met het onderhoud, aan den Nieuwe-Neuzenpolder; ingek. 9 bilj., als:

H. Klaassen,	te Zaamslag,	ƒ 38,700
J. Verkuijl Quakkelaar,	» Vlissingen,	» 38,700
I. v. Male Dz.,	» Breskens,	» 38,600
R. Hage,	» Middelburg,	» 37,300
J. Janssen,	» Neuzen,	» 36,450
P. A. v. d. Velde,	» idem	» 36,030
A. de Jong,	» idem	» 35,999
A. v. d. Beek,	» Zaamslag,	» 34,928
A. Vermorcken,	» Hontenisse,	» 34,832

Steenwijk, 3 Juli: het sloopen van het logement Het Posthuis, en het daarterplaatse wederopbouwen van een nieuw logement, onder beheer van den architect B. Ouwkema; ingek. 9 bilj., als:

E. Groenink,	te Steenwijk,	ƒ 5989
J. Hofman,	» Blesse,	» 5785
A. de Boer,	» Steenwijk,	» 5610
H. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 5590
B. J. Otterwijk,	» Heerenveen,	» 5543
J. de Boer en Zonen,	» Steenwijk,	» 5345
W. Veersma,	» idem	» 5288
G. J. Aberson,	» idem	» 5247
J. L. de Vries,	» Oldeholtpade,	» 4966

Driewegen, 3 Juli: het afbreken en opbouwen eener onderwijzerswoning, aldaar; ingek. 4 bilj., als:

J. Rijnberg,	te Ellewoudsdijk,	ƒ 5275
F. Schijf,	» Oud-zand,	» 4780
A. J. A. Hoogvliet,	» Baarland,	» 4375
D. v. d. Poel,	» Oudzand,	» 4277

Behoudens nadere goedkeuring aan den minsten inschrijver gegund.

Oostzaan, 3 Juli: 1o. het bouwen van eene school en onderwijzerswoning in het noordeinde van Oostzaan; ingekomen 11 bilj., als:

D. Tamminga,	te Amsterdam,	ƒ 20,800
J. Nieuwstad,	» Beets,	» 20,600
J. P. Brugman,	» Zaandam,	» 20,100
J. Plas,	» Purmerend,	» 19 634
P. Duinker,	» Helder,	» 19,579
G. L. Brouwer,	» Amsterdam,	» 19,000
H W Struijs,	» idem	» 18,400
J. J. Vontijn,	» idem	» 18,350
J. Post,	» idem	» 18,091
W. Greve,	» Buiksloot,	» 18,050
L. Bouman,	» Amsterdam,	» 17,510
Raming		» 18,650

2o. het bouwen eener school en onderwijzerswoning in het zuideinde van Oostzaan; ingek. 10 bilj., als:

C. Blom,	te Nieuwe-Niedorp,	ƒ 22,222
J. Nieuwstad,	» Beets,	» 20,750
D. Tamminga,	» Amsterdam,	» 20,700
P. Duinker,	» Helder,	» 19,719
G. L. Brouwer,	» Amsterdam,	» 18,718
J. J. Vontijn,	» idem	» 18,500
W. H. Struijs,	» idem	» 18,400
J. Post,	» idem	» 18,227
W. Greve,	» Buiksloot,	» 18,100
L. Bouman,	» Amsterdam,	» 17,705
Raming		» 18,700

3o. de aan- en verbouw van de school in de Kerkstaart te Oostzaan; ingek. 8 bilj., als:

J. Nieuwstad,	te Beets,	ƒ 6100
W. H. Struijs,	» Amsterdam,	» 5000
J. Plas,	» Purmerend,	» 4979
J. J. Vontijn,	» Amsterdam,	» 4948
G. L. Brouwer,	» idem	» 4900
L. Bouman,	» idem	» 4830
J. Post,	» idem	» 4790
W. Greve,	» Buiksloot,	» 4746
Raming		» 4890

Arnhem, 3 Juli: het metselen van een nieuwen voorgevel, met verfwerken, aan het Centraalgebouw; ingek. 4 bilj., als:

J. v. d. Staay,	ƒ 1985
J. v. Toll,	» 1845
L. Liefting,	» 1539
H. Kleinheut,	» 1360

gegund.

Arnhem, 3 Juli: het verrichten van eenige verfwerken aan de gebouwen der gemeentegasfabriek; gegund aan J. Cohen Gz., te Arnhem, voor ƒ 523.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 12 JULI 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 14 Juli.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene ijzeren draaibrug, ter vervanging van de vaste houten brug over de Noordervaart, in den kunstweg Rugge-Meiel, met bijbehoorende brugwachterswoning, onder de gemeente Meiel. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en den ingenieur Bekaer, beiden te Maastricht. Raming ƒ 12,150.

Bergsterzwaag, te 11 uren, door burg. en weth. van Opsterland: 1o. het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Korterzwaag; 2o. het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Lippenhuizen; 3o. het bouwen eener school te Ilsmerik; 4o. het bouwen eener school te Bakkeveen; 5o. het maken en leveren van 288 schoolbanken en 12 boekenkasten, in 4 perceelen; 6o. het verven der schoolbanken en kasten, in 4 perceelen. Inl. bij den gemeentearchitect.

Schiedam, te 11 uren, ten kantore der firma Van Deventer & Co.: het bouwen eener glashalzerij met alle daartijbehoorende werken. Inl. bij de bouwkundigen Wouterkoot en Berkelaar, aldaar.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. best.: 1o. het verbeteren van het bestaande vaarwater door de Buitenwatersloot en de Hoornschevaart nabij Delft, tusschen de brug aan de Bolk en de brug in het gehucht Den Hoorn, in 2 perceelen; 2o. het verrichten van eenig baggerwerk in de vaart van de brug in het gehucht Den Hoorn naar Vlaardingen, en het veranderen van eenige bruggen over die vaart, in 5 perceelen en in massa der perceelen 2 en 3; 3o. het verbeteren der brug over de Hoornscheervaart in het gehucht Den Hoorn. Inl. bij den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat J. van der Vegt, te 's-Hage.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het maken van den onderbouw eener dubbele-basculebrug over de Kostverloren Vaart, tegenover de 2e Hugo-de-Groot-straat, en bijbehoorende werken; 2o. het maken en stellen van den metalen bovenbouw van die brug. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 97.

Appingedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het aanleggen van een grintweg langs den Scharrewoersterweg, lang 500, breed 4 M. Aanw. te 10 uren.

Groningen, te 12¾ uren, door burg. en weth.: het verbreeden en onder-profiel-brengen van de aardelaan, en het leggen eener klinkerbestrating op den weg naar de Drentsche grenzen, genaamd de Drentsche laan, met bijlevering der materialen enz.

Groningen, 's avonds 6 uren, door F. A. van Dam (te Bedum), in het logement van H. Plenter: het bouwen van een winkelhuis en 2 burgerhuizen, aan den Noorder-Stationsweg, te Groningen, met de levering van al het benoodigde. Inl. bij de architecten K. en H. Hoekzema, aldaar.

Brummen, in het hotel «Kroonhout": de verbouwing van het buiten «De Quazebosch" met koetshuis en stalgebouw, aan den straatweg onder Brummen. Inl. bij den bouwkundige D. Schut, te Amsterdam.

St.-Jacobiparochie, ten strandhuize van het waterschap Het Nieuw-Bildt: de levering van 3,000,000 harde klinkersteen, franco op den zeedijk van het waterschap, in verschillende partijen. Inl. bij den gemeente-architect Winters, te St.-Annaparochie.

Dinsdag, 15 Juli.

Anna-Paulowna, te 12 uren, in het logement Veerbarg: het bouwen van een boerenplaatsje, voor J. van Gijtenbeek (te Wageningen), op de verlengde hofstede Pietershof, aan de Van-Ewijckvaart, aldaar.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: 1o. Bestek no. 400, het maken van eene woning op het gemeenschappelijk station Zuilen. Inl. bij den sectieingenieur M. J. van Duyl, te Zuilen; 2o. Bestek no. 403, het maken van een goederenbergplaats op het station Vucht. Inl. bij den sectie-ingenieur H. E. Beunke, te Breda.

Berkelse, door het gemeentebest.: eenige belangrijke herstellingen aan de Dankbrug, de Auffinkbruggerbrug aan de Geesterschepoort en het Elbrinkwonder.

Woensdag, 16 Juli.

Hof-van-Delft, te 12 uren, door J. C. van Marken Jr., te Delft, in de Tent in het Agnetapark: het bouwen van een blok van 2 arbeiderswoningen in het Agnetapark. Inl. bij den civiel- en bouwkundig-ingenieur F. M. L. Kerkhoff, te Delft. Aanw. te 11 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige werken aan de openbare lagere scholen de klasse, genaamd: Rozenschool, Coornhertschool, Van-der-Palmschool, Nieuwenhuijzenschool, Prinsenschool, Parelschool, Costerschool, Burghtschool, Anna-Visserschool, Surphatischool, Commeniusschool en Pestalozzischool. Inl. ten kantore van den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101, van 10—12 uren.

Buiksloot, te 12 uren, door burg. en weth.: het doen van eenige herstellingen aan straten in de stad.

Amsterdam, te 1 uur, namens Gebr. Scheuer, in het koffiehuis De Roode Leeuw: het bouwen van eene hoek- en portierswoning op de Handelskade. Inl. bij de ingenieurs-architecten W. van Lookeren Campagne & E. Canfeld von Felbert, Amstelstijk, 18, bij Amsterdam.

Amsterdam, door het best. der Vereeniging van hooger onderwijs op Gereformeerden grondslag, in het te verbouwen perceel: het verbouwen van perceel 162 aan de Keizersgracht, aldaar. Inl. bij den architect J. W. Meijer.

Donderdag, 17 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstellen en voorzien van den afsluitdijk te Schellinkwoude, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming ƒ 10,770.

Delft, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, in het gemeentelandshuis: 1o. het verzwaren en op minstens 20 M. kruinbreedte brengen van 2 vakken der duinreep of zeewering van Delfland, namelijk: a. het vak zeewering, strekkende van den dam gemerkt G tot den dam gemerkt B, ter lengte van 1270 M., en b. het vak zeewering, strekkende van 30 M. ten zuidwesten van den dam no. 3 tot aan het Monsterscheslag, tusschen de dammen no. 8a en 9, ter lengte van 2180 M.; 2o. het verzwaren en op minstens 20 M. kruinbreedte brengen van 2 gedeelten der duinreep of zeewering van Delfland, namelijk: a. een gedeelte zeewering tusschen de dammen no. 9 en 10, ter lengte van 150 M., en b. een gedeelte zeewering voor het dorp Terheide, ter lengte van 200 M. Inl. bij den fabrieklandmeter J. P. van den Berg Jz., te Delft en bij den opzichter van Delfland's strandwerken D. Vroegindeil Pz., te 's-Gravenzande.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene nieuwe stokerij met ijzeren kap, en het maken van fundeeringen voor de ovens in de stokerij, op het terrein der gemeentegasfabriek.

Haarlem, te 1 uur, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie des polders: het onderhoud van gebouwen, bruggen en beschoeiingen over '84 en de drie eerste maanden van '85, in 7 perceelen. Inl. bij den hoofdopzichter, te Haarlem en bij de opzichters, in den polder.

Zeeland (Noordbr.), te 2 uren, door burg. en weth.: 1o. het vergrooten der onderwijzerswoning in de Kom; 2o. het verbouwen en vergrooten der onderwijzerswoning te Oventje. Inl. bij den architect J. Frankefort, te Uden. Aanw. te 11 uren.

Kollum, bij G. P. Postma: het maken eener walbeschoeiing aan de Dokkumer Ee te Birdaard, ter lengte van 380 M., met bijlevering van 2000 stuks dennen palen en ruim 200 stère grove puin. Aanw. 14 Juli, te 5 uren.

Vrijdag, 18 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en storten van steen tot voortzetting van de zeeverdediging voor Neuzen, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur van het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Raming ƒ 23,850.

Veendam, te 11 uren, in het gemeentehuis: het aanteeren van de bestaande- en het bouwen van een nieuwe school aan den Middelweg, aldaar. Aanw. 16 Juli, te 4 uren.

Leeuwarden, ten huize van Wed. Bussa, Nieuwestad 53: de herbouw van de afgebrande boerenhuizinge op de zathe, in gebruik bij K. J. Leemstra, onder Wieuwerd. Teekeningen liggen ter inzage bij den architect W. C. de Groot, te Leeuwarden.

Zaterdag, 19 Juli.

Zutfen, te 12 uren, door de vennootschap Zutfensche Broodfabriek, in het Hôtel du Soleil: het maken der gebouwen, meesterknechtswoning en verdere werken, op het terrein aan de Noorderhaven, aldaar, ten dienste der broodfabriek. Inl. bij de architecten J. ten Zijthoff, te Deventer en J. Uiterwijk Wz., te Zutfen.

Boschkapelle, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten van het schoolgebouw met de vernieuwing van het ameublement en aanverwante werkzaamheden; alsmede het aanteeren van het voormalig gemeentehuis en daarterplaatse bouwen eener nieuwe onderwijzerswoning en schuurtje, met bijlevering der materialen.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het leveren en aanvoeren van 130,000 stuks Utrechtsche straatklinkers en 129,000 stuks Waalstraatklinkers.

Heerenveen, ten gemeentehuize van Schoterland: de levering van 25,000 1e soort Waalklinkers.

Maandag, 21 Juli.

Arnhem, te 10 uren, door den architect D. Gerstkoek Meinesz, in De Harmonie: het verbouwen van perceel no. 6, in de Hofstraat, aldaar. Aanw. 17 Juli, te 10 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het maken van een gebouw voor algemeenen dienst, op den kop van de Handelskade; 2o. het graven van een kanaal door den Stads- en Godshuispolder. Inl. voor no. 1, bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101, voor no. 2, bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 93.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het aanleggen van een riool in de Paleis- en de Amalialaan, aldaar. Aanw. 18 Juli, te 10 uren.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: het maken van een waterreservoirgebouw, den onderbouw van 2 waterkranen met opstellen van den bovenbouw, en eene waterleiding met bijbehoorende werken, op het stationsemplacement Barneveld. Inl. bij den ingenieur van den weg, O.-Z. Achterburgwal 171, te Amsterdam. Raming ƒ 5400.

Martenshoek, te 6 uren, namens H. Riepma, in het logement van H. J. Poppens: het amoveeren zijner afgebrande behuizing en het wederopbouwen van een nieuw winkelhuis met toebehooren. Inl. bij den architect G. Nijhuis, te Groningen. Aanw. 18 Juli, te 10 uren.

Reek, door het gemeentebest.: bij Wed. Van Munster: het bouwen van een raadhuis. Inl. bij den architect C. A. van Lith, te Grave.

Dinsdag, 22 Juli.

Schagen, te 10½ uren, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten der gemeenteschool, aldaar. Inl. bij Jb. Munter, Nieuwstraat, te Nieuwediep. Aanw. 19 Juli, te 10½ uren.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van 12 brandspuiten met toebehooren en 1,000,000 scherpe patronen no. 10 tot kamerschietcilinders.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het provincial best.: het leveren van steenkolen voor de werking der 4 stoomwerktuigen van het Noordwillemskanaal in Drente.

Woensdag, 23 Juli.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het maken van gebouwen en verdere inrichtingen, benevens het leggen van sporen en wissels, tot uitbreiding van het station Dordrecht, ten behoeve van den spoorweg Dordrecht—Elst. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectie-ingenieur, te Garichem. Aanw. 15 en 16 Juli, te 10 uren. Raming *f* 140,500; 2o. het ophoogen van het stationsterrein en het maken van eene spoorweghaven met bijbehoorende werken te Enkhuizen, ten behoeve van den spoorweg Zaandtreek—Enkhuizen. Inl. bij den eerst-aanwezend-ingenieur, te Hoorn. Aanw. 15 en 16 Juli, te 11 uren. Raming *f* 157,800.

Oversla, te 2 uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige verbeteringen aan de gemeenteschool.

Rotterdam, te 12 uren, door de civiel-ingenieurs Sijmons & Huijgen, voor de firma M. P. Pollen & Zn., in het Zuidhollandsch Koffiehuis: het bouwen van een entrepot, een paardenstal en 11 bovenwoningen, alhaar. Aanw. volgens het Bestek.

Donderdag, 24 Juli.

Kuik, te 12 uren, door burg. en weth. van Kuik-en-St.-Agatha: het verbouwen van het lokaal der openbare school te Kuik, met de levering der materialen. Inl. bij den architect H. A. Achterbergh, te Boksmeer. Aanw. van 9—11 uren.

Zaterdag 26 Juli.

Nijmegen, te 2 uren, in het Geerflenhuis van het polderdistrict Circul-van-de-Ooi: het maken en inhangen van eene ijzeren schuif, ter vervanging van de bestaande houten, in de Ooisluis nabij Nijmegen. Aanw. te 11 uren.

Maandag, 28 Juli.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het maken en leveren van meubelen, benoodigd voor het Rijksarchiefgebouw te Maastricht. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den opzichter van het archiefgebouw J. T. Strik, te Maastricht. Aanw. 21 Juli, te 10 uren. Raming *f* 1700.

Woensdag, 30 Juli.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: het maken van eene ijzeren schipbrug, bestemd voor de droge dokken, alhaar.

Donderdag, 31 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen eener brugmachtenning aan het Noordhollandsch kanaal, te Alkmaar. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Aanw. 24 Juli. Raming *f* 3260.

Vrijdag, 1 Aug.

's-Hosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het herstellen van buitengewone storm- en winterschade, bestaande in het opruimen van ondiepten in de buitenkanalen der Dieze en in de schipbrughaven van het Bedefscheerer (Noordbrabant). Raming *f* 5000; 2o. het herstellen van buitengewone storm- en winterschade aan de werken behoorende tot het kanaal de Dieze. Raming *f* 4100; 3o. het herstellen van buitengewone storm- en winterschade aan de Rijkswerken behoorende tot de Zuid-willemsvaart (Noordbrabant). Raming *f* 2800. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, bij den ingenieur Keurenaer, beiden te 's-Bosch en bij de betrokken opzichters.

Maandag, 4 Aug.

Antwerpen, te 12 uren, door burgemeester en schepenen: het bouwen van een nieuw museum voor Schoone Kunsten, met aanhoorigheden, op de Place du Peuple. Raming francs 1,980,212.71. Biljetten inzenden 3 Aug. op het stadhuis.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 23 percoelen.

Donderdag, 7 Aug.

Assen, te 2 uren, aan het gebouw van het prov. best.: de levering van turf tot het drijven van 4 stoompompwerktuigen langs het Noordwillemskanaal in Drente.

Vrijdag, 8 Aug.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het wegruimen van een in de Zuiderzee, bij Schokland, gezonken vaartuig, «Maria Berendina". Aanw. 1 Aug.

Vrijdag, 15 Aug.

Zutfen, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van een gegoten-ijzeren gasbouderkuip met gasbouder en paalfundeering met toebehooren, op een terrein nabij de gasfabriek, alhaar.

Op later te bepalen datum.

Workum, door Th. J. Mirande: 1o. het glas- en verfwerk voor 4 stations, 24 wachterswoningen en verdere werken op de lijn Sneek—Stavoren; 2o. het stukadoorwerk voor 4 stations en 24 wachterswoningen, op dezelfde lijn.

Scheveningen: het maken van een Kurhaus met hotel, winkelgalerijen en diverse werkzaamheden, voor de Maatschappij «Zeebad Scheveningen." Inl. bij de architecten Benkendorff & Ebert, te Amsterdam en aan het terrein van den bouw.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Leeuwarden, 27 Juni: 1o. het uitruimen van de bestaande- en het maken van nieuwe walbeschoeiingen langs de vaart in de Buurt, te Huizum, benevens het uitvoeren van diverse werken aan de draaiberg, alhaar; ingekomen 4 biljetten; minste inschr. was A. T. Boomsma, te Oosterlittens, voor *f* 1969
Raming » 2170

2o. het verbreeden, slatten en baggeren van gemelde vaart, ter lengte van p. M. 260 M.; ingekomen 4 biljetten; minste inschr. was G. W. Culsbeek, te Hallum, voor *f* 464
Raming » 500

Breda, 30 Juni: het bouwen van een heerenhuis, voor rekening van H. van der Meer Jr., onder beheer van den architect J. M. Marijnen; ingekomen 6 bilj., als:

C. v. Dongen,	*f* 14.168
A. v. d. Akker,	» 13,690
A. Verhagen & Zn.,	» 13,651
J. Voogt,	» 13,500
J. J. Koopmans,	» 13,424
A. C. Roos,	» 13,000

gegund.

Hernen, 1 Juli: het bouwen van een woonhuis aan de boerderij De Wijnakker, te Hernen, voor Douairière Jonkhr. Mr. Den Tex, te Amsterdam, onder beheer van den architect C. A. van Lith; ingek. 3 bilj., als:

H. v. Diesen,	te Hernen,	*f* 1497
J. v. d. Woerden,	» Altforst,	» 1325
H. de Groot,	» Maasbommel,	» 1309

gegund.

Kortgene, 3 Juli: het opruimen en deugen van den bestaanden- en het bouwen van een nieuwen uitwateringsduiker, aan de westzijde van den Frederikspolder; aangenomen door L. D. v. d. Linde, voor *f* 1540.

Kralingen, 4 Juli: het afbreken van onbewoonbare woningen en het bouwen van een woonhuis aan den Oudendijk, onder beheer van den architect J. D. Labots; ingekomen 17 bilj., als:

Jan Gehik,	te Rotterdam,	*f* 7862
W. Vollemans,	» idem	» 7646
M. Bokhorst,	» idem	» 7340
J. Spruijt,	» Kralingen,	» 6875
M. v. Linschoten,	» idem	» 6260
J. G. Blesgraaf,	» Rotterdam,	» 6150
J. Mirande,	» idem	» 5998
C. A. v. Roede,	» idem	» 5969
J. A. Schuurman,	» idem	» 5974
W. J. v. Dort,	» Kralingen,	» 5900
B. H. v. Kempen,	» Rotterdam,	» 5888
G. Groenevold,	» idem	» 5836
J. F. Sinjorgo,	» idem	» 5780
H. v. d. Loo,	» Kralingen,	» 5699
A. Kudders,	» Schiedam,	» 5690
W. Monnée,	» Rotterdam,	» 5580
A. Looijmans,	» idem	» 5447

Tilburg, 5 Juli: het bouwen van schoolhokken en aanhoorigheden, met de levering der materialen, voor de parochie van St.-Joseph, onder beheer van den architect André Blomjous; ingek. 30 bilj., als:

L. Minne Bossaers,	*f* 18,975
J. Brouwers,	» 18,808
Jac. v. Gorp,	» 17,235
B. Driessen,	» 16,694
N. v. Gietsbergen,	» 16,135
F. Blomjous,	» 15,997
C. Stads,	» 15,872
F. Verveet,	» 15,862
P. v. Hees,	» 15,860
C. Donders,	» 15,745
J. Brouwers, St.-Josephstraat,	» 15,716
P. Hendriks & Co.,	» 15,568
P. v. Riel,	» 15,564
P. Clercx,	» 15,500
L. v. Herk,	» 15,399
A. v. Herk,	» 15,391
P. Zegers,	» 15,380
J. C. v. Pelt,	» 15,359
F. v. d. Schoot,	» 15,337
Heestermans en V. d. Aa,	» 15,307
Corn. v. Eijk,	» 15,300
Th. Gustenhoven,	» 15,299
H. Dusee,	» 15,198
M. Reinier,	» 15,193
Jansen Waijers,	» 14,998
W. v. Gorp,	» 14,995
W. Simmers,	» 14,985
J. Bex,	» 14,913
Van Herk en Oppermans,	» 14,706
W. de Bresser,	» 14,610

gegund.

Utrecht, 5 Juli: Bestek A O, het leveren van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten staal en centrarails met toebehooren, ten behoeve van het 2e spoor tusschen Lunetten en Waardenburg:

		perc. 1	perc. 2
Bochümer Verein für Bergbau u. s. w., Bochum,	A	*f* 108.50	
	B	102.—	
	C	127.50	
	D	128.50	
Fr. Asthö, Annen,	A	*f* 126.—	
	B	146.—	
	C	159.—	
	D	158.—	
Annener Gusstahlwerk Actien-Gesellschaft, Annen,	A	*f* 121.70	
	B	118.25	
	C	159.50	
	D	159.50	
Fr. Krupp, Essen,	A	*f* 100.—	
	B	98.—	
	C	128.—	
	D	130.—	
Maschinenfabrik Deutschland, Dortmund,	E		*f* 114.—
	F		103.—
	G		440.—
	H		397.—
Union Action-Gesellschaft für Bergbau Eisen-u. Stahl-Industrie, Dortmund,	E		*f* 107.60
	F		96.50
	G		420.70
	H		383.65
F. Krupp, Essen,	E		85
	F		77
	G		337
	H		309

Amsterdam, 5 Juli: het bouwen van een woonhuis aan de Haarlemmer-Houttuinen, alhaar, onder beheer van den bouwmeester A. C. Bleijs; ingekomen 12 bilj., als:

R. Timman,	*f* 22,739
P. J. v. Workum,	» 22,000
Bastiaan Krijnen,	» 21,690
W. Voskuijl,	» 19,696
A. H. Grijpink,	» 18,700
Mulder en Sarlemijn,	» 18,000
H. R. Hendriks,	» 17,850
J. J. Vontijn,	» 17,780
E. J. J. Grimmen,	» 17,636
W. Broere en J. G. Brueseker,	» 17,174
J. M. H. Hemulle Fz.,	» 16,600
A. B. Zaare,	» 15,992

gegund.

Oldeboorn, 5 Juli: het aanleggen van een kunstweg met bijbehoorende werken van Terhorne naar Terkaple, ingek. 10 bilj., als:

E. de Boer,	te Lemmer,	*f* 20,314
W. J. Boltje,	» Nijehaske,	» 18,800
C. de Jong,	» Hardinksveld,	» 18,300
W. Krikke,	» Oudehaske,	» 17,300
J. v. d. Schaaf,	» Terhorne,	» 16,800
K. P. Boersma,	» St.-Nikolaasga,	» 16,334
W. A. Tjalsma,	» Oosterzee,	» 16,300
T. H. Loen,	» Westermeer,	» 15,600
J. A. Dedstra,	» Rinsumageest,	» 15,142
L. T. v. d. Veer,	» Marsum,	» 14,853

Reek, 7 Juli: het bouwen van een raadhuis, onder beheer van den architect C. A. van Lith; ingekomen 2 bilj., als:

J. v. Berkel,	te Schaik,	*f* 3986
H. v. Heuzwijk,	» Grave,	» 3645

Wegens te hooge inschrijving niet gegund. Maandag den 21 Juli Herbesteding.

Oldeboorn, 7 Juli: het verrichten van bagger- en slatwerk in het waterschap De Zwette: perc. 1 ingekomen 9 bilj., als:

H. F. de Jong,	te Oudehaske,	*f* 1599
W. J. Dragstra,	» Terwispel,	» 1446
T. H. Loen,	» Westermeer,	» 1360
H. H. Huisman,	» Ijlst,	» 1310
W. Krikke,	» Oudehaske,	» 1193
F. O. Kalsbeek,	» Langezwaag,	» 1149
W. J. Boltje,	» Nijehaske,	» 893
U. G. Feenstra,	» Warga,	» 720
J. R. de Groot,	» Oldeboorn,	» 495

perc. 2 ingek. 6 bilj., als:

W. J. Dragstra,	te Terwispel,	*f* 7900
W. Krikke,	» Oudehaske,	» 6993
H. F. de Jong,	» idem	» 6789
T. H. Loen,	» Westermeer,	» 6500
W. J. Boltje,	» Nijehaske,	» 4000
U. G. Feenstra,	» Warga,	» 3400

perc. 3 ingek. 6 bilj., als:

J. J. Bouma,	te Langezwaag,	*f* 4200
H. F. de Jong,	» Oudehaske,	» 4185
W. J. Dragstra,	» Terwispel,	» 4175
T. H. Loen,	» Westermeer,	» 3700
W. J. Boltje,	» Nijehaske,	» 3393
W. Krikke,	» Oudehaske,	» 3032
H. H. Huisman,	» Ijlst,	» 2948

perc. 4 ingekomen 5 bilj., als:

J. J. Bouma,	te Langezwaag,	*f* 2387
W. Krikke,	» Oudehaske,	» 2055
W. J. Boltje,	» Nijehaske,	» 1900
W. J. Dragstra,	» Terwispel,	» 1520
H. R. de Roos,	» Oldeboorn,	» 1442

Voor de massa ingek. 6 bilj., als:

W. J. Dragstra,	te Terwispel,	*f* 14,400
C. Schierv,	» Boornbergum,	» 14,245
W. Krikke,	» Oudehaske,	» 13,115
H. H. Huisman,	» Ijlst,	» 12,700
W. J. Boltje,	» Nijehaske,	» 11,000
L. T. v. d. Veer,	» Marsum,	» 9,958

Amsterdam, 7 Juli: Bestek no. 27, het leveren van hardsteenwerk aan de gemeente.

	M³ trottoirband	stuks roosterstee
G. B. v. Doorn, Amsterdam,	*f* 2.55	*f* 3.60
E. Burlon en Voituron, Luik,	2.22	2.50
G. B. v. Doorn, Amsterdam, (5000 M.)	2.48	
Société Anonyme des carrières, Luik,	2.30	2.52
L. Ratta & Co., idem	2.11	2.35
J. S. Collar, Roermond,	2.12	2.40
L. Goffin & Co., Luik,	2.15[a]	2.88
A. Singels Az., Dordrecht,	2.29	3.50
Graniètwerke Kuhnitz, Oberstreit,	2.60	3.45
Lambotte en Dumoulin, Luik,	2.36[a]	3.33
L. Lhoist, idem	2.05	2.65
A. Ruimgaart, Amsterdam,	2.28	3.17
F. A. Michels, Andernach,	2.90	3.35
L. J. Sentjes, Amsterdam,	2.44[b]	2.94
Kloos en Van Limburgh, Rotterdam,	2.27	2.50
C. P. Petit, Breda,	2.13[c]	
J. Riese Jz., Amsterdam,	3.10	3.50
H. J. Bosman, Rotterdam,	1.95[b]	2.49

Amsterdam, 7 Juli: de levering van ongeveer 640 M³ eiken wieselhout aan de H. M. S. M., volgens Bestek no. 542; ingek. 8 bilj., als:

		per M³
J. A. v. Hoogerwou,	te Bokstel,	*f* 46.20
H. Janssen,	» Didam	» 43.80
Ferd Clercx,	» Bokstel,	» 43.25
J. B. Groothuis,	» Denekamp,	» 39.40
J. Nahuis,	» Groenloo,	» 37.50
B. H. Clercx,	» Bokstel,	» 37.—
J. J. v. d. Eerden Pz.,	» idem	» 35.80

J. N. de Haas & Sôhne, te Wezel, voor de geheele massa *f* 25,450.

Rotterdam, 8 Juli: de levering van: 1o. 500,000 stuks getrokken Waalklinkers; 2o. 200,000 stuks vlakke idem; 3o. 500,000 stuks IJsselstraatplavei:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3
Fr. v. d. Loo, Westpannerden	*f* 14.—	*f* 13.74	
N. Terwindt, Dorenburg,	13.46	13.46	
E. v. Holst, Arnhem,	15.—	15.—	
Wed. D. v. Lange & Zn., Rotterdam,	13.75	13.75	
dezelfden,	13.50	13.50	
H. Terwindt, Arnhem,	13.59	13.59	
N. v. Heukelum, Nijm.,	14.—	14.—	
Gebr. v. d. Loo, Lobit,	13.90	13.90	
Wed. P. Post, Gorichem,		12.72	
C. Kamp, Linschoten,		16.75	
G. J. Mijnlieff, Renkum,		12.74	
J. C. v. Vliet, Gouderak,			*f* 6.18
F. Mijnlieff Tzn., Ouderkerk a/d. IJssel,			» 6.33
J. v. Holst, idem			» 5.70
Wed. P. v. Lange, Gouderak,			» 6.38
Schaly en Bekker, Schoonhoven,			» 5.74

Leiden, 8 Juli: het bouwen van een gemeesterswoning voor de stedelijke gasfabriek, alhaar; ingekomen 11 bilj., als:

C. Carlier,	te Leiden,	*f* 3777
J. Blansjaar,	» idem	» 3724
J. Sirag,	» idem	» 3674
A. v. 't Riet,	» idem	» 3594
A. P. Planjer,	» idem	» 3400
P. J. Christmanse en N. A. Zekveld,	» idem	» 3386
N. Bink,	» idem	» 3350
C. J. de Nie,	» idem	» 3300
F. G. Zirkzee,	» idem	» 3159
Joh. Verhoeg,	» idem	» 3140
J. Veldkoop, te Zoeterwoude,		» 2560

gegund.

Roden, 8 Juli: het onder-profiel-brengen van den weg, van den handwijzer bij den Haarveenschen dijk op den weg van Roden naar Peize, loopende tot in Roderwolde, het aanbrengen van een klinkerbestrating op dien weg, en het uitvoeren van eenige bijkomende werken; ingek. 9 bilj., als:

Tj. Bos,	te Bedum,	ƒ 27,668
J. Bakker,	» Kolham,	» 26,900
R. J. Dijkstra,	» idem	» 25,000
W. Arntz,	» Milligen,	» 25,000
C. Bakker,	» Kolham,	» 23,850
J. Veldkamp,	» Bedum,	» 21,600
P. H. Dopheide,	» Groningen,	» 20,300
D. Kramer,	» idem	» 19,600
Theod. Croen,	» idem	» 17,833

2o. het leggen van een klinkerstraatweg van Roden tot aan de grens der gemeenten Roden en Peize, met duikers en een tolhuis; ingek. 9 bilj., als:

R. J. Dijkstra,	te Kolham,	ƒ 37,700
A. J. Benninga,	» Bedum,	» 31,300
J. Bakker,	» Kolham,	» 30,500
W. Arntz,	» Milligen,	» 30,000
C. Bakker,	» Kolham,	» 29,270
J. Veldkamp,	» Bedum,	» 28,500
P. H. Dopheide,	» Groningen,	» 26,780
Theod. Croen,	» idem	» 25,574
D. Kramer,	» idem	» 24,580

Roden, 8 Juli: het maken van een straatweg van Roden langs Peize, over de Peizermade tot de grens van Groningen, met gebouwen en kunstwerken voor genoemden weg; ingekomen 12 bilj., als:

W. Arntz,	te Milligen,	ƒ 106,810
J. Oldenburg,	» Bergen,	» 102,500
Tj. Bos,	» Bedum,	» 102,000
J. Bakker,	» Kolham,	» 99,800
C. Bakker,	» idem	» 99,700
R. J. Dijkstra,	» idem	» 98,900
J. Veldkamp,	» Bedum,	» 98,200
P. H. Dopheide,	» Groningen,	» 97,300
J. N. Kruizinga,	» idem	» 96,850
E. Roos,	» Termunten,	» 96,736
D. v. d. Plas,	» Hardinxveld,	» 95,785
K. Sijdses,	» Farmsum,	» 94,000

Zwolle, 8 Juli: het bouwen van eene villa met stalgebouw aan het Terpstwijkpark, te Zwolle, onder beheer van den architect S. J. H. Trooster Hilz.:

	massa	stalgebouw
J. Pijkstra, Bergum,	ƒ 43,981	
J. K. Kalt, Ureterp,	42,234	
D. S. Landstra, Sneek,	41,980	
A. Grolleman, Zwolle,	39,940	
W. Gerrits, idem	39,875	
G. Kamphuis, idem	38,867	
L. Oosterwijk, Wije,	35,600	
H. Greve, Zwolle,	33,333.33	
J. Bonthuis, idem		ƒ 8415
A. v. Straten, idem		8383

Voor de Villa alleen geen bilj. ingekomen.

Kampen, 9 Juli: het bouwen van een pakhuis, en een benedenhuis met bovenwoning, voor A. C. Noordhoek Hegt, onder beheer van den architect H. de Graaf; ingek. 11 bilj., als:

D. Bekveld,	te Kampen,	ƒ 9010
J. Gerrits,	» idem	» 8888
P. J. Lehr,	» idem	» 8420
J. Tiel,	» idem	» 8400
B. Snel,	» idem	» 8300
H. v. Dijk,	» idem	» 8110
W. Fransen,	» idem	» 8060
A. v. d. Wetering,	» idem	» 7965
C. Visscher,	» idem	» 7760
H. v. Olst,	» idem	» 7578
H. J. v. Worren,	» idem	» 7575

gegund.
Raming ƒ 7888

's-Hage, 9 Juli: 1o. het opruimen van gronden uit den Nieuwen Maasmond aan den Hoek-van-Holland, ter verdieping van het grootscheepvaartwater, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee; 1 biljet ingekomen van A. Volker Lz., Slisdrecht en P. A. Bos, Gorichem, à ƒ 0.41½ per M³.

2o. het opruimen van een in de Maas, onder de spoorwegbrug te Gennep, gezonken vaartuig; ingek. 5 bilj., als:

L. v. Gasselt,	te Venlo,	ƒ 3400
A. v. d. Tak,	» Goesterveld,	» 2890
A. J. Smit,	» Rotterdam,	» 1970
A. Fischer,	» 's-Bosch,	» 1325
J. Gossens,	» Gennep,	» 1200

Hoorn, 9 Juli: het bouwen van eene directeurswoning, tevens administratiegebouw, bij de gemeentegasfabriek; ingek. 8 bilj., als:

G. J. v. Heekeren, Delft,	ƒ 14,821
Jb. Beversbroedspot, Hoorn,	» 14,142
P. Zuiderbaan en H. Swart, Beemster,	» 13,393
N. Brugman, Amsterdam,	» 13,300
M. Kistenmaker,	» 13,267
Hk. Vollewens, Hoorn,	» 12,898
J. v. d. Berg, idem	» 12,698
P. J. Blauw, idem	» 10,464

gegund.

Utrecht, 9 Juli: het verbouwen en vergrooten van het huis van D. G. Bingham, Katerijnesingel l. 29, alhaar, onder beheer van den architect W. J. van Vogelpoel; ingekomen 10 bilj., als:

Van Baaren,	te Utrecht,	ƒ 29,500
Janssen,	» idem	» 28,460
Van Straaten,	» idem	» 27,999
De Borst,	» idem	» 27,900
J. Krah,	» idem	» 27,675
Vermeer,	» idem	» 27,400
De Vos,	» idem	» 27,200
Vink,	» idem	» 26,876
Fukking,	» idem	» 25,965
Sikkel,	» idem	» 20,980

Deventer, 9 Juli: het bouwen van eene school met 12 lokalen voor de parochie van den H. Lebuinus; gegund aan J. Pol Jz., alhaar, voor ƒ 35,750.

Haarlem, 10 Juli: het vergrooten en verbouwen van de Rijkskeet op Urk; minste inschr. was H. J. Buis, op Urk, voor ƒ 3435.

St.Annaparochie, 9 Juli: 1o. het aanleggen van een grintweg van St.-Annaparochie naar Berlikum en een zijtak naar den Langhuisterweg, zamen lang 5059 M.; ingek. 7 bilj., als:

A. J. v. d. Meij,	te Berlikum,	ƒ 22,380
J. R. Jansma,	» Hallum,	» 21,680
K. Keuning,	» Ternaard,	» 21,580
Th. Kingma,	» Oudebiltzijl,	» 21,488
W. Krikke,	» Oudehaske,	» 21,383
J. A. Deelstra,	» Rinsumageest,	» 21,118
J. Bakker,	» Kolham,	» 19,430

gegund.

2o. Herbesteding der school en woning aan den Nieuwebildtdijk; ingek. 7 bilj., als:

F. Bobma,	te Berlikum,	ƒ 14,087
R. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 13,944
D. G. Keuning,	» St.-Annaparochie,	» 13,810
Janssen & Altena,	» Leeuwarden,	» 13,786
M. A. Holwerda,	» Hijum,	» 13,594
D. Wetterauw,	» St.-Jacobiparochie,	» 13,541
F. Dubaux,	» Oudebiltzijl,	» 13,468

Nog niet gegund.

's-Bosch, 10 Juli: het doen van vernieuwingen en herstellingen aan: de brug in den toegangsweg naar het spoorwegstation (½ perc.); de brug over de rivier de A bij de Hinthameruitgang (2e perc.); de brug over de rivier de Dommel bij de Vughteruitgang, benevens het maken van een houten loods tot berging van de schuthalken (3e perc.):

	perc. 1	perc. 2	perc. 3
A. J. D. Hermsen, 's-Bosch,	ƒ 561.—	ƒ 283.—	ƒ 662.—
H. Gloudemans, Berlikum,	525.—	275.—	197.—
J. C. Schellekens, 's-Bosch,	524.14	260.76	471.10
H. v. Stokkum, Vlijmen,	»	238.—	»
M. v. d. Bouwhuijsen, 's-Bosch,	500.—	229.—	636.—
A. B. Deckers, idem	475.—	255.—	585.—
L. Frankefort, idem	432.—	230.—	568.—
J. v. Tour & Zonen, idem	438.—	225.—	510.—

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 19 JULI 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 21 Juli.

Arnhem, te 10 uren, door den architect D. Geysbeek Molenaar, in De Harmonie: het verbouwen van perceel no. 6, in de Hofstraat, alhaar.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het maken van een gebouw voor algemeenen dienst, op den kop van de Handelskade; 2o. het graven van een kanaal door den Stads- en Godshuispolder. Inl. voor no. 1, bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101, voor no. 2, bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 93.

Vechel, te 12 uren, door de directie van den tramweg Vechel—Oirschot, in het Hôtel-Van der Leeden: het maken van 2 steenen landhoeflen met bijbehoorende werken, voor de trambrug over de rivier de A, langs de daar bestaande brug. Inl. bij den ingenieur van den tramweg Siffert, te Vechel.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het aanleggen van een riool in de Paleis- en de Amaliastraat, alhaar.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche Ijzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: het maken van een waterreservoirgebouw, een onderbouw van 2 waterkranen met opstellen van den bovenbouw, en eene waterleiding met bijbehoorende werken, op het stationsemplacement Barneveld. Inl. bij den ingenieur van den weg, O.-Z. Achterburgwal 171, te Amsterdam. Raming ƒ 5600.

Martenshoek, te 6 uren, namens H. Riezma, in het logement van H. J. Poppens: het amoveeren zijner afgebrande behuizing en het wederopbouwen van een nieuw winkelhuis met toebehooren. Inl. bij den architect G. Nijhuis, te Groningen.

Leiden, 's avonds 8 uren, in het café Suisse: het veranderen van het woonhuis Nieuwerijn 32. Inl. bij den bouwkundige J. Roem, Kaiserstraat 45. (Herbesteding.)

Reek, door het gemeentebest., bij Wed. Van Munster: het bouwen van een raadhuis. Inl. bij den architect C. A. van Lith, te Grave.

Dinsdag, 22 Juli.

Schagen, te 10½ uren, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten der gemeenteschool, alhaar. Inl. bij Jb. Munter, Nieuwstraat, te Nieuwediep.

Arnhem, te 11 uren, in het gemeentelokaal der Noord.-Israëlietische Gemeente: het doen van eenige herstellingen aan het kerkgebouw in de Pastoorstraat, alhaar. Inl. bij de architecten G. J. van Gendt & C. M. G. Nierstad, alhaar. Aanw. 21 Juli, te 9 uren.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van 12 brandspuiten met toebehoren en 1,500,000 scherpe patronen no. 10 tot kamerschietslinders.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het opruimen van endiepten uit eenige kanalen en vaartwaters, in onderhoud en beheer bij de provincie Friesland, in 5 perceelen. Inl. bij den ingenieur van den prov. waterstaat, te Leeuwarden en bij de betrokken opzichters.

Zutfen, te 2 uren, ten gemeentehuize: de levering van 100 Amerikaansch-grenenbuizen privaattonnen.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het provinciaal best.: het leveren van steenkolen voor de werking der 4 stoomwerktuigen van het Noordwillemskanaal in Drenthe.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 404, het maken van een reservoirgebouw en het verhoogen van den bak in het bestaande reservoirgebouw op het station Eindhoven. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. van der Kun, te Venlo.

Woensdag, 23 Juli.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het maken van gebouwen en verdere inrichtingen, benevens het leggen van sporen en wissels, tot uitbreiding van het station Dordrecht, ten behoeve van den spoorweg Dordrecht—Elst. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Gorichem. Raming ƒ 140,500; 2o. het ophoogen van het stationsterrein en het maken van eene spoorweghaven met bijbehoorende werken te Enkhuizen, ten behoeve van den spoorweg Zaanstreek—Enkhuizen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Hoorn. Raming ƒ 587,800.

Rotterdam, te 12 uren, door de civiel-ingenieurs Sijmons & Huijgen, voor de firma M. P. Pollen & Zn., in het Zuidhollandsch Koffiehuis: het bouwen van een entrepot, een paardenstal en 11 boerenwoningen, alhaar. Aanw. volgens het Bestek.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: het leveren en plaatsen van gordijnen ten behoeve van de school in de Celostraat.

Overslag, te 2 uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige verbeteringen aan de gemeenteschool.

Utrecht, te 3 uren, in het lokaal onder het Leesmuseum: het afbreken en opbouwen van een fabrieksgebouw in de Stroostoeg, alhaar. Inl. bij den architect D. Krnijf, Kapelstraat 191.

Groningen, 's avonds 8 uren, door E. Nauck, in de Oude-Boteringestraat: het bouwen van eene worstenfabriek, aan het verbindingskanaal, nabij het station, met bijlevering van alle benoodigdheden. Inl. bij den architect N. W. Lit. Aanw. 21 Juli, te 11 uren. Biljetten inzenden vóór 7 uren, in het koffiehuis De Unie.

Donderdag, 24 Juli.

Kuik, te 12 uren, door burg. en weth. van Kuik-en-St.-Agatha: het verbouwen van het lokaal der openbare school te Kuik, met de levering der materialen. Inl. bij den architect H. A. Achterbergh, te Bokoneer. Aanw. van 9—11 uren.

Vrijdag, 25 Juli.

Rotterdam, te 1 uur, door den aannemer J. H. Vos Sr.: het lood-, zink- en koperwerk voor den in-aanbouw-zijnden nieuwen schouwburg alhaar. Teekeningen ten zijnen kantore, Aert-van-Nesstraat.

Beverwijk, te 2 uren, door burg. en weth.: het vernieuwen en herstellen van verschillende bestratingswerken en het maken van rioleeringen. Aanw. 21 Juli, te 11½ uren, aanvangende bij het raadhuis.

Workum, door het dijksbest. van het Workumer Nieuwland: 1o. de levering van dijkpalen, gording enz.; 2o. het maken van nieuwe werken en herstelling aan de zeewering.

Zaterdag 26 Juli.

Sneek, te 11 uren, door den burgemeester van Wijmbritseradeel: het herstellen of verbeteren van het bestraat voetpad van Folsgare naar Oosthem, met de levering der bouwstoffen. Aanw. 24 Juli, te 9 uren, te beginnen bij het dorp Folsgare.

Terschelling, te 12 uren, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten van de school en onderwijzerswoning te Westerschelling. Inl. bij den burgemeester en bij den architect Du Croix, te Alkmaar.

Leeuwarden, te 1 uur, ten gemeentehuize: het verrichten van verfwerken aan verschillende gemeente-eigendommen, in 9 perceelen. Inl. bij den directeur der gemeentewerken.

Haarlem, te 1 uur, door het locaal-comité «Haarlem" der Vnie «Een school met den Bijbel", bij Van der Have, Bartelorisstraat: het bouwen van eene school voor 264 kinderen met onderwijzerswoning, alleen onder Protestantsche aannemers. Inl. bij den architect A. van der Steur Jr., alhaar. Aanw. 23 Juli, te 9 uren.

Nijmegen, te 2 uren, in het Gerfferdenhuis van het polderdistrict Circuit-van-de-Ooi: het maken en inhangen van eene ijzeren schuif, ter vervanging van de bestaande houten, in de Ooisluis nabij Nijmegen. Aanw. te 11 uren.

Maandag, 28 Juli.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het maken en leveren van meubelen, benoodigd voor het Rijksarchiefgebouw te Maastricht. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den opzichter van het archiefgebouw J. T. Strik, te Maastricht. Aanw. 21 Juli, te 10 uren. Raming ƒ 1700.

Nijmegen, te 10 uren, door den architect D. Geysbeek Molenaar, in het Hotel-De Bruin: het bouwen van eene bewaarschool voor minvermogenden, voor rekening van het departement Nijmegen der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen. Teekeningen liggen in genoemd hotel.

Dinsdag, 29 Juli.

Helder, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in Tivoli: het collocaren van het fort op de Harsens. Inl. op het bureau der genie, alhaar. Raming ƒ 14,000.

Leeuwarden, te 11 uren, bij Mr. B. Hopperus Buma: het verrichten van metsel-, timmer- en pleisterwerk aan de boerenhuizing Tjallingastate, te Westernijkerk. Aanw. 26 Juli, te 11 uren.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de kazerne Oud-Molen: het bouwen van eene wachterswoning in het fort Uitermeer. Inl. op het bureau der genie, alhaar. Raming ƒ 4000.

Woensdag, 30 Juli.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: het maken van eene ijzeren schipbrug, bestemd voor de droge dokken, alhaar.

Utrecht, te 1 uur, door regenten van het Elseingesthuis: het afbreken van oude gebouwen, het bouwen van 12 woningen en eene kolfbaan, de verbouwing der zaal enz., aan- en bij de Alendorpstoeg, alhaar. Inl. bij den architect Alb. Nijland, alhaar. Aanw. 24 Juli, te 2 uren.

Donderdag, 31 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen eener brugnechtsmuning aan het Noordhollandsch kanaal, te Alkmaar. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Wiekker, te Alkmaar. Aanw. 24 Juli. Raming ƒ 3200.

Groningen, 's avonds 8 uren, namens C. A. Crebas, bij H. Piel: het gedeeltelijk verbouwen zijner behuizing in de Steentilstraat, H 67. Inl. bij den architect G. Nijhuis. Aanw. 28 Juli, te 3 uren.

Vrijdag, 1 Aug.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het herstellen van buitengewone storm- en winterschade, bestaande in het opruimen van endiepten in de buitenkanalen der Dieze en in de schipbeughaven van het Hedelscheerer (Noordbrabant). Raming ƒ 5000; 2o. het herstellen van buitengewone storm- en winterschade aan de werken behoorende tot het kanaal de Dieze. Raming ƒ 4100; 3o. het herstellen van buitengewone storm- en winterschade aan de Rijkswerken behoorende tot de Zuidwillemsvaart (Noordbrabant). Raming ƒ 2800. Inl. bij den hoofdingenieur in het 8e district, bij den ingenieur Kouvenaer, beiden te 's-Bosch en bij de betrokken opzichters.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Rijkstelegraaf: 1o. het verrichten van eenige herstellingen aan- en bij de loods tot berging van telegraafmaterieel, te Haarlem. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter voor de Landsgebouwen G. D. Wijndels de Jongh, te Amsterdam. Aanw. 25 Juli, te 10½ uren. Raming ƒ 1425; 2o. het herstellen en verbeteren van de Rijkstelegraaflijn Venlo—Heien. Raming ƒ 1180; 3o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem. Raming ƒ 1660; 4o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Leeuwarden. Raming ƒ 1520

5o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Amsterdam. Raming ƒ 1140.

Zaterdag, 2 Aug.

Utrecht, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Lekdijk-Bovendams, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het verhoogen van den Lekdijk-Bovendams onder de gemeenten Tull-en-t Waal en Vreeswijk, tusschen hektometerpalen 267 en 306, over eene lengte van 3900 M., in 2 perceelen. Inl. bij den kamerrnar van den Lekdijk-Bovendams E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. 31 Juli, te 10 uren.

Maandag, 4 Aug.

Antwerpen, te 12 uren, door burgemeester en schepenen: het bouwen van een nieuw museum voor Schoone Kunsten, met aanhoorigheden, op de Place du Peuple. Raming francs 1,980,212.71. Biljetten inzenden 3 Aug. op het stadhuis.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 23 perceelen.

Woensdag, 6 Aug.

Bergen (N.-H.), te 1 uur, door burg. en weth.: het veranderen van de bestaande school en het aanbouwen van 3 lokalen. Inl. bij den burgemeester en bij den architect Du Croix, te Alkmaar. Aanw. 30 Juli, te 1 uur.

Donderdag, 7 Aug.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het planten van helm in de Rijksduinen onder Schoorl. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Aanw. 31 Juli. Raming ƒ 3000.

Assen, te 2 uren, aan het gebouw van het prov. best.: de levering van turf tot het drijven van 4 stoompompwerktuigen langs het Noordwillemskanaal in Drenthe.

Vrijdag, 8 Aug.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen eener bergloods bij- en het verrichten van eenige verniewingen aan de gebouwen, behoorende tot het Rijkswer te Zaltbommel. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem, en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Aanw. 31 Juli en 2 Aug. Raming ƒ 2810.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het wegruimen van een in de Zuiderzee, bij Schokland, gezonken vaartuig, «Maria Berendina". Aanw. 1 Aug.

Diemen, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Zeeburg en Diemerdijk, in het Gemeentehuis: het verhoogen en verzwaren van den zeedijk. Aanw. 1 Aug., te 9 uren. Blij. inzenden 7 Aug., bij den secretaris Mr. E. van Beusekom, te Loenen a/d. Vecht.

Zaterdag, 9 Aug.

Scheveningen: het maken van een Kurhaus met hotel, winkelgalerijen en diverse werkzaamheden, voor de Maatschappij «Zeebad Scheveningen." Inl. bij de architecten Henkenhaff & Ebert, te Amsterdam en aan het terrein van den bouw. Aanw. 2 Aug., te 11 uren.

Maandag, 11 Aug.

Kampen, te 3 uren, door de Vereeniging voor de vinding enz. der middelen tot droogmaking van de Koekoek, in de Buitensociëteit: het maken van het 9e perceel van de bedijking langs de Koekoek. Aanw. 6 Aug., te 1 uur, uitgaande van den Papekop aan de Koekoeksweg.

Woensdag, 13 Aug.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het leggen van spoorbanen en wissels en het maken van bijkomende werken op het Centraal-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming ƒ 49,200; 2o. het leveren van beslagen eiken wisselhout, op het Centraal-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming ƒ 8325; 3o. het maken, leveren en opstellen van eene draaischijf van 13.50 M. middellijn op het Centraal-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming ƒ 9000; 4o. het maken en leveren van wissels en tongbewegingen op het Centraal-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming ƒ 45,200. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen te Amsterdam. Aanw. van alle werken 6 en 7 Aug., te 11 uren.

Vrijdag, 15 Aug.

Zutfen, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van een gegoten-ijzeren gashouderkuip met gashouder en paalfundeering met toebehooren, op een terrein nabij de gasfabriek, aldaar.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Hilversum, 10 Juli: het bouwen van eene gasfabriek met directeurswoning; ingekomen 31 bilj., als:

J. J. Ventijn,	te Amsterdam,	ƒ 35,300
Gebr. v. Berkum,	» idem	» 32,000
De Cruijff & Schouten,	» idem	» 31,900
J. C. T. Zweesaardt,	» Hilversum,	» 31,300
J. P. Cornelissen,	» Amsterdam,	» 30,534
P. Leenders,	» Utrecht,	» 29,999
H. v. Rhijn,	» Naarden,	» 29,920
K. v. d. Sluis,	» IJselmonde,	» 29,707
M. L. van Spanje,	» 's-Hage,	» 28,950
C. Meijer,	» idem	» 28,890
Bekker Jr.,	» Vlissingen,	» 28,580
J. v. d. Burg,	» Oosterbeek,	» 28,521
J. P. Rieke,	» Amsterdam,	» 28,499
G. H. v. d. Heiden,	» Arnhem,	» 28,409
C. Wijbrands & Co.,	» 's-Hage,	» 27,350
S. v. Soest,	» Mijdrecht,	» 27,230
G. Seppen,	» Hilversum,	» 26,500
G. C. v. Heek,	» Delft,	» 26,220
H. C. Klokke,	» Hilversum,	» 24,200
J. Schoenmeijer,	» Rotterdam,	» 23,887
D. Kuijper,	» Hilversum,	» 23,850
J. Bijlard,	» idem	» 23,794
N. v. Veersen,	» idem	» 23,460
E. Salthers,	» idem	» 23,440
W. Swaan,	» idem	» 23,320
W. Gijzel,	» 's-Graveland,	» 22,600
W. Meijer,	» Hilversum,	» 22,525
G. Gijzel,	» idem	» 22,404
B. A. v. Schadewijk,	» idem	» 22,100
Gebr. Diepenbroek,	» Nieuwenmastel,	» 21,888
J. v. Faheem,	» Hilversum,	» 20,100

Haarlem, 11 Juli: het bouwen eener school voor lager onderwijs met conciergewoning aan de Bakkerstraat; ingek. 25 bilj., als:

H. London,	Haarlem,	ƒ 47,777
C. Elffers & Zn.,	idem	» 47,560
J. P. A. Nelissen,	idem	» 47,312
B. J. v. Liemt,	idem	» 46,990
Gebr. Schornagel,	idem	» 46,870
Adriaans Oosters,	Willemstad,	» 46,777
Corn. Ladder,	idem	» 46,750
G. Hulsebosch,	Haarlem,	» 45,999
J. S. v. Veldhuijzen,	idem	» 45,620
Giebels en Jac. v. Servellen,	idem	» 45,530
D. A. Braakenburg,	idem	» 45,198
J. B. Lasschuit,	idem	» 44,800
B. Hagen,	idem	» 44,147
J. P. Ricken,	Amsterdam,	» 43,799
C. Romeijn,	Haarlem,	» 43,700
C. Meijers,	's-Hage,	» 43,675
W. v. Scheijndel,	Haarlem,	» 43,345
G. J. v. Heek & Co.,	Delft,	» 43,150
F. L. v. Velzen,	Haarlem,	» 42,945
Alb. Vos,	Amsterdam,	» 42,800
J. J. Ventijn,	idem	» 41,995
Jac. Schoenmeijer en A. Kos Koolhaalder,	Rotterdam,	» 41,993
Jenke Becker,	Vlissingen,	» 41,664
Van der Yelden,	Schooten,	» 41,500
G. P. J. Boccari,	Haarlem,	» 37,990

gegund.

Bergen-op-Zoom, 11 Juli: het bouwen van tegen woonhuizen voor Blank en Veraart, onder beheer van den architect R. H. C. v. Someren; ingek. 4 bilj., als:

J. v. Rijt en Firma		
v. d. Struijk,	te Oosterwijk,	ƒ 42,900
C. Bastiaanse,	» Bergen-op-Zoom,	» 35,880
J. J. Boerstra,	» idem	» 35,780
M. A. v. Loon,	» idem	» 31,693

gegund.

Oudetonge, 11 Juli: de verandering van de buiten-gebruik-gestelde openbare school tot een vereenigd post-en-telegraafkantoor en eene bewaarschool; ingekomen 5 bilj., als:

A. de Neef,	te Briello,	ƒ 13,238
A. Pulleman,	» Oudetonge,	» 12,745
F. W. v. d. Houwen,	» Ruremburg,	» 11,450
J. Hobbel,	» Oudetonge,	» 9,200
C. Maliepaard,	» Vlissingen,	» 9,180

gegund.

Winterswijk, 12 Juli: 1o. Bestek no. 31, het maken van de grond- en kunstwerken ten behoeve van het gedeelte localaalspoorweg van den grintweg van Deutichem af naar Zwinerik, nabij Deutichem tot en met het station Zevenaar; ingek. 4 bilj., als:

J. C. Bouterse,	te Velzen,	ƒ 47,099
A. Terwindt,	» Westpannerden,	» 45,150
B. A. Wiegerink,	» Groenloo.	» 40,990
W. F. Weijers,	» Tilburg,	» 39,900
Raming		» 46,000

2o. Bestek no. 34, het maken van gebouwen en inrichtingen op de halte Woel; ingekomen 5 bilj., als:

W. Okkes,	te Zevenaar,	ƒ 7400
C. ter Haar,	» Winterswijk,	» 5480
H. J. Masselink,	» Deutichem,	» 5279
A. Sikkens,	» idem	» 5200
B. A. Hilbers,	» Groenloo,	» 4987
Raming		» 5800

3o. Bestek no. 35, het maken van gebouwen en inrichtingen op de halte Diedam; ingek. 8 bilj., als:

W. Okkes,	te Zevenaar,	ƒ 6900
H. J. te Siepe,	» Winterswijk,	» 5970
H. J. Masselink,	» Deutichem,	» 5729
A. Sikkens,	» idem	» 5580
H. Jansen,	» Diedam,	» 5300
B. A. Hilbers,	» Groenloo,	» 5200
J. te Velthuis,	» Borkeloo,	» 4870
M. Raben,	» Diedam,	» 3966
Raming		» 5800

4o. Bestek no. 36, het maken van wachterswoningen, in twee perceelen:

perc. 1, eene wachterswoning; ingekomen 4 bilj., als:

W. Okkes,	te Zevenaar,	ƒ 3000
H. te Siepe,	» Winterswijk,	» 1387
A. Uhlink,	» Bredevoort,	» 1200
F. H. v. Eerden,	» Aalten,	» 1239
Raming		» 1400

perc. 2, drie wachterswoningen; ingekomen 6 bilj., als:

W. Okkes,	te Zevenaar,	ƒ 7390
A. Sikkens,	» Deutichem,	» 6456
H. J. Masselink,	» idem	» 5119
H. J. Otten,	» Aard,	» 4899
B. A. Hilbers,	» Groenloo,	» 4659
M. Raben,	» Diedam,	» 3498
Raming		» 4200

Voor de massa 1 biljet ingek. van C. ter Haar, te Winterswijk, voor ƒ 5800
Raming » 5400

Wemmels, 12 Juli: 1o. het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Buijum; ingek. 8 bilj., als:

F. R. Feenstra,	te Bolsward,	ƒ 6870
R. Zangsma,	» Sekshierum,	» 6248
R. S. Westra,	» Achlum,	» 5888
H. B. v. d. Valk,	» Kubaard,	» 5695
Y. J. Timmenga,	» Ytens,	» 5599
F. J. Bolsma,	» Berlikum,	» 5432
P. R. Jongsma,	» Oosterend,	» 5185
A. T. Venstra,	» Dronrijp,	» 4964

2o. het verven van buiten en binnen der school en onderwijzerswoning te Oosterend; ingek. 7 bilj., als:

J. Bruinsma,	te Oosterend,	ƒ 475
G. H. Koster,	» idem	» 474
S. G. v. Dijk,	» Hardegarijp,	» 459
F. A. Nieuwenhuis,	» Bolsward,	» 413
D. Zwart,	» Wommels,	» 394
S. Luijenaar,	» Herbaijum,	» 349
D. R. Lammertsma,	» Oosterend,	» 332.50

3o. het verven van buiten en binnen der school en onderwijzerswoning te Ijtens; ingek. 7 bilj., als:

K. J. Sjoukema,	te Wartena,	ƒ 575
J. Bruinsma,	» Oosterend,	» 496
S. G. v. Dijk,	» Hardegarijp,	» 449
F. A. Nieuwenhuis,	» Bolsward,	» 425
D. Zwart,	» Wommels,	» 410
D. R. Lammertsma,	» Oosterend,	» 384
R. L. Riemersma,	» Ijtens,	» 346

Aan de laagste inschr. gegund.

Aderp, 12 Juli: het bouwen van een nieuw schoolgebouw bij het dorp, onder beheer van den architect H. Hoekzema; ingek. 15 bilj., als:

W. D. Rotschafer,	te Stadum,	ƒ 10,600
E. W. Wietzema,	» Groningen,	» 10,438
D. Dooges,	» idem	» 10,300
H. Nieland,	» Warfum,	» 9,870
J. de Vries,	» Groningen,	» 9,686
W. W. Woldendorp,	» Stadum,	» 9,623
J. H. Pot,	» idem	» 9,050
H. Mouwman,	» Bedum,	» 8,790
L. Mulder,		» 8,686
Jan Ibeling,	» Groningen,	» 8,590
M. Huizenga,	» Noordhorn,	» 8,524
D. Jansen,	» Groningen,	» 8,514
R. Zeef,	» Eenrum,	» 8,495
H. de Haan,	» Groningen,	» 8,469
A. de Vries & L. Mulder,	» idem	» 8,449

Gegund aan H. de Haan te Groningen.

Schiedam, 12 Juli: Bestek no. 5, de ophooging van het terrein, bestemd voor de pomp- en filterwerken der waterleiding en het maken van een haventje; ingekomen 4 bilj., als:

L. J. v. d. Steenhoven,	Dordrecht,	ƒ 74,400
P. Zanen Hz. en J. de Jongh Az.,	Ammerstol,	» 72,745
F. de Leeuw,	IJselmonde,	» 64,900
B. Voordendag Az.,	Dordrecht,	» 64,300

Gunning aangehouden.

Hengelo (Geld.), 12 Juli: het bouwen van eene school en onderwijzerswoning; ingekomen 15 bilj., als:

S. ten Bokkel,	Aalten,	ƒ 32,282
J. Hesselingen,	Meppel,	» 31,985
J. C. Carmiggelt,	Brummen,	» 31,942
C. Pasman,	Vorden,	» 31,688
A. Klanderman,	Brummen,	» 31,345
J. v. Burk, Oosterbeek en W. Wissing,	Westervoort,	» 30,855
H. J. Kaufman,	Langkeppel,	» 30,840
J. Olthoff,	Lochem,	» 30,659
G. J. Wemink H.Jz.,	Vorden,	» 30,113
G. Boerstoel,	Brummen,	» 29,839
C. ter Haar,	Winterswijk,	» 28,790
K. Wurst,	Meppel,	» 28,567
G. J. Ernst,	Gaanderen (A.-Deutichem),	» 27,999
H. Zilvold,	Hengelo (Geld.),	» 27,448
G. A. Booding,	Utrecht,	» 24,917

Amsterdam, 14 Juli: 1o. het maken van den onderbouw eener dubbele-basculebrug over de Kostverloren Vaart, tegenover de 2e Hugo-de-Grootstraat; ingek. 10 bilj., als:

C. J. Hartog,		ƒ 35,850
C. H. Ferrum,		» 34,900
J. Kooij,		» 33,250
N. Dentekom,		» 33,247
J. P. Cornelissen,		» 31,377
D. Zuiderhoek,		» 29,777
S. v. Soest,		» 29,192
A. v. Brummen,		» 28,882
C. J. Maks en Boekholtz,		» 28,680
H. Oringa,		» 27,180

2o. het maken en stellen van den metalen bovenbouw van een dubbele-basculebrug over de Kostverloren Vaart, tegenover de 2e Hugo-de-Grootstraat; ingek. 4 bilj., als:

J. Levêque,		ƒ 18,000
H. Dalhuisen,		» 13,944
D. A. Schretlen & Co.		» 13,500
Penn en Bauduin,		» 12,780

Maastricht, 14 Juli: het bouwen van een ijzeren draairbrug, ter vervanging van de vaste houten brug over de Noordervaart, in den kunstweg Rogge-Meiel, met bijbehorende brugwachterswoning onder de gemeente Meiel; ingek. 5 bilj., als:

P. J. Ubachs,	te Nieuwstad,	ƒ 12,873
G. Smeets,	» Maasëik,	» 12,000
F. v. Wijlick,	» Luik,	» 11,997
H. C. Janssen,	» Maasbracht,	» 11,575
J. M. v. d. Bergh,	» Weert,	» 10,649

Beetsterzwaag, 14 Juli: 1o. het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Kortezwaag; minste inschr. J. L. Eppinga, te Lippenhuizen, voor ƒ 10,725.

2o. het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Lippenhuizen; minste inschr. H. Jansen, te Leeuwarden, voor ƒ 12,980.

3o. het bouwen eener school te Henrik; minste inschrijver C. Schiere, te Boornbergen, voor ƒ 3285.

4o. het bouwen eener school te Bakkaveen; minste inschr. B. J. Keuning, te Ureterp, voor ƒ 7280.

5o. het maken en leveren van 288 schoolbanken en 12 laskenkasten in 4 perceelen; minste inschr. waren: 1e perc., R. de Vries, te Britsum, voor ƒ 266; 2e en 4e perc., L. J. de Bee, te St.-Nicolaasga, voor ƒ 951; 3e perc., D. J. Oosterbaan, te Gorredijk, voor ƒ 400.

6o. het verven der schoolbanken en kasten, in 4 perceelen: minste inschr. voor de massa: H. A. Kirkenier, te Beetsterzwaag, voor ƒ 124.

Alles gegund.

Groningen, 14 Juli: het verbreeden en onder-profiel-brengen van de aardebaan, en het leggen van een klinkerbestrating op den weg naar de Drentsche grenzen, genaamd de Drentschelaan, onder lijlevering van alle noodige bouwstoffen enz.; ingek. 12 bilj., als:

A. J. Benninga,		ƒ 36,584
J. I. Tossman,		» 35,987
R. S. Dijkstra,		» 34,760
C. Bakker,		» 34,400
J. N. Kruizenga,		» 32,233
R. de Jong,		» 29,680
B. Veldkamp,		» 29,620
A. Schreuder,		» 28,930
J. Oldenburg,		» 28,848
B. Harkema,		» 28,130
P. H. Dijkstra,		» 26,400
Th. A. J. Croon,		» 25,656

Schiedam, 14 Juli: het bouwen van een glashuizerij met alle daarbij behoorende werken, onder beheer van de bouwkundigen Wouterlood en Berkelaar; ingekomen 5 bilj., als:

Wed. G. Camesi & Co.,	te Rotterdam,	ƒ 25,765
H. Stelwagen,	» idem	» 24,877
G. J. v. Heek,	» Delft,	» 24,788
C. Kramers,	» Schiedam,	» 24,600
J. Trinthamer,	» idem	» 22,730

's-Hage, 14 Juli: 1o. het verrichten van baggerwerk en het veranderen van bruggen tusschen Den Hoorn en Vlaardingen:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	massa 2 en 3
P. Stork, Beukelum,	ƒ 7974			
L. Brand Dz., Giesendam,	7916			
A. de Borst, Papendrecht,	7848			
J. Visser, idem				ƒ 8500
C. Zanen, Ammerstol,	6280			
H. W. Struijs, Amsterdam,				8500
J. de Ridder, Schipluiden,		ƒ 4610	ƒ 3772	
Th. Klein. Sliedrecht,	5045			
J. Poot, Amsterdam,	5500			
G. J. v. Heek, Delft,				6810
C. v. 't Wout, Vrijenban,		3779	4481	
Th. Boogendoorn, 's-Hage,	4000	3349	4405	7389
W. H. Swets, Hardinksveld,	4085			
J. de Bruijn, 's-Hage,	3062			9160

2o. het verbeteren van het vaarwater tusschen de brug aan den Bdk en het gebucht Den Hoorn:

	perc. 1	perc. 2
W. P. Teeuwissen, 's-Hage,	ƒ 44,600	
L. Brand Dz. en P. P. Seret, Giesendam,	27,318	ƒ 9426
C. v. d. Boom, Delft,	36,139	
J. de Bruijn, 's-Hage,	35,825	3182
W. H. Swets, Hardinksveld,	34,892	
J. Visser Gz., Papendrecht,	34,700	
J. Poot, Amsterdam,	32,963	6300
Th. Boogendoorn, 's-Hage,	32,309	6689
Th. Klein, Sliedrecht,		5030
G. J. v. Heek, Delft,	30,286	
C. Roozenburg, Naaldwijk,	29,386	4000
P. J. Stigter, Delft,	27,709	

3o. het verbeteren van de brug aan Den Hoorn; ingek. 8 bilj., als:

W. P. Teeuwissen,	te 's-Hage,	ƒ 4580
D. Bontebal,	» Hof-van-Delft,	» 3884
J. Visser Gz.,	» Papendrecht,	» 3745
Th. Boogendoorn,	» 's-Hage,	» 3639
J. de Bruijn,	» idem	» 3224.70
G. J. v. Heek,	» Delft,	» 3197
W. H. Struijs,	» Amsterdam,	» 3000
C. v. 't Wout,	» Vrijenhan,	» 2986

Utrecht, 15 Juli: 1o. Bestek no. 400, het maken van eene woning op het gemeenschappelijk station Zuilen; ingekomen 9 bilj., als:

G. Schuurink,	te Zuilen,	ƒ 1566
J. v. d. Braak,	» Apeldoorn,	» 2545
L. Eversman,	» Zuilen,	» 2460
H. W. Bouwes,	» idem	» 2315
A. J. Uiterwijk,	» idem	» 2267
Gebr. Landeweert,	» idem	» 2252
J. Schut,	» Bruinnen,	» 2185
A. Klandermans,	» idem	» 2162
G. Boerstoel,	» idem	» 2149

2o. Bestek n.o. 403, het maken van een goederenbergplaats op het station Vecht; ingekomen 10 bilj., als:

R. F. Dusée,	te 's-Bosch,	ƒ 1985
J. W. v. d. Putten,	» Helmond,	» 1980
A. Jansen en F. Mol,	» Bedel,	» 1959
A. Michaël,	» Aalburg,	» 1870
J. Pijnenburg,	» Vecht,	» 1858
A. Schellekens,	» 's-Bosch,	» 1820
J. v. Vuuren,	» Vuren,	» 1820
P. J. Denisse,	» Vecht,	» 1800
P. H. Versteijne en J. C. Schenck,	» Oosterwijk,	» 1787
Ph. v. d. Heijden,	» Bokstel,	» 1773

St.-Jacobiparochie, 15 Juli: de levering aan Het Nieuw Bildt van 3,000,000 klinkerstecnen voor den zeedijk:

Waalsteen: Gegund de volgende partijen: Terwindt en Arntz, Milligen,

1	partij	1,000,000	ƒ 16.40
1	»	200,000	16.44
1	»	800,000	16.00
Van der Meij en Vermeulen, Leeuwarden, 1	»	260,000	16.90
1	»	100,000	17.25

Friesche steen: Gegund de volgende partijen: Van der Meij en Vermeulen,

1	partij	200,000	ƒ 14.98
1	»	125,000	13.50
1	»	30,000	12.50
G. P. v. d. Berg, Ried, 1	»	15,000	14.65
J. Belder Pz., Dokkum, 1	partij	150,000	ƒ 18.50
1	»	70,000	18.00
1	»	120,000	16.00
1	»	25,000	10.50
S. Lonneman, Franeker, 1	»	10,000	13.84
K. G. Telenga, Leeuw., 1	»	30,000	14.60
Faber & Zn., Harlingen, 1	»	50 000	14.25
1	»	50,000	13.50
J. v. Hulst, idem 1	»	40,000	14.80
1	»	60,000	14.30
1	»	40,000	14.25
1	»	50,000	13.60

Amsterdam, 16 Juli: onder beheer van den architect J. W. Meijer: 1o. het verbouwen van perceel 162 aan de Keizersgracht te Amsterdam voor de Vereeniging van Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag; ingek. 15 bilj., als:

H. Rietsnijder & Zn.,	ƒ 29,300
G. D. Brouwer,	» 29,000
D. Hoogerbeets,	» 28,000
D. Heijink,	» 27,977
W. Greve,	» 26,980
G. Boon,	» 26,900
C. Rietsnijder,	» 26,890
E. R. Kuipers,	» 26,750
G. Wout,	» 26,662
J. J. Tonkijn,	» 26,280
P. Kampman en J. v. Harderwijk,	» 25,672
W. Haaksma,	» 25,400
W. Boom,	» 25,000
W. H. Struijs,	» 22,900
B. Straatman,	» 20,598

2o. het verbouwen van perceel 173 aan de Prins-Hendrikkade, aldaar; ingek. 4 bilj., als:

D. Heijink,	ƒ 3599
C. Rietsnijder,	» 3570
G. Boon,	» 3510
W. Haaksma,	» 3484

Amsterdam, 16 Juli: het maken van een loods en pakhuismeesterswoning voor de Gebr. Schreuer, aan de Handelskade, te Amsterdam, onder beheer van de ingenieurs-architecten W. van Lookeren Campagne & E. Cordeld von Folbert; minste inschr. was E. R. Kuipers, te Nieuwerarnstel, voor ƒ 14,675.

Haarlem, 17 Juli: het herstellen en voorzien van den afsluitdijk te Schellinkwoude; minste inschr. was F. de Groot, te Giesendam, voor ƒ 8345.

Breda, 17 Juli: het uitbreiden der gasfabriek; ingekomen 6 bilj., als:

J. W. H. Brandt,	te Oosterhout,	ƒ 14,420
M. Verhoeven,	» Prinsenhage,	» 14,004
G. v. d. Sanden,	» Breda,	» 13,999
B. Verlegh,	» Ginneken,	» 13,345
C. v. Dongen,	» Breda,	» 13,100
A. J. Stal,	» Rotterdam,	» 12,859

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 28 Juli.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het maken en leveren van meubelen, benoodigd voor het Rijksarchiefgebouw te Maastricht. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den opzichter van het archiefgebouw J. T. Strik, te Maastricht. Raming ƒ 1790.

Nijmegen, te 10 uren, door den architect D. Geysbeek Meienaar, in het Hotel-De Bruin: het bouwen van eene bewaarschool voor minvermogenden, voor rekening van het departement Nijmegen der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen.

Arnhem, te 11 uren, door Th. A. van Ditshuizen, bij J. A. Holleman, Beekstraat 113: het verbouwen van perceel Rappardstraat 18, hoek 4e Nijverheid.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren en stellen van de vereischte ijzerwerken met toebehoeren voor de privaatinrichtingen, volgens het Lierrurstelsel, in de openbare lagere school 3e klasse voor meisjes in de Van-Oldenbarneveldstraat bij de 1e Hugode-Grootstraat. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie: het maken en stellen van 13 stuks schooltafels met banken, in de lokalen der hoogere burgerschool voor meisjes, aan de Steegoverstoot, aldaar, met hijlevering der materialen.

Vechel, te 12 uren, door de directie van den tramweg Vechel—Oss, in het Hôtel-Van der Leeden: het leggen van de ijzeren baan, met al het bijbehoorend werk, behalve de bruggen, voor den tramweg Vechel—Oss. Inl. bij den ingenieur Siffert, te Vechel.

Groningen, in 't Blauwe Paard: het maken eener bakkerij achter de behuizing no. 26, in de Nieuwe-Ebbingestraat, aldaar. Inl. bij den architect J. B. Jager.

Dinsdag, 29 Juli.

Venloo, te 10 uren, op het bureau der genie: het uitbreiden en verbeteren der kazerneering en stalling te Venloo. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, te Venloo. Raming ƒ 40,000.

Wije, te 11 uren, door het gemeentebest.: het uitvoeren van veranderingen en herstellingen, alsmede het geheel opnieuw van de onderwijzerswoning, aldaar. Inl. bij den gemeentebouwmeester H. Wissink, te Olst.

Helder, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in Tiroli: het voltooien van het fort op de Harsens. Inl. op het bureau der genie, aldaar. Raming ƒ 13,350.

Leeuwarden, te 11 uren, bij Mr. B. Boppersu Bunna: het verrichten van metsel-, timmer- en pleisterwerk aan de boerenhuizing Tjallingastate, te Westernijkerk.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de kazerne Oud-Molen: het bouwen van eene wachterswoning in het fort Uitermeer. Inl. op het bureau der genie, aldaar. Raming ƒ 4000.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen: Bestek AK: het leveren van eikenhout voor wissels en kruisingen ten behoeve van het tweede spoor tusschen Limetten en Waardenburg, in 5 perceelen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur F. Sassen, te Nijmegen.

Woensdag, 30 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door bestuurderen der R. K. begraafplaats, in het hôtel Café-Central: het bouwen eener arcade, bevattende 70 grafkelders. Inl. bij den architect W. H. van Lieflard, Z.-O.-Binnensingel 89, aldaar.

Buren, te 11 uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige belangrijke reparaties aan het gemeentehuis en aan eenige armenwoningen, te Buren. Aanw. door den gemeentearchitect, 29 Juli, van 9—12 uren.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: het maken van eene ijzeren schijfwer, bestemd voor de droge dokken, aldaar.

Spankeren, te 12 uren, aan de Luchte: het verbouwen van het koetshuis met toebehoeren en het verrichten van eenige andere werken aan den huize De Bockhorst, aldaar. Biljetten inzenden 29 Juli, bij den architect M. K. Smit, te Dieren.

Utrecht, te 1 uur, door regenten van het Elooiengasthuis: het afbreken van oude gebouwen, het bouwen van 12 woningen en eene kelfhaan, de verbouwing der naal enz., aan- en bij de Aleudorpstoeg, aldaar. Inl. bij den architect Alb. Nijland, aldaar.

Leiden, te 1 uur: het hoed- en zinkwerk voor 4 in-aanbouw-zijnde huizen aan het Plantsoen, aldaar. Inl. op het werk.

Lobit, te 4 uren, bij Wed. H. Stokman: het bouwen van eene villa aan den Boterdijk, aldaar, voor rekening van H. H. Peters. Inl. bij den architect G. H. Publickhuijsen, te Lobit. Aanw. te 10 uren.

Groningen, 's avonds 6 uren, door F. S. van Dam, bij H. Plenter: het bouwen van een winkelhuis en 2 burgerhuizen aan den Noorder-Stationsweg, aldaar. Inl. bij de architecten K. & H. Hoekzema. Aanw. 28 Juli, te 11 uren.

Donderdag, 31 Juli.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het doen van vernieuwings-, herstellings- en verfwerken aan de schoolgebouwen voor lager onderwijs in de Keizerstraat, in 2 perceelen: perc. 1, vernieuwings- en herstellingswerken, perc. 2, verfwerken. Inl. bij den gemeentearchitect J. M. Nabbe. Aanw. 28 Juli, te 11 uren. Bilj. inzenden 30 Juli, vóór 3 uren, ten raadhuize.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen eener brugwachtswoning aan het Noordhollandsch kanaal, te Alkmaar. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Raming ƒ 3280.

Groningen, 's avonds 8 uren, namens C. A. Crebas, bij H. Piel: het gedeeltelijk verbouwen zijner behuizing in de Steentilstraat, R 67. Inl. bij den architect G. Nijhuis. Aanw. 28 Juli, te 3 uren.

Eindhoven, te 7 uren, ten kantore van Ign. de Haes: het bouwen van een woonhuis, met alle leveranties en arbeidsloonen. Inl. bij den bouwkundige J. de Beer, te Tilburg.

Arnhem, voor Klinkespoor & Van der Pot, in het Centraalgebouw: het bouwen van 2 huizen aan den Sonsbeeksingel.

Vrijdag, 1 Aug.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het herstellen van buitengewone storm- en winterschade, bestaande in het opruimen van onderlepten in de buitenkanalen der Dieze en in de schipbrughaven van het Hedelscheveer (Noordbrabant). Raming ƒ 5000; 2o. het herstellen van buitengewone storm- en winterschade aan de werken behoorende tot het kanaal de Dieze, Raming ƒ 4200; 3o. het herstellen van buitengewone storm- en winterschade aan de Rijkswerken behoorende tot de Zuidwillemsvaart (Noordbrabant). Raming ƒ 2800. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, bij den ingenieur Kouvnaer, beiden te 's-Bosch en bij de betrokken opzichters.

Delft, te 11 uren, in het Gemeenlandshuis van Delfland: het kroozen en reinigen der boezemwateren van het hoogheemraadschap, in 20 perceelen.

Hoenkoop, te 11 uren, door het best. van het waterschap Hoenkoop, in het raadhuis: het maken eener waterleiding, van het in-aanbouwzijnd stoomgemaal voor het waterschap tot aan den benedenmolen. Inl. bij den civiel-ingenieur H. Paul, te Zevenhuizen. Aanw. 28 Juli.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Rijkstelegraaf: 1o. het verrichten van eenige herstellingen aan- en bij de loods tot berging van telegraafmateriaal, te Haarlem. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter voor de Landsgebouwen G. D. Wijnalda de Jongh, te Amsterdam. Raming ƒ 1425; 2o. het herstellen en verbeteren van de Rijkstelegraaflijn Venloo—Heuen. Raming ƒ 1180; 3o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem. Raming ƒ 1660; 4o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Leeuwarden. Raming ƒ 1520; 5o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Amsterdam. Raming ƒ 1140.

Zuidhorn, te 2 uren, door gecommitterden uit het hoofdbestuur van het waterschap Westerkwartier: het verrichten van eenige kleine werkjes te Kommerzijl en te Niezijl. Aanw. 29 Juli, aanvangende te 10 uren, te Kommerzijl.

Arnhem, door den dijkstoel van het Arnhemsche-en-Velpsche-Broek: de levering van 200 M³ grove gewassehen grint aan den Arnhemschebroekdijk.

Zaterdag, 2 Aug.

Utrecht, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Lekdijk-Bovendams, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het verhoogen van den Lekdijk-Bovendams onder de gemeenten Tuen-t Waal en Vreeswijk, tusschen hektometerpalen 267 en 306, over eene lengte van 3900 M., in 2 perceelen. Inl. bij den kameraar van den Lekdijk-Bovendams E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. 31 Juli, te 10 uren.

Randwijk, te 12 uren, door burg. en weth. van Heteren, bij G. van Gelder: het bouwen van eene onderwijzerswoning, aldaar. Inl. op het gemeentehuis, te Heteren.

Delft, te 12 uren, door regenten van het gasthuis: de levering van 300 Hl. Ruhrkolen.

Kapelle (Zeel.), te 2 uren, door burg. en weth.: 1o. het bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning, aldaar, met hijlevering van alle materialen. Aanw. 28 Juli, van 11—12 uren. Inl. bij den architect J. H. Hamink, te Goes; 2o. eenige onderhoudswerken aan de schoolgebouwen te Kapelle en te Biezelinge, en eenige onderhoudswerken aan andere gemeente-eigendommen.

Wanswerd, bij den administreerend-kerkvoogd Th. U. Hettinga: het voeg-, metsel- en poetslandwerk en gedeeltelijk vernieuwen der kap van den toren te Wanswerd. Aanw. 29 Juli, te 12 uren.

Maandag, 4 Aug.

St.-Filipsland, te 11 uren, door het best. van de Anna-Jacoba- en Willempolders: 1o. het maken van 350 M³ steenglooiing van basaltsteen, van zuilen lang 25—35 gem. 30 cM., dik 17—25 gem. 21 cM., met de levering der bouwstoffen; 2o. het maken of aanbrengen van 150 str. M. hooge berm aan de noordoostzijde van den havendam; 3o. het verbreeden en verdiepen van 1000 str. M. bermsloot, volgens aan te wijzen plaatsen. Aanw. 4 dagen vóór den bestedingsdag.

Antwerpen, te 12 uren, door burgemeester en schepenen: het bouwen van een nieuw museum voor Schoone Kunsten, met aanhoorigheden, op de Place du Peuple. Raming francs 1,980,212.71. Biljetten inzenden 3 Aug. op het stadhuis.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 23 perceelen.

Nieuwepekela, door den burgemeester K. E. Dik: de levering van 50 à 100 mille eerste soort Waalsteen-straatklinker, franco op den wal te Nieuwepekela.

Dinsdag, 5 Aug.

Oosterwijk, te 11 uren, door burg. en weth.: het vergrooten der openbare school, met hijlevering van materialen en eenig schoolmeubilement. Inl. bij H. Willems, aldaar. Aanw. 4 Aug., te 2 uren.

Breskens: te 2 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Oud-en-Jong-Breskens, in de Directiekeet: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot en en met 30 April '85, van de aarde-, kram-, rijs-, steengiossing- en paalwerken aan de waterkeering van het waterschap. Aanw. 29 Juli en 1 Aug., van 10—11 uren. (Herbesteding.)

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van: 1o. 10 ijzeren scheegsloezen, elk wegende ongeveer 1150 KG.; 2o. 10 ijzeren schroefankers met kettingen voor idem; 3o. 2000 heipalen, lang 17—19 M.; 4o. 314 M³ fundeeringbeton.

Woensdag, 6 Aug.

Bergen (N.-H.), te 1 uur, door burg. en weth.: het veranderen van de bestaande school en het aanbouwen van 3 lokalen. Inl. bij den burgemeester en bij den architect Du Croix, te Alkmaar. Aanw. 30 Juli, te 1 uur.

Donderdag, 7 Aug.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het planten van helm in de Rijksduinen onder Schoorl. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Wedcker, te Alkmaar. Aanw. 31 Juli. Raming ƒ 3000.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: het bestraten van de Hofstraat. Aanw. 31 Juli, te 10 uren.

Assen, te 2 uren, aan het gebouw van het prov. best.: de levering van turf tot het drijven van 4 stoompompwerktuigen langs het Noordwillemskanaal in Drente.

Haarlem, te 2½ uren, in het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene desinfectiehoods bij de ziekenbarakken te Ijmuiden en Hoek-van-Holland. Raming voor elk ƒ 2700. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de gebouwen van onderwijs enz., te 's-Hage en bij den hoofdopzichter K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. voor Ijmuiden 31 Juli, voor Hoek-van-Holland 28 Juli, telkens te 11 uren.

Vrijdag, 8 Aug.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verlengen en van eene waterkeering voorzien van den grondsluiker onder de Zuidwillemsvaart, gelegen nabij dijkpaal 116 M./19 R. onder de gemeente Den Dungen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Kouwenaar en den opzichter Weelmizen, allen te 's-Bosch. Aanw. 1 Aug. Raming ƒ 10,000.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in Het Hof van Holland: het maken van regenbakken en het wijzigen van keukens, met daarmee in-verband-staande werkzaamheden bij- en in kazernegebouwen te Breda. Raming ƒ 10,500.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen eener berghoek bij- en het verrichten van eenige verwijzingen aan de gebouwen, behoorende tot het Rijkswerf te Zaltbommel. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Van den Santhouvel, beiden te Arnhem, en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Aanw. 31 Juli en 2 Aug. Raming ƒ 2610.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het wegruimen van een in de Zuiderzee, bij Schokland, gezonken vaartuig, »Maria Berendina". Aanw. 1 Aug.

Diemen, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Zeeburg en Diemerdijk, in het Gemeentehuis: het verhoogen en verzwaren van den zeedijk. Aanw. 1 Aug., te 9 uren. Bilj. inzenden 7 Aug., bij den secretaris Mr. E. van Beusekom, te Loenen a/d. Vecht.

Stoppeldijk, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het verbouwen en vergrooten van het bestaande schoolgebouw aan de Veerstraat met de vernieuwing van het meubilement en met andere aanverwante werkzaamheden, en het bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning, met bijlevering der materialen; 2o. het verrichten van eenige verbeteringen aan- en vernieuwing van het meubilement in de school te Pauluspolder. Aanw. 2 Aug., te 12 uren.

Zutfen, te 2 uren, ten raadhuize: het verleggen van de uitmonding der Binnengracht naar de Vischpoorthaven, met de daarbijbehoorende werken, tot uitbreiding der gasfabriek. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 6 Aug., te 2 uren.

Zaterdag, 9 Aug.

Neuzen, te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen polder Nieuwe-Neuzen, in het Nederlandsch Logement: het maken van werken tot verdediging van genoemden polder. Aanw. 2 Aug., van 3—5 uren.

Scheveningen: het maken van een Kurhaus met hotel, winkelgalerijen en diverse werkzaamheden, voor de Maatschappij »Zeehad Scheveningen." Inl. bij de architecten Benkenhaff & Ebert, te Amsterdam en aan het terrein van den bouw. Aanw. 2 Aug., te 11 uren.

Maandag, 11 Aug.

Kampen, te 3 uren, door de Vereeniging voor de vinding enz. der middelen tot droogmaking van de Koekoek, in de Buitensociëteit: het maken van het 9e perceel van de bedijking langs de Koekoek. Aanw. 6 Aug., te 1 uur, uitgaande van den Papekop aan de Koekoeksteeg.

Woensdag, 13 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het inrichten van eene aan het Rijk behoorende woning nabij de in-aanbouw-zijnde draaibrug over den Vaartsche-Rijn te Jutfaas tot woning voor een brugwachter en -Amecht. Raming ƒ 2035; 2o. het bouwen van eene poutwachterswoning bij Vreeswijk. Raming ƒ 4360. Inl. bij den hoofdingenieur Welkin en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 6 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz: de uitvoering van eenige werken tot normalisering van de Waal, onder Valburg, Ewijk en Beuningen, tusschen de kilometerraaien 18 en 38. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 6 Aug. Raming ƒ 94,500.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het leggen van spoorbanen en wissels en het maken van bijkomende werken op het Centraal-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming ƒ 49,200; 2o. het leveren van beslagen eiken wisselhout, op het Centraal-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming ƒ 8325; 3o. het maken, leveren en opstellen van eene draaischijf van 13.50 M. middellijn op het Central-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming ƒ 9000; 4o. het maken en leveren van wissels en tongbeweegingen op het Centraal-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming ƒ 45,200. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoegwegen te Amsterdam. Aanw. van alle werken 6 en 7 Aug., te 11 uren.

Vrijdag, 15 Aug.

IJzendoorn, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene openbare school met 2 lokalen voor 100 kinderen, met den aanbouw van eene onderwijzerswoning. Inl. bij den architect C. van Weerden, te Tiel. Aanw. te 10½ uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten behoeve der Rijkstelegraaf: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Groningen. Raming ƒ 1175.

Zutfen, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van een gegoten-ijzeren gasbouderkuip met gashouder en paalfundeering met toebehooren, op een terrein nabij de gasfabriek, aldaar.

Vrijdag, 22 Aug.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van vernieuwingen ten behoeve van de instandhouding van de kei- en klinkerbestratingen op verschillende Rijkswegen in de provincie Overijsel. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Aanw. 14 en 15 Aug. Raming ƒ 21,340.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbinden van den Rijksstraatweg van Deventer naar Zwolle, nabij Nieuw-Hande, in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Aanw. 14 en 15 Aug. Raming ƒ 3800.

Op later te bepalen datum.

Bolsward, door de commissie van beheer over den kunstweg Bolsward—Harlingen: het gedeeltelijk vernieuwen van de brug over de Bolswarder—Harlingervaart tusschen Kimswerd en Harlingen, het dempen van een sloot in het dorp Kimswerd en het maken van een stek met dam, enz. Bestekken verkrijgbaar bij den opzichter J. van Reenen, te Arum.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Rotterdam, 12 Juli: 1o. het onderhoud van de kunstwerken van den Prins-Alexanderpolder; ingek. 4 bilj., als:

P. v. Linschoten, Kralingen,		ƒ 2988
C. Buijs, Kapelle a/d. IJsel,		» 2649
Gebr. J. en D. Lockhorst, Kralingen,		» 2446.13
W. J. v. Dordt,	idem	» 2440

2o. het onderhoud der aarde- en rijswerken; ingekomen 4 bilj., als:

A. G. Buijs,	te Kralingen,	ƒ 2159
W. 't Hoen,	» Alblasserdam,	» 1803
F. Verzeijden,	» Kralingen,	» 1750
W. Lobe,	» idem	» 1653

Zeeland, 17 Juli: 1o. het verbouwen der onderwijzerswoning te Oostzijp, onder beheer van den architect J. Frankefort; ingekomen 2 bilj., als:

J. v. Berkel,	te Schaik,	ƒ 2658.90
G. v. Berkel,	» Uden,	» 2473

2o. idem der onderwijzerswoning te Zeeland; ingekomen 3 bilj., als:

G. v. Berkel,	te Uden,	ƒ 949.74
J. v. Berkel,	» Schaik,	» 829.60
J. Lamers,	» Zeeland,	» 783

Veendam, 18 Juli: het afbreken van de bestaande- en het bouwen van eene nieuwe school aan den Middelweg; ingek. 5 bilj., als:

H. Waslander,	te Noordbroek,	ƒ 5750
J. Pranger,	» Stadskanaal,	» 5669
J. E. Wolrich,	» Hoogezand,	» 5592
P. Luitjens,	» Stadskanaal,	» 5555
G. Heikens,	» Oostwold,	» 5390

gegund.

Leeuwarden, 18 Juli: het bouwen van een boerenhuizing op de zathe in gebruik bij K. J. Lienstra te Wieuwerd, onder beheer van den architect W. C. de Groot; ingek. 20 bilj., als:

D. Oosterhaan, Teerns,		ƒ 13.270
E. L. Hiemstra, Hallum,		» 12.775
D. Walda, Kollum,		» 12.600
P. M. Boonstra, Menaldum,		» 11,900
T. J. Bolsma, Berlikum,		» 11,770
G. Lanting, Deersum,		» 11,695
K. J. v. d. Schaaf, Terhorne,		» 11,660
H. T. Biesma, Burum,		» 11,485
Y. Timmenga, Ytens,		» 11,420
B. H. Kampstra, Beers,		» 11,300
P. R. Jongema, Oosterend,		» 11,199
J. R. Jansma, Hallum,		» 11,165
W. T. Nauta, Hijlaard,		» 11,160
T. D. Gaastra, Britsweid,		» 10,844
M. v. d. Molen, Buitenpost,		» 10,673
M. J. Schotanus, Boksum,		» 10,540
R. Jonkers, Oosterlittens,		» 10,314
J. S. v. d. Stoeg, Hardegarijp,		» 10,279
A. T. Boonsma, Oosterlittens,		» 10,089
J. R. Bos, Twijzel,		» 9,721

gegund.

Middelburg, 18 Juli: het leveren en storten van steen tot voortzetting van de oeververdediging voor Neuzen, en het verrichten van eenige werken ten behoeve van het Nederlandsch gedeelte van het kanaal voor Neuzen; ingekomen 6 bilj., als:

L. v. Male Dz.,	te Breskens,	ƒ 22,748
H. Hage,	» Middelburg,	» 22,700
L. F. Willems,	» Selzaete,	» 21,000
J. Tollenaar,	» Neuzen,	» 20,980
A. de Jong,	» idem	» 20,325
C. v. d. Hooft,	» idem	» 20,300

Purmerend, 18 Juli: het verrichten van eenige dempings-, bestratings- en rioleeringswerken, in 3 perceelen:

perc. 1, het dempen van de gracht langs het Nieuwland; aangenomen door G. Bonijk, te Purmerend, voor 16,179;

perc. 2, het leggen van afwateringsbuizen in de Westersteeg; aangenomen door A. Kros, te Haarlem, voor ƒ 794;

perc. 3, het verbreeden van het pad naar Jisp; aangenomen door Jb. Nieuwstad, te Beets, voor ƒ 999.

Delft, 18 Juli: 1o. het verzwaren en op minstens 20 M. kruinbreedte brengen van 2 vakken duinreep of zeewering van Delfland; minste inschr. waren A. Volker Lz., te Sliedrecht en P. A. Bos, te Gorichem, voor ƒ 45,020.

2o. idem idem van 2 andere gedeelten duinreep; minste inschr. was Th. Kleijn, te Sliedrecht, voor ƒ 1993.

Zutfen, 19 Juli: het maken der gebouwen, benevens meesterknechtswoning en verdere werken ten dienste der broodfabriek, onder beheer van de architecten J. ten Zijthoff, te Deventer en J. Uiterwijk Wz., te Zutfen; ingekomen 13 bilj., als:

H. Mouw,	te Apeldoorn,	ƒ 18,379
H. v. d. Woert,	» Deventer,	» 18,100
J. Witteveen,	» idem	» 17,970
G. J. Boezewinkel,	» Brummen,	» 17,860
H. W. Douwes,	» Zutfen,	» 17,250
G. Boerstoel,	» Brummen,	» 17,160
Gebr. Landeweert,	» Zutfen,	» 17,031
J. A. Garvelink,	» idem	» 16,800
J. Zandvoort,	» Deventer,	» 16,625
Wed. J. C. Carmiggelt,	» Brummen,	» 16,420
A. J. Uiterwijk,	» Zutfen,	» 16,367
C. Reveiman,	» idem	» 16,189
Firma G. J. Carmiggelt & Zn.,	» Brummen,	» 16,039

gegund.

Opperdoes, 19 Juli: 1o. het verrichten van vernieuwingen enz. in de gemeenteschool; ingek. 7 bilj., als:

R. de Boer,	te Medemblik,	ƒ 2150
G. Bammes,	» Twisk,	» 2050
J. Abeln,	» Medemblik,	» 1988
H. Kenter,	» idem	» 1930
F. Riesebos,	» idem	» 1798
A. v. Asselt,	» Opperdoes,	» 1797
P. Wit,	» Twisk,	» 1685

2o. het veranderen, verbouwen en bijleveren van 48 schoolbanken; ingek. 5 bilj., als:

D. Stam,	te Opperdoes,	ƒ 275
G. Bammes,	» Twisk,	» 240
A. v. Asselt,	» Opperdoes,	» 263.24
H. Kenter,	» Medemblik,	» 250
F. Riesebos,	» idem	» 229

beide gegund.

Kampen, 19 Juli: het vernieuwen en herstellen van de Revelsluis in de bedijking van Dronten; ingek. 8 bilj., als:

J. S. v. Engbrink,	te Kampen,	ƒ 3267
C. J. v. Dijk,	» Genemuiden,	» 2992
H. Kroeze,	» Oosterwolde,	» 2316
H. v. Werven,	» Brunnepe,	» 1869
C. Visscher,	» Kampen,	» 1798
B. Zwanepol,	» idem	» 1770
H. v. Wissum,	» Brunnepe,	» 1669
L. v. Werven,	» idem	» 1375

gegund.

Maastricht, 21 Juli: het bouwen van een riool onder den nieuwen toegangsweg naar het station, ter lengte van 260 M.; minste inschr. was Stevens, te Maastricht, voor ƒ 3981.

Hoek, 21 Juli: het bouwen van een raadhuis, onder beheer van den architect C. A. van Lith; ingekomen 8 bilj., als:

G. v. Dinther,	te Oss,	ƒ 3375
J. Kloppert,	» Grave,	» 3290
P. Duijf,	» Tilburg,	» 3280
H. v. Kuppenveld,	» Reek,	» 3247
J. v. Berkel,	» Schaik,	» 3226
J. Peeters,	» Grave,	» 3049
R. v. Mil,	» Uden,	» 2968
H. R. Hendriks,	» Oss,	» 2940

Amsterdam, 21 Juli: 1o. het maken van een gebouw voor algemeenen dienst, op den kop van de Handelskade; ingekomen 12 bilj., als:

J. P. Rieken en Becker,	ƒ 293.000
H. C. Dorlas,	» 272,989
P. S. Reinierse,	» 273,000
D. Zaiderhoek,	» 269,390
Cruijff en Schouten,	» 259,896
B. v. Buuren,	» 252,800
H. R. Hendriks, Oscb,	» 248,830
L. Vlasman,	» 246,250
M. A. S. Taverne, 's-Hage,	» 233,300
W. Voskuijl,	» 232,000
T. K. Ozings,	» 219,380
A. Vos Rz.,	» 212,200

2o. het graven van een kanaal door den Stads- en Godshuispolder; minste inschr. was C. Ooms Jz., te Ammerstol, voor ƒ 20,741.

's-Hage, 21 Juli: de rioleering van de Paleis- en de Amaliastraat; ingek. 9 bilj., als:

P. Kraaijenveld,	te 's-Hage,	ƒ 7160
G. Keij,	» Rotterdam,	» 6500
A. de Boest,	» Papendrecht,	» 6328
L. Tromp,	» 's-Hage,	» 6180
C. Wijbrandts & Co.,	» idem	» 6050
Th. Hoogendoorn,	» idem	» 5657
J. de Bruijn,	» idem	» 5484
H. Jongenburger,	» Waddinksveen,	» 5440
B. Rombouts,	» 's-Hage,	» 5447

Amsterdam, 21 Juli: het maken van een waterreservoirgebouw, den onderbouw van 2 waterkranen met opstellen van den bovenbouw, en eene waterleiding met bijbehoorende werken, op het stationsemplacement Barneveld; ingek. 5 bilj., als:

J. v. d. Berg,	te Amersfoort,	ƒ 5790
J. G. v. d. Geest,	» idem	» 5750
H. Mouw,	» Apeldoorn,	» 5694
J. v. d. Braak,	» idem	» 5554
J. Fuhren,	» Hilversum,	» 3890

Leeuwarden, 22 Juli: het opruimen van onderpten uit eenige kanalen en vaarwaters, in onderhoud en beheer bij de provincie Friesland, in 5 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, Zuiderstadsgracht te Leeuwarden, over 300 M², H. H. Smits, te Harlingen, voor ƒ 1292;

perc. 2, Westerstadsgracht, over 330 M², aldaar, dezelfde, voor ƒ 1249;

perc. 3, Bolswarder-Workumer trekvaart, over 1000 M², dezelfde, voor ƒ 1799;

perc. 4, vaarwater van Heeg naar Staveren, over 730 M², F. B. Strak, te Oudemirdum, voor ƒ 1848;

perc. 5, poldervaart van het 6e en 7e Veendistrict, over 190 M², H. H. Huisman, te Ylst, voor ƒ 188.

Utrecht, 22 Juli: Bestek no. 404, het maken van een reservoirgebouw en het verhoogen van den hak in het bestaande reservoirgebouw op het station Eindhoven; ingekomen 7 bilj., als:

J. Landy,	te Sittard,	ƒ 7900
L. de Rooy,	» Tilburg,	» 7886
M. Hezemans,	» Eindhoven,	» 7724
A. Willaert,	» Bokstel,	» 7700
P. Rijnders,	» Valkenswaard,	» 7680
W. H. Booms,	» Eindhoven,	» 7640
J. Hilfen,	» Grave,	» 7100

Arnhem, 22 Juli: het verbouwen van een perceel op de markt te Arnhem, voor Gebr. Hesselink & Co., onder beheer van den architect D. Geijsbeek Molenaar; ingek. 3 bilj., als:

J. Rikken,	ƒ 9989
A. v. Dalen,	» 8913
Joh. v. Toll,	» 8743

in bestad gebonden.

's-Hage, 23 Juli: 1o. het maken van gebouwen en verdere inrichtingen, benevens het leggen van sporen en wissels, tot uitbreiding van het station Dordrecht (spoorweg Dordrecht—Elst); ingekomen 28 bilj., als:

E. M. Rood, Groningen,	ƒ 154,000
A. Terwindt, Westpannerden,	» 143,425
P. H. Versteynen, Oosterwijk,	» 141,530
J. W. Stachtriem, Breda,	» 139,400
J. Landy, Sittard,	» 138,000
G. W. v. Heezwijk, Hennes en C. A. v. Lith, Grave,	» 137,900
J. v. Groenendael, 's-Hage,	» 137,590
L. de Rooy, Tilburg,	» 136,600
M. L. v. Spanje en C. Meijers, 's-Hage,	» 136,348
A. Vos Rejersz., Amsterdam,	» 135,000
J. N. Gruyters en J. de Leeuw, 's-Bosch,	» 134,988
J. J. v. Stuisdam, Dordrecht,	» 132,700
J. Hillen, Grave,	» 132,660
J. Schaafsma, Breda,	» 132,000
J. Schoonmeijer en A. Kos-Koolhaalder, Rotterdam,	» 131,283
P. Duinker, Hekler,	» 130,311
C. de Jongh, Made,	» 130,000
A. v. d. Meer, Harlingen,	» 129,500
J. v. Burk, Oosterbeek en W. Wissing, Westervoort,	» 129,455
C. D. Kleyn, Haamsdonk,	» 128,500
A. du Vijn, Dordrecht,	» 127,776
D. v. d. Tas, Charlooe,	» 127,500
J. v. d. Vlugt Jr., Dordrecht,	» 126,975
J. Kooy, Amsterdam,	» 126,390
A. Voordenslag Az., Dordrecht,	» 126,000
J. Visser Gz., Papendrecht,	» 125,850
H. Begeus Jr., Dordrecht,	» 121,443
J. Smit VII, Sikkerveer,	» 119,690

2o. het ophoogen van het stationsterrein en het maken van eene spoorweghaven met bijbehoorende werken te Enkhuizen (spoorweg Zaanstreek—Enkhuizen; ingek. 10 bilj., als:

E. M. Rood, Groningen,	ƒ 382,000
J. Hillen, Grave,	» 329,900
J. Monster Jr., Puttershoek,	» 327,000
W. J. Vermaes, Rotterdam,	» 309,000
C. v. d. Plas en J. v. d. Plas, Hardinxveld,	» 297,616
L. Brand Dz., Giessendam en P. P. Sevet, Sliedrecht,	» 288,278
B. A. Wiegerink, Groenlo en F. E. Terwindt, Pannerden,	» 285,340
H. T. Wiegerink, Groenlo en N. v. Haaren, Geertruidenberg,	» 259,300
G. A. v. Hattem, Sliedrecht en G. Goedhart, Dordrecht,	» 257,000
D. Volker, Dordrecht,	» 256,000

Ierseke, 22 Juli: het verdeelen van school I in drie lokalen inplaats van twee; ingekomen 3 bilj., als:

W. Goeman,	te Ierseke,	ƒ 595
Van der Willigen,	» idem	» 485
Van der Jagt,	» idem	» 463

gegund.

Rotterdam, 23 Juli: het bouwen van een entrepôt, een paardenstal en elf bovenwoningen, voor de firma M. P. Pollen & Zn., te Rotterdam, onder beheer van de civiel-ingenieurs Symons & Huigens; ingek. 6 bilj., als:

C. J. v.Tussenbroek,	te Rotterdam	ƒ 24,490
P. Bleijenburg,	» idem	» 24,300
A. G. Sondermeijer,	» idem	» 23,200
A. v. d. Spiegel,	» idem	» 22,500
G. J. v. Beek & Co.,	» Delft,	» 22,325
B. Hooijkaas,	» Rotterdam,	» 20,975

St.-Annaparochie, 23 Juli: het bevloeren van een gedeelte zeedijk groot 16,000 M², voor het waterschap Het Nieuw Bildt; ingekomen 4 bilj., als:

L. v. d. Meulen,	te Minnertsga,	ƒ 6580
A. J. v. d. Meij,	» Berlikum,	» 6100
F. Schaafsma,	» Harlingen,	» 5270
Th. Kingma,	» Oudehiltzijl,	» 5180

gegund.

Een lager briefje, niet voldoende ingericht, volgens § 435 der A. V., kon om die reden niet in aanmerking komen.

Zwolle, 23 Juli: het leveren van gordijnen voor de school in de Celestraat; ingekomen 5 bilj., als:

A. Woelderink,	te Zwolle,	ƒ 275
H. Kolkman,	» idem	» 199.99
L. Dorgelo,	» idem	» 196.50
G. J. Flik,	» idem	» 180
J. Albrecht,	» idem	» 150

de gunning is aangehouden.

Groningen, 23 Juli: het bouwen van eene worstenfabriek, voor E. Noack, onder leiding van den architect N. W. Lit; ingek. 18 bilj., als:

D. Dooijes,	ƒ 9987
D. Edzards,	» 9840
B. de Jong,	» 9836
A. Steendam,	» 9740
E. Berkenbosch,	» 9485
H. Scheltens,	» 9360
T. Y. Jelsma,	» 9334
D. Jansen,	» 9310
H. de Haan,	» 9185
A. Schreuder,	» 8951
J. Belings,	» 8941
J. Haupt,	» 8785
E. W. Wiersema,	» 8693
Ph. Hendriks,	» 8666
J. Pijkstra, Bergum,	» 8666
D. S. Diddens,	» 8650
H. Janssen,	» 8530
E. Peters,	» 8447

gegund.

's-Hage, 23 Juli: het bouwen en leveren van 2 loodsschoeners aan het departement van Marine; minste inschr. was P. Smit Jr., te Slikkerveer, voor ƒ 51,000.

Utrecht, 23 Juli: het bouwen van een fabrieksgebouw, onder beheer van den bouwkundige D. Kruijf; ingek. 18 bilj., als:

G. Kuhne,	te Utrecht,	ƒ 10,383
J. de Kruijf,	» idem	» 7,643
A. J. Groenert,	» idem	» 7,065
P. v. d. Linden,	» idem	» 6,998
D. M. de Leur,	» idem	» 6,953
J. J. Reijnders,	» idem	» 6,935
J. H. de Borst,	» idem	» 6,807
J. Krap,	» idem	» 6,666
B. J. v. Baaren,	» idem	» 6,640
A. J. Donk,	» idem	» 6,597
C. v. Zeeland,	» idem	» 6,576
W. C. Weidner,	» idem	» 6,561
K. J. Ruijsch v. Dugteren,	» idem	» 6,527
G. Beemer,	» idem	» 6,527
H. M. de Koff,	» idem	» 6,478
J. H. de Vos,	» idem	» 6,460
J. M. Wolff,	» idem	» 6,219
F. W. v. d. Heuvel,	» idem	» 5,900

Gegund aan J. M. Wolff.

Kuik, 24 Juli: het verbouwen van het lokaal der openbare school, aldaar, onder beheer van den architect H. A. Achterbergh; ingekomen 6 bilj., als:

M. Verstralen,	te Bergen,	ƒ 1612
J. Verlaak,	» Kessel,	» 1362
J. Laarakkers,	» Linden,	» 1342
G. Reijntjes,	» Nijmegen,	» 1285
G. v. d. Berg,	» Kuik,	» 1125
H. Dekkers,	» idem	» 945

Het werk is gegund aan G. v. d. Berg, te Kuik, voor ƒ 1125.

Arnhem, 24 Juli: de levering der in den aanstaanden winter benoodigde brandstoffen aan de gemeente; ingek. 9 bilj., waarvan één van onwaarde als:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4
G. Bongers,	ƒ 0.62	ƒ 0.70		ƒ 0.60
J. P. Bax,	0.68			
P. Riemer & Zn.,	0.69	0.68	ƒ 0.95	0.55

Alles gegund.

Rotterdam, 25 Juli: het lood-, zink- en koperwerk voor den in-aanbouw-zijnden nieuwen schouwburg; ingek. 8 bilj., als:

Henri Cuijlits,	te Rotterdam,	ƒ 17,820
A. K. Weesie,	» Schiedam,	» 16,648
C. Nuis,	» idem	» 16,392
H. Koning,	te Haarlem,	ƒ 14,800
C. L. Poortenaar,	» Amsterdam,	» 14,800
F. W. Braat,	» Delft,	» 12,696
E. H. Versteeg,	» Rotterdam,	» 11,696
A. Lestrade,	» Arnhem,	» 10,890

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 2 AUGUSTUS 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 4 Aug.

Bergen-op-Zoom, te 11 uren, door J. C. de Groot, in De Vier Winden: het bouwen van een pakhuis en machinale koffiebranderij, met bijlevering der materialen. Inl. bij den architect C. P. van Genk, aldaar.

St.-Filipsland, te 11 uren, door het best. van de Anna-Jacoba- en Willempolders: 1o. het maken van 350 M³ steenglooiing van basaltsteen, van zuilen lang 25—35 gem. 30 cM., dik 17—25 gem. 21 cM., met de levering der bouwstoffen; 2o. het maken of aanbrengen van 150 str. M. hooge berm aan de noordoostzijde van den havendam; 3o. het verbreeden en verdiepen van 1000 str. M. bernsloot, volgens aan te wijzen plaatsen.

Arnhem, te 11½ uren, door de architecten Van Gendt & Nieraad, in het Centraalgebouw: het wedersmbouwen van 2 onder- en 2 bovenwoningen, onlangs gedeeltelijk uitgebrand, aan de Vischsteeg nabij de Wielakkersweg, aldaar.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van turf, vereischt voor de gemeentead ministratie en de kantoren van de publieke werken der gemeente.

Antwerpen, te 12 uren, door burgemeester en schepenen: het bouwen van een nieuw museum voor Schoone Kunsten, met aanhoorigheden, op de Place du Peuple. Raming francs 1,980,212.71. Biljetten inzenden 3 Aug. op het stadhuis.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 23 perceelen.

Nieuwepekela, door den burgemeester K. E. Dik: de levering van 50 à 100 mille eerste soort Waalsteen-straatklinker, franco op den wal te Nieuwepekela.

Dinsdag, 5 Aug.

Oosterwijk, te 11 uren, door burg. en weth.: het vergrooten der openbare school, met bijlevering van materialen en eenig schoolmeubilement. Inl. bij H. Willems, aldaar. Aanw. 4 Aug., te 2 uren.

Slijk-Ewijk, te 12 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, bij W. Brenninsen: het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de kerk, den toren en het ameublement te Slijk-Ewijk, met bijlevering der materialen. Inl. bij den bouwkundige G. J. van Bork, te Elst. Aanw. van 9—12 uren.

Breskens: te 2 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Oud-en-Jong-Breskens, in de Directiekuet: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot en en met 30 April '85, van de aarde-, kraus-, rijs-, steenglooiing- en paalwerken aan de waterkeering van het waterschap (Herbesteding.)

Petize, te 4 uren, door den annemer van den weg H. Zijlstra, bij den kastelein J. Faber: het bouwen van 2 tolhuizen, benevens het arbeidsloon van 4 bruggen en 3 duikers, ten behoeve van den straatweg Groningen—Petize. Aanw. op het werk.

Lemmer, bij den voorzitter van het best. van den Veenpolder van Echten: de levering van 150,000 KG. gezeefde Engelsche steenkolen. Bij. inzenden uiterlijk 4 Aug.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van: 1o. 10 ijzeren scheepsboeien, elk wegende ongeveer 1130 KG.; 2o. 10 ijzeren schroefankers met kettingen voor idem; 3o. 2900 beipalen, lang 17—19 M.; 4o. 314 M³ fundeeringhout.

Woensdag, 6 Aug.

Vechel, te 12 uren, door de directie van den tramweg Vechel—Oeh, in het Hôtel-Van der Leeden: 1o. het vergrooten der bestaande remise; 2o. het bouwen van een nieuw wachthuis. Inl. bij den ingenieur Siffert, te Vechel, café-Tivoli.

Bergen (N.-H.), te 1 uur, door burg. en weth.: het veranderen van de bestaande school en het aanbouwen van 3 lokalen. Inl. bij den burgemeester en bij den architect Du Croix, te Alkmaar.

Lochem, te 1 uur, in het logement van Bak: 1o. het bouwen van eene boerenwoning op de Arnhoede, bij Lochem; 2o. het buitenverwerk en het schoonmaakwerk van de Remonstrantsche kerk, te Lochem. Inl. bij den architect Bosch.

Zutfen, te 4 uren, door P. L. W. Petersen: het maken van eene winkelpui, winkelkasten en verdere werken in het perceel aan de Groenmarkt, vroeger bewoond door Cs. Stolp. Inl. bij den architect J. Uiterwijk Wz., aldaar.

Gauw, bij den voorzitter van het best. van het waterschap De Groenedijk, H. A. Jellesma: het slatten van een gedeelte (p. m. 500 M.) en het schoonmaken van het andere deel der Offingawierstervaart, alsmede der Oudvaart, in 4 perceelen. Bestek ligt bij T. Ligthart, te Offingawier. Inl. bij den bouwkundige L. Reitsma, te Sijbrandabuuren. Aanw. 4 Aug., te 10 uren, te beginnen bij Ligthart voornoemd.

Donderdag, 7 Aug.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het planten van helm in de Rijksduinen onder Schoorl. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Raming ƒ 3000.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: het bestraten van de Hofstraat.

Zaandam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van een steenen brug over de Dijkshut in het Dampad. Inl. bij den gemeentearchitect J. van der Kooij.

Assen, te 2 uren, aan het gebouw van het prov. best.: de levering van turf tot het drijven van 4 stoompompwerktuigen langs het Noordwillemskanaal in Drente.

Haarlem, te 2½ uren, in het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene desinfectieloods bij de ziekenbarakken te Ijmuiden en Hoek-van-Holland. Raming voor elk ƒ 2700. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de gebouwen van onderwijs enz., te 's-Hage en bij den hoofdopzichter K. de Boer Hz., te Leiden.

Vrijdag, 8 Aug.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verlengen en van eene waterkeering voorzien van den grondduiker onder de Zuidwillemsvaart, gelegen nabij dijkpaal 116 M.19 R. onder de gemeente Den Dungen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Keurentaer en den opzichter Woelmiren, allen te 's-Bosch. Raming ƒ 10,000.

Leiden, te 11 uren, in het café-Eigenzorg: het bouwen van een heerenhuis aan den Stationsweg, aldaar. Inl. bij den architect W. C. Mulder, aldaar. Aanw. 6 Aug., te 11 uren.

Veendam, te 11 uren, in het gemeentehuis: het verbouwen en vergrooten van de school te Zuidwending, en van de privaten van de school te Bergercompagnie. Aanw. 4 Aug., te 11 uren, te beginnen bij de school te Zuidwending.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in Het Hof van Holland: het maken van regenbakken en het wijzigen van keukens, met daarmee in verband-staande werkzaamheden bij- en in kazernegebouwen te Breda. Raming ƒ 10,500.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen eener bergloods bij- en het verrichten van eenige vernieuwingen aan de gebouwen, behoorende tot het Rijkswerf te Zaltbommel. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem, en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Raming ƒ 2610.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het wegruimen van een in de Zuiderzee, bij Schokland, gezonken vaartuig, «Maria Berendina".

Diemen, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Zeeburg en Diemerdijk, in het Gemeentehuis: het verhoogen en verzwaren van den zeedijk. Aanw. 1 Aug., te 9 uren. Bilj. inzenden 7 Aug., bij den secretaris Mr. E. van Beusekom, te Loenen a/d. Vecht. Raming ƒ 114,830.

Stoppeldijk, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het verbouwen en vergrooten van het bestaande schoolgebouw aan de Voorstraat met de vernieuwing van het ameublement en met andere aanverwante werkzaamheden, en het bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning, met bijlevering der materialen; 2o. het verrichten van eenige verbeteringen aan- en vernieuwing van het ameublement in de school te Paulus-polder. Aanw. 2 Aug., te 12 uren.

Zutfen, te 2 uren, ten raadhuize: het verleggen van de uitmonding der Binnengracht naar de Vischpoorthaven, met de daarbijbehoorende werken, tot uitbreiding der gasfabriek. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 6 Aug., te 2 uren.

Asten, te 3 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener nieuwe school met onderwijzerswoning, met bijlevering der materialen, benevens het leveren en plaatsen van schoolbanken, borden enz. Inl. bij den bouwkundige J. W. van der Putten, te Helmond. Aanw. op het bouwterrein te Ommel, op den dag der bestedng, te 10 uren.

Oudwoude, te 4 uren, bij H. Kluver: het bouwen eener Christelijke school en onderwijzerswoning op de Triemen, onder Westergeest. Aanw 4 Aug., te 10 uren.

Ureterp, te 6 uren, bij E. Allershof: het aanbrengen van een nieuw dak op de kerk der Hervormde gemeente, aldaar. Bestek en teekening ter inzage bij J Keuning. Aanw. 6 Aug., te 10 uren.

Vianen, ten kantore van den aannemer W. P. de Vries: de levering van 500,000 miskleurige klinkers Waalvorm en 1,000,000 miskleurig hardgrauw Waalsorm.

Zaterdag, 9 Aug.

Bolsward, te 9½ uren, door het gemeentebest. van Wonseradeel: het bouwen van een schoolgebouw voor 144 leerlingen te Kimswerd. Aanw. 6 Aug., te 3½ uren.

Delft, te 10 uren, in het café De Fontein, voor rekening van A. B. C. van der Knaap: het bouwen van eene boerenwoning, veestalling en aanhooren. Inl. bij den bouwmeester G. van der Kaaden Gz., te Delft. Aanw. 5 Aug., te 10 uren.

Hof-van-Delft, te 12 uren, in de Tent van het Agnetapark, door J. C. van Marken Jr.: het bouwen van 6 blokken, elk van 4 arbeiderswoningen, in genoemd park. Inl. bij den civiel- en bouwkundig-ingenieur F. M. L. Kerkhoff, te Delft.

Neuzen, te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen polder Nieuwe-Neuzen, in het Nederlandsch Logement: het maken van werken tot verdediging van genoemden polder. Aanw. 2 Aug., van 3—5 uren.

Scheveningen: het maken van een Kurhaus met hotel, winkelgalerijen en diverse werkzaamheden, voor de Maatschappij «Zeehad Scheveningen." Inl. bij de architecten Henkenhaff & Ebert, te Amsterdam en aan het terrein van den bouw. Aanw. 2 Aug., te 11 uren.

Maandag, 11 Aug.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het leggen van een riool met zinkputten in de Pluimersgang.

Rotterdam, te 2 uren, door den architect A. W. van Dam: het bouwen eener brouwerij met stoomketelhuis. Bestekken te verkrijgen bij den opzichter, achter de loodsen aan de Nassaukade, Fijenoord, Inl. bij genoemden architect, Coolsingel, 58, te Rotterdam.

Kampen, te 3 uren, door de Vereeniging voor de vinding enz. der

middelen tot droogmaking van de Koekoek, in de Buitensociëteit: het maken van het 8e perceel van de bedijking langs de Koekoek. Aanw. 6 Aug., te 1 uur, uitgaande van den Papekop aan de Koekoeksteeg.

Dinsdag, 12 Aug.

Zoeterwoude, door het kerkbest. der Nederl. Hervormde gemeente: het verrichten van eenige werkzaamheden aan de kerk en pastorie, aldaar. Bestekken te verkrijgen bij A. Lekkerkerker. Aanw. 7 Aug., te 10 uren.

Woensdag, 13 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het inrichten van eene aan het Rijk behoorende woning nabij de in-aanbouw-zijnde draaibrug over den Vaartsche-Rijn te Jutfaas tot woning voor een brugwachter en -knecht. Raming *f* 2035; 2o. het bouwen van eene pontwachterswoning bij Vreeswijk. Raming *f* 4360. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 6 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van eenige werken tot normalisering van de Waal, onder Valburg, Ewijk en Beuningen, tusschen de kilometerraaien 33 en 38. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 6 Aug. Raming *f* 94.000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het leggen van spoorbanen en wissels en het maken van bijkomende werken op het Centraal-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming *f* 42.200; 2o. het leveren van bestagen eiken wisselbout, op het Centraal-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming *f* 8125; 3o. het maken, leveren en opstellen van eene draaischijf van 13.50 M middellijn op het Centraal-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming *f* 9000; 4o. het maken en leveren van wissels en tongbewegingen op het Centraal-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming *f* 45.200. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen te Amsterdam. Aanw. van alle werken 6 en 7 Aug., te 11 uren.

Delfshaven, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van een schoolgebouw voor uitgebreid lager onderwijs voor jongens en meisjes, met onderwijzerswoning, op een terrein aan de Nieuwstraat, aldaar. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 9 Aug., te 2 uren.

Donderdag, 14 Aug.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor openbaar lager onderwijs aan de Agnietenstraat. Aanw. 7 Aug., te 10 uren.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het doen van belangrijke herstellingen aan de Havenberg. Aanw. 11 Aug., te 11 uren.

Oostvoorne, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school voor 240 kinderen. Inl. bij den architect L. van den Hoonaard, te Abbenbroek. Aanw. te 10 uren.

Amsterdam, door den architect W. Langhout Gz.: het bouwen van 12 woonhuizen enz., op een terrein aan de Geeuwstraat te Nieuwer-amstel, bij de Weesperzijde. Aanw. 8 Aug., te 10 uren.

Vrijdag, 15 Aug.

Kapelle (Zeel.), te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamitousen Willem-Annapolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '85, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingswerken aan de waterkeering van dien polder. Aanw. 8 en 11 Aug., te 10 uren, samenkomst aan de woning van den water-bouwkundig-ambtenaar te Biezelinge.

IJzendoorn, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene openbare school met 2 lokalen voor 100 kinderen, met den aanbouw van eene onderwijzerswoning. Inl. bij den architect C. van Weerden, te Tiel. Aanw. te 10½ uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten behoeve der Rijkstelegraaf: het herstellen en verbeteren van Rijkstele-graaflijnen in de afdeeling Groningen. Raming *f* 1175.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: het bekrammen van een gedeelte der wederzijdsche dijken van het afgesneden gedeelte der voormalige Middelburgsche haven.

Zutfen, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van een gegoten-ijzeren gashouderkuip met gashouder en paalfundeering met toebehooren, op een terrein nabij de gasfabriek, aldaar.

Vrijdag, 22 Aug.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van vernieuwingen ten behoeve van de instandhouding van de kei- en klinkerbestratingen op verschillende Rijkswegen in de provincie Overijsel. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Aanw. 14 en 15 Aug. Raming *f* 21.340.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verhoogen van den Rijksstraatweg van Deventer naar Zwolle, nabij Nieuw-Rande, in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Aanw. 14 en 15 Aug. Raming *f* 3800.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het maken van eene beschoeiing langs de zuidzijde van den linker-veerdam en het uitdiepen van het veerhaventje te Zaltbommel, behoorende tot de werken aan het Rijksveer over de Waal te Zaltbommel. Inl. bij den hoofdingenieur en den inge-nieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Aanw. 15 Aug., van 10—1 uur. Raming *f* 2400; 2o. het verrichten van vernieuwingen aan de doorlaatbrug nabij Elden, in 's Rijks-grooten weg Arnhem—Nijmegen. Aanw. 9 Aug., van 10—12 uren. Raming *f* 10.740.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Amster-dam, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter C. D. Wijndels de Jongh, te Amsterdam. Aanw. 15 Aug., te 10 uren. Raming *f* 8000.

Woensdag, 10 Sept.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van de overkapping der sporen en perrons op het middelgedeelte van het centraal personen-station te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 2 en 3 Sept., te 11 uren. Raming 725.000.

Op later te bepalen datum.

Bolsward, door de commissie van beheer over den kunstweg Bolsward—Harlingen: het gedeeltelijk vernieuwen van de brug over de Bolswarder—Harlingervaart tusschen Kimswerd en Harlingen, het dem-pen van een sloot in het dorp Kimswerd en het maken van een stek met dam, enz. Bestekken verkrijgbaar bij den opzichter J. van Reenen, te Arum.

Gaastmeer: het bouwen van een nieuwen achtkanten windwater-molen, groot 13 M. vlucht, op een nieuw terrein aan de Brattesloot onder Gaastmeer. Inl. bij den mr. timmerman L. T. de Vries, te Heeg.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Utrecht, 19 Juli: 1o. het leveren van Utrechtsche en Waalstraatklinkers; ingekomen 4 bilj., als:

		per mille
G. v. d. Broeke,	Utrecht, Utrechtsche	*f* 15.49⅝
L. H. Meijster,	Zuilen, idem	» 15.49⅝
J. Plomp,	idem idem	» 13.90
H. G. Bekker,	Arnhem, Waalklinkers,	» 14.78

2o. het maken van een kaaimuur en herstellen van twee vaste bruggen; ingek. 6 bilj., als:

N. M. Liefland,	te Utrecht,	*f* 5700
P. Leenders,	» idem	» 5000
G. Beemer	» idem	» 4969
E. Scheepbouwer,	» idem	» 4760
C. Verstoeg,	» Oosterhout,	» 4727
J. Krachten,	» Utrecht,	» 4675

3o. onderhoudswerken aan stedelijke gebou-wen; ingek. 3 bilj., als:

H. Vermeer,	te Utrecht,	*f* 4240
W. v. Willigenburg,	» idem	» 4130
P. v. Zutphen,	» idem	» 4100

niet gegund.

Utrecht, 26 Juli: herbesteding van de onder-houdswerken aan stedelijke gebouwen; ingek. 7 bilj., als:

J. Krap,	te Utrecht,	*f* 3840
P. v. Zutphen,	» idem	» 3740
G. Beemer,	» idem	» 3697
W. v. Willigenburg,	» idem	» 3628
J. v. Rossum,	» idem	» 3579
H. de Ru,	» idem	» 3550
J. W. Kroon,	» idem	» 3448

gegund.

Haarlem, 26 Juli: het bouwen van eene school met den Bijbel voor 264 kinderen, met onderwijzerswoning, onder beheer van den architect A. van der Steur Jr.; ingekomen 19 bilj., als:

L. Kok,	IJmuiden, *f* 24.500
F. Rijke & Co.,	Amsterdam, » 22.800
W. F. Mauren,	Rotterdam, » 22.521.77
J. P. Ricken en J. Becker,	Amsterdam, » 21.950
J. Sjerp,	Rotterdam, » 21.949
J. C. v. Gijn en J. Kros,	Weesp, » 20.200
J. B. Lasschuit,	Haarlem, » 20.050
F. L. v. Velzen Jr.,	idem » 19.949
T. Los,	Leiden, » 19.184
H. de Haan,	Amsterdam, » 18.900
J. S. v. Velthuijsen,	Haarlem, » 18.795
E. H. Hell en C. Küsters,	Amsterdam., » 18.500
G. J. v. Hoek & Co.,	Delft, » 18.370
J. A. Raasveldt Jr.,	Haarlem, » 17.802
C. Elfers & Zn.,	idem » 17.500
D. A. Brakenburg,	idem » 17.262
J. Fijkstra,	Bergum, » 17.233
B. Hagen,	Haarlem, » 17.000
J. Verkoren,	Voorschoten, » 10.441

gegund.

Leeuwarden, 26 Juli: het verrichten van eenige verfwerken aan 6 gemeentegebouwen, 13 beweegbare bruggen, 17 vaste bruggen en 12 waterplaatsen, in 8 percecles; gegund aan:

K. Oxinga, te Leeuwarden: perc. 1 (hoofd-wacht), perc. 3 (huis no. 13 en 15 hoek Prins-Hendrikstraat), resp. voor *f* 162 en *f* 118;

H. Kooistra, te Leeuwarden: perc. 2 (huis no. 35 St.-Jakobstraat), perc. 7 (17 vaste bruggen), resp. voor *f* 47 en *f* 184;

J. Westerhof, te Leeuwarden: perc. 4 (huis Boelestraat no. 1 en 1e gymnastiekschool), voor *f* 82;

H. Ottmans, te Leeuwarden: perc. 6 (18 be-weegbare bruggen), voor *f* 409;

H. Piquer, te Leeuwarden: perc. 8 (42 water-plaatsen), voor *f* 128.

Perc. 5 (huis van den hoofdonderwijzer van gemeenteschool no. 9, in de Kalvergloppe) is aangehouden.

Hoek, 26 Juli: de gewone jaarlijksche onder-houds- en vernieuwingswerken aan de zee-werings- en oeververdedigingswerken van den Loven-en-Willemskerkepolder; ingekomen 4 bil-jetten, als:

D. Tholens,	te Hoek,	*f* 2980
Jac. Meertens,	» idem	» 2367
J. de Bree Fz.,	» idem	» 2367
L. Koole,	» Neuzen,	» 2194

Terschelling, 26 Juli: het bouwen eener school te Westterschelling; gegund aan P. Lieuwen, te Terschelling, voor *f* 13.877.

Nijmegen, 28 Juli: de stichting van eene bewaarschool voor minvermogenden door het Dep. Nijmegen der Maatschappij Tot Nut van 't Alge-meen, onder beheer van den architect D. Geys-beek Molenaar; ingek. 10 bilj., als:

Gebr. v. Dualen,	te Arnhem,	*f* 14.743
J. A. de Groot,	» St.-Anna,	» 12.661
G. J. de Groot,	» idem	» 12.660
A. H. Verheij,	» Nijmegen,	» 9.999
W. Kropman,	» idem	» 9.876
W. Burgers,	» Ubbergen,	» 9.945
J. C. Grandjean,	» Nijmegen,	» 9.400
W. v. d. Roest,	» idem	» 8.798
L. Lefering,	» idem	» 8.779
J. B. Smits,	» idem	» 8.717

Maastricht, 28 Juli: het maken en leveren van meubelen, benoodigd voor het Rijksarchief-gebouw, aldaar; ingekomen 8 bilj., als:

Mutsers,	te 's-Hage,	*f* 2100
Stoltzenberg,	» Roermond,	» 2090
Luppen,	» Limmel,	» 1881
Harks,	» 's-Hage,	» 1800
Radermakers,	» Geleen,	» 1744
Dikbout,	» Maastricht,	» 1698
Cupid,	» Margrate,	» 1618
Valkus,	» Maastricht,	» 1610

Amsterdam, 28 Juli: het leveren en stellen van de vereischte ijzerwerken met toebehooren voor de privaat-inrichtingen, volgens het Lier-narstelsel, in de in-aanbouw-zijnde openbare lagere school 3e klasse voor meisjes in de Van-Oldenbarneveldtstraat bij de 1e Huge-de-Groot-straat; ingekomen 5 bilj., als:

A. Paans,	*f* 730
P. Klep,	» 721.19
L. Kroonen,	» 632.12
Krom & Co.,	» 685
F. Rincker,	» 644

Assen, 28 Juli: het bouwen van een huis, waarin 2 woningen, voor H. Scheffer, onder be-heer van den architect J. v. Houten; ingek. 8 bilj., als:

E. Lanzhers,	*f* 1899
A. Hakkert,	» 1897
H. Bennink,	» 1788
G. v. d. Graaspel	» 1764
D. Neisingh,	» 1640
D. B. Wiering,	» 1588
G. B. Broekema,	» 1524
J. P. Broekema,	» 1335

gegund.

Oudebrierland, 28 Juli: de levering van steenkolen ten behoeve van het stoomgemaal in den polder der gemeente; gegund aan A. Zelleken, te Delft, voor *f* 0.47⅝ per Hl., en voor het stoomgemaal in den polder Nieuw-beierland, aan denzelfde, voor *f* 0.42⅝ per Hl.

Utrecht, 29 Juli: Bestek A 6., het leveren van eikenhouten dwarsliggers en van eikenhout voor wissels en kruisingen, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Lunetten en Waarden-burg, in 5 percecles:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5
J. H. v. Hoogerwou, Bokstel,	*f* 2.39	*f* 2.39	*f* 2.29	*f* 2.58	*f* 39.—
J. A. v. d. Eerden Wz., idem	21.375	20.700	21.900	17.687	44.70
B. H. Clercx, idem	2.84	2.84	2.84	2.84	
J. B. Groothuis, Denekamp,	21.600	21.525	21.800		
J. J. v. d. Eerden Pz., Bokstel,	20.170	20.170	20.170	16.810	45.80
F. Clercx, idem	20.380	21.275	21.275	17.120	43.—
W. Hoettger, Wenel,	2.54⅔	2.59	2.62	2.84	38.45
A. Scho en Volkerij, Ochtrup,				17.487	
J. Nahuis, Groenlo,		21.462			41.60

Helder, 29 Juli: het voltooien van het fort op de Harsens; geene inschrijvers.

Naarden, 29 Juli: het bouwen van eene wachterswoning in het fort Uitermeer; aange-nomen door J. C. van Gijn, te Weesp, voor *f* 3190. Raming *f* 4000.

Wije, 29 Juli: het uitvoeren van verande-ringen en herstellingen, alsmede het gehoel opnerven van de onderwijzerswoning, aldaar; ingekomen 5 bilj., als:

R. J. Baron,	te Dalfsen,	*f* 1692.79
G. J. Averdijk,	» Wije,	» 1600
Jb. v. Enk,	» idem	» 1586
G. Schuurman,	» idem	» 1584
Bosthuis,	» Zwolle,	» 1322

gegund.

Venloo, 29 Juli: het uitbreiden en verbete-ren der kazerneering en stalling te Venloo, onder het beheer der Genie te Nijmegen. (Herbeste-ding); ingek. 13 bilj., als:

H. A. M. v. Boom,	te Venloo,	*f* 58,500
J. L. Gielen,	» Kessel,	» 56,500
L. v. Gaal,	» Geldrop,	» 56,479
G. Straatman,	» Lisse,	» 55,920
J. Limpens,	» Maastricht,	» 55,880
P. H. Creemers,	» Maasbracht,	» 55,758
H. Peters,	» Roermond,	» 55,539
P. Rijnders,	» Valkenswoerd,	» 55,400
J. Teunissen,	» Venloo,	» 54,172
Q. Laumans,	» Tegelen,	» 53,900
G. Beckers,	» Sittard,	» 53,535
J. M. v. Gassolt,	» Venloo,	» 52,987
J. v. Groenendael,	» 's-Hage,	» 52,980
Raming		» 60,000

Utrecht, 30 Juli: het afbreken van oude gebouwen, het bouwen van 12 woningen en eene koffhaan, de verbouwing der mal, benevens de keuken (voor het Ekoiengasthuis);

hoogste inschr.	W. A. G. Jansen, te Utrecht, voor 't geheel	*f* 28,800
	zonder de keuken	» 26,800
minste »	F. v. Velzen, te Haarlem, voor 't geheel	*f* 17,249
	zonder de keuken	» 16,449

Groningen, 30 Juli: het bouwen van 3 be-huizingen buiten de voormalige Ebbingepoort te Groningen voor F. A. van Dam, te Bedum, onder beheer van de architecten K. & H. Boekzoma; ingek. 7 bilj., als:

D. Dalmaden,	te Groningen,	*f* 5888
A. Steendam,	» idem	» 5864
D. Janssen,	» idem	» 5845
H. J. Meuge,	» idem	» 5710
J. Ibeling,	» idem	» 5649
E. W. Wietzema,	» idem	» 5572
J. de Vries,	» idem	» 5464

gegund.

Deil, 30 Juli: de uitbreiding en verbouwing van de openbare school; minste inschr. waren Gebr. Schreot, te Deil, voor *f* 3840.

Lobit, 30 Juli: het bouwen van een villa voor H. H. Peters, aldaar, onder beheer van den architect G. H. Publiekhuijsen; ingekomen 7 bilj., als:

W. Jansen, Zevenaar,	*f* 16,600
W. Okkes, idem	» 16,444
J. G. Grandjean en Theunissen, Nijm.,	» 15,821
G. Buskens, idem	» 15,055
J. Muskens, Beuwen,	» 14,999
H. Verberg en G. Reijers, Lobit,	» 13,979
B. L. Nieman, idem	» 13,540

Gegund aan H. Verberg en G. Reijers.

St.-Annaparochie, 30 Juli: 1o. het verfwerk aan het arrahuis te St.-Annaparochie; ingek. 7 bilj., als:

A. Dijkstra,	te Oudebiltzijl,	*f* 348
H. Koopmans,	» St.-Annaparochie,	» 318.70
H. Sannes,	» idem	» 295
P. Hallema,	» idem	» 275
G. Hottsma,	» St.-Jacobiparochie,	» 249
L. Dubourg,	» L.-Vrouwenpar.,	» 227
C. Frerwerda,	» Oudeslijk,	» 222

gegund.

2o. het verfwerk aan het weeshuis te L.-Vrouwenparochie; ingek. 4 bilj., als:

T. Tukstra,	te L.-Vrouwenparochie,	*f* 170
P. Hallema,	» St.-Annaparochie,	» 160
A. B. Tijkstra,	» Oudebiltzijl,	» 158
L. Dubourg,	» L.-Vrouwenparochie,	» 117

gegund.

Hellevoetsluis, 30 Juli: het maken van een ijzeren schijbrug voor de droge dokken, aldaar; minste inschr. was de Nederlandsche Stoom-bootmaatschappij, te Rotterdam, voor *f* 24,000.

's-Hage, 30 Juli: het bouwen eener arcade met koepel, bevattende 70 grafkelders, op de R. K. begraafplaats, onder beheer van den architect W. H. van Lieflant; ingekomen 29 bilj., als:

Joh. Cor. Dircks,	*f* 40,492
M. & R. Wijnekers,	» 39,699
B. Rombout,	» 39,232
J. Bonenburg,	» 39,150
Gebr. Schippers,	» 39,000
J. L. Werdes Jr.,	» 38,475
W. T. v. d. Grijp,	» 38,050
A. Mussert,	» 38,000
Laurent Filips & Co.,	» 37,996
W. P. Teenwissen,	» 37,890
C. G. Pauptit,	» 37,860
C. Wijbrandts,	» 37,400
W. Lanskamp,	» 37,232
M. L. Heijssen,	» 37,200
P. J. v. d. Lubben & Zn.,	» 36,873

Gebr. Heutmann,		ƒ 26,349
M. C. Haaksman,		» 26,200
T. Verhoef,		» 25,900
Gebr. Andreoli,		» 25,715
Th. J. Miranda,		» 24,900
Gebr. de Vos,		» 25,850
A. C. Paardekooper,		» 25,715
J. C. Pietersen,		» 25,600
J. de Bruin,		» 32,540
M. L. v. Spanje,		» 32,410
A. Nather en B. de Baan,		» 32,100
H. de Baan,		» 31,860
J. v. Groenendael,		» 31,795
C. Meijers,		» 31,689

Spankeren, 30 Juli: het verbouwen van het koetshuis en het verrichten van eenige andere werken aan den huize De Backhorst, aldaar, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren; ingekomen 8 bilj., als:

G. Boerstoel,	te Brummen,	ƒ 1965
J. Steinvoort,	» Dieren,	» 1710
J. C. Carmiggelt,	» Brummen,	» 1669
J. Maandag,	» Dieren,	» 1659
A. R. Schoonman,	» idem	» 1589
H. Stoltenberg,	» idem	» 1548
L. Enklaar,	» idem	» 1537
J. de Witt,	» idem	» 1486

gegund.

Buren, 30 Juli: het verrichten van eenige belangrijke reparaties aan het gemeentehuis en aan eenige armenwoningen, aldaar; ingek. 3 bilj., als:

Van Mourik,	te Buren,	ƒ 1082
Boeschoten,	» Wijk-bij-Duurstede,	» 930
Van Stuifenberg,	» Buren,	» 893,80

gegund.

Zutfen, 30 Juli: het bouwen van 4 woningen voor J. C. Nagel, onder beheer van den architect J. Uiterwijk Wz.; ingek. 14 bilj., als:

G. Boerstoel,	te Brummen,	ƒ 4003
J. Schut,	» idem	» 3823
H. J. Pasman,	» Zutfen,	» 3770
G. J. Boezewinkel,	» Brummen,	» 3736
J. Altena,	» idem	» 3732
A. Mulderije,	» Vierakker,	» 3685
G. J. Grooters,	» Zutfen,	» 3643
R. Wesselink,	» Vierakker,	» 3639
H. W. Douwes,	» Zutfen,	» 3635
R. v. d. Velden,	» idem	» 3543
H. Langeberg,	» idem	» 3454
Blom en Eijbers,	» Apeldoorn,	» 3390
Abbink,	» Zutfen,	» 3370
F. R. J. Wigman,	» Brummen,	» 3343

gegund.

's-Bosch, 31 Juli: het doen van vernieuwings-, herstellings- en verfwerken aan de schoolgebouwen voor lager onderwijs in de Keizerstraat, in twee perceelen:

perc. 1, vernieuwings- en herstellingswerken; ingekomen 7 bilj., als:

L. Frankebert,	te 's-Bosch,	ƒ 1346
C. Janssen & Zn.,	» idem	» 1264
J. C. Schellekens,	» idem	» 1137
W. M. v. Berkum,	» idem	» 1117
M. v. d. Bouwhuijsen,	» idem	» 1100
A. Beks & Zonen,	» idem	» 1080
F. Hoenselaars,	» idem	» 1050

perc. 2, verfwerken; ingekomen 8 bilj., als:

J. Wiegman,	te 's-Bosch,	ƒ 628
P. J. Chapel,	» idem	» 629
P. J. Willemse,	» idem	» 616
H. Verhees,	» idem	» 499
J. C. de Laat,	» idem	» 498,70
J. C. H. Dickmans,	» idem	» 481
F. C. Dicker,	» idem	» 449,96
F. H. v. Uden,	» idem	» 448

Eindhoven, 31 Juli: het bouwen van een woonhuis voor Ign. de Hars, onder beheer van den bouwkundige J. de Beer, te Tilburg; ingek. 3 bilj. als:

Abr. Bogaerts,	te Woensel,	ƒ 12,897
M. v. Kemenade,	» Gestel,	» 12,885
P. F. Dunée,	» Tilburg,	» 12,185

gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 9 AUGUSTUS 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 11 Aug.

Veenwouden, te 10 uren, bij G. Tigler Wijbrandi: het afbreken van eene voorbehuizing en het bouwen van eene huizing, schuur en lijkhuis te Buure.

Tiel, te 10 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Nederbetuwe, in De Nieuwe Bak, het onder Zandwijk op den dijk leveren van 200 M³ grintzand.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van eene schoeiing in de Heerensingelgracht achter de Kleedenkloppersij, tusschen de R.-K. begraafplaats en de openbare zwemplaats.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het leggen van een riool met zinkputten in de Pluimersgang.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het bouwen van eene burgerschool 1e soort, met gymnastiekgebouw en onderwijzerswoning, aan de Falckstraat; 2o. het afbreken van een gebouw, noodig voor den aanleg eener straat van den Prinsessewal naar het Kerkplein.

Rotterdam, te 2 uren, door den architect A. W. van Dam: het bouwen eener brouwerij met stoomketelhuis. Bestekken te verkrijgen bij den opzichter, achter de loodsen aan de Nassaukade, Fijenoord. Inl. bij genoemden architect, Coolsingel, 58, te Rotterdam.

Amsterdam, te 3 uren, door de commissie van beheer en toezicht over de Gasthuizen, in het Binnengasthuis: het bouwen van eene houten barak voor 40 kribben op een terrein bij het Buitengasthuis. Inl. bij den architect over het onderhoud der gasthuisgebouwen H. Leguyt, aldaar.

Kampen, te 3 uren, door de Vereeniging voor de vinding enz. der middelen tot droogmaking van de Koekoek, in de Buitensociëteit: het maken van het 9e perceel van de bedijking langs de Koekoek. Aanw. 6 Aug., te 1 uur, uitgaande van den Papekop aan de Koekoeksteeg.

Groningen, 's avonds 8 uren, bij W. Rijkholt: het bouwen eener bovenverdieping op het perceel Y 1083 in de Lodewijkstraat. Inl. bij den architect J. R. Jager.

Wageningen, door burg. en weth.: 1o. te 1 uur: het maken van eene pomp met pulspijp in de Mennonietenhuurt, aldaar, met bijlevering der materialen; 2o. te 1½ uren: het verf- en reparatiewerk aan het tolhuis en de tollommen nabij Bennekum. Inl. bij den gemeenteopzichter S. Ritters.

Werkum, bij W. Walta: de herbouw eener boerenbehuizing onder Werkum, voor T. S. Ybema. Inl. bij den opzichter S. S. Holtma, aldaar.

Dinsdag, 12 Aug.

Arnhem, te 11 uren, ten kantore van de aannemers Brand en Seret (cell. gevangenis): het maken van een asphaltvloer groot 1900 M², dik 2 cM., in de nieuwe cellulaire gevangenis, aldaar.

Tuil, te 11 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Tielerwaard, in het districtshuis: het leveren en op de vanouds bekende losplaatsen lossen van grint, voor den rechter Waaldijk tusschen Tiel en Gorichem, en voor den linker Lingedijk tusschen Geldermalsen en Gellikum, in perceelen.

Erde, te 12 uren, in het logement De Posthoorn: het bouwen eener villa op den Praschberg, aldaar. Inl. bij den architect F. J. Nieswenhuis, te Utrecht. Aanw. te 10 uren.

Bergen-op-Zoom, door het R. K. parochiaal kerkbest.: het leveren en maken van eene zinken dakbedekking met bijbehoorende werken op de R.-K. parochiekerk, aldaar. Inl. bij den architect G. A. Horsten, aldaar. Aanw. 11 Aug., te 11 uren.

Zoeterwoude, door het kerkbest. der Nederl. Hervormde gemeente: het verrichten van eenige werkzaamheden aan de kerk en pastorie, aldaar. Bestekken te verkrijgen bij A. Lekkerkerker.

Woensdag, 13 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: 1o. het inrichten van eene aan het Rijk behoorende woning nabij de in aanbouw zijnde draailbrug over den Vaartsche-dijk te Jutfaas tot woning voor een brugwachter en -knecht. Raming ƒ 2035; 2o. het bouwen van eene pontwachterswoning bij Vreeswijk. Raming ƒ 4260. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz: de uitvoering van eenige werken tot normaliseering van de Waal, onder Valburg. Euijk en Beuningen, tusschen de kilometerraaien 33 en 38. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Raming ƒ 94,900.

Westbroek, te 11 uren, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten van het schoolhuis te Westbroek, met bijkomende werken. Inl. bij den bouwkundige A. Pothoven, te Leusden. Aanw. 11 Aug., te 12 uren.

Dordrecht, te 11 uren, door den architect H. W. Veth, in Koophandel-en-Zeevaart: het vergrooten der margarinebotterfabriek van de Wed. W. J. Albers, aan de Spuiringhaven, aldaar.

Staveren, te 11 uren, door het gemeentebest., in het lokaal voor den publieken dienst: 1o. het maken van een beschoten dak op de woning van het hoofd der school, aldaar, met eenig bijwerk; 2o. het verbeteren der afwatering van de Smidstraat, bevoren met kolen van de bermen dier straat, en het maken van een klinkerpaadje langs het Hellingpad. Inl. bij den architect Jongsma. Aanw. 48 uren vóór de besteding.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: 1o. het leggen van spoorbanen en wissels en het maken van bijkomende werken op het Centraal-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming ƒ 49,800; 2o. het leveren van beslagen eiken wisselhout, op het Centraal-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming ƒ 8325; 3o. het maken, leveren en opstellen van eene draaischijf van 13,50 M. middellijn op het Centraal-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming ƒ 9000; 4o. het maken en leveren van wissels en tongbewegingen op het Centraal-personenstation te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Raming ƒ 45,200. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen te Amsterdam.

Delfshaven, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van een schoolgebouw voor uitgebreid lager onderwijs voor jongens en meisjes, met onderwijzerswoning, op een terrein aan de Nieuwstraat, aldaar. Inl. bij den gemeentearchitect.

Groningen, 's avonds 8 uren, door l. H. van Dijk, in Het Blauwe Paard: het afbreken en wederopbouwen van eene behuizing in de Nieuwe-Ebbingestraat, N no. 31, aldaar, met bijlevering der materialen. Inl. bij de architecten K. & H. Hoekzema, aldaar.

Leiden, ten kantore van den architect W. A. van Lith: het verbouwen van het woonhuis aan de Hooggracht no. 4. Aanw. 11 Aug., te 11 uren.

Donderdag, 14 Aug.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor openbaar lager onderwijs aan de Agnietenstraat.

Breda, te 11 uren, door den architect J. M. Marijnen, in het koffiehuis De Beurs van Breda: het bouwen van een heerenhuis op een terrein, gelegen aan den straatweg van Breda naar Ginneken.

Willige-Langerak, te 11 uren, door burg. en weth.: 1o. de levering van 300 stère grintzand, ten behoeve van den Tiendweg; 2o. de levering en het vervoer van 125 stère grintzand, ten behoeve van den Kalkuwschen-, Zuid- en Noordzevenderschweg. Bilj. inmalen 13 Aug., bij den burgemeester, te Lopik.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het leggen van een riool met zinkputten van het Winschoterdiep naar het Damsterdiep. Bilj. inmalen 13 Aug.

Hoogeveen, te 1 uur, door J. Flothuis, in het Hôtel-Lainge: het bouwen van een geheel nieuw hôtel te Hoogeveen, lang 33,60 M. en breed 10,83 M. Inl. bij den architect H. E. Hoegsma, aldaar.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het doen van belangrijke herstellingen aan de Havenbrug. Aanw. 11 Aug., te 11 uren.

Oostvoorne, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school voor 240 kinderen. Inl. bij den architect L. van den Hoonaard, te Abbenbroek. Aanw. te 10 uren.

's-Bosch, 's avonds 8 uren, door het best. der liedertafel Oefening en Uitspanning: het bouwen van eene concertzaal met sociëteit en aanhoorigheden op de voormalige Esplanade, met bijlevering der materialen. Inl. bij den bouwkundige J. G. T. Aerden, aldaar. Aanw. 12 Aug., te 10 uren.

Amsterdam, door den architect W. Langhout fils: het bouwen van 12 woonhuizen enz., op een terrein aan de Gevaerstraat te Nieuweramstel, bij de Weesperzijde.

Nurmerwoude, door den burgemeester van Dantumadeel: 1o. het stichten van een brandspuithuisje te Rinsumageest; 2o. eenige herstellingen aan de onderwijzerswoning te Akkerwoude; 3o. het verven en behangen in het gemeentehuis.

Vrijdag, 15 Aug.

Kapelle (Zwl.), te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Willem-Annapolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '85, van de aarde-, kruin-, rijs- en steenbezoingwerken der waterkeering van dien polder. Aanw. 11 Aug., te 10 uren, samenkomst aan de woning van den waterbouwkundig-ambtenaar te Biezelinge.

IJzendoorn, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene openbare school met 2 lokalen voor 100 kinderen, met den aanbouw van eene onderwijzerswoning. Inl. bij den architect C. van Weerden, te Tiel. Aanw. te 10½ uren.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van vernieuwingen aan de doorlaatbrug nabij Elden, in 's Rijks-grooten weg Arnhem—Nijmegen. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Van den Sandheuvel, beiden te Arnhem en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Raming ƒ 10,740.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het herleggen van een vak steenglooiing, het gedeeltelijk vervangen door hazalt met bekapping en het verzwaren van het buiten-aanliggend nabij Termunterzijl, aan de zeewering ten zuidoosten Delfzijl. Inl. bij den prov. hoofdingenieur en den ingenieur, beiden te Groningen en bij den opzichter B. Harms, te Delfzijl.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten behoeve der Rijkstelegraaf: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Groningen. Raming ƒ 1175.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: het bekrammen van een gedeelte der westerzijdsche dijken van het afgesneden gedeelte der voormalige Middelburgsche haven.

Groningen, 's avonds 8 uren, namens C. A. Crobus, in het koffiehuis van H. Piel: het gedeeltelijk verbouwen zijner behuizing, in de Steentilstraat, R no. 67. Inl. bij den architect G. Nijhuis. Aanw. 13 Aug., te 8 uren.

Zutfen, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van een gegoten-ijzeren gashouderkuip met gashouder en paalfundeering met toebehoren, op een terrein nabij de gasfabriek, aldaar.

Zaterdag, 16 Aug.

Staveren, te 11 uren, ten waterschapshuize van Heuchelmeer-Oldephaart-en-Aanhoorige-Zeedijken: 1o. het maken van eene steenglooiing, ter lengte van p. m. 33 M., het verhoogen van den nevensliggenden dijk, het bezetten met kopmuilen van het Voorland, het afhagen van het tegen het Voorland staand paalwerk en het maken van twee stormen voetingen tegen den af te zagen hoofdkoppel, in 1 perceel; 2o. het leveren van 400,000 KG. brik, in 4 perceelen, elk van 100,000 KG.; 3o. het leveren van 1,400,000 KG. zuilenbazalt, in 1 perceel, (700,000 KG. van 40—55 cM. lengte en 700,000 KG. van 25—30 cM. lengte). Aanw 14 Aug., te 11 uren.

Zwijndrecht, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Zwijndrechtsche-waard, in de herberg van J. Pieterman: 1o. het herstellen van de rijswerken aan Nederhoven en aan de Dordtsche-, Heerjansdamsche- en Oostendamsche haven; 2o. het leveren van 700 M³ grint, op de verschillende losplaatsen van de Zwijndrechtsche-waard; 3o. de levering van 1100 à 1400 HL. steenkolen in de berglaats van het stoomgemaal op den hoogen Der Waal, te Heerjansdam; 4o. de levering van 2000 à 2800 HL. steenkolen op het terrein bij het stoomgemaal op den hoogen De Dervel, te Heerjansdam; 5o. het maken van een rasterwerk langs het terrein bij laatstgemeld stoomgemaal. Aanw. 11 Aug., te 2½ uren. Bilj. inzenden uiterlijk 15 Aug., voor 7 uren, ter secretarie van het hoogheemraadschap, te Zwijndrecht. Inl. bij den hoofdopzichter A. Visser Kz., te Zwijndrecht.

Franeker, te 12 uren, ten raadhuize: de levering van 250 stère grove, gehorde riviergrint.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: de verbouwing van het pathologisch instituut bij het ziekenhuis te Utrecht. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, aan het departement en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Raming ƒ 10,000.

Maandag, 18 Aug.

Woensel, te 11½ uren, door het gemeentebest. van Woensel-en-Eckart: het maken van 4 keiwegen met bijbehoorende werken binnen de gemeente, ter gezamenlijke lengte van 5060 M. Inl. bij den opzichter van den provincialen waterstaat H. Koenen, te Eindhoven. Aanw. 13 Aug., te 10 uren, te beginnen aan den Rijksweg op den Fellenoord.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van: perc. 1, gegalvaniseerd-ijzeren platen enz.; perc. 2, draadnagels, spijkers en houtschroeven; perc. 3, ijzer; perc 4, Waalklinkers; perc. 5, straatklinkers; perc. 6, hardsteenen zuilen en trottoirbanden.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een gebouw ten dienste van het stoomwerktuig voor de waterontlasting en waterverversching van het park in den Binnendijksche-Buitenveldersche polder. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer 93.

Apeldoorn, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van 900 stère borg- of riviergrint op de verschillende losplaatsen, en het vervoer van die grint binnen de gemeente.

Medemblik, te 3 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, in het lokaal van het Rijkskrankzinnigengesticht: de levering van meubilair, huisraad, kleedingstukken, linnen en andere goederen. (Herbestedding.) Inl. bij den geneesheer-directeur van genoemd gesticht.

Vuren, door burg. en weth.: 1o. het bouwen eener school en onderwijzerswoning, aldaar. Raming ƒ 25,617.13; 2o. het bouwen van eene school en herstellen der onderwijzerswoning, te Dalem. Raming ƒ 14,888.13, in perceelen en in massa. Inl. bij den bouwkundige C. Kentie, te Woudrichem. Aanw. 13 Aug., te 10 uren te Dalem en te 12 uren te Vuren, en evenzoo op den dag der besteding.

Westkapelle, bij den burgemeester: de levering van schoolmeubelen voor de nieuwe school, aldaar.

Dinsdag, 19 Aug.

Neuzen, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, in het Hôtel-Rotterdam: het éénjarig onderhoud van de zinkwerken te Neuzen. Bilj. inzenden 18 Aug., voor 3 uren, op het bureau van den opzichter van fortificatiën, te Neuzen.

Alkmaar, te 12 uren, door het kerkbest. van de R.-K. gemeente der Oudbisschoppelijke Klerezie te Egmond-aan-Zee, in het café-Harp: het bouwen van eene kerk met toren en pastorie. Aanw. 15 Aug., van 11—3 uren.

Woensdag, 20 Aug.

Kapelle (Noordbr.), te 11 uren, door het gemeentebest.: het vernieuwen der steenen brug in de kom, met levering van ijzeren hekwerk en benoodigde materialen. Inl. bij den architect C. J. Buysers, te Oosterhout. Aanw. 16 Aug., van 9—12 uren. Bilj. inzenden een uur vóór de besteding.

Nieuwersluis, bij H. C. van Caspel: 1o. te 12 uren, door het waterschap Holland, Sticht en Voorburg: het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van den waterkeerenden ring van het waterschap Holland, Sticht en Voorburg. Raming ƒ 1364; 2o. te 1 uur, door het waterschap Oukoop: het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van de waterkeering van het waterschap Oukoop langs de Geuzensloot. Raming ƒ 2082. Inl. bij den opzichter H. G. de Kort, te Ouderkerk a/d. Amstel.

Vrijdag, 22 Aug.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van vernieuwingen ten behoeve van de instandhouding van de kei- en klinkerbestratingen op verschillende Rijkswegen in de provincie Overijsel. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Aanw. 14 en 15 Aug. Raming ƒ 21,340.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verhoogen van den Rijksstraatweg van Deventer naar Zwolle, nabij Nieuw-Rande, in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Aanw. 14 en 15 Aug. Raming ƒ 3800.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het maken van eene beschoeiing langs de zuidzijde van den linker-veerdam en het uitdiepen van het veerhaventje te Zaltbommel, behoorende tot de werken van het Rijkswoer over de Waal te Zaltbommel. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Aanw. 15 Aug., van 10—1 uur. Raming ƒ 2400.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Amsterdam, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter C. D. Wijndels de Jongh, te Amsterdam. Aanw. 15 Aug., te 10 uren. Raming ƒ 8000.

Maandag, 25 Aug.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: 1o. Bestek no. 58, 7 paar gekoppelde waterbakken met toebehooren; 2o. Bestek no. 59, waterkranen, standpompen en gegoten-ijzeren pompen; 3o. Bestek no. 60, 12 afstandsignalen met toebehooren, doch zonder lantarens; 4o. Bestek no. 61, 8 draaischijven; 5o. Bestek no. 62, de metalen bovenbouw van 218 bruggen, alles ten dienste der Staatsspoorwegen op Java.

Lemmer, bij den secretaris van den Veenpolder van Echten: 1o. herstelling van hei-, schoei- en andere werken, het maken van steenglooiing, het leveren van ballaststeen en wrak, en vervoer van kleigrond, in 4 perceelen; 2o. het herstellen van den onderbouw der brug over de Westelijke Vaart; 3o. het graven van gedeelten ondergrondskanaal, in 2 perceelen. Inl. bij den secretaris en bij den opzichter J. A. Visser, te Echten. Aanw. 22 Aug.

Donderdag, 28 Aug.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en inhangen van 4 stel houten ebdeuren voor de Noordzeesluizen, te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 21 Aug. Raming ƒ 28,300.

Woensdag, 30 Sept.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van de overkapping der sporen en perrons op het middelgedeelte van het centraal personenstation te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 2 en 3 Sept., te 11 uren, Raming ƒ 725,000.

Op later te bepalen datum.

Ouderwater, door de civiel-ingenieurs De Jongh & Co.: de bouw van eene stoomwasscherij met toebehooren, aldaar.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Groningen, 1 Aug.: het afbreken, vervoeren en wederopbouwen van de sluiswachterswoning bij de Oosterhavensluis, te Groningen; ingek. 12 bilj., als:

E. W. Wiertsema,	te Groningen,	ƒ 2288
J. Versteegh,	» idem	» 2145
J. Ibelings,	» idem	» 2135
D. D. Jansen,	» idem	» 2100
J. I. Toesman,	» idem	» 2100
J. Poelman,	» idem	» 2075
B. de Jong,	» idem	» 2035
K. Fekkes,	» idem	» 1994
A. Siekman,	» Hoogkerk,	» 1895
H. J. Morak Jr.,	» Groningen,	» 1892
J. Werkman,	» idem	» 1874
Ph. Hendriks,	» idem	» 1869
Raming		» 1975.48

's-Hage, 1 Aug.: 1o. het verrichten van eenige herstellingen aan- en bij de loods tot berging van telegraafmaterieel te Haarlem; minste inschr. was A. H. Visser, te Rotterdam, voor ƒ 1040.

2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Leeuwarden; minste inschr. was P. Bos, te Smilde, voor ƒ 1200.

3o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de de afdeeling Amsterdam; minste inschr. was W. van Dijk, te Jutfaas, voor ƒ 877.

4o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem; minste inschr. was T. Troost, te Arnen, bij Venloo, voor ƒ 1260.

5o. het herstellen en verbeteren van de Rijkstelegraaflijn Venloo—Beien; minste inschr. was R. van der Graaf, te Boksmeer, voor ƒ 735.

Hoenkoop, 1 Aug.: het maken eener waterleiding, van het in-aanbouw-zijnd stoomgemaal voor het waterschap Hoenkoop tot aan den benedenmaden, onder beheer van den architect H. Paal, te Zevenhuizen; gegund aan den minsten inschr. P. van Roon, te Reeuwijk, voor ƒ 1700.

Kampen, 2 Aug.: 1o. het doorgraven en overbruggen van den Noordwendlingerdijk; hoogste inschr. was G. Haasnoot, te Elburg, voor ƒ 7190; minste inschr. D. Zwanepol, te Kampen, voor ƒ 5690.

2o. het doen van eenige herstellingen aan den molen; hoogste inschr. waren J. S. van der Werf en E. Heerdink, beiden voor ƒ 620; minste inschr. H. van Wersen, te Kampen, voor ƒ 423. Beide werken niet gegund.

Kapelle (Zeel.), 2 Aug.: 1o. het bouwen van eene onderwijzerswoning te Biezelinge; 2o. eenige onderhoudswerken aan gemeente-eigendommen, onder beheer van den architect J. H. Hannink, te Goes.

Voor perc. 1, onderwijzerswoning, ingekomen 7 bilj., als:

L. v. d. Linde,	te Kortgene,	ƒ 6400
Joh. Lindenbergh,	» Wemeldinge,	» 6180
L. Molhoek,	» Krabbendijke,	» 5720
A. J. A. Hoogvliet,	» Baarland,	» 5600
P. Bronkers,	» Kapelle,	» 5478
L. v. Verre,	» Kruiningen,	» 5450
B. v. Verre,	» Noordgouwe,	» 5444
gegund.		
Raming		ƒ 5776.60

perc. 2, de onderhoudswerken aan gemeentegebouwen; aangenomen:

1e gedeelte door J. Steenblok, te Biezelinge, voor ƒ 264.

2e gedeelte door W. Bierens, te Biezelinge, voor ƒ 32.

gegund.

Assen, 2 Aug.: het bouwen van een huis met 2 woningen, voor L. Koster, onder beheer van den architect G. Stel; ingek. 6 bilj., als:

G. B. Broekema,	ƒ 1697
H. Bennink,	» 1620
A. Hakkert,	» 1610
J. P. Broekema,	» 1599
D. B. Wiering,	» 1557
G. v. d. Grampel,	» 1453

Zaandam, 2 Aug.: het bouwen eener bibliotheek enz. voor de Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen; ingekomen 10 bilj., als:

Hille en Costers,	te Amsterdam,	ƒ 5500
J. Gisbels en J. v. Servellen,	» Haarlem,	» 5430
D. Verlaan & Zn.,	» Zaandam,	» 4692
G. L. Brouwer,	» Amsterdam,	» 4384
J. v. Sante,	» Zaandam,	» 4167
M. Stam,	» idem	» 4100
P. de Vries Gz.,	» idem	» 3910
A. Molenaar,	te idem	ƒ 3794
K. Brugman,	» idem	» 3745
gegund.		
Raming		ƒ 5900

Amsterdam, 4 Aug.: de levering van turf, vereischt voor de gemeentedrukkerij en de kantoren van de publieke werken; minste inschr. waren: A. B. Wilmink, voor ƒ 0.82, P. Korsbergen, voor ƒ 0.58 en J. Rolff & Zn., voor ƒ 0.69 per dubbele HL.

Hilversum, 4 Aug.: het aanleggen van grondwerken en leggen van het spoor van eene sliplijn ter verbinding van het terrein voor de te bouwen gemeentegasfabriek, aldaar, met den Oosterspoorweg; gegund aan L. van Putten, te Hilversum, voor ƒ 444.44.

Arnhem, 4 Aug.: het wederopbouwen van twee onder- en twee bovenwoningen, nabij de Wielakkerstoeg, te Arnhem, voor rekening van de firma M. S. de Jong, aldaar, onder beheer van de architecten G. J. van Gendt & C. M. G. Nierad; ingekomen 5 bilj., als:

G. J. Lucassen,	te Arnhem,	ƒ 7295
G. Liefting,	» idem	» 6822
Lamb. Rasselbach,	» idem	» 6487
J. v. Toll,	» idem	» 6448
Gebr. v. Danlen,	» idem	» 6366
gegund.		

Groningen, 4 Aug.: het bouwen van een heerenhuis in de Stationsstraat, onder beheer van den architect J. Wolbers; ingekomen 9 bilj., als:

H. J. Menge,	te Groningen,	ƒ 8090
E. Berkenbosch,	» idem	» 7740
L. W. Oldenburger,	» idem	» 7295
D. Edzards,	» idem	» 7220
H. J. L. Walker,	» idem	» 7168
T. Y. Jobsma,	» idem	» 6952
C. Mensinga,	» idem	» 6925
G. Menkink,	» idem	» 6815
B. de Jong,	» idem	» 6476
gegund.		

Bergen-op-Zoom, 4 Aug.: het bouwen van een pakhuis en machinale koffiebranderij, onder beheer van den architect P. J. v. Genk; ingek. 3 bilj., als:

J. J. Bernstra,	te Bergen-op-Zoom,	ƒ 4739
C. Bastiaansen,	» idem	» 4718
A. Gorren,	» idem	» 4698
gegund.		

Amsterdam, 4 Aug.: de levering aan het departement van Koloniën van verschillende benoodigdheden; minste inschr. waren:

1. 10,000 lange en 20,000 korte koffiezakken, H. P. Gelderman & Zn., Oldenzaal, ƒ 108.90.
2. 11,700 id. en 23,000 id. id., A. J. Leestemaker, Enter, ƒ 12,379.90.
3. 20,000 id. en 40,000 id. id., Ter Horst & Co., Rijsen, ƒ 21,840.
4. 20,000 id. en 40,000 id. id., H. P. Gelderman & Zn., Oldenzaal, ƒ 21,780.
5. 16,600 id. en 33,400 id. id., Ter Horst & Co., Rijsen, ƒ 18,196.80.
6. 16,700 id. en 33,300 id. id., A. J. Leestemaker, Enter, ƒ 18,126.50.
7. 33,200 id. en 66,800 id. id., Ter Horst & Co., Rijsen, ƒ 36,393.60.
8. 33,400 id. en 66,600 id. id., dezelfden, ƒ 36,403.20.
9. 19,200 id. en 38,800 id. id., dezelfden, ƒ 20,931.60.
10. 19,300 id. en 38,930 id. id., A. J. Leestemaker, Enter, ƒ 20,845.25.
11. 200 kamerdeursloten, C. Willemsz, Amsterdam, ƒ 213.
12. 10,000 verlakt-ijzeren banden, H. J. Klijn de Jongh, id., ƒ 800.
13. 10,000 id. als voren, dezelfde, ƒ 800.
14. 200 KG. dubbele ijzeren knoopen, H. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, ƒ 770.
15. koperdraad en ijzeren hoekbanden, H. J. Klijn de Jongh, Amsterdam, ƒ 1168.
16. draadnagels, spijkers en div. verpakkingsbenoodigdheden, dezelfden, ƒ 412.68.
17. touwwerk, Goudsche Mach. Garenspinnerij, Gouda, ƒ 274.
18. 1600 KG. papier-goudronné en 25 rm. 8 ponds grauw papier, Van Gelder Zonen, Amsterdam, ƒ 281.25.
19. 15,000 M. paklinnen, H. P. Gelderman & Zn., Oldenzaal, ƒ 2287.50.
20. 10,000 M. id., dezelfden, ƒ 1525.
21. 4000 M. id. no. 1, Vissers & Eijcken, Geldrop, ƒ 1000.
22. diverse paklinnen, Ter Horst & Co., Rijsen, ƒ 670.
23. kamfer, teer en pik, Röpcke & Reuter, Amsterdam, ƒ 662.25.

Hoek-van-Holland, 4 Aug.: het maken van eene desinfectiewoning; ingek. 19 bilj., als:

Lankester, 's-Gravenzande,		ƒ 3060
L. v. d. Endt, Maassluis,		» 3035
J. Bout, Brielle,		ƒ 2884
J. Slot, Maassluis,		» 2730
A. Deurloo, 's-Hage,		» 2700
F. Streefland, Sliedrecht,		» 2673
T. Los, Leiden,		» 2544
J. de Bruin, 's-Hage,		» 2515
J. v. d. Lugt, Dordrecht,		» 2500
W. J. v. Dort, Kralingen,		» 2578
H. Stieltjes, 's-Hage,		» 2575
J. M. Meising, 's-Hage,		» 2574
J. Sjerp, Rotterdam,		» 2540
J. P. A. Nelissen, Haarlem,		» 2540
M. Veltemaar, Maassluis,		» 2490
J. Varekamp, 's-Gravenzande,		» 2489
J. C. M. Rozenburg, Naaldwijk,		» 2430
P. v. Rossum, 's-Hage,		» 2398
W. H. Kabbedijk, 's-Gravenzande,		» 2374.76

Rotterdam, 5 Aug.: de levering van: 1e scheepsboeien en ankers:

	prijs in massa voor de boeien	ankers
Act.-Gesells. Hohenzollern, Dusseldorp,	ƒ 5300	
Jos. le Jeune Cloedt, Chenée (België.)	5184	
Maats. De Maas, Delfshaven,	4320	
P. Bollo Pz., Slikkervoer,	4200	
Penn en Bauduin, Dordrecht,	3500	
Regier Nerin Richter, Bergen-op-Zoom	3743	
Maats. De Atlas, Amsterdam,	3350	
H. Dalhuisen, Kampen,	2975	
Ned. Stoomb. Maats., Rotterdam,	3360	ƒ 3170
Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	5060	4800
Van Rietschoten en Houwens, Rotterdam,		3811.50
R. S. Stokvis & Zonen, idem		3754
Gebr. Pelsaier, idem		3800
Burgerhout & Zn.,		3814

2e heipalen en fundeeringhout:

	prijs voor palen 17 M.	18 M.	19 M.	fundeeringhout per M³
C. & J. de Breij, Rotterdam,	ƒ 8.50	ƒ 8.—	ƒ 9.50	ƒ 25.45
Gebr. Thijsen, idem	7.—	7.70	7.75	23.24
C. J. C. Hoogendijk, Gouda,				24.70
G. Alberts Lz., & Co., Middelburg,				28.—
A. Stolk & Zonen, Rotterdam,				26.80
A. B. Groenen, Haarlem,				25.70
K. C. Staab, Rotterdam,				25.45
L. v. d. Weijden, Krimpen a/d. Lek,	7.97	7.97	7.97	
M. L. v. Laar, Rotterdam,	8.16	8.64	9.12	
dezelfde,	8.41	8.91	9.70[5]	
J. W. Kraemer, idem				26.93

Breskens, 5 Aug.: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot en met 30 April '85, van de aarde-, kram-, rijs-, steenglooiing- en paalwerken aan de waterkeering van het waterschap Oud-en-Jong-Breskens. (Herbesteding); ingek. 4 bilj., als:

B. E. v. d. Brink,	te Krabbendijke,	ƒ 16.280
J. Tollenaar,	» Neuzen,	» 16.275
A. Lubeva,	» Nieuwvliet,	» 16.260
I. v. Male Dz.,	» Breskens,	» 15.495

Oosterwijk, 5 Aug.: het veranderen en verlengen der school; ingekomen 5 bilj., als:

P. H. Versteijne,	te Oosterwijk,	ƒ 4763
J. Schenk,	» idem	» 4600
H. Vriens,	» idem	» 4490
Gebr. v. d. Strnijk,	» idem	» 4469
J. C. Schenk,	» idem	» 4279
gegund.		

Slijk-Ewijk, 5 Aug.: het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de kerk, den toren en het ameublement der Herv. kerk te Slijk-Ewijk, onder beheer van den bouwkundige G. J. van Burk; ingekomen 8 bilj., als:

Th. Alwiche,	te Lent,	ƒ 3660
H. J. v. Ewijk,	» Nijmegen,	» 3499
J. B. v. Holten,	» Elst,	» 3250
St. Geurt,	» Indoornik,	» 3139
F. Y. Brans,	» Elst,	» 2795
B. J. v. Eldik,	» Ochten,	» 2680
J. B. Smits,	» Nijmegen,	» 2555
H. v. d. Vooren Gz.,	» Hemmen,	» 2389

2o. het verfwerk der pastorie, te Slijk-Ewijk; ingek. 3 bilj., als:

E. W. Rust,	te Elden,	ƒ 186

J. J. Hofman,	te Elst,	ƒ 119
W. de Leeuw,	» Slijk-Ewijk,	» 116.90

IJmuiden, 6 Aug.: het maken van eene desinfectieloods; ingekomen 13 bilj., als:

M. Poppen, Wieringen,	ƒ 2770
C. IJz. Veenis, Assendelft,	» 2613
G. T. Clein, Muiden,	» 2486
B. Vermolen, Weesp,	» 2450
T. Los, Leiden,	» 2424
J. P. A. Nelissen, Haarlem,	» 2420
A. Sigmond, Monster,	» 2388
L. Kok, IJmuiden,	» 2374
J. v. d. Pias, IJmuiden,	» 2365.37
H. Numan, Amsterdam,	» 2345.60
H. Wouterlnis, Beverwijk,	» 2340
C. Kroon, Haarlem,	» 2185
P. J. Schaafsma, idem	» 2133

Arnhem, 7 Aug.: het bestraten van de Hofstraat; ingekomen 8 bilj., als:

J. de Haan,	ƒ 1813
W. H. de Haan,	» 1699
M. P. Vale,	» 1568
J. H. v. d. Ven,	» 1548
Joh. v. Tuil,	» 1489
G. H. A. Elbers,	» 1449
W. J. T. Werrelman,	» 1435
G. H. v. d. Heijden,	» 1375

De gunning is in beraad gehouden.

Arnhem, 8 Aug.: het bouwen eener hergloods bij- en het verrichten van eenige vernieuwingen aan de gebouwen, behoorende tot het Rijksveer te Zaltbommel; ingekomen 4 bilj., als:

P. W. v. Hattum,	te Tuil,	ƒ 2439
H. J. v. Boort,	» Zaltbommel,	» 2432
H. v. Anrooi Jz.,	» Nieuwaal,	» 2298
L. J. Metz,	» Zaltbommel,	» 2293

Breda, 8 Aug.: het maken van regenhakken en het wijzigen van keukens met daarmede inverband-staande werkzaamheden bij- en in kazernegebouwen te Breda; ingek. 5 bilj., als:

P. J. v. Glabbeek,	te Breda,	ƒ 10,489
J. Mol,	» idem	» 10,440
A. v. d. Heide,	» idem	» 10,380
Th. Kessels,	» idem	» 10,312
J. A. Mol,	» idem	» 10,211
Raming		» 10,500

DE OPMERKER

van ZATERDAG 16 AUGUSTUS 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 18 Aug.

Leiden, te 11 uren, door den architect W. C. Mulder, in het café-Eigenaar: het afbreken en herbouwen van het perceel Hoogewoerd 65.

Woensel, te 11½ uren, door het gemeentebest. van Woensel-en-Eckart: het maken van 4 keiwegen met bijbehoorende werken binnen de gemeente, ter gezamenlijke lengte van 5000 M. Inl bij den opzichter van den provincialen waterstaat H. Koenen, te Eindhoven.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van: perc. 1, gegalvaniseerd-ijzeren platen enz.; perc. 2, draadnagels, spijkers en houtschroeven; perc. 3, ijzer; perc 4, Waalklinkers; perc. 5, straatklinkers; perc. 6, hardsteenen neuten en trottoirbanden.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een gebouw ten dienste van het stoomwerktuig voor de waterontlasting en watervervrersching van het park in den Binnendijksche-Buitenvelderschen polder. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer 93.

Apeldoorn, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van 900 stère berg- of riviergrint op de verschillende hoofdwegen, en het verwerken die grint binnen de gemeente.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het leveren en stellen van eenige meubelen ten dienste der scholen voor lager onderwijs: a. aan het Zieken te 's-Hage, b. aan de Duinstraat, nabij de Citadel, te Scheveningen.

Medemblik, te 3 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, in het lokaal van het Rijkskrankzinnigengesticht: de levering van meubilair, huismaal, kleedingstukken, linnen en andere goederen. (Herbesteding.) Inl. bij den geneesheer-directeur van genoemd gesticht.

Vries, te 5 uren, bij G. Homan: het bouwen van een burgerwoonhuis aan het Noordwillemskanaal, bij de Punt, met bijlevering der materialen. Inl. bij den opzichtor H. Luinge, te Vries.

Vuren, door burg. en weth.: 1o. het bouwen eener school en onderwijzerswoning, aldaar. Raming ƒ 25,037.13; 2o. het bouwen van eene school en herstellen der onderwijzerswoning, te Duiven. Raming ƒ 14,888.15, in perceelen en in massa. Inl. bij den bouwkundige C. Kentie, te Woudrichem. Aanw. op den dag der besteding, resp. te 13 en te 10 uren.

Westkapelle, bij den burgemeester: de levering van schoolmeubelen voor de nieuwe school, aldaar.

Dinsdag, 19 Aug.

Neuzen, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, in het Hôtel-Rotterdam: het éénjarig onderhoud van de zeeweringen te Neuzen. Bilj. inzenden 18 Aug., vóór 3 uren, op het bureau van den opzichter van fortificatiën, te Neuzen.

Alkmaar, te 12 uren, door het kerkbest. van de R.-K. gemeente der Oudtestamentische Kerezie te Egmond-aan-Zee, in het café-Harp: het bouwen van eene kerk met toren en pastorie.

Zwolle, te 1 uur, in de regentenkamer van het Binnengasthuis: het uitvoeren van eenig grondwerk in Katwolde, en in Langenholte. Aanw. door G. Bolt, 18 Aug., te 9 uren te Langenholte, te 2 uren te Katwolde.

Rotterdam, te 2 uren, door den architect A. W. Meijneken, in De Unie: het bouwen van een woonhuis aan de Diergaardelaan, aldaar, met bijlevering van materialen en werkbonen. Inl. bij den architect Leuvehaven 30, aldaar. Aanw. 18 Aug., te 10 uren.

Werkum, ter plaatse in het bestek vermeld: het slaiten van p. m. 1000 M. lengte vaart, bij de zathe Ursela, in het Werkumerveld, onder Werkum.

Franeker, ter secretarie van het waterschap Vijf-Deelen-Zeedijken-Binnendijks: de levering van 24 zeilkleeden.

Borne, door het gemeentebest.: het maken eener nieuwe sluis, ter vervanging van de zogenaamde «Zeil", in de Oudebeek.

Meppel: verfwerk aan de nieuwe sociëteit Tivoli. Inl. aan de sociëteit.

Woensdag, 20 Aug.

Kapelle (Noordbr.), te 11 uren, door het gemeentebest.: het vernieuwen der steenen brug in de kom, met levering van ijzeren hekwerk en benoodigde materialen. Inl. bij den architect C. J. Huysers, te Oosterhout. Bilj. inzenden een uur vóór de besteding.

Nieuwersluis, bij H. C. van Caspel: 1o. te 12 uren, door het waterschap Holland, Sticht en Voorburg: het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van den waterkeerenden ring van het waterschap Holland, Sticht en Voorburg. Raming ƒ 1384; 2o. te 1 uur, door het waterschap Oukoop: het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van de waterkeering van het waterschap Oukoop langs de Geuzensloot. Raming ƒ 2088. Inl. bij den opzichter H. G. de Kort, te Oudekerk a/d. Amstel.

Dordrecht, te 1 uur, door de besturen van de Vier-Polders en van den polder Wieldrecht, in Koophandel-en-Zeevaart: de levering van Roer-machinekolen, benoodigd voor de stoomgemalen Mr. Louden en Jhr. Jantzen van Erffreuten, gedurende 1 jaar, van 1 Sept. '84—ult. Aug. '85.

Herwijnen, te 1 uur, door kerkvoogden der Herv. gemeente, bij A. de Wit: het afbreken der oude- en het terzelfde plaatse opbouwen eener nieuwe pastorie. Inl. bij den president-kerkvoogd, te Herwijnen en bij den architect C. Kentie, te Woudrichem. Aanw. 19 Aug., te 1 uur en 20 Aug., te 10 uren.

Harfsen: het bouwen van eene nieuwe woning voor Jan Spiegel.

Donderdag, 21 Aug.

Engelen, te 11 uren, door het best. van de diakenie der Herv. gemeente, bij N. Murray, 1o. het amoveeren van een bestaand- en het bouwen van een nieuw gebouw, ingericht voor 6 arbeiderswoningen, met bijbehoorende werkzaamheden, op de perceelen gemeente Engelen, sectie A, nos. 289 en 290; 2o. het amoveeren van een bestaand- en het bouwen van een nieuw gebouw, met bijbehoorende werkzaamheden, op het perceel gemeente Engelen, sectie A, no. 726. Aanw. 18 Aug., van 10—2 uren.

Hengelo (O.), te 12 uren, door het gemeentebest.: het bouwen van een bleek-, waschhuis en drooghoods op het terrein der dorpsbleeken. Aanw. 18 Aug., te 10 uren.

Vrijdag, 22 Aug.

Zwolle, te 11 uren, door het dijksbest. van het 6e district van Overijsel, bij den secretaris-ontvanger M. J. Zebinden Buggenum: het verhoogen van een gedeelte van den linker Vechtdijk en het verzwaren van buiten- of binnenbeloop boven den spoorweg Zwolle—Meppel; het verzwaren en inrollen van het buitenbeloop van een gedeelte dijk bij de Maatgraven, boven de sluis in de Binnenvecht bij het verlaat te Berkum, en het uitvoeren van eenige werkzaamheden even boven de Hoovebrug, aan de rechter Weteringkade, aldaar, in 5 perceelen. Aanw. door den hoofdopzichter W. van Wijngaarden, te Herkven, 21 Aug., te 11 uren.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitvoeren van vernieuwingen ten behoeve van de instandhouding van de kei- en klinkerbestratingen op verschillende Rijkswegen in de provincie Overijsel. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Raming ƒ 21,340.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verhoogen van den Rijksstraatweg van Deventer naar Zwolle, nabij Nieuw-Ronde, in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Raming ƒ 3800.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van eene beschoeiing langs de zuidzijde van den linker-voerdam en het uitdiepen van het veerhaventje te Zaltbommel, behoorende tot de werken van het Rijksveer over de Waal te Zaltbommel. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Raming ƒ 2400.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het herstellen van stormschade enz. van de binnenhaven te Zoutkamp. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur van den provincialen waterstaat, beiden te Groningen.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Amsterdam, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter C. D. Wijndels de Jongh, te Amsterdam. Raming ƒ 8000.

Baardwijk, te 5 uren, door het best. van het waterschap De Binnen- en Buitenpolder van Baardwijk, ten raadhuize: het egaliseeren en met Waalklinkers bestraten van een gedeelte weg in de Akkersteeg, ter lengte van ongeveer 200 M. Aanw. te 3 uren.

Nijmegen, door den burgemeester: het bouwen van eene hoofdwacht, aan de Houtmarkt, aldaar.

Zaterdag, 23 Aug.

Krimpen a/d. IJssel, te 10 uren, door burg. en weth., bij Wed. H. Kusters: het bekleeden met bazalt van de beboopen van het Polderschedijkje op den Veerdam naar en over de brug van de Slikstoet en van de taluds der algemeene begraafplaats, met in-verband-staande werken, in 2 perceelen en in massa. Aanw. 18 Aug., van 10—11 uren.

Amsterdam, te 11 uren, door het ministerie van marine, aan 's Rijks werf: de levering van 1o. 145,000 KG. Noordsche hennep, 2o. 15,000 KG. Italiaansche hennep.

Arnhem, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de Harmonie: het bouwen van eene steenen loods voor patroon-caissons en berging van patroonen in het artilleriepark bij Arnhem. Bilj. inzenden 22 Aug., vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het vernieuwen en herstellen van eenige schoeiingen en kaaimuren, het herstellen van werfkrappen, aanbrengen van keerpalen bij bruggen, enz.

Zwartsluis, te 1 uur, door burg en weth.: 1o. het bouwen eener nieuwe school voor 184 leerlingen aan de Pelikaansteeg; 2o. het bouwen eener nieuwe school voor 144 leerlingen in het Kleine-Lageland. Aanw. 19 en 23 Aug., te 9 uren, beginnende aan de Pelikaansteeg.

Maandag, 25 Aug.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: 1o. Bestek no. 58, 7 paar gekoppelde waterbakken met toebehooren; 2o. Bestek no. 59, waterkranen, standpompen en gegoten-ijzeren pompen; 3o. Bestek no. 60, 12 afstandsignalen met toebehooren, doch zonder lantarens; 4o. Bestek no. 61, 8 draaischijven; 5o. Bestek no. 62, de metalen bovenbouw van 218 bruggen, alles ten dienste der Staatsspoorwegen op Java.

Lemmer, bij den secretaris van den Veenpolder van Echten: 1o. herstelling van hui-, schuur- en andere werken, het maken van steenglooiing, het leveren van ballaststeen en wrak, en vervoer van kleigrond, in 4 perceelen; 2o. het herstellen van den onderbouw der brug over de Westelijke Vaart; 3o. het graven van gedeelten ondergrondskanaal, in 2 perceelen. Inl. bij den secretaris en bij den opzichter J. A. Visser, te Echten. Aanw. 22 Aug.

Dinsdag, 26 Aug.

Laeken, te 12 uren, in Het Wapen van Leiden: het bouwen van 3 villa's aldaar, voor W. O. Kerkhoven. Inl. bij den architect-ingenieur Jacob F. Klinkhamer, aldaar.

Apeldoorn, door den architect S. J. de Boer, in het Hotel-Apeldoorn: het bouwen van eene villa in het Oranjepark, aldaar. Aanw. te 10 uren.

Woensdag, 27 Aug.

Amsterdam, te 11 uren, door den commandant der marine: 1o. het verrichten van eenige onderhoudswerken aan de marinierskazerne te Amsterdam; 2o. het naar aanwijzing uitbaggeren van het marinedok, aldaar. Bilj. inzenden ter griffie van de directie der marine. Aanw. 21 Aug.,

Onderdendam, te 3 uren, in het waterschapshuis van Hunsingoo: het doen van herstellingen aan sluizen, bruggen en objecten van het waterschap Hunsingoo, in 3 perceelen en in massa. Inl. bij den deskundige van het waterschap H. Wind, te Onderdendam.

Donderdag, 28 Aug.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en inhangen van 4 stel houten ebdeuren voor de Noordzeesluizen, te Ijmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blaas, te Amsterdam. Aanw. 21 Aug. Raming ƒ 28,300.

Vrijdag, 29 Aug.

Burg, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Burg-en-Westlandpolder, in het gemeentehuis: het maken van werken tot oever- en strandverdediging aan genoemden polder. Aanw. 22 en 25 Aug., van 10—12 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten behoeve der Rijkstelegraaf: 1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht. Raming ƒ 1320; 2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Hoorn. Raming ƒ 990.

Maandag, 1 Sept.

Balk, door burg. en weth. van Gaasterland: 1o. de levering van 144,000 vlakke straatklinker Waalmop, 1e kwaliteit, te Balk; 2o. het opbreken en wederleveren met door de gemeente te verstrekken nieuwe Waalmop van ongeveer 1800 M² straatweg, en het opbreken en wederleveren met aanwezige oude straatklinker van ongeveer 2000 M² straatweg nabij Balk; 3o. het opbreken en wederleveren van ongeveer 2500 M² keibestrating te Balk.

Woensdag, 3 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het wegruimen van een in de Waal, onder Dreumel, aan den linkeroever, tusschen de kilometermaten 62 en 63, gezonken vaartuig. Aanw. 27 Aug.

Vrijdag, 5 Sept.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het provincial best.: het herstellen van rijschuttingen, het doen van strobeperingen en het maken van afrasteringen in de duinen op Ameland, behoorende tot de zeewerken in Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, den ingenieur, te Leeuwarden en den opzichter Ten Boosschate, te Leeuwarden. Aanw. 29 Aug. Raming ƒ 8180.

Zaterdag, 6 Sept.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren van grint en kleigrond, het maken van duikers met zinkputten, het vernieuwen en herstraten van eenige vakken keibestrating en het onder profiel bewerken van bermen op de Rijks-grootewegen 1e klasse nos. 3, 5 en 6, in de prov. Utrecht. Inl. bij den hoofdingenieur in het 8e en 9e district, te Haarlem, den ingenieur Ilsenmann, te Utrecht en de opzichters Van der Harst, te Vreeswijk en Spoon Az., te Utrecht. Aanw. 30 Aug. Raming ƒ 5610.

Woensdag, 10 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van oeververzoening, het leveren en plaatsen van stoppalen enz. aan het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn, tusschen het Huis »De Liesbosch" en het Huis »De Wiers", onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal Amsterdam—Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 3 Sept. Raming ƒ 11,980.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van de overkapping der sporen en perrons op het middelgedeelte van het centraalpersonenstation te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 2 en 3 Sept., te 11 uren. Raming ƒ 725,000.

Woensdag, 17 Sept.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van grondwerken, gebouwen, bestratingen, overgangs- en afsluitingswerken en eenige verdere werken, benevens het leggen van sporen en wissels, tot uitbreiding van het station Leeuwarden. Inl. bij den hoofdingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Zwolle. Aanw. 9 en 10 Sept. Raming ƒ 184,000.

Op later te bepalen datum.

Ouderwater, door de civiel-ingenieurs De Jongh & Co.: de lauw van eene stoomwasscherij met toebehooren, aldaar.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Zutfen, 6 Aug.: het maken van een winkelhuis, winkelkasten en verdere werken, in een perceel aan de Groenmarkt, voor P. L. W. Petersen, onder beheer van den architect J. Uiterwijk Wz.; ingek. 6 bilj., als:

	te Zutfen,	ƒ 1060
G. J. Kerkmeijer,		
G. Beerstoel,	» Brummen,	» 1058
J. A. Garvelink,	» Zutfen,	» 989
L. Nijland,	» idem	» 982
Gebr. Landeweerd,	» idem	» 975
G. J. Grooters,	» idem	» 939

gegund.

Gouw, 6 Aug.: het slatten van 510 M. en verder het zuiveren der Oflingawierstervaart zoomede der Oudvaart;

	perc. 2	perc. 3	perc. 4
L. v. d. Laan, Makkum,	ƒ 480	ƒ 255	ƒ 243
J. Roen, idem	165	188	
A. Binkema, Terhorne,	115	125	127.50
J. Kortekaas, Wijkel,	86	44	53
		gegund.	gegund.
T. Talma, Sneek,	78		
A. Kampstra, Scharnegoutum,	74	69.75	79
	gegund.		
W. de Glint, Lutkewierum,	28		38

De laatste met volgens de voorwaarden ingeschreven.

Het eerste perceel is ingehouden en daarom werden de inschrijvers en smanen niet publiek gemaakt.

Leiden, 7 Aug.: het bouwen van een heerenhuis, onder beheer van den architect W. C. Mulder; ingek. 8 bilj., als:

	te Leiden,	ƒ 8840
G. J. v. Beek & Co.,		
P. Gestman,	» idem	» 7700
W. v. d. Drift,	» idem	» 7450
J. Sirag,	» idem	» 7320
C. J. de Nie,	» idem	» 6975
N. Bink,	» idem	» 6774
De Jongh en Koreman,	» idem	» 6759
T. Lus,	» idem	» 6744

Veendam, 8 Aug.: het verbouwen en vergrooten der openbare lagere school, te Zuidwending, onder die gemeente; ingekomen 3 bilj., als:

H. Waslander,	te Zuidbroek,	ƒ 4310
P. Luitjens,	» Stadsmuselkanaal,	» 4229
A. Hubebos,	» Nieuwepekela,	» 3980

gegund.

Oudwoude, 8 Aug.: het bouwen van een Chr. school met onderwijzerswoning op de Trienen onder Westergrest; van de 12 inschr. was de minste H. H. Meersma, te Kollum, voor ƒ 4823.

Asten, 8 Aug.: het bouwen eener nieuwe school met onderwijzerswoning, onder beheer van den architect J. W. van der Putten, te Helmond; ingek. 8 bilj., als:

L. Noten,	te Helmond,	ƒ 11,290
J. v. d. Velden,	» idem	» 11,035
J. v. Nimen,	» idem	» 11,029
F. v. Gobstein Brouwers,	» Asten,	» 9,987
F. Rooijakkers,	» Deurne,	» 9,900
F. Oliviers,	» Gemert,	» 9,741
H. v. Asseldonk,	» Helmond,	» 9,100
R. de Bijl,	» Deurne,	» 8,990

gegund.

Zutfen, 8 Aug.: het maken eener nieuwe uitmonding voor de Binnengracht enz., ten behoeve der uitbreiding van de gasfabriek; ingek. 4 bilj., als:

A. J. Uiterwijk,	te Zutfen,	ƒ 7780
H. Haijtink,	» idem	» 6868
H. W. Douwes,	» idem	» 5475
G. J. Verstoeg,	» Oosterbeek,	» 5449.80

Ureterp, 8 Aug.: het aanbrengen van een nieuw dak op de kerk der Hervormde gemeente, aldaar; ingekomen 9 bilj., als:

P. Fouk,	te Ureterp,	ƒ 1930
K. Tolman,	» Boornbergen,	» 1899
O. Keuning,	» Ureterp,	» 1886
W. v. d. Velde,	» Drachten,	» 1843
D. Oosterbaan,	» Gorredijk,	» 1697
J. Huitema,	» Oudega,	» 1625
A. Hemmenga,	» Boetsterwaag,	» 1619
K. Kalt,	» Ureterp,	» 1597
C. de Vroeg,	» Terwispel,	» 1572

provisioneel gegund.

Delft, 8 Aug.: het rioleeren en bestraten van een gedeelte der Westerdraasstraat en der Verlengde Westerstraat, ter lengte van ongeveer 137 M.; minste inschr. was C. van der Boon, te Delft, voor ƒ 2998.

's-Bosch, 8 Aug.: het verlengen en van eene waterkeering voorzien van den grondduiker onder de Zuidwillemsvaart, nabij dijkpaal 116 M90 R onder de gemeente Den Dungen; minste inschr. was J. Sjerp, te Rotterdam, voor ƒ 9195.

Zwolle, 8 Aug.: het wegruimen van het nabij Schokland in de Zuiderzee gezonken vaartuig »Maria Berendina"; ingek. 5 bilj., als:

E. v. Goor,	te Kampen,	ƒ 2090
R. J. Weltevreden,	» Maasluis,	» 1975
B. Schejeman,	» Kampen,	» 1840
J. C. Wantelier,	» Enkhuizen,	» 1750
A. v. d. Tak,	» Goedereede,	» 1700

Zelst, 8 Aug.: het afbreken en wederopbouwen der school te Austerlitz; ingekomen 17 bilj., als:

J. H. Vermeulen,	te Utrecht,	ƒ 6100
D. J. Rekké,	» idem	» 5630
C. v. Zeeland,	» idem	» 5600
M. Fukkink,	» Driebergen,	» 5290
J. v. d. Brink, Jr.,	» Zeist,	» 5217
F. W. v. d. Heuvel,	» Utrecht,	» 5100
C. Pothoven,	» Bilt,	» 5094
J. A. v. Nie,	» Zeist,	» 5084
F. J. Gerritsen,	» Doorn,	» 5000
C. Bussink,	» Zeist,	» 4998
J. Appels,	» Driebergen,	» 4800
J. v. Lunteren,	» Woudenberg,	» 4774
A. A. Wildberg,	» Bunnik,	» 4737
J. W. v. Overhagen,	» Odijk,	» 4696
J. Kramer,	» Woudenberg,	» 4659
Wed. F. J. Pijper,	» Zeist,	» 4610
F. Geijtenbeek,	» idem	» 4500

gegund.

Scheveningen, 9 Aug.: de bouw van het nieuwe groote koerhuis aan het zeebad te Scheveningen; ingek. 19 bilj., als:

M. L. Van Spange en C. Meijers,	te 's-Hage,	ƒ 709,990
A. v. d. Meer,	» Harlingen,	» 765,000
Oosterink en Schut,	» Amsterdam,	» 757,300
E. M. Rood,	» Groningen,	» 749,280
C. Serlin & De Haan,	» Amsterdam,	» 749,500
W. L. Schram,	» Sliedrecht,	» 710,000
G. Teeuwliet,	» Gouda,	» 700,500
A. S. Schaafsma,	» Harlingen,	» 698,000
J. C. Pieterse,	» 's-Hage,	» 685,000
J. J. v. Sluisdam,	» Doedrecht,	» 664,000
Th. J. Miranda,	» idem	» 657,500
D. Zaiderlaak,	» Amsterdam,	» 655,000
Van Lith & Van Dam,	» 's-Hage,	» 650,000
A. C. Paardekooper,	» idem	» 644,400
C. G. Pamptit,	» Scheveningen,	» 625,000
S. H. Fermin & Co.,	» Amsterdam,	» 605,800
W. A. G. Jansen,	» Utrecht,	» 597,400
H. Stelwagen,	» Rotterdam,	» 595,363
M. A. J. Taverne,	» 's-Hage,	» 593,259

gegund aan S. H. Fermin & Co.

Witmarsum, 9 Aug.: het bouwen van eene school met drie lokalen voor openbaar lager onderwijs te Kimswerd; ingek. 14 bilj., als:

A. Hanmersma,	te Bolsward,	ƒ 8565
F. A. Bangma,	» Witmarsum,	» 7966
D. A. Landstra,	» Sneek,	» 7818
K. Boegendoen Jr.,	» Harlingen,	» 7777
J. Toorenbeek,	» idem	» 7677
J. E. v. d. Meulen,	» Bonchum,	» 7479
H. J. v. d. Meulen,	» Molkwerum,	» 7399
R. Roedema,	» Longerhuus,	» 7300
J. J. v. d. Lei,	» Arum,	» 7177
P. M. Boonstra,	» Menaldum,	» 7027
P. Straatsma en R. Y. Boschma,	» Witmarsum,	» 6997
H. Stolwagen,		ƒ 102,500
J. Schoenmeijer en A. Kos Koolhaasbler,	»	» 97,832

gegund.

Workum, 11 Aug.: de herbouw eener boerenbehuizing onder Workum, onder beheer van den bouwkundige S. S. Holsma; ingekomen 7 bilj., als:

J. Oosterhaan,	te Bolsward,	ƒ 7570
A. Spijkstra,	» Parrega,	» 7043
Gebr. Schale,	» Warns,	» 6783
W. J. Gijzen,	» Woudsend,	» 6606
S. de Vries,	» Parrega,	» 6229
Rienstra en Groenhof,	» Workum,	» 5949
S. Bostien,	» idem	» 5615
Raming		» 6300

's-Hage, 11 Aug.: het bouwen eener burgerschool 1e soort, aan de Fahrenstraat, aldaar; ingek. 14 bilj., als:

Gebr. Miranda,	te 's-Hage,	ƒ 51,470
H. T. Wijnekers,	» idem	» 51,383
F. J. Lankeraan,	» idem	» 50,900
L. v. Spanje,	» idem	» 48,424
L. Tramp	» idem	» 46,840
Ransveld en Gerritse,	» idem	» 46,400
Gebr. Houtman,	» idem	» 45,025
C. Wijtzands & Co.,	» idem	» 44,800
J. L. Werdees,	» idem	» 44,666
G. J. v. Beek & Co.,	» Delft,	» 43,500
W. Lamkamp,	» 's-Hage,	» 43,425
J. de Haas,	» idem	» 43,300
A. C. Paardenkooper,	» idem	» 40,000
A. Nater & Co.,	» idem	» 39,840

Wageningen, 11 Aug.: 1o. het maken van eene poup met pulspijp in de Mennonietenbuurt aldaar, met bijlevering der materialen; geen biljetten ingekomen.

2o. het verf- en reparatiewerk aan het tolhuis en de tolbomen nabij Bennekom; ingekomen 2 bilj., als:

J. B. Radstake,		ƒ 110
J. Haar Hz.,		» 88

gegund.

Rede, 12 Aug.: het bouwen eener villa op den Paaschberg, onder beheer van den bouwkundige F. J. Nieuwenhuis, te Utrecht; ingek. 6 bilj., als:

J. Rothuisen,	te Doorenweerd,	ƒ 10,926
W. v. Doornik,	» Baarn,	» 9,885
H. v. Zoelen,	» Rede,	» 9,629
J. H. Hendriks,	» Wageningen,	» 9,393
H. v. d. Tas,	» Charloos,	» 9,100
A. v. Wageningen,	» Lunteren,	» 8,049

Arnhem, 12 Aug.: het maken van 1900 M² asphaltvloer in de nieuwe cell. gevangenis te Arnhem; ingek. 3 bilj. als:

The Neuchatel Asphalte Co. Ltd.,	per M²	ƒ 2.75
Londen,		
Jules Denis, Luik,	» »	» 2.47
H. F. Onderwater & Co.,	Doedrecht, »	» 2.47

gegund.

Leiden, 13 Aug.: het verbouwen van perceel no. 4 op de Hoogtacht, onder beheer van den architect W. A. van Lith; ingek. 5 bilj., als:

C. v. Diest,	te Koudekerk,	ƒ 3244
P. J. Christiaanse,	» Leiden,	» 3229
H. de Jongh en G. J. Kooreman,	» idem	» 2968
A. Verhoog,	» idem	» 2918
C. J. de Nie,	» idem	» 2590

's-Hage, 13 Aug.: 1o. de uitvoering van werken tot normalisering van de Waal, onder Valburg, Zuijk en Beuningen; ingek. 12 bilj., als:

A. Boer Wz.,	te Sliedrecht,	ƒ 110,317
A. Vollaer Lz.,	» idem	» 97,000
A. L. v. Wijngaarden Lz.,	» idem	» 93,800
J. v. d. Pias,	» Hardinksveld,	» 93,300
G. J. Moll,	» Kuilenburg,	» 92,943
L. A. v. Haaften,	» Sliedrecht,	» 85,300
J. Hillen,	» Grave,	» 85,000
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 84,300
J. H. v. Heezwijk,	» Lobit,	» 82,386
A. G. Huyskes,	» Bedel,	» 80,000
H. v. Amroy,	» Nieuwaal,	» 79,800
W. P. de Vries,	» Rossum,	» 71,990

2o. het inrichten van eene aan het lijk behoorende woning nabij de in aanbouw zijnde draaibrug over den Vaartsche-Rijn te Jutfaas tot woning voor een brugwachter en -knecht; ingekomen 8 bilj., als:

W. J. Mollink,	te Tuil-en-'t Waal,	ƒ 4290
J. v. Straten,	» Jutfaas,	» 2100
A. de Keiner,	» idem	» 2030
A. G. Post,	» Vianen,	» 1999
J. v. Harpen,	» Wijk-bij-Duurstede,	» 1919
W. J. v. d. Bosch,	» Utrecht,	» 1899
E. v. Bentum,	» Jutfaas	» 1895
A. C. Willemse,	» Vreeswijk,	» 1800

3o. het bouwen van eene pontwachterswoning bij Vreeswijk, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal Amsterdam—Merwede; ingek. 5 bilj., als:

J. Schouten,	te Vianen,	ƒ 4560
C. Broere Kz.,	» Nieuwlekkerland,	» 4327
D. Barnsveld,	» Vreeswijk,	» 4240
A. C. Post,	» Vianen,	» 4069
A. C. Willemse,	» Vreeswijk,	» 3850

Groningen, 13 Aug.: het afbreken en wederopbouwen eener behuizing in de Nieuwe-Ebbingestraat, voor I. R. van Dijk, aldaar, onder beheer van de architecten K. & H. Hoekzema; ingekomen 17 bilj., als:

D. S. Diddens,	te Groningen,	ƒ 8138
H. v. d. Nap,	» idem	» 8000
D. Edzards,	» idem	» 7920
D. Bosjes,	» idem	» 7880
E. Berkenbosch,	» idem	» 7785
T. Y. Jelsma,	» idem	» 7777
H. de Haan,	» idem	» 7692
E. W. Wietzema,	» idem	» 7643
K. Fokkes,	» idem	» 7589
J. Werkman,	» idem	» 7357
H. Janssen,	» idem	» 7321
H. Kiel,	» idem	» 7319
D. Janssen,	» idem	» 7149
J. Postman,	» idem	» 7148
J. Ibeling,	» idem	» 7147
D. Dalmolen,	» idem	» 6888
J. Bavennan,	» idem	» 4740

gegund.

Westbeerk, 13 Aug.: het verbouwen en vergrooten van het schoollokaal, met bijkomende werken, onder beheer van den bouwkundige A. Pothoven, te Leusden; ingek. 11 bilj., als:

Gebr. v. Wahlervoen, Maarsevoen,		ƒ 9887
Klaas Bol, Tienhoven,		» 9887
W. Meijer, Hilversum,		» 9200
G. Gerzel, idem		» 9150
Gebr. De Groot, Westbroek,		» 8085
B. Kooren, Laagnieuwkoop,		» 8386
H. Kooren, Westbroek,		» 8383
Jak. de Kruif, Utrecht,		» 8315
F. W. v. d. Heuvel, idem		» 8269
B. v. Zijl, Woudenberg,		» 8187
G. Hartman, Westbroek,		» 7567

nog niet gegund.

Raming ƒ 8030

Delfshaven, 13 Aug.: het stichten van een schoolgebouw voor U. L. onderwijs met onderwijzerswoningen, op een terrein aan de Nieuwstraat aldaar; ingek. 11 bilj., als:

C. Eijsvogel,	te Amsterdam,	ƒ 34,915
P. E. Huibers,	» Rotterdam,	» 31,941.76
J. A. N. Lukas,	» Lage Zwaluwe,	» 31,499
P. Bleijenburg,	» Rotterdam,	» 27,600
J. van der Vlugt,	» Doedrecht,	» 27,360
G. J. van Heek,	» Delft,	» 26,940
A. G. Soudermeijer,	» Rotterdam,	» 26,630
J. Bekink,	» Delfshaven,	» 26,500
A. Looijmans,	» Rotterdam,	» 26,471
H. Jansen Heijman en G. H. Heijman	» idem,	» 25,478
W. G. C. Hilkes,	» idem,	» 23,680

gegund.

Doedrecht, 13 Aug.: de vergroeting der margarinebeterfabriek van W. J. Albers, aan de Spieringhaven, aldaar, onder beheer van den architect H. W. Veth: minste inschr. was Jan Blok, te 's-Gravendeel, voor ƒ 7727.77; gegund.

's-Hage, 13 Aug.: 1o. het leggen van spoorbanen en wissels en het maken van bijkomende werken op het centraal personenstation te Amsterdam; ingek. 20 bilj., als:

A. Prins Theodzn., Sliedrecht,		ƒ 52,800
G. D. v. Doorn, Amsterdam,		» 49,800
C. v. d. Meyden Cz., Hardinksveld,		» 48,000
Ds. v. Rijn, Naarden,		» 46,400
Th. Verhoeven, Deventer,		» 46,100
J. v. d. Berg, Amersfoort,		» 45,900
J. Hillen, Grave,		» 45,000
A. Terwindt, Westpannerden,		» 44,480
Th. Hoogendoorn, 's-Hage,		» 43,997
H. J. Meekers, Amsterdam,		» 43,986
P. Andriessen, Hilversum,		» 43,850
A. Terwindt, Westpannerden,		» 43,800
A. Koers, Hilversum,		» 43,700
C. v. Boven, Amsterdam,		» 43,500
E. v. Beunmelen, Nieuweramstel,		» 43,210
C. Bos, Haarlemmermeer,		» 42,777
J. Kooy, Amsterdam,		» 41,850
W. Goudkoop Dz., Amsterdam,		» 41,000
P. Rijnders, Valkenswaard,		» 40,770
B. A. Wagenink, te Grossloo en F. E. Terwindt, Pannerden,		» 37,900

2o. het maken en leveren en toepassen van toogbewegingen op hetzelfde station; ingek. 2 bilj., als:

Union, Actien-Gesellschaft für Berghau-, Eisen- & Stahl-Industrie, Dortmund,		ƒ 52,450
Machinenfabrik Duetschland, idem		» 39,207

3o. het maken, leveren en opstellen van eene draaischijf van 13.5 M. middellijn op hetzelfde station; ingek. 4 bilj., als:

L. J. Enthoven & Co.,	's-Hage,	ƒ 9993
Firma H. Dalhuisen,	Kampen,	» 9275
Maatschappij IJzergieterij	»Prins van Oranje", 's-Hage,	» 8398
Koninklijke Nederlandsche Geoctroieerde Stoomboot-Maatschappij,	Leiden,	» 8096

4o. het leveren van beslagen eiken wisselbeam op hetzelfde station; ingek. 8 bilj., als:

C. Bos,	Haarlemmermeer,	ƒ 8300
J. B. van Hoogerwou,	Bokstel,	» 7568
Eindhoven & Zn.,	Zwolle,	» 7462.60
J. A. v. d. Eerden Wz.,	Bokstel,	» 7400
P. H. van Hoogerwou,	idem,	» 7230
F. Clercx,	idem,	» 7200
J. J. v. d. Eerden Pz.,	idem,	» 6430
J. Nahuis, Groenloo,	per M³	» 44.74

's-Bosch, 14 Aug.: het bouwen van eene concertzaal met sociëteit en aanhoorigheden op de voormalige Esplanade, onder beheer van den bouwkundige J. G. T. Aerden; ingekomen 10 bilj., als:

J. v. Vuuren,	te Vuren,	ƒ 43,000
L. Frankefort,	» 's-Bosch,	» 39,498
W. A. v. Beckum,	» idem	» 38,490
J. Schellekens-Schwan,	» idem	» 37,500
M. v. d. Bouwhuijsen,	» idem	» 37,000
J. M. Gruijters,	» Orten,	» 36,750
P. C. Duzee,	» Tilburg,	» 35,885
L. Murk,	» 's-Bosch,	» 33,100
L. Hurkens,	» idem	» 32,900
P. C. Appel,	» idem	» 32,285

gegund.

Hoogeveen, 14 Aug.: het bouwen van een nieuw hotel, zonder bijlevering van steen, marmerwerk en buffetten, onder beheer van den architect H. Hoegsma; ingek. 11 bilj., als:

H. Bijvang,	te Dalfsen,	ƒ 22,999.99
B. J. Baron,	» idem,	» 22,964
J. Emmink,	» Meppel,	» 18,208
J. Hesselingen, E. Groenink,	» idem en » Steenwijk,	» 16,676
J. Otten,	» Meppel,	» 16,243
J. Tammer,	» idem,	» 16,200
J. Pijkstra,	» Bergum,	» 15,533
J. Scheltemeijer,	» Hoogeveen,	» 15,280
K. Worst,	» Meppel,	» 15,176
H. de Haan,	» Groningen,	» 14,887
K. J. Kalt,	» Ureterp,	» 14,589
Begroeting		» 14,934

Arnhem, 14 Aug.: de bouw der school voor openbaar lager onderwijs aan de Agnietenstraat; ingek. 14 bilj., als:

H. v. d. Sand,	te Arnhem,	ƒ 37,900
J. C. Carmiggelt,	» Brummen,	» 37,317
J. W. Janssen,	» Arnhem,	» 36,950
Gebr. v. Daalen,	» idem	» 36,922
G. H. v. d. Heijden,	» idem	» 36,570
Joh. v. Toll,	» idem	» 36,450
Th. Elbers,	» idem	» 36,277
J. v. Burk, Oosterbeek en W. Wissing,	» Westervoort,	» 35,440
J. Zandvoort,	» Deventer,	» 34,985
A. Jas,	» Arnhem,	» 34,875
P. Leenders,	» Utrecht,	» 34,733
W. M. Nijenes,	» Arnhem,	» 33,857
G. Liefting,	» idem	» 33,839
W. Lensink & Zn.,	» idem	» 30,984

gegund.

Staveren, 14 Aug.: 1o. het maken van een beschoten dak op de woning van het hoofd der school; ingek. 8 bilj., als:

J. J. de Jong,	te Warns,	ƒ 620
A. Schellinga,	» Staveren,	» 573
A. Schrale,	» Warns,	» 568
T. A. Faber,	» Koudum,	» 567
C. W. Stegenga,	» Oudega,	» 545
S. T. de Vries,	» Staveren,	» 529
T. D. v. d. Meer,	» Molkwerum,	» 525
S. J. de Jong,	» Koudum,	» 524

gegund.

2o. bestratingswerken; ingek. 6 bilj, als:

C. Stegenga,	te Oudega,	ƒ 749
S. J. de Jong,	» Koudum,	» 674
A. Schellinga,	» Staveren,	» 647
A. S. Kuperus,	» idem,	» 642
A. Schrale,	» Warns,	» 638
A. A. van Randen,	» Staveren,	» 611

gegund.

Oostvoorne, 14 Aug.: het bouwen eener school voor 240 kinderen, onder beheer van den architect L. van den Hoonaard, te Abbenbroek; ingek. 21 bilj., als:

J. v. d. Reiden,	te Brielle,	ƒ 18,412
P. Elshout,	» Oostvoorne,	» 18,145
J. Moerman,	» idem	» 18,130
Hortensius,	» IJsselmonde,	» 17,990
P. de Kievit,	» Oostvoorne,	» 17,955
A. Moerman,	» idem	» 17,942
L. de Vos,	» Zwartewaal,	» 17,900
A. Dekker,	» Oostvoorne,	» 17,860
F. van Toledo,	» idem	» 17,825
J. Bout,	te Brielle,	ƒ 17,575.74
M. L. Vermenbos,	» idem	» 17,500
A. Stans,	» Oostvoorne,	» 17,500
P. M. de Bruin,	» Nieuwenhoorn,	» 17,425
A. de Neef,	» Brielle,	» 17,387
K. van Prooije,	» Abbenbroek,	» 17,229
A. Oostdijk,	» Heenvliet,	» 17,025
R. Gille,	» Zuienburg,	» 17,000
H. v. d. Houwen,	» Heenvliet,	» 16,783
J. Kortenbout,	» Brielle,	» 16,730
H. Man in 't Veld,	» Rokanje,	» 16,692
P. van Soest,	» Brielle,	» 16,275

Middelburg, 15 Aug.: het bekrammen van een gedeelte der wederzijdsche dijken van het afgesneden gedeelte der voormalige Middelburgsche haven; ingek. 4 bilj., als:

P. T. de Wilde,	te Middelburg,	ƒ 1748
A. Dekker,	» Westkapelle,	» 1422
J. de Rijke Jz.,	» Stavenisse,	» 1127
P. Verburg Jz.,	» Colijnsplaat,	» 1079

Arnhem, 15 Aug.: het verrichten van vernieuwingen aan de doorlaatbrug nabij Elden, in 's Rijks-grooten weg Arnhem—Nijmegen; ingek. 24 bilj., als:

G. Liefting,	Arnhem,	ƒ 10,039
W. M. Nijenes,	Arnhem,	» 9,559
J. van Burk, Oosterbeek, en W. Wissing,	Westervoort,	» 9,350
J. Visser Gz.,	Papendrecht,	» 9,334
J. van Toll,	Arnhem,	» 9,140
C. M. Roosenburg,	Naaldwijk,	» 9,002
W. H. de Haan,	Elden,	» 8,994
Gebr. van Daalen,	Arnhem,	» 8,940
A. Jas,	Arnhem,	» 8,893
D. van der Tas,	Charlois,	» 8,890
P. H. Meijer,	Arnhem,	» 8,705
W. A. R. Kok,	idem	» 8,732
J. Meijer,	Zalthommel,	» 8,698
P. W. v. Hattum,	Tuil,	» 8,666
J. R. Hoijnk,	Pannerden,	» 8,665
G. J. Groot,	St.-Anna,	» 8,660
L. Brand Dz., Giesendam en P. P. Seret,	Sliedrecht,	» 8,598
H. H. Westerveld,	Arnhem,	» 8,537
G. H. A. Elbers,	idem	» 8,249
H. v. Anrooy Jz.,	Nieuwaal,	» 7,988
B. A. Wiegerink,	Groenloo,	» 7,948
G. H. v. d. Heijden,	Arnhem,	» 7,785
Th. Meijer,	Arnhem,	» 7,749
H. Jansen,	Didam,	» 7,478

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 23 AUGUSTUS 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 25 Aug.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: 1o. Bestek no. 58, 7 paar gekoppelde waterbakken met toebehooren; 2o. Bestek no. 59, waterkranen, standpompen en gegoten-ijzeren pompen; 3o. Bestek no. 60, 12 afstandsignalen met toebehooren, doch zonder lantarens; 4o. Bestek no. 61, 8 draaischijven; 5o. Bestek no. 62, de metalen brenenbouw van 218 bruggen, alles ten dienste der Staatsspoorwegen op Java.

Eindhoven, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van schoolmeubelen, bestaande in: 15 stel schoolbanken voor 210 plaatsen, 10 stel schoolborden en 8 boekenkasten. Inl. bij den gemeentearchitect J. A. van Rijck.

Gorredijk, te 12 uren, bij M. Hes: het verven van zijn verbouwd woon- en winkelhuis.

Winterswijk, te 12 uren, door de firma J. Willink & Paschen: het bouwen van eene werkplaats en andere werkzaamheden aan de fabriek.

Groningen, in het café-Rijkholt: het onderdalkbrengen van 2 heerenhuizen, te bouwen aan den Heeresingel, aldaar. Inl. bij den architect J. B. Jager.

Lemmer, bij den secretaris van den Veenpolder van Echten: 1o. herstelling van hei-, schoei- en andere werken, het maken van steenglooiing, het leveren van ballaststeen en wrak, en vervoer van kleigrond, in 4 perceelen; 2o. het herstellen van den onderbouw der brug over de Westelijke Vaart; 3o. het graven van gedeelten ondergrondskanaal, in 2 perceelen. Inl. bij den secretaris en bij den opzichter J. A. Visser, te Echten.

Dinsdag, 26 Aug.

Olst, te 11 uren, door het gemeentebest.: eenige metsel-, timmeren verfwerken aan den toren, het gemeentehuis, aan tolgnarderswoningen en andere gemeente-eigendommen.

Oudewater, te 11 uren, ten kantore van de firma De Jongh & Co.: het bouwen eener stoomzaagscheerij met toebehooren, aldaar.

Lochem, te 12 uren, in Het Wapen van Leiden: het bouwen van 3 villa's aldaar, voor W. O. Krekhoven. Inl. bij den architect-ingenieur Jacob F. Klinkhamer, aldaar.

Groningen, te 12 uren, in het Gesticht: het verrichten van verfwerk aan het Groene Woonhuis.

Leunaker, te 2 uren, door het gemeentebest.: het verbouwen der onderwijzerswoningen te Boekelo en in den Woldrinkshoek.

Mecheln (Limburg), te 4 uren, door den architect C. Rosier Cz., bij A. Sleutjes: het bouwen van een woonhuis met achterhuis, in perceelen en in massa. Aanw. te 3 uren.

Leeuwarden, bij Mr. B. H. Buma: het doen van vertimmeringen aan de plaats, in gebruik bij M. T. Koldijk, te Weidum. Inl. bij den architect A. Hoekstra, Eewal, te Leeuwarden. Aanw. 25 Aug.

Apeldoorn, door den architect S. J. de Roov, in het Hotel-Apeldoorn: het bouwen van eene villa in het Oranjepark, aldaar. Aanw. te 10 uren.

Woensdag, 27 Aug.

Amsterdam, te 11 uren, door den commandant der marine: 1o. het verrichten van eenige onderhoudswerken aan de marinierskazerne te Amsterdam; 2o. het naar aanwijzing uitbaggeren van het marinedok, aldaar. Bilj. inzenden ter griffie van de directie der marine.

Onderdendam, te 3 uren, in het waterschapshuis van Hunsingoo: 1o. het doen van herstellingen aan sluizen, bruggen en objecten van het waterschap Hunsingoo, in 3 perceelen en in massa; 2o. het opgraven van de Ulrumer opwart, lang 775 M. Inl. bij den deskundige van het waterschap fl. Wind, te Onderdendam.

Elst (Overbetuwe), door polderassessors van den dorpspolder Elst, bij A. van Zadelhoff: het afbreken van 3 houten bruggen over de Linge of Wetering in dien polder en het daarvoor in de plaats bouwen van steenen bruggen, namelijk: 2 in den ouden Driebokken grintweg en 1 in de Arnhemsche Groenestraat. Aanw. te 9 uren.

Bergum, door de directie der stoombootvaartdienst Bergum: het maken van eene houten walbeschoeiing langs den opslag te Bergumerdam.

Donderdag, 28 Aug.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst, enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en inhangen van 4 stel houten sluisdeuren voor de Noordzeesluizen, te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming ƒ 28,300.

Zundert, te 11 uren, door burg. en weth.: het leveren en stellen van een ijzeren afdakhek op hardsteenen dekplaten, op den gedeeltelijk af te breken scheidingsmuur van het R.-K. kerkhof, aldaar. Aanw. te 10 uren. Raming ƒ 1600.

Drumpt, te 11 uren, door burg. en weth. van Wadenooijen: het verbeteren en in-orde-brengen van het schoolgebouw en der onderwijzerswoning te Drumpt. Inl. bij den architect C. van Weenden, te Tiel. Aanw. te 9½ uren.

Haartensdijk, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van eenige veranderingen aan het schoollokaal te Blauwkapel. Inl. bij den bouwkundige Coppin, te Groenekan. Aanw. 26 Aug., te 10 uren.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: Bestek no. 6, het leveren der brandkranen en straatkappen voor de waterleiding. Inl. bij den ingenieur-directeur H. P. N. Halbertsma, Zuidhaak 26, Rotterdam.

Vaassen, te 12 uren, door het gemeentebest. van Epe, in het logement Sikkens: het verrichten van eenige verbouwingen en herstellingen aan de openbare school, aldaar. Aanw. te 9 uren.

Middelburg, te 2 uren, door het best. der Godshuizen: 1o. het verrichten van eenig schilderwerk; 2o. het verrichten van eenige herstellingen aan de tot die instelling behoorende gebouwen. Inl. bij den architect J. C. van der Heil Mz., aldaar.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het leggen van een bij de gemeente voorhanden rivet van portland-cement, het maken van bestratingen, het zetten van koplagen en kantdeelen in de Leidsche-straat. Inl. aan het bureau der gemeentewerken. Aanw. 25 Aug., te 10 uren. Raming ƒ 6000.

Haarlem, te 2½ uren, door burg. en weth.: het maken van eene waterschoeiing aan het Zuiderbuitenspaarne, langs den wal der vroegere zwemschool. Raming ƒ 900.

Vrijdag, 29 Aug.

Burg, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Burg-en-Westlandpolder, in het gemeentehuis: het maken van werken tot oever- en strandverdediging aan genoemden polder. Aanw. 25 Aug., van 10—12 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten behoeve der Rijkstelegraaf: 1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht. Raming ƒ 1320; 2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Hoorn. Raming ƒ 990.

Arnhem, te 1 uur, door den dijkstoel van het Arnhemsche-en-Velpsche-Broek, op het gemeentehuis: het maken eener bestrating aan den Arnhemsche-broekdijk, ter lengte van minstens 400 M. Inl. bij den secretaris, Eusebiusbuitensingel 65, te Arnhem.

Drachtstercompagnie, bij M. M. Pool: het bouwen van een nieuw boerenhuis. Bestek ligt bij L. B. de Jong, te Drachten. Inl. bij J. S. van den Burg, te Opeinde. Aanw. te 11 uren.

Zaterdag, 30 Aug.

Kommerzijl, te 12½ uren, door burg. en weth.: het bij- en verbouwen der burgerschool, met bijlevering van ameublement. Inl. bij het gemeentebestuur en bij den architect W. Langhout Gz., Weesperzijde 45, Amsterdam.

Dalen, te 6 uren, door burg. en weth.: de vertimmering en inrichting tot gemeentehuis der oude school te Dalen. Inl. bij den opzichter Brugmiren, aldaar.

Hoogeveen, bij den aannemer K. Joh. Kalt: de stukadoorwerken van het nieuw te bouwen Hôtel-Lninge, te Hoogeveen.

Maandag, 1 Sept.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het verbouwen van de Rijksweek- en bewaarschool en het stichten van een nieuw gymnastieklokaal, aldaar. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen. Aanw. 26 Aug., te 10 uren. Raming ƒ 47,000.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie: het verrichten van verfwerk aan verschillende gebouwen en bruggen der gemeente, in 8 perceelen. Aanw. 28 Aug. te 2 uren.

Angerloo, te 2 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict De Baarbroeksche Dijk en Angerloosche Zoomdijken, in Het Wapen van Bingerden: het vernieuwen van een sluisje en het bouwen van een wachthuisje. Bestek en voorwaarden liggen in Het Hof Gelria te Doesburg. Biljetten inzenden bij den dijkgraaf F. E. C. van der Hardt Alberson, te Angerloo.

Winschoten, te 5 uren, door burg. en weth.: de levering van 1340 dubbele Hl. baggerturf.

Balk, door burg. en weth. van Gaasterland: 1o. de levering van 144,000 vlakke straatklinker Waalmop, te kwaliteit, te Balk: 2o. het opbreken en wederbrengen met door de gemeente te verstrekken nieuwe Waalmop van ongeveer 1800 M² straatweg, en het opbreken en wederbrengen met aanwezige oude straatklinker van ongeveer 2000 M² straatweg nabij Balk; 3o. het opbreken en wederbrengen van ongeveer 2500 M² kolkestrating te Balk.

Woensdag, 3 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het wegruimen van een in de Waal, onder Druenael, aan den linkeroever, tusschen de kilometerraaien 62 en 63, gezonken vaartuig. Aanw. 27 Aug.

Leiden, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland, in het Gemeenlandshuis: het schoonmaken van wateren en het onderhouden van sloten en greppels, in 37 perceelen. Inl. bij den ingenieur, te Leiden en bij de opzichters te Halfweg, te Katwijk en te Gouda.

Delfshaven, te 1 uur, door burg. en weth.: het uitbreiden der school voor gewoon lager onderwijs in de Piethemstraat, aldaar. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 1 Sept., te 3 uren.

Donderdag, 4 Sept.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: de levering van brandstoffen, ten dienste der verschillende gemeenteinrichtingen.

Vrijdag, 5 Sept.

Zwolle, te 11 uren, door het dagelijksch best. van het waterschap Mastenbroek: de levering van Engelsche Newcastle machinekolen, ten dienste van de beide stoomgemalen.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het provinciaal best.: het herstellen van rijsschuttingen, het doen van strobepottingen en het maken van afrastreringen in de duinen op Ameland, behoorende tot de zeewerken in Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, den ingenieur, te Leeuwarden en den opzichter Ten Boeschate, te Leeuwarden. Aanw. 29 Aug. Raming ƒ 8180.

Zaterdag, 6 Sept.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren van grint en kleigrond, het maken van duikers met zinkputten, het vernieuwen en herstraten

van eenige vakken keibestrating en het onder profiel bewerken van bermen op de rijks-grootewegen 1e klasse nos. 3, 5 en 6, in de prov. Utrecht. Inl. bij den hoofdingenieur in het 8e en 9e district, te Haarlem, den ingenieur Bleckmann, te Utrecht en de opzichters Van der Harst, te Vreeswijk en Spoen Az., te Utrecht. Aanw. 30 Aug. Raming ƒ 5610.

Stad-Ambacht, te 3 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met 2 lokalen en onderwijzerswoning, op een terrein aan de Adastraat. Inl. bij den gemeentesecretaris. Aanw. te 10 uren.

Woensdag, 20 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz: het maken van oeververdediging, het leveren en plaatsen van stoppalen enz. aan het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn, tusschen het Huis »De Liesbosch" en het Huis »De Wiers", onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal Amsterdam—Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Welfan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 3 Sept. Raming ƒ 11,980.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van de overkapping der sporen en perrons op het middelgedeelte van het centraalpersoonstation te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 2 en 3 Sept., te 11 uren. Raming ƒ 725,000.

Vrijdag, 22 Sept.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem. Inl. bij den inspecteur-chef, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Arnhem. Raming ƒ 1470.

Woensdag, 27 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een separatiewerk aan den kop van de Oude-Wiel, tusschen de bovenmonden van de Nieuwe- en de Beneden-Merwede, onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht en bij den opzichter De Kiewit, te Gorichem. Aanw. 30 Sept Raming ƒ 102,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van het benedendeel der Dortsche Kil, tusschen kilometerraai 128 en het Hollandsch Diep, onder de gemeente Dubbeldam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn en den opzichter Korevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 10 Sept. Raming ƒ 69,800

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van grondwerken, gebouwen, bestratingen, overgangs- en afsluitingswerken en eenige verdere werken, benevens het leggen van sporen en wissels, tot uitbreiding van het station Leeuwarden. Inl. bij den hoofdingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Zwolle. Aanw. 9 en 10 Sept. Raming ƒ 184 000.

Op later te bepalen datum.

Herbaijum, bij F. Hoogterp: het herbouwen der afgebrande middelbaining en schuur bij J. D. Zeinstra, aldaar. Aanw. 26 Aug., te 11 uren.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Uitwijk, 16 Mei: het bouwen van eene verdiepiug op de pastorie te Uitwijk, onder beheer van den architect C. Kentie, te Woudrichem; ingek. 8 bilj., als:

B. A. Kentie,	te Woudrichem	ƒ 3480
C. Verzijl,	» idem	» 3257
D. G. de Graaf,	» Almkerk,	» 3232
A. Kentie,	» Woudrichem,	» 3060
J. v. Wijk,	» Veen,	» 2917
A. Michael,	» Aalburg,	» 2888
P. Bos,	» Rijswijk,	» 2875
Raming:		» 2922

Kampen, 11 Aug.: het maken van het 9e perceel der bedijking langs de Koekoek in de gemeente IJselmuiden; ingek. 8 bilj., als:

J. Wijnholt,	te Kampen,	ƒ 3750
J. Houtberg,	» Delfzijl,	» 3398
J. Bekker,	» Grafhorst,	» 3358
J. Dubbeldam,	» Hardinksveld,	» 3050
W. A. Visscher,	» Genemuiden,	» 3024
W. v. Bruggen,	» Kampen,	» 2989
W. Penninkhof,	» Grafhorst,	» 2873
L. de Vries,	» idem	» 2863

gegund.

Leiden, 11 Aug.: het bouwen van een woonhuis te Leiden, onder beheer van den architect W. C. Mulder; ingek. 12 bilj. als:

J. F. Maneveldt,	te Wassenaar,	ƒ 8389
P. Gestman,	» Leiden,	» 8240
Kaptein den Bouwmeester en Planjer,	» idem	» 7977
J. Sirag,	» idem	» 7789
C. Carlier,	» idem	» 7690
A. Verhoog Jz.,	» idem	» 7636
Christiaanse en Zegveld,	» idem	» 7525
A. Harres,	» idem	» 7487
M. N. Langezaal,	» idem	» 7365
W. v. d. Drift,	» idem	» 7145
N. Rink,	» idem	» 6900
De Jongh en Kooreman,	» idem	» 6790

Bergen-op-Zoom, 12 Aug.: het maken van eene zinken dakbedekking op de R.-K. parochiekerk, aldaar, onder beheer van den architect G. A. Horsting; ingek. 6 bilj., als:

Adr. Asselbergs-Simons, Bergen-op-Zoom,	ƒ 4489
E. H. Versteeg, Rotterdam,	» 4220
W. Peijnenburg v. Etten, 's-Bosch,	» 4181.40
P. v. Wijk-Brasgers, Nuenen,	» 4094.94
C. A. Beens, Breda,	» 3998
J. Willemse en M. v. Goch, idem	» 3949

gegund.

Amsterdam, 14 Aug.: het bouwen van 12 woonhuizen enz., aan de Grensstraat te Nieuwer-amstel, volgens de plans en onder beheer van den architect W. Langhout Gz., te Amsterdam; ingekomen 7 bilj., als:

Derlas	te Amsterdam,	ƒ 164,950
Bultermann & Co.,	» idem	» 144,000
Van Voorthuijzen,	» idem	» 129,570
Van Werkum,	» idem	» 129,800
Krijne,	» idem	» 129,200
Voorham,	» idem	» 123,740
Aan en Heuvelink,	» idem	» 121,158

's-Hage, 15 Aug.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Groningen; ingek. 4 bilj., als:

D. Sewijn,	te Leeuwarden,	ƒ 1022
R. C. Kammenga,	» Veenham,	» 999
J. A. Bosma,	» Hardegarijp,	» 999
M. Ferwerda,	» Leeuwarden,	» 955

IJzendoorn, 15 Aug.: het bouwen van eene school met onderwijzerswoning te IJzendoorn, onder beheer van den architect C. van Weerden, te Tiel; ingek. 7 bilj., als:

A. de Bont,	te Druumel,	ƒ 14,624
C. Smit,	» Rossen,	» 13,230
A. F. Koch,	» Tiel,	» 13,030
E. v. Zetten & Zn.,	» idem	» 12,475
D. de Blank,	» idem	» 11,999
C. v. Doorn,	» Ochten,	» 11,975
B. J. v. Eldik, Ochten en Valstar,	» Tiel,	» 11,870

gegund.

Groningen, 15 Aug.: het herleggen van stoomgoosing en gedeeltelijk vervangen door bazalt met bekapping Z.O. Delfzijl; ingekomen 6 bilj., als:

G. C. M. Rottinghuis,	te Delfzijl,	ƒ 5060
F. Schutler,	» Termunterzijl,	» 4988
J. v. Buren,	» Delfzijl,	» 4876
J. Kruizenga,	» Groningen,	» 4738
Goudberg,	» Delfzijl,	» 4697
J. v. d. Berg,	» Uhrum,	» 4327

Groningen, 15 Aug.: het bouwen van eene bakkerij voor C. A. Crebas, onder beheer van den architect G. Nijhuis; ingek. 17 bilj., als:

J. Poelman,	te Groningen,	ƒ 6480
H. Kiel,	» idem	» 6365
B. de Jong,	» idem	» 6350
D. S. Diddens,	» idem	» 6270
D. Edmards,	» idem	» 6240
H. J. L. Walker,	» idem	» 6179
H. v. d. Nap,	» idem	» 6170
D. Dalmolen,	» idem	» 5989
D. Doeijes,	» idem	» 5986
D. Janssen,	» idem	» 5978
J. Beelings,	» idem	» 5949
G. P. v. Erp,	» idem	» 5845
H. Janssen,	» idem	» 5716
A. Schreuder,	» Hoogezand,	» 5606
J. Haupt,	» Groningen,	» 5397
K. Fekkes	» idem	» 5389
E. Berkenbosch,	» idem	» 5250

gegund.

Zwijndrecht, 16 Aug.: 1e perc., herstelling van rijswerken aan de Zwijndrechtschewaard; ingek. 6 bilj., als:

J. v. d. Plas Jzn., Hardinksveld,	ƒ 260	
W. 't Hoen, Alblasserdam,	» 259	
J. G. Woudenberg, Dubbeldam,	» 193.50	
C. de Borst, Papendrecht,	» 190	
W. Kool Az., Zwijndrecht,	» 189.99	
P. v. Wijngaarden, Papendrecht,	» 175	

perc. 2, leverantie van grint; ingekomen 6 bilj., als:

	per M³
L. de Boon, 's-Gravendeel,	ƒ 1.64½
C. de Borst, Papendrecht,	» 1.60
P. v. Wijngaarden, idem	» 1.58
G. den Broeje Pz., Hardinksveld,	» 1.58
J. F. Lips, Nijmegen,	» 1.57
H. den Breeje, Hardinksveld,	» 1.44

perc. 3, leverantie van steenkolen; ingekomen 3 bilj., als:

	per Hl.
J. Leenheer, Heerjansdam,	ƒ 0.55
A. Zelkens, Delft,	» 0.52½
M. J. Masion & Zonen, Dordrecht,	» 0.50½

perc. 4, leverantie van steenkolen; ingek. 3 bilj., als:

	per Hl.
J. Leenders, Heerjansdam,	ƒ 0.55
A. Zelkens, Delft,	» 0.52½
M. J. Masion & Zonen, Dordrecht,	» 0.50½

perc. 5, het maken van rasterwerk; ingek. 7 bilj., als:

P. v. Wijngaarden, Papendrecht,	ƒ 298	
C. de Borst,	idem	» 260
J. v. Dronen, Ridderkerk,	» 253	
D. H. Oorgaauw, Heerjansdam,	» 218.50	
J. v. Trigt,	idem	» 215
G. H. Lolders, H.-L.-Ambacht,	» 209	
J. Hooghart, Heerjansdam,	» 206.60	

Westkapelle, 14 Aug.: het bouwen van een regenlak ten algemeenen nutte, bij de kerk der Herv. gemeente; ingek. 2 bilj., als:

J. Dekker,	ƒ 247
A. S. Dekker,	» 239.50

gegund.

Workum, 16 Aug.: het afbreken der bestaande- en wederopbouwen eener boerenbehuizing in het Workumer-Nieuwland, onder beheer van den bouwkundige S. S. Holsma; ingek. 11 bilj., als:

A. Hamersma,	te Bolsward,	ƒ 12,400
D. Landstra,	» Sneek,	» 11,900
J. J. de Jong,	» Koudum,	» 11,795
R. M. v. d. Weide,	» Wons,	» 11,496
S. de Vries,	» Parrega,	» 11,484
J. v. d. Meulen,	» Bemelum,	» 11,400
D. v. d. Wal,	» Workum,	» 11,300
A. Spijksma,	» Parrega,	» 11,425
J. en A. Schale,	» Wons,	» 11,387
T. A. Faber,	» Koudum,	» 10,944
H. Stoue,	» Workum,	» 10,123

gegund.

Raming ƒ 11,680

's-Hage, 18 Aug.: 1o. het maken en leveren van meubelen voor de school op het Zieken; ingek. 8 bilj. als:

Raasveld en Gerritse,	te 's-Hage,	ƒ 3100
W. Franken,	» idem	» 3000
W. Lamkamp,	» idem	» 2873
J. Nagtegaal,	» idem	» 2785
J. L. Werders,	» idem	» 2750
C. Alkemade,	» Noordwijk,	» 2687
J. C. Bernard,	» 's-Hage,	» 2460
J. M. Meissen,	» idem	» 2344

2o. idem van meubelen voor de school aan de Citadel te Scheveningen; ingekomen 5 bilj., als:

W. Lamkamp,	te 's-Hage,	ƒ 3770
Raasveld en Gerritse,	» idem	» 3550
J. L. Werders,	» idem	» 3380
P. v. Vliet,	» Woubrugge,	» 3330
J. M. Meissen,	» 's-Hage,	» 2969

Voor beide scholen te zamen:

J. v. d. Vlugt, Dordrecht,	ƒ 5439

Vuren, 18 Aug.: het bouwen van eene school en onderwijzerswoning te Vuren, en van eene school en herstellen der woning te Dalem; ingek. 15 bilj., als:

	Vuren	Dalem	Massa
H. v. Ameron, Nieuwaal,	ƒ 25,000	ƒ 14,900	
D. Sizoo, Gorichem,		14,200	
C. v. Es, Herwijnen,	27,400		
J. v. Vuuren, Vuren,	26,690	13,600	ƒ 40,280
D. G. de Graaf, Almkerk,		14,850	
J. A. Kentie, Woudrichem,		14,783	
A. M. Zuren, Schelluinen,	25,900	14,950	
J. Bijl, Vuren,	28,872		
H. en G. P. Roelofs, Opijnen,	27,549		
J. v. Roes, Giessendam,	26,026		
J. v. Roes, Sliedrecht,		14,980	
J. G. v. Beek, Delft,			39,459
J. J. Bulier Jz., Gorichem,		13,989	
L. Bortenaire, Ilschenade,		13,975	
G. Exalto, Gorichem,		13,400	
Raming	25,636	14,888	

Amsterdam, 18 Aug.: het maken van een gebouw ten dienste van het stoomwerktuig voor de waterontlasting en waterverversching van het park in den Binnendijksche-Buitenvekierschen polder; ingek. 15 bilj., als:

J. P. Bike en J. Bekker,	ƒ 11,989
A. v. Wensveen,	» 8,900
D. Zuiderhoek,	» 8,925
E. v. Brummelen,	» 8,887
R. v. Bouren,	» 8,800
Warning en Stokmans,	» 8,645
S. v. Soest,	» 8,498
A. v. Zelst,	» 8,475
W. L. Leibbrandt,	» 7,987
D. Heijink,	» 7,939
R. Krijnen,	» 7,690
D. H. Veneman,	» 6,850
A. H. Grijpink,	» 6,649
G. L. Brouwer,	» 6,600
Kampman en Van Harderwijk,	» 6,590

Vries, 18 Aug.: het bouwen van een burgerwoonhuis aan het Noordwillemskanaal, bij de Punt, onder beheer van den bouwkundige H. Luinge; ingekomen 4 bilj., als:

B. H. Koning en L. v. Delfen, Groningen,	ƒ 1900.88
T. Kiers, Vries,	» 1723.96
H. Stoenstra, Zuidlaren,	» 1669
A. Smeenge, Tinaarloo,	» 1442

gegund.

Raming ƒ 1641

Woensel, 18 Aug.: het maken van 4 keiwegen met bijbehoorende werken binnen de gemeente, ter gemeenlijke lengte van 5000 M.:

A. Niet-gesubsidieerde wegen.

	Ie soort	gres 6e soort	granit 4e soort
F. v. Wijlick, Luik,	30,300		26,990
J. M. Gruijters, 's-Bosch,	ƒ 37,200	ƒ 30,300	ƒ 32,750
G. Thoonsen, Mook,	31,888	25,870	27,686
J. de Laat, Woensel,	33,477	26,164	28,539
P. H. de Backer, Empel,	32,295	25,200	26,400
P. Reijnders, Valkenswaard,	31,161	27,980	29,460
J. v. Oijen, Nijmegen,	34,990	26,948	29,940
L. v. d. Eijnden, Roermond,		27,960	29,990

B. Gesubsidieerde weg.

F. Smeets,	te Eksel,	ƒ 18,700
F. v. Wijlick,	» Luik,	» 13,475
J. M. Gruijters,	» 's-Bosch,	» 14,500
J. v. Oijen,	» Nijmegen,	» 14 240
P. Reijnders,	» Valkenswaard,	» 14,145
J. Schaak,	» Oosterwijk,	» 13,983
L. v Gaal, Geldrop en J. de Laat,	» Woensel,	» 13,894
H. Gloudemans,	» Berlikum,	» 13,645
G. Thoonsen,	» Mook,	» 13,479
L. v. d. Eijnden,	» Roermond,	» 11,790

Neuzen, 19 Aug.: het éénjarig onderhoud van de zeeweringen te Neuzen; ingekomen 5 bilj., als:

L. Koole,	te Neuzen,	ƒ 4350
A. v. d. Boek,	» Zaamslag,	» 4200
M. v. d. Boek,	» Neuzen,	» 4180
A. Bolier,	» idem	» 4135
A. Tholens Dz.,	» idem	» 4100
Raming		» 4350

Egmond-aan-Zee, 19 Aug.: het bouwen eener kerk met pastorie ten dienste der O. R. K. gemeente te Egmond-a.Z.; ingekomen 16 biljetten; hoogste inschr. was F. H. Joseph, te Helder, voor ƒ 119.0o5; laagste inschr. J. van der Plas, te IJmuiden, voor ƒ 68,840.

Franeker, 19 Aug.: de levering van 24 zeilkleeden ten behoeve van het waterschap Vijf-Dorden-Zeedijken-Binnendijks: ingekomen 3 bilj., als:

Zeilmaker & Co.,	te Harlingen,	ƒ 2060
Tj. Molenaar,	» Grouw,	» 2841.84
Y. Visser Ages,	» Heeg.	» 2270

gegund.

Herwijnen, 20 Aug.: het afbreken der ouden wederopbouwen eener nieuwe pastorie der Herv. gemeente, alhier, onder beheer van den architect C. Kentie, te Woudrichem; ingek. 12 bilj., als:

N. v. Velzen,	te Herwijnen,	ƒ 9637
M. Oosters,	» Willemstad,	» 8897
C. Lodder,	» idem	» 8888
C. v. Ek,	» Herwijnen,	» 8789
W. Looijen,	» idem	» 8730
H. v. Amroij,	» Nieuwaal,	» 8660
J. W. v. Vuuren,	» Vuren,	» 8290
J. Bijl,	» Herwijnen,	» 8207
H. v. Wijk,	» Wijk.	» 8000
H. en G. P. Roelofs,	» Opijnen,	» 7994
H. de Jong,	» Waardenburg,	» 7887
A. Michael,	» Aalburg,	» 7880
Raming		» 8250

Kapelle (Noordbr.), 20 Aug.: het vernieuwen der stoenen brug in de kom, met levering van ijzeren hekwerk en materialen, onder toezicht van den architect C. J. Buysers, te Oosterhout; ingek. 7 bilj., als:

J. Tempelaars,	te Waspik,	ƒ 2368
A. Michaëls,	» Kapelle,	» 2248
C. de Graaf,	» Almkerk,	» 2235
C. v. Kampen,	» Kapelle,	» 2200
J. de Jong,	» idem	» 2186
J. Schuller,	» Raamsdonk,	» 2147
J. de Vos,	» Oosterhout,	» 2040

gegund.

Nieuwersluis, 20 Aug.: 1o. het verhoogen en verzwaren van waterkeeringen in de waterschappen Holland, Sticht en Voorburg:

	voor Holland, Sticht enz.	voor Oukoop
M. W. Schreuder, Kolhorn,	ƒ 1976	ƒ 1898
D. de Lange, Breukelen,	1675	1725
Cos. Zaane, Ammerstol,	1620	1420
A. Kros, Haarlem,	1600	1750
Mommer en Mulpolder, Nieuweramstel,	1578.39	1352.50
G. v. d. Hoorn, Wilnis,	1450	1865
G. Bant, Amsterdam,	1472	1648
N. S. Pott, Baiksloot,	1510	1900
A. Woudenberg, Loksmond,	895	1325

Raming ƒ 1364.

2o. het verhoogen en verzwaren van waterkeeringen van het waterschap Oukoop, langs de Genzensloot; ingek. 5 bilj., als:

D. v. d. Sluis, Onderkerk a/d. Amstel,	ƒ 2196
H. B. Hubsman, Ter-A,	» 2180
J. de Korte, Gouda,	» 1916
J. Vermaas, Bekendorp,	» 1915
J. de Jong, Ammerstol,	» 1684

nog niet gegund.

Raming ƒ 2082

Hengelo (O.), 21 Aug.: het bouwen van een bleekerswoning, met waschhuis en droogkoods; ingek. 7 bilj., als:

L. Griethuis,	te Hengelo,	ƒ 3795
J. ter Steege,	» idem	» 3700
W. v. Leeuwen,	» idem	» 3697
J. Brummelhuis,	» idem	» 3397
J. Nijhuis,	» Delden,	» 3395
A. J. Wilmink,	» Hengelo,	» 3319
J. W. Frantsen,	» idem	» 3310
Raming		» 3441

Arnhem, 22 Aug.: het maken van eene beschoeiing langs de zuidzijde van den linkeroeverdam en het uitdiepen van het voorhaventje te Zaltbommel; ingek. 6 bilj., als:

L. J. Metz,	te Zaltbommel,	ƒ 2435
J. v. Harpen,	» Wijk-bij-Duurstede,	» 2235
W. H. de Haan,	» Elden,	» 1998
J. Meijer,	» Zaltbommel,	» 1998
P. W. v. Hattum,	» Tuil,	» 1959
A. L. de Kleviet,	» Kuilenburg,	» 1939

Nijmegen, 22 Aug.: het bouwen van een lokaal, bestemd tot Hoofdwacht, aan de Houtmarkt te Nijmegen; ingek. 11 bilj., als:

G. Rijntjes,	te Nijmegen,	ƒ 3215
H. J. v. Ewijk,	» idem	» 3135
N. v. Eck,	» idem	» 3108
H. W. v. d. Waarden,	» idem	» 3057
W. Kregtman,	» idem	» 2929
A. H. Verheij,	» idem	» 2900
W. v. d. Wagt,	» idem	» 2888
J. Teunissen,	» idem	» 2878
G. Buskens,	» idem	» 2788
F. Liefring,	» idem	» 2765
J. B. Smits,	» idem	» 2685

Gegund aan G. Buskens, voor ƒ 2788.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 30 AUGUSTUS 1884.

AANKONDIGINGEN

VAN

AANBESTEDINGEN.

Maandag, 1 Sept.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het verbouwen van de Rijkskweek- en leerschool en het stichten van een nieuw gymnastieklokaal, alhaar. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen. Raming ƒ 47,000.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie: het verrichten van verfwerk aan verschillende gebouwen en bruggen der gemeente, in 8 perceelen.

Angerlo, te 2 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict De Baarbroeksche Dijk en Angerlosche Zomerdijken, in Het Wapen van Bingerden: het vernieuwen van een sluisje en het bouwen van een wachthuisje. Bestek en voorwaarden liggen in Het Hof Gelria te Doesburg. Biljetten inzenden bij den dijkgraaf F. E. C. van der Hardt Alberson, te Angerlo.

Dordrecht, te 2½ uren, in de Diakenkamer aan het Hof: het verrichten van verfwerk aan de diakenieschool.

Winschoten, te 5 uren, door burg. en weth.: de levering van 1500 dubbele HL. baggerturf.

Rotterdam, door de firma J. C. Klütgen: het bouwen van eene fabriek, eene loods en een woonhuis, op een terrein in de gemeente Charlois.

Balk, door burg. en weth. van Gaasterland: 1o. de levering van 144,000 vlakke straatklinker Waalmop, te kwaliteit, te Balk; 2o. het opbreken en wedervloeren met door de gemeente te verstrekken nieuwe Waalmop van ongeveer 1800 M² straatweg, en het opbreken en wedervloeren met aanwezige oude straatklinker van ongeveer 2000 M² straatweg nabij Balk; 3o. het opbreken en wedervloeren van ongeveer 2300 M² keibestrating te Balk.

Dinsdag, 2 Sept.

Sneek, te 11 uren, door den burgemeester van Wijnaldtsradeel: het maken van eene walbeschoeiing langs het vaarwater de Ee in het dorp Woudsend, ter lengte van 88 M., met bijbehoorende werken en levering der materialen.

Dalfsen, te 2 uren, in de uitspanning De Lankhorst: het uitvoeren van grondwerk op het erf te »Gobstein", onder Dalfsen, van L. S. Cohen, te Zwolle. Inl. bij G. Belt, te Zwolle. Aanw. te 9 uren.

Druten, te 3 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Maas-en-Waal, in het ambtshuis: het maken van een aarden berm, in de Griethuizensche Wiel, onder Afferden (gemeente Druten), bij hektometerpaal 40, ter lengte van ongeveer 50 M. Aanw. door den dijksopzichter Kooijmans, te Dreumel, te 1 uur.

Woensdag, 3 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het wegruimen van een in de Waal, onder Dreumel, aan den linkeroever, tusschen de kilometerraaien 62 en 63, gezonken vaartuig.

Leiden, te 11 uren, door Jaeger & Co.: het bouwen van een magazijn op het terrein hunner fabriek bij de voormalige Marepoort. Inl. bij den architect W. F. van der Heijden, Doezastraat 43, alhaar.

Leiden, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland, in het Gemeenlandshuis: het schoonmaken van wateren en het onderhouden van sloten en greppels, in 37 perceelen. Inl. bij den ingenieur, te Leiden en bij de opzichters te Halfweg, te Katwijk en te Gouda.

Delftshaven, te 1 uur, door burg. en weth.: het uitbreiden der school voor gewoon lager onderwijs in de Pietheinstraat, alhaar. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 1 Sept., te 5 uren.

Donderdag, 4 Sept.

Wijk, te 10½ uren, door het dagelijksch bestuur van Salland, 7e dijksdistrict van Overijsel, in het Stationskoffiehuis: het snijden en schoonmaken der Zand-, Soest-, Oude- en Nieuwe-Wetering, met de daarlangs loopende legraven.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: de levering van brandstoffen, ten dienste der verschillende gemeenteinrichtingen.

Vrijdag, 5 Sept.

Zwolle, te 11 uren, door het dagelijksch best. van het waterschap Mastenbroek: de levering van Engelsche Newcastle machinekolen, ten dienste van de beide stoomgemalen.

Leeuwarden, te 12 uren, ten gemeentehuize van Leeuwarderadeel: het slatten van de zoogenaamde kleinevaart te Jelsum, over eene strekkende lengte van p. m. 1300 M. Inl. bij den gemeenteopzichter L. B. Wesselius, te Huizum. Aanw. 2 Sept., te 11 uren, samenkomst in De Groote Bonteboe, onder Jelsum.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het provincial best.: het herstellen van rijsschuttingen, het doen van steenbepotingen en het maken van afrasteringen in de duinen op Ameland, behoorende tot de zeewerken in Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, den ingenieur, te Leeuwarden en den opzichter Ten Doesschate, te Leeuwarden. Raming ƒ 8180.

Zaterdag, 6 Sept.

Grouw, te 12 uren, door burg. en weth. van Idaarderadeel: het maken van 96 schoolbanken met lessenaars, voor de school, alhaar. Inl. bij den gemeenteopzichter J. K. Musch, alhaar.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren van grint en kleigrond, het maken van duikers met zinkputten, het vernieuwen en herstraten van eenige vakken keibestrating en het onder profiel bewerken van hermen op de Rijks-grootewegen 1e klasse nos. 3, 5 en 6, in de prov. Utrecht. Inl. bij den hoofdingenieur in het 8e en 9e district, te Haarlem, den ingenieur Bleckmann, te Utrecht en de opzichters Van der Harst, te Vreeswijk en Spoon Az., te Utrecht. Raming ƒ 8610.

Oulen, te 2 uren, door burg. en weth.: het leveren en stellen van 48 schoolbanken en 2 lessenaars, ten dienste der openbare school.

Stad-Almelo, te 3 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met 9 lokalen en onderwijzerswoning, op een terrein aan de Adamstraat. Inl. bij den gemeentetimmerman. Aanw. te 10 uren.

Alfen a/d. Maas, door het best. van den Dorpspolder: het vergrooten van het ketelgebouw van het stoomwatergemaal, alhaar, en het vervoeren van 2 stoomketels. Teekening ligt in de herberg van Conraad Mollenberg.

Maandag, 8 Sept.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. best.: het onderhoud der haven te Stellendam, van den dag van goedkeuring der bestelling tot 31 Dec. '85, inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat J. van der Vegt, te 's-Hage.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van verschillende benoodigdheden, in 9 perceelen.

Groningen, 's avonds 8 uren, bij W. Dieterman: het afbreken der bestaande behuizing en het opbouwen van 2 burgerhuizingen, op een terrein aan den Korrewег, kadastraal sectie A, no. 876/877. Inl. bij den architect G. Nijhuis. Aanw. 4 Sept., te 11 uren.

Ten-Boer, door het gemeentebest.: de levering van 1550 dubbele HL. mivere baggerturf.

Woensdag, 10 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz: het maken van overwelving, het leveren en plaatsen van stoppalen enz. aan het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn, tusschen het Huis »De Liesbosch" en het Huis »De Wiers", onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal Amsterdam—Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 3 Sept. Raming ƒ 11,980.

Dordrecht, te 11 uren, door den architect H. W. Veth, in Koophandel-en-Zeevaart: het afbreken en wederopbouwen van een winkelhuis, tot uitbreiding van het aangrenzende manufacturenmagazijn aan de Vriezestraat, no 62.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van de overkapping der sporen en perrons op het middelgedeelte van het centraalpersonenstation te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 2 en 3 Sept., te 11 uren. Raming ƒ 725,000.

Vrijdag, 12 Sept.

Vlissingen, te 11 uren, door door de maatschappij tot exploitatie van gronden, in het Hôtel de Commerce: het bouwen van een badhotel op het duin, alhaar. Inl. bij den architect J. J. Kotenboom, alhaar. Aanw. 9 en 10 Sept., te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten behoeve der posterijen: de levering van het papier, noodig voor de vervaardiging van postzegels, briefkaarten, postwissel- en andere formulieren, ged. '85 en '86.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem. Inl. bij den inspecteur-chef, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Arnhem. Raming ƒ 1470.

Woensdag, 13 Sept.

Bedum, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken eener walbeschoeiing aan den Molenweg in het dorp Bedum, van de tuinbrug tot aan de in-aanleg-zijnde land- en loopbaats, lang 146.65 M. Aanw. te 9 uren.

Maandag, 15 Sept.

Amsterdam, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij: de levering van verbruiksartikelen, benoodigd van 1 Oct. '84—30 Sept. '85.

Dinsdag, 16 Sept.

Groningen, door den aannemer E. M. Rood: het verven en begaanen van de stationsgebouwen langs de lijn Groningen—Delfzijl.

Woensdag, 17 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een separatiewerk aan den kop van de Oude-Wiel, tusschen de boezemsonden van de Nieuwe- en de Benoden-Merwede, onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht en bij den opzichter De Kievit, te Gorichem. Aanw. 10 Sept Raming ƒ 102,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van het benedendeel der Dortsche Kil, tusschen kilometerraai 128 en het Hollandsch Diep, onder de gemeente Dubbeldam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn en den opzichter Korevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 10 Sept. Raming ƒ 69,800

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van grondwerken, gebouwen,

bestratingen, overgangs- en afsluitingswerken en eenige verdere werken, benevens het leggen van sporen en wissels, tot uitbreiding van het station Leeuwarden. Inl. bij den hoofdingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Zwolle. Aanw. 9 en 10 Sept. Raming ƒ 184,000.

Donderdag, 18 Sept.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van gegoten-ijzeren buizen en hulpstukken, tot een gezamenlijk gewicht van 4.008,023 KG., ten dienste der gemeentegasfabrieken, alhaar.

Woensdag, 24 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van 4 kribben tot verbetering van den Geldersche-IJsel benoden Zalk, tusschen de kilometerraaien 105 en 107. Aanw. 17 Sept. Raming ƒ 4825.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor shipspersoneel te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 17 Sept., te 12 uren. Raming ƒ 16,350.

Op later te bepalen datum.

Scharsterbrug, bij Pastor Herschoe: het oprichten eener nieuwe boerenplaats, te Scharren bij de Joure.

Almelo: Voor het kanaal Almelo—Nordhorn: Bestek no. 1, circa 1½ millioen M³ aardewerk, 5 sluizen, 16 bruggen, duikers enz. Inl. bij den hoofdingenieur L. A. Reuvens, te Zwolle en den ingenieur H. Hendriks, te Almelo. Raming ƒ 834,000. Aanw. 9 en 16 Sept., te 9 uren, aanvangende aan de Boelenstraat 196, te Almelo.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Bergen, 6 Aug.: het veranderen van de bestaande school en het aanbouwen van 3 lokalen, onder beheer van den architect Du Croix, te Alkmaar; ingekomen 10 bilj., als:

J. J. Tesselaar, Alkmaar,		ƒ 15,551
C. Grootegoed,	idem	» 15,200
K. Kriller, Schoorl,		» 15,199
N. v. d. Voort, Alkmaar,		» 14,890
G. L. Brouwer, Amsterdam,		» 14,841
G. P. B. Schermer, Uitgeest,		» 14,765
Vlaming, Schagen,		» 14,697
W. Vaselinder, Alkmaar,		» 14,500
Zuiderbaan, Beemster en H. Swart, Purmerend,		» 14,149
J. J. Vontijn, Amsterdam,		» 13,899

Breda, 14 Aug.: het bouwen van een heerenhuis, onder beheer van den architect J. M. Margines; ingekomen 4 bilj., als:

A. Bielen,	ƒ 11,000
B. Verlegh,	» 10,897
A. Verhagen & Zonen,	» 10,099
C. v. Dongen,	» 9,925

gegund.

Delftshaven, 21 Aug.: het maken van eene barak voor 12 lijders, met afzonderlijk gebouwtje tot woning, op de Ruigenplaat; ingekomen 7 bilj., als:

Wed. G. Camesi & Co.,	te Rotterdam,	ƒ 3966
A. Looijmans,	» idem	» 3594
H. Lagerwaard,	» idem	» 3548
J. v. d. Vlugt,	» Dordrecht,	» 3393
W. G. C. Hilkes,	» Rotterdam,	» 3204
M. Boshart,	» Schiedam,	» 3100
J. Bekink,	» Delftshaven,	» 2849

Zwolle, 22 Aug.: 1o. het verhoogen van den Rijksstraatweg van Deventer naar Zwolle nabij Nieuw-Bande, behoorende tot de wegen in de provincie Overijsel; ingek. 9 bilj., als:

E. J. Demmerholt,	te Diepenveen,	ƒ 3575
W. v. d. Haar,	» Voorst,	» 3347
H. J. Buitenhuis,	» Elspeet,	» 3340
H. Mouw Tz.,	» Apeldoorn,	» 3289
A. Blocks,	» Zwolle,	» 3225
J. Uit den Boogaard,	» Apeldoorn,	» 3169
H. v. d. Ven,	» Arnhem,	» 3120
W. Arntz,	» Milligen,	» 3084
J. Zandvoort,	» Deventer,	» 2985

2o. het uitvoeren van vernieuwingen ten behoeve der instandhouding van de kei- en klinkerbestratingen op verschillende Rijkswegen in de provincie Overijsel; ingek. 7 bilj., als:

H. Mouw Tz.,	te Apeldoorn,	ƒ 22,249
J. Buitenhuis,	» Elspeet,	» 22,075
H. v. d. Ven,	» Arnhem,	» 21,936
A. Blocks,	» Zwolle,	» 21,744
A. J. Leestemaker,	» Enter,	» 21,560
G. H. v. Dijk,	» Goor,	» 21,390
W. Arntz,	» Milligen,	» 21,280

's-Hage, 22 Aug.: het leveren en stellen van een ijzeren afsluithek op gemetselde borstwering aan de Prinsenstraat, langs het terrein van het koninklijk paleis; minste inschr. was J. de Haas, te 's-Hage, voor ƒ 3377.

Groningen, 22 Aug.: het herstellen van stormschade enz. aan de binnenhaven te Zoutkamp; ingek. 12 bilj., als:

J. Kerkstra, Nieuwe-Ruigezandsterpolder,	ƒ 6690
M. Woldringh, Zoutkamp,	» 6680
J. v. d. Berg, Uhrum en A. Woldringh, Zoutkamp,	» 6423
A. Pastoor, Stedum,	» 6420
T. Bos, Bedum,	» 6400
H. de Herder, Groningen,	» 5977
K. Huisman, Onderdendam,	» 5974
H. de Wind, Zoutkamp,	» 5960
W. K. de Vries, Garnwerd,	» 5907
J. Pott, Stedum,	» 5888
K. Dashof, Baflo,	» 5854
J. Goudberg, Delfzijl,	» 5397

Eindhoven, 22 Aug.: het bouwen eener stoomhierbrouwerij, voor rekening van Antoon van Zeeland Sr., onder beheer van den bouwkundige W. H. Booms; ingek. 7 bilj., als:

A. v. Nunen,	te Stratum,	ƒ 17,300
V. d. Hurk,	» Gestel,	» 16,140
H. v. Kemenade,	» idem	» 15,880
A. Boogaarts,	» Woensel,	» 15,595
L. v. Gaal,	» Geldrop,	» 13,929
W. H. Booms,	» Eindhoven,	» 13,672
J. G. v. Beek & Co.,	» Delft,	» 13,280

gegund.

Vlijmen, 22 Aug.: het oprichten van een gebouw tot verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten, met hijlevering der bouwstoffen, alhaar, is, wegens te hooge inschrijving, niet gegund.

Zeist, 22 Aug.: het verbouwen der oude gemeenteschool tot onderwijzerswoning, onder beheer van den architect Alb. Nijland; ingek. 15 bilj., als:

J. B. Ruijsch v. Dugteren,	te Utrecht,	ƒ 5949
C. Timmerman,	» Zeist,	» 5710
Wed. F. J. Pijper,	» idem	» 5650
F. Geijtenbeek,	» idem	» 5620
H. Meerdink,	» idem	» 5475
A. J. Donk,	» Utrecht,	» 5426
J. v. d. Brink Jr.,	» Zeist,	» 5350
J. de Vos Jr.,	» Utrecht,	» 5321
J. W. v. Overhagen,	» Odijk,	» 5248
A. A. Wildbergh,	» Bunnik,	» 4997
G. Beemer,	» Utrecht,	» 4969
J. v. Rossum,	» idem	» 4948
Cr. Bussche,	» Zeist,	» 4940
C. Pothoven,	» De Bilt,	» 4799
J. A. v. Nie,	» Zeist,	» 4706

Zwolle, 22 Aug.: 1o. het verhoogen en verzwaren van den linker Vechtdijk en de Maatgraven boven den spoorweg Zwolle—Meppel; perc. 1, 2 en 3 in massa minste inschr. H. J. Schrijver, te Westerholte, voor ƒ 1086
Raming » 1100

2o. werken bij de Hoevenbeug aan den rechter Weteringdijk; minste inschr. was F. Bientjes, te Beinoo, voor ƒ 188
Raming » 200

3o. werken aan het Oude Verlaat aan den Maatgravendijk; minste inschr. was A. Lammers, te Dalfsen, voor ƒ 138
Raming » 220

's-Hage, 22 Aug.: het onderhoud en de herstellingen aan het post-en-telegraafgebouw te Amsterdam, gvd. 1884—1886; ingekomen 8 bilj., als:

Jalink en Gerdo,	ƒ 11,915
D. W. Veneman,	» 9,870
G. L. Brouwer,	» 9,290
G. Wood,	» 8,878
J. C. v. d. Kleij,	» 8,247
D. Kiekens,	» 8,149
J. Poot,	» 7,985
Th. Fredericks,	» 6,296

Sneek, 23 Aug.: het dempen, rieleeren enz. van eene haven; aangenomen door J. de Graaf, voor ƒ 10,784.

Arnhem, 22 Aug.: het bouwen van een steenen loods voor patrooncaissons en berging van patronen, in het artillerie-park bij Arnhem; ingek. 5 bilj., als:

A. v. Dalen,	te Arnhem,	ƒ 2297
Joh. v. Toll,	» idem	» 2278
G. H. v. d. Heijden,	» idem	» 2239
G. Liefting,	» idem	» 2174
A. Jas,	» idem	» 2015

Rotterdam, 23 Aug.: het bouwen van een woonhuis a/d. Diergaardelaan, alhaar, onder beheer van den architect A. W. Meijneken; ingekomen 11 bilj., als:

Sprujit en Gelok,	ƒ 23,735
J. G. Hoograaff & Zn.,	» 21,611
A. Looijmans,	» 21,200
P. E. Huijbers,	» 21,018
H. Bevar,	» 20,287
A. Smits,	» 19,500
Wed. G. Camesi & Co.,	» 19,385
A. G. Sonderuijer,	» 19,300
W. Monnee,	» 18,725
H. W. v. d. Groen,	» 18,400
C. J. Visser,	» 16,666.66

Engelen, 23 Aug.: het stichten, voor de diakonie der Herv. gemeente, van een gebouw, ingericht voor zes arbeiderswoningen, op de percecelen gemeente Engelen sectie E, no. 289, 290; ingek. 8 bilj., als:

N. v. Beurden,	te Rossum,	ƒ 4200
G. Essens,	» Gewande,	» 4853
R. H. Hendriks,	» Osch,	» 4690
H. J. v. d. Stok,	» Hedel,	» 4595
J. Schellekens,	» 's-Bosch,	» 4180
Th. Schippers,	» Kessel,	» 4119
G. v. Lopik,	» Delwijnen,	» 4104
C. Jansen & Zn.,	» 's-Bosch,	» 4095

2o. het bouwen van een woning op perceel gemeente Engelen sectie E, no. 726; ingek. 8 bilj., als:

N. v. Beurden,	te Rossem,	ƒ 1500
H. J. v. d. Stok,	» Hedel,	» 1375
P. C. Kusters,	» Berlikum,	» 1350
R. H. Hendriks,	» Osch,	» 1347
G. v. Lopik,	» Delwijnen,	» 1296
C. Jansen & Zn.,	» 's-Bosch,	» 1295
J. Schellekens,	» idem	» 1295
Th. Schippers,	» Kessel,	» 1198

Utrecht, 23 Aug.: het vernieuwen en herstellen van kaaimuren en schoeiingen, enz.; ingek. 5 bilj., als:

J. W. Kroon,	te Utrecht,	ƒ 4738
J. Fruytier,	» idem	» 4087
G. Beemer,	te Utrecht,	ƒ 3969
J. Krachten,	» idem	» 3869
E. Scheepbouwer,	» idem	» 3690

gegund.

Zwartsluis, 23 Aug.: 1o. het bouwen eener school voor 184 leerlingen aan de Pelikaansteeg; 2o. idem eener school voor 144 leerlingen in het Kleine-Lageland:

	Pelikaan-steeg	Kleine-Lageland
J. Wildeboer c. s., Zwartsluis,	ƒ 15,805	ƒ 11,495
H. Schurink, idem	15,805	11,495
H. Mars, idem	15,863	11,495
J. Bouker, idem	15,480	11,555
A. de Boer Rz., Steenwijk,	14,940	11,895
Jac. de Boer & Zn., idem	14,000	10,785
J. Hofman, Blesse,	14,494	11,584
H. Slot & Zn., Zwartsluis,	14,393	9,883
J. Fransen, idem	14,150	10,342
B. Timmer, Meppel,	13,990	10,440
J. Wijs Vollenhove,	13,928	10,437
Karst Wors, Meppel,	13,887	10,087
Schipper, Genemuiden,	13,847	10,467
K. Otten, Meppel,	13,798	10,132
Beselingen, idem	13,777	10,544
J. Emmink, idem	13,560	7,965

Amsterdam, 23 Aug.: de levering bij de directie der marine van:

1o. 145,000 KG. Noordsche hennep; minste inschr. waren Wed. Cool & Zn., te Rotterdam, à ƒ 42.67 per 100 KG.

2o. 15,000 KG. Italiaansche hennep; minste inschr. was de Goudsche machinale Garenspinnerij, à ƒ 32 per 100 KG.

Winterswijk, 25 Aug.: het bouwen van eene werkplaats en andere werkzaamheden aan de fabriek van J. Willink & Paschen; ingekomen 3 bilj., als:

H. J. te Siepe,	te Winterswijk,	ƒ 698
C. ter Haar,	» idem	» 650
A. Nuijs,	» idem	» 647

gegund.

's-Hage, 25 Aug.: verschillende leveringen ten behoeve der Staatsspoorwegen op Java, als:

1o. de levering van 7 paar gekoppelde waterbakken met toebehooren; ingek. 13 bilj., als:

D. H. Landeweer & Zn., Martensbroek,	ƒ 12,097.50
IJzergieterij »Prins van Oranje", 's-Hage,	» 10,546
S. H. de Ridder, Delfshaven,	» 10,510
Ned. Stoombootmaatschappij, Rotterdam,	» 10,400
Commerciecompagnie, Middelburg,	» 9,200
Maats. De Atlas, Amsterdam,	» 8,900
H. Dalhuisen, Kampen,	» 8,216
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 7,679
Alph. & Victor Halot, Leuven,	» 7,620
Société anonyme des travaux Dyle et Bacalan, Parijs,	» 7,540
De Vries Robbé & Co., Gorichem,	» 7,500
Vve Alph. Frédérix, Luik,	» 6,695
Penn en Baudoin, Dordrecht.	» 5,843

2o. de levering van waterkranen, standpompen en gegoten-ijzeren pijpen; ingek. 8 bilj., als:

Penn en Baudoin, Dordrecht.	ƒ 14,827
D. A. Schretlen & Co., Leiden,	» 13,613
IJzergieterij »Prins van Oranje", 's-Hage,	» 13,393
H. Dalhuisen, Kampen,	» 12,958
Ned. Stoombootmaatschappij, Rotterdam,	» 11,880
Maatschappij De Atlas, Amsterdam,	» 11,790
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 11,649
Vve Alph. Frédérix, Luik,	» 9,695

3o. de levering van 12 afstandsignalen met toebehooren, zonder lantarens; ingekomen 11 bilj., als:

IJzergieterij »Prins van Oranje", 's-Hage,	ƒ 3196
S. H. de Ridder, Delfshaven,	» 3106
Commerciecompagnie, Middelburg,	» 2987
D. A. Schretlen & Co., Leiden,	» 2480
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 2453
H. Dalhuisen, Kampen,	» 2326
Alph. & Victor Halot, Leuven,	» 2280
Société anonyme des travaux Dyle et Bacalan, Parijs,	» 2263
Nicaise & Delcuve, La Louvière,	» 2038
Vve. Alph. Frédérix, Luik,	» 2025
Société anonyme des ateliers de construction, Mechelen.	» 1843

4o. de levering van 8 draaischijven; ingek. 13 bilj., als:

Ned. Stoombootmaats., Botterdam,	ƒ 6950
Commerciecompagnie, Middelburg,	» 6080
IJzergieterij »Prins van Oranje", 's-Hage,	» 5796
Société anonyme etc., Mechelen,	» 5680
H. Dalhuisen, Kampen,	» 5665
Penn & Baudoin, Dordrecht,	» 5532
D. A. Schretlen & Co., Leiden,	» 5488
Köln. Maschinenbau-Actien-Gesellschaft, Bayenthal,	» 5260
Alph. & Victor Halot, Leuven,	» 5000
Union, Actien-Gesellschaft für Bergbau u. s. w., Dortmund,	» 4730

Société des travaux Dyle etc., Parijs,			ƒ 4720
Nicaise & Delcuve, La Louvière,			» 4594
De Vries Robbé & Co., Gorichem,			» 4429

5o. de metalen bovenbouw van 218 braggen; ingek. 8 bilj., als:

L. Klees & Zonen, Alblasserdam,			ƒ 325,000
Ned. Stoombootm. Rotterdam,			
perc. 1	ƒ 154,500		
» 2 en 3	79,400		231,900
Gute-Hoffnungshütte, Actien-Gesellschaft, u. s. w., Oberhausen II,			223,880
L. J. Estheven & Co.,			
's-Hage,	» 1	128,000	
	» 2	31,490	186,748
	» 3	27,258	
Union, Actien-Gesellschaft, Dortmund,			
perc. 1	ƒ 120,325		
» 2	32,175		184,060
» 3	31,560		
Société des travaux Dyle etc., Parijs,			
perc. 1	ƒ 121,680		
» 2	31,207		179,837
» 3	26,450		
Alph. & Victor Halot,			
Leuven,	» 1	112,975	
	» 2	30,932	174,257
	» 3	30,350	
Actien-Gesellsch. J. C. Harkort, Duisburg,			171,800

Nog was voor afzonderlijke percoelen ingeschreven door:

Fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	perc. 1	ƒ	100,000
Nicaise & Delcuve, La Louvière,	» 1		178,440
J. Cocquerill, Seraing,	» 1		117,100
	» 2		35,100
samen			152,200
H. Dalhuisen, Kampen,	» 2		47,000
Köln. Maschinenfabrik, Buyenthal,	» 2		33,850
D. A. Schretlen & Co., Leiden,	» 2		38,265
	» 3		32,135
Société des ateliers de construction, Bouvy,	» 2		33,400
	» 3		22,450
samen			55,700
Société des forges de Seneffe,	» 2		33,812
Firma Bouchelt & Co., Greinberg, perc. 2 en 3			72,900

Leuwarden, 26 Aug.: het verbouwen der onderwijzerswoningen bij de scholen in den Wouldrinkshoek en te Boekelo:

1o. onderwijzerswoning in den Wouldrinkshoek; ingek. 3 bilj., als:

J. Vossebelt en A. Jeunink,	ƒ 1297
W. Reijgers en J. H. Varvik,	» 1977
H. Eggink,	» 1057

2o. onderwijzerswoning te Boekeloo; ingek. 3 bilj., als:

J. Vossebelt en A. Jeunink,	ƒ 1233
E. Spiele,	» 1189
P. en A. Fiebstra,	» 1062
beiden gegund.	

Oudewater, 26 Aug.: de bouw eener stoomwasscherij aan de fabriek van De Jongh & Co.; ingek. 1 bilj., als:

J. de Jong Wz.,	te Gouda,	ƒ 16,639
C. Eisvogel,	» Amsterdam,	» 13,876
C. v. Driel,	» Koudekerk,	» 13,365
W. Bakhuizen,	» Gouda,	» 12,958
H. Berkhof,	» Oudewater,	» 12,889
P. W. Hardeholt,	» idem	» 12,700
K. Oprel,	» Schoonhoven,	» 12,515
L. Hortensius,	» IJselmonde,	» 12,463
H. Jongensburger,	» Waddinxv.,	» 12,253
J. v. Dam,	» Haastrecht,	» 12,137

Lochem, 26 Aug.: het bouwen van drie villa's te Lochem, voor rekening van W. O. Kerkhoven, onder beheer van den architect-ingenieur Jacob F. Klinkhamer; ingekomen 5 biljetten; hoogste inschrijving ƒ 27,900 minste inschr. J. Zandvoort, Deventer, » 24,927

Assen, 26 Aug.: het veranderen van het winkelhuis van M. J. van der Laan, onder beheer van den architect G. Stel; ingek. 2 bilj., als:

D. B. Wiering,	ƒ 445
J. Lambers,	» 420

Apeldoorn, 26 Aug.: het bouwen van eene villa in het Oranjepark, onder beheer van den architect S. J. de Rooy; ingek. 13 bilj., als:

J. Radstaak,	te Apeldoorn,	ƒ 11,245
F. W. Geurden,	» idem	» 10,540
H. J. Eijkelboom,	» idem	» 9,828
H. Mouw,	» idem	» 9,794
R. Willemsen,	» idem	» 9,700
G. Radstaak,	» idem	» 9,555
H. v. d. Bold,	» idem	» 9,533
F. L. Tiethof,	» idem	» 9,369
J. v. d. Braak,	» idem	» 9,180
H. Wegerif,	» idem	» 9,175
J. Blom,	» idem	» 8,889
A. Koopman	» idem	» 8,819
L. Wegerif,	» idem	» 8,569
gegund.		

Amsterdam, 27 Aug.: 1o. het verrichten van eenige onderhoudswerken aan de marinierskazerne, aldaar; minste inschr. was M. Numan, te Amsterdam, voor ƒ 5000.

2o. het naar aanwijzing uitbaggeren van het marinedok; minste inschr. was W. Goedkoop Dz., te Amsterdam, voor ƒ 1694.

Onderdendam, 27 Aug.: 1o. het doen van herstellingen aan sluizen met aanhooren, bruggen en andere objecten van het waterschap Hunsingoo, in 3 perceelen en in massa:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	massa
A. Pastoor, Stedum,			ƒ 1800	
H. Nadund, Warfum,		ƒ 1652	1795	ƒ 4253
H. Haan, Westeremden,	ƒ 1350	1900	1700	5150
K. Dunhof, Baflo,	837	1520	1787	4344
W. D. Botschafer, Stedum,		1443	1773	
A. J. Benninga, Bedum,			1685	
H. Vogelzang, Oldehove,		1721		
J. Stolk, Molenrijge,		1600		
A. Siekman, Hoogkerk,		1380		
T. Holscher, Kloosterburen,		1575		
J. Pott, Stedum,		1509	1480	
G. Wolthuis, Bedum,	1140	1630	1513	
W. K. de Vries, Garnwerd,		1550		
H. Moerman, Bedum,	845	1387	1479	
J. Timmer, Obergum,	699	1476	1462	3353

Gegund aan:

perc. 1, J. Timmer, Obergum ƒ 699
» 2, H. Moerman, Bedum, » 1387
» 3, J. Timmer, Obergum, » 1462

2o. het opgraven van de Uitvmer opvaart, lang 775 M.; ingek. 8 bilj. als:

A. Pastoor,	te Stedum,	ƒ 2140
M. Boersma,	» Warfhuizen,	» 2050
J. Pott,	» Stedum,	» 2045
H. de Herder,	» Groningen,	» 1977
W. K. de Vries,	» Garnwerd,	» 1910
H. Bergman,	» Eenrum,	» 1849
L. Kooien,	» Uitvum,	» 1820
J. Bollenis,	» Eenrum,	» 1360
gegund.		

Haarlem, 28 Aug.: het maken en inhangen van 4 stel houten sluisdeuren voor de Noordzeesluizen te IJmuiden; minste inschr. was F. Scherm, te Harlingen, voor ƒ 30,800.

Schiedam, 28 Aug.: het leveren van 330 stuks brandkranen met straatkappen, ten dienste der waterleiding, volgens Bestek no. 6; ingek. 5 bilj., als:

Ilopp & Reuther, Mannheim,	ƒ 17,490
idem andere constructie,	» 9,900
A. L. G. Dehne, Halle a/d. Saale,	» 14,791
Van den Honert & Punt, Amsterdam, voor de Cie Générale des eaux d'Eau, Luik,	» 12,112.80
G. Dikkers & Co., Hengelo,	» 11,523

Haarlem, 28 Aug.: 1o. het maken van rioleering en bestrating in de Leidschestraat (Leidschevaart); ingek. 12 bilj., als:

S. B. Peijra,	te Haarlem,	ƒ 7360
G. P. J. Beccari,	» idem	» 6720
C. Bimeijn,	» idem	» 6513
J. B. Lasschuit,	» idem	» 6448
J. Akersloot,	» idem	» 6325
H. Loudon,	» idem	» 6269
B. J. v. Lèmpt.	» idem	» 6260
F. L. v. Velum en Verzijlberg,	» idem	» 6136
A. Kros,	» idem	» 6070
A. Zonneveld,	» idem	» 5960
C. Bos,	» idem	» 5946
Wed. A. Reijnders,	» idem	» 5924
gegund.		
Raming		ƒ 6900

2o. het maken van een gedeelte schoeiing aan het Zuiderbuitenspaarne; ingek. 7 bilj., als:

C. Effers,	te Haarlem,	ƒ 849
C. Bos,	» idem	» 846
G. P. J. Beccari,	» idem	» 840
A. Zonneveld,	» idem	» 794
P. Schaafsma,	» idem	» 783
Verhagen en Van 't Wout,	» idem	» 770
J. B. Laschuit,	» idem	» 740
gegund. Raming		ƒ 900

Haartemdijk, 28 Aug.: het maken van eenige veranderingen aan het schoollokaal te Blauwkapel, onder beheer van den architect P. Copijn; ingekomen 13 biljetten, waarbij 2 van onwaarde, als:

J. v. Zanten,	ƒ 1357
H. Koorn,	» 1340
L. Maaijer,	» 1262
E. W. Meissen,	ƒ 1289
W. J. Zordam,	» 1260
J. Verschuur,	» 1253
W. v. Enger,	» 1180
F. H. v. d. Heuvel,	» 1169
G. Beemer,	» 1097
T. C. Wildberch,	» 1007
K. Korenwinder,	» 970
Raming	» 1200

Drumpt, 28 Aug.: het verbeteren en inrede-brengen van het schoolgebouw en de onderwijzerswoning te Drumpt, onder beheer van den architect C. van Weerden, te Tiel; ingek. 5 bilj., als:

W. A. Heijnen,	te Tiel,	ƒ 1800
J. v. d. Zijp,	» idem	» 1260.96
J. v. Doesburg Cz.,	» idem	» 1165
E. v. Zetten & Zn.,	» idem	» 1085
A. F. Koch,	» idem	» 894

Delft, 28 Aug.: het bouwen van 8 arbeiderswoningen in het Agnetapark, voor J. C. van Marken Jr.; minste inschr. was C. van den Boom, te Delft, voor ƒ 9266.

Vuren, 28 Aug.: het bouwen van 4 woningen voor M. Viruly & Zonen, onder beheer van den architect C. Kentie, te Woudrichem; ingek. 11 bilj., als:

W. L. Smits,	te Gorichem,	ƒ 6240
B. Rietveld	» Hoogblokland,	» 6000
J. W. v. Vuuren,	» Vuren,	» 5545
J. Bijl,	» idem	» 5347
M. v. Diggelen,	» Wed,	» 5325
J. Bijl,	» Herwijnen,	» 5279
C. Schriek,	» Woudrichem,	» 5165
A. Kentie,	» idem	» 5165
D. G. de Graaff,	» Almkerk,	» 4749
P. J. Bakker,	» Vuren,	» 4727
J. v. Rees,	» Giessendam,	» 4480
Raming		» 5200

Arnhem, 29 Aug.: het maken eener bestrating aan de gloeiing van den Arnhemsche-Broekdijk; ingekomen 4 bilj., als:

W. M. Nijenes, Arnhem,	ƒ 3.09	per str. M.
D. Hagen, Velp,	2.42	» » »
H. Gerritsen, idem	2.17	» » »
W. H. de Haan, Elden,	1.94	» » »

Amsterdam. Het bouwen van 12 woonhuizen enz., aan de Grensstraat, te Nieuweramstel, onder beheer van den architect W. Langhout Gz., is gegund aan W. P. Voorham, voor ƒ 123,749.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 6 SEPTEMBER 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 8 Sept.

's-Hage, te 12½ uren, door het prov. best.: het onderhoud der haven te Stellendam, van den dag van goedkeuring der besteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat J. van der Vegt, te 's-Hage.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van verschillende benoodigdheden, in 9 perceelen.

Deventer, te 2 uren, door G. W. Nikkels Gz., in het koffiehuis van Barendsen: het afbreken van een woonhuis Achter-de-Muren bij de IJsselstraat, en het aldaar bouwen van een pakhuis.

Groningen, 's avonds 8 uren, bij W. Dieterman: het afbreken der bestaande behuizing en het opbouwen van 2 burgerhuizingen, op een terrein aan den Kerkweg, kadastraal sectie A, no. 876|877. Inl. bij den architect G. Nijhuis.

Assen, 's avonds 8 uren, in het Hotel-Kuipers: het inrichten tot eene kamer van het tegenwoordige pakhuis, met bijkomende werken, voor H. Smit, aan de Markt, aldaar. Inl. bij den architect J. van Houten.

Ten-Boer, door het gemeentebest.: de levering van 1550 dubbele Hl.. zuivere baggerturf.

Beetgum, door gecommitteerden van de Hoarslandsvaart, bij H. de Jong: het sluiten van de Hoarslandsvaart, ter lengte van p. m. 2100 M. Aanw. te 11 uren.

Dinsdag, 9 Sept.

Leeuwarden, door de steenfabrikanten Van der Meij en Vermeulen: de levering van 450,000 à 500,000 vlakke straatklinkers, franco Leeuwarden, waarvan 250,000 vóór 15 Oct. e.k.; restant vóór 15 Nov. Monsters van 5 steenen, met prijsopgaaf, aan genoemde fabrikanten, uiterlijk 8 Sept.

Woensdag, 10 Sept.

Gent (Overbetuwe), te 10½ uren, door den burgemeester: het verbouwen en vergrooten der openbare school, aldaar.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz: het make; van oeververzoriening, het leveren en plaatsen van stoppalen enz. aan het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn, tusschen het Huis »De Liesbosch" en het Huis »De Wiers", onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal Amsterdam—Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kouper, beiden te Utrecht. Raming ƒ 11,980.

Dordrecht, te 11 uren, door den architect H. W. Veth, in Koophandel-en-Zeevaart: het af breken en wederopbouwen van een winkelhuis, tot uitbreiding van het aangrenzende manufacturenmagazijn aan de Vriezestraat, no 65.

Groningen, te 11 uren, door de vennootschap Groninger waterleiding: het leggen en verbinden van eene gegoten-ijzeren zuigleiding achter het machinegebouw te De-Punt, met bijkomende werken.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van de overkapping der sporen en perrons op het middelgedeelte van het centraalpersonenstation te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Raming ƒ 725,000.

Deventer, te 2 uren, door B. G. Alberts, in het koffiehuis van A. Duijm: het bouwen van een pakhuis op een terrein Achter-de-Muren bij de Zandpoort. Aanw. 9 Sept., te 2 uren.

Donderdag, 11 Sept.

Kolhorn, te 2 uren, in het logement van D. Kist: het gebouw ten dienste der te bouwen kaasfabriek, op een terrein, aldaar.

Bronbeek (bij Arnhem), door den commandant van het Koninklijk Militair Invalidenhuis: de levering van 140,000 KG. vette steenkolen.

Vrijdag, 12 Sept.

Vlissingen, te 11 uren, door door de maatschappij tot exploitatie van gronden, in het Hôtel de Commerce: het bouwen van een badhotel op het duin, aldaar. Inl. bij den architect J. J. Notenboom, aldaar. Aanw. 9 en 10 Sept., te 10 uren.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.: het bouwen van eene wachterswoning bij de ophaalbrug no. 4 over de Dedemsvaart, in den Hulst, gemeente Nieuwleusen. Raming ƒ 1230.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten behoeve der posterijen: de levering van het papier, noodig voor de vervaardiging van postzegels, briefkaarten, postwissel- en andere formulieren, ged. '85 en '86.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem. Inl. bij den inspecteur-chef, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Arnhem. Raming ƒ 1470.

Giesen, te 2 uren, door burg. en weth.: het verrichten van metsel-, timmer- en verfwerk aan de openbare school en de onderwijzerswoning, aldaar. Aanw. te 10 uren.

Zaterdag, 13 Sept.

Bedum, 1o. te 12 uren, door burg. en weth.: het maken eener walbeschoeiing aan den Molenweg in het dorp Bedum, van de bascuiebrug tot aan de in-aanleg-zijnde laad- en losplaats, lang 130.66 M. Aanw. te 9 uren; 2o. te 5 uren: het leggen van een straatweg op de reeds gemaakte aardebaan van den kunstweg onder Oenkerk, langs de Agelaan, lang 2086 M. Aanw. 10 Sept., te 11 uren, samenkomst in de herberg van Wiersma, te Oenkerk.

Sneek, te 1 uur, door vroglen van het Old Burgerweeshuis, bij W. Haanstra: het bouwen van eene stelphuizing onder Sneek. Inl. bij den architect W. F. Boonstra, te Goïnga. Aanw. 11 Sept., te 10 uren.

Dordrecht, te 1 uur, door dijkgraaf en hoogheemraden der Vier-Polders, in Koophandel-en-Zeevaart: 1o. het leveren van 1200 M³ grint op verschillende losplaatsen der Vier-Polders; 2o. het vervoer van deze grint op de aangeduide wegen. Inl. bij den fabrieksmeester Th. Prins, te Sliedrecht.

Vlissingen, door H. Benier: het bouwen van een woonhuis aan den Zeeboulevard, aldaar. Inl. bij den architect J. J. Notenboom, aldaar.

Maandag, 15 Sept.

Amsterdam, door de Hollandsche Ijzeren-spoorwegmaatschappij: de levering van verbruiksartikelen, benoodigd van 1 Oct. '84—30 Sept. '85.

Dinsdag, 16 Sept.

Groningen, door den aannemer E. M. Rood: het verven en beglazen van de stationsgebouwen langs de lijn Groningen—Delfzijl.

Woensdag, 17 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een separatiewerk aan den kop van de Oude-Wiel, tusschen de bovenmonden van de Nieuwe- en de Beneden-Merwede, onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht en bij den opzichter De Kuyvit, te Gorichem. Aanw. 10 Sept. Raming ƒ 102,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van het benedenbed der Dortsche Sil, tusschen kilometerraai 128 en het Hollandsch Diep, onder de gemeente Dubbeldam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn en den opzichter Korevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 10 Sept. Raming ƒ 69,800

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van grondwerken, gebouwen, bestratingen, overgangs- en afsluitingswerken en eenige verdere werken, benevens het leggen van sporen en wissels, tot uitbreiding van het station Leeuwarden. Inl. bij den hoofdingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Zwolle. Aanw. 9 en 10 Sept. Raming ƒ 184,000.

Donderdag, 18 Sept.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de kazerne Oud-Molen: het bouwen van eene brugwachterswoning bij de Amsterdamschepoort, te Muiden. Raming ƒ 3000. Biljetten inzenden 17 Sept., voor 3 uren, op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur te Naarden.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van gegoten-ijzeren buizen en hulpstukken, tot een gezamenlijk gewicht van 4,006,023 KG., ten dienste der gemeentegasfabrieken, aldaar.

Vrijdag, 19 Sept.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor den postpakketdienst en voor eene uitbreiding der lokalen van den postdienst achter en aan het postkantoor te Leiden, met het onderhouden en herstellen van al deze gebouwen tot en met 31 Dec. '87. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der Landsgebouwen G. D. Wijndels de Jongh, te Amsterdam. Aanw. 12 Sept., te 11 uren. Raming ƒ 23,870.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht. Inl. bij den inspecteur-chef, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Utrecht. Raming: perc. 1 ƒ 2120, perc. 2 ƒ 1900.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het leggen en ingraven van telegraafkabels in den grond en onder water te Amsterdam. Inl. bij den inspecteur-chef, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Amsterdam. Raming ƒ 4170.

Zaterdag, 20 Sept.

Weidum, te 11 uren, ten gemeentehuize van Baarderadeel: eene verbouwing en vergrooting van de school voor openbaar lager onderwijs te Oosterwierum.

Dinsdag, 23 Sept.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: 1o. het maken van eene bergloods bij het werk aan de Waalsche wetering; 2o. het uitbreiden en volgens het tennentelsel inrichten van privaten en het maken van waschinrichtingen in het hospitaal te Utrecht. Inl. op het bureau der genie. Biljetten inzenden 22 Sept., voor 3 uren, op genoemd bureau.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: 1o. Bestek no. 396, het maken van een haltegebouw te Prinsenhage; het uitbreiden van de haltegebouwen te Liesbosch, Hoeve en Seppe; het maken van een goederenbergplaats en buitenscheren te Etten—Leur; het afbreken van wachtershuisjes en het wijzigen en maken van wachterswoningen, ten behoeve van de spoorwegen Zevenbergen—Rosendaal en Breda—Rosendaal—Belgische grens, in 3 perceelen. Inl. aan het centraalbureau en aan de bureau's van de sectieingenieurs Jhr. W. Hoeufft, te Rotterdam en H. E. Besnke, te Breda. Aanw. 15 Sept., te 11½ uren; 2o. Bestek no. 408, het her-

stellen van de toegangswegen naar de stations Heino, Raalte, Hellendoorn-Nijverdal en Wierden. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur W. J. Klerk de Reus, te Meppel. Aanw. 22 Sept.

Woensdag, 24 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van 4 kribben tot verbetering van den Geldersche-IJsel beneden Zalk, tusschen de kilometerraaien 106 en 107. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Rasaer, te Kampen. Aanw. 17 Sept. Raming ƒ 4825.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor sluispersoneel te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 17 Sept., te 12 uren. Raming ƒ 14,550.

Donderdag, 25 Sept.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en ophangen van 2 stel ijzeren buitenbeschotdeuren voor de kleine schutsluis en de uitwateringsluis der Noordzeesluizen te IJmuiden, benevens het uitnemen, vervoeren, herstellen en opbergen van de te vervangen deuren. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 18 Sept. Raming ƒ 29,150.

Vrijdag, 26 Sept.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste van posterijen en telegrafie: het inrichten van de stalgebouwen en manege, achter de Kloosterkerk te 's-Hage, tot herstellingswerkplaats, magazijn, bureau van den inspecteur en opzichterswoning, voor de Rijkstelegraaf. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter voor de Landsgebouwen J. A. Weinberg, te 's-Hage. Aanw. 19 Sept., te 9 uren. Raming ƒ 43,636.

Dinsdag, 30 Sept.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 55 perceelen.

Op later te bepalen datum.

Scharsterbrug, bij Pieter Herschoe: het opbouwen eener nieuwe boerenplaats, te Scharren bij de Joure.

Almelo: Voor het kanaal Almelo—Nordhorn: Bestek no. 1, circa 1/3 millioen M³ aardewerk, 5 sluizen, 16 bruggen, duikers enz. Inl. bij den hoofdingenieur L. A. Reuvens, te Zwolle en den ingenieur H. Hendriks, te Almelo. Raming ƒ 834,000. Aanw. 9 en 16 Sept., te 9 uren, aanvangende aan de Doelenstraat 196, te Almelo.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Diemen, 8 Aug.: het verhoogen en verzwaren van den zeedijk van Zeeburg en Diemerdijk; aannemer C. van Boven te Amsterdam, voor ƒ 85,360.

Mechelen, 26 Aug.: het bouwen van een woonhuis met achterhuis, voor G. van Hunt, onder beheer van den architect G. Rosier Cz.:
massa ingek. 2 bilj., als:

J. C. Brouwer,	te Anholt,	ƒ 1249
H. Poelman,	» Gendringen,	» 1137

perc. 1, metselwerk; ingek. 3 bilj., als:

H. Poelman,	te Gendringen,	ƒ 225
L. Klein,	» Mechelen,	» 219
G. J. Hoftijzer,	» Varsseveld,	» 190

perc. 2, houtlevering; ingekomen 2 bilj., als:

M. Bouquet,	te Anholt,	ƒ 488
J. C. Troost,	» Emmerik,	» 468.50

perc. 3, timmerwerk, met bijlevering van alle binnenbetimmering-materiaal; ingekomen 2 bilj., als:

J. Hengeveld,	te Gendringen,	ƒ 368
H. Hagenkamp,	» Mechelen,	» 312

perc. 4, verfwerk: A. L. Polman, Etten, ƒ 74.50
Gegund aan: G. J. Hoftijzer, ƒ 190
J. C. Troost, » 468.50
J. Hengeveld, » 368
A. L. Polman, » 74.50

Zundert-en-Wernhout, 28 Aug.: het maken en stellen van een ijzeren afsluithek in het dorp te Zundert; ingek. 9 bilj., als:

Hagier Rechter & Co., Bergen-op-Zoom,	ƒ 1700
P. W. de Bie, Zundert,	» 1686.18½
J. v. d. Muijsenberg, Prinsenhage,	» 1655
J. F. v. Hassel, Zundert,	» 1610
J. Marbais, Breda,	» 1455
Petr. v. Hassel, Zundert,	» 1400
F. Hoogaarts, idem	» 1330.28
J. de Bakker, Oosterhout,	» 1229.50
H. F. Luijcks, Zundert,	» 1224.23

gegund.

Epe, 28 Aug.: de verbouw van de openbare school te Vaassen; ingek. 6 bilj., als:

Herm. Mulder,	te Terwolde,	ƒ 4825
B. J. Egkelboom,	» Apeldoorn,	» 4563
H. Mouw Mz.,	» idem	» 4478
H. ter Heerdt,	» Vaassen,	» 4388
J. v. d. Braak,	» Apeldoorn,	» 4320
J. Blom en T. Eijbers,	» idem	» 3665

's-Hage, 29 Aug.: 1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht; ingekomen 4 biljetten, als:

K. Snijders de Vogel,	te Schiedam,	ƒ 1215
P. Leenders,	» Utrecht,	» 1213
W. v. Dijk,	» Jutfaas,	» 1199
E. M. Giesen,	» Amsterdam,	» 1084

2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Hoorn; ingek. 5 bilj., als:

J. v. d. Poll,	te Alkmaar,	ƒ 900
K. Snijders de Vogel,	» Schiedam,	» 895
J. v. d. Berg Sr.,	» Hoorn,	» 883
E. M. Giesen,	» Amsterdam,	» 819
D. Kramer,	» Schagen,	» 768

Burg, 29 Aug.: het maken van werken tot zeeweer- en strandverdediging aan den calamiteusen polder Burg-en-Westland; ingekomen 6 bilj., als:

R. Schreuders,	te Kolhorn,	ƒ 4750
J. v. Strien,	» Zierikzee,	» 4540
J. de Rijke,	» Sirjansland,	» 4398
P. Vinke,	» Noordgouwe,	» 4297
K. Zomer,	» Burg,	» 4252
P. v. d. Berge,	» Koljnsplaat,	» 4224

gegund.

Nijmegen, 29 Aug.: 1o. het slechten van een gedeelte van het terrein tusschen de Graafschestraat, de Van-Diemerbroekstraat en den Stationsweg, en de aanleg van wegen met bijkomende werken; gegund aan J. M. Gruijters, te 's-Bosch, voor ƒ 3600.

2o. het slechten van het gedeelte vestingwerken tusschen de Voorstadslaan, den Havendijk, den Parallelweg, den ouden weg naar Weurt en de Koninginnelaan; gegund aan A. T. Opsomer, te Nijmegen, voor ƒ 2848.

Breda, 29 Aug.: het bouwen van een woonhuis met bovenwoning, onder beheer van den architect A. Verlegh:
Timmerwerk; ingek. 5 bilj., als:

A. Biehaars,	te Breda,	ƒ 822
F. Schrauwen,	» idem	» 792
J. v. Gils,	» idem	» 749
F. Rooters,	» Teteringen,	» 658
P. Janssen,	» Breda,	» 635

gegund.

Metselwerk; ingekomen 7 bilj., als:

W. Simons,	te Breda,	ƒ 890
J. Mol,	» idem	» 629
P. Rijpaart,	» Ginneken,	» 598
J. Joris,	» Breda,	» 540
W. Verhagen,	» idem	» 535
A. v. Boxel,	» idem	» 533
Th. Erkelens,	» idem	» 488

gegund.
Massa; ingek. 11 bilj., als:

W. Simons,	te Breda,	ƒ 1732
J. v. Pelt,	» idem	» 1560
Ch. Brand,	» Oosterhout,	» 1560
G. Veldkamp,	» Breda,	» 1419
Ch. v. d. Velden,	» idem	» 1410
J. Koopmans,	» idem	» 1325
A. Verhagen,	» idem	» 1320
Th. Erkelens,	» idem	» 1278
J. v. Gils,	» idem	» 1272
J. Joris,	» idem	» 1248
F. Rooyers	» Teteringen,	» 1240

gegund.

Bulen, 30 Aug.: de vertimmering en inrichting tot gemeentehuis der oude school te Bulen; ingek. 6 bilj., als:

A. List,	te Koeverden,	ƒ 1316
Meppelink,	» idem	» 1245
De Reiger,	» idem	» 1240
H. W. de Blecourt,	» Almelo,	» 1205
A. J. Woltersom,	» Koeverden,	» 1199
R. Langjan,	» Bulen,	» 1192

Dordrecht, 1 Sept.: het verrichten van verfwerk aan verschillende gebouwen en bruggen der gemeente, in 8 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, L. v. Spiunder, Sliedrecht,	ƒ	67.50
» 2, A. J. v. Rije & Zn., Dordrecht,	»	88
» 3, 4, 5 en 6, K. Homburg, idem, resp. ƒ 97, ƒ 85, ƒ 92 en	»	128
» 7, A. J. v. Rije & Zn.,	»	111
» 8, K. Homburg,	»	93

Amsterdam, 1 Sept.: het bouwen van een kootshuis, met stal en koetsierswoning, voor L. W. Kamne, onder beheer van de architecten J. P. F. van Rossem en W. J. Vuijk; hoogste inschr. waren Wed. Schumacher & Zn., voor ƒ 19,700; gegund aan D. Beijnk, voor ƒ 13,849.

Maastricht, 1 Sept.: het verbouwen van de Rijkskweek- en leerschool en het stichten van een nieuw gymnastieklokaal, aldaar; minste inschr. was Polmann, te St.-Pieter, voor ƒ 45,159.

Rotterdam, 2 Sept.: het bouwen van eene fabriek, eene loods en een woonhuis in den Hillepolder, onder de gemeente Charlois, voor de firma J. C. Kluitgen; ingek. voor de massa 15 bilj., als:

D. v. d. Tas,	te Charlois,	ƒ 84,000
De Waal en Kraaijvanger,	» Rotterdam,	» 61,637
J. Visser Cz.,	» Papendrecht,	» 61,242
Wed. G. Canesi & Zn.,	» Rotterdam,	» 57,770
C. J. v. Tussenbroek,	» idem	» 56,700
W. P. v. d. Laan,	» idem	» 56,499
J. v. d. Vlugt Jr.,	» Dordrecht,	» 55,550
L. Hortensius,	» IJselmonde,	» 54,000
B. Hooijkaas & Zn.,	» Rotterdam,	» 53,775
H. Degens Jr.,	» Dordrecht,	» 52,876
H. J. Heijman & Zn.,	» Rotterdam,	» 52,777
T. L. Kanters,	» idem	» 51,200
H. Breur,	» idem	» 50,995
Spruijt en Geluk,	» idem	» 50,419
H. Stelwagen,	» idem	» 49,648

Herbeijum, 2 Sept.: de herbouw van een middelhuizing en schuur op het terrein der afgebrande huizing van Jan D. Zeinstra, aldaar; ingek. 10 bilj., als:

H. Mooiman,	te Harlingen,	ƒ 8680
P. Kuurstra,	» Bird,	» 8450
S. Smits,	» Berlikum,	» 8248
P. Straatman,	» Witmarsum,	» 6765
R. Bosma,	» idem	» 6642
J. de Jong,	» Almenum,	» 6395
E. Statema,	» Dongjum,	» 6484
Van der Weide,	» Wons,	» 6230
F. Bruinsma,	» Achlum,	» 6220
D. Flapper,	» Bolsward,	» 5995

gegund.

Delftshaven, 3 Sept.: de uitbreiding der school voor gewoon lager onderwijs in de Piet-Heinstraat te Delftshaven; ingekomen 10 bilj., als:

H. J. Heijmans & Zn., Rotterdam,	ƒ	13,774
A. G. Soudermeijer, idem	»	13,500
F. de Graaf, Schiedam,	»	12,996
D. v. Leeuwen Jz., Rotterdam,	»	12,700
Heijdehaar, idem	»	12,414
J. Bokink, Delftshaven,	»	11,947
W. G. C. Hilkes, Rotterdam,	»	11,300
Bokhorst en J. v. d. Schouw, Schiedam,	»	11,240
A. Looijmans, Rotterdam,	»	11,189
J. H. Stelwagen en H. de Keijzer, idem	»	10,850

Balk, 3 Sept.: 1o. de levering aan Gasterland van 144,000 steen; ingek. 5 bilj., als:

A. Kesters,	à 16.75	per 1000
Van Duijm en Jelloma,	16.40	» »
Erven B. J. Feenstra,	16.20	» »
Jouke Haarsma,	16.15	» »
J. de Bruijn, Herewaarden,	1325	in totaal

gegund.
2o. Bestratingen:
a. keibestrating; ingek. 5 bilj., als:

J. Rienstra,	ƒ 0.18	per M²
T. de Wolle,	0.17	» »
Dubbel Sul,	0.17	» »
J. v. Hout,	0.15	» »
Bottinga c.s. Leeuwarden,	0.13	» »

gegund.
b. nieuwe Waalsteenbestrating; ingekomen 3 bilj., als:

J. Rienstra,	ƒ 0.12	per M²
Dubbel Sul,	0.09	» »
Bottinga c.s.,	0.09	» »

gegund.
c. oude klinkerbestrating; ingek. 2 bilj., als:

J. Rienstra,	ƒ 0.14	per M²
Bottinga c.s.,	0.12	» »

gegund.
T. de Wolle, voor beide bestratingen, ƒ 0.13 per M².

Leiden, 3 Sept.: het schoonmaken van wateren en het onderhouden van sloten en greppels in het hoogheemraadschap Rijnland, in 37 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, A. Kros, Haarlem,	ƒ	44
» 2, M. Vooijs, Katwijk,	»	140.75
» 3, D. Wijngaard, Hillegom,	»	71
» 4, C. Bolleboom, Stompwijk,	»	40
» 5, dezelfde,	»	60
» 6, dezelfde,	»	100
» 7, M. Vooijs, Katwijk,	»	94.25
» 8, C. Bolleboom, Stompwijk,	»	50
» 9, A. Kros, Haarlem,	»	23
» 10, D. Wijngaard, Hillegom,	»	46
» 11, B. Grickspoor, Haarlemmermeer,	»	75
» 12, G. J. v. Donk, Koudekerke,	»	84
» 13, A. v. Velden, Oudshoorn,	»	44
» 14, D. Wijngaard, Hillegom,	»	42
» 15, dezelfde,	»	49
» 16, dezelfde,	»	69
» 17, A. Kros, Haarlem,	»	60
» 18, D. Wijngaard, Hillegom,	»	103
» 19, A. v. d. Linden, idem	»	45
» 20, A. Aandewiel, Katwijk,	»	40
» 21, D. Wijngaard, Hillegom,	»	57
» 22, Z. v. Duijn, Katwijk,	»	25
» 23, M. Vooijs, idem	»	17.75
» 24, dezelfde,	»	45.25
» 25, A. Aandewiel, idem	»	25
» 26, A. Kros, Haarlem,	»	74
» 27, J. v. d. Bunt, idem	»	46
» 28, J. Willemse, Spaarndam,	»	25
» 29, D. Wijngaard, Hillegom,	»	49
» 30, J. v. Galen, Spaarndam,	»	52
» 31, A. Kros, Haarlem,	»	12
» 32, L. Speelman, idem	»	24
» 33, J. Willemse, Spaarndam,	»	30
» 34, A. Kros, Haarlem,	»	46
» 35, D. Wijngaard, idem	»	39
» 36, J. Willemse, Spaarndam,	»	43
» 37, A. Aandewiel,	»	62

Leiden, 3 Sept.: het maken van een magazijn op het terrein der fabriek van Jaeger & Co., onder beheer van den architect W. F. van der Heijden; ingek. 15 bilj., als:

W. P. J. Verhaar,	te Leiden,	ƒ 8884
P. C. de Vrind,	» idem	» 8481
J. J. Hasselbach,	» idem	» 8450
T. Los,	» idem	» 8344
Wilh. v. d. Drift,	» idem	» 8190
J. Christiaanse en Zekvelt,	» idem	» 8100
P. Gestman,	» idem	» 8000
G. Splinter,	» idem	» 7949
G. J. v. Hoek & Co.,	» Delft,	» 7880
N. Bink, Jr.,	» Leiden,	» 7800
Houthuijzen en Filippo,	» idem	» 7743
C. v. Driel en P. de Graaff,	» idem	» 7681
Den Bouwmeester en Plaiger,	» idem	» 7647
P. L. v. Erkel,	» idem	» 7640
A. C. Paardekooper,	» 's-Hage,	» 7100

's-Hage, 3 Sept.: het wegruimen van een in de Waal onder Dreumel, aan den linkeroever, tusschen de kilometerraaien 62 en 63, gezonken vaartuig; ingek. 4 bilj., als:

J. Meijer,	te Zaltbommel,	ƒ 10,250
A. v. d. Tak,	» Goedereede,	» 8,300
A. Fischer,	» 's-Bosch,	» 7,864
K. v. d. Linde,	» Brouwershaven,	» 6,800

Amsterdam, 5 Sept.: het bouwen van 4 woonhuizen in de Hoobrakenstraat voor het Willemspark, onder beheer van den architect H. J. Wijsman; ingekomen 11 bilj., als:

J. G. de Haart,		ƒ 69,194
Cruijff en Schouten,	Amsterdam,	» 63,590
E. Eijweegel,	idem	» 62,542
Giebels en Servellen,	Haarlem,	» 61,860
H. de Haan,	Amsterdam,	» 61,485
E. H. Helle en Kösters,	idem	» 60,800
Macks en Boskholtz,	idem	» 60,780
Jacobus Koster,	idem	» 59,800
Ph. H. Warners,	idem	» 58,878
H. E. Warnink en J. M. E. Stokmans,	idem	» 56,980
B. Krijnen,	idem	» 55,930
Raming		» 55,947.52½

Leeuwarden, 5 Sept.: het stellen van rijsschuttingen, strooibepotingen en afrasteringen in de duinen op Ameland; ingek. 4 bilj., als:

J. S. de Jong,	te Ameland,	ƒ 7700
A. C. Swart,	» Terschelling,	» 7445
T. G. Scheltema,	» Ameland,	» 7294
F. P. de Jong,	» idem	» 6868
Raming		» 8180

DE OPMERKER

van ZATERDAG 13 SEPTEMBER 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 15 Sept.

Vlachtwedde, te 11 uren, door het gemeentebest.: het verbouwen der school en onderwijzerswoning te Ter-Apelkanaal.

Zutfen, te 12 uren, in het Bornhof: de levering, van 1 Oct. '84—31 Maart '85, van verschillende benoodigdheden voor dit gesticht, waaronder brandstoffen.

Kampen, te 12 uren, door het best. van den grindweg van Kampen naar Genemuiden, ten raadhuize: de levering, vrachtvrij aan den wal, deels te Genemuiden, Lutterzijl en Grafhorst, van p. m. 320 stère goede grove berggrint en p. m. 150 stère macadam.

Amsterdam, te 12 uren, door W. Scheerens, in De Roode Leeuw: het bouwen van 3 woonhuizen aan den Amstel, Weesperzijde, in de gemeente Nieuwer-Amstel, onder beheer van den architect G. W. Vixseboxse.

Amsterdam, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij: de levering van verbruiksartikelen, benoodigd van 1 Oct. '84—30 Sept. '85.

Dinsdag, 16 Sept.

Lttooien, te 11 uren, door het best. van het waterschap, ten raadhuize: het herstellen van 2 kribben onder de gemeente Littooien, eene gelegen boven Joh. Booijen en eene beneden Wed. G. van Hoorn, ahlaar. Inl. bij het waterschapsbest., voornoemd. Aanw. voor no. 1 van 9—10, voor no. 2 van 10—11 uren.

Groningen, door den aannemer E. M. Rood: het verven en beglazen van de stationsgebouwen langs de lijn Groningen—Delfzijl.

Murmerwoude, door den burgemeester van Dantumadeel: de verbouw van 8 schoolgebouwen in die gemeente, n.l. te Dantumawoude, Murmerwoude, Zwaagwesteinde, Veenwouden, Akkerwoude, Broek, Roodkerk en Birdaard. Bilj. inzenden voor 16 Sept., bij den burgemeester, te Akkerwoude.

Woensdag, 17 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een separatiewerk aan den kop van de Oude-Wiel, tusschen de bovenmonden van de Nieuwe- en de Benoden-Merwede, onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht en bij den opzichter De Kiewit, te Gorichem. Raming ƒ 102,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van het benedendeel der Dortsche Kil, tusschen kilometerraai 128 en het Hollandsch Diep, onder de gemeente Dubbeldam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn en den opzichter Korevaar, beiden te Dordrecht. Raming ƒ 69,860.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van grondwerken, gebouwen, bestratingen, overgangs- en afsluitingswerken en eenige verdere werken, benevens het leggen van sporen en wissels, tot uitbreiding van het station Leeuwarden. Inl. bij den hoofdingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Zwolle. Raming ƒ 184,000.

Donderdag, 18 Sept.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de kazerne Oud-Molen: het bouwen van eene brugwachterswoning bij de Amsterdamschepoort, te Muiden. Raming ƒ 3000. Biljetten inzenden 17 Sept., vóór 3 uren, op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur te Naarden.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van gegoten-ijzeren buizen en hulpstukken, tot een gezamenlijk gewicht van 4,005,023 KG., ten dienste der gemeentegasfabrieken, aldaar.

Vrijdag, 19 Sept.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor den postpakketdienst en voor eene uitbreiding der lokalen van den postdienst achter en aan het postkantoor te Leiden, met het onderhouden en herstellen van al deze gebouwen tot en met 31 Dec. '87. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der Landsgebouwen G. D. Wijsdeb de Jongh, te Amsterdam. Raming ƒ 23,870.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht. Inl. bij den inspecteur-chef, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Utrecht. Raming: perc. 1 ƒ 2120, perc. 2 ƒ 1900.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het leggen en ingraven van telegraafkabels in den grond en onder water te Amsterdam. Inl. bij den inspecteur-chef, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Amsterdam. Raming ƒ 4170.

Zaterdag, 20 Sept.

Amsterdam, te 10 uren, door den majoor-eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het verrichten van voorbereidende werkzaamheden voor het werk aan de Drecht nabij Uithoorn. Inl. bij genoemden ingenieur. Raming ƒ 222,000. Biljetten inzenden 19 Sept., voor 3 uren, op het bureau der genie.

Gorichem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het doen van voorzieningen tegen hoogwater bij de forten te Everdingen en aan het Spoel, en het leveren van kachels en andere kazernemeubelen in de forten bij de Nieuwesteeg aan het Spoel, bij Vuren en bij Everdingen. Inl. bij genoemden ingenieur. Raming ƒ 2600. Biljetten inzenden 19 Sept., vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Weldum, te 11 uren, ten gemeentehuize van Baarderadeel: eene verbouwing en vergrooting van de school voor openbaar lager onderwijs te Oosterwierum.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: het onderhouden der gebouwen aan het Katerveer en in het Nieuwewerk, van 1 Oct. '84—30 Juni '87. Inl. bij den gemeentearchitect.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het vernieuwen en herstellen van deuren in de schutsluis buiten de Weerd, ahlaar.

Leeuwarden, te 1 uur, ten gemeentehuize: de levering van portlandcementsteenen riolen, kolken, buizen, putten enz., voor te maken rioleeringen en eene waterleiding voor brandblussching, in de te dempen sloten van het Molenpad en op Olde-Galileën. Inl. bij den directeur der gemeentewerken. Biljetten inzenden 19 Sept., vóór 5 uren, ter secretarie.

Maandag, 22 Sept.

Amsterdam, te 11½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: Bestek no. 343, het leveren van ijzeren laschplaten, schroefbouten en sleutelsloten, in 4 perceelen. Inl. aan het bureau van den ingenieur van den weg, Achterburgwal 171, ahlaar.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het herbouwen van eene afgebrande boerenhuizing en schuur, in den nieuwen Ruigezandsterpolder, Inl. bij den opzichter der gemeente R. B. van Holdinga, te Grijpskerk.

Dinsdag, 23 Sept.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: 1o. het maken van eene berghoek bij het werk aan de Waalsche wetering; 2o. het uitbreiden en volgens het tonnenstelsel inrichten van privaten en het maken van waschinrichtingen in het hospitaal te Utrecht. Inl. op het bureau der genie. Biljetten inzenden 22 Sept., voor 3 uren, op genoemd bureau.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: 1o. Bestek no. 396, het maken van een haltegebouw te Prinsenhage; het uitbreiden van de haltegebouwen te Liesbosch, Hoeve en Seppe; het maken van een goederenbergplaats en buitenscherm te Etten—Leur; het afbreken van wachtershuisjes en het wijzigen en maken van wachterswoningen, ten behoeve van de spoorwegen Zevenbergen—Rosendaal en Breda—Rosendaal—Belgische grens, in 3 perceelen. Inl. aan het centraalbureau en aan de bureau's van de sectieingenieurs Jhr. W. Hoeufft, te Rotterdam en H. E. Beunke, te Breda. Aanw. 13 Sept., te 11½ uren; 2o. Bestek no. 408, het herstellen van de toegangswegen naar de stations Heinoo, Raalte, Hellendoorn-Nijverdal en Wierden. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur W. J. Klerk de Reus, te Meppel. Aanw. 22 Sept.; 3o. Bestek no. 407, het maken van een gebouw ten dienste der posterijen op het station Oldenzaal. Inl. aan het centraalbureau en aan het bureau van den sectieingenieur M. J. van Duijl, te Zutfen; 4o. het uitbreiden der waterleiding op het station Nijmegen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur F. Sassen, te Nijmegen. Aanw. 18 Sept., te 11½ uren.

Wageningen, door Wolff & Co.: het maken van 8 dwarskribben onder de gemeenten Reenen en Lienden aan den rechter- en linkeroever van den Rijn, tusschen de kilometerraaien 53 en 55. Inl. bij den bouwkundige H. Boeree, te Wageningen.

Woensdag, 24 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van 4 kribben tot verbetering van den Geldersche-IJsel beneden Zalk, tusschen de kilometerraaien 105 en 107. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Kumaer, te Kampen. Aanw. 17 Sept. Raming ƒ 4825.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor sluiswoning te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 17 Sept., te 12 uren. Raming ƒ 16,250.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz: het verdiepen van het grootschoepvaartwater over het Zuiden aan het benedeneind van het Scheur, met eenig rijswerk, tot vorming van hoplaats en bijbehoorende werken, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunctingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 17 Sept., te 12 uren, uitgaande van de schutsluis in de Westpunt van Rozenburg. Raming ƒ 118,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in de Waal onder Dreumel, aan den linkeroever, tusschen de kilometerraaien 62 en 63, gezonken vaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 17 Sept. (Herbesteding.)

Helwoerd, te 12 uren, in het weeshuis: het bestoeren en begrinten van een gedeelte van den Huniadijk, onder Nieuwland. Aanw. 23 Sept., te 10 uren, aanvangende bij de Schapekaai.

Donderdag, 25 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken en stellen van een ijzeren zeekasp op Vlieland, en het afbreken en opruimen van eene aldaar bestaande houten kasp. (Het werk moet uitsluitend in ome Nederlandsche fabriek vervaardigd worden.) Inl. 19 Sept., bij den bouwkundige bij de dienst van het loodswezen, aan het departement.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en inhangen van 2 stel ijzeren buitenvloeddeuren voor de kleine schutsluis en de uitwateringsluis der Noordzeesluizen te IJmuiden, benevens het uitnemen, vervoeren, herstellen en opbergen van de te vervangen deuren. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 18 Sept. Raming *f* 29,150.

Adorp, te 11 uren, door het gemeentebest. en de commissie van den landweg, alhaar, in het gemeentehuis: 1o. het leggen van een grintweg te Adorp, van den grintweg af tot aan de Halte; 2o. het leggen van een puinweg, alhaar, van de Halte af tot aan het land van F. J. Nienhuis. Inl. bij den opzichter W. Wolters, te Adorp.

Vrijdag, 26 Sept.

Steenbergen, te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener nieuwe school van 4 lokalen met onderwijzerswoning, te Kimswerd, met bijlevering der materialen, alsmede de gevorderde hanken, borden, kasten, kachels enz. Aanw. 22 Sept., te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste van posterijen en telegraphie: 1o. het inrichten van de stalgebouwen en manege, achter de Kloosterkerk te 's-Hage, tot herstellingswerkplaats, magazijn, barcas van den inspecteur en opzichterswoning, voor de Rijkstelegraaf. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter voor de Landsgebouwen J. A. Weinberg, te 's-Hage. Aanw. 19 Sept., te 9 uren. Raming *f* 43,656; 2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Groningen. Raming *f* 900.

Dinsdag, 30 Sept.]

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 55 percoelen.

Donderdag, 2 Oct.

Dordrecht, te 11 uren, door den commandant in het 3e genie-commandement bij J. C. van der Horst: het verbeteren van de positie Oostgensplaat, onder beheer der genie te Willemstad. Inl. op het bureau van gemeenten commandant bij den eerstaanwezend-ingenieur te Willemstad. Aanw. 24 Sept., te 1 uur. Raming *f* 126,460.

Vrijdag, 3 Oct.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verhoogen van een gedeelte van den Rijks-grooten weg 2e klasse no. 4, van 's-Bosch naar de rivier de Maas, in de richting naar Utrecht. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Kouwenaar, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 26 Sept. Raming *f* 5000.

Woensdag, 15 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. de uitvoering van baggerwerk tot onderhoud van het vaarwater in de Koningshaven te Rotterdam, tusschen de kilometerraaien 141 en 143. Aanw. 8 Oct., te 2 uren: 2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de werken van den Baardwijkschen overlaat, met de Rijkssluis in de oostelijke vaartkade van Waalwijk, behoorende tot de werken van de Maas, met het onderhoud dier werken van 1 Jan.—31 Dec. '85, benevens voor het zomerdig leggen in '85 der zomersluiting in genoemden overlaat. Aanw. 8 Oct. Raming *f* 3440.

Op later te bepalen datum.

Almelo: Voor het kanaal Almelo—Nordhorn: Bestek no. 1, circa 1½ millioen M³ aardewerk, 5 sluizen, 16 bruggen, duikers enz. Inl. bij den hoofdingenieur L. A. Reuvens, te Zwolle en den ingenieur H. Hendriks, te Almelo. Raming *f* 834,000. Aanw. 16 Sept., te 9 uren, aanvangende aan de Doelenstraat 196, te Almelo.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Krommenie, 30 Aug.: het ver- en bijbouwen der burgerschool, onder beheer van den architect W. Langhout Gz., te Amsterdam; ingekomen 15 bilj., waarvan 8 van onwaarde;

hoogste inschr. Dierdorp,		*f* 20,500
minste »	Zaiderlaan en Zwart,	» 13,824

gegund.

Amsterdam, 5 Sept.: het annexeeren van een erf, gebouw en het bouwen van vijf woningen voor B. A. te Mijtelaar, onder beheer van den architect Y. Bijvoets Gz.; gegund aan L. Pasterkamp, te Durgerdam, voor *f* 5050.

Delft, 5 Sept.: ten behoeve van Delfland: 1o. het maken van rijsbeem en rietbeschuttingwerken op de voorbeemen en buitentalud der kaden langs den hoogen of voorbeezem van het stoomgemaal Van der Goes, aan de Vijf-Sluizen, bij Schiedam; ingek. 6 bilj., als:

B. Visser,	te Sliedrecht,	*f* 1475
B. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 1390
J. G. Kalis,	» Sliedrecht,	» 1167
J. Kalis Kz.,	» idem	» 989
H. Zanen,	» Ammerstol,	» 820
W. 't Hoen,	» Alblasserdam,	» 749

2o. de levering van eikenhout voor de nieuwe binnendeuren aan de Vijf-Sluizen; ingekomen 7 bilj., als:

Wed. L. Verboom, Schipluiden,		*f* 790
W. Noordijk, Vlaardingen,		» 738
L. A. Vroeburg, Delft,		» 719
A. v. d. Berg,	idem	» 715
Wed. Boogaerdt & Zn., Krimpen a/d. Lek,		» 680
J. v. d. Kamp & Co., Leiden,		» 647.28
L. v. Dijk, Laren,		» 612

3o. de levering van eikenhout voor de nieuwe binnendeuren aan de schutsluis te Vlaardingen; ingek. 7 bilj., als:

L. A. Vroeburg,	*f* 445
Wed. L. Verboom,	» 423
A. v. d. Berg,	» 375
L. v. Dijk,	» 374
W. Noordijk,	» 355
Wed. Boogaerdt & Zn.,	» 340
J. v. d. Kamp & Co.,	» 330.42

Amsterdam, 6 Sept.: het bouwen van werkplaatsen met bovenwoningen, remise, ijskelders enz., op een terrein aan de Do-Ruijterkade, hoek van het Oostelijk Stationseiland, voor B. A. te Mijtelaar, onder beheer van den architect Y. Bijvoets Gz.; ingek. 14 bilj., als:

H. C. Boehm,	te Amsterdam,	*f* 47,747
J. Koster,	» idem	» 44,900
Cruijff en Schouten,	» idem	» 44,770
A. J. v. Lienl,	» idem	» 44,258
B. v. Buuren,	» idem	» 44,000
P. A. Warners,	» idem	» 43,878
Gebr. v. Berkum,	» idem	» 43,742
W. L. Leibbrandt,	» idem	» 42,932
E. R. Kuipers,	» Nieuwerumstel,	» 42,000
H. J. Meekers,	» Amsterdam,	» 39,596
L. Pasterkamp,	» Durgerdam,	» 39,000
H. J. en G. Haasdriksman,	» Amsterdam,	» 38,751
G. Boon,	» idem	» 36,993
B. de Bruin,	» idem	» 36,763
A. H. Grijping firma G. Brugman,	» idem	» 36,700
L. Vlasman,	» idem	» 36,245

gegund.

Utrecht, 6 Sept.: het leveren van grint en kleigrond, het maken van duikers met zinkputten, het vernieuwen en herstraten van eenige vakken keibestrating en het onder profiel bewerken van bermen op de Rijks-groote wegen 1e klasse nos. 2, 5 en 6 in de prov. Utrecht; ingek. 9 bilj., als:

K. H. Ronenburg, Naaldwijk,	*f* 6400
B. de Waard, Nieuwenhoorn,	» 5600
C. Froomaat, Wijk-bij-Duurstede,	» 5250
G. Beemer, Utrecht,	» 5100
J. de Vos, idem	» 4967
De Laat, Woensel,	» 4900
J. Versteeg, Oosterbeek,	» 4869
J. v. Harjac, Wijk-bij-Duurstede,	» 4750
H. G. Bekker, Arnhem,	» 4646
Raming	» 5610

Betuwe, 6 Sept.: het bouwen van een stoomwerkerij en ververij voor J. W. M. Schröder; hoogste inschr. was A. J. Mensink, te Deventer, voor *f* 26,800; minste inschr. J. van der Woerdt, te idem, voor *f* 21,239.

's-Bosch, 6 Sept.: het verrichten van werken tot uitbreiding der gebouwen, behoorende tot de fabriek der firma Lutkie en Cranenburg, benevens het bouwen van 2 benedem- en 2 bovenwoningen, aan de zuidoostzijde van de fabriek, op den Zuidwal, onder beheer van den bouwkundige Th. J. Klompers Jr.; ingekomen 17 bilj., als:

Th. v. Ravensteijn,	te 's-Bosch,	*f* 6970
C. Janssen,	» idem	» 6925
P. Verstuijne,	» Oosterwijk,	» 6917
J. Schellekens Schwan,	» 's-Bosch,	» 6885
Beks & Zonen,	» idem	» 6796
L. Berks,	» idem	» 6700
G. de Ruijter,	» idem	» 6675
W. M. v. Beckum,	» idem	» 6639
L. Paaps,	» Vechel,	» 6584
J. v. Rosmalen,	» 's-Bosch,	» 6517
M. v. d. Bouwhuizen,	» idem	» 6390
Dusé,	» idem	» 6186
L. Frankefort,	» idem	» 6128
W. Klosterman,	» idem	» 6085
A. Pegenburg,	» idem	» 5995
J. C. Schellekens,	» idem	» 5934
J. v. Eerd,	» idem	» 5875

gegund.

Alfen a/d. Maas, 6 Sept.: het vergrooten van het ketelgebouw van den polder Alfen-en-de-Keenen, en het vervoeren van 2 stoomketels; ingek. 8 bilj., als:

M. v. d. Biggelaar,	to Osch,	*f* 2695
Robertus Berks,	» Alfen,	» 2585
Jan Hol,	» idem	» 2285

Voorloopig gegund.

Greuw, 6 Sept.: het maken van 90 schoolbanken met lessenaars voor de school, alhaar; ingek. 20 bilj., als:

F. T. Feenstra, Bolsward,	*f* 794
K. P. Blaauwsma, Joerwerd,	» 679.68
G. de Jong, Ahuemma,	» 634
Hendrik v. d. Schaaf, Greuw,	» 625.90
K. P. Boersma, St.-Nicolaasga,	» 614
D. S. Bangma, Witmarsum,	» 585
P. Kooenstra, Ried,	» 585
Siebens J. Algersma, Warga,	» 575.50
S. G. de Jong, Joure,	» 566
M. Bosma, Lemmer,	» 565
F. J. Bolsma, Berlikum,	» 562
A. Dunsma, Irnsum,	» 545
J. Eisenga, Gorredijk,	» 542.50
J. v. d. Meer, Oldeboom,	» 535
L. J. v. Kampen, Akkrum,	» 529
L. Elzinga, Goutum,	» 525
Willem Visser, Bornwerd,	» 496
A. Fransberger, Schans bij Leeuwarden,	» 493
L. Ehlering, Oosterwee, 50 banken no 3,	» 307
H. de Vries, Britsum, » » »	» 299

Aannemer A. Fransberger.

Stad-Almelo, 6 Sept.: het bouwen van eene school, met 9 lokalen en onderwijzerswoning, op een terrein aan de Adastraat, alhaar; ingek. 18 bilj., als:

Van der Meulen,	te Meppel,	*f* 25,490
Immink,	» idem	» 25,365
Van der Meer,	» Zwartsluis,	» 24,678
Hesselingen,	» Meppel,	» 24,287
Landstra,	» Sneek,	» 23,980
K. Worst,	» Meppel,	» 22,967
J. Kamphuis,	» Stad-Almelo,	» 22,875
K. Otten,	» Meppel,	» 22,767
Carmiggelt,	» Brummen,	» 22,466
B. Visscherse,	» Stad-Almelo,	» 21,691
J. F. Timmer,	» Meppel,	» 21,240
Schreuder en Barneveld,	» Stad-Almelo,	» 20,895
E. Scholten & Zn.,	» idem	» 20,765
M. Westenberg,	» idem	» 20,690
J. en H. Nijhoff Fz.,	» idem	» 20,679
K. M. Spoor,	» idem	» 20,280
E. Eshuis,	» idem	» 19,885
C. Eckhardt,	» idem	» 19,849
Raming		» 25,230

's-Hage, 8 Sept.: het onderhoud der havens van Stellendam, van den dag der goedkeuring van de besteding tot ultimo Dec. '85; ingek. 3 bilj., als:

Ph. Verbrugge,	te Waddinksveen,	*f* 10,800
B. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 10,500
H. de Groot,	» Sliedrecht,	» 9,580
Raming		» 8,950

Assen, 8 Sept.: het inrichten tot eene kamer van het tegenwoordige pakhuis, met bijkomende werken, voor H. Smit, aan de Markt, alhaar, onder beheer van den architect J. van Houten; ingek. 5 bilj., als:

J. P. Broekema,	te Assen,	*f* 720
J. Lambers,	» idem	» 689
D. B. Wiering,	» idem	» 670
H. Bennink,	» idem	» 665
G. v. d. Grampel,	» idem	» 592

gegund.

Groningen, 8 Sept.: de opbouw van twee woonhuizen ten dienste van E. en H. Klein, onder beheer van den architect G. Nijhuis; ingek. 15 bilj., als:

J. de Vries,	*f* 9858
H. v. d. Nap,	» 9525
H. Kiel,	» 8980
J. Poelman,	» 8975
Ph. Hendriks,	*f* 8947
E. Peters,	» 8777
A. Steendam,	» 8540
J. Haupt,	» 8448
D. Janssen,	» 8313
J. Bellings,	» 8249
D. Dalmolen,	» 7979
G. P. v. Erp,	» 7934
B. Janssen,	» 7938
J. v. Buren,	» 7467
J. Smit,	» 7460

gegund.

's-Hage, 8 Sept.: de leveringen aan het ministerie van koloniën, o. a. van:

gietkoper, giethout en tinsoldeer; minste inschr. waren st. S. Stokvis & Zn., te Rotterdam, voor *f* 4729.10;

lijnolie; minste inschr. waren F. Alberdingk & Zn., te Amsterdam, ongekookte voor *f* 3592.10, gekookte voor *f* 3702.60;

loodmenie en loodwit; minste inschr. De Boer en Van der Schuijt, te Amsterdam, voor *f* 1725.30.

's-Hage, 10 Sept.: het maken van overvoorziening, het leveren en plaatsen van stoppalen enz., aan het verruimde gedeelte van den Vaartsche-lijn, tusschen het huis »De Liesbosch" en het huis »De Wiers", onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk; ingek. 39 bilj., als:

M. v. Houweelingen, Sliedrecht,	*f* 12,150
C. Bos, Haarlemmermeer,	» 11,578
G. de Hoog, Gorichem,	» 11,300
Ph. Verbruggen, Waddinksveen,	» 11,845
A. Boer Wz., Sliedrecht,	» 11,762
A. C. Willemse, Vreeswijk,	» 11,750
R. Tichelaar, Jutfaas,	» 11,700
A. v. d. Meyden Az., Hardinksveld,	» 11,700
A. C. Post, Vianen,	» 11,599
E. v. Bentum, Jutfaas,	» 11,497
C. v. d. Plas, Hardinksveld,	» 11,400
H. Jansen, Didam,	» 11,395
H. Schuyt, Alkmaar,	» 11,313
T. Tink Jz., Vreeswijk,	» 10,890
H. Dubbeldam, Gorichem,	» 10,889
C. de Groot, Dordrecht,	» 10,782
H. Bennik Hz., Utrecht,	» 10,774
J. H. de Vos, idem	» 10,753
J. L. de Jongh, Ameide,	» 10,746
G. D. Bolier, Sliedrecht,	» 10,700
J. de Vos Jr., Utrecht,	» 10,227
G. Beemer, idem	» 10,100
C. Froonhoff, Wijk-bij-Duurstede,	» 9,965
J. v. Straten, Jutfaas,	» 9,947
J. W. Kroon, Utrecht,	» 9,936
D. Barneveld, Vreeswijk,	» 9,750
J. v. Harpen, Wijk-bij-Duurstede,	» 9,715
J. Krachten, Utrecht,	» 9,696
A. Prins T.Hz., Sliedrecht,	» 9,696

2o. het maken en stellen van de overkapping der sporen en perrons op het middelgedeelte van het central-personenstation te Amsterdam; ingek. 5 bilj., als:

Gute-Hoffnungshütte Actien-Verein für Bergbau und Hüttenbetrieb, Oberhausen II,	*f* 737,480
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 723,696
Koninklijke fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	» 714,789
Actien-Gesellschaft für Eisen-Industrie und Brückenbau, vorm. J. Harkort, Duisburg,	» 675,000
Nederlandsche Stoombootmaatschappij, Rotterdam,	» 642,500

Gent (Oosterbetuwe), 10 Sept.: het verbouwen en vergrooten der openbare school, alhaar; ingek. 5 bilj., als:

J. M. Muskens,	*f* 10,149
A. H. Verheij,	» 9,487
W. Thunnissen,	» 9,100
J. A. v. 't Hullenaar	» 8,000
G. J. Groot,	» 8,145

gegund.

Dordrecht, 10 Sept.: het afbreken en wederopbouwen van een winkelhuis, tot uitbreiding van het aangrenzende manufacturenmagazijn van B. J. Koldewij, onder beheer van den architect H. W. Veth; ingekomen 11 bilj., als:

N. Klaus,	te Dordrecht,	*f* 11,988
J. v. d. Vlugt,	» idem	» 11,750
A. Mulders,	» idem	» 11,647
A. du Vijn,	» idem	» 11,167
J. P. F. Kraus,	» idem	» 10,420
H. v. d. Kloet,	» idem	» 10,330
W. P. Tas,	» idem	» 10,300
G. Schouten,	» idem	» 10,235
A. Brandt,	» idem	» 10,199
L. Kooijman,	» idem	» 10,169
Aljes en Barto,	» idem	» 9,666

gegund.

Deventer, 10 Sept.: het bouwen van een pakhuis voor B. G. Alberts, onder beheer van den architect H. van Harte Mz.; aangenomen en gegund aan A. J. Mensink, te Deventer, voor *f* 2094.

Arnhem, 11 Sept.: het verbouwen van het perceel op den hoek van Ketel- en Zwanenstraten te Arnhem, voor rekening van de firma Perry & Co., onder beheer van de architecten G. J. van Gendt & C. M. G. Nieraad; ingek. 5 bilj., waarvan 2 te laat, dus 3 geldige biljetten, als:

Gebr. v. Daalen,	te Arnhem,	*f* 10,394
L. B. Hasselbach,	» idem	» 10,293
G. Liefting,	» idem	» 9,269

Vlissingen, 12 Sept.: het bouwen van een badhotel op het duin, aldaar, voor de Maatschappij tot exploitatie van Gronden, te Vlissingen, onder beheer van den architect J. J. Notenboom; ingekomen 15 bilj., als:

M. K. Jeras & Zonen, Middelburg,	*f* 176,000
C. D. Kleijn, Raamsdonk,	» 175,000
H. P. v. d. Ree, Middelburg,	» 174,900
H. Degens Jz., Dordrecht,	» 161,483
J. J. v. Sluisdam, idem	» 159,290
A. Loois, Vlissingen,	» 156,000
K. Hollander, Gouda,	» 155,000
A. S. Schaafsma, Harlingen en Johs. Schaafsma, Breda,	» 154,200
J. Becker Jz., Vlissingen,	» 149,000
C. Meijers, 's-Hage,	» 146,860
M. L. v. Spanje, idem	» 146,836
C. Mahieparard, Vlissingen,	» 134,700
C. Maters, idem	» 126,418
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	» 126,000
A. de Neef, Breda,	» 125,598

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 20 SEPTEMBER 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 22 Sept.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorweg-maatschappij, in het café-Krasnapolsky: Bestek no. 343, het leveren van ijzeren laschplaten, schroefbouten en steenklossen, in 4 perceelen. Inl. aan het bureau van den ingenieur van den weg, Achterburgwal 171, aldaar.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het herbouwen van eene afgebrande boerenhuizing en schuur, in den nieuwen Ruigenndsterpolder. Inl. bij den opzichter der gemeente B. B. van Holdinga, te Grijpskerk.

Leeuwarden, bij den architect A. Hoekstra (Eewal M. 49): het bouwen van een nieuw boerenhuis, te Dijken bij Langweer, in gebruik bij Haagsma.

Lemmer, door het dijksbest. van het waterschap Zeven-Grietenijen-en-Stad-Sloten: 1o. het dichten van een opengelaten vak in den zeedijk, met het maken van een overrit bij Schoterzijl; 2o. het leggen van rietbekleedingen en stroobekrammingen ten oosten Lemmer, in 8 perceelen; 3o. het leggen eener stroobekramming op een gedeelte dijkvak, van den Westendijk tot het Oudemirderklif; 4o. het leggen van een rijsbeslag, over de lengte van 1000 M., op den zeedijk ten westen Zandvoorderhoek. Inl. bij de opzichters L. van Noord, te Lemmer en J. Zeldenrust, te Mirns.

Dinsdag, 23 Sept.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: 1o. het maken van eene berghoofd bij het werk aan de Waalsche wetering; 2o. het uitbreiden en volgens het tonnenstelsel inrichten van privaten en het maken van waschinrichtingen in het hospitaal te Utrecht. Inl. op het bureau der genie. Biljetten inzenden 22 Sept., voor 3 uren, op genoemd bureau.

Kalkhommel, te 1 uur, door den dijkstoel van Bommelerwaard-hoven-den-Meidijk, in het Stadskoffiehuis: de levering van p. m. 14 dikke vinnen Geldersch waardenrijsbout, met 1 paal per bos.

Middelburg, te 11½ uren, door burg. en weth.: het leveren van 875 Hl. Roerkachelkolen, ten dienste van het gemeentebestuur.

Zutfen, te 2 uren, ten raadhuize: de levering van: 1o. brandstoffen voor de scholen en andere gemeentegebouwen in '84/'85; 2o. kachelpijpen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: 1o. Bestek no. 396, het maken van een haltegebouw te Prinsenhage; het uitbreiden van de haltegebouwen te Liesbosch, Boeve en Seppe; het maken van een goederenbergplaats en buitenscherm te Etten—Leur; het afbreken van wachtershuisjes en het wijzigen en maken van wachterswoningen, ten behoeve van de spoorwegen Zevenbergen—Rosendaal en Breda—Rosendaal—Belgische grens, in 3 perceelen. Inl. aan het centraalbureau en aan de bureau's van de sectieingenieurs Jhr. W. Roeufft, te Rotterdam en H. E. Beunke, te Breda; 2o. Bestek no. 403, het herstellen van de toegangswegen naar de stations Heinoo, Raalte, Hellendoorn-Nijverdal en Wierden. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur W. J. Klerk de Reus, te Meppel. Aanw. 22 Sept.; 3o. Bestek no. 407, het maken van een gebouw ten dienste der posterijen op het station Oldenzaal. Inl. aan het centraalbureau en aan het bureau van den sectieingenieur H. J. van Duijl, te Zutfen; 4o. het uitbreiden der waterleiding op het station Nijmegen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur F. Sassen, te Nijmegen.

Rijswijk, te 2 uren, door het best. van den Plaspoelpolder onder Rijswijk, aan Witsenburg: het verhoogen en verzwaren van de boezemkade des polders, langs de Kerstanjewatering, van het Haantje tot aan de vroeger bekende hofstede „Soo", onder Rijswijk. Inl. bij den ingenieur P. A. Korevaar, te Vrijenban.

Leiden, te 4 uren, door den architect W. C. Mulder: het verbouwen van het perceel Voldersgracht no. 12. Aanw. 22 Sept., te 10 uren.

Suameer, te 5 uren, door burg. en weth. van Tietjerksteradeel: het doen van eenige vertimmeringen aan de scholen te Suameerderheide en te Garijp.

Wageningen, door Wolff & Co.: het maken van 8 dwarskribben onder de gemeenten Reenen en Lienden aan den rechter- en linkeroever van den Rijn, tusschen de kilometerraaien 53 en 55. Inl. bij den bouwkundige H. Boeree, te Wageningen.

Woensdag, 24 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van 4 kribben tot verbetering van den Gelderscbe-IJsel benoden Zalk, tusschen de kilometerraaien 108 en 107. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Raming *f* 4825.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor sluispersoneel te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Raming *f* 16,380.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van het grootschoepvaartwater over het Zuiden aan het benedeneind van het Scheur, met eenig rijswerk, tot vorming van losplaats en bijbehoorende werken, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Raming *f* 118,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in de Waal onder Dreumel, aan den linkeroever, tusschen de kilometerraaien 62 en 63, gezonken vaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. (Herbesteding.)

Nunspeet, te 11½ uren, door het gemeentebest.: het graven en metselen van een brandput, met bijlevering van eene dubbele ijzeren pomp, in de kom van het dorp. Aanw. 22 Sept., van 10—12 uren.

Bolsward, te 12 uren, in het weeshuis: het bevloeren en begrinten van een gedeelte van den Hoendijk, onder Nieuwland. Aanw. 23 Sept., te 10 uren, aanvangende bij de Schapelaan.

Balk, te 12 uren, door burg. en weth. van Gaasterland: de levering van 300 houten privétonnen, bij partijen van 50 stuks, of wel de geheele partij.

Delfshaven, te 1 uur, door burg. en weth.: het rioleeren, onderpeilen-brengen en bestraten van de Piet-Heinstraat, aldaar. Inl. bij den gemeentearchitect T. E. van Erkel. Aanw. 22 Sept., te 3 uren.

Donderdag, 25 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken en stellen van een ijzeren zeekaap op Vlieland, en het afbreken en opruimen van eene aldaar bestaande houten kaap. (Het werk moet uitsluitend in eene Nederlandsche fabriek vervaardigd worden.) Inl. 19 Sept., bij den bouwkundige bij den dienst van het loodswezen, aan het departement.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en inhangen van 2 stel ijzeren buitenvleedeuren voor de kleine schutsluis en de uitwateringsluis der Noordzeesluizen te IJmuiden, benevens het uitzamen, vervoeren, herstellen en opbergen van de te vervangen deuren. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming *f* 22,150.

Ederp, te 11 uren, door het gemeentebest. en de commissie van den landweg, aldaar, in het gemeentehuis: 1o. het leggen van een grintweg te Ederp, van den grintweg af tot aan de Halte; 2o. het leggen van een puinweg, aldaar, van de Halte af tot aan het land van F. J. Nieuhuis. Inl. bij den opzichter W. Wolters, te Ederp.

Emmen, te 3 uren, door Jhr. Mr. R. O. A. van Haithe tot Echten, in het Hotel-Meijer: eene belangrijke vertimmering en bijbouw aan het perceel, gemeenteel C 120, te Emmen, met bijlevering van materialen. Inl. bij den architect E. Kliphuis.

Vrijdag, 26 Sept.

Steenbergen, te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener nieuwe school van 4 lokalen met onderwijzerswoning, te Kimmerd, met bijlevering der materialen, alsmede de gevorderde banken, borden, kasten, kachels enz. Aanw. 22 Sept., te 10 uren.

Helder, te 3 uren, door burg. en weth.: het maken van een gebouw tot verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten en van een brandspuithuis. Aanw. 24 en 25 Sept., te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste van posterijen en telegraphie: 1o. het inrichten van de stalgebouwen en manege, achter de Kloosterkerk te 's-Hage, tot herstellingswerkplaats, magazijn, bureau van den inspecteur en opzichterswoning, voor de Rijkstelegraaf. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter voor de Landsgebouwen J. A. Weinberg, te 's-Hage. Raming *f* 43,656; 2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Groningen. Raming *f* 900.

Maandag, 29 Sept.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het bouwen van eene openbare lagere school 3e klasse voor jongens in de Da-Costastraat bij de Kinkerstraat; 2o. het maken van eene openbare lagere school 3e klasse voor meisjes aan de Nassaukade bij de Kinkerstraat. Inl. ten kantore van den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101.

Dinsdag, 30 Sept.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 58 perceelen.

Enschedé, te 1 uur, door den architect J. Moll (te Hengelo), in het logement de Graaff: het bouwen van 6 woningen van 2 verdiepingen, bestaande samen ongeveer 480 M², op een terrein aan den weg naar het Volkspark, te Enschedé. Aanw. te 10 uren.

Woensdag 1 Oct.

Hengelo (O.), te 12 uren, door burg. en weth.: het verbouwen der school te Woolde en het daarnaast stichten eener onderwijzerswoning, beiden gelegen aan den straatweg naar Deblen. Inl. bij den gemeente-opzichter. Aanw. 29 Sept., te 10 uren.

Amsterdam, op het bureau van den directeur van 's Rijks centraal-magazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van verschillende benoodigdheden ten behoeve van genoemd magazijn.

Donderdag, 2 Oct.

Borsele, te 10 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoudsdijk en den calamiteusen Borsele-polder, in de Directiekamer: 1o. het maken van werken tot verdediging van den oever van het calamiteuse waterschap Ellewoudsdijk; 2o. het maken van werken tot oeververdediging van den calamiteusen Borsele-

polder. Aanw. 26 en 29 Sept., van 10—12 uren, samenkomst bij de haven te Ellewoutsdijk.

Dordrecht, te 11 uren, door den commandant in het 3e geniecommandement, bij J. C. van der Horst: het verbeteren van de positie Oultgensplaat, onder beheer der genie te Willemstad. Inl. op het bureau van genoemden commandant bij den eerstaanwezend-ingenieur te Willemstad. Aanw. 24 Sept., te 1 uur. Raming *f* 126,400.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van trottoirs met aanverwante werkzaamheden, het ophoogen van een gedeelte aan de Oude Kraan, en het maken van een cementen riool in de Spijkerstraat. Aanw. 25 Sept., te 10 uren.

Vrijdag, 3 Oct.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verhoogen van een gedeelte van den Rijks-grooten weg 2e klasse no. 4, van 's-Bosch naar de rivier de Maas, in de richting naar Utrecht. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Keuremeur, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 26 Sept. Raming *f* 5000.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het leveren van omslagen voor telegrammen, ten behoeve van de Rijkstelegraaf, ged. '85, '86 en '87.

Maandag, 6 Oct.

Antwerpen, te 12 uren, door het prov. best.: het over 505 M. verbreeden van het kanaal te Herenthals. Raming fr. 19,250.

Vrijdag, 10 Oct.

Luik, te 12 uren, door het prov. best.: het verbouwen van een kaaimuur, aldaar, met aanleg van riolen. Raming fr. 468,626.

Woensdag, 15 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. de uitvoering van baggerwerk tot onderhoud van het vaarwater in de Koningshaven te Rotterdam, tusschen de kilometerraaien 141 en 143. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Verzijl, te Rotterdam. Aanw. 8 Oct., te 2 uren; 2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de werken van den Baardwijkschen overlaat, met de Rijkssluis in de oostelijke vaartkade van Waalwijk, behoorende tot de werken van de Maas, met het onderhoud dier werken van 1 Jan.—31 Dec. '85, benevens voor het zomerdicht leggen in '85 der zomersluiting in genoemden overlaat. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij den opzichter Van der Kallen, te Geertruidenberg. Aanw. 8 Oct. Raming *f* 3490.

Maandag, 20 Oct.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 59 perceelen.

Op later te bepalen datum.

Almelo: Voor het kanaal Almelo—Nordhorn: Bestek no. 1, circa 1½ millioen M³ aardewerk, 5 sluizen, 16 bruggen, duikers enz. Inl. bij den hoofdingenieur L. A. Reuvens, te Zwolle en den ingenieur H. Hendriks, te Almelo. Raming *f* 834,000. Aanw. 16 Sept., te 9 uren, aanrangende aan de Deelenstraat 196, te Almelo.

Prijsopgaaf gevraagd door den directeur der gemeentewerken te Utrecht, voor franco levering van 500 gegalvaniseerd-ijzeren privaattonnen. Model aan de Vaalt, aldaar, te bezichtigen.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Bedum, 8 Sept.: het maken van eene walbeschoeiing hijlangs het Botordiep te Bedum, met stapelstoen en bepuining op den weg, lang 128.60 M.; ingek. 17 bilj., als:

H. Haan,	te Westeremden,	*f* 2857
J. Zeldenrust,	» Warfum,	» 2855
W. D. Rottschäfer,	» Stedum,	» 2843
J. H. Dieters,	» idem	» 2820
L. Dekker,	» Bedum,	» 2735
H. Moerman,	» idem	» 2720
L. Los,	» idem	» 2700
J. Pott,	» Stedum,	» 2688
C. v. d. Veen,	» Mensingeweer,	» 2650
A. Pastoor,	» Stedum,	» 2630
K. Dankhoff,	» Baflo,	» 2597
J. Veldkamp,	» Bedum,	» 2588
T. Bos,	» idem	» 2487
A. J. Benninga,	» idem	» 2476
W. K. de Vries,	» Garnwerd,	» 2460
K. Huisman,	» Onderdendam,	» 2320
S. H. Kremer,	» Bedum,	» 2318

gegund.

Leeuwarden, 5 Sept.: het slatten van de zoogenaamde Kleine Vaart te Jelsum, ter lengte van p. m. 1300 M.; ingekomen 10 bilj., als:

J. Bakker, Kollum,	*f* 1475
L. R. Mousma, Zwaagwesteinde,	» 1276
R. T. v. d. Velde, Boisterhaule,	» 1214
A. A. Albertsma, Warga,	» 1148
G. W. Kalsbeek, Huizum,	» 1126
H. v. d. Berg, Groningen,	» 1091
G. W. Feenema, Lekkum,	» 1084
B. S. Krikke, Oudehaske,	» 1030
J. W. Kortekamp, Wijkel,	» 922
W. J. Dragstra, Terwispel,	» 900

gegund.

Oosen, 6 Sept.: het leveren van 48 schoolbanken en 2 lessenaars, in de openbare school te Oosen; ingek. 9 bilj., als:

P. H. Versteijne,	te Oosterwijk,	*f* 553
G. v. Elderen,	» 's-Bosch,	» 450
H. Dirks,	» Alfen a/d. M.,	» 400
H. J. Dirks,	» Geure,	» 387
P. v. Bergen,	» Gennep,	» 375
L. Emans,	» Oosen,	» 350
A. v. Grinsven,	» Oss,	» 338
G. Verhoeven,	» idem	» 325
A. Derks,	» Alfen a/d. M.,	» 300

gegund.

Groningen, 10 Sept.: het leggen en verbinden van eene gegoten-ijzeren zuigleiding achter het machinegebouw der waterheffing te De-Punt; minste inschr. was P. H. Dupheide, te Groningen, voor *f* 1888; gegund.

Kolhorn, 11 Sept.: het stichten van het gebouw ten dienste der te bouwen kaasfabriek, onder beheer van den architect G. Bolwerda; ingek. 13 bilj., als:

C. v. Zoest,	te Wijk-aan-Zee,	*f* 5750
G. Vlaming,	» Schagen,	» 5656
Y. Visser,	» Kolhorn,	» 5555
M. Schreuder,	» idem	» 5555
L. C. Oudt,	» Winkel,	» 5535
G. Dignum,	» Schagen,	» 5145
Zeeman,	» Winkel,	» 4764
K. Bloem,	» Moerbeek,	» 4515
J. Rezelman,	» Nieuweniedorp,	» 4489
K. Semeins,	» Kolhorn,	» 4450
P. Komen,	» Winkel,	» 4444
H. Moerbeek,	» Barsingerhorn,	» 4428
D. Kramer,	» Schagen,	» 4399

gegund.

Zwolle, 12 Sept.: het bouwen van eene wachterswoning bij de ophaalbrug no. 4 over de Dedemsvaart, in de Hulst, gemeente Nieuwleusen; gegund aan F. H. Noorman, te Zwolle, voor *f* 1179.

's-Hage, 12 Sept.: 1o. het herstellen en verbeteren van Rijksbedegraaflijnen in de afdeeling Arnhem; ingek. 4 bilj., als:

E. A. Loeffen,	te Arnhem,	*f* 1208
W. v. Dijk,	» Jutfaas,	» 1200
G. J. Huurman,	» Deventer,	» 1122
L. Ezerman,	» Zutfen,	» 1095

2o. het leveren van papier voor de vervaardiging van postzegels, briefkaarten, postwissel- en anderen formulieren, ged. '85 en 86:

Inschrijvers.		Lit. A. Post.	Lit. B. Kaartpapier voor briefkaarten.	Lit. C. Kaartpapier voor postw. formul.	Lit. D. Kaartpapier voor adreskaarten.	Lit. E. Velin schrijf.
Ubbens & Volkersz, Zutfen,	per riem:	*f* 4.86	*f* 17.87½	*f* 8.14	*f* 10.98	*f* 4.75
Gebr. Ijst den Boogaard, Amsterdam,	»	—	17.93	8.98	12.38	—
J. P. Claus & Zn., Rotterdam,	»	4.70	18.90	8.37	11.39	3.90
J. Smulders & Co., 's-Hage,	»	4.23	17.48	9.30	12.40	3.97
Gerhard Loeber, Amsterdam,	»	4.05	16.60	7.78	10.37	3.90
Lutkie en Cranenburgh, 's-Bosch,	»	3.89	16.90	7.98	10.89	—
De Ruyter & Meijer, Amsterdam,	»	3.83	16.56	7.82	10.78	—
Wed. S. Benedictus, Rotterdam,	»	3.82	16.92	8.20	10.58	3.45
Lutkie & Smit, Amsterdam,	»	3.80	17.—	9.18	11.40	3.80
H. F. de Charro & Zonen, 's-Hage,	»	3.73	15.24	7.63	10.80	4.50
Van Gelder Zonen, Amsterdam,	»	3.67	15.40	7.73	10.46	3.79

Nijmegen, 13 Sept.: het verbouwen van een perceel aan de Burchtstraat, onder beheer van den architect D. Semmelink, ingekomen 4 bilj., als:

H. J. v. Ewijk,	te Nijmegen,	*f* 5550
H. W. v. d. Waarden,	» idem	» 4830
A. H. Verheij,	» idem	» 4509
G. Rijntjes,	» idem	» 4481

Sneek, 13 Sept.: het bouwen van eene stelphuizing onder Sneek, voor het Old Burgerweeshuis, onder beheer van den architect W. F. Bonnstra; ingek. 24 bilj., als:

S. T. de Vries,	te Parrega,	*f* 22,339
D. K. Wietenga,	» Idskenhuizen,	» 20,900
J. B. Bos,	» Twijzel,	» 20,340
J. Pijkstra,	» Bergum,	» 20,335
M. v. d. Molen,	» Buitenpost,	» 20,289
C. H. Visser,	» Sneek,	» 20,200
P. Westra,	» Arum,	» 20,120
R. v. d. Weide,	» Wons,	» 19,974
A. Hamersma,	» Bolsward,	» 19,700
C. de Vroeg,	» Terwispel,	» 19,670
J. Poutsma,	» idem	» 19,668
S. Ruinia,	» Schraard,	» 19,659
A. v. d. Meer,	» Harlingen,	» 19,650
K. J. v. d. Schaaf,	» Terhorne,	» 19,417
E. v. d. Veer,	» Sondel,	» 19,385
G. D. de Boer,	» Oppenhuizen,	» 19,240
M. Schotanus,	» Boksum,	» 19,200
A. Nieuwland,	» Deinum,	» 19,180
T. Gaastra,	» Britsverd,	» 18,876
H. Frankema,	» Joure,	» 18,500
D. Landstra,	» Sneek,	» 17,980
H. T. Riesma,	» Bozum,	» 17,845
G. J. Lanting,	» Deersum,	» 17,239
H. Zwarts,	» Folsgare,	» 16,984

gegund.

Vlarkwedde, 15 Sept.: het verbouwen der school en onderwijzerswoning te Ter-Apelkanaal; ingek. 3 bilj., als:

P. Luitjes,	te Musselkanaal,	*f* 1596
P. v. d. Berg,	» idem	» 1570
J. Benus,	» Stadskanaal,	» 1517

Amsterdam, 15 Sept.: het bouwen van 3 woonhuizen aan den Amstel, Weesperzijde, in de gemeente Nieuweramstel, onder beheer van den architect G. W. Vixseboxse; ingekomen 32 bilj., als:

P. J. v. Workum,	*f* 47,800
W. H. Struis,	» 40,900
J. de Lange,	» 39,980
H. v. d. Oever en Joh. Heijink,	» 39,963
J. Poot,	» 39,200
A. Aalders,	» 38,888
J. J. Vontijn,	» 38,500
J. Giebels en J. v. Servellen,	» 38,100
A. H. Grijpink,	» 37,984
J. v. Berne,	» 37,540
B. de Bruin,	» 37,450
B. Krijnen,	» 37,120
A. Paans,	» 37,000
F. Luijten,	» 36,900
J. P. Rieken,	*f* 36,850
Peeters en Roelofsen,	» 36,700
D. Zuiderhoek,	» 36,600
J. G. de Haart,	» 36,555
P. Kampman en J. v. Harderwijk,	» 35,900
G. L. Brouwer,	» 35,482
D. H. Zeevat,	» 35,438
Oosterink en Schut,	» 35,100
L. Kroonen,	» 34,880
C. Eijsvogel,	» 34,867
H. W. A. Paans,	» 34,850
C. Alberts,	» 34,800
D. Heijink,	» 34,489
H. de Haan,	» 34,190
Gerrit Boon,	» 33,959
Ph. A. Warners,	» 33,683
K. J. B. v. Damme,	» 33,300
Renaud en Boeljon,	» 32,500
E. H. Belle en C. Kösters,	» 32,032

gegund.

Leiden, 15 Sept.: het bouwen eener villa te Voorschoten, onder beheer van den architect W. F. van der Heyden, te Leiden; ingekomen 12 bilj., als:

P. Gestman,	te Leiden,	*f* 8050
G. J. v. Hoek & Co.,	» Delft,	» 7799
C. v. Diest,	» Voorschoten,	» 7790
C. Alkemade,	» Noordwijk,	» 7666
P. C. Dessing,	» Voorschoten,	» 7520
J. de Graaf,	» Zoeterwoude,	» 7520
Christiaanse en Zekvelt,	» Leiden,	» 7300
A. Verhoog Jr.,	» idem	» 6898
Bonsijn,	» Voorschoten,	» 6818
J. Yperlaan,	» idem	» 6745
J. Kaiser,	» idem	» 6732
G. Kranenburg,	» idem	» 6598

gegund.

Leiden, 16 Sept.: het verbouwen van de perceelen aan de Boternarkt, nos. 5 en 6, te Leiden, onder beheer van den architect W. F. van der Heyden; ingek. 10 bilj., als:

J. C. Verhoeve,	te Leiden,	*f* 17,120
C. G. v. Oerle,	» idem	» 16,980
A. v. 't Riet,	» idem	» 16,764
G. Splinter,	» idem	» 16,590
C. Carlier,	» idem	» 16,290
P. L. v. Eikel,	» idem	» 16,090
P. C. de Vrind,	» idem	» 15,917
N. Bink Jr.,	» idem	» 15,200
J. B. Hoogeveen,	» idem	» 14,995
M. N. Langenaal,	» idem	» 14,560

gegund.

Amsterveenschekanaal, 15 Sept.: 1o. het leveren der materialen voor het herbouwen eener boerenhuizing van H. Bakker; ingek. 6 bilj., als:

K. Klaassens,	te Voorsdam,	*f* 1480
H. E. Kliphuis,	» Amsterveenschekanaal,	» 1434
W. Bakker Mz.,	» Valbermond,	» 1434
Stoontjes,	» Wilhelmvank,	» 1430
Engelsman,	» Stadskanaal,	» 1419
H. v. d. Bergh,	» idem	» 1398

2o. de timmerwerken; ingek. 3 bilj., als:

H. Schipbouwer,	te Amsterveenschekanaal,	*f* 737
H. E. Kliphuis,	» idem	» 729
A. Weites, Kropswolde en E. Koning,	» Zuidlaren,	» 349

beiden gegund.

Assen, 16 Sept.: het verf- en behangwerk van een nieuw te bouwen huis voor H. Schuurman; ingek. 6 bilj., als:

Iwema,	*f* 727
Siegers,	» 473
Boning,	» 460
Van Beek,	» 397
De Vries,	» 394
Masink,	» 369

gegund.

's-Hage, 17 Sept.: 1o. het verdiepen van het benedendeel der rivier de Dortsche Kil, tusschen kilometerraai 128 en het Hollandsch Diep, onder de gemeente Dubbeldam; ingek. 5 bilj., als:

A. L. v. Wijngaarden IJz., Sliedrecht,	*f* 71,900
Th. Volker, Dordrecht en H. Bennik Hz., Utrecht,	» 67,000
M. C. de Jong P.Mz., Sliedrecht,	» 64,700
G. Goedhart, Dordrecht,	» 58,750
H. Volker, idem	» 44,000

2o. het maken van een separatiewerk aan den kop van de Oude Wiel, tusschen de bovenmonden der Nieuwe- en Beneden-Merwede, onder de gemeente Werkendam; ingek. 6 bilj., als:

A. G. Huyskes,	te Hedel,	*f* 115,000
L. A. v. Haaften,	» Sliedrecht,	» 109,980
A. Boer Wz.,	» idem	» 107,635
W. Volker,	» idem	» 106,000
A. Volker Lz.,	» idem	» 103,894
G. Goedhart,	» Dordrecht,	» 102,500

3o. het maken van grondwerken, gebouwen, bestratingen, overgangs-, afsluitings- en eenige andere werken, benevens het leggen van sporen

en wissels, tot uitbreiding van het station Leeuwarden; ingek. 12 bilj., als:

H. v. Rhijn, Naarden,	*f* 209,000
K. Bleeker, Zutfen,	» 204,000
A. Terwindt, Westpannerden,	» 181,813
J. Kooy, Amsterdam,	» 183,690
T. Hilarius Yz., Leeuwarden,	» 179,500
C. Bos, Haarlemmermeer,	» 177,473
B. Bos Adrzn., Dordrecht,	» 176,000
B. A. Wiegerink, Groenlo en F. E. Terwindt, Pannerden,	» 173,600
Th. J. Mirande, 's-Hage,	» 173,500
Th. G. Bekhuis en D. Damstra, Leeuwarden,	» 169,260
H. G. Brouwer, Stiens en S. J. Fokkens, Britsum,	» 169,200
A. S. Schaafsma en J. Schaafsma, Harlingen,	» 168,400

Naarden, 18 Sept.: het bouwen van eene brugwachterswoning bij de Amsterdamsche-poort te Muiden, onder het beheer der genie te Naarden; aangenomen door G. Teunisse, te Hilversum, voor *f* 2490.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 27 SEPTEMBER 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 29 Sept.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het bouwen van eene openbare lagere school 5e klasse voor jongens in de Da-Costastraat bij de Kinkerstraat; 2o. het maken van eene openbare lagere school 3e klasse voor meisjes aan de Nassaukade bij de Kinkerstraat. Inl. ten kantore van den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101.

Amsterdam, te 1 uur, door den architect G. W. Vixseboxse, in het verkooplokaal Frascati: het bouwen van een woonhuis aan de Anna-Vondelstraat, in de gemeente Nieuwer-Amstel.

Wommels, door burg. en weth. van Hemmaderadeel: de verbouw van het schoollokaal te Wommels, bestaande in het verplaatsen van de in die school aanwezige afscheiding en het maken van eene nieuwe afscheiding, met aanverwante werkzaamheden. Bilj. inzenden gemerkt met letter S.

Goutum, bij den administreerend-kerkvoogd der Gecombineerde Nederl. Herv. gemeenten van Goutum en Swichum: het verven, met bijlevering der materialen, eener nieuwgebouwde stelplaatsing onder Goutum. Inl. bij den aannemer D. J. Roitsma, te Kornjum.

Terwispel, door het best. van het waterschap Leitpolder: het verrichten van de werken tot bedijking en waterafvoer.

Dinsdag, 30 Sept.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 55 perceelen.

Enschedé, te 1 uur, door den architect J. Moll (te Hengelo), in het logement-De Graaff: het bouwen van 6 woningen van 2 verdiepingen, bestaande samen ongeveer 450 M³, op een terrein aan den weg naar het Volkspark, te Enschedé. Aanw. te 10 uren.

Bellen, te 2 uren, door het bestuur der Israëlietische gemeente aldaar, in het Stationskaffehuis: het bouwen van eene kerk met de levering van materialen. Aanw. op den dag der besteding, te 10 uren. Inl. bij den architect G. Stel.

Hengezand, te 2½ uren, door burg. en weth.: het aanleggen van een grintweg door het dorp Westenbroek, lang, na aftrek der tilbatten, 2996 M.

Annerveenschekanaal, door H. Bakker, bij H. Bruins: het doen van glas- en verfwerken voor eene boerenbehuizing, aldaar.

Woensdag 1 Oct.

Monnikendam, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbestuur van den H. Nikolaas, in De Zwaan, bij Th. Sistermans: het maken van een begraafplaats, gemetselde grafkelders, lijkenhuis, pijlers met gesmeed-ijzeren inrijhekken enz., aldaar. Inl. bij den architect H. P. van den Aardweg, te Purmerend.

Hengelo (O.), te 12 uren, door burg. en weth.: het verbouwen der school te Woolde en het daarmast stichten eener onderwijzerswoning, beiden gelegen aan den straatweg naar Delden. Inl. bij den gemeente-opzichter. Aanw. 29 Sept., te 10 uren.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het leggen van een dijk langs het Kleingrachtje; 2o. het schoonmaken van het kleine A-riool. Inl. bij den gemeentearchitect.

Zwartsluis, te 1 uur, door den dijkstoel van het waterschap van Hasselt-en-Zwartsluis, bij G. Schrijver: de tijdelijke voorziening van den dijk tusschen Hasselt en Zwartsluis tegen het winterseizoen, met bijlevering van materialen, enz. Inl. bij de ingenieurs J. van Hasselt & De Koning, te Nijmegen. Aanw. 29 Sept., te 1 uur, aan te vangen bij het einde van den dijk aan de zijde van Zwartsluis.

Binnenmeerdijk, te 3 uren, door het best. van den Royalepolder, bij Js. Sprangers: de levering van 15,000 bos rijs, 1500 bos paken en 1500 bos latten.

Zutfen, bij den mr. timmerman Kerkmeijer, Bornhovestraat: verfwerk aan een huis in de Pelikaanstraat, C no. 213.

Amsterdam, op het bureau van den directeur van 's Rijks centraal-magazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van verschillende benoodigdheden ten behoeve van genoemd magazijn.

Nieuwer-Amstel, door het gemeentebest.: de verlichting der gemeente, van 1 Oct. '85—1 Nov. 1925, met het uitsluitend recht om in de gemeente ged. 40 jaren gasbuizen te mogen leggen.

Kruiningen, door portionarissen van de meestoof De Hoop: de levering van 150 HL. Roerkolen, vóór of op 20 Oct. Bilj. inzenden vóór 9 uren, bij C. de Jonge, aldaar.

Donderdag, 2 Oct.

Borsele, te 10 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Elkewoudsdijk en den calamiteusen Borselepolder, in de Directiekamer: 1o. het maken van werken tot verdediging van den oever van het calamiteuse waterschap Elkewoudsdijk; 2o. het maken van werken tot oeververdediging van den calamiteusen Borselepolder. Aanw. 29 Sept., van 10—12 uren, samenkomst bij de haven te Elkewoudsdijk.

Dordrecht, te 11 uren, door den commandant in het 3e geniecommandement, bij J. C. van der Horst: het verbeteren van de positie Ooltgensplaat, onder beheer der genie te Willemstad. Inl. op het bureau van genoemden commandant en bij den eerstaanwezend-ingenieur te Willemstad. Raming *f* 125,400. Bilj. inzenden 1 Oct., vóór 3 uren, op het bureau van den geniecommandant, te Dordrecht.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van trottoirs met aanverwante werkzaamheden, het ophoogen van een gedeelte aan de Oude Kraan, en het maken van een cementen riool in de Spijkerstraat.

Deventer, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Zutfen, op het bureau van den hoofdopzichter van fortificatiën: het doen van voorzieningen in het militair hospitaal, te Deventer. Raming *f* 1240. Biljetten inzenden 1 Oct., vóór 3 uren, op genoemd bureau van den hoofdopzichter.

Vrijdag, 3 Oct.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het hardmaken van het terrein ten oosten van de infanteriekazerne, op het terrein Daalsdal, aldaar. Bilj. inzenden 2 Oct., vóór 3 uren, op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur, aldaar.

's-Hertogenbosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verhoogen van een gedeelte van den Rijks-grooten weg 2e klasse no. 4, van 's-Bosch naar de rivier de Maas, in de richting naar Utrecht. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Kouwenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Raming *f* 5000.

Vlaardingen, te 1 uur, in het logement-Van Dijk: het bouwen van eene kerk met toren en pastorie voor de R.-K. parochie van den H. Willibrordus, aldaar. Inl. bij den architect Nic. Molenaar, te 's-Hage. Aanw. 29 Sept., te 1 uur.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het leveren van omslagen voor telegrammen, ten behoeve van de Rijks-telegraaf, ged. '85, '86 en '87.

Rotterdam, te 2 uren, door de commissie over het krankzinnigen-gesticht: de levering van verschillende benoodigdheden, o. a. Roerkolen.

Amsterdam, te 3 uren, door de naamlooze vennootschap Bouwmaat-schappij De IJsbreker, in het café-Krasnapolsky: het bouwen van 3 heerenhuizen in 1 blok, aan de Weesperzijde hoek 3e Boerhavestraat, met levering van materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt.

Zaterdag, 4 Oct.

Stad-Delden, te 11 uren, door burg. en weth. der besturen van Stad- en Ambt-Delden: de levering van schoolbehoeften ged. '85.

Heusden, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van Stad-en-Lande van Heusden, in hun gewone vergaderzaal: 1o. het met bladriet en rijshout beslaan van vakken dijk, tot het waterschap behorende, in 5 perceelen, met bijlevering van alle materialen en arbeidsloonen; 2o. het ter plaatse op scheif leveren van 6000 bos bladriet, in 1 perceel; 3o. het ter plaatse op scheif leveren van: 12,000 bos Hollandsche rijs, 400 bos Geldersche rijs, 1400 bos bleeslatten en 360 bos Walchersche paken, in 1 perceel. Inl. bij dijkgraaf en heemraden en bij den opzichter J. v. Tuijl Gz., te Heusden.

Maandag, 6 Oct.

Antwerpen, te 12 uren, door het prov. best.: het over 505 M. verbreeden van het kanaal te Herenthals. Raming fr. 19,200.

Haarlem, te 2 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie in de Jansstraat: het bouwen van eene brugwachterswoning bij de draaibrug over de Ringvaart van den Haarlemmermeerpolder, nabij de gemeente Sloten. Inl. bij den hoofd-opzichter, te Haarlem en bij den betrokken polderopzichter. Aanw. 3 Oct., te 12 uren.

Woensdag, 8 Oct.

Zutfen, te 12 uren, door Joseph L. Spier: het verbouwen van zijn woonhuis met winkel, magazijn enz. Inl. bij den architect J. Uiterwijk Wz. Aanw. 30 Sept. en 1 Oct., te 11 uren. (Alleen onder te Zutfen gevestigde aannemers.)

Huilerberg, te 5 uren, door den architect J. M. Koning (te Muiden), in het Hotel Het Rechthuis: het bouwen van 2 woonhuizen met boerderij, te Huilerberg. Aanw. te 3 uren.

Donderdag, 9 Oct.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van brand-stoffen (steenkolen en grein), in 2 perceelen.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren en stellen van de vereischte ijzerwerken met toebehooren voor de privaat-inrichtingen volgens het Liernursstelsel, in 3 in-aanbouw-zijnde openbare lagere scholen der 1e klasse, als: een in de Nassaustraat, een in de Oldenbarneveldstraat, een aan de Oldenbarneveldkade. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer 101.

Vrijdag, 10 Oct.

Luik, te 12 uren, door het prov. best.: het verbouwen van een kaaimuur, aldaar, met aanleg van riolen. Raming fr. 468,626.

Laagsoeren, te 1 uur, namens curatoren van Bethesda, aan het Hôtel: het bouwen van een vleugel aan het badhuis, p. m. oppervlakte van 400 M², met de levering der materialen. Aanw. 3 Oct., te 1 uur. Inl. bij den architect Brink Evers, te Elleküm, bij wien de biljetten vóór 11 uren te bezorgen.

Zaterdag, 11 Oct.

Steeg (bij Arnhem), te 1 uur, door den architect Brink Evers, namens G. Hupkes Lz., in het Hôtel Het Wapen van Athlone: het gedeeltelijk amoveeren van een woonhuis, en het opbouwen van een heerenhuis met de levering der materialen. Aanw. 4 Oct. te 11 uren. Bij. inzenden bij genoemden architect, te Elteren.

Woensdag, 15 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. de uitvoering van baggerwerk tot onderhoud van het vaarwater in de Koningshaven te Rotterdam, tusschen de kilometerraaien 142 en 143. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Verzijl, te Rotterdam. Aanw. 8 Oct., te 2 uren; 2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de werken van den Baarsuijkschen overlaat, met de Rijkssluis in de oostelijke vaarthade van Waalwijk, behoorende tot de werken van de Maas, met het onderhoud dier werken van 1 Jan.—31 Dec. '85, benevens voor het zoomadig leggen in '85 der zomersluiting in genoemden overlaat. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoolf, te Vucht en bij den opzichter Van der Kallen, te Geertruidenberg. Aanw. 8 Oct. Raming ƒ 3440; 3o. het verrichten van eenige werken tot normaliseering van de Waal onder Gameren, tusschen de kilometerraaien 79 en 81. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 8 Oct. Raming ƒ 19,700.

Maandag, 20 Oct.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 19 perceelen. O. a.: draadnagels, hang- en sluitwerk, houtschroeven, divers ijzer, gegoten-ijzeren kolommen, neuten enz., gegoten-ijzeren buizen, gegalvaniseerd-ijzeren emmers, diverse gereedschappen, enz. enz.

Vrijdag, 24 Oct.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine, aan 's Rijks werf: de levering van 120,000 KG. Noordsche hennep, in 12 kavelingen, elk van 10,000 KG.

Op later te bepalen datum.

Almelo: Voor het kanaal Almelo—Nordhorn: Bestek no. 1, circa 1½ millioen M³ aardewerk, 5 sluizen, 16 bruggen, duikers enz. Inl. bij den hoofdingenieur L. A. Reuvens, te Zwolle en den ingenieur H. Hendriks, te Almelo. Raming ƒ 814,000.

Prijsopgaaf gevraagd door den directeur der gemeentewerken te Utrecht, voor franco levering van 500 gegalvaniseerd-ijzeren privattonnen. Model aan de Vaalt, aldaar, te bezichtigen.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

's-Hage, 19 Sept.: 1o. het leggen en ingraven van telegraafkabels in den grond en onder water te Amsterdam; ingek. 10 bilj., als:

E. v. Brammelen, Nieuweramstel,	ƒ 3876
C. M. Rozenburg, Naaldwijk,	» 3790
C. Bos, Haarlemmermeer,	» 3635
J. Krachten, Utrecht,	» 3593
B. Bos, Smilde,	» 3469
G. D. v. Doorn, Amsterdam,	» 3300
K. Sneyders de Vogel, Schiedam,	» 3283
A. Kouwenhoven, Enkhuizen,	» 3274
P. v. Essen, Houtrijk-en-Polanen,	» 2877
F. M. Giesen, Amsterdam,	» 2777

2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht, in 2 perceelen: perc. 1 ingek. 5 bilj., als:

E. M. Giesen,	te Amsterdam,	ƒ 1498
P. Leenders,	» Utrecht,	» 1683
E. A. Loeffen,	» Arnhem,	» 1660
K. Sneyders de Vogel,	» Schiedam,	» 1515
W. v. Dijk,	» Jutfaas,	» 1000

perc. 2 ingek. 4 bilj., als:

K. Sneyders de Vogel,	te Schiedam,	ƒ 1545
P. Leenders,	» Utrecht,	» 1418
E. M. Giesen,	» Amsterdam,	» 1414
W. v. Dijk,	» Jutfaas,	» 1399

3o. het maken van een gebouw voor den postpakketdienst en voor eene uitbreiding der lokalen voor den postdienst achter het postkantoor te Leiden; ingek. 14 bilj., als:

Th. Los,	te Leiden,	ƒ 24,000
H. Rinck,	» Haarlemmermeer,	» 23,450
P. L. v. Erkel,	» Leiden,	» 23,266
G. Splinter,	» idem	» 22,853
J. Hasselbach,	» idem	» 22,838
C. Alkemade Jr.,	» Noordwijk,	» 22,600
W. G. Mansvelt,	» Wassenaar,	» 22,580
P. J. Christiaanse,	» Leiden,	» 22,572
S. B. Peyra,	» Haarlem,	» 22,345
G. Toornvliet,	» Gouda,	» 22,260
W. v. Dam,	» Leiden,	» 21,970
P. C. de Vrind,	» idem	» 21,947
J. P. A. Nelissen,	» Haarlem,	» 21,730
C. M. Rozenburg,	» Naaldwijk,	» 21,185

Middelburg, 19 Sept.: het bouwen, voor rekening van W. J. Sprenger, van eene villa te Domburg; ingekomen 8 bilj. als:

F. J. M. v. d. Hell,	te Middelburg,	ƒ 25,280
L. Francke,	» Oosthapelle,	» 24,895
C. L. v. Sorge,	» Middelburg,	» 24,798
W. v. Uje & Zonen,	» idem	» 23,863
J. M. v. Dömars & Zonen,	» idem	» 22,449
C. A. Goethals,	» idem	» 22,394
M. K. Jeras & Zonen,	» idem	» 21,940
H. P. v. d. Bos,	» idem	» 21,380

Assen, 19 Sept.: het bouwen van een huis, waarin 2 woningen, aan de Molendwarsstraat, aldaar, voor J. Hofman, onder beheer van den architect J. v. Houten; ingek. 10 bilj., als:

H. Bennink,	te Assen,	ƒ 1654
G. B. Broekema,	» idem	» 1538
H. Winters en A. Beehiman,	» idem	» 1499
J. Landwets,	» idem	» 1449
D. Nooingh,	» idem	» 1345
J. P. Broekema,	» idem	» 1340
G. van de Grampel,	» idem	» 1311
D. B. Wiering,	» idem	» 1260
D. Postma,	» idem	» 1220
A. Bakkert,	» idem	» 1198

gegund.

Leeuwarden, 20 Sept.: de levering van Portland-cementstecnen riolen, kolken, buizen, putten enz. voor de te maken rioleeringen, en eene waterleiding voor brandblussching in de te dempen sloten langs het Molenpad en op de Olde-Gallileën; gegund aan C. W. Vinke, te Leeuwarden, voor ƒ 2366.

Vlissingen, 20 Sept.: het leggen van riolen door buizen in het Betje-Wolfspleïn tot aan de reuise van den stoomtram; ingek. 5 bilj., als:

J. F. Muller,	te Vlissingen,	ƒ 1780
P. Menjé,	» idem	» 1720
P. A. v. Beers,	» idem	» 1615
J. Menjé,	» idem	» 1500
L. Weijsbek,	» idem	» 1365

Utrecht, 20 Sept.: het vernieuwen en herstellen van deuren in de schuttsluis buiten de Weerd, aldaar; minste inschr. was P. Leenders, te Utrecht, voor ƒ 1276.

Gorkhem, 20 Sept.: het doen van voorzieningen bij de forten te Everdingen en aan het Spoel, en het leveren van kachels en andere kazernemeubelen in de forten bij de Nieuwe Steeg en het Spoel, bij Vuren en Everdingen; ingekomen 7 bilj., als:

A. de Groot Cz., Heukelum,	ƒ 2796
G. de Hoog, Gorichem,	» 2580
J. J. Kooijman, Dordrecht,	» 2550
D. Sizoo, Gorichem,	» 2447
J. A. Kentie, Woudrichem,	» 2295
G. v. Heeswijk, Everdingen,	» 2238
C. F. W. Uitewaal, Wijk-bij-Duurstede,	» 2288.50
Raming	» 2600

Amsterdam, 20 Sept.: het uitvoeren van voorbereidende werkzaamheden voor het werk aan de Drecht nabij Uithoorn, onder het beheer der genie; ingek. 12 bilj., als:

C. J. Hartog, Amsterdam,	11	%	boven tarief
C. Langeveld, N.-Amstel,	8½	%	» »
C. Sterk Hz., Hoeksche Waard,	5	%	» »
C. Bos, Haarlemmermeer,	7	%	» »
L. Kalis Kz., Sliedrecht,	7	%	» »
D. Volker, Dordrecht,	7	%	» »
T. Sweets, Ameide,	5	%	» »
W. Ambagtsheer, N.-Amstel,	2	%	» »
C. Hoogendoorn, Giessendam,			tegen »
H. Bennik Hz., Utrecht,	3	%	beneden »
C. Bos Az., Dordrecht,	5	%	» »
N. v. Haaren, Geertruidenberg,	9.6	%	» »

gegund.

Weldam, 20 Sept.: het vergrooten der school voor o. l. onderwijs te Oosterwierum; ingek. 15 bilj., als:

M. Roulema,	te Sneek,	ƒ 2999
R. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 2960
W. Nauta,	» Hijkaard,	» 2875
G. Lanting,	» Deersum	» 2765
H. Riesma,	» Roazum,	» 2756
L. Elzinga,	» Gaastum,	» 2740
M. Schotanus,	» Bokkum,	» 2689
Y. J. Temminga,	» Ytens,	» 2598
T. Gaastra,	» Britsward,	» 2546
K. Hanksma,	» Jorwerd,	» 2495
D. Dousma,	» Oosterwierum,	» 2485
A. Dousma,	» Irnsum,	» 2435
R. Kampstra,	» Jorwerd,	» 2400
W. v. d. Ploeg,	» idem	» 2372
T. Faber,	» Roodhuis,	» 2147

Oldeboorn, 20 Sept.: het verrichten van slot- en baggerwerk in het waterschap De Zwette, in 2 perceelen; voor perc. 1 ingek. 4 bilj., als:

K. J. Dijkstra,	te Goëngahuizen,	ƒ 810
H. H. Meijer,	» Langezwaag,	» 634
G. R. de Jong,	» Nieuwebrug,	» 494
J. J. Hofstra,	» Tjalleberd,	» 474

perc. 2 ingek. 5 bilj., als:

H. H. Meijer,	te Langezwaag,	ƒ 642
K. J. Dijkstra,	» Goëngahuizen,	» 620
G. G. Boing,	» Rotsterhaule,	» 427
J. J. Hofstra,	» Tjalleberd,	» 416
G. R. de Jong,	» Nieuwebrug,	» 414

Voor de massa ingekomen 8 bilj., als:

T. H. Loen,	te Westeraar,	ƒ 1384
T. E. v. d. Berg,	» Luiksvolde,	» 1340
W. Krikke,	» Oudehaske,	» 1323
H. H. Meijer,	» Langezwaag,	» 1266
J. J. Bouma,	» idem	» 1196
H. H. Huisman,	» Ylst,	» 1047
G. R. de Jong,	» Nieuwebrug,	» 898
J. J. Hofstra,	» Tjalleberd,	» 890

In massa gegund aan J. J. Hofstra.

Assen, 20 Sept.: 1o. het stukadoorwerk van het in-aanbouw-zijnde huis van H. Schuurman; ingek. 3 bilj., als:

H. Weertman,	te Assen,	ƒ 490
H. F. Engelbart,	» idem	» 360
J. H. Engelbart,	» idem	» 498

gegund.

2o. het leveren van spiegel-, dubbeldik- en enkel glas aan hetzelfde huis; ingekomen 3 bilj., als:

S. J. v. Beek,	te Assen,	ƒ 433.90
G. Stavel & Zn.,	» idem	» 397
J. Buning Jr.,	» idem	» 349

gegund.

Nijmegen, 20 Sept.: het bebouwen van twee perceelen aan de Nieuwe Markt, onder beheer van den architect D. Sommerlink; ingekomen 7 bilj. als:

W. Kroezaan,	te Nijmegen,	ƒ 11,511
J. T. Kerkhoff,	» idem	» 11,446
W. P. H. Corvelijn	» idem	» 10,978
W. v. d. Roest,	» idem	» 10,420
H. W. v. d. Waarden,	» idem	» 10,341
W. v. d. Wagt en A. H. Verheij,	» idem	» 9,895
J. B. Smits,	» idem	» 7,947

gegund.

Zwolle, 20 Sept.: het uitvoeren van eenige vernieuwingen aan- en het onderhouden van de gebouwen in het Nieuwewerk en het Katerveerhuis: ingekomen 6 bilj., als:

H. Wissing,	te Zwolle,	ƒ 3778
T. Diesselhof,	» idem	» 3125
B. Meijbergen,	» idem	» 2987
G. Kamphuis,	» Zwollerkeerspel,	» 2561
H. J. Bardon,	» Zwolle,	» 2287
J. H. Noorman,	» idem	» 2265

gegund.

Dijken, 22 Sept.: het bouwen van een nieuw boerenhuis, te Dijken bij Langweer, onder beheer van den architect A. Boekstra, te Leeuwarden; ingek. 17 bilj., als:

Van der Wetering,	te Wijkel,	ƒ 15,600
C. Tolman,	» Bourtangerga,	» 15,135
C. Schiere,	» idem	» 14,895
C. Visser,	» Sneek,	» 14,484
G. D. de Boer,	» Opyeuhuizen,	» 13,989
H. T. Riesma,	» Roazum,	» 13,760
J. H. Poutsma,	» Terwispel,	» 13,547
G. Lanting,	» Deersum,	» 13,491
J. Riesma,	» Joure,	» 13,149
D. Landstra,	» Sneek,	» 13,000
E. H. v. d. Veer,	» Sondel,	» 13,000
R. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 12,889
I. H. de Boer,	» St.-Nicolaasga,	» 12,620
D. L. Hoogkamp,	» Follega,	» 12,587
C. de Vroeg,	» Terwispel,	» 12,268
H. J. Franksma,	» Joure,	» 11,900
D. K. Wiedinga,	» Jaskenhuizen,	» 11,478

gegund.

Raming ƒ 13,200

Amsterdam, 22 Sept.: Bestek no. 343, de levering van laschplaten, schroefbouten en steunklossen aan de H. IJ. S. M.:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4
	48.5 ton laschplaten	24.9 ton schroefbouten	5.08 ton schroefbouten	1500 stel steunklossen
R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam,		ƒ 112.80	ƒ 126.70	ƒ 0.9726
L. J. Enthoven & Co., Den Haag,				1.10
IJzerfabriek van Tegelen				1.43
Prins van Oranje, Den Haag,				1.44
Hotz en Co., Rotterdam,	ƒ 9.75½ per 100 KG. of 97.75 per ton.			
D. Schretlen & Co., Leiden,				1799 of 1.20 per stel.
Gebr. Doppler, Maastricht,		113.50	117.50	1.17 » »
Hoerder Bergwerks & Hütten-Verein, Hoerde,	8570.75 of 76.92 per ton.			
D. S. M. Kalker, Amsterdam,	86.00 » »			
Hagen Grünthaler Eisenwerke, Hagen,		129.40	132.10	
H. Buisson, Tayt-prés-Manage (België),				1.08 » »
H. H. Scissenschmidt, Plettenberg,		3270.—	700.—	
Société Anonyme des Usines etc., La Louvière,		2850.— of 114.47 per ton.	603.— of 118.65 per ton.	
Gereke & Co., Amsterdam,		123.50 » »	135.— » »	1.30 » »
Société des forges et ateliers Sonelle,		117.75 » »	134.— » »	
A. J. Jockes, Amsterdam,				1800 of 1.20 » »

Utrecht, 23 Sept.: 1o. Bestek no. 396, het maken van een haltegebouw te Prinsenhage; het uitbreiden van haltegebouwen te Lisebosch, Hoeve en Seppe; het maken van een goederenbergplaats en buitenscherm te Etten-Leur; het afbreken van wachtershuisjes en het wijzigen en maken van wachterswoningen der Staatsspoorwegen:

Namen.	Woonplaats.	a. Volgens bestek			b. Volgens bestek, doch de woningen 1 meter langer.			a en b 1e & 2e perceel	a. 1e en 2e perceel	b. 1e en 2e perceel	in massa.		a, b, woning bij wachtpost 36a
		1e perc.	2e perc.	3e perc.	1e perc.	2e perc.	3e perc.				a.		
											ƒ	ƒ	
J. Hilken,	Grave,										84000	89000	72400
P. Rijnders,	Valkenswaard,										85600	92000	2700
F. D. Brughmans,	Roosdaal,		ƒ 28,050				ƒ 29,310						
H. Degens,	Dordrecht,	ƒ 23,683	ƒ 26,773	26,832	ƒ 24,661	ƒ 27,745	27,804	ƒ 50,987			86497	89413	2287
L. Boermans,	Gilze,	25,681		28,945	26,718		29,980	61,931					1883
A. Verlaagen en Zn.,	Breda,		33,588										
C. A. Verhoeven,	Nispen,			29,818			31,188						
P. F. Verhoeven,	idem			29,518			30,868						
C. Suijkerbuijk,	Ruk'en,	28,200											
J. Visser Gz.,	Papendrecht,		30,744			40,944							2275
A. D. Lucas,	Zevenbergen,	26,999											
J. A. N. Lucas,	Lage-Zwaluwe,		41,000	30,500									2250
J. B. Ranjmakers,	Wouw,	25,550			26,350								
C. ter Haar,	Winterswijk,	34,000	37,000	25,100	34,900	37,900	26,000				83600	86300	1920
J. W. Slechtriem,	Breda,		35,281			36,341							2800
J. van der Vlugt,	Dordrecht,	24,310	26,910	26,210	24,990	27,620	26,910		49,790	51,240	86800	88000	1950
P. H. Versteijne,	Oosterwijk,	25,068	28,861	28,712	26,853	29,690							
C. D. Kleijn,	Raamsdonk,	22,802	34,980	23,014	23,949	36,033	26,067				82580	86000	2150

2o. Bestek no. 407, het maken van een gebouw ten dienste der posterijen op het station Oldenzaal; ingek. 8 bilj., als:

C. Frowijn,	te Ootmarsum,	ƒ 5928
J. H. Scholten Az.,	» Almelo,	» 5295
B. Reinerink,	» Oldenzaal,	» 4670
J. ter Ellen,	» idem	» 4590
G. J. Bouwwinkel,	» Brummen,	» 4341
G. Boerstoel,	» idem	» 3947
J. Schut,	» idem	» 3944
J. Blom & F. Eijbers,	» Apeldoorn,	» 3845

3o. Bestek no. 408, het herstellen van de toegangswegen naar de stations Heinoo, Raalte, Heflendoorn-Nijverdal en Wierden; ingekomen 12 bilj., als:

G. J. Gerdink & Zn., Woolde gem. Hengelo,	ƒ 3300
H. Meijer G.Hz., Wierden,	» 3300
B. L. Buijroets, Ambt-Almelo,	» 3287
P. Hell, Zwolle,	» 3276
J. Otten, Meppel,	» 3137
F. Janssen, Nijverdal,	» 2981
J. H. v. d. Ven, Arnhem,	» 2945
F. Aberson, Steenwijk,	» 2917
A. Hocks, Zwolle,	» 2890
J. G. Hofman, Hasselo,	» 2878
W. J. v. d. Haar, Wilpe gem. Voorst,	» 2777
A. v. Straaten, Zwolle,	» 2738

4o. Bestek no. 409, het uitbreiden der waterhaling op het station Nijmegen; ingekomen 10 bilj., als:

G. J. Groot, St.-Anna en J. Knoops, Nijmegen,		ƒ 8090
J. Andriessens, Roermond,		» 8545
H. R. Hendriks, Och en A. Gobbens, 's-Bosch,		» 8149
A. Willaert, Boxtel,		» 8090
A. Th. Opsomer en C. F. Eijkelen, Nijmegen,		» 8183
G. Wilson, 's-Hage,		» 8137.60
J. Hilken, Grave,		» 7987
F. Colson, 's-Hage,		» 7900
G. H. v. d. Heijden, Arnhem,		» 7892
T. Verhoeven, Deventer,		» 7700

Middelburg, 23 Sept.: het leveren van 875 Hl. Roer-kachelkolen, ten dienste van het gemeentebestuur; ingek. 5 bilj., als:

		per Hl.
D. C. v. d. Harst,	te Middelburg,	ƒ 0.62
P. C. Ladikhuijzen,	» idem	» 0.62
A. Jobse,	» idem	» 0.59
G. de Boer,	» Vlissingen,	» 0.58
Gebr. Boudewijnse,	» Middelburg,	» 0.57⅞

gegund.

Wageningen, 23 Sept.: het maken van 8 dwarsribben onder de gemeenten Renswoude en Lienden enz., voor H. Wolff, te Amsterdam; ingekomen 6 bilj., als:

B. P. de Groot,	te Giessendam,	ƒ 7200
E. v. Harn,	» Lienden,	» 5900
J. H. Hoijnck,	» Panneerden,	» 4920
W. M. Nyenes,	» Arnhem,	» 4920
F. F. Terwindt,	te Panneerden,	ƒ 4900
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 4722

Zutfen, 23 Sept.: de levering van brandstoffen voor de gemeentegebouwen, ged. '84/'85; minste inschr. waren:

Voor gewone gruiskolen, Nuveld, Zutfen, ƒ 54 per Hl.

Voor grove haardkolen dezelfde, 85 » »

» lange turf, Thomas, Zutfen, 5.07½ per 1000

's-Hage, 24 Sept.: 1o. het maken van een gebouw voor stoompersoneel te Nachtevecht; ingek. 22 bilj., als:

C. Meijers,	te 's-Hage,	ƒ 16,540
W. Westenhof,	» Weesp,	» 16,248
J. v. Straten,	» Jutfaas,	» 16,325
C. v. Soest,	» Wijk-aan-Zee,	» 16,164
M. L. v. Spanje,	» 's-Hage,	» 16,143
G. Toornvliet,	» Gouda,	» 16,130
A. B. Grijpink,	» Amsterdam,	» 16,090
J. Blok,	» 's-Gravendeel,	» 15,972
P. Duinker,	» Helder,	» 15,947
J. A. v. Straten,	» Utrecht,	» 15,870
C. Krook en A. Oostmeijer,	» Amsterdam,	» 15,760
B. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 15,650
B. Keijnen,	» Amsterdam,	» 15,480
F. L. v. Velzen,	» Haarlem,	» 15,346
B. Vermolen,	» Weesp,	» 15,168
S. v. Soest,	» Mijdrecht,	» 14,999
H. Meijer,	» Haarlem,	» 14,985
K. Groeneweegen,	» Weesp,	» 14,963

J. Kruyswijk,	te Abkoude,	ƒ 14,956
F. H. Joseph,	» Hekler,	» 14,880
D. v. d. Tas,	» Charlois,	» 14,800
J. Swets Az.,	» Nichtevecht,	» 13,992

2o. het maken van kribben tot verbetering van den Geldersche-IJsel benoorden Zalk; ingek. 5 bilj., als:

H. A. Pauwen,	te Westpannerden,	ƒ 5490
K. Schut,	» Kampen,	» 5224
J. H. Heijinck,	» Pannerden,	» 5210
F. E. Terwindt,	» idem	» 4861
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 4800

3o. het verlieperen van het grootscheepvaartwater over het Zuiden aan het benedeneind van het Schaar, met eenig rijswerk tot vorming van losplaats en bijbehoorende werken; ingek. 4 bilj. als:

A. L. v. Wijngaarden Lzn.,	Stiedrecht,	ƒ 102,500
M. C. de Jong P.Mzn.,	idem	» 99,450
A. Volker Lz. en P. A. Bos, Gorichem,	idem	» 89,000
A. G. Buyskes, Hedel,		» 88,093

4o. herbesteding van het wegruimen van een in de Waal, onder Dreumel, aan den linkeroever, tusschen de kilometerraaien 62 en 63, gezonken vaartuig; ingek. 3 bilj., als:

A. Fischer,	te 's-Bosch,	ƒ 7575
Th. H. Thomassen,	» Nijmegen,	» 6545
J. v. Hoven,	» Poederooien,	» 4590

Delfshaven, 24 Sept.: 1e perc. het profileeren, bestraten en rioleeren der Piet-Heinstraat; 2e perc. profileeren en bestraten van den toegangsweg:

	1e perc.	2e perc. per M²
W. T. Muren, Rotterdam,	ƒ 9357	ƒ 1.88
A. H. Breijs, Kralingen,	9300	1.85
E. S. Reijmer, Rotterdam,	9095	1.65
Breur, idem	7994	1.85
T. Kleijn, Stiedrecht,	7990	1.80
C. de Bruin, Overschie,	7979	1.75
Ph. Verbrugge, Waddinksveen,	7843	2.00
W. G. C. Hilkes, Rotterdam,	7530	1.78
A. Looijmans, Rotterdam,	7235	1.58
J. H. de Wit, Dordrecht,	6800	1.95
D. Varkenvisser, Overschie,	6649	1.57
G. Thoonsen, Mook,	6581	1.80
C. Hank, Delfshaven,	6066	2.25
W. Varkenvisser, Overschie en H. de Bruin, Rotterdam,	6343	1.67
A. Kros, Haarlem,	6290	2.00
J. Kruijmans, Dordrecht,	6194	1.52
Heijdelaar, Rotterdam,	5637	1.36
A. Moons, Berkel,	5460	1.60

1e perceel gegund.

's-Hage, 25 Sept.: het maken en stellen van een ijzeren zeekaap op Vlieland; ingekomen 4 bilj., als:

H. Dalhuisen,	te Kampen,	ƒ 6300
L. J. Enthoven & Co.,	» 's-Hage,	» 5998
Penn en Baudain,	» Dordrecht,	» 5950
D. A. Schretlen & Co., Gunning maeker.	» Leiden,	» 5792

Adorp, 23 Sept: 1o. het leggen van een grintweg, van den Winsumer straatweg af tot aan de Halte te Adorp, onder beheer van den opzichter W. Wolters; ingek. 8 bilj., als:

H. de Herder, Groningen,	ƒ 1567
A. Pastoor, Stedum,	» 1560
O. de Leeuw Wieland, Loppersum,	» 1556
J. Pott, Stedum,	» 1516
M. Boersema, Warfhuizen,	» 1514
A. J. Benninga, Bedum,	» 1411
W. de Vries, Garnwerd,	» 1162
J. Toesman, Groningen,	» 1153
gegund.	
Raming	ƒ 1160

2o. het leggen van een puinweg, van de Halte af tot aan de plaats van F. J. Nienhuis, onder beheer van den opzichter W. Wolters; ingek. 8 bilj., als:

J. Pott, Stedum,	ƒ 1912
A. Pastoor, idem	» 1870
O. de Leeuw Wieland, Loppersum,	» 1820
H. de Herder, Groningen,	» 1687
M. Boersema, Warfhuizen,	» 1612
A. J. Benninga, Bedum,	» 1354
W. de Vries, Garnwerd,	» 1343
J. Toesman, Groningen,	» 1153
gegund.	
Raming	ƒ 1288

's-Hage, 26 Sept.: de inrichting van de stalgebouwen en manege achter de Kloosterkerk te 's-Hage tot herstellingswerkplaats, magazijn, bureau van den inspecteur en opzichterswoning, ten behoeve van de Rijkstelegraaf; ingekomen 17 bilj., als:

J. L. Werdes Jr.,	te 's-Hage,	ƒ 44,444
M. F. Wijnekers,	» idem	» 44,100
W. F. P. v. d. Grijp,	» idem	» 43,340
A. C. Paardekooper,	» idem	» 43,250
C. Meijers,	te 's-Hage,	ƒ 42,825
M. L. v. Spange,	» idem	» 42,795
G. Toornvliet,	» Gouda,	» 42,480
J. Taverne,	» 's-Hage,	» 42,228
W. G. Mansveld,	» Wassenaar,	» 41,880
Kl. Hollander,	» Gouda,	» 41,488
Chr. Wijbrands & Co.,	» 's-Hage,	» 41,353
P. C. Gugelot,	» idem	» 40,990
L. Tromp,	» idem	» 40,650
C. M. Roosenburg,	» Naaldwijk,	» 40,150
B. Rombout,	» 's-Hage,	» 39,870
M. Houtman,	» idem	» 39,138
C. W. de Vos,	» idem	» 38,985

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 4 OCTOBER 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 6 Oct.

Antwerpen, te 12 uren, door het prov. best.: het over 508 M. verbreeden van het kanaal te Herenthals. Raming fr. 19,200.

Arnhem, te 1 uur, door de commissie voor de gemeentevereeniging: het bouwen van eene loods aan den Hommelscheweg. Bestek en voorwaarden liggen aan het bureau, Eusebiusplein 11, alaar.

Haarlem, te 2 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie in de Jansstraat: het bouwen van eene brugwachterswoning bij de draaibrug over de Ringvaart van den Haarlemmermeerpolder, nabij de gemeente Sloten. Inl. bij den hoofdopzichter, te Haarlem en bij den betrokken polderopzichter.

Dinsdag, 7 Oct.

Jaarsveld, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Lekdijk-Benedendams en van den IJseldam, in het dijkhuis: de levering van de noodmaterialen op den Lekdijk-Benedendams, voor den winter '84 op '85, in 5 perceelen. Inl. bij den kameraar van het hoogheemraadschap te Jaarsveld.

Amsterdam, door den architect J. W. Meijer, in het café-Panorama: het bouwen van een woonhuis op een terrein, gelegen aan de Plantage-Parklaan naast no. 23.

Woensdag, 8 Oct.

Zutfen, te 12 uren, door Joseph L. Spier: het verbouwen van zijn woonhuis met winkel, magazijn enz. Inl. bij den architect J. Uiterwijk Wz. (Alleen onder te Zutfen gevestigde aannemers.)

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van 3000 KG. geel was, ten behoeve van de magazijnen dier directie.

Leiden, te 2 uren, door het best. der kweekschool voor zeevaart: het maken van een gebouw bij de kweekschool. Bestek en teekening liggen in café-Eigenzorg, alaar. Aanw. 7 Oct., te 10 uren.

Medemblik, te 3 uren, door den genees-heer-directeur van 's Rijks krankzinnigengesticht: de levering, in '84 en '85, van 200,000 KG. Boermachinesteenen en 2000 KG. Boer-kachelsteen, of zooveel minder of meer als gesl. dat tijdvak zal blijken noodig te zijn.

Muiderberg, te 5 uren, door den architect J. M. Koning (te Muiden), in het Hotel Het Rechthuis: het bouwen van 2 woonhuizen met boerderij, te Muiderberg. Aanw. te 3 uren.

Ouderkerk a/d. IJssel, door het best. van den polder de Nesse: de aflamming van de boezemsluis, behoorende aan dien polder en gelegen in den IJsseldijk. Inl. bij P. J. Hofman, te Gouderak. Aanw. 7 Oct., te 4 uren.

Donderdag, 9 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken en stellen van eene ijzeren zeekaap op Vlieland, en het afbreken en opruimen van eene alaar bestaande houten kaap. Inl. bij den bouwkundige bij den dienst van het loodswezen, aan het departement. (De kaap moet vervaardigd worden in eene Nederlandsche fabriek.) Herbesteding.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van brandstoffen (steenkolen en grus), in 2 perceelen.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren en stellen van de vereischte ijzerwerken met toebehooren voor de privaatinrichtingen volgens het Liernursstelsel, in 3 in aanbouw zijnde openbare lagere scholen der 1e klasse, als: een in de Nassaustraat, een in de Oldenbarneveldstraat, een aan de Oldenbarneveldkade. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer 101.

Westwoud, te 1 uur, door het R.-K. kerkbest. der parochie H. Martinus, in de herberg »Halfweg": het maken van meubelen en het verrichten van eenige werken aan en in de bestaande school en het Zusterhuis, alaar. Inl. bij den bouwmeester A. C. Ilieijs, Haarlemmer-Houttuinen 79, te Amsterdam. Aanw. 9 Oct., te 11 uren.

Vrijdag, 10 Oct.

Tuil, te 11 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Tielerwaard, in het Districtshuis: de levering van ongeveer 45 dikke vim Gelderscbe-waarden rijshout in de verschillende dorpspolders langs den Waalkant. Inl. bij den dijksopzichter, te Tuil.

Brakel, te 11 uren, door den dijkstoel van Bommelerwaard-benedendam-Meidijk, op het gemeentehuis: de levering van 18 dikke vim Gelderscbe rijs met de noodige latten en palen, in perceelen en in marsa.

Leeuwarden, te 12 uren, in het gemeentehuis van Leeuwarderadeel: 1o. het maken van geheel nieuwe landhoofden met vleugels, leuningen enz. aan de Tjaarderteug onder Wirdum; 2o. het uitvoeren van diverse werken aan de brug bij de Baurt, te Wirdum. Inl. bij den gemeentearchitect L. B. Wesselius, te Ibaizum. Aanw. 6 Oct., te 11 uren.

Luik, te 12 uren, door het prov. best.: het verbouwen van een kazemuur, alaar, met aanleg van riolen. Raming fr. 468,626.

Laagswoens, te 1 uur, namens curatoren van Bethesda, aan het Hôtel: het bouwen van een vleugel aan het badhuis, p. m. eene oppervlakte van 400 M², met de levering der materialen. Inl. bij den architect Brink Evers, te Ellekum, bij wien de biljetten vóór 11 uren te bezorgen.

Zaterdag, 11 Oct.

Maartenbroek, te 10 uren, bij G. Kragt: het afbreken en herbouwen van het boerenwoonhuis te Haarst, voor M. Baron van Harrsolte van Haerst. Aanw. 8 Oct., te 11 uren.

Workum, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken en leveren van 2 binnenzeesluisdeuren. Inl. bij den gemeentearchitect J. Bogtstra.

Steeg (bij Arnhem), te 1 uur, door den architect Brink Evers, namens G. Bupkes Lz., in het Hôtel Het Wapen van Athlone: het gedeeltelijk amoveeren van een woonhuis, en het opbouwen van een heerenhuis, met de levering der materialen. Bilj. inzenden bij genoemden architect, te Ellekum.

Maandag, 13 Oct.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van ongeveer 800 HL. goede, vette, grove Boer-kachelkolen, naar gelang van de behoefte.

Leiden, te 12 uren, in het heerenlogement Den Burcht: het opruimen der ruinen en verder afbreken der gebouwen op het terrein aan den Vestraal, nabij de voormalige Marepoort, en het maken van een branderij fabriksgebouw van steen- en ijzerconstructie. Inl. bij den architect W. F. van der Heijden, Doezastraat 43, alaar. Aanw. 8 Oct., te 10 uren.

Koevorden, te 12 uren, door directeuren der Stieltjes-kanaalmaatschappij, bij E. Bekking: Bestek no. 9, het maken van verschillende kleine werken. Inl. bij den ingenieur der maatschappij, te Dalen. Raming ƒ 1000.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van brandstoffen voor de bureau's der gemeentebinnenlandsche administratie, van 15 Oct. '84—14 Oct. '85.

Budel, te 2 uren, door het gemeentebest.: het maken der aardebaan en bestrating met grèskeien de soort van den toegangsweg naar het station van den spoorweg Antwerpen—Gladbach onder die gemeente, ter lengte van ongeveer 2160 M. Aanw. te 9 uren.

Woensdag, 15 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. de uitvoering van baggerwerk tot onderhoud van het vaarwater in de Koningshaven te Rotterdam, tusschen de kilometerraaien 141 en 143. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Verzijl, te Rotterdam. Aanw. 8 Oct., te 2 uren; 2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de werken van den Baardwijkschen overlaat, met de Rijksduis in de oostelijke vaartkade van Waalwijk, behoorende tot de werken van de Maas, met het onderhoud dier werken van 1 Jan.—31 Dec. '85, benevens voor het zonodig leggen in '85 der zomersluiting in genoemden overlaat. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoeff, te Vucht en bij den opzichter Van der Kallen, te Geertruidenberg. Aanw. 8 Oct. Raming ƒ 3440; 3o. het verrichten van eenige werken tot normalisseering van de Waal onder Gameren, tusschen de kilometerraaien 79 en 81. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 8 Oct. Raming ƒ 19,500.

Twello, te 11 uren, ten raadhuize: de levering van p. m. 350 HL. steenkolen, ten dienste der scholen en van het gemeentehuis in de gemeente Voorst.

Assendelft, te 12 uren, door burg. en weth.: het verbeteren van de school aan de Kerkbuurt. Inl. bij den architect T. C. van der Sterr, te Hoorn. Aanw. 10 Oct., te 11 uren.

Donderdag, 16 Oct.

Amsterdam, te 12 uren, in het bureau van 's Rijks centraalmagazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van kleeding, uitrusting en gedrukte stukken, ten dienste der korpsen van het leger.

Kampen, te 12 uren, door de hoofdadministratie van het instructiebataljon, op het bureau van den commandeerenden officier: de levering, ged. '85, van de bij het korps benoodigde voorwerpen van kleeding en uitrusting.

Stadtum, te 3 uren, door den architect Leonard A. Springer: het grondwerk voor den aanleg van een park, voor rekening van B. H. A. Sinkel, alaar. Aanw. te 1 uur.

Vrijdag, 17 Oct.

Zwolle, te 12 uren, aan het gebouw van het prov. best.: voor het kanaal Almelo—Nordhorn, Bestek no. 1, circa 1½ millioen M³ aardewerk, 5 sluizen, 16 beruggen, duikers enz. Inl. bij den hoofdingenieur L. A. Beuvens, te Zwolle en den ingenieur H. Hendriks, te Almelo. Raming ƒ 834,000.

Ohdam, te 12 uren, door het gemeentebest.: het vergrooten en verbeteren van de school te Spijerdijk. Inl. bij den architect T. C. van der Sterr, te Hoorn. Aanw. 13 Oct., te 11 uren.

Maandag, 20 Oct.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 59 perceelen, O. a.: draadnagels, hang- en sluitwerk, houtschroeven, divers ijzer, gegoten-ijzeren kolommen, neutes enz., gegoten-ijzeren huizen, gegalvaniseerd-ijzeren emmers, diverse gereedschappen, enz. enz.

Dinsdag, 21 Oct.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van de brug over de Nijeveensche grift, in den Rijksweg van Meppel naar Assen, behoorende tot de wegen in Drente. Inl. bij den ingenieur Julius, te Assen. Aanw. 14 Oct., te 1 uur. Raming ƒ 3800.

Donderdag, 23 Oct.

Borsele, te 10 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoudsdijk en den calamiteusen Borselepolder, in de directiekamer: de vernieuwing van rijswerk aan de waterkeering van den Borselepolder. Aanw. 17 en 20 Oct., van 10—12 uren, samenkomst bij genoemde directiekeet.

[Vrijdag, 24 Oct.]

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van de aanleg- en losplaats voor visschers in den Brakman bij de Isabellasluis, behoorende tot de havenwerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 16 en 18 Oct. Raming *f* 640 per jaar; 2o. het op-diepte-houden van de buitenhaven van het kanaal door Walcheren te Veere en van de geul in den oever voor die haven. Aanw. 16 en 18 Oct. Raming *f* 115,000. Inl. bij de ingenieurs borengenoemd.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine, aan 's Rijks werf: de levering van 120,000 KG. Noordsche jhennep, in 12 kavelingen, elk van 10,000 KG.

Vrijdag, 31 Oct.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud ('85, '86 en '87) van het kanaal van Sluis naar Brugge (Nederlandsch gedeelte). Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 23 en 25 Oct. Raming *f* 1275; 2o. het driejarig onderhoud van de Rijkswaterleidingen bewesten en beoosten het kanaal van Neuzen, in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 23 en 25 Oct. Raming *f* 6400 per jaar; 3o. het op-diepte-houden van het kanaal door Walcheren te Vlissingen, op de wijze die den aannemer geraden zal voorkomen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 23 en 25 Oct. Raming *f* 230,000.

Vrijdag, 7 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het provinciaal best.: het onderhoud en de verbetering van de havenwerken te Breskens, ged. '85. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 30 Oct. en 1 Nov. Raming *f* 6200.

Vrijdag, 28 Nov.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz: de aankoop van de buiten-dienst-gestelde telegraafbladen en andere bescheiden van de Rijkstelegraaf, ged. '85, '86 en '87, met verplichting voor den koper tot onlevebaarmaking dier bescheiden. Inl. bij den inspecteur, belast met het rekenplichtig beheer van de Rijkstelegraaf, te 's-Hage.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Emmen, 25 Sept.: eene belangrijke vertimmering en bijbouw aan het perceel, genommerd C 120, aldaar, met bijlevering van materialen, onder beheer van den architect E. Kliphuis; ingekomen 5 bilj., als:

K. Worst,	te Meppel,	*f* 3333
J. Bok,	» Stadskanaal,	» 3160
P. v. d. Berg,	» idem	» 3030
P. Luitjes,	» idem	» 3000
H. Groenier,	» idem	» 2900

gegund.

Meppel, 25 Sept.: het bouwen van een huis voor mej. Duitgenius, op het Zuideinde; ingek. 4 bilj., als:

J. Withaar,	te Meppel,	*f* 10,350
J. Withaar Jz.,	» idem	» 10,280
J. Otten,	» idem	» 9,345
K. Otten,	» idem	» 9,162

Steenbergen, 26 Sept.: het bouwen eener nieuwe school met onderwijzerswoning te Kruisland; ingek. 15 bilj., als:

Adr. v. Bers, Steenbergen,	*f* 21,200
Hubs. Commissaris, Dinteloord,	» 21,100
J. J. v. Tichelen, idem	» 21,000
Ad. Hermans, Steenbergen,	» 21,000
Johs. v. Rijt c.s., Oosterwijk,	» 20,900
H. Hoppenbrouwers, Steenbergen,	» 20,499
S. den Houter, idem	» 20,400
W. H. Segboer, Fijnaard,	» 20,000
Ad. Oosters, Willemstad,	» 19,987
Corn. Lodder Hz., idem	» 19,888
A. Amsse, Rosendaal,	» 19,563
P. Hoppenbrouwers, Steenbergen,	» 18,300
J. v. Loon, Rosendaal,	» 17,990
P. Stevens, idem	» 17,949
C. Baats Az., Steenbergen,	» 17,897.89

Onder nadere goedkeuring van den Raad, gegund.

Helder, 26 Sept.: het maken van een gebouw tot verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten en een brandspuithuis, aldaar; ingek. 18 bilj., als:

N. Brugman,	te Amsterdam,	*f* 4900
J. Th. Moerman,	» Helder,	» 4859
S. Krijnen,	» idem	» 4742
D. de Vries,	» idem	» 4510
W. de Jong,	» idem	» 4460
A. Korff,	» idem	» 4380
H. Peeters,	» idem	» 4280
F. H. Joseph,	» idem	» 4196
G. Moerman,	» idem	» 4195
P. Duinker,	» idem	» 4133
J. Duinker,	» idem	» 4100
Gebr. Klein,	» idem	» 4068
P. Spruit,	» idem	» 4066
P. Steigaart,	» idem	» 4000
De Waard & Wijker,	» idem	» 3919
J. F. Philips,	» idem	» 3855
P. Zaatman,	» idem	» 3840
J. Korff,	» idem	» 3790

's-Hage, 26 Sept.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Groningen; ingek. 7 bilj., als:

D. Suwijn,	te Leeuwarden,	*f* 855
G. P. v. Erp,	» Groningen,	» 854
J. G. Hofman,	» Blesse,	» 749.85
F. Abersen,	» Steenwijk,	» 723
B. Bos,	» Smilde,	» 719
J. Kleinmeijer,	» Avereest,	» 689
R. C. Kamminga,	» Veendam,	» 675

Amsterdam, 27 Sept.: het bouwen van een pakhuis met bovenwoningen aan de 2e Spaarndammerstraat, voor J. Nagel; ingekomen 11 bilj., als:

Boer,	*f* 12,977
Haandrikman,	» 12,042
Timmer,	» 11,988
Paans,	» 11,500
J. P. Rieken,	» 10,199
F. Rijke,	» 10,050
Stuivenberg,	» 9,999
Traanberg,	» 9,969
J. Giebels,	» 9,950
Kampman en Harderwijk,	» 9,670
Brand en Hofker,	» 9,655

Balk, 27 Sept.: de levering van 300 privétonnen en het in-orde-brengen van het terrein voor de mesterzameling, aldaar; voor de tonnen ingekomen 3 bilj., als:

Joh. Steenstra,	te Jutrijp,	150 st.	*f* 435
P. Torenstra,	» Dokkum,	100 »	» 284
G. Steenstra,	» Jutrijp,	50 »	» 150

Voor de mesterzamelingplaats 1 biljet, van T. Bandstra, te Balk, voor *f* 309.

Haarlem, 27 Sept.: het bouwen van twee villa's aan den Zijlweg, aldaar, onder beheer van den architect S. Roog; ingek. 13 bilj., als:

J. B. Lasschuit,	te Haarlem,	*f* 66,000
S. B. Perra,	» idem	» 66,000
J. S. v. Velthuijsen,	» idem	» 65,000
J. Visscher,	» idem	» 64,000
G. P. v. Heek,	» Delft,	» 61,539
S. R. Rijnierse,	» Overveen,	» 60,345
D. A. Braakenburg,	» Haarlem,	» 59,395
Verhagen en Van 't Wout,	» idem	» 59,000
G. P. J. Beccari,	» idem	» 58,100
J. A. Raasveldt,	» idem	» 56,800
H. v. Es,	» idem	» 55,400
B. Hagen,	» idem	» 55,100
H. Meijer,	» idem	» 48,825

gegund.

Assen, 29 Sept.: 1o. eenige timmer- en metselwerken aan het gouvernementsgebouw, onder beheer van den Rijksbouwkundige Otterloo; ingek. 4 bilj., als:

J. Lansberts,	*f* 2290
D. B. Wiering,	» 2272
D. Nooisingh,	» 2200
H. de Vries,	» 2063

2o. het stukadoorwerk; ingek. 3 bilj. als:

H. Weertman,	*f* 255
H. F. Engelhart,	» 209
J. H. Engelhart,	» 209

Utrecht, 29 Sept.: het doortrekken der lijn Doorn—Amerongen van de Oester-stoomtrammaatschappij tot aan de steenfabriek van Gebr. Van Klinkenberg, benevens het maken van eene los-en-ladingplaats aan de lijn; ingekomen 8 bilj., als:

N. J. Verstoeg,	te Oosterbeek,	*f* 14,980
A. de Borst,	» Papendrecht,	» 14,360
J. v. d. Bergh,	» Amersfoort,	» 13,970
J. Visser,	» Papendrecht,	» 12,943
L. Brand Dz.,	» Giessendam,	» 11,124
T. Volker,	» Dordrecht,	» 11,100
H. Wienhoven,	» Schiedam,	» 10,900

gegund.

Amsterdam, 29 Sept.: 1o. het bouwen van eene openbare lagere school der 2e klasse voor jongens in de Da-Costastraat bij de Kinkerstraat; ingek. 21 bilj., als:

L. Kroonen,	*f* 46,900	
D. Zuiderhoek,	» 46,500	
G. Wond,	» 45,584	
V. d. Lippe,	» 45,490	
Reynierse,	» 44,990	
Peters en Roelofsen,	» 44,950	
G. Boon,	» 43,815	
R. Repkin,	» 43,570	
W. Leibbrandt,	» 43,530	
J. F. Prentzler,	» 41,854	
P. A. Warners,	» 41,500	
P. Brugman,	» 41,300	
Cruyff & Schouten,	» 40,880	
B. de Bruyn,	» 39,925	
W. Voskuyl,	» 39,892	
A. H. Grijpink,	» 39,800	
H. W. A. Paans,	» 39,500	
A. Paans,	» 39,200	
Knipper en Vree,	» 39,185	
J. J. Vontijn,	» 38,260	
H. C. Derlas,	» 37,881	

2o. het bouwen van een openbare lagere school der 3e klasse voor meisjes aan de Nassaukade bij de Kinkerstraat; ingek. 16 bilj., als:

L. Kroonen,	» 49,100
G. Wond,	» 47,774
G. Boon,	» 47,677
D. Zuiderhoek,	» 47,125
Reyzierse,	» 46,990
P. Brugman,	» 45,500
Peters en Roelofsen,	» 45,200
J. F. Prentzler,	» 44,350
W. Leibbrandt,	» 43,634
F. Luyten,	» 43,389
H. C. Derlas,	» 43,247
A. Paans,	» 41,999
W. Voskuyl,	» 41,892
Cruijff en Schouten,	» 41,880
J. J. Vontijn,	» 40,480
G. Verweij,	» 39,535

Amsterdam, 29 Sept.: het bouwen van een woonhuis in de Anna-Vondelstraat, onder beheer van den architect G. W. Vixseboxse; ingekomen 22 bilj., als:

J. F. Prentzler,	te Amsterdam,	*f* 13,300
H. Rietmijder & Zn.,	» idem	» 13,125
J. P. Rieken,	» idem	» 13,090
J. J. Bos,	» idem	» 12,997
V. Slingerlandt & Zn.,	» idem	» 12,966
J. A. Huij,	» idem	» 12,930
Peeters en Roelofsen,	» idem	» 12,850
J. Stam,	» idem	» 12,840
E. H. Helle en C. Kiesers,	» idem	» 12,500
H. C. Warnink en J. H. E. Stekmans,	» idem	» 12,480
D. Verbeek & Zn.,	» idem	» 12,400
D. H. Zocrat,	te Amsterdam,	*f* 12,399
B. Krijnen,	» idem	» 12,190
Kampman en Van Harderwijk,	» idem	» 12,094
Traanberg en Schuilenman,	» idem	» 12,065
J. G. de Haart Jr.,	» idem	» 11,993
J. v. Berne,	» idem	» 11,777
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 11,555
J. H. Hartgerink en W. Boom,	» idem	» 11,463
N. Oonus,	» idem	» 11,272
F. Luijten,	» idem	» 10,989
W. C. Beerenmans,	» idem	» 10,800

gegund,

Raming *f* 11,600

Wommels, 29 Sept.: de verbouw van het schoolhokaal te Wommels; ingek. 6 bilj., als:

H. B. v. d. Valk,	te Kubaard,	*f* 183,70
IJ. IJdema,	» Hijdaard,	» 180
P. S. Jongema,	» Oosterend,	» 178
U. T. Wijma,	» Wommels,	» 178
IJ. Tammenga,	» Oosterend,	» 177
F. R. Foemstra,	» Boloward,	» 176

gegund.

Enschedé, 30 Sept.: het bouwen van zes woonhuizen aan den weg naar het Volkspark, onder beheer van den architect J. Moll.

	Opleveringstijd: 20 April 1885.	20 Juli 1885.	20 Oct. 1885.
D. L. Hoogkamp, Folkgn,	*f* 42,900		
A. J. Mennink, Deventer,			*f* 40,900
A. Sieverink, Groenloo,	41,690	*f* 39,690	39,190
J. Hesselink en Groenink, Meppel,	39,790		38,000
G. W. Woegerrecf, Enschedé,	38,725	37,725	37,000
J. C. Carmiggelt, Brummen,	36,990	34,660	33,000
H. Timmer, Meppel,		33,920	32,775
M. G. Lunsen, Neede,	37,244	36,744	
Corn. Schiere, Boxbergum,	37,785		
H. Mouw Mz., Apeldoorn,	37,987	36,987	
D. Landstra, Sneek,	36,000		
K. Worst, Meppel,	35,900	33,300	31,768

Beilen, 30 Sept.: het bouwen eener kerk met de levering der benoodigde materialen, onder beheer van den architect G. Stel; ingek. 7 bilj., als:

G. Mos,	te Beilen,	*f* 1592
H. N. Lansing,	» Westerbork,	» 1530
H. Nijenhuis,	» Hoogeveen,	» 1520
H. Winters en Diekman,	» Assen,	» 1509
H. Timmer,	» Westerbork,	» 1477
A. Padding,	» Beilen,	» 1412.75
D. Nooisingh,	» Assen,	» 1410

Raming » 1373

Amsterdam, 30 Sept.: voor de levering van verschillende benoodigdheden aan het departement van Koloniën waren minste inschr.:

1850 st. verbandkatoen, Gebr. Scholten & Co., Almelo,	*f* 3938.50
6500 mr. oogjesgoed, Ter Weeme & Zn., Neede,	» 2466.75
1100 st. gebl. katoen, H. Willink & Co., Winterswijk,	» 4086.—
1070 idem idem, dezelfden,	» 4558.20
1100 idem idem, dezelfden,	» 4086.—
1100 idem idem, dezelfden,	» 4086.—
1168 idem idem, dezelfden,	» 4975.68
600 st. brugshont, J. Willink en Paschen, Winterswijk,	» 5694.—
601 id. id., dezelfden,	» 5853.74
545 id. id., dezelfden,	» 5444.55
600 id. id., dezelfden,	» 6294.—
9000 sarongs, W. G. I. Ramaer & Co., Helmond,	» 5103.—
9000 id., dezelfden,	» 5283.—
9030 id., Prinzen en Van Glabbeek, id.,	» 5107.50
9280 id., W. G. I. Ramaer & Co., id.,	» 5384.40
11000 id., dezelfden,	» 7502.50
8000 id., Prinzen en Van Glabbeek, id.,	» 5704.67
5000 spreien, Arntzenius Jannink & Co., Goor,	» 5395.—
5000 id., dezelfden,	» 5395.—
5000 id., A. Jannink & Co., Enschedé,	» 5300.—
6000 id., dezelfden,	» 6402.—
1557 M. gestreept katoen voor spreien, J. Willink en Paschen, Winterswr.,	» 420.89
2300 M. blauwe baai, Th. de Boer (na loting tegen E. Lombarts & Zn.), Tilburg,	» 5727.—
3500 M. grijs kepeldaken, G. Bogaers & Zn., Tilburg,	»13475.—
3500 id. id., Van Dooren en Dams, id.,	»13475.—
3500 id. id., G. Bogaers & Zn., id.,	»13475.—
3500 id. id., Van Dooren en Dams, id.,	»13615.—

3500 st. id., Gebr. Diepen, id.,		ƒ13440.—
3500 id. id., Van Dooren en Dams, id.,		» 13475.—
divers laken, Th. de Beer, id.,		» 7943.37
29800 M. zwart katoen, Ankersmit & Co., Deventer,		» 5456.24
divers blauw katoen, dezelfden,		» 4901.50
1500 st. bl. koperkat, Gebr. Scholten & Co., Almelo,)		» 6870.—
1600 id. id., dezelfden,		» 7504.—
1500 id. id., dezelfden,		» 1835.—
1560 id. id., dezelfden,		» 6206.80
1000 id. ongebleekt katoen, dezelfden,		» 4005.—
1638 id. id., dezelfden,		» 4782.96
divers id. id., dezelfden,		» 4710.29
346 st. blank linnen, Vissers en Evcken, Geldrop,		» 6124.20
100 (mardendekens, J. Scheltema Jz., Leiden,		» 975.—
400 wollen dekens, Jan Zaarleeg, id.,		» 940.—
500 molton » Spanjaard & Co., Utrecht,		» 840.—
1620 rassels van zeildoek, D. P. de Boer, 's-Bosch,		» 5961.60
gespen, knoopen en knoopvormen, De Boer en Van der Schuijt, Amsterdam,		» 111.15

Hoogezand, 30 Sept.: het aanleggen van een grintweg door het dorp Westerbroek, lang, na aftrek der tilhatten, 2996 M.; ingekomen 14 bilj., als:

J. I. Toesman, B. F. Toesman en B. C. Toesman, Groningen,		ƒ 12,720
R. v. Delden Sz., Wiudeweer en E. Everts, Wilderank,		» 10,759
A. Pastoor, Stedum en W. Rotschäfer, Stedum,		» 10,712
F. Wieland, Loppersum en O. de Leeuw Wieland, idem,		» 10,695
A. J. Benninga en J. Benninga, Bedum,		» 10,634
J. E. Wolrich en H. Wolrich, Hoogezand,		» 10,614
Joh. Bakker, H. H. Meeresma en D. H. Meeresma, Kollum,		» 10,886
J. Pott en M. Doornbos, Stedum,		» 10,222
H. de Herder en Th. Croon, Groningen,		» 9,777
B. H. Harkema Bz. en S. de Witt, Groningen,		» 9,760
W. Bos en P. H. Dopheide, idem		» 9,618
J. Veldkamp en J. Klippus, Bedum,		» 9,034
S. de Witt en J. N. Kruizenga, Groningen,		» 9,586
K. Lentz. Ruischerbrug en K. J. Emmelkamp, Middelbert,		» 9,578
Raming		ƒ 10,063.12

St.-Annaparochie, 1 Oct.: 1o. het voorzien in de straatverlichting der gemeente Het Bildt: te St.-Jacobaparochie, S. Wijma, abl., ƒ 69.50
» St.-Annaparochie, J. Dijkstra, » » 85.35
» L.-Vrouwenpar., J. Boersma, » » 58.50
» Oudehiltzijl, M. Liebesma, » » 59.—

2o. de levering van de olie voor de schoolverlichting voor de 7 scholen in de gemeente; gegund aan J. Schat, te St.-Annaparochie, voor ƒ 55.

Zutfen, 1 Oct.: het verfwerk aan het huis van Mr. D. Engelberts, in de Pelikaanstraat; ingek. 13 bilj., als:

Gebr. Wildenberg,	te Lochem,	ƒ 445
H. Barink,	» Zutfen,	» 346
L. S. Goldstein,	» Meppel,	» 299.80
H. J. Brink,	» Vorden,	» 298.80
G. S. Douwes,	» Zutfen,	» 299
M. R. Evers,	» idem	» 267
H. W. ter Hegt,	» idem	» 262
D. J. v. Bieren,	» idem	» 259
H. v. Bosheide Jr.,	» idem	» 249
G. Kelholt,	» idem	» 245
P. Hamer,	» idem	» 210
Ezerman & Zn.,	» idem	» 198
A. L. Zevenboom,	» idem	» 196

Zwolle, 1 Oct.: het schoenmaken van het kleine As-riool; ingekomen 4 bilj., als:

M. E. v. Dijk en H. Ban,	te Zwolle,	ƒ 3347
A. v. Straten,	» idem	» 2453
G. Schutte,	» idem	» 2275
J. Eenkhoorn,	» Genemuiden,	» 449

Gegund aan G. Schutte.

2o. het leggen van een dijk langs het Kleinegrachtje; ingekomen 3 bilj., als:

G. Schutte,	te Zwolle,	ƒ 6190
D. Brains,	» idem	» 6045
A. Blokks,	» idem	» 5800

gegund.

Zwartsluis, 1 Oct.: de voorziening van den dijk tusschen Hasselt en Zwartsluis tegen het watersessoen, onder beheer van de ingenieurs J. van Hasselt en De Koning, te Nijmegen; ingek. 11 bilj., als:

P. Bell, Zwolle,		ƒ 13,418
Joh. Weenen, Hasselt,		» 12,900
A. Bekendam, Genemuiden,		» 12,542
C. A. v. d. Plas, Hardinkveld,		» 12,300
T. Aberson, Steenwijk en J. Otten, Meppel,		ƒ 11,880
J. Belt, Aanbt-Vollenhove,		» 11,833
J. Driegen, Vollenhove,		» 11,450
H. Timmer, Meppel,		» 11,400
W. M. Nijenes, Arnhem,		» 11,300
C. F. Seijdel, Vollenhove,		» 11,040
J. W. v. d. Haar, Genemuiden,		» 10,500

Leiden, 1 Oct.: het bouwen van een heerenhuis, onder beheer van den architect W. C. Mulder; ingek. 8 bilj., als:

C. Alkemade,	te Noordwijk,	ƒ 8800
N. Rink Jr.,	» Leiden,	» 8295
A. Verhoog Jr.,	» idem,	» 7970
H. Filippo Hz.,	» idem,	» 7800
Bouwmeester en Planjer,	» idem,	» 7693
J. Sirag,	» idem,	» 7655
P. Gestman,	» idem,	» 7600
Christiaanse en Zekveld,	» idem,	» 7352

Amsterdam, 1 Oct.: het leveren en stellen van de vereischte ijzerwerken met toebehooren voor de privaatinrichtingen volgens het Liernursteksel in drie in-aanbouw-zijnde openbare scholen der 1e klasse, in één perceel; ingekomen 2 bilj., als:

P. Klep,		ƒ 3042.61
F. Rincker,		» 2828.—

Monnikendam, 1 Oct.: het maken van eene begraafplaats, met grafkelders, lijkenhuis, poort met ijzeren hekken, voor de R.-K. gemeente te Monnikendam, onder beheer van den architect H. P. van den Aardweg; ingekomen 9 bilj., als:

P. J. Neijzen,	te Monnikendam,	ƒ 8484
W. H. Struis,	» Amsterdam,	» 8060
J. Post,	» idem	» 8015
Jb. de Vries,	» Purmerend,	» 7989
C. Blankevoort,	» Monnikendam,	» 7889
P. Nieuwstad,	» Purmerend,	» 7699
G. P. B. Schermer,	» Uitgeest,	» 7510
Jac. Langeshorst,	» Harlingen,	» 7137
F. H. Joseph,	» Hehler,	» 5600

Het werk is nog niet gegund.
Raming ƒ 7926

Hengelo (O.), 1 Oct.: het vergrooten van de school en een te bouwen onderwijzerswoning te Woolde: school woning massa
Schreuder en Barneveld, Almelo, ƒ 5888
L. P. Groothuis, Hengelo, ƒ 2810 ƒ 2792 5400
A. J. Wilmink, idem 5328
Bonnk, idem 5200
Scholten, Stad-Delden, 2419 2724 5143
J. Brummelhuis, Hengelo, 5050
W. v. Leeuwen, idem 4960
P. Nijhuis, Delden, 4092

Gegund aan W. van Leeuwen.

Arnhem, 2 Oct.: het maken van trottoirs met bijkomende werkzaamheden, het ophoogen van een gedeelte aan de Oude Kraan en het maken van een cementen riool in de Spijkerstraat; ingek. 12 bilj., als:

Joh. v. Toll,	te Arnhem,	ƒ 12,300
Gebr. v. Dalen,	» idem	» 19,060
R. Bolder,	» idem	» 18,350
W. M. Nijenes,	» idem	» 18,317
J. P. Websing,	» idem	» 16,981
H. v. d. Sand,	» idem	» 16,480
G. R. A. Elbers,	» idem	» 16,000
J. W. Janssen,	» idem	» 15,800
M. P. Vale,	» idem	» 15,600
W. de Haan,	» idem	» 15,555
G. H. v. d. Beijden,	» idem	» 15,080
J. H. v. d. Ven,	» idem	» 15,050

De gunning is in beraad gebouden.

Deventer, 3 Oct.: het doen van voorzieningen in het Militair Hospitaal te Deventer, onder het beheer der genie; ingek. 3 bilj., als:

E. v. d. Woerd Jz.,	te Deventer,	ƒ 1310
A. Feberwee,	» idem	» 1267
G. Beltman,	» idem	» 1240

Dordrecht, 2 Oct.: het verbeteren van de positie Oudgensplaat, onder het beheer der genie te Willemstad; ingek. 8 bilj., als:

M. A. J. Taverne,	te 's-Hage,	ƒ 141,700
C. Hoegendoorn Kz.,	» Giessendam,	» 129,600
J. M. Gruijters,	» 's-Bosch,	» 128,500
A. de Neef,	» Brielle,	» 126,400
J. J. van Sluislam,	» Dordrecht,	» 125,380
A. van der Meijden Az.,	» Hardinksveld,	» 124,280
W. van Leeuwen,	» Hellevoetsluis,	» 123,909
M. L. Veenenbos,	» Brielle,	» 123,779

Utrecht, 3 Oct.: het hardmaken van het terrein ten oosten van de infanteriekazerne op het terrein Dumbust, te Utrecht; ingekomen 5 bilj., als:

P. Verbruggen, Waddinksveen,		ƒ 1827
J. v. Harpen, Wijk-bij-Duurstede,		» 1446
C. Krachten, Utrecht,		» 1443
W. A. G. Jansen, idem		» 1440
C. Froonhoff, Wijk-bij-Duurstede,		» 1392

's-Bosch, 3 Oct.: de voortzetting der verhooging van den Rijks-grootenweg der 2e klasse no. 4, van 's-Bosch naar de rivier de Maas in de richting naar Utrecht volgens Bestek no. 170, dienst 1884; ingek. 14 bilj., als:

G. de Hoog,	te Gorichem,	ƒ 5827
H. J. Dekkers,	» Baardwijk,	» 5368
F. Verbruggen,	» Waddinksveen,	» 5360
L. Mol,	» Hedel,	» 5187
F. Vissers,	» St.-Michielsgestel,	» 5038
J. v. Lith,	» Empel,	» 4970
G. J. Groot,	» St.-Anna bij Nijmegen,	» 4900
P. H. de Bekker,	» Empel,	» 4900
A. Geldens,	» 's-Bosch,	» 4898
P. W. v. Hattum,	» Tuil,	» 4885
J. M. Gruijters,	» Orten,	» 4850
P. H. Creemers,	» Maasbracht,	» 4768
L. v. Dijk,	» Empel,	» 4390
M. v. Houwelingen,	» Sliedrecht,	» 4160

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 11 OCTOBER 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 13 Oct.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van ongeveer 800 Hl. goede, vette, groote Roer-kachelkolen, naar gelang van de behoefte.

Gorichem, te 11 uren, door dijkgraaf en heemraden van het waterschap van de Linge-uitwatering, in de Doele: het aanbrengen, onderhouden en op nader te bepalen tijd wegnemen van een rietbeslag met palen en latten langs de kanaalhijken, op nader aan te wijzen plaatsen.

Leiden, te 12 uren, in het heerenlogement Den Burcht: het ontruimen der ruinen en verder afbreken der gebouwen op het terrein aan den Vestwal, nabij de voormalige Marepoort, en het maken van een branderij fabriekgebouw van steen- en ijzerconstructie. Inl. bij den architect W. F. van der Heijden, Doezastraat 43, alhaar.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het sloopen en vervoeren van de houten loods (tijdelijk schoolgebouw), staande op de gedempte Houtgracht, en het wederoprichten van dit gebouw op een terrein aan de Nassaukade bij de Oldenbarneveldkade. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101; 2o. het leveren van zand, ten behoeve van gemeentewerken, ged. '85, '86 en '87. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis.

Koeverden, te 12 uren, door directeuren der Stieltjes-kanaalmaatschappij, bij E. Bekking: Bestek no. 9, het maken van verschillende kleine werken. Inl. bij den ingenieur der maatschappij, te Delfzijl. Raming ƒ 1000.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van scherpe patronen tot kameschietcilinders, koper- en messingdraad, ten behoeve van den dienst in Nederlandsch-Indië.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van brandstoffen voor de bureau's der gemeentead ministratie, van 15 Oct. '84—14 Oct. '85.

Middelburg, te 1½ uren, door het college van regenten over het huis van arrest en bewaring: het leveren der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen en van de kantine-artikelen, ged. '85.

Budel, te 2 uren, door het gemeentebest.: het maken der aardebaan en bestrating met grèskoren fe soort van den toegangsweg naar het station van den spoorweg Antwerpen—Gladbach onder de gemeente, ter lengte van ongeveer 2100 M. Aanw. te 9 uren.

Breda, te 7 uren, door den architect J. A. Oomes, in het koffiehuis van G. Jonkers: het bouwen van een woonhuis met boven kwartier, op een terrein aan de Mauritsstraat, alhaar.

Dinsdag, 14 Oct.

Amsterdam, te 6½ uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud en de verpleging der gevangenen, ged. '85.

Assen, 's avonds 6½ uren, ten huize van J. Buning: het bouwen van 4 woningen, met de levering van alle materialen, onder beheer van den architect G. Stel. Bestek en teekening liggen bij den bestoder.

Woensdag, 15 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: 1o. de uitvoering van baggerwerk tot onderhoud van het vaarwater in de Koningshaven te Rotterdam, tusschen de kilometerraaien 141 en 145. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Verzijl, te Rotterdam; 2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de werken van den Baardwijkschen overlaat, met de Rijksduin in de oostelijke vaartkade van Waalwijk, behoorende tot de werken van de Maas, met het onderhoud dier werken van 1 Jan.—31 Dec. '85, benevens voor het zoonoodig leggen in '85 der zomerdijkbeschoeiing in gemeenten overlaat. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoeff, te Vucht en bij den opzichter Van der Kallen, te Geertruidenberg. Raming ƒ 3400; 3o. het verrichten van eenige werken tot normaliseering van de Waal onder Gameren, tusschen de kilometerraaien 79 en 81. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Raming ƒ 19,700.

Twello, te 11 uren, ten raadhuize: de levering van p. m. 350 Hl. steenkolen, ten dienste der scholen en van het gemeentehuis in de gemeente Voorst.

Assendelft, te 12 uren, door burg. en weth.: het verbeteren van de school aan de Kerkbuurt. Inl. bij den architect T. C. van der Sterr, te Hoorn.

Lochem, te 12 uren, op het terrein van de 3 te bouwen villa's: het zink-, lood- en leidekkerswerk volgens bestek en teekening. Inl. op het terrein en bij den aannemer J. Zandvoort, te Deventer.

Meppel, te 4 uren, door B. Lotgering Gz. en H. Sprankman, in het koffiehuis van T. de Haas: het bouwen van 2 heerenhuizen aan den Stationsweg, alhaar.

Nederhardinksveld, ten kantore van de aannemers P. A. A. van Regenmorter & N. Pons Jr.: het stukadoerswerk, alsmede het glas- en verfwerk van de hoofdgebouwen, goederenloodsen, remisegebouwen enz. op de stationsemplacementen te Sliedrecht en Giessenlam—Hardinksveld. Aanw. op de werken.

Donderdag, 16 Oct.

Gorichem, te 10½ uren, door de commissie voor de gemeene beslagen van de hoogheemraadschappen Alblasserdam e.a. en Vijfheerenlanden: het leveren van 70,000 bos Hollandsche rijs, 7000 bos Walcheersche palen en 7000 bos rijsdatten, op 14 verschillende plaatsen langs de Dief-, Meer- en Zuiderlingsdijken.

Halburgen, te 11 uren, door poldermeesters van den polder Halburgen, in het Halburgsche Veerhuis: het bestraten der glooiing van den Halburgschen schaardam, ter lengte van circa 395 M., met bijlevering der materialen. Inl. bij G. Jansen, te Huisen.

Amsterdam, te 12 uren in het bureau van 's Rijks centraalmagazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van kleeding, uitrusting en gedrukte stukken, ten dienste der korpsen van het leger.

Kampen, te 12 uren, door de hoofdadministratie van het instructiebataljon, op het bureau van den commanderenden officier: de levering, ged. '85, van de bij het korps benoodigde voorwerpen van kleeding en uitrusting.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel-en-constructiemagazijnen: de levering van brandblusschtoestelschappen, ten behoeve van verschillende diensten in Nederlandsch-Indië.

Gorichem, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Alblasserwaard, in de Doele: de levering van 3500 bos Hollandsche rijs en 950 bos tuinlatten, op verschillende plaatsen langs de dijken.

's-Bosch, te 2 uren, in het huis van burgerlijke en militaire verzekering: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen, in de gevangenis voor vrouwelijke vrouwen en in het huis voor burgerlijke en militaire verzekering, ged. '85.

Stratum, te 3 uren, door den tuin-architect Leonard A. Springer: het grondwerk voor den aanleg van een park, voor rekening van B. H. A. Sinkel, alhaar. Aanw. te 1 uur.

Amsterdam, door de directie der Amsterdamsche Omnibusmaatschappij: het verbreeden van de Weesperzijde, van de brug over de Singelgracht af tot de grens der gemeente Nieuwer-amstel.

Vrijdag, 17 Oct.

Zwolle, te 12 uren, aan het gebouw van het prov. best.: voor het kanaal Almelo—Nordhorn, Bestek no. 1, circa 1½ millioen M³ aardewerk, 5 sluizen, 16 bruggen, duikers enz. Inl. bij den hoofdingenieur L. A. Brouwer, te Zwolle en den ingenieur H. Hendriks, te Almelo. Raming ƒ 834,000.

Oldam, te 12 uren, door het gemeentebest.: het vergrooten en verbeteren van de school te Spreedijk. Inl. bij den architect T. C. van der Sterr, te Hoorn. Aanw. 13 Oct., te 11 uren.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel-en-constructiemagazijnen: de levering van zink in platen, linnen tot brandzeilen en touw, ten behoeve dier magazijnen.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het wegruimen van een in de Zuiderzee, nabij Harderwijk, gezonken vaartuig, genaamd De Jonge Reinder. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem en bij den ingenieur Van Manen, te Zutfen en bij den opzichter Van der Made, te Harderwijk.

Ammerzoot, te 1 uur, door burg. en weth. van Ammerzoot-en-Wel: het doen van verbeteringen aan de school en onderwijzerswoning te Ammerzoot en zan idem te Wel, beiden met levering van de benoodigde materialen. Inl. bij den architect S. van Diggelen, te Wel. Aanw. te 11 uren, te beginnen te Wel.

Vorden, te 1½ uren, in het logement van Ensink: het amoveeren der boerderij «Vruwsink" en het bouwen eener nieuwe boerderij onder Vorden. Inl. bij den architect M. K. Smit, te Dieren. Aanw. te 9½ uren.

Arnhem, te 2 uren, door de commissie van administratie over de gevangenis: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '85.

Goes, te 2 uren, door het college van regenten over de cellulaire gevangenis: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen, ged. '85.

Zaterdag, 18 Oct.

Antwerpen, te 11 uren, door het prov. best.: de bouw eener sluiswachterswoning enz. Raming fr. 27,400.

Helder, te 12 uren, door den luitenant-kolonel-commandant in het 4e artillerieregimentsdeel, in zijn bureau: het verplaatsen van 2 stalen kanonnen met affuiten en ramen van het fort Erfprins, te Helder naar 's Rijks marinewerf, te Willemsoord. Aanw. 17 en 18 Oct., te 9 uren, te beginnen op het fort Erfprins.

Zutfen, te 1 uur, door het college van regenten over de gevangenissen: het onderhoud der gevangenen ged. '85.

Dordrecht, te 4 uur, door het college van regenten over het huis van arrest en bewaring en cellulaire gevangenis voor vrouwen: de levering van verschillende benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen, ten behoeve van beide inrichtingen, ged. '85.

Blaare, te 2 uren, door onderhoudsplichtingen der Blaarsterburg, bij S. Bangma: het wegruimen der onde- en het maken van eene nieuwe brug over de Blantumervaart. Inl. bij A. Simema, te Blantum. Aanw. 16 Oct., te 10 uren.

Amsterdam, te 3 uren, door de Amsterdamsche Omnibusmaatschappij, in het café-Patoranus: het bouwen van een stalgebouw voor 43 paarden met remise voor tramwagens, smederij en verder bijkomende werken, op een terrein aan de 2e Leeghwaterstraat, met de levering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt.

Zwolle, bij den bode der commissie voor het nachtlogee uit het bestuur der Armeninrichting: de levering van: 50 wollen dekens, lang 1.95, breed 1.50 M., wegende 2 KG., 300 M. linnen, breed 0.70 M., 50 M. linnen, breed 1.04 M.

Maandag, 20 Oct.

Breda, te 12½ uren, door het college van regenten over het huis van arrest: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen en kantine-artikelen, ged. '85.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het

gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 59 perceelen. O. a.: draadrapels, hang- en sluitwerk, houtschroeven, divers ijzer, gegoten-ijzeren kolommen, neuten enz., gegoten-ijzeren buizen, gegalvaniseerd-ijzeren emmers, diverse gereedschappen, enz. enz.

Dinsdag, 21 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken en stellen van een ijzeren lichtopstand op Wieringen, en het afbreken en opruimen van een altaar bestaanden houten lichtopstand. *Inl. bij den bouwkundige bij den dienst van het loodswezen, aan het departement, op 14 Oct. (Het werk moet in eene Nederlandsche fabriek vervaardigd worden.)

Dordrecht, te 11 uren, door den commandant in het 3e genie-commandement, bij J. C. van der Horst: het leveren van lantarens, ten behoeve van 's Rijks kazernegebouwen en stallen. Bilj. inzenden 20 Oct., vóór 3 uren, op het bureau van genoemden commandant.

Tiel, te 1 uur, door het college van regenten over het huis van arrest en bewaring: het onderhoud der gevangenen, met den aankleve van dien, ged. '85.

Nieuwamsterdam, te 1 uur, door de directie der Nieuwamsterdamsche Straatwegmaatschappij, bij Akkerman: het maken van eene aanleiban met klinkerbestrating en bijbehoorende kunstwerken, van de Ermerweg af tot aan den zijtak te Nieuwamsterdam, gemeente Emmen, ter lengte van 4810 M. Teekeningen liggen ter inzage bij den opzichter R. Postma, te Nieuwamsterdam. Aanw. 17 Oct., van 12—5 uren.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van de brug over de Nijeveensche-grift, in den rijksweg van Meppel naar Assen, behoorende tot de wegen in Drente. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Aanw. 14 Oct., te 1 uur. Raming *f* 3800.

Gorichem, 's avonds 5 uren, door het college van regenten over de cellulaire gevangenis: de levering van de benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen en van de kantine-artikelen ged. '85.

Woensdag 22 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in de Amer, nabij de haven van Lageznabrug, gezonken vaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij den opzichter Van der Kallen, te Geertruidenberg. Aanw. 15 Oct.

Boorn, te 11 uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering der benoodigdheden tot onderhoud der gevangenen ged. '85.

Buizel, te 2 uren, door burg. en weth. van Buizel-en-Steensel: 1o. het bouwen eener school te Steensel, het verbouwen van de oude school, en het doen van vernieuwingen en veranderingen aan de onderwijzerswoning, aldaar; 2o. het verrichten van vernieuwingen en veranderingen aan school en onderwijzerswoning te Buizel; 3o. het leveren en stellen van schoolmeubelen in de scholen te Buizel en te Steensel. Inl. bij den architect W. H. Boums, te Eindhoven. Aanw. 22 Oct., te Steensel te 9 uren en te Buizel te 11 uren.

Winschoten, te 6 uren, door het college van regenten over het huis van arrest: het onderhoud der gevangenen ged. '85.

Donderdag, 22 Oct.

Borsele, te 10 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Elkewoudsdijk en den calamiteusen Borselepolder, in de directiekamer: de vernieuwing van rijswerk aan de waterkeering van den Borselepolder. Aanw. 17 en 20 Oct., van 10—12 uren, samenkomst bij genoemde directiekeet.

Sloterdijk, te 12 uren, door burg. en weth. van Sloten: het vergrooten der openbare school in het dorp Sloten, en het leveren van 75 schoolbanken. Inl. op de gemeentesecretarie, te Sloterdijk en bij den bouwopzichter G. S. Nout, 18 Stadsweg, te Nieuweramstel. Aanw. 17 en 21 Oct., te 11 uren.

Heerenveen, 's avonds 8 uren, door het college van regenten over het huis van arrest: het onderhoud der gevangenen, met den aankleve van dien, ged. '85.

Vrijdag, 24 Oct.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van de aanleg- en beplante voor voschers in den Brakman bij de Isabellahuis, behoorende tot de havenwerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 16 en 18 Oct. Raming *f* 640 per jaar; 2o. het op-diepte-houden van de buitenhaven van het kanaal door Walcheren te Veere en van de geul in den zeeweg voor die haven. Aanw. 16 en 18 Oct. Raming *f* 115.000. Inl. bij de ingenieurs bovengenoemd.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine, aan 's Rijks werf: de levering van 120,000 K.G. Noordsche hennep, in 12 kavelingen, elk van 10,000 K.G.

Luik, te 12 uren, door het prov. best.: de herbouw der brug te Longdoz. Raming fr. 273.170.

Zutfen, te 2 uren, ten raadhuize: het watervrij ophoogen van de wegen naar de nieuwe cellulaire gevangenis buiten de voormalige Spittaalpoort. Inl. bij den gemeentearchitect F. H. van Etteger. Aanw. 20 en 23 Oct., te 2 uren.

Vrijdag, 31 Oct.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud ('85, '86 en '87) van het kanaal van Sluis naar Brugge (Nederlandsch gedeelte). Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 23 en 25 Oct. Raming *f* 1275; 2o. het driejarig onderhoud van de Rijkswaterleidingen bewesten en beoosten het kanaal van Neuzen, in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neumen. Aanw. 23 en 25 Oct. Raming *f* 6400 per jaar; 3o. het op-diepte-houden van het kanaal door Walcheren te Vlissingen, op de wijze die den aannemer gevaden zal voorkomen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 23 en 25 Oct. Raming *f* 236.000.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het beplanten van eenige gedeelten van de dijken der Zuidwillemsvaart, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Keurenaer en den opzichter Werhuizen, allen te 's-Bosch. Aanw. 24 Oct. Raming *f* 2500.

Maandag, 2 Nov.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van ijzerwerk en hardsteen van hoofdeuren en wegafsluitingen, ten dienste der staatsspoorwegen op Java.

Vrijdag, 7 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het provinciaal best.: het onderhoud en de verbetering van de havenwerken te Breskens, ged. '85. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 30 Oct. en 1 Nov. Raming *f* 6200.

Maandag, 10 Nov.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Zwartewaalschedijk en het Iriesche Spuiwater op het eiland Voorne, in 2 perceelen, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Kooreman, te Nieuwenhoorn. Aanw. 3 Nov. Raming per jaar: perc. 1 *f* 950, perc. 2 *f* 610.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van de dijk- en oeverwerken om de voormaligo Rijksquarantaineplaats op het eiland De Tien Gemeten, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Hamman, te Dordrecht. Aanw. 3 Nov. Raming *f* 2800 per jaar; 2o. het driejarig onderhoud van de dijk- en oeverwerken bij Hellevoetsluis en de beide Hoornsche hoofden aan den Oudenhoornschen zeedijk, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Kooreman, te Nieuwenhoorn. Aanw. 3 Nov. Raming *f* 4700 per jaar.

Vrijdag, 14 Nov.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het drijarig onderhoud van den Statendijk, bij Slijkenburg, met de daarin gelegen zeesluis de Oude-Schoterrijl en het hantenkanaal de Worstsloot, behoorende tot de zeewerken in Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter Postma, te Heerenveen. Aanw. 7 Nov. Raming *f* 2000.

Vrijdag, 28 Nov.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz: de aankoop van de huiten-dienst-gestelde telegraafbladen en andere bescheiden van de Rijkstelegraaf, ged. '85, '86 en '87, met verplichting voor den kooper tot onteshaarmaking dier bescheiden. Inl. bij den inspecteur, belast met het rekenplichtig beheer van de Rijkstelegraaf, te 's-Hage.

Prijsopgaaf gevraagd van:

55,000 miskleurige vlakke klinkers,
9,000 kleurige idem
40,000 kleurig hardgrauw,
35,000 miskleurig idem
21,000 idem boerengrauw,
125,000 rood,

alles per mille. Opgaven uiterlijk 14 Oct., bij H. Timmer, te Meppel.

Woensdag, 21 Jan. 1885.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de inrichting en bediening van een stoombootdienst tusschen Enkhuizen en Staveren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen van Zaandam naar Enkhuizen en van Staveren naar Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Borsele, 2 Oct.: 1o. het maken van werken tot verdediging van den oever van het calamiteuse waterschap Ellewoudsdijk; ingek. 12 bilj., waarbij 1 van onwaarde, als:

A. M. Langeveld, Hardinkswold,	*f* 24,975
J. Leijs, 's-Heerarendskerke,	» 24,900
H. Hage, Middelburg,	» 24,600
P. v. d. Bergs, Koljnsplaat,	» 24,290
A. de Jong, Neuzen,	» 24,200
P. A. v. d. Velde, idem	» 24,000
J. Jansen, idem	» 23,900
C. Ikskam, Sliedrecht,	» 23,790
A. v. Popering, Brainisse,	» 23,648
G. Duane Bolier, Sliedrecht,	» 23,200
J. de Jonge, Kapelle,	» 23,077

2o. het maken van werken tot verdediging van den calamiteusen polder Borsele; ingek. 8 bilj., als:

I. v. Male Dz., Breskens,	*f* 7000
A. M. Langeveld, Hardinkswold,	» 7550
J. Leijs, 's-Heerarendskerke,	» 7400
J. v. Eck, Hardinkswold,	» 7400
J. Tollenaar, Neuzen,	» 7350
H. Hage, Middelburg,	» 7300
A. de Jong, Neuzen,	» 7300
P. A. v. d. Velde, idem	» 7220

Groenloo, 2 Oct.: de levering van steenkolen ten behoeve van het gemeentehuis en de scholen; minste inschr. was J. H. Gesing, voor *f* 0.59½ per H.L.

Vleuten, 3 Oct.: het bouwen eener R.-K. kerk met toren en pastorie, onder beheer van den architect Nic. Molenaar:

	voor het geheele werk	voor het geheele werk behalve den toren	voor den toren bij latere bouw, te beginnen ult. Mei 1885
J. P. A. Nelissen, Haarlem,	*f* 95,568	*f* 85,964	*f* 9,895
L. Struijken, idem	74,060	60,260	13,800
G. J. v. Vloten, Utrecht,	72,800	61,980	12,800
F. W. v. Vloten, idem	71,612	60,762	11,681
T. G. Bekbuis en D. Damstra, Leeuwarden,	69,390	57,312	14,078
B. Krijnen, Amsterdam,	67,800	56,300	13,000
J. v. Groenendael, 's-Hage,	67,135	55,790	12,625
W. E. G. Janssen, Utrecht,	66,460	55,800	11,000
B. J. v. Baaren, idem	66,100	52,000	
G. Bremer, idem	65,480	52,700	13,700
W. Tielens, idem	65,200	52,700	
C. v. Zeeland, idem	65,200	50,500	
J. de Vos, idem	64,971	51,917	12,954
L. Meijer, idem	62,962	52,960	13,870
C. v. Schaik, idem	61,804	52,804	
J. H. de Vos, idem	61,359	52,235	
B. Rembout, 's-Hage,	58,880	48,885	9,695
Raming	65,898	53,400	13,100

Amsterdam, 3 Oct.: het bouwen van 3 heerenhuizen in één blok aan de Weesperzijde, hoek de Boerhavestraat, te Amsterdam, naar de plans van den ingenieur-architect A. L. van Gendt; ingek. 35 bilj., als:

F. Luijten en F. H. v. Engelen,	te Amsterdam, *f* 78,990
J. P. Rieken,	» idem » 78,800
H. de Raan,	» idem » 78,500
Timmer en Fürstner,	» idem » 70,493
H. C. Dorlas,	» idem » 70,189
E. R. Kuijpers,	» Nieuweramstel, » 69,750
A. J. v. Lient,	» Amsterdam, » 68,200
C. Rietsnijder,	» idem » 68,130
J. P. Cornelisse,	» idem » 68,100
Van Slingerlandt,	» idem » 68,000
P. S. Reinierse,	» idem » 68,000
H. Rietsnijder & Zn.,	» idem » 66,830
Peters en Roelofsen,	» idem » 65,200
W. L. Loëbbrandt,	» idem » 64,939
W. H. Struijs,	» idem » 64,600
P. Vlasman,	» Bodegrave, » 64,480
H. J. en G. Haandrikman,	» Amsterdam, » 64,200
Gebr. v. Berkum,	» idem » 63,518
P. Groenhoff en A. G. Haak,	» idem » 63,300
D. Beijink,	» idem » 63,200
G. Boon,	» idem » 62,999
Ph. A. Warners,	» idem » 62,923
Gebr Brugman,	» idem » 62,890
Cruijff en Schouten,	» idem » 62,834
J. J. Vontijn,	te Amsterdam, *f* 62,682
J. Rutgers, Aarlanderveen en C. Eijsvogel,	» idem » 62,549
Oosterink en Schut,	» idem » 62,490
Cerlijn en De Haan,	» idem » 62,400
A. Pzaas,	» idem » 60,980
D. Zuiderhoek,	» idem » 59,980
B. v. Buuren,	» idem » 59,900
H. J. Meekers,	» idem » 59,886
B. de Bruin,	» idem » 58,575
J. G. de Haart,	» idem » 58,290
J. Giebels en J. v. Servellen,	» Haarlem, » 56,390

Heusden, 4 Oct.: de levering van bedagwerken en noodmaterialen, ten behoeve van het waterschap De Hooge Mazedijk, in 7 perceelen; perc. 1 ingek. 3 bilj., als:

L. v. d. Heuvel,	te Werkendam, *f* 363
Corst. Blankers,	» Babilonienbroek, » 229
Nic. v. Rijswijk,	» Heusden, » 210

perc. 2 ingek. 4 bilj. als:

J. Ruijpers,	te Wel, *f* 740
L. v. d. Heuvel,	» Werkendam, » 690
Nic. v. Rijswijk,	» Heusden, » 452
Corst. Blankers,	» Babilonienbroek, » 415

perc. 3 ingek. 5 bilj., als:

J. Ruijpers,	te Wel, *f* 1100
L. v. d. Heuvel,	» Werkendam, » 800
J. v. Rijswijk,	» Aalburg, » 700
Nic. v. Rijswijk,	» Heusden, » 660
Corst. Blankers,	» Babilonienbroek, » 625

perc. 4 ingekomen 5 bilj., als:

J. Ruijpers,	te Wel, *f* 1580
L. v. d. Heuvel,	» Werkendam, » 800
Nic. v. Rijswijk,	» Heusden, » 620
J. v. Rijswijk,	» Aalburg, » 596
Corst. Blankers,	» Babilonienbroek, » 548

perc. 5 ingek. 3 bilj., als:

L. v. d. Heuvel,	te Werkendam, *f* 429
Nic. v. Rijswijk,	» Heusden, » 225
J. v. Rijswijk,	» Aalburg, » 199

perc. 6, viet, ingek. 3 bilj., als:

Corst. Blankers,	te Babilonienbroek, *f* 550
Corst. Kalis,	» Sliedrecht, » 461.40
J. J. v. Grondelle,	» Heusden, » 419

perc. 7, rijshout, ingekomen 3 bilj., als:

J. J. v. Grondelle,	te Heusden, *f* 1080
H. J. Bekkers,	» Baardwijk, » 1268
Nic. v. Rijswijk,	» Heusden, » 1548.40
Corst. Blankers,	» Babilonienbroek » 1440
J. v. Rijswijk,	» Aalburg, » 1399

Alle perceelen gegund.

Haarlem, 6 Oct.: het bouwen van eene brugwachterswoning bij de draaibrug over de Ringvaart van den Haarlemmermeerpolder, nabij de gemeente Sloten; ingekomen 18 bilj., als:

J. H. Veenendaal Jr., Amsterdam,	*f* 2098
P. J. v. Mierlo, Sloten,	» 1990
A. Trumberg en P. Schuileman, Amsterdam	» 1697
A. H. Visser, Rotterdam,	» 1684
L. Lievaart, Sloten,	» 1681
B. Loeper, idem	» 1600
J. den Oude, Haarlemmermeer,	» 1525
G. de Vries, idem	» 1498
J. Mantel, idem	» 1492
S. Guldemond, Hillegom,	» 1398
F. L. v. Looy, Halfweg,	» 1398
B. Kruikemeier, Haarlemmermeer,	» 1395
P. J. Schaafsma, Haarlem,	» 1387
J. P. Pennings, Sloten,	» 1360
N. Brugman, Amsterdam,	» 1350
G. Blees, Sloten,	» 1250
C. Veenis Hz., Assendelft,	» 1199
J. de Graaf, Haarlemmermeer,	» 1187

Amsterdam, 7 Oct.: het bouwen van een woonhuis op een terrein, gelegen aan de Plantage-Parklaan, aldaar, onder beheer van den architect J. W. Meijer; ingekomen 27 bilj., als:

R. Repko,	*f* 24,890
W. Hanksma,	» 24,324
J. Stam,	» 23,900
D. Verbeek & Zn.,	» 23,700
J. Koster,	» 23,447
R. Timman,	» 22,980
Firma Oosterink & Schut,	» 22,600
C. Stokmans & Zn.,	» 22,500
Cruijff & Schouten,	» 22,257
H. de Haan,	» 22,000
B. Beijink,	» 21,989
C. Rietsnijder,	» 21,690
H. Rietsnijder & Zn.,	» 21,250
J. J. Bos,	» 20,617
J. v. d. Berg,	» 20,595
G. Boon,	» 20,534
P. Kampman en J. v. Harderwijk,	» 20,266
J. J. Vontijs,	» 19,993
R. de Bruin,	» 19,770
J. Poot,	» 19,700
W. H. Struijs,	*f* 19,600
H. J. en G. Haandrikman,	» 19,336
J. P. Rieken,	» 19,200
J. H. Hartgerink en W. Boom,	» 19,200
H. W. A. Pauws,	» 19,100
Van Slingerlandt & Zn.,	» 16,800
F. Rijke,	» 16,775

Mulderberg, 8 Oct.: het bouwen van twee woonhuizen met boerderij te Mulderberg, onder beheer van den architect J. M. Koning; ingek. 32 bilj., als:

H. de Haan,	te Amsterdam, *f* 15,700
A. Pzaas,	» idem » 15,600
N Tramberg en P. Schuileman,	» idem » 15,285
J. Kruiswijk,	» Abkoude, » 14,910
K. Groenewegen,	» Weesp, » 14,800
W. Westerhof,	» idem » 14,257
P. Nieuwstadt,	» Purmerend, » 14,200
J. Boverhoff,	» Diemen, » 13,900
D. Knijper,	» Hilversum, » 13,620
W. Swaan,	» idem » 13,614
G. S. Bodegraven,	» Nieuwkoop, » 13,428
H. C. Klokke,	» Hilversum, » 13,100
P. de Ridder,	» Amsterdam, » 13,000
H. J. en G. Haandrikman,	» idem » 12,663
J. de Vos Jr.,	» Utrecht, » 12,600
C. Eijsvogel,	» Amsterdam, » 12,559
G. Bremer,	» Utrecht, » 12,400
G. Gijzel,	» Hilversum, » 12,100
J. F. Jansen en J. Huppé,	» Amsterdam, » 11,994
P. S. Kooij,	» Huizen, » 11,980
C. v. Soest,	» Wijk a/Zee, » 11,900
R. Mouw,	» Hilversum, » 11,690
G. Erkhout,	» Diemerbrug, » 11,585
C. Kreek en Aug. Oostmeijer,	» Amsterdam, » 10,900
H. v. Asperen,	» Naarden, » 10,500
L. Kroonen,	» Uitheorn, » 10,385
M. Numan,	» Nieuweramstel, » 9,777
Gebr. IJzerman,	» idem » 9,767
E. J. Jurriens,	» Naarden, » 9,150
E. Wouda,	» idem » 8,740
H. G. v. d. Voort,	» Bussem, » 8,600
G. T. Clein,	» Muiden, » 8,090

Zutfen, 8 Oct.: het verbouwen van het woonhuis met winkel en magazijnen enz. voor Joseph L. Spier, onder beheer van den architect J. Uiterwijk Wz.; ingek. 12 bilj., als:

H. W. Douwes,	te Zutfen, *f* 8546
H. Langenberg,	» idem » 7655
L. Everman,	» idem » 7413
G. J. Kerkmeijer,	» idem » 7360
R. v. d. Velden,	» idem » 7280
G. J. Grooteer,	» idem » 7260
G. Schurink,	» idem » 7247
G. J. koordeman,	» idem » 6920
H. J. Bessers,	» idem » 6816
Gebr. Landeweerd,	» idem » 6700
L. Nijland,	» idem » 6618
J. A. Garvelink,	» idem » 6316

gegund.

Leiden, 8 Oct.: het maken van een gebouw tbj de kweekschool voor metzaart, onder beheer van den architect P. G. Lancel; ingek. 13 bilj.; hoogste inschrijving bedroeg *f* 5990
langste » » » 4409
Gegund aan L. Maas, voor » 4898

Onderbank a/d. IJsel, 8 Oct.: de afbraming van de boezemsluis, behoorende aan den polder de Nesse en gelegen aan den IJseldijk: aannemer Ph. Verbruggen, te Waddinksveen, voor *f* 1395.

Delft, 8 Oct.: de levering aan de artillerie-stapel-en-constructiemagazijnen van 3000 K.G. greî was; minste inschr. was P. Wee, te Delft, voor *f* 1.50 per K.G.

's-Hage, 9 Oct.: herbestoding van het maken en stellen van een ijzeren zeekasp op Vlieland, en het afbreken en opruimen van een aldaar bestaande kasp; ingekomen 8 bilj., als:

W. H. Jacobs, Haarlem,	*f* 6485
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 1829
A. E. Stijkel Appingedam,	» 1675
Kominkl. Nederl. Grofsmederij. Leiden,	» 1625
H. Dalhuisen, Kampen,	» 1489
B. Mohrmann, Leeuwarden.	» 1488
D. A. Schreiber, Leiden,	» 1425
Penn en Baudain, Dordrecht,	» 1180

gegund.

Arnhem, 9 Oct.: de levering van brandstoffen (steenkolen en grus) aan de gemeente, in twee perceelen; ingek. 6 biljetten, waarvan 3 van onwaarde, als:

	1e perc.	2e perc.
G. Bongers,	*f* 1.45	*f* 0.65
J. P. Rax.	*f* 1.45	0.65

De gunning is in beraad gehouden.

Westwoud, 9 Oct.: het maken van meubelen

en het doen van eenige werken aan- en in de bestaande school en het zusterhuis aldaar, onder beheer van den architect A. C. Bleijs, te Amsterdam; ingekomen 12 bilj., als:

J. Krul,	te Andijk,	ƒ 3480
C. Rot,	» idem	» 3475
H. Booij,	» Westwoud,	» 3450
F. de Haan,	» Wervershoef,	» 3400
J. Rot,	» Andijk,	» 3385
J. J. Venttjn,	» Amsterdam,	» 3220
S. Steur,	» Westerblokker,	» 3210
J. Windt,	» Medemblik,	» 2940
R. de Boer,	» idem	» 2890
W. Weel,	» Grootebroek,	» 2660
P. Busman,	» idem	» 2641
D. Deen,	» Westerblokker,	» 2310

Langsaeren, 10 Oct.: het bouwen van een verlengd aan het badhuis Bethesda, ter oppervlakte van 400 M², onder beheer van den architect Brink Evers, te Elekum; ingekomen 12 bilj., als:

G. Boerstoel,	te Brunssum,	ƒ 30,500
J. v. d. Burk,	» Oosterbeek,	» 27,538
V. d. Meer,	» Harlingen,	» 26,485
W. C. Carmiggelt,	» Brunssum,	» 25,650
J. v. d. Wagt,	» Nijmegen,	» 25,205
E. Hilarius,	» Leeuwarden,	» 24,794
A. Jas,	» Arnhem,	» 24,800
H. Schoonman,	» Bieren,	» 23,687
L. Enklaar,	» Bieren,	» 23,677
H. Sikkens,	» Deutichem,	» 23,670
H. Stoltenberg,	» idem	» 23,667
H. Mouw,	» Apeldoorn,	» 22,447
Banning		» 23,800

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 18 OCTOBER 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 20 Oct.

De Kruisberg (bij Deutichem), te 10 uren, door de commissie van administratie over de strafgevangenis voor jeugdige mannelijke veroordeelden: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '85.

Zwolle, te 11 uren, door het college van regenten over het huis van arrest en bewaring: de levering van de benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen en broodstoffen ged. '85.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. best.: het verrichten eener bezinking en bestorting aan de haven van Middelharnis Inl. bij den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat J. van der Vegt, te 's-Hage.

Hof-van-Delft, te 12 uren, door J. C. van Marken Jr., in de Trest in het Agnetapark: het maken van een gebouw, bevattende directielokalen, winkel, bakkerij en woningen, in gemeend park. Inl. bij den civiel- en bouwkundig ingenieur F. M. L. Kerkhof, te Delft. Aanw. te 11½ uren.

Breda, te 12½ uren, door het college van regenten over het huis van arrest: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen en kantine-artikelen, ged. '85.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 19 perceelen. O. a.: draadnagels, hang- en sluitwerk, houtschroeven, divers ijzer, gegoten-ijzeren kolommen, neuten enz., gegoten-ijzeren buizen, gegalvaniseerd-ijzeren emmers, diverse gereedschappen, enz. enz.

Westterschelling, 's avonds 8 uren: het te verrichten schilderwerk aan de in-aanbouw-zijnde scholen enz. te Westterschelling en te Midland.

Dinsdag, 21 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken en stellen van een ijzeren lichtopstand op Wieringen, en het afbreken en opruimen van een aldaar bestaanden houten lichtopstand. Inl. bij den bouwkundige bij den dienst van het loodswezen, aan het departement, op 14 Oct. (Het werk moet in eene Nederlandsche fabriek vervaardigd worden.)

Dordrecht, te 11 uren, door den commandant in het 3e genie-commandement, bij J. C. van der Horst: het leveren van lantarens, ten behoeve van 's Rijks kazernegebouwen en stallen. Bilj. inzenden 20 Oct., vóór 3 uren, op het bureau van genoemden commandant.

Tiel, te 1 uur, door het college van regenten over het huis van arrest en bewaring: het onderhoud der gevangenen, met den aankleve van dien, ged. '85.

Nieuwamsterdam, te 1 uur, door de directie der Nieuwamsterdamsche Stoomtramwegmaatschappij, bij Akkerman: het maken van eene aardebaan met klinkerbestrating en bijbehoorende kunstwerken, van de Ermerbrug af tot aan den zijtak te Nieuwamsterdam, gemeente Emmen, ter lengte van 4830 M. Teekeningen liggen ter inzage bij den opzichter R. Postma, te Nieuwamsterdam.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van de brug over de Nijeveenschegrift, in den Rijksweg van Meppel naar Assen, behoorende tot de wegen in Drente. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Raming ƒ 3850.

Wissekerke, te 2 uren, door het best. van den Sofiapolder, in het gemeentehuis: het leggen van een inlaagdijk in dien polder. Aanw. te 9 uren.

Haarlem, te 2 uren, door de commissie van administratie over het vereenigd arrest- en provoosthuis: de levering der benoodigdheden tot onderhoud der gevangenen ged. '85.

Utrecht, te 6½ uren, in de cellulaire gevangenis: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '85.

Gorichem, 's avonds 8 uren, door het college van regenten over de cellulaire gevangenis: de levering van de benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen en van de kantine-artikelen ged. '85.

Woensdag 22 Oct.

Hoedekenskerke, te 10 uren, door het polderbestuur der watering Hoedekenskerke, in het gemeentehuis: het maken van zinkwerken, alsmede het leveren en lossen voor bestorting van 1220 scheepstons afval van Lossinesche steen, tot verdediging van den oever dier watering, in 2 perceelen. Aanw. 20 en 21 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in de Amer, nabij de haven van Lageruwaluwe, gezonken vaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoeff, te Vucht en bij den opzichter Van der Kallen, te Geertruidenberg.

Heerenveen, te 11 uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering der benoodigdheden tot onderhoud der gevangenen ged. '85.

Vianen, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Vijfheerenlanden, in het Hotel-De Roos: de levering van 32,000 bos rijs, 3200 bos palen, 3200 bos latten en 30,000 staks kraisbanden, benoodigd op de Lek- en Noorderlingedijken.

Leiden, te 1 uur, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering der benoodigdheden tot onderhoud der gevangenen ged. '85.

Deventer, te 1 uur, door het college van regenten over de cellulaire gevangenis: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen in de cellulaire gevangenis en het huis van bewaring, aldaar, ged. '85.

Duizel, te 2 uren, door burg. en weth. van Duizel-en-Steensel: 1o. het bouwen eener school te Steensel, het verbouwen van de oude school, en het doen van vernieuwingen en veranderingen aan de onderwijzerswoning, aldaar; 2o. het verrichten van vernieuwingen en veranderingen aan school en onderwijzerswoning te Duizel; 3o. het leveren en stellen van schoolmeubelen in de scholen te Duizel en te Steensel. Inl. bij den architect W. H. Bomas, te Eindhoven. Aanw. 22 Oct., te Steensel te 9 uren en te Duizel te 11 uren.

Groningen, te 2½ uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen, in de cellulaire gevangenis: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud en de verpleging der gevangenen ged. '85.

Zutfen, te 4 uren, door H. J. Loonan: het bouwen van een woonhuis op een perceel buiten de Spittaalstraat. Bestek ligt bij Broukink, in De Klok. Inl. bij den architect J. Uiterwijk Wz.

Winschoten, te 6 uren, door het college van regenten over het huis van arrest: het onderhoud der gevangenen ged. '85.

Donderdag, 23 Oct.

Borsele, te 10 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoutsdijk en den calamiteusen Borselepolder, in de directiekamer: de vernieuwing van rijswerk aan de waterkeering van den Borselepolder. Aanw. 20 Oct., van 10—12 uren, aanmelding bij genoemde directiekeet.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken eener schietbaan met aanboeren van die binnen het hart Orthen. Inl. bij den gemeentearchitect J. M. Nabbe. Aanw. 20 Oct., te 3 uren. Biljetten inzenden 22 Oct., vóór 3 uren, ten raadhuize.

Sloterdijk, te 12 uren, door burg. en weth. van Sloten: het vergrooten der openbare school in het dorp Sloten, en het leveren van 75 schoolbanken. Inl. op de gemeentesecretarie, te Sloterdijk en bij den bouwopzichter G. S. Nout, 13 Stadsweg, te Nieuweramstel. Aanw. 21 Oct., te 11 uren.

Breda, te 1 uur, ten kantore van L. Kalis Kz.: 1o. de stukadoorwerken, 2o. de glas- en verfwerken voor de in-aanbouw-zijnde stations Lageruwaluwe, Hoogeruwaluwe, Waspik, Hoogevaart en Waalwijk, in 2 perceelen en in massa. Inl. aan de stations Lageruwaluwe en Waalwijk.

Heerenveen, 's avonds 8 uren, door het college van regenten over het huis van arrest: het onderhoud der gevangenen, met den aankleve van dien, ged. '85.

Vrijdag, 24 Oct.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van de aanleg- en losplaats voor vischers in den Brakman bij de Isabellasluis, behoorende tot de havenwerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Veere. Raming ƒ 640 per jaar; 2o. het op-diepte-houden van de buitenhaven van het kanaal door Walcheren te Veere en van de geul in den oever voor die haven. Raming ƒ 115,000. Inl. bij de ingenieurs hiervangenoemd.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine, aan 's Rijks werf: de levering van 120,000 KG. Noorsche hennep, in 12 kavelingen, elk van 10,000 KG.

Montfoort, te 11 uren, door de commissie van administratie over de gevangenis voor jeugdige vrouwelijke veroordeelden: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen, met inbegrip der verlichting en verwarming, ged. '85.

Bergen (in Henegouwen), te 12 uren, door het prov. best.: de herbouw der brug Zan d'Heure. Raming fr. 36,900.

Luik, te 12 uren, door het prov. best.: de herbouw der brug te Longdoz. Raming fr. 273,170.

Zutfen, te 2 uren, ten raadhuize: het watervrij ophoogen van de wegen naar de nieuwe cellulaire gevangenis buiten de voormalige Spittaalpoort. Inl. bij den gemeentearchitect F. H. van Eteger. Aanw. 20 en 23 Oct., te 2 uren.

Utrecht, door de directie der Oosterstoomtrammaatschappij: het maken van de aardebaan en kunstwerken, het leggen der sporen en wissels enz., voor de lijn Doorn—Wijk-bij-Duurstede.

Zaterdag, 25 Oct.

Middelburg, te 11 uren, door het polderbest. van Walcheren, in de Abdij: het maken van 9005 M² glooiing van zuilenbazalt (waarvan 675 M² van aanwezige bazalt), 4070 M² glooiing van aanwezige Doornikschen en 540 M² glooiing van aanwezige Vilvoordsche steen; alsmede van 2 rijshoofden aan den Westkapelschen zeedijk. Aanw. 21, 22 en 23 Oct.

Hoogeveen, bij den aannemer K. J. Kalt: het glas-, verf- en behangerswerk aan het in-aanbouw-zijnde Hôtel-Luinge, te Hoogeveen. Inl. op het werk.

Maandag, 27 Oct.

Antwerpen, te 12 uren, door het prov. best.: de uitvoering van werken aan den weg van Rethy naar Arendonck. Raming fr. 40,000.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene burgerschool 1e soort met gymnastiekgebouw en onderwijzerswoning, aan de Koningin-Emmakade, aldaar. Aanw. 24 Oct., te 10 uren.

Dinsdag, 28 Oct.

Haarlem, te 10 uren, door de commissie van toezicht over het gesticht Meerenberg, in het lokaal Felix Faveaux: de levering van verschillende benoodigdheden, ten behoeve van genoemd gesticht.

Donderdag, 30 Oct.

Nijmegen, te 3 uren, door den architect D. Semmelink, in het Hotel Frazen: het bouwen van eene villa te Groesbeek.

Vrijdag, 31 Oct.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud ('85, '86 en '87) van het kanaal van Sluis naar Brugge (Nederlandsch gedeelte). Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 23 en 25 Oct. Raming *f* 1275; 2o. het driejarig onderhoud van de Rijkswaterkeilingen bewesten en beoosten het kanaal van Neuzen, in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Nieuwen. Aanw. 23 en 25 Oct. Raming *f* 6400 per jaar; 3o. het op-diepte-houden van het kanaal door Walcheren te Vlissingen, op de wijze die den aannemer geraden zal voorkomen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 23 en 25 Oct. Raming *f* 236,000.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het beplanten van eenige gedeelten van de dijken der Zuidwillemsvaart, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 4e district, den arrondissementsingenieur kenmerker en den opzichter Weehuizen, allen te 's-Bosch. Aanw. 24 Oct. Raming *f* 2300.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten behoeve van de Rijkstelegraaf: de aanleg van eene telegraaflijn van Baflo over Eemrum naar Pieterburen. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Groningen. Raming *f* 1100.

Maandag, 3 Nov.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van ijzerwerk en hardsteen van hoofdeuren en wegafsluitingen, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java.

Breda, te 12 uren, door den raad van administratie der Koninklijke Militaire Academie: de levering, ged. '85, van de benoodigde voorwerpen van kleeding, uitrusting enz. voor de kadetten, uitgezonderd de lakens.

Woensdag, 5 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van werken tot voorziening der linkeroever van de Maas in de gemeente Kessel (Limburg), tusschen de kilometerraaien 10 en 12. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoeff, te Vucht en bij den opzichter Dupont, te Heermond. Aanw. 29 Oct. Raming *f* 16,800.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: ten dienste der Staatsspoorwegen: de levering van stalen spoorstaven met ijzeren eindverbindingen en van haakbouten, in 2 perceelen. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage.

Uithuizen, te 2½ uren, door burg. en weth.: het bouwen van een post-en-telegraafkantoor. Aanw. van 12–1 uur.

Donderdag, 6 Nov.

Kampen, te 12 uren: het verbouwen van het buitenverblijf »Meerburg", te IJselmuiden bij Kampen, en het bouwen van een tuinhuis, trekvaart enz., voor rekening van J. H. van Hulst, te Kampen. Inl. bij de architecten W. en F. C. Koch, te Zwolle. Aanw. 30 Oct., te 1 uur.

Vrijdag, 7 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het provinciaal best.: het onderhoud en de verbetering van de havenwerken te Ilreskens, ged. '85. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 30 Oct. en 1 Nov. Raming *f* 6200.

Maandag, 10 Nov.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Zwartewaalsche dijk en het Brielsche Spuiwater op het eiland Voorne, in 2 perceelen, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Koreman, te Nieuwenhoorn. Aanw. 3 Nov. Raming per jaar: perc. 1 *f* 950, perc. 2 *f* 610.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van de dijk- en oeverwerken om de voormalige Rijksquarantaineplaats op het eiland De Tien Gemeten, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Baumann, te Dordrecht. Aanw. 3 Nov. Raming *f* 2800 per jaar; 2o. het driejarig onderhoud van de dijk- en oeverwerken bij Bellevoetsluis en de beide Hoornsche hoofden aan den Oudenhoornschen zeedijk, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Koreman, te Nieuwenhoorn. Aanw. 3 Nov. Raming *f* 4700 per jaar; 3o. het bezinken en bestorten van den oever aan de oostzijde van de hoofden A en B, gelegen oostwaarts van de Goereesche haven, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Dubbelaar, te Goedereede. Aanw. 3 Nov. Raming *f* 10,000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: Bestek no. 4, het gierwerk voor eene locomotievenloods, eene goederenloods, eene wagenremise, een reiwagen en 3 draaischijven, alles ten dienste der Bataviasche havenwerken.

Vrijdag, 14 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het éénjarig onderhoud van den zelfregistreerenden getijmeter op den noordelijken havendam der buitenhaven van het kanaal door Walcheren, te Veere. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 6 en 8 Nov. Raming *f* 650.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het éénjarig onderhoud van den Statendijk, bij Slijkenburg, met de daarin gelegen zeesluis de Oude-Schoterzijl en het buitenkanaal de Worstsloot, behoorende tot de zeewerken in Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter Postma, te Heerenveen. Aanw. 7 Nov. Raming *f* 2000; 2o. het driejarig onderhoud van Rijksbinnensluizen en verspreide bruggen, behoorende tot de kanalen in Friesland, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden; voor perc. 1, *a* en *b*, bij den opzichter Postma, te Heerenveen, voor perceel 1, *c*, bij den opzichter Kramer, te Leeuwarden; voor perc. 2, *d*, bij den opzichter Wind, te Leeuwarden, en voor perceel 2, *e*, bij den opzichter Oldens, te Sneek. Aanw. 7 Nov. Raming per jaar: perc. 1 *f* 370, perc. 2 *f* 630.

Vrijdag, 21 Nov.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van de Rijkshaven- en rivierwerken te Moerdijk, behoorende tot de havenwerken in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur De Jong van Beek en Donk, te Breda en bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Aanw. 14 Nov. Raming *f* 3380 per jaar; 2o. het driejarig onderhoud van de Rijkshavenwerken te Willemstad, met de zelfregistreerende peilschaal, aldaar en die te Steenbergschesas, behoorende tot de havenwerken in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur De Jong van Beek en Donk, te Breda en bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Aanw. 14 Nov. Raming *f* 4520 per jaar.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het éénjarig onderhoud van de havenwerken te Makkum, Stavoren, Lemmer en Takuijl, in 8 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden; voor perceel 1 en 3 bij den opzichter Oldens, te Sneek en voor perceel 2 bij den buitengewoon-opzichter Jongsma, te Stavoren. Aanw. 14 Nov. Raming: perc. 1 *f* 1650, perc. 2 *f* 1400, perc. 3 *f* 1700.

Vrijdag, 28 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85, '86 en '87) der registreerende peilschalen te Borsele en Oostbeveland en der Rijkspeilschaal te Hoedekenskerke. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 20 en 22 Nov. Raming *f* 300 per jaar.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het Nederlandsch gedeelte van het kanaal van Neuzen, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 20 en 22 Nov. Raming *f* 42,700 per jaar.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz: de aankoop van de buiten-dienst-gestelde telegraafdraden en andere benoodigdheden van de Rijkstelegraaf, ged. '85, '86 en '87, met verplichting voor den koper tot onbeschaarmaking dier benoodigdheden. Inl. bij den inspecteur, belast met het rekenplichtig beheer van de Rijkstelegraaf, te 's-Hage.

Woensdag, 24 Jan. 1885.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de inrichting en bediening van een stoombootdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen van Zaandam naar Enkhuizen en van Stavoren naar Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage.

DE OPMERKER.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Nieuwerwoude, 29 Sept.: de verbouwing van acht schoolgebouwen in de gemeente Dantumawoude; minste inschr. waren:

Op de school te Zwaagwesteinde, D. Walda, Kollum, voor	*f* 3937
Op de school te Veenwouden, S. Zijlstra, Bolsward, voor	» 1110
Op de school te Akkerwoude, Johs. v. Dijk, Blija, voor	» 3589
Op de school te Broek, dezelfde, voor	» 3780
Op de school te Birdaard, J. W. Epema, Rinsumageest, voor	» 668
Op de school te Roodkerk, dezelfde,	» 498
Op de school te Nieuwerwoude, W. D. Zijlstra, Dantumawoude, voor	» 1009
Op de school te Dantumawoude, L. H. Eldring, Oostermeer, voor	» 1096

Leeuwarden, 10 Oct.: 1o. het maken van geheel nieuwe landhoofden met vleugels, leuningen, enz. aan de Tjaarderbrug onder Wirdum; 2o. het uitvoeren van diverse werken aan de brug bij de Buurt, te Wirdum; ingekomen 7 biljetten; gegund aan R. K. Sijtsrandy, te Wirdum, voor *f* 1269.

Steeg, 11 Oct.: het gedeeltelijk amoveeren van een woonhuis en het opbouwen van een heerenhuis, met de levering der materialen, onder beheer van den architect Brink Evers; ingekomen 12 bilj., als:

L. Enklaar,	te Dieren,	*f* 2595
H. Stoltenberg,	» idem	» 2567
Dekker,	» Doesburg,	» 2800
H. Enklaar,	» Dieren,	» 2489
R. Schoenman,	» idem	» 2320
J. de Witt,	» idem	» 2203
H. G. Teegel,	» Arnhem,	» 2198
J. Steinvoort,	» Dieren,	» 2152
H. Sikkens,	» Deutichem,	» 2089
J. Schut,	» Brummen,	» 2060
A. v. Dijk,	» Steeg,	» 2049
G. Boerstoel,	» Brummen,	» 2030
gegund.		
Raming		*f* 8880

Werkum, 11 Oct.: het maken van een paar binnenvloed-zeesluisdeuren met eenige bijkomende werken; ingekomen 6 bilj., als:

S. J. Visser,	te Workum,	*f* 1833
A. Smits,	» idem	» 1647
A. Wicherts,	» idem	» 1520
P. Gerbens,	» Hindeloopen,	» 1306
J. J. Roods,	» Makkum,	» 1289
J. A. Schrale,	» Warns,	» 1248.70

Amsterdam, 13 Oct.: 1o. het sloopen en vervoeren van de houten loods (tijdelijk schoolgebouw), op de gedempte Houtgracht, en het wederoprichten ervan op een terrein aan de Nassaukade; ingekomen 8 bilj., als:

A. v. Wenveen,	te Amsterdam,	*f* 3700
A. v. Boon,	» idem	» 3290
G. Hol,	» idem	» 3026
H. W. A. Paans,	» idem	» 2950
G. Wond,	» idem	» 2772
B. Krijnen,	» idem	» 2332
R. Timman,	» idem	» 1906
A. Kraanberg en Schilleman,	» idem	» 1440

2o. de levering van zand voor de gemeentewerken ged. '85, '86 en '87; ingekomen 7 bilj., als:

		per M³
C. Bos,	te Haarlemmermeer,	*f* 0.80
J. J. Bekker,	» Amsterdam,	» 0.75
A. Kramers,	» idem	» 0.69
C. Langeveld,	» idem	» 0.68⅝
C. Bos Az., dezelfde,	» idem	» 0.64
		» 0.56
G. D. v. Doorn,	» idem	» 0.61⅜

Koevorden, 13 Oct.: het maken van verschillende kleine werken op het Stieltjes-kanaal; ingekomen 5 bilj., als:

A. J. Woltersom,	te Koevorden,	*f* 1199
M. Weertman,	» idem	» 1170
J. M. v. Buiten,	» Nieuwamsterdam,	» 1157
E. v. Dijk,	» Koevorden,	» 1020
R. W. de Bilcourt,	» Almelo,	» 997
Raming		» 1000

Breda, 13 Oct.: het bouwen eener behuizing met bovenkwartier, op een perceel gelegen aan de Mauritsstraat, voor J. P. Torpaalen, te Breda, onder beheer van den architect A. J. Oomens; aangenomen door A. van Boxsel, voor *f* 4808.

Rudel, 13 Oct.: het maken der aardebaan en bestrating met grèskeien de soort van den bestaanden weg naar het station van den spoorweg Antwerpen—Gladbach onder die gemeente, ter lengte van ongeveer 2100 M; ingekomen 15 bilj., als:

J. M. v. Gasselt, Venlo,			*f* 17,580
F. Otten, Helmond,			» 17,173
J. M. Gruijters, 's-Bosch,			» 16,890
K. Versteeg, Oosterbeek,			» 16,400
P. Rijnders, Valkenswaard,			» 16,400
L. v. Gaal, Geldrop en J. de Laat, Woensel,			» 16,189
G. J. Groot en J. Knoops, Nijmegen,			» 15,970
L. Coppes, Venlo,			» 15,800
L. Landy, idem			» 15,570
P. H. de Bekker, Empel,			» 15,480
J. Murkens, Budel,			» 14,900
E. Janssen, Luik,			» 14,889
L. v. d. Eijnden, Heermond,			» 14,080
E. Janssen, Luik,			» 14,559
G. Thoonsen, Mook,			» 14,470

Delft, 13 Oct.: de levering aan de artilleriestapel-en-constructiemagazijnen van:

1o. 3,500.000 scherpe patronen no. 10; minste inschrijvers waren De Beaumont & Soleil, te Maastricht, à *f* 4.35 per 1000 stuks.

2o. 30 KG. messingdraad dik 0.0108; minste inschr. waren R. S. Stokvis & Zn., te Rotterdam, à *f* 0.72⅝ per KG.

3o. 167 KG. staafrond koper dik 0.0165; dez., à *f* 0.86⅜ per KG.

4o. 8 KG. messingdraad dik 0.00044; dezelfden, à *f* 1.025 per KG.

5o. 106 KG. messingdraad dik 0.023; dezelfden, à *f* 0.993 per KG.

Utrecht, 13 Oct.: het bouwen van eene locomotief- en rijtuig-remise der Oosterstoomtramwegmaatschappij te Doorn; minste inschr. was K. Hollander, te Gouda, voor *f* 14,800; gegund.

Leiden, 13 Oct.: het maken van een brandrij fabrieksgebouw van steen- en gaarconstructie, in 2 perceelen en in massa, onder beheer van den architect W. F. van der Heyden; ingekomen 27 biljetten;

	perc. 1	perc. 2	massa
W. Splinter, Leiden,	*f* 35,200		
Verhagen en Van 't Woud, Haarlem,	45,500	*f* 35,900	*f* 80,400
Kon. Ned. Grofsmederij, Leiden,		31,690	
Sopp & Co., Enschedé,		32,615	
J. Visser, Papendrecht,	35,878		
G. J. v. Heek & Co., Delft,	37,520		66,100
W. G. Maarsvelt, Wassenaar,	44,300		
D. A. Schretlen & Co., Leiden,		27,709	62,900
D. Romeijn,	42,500		
C. Romeijn,	39,745		
T. Los, Leiden,	37,244		65,484
J. J. Hasselbach, idem	34,495	28,000	62,495
A. C. Paardekooper, 's-Hage,	35,653		62,708.09
J. B. Lasschuit, Haarlem,	47,000		78,000
L. J. Enthoven, 's-Hage,		35,173	
Jan Breves, Leiden,		26,973	
C. Meijers, 's-Hage,			75,479
M. L. v. Spanje, idem			74,849
H. Deegens,	34,497		64,289
M. A. J. Taverne, 's-Hage,			70,348
Utergieterij De Prins van Oranje, idem		31,166	
J. Trinthamer,	36,950		
Van Houwen,	34,444		
J. v. d. Vlugt, Dordrecht,	37,907		67,267

Het eerste perceel gegund aan J. J. Hasselbach, te Leiden, voor *f* 34,495.

Het tweede perceel aan Jan Breves, te Leiden, voor *f* 26,973.

Amerongen, 14 Oct.: eenige verschillende werkzaamheden aan een heerenhuis, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren; gegund aan L. D. Martens, te Amerongen, voor de begrootingssom, *f* 2880.

Arnhem, 14 Oct.: de levering van brandstoffen (steenkolen en gruis), bij herbestesling; ingek. 2 bilj., als:

	1e perc.	2e perc.
R. G. Rutgers,	*f* 0.80	*f* 0.63½
G. F. Cramer,	0.75	0.62½

Gegund aan R. G. Rutgers.

Assen, 14 Oct.: het bouwen van 4 woningen met de levering van alle materialen, onder beheer van den architect G. Stel; ingek. 5 bilj., als:

H. Winters,	*f* 3073
R. Hunse Jz.,	» 2962
G. R. Broekema,	» 2648
J. P. Broekema,	» 2478
E. Lamberts,	» 2460
gegund.	
Raming	» 2700

Meppel, 14 Oct.: het doen van herstellingen aan de brug over de Reest, bij de Eekmolenbrug; ingek. 7 bilj., als:

H. Strating,	*f* 1625
J. Hesselingen,	» 1199
F. Alberson,	» 1173
R. Handaar,	» 1090
J. Withaar Jz.,	» 1066
K. Worst,	» 987
E. Bakker,	» 974
Raming	» 927.54

's-Hage, 15 Oct.: 1o. de uitvoering van baggerwerk, tot onderhoud van het vaarwater in de Kooigshaven, te Rotterdam; ingekomen 9 bilj., als:

	per M³
T. Volker, Dordrecht,	*f* 0.65
C. Bos Az., idem	» 0.59
A. Boer H.Vz., Sliedrecht,	» 0.594
G. Goedhart, Dordrecht,	» 0.495
L. A. v. Haaften, Sliedrecht,	» 0.47½
A. L. v. Wijngaarden IJz., Sliedrecht,	» 0.45⅞
M. C. de Jong P.Mz., idem	» 0.457
A. G. Huyskes, Bedel,	» 0.424
A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorichem,	» 0.40

2o. het verrichten van eenige werken tot normaliseering van de Waal onder Gameren; ingekomen 4 bilj., als:

A. L. v. Wijngaarden IJz., Sliedrecht,	*f* 19,350
W. P. de Vries, Rossum,	» 19,340
A. G. Huyskes, Bedel,	» 19,400
R. van Anrooy Jr., Nieuwaal,	» 18,380

3o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de werken van den Baardwijkschen overlaat met de Rijkssluis in de oostelijke vaartkade van Waalwijk, met het onderhoud dier werken van 1 Jan.—31 Oct. '85, benevens voor het noodig leggen in '85 van de zomersluiting in genoemden overlaat; ingekomen 3 bilj., als:

A. de Kort,	te Baardwijk,	*f* 3428
H. J. Dekkers,	» idem	» 3108
A. Oerlemans,	» Vrijhoeven-Kapel,	» 3325

Meppel, 15 Oct.: het bouwen van twee heerenhuizen aan den Stationsweg, aldaar, voor B. Letgering Gz. en H. Spraakman:

	het dak gedekt met asphalt	het dak gedekt met zink
J. de Boer & Zn., Steenwijk,	*f* 10,040	*f* 10,140
J. G. Hofman, Hasse,	9,860	9,920
J. Houls, De Wijk,	9,630	9,790
J. Emmink Az., Meppel,	9,568	9,805
J. Hesselingen, idem	9,399	9,720
E. Groenink, Steenwijk,	9,543	9,669
R. Bruintjes, Meppel,	9,485	9,688
K. J. Kalt, Ureterp,	9,489	9,659
K. Worst, Meppel,	9 276	9,426
A. Haselaar, idem	8,480	8,650

Gegund het dak met zink gedekt.

Lochem, 15 Oct.: het zink-, lood- en leidekkerswerk van 8 villa's voor W. O. Kerkhoven; ingek. 2 bilj., als:

A. Lestrade,	te Arnhem,	*f* 1600
K. W. Buhrman,	» Nieuweramstel,	» 1280

Nederhardinkveld, 15 Oct.: 1o. het glas- en verfwerk van Bestek no. 900 der Staatsspoorwegen:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 1 en 2	massa
L. C. de Leur, Utrecht,					*f* 4899.—
G. F. Willemse, Rotterdam,					5430.—
H. de Ru, Utrecht,				*f* 7156.—	
S. v. Sylmder, Sliedrecht,	*f* 3595.—	*f* 3662.—	*f* 3479.50		10,600.—
K. de Wit, idem	3874.80		3743.—		10,792.—
A. de Wit, Meerkerk,		3398.—	3744.—		

Perceel 1, gebouwen op het Stationsemplacement te Sliedrecht.
» 2, gebouwen op het Stationsemplacement te Giessendam—Hardinksveld.
» 3, afrasteringen en wegwerken.

2o. het stukadoorwerk van Bestek no. 900 der Staatsspoorwegen:

	perc. 1	perc. 2	massa
H. D. Gerdes, Dordrecht,	ƒ 1200	ƒ 1200	ƒ 2400
P. J. Tabbers, Rotterdam,			2700
F. v. Liempt, Vucht,			2818
J. H. Haage, Rotterdam,			4968

Gegund in massa aan H. D. Gerdes.
Perceel 1, gebouwen op het Stationsemplacement te Sliedrecht.
» 2, gebouwen op het Stationsemplacement te Giessendam—Hardinksveld.

Amsterdam, 16 Oct.: het verbreeden van de Weesperzijde, van de brug over de Singelgracht af tot aan de grens der gemeente Nieuwer-amstel, ten behoeve van de Amsterdamsche Omnibusmaatschappij; ingek. 18 bilj., als:
C. J. Maks Jz. en J. J. Bokhorst, te Amsterdam, ƒ 33,444
Gebr. v. Berkum, » idem » 33,100
C. Bos, » Haarlemmerm., » 32,650
B. v. Buren, » Amsterdam, » 29,265
H. J. Meekers, » idem » 29,240
J. P. Cornelissen, » idem » 28,271
G. D. v. Doorn, » idem » 24,800
C. Langeveld, » idem » 23,140
A. v. Zelst, » idem » 22,892
E. v. Brummelen, » idem » 22,220
C. J. Hartog, » idem » 22,190
D. Zuiderbeek, » idem » 21,930
J. J. Bekker, » Leut, » 21,210
A. Hebon, » Amsterdam, » 20,999
W. Antegstheer, » idem » 17,800
W. Goedkoop Dz., » idem » 16,447
Jacob de Vries, » Purmerend, » 16,368
A. Kramers, » Amsterdam, » 15,000
gegund.

Delft, 16 Oct.: de levering aan de artillerie-stapel-en-constructiemagazijnen van:
perc. 1, 13 kleine brandspuiten met toebehooren; minste inschr. was J. B. Oleff, te Leiden, à ƒ 348 per stuk;
perc. 2, 10 idem, dezelfde, à ƒ 348 per stuk;
» 3, 10 idem en 1 idem, dezelfde ƒ à 348 per stuk;
perc. 4, 10 stel zuigbuizen voor brandspuiten; minste inschr. F. J. Smits, te Nijmegen, à ƒ 75 per stuk;
perc. 5, 2 buizen (buigbare) en 6 idem, à ƒ 15.75 per stuk, 30 zuigerbekleedsels à ƒ 0.98 per stuk, 17 idem à ƒ 0.90 per stuk; minste inschr. P. van der Zee, te Delft;
perc. 6, 40 zuigbuizen voor brandspuiten à ƒ 99.95 per stuk, 20 idem voor kleine brandspuiten à ƒ 37.50 per stuk; minste inschrijver Hencker & Zn., te Utrecht.

Stratum, 16 Oct.: het grondwerk voor den aanleg van een park, voor rekening van B. H. A. Sirkel, aldaar, onder beheer van den tuinarchitect Leonard A. Springer; ingekomen 7 bilj., als:
P. H. de Bekker, ƒ 19,743
P. Reinders, te Valkenswaard, » 16,700
Jansen Versteeg, » Oosterbeek, » 13,748
J. M. Geuijtens, » 13,445
L. den Otter, » Dungen, » 12,995
L. Brouwer, » Gouda, » 12,630
A. Zonneveld, » Haarlem, » 12,580
Nog niet gegund.
Raming ƒ 13,860

Varden, 17 Oct.: het amoveeren der boerderij »Vroessink" en het bouwen eener nieuwe boerderij onder Varden, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren; ingekomen 8 bilj., als:
H. M. Berendsen, te Langkeppel, ƒ 5823
J. A. G. Tergel, » Arnhem, » 5739
A. Sikkens, » Dentichem, » 5639
J. W. v. d. Linde, » idem » 5489.42
Muiderije, » Vierakker, » 5427
H. Silvold, » Bergsho (G.), » 5214.20
Wemink, » Varden, » 4968.60
C. Pasman, » idem, » 4798
gegund.

Arnhem, 17 Oct.: het wegruimen van een in de Zuiderzee, nabij Harderwijk, gezonken vaartuig; ingek. 2 bilj., als:
T. C. Mantel, te Enkhuizen, ƒ 1483.29
A. v. d. Tak, » Goedereede, » 1224

Laagseeren. Het bouwen van een sleuyel aan het hadhuis Bethesda is gegund aan H. Stoltenberg, voor ƒ 23,500.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 25 OCTOBER 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 27 Oct.

Antwerpen, te 12 uren, door het prov. best.: de uitvoering van werken aan den weg van Rethy naar Arendonck. Raming fr. 60/00.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene burgerschool 1e soort met gymnastiekgebouw en onderwijzerswoning, aan de Koningin-Emmakade, aldaar.

Dinsdag, 28 Oct.

Haarlem, te 10 uren, door de commissie van toezicht over het gesticht Meerenberg, in het lokaal Felix Favore: de levering van verschillende benoodigdheden, ten behoeve van genoemd gesticht.

Eede (Gelderl.), te 2 uren, door C. F. Detmers, in De Posthoorn: het bouwen van eene schuur met stallingen nabij Eede. Inl. bij den architect S. Bitters, te Wageningen.

Donderdag, 30 Oct.

Delft, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, in het Gemeenlandshuis: de levering van rijsmaterialen, ten dienste der rijs- en steenen hoofden langs Delfland's strand. Inl. bij den fabrieklandmeter J. P. van den Berg Jz., te Delft.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het bouwen van een openbaar privaat met vuilnisbak in de Boutmagersteeg. Bilj. inzenden 29 Oct., ten raadhuize.

Vrijdag, 31 Oct.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud ('85, '86 en '87) van het kanaal van Sluis naar Brugge (Nederlandsch gedeelte). Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming ƒ 1275; 2o. het driejarig onderhoud van de Rijkswaterleidingen bewesten en benoorden het kanaal van Neuzen, in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Raming ƒ 6400 per jaar; 3o. het op-diepte-houden van het kanaal door Walcheren te Vlissingen, op de wijze, die den aannemer geraden zal voorkomen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming ƒ 236,000.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het beplanten van eenige gedeelten van de dijken der Zuidwillemsvaart, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 4e district, den arrondissementsingenieur Keuvenaer en den opzichter Weehuizen, allen te 's-Bosch. Raming ƒ 2300.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten behoeve van de Rijkstelegraaf: de aanleg van eene telegraaflijn van Balloo over Eenrum naar Pieterburen. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Groningen. Raming ƒ 1160.

Zaterdag, 1 Nov.

Hellevoetsluis, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in kamer A 21 van kazerne no. 1: het dempen van een gedeelte vijver achter het Rijkshuis, te Hellevoetsluis. Bilj. inzenden 31 Oct., vóór 3 uren, op het bureau der genie, aldaar.

Maandag, 3 Nov.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: 1o. de levering van ijzerwerk en hardsteen van loodsdeuren en wegafdaitingen, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java; 2o. de levering van verschillende benoodigdheden, in 21 perceelen.

Breda, te 12 uren, door den raad van administratie der Koninklijke Militaire Academie: de levering, gvd. '85, van de benoodigde voorwerpen van kleeding, uitrusting enz. voor de kadetten, uitgezonderd de lakens.

Amsterdam, te 11½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: Bestek no. 345, het leveren van ijzeren draagkussen, klemhaken en schroefbouten, in 3 perceelen. Inl. bij den ingenieur van den weg, O.-Z. Achterburgwal 171, te Amsterdam.

Woensdag, 5 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van werken tot voorziening der linkeroever van de Maas in de gemeente Kessel (Limburg), tusschen de kilometerraaien 90 en 95. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoeff, te Vucht en bij den opzichter Dupont, te Roermond. Aanw. 29 Oct. Raming ƒ 16,800.

Dordrecht, te 11 uren, door den architect H. W. Veth, in Koophandel-en-Zeevaart: het maken eener open veranda vóór den westwaarts gelegen tuingevel der sociëteit De Harmonie.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: ten dienste der Staatsspoorwegen: de levering van stalen spoorstaven met ijzeren eindverbindingen en van haakbouten, in 2 perceelen. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage.

Uithuizen, te 2½ uren, door burg. en weth.: het bouwen van een post-en-telegraafkantoor. Aanw. van 12—1 uur.

Donderdag, 6 Nov.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine, de levering bij de directie der marine aldaar van karldoek.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een magazijn aan de Kadestraat. Aanw. 30 Oct., te 10 uren.

Kampen, te 12 uren: het verbouwen van het buitenverblijf »Meerburg", te IJselmuiden bij Kampen, en het bouwen van een tuinhuis, trekvaart enz., voor rekening van J. H. van Hulst, te Kampen. Inl. bij de architecten W. en F. C. Koch, te Zwolle. Aanw. 30 Oct., te 1 uur.

Haarlem, te 2½ uren, door burg. en weth.: het leggen van bij de gemeente voorhanden rieten met putten van **portland** cement, het maken van bestratingen, het zetten van koplagen en kantsteenen in de Kennemerstraat en in de Schoterstraat en langs den Alkmaarschen straatweg tot aan de uitwateringssloot te Haarlem. Aanw. 31 Oct., te 10 uren. Inl. aan het Bureau der Gemeentewerken. Raming ƒ 8170.

Vrijdag, 7 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het provincial best.: het onderhoud en de verbetering van de haveuwerken te **Breskens**, gvd. '85. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 30 Oct. en 1 Nov. Raming ƒ 6250.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten behoeve van de Rijkstelegraaf: de levering van het laken voor de uniformkleeding der telegrambestellers gvd. '85. Inl. bij den inspecteur, te 's-Hage.

Maandag, 10 Nov.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Zwarteweghuiddijk en het Friesche Spuimaar op het eiland Voorne, in 2 perceelen, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Koreman, te Nieuwenhoorn. Aanw. 3 Nov. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 930, perc. 2 ƒ 610.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van de dijk- en oeverwerken om de voormalige Rijksquarantaineplaats op het eiland De Tien Gemeten, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Baumann, te Dordrecht. Aanw. 3 Nov. Raming ƒ 2800 per jaar; 2o. het driejarig onderhoud van de dijk- en oeverwerken bij Hellevoetsluis en de beide Boornsche hoofden aan den Oudenhoornschen zeedijk, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Koreman, te Nieuwenhoorn. Aanw. 3 Nov. Raming ƒ 4700 per jaar; 3o. het beunken en bestorten van den oever aan de oostzijde van de hoofden A en B, gelegen oostwaarts van de Goereesche haven, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Dalebout, te Goedereede. Aanw. 3 Nov. Raming ƒ 10,000.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. best.: het onderhouden van en het doen van eenige herstellingen aan de gebouwen, behoorende tot het huis, bewoond door den Commissaris der Koningin in Zuidholland, te 's-Hage, gvd. 2 jaren en 5 maanden (1 Jan. '85—31 Mei '87). Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat J. van der Vegt, te 's-Hage.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: Bestek no. 4, het ijzerwerk voor eene locomotievenloods, eene goederenloods, eene wagonremise, een rolwagen en 3 draaischijven, alles ten dienste der Batavlasche havenwerken.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het bouwen van eene ambachtsschool, met bijlevering der materialen, op het gemeenteterrein nabij de inundatiesluis; 2o. het maken van trottoirs in de Nieuwe-Huizen, en het verrichten van daarmee in-verband-staande werken; 3o. het bouwen van een brandspuithuis in de Nieuwe-Huizen. Inl. ten kantore van den gemeentearchitect. Aanw. 4 Nov., te 11 uren, aanvangende met perceel 1.

Dinsdag, 11 Nov.

Assen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van de Rijks-hoogere school in kolonie II, te Frederiksoord, gemeente Vledder, en het doen van herstellingen aan de onderwijzerswoning, aldaar. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, en bij den opzichter der onderwijsgebouwen J. F. Schoepers, te Groningen. Aanw. 4 Nov., te 1 uur. Raming ƒ 5405.

Woensdag 12 Nov.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van twee stokerijen met tusschengelegen kolenbergplaatsen, van een steenen viaduct en bijbehoorende werken, ten behoeve der gemeentelijke gasfabriek aan den Oost-Zeedijk. Inl. aan het Stads-Timmerhuis. Aanw. 6 Nov., des voorm. te 11 uren.

Donderdag, 13 Nov.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het amoveeren van vier perceelen en het bouwen eener school. Aanw. 10 Nov., te 11 uren.

Vrijdag, 14 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het éénjarig onderhoud van den zelfregistreerenden getijmeter op den noordelijken havendam der buitenhaven van het kanaal door Walcheren, te Veere. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 6 en 8 Nov. Raming ƒ 630.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het éénjarig onderhoud van den Statendijk, bij Slijkenburg, met de daarin gelegen zeesluis de Oude-Schoterzijl en het buitenkanaal de Werstsloot, behoorende tot de zeewerken in Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter Postma, te Heerenveen.

Aanw. 7 Nov. Raming *f* 2000; 2o. het driejarig onderhoud van Rijksbinnensluizen en verspreide bruggen, behoorende tot de kanalen in Friesland, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden; voor perc. 1, *a en b*, bij den opzichter Postma, te Heerenveen, voor perceel 1, *c*, bij den opzichter Kramer, te Leeuwarden; voor perc. 2, *d*, bij den opzichter Wind, te Leeuwarden, en voor perceel 2, *e*, bij den opzichter Oldenis, te Sneek. Aanw. 7 Nov. Raming per jaar: perc. 1 *f* 370, perc. 2 *f* 630.

Zaterdag, 15 Nov.

Rotterdam, door het best. der Rotterdamsche Diergaarde: het maken van 200 ijzeren tuintafels.

Maandag, 17 Nov.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van de havenkom der Zuidwillemsvaart, te Weert. Inl. bij den hoofdingenieur in het 2e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 10 Nov. Raming *f* 2120.

Dinsdag, 18 Nov.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van een gedeelte van het buitenpand der Drentsche Hoofdvaart, tusschen de Veenesluis en de Beilervaart. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Aanw. 12 Nov., aanvangende te 11 uren aan de Veenesluis. Raming *f* 18,800.

Woensdag, 19 Nov.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: ten behoeve der Staatsspoorwegen: het maken van een administratiegebouw op het goederenstation in de Stadsrietlanden te Amsterdam, ten dienste van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 11 en 12 Nov., te 11 uren. Raming *f* 32,500.

Vrijdag, 21 Nov.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van de Rijkshavens- en zeewerken te Moerdijk, behoorende tot de havenwerken in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur De Jong van Beek en Donk, te Breda en bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Aanw. 14 Nov. Raming *f* 5380 per jaar; 2o. het driejarig onderhoud van de Rijkshavenwerken te Willemstad, met de zelfregistreerende peilschaal, alhaar en die te Steenbergschesas, behoorende tot de havenwerken in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur De Jong van Beek en Donk, te Breda en bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Aanw. 14 Nov. Raming *f* 4520 per jaar.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de havenwerken te Makkum, Stavoren, Lemmer en Takonjl, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden; voor perceel 1 en 3 bij den opzichter Oldenis, te Sneek en voor perceel 2 bij den buitengewoon-opzichter Jongsma, te Stavoren. Aanw. 14 Nov. Raming: perc. 1 *f* 1660, perc. 2 *f* 1400, perc. 3 *f* 1700.

Maandag, 24 Nov.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de levering van steenkolen, ten behoeve van den dienst van het Zederikkanaal aan den stoomwatermolen aan den Arkelschen dam, ged. '85. Aanw. 17 Nov.

Dinsdag, 25 Nov.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85—'87) van het jaagpad langs de A. van Nieuwestatenzijl tot Nieuweschans, behoorende tot de werken der Binnen- en Buiten-A in de prov. Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Buner, allen te Groningen. Aanw. 18 Nov. Raming *f* 2520 per jaar.

Donderdag, 27 Nov.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijkszee- en harenwerken op het eiland Marken. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Boogenboom, te Hoorn. Aanw. 20 Nov. Raming *f* 8000 per jaar.

Vrijdag, 28 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85, '86 en '87) der registreerende peilschalen te Borsele en Oostbeveland en der Rijkspeilschaal te Hoedekenskerke. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den opzichter, te Goes. Aanw. 20 en 22 Nov. Raming *f* 300 per jaar.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het Nederlandsch gedeelte van het kanaal van Neuzen, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 20 en 22 Nov. Raming *f* 42,700 per jaar.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz: de aankoop van de buiten-dienst-gestelde telegraafhaden en andere bescheiden van de Rijkstelegraaf, ged. '85, '86 en '87, met verplichting voor den koeper tot onteeshaarmaking dier bescheiden. Inl. bij den inspecteur, belast met het rekenplichtig beheer van de Rijkstelegraaf, te 's-Hage.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Rijkssluizen, behoorende tot de nieuwerken van Friesland, in 6 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden, voor perc. 1 en 2 bij den opzichter Kramer, voor perceel 3 bij den opzichter Ten Doesschate, beiden te Leeuwarden, en voor perc. 4 bij den buitengewoon-opzichter Jongsma, te Stavoren. Aanw. 21 Nov. Raming per jaar: perc. 1 *f* 945, perc. 2 *f* 395, massa van perc. 1 en 2 *f* 1340; perc. 3 *f* 2350, massa perc. 1, 2 en 3 *f* 3690; perc. 4 *f* 350.

Maandag, 1 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de overlaten in den Waaldijk boven Gorichem, met de daartoe behoorende sluizen, duikers en verdere werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage, en bij den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. 24 Nov. Raming *f* 6970 per jaar.

Woensdag, 21 Jan. 1885.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de inrichting en bediening van een stoombootdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen van Zaandam naar Enkhuizen en van Stavoren naar Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage.

Op later te bepalen datum.

Vreeswijk, door den aannemer Jh. Monster Jz.: het maken en stellen der sluisdeuren voor de in-aanbouw-zijnde schutsluis, zonder eenige leverantie. Inl. op het werk, te Vreeswijk.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Assendelft, 15 Oct.: het verbeteren van de school aan de Kerkbuurt, onder beheer van den architect T. C. v. d. Sterr, te Hoorn; ingek. 13 bilj., als:

K. Schuddeboom,	te Westman,	*f* 5980
C. Geils,	» idem	» 5950
A. E. Bergman,	» Assendelft,	» 5907
H. Dierdorp,	» Westman,	» 5900
P. Hazenberg,	» Krommenie,	» 5825
J. P. A. Nelissen,	» Haarlem,	» 5710
P. Langendijk,	» Beverwijk,	» 5700
M. Noë,	» Assendelft,	» 5670
J. Crok,	» idem	» 5640
J. Buijs Az.,	» Wormerveer,	» 5535
J. Giebels en J. v. Servellen,	» Haarlem,	» 5310
M. v. d. Lippe en K. Bouman,	» Beemster,	» 4990
G. P. R. Schermer,	» Uitgeest,	» 4895
gegund. Raming		*f* 5480

Obdam, 17 Oct.: het vergrooten en verbeteren van de school te Spierdijk, onder beheer van den architect T. C. v. d. Sterr, te Hoorn; ingek. 14 bilj., als:

J. Bezelman en W. de Beer, Nieuwenieodorp,	*f* 13,937
W. Klaver, Spierdijk,	» 13,347
K. Wester idem	» 13,225
J. Bakker, Avenhorn,	» 13,179
G. Koning, Berkhout,	» 13,130
G. Koster en M. Leeuw, Spanbroek,	» 12,995
H. Volbeerns, Hoorn,	» 12,956
J. Giebels en J. v. Servellen, Haarlem,	» 12,840
C. Lodder, Sijbekarspel,	» 12,700
M. Kistenmaker, idem	» 12,660
J. Meijer, Ursem,	» 12,600
B. Kamp, Heerhugowaard,	» 12,000
M. v. d. Lippe en K. Bouman, Beemster,	» 11,980
N. Brugman, Amsterdam,	» 11,682
Raming	» 12,670

Zwolle, 17 Oct.: Bestek no. 1 (kanaal Almelo—Nordhorn), circa 1½ millioen M³ aardewerk, 5 sluizen, 16 bruggen, duikers enz.; ingekomen 6 bilj., als:

L. Kalis Kz.,	te Sliedrecht,	*f* 893,000
W. Arntz,	» Milligen,	» 854,700
H. T. Wiegerink,	» Groenloo,	» 836,000
J. Hillen, Grave, P. Rijnders, Valkenweerd en J. Monster Jz.,	» Puttershoek,	» 854,500
J. v. Ooijen Pz.,	» Nijmegen,	» 814,800
P. v. d. Kooi wijk,	» Heerde,	» 794,600

Ammerzoot, 17 Oct.: het verbouwen van de heide openbare scholen in de gemeente; ingek. 5 bilj., als:

H. v. Boort,	te Zaltbommel,	*f* 5700
David Bijl,	» Herwijnen,	» 5680
M. v. Diggelen,	» Ammerzoot,	» 5600
N. v. Beurden,	» Rossem,	» 5200
P. F. Daniëe,	» Tilburg,	» 5165
gegund.		

's-Hage, 20 Oct.: het verrichten van eene bezinking en bestorting aan de havendammen van Middelharnis; ingek. 9 bilj., als:

A. v. Popering,	te Bruinisse,	*f* 22,280
W. Schaddelee,	» Goedereede,	» 21,530
H. de Groot,	» Sliedrecht,	» 20,700
Ph. Verbruggen,	» Waddinxveen,	» 20,450
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 19,100
H. Hagen,	» Middelburg,	» 18,930
C. Roskam Jz.,	» Sliedrecht,	» 18,640
B. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 18,550
W. Volker,	» Sliedrecht,	» 18,450
Raming		» 20,000

Amsterdam, 20 Oct.: voor de verschillende leveringen aan het departement van Koloniën waren o.a. minste inschr.:

Draadzagels, P. v. Thiel & Zn.,	Beek-en-Donk,	*f* 3822.95
Hang- en sluitwerk, D. S. M. Kalker,	Amsterdam,	» 6097.25
Hangsloten, H. J. Klijn de Jongh,	idem,	» 1065.—
Houtschroeven, R. S. Stokvis & Zn.,	Rotterdam,	» 170.01
Divers ijzer, D. S. M. Kalker,	Amsterdam,	» 13,975.61
Gegoten-ijzeren kolommen, neuten, enz.,	J. Engelmann, Kampen,	» 1284.80
Gegoten-ijzeren buizen, D. A. Schretlen & Co.,	Leiden,	» 2540.—
600 gegalvaniseerd-ijzeren emmers,	R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam,	» 276.—
2125 diverse gesmeed-ijzeren balusters,	H. J. Klijn de Jongh, Amsterdam,	» 1882.50
2 geldkisten voor *f* 100,000,	J. Aberson, Obt,	*f* 187.60
Vijlen,	A. J. Jockes, Amsterdam,	» 68.61
2740 groote tafelmessen,	J. Hirsch, Rotterdam,	» 376.75
Gereedschap,	H. J. v. Houten, Amsterdam,	» 1333.80
idem	Techn. Bureau Nierstrasz, idem	» 1038.31
idem	idem idem	» 604.76
Schoppen, patjols en pikhouwselen,	Techn. Bureau Nierstrasz, idem	» 490.10
Hardsteen,	J. S. Collard, Roermond,	» 2397.50
Glasruiten,	J. Houwink Gz., Sneek,	» 875.—
1125 rol asphaltvilt,	De Lint & Co., Rotterdam,	» 5715.—
12,500 KG. ongek. lijnolie,	G. Krafft, Dordrecht,	» 3070.—
15,000 »	gek. lijnolie, F. Alberdingk & Zn., Amsterd.,	» 3771.—
10,000 »	idem, dezelfden,	» 2582.—
15,000 »	zinkwit, L. B. Kroon & Co., idem,	» 3118.50
12,500 »	idem, dezelfden,	» 2598.75
11,600 »	ruw carbolzuur, W. Hoven & Zn., 's-Hage,	» 4756.—
Verfwaren,	Hoogeweg en Van Zanenen, Amsterdam,	» 227.—
idem	dezelfden,	» 1488.87½
idem	C. F. Flemmer, idem,	» 1350.—
8750 KG. kooltoer,	De Boer en V. d. Schuijt, idem,	» 472.50
Verfwaren,	C. F. Fleumer, idem,	» 860.74
600 KG. geraffineerde kamfer en 2500 KG. ijzerlak,	De Boer en V. d. Schuijt, idem,	» 1740.—
Diverse behoeften,	Hoogeweg en Van Zanenen, idem,	» 818.80
idem idem,	Goudsche Machinale Garenspinnerij, Gouda,	» 215.50

Scheemda, 20 Oct.: 1o. het opbreken van het bestaande en het leggen van een voetpad te Nieuwescheemda aan 't Waar, samen lang 2038 M.; ingek. 6 bilj., als:

W. en H. Beens,	Scheemda,	*f* 2780
S. Kuiper, Nieuwescheemda en K. Kuiper,	Zuidbroek,	» 2397
W. v. Zuilen en H. Wienhuit,	Nieuwolda,	» 2342
G. Schoenmaker en A. Diedel,	Nieuwescheemda,	» 2128
R. Tein en C. Elings,	Ekamp,	» 2070
G. Doedens en P. Gunster,	Scheemda,	» 2014.81

gegund.

2o. het herstellen, bestraten en bemanlen van voetpaden in- en naar Nieuwescheemda; ingek. 3 bilj., als:

J. Stijkel en J. Wiltjer,	Scheemda,	*f* 288
G. Schoenmaker en A. Diedel,	Nieuwescheemda,	» 149.75
S. Kuiper, Nieuwescheemda en K. Kuiper,	Zuidbroek,	» 144

gegund.

3o. het schoonen, herstellen en bemanlen van de voetpaden in- en bij Heiligerlee en het voetpad te Scheemda; gegund aan L. C. Smith, voor *f* 120.

Bergen-op-Zoom, 20 Oct.: de levering van steenkolen aan de gemeente; minste inschr. waren: voor grauskolen, H. Martens, 0.57⅝ per Hl.

» haardkolen, W. I. Pilsar, 8.82 » 1000 KG.

's-Hage, 21 Oct.: het maken en stellen van een ijzeren lichtopstand op Wieringen, en het afbreken en opruimen van een aldaar bestaanden houten lichtopstand; ingekomen 5 bilj., als:

Nering Bögel,	te Deventer,	*f* 7788
Gerdsmedenij,	» Leiden,	» 6350
Schretlen & Co.,	» idem	» 6093
Penn en Baudain,	» Dordrecht,	» 5970
Enthoven & Co.,	» 's-Hage,	» 5756

gegund.

Assen, 21 Oct.: het vernieuwen van de brug over de Nijeveensche grift in den Rijksweg van Meppel naar Assen; ingekomen 9 bilj., als:

J. H. Bosma,	te Jouro,	*f* 4015
H. Strating,	» Nieuwepekela,	» 3980
E. Groening,	» Steenwijk,	» 3888
J. Hesselingen,	» Meppel,	» 3885
R. Hunse Jr.,	» Assen,	» 3777
R. Bruintjes,	» Meppel,	» 3773
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 3770
J. Otten,	» Meppel,	» 3763
R. Bos,	» Smilde,	» 3689

Dordrecht, 21 Oct.: het leveren van lantarens, ten behoeve van 's Rijks kazernegebouwen en stallen; ingekomen 6 bilj., als:

Brecht en Dyserinck,	te Amsterdam,	*f* 1437
Roucker & Zonen,	» Utrecht,	» 1325
C. A. Beens,	» Breda,	» 1303
G. J. Burtin,	» Dordrecht,	» 1277.25
M. v. Trijffel,	» idem	» 1248.87½
H. de Jongh,	» idem	» 1199.75

Nieuwamsterdam, 21 Oct.: het maken van den straatweg met bijbehoorende kunstwerken, van de Ermerbrug af tot- en een zijtak naar het Amsterdamscheveld te Nieuwamsterdam; ingek. 9 bilj., als:

K. Bakkert,	te Avervest,	*f* 34,782
K. Ekkart,	» Almelo,	» 32,390
T. Kroon,	» Groningen,	» 32,337
A. Woltersom,	» Koevorden,	» 30,000
J. W. de Vries, dezelfde,	» Smilde,	» 29,220 » 28,340
Joh. Braten,	» Utrecht,	» 27,998
W. Arntz,	» Milligen,	» 27,428
J. Visscher Hz.,	» Dedemsvaart,	» 26,840

Gegund aan J. Visscher Hz., behoudens nadere approbatie.

Wissekerke, 21 Oct.: het leggen van een inlaagdijk in den Sofapolder; ingekomen 4 bilj., als:

P. Verburg,	te Kolijnsplaat,	*f* 6700
M. Brens,	» idem	» 6600
C. Bolier Cz.,	» Bruinisse,	» 6100
C. de Wilde,	» Kattendijke,	» 5700

Voorloopig gegund.

's-Hage, 22 Oct.: het wegruimen van een in de Amer. nabij de haven van Lageswaluwe, gezonken vaartuig; ingekomen 7 bilj., als:

S. de Visser,	te Moerdijk,	*f* 1175
K. v. d. Linde,	» Bronwershaven,	» 1100
P. Heebée,	» Dordrecht,	» 1050
A. J. Smit,	» Rotterdam,	» 974
D. de Graaf,	» Geertruidenberg,	» 963
A. v. d. Tak,	» Goedereede,	» 949
A. Fischer,	» 's-Bosch,	» 747

Hoedekenskerke, 22 Oct.: le perceel: de zinkwerken aan den polder Hoedekenskerke; ingekomen 8 bilj., als:

J. de Jonge,	te Biezelinge,	*f* 24,900
A. v. Popering,	» Bruinisse,	» 23,184
P. v. d. Berge,	» Kolijnsplaat,	» 22,799
B. den Exter v. d. Brink,	» Krabbendijke,	» 22,400
P. A. v. d. Velde,	» Neuzen,	» 22,169
J. Jansen,	» idem	» 22,120
H. Hage,	» Middelburg,	» 21,270
C. de Wilde,	» Kattendijke,	» 21,200

Dit perceel is, behoudens nadere goedkeuring, gegund.

2e perceel: steenbestorting; ingekomen 3 bilj., als:

H. Hage,	te Middelburg,	*f* 3940
P. A. v. d. Velde,	» Neuzen,	» 3920
J. v. Eck,	» Hardinkveld,	» 3835

Dit perceel is, behoudens goedkeuring, gegund aan J. v. Eck, voor *f* 3735.

Leiden, 22 Oct.: het bouwen van een heerenhuis aan den straatweg te Zoeterwoude, onder beheer van den architect W. F. van der Heyden; ingekomen 12 bilj., als:

G. J. v. Beek & Co.,	te Delft,	*f* 10,527
F. G. Solters,	» Zoeterwoude,	» 10,500
C. v. Diest,	» Koudekerke,	» 10,300
P. Gastman,	» Leiden,	» 10,155
G. Spänter,	» idem	» 9,988
W. P. J. Verhaar,	» idem	» 9,950
P. C. de Vrind,	» idem	» 9,883
W. v. Ingen,	» Bodegrave,	» 9,850
P. de Graaf,	» Zoeterwoude,	» 9,751
A. v. Tilburg,	» idem	» 9,489
S. v. Leeuwen,	» Leiden,	» 9,200
N. Bink Jr.,	» idem	» 9,057

gegund.

's-Bosch, 23 Oct.: het maken van eene schotbaan met aanhoeven van die, binnen het fort Orten; ingekomen 6 bilj., als:

K. J. Versteeg,	te Oosterbeek,	*f* 1634
J. v. Vinkel,	» Rosmalen,	» 1471
W. Kloosterman,	» 's-Bosch,	» 1421
L. Paape,	» Vechel,	» 1403
A. v. Balveoort,	» Nuland,	» 1244
J. M. Geuijters,	» Orten,	» 1150

Borsele, 23 Oct.: de vernieuwing van rijswerk op de noordzijl van Borsele; ingekomen 6 bilj., als:

J. de Jonge,	te Kapelle,	*f* 4100
P. Verburg,	» Kolijnsplaat,	» 3995
J. Jansen,	» Neuzen,	» 3910
M. de Vriend,	» Borsele	» 3900
A. v. Popering,	» Bruinisse,	» 3900
P. A. v. d. Velde,	» Neuzen,	» 3563

Sloterdijk, 23 Oct.: het vergroten door bijeen aanbouw van de school in het dorp Sloten (N. H.); ingek. 26 bilj., als:

Kerkhof & Zn.,	Amsterdam,	*f* 13,198
J. H. Schoepens,	idem	» 13,085
De Haart,	Nieuweramstel,	» 10,963
W. L. Leidbrandt,	Amsterdam,	» 10,843
F. Peters,	idem	» 10,830
Rijke,	idem	» 10,810
H. W. A. Paans,	idem	» 10,250
Illoen,	Sloten,	» 10,250
Pennings,	idem	» 10,250

G. Scheeuwe,	Nieuweramstel,	ƒ 10,182
Laper,	Sloten,	» 10,000
Van Mierlo,	idem	» 9,999.99½
J. A. Huij,	Nieuweramstel,	» 9,848
C. v. Soest,	Wijk-aan-Zee,	» 9,810
Elffers & Zn.,	Haarlem,	» 9,400
Pesjra,	idem	» 9,400
G. v. Abs,	idem	» 9,285
Haandrikman,	Amsterdam,	» 9,253
Renaud en Boeljm,	Watergraafsmeer,	» 9,020
Van der Holl,	Rozenburg,	» 8,998
J. Geesman,	Oudshoorn,	» 8,988
W. P. v. d. Boogen,	Haarlemmermeer,	» 8,700
Giebels,	Haarlem,	» 8,670
Van Looij,	Houtrijk-en-Polanen,	» 8,500
L. Lievaart,	Sloten,	» 8,284
G. A. Matthieu,	Amsterdam,	» 7,965

Gegund aan L. Lievaart, te Sloten.

Zutfen, 23 Oct.: het bouwen van een woonhuis voor H. J. Loman, onder beheer van den architect J. Uiterwijk Wz.; ingek. 14 bilj., als:

Gebr. Landeweerd,	te Zutfen,	ƒ 2461
H. L. Hamer,	» idem	» 2422
L. Nijland,	» idem	» 2377
H. J. Bessem,	» idem	» 2276
G. J. Kerkmeijer,	» idem	» 2275
M. Meijer,	» Warnsveld,	» 2272
A. J. Pasman,	» Zutfen,	» 2269
G. J. Koordeman,	» idem	» 2265
Wigman,	» idem	» 2227
G. J. Boezewinkel,	» Brummen,	» 2223
J. Altena,	» idem	» 2205
A. Mulderije,	» Vierakker,	» 2199
M. Abbink,	» Zutfen,	» 2172
J. Schut,	» Brummen,	» 2162

gegund.

Zutfen, 24 Oct.: het gedeeltelijk afbreken en herbouwen van een woonhuis en kantoor, voor rekening van Gebr. Elzas, onder beheer van den architect B. Peteri; ingekomen 10 bilj., als:

G. J. Boezewinkel,	te Brummen,	ƒ 3348
Gebr. Landeweert,	» Zutfen,	» 3167
H. Langenberg Az.,	» idem	» 3140
H. W. Douwes,	» idem	» 3070
G. J. Koordeman,	» idem	» 2800
J. A. Garvelink,	» idem	» 2781
L. Nijland,	» idem	» 2963
G. Schurink,	» idem	» 2928
G. J. Kerkmeijer,	» idem	» 2891
H. J. Bessem,	» idem	» 2585

gegund.

Middelburg, 24 Oct.: 1o. het op-diepte-houden van de haven van 't kanaal door Walcheren te Veere en van de geul in den oever voor die haven, ged. '85—'88; ingek. 7 bilj., als:

A. L. v. Wijngaarden IJz.	te Sliedrecht,	ƒ 126,000
D. Volker,	» Dordrecht,	» 105,000
G. Goedhart,	» idem	» 100,000
M. C. de Jong,	» Sliedrecht,	» 89,400
Gebr. Everaert en H. Koelmans,	» Gent,	» 85,980
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 84,900
T. Volker,	» idem	» 79,000
Raming		» 115,000

2o. het driejarig onderhoud van de aanleg- en beplants voor visschers in den Brakman bij de Isabellashuis, behoorende tot de havenwerken in de provincie Zeeland, ged. '85, '86 en '87; ingek. 3 bilj., als:

		per jaar.
J. Bertos,	te Biervliet,	ƒ 634
L. Kools,	» Neuzen,	» 625
D. Thobens,	» Hoek,	» 620
Raming		» 640

BIJVOEGSEL
VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 1 NOVEMBER 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 3 Nov.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten G. J. van Gendt en C. M. G. Nieraad, in het Centraalgebouw: het bouwen van eene slagerij met 3 bovenwoningen aan den Rijnsselscheweg, aldaar. Inl. bij genoemde architecten.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: 1o. de levering van ijzerwerk en hardsteen van loodsdeuren en wegafsluitingen, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java; 2o. de levering van verschillende benoodigdheden, in 21 perceelen.

Breda, te 12 uren, door den raad van administratie der Koninklijke Militaire Academie: de levering, ged. '85, van de benoodigde voorwerpen van kleeding, uitrusting enz. voor de kadetten, uitgezonderd de linkers.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het café-Krasnapolsky: Bestek no. 345, het leveren van ijzeren draagklossen, kleinhaken en schroefbouten, in 3 perceelen. Inl. bij den ingenieur van den weg, O.-Z. Achterburgwal 171, te Amsterdam.

Dinsdag, 4 Nov.

Roermalen, te 4 uren, door burg. en weth.: het afbreken der oude- en het bouwen van eene nieuwe school op het gehucht Hintham, met bijlevering der materialen, benevens het leveren en stellen der benoodigde schoolmeubelen. Inl. bij den architect A. van Lierupt, te 's-Bosch.

Woensdag, 5 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van werken tot voorziening der linkeroever van de Maas in de gemeente Kessel (Limburg), tusschen de kilometervaniën 90 en 92. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoeff, te Vucht en bij den opzichter Dupont, te Roermond. Raming ƒ 16,800.

Dordrecht, te 11 uren, door den architect H. W. Veth, in Koophandel-en-Zeevaart: het maken eener open veranda's vóór den westwaarts gelegen tuingevel der sociëteit De Harmonie.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: ten dienste der Staatsspoorwegen: de levering van stalen spoorstaven met ijzeren onderbindingen en van haakbouten, in 2 perceelen. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage.

Uithuizen, te 2½ uren, door burg. en weth.: het bouwen van een post-en-telegraafkantoor. Aanw. van 12—1 uur.

Donderdag, 6 Nov.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine, de levering bij de directie der marine alhaar van karldoek.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een magazijn aan de Kadestraat.

Kampen, te 12 uren: het verbouwen van het buitenverblijf »Meerburg", te IJselmuiden bij Kampen, en het bouwen van een tuinhuis, trekvaart enz., voor rekening van J. H. van Hulst, te Kampen. Inl. bij de architecten W. en F. C. Koch, te Zwolle.

Haarlem, te 2½ uren, door burg. en weth.: het leggen van bij de gemeente voorhanden riolen met putten van portland cement, het maken van bestratingen, het zetten van koplagen en kantsteden in de Kennemerstraat en in de Schoterstraat en langs den Alkmaarschen straatweg tot aan de uitwateringsslot te Haarlem. Inl. aan het bureau der gemeentewerken. Raming ƒ 8170.

Vrijdag, 7 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het provincial best.: het onderhoud en de verbetering van de havenwerken te Breskens, ged. '85. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming ƒ 4200.

Leeuwarden, te 11 uren, ten gemeentehuize van Leeuwarderadeel: het vervoer van grint enz. langs de kunstwegen. Inl. bij den gemeentearchitect Wesselius, te Huizum.

Ophemert, te 11 uren, bij A. van den Berg: het bouwen van een woonhuis voor H. van Blijderstein, te Ophemert. Inl. bij den architect L. Rudolfs, te Opijnen. Aanw. 1 uur voor de besteding.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten behoeve van de Rijkstelegraaf: de levering van het laken voor de uniformkleeding der telegrambestellers ged. '85. Inl. bij den inspecteur, te 's-Hage.

Zaterdag, 8 Nov.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: het maken van een gemetselden kaaimuur tusschen de hellingen nos. 3 en 4 op 's Rijks werf. Aanw. te 10 uren.

Leeuwarden, te 1 uur, ten gemeentehuize: het doen van graafwerken, het leggen van riolen en buizen, het maken van schuttingen en andere afscheidingen, benoodigd voor- en voortloeiende uit de demping van sloten op Oldegalileën. Inl. bij den directeur der gemeentewerken. Bilj. inzenden 7 Nov., vóór 's avonds 5 uren, ter secretarie.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: 1o. het aanleggen van riolering, trottoirs en bestratingen in eenige nieuwe straten in Abstede; 2o. het maken van een rabat met afsluitmuur aan de hoogere burgerschool voor meisjes aan de Ridderschapstraat, en het aanleggen van verschillende rioleeringen en bestratingen. Aanw. 3 Nov., te 10½ uren, te beginnen aan de Ridderschapstraat.

Maandag, 10 Nov.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Zwartewaalschedijk en het Brielsche Spuiwater op het eiland Voorne, in 2 perceelen, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Koreman, te Nieuwenhoorn. Aanw. 3 Nov. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 950, perc. 2 ƒ 610.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van de dijk- en oeverwerken om de voormalige Rijksquarantainedoats op het eiland De Tien Gemeten, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Baumann, te Dordrecht. Aanw. 3 Nov. Raming ƒ 2800 per jaar; 2o. het driejarig onderhoud van de dijk- en oeverwerken bij Hellevoetsluis en de beide Hoornsche hoofden aan den Oudenhoornschen zeedijk, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Duiebout, te Goedereede. Aanw. 3 Nov. Raming ƒ 10,000.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. best.: het onderhouden van en het doen van eenige herstellingen aan de gebouwen, behoorende tot het huis, bewoond door den Commissaris des Konings in Zuidholland, te 's-Hage, ged. 2 jaren en 5 maanden (1 Jan. '85—31 Mei '87). Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat J. van der Vegt, te 's-Hage.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: Bestek no. 4, het ijzerwerk voor eene locomotievenloods, eene goederenloods, eene wasscherette, een rolwagen en 3 draaischijven, alles ten dienste der Bataviasche havenwerken.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.: 1o. het bouwen van eene ambachtsschool, met bijlevering der materialen, op het gemeenteterrein nabij de inundatiesluis; 2o. het maken van trottoirs in de Nieuwe-Huizen, en het verrichten van duurmee in-verband-staande werken; 3o. het bouwen van een brandspuithuis in de Nieuwe-Huizen. Inl. ten kantore van den gemeentearchitect. Aanw. 4 Nov., te 11 uren, aanvangende met perceel 1.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een fundament voor de 30-tons hydraulische kraan op den kop der Handelskade. Inl bij den stadsingenieur, raadhuis kamer 109.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van papier, schrijf-, teeken- en verdere bureaubehoeften ten dienste van de bureau's der gemeentesecretarie en van die der administratie van de publieke werken, der politie, der brandweer enz., en van papier, schrijf- en teekenbehoeften ten dienste der openbare lagere en middelbare scholen te Amsterdam, van 1 Jan. '85—31 Dec. '87.

Amsterdam, te 12 uren, aan 's Rijks centraalmagazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van goederenmakken voor cavalerie, mondmakken, rokzakjes, lederen sabelkwasten, spoorbodralen, en knieflappen, broekdraagbanden, sponsen, lederen beentsels, manchetten en souspieds voor rijbroeken.

Vlissingen, door het best. der Belgische Sociëteit: het bouwen van eene sociëteit aan den Noordzee-boulevard, aldaar, volgens ontwerp van den architect J. J. Notenboom, aldaar.

Dinsdag, 11 Nov.

Assen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van de Rijks-lagere school in kolonie II, te Frederiksoord, gemeente Vledder, en het doen van herstellingen aan de onderwijzerswoning, aldaar. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, en bij den opzichter der onderwijsgebouwen J. F. Scheepers, te Groningen. Aanw. 4 Nov., te 1 uur. Raming ƒ 5405.

Woensdag, 12 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de versterking van de oostpunt van Rozenburg aan het bovenend van het Scheur, door middel van grondkribben in de Botlek en bijbehoorend baggerwerk, een en ander in het belang der verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den tijdelijk adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 5 Nov. Raming ƒ 141,675.

Balsward, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene brugwachterswoning bij de Nijezijl onder Oostbeem, en het maken van eene houten afrastering, aldaar, met bijlevering van materialen, transporten, arbeidsloonen enz. Aanw. 8 Nov., te 10½ uren, samenkomst op het terrein.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van twee stookerijen met tusschengelegen kolenbergplaatsen, van een steenen viaduct en bijbehoorende werken, ten behoeve der gemeentelijke gasfabriek aan den Oostzeedijk. Inl. aan het Stadstimmerhuis. Aanw. 6 Nov., des voorm. te 11 uren.

Donderdag, 13 Nov.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het aanveeren van vier perceelen en het bouwen eener school. Aanw. 10 Nov., te 11 uren.

Nijmegen, te 3 uren, door den architect D. Semmelink, in het Hotel Fauzen: het bouwen van eene villa te Groesbeek.

Vrijdag, 14 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het éénjarig onderhoud van den zelfregistreerenden getijmeter op den noordelijken havendam der buitenhaven van het kanaal door Walcheren, te Veere. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 6 en 8 Nov. Raming *f* 630.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het éénjarig onderhoud van den Statendijk, bij Slijkenburg, met de daarin gelegen zeesluis de Oude-Schoterzijl en het buitenkanaal der Worstdort, behoorende tot de zeewerken in Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter Postma, te Heerenveen, Aanw. 7 Nov. Raming *f* 2000; 2o. het driejarig onderhoud van Rijkshuizen en verspreide bruggen, behoorende tot de kanalen in Friesland, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden; voor perc. 1, *a* en *b* bij den opzichter Postma, te Heerenveen, voor perceel 1, *c*, bij den opzichter Kramer, te Leeuwarden; voor perc. 2, *d*, bij den opzichter Wind, te Leeuwarden, en voor perceel 2, *e*, bij den opzichter Oldens, te Sneek. Aanw. 7 Nov. Raming per jaar: perc. 1 *f* 370, perc. 2 *f* 630.

Zaterdag, 15 Nov.

Rotterdam, door het best. der Rotterdamsche Diergaarde: het maken van 260 ijzeren tuintafels.

Maandag, 17 Nov.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van de havenkom der Zuidwillemsvaart, te Weert. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 10 Nov. Raming *f* 2120.

Dinsdag, 18 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: 1o. Bestek no. 405, het leggen van de tweede spoorbaan tusschen Middelburg en Vlissingen (Stad), het wijzigen en uitbreiden der genoemde stations en van de aansluiting der havenposten nabij Souburg en het verrichten van bijkomende werken, ten behoeve van den spoorweg Rosendaal—Vlissingen. Aanw. 12 Nov.; 2o. Bestek no. 406, het leggen van de tweede spoorbaan tusschen Rosendaal en Bergen-op-Zoom, het wijzigen en uitbreiden der stationsterreinen te Rosendaal, Wouw en Bergen-op-Zoom en het verrichten van bijkomende werken, ten behoeve van den spoorweg Rosendaal—Vlissingen. Aanw. 10 Nov., te 11 uren, te Rosendaal.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: 1o. Bestek A6, het leveren van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten-staal en van centrarails met toebehooren, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Rosendaal en Bergen-op-Zoom; 2o. Bestek AL, het leveren van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten-staal en van centrarails met toebehooren, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Middelburg en Vlissingen; 3o. Bestek AN, het leveren van stalen spoorstaven, stalen lasch- en eindplaten, ijzeren laak- en schroefbouten en stalen veerringen, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Middelburg en Vlissingen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Beunke, te Breda.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche Hoofdvaart, tusschen de Veenesluis en de Beilervaart. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Aanw. 12 Nov., aanvangende te 11 uren aan de Veenesluis. Raming *f* 18,800.

Woensdag, 19 Nov.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: ten behoeve der Staatsspoorwegen: het maken van een administratiegebouw op het goederenstation in de Stadsrietlanden te Amsterdam, ten dienste van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 11 en 12 Nov., te 11 uren. Raming *f* 42,500.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 48 perceelen.

Vrijdag, 21 Nov.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van de Rijkshavens- en rivierwerken te Moerdijk, behoorende tot de havenwerken in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur De Jong van Beek en Donk, te Breda en bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Aanw. 14 Nov. Raming *f* 3380 per jaar; 2o. het driejarig onderhoud van de Rijkshavenwerken te Willemstad, met de zelfregistreerende peilschaal, alhaar en die te Steenbergschesas, behoorende tot de havenwerken in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur De Jong van Beek en Donk, te Breda en bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Aanw. 14 Nov. Raming *f* 4520 per jaar.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het éénjarig onderhoud van de havenwerken te Makkum, Staveren, Lemmer en Takozijl, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden; voor perceel 1 en 3 bij den opzichter Oldens, te Sneek en voor perceel 2 bij den buitengewoon-opzichter Jongsma, te Staveren. Aanw. 14 Nov. Raming: perc. 1 *f* 1640, perc. 2 *f* 1400, perc. 3 *f* 1700.

Maandag, 24 Nov.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de levering van steenkolen, ten behoeve van den dienst van het Zederikkanaal aan den stoomwatermolen aan den Arkelschen dam, god. '85. Aanw. 17 Nov.

Dinsdag, 25 Nov.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85—'87) van het jaagpad langs de A, van Nieuwestatenzijl tot Nieuweschans, behoorende tot de werken der Binnen- en Buiten-A in de prov. Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Aanw. 18 Nov. Raming *f* 2520 per jaar.

Donderdag, 27 Nov.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijkszee- en havenwerken op het eiland Marken. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Boogenboom, te Hoorn. Aanw. 20 Nov. Raming *f* 8000 per jaar.

Vrijdag, 28 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85, '86 en '87) der registreerende peilschalen te Borsele en Oostkerkenland en der Rijkspeilschaal te Hoedekenskerke. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 20 en 22 Nov. Raming *f* 300 per jaar.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het Nederlandsch gedeelte van het kanaal van Neuzen, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 20 en 22 Nov. Raming *f* 42,700 per jaar.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz: de aankoop van de huiten-dienst-gestelde telegraafbladen en andere benoodigdheden voor den dienst der Rijkstelegraaf, ged. '85, '86 en '87, met verplichting voor den koper tot onteigenbaarmaking dier beschreiden. Inl. bij den inspecteur, belast met het rekenpichtig beheer van de Rijkstelegraaf, te 's-Hage.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Rijkssluizen, behoorende tot de zeewerken van Friesland, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden, voor perc. 1 en 2 bij den opzichter Kramer, voor perceel 3 bij den opzichter Ten Boeschate, beiden te Leeuwarden, en voor perc. 4 bij den buitengewoon-opzichter Jongsma, te Staveren. Aanw. 21 Nov. Raming per jaar: perc. 1 *f* 945, perc. 2 *f* 325, massa van perc. 1 en 2 *f* 1340; perc. 3 *f* 2150, massa perc. 1, 2 en 3 *f* 3690; perc. 4 *f* 350.

Zaterdag, 29 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de schipbrug, liggende over de Lek, tusschen Vreeswijk en Vianen. Inl. bij den hoofdingenieur Dr Celliée Muller, te Haarlem, den ingenieur Bleekmann, te Utrecht en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Aanw. 22 Nov. Raming 7000 per jaar.

Maandag, 1 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van de overlaten in den Waaldijk boven Gorichem, met de daartoe behoorende sluizen, duikers en verdere werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage, en bij den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. 24 Nov. Raming *f* 6570 per jaar; 2o. de overbrenging van Hellevoetsluis naar Middelharnis, Dirksland en Stellendam en terug van passagiers, voertuigen, goederen en vee en van de brievenen pakketpost, van 1 Jan. '85—31 Dec. '90. Aanw. 24 Nov.

Dinsdag, 2 Dec.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de Hoofd- en Beilervaarten, in Drente, aanvangende 1 Jan. '85. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Raming *f* 12,431 per jaar.

Woensdag, 3 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: 1o. het driejarig onderhoud van de groote- en andere Rijkswegen in de prov. Zuidholland, in 8 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en de ingenieurs in het noordelijk en het zuidelijk arrondissement van het 10e district, en bij de betrokken opzichters. Raming per jaar: perc. 1, *f* 8400, perc. 2, *f* 17,000, perc. 3, *f* 16,520, perc. 4, *f* 6470, perc. 5, *f* 12,410, perc. 6, *f* 5700, perc. 7, *f* 14,500, perc. 8, *f* 15,450; 2o. het onderhoud van het Zederikkanaal met bijbehoorende werken en het Rijksstoomgemaal aan den Arkelschedam (Zuidholland), ged. '85. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. 1 Dec. Raming *f* 35,000.

Dinsdag, 9 Dec.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Rijkswatermolen aan de Binnen-A bij Nieuweschans. Aanw. 2 Dec. Raming *f* 700 per jaar.

Donderdag, 18 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijkshavenwerken te Medemblik. Aanw. 4 Dec. Raming *f* 4800 per jaar.

Woensdag, 21 Jan. 1885.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de inrichting en bediening van een stoombootdienst tusschen Enkhuizen en Staveren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen van Zaandam naar Enkhuizen en van Staveren naar Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage.

Op later te bepalen datum.

Vreeswijk, door den aannemer Jb. Monster Jz.: het maken en stellen der sluisdeuren voor de in-aanbouw-zijnde schutsluis, zonder eenige leverantie. Inl. op het werk, te Vreeswijk.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Duizel, 22 Oct.: 1o. het bouwen eener nieuwe school te Steensel, en werken aan de onderwijzerswoning, alhaar; minste der 9 inschr. was C. Jonkers, te Oerle, voor *f* 2239; hoogste inschrijving *f* 4239.

2o. voor de werken aan school, schoolhuis, enz. te Duizel; minste der 6 inschrijvers was J. Antonis, te Duizel, voor *f* 533.11; hoogste inschrijving *f* 742.

3o. voor leverantie en stellen van schoolmeubelen te Duizel en Steensel; minste der 8 inschr. was J. Heeren, te Valvarenbeek, voor *f* 293.93; hoogste inschrijving *f* 459.

Vianen, 22 Oct.: de levering van noodhout op de Lek- en Noorder Linglelijken van de Vijfheerenlanden:

perc. 1, C. Streefkerk, Ameide,		*f* 225
» 2, IJ. Verneulen, Leksmond,		» 240
» 3, C. Streefkerk,		» 245
» 4, IJ. Vermeulen,		» 250
» 5, R. Cozier, Leksmond,		» 245
» 6, H. v. Wijngaarden, Vianen,		» 245
» 7, G. Jochems G.Mz., idem		» 299
» 8, H. v. Wijngaarden,		» 270
» 9, G. Jochems G.Mz.,		» 270
» 10, G. v. Werverwijk, Schoonrewoerd,		» 260
» 11, E. de Groot, Heukelum,		*f* 235
» 12, C. v. Gent, Leerdam,		» 225
» 13, J. Sterk Tz., Arkel,		» 235
» 14, G. de Hoog, Giessendam,		» 235
» 15, J. Sterk Tz.,		» 230
» 16, W. Dubbeldam, Gorichem,		» 230

Hlaure, 22 Oct.: het wegruimen der oude- en het maken van eene nieuwe brug over de Bantumerraart; ingek. 10 bilj., als:

J. v. d. Steeg,	» Hardegarijp,	*f* 709
Wed. G. Rinsma v. d. Werf,	» Dokkum,	» 740
M. v. d. Mei,	» Brantgum,	» 739
K. Keuning,	» Ternaard,	» 695
W. Visser,	» Brenwerd,	» 666
I. Ebenga,	» Ternaard,	» 649
H. de Jong,	» Dokkum,	» 649
P. Kreeft,	» idem	» 648
J. v. d. Werf Az.,	» idem	» 637
S. Faber,	» Morra,	» 620

gegund.

Vaassen, 23 Oct.: het bouwen van eene villa voor Jac. v. Lohuizen, onder beheer van den architect C. W. A. de Groot; ingek. 8 bilj., als:

A. J. Mensink,	te Deventer,	*f* 12,530
L. IJzerman,	» Heerde,	» 9,197
F. W. Geserden,	» Apeldoorn,	» 9,090
J. v. d. Braak,	» idem	» 8,625
H. J. Eijkelboom,	» idem	» 8,589
J. Hesselingen,	» Meppel,	» 8,280
H. ter Heerdt,	» Vaassen,	» 8,184
H. Mouw,	» Apeldoorn,	» 7,994

gegund.

Utrecht, 24 Oct.: het leggen der sporen en het maken van kunstwerken voor de lijn der Ooster-stoomtrammaatschappij Doorn—Wijk-bij-Duurstede; ingek. 23 bilj., als:

J. Fruitier,	te Utrecht,	*f* 57,600
W. M. Nijenes,	» Arnhem,	» 49,800
Th. Verhoeven,	» Deventer,	» 48,400
J. v. d. Bergh,	» Amersfoort,	» 48,200
P. Leenders,	» Utrecht,	» 48,139
C. Bos,	» Haarlemmerm.,	» 47,500
J. Visser,	» Papendrecht,	» 46,633
W. Ambagtsheer,	» Nieuweramstel,	» 46,100
H. v. Rijn,	» Naarden,	» 45,780
C. Hoogendoorn,	» Giessendam,	» 43,400
A. v. Kekem,	» Gouda,	» 43,000
A. de Borst,	» Papendrecht,	» 42,840
M. L. v. Spanje,	» 's-Hage,	» 41,500
G. H. v. d. Heijden,	» Arnhem,	» 41,460
G. D. v. Doorn,	» Amsterdam,	» 41,080
H. J. Nederhorst,	» Gouda,	» 39,900
K. Hollander,	» idem	» 39,200
L. Brand Dz.,	» Giessenburg,	» 37,900
A. Jansen,	» Didam,	» 37,150
B. A. Wiggerink,	» Groenloo,	» 37,000
I. v. Harpen,	» W.-h.Duurstede,	» 36,840
K. Jansen Verstoegh,	» Oosterbeek,	» 36,779
H. Wienhoven,	» Schiedam,	» 36,400

gegund.

Zutfen, 24 Oct.: het graven eener gracht bijen het ophoogen der wegen naar de nieuwe cellulaire gevangenis te Zutfen; ingekomen 4 bilj., als:

Ten Braak,	te Zutfen,	*f* 7800
H. Haijtink,	» idem	» 6889
Y. d. Haar,	» Wilp,	» 5847
Versteeg,	» Velp,	» 4234

's-Hage, 24 Oct.: het aankoopen der buitendienst-gestelde telegrambladen en andere beschriften van de Rijkstelegraaf, ged. '85, '86 en '87, met verplichting van den kooper tot onteigenbaarmaking dier beschreiden; ingek. 1 biljet, van Van Gelder Zonen, te Amsterdam, voor *f* 6 per 100 KG.

Middelburg, 25 Oct.: 1o. het maken van 9005 M³ gloeing van zuilenbazalt, waarvan 675 M³ van aanwezige bazalt; ingek. 10 bilj., als:

I. C. v. Fraijenhoven,	te Neuzen,	*f* 7600
C. Maters,	» Vlissingen,	» 7500
J. de Rijke,	» Stavenisse,	» 7400
C. de Ruijter,	» Hardinksveld,	» 7197
A. Volker Lz.,	» Sliedrecht,	» 7126
A. L. v. Wijngaarden,	» idem	» 7100
J. v. d. Hoek,	» Middelburg,	» 6900
H. Hage,	» idem	» 6800
J. Verkuijl Quakkelaar,	» Vlissingen,	» 6677
A. v. d. Beek,	» Zaamslag,	» 5800

2o. het maken van 2070 M³ gloeing van aanwezige Doorniksche steen; ingekomen 7 bilj., als:

C. Maters,	te Vlissingen,	*f* 64,353
C. de Ruijter,	» Hardinksveld,	» 62,700
J. Verkuijl Quakkelaar,	» Vlissingen,	» 60,877
A. Volker,	» Sliedrecht,	» 60,500
A. L. v. Wijngaarden,	» Sliedrecht,	» 60,484
H. Hage,	» Middelburg,	» 60,100
J. v. d. Hoek,	» idem	» 59,700

3o. het maken van 450 M³ gloeing van aanwezige Vilvoordsche steen; ingek. 8 bilj., als:

C. F. v. Fraijenhoven,	te Neuzen,	*f* 26,100
A. L. v. Wijngaarden,	» Sliedrecht,	» 24,800
C. de Ruijter,	» Hardinksveld,	» 23,121
J. Verkuijl Quakkelaar,	» Vlissingen,	» 22,877
C. Maters,	» idem	» 22,645
J. v. d. Hoek,	» Middelburg,	» 22,600
H. Hage,	» idem	» 22,400
A. Volker,	» Sliedrecht,	» 22,321

4o. het maken van 2 rijdwoelen aan den Westkapelschen zeedijk; ingek. 6 bilj., als:

A. v. d. Beek,	te Zaamslag,	*f* 6800
C. Maters,	» Vlissingen,	» 6631
J. Verkuijl Quakkelaar,	» idem	» 5477
J. v. d. Hoek,	» Middelburg,	» 5400
H. Hage,	» idem	» 5230
C. de Ruijter,	» Hardinksveld,	» 5100

Makkinga, 25 Oct.: het maken van 9 hoekenkasten voor de scholen in de gemeente Oosterstellingwerf; ingek. 11 bilj., als:

Veldman,	te Oosterwolde,	*f* 198.70
Zeidel,	» Appelscha,	» 197
Luiting,	» Oosterwolde,	» 180
Kramer,	» Donkerbroek,	» 168
Offringa,	» idem	» 167
Hoekstra,	» Appelscha,	» 158
O. Meek,	» Donkerbroek,	» 154
G. Wiebardink,	» Oosterwolde,	» 153.48
Hobers,	» Donkerbroek,	» 144
K. v. Es,	» Oosterwolde,	» 140
Kloo,	» Marum,	» 130

gegund.

's-Hage, 27 Oct.: de bouw eener burgerschool met onderwijzerswoning en gymnastiekgebouw, aan de Koningin-Emmakade, alhaar; ingekomen 9 bilj., als:

M. L. van Spanje,	te 's-Hage,	*f* 49,700
C. Meijers,	» idem	» 49,575
Gebr. Houtman,	» idem	» 47,885
Baasveld en Gerritse,	» idem	» 46,950
W. Franken,	» idem	» 44,900
W. F. Muuren,	» idem	» 44,634
J. L. Werdes,	» idem	» 44,444
A. C. Paardenkooper,	» idem	» 41,952
C. Wijbrands & Co.,	» idem	» 41,000

Terschelling, 27 Oct.: het bouwen van een raadhuis; ingek. 8 bilj., als:

D. Muller,	te Harlingen,	*f* 6686
J. Langenhorst,	» idem	» 6100
T. C. Boer,	» Terschelling,	» 5309
Gebr. v. d. Meer,	» Harlingen,	» 5345
P. J. Lieuwesen,	» Terschelling,	» 5298
G. Dekker,	» Leeuwarden,	» 5188
J. Piekema,	» Pingjum,	» 5089
M. Daahler,	» Terschelling,	» 4995

gegund.

Eede, 28 Oct.: het bouwen van een schuur met stallingen voor C. F. Detmers, onder beheer van den architect S. Bitters; ingekomen 6 bilj., als:

J. v. Zoelen,	te Eede,	*f* 2300
G. Eijlander,	» idem	» 2270
G. Esser,	» idem	» 2200
F. v. Scharrenburg,	» Heteren,	» 2189
Gebr. Mekking,	» Bennekom,	» 2041
S. Elsenaar,	» Wageningen,	» 1969

gegund.

Delft, 29 Oct.: de levering van rijsmaterialen ten dienste der rijs- en steenen hoofden langs Delfland's strand; minste inschr. was J. Kalis Kz., te Sliedrecht, voor *f* 3974.

Groningen, 30 Oct.: het bouwen van een openbaar privaat met vuilnisbak in de Houtzagerssteeg; ingek. 9 bilj., ad *f* 431, *f* 395, *f* 394, *f* 389, *f* 387, *f* 379, *f* 378, *f* 369.50 en, van Ph. Hendriks, te Groningen, *f* 347.

Middelburg, 31 Oct.: 1o. Bestek no. 4, het driejarig onderhoud, ged. '85, '86 en '87, van het kanaal van Sluis naar Brugge (Nederlandsch gedeelte); ingek. 2 bilj., als:

J. Bertou,	te Biervliet,	*f* 1249
P. Monjé,	» Breskens,	» 1124
Raming		» 1875

2o. Bestek no. 5, dienst 1885—1890, het opdiepte-houden van de buitenhaven van het kanaal door Walcheren te Vlissingen, op de wijze die den aannemer geraden zal voorkomen; ingek. 8 bilj., als:

B. Voordendag,	te Dordrecht,	*f* 263,000
Th. Volker,	» idem	» 181,000
G. Goedhart,	» idem	» 180,000
M. L. v. Wijngaarden IJz.,	» Sliedrecht,	» 153,000
Gebr. Everaert en H. Koolmans,	» Gent,	» 146,630
A. Volker,	» Sliedrecht,	» 142,200
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 139,000
M. C. de Jong P.Mz.,	» Sliedrecht,	» 136,800
Raming		» 236,000

3o. Bestek no. 6, dienst 1885—1887, het driejarig onderhoud van de Rijkswaterleidingen bewesten en beoosten het kanaal van Neuzen, in de provincie Zeeland; ingek. 8 bilj., als:

J. Janssen,	te Neuzen,	*f* 7600
M. D. de Putter,	» idem	» 7408
H. Hage,	» Middelburg,	» 7300
R. Walraven,	» Neuzen,	» 7240
C. F. v. Fraijenhoven,	» idem	» 7210
C. D. Bolier,	» Scherpenisse,	» 7200
A. Tholens,	» Neuzen,	» 7150
C. v. d. Hooft,	» idem	» 7100
Raming		» 6400

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 8 NOVEMBER 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 10 Nov.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Zwartewaalsche dijk en het Briclsche Spuiwater op het eiland Voorne, in 2 perceelen, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Kooreman, te Nieuwenhoorn. Raming per jaar: perc. 1 *f* 980, perc. 2 *f* 810.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud van de dijk- en oeverwerken om de voormalige Rijksquarantaineplaats op het eiland De Tien Gemeten, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Baumann, te Dordrecht. Raming *f* 2800 per jaar;

2o. het driejarig onderhoud van de dijk- en oeverwerken bij Heilersoetsluis en de beide Hoornsche hoofden aan den Oudenhoornschen zeedijk, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Kooreman, te Nieuwenhoorn. Raming *f* 4700 per jaar;

3o. het beunken en bestorten van den oever aan de oostzijde van de hoofden A en B, gelegen oostwaarts van de Goereesche haven, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Dalebout, te Goedereede. Raming *f* 10.000.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. best.: het onderhouden van en het doen van eenige herstellingen aan de gebouwen, behoorende tot het huis, bewoond door den Commissaris des Konings in Zuidholland, te 's-Hage, ged. 2 jaren en 5 maanden (1 Jan. '85—31 Mei '87). Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat J. van der Vegt, te 's-Hage.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: Bestek no. 6, het ijzerwerk voor eene locomotiefwoning, eene goederenloods, eene wagenremise, een rolwagen en 3 draaischijven, alles ten dienste der Bataviasche havenwerken.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van eene ambachtsschool, met hijlevering der materialen, op het gemeenteterrein nabij de inundatiesluis;

2o. het maken van trottoirs in de Nieuwe-Huizen, en het verrichten van daarmee in-verband-staande werken;

3o. het bouwen van een brandspuithuis in de Nieuwe-Huizen. Inl. ten kantore van den gemeentearchitect.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een fundament voor de 30-tons hydraulische kraan op den kop der Handelskade. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis kamer 109.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van papier, schrijf-, teeken- en verdere bureaubehoeften ten dienste van de bureau's der gemeentesecretarie en van die der administratie van de publieke werken, der politie, der brandweer enz., en van papier, schrijf- en teekenbehoeften ten dienste der openbare lagere en middelbare scholen te Amsterdam, van 1 Jan. '85—31 Dec. '87.

Amsterdam, te 12 uren, aan 's Rijks centraalmagazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van goederensoorten voor cavalerie, mondmakken, rokzakjes, lederen sabelkwasten, spoorleudralen, en knielappen, broekdraaghanden, spansen, lederen bezetsels, manchetten en souspieds voor rijbroeken.

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth.: het rioleeren, ophoogen en bestraten van een nieuw-aangelegden weg aan de Weesperzijde, op de terreinen der voormalige buitenplaats „Amstelvreugd".

Appingedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het beplanten enz. der nieuwe algemeene begraafplaats.

Assen, 's avonds 7 uren, in het hotel van Wed. Kuipers: het bouwen van een heerenhuis voor B. Jacobs, met hijlevering der materialen. Inl. bij den stadsbouwmeester H. C. Winters.

Vlissingen, door het best. der Belgische Société: het bouwen van eene société aan den Noordzee-boulevard, aldaar, volgens ontwerp van den architect J. J. Notenboom, aldaar.

Harderwijk, door de hoofdadministratie van het koloniaal werfdepot: herbesteding van perc. 1, 2, 3, 5, 7, 9, 10 en 16 van benoodigdheden.

Dinsdag, 11 Nov.

Assen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van de Rijks-lagere school in kolonie II, te Frederiksoord, gemeente Vledder, en het doen van herstellingen aan de onderwijzerswoning, aldaar. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, en bij den opzichter der onderwijsgebouwen J. F. Scheepers, te Groningen. Raming *f* 1405.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van 2400 M. zware kardoeszijde.

Brussel, te 2 uren, in het gemeentehuis: de bouw van een Vlaamschen schouwburg. Raming fr. 344,136.

Woensdag, 12 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de versterking van de oostpunt van Rozenburg aan het bovenend van het Scheur, door middel van grondkribben in de Botlek en bijbehoorend haggerwerk, een en ander in het belang der verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den tijdelijk adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Raming *f* 141,675.

Oosterhout (Overbetuwe), te 11 uren, in Rustwat: het bouwen van het afgebrande huis op de Elten onder Oosterhout, met de levering der materialen. Bestek en teekening liggen in Rustwat. Aanw. 10 Nov., van 10—12 uren.

Sliedrecht, te 11 uren, in het café-Blom: het verf- en glaswerk voor eene villa, aldaar. Inl. bij J. Spruijt & A. van Staveren Jr.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van:

1o. grenen ribben;

2o. dennen vlotdelen.

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene brugwachterswoning bij de Nijezijl onder Oosthem, en het maken van eene houten afbastering, aldaar, met hijlevering van materialen, transporten, arbeidsloonen enz.

Tilburg, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van 80 stuks gegoten-ijzeren lantarenpalen, ten behoeve der gasfabriek.

Rotterdam, te uur, door burg. en weth.: het maken van twee stokerijen met tusschengelegen kolenbergplaatsen, van een steenen viaduct en bijbehoorende werken, ten behoeve der gemeentelijke gasfabriek aan den Oostzeedijk. Inl. aan het Stadstimmerhuis.

Kallantsoog, door Prévinaire: het vergrooten van zijne villa, aldaar. Inl. bij J. H. Oude Wesseink, te Haarlem.

Donderdag, 13 Nov.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het amoveeren van vier perceelen en het bouwen eener school. Aanw. 10 Nov., te 11 uren.

Heenvliet, te 1 uur, door kerkvoogden en notabelen, bij P. van Eesbergen: het amoveeren en bouwen van eene predikantswoning, aldaar.

Nijmegen, te 3 uren, door den architect D. Semmelink, in het Hotel Fazzen: het bouwen van eene villa te Groesbeek.

Dordrecht, bij J. C. van der Horst: het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen van 2 arbeiderswoningen in de Torenstraat.

Vrijdag, 14 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het *driejarig* onderhoud van den zelfregistreerenden getijmeter op den noordelijken havendam der buitenhaven van het kanaal door Walcheren, te Veere. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming *f* 630.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten G. J. van Gendt en C. M. G. Nieraad, in het Centraalgebouw: het egaliseeren en verharden van ongeveer 1138 strekkende M. nieuwe wegen op de gronden benoorden den Sonsbeeksingel, tusschen den Bonnebchenweg en den Apeldoornschen straatweg. Inl. bij genoemde architecten. Aanw. 13 Nov., te 9 uren.

Hemmerts, te 12 uren, door den architect P. de Jong Jz., namens W. M. Oppedijk, te Vlist: het afbreken eener oude- en het wederopbouwen eener nieuwe boerenbehuizing onder het dorp Oosthem. Aanw. 12 Nov., te 10 uren. Bij. merken met letter O.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. de opruiming en verplaatsing van de voetbrug over de Singelgracht bij de Heusterhuisstraat, aldaar en daarvoor in de plaats bouwen van eene horizontaal-draaiende brug. Aanw. 12 Nov., te 10 uren;

2o. het aanleggen van een riool in een gedeelte der Prinsenstraat, aldaar. Aanw. 12 Nov., te 11½ uren.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het *driejarig* onderhoud van den Statendijk, bij Sijkenburg, met de daarin gelegen zeesluis de Oude-Schoterzijl en het buitenkanaal de Worstdiep, behoorende tot de zeewerken in Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter Postma, te Heerenveen. Raming *f* 2000;

2o. het driejarig onderhoud van Rijksbinnensluizen en verspreide bruggen, behoorende tot de kanalen in Friesland, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden; voor perc. 1, *a* en *b*, bij den opzichter Postma, te Heerenveen, voor perceel 1, *c*, bij den opzichter Kramer, te Leeuwarden; voor perc. 2, *d*, bij den opzichter Wind, te Leeuwarden, en voor perceel 2, *e*, bij den opzichter Oldens, te Sneek. Raming per jaar: perc. 1 *f* 870, perc. 2 *f* 630.

Nijmegen, bij P. van Daal, door den architect D. Semmelink: het verrichten van eenige belangrijke herstellingen aan de buitenplaats „Welgelegen", te Hees.

Zaterdag, 15 Nov.

Lochem, te 12 uren, op het terrein van de in-aanbouw-zijnde 3 villa's: de plafonds-, muur- en cementwerken. Inl. bij den aannemer J. Zandvoort, te Deventer.

Rotterdam, door het best. der Rotterdamsche Diergaarde: het maken van 200 ijzeren tuintafels.

Zuiddorpe, door den dijkgraaf van de polders Beoosten- en Bewesten-Blij: de levering van 200 M³ gewasschen grint.

Maandag, 17 Nov.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van de havenkom der Zuidwillemsvaart, te Weert. Inl. bij

den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 10 Nov. Raming *f* 2120.

Leiden, te 11 uren, in het café-Suisse: het bouwen van eene villa in de Plantage, alhaar. Inl. bij den architect W. F. van der Heyden, Doezastraat 43, alhaar. Aanw. 13 Nov., te 11 uren.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.: het rioleeren van het open gedeelte van de Oudevest achter de Karnemelkstraat, van de Ginnekenstraat af tot den Nieuweweg, benevens het vormallen van de zoogenaamde Ginnekenburg en van een gedeelte van het rioul »de Oudevest". Aanw. 11 Nov., te 10 uren.

Dinsdag, 18 Nov.

Assen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het verbouwen en uitbreiden der gebouwen van het provinciaal bestuur van Drenthe, te Assen. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den opzichter van het gouvernementsgebouw A. W. G. Otterloo, te Assen. Aanw. 11 Nov., te 2 uren. Raming *f* 70,000.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. Bestek no. 405, het leggen van de tweede spoorbaan tusschen Middelburg en Vlissingen (Stad), het wijzigen en uitbreiden der gemeente stations en van de aanbouting der havenposten natij Souburg en het verrichten van bijkomende werken, ten behoeve van den spoorweg Rosendaal—Vlissingen. Aanw. 12 Nov.;

2o. Bestek no. 406, het leggen van de tweede spoorbaan tusschen Rosendaal en Bergen-op-Zoom, het wijzigen en uitbreiden der stationsterreinen te Rosendaal, Wouw en Bergen-op-Zoom en het verrichten van bijbehoorende werken, ten behoeve van den spoorweg Rosendaal—Vlissingen. Aanw. 10 Nov., te 11 uren, te Rosendaal.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. Bestek AG, het leveren van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten-staal en van contrarails met toebehooren, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Rosendaal en Bergen-op-Zoom;

2o. Bestek AL, het leveren van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten-staal en van contrarails met toebehooren, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Middelburg en Vlissingen;

3o. Bestek AN, het leveren van stalen spoorstaven, stalen lasch- en eindplaten, ijzeren haak- en schroefbouten en stalen veerringen, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Middelburg en Vlissingen;

4o. Bestek AH, het leveren van eikenhouten dwarsliggers en van eikenhout voor wissels en kruisingen, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Rosendaal en Bergen-op-Zoom, in 3 perceelen;

5o. Bestek AI, het leveren van stalen spoorstaven, stalen lasch- en eindplaten, ijzeren haak- en schroefbouten en stalen veerringen, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Rosendaal en Bergen-op-Zoom;

6o. Bestek AM, het leveren van eikenhouten dwarsliggers en van eikenhout voor wissels en kruisingen, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Middelburg en Vlissingen, in 2 perceelen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Besnke, te Breda.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche Hoofdvaart, tusschen de Veenesluis en de Beilervaart. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Aanw. 12 Nov., aanvangende te 11 uren aan de Veenesluis. Raming *f* 18,800.

Rotterdam-Vijfnoord, te 4 uren, door het parochiaal kerkbestuur van de Hh. martelaars van Gorkum, in de Noodpastorie: het bouwen van een kerk met toren en pastorie. Inl. bij den architect J. Kayser, te Venlo. Aanw. te 12 uren.

Woensdag, 19 Nov.

Velp (bij Arnhem), te 10 uren, in het koffiehuis van Wed. F. Tersteeg: het bouwen van een institunt op een terrein, tegenover het landgoed »Hattinxen", nabij den Rijksstraatweg, te Velp. Aanw. 12 Nov., te 10 uren. Bilj. inzenden 18 Nov., bij den bouwkundige F. Kortlang JEz., te Velp.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in de Maas, onder Rijswijk, gezonken vaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoff, te Vucht en bij den opzichter Groenen, te 's-Bosch. Aanw. 12 Nov.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: ten behoeve der Staatsspoorwegen: het maken van een administratiegebouw op het goederenstation in de Stadsherbergen te Amsterdam, ten dienste van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 11 en 12 Nov., te 11 uren. Raming *f* 32,500.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 48 perceelen.

Rotterdam, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van het Grand-Hôtel Coomans: het verbouwen van 2 panden in verband met genoemd hotel, aan de Hoofdstoeg, alhaar. Inl. bij de architecten C. Breynzeel & D. Verheul, alhaar. Aanw. 10 Nov.

Vrijdag, 21 Nov.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het driejarig onderhoud van de Rijkshaven- en rivierwerken te Moerdijk, behoorende tot de havenwerken in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur De Jong van Beek en Donk, te Breda en bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Aanw. 14 Nov. Raming *f* 3580 per jaar;

2o. het driejarig onderhoud van de Rijkshavenwerken te Willemstad, met de zelfregistreerende peilschaal, alhaar en die te Steenbergschesas, behoorende tot de havenwerken in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur De Jong van Beek en Donk, te Breda en bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Aanw. 14 Nov. Raming *f* 4580 per jaar.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van de havenwerken te Makkum, Stavoren, Lemmer en Takorijl, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden; voor perceel 1 en 3 bij den opzichter Oldeus, te Sneek en voor perceel 2 bij den buitengewoon-opzichter Jongsma, te Stavoren. Aanw. 14 Nov. Raming: perc. 1 *f* 1650, perc. 2 *f* 1400, perc. 3 *f* 1700.

Zaterdag, 22 Nov.

Dordrecht, te 12 uren, door het hoofdbestuur van Musis Sacrum: het vergrooten van het vereenigingsgebouw en aanbouwen. Aanw. door den bouwkundige H. E. van der Kan, 17 Nov., te 12 uren.

Maandag, 24 Nov.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de levering van steenkolen, ten behoeve van den dienst van het Zederikkanaal aan den stoomwatermolen aan den Arkelschen dam, ged. '85. Aanw. 17 Nov.

Dinsdag, 25 Nov.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('88—'87) van het jaagpad langs de A. van Nieuwestatenzijl tot Nieuweschans, behoorende tot de werken der Binnen- en Buiten-A in de prov. Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Aanw. 18 Nov. Raming *f* 2020 per jaar.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 410, het maken van eene wachterswoning op den spoorweg tusschen Brummen en Zutfen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur M. J. van Duijl, te Zutfen. Aanw. 18 Nov., te 11 uren.

Woensdag, 26 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van werken tot verdediging van den linkeroever der Dordsche Kil, tusschen de kilometervaarten 127 en 128, onder de gemeente Dubbeldam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koirevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 19 Nov. Raming *f* 7900.

Donderdag, 27 Nov.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijkszee- en havenwerken op het eiland Marken. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Boogenboom, te Hoorn. Aanw. 20 Nov. Raming *f* 8000 per jaar.

Arnhem, te 2 uren, door de directie der gemeentegasfabriek: de levering van 7,100,000 KG. Duitsche gaskolen.

Vrijdag, 28 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85, '86 en '87) der registreerende peilschalen te Borsele en Oostbeveland en der Rijkspeilschaal te Hoedekenskerke. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 20 en 22 Nov. Raming *f* 300 per jaar.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het Nederlandsch gedeelte van het kanaal van Neuzen, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 20 en 22 Nov. Raming *f* 42,700 per jaar.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz: de aankoop van de buiten-dienst-gestelde telegraafdraden en andere bescheiden van de Rijkstelegraaf, ged. '85, '86 en '87, met verplichting voor den koper tot onleesbaarmaking dier bescheiden. Inl. bij den inspecteur, belast met het rekenplichtig beheer van de Rijkstelegraaf, te 's-Hage.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Rijkssluizen, behoorende tot de zeewerken van Friesland, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden, voor perc. 1 en 2 bij den opzichter Kramer, voor perceel 3 bij den opzichter Ten Doesschate, beiden te Leeuwarden, en voor perc. 4 bij den buitengewoon-opzichter Jongsma, te Stavoren. Aanw. 21 Nov. Raming per jaar: perc. 1 *f* 945, perc. 2 *f* 395, massa van perc. 1 en 2 *f* 1340; perc. 3 *f* 2380, massa perc. 1, 2 en 3 *f* 3690; perc. 4 *f* 350.

Zaterdag, 29 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de schipbrug, liggende over de Lek, tusschen Vreeswijk en Vianen. Inl. bij den hoofdingenieur Du Celliée Muller, te Haarlem, den ingenieur Bleckmann, te Utrecht en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Aanw. 22 Nov. Raming 7900 per jaar.

Maandag, 1 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud van de overlaten in den Waalkijk boven Gorichem, met de daartoe behoorende sluizen, duikers en verdere werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage, en bij den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. 24 Nov. Raming *f* 4970 per jaar;

2o. de overbrenging van Hollevoetsluis naar Middelharnis, Dirksland en Stellendam en terug van passagiers, voertuigen, goederen en vee en van de brieven- en pakketpost, van 1 Jan. '85—31 Dec. '90. Aanw. 24 Nov.

Dinsdag, 2 Dec.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de Hoofd- en Beilervaarten, in Drenthe, aanvangende 1 Jan. '85. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Raming *f* 12,481 per jaar.

Maandag, 8 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud van de groote- en andere Rijkswegen in de prov. Zuidholland, in 8 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en de ingenieurs in het noordelijk en het zuidelijk arrondissement van het 10e district, en bij de betrokken opzichters. Raming per jaar: perc. 1, *f* 8400, perc. 2, *f* 17,000, perc. 3, *f* 16,520, perc. 4, *f* 6670, perc. 5, *f* 19,410, perc. 6, *f* 5700, perc. 7, *f* 14,500, perc. 8, *f* 13,450;

2o. het onderhoud van het Zederikkanaal met bijbehoorende werken en het Rijksstoomgemaal aan den Arkelschedam (Zuidholland), ged. '85. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. 1 Dec. Raming *f* 35,000.

Dinsdag, 9 Dec.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Rijkswatermolen aan de Binnen-A bij Nieuweschans. Aanw. 2 Dec. Raming *f* 700 per jaar.

Woensdag, 10 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het onderhoud van de schutsluizen en bijbehoorende werken te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 3 Dec., te 12 uren. Raming *f* 2815;

2o. het onderhoud van het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk (Utrecht), ged. '85, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 3 Dec. Raming *f* 2870.

Vrijdag, 12 Dec.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der registreerpeilschaal te Breskense, behoorende tot de zeewerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 4 en 6 Dec. Raming *f* 285 per jaar.

Zaterdag, 13 Dec.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het gekanaliseerde gedeelte van den Hollandsche-IJssel, ged. '85—'87. Inl. bij den hoofdingenieur Du Celliée Muller, te Haarlem, den ingenieur Bleckmann en den opzichter Baars, beiden te Utrecht. Aanw. 6 Dec. Raming *f* 13,841 per jaar.

Maandag, 15 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van al de werken behoorende tot het kanaal door Voorne, in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Lugten, te Hellevoetsluis. Aanw. 8 Dec. Raming *f* 40,000 per jaar.

Dinsdag, 16 Dec.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Rijks-groote wegen en van de verspreide Rijksbruggen in Groningen, in 3 perceelen en in massa. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beiden te Groningen; voor perceel 1 bij den opzichter Bauer, te Groningen; voor perc. 2 en voor het gedeelte Groningen—Winneweer van perc. 3, bij den opzichter Rammaker, te Groningen, en voor het gedeelte Winneweer—Delfzijl van perc. 3 bij den opzichter Stratingh, te Delfzijl. Aanw. 9 Dec. Raming: perc. 1 *f* 10,290, perc. 2 *f* 10,940, perc. 3 *f* 13,630; massa *f* 35,360.

Donderdag, 18 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud der Rijkshavenwerken te Medemblik. Aanw. 4 Dec. Raming *f* 4500 per jaar;

2o. het driejarig onderhoud der Rijks-zee- en havenwerken op Vlieland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Boogenboom, te Hoorn. Aanw. 11 Dec. Raming *f* 35,500 per jaar.

Vrijdag, 19 Dec.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de Wanneperveensche en Giethoornsche wegen, en van den weg van Zwolle naar de Friesche grens, behoorende tot de groote wegen en verspreide landsbruggen in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en den opzichter Dijk, te Meppel. Aanw. van perc. A 12 Dec., van perc. B 11 Dec. Raming per jaar: perc. A *f* 9900, perc. B *f* 11,325, massa *f* 21,225.

Woensdag, 21 Jan. 1885.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de inrichting en bediening van een stoombootdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen van Zaandam naar Enkhuizen en van Stavoren naar Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Nijmegen, 28 Oct.: het maken van brikgloning te Arnhem, voor A. Th. Opsoomer & C. F. Eijkelen; minste inschr. was J. Aben, te Elden, à *f* 1.14 per M³.

Nieuweschans, 30 Oct.: het leveren en planten van 100 stuks iepen teigen in de gemeente; gegund aan A. Robertus, te Winschoten, voor *f* 103.

's-Hage, 31 Oct.: de aanleg van eene telegraaflijn van Balloo over Eemrum naar Pieterburen; ingek. 6 bilj., als:

K. Buisman,	te Onderdendam,	*f* 1060
D. Sawga,	» Leeuwarden,	» 949
G. P. v. Erp,	» Groningen,	» 898
B. Bos,	» Smilde,	» 896
J. Kleinsmeijer,	» Averoest,	» 880
R. Kamminga,	» Veendam,	» 770

Groningen, 31 Oct.: het beplanten van provinciale wegen, met het onderhoud ervan, tot 1 Dec. '87, in 4 perceelen:

perc. 1, weg van Bijlhaus naar Nieuweschans; ingek. 7 bilj., als:

J. Kloosterman,	te Winschoten,	*f* 897
J. H. Lindemulder,	» Midwolde,	» 879
A. Robertus,	» Winschoten,	» 869
P. C. v. Calcar,	» Sappemeer,	» 857
W. v. Essen,	» Meeden,	» 840
H. Brouwer,	» Noordbroek,	» 840
E. v. d. Rest,	» Hoogezand,	» 780

perc. 2, weg van Roodehaan naar Houwerzijl, tusschen de Roodehaan en K.M.paal 22; ingek. 3 bilj., als:

J. H. Lindemulder,	te Midwolde,	*f* 1619
H. Brouwer,	» Noordbroek,	» 1090
A. Robertus,	» Winschoten,	» 1590

perc. 3, op den weg in 't noordelijk Westerkwartier tusschen Den-Ham en het Rondo-Zwijnslok; ingekomen 2 bilj., als:

A. Robertus,	te Winschoten,	*f* 2099
A. Siekman,	» Hoogkerk,	» 1885

perc. 4, weg van Appingedam naar Loppersum; ingek. 7 bilj., als:

D. A. Bouman,	te Appingedam,	*f* 3560
J. Ezinga,	» Loppersum,	» 3398
C. Huisman,	» Onderdendam,	» 3280
F. v. Sloeten,	» Tjamsweer,	» 3187
H. Schotten,	» Veendam,	» 3059
A. Robertus,	» Winschoten,	» 2994
C. Severien,	» Onderdendam,	» 2874

's-Bosch, 31 Oct.: het beplanten van twee gedeelten der dijken langs de Zuidwillemsvaart, provincie Noordbrabant, volgens bestek no. 185, dienst 1884—1887; minste inschr. was J. Arends, te Opheusden, voor *f* 1750
Raming » 2280

Arnhem, 1 Nov.: de uitvoering van Bestek no. 20, dienst '84, het maken van trottoirs met aanverwante werkzaamheden, het ophoogen van een gedeelte aan de Oude Kraan, en het maken van een cementen riool in de Spijkerstraat, waarvoor door J. H. van de Ven het minst was ingeschreven voor *f* 15,000, is opgedragen aan L. Hasselbach, voor *f* 14,226.

Hellevoetsluis, 1 Nov.: het dempen van een gedeelte zijver achter het Rijkshuis te Hellevoetsluis; ingekomen 7 bilj., als:

P. Verbreggen,	te Waddinksveen,	*f* 4747
J. Bout,	» Brielle,	» 4476
J. P. D. Loeffing en J. Lagendijk Jr.,	te Nieuwhelvoet,	*f* 4423
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 4350
B. Voordendag Az.,	» idem	» 4200
W. v. Leeuwen,	» Hellevoetsluis,	» 3799
B. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 3787

's-Hage, 2 Nov.: het bouwen van eene villa op de Veluwe, in de gemeente Apeldoorn, onder beheer van den architect H. Wesstra Jr., te 's-Hage; aangenomen bij onderhandsche aanbesteding door Stoffens en Wijnekus, te 's-Hage, voor *f* 11,400.

Amsterdam, 3 Nov.: de levering van ijzeren draagklossen, klemhaken en schroefbouten, volgens Bestek no. 345, aan de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij:

	perc. 1, 4100 stuks draagklossen de 100 st.	perc. 2, 4300 paar klemhaken de 100 paar	perc. 3, 4400 stuks schroefbouten de 100 st.	Massa.
B. J. Olof, Leiden,	*f* 49.64			*f* 2134.52 perc. 1
Ruppel, Cramer & Co., Dortmund,	66.70	*f* 38.50	*f* 11.80	5042.80
Eisenwerk Herborn, Herborn,	61.75	39.—	12.—	4860.25
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	43.—			
Actien-Gesellschaft »Osnabrück", Osnabrück,	66.—	41.60	11.85	6508.20
Gebr. Doppler, Maastricht,	47.50		9.10	
Société des forges et ateliers de Sendle, Sendle,	40.90	26.37	8.41	3658.23
Emile Henriot, Court St.-Etienne,	56.—	35.52	15.07	6544.84
R. S. Stokvis en Zonen, Rotterdam.	47.60	34.61	10.07	3919.—
Fried. Beyersmann, Hagen in Westfalen,	70.—	38.25	11.85	5176.15
D. A. Schrotlen & Co., Leiden,	49.71	41.87	21.86	4727.24
Eeerts en V. d. Weijden, Helmond,		66.—	12.—	
Hensterman, Amsterdam,	44.—	30.80	9.67½	3610.—
Société Liégeoise d'Estampage, Luik,		27.06		
IJzerfabriek van Tegelen, Tegelen,	51.60			
Hotz & Co., Rotterdam.	62.50	141.—	10.69	9220.86
Bennebaum & Co., Cleve,	78.—			3334.— perc. 1
Van der Zijpen en Charlier, Deutz,	66.65	44.07½	13.97½	5376.07½
Société anonyme des Boulonneries de La Croyère, La Croyère.			10.80	475.20 perc. 1

Arnhem, 3 Nov.: het bouwen van eene slagerij met drie bovenwoningen aan den Houtmolenschen weg te Arnhem, voor rekening van L. B. Wellink, onder beheer van de architecten Van Gendt & Nieraad; ingekomen 5 bilj., als:

G. Liefting,	te Arnhem,	*f* 10,448
W. Lensink & Zn.,	» idem	» 10,290
B. Bühler,	» idem	» 9,396
Joh. v. Tell,	» idem	» 9,225
Gebr. v. Daalen,	» idem	» 8,937

gegund.

's-Hage, 3 Nov.: de levering aan het departement van Koloniën van:

1o. ijzerwerk en hardsteen voor loodsdeuren en wegafsluitingen, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java; minste inschr. waren De Vries Robbé & Co., te Gorichem, voor *f* 3200.

2o. de levering van verschillende benoodigdheden, in 21 perceelen, als: gereedschappen, hang- en sluitwerk, draadnagels, houtschroeven, klinknagels, ijzer, Waalklinkers enz. enz.: minste inschr. waren:

perc. 1, Van den Berg & Co., Amsterdam, *f* 5812.85
» 2, W. Hoven & Zn., 's-Hage, » 2272.92
» 3, Van den Berg & Co., Amsterd., » 2365.26
» 4, Firma Klijn de Jongh, idem » 3071.64
» 5, D. S. M. Kalker, idem » 2381.48

perc. 6, A. Zevenboom & Zn., Amsterd., ƒ 496.80
» 7, Bonke & Co., Rotterdam, » 1729.44
» 8, Van den Berg & Co., Amsterd., » 2735.21
» 9, A. Zevenboom & Zn., idem » 208.26
» 10, De Boer en V. d. Schuijt, id., » 1847
» 11, G. v. Hilten & Co., idem » 853.47
» 12, De Boer en V. d. Schuijt, id., » 1125
» 13, Alberdingk & Zn., id., » 4817.80
» 14, S. A. Levison & Zn., 's-Hage, » 1184.04
» 15, J. Moulijn & Co., Rotterdam, » 2898.80
» 16, D. Merens & Co., Haarlem, » 1480
» 17, N. C. Witsen, Amsterdam, » 880.25
» 18, Diekema en Chabot, Rotterd., » 3459.84
» 19, J. L. H. Smits & Co., Amsterd., » 584
» 20, Firma J. Verwaaijen Dz., Arnhem, » 523.25
» 21, De Ruyter en Meijer, Amsterd., » 1431

Overlangbroek, 5 Nov.: het verbouwen van de pastorie der Herv. gemeente; ingekomen 8 bilj., als:

C. v. Dijk,	te Langbroek,	ƒ 3600
J. Koudijs,	» Doorn,	» 3419
H. Arts,	» Wijk-bij-Duurstede,	» 3380
J. W. Lamoree,	» idem	» 3350
C. H. v. Bekkum,	» idem	» 3320
F. & M. Meerdink,	» Langbroek,	» 3254
H. Roks,	» Wijk-bij-Duurstede,	» 2970
G. Boeschoten,	» idem	» 2580

's-Hage, 5 Nov.: de levering, ten behoeve van de Staatsspoorwegen, van:

1o. stalen spoorstaven met ijzeren eindverbindingen en haakbouten, in 2 perceelen:

perc. 1 ingek. 9 bilj., als:		
Rheinische Stahlwerke, Ruhrort,		ƒ 504,636
Société Anonyme des aciéries d'Angleur, Benery,		» 497,872
Bochumer Verein für Bergbau und Gusstahlfabrication, Bochum,		» 496,400
Phoenix, Actien-Gesellschaft für Bergbau und Hüttenbetrieb, Laar,		» 495,672
Société John Cockerill, Seraing,		» 495,000
Hoerder Bergwerks- und Hütten-Verein, Hoerde,		» 494,525
Gesellschaft für Stahl-Industrie zu Bochum, Bochum,		» 494,141.85
Bolckow Vaughan & Co. Limited, Middlesbro' on Tees,		» 494,137
Gutehoffnungshütte, Actien-Verein für Bergbau und Hüttenbetrieb, Oberhausen II.		» 484,126.85
perc. 2 ingek. 8 bilj., als:		
Botz & Co., Rotterdam,		ƒ 14,700
Fried. Beyersmann, Hagen,		» 14,500
Société anonyme de Gosselies, Gosselies,		» 14,370
R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam,		» 13,080
Société anonyme des forges et ateliers de Seneffe, Seneffe,		» 12,994
La Société anonyme des boulonneries de La Croyère, La Croyère,		» 12,977
Gebr. Doppler, Maastricht,		» 12,660
La Société anonyme des usines, boulonneries et fonderies de La Louvière, La Louvière,		» 12,634.61

2o. het verrichten van werken tot voorziening van den linkeroever van de Maas in de gemeente Kessel; ingekomen 11 bilj., als:

J. H. v. Bezewijk,	te Lobit,	ƒ 15,418
P. H. Creemers,	» Maasbracht,	» 14,890
F. v. Wijlick,	» Luik,	» 14,775
P. Rijnders,	» Valkenswaard,	» 14,470
J. Hilfen,	» Grave,	» 14,200
F. Haffmans,	» Wel,	» 13,964
J. A. H. v. d. Venne,	» Bree,	» 13,800
G. Straatman,	» Linne,	» 13,714
A. Geldens,	» 's-Bosch,	» 13,490
Q. Laumans, Tegelen en P. A. Grubben,	» Blerik,	» 13,300
G. Smeets,	» Maaseik,	» 13,140

Wageningen, 5 Nov.: het bouwen van een winkelpui, winbeloopstand enz. voor G. van Wijk, onder beheer van den architect S. Bitters; ingek. 5 bilj., als:

Wed. H. de Vries,	te Wageningen,	ƒ 1087
J. Baar Hz.,	» idem	» 959.50
H. A. J. Popping,	» idem	» 948
Joh. Ponse,	» idem	» 915
Gebr. Mekking,	» Bennekom,	» 867

gegund.

Arnhem, 6 Nov.: het bouwen van een magazijn aan de Kadestraat; ingekomen 7 bilj., als:

Gebr. v. Daalen,	ƒ 2967
H. v. d. Sand,	» 2886
G. J. Lucassen,	» 2885
G. H. v. d. Heijden,	» 2825
A. Jas,	» 2790
W. A. R. Kok,	» 2750
W. M. Nijenes,	» 2489

gegund.

Haarlem, 6 Nov.: het rioleeren, bestraten enz. van de Schoter- en Kennemerstraten enz.; ingek. 18 bilj., als:

H. Jongenburger,	Waddinxveen,	ƒ 8849
J. B. Lasschuit,	Haarlem,	» 8450
Wed. A. Reijnders,	idem	» 8083
C. Rozeboje,	idem	» 7989
A. Kros,	idem	» 7974
C. Bos,	Haarlemmermeer,	» 7970
B. J. v. Lieut,	Haarlem,	» 7886
G. P. J. Beccari,	idem	» 7690
H. London,	idem	» 7650
F. L. v. Velzen en Verzijlbergh,	idem	» 7549
W. F. Muhring,	Rotterdam,	» 7324
F. W. v. d. Bouwen,	Ouddorp,	» 7145
W. C. v. d. Velde,	Haarlem,	» 6487.50

In beraad gehouden.

IJselmuiden, 6 Nov.: het verbouwen van het huitenverblijf »Moerburg" te IJselmuiden, onder beheer van de architecten W. en F. C. Koch, te Zwolle; ingek. 13 bilj., als:

G. J. Bruggink Gz.,	te Kampen,	ƒ 15,580
G. Londo,	» idem	» 15,589
C. Visscher,	» idem	» 14,820
F. Schipper,	» Genemuiden,	» 14,747
B. v. d. Bos,	» Kampen,	» 13,860
W. Gerrits,	» Zwolle,	» 13,709
J. Grolleman,	» idem	» 13,670
A. v. Straten,	» idem	» 13,626
L. Meijer,	» idem	» 13,496
J. S. v. Engbrink,	» Kampen,	» 12,800
Th. Rekveld,	» idem	» 12,700
J. Gerrits,	» idem	» 12,600

gegund.

Middelburg, 7 Nov.: Bestek no. 7, het onderhouden en verbeteren, ged. '85, van de havenwerken te Breskens, prov. Zeeland; ingek. 6 bilj., als:

J. Colijn,	te Groede,	ƒ 6100
J. Janssen,	» Neuzen,	» 6050
A. Risseeuw,	» Groede,	» 5997
C. D. Bolier,	» Scherpenisse,	» 5895
C. F. v. Fraijenhoven,	» Neuzen,	» 5867
P. Monjé,	» Breskens,	» 5574

Raming » 6200

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 15 NOVEMBER 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 17 Nov.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van de havenkom der Zuidwillemsvaart, te Weert. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming ƒ 2120.

Leiden, te 11 uren, in het café-Suisse: het bouwen van eene villa in de Plantage, alhaar. Inl. bij den architect W. F. van der Heyden, Doezastraat 41, alhaar.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.: het rioleeren van het open gedeelte van de Oudevest achter de Karmemelkstraat, van de Gunnekenstraat af tot den Nieuweweg, benevens het verzamelen van de zoogenaamde Gunnekenbrug en van een gedeelte van het rioel »de Oudevest".

Leiden, te 1 uur, door den architect Jacobus van der Heyden, Breestraat 154: het verbouwen van het perceel aan den Heerenweg 113, nabij de Doezabrug.

Haarlem, te 2 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie in de Jansstraat: het verdiepen van een gedeelte ringvaart, bij het Nieuwe Meer, en het verhoogen van den ringdijk en jaagweg, met de bermen tusschen de Sloterbrug en den Doornweg. Inl. bij den hoofdopzichter, te Haarlem en den opzichter, aan de Lijnden.

's-Bosch, te 3 uren, door het best. der liedertafel »Ontspanning en Uitspanning", in de keet op de voormalige Esplanade:

1o. het maken van tuinmuren, veranda's, muieknis, ijzeren hek enz.;
2o. het leveren van:
- *a.* 1400 Weener steenen,
- *b.* 27 mahoniehouten tafels,
- *c.* 100 tuintafels,
- *d.* 16 banken en 200 voetbankjes.

Inl. bij den bouwkundige J. G. Th. Aerden, alhaar. Bilj. inzenden aan de genoemde keet.

Dinsdag, 18 Nov.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Hof van Holland: het plaatsen van grenspalen bij verdedigingswerken tusschen Breda en Geertruidenberg. Raming ƒ 1070. Bilj. inzenden 17 Nov., vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Assen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het verbouwen en uitbreiden der gebouwen van het provincial bestuur van Drente, te Assen. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den opzichter van het gouvernementsgebouw A. W. G. Otterloo, te Assen. Raming ƒ 70,000.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. Bestek no. 405, het leggen van de tweede spoorbaan tusschen Middelburg en Vlissingen (Stad), het wijzigen en uitbreiden der genoemde stations en van de aanhaling der havenposten nabij Souburg en het verrichten van bijkomende werken, ten behoeve van den spoorweg Rosendaal—Vlissingen;

2o. Bestek no. 406, het leggen van de tweede spoorbaan tusschen Rosendaal en Bergen-op-Zoom, het wijzigen en uitbreiden der stationsterreinen te Rosendaal, Wouw en Bergen-op-Zoom en het verrichten van bijbehoorende werken, ten behoeve van den spoorweg Rosendaal—Vlissingen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. Bestek A6, het leveren van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten-staal en van contrarails met toebehooren, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Rosendaal en Bergen-op-Zoom;

2o. Bestek A1, het leveren van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten-staal en van contrarails met toebehooren, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Middelburg en Vlissingen;

3o. Bestek AN, het leveren van stalen spoorstaven, stalen lasch- en eindplaten, ijzeren haak- en schroefbouten en stalen veerringen, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Middelburg en Vlissingen;

4o. Bestek A11, het leveren van eikenhouten dwarsliggers en van eikenhout voor wissels en kruisingen, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Middelburg en Vlissingen, in 2 perceelen;

5o. Bestek A1, het leveren van stalen spoorstaven, stalen lasch- en eindplaten, ijzeren haak- en schroefbouten en stalen veerringen, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Rosendaal en Bergen-op-Zoom;

6o. Bestek A11, het leveren van eikenhouten dwarsliggers en van eikenhout voor wissels en kruisingen, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Middelburg en Vlissingen, in 2 perceelen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Bemmé, te Breda.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche Hoofdvaart, tusschen de Veenesluis en de Beilervaart. Inl. bij den ingenieur Jelles, te Assen. Raming ƒ 18,800.

Rotterdam-Fijenoord, te 4 uren, door het parochiaal kerkbestuur van de HH. martelaars van Gorkum, in de Noordpastorie: het bouwen van een kerk met toren en pastorie. Inl. bij den architect J. Kuyser, te Venloo. Aanw. te 12 uren.

Woensdag, 19 Nov.

Velp (bij Arnhem), te 10 uren, in het koffiehuis van Wed. F. Terstegge: het bouwen van een institunt op een terrein, tegenover het landgoed »Daalhuizen", nabij den Rijksstraatweg, te Velp. Biljetten inzenden 18 Nov., bij den bouwkundige F. Kortlang JEz., te Velp.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van een in de Maas, onder Rijswijk, gezonken vaartuig. Inl. bij den hoofdingenieur van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoff, te Vucht en bij den opzichter Groenen, te 's-Bosch.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: ten behoeve der Staatsspoorwegen: het maken van een administratiegebouw op het goederenstation in de Staatsterreinen te Amsterdam, ten dienste van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Raming ƒ 52,500.

Harlingen, te 12 uren, door het dijksbestuur der Vgf-Deelen-Zeedijken-Buitendijks, ter secretarie van het waterschap: een perceel heiwerk, aanvullingsbestek der gewone werken, dienst '84. Aanw. te Surig door den opzichter J. R. Posthuma, te Almenum, 17 Nov., te 11 uren.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 48 perceelen.

Rotterdam, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van het Grand-Hôtel Comans: het verbouwen van 2 panden in verband met genoemd hotel, aan de Hoofdsteeg, alhaar. Inl. bij de architecten C. Brayvanzel & D. Verhard, alhaar.

Tiel, 's avonds 7 uren, door den architect G. A. Scholten, bij H. van Ringelestein: het bouwen van eene villa. Inl. bij genoemden architect.

Donderdag, 20 Nov.

Amstelveen, te 3 uren, door het best. van de Veenderij in het noordelijk gedeelte des Middenpolders, in Het deerlijke Hert: het ophoogen van de dijkhoofslagen no. 19 en 19a in genoemde Veenderij. Inl. bij den opzichter J. C. Louw Jr., Amsteldijk 45, te Nieuweramstel. Aanw. 18 Nov., te 11 uren, aan 't kalfje."

Rotterdam, door het best. der Rotterdamsche Diergaarde: het maken van eene paal- en gemetselde fundeering voor een roofvogelgebouw.

Vrijdag, 21 Nov

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het driejarig onderhoud van de Rijkshaven- en rivierwerken te Moerdijk, behoorende tot de havenwerken in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur De Jong van Beek en Donk, te Breda en bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Raming ƒ 5780 per jaar;

2o. het driejarig onderhoud van de Rijkshavenwerken te Willemstad, met de zelfregistreerende peilschaal, alhaar en die te Steenbergsche-vaas, behoorende tot de havenwerken in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur De Jong van Beek en Donk, te Breda en bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Raming ƒ 4520 per jaar.

's-Hage, te 1 uur, door het prov. best.: het leveren van papier, schrijf- en verdere bureaubehoeften ten dienste van het prov. best., van 1 Jan. '85—31 Dec. '86.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het éénjarig onderhoud van de havenwerken te Makkum, Staveren, Lemmer en Takozijl, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden; voor perceel 1 en 3 bij den opzichter Oldeus, te Sneek en voor perceel 2 bij den buitengewoon-opzichter Jongsma, te Staveren. Raming: perc. 1 ƒ 1650, perc. 2 ƒ 1400, perc. 3 ƒ 1700.

Nijmegen, te 3 uren, door de commissie voor den uitleg der stad, ten raadhuize: het begrinten van wegen en trottoirs, welke op het terrein tusschen de Graafschestraat en den Stationsweg, volgens Bestek no. 33, worden aangelegd. Inl. bij den hoofdopzichter W. C. A. Hofkamp. Aanw. 17 Nov., te 11 uren.

Zaterdag, 22 Nov.

Witmarsum, te 10½ uren, door het gemeentebest. van Wonseradeel:

1o. het verrieren en gedeeltelijk vernieuwen van kei- en klinkerbestrating in het dorp Makkum;

2o. het bevloeren en bepuinen van het plein vóór het schoolgebouw te Pingjum. Aanw. 17 Nov., te 10½ uren te Makkum, te 2 uren te Pingjum.

Arnhem, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in De Harmonie: het leveren van geniegoederen in de forten bij Westervoort en bij Pannerden. Raming ƒ 3180. Bilj. inzenden 21 Nov., vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Dordrecht, te 12 uren, door het hoofdbestuur van Musis Sacrum: het vergrooten van het vereenigingsgebouw en aanhoren. Aanw. door den bouwkundige H. E. van der Kaa, 17 Nov., te 12 uren.

Leeuwarden, te 1 uur, door den architect Brink Evers, in het Hotel: het bouwen van eene perche met oetaal en verdere restauratiën, zoo buiten als binnen, aan het badhuis, met de levering der materialen. Bilj. inzenden 21 Nov., bij genoemden architect, te Ellekum.

Maandag, 24 Nov.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de levering van steenkolen, ten behoeve van den dienst van het Zoderikkanaal aan den stoomwatermolen aan den Arkedschen dam, ged. '85. Aanw. 17 Nov.

Amsterdam, te 2½ uren, door de architecten J. P. F. van Rossem & W. J. Vuyk, in het American-Hotel: het bouwen van 2 woonhuizen in de Marnixstraat bij het Leidscheplein, te Amsterdam, voor rekening van P. Langeveld Jz. & Th. A. van Zeggelen

Amsterdam, door H. Landsaat Jr., Linnaeusstraat 22: de levering franco Amsterdam van:

340,000 1e soort rood,
25,000 miskleurige trasraamklinker,
50,000 voorgevelklinker,
95,000 gelijkl. hardgrauw.

Dinsdag, 25 Nov.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85—'87) van het jaagpad langs de A. van Nieuwestatenzijl tot Nieuweschans, behoorende tot de werken der Binnen- en Buiten-A in de prov. Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Aanw. 18 Nov. Raming ƒ 2520 per jaar.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 410, het maken van eene wachterswoning op den spoorweg tusschen Brummen en Zutfen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur M. J. van Duijl, te Zutfen. Aanw. 18 Nov., te 11 uren.

Woensdag, 26 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van werken tot verdediging van den linkeroever der Dordsche Kil, tusschen de kilometerpalen 127 en 128, onder de gemeente Dubbeldam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 19 Nov. Raming ƒ 7900.

Donderdag, 27 Nov.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijksdijken- en havenwerken op het eiland Marken. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Huygenbosch, te Hoorn. Aanw. 20 Nov. Raming ƒ 8000 per jaar.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en inhangen van 2 stel ijzeren buitenloseddeuren, voor de kleine schutsluis en de uitwateringsluis der Noordzeesluizen te IJmuiden, benevens het uitnemen, verroeren, herstellen en opbergen van de te vervangen deuren, behoorende tot de werken van het kanaal van Amsterdam naar de Noordzee. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 20 Nov. Raming ƒ 29.570. (Herbesteding).

Arnhem, te 2 uren, door de directie der gemeentegasfabriek: de levering van 7,100,000 KG. Buitsche gaskolen.

Dordrecht, aan de stijfselfabriek: de levering van p. m. 700 Hl.. Roer machinekolen.

Vrijdag, 28 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85, '86 en '87) der registreerende peilschalen te Borsele en Ossenisse en der Rijkspeilschaal te Hoedekenskerke. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 20 en 22 Nov. Raming ƒ 300 per jaar.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het Nederlandsch gedeelte van het kanaal van Neuzen, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 20 en 22 Nov. Raming ƒ 42,700 per jaar.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz: de aankoop van de buiten-dienst-gestelde telegraafdraden en andere beschoiden van de Rijkstelegraaf, grd. '85, '86 en '87, met verplichting voor den koper tot onbestaanmaking dier bescheiden. Inl. bij den inspecteur, belast met het rekenplichtig beheer van de Rijkstelegraaf, te 's-Hage.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Rijkssluizen, behoorende tot de zeewerken van Friesland, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden, voor perc. 1 en 2 bij den opzichter Kramer, voor perceel 3 bij den opzichter Ten Doesschate, beiden te Leeuwarden, en voor perc. 4 bij den buitengewoon-opzichter Jongsma, te Staveren. Aanw. 21 Nov. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 945, perc. 2 ƒ 325, massa van perc. 1 en 2 ƒ 1340; perc. 3 ƒ 2350, massa perc. 1, 2 en 3 ƒ 3690; perc. 4 ƒ 350.

Zaterdag, 29 Nov.

Appingedam, te 1 uur, door regenten over de cellulaire gevangenis: herbesteding van het onderhoud der gevangenen grd. '85.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de schipbrug, liggende over de Lek, tusschen Vreeswijk en Vianen. Inl. bij den hoofdingenieur Du Cellière Muller, te Haarlem, den ingenieur Bleckmann, te Utrecht en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Aanw. 22 Nov. Raming 7990 per jaar.

Maandag, 1 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud van de overlaten in den Waaldijk boven Gorichem, met de daartoe behoorende sluizen, duikers en verdere werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage, en bij den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. 24 Nov. Raming ƒ 6970 per jaar;

2o. de overbrenging van Hellevoetsluis naar Middelharnis, Dirksland en Stellendam en terug van passagiers, voertuigen, goederen en vee en van de brieven- en pakketpost, van 1 Jan. '85—31 Dec. '90. Aanw. 24 Nov.

Dinsdag, 2 Dec.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de Hoofd- en Rollerwaarten, in Drente, aanvangende 1 Jan. '88. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Raming ƒ 12,431 per jaar.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 411, het maken van 2 dubbele wachterswoningen nabij de brug over de Oude-Maas te Dordrecht, alsmede het uitvoeren van eenige bijkomende werken. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur Jhr. W. Boeufft, te Rotterdam. Aanw. 21 Nov., te 10½ uren.

Woensdag, 3 Dec.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: de levering, grd. '85, van papier, enveloppen, bindtouw en verdere bureaubehoeften.

Maandag, 8 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud van de groote- en andere Rijkswegen in de prov. Zuidholland, in 8 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en de ingenieurs in het noordelijk en het zuidelijk arrondissement van het 10e district, en bij de betrokken opzichters. Raming per jaar: perc. 1, ƒ 8400, perc. 2, ƒ 17,000, perc. 3, ƒ 16,320, perc. 4, ƒ 6470, perc. 5, ƒ 19,410, perc. 6, ƒ 5700, perc. 7, ƒ 14,500, perc. 8, ƒ 15,450;

2o. het onderhoud van het Zederikkanaal met bijbehoorende werken en het Rijksstoomgemaal aan den Arkelscheidam (Zuidholland), grd. '85. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. 1 Dec. Raming ƒ 35,000.

Dinsdag, 9 Dec.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Rijkswatermeuden aan de Binnen-A bij Nieuweschans. Aanw. 2 Dec. Raming ƒ 760 per jaar.

Woensdag, 10 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het onderhoud van de schutsluizen en bijbehoorende werken te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Klaiß, te Amsterdam. Aanw. 3 Dec., te 12 uren. Raming ƒ 2815;

2o. het onderhoud van het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk (Utrecht), grd. '85, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 3 Dec. Raming ƒ 2370.

's Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het bouwen eener schutsluis en het maken van bijbehoorende werken nabij den Groenendijk, bewesten Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en bij den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 3 Dec. Raming ƒ 2.3,730.

Vrijdag, 12 Dec.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der registreerpeilschaal te Breskense, behoorende tot de zeewerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 4 en 6 Dec. Raming ƒ 286 per jaar.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: het vernieuwen en onderhouden van in de gemeente gelegen straatwerken.

Zaterdag, 13 Dec.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het gekanaliseerde gedeelte van den Hollandsche-IJssel, grd. '85—'87. Inl. bij den hoofdingenieur Du Cellière Muller, te Haarlem, den ingenieur Bleckmann en den opzichter Baars, beiden te Utrecht. Aanw. 6 Dec. Raming ƒ 13,841 per jaar.

Maandag, 15 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van al de werken behoorende tot het kanaal door Voorne, in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Lugten, te Hellevoetsluis. Aanw. 8 Dec. Raming ƒ 40,000 per jaar.

Dinsdag, 16 Dec.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Rijks groote wegen en van de verspreide Rijksbruggen in Groningen, in 3 perceelen en in massa. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beiden te Groningen; voor perceel 1 bij den opzichter Bauer, te Groningen; voor perc. 2 en voor het gedeelte Groningen—Winneweer van perc. 3, bij den opzichter Raanmaker, te Groningen, en voor het gedeelte Winneweer—Delfzijl van perc. 3 bij den opzichter Strastingh, te Delfzijl. Aanw. 9 Dec. Raming: perc. 1 ƒ 10,790, perc. 2 ƒ 10.940, perc. 3 ƒ 13,630; massa ƒ 35,360.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het Veenhuizerkanaal, ter verbinding van de Drentsche met de Friesche wateren en daartoe betrekkelijke werken, aanvangende 1 Jan. '88. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Raming ƒ 8372 per jaar.

Donderdag, 18 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud der Rijkstavenwerken te Medemblik. Aanw. 4 Dec. Raming ƒ 4500 per jaar;

2o. het driejarig onderhoud der Rijks-zee- en havenwerken op Vlieland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Boogenboom, te Hoorn. Aanw. 11 Dec. Raming ƒ 35,000 per jaar.

3o. het driejarig onderhoud van de Oester-buitenhaven te Medemblik. Aanw. 11 Dec. Raming ƒ 2000 per jaar. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Boogenboom, te Hoorn.

Vrijdag, 19 Dec.

's-Hage, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijksgroote wegen in Noordbrabant, in 10 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, bij de arrondissementsingenieurs Keurenaer, te 's-Bosch en De Jong van Beek en Donk, te Breda; voor perc. 1 bij den opzichter Wechuizen, te 's-Bosch, perc. 2 bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur, perc. 3 bij den opzichter Pommée, te Aarlerikstel, perc. 4 en 5 bij den opzichter Brouwer, te Vucht, perc. 6 en 7 bij den opzichter Benkelman, te Breda, perc. 8 en 9 bij den opzichter Hermans, te Breda, perc. 10 bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Aanw. 12 Dec. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 7000, perc. 2 ƒ 6080, perc. 3 ƒ 9000, perc. 4 ƒ 5800, perc. 5 ƒ 6400, perc. 6 ƒ 2780, perc. 7 ƒ 8870, perc. 8 ƒ 3240, perc. 9 ƒ 8560, perc. 10 ƒ 9340.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het vierjarig onderhoud van de Wanneperveensche en Giethoornsche wegen, en van den weg van Zwolle naar de Friesche grens, behoorende tot de groote wegen en verspreide landsbruggen in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en den opzichter Dijk, te Meppel. Aanw. van perc. A 12 Dec., van perc. B 11 Dec. Raming per jaar: perc. A ƒ 9000, perc. B ƒ 11,325, massa ƒ 21,225;

2o. het driejarig onderhoud van de Rijkshavenwerken te Blokzijl. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij den opzichter Smit Gz., te Blokzijl. Aanw. 12 Dec. Raming ƒ 2660 per jaar.

Dinsdag, 23 Dec.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85—'87) van de beide Statenzijlen en bijbehoorende werken, behoorende tot de zeewerken in Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Aanw. 16 Dec. Raming ƒ 1710 per jaar.

Woensdag, 21 Jan. 1885.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de inrichting en bediening van een stoombootdienst tusschen Enkhuizen en Staveren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen van Zaandam naar Enkhuizen en van Staveren naar Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Rozenaken, 4 Nov.: het afbreken der oude- en het bouwen van eene nieuwe schuil op het gehucht Hintham, benevens het leveren en stellen der schoolmeubelen, onder beheer van den architect A. v. Liempt, te 's-Bosch; ingek. 12 bilj., als:

Van Tour & Zonen,	te 's-Bosch,	ƒ 7300
Paaps,	» Vechel,	» 7106
Versteijnen,	» Oosterwijk,	» 6973
Kasters,	» Berlikum,	» 6855
Groot,	» St.-Anna,	» 6646
Hermans,	» Vucht,	» 6297
Van Bekkum,	» 's-Bosch,	» 6249
Van Beurden,	» Rossem,	» 6150
Esser,	» Maren,	» 6090
J. Schellekens,	» 's-Bosch,	» 6074
Ibsen,	» Tilburg,	» 5970
A. Schellekens,	» 's-Bosch,	» 5965
gegund.		

Uithuizen, 5 Nov.: het bouwen van een post-en-telegraafkantoor; ingek. 21 bilj., als:

J. Holtman,	te Loppersum,	ƒ 11,700
J. Bading,	» Groningen,	» 10,888
H. Bos	» Uithuizermeeden,	» 10,882
Bosscha ffer,	» Stedum,	» 10,850
W. Wubbendorp,	» idem	» 10,830
D. Jansen,	» Groningen,	» 10,798
S. A. Kremer,	» Bedum,	» 10,735
R. Zeef,	» Eenrum,	» 10,700
J. Sijplinga,	» Uithuizen,	» 10,694
A. Postuse,	» Stedum,	» 10,597
G. Broos,	» 't Zand,	» 10,589
J. Zeldenrust,	» Warfum,	» 10,328
J. Penterman,	» Eenrum,	» 10,200
A. J. Benninga,	» Bedum,	» 10,132
R. Wieringa,	» Ulrum,	» 10,000
J. H. Pot,	» Stedum,	» 9,979
L. Los,	» Bedum,	» 9,900
A. Kiel,	» Uithuizen,	» 9,889
T. Ibs,	» Bedum,	» 9,828
H. J. Leffers,	» Uskwert,	» 9,795
J. Offringa,	» Uithuizermeeden,	» 9,760
gegund.		

Dordrecht, 5 Nov.: het maken van eene veranda voor den westelijken frontgevel der sociëteit De Harmonie, onder beheer van den architect H. W. Veth; minste inschr. was W. P. Tas, te Dordrecht, voor ƒ 4499; gegund.

Amsterdam, 6 Nov.: het maken van een gemetselden kaainmuur tusschen de hellingen no. 3 en 4 op 's Rijks werf; minste inschr. was J. P. Cornelissen, te Amsterdam, voor ƒ 9080.

Utrecht, 6 Nov.: het aanleggen van rioleringen en bestratingen in nieuwe straten:

	in Abstede, idem op verschillende plaatsen.	
H. Jongenburger, Waddinksveen,	ƒ 7838	ƒ 4553
G. Thomsen, Mook,	7677	
P. Leenders, Utrecht,	7288	4613
H. M. de Koff, idem	7200	3916
E. Scheepbouwer, idem,	6890	4385
J. de Kruif, idem	6971.50	4043
C. Bos, Haarlemmermeer,	6880	
J. Fruitier, Utrecht,	6811	4255
H. Vermeer, idem		4580
J. Krachten, idem	6388	3851
G. Beemer, idem	6466	3396

's-Hage, 10 Nov.: 1o. Bestek no. 9, het driejarig onderhoud van de dijk- en oeverwerken en de voormalige Rijksquarantaineplaats op De Tien Gemeten; minste inschr. was C. Raskam Jr., te Sliedrecht, voor ƒ 2248.

2o. Bestek no. 8, het driejarig onderhoud van de dijk- en oeverwerken bij Hellevoetsluis en de beide Haersche hoofden; minste inschr. was J. Lagendijk Jr., te Nieuwbeversluis, voor ƒ 4087.

3o. Bestek no. 188, het bezinken en bestorten van den oever aan de oostzijde van de hoofden A en B, gelegen aan de Goereesche haven; minste inschr. was C. Roskam Jr., te Sliedrecht, voor ƒ 9265.

4o. Bestek no. 10, het driejarig onderhoud van den Zwartewaalschen zeedijk en het Brielsche Spuiwater op Voorne, in 2 perceelen: perc. 1, minste inschr. B. de Waard, te Nieuwenhoorn, voor ƒ 790.

» 2, minste inschrijver J. Bout, te Brielle, voor ƒ 497.

Breda, 10 Nov.: 1o. het bouwen van eene aanbachtschool; ingekomen 11 bilj., als:

P. H. den Dungen,	ƒ 38,500
A. D. Lucas,	» 38,000
J. A. N. Lucas,	» 37,400
J. M. Gruijters,	» 36,975
W. H. Seghoer,	» 36,813
A. J. Staf,	ƒ 36,632
H. Degens,	» 36.543
A. Bom,	» 34.300
Th. Kessel,	» 33,956
C. v. Dongen,	» 32,972
B. Verlegh,	» 32,091

2o. het bouwen van een brandspuithuis; ingek. 3 bilj., als:

J. Koopmans,	ƒ 1400
Th. Kessel,	» 1287
B. Verlegh,	» 1262

3o. het maken van trottoirs in de Nieuwe-Huizen; ingek. 3 bilj., als:

Th. Kessel,	ƒ 5067
G. v. d. Sanden,	» 4175
B. Verlegh,	» 4139

's-Hage, 10 Nov.: de levering van het ijzerwerk voor eene locomotiefloods, eene goederenloods, eene wagenremise, een rolwagen en drie draaischijven, ten dienste der Bataviasche havenwerken; ingek. 13 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2	massa
G. B. Beijer, Stadsmuusselkanaal (gem. Oostwoude),		ƒ 5600	
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	ƒ 12.859	5873	
A. en V. Habet, Leuven,	13,670		
Moorewood & Co., Birmingham,	16,233		
E. Havorkamp Begemann, Helmond,		6558	
K. Dekcourt, Soc. An. des Atel. de construction de Malines, Mechelen,	11,523	4080	ƒ 15,903
Union Act. Gesells. für Bergbau und Stahlindustrie, Dortmund,	13 560	5225	18,785
D. A. Schretlen & Co., Leiden,	11.991	5873	17,489
J. Scheffer, Dusseldorp Oberbilk,	13,999		
V. Alph. Frederix, Luik,		4090	
E. von Koeppen Ehrenfeld, Keulen,	28,429.335		
Koninklijke fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	12.326	7153	19,400
Société Anonyme de Travaux la Dyle et Bacalan, Parijs.	11,100	4350	15,450

Assen, 10 Nov.: het bouwen van een heerenhuis voor B. Jacobs, onder beheer van den architect H. C. Winters; ingek. 8 bilj., als:

G. B. Broekema,	te Assen,	ƒ 7395
D. B. Wiering,	» idem	» 7372
K. J. Kalt,	» Ureterp,	» 7383
G. v. d. Grampel,	» Assen,	» 7290
H. Jalving & H. Smallenbroek,	» idem	» 7174
Harco Winters & H. de Vries,	» idem	» 6967
E. Lanaberts,	» idem	» 6898
D. Neisingh,	» idem	» 6853
gegund.		

's-Hage, 10 Nov.: het onderhouden van en het doen van eenige herstellingen aan de gebouwen, behoorende tot het huis, bewoond door den Commissaris des Konings in Zuidholland, van 1 Jan. 1885—31 Dec. 1887; ingekomen 8 bilj., als:

F. J. Miranda,	te 's-Hage,	ƒ 4795
L. v. Soest,	» idem	» 4700
W. F. F. v. d. Grijp,	» idem	» 4680
J. W. Bakker,	» idem	» 4664
J. L. Werder Jz.,	» idem	» 4556
M. Boutman,	» idem	» 4484
J. de Haas,	» idem	» 4389
J. C. Pietersen,	» idem	» 4299

Nieuweramstel, 10 Nov.: het bestraten, rioleeren, ophoogen enz., eener nieuwe straat aan de Weesperzijde; minste inschr. waren P. aan de Koekkoek en H. v. Leeden, te Nieuweramstel, voor ƒ 4090; gegund.

Vlissingen, 10 Nov.: het bouwen van eene sociëteit aan den Noordzee-boulevard, onder beheer van den architect J. J. Notenboom; ingek. 5 bilj., als:

A. Louis,	te Vlissingen,	ƒ 29,176
A. Goossens,	» Antwerpen,	» 27,825
A. L. v. Miert,	» Middelburg,	» 26,380
C. Maters,	» Vlissingen,	» 26,160
J. M. Ditmars & Zn.,	» Middelburg,	» 25,989
Raming		» 26,984

Amsterdam, 10 Nov.: het maken van een fundament voor de 30-tons hydraulische kraan op den kop der Handelskade; ingekomen 10 bilj., als:

A. v. Brussonken,	te Amsterdam,	ƒ 22,322
J. P. Cornelissen,	» idem	» 18,181
M. Beutekom,	» idem	» 16,700
H. J. Beekers,	» idem	» 16,676
A. Vos Rz.,	» idem	» 15,400
P. Nieuwstad,	» idem	» 14,500
A. v. Wenseeen,	» idem	» 13,780
D. Zuiderhoek,	» idem	» 12,970
H. W. A. Paans,	» idem	» 11,850
P. Brugman,	» idem	» 9,065

Delft, 11 Nov.: de levering aan de artillerie-stapel-en constructiemagazijnen van 2400 M. zwarte kardoeszijde; minste inschr. was Janssens de Decker, te St.-Nikolaas (België), à ƒ 0.80 per M.

Assen, 11 Nov.: het verbeteren van de Rijkslagere school in kolonie II. te Frederiksoord (gem. Vledder), en het verrichten van herstellingen aan de onderwijzerswoning, alhier; ingek. 14 bilj., als:

J. Nijholt,	te Wolvega,	ƒ 6183
J. de Boer & Zonen,	» Steenwijk,	» 6140
H. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 5877
G. F. Brouwer,	» Oranjewoud,	» 5867
A. T. de Boer,	» Ootmarsum,	» 5850
B. Bruintjes,	» Meppel,	» 5810
J. G. Hofman,	» Blesse,	» 5800
J. Eits Mz.,	» Noordwolde,	» 5797
J. E. Mulder,	» idem	» 5760
J. Bosselingen,	» Meppel,	» 5749
T. Bonestra,	» Assen,	» 5555
H. Strating,	» Meppel,	» 5355
J. Eisinga,	» Kortezwaag,	» 5345
G. J. Aberson,	» Steenwijk,	» 5283
Raming		» 5405

Rotterdam, 12 Nov.: het maken van twee stokerijen met tusschengelegen koleuberggplaatsen, van een stoenen viaduct en bijbehoorende werken, ten behoeve der gemeente gasfabriek aan den rechter Maasoever te Rotterdam; ingek. 20 bilj., als:

K. Hollander, Gouda, ƒ 848,000
G. A. v. Hattem, Sliedrecht en G. Goedhart, Dordrecht, » 839,000
W. J. Vermaes, Rotterdam, » 829,000
A. L. v. Wijngaarden IJz., Sliedrecht, » 827,900
A. J. v. Lienat, Amsterdam, » 812,450
M. L. v. Spaage en C. Meijers, 's-Hage, » 799,995
A. v. d. Spiegel, Rotterdam, » 797,200
A. Henkemans, idem » 793,000
B. Voordendag Az., Dordrecht, » 793,000
Jan Smit YH, Slikkerveer, » 790 000
J. Monster Jz., Puttershoek, » 787,000
M. A. J. Taverne, 's-Hage, » 779,900
H. v. Rhijn, Naarden, P. Vlasman, Utrecht en W. Westerhof, Weesp, » 777,700
J. J. v. Sluisdam, Dordrecht, » 774,500
A. v. d Meijden Az. en G. Vlot Gz., Hardinxveld, » 770,460
L. Kalis Kz., Sliedrecht, » 769,780
W. Zomerveld, Kralingen, » 768,000
W. G. C. Bilkes, Rotterdam, » 747,312
H. Stelwagen, idem » 742,500
G. Keij, idem » 736,500

's-Hage, 12 Nov.: het bouwen van 14 woningen voor den werkenden stand, aan de Bijswijkschestraat te 's-Hage, (buiten de levering van hout en steen), onder beheer van den architect H. Westra Jr., is bij onderhandsche aanbesteding gegund aan de laagste inschrijvers F. B. Kuiland en J. C. Mook, te 's-Hage, voor ƒ 8230.

Bolsward, 12 Nov.: het bouwen van eene brugwachterswoning bij de Nijezijl onder Oosthem, en het maken van eene houten afrastering, aldaar, met bijlevering der materialen; ingek. 15 bilj., als:

C. B. Visser,	te Sneek,	ƒ 1854
A. Hanensma,	» Bolsward,	» 1850
G. Oksma,	» Sneek,	» 1762
J. Spijkman,	» Beetz,	» 1748
J. A. de Graaf,	» Sneek,	» 1724
G. C. Visser,	» Ylst,	» 1676
L. T. Visser,	» Sneek,	» 1674
J. Oosterhaan,	» Bolsward,	» 1650
G. de Boer,	» Oppenhuizen,	» 1587
C. v. d. Kooi,	» Bolsward,	» 1583
J. Jorritsma,	» idem	» 1550
L. H. v. d. Zee,	» Sondel,	» 1485
W. Brandenburg,	» Bolsward,	» 1465
R. v. d. Woide,	» Wons,	» 1297
J. J. Bodde,	» Makkum,	» 1288

's-Hage, 12 Nov.: het versterken van de oostpunt van Rozenburg aan het bovenend van het Scheur, door middel van grondkribben in de flotlek, en bijbehoorend baggerwerk; ingek. 5 bilj., als:

A. L. v. Wijngaarden IJz., Sliedrecht,		ƒ 161,400
L. A. v. Haaften,	idem	» 155,490
A. Volker Lz., idem en P. A. Ilss, Gorichem,		» 133,000
M. C. de Jong R.M.z., Sliedrecht,		» 131,880
A. G. Huyskes, Hedel,		» 119 240

Harlingen, 13 Nov.: het amoveeren van 4 perceelen en het bouwen eener school; ingek. 14 bilj., als:

Gebr. J. & J. Posthuma, Harlingen,		ƒ 21,444
C. A. Polman, Boornbergum,		» 20,185
J. Piekema, Pingjum,		» 19,887
P. S. Westra, Arum,		» 19,870
Jansen en Altera, Leeuwarden,		» 19,406
C. Schiere, Boornbergum,		» 19,365
O. v. d. Weide, Kimswerd,		» 19,023
J. Toornbeek, Harlingen,		» 19,000
Gebr. v. d. Meer, idem		» 18,948
R. S. Westra, Achlum,		» 18,882
G. S. Spoelstra, Harlingen,		» 18,544
J. Pijkstra, Bergum,		» 18,469
H. Ehlring, Suameer,		» 17,964
Jac. Langenhorst, Harlingen,		» 17,500

Nijmegen, 13 Nov.: het bouwen van eene villa te Groesbeek, voor Jhr. Mr. R. M. A. de Marees van Swinderen, onder beheer van den architect D. Semmelink; ingek. 8 bilj., als:

J. B. Smits,	te Nijmegen,	ƒ 12,595
N. v. Eck	» idem	» 11,938
G. J. Groot,	» St.-Anna,	» 11,740
T. Buskens,	» Nijmegen,	» 11,720
T. M. Teeuwissen,	» St.-Anna,	» 10,689
W. v. d. Wagt,	» Nijmegen,	» 10,570
A. H. Verheij,	» idem	» 10,200
W. Nillissen,	» Groesbeek,	» 9,894

Rallantsoog, 12 Nov.: het vergrooten van de villa van Previnaire; ingekomen 8 bilj., als:

K. Krillor,	te Schoorl,	ƒ 13,680
J. Visscher,	» Haarlem,	» 11,246
C. W. Vlaming,	» Schagen,	» 10,924
G. v. Abs,	» Haarlem,	» 10,895
Brauw,	» Beverwijk,	» 10,678
J. Overtoom,	» Schagen,	» 10,500
J. Giebels & Serrellen,	» Haarlem,	» 10,350
G. Dignum,	» Schagen,	» 9,999

Beesvliet, 13 Nov.: het amoveeren en bouwen van eene predikantswoning voor de Herv. gemeente; ingek. 14 bilj., als:

A. v. d. Kaap,	te Heemvliet,	ƒ 7990
R. Benkelman,	» Abbenbroek,	» 7989
G. Louter,	» Geervliet,	» 7975
C. A. Dekker Hz.,	» Rhoon,	» 7770
A. Oostdijk,	» Heemvliet,	» 7700
C. Oostdijk,	» idem	» 7690
H. v. d. Bouwen,	» idem	» 7687
P. de Man,	» Vierpolders,	» 7676
E. Wereis,	» Heemvliet,	» 7670
C. Staas,	» Oostvoorne,	» 7630
L. de Vos,	» Zwartewaal,	» 7610
G. Beukelman,	» idem	» 7398
F. W. v. d. Bouwen,	» Ouddorp,	» 7132
J. Bout,	» Brielle,	» 6995

Voorloopig gegund.

's-Hage, 14 Nov.: 1o. de rioleering van de Prinsenstraat; ingek. 7 bilj., als:

J. W. G. de Bruijn,	te 's-Hage,	ƒ 3480
C. de Vreede,	» idem	» 2752
J. de Bruijn,	» idem	» 2391
C. Wijbrands & Co.,	» idem	» 2300
G. Keij,	» Rotterdam,	» 2180
J. Lagendijk,	» Nieuwhelvoet,	» 2110
H. Jongenburger,	» Waddinxveen,	» 1940

2o. de draineering aan de Bemsterhuisstraat; ingekomen 13 bilj., als:

F. J. Lankerman,	te 's Hage,	ƒ 22,029
G. Vlot Gz.,	» Hardinksveld,	» 20,839
J. de Bruijn,	» 's-Hage,	» 20,300
W. P. Teeuwisse,	» idem	» 20,060
J. v. Grootendael,	» idem	» 19,900
H. Jongenburger,	» Waddinxveen,	» 19,370
L. Tromp,	» 's-Hage,	» 19,360
J. Lagendijk,	» Nieuwhelvoet,	» 19,224
C. Meijers,	» 's-Hage,	» 18,473
J. v. d. Vlugt,	» Dordrecht,	» 18,000
J. H. de Swart,	» 's-Hage,	» 17,995
G. Keij,	» Rotterdam,	» 17,980
C. Wijbrands & Co.,	» 's-Hage,	» 17,950

Ophemert, 14 Nov.: het bouwen van een woonhuis voor H. van Blijdenstein; ingekomen 9 bilj., als:

L. C. v. Benteren,	te Tiel,	ƒ 3843
J. H. Wernke,	» idem	» 3764
G. v. Mammeren,	» Ophemert,	» 3646.15
D. de Blank,	» Tiel,	» 3610
Van Doesburg,	» idem	» 3560
Van Beurde,	» Rossem,	» 3379
Van Alfen,	» Tiel,	» 3345
Van Eck,	» Waardenburg,	» 3155
Gebr. H. en G. P. Roelfs, gegund.	» Opijnen,	» 3134

Biddelburg, 14 Nov.: het éénjarig onderhoud van den zelfregistreerenden getijmeter op den noordelijken havendam der buitenhaven van het kanaal door Walcheren, te Veere; eenige inschr. Th. Volker, te Dordrecht, voor ƒ 600.

Hoes, 14 Nov.: het verrichten van eenige belangrijke herstellingen aan de buitenplaats »Welgelegen" te Hoes, onder beheer van den architect D. Semmelink; ingek. 4 bilj., als:

N. v. Eck,	te Nijmegen,	ƒ 4574
W. v. d. Wagt,	» idem	» 4350
A. H. Verheij,	» idem	» 4300
H. W. v. d. Waarden,	» idem	» 3855

gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 22 NOVEMBER 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 24 Nov.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de levering van steenkolen, ten behoeve van den dienst van het Zederikkanaal aan den stoomwatermolen aan den Arkelschen dam, gem. '85.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het verzoenen en lossen van mud voor de bestratings- en andere werken der gemeente, van 1 Jan. '85—31 Dec. '87. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106.

Amsterdam, te 2½ uren, door de architecten J. P. F. van Rossem & W. J. Vuyk, in het American-Hotel: het bouwen van 2 woonhuizen in de Marnistraat bij het Leidscheplein, te Amsterdam, voor rekening van P. Langevelt Jz. & Th. A. van Zeggelen

Zutfen, te 3 uren, door E. J. Harmsen: het bouwen van 6 woningen, onder één dak, op een terrein buiten de voormalige Spittalpoort. Bestek en teekening liggen in De Oude Klok. Inl. bij den architect J. G. Mellink.

Eindhoven, te 4 uren, door den bouwkundige W. H. Bouns, in het lokaal Eindhoven's Mannenkoor: het bouwen van een dubbel heerenhuis met aanhoorigheden, in de Willemstraat, aldaar. Aanw. te 2 uren.

Amsterdam, door H. Lanbout Jr., Linnaeusstraat 22: de levering franco Amsterdam van:

340 000 1e soort rood,
25.000 miskleurige traanaamklinker,
50.000 voegovenklinker,
95.000 gelijkkl. hardgrauw.

Dinsdag, 25 Nov.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85—'87) van het jaagpad langs de A. van Nieuwestatenzijl tot Nieuweschans, behoorende tot de werken der Binnen- en Buiten-A in de prov. Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Raming ƒ 2520 per jaar.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van justitie: de levering van benoodigdheden voor de Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen, dienst '85, in perceelen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: dienst no. 410, het maken van eene wachterswoning op den spoorweg tusschen Brummen en Zutfen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur M. J. van Duijl, te Zutfen.

Woensdag, 26 Nov.

Velp, te 10 uren, door den architect F. Korthing J.Ez., bij Naeff: het bouwen eener maai-en-tereschool op een terrein nabij den Kerkweg, aan den Stationsweg, aldaar. Biljetten inzenden 25 Nov., bij genoemden architect.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van werken tot verdediging van den linkeroever der Dordsche Kil, tusschen de kilometerraaien 127 en 128, onder de gemeente Dubbeldam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koreman, beiden te Dordrecht. Raming ƒ 7000.

Donderdag, 27 Nov.

's-Hosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken van een gebouw tot verpleging op het terrein van het groot ziekengasthuis. Inl. bij den gemeentearchitect J. M. Nabbe, aldaar. Aanw. 24 Nov., te 10 uren.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijkszee- en havenwerken op het eiland Marken. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogeboom, te Hoorn. Raming ƒ 8000 per jaar.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken en ishangen van 2 stel ijzeren buitenwielsdeuren, voor de kleine schutsluis en de uitwateringssluis der Noordzeesluizen te IJmuiden, benevens het uitnemen, vervoeren, herstellen en opbergen van de te vervangen deuren, behoorende tot de werken van het kanaal van Amsterdam naar de Noordzee. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming ƒ 29,500. (Herbesteding).

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.:
1o. het maken en leveren van schoolmeubelen enz.;
2o. het maken en leveren van gordijnen, beiden voor de in aanbouw zijnde meisjesschool aan het gedempte Zuiderdiep.

's-Hage, te 1 uur, in het Zuidhollandsch koffiehuis: het bouwen van 6 woonhuizen aan de Koningin-Emmakade, aldaar. Inl. bij den architect N. Molenaar, Witte-de-Withstraat 94, aldaar. Aanw. 24 Nov., te 11 uren.

Arnhem, te 2 uren, door de directie der gemeentegasfabriek: de levering van 7,160,000 KG. Duitsche gaskolen.

Dordrecht, aan de stijfselfabriek: de levering van p. m. 700 HL. Roer-machinekolen.

Vrijdag, 28 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85, '86 en '87) der registreerende peilschalen te Borsele en Oostbeveland en der Rijkspeilschaal te Hoedekenskerke. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Raming ƒ 300 per jaar.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het Nederlandsch gedeelte van het kanaal van Neuzen, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Raming ƒ 42,700 per jaar.

Hilversum, te 10 uren door burg. en weth.: het leveren en stellen van nivoortoestellen, ten dienste der te bouwen gemeentegasfabriek.

Zutfen, te 11 uren, door den architect J. Uiterwijk Wz., in het Café-Grootie: het bouwen van 2 woningen op een terrein buiten de Spittaalstraat. Aanw. 24 Nov., te 11½ uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de aankoop van de buiten-dienst-gestelde telegraafdraden en andere beschoeiden van de Rijkstelegraaf, gred. '85, '86 en '87, met verplichting voor den koper tot onbeschaamraking dier beschoeiden. Inl. bij den inspecteur, belast met het rokenplichtig beheer van de Rijkstelegraaf, te 's-Hage.

Os, te 2 uren, door Simon van den Bergh, in het koffiehuis van Antoon van Os: het bouwen van een magazijn en het verplaatsen van een huis met 2 woningen. Inl. bij den bouwkundige J. de Beer, te Tilburg. Aanw. 2 uren voor de besteding.

Leeuwarden, te 2½ uren, doorzicht ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Rijkssluizen, behoorende tot de zeewerken van Friesland, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden, voor perc. 1 en 2 bij den opzichter Kramer, voor perceel 3 bij den opzichter Ten Doesschate, beiden te Leeuwarden, en voor perc. 4 bij den buitengewoon-opzichter Jongsma, te Stavoren. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 945, perc. 2 ƒ 393, massa van perc. 1 en 2 ƒ 1340; perc. 3 ƒ 2380, massa perc. 1, 2 en 3 ƒ 3690; perc. 4 ƒ 350.

Zaterdag, 29 Nov.

Appingedam, te 1 uur, door regenten over de cellulaire gevangenis: herbesteding van het onderhoud der gevangenen ged. '85.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de schipbrug, liggende over de Lek, tusschen Vreeswijk en Vianen. Inl. bij den hoofdingenieur Du Colliée Muller, te Haarlem, den ingenieur Bleckmann, te Utrecht en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Raming 7000 per jaar.

Amsterdam, te 3 uren, door de Amsterdamsche Omnibusmaatschappij, in Café-Panorama: het bouwen van een stalgebouw voor 33 paarden, met wagenremise, smederij en verder bijkomende werken, aan de 2e Leeghwaterstraat, aldaar. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, aldaar.

Maandag, 1 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het driejarig onderhoud van de overlaten in den Waalkijk boven Gorichem, met de daartoe behoorende sluizen, duikers en verdere werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage, en bij den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. 24 Nov. Raming ƒ 6970 per jaar:
2o. de overbrenging van Hellevoetsluis naar Middelharnis, Dirksland en Stellendam en terug van passagiers, voertuigen, goederen en vee en van de brieven- en pakketpost, van 1 Jan. '85—31 Dec. '90. Aanw. 24 Nov.
3o. het driejarig onderhoud van de zeewerken op Goedereede, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district te 's-Hage, den ingenieur in het middelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Dalebout, te Goedereede. Aanw. 24 Dec. Raming resp.: ƒ 3100, ƒ 16,800, ƒ 2000, ƒ 15,827.

Amsterdam, te 12 uren, door de architecten W. Wilkens en G. van Arkel, in het Nieuw Amsterdamsch koffiehuis: het maken van eene dubbele villa op een terrein in het Vondelpark, grenzende aan de Anna-Vondelstraat, gemeente Nieuweramstel. Inl. bij genoemde architecten, Prinsengracht 494, aldaar.

Breda, te 12 uren, door den raad van administratie der Koninklijke Militaire Academie: herbesteding van perc. 3 en 6 der verschillende leveranties aan de K. M. Academie.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het verruimen van het gedeelte der Singelgracht tusschen de brug voor de Willemspoort en de Staatsspoorwegbrug; het verlengen van de Haarlemmer trekvaart; het verbreeden en verdiepen van een gedeelte dier vaart. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106.

Lichtenvoorde, te 2 uren, door burg. en weth.:
1o. het bouwen van school en onderwijzerswoning in de buurtschap Vragender, gemeente Lichtenvoorde;
2o. het leveren en leggen van p. m. 2500 M² grèskeien en eenige klinker-veldkeienbestrating. Inl. bij den architect H. J. L. Ovink, te Deutichem. Aanw. te 10½ uren te Vragender, te 1 uur te Lichtenvoorde.

Schoonhoven, door den gemeentearchitect: de levering van p. m. 40,000 1e soort vlakke Waalstraatklinkers, of p. m. 60,000 Utrechtsche drielingen, franco wal.

Dinsdag, 2 Dec.

Bergen-op-Zoom, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het koffiehuis De Draak: het verbeteren van privaten bij kazernegebouwen enz. te Bergen-op-Zoom. Raming ƒ 3860. Biljetten inzenden 1 Dec., vóór 3 uren, op het bureau van den opzichter van fortificatiën aldaar.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de Hoofd- en Beilervaarten, in Drente, aanvangende 1 Jan. '85. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Raming ƒ 12,431 per jaar.

Hoofdplaat, te 2 uren, in de directiekeet van den Hoofdplaatpolder: het maken van nieuwe- en het vernieuwen van bestaande rijshoofden. Aanw. 25 Nov., van 1—3 uren en 28 Nov., van 2—4 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. Bestek no. 411, het maken van 2 dubbele wachterswoningen nabij de brug over de Oude-Maas te Dordrecht, alsmede het uitvoeren van eenige bijkomende werken. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur Jhr. W. Ilsenilt, te Rotterdam;

2o. Bestek 412, het maken van een plankier in de haven te Sneek. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur L. J. de Somaville, te Groningen. Aanw. 25 Nov., te 10 uren.

Woensdag, 3 Dec.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: de levering, gesl. '85, van papier, enveloppen, bindtouw en verdere bureaubehoeften.

Dordrecht, te 11 uren, door den architect H. W. Yeth, in het koffiehuis Koophandel-en-Zeevaart: het bouwen van eene stalling met koetshuis, op een vrij terrein aan de Cornelis-de-Wittstraat.

Vrijdag, 5 Dec.

's-Bosch te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van 4 wisselplanken op de Zuidwillemsvaart (Noordbrabant). Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissements-ingenieur Keuremer en den opzichter Weehuizen, allen te 's-Bosch. Aanw. 28 Nov. Raming ƒ 7420.

Zaterdag, 6 Dec.

Zuidhorn, te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene onderwijzerswoning, alhier. Inl. bij den architect Schetsmus, te Zuidhorn. Aanw. 3 Dec., te 9 uren.

Maandag, 8 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud van de grunte- en andere Rijkswegen in de prov. Zuidholland, in 8 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 1ste district en de ingenieurs in het noordelijk en het zuidelijk arrondissement van het 10e district, en bij de betrokken opzichters. Raming per jaar: perc. 1, ƒ 8400, perc. 2, ƒ 17,000, perc. 3, ƒ 16,520, perc. 4, ƒ 6470, perc. 5, ƒ 19,410, perc. 6, ƒ 8700, perc. 7, ƒ 14,500, perc. 8, ƒ 15,450;

2o. het onderhoud van het Zederikkanaal met bijbehoorende werken en het Rijksstoomgemaal aan den Arkelschedam (Zuidholland), gesl. '85. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. 1 Dec. Raming ƒ 35,000.

Alfen a/d. Rijn, te 12 uren, in het lokaal boven de R.-K. scholen: het bouwen van eene kerk met toren, pastorie enz. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam. Aanw. 2 Dec., te 11 uren.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het administratiegebouw aan het Droogdak:

1o. Bestek no. 546, het inrichten van perceel no. 21, aan den steiger te Rotterdam, tot bestelkantoor en woning. Raming ƒ 4500;

2o. Bestek no. 547, het veranderen en verbreeden van de brug over de trekvaart te 's-Hage, met bijbehoorende werken, in 2 perceelen. Raming: perc. 1 ƒ 41,000, perc. 2 ƒ 27,000. Inl. bij den ingenieur van den weg, Achterburgwal 171, te Amsterdam.

Dinsdag, 9 Dec.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Rijkswatermolen aan de Binnen-A bij Nieuweschans. Aanw. 2 Dec. Raming ƒ 700 per jaar.

Woensdag, 10 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het onderhoud van de schutsluizen en bijbehoorende werken te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 3 Dec., te 12 uren. Raming ƒ 2815;

2o. het onderhoud van het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk (Utrecht), gesl. '85, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 3 Dec. Raming ƒ 2370.

3o. het maken van tanaltsteenglooiingen tegen het buitenbeloop van den Rijksdeern van de polders de Thomaswaard en de Oostelijke Opslag, rechteroever Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometervaaien 106 en 108 onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter Bimmer, te Werkendam. Aanw. 3 Dec. Raming ƒ 12,200.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het bouwen eener schutsluis en het maken van bijbehoorende werken nabij den Groenendijk, bewesten Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en bij den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 3 Dec. Raming ƒ 213,750.

Vrijdag, 12 Dec.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der registreepeilschaal te Bruinisse, behoorende tot de zeewerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 4 en 6 Dec. Raming ƒ 286 per jaar.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een stenen duiker ter vervanging van de Wientjesbrug over de Nettelhorsterloot, in den Rijks-grooten weg Zutfen—Loo'sum—Goor. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, bij den ingenieur Van Manen, te Zutfen en bij den opzichter Baerents, mede te Zutfen. Aanw. 4 en 6 Dec. Raming ƒ 2770.

Middelburg, te 11½ uren, door burg. en weth.: het vernieuwen en onderhouden van in de gemeente gelegen straatwerken.

Zaterdag, 13 Dec.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het gekanaliseerde gedeelte van den Hollandsche-IJssel, gesl. '85—'87. Inl. bij den hoofdingenieur Du Celliée Muller, te Haarlem, den ingenieur Bleckmann en den opzichter Baars, beiden te Utrecht. Aanw. 6 Dec. Raming ƒ 13,841 per jaar.

Maandag, 15 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van al de werken behoorende tot het kanaal door Voorne, in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Briele en bij den opzichter Lugten, te Hellevoetsluis. Aanw. 8 Dec. Raming ƒ 49,000 per jaar.

Dinsdag, 16 Dec.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Rijks-groote wegen en van de verspreide Rijksbruggen in Groningen, in 3 perceelen en in massa. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beiden te Groningen; voor perceel 1 bij den opzichter Bauer, te Groningen; voor perc. 2 en voor het gedeelte Groningen—Winneweer van perc. 3, bij den opzichter Rammaker, te Groningen, en voor het gedeelte Winneweer—Delfzijl van perc. 3 bij den opzichter Stratingh, te Delfzijl. Aanw. 9 Dec. Raming: perc. 1 ƒ 10,790, perc. 2 ƒ 10,940, perc. 3 ƒ 13,630; massa ƒ 35,360.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het Veenhuizerkanaal, ter verbinding van de Drentsche met de Friesche wateren en daartoe betrekkelijke werken, aanvangende 1 Jan. '85. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Raming ƒ 8172 per jaar.

Donderdag, 18 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud der Rijkshavenwerken te Medemblik. Aanw. 4 Dec. Raming ƒ 4800 per jaar;

2o. het driejarig onderhoud der Rijks-noo- en havenwerken op Vlieland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 11 Dec. Raming ƒ 35,100 per jaar.

3o. het driejarig onderhoud van de Oosterhuitenhaven te Medemblik. Aanw. 11 Dec. Raming ƒ 2000 per jaar. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn.

4o. het drejarig onderhoud der Rijkshavenwerken op Terschelling. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 11 Dec. Raming ƒ 11,500 per jaar.

Vrijdag, 19 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijksgroote wegen in Noordbrabant, in 10 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, bij de arrondissementsingenieurs Keuremer, te 's-Bosch en De Jong van Beek en Donk, te Breda; voor perc. 1 bij den opzichter Weehuizen, te 's-Bosch, perc. 2 bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur, perc. 3 bij den opzichter Pommée, te Aarleriksteel, perc. 4 en 5 bij den opzichter Brouwer, te Vucht, perc. 6 en 7 bij den opzichter Henkelman, te Breda, perc. 8 en 9 bij den opzichter Hermans, te Breda, perc. 10 bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Aanw. 12 Dec. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 7000, perc. 2 ƒ 6030, perc. 3 ƒ 9000, perc. 4 ƒ 5800, perc. 5 ƒ 4900, perc. 6 ƒ 2780, perc. 7 ƒ 8870, perc. 8 ƒ 3240, perc. 9 ƒ 8560, perc. 10 ƒ 9540.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het vierjarig onderhoud van de Wanneperveensche en Giethoornsche wegen, en van den weg van Zwolle naar de Friesche grens, behoorende tot de groote wegen en verspreide landstruggen in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en den opzichter Dijk, te Meppel. Aanw. van perc. A 12 Dec., van perc. B 11 Dec. Raming per jaar: perc. A ƒ 9900, perc. B ƒ 11,325, massa ƒ 21,225;

2o. het drejarig onderhoud van de Rijkshavenwerken te Blokzijl. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij den opzichter Smit Gz., te Blokzijl. Aanw. 12 Dec. Raming ƒ 2860 per jaar.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren en verzwaren van den Statendijk in de gemeente Weststellingwerf, behoorende tot de zeewerken in Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter Postma, te Heerenveen. Aanw. 12 Dec. Raming ƒ 9000.

Zaterdag, 20 Dec.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Koetsche Vaart in de prov. Utrecht, gesl. '85. Inl. bij den hoofdingenieur in het 8e en 9e district, te Haarlem, den ingenieur Bleckmann, te Utrecht en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Aanw. 13 Dec. Raming ƒ 2970.

Dinsdag, 23 Dec.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85—'87) van de beide Statenzijlen en bijbehoorende werken, behoorende tot de zeewerken in Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Aanw. 16 Dec. Raming ƒ 1710 per jaar.

Woensdag, 24 Dec.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van eene tweede metalen bovenbouw voor de brug over de Maas, te Venlso. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectie-ingenieur, te Nijmegen. Aanw. 16 en 17 Dec, te 12 uren. Raming ƒ 817,000.

Woensdag, 31 Dec.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van den ijzeren bovenbouw van eene brug voor spoorweg- en gewoon verkeer over de Dinge, te Geertruidenberg. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te 's-Bosch. Aanw. 23 en 24 Dec., te 11 uren. Raming ƒ 156,000.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Leeuwarden, 14 Nov.: 1o. Bestek no. 18, dienst '85—'87, het drejarig onderhoud van Rijkshuizensluizen en verspreide bruggen, behoorende tot de kanalen in de provincie Friesland, in twee perceelen:

perc. 1 ingekomen 5 bilj., als:

		per jaar.
H. de Wind,	te Zoutkamp,	ƒ 359
C. Bakker,	» Kollum,	» 337
Wed. E. W. de Jong,	» Akkrum,	» 332
J. P. Baanstra,	» idem	» 309
L. J. v. Kampen,	» idem	» 308

perc. 2 ingek. 5 bilj., als:

		per jaar.
Joh. Langenhorst,	te Harlingen,	ƒ 700
C. Bakker,	» Kollum,	» 700
R. S. Westra,	» Achlum,	» 610
C. Bostama,	» Franeker,	» 606
P. J. Nijdam,	» Tjummarum,	» 572

2o. Bestek no. 11, dienst '85, het éénjarig onderhoud van den Statendijk, bij Slijkenburg, met de daarin gelegen scesluis de Oude-Schoterzijl en het buitenkanaal de Worstsluet, behoorende tot de zeewerken in de prov. Friesland; ingek. 5 bilj., als:

A. S. de Jong,	te Lemmer,	ƒ 1818
A. A. de Lange,	» idem	» 1813
J. H. Dijkman,	» idem	» 1793
K. H. Dijkman,	» Schoterzijlerdijken,	» 1743
W. A. Tjalma,	» Oosterzee,	» 1718

Arnhem, 14 Nov.: het egaliseeren en verharden van de nieuwe wegen A, B, C, D en E op het terrein, begrensd ten oosten door den Hommelscheweg, ten zuiden door den Sonsbeeksingel, ten westen door den Apeldoornschen straatweg en ten noorden door den grond van naburige eigenaren, onder beheer van de architecten Van Gendt & Nieuwal; ingekomen 8 bilj., als:

J. Hunnaels,	te Arnhem,	ƒ 7000
Gebr. v. Daalen,	» idem	» 6249
W. M. Nijenes,	» idem	» 6072
K. J. Versteeg,	» Oosterbeek,	» 5400
J. H. v. d. Ven,	» Arnhem,	» 4979
G. H. A. Elbers,	» idem	» 4953
W. H. de Haan,	» Elden,	» 4888
M. P. Valc.	» Arnhem,	» 4366

gegund.

Oosthem, 14 Nov.: het afbreken eener oude en het wederopbouwen eener nieuwe boerenbehuizing voor W. M. Oppedijk, te Ylst, onder beheer van den architect P. de Jong Jz., te Bonnaerts; ingekomen 12 bilj., als:

T. v. d. Meer c.s.,	te Hoog,	ƒ 13,062
L. F. de Vries,	» idem	» 12,885
D. Siesling c.s.,	» idem	» 12,876
S. T. de Vries,	» Parrega,	» 12,688
Joh. Spijkstra,	» Ylst,	» 11,916
J. J. Oosterbaan,	» Bolsward,	» 11 840
D. L. Canrinus,	» Oosthem,	» 11,795
Y. Tammenga,	» Ytens,	» 11,500
W. J. Gijzen,	» Woudsend,	» 11,394
T. D. Gaastra,	» Britsward,	» 11,022
A. P. Wiersma,	» Gaastmeer,	» 10,823
E. H. v. d. Veer,	» Sondel,	» 10,587

gegund.

Lochem, 15 Nov.: het plafond-, muur- en cementwerk van 3 villa's, onder beheer van den aannemer J. Zandvoort, te Deventer; ingek. 5 bilj., als:

A. J. Bethmeijer,	te Deventer,	ƒ 1650
A. Simons,	» Oosterhout,	» 1500
H. H. Bruggeman,	» Lochem,	» 1320
D. B. Becker,	» Meppel,	» 1240
A. Beels,	» Nieuwaal,	» 1099

Rotterdam, 13 Nov.: het maken van 200 ijzeren tuintafels voor de Rotterdamsche tiergaarde; ingek. 24 bilj., als:

		per stuk
H. Burgers, Deventer,	ƒ 2220	
Florent Schaefer, Antwerpen,	1875	
Th. J. v. Ravestein & Co., Rotterdam,	1675	ƒ 8.39
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	1638	
F. Stegmis, Hendrikdoumbacht,	1620	
Edm. de Keyser, Gend,	1568	
J. de Haas & Zn., Rotterdam,	1576	7.88
H. A Hensen, idem	1564	
B. Mehrmann & Co., Leeuwarden,	1545	
P. v. Wingerden, Vrijenban,	1466	7.48
G. A. Horn, Amsterdam,	1460	
J. C. Bover, Rotterdam,	1446	
Heerkelbach, v. Enkhuizen & Co., Breda,	1444	7.22
Wed. I. W. F. Kraus, Rotterdam,	ƒ 1405	
Franz. Jacobs, idem	1400	
H. Dallmijen, Kampen,	1370	
Fr. Vermimmen, Utrecht,	1358	
Inzigeterij »Prins van Oranje,« 's-Hage,	1345	ƒ 6.73
G. Felder, Kampen,	1340	
P. H. Meijer, Arnhem,	1316.30	
H. J. Siemons Jr., idem	1316	6.58
L. E. Dupert, Amsterdam,	1226	
Th. M. Ilsen, Haarlem,	1218	
D. A. Schreiber & Co., Leiden,	1176	

gegund.

Breda, 17 Nov.: het rioleeren van het open gedeelte van de Oudevest achter de Karmenietstraat; ingek. 10 bilj., als:

J. P. Kleiner,	te Breda,	ƒ 19,498
C. v. Dongen,	» idem	» 19,404
C. de Groot,	» Dordrecht,	» 19,400
J. M. Grnijters,	» 's-Bosch,	» 17,450
J. Visser Gz.,	» Papendrecht,	» 16,445
Th. Kleijn,	» Sliedrecht,	» 16,280
M. Verhoeven,	» Prinsenhage,	» 15,990
C. D. Kleijn,	» Raamsdonk,	» 15,675
Th. Kessel,	» Breda,	» 15,497
K. J. Versteeg,	» Oosterbeek,	» 15,477

Haarlem, 17 Nov.: het verdiepen van een gedeelte ringvaart in den Haarlemmermeerpolder, bij het Nieuwe Meer, en het verhoogen van den ringdijk en jaagweg, met de bermen tusschen de Sloterweg en den Doornweg; ingek. 7 bilj., als:

G. J. Koelewy,	te Haarlem,	ƒ 4480
P. v. Essen,	» Halfweg,	» 4210
C. J. Hartog,	» Amsterdam,	» 4200
A. den Breejen,	» Haarlemmermeer,	» 3920
P. Stork,	» Spijk,	» 3800
L. Brouwer,	» Gouda,	» 3600
J. v. d. Heuvel Az.,	» Haarlemmermeer,	» 3000

Eckstervenen, 17 Nov.: 1o. het bouwen eener baarnbehuizing, 2o. de levering der benoodigde materialen:

	1o.	2o.
Landewoer en Sonner, Stadskanaal,		ƒ 2973
B. J. Klijhuis, Annerveenschekanaal,	ƒ 740	
B. E. Klijhuis, Annerveenschekanaal, en K. Maertens, Gieten,	650	2880
H. Schiphouwer, Annerveenschekanaal,	600	
B. Borchers en R. Eggens, idem	645.30	
A. Speelman en H. Meertens, Eckerveen,	643	
J. Meihuizen, Wilderrank,		2730.30

beiden gegund.

Maastricht, 17 Nov.: het verrichten van baggerwerk, tot verbetering van de havenkom der Zuidwillemsvaart, te Weert; ingekomen 4 bilj., als:

J. M. v. d. Bergh,	te Weert,	ƒ 1915
A. Geldens,	» 's-Bosch,	» 1890
G. J. Groot en J. Knoops,	» St.-Anna b/Nijm.,	» 1680
M. Slegten,	» Neerpelt,	» 1585

Zoeterwoude, 17 Nov.: het verbouwen van het perceel aan den Heerenweg 113, gemeente Zoeterwoude, onder beheer van den architect Jacobus van der Herden; ingekomen 14 biljetten; hoogste inschr. waren Planger en Bouwmeester, ƒ 4112

minste » J. C. Suart, Zoeterwoude, » 3998

gegund.

Breda, 18 Nov.: het plantsen van grenspalen bij verdedigingswerken tusschen Breda en Geertruidenberg, onder het beheer der genie; ingek. 6 bilj., als:

W. v. d. Broek,	te Utrecht,	ƒ 930
J. A. Mol,	» Breda,	» 888
C. J. Marijnen,	» idem	» 818
Th. Kessels,	» idem	» 780
M. Krols,	» Geertruidenberg,	» 773
J. Mol,	» Breda,	» 764
Raming		ƒ 1070

Assen, 18 Nov.: het verbouwen en uitbreiden der gebouwen van het prov. best. van Drente, te Assen; ingek. 12 bilj., als:

T. Bos Bedum en H. Pastoor, Stedum,	ƒ 76.760
A. v. d. Meer, Harlingen,	» 76.250
Th. J. Mirande, 's-Hage,	» 74,670
A. C. Paardekooper idem	» 72,800
E. Beekenkoch, Groningen,	» 72,800
R. Hunse Jr., Assen,	» 71,895
C. Ekhart, Almelo,	» 69,987
Hz. Timmer, Meppel,	» 69,960
J. Hesselingen, idem	» 69,648
Haron Winters en D. B. Wiering, Assen,	ƒ 69,445
T. Boomstra, idem	» 69,200
H. Jalving en H. Smallenbroek, idem	» 68,700

2o. het verbeteren van een gedeelte van het bovenpand der Drentsche Hoofdvaart, tusschen de Vosseluisen en de Beilervaart; ingek. 9 bilj, als:

F. Aberson, Steenwijk,	ƒ 20,200
J. Hesselingen, Meppel, E. Groenink, Steenwijk en J. G. Hofman, Illesse,	» 18,729
J. Otten, Meppel,	» 18,584
R. Hunse Jr., Assen,	» 18,467
Jb. W. de Vries en J. Elsveld, Smilde,	» 18 440
J. N. Huizinga, Groningen,	» 18,130
Hk. Bennink, Utrecht,	» 18,000
J. W. de Vries, Smilde en H. v. Dijk, Knesveen,	» 17,930
G. J. de Groot en Jb. Knoops, Nijmegen,	» 16,900

Fijnaard, 18 Nov.: het bouwen eener nieuwe R.-K. kerk met toren en pastorie, onder beheer van den architect J. Kayser, te Venlso; ingek. 7 bilj., als:

G. Struijckers,	te Maarsen,	ƒ 126,250
Wed. G. Camesi & Co.,	» Rotterdam	» 125,083
G. Tournellet,	» Gouda,	» 125,000
J. Sleuders,	» Haarlem,	» 123,530
C. Meijers,	» 's-Hage,	» 123,000
L. Cuppes,	» Venlso,	» 113,000
J. v. Grevenendaal,	» 's-Hage,	» 112,375

gegund.

Utrecht, 18 Nov.: 1o. Bestek no. 405, het doen leggen van de tweede spoorbaan tusschen Middelburg en Vlissingen (Stad), het wijzigen en uitbreiden der genoemde stations en van de aansluiting der havensporen nabij Souburg en het verrichten van bijkomende werken, ten behoeve van den spoorweg van Rosendaal naar Vlissingen; ingek. 12 bilj., als:

H. Hage, Middelburg,		ƒ 45,500
L. v. Bijk, Arien,		» 41,800
J. v. Ojen Pz., Nijmegen,		» 41 400
P. Brijnders, Valkenswerd,		» 41,200
C. Maters, Vlissingen,		» 41,058
W. F. Wegers, Tilburg,		» 39,750
B. A. Wiegerink, Groenlso en F. E. Terwindt, Panneerden,		» 39,300
A. Terwindt, Westpanneerden,		» 37,222
J. B. R. en G. D. Bolier, Wouw,		» 35,600
J. M. Grnijters, 's-Bosch,		» 34,900
G. Goedhart, Dordrecht,		» 33,800
J. Hilles, Grave,		» 29,990

2o. Bestek no. 406, het leggen van de tweede spoorbaan tusschen Rosendaal en Bergen-op-Zoom, het wijzigen en uitbreiden der stationsterreinen te Rosendaal, Wouw en Bergen-op-Zoom en het verrichten van bijkomende werken, ten behoeve van den spoorweg van Rosendaal naar Vlissingen; ingekomen 14 bilj., als:

P. H. de Bekker, Empel,		ƒ 70,615
J. v. Oijen Pz., Nijmegen,		» 68 800
E. Reijnders, Valkenswerd,		» 67,000
W. F. Wegers, Tilburg,		» 66,970
L. v. Bijk en H. A. v. Erp, Orten,		» 65,500
T. Verheeren, Deventer,		» 64,000
A. Geldens, 's-Bosch,		» 63,000
M. Verheeren Prinsenhage,		» 61,280
B. A. Wiegerink, Groenlso en F. E. Terwindt, Panneerden,		» 61,249
G Goedhart, Dordrecht,		» 59,900
J. B. Raaijmakers, Wouw en G. D. Bolier, Sliedrecht,		» 58,000
J. M. Grnijters, 's-Bosch,		» 56,440
J. Hilles, Grave,		» 55,160
A. Terwindt, Westpanneerden,		» 55,222

3o. Bestek A6, het leveren van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten staal en van contrarails met toebehoren, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Rosendaal en Bergen-op-Zoom; ingek. 4 bilj., als:

		1e perc.		2e perc.
Friedr. Krupp, Essen,	A	ƒ 99.—	E	ƒ 93
	B	91.50	F	85
	C	132.—	G	365
	D	135.—	H	338
Bochumer Verein für Bergbau u Gussstahlf. Bochum,	A	99.—		
	B	97.50		
	C	126.80		
	D	127.80		
Annener Gussstahlwerk Actien-Gesellschaft, Annen Pr. Westf.	A	113.50		
	B	107.50		
	C	131.—		
	D	135.—		
Maschinenfabrik Deutschland, Dortmund,			E	111.50
			F	100.—
			G	436.50
			H	399.—

5o. Bestek AH, het leveren van eikenhouten dwarsliggers en van eikenhout voor wissels en kruisingen, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Rosendaal en Bergen-op-Zoom (in 3 percoelen):

Naam. Woonplaats.	1e perceel.	2e perceel.	3e perceel.
Fr. Gansluf, Brugge,	ƒ 19,690	ƒ 19,690	
J. H. v. Hoogewon, Bokstel,	» 2.69 p. st.	» 2.69 p. st.	
B. H. Clercx, idem	» 2.64 » »	» 2.64 » »	ƒ 1700.—
L. A. Spierings, idem			» 1578.—
J. J. v. d Eerden Pzn., idem	» 17,745	» 17,735	» 1710.—
J. A. v. d. Eerden Wzn., idem	» 17,559	» 17,680	» 1578.—
T. Clercx, idem	» 17,666	» 17,666	» 1790.—
L. Bennet en Fassbender, Antwerpen,		ƒ 20,415 (ongeldig.)	
J. B. Greethuis, Denekamp,		ƒ 2.67 p. st.	
J. Nahuis, Groenlo,	ƒ 17,805	» 18,246	ƒ 37.80 M³
W. Boetger, Wezel,	» 2.63 p. st.	» 2.65 p. st.	» 40.— »
J. W. v. d. Ven, Bokstel,			» 36.35 »
Lambiotte Vigneron, Brussel,	» 3.10 » »	» 3.10 p. st.	» 43.— »

6o. Bestek AI, het leveren van stalen spoorstaven, stalen lasch- en eindplaten, ijzeren haak- en schroefbouten en stalen veerringen, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Rosendaal en Bergen-op-Zoom (in 3 percoelen):

Naam. Woonplaats.	1e perceel.	2e perceel.	3e perceel.
Actien-Gesellschaft Eisen- u. Stahlwerk, Osnabrück,	ƒ 69,250		
Böckum Vaughan & Co, Middlesbro' on Tees,	» 70,000		
Hoerder Bergwerks- u Hütten-Verein, Hoerde,	» 69,888.16		
Rheinische Stahlwerke, Ruhrort,	» 69,264		
Société anonyme Seneffe, Seneffe,		ƒ 3046.—	
Friedr. Beyersmann, Hagen,		» 2460.—	
Nierstrasz (Techn. bureau), Amsterdam,		» 2079.—	
Société anonyme de Boulonnerie, La Croyère,		» 1996.—	
Nicolas Nicaise, Marcinelle,		» 2081.25	
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,		» 2168.695	
Merrem & La Porte, Amsterdam,			ƒ 19.95 p. 1000 st.
E. M. Vaillant, Rotterdam,			» 17.80 » » »
Société anonyme des Aciéries d'Angleur, Angleur,	» 65,108.16		
Société anonyme des Usines etc., La Louvière,		» 2945.34	

5o. Bestek AL, het leveren van onmeubelbare puntstukken en kruisstukken van gegoten staal en van contrarails met toebehooren, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Middelburg en Vlissingen; ingek. 4 bilj., als:

		1e perc.	2e perc.
Friedr. Krupp, Essen,	A	ƒ 98.—	ƒ 93.—
	B	93.—	F 84.—
	C	131.—	G 352.—
	D	134.—	
Annener Gusstahlwerk Actien-ges. Annen, Annen, Westf.	A	113.50	
	B	107.50	
	C	131.—	
	D	135.50	
Bochumer Verein für Bergbau und Gusstahlfabrication, Bochum,	A	93.—	
	B	97.50	
	C	126.80	
	D	127.80	
Maschinenfabrik Deutschland, Dortmund,	E	111.50	
	F	100.—	
	G	436.50	

6o. Bestek AM, het leveren van eikenhouten dwarsliggers en van eikenhout voor wissels en kruisingen, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Middelburg en Vlissingen (in 2 percoelen):

	1e perc.	2e perc
F. Clercx, Bokstel,	ƒ 15,749	ƒ 1600
W. Boettger, Wezel,	2.64 p. st.	41.50 p. M³
J. H. v. Hoogewon, Bokstel,	2.74 » »	
J. J. v. d. Eerden Pz., idem	13,800	1699
L. A. Spierings, idem		1558
B. H. Clercx, idem	15,800	1700
M. P. v. d. Mee, Haren,		38.80 p. M³
J. A. v. d. Eerden Wz., Bokstel,	16,120	
L. Bennet & Fassbender, Antwerpen,	18,250	
J. Nahuis, Groenlo, dezelfde,	2.67 p. st.	
Lambiotte Vigneron, Brussel,	3.20 » »	39.80 p. M³
	3.— » »	

7o. Bestek AN, het leveren van stalen spoorstaven, stalen lasch- en eindplaten, ijzeren haak- en schroefbouten en stalen veerringen, ten behoeve van het tweede spoor tusschen Middelburg en Vlissingen:

Naam. Woonplaats.	1e perceel.	2e perceel.	3e perceel.
Actien-Gesellschaft Eisen- und Stahlwerk, Osnabrück,	ƒ 33,750		
Hörder Bergwerks- und Hütten-Verein, Hörde (Westf.)	» 34,219.14		
Rhenische Stahlwerke, Ruhrort,	» 33,948		
Société anonyme des Aciéries d'Angleur, Angleur,	» 30,640.14		
Bokkow Vaughan & Co., Middelbro' on Tees,	» 33,000		
R. S. Stokvis & Zoon, Rotterdam,		ƒ 1454.50	
Société anon. de Boulonnerie de La Croyère, La Croyère,		» 1402.—	
» » de La Louvière, La Louvière,		» 1438.87	
Nicolas Nicaise adm. délégué de la Société anonyme de la fabrique de Boulon de la Blanchisserie, Marcinelle,		» 1454.—	
Friedr. Beyersmann, Hagen,		» 1670.—	
Nierstrasz (Technisch bureau), Amsterdam,		» 1487.—	
Société anon. des forges des ateliers de Seneffe, Seneffe,		» 1439.—	
Merrem & La Porte, Amsterdam,			ƒ 19 93 p. 1000 st.
E. M. Vaillant, Rotterdam,			» 17.80 » » »

's-Hage, 19 Nov.: 1o. het wegruimen van een in de Maas, onder Rijswijk, gezonken vaartuig; ingekomen 6 bilj., als:

A. v. d. Tak,	te Goedereede,	ƒ 3680
G. Schermers,	» Dussen,	» 2100
A. J. Smit,	» Rotterdam,	» 1450
C. v. d. Vliet,	» Andel,	» 1152
A. Fischer,	» 's-Bosch,	» 999
G. Meijer,	» Leeuwen,	» 843

2o. het maken van een administratiegebouw op het goederenstation in de Staatsrietlanden te Amsterdam, ten behoeve van den spoorweg Nieuwediep—Amsterdam; ingek. 31 bilj., als:

D. Verbeek & Zn.,	Amsterdam,	ƒ 59,787
H. C. Dorlas,	idem	» 56,000
A. Baars,	idem	» 55 000
P. S. Rijnierse,	idem	» 54,900
A. Aalders,	idem	» 54,180
D. Vlasman,	idem	» 53,240
A. J. v. Lient,	idem	» 51,900
H. J. Nederhorst,	Gouda,	» 51,800
H. J. Moekers,	Amsterdam,	» 51.448
W. L. Leibbrandt,	idem	» 51,334
C. Meijers,	's-Hage,	» 50,977
P. Verbeuggen,	Waddinxveen,	» 50,888
A. v. Zelst,	Amsterdam,	» 50 745
J. Giebels en J. v. Sorrellen,	Haarlem,	» 50,460
W. v. Leeuwen,	Hellevoetsluis,	» 50,190
W. Voskuyl,	Amsterdam,	» 50,139
P. Vlasman,	Utrecht,	» 49,940
H. Krijnen,	Amsterdam,	» 49,898
Cruijff en Schouten,	idem	» 49,870
F. W. v. d. Bouwen,	Oudorp,	» 49,800
F. H. Joseph,	Helder,	» 49,800
D. Zuiderbaek,	Amsterdam,	» 49,790
H. Rietsnijder & Zn.,	idem	» 49,550
G. Boon,	idem	» 49,393
D. Cerlijn & Zn. en A. J. de Haan,	id.,	» 48,795
T. Hidrius Wz.,	Leeuwarden,	» 48,750
K. Bleeker,	Zutfen,	» 47,880
J. J. Vontijn,	Amsterdam,	» 47,589
M. Dentekom,	idem	» 47,100
P. Duinkers,	idem	» 45,913
A. H. Geijpink,	idem	» 45,689

Tiel, 19 Nov.: het bouwen eener villa te Tiel, onder beheer van den architect G. A. Scholten; ingekomen 2 bilj., als:

J. de Weijer,	te Tiel,	ƒ 8888
E. v. Zetten & Zn.,	» idem	» 8590
A. F. Koch,	» idem	» 8313

gegund.

Rotterdam, 19 Nov.: het verbouwen van 2 panden in verband met het Grand-Hôtel Coomans, aan de Hoofdsteeg, onder beheer van de architecten C. Bruijnzeel en D. Verheul; ingek. 7 bilj., als:

A. Piena,	ƒ 31,750
Spruit en Geluk,	» 30,094
W. T. Muren,	» 29,622
Wed. G. Camesi & Co.,	» 28,980
H. Breur,	» 28,460
A. Henkemans,	» 28,200
A. v. d. Spiegel,	» 28,173

Harlingen, 19 Nov.: het herwerk voor Vijf-Deelen-Zeedijk-Buitendijkje; ingek. 9 bilj., als:

P. Zwart,	te Harlingen,	ƒ 363
K. Kuipers,	» idem	» 334
B. E. Strandstra,	» Koarwerd,	» 223
F. Strandstra,	» Zurich,	» 169
W. Weidema,	» idem	» 165
C. Dijkstra,	» Koarwerd,	» 161
P. Strandstra,	» Zurich,	» 145
A. Kool,	» Almenum,	» 95.62
J. de Lange,	» idem	» 92.45

gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 29 NOVEMBER 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 1 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud van de overlaten in den Waaldijk boven Gorichem, met de daartoe behoorende sluizen, duikers en verdere werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage, en bij den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Raming ƒ 6570 per jaar;

2o. de overbrenging van Hellevoetsluis naar Middelharnis, Dirksland en Stellendam en terug van passagiers, voertuigen, goederen en vee en van de brieven- en pakketpost, van 1 Jan. '85—31 Dec. '90.

3o. het driejarig onderhoud van de zeewerken op Goedereede, in 4 percoelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Bakelbout, te Goedereede. Raming resp.: ƒ 3100, ƒ 16,969, ƒ 2860, ƒ 15,827.

Amsterdam, te 12 uren, door de architecten W. Wilkens en G. van Arkel, in het Nieuw Amsterdamsch koffiehuis: het maken van eene dubbele villa op een terrein in het Vondelpark, grenzende aan de Anna-Vondelstraat, gemeente Nieuwerasstel. Inl. bij gemeunde architecten, Prinsengracht 494, aldaar.

Breda, te 12 uren, door den raad van administratie der Koninklijke Militaire Academie: herbesteding van perc. 3 en 6 der verschillende leveranties aan de K. M. Academie.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het verruimen van het gedeelte der Singelgracht tusschen de brug voor de Wâlenspoort en de Staatsspoorwegbrug; het verlengen van de Haarlemmer trekvaart; het verbreeden en verdiepen van een gedeelte dier vaart. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106.

Amsterdam, te 12 uren, door den directeur van 's Rijks centraalmagazijn van militaire kleeding, uitrusting enz., aan zijn bureau: de levering van:

400 remmane wollen dekens,
55 tweemans ijzeren bedsribbam,

voor het nachtleger (dienst '85).

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.:

1o. het onderhouden en vernieuwen der bestratingen binnen de gemeente Groningen, ged. '85;

2o. het onderhouden van kachels in gebouwen der gemeente, ged. '85;

3o. het leveren van gesmeed ijzerwerk, ged. '85;

4o. het verrichten van verfwerken, ten dienste van gemeentewerken, ged '85, met bijlevering van bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het leveren van brandstoffen, benoodigd voor de stoomwerktuigen te 's-Hage en te Scheveningen, ged. '85;

2o. het afgraven der dungronden en het daardoor maken van de zandbaan voor de Duinstraat, te Scheveningen.

Lichtenvoorde, te 2 uren, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van school en onderwijzerswoning in de buurtschap Vragender, gemeente Lichtenvoorde;

2o. het leveren en leggen van p. m. 2500 M³ grieskeien en eenige klinker-veldkeienbestrating. Inl. bij den architect H. J. L. Ovink, te Deutichem. Aanw. te 10½ uren te Vragender, te 1 uur te Lichtenvoorde.

Schoonhoven, door den gemeentearchitect: de levering van p. m. 40,000 1e soort vlakke Waalstraatklinkers, of p. m. 60,000 Utrechtsche drielingen, franco wal.

Dinsdag, 2 Dec.

Bergen-op-Zoom, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het koffiehuis De Draak: het verbeteren van privaten bij kazernegebouwen enz. te Bergen-op-Zoom. Raming ƒ 3560, biljetten inzenden 1 Dec., vóór 3 uren, op het bureau van den opzichter van fortificatiën aldaar.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van verschillende behoeften, ten behoeve van den dienst in Nederlandsch-Indië, over '85 suppleteur en '86.

Alkmaar, te 12 uren, in het koffiehuis van A. G. T. Lievendag: het bouwen van eene nieuwe Noordhollandsche boerenwoning met stalling, te Limmen. Inl. bij den architect F. Vester, te Alkmaar.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de Hoofd- en Beiervaarten, in Drente, aanvangende 1 Jan. '85. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Raming ƒ 12,451 per jaar.

Hoofdplaat, te 2 uren, in de directiekeet van den Hoofdplaatpolder: het maken van nieuwe- en het vernieuwen van bestaande rijshoofden.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. Bestek no. 411, het maken van 2 dubbele wachterswoningen nabij de brug over de Oude-Maas te Dordrecht, alsmede het uitvoeren van eenige bijkomende werken. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur Jhr. W. Hoeufft, te Rotterdam;

2o. Bestek 412, het maken van een plankier in de haven te Sneek. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur L. J. de Sonnaville, te Groningen.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 4 ijzeren zandbakken.

Woensdag, 3 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: de levering van hani, dekens, matrassen enz. enz., in 4 percoelen.

Aalsmeer, te 12 uren, door het gemeentebest.: het onderhoud der openbare wegen, te zamen ongeveer lang 17,000 M., met bijlevering van alle materialen, dagloonen, transportkosten, enz., benevens het onderhoud der bruggen in die wegen gelegen, en de bestaande opslagplaatsen van grint enz., alles met voorschreven bijlevering en aanleg voor den tijd van 3 achtereenvolgende jaren. Aanw. 1 en 2 Dec.

Dordrecht, te 11 uren, door den architect H. W. Veth, in het koffiehuis Koophandel-en-Zeevaart: het bouwen van eene stalling met koetshuis, op een vrij terrein aan de Corneliede-Wittstraat.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: de levering, ged. '85, van papier, enveloppen, linaltouw en verdere bureaubehoeften.

Donderdag, 4 Dec.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.:

1o. het onderhouden der verschillende gemeentewegen en voetpaden, ged. '85;

2o. het verrichten der ten dienste der gemeentewerken vereischte voerwerkeen, ged. '85;

3o. de levering van hardsteen enz., ged. '85, alles met bijlevering van bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz. Biljetten inzenden 5 Dec. aan het raadhuis.

Vrijdag, 5 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van 4 wisselplaatsen op de Zuidwillemsvaart (Noordbrabant). Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissements-ingenieur Kouwenaar en den opzichter Weetmiren, allen te 's-Bosch. Raming ƒ 7450.

Namen, te 11 uren, door het prov. best.: de aanleg van het eerste deel der 2e sectie van den weg Malmedy-Baillonville. Raming fr. 63,000.

Helder, te 2 uren, aan het raadhuis:

1o. de levering van steenkolen voor de gemeentelijke inrichtingen ged. '85;

2o. de levering van schoolbehoeften;

3o. de levering van benoodigdheden voor het onderwijs in de nuttige handwerken.

Zaterdag, 6 Dec.

Zuidhorn, te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene onderwijzerswoning, aldaar. Inl. bij den architect Schotanus, te Zuidhorn. Aanw. 3 Dec., te 9 uren.

Dordrecht, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, bij J. C. van der Horst: het verbeteren van artilleriekoedsen te Dordrecht. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, te Dordrecht. Raming ƒ 6400. Bilj. inzenden 5 Dec., vóór 3 uren, op het bureau van den opzichter van fortificatiën, te Dordrecht.

Joure, 's avonds 7 uren, ten kantore van den notaris Monnik: het bouwen eener heerenherberg c.a. te Haskerdijken, behoorende tot de zathe en landen van Jhr. W. G. de Jonge van Zwijnsbergen, in huur bij Jelle Arends Jellema, met bijlevering van materialen, arbeidsloonen enz. Aanw. 2 Dec. door den architect J. H. Breijer, te 12 uren.

Maandag, 8 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud van de groote- en andere Rijkswegen in de prov. Zuidholland, in 8 percoelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en de ingenieurs in het noordelijk en het zuidelijk arrondissement van het 10e district, en bij de betrokken opzichters. Raming per jaar: perc. 1, ƒ 8400, perc. 2, ƒ 17,000, perc. 3, ƒ 16,520, perc. 4, ƒ 6420, perc. 5, ƒ 12,410, perc. 6, ƒ 5700, perc. 7, ƒ 14,500, perc. 8, ƒ 15,450;

2o. het onderhoud van het Zederikkanaal met bijbehoorende werken en het Rijksstoomgemaal aan den Arkelschedam (Zuidholland), ged. '85. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. 1 Dec. Raming ƒ 15,000.

Alfen a/d. Rijn, te 12 uren, in het lokaal boven de R.-K. scholen: het bouwen van eene kerk met toren, pastorie enz. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam. Aanw. 2 Dec., te 11 uren.

Amsterdam, te 12½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het administratiegebouw aan het Droogbak:

1o. Bestek no. 346, het inrichten van perceel no. 21, aan den steiger te Rotterdam, tot bestelkantoor en woning. Raming ƒ 4800;

2o. Bestek no. 347, het veranderen en verbreeden van de brug over de trekvaart te 's-Hage, met bijbehoorende werken, in 2 percoelen. Raming: perc. 1 ƒ 41,000, perc. 2 ƒ 27,000. Inl. bij den ingenieur van den weg, Achterlangwal 171, te Amsterdam.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het leveren van Waal- en Rijnsteenstroom;

2o. het leveren van bekapte straatkeien,

alles ten dienste van de gemeente 's-Hage.

Leiden, door den architect W. F. van der Heyden: eenige zakken voor den bouw van een herenhuis aan den Stationsweg, te Leiden. Inl. bij genoemden architect. Aanw. 2 Dec., te 11 uren.

Dinsdag, 9 Dec.

Enschedé, te 11 uren, door de firma Gerrit van Delden, in het Hotel De Graaff: het bouwen van 3 woonhuizen op een terrein nabij het station te Gronau. Inl. bij den architect G. Beltman A.Gz., te Enschedé. Aanw. 8 Dec., te 1 uur.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Rijkswatermolen aan de Binnen-A bij Nieuweschans. Aanw. 2 Dec. Raming ƒ 700 per jaar.

Alkmaade, te 12 uren, door burg. en weth.: het onderhouden van den grintweg en de voetpaden met de daarbijbehoorende kunstwerken

en plantsoen, voor den tijd van 3 jaren, ingaande 1 Jan. '85. Inl. bij den opzichter der gemeente, te Rooldarendsteen. Aanw. 4 Dec., te 10 uren, te beginnen aan het noordeinde van Ouderwetering.

Woensdag, 10 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het onderhoud van de schutsluizen en bijbehoorende werken te Nachtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 3 Dec., te 12 uren. Raming *f* 2815;

2o. het onderhoud van het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk (Utrecht), gcd. '85, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 3 Dec. Raming *f* 2370.

3o. het maken van hazaltsteenglooiingen tegen het buitenbeloop van den Rijksdeerm van de polders de Thomaswaard en de Oostelijke Opslagrechterwaarde Nauwe-Merwede, tusschen de kilometerraaien 106 en 108 onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter Bimmer, te Werkendam. Aanw. 3 Dec. Raming *f* 14,200.

's Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het bouwen eener schutsloo en het maken van bijbehoorende werken nabij den Groenendijk, benoorden Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en bij den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 3 Dec. Raming *f* 2?,750.

Twello, te 11 uren, ten raadhuize: het schoonhouden der 7 openbare scholen in de gemeente Voorst, gcd. '85.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 26 perceelen.

Vrijdag, 11 Dec.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der registreerpeilschaal te Bruinisse, behoorende tot de zeewerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 4 en 6 Dec. Raming *f* 280 per jaar.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een stoomen duiker ter vervanging van de Wientjesbrug over de Nettelhorstersloot, in den Rijks-grooten weg Zutfen—Lochem—Goor. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, bij den ingenieur Van Manen, te Zutfen en bij den opzichter Baerents, mede te Zutfen. Aanw. 4 en 6 Dec. Raming *f* 2770.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: het vernieuwen en onderhouden van in de gemeente gelegen straatwerken.

Zaterdag, 13 Dec.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het gekanaliseerde gedeelte van den Hollandsche-IJssel, gcd. '85—'87. Inl. bij den hoofdingenieur Du Cellié Muller, te Haarlem, den ingenieur Blecksmann en den opzichter Baars, beiden te Utrecht. Aanw. 6 Dec. Raming *f* 18,841 per jaar.

Maandag, 15 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van al de werken behoorende tot het kanaal door Voorne, in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Lugten, te Hellevoetsluis. Aanw. 8 Dec. Raming *f* 49,000 per jaar.

Dinsdag, 16 Dec.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Rijks-groote wegen en van de verspreide Rijksbruggen in Groningen, in 3 perceelen en in massa. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beiden te Groningen; voor perceel 1 bij den opzichter Bauer, te Groningen; voor perc. 2 en voor het gedeelte Groningen—Winneweer van perc. 3, bij den opzichter Rammelaar, te Groningen, en voor het gedeelte Winneweer—Delfzijl van perc. 3 bij den opzichter Stratingh, te Delfzijl. Aanw. 9 Dec. Raming: perc. 1 *f* 10,790, perc. 2 *f* 10,940, perc. 3 *f* 13,630; massa *f* 35,360.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 413, het verrichten van grondwerken en het maken van gebouwen en verdere inrichtingen, ten behoeve van de halte Peperga. Inl. bij den sectie-ingenieur W. J. Klerk de Reus, te Meppel en aan het centraalbureau. Aanw. 8 Dec., te 3½ uren.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het Veenhuizerkanaal, ter verbinding van de Drentsche met de Friesche wateren en daartoe betrekkelijke werken, aanvangende 1 Jan. '85. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Raming *f* 8572 per jaar.

Donderdag, 19 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud der Rijkshavenwerken te Medemblik. Aanw. 4 Dec. Raming *f* 4500 per jaar;

2o. het driejarig onderhoud der Rijks-zee- en havenwerken op Vlieland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 11 Dec. Raming *f* 35,000 per jaar;

3o. het driejarig onderhoud van de Oester-buitenhaven te Medemblik. Aanw. 11 Dec. Raming *f* 2000 per jaar. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn;

4o. het driejarig onderhoud der Rijkshavenwerken op Terschelling. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 11 Dec. Raming *f* 11,500 per jaar;

5o. het onderhoud van de werken van het Krabbersgat, behoorende tot de havenwerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 11 Dec. Raming *f* 5000;

6o. het maken en leveren van 100 betonblokken voor de zeeharekers van de haremhoofden te Ijmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 11 Dec. Raming *f* 15,150.

Vrijdag, 19 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijksgroote wegen in Noordbrabant, in 10 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, bij de arrondissementsingenieurs Keurenaer, te 's-Bosch en De Jong van Beek en Donk, te Breda; voor perc. 1 bij den opzichter Weehuizen, te 's-Bosch, perc. 2 bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur, perc. 3 bij den opzichter Pommée, te Aarlerkstel, perc. 4 en 5 bij den opzichter Brouwer, te Vucht, perc. 6 en 7 bij den opzichter Benkelman, te Breda, perc. 8 en 9 bij den opzichter Hermans, te Breda, perc. 10 bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Aanw. 12 Dec. Raming per jaar: perc. 1 *f* 7000, perc. 2 *f* 6030, perc. 3 *f* 9000, perc. 4 *f* 5800, perc. 5 *f* 6000, perc. 6 *f* 2700, perc. 7 *f* 8870, perc. 8 *f* 3240, perc. 9 *f* 8560, perc. 10 *f* 9540.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het vierjarig onderhoud van de Wannepervensche en Giethoornsche wegen, en van den weg van Zwolle naar de Friesche grens behoorende tot de groote wegen en verspreide landsbruggen in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en den opzichter Dijk, te Meppel. Aanw. van perc. A 12 Dec., van perc. B 11 Dec. Raming per jaar, perc. A *f* 9000, perc. B *f* 11,325, samen *f* 21,325;

2o. het driejarig onderhoud van de Rijkshavenwerken te Blokzijl. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij den opzichter Smit Gz., te Blokzijl. Aanw. 12 Dec. Raming *f* 2600 per jaar.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren en verzwaren van den Statendijk in de gemeente Weststellingwerf, behoorende tot de zeewerken in Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter Postma, te Heerenveen. Aanw. 12 Dec. Raming *f* 9000.

Zaterdag, 20 Dec.

Winterswijk, te 12 uren, door de Geldersch-Overijselsche Lokaalspoorwegmaatschappij, in de Societeit: Bestek no. 37, het maken van de grond- en kunstwerken, het leggen van spoorbaan en wissels en het verrichten van eenige andere werken, voor den lokaalspoorweg Deutichem—Winterswijk, lang ruim 18 K.M. Inl. op het bureau, alsaar, waar de bijl. uitvlijk te 11 uren moeten bezorgd zijn.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Keulsche Vaart in de prov. Utrecht, gcd. '85. Inl. bij den hoofdingenieur in het 8e en 9e district, te Haarlem, den ingenieur Blockmann, te Utrecht en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Aanw. 13 Dec. Raming *f* 2970.

Dinsdag, 23 Dec.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85—'87) van de beide Statenzijlen en bijbehoorende werken, behoorende tot de zeewerken in Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Aanw. 16 Dec. Raming *f* 1710 per jaar.

Woensdag, 24 Dec.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen:

1o. het maken en stellen van eene tweede metalen bovenbouw voor de brug over de Maas, te Venlo. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectie-ingenieur, te Nijmegen. Aanw. 16 en 17 Dec, te 12 uren. Raming *f* 317,000;

2o. de levering van bureaubehoeften voor de onderscheiden bureau's der Staatsspoorwegen, gcd. '85.

Woensdag, 31 Dec.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen:

1o. het maken en stellen van den ijzeren bovenbouw van eene brug voor spoorweg- en gewonen verkeer over de Dinge, te Geertruidenberg. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te 's-Bosch. Aanw. 23 en 24 Dec., te 11 uren. Raming *f* 156,000;

2o. het maken der fundeeringswerken voor de ijzeren overkapping op het centraal personenstation, te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 23 en 24 Dec. Raming *f* 128,000.

3o. het maken, leveren en stellen van 4 draaischijven van 13.5 M. middellijn. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming *f* 19,000.

Woensdag, 7 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van afsteeningen, overwegafsluitingen, afstandspalen en andere teekens, met eenige bijkomende werken, voor het gedeelte Amersfoort—Kesteren van den spoorweg Amersfoort—Nijmegen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Arnhem. Aanw. 29 en 30 Dec., te 11 uren, aanvangende te Reenen. Raming *f* 62,500.

Woensdag, 21 Jan. 1885.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de inrichting en bediening van een stoombootdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen van Zaandam naar Enkhuizen en van Stavoren naar Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage.

Op later te bepalen datum.

Koudum, door den architect Van der Meulen: het bouwen van eene boerenstelplaatsing, op een terrein in de Wiel onder Mirns en Bakhuizen, voor J. van der Veer Jz., te Koudum.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

's-Bosch, 17 Nov.: 1o. het maken van tuinmuren, veranda's, muzieknis, ijzeren hek enz., voor de liedertafel »Ontlening en Uitspanning"; gegund aan L. Hurkens, te 's-Bosch, voor *f* 7300.

2o. het leveren van 1400 Weener steede gegund aan L. L. van Geffen van der Woegen, te 's-Bosch, voor *f* 4102.

3o. muitmeten tafels; gegund aan T. van der Ven, te 's-Bosch, voor *f* 249.28.

4o. tuintafels; gegund aan G. van Elderen, te 's-Bosch, voor *f* 261.26.

5o. tuinbanken; gegund aan J. Duijer, te Ernst bij Vaassen, voor *f* 98.

Leiden, 17 Nov.: het bouwen van een villa in de Plantage, onder beheer van den architect W. F. v. d. Heijden; ingekomen 11 bilj. als:

W. A. v. Lith,	te Leiden,	*f* 31,410
L. Maas,	» idem	» 30,500
T. L. v. Velzen,	» Haarlem,	» 29,947
P. C. de Vrind,	» Leiden,	» 29,400
T. Los,	» idem	» 29,350
Houthuijzen & Filippo,	» idem	» 28,980
G. Splinter,	» idem	» 28,781
W. P. J. Verhaar,	» idem	» 28,500
P. Gestman,	» idem	» 28,000
G. J. v. Beek & Co.,	» Delft,	» 26,735
P. J. Lankerman & Co.,	» 's-Hage,	» 21,420

Gegund aan G. J. v. Beek & Co., te Delft, voor *f* 26,735.

Nijmegen, 21 Nov.: het begraven van wegen en trottoirs, welke op het terrein tusschen de Graafschestraat en den Stationsweg, volgens Bestek no. 83, worden aangelegd; ingekomen 4 bilj., als:

G. J. Groot,	te St.-Anna b/Nijm.,	*f* 1685
H. Holland,	» Nijmegen,	» 1576
G. J. Kokken,	» Hateri b/Nijm.,	» 1560
W. v. Hasselt,	» Nijmegen,	» 1394

gegund.

Groningen, 21 Nov.: het gedurende '85 onderhouden van de zoowaterkeering tusschen de Hunsingesluis, te Zoutkamp en den Nittersboek, in Friesland, met bijkomende werken; ingek. 12 bilj., als:

J. Goudberg,	te Delfzijl,	*f* 12,923
J. Kerkstra,	» Ruigezandsterpolder,	» 12,880
G. C. M. Rotting-huis,	» Delfzijl,	» 12,690
T. Bos,	» Bedum,	» 12,679
S. H. Kremer,	» idem	» 12,571
J. N. Kruizinga,	» Groningen,	» 12,560
H. de Wind,	» Zoutkamp,	» 12,400
J. Veldkamp,	» Bedum,	» 12,486
B. Patbuis,	» Garnwerd,	» 12,420
C. Huisman,	» Onderdendam,	» 12,330
K. Dashof,	» Baflo,	» 12,320
A. Woldringh & J. v. d. Berg,	» Zoutkamp,	» 11,780

's-Bosch, 21 Nov.: het driejarig onderhoud der Rijkshavenwerken te Willemstad met de zelfregistreerende peilschaal, aldaar, en die te Steenbergsche-as; minste inschr. was J. Hack, te Oudgastel, voor *f* 3580 per jaar.

2o. het driejarig onderhoud van de Rijkshavens- en rivierwerken te Moerdijk; minste inschr. was J. van Houwelingen, te Sliedrecht, voor *f* 4588 per jaar.

Leeuwarden, 21 Nov.: het éénjarig onderhoud van de havenwerken te Makkum, Stavoren, Lemmer en Takzijl, in 3 perceelen:

perc. 1 (havenwerken te Makkum); minste inschr. was A. A. de Lange, te Lemmer, voor *f* 1470;

perc. 2 (idem te Stavoren); minste inschr. was A. S. Cuperus, te Stavoren, voor *f* 1087;

perc. 3 (idem te Lemmer en Takzijl); minste inschr. was A. S. de Jong, te Lemmer, voor *f* 1689.

Arnhem, 22 Nov.: het leveren van geniegoederen in de forten bij Westervoort en bij Pannerden; ingek. 6 bilj., als:

D. W. Magendans,	te Arnhem,	*f* 3145
A. Jas,	» idem	» 3090
J. P. Welsing,	» idem	» 2999.99
G. H. v. d. Heijden,	» idem	» 2989
J. v. Toll,	» idem	» 2980
C. F. W. Uttewaal,	» Wijk-b/Duurst.,	» 2934.80

Raming » 3380

Langeveen, 22 Nov.: het bouwen van eene porche met eetzaal en verdere restauratiën, zoo buiten als binnen, aan het huishuis te Langeveen, onder beheer van den architect Brink Evers, te Ellekum; ingekomen op perceel 1 7 bilj., als:

J. C. Carmiggelt,	te Brummen.	*f* 3740
L. Enklaar,	» Dieren,	» 4879
R. A. Schoonman,	» idem	» 4830
H. Stoltenberg,	» idem	» 4819
G. Gerbrands,	» Laragoeren,	» 4256
J. Steinvoort,	» Dieren,	» 4230
J. de Witt,	» idem	» 4031

perc. 2 ingek. 4 bilj., als:

H. W. Douwes,	te Zutfen,	*f* 2549
A. & J. v. d. Burg,	» Dieren,	» 2342
G. Busink,	» idem	» 2075
G. Slik,	» idem	» 1948

Aan de minste inschr. gegund.

Dordrecht, 22 Nov.: het vergrooten van het vereenigingsgebouw Musis Sacrum, onder beheer van den Bouwkundige H. E. v. d. Kas; ingek. 6 bilj., als:

J. v. d. Vlugt,	*f* 5440
H. v. d. Kloet Mz.,	» 4787
L. Kooijman,	» 4787
P. v. Driel,	» 4643
J. v. Weissenis,	» 4320
H. Degens Jr.,	» 4287

gegund.

Amsterdam, 23 Nov.: het bouwen van twee woonhuizen in de Marnixstraat, te Amsterdam, voor rekening van P. Langevelt Jr. en Th. A. van Zeggelen, onder beheer van de architecten P. J. van Rossem en W. J. Vuyk; ingekomen 31 bilj., als:

J. J. Voorijn,	te Amsterdam,	*f* 32,900
W. H. Struijs,	» idem	» 32,700
P. J. v. Werkum,	» idem	» 32,500
Tuinier & Furstner,	» idem	» 32,000
E. R. Kuipers,	» Nieuweramstel,	» 30,974
W. L. Leibbrandt,	» Amsterdam,	» 30,919
W. Greve,	» Buiksloot,	» 30,825
H. Müller,	» Amsterdam,	» 30,580
L. C. Appels en A. Theunissen v. Manen,	» idem	» 30,215
J. F. Prenzler,	» idem	» 29,900
A. v. Zebst,	» idem	» 29,875
J. G. de Haas Jr.,	» idem	» 29,874
P. Kampman en J. v. Haeverwijk,	» idem	» 29,380
Gebr. v. Berkum,	» idem	» 29,245
Peeters en Roelofsen,	» idem	» 29,200
J. Staas,	» idem	» 29,023
P. S. Rijnierse,	» idem	» 29,000
R. Krijnen,	» idem	» 28,840
H. J. en G. Haandriksman,	» idem	» 28,575
Knipper en Yrse,	» idem	» 28,510
D. Verbeek & Zn.,	» idem	» 28,327
A. Aalders,	» idem	» 28,340
P. de Haan,	» idem	» 28,240
J. P. Rieken en J. Becker Jr.,	» idem	» 28,222
H. W. A. Paans,	» idem	» 28,000
Craijff en Schouten,	» idem	» 27,887
H. Rietsnijder & Zn.,	» idem	» 27,775
G. Boon,	» idem	» 27,240
Kommer en Visser,	» idem	» 27,117
F. Rijke,	» idem	» 27,100
D. Zuiderboek,	» idem	» 26,870
F. Luijten,	» idem	» 26,840
B. de Bruin,	» idem	» 26,439
J. v. Berne,	» idem	» 26,420
W. Scholtz,	» idem	» 25,250

Amsterdam, 24 Nov.: het vervoeren en lossen van zand voor de bestratingswerken en andere werken der gemeente, van 1 Jan. '85 tot ultimo Dec. '87, (Bestek no. 41 van 1884); ingek. 11 bilj., als:

	per M³
J. Houwelingen, Amsterdam,	*f* 0.81
C. J. Maks Jz. en J. J. Boekholst, idem	» 0.78
W. Goedkoop Dz., idem	» 0.77
Ph. Verbruggen, Waddinksveen,	» 0.7449
A. Kremers, Amsterdam,	» 0.74
P. Westmaas, idem	» 0.738,
C. Bos Az., idem	» 0.73
G. D. v. Doorn, idem	» 0.684
H. Dinkler, Baikebot,	» 0.668
G. Schoonk, Amsterdam,	» 0.667
E. v. Brammeleren, Nieuweramstel,	» 0.64

Zutfen, 24 Nov.: het bouwen van zes woningen onder één dak op een terrein buiten de voormalige Spittaalspoort, onder beheer van den architect J. G. Mellink:

Metselwerk, ingek. 5 bilj., als:

J. W. Heuvelink,	te Vierakker,	*f* 4800
W. Kerkmeijer,	» Zutfen,	» 4739
H. Rood,	» Giesel,	» 4525
G. J. Carmiggelt,	» Brummen,	» 4460

Een briefje van onwaarde.

Timmeren, ingekomen 15 bilj., als:

F. R. J. Wigman,	te Brummen,	*f* 3728
H. J. Bessem,	» Zutfen,	» 3500
G. J. Kerkmeijer,	» idem	» 3448
Gebr. Landewoert,	» idem	» 3200
L. Nijland,	» idem	» 3130
G. J. Koorsman,	te Zutfen,	*f* 3093
R. v. d. Velde,	» idem	» 3010
G. J. Boerewinkel,	» Brummen,	» 2998
H. Langenberg A Wz.,	» Zutfen,	» 2954
G. J. Groeters,	» idem	» 2953
H. J. Mulderij,	» Vierakker,	» 2942
J. G. Carmiggelt,	» Brummen,	» 2899
J. Altena,	» idem	» 2884
A. Passman,	» Zutfen,	» 2762
H. Meijer,	» Warnsveld,	» 2599

Stukadoren, ingekomen 5 bilj., als:

A. Enzerink,	te Zutfen,	*f* 142
F. J. Beek,	» idem	» 138
F. W. ten Bolscher,	» idem	» 137
J. Rietf,	» idem	» 135
H. J. Hilbers,	» idem	» 133

Smeden, ingek. 7 bilj., als:

J. M. Wullink,	te Zutfen,	*f* 416
W. Meijerink,	» idem	» 415
J. Volkers,	» idem	» 396
A. Borbank,	» idem	» 394
G. J. Moenberst,	» Baren,	» 382
J. W. ten Brank,	» Zutfen,	» 380
J. W. Wullink,	» idem	» 375

Lood en zink, ingekomen 5 bilj., als:

R. H. v. Hulst,	te Zutfen,	*f* 371
H. A. v. Eldik,	» idem	» 371
P. de Vries,	» idem	» 367
J. A. Tappers,	» idem	» 362
H. J. Huijtink,	» idem	» 360

Glas- en verfwerk, ingek. 10 bilj., als:

H. J. v. Doorn,	te Zutfen,	*f* 470
H. Barenk,	» idem	» 424
Verbeek en Visser,	» idem	» 400
H. ter Hogt,	» idem	» 400
G. Kelholt,	» idem	» 398
J. Douwes,	» idem	» 398
H. R. Evers,	» Hoven,	» 388
H. v. Bosbeide,	» Zutfen,	» 375
J. R. Meister,	» idem	» 360
Wed. G. H. Voskamp,	» idem	» 340

Behangen, ingek. 4 bilj., als:

H. Kerkmeijer,	te Zutfen,	*f* 66
H. Paalman,	» idem	» 55
F. J. Wennink,	» idem	» 54
H. Hulshof,	» idem	» 52

Metselen en timmeren, ingek. 5 bilj., als:

F. R. J. Wigman,	te Brummen,	*f* 7730
Gebr. Landewoert,	» idem	» 7615
R. Meijer,	» Warnsveld,	» 7199
H. W. Douwes,	» Zutfen,	» 7028
J. Schut,	» Brummen,	» 6996

Massa, ingek. 2 bilj., als:

Gebr. Landewoert,	te Zutfen,	*f* 8609
C. ter Haar,	» Winterswijk,	» 8400

Utrecht, 25 Nov.: het maken van eene wachterswoning op den spoorweg tusschen Brummen en Zutfen; ingek. 5 bilj. als:

A. Bogerd,	te Delfzijl,	*f* 4247
A. J. Passman,	» Zutfen,	» 3586
G. Boerstoel,	» Brummen,	» 3457
R. A. Hilbers,	» Groenloo,	» 3400
A. Klanderman,	» Brummen,	» 3345
Gebr. Landewoert,	» Zutfen,	» 3099

Firma G. J. Carmiggelt & Zn., » Brummen, » 2985

H. W. Douwes,	» Zutfen,	» 2975
J. Schut,	» Brummen,	» 2930
S. Dekker,	» Doesburg,	» 2852

Groningen, 25 Nov.: het driejarig onderhoud van het jaagpad langs de A, tusschen Statenzijl en Nieuweschans; ingekomen 5 bilj., als:

	per jaar
J. H. Dijkhuis, Onderschans,	*f* 2673
H. Timmer, Beerta en W. Timmer, Finsterwolde,	» 2600
H. Veninga, Nieuweschans,	» 2598
F. v. Balen, idem	» 2584
R. Havinga, Winschoten,	» 2498

's-Hage, 26 Nov.: het maken van werken tot verdediging van den linkeroever der Deutsche kil, onder de gemeente Dubbeldam; ingek. 10 bilj., als:

A. Boer Wz.,	te Sliedrecht,	*f* 7700
A. Prins T.Hz.,	» idem	» 7083
Ph. Verbruggen,	» Waddinksveen,	» 7347
W. Volker,	» Sliedrecht	» 7400
D. Volker,	» Dordrecht,	» 7200
C. v. d. Plas,	» Hardinksveld,	» 7100
T. de Groot,	» Giessendam,	» 6872
G. Goedhart,	» Dordrecht,	» 6745
G. de Boer,	» Gorcharen,	» 6666
C. Boskam Jz.,	» Sliedrecht,	» 6447

Kampen, 26 Nov.: het herstellen van een gedeelte dijk (Dwarsdijk le gedeelte), tusschen de dijkpalen 39 en 40, met lefering der materialen; ingekomen 4 bilj., als:

W. v. d. Bekl,	*f* 598
R. Pap,	» 584
J. Wienholt,	» 442
G. J. Lacassen,	» 434

gegund.

Velp, 26 Nov.: het bouwen eener maai-en-broischool, onder beheer van den bouwkundige F. Koetlang J.Ez.; ingek. 8 bilj., als:

A. Abbenhuis,	te Velp,	ƒ 5367
H. Vleeming,	» idem	» 5336
A. Jas,	» Arnhem,	» 5300
E. J. N. Steentjes,	» Velp,	» 5084
P. Rimmer,	» Arnhem,	» 4966
W. A. Duijm,	» Velp,	» 4888
F. H. v. Heuven,	» idem	» 4865
H. Wassink,	» idem	» 4450

Haarlem, 26 Nov.: 1o. het maken en inhangen van 2 stel ijzeren buitendeuddeuren voor de kleine schutsluis en de uitwateringsluis der Noordzeesluizen te IJmuiden, benevens het uitnemen, vervoeren, herstellen en opbergen van de te vervangen deuren; minste inschr. was W. H. Jacobs, te Haarlem, voor ƒ 27,846.

2o. het dreigarig onderhoud der Rijks-zee- en havenwerken op Marken; minste inschr. was C. Blankevoort, te Monnikendam, voor ƒ 7987.

's-Hage, 27 Nov.: het bouwen van 6 woonhuizen aan de Koningin-Emmakade, voor de Cooperatieve Vereeniging tot het bouwen van eigen woningen, onder beheer van den architect Nic. Molenaar; ingek. 20 bilj., als:

H. Stiefkjes & Co.,	te 's-Hage,	ƒ 55,555.55
W. F. P. v. d. Grijp,	» idem	» 28,900
A. Stichter,	» idem	» 27,240
J. Giebels en J. v. Serveflen,	» Haarlem,	» 26,000
F. H. Kuhael en J. C. Mook,	» 's-Hage,	» 24,975
J. H. de Vos,	» Utrecht,	» 24,970
S. Tanner,	» 's-Hage,	» 24,967
P. v. Rossem,	» idem	» 24,743
C. Meijers,	» idem	» 24,013
M. L. v. Spanje,	» idem	» 24,000
W. Franken,	» idem	» 23,190
F. J. Laakerman,	» idem	» 23,184
A. C. Paardekooper,	» idem	» 23,004
B. Rombout,	» idem	» 23,100
J. L. Wendes Jr.,	» idem	» 22,910
J. Rosmolen,	» idem	» 22,784
P. v. Vliet Cz.,	» idem	» 22,777.77
M. Houtman,	» idem	» 22,228
J. v. d. Ham,	» idem	» 21,849
F. L. v. Velsen,	» Haarlem,	» 19,367

Gegund aan J. v. d. Ham.

's-Heerenberg, 27 Nov.: het maken van een gebouw tot verpleging op het terrein van het Groot Ziekengasthuis; ingek. 10 bilj., als:

F. A. v. Ravesteyn,	te 's-Rosch,	ƒ 3244
A. W. v. d. Bruggen,	» idem	» 3200
A. J. D. Hermsen,	» idem	» 3087
J. Schellekens Jz.,	» idem	» 2998
H. v. Helvoort,	» idem	» 2945
A. Hanssen,	» idem	» 2881
J. v. Rossmalen	» idem	» 2861
J. C. Schellekens,	» idem	» 2767
G. de Ruijter,	» idem	» 2740
L. Frankefort,	» idem	» 2692

Groningen, 27 Nov.: 1o. het maken en leveren van schoolmeubelen enz. voor de inrichting-zijde meisjesschool aan het gedempte Zuiderdiep; minste inschr. was T. Holthuis Sr., te Groningen, voor ƒ 663.

2o. het maken en leveren van gordijnen voor die school; minste inschr. was H. J. Brokken, te Groningen, voor ƒ 895.

Middelburg, 28 Nov.: 1o. het driejarig onderhoud van het Nederlandsch gedeelte van het kanaal van Neuzen; ingek. 13 bilj., als:

C. Bos, Dordrecht,	ƒ 49,700
Th. Volker, idem	» 47,500
C. F. J. Fruijenhuys, Neuzen,	» 43,700
J. Verkuijl Quakkelaar, Vlissingen,	» 42,700
M. L. v. Wijngaarden, Sliedrecht,	» 42,400
C. Bolier Cz., Bruinisse,	» 41,789
A. Tholens, Neuzen,	» 41,700
C. D. Dalder, Scherpenisse,	» 41,669
M. D. de Putter en J. Tolbenaar, Neuzen,	» 41,392
A. v. d. Beek, Zaamslag,	» 41,300
M. C. de Jong, Sliedrecht,	» 39,870
H. Bage, Middelburg,	» 38,980
C. v. d. Hoeft, Neuzen,	» 36,380

2o. het driejarig onderhoud der registreerende peilschalen te Borsele en te Oostbevelland en der Rijkspeilschaal te Hoedekenskerke, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zeeland; ingek. 3 bilj., als:

A. J. de Muijnck, Borsele,	ƒ 450
A. Smit, Goes,	» 389
A. J. A. Borgvlist, Baarland,	» 287

Assen. Het verbeteren der Rijks-lagere school te Frederiksoord is gegund aan den minsten inschr. G. J. Aberson, te Steenwijk.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 6 DECEMBER 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 8 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud van de groote- en andere Rijkswegen in de prov. Zuidholland, in 8 perceelen, Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en de ingenieurs in het noordelijk en het middelijk arrondissement van het 10e district, en bij de betrokken opzichters. Raming per jaar: perc. 1, ƒ 8900, perc. 2, ƒ 17,000, perc. 3, ƒ 14,520, perc. 4, ƒ 6470, perc. 5, ƒ 19,410, perc. 6, ƒ 5700, perc. 7, ƒ 14,500, perc. 8, ƒ 15,450;

2o. het onderhoud van het Zedenikkanaal met hijbehoorende werken en het Rijkssluisgemaal aan den Arkelschedam (Zuidholland), ged. '85. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Raming ƒ 35,000.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van zand voor het ophoogen van wegen om het Rijksmuseum, aan de Stadhouderskade. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 109.

Alfen a/d. Rijn, te 12 uren, in het lokaal boven de R.-K. scholen: het bouwen van eene kerk met toren, pastorie enz. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.:

1o. de levering van steen, kalk, cement enz., ged. '85;

2o. de levering van rongen, spijkers enz., ged. '85;

3o. het verrichten van eenige verfwerken aan het raadhuis, ged. '85;

4o. het onderhouden van kachels in het raadhuis ged. '85, met bijlevering van bouwstoffen enz.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorweg-maatschappij, in het administratiegebouw aan het Droogbak:

1o. Bestek no. 346, het inrichten van perceel no. 21, aan den steiger te Rotterdam, tot bestelkantoor en woning. Raming ƒ 4500;

2o. Bestek no. 347, het veranderen en verbreeden van de brug over de trekvaart te 's-Hage, met hijbehoorende werken, in 2 perceelen. Raming: perc. 1 ƒ 41,000, perc. 2 ƒ 27,000. Inl. bij den ingenieur van den weg, Achterburgwal 171, te Amsterdam.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het leveren van Waal- en Rijnsteenen;

2o. het leveren van bekapte straatkeien;

3o. het leveren, leggen en herleggen van hardsteenen trottoirbanden, alles ten dienste van de gemeente 's-Hage.

Leiden, door den architect W. F. van der Heyden: eenige vakken voor den bouw van een heerenhuis aan den Stationsweg, te Leiden. Inl. bij genoemden architect.

Dinsdag, 9 Dec.

Enschedé, te 11 uren, door de firma Gerrit van Delden, in het Hotel De Graaff: het bouwen van 3 woonhuizen op een terrein nabij het station te Gronau. Inl. bij den architect G. Beltman A.Gz., te Enschedé. Aanw. 8 Dec., te 1 uur.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Rijkswatermolen aan de Binnen-A bij Nieuweschans. Raming ƒ 700 per jaar.

Alkemade, te 12 uren, door burg. en weth.: het onderhouden van den grintweg en de voetpaden met de daarbijbehoorende kunstwerken en plantsoen, voor den tijd van 3 jaren, ingaande 1 Jan. '85. Inl. bij den opzichter der gemeente, te Roelofarendsveen.

Arnemuiden, te 3 uren, door burg. en weth.: het dempen der oude vest dier gemeente.

Hansweerd, te 4 uren, door den architect A. de Clercq, te Kraningen: het bouwen van een nieuw woonhuis met broodbakkerij, te Hansweerd. Inl. bij genoemden architect. Aanw. 1 uur voor de besteding.

Woensdag, 10 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het onderhoud van de schutsluizen en hijbehoorende werken te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Raming ƒ 2815;

2o. het onderhoud van het vereenigde gedeelte van den Vaartsche-Rijn onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk (Utrecht), ged. '85, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Raming ƒ 2370;

3o. het maken van hazaltsteenhoningen tegen het huitenbeloop van den Rijksdeem van de gehlers de Thomaswaard en de Oostelijke Oudag, rechteroever Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerpalen 100 en 108 onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter Bimmer, te Werkendam. Raming ƒ 12,200.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het bouwen eener schutsluis en het maken van hijbehoorende werken nabij den Gemeendijk, bewesten Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en bij den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Raming ƒ 23,750.

Twello, te 11 uren, ten raadhuize: het schoonhouden der 7 openbare scholen in de gemeente Voorst, ged. '85.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 26 perceelen.

Gouda, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. de levering van verschillende benoodigdheden, ged. '85, in 17 perceelen;

2o. het maken van een hazaltmuur, 9000 M. schoeiing, rioleeringswerken, den bovenbouw eener ijzeren ophaalbrug, een vaste houten brug, en de noodige bestrating, ged. '85, in 6 perceelen.

Vrijdag, 12 Dec.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der registreerpeilschaal te Bruinisse, behoorende tot de zeewerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Raming ƒ 286 per jaar.

Zegveld, te 11 uren, door het best. van het waterschap Zegveld, in het gemeentehuis: het aanvoeren der bestaande- en het bouwen van eene nieuwe steenen schutsluis langs de Grecht, in gemeend waterschap. Inl. bij den architect N. A. Swanenburg, te Woerden.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van een steenen duiker ter vervanging van de Wiuntjesbrug over de Nettelhorsterloot, in den Rijks-grooden weg Zutfen—Lochem—Goor. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, bij den ingenieur Van Manen, te Zutfen en bij den opzichter Baerents, meede te Zutfen. Raming ƒ 2770.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van een gedeelte walmuur, langs de haven ten zuiden der Hangbrug te Scheveningen. Aanw. 10 Dec., te 12 uren.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het afbreken van eenige gebouwen, noodig voor den aanleg eener straat van den Prinsessewal naar het Kerkplein. Aanw. 10 Dec., te 10 uren.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: het vernieuwen en onderhouden van in de gemeente gelegen straatwerken.

Zaterdag, 13 Dec.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het gekanaliseerde gedeelte van den Hollandsche-IJssel, ged. '85—'87. Inl. bij den hoofdingenieur Da Celliée Muller, te Haarlem, den ingenieur Bleckmann en den opzichter Baars, beiden te Utrecht. Raming ƒ 13,841 per jaar.

Maandag, 15 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van al de werken behoorende tot het kanaal door Voorne, in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Lugten, te Hellevoetsluis. Aanw. 8 Dec. Raming ƒ 40,000 per jaar.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. best.: het tweejarig onderhoud van den havendam van Oudgenaal ('85—'86). Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat J. van der Vegt, te 's-Hage. Aanw. 10 Dec., te 12 uren.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren en leggen van trottoirbanden aan den Academiesingel en in de Hendrikstraat;

2o. het maken van een plafond in de voormalige vleeschhal;

3o. het maken en leveren van meubelen voor de scholen van lager onderwijs;

4o. het onderhoud der gemeentewerken, op tarief, over '85;

5o. het leveren van drukwerken over '85.

Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 10 Dec., te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het bouwen eener school voor onvermogenden aan het Kortenbosch, te 's-Hage. Aanw. 12 Dec., te 10 uren;

2o. het aanleggen van straten in een park aan den Bezuidenhoutscheweg, aldaar. Aanw. 12 Dec., te 12 uren.

Groningen, 's avonds 8 uren, door den architect G. Nijhuis, in Het huis De Beurs: het bouwen van eene heerenbehuizing met bovenwoning op een terrein, gelegen aan den Heeresingel, kadastraal bekend sectie I, no. 2500. Aanw. 13 Dec., te 11 uren.

Dinsdag, 16 Dec.

Leeuwarden, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, te Zwolle, aan den Arendstuin: het doen van verbeteringen aan het hospitaal te Leeuwarden. Raming ƒ 7240. Aanw. 12 Dec., te 10 uren. Bilj. inzenden 15 Dec., vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatien, te Leeuwarden.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Rijks-grooden wegen en van de verspreide Rijksbeuggen in Groningen, in 3 perceelen en in massa. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beiden te Groningen; voor perceel 1 bij den opzichter Bauer, te Groningen; voor perc. 2 en voor het gedeelte Groningen—Winneweer van perc. 3, bij den opzichter Rammaker, te Groningen, en voor het gedeelte Winneweer—Delfzijl van perc. 3 bij den opzichter Stratingh, te Delfzijl. Aanw. 9 Dec. Raming: perc. 1 ƒ 10,700, perc. 2 ƒ 10,940, perc. 3 ƒ 13,630; massa ƒ 35,360.

Lochem, te 1 uur, in het Hotel Bak: het amoveeren van het heerenhuis De Pol, aldaar, en het daarterplaatse bouwen van eene villa en een koetshuis met stalling, woning enz. Inl. bij den architect M. K. Smit, te Dieren. Aanw. te 9 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 413, het ver-

richten van grondwerken en het maken van gebouwen en verdere inrichtingen, ten behoeve van de halte Pepergn. Inl. bij den sectie-ingenieur W. J. Klerk de Reus, te Meppel en aan het centraalbureau. Aanw. 8 Dec., te 3½ uren.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gedeelte van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het Veenhuizerkanaal, ter verbinding van de Drentsche met de Friesche wateren en daartoe betrekkelijke werken, aanvangende 1 Jan. '85. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Raming ƒ 8572 per jaar.

Woensdag, 17 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het aanleggen van 2 dwarskribben onder de gemeente Ingen (Lienden), aan den linkeroever van den Nederrijn, tusschen de kilometervaxen 56 en 57. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Casbendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeree te Wageningen. Aanw. 10 Dec. Raming ƒ 6000.

Donderdag, 18 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het vierjarig onderhoud der Rijkshavenwerken te Medemblik, Raming ƒ 4800 per jaar;

2o. het driejarig onderhoud der Rijks-zee- en havenwerken op Vlieland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 11 Dec. Raming ƒ 35,000 per jaar;

3o. het driejarig onderhoud van de Oosterbuitenhaven te Medemblik. Aanw. 11 Dec. Raming ƒ 2000 per jaar. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn;

4o. het driejarig onderhoud der Rijkshavenwerken op Terschelling. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 11 Dec. Raming ƒ 11,500 per jaar;

5o. het onderhoud van de werken van het Krabbersgat, behoorende tot de havenwerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 11 Dec. Raming ƒ 5000;

6o. het maken en leveren van 100 betonblokken voor de zeebrekers van de havenhoofden te Ijmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 11 Dec. Raming ƒ 15,150.

Vrijdag, 19 Dec.

's-Hage, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijksgroote wegen in Noordbrabant, in 10 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 4e district, te 's-Bosch, bij de arrondissementsingenieurs Keurenaer, te 's-Bosch en De Jong van Beek en Donk, te Breda; voor perc. 1 bij den opzichter Wechuizen, te 's-Bosch, perc. 2 bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur, perc. 3 bij den opzichter Pommée, te Aarlerikstel, perc. 4 en 5 bij den opzichter Brouwer, te Vucht, perc. 6 en 7 bij den opzichter Hendelman, te Breda, perc. 8 en 9 bij den opzichter Hermans, te Breda, perc. 10 bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Aanw. 12 Dec. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 7000, perc. 2 ƒ 6000, perc. 3 ƒ 9000, perc. 4 ƒ 5800, perc. 5 ƒ 6000, perc. 6 ƒ 2760, perc. 7 ƒ 8870, perc. 8 ƒ 3240, perc. 9 ƒ 8560, perc. 10 ƒ 9540.

's-Bosch te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het beplanten van het verlengde gedeelte van den Rijksweg van 's-Bosch naar Tilburg, van 460 M. voorbij kilometerpaal no. 1 tot 274 M. voorbij kilometerpaal no. 2, onder Vucht. Inl. bij den hoofdingenieur in het 4e district, den arrondissementsingenieur Keurenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Brouwer, te Vucht. Aanw. 12 Dec. Raming ƒ 2900;

2o. het maken van een sterghsoing langs het buitenbeloop van den linker Diezedijk, tot voortzetting van de verbetering van het kanaal de Dieze, in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur keurenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 12 Dec. Raming ƒ 4000.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het beplanten van een gedeelte rijksweg, gelegen in de gemeente Stad-Doetichem en doel uitmakende van den Rijks-grooten weg van Doesburg naar de Pruisische grens bij Anholt. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, bij den ingenieur Van Manen, te Zutfen en bij den opzichter Lijsen Pz., te Doesburg. Aanw. 11 Dec. Raming ƒ 624.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het vierjarig onderhoud van de Wanneperveensche en Giethoornsche wegen, en van den weg van Zwolle naar de Friesche grens, behoorende tot de groote wegen en verspreide landbruggen in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en den opzichter Dijk, te Meppel. Aanw. van perc. A 12 Dec., van perc. B 11 Dec. Raming per jaar, perc. A ƒ 9900, perc. B ƒ 11,725, massa ƒ 21,225;

2o. het driejarig onderhoud van de Rijkshavenwerken te Blokzijl. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij den opzichter Smit Gz., te Blokzijl. Aanw. 12 Dec. Raming ƒ 2950 per jaar.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het uitvoeren van vernieuwingen, herstellingen, verf- en teerwerk aan de kunstwerken, gebouwen enz. der Dedemsvaart en hare zijtakken, gesl. '85, in 3 perceelen. Inl. bij den prov. ingenieur A. Déking Dura, te Zwolle en bij den opzichter S. J. H. Brenkel, aan de Balkbrug. Raming: perc. 1 ƒ 2215, perc. 2 ƒ 1425, perc. 3 ƒ 2890;

2o. het onderhoud van de aarde- en verlegingswerken van de Dedemsvaart en hare zijtakken over '85, in 3 perceelen. Inl. bij den prov. ingenieur A. Déking Dura en bij den hoofdopzichter S. J. H. Brenkel. Raming: perc. 1 ƒ 2260, perc. 2 ƒ 1320, perc. 3 ƒ 1750;

3o. het bouwen van eene wachterswoning bij sluis no. 6 der Dedemsvaart. Inl. bij den prov. ingenieur A Déking Dura en bij den opzichter G. S. J. Brenkel, te Lutten. Aanw. in de week, die de besteding voorafgaat, te 12 uren. Raming ƒ 2660.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het verbeteren en verzwaren van den Statendijk in de gemeente Weststellingwerf, behoorende tot de zeewerken in Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter Postma, te Heerenveen. Aanw. 12 Dec. Raming ƒ 9000;

2o. het doen van eenige buitengewone herstellingen aan het oostelijk kanaalboord van de Munnikenijlsterrijt. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en bij den opzichter Kramer, beiden te Leeuwarden. Aanw. 12 Dec. Raming ƒ 1800.

Zaterdag, 20 Dec.

Witmarsum, te 10½ uren, ter secretarie van Wonseradeel: de levering van 860 stère riviergrint en 430 stère harde puin, ten behoeve van de gemeentewegen in Wonseradeel.

Winterswijk, te 12 uren, door de Geldersch-Overijselsche Lokaalspoorwegmaatschappij, in de Seciëteit: Bestek no. 57, het maken van de grond- en kunstwerken, het leggen van spoorbaan en wissels en het verrichten van eenige andere werken, voor den lokaalspoorweg Deutichem—Winterswijk, lang ruim 18 K.M. Inl. op het bureau, aldaar, waar de bij. uiterlijk te 11 uren moeten bezorgd zijn.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Keulsche Vaart in de prov. Utrecht, gesl. '85. Inl. bij den hoofdingenieur in het 8e en 9e district, te Haarlem, den ingenieur Bleckmann, te Utrecht en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Aanw. 13 Dec. Raming ƒ 2970.

Bergum, te 5 uren, ten gemeentehuize: het verbouwen van de school en onderwijzerswoning te Witveen, onder Oosternieuwer. Aanw. 17 Dec., te 11 uren.

Maandag, 22 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud van de groote en andere Rijkswegen in Noordholland, in 5 perceelen. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 21,114, perc. 2 ƒ 11,059, perc. 3 ƒ 5955, perc. 4 ƒ 9577, perc. 5 ƒ 14,794;

2o. het driejarig onderhoud van- en het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de werken behoorende tot het Noordzeekanaal, in 3 perceelen. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 23,770, perc. 2 ƒ 12,490, perc. 3 ƒ 12,940;

3o. het driejarig onderhoud van het Groot Noordhollandsch kanaal, in 7 perceelen. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 20,410, perc. 2 ƒ 14,375, perc. 3 ƒ 9820, perc. 4 ƒ 7275, perc. 5 ƒ 14,300, perc. 6 ƒ 13,850, perc. 7 ƒ 19,900. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem. Aanw. 15 Dec.

Dinsdag, 23 Dec.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85—'87) van de beide Statensijlen en bijbehoorende werken, behoorende tot de zeewerken in Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Aanw. 16 Dec. Raming ƒ 1710 per jaar.

Woensdag, 24 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de levering van ballaststeen voor de Rijkswerkwerken op de Maas, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij de betrokken opzichters. Aanw. 17 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het gedurende '85 onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de Landsgebouwen te 's-Hage. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter der Landsgebouwen J. A. Weinberg, beiden te 's-Hage. Aanw. 17 Dec., te 9 uren. Raming ƒ 54,495.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen:

1o. het maken en stellen van eene tweede metalen bovenbouw voor de brug over de Maas, te Venlo. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectie-ingenieur, te Nijmegen. Aanw. 16 en 17 Dec, te 12 uren. Raming ƒ 317,000;

2o. de levering van bureaubehoeften voor de onderscheiden bureau's der Staatsspoorwegen, ged. '85;

3o. het maken en leveren van 50 ijzeren lantarenpalen, 150 lantarenarmen en 220 koperen lantarens. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 3800.

Zaterdag, 27 Dec.

Leeuwarden, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken, stellen en goedwerkend opleveren, op door de gemeente te maken fundeering, van eene gegoten-ijzeren gasbouderkuip met plaatijzeren gasbouder, ter inhoudsgrootte van ongeveer 3000 stère, gegoten-ijzeren kolommen, afsluitpot, in- en uitlaatbuizen, afsluiters enz., ten dienste der gemeentegasfabriek, aldaar. Biljetten inzenden ter gemeentesecretarie 26 Dec., voor 's avonds 5 uren.

Woensdag, 31 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het verruimen en gedeeltelijk aanleggen van het Zeslerikkanaal tusschen Vianen en den Staatsspoorweg bij Schoonderloo, in de gemeenten Nieuwland en Arkel, met het maken der kunstwerken, behoorende tot den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Escher, te Gorichem. Aanw. 24 Dec. Raming ƒ 1,200,000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen:

1o. het maken en stellen van den ijzeren bovenbouw van eene brug voor spoorweg- en gewoon verkeer over de Dongo, te Geertruidenberg. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te 's-Hosch. Aanw. 23 en 24 Dec., te 11 uren. Raming ƒ 154,000;

2o. het maken der fundeeringswerken voor de ijzeren overkapping op het centraal personenstation, te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 23 en 24 Dec. Raming ƒ 128,000.

3o. het maken, leveren en stellen van 4 draaischijven van 13.5 M. middellijn. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 19,000.

Woensdag, 7 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van afmeerings, overwegafsluitingen, afstandpalen en andere teekens, met eenige bijkomende werken, voor het gedeelte Amersfoort—Kesteren van den spoorweg Amersfoort—Nijmegen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Arnhem. Aanw. 29 en 30 Dec., te 11 uren, aanvangende te Reenen. Raming ƒ 62,800.

Woensdag, 21 Jan. 1885.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de inrichting en bediening van een stoombootdienst tusschen Enkhuizen en Staveren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen van Zaandam naar Enkhuizen en van Staveren naar Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage.

Op later te bepalen datum.

Anjum: het afbreken van 2 oude- en het verbouwen van eene nieuwe stelphuizing met lijtshuis, smithuis enz., op Jewier, onder Anjum. Bestek en teekening liggen bij Teake Haakema, aldaar. Aanw. 8 Dec., te 10 uren.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Arnhem, 27 Nov.: de levering van 7,100,000 KG. Ibuitsche gaskolen; gegund aan C. Berghuijs, te Amsterdam, uit de mijn «Unser Fritz", voor ƒ 17,98/100 cent per 100 KG.

Hilversum, 28 Nov.: het leveren en stellen van de zuivertoestellen en fabriekslecding, ten dienste der te bouwen gemeentegasfabriek; ingek. 9 bilj., als:

F. J. Bijlard, Hilversum,	ƒ 10,670
Kon. Nod. Grofsmederij, Leiden,	» 10,200
A. Kleine, Dortmund,	» 10,000
J. L. Nering Bögel & Co., Deventer,	» 9,690
Deprez & Co., Tilburg,	» 8,860
Van den Honert en Punt, vertegenwoordiger van La Compagnie des conduites d'eau, Vennes,	» 8,619
M. Saltzherr, vertegenwoordiger van het Technisch bureau Nierstrasz, Amsterdam,	» 8,443
J. H. Begemann, Helmond,	» 7,000
A. Trifet, Louvière (België),	» 6,323

Gunning voorbehouden.

Zutfen, 28 Nov.: het bouwen van 2 woningen onder één dak, onder beheer van den architect J. Uiterwijk Wz.; ingek. 11 bilj., als:

B. ter Haar,	te Winterswijk,	ƒ 2510
Oosterink en Schut,	» Zutfen,	» 2200
H. Langenberg,	» idem	» 2182
J. Schut,	» Brummen,	» 1955
Gebr. Landsweerd,	» Zutfen,	» 1945
M. Meijer,	» Warnsveld,	» 1944
J. Pesman,	» Zutfen,	» 1882
R. v. d. Velden,	» idem	» 1855
F. B. J. Wigman,	» Brummen,	» 1843
A. Mulderije,	» Vierakker,	» 1839
L. Nijland,	» Zutfen,	» 1838

gegund.

Leeuwarden, 28 Nov.: het driejarig onderhoud van de Rijkswerken, behoorende tot de zeewerken in Friesland, in 4 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1 (Friesche sluis bij Zoutkamp), A. J. Nicolai, te Munnikenijl, voor ƒ 830 per jaar;

perc. 2 (binnenshuis te Munnikenijl), O. Kerkstra, te Munnikenijl, voor ƒ 296 per jaar;

massa perc. 1 en 2, A. J. Nicolai, voor ƒ 1091 per jaar;

perc. 3 (zeeshuis onder Engwierum), C. Bakker, te Kollum, voor ƒ 2208 per jaar;

massa perc. 1, 2 en 3, C. Bakker, voor ƒ 3419 per jaar;

perc. 4 (Molkwerumerzijl), A. D. Schellinga, te Staveren, voor ƒ 274 per jaar.

Utrecht, 29 Nov.: het driejarig onderhoud ('85—'87) van de schipbrug, liggende over de rivier de Lek tusschen Vreeswijk en Vianen, volgens Bestek no. 23, dienst '85—'87; ingek. 4 bilj., als:

		per jaar.
C. de Groot,	te Dordrecht,	ƒ 8880
A. de Groot,	» Houkelum,	» 7975
J. Schooten,	» Vianen,	» 7590
J. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 7420

Amsterdam, 29 Nov.: het maken van een stalgebouw met wagen-remise, smederij en verdere bijkomende werken, voor de Amsterdamsche Omnibusmaatschappij, op een terrein aan de 2e Leeghwaterstraat, te Amsterdam, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt; ingek. 37 bilj., als:

A. v. Zelst,	ƒ 32,615
Kemner en Visser,	» 32,159
Oosterink en Schut,	» 30,900
J. C. de Haart Jr.,	» 30,500
H. C. Derks,	» 29,933
Posters en Boekhuis,	» 29,879
P. Kampman en J. v. Harderwijk,	» 29,815
J. Schoonenburg en C. J. Maks,	» 29,500
H. de Haan,	» 29,000
H. W. A. Paans,	» 28,000
E. R. Kuipers,	» 28,584
W. Greve, (Buikslot N.-H.),	» 27,963
D. Zaalerbeek,	» 27,896
Bastiaan Krijnen,	» 27,740
G. Boon,	» 27,340
Knipper en Vreu,	» 27,240
W. L. Leibbrandt,	» 27,123
D. Verbeek & Zn.,	ƒ 26,970
W. Voskuijl,	» 26,840
R. v. Buuren,	» 26,840
J. P. Rieken,	» 26,800
H. J. Meekers,	» 26,787
D. H. Zoevat,	» 26,773
Cruijff en Schouten,	» 26,680
G. Vlaanaan,	» 26,624
J. Koster,	» 26,595
Timmer en Fürstner,	» 26,411
B. de Bruijn,	» 26,277
C. Romeijn,	» 25,873
H. J. en G. Haandrikman,	» 25,600
D. Cerlijn & Zn. en A. J. de Haan,	» 25,580
H. Rietsnijder & Zn.,	» 25,320
J. J. Vontijn,	» 25,308
Gebr. v. Berkum,	» 24,989
K. J. B. v. Damme,	» 24,734
G. D. v. Doorn,	» 24,643
F. W. v. d. Houwen, (Ouddorp Z.-H.),	» 21,555

Gegund aan G. D. v. Doorn.

's-Hage, 1 Dec.: 1o. het leveren van brandstoffen, benoodigd voor de stoomwerktuigen te 's-Hage en te Scheveningen, ged. '85; minste inschr. was Berkhout, aldaar:

voor het stoomwerktuig in de Koningstraat:

Boerkolen	ƒ 0.50
Engelsche kolen	» 0.70
takkenbossen	» 0.12

voor het stoomwerktuig aan de Hangbrug te Scheveningen:

Boerkolen	ƒ 0.52
Engelsche kolen	» 0.75
takkenbossen	» 0.12

2o. het afgraven der Zoningronden en het daardoor maken van de aardebaan voor de Duinstraat, te Scheveningen; minste inschr. was P. Boks, te Amersfoort, voor ƒ 6300.

's-Hage, 1 Dec.: 1o. het driejarig onderhoud van de overlaten in den Waaldijk boven Gorichem met de daartoe behoorende sluizen, duikers en verdere werken; minste inschr. was J. L. de Jongh, te Amerside, voor ƒ 6146.

2o. de overbrenging van Hellevoetsluis naar Middelharnis, Dirksland en Stellendam en terug van passagiers, voertuigen, goederen en vee en van de brieven- en pakketpost, van 1 Jan. '85—31 Dec. '99; minste inschr. was P. Langeveld Hz., te Hardinkveld, voor ƒ 18,949.

3o. het driejarig onderhoud van de zeewerken op Goedereede, in 4 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, A. v. d. Tak, Goedereede,	ƒ	2,900
» 2, C. Roskam Jz., Stiedrecht,	»	13,262
» 3, S. Bennijen, Ouddorp,	»	1,590
» 4, C. Roskam Jz., Stiedrecht,	»	12,984

Groningen, 1 Dec.: 1o. het onderhouden en vernieuwen der bestratingen binnen de gemeente Groningen, ged. '85; ingek. 6 biljetten, voor de som van ƒ 9900, ƒ 8880, ƒ 8400, ƒ 7793, ƒ 7727 en, van J. I. Teesman, aldaar, ƒ 6679.

2o. het onderhouden van kachels in gebouwen der gemeente, ged. '85; minste inschr. was G. J. van der Meer, aldaar, voor ƒ 46.40.

3o. het leveren van gemaald ijzerwerk, ged. '85; minste inschr. was B. J. Bodens, aldaar, voor 28 pct. beneden tarief.

4o. het verrichten van verfwerken, ten dienste van gemeentewerken, ged '85; minste inschr. was B. de Groot, aldaar, voor 23 pct. beneden tarief.

Amsterdam, 1 Dec.: Bestek no. 42 (1884), het verruimen van het gedeelte der Singelgracht tusschen de brug voor de Willemspoort en de Staatsspoorwegbrug; het verlengen van de invaart der Haarlemmertrekvaart; het verbreeden en verdiepen van een gedeelte dier vaart; ingek. 8 bilj., als:

F. E. Terwindt en B. A. Wiegerink,	te Arnhem,	ƒ 39,468
W. Ambagtsheer,	» Amsterdam,	» 39,000
W. Goedkoop Dz.,	» idem	» 35,700
H. Bennik H.Ez.,	» Vreeswijk,	» 35,000
C. Bos,	» Amsterdam,	» 28,793
G. D. v. Doorn,	» idem	» 26,000
C. Langeveldt,	» idem	» 25,387
P. Westmaas,	» idem	» 20,475

Amsterdam, 1 Dec.: het bouwen van een dubbele villa in het Vondelpark, grenzende aan de Anna-Vondelstraat, gemeente Nieuwer-amstel, onder beheer van de architecten W. Wilkens en G. van Arkel; ingek. 20 bilj., als:

F. Luijten,	ƒ	58,700
H. C. Derks,	»	49,989
Staal en Haalmeijer,	»	48,989
D. Verlaek & Zn.,	»	48,797
R. A. Warners,	»	48,500
J. Koster,	»	47,946
J. J. Vontijn,	»	47,099
A. Aalders,	»	46,780
Cruijff en Schouten,	»	46,480
W. L. Leibbrandt,	»	45,444
H. W. A. Paans,	»	44,820
Gebr. v. Berkum,	»	43,998
J. Becker en J. P. Rieken,	»	41,800
H. Rietsnijder & Zn.,	»	40,950
H. Rietsnijder & Zn.,	»	40,948
E. R. Kuijpers,	»	40,772
K. J. B. v. Damme,	»	40,393
J. G. de Haart,	»	40,393
D. Cerlijn & Zn. en A. J. de Haan,	»	39,980
G. Boon,	»	39,678
W. Greve, Buikslot,	»	38,487

Hoofdplaat, 2 Dec.: het maken van nieuwen en het vernieuwen van bestande rijshoofden in den calamiteusen Hoofdplaatpolder; ingekomen 5 bilj., als:

J. Leijs,	te 's-Heerarendskerke,	ƒ 5449
J. Jansen,	» Neuzen,	» 5349
P. Monjé,	» Breskens,	» 5262
D. Thoëns,	» Hoek,	» 5125
A. v. d. Beek,	» Zaamslag,	» 4847

Bergen-op-Zoom, 2 Dec.: het verbeteren van de privaten bij kazernegebouwen enz., aldaar; ingek. 6 bilj., als:

A. Oosters,	te Willemstad,	ƒ 3477
H. v. Loon,	» Bergen-op-Zoom,	» 3200
C. Bastiaanse,	» idem	» 3066
H. J. Horsten,	» idem	» 2989
A. Gorsen,	» idem	» 2978
A. Asselbergs,	» idem	» 2889

Utrecht, 2 Dec.: 1o. Bestek no. 411, het maken van 2 dubbele wachterswoningen nabij de brug in den Staatsspoorweg over de Oude-Maas te Dordrecht, alsmede het uitvoeren van eenige bijkomende werken; ingekomen 16 bilj., als:

P. Kraaijeveld Pz.,	te Stiedrecht,	ƒ 24,800
A. Bogerd,	» Delfshil,	» 21,947
L. Lalejje,	» Puttershoek,	» 21,450
C. Bothof Hz.,	» Zwijndrecht,	» 21,430
A. v. Gameren, Strijen en B. R. v. Iperen,	» 's-Gravendeel,	» 21,019
J. Blok,	» idem	» 20,800
J. v. d. Vlugt Jr.,	» Dordrecht,	» 19,850
J. A. N. Lucas,	» Lageswaluwe,	» 18,700
A. du Yps,	» Dordrecht,	» 18,614
L. Kooijman,	» idem	» 18,542
L. Botermann,	» Gilze,	» 18,188
J. H. de Wit,	» Dordrecht,	» 17,993
N. Klaus,	» idem	» 17,839
H. Degens,	» idem	» 17,569
C. Benkelman,	» Zwartewaal,	» 16,220
A. R. Visser,	» Rotterdam,	» 16,140

2o. Bestek no. 412, het maken van een plankier in de haven te Sneek; ingekomen 17 bilj., als:

B. H. Clercx,	te Bolsward,	ƒ 2345
P. J. v. d. Steele,	» Bozum,	» 2296
N. P. Molenaar,	» Sneek,	» 2295
H. Formsma,	» Grijpskerk,	» 2234
J. A. de Graaf,	» Sneek,	» 2184
C. Schiere,	» Boornbergum,	» 2158
G. C. Visser,	» Vlist,	» 2157
A. T. Jonstra,	» Baard,	» 2137
R. Post,	» Beerenveen,	» 2124
J. Thorbrüggen,	» Bedum,	» 2086
H. Keijzer Js.,	» Leeuwarden,	» 2047
D. Landstra,	» Sneek,	» 2046
Gebr. v. d. Meer,	» Harlingen,	» 2000
H. T. Riesma,	» Bozum,	» 1992
R. F. Feenstra,	» Bolsward,	» 1877
F. Hilarius,	» Leeuwarden,	» 1841
J. Langenhorst,	» Harlingen,	» 1562

Alkmaar, 2 Dec.: het bouwen van eene nieuwe Noordhollandsche boerenwoning met stalling, te Limmen, onder beheer van den architect F. Venter, te Alkmaar; ingekomen 17 bilj., als:

V. F. Braun,	te Beverwijk,	ƒ 7000
J. Verweel,	» Oterleek,	» 6970
A. v. Lit,	» Uitgeest,	» 6885
M. Zonderhuis,	» Alkmaar,	» 6815

K. Bouman,	te Beemster,	ƒ 6590
M. Noes,	» Assendelft,	» 6580
A. Bareman,	» Schoorl,	» 6350
G. P. B. Schermer,	» Uitgeest,	» 6180
P. Metselaar,	» Alkmaar,	» 6180
S. Pepping,	» Limmen,	» 6114
J. Hosmus,	» idem	» 6100
J. Dekker,	» Enigenburg,	» 5896
K. Bolten,	» Heiloo,	» 5853
Wed. J. Bes,	» Kastrikum,	» 5824
P. Nomes,	» St.-Maarten,	» 5599
D. Tromp,	» 't Zand, Zijpe,	» 5349
C. Grootegoed,	» Alkmaar,	» 5200

gegund.

Delft, 3 Dec.: de levering aan de artillerie-stapel- en constructiemagazijnen van:

perc. 1, 8000 M. witte zaai-karfoes; minste inschr. waren Cloos en V. Leenbrugge, Leiden, à ƒ 0.60½ per M.

perc. 2, 200 haren buskruitkleeden, hecle, ƒ 8.19 per stuk, 220 haren buskruitkleeden, halve, ƒ 4.06 per stuk; minste inschr. was W. Stevens, Kralingen.

perc. 3, 15 boksroepen tot veld- en vestingbokken à ƒ 20.21 per stuk, 8 koppelroepen tot schranken à ƒ 30.12 per stuk, 20 kanonstroppen, groote, à ƒ 7.48 per stuk, 7 kanonstroppen, kleine, à ƒ 5.18 per stuk, 10 kanonstroppen, stop, à ƒ 0.65 per stuk, 5 kanontrekreepen à ƒ 18.14 per stuk; minste inschr. was W. J. de Vogel, Dordrecht.

perc. 4, 300 L. machinolie; minste inschr. was Bax, Rotterdam.

perc. 5, 15000 gespen tot ondersingels à ƒ 0.0125 per stuk; 90 KG. koperplaat, D 0.0010 à ƒ 0.82 per KG.; 30 KG. messingdraad, D 0.0108 à ƒ 0.78 per KG.; 36 KG. messingdraad, D 0.003 à ƒ 0.78 per KG.; 30 KG. messingplaat, D 0.002 à ƒ 0.78 per KG.; 100 KG. messingplaat D 0.001 à ƒ 0.78 per KG.; 3500 ijzeren gespen à ƒ 0.01½ per stuk; 2000 ijzeren gespen à ƒ 0.01 per stuk; 15000 ijzeren gespen à ƒ 0.0125 per stuk; 250 KG. koperplaat à ƒ 0.82 per KG.; 300 KG. koperplaat à ƒ 0.82 per KG.; 50 KG. messingdraad à ƒ 0.78 per KG.; 70 KG. messingdraad à ƒ 0.78 per KG.; 100 KG. messingdraad à ƒ 0.78 per KG.; 150 KG. messingplaat à ƒ 0.78 per KG.; 400 KG. koperstaaf, rond, dik, à ƒ 0.88 per KG.; 5 KG. messingdraad, dik, à ƒ 1.02 per KG.; 200 KG. koperplaat à ƒ 0.82 per KG.; 250 KG. koper, staafrond, à ƒ 0.88 per KG.; 15 KG. messingdraad à ƒ 1.02 per KG.; 50 KG. messing, staafrond, à ƒ 0.78 per KG.; 250 KG. messing, staafrond, à ƒ 0.78 per KG.; minste inschr. waren W. Hoven & Zn., 's-Hage.

perc. 6, 965 stuks staalplaat; 1140 KG. staal, staaf, gegoten en 110 KG. staal, gestagen, plat; minste inschr. waren Ibitz & Co., Rotterdam, te zamen ƒ 3040.92.

perc. 7, 400 M² vilt, dik 0.003; minste inschr. was J. A. G. Wessels, Utrecht, à ƒ 1.42 per M².

Meppel, 8 Dec.: het bouwen van 5 woonhuizen met wachtkamer (behalve de levering van hardsteen, marmer en zandsteen) aan de aanlegplaats der stoomboten bij de Brouwerstraat, voor rekening van B. Lotgering, onder beheer van den architect Muntendam; ingek. 5 bilj., als:

H. G. Stratingh,	te Meppel	ƒ 7000
P. G. Jans,	» idem	» 4793
A. Hazekar,	» idem	» 4450
J. Emmink Az.,	» idem	» 4298
K. Woest,	» idem	» 3844

gegund.

's-Bosch, 5 Dec.: het maken van 4 wisselplaatsen op de Zuidwillemsvaart (Noordbrabant); ingek. 4 bilj., als:

A. de Kort,	te Baardwijk,	ƒ 8523
A. Gehlens,	» 's-Bosch,	» 7790
W. P. de Vries,	» Rosem,	» 7525
P. Rijsders,	» Valkenswaard,	» 6875

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 13 DECEMBER 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 15 Dec.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten G. J. van Gendt & C. M. G. Nieuwal, in het Centraalgebouw: voor rekening van Th. Etty: het egaliseeren en verharden van de nieuwe wegen A en B, tusschen de Amsterdamsche en Zijpendaalsche wegen, te Arnhem.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van al de werken behoorende tot het kanaal door Voorne, in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het middelijk arrondissement van het 10e district, te Briele en bij den opzichter Luyten, te Hellevoetsluis. Raming ƒ 49.000 per jaar.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. best.: het tweejarig onderhoud van den havendam van Oudgenplaat ('85—'86). Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat J. van der Vegt, te 's-Hage.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren en leggen van trotteirbanden aan den Academiesingel en in de Hendrikstraat;

2o. het maken van een plafond in de voormalige vleeschhal;

3o. het maken en leveren van meubelen voor de scholen van lager onderwijs;

4o. het onderhoud der gemeentewerken, op tarief, over '85;

5o. het leveren van drukwerken over '85.

Inl. bij den gemeentearchitect.

Dordrecht, te 12 uren, in het raadhuis:

1o. de levering aan de gemeente, voor den dienst '85, van:
- dennen-, grenen-, eiken-, iepen-, Amerikaansch grenen- en gecreosoteerd dennenhout;
- hardsteenen trotteirbanden;
- kalk, tras;
- teer, touwwerk;
- smidswerk;
- vlakke Waalklinkers;
- gegoten-ijzeren straatsyphons;
- olie, brandhout, turf, peetskatoen en talk;

2o. het onderhouden der openbare pompen.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het bouwen eener school voor onvermogenden aan het Kortenbosch, te 's-Hage;

2o. het aanleggen van straten in een park aan den Bezuidenhoutscheweg, aldaar.

Nijmegen, te 1 uur, door den burgemeester:

1o. onder Malden: *a.* het omrieden van grond in Heumensoord, in 7 perceelen, *b.* het slootengraven in het Eikenhout, in 7 perceelen, *c.* het ophalen van grond, in 13 perceelen;

2o. onder Heumen: het uitroeien van klassen op de grippen bij de Domineeswaai, in 4 perceelen.

Wageningen, door burg. en weth.:

1o. te 1 uur: het leveren en stellen van 30 M. ijzeren hek bij school no. 1. Inl. bij den gemeentetimmerman S. Bitters;

2o. te 1½ uren: het leveren der brandstoffen voor de gemeentegebouwen ged. '85.

Assen, 's avonds 7 uren, in het Stationskoffiehuis: het bouwen van een huis voor R. Gunster, met bijlevering der materialen. Inl. bij den stadsbouwmeester H. C. Winters.

Groningen, 's avonds 8 uren, door den architect G. Nijhuis, in Het huis De Beurs: het bouwen van eene heerenbehuizing met bovenwoning op een terrein, gelegen aan den Heeresingel, kadastraal bekend sectie I, no. 2300.

Dinsdag, 16 Dec.

Leeuwarden, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, te Zwolle, aan den Arendsbuin: het doen van verbeteringen aan het hospitaal te Leeuwarden. Raming ƒ 7240. Bilj. inzenden 15 Dec., vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën, te Leeuwarden.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Rijks groote wegen en van de verspreide Rijksleuggen in Groningen, in 3 perceelen en in massa. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beiden te Groningen; voor perceel 1 bij den opzichter Bauer, te Groningen; voor perc. 2 en voor het gedeelte Groningen—Winneweer van perc. 3, bij den opzichter Raamaker, te Groningen, en voor het gedeelte Winneweer—Delfzijl van perc. 3 bij den opzichter Stratingh, te Delfzijl. Raming: perc. 1 ƒ 10,790, perc. 2 ƒ 10,940, perc. 3 ƒ 13,630; massa ƒ 35,360.

Lochem, te 1 uur, in het Hotel Bak: het annoteeren van het heerenhuis De Pol, aldaar, en het daarterplaatse bouwen van eene villa en een koetshuis met stalling, woning enz. Inl. bij den architect M. S. Smit, te Dieren. Aanw. te 9 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 413, het verrichten van grondwerken en het maken van gebouwen en verdere inrichtingen, ten behoeve van de halte Peperga. Inl. bij den sectie-ingenieur W. J. Kleek de Beus, te Meppel en aan het centraalbureau.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het Veenhuizerkanaal, ter verbinding van de Drentsche met de Friesche wateren en daartoe betrekkelijke werken, aanvangende 1 Jan. '86. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Raming ƒ 8372 per jaar.

Woensdag, 17 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het aanleggen van 2 dwarskribben onder de gemeente Ingen (Limburg), aan den linkeroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 56 en 57. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeree te Wageningen. Raming ƒ 6000.

Nijmegen, te 3 uren, in het café Erven P. van Daal: het bebouwen van 2 perceelen aan de Nieuwe Markt, aldaar. Inl. bij den architect D. Semmelink.

's-Bosch, bij den voorzitter, L. Bogaerts, van het waterschapsbestuur van het Laag Bemaal: de levering van 420 M³ harde grove puin, op den wal aan de krib van de gemeente Alem op 't Wild.

Donderdag, 18 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud der Rijkshavenwerken te Medemblik. Raming ƒ 4800 per jaar;

2o. het driejarig onderhoud der Rijks-zee- en havenwerken op Vlieland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Raming ƒ 85,000 per jaar;

3o. het driejarig onderhoud van de Oostee-buitenhaven te Medemblik. Raming ƒ 2000 per jaar. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn;

4o. het driejarig onderhoud der Rijkshavenwerken op Terschelling. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Raming ƒ 11,500 per jaar;

5o. het onderhoud van de werken van het Krabbersgat, behoorende tot de havenwerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Raming ƒ 5000;

6o. het maken en leveren van 100 betonblokken voor de zeebrekers van de havenhoofden te Ijmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming ƒ 18,150.

Arnhem, te 12 uren, door den directeur der gemeentegasfabriek:

1o. de levering van magazijngoederen, in 15 perceelen (waaronder 380,000 S.G. kluitkalk), benoodigd ged. het dienstjaar '85;

2o. het onderhoud der fabrieksgebouwen enz. ged. het dienstjaar '85;

3o. het lossen en vervoeren van Engelsche en Duitsche gaskolen, alsmede van kluitkalk, ged. het dienstjaar '85.

Aanw. van no. 2, 15 Dec., van 10—11½ uren.

Vrijdag, 19 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijksgroote wegen in Noordbrabant, in 10 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, te 's-Bosch, bij de arrondissementsingenieurs Keurenaer, te 's-Bosch en De Jong van Beek en Donk, te Breda; voor perc. 1 bij den opzichter Weehuizen, te 's-Bosch, perc. 2 bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur, perc. 3 bij den opzichter Pommée, te Aarlerkstel, perc. 4 en 5 bij den opzichter Brouwer, te Vucht, perc. 6 en 7 bij den opzichter Berkelman, te Breda, perc. 8 en 9 bij den opzichter Hermans, te Breda, perc. 10 bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 7000, perc. 2 ƒ 6030, perc. 3 ƒ 9000, perc. 4 ƒ 5800, perc. 5 ƒ 6900, perc. 6 ƒ 2760, perc. 7 ƒ 8970, perc. 8 ƒ 3240, perc. 9 ƒ 8580, perc. 10 ƒ 9540.

's-Bosch te 10½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het beplanten van het verbreede gedeelte van den Rijksweg van 's-Bosch naar Tilburg, van 460 M. voorbij kilometerpaal no. 1 tot 274 M. voorbij kilometerpaal no. 2, onder Vucht. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Keurenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Brouwer, te Vucht. Raming ƒ 2800;

2o. het maken van een steenglooiing langs het buitentalud van den linker Diendijk, tot voortzetting van de verbetering van het kanaal de Dieze, in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Keurenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Raming ƒ 4600.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het beplanten van een gedeelte Rijksweg, gelegen in de gemeente Stad-Doetichem en deel uitmakende van den Rijks-grooten weg van Doesburg naar de Pruisische grens bij Anholt. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, bij den ingenieur Van Manen, te Zutfen en bij den opzichter Lijsen Pz., te Doesburg. Raming ƒ 624.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het vierjarig onderhoud van de Wanneperveensche en Giethoornsche wegen, en van den weg van Zwolle naar de Friesche grens, behoorende tot de groote wegen en verspreide landsleuggen in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en den opzichter Dijk, te Meppel. Aanw. van perc. A 12 Dec., van perc. B 11 Dec. Raming per jaar, perc. A ƒ 9000, perc. B ƒ 11,325, massa ƒ 21,325;

2o. het driejarig onderhoud van de Rijkshavenwerken te Blokzijl. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij den opzichter Smit Gz., te Blokzijl. Raming ƒ 2660 per jaar.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het uitvoeren van vernieuwingen, herstellingen, verf- en teerwerk aan de kunstwerken, gebouwen enz. der Dedemsvaart en hare zijtakken, ged. '85, in 5 perceelen. Inl. bij den prov. ingenieur A. Déking Dura, te Zwolle en bij den opzichter S. J. H. Brenkel, aan de Ballebrug. Raming: perc. 1 ƒ 2213, perc. 2 ƒ 1425, perc. 3 ƒ 2890;

2o. het onderhoud van de aarde- en verbeteringswerken van de Dedemsvaart en hare zijtakken over '85, in 3 perceelen. Inl. bij den

prov. ingenieur A. Déking Dura en bij den hoofdopzichter S. J. H. Breukel. Raming: perc. 1 ƒ 2930, perc. 2 ƒ 1820, perc. 3 ƒ 1750;

3o. het bouwen van eene wachterswoning bij sluis no. 6 der Dedemsvaart. Inl. bij dem prov. ingenieur A. Déking Dura en bij den opzichter G. S. J. Breukel, te Lutten. Aanw. in de week, die de besteding voorafgaat, te 12 uren. Raming ƒ 2400.

Zutfen, te 2 uren, ten gemeentehuize:

1o. de leverantie van verschillende materialen en ijzerwerken, ten dienste der gemeentewerken;

2o. het onderhoud der openbare pompen.

Inl. bij den gemeentearchitect.

Leeuwarden, te 2½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het verbeteren en verzwaren van den Statendijk in de gemeente Weststellingwerf, behoorende tot de zeewerken in Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter Postma, te Heerenveen. Raming ƒ 9000.

2o. het doen van eenige buitengewone herstellingen aan het oostelijk kanaaloord van de Munnikenzijlsterrijt. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en bij den opzichter Kramer, beiden te Leeuwarden. Raming ƒ 1800.

Zaterdag, 20 Dec.

Witmarsum, te 10½ uren, ter secretarie van Wonseradeel: de levering van 860 stère zwaargrint en 450 stère harde puin, ten behoeve van de gemeentewegen in Wonseradeel.

Utrecht, te 11 uren, door burg. en weth.:

1o. het doen van vernieuwingen aan- en het éénjarig onderhoud van de sluis en daarbijbehoorende werken te Vreeswijk;

2o. idem idem van den straatweg enz. van Utrecht naar Vreeswijk;

3o. idem idem van de sluis enz. te Nieuwersluis en het jaagpad van daar naar Hinderdam;

4o. idem idem van het jaagpad met bijbehorende werken van Utrecht tot nabij Woerden;

5o. het leveren van materialen voor de openbare gemeentewerken, dienstjaar '85, in 21 perceelen.

Winterswijk, te 12 uren, door de Geldersch-Overijsselsche Lokaalspoorwegmaatschappij, in de Société: Bestek no. 57, het maken van de grond- en kunstwerken, het leggen van spoorbaan en wissels en het verrichten van eenige andere werken, voor den lokaalspoorweg Deutichem—Ruurlo, lang ruim 18 K.M. Inl. op het bureau, aldaar, waar de bij. uiterlijk te 11 uren moeten bezorgd zijn.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Keulsche Vaart in de prov. Utrecht, ged. '85. Inl. bij den hoofdingenieur in het 8e en 9e district, te Haarlem, den ingenieur Bleckmann, te Utrecht en den opzichter Van der Harst, te Vreeswijk. Raming ƒ 2970.

Dokkum, te 5 uren, te gemeentehuize: de levering van de door de gemeente in '85 benoodigde bureaubehoeften ten behoeve van de gemeentesecretarie en de schoolbehoeften en leermiddelen voor de openbare lagere scholen in die gemeente.

Bergum, te 5 uren, ten gemeentehuize: het verbouwen van de school en onderwijzerswoning te Witveen, onder Oosternieuwer. Aanw. 17 Dec., te 11 uren.

Amsterdam, door de maatschappij tot exploitatie van het American Hotel: het maken van een bijartzaal c. a., grenzende aan het American Hotel, onder beheer van de architecten Henkenhaf en Ebert. Aanw. 18 Dec.

Ternaard, door burg. en weth. van Westdongeradeel: het leveren, maken en plaatsen van 56 goedijnen met toebehoren in de scholen te Holwerd, Nes, Hantumhuizen en Hantum.

Maandag, 22 Dec.

Beetsterzwaag, te 10 uren, door burg. en weth. van Opsterland:

1o. het in- en uitwendig afverven van scholen en onderwijzerswoningen te Beets, Tijnje, Wijnjeterp, Bakkeveen, Henrik, Lippenhuizen en Kortezwaag, in 7 perceelen;

2o. het verrichten van onderhoudswerken aan de dorps- en gemeente-eigendommen, ged. '85, in 24 perceelen timmerwerk en 24 perceelen verfwerk;

3o. het verrichten van onderhoudswerken aan de scholen en onderwijzerswoningen, ged. '85, in 6 perceelen timmerwerk en 6 perceelen verfwerk;

4o. de levering van Waalsteenklinkers en grint, ged. '85, in 2 perceelen.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud van de groote en andere Rijkswegen in Noordholland, in 5 perceelen. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 21,114, perc. 2 ƒ 11,089, perc. 3 ƒ 5955, perc. 4 ƒ 8577, perc. 5 ƒ 14,794;

2o. het driejarig onderhoud van- en het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de werken behoorende tot het Noordzeekanaal, in 3 perceelen. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 23,770, perc. 2 ƒ 12,400, perc. 3 ƒ 12,940;

3o. het driejarig onderhoud van het Groot Noordhollandsch kanaal, in 7 perceelen. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 20,410, perc. 2 ƒ 14,375, perc. 3 ƒ 9820, perc. 4 ƒ 7275, perc. 5 ƒ 14,200, perc. 6 ƒ 13,850, perc. 7 ƒ 19,900. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem. Aanw. 15 Dec.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een gebouw voor 2 openbare lagere scholen (1e en 2e klasse) aan de Roggeveenstraat, tusschen de Van-Linschoten- en Van-Neckstraten. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het leggen van rioolleidingen, tot voortzetting der rioleering te Scheveningen.

Dinsdag, 23 Dec.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.:

1o. het onderhoud van de schoolgebouwen in '85, in 4 perceelen;

2o. het onderhoud van de bestratingen ged. '85.

Aanw. van no. 1, 17 Dec., te 10 uren, beginnende aan de hoogere burgerschool; voor no. 2, 18 Dec., te 10 uren, bureau Publieke Werken.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85—'87) van de beide Statensijlen en bijbehoorende werken, behoorende tot de zeewerken in Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Aanw. 16 Dec. Raming ƒ 1710 per jaar.

Zaandam, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het vergrooten der Oostzijder begraafplaats;

2o. het maken eener houten brug in het Noorderkerkpad;

3o. het maken eener houten beschoeiing langs het Noorderkerkpad.

Inl. bij den gemeentearchitect J. van der Kaagh.

Zeeland (Noordbr.), te 1 uur, door burg. en weth.: het verbouwen en vergrooten der openbare school, in de kom der gemeente, met bijlevering der bouwstoffen. Inl. bij den bouwkundige J. Frankefort, te Uden. Aanw. een halfuur vóór de besteding.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. Bestek no. 415, het maken van eene hergplaats voor steenkolen en takkenbossen en eenige bijkomende werken, op het station Eindhoven. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. van der Kun, te Venlo. Aanw. 18 Dec., te 11,30 uren.;

2o. Bestek no. 416, het veranderen van de Kraanbeug over het Zijlsterdiep in eene vaste brug, en het verrichten van daarmee in-verbandstaande werken, ten behoeve van den spoorweg Groningen—Nieuweschans. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur L. J. de Sonnaville, te Groningen. Aanw. 15 Dec., te 11 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 414, het maken van een haltegebouw te Deinum, ten behoeve van den spoorweg Leeuwarden—Harlingen. Inl. aan het centraalgebouw en bij den sectieingenieur L. J. de Sonnaville, te Groningen. Aanw. 16 Dec., te 9½ uren.

Vierlingsbeek, te 2 uren, door het kerkbestuur, in de herberg van M. van Bon: het boeren van een gesticht met schuilgebouwen. Inl. bij den architect L. Derks, te 's-Bosch. Aanw. 18 Dec., te 2 uren.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:

getrokken en vlakke Waalklinkers, Waal-beerengrauw,
Utrechtsche straatklinkers,
IJsel-straatplavei en beste harde IJsel-onderstoen,
Escaussijnschesteenen trottoirbanden,
Luiksche kluitkalk,
Grèskeien, Quenastkeien, porfierkeien,
steenslag van natuurlijke steen uit de groeven van Quenast of Lessines,
grove grint, grintzand,
eiken-, grenen-, dennen- en vuren timmerhout,
gegoten-ijzeren straatvoetbons en straatberriebanden,
staaf-, band- en plaatijzer,
tegels, dakpannen, kannenbuizen,
pleister tras, Portland-cement,
gasbranders, glazen ballons,
zink, lood,
loden- en vertind-loden buizen,
spijkers, ijzerwaren, bruggermeesters, enz. enz. enz.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:

1o. 7 ijzeren scheepsboeien, elk wegende ongeveer 1150 KG.;

2o. 7 ijzeren schroefankers met kettingen voor idem.

Bergumerheide, bij R. Hoogland, op 't Boschhuis: het bouwen van een koepel op de kerk, aldaar. Aanw. 16 Dec., te 2 uren.

Woensdag, 24 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de levering van ballaststeen voor de Rijksrivierwerken op de Maas, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij de betrokken opzichters. Aanw. 17 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het gedurende '85 onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de Landsgebouwen te 's-Hage. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter der Landsgebouwen J. A. Weinberg, beiden te 's-Hage. Aanw. 17 Dec., te 9 uren. Raming ƒ 54,695.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.:

1o. het onderhoud van de gemeentegebouwen enz., in '85, in 4 perceelen;

2o. het onderhoud van eenige gemeentewerken ged. '85.

Aanw. 18 Dec., van no. 1 te 10 uren, beginnende aan het achtergebouw gemeentehuis, van no. 2 Publieke Werken.

Hoorn, te 11 uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering van machinaal-gesponnen weefgarens en borstelhaar, benevens blik, lood, tin, ijzer en gesponnen paardehaar, ten dienste van den arbeid der gevangenen in '85.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen:

1o. het maken en stellen van een tweeden metalen bovenbouw voor de brug over de Maas, te Venlo. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectie-ingenieur, te Nijmegen. Aanw. 16 en 17 Dec, te 12 uren. Raming ƒ 317,000.

2o. de levering van bureaubehoeften voor de onderscheiden bureau's der Staatsspoorwegen, ged. '85;

3o. het maken en leveren van 80 ijzeren lantarenpalen, 150 lantarenarmen en 220 koperen lantarens. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 3800.

Hillegersberg, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor 192 leerlingen, met onderwijzerswoning en verder bijbehooren, aldaar. Inl. bij den architect H. Weestra Jr., te 's-Hage. Aanw. 20 Dec., te 11 uren.

Vrijdag, 26 Dec.

Rotterdam, in het Timmerhuis de levering van gietrokken-ijzeren pijpen, ijzeren en koperen fittings, branders, lantarenruiten, kalk, smeo- en plaatijzer, gegoten ijzerwerk en andere magazijngoederen, ten dienste der gemeentewerken.

Zaterdag, 27 Dec.

Leeuwarden, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken, stellen en goedwerkend opleveren, op door de gemeente te maken fundeering, van eene gegoten-ijzeren gashouderkuip met plaatijzeren gashouder, ter inhoudsgrootte van ongeveer 3000 stère, gegoten-ijzeren kolommen, afsluitpot, in- en uitlaatbuizen, afsluiters enz., ten dienste der gemeentegasfabriek, aldaar. Biljetten inzenden ter gemeentesecretarie 26 Dec., vóór 's avonds 5 uren.

Woensdag, 31 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het verruimen en gedeeltelijk omleggen van het Zederikkanaal tusschen Vianen en den Staatsspoorweg bij Schoonrewoerd, in de gemeenten Nieuwland en Arkel, met het maken der kunstwerken, behoorende tot den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Escher, te Gorichem. Aanw. 24 Dec. Raming ƒ 1,200,000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen:

1o. het maken en stellen van den ijzeren bovenbouw van eene brug voor spoorweg- en gewoon verkeer over de Donge, te Geertruidenberg. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te 's-Bosch. Aanw. 23 en 24 Dec., te 11 uren. Raming ƒ 150,000;

2o. het maken der fundeeringswerken voor de ijzeren overkapping op het centraal personenstation, te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 23 en 24 Dec. Raming ƒ 128,000.

3o. het maken, leveren en stellen van 4 draaischijven van 13.5 M. middellijn. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 19,000.

Vrijdag, 2 Jan. 1885.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het leggen en ingraven van telegraafkabels onder den grond, te Zwolle. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den lijninspecteur te Groningen. Raming ƒ 970.

Woensdag, 7 Jan.

Klaaswaal, te 11 uren, in het gemeentehuis: het vergrooten der openbare school. Inl. bij den architect Fop Smit, te Oudbeierland. Aanw. 5 Jan., te 10 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van afrasteringen, overwegafduitingen, afstandspalen en andere teekens, met eenige bijkomende werken, voor het gedeelte Amersfoort—Kesteren van den spoorweg Amersfoort—Nijmegen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Arnhem. Aanw. 29 en 30 Dec., te 11 uren, aanvangende te Renen. Raming ƒ 62,500.

Woensdag, 21 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de inrichting en bediening van een stoombootdienst tusschen Enkhuizen en Staveren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen van Zaandam naar Enkhuizen en van Staveren naar Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage.

Op later te bepalen datum.

Harsum, bij A. Nieuwland: het grootendeels vernieuwen der stelphuizing, bewoond door Fetze Elgersma, op Waekens, onder Winsum. Aanw. 23 Dec., van 11—4 uren.

Wolsum: het afbreken der onde- en het bouwen van eene nieuwe stelphuizing te Westhem. Inl. bij Jan P. Wiersma, te Vijfhuis, onder Wolsum. Aanw. 29 Dec., van 10—12 uren.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Aalsmeer, 3 Dec.: het onderhoud der openbare wegen, samen lang ongeveer 17,000 M., met bijlevering van alle materialen, benevens het onderhoud der bruggen, in die wegen gelegen, en de bestaande opslagplaatsen van grint enz.; ingek. 3 bilj., als:

C. Bos,	te Haarlemmermeer,	ƒ 15,648
C. Eigenhuis,	» Aalsmeer,	» 15,900
A. G. van den Heuvel Jz.,	» Haarlemmermeer,	» 14,714

gegund.

Amsterdam, 8 Dec.: 1o. het veranderen en verbreeden van de brug over de trekvaart in den H. IJ. S. te 's-Hage, volgens Bestek no. 347, perceel 1; ingekomen 11 bilj., als:

J. M. Taverne,	te 's-Hage,	ƒ 53,982
J. v. d. Berg,	» Amersfoort,	» 52,000
J. de Haas,	» 's-Hage,	» 51,000
H. J. Nederhorst,	» Gouda,	» 51,000
J. Trimhamer,	» Schiedam,	» 51,000
K. Hollander,	» Gouda,	» 50,890
H. Wiesboven,	» Schiedam,	» 49,880
W. P. Teeuwisse,	» 's-Hage,	» 47,190
C. Bomijn,	» Haarlem,	» 43,479
J. M. Gruiters,	» 's-Bosch,	» 44,975
A. Korteweg,	» Zevenbergen,	» 43,990

Perceel 2 wordt onderhands gegund.

2o. het inrichten van perceel no. 21, aan den steiger te Rotterdam, tot bestelkantoor en woning, volgens Bestek no. 346; ingekomen 21 bilj., als:

W. P. Teeuwisse,	te 's-Hage,	ƒ 4020
A. Piena,	» Rotterdam,	» 4449
P. v. Buren,	» Charlois,	» 4358.25
J. v. d. Bouwen,	» IJselmonde,	» 4295
M. v. Linschoten,	» Kralingen,	» 4295
H. W. Vrolijk firma W. A. Vrolijk & Zn.,	» Rotterdam,	» 4275.50
Spruijt en Gelnk,	» idem	» 4271
H. Stelwagen,	» idem	» 4250
J. Spruijt en A. v. Staveren,	» Kralingen,	» 4233.33
J. Trimhamer,	» Schiedam,	» 4149
A. Wijnekes,	» Rotterdam,	» 4135
H. Breur,	» idem	» 4085
W. Zanneveld,	» Kralingen,	» 3942
J. H. Beusdens,	» Rotterdam,	» 3925
Smit en Muijsson,	» idem	» 3908.80
J. Kramer,	» idem	» 3894
C. J. v. Tussenbroek,	» idem	» 3879
Wed. G. Camesi & Co.,	» idem	» 3879
P. A. Zanini,	» idem	» 3722
J. Mirande Jr.,	» idem	» 3699
H. Langbroek,	» Hilleshuis,	» 3590

's-Hage, 8 Dec.: 1o. het éénjarig onderhoud van het Zederikkanaal; ingek. 7 bilj.; minste inschr. was G. de Hoog, te Gorichem, voor ƒ 29,467.

2o. het driejarig onderhoud van de groote- en andere Rijkswegen in de prov. Zuidholland:

1e perc. ingek. 6 bilj.; minste inschr. was G. de Hoog, voor ƒ 9343.

perc. 2 ingek. 10 bilj.; minste inschr. was L. den Hoed, te Delft, voor ƒ 14,600.

perc. 3 ingek. 9 bilj.; minste inschr. dezelfde voor ƒ 13,234.

perc. 4 ingek. 9 bilj.; minste inschr. was J. van der Vlugt Jr., te Dordrecht, voor ƒ 5910.

perc. 5 ingek. 7 bilj.; minste inschr. was L. den Hoed, voor ƒ 16,915.

perc. 6 ingek. 8 bilj.; minste inschr. was J. G. Woudenberg, te Dubbeldam, voor ƒ 4643.

perc. 7 ingek. 8 bilj.; minste inschr. was G. de Hoog, voor ƒ 12,360.

perc. 8 ingek. 10 bilj.; minste inschr. dezelfde, voor ƒ 13,082.

's-Hage, 8 Dec.: 1o. de levering aan de gemeente van keien; ingek. 21 bilj., als:

Neef en Lavelije, Luik, Ourthe-keien, 13/15 ƒ 48.— en 13/21 ƒ 72.—
Klaas en V. Limburgh, Rotterdam, porfier, 13/15 ƒ 50.40 16/12 ƒ 75.75 11/15 ƒ 124
Nieuwstraat, Amsterdam, Ourthe, 13/14 ƒ 55.97 13/21 ƒ 81.34
C. Petit, Breda, idem » » 46.34 » » 70.50
dezelfde, Ben-Ahin, » » 61.36 » » 99.—
E. Burlion, Luik, Ourthe, » » 48.63 » » 72.—
dezelfde, Ben-Ahin, » » 63.63 » »110.—
G. Thoonsen, Mook, Ourthe, » » 46.98 » » 71.45
J. Lagendijk, N.-Helvoet, idem » » 48.30 » » 72.45
dezelfde, lava, 46/16 » 54.50
L. Goffin, Luik, Ourthe, 13/14 » 50.97 » » 76.49
P. Lagrodijk, Utrecht, Ben-Ahin, » » 64.80 » »102.50
A. Dupsens, Yvoir, Ourthe, » » 47.47 » » 71.20
V. Noorden & Schweizel, Rotterdam, idem » » 47.78 » » 71.70
S. Janssen, Luik, Ben-Ahin, » » 63.— » »110.—
dezelfde, Ourthe, » » 48.50 » » 74.—
F. Botzen, Mook, idem » » 49.20
dezelfde, Ben-Ahin, » » 58.50
J. T. Smits, Dordrecht, Ourthe, » » 47.93 » » 72.50
dezelfde, lava, 13/16 » 58.50
V. Noorden & Schweizel, Rotterdam, Ben-Ahin, 13/14 » 65.98 » » 98.97

2o. idem van Rijksklinkers; ingekomen 6 bilj., als:

Wed. Knijff & Zn.,	te Woerden,	ƒ 11.25
V. d. Bergh & Co.,	» Montfoort,	» 10.83
W. H. v. Zanten,	» Leusderberg,	» 10.80
J. Brunt,	» Woerden,	» 10.59
J. de Koning,	» idem	» 10.49
D. J. v. Frankenhuijsen,	» Montfoort,	» 9.63

3o. idem van Waalklinkers; ingekomen 4 bilj., als:

	vlakke	perc. 1	perc. 2	getrokken perc. 3	perc. 4
R. v. Wijck, Beteren,	ƒ 14.29	ƒ 14.29	ƒ 14.29	ƒ 14.29	ƒ 14.29
A. N. de Lint, Delft,	14.69	14.69	14.69		
J. de Bruijn, Heerewaarden,	13.95	13.95			
P. H. den Ouden, Zaltbommel,	13.19	13.19	13.19		

4o. idem van trottoirbanden; ingekomen 17 bilj., als:

	leveren per M.	leggen	herleggen
E. Burlon, Luik,	ƒ 1.26[5]		
C. Petit, Breda,	1.88[5]/16		
J. Bosman, Rotterdam,			
H. Jongenburger, Waddinxveen,		ƒ 0.53	ƒ 0.32
G. G. Reuvers, 's-Hage,		0.70	0.33
S. Severin, idem	1.99[5]	0.59[5]	0.44
E. Janssen, Luik,	2.07		
A. P. Schotel, Dordrecht,	2.03[5]		
V. Noorden & Schweizel, Rotterdam,	2.18		
Nierstrasz, Amsterd.,	2.37		
W. Swanevéld, 's-Hage,	2.05[5]		
L. Philips, idem	2.10	0.60	0.36
J. J. Schelts, Amsterdam,	2.05[5]		
P. Lagendijk, Utrecht,	2.179		
L. Goffin, Luik,	2.11[5]		
A. Dupsens, Yvoir,	2.47		
J. Lagendijk, N.-Helvoet,	3.05		0.40[5]

Leiden, 8 Dec.: eenige vakken voor den bouw van een heerenhuis aan den Stationsweg, aldaar, onder beheer van den architect W. F. van der Heyden; ingek. 10 bilj., als:

T. Los,	te Leiden,	ƒ 13,984
W. F. v. Lith,	» idem	» 12,830
S. v. Leeuwen,	» idem	» 12,800
C. G. v. Oerle,	» idem	» 12,449
P. C. de Vrind,	te Leiden,	ƒ 12,284
W. P. J. Verhaar,	» idem	» 12,108
P. Gesman,	» idem	» 12,085
C. Meijers,	» 's-Hage,	» 11,997
G. J. v. Heek & Co.,	» Delft,	» 11,800
A. C. Paardekooper,	» 's-Hage,	» 11,700

Gegund aan G. J. v. Heek & Co.

Hansweerd, 9 Dec.: het bouwen van een nieuw woonhuis met broodbakkerij, aldaar, onder beheer van den architect A. le Clercq, te Kruiningen; ingek. 6 bilj., als:

W. Beerens,	te Ronzinge,	ƒ 3920
B. v. Verre,	» Noordgouwe,	» 3900
L. v. Verre,	» Kruiningen,	» 3800
C. Kock en A. Goedemondt,	» Hansweerd,	» 3679
P. Dronkers,	» Kapelle,	» 3650
J. M. Lammerse,	» Hansweerd,	» 3396

Enschedé, 9 Dec.: het bouwen van 3 woonhuizen voor G. van Delden, te Gronau, onder beheer van den architect G. Beltman A.fzn.; ingekomen 9 bilj., als:

F. Mossels,	te Borne,	ƒ 12,600
A. Niehuis,	» Hoogeveen,	» 12,250
P. en A. Fijlstra,	» Enschedé,	» 12,150
G. Robers,	» idem	» 11,955
J. Limbeck,	» Gronau,	» 11,700
G. Horstmuller,	» idem	» 11,640
H. ten Cate,	» Enschedé,	» 11,433
Kessemeier,	» Gronau,	» 11,400
G. A. Wegerief,	» Enschedé,	» 10,930

Groningen, 9 Dec.: het onderhoud van 's Rijks waterwerken aan de Nieuweschans; ingek. 4 bilj., als:

P. J. Bosscher,	te Oudepekela,	ƒ 775
G. P. v. Bolen,	» Nieuweschans,	» 767

H. Timmer, » Beerta, » 620
H. Veninga, » Nieuweschans, » 668

Sittard, 9 Dec.: het bouwen van nieuwe en het herstellen der oude schoollokalen; ingek. 10 bilj., als:

J. Boulean Zn.,	te Roermond,	ƒ 16,899
F. Boulean,	» idem	» 16,580
G. H. Mestrum,	» Maastricht,	» 16,144
J. Meijs,	» Put,	» 16,000
J. Willems,	» Sittard,	» 15,669
J. Cleven,	» Nieuwstad,	» 15,600
F. Lahaije,	» Sittard,	» 15,568
J. Limpens,	» Maastricht,	» 15,100
J. Landy,	» Sittard,	» 14,900
G. Beckers,	» idem	» 13,877

gegund.

Arnemuiden, 9 Dec.: het dempen van de Ondervest; ingek. 10 bilj., als:

J. M. v. Ditmars,	te Middelburg,	ƒ 4425
L. F. v. Miert,	» idem	» 4420
P. F. de Wilde,	» idem	» 4392
A. Tebesaar,	» Nieuwdorp,	» 4214
J. F. Muller,	» Vlissingen,	» 3275
Heijblom,	» idem	» 3250
J. K. Crueq,	» Arnemuiden,	» 2400
Bdier,	» Rilland-Bath,	» 2400
C. v. Fraaijenhove,	» Middelburg,	» 2071
Jan Leijs,	» Nieuwdorp,	» 2340
J. v. d. Hoek,	» Middelburg,	» 1820

's-Hage, 10 Dec.: 1o. het maken van zuilenhaalsteenbeuting tegen het buitenbeloop van den Rijksdeem van de polders Thamaswaard en Oostelijke Opslag langs den rechteroever van de Nieuwe-Merwede; ingek. 8 bilj., als:

G. Beenbakker Gz.,	te Sliedrecht,	ƒ 12,388
C. de Groot,	» Dordrecht,	» 11,970
W. Volker,	» Sliedrecht,	» 11,890
A. Boer Wz.,	» idem	» 11,825
G. de Hoog,	» Goeichem,	» 11,695
C. de Ruiter,	» Hardinksveld,	» 11,640
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 11,420
Ph. Verbruggen,	» Wadlinksv.,	» 11,189

2o. het bouwen eener schutsluis en het maken van bijbehoorende werken nabij den Groenedijk beweesten Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede; ingek. 16 bilj., als:

C. P. W. Dessing, Gouda,		ƒ 227,000
P. Vlasman, Utrecht,		» 225,874
H. Th. Wiegerink, Groenlo,		» 203,000
B. A. Wiegerink, Groenlo en F. E. Terwindt, Pannerden,		» 202,500
W. P. de Vries, Rossum,		» 198,400
T. Swets Tz., Ameide en A. de Groot, Heukelom,		» 198,000
P. Duinker, Amsterdam,		» 197,000
C. Blazkewoort, Monnikenlaan,		» 196,787
I. Kooy, Amsterdam,		» 195,800
J. Monster Jz., Puttershoek,		» 195,730
P. Rijnders, Valkenswoerd,		» 188,900
J. M. Gruyters, 's-Bosch,		» 188,545
A. v. d Sleyden Az., Hardinksveld,		» 184,989
P. Hell en A. Blocks, Zwolle,		» 183,000
J. Smit VII, Slikkerveer,		» 182,000
L. v. Dijk, Orten en H. A. Erp, 's-Bosch,		» 175,800

3o. het éénjarig onderhoud van het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk; ingekomen 6 bilj., als:

M. Lakerveld,	te Utrecht,	ƒ 2306
D. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 2255
J. v. Harpen,	» Wijk-bij-Duurstede,	» 2196
A. Prins Tz.,	» Sliedrecht,	» 2147
C. Krachten Jz.,	» Utrecht,	» 2140
H. M. de Kolf,	» Utrecht,	» 2126

4o. het onderhoud van de schutsluizen en bijbehoorende werken te Nichtevecht; ingek. 3 bilj., als:

J. Swets Az.,	te Nichtevecht,	ƒ 2897
D. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 2585
J. v. Harpen,	» Wijk-bij-Duurstede,	» 2385

Scheveningen, 10 Dec.: het maken van 2 graanderijen en de verbouw van het catechisatielokaal, met daarboven te maken woning in- en aan de kerk der Ned. Hervormde gemeente, onder beheer van den architect H. E. de Baan; ingekomen 14 bilj., als:

W. P. Tocunisse,	te 's-Hage,	ƒ 14,300
M. L. v. Spanje,	» idem	» 13,810
J. C. Pieterse,	» idem	» 13,750
J. H. Werdes,	» idem	» 13,225
A. Krul Jr.,	» Scheveningen,	» 12,998
J. Schäferli,	» idem	» 12,497
W. v. d. Grijp,	» 's-Hage,	» 12,100
A. de Niet,	» idem	» 12,079
J. de Niet,	» idem	» 11,900
P. Baak,	» Scheveningen,	» 11,886
L. Tromp,	» 's-Hage,	» 11,680
W. Franken,	» idem	» 11,650
C. Meijers,	» idem	» 11,637
A. C. Paardekooper,	» idem	» 11,333

Lochem, 10 Dec.: het bouwen van een villa te Lochem, aan den Nieuweweg, onder beheer van den architect J. Bosch; ingek. 4 bilj., als:

Zandvoort,	te Deventer,	ƒ 6825
J. Otthoff,	» Lochem,	» 5351
A. Beijers,	» idem	» 5263
H. Beerink,	» idem	» 4863

's-Bosch, 11 Dec.: 1o. het verrichten der noodige werken tot het vervangen van de grinthaan door eene keibestrating, op een gedeelte van den prov. weg van Oudgastel naar Duivelcoord, te Stampersgat; minste inschr. was Joh. Hak, te Oudgastel, voor ƒ 2894.

2o. het vernieuwen van den bovenbouw van 2 bruggen in den prov. weg van Gemert naar Beek-en-Donk; minste inschr. was A. Vervoort, te Vechel, voor ƒ 940.

3o. het opruimen der bestaande- en het bouwen eener nieuwe brug over de Kleine Dommel, in den prov. weg van Geldrop naar Helmond, te Geldrop; minste inschr. was L. van Gaal, te Geldrop, voor ƒ 5603.

4o. het éénjarig onderhoud van den klinkerweg van Oosterhout langs de Heihoeve naar den Rijksweg te Rhese Breda—Tilburg; minste inschr. was G. W. Metsers, te Ginneken, voor ƒ 963.

Arnhem, 12 Dec.: het bouwen van een stenen duiker ter vervanging van de Wimdjesbrug over de Nettelhorsterbeek, in den Rijksgrooten weg Zutfen—Lochem—Goor; ingek. 7 bilj., als:

C. Versteeg,	te Velp,	ƒ 2725
A. Beijers,	» Lochem,	» 2989
H. Wegerif,	» Apeldoorn,	» 2945
J. Schuurman,	» Den Ham,	» 2642
H. J. Buitenhuis,	» Elspeet,	» 2588
R. A. Hilbers,	» Groenloo,	» 2585
F. H. v. Eerden,	» Aalten,	» 2568

's-Hage, 12 Dec.: 1o. het afbreken van huizen voor den aanleg der Nieuwe Prinsenstraat:

	perc. 1	perc. 2
M. Steenks, Naaldwijk,	ƒ 1187	ƒ 749
J. Baars, Amsterdam,	1370	
W. v. Spronsen, Monster,	1300	1050
T. Hoogendoorn, 's-Hage,	1675	1500
J. v. 't Woudt, Hillegersberg,	1800	1900
H. Jongenburger, Waddinksveen,	1800	1000
J. Buisman, 's-Hage,	2005	670
Janssen Smit, Rotterdam,	2130	1090
A. Oosterwijk, idem	2222.65	1980
M. Frisso, 's-Hage,	2250	960.50
G. J. v. d. Linde, Rotterdam,	2800	2200
A. Blok, 's-Gravendeel,	3090	2400

2o. het bouwen van een walmuur langs de haven te Scheveningen; ingek. 8 bilj., als:

A. Platteel,	te 's-Hage,	ƒ 5476
J. L. Werders,	» idem	» 5150
C. Paardenkooper,	» idem	» 5149
M. L. v. Spanje,	» idem	» 5148
C. Wijbrands & Co.,	» idem	» 4145
T. Hoogendoorn,	» idem	» 4080
J. Lagendijk,	» Nieuwhelvoet,	» 4100
J. H. de Swart,	» 's-Hage,	» 3659

Middelburg, 12 Dec.: het driejarig onderhoud (1885, 1886 en 1887) der registreerende peilschaal te Bruinisse, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zeeland; ingekomen 2 bilj., als:

J. Elenbaas,	te Bruinisse,	ƒ 348
A. Zuster Jr.,	» idem	» 310
Raming		» 286

Assen. De verbetering van een gedeelte van het buitenpand der Drentsche Hoofdvaart is gegund aan G. J. Groot en J. Knoops, te Nijmegen.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 20 DECEMBER 1884.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 22 Dec.

Bretsterzwaag, te 10 uren, door burg. en weth. van Opsterland:
1o. het in- en uitwendig afverven van scholen en onderwijzerswoningen te Beets, Tijnje, Wijnjeterp, Bakkeveen, Henrik, Lippenhuizen en Korterwaag, in 7 perceelen;
2o. het verrichten van onderhoudswerken aan de dorps- en gemeentegebouwen, gest. '85, in 24 perceelen timmerwerk en 24 perceelen verfwerk;
3o. het verrichten van onderhoudswerken aan de scholen en onderwijzerswoningen, gest. '85, in 6 perceelen timmerwerk en 6 perceelen verfwerk;
4o. de levering van Waubstenenklinkers en grint, gest. '85, in 2 perceelen.

De Kruisberg (bij Deutichem), te 10 uren, door de commissie van administratie over de strafgevangenis van jeugdige mannelijke veroordeelden: de levering van ijzer, ijzerdraad, patent-klinknagels en slotschroeven, blik, Banka-tin, soeroekoes en diverse soorten Hollandsch- en machinaal papier.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het driejarig onderhoud van de groote en andere Rijkswegen in Noordholland, in 5 perceelen. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 21,114, perc. 2 ƒ 11,089, perc. 3 ƒ 5895, perc. 4 ƒ 8977, perc. 5 ƒ 14,394;
2o. het driejarig onderhoud van- en het verrichten van eenige verzieuwingen en herstellingen aan de werken behoorende tot het Noordzeekanaal, in 3 perceelen. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 23,770, perc. 2 ƒ 12,490, perc. 3 ƒ 12,940;
3o. het driejarig onderhoud van het Groot Noordhollandsch kanaal, in 7 perceelen. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 20,410, perc. 2 ƒ 14,373, perc. 3 ƒ 9820, perc. 4 ƒ 7275, perc. 5 ƒ 14,500, perc. 6 ƒ 13,850, perc. 7 ƒ 19,900. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem.

Velp (gem. Rheden), te 11 uren, door het R.-K. kerkbest., bij Wed. Teersteeg: het maken van eikenhouten kerkbanken. Inl. bij den architect J. W. Ruerbooms, te Arnhem.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een gebouw voor 2 openbare lagere scholen (1e en 2e klasse) aan de Roggeveenstraat, tusschen de Van-Linschoten- en Van-Neckstraten. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 201.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.:
1o. het onderhoud van- en het doen van eenige herstellingen of vernieuwingen aan 11 schoolgebouwen, met toebehooren, gest. '85;
2o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen of vernieuwingen aan 11 schoolgebouwen met toebehooren, gest. '85;
3o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen of vernieuwingen aan 9 schoolgebouwen met toebehooren, gest. '85;
4o. de levering van lood, zink enz., gest. '85;
5o. de levering van nieuwe glasgordijnen enz. in het raadhuis, gest. '85;
6o. het stoffen, wasschen, bijwerken en witten der stukadoorwerken aan het raadhuis, gest. '85;
7o. het onderhouden, opvullen enz. van eenige aurwerken der gemeente, gest. '85, '86 en '87.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:
1o. het leggen van rioolleidingen, tot voortzetting der rioleering te Scheveningen;
2o. het bouwen van een walmuur langs een gedeelte der Veerkade, te 's-Hage.

Steeg (gem. Rheden), te 3 uren, voor rekening van J. W. Janssen, in het Hotel „de Engel": het bouwen van een bergplaats met kantoor, bloemenkas, lessenaar met ramen enz., op een stuk grond, gelegen tegenover het landgoed „Valkenberg", aan den Rijksstraatweg te Rheden. Biljetten inzenden uiterlijk 2 uren voor de besteding bij den architect M. K. Smit, te Dieren.

Dinsdag, 23 Dec.

Velp (gem. Rheden), te 10 uren, voor rekening van de directie der Arnhemsche Tramwegmaatschappij: het bouwen van een remise enz., naast de bestaande, te Velp. Biljetten inzenden 22 Dec., bij den architect M. K. Smit, te Dieren.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.:
1o. het onderhoud van de schoolgebouwen in '85, in 4 perceelen;
2o. het onderhoud van de bestratingen ged. '85.

Bergumbacht, te 11 uren, in de Polderkamer: het zesjarig onderhoud van 4 wind- en 1 stoomwatermolen, benevens van de sluizen, huizen, bruggen enz., van den polder Bergumbacht.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('85—'87) van de beide Statenzijlen en bijbehoorende werken, behoorende tot de zeewerken in Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Raming ƒ 1710 per jaar.

Zaandam, te 1 uur, door burg. en weth.:
1o. het vergrooten der Oostzijder begraafplaats;
2o. het maken eener houten brug in het Noorderkerkpad;
3o. het maken eener houten beschoeiing langs het Noorderkerkpad.
Inl. bij den gemeentearchitect J. van der Kooij.

Zeeland (Noordbr.), te 1 uur, door burg en weth.: het verbouwen en vergrooten der openbare school, in de kom der gemeente, met bijlevering der bouwstoffen. Inl. bij den bouwkundige J. Frankefort, te Uden. Aanw. een halfuur vóór de besteding.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:
1o. Bestek no. 415, het maken van eene bergplaats voor steenkolen en takkenbossen en eenige bijkomende werken, op het station Eindhoven. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. van der Kun, te Venlo.
2o. Bestek no. 416, het veranderen van de Kraanbrug over het Zijlsterdiep in eene vaste brug, en het verrichten van daarmee in verband staande werken, ten behoeve van den spoorweg Groningen—Nieuweschans. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur L. J. de Sonnaville, te Groningen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 414, het maken van een halfsgebouw te Beimun, ten behoeve van den spoorweg Leeuwarden—Harlingen. Inl. aan het centraalgebouw en bij den sectieingenieur L. J. de Sonnaville, te Groningen.

Vierlingsbeek, te 2 uren, door het kerkbestuur, in de herberg van M. van Bon: het bouwen van een gesticht met schuilgebouwen. Inl. bij den architect L. Berks, te 's-Bosch.

's-Bosch, te 2 uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering van 3000 KG. verschillende wollen- en 500 KG. katoenen beigarens, confectiemiddelen, enz.

Rotterdam, 'savonds 7½ uren, door den ingenieur J. L. van Wasing: het bouwen eener nieuwe- en het afbreken der bestaande remise en paardenstal op de buitenplaats „Heidenhof", te Hillegersberg.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:
geteerkten en vlakke Waalklinkers, Waal-leerengrauw,
Utrechtsche straatklinkers,
IJsel-straatplavei en beste harde IJsel-onderstoen,
Exaussinschesteenen trottoirbanden,
Limksche kluitkalk,
Grieksteen, Quenastkeien, perfierkeien,
steendag van natuurlijke steenen uit de groeven van Quenast of Lessines,
groeve grint, grintzand,
eiken-, greenen-, dennen- en vuren timmerhout,
gegroefd-ijzeren straatsyphons en straatberriehanden,
staaf-, band- en platijzer,
tegels, dakpannen, kannenbeinen,
pleister, tras, Portland-cement,
gasbranders, glazen ballons,
zink, lood,
loeden- en vertind-looden buizen,
spijkers, ijzerwaren, hengselementen, enz. enz. enz.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:
1o. 7 ijzeren schoepenbeien, elk wegende ongeveer 1150 KG.;
2o. 7 ijzeren schroefankers met kettingen voor idem.

Bergumerheide, bij H. Hoogland, op 't Boschhuis: het bouwen van een koepel op de kerk, aldaar.

Nijmegen, door den burgemeester:
1o. de levering van 235,000 keien, 780 M. trottoirband en 150 M. dekzerken, alles van Niedermendiger steen;
2o. idem van 250,000 straatklinker en ongeveer 350,000 grootendeels miskleurige, gedeeltelijk grijze vlakke klinker;
3o. het verrichten van verfwerken aan de gemeentegebouwen;
4o. het onderhoud der gemeentepompen;
5o. het onderhoud der kachels in de gemeentegebouwen;
6o. het leveren van brandstoffen — de vier hatsten alles ged. '85.

Woensdag, 24 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de levering van ballaststeen voor de Rijkswerken op de Maas, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoeff, te Vucht en bij de betrokken opzichters.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het gedurende '85 onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de Landsgebouwen te 's-Hage. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter der Landsgebouwen J. A. Weinberg, beiden te 's-Hage. Raming ƒ 54,695.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.:
1o. het onderhoud van de gemeentegebouwen enz., in '85, in 4 perceelen;
2o. het onderhoud van eenige gemeentewerken ged. '85.

Boorn, te 11 uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering van machinaal-gesponnen weefgarens en borstelhaar, benevens blik, lood, tin, ijzer en gesponnen paardehaar, ten dienste van den arbeid der gevangenen in '85.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het bouwen van eene bergplaats voor Whiteheads-torpedo's. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, te Willemsoord. Aanw. 22 en 23 Dec., te 10 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen:
1o. het maken en stellen van een tweeden metalen boreubouw voor de brug over de Maas, te Venlo. Inl. bij den civiltaauwezen-ingenieur, te Arnhem en den sectie-ingenieur, te Nijmegen. Raming ƒ 317,000;
2o. de levering van bureaubehoeften voor de onderscheiden bureau's der Staatsspoorwegen, ged. '85;
3o. het maken en leveren van 80 ijzeren lantarenpalen, 150 lantarenarmen en 220 koperen lantarens. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 3800.

Petten, te 12 uren, door het gemeentebest.: het verbeteren van de onderwijzerswoning, aldaar. Raming ƒ 2540.

Delfshaven, te 1 uur, door burg. en weth.:
1o. het éénjarig onderhoud van de gebouwen, werken en inrichtingen

der gemeente, in 5 perceelen, als: timmerwerk, metselwerk, smidswerk, verfwerk, lodgieterswerk;

2o. het eenjarig onderhoud van het rijpakwerk langs het kanaal door de Ruigenhoek, aldaar;

3o. het rioleeren, onder-profiel-brengen en bestraten van de St.-Jozefstraat, aldaar. Aanw. 22 Dec., resp. te 10, 11½ en 2½ uren.

Inl. bij den gemeentearchitect.

Hillegersberg, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor 192 leerlingen, met onderwijzerswoning en verder bijbehooren, aldaar. Inl. bij den architect H. Wenstra Jr., te 's-Hage.

Vlissingen, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken van een ijzeren brug op gemetselde landhoofden, over de Middelburg-Vlissingsche watergang. Inl. bij den gemeentebouwmeester.

Kooten, 's avonds 5 uren, bij den landbouwer M. O. de Vries: het bouwen eener stelphuizing op een nieuw terrein te Kooten.

Nijmegen, 's avonds 8 uren, in het café »In den lantaren Os", Molenstraat: het maken van een gebouw, bestaande uit dubbel woonhuis en pakhuizen, aan den Weurtscheweg, aldaar. Inl. bij de architecten P. H. Schelhaas en J. Knoops Jr., In-de-Betouwstraat, aldaar. Aanw. te 10½ uren.

Haarlem, door den architect S. Roog: het bouwen van een woonhuis aan de Wilhelminastraat, aldaar.

Vrijdag, 26 Dec.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van getrokken-ijzeren pijpen, ijzeren en koperen fittings, branders, lantaarnruiten, kalk, mastiek en plantjuur, gegoten gietwerk en andere magazijngoederen, ten dienste der gemeentewerken.

Zaterdag, 27 Dec.

Slochteren, te 12 uren, door burg. en weth.: het onderhouden van de kunstwegen in de gemeente, ter gezamenlijke lengte van 45,485 M., benevens de daarbijbehoorende tolhuizen en aanhevige werken, kunstwegen enz., ged. '85, '86 en '87. Inl. bij den gemeentewerkmeester G. Gimen, te Siddeburen.

Leeuwarden, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken, stellen en goedkeurkend opleveren, op door de gemeente te maken fundering, van eene gegoten-ijzeren gashouderkuip met plaatijzeren gashouder, ter inhoudsgrootte van ongeveer 3000 stère, gegoten-ijzeren kolommen, afsluitpot, in- en uitlaatbuizen, schuiters enz., ten dienste der gemeentegasfabriek, aldaar. Biljetten inzenden ter gemeentesecretarie 26 Dec., vóór 's avonds 5 uren.

Barsingerhorn, te 3 uren, door burg. en weth.: het doorschieten van een der kabels van de gemeenteschool te Kolhorn.

Maandag, 29 Dec.

Gorichem, te 11 uren, in de Doele: het zorgvig onderhoud der 8 hoogs-boezemmolens, sluizen en huizen, met bijbehoorende werken, van het waterschap de Overwaard, in het Elshout, gemeente Nieuw-lekkerland.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse no. 12, in de Marnixstraat;

2o. het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse no. 8, in de Planciusstraat;

3o. het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse no. 15, in de Willemstraat;

4o. het stellen van trottoirbanden en het leveren van steenhouwerswerk, ged. '85.

Inl. voor 1o., 2o. en 3o. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101, voor no. 4 bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106, van 10—12 uren.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het onderhouden van de openbare pompen;

2o. het leveren van materialen;

3o. idem van gegoten-ijzeren straatkolken;

4o. idem van verschillende houtwaren.

Alles ged. '85.

Leeuwarden, te 2 uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering van machinaal-gesponnen hieden, vlassen, wollen en katoenen weefgarens, best houtskoolblik, sanella, kanevas, blauw baai en eenige confectiemiddelen, ged. '85.

Amsterdam, te 2 uren, door de commissie van toezicht op het Godshuizenonderwijs, in het gebouw Spuistraat 46: het amoveeren en wederopbouwen van perc. no. 46, in de Spuistraat, aldaar. Inl. bij den architect J. W. Meijer.

Rotterdam, te 3 uren, door commissarissen der sociëteit »Harmonie": het afbreken en verbouwen van de bestaande stoelen- en coulissenbergplaats, en het bouwen van een lokaal en aanbouwen, dienstig voor café-concert enz., op de plaats der sociëteit »Harmonie", aldaar. Inl. bij den architect A. van Anrooyen van Duyn Dz., Schiedamschesingel 65, aldaar. Aanw. 24 Dec., te 10 uren.

Dinsdag, 30 Dec.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van justitie: het verrichten van vernieuwingen en herstellingen aan- en het ged. '85, '86 en '87 onderhouden van:

de rechtsgebouwen te Arnhem, Zutfen, Tiel, Utrecht, Amersfoort, Dordrecht en Leiden;

de gevangenissen te Arnhem, Zutfen, Tiel, Utrecht, Montfoort, Rotterdam, Dordrecht en 's-Hage.

Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen W. C. Metzelaar, te 's-Hage en bij de betrokken opzichters. Aanw. resp. 23, 24 en 27 Dec.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: de levering van de ged. '85 voor de gemeentefabrikage benoodigde bouwstoffen, als: plaatzand, houtwaren, verfstoffen, kalk, tras en cement.

Amsterdam, te 2 uren, door de commissie tot bestuur over de kerkgebouwen, goederen, fondsen en inkomsten der Nederl. Herv. gemeente, in de kosterie der Nieuwe Kerk: het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen, benevens het onderhoud gedurende het jaar '85, aan de kerken en gebouwen, behoorende tot de kerken der Ned. Herv. gemeente, aldaar. Inl. bij den opzichter der kerkgebouwen, kantoor Nieuwe Kerk. (Alleen onder leden der Nederl. Hervormde gemeente.)

Zutfen, te 2 uren, ten raadhuize: de levering van 400,000 straatklinkers, franco op den wal, aldaar.

Woensdag, 31 Dec.

s-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het verruimen en gedeeltelijk omleggen van het Zederikkanaal tusschen Vianen en den Staatsspoorweg bij Schoonrewoerd, in de gemeenten Nieuwland en Arkel, met het maken der kunstwerken, behoorende tot dien aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Eecher, te Gorichem. Aanw. 24 Dec. Raming ƒ 1,200,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van het wrak van het, benoorden Maassluis, in het Scheur, gezonken stoomschip »Demetrius". Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur Sanders, te Hoek-van-Holland. Aanw. 24 en 27 Dec.

Linschoten, te 11 uren, door het best. van het waterschap Wulverhest en de beide Vleoswijken: het zorgvig onderhoud van den windwatermolen en verdere eigendommen van het waterschap.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen:

1o. het maken en stellen van den ijzeren bovenbouw van eene brug voor spoorweg- en gewoon verkeer over de Dinge, te Geertruidenberg. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te 's-Bosch. Aanw. 23 en 24 Dec., te 11 uren. Raming ƒ 136,000;

2o. het maken der fundeeringswerken voor de ijzeren overkapping op het centraal personenstation, te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 23 en 24 Dec. Raming ƒ 128,000.

3o. het maken, leveren en stellen van 4 draaischijven van 13.5 M. middellijn. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 12 000.

Kornjum, door den architect F. Brouwer: het afbreken der oude- en het bouwen van eene nieuwe stelphuizing te Oosterum in gebruik bij D. Zijlstra. Teekening ligt bij den kastelein Hiemstra, bij Dokkum. Aanw. 27 Dec., te 12 uren.

Vrijdag, 2 Jan. 1885.

's Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het leggen en ingraven van telegraafkabels onder den grond, te Zwolle. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den lijninspecteur te Groningen. Raming ƒ 970.

Zaterdag, 3 Jan.

Rotterdam, door het best. der Rotterdamsche Diergaarde: het maken en stellen van ijzeren perken voor een roofvogelgebouw.

Woensdag, 7 Jan.

Kluuswaal, te 11 uren, in het gemeentehuis: het vergrooten der openbare school. Inl. bij den architect Fop Smit, te Oudbeierland. Aanw. 5 Jan., te 10 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van afrasteringen, overwegafsluitingen, afstandpalen en andere teekens, met eenige bijkomende werken, voor het gedeelte Amersfoort—Kesteren van den spoorweg Amersfoort—Nijmegen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Arnhem. Aanw. 29 en 30 Dec., te 11 uren, aanvangende te Ruenen. Raming ƒ 62,500.

Donderdag, 8 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van het ijkkantoor te Amsterdam, ged. '85, '86 en '87. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter G. D. Wijnalds de Jongh, te Amsterdam. Aanw. 30 Dec., te 10 uren. Raming ƒ 2215.

Woensdag, 21 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de inrichting en bediening van een stoombootdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen van Zaandam naar Enkhuizen en van Stavoren naar Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's Hage.

Maandag, 26 Jan.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de overbrenging van Hellevoetsluis naar Middelharnis, Dirksland en Stellendam en terug van passagiers, voertuigen, goederen en vee en van de brieven- en pakketpost, van 1 Juli '85—31 Dec. '90. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Lagten, te Hellevoetsluis. (Herbesteding.)

Op later te bepalen datum.

Marsum, bij A. Nieuwland: het grootendeels vernieuwen der stelphuizing, bewoond door Fetze Elgersma, op Waekens, onder Wirsum. Aanw. 23 Dec., van 11—4 uren.

Wolsum: het afbreken der oude- en het bouwen van eene nieuwe stelphuizing te Westhem. Inl. bij Jan P. Wiersma, te Yglhuis, onder Wolsum. Aanw. 29 Dec., van 10—12 uren.

Assen, door directeuren der Noordwillemskanaal-maatschappij: de levering van grenen en vuren houtwaren ged. '85. Inl. bij den opzichter J. J. Bolhuis, aan sluis III, onder Vries.

Makkinga, door den architect R. Vrijburg: het afbreken van eene huizing met schuur en het wederopbouwen van eene nieuwe stelphuizing, aldaar. Bestek ligt in het logement van J. Schurer.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Alfen a/d. Rijn, 8 Dec.: het bouwen van een R.-K. kerk met toren, pastorie enz., onder beheer van den architect E. J. Margry, te Rotterdam; ingekomen 20 bilj., als:

J. Rutgers,	te Aarlanderveen,	ƒ 107,387
A. Vlasman,	» Alfen a/d. Rijn,	» 102,800
J. Vlasman,	» Utrecht,	» 101,699
P. Verbrugge,	» Waddinsveen,	» 99,300
H. C. Paardekooper,	» 's-Hage,	» 95,284
J. H. de Vos,	» Utrecht,	» 92,340
J. Visser Gz.,	» Papendrecht,	» 91,772
C. v. Zeeland,	» Utrecht,	» 89,426
J. v. Groenendael,	» 's-Hage,	» 89,135
F. W. v. Ysseldijk,	» Utrecht,	» 88,818
L. Struijken,	» Maarsen,	» 88,130
C. v. Schaik,	» Utrecht,	» 87,790
B. Krijnen,	» Amsterdam,	» 87,700
J. Sleuters,	» Haarlem,	» 87,425
H. v. d. Sande,	» Rotterdam,	» 87,399
C. P. W. Dessing, Wed. G. Canesi & Co.,	» Gouda,	» 87,290
F. G. Bekhuis en Bumstra,	» Leeuwarden,	» 87,164
A. Moons,	» Berkel,	» 86,120
A. Rings,	» Santpoort,	» 83,985

Gegund aan A. Moons, te Berkel, voor ƒ 85,985.

Gouda, 11 Dec.: de levering aan de gemeente van:

Eikenhout: A. de Jong & Zn., Gouda, 7½% beneden tarief.

Amerikaansch grenenhout: W. Hoogendijk, Gouda, 13½% ben. tarief.

Grenenhout: A. de Jong & Zn., Gouda en Prinse en Zwart, Zaandam, beiden 10½% ben. tarief.

Dennenhout: W. Hoogendijk, 13½% ben. tarief.

Delen: C. J. C. Hoogendijk, Gouda, 12½% ben. tarief.

Bandhout: dezelfde, 12½% ben. tarief.

IJzerwerk: J. J. Verdries, idem, 21½% beneden tarief.

Spijkers en lichte ijzerwaren: dezelfde, 33⅓% ben. tarief.

Lood, zink en soldeer: dezelfde, 36⅔% beneden tarief.

Verfwaren en glas: C. v. Dillen & Zn., idem, 16⅔% ben. tarief.

Teer: J. Ypelaar Jz., idem, 11⅔% boven tarief.

Kalk: J. Mulder, idem, 20⅔% ben. tarief.

Grint: J. Broere, idem, 10⅔% » »

Zand: dezelfde, tegen tarief.

1000 M³ fijne puin: T. J. Vermaat, Utrecht, ƒ 1335.

45000 Ben-Ahin-keien: C. P. Petit, Breda, ƒ 5724.65.

10000 blauwe IJsel-straatklinkers: Schalij en Bekker, Schoonhoven, ƒ 310.

25000 IJsel-metselplavei: J. Smits, Gouderak, ƒ 161.25.

20000 Vechtsche straatklinkers Vechtschen vorm: Wed. J. Brunt, Woerden, ƒ 420.

40000 idem Waalvorm: C. H. Kolemans Beijnen, Utrecht, ƒ 618.60.

25000 vlakke grijze Vechtsche klinkers Vechtschen vorm: dezelfde, ƒ 395.

Plantsoen- en boomgoed: J. W. van Groos, Boskoop, ƒ 506.

40 M. basaltmuur langs het jaagpad: C. P. W. Dessing, Gouda, ƒ 1750.

90 M. schoeiing langs de Hoekerskade: K. Hollander, idem, ƒ 1570.

De rioleering der Zijlen met bijbehoorende werken: H. J. Nederhorst, idem, ƒ 12,543.

Buxenhoue ijzeren ophaalbrug: J. J. Verdries, idem, ƒ 2138.

Eene vaste brug bij het Stationsplein: B. Hagenaard, idem, ƒ 1020.

De bestrating en het onderhoud in 1885: D. Yurkeviser, Ouwerschie, 15 ct. per M².

Zegveld, 12 Dec.: het amoveeren der bestaande- en het bouwen van eene nieuwe steenen schutsluis langs de Grecht in het waterschap Zegveld, onder beheer van den architect N. A. Swanenburg, te Woerden, ingekomen 16 bilj., als:

C. S. Bolegraven,	te Nieuwkoop,	ƒ 9480
P. Leenders,	» Utrecht,	» 8835
C. Keren,	» Lagnieuwkoop,	» 8274
J. Visser,	» Papendrecht,	» 7940
P. Nieuwstad,	» Purmerend,	» 7878
S. v. Soest,	» Mijdrecht,	» 7738
G. Snel,	» Woerden,	» 7676
J. Timmer,	» Kamerik,	» 7542
C. Verweij,	» Mijdrecht,	» 7488
W. Bokhoven,	» Gouda,	» 7438
A. v. Soest,	» Bodegraven,	» 7300
J. Hokkeling,	te Nieuwkoop,	ƒ 7163.60
C. Fluijt,	» Woerden,	» 6999.75
J. P. Boot,	» Waarder,	» 6985
H. de Hoog,	» idem	» 6926
J. Vermoer,	» Bekendorp,	» 6177

Arnhem, 12 Dec.: het bouwen van een blok woonhuizen op een vlak terrein, voor E. Smits, onder beheer van den bouwkundige W. J. Th. Werrelmann; ingek. 5 bilj., als:

A. Jas,	ƒ 9393
M. Horstink,	» 8925
J. Hummels,	» 8196
G. J. Lucassen,	» 7235
J. T. Kaalberg,	» 6967

Utrecht, 13 Dec.: het driejarig onderhoud ('85—'87) van het gekanaliseerde gedeelte van den Hollandsche-IJsel; ingek. 18 bilj., als:

J. Pool, Amsterdam,	ƒ 13,627
A. Tolk, Hazerzwoude,	» 13,460
P. Sterk, Sijdk,	» 13,000
Chr. P. W. Dessing, Gouda,	» 12,800
H. J. Nederhorst, idem	» 12,590
D. Barneveld, Vreeswijk,	» 12,500
L. Brouwer, Gouda,	» 12,300
C. J. C. Hoogendijk, Gouda,	» 12,299
P. Vermoer Jz., idem	» 12,164
J. de Groot, IJsselstein,	» 12,081
J. Verneer, Hekendorp,	» 12,000
G. H. v. d. Wilt, Brenkelen,	» 11,796
J. Bouwman, IJsselstein,	» 11,740
Ph. Verbruggen, Waddinsveen,	» 11,734
G. J. de Ruin, IJsselstein,	» 11,380
J. v. Wamel, Wijk-bij-Duurstede,	» 11,000
J. v. Barjeu, idem	» 10,990
P. v. Woerden, IJsselstein,	» 10,514

's-Hage, 15 Dec.: 1o. het vernieuwen van de school en woning op het Kortenbosch; ingek. 16 bilj., als:

P. v. Vliet,	te 's-Hage,	ƒ 39.900
G. v. Wijk,	» idem	» 38.800
C. Wijbrands & Co.,	» idem	» 38.000
Rauwerd en Gerritse,	» idem	» 37,700
L. Tromp,	» idem	» 36.820
M. L. v. Spanje,	» idem	» 36,554
C. Meijers,	» idem	» 36,494
A. Stichter,	» idem	» 36,360
Gebr. de Vos,	» idem	» 35,700
F. v. d. Waals,	» idem	» 34,950
J. de Haas,	» idem	» 34.944
J. L. Werders,	» idem	» 34.240
Gebr. Houtman,	» idem	» 33,986
J. Rosmalen,	» idem	» 31,017
A. C. Paardenkooper,	» idem	» 30,293
W. T. Munren,	» Rotterdam,	» 29,165

2o. het aanleggen van straten in een park aan den Beaudenbout; ingekomen 2 bilj., als:

A. v. Kekem, Gouda,	ƒ 25,187
T. Hoogendoorn, 's-Hage,	» 24,984
A. de Borst, Papendrecht,	» 24,348
J. Lagendijk, Nieuwehoest,	» 21,789
G. Keij, Rotterdam,	» 20,990
H. Jongenburger, Wadlinkscen,	» 20,479
W. T. Munren, Rotterdam,	» 20,115
C. Bos, Haarlemmermeer,	» 19,746
J. de Bruijn, 's-Hage,	» 18,200
P. Kraaijeveld, idem	» 17,795
G. v. d. Reijden, Arnhem,	» 16,446

Breda, 15 Dec.: 1o. het leveren en leggen van trottoirbanden aan den Academiesingel en in de Hendrikstraat; aangenomen door G. van der Sanden, te Breda, voor ƒ 297.

2o. het aan een plafond in de voormalige vleeschhal; aangenomen door A. van den Akker, te Breda, voor ƒ 179.

3o. het maken en leveren van schoolmeubelen voor de scholen van bijzonderwijs; aangenomen door J. J. M. van Gils, te Breda, voor ƒ 499.

4o. het onderhoud der gemeentewerken, over '85; volgens tarief; aangenomen door G. H. Moddenbergh, te Breda, met vermindering van 7/100 %.

Arnhem, 15 Dec.: het egaliseeren en verharden van de nieuwe wegen A en B, tusschen de Amsterdamsche en Zijpendaalsche wegen; ingekomen 8 bilj., als:

Gebr. v. Daalen,	te Arnhem,	ƒ 7855
J. Bunnens,	» idem	» 5891
J. H. v. d. Ven,	» idem	» 5318
W. H. de Haan,	» Elden,	» 5253
M. P. Vale,	» Arnhem,	» 4629
G. H. A. Elbers,	» idem	» 4483
W. M. Nijenes,	» idem	» 3999
Joh. v. Toll,	» idem	» 3640

's-Hage, 15 Dec.: het driejarig onderhoud van al de werken behoorende tot het kanaal door Voorne; ingek. 4 bilj.; minste inschr. was C. Bos Az., te Dordrecht, voor ƒ 40,170.

Dordrecht, 15 Dec.: het levering van materialen aan de gemeente, dienst '85:

deunenhout: F. en A. van der Linden, Dordrecht, voor ƒ 925.

grenenhout: Van Dorsser & Co., idem, voor ƒ 233.

eikenhout: J. Nahuijs, Geemiden, voor ƒ 712.

geer. dennenhout: Van Dorsser & Co., Dordrecht, voor ƒ 837.

ijzerhout voor leuggen: M. en A. M. van der Kloet, idem, voor ƒ 498.

Amerikaansch grenenhout: H. G. Albers, Werkendam, voor ƒ 112.

eikenhout: J. Nahuijs, voor ƒ 844.

Alles inzens af.

Waalkinkers (minstens 100,000 stuks): G. B. Versteegh, Nieuwmaal, voor ƒ 12.80 p. 1000 stuks.

wit, geteerd en verslagen touw: W. van Loon, Ammerstol, resp. voor ƒ 0.50, ƒ 0.45 en ƒ 0.25 per KG.; te verslaan touw, W. J. de Voogd, Dordrecht, voor ƒ 0.12 per KG.

schietmansgaren en lendel: W. van Loon, Ammerstol, resp. voor ƒ 0.32 en ƒ 0.45 per KG.

peetsbaksten: Hoogland en Massée, Dordrecht, voor ƒ 0.46 per KG.

Stokholmer teer: Firma J. Krim Jr., idem, voor ƒ 0.12½ per KG.

Friesche en Hollandsche turf: J. van Koppel, Dordrecht, resp. voor ƒ 0.87 en ƒ 0.67 per 100.

kachelblokken en kachelhout: C. C. Arbouw Jr., idem, resp. voor ƒ 7.25 per M³ en ƒ 0.45 per HL.

patentolie: W. N. van Doorn, idem, voor ƒ 0.34 per L.

talk: Hoogland en Massée, idem, voor ƒ 0.49 per 5G

gegoten-ijzeren straatsyphons (15 stuks): Firma Penn en Baudain, idem, voor ƒ 12.80 per stuk.

rechte en gebogen hardsteenen trottoirbanden: A. P. Schotel Gz., idem, de eerste voor ƒ 2.60 en de laatste voor ƒ 3.60 per M.

Assen, 15 Dec.: het bouwen van een burgerwoonhuis, bevattende 2 woningen, nabij de Stationstraat, voor H. Gunster; ingekomen 6 bilj., als:

G. v. d. Grampel,	te Assen,	ƒ 2983
H. Jalvingh en H. Smullenbroek,	» idem	» 2829
D. B. Wiering,	» idem	» 2790
H. de Vries,	» idem	» 2763
K. Lamberts,	» idem	» 2749
H. Winters en A. J. Dijkhuizen,	» idem	» 2638

gegund.

's-Hage, 15 Dec.: het tweejarig onderhoud van den havendam van Oudgensplaat ('85—'86); ingek. 7 bilj., als:

		per jaar.
B. de Waard,	te Nieuwenhoorn,	ƒ 900
P. Vink,	» Noordzeuwe,	» 864
A. Oosters,	» Willemstad,	» 838.50
C. Riskam Jr.,	» Sliedrecht,	» 830
W. Volker,	» idem	» 794
W. Schaddelee,	» Goeree,	» 788
C. Lelder Rz.,	» Willemstad,	» 750
Raming		» 850

Assen, 16 Dec.: 1o. het vierjarig onderhoud van het Veenhuizerkanaal, ter verbinding van de Drentsche met de Friesche wateren, met bijbehoorende werken; ingek. 5 bilj., als:

J. Otten,	te Meppel,	ƒ 8980
R. Hunse Jr.,	» Assen,	» 8580
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 8183
F. v. Balen,	» Nieuweschans,	» 7890
J. W. de Vries en H. v. Dijk,	» Smilde,	» 7140

2o. het vierjarig onderhoud van de Rijksgroote wegen en van de verspreide Rijkswerken in Drente; ingek. 2 bilj., als:

F. v. Balen,	te Nieuweschans,	ƒ 21,200
J. W. de Vries en H. v. Dijk,	» Smilde,	» 20,700

3o. het vierjarig onderhoud van de Hoofd en Beilervaarten in Drente: ingekomen 2 bilj., als:

F. v. Balen,	te Nieuweschans,	ƒ 11,900
J. W. de Vries en H. v. Dijk.	» Smilde,	» 11,900

Voor de massa van nr. 2 en 3 ingekomen 6 bilj., als:

J. Otten,	te Meppel,	ƒ 34,400
F. v. Balen,	» Nieuweschans,	» 33,900
R. Hunse Jr.,	» Assen,	» 33,880
J. W. de Vries en J. Elevebl,	» Smilde,	» 32,800
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 32,140
J. W. de Vries en H. v. Dijk,	» Smilde,	» 30,640

Utrecht, 16 Dec.: Bestek no. 413, het verrichten van grondwerken en het maken van gebouwen en verdere inrichtingen ten behoeve van de halte Pepergu; ingek. 19 bilj., als:

J. Nijholt,	te Woerden,	ƒ 23,600
R. Post,	» Heerenveen,	» 22,484
C. J. de Vreeg,	» Terwispel,	» 22,087
R. A. v. d. Veen,	» idem	» 22,000

K. Otten,	te Meppel,	ƒ 20,731
G. J. de Boer,	» Blesse,	» 20,680
D. Bruins,	» Zwolle,	» 20,498
J. Egminck Az.,	» Meppel,	» 20,241
J. de Boer & Zonen,	» Steenwijk,	» 20,070
E. Groenink, Steenwijk en J. Hesselingen,	» Meppel,	» 19,989
S. J. Lenstra,	» Workum,	» 19,988
C. ter Haar,	» Winterswijk,	» 19,844
K. A. Tolman,	» Boornbergum,	» 19,461
C. Schiere,	» idem	» 19,345
A. v. d. Meer,	» Harlingen,	» 19,230
J. Eits Mz.,	» Noordwolde,	» 19,100
A. Bogerd,	» Delfzijl,	» 18,937
F. Aberson, Steenwijk en G. J. Hofman,	» Blesse,	» 18,787
D. Landstra,	» Sneek,	» 18,780

Groningen, 16 Dec.: het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen eener winkelbehuizing in de Brugstraat, voor B. Jacobs, onder beheer van den architect N. W. Lit; ingekomen 21 bilj., als:

T. H. Jelsma,	te Groningen,	ƒ 6488
H. de Haan,	» idem	» 6380
H. v. d. Nap,	» idem	» 6185
G. P. v. Erp,	» idem	» 6100
H. J. L. Walker,	» idem	» 6097
H. Schreuder,	» idem	» 6075
H. J. Meuge,	» idem	» 5989
J. Daverman,	» idem	» 5855
K. Fekkes,	» idem	» 5850
D. Jansen,	» idem	» 5845
E. Berkenbosch,	» idem	» 5680
J. Haupt,	» idem	» 5666
E. W. Wiebenga,	» idem	» 5655
J. Bellings,	» idem	» 5649
A. Steendam,	» idem	» 5620
F. Holthuis,	» idem	» 5490
B. de Jong,	» idem	» 5315
H. Jansen,	» idem	» 5200
D. Dooijes,	» idem	» 5200
E. Peters,	» idem	» 5097
H. Meijer,	» idem	» 3999

gegund.

Groningen, 16 Dec.: het onderhoud van de Rijks-grooste wegen en de verspreide Rijksbeuggen in de prov. Groningen, in drie percoelen en in massa:

perc. 1 ingek. 6 bilj., als:

A. J. Benninga,	te Bedum,	ƒ 10,556
F. A. Croon,	» Groningen,	» 9,792
S. de Witt,	» idem	» 9,580
J. N. Kruizinga,	» idem	» 9,460
H. H. Harkema,	» idem	» 8,783
F. v. Balen Gz.,	» Nieuweschans,	» 8,740

perc. 2 ingekomen 3 bilj., als:

C. Bakker,	te Kollum,	ƒ 11,380
S. J. Dijkstra,	» idem	» 11,060
H. Formsma,	» Grijpskerk,	» 9,342
F. v. Balen Gz.,	» Nieuweschans,	» 9,280
H. Olthof	» Borkwerd,	» 9,275

perc. 3 ingekomen 3 bilj., als:

G. C. M. Röttinghuis,	te Delfzijl,	» 12,870
J. Bos,	» Bedum,	» 12,823
J. Goudberg,	» Delfzijl,	» 12,680

In massa in de 3 jaren; ingek. 6 bilj., als:

G. C. M. Röttinghuis,	te Delfzijl,	ƒ 33,400
J. N. Kruizinga,	» Groningen,	» 33,300
J. Bos,	» Bedum,	» 31,230
F. v. Balen Gz.,	» Nieuweschans,	» 31,490
J. Volkamp,	» Bedum,	» 30,240
P. H. Dephoide,	» Groningen,	» 29,540

Lochem, 16 Dec.: het amoveeren van een heerenhuis en het bouwen van eene villa met stalling enz., op «De Pol", alhier, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren; ingek. 8 bilj., als:

H. Woudstra,	te Arnhem,	ƒ 28,473
E. J. N. Steentjes,	» Velp	» 25,900
E. v. d. Woerd,	» Beventer,	» 25,400
J. Zandvoort,	» idem	» 24,915
A. Beijers,	» Lochem,	» 24,189
M. M. Berendsen,	» Laagkeppel,	» 23,119
A. J. Beerink & Zn.,	» Lochem,	» 21,565
J. Olthoff,	» idem	» 21,344

gegund.

's-Hage, 17 Dec.: het maken van 2 dwarskribben onder de gemeente Ingen, aan den linkeroever van den Nederrijn; ingekomen 5 bilj., als:

Th. v. d. Bogaard,	te Leeuwen,	ƒ 5800
J. H. Hoijinck,	» Pannerden,	» 5486
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 5342
J. H. v. Heuwijk,	» Lobit,	» 5333
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 5090

Leeuwarden, 17 Dec.: 1o. de levering van 50,000 Friesche bakklinker, 1e soort; minste inschr. was de firma Van der Meij en Vermeulen, te Leeuwarden, voor ƒ 9,40 per 1000;

2o. de levering van 50,000 Friesche gele machinale bakklinker; minste inschr. was J. van Hulst, te Harlingen, voor ƒ 11,49 per 1000;

3o. de levering van rund. gesl. '85 (circa 1800 M³); minste inschr. waren S. Landstra en J. S. de Jong, te Leeuwarden, voor 61½ cent per M³.

Nijmegen, 17 Dec.: het bebouwen van twee perceelen aan de Nieuwe Markt, onder beheer van den architect D. Sennenlink; ingekomen 7 bilj., als:

N. v. Eck,	te Nijmegen,	ƒ 13,184
J. Teunissen,	» idem	» 12,139
J. v. d. Peppel,	» idem	» 11,145
J. S. Grandpain en H. W. Theunissen,	» idem	» 10,650
W. v. d. Roest,	» idem	» 10,500
J. B. Smits,	» idem	» 9,943
W. v. d. Wagt,	» idem	» 9,887

gegund.

Groningen, 18 Dec.: het bouwen van eene heerenbehuizing met bovenwoning aan den Zuidersingel, voor J. D. van Beuten, onder beheer van den architect G. Nijhuis; ingekomen 20 bilj., als:

H. Kiel,	te Groningen,	ƒ 13,998
D. Daverman,	» idem	» 13,750
J. Werkman,	» idem	» 13,749
D. Edzards,	» idem	» 13,740
H. de Haan,	» idem	» 13,420
H. Janssen,	» idem	» 13,333
K. Fekkes,	» idem	» 13,210
E. Berkenbosch,	» idem	» 12,970
H. v. d. Nap,	» idem	» 12,891
B. de Jong,	» idem	» 12,824
D. S. Dikkens,	» idem	» 12,820
A. Schreuder,	» idem	» 12,788
D. Dooijes,	» idem	» 12,760
H. J. Meuge,	» idem	» 12,750
Ph. Hendriks,	» idem	» 12,597
G. P. v. Erp,	» idem	» 12,528
E. Peters,	» idem	» 11,972
J. Bellings,	» idem	» 11,849
D. Janssen,	» idem	» 11,733
T. H. Jelsma,	» idem	» 10,483

gegund.

Haarlem, 18 Dec.: 1o. het driejarig onderhoud der Rijkshavenwerken op Terschelling; minste inschr. was C. Bos Az., te Dordrecht, voor ƒ 9400 per jaar.

2o. het driejarig onderhoud der Rijkshavenwerken te Medemblik; minste inschr. was A. Vos Rz., te Amsterdam, voor ƒ 1820 per jaar.

3o. het driejarig onderhoud der Rijkszee- en havenwerken op Vlieland; minste inschr. was T. Volker, te Sliedrecht, voor ƒ 30,000 per jaar.

4o. het driejarig onderhoud der Oosterhuitenhaven te Medemblik; minste inschr. was J. Gijzelaar, te Medemblik, voor ƒ 1820 per jaar.

5o. het maken en leveren van 100 betondokken voor de zoebrekers van de havenhoofden te Ijmuiden; minste inschrijver was L. Kok, te Ijmuiden, voor ƒ 13,100.

6o. het onderhoud van de werken van het Krabbersgat bij Enkhuizen; minste inschr. was T. C. Mantel, te Enkhuizen, voor ƒ 2980.

Arnhem, 19 Dec.: het beplanten van een gedeelte Rijksweg, gelegen in de gemeente Stad-Deutichem en deel uitmakende van den Rijks-grooten weg van Boesburg naar de Pruisische grens bij Anholt; ingek. 3 bilj., als:

D. J. Vinkesberg, Deutichem,		ƒ 657
H. König, Naarden en J. Smits, Bussum,		» 619
W. Geurts Az. en E. v. Breuk, Ophemert		» 579

Zwolle, 19 Dec.: 1o. het vierjarig onderhoud der Wanneperveensche- en Giethoornsche wegen en van den weg van Zwolle—Friesche grens, behoorende tot de groote wegen en verspreide landsteggen in Overijsel;

	perc. A	perc. B	massa
C. F. Seidel, Vollenhove,			ƒ 22,150
J. G. Hofman, Blesse,			21,980
J. W. de Vries en H. v. Dijk, Smilde,			21,690
J. Hesselink, Meppel en E. Groenink, Steenwijk.	ƒ 10,199	ƒ 12,289	
A. Blocks, Zwolle,		11,199	
J. de Boer & Zonen, Steenwijk,	10,408	11,115	
F. Aberson, idem	9,758		21,213
W. Arntz, Milligen,		10,568	
J. Otten, Meppel,	9,494	10,494	19,894

2o. het driejarig onderhoud van de Rijkshavenwerken te Blokzijl; ingek. 4 bilj., als:

E. Groenink,	te Steenwijk,	ƒ 2647
G. T. Smit,	» Blokzijl,	» 2485
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 2387
C. F. Seidel,	» Vollenhove,	» 2374

's-Bosch, 19 Dec.: het driejarig onderhoud der Rijks-groote wegen in Noordbrabant:

perc. 1, P. H. de Bekker, Empel,		per jaar. ƒ 6247
» 2, denzelfde,		» 5457
» 3, denzelfde,		» 8253
» 4, S. Schellekens, Vucht,		» 4938
» 5, denzelfde,		» 5614

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 27 DECEMBER 1884.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 29 Dec.

Gorkhem, te 11 uren, in de Docle: het aesjarig onderhoud der 8 loege-boezemmolens, sluizen en luizen, met bijbehoorende werken, van het waterschap de Overwaard, in het Elshout, gemeente Nieuwlekkerland.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse no. 12, in de Marnixstraat;

2o. het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse no. 8, in de Planciusstraat;

3o. het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse no. 15, in de Willemstraat;

4o. het stellen van trottoirbanden en het leveren van steenhouwersarbeid, ged. '85.

Inl. voor 1o., 2o., en 3o. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101, voor no. 4 bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106, van 10—12 uren.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: de levering van, grenen- en vurenhout, ged. '85.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van een wachthuis voor politie en brandweer in de nabijheid van het badhuis, te Scheveningen;

2o. het ged. '85 onderhouden van de schoolgebouwen, woningen en schoolmeubelen, te 's-Hage;

3o. het onderhouden van de openbare pompen;

4o. het leveren van materialen;

5o. idem van gegoten-ijzeren straatkolken;

6o. idem van verschillende houtwaren.

Alles ged. '85.

Wageningen, te 1 uur, door burg. en weth.: het onderhouden, schoonmaken en in deugdelijken staat brengen over het jaar '85 van alle gemeentegebouwen. Inl. bij den gemeentetimmerman S. Bitters, alhaar. Aanw. te 9 uren, te beginnen aan de Stadsbleek.

Leeuwarden, te 2 uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering van machinaal-gesponnen hieden, vlassen, wollen en katoenen weefgarens, best houtskoolblik, sanella, kamerus, blauw haai en eenige confectiemiddelen, ged. '85.

Amsterdam, te 2 uren, door de commissie van toezicht op het Godshuisonderwijs, in het gebouw Spuistraat 46: het amoveeren en wederopbouwen van perc. no. 46, in de Spuistraat, alhaar. Inl. bij den architect J. W. Meijer.

Rotterdam, te 3 uren, door commissarissen der sociëteit «Harmonie": het afbreken en verbouwen van de bestaande stoelen- en coulissenbergplaats, en het bouwen van een lokaal en muhooren, dienstig voor café-concert enz., op de plaats der sociëteit «Harmonie", alhaar. Inl. bij den architect A. van Anrooyden van Duym Dz., Schiedamschesingel 65, alhaar.

Dinsdag, 30 Dec.

Hendrik-Ido-Ambacht, te 11 uren, in de consistoriekamer der Herv. kerk: eenige vernieuwingen en reparatiën aan de kerk, als: timmer-, metsel-, verf-, lood- en leidekkerswerken. Inl. bij den architect C. Karseboom, te Rijsoord.

Haakshergen, te 11 uren, vanwege ft. J. ten Hoopen, in het Ingenoemd-Morsinkhof: de verbouwing van zijn wagenhuis met toebehooren, te Haaksbergen, tot kantoren, magazijnen enz. Inl. bij den architect J. Moll, te Hengelo (O). Aanw. te 9 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van justitie: het verrichten van vernieuwingen en herstellingen aan- en het ged. '85, '86 en '87 onderhouden van:

de rechtsgebouwen te Arnhem, Zutfen, Tiel, Utrecht, Amersfoort, Dordrecht en Leiden;

de gevangenissen te Arnhem, Zutfen, Tiel, Utrecht, Montfoort, Rotterdam, Dordrecht en 's-Hage.

Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen W. C. Metzelaar, te 's-Hage en bij de betrokken opzichters.

's-Hage, te 1½ uren, door het ministerie van justitie: het leveren van hout, metselsteenen, metsel- en pleisterspeciën, pannen, tegels, verfwaren, glas en gereedschappen, aan de Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen W. C. Metzelaar, te 's-Hage.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: de levering van de ged. '85 voor de gemeentefabrikage benoodigde houwstoffen, als: plaatzand, houtwaren, verfstoffen, kalk, tras en cement.

Amsterdam, te 2 uren, door de commissie tot bestuur over de kerkgebouwen, goederen, fondsen en inkomsten der Nederl. Herv. gemeente, in de kosterie der Nieuwe Kerk: het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen, benevens het onderhoud gedurende het jaar '85, aan de kerken en gebouwen, behoorende tot de kerken der Ned. Herv. gemeente, alhaar. Inl. bij den opzichter der kerkgebouwen, kantoor Nieuwe Kerk. (Allen onder leden der Nederl. Hervormde gemeente.)

Zutfen, te 2 uren, ten raadhuize: de levering van 400,000 straatklinkers, franco op den wal, alhaar.

Workum, bij Wed. F. L. Visser-Troste: het amoveeren van een kotshuis enz. en het bouwen van een woonhuis, met gedeeltelijke bijlevering van materialen. Inl. bij den architect J. Begtstra, alhaar.

Woensdag, 31 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het verruimen en gedeeltelijk omleggen van het Zederikkanaal tusschen Vianen en den Staatsspoorweg bij Schoonderen, in de gemeenten Nieuwland en Arkel, met het maken der kunstwerken, behoorende tot den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Meerwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Escher, te Gorichem. Raming ƒ 1,200,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van het wrak van het, beneden Maasluis, in het Scheur, gezonken stoomschip «Demetrius". Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur Sanders, te Hoek-van-Holland.

Linschoten, te 11 uren, door het best. van het waterschap Wulverhorst en de beide Vlooswijken: het aesjarig onderhoud van den windwatermolen en verdere eigendommen van het waterschap.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen:

1o. het maken en stellen van den ijzeren bovenbouw van eene brug voor spoorweg- en gewoon verkeer over de Donge, te Geertruidenberg. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te 's-Bosch. Raming ƒ 156,000;

2o. het maken der fundeeringswerken voor de ijzeren overkapping op het centraal personenstation, te Amsterdam. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Raming ƒ 128,000.

3o. het maken, leveren en stellen van 4 draaischijven van 13,5 M. middellijn. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 19,000.

Assen, te 1 uur, ten gemeentehuize: het onderhoud van het gemeentehuis, gymnasium, de lagere scholen en verdere gebouwen en werken over '85.

's-Bosch, te 3 uren, door den machinenfabrikant W. Grasso, in het koffiehuis Plaats Royaal: het bouwen van 9 woningen aan den Vestingwal, nabij de voormalige St.-Janspoort. Inl. bij den bouwkundige Th. J. Klompers, alhaar. Aanw. 29 Dec., te 11 uren.

Kornjum, door den architect F. Brouwer: het afbreken der oude- en het bouwen van eene nieuwe stelphuizing te Oostrum, in gebruik bij D. Zijlstra. Teekening ligt bij den kastelein Bleumstra, bij Dokkum.

Vrijdag, 2 Jan. 1885.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het leggen en ingraven van telegraafkabels onder den grond, te Zwolle. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den lijninspecteur te Groningen. Raming ƒ 970.

Zaterdag, 3 Jan.

Wije, te 2 uren, door Baron van Knobelsdorff: het bouwen van een boerenwoonhuis en stettenberg op een terrein, gelegen aan den weg naar Raalte. Inl. bij den bouwkundige H. Wessink, te Olst. Aanw. te 11 uren.

Rotterdam, door het best. der Rotterdamsche Diergaarde: het maken en stellen van ijzeren perken voor een roofvogelgebouw.

Wierden, op het raadhuis:

1o. het bouwen eener onderwijzerswoning te Hooge-Hekse;

2o. idem idem te Notter;

3o. het verbouwen der onderwijzerswoning te Ipelse.

Aanw. 30 Dec., aanvangende te Hooge-Hekse.

Akkrum, bij den architect F. H. Hoekstra: het afbreken van de oude boerenbehuizing en het bouwen van eene nieuwe stelphuizing met kaashok, op de hiervoor van de plaats, in gebruik bij Tjitte H. de Jong, te Haskerdijken. Aanw. 29 Dec., te 10 uren.

Maandag, 5 Jan.

Lochem, bij den ingenieur der Geldersch-Overijselsche Stoomtramsmaatschappij: het maken van eene schoeiing langs de Stadsgracht, te Lochem, met eenige bijkomende werken. Aanw. 29 Dec., te 11 uren.

Woensdag, 7 Jan.

Kinnaswaal, te 11 uren, in het gemeentehuis: het vergrooten der openbare school. Inl. bij den architect Fop Smit, te Oudbeierland. Aanw. 5 Jan., te 10 uren.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: de werkzaamheden tot het onderhouden van de dok-, sluis- en andere waterwerken van het maritieme etablissement Willemsoord. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, te Willemsoord.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van afrasteringen, overwegafsluitingen, afstandspalen en andere teekens, met eenige bijkomende werken, voor het gedeelte Amersfoort—Kesteren van den spoorweg Amersfoort—Nijmegen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Arnhem. Aanw. 29 en 30 Dec., te 11 uren, aanvangende te Beemen. Raming ƒ 62,500.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van justitie: het leveren van buitenlandsche- en inlandsche houtwaren, metselsteenen, metsel- en pleisterspeciën, pannen, tegels, verfwaren, glas- en vervoergereedschappen, als:

Bestek no. 1, leveranciën ten behoeve van het tuchthuis te Leeuwarden;

» » 2, idem idem van het huis van correctie te Hoorn;

» » 3, idem idem van de militaire strafgevangenis te Leiden;

» » 4, idem idem van de strafgevangenis De Kruisberg, te Deutichem.

Inl. bij den ingenieur-architect over de gevangenissen en rechtsgebouwen W. C. Metzelaar, te 's-Hage.

Donderdag, 8 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van het ijkkantoor te Amsterdam, ged. '85, '86 en '87. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage

en bij den hoofdopzichter G. D. Wijsdels de Jongh, te Amsterdam. Aanw. 30 Dec., te 10 uren. Raming ƒ 2215.

Vrijdag, 9 Jan.

Assen, te 1 uur, door Gedeputeerde Staten: het leveren van papier en verdere bureaubehoeften, ten dienste van prov. best. van Drente, grd. '85.

Arnhem, door het prov. best.: het onderhouden van het gebouw voor het prov. best. in Gelderland, te Arnhem, van den dag der goedkeuring van de besteding tot en met 31 Dec. '85. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den opzichter van den prov. waterstaat, te Arnhem. Aanw. den 7en en 4en dag vóór de besteding, te 8 uren.

Dinsdag, 13 Jan.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:

1o. de levering van gegoten ijzeren buizen en hulpstukken, tot een gezamenlijk gewicht van 3,682.649 KG.;

2o. in 3 perceelen:

a. afsluiters,

b. brandkranen,

c. bijbehoorend gietwerk voor reservestukken,

alles ten dienste van de drinkwaterleiding.

Woensdag, 14 Jan.

Arnhem, te 11 uren, door regenten van het R.-K. gesticht „Insula-Dei", in het gesticht: het afbreken van het bestaande- en het bouwen van een nieuw schoolgebouw enz., in de St.-Janestraat, aldaar. Inl. bij den architect J. W. Boerboom, aldaar. Aanw. 7 en 13 Jan., te 11 uren.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbeteren der rivier de Zoom, het bouwen van bruggen, duikers, stawen, en het verrichten van daarmede in-verband-staande werken. Inl. bij den architect R. H. C. van Someren, aldaar. Aanw. 9 en 10 Jan., te 9 uren.

Woensdag, 21 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de inrichting en bediening van een stoombootdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen van Zaandam naar Enkhuizen en van Stavoren naar Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage.

Maandag, 26 Jan.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de overbrenging van Hellevoetsluis naar Middelharnis, Dirksland en Stellendam en terug van passagiers, voertuigen, goederen en voe en van de brieven- en pakketpost, van 1 Juli '85—31 Dec. '90. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Lugten, te Hellevoetsluis. (Herbesteding.)

Op later te bepalen datum.

Wolsum: het afbreken der oude- en het bouwen van eene nieuwe stelphuizing te Westhem. Inl. bij Jan P. Wiersma, te Vijfhuis, onder Wolsum. Aanw. 29 Dec., van 10—12 uren.

Assen, door directeuren der Noordwillemskanaal-maatschappij: de levering van grenen en vuren houtwaren ged. '85. Inl. bij den opzichter J. J. Bollee, aan sluis III, onder Vries.

Makkinga, door den architect H. Vrijburg: het afbreken van eene huizing met schuur en het wederopbouwen van eene nieuwe stelphuizing, aldaar. Bestek ligt in het logement van J. Schurer.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Arnhem, 18 Dec.: 1o. het onderhouden der gebouwen van de gemeentegasfabriek; gegund aan G. Liefting, te Arnhem, voor ƒ 1368.

2o. het lossen en vervoeren van Engelsche en Duitsche gaskolen, alsmede van kluitkalk; gegund aan Wed. G. Molenaar, te Arnhem, voor 3$^{9}/_{10}$ ct. per 100 KG.

3o. de levering van magazijngoederen; gegund:

perc. 1, W. J. Stokvis, Arnhem,		ƒ 1548.245
» 2, Gebr. Prins,	idem	» 171.325
» 3, H. L. v. Perlstein,	idem	» 290.70
» 4, R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam,		» 1783.42
» 5, J. de Bakker, Oosterhout,		» 1238.00
» 6, G. J. de Waal, Arnhem,		» 269.30
» 7, T. v. d. Bach & Co.,	idem	» 2180.44
» 8, G. J. de Waal,	idem	» 387.56
» 9, J. L. H. Smits & Co., Amsterdam,		» 230.65
» 10, dezelfden,		» 23.50
» 11, D. Merens & Co., Haarlem,		» 291.10
» 12, G. F. W. Heragyvers, Borgambacht,		» 113.68
» 13, J. Kersten, Genesbeek,		» 40.00
» 14, J. Heijmen, Duiven,		» 65.00
» 15, M. Jansen, Arnhem,		» 418.00

Zwolle, 19 Dec.: 1o. het bouwen van eene wachterswoning bij sluis no. 6 der Dedemsvaart; ingek. 10 bilj., als:

K. A. Hakkert,	te Avereest,	ƒ 2499
J. Beuker Jz.,	» Zwartsluis,	» 2468
H. Scholkamp,	» Avereest,	» 2467
W. Kosters,	» idem	» 2461
H. Stam en B. Boon,	» Zwartsluis,	» 2390
J. Kleinmeijer,	» Avereest,	» 2380
H. Snijders,	» idem	» 2314
H. F. Naarding,	» idem	» 2290
J. Nuis,	» idem	» 2280
F. H. Noorman,	» Zwolle,	» 2279
Raming.		» 2400

2o. het onderhouden van de aarde- en verdiepingswerken der Dedemsvaart in '85, in 3 perceelen:

perc. 1 ingek. 4 bilj., als:

R. v. d. Linde,	te Avereest,	ƒ 2309.20
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 2285
W. Bosman,	» Nieuwlieuzen,	» 2230
K. A. Hakkert,	» Avereest,	» 2198
Raming		» 2260

perc. 2 ingekomen 2 bilj., als:

W. Haverkost,	te Avereest,	ƒ 1623
K. A. Hakkert,	» idem	» 1256
Raming		» 1320

perc. 3 ingekomen 2 bilj., als:

J. Haverkost,	te Avereest,	ƒ 1925
K. A. Hakkert,	» idem	» 1684
Raming		» 1750

3o. de vernieuwingen en herstellingen aan de kunstwerken en gebouwen der Dedemsvaart, alsmede verf- en teerwerk, in 3 perceelen:

perc. 1 ingek. 7 bilj., als:

F. Aberson,	te Steenwijk,	ƒ 2214
F. H. Noorman,	» Zwolle,	» 2148
J. Beuker Jz.,	» Zwartsluis,	» 2124
K. A. Hakkert,	» Avereest,	» 2030
J. Nuis,	» idem	» 1980
H. Snijders,	» idem	» 1815
H. F. Naarding,	» idem	» 1800
Raming		» 2215

perc. 2 ingekomen 5 bilj., als:

J. Beuker Jz.,	te Zwartsluis,	ƒ 1349
J. Nuis,	» Avereest,	» 1230
K. A. Hakkert,	» idem	» 1212
H. Snijders,	» idem	» 1210
H. F. Naarding,	» idem	» 1175
Raming		» 1425

perc. 3 ingekomen 3 bilj., als:

J. Beuker Jz.,	te Zwartsluis,	ƒ 2930
K. A. Hakkert,	» Avereest,	» 2624
J. Nuis,	» idem	» 2612
Raming		» 2800

Leeuwarden, 19 Dec.: 1o. buitengewone herstellingen aan het oostelijk kanaalboord van de Munnekezijlsterrijt, Bestek no. 201, dienst '85; ingek. 8 bilj., als:

Joh. Bakker,	te Kollum,	ƒ 2140
S. J. Dijkstra,	» idem	» 2096
H. Formsma,	» Grijpskerk,	» 2066
A. J. Nicolai,	» Munnekezijl,	» 2033
D. Kerkstra,	» idem	» 1884
H. de Wind,	» Zoutkamp,	» 1776
S. Hoogeveen,	» Dokkum,	» 1755
B. Heineus,	» idem	» 1700
Raming		» 1800

2o. het verbeteren en verwaren van den Statendijk, in de gemeente Weststellingwerf, Bestek no. 200, dienst '86; ingek. 18 bilj., als:

R. H. de Boer,	te Staveren,	ƒ 8879
H. W. Veldkamp,	» Kuinre,	» 7800
G. J. Bakker,	» Esterga,	» 7276
F. A. de Vries,	» Rijs,	» 7093
J. W. de Jong,	» Lemmer,	» 7400
R. B. Kooiman,	» Oudehaske,	» 6982
G. T. Praamstra,	» Veenwouden,	» 6890
H. H. Wouldstra Jr.,	» Lemmer,	» 6890
W. A. Tjalma,	» Oosterzee,	» 6890
J. H. Dijkman,	» Kuinre,	» 5977
W. Krikke,	» Oudehaske,	» 5907
K. H. Dijkman,	» Schoterzijlerdijken,	» 5661
G. H. Dijkman,	» Oosterzee,	» 4587
Raming		» 9000

Zutfen, 19 Dec.: 1o. het leveren van materialen aan de gemeente, voor den dienst '85; minste inschr. waren:

		per M³
perc. 1, bezaagd eikenhout, Ketjen en Van Roekel,		ƒ 70.00
» 2, beslagen eikenhout, dezelfde,		» 80.00
» 3, *a.* bezaagd Noreg grenenhout, A. G. Wijers & Zn.,		» 36.40
b. Amerikaansch grenenhout, Ketjen en Van Roekel,		» 50.00
» 4, vurenhout, Schultz,		» 29.10
» 5, dennenhout, Wijers & Zn.,		» 35.00
» 6, versmeden van oud ijzer per 100 KG., Meenhorst,		» 6.00
» 7, *a.* levering van Eng. ijzer per 100 KG., Barbank,		» 15.00
b. best Eng. patent idem, dez.,		» 20.00
» 8, levering Zweedsch ijzer, dez.,		» 30.00
» 9, » houten en kranen, Meenhorst,		» 44.00
» 9, timmerwerk *a.* wit, Van der Worp,		» 80.00
» *b.* geteerd, dezelfde.		» 65.00
» 10, verfwaren Van Dijk en Wesseldijk, te zamen,		ƒ 197.00

2o. het driejarig onderhoud der openbare pompen, Van Holst, ƒ 798.90.

3o. het leveren van bespanningen voor het dagelijksch vervoer der tonnenwagens enz. per jaar:

perc. 1, Schuurman,		ƒ 530
» 2, A. Franken,		» 579
» 3, Gt. Weggers,		» 580
» 4, H. Robbink,		» 398

's-Bosch, 19 Dec.: 1°. het driejarig onderhoud der Rijks-grootе wegen in de prov. Noordbrabant; minste inschr. waren:

perc. 1, P. de Bekker, Empel,		ƒ 6247
» 2, dezelfde,		» 5437
» 3, P. H. de Bekker, Empel,		» 8233
» 4, A. Schellekens, Vucht,		» 4893
» 5, dezelfde,		» 5514
» 6, L. Botermans, Gilze,		» 2236
» 7, A. Oerlemans, Vrijhoeven-Kapel,		» 7889
» 8, G. W. Metsers, Ginneken,		» 9750
» 9, dezelfde,		» 7220
» 10, A. van Meer, Zevenbergen,		» 8149

alles per jaar.

2°. het maken van eene steenglooiing langs het buitenbeloop van den linker Diezedijk; minste inschr. was L. Mol, te Hedel, voor ƒ 3666.

's-Hage, 20 Dec.: het bouwen van 2 winkelhuizen met bovenwoningen, aan het Achterom te 's-Hage, onder beheer van den architect H. Westra Jr., aldaar; minste inschr. waren J. Steffens en M. Th. Wijnekus, te 's-Hage, voor ƒ 10,680 gegund.

Raming ƒ 10,900

Bergum, 20 Dec.: het verbouwen van de school en onderwijzerswoning te Witveen, onder Oosterneer; ingek. 18 bilj., als:

Joh. H. Veenstra, Suameer,	ƒ 4980
A. v. d. Meer, Dragehaan,	» 4646
M. J. Veenstra, Augustinusga,	» 4498
D. J. Beek, Drachten,	» 4497
Ate J. Visser, Tietjerk,	» 4444
Klaas de Vries, Eestrum,	» 4396
W. D. Talman, Bergum,	» 4365
H. J. v. Leijen, Surhuisterveen,	» 4360
Corn. Talman, Boornbergum,	» 4285
L. Eldering, Oosterneer,	» 4268
S. H. Kijlstra, Drachten,	» 4264
B. H. Bos, Surhuisterveen,	» 4238
H. Eldering, Suameer,	» 4144
F. Schiere, Rottevalle,	» 4128
J. Duursma, Drachten,	» 4089
Rinse J. Gros, Garijp,	» 3995
D. Schuilinga en Dalstra, Surhuisterveen,	» 3788
Oosterbaan en V. d. Veen, Drachten,	» 3493

Winterswijk, 20 Dec.: Bestek no. 37, het maken van de grond- en kunstwerken, het leggen van spoorbaan en wissels en het uitvoeren van eenige andere werken, ten behoeve van het gedeelte localespoorweg van Deutichem naar Bourlo; ingek. 4 bilj., als:

J. C. Bouterse, Velzen en C. Langeveld, Nieuweramstel,	ƒ 89,103
W. F. Weijers, Tilborg,	» 71,773
A. Terwindt, Westpannerden,	ƒ 69,444
B. A. Wiegerink, Groenloo en F. E. Terwindt, Pannerden,	» 65,800
Raming	» 85,200

Amsterdam, 20 Dec.: het maken van eene biljartzaal c.a. grenzende aan het American Hotel, onder beheer van de architecten Henkenhaf en Ebert; ingek. 17 bilj., als:

P. S. Rijnierse,	te Amsterdam,	ƒ 26,370
Kosmer en Vissers,	» idem	» 24,440
P. Kampman en J. v. Harderwijk,	» idem	» 22,780
D. Zuiderhoek,	» idem	» 22,500
J. H. F. Lockhorn,	» idem	» 22,200
R. de Bruin,	» idem	» 22,180
H. W. A. Paans,	» idem	» 22,100
E. R. Kuipers,	» Nieuweramstel,	» 21,980
H. J. en G. Haandrikman,	» Amsterdam,	» 21,900
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 20,724
Doesik & Zn.,	» idem	» 20,645
J. J. Vostijn,	» idem	» 20,400
J. P. Rieken,	» idem	» 19,980
Timmer en Fürstner,	» idem	» 19,829
J. G. de Haart,	» Nieuweramstel,	» 19,694
G. Boon,	» Amsterdam,	» 19,256
J. J. P. Thuring,	» idem	» 17,999

gegund.

Neuzen, 20 Dec.: het herstellen van sluizen in den Oostboer, aldaar, onder beheer der genie te Breda; ingek. 7 bilj., als:

S. v. Roes,	te Neuzen,	ƒ 2120
D. Herrebout,	» idem	» 2100
G. J. Balkenstein,	» idem	» 2047
M. v. d. Boek,	» idem	» 1995
J. L. Koole,	» idem	» 1990
C. de Smidt Cz.,	» idem	» 1882
M. D. de Putter,	» idem	» 1880

Velp, 22 Dec.: de levering van kerkbanken in de R.-K. kerk; ingekomen 12 bilj., als:

		per zitplaats.
Oosterwijk,	te Wije,	ƒ 12.35
Jus,	» Arnhem,	» 9.75
Reijers,	» Roermond,	» 9.67
V. d. Veen,	» Arnhem,	» 9.24
Post,	» idem	» 8.34
Lichtenberg,	» Winterswijk,	» 7.99
Nicola,	» Utrecht,	» 7.96
Smits,	» Kuik,	» 7.29
Straker,	» Arnhem,	» 7.24
Kalf,	» Huizen,	» 6.89
Witjes,	» Doornenburg,	» 5.25
Ernst,	» Gaanderen,	» 4.529

's-Hage, 22 Dec.: 1o. het bouwen van een walmuur aan de Veerakade; ingekomen 9 bilj., als:

A. Deurloo,	te 's Hage,	ƒ 6490
J. C. Deericks,	» idem	» 4790
C. Wijbrands & Co.,	» idem	» 4777
H. Jongenburger,	» Waddinksveen,	» 4770
G. Keij,	» Rotterdam,	» 4089
J. Lagendijk,	» Nieuwhelvoet,	» 4087
M. L. v. Spanje,	» 's-Hage,	» 4075
J. de Bruijn,	» idem	» 4475
J. H. de Swart & Zn.,	» idem	» 4368

2o. het rioleeren van een deel der Duinstraat; ingek. 4 bilj., als:

J. de Bruijn,	te 's Hage,	ƒ 684
P. Kraijenveld,	» idem	» 613
G. Keij,	» Rotterdam,	» 570
H. Jongenburger,	» Waddinksveen,	» 513

Haarlem, 22 Dec.: 1o. het driejarig onderhoud van de groote en andere Rijkswegen in Noordholland, in 5 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, C. Ras, Haarlemmermeer,		ƒ 17,973
» 2, J. H. Daudij, Haarlem,		» 11,052
» 3, C. M. Rozenburg, Naaldwijk,		» 5,339
» 4, P. Otes, Wognum,		» 7,659
» 5, J. Oldenburg, Bergen,		» 12,000

2o. het driejarig onderhoud van- en het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de werken behoorende tot het Noordzeekanaal, in 3 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, C. Ras Az., Dordrecht,		ƒ 22,400
» 2, J. C. Bouterse, Velzen,		» 11,892
» 3, L. Pot, Buiksloot,		» 14,650

3o. het driejarig onderhoud van het Groot Noordhollandsch kanaal, in 7 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, J. J. Bekker, Lent,		ƒ 18,789
» 2, J. Oldenburg, Bergen,		» 13,140
» 3, dezelfde,		» 8,140
» 4, dezelfde,		» 6,270
» 5, dezelfde,		» 11,540
» 6, dezelfde,		» 11,400
» 7, G. G. v. Doorn, Amsterdam,		» 17,500

Alle inschrijvingen per jaar.

's-Hage, 22 Dec.: 1o. het maken, leveren en plaatsen van meubelen enz. in het gebouw voor pathologische anatomie, te Leiden; minste inschr. was F. van Berpen, te Amsterdam, voor ƒ 18,380.

2o. het onderhoud van- en het doen van eenige herstellingen aan het gebouw van het prov. gouvernement van Zuidholland, te 's-Hage, van 1 Jan. '85—31 Dec., '86; minste inschr. was A. Stigter, te 's-Hage, voor ƒ 5060.

Groningen, 22 Dec.: 1o. Bestek no. 171, het onderhoud van 11 schoolgebouwen ged. 1885; ingekomen 9 bilj., als:

J. J. Toesman,	ƒ 3887
F. Bolthuis Sr.,	» 3725
H. J. Meuge,	» 3702
J. de Vries,	» 3635
R. Hovingh,	» 3334
J. Poelman,	» 3275
J. Werkman,	» 3022
P. Hendriks,	» 2997
E. Berkenbosch,	» 2990

2o. Bestek no. 173, het onderhoud van 11 schoolgebouwen ged. '85; ingek. 7 bilj., als:

H. J. Meuge,	ƒ 3556
E. W. Wietzema,	» 3390
J. J. Toesman,	» 3290
E. Berkenbosch,	» 2880
J. Werkman,	» 2611
Ph. Hendriks,	» 2577
R. Hoving.	» 2480

3o. Bestek no. 175, het onderhoud van 9 schoolgebouwen ged. '85; ingek. 6 bilj., als:

J. J. Toesman,	ƒ 2887
H. J. Meuge,	» 2709
E. Berkenbosch,	» 2720
R. Hovingh,	» 2503
Ph. Hendriks,	» 2297
J. Werkman,	» 2228

4o. de levering van hout en zink ged. '85; ingek. 2 bilj., als:

J. v. d. Woude,	20½ pct. onder tarief.
A. M. Robbersen,	25 » » »

5o. de levering enz. van glasgordijnen in het Raadhuis ged. '85; ingekomen 4 bilj., als:

J. Raven,	ƒ 371
M. O. Olthof,	» 249.99
A. Enskerff,	» 219
J. A. A. Meijer,	» 185

6o. de stukadoorwerken aan het Raadhuis ged. '85; ingek. 3 bilj., als:

Geurdes & Co.,	ƒ 397
J. H. Wachtendorf,	» 390
J. D. Dibbes,	» 358

7o. het onderhoud der nutwerken in de gemeente ged. '85, '86 en '87; ingekomen 3 bilj., als:

J. Baker,	ƒ 125
A. Veenhoff,	» 117
H. Cassel.	» 117

Reden, 22 Dec.: het bouwen van een herpalats met kantoor, bloemenkas, lessenaar met ramen enz., op een stuk grond, gelegen tegenover het landgoed »Valkenberg", onder beheer van den architect M. K. Suit te Dieren, ingek. 9 bilj., als:

A. H. Schoonman,	te Dieren,	ƒ 3778
L. Eshlaar,	» idem	» 3773
J. Steinvoort,	» idem	» 3599
H. Mulder,	» idem	» 3550
E. J. N. Steentjes,	» Velp,	» 3536
E. H. v. Beuren,	» idem	» 3546
H. M. Berendsen,	» Laag-Keppel,	» 3413
K. Bennink,	» Reden,	» 2944
H. G. Menthen,	» idem	» 2890

gegund.

Wageningen, 22 Dec.: het stellen van 40 M. ijzeren hek om de school no. 2; ingekomen 3 bilj., als:

F. C. Herberts,	te Wageningen,	ƒ 275
C. Viets,	» idem	» 246
G. v. Triest,	» idem	» 244.99

gegund.

Amsterdam, 22 Dec.: het maken van 2 openbare lagere scholen aan de Van-Linschotenen Van-Neckstraten; ingekomen 19 bilj., als:

A. Aahlers,	ƒ 88,938
H. R. Hendriks,	» 86,950
W. L. Leibbrandt,	» 86,950
L. Vlasman,	» 85,585
Gebr. v. Berkum,	» 84,648
H. C. Dorlas,	» 82,545
A. Paans,	» 82,400
J. F. Preuzler,	» 82,100
Peters en Roeloffsen,	» 81,950
P. Brugman,	» 81,900
C. Meijers,	» 81,294
J. Koster,	» 80,880
Croijff en Schouten,	» 80,870
G. Boon,	» 79,800
P. S. Reinierse,	» 79,195
W. Voskuijl	» 78,980
R. Repko,	» 78,000
P. Vlasman,	» 77,678
J. J. Vontijn,	» 77,099

Velp, 23 Dec.: het bouwen van eene remise bij de bestaande der Arnhemsche Tramwegmaatschappij te Velp, onder beheer van den architect M. K. Suit, te Dieren, ingek. 6 bilj., als:

H. Woudstra en B. Geurtsen,	te Arnhem,	ƒ 3698
H. Vleeming,	» Velp,	» 3460
E. H. van Heuven,	» idem	» 3376
E. J. N. Steentjes,	» idem	» 3245
L. Eshlaar,	» Dieren,	» 2882
A. H. Schoonman,	» idem	» 2863

gegund.

Utrecht, 23 Dec.: 1o. Bestek no. 414, het maken van een haltegebouw te Driuum, ten behoeve van den spoorweg van Leeuwarden naar Harlingen; ingekomen 8 bilj., als:

L. Strak,	te Harlingen,	ƒ 3480
A. Nieuwland,	» Deinum,	» 3380
J. de Jong Jz.,	» Ahuzeum,	» 3367
C. Schiere,	» Boornbergum,	» 3232
R. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 3200
J. A. de Graaf,	» Sneek,	» 2933
W. Bonnema en K. Hagedoorn,	» Harlingen,	» 2932
J. G. Hofman,	» Blesse,	» 2883

2o. Bestek no. 415, het maken van eene bergplaats voor steenkolen en takkenbossen en eenige bijkomende werken op het station Eindhoven; ingek. 12 bilj., als:

J. W. v. d. Putten,	te Helmond,	ƒ 4349
L. v. Gaal,	» Geldrop,	» 4310
P. Rijnders,	» Valkenswaard,	» 4300
G. Beckers,	» Bavik,	» 3985
J. v. d. Velden,	» Helmond,	» 3849
A. Jansen,	» Hedel,	» 3780
M. Bezemans,	» Eindhoven,	» 3774
J. Hillen,	» Geure,	» 3745
L. de Rooij,	» Tilburg,	» 3700
A. Geldens,	» 's-Bosch,	» 3696
A. Wilbert,	» Bokstel,	» 3620
P. Elbers,	» Woensel,	» 3491

3o. Bestek no. 416, het veranderen van de kruisbrug over het Zijlsterdiep in eene vaste brug en het uitvoeren van daarmede in verband staande werken, ten behoeve van den spoorweg van Groningen naar Nieuweschans; ingek. 7 bilj., als:

G. de Vries,	te Groningen,	ƒ 2112
R. Havinga,	» Winschoten,	» 2025
H. Dik,	» idem	» 2010
E. W. Wietzema,	» Groningen,	» 1997
A. E. Stijkel,	» Appingedam,	» 1700
J. Hillen,	» Grave,	» 1420
J. Thorbeggen,	» Bolsum,	» 1417

Groningen, 23 Dec.: het drijarig onderhoud der Statenzijlen; ingekomen 8 bilj., als:

		per jaar.
J. G. Sluiter,	te Bellingwolde,	ƒ 1890
W. Timmer,	» Finsterwolde,	» 1830
H. Dik,	» Winschoten,	» 1800
R. J. Bosscher,	» Onderdendam,	» 1790
H. Timmer,	» Beerta,	» 1790
H. Veninga,	» Nieuweschans,	» 1786
R. Havinga,	» Winschoten,	» 1715
G. P. v. Baken,	» Nieuweschans,	» 1707

Doesburg, 23 Dec.: 1o. het éénjarig onderhoud der Schip- en Driekoningenbruggen, in 3 percecien; gegund aan H. de Geode, aldaar, perc. 1 voor ƒ 577, perc. 2 voor ƒ 1482, perc. 3 voor ƒ 100;

2o. het dempen der kolk op de Heuvelsweide; ingek. 3 bilj., als:

R. Thijsselink,	te Doesburg,	ƒ 1149
T. Franken,	» Drempt,	» 750
M. H. Jolink,	» Doesburg,	» 463

gegund.

Arnhem, 23 Dec.; het verrichten van onderhoudswerken gedurende 1885:

a. het onderhoud der schoolgebouwen enz., in vier perc.; ingek. 47 bilj.:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4
J. T. Verhoeven,	5600	7900	695	4760
J. T. Kaalberg,	5378	7384	1111	5090
J. P. Weleing,	5333		799	
J. Cohen Gzn.,	4998	7750	836	5384
P. de Leeuw,	4997	7469	843	4923
H. v. d. Sand,	4992	7278	648	4736
A. Jas,	4951	6854	780	
Gebr. v. Dualen,	4932	7179	800	4998
G. J. Lucassen,	4921	6975	725	5265
J. W. Janssen,	4497	7460	891	4407
B. Bolder,	4420		680	
Joh. v. Toll,	4380	6228	666	4444
W. J. T. Werrelmann,		7899	995	
W. A. R. Kok,		6789		4500

gegund aan de laagste inschrijvers.

b. het onderhoud der bestratingen; ingek. 7 bilj., als:

W. M. Nijenes,	ƒ 15,900
Joh. v. Toll,	» 14,444
G. H. A. Elbers,	» 14,319
J. H. v. d. Ven,	» 13,333
M. P. Vale,	ƒ 12,948
G. H. v. d. Heijden,	» 12,711
W. H. de Haan,	» 12,243

gegund.

c. het onderhoud der gemeentegebouwen enz., in vier perc.; ingek. 51 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4
J. T. Verhoeven,	1607	4200	3400	1599
J. P. Weleing,	1598	3811	3260	
J. Cohen Gz.,	1516	4459	3860	1687
Gebr. Van Dualen,	1500	3800	3600	1900
P. de Leeuw,	1484	3490	3385	1904
H. v. d. Sand,	1459	3560	3547	1838
W. J. T. Werrelmann,	1403	4069	3229	1885
G. J. Lucassen,	1427	3597	3285	1515
J. van Toll,	1400	3810	3480	1990
J. T. Kaalberg,	1367	4005	3522	1744
J. W. Janssen,	1220	3480	2920	1660
B. Bolder,	1220	3333		
W. A. R. Kok,			3180	1555
A. Jas,	831	2161	2217	984

de gunning is in beraad gehouden.

d. het onderhoud der gemeentewerken, ingekomen 9 bilj., als:

J. Hummels,	ƒ 5650
Gebr. Van Dualen,	» 5597
Th. Putman,	» 6140
A. Jas,	» 6050
G. J. Lucassen,	» 5998
Joh. van Toll,	» 5838
G. H. A. Elbers,	» 5399
B. Bolder,	» 6270
J. W. Janssen,	» 5240

gegund.

Vierlingsbeek, 23 Dec.; het bouwen van een R.-K. gesticht met schoolgebouwen, onder beheer van den architect L. Derks, te 's-Bosch, ingek. 17 bilj., als:

M. Bulkens,	te Gassel,	ƒ 19,877
W. A. Roelofs,	» Mook,	» 19,580
Leon. Struijcken,	» Maarsen,	» 17,584
Adr. Peters,	» Zenderen,	» 17,500
Fr. Buskens,	» Ubergen,	» 17,000
Joh. Roodenrijs,	» Boxmeerberg,	» 16,889
M. v. Gasselt,	» Venlo,	» 15,980
H. Vriens,	» Oosterwijk,	» 15,973
Joh. Janssen,	» Beugen,	» 15,870
F. Olieviers,	» Gemert,	» 15,741
G. W. v. Heeswijk,	» Beumen,	» 15,683
Leon. Coppens,	» Venlo,	» 15,449
Pet. Pennings,	» Kessel,	» 14,946
Ant. Korting,	» Afjengem Bergen,	» 14,778
W. Wijnhoven,	» Venraij,	» 14,518
Elh. Oelenhoven,	» idem	» 13,995
Joh. Janssen,	» Vierlingsbeek,	» 12,982

Gegund aan Leon. Coppens.

Zeeland, 23 Dec.; het verbouwen en vergrooten der openbare school, in de kom der gemeente, onder beheer van den bouwkundige J. Frankefort, te Uden; ingek. 7 bilj., als:

M. Bulken,	te Gassel,	ƒ 4979
J. Peeters,	» Grave,	» 4700
G. v. Berkel,	» Uden,	» 4468
H. Verhagen,	» Beek-en-Donk,	» 4099
J. Lamers,	» Zeeland,	» 3979
H. v. Mil,	» Uden,	» 3940
L. v. Berkel	» Schaik,	» 3899

gegund.

Meppel, 23 Dec.: 1o. het bouwen van een huis voor den predikant der Remonstrantsche gemeente, aan den Stationsweg, onder beheer van den architect S. H. van der Veen; ingek. 9 bilj., als:

J. Withaar Sr.,	te Meppel,	ƒ 9077.36
H. Timmer,	» idem	» 9270
J. v. Leenders,	» idem	» 8744
H. Lambrechts,	» idem	» 8449
J. Withaar Jr.,	» idem	» 8400
J. Emmink,	» idem	» 8236
R. Geskus,	» idem	» 8198
J. Hesselingen,	» idem	» 8119
R. Bruintjes,	» idem	» 7887

2o. het bouwen van eene woning voor H. J. van der Vecht; ingek. 7 bilj., als:

R. Geskus,	te Meppel,	ƒ 1288
J. Hesselingen,	» idem	» 1264
R. Bruintjes,	» idem	» 1249
H. Zwikker,	» idem	» 1198
A. Hazelaar,	» idem	» 1168
G. ten Hoopen,	» idem	» 1049
J. Emmink,	» idem	» 822

Vlissingen, 24 Dec.: het maken van eene ijzeren brug op gemetselde landhoofden over de Middelburg-Vlissingsche watergang, ingekomen 4 bilj., als:

C. Maters,	te Vlissingen,	ƒ 16,200
D. Bijl,	» idem	» 17,092
J. v. d. Baek,	» Middelburg,	» 16,700
C. de Groot,	» Dordrecht,	» 17,900